

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS DUODECIMUS

Cet ouvrage, par les corrections et les additions considérables qui y ont été opérées, est devenu la propriété des Editeurs, qui se réservent tous leurs droits. Toute contrefaçon ou imitation, quelle que soit la forme sous laquelle elle se présente, sera poursuivie rigoureusement, conformément aux lois.

Hoc in opere tam multa sunt aut correcta aut addita, ut id suum Editores reddiderint et, quidquid suorum jurium sit, sibi vindicent. Itaque, si quis idem aut furto ediderit aut quoquo modo erit imitatus, in crimine erit et de injuria postulabitur.

742
H. E. C. C. A.
B.

CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHI

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI!

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTIORUM TABULARIORUM
VATICANI PRÆFACTO, ETC., ETC.

TOMUS DUODECIMUS

680-761

79198
18/10/138

PARISIIS
APUD VICTOREM PALME, BIBLIOPOLAM
via dicta Grenelle-Saint-Germain, 25

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUERIN, EQUES ORDINIS S. SILVESTRI, ET SOCII,
TYPOGRAPHI EDITORES.

M DCCC LXVII

138
145

B37

150⁴

f. 12

SUMMARIUM

TOMI XII.

- DCLXXV. 1-3. Ad Synodum Romæ habitam ab Agathone conflunt legati, atque episcopi sanctitate insignes. 4-33. Ab eadem Synodo legatio ad imperatorem cum litteris tum Agathonis papæ, tum episcoporum. 36-40. Legatis Constantinopoli cum honorificentiâ habitis, imperator ut Synodus ibidem congregetur dat operam. 41-50. Sexta Synodus a Trullo dicta præsidentibus legatis Sedis Apostolicæ, qui in sex Sessionibus contra Monothelitas strenue pugnant. 51, 52. Pestis ingens in Italia. 53-55. S. Hilda virginis obitus. 56-58. Regis Wambæ in Hispania abdicatio et Ervigii substitutio.
- DCLXXVI. 1-48. Reliquæ decem et octo Sessiones sextæ Synodi, in quibus Monothelita Macarius Antiochenus episcopus, Polychronius et cæteri damnantur; ubi ex Actis Synodalibus Honorii papæ memoria defenditur. 49-53. Epistola Synodalis ad Agathonem papam. 54-57. Circa eandem sextam Synodum animadversiones et commenta. 58-64. Concilium Toletanum XII. 62-66. Peste in Anglia grassante, miracula.
- DCLXXVII. 1. Mortuo Agathone papa, Sedes vacat. 2-9. Theodorus syncellus antea hæreticus in sedem Constantinopolitanam restitutus, depravasse Acta Synodalia convincitur. 10-13. Concilium Rothomagensis.
- DCLXXVIII. 1. Leo II papa. 2-4. Legati Romam redeunt depravata Acta Synodalia referentes. 5-22. Epistola Leonis papæ circa sextam Synodum apocryphæ demonstrantur. 23, 24. Concilium Toletanum decimum tertium. 25, 26. Acta sextæ Synodi a Leone missa ad Hispaniæ episcopos.
- DCLXXIX. 1. Leonis papæ obitus. 2, 3. Benedictus papa ejusque littere apocryphæ. 4-6. Concilium Toletanum XIV. 7. Filii imperatoris dati in filios Benedicti papæ. 8. Theodorus episcopus Constantinopolitanus moritur. 9. Hibernia ab Anglis vasalata.
- DCLXXX. 1, 2. Mortuo Constantino regnat Justinianus qui Manichæos exagitat in Armenia. 3. Errores Armeniorum. 4-7. De litteris Benedicti papæ ad Hispanos datis. 8. Theophanes episcopus Antiochenus moritur. 9, 10. Reliquæ res gestæ Benedicti papæ, cui succedit Joannes V.

- 11-22. Ebroinus in Gallia, Theodorico rege favente, episcopus et maxime S. Leodegarium ad uicem vexat.
- DCLXXXVI. 4-3. Defuncto Joanne, Conon papa eligitur, represso schismate. 4, 5. Justinianus fidei Catholice proditor. 6-10. De S. Kiliani apostolatu. 11-13. Juliani Toletani episcopi adversus Judæos scripta.
- DCLXXXVII. 1-5. Mortuo Conone, Paschalis schisma inualescit, Sergius papa eligitur. 6. Sergii virtus et Ebroini in Gallia interitus. 7, 8. S. Cudberti episcopi et Ervigii regis in Hispania obitus.
- DCLXXXVIII. 1-3. Concilium Toletanum XV Egicanis regis pietate illustratum, ubi Julianus Toletanus episcopus reprehensus. 6-8. De Egicanis juramento Ervigio prestito in Concilio tractatio et sententia. 9. Mortuo Theodorico succedit Clodoveus tertius rex Francorum.
- DCLXXXIX. 1-4. Ceadvalda regis Anglorum peregrinatio ad Urbem, baptismus et obitus. 5-8. Plures Ceadvalda reges, et cur hic pietate insignis rex Saxonum dictus. 9-16. Kiliani et sociorum martyrium in Germania.
- DCXC. 1-6. S. Egbertus cum sociis sollicitus ut ad Germanie populos adhuc ethnicos Evangelium deferat. 7-9. Duodecim viri apostolici in Germaniam ituri Romam prius mittuntur ab Egberto. 10, 11. S. Theodori episcopi Doroverensis et aliorum sanctorum obitus. 12-14. Sarracenis Cyprum invadentibus Ecclesia disperditur, ubi de episcopis transmigrantibus sanctio.
- DCXCI. 1. Concilium Casarugustanum. 2-4. Mortuo Bertharido succedit ejus filius Cunipertus, in quem insurgens impius Alachis occiditur.
- DCXII. 1-4. Conciliabuli Constantinopolitani tempus. 5-14. Eadem Synodus sub nomine *Quini-Scete* facta et illegitima. 15-33. Per dictam Synodum sanctissimi antiquiores canones destruuntur, et Ecclesiastica disciplina funditus evertitur. 34-38. Misso exercitu imperator subscriptionem Synodi per vim extorquere conatur a Sergio, quem renitentem populus tuetur. 39-52. Constans sequentium Romanorum Pontificum et Ecclesie latine consilium in respuendis sextæ Synodi canonibus, et inde Græci in deterius lapsi.
- DCXIII. 1-6. Concilium Toletanum XVI, in quo Sisbertus archiepiscopus Toletanus perduellionis reus deponitur. 7, 8. Justinianus imperator in se odium populi excitat. 9-11. Duo Ewaldi martyres in Saxonia.
- DCXCIV. 1-4. Leonius, Justiniano turpiter pulso, imperium occupat. 5-8. Concilium Toletanum XVII, ubi adversus Judæos tumultuantes Decreta.
- DCXCV. 1, 2. S. Wigberti in Frisia martyrium et sociorum gesta. 3-6. S. Suibertus apostolatus et res geste. 7, 8. SS. Ansberti et Audomari obitus.
- DCXCVI. 1-12. S. Willibrordus in episcopum Frisie ordinatio, et Suibertus ingens miraculum de mortuo ad vitam revocato. 13. Tumultus in Africa et Leontii ab imperio dejectio. 14, 15. Sarraceni penitus Africa potiuntur.
- DCXCVII. 1-5. Willebrordus Roma rediens in Germaniam religionem restituit, adjuvante Swiberto. 6, 7. Ad Danos prædicat Evangelium Willebrordus. 8, 9. Concilium Trajectense, et qui viri apostolici ibi floruerunt. 10. Marcellini apostolatus.
- DCXCVIII. 1-7. Lamberti Tungrensensis episcopi martyrium et causa martyrii. 8. Synodus Aquileiensis. 9. Ingens Sarracenorum cædes.
- DCXCIX. 1. S. Hubertus episcopus Leodiensis. 2, 3. S. Allhelmi res geste et scripta. 4-7. Pro restituendo canonico Paschate inter Britones laborat Adamnanus. 8, 9. Ejusdem Commentarius de locis sanctis Palæstine.

- DCC. 1. Ecclesia Catholica una eademque omnitempore. 2-5. S. Wilfrannus ad Frisios Evangelium prædicat, et miraculis fidem propagat.
- DCCI. 1, 8. Sergii papæ obitus et præclara ejus gesta, maxime in ornandis Basilicis. 9, 10. Joannes VI papa, qui ab Italia militibus contra exarchi vim defenditur. 11-14. Impio Witiza regnante in Hispania fides Christiana pessumdat. 15-22. Quæ causa in Hispaniis apostasiam a fide et Sarracenorum occupationem produxerit.
- DCCII. 1. Justinianus ad recuperandum imperium excitatur. 2. Gisulphi Beneventani ducis deprædationes. 3-8. S. Heimerammi episcopi Ratisponensis martyrium.
- DCCIII. 1, 2. Justinianus, recepto imperio, a pluribus, maxime a Gallinico episcopo Constantinopolitano, dignas exigit pœnas. 3. Cyrus episcopus Constantinopolitanus creatur, et Cunipertus rex Longobardorum moritur. 4, 5. S. Benedicti abbatis in Anglia res gestæ et obitus.
- DCCIV. 1-3. S. Boniti ad limina Apostolorum peregrinantis res gestæ cum Ariperto regnum armis capessente, et miracula. 4-11. Edilredo regi in Anglia facto monacho succedit pius Cœnredus, sub quo mira a Beda narrantur.
- DCCV. 1-3. Joanne defuncto, Joannes VII papa creatur. 4-8. Concilium Romanum in quo S. Wilfridus calumniam passus absolvitur. 9, 10. Wilfridi in Britanniam reditus et sanctitas. 11. S. Heddi in Britannia episcopus. 12-15. S. Swiberti in Germania apostolici labores et miracula.
- DCCVI. 1. Justiniani imperatoris adversus Bulgaros bellum.
- DCCVII. 1, 2. Joannis VII papæ obitus et res gestæ.
- DCCVIII. 1. Sisinnio papæ electo et mortuo sufficitur Constantinus. 2-5. Felix archiepiscopus Ravennates cum civibus ob schisma graves dat pœnas. 6, 7. Inter populos Germaniæ ortum bellum S. Swiberti opus exturbat.
- DCCIX. 1-3. Constantinus papa ab imperatore Constantinopolim accersitur. 4. S. Wilfridi obitus. 5. Cœnredi regis peregrinatio ad limina Apostolorum. 6. Dagobertus II rex Francorum.
- DCCX. 1-3. Constantinus papa Constantinopoli. 4. Dira ultio imperatoris in Chersonenses.
- DCCXI. 1. Papæ reditus Romam. 2-4. Swiberti prædicatione et miraculis Saxonum Ecclesia erigitur. 5-10. Justiniano et filio dire peremptis Philippicus Bardanes imperium occupat. 11, 12. In Philippicum hæreticum Romanorum execratio. 13, 14. Felicis Ravennatis ad communionem Catholicam et suam sedem reversio. 15. Benedictus episcopus Mediolanensis Romam venit.
- DCCXII. 1, 2. Philippicus favens Monothelitis Joannem ejusdem sectæ ad sedem Constantinopolitanam evehit. 3-7. Episcopi Orientales a fide deficientes Pseudo-Synodum celebrant. 8-10. Ariperto deluncto succedit Lutprandus, qui confirmat donationem factam Ecclesiæ Romane, Petrum Ticinensem episcopum ab exilio revocat.
- DCCXIII. 1, 2. Philippicus oculis captus imperio dejicitur. 3, 4. Anastasius imperator professionem Catholicam ad papam mittit. 5-16. De curatione virginis arreptiæ Romæ in Ecclesia S. Joannis Baptistæ ad Aquas Salvas. 17-24. Ingressus Sarracenorum in Hispaniam, deleta Gothorum dõminatione.
- DCCXIV. 1. Constantini papæ obitus. 2, 3. De Synodo Londinensi falsa assertio. 4-7. Pipini obitus cui succedit, licet illegitimus, filius Carolus Martellus. — Peroratio cum gratiarum actione. — Explicit octavus Annalium tomus.
- DCCXV. Præfatio auctoris. 1, 2. Gregori II Sedis tempus et electio. 3-5. Gregori opera deposito Joanne.

Germanus sanctitate insignis episcopatum Constantinopolitanum obtinet. 6. Imperium ab Anastasio in Theodosium IV transfertur.

- DCCXV. 1. Theodosius fidei Catholice professor. 2-6. Gregorius papa Longobardorum invasioni obsistit opera Theodini subdiaconi.
- DCCXVI. 1-5. Leo Isauricus imperium cepessit Theodosio abdicante, et se Catholicum profitetur scripta Epistola ad Romam Pontificem. 6-9. Monasteria et Basilicas reparat Gregorius, ubi de Petronace Cassinensis monasterii restitutore. 10. S. Corbiniani apostolatus. 11. Hienses populi in Anglia Catholicos ritus recipiunt. 12-16. Sarraceni in Hispania invadentes Christianos dire vexant. 17-25. Ceofredi Merciorum regis interitus, de quo horribilis visio.
- DCCXVII. 1-3. Constantinopolis obsessa a Sarracenis ope B. Mariæ Virginis liberatur. 4. Tiberis inundatio. 5. Obitus matris Gregorii pape. 6-8. S. Rigobertus Rhemorum archiepiscopus a Carolo Martello vexatus. 9. Beatus Swibertii obitus.
- DCCXVIII. 1, 2. Divina ultio in Sarracenos a quorum obsidione liberati cives Constantinopolitani publicas preces exsolvunt. 3. Persecutio Sarracenorum in Christianos. 4-6. Gloriosum Pelagii adversus Sarracenos prolium et victoria in Hispania. 7. Gratulatoriæ pape litteræ ad Viennensem in Gallia archiepiscopum.
- DCCXIX. 1-4. S. Bonifacius Romam veniens apostolatus ad Gentes accipit a Gregorio papa. 5. De conversione infidelium facta per Bonifacium. 6-12. Mira Radbodi regis Frisorum in Idololatria pervicacia. 13-19. S. Bonifacii apostolicæ virtutes ex pluribus ejusdem et aliorum ad eum Epistolis. 20. Constantini Copronymi ortus.
- DCCXX. 1. Constantinus coronatur. 2, 3. Res Francorum.
- DCCXXI. 1-5. Synodus Romana adversus illicita conjugia. 6. De impostore se Christum simulante.
- DCCXXII. 1-5. Manichæorum insigniores homines, et eorum facinorum series. 6. Conversio Gentilium per S. Bonifacium.
- DCCXXIII. 1-5. S. Bonifacius Romam vocatus venit, episcopus consecratur. 6-16. Gregorii pape Epistolæ ad plures, quibus comitatus est Bonifacium redeuntem in Germaniam. 17-22. Origo hæresis Iconoclastarum et ejusdem atesignani.
- DCCXXIV. 1-17. Bonifacius Gentilium conversioni in Germania laborans mutis sanctorum virorum litteris adjuvatur, et maxime S. Gregorii II pape. 18-25. S. Corbiniani episcopi Frisingensis virtutes et preclare facta.
- DCCXXV. 1-9. Translatio corporis S. Augustini ex Sardinia Ticinum. 10, 11. Carolus Martellus Sarracenos vincit. 12. Viros sanctos et feminas ex Anglia in Germaniam vocat Bonifacius. 13-24. Epistolare consortium inter Bonifacium et regem Cantie et Eadburgam et Cangyth regis familie sanctissimas feminas.
- DCCXXVI. 1-5. Leo imperator se Iconoclastam prodit, et pro eadem heresi senatusconsultum emitit. 6-8. Germanus Leonem alloquens fortiter ei resistit. 9-13. In sacras imagines sevientem Leone, nature miracula, bibliothecæ incendium, et plura martyria. 14-20. Gregorii Epistola respondentis ad Germanum contra Iconoclastas. 21-24. Synodus Romæ que hæresim damnat. 25-31. Populos Italie rebellantes adversus imperatorem hæreticum in officio continet Gregorius scriptis ad Leonem hortatoriis Epistolis. 32. Legati Pontificis a Leone in exilium missi. 33-35. Mina et insidia Leonis in Gregorium. 36-40. In Leonem hæresis edictum promulgantem in Occidente populi insurgunt, quos tamen compescit Gregorius. 41-42. Gregorius cum Carolo Martello lædus int. 43. Regum illustrium Romanum peregrinatio. 44. Tobie episcopi Rhofensis obitus. 45-48. Gregorii Epistola ad Bonifacium ad Ecclesiasticæ disciplinæ questiones pertinens. 49-58. Consuetudo Epistolaria inter Bonifacium et Danielem in Anglia episcopum, apostolatus labores invicem sublevantes.

- DCCXXVII. 1-3. Rebello et prœlia Constantinopoli adversus imperatorem. 4-17. Contra Iconoclastas strenue per litteras pugnat S. Germanus, 18-20. Joannes Damascenus contra hæresim bellator validissimus.
- DCCXXVIII. 1, 2. S. Germanus perdere molitur Leo. 3-10. Joannes Damascenus fraude Leonis obruncatam dexteram miraculose recuperat, ac se totum vindicandæ Catholicæ fidei dedicat. 11. Sutrium Longobardi occupant et restitunt.
- DCCXXIX. 1, 2. Rex Longobardorum Luitprandus Gregorii hortatu respiscit. 3-7. Inter Gradensem et Aquileiensem episcopos dissensionem compescit Gregorius missis ad episcopum Forojuulensem litteris. 8. Cometarum apparitiones.
- DCCXXX. 1-5. A furente Leone in exilium pulsus S. Germanus, in ejus locum subrogato Anastasio. 6, 7. Germani labores et scripta. 8-11. Quid Joannes Damascenus contra Iconomachos et apostatam imperatorem scripserit.
- DCCXXXI. 1-4. Defuncto Gregorio rebus gestis insignis, eligitur papa Gregorius III virtutibus clarus, qui ad Leonem mittit legatum. 5, 6. Martyres plures ob sacrarum imaginum cultum. 7-13. Bonifacio ex Germania papam consulenti optima hic per legatum documenta transmittit. 14-26. De Bedæ Incubrationibus, ætate et interitu. 27-30. Beda laudatur a Bonifacio. 31. Sarraceni victi et pulsati a Gallia Narbonensi. 32. S. Eucherius moritur.
- DCCXXXII. 1. Irene nubit Constantino. 2, 3. Leo VI et armis sævit. 4, 5. Synodi Romanæ Constitutum et papæ Epistolam despicit Leo. 6-9. Sacris imaginibus et sanctorum reliquiis decorat Gregorius Basilicas Urbis.
- DCCXXXIII. 1. Legatio frustra missa ad Leonem. 2. Sævitur Leo in SS. imaginum cultores. 3. Carolus rex Sarracenos vincit. 4. Bonifacius contra hæresim pugnat.
- DCCXXXIV. 1, 2. Inter alia martyrium S. Joannis abbatis. 3-7. Nothelmus episcopus Dorovernensis quem et alios consulit per Epistolam Bonifacius de cognatione spiritali.
- DCCXXXV. 1-3. Hippatus, Andreas, Procopius, Basilus et alii quamplures martyres sub Leone.
- DCCXXXVI. 1. Winilms episcopus Bojoariorum. 2. Sævitur persecutio. 3. Rectum Philippi prefecti iudicium de superstitionibus.
- DCCXXXVII. 1-3. Hæresis in Germania.
- DCCXXXVIII. 1-6. Bonifacius Romam venit papam consulturus, qui ei redenti in Germaniam dat comitem Willihaldum cum litteris commendatitiis ad episcopos et optimates. 7-9. Rex Allonsus in Hispania fortiter obsistit Sarracenis, unde nomen Catholici. 10. De Wilicario episcopo Viennensi in Gallia.
- DCCXXXIX. 1-4. Bonifacius episcopatus et parœcias designat in Germania, omnia per litteras approbante Gregorio. 5-7. Contra Luitprandum Romanis infestum et Basilicam S. Petri deprudentem Gregorius Caroli Martelli opem poscit.
- DCCXL. 1-13. Concilium in Germania, de quo Epistola Bonifacii ad Cuthbertum archiepiscopum. 14, 15. Denarium divi Petri in Anglia institutum. 16, 17. Ingens Constantinopoli terre motus. 18-25. Gregorii papæ adversus Longobardos auxilium poscentis legatio et litteræ ad Carolum Martellum.
- DCCXLI. 1-5. Mortuo Leone solus imperat Constantinus impietatis successor, in quem rebellat Artabasdus. 6. Persecutio Christianorum per Sarracenos. 7-12. Gregorii III papæ obitus et res gestæ, ubi de oblatu in Ecclesia. 13. Zacharias papa creatur. 14-21. Caroli Martelli obitus, et de ejus animæ asserta damnatione refulata sententia. 22-28. Carolomannus succedens Carolo, de Synodo cogenda agit cum Bonifacio, qui de hoc et de aliis ad Zachariam scribit.

- DCCXLII. 1. Artabasdnus victus a Constantino. 2. Sedes Antiochena episcopum recuperat. 3, 4. Petri episcopi Damasceni martyrium. 5-11. Zachariae papae Epistola respondentis ad Bonifacium. 15-17. Zachariae Epistola ad episcopos, eorum sedes a Bonifacio institutas confirmantis. 18, 19. Alia ad Bonifacium Epistola. 20-29. Synodus a Bonifacio in Germania per Carolomannum congregata, cuius canones per Epistolam confirmat Zacharias, 30-33. Synodum Romae cogit Zacharias, qui et Luitprandum conveniens, quatuor civitates Ecclesiae Romanae recuperat.
- DCCXLIII. 1-3. Synodus Liptinensis in Germania. 4-7. Zachariae Epistola ad Bonifacium pallia mittentis, et novos haereticos damnantis. 8-11. Simoniaca labe se purgat Zacharias. 12-16. Zacharias Luitprandum apud Ticinum convent, et Pentapolensium populos ab oppressione liberat. 17-26. Synodus Romana ejusque canones. 27-30. Constantinus in imperium restitutus saevit in plures, Zachariae tamen gratificatur.
- DCCXLIV. 1, 2. Zacharias monet Bonifacium de non iterando baptismo ex falsa latinitate. 3. Bonifacii Epistola ad Pipinum regem. 4-18. Zachariae Epistola ad Pipinum et episcopos Francorum continens viginti septem capita responsionum quoad disciplinam Ecclesiasticam. 19, 20. De iisdem capitulis servandis papae Epistola ad Bonifacium. 21-25. Luitprandi obitus et virtutes, cui succedit Rachis. 26-28. Alfonsi regis in Hispania pro religione Catholica fervor et studium.
- DCCXLV. 1-4. Synodus in Germania unde Bonifacius creatur episcopus Moguntinus. 5-20. Missis ex Synodo litteris admonitoriis Bonifacius Athabaldum regem Merciorum a vitiiis revocare studet. 21-48. Acta Synodalia Romam missa, ubi Zacharias, congregata Synodo. ea confirmat damnans haereticos Aldebertum et Clementem, unde litterae ad ipsum Bonifacium.
- DCCXLVI. 1-5. Pestilentia bubonis dicta per populos serpit et grassatur. 6. Leges Longobardorum a rege Rachi emendate.
- DCCXLVII. 1-16. Carolomannus, relicto regno, Romam venit, monasticam vitam in Cassini monte profectur, virtutibus clarescit.
- DCCXLVIII. 1-15. Bonifacio de pluribus rebus papam consulenti respondet Zacharias, datis etiam ad alios episcopos litteris. 16-18. Privilegia monasterio Cassinensi collata.
- DCCXLIX. 1. Terrae motus in Syria. 2-4. Renascentem Gnaphei haeresim Joannes Damascenus prosternit. 5, 6. Pipini victoria in Frisios.
- DCCCL. 1-3. Rachis poenitentia ductus monachus efficitur, eique succedit Aistulphus. 4. De S. Richardo Angliae rege.
- DCCCLI. 1-3. Regnum Francorum in Pipinum transfertur. 4-14. Plura inter Bonifacium et Zachariam postulata et reddita documenta. 15-17. Moguntina Ecclesia metropolis constituta et data privilegia monasterio Fuldensi. 18. Aliae littere ad Bonifacium. 19. Theodorus episcopus Antiochenus.
- DCCCLII. 1. Pipinus in regem inungitur. 2-7. Zachariae papae obitus et ejus in sacris aedibus munificentia, et erga pauperes liberalitas. 8, 9. Pipino regi episcoporum nominatio a Zacharia concessa. 10. Roma vexata ab Arianis, liberata per Noricos. 11, 12. Stephanus III papa electus virtutibus clarus. 13-15. Regem Aistulphum iniqua molientem legationibus lenire studet Stephanus. 16. Bonifacii littere ad papam qui et ad archiepiscopum Viennensem scribit.
- DCCCLIII. 1-4. Aistulpho Urbi et populis clades minitante, Stephanus papa legationem Constantinopolim mittit, cum clero et populo litantias celebrat. 5-12. Stephanus Papiam ad regem Longobardorum, deinde in Galliam ad Pipinum peregrinatur, qui eum honorifice excipit.
- DCCCLIV. 1-7. Stephanus papa Parisiis Pipinum et filios reges ungit, privilegia confert, discipline Ecclesiasticae consult. 8. Carolomanni legatio ad fratrem Pipinum. 9. In Italiam expeditionem parat Pipinus. 10. Canonizatio S. Swilberti a Pipino postulatur. 11. Translatio corporis S. Germani. 12. De S. Huberto. 13-15. Pipinus in Italiam venit, victoque Aistulpho, pacis dat leges. 16. Stephanus in Urbem redit, monasterium aedificat. 17-35. Copronymi iure sanctae imagines delete, conchabulum habitum. martyres facti. 36, 37. Pseudo-Synodus damnata.

- DCCLV. 1-8. Aistulpho negante pacta servare, Stephanus Pipinum per litteras iterum compellat. 9-23. obsidionem Urbis militante Aistulpho novæ litteræ deprecatorie Stephani ad Pipinum. 24-28. Expeditio Pipini in Aistulphum qui coactus restituit Romanæ Sedi civitates. 29. Fuldensi monasterio confirmata privilegia. 30-43. S. Bonifacius ad Frisos Evangelium prædicaturus pervenit, ibique martyr occumbit. 46. Statuta sub rege Pipino. 47-51. Copronymi dira persecutio in Orthodoxos.
- DCCLVI. 1-7. Aistulpho mortuo, Desiderius regnum capessit ope Stephani papæ. 8-14. Stephani papæ ad Pipinum litteræ. 15, 16. Martyres sub Itali principe Sarracenorum.
- DCCLVII. 1-3. Defuncto Stephano, Paulus ejus frater papa eligitur. 4, 5. Paulus frustra agit de conversione Constantini. 6. Pipinus debellat Saxones. 7, 8. Froila rex in Hispania.
- DCCLVIII. 1, 2. Paulus papa ex dirutis cœmeteriis corpora sanctorum transfert. 3. Desiderius rex sacras aedes exstruit. 4. Magorum vesania in Oriente.
- DCCLIX. 1-3. Monasterio Galiatensi data privilegia. 4-10. S. Othmarus per calumniam in Pseudo-Synodo exagitatur; ejus persecutores divinitus puniuntur.
- DCCLX. 1. Translatio capitis S. Joannis Baptiste. 2. Pipinus in Aquitanie ducem Ecclesiæ invasorem pugnat. 3, 4. Pipinus a S. Remigio per visum correptus.
- DCCLXI. 1-14. Pauli papa in Concilio Romano Constitutum de monasterio a se ædificato, et de sanctis reliquiis illuc translatis. 15-27. Post Copronymi Decretum in sanctas imagines, plures martyres quorum insignior Andreas Calybites. 28. Monasterium Oveti in Hispania. 29. Ecgberti Eboracensis interitus.

ANNALES ECCLESIASTICI.

AGATHONIS ANNUS 3. — CHRISTI 680.

1. *Ad Synodum Romæ habitam ab Agathone confluant legati, atque episcopi sanctitate insignes.*

— Annus qui sequitur Redemptoris sexcentissimus octogesimus Indictione octava inscribitur : quo ab Agathone Pontifice Romæ generalis Synodus veris tempore (puto post Pascha) adversus Monothelitas coacta est, cui interfuert centum viginti quinque episcopi, qui omnes Synodalibus litteris subscripti leguntur in quarta Actione sextæ Synodi, ubi eadem recitantur, et nomina singulorum subscriptentium episcoporum : inter quos legati leguntur missi a Synodo in Galliis habita, nempe Felix Arelatensis, Adeodatus Leucorum episcopus, et Taurinus diaconus Ecclesiæ Tolonenis. Sed et ex Britannia S. Wilfridus interfuit episcopus Eboracensis : ipse enim titulo legationis inter alios subscriptus Synodo reperitur, licet primum non legationis, sed appellationis causa eum anno superiori Romam divina providentia perduxisset.

2. Missus namque fuerat in Britanniam (ut testatur Beda ¹) Joannes archidiaconus Ecclesiæ sancti Petri et abbas monasterii sancti Martini, et quidem (ut ex Epistola ipsius Agathonis pape ad imperatores colligitur) ut Theodorum ipsum Angliæ primate vocaret ad Synodum : ait enim ² : « Sperabamus de Britannia Theodorum confamilium atque coepiscopum nostrum, magnæ insulæ Britannicæ archiepiscopum et philosophum, cum aliis, qui ibidem usque hæcenus demorantur, exinde ad nostram humilitatem conjungere ». Hæc et alia ad excusationem tarditatis Agatho scribit ad Constantinum et fratres Augustos. Quod autem Theodorus occupatione illius tunc coalescentis magnæ Ecclesiæ minime venire potuisset, Synodum ipse ea de causa adversus ejusmodi hæreticos celebravit in Anglia

(ut dictum est) ex qua legationem videtur decrevisse Wilfrido, quem alia causa ante annum Romam perduxerat ; licet nihil de legatione Beda, qui de eodem Romano Concilio his verbis meminit ¹ : « Eo tempore idem papa Agatho, cum Synodum congregaret Romæ centum viginti quinque episcoporum adversus eos qui unam in Domino Salvatore voluntatem atque operationem dogmatizabant, vocari jussit et Wilfridum, atque inter episcopos consistentem dicere fidem suam simul et provinciæ, sive iasu lade qua venerat. Cumque Catholicus fide cum suis esset inventus, placuit hoc inter cætera ejusdem Synodi gestis inseri, scriptumque est hoc modo : Wilfridus Deo amabilis episcopus Eboracensis civitatis, Apostolicam Sedem de sua causa appellans, et ab hac polestate de certis incertisque rebus absolutus, et cum aliis centum viginti coepiscopis in Synodo in judicii sede constitutus, et pro omni Aquilonari parte Britannicæ et Hibernicæ insulis, qua ab Anglorum et Britonum, necnon Scotorum et Pictorum gentibus incoluntur, veram et Catholicam fidem confessus est, et conscriptione sua corroboravit ». Hæc de his Beda : jamque satis de legationibus e Gallia atque Britannia et aliis Borealibus insulis.

3. De reliquis modo agamus episcopis, qui ex Italia diversis Ecclesiis Synodo interfuerunt, de illis, inquam, qui celebriori sanctitatis nomine claruerunt. Præter enim Mansuetum Mediolanensis Ecclesiæ spectatæ sanctitatis antistitem, interfuit etiam Barbatus Beneventanus in Album sanctorum relatus : itemque Joannes episcopus Bergomas acque sanctitate celebris eidem interfuisse Synodo reperitur, de quo et superius dictum est : celebrat etiam cum Paulus diaconus, de quo ista habet ² :

¹ Beda l. IV. c. 18. — ² Extat in sext. Syn. Act. IV.

¹ Beda l. V. c. 20. — ² Paul. diacon. l. VI. c. 8.

« Per idem quoque tempus Joannes episcopus Bergomalis Ecclesiae vir mirae sanctitatis exiit : qui cum regem Cunibertum in convivio, dum sermonarctur, offendisset, rex ei ad hospitium reverentem equum ferocem et indomitum, qui immenso fremitu super se sedentes terre allidere solebat, præparari fecit : cui cum episcopus supersedisset, ita mansuetus exiit, ut enim blando incesu usque ad domum propriam deportaret. Quod rex audiens, et episcopum ex eo die honore debito coluit, et ei stum equum, quem sua sessione dedicaverat, dono largitus est ». Hæc Paulus de Joanne, qui (ut diximus) eundem sacrum Patrum conventum præsens ornavit; insuper et Decoratus episcopus Capuanus, qui in numerum sanctorum reperitur adscriptus decima quinta die mensis Februarii. His adde Felicem Spoletinum episcopum, cujus diem natalem Ecclesia Catholica celebrat decima octava Maii. Sanctus Anastasius præterea Ticinensis episcopus æque sanctitate conspicuus præsens fuit, cujus memoria in Ecclesia colitur trigesima die ejusdem mensis. Interfuerunt et alii præclari virtute episcopi, adeo ut tanta corona Patrum ejusmodi Synodus magno fuerit honore digna. Corrigendum vero (quod obiter dicendum occurrit) ubi post Saturninum Alatrinate Ecclesie episcopum legitur in cuso Codice Valerianus episcopus Rosanæ Ecclesie: sed pro Rosanæ, restitue ex Codice scripto, Soranæ: nam etsi cætera deessent testimonia Codicum; cum ipsa subscriptio posita legatur secundum ordinem provinciarum, nulla ratio persuadet ut post Alatrinum et ante Signinum Rosanum, sive Rosanensis ponatur episcopus ex Calabriae provincia; sed restituendum, Soranum, juxta nominatum locum civitatis Alatrinate, itemque Signinæ. Erat præterea Valerianus, sive Valerius, nomen commune satis Soranis civibus: nam et ipsa civitas dicta a Juvenale reperitur domus Valeriorum, eo quod cum colonia illuc est Romanorum deducta, Valeriorum familie plurimi migraverunt. At hæc de nominibus satis.

4. *Ab eadem Synodo legatio ad imperatorem cum litteris tum Agathonis papæ, tum episcoporum.* — De rebus autem in hac Synodo gestis, nihil præterea reperitur, nisi Epistola Agathonis ad Constantinum imperatorem et fratres ejus de fide Catholica contra Monothelitas, sed et alia Epistola ad eosdem nomine totius Synodi de fide Catholica conservanda. Canon nullus in ea sancitus legitur; quod non ob aliam causam fuerat convocata, quam ad fidem Catholicam confirmandam, et legationem Constantinopolim ad Synodum OEcumenicam decernendam; et cum utrumque quam diligentissime reperitur impletum, nihil est quod ab ea amplius fuerit requisitum. Delecti sunt autem in eodem Concilio legati Constantinopolim profecturi, Joannes episcopus Portuensis, Abundantius episcopus Paternensis, et Joannes episcopus Regitanus, sive Regiensis: hi tres a Concilio Romano missi fuerunt; sed et ab episcopo Ravennate Theodoro missus est Theodorus presbyter. Hæc quidem

ex Actis ipsius sextæ Synodi constant. Quod vero Anastasius Bibliothecarius universos, qui cum iisdem profecti sunt legatis, recensens, post tres ex dicto Concilio legatos missos, hos addit, dicens: « Misit Agatho et Theodorum et Georgium presbyteros, Joannem diaconum, et Constantinum subdiaconum, Theodorum presbyterum Ravennatem, atque reliquos servos Dei monachos ». Iidem etiam in litteris Agathonis nominati reperuntur. Sed est sciendum, duas missas esse legationes, ab Agathone Pontifice unam, alteram vero ab ipso Romano Concilio seorsum, licet easdem simul contingerit proficisci. Testantur id quidem ejusdem imperatoris litteræ ad Georgium Constantinopolitanum episcopum, in quibus et ista leguntur¹:

5. « Jam enim super hoc adhortati sumus per pios nostros apices adhuc inter vivos existentem et Donum sanctissimum Apostolicæ Sedis antiquæ Romæ præsullem; et illo ex hoc sæculo migrante Agatho sanctissimus nuper ordinatus papa in Apostolica Sede predictæ antiquæ Romæ hujusmodi nostros pios suscipiens apices, destinavit in præsentem propriam ejus inductos personam Theodorum et Georgium Deo amabiles presbyteros, et Joannem Deo amabilem diaconum; ex persona vero totius ejus Concilii Joannem, et Abundantium, et Joannem venerabiles episcopos cum cæteris clericis, et monachis, etc. » Sicut ergo discretæ duæ missæ sunt eodem tempore legationes ad Constantinum ac fratres imperatores; ita duæ ad eosdem missæ sunt Epistolæ, altera privatim Agathonis papæ, altera vero ejusdem Agathonis ac Synodi Romæ habite, ut earumdem præse ferunt inscriptiones, quarum prior sic se habet:

6. « Dominis piissimis, et serenissimis victoribus ac triumphatoribus, carissimis filiis, amatoribus Dei et Domini nostri Jesu Christi, Constantino majori imperatori, Heraclio, et Tiberio Augustis, Agatho episcopus, servus servorum Dei.

« Consideranti mihi humanæ vitæ diversos angores, et ante Deum, qui unus et verus est, cum vehementia fletum ingementi, ut consolationem animæ fluctanti diviniæ miserationis impertiret instinctus, et de profundo mæroris, et angustiae potentia suæ dextera sublevaret: magnam atque mirabilem cum indesinenti gratiarum actione, serenissimi domini filii, confiteor, consolationis opportunitatem exhibere dignatus est, piissimum tranquillæ mansuetudinis vestræ propositum quod ad stabilitatem divinitus commissæ Reipublicæ Christianæ ejus concessit dignatio, ut imperialis virtus atque clementia de Deo, per quem reges² regnant et qui Rex regum et Dominus dominantium est, et curet et quaerat immaculatæ fidei veritatem, ut ab Apostolis atque Apostolicis est Patribus tradita, inquirere vigilantem; atque ut vera traditio continet, instantissime desideret in omnibus Ecclesiis obtinere.

¹ Extat in præambulis sextæ Synodi. — ² Prov. VIII.

7. « Et ne quemquam tam pia lateret intentio audientium, humane suspicio perterreret, aestimantium potestate nos esse compulsos, et non plena serenitate ad satisfaciendum super Evangelicæ et Apostolicæ nostræ fidei prædicatione communitos : divales apices ad Apostolicæ memoriæ Donum Pontificem nostræ pusillitatis prædecessorem, cunctis populis ac gentibus per nostrum ministerium patefecerunt ac patefaciunt (satisfaciunt), quos gratia sancti Spiritus imperialis lingue calamo de puro cordis thesauro dictavit, commoneatis, non opprimentis; satisfaciendis, non perterrentis; non affligendis, sed exhortantibus, et ad ea quæ Dei sunt, secundum Deum invitantis. Quia et ipse conditor omnium ac Redemptor cum posset in suæ divinitatis majestate in sæculum veniendo mortales perterrere, humanitate magis inestimabilis clementiæ humiliter ad nostra descendens, quos creavit, dignatus est et redimere. Qui et spontaneam de nobis verè de se fidei confessionem expectat : quod et B. Petrus Apostolorum princeps commonet¹ : Pascite, qui in vobis est, gregem Christi non coacte sed sponte, secundum Deum exhortantes.

8. « His itaque, mansuetissimi rerum domini, divalibus apicibus animatus, et ad spem consolationis de profundis angoribus alleviatus (elevatus), sum meliori reffectus confidentia paulatim, et his quæ per mansuetissimæ fortitudinis vestræ sacram dudum præcepta sunt, efficaciter promptam obsequentiam exhibere; ut personas, quales secundum temporis hujus defectum ac servilis provinciæ qualitatem poterant inveniri, pro obedientiæ satisfactione inquirerem, et cum consilio confamilorum meorum episcoporum tam de propinqua hujus Apostolicæ Sedis Synodo, quamque de familiari clero, amatores Christiani imperii, et sequenter de religiosi servitio Dei, ut ad piissimam tranquillitatis vestræ vestigia properarent, hortarer. Et nisi longos provinciarum ambitus, in quibus humilitatis nostræ Concilium constitutum est, tanti temporis protelationem ingeret; olim hoc, quod vix tandem nunc fieri potuit, studiosa obedientia noster famulatus implesset. Sed dum de diversis provinciis familiare nobiscum Concilium congregatur, et dum personas quasdam quidem de hac servili vestri serenissimi principatus Romana Urbe, vel proxima dirigere procuramus, quasdam de longe positis provinciis, in quibus verum Christianæ fidei ab Apostolicis exiguitatis meæ prædecessoribus missi prædicabant, remeare præstolamur, non parvus temporum cursus elapsus est : ut corporales egrotudines mei famulatus silentio transeam, quibus nec vivere licet, nec libet assiduus ægritudinis laborantem ». Quem audis, lector, expectatum e longinquis regionibus, hunc fuisse scias Theodorum in Angliam antea missum, qui aliis litteris a Synodo

Romana datis nominalim explicatur. Sed pergit de legatis missis :

9. « Ideoque, Christianissimi domini filii, secundum piissimam jussionem a Deo protegendæ mansuetudinis vestræ, pro obedientia quam debuimus, non pro confidentia eorum scientiæ quos dirigimus, presentes famulos nostros Abundantium, et Joannem reverendissimos fratres nostros episcopos, Theodorum, et Georgium dilectissimos filios nostros presbyteros cum dilectissimo filio nostro Joanne diacono, et Constantino subdiacono sanctæ hujus spiritualis matris Apostolicæ Sedis, necnon et Theodorum presbyterum legatum sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, et religiosos servos Dei monachos cum Scripturarum cordis devotione curavimus demandare : nam apud homines in medio gentium positos, et de labore corporis quotidianum victum cum summa hesitatione (exercitatione) conquientes, quomodo ad plenum poterit inveniri Scripturarum scientia, nisi quæ regulariter a sanctis atque Apostolicis prædecessoribus, et venerabilibus quinque Conciliis definita sunt, cum simplicitate cordis et sine ambiguitate a Patribus traditæ fidei conservamus, unum ac præcipuum bonum habere semper optantes, atque studentes, ut nihil de eis quæ regulariter definita sunt, minuatur, nihil mutetur vel augeatur, sed eadem et verbis et sensibus illibata a nobis custodiantur ? »

Intelligis probe, lector, quantum deplorat Agatho Pontifex temporis hujus bonarum litterarum sterilitatem, cum ob assiduos Longobardorum motus, exculta latinitas et ipsa Italia fecunda scientiis, fuerint omnino iisdem inculte et steriles redditæ : ut opus fuerit e Britannia Theodorum accersire Theologum, quem nec habere licuit. Habes præterea ex iisdem Agathonis Pontificis verbis, in quantum Ecclesiæ reductæ essent paupertatem, ut necessarium fuerit earum ministris corporali exercitatione sibi victum comparare. Sed et illud pariter observatione dignum considera, quod cum in Ecclesia desunt homines sacris litteris summe eruditi, tunc pro securitate ad tutum portum esse confugiendum, nimirum ad prædecessorum, et sanctorum scripta Patrum in omnibus semper, et ante omnia antiquis traditionibus firmiter inherendo. Sed audi reliqua Agathonis Epistolæ idipsum præstantis dum collectas in unum sanctorum Patrum sententiâs, et quæ a prædecessoribus definita fuissent, dedit iisdem legatis Constantinopolim perferenda : nam subdit :

10. « Quibus portitoribus, et testimonia aliquorum sanctorum Patrum, quos hæc Apostolica Christi Ecclesiæ suscepit, cum eorum libris tradidimus : ut facultatem suggerendi a benignissimo vestræ Christianitatis imperio consecuti, ex his dumtaxat satisfacere studeant, dum imperialis mansuetudo percipiat quid hæc spiritualis mater eorum ac a Deo propagati imperii Apostolica Christi Ecclesiæ credat et prædicet, non per eloquentiam sæcularem, quæ nec suppedit idiotis

¹ 1. Petr. v.

hominibus, sed per sinceritatem Apostolicæ fidei, in qua et ab incunabulis edocli usque in finem propagatori vestri Christiani imperii cæli Domino omnes nobiscum deprecantur, servire et obedire. Licentiam proinde eis sive auctoritatem dedimus apud tranquillissimum vestrum imperium, dum jusserit ejus clementia, simpliciter satisfaciendi, in quantum eis duntaxat injunctum est, ut nihil profecto præsumant augere, minuire, vel mutare, sed traditionem hujus Apostolicæ Sedis, ut a prædecessoribus Apostolicis Pontificibus instituta est, sinceriter enarrare.

11. « Pro quibus flexo mentis poplite suppliciter vestram ad mansuetudinem semper intentam clementiam deprecamur, ut juxta benignissimam atque augustissimam imperialis sacræ promissionem acceptione eos dignos efficiat Christi imitabilis vestra tranquillitas, atque placabiles auditus eorum humillimis suggestionibus accommodare dignetur : sic aures Dei omnipotentis suis precibus ad exaudientium inveniatur vestra mansuetissima pietas reseratas : illæsoque tam in recitidine nostra Apostolicæ fidei, quamque corporum sospitate in propriis restituere jubeat : sic restituatur superna majestas per fortissimos atque invictissimos labores vestræ a Deo corroboratæ clementiæ sub benigni vestri principatus regimine totam Christianam Rempubicam, et fortissimis vestris sceptris adversas subigat nationes ; ut ex hoc omni animæ atque omnibus gentibus satisfiat : quia quod per augustissimos apices de immunitate atque illæsiōne cunctium, Deo sibi aspirante, polliceri dignata est, adimplevit in omnibus. Non enim nobis eorum scientiā confidentiam dedit, ut ad pia vestra vestigia eos auderemus dirigere, sed hoc imperialis vestra benignitas clementer jubens hortata est, et nostra pusillitas, quod jussum est, obsequenter implevit ». Hæc prælocutus, subjicit Catholicæ fidei regulam ab omnibus custodiendam, verbis istis :

12. « Ut autem vestræ divinitus instructe pietati, quid Apostolicæ nostræ fidei vigor contineat, breviter intuemus, quam percipimus per Apostolicam Apostolicorumque Pontificum traditionem, et sanctorum quinquæ universalium Synodorum, per quas fundamenta Catholicæ Christi Ecclesiæ firmata atque stabilita sunt. Illic igitur status est Evangelicæ et Apostolicæ fidei, regularisque traditio, ut confitentem sanctam, et inseparabilem Trinitatem, id est, Patrem et Filium et sanctum Spiritum, unius esse Deitatis, unius naturæ, et substantiæ sive essentiæ, unius eam predicemus, et naturalis voluntatis, virtutis, operationis, dominationis, majestatis, potestatis, et gloriæ. Et quicquid de eadem sancta Trinitate essentialiter dicitur singulari numero, tanquam de una natura trium consubstantialium personarum, comprehendamus, regulari ratione institui. Cum vero de uno earundem trium personarum ipsius sanctæ Trinitatis, Filio Dei, Deo Verbo, et de mysterio admiranda ejus secundum carnem dispensationis confitemur,

omnia duplicia unius ejusdemque Domini Salvatoris nostri Jesu Christi secundum Evangelicam traditionem asserimus, id est, duas ejus naturas predicamus, divinam scilicet et humanam, ex quibus et in quibus etiam post admirabilem atque insepabilem unionem subsistit : et unamquamque ejus naturam proprietatem naturalem habere confitemur, et habere divinam omnia quæ divina sunt, et humanam omnia quæ humana sunt, absque ullo peccato : et utrasque unius ejusdem Dei Verbi incarnati, id est, humanati, inconfuse, inseparabiliter, immutabiliter esse cognoscimus, sola intelligentia quæ unita sunt discernentes, propter confusionis duntaxat errorem : æqualiter enim, et divisionis, et commixtionis detestamur blasphemiam. Cum duas autem naturas, duasque naturales voluntates, et duas naturales operationes confitemur in uno Domino nostro Jesu Christo, non contrarias eas, nec adversas ad alterutrum dicimus (sicut a via veritatis errantes Apostolicam traditionem accusant : absit hæc impietas a fidelium cordibus) nec tanquam separatas in duabus personis vel subsistentiis, sed duas dicimus unum eundemque Dominum nostrum Jesum Christum, sicut naturas, ila et naturales in se voluntates et operationes habere, divinam scilicet et humanam : divinam quidem voluntatem et operationem habere ex æterno cum coessentiali Patre communem, humanam temporaliter ex nobis cum nostra natura susceptam.

13. « Hæc est Apostolica atque Evangelica traditio, quam tenet spiritalis vestri felicissimi imperii mater Apostolica Christi Ecclesia : hæc est mera confessio pietatis : hæc est Christianæ religionis vera atque immaculata professio, quam non humana adinvenit versutia, sed Spiritus sanctus per Apostolorum principes docuit : hæc est firma et irreprehensibilis sanctorum Apostolorum doctrina, cujus sincere pietatis integritas quoadusque libere (libenter) predicatur in Republica Christiana, vestræ tranquillitatis imperium tuebitur stabilitum, et exultans et felix (ut perfecte [perfecto] confidimus) demonstrabit. Credite humillimo mihi, Christianissimi domini filii, quia pro stabilitate et exultatione ejus has cum fletibus preces effundo. Et hæc (licet indignus et exiguus) sinceriter diligendo, presumo consulere : quia vestra a Deo concedenda victoria, nostra salus est : vestræ tranquillitatis felicitas, nostra letitia est : vestræ mansuetudinis sospitas, nostræ parvitas securitas est.

14. « Et ideo cum corde contrito, et profluentibus lacrymis, mente prostratus exoro, porrigere dignemini clementissimam dexteram Apostolicæ doctrinæ, quam cooperatur piorum laborum vestrorum B. Petrus Apostolus tradidit, non ut sub modo condatur, sed ut tuba clarius in toto orbe prædicetur : quia ejus vera confessio a Patre de cælis est revelata, pro qua a Domino omnium ¹

¹ Matth. xvi.

beatus esse pronuntiatus est Petrus, qui et spiritalis oves Ecclesie ab ipso Redemptore omnium terna commendatione pascendas suscepit. Cujus admittente praesidio, haec Apostolica ejus Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte dellexa est : eujus auctoritatem, utpote Apostolorum omnium principis, semper omnis Catholica Christi Ecclesia, et universales Synodi fideliter amplectentes, in cunctis secute sunt, omnesque venerabiles Patres Apostolicam ejus doctrinam amplexi, per quam et probatissima Ecclesie Christi luminaria claruerunt, et sancti quidem doctores Orthodoxi venerati atque secuti sunt, haeretici autem falsis criminationibus ac derogationum odiis insectati.

15. « Haec est Apostolorum Christi viva traditio, quam ubique ejus tenet Ecclesia, quae praecipue diligenda atque fovenda, et fiducialiter praedicanda est : quae per veridicam confessionem Deo conciliat : quae et Christo Domino commendabilem facit : quae clementiae vestrae Christianum conservat imperium : quae a caeli Domino largas victorias vestrae piissime fortitudinis confirmat : quae comitatur in proliis, et expugnat adversos, quae vestrum a Deo propagatum imperium ubique ut murus inexpugnabilis protegat : quae terrorem in contrarias nationes immittat, et ira divina percellat : quae et in bellis triumphales palmas de hostium dejectione atque subjectione caelitus tribuat, et in pace securum, et hilarem vestrum fidelissimum principatum semper custodiat.

16. « Haec est enim vera fidei regula, quam et in prosperis et in adversis vivaciter tenuit ac defendit : haec spiritualis mater vestri tranquillissimi imperii Apostolica Christi Ecclesia, quae per Dei omnipotentis gratiam a tramite Apostolicae traditionis nunquam errasse probabitur, nec haeretis novitatibus depravata succubuit ; sed ut ab exordio fidei Christianae percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata sine tenus permanet secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Evangeliiis factus est¹ : Petre, Petre, inquit, ecce Satan expetivit, ut cribraret vos, sicut qui cribrat triticum : ego autem pro te rogavi, ut non delicias fides tua : et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, ejus fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit : quod Apostolicos Pontifices meae exiguitatis praedecessores confidenter licetis semper, cunctis est cognitum : quorum et pusillitas mea, licet impar et minima pro suscepto lamen divina dignatione ministerio pedissequa cupit existere. Vae enim mihi erit, si veritatem Domini mei, quam illi sinceriter praedicarunt, predicare neglexero ».

17. Audisti, lector, quam libere asserat ac for-

liter inculcet, firmiterque asseverat sanctissimus Agatho papa, nulla haeretice pravitatis suspitionis labe hactenus aspersam fuisse Apostolicam Sedem, nullum praedecessorem defecisse a Catholica pietatis assertionem atque defensione. At quomodo ista tam libere potuisset tantus Pontifex contestari, si in eadem haeresi, quam sua Epistola ipse Agatho adeo valide insectatur, Honorius, cujus recens adhuc memoria erat, iisdem haeretis ignominiose manus dedisset, et eundem cum illis errorem confovisset ? Sed quae Agatho, haec ante ipsum sanctus Martinus papa et martyr, et successores qui posthac fuerunt summi Pontifices, ut Nicolaus et alii, eadem pariter libertate atque securitate professi sunt : id ipsum (ne longius recedamus) et ipsa Romana Synodus centum viginti quinque episcoporum hoc anno Romae celebrata in sua ad eosdem imperatores scripta Synodali Epistola profitetur. Videas ergo, quam inconsiderate agant, qui haeresis accusant Honorium papam. Sed de his satis superius diximus in Honorio, in Joanne ejus successore, nec non in Theodoro Romanis Pontificibus, sed et inferius dicturi sumus. Pergit vero Agatho :

18. « Vae mihi erit, si silentio taceo veritatem, quam erogare nummulariis jussus sum, id est, Christianum populum imbuere et docere. Quid dicam in ipsius Christi futuro examine, si hic (quod absit) predicare ejus sermonum veritatem confundor ? Quid de meipso, quid de commissis animabus satisfaciam, dum de officio suscepto rationem distinctam exegerit ? Quis igitur, clementissimi atque piissimi domini filii (quod tremens et consternatus spiritu dico) non provocetur illa admirabili pollicitatione, qua fidelibus reppromittit¹ : Qui me confessus fuerit coram hominibus, inquit, confitebor et ego eum coram Patre meo qui in caelis est ? Et quem infidelium saltem non perterreat illa severissima comminatio, qua indignatum se protestatur et asserit, inquit : Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui in caelis est ? etc. » Post haec rursus praedecessorum diligentiam commendans in admonendis episcopis Constantinopolitanis, et horum condemnans improbitatem in assertionem unius voluntatis et operationis in Christo, doctrinam Catholicam rursus inculcans, eandem tum divinae Scripturae, tum sanctorum Patrum assertionibus testatam reddit ; addens, haereticorum duntaxat esse unam voluntatem, et operationem in Christo fateri, quos ista delirantes nominatim recenset : nos autem ea cuncta referre prolixitatis nimiae vitandae causa desinimus.

19. Quorum omnium recensitis ineptiis, hujusmodi argumento idem Agatho compellat eosdem imperatores : « Attendat igitur, inquit, a Deo institutum vestre clementiae fastidium interno discretionis illius oculo, quem ad dispensandum populos Christianos, divina gratia illustrante, percipere

¹ Luc. XXII.

¹ Matth. X. Marc. VIII. Luc. XII.

meruit, quemnam talium doctorum sequendum censeat populus Christianus, eujus horum doctrinam debeat amplecti, ut possit salvari, qui et omnes et alterutrum unusquisque eorum condemnat, sicut varie eorum et instabiles definitiones in scriptis asseverant, modo unam voluntatem, et unam operationem, modo nec unam nec duas operationes, modo et unam voluntatem, et operationem, et rursum duas voluntates, et duas operationes, itemque unam voluntatem et unam operationem, et denuo nec unam, nec duas, et alias unam et duas : secundum assertiones recensitas diversorum hæreticorum. Digna plane tanto Pontifice Romano sententia, qua una quis possit omnes hæreses confutare, dum nemo inveniet alicujus hæresis sectatores in una eademque sententia fuisse perstantes, sed mobiles et quoquoversum volubiles : contra vero (quod una sit veritas) Catholicorum una eademque fuit et erit in omnibus, de quibus est dubitatum, assertio. At eosdem rursus imperatores hortans, hæc subdit :

20. « Quis existimans (cæstuans), piissimi domini, tante cæcitatæ errores non abominetur et caveat, si utique salvari desiderat, et immaculatam suæ fidei rectitudinem venienti Domino cupit offerre ? Eximenda proinde ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperii de talium doctorum erroribus, ut Evangelicam atque Apostolicam Orthodoxæ fidei rectitudinem quæ fundata est super firmam petram hujus beati Petri Apostolorum principis Ecclesiæ, quæ ejus gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, omnis præsulum numerus ac sacerdotum, cleri, ac populorum unanimiter ad placendum Deo, animamque salvandam, veritatis formulam Apostolicæ traditionis nobiscum confiteatur, et prædicet.

« Hæc autem nostræ humillimæ suggestioni innectere curavimus, afflicti atque incessabiliter ingementes de tantis Ecclesiæ sacerdotum erroribus propria magis quærentium, quam veritatem fidei statuere, et fraternæ admonitionis sinceritatem ad proprium contemptum pertinere censentium, non invido (sicut Deus testis est) animo, neque per elationem jaclantiae, neque per contumeliosam adversitatem, neque inaniter eorum doctrinam cupientes reprehendere, neque quamlibet quis suspicetur humanæ delectationis arrogantiam, sed pro ipsius veritatis, in qua salvari nos confidimus, rectitudine, et pro ipsius puræ Evangelicæ confessionis regula, pro salute videlicet animarum, ac Republicæ Christianæ stabilitate, pro sospitate Romani imperii gubernacula dispensantium, mee humilitatis Apostolicos prædecessores communi, rogasse, increpasse, obsecrasse, arguisse, et omnem modum exhortationis exercuisse, quatenus medelam posset recens vulnus accipere.

21. « Nec post innotiti erroris diuturnitatem a commotione siluerunt, sed semper hortati sunt ac contestati, et hoc ex fraterna charitate, non per

malitiam vel pertinaciam odiosam (absit, absit a corde Christiano, ut in alterius lapsum grassetur, cum Dominus omnium doceat ¹ : Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat : qui gaudet ² super unum penitentem magis, quam supra nonaginta novem justos : qui ad liberandam ovem perditam, suæ majestatis inclinans potentiam, de caelis ad terras descendit) sed expansis spiritualibus ulnis optantes atque exhortantes eos in Orthodoxæ fidei unanimitate remeantes amplecti, eorumque conversionem ad integram Orthodoxæ fidei rectitudinem præstolantes : quatenus nostro consortio, imo B. Petri Apostoli, eujus licet indigni ministerio fungimur, et traditionis formulam predicamus, seipsos non facerent alienos, sed concorditer nobiscum immaculatam hostiam pro stabilitate fortissimi ac serenissimi imperii indesinenter Christum Dominum exorent.

22. « Credimus, piissimi rerum domini, nullam ambiguitatis caliginem remansisse, quæ ad discernendum possit obistere, quod secuti sunt novi dogmatis inventores. Nam et suavitas spiritalis intelligentiæ, quam Patrum redolent dicta, coram oculis constituta, et hæreticorum abominabilis foetor ab omnibus fidelibus aspernandus innotuit. Et quia novi dogmatis inventores, hæreticorum sectatores ostensi sunt, et non sanctorum Patrum pedissequi, nec hoc remansit incognitum. Igitur quantumcumque summi colorare velit quisquam errorem, a luce veritatis arguitur, sicut et Apostolus gentium docet ³ : Omne quod revelatur, lumen est : quia veritas constans semper, et eadem permanet, semper autem falsitas variatur, et sibi ipsi, variando, approbatur ac redarguitur esse contraria. Ex hoc enim, et sibi ipsis adversa doctis novi dogmatis inventores ostensi sunt, quæ Evangelicæ atque Apostolicæ fidei sectatores esse novuerunt.

23. « Quapropter quia et veritas claruit a Deo inspiratis vestræ pietatis obtutibus, et falsitas denotata, et qua digna est, abominationem consecuta : restat ut a Deo coronatæ vestræ clementiæ piis favoribus victoriæ coronam redimita veritas fulgeat, et novitatis error cum suis inventoribus et his quorum doctrinam secuti sunt, propriæ præsumptionis poenam exsolvant, et de medio Orthodoxorum antistitum pro suæ novitatis hæretica pravitate pellantur, quam intra unam sanctam Catholicam atque Apostolicam Christi Ecclesiam conati sunt introducere, et individuum atque illibatum corpus Ecclesiæ contagione pravitate hæreticæ maculare. Nec enim æquum est ut nocentes innocentibus noceant, aut immunes aliorum delicta percillant ; cum etsi in hoc sæculo condemnatis pareatur, sicut ipsi quibus paretur, nullum in Dei judicio sentiant parcendo beneficium ; ita parentibus non minimum ingerunt pro illicita compassione periculum.

24. « Hæc autem ideo Deum omnipotentem feli-

¹ Ezech. xviii. — ² Luc. xxv. — ³ Ephes. v.

cibus vestræ mansuetudinis ad emendandum credimus reservasse temporibus, ut locum, et zelum ipsius Domini nostri Jesu Christi, qui vestrum imperium coronare dignatus est, facientes in terris, pro ejus Evangelica atque Apostolica veritate justum judicium proferatis : quia dum humani generis Redemptor atque Salvator sit injuriam passus, nunc usque sustinuit, vestræque fortitudinis aspiravit imperio, ut ejus fidei causam, sicut æquitas exigit, et sanctorum Patrum sacrarumque generalium quinque Synodorum decrevit instructio, exsequi dignemini, et Redemptoris ac coregnatoris injuriam de suæ fidei contemptoribus, per ejus præsidium ulciscamini, propheticum illud vaticinium cum imperiali clementia magnanimiter adimpletes, quo rex et Propheta David ad Deum loquitur ¹ : Zelus domus tuæ, inquit, comedit me. Unde pro tali Deo placito zelo collaudatus, illam beatam vocem audire a Creatore omnium meruit ² : Inveni David virum secundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas. Cui et in Psalmis pollicetur ³ : Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum : manus enim mea auxiliabitur ei, et brachium meum confortabit eum : ut ejus causam conflagranti studio elaborat Christianæ clementiæ vestræ piissimus principatus efficere, remunerationis gratia omnes actus fortissimi eorum imperii felices et prosperos faciat, qui in suis sacris Evangelii repromittit, inquit ⁴ : Querite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis.

25. « Omnes enim ad quos sacrorum apicem pervenit nolitia, et quia sic benigniter angustæ magnanimitatis vestræ mansuetudinis est demonstratus intentus, innumeras gratiarum actiones, et incessabiles laudes, admirati de tanta clementiæ magnitudine, propagatori vestri fortissimi imperii persolverunt : quia vere ut piissimi et æquissimi principes, quæ Dei sunt, cum Dei timore dignati esis peragere, omnem immunitatem a nostra parvitate dirigendis personis polliciti. Et confidimus quia quæ promisit vestra pia clementia, potens est efficere : quatenus quod Deo a vestræ Christianitatis imperio religiosa humilitate devotum est et promissum, nihilominus ejus auxiliante omnipotentia impleatur. Unde et laus ab omnibus nationibus Christianis, et perennis memoria, et frequens oratio pro sospitate, triumphalibus ac perfectis victoriis concedendis, ante Christum Dominum, ejus causa est, effundatur : quatenus supernæ majestatis terrore percussæ gentium nationes, sub sceptris vestri robustissimi principatus humiliter colla prosternant, ut piissimi vestri regni continuetur potentia, dum temporalis imperio, æterni regni succedit perennis felicitas.

26. « Nec enim poterit aliud simillimum inveniri, quod vestræ invictissimæ fortitudinis Divinæ majestatis commendat clementiam, quam ut reputa-

sis a regula veritatis erroribus, Evangelicæ atque Apostolicæ nostræ fidei ubique illustretur et prædicetur integritas. Propterea, piissimi et a Deo instructi domini filii, si hanc sacrarum Scripturarum, venerabilium Synodorum, spiritualium Patrum irreprehensibilem Apostolici dogmatis regulam, juxta Evangelicam eorum intelligentiam, per quam veritatis nobis formula, Spiritu reserante, monstrata est, Constantinopolitanæ præsul Ecclesiæ tenere nobiscum ac prædicare delegerit ¹ : pax multa erit diligentibus nomen Dei, et ullum non remanebit dissensionis scandalum, et fiet quod est in Actibus Apostolorum ², dum per gratiam sancti Spiritus populus ad cognitionem Christianitatis accesserit, omnibus nobis cor unum et anima una.

27. « Sin autem (quod porro longe sit) novitatem vuper ab aliis introductam amplecti maluerit, et alienis a regula veritatis Orthodoxæ atque Apostolicæ nostræ fidei sese irrelire doctrinis, quam utpote animabus noxiâ declinare indesinenter ab Apostolicis meæ humilitatis prædecessoribus exhortati atque commoniti usque hactenus distulerunt : ipse noverit quod de tali contemptu in divino Christi examine satisfaciæ apud Judicem omnium, qui in cælis est, cui et nos ipsi pro suscepto veræ prædicationis ministerio, vel presumptione Christianæ religioni contraria, dum ad judicandum advenerit, reddituri sumus rationem : nobiscum (quod suppliciter exoro) liceat Apostolicam atque Evangelicam rectæ fidei regulam, ut ab exordio perceptus, inconcussæ et libere cum simplici puritate integram atque inlibatam servare.

« Proinde vestre Augustissimæ serenitati pro affectu ac reverentia Catholicæ atque Apostolicæ rectæ fidei ab ipso coregnatore Christiani imperii a Domino nostro Jesu Christo, ejus veram confessionem intemeratam cupitis conservare, perfecta piorum laborum reportabitur (reputabitur) merces, quia nihil in aliquo neglectum est, vel omissum a vestra a Deo coronata clementia, quod non possit salva integritate vestræ fidei ad Ecclesiarum concordiam pertinere. Quia Judex omnium Deus propositum mentis exquirat, et studium pietatis acceptat, qui causarum exitus, sicut expedire judicat, et dispensat.

28. « Obsecro itaque, piissimi ac clementissimi Augusti, atque una cum mea exiguitate omnis anima Christiana flexo genu suppliciter deprecatur, ut omnibus Deo placitis bonis atque admirandis imperialibus beneficiis, quæ per eorum Deo acceptabile studium superna dignatio humano generi concedere dignata est, etiam hoc ad redintegrationem perfectæ pietatis corrogatori Christo Domino hostiam acceptabilem offerre jubeatis, verbum impunitatis concedentes, et liberam loquendi facultatem unicuique loqui volenti et verbum impendere pro fide, quam credit et tenet : quatenus ab omnibus manifestissime cognoscatur, quod nullo terrore,

¹ Psal. LVIII. — ² Act. XIII. — ³ Psal. CXVIII. — ⁴ Matth. VI.

¹ Psal. CXVIII. — ² Act. IV.

nulla potestate, nulla comminatione vel aversione quisquam pro veritate Catholice et Apostolice fidei loqui volens prohibitus aut repulsus est, quatenus omnes unanimiter pro tanto et tam inastimabili bono per cunctum suae vite spatium Divinam majestatem glorificent, et pro incolumitate atque exaltatione fortissimi vestri imperii unanimiter incessabilis Christo Domino preces effundant ». Et subscriptio. « Piissimorum dominorum imperium gratia superna custodiat, eisque omnium gentium colla substernat ». Hactenus Epistola Agathonis papæ : qui cum statum Ecclesie Orientalis deploratissimum esse sciret, ad consarcinandam scissam penitus communionem Catholicam magnis opus esse remediis intelligens, enixius (ut vidisti) imperatores precibus interpellat, veritus ne quid accideret adversus legatos Apostolicos, cum non ignoraret quid alias adversus eosdem, imo et adversus Romanos Pontifices S. Silverium, Vigilium atque S. Martinum ab imperatoribus sacrilege factum esset. Ita igitur ea animi submissione, non dejectione, humiliat se adeo imperatori Agatho Pontifex, ut iacentem prostrat penitus Orientalem Ecclesiam erigat.

29. Sicut autem (ut dictum est) duæ legationes Roma misse sunt ad imperatorem Constantinopolim, altera ab Agathone Pontifice, a Synodo altera: ita et duæ Epistolæ ad ipsum et fratres ejus consortes imperii eisdem legatis datæ fuere, altera ab eodem Agathone papa, altera vero ab ipsa Synodo centum viginti quinque episcoporum: ita tamen, ut ipse qui præerat Synodo Agatho, idem primo loco in eadem Epistola sit inscriptus in hunc modum:

« Piissimis dominis et serenissimis victoribus ac triumphatoribus dilectis filiis Dei, et Domini nostri Jesu Christi Constantino magno imperatori, Heraclio, et Tiberio Augustis, Agatho episcopus, servus servorum Dei cum universis Synodis subjacentibus Concilio Apostolicæ Sedis ». Hæc idcirco de Synodis, quod scilicet confingisset (ut diximus) ea de re monitos ab ipso Agathone Ecclesie Occidentalis episcopos in diversis provinciis Synodos celebrasse. Quenam provincia experti Synodi esse potuit, si in Britannia in Anglicana Ecclesia fuit etiam celebrata? Et post multa ista subjungentes aiunt: « Credimus autem, quia quod paucis raroque concessum est, a Deo coronato vestro imperio divinitus concedetur, ut per ipsum Catholicæ et Apostolicæ veræ nostræ fidei splendidissimum in omnium mentibus emicet lumen, quod ex veri luminis fonte tanquam de radio vivifici fulgoris per ministros B. Petrum et Paulum Apostolorum principes, eorumque discipulos et Apostolicos successores gradatim usque ad nostram parvilitatem, Dei opitulatione servatum est, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum, nec falsitatis nebulis confodatum, nec intermixtis hæreticis pravitatibus velut caliginosis nebulis perumbratum, immune atque sincerum, et suis radiis perlustratum piissi-

mis conatibus conservare cupit vestrum a Deo coronatum fastigium.

30. « In hoc enim tam Apostolicæ Sedis quamque nostri exigui famulatus prædecessores usque hactenus non sine periculis desudarunt, nunc decretali comminatione cum Apostolicis Pontificibus consulentes, nunc Synodali definitione, quæ veritatis regula continebat omnibus innolescentes; et terminos quos transgredi nefas est, usque ad animæ ipsius exitum constanter defendentes, non seducti blanditiis, non periculis territi, ut illam in Evangelii Domini nostri sententiam operibus demonstrarent, qua sententialiter præcipit, dicens ¹: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego illum coram Patre meo qui in cælis est; et subsequenti pœna deterret, quia severe comminatur: Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui in cælis est. Execratur enim vera confessio pietatis juxta diversitates temporum variari, sicut nec ipse varietatem admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit ²: Ego sum, et non sum mutatus.

31. « Igitur quia tranquillissimæ fortitudinis vestræ clementia personas de episcopali numero dirigi jussit vita atque scientia omnium Scripturarum præditas: de vitæ quidem puritate quamvis quisquam munditer vixerit, confidere tamen non præsumit: perfecta vero scientia, si ad veræ pietatis scientiam redigatur, solius (sola) est veritatis cognitio: si ad eloquentiam sæcularem, non æstimamus quemquam temporibus nostris reperiri posse, qui de summitate scientiæ gloriatur: quandoquidem in nostris regionibus diversarum gentium quotidie astuat furor, nunc confingendo, nunc discurrendo ac rapiendo. Unde tota vita nostra sollicitudinibus plena est, quos gentium manus circumdat, et de labore corporis victus est, eo quod pristina Ecclesiarum sustentatio paulatim per diversas calamitates deficiendo succubuit: et sola est nostra substantia fides nostra, cum qua nobis vivere summa est gloria: pro qua etiam mori lucrum æternum est. Hæc est perfecta nostra scientia, ut terminos Catholice atque Apostolicæ fidei, quosque hactenus Apostolica Sedes nobiscum et tenet et tradit, tota mentis custodia conservemus, credentes in Deum etc. » Integram enim subjiciunt fidei Catholice confessionem.

32. Porro in ea, quæ a S. Synodo in eadem Synodati Epistola scribitur, Catholice fidei sincera confessione stylus scribarum mendax operatus est falsitatem: dum enim ibi legeretur: « Credimus et in Spiritum sanctum Dominum et vivificantem, ex Patre Filioque procedentem »: abraso nomine, « Filioque, » a Patre procedentem tantum relictum est. Detecta fuit ejusmodi impostura Græcorum in Concilio Florentino a Juliano S. R. E. Cardinale in disputatione quam habuit contra Græcos: quod ipsum longe ante Julianum advertit et suggillavit

¹ Matth. X. Marc. VIII. Luc. XII. — ² Malach. III.

Emmanuel Caleca græcus auctor in commentariis adversus Græcorum errores conscriptis. Hæc ingerimus, et considerando tibi, lector veritatis cultor, ob oculos ponimus, ne mirum adeo tibi sit, cum in nonnullis aliis, in iisque præsertim, quæ de Honorio Romano Pontifice tradunt, a Græcis esse depravata dicemus. Descripta vero integra Catholica fidei regula, hæc ad finem ipsius habent :

33. « Hanc igitur meræ Catholicæ atque Apostolicæ confessionis regulam, et sanctum Concilium quod in hanc Romanam Urbem servilem vestri Christianissimi imperii sub Apostolicæ memoriæ Martino papa convenit, prædicasse Synodice, constanter delendisse, omnes nos (quisquis ubique est) humillimi Ecclesiarum Christi antistites cognoscimus : in qua et nostræ parvilitatis prædecessores convenientes, Apostolicam confessionem, quam a principio perceperunt, etiam Synodali præconio prædicarunt, et absque cujuscumque novitatis errore citra ambiguitatem determinarunt, etc. » Nulla addunt, quæ et in superiori æque reperiuntur Epistola Agathonis.

Denum vero quid auctoritatis traditum sit legatis Constantinopolim profecturis, ita declarat : « Personas autem de nostræ humilitatis ordine prævidimus dirigere ad vestræ a Deo protegendæ fortitudinis vestigia ; quæ omnium nostrum, id est, universorum per Septentrionales, vel Occiduas regiones, episcoporum suggestionem, in qua et Apostolicæ nostræ fidei confessionem prælibavimus, offerre debeant ; non tamen tanquam de incertis contendere, sed ut certa atque immutabilia compendiosa definitione proferre ; suppliciter obsecrantes, ut a Deo coronato vestro imperio favente, hæc eadem omnibus prædicari, atque apud omnes obtinere jubeatis, etc. » Plura subdunt in commendationem legatorum.

34. Sed vel hæc ex parte etiam de Honorii condemnatione, quæ in Actis sextæ Synodi reperitur, tu, lector, delegas imposturam. Quoniam pacto, rogo te, legati, quibus vetitum est disputare, sed solum bene sancita in Romana Synodo proferre, iidem tantum sibi sumperint auctoritatis, ut de causa Honorii papæ disserterent, imo inconsulta Romana Synodo ipsoque Romano Pontifice Agathone, damnare (quod hæcenus inauditum fuit) insigni temeritate presumerent? Num, quantumvis perfrictæ frontis illi fuissent, de his ante consulere Agathonem omittere potuissent? Sed de his alias.

Quod igitur (ut dictum est) non disputandi gratia, sed docendi quæ esset Catholica fides, Romanum Concilium, nec non ipse Pontifex legatos mitterent ; in iisdem Synodalibus litteris ejusmodi sententiam subjiciunt indelebilem : « Quicumque proinde sacerdotum hæc, quæ in hac nostræ humilitatis confessione continentur, nobiscum sinceriter predicare desiderant : ut nostræ Apostolicæ fidei concordem, et consacerdotes et commissarios ejusdem fidei, et (ut simpliciter dicamus) ut spirituales fratres et coepiscopos nostros suscipimus, qui vero

hæc confiteri noluerint, ut infestis Catholicæ atque Apostolicæ confessioni, perpetuæ condemnationis reos esse censemus ; nec aliquando tales in nostræ humilitatis collegio, nisi correctos suscipere patimur, etc. » Hæc sancta Synodus, quæ Synodali eidem Epistole omnium qui Synodo interfuerunt nomina episcoporum una cum eorumdem singulorum subscriptione subjici voluit : quæ omnia in sexta Synodo, Actione quarta habentur intexta.

35. In hac præterea Synodo actum esse de subjectione Ravennatis Ecclesiæ Romano Pontifici, ex Anastasio intelligere possumus : haud enim contumacia illa a Mauro episcopo cepta, et usque ad Theodorum ejusdem civitatis episcopum propagata, ejus generis erat, ut dissimulari aliquo modo posset. Quoniam pacto ista de Ravennate episcopo ferrent Romani Pontifices, qui ejusmodi rei causa hæcenus adversati fuerant Constantinopolitanis episcopis, non se ab obedientia et subjectione Apostolicæ Sedis subtrahentibus, sed aliis se præferentibus sedibus, ut sæpe superius dictum est? Quod igitur Ravennatis Ecclesiæ Annales habent sequenti anno subjecisse omnino se Ravennatem Ecclesiam Romanæ : haud aliter quam arbitrio sanctæ Synodi id esse factum, æquum est existimare. Quomodo non oportuit de his actum esse in Synodo, si eidem reperit interfuisse Ravennatis Ecclesiæ Theodorus episcopus? Imo non ob aliam causam venisse Theodorum Romanam ad Agathonem Pontificem, nisi ut se illi subjeceret, testatur Anastasius : Quod cum hoc anno factum sit quo Synodus Romæ est celebrata, eodem pariter anno restitutionem Ravennatis Ecclesiæ ad Catholicam et Apostolicam communionem referendam putamus.

36. *Legatis Constantinopoli cum honorificentia habitis, imperator ut Synodus ibidem congregetur dat operam.* — Cum autem adeo honorificus Patrum conventus absolutus summa concordia esset ; qui directi fuerant a sancta Synodo et ab Apostolica Sede legati, Constantinopolim profecti sunt æstatis tempore, perveneruntque illuc ad finem mensis Augusti, vel inchoato Septembri, ut colligitur ex Sacra imperatoris ad Georgium patriarcham, de qua proxime acturi sumus. Venerunt quidem expectati diu : etenim jam ferme biennium elapsum videbatur, ex quo ad prædecessorem Agathonis Donum papam ipse Constantinus imperator litteras dederat. Quomodo vero qui a Concilio Romano et Agathone Pontifice missi sunt legati, bene habiti fuerant ab imperatore, ex iis quæ de ipsis scribit Anastasius Bibliothecarius, intelligere possumus : sic enim se habent : « Supra-scripti vero missi Sedis Apostolicæ, qui directi fuerant, regiam urbem ingredientibus die decima mensis Novembris, nona Indictione, Domino solatiante, atque principe Apostolorum comitute, suscepti sunt a principe in oratorio intra palatium, porrigentes ei et scripta Pontificis. Quæ cum suscepisset, et commovit eos atque adhortatus est, ut non per schisma aut furorem, sed pacifica disposi-

tionem, remittentes philosophicas assertiones, puram sanctarum Scripturarum Patrumque probatam fidem per synodalia Decreta satisfecerunt; et tribuens eis inducias ad tractanda scripta, tribuit eis omnia que ad sustentationem sufficiebant in eorum expensas, in domo, que Placidias dicebatur.

37. « Die decimo octavo Suprascripti mensis, die Dominico, advocati sunt in processione ad sanctam Dei Genitricem in Blachernis in tanta honorificentia, ut etiam de palatio eaballos stratos dirigeret eum obsequio pietas imperialis, ut sic eos susceperet, ea ipsa commonens, ut pacifica assertionem testimonium venerabilium Patrum proponeret ». Hæc sunt que Synodum præcesserunt. Sed in eo (ut dictum est) corrigendus omnino Anastasius, sive Codex depravatus emendandus, dum habet adventum legatorum Constantinopolim contigisse die decima mensis Novembris: repugnant his enim Acta Synodalia ipsius sextæ œcumenicæ Synodi, quibus constat eam inchoatam hoc anno fuisse die septima mensis Novembris, cum jam eidem præsentibus essent dicti Apostolicæ Sedis legati: quambrem corrigendum est, ut dicere debeat, decima die Septembris. Si enim Epistola scripta ab imperatore ad Georgium patriarcham Constantinopolitanum post adventum legatorum, data habetur quarto idus Septembris: certe ante illud tempus oportuit pervenisse legatos Constantinopolim. Ubi enim Constantinopolim pervenerunt Apostolicæ Sedis legati, confestim imperator Constantinus Epistolam dedit, seu Edictum inscripsit ad ipsum patriarcham Constantinopolitanum, quo significavit, ut quantocius metropolitani episcopi iuberentur se conferre Constantinopolim. Est autem ejus ista inscriptio¹:

38. « In nomine Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, imperator pius pacificus, Fl. Constantinus, fidelis in Jesu Christo Deo, Georgio sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos, et universali patriarche. Data quarto idus Septemb. Constantinopoli, imperante domino piissimo perpetuo Augusto Constantino imperatore anno vicesimo octavo (xvii), et post consulatum ejus anno duodecimo (xii). Sed corrigas ut in margine ex Actis ipsis sextæ Synodi. Epistola vero est hujusmodi:

« Quamquam sollicitudinibus tam militaribus quamque civilibus indesinenter nostra serenitas coarctetur: attamen omnes Christo amabilis nostræ Reipublice causas insequendo ob Christianam nostram fidem ponentes, quam et in bellis propugnatricem tam nostri quamque Christo dilectorum nostrorum exercituum habemus, necessarium judicavimus præsentis nostra pia Sacra ad vestram paternam beatitudinem uti, per quam adhortantes eam, sancimus congregare vestram paternam beatitudinem omnes qui ad ejus sanctissimam sedem pertinent, sanctissimos metropolitanos et episcopos in hanc a Deo conservandam nostram regiam ur-

berem: quatenus, cooperante omnipotente et misericorde Deo nostro, diligentissima inquisitione dogmatis fiat, quod olim ante multum tempus exortum est de voluntate et operatione in dispensatione in carnationis unius de sancta Trinitate Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri; quod et dissidium non minimum per quasdam personas sancte Dei Ecclesiæ intulit. Innoscere quoque super hoc et Macario venerabili archiepiscopo Antiochena magnæ civitatis, quatenus et ipse de propria Synodo Deo amabiles metropolitanos et episcopos præparatos faciat pro hoc ipso huic congregari.

39. « Jam enim super hoc adhortati sumus per pios nostros apices adhuc inter vivos existentem, et Donum sanctissimum Apostolicæ Sedis antiquæ Romæ præsentem: et illo de hoc sæculo migrante, Agatho sanctus nuper ordinatus papa in Apostolica Sede prædictæ antiquæ Romæ hujusmodi nostros pios suscipiens apices, destinavit in præsentem propriam ejus indutos personam Theodorum et Georgium Deo amabiles presbyteros, et Joannem Deo amabilem diaconum, ex persona vero totius ejus Concilii Joannem et Abundantium et Joannem venerabiles episcopos cum cæteris clericis et monachis, qui debeant invenire in prædicto capitulo questionem: qui et nunc ad nostra convenerunt vestigia, porrigentes nobis etiam duas suggestiones, unam quidem ejusdem sanctissimi Agathonis papæ, aliam vero Concilii ejus. Sciens igitur vestra paternam beatitudinem, quia primum nobis et præcipuum (ut prædiximus) hoc Orthodoxiæ existit capitulum, festinet prædictos venerabiles metropolitanos episcopos celeriter advenire in hanc a Deo conservandam nostram regiam urbem, quatenus prædictum tractetur capitulum, et majorum donorum datore atque coronatore nostro Deo cooperante, cauta atque Orthodoxa definitio hujusmodi dogmati imponatur ». Et subscriptio. « Divinitas te servet per multos annos, sanctissime ac beatissime pater ». Hactenus Constantinus ad Georgium patriarcham Constantinopolitanum.

40. His scriptis ab imperatore litteris, omni adhibita diligentia curatum est negotium, ut quam citissime iidem vocati episcopi Constantinopolim properarent; factumque est, ut antequam menses duo integri implerentur, nempe septima die Novembris cæptæ jam Indictionis nomæ, Synodus œcumenica inchoari potuerit. Numerus autem episcoporum, qui Synodo interfuisse dicuntur, diversus a diversis auctoribus ponitur: ducentos octoginta novem habent Annales Græcorum tam apud Cedrenum, quam apud Theophanem: Photius in Epistola sive libello de Synodis numerat centum septuaginta, centum vero quinquaginta Paulus² diaconus: Theodorus Balsamo ponit centum septuaginta et unum. In ultima autem Actione ejusdem Synodi numerantur subscripti omnes episcopi cum legatis presbyteris et diaconis centum

¹ Exstat in præambulis sextæ Synodi.

² Paul. diac. de gest. Longob. l. vi. c. 4.

sexaginta sex : verum ipso Synodi exordio longe minor numerus habetur, quod episcopi omnes tanta brevitate temporis minime pervenire poterint Constantinopolim.

41. *Sexta Synodus a Trullo dicta presidentibus legatis Sedis Apostolicæ qui in sex sessionibus contra Monothelitas strenue pugnant.* — Locum autem ubi celebrata est Synodus, fuit (ut habent Acti) secretarium sacri palatii, quod cognominatum est Trullus. Sed quid Trullus proprie sit, petenda est istius vocis interpretatio ab iis, qui scripserunt de ædificiis, præsertim vero ipsius Constantinopolitanæ civitatis. Omittimus dicere de Trulla, quod est genus vasis, sive quod significat cæmentariorum instrumentum. In eo autem quod vox ista ad ædificium aliquod pertinet, dictam eam reperimus tam in feminino genere, quam masculino, significareque sublimem fornixem desuper in altum prorectum et in rotundum concameratum, quem italice dicimus Cuppula : in quo sensu hæc apud Anastasium in Sergio papa : « Trullum vero ejus Ecclesiæ (scilicet SS. Cosmæ et Damiani apud templum pacis Romæ), fuis chartis plumbeis, cooperuit ». Extat adhuc locus, et ex his quæ videntur etiam hodie, intelligi probe potest, quid Trullus significet. In Chronico etiam de rebus patriis Constantinopolitanis a Godino edito, ubi agitur de admirabili templo a Justiniano imp. erecto, frequentissima mentio est de Trulla in feminino genere, eodem sensu accepta. Sic igitur locus Synodi fuit palatii secretarium, quod ejusmodi Trullo seu Trulla fastigiatum, testudine sursum erecta sui rotunditate conficiens hemispherium, ab ipso ædificii genere, Trullus fuerit nominatum.

42. Quod vero spectat ad tempus Synodi, cepta prima Sessio fuit (uti dictum est) septima die mensis Novembris, Indictione nona, hoc ipso videlicet Redemptoris anno sexcentesimo octogesimo, decimo tertio anno imperii, eodemque numero notato post consulatum Constantini, ex quo ab obitu patris solus cum fratribus imperare cepit, ex quo vero imperare cepit vivo parente, anno vigesimo secundo. Hæc quæ ex ipsis Actis.

Sessio autem ita disposita est, sicut et in Concilio Chalcedonensi, nempe ut digniori loco, a sinistris scilicet sederent Apostolicæ Sedis legati, a dextris vero Constantinopolitanus episcopus, nec non Antiochenus, atque legatus Sedis Alexandrinæ. Quod vero in eo consensu digniorem locum legatis Apostolicæ Sedis obtinuerunt, nulli dubium esse potest, si Acta Synodi Chalcedonensis perlegerit, ubi et de his egimus. Sed præter exemplaria, id quicquid intelligit ex rebus in hæc Synodo gestis, si quis eas consideret, videlicet, quomodo idem primo loco sententiam dicant, primoque subscribant, et alia hujusmodi, quibus primarius illis delatus honor in omnibus intelligatur more majorum. Eminentiori loco Constantinus imperator cum suis magistratibus positus erat, locus vero medius synodi ex more datus Sacrosanctis Dei evangelis

super sedem ornatam positus, Christum ipsum representantibus. Patriarcham autem præsentem tantum fuisse Georgium Constantinopolitanum, et Macarium Antiochenum; duo reliqui, nempe Alexandrinus, atque Hierosolymitanus, per legatos : nimirum ex parte Theodori locum tenentis Hierosolymorum episcopi, qui primus legitur postquam a Sarracenis civitas illa capta est, ejus civitatis vicarius episcopi, vacante adhuc sede ipsa, missus ponitur Georgius monachus, et Petrus idem monachus pro sede Alexandrina, pastore vacante.

43. His ita dispositis, qui primum in Synodo locum tenebant Apostolicæ Sedis legati aggressi sunt loqui, sui ipsorum adventus causam edocentes, querentes pariter, quod quatuor Constantinopolitanæ sedis patriarchæ, nempe Sergius, Pyrrhus, Paulus, et Petrus, et cum eis Cyrus Alexandrinus episcopus una cum Theodoro episcopo Pharan, novam invexissent hæresim in Ecclesiam de una in Christo voluntate atque operatione; petieruntque dicere erroris causam et originem novitatis. Jubente ergo imperatore causam ab adversa parte reddi Apostolicæ Sedis legatis, corypheus ejus sectæ Macarius episcopus Antiochenus respondit, et cum eo alii pro Constantinopolitana sede causam agentes, nullam a se novitatem esse in Ecclesiam introductam, sed quæ a sacris Synodis et sanctis Patribus essent accepta, ea in medium protulisse : quæ enim a dictis episcopis Constantinopolitanæ civitatis, sive ab Honorio papa, vel Cyro Alexandrino dicta essent, se credere et prædicare professi sunt : ita quidem illi calumniose (ut sæpe superius perspicue est demonstratum) cum damnatis hæreticis admiscentes Honorium Romanum Pontificem.

44. His auditis imperator, non passurum se in Synodo residere Macarium dixit, nisi quæ præposuisset, omnino probaret. Id vero pollicitus est Macarius, rogans proferri Codices ex patriarchio, in quibus quinque Synodi œcumenicæ scriptæ essent : quod et factum est. Atque in Synodum Codicibus lecta est a Macarii discipulo Stephano tertia Synodus, Ephesina prima dicta : ubi cum ventum esset ad locum Cyrilli, quo ait : « Est enim ejus omnipotens voluntas ». Macarius de una voluntate testimonium esse locum illum non erubuit affirmare. Sed demonstratum est ab Apostolicæ Sedis legatis et aliis, nec non a iudicibus cognitoribus, inepte admodum locum Cyrilli in suam ipsius sententiam a Macario detorqueri, cum manifeste appareret de divina natura, quam communem cum Patre et Spiritu sancto Filius habet, intellexisse, dum ejus omnipotentem dixit voluntatem, singulari numero minime pluralitatem excludens. Cum vero post hæc quæ reliqua essent voluminis Concilii Ephesini lecta in Synodo fuissent, pluribus in his impensis horis, reliquorum œcumenicorum Conciliorum lectio jussu imperatoris in sequentem sessionem dilata est, sicque primæ Sessionis periodus finem accepit.

45. Secunda vero Actio habita est eodem in loco, eodemque anno, die decima ejusdem mensis Novembris, iisdemque qui supra presentibus imperatore, magistratibus, et episcopis, ubi (ut in superiori Actione decretum fuit) lectum est sacrosanctum Chalcedonense Concilium, ad cognoscendum num verum esset, quod impudens Macarius episcopus Antiochenus magna jaetantia effudisset, in universalibus Conciliis Monothelitarum haeresis assertas sententias reperiri. Quoniam autem proxima satis Chalcedonense Concilium est, consumpta in ea lectione Actio ista fuit; sed nihil inveniri potuit, quod contra fidem Catholicam de una asserta voluntate a Macario objici potuisset. Contra vero dum ventum esset ad lectionem Epistole S. Leonis, qua expressae duae in Christo operationes, sicut duae naturae praedicantur: legati Apostolicae Sedis Monothelitis exprobraverunt, quod adeo turpiter mentiti essent, in Actis Synodalibus illis unam in Christo asserti operationem ac voluntatem. His confusus Macarius, confugit ad illud Dionysii Areopagite, ut Deiviritem tantum, non numero duas operationes dici debere, assereret. Lecto vero quod reliquum erat Chalcedonensis Concilii, clausa est Actio ejus diei; reliquis Synodalibus Actis quinta, quae sequabatur ordine, Synodi, in sequentem Sessionem dilata.

46. Eodem anno et mense Novembri, decima tertia ejus die, rursus in Trullum iidem qui supra ad Synodum convenere episcopi, imperator, et magistratus: eodemque ordine disposita Sessione, jussu sunt (ut decretum ante fuerat) legi quinta Synodi Actio. In cujus exordio ubi lecta esset Epistola Menae Constantinopolitani episcopi ad Vigilium papam, lectum est ex ea, quod una sit in Christo voluntas. Tunc exurgentes legati Apostolicae Sedis, vitium esse Codicem a Monothelitis exclamarunt, additamque illam esse Menae nomine ad Vigilium Epistolam, sive libellum, eo quod Acta ipsa germana id non haberent: ejusque rei certum illud attulerunt argumentum, quod Menae diem obierit vicesimo primo anno Justiniani imperatoris, quinta vero Synodus anno ejusdem imperatoris vicesimo sexto coacta sit. Sed et quomodo adeo patens tunc detecta sit impostura, ex Actis ipsis sic accipe, ubi haec habentur.

47. « Et inspicentes tam piissimus imperator, quam gloriosissimi iudices una cum quibusdam ex sancta Synodo Deo amabilibus episcopis, et apertis ac discernentibus, invenerunt tres quaterniones in principio libri additos non habentes subnotationem numeri, qui secundum consuetudinem affigitur in quaternionibus, sed in quarto quaternione habente primum numerum, et in sequenti quaternione secundum, et tertium atque quartum subsequenter: alias vero et dissimiles esse litteras corundem in exordiis submissorum quaternionum, in quibus continebatur sermo, qui dicitur Menae ad Vigilium, ex litteris quae prius scriptae erant in eodem codice » Quod cum dilucide adeo declara-

tum esset, jussum est ab imper. praeteriri quod reliquum erat lectionis ejusdem Epistole, sed ipsam quintam Synodum legi; quod et factum est. Cum vero ventum esset ad septimam Actionem, ubi contigit percurrere scripta Vigilii in anathemalismo adversus Theodorum Mopsuestenum, quod non confiteretur unam in Christo personam, lectum fuit ex additamento Monothelitarum: Et unam operationem.

48. At legati audientes imposturam, restiterunt, et exclamarunt, nihil hujusmodi esse Vigilii, sed falsos illos esse libellos, partusque suppositos nomine Vigilii. Si enim cum unius operationis assertionem Vigilii receptus esset a Synodo, oportuisset, et Synodum ejusdem errorem esse professam: quod cum non possit dici, utique neque de Vigilio id sentiendum. His displicatis, probeque cognitis, interlocuti sunt Patres et ipsi iudices cognitores, nihil inventum esse (ut vaniloquus iactabat Macarius Antiochenus) in Synodis aecumenicis, quod faveret Monothelitis: tantum reliquum esse, ut (quod Macarius pollicitus erat) id, si posset, probaret ex Patribus. Interlocutus vero Georgius Constantinopolitanus episcopus, et reliqui episcopi qui sub ipso erant, petierunt ante omnia legi in Synodo debere, quae Roma ab Agathone Pontifice, nec non quae a Synodo Romae coacta ad imperatorem scripta fuissent: quod et obtentum est, verum dilatum in Actionem sequentem.

49. Uno interlapso die, decima quinta Novembris cum in Trullum convenissent omnes qui supra nominati sunt episcopi et magistratus, facta est editio litterarum tum Agathonis Pontificis, tum etiam Romani Concilii, eademque in graecum conversae sunt lectae: in quibus cum constans esset assertio de Romanae Ecclesiae in fide Catholica integritate, in qua nullus haecenus exisset Pontifex, qui vel leviter Catholicam fidem labefactasset, nihil penitus ad adversariis esse adverso stantibus Monothelitis in Honorium Romanum Pontificem aut alios objectum est. Quod vero litterae profrae admodum fuerint, nihil praeterea in Actione tractatum est, sed claudi Synodum oportuit, et in sequentem Actionem referri, quae a Macario suggesta erant de Patribus, quos dicebat assertores esse unius in Christo voluntatis et operationis.

Quinto rursus convenerunt ibidem Patres una cum imperatore et magistratibus, iisdem iudicibus cognitoribus, eodem anno, seplima die mensis Decembris: ubi facta est a Macario editio duorum Codicum, quibus (ut assererat) testimonia continebantur de unica in Christo voluntate atque operatione: quibus lectis, in sequentem Sessionem reliquorum de eadem sententia testimoniorum dilata est editio.

50. Sexta vero quae sequitur Actio, habita est eodem in loco, iisdemque presentibus duodecima die ejusdem mensis Decembris; factaque est ab eodem Macario Antiocheno episcopo editio codicilli, in quo quae supererant testimonia Patrum (ut

aiebat) de unica voluntate in Christo Domino, scripta erant. Quibus lectis, jussa sunt ab imperatore tam quae a Legatis Apostolicae Sedis, quam quae a Macario et aliis ejus sectae sunt edita, sigillo consignari, ac custodiri. Porro ad tantam nubem testimoniorum penitus dissipandam, ista tunc ab Apostolicae Sedis legatis dicta sunt: « Ipsa testimonia, quae protulerunt coram vestra pietate ac sancta Synodo, detruncaverunt; et quae ad Trinitatis quidem pertinent rationem de una voluntate, pro Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi protulerunt: quae vero conveniunt, et quae proprie pro hujusmodi Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi posita sunt, tam sensum quam verba detruncaverunt. Unde petimus vestram piissimam fortitudinem, authenticos Codices prolatorum ab eis paternorum testimoniorum proferri ex venerabili patriarchio hujus almae civitatis, et conferri cum codicibus ab eis oblatis, et demonstramus quae ab eis in his facta est celatio, etc. » Jussu igitur imperatoris in sequentem conventum dilata est collatio codicum. Porro sequens Actio in sequentem annum producta reperitur, nempe in diem decimam tertiam mensis Februarii anni Redemptoris sexcentesimo octogesimo primi: agemus nos de ea sequenti anno suo loco, modo autem quae reliqua sunt anni hujus digna memoria percurramus.

51. *Pestis ingens in Italia.* — Hoc anno mense Julio post lunae eclipsim pestis ingens vastavit Urbem, et alias nonnullas Italiae civitates; de qua ista habet Paulus¹ diaconus: « His temporibus per Indictionem octavam luna eclipsim passa est. Solis quoque eclipsim eodem paene tempore hora dici quasi decima, quinto nonas Maias, effecta est: moxque secuta est gravissima pestis tribus mensibus, hoc est, Julio, Augusto et Septembri. Tantaque fuit multitudo morientium, ut etiam parentes cum filiis, atque fratres cum sororibus bini per leetra positi apud Urbem Romam in sepulera deducerentur. Pari etiam modo haec pestilentia Ticinum quoque depopulata est: illa ut cunctis civibus per juga montium, seu per diversa loca fugientibus, in foro, et per plateas civilis herbae et fructa nascerentur.

52. « Tuncque visibiliter multis apparuit, quia bonus et malus Angelus noctu per civitatem pergerent, et ex jussu boni Angeli malus Angelus, qui videbatur venabulum in manu ferre, quotiens de venabulo ostium cujuscumque domus percussisset, tot de eadem domo die sequenti homines interirent. Tunc per revelationem euidam dictum est, quod pestis ipsa prius non quiesceret, quam in Basilica, quae beati Petri ad Vincula dicitur, S. Sebastiani martyris altarium poneretur. Factumque est, et delatis ab Urbe Roma (ad Urbem Romam) S. Sebastiani martyris reliquiis, mox ut in iam dicta Basilica altarium constitutum est, pestis ipsa quie-

vit ». Illicque Paulus. Extat adhuc integrum ipsum allare, necnon ejusdem sancti martyris imago musivo opere expressa. Sed ex hoc propagata ad posteros religio est, ut pestis tempore voti causa imago ejusdem sancti Sebastiani diversis in locis pingi solet, sed et in ejus memoriam altaria erigi, imo etiam et Ecclesias fabricari. Eadem de tempore et peste habet Anastasius in Agathone Pontifice.

53. *S. Hilde virginis obitus.* — Eodem anno (ut auctor est Beda²) magni nominis femina regalis stemmatis religiosissima sancta Hilda abbatissa quinto decimo kalendas Decembris ex hac vita in caelum migravit, ubi triginta tres annos in monastica vita transeisset. Ejus vite periodum brevi compendio complexus est idem Beda; at nobis sat erit ipsius felicissimum ad Deum transitum ex eodem auctore referre, qui ait: « Septimo suae infirmitatis anno, converso ad intranea dolore, ad diem pervenit ultimum, et circa galli cantum percepto viatico sacrosanctae communionis, cum accersitis ancillis Christi quae erant in eodem monasterio, de servanda inter eas invicem, imo cum omnibus pace Evangelica admoneret, inter verba exhortationis leta mortem vidit, imo (ut verbis Domini loquar) de morte transiit ad vitam. Qua videlicet nocte Dominus omnipotens obitum ipsius in alio longius posito monasterio, quod ipsa eodem anno construxerat, et appellatur Ilacanes, manifesta visione revelare dignatus est.

54. « Erat in eodem monasterio quaedam sanctimonialis femina, nomine Bega, quae triginta et amplius annos dedicata Domino virginitate, in monachica conversatione serviebat. Haec tunc in dormitorio sororum pausans, audivit subito in acre notum campanae sonum, quo ad orationes excitari vel convocari solebant, cum quis eorum de saeculo fuisset evocatus: apertisque (ut sibi videbatur) oculis aspexit, detecto domus culmine, fusam desuper lucem omnia replevisse: cui videlicet luci cum sollicita intenderet, vidit animam praefatae Dei famulae in ipsa luce comitantibus ac ducentibus eam Angelis, ad caelum ferri. Cumque somno excussa videret ceteras pausantes circa se sorores, intellexit vel in somnio vel in visione mentis ostensum sibi esse quod viderat. Statimque exurgens nimio timore perterrita, incurrit ad virginem, quae tunc monasterio abbatissae vice praefuit, cui nomen erat Frigit: illa quoque ac lacrymis multum perfusa, ac suspiria longa trahens, nuntiavit matrem illarum omnium Hildam abbatissam jam migrasse de saeculo, et se aspectatis cum luce immensa, ducentibus Angelis, ad aeternae liminae lucis et supernorum consortia civium ascendisse. Quod cum illa audisset, suscitavit cunctas sorores, et in Ecclesiam convocatas orationibus ac psalmis pro anima matris operam dare monuit.

55. « Quod cum residuo noctis tempore dil-

¹ Paul. diacon. l. vii. c. 10.

² Beda l. iv. c. 24. et in ep.

genter agerent, venerunt primo diluculo fratres, qui ejus obitum nuntiarent, a loco ubi defuncta est. At illæ respondentes dixerunt, se prius eadem cognovisse : et cum exponerent per ordinem quomodo hæc vel quando didicissent, inventum est, eadem hora transitum ejus illis ostensum esse per visionem, qua illam referebant exisse de mundo : pulchraque rerum concordia procuratum est divinitus, ut cum illi exitum ejus de hac vita viderent, tunc iste introitum ejus in perpetuam animarum vitam cognoscerent. Distant autem inter se monasteria hæc tredecim ferme millibus passuum». Idem subjicit de alia visione alteri virgini ostensa : sed hæc modo satis ad indicandam magnam divinæ benignitatis clementiam, qua novellam Ecclesiam Deus istiusmodi de æternæ vite præmii certitudine veluti lacte quodam alere voluit, quo plantata semel ibi fides altas figeret in operatione radices : plurima enim id genus a Beda referuntur, quæ nos vel ex parte saltem, certis annis quibus facta noscuntur, referemus.

56. *Regis Wambæ in Hispania abdicatio, et Ervigii substitutio.* — Eodem anno, novo exemplo, Wamba Hispaniarum rex, cum regnasset annos octo et mensem unum, abdicans se, monasticum amplexus est institutum ; in cujus locum subrogatur Ervigius pridie idus Octobris. Quomodo autem ista se habuerint, reddam totum quod scribitur a Juliano Toletano, relatam a Luca Tudensi his verbis : « Quia malignitatis auctor per bonorum discordiam semper tendit : tempore bonæ memoriæ Cindasuindi regis ex Græcia venit vir quidam nomine Andabastos, Græcorum genere nobilis, qui ab imperatore suo expulsus in Hispaniam est, quem Recceswinthus rex magnifice suscepit, et ei in conjugium consobrinam suam dedit, ex quo conjugio natus est ei filius nomine Ervigius. Qui cum esset in palatio regio nutritus et honore comitis sublimatus, elatus superbia, callide adversus regem Bambanem excogitavit, et potionem lethiferam dedit ei, ex qua rex officium memoriæ perdidit. Cumque episcopus civitatis, et optimates palatii, qui erant fideles regis, quo potionis causa latebat, vidissent regem jacentem absque memoria, causa pietatis commoti, penitentiam volentes illi perficere, unctioem sancti olei, et communionem Christi corporis obtulerunt. Sed factum est, ut rex a potionem liberatus, cum præsensisset, quod ille extreme unctioem episcopus peregerit sacramentum, ad monasterium perrexit, ibique in Christiana religione permansit ». Hæc ibi. Adidit his ex primo canone Concilii Toletani ¹ anno sequenti celebrati eundem Wambam regem scriptis suis pronuntiassè regni successorem eundem Ervigium, præceptionemque ab eo factam Juliano Toletano episcopo, ut cum in regem ungere deberet : quo etiam canone declaratur quod dictum est de suscepta ab Wamba rege penitentia, neque ipsum fuisse

monastico indutum habitu, atque tonsura initiatum in signum monasticæ professionis : sequenti vero canone ¹ significatur eam tunc in Hispaniarum Ecclesiis viguisse consuetudinem, ut urgente ægritudine, cum se quis proximæ moriturum putaret, ejusmodi penitentiam peteret : quam si etiam extra mentis integrum sensum constitutus ab antistite ministratam accepisset, haud ulterius ad sæculum reverti ipsi liceret, sed teneretur monachus permanere, etiam si eam minime petiisset, sed nesciens accepisset ; licet pœna dignus censeretur sacerdos, qui eam non petenti vel aliquo saltem signo se id cupere significanti tribuisset ac ministrasset : sicuti Wambæ regi contigisse apparet, cui, cum ea potionem jam sensibus esset alienatus, proximæque moriturus crederetur, ab episcopo ejusmodi penitentia collata est.

57. Restitutus vero ipse sensibus, cum se repente monachum ex rege factum persensisset, bene usus ea occasione (quod summæ religionis iudicium fuit) collatum eo modo monasticum habitum nunquam amplius abjicere voluit, sed ad vitæ finem monachus permanere delegit, successorem scripto substituens : in quo vite instituto transigere usque ad obitum annos septem atque tres menses tradunt ; in nuper vero citato codice ex Juliano anni duodecim ponuntur. Sic igitur Wamba Dei judicio assumptus in regnum, hominis fraude, magis vero sua religione illo se abdicavit : cujus sicut in electione et regni administratione laudatur sapientia et fortitudo, ita in abdicando summæ speciem edidit pietatis, magis deligens regno cedere, quam collatum per imaginem nescienti sibi monasticum habitum exuere, sponte scripto significans (quod Synodalia Acta testantur) quem vellet sibi succedere regem, injuriæ immemor, regii magis paci consulens, quam quicquam affectui privato concedens.

58. Inter alia vero ejusdem regis maxime pii egregia monumenta, posteris diu integra mansit illa, quam diximus, ejus opera in generali Toletano Concilio cujusque episcopatus facta distinctio, finiumque cujusque diocesis certa partitio, quam idem qui supra recitat Julianus, Rejjicimus autem longe longius, que eodem argumento scripta² feruntur nomine cujusdam Rasis Arabis, dum tribuit Constantino Magno divisionem, imo et institutionem sedium episcopalium in Hispania. Mirati sumus creditum id a prudentibus, et veluti quoddam nobile antiquitatis monumentum in medium allatam hujusmodi partitionem, quam auctor ille asserit a Constantino Magno factam. At quid de rebus antiquis Ecclesiarum Hispaniæ Arabes nosse potuerunt ? Quæ rerum cognitio, nisi cum ipsi venientes in Africam post hæc tempora inde Hispanias occuparunt ? Sed in pluribus mendax auctor esse convincitur, ut cum inter alias Hispaniarum Ecclesias tradit eundem imp. Narbonæ dedisse

¹ Conc. Tolet. xii. c. 2.

² Conc. Tolet. eod. c. 2. — Recitantur a Joan. Marian. de reb. Hisp. l. vi. c. 16.

episcopum, eidemque subiecisse alias septem Ecclesias, Biterrensem, Tolosanam, Magalonensem, Nemausensem, Carcasonensem, Lutebanensem, et Helanensem. At quis ignoret ejusmodi Ecclesias Galliae Narbonensis non prius numeratas esse inter Hispaniarum Ecclesias, quam ubi ea regione potiti sunt Gothi, qui postea regnum in Hispanias propagarunt? Sed et quis nesciat, longe ante tempora Constantini, ipsorum ferme Apostolorum tempore, Narbonae Paulum datum episcopum? Et quis du-

bilet complures Hispaniae Ecclesias ab eodem auctore nominatas, eodem fere Apostolorum tempore, sive ab Apostolis ipsis, sive ab Apostolorum discipulis esse consecutas episcopos? Sed Arabis et infidelis est somnium, ut ab imperatore darentur episcopi civitatibus atque provinciis. Facessat igitur hominis Sarraceni rerum nostrarum ignari levissimum ex sua conjectura excogilatam commentum antiquioribus penitus inauditum.

Anno periodi Graeco-Romanae 6173. — Anno Erae Hispan. 718. — Anno Hegirae 61 inchoato die 30 Septemb. Fer. 1. — Jesu Christi 680.

— Agathonis papae 3. — Constantini Pogonati imp. 13.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: *xxvii Constantini Aug. Post consulatum ejus xiii. et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno xxii.*

2. *Synodus Romana contra Monothelitas.* — A num. 1 ad 32. Baronius, quem omnes secuti sunt, Synodum Romanam ab *Agathone* papa adversus Monothelitas indictam hoc anno consignavit. De ea tamen nobis agendum fuit anno superiori, quo ea celebrata, ne rerum in causa sancti *Wlfridi* archiepiscopi Eboracensis gestarum series perturbaretur. Quare vide dicta num. 14.

3. *Processio Spiritus sancti a Filio in VI Synodo non memorata.* — Ad num. 32. Baronius, ut ostendat Acta sextae Synodi generalis depravata fuisse, ait in Synodica Concilii Romani sub *Agathone* legi: *Credimus et in Spiritum sanctum Dominum, et vivificantem, ex Patre Filioque procedentem*; sed quendam impostorem abrafo nomine *Filioque*, reliquisse tantum *ex Patre procedentem*. Addit detectam fuisse hujusmodi Graecorum imposturam in Concilio Florentino a Juliano S. R. E. cardinali in Disputatione, quam habuit contra Graecos, eorumque errores. Sed, ut animadvertit Combefisius in Hist. Haeresis Monothelitarum Disp. 2, cap. 1, paragrapho 3, in Actis Florentinae Synodi ac Juliani in ea dictis, nihil occurrat, non magna reverentia a Graecis pariter et Latinis, de sexta Synodo, ejusque Actis assertum; et in ea actum tantum de septima Synodo generali, de ejus nimirum Actione vii, in confessione fidei, in qua Graecis abest vox, *Filioque*, quam habent Latina edita, cum Anastasio, tum vulgata. Quare nihil inde adversus sinceritatem Actorum sextae Synodi inferri potest.

4. *Episcopi throno Constantinop. subjecti vocantur ad VI Synodum.* — A num. 36 ad 41. *Georgio* patriarchae Constantinopolitano novam imperator Sacram direxit pro disponendis rebus Synodi, ac convocandis ad eam subjectis throno Constantinopolitano episcopis, cum jam Pontificis Romani legati advenissent, ac missi a Synodo Occidentali, quorum nomina in ea divali Sacra exprimuntur. Hujus superscriptio est in exemplaribus latinis: « Imperator pius, pacificus, Flavius Constantinus, Georgio sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos, et universali patriarchae, data quarto idus Septembris Constantinop. imperante domino piissimo perpetuo Augusto Constantino imperatore anno vicesimo octavo, et post consulatum ejus anno xii ». Sed haec verba, *quarto idus Septemb.* et sequentia usque ad finem, non leguntur in graeco, ideoque ab interprete addita, sed non sine errore. Nam *Constantinus* collega imperii a patre Constante dictus est anno cclv, ante diem xxvi mensis Aprilis, patrique successit, ac consulatum perpetuum cepessit, anno dclxxvii, post diem xvi mensis Septemb. et ante diem vii Novemb. Quare in locum, *anno xxvii*, legendum *anno xxvii*, ut manifestum sit ex prima Actione sextae Synodi, quae dicitur cepta die septima mensis Novembris, ac anno Constantini xxvii, *consulatus ejus xii*, qui annus xii fraudi Baronio fuit; nam num. 38 existimat, in hac Epistola loco *post consulatum ejus anno xii*, legendum esse, *post consulatum ejus an. xii*, uti in laudato loco; cum tamen Epistola anno xii post consulatum data sit, et prima Actio Synodi *anno xii post consulatum* habita fuerit. Praeterea Baronius ibidem loco, *anno vicesimo*

octavo, indicat in margine legendum esse, an. xiii, non animadvertens cardinalis doctissimus annum consulatus a morte patris, annum vero xxviii, sen, ut legi debet xxvii, ab anno, quo ab eo in imperii consortium affectus est, proficisci.

5. *Locus corruptus Anastasii restitutus.* — Corruptus est et Anastasii locus in Vita Agathonis papæ, ubi dicitur, legatos Sedis Apostolicæ Constantinopolim ingressos esse *die x mensis Novemb.* Indictione ix, præsentis scilicet anno, quo incœpta est prima Actio die septima mensis Novembris, Indictione nona, præsentibus legatis Agathonis papæ, quod fieri non potuisset, si legati die tantum decima ejusdem mensis urbem regiam introissent. Itaque apud Anastasium loco, *mensis Novembris*, legendum, *mensis Septembris*. Qua emendatione posita cum præfata subscriptione convenit Anastasius, constatque Sacram divalem quarto idus Septembris exaratam esse, die scilicet qua legati Occidentaliæ Constantinopolim advenarunt; ac post duos menses primam Concilii Actionem habitam; cum jam imperator annum consulatus sui xiii inchoasset, et vicesimus septimus ejus imperii vivente patre suscepti, a mense circiter Aprili curreret.

6. *Anastasii locus magis explicatus.* — Vidit hunc errorem Anastasii Papebrocius in Conatu Chron.-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum, atque legatos Indictione viii, die x Martii Constantinopolim appulos esse: «Siquidem, inquit, proxime subsequens Dominica qua eos imperator in Blachernas solemnissima pompa deduxit, fuit dies xviii mensis, teste Anastasio. Id autem toto tempore Synodi inchoationem progresso, non contigit nisi in mense Martio». Verum error cubat tantum in mense, non vero etiam in die ac Indictione. Anastasius autem asserit quidem legatos die Dominica ab imperatore in Blachernas deductos fuisse, sed non dicit id factum esse die xviii mensis. At itaque Anastasius, missos Sedis Apostolicæ in regiam urbem ingressos esse *die x mensis Novemb.* (lege Septemb.) nona Indictione, et deinde addit: «Et dans inducias ad retractanda scripta, tribuit eis omnia, quæ ad sustentationem sufficiebant in eorum expensis in domo, quæ appellatur Placidia, die xviii mensis suprascripti, die Dominico advocati sunt in processione ad sanctam Dei Genitricem in Blachernas in tanta honorificentia, ut etiam de palatio caballos stratos dirigeret cum obsequio pietas imperialis, et sic eos susceperet». Advenarunt ergo legati die x mensis Septembris, Indictione nona, hoc scilicet anno, et statim ab illorum adventu imperator episcopos convocavit, duobus sc. mensibus ante Synodi celebrationem. Tum die xviii ejusdem mensis, quæ in feriam tertiam cadebat, tribuit legatis omnia, quæ ad sustentationem sufficiebant in eorum expensis, in domo Placidia. Deinde die Dominico advocati sunt in processione, etc. Die scilicet vicesima tertia Septembris in quam Dominica incidit. Quamobrem post ista

verba *die xviii mensis suprascripti*, punctum appendendum est. Sequentia enim verba cum præcedentibus connexionem non habent. Hinc in quibusdam Mss. Anastasianis in fine editionis regie pag. 271 citatis, loco, *die Dominico*, rectius legitur: *die vero Dominico*. Et hæc sine dubio vera hujus loci emendatio.

7. *Alter Anastasii locus restitutus.* — Corrigendum et alterum mendum in eodem Anastasio, qui ait: *Die vicesima secunda mensis Novembris* in Basilica susceptos esse missos Sedis Apostolicæ. Nam cum Acta Synodalia habeant primam Actionem præsentibus legatis Apostolicis, *die septima mensis Novembris*, incœptam, illud verum esse non potest. Textum vero Anastasii, non ipsa Acta, vitiatum ex nolis temporariis priorum Actionum elicio. Nam Actio secunda die x Novemb. tertia die xiii, quarta die xv ejusdem mensis, quinta denique die vii Decembris celebrata, ut in Actis legitur. Quare mendum in Anastasio residet; alioquin omnes illi numeri priorum Actionum, quod sine fundamento assereretur, depravati essent. Loco igitur, *die vicesima secunda*, legendum, *die septima*; et sic inter Acta et Anastasium conveniet. Nullus porro error est quoad numeros in textu Græco, neque in anno consulatus Constantinii, neque in annis ejus aut fratrum imperii, in omnibus xviii Actionibus, ex quibus sexta Synodus constat.

8. *Locus in quo VI Synodus habita.* — A num. 41. Celebrata est sexta Synodus in Trullo, ut legitur in Actione prima. Quid autem sit Trullus seu Tholus explicat Ducangius in Constantinopoli Christiana paragr. 32 et seq. libri tertii, dum describit ædem sanctæ Sophie quatuor majoribus arcibus incumbit jugens hemispherium, quod Trullum aut Trullam vulgo vocant, seu ædificium rotundum ac teres, quod in immensam altitudinem educitur. Hujus parietem, qui in orbem fertur, sustinetque testudinem orbiculatam, Codinus tradit, confectum fuisse ex lateribus tenuibus, spongiosis ac candidis. In eo ædificio habita sexta Synodus, illudque ab Anastasio in Agathone, *Basilica*, et in Leone II *palatium* appellatur. Rem mirandam, inquit Silentiarius part. 2, vers. 78 intueri licet, ut inferne latior, sensim deficiat, et in orbem veluti cælum convolvatur testudo. Ita autem sensim tenuatur et deficit testudo, ut cymbali figuram effingat. Quæ cæterorum Trullorum forma etiam fuit, ut nempe inferne latiores sensim in spheram desinerent, atque adeo ovi formam referrent. Quæ quidem testudo ita parieti tereti inmititur, ut propter illius tenuitatem, non firmæ inuiti labricæ, sed aurea catena de cælo pendere videatur, ut refert Procopius.

9. *Dux extant editiones V Synodi.* — A num. 46 ad 51. *Quintæ Synodi* dux fuerit antiquitas editiones latine, una publicata a Surio, aliisque Conciliorum collectoribus, alteraque a Baluzio in nova Collectione Conciliorum tomo i. Hæc Acta Baluziana recens e tenebris eruta septimo Ecclesiæ sæculo

ex Occidente in Orientem retulit Philippus magister militum imperialis obsequii, ut discimus ex Actione XIV Concilii sexti in tomo VI Concil. pag. 981 et 984, in qua Actione etiam legimus, eorundem Actorum exemplar latinum inventum fuisse Constantinopoli in Bibliotheca patriarchii. Continet ea editio nonnulla de quibus actum est ingentibus animis in sexta Synodo, ubi ea falsitatis sunt accusata. Nam in Actione tertia, dum relegeretur septima Sessio quinta Synodi, ubi ventum est ad Epistolas *Vigilii* ad Justinianum imp. et Theodoram ejus uxorem, que extant in eadem nova Collectione Baluziana, et in quibus Tria Capitula damnantur, legati Apostolicæ Sedis exclamaverunt, eas non esse *Vigilii*, et falsatum esse hunc librum Gestorum quinta Synodi. Quod etiam confirmatur ex iis, que referuntur in Actione XII et in XIV sexta Synodi. Quare cum examinerentur Codices *quinta Synodi*, in quibus Epistole illæ *Vigilii* extabant, constitit illas olim desideratas fuisse in antiquis, additosque non ita multo ante fuisse tres quaterniones novos in initio Synodi: in septima vero Actione, in qua continetur duæ illæ *Vigilii* Epistole, mutatum fuisse quintum decimum quaternionem, adjectumque esse quadrifolium non superscriptum ante decimum sextum quaternionem, in quo feruntur duo libelli seu Epistole *Vigilii*. Quamobrem Patres decrevere, chartaceum volumen quod falsatum erat, cassari in locis, in quibus adjectiones erant facte, et anathema dixerunt libellis, qui dicuntur scripti fuisse a *Vigilio* ad Justinianum et Theodoram.

10. *Unæ Epistolæ Vigilii PP. ad Justinianum et uxorem falsatæ.* — Verum hæc Epistolæ illis *Vigilii* auctoritatem non adjudicant; non enim falsæ illæ dicuntur, sed falsatæ et corruptæ ab iis, qui testimonio illarum abuti volebant ad confirmandam opinionem suam de una in Christo voluntate et operatione. Primum quippe ex verbis *Georgii monachi* relatis in Actione XIV apparet, paria libellorum seu Epistolarum accepta fuisse de patriarchio, illos postea in quaternionibus fuisse scriptos, et imperatori *Constantino Pogonato* oblatos latine versos a *Constantino Grammatico*, postremo adjectum fuisse quadrifolium, id est, quaternionem aut decimum sextum quaternionem quinta Synodi, et in hoc quadrifolio scriptos fuisse duos illos libros *Vigilii* ad Justinianum et Theodoram. Mirum autem non est ignotos fuisse legatis Apostolicæ Sedis; cum constet illos defuisse in Codice, quem ex Occidente adductum a *Philippo magistro militum* jam diximus. Nam hinc colligi potest, habuisse tunc Occidentem exemplaria quarti Concilii, in quibus Epistole illæ *Vigilii* non extabant, aut eorum quopiam usos esse legatos, aut non satis explicitam recordationem habuisse earum rerum quas legerant in his Gestis.

11. *Semper utraque extitit in Archivo publico.* — Decant sane libelli illi in Codice latino Bibliothecæ patriarchalis Constantinopolitane us-

que ad tempora *Pauli patriarchæ*, qui anno DCXLII sedere cepit. Verum iametsi descripti non essent in illo Codice, extabant in Græco authentico, uti nunc extant tomo VI Concil. pag. 984, et ex eo rursus accepti videntur tempore *Theodori patriarchæ*, qui a triennio depositus fuit. Colligi istud potest ex his verbis *Georgii monachi* tomo VI Concil. pag. 981. « Quando ergo facta est questio inter Theodorum, qui fuerat patriarcha a Deo conservanda hujus regie urbis, et præfatum Macarium de fide, fulerunt paria libellorum, qui dicuntur *Vigilii* de patriarchio, sicut dixerunt Macarius et Stephanus, et scripsimus in quaterniones et oblati sunt ab eis piissimo nostro principi ». Accepti ergo fuerunt ex Archivo publico, et ex sacro sermone Ecclesiæ Constantinopolitane. ubi post tam luculentum testimonium eos extitisse dubium esse non potest.

12. *Non sunt damnatæ falsitatis in VI Synodo.* — Sed dicit aliquis, si duæ illæ *Vigilii* Epistolæ veræ sunt ac genuinæ, quomodo fieri potest, ut Patres sexta Synodi illas damnarint falsitatis ad legatorum Sedis Apostolicæ suggestionem? Respondeo ideo illas accusatas falsitatis esse, quod ea pars in qua de una Christi operatione agebatur a Monothelitis addita erat, ut suam de una Christi voluntate opinionem fulcirent etiam testimonio pape *Vigilii*, ut agnovit *Baronius* num. 47. « Ubi contigit, inquit, percurreri scripta *Vigilii* in anathemalismo adversus Theodorum Mopsuestenum, quod non confiteretur unam in Christo personam, lectum fuit ex additamento Monothelitarum, ET UNAM OPERATIONEM ». Sane legati non dixerunt, hæc Epistolas esse falsas, sed cum ad eam partem ventum est, in qua *Vigilius* statuitur docens unam in Christo operationem, tum exclamaverunt: « Non faciat Deus, Domine. Non dixit *Vigilius* unam operationem. Non sunt libelli *Vigilii*. Falsatum est hic liber », ut legitur tomo VI Concil. pag. 623. Legati itaque actionem falsi instituerunt adversus eam tantum partem Epistolarum *Vigilii*, in qua mentio erat unius operationis in Christo. Confirmant hæc observationem episcopi in eadem Actione XIV, ibid. pag. 980, ubi aiunt Monothelitas hujus fraudis esse auctores, « ex illorum vocabulis malitiose adversus recta dogmata hæc interjicientes »; ob eamque causam paulo post jubent, « libros etiam eos obelis obduci in locis in quibus depravati sunt », ut notavit *Baluzius* in Prefatione ad Acta quinta Synodi, ex qua hæc excerpti.

13. *Luna eclipsim pestis secuta est Romæ.* — Ad num. 54 et seq. *Anastasius* in Vita *Agathionis* pape ait: « Hujus temporibus, Indictione VIII, luna eclipsim perituit mense Junio, die XVIII. Similiter et mortalitas major atque gravissima subsecuta est mense superscripto, Julio, Augusto et Septemb. in Urbe Roma ». Accidit ea eclipsim juxta *Calvisium* in opere Chronologico die XVIII Junii, feria secunda incunte, hora tantum dimidia post mediam noctem. Quare numeri mendosi sunt apud *Anastasium*. *Paulus diaconus* lib. 6, cap. 5, de eadem

eclipsi, aliaque solari loquitur: « Per Indictionem octavam luna eclipsim passa est. Solis quoque eclipsi eodem quoque parte tempore, hora diei quasi decima, quinto nonas Maias deflecta est. Moxque subsequuta est gravissima pestis tribus mensibus, hoc est Julio, Augusto et Septembri. Verum hæc eclipsi solis lunarem præcessit, factaque est anno Christi superiori, sed die decima tertia Julii, feria quarta, horis quatuor post meridiem, ut habet Calvisius. Cessavit pestis, delatis ad Urbem Romanam sancti Sebastiani martyris, reliquiis, ut testatur idem Paulus: indeque, ut notat Baronius, propagata est ad posteros religio, in pestis tempore hic sanctus invocetur; ob quam etiam propulsatam solemniter ejus veneratio est Capue, Mediolani, et in aliis urbibus, ut refert Bollandus in Notis ad Vitam sancti Sebastiani martyris, ad diem xx Januarii.

14. *Moritur S. Hilda abbatissa Phœnensis.* — A num. 53 ad 56. Beda tam in Epitome quam in Historia lib. 3, cap. 23, refert mortem *Hildæ* sanctissimæ virginis et Phœnensis monasterii abbatissæ, quæ Northumbriæ provinciæ, in qua nata erat, et omnem Britanniam insigniter illustravit; sed duo de ea habet, in quorum altero a plerisque male exponitur, et in altero ipsemet hallucinatur: ut uterque error aperiat, ejus verba hic recitanda sunt, illis resecatis quæ ad neutrius difficultatis declarationem conferunt. « Anno, inquit Beda, Dominicæ incarnationis sexcentesimo octogesimo, religiosissima Christi famula Hilda, abbatissa monasterii, quod dicitur Streaneshald (scu Phœnse in comitatu Eboracensi situm), post multa, quæ fecit in terris opera cælestia, ad percipiendâ præmia vite cælestis, de terris ablata transiit die quinta decima kalendarum Decembrium, cum esset ætatis annorum sexaginta sex: quibus ætate portione divisit, triginta tres primos in seculari habitu nobilissime conversata complexit id est, usque ad annum Christi *dcxlviii*, et totidem sequentes nobiliter in relicto habitu seculari illi soli servire decevisset, secessit ad provinciam Orientalium Anglorum: (erat namque propinqua regis illius, desiderans exinde, si quo modo posset, derelicta patria, et omnibus quæcumque habuerat, in Galliam pervenire, atque in monasterio Calæ peregrinam pro Domino vitam ducere, etc. Nam et in eodem monasterio soror ipsius Haresuid, mater Adulfæ regis Orientalium Anglorum, regularibus subdita disciplinis, ipso tempore coronam expectabat æternam: ejus amulata exemptum, et ipsa proposito peregrinandi, annum solum in præfata provincia retenta est: deinde ab Aidano episcopo in patriam revocata, accepit locum unius familie ad Septentrionalem plagam Viiri fluminis, ubi ætate anno uno monachicum cum perpaucis sociis vitam agebat, etc. Contigit eam suscipere construendum sive ordinandum monasterium in loco, qui vocatur Streanshald, quod opus sibi inunctum non sequitur implevit ». Fuit postea agit Beda de egre-

giis *Hildæ* virtutibus, et de sancta ejus morte.

15. *Hereswita regina Kale monialis non fuit.*

— Certum esse debet primo, *Hildam* anno *dcxlviii* aut saltem insequenti, sanctimonialem facta. II, *Annam* Orientalium Anglorum regem, et *Hereswita* conjugem anno *dcxv* occisum. III, *Aidano* Lindisfarnensem episcopum anno *dccli* ad Deum migrasse. IV, monasterium *Kalense* a sancta *Balthilde* post Clodovei II regis Neustriæ et Burgundiæ mortem, quæ anno *dcxvi* contigit, ædificatum esse; quæ omnia suis locis a nobis demonstrata sunt, partim hoc, partim in sequenti sæculo. Cum hæc itaque ita sint, quomodo potuit *Hereswita* regina anno *dcxlviii* vitam ducere religiosam in monasterio Kalensi; cum *Anna* Orientalium Anglorum rex maritus ejus per septennium adhuc superstes fuerit, et monasterium illud non nisi post annum *dcxvi* constructum sit? Neque dici potest, *Hereswitam* post conjugis mortem in illud monasterium venisse, et *Hildam* ad eam proficiscendi consilium suscepisse: hæc enim ab Aidano episcopo anno *dccli* demortuo, in patriam revocata est. Hinc manifestum redditur, Bedam in aliqua hujus Historiæ circumstantia peccasse, in eo nempe quod monasterium aliquod in Gallia conditum pro monasterio Kalensi sumpserit. Cum enim Beda in Northumbria, sicuti et Hilda, vixerit, in iis quæ in regno gesta, vix errare potuit: facile vero in iis quæ extra illud confingere. Ad hunc Bedæ errorem nullus hucusque animam advertit, observavitque, *Hereswitam* jam ante annum *dcxlviii*, quo constat Kalense monasterium nondum constructum fuisse, habitum sæcularem reliquisse, et in monasterium secessisse.

16. *Hereswita monacha Jotrensis et Kalensis credita.* — Existimabam, monasterium in quo *Hereswita* vixit et mortua est, me reperisse, quando apud Mabillonium sæculo II Benedictino, in Elogio Historico sanctæ Theodehildis primæ abbatissæ monasterii Jotri, sexto milliari supra Meldas civitatem, haud procul a fluvio Matronasiti, hæc verba legi: « In perantiquo et eleganti S. Pauli primi eremite Oratorio, quod in cœmeterio Jotrensis Ecclesiæ paræcialis hactenus subsistit, columnis marmoreis subnixum, visuntur tumuli sex e terra prominentes, in quibus sepulchri fuisse dicuntur sancta Theodehildis, S. Agilbertus Parisiorum episcopus Theodehildis frat r; S. Ebreghisilus Meldensis episcopus; S. Agilberla et S. Balda abbatissæ Jotrenses, S. Hereswida soror S. Hildæ, mater Adulfæ regis Anglorum Orientalium », quam tamen venerabilis Beda in Hist. lib. 3, cap. 23, in monasterio Kala peregrinam pro Domino vitam duxisse scribit. « Sextus ingentis molis tumulus, cujus sit ignoratur ». Idem Mabillonius in Observat. præviis ad Vitam sanctæ Bathildis reginæ Francorum, postea sanctimonialis Kalensis, rursus scribit: « Hereswida sepulchrum in monasterio Jotro ostenditur in Oratorio S. Pauli: quod mirum videtur; siquidem apud Kalam sanctimonialis vixit ». De proposita difficultate cum V. C. Claudio Castellano metropo-

litanae Ecclesiae Parisiensis canonico, in Historia Ecclesiastica rerum Franciearum exercitissimum confuti, et hujus consultationis hoc consularium fuit. Antequam saeculum Benedictinum u lucem vidisset, neque in Archiue, neque in Calendariis monasterii Kalensis, *Hilda* et *Hereswite* memoria ulla erat. Verum anno MDCXXII. abbatissa et sanctimonialia illustrissimum Franciscum *de Harlay* archiepiscopum Parisiensem instanter rogauit, ut *Hildam* et *Hereswidam* officio Ecclesiastico colere sibi liceret. Causam hanc V. Cl. Jacobo a sancto *Bene* Parisiensis Universitatis doctori, et alias in eadem sacrae Theologie professori examinandam praesul non minori pietate, quam doctrina praeditus commisit. Postquam vero vir doctissimus *Hildam*, non vero *Hereswidam*, in aliquibus Ecclesiis cultam fuisse in scriptis testatus est, illustrissimus praesul abbatissa et monialibus facultatem in scriptis fecit *Hildam* officio Ecclesiastico celebrandi, eamque Castellano laudato tradidit, isque ad abbatissam misit. Ab eo itaque tantum anno sancta *Hilda* in monasterio Kalensi die xxvii mensis Novembris culta, licet die xvii ejusdem mensis ad Deum migravit; *Hereswilda* vero inscripta tantum a 4 diem ix mensis Decembris in Calendario Kalensi in sacristia appenso; cum tamen neutra Kalensi in monasterio morata sit.

17. *Hilda nunquam Kalae fuit.* — Licet enim *Hildam* in Galliam trajecisse, et in monasterio Kalensi per annum commorata esse, donec a sancto *Aidmo* episcopo in patriam revocaretur, asserant Thomas Eliensis monachus in Vita sanctae Etheldrite reginae, filiae Hereswidae etiam reginae ac prima abbatissae Eliensis cap. 7. num. 12. Garpfeldius capite 36 septimi saeculi, et Menardus lib. 4 Observat. ad diem xvii Novemb. (qui tamen fatetur locum Bedae a nobis in medium adductum, obscurum videri non dubito tamen, quin hallucinati fuerint, et quin Mattheus Westmonasteriensis ad annum DCXXX haec Bedae citati verba, in quibus tota difficultas sita, in *praefata provincia retenta* est, de Anglia Orientali rectius interpretatus fuerit; ideoque quin *Hilda* in monasterium Kalense nunquam venerit. Quisquis enim attente totum Bedae locum supra recitatum legerit, intelliget *Bedam* nihil aliud indicare quam *Hildam* ex Northumbria patria sua in Angliam perexisse; et in ea cum de protectione in Galliam suscipienda cogitaret, per annum mansisse, donec revocata est ab *Aidmo* in patriam, seu in Northumbriam. Propositum itaque peregrinandi extra Britanniam executioni non mandavit *Hilda*; cum illud Beda non affirmet; imo scribat, illam retentam esse *in eadem provincia*, ideoque in provincia Orientalium Anglorum, de

qua locutus fuerat, non vero in Gallia, quam Beda antea provinciam non appellarat. Fallitur enim Thomas Eliensis loco laudato, ubi ait, post mortem Annae regis, *turbatis rebus Orientis Angliae*, Hereswidam reginam apud Gallias peregrinam in monasterium Kalae secessisse. Nam, ut ex dielis liquet, tam Hereswida regina, quam *Hilda* ejus soror nunquam monachae Kalenses fuere; et, ut mox videbimus, *Hereswida* ante mariti mortem, quae anno DCIV contigit, in aliquo alio Galliarum monasterio sese inclusit, quo anno DCXLVII eam adire *Hilda* in animo destinavit.

18. *Hereswida vivente marito monasterium ingressa.* — Nullus quidem rerum Anglicarum scriptor, nec ullus alius memoravit *Hereswidam*, Anna marito adhuc vivente, monasticae vitae studio ab eo se junctam fuisse; verum id Beda diserte innuit, cum scribit, *Hildam*, relicto saeculo decrevisse vivere impostorum in monasterio cum *Hereswida* sorore; hoc enim illa consilium cepit anno DCXLVII. quo aetate duodecim et amplius annos, quam Kalense monasterium aedificaretur, vitam monasticam amplexa est; et tamen *Anna* per septem postea annos in vivis fuit. Nec mirum videri debet, *Hereswidam* mariti consensu monacham effectam; cum similia exempla tam in Historia Gallica, quam Anglicana obvia sint. Etenim sancta *Kineburga* uxor Alfridi senioris, filii Oswii Northumbriae regis, et *S. Cathburga* uxor Alfridi nothi Northumbriae regis, Hereswidae exemplum postea secula sunt, ut in hoc opere suis locis ostendimus.

19. *Hereswida Jotri sepulta non est.* — Ante Mabillonium *Hereswidam* Jotri, gallice *Joarre*, sepultam fuisse, nullus in litteras miserat, imo eruditissimus Castellanus asserit, se Jotri fuisse, omnesque monachos sibi asseruisse, se nunquam, aut tamen aul traditione accepisse, eam apud se tumulum habere. Verum quidem est, in crypta S. Pauli eremite (quam Mabillonius oratorum vocat, quia se, hoc ei superstruunt), extare figuram ejusdem reginae in latus jacentis, in habitu religioso representata, et corona redimita; sed tam Jotrensium incolarum, quam sanctimonialium traditio est hanc esse *Osonnam* Scotiae reginam, quam tamen Jotrensem monacham non fuisse existimant, neque officio Ecclesiastico colunt; praetereaque traditio haec valde incerta. Castellanus in crypta praedicta novem tumulos numeravit, licet Mabillonius sex tantum memnerit, usque nulla, vel nomina, vel Epitaphia insculpta praeterquam monumento S. Theodlethidis primae monasterii abbatissae, quod cum corrupte descriptum ad Mabillonium missum fuerit, hic prout jacet, illud representabo.

In alia tumuli parte :

CENEBI HUIUS MATER SACRATAS DO VIR... (hic lapis fractus est) :
 TES OLEUM CUM LAMPADIBUS PRUDENTE....
 FILLAS OCCURRI REX P. M. HAEC DEMUM EXVIT ATRA R. A. 5

20. *Theodtechedes non Theodechildis prima Jotri abbatissa.* — Hinc liquet, sanctam hanc abbatissam, *Theodtecheden* appellatam fuisse, non vero *Theodechildem*, ut in Epitaphio a Mabillonio relato, aut *Teutchildem*, ut in Vita S. Bertilae abbatissae Kalensis primo saeculo in Benedictino relate vocatur. Castellanus enim in legendis, explicandisque veteribus inscriptionibus versatissimus lapidem sepulchralem aqua diligentissime emundavit, nullamque litteram, aut praetermisit, aut addidit, observavitque incolas *Jotri*, vicinosque hanc sanctam vulgo appellare *S. Telechilde*, vel, *S. Tolechilde*, conservata sc. littera L. Quamvis autem *Angilbertum*, aliosque praenominatos in aliis monumentis conditos fuisse, nulla sepulchralis inscriptio ostendat, illud tamen verisimilitudine non caret. Id certe asserit Saussaius de Angilberto in Martyrologio Gallicano ad diem xi mensis Octob. et in Panoplia clericali part. 2, lib. 2, cap. 6, scribit : « Cum apud Jotrum essem, celebre virginum sacrarum monasterium, anno exeunte salutis MDCXXXI, corpus S. Angilberti episcopi Parisiensis, cujus meminit Beda repertum fuit in crypta S. Pauli eremita (quam condiderat), sepultum cum pontificiis indumentis contextis ex serico cum fimbriis aureis, quarum particulas adhuc fulgidas et rutilantes propriis conspexi oculis, et manibus contrectavi ». Concludo itaque *Hildam* nunquam in Gallia fuisse, et Bedam qui *Aetherium* Lugdunensium episcopum, Arelatensem credidit, simili errore *Heresvidam* incerti alicujus Galliarum monasterii monacham, Kalensem existimasse.

21. *Origo monachatus Kalensis S. Heresvidae.* — Errandi occasionem Beda praebere haec verba, quae leguntur in Vita S. Bertilae, num. 5. « Nec solummodo ex vicina provincia, sed etiam ex transmarinis partibus, sanctae hujus feminae felici fama percurrente, ad eam relictis parentibus et patrio cum summo amoris desiderio plurimi viri ac feminae festinabant, quos ipsa Dei famula Bertila affectu piissimo, velut propria genitrix dilectos parvulos omnes recipiebat, etc. » Autumavit enim Beda *Heresvidam* unam fuisse ex illis primariis mulieribus, quae ad monasterium Kalense vitam monasticam professurae ex Anglia venere. Verum auctor Vitae S. Bertilae loquitur de re, quae diu postquam *Heresvida* hoc vivendi genus amplexa est, contigit. Is etiam locus fucum fecit Mabillonio viro oculatissimo, qui in Notis ad illum ait : « Has inter fuere SS. Hilda, Hereswifa, et aliae ex Britannia insula ». Quare non mirum si eadem verba Bedam in errorem induxerint.

22. *Ervigius fit rex Hispaniarum.* — Ad

ii. 56 et seqq. Cum *Ervigius* ambitione regnandi *Wamba* Hispaniarum regi venenum praebendum curasset, et is videretur jam animam agere, posita coma atque in sacerdotis morem delansus monachi ritu cucullum induit, ut tradunt *Vasæus* in Chronico, et Mariana lib. 6, cap. 14, qui notat id contigisse *pridie idus Octobris, die Dominico*, ideoque currenti Christi anno. Quare recte scripsit *Wifa* in Chronico, *Wambam* regnasse annos viii, mensem unum, dies xiv. Addit Sebastianus Salmaticensis in Chron. seu verius Alphonsus III Ovetensium rex, *Wambam* postea in monasterium vixisse *annos vii, menses tres*. Regnum malis artibus quaesitum recte et prudenter administravit *Ervigius*, inquit Mariana.

23. *Professio monastica in extremis facta.* — Mabillonius in Praefatione secundae partis 4 saeculi Benedictini num. 188 et seqq., ostendi duplex hominum genus alias fuisse, qui vestes monasticas suscipiebant. Alii cum firmo perseverandi proposito, alii solo probationis animo in monasteria secedebant. Primis tanta inerat morum, aetatis, ac iudicii gravitas, ut de eorum perseverandi proposito nulla posset superesse suspicio : ideoque statim iis profitendi copia concedebatur ; aliis annua probatio subeunda erat. Priorem ob causam hi, qui in extremis positi, penitentiae causa religiosius vestibus inducebantur, in professorum numero censebantur, si postmodum ex morbo convalescerent. Nam publica illa penitentiae protestatio irrita fuisset, nisi saeculo nuntium remittendi firmus animus accessisset, ideoque is citra apostasiae culpam ad saeculum denuo redire nefas erat : cujus rei sexcenta exempla apud veteres occurrunt, imo imperatorum et episcoporum. *Petrus Damiani* hoc argumentum fusc ac solide pertractavit in opusculo xvi ad Gisletrium episcopum Auximannum. Manducrat Petrus quemdam episcopum hanc opinionem in vulgus spargere, licere nimirum illis qui monasticum habitum in morbo extremo appetissent, ad saecularem vitam, si velint, denuo reverti. Res tanti ei visa, ut eam ad Pontificem Romanum detulerit, et opusculum ediderit in episcopum anonymum, siquidem auctor ignotus erat, validisque rationibus probaverit, ejusmodi hominibus non licere remeare in saeculum : quippe « tanta veneratione, tanta custodiae censura monasticum habitum sancti Patres dignum esse consueverunt, ut pene quocumque modo illum quis indueret, relinquendi postmodum licentiam non haberet ». Neque ad hoc necessariam esse annuam probationem : « Non enim jam probatio expedit ubi qui probandus est, perspicaciter innotescit : sed is de cujus mente, quo spiritu du

catur, ambigitur, valde necessarium est ut probetur ». Aliqui, qui extra morbum habitum monachalem inducebant, nulla facta probatione ubi admissi erant in monasterium, statim regulam profitebantur, neque repetendi facultatem habebant. Quod maxime locum habuit in iis, qui ut abbates fierent, monachum inducebant. Id contigit de *sancto Germano* Parisiensi episcopo, qui cum presbyter Ecclesiae Eduensis esset, factus est abbas sancti Symphoriani, simulque monachus: siquidem adeptus *gradum curae pastoralis*, teste Fortunato in ejus Vita *de reliquo monachus persistebat*. Idem etiam contigit in *S. Leodegario* abbate cenobii S. Maxentii, dein episc. Eduensi, ut in ejus Vita legitur.

24. *Monastica vestis sine professione data.* — Sed, ut quae ad habitum et professionem monasticam faciunt, uno tenore absolvam, fametsi passim monasticus habitus non nisi post decursum probationis annum tribueretur, is tamen statim ab ingressu monasterii quibusdam datus fuisse reperitur, licet regula S. Benedicti, et Synodus Aquisgranensis, aliter praescribant. Patet illud de *S. Willelmo duce*, monacho Gellonensi, qui statim ab ingressu monasterii religiosis vestibus indutus est: idem de *S. Benedicto Animiensi* non obscure inquit Ardo in ejus Vita. Qui vero eo modo religiosis vestibus mox insigniebantur, non statim monasticis institutis addicti erant, nisi expressa regulae professio accessisset. Id perspicuum fit ex Actis *S. Ludgeri* episcopi, qui licet in Casinensi monasterio duos annos et dimidium ut monachus sub monasticis vestibus deguisset, « cucullam tamen postea portare desiit, eo quod promissionem observationis regulae monachorum non fecerat ». Longe recentius exemplum habemus in *Wladislao* Casimiri Evinacensis ducis filio apud Spondanum anno 1373, n. 3, inquit Mabillonius laudatus, apud quem plura haec de re habentur.

25. *Moritur S. Berarius episc. Cenomanensis.*

— Hoc anno obiit *S. Berarius* episcopus Cenomanensis, qui aliquot monasteria in sua dicecesi fundavit et ex bonis propriis dotavit, quique corpus *S. Scholasticae* S. Benedicti sororis e monasterio Casinensi tunc deserto in suam diocesim transferendum curavit. In Gestis Cenomanensium episcoporum a Mabillonio tomo in Veter. Analect, publicis cap. 13, de Berario legitur: « Sedit in praedicta sede annos xxvi, menses iv, dies xiv. et obiit in pace XVI kal. Novembris in Aquitania ». Quare cum anno dclv episcopus dictus fuerit, usque ad hunc annum vitam propagavit. Huic successit *Aiglibertus*, et *Aigliberto*, de quo infra, non *Herlemondus*, ut San-Marthiani, Cointius, aliique omnes habent, sed *Berarius* junior, ut liquet ex laudatis Gestis cap. 15, ubi *Herlemondus* dicitur successor posterioris domni Berarii.

26. *Concilium Anglo-Saxonicum.* — Celebratum hoc anno Concilium *Anglo-Saxonicum* adversus Monothelitas, ut anno superiori n. 6 diximus. *Maria* Saracenorum caesa hoc anno exstinctus est, ut anno dclxxviii, n. 6 vidimus.

27. *Moritur Theodo I Bajorum dux.* — Hoc circiter anno supremum diem obiit *Theodo* primus hujus nominis Bajorum dux, cujus successit *Theodo* secundus, vir ex eadem familia, sed non ex eadem stirpe, ut infra videbimus. *Theodo* primus *S. Emmerami* monasterium Ratisponae condidit, etiamnum floridissimum. Sed rerum Boicarum scriptores utrumque Theodonem in unum confundentes mortem prioris usque ad annum dccii, quo *Theodebertum* praefecturam Bojorum gessisse certum, magno errore differunt, et monasterii sancti Emmerami fundationem in annum dcccvii conferunt, indeque *Apollonii* abbatis primi, et successorum Chronotaxim pervertunt. Verum sancti *Rudberti* Apostolatus, et tetrarchia Boioarica, de qua infra, suis annis redditus, Historia Bajorum nitenti suo restituitur.

AGATHONIS ANNUS 4. — CHRISTI 681.

1. *Reliquæ decem et octo Sessiones sexta Synodi, in quibus Monothelite Macarius Antiochenus episcopus, Polychronius et cæteri damnantur; ubi ex Actis Synodalibus Honorii papæ memoria defenditur.* — Anno qui sequitur Domini sexcentesimo octogesimo primo, Indictione nona, quod reliquum fuit sextæ œcumenicæ Synodi expletum est: cum enim duodecima die mensis Decembris Actio sexta fuerit habita, cessatum est a comitiis sacris per duos menses, usque scilicet ad decimam tertiam Februarii diem, quando iidem qui supra episcopi et imperator cum magistratibus convenientes in Trullum, quæ jam cepta erant prosecuti sunt, nempe ut (sicut decretum fuerat in proxima sexta Actione) editio fieret ab Apostolicæ Sedis legatis locorum sanctorum Patrum, quibus de Filio Dei Domino nostro Jesu Christo due assererentur voluntates ac totidem operationes, rursusque loca hæreticorum, quibus una in Christo voluntas cum operatione affirmaretur: quod et factum est, editusque a legatis Codex hæc inscriptione notatus: « Testimonia sanctorum ac probabilium Patrum demonstrantia duas voluntates, et duas operationes in Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo ». Quo integre lecto in Synodo, item lecta est series hæreticorum asserentium scriptis suis unicam voluntatem atque operationem in Christo. Quibus auditis, petitione Georgii episcopi Constantinop. et Macarii Antiocheni, jussum est, ut loca citata conferrentur cum Codicibus patriarchii, ut sciretur num consona essent latina exemplaria cum græcis: signatisque scriptis, jussa est collatio quam exactissima fieri ab eisdem Georgio atque Macario, presentibus aliis episcopis: huncque finem præsens Actio habuit.

2. Illic te monuisse, lector, oportet, reperiri apud Anastasium Bibliothecarium compendium seu epitomen sextæ Synodi, in qua complura inveniuntur quæ in ipsa sexta Synodo desiderantur, contra vero desunt complura, quæ in ejusdem Synodi Actis, quæ extant, scripta reperiuntur. Post Actionem enim diei decimæ tertiæ Februarii, rur-

sum sequenti die decima quarta ejusdem mensis ibidem loci conventum esse, Anastasius habet.

Quæ autem in ea Actione facta sint, quæ desiderantur in editis Synodalibus Actis, hæc sunt: « Protulit, inquit, piissimus et serenissimus princeps tonum ad relegendum, in quo vanum hæreticorum dogma Macarii erat conscriptum et ejus manu subscriptum, apertissime unam voluntatem in Domino affirmantem. Sub ipsius subscriptione, et Theodori patriarche utique juxta eum tenorem ibi subscriptio erat. Et interrogatus Georgius patriarcha, si eam fidem, quam docet Sedes Apostolica, amplectitur juxta scripta venerandi Agathonis papæ, seu sanctorum ac venerabilium Patrum? Qui respondens petiit, ut accepta licentia, in scriptis, quæ oportuna essent responderet.

3. « Et in his recedentes, die decima septima mensis Februarii die Dominico intra oraculum (oratorium) sancti Petri intra palatium convenere, et adstante syncello (syncello) simul cum patriarcha, legatus Apostolicæ Sedis suscepit relegens suggestionem pro eorum condemnatione a sanctissimo papa Agathone directam. Qui Georgius sanctissimus patriarcha professus est eo die in scriptis duas naturas, duas voluntates et operationes credere et prædicare, sicut Sedes Apostolica, anathematizans eos, qui unam naturam, voluntatem, et operationem in Domino Jesu Christo dicunt ». Hæc ibi. Pergit insuper Anastasius: « Die vicesima quinta mensis Februarii, residente Synodo una cum pio principe simul et legatis Sedis Apostolicæ, Macarium adesse jusserunt. Et data a principe licentia, ut se in eas partes, in quas vellet, divideret, Georgius patriarcha regie civitatis cum suis in partibus Orthodoxorum stetit, Macarius vero cum suis a parte hæreticorum. Et adducentes in medium professionem Georgii patriarchæ, quam fecerat, correcta est principis, et relecta est ». Hæc apud Anastasium, quæ desiderantur in Actionibus sextæ Synodi, Theodori episcopi Constantinopolitani mutilatione, quod ex illis ipse ostenderetur hæreticus, ut suo loco dicemus.

1. Eodem anno, septima die mensis Martii iterum conventum est ab iisdem in Trullum : ubi primum Georgius episcopus Constantinopolitanus retulit a se cognita loca singula sanctorum Patrum de duabus in Christo voluntatibus et operationibus citata in Codice a legatis Apostolicæ Sedis in Synodo edito, et invenisse ea omnia in omnibus esse illis consentientia : quapropter et se profiteri testati sunt cum sanctis Patribus duas in Christo voluntates et operationes : reliqui etiam episcopi, qui interfuerunt cum facta collatio fuit, idipsum singuli professi sunt, et quidem non sine præconio Agathonis Romani Pontificis, ut cum Domitius episcopus Prusianos ita dixit : « Directas suggestiones a patre nostro Agathone sanctissimo archiepiscopo Apostolicæ et principalis Sedis antiquæ Romæ ad a Deo coronatum et mansuetissimum nostrum dominum, et magnum victorem imperatorem, tanquam ex Spiritu sancto dictatas per os sancti ac beatissimi principis Apostolorum Petri, et digito ter beatissimi pape Agathonis scriptas, suscipio et amplector, et ita credo, etc. »

5. Post omnes autem Theodorus episcopus Melitine prætendens rusticitatem in dicenda sententia, libellum obtulit legendum in Synodo, quo continebatur, nihil in fide decernendum, præter quam in sanctis œcumenicis Synodis decretum esset, ac proinde laudandum de duabus in Christo voluntatibus, sed satis esse unum operatorem confiteri in duabus naturis. Interrogatus autem ab imperatore, quis ea dedisset, dixit se ab hæretico Monothelita socio Macarii Antiochemi Stephano abbate accepisse. His cognitis, reliqui episcopi contulere suffragia de duabus voluntatibus ex Agathonis Pontificis scriptis editis, ita et reliqui omnes, Macario tantum cum suis excepto. Cum autem quæreretur a sancta Synodo de eo quod dixerat, se a Stephano abbate ea accepisse quæ obtulerat pro Monothelitis : exurgentes Macarii discipuli contestati sunt, Theodorum Melitenum episcopum esse mendacem, paratos autem se esse Catholicam fidem profiteri. Sed jussi sunt, scripto libello fidem quam tenerent, sequenti Actione in Synodo edere.

6. Inter hæc autem interlocutus Georgius Constantinopolitanus episcopus suggestit imperatori, ut redderetur nomen Vitaliani Pontificis in Hiptycha, eo quod ea de causa conplures se ab Ecclesia Catholica separassent : quod si restitueretur, fieret ut plurimi Ecclesie Catholice se conjungerent. Annuit imperator : cuius rei gratia honorifice dictæ sunt a sancta Synodo acclamationes eidem Constantino imperatori. Postea percontata est S. Synodus Macarium Antiochemum episcopum, an consentiret litteris ab Agathone conscriptis. Refragatus est ipse, seque in Christo duas voluntates omnino negare ; sed episcopi Syria illi subiecti, se omnes fidei Catholice assensire, publice professi sunt.

Post hæc jussa sunt legi loca Patrum a Macario collecta, in quibus falso affirmabat unicam in

Christo positam fuisse voluntatem sed inter legendum detectæ sunt veteris hæreticæ technæ ; sive quia cum de unica voluntate divina Patres dixerunt, attribuerat ipse dictum de Christi persona ; sive quod intercessis recitasset sententias, quibus sensus depravaretur auctoris. Sic itaque manifesta luce detectus, jussus est idem Macarius edere fidei professionem, quam quidem contrariam fidei Catholice inventam noluit retractare ; et cum rogaretur ab imperatore duas in Christo confiteri voluntates, resiliens ipse obstinatus ista respondit : « Non dico duas naturales voluntates, aut duas operationes naturales in incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi, nec si membratim incidar, et mittar in mare ». Tanta procaecis hominis animi duritie patefacta. Constantinus imper. jussit cum Synodo, ut libelli de Patrum sententiis a Macario oblati fieret cum aliis Codicibus e patriarchio sumptis collatio : sed et (ut in aliis accidit) compertæ sunt Macarii sententiæ intercessæ posse esse, demptis ab ipso illis, quibus sensus Catholicus auctoris cognosci integre potuisset.

7. Quibus omnibus probe perspectis, hæc sancta Synodus dixit : « Non congruit Orthodoxis ita circumtruncatas sanctorum Patrum voces deflorare : hæreticorum potius proprium hoc est. Macarius venerabilis archiepiscopus dixit : Etiam dixi, quia quærens stabilire intentionem meam, hoc modo defloravi. Sancta Synodus exclamavit : Hæreticum seipsum manifeste demonstravit : Novo Dioscoro amathema : Illiusmodi deponatur : Novum Dioscorum foras mille : Novo Apollinario malos annos : Merito ab episcopatu alienetur : Nudet circumposito ei pallio. Et demutato eo, atque in medio asistente una cum Stephano ejus discipulo, Theophanes venerabilis presbyter et abbas monasterii Bajas (venerat hic cum legatis Apostolicæ Sedis) interrogavit eosdem, Macarium et Stephanum scilicet : Habuit voluntatem humanam Dominus noster, etc. » Sed antequam disputatio longius traheretur, visum est imperatori finem imperare illius diei Actioni.

8. His vero addenda sunt quæ habet Anastasius Bibliothecarius in Agathone hæc verbis : « Ea hora sancta Synodus una cum principe ejus oraria auferri jussit. Et exiens Basilius Cretensis episcopus, ejus orarium abstulit. Anathematizantes eum, dicebant : Foras Synodum procedant, simulque et thronum ejus. Stephanum autem discipulum ejus cervicibus a sancta Synodo clerici Romani ejicientes, expulerunt. Ea hora tante tele aranearum nigerrime in medio populi occiderunt, ut omnes mirarentur, eo quod sordes hæreticos expulset essent, et Deo auxiliante unite sunt sanctæ Dei Ecclesie ». Hæc Anastasius.

Convenit vero rursus sancta Synodus octava die mensis Martii eodem anno : ubi reliquis sanctorum Patrum locis a Macario citatis cum aliis exemplaribus collatis, cognitisque dolo malo ab eo

detruncatis, corruptisque eorumdem sanctorum Patrum sententiis, in ipsum atque Stephanum sententia damnationis lata est his verbis :

9. « Sancta Synodus dixit : Tu Stephane, et tuus magister Macarius non ostendistis unam in Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, per codicillum a vobis oblatum ; sed et duas voluntates in testimoniis in eodem Concilio positis invenimus aperte, clamante Athanasio laudabili, quamvis detruncata, et obceclata sint, juxta quod soliti estis, eadem testimonia, que perverse interpretantes protulistis. Definimus igitur, postquam aperte probati estis ad subversionem divinarum dogmatum festinare, et sanctorum ac probabilium Patrum doctrinas corrumpere, et hereticorum magis sensum assumere, et queque ab eis dogmatizata sunt sectari ad contagium Orthodoxe plebis, ab omni vos sacerdotali dignitate et ministerio alienos existere. Eos autem qui jam penitentiam egerunt, et superius nominatos tam episcopos, quam clericos, et nunc in medio assistunt, et recte una nobiscum confitentur, previdimus quidem in propriis locis residere : libellos autem quos promiserunt proprie eorum fidei cum iurejurando, in subsequenti nobis offerrent ». Hac lata sententia, dicte sunt acclamationes imperatori, et declamatum a Patribus : « Hæreticum foras mitte : Novo Eutychi malos annos : Novo Apollinari malos annos : Hæreticum foras mitte. Et impulsus est Stephanus discipulus Macarii, et foras missus est. » Impositusque est finis ejus dici collationi, in sequentem vero dilata oblatio libellorum eorum qui detestati sunt errorem, simulque collatio locorum, quæ de duabus voluntatibus in litteris Apostolicæ Sedis citata inventur.

10. Decima Actio Synodi decima octava die ejusdem mensis Martii habita est, qua primum facta est collatio locorum, que citata fuerunt ex sanctis Patribus in litteris Apostolicæ Sedis et Romani Concilii sub Agathone, cum Codicibus patriarchii, omniaque inventa sunt in omnibus esse certa fide constantia et convenientia grecis Codicibus, prorsusque eisdem consentientia. Quibus cognitis lecta est fidei confessio Petri episcopi Nicomediæ, qui palinodiam recantarat, quæ inventa est in omnibus Catholicæ fidei consentire. Demum vero a legato Hierosolymorum Ecclesiæ Epistola Sophronii olim ejusdem Ecclesiæ episcopi ad Sergium tunc Constantinopolitanum antislitem data, sed ab eo minime suscepta ; cujus lectio in sequentem dilata est Actionem.

11. Undecima sequitur Actio eodem in loco a sancta Synodo celebrata die vicesima mensis Martii : ibique primum omnium edita, et lecta est Epistola Sophronii Hierosolymorum episcopi : qua consentire Catholicis dogmatibus reperta, suggestum est ab Apostolicæ Sedis legatis, ut scripta Macarii Antiocheni olim episcopi, et Stephani ejus

discipuli legerentur in Synodo, quo eorum hæresis magis perspecta omnibus fieret. Editi itaque sunt libelli ejusdem Macarii, quorum unius erat titulus : Sermo acclamatorius piissimo, et pacifico magno imperatori Constantino : quem contra morem antea vulgarat ille Romæ et in Sardinia, alii que in locis, imperatori vero, cui inscriptus erat, nequaquam obtulerat. Lectus itaque in Synodo liber inventus est totus confertus blasphemis de una voluntate et operatione hæresim firmans, et roborans : itemque lectus liber ejusdem ad Lucam presbyterum, et monachum in Africa, quem scripserat de nova hæresi Maximianorum, et pariter repertus est hæreticus continere blasphemias : adeo ut iterum a Synodo jussa sit lectio interrumpi ; penitusque cessari eo quod noxia admodum annabus esset ob hæresim portentosos errores ; judicatumque easdem simul jungi cum aliis blasphemis hæreticorum, qui recensiti essent in litteris Agathonis ab Apostolicæ Sedis legatis in detestationem hæresis Monothelitarum.

12. Quod cum fieri jussum esset, collectæ sunt ex recitatis scriptis Macarii blasphemie in illis insertæ, et inter alia excerptus locus, quo Honorius hæresis crimine accusatur, dum eadem Macarii blasphemie recitantur his verbis : « Macarii hæretici de sermone qui dicitur acclamatorius ad piissimum imperatorem, cujus est initium : Mirum quid, invictissime domine : Eos qui contraria eis adstruxerunt, sanctos Patres nostros condemnaverunt, et anathematizaverunt absolute omnes qui unam voluntatem Domini adstruxerunt, quorum unus ex illis Honorius Romanus : qui unam voluntatem manifestissime prædicavit ».

Vetus est ista calumnia Monothelitarum hæreticorum, qua Honorium in suas attrahere partes (ut sæpe dictum est) conati sunt : verum tum a Joanne Pontifice Honorii successore, tum a Maximo disputante cum Pyrrho victore est. Sed amabo te, quid tibi vult adeo tenax in Apostolicæ Sedis legatis silentium, ut ne verbum quidem fecerint pro Honorii defensione ? Omittimus dicere, quantum hæc adversentur iis, que scripta sunt in litteris Agathonis, et Concilii Romani superius Actione quarta recitatis, in quibus de prædecessoribus Romanis Pontificibus publica facta est attestatio, neminem in errorem hæresis lapsum aliquando fuisse : ut isthæc a legatis Apostolicæ Sedis absque levi saltem defensione audita in Synodo fuerint, cum viderimus etiam de quibuscumque minimis in reliquis superioribus Sessionibus alteratum fuisse, atque accuratissime disputatum.

13. Hæc dixerimus, quod haud ista careant imposturae vehementi suspitione : nempe hæc et omnia que sequuntur de Honorio in duabus sequentibus Sessionibus, manifestum fuisse additamentum Græcorum hæreticorum : apposuisse, inquam, eos ad germanam sextam Synodum totidem quaternionis, quot fuisse ab iisdem additos ad quintam Synodum est demonstratum in hujus

Synodi tertia Actione. In qua et cum viderimus eosdem Apostolicæ Sedis legatos constanti animo insurrexisse pro Vigilio calumniati passio, in crimenque hæresis illidem Monothelitarum vocato, nec cessasse, quousque ipsum ab eadem calumnia penitus vindicare, atque a quavis erroris suspitione immunem ostenderent: quomodo, rogo, iidem pro justa atque legitima Honorii defensione redditi penitus reperiuntur clingues, et cecisse perditissimi hæretici testificationi de Honorio nota hæresis suggillato, cum ad ejus defensionem (ut dictum est, plura suppellerent argumenta superius inculcata? Et quomodo credi potest, quod adeo ignaviter severint sententia unius hæretici exauctorati relinqui in Synodalibus Actis Honorium tanta affectum ignominia? At impostura hujus auctorem Theodorum depositum hæreticum Constantinopolitanum episcopum suo loco aperimus inferias Actione sequenti: modo prosequamur quod est reliquum Sessionis hujus Aetorum. Recitatis post hæc aliis locis ex Macarii hæretici scriptis, imponi finem Actioni ejus diei imperator jussit: quodque negotiis Reipublicæ occuparetur, residere in Synodo pro se voluit Constantium et Anastasium patricios, nec non Polyeuctum et Petrum exconsules. Augent hæc de imperatoris absentia in quinque sequentibus Sessionibus de impostura suspicionem: clementia sessio bellicos tumultus neque ad obitum ejus, Theophanes tradit.

14. Duodecima quæ sequitur Actio mendam in die continet, utpote quæ celebrata dicatur die illidem vicesima Martii, quæ præcedentem Actionem habitam esse, eadem Acta Synodalia continent. Congregatis autem ex more in unum Patribus, misse sunt ab imperatore ad Synodum chartæ quas se a Macario accepisse in superiori Actione testatus fuerat: quarum aliquæ cum inventæ essent nihil præterea continere, quam sermonem illum acclamatorum, qui lectus antea fuerat, ejus est lectio prætermissa. Quod vero inter alias chartas ab imperatore missas, inventa est Epistola Sergii olim Constantinopolitani episcopi ad Cyrum episcopum Alexandrinum; eam Synodo lecta est: sed quæ simul in ea inserta erant Memorie et Vigilii pape nomine scripta de unica voluntate commentitia esse, in superioribus Synodalibus Actis fuerant judicata. Post hæc in eadem Actione ex edito Codice a Joanne patricio, nomine imperatoris, lecta est Sergii episcopi Constantinopolitani ad Honorium Romanum Pontificem Epistola, nec non alia ipsius Honorii ad eundem Sergium redita, quas nos suo loco superius eodem quo sunt anno scripte retulimus, atque exacte discussimus. Quibus collatis cum Codicibus patriarchii, inventisque simul consentientibus, in Macarium rursus declamatum est a sancta Synodo, utpote indignum qui amplius inveniretur cum Orthodoxis in Synodo sedens. Tunc Syriæ episcopi, et clerici reliqui petiere, ut in locum ejus alius subregaretur Antiochenus episcopus Orthodoxus.

Quæ omnia in sequentem relata sunt Actionem.

15. Deinde vero vicesima octava mensis Martii rursus convenere Patres a quibus statim sententia lata reperitur adversus hæreticos Monothelitas, sed quæ (ut ostendimus inferius suo loco) manu impij Theodori appareat depravata, apposito Honorii nomine, ac suo sublato: ipsa vero ut legitur, ita hic redditur verbis istis:

« Sanctum Concilium dixit: Secundum promissionem quæ a nobis ad vestram gloriam facta est, retractantes dogmaticas Epistolas, quæ a Sergio quondam patriarcha hujus a Deo conservanda regie urbis scripte sunt tam ad Cyrum, qui tunc fuerat episcopus Phasidis, quam ad Honorium quondam papam antiquæ Romæ; similiter autem et Epistolam ab illo, id est, Honorio rescriptam ad eundem Sergium: hasque invenientes omnino alienas existere ab Apostolicis dogmatibus, et a definitionibus sanctorum Conciliorum, et cunctorum probatissimum Patrum, sequi vero falsas doctrinas hæreticorum: eas omnimodo abjicimus, et tanquam animæ noxias execramur. Quorum autem (id est, eorundem) impia execramur dogmata, horum et nomina a sancta Dei Ecclesia projici judicavimus, id est, Sergii quondam præsulis hujus a Deo conservande regie urbis, qui aggressus est de hujusmodi impio dogmate conscribere Cyri Alexandria, Pyrrhi, Petri, et Pauli, qui et ipsi præsulata functi sunt in sede hujus a Deo conservande civitatis, et similia eis senserunt; ad hæc et Theodori quondam episcopi Pharan: quarum omnium superscriptarum personarum mentionem fecit Agatho sanctissimus ac ler beatissimus papa antiquæ Romæ in suggestione quam fecit ad piissimum et a Deo confirmatum dominum nostrum, et magnum imperatorem, eosque abjici, utpote contraria recte fidei sentientes, quos anathemati submitti definimus. Cum his vero simul projici a sancta Dei Catholica Ecclesia, simulque anathematizari prævidimus et Honorium, qui fuerat papa antiquæ Romæ; eo quod invenimus per scripta quæ ab eo facta sunt ad Sergium, quia in omnibus ejus mentem secutus est, et impia dogmata confirmavit ». Hactenus quæ fertur sententia adversus hæreticos in Synodo condemnatos.

16. Hic rogo, lector, siste mecum ista considerans, quo in tante rei historia nullus sit locus mendacio et falsitati, sed ipsa pura sinceraque veritas fraudibus omnibus et imposturis superior semper appareat. Si in recitata sententia in condemnatione hæreticorum patriarcharum et aliorum, Agathonis Romani Pontificis se exemplum et auctoritatem seculum Synodus proficitur, dum quos præclamatos ait ab Agathone Pontifice in Epistola ad imperatorem, eosdem condemnatos continet: quare contra eandem Agathonis Epistolam ab eadem Synodo additur Honorii condemnatio? Si non latere Synodum quæ in ea essent Epistola de condemnatione dictorum episcoporum hæreticorum: utique neque poterunt latuisse

que pro Honorio in eadem legerentur in contestatione validissima illa iterum atque iterum repetita, qua firmissime adstrueret, neminem suorum prædecessorum Romanorum Pontificum quid minimum in Catholicam fidem peccasse.

47. Sed accipe hic rursum recitata magna ex parte superius (quod id exigat necessitas argumenti) Agathonis in ea Epistola verba : « Hæc, inquit, Apostolica Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflecta est ». Et rursum inferius de eadem Romana Ecclesia : « Hæc est vere fidei regula, quam et in prosperis et in adversis vivaciter tenuit ac defendit, hæc spiritualis mater vestri tranquillissimi imperii Apostolica Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit : sed ut ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finitæm permanet, secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Evangelis factus est ¹ : Petre, Petre (inquiens) ecce Satan expetivit ut cribaret vos, sicut qui cribat triticum. Ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare cum fratres suos admonuit : quod Apostolicos Pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum ». Habes igitur ex recitatis Agathonis verbis, non solum prædecessores omnes Romanos Pontifices præcise fuisse ab omni suspitione hæreticæ pravitatis, sed omnes pariter adversus hæreses insurrexisse; insuper (quod majus his omnibus asserimari debet) Agathonem ipsum hæc sibi vindicare ex Domini (ut ait) pollicitatione, qua dixit : « Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua » : que irrita nullo modo reddi possit ipso testante, qui ait ² : Cælum et terra transibunt, verba autem mea non præteribunt ». Unde intelligas quam solido nifatur fundamento assertio illa de Romanorum Pontificum fide Catholica nullo fermento hæresis aliquando labefactata.

18. Vides igitur quantum ista pro Honorio papa stent inconcussa. Sed et quod idem Agatho Pontifex eadem Epistola texens catalogum omnium hæreticorum, qui assertores minus fuerint voluntatis, nec inter eos Honorium nominat, qui primus omnium nominandus fuisset pariter et execrandus : plane haud dubium reliquit, extra ejusmodi nefandorum consortium Honorium collocatum; nam et subdit : « Eximenda proinde, ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperii

de saluum doctorum erroribus; ut Evangelicam atque Apostolicam Orthodoxæ fidei rectitudinem, que fundata est super petram hujus B. Petri Apostolorum principis Ecclesie, quæ ejus gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, omnis præsulum numerus ac sacerdotum, cleri ac populorum unanimiter ad placendum Deo, animamque salvandam, veritatis formulam Apostolicæ traditionis nobiscum confiteatur, et prædicet ». Et paulo post rursus de prædecessoribus verba faciens, hæc inculcat : « Meæ humilitatis prædecessores commouisse, rogasse, increpasse, obsecrasset, arguisse, et omnem modum exhortationis exercuisse, quatenus medellam posset recens vulnus accipere, etc. » Quis ex his non intelligat, haberi debere promissum, ut cum ex præscripto Agathonis Epistola dicat Synodus nominatos se hæreticos condemnare, eadem ipsa illis conjungat Honorium ex dicta Epistola tot argumentis probatissimum redditum Orthodoxum ?

19. Insuper quod ad eam sententiam in Honorium lalam spectat, dum ejus damnationis illa una causa exprimitur, quod (ut ibi dicitur) rescribens ad Sergium, mentem ejus secutus est, et impia dogmata confirmavit : quam id longe præcise a veritate, quæ diffuse superius dicta sunt, dum suo loco et tempore eandem Epistolam recitavimus, dilucide satis ostendunt, ut tu ipse eadem repellendo poteris intelligere. Sed esto, eadem eandem Honorii Epistolam convictam fuisse (quod dici non potest) hæreticam esse : numquid ex ea continuo dammandus a Synodo erat ipse Honorius, et non more majorum disquirendum, an inveniri posset ipsum recantasse palmodiam, vel potius in eodem errore esse defectum ? Sed et quod sciretur extare posteriori ejusdem Honorii Epistola ad eundem Sergium reddita : cur non expectata est ejus editio atque lectio, quæ in sequenti Sessione postea secuta est, ex qua certo argumento demonstraretur idem Pontifex assertor esse duarum operationum, et fidentem in Christo voluntatum, ut superius, cum de ea egimus, perspicue est demonstratum ? Quem non de impostura suspectum reddat præcox ista atque præpostera, imo veloci impetu præcipitata de Romane Sedis Pontificis condemnatione sententia ?

20. Insuper qui præsidebant Synodo Apostolicæ Sedis legati, si hæc vere facta fuissent, quomodo poterunt omnino ea præterisse silentio? Repete lectione superiores cunctas hæctenus habitas Synodales Actiones et vide si est reperiri aliquam, in qua etiam in levioribus causis non fuerint legali Sedis Apostolicæ interlocuti. Et quomodo in re tam gravi, ubi damnatio tractaretur Summi Pontificis, in re tam aperta, ubi interesset de ea Epistola Honorii papæ præcedens iudicium Joannis Romani Pontificis missum Constantinopolim, itemque germana interpretatio Maximi martyris in publico conventu toti orbi notissimo promulgata : quoniam modo tam profundo lethargo

¹ Luc. XVII — ² Marc. XIII.

potuerunt non unus vel alter sed simul omnes idem esse sepulti legati, ut ista non senserint, ac nullus ex ipsis vindex insurrexerit saltem pro litteris Agathonis, quas ipsi detulerant Constantinopolim; cum praesertim ex iisdem acceperint, nihil ab ipsis decernendum, praeterquam illa tantum ipsa quae iisdem litteris continentur?

21. Sed mandatum ipsum Agathonis eidem litteris praescriptum legalis hic inspiciendum reddamus: « Portitoribus, inquit, et testimonia aliquorum sanctorum Patrum, quos haec Apostolica Christi Ecclesia suscipit, cum eorum libris tradidimus, ut facultatem suggerendi a benignissimis vestrae Christianitatis imperio consecuti, ex his duntaxat satisfacere studeant ». Et paulo post: « Licentiam proinde eis sive auctoritatem dedimus apud tranquillissimum vestrum imperium (dum iusserit ejus clementia) simpliciter satisfaciendi, in quantum eis duntaxat injunctum est, ut nihil profecto praesumant augere, minuere, vel mutare; sed traditionem hujus Apostolicae Sedis, ut a praedecessoribus Apostolicis Pontificibus instituta est, sinecriter curare»: nimirum ea tantum, quae eadem prolata dogmatica Epistola continentur, quae nihil magis quam praedecessorum fides integra commendatur: ut plane nihil adeo alienum fuerit a mente verbisque Agathonis Pontificis, quam ut Honorius papa in Synodo damnaretur.

22. Quod quidem si a Synodo factum esset, ut Acla quae extant edocent: nihil iniquius, nihil imprudenter vel ineptius potest excogitari. Si enim ob damnationem musae mortuae (ita dixerim Theodorum Mopsuestenum) et condemnationem scriptorum Theodoretii et hae Orientalium sub aliis sedibus constitutorum episcoporum, totum orbem terrarum oportuit commoveri, Synodumque oecumenicam congregari, et non sine maximo labore id vix tandem obtineri valuit, quomodo accidere potuit, ut unius duntaxat lectione Epistolae, tanquam caelo sereno repente fulmine misso, condemnatus fuerit primariae Sedis antistes, de qua illa esse consuevit omnium vox in Synodis, « Prima Sedes omnes iudicat, et a nemine iudicatur. » Quomodo lecta Epistola antea cum auctore damnata fuit, quam examinata? sed et si examinata fuisset et haeretica inventa esset: nonne antequam eum ea damnaretur ipsius auctor, oportuisset exacte disquiri, num usque ad obitum in eadem sententia persistisset? Quem certe non persistitisse, illud necessario demonstrabat quod semper Romae Catholicus habitus, in Catholica pariter communicatione diem clausisset extremum (nil enim toti Christiano orbi notissimum erat) quodque usque in hanc diem toti Romanis Pontifices ejus successores, et inter alios sanctissimus papa martyrque Martinus ejus memoriam sicut aliorum Pontificum honorifice in Synodo fuerint prosecuti.

23. An non decebat (ut in rebus minoris momenti in aliis Synodis factum legimus) ut antea de his Agatho papa consuleretur, quam de eo damna-

tionis sententia preferretur? Sicine in causa tanti momenti absque defensore, absque perendina ulla dilatione, absque aliqua alia facta de Honorii fide pervestigatione, uno eodemque contextu, non rogatis sententias singulorum, praecipitata est potius quam prolata de ejus damnatione sententia? Non sic vel clericulus quispiam consuevit aliquando damnari, non laicus homo, defunctus praesertim, ab Ecclesia ejici; dixerim amplius, non famosus haereticus, imo nec haeresiarcha (ut est exemplum de Theodoro Mopsuesteno) ila uno impetu, ductu uno calami condemnari, nisi multo temporis spatio antea judicio ventilato, iterum repetito, discusso sepius, et quae obijci contra potuissent, diligentius examinatis atque solutis. Nihil hujusmodi in Honorio, non secus ac si agendum fuisset de homine in aliis saepe Synodis praedamnato, atque ab omnibus et ubique execrationibus impetito.

Absit, absit ut tantam ignominiae indelebilem notam subeat oecumenica Synodus ut ita damnasse credatur non dico Romanum Pontificem, sed minimum quemlibet episcoporum. Absit ut tantum delectus, tot tantosque tum ab Agathone, tum a Romano Concilio legatos missos perpetuo subsequatur, ut passi fuerint absque ulla, non inquam, defensione, sed nec judiciali cognitione, post damnationem haereticorum veluti corollarium adijci condemnationem Honorii, quasi nullius esset momenti causa, in qua periclitaretur et fama tum ipsius Agathonis, tum ejus praedecessorum Romanorum Pontificum, utpote qui mendacii arguendi essent et nugacitatis, quod Romanam Ecclesiam in praedecessoribus Romanis Pontificibus ab omni labe puram perseverasse, ore plenissimo predicant, quae (si haec vera essent) reperita esset in Honorio adeo conspurcata.

24. Verum cum contra ipse littere Constantini hoc anno, absoluta Synodo, Romae scriptae ad Concilium ibidem congregatum, commendent dictam Agathonis Epistolam, ut quae sit omnino consentiens veritati, quam (ut testatur) in omnibus tum ipse, tum sancta Synodus suscepisset: manifeste Honorii innocentia probata redditur: nam audi: « Suscepimus enim non tantum ex beatitudine, ejus (nempe Agathonis), verum etiam a sanctitudine vestra directas nobis litteras; quae prolatae, lectae suat, et veritatis stylium declaraverunt, Orthodoxamque fidem depinxerunt. Totae enim convenienter et non differenter posite sunt ad imitationem, et tam Synodice quam Paternis doctrinis consentiunt: neque enim negligimus, sed diligentius eas comparavimus. Idecirco omnes consonanter mente et lingua concredimus, et similiter confessi sumus; et tanquam ipsius divini Petri vocem, Agathonis relationem supernirati sumus ». Haec de Agathonis litteris imperator, in quibus (ut dictum est) iterum atque iterum fides sincera praedecessorum omnium Romanorum Pontificum commendatur, et nec aliquando vel levem erroris maculam

in Sedem Apostolicam irrepsisse, idem Pontifex (ut vidimus) testatus fuit.

25. Sed quod condemnatio Honorii manifesta ex multis arguatur impostura: Quomodo, dices, in Acta Synodalia pluribus in locis ista de Honorio potuerunt irrepsisse? Attente, rogo, audi lector, et ostendam tibi furem, qui aliunde ad hoc tantum in ovile descendit ovium, ut furetur et mactet; lupumque in vestimentis ovium demonstrabo. subdole ad gregem aditum sibi parasse, atque illa ea quæ sibi sunt visa e Synodo subtraxisse, et alia ex animi sententia addidisse, quorum si primum quam apertissime aperuero, puto de secundo nullus tibi reliquus erit dubitandi locus. Rexoca in memoriam Theodorum illum Constantinopolitanum episcopum prædecessorem Georgii hujus, qui huic interfuit œcumenicæ Synodo: ac pariter mente repele quæ de ipso superius narrata sunt. ipsum scilicet Monothelitarum hæresis fuisse audacissimum defensorem) utpote qui contra ipsius Constantini imperatoris mandatum e sacris Diptychis abstulerit nomen Vitaliani Romani Pontificis, quique Macario Antiocheno impietate non impar manus cum eo junxerat ad expugnandum, si licuisset, Catholicam fidem (ut superius dictum est ex Epistola imperatoris ad Bonum Pontificem), huncque ipsum e throno depositum, inque locum ejus subrogatum ipsum quem diximus Georgium: hæc inquam omnia superius suis locis sunt certis assertionibus enarrata atque probata; ut nulla de his dubitatio esse possit.

26. Cum igitur ista sic se habuisse, haud dubium aliquid sit: modo appello te, quid in causa, quod cum in hac sancta œcumenica Synodo omnes Constantinopolitane civitatis episcopi Monothelite nominatim singuli damnati esse reperiantur, ut Sergius, Pyrrhus, et Paulus, et Petrus, ipse tamen Theodorus ejusdem hæresis causa e gradu jam dimotus, et in ordinem redactus, nequaquam inter alios damnatos patriarchas hæreticos nominetur? In quorum classem ipsum fuisse rejiciendum, vel ex eo præter alia, quæ superius sunt dicta percipies, dum de omnibus ejusdem Ecclesie patriarchis qui a tempore exorte hæresis eidem præfuerunt, eadem Synodus judicium habens, aliquos ex eis condemnasse reperitur, quos diximus Sergium, Pyrrhum, Petrum, et Paulum; alios vero ut Orthodoxos nulla hæresos labe pollutos significasse, nempe Thomam, Joannem, et Constantinum, ut habet ejusdem Synodi hæc ipsa Actio decima tertia inferius. Quid est igitur, quod qui nominari minime potuit inter Catholicos, nec recensitus invenitur inter hæreticos, qui ut hæreticus e cælis e sede fuit? Certe quidem cum sancta Synodus catalogum sæpe textit omnium episcoporum Monothelitarum, qui eidem heresi patrocinati sunt, haud poluit prætermisisse Theodorum, quin ipsum una cum illis toties adnumerarit, quoties configit de eisdem fieri mentionem.

27. Quod autem revera in Actis Synodi Theo-

dorus patriarcha inter hæreticos fuerit nominatus, et ex iisdem Synodalibus Actis postea ab ipso depravatis expunctus, accipe testificationem Anastasii Bibliothecarii, qui Actiones ejusdem sextæ Synodi in compendium redigens, ista habet: « Deinde, inquit, protulit præmissum et serenissimum principem totum ad relegendum, in quo uno hæreticum dogma Macarii erat conscriptum, et ejus manu subscriptum, apertissime unam voluntatem in Domino affirmantem: sub ipsius subscriptione et Theodori patriarchæ utique juxta eum tenorem ibi subscriptio erat ». Vidisti Anastasii testificatione id ex Actis Synodalibus proferentis, ejusdem in Synodo fuisse criminis reos Theodorum patriarcham et Macariam Antiochenam? et tamen nihil hujusmodi est reperiri in Actis Synodi, quæ præ manibus habentur: ut nihil dubites Synodum passam esse concisionem, demptaque omnino fuisse, quæ infamiam videbantur irrogare Theodoro. Sed quomodo, dices, accidit ut ipse fecerit ne usquam reperiatür cum illis in Synodi Actionibus nominatus? Rem gestam sic accipe.

28. Nicephorus, et ipse Constantinopolitanus episcopus testatur in Chronico, Georgium hunc ipsum, qui Synodo interfuit, patriarcham, ubi sedisset annos tres ac menses totidem, esse defunctum, in locumque ipsius subrogatum fuisse, qui ante fuerat redactus in ordinem, hunc de quo agimus Theodorum, Catholicæ fidei emissa professione, cum ipsi aliter ad thronum, e quo ob hæresim antea ejectus fuerat, aditus non pateret: quod fieri contigit anno sequenti. Hunc igitur restitutum in thronum, summa rerum potitum, Synodi prototypum nactum, nomen suum e damnatorum numero delevisse (quod inter eos non legatur) affirmare necesse esse, neminem, qui hæc quæ sunt dicta consideret, inficias iturum puto. Cum igitur detectum tibi ostenderit impostorem, habes plane cui inventam tribuas imposturam: ut nullatenus dubites, quod cujus fuit ex Synodalibus Actis sui damnationem auferre, ejusdem quoque fuerit alia pro arbitrio addere; ac proinde qui e damnatorum numero suum subduxit nomen, idem inter damnatos adeo inconcinnè apposerit nomen Honorii ob odium quod conceperat adversus Apostolicam Sedem: quod tunc potissimum declaravit, quando repugnante etiam imperatore, abstulit (ut dictum est) et Diptychis nomen Vitaliani Romani Pontificis, sic etiam leviolem conatus reddere culpam suam suorumque prædecessorum Monothelitarum, quod exemplo Romani Pontificis, quem sequi deberent, ipsi peccassent. Sic igitur nihil est quod dubites sextam Synodum in his quæ dicta sunt, passam esse naufragium, in eo autem integram remansisse damnationem hæresis Monothelitarum; cujus causa fuerat congregata; de Honorio autem quæ in ea scripta leguntur, omnino apparere Theodori esse invidia superaddita.

29. Ista si receperis, veritalis studiosissime lector, probe quidem, gratulabor tibi mihi que, quod

haud frustra in his meum ingenium desudarit : sin minus, sed adhuc animo resiles refractario, haud putes ob id Honorium ipsam Romanum Pontificem causa cadere, ut jacere sepultus debeat inter hæreticos. Tantum enim possibile erit, ut ipse, qui Catholicus semper fuit, dici possit hæreticus, quantum ut vere Catholica ab eo asserta doctrina, ex qua ponitur damnatus hæreticus, eadem dici possit hæretica. Enim si non aliunde (ut demus Acta Synodi incorrupta servata) Honorius est condemnatus hæreticus, quam quod ejus prior Epistola ad Sergium scripta hæretica fuerit existimata : cum contra eandem in omnibus Orthodoxa probeatur, evanesceat penitus illa de ejus damnatione sententia. Certe quidem iudicio Maximi in disputatione cum Pyrrho, eam esse probatam Catholicam, et ex interpretatione germana facta ab auctore qui scripserat, æque ostensam in omnibus Orthodoxam a Joanne Romano Pontifice, superius demonstratum est ; et cum de eadem Epistola suo loco sermo in habitu, pariter palam factum, ipsam in omnibus esse Catholicam, neque ulla ex parte periclitari posse : quæ quidem etiam communis est sententia recentiorum Orthodoxorum scriptorum, qui eam exacte disquirunt ; quod egregie inter alios præstitit doctissimus Robertus Bellarminus. Quibus si nec standum quis obstinate contenderit : in promptu est, ut de eo integrari iudicium possit, et afferantur in medium eadem ab Honorio scriptæ Epistolæ : ut iisdem inspectis, an mereatur ex eis Honorius condemnari quisque arbitretur æquus accedens, sententiam ferre possit. Exant illic ipse integre iisdem Actis insertæ, et Dei magno beneficio conservate, ut qualis Honorius fuerit, ex iisdem probe intelligi possit.

30. Sed dicat aliquis : Si vere assentimur ita de Honorio esse decretum a sancta œcumenica Synodo, haud fas erit in controversiam rem deducere, et aliter quam statutum est a Synodo, velle decernere. Ipsam hæc in iis que ad fidem spectant : ut plane religio sit vel latum unguem ab iis que in sancta Synodo sunt statuta recedere ; at in iis que ad personas pertinent et scripta ipsarum, non ita rigide reperitur custodita censura : nam patens exemplum est de quinta Synodo, quæ Triâ Capitula condemnavit, de quibus a sacrosancto Chalcedonensi Concilio videri poterat aliter actum, nempe de Theodoro, Theodoro, et Iba. In his enim que facti sunt, nunquamque contingere posse fuit, nemini dubium est : et tunc illud Pauli ad Corinthios usurpari possit : « Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate ».

31. At ista dixerimus, ut quaquaversum ostenderemus Honorium omni ex parte ab hæresis vindictam errore : cum tamen nunquam proterus rem talem Synodo maxime indignam tot refraganlibus testimoniis, eidem adscripsimus, ut tam prope et atque præpostere tamque inconsulte, ac demum in-

juste facta ab ea fuerit condemnatio Romani Pontificis ; cum præsertim qui antiquior cæteris atque fidelior hujus temporis res gestas scriptis mandavit Theophanes, nullum penitus de Honorio condemnatione verbum habuerit, que velut portentum magnum fuerat ostentanda, quod nunquam hæcenus accidisset, ut Catholicis in Synodo Romanus Pontifex damnaretur. Ex quibus omnibus corrigendi sint, qui post promulgatas Synodi Actiones a Theodoro (ut diximus) depravatas, id de Honorio affirmarunt, secundum quod in eis reperiri esse scriptum, nulla aliori de veritate facta indagine, sive si fuerint Græci, sive Latini, et inter hos recentior auctor, quem voluissent sensibus potius caecum¹, quam nomine, totus præcepit in ferenda de re tanta sententia, dum leviter admodum fuisse Honorium hæreticum (nondum inspecta et dijudicata ejus Epistola, cujus causa ponitur esse damnatus) affirmat. Sed et quod in Epistolis quibusdam successoris Agathonis sancti Leonis pape, sive aliis, æque ut in Synodo adnumeratus habetur Honorius inter hæreticos condemnatus : eas ex pluribus argumentis spurias esse convinci, suo loco dicturi sumus ; tu de illis interim tuum suspende iudicium.

32. Utdemum frenum oratione imponam magna veritatis fiducia longius excurrerent, hoc unum tantum iis que dicta sunt adjiciam veluti corollarium ad eundem Catholicam comprobendam. Si cuncta, quæ in justissimam Honorii defensionem sunt allata cessarent : satis esse debet illud, quod fuit semper de Honorio Ecclesiæ Romanæ iudicium ; ipsum videlicet in Ecclesiæ Catholice communione, dum vixit, etiam post scriptas dictas Epistolâs fuisse retentum, in eademque communicatione clausisse diem extremum, et post mortem sepultum cum Orthodoxis Pontificibus in Basilica sancti Petri, eodemque nomine in posterum perseverasse, nunquam abrasum ex albo Orthodoxorum Pontificum, ejusque imaginem musivo contextam in apside quam instauravit sancta Agnetis Ecclesiæ, via Numeniana posite, hæcenus cerni publice venerationi Christianorum expositam : cum tamen auctore Anastasio sciamus, Synodo absoluta, omnium damnatorum patriarcharum nomina fuisse deleta, ipsorumque imagines de Ecclesiis fuisse sublatas.

33. Sed jam quæ hujus Actionis decimæ tertiæ sunt reliqua videamus. Recitata sententia de damnatione Monothelitarum episcoporum, commendataque fide Catholica Sophronii olim defuncti patriarchæ Hierosolymitani, dilataque in sequentem Sessionem electione novi episcopi Antiocheni in locum damnati Macarii subrogandi, jussa est editio fieri reliquarum Epistolarum, aliorumque scriptorum in patriarcho assertatorum, eorum scilicet hæreticorum, quos Agatho Pontifex in suis litteris missis Constantinopolim suggillasset. Sic igitur lecta est primum Epistola Cyri episcopi Alexandrini ad Sergium episcopum Constantinopolitanum, inde-

¹ 2. Cor. XIII.

² Melchior Campi de Lou. l. IV. c. 11.

que alia scripta ejusdem, et inter alia novem capitula, quibus latenter hæresim promulgavit: lectus est et liber dogmaticus Pyrrhi episcopi Constantinopolitani, nec non Pauli ejusdem sedis episcopi alia scripta, alia Petri ejusdem civitatis antistitis item hæretici, necnon Thome, Joannis, et Constantini ejusdem Ecclesie episcoporum, ex quibus tres hi novissimi probati dicuntur Orthodoxi.

34. Demum vero facta est editio posterioris Honorii papæ Epistolæ ad Sergium patriarcham, eademque recitata: nihil vero de ea reperitur in Actis interlocutorum esse Concilium: ut non dubites ea esse passa concisionem: siquidem (ut suo loco fusiuse dictum est, cum de ea Epistola egimus tempore quo scripta fuit) si quid erratum dici potuisset in priori, vel ambiguum dictum, in posteriori ista plane invenitur elucidatum, nimirum Honorium una cum Ecclesia Catholica esse professum in Christo in eo quod respicit unam personam, esse unum volentem, quod vero ad duas naturas spectat, pro naturarum distinctione duas esse operationes: ut plane turpe valde fuisset (si ea Acta vera essent) ante scriptorum plenam editionem damnare hominem, qui ex eis venisset penitus absolvendus. Post hæc vero lecta est Epistola Pyrrhi Constantinopolitani episcopi ad Joannem Romanum Pontificem: quæ omnia volumina edita, a Synodo impietatis condemnata, jussa sunt igne cremari. Huncque finem accepisse præsentem Actionem, ex iis quæ in ea scripta extant, apparet.

Cæterum sicut verisimile satis est complura addita et detruncata a Theodoro patriarcha Constantinopolitano, ut superius est demonstratum; ita desiderari Acta illa, quæ fieri contigerunt in electione successoris Macarii episcopi Antiocheni, certum est. Etenim constat in locum ejus esse subrogatum Theophanem hac ipsa Actione: siquidem idem Theophanes in singulis sequentibus Actionibus reperitur titulo episcopi Antiocheni nominatus: adeo ut plane nulla de his dubitatio esse possit; siquæ intelligas, lector, non esse inanem assertionem de Actis sextæ Synodi depravatis.

35. Rursus die secunda mensis Aprilis Synodus in Trulli secretario convenit, ubi lecta sunt Menæe et Vigilii papæ scripta de unica voluntate, eademque esse supposita relarguta, atque anathemati tradita. Post hæc autem Cypri insule episcopi tonum sancti Anastasii protulerunt, ex quo de duabus voluntatibus et operationibus ex inductione e longe petita proditur argumentum. Cujus occasione hic appello te, lector, si cognitus Patribus fuisset sermo qui Athanasii dicitur de sanctissima Beipara, quam oportuim fuisset, illam citare sententiam ibi positam verbis istis: « Ita fit ut Christus duo pariter sit, et unum singulare, unusque item sit, et non duo: et rursus duo, et nequaquam unum est secundum rationem duarum naturarum; et unus, non duo secundum unitatem subsistendi. Ideoque duas voluntates predicamus, sed nequaquam duos volentes, aut duos operantes,

sed unum volentem secundum unitatem persona: contra duas voluntates et duas operationes secundum peculiarem utriusque nature rationem. Hoc igitur modo divinum Incarnationis mysterium prædicantes, hæreticorum blasphemias repudiamus; in quibus et eos inter se diversos relinquentes, transeamus ad ea, etc. » Si Athanasii ista fuissent, quomodo latere Catholicos singulas Athanasii syllabas perscrutatos? At recentiores videas auctorem egregie perstringere Monothelitas iisdem ipsis vocibus, quibus Ecclesia Catholica adversus eos uti consuevit. Sed ad decimam quintam transeamus Actionem.

36. Die vicesima sexta mensis Aprilis ejusdem novæ Indictionis, decima quinta Actio habita est, in qua Polychronii cujusdam presbyteri et monachi Monothelitæ causa pertractata est ex suggestione Donati episcopi Prusiados, eo quod homo insanus suis stultiloquiis, falsis demonum illusionibus deceptus, magnam populi multitudinem decipiens per erroris devia traduxisset, cum ad corroborandam perfidiam quam prædicaret, se divinitus per Angelos admittitum diceret, pollicereturque se eo nomine miracula editurum. Describimus hic inter seria ludum, quem vanus homo velut in scena non in Synodo tantum coram Patribus, sed universa spectante civitate, hac ipsa die exhibuit: sic enim ista se habent: « Cum advenissent Patres, nuntiatum est pro foribus adstare Polychronium expectantem audiri. Jussus ingredi, et quid de fide sentiret rogatus a iudicibus cognitoribus, ita respondit: Ego expositionem fidei meæ do in opere mortui, rogans pro eo Filium Dei, ut suscitet eum. Sin autem non resurrexerit, ecce Concilium et imperator, quæ eis placent, in me faciant. Sanctum Concilium dixit: Qualem expositionem fidei vis supra mortuum ponere, ut resurgat, agnoscere volumus. Polychronius religiosus presbyter et monachus dixit: Ego pono expositionem meam supra mortuum, et tunc eam relegis. Sanctum Concilium dixit: Ecce mortuus preparatus est. Expositionem ergo fidei tuæ profer, quæ debeat superponi mortuo, ut suscitet eum, sicut dixisti.

37. « Et protulit idem religiosus Polychronius chartulam bullatam, bulla experiente monogrammum Polychronii confessoris, quæ habebat hanc superscriptionem: Constantino a Deo coronato et sapientissimo magno principi Polychronius. Et dixit: In hoc est fides mea, et ita mihi ostendit Deus, ut ponam eam super mortuum: et si non surrexerit ut prædixi, ecce qui imperator est et Concilium et quomodo jusserint, judicent. Sanctum Concilium dixit: Chartula, quæ prolata est a Polychronio religioso monacho, disbulletur ac relegatur. Et disbullata est hujusmodi chartula; quam accipiens Antiochus religiosus lector et notarius sanctissimi patriarchæ Constantinopoleos, relegit prædictam chartulam habentem his verbis ita:

« Constantino a Deo coronato ac mansuetissimo

magno principi. Ego Polychronius tanquam præsens saluto et adoro. El quia vidi multitudinem virorum et candidatorum, et in medio virum cujus virtutem narrare non valeo dicentem mihi : Quia novam fidem componis, festina, et die imperatori Constantino : Non facias novam fidem, neque acquiescas. Et veniente me ab Heraclea Censyopolim, et stante me in solario (hora erat quasi septima diei) vidi virum terribilem, candidatum valde, et stetit coram me, dicens : Quia qui non confitetur unam voluntatem et Deivirilem operationem, non est Christianus. Ego autem dixi : Hoc et Constantinus sapientissimus imperator præfuit unam voluntatem, et Deivirilem operationem. Ille autem dixit : Multum bene, et Deo placite ». His lectis interlocutum est Concilium verbis istis :

38. « Edicat Polychronius religiosus monachus, si litteræ que in præsentii continentur chartula, propriæ ejus manus existunt, et si ipsa est chartula, que debeat super mortuum poni et resuscitare eum. Polychronius religiosus monachus dixit : Ita est, domine ; propriæ meæ manus existunt, et ista est chartula, que debeat a me superponi mortuo, eumque resuscitare. Gloriosissimi iudices et sanctum Concilium dixerunt : Prævidimus, ut chartula que relecta est, super mortuum poni debeat ab eodem Polychronio juxta propositionem, que ab eo facta est, extra hoc sacrum palatium, in loco publico, in præsentia nostra et plebis, quæque inventa fuerit, ad satisfactionem Christo amabilis populi, qualiter Deus veritatem demostret.

39. « Et egredientibus tam gloriosissimis iudicibus et sancto Concilio et plurimo populo congregato in atrio publici lavacri, quod dicitur Zenixippus, appositus est ei in argenteo exsequiali feretro mortuus ; similiter coram gloriosissimis iudicibus, et iis qui erant ex sancto Concilio, et plurimo Christo amabili populo ibidem invento superassitens idem Polychronius, posuit supra ipsum mortuum ejusmodi fidei suæ chartulam : perque plures horas perseverans et insurrens ei, nihil horum que ab eo stolidè ac blasphemè promissa fuerant, valens peragere, idem Polychronius dixit nullatenus se posse mortuum suscitare. Populus itaque, qui ibidem aderat, exclamavit dicens : Novo Simoni anathema : Polychronio seductori populi anathema. Et iterum egredientes et gloriosissimi iudices et sanctum ac universale Concilium in secretario sacri palatii, quod appellatur Trullus, præsentè eodem religioso presbytero et monacho, dixerunt : Edicat iterum Polychronius monachus, si conficitur duas naturales voluntates et duas naturales operationes in incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, qui unus est de sancta Trinitate. Polychronius religiosus monachus dixit : Sicut continet chartula, quam obtuli et posui supra mortuum, ita credo unam voluntatem et Deivirilem operationem, et alterum quid non dico. Gloriosissimi

iudices et sanctum Concilium dixerunt : Chartam, quam obtulisti, quis scripsit? Polychronius dixit : Propria mea manus existit. Sanctum Concilium dixit :

40. « Postquam Polychronius monachus in proprio errore usque in senium perseveravit ; nunc autem etiam a nobis communitus, quomodo sentiat de humanatione Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, conatus est tentare Spiritum sanctum, et blasphemam componens chartulam, obstinanter affatus est ponere eam super mortuum, et ad firmitatem blasphemie, que in ea fuerat scripta (ut non dicamus fidei) hujusmodi mortuum resurrecturum : nos (juxta quod dictum est a sancto Paulo Apostolo¹) anathemati jam hunc secundum animam (interitum carnis scilicet) submissimus : sed ac satisfactionem Christo amabilium populorum, quorum plurimos præteritis temporibus tam ipse quam ejus consentanei deceperant, permisimus talem ejus præsumptionem, demoniacamque ac temerariam propositionem publice fieri, et mortuum quem quaeserat, in medium deduci in præsentia nostra et gloriosissimorum iudicum, et multitudinis Christo amabilis populi. Ille proposuit tale ejus impium scriptum superponens, et plurimam horam, quantum ipse voluit superassitens eidem mortuo, et supersusurrans intra semetipsam quæque putavit, donec dixit, non se posse facere. Quomodo namque esset possibile, blasphemantem in Deum virtutes operari? Unde prævidimus, hunc tanquam seductorem populi et deceptorem et manifestum hæreticum, omni sacerdotali ordine et officio denudari. Et deposito eo sanctum Concilium exclamavit : Polychronio hæretico et consentaneis ejus anathema : Macario et Stephano similibus Polychronio anathema : Trinitas ipsos tres deposuit. » Hactenus spectaculum de Polychronio.

41. In quo quidem, sicut evenire solet, ut in iis, que exhibentur populo, compositis jocis plurima contineantur seria, ipsique populoque maxime utilis : ita plane accidit in Polychronio facto. Etenim eventit secundum illud Davidicum² : « Mentita est iniquitas sibi ». Siquidem etsi permisit Deus deludi hominem inanibus phantasmis, falsis stultisque visionibus ac revelationibus ; ubi tamen causa fidei in examen venit, haud sivit divina sapientia prestigis decipi homines : experimentoque probatum est, quod Apostolus Galatis ingerit³ : « Elsi Angelus de caelo annuntiaverit vobis præter id quod annuntiatum est, anathema sit ».

Cæterum eam indignam licet sancta Synodus coacta est conditionem subire, ne fidei sacramentum, levissimi hominis petulantia, in discrimen adduceretur, ex eo quod nefandus impostor falsorum miraculorum promissione populum decepisset, et secum in errorem pariter induxisset : quo

¹ 1. Cor. v. — ² Psal. XXIV. — ³ Galat. i.

casu scimus Eliam¹ Prophetam ejusmodi de miraculis non oblatam subisse, sed obtulisse conditionem Baal Prophetis, ne videlicet populus Dei persuasionibus ipsorum deceptus, contineretur in impietatis errore. Illud preterea de iis, quæ accidisse Polychronio dicta sunt, consideratione dignum esse videtur, simul ac quis aversione contentiosa (ut Propheta ait²) a Deo recedit, eundem mox tradi nequissimis spiritibus illudendum, secundum illud quod adversus Apostatam Achab a Domino dictum scimus³: « Quis decipiet Achab regem Israel? etc. »

42. Quæ autem sequitur ordine Actio decima sexta, habita reperitur die nona Augusti: in qua pro-
xax hæreticus Monothelita, licentia accepta dicendi, ita locutus est: « Constantinus dicor: presbyter sum sanctissime Dei Apameensis Ecclesiæ secundæ Syrorum provinciæ ordinatus ab Abrahamio episcopo Arellusio. Veni ad sanctum Dei nutu congregatum vestrum Concilium, ut instruum vos. Quia si auditus essem hoc anno, non habuissemus perpeti hoc quod passi sumus in prelio ». Ita arrogans iste sui existimatione tumidus ad docendam sacrosanctam Synodum se advenisse professus.

Quod vero ad tam longam moram pertinet, quæ Actio ista post superiorem ultra tres menses est celebrata: Annales Græcorum licet nullam hoc anno referant bellum, quo fuerit Romanum imperium laessitum, tamen hoc anno, cum videlicet nondum adhuc decimus tertius imperatoris Constantini annus absolutus esset, domesticis suspitionibus laboratum ostendunt, ob quas imperator fratres suos et collegas Heraclium et Tiberium in suspicionem rerum novandarum adductos amovit, solusque ipse cum Justiniano filio imperavit. Verum non id factum apparet ante diem decimam sextam mensis Septembris: siquidem in reliquis hujus Synodi Actionibus ad dictam usque diem cum Constantino nominati reperuntur idem, qui supra fratres imperatores Heraclius atque Tiberius. Quamobrem cum in ejus fine dicte sint laudes et acclamationes tantummodo Constantino, eo quidem tempore id de fratribus accidisse credendum est. Docet id etiam quod reperitur ejus imperatoris Edictum ad finem Synodi positum, ubi nullius fratrum nomen habetur; sed ipsius tantummodo Constantini, sicut etiam in datis ab eo ad Synodum litteris.

43. Sed res gestas in Synodo hac Actione videamus, et prosequamur, quæ dici caepa sunt de Constantino presbytero atque a Polychronio fatuo. Illic (ut dictum est) ad docendam Synodum se venisse professus putavit se modum invenisse ac temperamentum quoddam, quo concordari possent atque uniri simul Monothelitæ atque Catholici, hæc scilicet ratione, ut dicerentur in Christo due operationes, voluntas vero una. Interrogatus autem a Synodo

dixit, humanam voluntatem deseruisse Christum cum carne et sanguine Crucis tempore. Sed explosa atque damnata est ista assertio tanquam Manicheorum, ipseque cum ea parem damnationis sententiam accepit, forasque ejectus est. His peractis, secute sunt ex more acclamationes imperatori, Agathonis papæ, et universis Concilio, dictumque anathema singulis nominalis hæreticis: sique præsens Actio finem accepit.

44. Decima septima Actio sequitur, habita undecima mensis Septembris, jam inchoata decima Indictione, in qua Orthodoxæ fidei Decretum confirmatum a Patribus publice lectum est, quo Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesium, Chalcedonense, et quintum universalis Concilia confirmata sunt, eorumdemque symbola recitata, ac demum apposita est damnatio Monothelitarum hæreticorum, ex præscripto Epistolæ Agathonis Romani Pontificis, atque Synodi Romæ ab eodem coactæ. In quibus etiam de impostura augeatur illa suspicio, cum videlicet sibi ipsi adversari decretum fidei censeat, dum primum in eo inter damnatorum nomina recensetur verbis expressis Honorius Romanus Pontifex, et paulo inferius secundum Epistolam Agathonis cuncta esse definita, et nominatim damnata in ea fuisse hæreticos ejus hæresis sive inventores, sive defensores, asseritur: cum tamen certum sit, non solum in ea non esse nominatum inter damnatos Honorium, imo cum aliis Catholice veritatis defensoribus collaudatum, dum (quod dictum et repetitum sæpe superius est), omnium prædecessorum suorum Agatho Catholicam fidem commendat, quam sequi se profiteretur, haud vane gloriatus nunquam hactenus esse reperitum, ut Romana Ecclesia vel minimum quidem a fide Catholica aberrarit. Sunt, inquam, plane sibi invicem adversantia, ista asseri et in eodem fidei decreto inter hæreticos Honorium Romanum Pontificem nominari. Sed reddamus hic ejusdem verba decreti, quo ista manifestiora reddantur. Ubi enim primum damnatorum recitata sunt nomina hæreticorum, hæc subiunguntur:

45. « Præsens sancta et universalis Synodus, fideliter suspiciens et expansis manibus amplectens iam suggestionem, quæ a sanctissimo atque beatissimo Agathone papa antiquæ Romæ facta est ad Constantinum piissimum atque fidelissimum nostrum imperatorem, quæ nominatim abiecit eos, qui docuerunt vel prædicaverunt (sicut superius dictum est) unam voluntatem et unam operationem in Incarnationis dispensatione Domini nostri Jesu Christi veri Dei nostri, adque complexa est et alteram Synodalem suggestionem, quæ missa est a sacro Concilio, quod sub eodem sanctissimo papa centum viginti quinque Deo amabilium episcoporum, etc. » Repugnant igitur, ut in eadem fidei definitione Honorius legatur inter hæreticos, et quod Epistolæ Romæ missæ in omnibus comprobatæ dicantur, ipsaque Synodus in damnatis personis se Agathonis Epistolam profiteatur esse secu-

¹ 3. Reg. XVIII. — ² Hier. VIII. — ³ 3. Reg. XXI.

tam, qua omnium Romanorum Pontificum fides Catholica commendatur. Hæc sæpe meminisse, rursumque obiter nova occasione ingressisse, haud superfluum puto, quo tum eandem Synodum lancinatam opera Theodori Monothelæ deploræ, hominis (ut diximus) in Romanam Ecclesiam infensissimi. Denum vero (quod reliquum est hujus Actionis) de uno volente et operante in duabus operationibus et voluntatibus doctrina ex sanctorum Patrum sententiis approbata, finem Patres imposuerunt Aethoni, quæ omnium qui aderant episcoporum chirographo consignata est.

46. Ultima vero sessio ejusdem sanctæ Synodi celebrata est decima sexta die ejusdem mensis Septembris, inchoata nuper decima Indictione : in qua interluit imperator Constantinus, cui fausta, honorificæque et orthodoxe digne imperatore acclamationes dictæ sunt; cum et ipse imperator sui instituti in eadem Synodo, ut Catholice Ecclesie bene consultum esset, attulit rationem : lectusque est acclamatorius sermo ejusdem sanctæ Synodi ad ipsum imperatorem, quo iterum sancta Synodus in definitione Catholici dogmatis professa est sequi Agathonis Epistolam et Synodales litteras Romani Concilii his verbis : « Proinde inspiratione sancti Spiritus conspirantes, et ad invicem omnes consonantes atque consentientes, et Agathonis sanctissimi patris nostri et summi papæ dogmaticis litteris ad vestram fortitudinem missis consentientes, etc. » Rursumque inferius de eodem Agathone ita magnifice : « Summus autem nobiscum concertabat Apostolorum princeps : illius enim imitatore, et Sedis successorem habuimus fautorem, et divini sacramenti mysterium illustrantem per litteras, Confessionem tibi a Deo inscriptam illa Romana antiqua civitas obtulit, et dogmatum diem a vespertinis partibus extulit : charta et atramentum videbatur, sed per Agathonem Petrus loquebatur ; et cum omnipotenti coregnatore pius imperator simul decernebas tu, qui a Deo decoratus es. Et Simon quidem resupinus volutatus cornebat, et stal ruinae ejus statua : fides vero resurgit, plebsque concordia in proprium restituitur decus, etc. » Sequitur post hæc Edictum ejusdem imperatoris Constantini de fide Catholica.

47. Reperitur ad finem ejusdem Actionis decimæ octavæ Epistola ipsius Constantini apposita, data illa tamen non eodem die quo ipsa celebrata est Actio, sed longe postea, nempe decimo kalendas Januariæ, eadem Indictione decima : qua commendans illorum qui convenerunt studium in defendenda una cum Romano Pontifice fide Catholica, hæc inter alia habet : « Interfuistis namque et vos cum universali principe pastorum, simul cum ipso divinitus loquentes tam in spiritu, quam littera. Suscepimus enim non tantum ex beatitudine ejus, verum etiam a sanctitate vestra directas nobis litteras : quæ profatæ, lectæ sunt, et veritatis verum stylium declaraverunt, Orthodoxamque fidem depinxerunt ». Et paulo post de iisdem : « Tanquam

ipsius divini Petri vocem, Agathoni relationem supermirati sumus, etc. » Pergit dicere de impio Macario Antiochæno episcopo, qui resiliivit, ejusque discipulis eum secutis, de quibus in fine : « Universalis conventionis communi sententia de sacerdotali dignitate repulsi sunt, et probationi sanctissimi papæ traditi sunt ».

48. Cur autem damnati in Synodo episcopi missi sint Romam, cum nulla afferatur in dicta Epistola causa, ex alia imperatoris Epistola scripta ad Leonem papam Agathonis successorem accipere licet, nempe quod ipsi damnati id petierint, appellantes Romanum Pontificem, a quo audiri petierant : licet Anastasius opinatus sit eos in exilium Romam missos : hæc enim habet in fine : « Macarius vero cum suis amaloribus, id est, Stephano, Anastasio presbytero, Leontio exdiacono, Polychronio, Epiphano, et Anastasio alio presbyteris et inclusis, in exilio in Romanam directi sunt civitatem ». Hæc de his ipse. Caeterum appellationem precessisse, litteræ ejusdem Constantini imper. ad Leonem docent his verbis, dum ait de Macario et aliis damnatis hæreticis : « Ipsi autem scriptis precibus serenitatem nostram communiter omnes deprecati sunt, ut se ad vestram beatitudinem mitteremus. Sic igitur fecimus, eosque ad vos misimus, vestro paterno judicio omnem ipsorum causam permitlentes ». Hæc imperator : quibus cum judicio Rom. Pontificis omnem ipsorum causam remittere se testetur, pendere eorum iudicium obice appellationis ostendit. Certe quidem si id non fuisset, in Oasenam solitudinem potius, uti Nestorius, hi deportandi fuissent, non autem Romam ad delicias : nam nullum antehac extare recordamur exemplum, ut exilio relegandis damnatis improbis hæreticis, pro loco exilii decreta fuerit Urbs. Hactenus de Aethonibus sextæ Synodi, quæ reperuntur tum in græcis, tum etiam latinis Codicibus, in quibus cum multa invidiose depravata invenerimus atque calumniose corrupta, illud quidem certum atque integrum indubitatumque relictum scimus, damnationem videlicet Monothelitarum hæreticorum ; quam Patrum sententiam ut sacrosanctam Ecclesia Catholica custodivit, hactenusque custodit.

49. *Epistola Synodalis ad Agathonem papam.* — Desideratur inter Acta Synodalia hujus novissimæ Sessionis Epistola Synodalis ab eodem Concilio scripta ad Agathonem Romanum Pontificem, quæ inter Epistolas ejus successoris Leonis papæ prima ordine ponitur ; quam hic restituendam necessario duximus, eo quod sancta Synodus possimum petat ab ipso Romano Pontifice confirmari ; quæ in eadem Synodo fuerunt constituta. Sic enim se habet :

« Sanctum et universale Concilium, quod per Dei gratiam et piam sanctionem piissimi ac fidelissimi magni imperatoris Constantini congregatum est in hac a Deo conservanda et regia Constantinopoli nova Roma in secreto (secretario) palatii dicto Trullo, sanctissimo ac beatissimo papæ

senioris Romæ Agathonis in Domino salutem.

« Maximi morbi moribus indigent auxiliis, ut scitis, beatissimi: atque idcirco Christus verus Deus nos ter, virtus vere rerum omnium conditrix et gubernatrix, sapientem dedit medicum, vestram a Deo honoratam sanctitatem, contagia hæreticæ huius fortiter propulsantem remediis Orthodoxiæ, ac valetudinis robur membris Ecclesiæ largientem. Itaque tibi, ut primæ Sedis antistiti universalis Ecclesiæ, quid gerendum sit permittimus stanti supra firmam fidei petram, acquiescentes veræ confessionis litteris a vestra paternæ beatitudine ad piissimum imperatorem missis, quas ut a summo Apostolorum vertice divinitus scriptas agnoscimus: per quas exortam nuper multiplicis erroris hæreticam sectam depulimus, Constantino nobis ad decertandum hortatore, qui divine imperat, sceptraque clementissime regit; quo adiutore, impietatis errorem evertimus, hæreticorum nefariam doctrinam quasi oblatione adorti.

50. « Unde fundamenta execrandæ eorum hæreseos protus convellentis, eoque armis spiritalibus paternisque aggressentes, et linguas eorum, ne inter se accommodate loquerentur, confundentes, destructam ab iis impiissimæ hæresis turrim subruimus, ac ipsos ut lapsos circa fidem ac peccatores extra castra atriorum Dei (ut Davidice loquamur) anathematibus interfecimus ex sententia per sacras vestras litteras de eis lata, videlicet Theodorum episcopum Pharan, Sergium, Honorium, Cyrum, Paulum, Pyrrhum, Petrum». Hæc dum Patres habent, et profitentur (ut sæpe dictum est, se ex litteris ipsius Agathonis nominatos homines condamnasse, certe de nomine Honorii superaddito vehementis est de impostura suspicio: siquidem in litteris Agathonis nulla penitus de Honorio ignominiosa mentio tacta est, sed honorifica potius, dum cum non excipit a laude omnium prædecessorum, quorum prædica ihibitam Catholicam fidem. Sed pergit Synodus:

51. « Ad hos autem et post eos anathematibus hæreticorum iuste subiecimus et eos qui vivunt suscepta illorum impietate, vel (ut apertius dicatur) Apollinarii, et Severi, et Themistii exosorum Deo: Macarium, qui fuit Antiochensium magnæ urbis episcopus, quem, et pastoralia pelle merito ipsius denudavimus propter impenitentiam ejus circa Orthodoxam fidem, et obstinatam perverciaciam: et Stephanum ejus ad amenciam discipulum, et ad impietatem doctorem: item Polyebronium, qui in dogmatibus hæreticis nomini suo respondens, in veteravit, et fuit *πρωτόπρεβυς*: eos demum qui similia atque hi impudenter docerunt, aut docent, aut sentiunt, aut senserunt, hæcenus igitur meror nobis, et tristitia et multe lacrymæ fere: non enim adjuvavimus proximorum ruinas, aut eos præcipitantes impulimus, nec effrenato eorum turbine hæc exultavimus, nec idcirco sumus elati, ut eam ob rem gravius eaderemus.

52. « Non sic in his, o venerabile et sacrum

caput, docti sumus, qui universitatem Dominum Christum humanum ac summe bonum et benignum habemus, qui et hortatur nos, ut sicut bonus deest, sac. id est talium ipsius legum sumus imitatores, formamque obtinemus pastoratis ejus et conciliaris gubernationis. Sed et ad penitentiam conversionem tum serenissimus imperator, tum, nos eos varie adhortati sumus, omniaque gressimus religione et diligentia singulari, non commoli gratia, et relata in commentarios, et in presentia ad vestram beatitudinem mittuntur: ac intelligetis a vicariis sanctitatis vestre Theodoro ac Gregorio dilectis Deo presbyteris, et Joanne religiosissimo diacono, et Constantino venerabilis hypodiacocono, vestris spiritalibus filiis, nostrisque dilectis fratribus, tum ab iis, qui a sancta vestra Synodo missi sunt, sanctis episcopis, qui recte ac probe ac vestra disciplina in primo fidei capitulo una nobiscum decertant.

53. « Sic nos sancto Spiritu illustrati, vestraque instituti doctrina, infesta dogmata impietatis depulimus, rectissimam Orthodoxiæ semitam complanantes, piissimo ac serenissimo nostro imperatore Constantino sapienter et divinitus confovente nos ac luente; deinde uno ex nobis regnantis hujus Constantinopoleos sanctissimo præsule assentiente in primis misso a vobis ad piissimum imperatorem Orthodoxiæ scripto, ut in omnibus convenienti probabilibus a Deo institutis Patribus, ac sanctis, et universalibus quinque Conciliis. Et quidem nos omnes, Christo Deo continente et adjuvante, quod studebamus, facile confecimus: Deus enim movebat, Deus coronabat consensum. Istinc igitur in nos sancti Spiritus gratia illuxit, potestatem largiens per assiduas vestras preces cuncta zizanias et omnem arborem non facientem fructum bonum excidendi, et in igne consumendi. Et corde nos et lingua et manu convenientes, omnis erroris expertem, certamque nec fallentem definitionem, vivifici Spiritus ope, edidimus, non transientes (sicut scriptum est) terminos antiquos, absit, sed in sanctorum probabilitum Patrum testimoniis, et auctoritatibus permanentes, ac definites, ut sicut ex duabus et in duabus naturis, divinitate atque humanitate, ex quibus compositus est, et ex quibus existit Christus verus Deus noster prædicatur a nobis et glorificatur inseparabiliter, inconvertibiliter, inconfuse et indivise, ita duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse, impartibiliter, prædicemus: quemadmodum in iis quæ a nobis synodaliter definita sunt, declaratum est: quibus et Deum imitantis imperatoris nostri potestas annuens, propria manu subsignavit: abjicientesque (ut dictum est) impiissimam et imaginariam de una voluntate, unaque operatione in dispensatione Incarnationis Christi veri Dei nostri, et condemnantes hæresim, ex eo confundentium ac dividendum turbas compressimus, inflammatamque procellam cæterarum hæreseon extinximus, Orthodoxæ autem fidei splendidam

lucem vobiscum clare prædicavimus : quam etiam ut per honorabilia vestra rescripta confirmetis, vestram oramus paternam sanctitatem : per quam bona spe in Christum fleti, confidimus, misericordem ejus benignitatem largituram Romane Reipublice clementissimo imperatori nostro commisse perennem stabilitatem, exornaturamque diuturnis jugibusque victoriis serenam ejus mansuetudinem : vestram autem Dei imitatricem sanctitatem, quæ rebus nostris affuerit, ac defenderit tremendam ejus voluntatem, sincereque ac vere fidem confessam sit, tueatur incolorem, et conservantem creditos ipsi a Deo Orthodoxos greges. Universam que cum vestra esse beatitudine in Christo fraternitatem nos, et qui nobiscum sunt, plurimum salutamus ». Hucusque Epistola Synodalis.

54. *Circa eandem sextam Synodum animadversiones et commenta.* — His recensitis, quæ de eadem Synodo extra posita reperiuntur, hic addenda putamus. Anastasius Bibliothecarius de ipsa agens in Agathone, plura cum addat, quæ non reperiuntur in Actis quæ extant; longe plura præmittit, dum sex tantum in eas habitas refert Actiones; ipsamque penitus absolutam ante Paschale tempus, et nihil prorsus de Actionibus, in quibus habetur condemnatus Honorius, neque de aliis sequentibus. Ad postremum vero post damnationem hæreticorum ibidem factum, hæc addit : « Deinde, inquit, abstulerunt de Diptychis Ecclesiarum nomina patriarcharum, vel eorum picturas de Ecclesia, aut de foribus ejus, aut ubi esse poterant, auferentes, id est, Cyri, Sergii, Pyrrhi, necnon Petri, per quos error iste Orthodoxæ fidei usque nunc pullulavit ». Vides, lector, nullam hic haberi de Honorio Pontifice mentionem, quem in eorum Diptychis inscriptum vidimus. Sed pergit auctor : « Tanta autem gratia Dei omnipotentis concessa est missis Sedis Apostolicæ, ut ad lætitiâ populî vel sancti Concilii, qui in regia urbe erat Joannes episcopus Pontensis Dominico die octavarum Paschæ in Ecclesia sanctæ Sophiæ publicas missas coram principe et patriarcha lalinæ celebraret, et omnes unanimes in laudes et victorias piissimorum imperatorum idem latinis vocibus exclamarent ».

55. Addit his præterea Anastasius per eodem legatos scriptam ab eodem Constantino imperatore Epistolam, quam Sacram vocant, ad Agathonem Romanum Pontificem, qua significavit, liberare se Romanam Ecclesiam a pensatione illa pecuniæ, quam primum impij Gothorum reges Ariani persolvendam recens creatis Romanis Pontificibus indixerant, quæque post illos extinctos ab Orientalibus imperatoribus exigi solita erat, ut superius sapius dictum est, præsertim vero cum de ea querelas sancti Gregorii pape recensimus. Ejusmodi igitur iniquissimam exactiorem cum Constantinus imperator penitus abrogandam censuisset, retinere tamen voluit jus confirmationis antiquitus (ut superius dictum est) tyrannice usurpatum. Habet autem hæc verbis istis Anastasius de Agathone Pon-

tifice : « Illic suscepit divalem jussioneem secundum suam postulatiorem, ut suggestit : per quam relevata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione Pontificis faciendâ (quod scilicet non sine relectus ordinari, nisi ea quantitate soluta pecuniæ) sic tamen, ut si contigerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi Decretum generale introducat in regionem urbem secundum antiquam consuetudinem, ut cum eorum jussione et scientia deberet ordinatio provenire ». Hæc Anastasius : quando autem et ab hac etiam tyrannica servitute penitus Ecclesia Romana fuerit liberata, suo loco dicturi sumus.

56. Quod vero pertinet ad canones, qui nomine sextæ Synodi a Grecis tempore Justiniani junioris conscripti sunt, suo loco pluribus acturi sumus. Illic jam tibi finis, lector, Synodalium rerum gestarum, quas invenisti undique fraudulenti hæreticorum depravatas, corruptas atque vitiatas : cum tamen illud unum saltem certum indubitatumque ex eis colligas, hæc sacrosancta œcumenica Synodo esse Monothelitarum heresim condemnatam : quod satis esse potest ad pietatem fidemque Catholicam insinuandam, cum ad hoc tantum et nullius alterius rei causa ipsa œcumenica Synodus fuerit convocata, nimirum ut nova heresis, totius Catholicæ Ecclesiæ communicato consilio, et univo consensu, penitus damnetur. Fuit plane res laud mediocris momenti, cui nisi divino auxilio cito occursum esset, cunctis ad invadendum perdendumque prorsus sacrosanctum Chalcedonense Concilium ab impijs Eutychiânis effossis, atque ab isdem conspirantibus una simul conclamata fuisset ejusdem Chalcedonensis Concilii condemnatio, licet nihil se minus cogitare significaret, dum ex ejus prescripto duas et ipsi in Christo naturas asserere profiterentur.

57. Vidisti, lector, in tanta Orientalis Ecclesiæ elade, cum si qua vix pertenuis scintilla veritatis superesset, densis nubium globis obducta lateret, patriarchatus in erroris collapsis Ecclesiis, cum nec sibi tantum virium ut resurgerent, neque voluntas esset, obvolutis potius in adversum qui ipsi præerat Ecclesiis, non aliunde quam ab Ecclesia Romana sperare salutem licuisse? Vidisti, inquam, in tanto discrimine laboranti Ecclesiæ non aliunde subventum, quam ab ea, in qua Petrus sedere in successoribus comprobatur ipsa Romana Ecclesiæ; quæ longe antequam ab excitis longo somno stertentibus Orientalibus rogaretur adesse, jam ipso ferme ejusdem nascentis erroris exortio hæresim condemnarat, et Catholicam etiam Pontificis Romani martyrio sanciverat disciplinam; quam litteris demum Agathonis Pontificis consignatam, recipientes fatique tandem sui compotes Orientales quam religiosissime susceperunt : quibus et reliquis Catholicis orbis adgavissus est, Deo gratias agens, quod cum a majoribus fidem acceperat liberaliternque servaverat, eandem œcumenicæ Synodi Decreto firmatam coænoscere,

et ab errore revocatos esse fratres, quos ut mortuos deplorarat. At de Orientalibus rebus haecenus: quae interim hoc eodem anno gesta sunt in Occidente, videamus.

58. *Concilium Toletanum VII.* — Hoc pariter anno, quarto idus Januarii, celebratum est in Hispania Concilium Toletanum ordine duodecimum numeratum. Era septingentesima undeciesima anno primo Ervigii regis, ipsis ferme ejus regni primordiis, ad hoc (ut apparet) ejusdem regis voluntate collectum, ut ipsi regnum Hispaniarum confirmaretur ab episcopis, quibus his temporibus in Hispania tantum tribuit Christiana religio, ut absque ipsorum consensu non liceret regnare cuiquam, quamvis haeres esse defuncti principis videretur. Collecti sunt episcopi triginta quinque praeter tres alios, qui per vicarios interfuerunt, et abbates quatuor, sanctique canones tredecim. Consummatum vero est Concilium (ut ultimus canon habet) octavo kal. Februarias ejusdem anni primi Ervigii regis, dicta Era septingentesima decima nona. Sed audi, quam sapienter de utilitate Conciliorum primo loco praefatus sit rex verbis istis: « Non dubium est, sanctissimi Patres, quod optima Conciliorum adiutoria ruenti mundo subveniant, si officiosis quo corrigenda sunt, studiis peragantur, etc. » Ita praefatus, obtulit legendum in Synodo scriptum, quo de nuper suscepto regno reddens rationem, petiit, ut quod eorundem assensu acceperat, ipsorum precibus, et consiliis muniretur, pariter rogans per eos corrigi praves mores, Judaeosque invalescentes nimis comprimere, insuper et alia emendari. His auditis, Patres primum omnium¹ fide Catholica cognita et stabilita, ejusdem regis confirmarunt electionem, quam suo scripto jam Wamba significaverat, consensuque probaverat.

59. Sequenti vero Decreto de his egerunt Patres, qui consentientes acciperent in extremis (ut dictum est) poenitentiam, mutatione habitus facta, tonsurae et veste religiosa suscepta, ne ejusmodi posset violari utcumque facta professio. Haec autem ideo Synodus, ne regis Ervigii posset labefactari creatio, esseve spes ulla ut Wamba iterum repeteret regnum: poenam tamen unius anni excommunicationis statuerunt sacerdoti, qui cuilibet non petenti neque sententi hujuscemodi tribueret poenitentiam.

Quarto deinde canone novae sedes episcopales jussu Wambae regis erectae in diversis Hispaniarum locis sublatae sunt. Redarguti post haec fuere in Synodo², qui plures uno die missas celebrantes, in ultima tantum, non in singulis communicarent.

60. Actum praeterea in eodem Concilio, ut Toletanus antistes ordinaret, quem rex nominaret episcopum, qui ordinatus suo deberet se presentare metropolitano. Haec ut evidentius pateant, illud non ignorandum, Gothorum reges in Hispania

nominationem sibi vindicasse creandorum episcoporum, quorum nominatio referrebat ad Concilium, ut de persona, qualis esset, inquireret, dignane sede haberetur episcopali. Constant haec ex veterum scriptorum monumentis³. Quoniam autem longe more solerent intercedere in his omnibus curandis atque perficiendis, ob idque contingere vacantes sedes diutius absque episcopo permanere; id sancitum est in hoc Concilio, ut quem rex nominaret, unus Toletanus episcopus posset, de persona habita investigatione solita, ordinare.

61. Hoc licet in hac fuerit decretum Synodo: tamen quod res admodum invidiosa esset cum in praedictum reliquarum archiepiscopatum sedium videretur id esse statutum, adversus ejusmodi Decretum constat fuisse ab Hispaniarum reliquis episcopis tumultuatum, ab eisque in contrarium partem flexum regem sibi timentem, ne reliqui Hispaniarum episcopi rebellarent. Etenim episcopi ipsi egere cum Romano Pontifice, ut omnes a prima sedis eximerentur obedientia: haec enim ita se habuisse, ostendunt quae his verbis apud Lucam Tudensem scripta leguntur: « Multa cum episcopis apud Toletum egit; leges, quae a praedecessoribus suis conditae fuerant, ex parte corrupti, et ex parte corvixit, et ab Isidoro Hispanensi episcopo Hispaniarum primatate traditas ex nomine suo adnotare praecipit, vel antiquas vocavit, ne nomine Ecclesiae forum judiciale agi videretur. Et Romani Pontificis assensu statuit, ut nullus archiepiscopus Hispaniarum subderetur alicui primati, nisi Romano ». Haec ibi: quibus intelligis arbitrio Romanorum Pontificum pro temporis et personarum ratione dari, et demi consuevisse Ecclesiae privilegia, neque quicquam consistere quod rex de his statuat, nisi Pontifex Romanus annuerit.

Insuper praeter alia, reperiuntur in eodem Concilio, nono canone adversus Judaeos plurima cummulata, et inter caetera, ne Judaei libros legere audeant, quos fides Christiana repudiat: insuper et ne saeculares iudices de Judaeorum excessibus absque sacerdotum consensu judicare praesumerent, Indulsit⁴ pariter S. Synodus spatium triginta passuum foras progrediendi confugientibus ad Ecclesiam. Haec et alia in Synodo sunt statuta, quae tu consulas.

Hoc eodem anno gravi fame ac peste laboratum in Anglia, testatur Beda⁵, cum id contigisse tradat tres post annos ab apparitione cometae illius, quae mensibus tribus perduravit, ut ex eodem auctore⁶ colligitur. Tunc accidit, ut S. Wilfridus Eboracensis episcopus, qui pulsus sede, Romam profectus, Romanae (ut vidimus) interfuit Synodo sub Agathone Pontifice; reversus in Angliam, cum recipere sedem suam tyrannice occupatam non valeret, ad praedi-

¹ Conc. Tolet. VII. c. 1. 2. 3. — ² Can. v.

³ Epist. Braulion. ad S. Isid. Conc. Tol. et alii. — ⁴ Tolet. Synod. VII. c. 10. — ⁵ Beda I. IV. c. 13. — ⁶ Beda eod. l. c. 12.

candum Australibus Saxonibus Evangelium conversus, eosdem adhuc Gentiles reddiderit Christianos. De his agens Beda¹, hæc habet post alia, quæ ad famem spectant : « Evangelizans autem genti episcopus Wilfridus, non solum eam ab ærumna perpetuæ damnationis, verum et a clade infanda temporalis interitus eripuit : siquidem tribus annis ante adventum ejus in provinciam, nulla illis in locis pluvia ceciderat : unde et famæ acerbissima plebem invadens, impia nece prostravit. Denique fertur, quia sæpe quadraginta simul aut quinquaginta homines inedia macerati procederet ad præcipitum aliquod, sive ripam maris, et junctis misere manibus pariter omnes aut ruina perituri aut fluctibus absorbendi deciderent. Verum ipso die quo baptismi fidei gens suscepit illa, descendit pluvia serena et copiosa, retorruit terra, rediitque viridantibus arvis annus lectus et frugifer ». Et inferius narrat, eosdem Saxones allevatos esse fame arte piscandi ; quam vir sanctus Wilfridus eos ad omnes pisces capiendos edocuit. Subdit et de monasterio ibidem ab eodem Wilfrido fundato.

62. *Peste in Anglia grassante, miracula.* -- Quod vero ad hunc pertinet, quæ ex more famem secuta est, idem Beda quomodo ab ea liberati sint servi Dei, narrat verbis istis² : « Eodem ferme tempore, quo ipsa provincia nomen Christi suscepit, multas Britannie provincias mortalitas seva corripiebat : quæ cum præfatum quoque monasterium, cui tunc regendo reverendissimus ac religiosissimus Christi sacerdos vocabulo Eappa præfuit, nulli divinæ dispensationis attingeret, multique sive de his qui cum antistite illo venerant, sive de illis qui de eadem provincia Saxonum nuper ad fidem fuerant vocati, passim de hac vita raperentur, visum est fratribus triduum jejunium agere, et divinam suppliciter obsecrare clementiam, ut misericordiam sibi dignaretur impendere, sive periclitantes hoc morbo a præsentî morte liberaret, seu raptos e mundo a perpetua anime damnatione servaret. Erat tunc temporis in eodem monasterio puerulus quidam de natione Saxonum nuper vocatus ad fidem, qui eadem lactus infirmitate, non pauco tempore recubans in lectulo jacebat. Cum ergo secunda memoratî jejunii ac supplicationum dies ageretur, contigit forte ipsum puerum hora ferme secunda diei, in loco in quo æger jacebat, solum inveniri. Cui divina dispensatione subito beatissimi Apostolorum principes dignati sunt apparere. Erat enim puer multum simplicis ac mansueti animi, sinceræque devotione sacramenta fidei, quæ susceperat, servans.

63. « Salutantes ergo illum verbis piissimis Apostoli dicebant : Noli timere, fili, mortem, pro qua sollicitus es : non enim te hodie die ad cælestia regna sumus perducturi : sed primum expectare habes, donec misse celebrentur, ac viatico Domini corporis ac sanguinis accepto, sic infirmitate

simul, et morte absolutus ad æterna in cælis gaudia subleveris. Clama ergo ad te presbyterum Eappam, et dicito illi, quia Dominus exaudivit preces vestras, et devotionem ac jejuna propitius aspexit : neque aliquis de hoc monasterio, sive de adjacentibus ei possessionibus hæc clade ultra moriturus est : sed omnes qui alicubi de vestris hæc agritudine laborant, resurrecturi a languore ad pristinam sunt sospitatem recuperandi, præter te solum, qui hodierna es die liberandus a morte, et ad visionem Domini Christi, cui fideliter servisti, perducendus in cælum : quod divina vobis misericordia per intercessionem religiosi ac Deo dilecti regis Osuvaldi, qui quondam genti Nordanhumbroorum, et regni temporalis auctoritate, et Christianæ pietatis, quæ ad regnum perenne ducit, devotione sublimiter præfuit, conferre dignata est : hæc enim die idem rex ab infidelibus in bello corporaliter extinctus, mox ad sempiterna animarum gaudia assumptus in cælum, et electorum est sociatus agminibus. Querant in suis Codicibus in quibus defunctorum est adnotata depositio, et invenient illum hæc (ut diximus) die raptum esse de sæculo. Celebrent ergo missas per cuncta monasterii oratoria hujus sive pro gratiarum actione exaudite suæ deprecationis, sive etiam in memoriam præfati regis Osuvaldi, qui quondam ipsorum genti præerat, adeoque pro eis quasi pro suæ gentis advenis supplex orabat ad Dominum : et cunctis convenientibus ad Ecclesias fratribus, communicent omnes sacrificiis celestibus, et ita solum jejunio, corpus quoque suis relinquant alimentis.

64. « Quæ verba cum omnia vocato ad se presbytero puer narrasset, interrogavit eum sollicitus, quales essent habitu vel specie viri, qui sibi apparuissent. Respondit : Præclari omnino habitu et vultu erant latissimi ac pulcherrimi, quales nunquam ante videram, neque aliquos hominum tanti decoris ac venustatis esse posse credebam. Unus quidem altosus erat ut clericus, alius barbam habebat prolixam ; dicebantque quod unus eorum Petrus, alius vocaretur Paulus, et ipsi essent ministri Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi ad tuitionem nostri monasterii missi ab ipso de cælis. Credidit ergo verbis pueri presbyter, et statim egressus requisivit in Annali suo, et invenit eadem ipsa de Osuvaldem regem fuisse peremptum. Vocatisque fratribus, parare prandium, missas fieri, atque omnes communicare more solito præcepit : simul et infirmanti puero de eodem sacrificio Domini oblationis particulam deferri mandavit. Quibus ita gestis, non multo post, eadem ipsa die puer defunctus est, siveque morte probavit, vera fuisse verba, quæ ab Apostolis Christi audierat. Sed et hoc verbis ejus testimonium perhibuit, quod nemo præter ipsum tempore illo ex eodem est monasterio raptus de mundo. Ex qua nimirum visione multi qui hæc audire potuerunt, et ad exorandam in adversis divinam clementiam, et ad salutaria jejuniorum remedia subeunda sunt mirabiliter accensi. Et ex

¹ Bedæ l. IV, c. 13. — ² Ibid. c. 21.

eo tempore non solum in eodem monasterio, sed et in pterisque locis aliis cepit annuatim ejusdem regis ac militis Christi natalitius dies missarum celebratione venerari ». Hæc de his Beda.

63. Fuerunt eodem pestis tempore aliæ computationes emisse cælitus visiones ostensæ corde puris Dei servis : quæ cuncta quasi imbrem super plantatam recessus Ecclesiam, ad eam multiplicandam Deus concedere voluit, quæ et scriptis fideliter posteris tradi ad excitandam fidelium tepescentium pietatem æque concessit : ex quibus Beda ipse descripsit, nosque ex multis hic ea ex ipso reddamus, quæ eodem libro, cum agit de sanctissima abbattissa Edilburga, de ipsius et aliarum ad Deum transitu habet his verbis ¹ : « In hoc etenim monasterio plura virtutum sunt signa patrata, quæ et ad memoriam ædificationemque sequentium ab iis, qui novere, descripta habentur a multis, et quibus et nos aliqua historie nostre Ecclesiasticæ inserere curavimus. Cum tempestas sæpe dictæ cladis late cuncta depopulans, etiam partem monasterii hujus illam, qua viri tenebantur, invasisset, et passim quotidie raperentur ad Dominum; sollicita mater congregationis, qua hora etiam monasterii partem, qua ancillarum Dei caterva a virorum erat secreta contubernio, eadem plaga langeret, crebrius in conventu sororum perquirere cepit, quo loco in monasterio corpora sua poni et cœmeterium fieri vellent, cum eas eodem quo cæteros exterminio raptari e mundo contingeret.

66. « Cum quenihiil certi responsi, tametsi sæpius inquirens, a sororibus accepisset : accepit ipsa cum omnibus certissimum supernæ provisionis responsum. Cum enim nocte quadam, expletis matutinae laudis psalmodiis, egressæ de oratorio famule Christi ad sepulera fratrum, qui eas ex hac luce præcesserant, solitas Domino laudes decantarent : ecce subito lux emissa cælitus, veluti flintem magnum venit super omnes; tantoque eas stupore percudit, ut

etiam canticum quod canebant, tremefactæ intermitterent. Ipse autem splendor emisse lucis, in cuius comparatione sol meridianus videri posset obscuro, non multo post illo elevatus de loco, in meridianam monasterii partem, hoc est, ad Occidentem oratorii recessit, ibique aliquandiu remoratus, et ea loca operiens, sic videntibus cunctis, ad cæli se alta subluxit, ut nulli esset dubium, quin ipsa lux, quæ animas famularum Christo esset ductura vel susceptura in cælis, etiam corporibus earum locum, in quo requietura et diem resurrectionis essent expectatura, monstraret. Cujus radius lucis tantus exiit, ut quidam de fratribus senior, qui in ipsa hora in oratorio eorum cum alio juniore positus fuerat, referret, quod mane ingressi per rimas ostiorum vel fenestrarum radii lucis omnem diurni luminis viderentur superare fulgorem ». Hæc de visione indicante locum cœmeterii construendi : quibus significatum divinitus fuit, quod etsi « Domini ¹ est terra et plenitudo ejus », et in manu ejus omnes fines terre, et ubicumque sepulti fideles sint, in manu Dei sunt ossa eorum : peculiari lamen ipsum membra sui corporis prosequi cura ac providentia, monereque proinde mortales, eosdem pio cultu venerari debere sacros cineres, quorum locum desuper tanto fulgore ipsa dignata est divinitatis illustrare. Subjicit his Beda aliæ de sanctis virginibus e mortaliibus erutis, ac demum de ipsa Aldiburga ex eadem lux precepta, atque in cælum una cum illis ad Deum perducta : quæ cuncta nos brevitatibus gratia prætermittimus; tu ipse velim consulas ipsum, qui præ manibus fere omnium habetur auctor.

Ad postremum vero quod spectat ad regnum Longobardorum, hoc anno Cunipertus a patre Bertarido, regni ejus octavo, in regni consortium adsciscitur, regnavitque cum parente annis decem, ita Paulus diaconus habet ².

¹ Beda l. IV. c. 7.

¹ Psal. XXIII. — ² Paul. diac. l. V. c. 25.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *XXVIII Constantini Aug. Post consulatum ejus XIV, et imperii Heraclii ac Tiberii ejus fratrum anno XXIII.*

2. *VI Actio hoc anno habita.* — A num. 1 ad 27. Anno superiori quinque priores Actiones sextæ Synodi habitæ; hoc vero anno reliquæ tredecim. Actio *sexta* his verbis inchoatur : « Impe-

rantibus a Deo coronatis serenissimis nostris dominis Flaviis, Constantino quidem piissimo, et a Deo decreto magno principe perpetuo Augusto et imperatore anno xxvii, et post consulatum ejus anno xiii, Heraclio vero atque Tiberio a Deo conservandis ejus fratribus anno xxii, duodecima die mensis Februarii, Indictione nona ». Ex quibus temporariis notis inter sese copulatis liquet, tam annos Constantini, quam ejus fratrum a nobis recte consignatos fuisse, et consulatum perpetuum ipso die, quo Constantinus patri Constanti successit, ab illo susceptum fuisse, quod et in sequentibus imperatoribus observatum fuit. In sexta illa Actione decretum, ut loca Patrum pro unica Domini voluntate atque operatione in medium adducerentur: sed quae protulere haeretici, truncata reperta sunt.

3. VII Actio hoc etiam anno habita. — Tum die xii Februarii habita septima Actio, in qua, ut satisfaceret imperatoris promissa et legatorum Romanorum voluntati, lecta sunt testimonia et sanctorum Patrum et haereticorum. Hujus Actionis septimae et diei, quo ea celebrata, meminit Anastasius in Agathone, ubi Epitomen sextae Synodi exhibet. Baronius anno dcxxx, num. 50, et hoc anno, num. 2 et seq. ait, Actionem sextam factam fuisse die xii Decembris anni elapsi, et hoc anno septimam die xiii Februarii petactam. Sed non ita est: ex ipsis enim Actis liquet, sextam Actionem die duodecima Februarii currentis anni inchoatam, cujus quidem Actionis Anastasius non meminit, sed eam non negat, quam tamen videtur Baronius negare; cum scribit, a xii Decembris die, quo dicit habitam sextam Actionem, cessatum esse a conciliis per duos menses, ad diem xiii Februarii hujus anni, qua Actione factam affirmat editionem testimoniorum sanctorum Patrum, « sicut, inquit, decretum erat in proxima sexta Actione ». Sed ut observat Combefisus in Disput. Apolog. pro Actis sextae Synodi cap. 2, paragr. 2. Acta habent, die xii mensis Februarii, ut reapse praestitum est. Nam die xii Februarii statutum fuit ut laudata testimonia legerentur, et statim die sequenti Paulus a Secretis dixit: « Memini a Deo instructum vestrum imperium, quod hesterno die pollicifi sunt Theodorus », etc. quare ordo Actionum in Actis Concilii recte digestus est.

4. Non solum dogmata sed et personae in sexta Synodo damnatae. — In reliquis undecim Actionibus, non tantum dogmata Monothelitarum damnata; verum etiam personae, inter mortuos Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus, et Petrus Constantinopolitani episcopi, nec non Honorius papa Romanus, non quidem propter haeresim, sed quod eam exorientem non compressisset, ut fuisse suo loco ostendimus. Inter vivos antesignanus fuit Macarius patriarcha Antiochenus Monothelitarum pessimus, et ejus discipulus Stephanus; quin et Polychronius senex delirus ac

miraculorum somniator, aliique minoris notae ac considerationis. Georgius vero Constantinopolitanus episcopus, licet ante Concilium saperet Monothelitam, in eo tamen haeresim alijuravit, unde correctus est, ut testatur Beda lib. de sex. Mundi Aetibus dicens: « Inito conflictu, Georgius correctus est; Macarius vero cum suis sequacibus », etc. Idem habet Paulus diaconus lib. 6, cap. 4: « Et Gregorius quidem patriarcha correctus est; ceteri vero in sua defensione perseverantes anathematis ultione percussi », ubi perperam Georgium vocat, qui in Actis Synodalibus correctus est; quem in errorem etiam incidit Humbertus cardinalis Sylva Candida lib. contra Nicetam: « Gregorius quidem, ait, correctus est; Macarius vero cum suis sequacibus, simulque praedecessoribus Cyro, Sergio, Honorio, Pyrrho, Paulo, et Petro anathematizati ». Ubi vides, Humbertum inter anathematizatos Honorium reponere. Quod vero tam ipse, quam Paulus diaconus Gregorium loco Georgii scripserint fecit, vicinitas nominum, quae scriptoribus saepe finem fecit.

5. Non confundendi patres Synodi VI cum patribus Nicaeae. — De numero episcoporum Orientis, qui Concilio oecumenico Constantinopolitano III interfuere, nihil diximus, quia de eo non satis inter scriptores convenit, sed hic non praetermittenda observatio Emin. card. Norisii in Dissert. iv de Epochis Syro-Macedonum cap. 1, pag. 313, Labbeum scilicet tom. ii Concil. pag. 54 et seq. post eas subscriptiones, quae vulgo appellantur Synodo Nicaeae primae, asserere se exhibere « nomina quorundam Patrum magne illius Nicaeae Synodi ex charta Niliaca, quam ferunt fuisse antiquissimam apud Joannem Sambucum »; cum tamen tomo vi Concil. pag. 1060 editionis ipsiusmet Labbei, legantur omnia ea episcoporum nomina, quae in illa Niliaca charta memorantur, et urbes in quibus sederunt, recte describantur, quae in eadem charta Aegyptiaca erratis characteribus exarantur. Quod Iusius eruditissimus cardinalis demonstrat.

6. Theodorus ob haeresim in sede Constantinopol. depositus non est. — A num. 37 ad 42. Baronius contendit Theodorum patriarcham Constantinopolitanum ante sextae Synodi celebrationem causa fidei depositum fuisse. Verum Constantinus Augustus ea aconomia usus est, ut Monothelitas omnes bene haberet, donec per Concilium generale scriptus est Monothelismus. Neque videtur credibile Theodorum ob haeresim causam fuisse patriarchatu spoliatum, simulque in ejus locum subrogatum Georgium, ipsum quoque Monothelitam, qui per Concilium correctus est. Nec etiam credibile est, eum fuisse depositum ob expunctionem Vitaliani Pontificis Romani a sacris Diptychis, in scio vel invito Constantino, quia, ut supra dixi, eodem imperatore commivente id factum. Tum etiam quia si Constantinus in pernam temeritatis Theodorum patriarcham spoliavit; cur inde Macarium Antiochenum socium Theodori in expunctione

Vitaliani, atque illo deteriore, nedum non deposuit, verum etiam honorifice habuit, speciosisque titulis insignivit, donec de ejusdem pertinacia in heresi tuenda constetit? Cum itaque post celebratam sextam Synodum *Georgio* mortuo successit fuerit *Theodorus*, conijcere licet eum ab heresi resipuisse, et *Georgium*, qui correctus est a Concilio, haeresim abjurasse.

7. *Acta VI Synodi interpolata non fuere.* — Baronius videns, *sanctum Maximum* martyrem, aliosque magnae pietatis et auctoritatis viros haereseos labem ab *Honorio* abstersisse, huncque tamen in Actis Concilii, qualia nunc habentur, anathemate implicatum reperiri, opinatus est ea ad nos sincera non pervenisse; quam opinionem pluribus viris doctis persuasit. Verum sextae Synodi Acta quae habentur sincera esse nostra aetate non videtur in dubium revocari posse, ut ostendunt Combefisius in Historia Monothelitarum Dissert. Apologet. pro Actis sextae Synodi, Lupus in Dissert. de sexta Synodo generali ad Actionem xviii, nuperus auctor anonymus Historia Monothelitarum in Scrutin. vi, Natalis Alexander in Dissert. ii saeculi septimi, Garnerius in Appendice ad Notas capitis 2 libri Diurni Romanorum Pontificum, aliique. At Baronius nullam fuisse causam ex parte *Honorii* cur damnaretur: cum duae ejus Epistolae nihil contineant, quod Catholicum non sit. Verum anno dcxxxiii ostendimus *Honorium* erroris quidem purum fuisse, nihilominus tamen in sexta Synodo damnatum, quod peccasset sua illa oeconomia, qua voluit de una vel gemina operatione loqui; cum tamen religionis causa tunc exigeret, aperte geminam defendere.

8. *Honorius non nisi primae Sedis auctoritate damnatus.* — Dicit secundo Baronius, potestatem Synodum non habuisse, qua primam Sedem judicaret. At Hadrianus secundus qui Pontificatum inivit anno dcccclxxvii, atque adeo professionem fidei emisit, quae extat in libro Diurno Romanorum Pontificum cap. 2, tit. 9 (ubi *Honorius* damnatur), cum primum sedere coepit, ita de *Honorio* loquitur in Synodo Romana, quae refertur in VIII Concilio generali, Actione vii: « Inobediabilis est ista praesumptio, et hanc aures praecordiorum, fateor, sustinere non possum. Quis autem vestrum tale quid, precor, audivit, vel quis hujusmodi temeritatis, saltem lectione immensitatem invenit! Si quidem Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum praesentibus judicasse legimus, de eo vero quemquam judicasse non legimus. Licet enim *Honorio* ab Orientalibus post mortem anathema sit dictum, sciendum tamen est, quia fuerat super heresi accusatus, propter quam solam licitum est minoribus majorum suorum motum resistendi, vel pravos sensus libere respuendi, quamvis et tibi, nec patriarcharum, nec caeterorum antistitem culpam de eo quamlibet fas fuerit preferendi sententiam, nisi ejusdem primae Sedis praecessisset auctoritas », quia scilicet, ut notat Lupus laudatus cap. 7, legatis

in privatis instructionibus ab *Agathone* papa datis mandabatur, ut si Orthodoxi Graecorum episcopi *Honorium* in profanis haereticorum Biplychis ubique radiantem vellent damnatum, alias in Ecclesiaram pacem non consensuri, eum dispensatorie damnari, et pro plurimorum salute immolari, utpote quia aliquid cause dederat, permitterent.

9. *Legatis datum in mandatis, ut Honorii damnationi causam absterent.* — Dicit tertio Baronius non fuisse tacituros, qui aderant Sedis Apostolicae legatos, si quid ejusmodi attentatum fuisset. Verum non desunt qui legatos timiditatis accusent, ut qui metuose cesserint Orientalibus, *Sergii* sui, quem mirifice colerent, nec subducere possent anathemati, dedecus communionis damnationis cum Romano Pontifice minere volentibus. Deinde sunt, qui prudentem oeconomiam, laudi dent, siquidem communem universae Ecclesiae pacem minus hominis honori praetulerint. Tertio, nihil aliud fors in Concilio factum *Honorio*, quam quod in Synodo Romana, et in *Agathonis* litteris; nisi quod Constantinopoli patentius et expressius actum, quod in Synodo Romana ipsisque *Agathonis* litteris implicite et subobscurae. Verum ut ex testimonio *Hadriani* papae mox in medium adducto liquet, id legatis Apostolicis in mandatis datum fuit. Haec enim ratio verosimilior.

10. *Theodorus expatriarcha Constantinopol. Acta VI Synodi corrumpere non potuit.* — Dicit denique Baronius, neque adulteratorem, neque adulterandi causas latere. At, ut inquit Garnerius laudatus, quod dicitur de *Theodoro* Actorum corruptore, fidem fere omnem omni ex parte superat. Nam etsi ficte professus dicatur Catholicam fidem cupiditate Sedis recipienda, etsi retinuerit animo non tantum errorem; sed etiam odium in Sedem Apostolicam, qua ratione tandem potuit, quamvis maxime tentaverit, lofices, Acta viliane, quoties *Honorii* mentio facta est? Quomodo licuit homini unius professionem fidei episcoporum manibus subscriptam, ipsasque *Constantini* imp. litteras adulterare? Annon erat fides sigillis obsignata? Annon suas litteras *Constantinus* apprime Catholicis manu sua subscripsit? An praecipiti imprudentia, et non matura potius, ut in re tanti momenti par erat, lectione recognovit, quod subscriberet? An ipse etiam imperator, quem *Constantino Magno* Synodum parem dixit, venit in societatem facinoris cum *Theodoro*? Quis sibi, quis aliis persuadeat, id tentatum a principe tam pio, tamque ardentem Catholico, ut ipsiusmet parentis Typum, avique *Ecthesim* proscriperit?

11. *Joannes V Acta corrupta in Occidentem non attulisset.* — *Joannes V*, qui duodecimus ab *Honorio* Pontificatum gessit, unusque fuit legatorum *Agathonis* ad sextam Synodum, cum Romam Constantinopoli reverteretur, attulit Acta Synodi quae cum litteris imperatoris deferenda Romam accepit. Qualia vero accepit? Integra an vilata? Si integra, cur revocantur in dubium, quae scripsit

Leo II integris Actis de *Honorio* consona ? si vitata, quomodo facinus non agnovit, cum rerum pars magna fuerit ? si agnovit, quomodo non admovit Summum Pontificem, quæstusque est de nefario scelere ? quomodo Summus ipse Pontifex in re tam infanda conticuit ? quomodo corruptorem non postulavit nefandi sceleris apud imperatorem ? quomodo consentanea Actis et imperator scripsit, et ipse Pontifex rescripsit ? quo crimine vir sanctissimus Acta vitata, Sedi Apostolicæ injuriosa, plenaque calumniis in *Honorium*, non approbavit tantum; sed etiam relento vitio, latina fecit. Hispanisque recipienda pariter ac Galliis misit ? quomodo vitium istud in professionem fidei, a Summis Pontificibus emittendam induxit ? Si hæc incredibilia non sunt, qualia tandem sunt ?

42. *Acta corrupta fuisse non videtur credibile.* — Jam vero quid faciemus aliis aliarum sedium magnarum legatis ? Retuleruntque et ipsi suas in provincias Acta vitata, an integra ? Si integra, quomodo ex iis emendata non sunt, quæ vitium passa erant, maxime cum septimi et octava Synodi cogerentur ex orbe toto ? Si vitata, qui fieri potuit, ut de vitio nullus ex septuaginta quinque supra centum episcopis, nullus ex presbyterorum infinita pæne multitudine verbum diceret scriberetque ? An totus orbis ea tempestate obstupuerat eo usque, ut et vitium et facinus agnoscere non posset, tot episcopis, totque clericis Actorum Synodi conscis, et accusare valentibus : vel si agnosceret, uni homini neque potentissimo, neque optimæ famæ, neque gratiosissimo principibus adularetur ? quid plura ? quid consequentium sæculorum, quid Summorum Pontificum, Conciliorum generalium, illustrium scriptorum, aut *Honorii* condemnationem, aut de corruptione Actorum silentium ? quid Ecclesia ipsiusmet Romanæ tam diuturnam in Officio sancti *Leonis II* confessionem, quod in sexta Synodo condemnati sunt *Cyrus*, *Sergius*, *Honorius*, *Pyrrhus*, etc ? quid infinita ejusmodi argumenta ? Omitto dicere non solum de sancto *Leone II*, qui Synodum, etiam qua parte accusatur *Honorius*, Latinis et legendam et recipendam exhibuit; sed etiam de Gallicanis Hispanisque præsulibus, qui exhibitam receperunt; imo et de Collectoribus canonum doctissimis, Ivone, Anselmo, Deusdedit, et Gratiano, qui sextam Synodum accenserunt aliis sine exceptione ulla aut animadversione. Annon erat utraque maxime opus, si vel spuria sit sexta Synodus, vel erroris, usquepateque auctoritatis rea ? Ita Garnierius citatus, ex quo hæc desumpta. Concludo itaque *Honorium* a Synodo percussum esse authenticè, non quidem propterea quod unicam in Christo voluntatem docuisset, aut de ejus Orthodoxia dubitaretur, sed tantum quod unicam in Christo voluntatem docentibus faverit, docendique opportunitatem suppeditaverit : ac denique Acta sextæ Synodi minime interpolata fuisse.

43. *Constantinus fratres suos ab imperio re-*

movet. — Ad num. 42. Recte observat Baronius, imperatorem fratres suos et collegas *Heraclium* et *Tiberium* in suspicionem rerum novandarum adductos ab imperio amovisse, post diem xvi mensis Septembris, quod usque ad dictam diem uterque cum Constantino fratre Synodi Actionibus nominatus reperitur, et postea utriusque nomen taceatur. Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alex. mclxxiii kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno Constantinus fratres suos Heraclium et Tiberium ab imperii dignitate removit, solusque cum Justiniano filio imperavit ». Dueangius in Familiis Augustis Byzantinis nummum *Constantini Pogonati* exhibet, in cujus antica legitur, p. x. coxtossx. ubi visitur imperator cum stemmate cristato. In postica exhibetur Crux insistens gradibus inter duos imp. paludatos stantes. Ibidem exlat alius *Constantini Pogonati* nummus, in cujus antica legitur, CONSTANTINVS, et cernuntur duæ breviores protomæ imperatorum, quarum prior alior, altera pueri. In postica, xx, infra rom. natus erat tunc *Justinianus* annus xii, ut infra videbimus.

44. *Missæ latine coram imperatore celebrata.* — Ad num. 54. Refert Baronius ex Anastasio in Agathone papa. Joannem episcopum Portuensem Dominico die octavarum Paschæ publicas missas coram principe et patriarcha latine celebrasse; quod adversus oppositum asserentes confirmavit Hilario monacho oratione Diactetica de Pane Grecorum mystico, et Azimo Latinorum : « Undenam itaque, inquit, somnia eorum nata sunt, qui dixerunt in sexta Synodo sub Constantino imperatore Agathonem papam, et Gregorium Agrigentinum episcopum contra Azyma legem tulisse, ne ea scilicet imposterum ab aliquo fidei conficerentur ? Ab eo etenim tempore, quo Latini sacrificium in Azymo conficere coperunt, nunquam ab eo destiterunt. Quinimo de sexta Synodo apud Patres legi, postquam Monothelitarum hæresis condemnata fuisset, in octava Paschæ, Constantinopoli in templo S. Sophiæ Deo gratias latine celebrasse, Grecis omnibus modum latini sacrificii collaudantibus ». Ita Hilario monachus grecus scriptor.

45. *Decretum Constantini imp. pro ordinatione Pontificis Rom.* — Ad num. 55. Anastasius in Agathone scribit : « Illic suscepit divalem jussionem secundum suam postulationem, ut suggestit, per quam relevata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione Pontificis faciendâ. Sicutamen, ut si confingerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in regiam urbem secundum consuetudinem antiquam, et cum eorum conscientia et jussione debeat ordinatio provenire ». Quare Constantinus Pogonatus potestatem electos Romæ Pontifices confirmandi exarchis Ravennatensibus, quibus a suis decessoribus concessa fuerat, ademit et ad se retraxit : quam tamen ante mortem penitus dimisit. Anastasius enim in Benedicte II, ait : « Illic susce-

pit divales jussiones clementissimi Constantini magni principis ad venerabilem clerum, et populum atque felicissimum exercitum Romane civitatis, per quas concessit, ut persona qui electus fuerit, ad Sedem Apostolicam e vestigio absque tarditate Pontifex ordinetur ». Videtur tamen Justianus II Constantino Pogonato patri succedens nullam rationem habuisse Privilegii Benedicto II concessi, et inhaesisse ei, quod Constantinus pater largitus fuerat *Agathonis*; cum interpontificium plerumque fuerit duorum, aut etiam plurium mensium.

16. *Concilium XII Toletanum.* — A num. 58 ad 61. Concilium Toletanum XII habitum est *anno primo Ercigii regis*, sicuti Concilii initio dicitur, idque *sub die vii kalendarum Februariarum*, ut ipsemet rex in lege, qua illud confirmat, aserit. Quare cum *Ercigius* mense Octobri superioris Christi anni rex renuntiatus fuerit; recte hæc Synodus a Baronio consignata. Celebrata ea a triginta quinque episcopis, quatuor abbatibus, et tribus vicariis, præside sancto *Juliano* archiepiscopo Toletano, ac tredecim Capitula in ea sancta.

17. *S. Wilfridus e Mercia et e Saxonia Occidentali pellitur.* — A num. 61 ad 65. Ex iis, quæ anno *DLXXX* diximus, manifestum fit, *Wilfridum* Roma in Northumbriam redeum ab Egrido rege in carcerem conjectum fuisse, ubi *notem menses sine ullo honore* custoditus est, inquit Eddius in ejus Vita. Quare liber dimissus est duabus aut tribus tantum hebdomadibus ante Concilium Heddeldense anno superiori mense Septembri celebratum. De hac secunda sancti presulis a Northumbria secessione ita loquitur Eddius cap. 38: « Proficiscente ergo Deo amabili Wilfrido episcopo cum suis sodalibus, patria rura deserens (nempe Northumbriam) Australia regna in exilio querens (Merciam nempe ad Austum Northumbriæ sitam) Dominus qui sanctis suis in tentationibus adest, prefectum, virum nobili genere, et nomine Beorhtwald, filium fratris Ethelredi regis Merciorum, mitissimo animo in obviam emisit ». Addit Eddius, *Beorhtwaldum* ei dedisse locum, ubi statim Wilfridus monasterium fundavit; sed *Ethelredum* regem et *Ostrith* ejus uxorem et sororem Eclridi regis, *Beorhtwaldb* movendasse, ut eum expelleret. Quare cum ante initium Septembris superioris Christi anni *Wilfridus* in Merciam non pervenerit, ibique monasterium construxerit, ante presentem annum injuria illa affectus non est. Pergit Eddius narrare secessionem S. Wilfridi in Saxoniæ Occidentalem, ubi *Kentwinus* regnabat: « Deinde cum odio pontifex noster expulsus, manentibus tamen illic monachis suis, regem Westsexna (id est Saxoniæ Occidentaliæ) adit, nomine Cenwini, perparvumque spatium pro subsequente persecutione ibi manebat. Nam ibi regina soror Ermburgæ reginæ, odio oderat eum, uti propter amicitiam regum supradictorum trium deum fugatus abscessit ».

18. *Rex Saxoniæ Australiæ anno DLXII baptizatus est.* — Eddius cap. 39, refert postea con-

versionem Australiæ Saxoniæ, ad quos sanctus Wilfridus e Saxonia Occidentali expulsus venit, et quidem hoc anno. Beda enim lib. 4, cap. 13, ubi loquitur de adventu Wilfridi ad provinciæ Australiæ Saxoniæ, et de conversione illius gentis ait: « Ipse illis in partibus annos quinque, id est, usque ad mortem Egridi regis, merito omnibus honorabilis officium episcopatus et verbo exercebat et opere ». Egridus vero rex anno *DLXXXV* vita functus est. Ante scriperat Beda: « Divergens ad provinciæ Australiæ Saxoniæ, quæ post Cantuarios ad Austrum, et ad Occidentem usque ad Occidentales Saxones pertingit, habens terram familiarum septem millium, et eo adhuc tempore paganus cultibus serviebat; huic verbum fidei et lavacrum salutis ministrabat. Erat autem rex gentis illius Edilvach, non multo ante baptizatus in provincia Merciorum, præsentem ac suggerente rege Wlfhere, a quo etiam egressus de fonte loco filii susceptus est: in cujus signum adoptionis duas illi provincias donavit, Vectam videlicet insulam, et Meamwarorum provinciæ, in gente Occidentaliæ Saxoniæ. Itaque episcopus, concedente, inno multum gaudente rege, primos provinciæ duces ac milites sacrosancto fonte abluebat », et cætera, quæ Baroni ex Beda areat. Verum conversio regis *Edilvach*, qui ex septem Anglo-Saxonice ultimis fuit, qui Christianam fidem suscepit, longe ante hunc annum contigit; cum *Wlfers* Merciorum rex, quo suggerente ea peracta, anno *DLXXV* vivere desierit. Fidem itaque *Edilvach* suscepit anno sexcentesimo sexagesimo primo, quo antiquior auctor Chronologiæ Saxonice scribit: « Vectam vastavit Wulferus Pendæ filius, nec non Vectæ incolas Ethelvaldo regi Suthsaxonum (id est Saxoniæ Australiæ) donavit: quia illum Wulferus ad baptismi fontem suscepit. Et Eoppa presbyter Wlfere jussu, et ipse rex Wlfere baptismum Vectæ incolis primi attulerunt ». Hic rex a Beda *Edilvalchius*, ab aliis *Ethelwolfus*, sive *Ethelwoldus* appellatur, sive etiam *Ethelwaldus*, vel *Adelwoldus*; quem ann. *DLXI* baptizatum fuisse tradunt etiam Westmonasteriensis, Wigorniensis, ac Huntindoniensis lib. 2, pag. 317, qui Kenevalchii regis pugnam in Mercias, et cladem, quam eo anno passus est, Australiæ Saxoniæ conversioni præmittit, additque anno post missionem Eoppæ tertio solem obscuratum esse die tertia Maii, anno scilicet *DLXIV*. Vide quæ de *Eoppa* anno *DLXIV* ex Charta fundationis monasterii Petrobürgensis in medium adduxi. Denique observatu dignum quod affirmat Huntindoniensis pag. 320, præterquam Adelwoldi, qui *primus nomen Christi agnovit*, cæterorum Australiæ regum nomina famam obscuram recondere, vel scriptorum penuriam. Quare non mirum si de illis imposterum taceamus.

19. *S. Wilfridus conversioni Saxoniæ Australiæ incumbit.* — Sed redeo ad ea, quæ hoc anno apud Australes Saxones gesta sunt a sancto Wilfrido: « Tunc vero gentis nostræ », inquit Eddius cap. 39, « quadam provincia gentilis usque

ad illud tempus perseverans vixit, quæ prorupitum multitudine et sylvarum densitate aliis provinciis inexpugnabilis restitit, et ad illos paganos in South-sexum (id est, Australem Saxoniam) Deo dirigente viam, et humano auxilio cessante, sanctus episcopus noster confugit. Invenit itaque rege eorum, cuius nomen erat Ethelwath, totius exilii sui austeritatem per ordinem enarravit: cui statim rex sub federe pacis talem amicitiam promisit, ut nullus inimicorum ejus aut minaci hostis gladio belligerantis sibi terrorem inculceret, aut munere et donorum magnitudine pactum initum foderis secum irritaret». Addit Eddius, Wilfridum cum consensu regis gentes, quibus ante prædicatum non erat, Verbum Dei annuntiassent et paganos utriusque sexus, quosdam voluntarie, alios vero coactis regis imperio, idololatriam destruisse: regemque villam in qua manebat, ad episcopalem sedem fundandam concessisse; ibique *Wilfridum* fratris suis cœnobium ad requiem fundasse. Locum illum Eddius vocat *Selsiam*, Beda citatus, *Seolesu*: « quod, inquit, dicitur latine insula Vituli Marini: quales locus a Latinis peninsula, a Græcis solet Chersonesos vocari ». Sederunt in ea peninsula plures episcopi, dicti *Selseienses*, postea tamen sub annum MXX translata sedes eis Lancestriam, quæ hodie *Chicestria*, ubi etiamnum manet.

20. *Miracula SS. Oswaldi et Edilburgæ*. — Ad num. 62 et seqq. De duplici peste Beda loquitur, quæ diversis temporibus contigit. Nam lib. 4, cap. 7, de ea sermonem habet, quæ *S. Edilburgæ* abbatissa Bercingense monasterium in Orientali Saxonum provincia regente seviit, et lib. 4, cap. 14, de pestifera mortalitate, quæ *S. Oswaldi* regis intercessione sublata est, quando *Australis Saxonum* nomen Christo dedere. Quare hæc recte hoc anno a Baronio collocata; prior vero ad annum circiter MCLXXVI revocanda; quo anno *Edilburgæ* ad Deum migravit, ut anno MCLXXII, n. 6 diximus.

21. *Cunipertus fit consors regni Langobardici*. — Quod vero dicit Baronius *Cunipertum* hoc anno in societatem regni Langobardici a patre vocatum esse, a nobis examinatum est anno MCLXXXIX, num. 4.

22. *Moritur S. Wainigus*. — Hoc circiter anno migravit, ad Deum *S. Wainigus*, qui interproceres palatii et consiliarios Clotarii regis III floruit, quique non solum *Wandregisilum* abbatem in cœnobio Fontanellensi extruendo adjuvit, ut in hujus Vita dicitur; sed etiam ei plurimas possessiones largitus est, et monasteria non pauca in agris suis ipsemet ædificavit. Omnium celeberrimum fuit *Fiscammense* in diocesi Rothomagensi apud Calces in Normannia et prospectu maris situm, ubi sacras virgines trecentas sexaginta sex congregavit, et *S. Leodegerium* illic ab *Elyo*ino missum magno amore suscepit. Monasterium tamen illud pro puellis ædificatum, hodie etiam celeberrimum, modo monachis Benedictinis congregatio-

nis sancti Mauri subest. Bollandus ad diem 1x Januarii quædam fragmenta Vitæ sancti *Wainigi* publicavit, quibus aliud Mabillonius sæculo secundo Benedictino addidit. Annus mortis ejus incertus.

23. *S. Lambertus fit episc. Lugdunensis*. — *Sanctus Lambertus*, qui anno MCLXVI, die XXVI mensis Julii ex monacho Fontanellensi ejusdem monasterii abbas electus est, hoc anno ex abbate Fontanellensi creatus episcopus *Lugdunensis*, post mortem *S. Genesii* illius urbis episcopi, ut colligitur ex egregio fragmento Vitæ sancti Lamberti a Mabillonio sæculo in Benedictino, parte 2 recitato, et ex eo ab Henschenio ad diem xiv mensis Aprilis, quo *S. Lambertus* colitur. In illo enim fragmento dicitur: « perseveravit in eodem cœnobio annos tredecim, et mensis octo »; quod in titulo fragmenti legitur; ideoque circa mensem Martii hujus anni eam dignitatem adeptus est, eique in abbatiam Fontanellensem successit *S. Ansbertus*, postea Rothomagensis episcopus. Cum sancto Lamberto abbate Fontanellæ vixere *Erembertus* episcopus Tolosanus, *Condedus* presbyter, ac anachoreta, et *Hemerlandus* sanctitate celebres. Quo anno *Lambertus* ad Deum migravit, incertum. Cum vero anno iv ante mortem *S. Vandregisili* monachum induerit, ut in fragmento illius Vita legitur, per annos xvii in monasterio Deo servavit.

24. *Floret S. Condedus anachoreta*. — *Condedus* relicta magna Britannia patria sua, ob cœlestis patriæ amorem in Gallias venit, desideriumque suum sancto Lamberto abbati Fontanellensi aperuit proficiendi aliis in prædicatione ac bono exemplo. Tum insulam *Belcimacam* sibi a *Theodorico* Francorum rege concessam ingressus est, ubi contemplativam vitam agens, bonisque operibus sine defectu insistens ad æternæ felicitatis migravit requiem die duodecimo kalendarum Novembrium. Sed cum progressu temporis insula a mari submersa fuisset, corpus ejus *Fontanellam* translatum est. Ita auctor anonymus ejus Vitæ sæc. ii Benedictino.

25. *Emendatur Vita S. Condedi error*. — Corrigendus hic error, qui irrepsit in Vitam illam, ex qua Henschenius in Notis ad Vitam sancti Ansberti ad diem 1x mensis Februarii hæc verba in medium adducit: « Præfatus nobilis Schiwardus aliam dedit largitionis auctoritatem de Belcimacæ insule monasterio, et rebus ibidem pertinentibus, quæ celebrata est in cœnobio Fontanellæ sub anno septimo regis Theodorici gubernante anno secundo B. Ansberti Fontanellam cœnobium, quoniam vir Domini Lambertus præstatum jam susceperat Ecclesie Lugdunensis ». Existimavit Henschenius, ex eo loco innotescere *Theodoricum* Francorum regem anno MCLXXV regnare coepisse. Verum annus secundus *Ansberti* convenire non potest neque in initium regni ejus Neustrasiani, cum *Theodorico* anno MCLXXIII Childerico fratri, anno MCLXXVIII Dagoberto secundo successerit, ut nec alibi demonstrasse existimo. Quare loco *anno septimo*, legendum, *anno*

decimo, regni scilicet Neustriae, ubi sita fuit Belcinnaca insula fluminis Sequanae, quae sesqui milliarii a Fontanella distabat, et paucis abhinc annis ex inundarum illuvie emersit, quae in Vita sancti Audoeni a Friledogo scripta dicitur *insula Belsionaca*, in diocesi scilicet Rothomagensi. Cum itaque Belcinnaca pertinet ad regnum Neustriae, scripta Charla illa anno DCLXXXII, quo secundus Ansberti abbas, et decimus Theodorici regis annus inchoatus est.

26. *Emendatur alius error ex priori exatus.* — Emendationem nostram certam esse demonstrant sequentia verba: « Aderat illustris Warato Major-Donus regie in Fontanella conobio, quando harum rerum largito a praefato S. viro (scilicet Condedo) condita fuerat: qui etiam et consensit, et manus suae signaculis roboravit ». Warato autem anno DCLXXXI Majoratum adeptus est, ut mox ostendam. Et tamen Coitinus anno DCLXXXVIII, num. 6, tradit eo anno *Ansbertum* in praefecturam Fontanellensem successisse, qua et in sententia fuit Mabillonius saec. III Benedict. part. 2, in Observ. praevius ad fragmentum Vitae sancti Lanberti, quia neuter illius loci corruptionem animadvertit. Praefatus error, qui irrepsit in Vitam S. Condedi, Henschenium in alium induxit. Nam in ea annus in *Theodorici* regis cum anno nono *Lanberti abbatis* Fontanellensis, et die decima mensis Octobris jungitur, et quidem accurate: Henschenius tamen in Commentario praevio ad Vitam S. Lanberti ad diem XIV Aprilis num. 2, asserit annum IX in XI invertendum esse, quia scilicet laudato loco depravato innititur, ut probet, *Theodoricum* anno DCLXXV regnum inisse, quod quibusdam aliis persuasit. Cum tamen certum esse debeat non hunc secundum locum, sed priorem a nobis emendatum, a librariis corruptum fuisse; nam alterutrum ex illis depravatum esse necessario dicendum.

27. *Ebroini Majoris-Donus Theodorici regis interitus.* — Auctor anonymus Vitae S. Leodegarii anno DCLXXXVIII *Ebroini* Majoris-Donus palatii Theodorici regis jussu occisi, ejusdem Ebroini interitum cap. 17, his verbis narrat: « Transacto spatium praene annorum in semper legendo Ebroino, qui hanc lucernam nisis fuerat exstinguere, sermo divinus impletur. Nam qui multos gladio interfecit, percussus gladio et ipse perit. Infelix ac miser, qui tantis honoribus sublimatus in tribus mundi partibus dilatata fama industriae suae pollebat inter homines, quoniam noluit suis inimicis, Dei mandatum implendo, indulgentiam tribuere, ut eiscedendo eos multos ad regna caelorum fecit abire, etc. » Porro tertius est hic annus a martyrio S. Leodegarii, quo post *Ebroini* mortem corpus ejus e terra levatum. Sepultus fuerat *quinto nonas Octobris*, ut habet anonymus in ejus Vita cap. 21, *vel die sexto nonarum Octobrium*, ut scribit Ursinus in ejus Vita cap. 17, qui addit: « In quo seputero annis duobus et dimidio humatus fuisse dicitur », in Altretatibus scilicet. Ideoque paulo antea initium me-

sis Aprilis hujus anni Ebroinus interfectus fuerat, recteque in Chron. S. Medardi Successionens. tom. II Spicilegii Dacheriani publicato, interitus ejus cum hoc Christi anno connectitur. Quia de causa et a quo peremptus fuerit, narrat anonymus laudatus, continuator Fredegarii cap. 98, et auctor de Gestis Francorum cap. 47. Praefecturam palatii sub Clotario III primum, ac deinde sub *Theodorico* ejus fratre gessit *Ebroinus*: vir crudelis, rapax, perfidiosus, qui inimicos suos jugulare fas duceret, cum eosque sibi suspectos perdere; quod sub *Theodorico* rege homine hebeti perfectio eo licentius atque facilius, quod ei inani nomine servato regni administrationem in se translulerat. Sed de vitiis, ac quibusdam virtutibus, quibus praeditus erat, legendus Hadrianus Valesius lib. 22. Baronius ejus mortem differt usque ad annum DCLXXXVII, quo de ea agit num. 6, sed quia series Majoris-Donus palatii Franciae, penes quos summa rerum erat, interrumpenda non est, hic de ejus morte nobis agendum fuit. Legenda tamen quae ibidem de eadem dicemus.

28. *Post Ebroini mortem Basilica in honorem S. Leodegarii condita.* — « Postquam infelix Ebroinus Vitae finem dedit », inquit anonymus in Vita S. Leodegarii cap. 17, « quod indigna ductus de Dei servo absconderat, magnis laudibus longe lateque pererebuit ». Subdit anonymus, cepisse regem Theodoricum venerari ut martyrem, « quem per accusationem tyranni prius crediderat fuisse culpabilem », tunc perlatum esse cum laude in palatio, ubi erat multitudo magna episcoporum ac procerum: contentionem orlam inter *Ansoldum* Pictaviensem episcopum, in cujus diocesi natus erat sanctus martyr, *Hermenarium* ejus successorem in episcopatum Augustodunensem, et *Vindicianum* praesulem Altretatensem, in cujus diocesi fuerat interfectus: sed *Ansoldum* forte accepisse sanctum corpus, et Pictavos deferri curasse, circa scilicet mensis Aprilis initium, ut ex dictis intelligitur. « In ipsius beatissimi martyris honore », inquit anonymus cap. 20, « jussu pontificis domni Ansoldi, opere abbatis Audulfi patris monasterii (scilicet sancti Maxentii) mirae magnitudinis fabricata est domus, ejus fabricae aedificatio est dissimilis omnibus basilicarum constructionibus. Qua supra dictus pontifex votum perficere volens, huic loco accessit cum omnibus suae Ecclesiae sacerdotibus, ac turba magnificorum, catervae populi magna. Et quidem cum magnis laudibus sanctum sepelivit corpus B. martyris, etc. Consummatum est S. Leodegarii martyrium quinto nonas Octobris et dedicatio Basilicae ipsius tertio kal. Novemb., translatio vero sancti corporis medio mense Martii ». Anno quidem sexcentesimo octogesimo quarto littera Dominicali B notato, dies Dominica in ciditum diem trigesimum Octobris; sed cum a die quo allatum fuit sanctum corpus in monasterium sancti Maxentii, usque ad mensem Octobrem anni DCLXXXIV, tres tantum anni effluxerint, Basilicam mirae magni-

indinis ac superbæ fabricæ vix intra triennii spatium construi potuit. Quare existimo, hanc dedicationem quæ aliquanto tempore corporis sancti martyris translationem præcessit, peractam fuisse anno dccc littera Dominicali B etiam insignito, quod evidentiùs ex anno translationis patet.

29. *Translatio S. Leodegarii.* — Cum enim medio mense Martii, sive die decima sexta, quæ ab anno dclxxxv usque ad annum lxxxv non cadit in Dominicam, magna pompa facta fuerit, ea ad annum sexcentessimum nonagesimum tertium referenda, ideoque et dedicatio ad annum dccc. Utrunque enim in Dominica peractam esse in dubium revocari non potest. Porro *Ansoaldum* tam dedicationis, quam translationis auctorem, adhuc superstitem fuisse anno dcccvi, constat ex Diplomate autographo Childeberti III, dato anno in regni ejusdem principis die xvi Martii, recitato a Mabillonio lib. 6 de Re diplomatica num. 44. In nonnullis Martyrologiis solemnitas illius translationis *XIII kal. April.* seu die xvi Martii annotatur, ut Henschenius lib. 2, de *Tribus Dagobertis*, cap. 16, observavit : sed tam ipse quam Cointius valde hallucinantur, autumantes anonymum citatum loqui de die xvi mensis Martii anni illius, quo *Ebroinus* peremptus, et *S. Leodegarii* corpus e terra levatum. Hæc enim opinio eo minus sustineri potest, quo translationem illam Basilicæ in S. martyris honorem constructe dedicatio præcesserit, ut idem anonymus habet.

30. *Warato Burgundie et Neustrie, Pippinus Austrasie Majores-domus dicti.* — Post *Ebroini* eadem Franci seu Neustrasii Majorum-domus regie constituerunt *Warattonem*, quipacem cum Pippino omnem Austrasiam fere administrante mox pepi-

git, ut legitur in Gestis Francorum cap. 47, et in continuatore Frædegarii cap. 98, qui ait : « Quo perempto (nempe Ebroino) ad Pippinum ducem in Austriam cum muneribus suis pervenit (nempe Ermenfridus nobilis Francus, qui Ebroinum occidit). Quo facto Franci accepto concilio Waradonem illustrem virum loco ejus in honorem Majoris-domus constituerunt. Ideo præclatus Warado obsides a Pippino duce accipiens (inde colligitur Pippinum esse non solum Theodorico regi, sed Waralloni Majori-domus subjecisse) pacem invicem patravērunt ».

31. *S. Lambertus Ecclesie Trajectensi restituitur.* — Ad Pippini sortem facta est accessio civitatum aliquot Austrasianarum, quæ vi coactæ partibus *Ebroini* hæcenus adhæserant ; seculaque est inde maxima rerum mutatio in diocesi Trajectensi. *Pippinus* enim *Lambertum* Trajectensem episcopum statim ab exilio revocavit, ut decent scriptores, qui hujus sancti Vitam in litteras misere. Testantur enim evoluto Pseudo-Faramundi Pontificis septennio redditam fuisse pacem Ecclesie Trajectensi, quia necatus est *Ebroinus*, ejectus *Faramundus*, suæque sedi restitutus a Pippino *Lambertus*. Ita anonymus S. Lamberto coactans, et Godescalcus diaconus cap. 4 : « Septem annis expletis, depositus est Faramundus de sede pontificali, etc. » Quare cum anno dclxxiv *Lambertus* depositus fuerit, ejus restituitio in pristinam dignitatem ad hunc annum pertinet. Cointius hoc annum. 65 refert Stephanum, Nicolaum, et Renerrum, qui in Vita S. Lamberti asserunt, hunc Ecclesie suæ redditum non fuisse, nisi cum *Pippinus* sub Theodorico regis Majoratum totius Francie solus obtineret.

SEDES VACAT. — CHRISTI 682.

1. *Mortuo Agathone papa, sedes vacat.* — Sequitur annus Redemptoris sexcentessimus octogessimus secundus, Indictione decima, quo Agatho papa quarto idus Januarii ex hac vita migravit. Ita Anastasius, ita et Romanum Martyrologium, ubi inter sanctos ea die reperitur adscriptus. Nec est quod

ejus obitus ad annum superiorem dicta die possit referri, quem post illud tempus superstitem fuisse, Synodi sexte Acta declarant. Ino quæ post hæc ena relosa est ex monumentis Floriacensibus Epistola Agathonis ad archiepiscopum Viennensem necessario affirmare cogit, cum diutius vixisse.

atque hoc anno post reditum legalorum ab Oriente Synodum Romæ ab eo habitam, ac deinde sequentem dedisse Epistolam¹ :

« Agatho episcopus, sancto Edicto Viennensi archiepiscopo.

« Presbyter tuus Donatus in Synodo, ubi centum pæne episcopi residebant, Romæ, de sanitate tua nos lætificavit, cui rem gestam apud Constantinopolim, sicut legati nostri detulerunt, sanctitati tuæ deferendam dedimus : ubi reperies Antiochenum episcopum pro errore suo damnatum. Hæc tu, frater beatissime, cum percurreris, omnibus Galliarum episcopis legenda, et cavenda, ac tenenda transmittite. Scias autem loco ejus Theoplanium episcopum ordinatum. Data pridie kalendas Martii, piissimo Const. Ang. » Ex quibus plane constat non (ut accepisti) quarto idus Januarii defunctum esse Agathonem, sed vitam ulterius propagasse : et accidisse potuit, ut loco Junii, Januarii errore librariorum sit positum, ut alias sæpe accidisse

comperimus. Quod vero minus tantum Macarii Antiocheni patriarchæ in Synodo condemnati in hæc Epistola mentio habeatur : ex hoc magis argue illam imposturam in sextam Synodum, qua cum aliis prædamatis patriarchis et iterum condemnatis miscetur Honorius papa.

Porro de Agathone, præter illa quæ superius sunt enarrata, Anastasius ista habet : « Illic divisit omni clero rogam unam, et ad luminaria Apostolorum, et sanctæ Mariæ ad Præsepe solidos mille centum sexaginta. Fecit autem ordinationem unam, creavit presbyteros decem, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero octodecim : qui sepullus est ad beatum Petrum sub die quarto idus Januarii, et cessavit episcopatus ejus annum unum, menses septem, dies quinque ». Hæc Anastasius. Inter cæteras veteres inscriptiones magno labore collectas est reperiri jam diu deperditum Epitaphium, incisum in ejusdem sancti Agathonis sepulcro his versibus² :

PONTIFICALIS APEX VIRTVTVM PONDERE FVLTVS
 VT IYBARIS RADIAT PERSONAT VT TONITRVS
 QVÆ MODO HOC PERAGIT DOCTRINÆ FOMES ET ACTOR
 FORMAT ENIM GESTIS QVOS DOCET ELOQVIVS
 DVM SIMVL ÆQVUPERAT (EQVIPARAT) VIRTVS ET CVLMEN HONORIS
 OFFICIYVM DECORAT MORIBVS ARTE GERIT
 PRÆDITVS HIS MERITIS ANTISTES SYMVS AGATHO
 SEDIS APOSTOLICÆ FOEDERA FIRMA TENET
 EN PIETAS EX PRISCA FIDES INSIGNIA PATRVM
 INTEMERATA MANENT NISIBVS ALME TVIS
 QVIS VERO DINVMERET (NUMERET) MORVM DOCUMENTA TVORVM
 FORMYLA VIRTVTVM DVM TVA VITA FORET

Hæc de Agathone, post cuius obitum diu, ut audisti, contigit vacare Sedem.

Porro de causa tam longæ vacationis verbum nullum : verum tandiu Sedem vacasse pontificiam Acta decimæ quartæ Synodi Toletanæ æque significant. Etenim cum constet eam Synodum celebratam anno Domini sexcentesimo octogesimo quarto fuisse, in eaque asserti canone secundo, tunc S. Leonem papam fuisse superstitem : cumque omnium testificatione certum sit Leonem non amplius quam menses decem et dies decem et septem sedisse : utique affirmare necesse est, Leonis electionem non ante annum sequentem contingere potuisse.

2. *Theodorus syncellus antea hæreticus in sedem Constantinopolitanam restitutus, depravasse Acta Synodalia convincitur.* — Tanta solitudo, ut tanto tempore viduata pastore Romana Ecclesia perseverarit, aliquid turbarum intercessisse, argumento haud dubio demonstrat ; sed unde emergerint illæ, nihil invenimus declaratum. Verum novus rerum status Constantinopolitanæ Ecclesie de ejusmodi novitate suspicionem haud levem affert. Hoc namque anno (ut ex Nicephoro ejusdem Ecclesie episcopo habetur expressum) Georgius Constau-

tinopolitanus episcopus, cum sedisset annos tres ac totidem menses, moritur, inque locum ejus subrogatur Theodorus syncellus, quem ante Georgium fuisse ex eodem throno depositum, superius diximus. Hunc vero Monothelitarum hæreticorum fuisse patronum, et in impietate collegam Macarii Antiocheni infensissimumque bostem Romanorum Pontificum, quæ dicta sunt superius, satis docent, cum et pariter demonstratum est, hujus artibus Acta sextæ Synodi passa esse jacturam haud levem. Ut enim iste versipellis, formas mutare doctus, Catholicam fidem cum larvam suscipiens, eam ad exhibendum se foris Catholicum aggressus est profiteri, ad patriarchatum sibi reditum præparavit : quem nactus, par est credere, quod omnia, per que in Actis ejusdem œcumenicæ Synodi novit sibi infamiam ob hæresim irrogatam prorsus abstulit, atque alia pro animi sententia adjecit : cujus perfdi hominis imposturas argumentis haud duobus anno superiori, cum de Honorio papa egimus, aperte satis significavimus.

3. Quisnam præter ipsum imperatori potuit ingressisse, ut legatos Roma ad Synodum missos tandu post ipsam absolutam Constantinopoli de-

¹ Bibl. Flor. edit. a Joan. a Bosco Castestino ult. par. pag. 39.

² Antiq. Inscr. in Append. pag. 466. num. 3.

lineret, donec novus Romæ Pontifex crearetur : interim vero ea Synodalia Acta Constantinopoli dimoveri non sinerentur : et procurasse ut tardius ordinaretur Romæ Pontifex, ne esset qui interea suis molitionibus posset obsistere? adhuc enim apud ipsum imperatorem repositum erat, quem clerus Romanus eligeret, confirmare. Magna fuit ista tentatio, ut tunc in rebus summis Romana Ecclesia vexaretur, cum careret ipsa pastore : quo, nemine contradicente, Acta Synodalia (salvo tamen fidei confirmato Decreto, quod convellere non liceret) pro arbitrio Theodori penitentiam simulantis, hæretici bis impii, mutarentur. Quibus ipse arietibus credendus est quatuisse mentem solidam Catholicæ imperatoris, non ut a fide Orthodoxa divelleret (quod nec sibi frustra tentandum putavit, quod sciret absque sedis nuper recuperatæ dispendio non licere) sed ut Synodalia Acta, antequam eederentur, ne quid esset quod iisdem posset objici, aptarentur? (nisi magis illo inconsulto, pro animi sententia id aggressus) illud prætexens haud absurdum debere existimari, sed pernecessarium duci, si præterita scandala revocarentur in mentem; nimirum cum ob Triâ Capitula inemendata in Concilio Chalcedonensi, tanta essent in Ecclesia Catholica oborta dissidia, ad que componenda, et perpetua facta emendanda, opus fuerit tandem post tot Ecclesiæ damna aliam convocare Synodum œcumenicam, quintam dictam, que corrigeret, que inemendata edita reperirentur in quarta. Quanto vero majori sullundendi pudore Catholicæ essent, si bis in idipsum (ut est in proverbio) relabi contingeret?

4. In memoriam revoca (dixisse putatur ille nequissimus ad imperatorem) quanto turbatum motu universus Christianus agitato est orbis, quod homo diu ante defunctus licet, cum de ipso haberi mentionem in Chalcedonensi Concilio contigit, non inter hæreticos adnumeratus, neque cum illis sententiam damnationis acceperit Theodorus Mopsuestenus ut modo dicere omittamus de Iba atque Theodoro et scriptis ipsorum) adeo ut opus fuerit rursus Concilium œcumenicum ad hoc potissimum cogi, ut idem Theodorus (quod non fecerat Synodus Chalcedonensis) damnaretur hæreticus? At quomodo existimas, imperator, posteros fore passuros, præsertim vero Orientales, cum lecturi sunt in ipsis sextæ hujus Synodi Actis Synodalibus, tot Constantinopolitanæ Ecclesiæ, nec non Alexandrinæ et Antiochenæ patriarchas scientia sublimes viros uno simul ictus anathematis fulmine cum dedecore jacere prostratos, totius orbis ignominia expositos, et ad omnem locum, quo ipsa Acta contigerit pervenire, veluti uno tracto ostentari damnatos, Honorium vero Romanum Pontificem prætermissum, qui a nostris collega reperitur ejusdem esse assertus erroris? Qui igitur sedis prærogativa, et aliis ad lapsum causa fuit, utique inter illos primus fuerat adnumerandus, fortasse et solus.

5. Quis enim non se bene de fide Catholica credere, vel leviter poterit dubitare, si quem sequatur, nactus sit Romanum Pontificem? Unde veniam mereatur Constantinopolitana Ecclesiæ prædecessores patriarchæ (ut dicere modo prætermittamus de reliquis) si secuti sunt in credendo, quem errare non posse, hactenus constantissime creditum et assertum firmissime in Ecclesiis sæpe fuit. Venia dignus et ego ipse, qui Honorii non ut hominis alicujus, sed velut Petri, imo et Dei me putavi, ipsum in dogmatibus sequens, securum vestigia consecrari : siquidem sententia Domini, non est discipulus super magistrum, et sal erit discipulo, si sit sicut magister ejus. Ut merito a veritatis linea eos tunc existimaverim aberrare, qui cum Honorio minime consensissent; jureque exlorres putaverim fidei Orthodoxæ ejus successores, qui prædecessoris fidem minime conservassent. Hinc mihi orta, imperator, illa animi firma constantia, ut præter Honorium neminem successorum Pontificum in sacris legi Diptychis passus fuerim, neque Vitalianum ipsum de imperio Occidentali adeo bene meritum, tuo licet jussu compellerer; ut potius passus sim carere throno, quam a fide Catholica cadere, quam putabam, sequens Honorium, conservare. Ejusdem quoque animi et consilii fuisse prædecessores meos, Sergium, Pyrrhum, Paulum, et Petrum, ipsorum quæ adhuc extant scripta significant, sicut et Macarii patriarchæ Antiocheni, quibus gloriabantur omnes se unum instar omnium habere Honorium Romanum Pontificem, quem sequerentur dogmatis assertorem.

6. At cum magno Dei beneficio veritas diu exulans œcumenici Concilii sententia fuit nobis postliminio restituta, proditumque luce clara, sero licet, nos omnes secutos Honorium, hactenus erravisse : a quo animo passi sumus (Macario cum suis excepto) una cum hæresi jure damnari. Sed respicientes, mirati sumus inter nos et ante nos Honorium non numeratum, quem unum omnes in primis sectæ prædicabamus antistitem. Num quia mortuus damnari non debuit? Sed hæc ratio nec tot prædecessores mei, quos diximus, damnari debuerunt ante defuncti. Verum solvit quinta Synodus nodum istum, damnans hæreticos, qui ante plura secula vixerant, hactenus indemnatos. Æque ergo omnes errantes vel teneat una sententia, vel æque absolvat indulgentia : nulla sit acceptio personarum. Si eximitur e numero damnatorum Honorius, cur ego cum prædecessoribus meis perpetua infamiae nota cum illis adnumeror? At si non requirant hæc mortui, postum ego superstes tanto inlicto vulnere non dolere? Sed licet sileam, meum mororem devorans patientia; putas ne posteros ista adeo inæqualia præterituros esse silentio, cum tot viderint in sacris Diptychis expunctorum patriarcharum nominum patere opprobrio sempiterno Ecclesiæ nostræ lacunas; contra vero tot Romanos Pontifices in eadem postea restitutos. Sed de his utpote Orthodoxis læcesset invidia : de Honorio certe juste nun-

quam erunt cessaturæ querere adversus Synodum, atque te ipsum, imperator, qui Synodalibus Actis præsens fueris, et faceris, cum tale vulnus inflatum est Synodo, dum acceptione personarum, humano favore potius quam iustitia actum esse intelligetur, quod inter hæreticos condemnatos non inveniantur numeratus Honorius.

7. Ut demum perorans meam causam absolvam: Qui abs te dignus sum existimatus, ut in pristinam amplissima dignitatis sedem rectæ fidei confessione restituar; idem ipse non relinquar in Synodalibus Actis numeratus inter hæreticos. Si ad honores revocor, cur infamia suggillatum chartæ indelebili nota me refinent? quæ et hac ex parte te quoque afficiant contumelia, quod talem ad sedem patriarchalem provehendum curaveris, quem œcumenicæ Synodi Acta hæreticum esse conclamant, et ut hæreticum damnent. Quem patriarcham facis hæreticum scriptum manere ne patiaris: sit integra restitutio, ut sit integrum beneficium atque mee omni ex parte consultum sit dignitati, ne et tui iudicii æstimatio de mea restitutione testimonio Actorum Synodalium apud posteros male audiat.

8. Exigit et id abs te Ecclesia Constantinopolitana, que non sine lacrymis jugiter te interpellat vocibus istis: Post tot funera mortuorum antistitum, tua benignitate deposui vestem vililitatis meæ reduce sponso: Sed numquid ¹ non iste torris est erutus de igne? si est sponsus, cur adhuc indutus sordibus adstat? cur, inquam, inter damnatos hæreticos computatur? Jubeas auferri ejusmodi vestimenta sordida, atque indui candidis indumentis, et splendorem super caput ejus imponi cidarim. Sic mihi placeat sponsus meus, ut nec nomine tenus damnatis jungatur hæreticis. Ista, inquam, et alia his majora Theodorum omnium malorum opificem adhibuisse machinamenta ad perficiendum quod cuperet, quisque prudens facile existimare poterit, cum ad persuadendum imperatori uteretur non eloquentia tantum, sed comparatis ad decipiendum summa arte undique fraudibus: quosque tandem voti compos factus, in summum arbitrium acceplis Synodalibus Actis eadem (ut dictum est superius) violavit atque corrupit, suum nomen e numero subtrahens damnatorum, adjungens eis Honorium Romanum Pontificem, prædecessores vero patriarchas hæreticos Thomam et alios collocans inter pios.

9. Ista quidem cum audis, haud puto, prudens lector, dices excogitatum a nobis esse figmentum, sed firmissimum argumentum, si in memoriam revoces, quæ anno superiori, cum de Honorio, ipsoque Theodoro, et aliis egimus, dicta sunt. Si itaque veritatis adeo amator es, ut latentem etiam studeas eam consequi conjecturis, utique te eam nactum esse gaudebis, cum istud ipsa Acta Synodalia clament, lugeantque sua vulnera, atque esse manu scorpionum depravata, pluribus additis, atque

ibidem pluribus mutilatis, non ab alio, quam ab eo qui comprehensus est fur, pessimo Theodoro, deplorent. Neque enim in aliis, quam in his dices insumptum esse Constantinopoli annum unum ac septem menses usque ad successoris Agathonis ordinationem, quanto tandem dimissi sunt ab imperatore legati redire Romam ad novum Pontificem. Quæ autem post hæc secula sint, suo loco dicturi sumus. Interea vero, quæ reliqua sunt anni hujus rerum gestarum, ordine temporis prosequamur.

10. *Concilium Rothomagense.* — Quod ad res Occidentalis Ecclesie spectat, nihil præterea memoria dignum Annales exhibent, nisi quod hoc anno celebratum fuisse reperitur in Gallia Concilium generale Rothomagense sub sancto Ansberto ejusdem civitatis episcopo, cujus Acta desiderantur: tantum enim mentio de ipso est apud Angradum monachum, dum ejus sancti res gestas est prosequens, agensque de rebus monasterii Fontanellensis, hæc habet: « Facta est autem hæc privilegii auctoritas sub anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo octogesimo secundo, Indictione decima, qui est annus præfati gloriosi regis Theoderici tertius decimus, et præfati venerandi presulis pontificatus annus quintus, in Synodo generali Rothomago urbe habita, ubi plurima Deo accepta et sancte Ecclesie utilitatibus profutura disputata sunt. Affuerunt quoque et sancti pontifices, alique venerabiles viri ab ipso præcipuo præsule evocati, quorum subter lenentur nomina adscripta:

11. « Ansbertus archiepiscopus urbis Rothomagensis huic Concilio præfati et subscripsi. Radbertus episcopus, Regulus episcopus, Airadus episcopus Carnotensæ urbis, Ansoaldus episcopus Pictaviensis urbis, Aquilinus episcopus Elbroicinsæ urbis, Cadoenus episcopus, Arnonius episcopus, Salvius episcopus, Desiderius episcopus, Fulcranus episcopus, Joannes episcopus, Willebertus episcopus, Gerebaldus episcopus Bajocassinsæ urbis, Taurinus episcopus, Annobertus episcopus Sagiensis urbis, Celsus abba, Audomarus abba, Seladio abba, Bosoehindus abba, Genardus vicedominus gloriosus antefati magni pontificis. Ermentranus, Ferrocinetus, et Fortianus archidiaconi venerandi. Aderat quoque presbyterorum residentium et diaconorum circum adstantium magnus numerus. Ragnomirus lector, hujus sancti Concilii Gesta, et hæc privilegii auctoritatem, ipso S. Pontifice jubente, recognovit, et subscripsit ». Quodnam autem ejusmodi Privilegium esset, idem auctor paulo superius his verbis significat:

12 « Privilegii sui auctoritatem eidem edidit, ut per succedentia tempora (secundum sancti Patris Benedicti regulam, et ut præcedentium regum, Clodovi ceterique, et Clotharii, simulque Childerici, et Theoderici Privilegorum auctoritates docent) ex semelipsis sibi perennibus temporibus abbatem eligerent. In qua etiam juste alligationis verbo

¹ Zach. III.

¹ Extant apud Sur. die 15 Febr. tom. 1.

præsentes futurosque qui ibidem Domino militaturi erant, constringit, ut sicut sub ejus regimine, ita et deinceps et ipsi et posterì eorum secundum regulam sancti patris Benedicti fideliter Christo deservirent. Quod si aliquando, peccatis exigentibus, aut negligentia pastoralis a via rectitudinis, et observatione regule sancti Benedicti in futuro deviare conarentur, aut cogerentur: tunc convocatio sanctorum sacerdotum reliquorumque militum Christi unanimiter fieret, eorumque per consilium in pristinum reducerentur statum. Si vero hac Pontificali auctoritate postposita, qualibet cavillatione sinistram elegissent vitam ac conversationem tenere: sub vinculo anathematis aternaliter se damnandos scirent». Haecenus ex Actis Rothomagensis Concilii Angradus.

13. Quem autem legisti Audomarum abbatem eidem Synodo interfuisse, hunc fuisse putamus mirandæ sanctitatis virum, qui alumnus fuit monasterii Luxoviensis, et his temporibus monasterio praeerat; postea vero electus Morinensis episcopus, Apostolico munere in convertendis ad fidem gentilibus claruit, licet in Actis ejus de monastica praefectura verbum nullum. De Aquilino vero Ebroicensi episcopo, qui eidem Synodo interfuit, certum est ipsum egregia claruisse sanctitate, et inter sanctos relatam anniversaria memoria vili decima nona mensis Octobris. Extant ejus Vita praeclearae Acta¹.

¹ Apud Sur. die XIX Octob. tom. v.

Anno periodi Graeco-Romano 6177. — Anno Ære Hispan. 729. — Anno Hegire 63 inchoato die 10 Sept. Fer. 1. — Jesu Christi 682.

— Leonis pape 1. — Constantini Pogonati imp. 11.

1. *Postconsulatus*. — Hic annus ista formula notatus: XXIX *Constantini Aug. Post consulatum ejus* xv. Est hic annus primus Justiniani II ejus filii anno superiori in consortium imperii adsciti, ut ibidem diximus; sed cum nullibi occurrat exemplum annorum *Justiniani* ab eo anno deductorum, eorum mentionem non faciemus.

2. *Moritur S. Agatho PP.* — Ad num 1. Anastasius tradit, *Agathonem* papam sedisse annos duos, menses sex, dies tres, quod habent etiam varia exemplaria Mss. Anastasiana, nisi quod in aliquibus loco, *dies iii*, leguntur *dies iv*, uti tradunt Regino, Hermanus Contractus, Ordericus lib. 2, Catalogus Vaticano-Palatinus, et alii quidam. Verum quartus et sextus Catalogus Bibliothecae Colberline docent nos durationem Pontificatus Agathonis, ac veram Anastasii lectionem nobis conservarunt, saltem quoad *dies*; in iis enim legitur, *Agathonem* sedisse annos duos, menses sex, et dies quatuordecim. Nam quoad annos, certum videtur Anastasium hallucinatum esse, annumque integrum *Agathonis* Sedi debitum, interpontificio, quod post mortem ejus contigit, perperam adscripsisse, et ex eo alios; alioquin *Agatho* die XXIX mensis Decembris anni DCXXX hominem exiisset; cum tamen ex ipsomet Anastasio constet, eum post absolutam sextam Synodum, cujus ultima Actio die XVI mensis Septembris

anni superioris habita, mortuum esse. Quare eum die XXVII mensis Junii anni DCXXXVI ordinatus fuerit, et ut habet Anastasius, sepultus sit *sub die IV idus Januarii*, die scilicet decima ejusdem mensis, sedit annos tres, menses sex, et dies quatuordecim, excluso scilicet die emortuali, ad quem in Martyrologio Romano alibi que ad eundem diem a Bollandano citatis inseribitur.

3. *S. Leo II Agathonis succedit.* — Narrata *Agathonis* morte Anastasius ait: «Cessavit episcopatus annum unum, menses septem, dies quinque». Verum cum *Agatho* Ecclesiam Romanam annos tres, et menses aliquot administravit, ut certum videtur, post ejus mortem Sedes tandem vacare non potuit. Quare Omphrius in Chronico interpontificum ad septem menses coarctavit, quod menses etiam durasse Marlinus Polonus in libello *de Mirabilibus Romae* tradit, quod ab aliquo auctore antiquo, cujus opus ad nos non pervenit, eum sumpsisse non dubitandum. Imo anno sequenti, die decima sexta mensis Aprilis *Leonem II* natione Siculum, *Agathonis* successorem Pontificatum gessisse, ex ipsomet Anastasio tunc demonstrabimus. Illud itaque interpontificum vel a librariis male descriptum, vel etiam ab Anastasio ipso, ut alibi saepe, ignoratum. Unde cum *S. Leo* hujus nominis II, hoc anno die decima septima mensis Au-

gusti, in quam Dominica cadebat, ordinatus fuerit, ut in morte ejus constabit, vacavit Sedes tantum *menses septem, dies septem*, mortuali excluso.

4. *Post Agathonis mortem interpontificium non fuit annuum.* — Baronius, qui annos tres et menses, ut minimum, quatuor Agathon attribuit, vacasse Sedem usque ad diem xv mensis Augusti anni sequentis, ait ostendere Epistolam ejusdem Agathonis ad sanctum *Edictum Viennensem episcopum pridie kal. Martii* hoc anno datam; qua significat se post reditum legatorum a Synodo œcumenica, Romæ Concilium celebrasse euntium circiter episcoporum, cui *Donatus* Edicti diaconus interfuerit. Ex quo inferit, mense Martio *Agathonem* adhuc in vivis fuisse, ideoque interpontificium annum unum, mensibus septem, ac diebus quinque durasse. At si, uti ipse contendit, *Agatho* kalendis Martii hujus anni adhuc in vivis erat, et *Leo II* die xv Augusti anni sequentis ordinatus fuit, tandiu interpontificium durare non potuit. Ea itaque Epistola supposititia est; nullus enim Edictus hoc tempore Viennæ sedit, ut videre est apud San-Marthanos in Gallia Christiana, et apud Continuum in Annal. Ecclesiast. Franc. indeque ea Epistola non memoratur a Labbeo in novissima editione Conciliorum, sicuti nec Synodus Romana; cujus in ea mentio. Dicit præterea Baronius, *Leonem II* Agathonis successorem, qui menses solum x et dies xvii sedisse dicitur, adhuc superstitem fuisse, cum habitum est Concilium Toletanum XIV, anno Christi dclxxxiv, ideoque eum anno tantum sequenti Pontificem renuntiatum esse. Verum in eo Concilio cap. 3, solum dicitur, *mandatum Leonis* perlatum esse in Hispaniam, *cum tellus omnis Iujemali stricta gelu, glaciali nivium immensitate duruisset*, et jam redissent Patres a Concilio Toletano, scilicet XIII celebrato sub finem anni dclxxxiii. Imo ex Epistola Benedicti II pape Leonis II successoris *ad Petrum regionarium* isthuc a Leone missum colligitur, antequam Concilium illud Toletanum XIV congregaretur, mortuum fuisse *Leonem II*, cum eum hortetur *Benedictus* ad commissum sibi ab illo ministerium peragendum. Sed de his Leonis litteris rursus infra agetur.

5. *Pontificium Leonis II in interpontificium perperam mutatum.* — Papebrocius in conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Romanorum arbitratur, difficultates que in chronologia Leonis II videntur, prorsus ineluctabiles, ex eo oriri quod apud Anastasium interpontificii et pontificii spatia commutata fuerint. At Anastasius post *Agathonis* mortem Sedem vacasse annum 1, menses vii, dies v; Leonem vero sedisse *menses x, dies xvii*. Quare Papebrocius interpontificio assignavit menses x et dies vii; Leonis vero II Pontificatui annum unum, menses vii, dies v; conversis scilicet interpontificii et pontificii spatii. Verum incidit vir doctissimus in Syllam cupiens vitare Charybdim; ea enim ratione initia proximum quinque successorum Leonis II corrumpere, eaque anno

uno tardius consignare coactus fuit, ut ex dicendis certo patebit. Recitat ibidem Papebrocius *Relationem de electione ad principes*, et sermonem *in die ordinationis*, extantes inter antiquas formulas Mss. sine principum et Pontificis nominibus, quas adhuc lucem non visisse arbitratur. Verum utraque jam legebatur in libro Diurno Romanorum Pontificum, a Garnerio Parisiis anno mdcxxx typis mandato: Relatio illa in eo libro habetur cap. 2, tit. 3, ubi tamen non *ad principes*, sed *ad principem* missa dicitur. Sermo vero *in die ordinationis* legitur titulo nono, sed sub hoc titulo: *Tertia professio fidei post ordinationem*, scilicet Pontificis Romani. Ex qua titulorum diversitate apparet, vix divinari posse quibus annis eæ formulæ conditæ fuerint, et a quibus Pontificibus prolatae; cum in laudata Relatione semper sermo sit de principibus in plurali, in libro vero Diurno semper de principe in singulari.

6. *Pontifices Romani semper a tribus episcopis ordinati.* — Sigonius in Historia de regno Italiae ad annum dclxxxii scribit, ante Leonem II soli Ostiensi episcopo aliquando tributum fuisse, ut seclusis aliis episcopis Pontificem Romanum consecraret. Sed hanc opinionem refellit Mabillonius in Commentario prævio ad Ordinem Romanum, ex altero ex duobus libellis *de Ordinatione* a se publicatis. In eo enim, uti in Ordine Romano, trium episcoporum mentio in Pontificis ordinatione habetur: « Et accedit unus episcopus, et dat orationem super eum, et recedit; et alter similiter. Accedit tertius et consecrat illum ». Atque hic libellus haud dubie scriptus est ante Pontificatum Leonis II, ejus ordinatio, si attente, prout in Gestis Pontificum et Anastasio descripta est, consideretur, inde etiam idoneum contra Sigonium elicetur argumentum: « Qui superscriptus sanctissimus vir », inquit Anastasius loquens de Leone II, « ordinatus est a tribus episcopis, id est, Andrea Ostiensi, Joanne Portuensi, et Placentino Veliterniensi, pro eo quod Albanensis Ecclesia episcopum minime habuit ». Ubi cum rationem reddidit Anastasius quod pro Albanensi episcopo, cujus sedes vacabat, suffectus sit Veliterniensis; id argumentum est, morem antea fuisse, ut cum Ostiensi et Portuensi episcopis, Albanensis etiam ordinationi Romani Pontificis ministraret. Certe ordinationes episcoporum a tribus episcopis, etiam ante Nicænum Concilium, Romæ factas fuisse colligitur ex facto *Novati*, qui accitos Romam tres episcopos temulentos, hora decima inclusos, adumbrata quadam et mani manuum impositione, episcopatum sibi tradere coegit, scribente Cornelio papa in Epistola ad Fabianum Antiochenum apud Eusebium in lib. 6, cap. 43, unico contentus quidem futurus, si unus ad consecrandum Romanum antistitem tum suffecisset. Plura hæc de re Mabillonius.

7. *Theodorus anno sequenti in sedem Constantinopolitanam restitutus.* — A num. 2 ad 10. Theophanes anno Incarn. secundum Alex. dclxxxvi,

kalend. Septemb. anni dclxxxiv inchoato, de *Georgio* episcopo *Constantinop.* loquens ait, annum ejus patriarchatus tertium numeratum fuisse, cum ageretur sancta oecumenica Synodus, addique. ei post *Synodum* alios tres in dignitate exactos esse, et post hunc, *Theodorum* annos tres sedisse. *Nicephorus* vero in *Chronico Georgio* adscribit annos tres, menses tres; *Theodoro restituto* annum unum, menses tres. Verum major *Theophani* hac in re quam *Nicephoro* fides habenda quoad annos sedis *Theodori* post ejus restitutionem. Ex utroque tamen auctore constat. *Georgii* mortem et *Theodori* restitutionem ante annum sequentem non contigisse, indeque ruunt omnes conjecturæ *Baronii*, quibus probatum existimat, *Theodorum* Acta sextæ *Synodi* falsasse, et cum in eis nomen ejus inter damnatos hæreticos legeretur, nomen *Honorii* in sui locum subrogasse, ac Acta vitata legatis *Romanis* antequam ex urbe regia recederent, tradidisse; cum ea in potestate haberit. Nam certum est, legatos, vel superioris anni fine, vel præsentis initio *Romam* pervenisse; cum *Joannes Portuensis* episcopus, qui unus ex illis erat, consecrationi *Leonis II* interfuerit, eosque Acta *Synodalia* attulisse, quæ non multo post a *Leone* ad episcopos *Hispanos* missa sunt. Neque legati Acta vitata *Constantinopoli* accipere voluissent. Quamobrem et *Leo II* *Hispanis* et *Gallis* recipienda misit, ac in professione fidei a *Summis Pontificibus* emittenda inter sacra Decreta recenseri voluit. Non potuit itaque *Theodorus* Acta, quæ jam in Occidente huc illuc circumferebantur, corrumpere. Sed hac de re jam ante superioris locuti sumus.

8. *Synodus Rothomagensis.* — A num. 10 ad 13. *Sanctum Anbertum* Rothomagensem episcopum inter alia celebrem reddit *Synodus Rothomagensis* ab eo congregata, sed ejus epocha in magna controversiam vocata, quæ ut dirimi possit, referendi hic characteres chronologici, quibus consignatur in *Vita S. Anberti*: « Sub anno Domini Incarnat. dclxxxii, Indict. x, qui erat annus præfati gloriosi regis *Theodorici XII*, et præfati venerandi præstulis pontificatus quintus », verum prior additius quia hoc tempore saltem in *Actis publicis*, anni *Incarnationis* a *Francis* non usurpabantur, ut nunc extra controversiam est. Quare is character, non ab *Aigardo* monacho *Fontanellensi*, auctore illius *Vite* fere æquali, *S. Anberto* notatus, sed a posterioribus intrusus. Præterea *Vincentius Bellovacensis*, in *Speculo Historiali* lib. 23, cap. 100, loco, anno *XIII Theodorici*, habet annum *XVI*, ut legere etiam *Sirmondus* in *Codece Ms. monasterii S. Michaelis* in mari in diocesi *Abricensis* siti, et *Mabilionius* sæculo II *Benedictino*, ubi refert *Vitam S. Anberti* cum *Codecibus Mss.* collatam. *Librarius* cum detrita essent in infima parte lineamenta numeri 3, loco *XVI*, legi *XIII*, qui error non raro occurrit. Quare cum annus *XVI Theodorici* anno dclxxxviii inchoatus fuerit, primisque *Anberti* proficiscatur ab ann. dclxxxiv, quo *S. Au-*

doeno successit, *Synodus Rothomagensis* anno sexcentesimo octogesimo octavo, aut octogesimo nono omnino celebrata, corrente sc. Indictione I vel II, ideoque Indictio IX, non minus in *Vitam S. Anberti* infarta. In ea decretum, ut nemo in abbatem *Fontanellensem* promoveatur præter illius loci monachos, idque statuitur cum ex auctoritate *Privilegiorum* a *Francorum* regibus concessorum, tum ex regula *S. Benedicti*; quæ ab ipsa origine *Fontanellensis* monasterii monachis imposita fuerat, ut testatur *chronographus Fontanellensis* cap. 9. Secundo, decernit eadem *Synodus*, ut monachi *Fontanellenses*, si per abbatum negligentiam ab eadem regula recedant, in pristinum statum reducantur ab episcopis. *Synodo* subscripsere episcopi sexdecim, cum quatuor abbatibus, ex quibus unus est *Audomarus abbas*, quem *Baronius* eundem esse putat ac *Audomarum*, postea *Morinensem* episcopum, de quo mox ago. Verum *Audomarus* ille abbas fuit incerti loci, et longe ante hunc annum *Audomarum* *Morinensem* episcopum mortuum statim ostendo.

9. *Floret S. Aquilinus episc. Ebroicensis.* — Ad num. 13. Ex sexdecim episcopis, qui *Concilio Rothomagensi* subscripsere, septem in diocesis, quas rexere coluntur; *Anbertus* in *Rothomagensi* die nona *Februarii*, *Aquilinus* in *Ebroicensi* die decima quinta ejusdem mensis, qui tamen *Martyrologio Romano* ad diem *XIX* mensis *Octobris* inscribitur, ad quem etiam ejus Acta refert *Surius*; *Avobertus* in *Sagiensi* die *XVI* mensis *Maii*; *Regulus* in *Rhemensi* die tertia mensis *Septembris*; *Desiderius* in *Rhedonensi* die decima octava ejusdem mensis; *Salvus* in *Ambianensi* die vicesima nona *Octobris*; et *Gerebaldus* in *Bajocensi*, die septima mensis *Decembris*. *Baronius Aquilini* tantum et *Audomari* meminit, de quibus ideo hic atiquid dicemus. *S. Aquilini* *Vita* scripta a monacho *Benedictino*, inscriptaque *Audoeno* ejusdem ordinis monacho, ut constat ex ipsius operis *Prologo*. *Aquilinus* conjugem duxerat, ex qua liberis procreavit, sed cum in bello quodam a *Clodoveo* rege II annos tres, mensesque sex tenuisset, et uxor ejus tunc vovisset, se toto anno cum illo continenter victuram, si salvus et incolumis rediret, *Aquilinus* post regnum non annum ut illa, sed perpetuam continentiam promisit, et ex illa die sub tuo tecto manserunt animi conjuncti, carnali consortio separati. Quare mortuo *Eterno* *Ebroicensi* episcopo, cum in ipso matrimonio jam mortuus esset mundo, factus est *Aquilinus* episcopus *Ebroicensis*, et cum duos et quadraginta annos *Ecclesiam* illam rexisset, spiritum Deo reddidit.

10. *S. Audomarus ep. Teratensis et Bono-*
niensis ante hunc annum mortuus. — *Vitam S. Audomari* scripsit auctor anonymus, qui ante *Normannorum* cladem *XIX* sæcæ videtur, quam *Surius* contraxit ad diem *VII* *Septembris*, et interpolavit *Folcardus abbas Silitivensis*, qui sæculo *X* floruit. Eam integram recitat *Mabilionius* sæculo secundo

Benedictino restitutum ad apographum Corboiense, quam interpolatam a Folcardi suspicatur, quod discrete scribit Cointius anno DCXVIII. n. 3. Quidquid sit de auctore interpolationum, anni, quibus dicitur Audomarum Ecclesiam Teruanensem rexisse, utriusque scriptori doctissimo imponere; ex eo enim quod in ea sancti Vita asseratur, eum ordinatum esse regnante Dagoberto rege, et rexisse *Ecclesiam per spatia triginta annorum*, Cointius cum episcopum renuntiatum asserit anno DCXXXVII. qui penultimus Dagoberti fuit, mortuumque anno DCXLVIII. Mabillonius vero anno DCXLVII. Verum hæc verba: *Rexit Ecclesiam per spatia triginta annorum*, non solum non legitur in Vita S. Audomari, et interpolata sunt, ut recte animadvertit Mabillonius; sed etiam a veritate aliena. Audomarum enim subscripsit Privilegio a Drausione episcopo Suessionensi monasterio puellarum extra muros Suessionenses constructo, quod eisdem Drausius concessit Diplomate dato « Augustæ Suessionum, sexto kalendas Julii, anno decimo quarto regni Clotarii gloriosissimi regis », ideoque anno Christi sexcentesimo septuagesimo, ut suo loco ostendimus. Auctor Vitæ S. Audomari diem mortualem ejus non memorat, sed interpolator affirmat eum migrasse ad Christum *V idus Septemb.* quia scilicet videbat eo die de eo fieri Officium Ecclesiasticum. Sed quidquid de die mortuali sit, cum renuntiatus fuerit episcopus Teruanensis urbis regnante Dagoberto, et *S. Achario Noriomiensi episcopo epitulante*, ut inquit anonymus, ideoque ante Dagoberti regis mortem, quo tempore Acharius Noriomiensis episcopus erat ab anno circiter DCXVI. manifestum est, *S. Audomarum* anno sexcentesimo septuagesimo adhuc in vivis fuisse; anno incerto vitam cum morte commixisse; et annos ad minus XXXIII episcopatum gessisse.

11. *Ejus zelus et labores.* — *Morinensis* diocesis duas amplectebatur civitates *Theruanam* et *Bononiam*, et episcopus pro temporum occasione in alterutra sedebat, ut ostendit Malbrancus lib. 3 de Morinis. Utrouque *Audomarum* fervidas ad populum conciones habuit, magnam hominum multitudinem ad Christianam fidem perduxit, et frequentibus miraculis ac Prophetiæ dono inclaruit. Severissime persecutiones, inquit Malbrancus citatus, et sacerdotum penuria effecit, ut in gente Teruanensi, que suapta indole, propter morum feritatem et insolentiam ad pravam esset proclivior, vix ullum religionis vestigium restaret. Siquidem Breviaria omnia et Mss. Codices tradunt, *Audomarum* Teruanenses, cum eos primum adit, omnino comperisse depravatos, sana ad ejus dicta obdruisse, plurimum denique desudasse, priusquam in latum Ecclesie gremium adduxerit. *Teruana* seu *Terouan* a Carolo quinto Hispaniarum rege et imperatore anno MDLII excisa, sedes translata est *Bononiam*; parte tamen prædii seu diocesis episcopis Audomarensi et Yprensi contributa.

12. *S. Benedictus Bisopus fundat monaste-*

rium Giruense. — Beda in Vita S. Benedicti Biscop¹ abbatis Wiremuthensis, et successorum ejus lib. 1, cap. 7. postquam locutus est de fundatione monasterii Wiremuthensis, juvante Egfrido Northumbrie rege facta, ait: « Venerabilis Benedicti virtute, industria, ac religione rex Egfridus non minimum delectatus, terram quam ad construendum monasterium ei donaverat, quia bene se ac fructuose donasse conspexit; quadraginta adhuc familiarum data possessione augmentare curavit (familie nomine Beda *carucatam* intelligit, que erat terre portio unius aratri culture quolibet anno sufficiens): ubi post annum missis monachis numero ferme decem et septem, et præposito abbate ac presbytero Ceolfrido, Benedictus consulto, ino etiam jussu prælati regis Egfridi, monasterium B. Pauli Apostoli construxit, ea duntaxat ratione, ut una utriusque loci pax et concordia, eadem perpetua familiaritas conservaretur et gratia, etc. » Situm erat monasterium illud S. Pauli ad Tinam fluvium Giruensi, vulgo *Jarrow*, ex quo Giruense S. Pauli monasterium dictum est. Beda illud incolbit, sed a Danis postea semel et iterum destructum fuit. Porro monasterium Giruense hoc anno fundatum, ut scribit Wigorniensis, et testatur vetus inscriptio parieti Ecclesie quondam insculpta, recitata a Bolando in Vita S. Benedicti Biscopi ad diem XII Januarii, quo colitur: *DEDICATIO BASILICÆ S. PAULI VII. KL. MAI ANNO XVI EGFRIIDI REG. CEOLFRIIDI ABB. EJUDEMQUE ECCLES. DEO AUCTORE CONDITORIS ANNO IV. Regnum Northumbriæ iniiit, Egfridus ann. DCXXX, die xv Februarii.* Quare ea inscriptio posita anno DCXXXV, quo *S. Ceolfridus*, quem Beda citatus ait, a primis instituti monasterii prioris *cordiis* adjulorem Benedicto Biscopo pro omnia strenuissimum adfuisse, ante diem XXIV Aprilis annum IV regiminis sui inchoarat. Eandem inscriptionem referit Mabillonius in Notis ad Vitam S. Benedicti Biscopi ex Waræo et Monastico Anglicano qui loco, *anno XVI Egfridi regis*, habent, *anno xv Egfridi regis*. Verum mendose ibi ea descripta, quia an. xv Egfridi die xv mensis Februarii anni DCXXXV terminatur, et hæc Epigraphe scripta est eodem anno, die XXIV mensis Aprilis, ideoque anno regni ejus XVI inchoato.

13. *Britanni a Kentuino rege fugati.* — *Britanni*, qui adhuc montes et insula mediterranea occupabant, a Saxonibus jam numero pluribus, et potentia majoribus plerumque facile oppressi. Hinc Westmonasteriensis scribit: « Anno gratiæ DCXXXII, Kentuinus Occidentalium Saxonum rex, Britones bello aggressus est, eosque male resistentes, victoriosos, ac vehemens cæde et incendiis usque ad mare fugavit », quod et Wigorniensis hoc anno habet, et Huntindoniensis lib. 2, pag. 318, qui hoc prælium cum anno VII regni Kentuini alligat, et Ethelverdis lib. 2, cap. 9, qui dicit id contigisse *post biennium* a Concilio Hatfeldensi, et obitu abbatis *Hildæ*. Quare perperam in antiquiori et in recentiori chronologia Saxonica prælium istud

referatur ad annum præcedentem. qui sextus tantum erat *Kentūni* regis.

14. *Mortur S. Humbertus abbas Maricolenis.* — Obiit hoc anno *S. Humbertus* abbas Maricolenis. quem *Huebaldus* in *Vita S. Aldegundis* ait, depositionis suæ diem prænoscentem, *lineas vestes ad usum exsequiarum suarum ab ipsa virgine* postulasse. Quare cum *S. Aldegundis* mortua videatur anno *DCLXXXIV*, ut ibidem dicemus, hujus sancti obitus recte hoc anno a *Coinfo* consignatus. In loco secus alveum *Sambre*, quem priores *uricote*

Maricolas dixere, vulgo *Maroilles*, impetrata a *Cameracensis* sedis episcopo licentia, oratorium construxit. in quo viros sub habitu monasticæ conversationis constituit, et post aliquod tempus haud procul extruxit aliud cenobium, quod processu temporis, pulsis monachis, clericis *Cameracensibus* concessum fuit. Hæc ex ejus *Vita* ab anonymo monacho *Maricoleni* scripta, et a *Bollando* ad diem *XXV Martii*, ac *Mabillonio* secundo seculo *Benedictino* recitata.

LEONIS II ANNUS I. — CHRISTI 683.

1. *Leo II papa.* — Annus Christi sequitur sexcentisimus octogesimus tertius, *Indictione undecima*, quo, ubi *Ecclesia Romana* pastore vacasset (ut diximus ex *Anastasio*) anno uno, mensibus septem, ac diebus quinque, tandem accepit *Leonem* Pontificem hujus nominis secundum, creatum, sive potius ordinatum decima quinta mensis *Augusti*. De cujus ordinatione hæc apud eundem *Anastasiū*: « *Suprascriptus sanctissimus vir ordinatus est a tribus episcopis, id est, Andrea Ostiensi, Joanne Portuensi, et Placentino Veliternensi, pro eo quod Ecclesia Albanensis episcopum minime habuit* ». Hæc ipse, qui et de ejus doctrina atque moribus ista scribit: « *Leo natione Siculus, ex patre Paulo, vir eloquentissimus, in divinis Scripturis sufficienter instructus, græca latinque lingua eruditus, cantilena et psalmodia præcipuus, et in earum sensibus subtilissima exercitatio limatus, lingua quoque scholasticus, eloquendi majori lectione polita, exhortator omnium bonorum operum, plerisque (pluribus) florentissimam ingrens scientiam, paupertatis amator, et erga inopum provisionem non solum mentis pietate, sed et studii sui labore sollicitus* ». Hæc de ejus moribus atque scientia *Anastasius*. Jam vero reliqua prosecuamur.

2. *Legati Romam redeunt depravata Acta Synodalia referentes.* — Ubi autem arbitrio imperatoris confirmantis electionem *Romani Pontificis* *Leo* papa Pontificatum administrandum accepit, idem imperator detentos hactenus legatos *Apostolicæ Sedis Romam* redire permisit, quibus et *Syno-*

dalia *Acta* a *Theodoro* (ut diximus) depravata, non (ut præ se tulit) castigata, eademque græce scripta, *Romam* ad *Pontificem* perferenda tradidit; quæ accepta *Leo* latinitate donavit. Fuisse in eis nomen *Honorii* inter damnatos hæreticos numeratum inventum, prout eadem quæ præ manibus habentur *Acta* præ se ferunt, atque *Anastasius* assentitur, qui tamen in *Agathone* (ut vidimus) dum agit de eadem *Synodo* numeratque singulas *Actiones*, atque res gestas in eis, recensetque damnatos hæreticos singulatim, nullam de *Honorio* habuit mentionem: ut intelligas, in legitima *Synodo*, *Actisque* ejus temporibus *Agathonis* nihil peritus (ut anno superiori demonstratum est) adversus *Honorium* papam fuisse a *Patribus* definitum, imo neque tentatum; secus vero postea, ubi ex hac *vita* subductus est *Agatho*. Quas enim invenit a majoribus scriptas collegit *Anastasius* ipse res gestas *Romanorum Pontificum*, et quæ de singulis sextæ *Synodi Actis* reperit narrata in *Agathone*, ea in *Lucem* prodidit, et quæ in *Leone* pariter; sed quæ in *Agathone*, eadem fuisse germana *Synodi Acta* summam præstricta liquet, quæ vero in *Leone*, eadem ex corruptis (ut vidimus) ejusdem sextæ *Synodi Actis Romam* missis, cum damnatione *Honorii* recepta esse a *Leone* Pontifice, credita sunt a pluribus *testificatione litterarum ipsius Leonis*, existimantes nimirum eas illius esse; nulla de illis habita exacta in re tanta (ut opus fuisset) investigatione.

3. Quæ si germanæ probari possent, tunc aliorum de duobus oportuit evenisse: vel quod eam

iniquissimam conditionem necessitas temporis Leonem subire coegerit, ut si id non fecisset, damnata hæresis iterum revivisset, Actaque Synodalia adversus eam abolenda fuissent: vel quod Leo præteritarum rerum ignarus nescisset, ipsa Acta legitima sextæ Synodi, atque ipsum præterisset, quæ de scriptis Honorii Epistolis vel per Joannem Pontificem, vel per Maximum abbatem declaratio, sive defensio præcessisset. Sed horum neutrum in Pontifice culpa caruisset. Cæterum versarum in profunda rerum obscuritate, ut nonnisi manu tentantes dubie incedere fas sit, cum præsertim quæ reperiuntur Leonis Epistolæ omnino fide careant, ut quæ dicuntur inferius demonstrabunt. Quicquid sit, illud unum assertum sæpe superius et multipliciter demonstratum, quod verum certumque existat, firmissimum semper erit, et omni ex parte inconcussum atque solidum permanebit, nempe Honorium nequaquam fuisse hæreticum, neque in legitima Synodo esse damnatum, vel potuisse jure damnari: adeo ut quæcumque adversus hæc, et a quocumque dicta fuerint, necesse sit penitus evanescere. Quamobrem magis ipse Leo, si quæ feruntur, vere ipsius essent Epistolæ, indigerent apologia quod cedere visus esset Græcorum imposturæ de Honorii asserta falsa damnatione: at ipsæ esse adulterinæ, penitus convincuntur.

4. Sed antequam de fide Leonis Epistolarum exacta discussio fiat; quæ acciderint condemnatis hæreticis Romam Constantinopoli missis, cum legati redire in Urbem, ex Anastasii verbis hic describamus: sic enim se habent: « Verumtamen suprascriptos defensores malorum hæreticos, Macarium, Stephanum, Polychronium, et Anastasium, dum nolent a suo recedere proposito, per diversa monasteria Leo retrusit. Qui prædictus sanctissimus Leo absolvit duos viros in percipienda communione, qui de regia urbe cum prædicto Macario, et cæteris in Romam directi sunt civitatem, necdum a Synodo anathematizatos, id est Anastasium presbyterum, ac Leontium diaconum Ecclesiæ Constantinopolitanæ in die sancto Theophaniæ, exponentes videlicet per propria scripta fidem suam, juxta quod et S. Synodus determinavit, anathematizantes videlicet omnes hæreticos, sed et suprascriptos viros complices, quos sancta Synodus, vel Sedes Apostolica anathematizavit ». Hæc de restitutione lapsorum ex veterimo Ecclesiæ more, ut alienius nominis hæretici palinodiam recaptaturi ad Romanam Ecclesiam mitterentur.

5. *Epistolæ Leonis papæ circa sextam Synodum apocryphæ demonstrantur.* — Jam vero maximi momenti rem aggrediamur, disquirere scilicet de fide Epistolarum Leonis Pontificis; utpote quibus cum magnopere infametur nomen Honorii, tamen magis ipsius Leonis fama labefectatur: etenim Prophetis improbis a Homine exprobratum est¹, quod occiderent qui non morerentur, et vivi-

ficarent eos qui non viverent, dum scilicet damnarent eos quos Deus salvaret, absolverent vero illos quos divina justitia condemnaret. Antequam autem Leonis papæ Epistolarum lectio subjiciatur, hic reddendæ erunt litteræ Constantini imperatoris ad eundem Pontificem datæ, quibus dum de rebus in Synodo gestis eundem reddidit certiorum, se ejusdem Synodi Acta ad ipsum misisse significat, rogatque demum, ut quam citius possit apocrisiarium Constantinopolim mittat. Est autem ejusmodi imperatoris Epistolæ titulus:

6. « Leonis sanctissimo et beatissimo archiepiscopo veteris et clarissimæ Urbis Romæ et œcumenico papæ ». Et post hæc ista habet adjecta: « Missa est mense Decembri, Indictione decima ». Hic jam insurgunt difficultates, quæ de impostura suspicionem saltem non levem ingerant. Etenim cum primæ ad Leonem missæ hæc litteræ ceaseantur, quibus de rebus in Synodo gestis certior redditur: quomodo accidisse potuit, ut cum Leonem Pontificem mense Augusto (ut vidimus ex Anastasio) creari contigerit, nonnisi post quatuor menses ad eum scriperit imperator? Sed et quomodo decima Indictione scripta ab eo Epistola dicitur, data hoc anno mense Decembri, quo tempore duodecima esset Indictio, quæ jam a mense Septembri fuerat inchoata? Sed demum in Codicem irrepsisse, ut decima pro duodecima fuerit errore descripta: non enim adeo rigidi censores sumus, ut pro uno vel altero, qui in numero reperiatur error, si alia concordent, mox arguamus Epistolam esse spuriam, ac proinde rejiciendam; secus vero, si quæ in ea leguntur, ex multis argui possint erroris. Ut autem in Græcorum scriptis haud ita secure absque trepidatione libereque incedere licet, ipsamet sextæ Synodi Acta demonstrant (ut alia ad hæc testimonia adducere non sit opus) ubi de fermionibus ad quintam Synodum additis publicam inspectionem fieri conigit. Sed jam ipsam imperatoris videamus Epistolam, quæ latine reddita sic se habet¹:

7. « Cælorum æternum regnum et beatitudinem expetentes, et ad spirituales adoptionem pie nostra consilia dirigentes, ea meditatur ac gerimus, quibus studia nostra bene evnire possint. Quid igitur Dominus in Evangeliiis² pollicitus est? Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Ad hoc autem promissum, quo ad divinam cognitionem extollitur, et adoptionis nobilitatem assequimur, pervenire cupientes, ipsumque Christum imitantes a quo sumus corona redimiti, qui que in seipso omnia Deo reconciliavit; ad pacem et concordiam adducere studemus nostram Christi amatissimam Rempublicam. Præcipue vero nobis curæ est sanctarum Dei Ecclesiarum ordo; assidueque hoc propiciamus, ut unitatem fidei conciliemus. Quamobrem valde succensuimus, nec modice potuimus ferre tantum hoc, quod diuturnitate temporis corro-

¹ Ezech. XIII.

² Act. tom. II. Ep. Rom. Pent. in Leone II. — ² Matth. V.

loratum est dissidium, ut ab infidelibus ii qui Christum diligunt irriderentur, illisque lætitiæ fuerint odia inter se Christianorum. Nam illorum oppugnationem omittentes, alii in alios linguas quasi novaculam acutam maledictis et conviciis armabant, fidemque dissensionibus discindebant.

« Hæc ante ætatem nostram cœpta, et ad tantam progressa malitia, ut insanabile illud malum esse videretur, comprimere, difficile ac molestum erat, molestius vero præfermittere. Irritabant Deum, nostram quoque mansuetudinem irritabant. Non aliter igitur morbum Ecclesie opprimentem curare in animum induximus, quam ut Dei sacerdotes et cultores, taliumque curatores malorum ad deliberationem, et consilia habenda hortaremur. Compluribus enim Ecclesia impressionibus hæresum periculose ægrotavit: at non aliter Orthodoxiæ accepit medicinam, quam piorum et Christi amantium imperatorum adhortatione, sacerdotum vero a Deo institutorum consiliis ac cœtibus.

8. « Quapropter sancti papæ Agathonis beatitudinem ipsi apicibus nostris sumus hortati, ut aliquot mitteret, qui ejus personam obtinerent ». Ille siste gradum, quod offendiculum haud facile superandum occurrit. Apertum siquidem convincitur esse mendacium, quod his litteris dicitur, de Synodo cogenda scriptas esse litteras imperatoris ad Agathonem: siquidem nullæ ea de re ad Agathonem, sed ad prædecessorem ejus Donnum Pontificem eo argumento date fuerunt litteræ, id testante ipso imperatore in litteris ad Georgium, idque pariter asserente Agathone in Epistola ad imperatores scripta, id etiam Actibus Synodalibus, id denique Anastasio Bibliothecario et aliis affirmantibus. Sed reliqua prosequamur:

9. « Cæterisque sanctissimis præsulibus denunciavimus, ut sibi quisque subditos venerabiles sacerdotes convocantes, omnes simul in nostram a Deo conservandam et regiam urbem convenirent, ut putrefacti, et scandalizantis membri inutilitatem exciderent, cum maxime nollet curam recipere, cæterumque Christi corroborarent corpus doctrina et cataplasmatibus pietatis. Expediit enim ut evangelice dicitur ut unum membrum pereat, et conservetur totius Ecclesie plenitudo. Et quidem ex nostra advocazione et jussione, cum et ii qui a parte sunt vestræ beatitudinis, et qui cum ipsa post ipsam solum obtinent sanctissimi patriarche, cæterique omnes alii episcopi convenissent, et cœdissent una cum nostra pietatis studiosa tranquillitate, de fide tractatus est habitus.

« Cumque profinus suggestionem sancti papæ Agathonis ad potestatem nostram ii qui vice ejus fungebantur, obtulissent, nempe Abundantius, et Joannes sanctissimi episcopi, Theodorus, et Georgius Deo amabilissimi presbyteri, et Joannes Deo amabilis archidiaconus, et Constantinus venerabilis hypodiaconus et Theodorus, Deo amabilis presbyter Ecclesie Ravennæ, qui que cum ipsis eam serenitati

nostræ porrexerunt: quam cum jussissemus omnibus audientibus recitari, sane nec adulterate fidei characterem in ea perspeximus.

« Perpernis enim Evangelicis et Apostolicis vocibus, comparatisque eum ipsa iis quæ a sanctis et universalibus Conciliis statuta ac definita sunt; collatis præterea testimoniis, quæ afferbat, cum paternis libris: nihil non concinens inventum est, ac nihilum immutata veræ confessionis ratio in ea perspecta. Ac veluti principem Apostolici chori, primique loci antistitem Petrum contuiti sumus mentium nostrarum oculis, totius dispensationis mysterium divinitus eloquentem, verbaque hæc per eas litteras Christo facientem¹: Tu es Christus Filius Dei vivi. Nam ipsum totum Christum nobis sacre ejus litteræ disserendo exprimebant: quod omnes libentibus animis sincereque accepimus.

10. « Solus autem cum iis, quibuscum abreptus est, deficit a nobis Macarius, qui pro suo nomine felix non est, is qui Antiochenium urbis præsul fuit: ab jugo Christi se subduxit, et a sacerdotali conventu exiit, ac renuit sanctissimis Agathonis litteris assentiri, veluti in ipsum coryphaeum ac principem Petrum insauiens. Non defuere monita, crebra hortatio adhibita est ei: omnes enim conversionis vias monstravimus, quid non dicentes? quid non molientes atque intendentes? eorum maxime quæ a sacerdotali collegio separant. Abentem sequebamur ac retinebamus: ob commiserationem viscera nostra dilacerabantur, cum ille disjungeretur a Domini grege. Sed facies meretricis facta est ei, ac inverecundia induit personam, unaque exhortatione et pietatem depulsi: non enim intellexit, ut intelligeret, et verbum sanctum abominatus est. Cur autem in hac narratione longiores sumus, cum ea in Actis subtilius, et accuratius explicentur? Quæ cum ad vos missa sint; omnium que mota et tractata sunt, cognitionem investigate. Quoniam vero ita obduruit, ac in nervum ferreum cervicem intendit, faciemque suam fecit ferream, aures aggravavit, ne audiret; et cor statuit pervicax, ne exaudiret legem: Lex enim de Sion exit, ab Apostolico montis cacumine doctrina: propterea sanctum et universale Concilium eundem insanum Macarium cum ejus hæresos sociis pontificali habitu nudavit.

11. « Ipsi vero scriptis precibus serenitatem nostram communiter vobis precati sunt, ut se ad vestram beatitudinem mitteremus. Sic igitur fecimus, eosque ad vos misimus, vestro paterno iudicio omnem ipsorum causam permittentes. Sacram autem ac venerabilem definitionem sacrum Concilium edidit, cui et subscripsimus, ac piis nostris Edictis eam sancivimus, alibi toti omni Christi amanti populo nostrum, ut fidei ibi perscripte obsequeretur, nec ullam prorsus hæreticam sectam comminisceretur.

« Gloria Deo, qui gloriosa facit, ac fidem apud

¹ Math. xvi.

nos integram conservavit. Quomodo enim id facturus non erat in ea Petra super quam ipse Ecclesiam fundavit¹, ac prædixit nunquam fore ut porte inferi hæreticis insidiis adversus eam prevalerent? a qua tanquam e caelorum convexis veræ confessionis sermo effulsit, animas diligentium Christum illustravit, suscitavitque refrigeratam Orthodoxiam. Hæc, respiciente nos et adjuvante Deo, confecimus, Christiane oves in unum gregem adduximus, quæ a mercenariis pastoribus, qui nec pastores sunt, amplius non decipiuntur, nec luporum præda sunt, sed ab uno, et solo pastore bono pascuntur, quicum et vos pascere ac pro ovibus animam ponere jussi estis.

12. « Quamobrem viriliter age, et confortare, et verbi gladio accingere, cumque exacte zelo divino: sta firmus propugnator pietatis, omnemque hæreticum auditum et introductionem præcidere stude, quemadmodum et primitus Judaici auditus sensum gladio percussens Petrus abstulit, legalis et servilis synagogæ præsignificans surditatem. Extende securim spiritus, et omnem arborem ferentem fructus hæreseos aut immuta erudiendo, aut canonicis pœnis excide, et igni future gehennæ trans mitte: ut præcis is omnibus quæ fidem labefactant, valens sit atque integrum Ecclesiæ corpus pace spiritus connexum et coagmentatum: qua stante et immota, conquassatur inimicorum factio atque impugnatio. Per petram fidei confirmatur solium nostræ serenitatis, consilia et conatus potestatis nostræ ad communem utilitatem diriguntur, ac totius Romane Reipublice status cum tranquillitate fidei tranquillatur.

« Hortamur porro vestrum sacratissimum veritatem, ut quamprimum mittat designatum ab ea apocriusarium, ut is in regia et a Deo conservanda nostra urbe degat, et in emergentibus sive dogmaticis sive canonicis, ac prorsus in omnibus Ecclesiasticis negotiis vestræ sanctitatis exprimat ac gerat personam. Vale in Domino beatissime, et pro potestate nostra quam maximo studio orare intendite ». Subscriptio piissimi imperatoris. « Deus te in multa tempora custodiat, sanctissime, et beatissime pater ». Hactenus ad Leonem papam imperatoris litteræ.

13. Quæ vero ad Constantinum reddita habetur Leonis Epistola, arguitur in multis impostura esse: etenim ipsa in fine data scribitur nonis Maii, Indictione decima. Verum in textu hæc his contraria habet: « Denique legatos hujus Apostolicæ Sedis matris vestre Romane Ecclesiæ, pietatis vestre famulos, id est, Theodorum, et Georgium presbyteros, et Joannem diaconum filios nostros, atque Constantinum subdiaconum regionarium sanctæ nostræ Ecclesiæ, una cum personis quæ cum eis profectæ fuerant, quæ a predecessore meo Apostolicæ memoriæ Agathone papa per octavam Indictionem pro causa fidei, vestra pietate jubente, illic

directæ fuerant, per nuper elapsam decimam Indictionem, mense Julio, cum divalibus clementiæ vestre apicibus et Synodalibus gestis cum magno jucunditatis gaudio in Domino exultantes suscepimus ». Hæc, inquam, cum in ea scripta reperiantur, manifesti erroris arguuntur. Etenim quomodo per elapsam decimam Indictionem, mense Julio scribit se accepisse litteras et alia Synodi monumenta, si reddite ipsæ litteræ habentur mense Maio, decima Indictione? Sed quomodo mense Julio potuit Leo suscepisse legatos una cum litteris, si cum decem tantum mensibus sedisse ipse Pontifex reperitur, ad dictum Julium mensem minime potuerit pervenisse, quem creatum constat (ut dictum est) Augusto mense?

14. Quæ prætera ratio temporis, ut scriptas litteras ab imperatore ad Leonem mense Decembri, inchoata jam duodecima Indictione, eas ipse dicat se accepisse decima Indictione? Vides, lector, undique nutare, quæ solido veritatis fundamento carent. Sed levia dixeris plane hæc, cum audieris quæ in quatuor reliquis Epistolis ejusdem Leonis nomine scriptis reperitur absurda, et nonnisi manu impostoris formata portentosa. Optassem quidem omnes has hic tibi ob oculos descriptas proponere Epistolas, nisi veritus essem te earum fuisse nimia prolixitas pertæsum, et penitus fastidio superatum: at præstitissem hoc nihilominus, nisi ipsæ euse secundo tomo Epistolarum Romanorum Pontificum extarent, ubi quisque pro animi arbitrio legere valeat. Sed ne videamur præterisse ob id eas, quod nomen Honorii inkametur; accipe quæ de eo cum aliis damnatis hæreticis habeantur in prima Epistola ad Constantinum:

15. « Pariter anathematizamus novi erroris inventores, id est, Theodorum Pharanitanum episcopum, Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum Constantinopolitanæ Ecclesiæ subversores magis quam præstules, nec non et Honorium, qui hanc Apostolicam Ecclesiam non Apostolicæ traditionis doctrina illustravit, sed profana proditione immaculatam fidem subvertere conatus est. Et omnes qui in suo errore defuncti sunt, similiter anathematizamus ». Hæc ibi. At quantum sunt ista indigna Leone! Compello auctorem qui scripsit: Quomodo tua sententia inter damnatos Honorium numeras, si tuamet assertione eos tantum defunctos condemnare te dicis, qui in suo errore defuncti sunt? Quid ais? In communicatione Catholica Honorius est defunctus, an non? Utique necesse habes asserere, in communicatione esse defunctum, quem publico funere Romana Ecclesia sepelivit inter sanctos Pontifices in Ecclesia S. Petri, et ut Catholico Pontifici eidem in omnibus parentavit. Ergo etiamsi darenus Honorium in errorem aliquando lapsum, oportuit ab errore desisse ante obitum suum, cum eum post obitum, ut Catholico Ecclesia Romana colerit; ob idque etiam tua sententia vindicari idem Honorius e numero damnatorum debuisset.

¹ Matth. xvi.

16. Sed videamus cujus sint fidei reliquæ quatuor quæ ejusdem Leonis nomine datæ extant Epistolæ in Hispaniam, quarum prima inscripta legitur ad omnes Hispaniæ episcopos, secunda ad Quiricum episcopum, tertia ad Simplicium comitem, quarta vero ad Ervigium regem, omnesque ejusdem argumenti, nimirum quod absoluta OEcumenica Synodo, ipse in Hispaniam mittat per Petrum notarium regionarium ejus fidei definitionem, acclamatorium insuper sermonem Synodi ad imperatorem, nec non ejusdem imperatoris Edictum; quo ipsorum omnium subscriptionibus munirentur, quæ in OEcumenico Concilio slatuta fuissent. Parcimus, inquam, hic eas omnes describere, ne nimia prolixitate (ut diximus) te obrui conqueraris: habes ubi legas in tomo secundo Epistolarum Romanorum Pontificum. Hic tibi tantum ex eis ea loca reddemus, quibus eadem possint argui impostura.

17. Atque illud primum, quod ad tempus spectat, dum in singulis istis Epistolis asseritur ipsam OEcumenicam Synodum absolutam fuisse nona Indictione; posse indulgentem ejusmodi dissimulari error, si semel id dictum, in uave ipsorum tantum reperiretur assertum, incusando librarii oscitantiam, qui loco decimæ nonam posuerit. Verum cum id in singulis haud obiter positum, sed asseritum et inculcatum sæpius h.æatur; non eos Leonis Epistolas, quem ea quæ sunt temporis minime præterisse potuerunt, sed potius Leonis nomine suppositas esse, quilibet poterit facile existimare. Porro OEcumenicam Synodum decima jam inchoata Indictione absolutam fuisse, novissima ejusdem Acta declarant: ut de his jure dubitari non possit. Hæc igitur cum in singulis inventiantur Epistolis illis, singulas arguunt falsitatis. Jam vero graviora, quæ privatim reperiantur in singulis, videamus.

18. In Epistola, quæ ad Hispaniarum præstes scripta est, hæc habentur: « De diversis autem Conciliis huic S. Apostolicæ Sedi, cujus ministerio fungimur, subjacentibus, archiepiscopi sunt a nobis destinati, qui cum pio principe, simul et omnibus qui ejus mandato convenerunt Ecclesiarum præsulibus præsidentes ac considerantes, primum quidem sancta quinque universalis Concilia, etc. » Revolvantur Synodalia Acta ejus Sextæ OEcumenicæ Synodi, an inveniri possit vel unus archiepiscopus, qui Roma missus Synodo interfuerit. Cum autem id minime sit reperiri, valde hæc de impostura roborant argumentum. Sed et quod a se eos esse destinatos archiepiscopos dicat, seorsum hos ponens ab eis quos ab Agathone refert missos esse legatos: plane significare videtur, temporibus ipsius Leonis etiam Synodum perdurasse, quam quidem ante Agathonis obitum fuisse absolutam, ejus Acta significant. Videturne ista tibi quæ dissimulari ut levia queant, vel quæ possint adscribi librariis dormitantibus? minime gentium puto. Sed reliqua disquiramus.

19. Quæ sequitur ordine Epistola Leonis nomine, data legitur ad Quiricum fratrem, episcopum utique in Hispania positum. Quod autem post generales litteras ad omnes Hispaniarum episcopos datas, alias seorsum ad Quiricum scriperit; primum hunc ipsum Hispaniarum par esse existimare. Sed quid hoc est? In generali Hispaniarum Concilio, quod hoc anno Toleti celebratum est quadraginta octo episcoporum, præter viginti septem, qui per vicarios interfuerunt; et in alio itidem Toleti anno sequenti habito, inter episcopos decem et septem, qui præsentibus fuerunt, nullus ejus nominis Quiricus reperitur subscriptus alicujus civitatis episcopus. Quis fuit ergo iste Quiricus? Erit plane, lector, ut ex his etiam quam perspicue coarctas imposturam. Quod enim scisset qui eas litteras scripsit, ejus nominis antistitem præfuisse Ecclesiæ Toletanæ, existimavit eundem adhuc his temporibus fuisse superstitem, ob idque ad ipsum Quiricum ut primum seorsum ab aliis honoris causa eodem argumento illas privatim dedisset litteras; sed falsa existimatione deceptus; siquidem jam ante annos septem (ut vidimus) vita functo Quirico, subrogatus illi fuerat Julianus qui Concilii Toletani, tam præsentis, quam sequenti anno celebratis, primo loco reperitur esse subscriptus, sicut et superius duodecimo Toletano, Quiricus autem undecimo Toletano celebrato anno Domini sexcentesimo septuagesimo quinto. Potuissetne præterire Leonem Pontificem, jam longe ante esse defunctum Quiricum, et in locum ejus fuisse subrogatum Julianum? minime quidem, cum metropolitani recessu creati suæ professionis statim solerent ad Romanum Pontificem litteras dare, palliumque ab ipso petere. Vides igitur, lector, quam perspicue, toto (ut aiunt) celo, delegi callidas imposturas, ita veritate exigente, vindice Deo, ut mendacia non queant adeo colorari, quin aliqua ex parte, quæ sint, possint intelligi.

20. Ad Simplicium vero comitem, quæ sequitur Leonis nomine inscripta habetur Epistola. Ejus nominis nullus certe legitur in serie illa numerosa comitum, qui hoc anno interfuisse tertio decimo Toletano Concilio in ejus Actis leguntur, omnes numero viginti duo. Sed non adeo severi censors sumus, ut ob id unum rejiciendam esse eam putaremus Epistolam.

Verum audi quæ non ferenda sint in alia Epistola, quæ data ab eodem Leone ponitur ad Ervigium Hispaniarum regem, dum in ea ista leguntur: « Per nonam nuper elapsam Indictionem piissimus atque Christianissimus noster, imo Dei Ecclesiæ filius imperator ad Apostolicæ memoriæ nostrum decessorem Agathonem papam atque Pontificem scripta imperialia dirigens, altatim hortatus est, ut a sancta Apostolicæ Sedis Ecclesiæ de omnibus adjacentibus ei reverendis Conciliis legatos, tam de Ecclesiarum præsulibus, quamque de aliis ordinibus Ecclesiasticis, cum dogmaticis litteris, venerabiliumque Patrum libris ac testimoniis instructos,

in regiam Constantinopolitanam urbem dirigeret, etc. » Quæ omnia falsitalis multipliciter arguuntur.

21. « Primum enim omnium in his patens mendacium redarguitur, quod ejusmodi argumenti litteras non ad Agathonem imperator scripsit; sed ad ejus prædecessorem Donum Pontificem, quod et superius ostendimus ex ipsis litteris Agathonis, et aliis ab imperatore ad Georgium datis, nec non ex ipsis Actis sextæ Synodi. Quod insuper eas esse scriptas tradit ab imperatore nona Indictione, æque falsissimum deprehenditur, eo quod illic ad Donum litteræ imperatoris datæ reperiantur Indictione sexta, prid. id. Aug. Sicque omni ex parte eadem litteræ convincuntur fuisse mendaces, atque plane quæ Leonis adscribantur indignæ. At hæc non tam pro defensione Honorii, quam Leonis, a nobis dicta sunt: siquidem Honorius his non indiget, qui isdem suis litteris, quibus videtur condemnatus, absolvitur; Leo autem condemnando Honorium (si fecisset) gravi se crimini obligans, in seipsum potius sententiam dixisset.

22. Quod rursus spectat ad easdem litteras a Leone in Hispanias missas, hæc indicia inus aliquas scriptas esse de his Epistolas ab eodem Pontifice in Hispanias: id enim Acta Synodalia decimæ quartæ Synodi Toletanæ demonstrant: sed diversas hæc ab illis fuisse, quæ sunt superius dicta, declarant. Quibus et ad evidentiorum demonstrationem accipias, quod cum in litteris illis dicantur illi in Hispaniam non ipsa Synodalia Acta, sed tantum definitio Synodi, Edictum imperatoris, et Synodi sermo acclamatorius ad eundem, minima quidem Actorum pars; in Synodi vero Toletanæ decimæ quartæ canone secundo testentur episcopi, se accepisse cum Leonis Pontificis litteris ipsa integra gesta Synodalia: « Per quæ (quod ipsi aiunt) omnis ordo gestorum, gestaque ordinum dilucide, ut acta sunt, nostris sensibus paterunt »: utique eas litteras diversas esse ab illis, quæ vere Leo Pontifex scripsit, apparet. Sed jam agamus de ipso Concilio Toletano.

Hoc igitur anno pridie nonas Novembris habita est Synodus Toletana decima tertia ordine posita, ipsius Ervigii regis anno quarto inchoato mense Octobri, quo (ut dictum est superius) creati confligit. In sequenti Synodo Toletana nominatur istud Concilium generale, eo quod ex omnibus Hispaniæ provinciis una simul convenissent episcopi omnes quadraginta octo, vicarii vero episcoporum viginti septem.

23. *Concilium Toletanum decimum tertium.* — Interfuit huic Toletano Concilio ipse Ervigius rex, prælocutusque in Synodo, Patres hortatus est ad Ecclesiasticam disciplinam optime disponendam; tomunque offerens legendum, inde e Patrum consensu discessit, liberam illis relinquens de omnibus agendi facultatem. Lectum deinde est volumen regis, quo indulgentia continebatur concessa illis, qui tempore prædecessoris regis Wambæ tyrannum fuerant consecrati, insuper relaxatio tri-

bulorum usque ad regni sui annum primum debitorum.

His et aliis auditis, ac recitalis, quæ ad firmandam Catholicam fidem spectare viderentur, tredecim a Patribus sancti sunt canones, tum de his quæ rex ab eis decerni petierat, tum de aliis causis Ecclesiasticis: in quibus plane eluxit modestia regis, cum per episcopos sanciri vellet, quæ regis videntur esse juris, nempe de restituendis in pristinos honores, et bona, qui sectati tyrannum fuissent, et alia hujusmodi: ut nihil magis cupere viderentur ipsi reges, quam civilia etiam quæque negotia ad episcopale forum referre. Unde magis, lector, deprecios nostra miserima tempora quibus nihil sollicitius, vigilantius, ac vehementius præsidet provincialium agant, quam ut Ecclesiasticum tribunal solitarium reddentes, causas Ecclesiasticas in sæculare iudicium quibusvis prætextibus trahant.

24. Multa alia sunt ejusdem Concilii observatione digna, quæ brevitalis causa præterimus. Illud sat erit referre, quod habetur in canone septimo verbis istis: « Illos dicimus, qui obstinate mentis dolositate confusi, cum aliqua eos molestia fratrum jurgiorum pupugerit, insana illico temeritate abrepti, altaria nudantes, sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificarum cultum, malitia intercedente, subducunt: et quod in hominibus se vindicare non possunt, injuriarum Deo (quod pejus est) inferunt, etc. » Prodiisse sciendum est ejusmodi pravum usum ex sanctorum exemplis male acceptis: quod enim illi divini Spiritus impulsu interdum zelo divino æstantibus fecisse leguntur, isti amaritudine animi in vindictam fratrum perperam usurpabant. Dictum est namque superiori tomo ex Gregorio Turonensi de sanctis episcopis, quod adversus potentiores bona Ecclesiæ invadentes eo modo solerent excitare sanctos illos, quorum essent ablata bona, post alia remedia frustra tentata: accidebatque ut propediem vindicta divinitus immissa pertingeret delinquentem. Quod vero semel aut iterum sancti viri fecissent magna ex causa, nec nisi divino impellente Spiritu, isti passim ad privatam injuriam vindicandam impie usurpabant: quod ne amplius quis tentare aliquando præsumeret, Patres sancto canone veterunt. Sed missis his, reliqua in eodem Concilio constituta tu leges: nos rerum gestarum seriem temporis ordine prosequamur.

25. *Acta sextæ Synodi a Leone missa ad Hispaniæ episcopos.* — Celebrato Concilio, cum jam reversi essent ad suas Ecclesias qui interfuerant sacerdoles, allate sunt in Hispaniam litteræ Leonis Romani Pontificis, simulque sextæ Synodi OEcumenicæ Synodalia Acta ab ipso missa: cum vero nec tempus opportunum esset, ingruente sæva hyeme, eos iterum convocandi, visum est in sequentem annum dilere ejusmodi rei tractationem. Ne autem istiusmodi mora aliquam inobedientiæ suspicionem posset afferre, consultum fuit, ut interim

ea per Ecclesias ad episcopos mitterentur, ut confirmatio rerum in Oecumenico conventu gestarum fieret, quæ una cum apologia de dilato negotio ad Romanum Pontificem daretur. Testantur hæc canones decimæ quartæ Synodi Toletanæ anno sequenti habite, quorum secundus de missis a S. Leone papa Synodalibus Actis hæc primum habet :

« Clara omnes notio populos Hispaniæ implet, quod decurrentis evoluti temporis serie per Romani præsulis bajulum gesta Synodalia societati nostræ advecta sunt; quibus Constantinopoli, Constantino pio et religioso principe mediante, magna et sublimes copia aggregata Pontificum, Apollinaris dogma comperimus fuisse destructum. Cum quibus etiam gestis, Leonis quoque antiquæ Romæ Pontificis invitatoria epistolæ gratiæ consulta suscepimus, per quæ omnis ordo gestorum, gesta que ordinum dilucide, ut acta sunt, nostris sensibus patuerunt. In cujus etiam gratioso Epistolæ tractu ad hoc omnes præsules Hispaniæ invitati sunt, ut prædicta Synodalia instituta, quæ miserat, nostri etiam vigoris manerent auctoritate suffulta, omnibusque per nos sub regno Hispaniæ consistentibus patescerent divulganda ». Hæc de missis Synodalibus Actis una cum litteris Leonis papæ tunc viventis. Excusationem autem, quod non lienerit eis statim convenire, simul continent sequentes canones tertius et quartus; quos hic tibi pariter reddere, ratio exigit argumenti : sic enim se habent :

26. « Et hæc siquidem totius allegationis illatio exhibita nobis est, temporis infesti urgente pressura, quo non solum tellus omnis hiemali stricta gelu, glaciali nivium immensitate durnerat, sed et tunc, quando ex generali Concilio nos absolutos jam esse constabat. Quo gemino obsistentis causæ obice præpediti, generaliter iterato tunc non quivi-

mus aggregari, quos et vicina Concilii absolutio propriis sedibus reddiderat imminutos, et procellosi temporis adversitas non sinebat iterum adunari dispersos ». Quodnam autem remedium adhibitum sit, ut absque mora Romano Pontifici satisfacerent Hispaniarum episcopi, ita ibidem dicere pergit : « Sed licet in unum generaliter colligi per idem tempus Hispanorum omnium præsulum societas nequivisset sparsis tamen sedibus atque locis præfatas gestorum regulas pertractandas suscepimus, susceptas perlegimus, approbantes in his de utrarumque Jesu Christi Filii Dei differentia naturarum, quo gemina in eo voluntas et operatio prædicatur, recti dogmatis sensum, inculpandæ disputationis edictum, Apostolicæ traditionis stylum, Placuit ¹ proinde illo tunc tempore, apologiciæ defensionis nostræ responsis satisfaciens Romano Pontifici, ea ipsa gesta firmare, nostræque fidei assensum purissima verborum enodatione depromere ». At non ista tantum Hispaniarum episcopi ad Romanum Pontificem nudo ministerio tabellarii proscendi sunt, sed honorificam ad eundem legationem ornare, de qua hæc ibidem :

« Et quia illie de hæc gemina voluntate, et operatione Jesu Christi Filii Dei copiose et dilucide insigniuntur, quæ vera sunt, quæ jam ulique Romanis partibus per legatos Hispaniæ destinata sunt : nunc nobis id operis restat, et cætera ». Hæc ab Hispaniarum episcopis facta sunt, ubi litteræ Leonis, et Acta sextæ Synodi ad anni hujus finem in Hispaniam perlatae fuere. Quæ vero præter hæc in his iidem episcopi alia sequenti anno præstiterint, suo loco dicturi sumus. De his hæc modo satis.

¹ Can. III. ejusdem Conc. XIV. Tolet.

1. *Postconsulatus*. — Hic annus ista formula notatus : xxx *Constantini Aug. Post consulatum ejus xvi*.

2. *Post Agathonis mortem Sedes non vacavit per annum et aliquot menses*. — Ad num. 1. Secundum Baronium, qui sanctum Leonem papam II die tantum xv mensis Augusti hujus anni ordinatum

existimavit, Sedes usque ad illud tempus vacavit. Verum Leonem consecratum fuisse die xvii mensis Augusti anni superioris, et usque ad initium mensis Julii hujus anni Pontificatum gessisse, certum videtur. Anastasius enim, in quo Baronius alique fundantur, nos hæc de re dubitare non sinit, cum ait : « Hujus temporibus die decima sexta mensis Aprilis,

Indictione undecima, luna eclipsim pertulit. Post eorum Domini nocte paene tota in sanguineo vultu elaboravit, et nisi post galli cantum copit paulatim delimpidare et in suum reverti respectum ». Hoc anno Pascha in diem xix Aprilis, feria quinta in Cæna Domini in diem xvi ejusdem mensis incidit, quo ultimo die, ut docet Calvisius in opere Chronologico hora decima ante mediam noctem luna eclipsim pati copit, quæ finita est fere sesquihora post mediam noctem, duravitque horis fere quatuor. Quare verum non est quod in vulgatis exemplaribus Anastasii legitur, post *Agathonis* papæ mortem Sedem vacasse annum unum, et menses septem; alioquin eclipsis illa contigisset durante interpontificio, non vero Leone sedente, contra desertum ipsiusmet Anastasii testimonium, quæ ideo ex seipso emendandus.

3. *Longum illud interpontificium magis evenit.* — Secundo, Anastasius de Leone II ante scripserat: « Ille fecit Ecclesiam in urbe Roma juxta sanctam Bibianam, ubi et corpora sanctorum Simplicii, Faustini, et Beatrix atque aliorum martyrum recondidit, et ad nomen beati Pauli Apostoli dedicavit, sub die xxiii mensis Februarii ». Ille enim dies ac mensis legitur in exemplaribus Mss. Anastasii Thuanco, duobus Freherianis, duobus Colbertinis, aliisque in fine editionis regie citatis. Hoc autem anno dies xxii Februarii incidit in Dominicam, qua die Ecclesie dedicari solita erant. Quare mense Februario currentis anni Sedes non vacabat, sed *Leo* Ecclesiam Romanam administrabat. Nec refert quod dies xxii Februarii in vulgatis Anastasii editionibus desideretur; eæ enim parum accurate: quod si is dies vitæ Leonis II additus est, is certe desumptus est ex certo aliquo et authentico illius Ecclesie monumento. Tertio, ipsis adversariis fatentibus, successores *Leonis II* tot annos sedere, quot eis ab Anastasio assignantur, et interpontificia nec diuturniora nec breviora fuere, quam ab Anastasio proditum, est, ut suis locis videbimus, dummodo Pontificatus Leonis II a die xvii mensis Augusti superioris Christi anni inchoetur; e contra enim, si tardius differatur, Anastasianam Pontificum chronologiam necesse est? Quare cum in his spatiis dimetiendis rectum veritatis tramitem secutus fuerit, evidens est, eum *Leonis II* Pontificatum a die xvii mensis Augusti anni superioris inchoasse, et in eo tantum peccasse, quod Pontificatum *Agathonis* anno uno minuerit, quem postea interpontificio, quod post ejus mortem fuit, imprudenter vel memoriæ lapsu adscripsit, qui error adeo forsit labbetur, ut in editione Conciliorum post Leonis II Vitam scripserit: « In tota Pontificum Romanorum serie, vix quidquam, in præcis recentisque memoriæ scriptoribus occurrit intricatius, initio, gestis, atque obitu Leonis papæ II ». Papebrocius in Conatu Chronico-Historico asseruerit, *Leonem II* electum esse ante x Januarii anni dclxxxii, ii Octobris ejusdem anni ordinatum, sedisse annum i, menses vii, dies v,

obiisse xxii Maii anno dclxxxiv, sepultum esse ad sanctum Petrum xxviii Junii, ac cessasse episcopatum menses xi, et dies xxii; quæ omnia non minus ab Anastasio, quam a veritate aliena, ut ex dictis, ac ex dicendis manifeste patet. Hæc ilaque difficultas tandem a me superata.

4. *Acta sextæ Synodi corrupta non fuere.* — Ad num. 2 et seq. Legali Agathonis papæ, qui præfuerit sextæ Synodo Constantinop. non redire ex ea urbe Romam, postquam *Leo II* Pontifex ordinatus est, ut existimat Baronius, sed ante hujus Pontificis ordinationem; eum Joannes Portuensis, qui ex legalis unus fuit, unus etiam ex ordinatoribus Leonis II existerit, ut disertis verbis Anastasius in Leone II protulit: « Ordinatus est, inquit, a tribus episcopis, id est, Andrea Ostiensi, Joanne Portuensi, et Placentino Veliterniensi ». Joannes vero Portuensis, qui postea sub nomine Joannis V, Pontifex Romanus fuit, Acta sextæ Synodi accipere noluisse, si ea corrupta fuissent: imo corrupta non fuisse docet testis oculatus et integerrimæ fidei *Agatho* diaconus Ecclesie Constantinopolitanæ, et scriniorum ejusdem thesaurarius qui in sexta Synodo notarii nomine fungebatur; ait enim in Peroratione post Baronii mortem publicata Combesio in Historia Monothelitarum pag. 199: « Omnes tomos Actorum præfatæ Synodi, mundo Codice, propria ipse manu, Ecclesiasticis litteris consignavi: qui etsi sub signaculis una cum fidei definitione, quam sancta Synodus palam edidit, Patrum subscriptione munita, in imperatoris palatio fuerunt repositi, ac tuto servati: quin et quinque patriarchalibus sedibus tradita definitionis ejusdem, eadem Patrum subscriptione munita exemplaria, eodem conscripti modo, ita jubente piæ recordationis imperatore Constantino, ac sic fieri præcipiente, quod fidei Orthodoxæ sinceritas atque veritas nullis pateret insidiis ». Asserit postea Agatho diaconus Honorium cum Sergio et cæteris Monothelitis fuisse anathemate damnatum, et ex sacris Diptychis expunctum; et ejus ac aliorum prescripta nomina *Bardanem* tyrannum Synodi sextæ hostem infensissimum restituisse et imagines crexisse. Quare in dubium revocari non debent, neque Actorum integritas, neque *Honorii* damnatio, neque hujus justa causa, alibi a nobis explicata.

5. *Neque Epistola imperatoris ad Leonem II supposititia est.* — A num. 5 ad 13. Baronius non solum Acta sextæ Synodi; sed etiam Epistolas, quæ post eandem Synodum in editioe Conciliorum recitantur, suppositionis arguit, quod in quibusdam illarum in consignatione temporum error insit. Verum error facile in numeros et menses irrepit, ut alibi Baronius faletur, et mille exemplis liquet. Prioris Epistolæ hic titulus est, tam in græco, quam in latino: « Exemplar divine Sacre piissimi et Christum diligentis imperatoris Constantini ad Leonem sanctissimum et bealissimum papam senioris Romæ, missum per eos qui illuc directi erant a superstite Agathone sanctæ memo-

ria. Missa est mensis Decembris decimo tertio, Indictione decima », que kalend. Septembris anni DCLXXXI inchoata est. Ait autem Baronius : « Quomodo accidisse potuit, ut cum Leone Pontifice mense Augusto (hujus scilicet Christi anni) creari contingerit, non nisi post quatuor menses ad eum scriperit imperator ? » Verum *Leo II* ordinatus non est mense Augusto currentis anni, sed mense Augusto superioris. Cum itaque eas litteras legati Romam attulerint, et ex illis unus, nempe *Joannes Portuensis*, Leonem II consecraverit, apparet, eas scriptas quidem esse *Indictione decima*, sed alio mense quam *Decembris*; cum *Agatho* mortuus sit tantum mense Januario anni DCLXXXII, currente Indictione x. Quare hiemarunt Constantinopoli legati, sollicitantes pro felici statu Ecclesie Romanae, aut ob alias causas nobis ignotas; sed cum accepissent *Agathonis* mortem et Leonis electionem, quam ipsemet *Leo* imperatori per litteras significavit, profecti sunt Constantinopoli, deferentes Acta Synodalia, et Epistolam imperatoris ad Leonem II et eadem Indictione x currente, mense Julio Romam pervenere, ut mox videbimus, ubi *Joannes Portuensis* cum duobus aliis episcopis die xvii mensis Augusti ejusdem anni ac Indictionis *Leonem II* ordinavit. In titulo igitur laudatae Epistolae ad Leonem II a librariorum, non vero ab imperatore scripto, loco, *mense Decembri*, substituendus est alius mensis, ut librariorum error corrigatur.

6. *Ea magis explicatur.* — Nec urget quod Baronius observat, *Constantinum* scilicet in iis litteris asserere missas fuisse litteras pro cogenda Synodo universali ad *Agathonem*, quas liquet missas esse *Dono* decessori ejus. Loquitur enim imperator compendio historico, quia nempe *Agatho* litteras, quas imperator *Dono* miserat, ipsemet post mortem *Doni* accepit, eisque fecit satis. Nam inde haud absone *Constantinus* scribit ad Leonem II, misisse se litteras ad *Agathonem*.

7. *Nota temporaria Epistolae Leonis II male addita.* — A num. 13 ad 14. Epistolam Leonis II ad *Constantinum* imposturam arguit Baronius, quod in ejus fine data dicatur *nonis Maii, Indictione decima*, quae obtinuit usque ad kal. Septemb. anni DCLXXXI, in textu vero dicit sanctus Pontifex : « Legatos hujus Apostolice Sedis una cum personis, quae cum eis profecta fuerant, per nuper elapsam decimam Indictionem, mense Julio cum divalibus clementiae vestrae apicibus et synodalibus gestis, cum magno jucunditatis gaudio in Domino exultantes suscepimus ». Contrarietas, inquit Baronius, quod Epistola Leonis scripta sit *nonis Maii, Indict. x*, dicanturque suscepti legati mense Julio; ita ut *Leo* Acta confirmari, antequam ea suscepti perit. Verum haec temporis obsequium, *nonis Maii Indict. x*, quae extat in versione latina, desideratur in textu graeco, ideoque addita est, et flocci tenenda. EA laudatis porro verbis apparet, verum esse quod supra diximus, Epistolam *Constantini*

ad Leonem II missam esse *Indictione x*, anno sc. DCLXXXII, mense Julio ejusdem anni legatos Romanam advenisse; et Epistolam Leonis II ad imperatorem scriptam esse post kalendas Septembris illius Christi anni, ac post suam ordinationem; cum dicat *per nuper elapsam x Indictionem*.

8. *Honorius ob culpabilem conviventiam in sexta Synodo damnatus.* — Ad num. 16 et seq. Leonis II in Hispaniam directas Epistolas Baronius supposititias credidit, quod eae damnatum a Synodo ac ipso Leone *Honorium* testentur. Verum sanctus *Leo* non haereseos, sed tantum negligentiae et culpabilis conviventiae *Honorium* perstringit. In Epistola enim ad episcopos Hispaniae ait : « Aeterna damnatione mulctati sunt Theodorus, Cyrus, cum *Honorio*, qui flammam haereticis dogmatibus, non ut decuit Apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligendo confovit ». In Epistola vero ad *Ervigium* regem Hispaniarum eadem inculcans : « De Catholica, inquit, Ecclesiae adunatione privati sunt Theodorus Pharanitanus, etc. et una cum eis *Honorius Romanus*, qui immaculatam traditionis regulam, quam a praedecessoribus suis accepit, maculari consensit ».

9. *Sexta Synodus per ix Indictionem celebrata dici potest.* — Praeterea dicit Baronius, imposturam detegi, ex eo quod in singulis Epistolis asserat, ipsam Oecumenicam Synodum absolutam fuisse *nona Indictione*, quam liquet jam inchoata decima Indictione terminatam post kalendas nempe Septemb. anni DCLXXXI. Verum, ut jam viris doctis observatum, nihil illae Epistolae continent, quod non omni rigore per nonam Indictionem factum intelligi possit. Prima ad Hispaniae episcopos Epistola habet : « Sciat vestra sinceritas, quia in Constantinopolitana urbe clementissimus noster, imo beati Petri Apostoli filius, imperator, armatus zelo Dei ac desiderio pietatis accensus, episcopis ex totius mundi partibus aggregatis, quod ex multo tempore fideliter cupiebat, dum consuit majestas superna, per nuper elapsam nonam Indictionem explevit ». Ait igitur *Leo II* implevisse imperatorem per nonam Indictionem, quod cupiebat ex longo tempore, ut nimirum proscripita novitate conciliaretur pax Ecclesiarum. Per nonam autem Indictionem id expletum fuisse, haud inficias ibit, qui totas XVI Actiones per eam habitas recolet, thronum scilicet Constantinopolitanum Sedi Apostolicae in *Georgio* conciliatum, nec non Antiochenum depulso *Macario*, aliis etiam per Orientem episcopis vere fidei assentientibus, omnibusque spectantibus ad negotium fidei ante Indictionem decimam peractis, excepta tantum editione definitionis fidei, aliisque xviii seu magis xvii Actione gestis, quibus non tantum expletum quod cupiebat fidelis imperator, quam declaratum fuisse jam ejus ac presertim Patrumque indelesso studio per nonam illam Indictionem expletum. Sic in Epistola ad *Quiricum* episcopum, et in Epistola ad *Simplicium* comitem, celebratum dicitur per nonam Indictionem Conci-

lim, quo nihil verius, tametsi eidem impositus finis sit editioe definitionis fidei Indictione decima inchoante, kalendis sc. Septemb. an. DCXXXI.

40. *Archiepiscopi Roma ad VI Synodum missi.*

— Ad num. 48. Ex alio etiam capite Leonis II Epistolam ad Hispaniæ episcopos supposititiam putat Baronius, quod in illis sanctus Pontifex dicit: « De diversis Conciliis, huic sanctæ Apostolicæ Sedis, cujus ministerio fungimur, subjacentibus archiepiscopi sunt a nobis destinati »: ait enim ne vel unum archiepiscopum Roma ad Synodum sextam missum. Sed leve hoc argumentum; ut enim Combefisius in Hist. Monothel. in Dissert. Apolog. pro Actis VI Synodi cap. 2, paragrapho 6, et ibidem in Collatione Actorum VI Synodi cum Titiano Ms. Codice, quando nullus esset archiepiscopus missus, hoc mendum scribæ eam partem iam præficienti adscribendum esset: cum etiam in his ipsis Actis quandoque non concordent græca latinis, aliis habentibus *diaconis*, aliis *archidiaconis*. Respondet secundo, verosimile esse Pontificem archiepiscopos et episcopos distinxisse, quos utrosque constat ex parte Sedis Apostolicæ, eique subjectorum episcoporum missos, sicut distinxerat in propriis Romani ipsius Pontificis legatis, ejusque tenentibus locum, ac velut legatis a latere presbyteros et diaconos; sed scribam, ut in ejusmodi solet, alteros omisisse.

41. *Ille difficultas magis explicata.* — Respondet demum Combefisius interfuisse eidem Synodo ex parte Romanæ Sedis ac Synodi archiepiscopos, nempe archiepiscopum Corinthi, ut habetur initio Actionis, ubi recensentur Patrum nomina; quemadmodum etiam *Basilium* metropolitam Gortynæ civitatis Crete, statim post *Stephanum* Corinthi, subscriptum titulo *legati totius Concilii Apostolicæ Sedis antique Romæ*; nec non *Joannem Rhegiensem* archiepiscopum Calabriae; quos tres Acta adjunctos habent in ea legatione Joanni Portuensi episcopo, et Abundantio Tempusanensi. Et hi archiepiscopi sufficiunt ad veritatem litterarum Leonis II. Porro cum Corinthios primas iterum post Synodi acclamationem sermonem subscribat; *legatus Apostolici throni et senioris Romæ*, melius dicatur fuisse et legatum Romanæ Synodi, et ipsius speciatim Apostolicæ Sedis, velut erat Thessalonicensis, quam prærogativam maluerit subscribendo exprimere, jam expressa altera a notariis. Quod vero ait Baronius, quod dicat Leo, a se eos archiepiscopos destinatos esse, de impostura roborare argumentum; id eam solutionem habet, quam ipsemet cardinalis eruditissimus nos alibi edocuit, *Leonem* scilicet intelligere missos a nobis, id est, a Latinis ac Occidentalibus, vel a Romana Sede; quæ explicatio certa.

12. *Epistola Leonis II ad Quiricum episcopum suppositiva non est.* — Ad num. 49. Contendit etiam Baronius, Epistolam ad *Quiricum episcopum* missam, supposititiam esse; cum *Quiricus* Toletanus episcopus Hispaniarum primarius, ad quem

Epistola mitti debuit, jam a septem annis demortuus esset. At *Quiricus* ille diversus fuit a *Quirico* episcopo Toletano; cum alii hoc nomen in Hispania hoc sæculo tulerint. Refert Mabillonius tomo II Veter. Analect. pag. 68, Epistolam *Taionis* episcopi Caesarugustani ad *Quiricum* Barcinonensem antistitem, et hujus responsum ad eundem Taionem: et Daeherus tomo I Spicilegii pag. 308, recitat reciprocas sancti Ildelfonsi episcopi Toletani, et ejusdem Quirici episcopi Barcinonensis litteras, qui uterque a paucis annis vita functus erat. Præterea cum Leo II scripserit ad *Simplicium comitem*, scripsit et ad aliquem episcopum particularem *Quiricum* appellatum, et Epistola ad episcopum Toletanum scripta ad nos non pervenit, sicuti multe aliae a Romanis Pontificibus date. Vel denique ea ad Quiricum Epistola missa est ad *Julianum* episcopum Toletanum, jam a die vicesima nona mensis Januarii anni DCXXX, non vero a septennio, ut perperam habet Baronius, quemadmodum infra demonstrabo; Ecclesiam Toletanam regentem: errore autem librariorum inscriptio mutata; quod sæpius contigisse, qui in Epistolis Romanorum Pontificum, aliorumque antistitem legendis versati sunt, norunt; hujus rei nullum hic affero exemplum, cum tam in Annalibus Baronii, quam in hac Critica complura occurrant.

13. *Neque ejus ad Ervigium regem Epistola.* — Ad num. 20 et seq. In Epistola ad *Ervigium* Hispaniarum regem dicit Leo II, Constantini imp. Epistolam missam esse ad Agathonem, idque *per novam nuper clausam Indictionem*, quam tamen missam constat Indictione VI, anno scilicet DCCLXXVII. Verum note numerales sæpe mendose describuntur, et Epistola dicitur ad Agathonem missa, quia *Dono* mortuo, ipse eam accepit, et ad eam respondit.

15. *Acta integra VI Synodi in Hispaniam missa.* — Ad num. 22. Alius Baronio scrupulus est in his verbis, quibus habetur missa pars tantum Actorum, eaque modica; cum tamen testantur Patres Concilii Toletani XIV accepisse se Acta, nempe integra, inquit Baronius. Verum canon II Concilii Toletani XIV, in quo vim facit cardinalis doctissimus, habet solum fuisse missa *Gesta Synodalia*, non vero missa fuisse *integra Acta*. Integra tamen Acta his verbis a Leone expressa; cum quod misit, virtute contineret quidquid est Actorum. Nam licet ea pars sit mole modica, longe tamen est virtute maxima, seu omnium Actorum finis ac summa. Non bene etiam Baronius invertit verba Patrum Concilii Toletani XIV; dicentibus enim illis: « Cum quibus etiam gestis, Leonis quoque antiquæ Romæ Pontificis invitatoria Epistolaris gratiæ consulta suscepimus, per quæ omnis ordo gestorum gestaque ordinum dilucide, ut acta sunt, nostris sensibus patuerunt », dicentibus, inquam, Toletanis Patribus ea verba ut significant didicisse se ex Leonis Epistola omnem gestorum ordinem, ipso Leone paucis perstringente, ut res habuisset, quod videre est in illis ejus litteris. Ait Baronius: « Te-

stantur episcopi se accepisse cum Leonis Pontificis litteris ipsa integra Gesta Synodalia, per quæ (quod ipsi aiunt) omnis ordo gestorum, etc. » At quamvis res ita se haberet, ac integra ipsa Acta fuisset missa, debuisset Leo ad ea remittere, sicut etiam remittit *Constantinus* scribens ad ipsum Leonem. Verum haud improbabile quod habent illæ litteræ, nondum se. fuisse Acta integra latine reddita, pro sua scilicet mole; ideoque non potuisse mitti in Hispaniam, ubi græca facile intellecta non fuissent.

15. *Concilium Toletanum XIII.* — Ad num. 23 et seqq. Concilium Toletanum XIII, quod provinciale fuit, ac quadraginta et octo episcoporum dicitur in Prefatione celebratum « anno regni quarto serenissimi Ervigii principis, sub die pridie nonas Novembris .Era DCXXI », ideoque hoc anno, quo quartus Ervigii regis a die XIV Octob. inchoatus erat. Porro litteræ *Leonis II* Actaque sextæ Synodi in Hispaniam allate sunt jam celebrato Concilio, ut accurate notat Baronius. Duodecim in eo conventu editi canones, ut videre est in Actis: Concilio vero præfuit *sanctus Julianus* Toletanus archiepiscopus. Ex subscriptionibus constat, *Ucctiam* et *Albiam* seu *Albigam* Gallie Narbonensis civitates, *Ervigio* Visigothorum regi tunc paruisse.

16. *Interitus Iziti Saracenorum califæ.* — Theophanes anno Incarnationis secundum Alexand. DCXXV, kalendis Septemb. bujus Christi anni inchoato, ait: *Hoc anno Izid fato extinctus est.* Recitat postea tumultus inter Arabes ortos, et quomodo post aliquod tempus *Abinelech* califatum inter Saracenos obtinuerit. Quod fusius narvat Elmæcius in Historia Saracenicæ, ubi scribit, eum obiisse *die quarto mensis Rabii prioris, anno Hegiræ* LXXV, ideoque die nona Novembris currentis Christi anni, feria secunda, annoque Incarnat. secundum Alexandrinos DCXXVI, non DCXXV. Hinc intelligimus, *Theophanem* adhuc annum unum minus numerare.

17. *Mortur Ebba abbatisa.* — Mortua est hoc anno *Ebba* Coldinghamensis monasterii abbatisa, virgo regio Northumbrorum sanguine nata. Fuit enim Ethelfridi Northumbrorum regis filia, soror Oswii et Oswaldi regum, et amita regis Egfridi. « Sed ejus magisterio regina Deo grata Etheldreda deposito regni diademate habitum sacre religionis induit, et que monasticæ observationis sunt, et observavit, et didicit », inquit Thomas Elicensis monachus in Vita sanctæ Etheldredæ, seu Etheldrite, cap. 8. Ad hæc Beda in Vita sancti Cuthberti episcopi Lindisfarnensis cap. 10 testatur, hunc sanctum summe coluisse Ebbam; ait enim de ea: « Hæc ad virum Dei mittens, rogavit, ut se summoque monasterium gratia exhortationis invisere dignaretur: nec negare potuit quod ab eo charitas ex

ancillæ Dei corde poposcit. Venit ergo ad locum, diesque aliquot ibi permanens, viam justitiæ quam precabatur, omnibus actu pariter et sermone pandebat ». Eam hoc anno octavo kalend. Septemb. ad Deum migrasse, quatuor annos ante sanctum Cuthbertum testatur Capgravius in ejus Vita. Post ejus mortem Coldinghamense monasterium in Scotia ac provincia Marchia, seu Mercia situm, « per culpam incuriæ flammis absumptum est », inquit Beda lib. 4, cap. 23.

18. *S. Filibertus ex exilio revocatur.* — Hoc anno *sanctus Filibertus* abbas, qui Ebroini dolis in exilium missus fuerat, Gemeticum rediit, cum in diecesi Pictaviensi per annos octo et amplius exulasset: « Cœpit Spiritus sanctus B. Audocini præcordia charitatis lampade inflammare, in tantum ut ipse pro beato Filiberto missos dirigeret, quatenus in veræ pacis concordia se videre deberent: quo facto suum recepit cœnobium », inquit monachus Gemeticensis in sancti Filiberti Vita cap. 26 qui addit: « Ingressus est namque Gemeticum anno peracto octavo (nempe a sua ingressione) incipiente nono »: in exilium autem missus fuerat anno DCXXV. « Eodem tempore princeps palatii Warato nomine in Callivo territorio (gallicæ, *le pays de Caux*) oppidum tradit ad monasterium virginum construendum vocabulo Villare (gallicæ, *Montvilliers*) ubi usque hodie religionis norma fulget in loco », inquit idem anonymus. Filibertus anno sequenti Pictavos reversus est ad Ansoaldum episcopum Pictaviensem, tandemque insulam Herium repetiit, ubi *XIII kalend. Septemb.* migravit ad Christum, inquit idem anonymus, qui annum ejus emortualem non memorat. *Heriense* monasterium post eversionem a Normannis factam etiamsum est in prioratum, sed *Gemeticense* floret etiamnum sub administratione Benedictinorum congregationis sancti Mauri. Ejus Vita a laudato monacho suppari legenda seculo secundo Benedictino.

19. *Warato e Majoratu-Domus regie a filio exturbatus.* — Continuator Fredegarii cap. 98, rem narrat, quæ hoc anno accidisse videtur, depositionem scilicet Waratonis a Majoratu-Domus regie Theodorici: « Erat id temporis, inquit, memorato Waradoni filius valde elixax atque industrius, eruditus in consilio, qui vice patris curam palatii gerebat, nomine Ghislemarus, qui ob nimiam calliditatem ac sagacitatem patrem ab honore proprio supplantavit, quem S. Audoenus episcopus, sapius ab eo increpabat, ut ad pacem vel patris indulgentiam remearet: qui audire renuit, et in duritia cordis permansit ». Idem prorsus legitur in Gestis Francorum cap. 47.

Mortuus est *S. Leo II* papa, ut anno sequenti, num. 2 legere est.

BENEDICTI II ANNUS I. — CHRISTI 684.

1. *Leonis papæ obitus.*—Sexcentisimus octogesima quartus Redemptoris annus incipit Indictione duodecima : quo Leo papa, ubi sedisset menses decem et dies octo, moritur quarto kalendas Julii, qua die in Ecclesiasticis Tabulis inter sanctos adnumeratus habetur, anniversario cultu celebrandus. De quo præter illa quæ anno superiori dicta sunt, hæc apud Anastasium leguntur : « Hujus temporibus per currentes divales jussiones clementissimi principis restituta est Ecclesia Ravennas sub ordinatione Sedis Apostolicæ, ut defuncto archiepiscopo, qui electus fuerit, juxta antiquam consuetudinem in civitatem Romanam veniat ordinandus. Hic fecit Constitutum, quod archiepis continetur, ut qui ordinatus fuerit archiepiscopus, nulla consuetudine pro usu pallii, aut diversis officiis Ecclesiæ quicquam quis persolvere debeat. Sed ne Mauri quondam episcopi (Ravennatis scilicet), anniversitas, aut agenda celebraretur, vetuit ». Fuit hic archiepiscopus Ecclesiæ Ravennatis in schismate vita functus : pergit Anastasius : « Hic fecit Ecclesiam in Urbe Roma juxta sanctam Bibianam, ubi et corpora sanctorum Simplicii, Faustini, et Beatrix, atque aliorum martyrum recondidit, et ad nomen B. Pauli Apostoli dedicavit sub die vicesima secunda mensis Februarii, ubi et dona obtulit ». Et paulo post : « Hic fecit ordinationem unam per mensem Maium (Junium) die vicesima septima, creans presbyteros novem, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero viginti tres. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum, sub die quinto nonas Julii (alias et melius, quarto kalendas Julii) : et cessavit episcopatus ejus mensem unum, et dies viginti duos. Hucusque Anastasius.

2. *Benedictus papa, ejusque litteræ apocryphæ.*— Sicque hoc eodem anno die vicesima Augusti Benedictus creatur, de quo ista idem Anastasius : « Fuit iste natione Romanus, ex patre Joanne. Hic ab ineunte ætate sua Ecclesiæ militavit, atque se sic in divinis Scripturis et cantilena a puerili ætate, et in presbyterii dignitate exhibuit, ut deceat virum

suo nomine dignum, in quo vere supernæ benedictionis gratia redundavit, ut nomine pariter et operibus dignus ad Pontificii regimen perveniret, paupertatis amator, humilis, mansuetus, patientiam habens, atque manu largissimus ». Et paulo inferius : « Hic suscepit divales jussiones clementissimi Constantini magni principis ad venerabilem Romanæ civitatis, per quas concessit, ut persona quæ electa fuerit in Sedem Apostolicam, evestigio absque tarditate Pontifex ordinaretur ». Hucusque Anastasius.

Quod enim imper post Agathonem, et alias sepe ante longissimi temporis vacationes Sedis Apostolicæ contigissent ; expellisse non clerus tantum, sed et senatus populusque Romanus ab imperatore videtur obnixè, ut libere tandem sineretur Romana Ecclesia electum a se Pontificem consecrare, nulla expectata confirmatione imperatoris, quæ (ut vidimus) usurpatam primum a Gothorum regibus, illis expulsis, Orientales sibi vindicaverant imperatores. Meruit itaque Benedictus Pontifex obtinere, quæ nullis sanctissimorum prædecessorum Pontificum consequi potuerat, restituta Romana Ecclesia in pristinam libertatem.

3. Feruntur ejusdem Benedicti nomine adhuc presbyteri electi in Romanum Pontificem, nondum tamen consecrati, duæ Epistolæ : quarum altera data habetur ad Petrum notarium regionarium, ut susceptum munus a Leone Pontifice proficiscendi in Hispanias, ut Synodalia Decreta sextæ Synodi ab Hispaniarum episcopis subscribenda deferret, prosequeretur : altera vero ad Ervigium regem inscripta, qua significat, se Petrum notarium regionarium mittere, qui secum ferret sextæ Synodi definitionem, simulque Constantini imperatoris Edictum, atque Synodi ad eundem libellum acclamatorum. Verum hæc has litteras esse germanas, sed nomine Benedicti fuisse suppositas, Acta Synodalia decimi quarti Toletani Concilii, de quo diximus anno superiori, aperta luce testantur, dum se per eum, qui a Leone Pontifice missus est in Hispanias, jam acce-

uisse ipsa ab eo data Synodalia Acta Constantinopolitani Concilii profiterentur. Si ergo id Leo Pontifex jam antea præstitisset, illique eadem accepissent : quid opus fuit Benedicto iterum mittere ? Sed et si casus evenisset, quo eadem rursus mittere opus esset : utique eisdem litteris exprimendum fuisset, nempe a Leone prædecessore antea missa Acta Synodalia se iterum mittere ; cum e contra se ea primum mittere litteris ad Ervigium haud obscure significet. Sed et cum ipse esse reperiantur eadem, quæ titulo Leonis ipsius ad eundem regem habentur inscriptæ ; de ejusdem impostura censuram consulat, quæ superius posita habetur. Quæ autem verè legitimaque fuerint litteræ Benedicti Pontificis ad Hispaniarum episcopos, dicturi sumus anno sequenti.

4. *Concilium Tolet. XIV.* — Hoc eodem anno, qui et quintus Ervigi Hispaniarum regis numeratur, .Era septingentesima vicesima secunda, celebrata est in Hispania Synodus Toletana, quæ numeri ordine decima quarta, cepta decimo octavo kalendas Decembris, atque absoluta duodecimo kalendas ejusdem, prout in ipsius Actis ponitur, cum de obitu sancti Leonis pape nondum nuntiium accepisse visi sunt : siquidem de eo, ut adhuc vivente, mentionem faciunt : non sic cum de Benedicto agunt in decimo quinto Concilio Toletano, quem cum scissent esse defunctum, his verbis ejus meminereunt : « Ante hoc biennium beate memorie Romanus papa Benedictus, etc. » Secus vero, cum in secundo canone de Leone egerunt Patres in hoc Concilio congregati, ut in dicto canone secundo videre potes anno superiori recitato.

5. Porro huic Concilio interfuerunt episcopi decem et septem, atque alii per vicarios decem, sexque abbates. Hujus autem celebrande Synodi (ut dictum est anno superiori) ea causa præcessit, quod cum ad finem anni nuper elapsi missa essent a Leone Romano Pontifice Synodalia Acta sextæ Synodi, quibus deberent omnes Hispaniarum episcopi subscribere, missis interea illis ad singulos episcopos, qui ea cognoscerent : hoc anno dicto mense jussi sunt episcopi provincie Carthaginensis convenire Toletum, ubi ea de re Concilium egeretur. Cum autem convenissent Patres, illud in primis præfati sunt, quod cum in re tanta jussu regis, id expetente Romano Pontifice Leone, celebrandum foret generale Concilium, sed minime licuisset propter diversam in regnum ingruentes turbas ; factum illud esset, ut saltem in unum convenirent Toleti episcopi provincie Carthaginensis, et quicquid ibi decretum fuisset, idem reliquarum provinciarum Synodales conventus eadem ex causa celebrandi æque probarent.

6. Post hæc, causa Concilii hujus cogendi tribus capitibus patefacta est : additum insuper, ut quæ bætenus ab ipsis facta fuissent, satisfaciendo (prout ferebat opportunitas temporis) Romano Pontifici, per legatos missos et litteras excusatorias, si haud tam cito ut jussisset convenissent, significarent.

Placuit et ut in hoc eodem conventu rursus ad publicum examen Synodalia Acta revocarentur, ut rursus eadem comprobarent. Sicque primum omnium illud fuit in Synodo constitutum, ut post quatuor sacrosancta Concilia Œcumenica, nempe Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, et Chalcedonense, hæc quæ sexta dicitur, quinto loco ordine poneretur, decreto isto appposito ¹ :

« Post Chalcedonense igitur Concilium hæc debito honore, loco, et ordine collocanda sunt : ut ejus glorioso themate fulgent, ei et loci et ordinis coaptentur honore ». Hæc idcirco Patres, non ut abjicerent quintam Synodum : sed cum in illa nihil de fide (ut sæpe superius dictum est) sed de personis tantummodo actum esset, præferenda ut non necessaria ad dogmata visa est : nam de fidei definitionibus cum ageretur, illæ duntaxat vise sunt suo ordine numerandæ, in quibus quæ ad fidem Catholicam perlinerent, essent penitus definita. His decretis, de proposita de Verbo incarnato doctrina actum est atque secundum ea quæ definita fuissent, de duabus in Christo voluntatibus, et locidem operationibus secundum duarum in ipso naturarum proprietates, confirmata est sententia, atque dogma firmatum. Sicque his constitutis, duodecimo kal. Decemb. sacro conventui finis impositus est.

7. *Filius imperatoris dati in filios Benedicto pape.* — Hoc pariter anno, qui præcedit obitum Constantinii imperatoris, dum Benedictus papa sederet, contigisse liquet, quæ Anastasius narrat his verbis : « Illic », Benedictus scilicet, « una cum clero et exercitu suscepit mallones capillorum dominorum Justiniani et Heraclii filiorum elementissimi principis, simul et ejus jussionem, per quam significabat eosdem capillos direxisse ». Hæc Anastasius, per mallones cirros intelligens capillorum : *παλλες* enim græce, idem quod latine, vellus. Quid autem hoc significaretur symbolo, ex Pauli diaconi loco possumus intelligere, qui hæc ait ². « Circa hæc tempora Carolus princeps Francorum Pipinum filium suum ad Luidprandum direxit, ut ejus (juxta morem) capillum susciperet. Qui ejus cesariem incedens ei pater effectus est, multisque eum ditatum regis numeris genitori remisit ». Hæc ipse : ex quibus eam his temporibus videas consuetudinem viguisse, ut per ejusmodi exhibitionem capillorum quis alicui offerretur in filium, et qui eos acciperet, patris nomen consequeretur. Sic igitur pius imperator voluit, ut filii sui scirent, se Romanum Pontificem peculiarem habere parentem, cujus monitis impensius parere deberent, eundemque ut patrem diligere, ac revereri.

8. *Theodorus episcopus Constantinopolitanus moritur.* — Hoc eodem anno Theodorus Constantinopolitane Ecclesie episcopus moritur, cum san-

¹ Cone. Tol. XIV c. 7. — ² Paul. diacon. l. vi. c. 15. vet. edit. et nov. edit.

disset annum et menses decem : ita Nicephorus ejusdem sedis episcopus. Haud diutius a Deo permixsus est vivere omnium fabricator malorum ter impius Theodorus, ad supernum vocatus tribunal reddere de omnibus rationem. In ejus locum subrogatus est Paulus ex laico. Quis vero iste fuerit, et quomodo haec se habuerint, scriptorum inopia latet.

9. *Hibernia ab Anglis vastata.* — Sed jam longe positos invisamus Hibernos, de quibus haec Beda¹ : « Anno Dominice Incarnationis sexcentesimo octogesimo quarto, Egfridus Northumbro- rum rex, misso in Hiberniam cum exercitu duce Berlo, vastavit misere gentem innoxiam, et nationi Anglorum semper amicissimam, ita ut nec Ecclesiis quidem aut monasteriis manus parceret hostilis. At insulani et quantum valere armis arma repellabant, et invocantes divina auxilium pietatis, caritus se vindicari continuis diu imprecationibus postulabant. Et quamvis maledici regnum Dei possidere non possint : creditum tamen est, quod hi qui merito impietatis suae maledicebantur, oculis Domino vindice poenas sui reatus luereint.

¹ Beda I. iv. c. 26.

« Siquidem anno post hunc proximo idem rex cum temere exercitum ad vastandam Pictorum provinciam duxisset, multum prohibentibus amicis, et maxime beate memoriae Cuthberto, qui nuper fuerat ordinatus episcopus, introductus est (simulantibus fugam hostibus) in angustias inaccessorum montium, et cum maxima parte copiarum, quas secum adduxerat, extinctus, anno aetatis suae quadragesimo, regni autem quinto decimo, die decimo tertio kalend. Juniarum. Et quidem (ut dixi) prohibuerunt amici, ne hoc bellum iniret : sed quomodo anno precedente noluerat audire reverendissimum patrem Egbertum, ne Scotiam nil se ledentem impugnaret (vocat auctor Scotiam Hiberniam) datum est illi ex poena peccati illius, ne nunc eos, qui ipsum ab interitu revocare cupiebant, audiret. Ex quo tempore spes cepit, et virtus regni Anglorum fluere, ac retro sublapsa referri. Nam et Picti terram possessionis suae, quam tunc erant Angli, et Scoti, qui erant in Britannia, et Britonum quoque pars nonnulla, libertatem recoperunt; quam et hactenus habent per annos circiter quadraginta sex ». Haec Beda, qui haec scribens, tempus pariter suae scriptiois ostendit : reliqua autem sequenti anno.

Anno periodi Graeco-Romanae 6177. — Anno Erae Hispan. 722. — Anno Hegirae 65 inchoato die 18 Aug. Fer. 5. — Jesu Christi 684.

— Benedicti II papa 1. — Constantini Pogonati imp. 47.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *XXXI Constantini Aug. Post consulatum ejus XVII.*

2. *Mortuus Leo II papa anno DCXXXIII.* — Ad anno. 1 et seq. Anastasius scribit, Leonem II papam sedisse *menses decem, dies septem et d. cem.* et sepultum esse ad *S. Petrum Apostolum, sub die quinto nonas Julias*, quo etiam die eum obiisse Ordericus lib. 2. et Marianus Scotus in Chronico producit. Tot menses et dies eidem etiam assignant Hermannus Contractus, Lutprandus, Albo, Ordericus, Honorius Augustodunensis, et varii Catalogi; nec ullus in tota antiquitate diuturniorem Sedem ei adscripsit. Quare cum die XVII mensis Augusti anni sexcentissimi octogesimo secundi ordinatus fuerit, mortuus est anno superiori, et quidem die tertia mensis Julii. Is enim dies ad aliquam ejus translationem referri non potest; cum tam ex duratione cessationis Sedis post ejus mortem secute, quam ex die ordinationis et emortuali *Benedicti*

ejus successoris manifestum sit, illius mortem alia die non contigisse, nec alio anno, quam superiori, ut habet Hermannus Contractus ex editione Canisii. Nec refert quod in nullis Martyrologiis eo die memoretur; cum *sanctus Leo Magnus* hujus nominis I. die, quo e vivis excessit, nulli Martyrologio inscribatur. In quibusdam quidem Anastasii Mss. dicitur Leo II sepultus *IV kal. Julias*, sed haec verba ab exscriptoribus addita. Baronius Leonis II mortem in hunc annum differt, aitque eum sedisse menses X et dies VIII, ac e vivis abiisse IV kalend. Julii : « Qua die, inquit, in Ecclesiasticis Tabulis inter sanctos adnumeratus habetur », quia scilicet existimabat, sanctos iis diebus coli, quibus ad Deum migraverat. Verum nec ejus mors in hunc annum differri, nec aliquid ex mensibus et diebus ei ab Anastasio attribulis detrahi potest, quin sequentium Pontificum chronologia perturbetur.

3. *Die in Julii nona vero XXVII Junii.* — Leo quidem II die XXVIII mensis Junii colitur, sed ab

uno, aut ad summum duobus sæculis : nam antea dies ille in antiquis Ecclesie Monumentis sacra fuit Leoni primo, ut pluribus ostendit Quesselus tom. II operum sancti Leonis Dissert. I de Vita et Rebus gestis ejus ad annum cmlxi. cujus assertionis plures ex antiquis historicis, Martyrologiis, Lectoriariis, Breviariis, Missalibus, et Calendariis probationes in medium adducit. Ibi tamen perperam contendit, Leonem II ea die ad Deum migrasse; quod inquit, vix alia ratio excogitari possit, cur huic potissimum diei affixum sit festum ejus, « etiam rejecta inde Leonis I festivitate, quam quia constabat in Ecclesia Romana eo die obisse Leonem II ». At ideo dies xxviii mensis Junii adductus fuit festivitati Leonis II quia cum Sedi Apostolice placuit cum Officio Ecclesiastico exornare, dies ille cæteris præhatus, quod eodem per multa sæcula cultus fuisset *Leo Magnus*, cujus tunc memoria diei xi mensis Aprilis, quo prima ejus translatio conigerat, consecrata fuit.

4. *Cur Leo II die iv kal. Julii mortuus creditus sit.* — Rem magis explicito. Sanctus *Leo Magnus* per plura sæcula inscriptus fuit variis Martyrologiis ad diem iv kalend. Julii, quod sacra ejus reliquia a Sergio I papa ea die translate fuissent, ut de morte ejus loquentes demonstravimus. Hinc factum, ut lapsa temporis plures arbitrati fuerint, sanctum Leonem Magnum eo die mortalialem explesse. Sic Marianus Scotus, qui sæculo xi floruit, ejus mortem his verbis in Chron. consignat : *Magnus Leo papa obiit IV kal. Jul.*, quia vivebat eo die *S. Leonem M.* festo anno, missa et officio celebrari; cumque non dubitaret, quin idem esset dies cultus et dies mortis sanctorum, non dubitavit etiam, quin eodem die ad Dominum migrasset. Antiquitus igitur, non *Leonem II*, sed *Leonem I*, IV kal. Julii venerationem habuisse, creditumque fuisse sanctum, quibus cultorum diebus, e vivis excessisse, lesus iste oculatus certo nos edocet. Dies ille S. Leoni M. sacri fuit usque ad Pontificatum Gregorii XIII, quo Galestinus protonotarius Apostolicus ejus mandato Martyrologium Romanum condens festum ejus ante in idis April. affixit et diem iv kalend. Julii S. Leoni II attribuit asserens in Nolis se hac in re secutum esse auctoritatem Platinae et Oupharit, qui prioris Leonis mortem cum die xi mensis April. copularunt, posterioris vero cum die xxviii mensis Junii. Post aliquot annos Baronius idem Martyrologium recognoscens, nihil ea in parte mutavit, quia persuasum habuit, non solum Platinae et Oupharitum utriusque Pontificis dies mortuales optime calluisse; sed etiam Leonem secundum II, IV kal. Julii alias officio Ecclesiastico exornatum, et in variis Martyrologis memoratum fuisse. Ob eandem rationem alibi ex his, qui Leonem ad diem iv kal. Jul. in Martyrologiis adscriptum viderunt Leonem illum secundum hujus nominis fuisse credentes, Anastasii exemplaria corrumpere, et ubi dicitur, eum sepultum fuisse *sub die quinto nonas Julius* posuere, *sub die iv kal.*

Julius. Profecto ante nostram ætatem facile non fuit e loco adeo scopuloso emergere, quia sanctos diebus memorie eorum sacris obisse, communis sententia ferebat, sed fundamento illo innumeris certissimisque exemplis nunc exerso constat utrumque sanctum Pontificem altis diebus, quam quibus eorum nomina in Breviariis, Missalibus, et sacris Fastis leguntur, spiritum Deo reddidisse. Ecclesia igitur eos dies cultui utriusque Pontificis assignavit, quia non *tam constringitur lege temporum, quam vices ad suum cohibet nutum*, uti anno lxxvii, num. 22, vulgarem illam opinionem referentes cum Petro Damiani diximus.

5. *Pontifices Romani in sacris ordinibus conferendis regulis communibus non adstricti.* — Anastasius in Leone II ait : « Hic fecit ordinationem unam per mensem Junii die vicesima septima, presbyteros novem, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero viginti tres ». Ille locus doctorum virorum ingenia valde torsit. In aliquibus exemplaribus Anastasii reponitur ad marginem mensis *Maius*, retenta die xxvii, et sic Baronius, qui Leonem II die xxviii Junii demortuum credit, legit, ne cogatur ejus mortem eodem die consignare, quo sacros ordines contulerat. In Breviario Romano die xxviii mensis Junii, servatur mensis Junius, et diei nota expungitur : « Ordinatione una, mense Junio, creavit presbyteros novem, diaconos tres, episcopos diversis in locis viginti tres ». Verum quicumque mensem *Junium* in mensem *Maium* mutare voluerunt, nullo exemplari Ms. Anastasii innixi sunt, et si ad sabbatum quatuor temporum post Pentecosten proximum respererint, ut eos respexisse appareat, operam et oleum perdidere; quia neque anno currenti, quo passim mortem Leonis II consignarunt, neque anno superiori, quo revera mors ejus confligit, sabbatum proximum post Pentecosten incidit in mensem Maium, sed hoc anno concurrit cum die quarta Junii, anno superiori cum die xiii ejusdem mensis. Cointus anno mclxxxvi, num. 33, hanc difficultatem exanimat, et supponens Leonem II presenti anno vita functum esse, uti jam num. 31 ostendere conatus fuerat, concludit, *Leonem secundum* ordinationem illam fecisse hoc anno, die quarta Junii, seu sabbato infra octavam Pentecostes. Existimo itaque lectio-nem Anastasii, quæ in omnibus ejus Mss. reperitur, non esse sollicitandam, et sicuti Rom. Pontifici ob principum dignitatem id privilegium concessum fuit, ut solus absque aliis episcopus consecraret episcopos, ut suo loco videbimus; ita propter eandem rationem singulis sabbatis diaconos, presbyteros et episcopos ordinasse, ideoque *Leonem II* anno superiori aliquot diebus antequam ad Deum migraret, die xxviii mensis Junii quæ in sabbatum cadebat, ordinationem illam, de qua loquitur Anastasius, peregisse. Pontifices vero Romani in conferendis ordinibus regulis communibus adstrictos non fuisse ostendit Alexander III, dum Baloniensi episcopo scribens, ait : « Subdiaconos nulli nisi Romano Pontifici licet

diebus Dominicis ordinare », quod in litteris ad episcopum Herefordensem confirmat: « Ad subdiaconatum nisi in Quatuor Temporibus, aut in Sabbato sancto, vel in sabbato ante Dominicam de Passione, nulli episcoporum præterquam Romano Pontifici licet aliquos ordinare ».

6. *Anastasius distinguit ordinationes generales Pontif. Rom. a particularibus.* — Cæterum existimandum non est, *Leonem II* unica ordinatione fecisse presbyteros IX, diaconos III, episcopos XXIII; significat enim Anastasius, eum durante suo Pontificatu fecisse ordinationem generalem, et quandiu in Pontificatu vixit, presbyteros IX, diaconos III, episcopos XXIII, sed diversis diebus ordinasse. Hanc esse genuinam Anastasii mentem tam in hoc quam in cæteris Pontificalibus, ipsemet inuit. Nam in Joanne VI ait: « Ille fecit ordinationem presbyterorum seu diaconorum unam, id est, presbyteros novem, diaconos duos. Fecit autem et per diversa loca episcopos quindecim », ubi vox *ordinatio* ad presbyteros tantum et diaconos, non vero ad episcopos, referri potest. Idem confirmat Anastasius in Vita Sergii primi: « Ille ordinavit per diversas provincias episcopos nonaginta septem. Fecit autem et ordinationes duas per mensem Martii presbyteros XVIII, diaconos quatuor »: ubi vox *ordinatio* et mensis Martius ad presbyteros et diaconos tantum, non vero ad episcopos refertur. Illic in Vita Pontificum, in quibus nulla mentio ordinationis presbyterorum et diaconorum, nunquam legitur, *fecit ordinationem, etc. per mensem, etc. in Quadragesima, etc.* quia scilicet tempus et mensis respiciebant tantum ordinationes generales, in quibus presbyteri et diaconi consecrabantur. In Vita Joannis primi habetur tantum: « Ille ordinavit episcopos per diversa loca num. 13 »; in Vita Sabiniani: « Ille Ecclesiam de clero implevit. Ille episcopos fecit per diversa loca numero sex et viginti ». Idem habetur in Vita Eugenii I, Benedicti II, Joannis V et Cononis. Verum est in Vita Anteri legi: « Ille fecit ordinationem unam per mensem Decembris, episcoporum unum », sed præterquam quod Anterus ibi per errorem præponitur Pontifano, locus ille corruptus est, legendumque cum uno Ms. Fræheriano: « Ille fecit unum episcopum, in civitate Fundis Campaniæ, per mensem Decembrem ».

7. *Magis explicatur distinctio ordinationum generalium et privatarum.* — Ad hæc Pontifices Romani ordinare tenebantur omnes suburbicariarum provinciarum episcopos a clero et populo canonice electos absque eo quod eorum consecrationes diu differri possent, ne Ecclesiæ pastore viduata remaneret. Quod si episcopi a Pontificibus Romanis, non nisi diebus ordinationum generalium quibus presbyteri ordinabantur, consecrati fuissent, quale esset nostrum iudicium de *Gregorio III* qui intra annos sedecim quibus sedit, semel episcopos consecrasset, et quidem CL, uno eodemque die? Quæ de *Hadriano* primo qui intra an. XXIV, quibus Ecclesiam Romanam rexii, bis tantum epi-

scopos ordinasset, et intra duos dies CLXXX? Hæc omnia profecto absurda. Quare omnino dicendum, Pontifices Romanos non solum Dominicis seu sabbatis quatuor Temporum, quod unum et idem est, ut supra ostendi, sed etiam omnibus aliis diebus Dominicis, ubi opus erat episcopos consecrasset, neque eos sese adstrictos credidisse communi legi, quæ sacras ordinationes Sabbatis Quatuor Temporum affligit.

8. *Benedictus II ordinatur Pontifex Romanus.* — Post mortem Leonis II, quæ die tertia mensis Julii superioris Christi anni contigit, *cessavit episcopatus menses XI, dies XXII*, inquit Anastasius. Quapropter *Benedictus II*, natione Romanus, ordinatus est die XXI mensis Junii currentis anni, in quam Dominica cadebat: eo enim die illum consecratum, tam Sedis ejus duratio quam dies emortualis certum reddunt, ostenduntque Leonem II, non hoc anno, ut Baronius alique docuerunt, sed superiori, animam Deo reddidisse, idque *die tertio mensis Julii*, non vero die XXVII mensis Junii quo colitur; alioquin Sedes vacasset menses XI, et dies XXIX, non vero menses XI, et dies XXII. In editione quidem Anastasii, qua usus est Baronius, scriptum erat, ut ipse assertit, mensem unum et dies viginti duos. Verum ea editio corrupta; aliæ enim omnes, sicuti et Codices Mss. Anastasii, habent *menses XI, et dies XII*. Ex initio Benedicti II recte consignato, Leonis II et successorum Benedicti II Chronotaxis pendet. Baronius num. 2 refert verba Anastasii asserentis, *Constantinum Pogonatum* permisisse Benedicto, ut electus Pontifex absque tarditate impostulerum ordinaretur, id est, nulla imperatoris confirmatione expectata. Verum, ut in *Cononis* electione videbimus, ad exarchum electionis Decretum mittendum fuit, ideoque et mos qui invaluerat servatus.

9. *Prima Benedicti II Epistola germana.* — Ad num. 3. Duce *Benedicto II* adscribuntur litteræ, quas Baronius supposititias contendit. Priorum hic est titulus: « Benedictus presbyter et in Dei nomine electus sancte Sedis Apostolicæ Petro notario regionario ». Has isto argumento falsas demonstrari putat Baronius, quod Patres Concilii Toletani XIV, sub hujus anni finem celebrati, festulenter se per eum, qui a Leone II missus est in Hispanias, jam accepisse ipsa ab eo data Acta sextæ Synodi. Si ergo Leo II jam antea præstitisset, illique eadem accepissent: quid opus fuit *Benedicto* iterum mittere? Sed celsi casus evenisset, quo eodem rursus mittere opus esset, utique iisdem litteris exprimentum fuisset, nempe a *Leone* predecessore antea missa Acta Synodalia se iterum mittere: ita Baronius. Verum res ita se habuit: *Benedictus II*, ubi electus est, scripsit ad Petrum Regionarium in Hispania agentem, quo missus a Leone II pervererat post diem quartum Novemb. quo Concilium Toletanum XIII anno superiori celebratum est, ut iuxta quod idem Leo eum in Hispaniam ire disposuerat pro significanda sextæ Synodi definitione,

commissum ministerium perageret, et subscriptionem episcoporum post eandem Synodicam definitionem procuraret subijungi. Sed, ut testantur Patres Concilii Toletani XIV sub hujus anni finem congregati, canone II et III, cum II Leonis Epistolam et Gesta Concilii accepissent, absoluto jam Concilio Toletano XIII, non potuerunt iterum aggregari, tum quia jam ad propria redierant, tum propter procellosi temporis adversitatem, quia scilicet *tellus omni hyemali stricta gelu glaciali nivium immensitate duruerat*. Adhuc Patres, sese tamen sparsis scribibus atque locis approbasse quae gesta fuerant in sexta Synodo; et in canone quarto subiungunt: « Placuit proinde illo tunc tempore apologeticæ defensionis nostræ ratione satisfaciendes Romano Pontifici, ea ipsa gesta firmare », sub præcedentis sc. anni finem, vel currentis initio.

10. *Secunda ei perperam adscripta.* — Quid porro mirum, si Concilium Toletanum XIV non meminerit *Benedicti II.* ac cum hic electus tantum ac uce dum plene partes Pontificis agens, nihil sibi putaverit immutandum in decessoris litteris, ne ipse videretur, non decessor episcopus Hispaniæ ad suscipiendam sextam Synodum invitare? Verosimile tamen est, *Benedictum II.* alias ad Hispaniæ episcopos litteras scripsisse, quibus explicarit causam missionis ejusmodi Epistolarum Leonis; sed eæ non extant, sicuti neque eæ, quibus jussit explicari scripta a Juliano episcopo Toletano de *Tribus Substantiis*, ut habetur in Concilio Toletano XV, quas paulo ante mortem ad eosdem Hispaniæ episcopos dedit. Qua de re plura Combefisus in Hist. Monothel. in Dissert. Apolog. pro Actis VI Synodi, cap. 2. Caterum *Benedictus II.* non iterum per Petrum notarium regionarium Acla sextæ Synodi misit, nec ipse id in sua Epistola ad eum scripta dicit. Illud quidem refert Leo II in Epistola ad *Ervigium* Hispaniarum regem data, cujus initium: *Cum uas exat rex omnium Deus*, etc. Verum ea Benedicto II a librariis perperam attributa. Et tamen Baronius omnem vim facit in ea ad *Ervigium* Epistola, quasi ad episcopos Hispaniæ a Benedicto II iterum missa fuisset cum Actis sextæ Synodi, deceptus falsa inscriptione ejus, quibusdam exemplaribus *Leonis*, quibusdam vero *Benedicti* nomen præferentibus; licet a solo Leone ea scripta fuerit.

12. *Concilium Toletan. XIV.* — A num. 6 ad 7. Concilium Toletanum XIV celebratum a præsulibus Carthaginis provinciæ, assistentibus etiam vicariis XVIII kal. Decemb. in cuius fine legitur: *Peractum Concilium die Dominico, sub die XI kalend. Decembris*, ideoque hoc Christi anno, quo dies XX mensis Novembris in Dominicam incidit, annoque quinto *Ervigii* regis. Habuit istud Concilium, ut juxta litteras Leonis II sextæ Synodus per totam Hispaniam et Galliam Gothicam reciperetur quod et factum est.

12. *Argumentum ex hoc Concilio a Baronio deductum solvitur.* — Baronius dicit, absolute Concilium, antequam de obitu sancti Leonis II num-

tum episcopi accepissent: siquidem de eo, inquit, ut adhuc vivente mentionem faciunt; non sic cum de *Benedicto* agunt in XV Concilio Toletano, quem cum scirent esse defunctum, his verbis ejus meminerunt: « Ante hoc biennium beatae memorie Romanus papa *Benedictus*, etc. » Secus vero cum in secundo canone de *Leone* egerant Patres in hoc Concilio congregati. Verum ita Patres seu scriba Concilii illius XV scripserint; nihil tamen cogit, ut etiam Patres vel scriba Concilii XIV eodem modo debuerint scribere, utraque loquendi forma libera pariter et usitata. Sic *Constantinus* in Sacra sua ad Donam, *Vitalianum* defunctum *beatissimum* duntaxat vocat, quo pariter nomine *Theodorum* Constantinop. et *Mocarium* Antiochenum, qui tunc vivebant, appellat. In Sacra etiam ad Romanam Synodum Leone jam Pontifice data, ac post alteram Leoni scriptam legitur: « Tanquam ipsius divini Petri vocem, supermirali sumus libellum Agathonis ». Mitto infinita ejusmodi exempla. *Leonis* itaque Epistolæ anno superiori aliquot post ejus mortem menses in Hispania acceptæ: nec latere poluit Patres Toletanos *Benedictum* Ecclesiam Romanam tunc gubernare, cum is ad Petrum notarium regionarium, in Hispania ac fine circiter anni superioris agentem, litteras dederit.

13. *Mos tendendi pueros apud Europæos.* — Ad num. 7. Mabillonius in Præfatione ad partem primam sæculi ut *Benedicti* num. 17, observat, laicorum tonsuram penes Europæos aliam *puerorum* fuisse, aliam *adultorum*. Pueri capillum intonsum aliquandiu gerebant; postea circumcis a capite eorum demetebat episcopus, aut certe is, qui *pater spiritus* ob hoc dicebatur. *Mallones* autem, *μαλλός* Græcis sunt cirri, circumcisi, seu implexi crines. Est enim Græcis *μαλλός* *Lana*, *velus*, seu *coma demissa*, ut videre est in Glossario mediæ et infimæ latinitatis, in voce *mallones*. Sic Constantinus Pogonatus *mallones capillorum* Justiniani et Heraclii filiorum direxit ad *Benedictum* papam II teste Anastasio: sic Carolus princeps Francorum, Pippinum suum filium ad Ludigprandum Langobardorum regem « direxit, ut ejus juxta morem capillum susciperet; qui ejus cesariem incidens ei pater electus est », inquit Paulus diaconus in lib. 6 de rebus Langob. cap. 53. Ab eo tempore videntur reges Francorum capillos in orbem compositos gestasse: nam antea, ut habet Agathias, qui sæculo superiori vixit, solenne erat Francorum regibus intonsam habere comam a pueris, involtantibus utrumque in humeros capillorum cirris, anterioribus capillis a fronte discriminatis. Quippe in cereis regum Carolovingorum iconibus, capilli in orbem aequati ad humeros usque apparent. Ritus ille *tendendi pueros* profectus videtur a paganiis, qui perique primum puerorum capillum, alieni deorum suorum decisum offerebant. An mos iste a pueris ab initio Christianæ religionis frequentatus sit, incertum: cum nulla fere istius rei exempla legantur ante sæculum VII quo id *ex more* factum

dicitur. Extant in ordine Romano plures orationes ad capitulationem incidendam, et *ad puerum tonsurandum*, aliæ ab eis, quæ *ad clericum faciendum* assignantur. Priores videntur usurpate fuisse in solemniori isto ritu, quo pueri insumunt tondebantur extra ordinem clericorum, qui a pueris illis corona secernebantur. hæc Mabillonius citatus.

14. *Moritur Theodorus patriarcha Constantinop.* — Ad num. 8. *Theodorus* episcopus Constantinopolitanus in sedem restitutus fuit anno superiori, ut anno DCXXXII, num. 7 ostendimus. Quare cum teste Theoplane in Chronico ad annum XVII Constantini Pogonati (quod et in ejusdem Theopanis laterculis legitur), post suam restitutionem annos tres sederit, pervenit usque ad annum sexcentessimum octogesimum sextum. Nicephorus quidem in Chronico tam juxta editionem regiam, quam juxta græcam Scaligerianam, *Theodoro* restituto tribuit tantum annum unum et menses tres, non vero annum unum et menses decem, ut habuit exemplar, quo Baronius usus est. Verum longe major fides hæc in re Theopani, quam Nicephoro adhibenda. In *Theodori* locum subrogatus est *Pandus ex laico a Secretis*, inquit, idem Nicephorus; quod confirmat *Agatho* in sua Peroratione, ubi scribit, se cum eodem *Paulo* tum laico et imperatori a Secretis universa in sexta Synodo mota, quæ sitaque ordine asscetatum esse, seque Aclorum VI Synodi scribam exitisse.

15. *Egfridus rex Northumbriae sæcit in Hibernos.* — Ad num. 9. Bedæ lib. 4. cap. 26 refert, anno *Dominiæ Incarnationis* DCXXXIV. Egfridum regem Northumbriae, misso in Hiberniam exercitu, vastasse « misere gentem innociam, et nationi Anglorum semper amicissimam : ut nec Ecclesiis, aut monasteriis manus parceret hostilibus » ; sed pernas sui reatus fuisse, et anno sequenti extinctum esse. Verba Bedæ recitat Baronius. Incertum qua de causa *Egfridus* Hibernis bellum intenderit. Dum hæc in Northumbriae regno aguntur, tantum abest, ut *Egfridus* rex *Wilfridum* sedi Eboracensi restituerit, ut decedentibus, qui substituti fuerant, episcopis, alios substitueret, vocato in Northumbriam *Theodoro* episcopo Dorovernensi, qui hæc anno Synodum coegit, de qua loquitur Bedæ lib. 4. cap. 28, dum de S. Cuthberto verba facit : « Contigit, ut congregata Synodo non parva sub presentia regis *Egfridi*, juxta fluvium Aina, etc. qui beatæ memoriæ *Theodorus* archiepiscopus presidebat, uno animo, omniumque consensu ad episcopatum Ecclesiæ Lindisfarnensis eligeretur », nempe sanctus Cuthbertus qui tunc in suo monasterio vivebat, et vix e dulcibus suis latebris extrahi,

atque in Synodum pertrahi potuit, quique tamen ad suscipiendum episcopatus officium, collum submittere compulsus est. Subdit Bedæ : « Nec tamen statim ordinatio decreta, sed peracta hyeme, quæ imminerebat, in ipsa solemnitate Paschalis completa est Eboraci sub presentia prefati regis *Egfridi* ». Idem habet Bedæ in Vita sancti Cuthberti cap. 24. *Cuthbertus* itaque anno sequenti die XXVI Martii, in quam Pascha incidit, episcopus Lindisfarnensis a *Theodoro* et sex aliis episcopis consecratus est, ut habet Bedæ citatus.

16. *Egfridus rex occiditur.* — Baronius, postquam de bello ab *Egfrido* rege adversus Hibernos illato locutus est, refert mortem ejusdem regis, quæ tamen nonnisi anno sequenti contigit, ad quem ideo differenda erat. Bedæ enim narrata Hiberniæ depopulatione hoc anno facta, ait, *anno post hunc proximo* cum *Egfridus* temere exercitum ad vastandam Piclorum provinciam duxisset, cum parte maxima copiarum extinctum esse « anno actus suæ quadragesimo, regni autem quinto decimo, die XII kalendarum Juniarum », idque die sabbati, ut profert idem Bedæ in Vita S. Cuthberti cap. 27, ubi subdit, eum venisse ad Lugubaliam civitatem, ut alloqueretur reginam (nempe *Ermemburgam*) quam postsecessum S. Etheldritæ in monasterium, *Egfridus* duxerat : « Attamen confestim intravit ad reginam : et secreto eam alloquens (erat autem die sabbati) : Vide, inquit, mature lucelescente secunda sabbati ascendit currum (quia die dominico curru ire non licet) : vadasque et regiam civitatem citissime introcas, non forte occisus sit rex », ut inquit Bedæ, qui jam dixerat, sancto viro revelatam fuisse *Egfridi* mortem. Porro anno sequenti dies vicesimus Maii, quo *Egfridus* occisus, in sabbatum incidit, et eo anno Bedæ in Epitome mortem eam collocat. Regnare cœperat die XV mensis Februarii anni DCXX, ideoque regnum administravit annos quindecim, et aliquot menses, quos Bedæ neglexit; *Malmesburiensis* lib. 4 de Reg. Angl. cap. 3, dicit, eum S. *Etheldrite* uxoris meritis commendatiorem fuisse, quam suis, et quod B. Cuthbertum *lacrymis religiosa assentatione profusus, in episcopatum promoverit*; sed valde reprehensione dignum, quod *patriam clarissimo lumine viduarit*, nempe sancto Wilfrido et Hibernos gentem innocentem vasta clade prostraverit (1).

17. *Alcfridus nothus fit rex Northumbriae.* — « Ex eo tempore spes caput et virtus regni Anglorum fluere, ac retro sublapsa referri. Nam et Pieti terram possessionis suæ quam tenuerunt Angli et Scoti, qui erant in Britannia, et Britonum quoque

(1) Circa hoc tempus, habente scilicet seculo septimo, Concilii ejusdem Hibernici sola et auda mentio nobis superest ex Admanno auctore Vite S. Columbe abbatis Heusis, qui scripserit per hoc tempus florens narrat sibi ex eo tempore post Hibernicis Synodis conductam ad propria remanere, præstantiam et ad mirandum clericorum navigationem in viros sancti patrocini observasse. Dum munitum se fuisse addit a me, qua sub hæc tempora præstantiam, ut incertis legationibus ad regem Alfridum obire poterint. Porro cum regno illa ad A. DCI consularit, hinc non fuiti conjectura deducimus Synodum illam Hibernicam ad illam vel ad unam aliam et superioribus annis pertransisse. Ex eadem vero Synodi, aliamque legem et superioris seculi Canonibus constare arbitror Codicem illam Hibernicam, cujus pars in Spicilegio Dacherii, pars vero in Anecdotis PP. Martene et Durand prodit.

pars nonnulla, libertatem receperunt, quam et hactenus habent per annos circiter quadraginta sex». Inquit Beda lib. 4. cap. 26, qui ideo Historiam Anglorum scripsit an. DCXXX; quia ab an. DCXXXV ad DCXXI anni XVI intereurrunt. Beda in Vita sancti Cuthberti cap. 24 scribit: «Egfridus post annum, Piectorum gladio trucidatur; et Aldfridus in regnum frater ejus notuus substituitur, qui non paucis ante temporibus in regionibus Scotorum lectioni operam dabat, ibi ob amorem sapientiæ spontaneum passus exilium». Alordus anno DCXXXVI, num. 5, hunc Aldfridum notuum perperam confundit cum *Alefrido* altero fratre germano regis *Egfridi*, indigne in varios errores incidit, ut observat Bollandus ad diem VI Martii in Commentario Historico sanctarum virginum Kineburgæ et Kineswite, tiliarum Pendæ Merciorum regis. Primus enim Oswii regis filius *Alefridus*, qui S. Kineburgam, Cymburgam etiam appellatam, uxorem duxit, et sancto Wilfrido amicitissimus fuit. Ille ante patrem mortuus est, a quo regni sui aliquam partem acceperat. Secundus *Egfridus*, qui post patrem regnavit; tertius *Elfridus* anno DCXXXIX, ut ostendimus, occisis, et ultimis *Alefridus* notuus, ut testatur Beda loco citato, et alibi sepe, et hic uxorem habuit sanctam *Cuthburgam*, de qua in morte mariti, qui *Wilfridum* vexavit.

18. *S. Audoenus inter proceres Francorum pacem componit.* — Continuator Fredegarii cap. 98, ait: «Fuerunt inter Pippinum et prefatum Gislemarum (filium Waratonis Majoris-domus Theodorici regis) discordiæ multæ, bella civilia plurima. Nam ad castrum Manucum contra hostem Pippini ducis (legendum, Pippinum ducem) Gislemarus consurgens fraudulenter falso juramento dato quamplurimos viros nobiles occidit. Inde vero reversus ob supplantationem patris vel aliam malitiam non modicam, quam fallaciter perpetraverat, a Deo percussus predictus Gislemarus, ut dignus erat, iniquissimum fudit spiritum, illoque mortuo pater ejus Warato honorem pristinum Majoris-domus recepit». Idem legitur in Gestis Francorum: Manucum, seu Manucum, hodie Nannum, Gallie *Nannus* dicitur, ut docet Hadr. Valesius in Not. Gall. in voce *Nannicum*. Warato recuperato Majoratu pacem cum Austrasiis a *Gislenatro* filio tractam renovare voluit, ususque est Theodorici rex internumbo *Audoeni* Rothomagensis episcopo, de cuius professione in Austrasiam sic loquitur anonymus, qui sub Carolo Martello Vitam sancti Audoeni edidit: «Sanctus Audoenus, dum pro pacis concordia decertare semper videretur, procedente tempore orta est discordia inter regem Francorum et Austrasio Theodoricum nempe, seu potius ejusdem palatii principem Gislemarum, et Pippinum ducem Austrasiorum). Pergens itaque vir Dei, etc. ad urbem Colonie, etc. exinde ad Neustriam regressus, pacis hedere confirmato, civitatem Verdunensium advenit, etc. Exinde pervenit ad palatia, et

prospera cuncta, ut gesserat, indicavit, atque ita regna multa pace populum pacatum sacerdos verus reddere promeruit». Ubi palatiorum nomine anonymus ille *Clipacum* intelligit, ubi sanctus præsul obiit, ut idem scriptor narrat: «Dum vero, inquit, Clipacum villam pro necessitate regis et populorum advenisset, rogante Theodorico et Chrotilda regina, et administrante Waratone sub regulo, etc. migravit ad Dominum».

19. *S. Audoenus moritur.* — Quare factus inter Orientales et Occidentales Francos ultimum fuit operum sancti Audoeni, ut Fridegodus in ejus Vita, continuator Fredegarii, et auctor de Gestis Francorum etiam habent. Hæc verba auctoris de Gestis Francorum: «Sub his diebus Audoenus Rothomagensis episcopus plenus dierum atque virtutibus præclarus Clipiago villa regale in suburbano Parisiorum civitate migravit ad Dominum, cum magna gloria, Basilica sancti Petri Rothomago civitate sepultus est». Addit anonymus, qui Vitam ejus scripsit: «Igitur rex cum regina et episcopo cum conventus atque Major-Domus seu priores palatii pariter congregati virum in feretro deportantes sanctasque reliquias celebrantes, etc. Cumque usque pontem Iuisæ (seu Isaræ, vulgo *Pontoise*) vigiliis celebrantes pervenissent, noctem totam in Domini laudibus peregerunt. Inde regalis dignitas (Theodoricus, Chrotilda, et Major-Domus) remeavit ad propria, (scilicet Clipacum, ubi conventus agebatur, qui continuatus fuit adhuc duobus saltem mensibus, ut intelligitur ex Aigrado in Vita S. Ansberti S. Audoeni successoris). Tum vero conventionem facta plurimorum episcoporum una cum venerabilium sacerdotum et clericorum multitudine seu illustrium virorum Vilgasium oppidum ingressi sunt, (Pontisaram nempe oppidum Vilcessitense trans Isaram fluvium situm) beatum corpus humeris deportantes, etc. per loca ergo singula (secus viam regiam Rothomagensi posita) etc. corpus deportatum apud civitatem suam Rothomagum in Basilica beati Petri Apostoli sepelierunt».

20. *Dies enortualis S. Audoeni ignotis.* — Neque anonymus, qui Vitam S. Audoeni scripsit, neque alius ex antiquis diem enortualem hujus sancti memoravit. Fridegodus tamen natione Anglus, qui sæculo decimo annis post obitum S. præsulis cæc. vixit, arbitratus est *Audoenum* consecratum fuisse episcopum die XIV mensis Maii, e vivis excessisse IX kal. Septembr., seu die XXIV mensis Augusti, translatum vero III nonas Maii, quia scilicet in Calendariis hi dies festis consecrationis, natalis et translationis ejus assignantur. Verum quemadmodum in die ordinationis, ut anno DCXL vidimus, sic et in aliis diebus, valde hallucinatus est, aliosque in errorem induxit. Audoenus enim IX kal. Septemb. Dominica, ut ipse ait, mortuus non est, cum testetur eum obiisse anno DCXXVII, vel juxta Codicem MS. DCXXXVII, postquam sedisset annos XLII, menses tres, dies decem a die scilicet XIV Maii anni DCXXXV, quo Fridegodus *Audoenum*

ordinatum statuit. Nam ut dies XXIV Augusti sit Dominicus, necesse est, ut in cursu sit littera E, quæ in neutrum annum incidit ante an. DCLXXXII, quæ tamen mense Augusto adhuc in vivis erat *Audoenus*. Certe cum anno circiter integro vixerit *Filibertus* in Neustria supersilite Audoeno, si sanctus præsul obiit anno DCLXXXII, saltem anno labente DCLXXXII recessisset *Filibertus* in Aquitaniam, quo tamen profectus non est, antequam *Flevoinus* Majoratum recuperasset, ut loco ostendimus. Post cum Christi annum littera Dominicalis E ante annum DCCXII non amplius recurrit. Cum vero Frigedodus, neque diem, neque annum ordinationis Audocni calluerit, quot annis Ecclesiam Rothomagensem rexit, cum ignorasse necesse est. Denique fallitur Frigedodus in die translationis ejus; nil enim translatum esse *III nonas Maii in festo Ascensionis*. Festum autem illud ab anno DCCXXII ad DCCVII cum III nonas Maii non convenit.

21. *S. Audoeni translatio*. — Coitinus tamen anno DCLXXXVII, num. II, *Frigedodum* interpretari et excusare conatus est. Hæc ejus verba: « Quia Christus creditur passus octavo kal. Martii (sed legendum, *octavo kal. April.* anni sc. Erae Christianæ XXIX, quo Christum passum esse vulgaris opinio fuit), resurrexisse sexto eadem kalendas, et ascendisse in cælum tertio nonas Maii, festum Ascensionis in plerisque Martyrologiis tertio nonas Maii celebratur, ut ex Bollandi in Notis ad Vitam S. Ansberti jam laudatis constat. Inde factum arbitramur, ut dies ille tertius ante nonas Maias translationi S. Audoeni dicaretur, quo corpus S. Audoeni translatum est, Ascensionem Domini *tertio nonas Maii* celebratam fuisse ». Ita Coitinus. Eodem modo Chiffletius in Dissert. *de annis Dagoberti I*, c. 17, Frigedodum interpretatur, ac supponit juxta eum in die Ascensionis fixæ hanc translationem factam fuisse. Verum si ea mens fuit Frigedodi, valde deceptus est, cum is dies nullo officio Ecclesiastico aut aliqua celebritate insignis esset.

22. *Die Ascensionis peracta*. — Verus dies translationis S. Audoeni, non ex Frigedodo, sed ex velustioribus auctoribus eruditis. Anonymus auctor Vitæ ejus ait: « Beati viri corpus in loco, quem ipse fabricaverat, requievit annis tribus et mensibus sex. Post hæc visum est antifili (sc. S. Ansberto) successori suo, ut beati viri corpus transferret in excelsiorem locum vel gradum ante altare S. Petri Apostoli in parte Orientis ». Aigradus in Vita S. Lambertii testatur, Audoeni corpus fuisse translatum in solemnitate Ascensionis, die tamen mensis, in quam incidebat, non memorato: « qualiter (sc. Ansbertus)... Audoeni corpus... in eminentiorem locum Ecclesie S. Petri, que posita est in suburbano urbis Rothomagensis, transtulerit, narrare aggredimur. Cum ergo de diversis provinciis congregasset artifices, condidit super ejus sepulcrum repam (feretri scilicet operculum)... Constituta ergo die in SOLEMNITATE ASCENSIONIS DOMINI, sacerdotum ac monachorum, reliquorumque cle-

ricorum adunata multitudine, ipsum sacrum corpus levare fecit cum reverentia magna, et hymnorum laudibus, clero personante atque in abside præfati S. Petri Apostoli feliciter recondidit, etc. » Sacrum corpus mense Maio translatum certum esse debet: ab anno enim DCLXV usque ad DCCXII, semper Ascensio in hunc mensem incidit.

23. *Anni Christi DCLXXXVIII*. — In priore tumulo requievit, teste vetustissimo anonymo sæpius laudato, *annis tribus, mensibus sex*: sepultum itaque fuit corpus *Audoeni* mense Novembri hujus Christi anni. At Coitinus laudatus n. 12 contendit, ab obitu Audoeni usque ad predictam translationem lapsos esse annos tres, menses octo, dies viginti tres, quia apud Frigedodum dicitur beati viri corpus in priori loco requievisse, *annis tribus et mensibus novem*. Sed quis, amabo, terre poterit, scriptorem vetustissimum et supparem Audoeno emendari a Frigedodo, qui ducentis et amplius annis junior fuit, quemque in anno ordinationis et mortis sancti præsulis errasse certissimum est? quare non anonymus noster ex Frigedodo, sed hic ex anonymo corrigendus, et ab illis novem mensibus tres saltem incompleti rescandendi. Quibus rejectis comperimus, non mense Augusto, sed mense Novembri *Audoennum* fuisse sepultum, et translatum an. DCLXXXVIII die septima mensis Maii, in quam eo anno *Ascensio* cadebat. Remansit in priori tumulo annis tribus, mensibus sex, itaque sepultus fuerat hoc anno die aliqua Novembris, quæ in Dominicam competeat. Neque enim dubitandum, quia magna solemnitate depositus fuerit. Obiit itaque labente mense Octobri; post ejus mortem aliquandiu sedes Rothomagensis vacavit, quia *Ansbertus* abbas Fontanellensis, qui a clero et plebe electus fuerat, tam grave onus suis humeris imponere recusabat, nonnisi multoties a rege vocatus (qui tunc, ut ait Aigradus), « morabatur in villa Clipiaco, quæ sita est in Parisiaco territorio, ubi conventum magnam populorum habens de utilitate ac tutela regni tractabat (illuc venit, ubi a sancto Lanberto episcopo Lugdunensi), aliisque sanctis præsulibus, qui ad hoc generale Placitum (scilicet Clipiacense) conveniant in pontificem creatus est Ecclesie Rothomagensis »; quod fieri non potuit ante ultimos hujus anni dies, aut priores insequentis. Baronius de morte sancti Audoeni agit anno DCLXX, n. 4 et seq. siculi et de Francorum cum Austrasiis pace opera ejus inita, quia scilicet *Frigedodum* tantum legerat, qui tamen vian, quam ignorabat, alios docere non potuit. Baronii enim tempore Vila Audoeni ab anonymo vivente Carolo Martello scripta adhuc in tenebris latebat.

24. *Moritur S. Aldegundis abbatissa Melbodensis*. — Obiit hoc circiter anno *S. Aldegundis* abbatissa Melbodensis prima, in loco nemoroso ac deserto, ut scribit Hucbaldus sæculi IX monachus Elnonensis in ejus Vita, ubi nunc oppidum est Hannonie in Belgio ad fluvium Salina, quod *Melbodium* appellatur. Bollandus ad diem xxx Januarii tres hujus

sanctæ Vitæ edidit : primam auctore anonymo, qui alia Vita *vetustissima* se usum fatetur ; secundam auctore Hucbaldo, tertiam ab anonymo Cellensi seu Gisleuano monacho descriptam. Vetustissimam illam Vitam, quam Bollandus non viderat, publicavit Mabillonius sæculo secundo Benedictino, ex qua, aliisque citatis discimus, *Aldegundem*, Dagoberto primo regnante, ex nobilissima stirpe procreatam, et divinis visionibus animatam ad mundi contemptum, matris nuptias suadentis blanditiis respuisse. Facta monialis Melbodiæ monasterium construxit, in quo per plures annos sanctissime vixit, hoc circiter anno demortua. Cointius quidem hoc anno num. 1, et Mabillonius citatus mortem ejus cum hoc Christi anno illigant, quod in cœnobio Melbodiensi colatur die xxx Januarii, et ab uno ex ejus Vitæ auctoribus die sabbati eam ad Deum migrasse asseratur : sed leve illud fundamentum ; cum plerumque sancti aliis, quam quibus vita funeli sunt diebus, officio Ecclesiastico celebrentur. De *sancta Waldegrude* ejus sorore abbatissa prima Castrilocensi in Hammonia, et *S. Madelgario* hujus marito, antequam in monasterium secederet, egimus anno DCXV. *Aldegundis* meminim Baroñius an. DCXXI. num. 1.

25. *Varia collegia canonicarum in Belgio.* — Nunc in monasterio Melbodiensi est celeberrimum canonicarum collegium, de quibus, aliisque Miræus in Notis ad cap. 13 Cod. Donat. scribit : « Canonicarum nobili stirpe progenitarum, quæque ad nuptias transire possunt, collegia in Hammonia sunt duo, Montense (sen Castrilocense) et Melbodiense : totidem in comitatu Namurcensi, Andemense et Monasteriense : et unum in Brabantia, Nivellesse, omnium apud Belgas (ut opinor) antiquissimum ». De istis canonicabus disserit Mabillonius in Prefatione ad sæculum II Benedictinum paragrafo 3, atque *sanctum Amundum* non solum monasteria

virorum in Belgio ; verum etiam cœnobia puellarum, Nivellesse, Melbodiense, Castrilocense, Marcianense, aliaque nonnulla ordinasse ; sed his monachas, non canonicas imposuisse monachum ipsum : duplicem in unoquoque parthenone conventum fuisse monachorum scilicet ac puellarum, quæ ab illis de more regelantur. Sed quemadmodum in Belgica illa cœnobia successerunt collegia canonicarum monachabus, ita et monachis canonicorum conventus : ut sicut primitus monachi monachabus, ita postmodum canonici canonicabus sacramenta administrarent.

26. *Exeunte sæculo VIII instituta.* — In Conciliis sæculo VIII convocatis *canonicarum* mentio nulla, nec in Epist. nona Zachariæ papæ ad Pippinum Francorum regem cap. 5, nec in Responsionibus Stephani papæ III ad Gallos, neque in Capitulari Caroli M. anno DCCLXXX condito, ubi aptissima canonicarum commemoratio futura erat. In Concilio tamen Francofordiensi an. DCXCIV. cap. 46, de illis sermo est, sed clarius in Concilio Moguntino anno DCCXXII celebrato. In Conc. Aquisgraucensi an. DCCCXVI. post regulam canonicorum composita est in gratiam canonicarum alia, quæ capitulis 28 continetur. Et primitus quidem canonicæ illæ sæculares (ut credere par est), velo retento vota perpetua promittebant ; at posterioribus sæculis sole *abbatissæ* cum officialibus (ut vocant) vota nuncupant, servatis alicubi ordine et ritibus Benedictinis, quemadmodum in Ecclesia Romaricensi, gallice *Remiremont*, ubi sanctimoniales Romaricenses ordini Benedictino subjecte fuere ad usque sæculum proxime elapsam, quo *canonicæ sæculares* dici ac esse cœperunt, nec tamen ab ordine S. Benedicti desciverunt, ut ostendit Mabillonius citatus, apud quem de his canonicabus plura.

1. *Mortuo Constantino regnat Justinianus qui Manichæos exagitat in Armenia.* Anno Redemptoris septentesimo octogesimo quinto, Indictione decima tertia, Constantinus imperator, ubi imperasset annos decem et septem, moritur, relicto

Justiniano filio imperii hærede, quem Anastasius in Joanne tradit hoc anno, inclamante decima quarta Indictione, mense Septembri imperare cœpisse : quando divino veluti miraculo factum esse cognitum est, ut cum ipse imperator pæne puer esset et

levis, nullisque consilii, et jam crederetur Orientale imperium nullo iunxum fundamento penitus collapsurum, Deus sua potentia non solum continuerit Barbaros, ne adversus eum moverent exercitus; sed sponte ipsi venerint instaurare sanctam cum patre concordiam, aucto quod persolvendum esset imperatori, tributo. De his enim hæc in Annalibus Græcorum¹: « Primo ejus anno Abimelechus ad eum nuntios mittit confirmandæ pacis causa, convenitque ut imperator Mardaitarum agmen in Libano, ejusque impressiones comperceret, coque nomine Arabes Romanis penderent in singulos dies nummos mille, equum, et servum ». Et Theophanes: « Hoc primo anno, inquit, Justinianus imperator misit Leontium prætorem in Armeniam cum Romano potentatu: et Sarracenis illic existentibus interemptis, subjicit hæc Romanis, similiter et Iberiam, Albaniam, Hircaniam quoque atque Mediam, et sub tributo regionibus actis plurimas pecunias imperatori transmisit ». Hæc de rebus prosperis anni hujus, cum ipsam testamentum relictam pietatem nondum prodigisset imperator: ea enim postea amissa, una cum ipsa omnia simul a se bona receit.

2. Idem princeps aggressus est pariter inventos in Armenia exagitare Manichæos, de quibus Lucas Siculus vetus historicus inchoatam historiam ita prosequitur: « Gliscente igitur inter Justum et Simeonem Manichæorum duces contentione, proficiscitur Justus ad episcopum Coloniam Armeniæ, atque ut de Apostoli sensu, quod cupiebat, audiret, omnia mox de se sociisque et quam inter se disciplinam tenerent, liquido exposuit. Re completa, episcopus nihil in his sibi cunctandum ratus, de singulis evestigio referat ad imperatorem Justinianum Augustum, qui post Heraclium Constantinum imperii sceptrum gubernavit. Qui quidem ut audivit, omnes statim in munus cogi Manichæos, seorsumque interrogari jussit, atque flammis tradi, quotquot essent in errore pertinaces. Itaque exstructo ad acervum ingenti rogo, incensi et cremati omnes fuerunt, præter Paulum quemdam genere Arabem, cui duo filii erant Genesisus, et Theodorus, quibus eum fuga se proripuit pater, et Episcopaurum abiit jamdudum a nobis in prolixiori opere commemoratum, cum de Paulo et Joanne Samosatenis Callinices filius ageremus, de illo, inquam, Paulo, a quo Pauliani pro Manichæis, mutato nomine, appellari cœperunt. Prodegit ergo aller hic Paulus ad impietatis scholam filium Genesisum, cui Timothei nomen imposuit. Sed brevi secuta est inter utrumque fratrem Genesisum, et Theodorum alteratio, cum iste divinam Spiritus gratiam accepisse se assereret, ille contra de seipso idem affirmaret ». Quomodo autem inter se dissidentes sic animis odisque invicem exarserunt impietatis incensores, ut ad mortem usque ipsam perstiterit discordia, idem subjicit auctor abunde satis: sed quod non

tempore hujus imperatoris, sed Leonis Isaurici contigisse dicat, nos suo loco de illis acturi sumus.

3. *Errores Armeniorum.* — At non his tantum malis hoc tempore laboravit Armenia, sed ut quæ hæctenus sub Sarracenis fuerat, Ecclesia posita ibi silvesceret, oppleta fuit multis erroribus: videlicet in primis, quod vino tantum in sacrosancto incruento sacrificio uterentur, nulla admixta aqua: quodque ad sacerdotium nullum admitterent Judæorum, nisi qui ex sacerdotali genere orti essent: insuper Quadragesimæ tempore diebus sabbati atque Dominicis caseum et ova comederent: sed et quod more Judaico carnes intra altare assarent, easque populo comedendas distribuerent. Hæc quidem ita se habuisse, docent canones¹ sextæ Synodi postea sancti. At de rebus Orientalibus hæctenus.

4. *De litteris Benedicti papæ ad Hispanos datis.* — Hoc eodem anno Benedictus papa, ubi sedisset menses octo, et dies decem, et septem, mortuus septima die Maii, quæ relatus inter sanctos reperitur in Tabulis Ecclesiasticis. Antequam autem ex hac vita migraret, contigit eum scribere ad Hispaniarum episcopos, monens eos, ut corrigerent nonnulla quæ legisset in scriptis ab ipsis litteris, et Romam missis cum subscriptionibus episcoporum, quibus quæ decreta essent de fide Catholica in Constantinopolitana Synodo, probarentur. Dicturi de his. primum omnium quæ ad temporis rationem spectare noscuntur, elucidemus. Est de his certa testificatio in Actis decimæ quintæ Synodi Toletanæ celebratæ. Era sexcentesima vicesima sexta, anno Domini scilicet sexcentesimo octogesimo octavo, ubi assentur ante biennium hæc fuisse a Benedicto litterarum scriptæ: hæbentur enim ibi hæc verba:

« Post hujus igitur piæ confessionis prolatam devotis votibus regulam, ad illa nos illico convertimus contuenda capitula, pro quibus muniendis ante hoc biennium beate memorie Romanus papa Benedictus nos litterarum suarum significatione monuerat, etc. » Quæ igitur ante biennium datæ dicuntur Benedicti litteræ, hoc anno ipsas esse scriptas oportuit, nempe post duos expletos, anno inchoato jam tertio, quo episcopi convenerunt. Hæc de his quæ ad tempus pertinent.

5. Quod vero dicunt Patres in eodem Concilio congregati, a Benedicto Pontifice litteris communiis Hispaniarum episcopos: apparet rem Christiana charitate esse transactam, nempe nequam ab ipso Romano Pontifice statim esse reprobata atque damnata, quæ invenisset in ipsorum scriptis: sed potius quæ ipsi subduriuscula visa essent, admonuisse voluit, ut vel corrigerent, vel declararent. Hæc autem dixisse volumus, quod Rodericus inconsulte nimis affirmet, imprudenter id factum a Benedicto de libro a Juliano episcopo Toletano conscripto. Sunt hæc Roderici verba: « Ejus tempore librum de Tribus substantiis, quem du-

¹ Cædr. in Just. an. 1.

¹ Can. XXXII. XXXIII. XLVI. C.

dum Romam miserat sanctissimus Julianus, et minus caute tractando Benedictus papa Romanus indixerat reprobandum, ob id quod, Voluntas genuit voluntatem, sanctus Julianus veridicis testimoniis in hoc Concilio ad exactionem præfati principis per oracula eorum quæ Romam transmiserat, verum esse firmavit, et apologeticum fecit, et Romam misit per suos legatos presbyteros, diaconum, et subdiaconum viros eruditissimos ». Hæc cum ipse dicat, sane quidem ex iisdem Toletani decimi quinti Concilii Actis correctione dignus ostenditur.

6. Quæ enim Benedicto visa sunt corrigenda, vel saltem declaranda, non sunt reperta in novissimis litteris ab episcopis Hispaniarum datis, vel in libro Juliani de Tribus substantiis; sed in illis quas antea iidem rescripserunt, dedissentque Petro regionario, qui illuc a prædecessore (ut vidimus) missus fuerat. Testantur enim idipsum Patres, qui eidem decimo quinto Toletano Concilio interfuerunt. Benedictus igitur quatuor illa notata capitula haud suis voluit inseruisse litteris, utpote quod sciret cum Catholicis se rem agere : qui nihil contentiose acturi essent, vel perlinaciter asserturi; sed (ut iidem testantur Patres) cuidam ipsorum homini credidit, non scriptis, sed verbis ore tenus : ex quibus omnibus manifesti erroris eundem redarguas Rodericum.

7. At quænam ista essent a Benedicto notata, videamus. Quod igitur Romanus Pontifex custos Catholicæ fidei esse semper vigilantissimus consuevit : nihil quod vel in verbis vel in sententiis dubium posset movere, despexit, et indiscussum præleriri aliquando permisit, sed ambiguitates omnes solvi, ambages elucidari, dubia in lucem prodi, et detegi velata curavit. Sic ergo ipse Benedictus legens in Hispanorum episcoporum litteris tres in Christo affirmari inesse substantias, subdividendo humanam in corpus, et animam; veritas ne secundum numerum substantiarum tres etiam starent in Domino voluntates, divinam, rationalem, et sensualem, ne quid novi vel in verbis assereretur, cito occurrendum putavit. Rursum vero quot iidem ipsi in suis litteris dixissent, Voluntas genuit voluntatem, sicut et sapientia sapientiam : ne eodem modo hæc dici a Catholicis voluntates ab aliquo vel suspicari posset, hoc elucidatione indigere significavit. Quod autem pio id sensu asseruissent Hispani ex sententia Augusti, diffusius in scholis ista invenies disputata ¹. Excusaverunt id quidem postea in dicto Concilio post biennium ce-

lebrato ipsi Hispani episcopi, id scilicet non a se dictum secundum relationem, sed secundum substantiam. Quænam autem duo alia capita fuerint, quæ viderentur eidem Benedicto indigere exactiori elucidatione, nescimus : ea tamen ex sententia sanctorum Patrum Ambrosii atque Fulgentii posse defendi, iidem Patres, qui dicto Concilio interfuere, festati sunt. Hæc de his quæ ad Benedictum, et ad litteras in Hispaniam hoc anno ab ipso datas pertinent, satis sundo.

8. *Theophanes episcopus Antiochenus moritur.* — Rursus vero quæ de eodem Benedicto Pontifice habent Acta Nicæni secundi Concilii; hic in medium adducamus. Quod enim hoc anno conligisset mori Theophanem Antiochenum episcopum, ubi sedisset (ut tradit Nicephorus) annos quinque : optavit idem Pontifex Benedictus, ut Macarius olim Antiochenus episcopus in ordinem redactus Romæ degens exul, damnata hæresi, restitueretur in Antiochenam Ecclesiam : sed cervicosus homo contempsit. At reddamus hæc ex Synodalibus Actis ¹ quæ sic se habent : « Petrus studiosissimus presbyter et Apostolicæ Sedis Hadriani papæ vicarius dixit : Et Romæ quoque extorris erat Macarius a sancta Synodo sexta damnatus : verum piæ memoracionis pater noster Benedictus deliberandi spatium per triginta dies illi concessit : et quodam tempore Bonifacium consiliarium ad eum misit, quo verbis admonitione plenis ex sacra Scriptura illum instrueret : verum ad meliorem mentem haudquaquam perducipotuit. Id autem pater beatus ob id egit, quo illum rursus in pristinum statum reciperet ». Hæc Acta.

9. *Reliquæ res gestæ Benedicti papæ, cui succedit Joannes I.* — De eodem quoque Benedicto, præter hæc omnia, Anastasius ista habet : « Hic Ecclesiam beati Petri Apostoli, sed et beati Laurentii martyris, quæ appellatur Lucina, restauravit. Itemque in Ecclesia beati Valentini via Flaminia fecit coopertorium super altare cum clavis et fastellis, et in circuitu palerogium chrysoclavum pretiosissimum : similiter et in Ecclesia B. Mariæ ad Martyres alium coopertorium porphyreticum fecit cum cruce ex gemmulis, quatuor chrysoclavos, et in circuitu palerogium holosericum pulcherrimum : necnon et in Titulo superscripto Lucinae aliud coopertorium ornatum holosericum ». Extat ejusdem Benedicti exaratum in sepulero ipsius hoc Epitaphium ².

MAGNA TVIS BENEDICTE PATER MONUMENTA RELINQVIS
VIRTVTVM TITVLVS O DECVS ATQVE DOLOR
FVLGVRIS IN SPECIEM (SPECIEM) MENTIS SPLENDORE CORVSCAS
PLVRA SED EXIGVO TEMPORE CÆPTA FLAVNT
CVNCTA SACERDOIVM PRESTANTIA MVNIA COMPLES
ET QVO QVISQVE BONO CLARVIT VNVS HABES

¹ Vide Mag. I. l. c. d. s. l. xlvii. S. Tho. 4. p. q. xxxix. art. v. vi. et alios.

² Corp. Nic. II. Act. 1. — ² Antiq. Inscr. in Append. pag. 1166. num. 1.

QUIPPE QVOD A PARVO MERITIS RADIANTIBVS AVCTVS
 JVRE PATRVN SOLIVM PONTIFCALE FOVES
 NON HOC AMBITIO RAPTIVM TIBI PRESTAT HONORIS
 INDOLIS EST FRVCTVS QVAM COMITATVR HONOR
 ET QVIA SOLLERTER CHRISTI REGIS AGMINA PASTOR
 PERCIPE SALVATI PREMIA CELSA GREGIS.

Pergit vero Anastasius de eodem Benedicto : « Fecit autem calices aureos ministeriales duos pensantes singulos libras singulas ». Et inferius : « Clerum diversis ordinibus in die sancto Paschæ honoribus ampliavit ». Et paulo post : « Illic dimisit omni clero, monasteriis, diaconis, et mansionariis auri libras triginta. Fecit autem episcopos per diversa loca numero duodecim, qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum octavo idus Maii : et cessavit episcopatus ejus menses duos et dies quindecim ». Hæc Anastasius, ex cujus sententia, vicissima secunda mensis Julii subrogatus est in locum ejus Joannes hujus nominis quintus, de quo ista habet :

10. « Joannes natione Syrus, ex provincia Antiochia, ex patre Cyriaco, vir fuit valde strenuus, ac scientia præditus, et in omnibus modis moderatus. Hic post multorum Pontificum tempora, vel annorum, juxta prisecam consuetudinem, a generalitate in Ecclesia Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, electus est, atque exinde in episcopium introductus. Hic dum esset diaconus, missus est a sanctæ memoriæ Agathone papa in regiam urbem, cum aliis sacerdotibus representans locum Apostolicæ Sedis in sancta sexta Synodo, etc. » Paulo post vero : « Secum, inquit, defulit præter alia etiam divales jussiones, relevantes anomie capita patri-moniurum Siciliæ, et Calabriae non pauca, sed et præceptum frumentum similiter, vel alia diversa, quæ Ecclesia Romana annue minime exurgebat (sufficibat) persolvere. Illic consecratus est a tribus episcopis, Ostiense, Portuense, Veliterdense, sicut prædecessor ejus Leo papa ». Ilucque Anastasius : reliqua de eodem Pontifice inferius.

11. *Ebroinus in Gallia, Theodorico rege favente, episcopos et maxime S. Leodegarium ad necem vexat.* — Hoc eodem anno Domini sexcentesimo octogesimo quinto Synodus in Galliis cogitur a rege Theodorico opera Ebroini Magistri-Domus, quæ vero tyrannica dicenda fuit : etenim ad hoc coacta est, ut de episcopis tyrannus pœnas sumeret. Sigbertus enim hoc ipso anno Domini sexcentesimo octogesimo quinto hæc de his habet in Chronico ¹ : Theodoricus rex Ebroinum in gratiam recipit, ejus consilio Synodum episcoporum cogit, et in hæc multos eorum ex sententia Ebroini episcopatu privat, aliquos etiam eorum irrevocabili exilio damnat sub tam procelloso domesticæ persecutionis tumultu. Sanctus etiam Lambertus a Trajectensi amotus episcopatu, in cœnobio Stabulensi monachicæ quietis expetit portum, ibique per septem

annos habitavit secum. Sanctus Leodegarius diu ab Ebroino tormentatus, post famem et carceris squalorem, post oculorum evulsionem, post planarum concisionem, post linguæ et laborum excisionem tandem consummavit martyrium per capitis abscisionem. Ansegisus pater Pipini a Gunduino perimitur, quem inventum et nutritum de sacro fonte susceperat ». Hæc Sigbertus.

12. At hæc de sancti episcopi exilio atque cade per Ebroinum curata paulo fusioem sermonem postulant : sunt enim digna memoratu, non solum ob gloriam tanti martyris, sed ut Dei justitia ad ulciscendum vigilans demonstraretur. Extant ejus res præclare geste memoriæ commendatæ ¹ quam fidelissime ab Ursino jussu Arcoaldi episcopi Pictaviensis, ejusdem S. Leodegarii equalis ; qui diram Ebroini tyrannidem, et in sanctum Leodegarium effusam sævitiam ita describit : « Ebroinus a Theodorico rege in pristinum statum restitutus, et Major-Domus effectus, cogitare cepit, de ulciscendis inimicis, qui eum nolissent habere subregulum (vel auctor loquitur) id est Majorem-Domus, vel palatii principem. Hæcque instar leonis rugientis, per Francorum terras rugitus ejus insonuit ; cunctique qui olim adversus eum egerant, qui lamen eadem effugere potuere, fugæ præsidia captarunt.

13. « Porro vir Dei Leodegarius instaurandæ plebi suæ intra urbem suam Heduan, sive Augustodunum intentus erat. Reminiscens autem Ebroinis malorum omnium, quæ cum Childerico rege illum suspicabatur sibi intulisse, adhibitis in consilium hominibus nequissimis, cum eis tractare cepit qua ratione illum episcopum perdere posset. Ex iis vero duo, Diddo et Guaimerus caput malitiæ effecti, aiunt se illum rapere posse ex urbe ejus, in eumque exercere vindictam, quæ Ebroini malitiam exsatiat. Illorum promissis exhilaratus Ebroinus, copiosum valde exercitum eis tradidit, cum quo illi festini abire Heduan, et urbem circa mœnia vastare cœperunt. Id cernens vir Dei Leodegarius, zelo magno accensus erga plebem sibi commissam, et Domini exemplo malens animam suam ponere pro ovibus suis, easque lucrifacere potius, quam uni suæ temporariæ salutis consulere, collecto totius civitatis clero, cum reliquiis, crucibus, et psallentium choris, Deique laudibus obviam processit hostibus suis, sponteque se obtulit ad obendum martyrium, si voluntas percussori non defuisset. At illi qui ejus capiendi causa venerant, nulla erga sacras reliquias moti reverentia, eum

¹ Sigeb. in Chron. hoc anno.

¹ Extant apud Sur. die 11 Oct. tom. v.

comprehenderunt. Fertur tunc exclamans dixisse : Gratias ago omnipotenti Deo Redemptori meo, quod me hodie dignatus est glorificare. Ductus est autem ab illis extra urbem, atque illic, ut Ebroinus jusserat, eruti sunt oculi ejus. Et humano quidem illum orbarum lumine extrinsecus, at intus mansit illi divinum lumen. Cumque eum custodibus tradidissent, in quoddam conobium perluxerunt, ubi biennium fere latuit, et magnum reliquit patientie et humilitatis exemplum.

14. « Eodem tempore Gairinus (Gerinus) frater ejus, qui ob metum Ebroini cum aliis ab eo profligatis Francorum proceribus aliis in locis debebat, jussu regis Theodorici et principis Ebroini ad palatium reverti compulsus est. Simul etiam beatus Leodegarius ex monasterio, in quo tenebatur absconditus, in regis Theodorici presentiam adduci jussus est. Cumque ambo fratres in principum conspectum venissent, multis contumeliis, et opprobriis affecti ab Ebroino, illi sic respondisse feruntur : Nos quidem digne hæc patimur, quia peccavimus Domino : sed major tamen ejus clementia est, qui nos dignatus est ad tantam gloriam vocare. Tu vero, miser Ebroine, qui tantam injuriam irrogas Francorum genti, teipsum potius ulcisceris, cum aliis vitam auferre cupis. Multos quidem decepisti, et a paterno solo exulare compulisti : at tu ipse magis etiam exuleris, quandoquidem et temperalem et æternam gloriam cito perdes : dum enim totius Franciæ homines excellere meditaris, tuam, qua indignus præditus es, gloriam amittis.

15. « Hæc ut audivit Ebroinus, furore magno correptus, jussit ministris, ut Gairinum a Leodegario separarent, uti separatim punirentur, nec possent conjunctim ejusmodi sermones proferre. Cum ergo abduceretur Gairinus, beatus Leodegarius dixit ei : Equo feras animo, frater carissime, quod nos isthæc pati oporteat. Non enim ¹ sunt condigne passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Peccata quidem nostra multa sunt, sed supereminet magna Dei omnipotentis misericordia, qui ad obtinenda se laudantium delicta semper paratus est. Et nos ad breve tempus hæc patimur, quia mortis debitores sumus : sed si patienter tulerimus, illa nos expectat vita, ubi sine fine letabimur in cælesti gloria. Deinde ministri ad palum alligatum Gairinum lapidibus obruere ceperunt. At ille deprecabatur Dominum, ita dicens : Domine Jesu Christe, qui non venisti vocare justos, sed peccatores ad penitentiam, suscipe spiritum servi tui : et qui me ea gratia dignatus es, ut instar martyrum lapidibus vitam istam mortalem amitterem, mihi quoque clementissime des veniam scelerum meorum. Hæc dicens, inter verba orationis supremam efflavit spiritum.

16. « Et beatus quidem Leodegarius cupiebat cum fratre sanguinem fundere, ut simul mere-

rentur coronari : sed Ebroinus ejus obitum differere volens, ut per penas diu productas ei æternas quoque conciliaret, et ne corona frueretur martyrii, imo vero etiam præmiis gloriae sempiternæ privaretur, jussit eum nudis pedibus per quandam piscinam traduci, in qua erant petrae instar clavorum acute : deinde evulsis jam oculis, humi eum prosterni, linguamque ac labia incidi : ut ablatis oculis, pedibus contritis et concisis, lingua et labiis incisus, membrorum usu cepto, corporis viribus omni ex parte enervatis, nec oculis posset terram cernere, nec pedibus ingredi, nec lingue officio laudare Creatorem, tandem in blasphemiam rueret, atque ita salute omni privaretur, quam, laudando Deum, sibi ingentem cælitus obtinisset. At vero qui sine voce corda audit Deus, magisque rogatur corde contrito, quam elatione superborum, vocem tacentis propensius audivit, quam elate loquentis. Ille enim vir sanctus divinum implorabat auxilium, non sono vocis, sed cordis humilitate : nam cum se omni humano præsidio destitutum cerneret, totis viribus divinum sibi adesse poposcit. Itaque quantum humana impietas eum a supernis abstrahere moliebatur, tantum pietas divina erigebat ad cælestia.

17. « Porro Ebroinus Waningum quemdam ad se vocans : Tu accipe Leodegarium, inquit, quem aliquando vidisti virum superbum, et tuta eum custodia serva. Aderit enim quandoque tempus, ut ab inimicis suis recipiat quod meretur. Waningus vero eum ad summum perduxit monasterium, quod Fiscanum vocant, in quo erat sanctimonialium cotus, quibus præerat Childomara Christi ancilla. In eo monasterio B. Leodegarius multis diebus mansit, adhibitis ei custodiis. At vero lingua ejus præcisâ summi recepit officium, et unguam doctrine semen sparsit in populo. Quando autem ad virgines accedebat, tanta (ut fertur) ab ejus ore sermonis suavitas manabat, ut mirarentur quicumque audirent, tanta per illum efficere clementissimum Deum; et morum suorum pravitate damnata, quamprimum ad penitentiae fructus et remedia advolarent. Ille enim vir beatus die nocturne in Dei laudibus pervigil adstabat, ut vix parumper ab Ecclesia ad corporis res necessarias interdum recederet, aut quippiam vel cibi, vel somni periperet». Hucusque auctor de rebus gestis ante presentem annum : quo vero subjicit, ad hunc annum pertinent, quo (ut diximus) Synodus episcoporum collecta est, de quo ista habet :

18. « Ea tempestate Theodoricus rex et Ebroinus Synodum multorum episcoporum ad quandam villam convocarunt. Et ecce inter cæteros evocatum Biddonem, qui sanctum virum Leodegarium cum Guainero ab ejus sede abstraxerat, penis subdidissent, et condemnatum ac decalvatum expulerunt a sancta congregatione : deinde actus in exilium, et tandem capite damnatus penis eorum luit, quæ in sanctum episcopum dolose perpetrarat. Alii quoque episcopi a rege per Ebroinum summi fere

¹ Rom. VIII.

pœna multati in perpetuum exilium deportati sunt. Porro Guaimerus, qui Diddoni socius fuerat ad exsequenda in sanctum virum Ebrouni iussa, cum ab eodem Ebrouno, quod ejus tyrannidi assensisset, per fraudem esset in episcopum promotus, in ejus indignationem, Dei (ut putatur) nutu, incurrit, multis flagellis cæsus. Turpissimeque (ut decebat justi proditorem) condemnatus laqueo suspensus est, et transmissus in tartarum. Morabatur eo tempore beatus Leodegarius in virginum supra-dicto monasterio : jussus est autem etiam ipse accersiri ad Synodum : non tamen (ut aiunt) Concilio interfuit, sed seorsum rex et Ebrounus cum eo sermonem contulisse feruntur, eoque ab eo futura illis predicta fuisse, quæ evenisse manifestum est.

19. « Ebrounus vero in sua malignitate perseverans : Multum te (ait ad virum Dei) grandiloquentia tua ad dicendum extimulat : martyrem te fore suspicaris, ideo hæc lemeritate uteris : multum vero te extendis, sed frustra talem præmium expetis : ut enim commeritus es, ita martyrio posteris ». Quasi non esset passurus ut martyr innocens, sed ut criminum reus, sicque laud promeriturus esset martyrii coronam. Sed pergit auctor : « Cupiebat Ebrounus sanctum virum in anima et corpore perdere, et cui jam omnem sæculi gloriam ereptam cernebat, a sanctorum quoque meritis excludere. Sed quibus rebus ille sibi videbatur tum a Christo avellere, iis ipsis id efficiebat, ut Christo, quem desiderabat, magis adhereret : quantum enim crescebat ejus pœna, tantum etiam præmia augebantur.

20. « Tradidit autem illum cuidam Chrodoberto, jubens, ut eum multa cura custodiret : Veniet enim quandoque (ait) tempus, quo tollatur e medio. Ille acceptum eum duxit ad domum suam. Cernens vero eum ex itinere et morbo defessum, jussit refocillandi ejus causa potum ei præberi. Sed priusquam ad eum pincerna veniret, ingens lux instar circum e caelo descendens super caput ejus resplenduit. Tum illi qui aderant : Quid sibi vult, aiunt, domine, quod super caput tuum sphaerica figura apparet caelitus lapsum lumen splendidissimum, cujus nos antehac nunquam simile vidimus ? Ille vero in terram prostratus : Gratias ago tibi, inquit, omnipotens Deus omnium consolator, qui super me servum tuum tale dignatus es ostendere miraculum. Porro reliqui omnes, conspecto eo lumine, tanquam extra se in ecstasim rapti, tandem collectis viribus simul laudaverunt Deum, et ad se mutuo conversi, dixerunt : Revera hic homo servus Dei est. Simulque promiserunt, se toto corde velle ad Deum converti : atque ita ejus sermonibus pœne omnes, qui in illa domo erant, paterfamilias, ejus conjux, et familia tota conversi sunt ad Dei

cultum. Quotquot autem ejus famam perceperunt in locis adjacentibus, ad eum concurrerunt, verba salutis audire. Ille vero non cessabat sua prædicatione docere omnes, quemadmodum ad regna cælorum possent pervenire.

21. « Sed non multo evoluto tempore, cum jam præpotens Deus pro tam insigni patientia decrevisset remunerare fidelem servum suum : Ebrounus jam obstinatus, volens suam in eum crudelitatem perficere, velocissimos post eum equites misit, qui eum neci darent. Illi ergo acceptum eum e domo viri illius, cui custodiendus datus erat, abduxerunt per loca ignota. Cumque ad certum locum ventum esset, illic constitit, ita dicens : Non opus est, filii, ut diutius vos fatigetis. Cujus causa huc venistis, id ocius perpetrare, ut satisfiat voto vestro. Ad ejus autem cædem quatuor missi erant, e quibus tres provoluti ad pedes ejus rogabant ut ipsis veniam daret, et suam benedictionem impertiret : quartus vero superbe erectus, districto gladio paratus erat ad perpetrandam cædem. Postquam autem data benedictione, percussoribus suis bene precatus est vir Dei, et verbum Dei eis ministravit, in preces incumbens ait :

22. « Domine Deus omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, te benedico, te glorifico, qui me dignatus es ad hunc certaminis perducere diem : oro et obsecro te, Domine, ut tuæ pietatis misericordiam mihi impertias, et sanctorum tuorum meritis dignum me facias, et eorum participem, viteque æternæ consortem. Ignosce illis qui affligunt me : quandoquidem ego, clementissime Pater, per eos credo me in conspectu tuo glorificandum. Dum hæc diceret, percussor sublato gladio amputavit caput ejus. Ferunt tum erexisse sese corpus ejus, et quasi horæ unius spatio stesisse. Id conspicuus percussor ejus, pede eum trusit, ut citius in terram corrueret : sed miser ille non diu post arreptus a demonibus et mente captus, divina in eum ultione animadvertente in ignem se coniecit, et mortuus est. Jussu autem conjugis viri hujus Chrodoberti in villam Sarcingensem magno omnium luctu deportatus a ministris, et cum vestibus in quibus trucidatus fuerat, in exiguo oratorio beatus martyr sepultus est sexto nonas Octobris, etc. » Subdit vero auctor de miraculis ad ejus corpus exhibitis, deque miserando exitu Ebrouni, et translatione ejusdem martyris atque aliis miraculis tunc repetitis. Exarsit pariter odium ejusdem Ebrouni adversus Philibertum abbatem ejus monasterii : sanctus quoque Amatus episcopus Senonensis ab eodem mittitur in exilium. Hæc et alia a truculenta bestia adversus Dei servos perpetrata sunt : sed quas pœnas ipse dederit, suo loco dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romanae 6178. — Anno Ætæ Hispan. 723. — Anno Hegiræ 66, incognito die 8 Aug. Fer. 3. — Jesu Christi 685.

— Joannis V page 1. — Justinian jun. imp. 1.

1. *Postconsulatus*. — Hic annus ista formula notatus : xxxii imperii *Constantini Aug. Post consulatum ejus xvii*. Post initium vero Septembris : *Anno Justiniani jun. i. Post consulatum ejus i* ; eum enim consulatum perpetuum ipso natali imperii die capessisse liquebit ex dicendis.

2. *Moritur Constantinus Pogonatus*. — Ad num. 1. Constantinus Pogonatus *initio mensis Septembris, Indict. xiv*, defunctus est, ut notavit Anastasius in Joanne V, eum annos septemdecim imperasset, ut habent Theophanes, Zonaras et Nicephorus in Historia qui addit : « Reliquit imperii successorem Justinianum filium qui jam sexdecim annos attigerat. Atque hic imperium nactus, quæ a parente suo de pace ac reliqua Reipublice ordinatione constituta fuerant, omnia pervertit ». Non dissimilia scribit Zonaras, qui etiam eum annos xvi natum fuisse testatur : « Post bellum Bulgaricum, res Romana ubique quæta fuit usque ad obitum Constantini », inquit Zonaras, cui suffragantur Theophanes et Nicephorus in Historia.

3. *Justinianus pacem cum Saracenis sancit imperio Romano valde noxiam*. — Theophanes anno Incarnationis secundum Alex. dclxxvii, kalendis Septemb. sequentis Christi anni incognito, refert, *Abimelech* Saracenerum califam pacis ergo ad Justinianum legatos misisse, eamque his conditionibus initam, ut imperator Mardaitarum agmen comprimeret : « Abimelech vero in singulos dies mille nummos aureos, et equum et servum imperatori penderet : et uterque princeps justa et æquali portione Cypri, Armeniæ, et Iberiæ vectigalia inter se dividerent ». Addit Theophanes imperatore Mardaitas ad duodecim milia e loco priore sustulisse, et Romanam potentiam eo facto multasse. Conveniunt omnes historici Byzantini eam pacem Romanæ Reipublice valde perniciosam fuisse : hoc enim pacto Justinianus *omnem noxiam* destruxit, inquit Cedrenus, cum urbes munimentis infirmæ et habitatoribus vacuæ extiterint in illis partibus. Sed pax hæc rei Romanæ adeo noxia tantum sequenti peracta juxta Theoplianem.

4. *Mardaitæ a Maronitis non diversi*. — Ex illa fortasse militum collectione, quos anno dclxxvi diximus Maronitarum primates ex universa Phœni-

ciæ selegisse, ut tutiora loca occuparent illius partis Libani, quæ Giobbe vocatur, putarunt aliqui, inter quos Joannes Morinus in Tractatu de sacris Ecclesiæ Ordinationibus *Mardaitas*, quos diximus a *Maronitis* non differre, fuisse Monti Libano advenas, non autochthones. Verum, ut ait Faustus Naronius in Dissert. de Origine et Religione Maronitarum, num. 46, incumberebat illis onus probandi, unde in Libano venerit, et quo inde pulsa recesserit hæc natio, quæ tanquam Romani imperii clypeus ac antemurale ab omnibus habebatur, ut ait Zonaras loquens de pace cum Saracenis hoc tempore promulgata ; et tamen nullus exlat auctor, ut ipsonet fateatur Morinus, qui asserat quæ gens fuerint hi *Mardaitæ*, et quam orbis partem inhabitarent, ac modo inhabitent. Quoniam igitur pacto hæc natio ab orbe exauit, ut nihil penitus post Justinianum imperatorem de ea neque scriptum inveniat, neque memoria retentum ? Imo neque ante *Constantinum Pogonatum*, aliquid in Historiis tam Orientis, quam Occidentis de hoc *Mardaitarum* populo legitur, sed eo tantum tempore mentio eorum in Libano, quo Maronite habiti sunt Romano imperio rebelles, cessavitque hæc Mardaitarum denominatio, cum imperatoris obedientiæ fuerunt iidem Maronite restituti, inquit Naronius citatus.

5. *S. Benedictus PP. supremum diem obiit*. — A num. 3 ad 11. *Benedictus II* papa hoc anno ad Deum migravit, postquam sedisset *menses decem, dies duodecim*, ut habet Anastasius, cui suffragantur Ordericus lib. 2, Regino, Luitprandus, Abbo, Hermannus Contractus, Catalogus Vaticano-Palatinus et alii, qui diem mortis includunt. Nam cum juxta Anastasium sepultus sit *sub die viii idus Maii* seu die octava ejusdem mensis et die xxvi Junii anni antecedentis ordinatus fuerit, mortuus est die septima Maii, dieque insequenti sepultus : indeque officio Ecclesiastico in Basilica Vaticana sancti Petri Apostoli, die vii Maii celebratur, quo etiam die ejus memoria sacra est in hodierno Martyrologio Romano apud Notkerum, Molanum in prima editione Adhthomni ad Usuardum, Galesinium, Canisium, Ghinum in natalibus sanctorum canoniceorum, aliosque martyrologos a Papebrocio ad

diem vii mensis Maii in Elogio de sancto Benedicto II memoratos; qui et testatur, postridie, sive die octava Maii memorari a Greveno in Additionibus ad Usnardum, a Maurolyco etiam et Felicio. Nam juxta regulam a nobis cum de morte divi Petri locuti sumus statutam, quando Martyrologi uno tantum die inter se differunt in alicujus Pontificis depositione consignanda, alii ad diem eorum obitualem, alii ad diem, quo sepulti sunt respiciunt. Baronius mortem sancti Benedicti II, recte quidem hoc anno recitavit, sed nullo teste scribit, eum sedisse menses octo, et dies decem et septem. Papebrocius loco laudato dicit in margine Anastasii ex uno Ms. notari menses viii, dies xvii. At Fabrotus in editione Anastasii notavit hoc ex Baronio, non vero ex aliquo exemplari Anastasiano. Idem Papebrocius in Conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum Rom. autumnat, *Benedictum II* obiisse anno sequenti die xxv Martii, sepultum vero esse ad sanctum Petrum viii vel xv Maii, solemnii scilicet apparatu. Verum cum hoc anno demortuum, et solennes Pontificum Romanorum post eorum mortem exequias dilatas non fuisse, certum esse debet.

6. *Benedicti II litteræ ad episcopos Hispaniæ.* — Paulo antequam vitam eum morte commutaret, *Benedictus II* scripsit ad Hispaniarum episcopos, monuitque ut corrigere nonnulla que legisset in scriptis ab ipsis litteris, quibus que decreta essent in sexta Synodo probarentur. Tempus datarum a *Benedicto II* litterarum accurate Baronius notavit ex Concilio Toletano XV, die xi mensis Maii anni dclxxxviii celebrato, ubi dicunt episcopi, *Benedictum II* litteris sese monuisse *ante hoc biennium*, nempe post annos duos expletos, tertiumque inchoatum. Ex quo colligere est, illarum litterarum latorem in Hispaniam ultimis hujus anni mensibus pervenisse, et Patres Toletanos, menses qui supra biennium effluerant, neglexisse. Cum tamen biennii nomine antiqui, aliquando annos duos utrinque incompletos intelligant, aliquando vero duos annos fere completos: qui varii loquendi modi viros doctissimos sæpius in errore impuleret. Hispaniæ episcopi celebrato XIII Concilio Toletano, initio mensis Novembris anni dclxxxiii, Leonis II papæ litteras acceperunt, quibus invitabantur, ut Acta sextæ Synodi per totam Hispaniam promulgarent; quod eum propter hyemis acerbilitatem non potuissent, sese excusarunt, quod satis habuerint « illo tempore Apologeticæ defensionis responsis satisfaciens Romano Pontifici, ea ipsa gesta firmare », ut Patres Concilii Toletani XIV anno superiori coacti asserunt. Julianus itaque episcopus Toletanus post solum Concilium Toletanum XIII, Acta sextæ Synodi cum Leonis II litteris accepit, quibus reposuit *Apologeticæ defensionis responsum*, quod a Synodo Toletana XIV probatum fuit, decretumque « cum omnibus Hispaniæ provinciis communicandum, et Synodica iterum examinatione decoquendum ». Hujus primæ Juliani responsionis meminit

Felix episcopus Toletanus in Vita sancti Juliani apud Bollandum ad diem viii Martii, ubi scriptorum ejus Catalogum textens secundo loco nominat *Apologeticum fidei, quod Benedicto Romanæ Urbis papæ directum est*. *Benedictus II* in responso Juliani unum alterumque caput modeste notavit, cui altero Apologetico *Julianus* satisfacit, ut videre est in Actis XV Concilii Toletani. Hujus Apologetici tertio loco in laudato Catalogo mentio est his verbis: « Item aliud Apologeticum de Tribus Capitulis, de quibus Romanæ Urbis præsul frustra visus est dubitasse ». De hac controversia plura Baronius et Bollandus.

7. *Joannes I ordinatur Pont. Rom.* — Post sancti Benedicti II mortem, cessavit Episcopatus menses duos, dies quindecim, ut habet Anastasius, et ex eo Ordericus citatus, ideoque *Joannes V*, natione Syrus, ordinatus est die vicesima tertia mensis Julii currentis anni, in quam Dominica cadebat, non vero die xxii ejusdem mensis, ut habet Baronius, qui non animadvertit, Anastasium diem emortualem Benedicti ex interpontificio excludere, et ordinationes Romanorum Pontificum diebus Dominicis fieri solitas fuisse.

8. *Obitus Theophani episc. Antioch.* — *Theophanes* Antiochenus episcopus hoc anno mortuus est, ut recte Baronius ex Synodo secunda Nicæna ostendit: ea enim habet, *Benedictum II* Macarium a VI Synodo damnatum Antiochenis præficere cogitasse, si is ad meliorem mentem perduceretur, qui nihilominus in prava sua sententia persistit. Quare cum *Benedictus II*, die vii mensis Maii hujus anni vivere desiderit, hoc vel superiori anno *Theophanes* vita functus fuit. Baronius ait, Nicephorum ei attribueret annos quinque: verum Nicephorus in utroque Anastasio episcopi Antiochenis Catalogum episcoporum illius patriarchatus absolvit. Id itaque ab aliquo alio auctore et quidem recentiori desumptum.

9. *S. Leodegarius ante septennium martyram consummavit.* — Ad num. 11 et seqq. que Baronius uno tenore narrat de persecutionibus adversus sanctum *Leodegarium* episcopum Augustodunensem ab *Ebroino* excitatis, et de ejus martyrio, per suos annos distribuimus, et de his egimus annis dclxxiv, dclxxvi, et dclxxviii.

10. *SS. Lambertus, Filibertus, et Amatus in exilium missi.* — De exilio sancti *Lamberti* episcopi Trajectensis anno dclxxiv, de restitutione ejus in pristinam dignitatem anno dclxxxi discernimus. De exilio sancti *Amati* episcopi Senonensis anno dclxxiv, et de exilio sancti *Filiberti* eodem anno; de restitutione vero ejus in abbatiam Gemeticensem anno dclxxxii; quia si hæc omnia in hunc annum distullemus, hæc nostræ animadversiones minus utiles fuissent.

11. *Moritur Lotherus Cantii rex.* — Hoc anno Egfridus Northumbriæ rege extincto, *Alefridus* frater ejus nothus regnum Northumbriæ suscepit, ut anno superiori Baronii ordinem sequentes ostendunt.

dimus : « Quo videlicet anno », inquit Beda lib. 4, cap. 26, « qui est ab Incarnatione Dominica sexcentisimus octogesima quintus Hlothri Cantuariorum rex, cum post Egbertum fratrem suum, qui novem annis regnaverat, ipse duodecim annis regnasset, mortuus erat octavo idus Februarii. Vulneratus namque est in pugna Australium Saxonum, quos contra eum, Edric, filius Egberti aggregarat, et inter medendum defunctus est. Ac post eum idem Edric anno uno et dimidio regnavit : quo defuncto regnum illud per aliquod temporis spatium reges dubii, vel externi disperdiderunt : donec legitimus rex Victred, id est, filius Egberti, confortatus in regno, religione simul et industria gentem suam ab extranea invasione liberaret », idque mense Octobri anni dccc. ut anno dcccxi videbimus, Beda lib. 4, cap. 3, accuratius annos, quibus *Hlotherus* in Cantia regnavit, expressit : ait enim Egbertum, mense Junio anni dcccxi mortuum esse, « succedente in regnum Hlothere, quod ipse annos undecim et menses septem tenuit ». Quare Hlotherus die sexta mensis Februarii hujus anni exstinctus est ; et licet iste voces *VIII id. Feb.* non legantur in Paraphrasi Saxonica, sed in latinis tantum omnibus editionibus, retinende tamen sunt. Atque hinc manifeste constat, Bedam annos Incarnationis, neque a Paschate uti Galli, neque ab Annuntiatione beate Virginis, ut quidam alii, ipsique Franci sub tertia regum suorum stirpe, sed a Nativitate Christi exordiri ; alioquin mensis Februarii non ad principium anni, sed ad ejus finem pertineret.

12. *Obitus Kentuini Saxonum Occidentalium regis.* — Mortuus est et hoc anno *Kentuinus* Occidentalium Saxonum rex, ut habet Wigorniensis, et indicat Malmesburiensis lib. 1, pag. 11, ubi ait imperium ejus *non ultra novem annis prorogatum* fuisse, quod et iterat pag. 319. Regnum autem inierat anno dcccxxvi, ut suo loco dixi. Fuit princeps pius et erga monasterium Glastoniense liberalis, ut liquet ex Charta *Inæ* regis Occidentalium Saxonum, quam recitat Henschenius ad diem vi Februarii, in Elogio ejus Historico num. 10. In Poemate tertio, Alcuini nomine perperam edito, sed regnante eodem Ina condito, laudatur tam a bellis, quæ gessit, quam a pietate ac vita monastica. Recitat illud Mabillonius sæculo tertio Benedictino parte 1, in Vita sancti Inæ regis. Hunflindoniensis lib. 2, pag. 318, ait : « Hentiuus rege defuncto, venit Cedwalla ad regnum », et quidem hoc anno, ut legitur in antiquiori Chronologia Saxonica : « Hic Cedwalla cepit denno regnum occupare ». Hunc in regno adipiscendo adjuvit sanctus Wilfridus, ut narrat Eddius in ejus Vita cap. 40 : « Venit quidam exul nobili genere de desertis Giltina (West-Saxonum provincia) et Oudred nomine Cedwalla sancti parentis nostri amicitiam diligenter poscens, ut ei esset in doctrina et auxilio pater fidelis, etc. » Qui addit, Wilfridum cum adjuvasse usque dum corroboratus regnum consequi posset.

et totam Occidentalis regionis monarchiam tenere. Nam sub Saxonum regulis Saxoniam Occidentalibus fuerat ab anno circiter dcccxxiv, quo mortua *Seaburga* regina, occupata est. Hoc autem anno *Cedwalla* regnum palernum recepit. Quare annis decem completis et undecim incompletis rerum potiti sunt reguli illi, unde Beda lib. 4, cap. 12, dicit, *annis circiter decem*, ubi *decem* per excessum explicandum est, id est, *ferè undecim*. De *Cedwalla* victoriis plura anno sequenti.

13. *Prima mentio archiepiscopi domus regie Francorum.* — Hoc anno Theodoricus III Francorum rex insigne Privilegium *Aigliberto* episcopo Cenomaniensi, ejusque successoribus concessit, jus scilicet eundem monetæ. Mabillonius tomo iii Veter. Analect. pag. 200, ejusdem regis Præceptum recitat, in quo dicitur : « Vir sanctissimus, et religione atque sapientia, genereque nobilissimus Aiglibertus, Cenomannice urbis archiepiscopus, nos deprecatus est, ut monetam publicam in sua civitate, et in nomine sancti Gervasii ac nostro ei concederemus. Quod ita et fecimus, etc. Datum die vi kal. April. xii regni nostri Compendio », ideoque hoc anno ; quo xii Theodorici regis mense Martio adhuc in cursu erat. In Geslis vero episcoporum Cenomaniensium in eodem loco relatis pag. 193 legitur : « Ipse Dominus Aiglibertus archiepiscopus et princeps episcoporum regni erat. Ideo ei concessum erat, ut haberet adjutorem sibi et chorepiscopum, ut quando ipse præoccupatus in servitio regali erat, prædictus chorepiscopus ei adjutorium procuraret aliquid ». Aiglibertus *archiepiscopus* vocatur, quod regalis capelle presbyteris aliisque ministris precesset. Archiepiscopus autem seu summus capellanus rebus Ecclesiasticis discutendis imminet, ut docet Marca lib. 4 de Concordia cap. 7, num. 3 et seqq. ex Adalardo apud Hinemarum Epist. xiv, cap. 19. Refert auctor iste petiores in palatio fuisse duos regios ministros, capellanum et comitem palatii : « E quibus præcipue duo, id est, apocrisiarius, qui vocatur apud nos capellanus, vel palatii custos, de omnibus negotiis Ecclesiasticis vel ministris Ecclesie, et comes palatii de omnibus secularibus causis vel judiciis, suscipiendi curam instanter habebant ; ut nec Ecclesiastici, nec seculares, prius dominum regem absque eorum consilio iniquitare necesse haberent, quousque illi præviderent, si necessitas esset, ut causa ante regem merito venire deberet ». Ita Adalardus abbas Corbeiensis, propinquus et consiliarius Caroli Magni, qui librum *elideral de Ordine palatii*, cujus synopsis refert Hinemarus. Deinde *summi capellani* munus in iis versari docet Adalardus, que pertinent ad officia Ecclesiastica, et cætera spiritualia in palatio procuranda. Dicitur *apocrisiarius*, exemplo responsalium, qui morabantur in urbe Constantinopolitana, a Romana Sede aut a cæteris patriarchis missi, ut rebus Ecclesiasticis prospicerent : regios tamen capellanus in Gallia jus dice-

bat, sed *responsales* illi negotiis præcipue procurandis in urbe regia vacabant, ut explicat Marca lib. 3, cap. 16 et seqq. Ex summis capellanis *Al-glibertus* in monumentis Gallicis primus occurrit.

14. *S. Bercharius abbas Dervensis occisus.* — Hoc anno martyrium subiit *sanctus Bercharius* abbas Dervensis monasterii in Partensi Campaniæ pago siti, cujus Vitam seu *Passionem* scripsere auctores duo, unus vulgatus a Camuzato in promptuario Antiquitatum Tricassinæ diocesis, a Surio ad diem xvi Octob. et a Mabillonio sæculo ii Benedictino: alter ineditus nempe *Adso* abbas Dervensis, quem Camuzatus qui illum habuit, dicit referre « sanctum Bercharium eo die, qui Christi resurgentis solemnitas celebratur, e vita excessisse anno dclxxxv ». Nec plura de sancto Berchario ab Adsone narrata hæcenus in lucem prodire. Mabillonius, qui *Passionem* illam attribuit Adsoni abbati Dervensi, qui anno cmxcv obiit, eidem *Passioni* subiungit parvam quandam appendicem ex Ms. Dervensi desumptam. Refert idem Camuzatus continuationem libri ejusdem Adsonis ab auctore anonymo, qui post annum millesimum vixit, compositam, quæ et exlat apud Mabillonium. Sanctus Bercharius cultello percussus fuit a quodam Daguino, « quem de sacro fonte susceptum monachum esse statuerat », quod is indigne ferret doctrinalia sancti Patris objurgamina; idque factum « jam Paschali instante solemnitate feria quinta, qua Cœna Domini habebatur », ut legitur in hujus sancti Vita. Subditur ibidem: « Beatus Bercharius diutissime angore vulneris morbidus, tandem carne solutus, celestis vite gaudia exultanti spiritu felix petiit ». Verum loco *diutissime*, legendum *durissime*, ut liquet ex prioribus verbis laudatæ appendicis: « Beatus Bercharius durissimi langore vulneris morbidus licet trahens longa suspiria vix proloqueretur, etc. Dominica ipsius sacrosanctæ ab inferis Resurrectionis carne solutus, etc. » Hæc emendatio certa; alioquin Bercharius die Paschalis spiritum Deo non reddidisset; cum triduo ante vulneratus fuerit, seu paucis diebus ante mortem suam. Confirmator ejusdem *Passionis* num. 7, loquens de die xvii kalend. Novemb. quo ossa sancti Bercharii recondita sunt in loco, ubi antea asservabantur, ait: « Hæc dies eo loci (id est, in Ecclesia sanctorum Apostolorum Petri et Pauli a Berchario olim extracta) celeberrimus habebatur ab antiquo, anniversario dedicationis ejusdem Basilicæ operatione B. Bercharii ipsius Dei ordinatione consecrata in honore ac nomine sancti Salvatoris. Geminata itaque præscripti diei solemnitate, auctoritate presentium sacerdotum decretum est, perpetuo celebrari ipso die natalis *Passionis* gloriosi martyris Bercharii, quam consistit evenisse instante festivitate Paschali, ob quam rem manebat incelebris more Christiana religionis. Hinc inolevit jucunditas hujus præclaræ celebritatis, qua hæcenus exhilarantur tempora nostræ ætatis ». Editum illud Decretum tempore

Rodulphi Francorum regis, ut ibidem dicitur. Ad hæc Mabillonius refert in Ms. ex quo laudata appendix descripta, hæc legi: « Extremum vite diem obiit hic B. P. Bercharius anno ab incarnat. Domini dclxxxv, Indict. xiii, Epacta xi, VI kal. April. mane sacro Dominice Resurrectionis ». Sed legendum, *VII kal. April.* in quem diem hoc anno Pascha incidit.

15. *Et quidem hoc anno.* — Quibus ex verbis intelligimus, mortem *S. Bercharii* non solum in diem Paschalis, sed etiam in presentem annum incidisse. Præterea in Catalogo Dervensium abbatum a Duchesnio in Notis ad Bibliothecam Cluniacensem publicato, legitur: « Sanctus Bercharius abbas Dervensis monasterii anno Domini dclxiv, accepit domum et privilegium a Childerico rege Francorum. Post viginti et unum annos sancto Berchario de hoc sæculo translato Synolius abbas successit anno Verbi Incarnati dcl et xxx et v, tempore Theodorici fratris Childerici ». Denique Mabillonius loco laudato pag. 861 refert ex Ms. Cod. Dervensi Syllabum ejusdem monasterii abbatum indice a Duchesnio edito accuratiorem, in quo habetur: « S. Bercharius abbas et martyr obiit dclxxxv ». Cointius anno dclxxxv ait, jure dubitari posse, an dies xvii kalendas Novembris quo *Bercharius* in Tabulis Ecclesiasticis colitur, martyrio sit insignis, an translatione; cum illo die translatione nolet Molanus in Additionibus ad Usuardum, et in Vita seu *Passione* Bercharii dicatur, eum *diutissime angore vulneris* morbidum fuisse. Verum ex dictis constat locum illum corruptum esse, et loco *diutissime angore vulneris*, legendum esse, *durissimi angore vulneris*, ac Bercharium ipso Resurrectionis die animam Deo reddidisse.

16. *S. Bercharius anno dclxv abbas Dervensis dictus.* — Dicit secundo corrigendum esse locum prioris Indicis abbatum Dervensium, a nobis mox in medium adducti, in quo dicitur an. dclxiv Bercharium accepisse Privilegium a *Childerico* rege, legendumque, *anno sexcentesimo septuagesimo primo*, et loco, *post viginti et unum annos*, legendum *post quatuordecim annos*, quia scilicet existimat Cointius annum in Childerici regis in ejus Privilegio memoratum intelligi debere de regnis ejus Neustrasiæ et Burgundiæ, annoque Christi dclxxi, in quem tertius annus ejus monarchiæ incidit. Verum anno dclxiii demonstravimus, *Childerici* regis Diploma intelligendum esse de anno in regni ejus Austrasiæ, quia sylvæ Dervensis, in qua *Bercharii* monasterium edificatum, posita erat in Austriæ regno. Præterquam quod si illud a *Childerico* emissum esset, dum in universa Francia regnabat, pertineret ad annum dclxxiii, ut ex dictis liquet. Annum itaque tertium *Childerici* in eo privilegio expressum, a regno ejus Austrasiæ deduci recte vidit auctor illius Catalogi, qui tamen satis non distinxit tempus dati Diplomatis a tempore præfecturæ Bercharii. Illud enim, ut suo loco dixi, *IV non Jul. anno in regni*

Childerici regis datum, ideoque anno Christi DCXIII, annoque DCXIV monasterii fundamenta jacta, a quo ad presentem anni XXI interjiciuntur. Sicut enim anni sancti Waudregisili abbatis Fontanelensis a die, quo ejus monasterii fundamenta posita, ut suo loco ostendi, numerati sunt; ita et anni prefecture Bercharii a die foundationis sui monasterii numerandi fuerunt. Ceterum continuatur Passionis sancti Bercharii, seu auctor anonymus lib. 2 de ejus Miraculis num. 11 refert, Bercharium, dum viveret, Hierosolimam profectum esse, « qui adiens, inquit, Hierosolimam fertur duxisse

secum Waimerum tormentorum sancti Leodegarii rerum », qui Waimerus diversus est a *Waimero* de quo in Vita sancti Leodegarii auctore anonymo scripta, qui primum dux Campanie, et postea episcopus Trecentis fuit, et episcopatu a *Theodorico* rege depositus morte turpissima vitam finivit anno DCXXXVII. Iste itaque *Waimerus* fuit aliquis Waimeri episcopi consanguineus, cui *sanctus Leodegarius* inedia consumendum commissus est, quem ideo *Bercharius* ad meliorem frugem perduxerat.

CONONIS ANNUS I. — CHRISTI 686.

1. *Defuncto Joanne. Conon papa eligitur, represso schismate.* — Sequitur ordine temporis annus Domini sexcentisimis octogesisimis sextus, Indictione decima quarta: quo Joannes papa, ubi sedisset annum unum et dies undecim (ut Anastasius habet) moritur die secunda Augusti: de quo, præter illa quæ certo sunt tempore consignata, hæc scribit Anastasius: « Illic post multorum annorum curricula propter transgressionem ordinationis Ecclesie Turitanæ in Sardinia, quam sine auctoritate Pontificis fecerat Citonatus archiepiscopus Calaritanus, pro eo quod antiquitus ordinatio hujus Sedis Apostolicæ, et ad tempus concessa fuerat ipsius ordinationi eidem Ecclesie, postmodum protervia faciente archiepiscopo, præcepto Pontificum ab eadem ordinatione suspensi sunt, juxta determinationem sanctæ memoriæ Martini papæ: et facto Concilio sacerdotum, novellum episcopum, qui ab eodem archiepiscopo ordinatus fuerat, sub ditione Sedis Apostolicæ redintegavit atque firmavit: quorum chirographus archivo Ecclesie retinetur. Qui sanctissimus vir diutina infirmitate detentus est, ut etiam vix ordinationem sacerdotum expleri potuisset. Ille dimisit omni clero, monasteriis, diaconis (diaconibus), et mansionariis solidos mille noningentos. Fecit autem episcopos per diversa loca numero tredecim: qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum sub die secunda mensis Augusti. Cessavit episcopatum ejus menses duos, dies decem et octo ». Hactenus de Joanne Anastasius: cujus sententia die vicesima Octobris

successor ejus Conon creatus est Pontifex, cum schisma conflatum esset inter Theodorum presbyterum atque Petrum archipresbyterum, de quo hæc scribit idem Anastasius:

2. In Cononis electione, dum ad episcopatum quaereretur, non minima contentio facta est, eo quod clerus in Petrum archipresbyterum intenderet, exercitu insequente ejus presbyterum Theodorum. Et clerus quidem adunatus ante fores Basilicæ Constantinianæ sustinebat, eo quod qui missi fuerant de exercitu ad custodiendas regie Basilicæ valvas, observabant, et neminem ingredi permittebant. Exercitus autem omnes in Basilica sancti Stephani protomartyris similiter fuerant adunati: et neque illi clero consentiebant, neque clerus exercitui acquiescebat pro supradictis presbyterorum personis. Sed dum missa ab utrisque partibus responsa irent diutius et redirent, et nihil proficerent ad concordiam; continuo electi (consilio ducti) sacerdotes et clerus unanimiter ingrediuntur in episcopium Lateranense, et elegerunt et demonstraverunt tertiam personam supralati Pontificis Cononis, in quo vere adspexerat Angelicus, veneranda canities, sermo verus, protracta ætas, simplex animus, quieti mores, religiosæ vitæ, qui nunquam se in causis acerbis ac secularibus immiscuerat. Evestigio autem omnes iudices una cum primatibus exercitus pariter ad ejus salutacionem venientes, in ejus laudem simul omnes acclamavere. Videns autem exercitus unanimitem cleri populi que in decreto ejus subscriptum, post aliquot dies

et ipsi flexi sunt, et consensere in personam prædicti sanctissimi viri, atque in ejus decreto devota mente subscriperunt; et missos (nuntios videlicet), pariter una cum clericis et ex populo ad excellentissimum Theodorum exarchum (ut mos est) direxerunt». Hæc Anastasius, qui Cononem fuisse genere Thracem, educatum in Sicilia, inde vero in Ecclesia Romana inter presbyteros meruisse tradit.

3. Cum autem se amplius immiscendi in confirmatione electionis Romanorum Pontificum nullam sibi reliquam esse facultatem, illa remissa, et in pristinam libertatem Romana Ecclesia vindicata, Justinianus imperator adspiceret, alia eam sibi via usurpare quasivit, nimirum ut non crearetur Pontifex absque exarchi consensu, dum scilicet per militares copias ipse faceret, ut non alius, quam qui sibi cordi esset, Romanus Pontifex crearetur: ex quo et illud obortum est malum, ut ambicentes Pontificatum, per exarchi ministerium illum consequi conarentur, sive numeris, sive aliis officiis hominem demerentes. Factumque est, ut clero Romano in contrarium adveniente, sæpe schismata conflarentur, prout hic contigisse vidimus, et in ejus successoris electione, ut proxime dicturi sumus.

4. *Justinianus fidei Catholicæ proditor.* — Quod rursus ad Justinianum imperatorem spectat, hæc de eo Anastasius: «Hic (Conon Pontifex scilicet), suscepit divalem jussionem domini Justiniani principis, per quam significat reperisse Acta sextæ Synodi, et apud se habere, quam pie memoriæ domnus Constantinus pater ejus fecerat, et promisit ejus pietas illibatam et inconcussam penetrare custodire et conservare». Hæc cum dicat Anastasius, ex litteris tamen Nicolai Pontificis ad Michaëlem imperatorem constat, haud sanæ fidei extitisse, sed et adversatum fuisse eundem imperatorem ipsi Cononi, cum legatos ejus Constantinopolim missos prævaricari coegisset. Sed Nicolai verba accipe, dum invehitur in improbos imperatores de Ecclesia Romana male merentes: «Tantæ, inquit, salutis oblatae ministris duplici modo interemistis: quoniam aut particeps illos sui erroris effectos spiritualiter occiderunt, sicut tempore reverendæ memoriæ Cononis contigit, etc.». Arguunt quidem ista diversæ fidei esse cœpisse Justinianum a Romano Pontifice, ob idque constat sensisse numen iratum, omniaque in deteriora labi cœpisse: siquidem hoc anno ingentem famem vexasse Syros, et ruptam fuisse pacem sanctam cum Bulgaris, Theophanes docet. Quod autem Cælerius hoc anno tradat, formam a Constantino patre consecratam, per Justinianum perturbatam, nihil aliud quam firmatam fidem Catholicam adversus hæreticos per Justinianum emotam, intelligere voluisse, ejusdem imperatoris exitus declaravit.

5. In reliquis scimus, eodem Anastasio auctore, ipsum Justinianum voluisse videri de Ecclesia Romana bene mereri, dum ex parte minuit tributum

illud (quod capitatio dicebatur) patrimonii quod Romana Ecclesia apud Brutios possidebat: relevasque etiam ea pensatione tradit alia patrimonialia, quæ habebat eadem Romana Ecclesia in Sicilia.

Quod rursus ad Cononis res gestas pertinet, illud perperam factum ab eo Anastasius tradit, quod enim morte Theophanis vacaret Ecclesia Antiochena pastore, quorundam Ecclesiasticorum persuasionem, inconsulto Romanæ Ecclesiæ clero, ordinavit Constantinum diaconum Ecclesiæ Syracusanae, rectorem tunc patrimonii Romanæ Ecclesiæ in Sicilia, eique pallium ex more concesserit. Sed factum est, ut cum qualis ille esset, detectus fuisset, nempe factiosus homo, et ad conflandas discordias natus; ejus rei gratia arcta custodia idem observari jussus fuerit ab imperatoris magistratibus, qui Siciliam administrabant. Hæc quidem notam tunc inusserunt Cononi, quod præter morem (ut ait Anastasius) in his agendis clerum Romanum minime consulisset.

6. *De S. Kiliani apostolatu.* — Illustrat vero e contra Cononis nomen apostolatus S. Kiliani martyris, qui ab ipso episcopus est ordinatus. Accidit enim temporibus istis, ut in Hibernia, ubi vigeat monastica disciplina, cum nonnulli ex monachis exsolvisset numeros omnes Ecclesiasticæ institutionis, ad majora anhelarent, secundum illud Apostoli¹: «Emulamini charismata meliora, magis autem ut prophetetis»: cuperentque Evangelium annuntiare gentibus, quæ illius reperirentur expertes; sed ita ut consulto precibus numine, ad opus assurgerent, divini Spiritus instinctu. Eminebat inter eos, quem diximus, Kilianus nobilibus parentibus natus, sacris litteris probe imbutus, virtutibusque pariter exornatus, qui quod mente conceperat propositum, sociis communicans, invenit omnes non tantum consentientes, sed divini Spiritus calore succensus, ipsum qui hortabatur ad opus impellentes.

7. Inito igitur una consilio, ea fuit una sententia, ut primum regiones, quibus Christum prædicaturi essent, inviserent, agrumque considerarent, in quem verbi semen sparsuri essent, atque inde ad excolendum eum a domino acciperent, eo scilicet esse scirent vice Christi universæ Catholicæ Ecclesiæ esse præpositum, ipso, inquam, Romano Pontifice, ne (quod de se dicit Apostolus²) in vacuum ecurrissent; nefas esse scientes, tantum ministerium sibi sumere, et non ab eo, cujus esset hoc impertire, suscipere, secundum illud ejusdem Apostoli³: «Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?» Sed quomodo hæc se habuerint, audi qui Kiliani res gestas, sicut breviter, ita et fideliter prosecutus est⁴: ubi enim ejus vitæ sanctæ primordia percurrit, ista subjicit: «Iude, inquit, profectus est in Germaniæ provinciam, quæ ab incolis terræ illius, Orientalis Francia vocatur; ibique

¹ 1. Cor. XII. — ² Galat. II. — ³ Rom. x. — ⁴ Apud Sur. de VIII Jul. tom. IV.

in oppido, quod lingua illorum Wirtzburg dicitur, morari constituit, non veritus incredulae gentis feritatem; quippe qui animo intrepido coronam martyrii appeteret. Interim tamen a verbo predicationis abstinuit, donec se Romano Pontifici presentaret, ut apud Romanam Sedem et integrum Christianae religionis dogma, et licentiam acciperet praedicandi. Hibernia siquidem olim Pelagiana foedata fuerat haeresi, Apostolicaeque censura damnata, quae nisi Romano iudicio solvi non poterat. Itaque vir sanctissimus coram primale Apostolicae Sedis, ejusdemque ministris, ut ipsis semina divini verbi Gentilibus erogare liceret, studio divini amoris expetivit.

8. « Tunc autem praerat Romanae Ecclesiae Conon Pontifex, humanis divinisque litteris polens, Pontificali officio congruus in ordinandis Ecclesiasticis rebus discretor idoneus. Is, audita fide jam dicti viri charitatis nexibus alligata, Deo quidem gratias egit, illi vero sese charitatis benevolentia impertivit, exultans, semina divini eloquii ab insularibus et longe positis doctoribus propagari. Erat, inquam, apud egregium Pontificem non modica exultatio, quod cerneret paulatim evacuari fraudes antiqui hostis, crescentibus ministris divinae operationis. Itaque consensu totius Urbis beatissimum virum in praesulatus officio constituit, quo et chrisma conficere, et Ecclesias dedicare, et sacros ordines conferre irreprensibiliter valeret. Atque his ita peractis, dimisit eum, monens ut cepto operi insisteret, a Domino parato sibi praemio aeternae retributionis. Beatus igitur Kilianus Urbe egressus, emenso itinere longissimo cum Cobomano presbytero, et Totnano levita, ad locum sibi destinatum pervenit ». Haec de ordinatione ipsius. Quomodo autem Francoeam gentem una cum duce ad Christi fidem convertit, ita idem describit auctor, sic pergens :

9. « Veniens autem ad praedictum oppidum Orientalis Franciae Wirtzburg, non eum quem prius in ea provincia ducein invenit, sed alium, Gosbertum nomine. Cepit ergo venerabilis vir paulatim divini verbi pabula incredulis populis ministrare. Tantam enim gratiam Dominus ei contulerat, ut brevi tempore, et gentis idioma perdisceret, et eis ipsorum lingua veritatis semina jaceret. Mirabantur omnes non solum doctrinae novitatem, sed magnam quoque eloquentiae vim et copiam. Porro sermonis facundiam virtutis efficacia comitabatur. Impletumque est in illo, quod Veritas Apostolis promissit : Ego, inquit¹, dabo vobis os et sapientiam. Et item² : Opera quae ego facio, et vos facietis. Sed eum jam divini eloquii semina succresceret et in plebe sensim minuerentur errores gentilitatis, usque ad principes populi sancti viri fama perlata est : adeo ut ipsum quoque ducein provinciae non lateret, qui sanctum virum sibi presentari jussit, experiri cupiens, quae-

nam esset haec doctrina, quam praedicaret, hactenus ipsi incognita. Erat vero is princeps magno ingenio praeditus, licet gentilitatis erroribus foedatus. Et autem ad eum pervenit vir beatus, constanter verum dogma religionis ei cepit proponere, docens unum Deum esse in personarum Trinitate, visibillum et invisibillum creatorem, et auctorem, per quem rationalis creatura, invidi hostis fraude decepta, sit misericorditer reparata.

10. « Princeps admirans tanti viri constantiam et sermonum insuperabilem veritatem, quia (ut diximus) naturali pollebat ingenio, veris se sententiis superatum videns ad tempus ejus distulit auditionem, volens crebra apud se tractare inquisitionem, utrum quem Kilianus praedicabat, vel Diana potius cultus preferendus esset : Diana namque apud illum in summa veneratione habebatur. Interim egregius vir jugi instantia comitebatur Domino lucrari animas, quas diabolus perdere volebat. Ita lucerna super caudelabrum posita omnibus resplendebat, et civitas in monte constituta ab omnibus videbatur. Porro dux cernens egregii viri perseverantiam, secreto venit ad eum, cupiens doctrina ejus institui, ut cognito veritatis tramite, declinare posset anfractus erroris. Sic igitur a beatissimo viro catholicae fidei documentis diligenter instructus proximo Dominicae Resurrectionis die cum multis aliis dato nomine, aqua lotus baptismatis, absolutionem pristini promeruit erroris : atque ita factum est, ut tota paene Orientalis Franciae provincia, relicto daemorum cultu, divinae religioni operam daret ». Hucusque de conversione Gentilium : reliqua vero quae ad ejus martyrium pertinet, suo loco dicenda erunt. Illic autem monendum, diversum ab isto esse illum alium Kilianum item Hibernum, qui gloria confessionis illustris claruit in territorio Atrebatensi, cujus natalis in Belgio agitur decima tertia mensis Novembris, de quo Molanus consulat.

11. *Juliani Tolentani episcopi adversus Judaeos scripta*. — Vexabantur id temporis Hispaniarum Ecclesiae multitudine Judaeorum ibi degentium, et in Christianos etiam insultantium : haud enim valuerunt regum legibus Synodalibusque decretis coerceri, aliisque remediis saepe tentatis in officio contineri, quin suam perfidiam retinerent, quam et tueri non desisterent. Inter alia autem exprobrare solebant his temporibus Christianis falsam annorum supputationem ab origine mundi, ob idque eos falli, quod ante tempus Messiam receperint, cujus adventus nondum tempus addeset. Ad horum petulantiam atque proaciam retundendam, Ervigijs rex Hispaniarum rogavit S. Julianum episcopum, ut suis scriptis eosdem redargueret. Praestitit id ipse quam fidelissime tres eo argumento adversus Judaeos libros edens, qui extant : quos se absolvisse hoc anno verbis istis significat³ : « Nunc, inquit, acclamabit .Era septingentesima vicesima

¹ Luc. XXI. — ² Joan. XIV.

³ Julian. adv. Jud. l. III. in fin.

quarta. Emensis igitur triginta et octo annis, ex quo Æra inventa est, usque ad Nativitatem Christi residui sunt sexcenti octoginta sex anni ». Et paulo inferius : « Ab initio mundi usque ad Christum computatos diximus quinque mille trecentos viginti quinque annos : quibus si addantur anni ab Incarnatione Domini sexcenti octoginta sex, usque ad præsentem diem, id est, quando serenissimus princeps Ervigius imperii sui videtur habere annum septimum, computati sunt sex mille et undecim anni ». Hæc de tempore ipse, quibus et invenis chronologiam per Æram in Hispania receptam nostræ hinc supputationi in omnibus adstipulari.

12. Sed hic obiter refellimus (quod et alias¹ pluribus disseruimus) manifesto errore inscribi in commentariis a Juliano episcopo Toletano editis, Julianum Pomerium : siquidem qui Pomerii nomine recensetur inter scriptores Ecclesiasticos, ante ducentos ferme annos vixit, tempore videlicet Gelasii Romani Pontificis, ut auctore Gennadio, qui scribit de ipso, comperies : cum aliqui nihil commune cum Juliano hoc Pomerius ille habeat : etenim ille natione Maurus, et presbyter tantum fuit, atque vixit in Galliis, nec non fide Catholica haud integer, Tertulliani hæresi inquinatus : quæ quidem nequaquam de Juliano, de quo agitur,

dici possunt. Sed ut ambo hi unus idemque crederentur, inde fluxisse videtur erroris occasio, quod uterque eodem titulo commentarios edidit, nempe Prognosticon, quos tamen ab invicem discriminent qui in eis citati reperiuntur auctores : siquidem cum in libris Prognosticon Juliani episcopi Toletani citati legantur auctores qui post Pomerii ætatem vixerunt, non illius esse posse eos commentarios, quisque cognoscit.

13. Sed et quod Julianus diaconus Ecclesiæ Toletanæ, cujus est Prefatio illa superius recitata in fibros S. Hledfonsi de Laudibus S. Mariæ, æque cognomine inscriptus Pomerius reperitur : ne quis existimet illum esse eundem cum Juliano episcopo Toletano, de quo agitur, quasi qui ibi diaconus nominatur, idem postea fuerit ejusdem Ecclesiæ creatus episcopus : etenim cum in ea Prefatione meminerit Sisberti archiepiscopi Toletani, qui post Julianum defunctum eandem Ecclesiam rexerat, utique se diversum ab isto omnino constituit. Nec rursus est, quod commentarii Juliani adversus Judæos Juliano diacono cognomento Pomerio adscribi jure possint, cum auctor se fuisse episcopum illis verbis manifeste indicet, quibus ait : « Periculosum est pastori, si taceat, etc. » Idem dixerimus de libris Prognosticon, dum præfando ad Idalium episcopum Barcinonensem, fratrem cum appellat, utique coepiscopum. Sed de his hæctenus.

¹ Notat. in Rom. Martyrol. die VIII Mart. I.

Anno periodi Græco-Romanæ 6179. — Anno Æræ Hispan. 721. — Anno Hegire 67 mchoato die 28 Jul. Fer. 7. — Jesu Christi 686.

— Cononis papæ 1. — Justiniani jun. imp. 2.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun. n. Post consulatum ejus n.*

2. *Joannes V PP. moritur.* — A num. 1 ad 6, Anastasius asserit, *Joannem V papam sedisse annum unum, dies novem*, quod et Luitprandus, Ordericus lib. 2, Regimo, Hermannus Contractus, varique Pontificum Catalogi habent. Verum mendose quoad dies ; legendum enim, *dies decem*, ut habent Catalogus Corbiciensis a Mabillonio editus tomo III Veter. Analect. et exemplar Ms. Anastasii Mazarinetum, quod duratio interpontificii et dies emortualis *Cononis*, Joannis V successoris demonstrant. Addit Anastasius, eum sepultum esse ad B. Petrum Apostolum *sub die n mensis Augusti.*

Quare Joannes V, qui die XXIII mensis Julii anni elapsi ordinatus fuerat, præsentis et vivis excessi die secunda mensis Augusti, eademque sepultus est. Baronius ait, Joannem mortuum esse die secunda Augusti, et Anastasium scribere eum sedisse *annum unum et dies undecim* ; verum in Codicem mendosum Anastasii inciderat. Papebrocius vero in Conatu Chron. Historico ad Catal. Pont. Rom. Joannis V mortem in annum sequentem differt, quod ex dicendis in Vita Sergii papæ subsistere non posse, certo constat. Cessavit episcopatus *menses duos, dies xviii*, inquit Anastasius. Quare *Canon genere* Thrax ordinatus est Pontifex Romanus die vicesima prima mensis Octobris, in quam Dominica incidebat. Ex interpontificio autem tam

dium mortis Joannis, quam diem ordinationis Cononis excludit Anastasius. In ejus enim Codicibus Mss. Orderico citato, variisque Catalogis Pontificum Rom. legitur, cessasse episcopatum *menses II, dies XVII, et in nulla dies XIX*, quod tamen dicendum esset, si Joannes I, præter annum, sedisset tantum dies IX.

3. *Justinianus II sextam Synodum confirmat.* — Papebrocius loco citato contendit, Baronium mortem Joannis male hoc anno collocasse, quod Anastasius in Conone scribit : « Hic suscepit divalem jussionem domini Justiniani principis, per quam significat reperisse Acta sanctæ sextæ Synodi, et apud se habere, quam pie memorie dominus Constantinus genitor ejus sanctæ sextæ Synodi, per quam significat reperisse Acta sanctæ sextæ Synodi, et apud se habere, quam pie memorie dominus Constantinus genitor ejus Deo auxiliante fecerat ». Hæc autem divina jussio directa ad Joannem papam in confirmationem sextæ Synodi extat loco VI Concil. edit. Labbeaue, cujus hæc est subscriptio : « Data decimo tertio kalendas Martias, Constantinopoli in imperiali domo, piissimoque et perpetuo Augusto Justiniano imperatore, anno secundo et post consulatum ejus anno secundo, Indictione decima quinta », ideoque sequenti Christi anno, usque ad quem Joannem superstitem fuisse ex hæc divali deduci putat Papebrocius. Verum inde tantum colligendum imperatorem non confirmasse electionem Cononis, sed exarchum Ravennatensem, quod nos probabimus, et per menses sex et aliquot dies Joannis I mortem Constantinopoli ignoratam fuisse, sive propter itinerum difficultates, sive ob alia impedienda nobis ignota. Certe Anastasius in Proœmio Synodi sextæ refert, legatos Romam revertentes a prædonibus spoliatos, etiam authenticum Actorum Codicem amississe. Neque desunt exempla, quibus liquet gesta Romæ, etiam que summi momenti erant, post plures menses Constantinopoli ignorata fuisse, et vice versa gesta Constantinopoli non nisi post plures menses Romæ innotuisse. Cujus rei memini me jam exempla nosse. Interim observa, *Justinianum* non plures imperii, quam consulatus annos numerasse, quia scilicet utrumque eodem die acceperat, uti Constantinus Pogonatus pater, et cæteri deinceps imperatores usque ad Leonem Sapientem. Porro hæc divalem Baronius non vidit.

4. *Ordinatio et inthronizatio papæ quomodo fieret.* — Ex creatione Cononis ritus in consecratione Pontificis Romani ante seculum XI servari solitus explicat Mabillonius in Commentario ad ordinem Romanum paragrapho 18. Electioni Pontificis succedebat ejusdem institutio duabus rebus peracta, ordinatione scilicet ac inthronizatione. *Ordinatio* in Vaticana sancti Petri Basilica, *inthronizatio* in Lateranensi fieri consueverat. In his non constans ordo : nam etsi inthronizationem consecratio precedere solebat; nonnunquam tamen inthronizatio præmittebatur. Quinam ritus cum in inthronizatione tum in ordinatione tunc observati sint, ex Anastasio et ex Ordinis Romani libellis discimus.

5. *Ritus in Cononis PP. creatione servatus.* — In Cononis creatione hæc Anastasius commemorat : *Cononem sacerdotes et clerus unanimiter apud Lateranum elegerunt.* Mox « omnes iudices una cum primatibus exercitus ad ejus salutationem venientes, in ejus laudes acclamaverunt. Videns exercitus unanimitatem cleri et populi, electioni facte consenserunt, atque in ejus Decreto cum eisdem subscripserunt ». Denum fisdem una cum clero et populo, « missos suos ad exarchum, ut mos erat, direxerunt ». (1) Electio itaque primo fiebat per clerum; deinde salutatio et acclamatio per iudices et primates. Sequēbatur consensus exercitus : omnium denique subscriptio in Decreto, quod ad *exarchum*, et aliquando etiam ad *imperatorem* mittebatur. Addit Anastasius, in creatione Stephani II, quem Mabillonius appellat III, quæ in Ecclesia B. Mariæ ad Præsepe facta est, Stephanum inde in Basilicam Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, deportatum; atque intus inductum in patriarchium, *juxta morem* inthronizatum fuisse.

6. *Salutatio novo Pontifici fieri solita.* — Quenam fuerit novo Pontifici facta salutatio, signantius explicat idem auctor, ubi de Valentini electione agit in palatio Lateranensi facta. Electus *condignis gloriæ laudibus et honoris amplitudine ad Lateranense patriarchium deductus* memoratur, et in *Pontifici positus throno* : ejusque pedes *omnis Romanorum senatus osculatus est* : quod etiam in Leone IV servatum juxta *morem antiquum* : id vero *salutatio* nomine appellat Anastasius. Poslero die facta est Valentini consecratio in Basilica sancti Petri, ut idem tradit : atque adeo inthronizatio consecrationem præcessit, uti etiam in Benedicto III. Quo ritu celebrata sit ejusdem Valentini consecratio, docet idem auctor his verbis : « Ejus consecrationis die sereno jam illucente, cum lumine jam dictum antistitem ad B. Petri Apostolorum principis Ecclesiam omnes pariter Romani a palatio deducentes, majestate divina auxiliante in alto throno summum consecraverunt Pontificem, qui mox amittice Sedis celsitudinem scandens B. Petri Apostoli et celestis regni clavigeri, divinis Deo laudibus et sacrificiis pie oblatis amplo et magnifico Romanorum cœtu ad palatium (scilicet Lateranense), cum ingenti gaudio remea-

(1) Cf. Cenni in Notis Chronologicis ad quartum tomum Anastasii ad Cononem pag. 122, recte notat, missos quidem fuisse post Cononis electionem a Romanis legatos ad exarchum, non tamen ad confirmationem electi Pontificis petentiam, sed honoris gratia, ut ipse cum cæteris electum Pontificem annosceret. Nam Constantinus Pogonatus libertam Romanam electionem et ordinacionem Pontificis permisit, adeo ut deinceps nullus confirmatio expectanda esset, nec sane domiens expectata fuit, ut in electione Sergii apparuit. Tunc enim, teste Anastasio, exarchus ab annulo quodam Paschali electi instigatus, Romanum actum se contulit, ut electo resisteret; quod præstare non valuit, postquam compertit vota electorum in Sergium continasse. Necessaria igitur non erat exarchi confirmatio; alioquin exarchus facti electi depositionem impetrasset.

vit, atque lautissimis dapibus sumptis, nullis et diversis munerum donis sacram plebem et senatum, populumque Romanum optime ditavit ». Tunc ergo hi erant consecrationis ritus, nempe ipsa novi Pontificis consecratio ad sanctum Petrum; impositio ejusdem in Sedem sancti Petri, oblatio sacrificii per novum Pontificem, convivium; munera in senatum et populum erogata; quæ *presbyteria* vulgari nomine appellabant. Hæc Mabillonius citatus. An in Pontificis inthronizatione ulla sit ante sæculum XI mentio illius, quam vulgus *stercorariam* vocat, examinabimus infra.

7. *Cononis PP. legati Constantinop. in errorem inducti.* — Antequam a Conone papa discedam, duo silentio præterire non debeo. Primum, exprobrare Nicolaum I papam in Epistola viii ad Michaelæ III imperatorem, quod « antecessores ejus per tot annorum curricula diversarum hæreseon morbis languentes, medicinale remedium non quaesierint: quin potius medicinam sponte sibi porrectam, quasi desperati, vel quasi cor impænitens gerentes ab ipsis faucibus projecerint; dum tanta salutis oblate ministros duplici modo interemerunt: quoniam aut participes illos sui erroris effectos spiritaliter occiderunt; sicut tempore reverendæ memoriæ Cononis pape contigit, qui post sextam Synodum extitit, aut certe corporaliter illos non consentientes sibi necaverunt, sicut sub venerabili papa Gregorio (hujus sc. nominis II, ut videre est in Annalibus) qui post sextam Synodum fuit; quando pro zelo fidei et sanclarum imaginum reverentia religiosi viri ac Dei famuli dilecti in exilium missi sunt, et bona confessione hujus mundi finierunt vitam ». De illo facinore neque Anastasius, neque alii historici mentionem faciunt.

8. *Post Joannem V confirmatio ab exarcho petenda fuit.* — Secundum, Theodori exarchi confirmatione Cononis ordinationem peractam esse. Anastasius enim, ubi locutus est de contentione quæ accidit in ejus electione, ait: « Post aliquot dies et ipsi flexi sunt (judices scilicet et primates exercitus) et consenserunt in persona predicti sanctissimi viri, atque in ejus Decreta devota mente subscripserunt, et missos pariter una cum clericis, et ex populo ad excellentissimum Theodorum exarchum, ut mos est, dixerunt ». Constantinus quidem Pogonatus concesserat, Benedicto II petente, ut absque mora post electionem fieret ordinatio Pontificis, ut ex Anastasio ostendimus; idque locum habuit in electione *Joannis V*, sed *Cononis* successoris electio missa fuit ad exarchum, *ut mos est*. Quibus ex verbis inferri potest, liberatos Romanos ab onere mittendi Decreti Constantinopolim, sed obnoxios remansisse exarchorum examini, donec ipsi sæculo sequenti exarchi defecere, ut notat Marca lib. 8 de Concordia cap. 9, num. 10. Hinc factum, ut a Joanne V usque ad Zachariam, infra tertium ab obitu Pontificis mensem successoris ordinatio semper facta in Anastasio legatur.

9. *S. Kilianus ex Hibernia Herbipolim venit.*

— A num. 6 ad 11. Vitam *sancti Kiliani* episcopi et martyris cum sociis in Franconia publicavit Henricus Canisius tomo IV Antiq. Lection. sed interpolatam. Publicata et alia brevior optime notæ, sæculo II Benedictino representata. In hac ultima legitur, *Kilianum* in Scolia (ut tunc Hibernia vocabatur) natum cum aliquot sociis venisse in Franciam Orientalem ad urbem Herbipolensem, vulgo *Witzburg*, ad Mœnum fluvium sitam, ubi regnabat *Gozbertus* dux, qui, sicuti et populus ei subiectus, idola colebat. Nec mora, cum sociis, ut ibi prædicaret nomen Christi, ad *Joannem* papam Romanæ se contulit, ubi a *Conone* papa honorifice suscepti sunt, quia *Joannes V* et vivis excesserat, et *Conon* Pontificatum Romanum gerebat. Accepta itaque annuntiandi Evangelii facultate Herbipolim rediere. Interpolator Vita sancti Kiliani asserit, eum Romæ a *Conone* episcopum ordinatum esse, nulli scilicet sedi adstrictum, sed tantum, ut quocumque vellet, proficisceretur Evangelium gentibus prædicaturus. Addit interpolator, quod et ex Vita sancti Kiliani Baronius habet, *Kilianum* venientem in Franciam Orientalem ad Herbipolim oppidum, *non eum, quem prius in ea provincia ducem invenit, sed alium Gosbertum nomine* invenisse. Sed hæc in re interpolatorem falli ostendit brevior Vita, cui in hæremus. *Gozbertus* « baptizatus est ab illo, et confirmatus est omnis populus, qui sub illius potestate erant », inquit auctor brevioris illius Vita. Reliqua ad annum DCLXXXIX remittimus. Ex his intelligimus, hoc vel superiori anno *Kilianum* relicta Hibernia in Franciam appulsum esse, indeque Romam perrexisse.

10. *Julianus episc. Toletanus adversus Judæos scribit.* — Ad num. 11 et seqq. *Sanctus Julianus* episcopus Toletanus hoc anno libros tres adversus Judæos, quorum non parvus numerus in Hispania erat, composuit. Extant hi in Bibliotheca Veterum Patrum. In fine libri tertii dicit Julianus: « Ab initio mundi usque ad Christum computatos diximus quinque mille trecentos viginti quinque annos: quibus si addantur anni ab Incarnatione Domini sexcenti octoginta sex, usque ad præsentem diem, id est, quando serenissimus princeps Ervigius imperii sui videtur habere annum septimum, computati sunt sex mille et undecim anni ». Quare cum libri illi hoc anno, qui septimus est Ervigii regis, elucubrati fuerint, apparet Æram Dionysianam hoc tempore a scriptoribus Hispanicis jam usurpatam fuisse. Ea certe in Anglia hoc sæculo etiam in Actis publicis, regumque Diplomatis adhibita fuit, ut ex dielis liquet. *Sanctus Augustinus* Anglorum Apostolus eam supputandi rationem Anglos edocuit, eamque a die Natali Christi exorsus est, quia Angli a die xxv Decembris, antequam fidem reciperent, annum inchoabant. Præterquam quod Romæ annus a die Natali Christi exordium sumebat, uti postea apud Gallos, qui tamen ultimi fuere, qui Æram Dionysianam in Actis publicis adhibuerint, paulo videlicet post initium sæculi

octavi, quo hujus rei exempla primum occurrunt. Copulat Julianus annum mundi 5325 cum anno Juliano XLVI, a quo Æra Dionysiana initium sumit; qua in re veram Æram Septuaginta Interpretum non sequitur: in hac enim annus primus Æræ Dionysianæ et Julianus XLVI concurrunt cum anno mundi 5202, quem Galli, et forsitan alii a Paschate ejusdem anni primi Æræ Christianæ aspiciantur. Porro sanctum Julianum antistitem Toletanum perperam a posterioribus vocatum fuisse *Julianum Pomerium*, confusumque cum Juliano Pomerio, qui longe ante hoc tempus floruit, recte ostendit Baronius, jamque sæculo elapso observat Vasces in suo Chronico, ubi de Ervigio rege loquitur.

11. *Bertharius succedit in Majoratum Neustriæ.* — Coitinus anno DCXXXV, num. 5, existimat, eo anno *Waratonem* mortuum esse, quia continuator Fredegarii Audoeni morte narrata cap. 99, ait: « In illo itidem tempore Warado Major-Domus obiit ». Verum hic auctor barbarus non raro res plurium annorum intervallo dissitas his loquendi formulis conjungit, *hoc tempore, eo tempore, in illo tempore*. Certe auctor Gestorum Francorum cap. 48, postquam capite præcedenti Audoeni mortem retulit, ait: « Succedente quippe temporum curriculo prædictus Waratus defunctus est ». Eadem leguntur apud Duchesnium tomo III in Chronico Moissiacense. In Annalibus Metensibus, qui ibidem extant, dicitur *Bertharionem* successorem Waratonis fuisse constitutum Majorem-Domus anno qui prædium Textriacense percessit. « Erat statura parvus, intellectus modicus, levis atque citatus, Francorum amicitiam atque consilia sæpe contemnens », inquit continuator Fredegarii cap. 99, quod et in Gestis Francorum habetur cap. 48.

12. *Charta Theodorici regis in qua Waratonis jam demortui mentio.* — *Bertharius* jam hoc anno III kal. Novembris Major-Domus erat, cum *Theodorici* Præceptum dedit de Latiniaco villa monasterio sancti Dionysii concessa anno XIV regni sui. Verum quidem est, Mabillonium lib. 6 de Re Diplomatica pag. 471, ubi illud refert, legere, *datum sub die tertio kal. Novembris, annu MXVI regni nostri Compendio*, et notare *Bertharionem* anno Theodorici XVI adhuc Majorem-Domus fuisse; ac proinde eam concessionem factam esse si non ante saltem paulo post pugnam Textriacensem, postquam *Bertharius* sen *Bercharius* interfectus est: « Nisi », inquit Mabillonius, « si Theodorici eo mortuo id fecit, ejus faciendi auctor *Bercharius* adhuc vivens et instigator fuerit ». Verum certum est, Textriacense prælium anno sequenti commissum esse, *Bercharionem* occisum primo vere anni DCXXXVIII, et conjecturam viri doctissimi stare non posse, si Theodorici verba attente legantur, « Villa, etc. Latiniaco, etc. qui fuit illustribus viris Ebroino, Waratune, et Glislemaco quondam Majoris-Domus nostros et post discessum (id est obitum) ipsius Waratune in fisco nostro fuerat revocata: nos ipsa

villa de fisco nostro ad suggestionem præcelsæ reginæ nostræ Chrothildidæ sed et illustri viro Berchario Majorem-Domus nostra, ad monasterium sancti domini Dionysii ». Ubi discrete tradit Theodorici rex præcedentes Majores-Domus fuisse mortuos, et Bercharium conjungens reginæ Chrothildidæ, qua in vivis erat, demonstrat, ambos superstitis fuisse. Præterea nequaquam legendum in subscriptione Chartæ *an. XVI regni nostri, sed an. XIV regni nostri*.

13. *Vectis insula opera S. Wilfridi fidem amplectitur.* — *Cedwalla* regii sanguinis princeps, qui factione conspiratorum in exilium actus fuerat, juxta Wigorniensem, in regnum Australium Saxonum anno superiori irrupit: « *Cedwalla*, juvenis strenuissimus, de regio genere Gevissorum Ethelwaldum (seu Edivaldium) regem Australium Saxonum improvisè cum exercitu superveniens, interfecit: sed mox expulsus est a ducibus regis Bertuno, et Aethelthuno, qui deinceps regnum Provincie tenuerunt », quæ omnia Wigorniensis a Beda lib. 4, cap. 15, transcripsit. Quare Kentuino Occidentalium Saxonum rege sub id tempus mortuo, *Cedwalla* regno præfectus est. Addit Beda, *Cedwallam*, postquam obtinuit Saxonum Occidentalium regnum, priorem occidisse, et posteriore post *Cedwallam* regnasse. « Postquam », subdit Beda cap. 16, « *Cedwalla* regno politus est Gevissorum, cepit et insulam Veclam, quæ hactenus erat tota idololatria dedita; ac tragica cæde omnes indigenas exterminare, ac sue provincie homines pro his substituere contendit, volo se obligans, quamvis nondum regeneratus (ut fertur) in Christo; quia si cepisset insulam, quartam partem ejus, simul et prædæ, Domino daret. Quod ita solvit, ut tam Wilfrido episcopo, qui tunc forte de gente sua superveniens aderat, utendam pro Domino offerret, etc. Hoc ergo ordine, postquam omnes Britanniarum provincie fidem Christi susceperant, suscepit et insula Vecta ». Quod Baronius refert anno DCXXXIX, num. 6.

14. *S. Wilfridus a Cedwalla rege valde amatus.* — Eddius Stephanus in Vita sancti Wilfridi cap. 40, hæc ad rem nostram habet: « Regnante *Cedwalla* occisis et superatis inimicis ejus (nempe Ethelvalpho, seu Edivalpho Australium Saxonum rege, et Bertuno Westsaxonici regni invasore) totam Westseixenam (Saxoniam Occidentalem) regionis monarchiam tenens, statim sanctum Wilfridum episcopum nostrum, gentilem populum Southseixum (id est Australium Saxonum) bene ad Dominum convertentem, et nomen Domini per se magnifice glorificantem, patrem suum venerabilem et super omnes charissimum ad se venire humiliter accessit; jamjamque sancto et venerabili Patre nostro veniente rex *Cedwalla* in omni regno suo excelsum consiliarium mox illum composuit ».

15. *Pax inter Theodorum archiep. Cantuarie et Wilfridum composita.* — Tum cap. sequenti Eddius scribit: « Eodem quoque tempore Theodorici gratia Dei archiepiscopus auctoritatem Apo-

stolicae Sedis, a qua missus erat, mehi agitante honorificus cum beato Wilfrido episcopo nostro diu exule spoliato, vere amicitiam inire diutius moratus non distulit. Nam cum Theodorus archiepiscopus in senecta uberi (an. scilicet aetatis LXXXV), frequenti infirmitate anxius est, ad Londoniam civitatem Wilfridum et Erceuwoldum (seu Erchenwaldum vel Earchonwaldum Londoniensem auctorem) suos episcopos ad se invitavit. Venientibus autem illis archiepiscopus sapienter totius vitae suae cursum cum confessione coram Domino pure revelavit, dicens: Et hoc maxime scrupulum me premittit, quod in te, sanctissime episcope, commisi, consentiens regibus, sine causa peccati propriis substantiis spoliatis te, et merentibus subjectis tuis in longum exilium externantes (heu proli dolor) omni mali. Et nunc confiteor Domino, et sancto Petro Apostolo. Et vos, sancti episcopi mei, testes estote, ut cunctos amicos meos regales et principes eorum ubique ad amicitiam tuam, pro remissione peccati mei per omnem modum volentes nolentesque constringens atraho. Scio enim post hunc amicum appropinquantem vitae meae terminum secundum Domini revelationem, et ideo adjuro te per Dominum et sanctum Petrum mihi consentire, ut in sedem meam archiepiscopalem superstitem et haeridem vivens te constituam: quia veraciter in omni sapientia et in iudiciis Romanorum eruditissimum te vestrae gentis agnovi.

16. *Theodorus archiep. ad reges Northumbriae et Merciae pro Wilfrido scribit.* — « Deinde archi-

episcopus (scilicet Theodorus) post pactum verae pacis initum ad Alfridum regem Aquilonalium (seu Northumbriae) misit litteras per quas adjuravit eum, ut propter timorem Domini praecipue Apostolicae Sedis praesentium, et pro redemptione animae Egridi regis, qui prius episcopum nostrum privatum omnibus de patria innocentem externavit, reconciliare sub federe pacis ad multorum salutem cum eo dignatus sit. Non solum autem hunc regem archiepiscopus ad concordiam excitavit: sed sibi ubique amicos, quasi prius inimicos facere diligenter excogitavit. Nam et Aelfledam sanctam virginem et abbatissam (Parthenonis nempe Strebanesalensis) litteras emisit, in quibus commendans secundum auctoritatem Apostolicae Sedis, ut pacem cum sancto Wilfrido sine dubio iniret; necnon Ethelredum regem Merciorum adjurans, et in sua et Christi charitate, secundum quod prius in mente habebat, suscipere eum his sequentibus dictis precepit ». Refert postea Eddius litteras Theodori archiepiscopi ad Ethelredum Merciorum regem, additque: « Quid plura dicam? postquam Ethelredus rex propter auctoritatem beatissimum Pontificum, Agathonis scilicet et Benedicti, Sergiique percipientium dignitatem Apostolicae Sedis, canonicè libenter pontificem nostrum suscipiens, multa monasteria et regiones proprii juris reddens, habensque illum in summo honore dignitatis, usque ad finem vitae fidelis amicus inde sine intermissione perseveravit ». De Wilfridi restitutione in episcopatum suo loco agetur.

CONONIS ANNUS I. — CHRISTI 687.

1. *Mortuo Conone Paschalis schisma inualescit, Sergius papa eligitur.* — Anno Redemptoris sexcentesimo octogesimo septimo. Indictione decima quinta, Conon sanctissimus papa moritur decima tertia mensis Octobris, cum sedisset menses undecim, et dies viginti tres, ut Anastasius tradit, quem potius sequimur, quam alios, qui Anastasio antiquiorem non habent aliquem, cui inhaerent et sequantur. De eodem ipse testatur, fuisse relictum ab ipso tum clero, tum monasteriis eam auri quantitatem, quam papa Benedictus reliquerat: idemque asserit, creatos ab ipso episcopos per diversa

loca numero sexdecim, sepultumque in Basilica S. Petri vicesima secunda (xxi) mensis Octobris, cessasseque Episcopatum ipsius menses duos, et dies tredecim: quo tempore dirum conflatum est schisma inter Theodorum archipresbyterum et Paschalem archidiaconum, qui malis artibus sibi ad Pontificatum viam paravit: de eo enim haec Anastasius in Conone: « Illojus archidiaconus videns eundem Cononem Pontificem infirmitate constrictum, et cupiditate ductus praedicti legati relictum clero et monasteriis ab ipso Pontifice, cum nondum esset per solutum, scripsit Ravennam glorioso novo exarcho,

atque promisit ejus dationem, si ad Pontificatum eligeretur ». Haec de archidiacono Anastasius in Conone.

2. Post cujus obitum quomodo Ecclesia Romana divisa sit schismate, idem Anastasius in Sergio ita narrat : « Post septem vero dies a defuncto beate memorie Conone Apostolicæ Sedis præsule (ut fieri assolet) Romanus populus in duas partes divisus est : et una quidem elegit Theodorum archiepiscopus, alia vero pars Paschalem archidiaconum. Et quidem Theodorus archiepiscopus cum populo, qui ei favebat, præveniens, interiorem partem patriarchatus tenuit : Paschalis vero exteriorem partem ab Oratorio S. Silvestri, et Basilica domus Julie, quæ super campum respicit, occupavit. Cumque unus alteri locum non cederet, sed utrique inmaniter perduraret, ut unus alium superaret : inito consilio primates judicum, et exercitus Romanæ militiæ, et cleri plurima pars, et præsertim sacerdotum atque civium multitudo ad sacrum palatium perrexere, et diu pertractantes, quid fieri deberet, qualiterve duorum altercantium electorum sopiretur contentio : Deo annuente, in personam nominati Sergii venerabilis tunc presbyteri concordantes se contulere, cumque de medio populi tollentes, in Oraculum B. Cesarii martyris Christi, quod est intra sacrosanctum superscriptum palatium, introduxerunt, et exinde in Lateranense episcopium cum laudum acclamatione deduxerunt ».

3. Sed antequam ulterius progrediatur oratio, de ipso loco Oratorii S. Cesarii dicendum est : quod cum intra sacrum palatium fuisse dicatur, aliud plane a Lateranensi patriarchatu illud fuisse, ex eodem verborum contextu perspicuum redditur, dum illud a schismaticis occupatum fuisse ponitur, altero nempe ipsorum occupante partem exteriorem, interiorem vero altero : unde liquet sacrum palatium diversum fuisse a patriarchio, et quod ibi erat (ut ait) Oraculum, sive dixerimus Oratorium dictum fuisse sanctum Cesarium intra palatium, sive in palatio de quo mentionem habuit a S. Gregorio, superius vidimus, eginisque de eo pluribus, cum de imaginibus Augustorum Romam delatis, et in eodem Oratorio a S. Gregorio collocatis sermonem habuimus. Sed redeamus ad Sergium.

Quidnam ipse jam faceret, cum etsi electus, cathedræ tamen Pontificiæ expertus esset, schismaticis eam occupatam vallantibus armis? Fleu divinus Spiritus, qui ad ejus electionem populum clerumque permoveat, ut olim Samsonem in Philisthæos, eosdem adversus schismaticos ad eorum muros irrumpendos excitans, fortes reddidit et intrepidos. Proficiscentibus enim ipsi in simul ad patriarchium Lateranense, ipso adpectu, qui ipsum foris obsidebant, statim sponte cessere, resistere non valentes : sed et si qui intus erant, et patriarchium in munitionem converterant, multi fides atque nolentes, dedere locum, neque manus ab omnibus, explosis reliquis, acceptus est Pontifex Ser-

gius. Sed quæ habeat Anastasius de Sergio ad patriarchium accedente, audi :

4. « Quamvis fores palatii intrinsicus essent munite et clause, tamen pars quæ supradictum venerabilem virum elegerat, quia validior erat, prævaluit et ingressa est. Quo ingresso, unus de duobus electis, id est, Theodorus archiepiscopus illico quievit et humiliavit se : Paschalem vero nullo modo cordis duritia id facere sinebat, donec coactus et confusus, volens, nolens, suum dominum et electum ingressus salutaret. Qui etiam Paschalis clanculo non cessavit Ravennam suos mittere missos, promissaque pecunia, vel aliis diversis donis, Joannem patricium et exarchum cognomento Platyn, cum suis iudicibus, nemine sciente Romam venire persuadere. Qui sic abditè venit, ut nec signa, nec banda cum militia Romani exercitus occurrissent ei juxta consuetudinem in competenti loco, nisi e propinquo Romanæ civitatis. Qui dum venisset, et omnes in personam Sergii sanctissimi invenisset consensisse : illi quidem suffragari non valuit : Ecclesiæ tamen B. Petri Apostoli idem exarchus per ejusdem Paschalis miseriam dispendium et damnum intulit, quod ab eodem Paschale superscripto exarcho promissum fuerat, id est, centum auri libras a parte Ecclesiæ expetente, Sergio sanctissimo electo proclamante, quod neque promississet dare, neque possibilitas suppeteret : et ut ad compunctionem animos videntium commoveret, cingulos et coronas, quæ ante sacrum altare et Confessionem B. Petri Apostoli ex antiquo pendebant, deponi fecit, et pignori tradi : sed nec in hoc flexa est ejusdem exarchi duritia, donec centum (ut dictum est) auri libras accepit.

5. « At licet (ut prædictum est) Ecclesiæ Christi adeo miseris Paschalis dispendium et damnum intulisset : tamen, Christo favente, Sergius presbyter et electus in Sede B. Petri Apostoli Pontifex ordinatus est : prædictus vero Paschalis non post multum tempus ab officio archidiaconatus pro aliquibus incantationibus, et lucis quos colebat, vel sortibus quas cum aliis inspectoribus tractabat, Dei, beatiq. Apostolorum principis Petri interveniente iudicio, privatus est, et in monasterium reclusus, et post quinquentium præ cordis duritia impenitens defunctus est ». Hucusque Anastasius de ingressu Sergii, atque dissidentium ejectione : quibus plane apparuit, haud levem esse eam sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Apostolicæque Sedis persecutionem, quam a domesticis pati consuevit ; utpote quod qui semel cepit ipsius Redemptoris adhuc tempore erubere discipulos Satanas, nunquam dimiserit amplius erubrum, quo simul collidens justos cum improbis, magna agitatione ipsam comprasset Ecclesiam, sed malorum dummò, lucro vero justorum : etenim ejusmodi malis, qui probati sunt, manifesti fiunt, reprobis seorsim ut per argumentis eiectionis. De persona Sergii hæc idem Anastasius habet :

6. *Sergii virtus et Ebraei in Gallia interitus.*
— « Sergius natione Syrus. Antæclitæ ortus ex patre

Tiberio, Panormi in Sicilia vixit : inde veniens Romanam, a sanctae memoriae Adeodato Pontifice inter clericum Romanæ Ecclesiæ communeratus est. Et quia studiosus erat et capax in officio cantilenæ piorum cantorum pro doctrina traditus est, et acolythus factus, per ordinem ascendens, a sanctae memoriae Leone Pontifice in titulo S. Suzannæ, quæ ad duas domos vocatur, presbyter ordinatus est. Hic tempore presbyteratus sui impiger per cœmeteria diversa missarum solemnia celebrabat. Hæc Anastasius de Sergio, quem hoc anno vicesima sexta mensis Decembris creatum esse Romanum Pontificem, ejusdem assertionem redditur manifestum.

Quod ad res Francorum pertinet, eodem anno, maximo malo purgantur Gallie, cum truculentus carnifex, sanctorum sanguine obrinus, Ebroinus occiditur : tertio namque anno a S. Leodegarii martyrio trucidatur ab Ermenfrido. Sed quomodo, et ejus animam excepit locus infernus, Adonem Viennensem ista narrentem audi : « Erat, inquit, tunc temporis vir oculis cæcatus, unus de illis quibus Ebroinus effoderat lumina in insula Lugdunensis provincie, quæ Barbara dicitur : qui cum nocturno tempore super ripam Sicannæ fluminis orandi gratia resideret, audivit navigantium impetum, et magna vi brachiorum contra impetum fluminis insurgentium. Camque interrogaret, quo navigium illud tenderet, vox in auribus ejus crebruit : Ebroinus est, quem ad Vulcaniam ollam deferimus : ibi enim facti sui pœnas luet. Hoc vir audivit ad consolationem sui, ut sciret quam pœnam persecutores justorum sentirent. Secundum illud Davidicum¹ : Lætabitur justus, cum viderit vindictam : ut dicant omnes² : Si utique est fructus justo, utique est Deus judicans eos in terra ». Cæterum neminem adeo obtuse mentis esse putamus, ut ignoret animas migrantes e corpore hanc egere vectura nautica, ut ad supplicium perducantur, sed hæc esse per visum ostensa secundum mentis humane captum ejusmodi formidis et speciebus interdum ad rem cognoscendam agentis. At invisamus res Ecclesiæ Anglicanæ.

7. *S. Cudberti episcopi et Ervigii regis in Hispania obitus.* — Hoc eodem anno, decimo tertio Kalendas Aprilis moritur ille sanctitate celebris, Anglorum decus, Cudbertus episcopus Lindisfar-nensis, cujus vita ab infantia ad senectutem virtutibus micans, nec obitu potuit obscurari, illustrata divinitus ejus sanctitate miraculis, quæ Beda³ re-

censet in rebus gestis Anglorum, copiosius autem, cum ejusdem vitam prosecutus est carmine atque soluta oratione. Suffectus est ipsi Ædilvaldus, tanti prædecessoris hand indignus successor. Tu de his ipsum consulas Bedam.

Contigit eodem tempore mori Ervigium regem Hispaniarum, cum ageret sui regni annum octavum inchoatum : inque locum ejus subrogari Egicam, sive Egicanem, cui (ut Tudensis est auctor) filiam suam nomine Cixilonem Ervigius in matrimonium collocarat. Fuisse autem hunc consobrinum Bambæ, idem auctor affirmat. Cæterum ipsum Egicanem consobrinum Bambæ, Ervigii regis fuisse generum, liquet : ejus enim meminit Concilium Toletanum decimum quintum celebratum anno sequenti, ubi in tomo Synodo ab ipso oblato, in quo eundem et patrem appellat pietatis ergo, hæc leguntur : « Illud mihi primo dicendum erit, quod divi patris nostri et soceri regale sortientes fastigium, etc. » Minus autem juste administrasse regnum Ervigium, ea quæ eodem tomo leguntur ostendunt his verbis : « Additur super hoc (ut fertur) pressurarum ejus in pterosque acerbitas, quos indebite rebus et honore privavit, quos de nobili statu in servitutem sui juris implicuit, quos tormentis subegit, quos etiam violentis judiciis pressit, etc. »

8. Hòrum igitur gratia cum tam ipse Ervigius, quam filii ejus odio haberentur, et omnium oculi conjicerentur in Wambæ consobrinum, sive (ut alii tradunt) filium, quem prodicione extulim regno omnes miserarentur, expectareturque avide, ut in ejus regnum vocaretur : id probe sciens ipse Ervigius, nempe post obitum suum posthabendos suos filios Egicani, ipsum sibi jungere voluit federe nuptiarum, tradens ei (ut dictum est) suam filiam Cixilonem in uxorem. At non his tantum studuit eum vinculis obligare, sed et stringere arctius voluit juramento, quo eum polliceri fecit pro defensione filiorum ipsius cuncta peragere, nihilque contra eos moliri, vel ab aliis tentari permittere, et alia hujusmodi, quo suis filiis in omnibus esset tuto consultum. His igitur rite peractis, contigit ipsum Ervigium (ut dictum est) mori, exaltari vero tum ab episcopis, tum a magistratibus in regnum, quem diximus, Egicanem, qui more patrio, antequam regni capesseret administrandas habenas, populo præstitit juramentum, justitiam illi sincerissime se administraturum. Hæc omnia expressa habentur in dicto Concilio Toletano anno sequenti habito, de quo mox dicturi sumus.

¹ Psal. LVII. — ² Ibid. — ³ Bed. de gest. Angl. l. IV. c. 17, 28, 29, 30, 31.

Anno periodi Græco-Romanæ 6180. — Anno Æræ Hispan. 727. — Anno Hegiræ 68 iachato die 12 Julii Fer. 4. — Jesu Christi 687.

— Sergii papæ 1. — Justiniani jun. imp., 3.

1. *Postconsulatus*. — Illic annus ista formula notatus: *Anno Justiniani jun. III. Post consulatum ejus III.*

2. *Obitus Cononis PP.* — A num. 1 ad 6. *Conon* papa hoc anno obiit, ut recte Baronius, non vero sequenti, ut habet Papebrocius in Conatu Chronico-Historico. Anastasius vulgatus ait, cum sedisse *menses undecim et dies viginti tres*. Sed certum est, dies viginti tres intrusus esse, eumque sedisse tantum menses undecim, ut habent Orde-ricus lib. 2, Honorius Augustodunensis, Regino, Hermannus Contractus, Luitprandus, Abbo, duo exemplaria Mss. Anastasi, nam Colbertinum, alterumque Thuaneum, omnesque ferme veterum Pontificum Catalogi. Idem habuit Marianus Scottus, sed errore librariorum in eo leguntur *annis 1, menses XI*. Iisdem librariis imputandum, quod in quibusdam Mss. Anastasii, quæ ejus editores seculi sunt, legatur Cononem sedisse menses XI, dies XXIII. Cum enim Anastasius tradat, Cononem sepultum esse ad *B. Petrum Apostolum die vicesima prima mensis Septembris*, quo et Marianus Scottus eum obiisse scribit, non potuit sedere menses XI et dies XXIII; alioquin post Joannis V ejus decessoris mortem Sedes non vacasset menses II, dies XVII. Quare cum *Conone* die XXI mensis Octobris superioris Christi anni ordinatus fuerit, dieque XXI Septemb. hujus anni e vita migravit, sedit tantum *menses undecim*. Dies illi viginti tres, qui in vulgato Anastasio superflui sunt, Baronium impulere, ut Cononis mortem usque in diem XII mensis Octobris differret contra auctoritatem ejusdem Anastasii; cum tamen ipsemet hic recte moneat, cum in chronologia Pontificia sequendum esse.

3. *Sergius ordinetur Pontifex Romanus*. — Post *Cononis* mortem schisma exiit inter *Theodorum* archipresbyterum et *Paschalem* archidiaconum, ut Baronius ex Anastasio narrat. Ait Anastasius, *Joannem* patricium et exarchum *cognomento Platyni* Romam venisse, et *Sergium* electum Pontificem, ut sibi centum auri libras traderentur, coegisse. Anastasius in Conone *Joannem norum exarchum* appellat. Quare is hoc anno exarchatum suscepit, successitque *Theodoro* in Vita Cononis ab

Anastasio memorato; quem diversum existimo a *Theodoro Calliopa*, qui juxta Hermannum Contractum ex editione Canisii anno DCIII Olympio successit. Recentiores historici illum ab eo anno ad presentem eam dignitatem gessisse tradunt, sed nullo teste, eaque tantum de causa, quod neque in Anastasio, neque in Paulo diacono alterius exarchæ mentio habeatur; quod fundamentum futile est, cum uterque nonnisi ex occasione de exarchis Ravennalensibus agat. Cessavit Sedes *menses duos, dies XXIII*, ut habet Anastasius, et in variis Catalogis legitur; sicuti et in Abbone, ac Orde-rico citato. Codices tamen tres Mss. Anastasii in fine editionis regie citati loco dies XXIII, habent dies XXIV, sed cum *Sergius natione Syrus* ordinatus fuerit die decima quinta Decembris, in quam Dominica hoc anno cadebat, si numeretur dies immortalis Cononis, vacavit Sedes menses duos, dies XXIV; si excludatur, menses duos, dies XXIII. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico *Cononis* mortem differt in diem XXX mensis Augusti sequentis Christi anni, et ordinationem *Sergii* in diem XII Novembris illius anni. Sed infra demonstrabimus an. DCXXXIX, die XX April. annum II *Sergii* papæ numeratum fuisse, Papebrocius ibidem exhibet formulam professionis fidei, quam dicit Holstenium, a quo eam acceperat, putasse prolatam in electione Cononis vel *Sergii* ejus successoris, seque eam proponere, *si necesse alibi inveniantur*. Verum exlat ea in libro Diurno Romanorum Pontificum, cap. 2, tit. 9, multo collata cum ea, quam jam habebamus ad usum noni sæculi, auctam tamen atque interpolatam, et a Bruno an. DCCLXIX editam; sed prolatam fuisse primum a *Sergio* vel a *Conone*, nullum indicium ostendit.

4. *Obitus Ebroini Majoris-Domus*. — Ad num. 6. *Ebroinus* Major-Domus Franciæ Theodoro regnante interijt an. DCXXXI, ut eo anno ostendimus, et post ejus mortem eam dignitatem gessere *Warato, Gistemarus*, rursusque *Warato*, et eo mortuo *Bertharius* seu *Bercharius*, de quo mox sermo erit. Quod recitat Baronius ex Adone in suo Chronico, *Ebroinum* scilicet a nautis ad Vulcaniam ollam delatum fuisse, narrasse quendam cui *Ebroinus* oculos eliderat, mere fabulosum est.

Licet enim multa scelera perpetrarit, in Catholica tamen communione mortuus est, et ut ait Hadrianus Valesius lib. 22, monasterii puellaris Suesionici constructione, ac sanctorum episcoporum Audoeni, Drausionis, Reguli, Angilberti, aliorumque amicitia pietatem aliquam testatus est.

5. *Moritur S. Cuthbertus episc. Lindisfarnensis.* — Ad num. 7 et seq. Sanctus Cuthbertus Lindisfarnensis in regno Northumbriae episcopus, qui festis Paschalibus anni DCCLXXV ordinatus fuerat, « duobus annis in regimine episcopati transactis, sciens in spiritu appropinquare diem sui transitus, abiecit pondus curae pastoralis, atque ad dilectum eremiticam conversationis agonem quietocius remeare curavit », inquit Beda in ejus Vita cap. 36. Reperit autem insulam *Farne* appellatam post Natalitia Christi superioris anni, ut ibidem Beda innuit. Dein feria quarta, vicesima septima Februarii cepit aegrotare, ac post hebdomades tres etiam feria quarta ad Deum migravit die vicesima Martii currentis Christi anni, quo in feriam quartam iam dies xxvii Februarii, quam xx Martii conveniunt, ut notat Bollandus ad diem xx Martii, ubi vitam ejus a Beda scriptam recitat, et Notis illustrat, et ex laudatis feriis recte deducit, non a die consecrationis an. DCCLXXV ipso Paschæ festo die celebrata, sed ab ejus electione sub finem anni precedentis facta Bedam numerare, quam numerandi rationem quandoque alibi Beda etiam adhibet. *Cuthbertum* itaque hoc anno vita functum certum est. Ejus Vita a monacho Lindisfarnensi anonymo teste oculato scripta, et a Bollandis ibidem recitata quemadmodum et ea, quae fusiore a Beda scripta est. Extat et haec fusiore Vita saeculo secundo Benedictino. Totum Nordanhymbrorum regnum censei potest theatrum sacrorum exercitiorum, virtutum ac miraculorum *sancti Cuthberti*: cujus laboribus sufficiens non fuit interior hujus regni et continens ditio, sed insulae vicina, quae in mari Germanico haud procul a Northumbria dissident, ejus habitatione aut accessu illustriores etiamnum existunt, ut Bollandus laudatus explicat. *Lindisfarnensis* insula sic appellatur a *Lindo* fluvio, cui ab ora Northumbriae objecta est. *Farne* quae insula Lindisfarnensis minor, altissimo Oceano inclusa, ubi *sanctus Cuthbertus* obdormivit in Domino.

6. *S. Eadbertus successit S. Cuthberto.* — Sancto *Cuthberto* successit *Eadbertus*, ut testatur Beda lib. 4 Hist. cap. 29, non vero *Edilwaldus*, seu *Elhelwaldus*, ut habet Baronius: episcopatum Ecclesiae illius, inquit Beda, anno uno servabat venerabilis antistes *Wulfred*, donec eligeretur, qui pro *Cuthberto* antistes ordinari deberet. Ordinatus est post haec *Eadbert*, vir scientia Scripturarum, simul et praeceptorum caelestium observantia, ac maxime elemosynarum operatione insignis etc. Beda in cap. 12 Vitae sancti *Cuthberti* refert hujus sancti corpus, cooperante sancto *Eadberto*, *transactis sepulturae ejus annis undecim*, ideoque anno Christi DCXXVI elevatum fuisse, et corpus ejus

totum, quasi adhuc viveret, integrum inventum, *et non multo post, id est, pridie nonas Maias*, etiam *Eadbertum* ad Dominum migrasse. Facta ea translatio *Eadberti* antistitis jussu die depositionis ejus *quae est tertia decima kalendarum Aprilium*, quae eo anno in feriam quartam incidebat. Sed ob sancti *Cuthberti* honorem *Eadbertus* diem illum elegit. *Edilwaldus* successit viro Domini *Cuthberto*, in exercenda vita solitaria, quam in insula *Farne* ante episcopatus sui tempora gerebat, inquit Beda lib. 5, cap. 1, qui addit, ibi mansisse *duodecim annis*, ibidemque defunctum esse, et narrat miraculum ab *Edilwaldo*, dum viveret, factum. Obiter notabis sanctos alias die eorum emortuali saepe translato fuisse; cum jam supra alia hujus rei exempla indicaverimus, ex quibus quaedam regula ad majorem translationum SS. notitiam institui potest.

7. *Mors Eregii regis Hispaniae.* — *Eregius* Hispaniarum rex, ne post mortem filii sui a nobilibus opprimerentur, *Egicam* arcta cognatione *Wambæ* sanguini annexum generum adoptavit, *Cixilone* filia in conjugium data; quibus illa constitutus obiit XVII kal. Decemb. qui dies Veneris erat, salutis anno DCCLXXVII. Regnavit annos VII, dies XXV. Unionis *Egicæ* successoris ceremonia more per haec tempora usitata, post diem nonum, qui dies Dominicus erat, VIII kal. Decemb. peracta. Rerum potius *Egicæ* uxorem *Cixilonem*, ex qua *Witiza* natus erat, in odium patris *Eregii* repudiavit, et de proceribus supplicium sumptum, quorum opera *Wambam* in fraudem impulsum atque de rerum culmine dejectum esse constabat. Haec *Mariana* lib. 6, cap. 17 et seq. ex quo corrigendus *Wlsa* in Chronico, ubi ait, *Eregium* regnum deposuisse XVII kal. Septemb. cum regnasset annos VII, dies XXV. Quod verum esse non potest, nisi loco XVII kal. Septemb. legatur, XVII kal. Decemb. qui error librariis attribuendus videtur.

8. *Post pugnam Textricianam summa rerum in Gallia penes Majores-Domus fuit.* — Nunc narranda pugna *Textriciana*, post quam regibus Francorum nihil ex majorum suorum majestate praeter speciem nominis regii retinentibus, summa imperii regniue opes et potentia penes *Majores-Domus* fuerunt. *Erchanbertus* enim, qui ante medium sequentis saeculi Breviarium regum Francorum ac Majorum-Domus conscripsit, de *Berthario* in ea pugna profligato loquens, ait: « Quo occiso, *Pippinus* junior, filius *Ansegisili*, veniens de Austrasiis successit in principatum Majorum-Domus. Exin reges nomen, non honorem habere coeperunt. Quibus tamen ubi constitutum fuerat, victus erat exuberans, custodiaque jugis erga illos habebatur, ne aliquid jure potestatis agere possent ». Tota hujus belli causa refundenda in unum *Bertharium*, qui nec quiete Neustrasios regere, nec pacem cum Austrasiis fovere stultuit. *Pippinus* ut plerisque proceribus, quos *Bertharius* et Neustria Burgundiae populerat, suae facultates redderetur, enim postulavit a *Theodorico* rege, qui victoriae,

quam *Bertharius* certam spondebat, vana spe delusus, erupit in minas, et Neustrasios Burgundionesque, quos Pippinus contra jus et legem susceperat, a se quandoque requirendos dixit. Pippinus congregatis optimatibus suis responsum illud significat; « lacrymas proferuntur et miserabiles supplicationes, qui in fidem suam sese crediderant, manifestat; minas improbi principis ad memoriam revocat; periculum quoque, quod imminerebat sue patrie pro recepto exulum, ni prius sapienter, quam veniret, vitaretur, exponit; quidque super his agendum sit, seiscitatur. Ducibus Pippini omnibus optime placuit arma capere pro miseris ac spoliatis, qui dudum tam suam fidem, quam et defensionem quaesierant, dimicare; patriamque non a populante hoste, sed in suis sedibus requisito defensore », inquit auctor Annalium Metensium a Duchesnio tom. III in Script. Franc. publicatus, qui Historiam suam perduxit usque ad annum DCI, quique in eo peccat, quod *Pippinum* impense laudet, et in notatione temporum satis accuratus non sit.

9. *A pugna Textriciana Pippinus trium regum Major-Donus fuit.* — Narrat postea *Pippinum* collecto exercitu ad sylvam Carbonariam, id est, ad limitem Austriae ac Neustriae contendisse, ibique exercitui pro concione causas explicuisse, quibus ad arma sumenda compellatur: « Carbonariam sylvam transeunt hostiliter cuncta vastantes, et ad interiores regni illius partes intrepidi perveniunt hand proculque ab oppido Vermandorum, juxta villam cui vocabulum est Textricium (gallice Tertri) castra posuerunt. Theodoricus igitur cum audisset hostem in sui regni penetralibus commorantem, exercitum congregat, aciem contra Pippinum construit, ex alia parte predictae ville castra ponit ». Die insequenti « commisso acerrimo proelio, Theodoricus cum consiliario suo Berthario in fugam versus, cunctos optimates in ore gladii interemptos dereliquit. Nec prius capta fuge cursum terminavit, quam Septuaginta annis fluente transiret. Bertharius quoque vagus et profugus timore perterritus per diversa loca latitans ad ultimum a suis suam stultitiam non ferentibus interimitur. Pippinus igitur victor castra hostium invadens, spolia ampla Deo gratias referens suis fidelibus impertitur ». Ita monachus Metensis, a quo non dissentium continuatur Fredegarii cap. 99, et anonymus in Gestis regum Francorum cap. 48.

10. *Ea hoc anno habita.* — Haec pugna anno DCXC ab eodem monacho consignata, quem ex ipso met corrigere debemus. Anno enim DCXCIV scribit de Pippino: « In pace obiit XVII kal. Januar. Rexit autem populum Francorum annis XXVII et mensibus sex », quod verum est, ut eo anno demonstra-

bimus. Quare hoc anno, post devictum Bertharium, principatum totius Franciae mense Junio aut Julio occupavit, et ex eo tempore principatus Majorum-Donus anni exactius ac diligentius, quam anni regum Francorum ab historicis Gallicis digeruntur. In brevi Chronico a Duchesnio tomo III in Hist. Franc. ex Bibliotheca Thuana publicato legitur: « Franci primum habuere regem Ferramundum, ejus proles regnavit usque ad DCXXXVII annum Verbi Incarnati. Tunc enim Pippinus filius Ansegisi princeps Francorum fuit ». Scripsit autem anonymus ille anno DCXXXVII. In variis etiam Chronicis legitur. *Pippinum* obituusie principatum annis XVII. Denique in Chronico S. Medardi et in Annalibus Nazarianis legitur, *Pippinum* principem et ducem Francorum effectum fuisse hoc anno, nisi quod in prioribus Annalibus loco, anno DCXVII, ponendum, anno DCXCVII, quia se. librarius hos duos numeros XX omisit (1). Haec epocha ideo hic stabilienda fuit, quod a Baronio praetermissa sit, et Annalibus illustrandis, ut infra videbimus, saepe conducatur.

11. *Floret S. Rictrudis abbatissa Marchianensis.*

— Hoc circiter anno mortua est sancta *Rictrudis* abbatissa Marchianensis in Gallo-Flandria, « expletis septuaginta quatuor incolatus sui annis, quarto idus Maii », inquit Huebaldus monachus Elnonensis in ejus sanctae Vita qui huic lucubrationi manuum admovit anno DCXVII, ut ipsemet in Prologo testatur. Exat ea saeculo secundo Benedictino, et in Actis Bollandianis ad diem XII mensis Maii. Nata est in Vasconia nobilibus parentibus, nuptaque *sancto Adalbaldo*, qui colitur die secunda Februarii, digno plane viro, qui maritus existeret *Rictrudis*. Fuit eis primogenitus nomine *Maurontus*, postea abbas et levita, qui colitur die V Maii, et filiae tres sacrae virgines; *Cloisendis* post matrem monasterium Marchianensis reatrix, quae in variis Martyrologiis inscribitur ad diem XXX Junii; *Eusebia*, quae duodennis praefecta est monasterio *Hamatico*, obiitque die XVI Martii, quod nomen ejus legitur in Martyrologiis. Post has nata est Aldasendi, quae colitur die XXIV Decembris. Postquam *Adalbaldus* insidiis malignorum, et, ut fertur, eorum quibus sanctum displicerat matrimonium, peremptus fuit, consilio *sancti Amandi* usa, curis saecularibus depositis, corpus affixit jejuni et cilicio, tandemque secessit in Marchianense monasterium, quod *sanctus Amandus* ad Scarpum fluvium inter Duacum et Amandopolim, ut nunc vocamus, construxerat, secessit, et in eo cum tribus suis filiabus sanctimonialis effecta est. Sanctus *Amandus Maurontum* ejus filium in clericum totondit. Factus postea monachus *Broilense* monasterium adificavit in fundo suo, ejus primus abbas fuit. *Rictrudis* per annos aliquot monasterium Marchianense parum a monasterio *Hamatico* distitum sanctissime rexit, et ut in

(1) Textricianam pugnam et Pippini exordium, quod ab ea pendet, anno huic recte Pacius illegavit, cui suffragium accedit ex auctoritate brevis Chronici Lemovicensis, cujus pars potior scripta ab auctore saeculi X videtur, et vulgata est a P. Martene Aneecd. tom. III, col. 1490. PARISIIS: ANNO MDLXXXVII Pippinus primus regnum cepit.

omnibus sese perfectissimam exhiberet, ante mortem abbatiam deposuit, ut aliorum imperiis pareret, et seipsam cunctis in humilitate ac in obedientia exemplum praeberet. Annus mortis ejus incertus: ea tamen circa hunc annum contigit. Vixit *Rictrudis* sub Dagoberto rege hujus nominis I, et ejus successoribus, ejusque mentionem facit Baronius anno DCXXXII, num. 2.

42. *S. Wilfridus in episcopatum Eboracensem restitutus.* — Hoc anno sanctus *Wilfridus* in episcopatum Eboracensem restitutus; quod ex eo constat, quod post annos quinque a suo reditu annoque DCXXII rursus expulsus fuerit. Rem gestam narrat *Eddius* in ejus Vita cap. 42, qui de *Alfrido Northumbriae* rege loquens ait: « Sanctum *Wilfridum* episcopum nostrum de exilio secundo anno regni sui (idem habet *Beda* lib. 5, cap. 20) venerabiliter secundum praeceptum archiepiscopi (nempe *Theodori*) ad se invitavit; et primum cœnobium cum possessionibus adhaerentibus in *Hagustardesa* indulgens; et post intervallum temporis, secundum beatissimi *Agathonis* Apostolicae Sedis praesulis, et sanctae Synodi judicium, propriam sedem episcopalem in *Eborica* civitate, et monasterium in *Rypis* cum redditibus suis reddidit, expulsis de eo alienis episcopis: quod tantum quinque annis in gaudio sub-

jectorum suorum de exilio sicut *Joannes* Apostolus et *Evangelista* *Ephesum* rediens, secure possedit ». *Joannes*, qui ab oppido *Beverlaco* *Joannes Beverlacensis* appellatus est, principio regni *Alfridi*, defuncto *Eata*, ut tradit *Beda* lib. 5, cap. 2, *Hagustaldensis* antistes consecratus fuit, ideoque anno DCXXXV ante insequenti DCXXXVI, *Riccardus* prior *Hagustaldensis* p. 205, et *Thomas Stutess*, in *Actis Eboracensium pontificum* produunt *Joannem* anno uno praefuisse *Ecclesiae Hagustaldensi*, indeque apparet, cum anno currenti, quo *S. Wilfridus* tam *Eboracensem*, quam *Hagustaldensem* episcopatus recuperavit, exauctoratum fuisse, et sine sede mansisse usque ad annum DCXXII, quo episcopatum *Eboracensem* a *S. Wilfrido* dimissum iterum adeptus est. Nec haec exauctoratio molesta accidit eidem *Joanni*; cum postquam *Ecclesiam Eboracensem* per annos plures rexisset, *Wilfridum* juniorem presbyterum suum ordinaverit, ipse ad monasterium *Beverlacense* lacesserit, ibique sanctissime obierit, quae omnia infra a nobis suis locis ostendentur. Ad haec *Rosa*, qui in locum *Wilfridi* episcopatum *Eboracensem* obtinuerat, eo privatus fuit, et sic totius *Northanymbrorum regionis* episcopus *Wilfridus* fuit, inquit *Malmesburiensis* lib. 3 de Pontif. pag. 269.

SERGII ANNUS I. — CHRISTI 688.

1. *Conc. Toletanum XV. Egicanis regis pietate illustratum, ubi Julianus Toletanus episcopus reprehensus.* — Sequitur annus Domini sexcentessimus octogesimus octavus, Indictione prima, quo celebratum est in Hispania Concilium Toletanum numeratum ordine decimum quintum. Convenerunt episcopi numero sexaginta et unus, per vicarios vero quinque, abbates undecim, et comites decem et septem: quod enim regis causa tractanda esset, frequens conventus adfuit. Cum igitur rex maxime pius et religionis tenacissimus custos ante susceptum regnum duplici se obligaret intelligeret juramento, altero dato *Ervigio* de filiorum atque uxoris ejus defensione, nec in eos quicquam damni inferri ab aliquo se passurum; altero quod populo ex debito praestitisset de mimstranda illi

justitia absque aliqua personarum acceptance: cum utrumque simul implere impossibile existimaret, neque alteri absque alterius dispendio satisfacere posse: consulendam Synodum statuit, quid esset sibi faciendum. Sic igitur hoc anno, qui et primus ejusdem regis numeratur, *Aera* septingentesima vicesima sexta, quinto idus *Maias*, cum in unum diei convenissent episcopi in *Ecclesia Apostolorum Petri et Pauli*, ipse rex ingressus est in Synodum, petitionemque suam scriptis conceptam legendam tradidit. Sed antequam de ipsa agamus, qualis fuerit religiosissimi regis ingressus in locum ubi consessus aderat sanctorum Patrum, ex ejusdem Synodi *Actis* hic describamus in exemplum *Orthodoxorum principum*: haec enim ibi leguntur:

2. « Adfuit idem serenissimus *Egica* princeps

placida devotionis arce sublimis, et strenua culmini reclinatioe laudabilis; quique in medio pontificum positus, Inimice prostratus, sacerdotum Dei se commendat orationibus. Deinde surgens, et sufficienti exhortatione Concilium allocutus, in nexa tomo sui culminis vota Dei sacerdotibus tradidit relegendam. Erat ejus exordium: « Ecce, beatissimi Patres, etc. » Habetur integer ipse tomo Actorum primordiis positus. His acceptis, ex more Patres de iis, quae ad fidem Catholicam spectant, agere aggressi sunt, praemissaque ex sacrosanctis Oecumenicis Conciliis Catholica confessione, ea quae ante biennium a Benedicto Romano Pontifice fuerant in suis ipsorum litteris adnotata examinantes, recte pieque atque ex Patrum sententia esse prolata docuerunt.

3. Praeter illa autem, quae de his sub Benedicto Pontifice de eadem controversia dicta sunt, hic non omittendum, in ista Synodo ipsum Julianum episcopum Toletanum, cui eadem omnia ejusdem Concilii scripta tribuuntur, paulo licentius insultasse in Romanum Pontificem. Sensit hoc atque suggillavit veritatis amator et pietatis optimus cultor, qui erudit stylo postrema manu apposuit rerum Hispanicarum historiae. Hispanus et ipse, sed affectu privato carens, Joannes Mariana dignus professor Societatis Jesu, cujus sunt hic mihi reddenda verba, sed prius illa ponenda, quae in Synodo scripta leguntur, quibus Julianus ipsorum auctoritatis fuerit correctione dignus: sunt haec ipsa, dum de ultimis capitulis a Benedicto papa notatis agitur: « Tertium sane, quartumque Capitulum continent non solum sensum, sed et ipsa pauca verba ex libris beatorum Ambrosii atque Fulgentii nos praebuisse monstravimus, quibus ca praedictos viros dogmatizasse scimus: quos quia celebres in toto orbe doctores feriat Ecclesiarum Dei vota percenscant, non illis est succensendum, sed potius succumbendum: quia omne quod contra illos sapitur, a recta fidei regula abhorreere sentitur ». Et paulo post: « Jam vero si post haec et ab ipsis dogmatibus Patrum, quibus haec prolata sunt, in quocumque dissentiant: non jam est cum illis amplius contendendum; sed majorum, directo calle, inherentes vestigiis, erit per divinum iudicium amantibus veritatis responsio nostra sublimis, etiam si ab ignorantibus amulis censetur indoctis ». Ista quidem ibi, sed utrum dulcedine charitatis, an amaro zelo, ex gustu ipso facile est iudicium facere: sed et utrum ex spiritu veritatis, an erroris, pro voce leclerone ad ea quae saepe superioribus tomis dicta sunt, nimirum, omnium scriptorum Ecclesiasticorum doctorem arbitrum esse Romanum antistitem, atque de his singulis esse iudicem Apostolicam Sedem.

4. Sed audi modo Joannis de ejusmodi Juliani sententia iudicium gravi lance percensum, atque ita prolatum: « Nobis, inquit, adiquando liberior visa est, quam ut Juliani modestiam erga Romanum Pontificem, summum Ecclesiae doctorem de-

ceret. Et nimirum de ingenii laude cui quicquam concedat, rarus est, et in ardore disputandi modum tenere difficile. Erat enim Julianus eruditionis laude ea aetate celebris, ut ejus libri testantur, ac praesertim opus quod Prognosticon saeculi venturi nominavit, liberque de sex aetatibus, qui libri ad nostram aetatem conservati sunt, alii injuria temporum desiderantur. Fuit ex Iudaeorum sanguine propagatus, Eugenii tertii discipulus, etc. » Ista quidem ipse. Ex Judaeis (ut vidimus) Julianus ad Ecclesiam veniens, doctrina fulgens, nomine celebris ad primariae in Hispania Ecclesiae episcopatum ex neophylo erectus est, quod in primitiva Ecclesia non nisi Apostolica indulgentia licuisset, prohibente Apostolo¹ ordinari neophyllum, ne (ut ait) « in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli ». Nos reliqua prosequamur historiae.

5. Cum autem quae elucidata sunt in hoc Concilio de objectionibus factis a Benedicto Pontifice involuissent Sergio papae ab eodem magnis sunt laudibus celebrata. Constat id quidem Roderici Toletani episcopi festificatione. Si que cognitum patefactumque fuit Romanam Ecclesiam haud serere lites dissensionisque curare, sed rectam sententiam de fide Catholica ab omnibus exigere, exactamque recipere, gaudereque de filiorum in fide integra sanitate: ut illud Joannis Apostoli² in ore habeat, cordeque retineat: « Gavisus sum valde, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate ». Addit idem Rodericus, misisse post Synodum Julianum episcopum Toletanum legatum Romam ad Pontificem: ait enim: « S. Julianus veridicus testimonius in hoc Concilio decimo quinto ad exactionem praefati principis per oracula eorum, quae Romani transmisseral, verum esse affirmavit, et apologeticum fecit, et Romam misit per suos legatos presbyterum, diaconum, et subdiaconum viros eruditissimos, et in omnibus Dei servos, et in divinis Scripturis imbutos, cum versibus etiam acclamatoriis, secundum quod et olim transmisseral, de laude Romani imperii. Quod Roma digne et pie recipiens, cunctis legendum indixit; atque imperator acclamando: Laus tua, Deus, in fines terrae, lectum saepe notum fecit ». Hic advertit, lector, loco Pontificis, in Codicem irrepisse nomen imperatoris; ne fallaris: alioquin mendacii arguendus ipse Rodericus esset, cum constet imperatorem non Romae, sed Constantino-poli habitasse, nec urbem nunquam visisse. Pergit vero de ipso Romano Pontifice ista dicere, ad quae referenda sunt superiora: « Qui et rescriptum domino Juliano per suprafatos legatos cum gratiarum actione et cum honore remisit; et omnia quaecumque scripsit, justa et pia esse deprompsit ». Fuit iste, qui tunc Romanae Ecclesiae praerat Sergius papa.

6. De Egeianis juramento Ercigio praestito in Concilio tractatio et sententia. — His vero pertractatis, de duobus sibi invicem adversantibus regis juramentis facta est quam exactissima disputatio.

¹ 1. Tim. tit. — ² Joan. II.

Itaque ad exactam rei cognitionem iussa sunt legi verba, quibus primum praestitum Ervigio regi conceptum tunc fuit juramentum; quae hic describenda putamus: sic enim se habent: « Circa cognatos meos, filios vestros, quos de gloriosa conjugē vestra, domina mea Leubigilone regina progenitos habere videmini, iam eorum me amicum in sincera mentis dilectione sine fraudulenta calliditate exhibere et esse polliceor, et ita cum eis in affectu dulcedinis et charitatis omnibus diebus vite meae vivere spondeo, ut nec ipsos, nec partem eorum pro quibuslibet capitulis, aut ordinibus, vel occasionibus quolibet tempore inquietare aut stimulare debeam: nec ullum dolorem, ullamque malitiam in corde vel animo meo contra eos amodo, et deinceps quandoque ratiōe, aut ex cogitatio: neque aliquam occasionem aut argumentum emittā, per quod aut praefata ancilla vestra, sponsa mea, sive iam nominali filii vestri, qui de tollens dicta elementissima conjugē vestra domina mea Leubigilone regina progeniti sunt, aut in maximum, aut in modicum conturbentur vel stimulentur, excepto propter justissimas causas, nuda legalis mihi veritas patenti, quas ut cum charitatis affectu ad eosdem cognatos meos querere debeam, nulli licentiam reservo, et tam de promptissima dilectione et charitate eorum nunquam recedam. Nam et pro causis habuerint, aut si quicumque contra eos pro quibusdam rebus intenderint, illa usque quoad vixerō, in eorumdem filiorum vestrorum adiutorium cum omni mentis meae intentione, in quantum valuerō et Deus mihi dederit posse, exurgere (exurgam) et intendere (intendam), veluti si pro causa propria mea, ut nec illi damnari aut perditionem quamcumque sustineant, et negotia eorum cum Dei auxilio, me intendente, agente, et prosequente, celerem ad effectum perveniant ». Hactenus promissio ab Egicane Ervigio facta, ac juramento firmata.

7. His auditis, cognita post haec sunt, quae idem rex illidem juramento populo ex more promisit, nempe justitiam se illi integre redditurum, neque contra justitiam quemquam esse lesurum. Cum res deducta esset ad Synodale iudicium, iudicatum est ea ex parte promissionem, vel juramentum subsistere, qua filiis eius est pollicitus adversus omnes protectionem atque defensionem: ea vero ex parte qua consultum fuit justitiae, et obstructus aditus iniquitati, suo robore debere consistere utpote congrua iis, quae ipse populo juramento pariter promississet. His itaque in hunc modum sententia Synodi definitis, optatus finis impositus est.

Sunt rerum Hispaniae scriptores, qui eundem Egicane regem odio plus aequo indulissee tradant, ut qui filiam Ervigii in conjugem acce-

ptam repudiassē dicunt, vindictamque sumpsisse de nobilibus compluribus, quorum arte fuisset Wamba rex privatus regno. Quod autem ad repudium pertinet; si factum est, non nisi ex causa sacris legibus approbata factum oportuit. Quae enim vigeat Hispanorum episcoporum vigilantia in custodia sacrorum canonum, et in regem praescripta auctoritas id existimare nos cogit: quod vero ad reliqua, etiam Iustificatio Synodalis cum liberum immunitatem reddit. Accipe rogo, quae de ipso Patres habent in Concilio Toletano decimo sexto¹:

8. « Gloriosissimus etenim ac serenissimus dominus noster Egica rex, ferventissimi amoris Christi igne succensus, et sanctae actionis ope perfunctus, inimicorum Christi perfidiam, illud prophetale vaticinium sequens: Nomen² qui oderant te, Deus, oderam illos, et super inimicos tuos tabescebam? utpote verus Christicola, olimoxio proferere decernit, Ecclesiae Dei statum vigilantibus instantia roborare disponit, sanctis Dei Basilicis se munificenter exhibet, tributorum impensiones populis moderamine discreto remittit, maligna contra se obstinatione agentibus animi liberalitate gratissima ac pie miserationis instantia ignoscere consuevit; multos quoque qui contracti sunt, liberos (secundum Prophetam³) omne onus dirumpendo, in ingenuitatis statu reformat, atque in diversis sanctae Ecclesiae studiis exercendo praepollat ». Haec Patres, quos absit credere turpiter adulatos. At de Concilio Toletano decimo quinto hactenus.

9. *Mortuo Theodorico succedit Clodoveus tertius rex Francorum.* — Quod pertinet ad regnum Francorum: mortuo Theodorico, quem regnasse tradunt annos decem et novem, subrogatus est ejus filius Clodoveus hujus nominis tertius, tenuitque regnum annos quatuor. Rejiciunt vero alii obitum Theodorici in annum superiore: sed magis huic chronologiae assentiri videtur Angradus⁴ monachus, dum annum decimum tertium ejusdem jungit anno Domini sexcentesimo octogesimo secundo: qua ratione, cum eum regnasse tradant annos (ut dictum est) decem et novem, ultimus hic annus numerabitur Theodorici, post quem incipiunt numerari anni quatuor Clodovei ejus filii. Porro jam ipsi Francorum reges, sive quod puerili aetate regnum caperent, sive scordia, vel voluptuosae vitae cupidine, jam imbelles penitus redditi, procul aberant ab administratione curaque regni: adeo ut in ducibus exercituum, quos Majores-Domus vocare consueverunt, totum esset regimen collocatum. Ita quidem res usque ad annum Redemptoris septingentesimum quinquagesimum transierunt.

¹ Conc. Tol. XVI. c. 8. — ² Psal. CXXXVIII. — ³ Isai. LVIII. —

⁴ Angr. in Vit. S. Ausherti Episc. Rothom. apud Sur. die IX Feb.

Anno periodi Græco-Romanae 6181. — Anno Ære Hispan. 726. — Anno Regni 69 inchoato die 6 Jul. Fer. 2. — Jesu Christi 688.

— Sergi pape 2. — Justiniani jun. imp. 4.

1. *Postconsulatus*. — Hæc annis ista formula notatis: *Anno Justiniani jun. iv. Post consulatum ejus iv.*

2. *Concilium Toletan.* XI. — A num. 1 ad 9. Concilium Toletanum XV celebratum est « anno primo serenissimi et Orthodoxi Egiciensis principis, sub die v iduum Maiarum, Æra DCXXVI », ut in eo legitur, ideoque a Baronio hoc anno recte consignatum. Ei præfuit *sanctus Inianus* Toletanus antistes, et LX alii episcopi interfuere. Agitata in eo questio non parum obscura circa propositiones quasdam ab episcopis Hispaniæ prolatas, et *Benedicto II* pape suspectas. Episcopi enim de divinis personis loquentes dixerant: *Voluntas genuit voluntatem*; ac præerea: *Sapientia genuit sapientiam*. Agitata et questio alia circa id quod illi affirmarant, tres substantias in Christo Dei Filio esse: quod Concilium multipliciter exponit, et quomodo Catholico sensu et absque ullo errore dictum fuerit, ostendit. In isto præterea Concilio, rogante rege *Egicia*, de juramenti forma atque vi disceptatum est; *Ercigius* enim ejus decessor cum regni que proceres adegerat, vidua regina et filiorum ejus præsidium incolumitatenque jurare. Quid decretum fuerit quoad juramentum, refert Baronius n. 7. Quoad vero questiones mox memoratas, Patrum auctoritate sanctum est, non esse adversus Christianam pietatem asserere, in Deo voluntatem ex voluntate procedere, Christumque Deum ex tribus substantiis conitari: cum substantiæ nomen in nature essentialique significatione usurpari consueverit, et abstractæ voces, nempe formam significantes, sæpe pro concretis veterum scriptorum abusu sumantur.

3. *Theodorici III regis Francorum obitus*. — Ad num. 9. De anno mortuali *Theodorici III* Francorum regis infer eruditibus non convenit. Waderamus Valens lib. 22, annum DCXC. Gombas an. DCXCII, Henschenius in Exegesi ad Diatribam *de Tribus Dagobertis*, præfixa tomæ in sanctorum mensis Aprilis, eundem annum vel insipientem elegere.

Verum cum anno sexcentesimo nonagesimo primo vivere desiisse, impostero certum esse debet: cum ex iis, qui mortem *Theodorici III* alio anno consignarunt, alii regnum ejus, alii annum *Clodovei III* ejus filii ac successoris mullare coacti fuerint, ut suo loco ostendetur. Præterea *Theodorico III* annos novemdecim attribuit *Erchanbertus*, qui Breviarium regum Francorum ac Majorum-Domus Carolo Martello adhuc vivente publicavit, auctor de Gestis regum Francorum Erchanberto antiquior cap. 49, et Ado. Quare cum anno DCXXIII regnare ceperit, anni illi XIX utrinque incompleti intelligendi. Confirmant hæc sententiam continuator Fredegarii, qui cap. 101 de Theodorico scribit: *Regnavit annos XIV in tribus scilicet Franciæ regnis, et ab anno DCXXVIII quo Dagobertus II occisus est. Sicuti enim scriptor iste annos tantum monarchiæ Clotarii III, ita et solum annos monarchiæ Theodorici III numeravit. Nec est quod quis dicat, annos illos XIV completos intelligendos esse, ideoque *Theodorici* mortem in annum DCXCII differendam: obstat enim initium *Clodovei III*, quod ab anno DCXCI removeri non potest.*

4. *Ad annum DCXCII differendus*. — Denique annalista Metensis ad annum DCXCII durationem regni Theodorici regis exacte numeravit: « Qui antequam vinceretur a Pippino annis XIV, victus vero sub eodem regnavit in annis, moritur. Cui ut jam dicte pietatis affectum, filium ejus parvulus nomine Clodoveus a Pippino ordinatur in regem (1) ». Anni illi XIV ab anno DCXXIII, quo principatum suscepit, ad mensem Junium vel Julium anni DCXXXIII fluxerit, integre fuisse; ab eoque DCXXXIII anno usque ad annum DCXCII triennio, et aliquot mensibus ab isto annalista neglectis regnavit. Quæ mihi certè stabat sententia, antequam annum Theodorici emortualem discrete notatum vidissem in Chron. Hermanni Contracti ex editone Gombas ad annum DCXCII: *Apud Francos Theodoricus rex anno regni XIX moritur*. Neque quidquam alienius momenti adversus hæc nostram

(1) Sub hoc forte Clodoveo collocandi est sanctus illi Rothomagensis, quem e Ms. B. co. p. 60. v. 1. ad P. Bessin in Collectione Galliarum Normanniæ, et ex illa deducta est in amplic. Gombas cum Godefridum Vaker in tom. XVI, col. n. 2. In ejs titolo legitur acta sub *Wobaro* glorioso rege, quo nomine Clodoveo sæpe designatus fuisse, etiam vult. Extant, tunc annos XVI ad disciplinam Ecclesiasticam præsertim spectantes.

sententiam afferri potest. Baronius enim ideo *Theodorici* regis mortem cum hoc anno alligavit, quia in Vita sancti Audoeni ab *Aigrado* scripta, annus xiii Theodorici cum anno dclxxxii conjungitur. Verum nota illa temporaria, aliaque in illam Vitam a posterioribus infarte, ut eo anno jam dixi, quia Aigradi tempore, anno scilicet circiter dcc. Æra Dionysiana a scriptoribus Gallicis non usurpabatur. Vixit *Theodoricus* annos triginta novem; et e *Chrotilda* uxore tres ei filii nati, *Clodoveus III* ejus successor, *Childebertus III* et *Clotarius IV* qui uterque etiam regnavit, ut suo loco dicetur.

5. *Pippinus Heristallus Alpaidem sibi sociat.*

— Hoc circiter anno *Pippinus*, *Heristallus* vulgo cognominatus, *Alpaidem* sibi conjugem sociavit, ex qua suscepit *Carolus Martellum*, qui cum mortuus sit anno dccxli, jam quinquagenarius, et *Pippinum Brevem* filium natu minorem ex *Rotrude* genuerit anno dccciv, apparet hoc matrimonium hoc circiter anno peractum esse. Jam antea *Plectrudem* nobilissimam matronam conjugem habebat, et ex ea duos filios suscepit, *Progonem* seu *Brocom*, et *Grimoldum*, quorum prior ducatum Campaniæ ad Austrasiam pertinentis, natu vero minor palatii Neustrasiani prefecturam postea accepit, ut testatur continuator *Fredegarii* cap. 101, qui cap. 103 ait: « *Pippinus* aliam duxit uxorem nobilem et elegantem nomine *Alpaidem*, ex qua genuit filium, vocavitque nomen ejus lingua propria *Carolus*, crevitque puer elegans, atque egregius effectus », quod et legitur in *Gestis regum Francorum* cap. 48. Quibus ex verbis scriptores quidam sæculo Ecclesiæ undecimo. et nostra ætate *Cointius* hoc anno, num. 2, ac *Hadrianus Valesius* lib. xxii deduxere, *Plectrudem* a marito repudiatam fuisse (1); cum tamen *Pippinus Alpaidem* concubinam thoro suo tantum adseverit, retenta ut prius legitima uxore, ejus honori et dignitati nihil diminutum est. Sub Merovingica enim stirpe Francorum reges plures simul uxores saepe duce-

bant contra præcepta religionis Christianæ licentia culpabili, quæ tamen cohiberi non poterat, ut de *Dagoberto* primo loquentes ostendimus. Quare *Cointius*, et *Valesius* a libello repudii, qui exlat inter *Marculli* monachi formulas lib. 2, cap. 30 decepti. Ex formula enim, quæ ibi recitatur, liquet, consuetudinem illis temporibus invaluisse, ut post divortium mutuo consensu celebratum, vir et uxor matrimonium cum aliis contrahere possent. At tunc non tantum hæc consuetudo, sed et ea, de qua mox locuti sumus, vigeat. Hinc auctores, qui ante undecimum Ecclesiæ sæculum scripsere, *Alpaidem* uxorem *Pippini*, eamque legitimam vocant, nulla pellicatus mentione facta, non quod *Plectrudis* repudiata fuisset, ut male eos interpretantur *Valesius* et *Cointius* citati; sed quia revera *Alpais* ab eo in matrimonium ducta fuerat.

6. *Corpus S. Leonis M. a Sergio PP. translatum.* — Hoc anno *Sergius* papa sancti *Leonis* papæ hujus nominis primi corpus, quod in abdito inferioris Secretarii Basilicæ sancti Petri positum fuerat, in decentio rem locum transtulit, ut anno dclxi ostendimus, partim ex *Anastasio*, partim ex *Epiphilio* ejus, in quo legitur: « Depositus est illi idus... et iterum translatus huc a beato papa *Sergio IV* kal. Indict. 1 », quæ mense Junio hujus anni in cursu erat. Præterea dies xxviii Junii in Dominicam incidit, quo die translationes de more factæ. Nomen mensis quod desideratur, Aprilis est, cujus die xi, nunc sanctus *Leo* Magnus officio Ecclesiastico colitur. Ex hac translatione evertitur sententia *Papebrocii* in *Conatu Chronico-Historico* scribentis, *Sergium* die xii mensis Novembris hujus anni Pontificem Romanum ordinatum esse; cum jam mense Junio ea translatio ab eo facta fuerit. Legenda tamen quæ de ea anno dclxi diximus. Concilium *Rothomagensis*, de quo anno dclxxxii locuti sumus, huc revocandum. Ad hunc etiam annum pertinet mors *Bertaridi* Langobardiæ regis, de qua anno dxcxi sermo erit.

(1) Ea quæ hic Pagis simpliciter conjectura asseruit de *Plectrude*, quam minime repudiatam a *Pippino* contendit, egregie confirmat, atque demonstrat duplex Charta *Pippini*, quam e *Tabulario Epiternacensi* exhibuit collector veterum Monumentorum tom. 1, col. 15 et 20. Altera ex illis data est III id. Maias anno xii Clotberici, id est, anno dcccvi, alia vero anno iv Dagoberti, anno dccciv, de qua fusius agemus in Nota ad A. 799, 9. Utrique vero *Pippinus* cum *Plectrude*, quam illastrem matronam suam et conjugem idem *Pippinus* appellat, conjunctim subscribitur, quæ sanè indicia sunt mariti uxorem casto amore prosequentis, non viri uxorem a thoro repudiantis.

SERGII ANNUS 2. — CHRISTI 689.

1. *Ceadvalla regis Anglorum peregrinatio ad Urbem, baptismus et obitus.*—Christi annus sexcentisimus octogesimus nonus secunda inchoatur Indictione, quo et secundum sui Pontificatus annum papa Sergius inchoavit : cum sanctus Ceadvalla rex Occidentalium Saxonum pietatis ergo peregrinatus Romam ad limina Apostolorum, illic exoptatum diem clausit extremum. Hæc Beda his verbis ¹ : « Anno autem regni Alfridi tertio, Ceadvalla rex Occidentalium Saxonum, cum genti suæ duobus annis strenuissime præesset, relicto imperio propter Dominum regnumque perpetuum, venit Romanæ ». Sed ante in itinere in minorem Britanniam navigio veniens, inivit sanctum Vulmarum abbatem, a quo de rebus divinis abunde eruditus est : habent enim hæc pluribus ejusdem sanctissimi viri Acta². Insuper auctor est Paulus³ diaconus eundem regem Romanam venientem in itinere exceptum hospitio fuisse a Cuniberto Longobardorum rege, atque honorifice habitum.

2. Pergit vero Beda eam narrationem : « Venit Romanæ hoc tibi gloriæ singularis desiderans adipisci, ut ad limina beatorum Apostolorum fonte baptismatis ablueretur, in quo solo didicerat generi humano parere vite celestis introitum ; simul etiam sperans, quia mox baptizatus, carne solutus, ad æterna gaudia jam minus transiret : quod utrumque ut mente dispostuerat, Domino adjuvante, completum est. Etenim illo perveniens, Pontificatum agente Sergio, baptizatus est die sancto sabbati Paschalis, anno ab incarnatione Domini sexcentesimo octogesimo nono ; et in albis adhuc positus, languore correptus, duodecimo kalendarum Maiarum die solutus est a carne, et beatorum est

consortio sociatus in cælis. Cui etiam tempore baptismatis papa memoratus Petri nomen imposuerat, ut beatissimi Apostolorum principis, ad cuius sacratissimum corpus per longa locorum intervalla pio ductus amore venerat, etiam sanctissimum nomen referret : qui in ejus quoque Ecclesia sepultus est.

3. « Et jubente Pontifice, Epitaphium in ejus monumento scriptum est, ut et memoria devotionis ipsius fixa per sæcula maneret, et legentes quoque vel audientes exemplum facti ad studium religionis accenderet. Scriptum est ergo hoc modo :

Calmen, opes, sobolem, potentia regna, triumphos,
 Exuvias, proceres, munia, castra, lares,
 Quoque patrum virtus, et qua congresserat ipse,
 Cœdral ampotens liquit amore Dei :
 Ut Petrum, Sedenque Petri rex ceteret hospes,
 Cujus fonte meras sumeret almos aquas,
 Splen illucenque jubar radianti carperet haustu,
 Ex quo vividus fulgor ubique fluit.
 Peripha usque alacer rediitque præmia vite,
 Barbaricam rabiem, nomen et inde suam
 Conversus convertit ovals, Petromque vocari
 Sergius antistes jussit ut ipse pater.
 Fonte renascentes, quem Christi gratia purgans,
 Protinus ablatum (albatum) vexit in arce poli.
 Mira fides restis, clementia maxima Christi,
 Cujus consilium milibus adire potest.
 Suscepit enim veniens suprema ex orbe Britanniæ,
 Per varias gentes, per freta, perque vias,
 Urbem Romanam viant, templumque verendum
 Aspexit Petri, mystica dona gerens,
 Cædralis inter aves Christi sociatus ibit :
 Corpore nam tumulum, mente superat lenet.
 Committasse magis sceptrorum insignia credas,
 Quem regnum Christi promeruisse vides.

Post versus hæc sequi batur inscriptio, qua et nota temporis ponebatur his verbis :

HIC DEPOSITVS EST CEADVALLA QVI ET PETRVS REX SAXONVM
 SVB DIE DVODECIMO KALENDAR. MAIAR. INDICT. SECVNDÆ. QVI VIT-
 AT ANNOS PLUS MINVS TRIGINTA. IMPERANTE DOMINO IVSTINIA-
 NO PVISSIMO AVGVSTO, ANNO EIVS CONSVLATVS QVARTO. PONTI-
 FICANTE APOSTOLICO VIRO DOMINO SERGIO PAPA ANNO SECVNDO.

Est enim hic ipse annus, quo Sergius papa agit in Pontificatum annum secundum.

¹ Beda l. v. c. 7. — ² Apud Sur. die xx Julii. — ³ Paul. diac. l. vi. c. 15.

4. Quod vero ad recitatum soluta oratione scriptum Epitaphium pertinet; errorem irrep-sisse putantur aliqui; sive quod ita depravatum illud accepit Beda; sive quod qui ab eo postea exscripsit, gentiliu saorum affectui plus satis indulgens, verba mutaverit, ut quem sciret regem esse Britannorum, fecerit esse Saxonum, id ipsumque in textu Bedae mutarit. Absit enim de adeo venerabili sacerdote id vel leviter suspicari, ut amore gentis suae, detraxerit alienae, arripiens quod suum non erat, suaeque tribuens, quod sciret alterius esse. Sane quidem, quod in Epitaphio legitur, rex saxonum, legendum esse, rex BRITANNORUM, historici complures, qui res Britannorum sunt prosecuti, testantur. Novissime vero doctissimus Sanderus parcens Bedae modestiae causa, in Paulum diaconum conversus; ait: « Paulus diaconus de gestis Longobardorum: Ceadualdus, inquit, rex Anglorum Saxonum (melius dixisset, rex Britonum, ut est apud Gaufridum libro nono de Gestis Britannorum) ad Christum conversus, Romam properavit, ubi a Sergio baptizatus, ad caelum transit ». Haec ipse, nihil in Bedam. Verum potuit (ut superius dictum est) ob devictos Saxones homo Britannus dici rex Saxonum.

5. *Plures Ceadvalde reges, et cur hic pietate insignis rex Saxonum dictus.*—Porro a Beda tres ejusdem nominis positi inveniuntur reges Britanni: primus quidem sub anno Domini septentesimo trigesimo tertio, quem interfectorem fuisse tradit Edmuni Anglorum regis, eumque Britonum fuisse regem affirmat: secundum vero Ceadvallam fuisse illum reperias, de quo idem meminit Beda¹ anno (ut colligitur ex scriptis ejus) sexcentesimo septuagesimo octavo, quem dum tradit fuisse aetate juvenem, plane diversum a seniore esse demonstrat: sed et cum ipsum successorem habuisse alium Ceadvallam tradat, diversum ab eo, qui venit Romam, de quo est sermo, fuisse docet. De primo dum agit, Britonum regem appellat; et licet Christianum, tamen vehementem fuisse persecutorem Christianorum Anglorum affirmat: nam de eo ista subjicit²: « Ceadvalla quamvis nomen et professionem habere Christiani, adeo tamen erat animo ac moribus barbarus, ut nec sexui quidem muliebri, vel innocuae parvulorum parceret aetati, quin universos atrocitate ferina morti per tormenta contrahendo pervagatus, ac totum genus Anglorum Britanniae finibus erasurum se esse deliberans: sed nec religioni Christianae, quae apud eos exorta erat, aliquid impeudebat honoris, etc. » In quibus tamen corrupte scias legi Carduella, pro Ceadvalla, sive Cedvalla, prout ex eodem auctore conspicitur, ubi ait inferius sequenti capite³: « Nec mora utrumque (nempe Osricum regem Deirorum, et Eanfriadum regem Berniciorum), rex Britonum Ceadvalla impia manu, sed justa ultione peremit ». Quae cum

acta esse testetur anno Domini sexcentesimo sexagesimo tertio, nihil est quod dici possit hunc eundem esse cum Ceadvalla, qui Romae defunctus est, quem ipsa sepulchralis inscriptio fuisse aetate juvenem docet. Itae de primo Ceadvalla Britannorum rege; et de secundo haec libro quarto⁴: « Interea superveniens cum exercitu Ceadvalla juvenis strenuissimus de regio genere Gevissorum, etc. » De tertio autem mox ista eodem capite subdit: « Sed is qui post Ceadvallam regnavit, simili provinciam illam afflictione plurimo annorum tempore mancipavit. Quare factum est, ut toto illo tempore episcopum proprium habere nequiverit, sed revocato domum Wilfrido primo suo antistite, ipsi episcopo Gevissorum, id est, Occidentalium Saxonum, qui essent inventi in civitate, subjacerent ». Ista quidem ipse Beda de tertio Ceadvalla, quem hoc eodem dictum esse nomine, mox ista subjiciens, satis docet⁵:

6. « Postquam ergo Ceadvalla regno politus est Gevissorum, cepit et insulam Vectam, quae eatenus erat tota idololatriae dedita, ac tragica caede omnes indigenas exterminare, ac suae provinciae homines pro his substituere contendit, voto se obligans, quamvis nondum regeneratus (ut fertur) in Christo: quia si cepisset insulam, quartam partem ejus simul et praedae Domino daret. Quod ita solvit, ut hanc Wilfrido episcopo, qui tunc forte de gente sua superveniens aderat, utendam pro Domino offerret ». Haec Beda, quae omnia optime convenire tertio Ceadvalla, nemo non videt.

7. Haec cum ita se habeant, in inscriptione nihil immutatum vel depravatum dicere jure possumus: ut cum ibi dicatur rex Saxonum, non ob id positum hoc sit, quasi Britannus non fuerit, sed ob devictos Saxones ita potius dici voluerit ob majorem gloriae titulum, quod hostes vicerit, a quibus Britanni victi fuissent: Gevissorum enim regni rex ipse erat; Gevissos autem eosdem dictos esse Saxones Occidentales, idem Beda testatur⁶: qui ea ratione fuerit excusandus, quod quem legerit in Epitaphio dictum Saxonum regem, ipse vere putaverit esse genere Saxonem. Haec autem ad Bedae excusationem a nobis dicta sunt, adversus quem pari consensu, qui post ipsum prosecuti sunt Anglorum et Britannorum Historiam, tradunt, ipsum Ceadvallam regem Britannorum fuisse, eundemque ejus gentis novissimum; quorum subjiciam nomina. Est inter alios Ricardus monachus Cluniacensis Gallus, id affirmans in libro, cujus titulus est, « Series Romanorum Pontificum »: id ipsum Rodulphus monachus Anglus in libro, cujus est titulus, « Polychronicon »; id etiam Gaufridus Asaphensis: tradit hoc ipsum Matthaeus Westmonasteriensis Anglus, insuper et liber scriptus antiquus, cujus est titulus, « Summarium Chronicorum Angliae »: qui tamen omnes non Ceadvallam, sed Cedualdrum appellant, illumque Ceadvalla

¹ Beda l. IV. c. 15. — ² Bed. l. II. c. 20. — ³ Bed. l. III. c. 1.

⁴ Beda l. IV. c. 13. — ⁵ Bed. c. 16. — ⁶ Beda l. III. c. 7. et l. IV. c. 1.

regis Britanorum, eumque ultimum ejus gentis affirmant, aliterque legunt versum illum inditum sepulture :

Ceadval arripotens liquit amore Dei.

Et ita legi debeat :

Rex Ceadualdrabus liquit amore Dei.

Quod igitur non fuerit Anglus, sed Britanum; illud præterea afferunt, quod a Britannis, non ab Anglis ei semper exhibitum cultum affirmant; in super et concessisse Britanum ejusmodi nomen Ceadualdradum suis frequentissime imponere filiis; adduntque ejus nomine multas esse Ecclesias nuncupatas in ipsius memoriam a Britannis constructas, non ita ab Anglis, penes quos neque ejus nomine sacellum reperiri tradunt erectum.

8. Magnum plane tunc datum est universo generi humano de contemptu mundi hujus exemplum, dum rex armiger, natura sævus, hostium victor existens, quem si non aliud, æmulatio saltem ipsa externorum sibi Britaniam vindicantium retinere debuisset in armis, ut eos e patrio solo pelleret; horum nullam rationem dicens, lucrum maximum existimavit facere de his omnibus pro caelesti regno jacturam. Fuisse tantæ rei aggrediendæ ipsi adjumento sanctum Wilfridum archiepiscopum Eboracensem, licet Beda expresse non dicat, conjectura quidem vehementi adduci possumus, ut credamus; etenim cum ipso auctore constet, magnam inter eos necessitudinem interessisse, cum Vectam insulam expugnatam Wilfrido utendam rex ipse tradiderit¹; ab eo pariter ipsum recepisse spiritualia dona, quis poterit dubitare? Sed et quod eodem auctore Beda liquet, jam tertio Wilfridum Romam concessisse, par est credere, ipsum de eadem sæpe illi sermonem habentem, eam adendum ipsi desiderium iniexisse. Subdit vero de ejus successore Beda, ejusdem consecratum esse vestigia; quod scilicet ubi ad annos triginta septem regni gubernacula propagasset, illud ipsam posteris relinquens, ad limina itidem Apostolorum peregrinationem suscepit. At de eo dicendum suo loco erit. Porro, et complures alios idem esse imitatos exemplum idem auctor ita testatur: « Quod factum scilicet his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobilesque, laici et clerici, viri ac femine certatim facere consueverunt ». Nimirum abdicato sacro, conuolte ad limina Apostolorum, ad ubera matris, a qua se scirent esse progenitos. Sed de his satis.

9. *Kilianus et sociorum martyrium in Germania.* — Hoc eodem anno tribus martyribus Felix Germania illustratur. Qui enim a Sergio papa acceperant Evangelium ad predicandum gentibus Bo-

guine irrigarunt: Kilianus nempe episcopus, Colomannus presbyter, et Totuanus diaconus hoc anno coronam sunt martyrii consecuti. Quod autem ad tempus spectat, erroris arguitur Sigebertus ex veteri inscriptione eorum sepulchro indita, quam posuit in suis Notis ad horum martyrum Aela vir probitate, et doctrina notus Nicolaus Serarius societatis Jesu dignus professor: nos eam paulo inferius reddidimus.

Quod igitur ad hos martyres pertinet: in Franciam ipsos diximus profectos esse, illicque iis qui adhuc Gentiles essent, Evangelium prædicasse, dum eumque Go-bertum una cum aliis ad fidem Christianam convertisse: ibique demum pro laboribus evanthalis coronam martyrii consecuti sunt, eadem ex causa, qua præcursor Domini S. Joannes Baptista ab Herode amputari capite jussus est. Cum enim eundem Go-bertum dum jam Christianum redditum admoneret sanctus episcopus, quod non liceret sibi conjugio frui uxoris fratris sui, quam ante baptismum sibi conjunxerat, ejusdem femine in se odium acerbissimum concitavit, cujus et molitione idem cum sociis clanculo occisus est. Quomodo autem hæc gesta sint, et detestandum facinus detectum divinitus fuerit, ex Actis antiquis fideliter scriptis hic enarremus: sic enim se habent¹:

10. « Nefanda mulier, de qua nobis est sermo (Geila nomen illi erat) callida meditatione perquirebat, quemadmodum sine populari strepitu et vulgi cognitione sanctos viros posset tollere et medio. Armatur enim ire impatientia, et libidinis furore: et quia diabolus iniqua cupientibus fomenta malitie subministrat, inventi sunt duo administri crudelitatis ejus, qui promitterent se satisfacturos Geilæ desideris, si munera darentur ipsis pro tanti perpetrati operis premio, volo responderint femine crudelitatis. Solebat beatissimus martyr Kilianus post parvam dormitionem necessitatis, vigilare ad studium propense orationis.

« Quadam vero nocte, cum leves carperet somnos, ita ut nec dormiret integre, nec vigilet aperte, apparuit ei vir habitu formaque pulcherrimus, qui diceret: Amice Kiliane, surge; nolo te diutius laborare: dumtaxat certamine tangeris, et sic victor jugiter mecum eris. His dictis, abscessit. Exigilans autem egregius vir, intelligens divinam eam esse visitationem, convocatis fratribus, inquit: Fratres, vigilemus: cito aderit Dominus et pulsabit januam. Cavendum nobis est, ne nos somno torpentes inveniat. Admanus oleum lampadibus, dum tempus est; ne si forte defecerit, tunc incipiamus querere, quando non poterimus invenire. Illis itaque circa medium noctis orationi vacantibus, cantices strictis gladiis locum, in quo orabant, penetrarunt. Quos cum sacer vir intuitus esset, ait: Amici, ad quid venistis? Vos implebitis præceptum:

¹ Beda l. iv. c. 16.

¹ Extant apud Sur. die viii Jul. tom. iv.

nos cursum consummabimus. His dictis, interfecti sunt, ibique terre mandati, ne quis rem gestam scire possent. Vestimenta quoque, cum quibus divina peragebant officia, sacrique libri cum illis delossa sunt, ne quod iudicium necis eorum exaret, sed clam discessisse putarentur causa solite peregrinationis.

11. « Erat tamen nobilis quedam malrona, Burgunda nomine, quæ a principio prædicationis eorum sanctis viris adhæserat, habens cellulam iuxta oratorium sanctorum, quo facilius divinis laudibus interesse valeret. Hæc intenta vigilis, quæ facta fuerant, diligenti studio investigavit, recedentibusque carnificibus, indeolo mundo fustum sanctorum sanguinem collegit, ac terræ diligenter infudit, vigilis et orationibus jugiter vacans, ubi sanctorum corpora obruta noverat, excolebatque locum veneratione qua poterat, sed occulte, ne (sicut postea factum est) Geila jussu removerentur. Ea enim sceleratissima mulier stratis paleis stabulum equorum in loco, ubi sancti martyres humati fuerant, fieri jussit, ne quo iudicio sacra corpora proderentur. Ferunt autem, ab iis qui tunc fuere, posteris relatum iumenta eo in stabulo manentia super sepulcra martyrum nec sterens, nec urinam reddidisse, honorem martyribus exhibentia : ut quod de capite Propheta vaticinatus est, id in ejus membris quoque cerneretur. Cognovit (inquit Isaias ¹) bos possessorem suum, et asinus præsepe Domini sui : Israel autem me non cognovit. Tali ergo modo sanctorum corpora hominibus propemodum ignota mansissent, nisi Burgunda, quam divinus, in extremo vite posita, quibusdam fidelibus ubi condita essent, revelasset.

12. « Contigit autem, ut dux a bello revertetur ad locum, in quo sanctos viros reliquerat : cumque eos non inveniret, studiose perquisivit, quando et qua causa recessissent, quoque profecti essent. Tum uxor ejus, veneno malignitatis depravata, modo rubore perfusa, modo pallore affecta, alias confidentia animata, multos anfractus suæ nequitie et fraudi præferebat, dicens non se eos custodiendos suscepisse, neque iis custodes adhibuisse : pro sua voluntate illos, et venisse et recessisse, ut peregrinationis suæ institutum sequerentur. Sed quem femineæ voces non emolliunt? quem a statu reclitadinis non retrahunt? Creditus itaque verbis suæ conjugis princeps, nonnihil a cepta inquisitione remisit.

« Sed juxta Dominicam vocem ²: Nihil operatum, quod non reveletur, et occultum, quod non sciatur. Cum ea quæ facta fuerant, paulatim oblivioni darentur, unus eorum, qui sanctos viros gladio peremerat, subito a demone arreptus, ingenti voce clamare cepit : Kiliane, acriter me persequeris. Igne enim consumor. Quod feci, celare non possum. Video imminere mihi gladium tuo sanguine respersum. Talia diu vociferans, et propriis se dentibus

lanians a præsentis migravit ad penas æternas. De talibus quippe scriptum est ¹ : Duplici contritione conterere eos, Domine.

13. « Alter vero credis sanctorum conscius, in rabiem versus, gladio se petiit. « Lusisque visceribus per tormenta præsentis temporis ad æterna pervenit. Quisnam, Geila, tibi cernenti talia sensus hunc erat infelix? cruciatibus aucta furebas. Non nullo post et ipsa bellua, de qua loquimur, a dæmonibus arrepta, quanta poterat voce clamabat : Juste torqueor, quæ sanctis viris torlores adhibui. Recte crucior, quæ cruciatu illis paravi. Aeriler instas, Kiliane : ignem accendis, Colomanne : tormenta ministras, Tolmæne. Sufficiat vobis vicisse : nimis vestras ulciscimini injurias. A calice, Kiliane, diceris : sed valde amara mihi pocula infundis. His dictis, miserabiliter vexabatur, ita ut a multis teneri vix posset. Tandem cum magno cruciatu ad cruciatu diabolo paratos migravit. Cernimus impletum, quod Veritas in Evangelio dicit ² : Dominus non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, et patientiam habebit in illis? Amen dico vobis, quia ego faciet vindictam illorum.

14. « His ita gestis, aiunt Gosbertum a suis servis interemptum, filiumque ejus principatu dejectum, cognatos affinesque eorum contribulibus tanta perpressos, ut vix aliqua eis Reipublicæ dignitas in ea provincia relicta sit. Quæ autem horum causa fuerit, utrum quod fidem rectam colerent ab iis, qui ab ea deviarunt, talia passi sunt : an quod post eadem sanctorum martyrum a veritatis tramite recesserint, vindictam hanc divinitus illatam pertulerint : viderit ille, quem nullum lalet secretum : modo nos nihil ejusmodi asseramus, quod incompertum habemus ». Illicque auctor veritatis tenacissimus pariter et modestissimus. Porro hos ipsos, quos Romana Ecclesia Apostolico munere decoravit, eisdem corona martyrii insignitis triumphatores excepit, retulitque in Album purpuratorum martyrum, annua (quosque mundus erit) memoria celebrandos, ea qua passi sunt die, octavo idus Julii cunctis fidelibus exhibens.

15. Verum ut idem Serarius noster, qui notationes ad Acta horum martyrum (ut diximus) scripsit, ejusmodi antiquitus scriptum recitat Epitaphium, rudi licet Minerva, ut ferebat illorum temporum ætas, incisum (ut ait) lapideæ tabulæ positæ in sepulchrali crypta juxta puteum ad Occidentem :

Annis sexcentis octogonisque novenis
Iste Kylianam scimus fontis prope venam,
Et Colomatum, necnon Tolmanque beatum
Ob Salvatorem proprium indisse cruorem.
Hinc fuit, est, et erit salus illi, qui pie quaerit,
Est cæcus, mutus, claudus, sordidus solutus.

Qui autem sequuntur versus, ad ipsorum elevationem pertinent, factam per Bonifacium successorem,

¹ Isai. I. — ² Matth. X.

¹ Jerem. XXVII. — ² Luc. XVIII.

qui, et recondidit Burkardum episcopum Herbipolensem :

Septingentesimo quinquagesimoque secundo
A Bonifacio, Burkardo consortato,
Hi sunt sub altari quoque canonizati,
Hos pele devote, qui sunt oramine pro te.

Qui vero quatuor sequuntur versus Burkardi Epitaphium continent, nomenque ejus qui posuit, illa conscriptum :

Septingentesimo nonagesimo quoque primo
Burkardus moritur, corpusque suum sepelitur
Juxta sanctorum tumulum, ceu scribitur, hunc
Per Meungaudum successorem reverendum.

16. Quod his subditur hexasticon de iisdem sanctis martyribus conscriptum, extat in vestibulo

capitularis loci, qui Novi monasterii templo cohaeret, in aedificiorum parte superiore, ad Septentrionale cryptae latus, quod excellentiorem poeticae artis praese fert auctorem :

Ili sunt, Herbipolis, qui te docuere, magistri
Qua verum ceteris religione Deum.
Impta quos tandem jussit Germania necari,
Celsavique sub hunc corpora casa locum.
Ne turpi sine laude situ defossa jacerent
Corpora, Burkardus sub monumenta locat.

Hactenus de sanctis martyribus, eorundemque Memoriam : quorum precibus factum non dubitamus, ut fides Catholica in eadem Ecclesia adhuc integra perseveret in tanto naufragio fidei Germanarum provinciarum, bene culta laboribus, et bene custodita vigiliis Julii ejus episcopi, digni sanctorum praesulum successoris.

Anno periodi Graeco-Romanae 6182. — Anno Aerae Hispan. 727. — Anno Hegirae 70 mchoato die 25 Junii Fer. 6. — Jesu Christi 689.

— Sergii papae 3. — Justiniani jun. imp. 5.

1. *Postconsulatus*. — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun. v. Post consulatum ejus v.*

2. *Cedwalla rex Saxonum Occident. regnum abdicat*. — A num. 1 ad 9. Beda in Epitome scribit : « Anno DCLXXXVIII Cedwall rex Occidentium Saxonum Roman de Britannia pergit ». Juxta quae verba explicandum quod habet lib. 5. cap. 7 : « Anno regni Aldfri li tertio, Cedwalla rex Occidentalium Saxonum, cum genti suae duobus annis strenuissime praeset, relicto imperio propter Dominum, regnumque perpetuum venit Roman », quo baptizaretur a Sergio papa, ut mox videbimus. Regnare cepit in Northumbria, *Alfridus* die xx Maii anni DCLXXXV, quo etiam anno *Cedwalla* Saxonum Occidentalium regni possessionem inuit. Quare non hoc anno, sed superiori, is regnum abdicavit, Romanique profectus est : « Abente autem Romano Cedwalla, successit in regnum Ine de stirpe regia », inquit ibidem Beda, ideoque Cedwalla annis duobus, et aliquot mensibus, antequam regnum abdicaret, illo potius fuerat, *Ine* Britavus fuit *Cerdicus*, qui regnum Westsaxonum, id est, Occidentalium Saxonum primus adeptus est, ut docet Joannes Bromton in libro de regno West-Saxiae. *Ine* sorores luere *sancta Cuthburga* et *Coenburga* abbatissae, de quibus infra.

3. *Floret S. Wlmarus abbas*. — In Vita sancti Wlmarii abbatiss recitata a Surio ad diem xx Jul. et ab auctore anonymo scripta, legitur, *anno Incarnationis Dominicae sexcentesimo octogesimo octavo* venisse ad illum Cedvallam jam in Britannia factum catechumenum, *ut ab eo in fide Jesu Christi magis instrueretur et confirmaretur*. Natus erat *Wlmarus* in pago Bononiensi in Villa Sylviaco nuncupata, et tria jam monasteria construxerat, *Eckense* in diocesi Morrensi, et alia duo in suo praedio, *Sylveiacense* virorum, in sua scilicet patria, et aliud puellare, quod inde vix uno lapide distabat, quod Willeriense, nunc *Wiere*, appellatum fuit. Post illum cum rege Saxonum congressum, nonnulla miracula, quibus insignis ille abbas inelavit, commemorat anonymus, et deinde de ejus morte loquitur, quam dicit contigisse *XIII kal. Augusti*, non expresso anno, Verum Mabillonius *S. Wlmarum* Vilam, quam interpolatum edidit Surius, ex Ms. Cod. Gerardimontensi integram exhibet saeculo tertio Benedictino parte I, in eaque absunt haec verba, *XIII kalend. Augusti*, quae ideo addita sunt ab interpolatore, quod ad eum diem ejus nomen inscribi in quibusdam Martyrologiis legisset, quibus similibus additamentis non raro Vita sanctorum resperse, Mabillonius tamen dicit, certum esse *Wlmarum* decessisse *XIII kalend. Augusti*, quia

eo die Usuardi Martyrologium auctoris atate scriptum sic praefert. At sanctos abis, quam quibus obierint diebus, saepe coli, mille exemplis liquet. Recte tamen observat Mabillonius, *Utmari* mortem configisse circa an. dccx, quia, ut ex ejus Vita num. 40 constat, monasterii *Syletaceensis*, quod nunc unitum est congregationi S. Mauri, anno dclxxxviii fundamenta posuit, et annis minimum viginti apud *Syletiam* morari eum oportuit, ut duo triaue monasteria numeroso discipulorum cœtu impleret. Sed redeo ad Cedvallam.

4. *Cedvalla rex baptizatur et moritur.* — Paulus diaconus lib. 6. cap. 15, refert cum in itinere a *Cuniberto* Langobardorum rege honorifice susceptum fuisse; ubi tamen perperam Cedvallam vocat *Theodoldum, regem Anglorum*. Porro hinc intelligimus *Bertridum Cuniberti* decessorem tunc vita functum fuisse, quem tamen Baronius ad annum dccxi pervenisse existimavit. « Cedvalla illo (sc. Romam) perveniens, Pontificatum agente Sergio, baptizatus est die sancto sabbati Paschalis, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo octuagesimo nono: et in albis adhuc positus languore correptus, duodecimo kalendarum Maiarum die solutus est a carne, etc. » inquit Beda citatus. Baronius Cedvallam *sanctum* appellat, uti auctor Martyrologii Anglicani in utraque editione, eumque secutus Alfordus in Annal. Ecclesiast. Angl. Verum, ut notat Bollandus in Prætermisiss ad diem xx Aprilis, Harpsfeldus sæculo vii, cap. 13, ab omni titulo *sancti et beati* abstinet: neque ejus meminere Witfordus in suo Martyrologio anglie anno mxxvi excuso; nec etiam Porterus in Floribus præcipuorum sanctorum Angliæ, Scolæ et Iberniæ anno mcccxxxv impressis.

5. *Ejus Epitaphium.* — Beda ibidem Cedvallæ Epitaphium jubente Sergio papa scriptum exhibet, quod his verbis desinit: « Hic depositus est Cedval, qui et Petrus, rex Saxonum, sub die duodecimo kalendarum Maiarum, Indictione secunda, qui vixit annos plus minus triginta, imperante domino Justiniano püssimo Augusto, anno ejus consulatus quarto, Pontificante Apostolico viro domino Sergio papa anno secundo »: ex quo liquet primo, *Justinianum* cum ipso imperio consulatum perpetuum iniisse; cum annus ejus consulatus quartus, quartus ejus imperii etiam sit. Liquet secundo, Papebrocium in Conatu Chronico-Historico, perperam copulasse ordinationem *Sergii* papæ cum die xxii Novemb. superioris Christi anni: Sic enim *Cedvalla*, non secundo, sed primo hujus Pontificis anno depositus fuisset. Quare vel ex hoc solo Epitaphio chronologia nostra Pontificia a Leone II ad mortem Sergii et duorum priorum ejus successorum certa redditur.

6. *Non Britannorum, sed Saxonum rex fuit.*

— Sanderus a Baronio citatus existimat, errasse Bedam, dum Cedvallam regem Saxonum appellavit; cum Britannorum rex potius dicendus esset, et culpam in Paulum diaconum conjicit, quem ex Galfrido libro 9 corrigat. At Galfridus, qui sæculo duodecimo vixit, adversus Paulum quatuor fere sæculis antiquiorem, multo minus adversus Bedam non est audendus. Baronius ad item hanc dirimendam tres *Cedvallas* proponit: primum sub anno dcccxxiii vixisse tradit, eumque Britonum regem fuisse affirmat. Secundum illum dicit, *de quo meminit Beda anno dclxxxviii*, quem diversum fuisse ait ab eo, qui venit Romam, et successorem habuisse alium *Cedvallam*. Verum Alfordus anno dclxxxviii. num. 10 ostendit, cardinalem doctissimum Lalli, tam in numero, quam in patria et genere Cedvallarum: Duo enim tantum *Cedvallæ* fuisse, et Cedvallæ secundi successor, non Cedvalla, sed *Ina* seu *Die* appellatus fuit, ut supra dixi. Ex duobus Cedvallis unus revera Britannus, alter Saxo fuit (1), nec solum titulo tenus *Saxonum* rex, quia Saxones debellavit, ut arbitratur Baronius; sed quia de regio Saxonum genere editus est, ut scriptores Angli constanter asserunt.

7. *Martyrium S. Kiliani et sociorum.* — Ad num. 9 et seqq. Hoc anno *Kilianus* episcopus Apostolicus, *Kolonanus* presbyter et *Totmanus* seu *Totnanus* diaconus martyrium passi sunt Herbipoli seu Wirziburgi, die incerta; cum in *Kiliani* Vita non memoretur. Inscriptur tamen ad VIII idus Julias in Martyrologiis Wandalberti, Rabani et Adonis. Hoc martyrium ad præsentem annum pertinere certum faciunt versus, qui in ejus Epitaphio leguntur, a Baronio num. 16 recitati. Martyrii causa hæc fuit. *Kilianus* Gozbertum Franconiæ ducem admonuit, non licere sibi conjugio frui uxoris fratris sui, quæ *Geilana* vocabatur. Hæc vero duorum ministrorum suæ crudelitatis opera eosdem interficere curavit, ut fusc ex Vita sancti *Kiliani* narrat Baronius. Cum vero *Kiliani* et sociorum corpora in summa veneratione essent, et ad eorum sepulera nulla fierent miracula; a illustrante Domino merita eorum, cum consilio et præcepto Zachariæ papæ, mediante Bonifacio archiepiscopo, de tumulo honorifice sublevati sunt, regnante Pippino primo Orientalium Francorum rege», inquit auctor anonymus brevioris sancti *Kiliani* Vite a Mabillonio sæc. ii Benedictino publicate. Quare facta hæc translatio anno dcccii (quo kalendis Martii *Pippinus* rex Francorum renuntiatus est, et Zacharias papa die xiv Martii ad Deum migravit) a sancto Burchardo episcopo Wirziburgensi primo, ut refert anonymus, qui sæculo x vixisse videtur, in Vita ejusdem sancti Burchardi recitata a Mabillonio sæc. iii Benedict. part. 1.

8. *Epitaphium Kiliani et sociorum antiquum*

(1) Cedvallas duos pedum tres distinguere si quis nollit, illi utique non leve argumentum suppeteret ex auctoritate Admanni sæculi septimi adeoque longe antiquioris Bedæ scriptoris, qui Vitam S. Columbae abbatis Hyensis in Anglia literis consignavit. Ille enim regem illum Britannum ab Oswaldo rege victum, *Cathoneum*, non *Cedvallam*, ut post Bedam omnes Anglici scriptores, appellat.

non est. — Baronius num. 15, refert Epitaphium SS. *Kivi* et sociorum versibus tabulae lapideae insculptum, in quo eorum martyrium cum currenti anno recte conjungitur. Verum illud pluribus post eorum martyrium sæculis exaratum, ut demonstrant versus sequentes ibidem recitati, inter quos hic legitur,

Hi sunt sublati, rite quoque canonizati.

Canonizatio enim sanctorum ante decimum seculum in usu non fuit. Præterea Egilwardus monachus cœnobii sancti Burkardi prope Wirzburgum hujus sancti Vitam mox memoratam interpolavit, multisque mendis fedavit. Licet enim hic sanctus præsul anno DCCLV ad Deum migrarit, ut eo anno ostendam, Egilwardus tamen ait, eum obiisse *anno Incarnatiōnis Domini DCCXCI*, quod falsum esse suo loco demonstrabo, quodve tamen in illis versibus legitur, quorum duos priores hic ex Baronio exhibeo :

Septingentesimo nonagesimo quoque primo
Burchardus moritur, corpusque suum sepelitur.

9. *Radbodum Christianis infensum Pippinus vincit.* — Auctor Amalium Metensium narrat, *Pippinum* Majorem-Domus occurrisse *Radbodo* Frisionum duci, qui contra se aciem parabat, huncque victum ac fugatum, obsidibus datis Pippini tributarium collectum esse. Quod hoc anno, vel sequenti configisse, colligitur ex Bedæ lib. 5, cap. 11, ubi scribit, sanctum *Wilfridum* in Frisiam advenisse, *quam nuper expulso inde Radbodo regere cepit* Pippinus. *Willebrordus* autem seu *Wilfridus* anno DCXCI in Frisiam ceteriorem adven-

tavit, *Evangelium Gentilibus annuntiatum*. Tunc Frisionum regnum Oceano adiacebat, et Rheno ad Eidoram usque amnem profundeabatur; ceterior Frisia Rhenum inter et Flevis, ulterior Flevis inter et Eidoram erat. Ad ceteriorem pertinebat Trajectum, vulgo *Mastric*, et Ultrajectum vulgo *Utrecht*; seu Trajectum inferius et Trajectum ad Rhenum. *Pippinus* Franciæ fines ultra ceteriorem Frisiam non dilatavit : « His itaque peractis », ait auctor *Annalium Metensium*, id est, ceteriore Frisia in Francorum potestate redacta, « Synodum adunare præcepit, in qua utilitatibus Ecclesiarum, orphanorum ac viduarum consideratis, sese inopinatisimè regni sui sedibus cum suis fidelibus ad hyemandum locavit ». *Radbodus*, priusquam cum Francis congregaretur, e suis ditionibus abire jussit omnes Evangelii doctores, quorum alii ex Francia, alii ex Hibernia venerant. Inter illos præcipuus erat *Wilfridus*, inter hos *Wigbertus* seu *Wetberchtus* : de isto Bedæ lib. 5, cap. 10, et de *Wilfrido* Frisionum apostolo infra agetur. *Radbodus* rex paganus videtur successisse *Algiso* qui sanctum *Wilfridum* ex Northumbria expulsus Romanque proficiscentem honorifice suscepit, ut supra vidimus.

10. *Justinianus pacem cum Bulgaris initam dissolvit.* — *Justinianus* imp. cum omnia, quæ a patre *Constantino Pogoneto* de pace ac reliqua Reipublicæ ordinatione constituta fuerant, perverteret, pacem initam cum *Bulgaris* dissolvit; « eisque concurrentis primo vicit, post ab eis exceptus vix evasit », inquit *Siebertus* in *Chronico* hoc anno, quod *Zonaras* et *Nicephorus* in *Historia* Iulianus exponunt, et *Theophanes* consignat anno *Incarnatiōnis* secundum *Alex.* DCCLXXX, qui kal. Septemb. superioris Christi anni exorditur. Quare *Siebertus* *Theophanes* recte exposuit.

SERGII ANNUS 3. — CHRISTI 690.

1. *S. Ecgbertus cum sociis sollicitus ut ad Germaniæ populos adhuc ethnicos Evangelium deferat.* — Sequens sexcentisimus nonagesimus Christi annus tertia Indictione inchoatur, quo Deus novos apostolos decernit ad Germanorum conversionem, eosdemque numero duodecim. Et-nim etsi olim in

illis Borealibus regionibus aliquando (ut dictum est superius) Evangelium illuxisset, postea tamen Barbarorum motibus sæpius agitate provinciæ, atque bellorum assiduis cladibus desolate, in solitudinem prope redacta sunt, cum excoli verbi Dei prædicatione desivissent : cum et adhuc aliæ essent pro-

vinciæ, quibus tenebræ impæctatis ex ignorantia veri Dei in cultu dæmonum perseverarent. Sed haud oblitus misereri Deus, qui ex semine illo purissimo in Anglia a S. Gregorio Romano Pontifice salo pauca grana delegit, quæ mundo præmorta magnum proventum frugum afferrent. Quomodo autem hæc coepa sint, et nomina eorum qui missi fuerant, ex Marcellino qui interfuit unusque ex iis fuit, describamus; similiter, et ea quæ in eandem sententiam Beda et ipse rerum sui temporis scriptor posteris commendavit, in medium afferamus.

2. Fuit autem tanta molis præcipuus architectus nunquam satis laudatus S. Egbertus natione Anglus, qui monasticam disciplinam propensissimo studio excoluit in Hibernia, ubi et sacris litteris est imbutus, de quo ex Beda¹ superius mentionem fieri configit: optasset et ipse inter eosdem apostolos numerari, primusque in apostolico opere inveniri; verum divina voluntate alii fuit mancipatus. Sed audi quæ de ejus instituto tradit Beda²: «Eo tempore», inquit, nempe ab Incarnatione Domini (ut paulo superius numerat) sexcentesimo nonagesimo anno sicut et Marcellinus pariter computat, «venerabilis et cum omni honorificentia nominandus famulus Christi et sacerdos Egbertus, quem in Hibernia insula peregrinam ducere vitam pro adipiscenda in cælis patria retulimus, proposuit animo pluribus prodesse, id est, inito opere apostolico, verbum Dei aliquibus eorum, quæ nondum audierant, gentibus evangelizando committere, quarum in Germania plurimas noveat esse nationes, a quibus Angli, vel Saxonæ qui nunc Britanniam incolunt, et genus et originem duxisse noscuntur: unde haecenus a vicina gente Britonum corrupte, Germani nuncupantur. Sunt autem Fresones, Rugini, Dani, Humi, antiqui Saxonæ, Borchtuarii: sunt etiam alii per plures iisdem in partibus populi pagani ad hinc ritibus servientes, ad quos venire præfatus Christi miles circumnavigata Britannia disposuit, si quos forte ex illis ereptos Salinae ad Christum transferre valeret: vel si hoc fieri non posset, Romam venire ad videnda atque adoranda beatorum Apostolorum ac martyrum Christi limina cogitavit».

3. Erat ipsi in mente tentare si quod pateret ostium Evangelio, ac Romam inde migrare ad accipiendum a Sede Apostolica apostolatam, ut postea factum dicemus ab iis, qui ab eodem missi sunt: quod si nullus pateret aditus verbo Dei, lucrum saltem id peregrinatione caperet, ut inviseret et veneraretur sanctorum sepulcra Apostolorum. Hunc plane fuisse ejus verhorum sensum, quæ sunt secuti declarant: sed quibus ipse fuerit tentus nutu divino impeditis, Beda ibidem sic pergit dicere: «Sed ne aliquid horum perficeret, superna illi oracula, simul et opera restiterunt. Siquidem electis sociis strenuissimis, et ad prædicandum verbum idoneis, utpote actione simul, et

eruditione præclaris, præparatisque omnibus quæ navigantibus esse necessaria videbantur; venit die quadam mane primo ad eum unus de Fratribus, discipulus quondam in Britannia et minister Deo dilecti sacerdotis Boisili, cum esset idem Boisil præpositus monasterii Mailrosensis sub abbate Eata, ut supra narravimus, referens ei visionem quæ sibi eadem nocte apparuisset:

4. «Cum expletis, inquit, hymnis matutinalibus, in lecto membra deposuissem, ac levis mihi somnus obrepisset: apparuit magister quondam meus et nutritor amatissimus Boisil, interrogavitque me, an eum cognoscere possem: Aio: Etiam: tu es enim Boisil. At ille: Ad hoc, inquit, veni, ut responsum Domini Salvatoris Egberto afferam, quod te tamen referente oportet ad illum venire. Die ergo illi, quia non valet iter, quod proposuit, implere: Dei enim voluntas est, ut ad Columbae monasteria magis docenda pergat. Erat autem Columba primus doctor fidei Christianæ Transmontanis Pietis ad Aquilonem, primusque founder monasterii, quod in Ila insula multis diu Scolorum Pietorumque populis venerabile mansit: qui videlicet Columba nunc a nonnullis, composito a Cella et Columba nomine, Columcelli vocatur. Audiens autem verba visionis Egbertus, præcepit fratri qui retulerat, ne quidquam hæc alteri referret, ne forte illusoria esset visio: ipse autem tacitus rem considerans, veracem esse timebat, nec tamen a parando itinere, quo ad gentes docendas iret, cessare volebat. At post paucos dies rursus venit ad eum præfatus frater, dicens, quia et ea nocte sibi post expletas matutinas Boisil per visum apparuerit, dicens: Quare tam negligenter ac tepide dixisti Egberto, quæ tibi dicenda præcepi? At nunc vade, et die illi, quia velit, nolit, debet ad monasteria Columbae venire: quia aratra eorum non recte incedunt; oportet autem eum ad rectum hæc tramitem revocare.

5. «Qui hæc audiens, denuo præcepit fratri, ne hæc cuiquam patefaceret. Ipse vero tametsi certus est factus de visione, nihilominus tentavit iter dispositum cum fratribus memoratis incipere. Cumque jam navi imposuissent, quæ tanti itineris necessitas posebat, atque opportunos aliquot diebus ventos expectarent, facta est nocte quadam tam sava tempestas, quæ perditis nonnulla ex parte iis quæ in navi erant rebus, ipsam in tatus jacentem inter undas relinqueret. Salvata sunt tamen omnia quæ erant Egberti et sociorum ejus. Tum ille quasi propheticum illud dicens: quia propter me est tempestas hæc: subtraxit se illi profectio, et remanere domi passus est. At vero unus de sociis ejus, vocabulo Witbertus, cum esset et ipse contemptu mundi ac doctrinæ scientia insignis (nam multos annos in Hibernia peregrinus anachoreticam in magna perfectione vitam egerat) ascendit navim et in Fresiam (Frisiam) perveniens, duobus annis continuissimè genti illi ac regi illius Radbodo (Radbodo) verbum salutis prædicabat, neque aliquem tanti

¹ Beda l. v. c. 27. — ² Ibid. . 10.

laboris fructum apud Barbaros invenit auditores. Tunc reversus ad dilecta locum peregrinationis, solito in silentio Domino vacare cepit: et quoniam externis prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex virtutum exemplis prodesse curabat ».

6. Videre est ex ipso rerum exitu rem mirandam, sanctos viros a tanto opere sepius revocatos; quousque eorum legitimum officium apostolatus: Etenim que a Deo sunt, ordinata sunt. « Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? » inquit Apostolus¹. Quousque enim a Romano Pontifice prædicandi Evangelium apostolatum non accipere, ipsorum labor minime optatum finem consecutus est, ut scilicet ad fidem Christi Barbaros aliquando converterent. Sed audi ex eodem auctore eorundem, antequam Romam ad Pontificem se conferrent, inanes progressus: pergit enim Beda²: « Ut autem vidit vir Domini Egbertus, quia nec ipse ad prædicandum gentibus venire permittebatur, relictus ob aliam sanctæ Ecclesiæ utilitatem, de qua oraculo fuerat præmonitus, nec Wilbertus illas deveniens in partes quicquam proficiebat: tentavit adhuc in opus verbi mittere viros sanctos, et industrios, in quibus eximius Wilbrordus presbyterii gradu, et merito præferebatur. Qui cum ibi advenissent (erant autem numero duodecim) diverentes ad Pippinum ducem Francorum, gratanter ab illo suscepti sunt: et quia nuper ceteriore Fresiam (Frisiam), expulso inde Radbedo (Radbodo) rege, ceperat, illo eos ad prædicandum misit: ipse quoque imperiali auctoritate juvenis, ne quis prædicantibus quicquam molestie inferret, multisque eos qui fidem suscipere vellet, beneficiis attollens. Unde factum est, optulante gratia divina, ut multos in brevi ad idololatria ad fidem converterent Christi ». Sed hæc postea, ut dicemus: pergit vero de duobus aliis idem institutum sectantibus dicere, de quibus nos suo loco a luri sumus.

7. *Duodecim vii apostolici in Germaniam ituri Romam prius mittuntur ab Egberto.* — At quid postea? ne in vacuum (ut dicit Apostolus³) current, ubi ad verbi prædicationem jam patefactam viam viderent, decernunt mox ad eum, quem vice Petri serene universe Catholice Ecclesiæ præses Romanum Pontificem, legationem: qua apostolatum acciperent ad gentes, licentiam scilicet atque auctoritatem Evangelii prædicandi. Quisnam autem fuerit qui ad hoc Romam profectus est, idem Beda docet, dum rem gestam describit his verbis: « Primum sane temporibus adventus eorum in Fresiam (Frisiam), mox ut comperit Wilbrordus datam sibi a principe licentiam ibidem prædicandi, acceleravit venire Romam, cujus Sedis Apostolicæ tunc Sergius papa præerat, ut eum ejus licentia et benedictione desideratum evangelizandi gentibus opus iniret: simul et reliquias beatorum Apostolorum ac martyrum Christi ab eo se sperans accipere: ut

dum in gente cui prædicaret, destitulis idolis, Ecclesiis institueret, haberet in promptu reliquias sanctorum, quas ibi introduceret, quibusque ibidem depositis, consequenter in eorum honorem, quorum essent illa singula, queque loca dedicaret. Sed et alia peritura, que tanti operis negotium quærebatur vel ibi discere, vel inde accipere cupiebat ». Hæc de legatione ad Romanum Pontificem Sergium missa: que autem post hæc secula sunt, suis locis pro ratione temporis dicturi sumus.

8. Quoniam vero de perfecto Apostolorum viros numero duodenario trium duntaxat hæctenus ea scripione nomina innotuerunt, audiamus Marcellinum unum ex iis, qui omni fide ipsorum res gestas tradidit posteris scriptis⁴. Breviter enim ea cuncta de Apostolatu ipsorum pertingens scribit, et de S. Egberto horum omnium (ut dictum est) bonorum auctore: in quo illud, quod aliunde irrepsit, puto corrigendum, dum nominatur archiepiscopus Eboracensis: nam nominis presbyterum fuisse, apud Bedam et Martyrologia cuncta reperies. At igitur Marcellinus: « Magnificus præsul S. Egbertus (Egbertus) siliens, et affectans salutem omnium hominum, et præcipue paganorum Frisonum et Saxonum eo quod Angli ab eis et ex eis propagati sunt, non desisens a bonæ voluntatis inchoato proposito, tentavit adhuc in opus verbi Dei mittere illic sanctos et industrios et ad prædicandum verbum vite strenuos et idoneos viros, utpote actione et eruditione præclaros. Elegit ergo et congregavit, instar duodecim Apostolorum duodecim Apostolicos viros in fide constantes ex diversis monasteriis ad prædicandum Germanis Catholicam fidem. Fuerunt autem hi missi Willebrordus, Swibertus, Acca, Wigberus, Wilthildus, Wimibaldus, Lebuinus, duo Euvaldi, Werfthildus, et ego minimus omnium Marcellinus, qui hæc historiam, sicut et S. Willebrordi conscripsi. Omnes prælati presbyteri et sacerdotes fuerunt, ac sanctissimus Adelbertus levita filius regis Deororum, qui pro Christo dimittens regale patrimonium, cum prædictis sanctis presbyteris electus a S. Egberto, amore Christi, peregrinum non recusavit exitum.

9. « Et quoniam hi sancti doctores propagati fuerunt in Angha de stirpe Frisonica, et Saxonica, ideo conveniendi prædicare potuerunt Evangelium Christi in lingua Germanica. Quorum aliqui postmodum palma martyri coronati fuerunt, alii prædicationibus continuis inter Barbaros usque ad obitum miserunt, alii vacantibus episcopis subrogati fuerunt, ut infra patebit. Igitur præparatis omnibus, que tantis viros necessaria videbantur, mox prælati duodecim egregii Domini gregis arietes, salutatis amicis et parentibus, accepta benedictione tum eximii archiepiscopi, superna constanti clementia, prospero vento celeriter in Wiltemberg, sive Trajectum advenant, anno scilicet ab Incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo, pontifi-

¹ Rom. x. — ² Beda l. v. c. 12. — ³ Galat. i. — ⁴ Beda l. v. c. 12.

⁴ Marcell. Synonymo apud Sur. tom. II. de S. Marti.

cante Romæ Apostolico viro S. Sergio papa anno suo tertio, imperante piissimo imperatore Justiniano, ac regnante in Anglia glorioso Alfrido rege Nordhumbrorum, qui Catholicæ Ecclesiæ regulas sequi semper et amare desiderabat ». Ilucensque Marcellinus, qui cum se testetur scripsisse pariter Vitam Willebrordi, sive Wilbrordi, non exlat illa quidem; sed quæ habetur præ manibus, Albini Flacci habet titulum; in qua multa desiderantur, ut inter alia primus accessus ipsius in Urbem ad Romanum Pontificem, de secundo tantum, quando factus est episcopus, mentione facta. Cæterum his ipsum Romam ad Sergium papam profectum esse, Beda est etiam fidelissimus testis. Quod ad Adelbertum, cujus mentio facta est, pertinet, scias ejus vitæ extare Acta¹, iis quæ dicta sunt consentientia: sed de his alias inferius.

10. *S. Theodori episcopi Dorovernensis et aliorum sanctorum obitus.* — Hoc quoque anno magnus ille Theodorus Roma missus in Angliam Dorovernensis archiepiscopus legatusque Apostolica Sedis, sanctitate clarus, doctrina eximius moritur, de quo ista Beda²: « Anno autem post hunc, quo Ceadvalla Romæ defunctus est, proximo, id est, sexcentesimo nonagesimo Incarnationis Dominicæ, Theodorus beate memoriæ archiepiscopus senex et plenus dierum, id est, annorum octoginta et octo, defunctus est: quem se numerum annorum fuisse habiturum, ipse jamdudum somnii revelatione edoctus, suis prædicere solebat. Mansit autem in episcopatu annis viginti duobus, sepultusque est in Ecclesia S. Petri, in qua omnium episcoporum Dorovernensium sunt corpora deposita. De quo una cum consortibus ejusdem sui gradus recte et veraciter dici potest, quia corpora ipsorum in pace sepulta sunt, et nomen eorum vivit in generatione et generationes. Ut enim breviter dicam, tantum profectus spiritalis tempore præsulatus illius Anglorum Ecclesiæ, quantum nunquam antea potuerunt. Cujus personam, vitam, ætatem, et obitum, Epitaphium quoque monumenti ipsius versibus heroicis triginta et quatuor palmæ ac lucide cunctis illo venientibus pandit: quorum primi sunt hi:

Hic sacer in tumba pascit cum corpore præsul,
Quem Theodorum nunc lingua Pelagæ vocat:
Princeps Pontificum, felix, summusque sacerdos,
Limpida discipulis dogmata disserant.

Ultimi autem hi:

Namque diem nonam decimam September habebat,
Cum carnis claustra spiritus egredieret:
Alma novæ scandens felix consortia vitæ,
Civibus Angelis junctus in arce poli.

Hæc tantum Beda, nec nos aliquid amplius accepimus. Porro ipsius Theodori in sanctorum numerum

relati celebras¹ anniversaria die recurrit. Successisse autem in ejus locum Berechvaldum virum doctissimum auctor est idem Beda²: quem Romam esse profectum, et accepisse ordinationem a Sergio papa, Anastasius Bibliothecarius in Sergio testatur.

11. Sed et Hadrianus abbas, pariter, qui cum eodem Theodoro a Vitaliano papa missus fuerat, diem obiit: ita quidem Beda, dum ait³, post annum a transitu Wilfridi ipsum esse defunctum.

Moritur item hoc anno, octavo idus Martii S. Julianus episcopus Toletanus, ubi sedisset annos decem, mensem unum, ac dies septem: relatusque inter sanctos, annua memoria in Ecclesia celebratur. Subrogatus est in locum ejus Sisibertus, quem alii Sigebertum, Sisbertum vero alii nominant, de quo anno sequenti dicturi sumus.

12. *Sarracenis Cyprum invadentibus Ecclesia disperditur, ubi de episcopis transmigrantibus sancto.* — Quod autem pertinet ad res Orientalis imperii, Annales⁴ hæc referunt, pacem cum Sarracenis pactam levi causa ab imperatore esse solutam, quod scilicet pecunia ab illis tributum loco pendii solita, haud ex more cusa esset ipsius imperatoris imagine; sicque nec oblatum in massa aurum accipere voluisse. Unde plane expertus tunc Oriens fuit, quod habet Ecclesiastes⁵: « Væ tibi terra, cujus rex est puer ». Adiecit aliud malum ad hæc imperator: nam cum Cyprios omnes Sarracenorum patentes incursionibus ab insula transmigraare eegerit, horum haud modica pars naufragio perit et languore perempta est, in Cyprum vero pars reversa est, reliqua autem pars habitavit in Hellesponto: ad hos namque spectat canon trigesimus novus sextæ Synodi conscriptus his verbis: « Cum frater et comminister noster Joannes insulae Cyprî præsul una cum suo populo in Hellesponticam provinciam et propter Barbaricas incursionibus, et ut a Gentilium servitute liberarentur, et Christianissime potentie sceptris pure subicerentur, prædicta insula emigraverit, elementis Dei providentia, et pii Dei que amantis imperatoris nostri labore: constituitur, ut citra ullam innovationem serventur, quæ a divinis Patribus, qui Ephesi conveniunt, prædicti viri throno Privilegia concessa sunt, ut nova Justinianopolis (ita appellata ab ipso imperatoris civitas ipsis tradita incolenda) Constantinopolis jus habeat, et qui in ea constituitur in primis pius ac religiosissimus episcopus, præsit omnibus Hellespontiorum provinciæ episcopis, et a suis episcopis eligatur ex antiqua consuetudine. Mores enim, qui sunt in unaquaque Ecclesia, divini etiam nostri Patres servandos censuerunt; Cyzicenorum civilis episcopo prædictæ Justiniani civitatis subiecto existente ad imitationem reliquorum omnium episcoporum, qui subsunt prædicto Dei amantissimo præsuli Joanni; a quo, cum usus postulerit,

¹ Extant apud Sur. die XXV Jun. — ² Bed. l. v. c. 8. 1.

³ Martyrol. Rom. die XIX Sept. — ⁴ Bed. l. v. c. 9. — ⁵ Ibid. c. 21. — ⁶ Theoph. et Cedren. hoc an. vi. imp. — ⁷ Eccl. x.

etiam ipsius Cyzicenorum civitatis episcopus ordinabitur». Hæc sexta Synodus, Canon vero generalis de aliis omnibus episcopis eadem ex causa transmigrantibus ita sancitus est¹:

13. « Quoniam diversis temporibus Barbaricae incursiones fuere, et ex eo plurimæ civitates ab iniquis et exegibus subjugate fuere, ut ideo non possit ejus civitatis præsul, postquam ordinalus fuerit, suum thronum apprehendere, et in eo sacerdotali constitutione collocari, et sic pro ea quæ invaluit consuetudine ordinationes, et omnia quæ ad episcopum pertinent agere et tractare: Nos honorem ac venerationem sacerdotio servantes, et gentilem injuriam nequaquam ad Ecclesiasticorum jurium perniciem posse quicquam agere, volentes, eis qui sic ordinali sunt, et propter prædictam causam in suis thronis non sunt constituti, ut absque ullo ex ea re præjudicio conserventur, decrevimus, ut et diversorum clericorum ordinationes canonicè faciant, et pontificatus auctoritate in proprio termino utantur, et sit firma ac legitima quæcumque sub eo procedit administratio. Non enim a tempore necessitatis exacta juris observatione circumscripta, dispensationis terminus circumscribitur». Hæc ibi.

14. Porro quod ad Justinianum imperatorem pertinet, quam citissime rupi federis damnatum sensit: etenim hoc ipso anno expertus est Abimelech (ita pro Habdimelech) Sarracenorum tyrannum insensum, de quo ex Theophane Annales Græcorum habent²: « Misit Habdimelech ad ædificandum templum Mucham, et voluit auferre columnas S. Gethsemanis. Et rogaverunt eum Sergius quidam vir Christianissimus, qui erat generalis Mansur logotheta, et valde familiaris eidem Habdimelech, atque Patricius socius ejus, Christianis qui erant in Palaestina prepositus, qui cognominabatur Clausus, postulantes ne hoc fieret, sed per supplicationes suas persuaderet Justiniano mittendi sibi alias pro eis: quod et factum est ». Hæc Annales. Quod spectat ad vocem Mansur, nomen id erat familie, et non dignitas sive magistratus: ut sit verborum sensus, « Sergius Mansur generalis logotheta etc. » Cum autem et S. Joannes Damascenus cognomento dictus fuerit Mansur, teste Suida et aliis antiquioribus, oporari licet fuisse hunc Sergium ejusdem Joannis parentem: tali namque pio, nobili, ac libero progenitore ipsum natum, ejus Acta testantur.

¹ Sex. Syn. c. 57.

² Helat. in Msscel. hoc ann.

Anno periodi Græco-Romanæ 6183. — Anno Æræ Hispan. 728. — Anno Hegiræ 71 inchoato die 14 Julii Fer. 3. — Jesu Christi 690.

— Sergii papæ 4. — Justiniani jun. imp. 6.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus: *Anno Justiniani jun. vi. Post consulatum ejus vi.*

2. *Apostolica missio S. Willibrordi in Frisiam.* — A num. 1 ad 10. Apostolicam expeditionem *sancti Willibrordi* in Frisiam procuravit sanctus *Ecgbertus* presbyter, qui, ut refert Beda lib. 5, cap. 10 et seq., magno studio ferebatur, ut gentes Germanicæ, adhuc gentilibus erroribus obcæcate Evangelii luce illustrarentur. Agebat tunc vitam monasticam in Hiberniâ, unde primum *sanctum Willibertum* in Frisiam misit, qui cum parum proficeret, *cum duobus annis continuè genti illi ac regi illius Rulredo*, seu Radbodo, verbum salutis predicasset, ad Egbertum rediit, qui Willibrordum presbyterum cum duodecim sociis illuc misit; et quidem anno sequenti, et postquam

hoc vel superiori Radbodus a Pipino Majore-Domus Franciæ victus fuisset. Mabillonius tamen sæculo tertio Benedictino parte 1, pag. 601, vitam sancti Willibrordi postea episcopi Trajectensis ad Rhenum, ab Alemino Caroli Magni principali scriptam refert, et in Notis, Willibrordi adventum in Frisiam, quam hoc anno Joannem de Beeka canonicum Ecclesiæ Trajectinæ, aliosque omnes reponere ait, eo etiam contigisse hæc ratione probat. *Willibrordus* anno ætatis *trigesimo tertio*, ut habet Aleminus, iter in Frisiam suscepit. Obtena a *Pippino* prædicandi licentia Romam primo perrexit, teste Beda in lib. 5, cap. 12, indeque in Galliam reversus est eodem anno, quo S. Suidbertus a S. Willibrido episcopus ordinalus est. Suidberti autem ordinatio an. dcccxi peracta. Quare eo anno Romam profectus est Willibrordus « primis temporibus

adventus eorum in Frisiam », inquit Beda, id est, anno uno aut altero post eorum adventum, ut loquendi modus Bede satis indicat. Ita Mabillonius. At cum *Suidbertus* anno tantum *dcxcii* episcopus ordinatus fuerit, ut infra ostendam, longe probabilius est quod asserit Westmonasteriensis, *Willebrordum* s. c. cum sociis duodecim ab Anglia venientem in Galliam sanctitate emittisse insigni anno *dcxcii*; major enim fides Westmonasteriensis, quam Joanni de Beka scriptori recentiori habenda.

3. *Acta a SS. Willebrordo et Suidberto in Frisia a Pseudo-Marcellino descripta.* — *Suidbertus* unus fuit ex duodecim sociis *Willebrordi*, indeque in ejus Vita *Marcellino* attributa pluribus de hac missione agit, et ex eo plura hoc ac sequentibus annis Baronius in medium affert, existimans *Marcellinum* unum ex illis duodecim fuisse, et omni fide res tunc gestas memorie commendas. At an *Marcellinus*, dictus etiam a posteris *Marcellinus*, nomine ad Romanam speciem aptato, quem a pueritia *sanctus Willebrordus* sanctis moribus instruxit, *Acta* sancti *Suidberti* conscripserit, inter eruditos hodie controversa est. Alii enim, quos *Cointius* anno *dcxxxix*, num. 1, sequitur, existimant quidem scriptam ab eo *Historiam Suidbertinam*, sed eam a quodam *Necterio* interpolatam, navisque respersam fuisse. Alii vero Vitam illam, quam *Surius* in lucem edidit, et *Baronius* saepe laudat, factum recentioris scriptoris arbitrantur, qui *Marcheloni* seu *Marcellini* glorioso titulo facile legentibus imposuerit. Verum enimvero tot mendis scatet *Historia* illa *Suidbertina*, ut *Joannes Colganus* ad diem *primum Martii*, quo *sanctus Suidbertus* colitur, ex *Actis* sanctorum *Hiberniae* rescandam duxerit, quem imitatus *Henschenius* non solum idem praestitit in *Actis SS. Bollandianis*; sed etiam complura menda *Pseudo-Marcellini*, variaeque errata de *SS. Columbano, Ceadvalla, Judoco, Winoco, Aidano, Wirone, Plechelmo*, aliisque, certis argumentis manifestavit. Nec aliter sentit *Mabillonius* in *Eligio* historico sancti *Suidberti* episcopi saeculo in *Benedictino*, parte 4, ubi nonnullas praefert rationes, quibus manifesta fit falsi auctoris impostura, qui quando nonnulla in commentis illis genuina sancti *Suidberti* gesta referret, ea secerne a falsis et incertis potis non esset. Hinc *Pseudo-Marcellini* veteres scriptores qui de sancto *Suidberto* egerent, nunquam mentionem fecerunt, creditque *Mabillonius* *Willelmum Heddam*, hominem saeculi proxime elapsi primum meminisse Vitae a *Marcellino* conficte in *Gregorio* episcopo *Utrajectino*. Hic itaque *Pseudo-Marcellini* mendacis discutiendis et refutandis non immorabor, ne actum agam, et in hujusmodi figmentis confutandis tempus teram, sed aliunde quam ex *Actis* illis fabulosis missionem hanc explicabo.

4. *Willebrordus Romam proficiscitur.* — *Willebrordus* presbyter, e *Frisia* citeriore *Romam* profectus est, sed anno *dcxcii*, ut habet *Wigorniensis*,

Hujus profectiois meminit *Beda* lib 5, cap. 12, atque: « *Primis sane temporibus adventus eorum in Frisiam*, mox ut comperit *Willebrordus* datam sibi a principe (id est a *Pippino* *Majore-Domno*) licentiam ibidem praedicandi, acceleravit venire *Romam*, cujus *Sedi Apostolicae* tunc *Sergius* papa praerat, ut cum ejus licentia et benedictione desideratum evangelizandi Gentibus opus iniret; simul et reliquias beatorum *Apostolorum* ac *martyrum Christi* ab eo se sperans accipere ». Subjungit *Beda* *Willebrordum* *Roma* ad praedicandum rediisse, « quo tempore, inquit, fratres qui erant in *Frisia* Verbi ministerio mancipati elegerunt ex suo numero virum modestum moribus et mansueto corde *Suidbertum* ». Hic autem anno *dcxcii* episcopus consecratus est. Quare *Willebrordus* ex *Italia* nondum redierat, cum *Suidbertus*, ut episcopus ordinaretur, e *Frisia* citeriore in *Britanniam* transfretavit. *Aleminus Willebrordo* duodecim socios tribuit, undecim *Beda*, cui propter antiquitatem major fides habenda: sed praeterquam duorum, *Suidberti* scilicet *presbyteri* et *Adalberti* *diaconi*, nomina aliorum ignoratur. *Baronius* num. 8, *Pseudo-Marcellino* innixus inter eosdem numerat *S. Leuinum*, quem tamen ipsemet anno *dcclxxviii*, num. 11, scribit venisse in *Frisiam* tempore *Caroli M.* quod verum esse anno *dcclxxxii* demonstrabimus; adeo verum est nihil boni ex illo fabulatore erui posse.

5. *Moritur Theodorus archiep. Cantuariensis.* — Ad num. 10 et seq. *Theodorus* episcopus *Cantuariensis* mortuus est quidem hoc anno die *xix* mensis *Septembris*, ut de utroque certos nos facit *Beda* lib. 5, cap. 8, qui cap. 9 *Bertualdum* ei successisse prodit. Sed de eo anno *dcxcii* verba faciemus. *Scriptis* *Theodorus* insigne *Poenitentiale*, quod ab auctoribus saepe usque et *Ms.* asservatur in *Bibliotheca* sancti *Benedicti* *Cantabrigiensis*. Ejus summaria capita refert *Spelmanus* in *Collectione Conciliorum Angliae*. Praeterea edidit *Capitula Ecclesiae-tica* quae *tomus vi* edit. *Labbeanae Conciliorum* pag. 1875 leguntur. Ex dictis liquet eum in facto *Willelridi* *humanum* aliquod passum esse, licet *Beda* in lib. 5, cap. 20, ejus nomini parcat. Conatus est, eum habere successorem, quod praemolestia *Wiffridis* recusavit. Illius nomen in antiquis *Martyrologiis* haud memoratur, apud *Cantuarienses* tamen semper *sancti* titulo exornatus est, ejusque corpus una cum *sancti Augustini* aliorumque reliquiis levatum est anno *mcxi*, octavo id. *Septembris*, teste *Gotselino* *monacho* in lib. 2 *Translat.* cap. 27. *Mabillonius* saeculo in *Benedictino* ejus *Vitam* ex variis *Beda* locis collectam exhibet, et non parum illustrat. Denique notabile est quod in *novo Chronico Saxonico* ab *Edmundo Gibsono* nuper *Oxonii* publicato ad hunc annum legitur: « *Hucusque fuerant Romani episcopi* (*Cantwarenses*) *postea autem Angli* ».

6. *Hadrianus abbas superstes Theodoro.* — Quoad *Hadrianum* *abbatem*, qui cum *Theodoro*

Roma in Britanniam venit, mortuus est quidem uno post sanctum Wilfridum anno, sed anno DCXC. ut ibidem monstrabimus.

7. *Obitus S. Juliani archiepiscopi Toletani.* — Mors tamen *sancti Juliani* episcopi Toletani recte hoc anno a Baronio consignata. Recitat ejus vitam ad diem vii Martii scriptam a Felice episcopo Toletano Bollandus, observatque in Commentario prævio, *Felicem* qui Siseberto proximo successori sancti Juliani intra triennium amoto, episcopatum Toletanum adeptus est, scribere sanctum Julianum *pridie nonas Martii*, seu die sexta Martii, mortuum esse; ad eumque diem memoriam ejus facere omnia ante Baronium Martyrologia: sed Romanum Martyrologium, prout illud a Baronio recognitum auctunq;ue habemus, ad diem vii Martii de eo agere, quo etiam Ecclesia Toletana annuam festi ejus solemnitatem celebrat. « Imo », inquit Bollandus, « hæc ipsa Ecclesiæ Toletanæ consuetudo facil, ut suspicemur, vel ipsum Felicem, vel ejus librarios non sponte, sed calami exerrantis vitio scripsisse *pridie nonas Martii*, ubi *postridie* scribi debuerat; indeque in externarum Ecclesiarum Martyrologia fluxisse errorem, potius quam in Ecclesia Toletana: que prius S. Juliani festum colendum assumpserat, quam aliquid de ipso Felix scriberet ». Verum ratio cur duobus illis diebus cultus repariatur sanctus Julianus, et ex die ejus mortuali, et ex die quo tumultus est, repetenda. Aut enim Felix in fine Vitæ S. Juliani: « Præsulatus hono-

rem et sacerdotii dignitatem annis decem obtinuit, mense uno, diebus septem; quique etiam inevitabilis mortis præventus occasu, anno tertio Egicani principis, pridie nonas Martii, « Era septingentesima vicesima octava diem vite clausit extremum ». Julianus itaque anno sexcentesimo octogesimo, die vicesima nona mensis Januarii in quam Dominica cadebat, consecratus est episcopus Toletanus in locum *Quirici* paulo ante defuncti; currentique pridie nonas Martii, seu die sexta Martii e vivis excessit, postquam sedisset annos decem, mensem unum, dies septem, dieque octava ejusdem mensis in Basilica sanctæ Leocadiæ virginis sepultus est. Hinc aliquæ Ecclesiæ diem mortis, aliæ diem depositionis cultui ejus consecrarunt. De libris a sancto Juliano editis legendus Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast.

8. *Justinianus pacem cum Saracenis iutam dissolvit.* — Ad num. 14. Theophaues an. Incarnat. secundum Alex. DCLXXXIII, kal. Septemb. sequentis Christi anni inchoato, refert, *Justinianum* imp. ex animi dementia pacem compositam cum *Abimelech* Saracenorum califa solvisse; quod is nimis figura recenter excogitata in vectigal ad eum misisset; indeque contigit quod hoc anno ex Theophaue narrat Baronius, cum tamen pertineat ad insequentem. Justiniano itaque juniori amissio Africæ attribuenda, ut sequenti anno dicemus.

Moritur hoc anno *sanctus Benedictus* Bisceps abbas Wirtemulhensis, ut an. DCXC videbimus.

SERGII ANNUS 4. — CHRISTI 691.

1. *Concilium Casaraugustanum.* — Annus sequitur nonagesimus primus post sexcentimum, Indictione quarta inchoatus, quo kalendis Novembris celebratum habetur in Hispania Concilium Casaraugustanum. « Era nimirum septingentesima undetrigesima, tertium ordine positum, in quo canones sancti duntaxat quinque reperuntur. Inter alia autem, quod etiam Toletanum decimum tertium Concilium ¹ statuerat de uxoribus regum, ne post eorum obitum ad secunda vota pertranscant.

ne videlicet occasio daretur alieni invadente tyrannidis: additum est presentii Concilio ² ut relicta regis post ejus obitum vestem regiam mutet, religiosam induat, atque inter moniales in monasterio vitam transiat. Ut autem in hanc sollicitudinem rex Egica conficeretur, forte accidit ob suspicionem rerum novandarum per Sisebertum episcopum Toletanum; qui mox ut se super omnes in sublimem cathedram elevatum sensit, elatus animo, mente improba de inferenda nec religiosisimo regi cogi-

¹ Conc. Tolet. XIII. c. 5.

² Conc. Casaraug. tom. v.

tare cepit : sed quomodo detectus pomas dederit, post sequentem annum dicturi sumus.

2. *Mortuo Bertharido succedit ejus filius Cunipertus, in quem insurgens impius Alachis occiditur.* — Moritur hoc anno Bertharidus rex Longobardorum, cum regnasset solus annos septem, decem autem cum filio Cuniperto. Hæc ex sententia Pauli diaconi¹, post quem idem Cunipertus ejus filius usque ad duodecimum annum regnum tenuit. Porro de Bertharido laude digna hæc habet idem auctor² : « Erat vir pius, fide Catholicus, justitie tenax, pauperumque largissimus nutritor ». Et paulo post : « Ut regni jura suscepit, in loco illo, qui a parte fluminis Ticini est, inde ipse olim tegerat, monasterium, quod Novum appellatur, Domino et liberatori suo in honorem sancte virginis et martyris Agathæ construxit, in quo multas virgines aggregavit, rebusque diversis pariterque ornamentis eundem locum ditavit. Regina vero ejus Rodefinda Basilicam sancte Dei Genitricis extra muros ejusdem civitatis Ticinensis, quæ ad Perficæ appellatur, opere mirabili condidit, ornamentisque mirificis decoravit ».

3. Regnum autem Cuniperli³, ubi solus remansit, haud pacificum fuit, sed ipso ejus exordio adversarium passus est tyrannum Alachim ducem Tridentinum subditum suum, qui contra patrem Bertharidum jam insurrexisset, hominem sævum, clericis omnibus perinfensum, contemptorem præcipue sanctorum episcoporum, contumeliosum in omnes ministros Ecclesiæ : cujus rei gratia in maximum sunt timorem conjecit. Post multa ab eo clamma illata, Zeno diaconus Ecclesiæ Ticinensis novo exemplo haud probato, cum divino ministerio altaris mancipatus esset, accinxit se gladio adversus eum, obsequium putans præstare Deo, dum ob salutem aliorum se devovit. Sed justissimum licet bellum aggressus fuerit, adversus nimirum religionis perductilem atque tyrannum, nihilominus

exilus declaravit, non placere Deo, ut sacri altaris ministri pugnent armis, sed ut potius agant apud ipsum precibus : etenim absque aliquo emolumento idem pugnans, misere interdicatur. Narrat hæc pluribus ipse Paulus⁴.

4. Cæterum nefarius tyrannus eo magis adversus clericos exasperatus, ejusmodi (quod idem ait Paulus)² votum nefarium nuncupavit : « Tale itaque nunc facio votum, quod si mihi Deus iterum victoriam dederit, unum puteum de testiculis impleam clericorum ». Ita Barbarus animo ferus, religionis expertus, immanitate protervus. Verum obstulit Deus, qui eum in visione perterruit : nam ait Paulus : « Cum prope essent exercitus ipsi invicem sibi contrarii, et se utraque acies ad pugnandum contingerent, Cunipertus rex ad Alachim iterato hæc verba mandavit : Ecce quantus populus ex utraque parte consistit ; quid opus est, ut tanta multitudo pereat ? Conjungamus nos, ego et ille singulari certamine : et cui voluerit Dominus de nobis dare victoriam, omnem populum salvum, et incolumem possideat. Cumque Alachim sui hortarentur, ut faceret quod Cunipertus illi mandavit, ipse respondit : Hoc facere ego non possum, quia inter contos suos sancti Archangeli Michaelis, ubi ego illi juravi, imaginem conspicio. Tunc unus ex illis : Præ timore, inquit, cernis quod non est, et tibi jam tarde est modo ista meditari. Conserunt itaque acies, perstreptibus buccinis ; et neutra parte locum dante, maxima populorum laeta est strages. Tandem crudelis tyrannus Alachis interiit ; et Cunipertus, adjuvante Domino, victoriam cepit ». Hæc Paulus diaconus.

Hoc pariter anno, ubi Paulus Constantinopolitanus episcopus sedisset annis septem, moritur, et in locum ejus successit Callinicus, homo novandarum rerum studiosissimus, de quo sequenti anno et aliis dicturi sumus. Fuerat iste presbyter vasorum ejusdem Ecclesiæ custos.

¹ Paul. diac. l. v. c. 33, 34, 45, et 37. — ² Paul. l. vi. c. 17. — ³ Paul. diac. l. v. c. 28, 29.

⁴ Eod. l. v. c. 50. — ² Ibid. c. 41.

Anno periodi Græco-Romane 6184. — Anno Ære Hispan. 729. — Anno Hegire 72 inchoato die 1 Jun. Fer. 1. — Jesu Christi 691.

— Sergii pape 5. — Justiniani jun. imp. 7.

1. *Postconsulatus*. — Hic annus ista formula notatus: *Anno Justiniani jun. vii. Post consulatum ejus vii.*

2. *Concilium Cæsaraugustanum III.* — Ad num. 1. In Prefatione Concilii Cæsaraugustani III pœitur, illud habitum esse « sub die kalend. Novemb. Ære DCCXXIX. anno quarto orthodoxi atque serenissimi domini nostri Egicani regis ». Quare recte a Baronio consignatur. In eo quinque tantum capitula constituta.

3. *Moritur Bertharidus Longobardorum rex.* — Ad num. 2. Bertharidus Longobardorum rex « cum decem et octo annis, et primum solus, et post eum filio, regnum tenuisset, ab hac luce substractus est », inquit Paulus Diaconus lib. 5. cap. 37, qui anni incompleti intelligendi; quia Sigebertus in Chronico ei tantum annos xvii attribuit. Quare cum anno DCXXI regnum inierit, mors ejus contigit anno sexcentesimo octogesimo octavo. Sigebertus, qui Bertharidi initium anno uno præverit, mortem ejus in annum DCXXXVII conferre coactus fuit; qua tamen in re Hermannus Contractum ex editione Camisii consentientem habet [1]. Hic princeps sanctum Wilfridum, e Britannia expulsam et cum sociis Romam pergentem honorifice excepit: « Pervenerunt », inquit Eddius in Vita sancti Wilfridi cap. 27, « ad Berchtherum regem Campanie (id est Langobardie, ut supra demonstravimus), virum humilem et quietum, et trementem sermonis Dei: qui peregrinos secundum præceptum Domini benigne suscipiens sancto pontifici nostro emuntiavit dicens: De Britannia inimici tui nuntius ad me mittentes suis sermonibus salutantes me, et dona mihi maxima promittentes, si te subterfugientem (ut dixerunt, episcopum angarizarem, et ad Apostolicam Sedem tendentem retinerem: quibus tam nefariam rem renuens, dixi: Fui aliquando in die juventutis mee exul de patria expulsus, sub pagano quodam rege Hunnorum de-

gens, qui mihi mecum fœdus in deo suo idolo, ut nunquam me inimicis meis prodidisset, vel dedisset. Et post spatium temporis venerunt ad regem paganum sermone inimicorum meorum nuntii, promittentes sibi dare sub iurejurando solidorum aureorum modium plenum, si me illis ad intercessionem dedisset. Quibus non consentiens dixit: Sine dubio dii vitam succidant, si hoc piaculum facio, irritans pactum deorum meorum. Ego vero quanto magis, qui Deum verum scio, animam meam pro totius mundi lucro in perditionem non dabo? Tunc vero sanctum pontificem nostrum et suos socios cum honore et doteibus, sicut eum Dominus ubique in peregrinatione protegens magnificavit, ad Apostolicam Sedem omnino optatum in gratiarum actione emisit ». Quibus verbis lucem accipit, quod narrat Paulus Diaconus lib. 5. cap. 2, Bertharidum nempe e Longobardia profugum Scythiam petiisse, et apud *Choygantum* Avarum regem demoratum esse, cui *Grimoaldus*, qui regnum Longobardorum usurparat, per legatos mandavit; ut eum expelleret, inquit Paulus, quem salut quod Eddius hic narrat.

4. *Obitus Pauli episc. Constantinop.* — Ad num. 4. Nicephorus in Chronico *annos sex, menses viii* Paulo episcopo Constantinopolitano; Theophanes vero ad annum xvii Constantini Pogonati, *septem annos* tribuit, quod et in Tabulis ejus Chronico insertis legitur, ubi etiam *Callinici* ejus successoris initium recte copulatur cum anno Incarnat. secundum Alex. DCXXXVI, quo Theophanes in vitam redit, et anno Incarnationis accurate consignare incipit; ideoque annus ille Incarnationis inchoatur kalendis Septemb. anni Christi DCXCVI, quo ex dicendis anno DCXCVI *Paulus* obiit. Neque enim mors ejus hoc anno, quo eam Baronius collocat, contingere potuit; cum Synodo Trullane anno currenti, ut infra dicitur, celebrato subscripserit, non vero *Callinicus* ejus successor, ut putavit Ba-

[1] Bertharidi annum emortualem melius equidem supputat Cl. Saxius in Notis ad regnum Italie Sigoni novæ editionis tom. II, col. 138, qui adducto testimonio Pauli diaconi l. 5, c. 37, demonstrat, Bertharidum *octavo* post anno *Chabertum* plenum suum consuetum regni adcessisse, cum quo *per decem annos regnasse*, que verba sunt Pauli, et ex illis patet vincitur octavum diu annis consulendum esse infra decem illos, quibus una cum filio regnavit. His admissis, decem anni ducti ex anno DCXXXVIII, ad quem Cuniperti assumptionem pertinere videt Saxius ex diplomate Cuniperti dato anno regni hono. Indict. XV, nempe anno DCXXXVII, ducti, referunt nos ad annum DCXXXVII.

ronius, qui ideo ait, hunc fuisse hominem novandarum rerum studiosissimum, quia ei praevisse arbitratur.

5. *Africa a Sarracenis copta.* — Postquam anno superiori *Abdulmelicus* calipha *Meccam*, Arabiae Felicis urbem, ubi visitur Mahometis sepulcrum, sibi subiecit, idque mense Octobri, ut docet Elmacinus in Hist. Sarac. lib. 1, de Africa occupanda cogitavit, et hanc expeditionem *Hasano* a se duci Occidentis renuntiato commisit. Is hoc anno, ut tradit Noweirius arabs, *Carthaginem* obsidione cinxit, et valida in eam impressione copiarum facta, Graeci ad navos suas fugere, sicque *Carthago* a Sarracenis occupata, qui eam muris exuere, et incolas crudeliter et inhumane habere. Gernens hanc cladem mulier quaedam nobilissima *Hasano* fortiter resistere decrevit, et agmen multorum Africanorum ducens, in montem quemdam perlu-

git, ut eo se tueretur, cumque eam et Africanos *Hasanus* aggressus esset, ejus exercitus dissipatus deletusque, ipseque anno sequenti Africa derelicta in *Barcam* secessit. *Hasanus* per annos quinque ibi moratus est, sed cum postea *Abdulmelicus* calipha ei exercitum misisset, aliquot oppida in suam potestatem redegit, indeque memoratam heroinam invadens, eam, timidosque ejus Africanos interneccione deletit; Graeci autem mari et terra oppugnati vere anni Christi DCXXVIII in *Cretam* insulam secessere, sicque Africae urbes omni auxilio destitutae, sese Sarracenis dederunt. Theophanes, cujus verba anno DCXXVI referemus, haec omnia uno tenore refert, quae ex Noweirio Arabe magnam lucem accipiunt.

Theodoricus III Francorum rex hoc anno moritur, ei que *Clodoreus III* filius succedit, ut anno DCXXXVIII ostendi.

SERGII ANNUS 5. — CHRISTI 692.

1. *Conciliabuli Constantinopolitani tempus.* — Qui sequens est annus Domini sexcentis nonagesimus secundus, Indictione quinta notatur: quo celebratum est Constantinopoli Concilium, seu potius conciliabulum, in quo nomine sextae Synodi centum et tres canones (quod nunquam haecenus in aliquo factum Concilio legitur) sancti leguntur. Antequam autem de eo agamus, primum omnium de tempore habenda est discussio, quod sciamus ab aliis errore non habitum anno Domini sexcentesimo octogesimo sexto: verum non ante praesentem annum habitum, ex ejusdem Synodi canonibus certo affirmare possumus, nempe jam nuper transacta quarta Indictione; id enim ex tertio ipsius canone liquido demonstratur, dum in eo bis posita est Indictio, atque inter alia ista leguntur: « Omnes simul decernimus, ut qui duobus quidem matrimonii implicati fuere, et usque ad decimum quintum praeteriti mensis Januarii praeterite quartae Indictionis, anni a mundo sex millesimi centesimi nonagesimi noni peccato servierunt, et non ab eo respicere voluerunt, depositioem canonice subjacere, etc. » Sic igitur perspicere apparet, non ante quintam Indictionem potuisse eam Synodum celebrari.

2. Haec autem cum ex ipsis canonibus habeantur qui sextae Synodi nomine nuncupantur, plus apud me valent, quam quae a Tharasio¹ Constantinopolitano episcopo absque aliqua certa auctoritate narrantur, cum scilicet pro corroboratione ejusmodi canonum ista ait: « Quae hic ignorantia, qua plerique laborant circa hos canones? scandalum est enim dubitare, num sint sextae Synodi. Cognoscant igitur tales, sextam Synodum temporibus Constantinii fuisse congregatam, nimirum contra eos, qui tantummodo unam actionem et voluntatem in Christo collocant. Illi igitur haereticos anathemate verberantes, Orthodoxamque fidem confirmantes, sub annum decimum quartum Constantinii domum redierunt. Post annos igitur quatuor, vel quinque, iidem illi Patres sub Justiniano Constantinii filio congregati predictos canones ediderunt: neque de hac re quisquam dubitet ». Haec Tharasio, quem redarguit ipsimet (ut diximus) canones sextae Synodi nuncupati.

3. Redarguit etiam eundem Tharasium Theophanes: sed redarguendus et ipse, dum non decem exactos, sed viginti septem annos enumerat a sexta

¹ Apud septiman Syn. Act. II.

Synodo sub Constantino usque ad horum canonum sanctionem sub Justiniano, cujus hæc sunt verba ex græco latine reddita a Torriano: « Illud oportet non ignorare cassum et nugatorium esse, quod quidam dicunt, eos qui sexti esse Concilii canones apud ipsos falso feruntur, post quatuor annos editos fuisse. Ut enim in cæteris omnibus falsitatis arguuntur, ita in hac re quoque mentiuntur: sic enim est vera temporis notatio. Habitum est sextum Concilium maximum contra Monothelitas duodecimo anno imperii Constantini, qui fuit Heraclii nepos, a mundo condito sex millesimo centesimo septuagesimo secundo. Imperavit autem postea idem Constantinus aliis quinque annis: eo vero defuncto vita, imperavit ejus filius Justinianus annis decem: quo ejecto, Leonius tenuit imperium triennio. Leonio successit Tiberius, qui Absimarus etiam est nominatus, fuitque is in imperio annis septem. Deinde Justinianus is, qui fuerat expulsus, in imperium reductus est, imperavitque rursus sex annis: ut jam secundo anno hujus posterioris imperii Justiniani descriptos fuisse canones, vel ex ipso tertio canone evidens sit, in quo ita eusum est: Decernimus de Concilii sententia, ut qui his uxorem duxerint, et ante hanc diem, que decima quinta mensis Januarii numeratur quarte Indictionis, anni sex millesimi centesimi nonagesimi noni, in hac culpa fuerint, atque eam maculam eluere noluerint, ut gradu moveantur ». Hucusque Theophanes.

4. Verum cum sexta Synodus absoluta habeatur (ut constat ex Actis ejus) Indictione decima inchoante, plane usque ad hunc annum, quo quinta Indictio ponitur inchoata, anni duntaxat intercedunt decem. Sed et quod nec Theophanis sententia subsistere possit, ut quinta Indictio in sequentem periodum Indictionum referatur, in annum videlicet secundum (ut ait) ejusdem Justiniani in imperium restitui: evidens illud quoque est argumentum, quod Sergius papa, sub quo isti sancti canones reperiuntur, nequaquam ad illud pervenit tempus, sed longe ante decessit. Errandi vero occasio data est Theophani ex depravata supputatione annorum ab origine mundi: sed certior ipsa que fit per Indictiones supputatio est. Quod autem ejusmodi conventus episcoporum collectus fuerit Sergii papæ tempore, qui sancti ab ipsis recipere noluit: que hoc eodem anno inferius dicturi sumus, manifestissime declarant.

5. *Eadem Synodus sub nomine Quini-Sextæ, falsa et illegitima.* — Ceterum quod ad Pseudo-Synodum ipsam pertinet, nemo prudens dixerit eam in Spiritu sancto legitime congregatam: tuque ipse de his, lector, sapiens iudex eris, cum que dicenda erunt, æqua lance perpenderis. Primum quidem in ea, explosa veneranda antiquitate, cujus præscripto cuncta bene veri in Ecclesiâ Catholica consueverunt, omnia sibi improba novitas arrogavit. Etenim ubi in primis auditum est, ut post decem annos a solo Concilio Œcumenico

atque perfecto, dimissisque omnino Patribus, ejusdem Synodi nomine ab alio coacto conventu canones sanciantur? et non dico hoc inveniri posse post decennium præterlapsum, sed nec post mensem, imo nec diem, ubi Synodus dimissa fuerit, ut apparet in Concilio Chalcedonensi. Si vero sancienti aliqua occasione fuerunt canones: que necessitas exigebat, ut nomine Synodi ante decennium habita censerentur?

6. Sed majorem his vide insolentiam atque fatalitatem, ut non nomine tantum sextæ, sed et quintæ Synodi iidem reperiantur sancti canones. Audi, quæso, quæ in ea ad imperatorem Justinianum prælati sint, qui convenerunt episcopi: sunt hæc verba ipsorum: « Quoniam autem sanctæ et universales duæ Synodi in hac imperante et Dei observatrice civitate congregatæ, una quidem temporibus divini recordationis Justiniani, altera vero sub piæ memoriæ imperatore Constantino tunc mansuetudinis patre, ad paternæ declarandam fidei mysterium sacros canones nequaquam conscriperunt, sicut reliquæ sanctæ quatuor universales Synodi, per quos populi quidem a deteriore et abjectiore vivendi ratione recedant, ad meliorem autem et altiorem vitam se traducant, etc. » Stulte insinuantes se necessitate coactos esse veluti appendicem ad dictas Synodos ponere novos canones.

7. Scias tu autem, antequam ulterius progrediamur, jure recteque a majoribus ejusmodi conventiculum non Œcumenicæ Synodi partem esse nominatam, sed erraticam Synodum, omni penitus auctoritate carentem. Si enim ratione res agatur: que necessitas, ut in Œcumenicis Synodis fidei causa tantummodo congregatis alia quam de fide inter Patres tractentur? Imo dictum meminimus, accepisse in mandatis ab Agathone Pontifice Apostolicos legatos ad sextam Synodum missos, ut nihil in ea, præter quam de fidei questionibus, quarum causa missi fuissent, penitus agerent. Non enim alia ratione, quam de causis ad fidem spectantibus consueverunt Synodi Œcumenicæ congregari. Verum et si appendix ista ad Synodum quintam et sextam faciendâ erat; nonne eosdem episcopos eosdemque legatos vel alios ab Apostolica Sede mittendos vocari oportuisset? Que sunt ista veramenta, et perficiendarum Synodorum vale quesiti prætextus?

8. Sed aperiamus imposturam, delegamus commentum. Vetus annulatio Græcorum adversus Latinos fuit hujus artifex technæ, atque texitrix callida concinnavitrix. Quod enim adversus Latinorum ritus laud esset eorum facultatis statuere, nomen usurpare utcumque Synodi Œcumenicæ statuerunt, cujus auctoritate que facerent fulcirentur. Quia et ad corroboranda que maniter stabuissent, auctoritatem et confirmationem Apostolicam subripere tentaverunt: quod facile demonstrabunt, que paulo post per singula dicturi sumus.

Fuit autem tam insolentis conspirationis ante-

signatus, et ejusmodi confusionis erecte turris archilectus Callinicus Constantinopolitanus episcopus; quem Deus voluit in aliorum exemplum ex hac vita discessisse: nam (ut suo loco dicitur inferius) ab eodem Justiniano imperatore oculis orbatus est, atque Remam in exilium missus. Sed audiamus Theodorum Balsanonem schismaticum hominem, atque schismaticorum patronum ficus folia instar praevaricatorum primorum parentum ad legendam turpitudinem consentem, dum in Plotii Nomocanone, in defensionem horum canonum ista garril:

9. « Cum, inquit, duae universales Synodi, quinta scilicet, quae fuit regnante magno Justiniano, et sexta, quae fuit regnante Constantino Pogonato, non fecerint canones ad Ecclesiarum constitutionem: haec facta est ad supplementum duarum. Propterea enim nec sexta proprie nominatur, sed *πεντήκοντα*, id est, Quinsexta: nam quod quinta et sexta Synodo deerat, replevit. Est autem etiam universalis. Elsi enim Occidentales episcopi, Itali scilicet et Latini, ab hujus Synodi canonibus opportune icti, eam non esse universalem insulerunt, nec Romani papae legatos in ea adfuisse, eo quod sit alia sexta Synodus quae regnante Constantino Pogonato facta est, ut diximus; hanc autem longo post tempore factam fuisse jussu Justiniani *Προσπαρτα*, id est, trunco naso: ego tamen eos audire non patiens, et hujus allocutionis contextum potius respiciens, et canones qui sequuntur, dicentes: Definit haec sancta et universalis Synodus haec et haec. Ac recens quidem scripta Nomocanona, ut quae eorum imperatorum et Patrum qui Synodos exposuerunt, subscriptiones non haberent, praetercurri: antiquis autem Nomocanonum versavi, et ex subscriptionibus inveni, quod in hac Synodo, quae in Trullo magni palatii congregata est, aderant Basiliius Gortyuae Cretae insulae metropolis episcopus, et quidam Ravennae episcopus, totius Synodi Romanae Ecclesiae vicem gerentes ».

10. Hic, amabo te, siste gradum, lector: attende quomodo (quod canit Psalmus ¹) « in operibus manuum suarum comprehensus est peccator ». Falletur in recentiori Nomocanone non inesse subscriptionem episcoporum qui interfuerunt, in antiquo autem (ut ait) eam se reperisse. Sed cur non apposuit post eosdem, quos recenset verbatim singulos et interpretatur, centum tres canones? Utiq; in re tanta, cui praesertim ab omnibus Occidentalibus sciret contradici episcopis, omnino id praestare debuisset. Esto negligens fuerit, et pertusos prolixam seriem nominum praetermiserit: cur vel saltem numerum eorum non posuit? Sed et cur Basilium Gortyuae episcopum nominatim referi, Ravennatem non ita, quem vicem gessisse tradit totius Romani Concilii? Non facile id fuit ipsi, vel fingere nomen, ne a Latinis redargui posset

erroris, quod alius ab illo in serie Ravennatum episcoporum hoc tempore eidem Ecclesiae reperiri posset episcopus praetuisse. At non oscitantia factum, sed astutia, ut nomen tanti legati praetermiserit: non enim oscitantia, vel incuria, sed in valerrimo Graeco summa id excogitavit nequitia, nemendacii argui posset.

Sed et redarguitur ejus pariter imperitia: Quandonam aliquando accidit, ut cum ab aliquo Romano Pontifice legatio Constantinopolim ad magnam Synodum mitteretur, unus dumtaxat legatus sit missus, et non semper ex Romano clero plures numero presbyteri atque diaconi, et aliquis ex Italia bene notus episcopus? nunquam sane id reperies factum, quod finxit et mentitus est, a Romano Concilio ad Oecumenicam quam dicit Synodum, esse missum unum, et sine nomine Ravennatem episcopum absque presbyteris atque diaconis Romanae Ecclesiae.

11. Rursum vero quod se sciret causa cadere ob legatorum Apostolicorum absentiam, ut dici non possit ea Synodus Oecumenica: eos loco legatorum ponit et aggregat Graecos episcopos, quos vicarios constituere solebant Romani Pontifices in Oriente, quos ita enumerat, dicens: « Et non solum ipsis (Cretensi scilicet atque Ravennate episcopo,) sed qui tunc erant papae legati, (vicarii scilicet) Thessalonicensis, Sardanensis, Heracleanus in Thracia, et Corinthius episcopi. Sunt autem legati, qui a facie dicuntur, qui etiam particularem habent jurisdictionem, ut hoc ostenditur ex secundo titulo quinti libri imperialis. Quod autem papa Romanus jus ordinationis in nostris regionibus non habet, ut nonnulli hallucinantur, dicentes Thessalonicenses et alios ab eo ordinari; sed eos quos habet legatos a facie, qui interesse quando opus erat, debebant: probatur quidem certe et ex aliis, et quod aliquando quidem ut papae legati adessent Athenarum et Corinthi episcopi, aliquando vero Cretae, Patrarum, Ravennae, et caeteri, nonnunquam vero et alii. Ut manifestum sit eos esse papae legatos, quos sigillatim elegit, non tamen eum sub se habere tot extra suos fines episcopos. Et autem papa ex nostris etiam regionibus legatos habere, excogitatum est propter viae longitudinem ». Hucusque de his Theodorus.

12. Vides plane schismaticum hominem haesitantem in salebris, altera ex parte firmere profiteri habere Romanum Pontificem vicarios in Oriente, quibus ostendi possit jus sibi esse in Orientales episcopos, sicuti revera semper fuit. Constituebantur enim vicarii, qui nomine Apostolicae Sedis audirent, si qui essent qui indigerent Apostolicae Sedis auxilio, ut ex compluribus superioris recitatis Epistolis demonstratur. Caterum Theodorus quod ejusmodi vicem gerentibus Apostolicae Sedis egeret, quos vult ponit eidem Synodo interfuisse ex ejusmodi vicariis constituti solitis in diversis locis Orientalis Ecclesiae. Verum dicat ipse, quando aliquem ex ejusmodi vicariis absque alia speciali ad hoc decreta legatione trum saltem Latinorum col-

¹ Psal. IX.

legatorum e Romano clero electorum, milli ad Œcumenicam Synodum moris fuit?

13. Sed quid? Eliami speciale mandatum iidem Græci episcopi Romani Pontificis vicarii ad hoc habuissent: qui insuper, etiamsi a latere, et ex Romano clero defecti missi fuissent, et Synodo interfuissent, atque etiam subscripsissent: neque sic haberent Græci, quod firmum, validum, probatumque ostendere possent. Nisi enim que in Synodis a legatis sunt gesta, ea confirmarentur a Romano Pontifice subscriptioneque roborentur, nullius esse roboris convincuntur: id quidem semper in Ecclesia Dei servatum custoditumque esse innumera ferme superioris diversis locis exempla recitata declarant. Omnia igitur que velit, et plus quam velit, si Theodoro concedamus de legatis missis, si hoc probare non potest, canones illos probatos a Romano Pontifice (cum potius expressum contrarium evincatur, refragatum scilicet penitus fuisse Sergium Romanum Pontificem) nihil est quod frustra ipse Theodorus laboret de probanda presentia legatorum.

14. Vides antiquiores scriptores Græcorum Annalium puduisse ejusmodi Synodi ad sextam positæ appendicis, eamque silentio damnare ac penitus sepelire voluisse, nullam penitus de ea mentionem habendo: neque enim Theophanes, neque Cedrenus, vel Zonaras de ea vel verbum quidem, sed neque Constantinus Manasses, item et ipse Græcorum scriptor Annalium, neque denique ipse Glicas vel alii. Sed quomodo sanctissimus Romanæ Ecclesiæ Pontifex Sergius constanti animo ejusmodi nefarie novitatis resisterit, fregitque sacerdotali robore conatus omnes Justiniani imperatoris confirmationem ac scilicet canonum ab ipso extorquere conantis, dicimus postea, ubi que enormia iidem continerant sanctis pro animi sententia regulis manifesta fecerimus; de quibus aggredimur agere.

15. *Per dictam Synodum sanctissimi antiquiores canones destruantur, et Ecclesiastica disciplina funditus evertitur.* — Sed omittimus dicere (quod sæpe superioris declaratum est) de damnatione Honorii Pontificis una cum hæreticis Monothelitis in primo canone decantata, cum satis de his superioribus: sed et præteritis confirmationem factam in secundo canone octoginta quinque canonum Apostolorum nomine conscriptorum, quod nunquam antea Synodus aliqua spatio sexcentorum et amplius annorum facere ausa est, ut probaret eos omnes, quos Apostolicæ Sedis auctoritas publico toto orbe decreto inter apocrypha sciens prudensque conjecerat censura Gelasii: cum e contra mendaciorum consanctatores non erubuerint eos asserere a sanctis Patribus confirmatos, ista dicentes: « Qui a sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti et confirmati sunt sanctorum et gloriosorum Apostolorum nomine octoginta quinque canones ». At ubi, et a quibus, quæ auctoritate is canonum Apostolorum numerus cognitus atque probatus reperitur? Sed hæc ausi in contemptum Apostolicæ Sedis nequissimi operarii, perennis schi-

smatis architecti, sicut et quæ in fine ejusdem canonis istis verbis apposerunt:

16. « Præterea vero et a Cypriano, qui Afro- rum regionis fuit archiepiscopus et martyr, et Synodo que sub eo fuit, emissum canonem, qui in prædictorum præsentium locis et solum secundum traditam eis consuetudinem servatus est »: confirmatus scilicet. Sed quisnam est unicus iste canon tum a S. Cypriano, tum a Synodo tunc congregata sancitus? non alius quidem, quam qui totis viribus ab illis defensus de rebaptizandis, qui fuissent ab hæreticis baptizati. Vides monstrum, quomodo in odium Romanæ Ecclesiæ, que tunc per Stephanum papam restitit Cypriano et universis ubique constitutis episcopis, probare conati sunt isti, quod ab universa Ecclesia Catholica certum est improbatum fuisse? Intelligis, quam egregie etiam mentiti sint, a successoribus episcopis, quod tunc sancitum fuit, probatum esse secundum consuetudinem; cum et consuetudo pro Stephano papa esset, et successores omnes etiam Africani episcopi contra Cyprianum in sententiam Romani Pontificis abierint, ut de his omnibus locupletissimus testis est Augustinus, qui ob id manus sæpe conserit cum adversariis Donatistis. Omittimus imperitiam suggillare eorumdem ista decernentium episcoporum, dum Cyprianum nominant archiepiscopum, execrabili nempe nomine Africanis episcopis, qui canone sancito ¹ venerant, ne quis diceretur in Africa archiepiscopus. Intelligis, puto, lector, quanto periculo iidem hæc statuentes damnatum penitusque oblivione sepultam hæresim resisterent in Ecclesia redivivam.

17. Sed audi quam ad finem ejusdem canonis apponant pro confirmatione, pœnæ appositione, custodiam verbis istis: « Nulli licere prius declaratos canones adulterare, vel abolere, vel alios præter prius hic propositos canones admittere, a quibusdam falsa adjecta inscriptione compositos, quæ veritatem campanari conati sunt. Si quis autem, etc. » Considerastine, lector quomodo cum velant nullos alios admittendos esse canones præter eos qui ibidem sunt recensiti, uno ductu calami deleantur omnes qui in Ecclesia Occidentali, sive Romæ, sive in aliis Italiæ locis, aut in Galliis, vel in Hispaniis, ubique locorum in hanc usque diem sanciti fuerunt in tot ubique celebratis Conciliis sacri canones? Quinam isti, qui uno ictu falcis, veluti agri fœnum, tot tantaque celebrata tot sæculis ubique Concilia secundo prosternunt, et prætextu false adjectæ inscriptionis, omnes damnant canones, qui nominibus Conciliorum atque sanctorum Patrum ab eis recitatis non continentur? Sed disquiramus alia que sequuntur, atque præcipue ea exacte consideranda ob oculos proponamus, quibus isti ter miseri clericorum celibatum canone sancitum proscribunt.

18. Cogimur, lector, in his paululum immorari, quod maximi momenti res sint: etenim ubi

¹ Conc. Carthag. III. c. 26.

de celibatu prostrato inter alia redarguuntur a Latinis Græci, mox ad perizomata¹ ista licum tollis ab episcopis, qui ad hanc erraticam Synodum (sic enim eam Beda nominat) convenerunt, consulta, suam erubescens nuditatem, contugunt. Cum autem prætaxant isti Apostolorum canonem de uxorbis non abiciendis sanctum, plane coarguuntur ad septingentes ferme annos alto fuisse sopore sepulti omnes sanctissimi prædecessores episcopi Orientalis Ecclesiæ, qui ad hanc usque diem continuerunt omnes diaconos atque presbyteros solitarios ac singulares absque conjugibus.

19. Sed in hos primum intorquenda sunt jacula in Vigilantium olim ejusque assecelas hereticos a S. Hieronymo vibrata, dum ait : « Proh nefas! episcopos sui secleris dicitur habere consortes : si tamen episcopi nominandi sunt, qui non ordinant diaconos, nisi prius uxores duxerint, nulli calibei credentes pudicitiam, imo ostendentes, quam sancte vivant, qui male de omnibus suspicantur : et nisi prægnantes uxores viderint clericorum, infantesque de ulnis matrum vagientes, Christi sacramenta non tribuunt ». At si fortasse hæc ad se pertinere negabunt : audiant quæ de usu Orientalis etiam Ecclesiæ, degens ipse in Oriente, idem auctor dictis subjiciat : « Quid, inquit, facient Orientis Ecclesiæ? quid Ægypti, et Sedis Apostolicæ, que aut virgines clericos accipiunt, aut continentes, aut si uxores habuerint, mariti esse desistant? » Hæc ipse de usu atque traditione totius Catholice Ecclesiæ, præsertim vero Orientalis, quam nominat primo loco. At de his pluribus sæpeque superius actum est.

20. Quomodo ergo, quod per tot sæcula, et tunc præsertim, cum tot tantisque Patribus doctrina et sanctitate mirandis Orientalis floreret Ecclesia, in ipsa Ecclesia Catholica fuit servatum et custoditum, isti nullius nominis, obscuri penitus, nullius sanctitatis, neque doctrinæ, nulla auctoritate fulti Apostolicæ Sedis ausi sunt demoliri, adversus Romanam Ecclesiam hujusmodi canonem statuentes conceptum his verbis :

« Quoniam² Romanæ Ecclesiæ pro canone traditum esse cognovimus, ut diaconi, vel presbyteri, qui digni qui ordinentur existimandi sunt, profiteantur se non amplius suis uxorbis conjungendos : Nos antiquum canonem Apostolicæ perfectionis ordinis servantes, hominum, qui sunt in sacris conjugia deinceps ex hoc temporis momento firma et stabilia esse volumus : nequaquam eorum cum uxorbis conjunctionem dissolventes, vel eos mutua, tempore convenienti, consuetudine privantes, etc. »

21. Ad hujus autem confirmationem decreti, præter citatum Apostolicum canonem, Domini sententiam adducunt³ : « Quod Deus conjunxit, homo non separet ». Et illud Pauli⁴ : « Alligatus es

uxori : noli querere solutionem ». Citantes pariter Concilii Carthaginiensis canonem, quo (ut aiunt) asseritur, ut subdiaconi, diaconi atque presbyteri propriis terminis ab uxorbis abstineant. Hæc cum statuerint, in eodem ipso canone pugnantia primum inter se conjunxerunt, ubi quasi novum quid statuentes, istis usi sunt verbis : « Conjugia deinceps ex hoc temporis momento firma et stabilia esse volumus ». Et inferius, id jure antiquo firmum et usu servatum tradunt, ubi aiunt : « Quod per Apostolos traditum est, et ab ipsa usque antiquitate servatum, nos quoque similiter servemus, etc. » Si, inquam, veteri jure, et consuetudine recepta erant ejusmodi conjugia clericorum : quomodo ex hoc puncto temporis ea firma esse volunt, quæ jam antea ex lege et usu tradunt fuisse recepta? Verum de usu pristino egregie esse mentiti, ex iis quæ sunt recitata ex sancto Hieronymo arguuntur.

22. Sed et pugnant quæ canone isto statuta sunt cum iis quæ eidem canone¹ superiori sanxerunt, ubi jure decernunt, non permitendum, ut episcopi in conjugio ordinati cum suis uxorbis habitent. Si enim ex præscripto Apostolici canonis id concedendum putant aliis clericis in sacris ordinibus constitutis : cur negant episcopis, quibus idem Apostolicus canon concedit? Præterea si ista sancimus (ut dicunt) ex Domini sententia illa, qua ait : « Quos Deus conjunxit, homo non separet », vel ex Pauli doctrina, qua monet : « Si alligatus es uxori, noli querere solutionem » : cur contra Domini et Apostoli assertionem separare volunt conjuges ab episcopis, quas ante clericatum legitime duxerant? Si Dei lex est et mandatum Apostolicum, ut individuum etiam quoad mutuum consuetudinem permaneat matrimonium semper : quomodo possunt prohibere episcopis, ne cum uxorbis habitent?

23. Sed dum de episcopis ejusmodi canonem statuunt, unam hanc differentie rationem afferunt his verbis : « Hoc autem dicimus, non ad abolenda et evertenda quæ Apostolice auctoritate constituta sunt, sed populorum salutis, et ad meliora progressionis curam gerentes; ne status Ecclesiasticus illo probro afficiatur ». Sed quomodo probrum illo appellant, quod sanxisset Apostolos perhibent, imo et Christum statuisse dicunt? Si insuper, ipsorum sententia probrosum judicatis habitare episcopos cum conjugibus, cur non æque probrosum presbyteris erit, cum in excellentiori illo ministerio, quo sublimius esse non potest, ubi sacrosanctum incruentum sacrificium offertur, nihil minus habeant presbyteri ab episcopis? Ad hoc enim potissimum omnis mundities et sanctitas in sacerdote requiruntur, quæ et sacris legibus præcipi consueverunt, ne scilicet² vel per somnium pollutus ingrediatur in sancta. Quem autem citant Apostolicum canonem, ejusnam fuerit in Ecclesia auctoritatis, et quam germanam interpretationem reci-

¹ Genes. III. — ² Sext. Syn. c. 14. — ³ Matth. XIX. Marc. X. — ⁴ 1. Cor. XVII.

¹ Sext. Syn. c. 12. — ² Deut. XXIII.

piat, satis superque suo loco superius dictum est : quæ si consideris, nequaquam plane censuris eundem undique auctoritate mutabilem ejusmodi esse, quo possit convelli tam altis fixa radicibus, tot sæculis stabilita, atque Conciliorum ac sanctorum Patrum assertionibus munita sacrorum continentia ministrorum.

24. Sed et (quod pudet referre) canonem Carthaginensis Concilii cum citant pro sua ipsorum sententia roboranda, eundem additum verborum et diminutione depravatam recitant verbis istis : « Simus autem, sicut et qui Carthagine convenerunt, et ministrorum gravitatis honestatisque curam gerentes dixerunt : Ut subdiaconi, qui sacramenta contractant, et diaconi, et presbyteri propriis terminis a consortibus abstineant ». Hæc ipsi ex canone tertio quinti Concilii Carthaginensis, relato in Concilio Africanum canone trigesimo septimo, ubi hæc est ipsius germana lectio : « Placuit episcopos, et presbyteros, et diaconos secundum priora statuta etiam ab uxoribus continere ». Hæc sunt verba canonis antiquitus latine conscripti, a quo isti primum demunt nomen episcopi, ne arguantur erroris, eo quod ipsi non una lege definiant continentiam episcoporum et reliquorum sacrorum ministrorum, ut superius dictum est. Addunt vero verba illa, « Propriis terminis » : sive iidem ita perperam vertunt ex latino, quod ibi legitur, « Secundum priora statuta » : quibus corrumpentes canonem, ad tempus redigunt continentiam clericalem, quæ a sanctis Patribus illis perpetua jussa est canone illo. Vidisti strepham, attendisti callidam imposturam, ut canonem, quo sunt ipsorum destituitur error, ipsi, quibusdam demptis, additis, et mutatis, in suam ipsorum sententiam torqueant ?

25. Quod vero in eodem canone tertio quinti Concilii Carthaginensis servandam indicunt sancti Patres illi ab uxoribus continentiam, secundum priora (ut aiunt) sive priorum statuta : quænam illa fuerint, vel quando sancita, accipe ex canone secundo secundi Concilii Carthaginensis, ubi hæc leguntur : « Aurelius episcopus dixit : Cum in præterito Concilio de continentie et castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres conscriptione quadam castitati per consecrationes annexi sunt : episcopos, inquam, presbyteros, et diaconos. Ita placuit, ut conceder sacrosanctos antisites et Dei sacerdotes, necnon et levitas, vel qui sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter quod a Deo postulant, impetrare : ut quod Apostoli docuerunt, et ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab universis episcopis dictum est : Omnis placet ». Vel ut alii textus habent, et Greci legunt : « Faustinus episcopus Ecclesie Potentinae provincie Piceni, legatus Ecclesie Romanæ dixit : Placet ut episcopi, presbyteri, et diaconi, vel qui sacramenta contractant, pudicitie custodes, etiam ab uxoribus se abstineant ». Illicque varia lectio : reliqua sic

se habent : « Ab omnibus dictum est : Placet ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario deserviunt ». Hæc ibi.

26. Sed audi perperam factam interpretationem Græcorum, imo destructionem verborum : « Quod jubet (inquit) canon, ut a propriis uxoribus abstineant : exigi tempore contractationis sanctorum mysteriorum » : cum ministrant scilicet, reliquo tempore uti licere conjugio. Ita quidem interpretatur hunc canonem a sexta Synodo, Theodorus Balsamo docet ¹. Quod quam procul sit ab ipso manifesto verborum sensu ipsaque germana Patrum sententia cum pateat, nihilominus satis ostenditur ex iis qui ordine sequuntur tertio et sexto Concilii Carthaginensis dum decernunt ² quæ femine possint habitare cum clericis : cum enim non numerant inter eas uxores, plane segregandas esse significant, quæ priore loco fuerant nominanda. Sed et cum iidem episcopi Africani ita decernunt in tertio Concilio Carthaginensi ³ : « Placuit, ut lectores, cum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri » : cum, inquam, ista decernunt episcopi, plane absque ulla dubitatione significant, haud se recipere in majoribus ordinibus clericos conjugatos cum conjugibus commorantes : alioqui quæ necessitas, ut cogere eos profiteri continentiam in minoribus ordinibus constitutos ? Vides igitur, quam verberentur iidem boni viri decretis Conciliorum Carthaginensium, qui depravato textu canonem cogebant suo decreto turpiter adstipulari, atque forte libidini inservire. Intelligis satis, puto, quæcia sint, quæ decernantur in Conciliis non legitime in Spiritu sancto collectis, in omnibus inconstantia, sibi ipsis adversantia, veteratoria constructione mutantia atque sponte ruentia.

27. Adhuc insuper attende quo præcipientes isti ruant : ut plane alterum de duobus esse necesse sit : vel ut si velimus manere integras conjugii sacras leges ab Apostolo in Ecclesia constitutas, canon iste penitus evanescat : vel si canonem salvum custoditumque volumus, eadem de conjugio leges non subsistant. Canon siquidem jubet ut tempore ministerii a conjugibus abstineant sacri ministri : Paulus ⁴ vero clamat ex adverso, id alteri conjugum non licere, nisi alterius accedente consensu. Finge tibi adesse tempus, quo ministri per vices suas constituta hebdomada sint sacrosanctum sacrificium peracturi, et uxorem tunc a viro suo debitum postulare. Si renuit ille, in Apostolum peccat : si consentit, delinquit in canonem, eum contra prohibitionem ejus uxori permixtus sacro ministret altari. Adeo enim volunt ab uxoribus abstinere eos qui ministrant, ut etiam facti tantum suspitione laborantes poenæ esse dicant obnoxios : nam Theo-

¹ Theod. Bals. in c. 4. Conc. Carthag. — ² Conc. Carthag. III. c. 17. et Conc. VI. Carthag. c. 3. — ³ Concil. Carthag. III. c. 49. — ⁴ 1. Cor. vii.

dorus ait ¹ : « Quod si quis sacerdos etiam ab uxore continens quotidie sacrificium peragat impollutus : ut pollutus damnandus sit, quod praesumat uxori commixtus sacrificium celebrare ». Sic igitur alterum de duobus erit; vel ut pollutus conjugali consortio iste ministrans peccet in canonem ab ipsis sancitum, ut dictum est : vel parens legibus Apostolicis, reddens debitum, ministrare non possit die ad sacrificium constituta. Qua si ministrare recusat, tunc fiet ut arbitrio mulierculae sacrificium cessare debeat, ad quod populus fuerat convocatus; qui etiam si nolit, scire cogatur, quod scitu turpe est et indecorum, suum ipsorum scilicet sacerdotem permixtum ea nocte fuisse uxori, ut sacra agere ipsi non liceat : sicut cum insectentur risu, deludant sannis, dieteriis proscindant, lacerentque scommatibus. Proh pudor ! quanto dedecore exuentes caelibatum, atquecerunt ignominia, prostitueruntque eo canone sapientes isti Orientalem Ecclesiam jam sua caritate venerandam, dum inconsulte nimis adversus totius Ecclesiae Catholicae receptam antiquitus disciplinam malis artibus ista quae audivimus statuerunt. Sed jam reliqua prosequamur.

28. Quomodo stabit, et quod dicunt canone decimo sexto, diaconos ab Apostolis ordinatos nisi profanis ministrasse mensis, sacris nequam ? Quam gravis hic error, suo loco supra discussimus, falsamque ipsorum sententiam refutavimus : quamque mendaciter asserant, tunc temporis non fuisse in Ecclesia episcopos, neque presbyteros, neque diaconos, in consulas dicta superius primo Annalium tomo.

Quoniam autem contra Latinam Ecclesiam stylium in hac Pseudo-Synodo conversum esse Graecorum satis superius demonstratum est : iidem nec illud a temporibus Apostolorum (ut superius vidimus) Romae servatum, ut die sabbati jejunaerent fideles, reliquerunt intactum. Quamobrem hoc adversus usum Romanae Ecclesiae decrevere ² : « Quoniam intelleximus in Romanorum civitate in sanctis Quadragesimae jejuniis in ejus sabbatis jejunare praeter Ecclesiasticam traditum consequentiam : sancta Synodo visum est, ut in Romanorum quoque Ecclesia inconcussa vires habeat canon, qui dicit : Si quis clericus inventus fuerit in sancto Dominico vel sabbato jejunans, praeter unum et solum, deponatur ; sin autem laicus, segregetur ». Haec ipsi ex praescripto unius ex canonibus Apostolorum. At quomodo jure riteque jejunium sabbati Romana Ecclesia receperit, superius longa tractatione est demonstratum ; ut opus non sit hic ista repetere.

29. Caeterum dum sibi Graeci sapientes videri voluerunt in his corrigendis, oscitantiae proculdubio condemnant omnes quinque Oecumenicas Synodos, quae ista corrigere neglexerunt. Sed redarguntur ipsi ex prisca Graecis auctoribus, quorum una

est omnium sententia, ut de his quae ad fidem bonosque mores non pertinent, tolerandae sint diversitates diversarum Ecclesiarum rituam longa consuetudine receptorum. Porro quo insolentiorum in his tollendis conspicio Graecorum licentiam, eo magis certior reddor, neminem Latinorum huic interfuisse conventiculo : haud enim quisquam, quamvis ignavus, tantam Romanae Ecclesiae irrogari injuriam passus esset, ut quod a Petri et Pauli temporibus fuisset in Ecclesia Romana receptum, adeo temere aboleretur.

30. Sed quid praeterea ? canonem statuerunt de suffocatis non comedendis ³, vel hac ex parte Judaizantes, dum quod in primitiva illa Ecclesia ad conjungendos simul credentes Gentiles cum Judeis jam Christianis Apostoli praeeperunt, isti in perpetuum servandum esse sanxerunt, non secus ac si quis virum quemlibet semper lacte esse nutriendum ea ratione contenderet, quod idem infanti sugendum fuerit propinatum. Quod si dicant id ipsum reverentia Apostolorum servandum esse : certe universam Catholicam Ecclesiam jam senescentem iis vinculis modo obligare, quis non censcat esse dementiae ? cum praeslet Apostolico ² spiritu liberatam indictam sequi, ut manducans non manducantem non spernet, et non manducans minime spernere debeat manducantem. Sed et de his satis superque superius.

31. Sed audi quid sancire adulatio cogat : « Nulli omnium, inquit ³, liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra sacrum altare ingredi : ab eo tamen nequaquam prohibita potestate et auctoritate imperatoris, quando quidem voluerit Creatori dona offerre ex antiquissima traditione ». Haec ipsi. Vides quantum petulans procaxae novitas sibi sumat, ut sanctorum facta dictaque Patrum, eadem omnium ore, tum Graecorum, tum Latinorum laudata, pedibus proterat atque conculcet. An quod factum est in Theodosio imperatorem a S. Ambrosio, jure factum universa non comprobavit Ecclesia, et Patres tam Latini quam Graeci non laudarunt, turpis adulationis suggillantes etiam Graeci eos, qui secus sive adulatione, sive timore victi fecissent ? Provoce lectorem ad ea quae suo loco superius dicta sunt, cum ejusmodi de Ambrosio atque Theodosio historiam Amalibius intexamus.

32. At Theodoros vaniloquus, cum male sancta iuctur, non erubuit cuncta referre, quae in Oriente sicut antistes facere solerent imperatores : sic enim ait : « Orthodoxi imperatores, qui per sanctae Trinitatis invocationem patriarchas provehant, et sunt Christi Domini, sine ullo impedimento, quando voluerint, ad sacrum altare accedunt et sufficiunt, et cum cera characterem imprimunt, sicut et antistes : sed etiam populum ad eum instituendum docent, quod solis illius regionis antistitibus concessum est ». Haec ipse. Rationem vero reddens, addit id jure fieri eo quod Gentiles

¹ Theod. in c. 73. Concil. Carthag. — ² Can. LV.

³ Sext. Synod. c. 67. — ² Rom. xiv. — ³ Sext. Syn. c. 6.

imperatores dicti fuerint Pontifices maximi, atque ait : « Quoniam autem Domini quoque Christus est, qui hoc tempore imperator est, propter Christum, id est, unctionem regni : Christus autem et Deus noster cum aliis pontifex quoque prædicatur : jure et ipse quoque pontificalibus gratiis exornatur ». Intelligis quæ processerit apud Græcos erga imperatorem adulatio, ut etiam pontificalia eidem munia credenda putarint? ut non mirum sit, si diu stare non potuerit apud eos ipsum imperium, vel sacerdotium liberum.

33. Annon ungebantur etiam reges Judæi? num vero ob id quæ erant sacerdotum illis concessit Deus? Adsit, qui suo id executus est damno, testis Ozias¹, qui ingressus templum Domini, adolerere voluit incensum super altare thymiamatis : statimque ingressus est post eum Azarias sacerdos et cum eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi, resisteruntque regi, atque dixerunt : « Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum. hoc est, filiorum Aaron, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium. Egrede te de sanctuario : ne contempseris : quia non reputabitur tibi in gloriam hoc a Domino Deo. Iratusque Ozias, et tenens in manum thribulum, ut adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte ejus coram sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cumque respexisset eum Azarias pontifex, et omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, et festinato expulerunt eum : sed et ipse perterritus acceleravit egredi, etc. » Quis igitur aliud querat iudicium, cum tantum a Domino præcesserit præiudicium? Si nullus est Deus in regem quod sanctuarium ausus sit ingredi, et incensum offerre : quomodo patietur regem quemlibet vel imperatorem perfectius sanctuarium temere ingredi, et quæ sunt pontificum usurpare? Sententia enim Apostoli, peramplius atque perfectius est sacerdotium Christi; adeo ut laico homini quamvis imperatori, quæ sacerdotum sunt, minime sint communicanda. At hæc alias quoque tractata videas sæpe superius. Sed ista Græcorum levissimi, secus vero statuerunt Orientalis Ecclesie Patres sanctissimi.

34. *Missio exercitus imperator subscriptionem Synodi per vim extorquere conatur a Sergio, quem renitentem populus tuctur.* — Ceterum aut profitemur hic cuncta quæ in eisdem canonibus absurda sunt legisse, cum et alia pleraque in eisdem reperiri contingat, quæ corrigantur. Hæc satis visa nolasse ad redarguendam demeritiam patriarchæ Callinici ista conantis, et alios episcopos ad id inducentis : ut plane secundum illud a Domino dictum evenerit² : « Si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam cadent ». At vero accidit quasi prodigium, ut iste cæcus mente, occæcetur et corporis oculis, seviente in eum divina vindicta per ipsum imperatorem crudeliter ministrata : at de his suo loco

dicendum. Jam prosequamur reliqua, quæ ad historiam pertinent.

His Constantinopoli sanctis canonibus, quod scirent episcopi, nullius eos esse roboris, nisi a Romano Pontifice probarentur; apud Justinianum imperatorem egerunt, ut hos confirmandos mitterent Roman ad Sergium papam. Verum sanctus Pontifex, quod eos contra veritatem temeraria plura habere comperisset, ipsos nequaquam confirmandos, sed rejiciendos esse decrevit. At non destitit imperator, ubi cum scriptis suis persuadere non posse cognosceret, rem vi agere, mittereque legatum pollentem armis, qui eundem Pontificem Sergium Constantinopolim vincitum perduceret. Sed adfuit divinum auxilium, ut Italica militia adversus imperatorem pro Sergio papa staret, sique a periculo liber esset. Hæc quidem hujus temporis scriptores, tum Paulus diaconus, tum Beda testantur : ille nempe his verbis, cum de Justiniano imperatore agit¹ :

35. « Hic imperator Sergium Pontificem, quia in erroris illius Synodo, quam Constantinopoli fecerat, favere, et subscribere noluit, misso Zacharia protospathario suo, jussit Constantinopolim deportari : sed prævenit militia Ravennæ urbis, vicinarumque partium, jussa principis nefanda contemnens, et eundem Zachariam cum contumeliis ab Urbe Roma et injuriis pepulit ». Hæc Paulus. Sed quod in re gravi omnes ejus temporis auctores audire deceat, ejusdem conteslem veritatis audi Bedam² idem in Justiniano juniore totidem ferme verbis : « Hic beate memoratæ Pontificem Romanæ Ecclesie Sergium, quia erraticæ suæ Synodo, quam Constantinopoli fecerat, favere et subscribere nolisset, misso et Zacharia protospathario suo jussit Constantinopolim deportari : sed prævenit militia Ravennatis urbis vicinarumque partium jussa principis nefanda, et eundem Zachariam contumeliis, et injuriis ab Urbe Roma repulit ». Ita Beda : cui veritati subseripserunt, reliqui, qui postea historias conscripserunt, ut Ado Viennensis, Marianus Scotus, et alii.

36. Sed rem gestam paulo fusius enarratam ap Anastasio Bibliothecario audiamus, qui hæc ait : « Hujus itaque temporibus Justinianus imperator Concilium in regia urbe jussit fieri, in quo et legati Sedis Apostolicæ convenerant, et decepti subseripserant ». De illis hæc intellige, quos Theodorus recenset Græcos episcopos Romani Pontificis constitutos in Oriente vicarios. Sed pergit : « Compellebatur autem et ipse Sergius subscribere, sed nullatenus acquievit, pro eo quod quedam capitula extra ritum Ecclesiasticum fuerant in eo adnexa. Quæ et quasi synodallyter definita, et in sex tomis conscripta, a tribus patriarchis, id est, Alexandrino, Constantinopolitano, et Antiocheno, vel cæteris consulibus (presulibus),

¹ Paral. xxvi. — ² Matth. xv.

¹ Paul. diacon. de gest. Long. l. vi. c. 11. — ² Beda de sex ætatibus in Justiniano minore.

qui eo tempore illic convenerant, subscripla manu- que imperiali firmata, missis in lucellum quod scebrum ¹ chartale vocitatur in hac Romana Urbe ad confirmandum; vel in superiori loco subscribendum Sergio Pontifici, ut pole capiti omnium sacerdotum, direxit. Qui beatissimus Pontifex (ut dictum est) penitus eidem Justiniano Augusto non acquie- vit, nec eosdem tomos suscipere, vel lectione pandere passus est: porro eos ut invalidos respuit atque abiecit, eligens ante mori, quam novitatum erroribus consentire.

37. « Qui imperator Sergium magistranium in spretum praeominali Pontificis Roman mittens, Joannem Deo amabilem Portuensem episcopum, sive Bonifacium consiliarium Apostolicæ Sedis in regiam abstulit urbem. Deinde Zachariam inma- nem suum protospatharium cum jussione direxit ut prædictum Pontificem similiter in regiam deportaret urbem. Sed misericordia Dei præveniente, beatoque Petro Apostolo et Apostolorum principe suffragante, suamque Ecclesiam immutatam ser- vante, excitatum est cor Ravennatis militia, ducatus etiam Pentapolitani, et circumitaque partium, qui non permisere Pontificem Apostolicæ Sedis in regiam ascendere (accedere) urbem. Cumque ex omni parte multitudo militiæ conveniret, Zacharias protospatharius perterritus, et trepidans, ne a turba militiæ occideretur, portas quidem civitatis claudi, et teneri Pontificem postulabat: ipse vero in cubiculo Pontificis tremebundus refugit, deprecans lacrymabiliter, ut sui Pontifex miseretur, nec permitteret quempiam ejus animæ infestari. Exercitus autem Ravennatis urbis ingressus est per portam beati Petri Apostoli, et cum armis et turba in Lateranense episcopium venit, Pontificem videre astuans, quem, fama vulgante, per noctem sublatum et in navigium missum fuisse cognoverat.

38. « Dumque fores patriarchii tam inferiores quam superiores essent clausæ, has in terram, nisi velocitus aperirentur, mittere minabantur. Præ nimia timoris angustia et vite desperatione Zacharias protospatharius sub lectum Pontificis ingressus, se abscondit, ita ut mente excideret et perderet sensum. Quem beatissimus papa est confortatus, dicens, ut nullo modo timeret. Egressus vero idem beatissimus Pontifex foris Basilicam domni Theodori papæ, apertis januis in sedem, quæ vulgo appellatur sub Apostolis, generalitatem militiæ et populi, qui pro eo occurrebant, honorifice suscepit: datoque apto et suavi responso, eorum corda leni- vit: quanquam illi zelo ducti pro amore et reverentia tam Ecclesiæ Dei, quam sanctissimi Pontificis, jam a patriarchii custodia non recesserunt, quousque denominatum protospatharium cum injuriis et contumeliis a civitate Romana foras depellerent. Nam et is qui illum miserat, ipso etiam tempore a Domino retribuente regno privatur. Sicut Ecclesia Dei imperturbata cum suo præse,

Christo favente, sei vala est». Hucusque Anastasius, ejus sententia, hæc cepta hoc anno, propagata esse noscuntur usque post sequentem annum, ejusdem imperatoris decimum, quo configit ipsum ab imperio exturbari: quomodo autem illi acciderit justo Dei judicio, suo loco dicturi sumus.

39. *Constantis sequentium Romanorum Pontificum, et Ecclesiæ Latine consilium in respiciendis sextæ Synodi canonibus, et inde Græci in deterius lapsi.* — Vides, lector, quantum absit ut recepti probatique fuerint canones illi a Romano Pontifice, qui ne reciperentur, stetit intrepidus contra imperatorem isla precipientem, adversus quem ipsius quoque milites insurrexerunt. Sed et ita perseve- rasse eodem odio in præsumptum scelus de sanctis canonibus illis reliquis successores Romanos Pontifices, quæ dicturi sumus magis ostendunt. Quæ licet aliis postea temporibus acciderint, et suis sint locis collocanda; tamen ut hæc magis explorata modo habeas, accipe quæ de iisdem canonibus post obitum papæ Sergii configerunt. Atque in primis scias, eundem Justinianum imperatorem, ubi expulsus imperio, sui criminis conscius, probe novit, ob scelus in Romanam Ecclesiam præsumptum se fuisse ab imperio ejectum, postquam rediit, liberæque administrationis est nactus habenas, detestatum esse pristinum facinus, atque erga Romanam Ecclesiam factum æquiores, non amplius misisse aliquem violentum magistratum ad abstra- hendum inde Romanum Pontificem, captivumque deducendum Constantinopolim, sed duos legasse metropolitanos antislites Romam rogaturos eum qui tunc sedebat, Joannem ejus nominis septimum, eundemque secundum post Sergium Romanum Pontificem, ut eosdem canones confirmaret, vel emendaret. Porro ea legatione nihil factum est; eo quod idem qui præsedebat tunc Joannes papa, nequaquam eos probare voluit in dispendum Ecclesiæ jam olim præscriptæ ab Apostolorum tem- poribus discipline, neque emendare, vel (ut fecerat Sergius) ausus est improbare. veritus iras imperatoris. Sicque re infecta, qui fuerant missi, duo metropolitani sunt reversi Constantinopolim.

40. « Sed audi quæ de his habet ipse Anastasius Bibliothecarius in Joanne septimo verbis istis, ubi agit de reditu ejusdem Justiniani imperatoris Constantinopolim: « Pro tomis, inquit, quos ante sub domno Sergio Apostolicæ memoriæ Pontifice Romam direxerat, in quibus diversa capitula Romanæ Ecclesiæ contraria scripta inerant, per duos metropolitanos episcopos demandavit, dirigens per eos et Sacram, per quam denominatum Pontificem (Joannem scilicet), obsecravit et exhortatus est, ut Apostolicæ Ecclesiæ Concilium aggregaret, et quæ ei visa essent stabiliret, et quæ adversa, renuendo excluderet. Sed hic humana fragilitate timidus, hos nequaquam emendans, per suprafactos metro- politanos direxit ad principem ». Hucusque de his Anastasius.

41. At neque hic finem accepit ejusmodi susce-

¹ Locus depravatus.

plum semel ab imperatore negotium. Nam Joanne paulo post defuncto, et ejus successore Sisinnio post dies viginti ex hac vita sublato, cum Apostolicum thronum regeret Constantinus, vocatus est ipse ab eodem Justiniano Constantinopolim; quo cum pervenisset, susceptus est ab eo honorificentissime: nihil enim prætermissum esse venerationis et obsequii erga eum ab imperatore, idem Anastasius pluribus scribit: sed causam cur Constantinopolim vocatus sit, licet minime referat, ex iis tamen que idem scribit in Gregorio secundo, propter eodem canones sive capitula esse vocatum, intelligi potest, allercatumque diu inter Græcos atque Latinos, hosque tulisse superiores, cum pro Ecclesia Romana Gregorius defensor atque propugnator extiterit, qui eidem Constantino papæ successit: ait enim hæc de eo Anastasius in ipso Gregorio: « Cum viro sancto Constantino Pontifice in regiam profectus est urbem, atque a Justiniano principe requisitus de quibusdam capitulis optima responsione unamquamque solvit questionem. Erat enim vir castus, divinæ Scripture eruditus, facundus loquela, et constans animo, Ecclesiasticarum rerum defensor, et contrariorum fortissimus impugnator ». Hactenus de his Anastasius. Ex quibus satis possumus intelligere, diu multumque pugnatum inter Græcos atque Latinos horum canonum causa, illis conantibus eos comprobari a Romano Pontifice, istis ejusdem auctoritate Pontificis penitus reticentibus: verum nec imperatoria quidem vi potuisse unquam Latinos adigi, ut que ab ipsis adversus traditionem sanctorum Patrum, eorumdemque doctrinam statuta fuissent, nullatenus firmarentur; præter ea que dicta sunt, etiam que dicturi sumus, ostendent.

42. Sed primum objectioni illi fortissimæ satisfaciendum est, quoniam modo scilicet negari possit receptos hos esse canones ab Ecclesia, cum reperiat canon ille numero positus octogesimus tertius citatus ab Ecclesiæ Romanæ Pontificibus, nimirum ab ipso in primis Gregorio secundo, necnon ab Hadriano, cum adversus impios Iconoelastas agentes, inter alia in eos inducta, eundem citarent canonem, quo asseritur pingendum esse Salvatorem Dominum nostrum Jesum Christum non in imagine agni, uti ostensus est Patribus in figura, sed in imagine hominis, qua demum omnes sunt adimplete figuræ, et expressa Prophetarum vaticinia. Si igitur eo usi sunt Romani Pontifices ex sexta Synodo accepto canone, argumento est eos non improbatos, vel saltem ex parte receptos: cum præsertim, et ipsa OEcumenica septima Synodus ex eodem canone æque testimonium petiisse inveniat. Ut plane nemo discretus, penitus improbatos esse atque rejectos canones sextæ Synodi, ex quibus tum Romani Pontifices, tum etiam sacrosancta OEcumenica Nicæna Synodus¹ mutati sunt adversus hæreticos fidem atque auctoritatem. At ista, que adeo

fortia foris apparent, inania prorsus esse intelliges, si rerum penetralia cuncta scrutaris, et singula quam exactissime disquisieris.

43. In primis igitur quod pertinet ad citatum sextæ Synodi de sacris imaginibus canonem ab ipsis Romanis Pontificibus, potissimum vero a Gregorio papa, qui (ut dictum est) adversus eosdem canones quam fortissime Constantinopoli decertavit: considerare illud ante omnia debes, rem gestam esse adversus Græcos et Iconoelastas, qui eo velamento occultabant illud quod propinabant venenum populis, quo se professores atque assertores esse profiterentur sex aliarum præcedentium Synodorum universalium: ita quidem, ut appareat ex eorum fidei definitione, quam ediderunt in suo ipsorum conciliabulo², septimo ab ipsis nuncupato.

Ex his igitur opportune oblatam ansam arripientes iidem Romani Pontifices, bene usi occasione, ex canone ab ipsis lato nomine sextæ Synodi eorum putarunt esse convincendum errorem, tanquam suis ipsorum armis eosdem penitus superantes: ex quo alterum de duobus essent consecuturi; vel ut sua ipsorum assertione confutati illi atque convicti jure cederent, acquiescentes canoni ejus Synodi, quam se probare profiterentur: vel si respuerent ejusdem sextæ Synodi canonem, a Græcis omnibus, qui ipsum cum reliquis recipiebant, rejicerentur, omnique execratione digni a suis contribulibus haberentur, vel æque cum eo detestarentur omnes canones illos. Sic igitur ut David³ gladio Goliath ipsius caput abscidit, eodemque postea⁴ est usus in prelio; eodem modo sancti Pontifices adversus Iconoelastas usi sunt canone illo, quo probaretur Salvatoris in Ecclesiis imaginem debere pingi instar hominis factum. Quidni enim ea ex parte uterentur eo canone, cum neque a Gentiliis, neque (quod majus est) ab hæreticorum scriptis illis, in quibus veritas asserta inveniretur, Ecclesia Catholica abstinere consueverit, ut ex Gelasio papa superius est demonstratum?

44. Cæterum cum inter Latinos acta res est, nequaquam reperies eum canonem ab Ecclesia Romana esse receptum, imo usum contrario penitus improbatum, quo prohibetur Christus Redemptor noster instar agni immaculati depingi; cum nunquam ipsa destiterit agni imagine Christum representare, et idipsum facere hactenus perseveret, bene conscia licite pingi, quequid sacris litteris scribitur; eo quod nihil sit aliud (quod sæpe dictum est) pictura, quam scriptura simplicium. Quod igitur non in Veteri Testamento tantum, sed et in Novo Christus Redemptor noster per agnum exprimitur, ad insinuandum ejus immensam cum humilitate mansuetudinem, eadem ex causa eodem quoque modo etiam ipsum Christum esse pingendum Romana Ecclesia judicavit, usum retinens, quem a majoribus accepisset: in antiquis enim cœmeteriis

¹ Conc. Nicæn. II. Act. I. c. 111.

² Actus in Conc. Nic. II. Act. VI. — ³ 1. Reg. XVII. — ⁴ 1. Reg. XXX.

agnum Christum reddentem, sive expressum coloribus, sive sculptum in marmoris loculis est frequentius reperire, et in veterimms Ecclesiis musivo opere pictum : sed et ex sacra cera solitas contici agnorum imagines, in ordine Romano a Gelasio collecto (ut constantior opinio est), ex antiquo ejus Ecclesie usu hæc habentur : « In eadem Dominica post Albas, id est, in oclavis Pascha, infra civitatem Romanam dantur agni cerei ab archidiacono in Ecclesia post missam et communionem populo, etc. » Hæc quidem antiquitas in Ecclesia Romana servata, nunquam postea intermissa, hactenus perseverant. Ex quibus intelligas, quam procul absit, ut juxta canonem sextæ Synodi nominate, Romana et universa Occidentalis Ecclesia pingendi agni Redemptoris tyrum gerentis consuetudinem præfermiserit : ut et plane scias atque intelligas, quæ fuerit Romanorum Pontificum ratio citandi ejus canonis adversus improbos Iconoclastas.

45. Sed quid amplius? Testificatione quidem Anastasii Bibliothecarii liquet, tantum abesse ut Romana Ecclesia eos receperit sextæ Synodi nomine promulgatos canones, ut nec etiã aliquatrium sedium patriarchalium Orientalium eos ut reciperet, induci potuerit. Etenim earundem Ecclesiarum patriarcha, cum nec se vocatos ad illud conciliabulum scirent, neque perse vel suos legatos eidem interfuerint, procul abfuerunt, ut ab eo sancta receperint. Ita quidem usque ad sua tempora eos in detestatione illorum canonum perseverasse, idem auctor fidem facit : adeo enim ipsos dignos execratione judicaverunt, ut indignos existimarint qui excrberi deberent, et in suis ipsorum archivis inter alios canones asservari. Sed expedit hic ipsa verba Anastasii per singula reddere : ipse enim cum e græco in latinum septimam Synodum Nicææ celebratam latinitati reddidisset, Epistolam nuncupatoriam ad Joannem Octavum Romanum Pontificem scripsit : qua etiã et legentes admonuit ne putarent, si interdum eorumdem canonum sextæ Synodi in ipsa septima Synodo mentio haberetur, eos ab Ecclesia Romana esse receptos aliquando. Sunt hæc verba ipsius :

46. « Sane notandum est, quædam in hæc Synodo ex Apostolorum et sextæ universalis Synodi canonibus et sententiis inventiri, quæ penes nos interpretata nec habentur, nec admittuntur ». Et inferius : « Regulas quas Græci a sexta Synodo perhibent editas, ita in hæc Synodo (Nicæna scilicet), principalis Sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum sedis hujus pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ. Quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognite, quia nec interpretate. Sed nec in cæterarum patriarchalium sedium (licet græca utantur lingua) reperiantur archivis : nimirum quia nulla earum, cum ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est : quanquam eosdem Patres illas Græci promulgasse perhibeant, qui in

sexta Synodo sunt inventi ; sed hoc nullis probare certis possunt iudiciis ». Hactenus Anastasius ad Joannem Romanum Pontificem.

47. Verum idem tradit, tam de his canonibus sextæ Synodi nominatis, quam de illis qui nomine feruntur Apostolorum, sanctam Romanam Ecclesiam eam consuevisse servare regulam, ut quos sciret esse secundum Decreta Romanæ Ecclesie atque sanctorum Conciliorum sancta, non respiceret, sed ut veritati consentientes amplecteretur, non quod ex sexta Synodo haberent aliquid auctoritatis, sed quod veritas ubicumque reperiat, et a quocumque dicta sit, sui firmitate subsistit, et robore suo permanet. Reliquos vero canones his decretis adversos, ut execrabiles, detestata semper fuit sancta Romana Ecclesia, contrarioque usu se procul abesse jugiter est professus, ut sanctis hujusmodi ab illis regulis quoquo modo consenserit : toleravit tamen in eis ea quæ antiquæ Ecclesiasticæ disciplinæ essent adversa, ut commobia clericorum, dummodo per viam Orthodoxæ doctrinæ, Catholicæque fidei graderentur.

48. Sed qui tanta procacia inter alia mala congregere jugum a Patribus custoditum Ecclesiastici celibatus, sunt et in reliquis in deterius æque prolapsi : ut vix breviam sint reperiri interstitia temporum, quibus vel hæresi, vel schismate non fuerint ab Ecclesia Orthodoxa divisi : adeo ut tandem in ullionem scelerum a Deo vindice post longam tolerantiam meruerint virga furoris Assur conteri, comminui atque penitus atteri : quod nonnisi magno animi dolore adspicere possumus, et cum gemilibus illud Threnorum lugubre clamare ¹ : « Quomodo obscuratione est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearum? Filii Sion inclyti et amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli? » eademque ² ferrea virga confracta.

49. Cæterum pia mater Ecclesia Catholica, et Apostolica hos ita delinquentes (ut diximus) tolerandos esse putavit, quandiu esset consultum Catholicæ fidei ; nec destitit eosdem jugiter admonitionibus excitare : licet posteriores Græcorum ex mala sua conscientia putaverint ab ipso tempore sextæ Synodi intermissam esse Catholicam communicationem Græcorum imperatorum cum Romana Ecclesia. Mentitus est id quidem Michael imperator scribens ad Nicolaum Romanum Pontificem ; sed cum ipse Nicolaus redarguit istis verbis : « Dixistis enim, quod nullus antecessorum nostrorum a sexta Synodo (ex quo scilicet ipsam contigit celebrari), mererit a vobis, imperatoribus scilicet Constantinopolitanis, quod nos meruisse dignoscimur. Quid autem meruerimus, evidentem nullatenus indicastis : nisi fortasse litteras prædicatorias hoc dicto velitis intelligi nos a vobis nunc tantum meruisse suscipere a sexta Synodo propter aliquod

¹ Thren. IV. — ² Psal. II.

dogma, vel disciplinam quamlibet Ecclesiasticam : et hoc dicitis, quasi nostrum fuerit opprobrium, eo quod Sedem Apostolicam in nullo quaerere antecessores vestri dignati sint, cum eorum magis sit dedecus, quia per tot annorum curricula diversarum hæresum morbis languentes medicinale remedium non quæsierint : quin potius medicinam sponte a nobis sibi porrectam, quasi desperati, vel quasi cor impenitens gerentes, ab ipsis faucibus projecerint, dum tantæ salutis oblatos ministros duplici morbo interemerint ». Ita quidem aberrantes Græcos nunquam destitisse moneri Apostolicæ Sedis litteris atque legationibus docet, ut rescriberent.

50. At vero ipsos, instar malorum operariorum vineæ Dominicæ, aliquando in eos qui a domino vineæ missi sunt, insulsiis, pergens docet exemplo, dum ait : « Quoniam aut participes illos sui erroris effectos spiritualiter occiderunt, sicut tempore reverendæ memoriæ Cononis papæ contigit, qui post sextam Synodum exiitit ; aut certe corporaliter illos non consentientes sibi necaverunt, sicuti sub venerabili papa Gregorio factum est, qui post sextam Synodum fuit, quando pro zelo fidei, et sanctarum imaginum reverentia religiosi viri ac Dei famuli directi, in exilium missi sunt, et bona confessione hujusmodi finierunt vitam ». Ita de illis ; pergite vero de reliquis dicere :

51. « Denique a sexta Synodo imperatores aut fuerunt hæretici, aut (licet perpauci) Catholici fuerunt. Et hæretici quidem si mittere ad nos dedignati sunt, non est mirum : noverunt enim per gratiam Dei, se nos nunquam penitus sibi sociaturos. Fuit autem, quando nos sibi sæpe sociari tentantes cum magno sunt dedecore, et opprobrio repulsi, et digna constantia a nobis, et non a Constantinopolitana Ecclesia crebro retusi. Quando vero Catholici fuerunt, et pium dogma et Ecclesiasticam correctionem defendere voluerunt, nostrum presidium quæsierunt, sicut Synodus sub Constantino et Irene facta indicat, in cujus initio, id est, in Epistola beatæ memoriæ præsulis Hadriani, quantum idem Pontifex illam præsumptionem, qua ex laicis quidam subito tonsurantur, et in episcoporum nu-

merum exacerbate prosiliunt, damnaverit, si diligenter inquisieritis, profecto invenietis ; si tamen non falsata, Græcorum more, sed sicut a Sede missa est Apostolica, penes Ecclesiam Constantinopolitanam hæcenus perseverat : et Epistolæ diversæ sanctissimis Pontificibus, Leoni scilicet, et Benedicto, decessoribus nostris missæ testantur. Ergo cum ita sint hæc, quæ de multis partim commemoravimus : non jam verum est illud quod dicitur, a sexta Synodo nos non meruisse suscipere, quæ nunc a vobis ipsi meruimus ». Hæc Nicolaus, salisque ad redarguendum mendacii Michaellem, licet in cum multo plura inducenda fuissent exempla Orthodoxorum imperatorum, qui Romanos Pontifices summo sunt proscenti post hæc honore ac reverentia. Porro quod Michael dixit : A tempore sextæ Synodi, utique ad hæc tempora est referendum, quibus sancti sunt canonibus nomine sextæ Synodi, quorum causa adeo diu tumultuatum est ac disputatum inter Latinos et Græcos.

52. Sed quam pœnam tulit Justinianus imperator hoc anno, quo ista moliri cœpit adversus Romanum Pontificem ? Justo Dei judicio per suos duces prodita, et expoliata Armenia robore militari, peramplius patefactus est aditus Barbaris Sarracenis ad invadendum Romanum imperium : sicque dum proditorem parat Ecclesiæ imperator, proditorem a suis ipse perpressus est. Hæc Theophanes atque Cedrenus in Annalibus habent hoc anno octavo Justiniani imperatoris.

Quod ad statum rerum Occidentalium pertinet, nullius numeratus hic annus Clodovei tertii ejus nominis regis Francorum, qui post obitum Theodorici parentis regnavit annos quatuor. Successit in ejus locum Childebertus frater ipsius, quem tenuisse regnum annos decem et septem, habet auctor apud Aimoinum ¹, cui præ cæteris inhaerendum putamus, cum res sui temporis scripsisse noscatur : etenim ubi agit de Theodorico filio Dagoberti in regem assumpto, ita de ipso ait ² : « Qui nunc anno sexto in regno subsistit » : eo se anno illa scripsisse demonstrans.

¹ Aimoin. l. IV. c. 49. — ² Ibid. c. 51.

Anno periodi Græco-Romanæ 6185. — Anno Æræ Hispan. 730. — Anno Hegiræ 73 inchoato die 24 Maii Fer. 3. — Jesu Christi 692.
— Sergii pape 6. — Justiniani jun. imp. 8.

1. *Postconsulatus*. — Hic annus ista formula notatus: *Anno Justiniani jun. viii. Post consulatum ejus viii.*

2. *Epocha Synodi Trullanæ controversa*. — A num. 1 ad 5. Habita Synodus *Trullana* in Trullo magni palatii, ut habet Balsamon, non vero in Trullo magnæ Ecclesiæ, ut quibusdam perperam visum. Ejus epocha in controversiam vocata, presertim ob verba, quæ in tertio ejus canone leguntur: « Matura », inquit hujus Synodi episcopi, « Concilii discussione præhabita, eos qui duobus conjugiiis implicati fuere, et ad præteriti mensis Januarii diem decimum quintum, præteritæ quartæ Indictionis, anni sexies millesimi centesimi noni peccati servituti obnoxios se volvere. nec ullo pacto respicere, canonice depositioni subijcere decrevimus ». Ad hæc Tarasius laudatus in VII Synodo dixit: « Quidam ignorance languentes scandalizantur in hos canones, asserentes: Putas sextæ Synodi sunt? Cognoscunt autem qui hujusmodi sunt, quod sancta et magna sexta Synodus sub Constantino fuerit celebrata contra illos, qui unam voluntatem et unam operationem dicebant in Christo, in qua hæreticis anathematizatis, et explanata fide, domum reversi sunt, decimo quarto anno Constantini. Ergo post quatuor, sive quinque annos, iidem ipsi Patres convenientes sub Justiniano filio Constantini, præsignatos canones exposuerunt, et nemo dubitat de illis. Illi enim, qui subscripserunt sub Constantino, ipsi et sub Justiniano presentis Chartæ subscripserunt; ita ut hoc manifestum sit ex eorum propriæ manus scripturæ immutabili similitudine ». Ita Tarasius.

3. *Tres de ea opiniones*. — Natæ inde de anno celebrationis hujus Synodi opiniones tres. Aliqui existimant, standum esse *Tarasio*, qui non nullum ab ea dissitus fuit, et quem quæ de ea in suæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ monumentis habebantur, legisse verisimile dicunt. Quare hi existimant, mendum in canonem in citatum irrepisse, et *quartæ Indictionis* loco, *decimam quartam* reponendam, ideoque hanc Synodum figendam anno sexcentesimo octogesimo sexto, quinque circiter annis post sextam Synodum generatam. Secunda et tertia sententia uno eodemque fundamento imi-

fitur, anno scilicet mundi sexies millesimo centesimo nono in tertio canone laudato, discrete expresso. Fatetur utraque pars eum annorum numerum, licet a Balsamone et Zonara agnitum, mendose tamen in Actis hujus Synodi descriptum esse, et ex Theophane ad ann. Incarnationis secundum Alex. DCCLXXVII corrigendum: loco enim *anni sexies millesimi centesimi noni*, legendum, *anni sexies millesimi centesimi nonagesimi noni*, quia scilicet librarii numerum 90 omiserunt.

4. *Explicatur opinio de anno coactæ Synodi Trullanæ*. — Porro annus ille mundanus referri potest, vel ad Æram Alexandrinam; sicque inchoatur kalendis Septemb. anni Christi septingentesimi sexti: vel ad Æram Constantinop. eoque pacto auspiciatur kalendis Septemb. anni Dionysiani sexcentesimo nonagesimi: indeque historici in eo interpretando divisi. Theophanes loco laudato contendit, Patres Synodi Trullanæ usos esse Æram mundana Alexandrina, ideoque hunc annum mundi congruere cum anno Incarnationis secundum Alexandrinos DCCLXXIX, qui uterque Alexandrinus annus tam mundi, quam Incarnationis inchoatur kal. Septemb. anni Æræ nostræ Christianæ septingentesimi sexti: indeque consequens est, Synodum istam juxta Theophanem perlinere ad annum Æræ Dionysianæ DCCLXXI, a kalendis Septembris et infra. Addit Theophanes, eam habitam anno Justiniani iterum imperantis secundo; a sexta Synodo ad Trullanam fluxisse annos viginti septem et eos nugari « qui scriptis suis celebratos sextæ Concilii capitulares typos, exactis postmodum annis quatuor, editos affirmant », ubi Tarasium indicat. Communis tamen opinio an, illum mundi 6199 de Æra mundana Constantinopolitana interpretatur, quam et Baronius sequitur, et hic magis explicabimus.

5. *Refellitur prima opinio*. — Primam opinionem jure merito rejicit Baronius, quia in III canone hujus Synodi mox recitato, dicitur, annum qui eam antecessit, fuisse mundi 6199, qui per quindecim divisus reddit Indictionem quartam, quæ anno quarto aut quinto a celebratione sextæ Synodi non consentit; et ridiculum est affirmare errorem esse in Indictione, et loco *Indict. iv* legendum esse,

Indict. xiv, cum annus ille mundi cum Indictione xiv componi non possit. Præterea verum non est quod asserit *Tarasius*, qui subscribere sub Constantino, eodem et sub Justiniano præsentī Synodo subscripsisse, ut mox ostendam. Quare memoria lapsus est S. Præsul. Dicit neminem de hujus Synodi canonibus dubitare, cum tamen Latini eisdem non præberent assensum, imo, ut ipse ait, scandalizarentur; quia sc. *Tarasius* volens veritatem certissimam, quæ in illis continetur de Imaginibus, valido subsidio constabillire, eos quoquo modo defendebat.

6. *Refellitur secunda opinio.* — Longe improbabilius Theophanis sententia: cum *Paulus*, qui huic Synodo præfuit, anno sequenti sedem vacuam reliquerit *Callinico*, ipso etiam Theophane teste, qui ad id animum non adverterat. Secundo, auctor libelli Synodici, postquam locutus est de Synodo Trullana, ait: « Cum autem Leontius imperium invasisset, et Justinianum abscissis naribus Chersonem relegasset, Artemius, qui et Anastasius dicitur, Leontio successit ». Quare non anno Christi dccvii, sed ante annum dcccxi, quo Justinianus depositus est a Leontio Synodus Trullana congregata. Tertio, Anastasius Bibliothecarius disertis verbis asserens hanc Synodum coactam Sergio primo Ecclesiam Romanam administrante, evidenter ostendit, Patres in ea adhibuisse Æram mundi Constantinopolitana, juxta quam annus 6199 respondet Pontificatus *Sergii* primi, qui juxta Anastasium anno Christi septingentesimo primo vitam cum morte commutavit. Profecto Anastasius in Vita *Sergii* pape ita accuratè narrat, quæ *Justiniano Augusto* primum imperante Romæ gesta sunt, quo Quinisextæ Synodi Decretis *Sergius* subscribere compelleretur, ut eum de hujus Synodi tempore probe edoctum fuisse certum videatur. Hinc Beda, qui hac ætate vivebat, lib. de sex. Ætatibus, Paulus diaconus, qui sæculo sequenti floruit, lib. 6 de Gestis Langobard, cap. 11, alique idem quod Anastasius docent: Beda autem et Paulus Theophane antiquiores fuisse, Petavius in parte 2 Rationarii Temp. lib. 4, cap. 14, *Theophanis* sententiæ adhæret, quod *Joannes VII* Romæ anno Christi dccviii sederet; quem et de canonibus istis approbandis interpellatum a *Justiniano*, in Joanne VII scribit Anastasius. Verum perperam Petavius pro hac sententiâ citat Anastasium, qui eam penitus evertit. Nihil vero *Justinianus* a Joanne postulavit, quod a Constantino papa etiam non postularit, quo tamen Ecclesiam administrante nullus dicit, Synodum Trullanam coactam esse.

7. *Synodus Trullana anno superiori celebrata.* — Certum itaque esse debet, annum illum mundi 6199 de Æra mundana Constantinopolitana interpretandum. Verum quidem est hanc Æram, quam imperante *Heracleo* seniori institutam fuisse alibi diximus, in Actis publicis, quæ ad nos pervenere, ante hoc tempus non occurrere, sed cum hactenus nullum hujus Synodi exemplar Ms. prodierit, in quo is amorum numerus non legatur, et Theo-

phanis auctoris antiqui tempore idem numerus in ea haberetur, et quidem correctior, quam in exemplaribus hujus Concilii, quæ supersunt, dici non potest illum in hanc Synodum infartum esse. Porro non inde sequitur, ut passim omnes inde colligere video, *Synodum Trullanam* usque in hunc Christi annum differendam. Annus enim ille mundanus 6199 desinit cum mense Augusto superioris Christi anni, ac kalendis Septembris ejusdem anni inchoatur annus mundi 6200, et cum eo Indictio quinta, quibus obtinentibus Synodus illa congregata, et laudatus tertius canon supra recitatus ante initium mensis Februarii currentis Christi anni conditus. Hoc enim Patres manifeste innuunt, cum in eo canone ut mensem Januarii quartæ Indictionis præteritæ, seu anni Dionysiani sexcentissimi nonagesimi primi vocent *præteritum mensem Januarii*. Quod si Decretum illud factum fuisset post mensem Januarii currentis Christi anni, non dixissent Patres: « Decernimus, ut usque ad xv præteriti mensis Januarii præteritæ quartæ Indictionis », sed « decernimus, ut usque ad xv præteriti mensis Januarii PRÆSENTIS QUINTÆ INDICTIIONIS » quia eo casu mensis Januarii quintæ Indictionis currentis fuisset præteritus mensis Januarii. Concilia vero generalia, quæ Greci contendunt fuisse Trullanam, quod et *Tarasius* loco laudato dicit Synodum universalem repræsentasse, semper vere aut autumno, saltem exeunte, celebrata. Quare cum Trullanam verno tempore habitum non fuerit, consequens est, illud autumno superioris Christi anni indictum fuisse: cumque Concilia ad eos pertineant annos, quibus inchoata sunt, non vero quibus continuata aut absoluta, incertumque sit, an superiori anno fuiente, vel currenti Trullanam absolutum fuerit, non dubium, quin illud affigendum sit anno sexcentesimo nonagesimo primo.

8. *Qui episcopi huic Synodo interfuerint.* — A num. 5 ad 15. Habita Synodus *Trullana* ad suppleendam quintam et sextam Synodos, in quibus nulli canones editi erant ad disciplinæ restaurationem et reformationem morum. Hanc enim Synodi causam indicant, qui ad illam convenere episcopi, in sua ad imperatorem allocutione. Hinc *Quinisexta* hæc Synodus appellata, quod velut ad supplementum utriusque facta sit, quam et *Erraticam* alii appellaverunt. Verum unde habere Greci non posse celebrari Synodum Oecumenicam absque canonum editione; cum erit, ut Leo papa docet, ad extinguendam hæresim, et fidem Catholicam confirmandam indicantur, *Matthæus Bastarier* in Proemio sui Nomocanonis de Synodo Trullana scribit: « Principes ejus Synodi celebrabantur, Paulus Constantinopol. alter Paulus Alexandria, Georgius Antiochiæ, Anastasius Hierosolymorum, Joannes novæ Justinianopoles, Basilius Gortynæ metropolitæos Cretes insulæ, ac totius Synodi sanctæ Romanæ Ecclesiæ vices gerens. Ita namque post imperatoris subscriptionem, patriarcharum et metropolitatum singuli proprium nomen ac dignitatem veneribus

in libris signaverunt ». In fine Concilii Trullani Paulus episcopus Constantinopolitanus subscriptus reperitur, cui etiam subscribitur *Petrus* episcopus Alexandriae, *Anastasius* episcopus Hierosolymitanus, *Georgius* episcopus Antiochiæ, qui ultimus Macarii hæretici et a sexta Synodo depositi successor fuit: sed *Petrus* legatus Ecclesie Alexandriae adfuit sextæ Synodo generali, dum adhuc presbyter esset. Quare Blastares loco *Petri Paulum* perperam posuisse videtur. Ad hæc apud Blastarem *Georgius* episcopus Antiochiæ præponitur *Anastasio* Hierosolymorum episcopo, et tamen in fine Actuum Concilii Quini-sexti Anastasius subscriptus legitur ante Georgium. Papebrocius in Historia patriarcharum Hierosolymitanorum Anastasium patriarcham, quemadmodum et Baronius in Annalibus omisit. Georgius successit Theophani, anno DCXXXV, ut ibidem diximus, demortuo. Auctor libelli Synodici huic Synodo episcopus CXL, Balsamon et Zonaras CCXX interfuisse scribunt; cum tamen in hodiernis exemplaribus subscripti tantum reperiantur CCXI, et Anastasius Bibliothecarius, cuius verba num. 6 recito, asserat patriarchas nequidem per legatos ei adfuisse. Inter eos, qui præsentés fuere, exilire quos probitas, doctrina, et sanctitas commendabiles videbat. Porro ex Blastaris verbis liquet, *Paulum* tunc episcopum Constantinopolitanum fuisse; quod et patriarcharum illius urbis chronologia accurate a nobis consignata extra omne dubium ponit. Baronius tamen num. 8, *Callinicum* Pauli successorem tunc Ecclesiam Constantinopolitanam gubernasse existimavit, quam sententiam Lupus Dissert. de Synodi Trullane causa et tempore etiam amplectitur: atque: «Ejus, ut viri infanis, nomen existimem eramus a posterioribus Synodi patronis, ac intrusum nomen Pauli ». At *Callinicum* nullus aliorumum alicujus criminis reum facit, et gratis dicitur nomen *Pauli* in locum nominis *Callinici* subrogatum fuisse.

9. *Legatio Apostolica Synodo adfuit.* — Huic Synodo adfuisse legationem Apostolicam diserte docet Anastasius in Vita Sergii papæ, in qua scribit: «Hujus Pontificis temporibus Justinianus imperator Concilium in regia urbe fieri jussit, quo et legati Sedis Apostolicæ conveniant, et decepti subscripserant ». Sed hanc legationem varie expli- cant recentes historici, inter quos Mæra lib. 5 de Concordia cap. 18, rem exactius exposuisse videtur. Observat Romanos Pontifices solitos fuisse legatos ad imperatores Christianos pro negotiis Ecclesie universalis procurandis mittere: eamque legationem sequentibus sæculis occasionem dedisse mittendorum *responsalium* ad urbem Constantinopolitanam, præcipue post Justiniani primi tempora. Tunc enim assidui erant in comitatu diaconi apocrisarii et responsales dicti; qui et causas proprias Ecclesie Romanæ apud principem prosequabantur, et pro negotiis fidei et discipline excubabant. Jurisdictionis nullam partem attingebant, nisi ex dele-

gatione speciali, quæ aut a principe fiebat aliquando, aut a Summo Pontifice. *Responsalium* autem usum in urbe regia, ubi desiderat occasione hæresis Monothelitarum, sopitis tandem dogmatum controversiis, et Ecclesiarum schismate per sextam Synodum extincto, *Constantinus Pogonatus* restituere procuravit: sed liberam legationem, nullis mandatis restrictam, postulavit; ita ut legatus in omnibus emergentibus negotiis, seu fidei, seu disciplinam respicerent, Pontificis personam exprimeret.

10. *Apocrisariis plena legationis auctoritas non concedebatur.* — Hæc sunt imperatoris verba in Epistola ad Leonem II, quæ extat Actione XVII sextæ Synodi: « Hortamur porro vestram sanctissimam summitatem, ut quamprimum mittat designatum ab eo apocrisarium; ut is in regia et a Deo conservanda nostra urbe degat, et emergentibus, sive dogmaticis, sive canonicis, ac proptus in omnibus Ecclesiasticis negotiis vestræ sanctitatis exprimat ac gerat personam ». Prudenter Leo ita se petitioni Constantini accommodavit, ut responsalem suum delegaret *Constantinum subdiaconum*, non tamen concessa plenæ legationis auctoritate; sed eo tantum munere injuncto, quod apocrisariis imponi solitum erat, suggerendi scilicet et insinuandi principibus, quæ necessaria viderentur, reservata nempe sibi, ad relationem responsalis, decernendi potestate; « Præsentis denique suggestionis », inquit Leo II in Epist. ad Constantinum Pogonatum, « exiguum peccatorem Constantinum subdiaconum, regionarium hujus sanctæ Apostolicæ Sedis, qui et nuper cum legatis Apostolicæ memorie prædecessoris mei interfuit sanctæ Synodo inibi celebratæ (VI nempe Synodo) clementia consueta dignum exceptione censeat vestra regalis magnanimitas, ejusque suggestionibus aures pietatis accommodat, ut autem ministrum dignanter suscipiat ». Non inutilis erat hujus meditati consilii cautio ad vitandas patriarcharum Constantinopolitanorum machinationes; qui suæ sedis amplificationi, semper intenti, terrore et minis principis, assensum legati ad res novas constituendas extorquere potuissent, ut saltem non incolorata videri posset immutatio, quæ Sedis Apostolicæ auctoritate aliqua muniretur.

11. *Legati Sedis Apostolicæ inviti subscripserunt VI Synodo.* — Attamen prudentia sua obtinere Pontifices Romani non poterunt, quin eos in laqueos inciderent, a quibus tam studiose sibi cavebant. Etenim in Concilio Trullano, ut color aliquis novis Decretis, quæ in ea condita sunt, quaesitus videretur, illud Oecumenici titulum assumpsit, ob Romanæ Sedis auctoritatem adhibitam. Legati enim Apostolicæ Sedis huic Concilio interfuere, ut diximus ex Anastasio, id est, ut Marca interpretatur, apocrisarii seu responsales, qui munere suggestionis iungebantur. Neque enim *Sergius* papa legatos mandatis suis instructos ad eum conventum transmiserat; quem damnavit ut

illicitum, ejusque canonum lectionem repudiavit; rejecta Justiniani postulatione, qui Pontificis subscriptione firmari gesta vehementissime cupiebat: « In quo », inquit Anastasius de Trullano Concilio loquens, « et legati Sedis Apostolicæ conveniant, et decepti subscriperant. Compellatur autem et ipse papa subscribere; sed nullatenus acquievit ». Basilius episcopus Gortynæ, metropolitani provincie Græcæ eam legationem tunc solus obibat. Inneque factum, ut ad calem horum Canonum *Basilius*, unus ex episcopis Occidentalibus, se legatum inscripserit totius Synodi Ecclesie Romanæ, exemplo trium legatorum *Agathonis* et Synodi Occidentalis, qui hoc nomen in sexta Synodo assumpserant.

12. *Legatio Basilii Gortymensis episc. explicatur.* — Legati titulo ipse quoque *Basilius* ornatus fuerat tempore sextæ Synodi, ut patet ex ejus subscriptione, quæ habetur Actione xviii. Sed illo auctus non fuerat, ut una cum cæteris tribus legatis vices Concilii Occidentalis in ea Synodo impletet; cum nec in litteris *Agathonis*, nec in Epistola *Constantini Pogonati* inter eos recenseatur. Sed legatio quædam ordinaria illi concessa fuit, ut *Responsalem* ageret ordinariam Synodi Romanæ nomine, quemadmodum diaconus mittendus a papa responsa Ecclesiastica nomine Pontificis facere debebat. Contigit autem, ut *Basilius* legationem istam ordinariam post solutam sextam Synodum retineret, qua defunctus est in Trullana Synodo. Balsamo, cujus verba Baronius citat, et refellit n. 9 et seqq., contendit, adversus Latinos conventum istum Trullanum Synodi Oecumenicæ auctoritatem obtinere; eo quod legatis Apostolicæ Sedis instructus fuerit, scilicet *Basilio* Gortymensi, et alio quodam episcopo Ravennæ, qui vicem Synodi Ecclesie Romanæ gerebant, et episcopis quoque Thessalonicensi, Sardinie, Heracleæ, et Corinthi qui tunc erant legali Pontificis, ut in veteribus Nomocanonis scriptum reperitur. Sed apertissimi mendacii reus convincitur: ut enim laceam de Heracleæ episcopo, qui Pontificia legatione nunquam ornatus fuit, constat ex Græcis subscriptionibus, quæ hodie extant, Thessalonicensem, et Corinthium episcopos ordinarios Sedis Apostolicæ legatos, æque ac Ravennæ et Sardinie episcopos ab eo conciliabulo abuisse.

13. *Charta pura relicta est Pontifici Rom. e quibusdam aliis.* — Etenim inter cæterorum subscriptiones locus illis relinquatur in ordine suo ad subscribendum, quando Acta Synodi authentica ad eos perferrentur; quemadmodum observatum fuit erga Pontificem Romanum, cui charta pura in Codice Concilii relicta est ante cæteros patriarchas, post *Justinianum* imperatorem, ut eam subscriptione sua repleat. Unde illustrari potest Anastasius, qui Justinianum gesta hujus Synodi sex tomis comprehensa ab episcopis subscripsi, et manu imperialis confirmata. « In Romanam Urbem ad confirmandum, vel in superiori loco subscribendum Sergio Pontifici, utpole capiti sacerdo-

tum omnium » direxisse scribit. Eodem plane pacto charta pura relicta est episcopis absentibus Thessalonicensi, Ravennæ, Sardinie, et Heracleæ, ut saltem post solutam Synodum Actis subscriberent; quod iisdem verbis in Codice adnotatum est: *Locus Thessalonicensis, locus Ravennatis; et cæterorum*. Quare Balsamo, qui locum vacuum pro subscriptione sumpsit, non ausus est edere nomina episcoporum, quos subscripsisse fingit, *Basilium* quidem Gortymensem specialiter profert, sed cæteros verbis indefinitis significat, ut inquit Marca, qui hanc legationem verbis mox recitalis docte explicat.

14. *Canones hujus Synodi.* — Ad num. 15 et seqq. Centum et duo canones in hac Synodo editi, ut testantur *sauetus Tarasius*, septima Synodus in refutatione conventus Leonoclastici, *Photius* in Nomocanone, et auctor libelli Synodici; Baronius quidem num. 1, ait, conditos esse centum et tres, quia scilicet in aliquem Codicem inciderat, in quo unus in duos partitus erat. Ex illis plures sunt optimi, et qui antiquam disciplinam ut plurimum redolent, quemadmodum ex illorum lectione et examine cuiuslibet patebit. Verum sunt inter illos quatuor aut quinque, qui a Romana Ecclesia approbati non fuerunt, uti canon 11, quo octoginta quinque *Apostolorum canones* et Constitutiones decernuntur admittende, quos ideo Baronius num. 42 et seqq. refellit. Nec etiam canon xiii, quo lex Ecclesiastica *calibatus* concutitur; et castissima Romane Ecclesie reprehenditur disciplina, qua sacris ministris usus conjugii interdicitur, quem ideo confutat Baronius a num. 18 ad 24. Nec etiam canon lxxvii *abstinentiam a sanguine et suffocato* clericis, sub depositionis pœna, laicis sub pœna excommunicationis prebilibus, eoque abstinentiam velut ex divine Scripture mandato etiam obligante imponens. Hunc canonem refellit Baronius num. 30 et seqq. Nec omni ex parte approbatus est canon lxxxiii, quo prohibetur, ne Christus Salvator depingatur in imagine agni, sicut ostensus est Patribus in figura, sed in imagine hominis, qua demum omnes sunt adimplete figura. Qua de re legendus Baronius num. 44, et de omnibus hujus Synodi Decretis videndus Lupus in Notis et Scholiis ad canones Concilii Trullani.

15. *Neque a Sergio neque a Joanne VII confirmati.* — Hanc Synodum *Sergius* confirmare recusavit, ut ostendit Baronius a num. 25 ad 40. Justinianus, postquam in imperium restitutus fuit, idem postulavit a Joanne VII « ac adhortatus est, ut Apostolicæ Ecclesie Concilium aggregaret, et quæ ei visa essent stabiliret, et quæ adversa renuendo excuderet », inquit Anastasius in Joanne VII. Addidit et insignes illas litteras, quibus sextam Synodum confirmavit. « Sed Pontifex humana fragilitate timidis hoc nequaquam homines emendans per supradictos metropolitans (quos ad eum miserat imperator direxit ad principem, post quæ non diu in hac vita duravit », inquit Anasta-

sius, qui enim arguit, quod noluerit cribrare canones; et triticum a palea separare. Nec sine fundamento, inquit Lupus in citata Dissert.; vere enim de hac Synodo ait libellus Synodiens: « Omisso in quinta et sexta Synodo canones edidit, et ab omni Graeca (id est Gentili), atque Judaica, quin et haeretica traditione Ecclesiam purgavit ». Habet haec Synodus bona malis mixta; et utiæ ab inutili non vitatur. Quare potuerat separari, ait Lupus. Papebrocius in conatu Chronico-Historico: « Quid autem, inquit, si illius (Ioannis VII) pusillanimitas, viro indigna Apostolico, dicacibus Romanis occasione dederit, cum feminea Joannæ papissæ appellatione defonestandi? » Verum fabula de Joannæ papissæ pluribus post hoc seculum ab hæreticis conficta, ut suo loco probabimus. De hujus Synodi confirmatione petita a Joanne VII, agit Baronius num. 40, et anno DCV, n. 4 et 5.

16. *Sed a Joanne VIII ñ admisi qui Decretis S. Sedis non adversantur.* — Anastasius quidem in octava Synodi ad Hadrianum II papam Præfatione dicit, hos canones esse adulteros et reprobos, sed in Synodi VII ad Joannem VIII Præfatione, quæ octavæ Synodi Præfatione, utpote scripta ad Hadrianum II proximum Joannis VIII prædecessorem, est posterior, ait: « Apostolatu vestro decernente, non solos quinquaginta priores Apostolorum canones Ecclesia recipit, sed omnes eorum, utpote Spiritus sancti tubarum. Quin et omnium omnino probabilium Patrum et sanctorum Conciliorum regulas et institutiones admittit, illas dumtaxat, quæ nec rectæ fidei, nec probis moribus obviant, sed nec Sedis Romanæ Decretis ad modicum quid resultant, quin potius adversarios, id est, hæreticos potenter impugnant. Ergo regulas, quas Graeci a sexta Synodo perhibent editas, ita in hac Synodo principalis Sedes admittit, ut nullatenus ex his illa recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel Decretis sanctorum hujus Sedis Pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ. Quamvis omnes hæcenus ex toto mancant apud Latinos incognita, quia nec interpretata; sed nec in cæterarum patriarchalium sedium, licet graeca ulantur lingua, reperiantur archæivis: nimirum nullarum cum cederent, aut promulgassent, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est: quantum eosdem Patres illas Graeci promulgasse perhibent, qui in sexta Synodo sunt inventi: sed hoc nullis certis probare possunt iudiciis ». Quibus ex verbis Lupus citatus pag. 1077 deducit, *Joannem VIII* Synodum congregasse, occasione quidem *Hincmari* Remensis archiepiscopi, qui Decretales veterum Pontificum Romanorum Epistolas per *Isidorum Mercatorem* in Galliam delatas suppositionis arguebat; sed in ea non solum Decretales illas Epistolas; verum etiam quosvis canones, etiam vulgares Apostolicos et Trullanos, Joannem VIII jussum Synodaliter examinari. In Synodo tamen Trecenti, prout nunc habetur, quam *Joannes VIII* indixit, canonum Trullanorum mentio non est.

Subdit Lupus, examen illud fuisse dumtaxat genericum, ideoque etiam post illud canones remansisse obscuros, et nonnisi diu post in linguam latinam versos esse. An *Constantinus* papa canones Trullanos admiserit, suo loco examinabo.

17. *Inmedium adducti ab Orthodoxis in VII Synodo.* — Recipiuntur itaque canones *Trullani*, qui Decretis Pontificum aut bonis moribus non adversantur, quamvis Latinis ad ea tempora incogniti, nec in aliorum patriarcharum archæivis reperiti. Controversia erat cum hæreticis de adoratione Imaginum, inquit Alkatius lib. 1 *de Consensione Eccles. Occident. et Orient.* cap. 27. Catholici, veritatem utcumque elicere cupientes ex canonibus istis, non eos probantes, neque ut canones Synodi universalis exosculantes, veritatem extorquent. Mentionem namque de imaginibus in medium afferunt. Hoc modo itaque recepti sunt, ut ejusdem canone Iconomachie perfidia reprobaretur. Nec aliud fuit in mente, neque *Hadriano*, neque *Tarasio*, neque *Damascono*, neque aliis, nisi ut propositam questionem de adoratione imaginum, ex ejusdem testimonio dirimerent satis antiquo, approbarentque veritatem etiam hac ratione elicitam. Quod in aliis etiam sapissime factum est. Vide quæ Baronius hac de re habet a num. 42 ad 48.

18. *Clodoveus III Francorum rex moritur.* — Ad num. 52. *Clodoveus III* Francorum rex anno sexcentesimo nonagesimo quinto morbo consumptus est absque prole, postquam vixisset annos circiter undeviginti. Regnare enim cepit an. DCXCi, regnumque tenuit *annos quatuor*, ut habent continuator *Fredegarii* cap. 401, et *Sigebertus* in Chronico. Imo quantum regni annum inchoavit: *Codex* enim *Tilianus* apud *Duchesium* habet: *Obiit in quinto*: auctor *Annalium Metensium* apud eundem *Duchesium* tomo II, *dum quartum annum in regno complevisset*. *Hermannus* vero *Contractus* in Chronico juxta editionem *Pistorii*: *Anno regni v moritur*. Mortuus est ante diem viciesimum tertium mensis *Martii*, quia eo die anno sexcentesimo nonagesimo nono *Childebertus III*, ejus frater ac successor quintum regni annum jam numerabat. Sealiger enim in *Animadversionibus Euseb.* pag. 260 refert, *Jacobum Bongarsium* U. C. habuisse vetustissimum *Codicem Chronici Eusebiani* in cujus prima pagina adversa, ubi debebat esse titulus generalis, alia manu scriptum fuit: IN ANNUM V. CHILDEBERTI REGIS FRANCORUM. PIPINO. IVBENTE. AB. ADAM. SVNT ANNI. V. MILLIA, DCCCL. FVIT PASCHA. X. K. APRILIS. ASCENSIO. DOMINI. FVIT. K. MADIAS. PER. CYCLVM. NVMERVM. ANNORVM. CXL. REPETITIO. A. CAPITE CYCLI. Omnes hæc temporariæ notæ annum *Dionysianum* sexcentesimo nonagesimo nonum nonum certo designant. Etenim eo Christi anno Pascha die *XXII Martii* celebratum, et *Ascensio* die prima *Maii*: eoque *Paschalis* die cepit annus .Erae mundanæ *LXX* Interpretum 5900; a kalendis vero *Januarii* illius Christi anni initium sumpsit annus *CXL* secundæ periodi *Victorianæ*

anno Christi DLX inchoat. Quare cum annus v Childberti regis an. Christi DCXCIX ante diem XXII mensis Martii jam in cursu fuerit, cum anno DCXXV ejusdem Æræ *Clodoveo III* successisse necesse est; cum anno DCXCIV *Clodoveus III* adhuc superstes fuerit.

19. *Refutatur contraria sententia.* — Henschenius ad diem primam Februarii in Vita sancti Sigiberti Francorum regis, in Commentario scilicet prævio num. 100, *Clodoveo III* pervenisse ad initium circiter anni DCXXV, et in Exegesi præliminari ad forum in SS. Aprilis eum anno DCXXVII obiisse affirmat, nulla scripti illius Bongursiani ratione habita. Verum illud carlo esse temporum *Theodorici III, Clodovei III, ac Childberti III* Francorum regum, nibilque quoad eorum chronologiam certius nobis antiquitas conservavit. Præterquam quod ex eorumdem regum, quæ supersunt Diplomatis *Clodoveum III* usque ad illum Christi annum vitam prorogare non potuisse indubitatim redditur. Cointius eam mortem consignat anno DCXCIV, et *Clodoveo III* annos tantum duos tribuit inmixto anonymo, qui Gesla regum Francorum regnante Theodorico Kalensi scripsit. Verum in eo, loco, *annos n*, legendum *annos v*, ultimi numeri extremis lineolis, ut sæpiissime contigit, detritis. Hinc charta *Leotherie* sororis sancti Elbonis episcopi Senonensis, recitata a Mabillonio sæculo in Benedictino in Appendice partis primæ dicitur data *quinto decimo kal. Jun. anno v regni nostri Clodovei regis*, etc. sed loco, *anno v*, legendum, *anno n*; hi enim duo numeri n et v propter similitudinem facile a librariis commutantur. Ex dictis vero liquet, *Clodoveum* vivere non potuisse usque ad XV kalend. Junii anni quinti regni sui. Recte Scaliger notat, in laudata inscriptione appositum esse, Pippino jubente, quia Majores-Domus hoc tempore reipsa regnabant, reges vero titulo decus. Quare mirari non debuit Cointius anno DCXXXVII, num. 6, quod veteres Rerum Francicarum scriptores *Pippinum* principem Francorum appellarent.

20. *S. Wilfridus ex episcopatu Eboracensi pulsus.* — « Hoc anno », ut asserit Westmonasteriensis, « sanctus Wilfridus Ebor. apud regem Alfridum accusatus ab eodem rege et episcopis plurimis ab episcopatu pulsus est », quod jam scripserat Beda lib. 5, cap. 23, his verbis: « Post quinque annos demum accusatus ab eodem ipso rege et plurimis episcopis præsulatu pulsus est ». Fuerat enim Wilfridus in sedem Eboracensem restitutus anno DCXXXVII. Eddius, qui in Vita sancti Wilfridi cap. 42, idem ac Beda scribit, capite insequenti Wilfridi expulsionem fusius narrat. « Iterum in concordia, atque iterum in discordia alternatim per multos annos viventes manebant (Alfridus scilicet rex et Wilfridus) usque dum postremo maxima flamma inimicitie exardescente, de regione Ultra-Umbrensi sanctus homo Dei a rege Alfrido expulsus recessit. Nam prima causa est dissensionis

eorum de antiqua origine descendens, quia Ecclesia, quæ sancto Petro Apostolo dedicata est, territorii et possessionibus suis injuste privatæ (Ecclesia scilicet Ripensi). Secunda est, ut monasterium supradictum, quod in privilegium nobis donabatur (ab Agathone papa) in episcopatum sedem transmutatur, etc. Tertia deinde est, ut jussionibus et decretis Theodori archiepiscopi ab Apostolica Sede missi obedire oportere cogebat (Alfridus), non illa significans canonica statuta, quæ in principio episcopatus sui apud nos (Northumbros) degens, aut in novissimis temporibus vite sue constituit, quando omnes Ecclesias nostras ad canonicam pacem unanimiter vocavit: sed magis ea decreta, quæ mediis temporibus suis, quando discordia inter nos in Britannia exorta fuerat, statuit (Alfridus). Ideo sanctus pontifex noster hæc renuens ad amicum fidelem Elhelredum regem Merciorum accessit, eumque cum magno honore propter reverentiam Apostolicæ Sedis suscepit ». Bosa, qui ante quinquennium Eboracensi sede depositus fuerat, et Joannes Beverlæcensis sede Hagustaldensi, in eisdem restituti sunt, ut habet Malmesburiensis lib. 3 de Pontif. pag. 269. Secunda S. Wilfridi ab episcopatu Eboracensi expulsio recte cum hoc anno explicatur in Chronico S. Crucis Edimburgensis ab auctore anonymo, quod in parte I Angliæ Sacræ pag. 136, Warthonus publicavit.

21. *Ab Elhelredo Mercie rege honorifice suscipitur.* — Interea Wilfridus de omnibus, quæ in Northumbria acta fuerant, *Sergium* Pontificem maximum certiorum fecit: isque iterum hostes Wilfridi damnavit, statuit Agathonis et Benedicti II suorum prædecessorum inhærendo. Hoc Sergii Decretum cum sub finem hujusce anni, ut probabile est, Wilfridus recepit, Elhelredo regi obtulit: « Postquam », inquit Eddius sub finem cap. 41, « Elhelredus rex propter auctoritatem beatissimorum Pontificum, Agathonis scilicet et Benedicti, Sergiique, percipientium dignitatem Apostolicæ Sedis, canonicè libenter pontificem nostrum suscipiens, nulla monasteria et regiones proprii juris reddens, habensque illum in summo honore dignitatis, usque ad finem vite fidelis amicus indesinenter perseveravit ». Et sub finem cap. 43: « In nulla reverentia episcopatus ejus (Lichfeldensis) quem reverendissimus Sewulfus episcopus vita obeunte ante regebat, sub protectione Dei et illius (nempe Elhelredi) mansit ». Wilfridum episcopatum Mediterraneorum Anglorum, seu Lichfeldensem gessisse, docet nos etiam Beda lib. 4, cap. 23.

22. *Berctuald præsulatum Cantuariensem et Wictredus regnum Cantii suscipiunt.* — Theodoro archiepiscopo Cantuariensi ante biennium demortuo successit Berctuald, abbas in monasterio quodam, « qui electus quidem est in episcopatum anno Dominicæ Incarnationis sexcentesimo nonagesimo secundo, die primo mensis Julii, regnantibus in Cantia Wictredo et Suebbardo. Ordinatus est autem anno sequente, tertio die kalendarum Juliarum,

Dominica a Godino metropolitano episcopo Galliarum : et sedit in sede sua pridie kalendarum Septemb. Dominica », inquit Beda lib. 5, cap. 9. Annus Incarnationis deest in Paraphrasi Saxonica. Quidam veteres chronographi cum in exemplaribus suis loco *Wietred*, legissent *Nietbred*, arbitrati sunt, *Nietbred* istum cum *Suebbar*do fuisse *suebregulos* seu tyrannos Cantiae alienos a stirpe regia, qui mortuo *Edrico* regnum usurparint : quem in errore impiegit Huntindoniensis lib. 4, pag. 337. Verum Beda contrarium testatur. Westmonasteriensis ad annum DCXCI ait, *Wietredum* et *Suebbardum* fuisse fratres, Beda tamen lib. 4, cap. 26, contrarium docere videtur, cum de *Edrico* loquens scribit : « Quo detructo regnum illud per aliquod temporis spatium reges dubii vel externi disperdiderunt : donec legitimus rex *Wietred*, id est, filius *Egberti*, confortatus in regno, religione simul et industria gentem suam ab extranea invasione liberaret ». Juxta Bedam lib. 5, cap. 25, *Wietredus* regnum Cantii inili anno sexcentesimo nonagesimo, mense Octobri, ut anno DCXXV, quo demortuus est, videbimus ; quia tamen ei emenda pax fuit ab *Ina* Occidentalium Saxonum rege, antequam in regnum reversus non est, Huntindoniensis lib. 4 regnum ejus inchoat ab anno sexto *Inae*, et *Malmesburiensis* lib. 1, cap. 1, ait : « In tam desperatis rebus Cantiae sexennio circiter a regia successione claudicatum : septimo demum anno *Wietredus* filius *Egberti*, cum apud suos invidiam pressisset, industria, et apud hostes pacem locasset pecunia, magna spe civium allectus in regem, voti compotes fecit ».

23. *Synodus in Saxoniam Occidentalem indicta*. — Interim *Ina* Occidentalium Saxonum regi visum est cogi Synodum, in qua ea stabilirentur, quae Ecclesiae, totique provinciae commoda, et utilia forent. Leges, quae Ecclesiam spectant, referunt *Spehmannus* pag. 182, et *Labbeus* tomo VI Concil. Gen. pag. 1324, sed nulla Synodi mentione facta ; licet Beda lib. 5, cap. 9, *Synodum* appellet, et sanctus *Aldelmus* in Epistola ad *Geruntium* regem, *Concilium episcoporum ex tota parte Britannia* nominet. *Ina* rex, *Hedda* Wintoniensis, et *Ercwaldus* Londinensis, *episcopi* in Actis nominantur, ideoque post hunc annum haec Synodus differri non potest ; cum insequenti *Valderus* Londinensem episcopatum gesserit, ut ibidem videbimus. Acta Synodi in legibus *Inae* regis et in Epistola *Aldelmi ad Geruntium regem, et ad sacerdotes, qui per Dammoniam* consistunt ; et ex illis patet, hoc sibi proposuisse episcopos, abbates, et proceres qui eidem interfuere, ut non solum Saxones integre pieque viverent ; sed et ut Britanni, qui in *Dammoniam*, et ultimo Occidentis angulo, rem suam publicam, ex antiqua *Cerdicii* Occidentalium Saxonum regis Gentilis concessione, de qua superiori saeculo, et *Alfordus* in *Annalibus Britann.* agit, adhuc retinebant, ad unum Christianae professionis ritum et Ecclesiae morem concederent. Summo enim odio

et infinitis, quae *Aldelmus* fere enumerat, inimicitarum augmentis, *Saxones* persecuti sunt, licet hi fidem Christianam accepissent. Quare cum nonnisi coacti commercium cum Saxonibus, tam in re civili, quam Ecclesiastica habere vellent, legibus in hac Synodo statutis eorum mores corrigendi fuere. Britannicae Ecclesiae causa *Aldelmo* commissa fuit, quam ille strenue egit, scripta ad *Geruntium* Epistolam quam refert *Alfordus* hoc anno num. 20 et seqq. qui non animadvertit, eam esse inter *Bonifacianus* XLIV. Quis iste *Geruntius* fuerit, non satis constat.

24. *S. Adhelmus Malmesburiensis varios libros scribit*. — De ista Epistola his verbis loquitur *Beda* lib. 5, cap. 19 : « *Aldelm*, cum esset adhuc presbyter, et abbas monasterii, quod *Maidulfi* urbem nuncupant, scripsit, jubente Synodo suae gentis, librum egregium adversus errorem *Brittonum*, quo vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura Ecclesiasticae castitati et paci contraria gerunt, multosque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant *Brittones*, ad Catholicam Dominici Paschae celebrationem, hujus lectione perduxit ». Ubi *Beda* *Brittones* dividit in eos, qui *Ina* regi Occidentalium Saxonum subditi erant, et in eos, qui *Geruntio* *Brittonum* regi parebant, qui tamen subditi etiam erant Saxonum regibus, illaeso religionis et Ecclesiarum jure, ut inter eos cantum fuerat. Quoad *S. Adelmum*, qui ex abbate *Malmesburiensis* creatus est postea episcopus *Schireburnensis*, ejus Vitam scripsit *Willelmus Malmesburiensis*, eamque ex Ms. *Coltoniano* nuper publicavit *Mabilionius* IV saeculo *Bened.* in *Appendice* part. 1 ; *Henschenius* ad diem XXV Maii, quo *S. Adelmus* seu *Aldhelmus* colitur, et *Warthoms* part. 2 *Angliae Saecra. Malmesburium* monasterium in *Wiltonia* Saxonie Occidentalis apud *Anglos* provinciam situm, dicebatur antiquitus *Maidulfum*, a *Maidulpho* monacho *Scotto*, qui locum illum incoluerat. In libro, quem *Aldelmus* edidit de *Schematibus*, « dixit septimum omnium suae gentis hominum fuisse, qui ad scientiam metrorum praesumpsit ingenium, impulit animum », inquit *Willelmus Malmesburiensis*, qui librum illum viderat, paulo post subjungens : « Et primum quidem ingenii periculum dedit in libro, quem ad *Brittones*, ut ad verum Pascha reverterentur, fecit, etc. Est et liber ejus de *Virginum* laude, rhetorico compactus lepore, etc. »

25. *Floret S. Hildelita in Anglia*. — Enumerat deinde *Malmesburiensis* alios ab *Abhelmo* libros compositos, ex quibus pauci ad nos pervenere. Hunc de *Virginitate* librum ab ipso postea metricè redditum ab eo obtinuerunt *Hildelita* abbatissa, *Cutlburga*, et aliquae aliae sanctimoniales *Berkingenses*, cum ad hujus Concilii indictum locum se conferret, ut ipsemet assertit in *Praefatione* ipsi directa : « Jam dudum, inquit, ad pontificale proficiscens Concilium, etc. Almitatis vestrae scripta satis libenter suscipiens, etc. Ita perniter, ut

sategistis, dictare vobisque destinari nequiveram ». Quamobrem liber iste uno aut altero post hanc Synodum anno exaratus. Hujus Synodi et S. Aldhelmi meminit Baronius anno DCCXCIX. num. 2 et seqq. Porro sancta *Hildelita* abbatissa Berkingensis successit sancte *Æthilburgæ* Earconvaldi episcopi Londoniensis sorori, quæ multis annis eidem monasterio præfuit, ut prodit Beda lib. 4, cap. 10, ubi

de ea agit. *Cuthberga* vero filia erat *Inæ* regis, quæ dissoluto conjugio, quod cum *Alfrido* rege Northanhymbrorum contraxerat, vivebat apud Berkinnoum sub abbatissa Hildelita, quæ et ipsa postea Winlarnensis abbatissa renuntiata est, ut intra videbimus. Elogium historicum *Hildelite* exhibent Mabillonius sæc. III Benedictino part. 4, et Bollandus ad diem XXIV Martii.

SERGII ANNUS 6. — CHRISTI 693.

1. *Concilium Toletanum XVI. in quo Sisbertus archiepiscopus Toletanus perduellionis reus deponitur.*—Sexcentessimus nonagesimus tertius sequitur annus, Indictione sexta, quo mense Maio habita est Synodus Toletana ordine posita decima sexta : generate id Concilium dictum, utpote quod in causa gravi convocatum fuit, interfectumque episcopi quinquaginta novem, per vicarios vero tres, præter abbates quinque et viros illustres. Quod enim archiepiscopus Toletanus Sisbertus e cathedra deponendus et in ordinem redigendus esset, deligendusque successor, qui in locum ipsius subrogandus foret : oportuit omnes Hispaniarum episcopos congregari. Defuerunt tamen episcopi Galliæ Narbonensis illi, qui parebant Hispanis regibus : idque ob ingruentem morbum, prout Patres ipsi, qui huic Synodo interfuerunt, canone decimo tertio testati sunt.

2. Accidit autem, ut Sisbertus haud pridem creatus archiepiscopus Toletanus, oblitus præcipue, quo fungebatur, muneris sacerdotalis, oblitusque pariter juramenti, quod dicitur fidelitatis, regi præstari soliti, nequam spiritus incensus facibus, adversus Catholicum maximeque piæ ac justæ regem conjurationem fuerit machinatus homo profervus, sacrorum contemptor, divinorum humanorumque jurium spretor. Sed Dei beneficio detecta peritæ adversus regem molitione, ipse rex Egicia nominis sacris legibus adversus eum agendum putavit, sacra sacris ministranda relinquens ; imo tantæ modestiæ atque religionis specimen dedit, ut duobus oblati ab ipso rege libellis Patribus in Synodo considentibus : nulla in eis adversus auctorem

conjurationis Sisbertum archiepiscopum fuerit ingesta querela : piaculum enim esse putavit, si etiam facinorosum delinquentem accusaret episcopum : adeo ut nec per ipsum sciretur Toletanus archiepiscopus ejus fuisse criminis reus, vel quoquo modo suspectus, nisi id sententia eorundem expressisset episcoporum, dum nono canone de his agentes, hæc post alia de eodem Sisberto majestatis reo constituto significarunt his verbis ¹ :

3. « Est enim quorundam secularium, et (quod pejus est) sacerdotum improbanda satis obstinatio animorum ; et fidem suis principibus sub juramento promissam observare contemnunt, et verborum fæco juramenti obnubilant promissionem, dum in arcano pectoris retinent infidelitatis perversitatem » : Et post alia adversus perjuros ingesta, ista subjiciunt : « Unde Sisbertus Toletanæ sedis episcopus talibus machinationibus denotatus repertus est, pro eo quod serenissimum dominum nostrum Egicianæ regem non tantum regno privare, sed et morte cum Flogello, Theodomiro, Liubilane, Liubigitone quoque, Tecla, et cæteris interimere definivit, atque genti ejus vel patriæ inferre conturbium, et exidium cogitavit : qui etiam per decreti nostri definitionem jam et loco et honore privatus existit. Ideo nostrum in commune per hujus canonice sanctionis decernit collegium, ut hoc ipsum unionis nostræ decretum, quod etiam his Synodicis definitionibus imectendum decrevimus, omni subsistat valore subnixum, atque in perpetuum oblineat inconvulsibile robur.

¹ Conc. Tolet. XVI. c. 9.

4. « Ipse vero Sisbertus pro sui juramenti transgressione, facinorisque tanti machinatione secundum antiquorum canonum institutionem, qua precipitur, ut quisquis inventus fuerit falsia fecisse, et vivente principe in alium attendisse pro futura regni spe, a conventu Catholicorum excommunicationis sententia repellatur, honore simul et loco depulsus, omnibusque rebus exutus, quibusque in potestate prædicti principis redactis, perpetui exilii ergastulo maneat relegatus : ita nempe, ut secundum eorumdem antiquorum canonum Decreta, in fine vite suæ tantum communionem accipiat, excepto si regia eum pietas ante absolvendum crediderit ». Hæc de Sisberto Patres dicto canone nono : duodecimus autem postea de alio in locum ipsius subrogando sancit us est canon, cum et regis nominatione in archiepiscopum Toletanum propositus est Felix episcopus ex Hispanensi sede translatus, ubi primum tamen coram Synodo positus Sisbertus crimen confessus, et in publico conventu privatus est : nam ibi hæc leguntur ¹ :

5. « Idcirco nobis omnibus in unum collectis, iisdem Sisbertus episcopus nostro cœtati presentatus, atque infidelitatis suæ machinationem patuli oris est affatu professus. Unde nos per hujus decreti nostri formulam sæpeditum Sisbertum secundum edictum præsum Synodice sanctionis decretum de talibus promulgata legis, ab episcopali ordine, et honore dejicimus, a percceptione corporis, et sanguinis Christi excommunicatum in exilio perpetuo manere censuimus, etc. » Subdunt autem post hæc de subrogatione Felicis. Statute sunt et ab eisdem Patribus etiam adversus laicos alie pœnæ, si quis ejusdem criminis reus inveniretur : præterea, et adversus Judæos pariter canonem ² edidit, necnon adversus idolorum cultores, privantes presbyteros atque episcopos sua dignitate, si in his corrigendis inventi sint negligentes.

6. Præstiterunt, et hoc tunc Patres suo regi laude dignum, ut præceperint octavo canone, pro ipso rege ejusque filiis quotidie missas ubique locorum Hispaniarum a sacerdotibus celebrari ista inter alia sancientes : « Ut tam per omnes civitates, vel loca, in quibus sedes episcoporum esse noscuntur ad regni ejus ditionem pertinentes, quam etiam per eorumdem episcoporum dioceses, excepto Passionis Dominicæ die, quando altaria denudata persistunt, nec cuiquam in eodem die missarum licet sollemnium celebrare emetis aliis diebus, quibus idem dominus noster in hac vita superstes existerit, pro eo, vel pro cunctis ejus filiis, vel filiabus aut pro his qui jam matrimoniali sunt jure conjuncti, adhucque sunt conjungendi, seu pro nepotibus, vel suis omnibus sacrificiorum Domino libamina dedentur, etc. » Sunt et alia ibidem statuta, tanta Synodo digna, quæ tu leges : hæc satis ad remm gestarum historiam. Sed hic observa veterem Ecclesiarum ritum, ut Passionis Dominicæ die, ipsa

sæta feria hebdomadæ sanctæ sacrificium missæ minime offerretur.

7. *Justinianus imperator in se odium populi excitat.* — Hoc eodem anno Justinianus imperator, qui (ut dictum est anno superiori) misit Romam Zachariam protospatharium, ut vinculum Sergium papam perduceret Constantinopolim, justo Dei judicio offensam odiumque incurrit totius populi, ut eundem imperantem paterentur iuviti, optarentque aliquem alium elevari, quem acclamarent imperatorem ; quod tandem anno sequenti (ut dicemus) perfectum est. Quibus autem ex causis civium odia in se concitavit, apud Græcorum Annales ista leguntur : « Justinianus ædificiis intentus condidit triclinium ab ipso denominatum, et mœnia palatii : operi huic præfecit Stephanum Persam cum plena potestate sacellarium, et eunuchorum principem, hominem plus quam sanguinarium, et crudelem ; qui absque ulla misericordia operarios verberabat atque lapidabat, usque adeo, ut imperatore peregre profecto, matrem ejus Anastasiam Augustam loris flagellarit. Item, et Theodotus monachus, pridem in claustris vitam degens, tum generalis logotheta constitutus, multos procerum, nulla ipsorum culpa, suppliciis affecit, bona eorum publicavit, funibusque ita suspensos, ut capita deorsum vertent, palæarum fumo vexavit. Sed et urbis præfectus plurimos mandato imperatoris in carcerem coniecit. Quibus omnibus odia populi adversus imperatorem creverunt ». Et his hæc adduntur :

8. « Erat vicina palatio aedes Deiparæ Virginis, metropolitana dicta : eam demoliri Justinianus, locoque ejus gradus Venetorum, et phialam ædificare volebat, ut ibi *αὐτοκρατορικὴν* ageretur. Ideo a Callinico patriarcha postulabat, ut ejus aedis destruendæ causa Deum oraret : quibusdam enim præmissis precibus, juxta sacros ritus, id fieri consuevit. Respondit patriarcha, votum sibi esse quod tempus erigendi causa faceret, nullum deiciendi gratia receptum esse. Sed vi adductus, tandem lacrymalundus ita ait : Gloria Deo, quia omnia perfert nunc, et semper, et in æternum. His auditis, destructa est aedes, et phiala condita ». Hæc apud Cedrenum atque Theophanem ; Zonaras quoque eadem refert. At hæc impia et alia in Romanæ Ecclesie Pontificem ausus infelix Augustus haud levi dato supplicio luit, sed imperii jactura atque narium obtruncatione persolvit, ut dicemus anno sequenti.

Eodem quoque anno ¹ duobus sanctis martyribus est aucta Saxonia, quorum agonem atque triumphum Beda, prosecutus historiam eorum qui ex Hibernia prædicationis causa profecti sunt ad Saxones, ita describit ² :

9. *Duo Ewaldi martyres in Saxonia.* — « Horum sæculi exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant, venerunt ad provinciam

¹ Conc. Tolet. XVI. c. 12. — ² Ibid. c. 10.

¹ Sighe. in Chron. hoc anno. — ² Beda l. v. c. 11.

antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem prædicando, Christo acquirere possent. Erant autem unus ambo sicut devotiois, sic etiam vocabuli : nam uterque eorum appellabatur Euvaldus (Heuwaldus), ea tamen distinctione, ut pro diversa capillorum specie unus niger, alter albus Euvaldus diceretur : quorum uterque pietate religionis imbutus, sed niger Euvaldus magis sacrarum litterarum erat scientia instructus. Qui venientes in provinciam, intraverunt hospitium cujusdam villici, petieruntque ab eo, ut transmitterentur ad satrapam qui super eos erat, eo quod haberent aliquid legationis et cause utilitatis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent regem eodem antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suæ genti præpositos; qui ingructe belli articulo, mittunt æqualiter sortes, et quemcumque sors ostendit, hunc tempore belli ducem omnes sequuntur, et huic obtemperant : peracto autem bello, rursum æqualis potentia omnes fiunt satrapæ.

10. « Suscepit ergo eos villiens, et promittens se mittere eos ad satrapam qui super se erat, ut petebant, aliquot diebus secum retinuit. Qui cum cogniti essent a Barbaris, quod essent alterius religionis (nam hymnis et psalmis semper et orationibus vacabant, et quotidie sacrificium Deo victimæ salutaris offerebant, habentes secum vascula sacra, et tabulam altaris vice dedicatam quod altare portatile dici consuevit, suspecti sunt habiti, quasi pervenirent ad satrapam, et loquerentur cum illo, averterent illum a diis suis, et ad novam Christianæ fidei religionem transferrent, sicque paulatim omnis eorum provincia veterem cogerebatur in novam mutare culturam. Itaque rapuerunt eos subito et interemerunt, album quidem Euvaldum veloci occasione gladii, nigellum autem longo suppliciorum cruciatu, et horrenda membrorum omnium discerpione : quos interemptos in Rhe-

num projecerunt. Quod cum satrapa ille, quem videre volebant, audisset, iratus est valde, quod ad se venire volentes peregrini non permitterentur : et mittens occidit vicinos illos omnes, vicinque incendio consumpsit.

11. « Passi sunt autem præfati sacerdotes et famuli Christi quinto nonarum Octobrium die. Nec martyrio eorum cælestia defuere miracula : nam cum perempta eorum corpora anni (ut diximus) a paganis essent injecta, contigit ut hæc contra impetum fluvii decurrentis per quadraginta fere millia passuum ad ea usque loca, ubi illorum essent socii, transferrentur. Sed et radius lucis permaximus, atque ad caelum usque altus omni nocte supra locum fulgebat illum, ubicumque ea pervenisse contingeret, et hoc etiam paganis, qui eos occiderant, intuentibus. Sed et unus ex eis in visione nocturna apparuit cuidam de sociis suis, cui nomen erat Tilmou, viro illustri, et ad sæculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat monachus, indicans quod eo loci corpora eorum posset invenire, ubi lucem de celo terris radiasse conspiceret : quod ita completum est. Inventa namque eorum corpora juxta honorem martyribus condignum recondita sunt : et dies passionis, vel inventionis eorum congrua illis in locis veneratione celebratur ». Sed et honore martyribus debito eosdem Ecclesia Catholica prosecuta, in Album martyrum refulsit annua memoria celebrandos. « Denique (pergit auctor) gloriosissimus dux Francorum Pipinus, ubi hæc comperit, adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria in Ecclesia Coloniæ civitatis juxta Rhenum. Fertur autem, quia in loco, in quo occisi sunt, fons ebullierit, qui in eodem loco usque hodie copiosa fluenti sui dona pertundat ». Hucusque de duobus martyribus sermo.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANÆ 6186. — ANNO ÆRÆ HISPAN. 731. — ANNO HEGIRÆ 71 INCHEATO DIE 13 MAI FER. 3. — JESU CHRISTI 693.

— Sergij pape 7. — Justiniani jun. imp. 9.

1. *Postconsulatus.* — Hic annus ista formula notatus : *Anno Justiniani jun. ix. Post consulatum ejus ix.*

2. *Concilium Toletanum XVI.* — A. MM. 1 ad 7. Concilium Toletanum XVI hoc anno a Baronio recte recitatum; ejus enim initio dicitur ce-

lebratum esse *anno sexto inclyti et orthodoxi danti et principis vostei Egicanis, sub die sexto nonarum Maiarum, Æra DCCXXXI.* In eo Patres *Sisbertum* Toletanum ob perjurium, et seditionem adversus regem gradu dejecere, et explicarunt intentionem circa divinas personas, jam antea discus-

sam in Concilio Toletano XV, qua dicitur voluntas de voluntate, essentia de essentia : tanquam sensus sit : Pater voluntas genuit Filium voluntatem ; sicut Catholice dicitur Deus de Deo, lumen de lumine : id est, Deus Pater genuit Filium Deum : Deus Pater, qui est lumen, genuit Filium, qui pariter est lumen, etc. Sequuntur Capitula tredecim circa disciplinam Ecclesiasticam et reformationem morum.

3. *Eclipsis solaris, ex qua demonstratur Theoplanem non amplius res anto uno tardius narrare.* — Ad num. 7 et seq. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCLXXXVI, qui postquam imperium Phocæ anno uno mutilavit, anno uno tardius de more res narravit, nunc in viam redit, neque amplius octennio, sed septennio tantum a sectatoribus Æræ Dionysianæ discrepat. Annus enim ille Incarnationis DCLXXXVI inchoatur mense Septembri currentis Christi anni : « Hoc anno, inquit, mensis Hyperboretæ die quinto, prima hebdomadis feria, hora diei tertia defectus solis contigit : adeo ut astra nonnulla manifeste apparerent ». Meminerit hujus eclipsis etiam Cedrenus, et auctor Miscellæ ad annum IX Justiniani imp. quam Calvinus in opere Chronolog. notat, accidisse die quinta Octobris feria prima, horis ante meridiem fere quatuor. Quare ea accurate a Theophane hoc anno consignata, qui ut annum, quem abiecerat, recuperaret, que uno eodemque gesta fuerant, in duos partitus est, partimque superior, et partim currenti recitavit. Hunc Theophanis metachronismum neque Cedrenus neque auctor Miscellæ animadvertunt ; ideoque ab ultimo Phocæ anno ad presentem, errorem istum amplexi sunt. Vidit quidem illum Henschenius in Exegesi de *chronographia sancti Theophanis*, c. 3, num. 19, præfixa tomo in SS. mensis Martii, quem secutus est Papebrocius, in Conatu Chronico-Hist. dum de Constantino papa loquitur, sed perperam uterque putavit hunc errorem usque ad finem imperii Constantini Copronymi a Theophane continuatum fuisse : ex hac enim eclipsi, et ex iis quæ sequentibus annis dicemus, manifestum sit, *Theoplanem* annum unum in duos divisisse, et sic in concordiam hoc anno cum Dionysianis rediisse. Quare quæ hic Baronius ex Theophane narrat de ædificiis a *Justiniano* conditis, ejusque in *Avastiam* matrem, et cives Constantinopolitanos crudelitate, hoc anno confingere. De qua etiam imperatoris crudelitate legendus Nicephorus in *Historia* pag. 25.

4. *Duo Hewaldi martyrium in antiqua Saxonia patitur.* — Ad num. 9 et seqq. Dum S. *Willebrordus* adhuc presbyter Frisiis Evangelium annuntiat, ejus secuti exemplum duo presbyteri de natione Anglorum, quorum alter *niger Hewald*, alter *albus Hewald* appellati, venire in provinciam antiquorum Saxonum, ut populos ad novam Christianæ fidei religionem transferrent : sed cogniti a Barbaris, intercepti, et in Rhenum projecti sunt,

ut refert Beda lib. 5, cap. 11, anno rei gestæ non memorato, sed die tantum martyrii, quinto nempe *nonarum Octobrium*. Verum in fragmento historico quod Duchesnius tomo II Hist. Franc. a Dagoberto I usque ad Pippinum regem publicavit, recitatur illud martyrium, anno, qui sancti Willebrordi promotionem ad archiepiscopalem dignitatem præcessit ; cumque *Willebrordus* anno DCCXCV gradum illum consecutus sit, hoc martyrium ad annum DCCXCV referendum, quo et Westmonasteriensis illud recitat, licet eo anno præfata eclipsis solaris perperam mentionem fecerit, uti et Sigebertus in Chronico. Excusus quidem in vulgaris exemplaribus Codex Duchesnii habet an. DCCXXIV, sed vitiose, ut animadvertit Coittius anno DCCXCV, n. 2, tum quia vivebat eo tempore *Pippinus*, quo duo illi sancti presbyteri martyrio coronati sunt, ut testatur Beda loco citato, tum quia in eo fragmento de sancto *Willebrordo* hæc proxime subjunguntur : « Sequenti anno sanctus Willebrordus a Sergio papa ordinatus, genti Frisonum prædicans, virtutibus floruit ». Tum denique quia Beda, postquam cap. 11 de sanctorum Hewaldorum martyrio locutus est, cap. sequenti de ordinatione S. Willebrordi sermonem habet.

5. *Sed postquam S. Suidbertus et ejus socii eam provinciam deseruerunt.* — Eodem quidem capite Beda narrat, *sanctum Suidbertum* destinatum fuisse in Britanniam a sociis, ut a sancto *Wilfrido* ordinaretur episcopus, sed refert id in ordine ad prædicationem *Suidberti* apud Boructuarios, *Suidbertus* enim hoc anno ordinatus est episcopus, antequam *Berthualdus III kal. Jul. die Dominica* consecratus esset in Gallia archiepiscopus Cantuariensis in locum Theodori. Barche quippe ait, ideo illum profectum esse in Britanniam, ut consecraretur antistes a S. *Wilfrido* tunc patria pulso, quia nondum in eam *Berthualdus* redierat : « Non enim, inquit Beda, « eo tempore habebat episcopum Cantuarie, defuncto quidem Theodoro, sed necdum *Berthualdo* successore ejus, qui trans mare ordinandus erat, ad sedem episcopatus sui reverso ». Quare sanctus *Suidbertus*, non anno superiori, ut quidam existimant, sed currenti in Britannia ordinatus est, antequam *Berthualdus* e Galliis in Britanniam rediisset. Refert postea Beda lib. 5, cap. 12, *Suidbertum* de Britannia regressum, non multo post ad gentem *Boructuariorum* secessisse : sed expugnatis non longo post tempore *Boructuariis*, incunte circiter anno DCCXCV, a gente antiquorum Saxonum dispersos esse, qui Verbum Dei, prædicante *Suidberto*, receperant : ipsumque obtinuisse a *Pippino*, interpellante *Plectrude* ejus conjuge, locum mansionis in insula quadam Rheni, ubi postea diem ultimum clausit. Expulsis itaque *Suidberto* et discipulis, duo *Hewaldi* in regionem *Boructuariorum* Rheno proximam, et a Saxonibus occupatam profecti sunt, ibidemque mortem pro Christo oppetiere. Dixi regionem *Boructuariorum* eam esse, in quam venero duo hi sancti martyres.

Nam Boructuarii seu Bructeri ripam Orientalem Rheni prope Coloniam Agrippinam usque ad Lippiam flumen incolebant, testibus Ptolomæo et Sulpitio Alexandro apud Gregorium Turonensem lib. 2, cap. 9. Vide Cluverium lib. 4 Germaniæ antiquæ, cap. 13.

6. *Sebbus rex Orientalium Saxonum moritur.* — *Sebbus* Orientalium Saxonum rex gravi corporis infirmitate æger consensum a conjuge exorsit, ut monachum induere posset, « cum annos triginta in regno exegisset », inquit Beda lib. 4, cap. 11, qui addit, eum venisse « ad antistitem Londoniæ civitatis, vocabulo Valdbere, qui Erconvaldo successerat », et habitum religionis ab eo accepisse, ac ingravescente infirmitate ad Deum migrasse. De sancti hujus regis morte agit Baronius anno DCXXXII; sed ibidem ostendimus eam ad præsentem annum, regni ejus trigessimum, pertinere. *Sebbo* duo ejus filii *Sighardus* et *Suefredus* successere in regno, ut docet ibidem Beda.

7. *Obitus S. Erkenwaldi episc. Londinensis.* — Ex his liquet, *sanctum Erkenwaldum* Londinensem episcopum hoc anno vel sub finem superioris ad Deum migrasse, cum *Valdherus* moriente *Sebbo* rege Londini sederit, ipseque *Erkenwaldus* anno circiter superiori Synodo in Occidentali Saxonia celebrata interfuerit. Bollandus ad diem xxx mensis Aprilis, quo in multis Martyrologiis *Erkenwaldus* colitur: hujus Vitam ex Joanne Capgravo recitat. Aliam exhibet auctor Monastici Anglicani tomo III, p. 299, ex Ms. Codice Cottoniana Bibliothecæ descriptam, ibidemque referit Epistolam Agathonis pape ad eum scriptam, qua confirmantur donationes factæ Ecclesiæ Londinensi sancti Pauli. Celebrabatur in Anglia Translatio ejus die xiv mensis Novembris, ut liquet ex Charla ibidem pag. 127 relata, quæ dicitur facta « anno incarnationis Dominicæ 1218, Londinii, in Ecclesia sancti Pauli Apostoli XVIII kal. Decembris; qua die festum est,

et Translatio S. Erkenwaldi Confessoris in ista Ecclesia ». De Erkenwaldo non semel locuti sumus.

8. *Annus natalis Bedæ.* — Hoc anno, ut scribit Wigorniensis, « Beda monachus gradum diaconatus a Joanne Eboracensi episcopo (tunc Hagustaldensi) suscepit ». Beda ipse in Recapitulatione Historiæ Anglorum ait: « Decimo nono autem vite mee anno (ad finem vergente), diaconatum... per ministerium reverendissimi episcopi Joannis (tunc Hagustaldensis, et postea Eboracensis) jubente Ceofrido abbate (monasterii sancti Petri Wiremuthensis) suscepit ». Itaque *Beda* ante annum sexcentessimum septuagesimum quartum natus non est. Mabillonius sæculo secundo Benedictino parte I composuit Elogium historicum Bedæ, et paragrapho primo arbitratur, eum anno anteriori, in lucem prodidisse; quod *Beda* dicat in Recapitulatione Historiæ suæ, se eum scriberet, attingisse annum LIX, et capite ultimo Historiæ, se eam complevisse asserat ante finem anni DCXXXI. Verum *Beda* Recapitulationem scripsit aliquanto tempore post Historiam; cum in Recapitulatione numeret quinque libros Historiæ Anglorum inter opera quæ jam juris publici fecerat. Quare Recapitulationem operi suo adjecit saltem anno labente DCXXXII, vel inente DCXXXIII, cum quinquagesimum nonum vite suæ annum jam ageret. Tunc etiam nonnulla Historiæ suæ adjecit, veluti capiti ultimo libri 5 has voces: « Et ipsi (Saraceni) non multo post in eadem provincia (Gallia) dignas suæ perfidiæ pœnas huebant ». Certum est autem Saracenos perfidiæ suæ pœnas in Galliis nonuisse ante mensem Octobrem anni DCXXXII, cum ad Pictavos a Carolo Martello victi sunt. Hæc igitur scribere non potuit *Beda* ante finem anni DCXXXII, vel initium sequentis, et Baronius anno DCXXXI, num. 19 perperam affirmat, eum pervenisse ad annum ætatis suæ CV, ut ex dicendis magis apparebit.

SERGI ANNUS 7. — CHRISTI 694.

1. *Leontius, Justiniano turpiter pulso, imperium occupat.* — Nonagesimus quartus post sexcentissimum vertitur Domini annus, septima Indictione inchoatus, quo Leontius præteclus a Grecis impe-

riam accipiens Justinianum præcidit naribus, atque ita facie deturpatum Chersonam in exilium relegat. Hæc autem quomodo se habuerint sunt pluribus prosequenda. Passus est Deus in ira sua re-

gnare principem quamvis aversum sinceris dogmatibus. Ceterum tunc a tanta miserum videmus excidere felicitate, ubi Callinici patriarchæ suavis novorum sanctione canonum Romanam Ecclesiam insectatus, Orientalem Ecclesiam suo decore nudans, penitus deformavit, cum et eadem turpitudine Romanam Ecclesiam afficere laborasset. Sed et cum ad id perficiendum in Christum Domini, ipsum summum Pontificem, violentas injiciendas manus suo protospathario præcepisset, violentas ipse passus est manus, quibus est ignominiose truncatus naribus, et in exilium pulsus.

2. Horum omnium inspector vindex, vigil et sanctus de caelo descendit; et ut olim in Nabuchodonosor, clamavit fortiter¹: « Succidite arborem, et præcidite ramos ejus, excutite folia ejus, et dispergite fructus ejus: fugiant bestie que subter eam sunt, et volucres de ramis ejus: verumtamen germen radicem ejus in terra sinite »: ita quidem, dum in eum tyrannum excitat, a quo truncatus naribus pellatur imperio sicque maneat ad decem annorum spatia relegatus. Sed non voluit exelli Deus radicem, que iterum germinaret, dum scilicet duorum lustrorum tempore evoluto, in regnum iterum remeare permisit: ut probe conscius ipse unde sibi malum tam grande proveniret, non cessaret, quoad viveret, de Romanis Pontificibus bene mereri: usque adeo, ut corona, qua redemptus erat, in terra dimissa, summi Pontificis pedes fuerit exosculatus, regnum sibi hac via propagaturus, nisi aliis criminibus rursus in se ipse Deum vindicem concitasset.

3. Sed narrationem ipsam aggrediamur. Græcorum Annales ista habent: « Eodem anno decimo Justiniani imperatoris, Justinianus imperio pulsus est hoc pacto. Mandavit Stephano patricio, et Rursio duci, ut noctu populum Constantinopolitanum necarent, cedis initio a patriarchis facto. Sub hoc ipsum tempus Leontius patricius, qui cum dux Orientalium fuisset, re bello præclare gesta, per calumniam delatus, trienniumque in carcere detentus erat, subito evocatus inde fuit, ac dux Græciæ factus, jussusque suis in tres celoces impositis, eo ipso die urbe avelli. Ea nocte in Sophiæ portu navigandi tempus prætolans, cum amicis suis negotia sua componebat. Inter eos qui ipsum vere amabant, summa vaticinabantur ipsi, Paulus præsertim monachus claustræ Callistratici, astronomiæ peritus, et Gregorius Cappadox claustræ Floriani princeps. Quibus cum diceret Leontius, captivo sibi imperio ab ipsis promitti, vitæque dubio, ac mortem singulis horis expectanti: si gnæviter eum rem aggredi jusserunt, jam nunc implendam. Ergo Leontius, suis armatis secum sumptis, facinus ad prætorium venit; pulsatisque foribus, simulant eo imperatorem venire, ut de quibusdam qui ibi erant sterneret. Cum præfecto id indicatum esset, actum prodiit: portasque cum aperuisset, est a Leon-

tio vincus. Tum Leontius, carceribus reclusis, milites dñi in iis detentos eduxit atque armavit, cumque iis in forum prodiit, vociferans: Quicumque Christiani sunt, in rebe sanctæ Sophiæ præsto sint. Dimisit etiam qui idem per omnes regiones proclamarent. Turbata multitudo contestim ad lavacrum magnæ Ecclesiæ coivit; præsensque una pontifex summus, hunc esse diem illum a Domino factum clamavit, et populus sublato clamore vociferabatur: Refodiantur ossa Justiniani.

4. « Hoc modo universus populus in circo discurrebat. Prima luce Justinianum per Fundam in circo producunt, nasoque truncatum Chersonam relegant: Theodotum vero monachum, et Stephanum sacellarium, funibus ad pedes ligatis, per viam publicam ad Bovem pertractos comburant, atque ita faustis acclamationibus Leontium imperatorem saluant, Callinico solum patriarchæ occupante ». Hæc totidem verbis Codrenus, eisdemque consentientia habentur in Theophane, Zonara, atque aliis Græcis auctoribus. Error tamen esse putatur, quod habet Theophanes, ipsum imperatorem non naribus tantum, sed et lingua fuisse præcisum: id enim non probatur: nam constat postea ipsum esse locutum, ut suo loco dicemus. Porro Leontii imperii anno primo cuncta pacata fuisse tradunt.

5. *Concilium Toletanum XVII, ubi adversus Judæos tumultuantes decreta.* — Hæc quidem in Oriente. In Occidente autem, Hispania, motu Judæorum illie habitantium, exagitata sunt: conspiraverunt ipsi adversus regem, regnumque atque universos Christianos, in societatem adhibentes Judæos illos qui habitabant in Atrica. Cognita vero eorumdem conjuratione, rex Egicia omnium Hispaniarum Ecclesiarum episcopos, nec non Hispanis subditos Galliæ Narbonensis antislites Toletum ad Concilium convocavit hoc anno celebrandum, quinto idus Novembris, ejusdem regis anno septimo, Era septingentesima trigesima secunda.

Cum igitur in unum convenissent episcopi, adversus Judæos illud in primis statuerunt, ut redigerentur in servitutem, ipsorum bonis omnibus a fisco vindicatis. Quoniam vero iidem Christianæ religioni nomen dederant, atque abluti fuerant saceri unda baptismatis: illud de eorum filiis pariter statuerunt, ut cum septem annorum ætatis essent, divellerentur ab eorum parentibus, et inter Christianos alerentur, atque conjugio veterum Christianorum nuptiarum foreder jungerentur. Sed audi ex eadem Synodo detecta ipsorum facinora: octavo enim canone post exordium ista habentur¹:

6. « Et ideo quia plebs Judæorum nequissima sacrilegii nota respersa et effusione sanguinis Christi erenta, ac multoties jurisjurandi profanatione noscitur maculosa: ut copiosa sunt eorum scelera, sic necesse est ut gravem sese incurrisse lugeant animadversionis jacturam, qui per (præter) alia sua

¹ Dan. 1v.¹ Concil. Tolet. XVII. c. 8.

latum in Chersonesam urbem deportat, anno ejus imperii exacto decimo », inquit Nicephorus in Historia (1). Idem habet Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCLXXXVI, et Zonaras in Historia, qui uterque ait, factum id esse adjuvante patriarcha *Callinico*, quem paulo ante *Justinianus* cum plebe occidi mandaverat. Verum facta sunt hæc anno sequenti, ut recte Marianus Scotus in Chron. et Hermannus Contractus in utraque sui editione Chronici habent, et ex dicendis in depositione ejusdem *Leontii* patebit. Ab eo tempore Justinianus, quod naso truncatus fuisset, cognominatus est *Rhinotmetus*.

3. *Concilium Toletanum XVII.* — Ad num. 5 et seqq. Concilium Toletanum XVII recte a Baronio hoc anno recitatum; in Praefatione enim dicitur habitum, « decurrente imperii anno religiosissimi ac serenissimi domini nostri Egicani regis VII, sub die quinto idus Novembris, Æra DCCXXXII »; Sancta in eo discipline Ecclesiasticæ capita octo.

4. *Concilium in Cantia celebratum.* — Hoc anno in Cantia celebratum est Concilium *Becanceldæ*, presidente *Withredo* Cantii rege, ut videre est tomo VI Concil. Generalium pag. 1356, et apud Spelmannum pag. 189. Hujus nec Beda, nec Malmesburiensis, nec aliquis antiquorum meminit: illud tamen Spelmannus e quinque Mss. eruit, quorum tria præsentem Incarnationis annum indicant. Nec dubium, quin currenti anno celebratum fuerit: in libro enim vetusto Evidentiarum Ecclesiæ Cantuariensis edito in Collectione nova scriptorum Anglicanorum tomo II, columna 2208, legitur: « Anno ab Incarnatione Domini DCCXCV, *Withredus* gloriosus rex Cantie cum reverentissimo archiepiscopo *Brithwaldo* præcepit congregari Concilium in loco, qui nominatur *Baceancelde*, presidente eidem Concilio, jam nominato clementissimo rege Cant. *Withredo*, et eodem venerando patre et primato totius Britannie, simulque *Tobia* episcopo *Roffensis* Ecclesiæ, cum abbatibus, abbatissis, presbyteris, diaconibus, ducibus, satrapis, pariter tractantes et de statu Ecclesiarum Dei in Anglia, et de iis, quæ a fidelibus regibus, prædecessoribus ejus et propinquis, *Ethelberto* videlicet, posterisque ejus, Deo omnipotenti, in propriam hereditatem, data fuerunt, etc. » Concilio subscribere *Withredus*, *Werbunga* regina, etc. Hæc tamen diu superstes non fuit, vel certe erat binominis; *Withredus* enim conjugem suam *Kynegytham* vocat, in Charta recitata ab *Alfordo* anno DCCXCV.

5. *Sergius papa commendat Brithwaldum primatem episcopis Saxonie et Anglie.* — Hoc vel superiori anno *Sergius* papa ad Saxonum reges scripsit; et *Brithwaldum* Cantie sedis præsulem, totiusque Britannie primum pontificem illis commendavit. Litteras unus *Malmesburiensis* lib. 1 de

Pont. pag. 200 recitat, harumque hæc subscriptio est: « *Sergius* episcopus, servus servorum Dei, *Ethelredo*, *Alfrido*, *Adulfo* regibus Anglorum », horum regum nomina tantum nobis innotescunt. Scripsit alias litteras *Sergius* papa omnibus Britannie episcopis, quibus eos hortatus est ut *Berthualdo* primatum gerenti morem gererent. Recitat eas ibidem *Malmesburiensis* et *Alfordus* anno superiori.

6. *Moritur S. Clodulphus episcopus Metensis.* — Hoc anno vita functus est *S. Clodulphus* episcopus Metensis, filius *S. Arnulphi*, qui eandem sedem obtinuerat. In Indiculo monasterii *S. Symphoriani* de eo legitur: « *Clodulphus* episc. sedit ann. XL, et dies XXV, obiit VIII id. Maii » seu die VIII mensis Maii ad quem in Martyrologio Metensi legitur: « *Metis*, sanctorum confessorum pariterque pontificum *Godonis* atque *Clodulphi* ». Quare cum ordinatus fuerit die XII mensis Aprilis anni DCLXV, currenti e vivis excessit, et auctor illius Indiculi diem emortualem non numeravit. Ejus festum, in Ecclesia Metensi die VIII mensis Junii celebratur, teste *Meurisio* lib. 2 de episc. Metens. eodemque die nomen ejus Martyrologio Metensi etiam legitur, sed is ad aliquam reliquiarum ejus elevationem referendus. Successit ei *S. Abbo*, qui cum ordinatus tantum fuerit die Vicesima prima mensis Februarii anni insequentis, in quam Dominica cadebat, ut ex dicendis in morte ejus constabit, sedes vacavit menses IX, et dies XIII. Ex plerisque genealogiis *S. Arnulphi* apud Coimfium anno DCCXVI, n. 5. liquet *Clodulpho*, priusquam Metensis episcopus fieret, ex legitimo matrimonio filium fuisse nomine *Martinum*, quem *Ebroinus* per dolam interemit, ut supra ostendi. Nonnulli *Hugonem Capetum* ab isto Martino oriundum putant; cum tamen plures existiment, eum prole caruisse. Vitam *S. Clodulphi* auctore anonymo post sæculum VIII scriptam refert *Mabilionius* sæculo II *Benedictino*.

7. *Floret S. Landricus.* — Quatuor proximorum antistitem Metensium, qui post abdicationem sancti Arnulphi sederunt, tempora diligenter digerenda fuere, quia *Henschenius* ad diem XVII mensis Aprilis sanctum *Landricum* abbatem *Sonegiensem* et *Altimontensem* in *Hannonia*, postquam episcopatum *Meldensem*, mortuo patre, deposuisset, Metensem episcopum facit, sicque *Catalogi* episcoporum duarum celeberrimorum Ecclesiarum sollicitantur. Quod antequam ostendam, aliquid de sancto *Landrico* ex ejus Vita ab *Henschenio* loco citato relata, necessario præmittendum. Sanctus *Madelgarius* cognomento *Vincentius* de quo suo loco egimus, maritus fuit sanctæ *Waldetrudis* patronæ *Montensium* in *Hannonia*, quo ex conjugio nati sunt quatuor liberi sanctorum numero adscripti, *Landricus*, *Adetrudis* et *Madelberta* *Malodiensis* mo-

(1) Non lingua et naso mutilatus fuit Justinianus, sed potius naso et auribus, ut habet Agnellus in Pontificali episcoporum Ravennatensium part. 2 ad Vitam *S. Felices*. Quod verosimilius credimus, alioquin enim vix regendo dem imperio aptus fuisset; nec cognomen obtinisset *Rhinotmeti*, sed potius *Glottotmeti*. MANSI.

nasterii deinceps abbatissa, et *Dentlinus*. *Madelgarius* sæculo nuntium remisit in Altimontensi monasterio, quod ipse construxerat. ejusque primus abbas renuntiatus est, mortuus anno DCLXXVII. *Landricus* vero postquam aegre patris consensum obtinisset, ut clericus fieret, « sic gradatim virtutum acceleravit iter scandere, ut in Cathedra Metensis pontificii dignaretur cum Dominus sublimare », inquit anonymus auctor Vitæ ejus, ubi errore amanuensium loco *Meldensis*, scriptum est *Metensis*. ut mox demonstrabo. Post aliquot annos *Madelgarius* duo monasteria edificavit, *Altimontense* scilicet et *Sonegiense*, vulgo *Soigny*, in Hannonia situm, ac post ejus obitum *Landricus* episcopatum abdicavit, et utramque abbatiam rexit usque ad obitum, qui conligit *XV kalendas Maii*, ut in ejus Vita dicitur, anno incerto.

8. *Non fuit episcopus Metensis*. — Quare cum *sanctus Clodulphus*, postquam Ecclesiam Metensem per annos amplius quadraginta administrasset, presentis anno, *Madelgarius* vero anno DCLXXVII spiritum Deo reddiderint, manifestum est, *Landricum* Ecclesie Metensis nunquam episcopum fuisse; cum ab anno DCCXXV, quo *Arnulphus* abdicavit, ad currentem, certa sit presulum Metensium series, annique, quibus ordinati, et mortui sunt in dubium revocari non possint. At respondet Henschenius, Codicem sancti Symphoriani, quo usi sumus ad pontificum Metensium tempora digerenda, parum accuratum esse; cum in eo *Pappolus* sancti *Arnulphi* decessor prætermisus fuerit, et in eodem *Landrici* mentionem non fieri, quia episcopatum deposuit. Verum nullum episcoporum Catalogum, ubi perventum est ad *Arnulphum*, eo exactiorem hætenus vidimus in Ecclesiis Galliarum, nullusque episcopum aliquem Metensem e tenebris eruit a Paulo diacono, quem conditor illius Catalogi sequitur, prætermisum. Nec mirum in eo *Pappoli* nomen librariorum culpa desiderari, cum similis omissio, sæpe etiam in Catalogis Romanorum Pontificum contigerit. Denique *Landricus* in illo Catalogo omitti non potuit, quia abdicavit; cum in eo sancti *Arnulphi* mentio fiat. *Landricus* itaque inter episcopos Meldenses recte numeratus a Claudio Roberto et a San-Marthanis in episcopis Meldensibus a Myreo in Fastis Belgicis, Saussoin in Martyrologio Gallicano, aliisque Nomenclaturibus. Colvenarius ab Henschenio citatus, qui edidit Chronicon Cameracense, et Ahrebatense, a Balderico Noviomensis et Tornacensi conscriptum, et in tribus Codicibus inter se diligenter collatis excusum, in quo lib. 2, cap. 46, dicitur, « in villa *Sungcias*, alijs

Sonegias B. *Vincentius* sepultus cum filio suo *Landrico Meldensi episcopo* testatur ita legi in duobus Codicibus; et in altero addi, *alijs Metensi*.

9. *Sed Meldensis*. — Cointius ad eandem difficultatem hæsit, annoque DCLXXVII, num. 13, sancti *Madelgarii* obitu narrato, asserit *Landricum*, ejus filium, neque *Metensem*, neque *Meldensem* episcopum fuisse; quod existimet *sanctum Faronem* Ecclesiam Meldensem administrasse ab anno DCCXXIV, quo *Gondoaldus* episcopus Meldensis interfuit Concilio Rhemensi, usque ad annum DCLXXII, quo ejus mortem consignal, putetque *Walbertum* ejus fratrem, quem cum *Waldeberto* Luxoviensi abbate anno DCLXXVII demortuo perperam confundit, ei successisse. Verum *Walbertus* sancti Faronis frater antecessit *Gondoaldum* in episcopatu Meldensi, obiitque sub Clotario II Francorum rege, ut in Vita sancti Faronis diserte legitur. Præterea *Walbertus* frater sancti Faronis diversus est a sancto *Waldeberto* abbate Luxoviensi, qui sancto Eustasio in illius monasterii regimen successit, in eoque Deo servivit *per quadraginta annorum spatium*, ut habet Adso (qui et dictus Hermiricus abbas Luxoviensis), qui floruit sæculo decimo, in Actis sancti Waldeberli abbatis apud Henschenium ad diem secundam mensis Maii, ubi et pluribus hunc Cointii errorem refellit. Cum igitur Cointius videret *Waldebertum*, quem sancti Faronis fratrem putabat, post sanctum *Eustasium* tanto tempore abbatiam Luxoviensem administrasse. inde collegit sancti *Faronis* Acta hæc in parte interpolata fuisse, et *Walbertum* fratrem, non decessorem, sed successorem ejus fuisse in episcopatu Meldensi. Verum cum certum sit, virum doctissimum perperam duos *Walbertos* seu *Waldebertos* in unum conflare, ejus opinio nullo modo stare potest. Certe Adso *Waldebertum* nusquam episcopum, sed abbatem appellat, et in veterino Corbeicensi Calendario, quod fere nongentorum est annorum, ita scribitur: *¶ Non. Madias sancti Waldeberti abbatis*, ut videre est apud Mabilionium in addendis et corrigendis ad sæculum II Benedictinum, in fine tertii sæculi Benedictini, p. 628. Post *sanctum Faronem* series episcoporum Meldensium interrupta, nec probe sciri potest, quis præcesserit, et quis successerit. Quare nihil impedit quin *S. Landricus* post eum in Ecclesia Meldensi sederit; imo id necessario dicendum, cum episcopus Metensis esse non potuerit.

Obitus *S. Sebbi* regis Orient. Saxonum, de quo anno DCLXXII actum.

SERGII ANNUS 8. — CHRISTI 695.

1. *S. Wigberti in Frisia martyrium et socio- rum gesta.* — Sexcentisimus nonagesimus quintus Domini annus octava Indictione notatur, quo Ecclesia Frisorum feliciter propagatur sanguine sanctorum martyrum irrigata: nam præter duorum Ewaldorum martyrium superius enarratum, contigit, et S. Wigbertum, unum ex duodecim illuc missis, martyrio coronari. Hæc omnia narrat Marcellinus in Actis sancti Suuiberti, ubi primum de duodecim sanctissimis monachis illuc ad prædicandum Evangelium missis sermonem habuit, ista subjiciens¹: « Morabatur perfidus Radbodus rex Frisie illo tempore expulsus a Trajecto per illustrem et Christianissimum principem Pipinum de Herstallo, Majorem-Domus Francie, apud insulam Fostelandie, quæ a quodam de suo, dieho Foste, tunc Fostelandia appellabatur, quæ valde sollemnis erat propter superstitionem sectam idololatricæ. In qua insula sacerdotes Dei suggestione sancti Wigberti convenientes profana statim delubra Jovis et Fostæ destruxerunt, et constanter prædicando, tres solummodo homines, Satanae pompis abrenuntiantes, Orthodoxæ junxerunt fidei, Radbodus vero rex, strenuissimus idololatra, odio habens Christianos, audiens idola sua destructa a Christianis, iratus valde, atque injuriam deorum suorum ulcisci disponens, S. Wigbertum, quem dudum noverat Christianum, unum ex consociis sanctorum, diro tormento jugulari jussit, qui continua prece Deum exorare solebat pro consequenda palma martyris: cæterosque eliminavit ab insula prædicta.

2. « Sacerdotes vero perpendentes quoniam Radbodus rex nequaquam ab idolorum cultura desisteret, et quod in lucrandis animabus parum proficerent propter tyrannidem regis, diverterunt ad præfatum principem Pipinum: a quo gratanter sunt suscepti. Et quia nuper citiores Frisiam, expulso Radbodo rege, ceperat, illo eos demum ad prædicandum misit, præcipiens paganis sibi subdilis auctoritate regia, ne quis prædicantibus quic-

quam molestiæ inferret. Unde factum est, opitulante divina gratia, ut multos quotidie in brevi prædicatione sua ab idololatria ad fidem converterent Christi. Atque convenientes ad castrum Trajectense, quod pridem Wiltemburg dicebatur, quod in potestate Orientalium Francorum eo tempore fuit, et permansit, ubi dudum imperante Heraclio Cæsare, inclitus Dagobertus sanctus rex Franciæ construi fecit Ecclesiam in honore sancti Thomæ Apostoli, quam non multo post præduræ cervicis Frisones solotenus destruxerunt. In quo loco prope ruinam illius prioris Ecclesiæ sancti Thomæ, anno a Nativitate Domini sexcentesimo nonagesimo quinto, superædificaverunt in honore sanctæ Crucis oratorium, in quo renativi fontis consecraverunt baptisterium: ut Christi fideles ob defensionem castellani Trajectensis securum illic haberent accessum ad suscipiendum sacri baptismatis sacramentum ».

3. *S. Suuiberti apostolatus et res gesta.* — Subdit idem Marcellinus, hoc eodem anno S. Suuibertum reversum in Iiberniam ad eos a quibus fuerat cum sociis missus, fuisse ordinatum episcopum. Sed quæ ante hæc ipse cum sociis passus fuerit, idem auctor sic tradit¹: « Deinde præfati sacerdotes attendentes messem quidem multam, operarios vero paucos, iverunt more Apostolorum, et discipulorum Christi bini et bini, trini et trini, adjunctis sibi aliquot neophylis, in diversis Germaniæ provinciis fidem Christi gentibus denuntiaturi. Inter quos S. Suuibertus gloriosus sacerdos Christi, divini amoris igne fervidus, venit eodem tempore cum Werenfrido et mecum in grandem vicum dictum Duerstat: qui vicus refertus fuit carimoniis, ornatusque diversis idolorum templis, duobus distans milliaribus a Trajecto ad Orientem. Ubi dum prædicaret Christum verum Deum, qui vitam æternam in se credentibus daret, admonens ut simulacrorum vanos et inanes contemnerent cultus, eo quod idola quæ pro diis colebant, repleta essent dæmoniis, et nihil salutis habere, nec

¹ Apud Sur. tom. II die I Martii c. 7.¹ Marcellinus *ibid.* c. 8. §. 10.

suis culloribus auxilium conferre posse affirmaret : statim a paganis, et idolorum sacerdotibus capitur, et graviter verberatur, clamantibus et dicentibus : Blasphemator iste nostram profanat legem, deos nostros omnipotentes demonia affirmat, populum seducit, Crucifixum solum Deum verum audacter prædicat : et nisi occidatur, aut effugetur, cultus deorum nostrorum evacuabitur, et paternæ traditiones exterminabuntur.

4. « His diebus, clamore omnium tenetur, et in carcerem mittitur, ut altera die occulte trucidaretur : non enim palam audebant ipsum occidere, quoniam vicus erat sub ditone Christianorum Francorum. Nos vero, Werenefridus et ego Marcellinus, dolentes et lentes sequebamur eum usque ad carcerem : quod cernens S. Suvibertus, læto ore consolando hortabatur nos constanter stare pro fide Christi, nec mortem timere pati pro Christo. Eadem vero nocte circa galli cantum S. Suviberto orante, nobis autem dolentibus, ecce venit Angelus Domini cum magna claritate in carcerem, dicens ei : Noli timere, serve Dei, quia Dominus tecum est. Et videntibus et stupentibus custodibus carceris, liberavit ipsum, præcipiens, ut constanter Christum Paganis ubique evangelizaret. Quo facto, Angelus Domini æthera petiit : ipse vero ad nos veniens, gaudenter flectens genua, et nos secum gratias devotissime Deo retribulus de angelica visitatione et consolatione. Paganis vero, et præcipue sacerdotes idolorum altera die audientes liberationem illius, vacillare cœperunt de impotentia idolorum, laudantes virtutem Christi. Ipse vero altera die constantissime prædicans, multos in stuporem vertit, et ad Christum convertit, et nemo iniecit manus in eum. Quo ministerio peracto cum Trajectum nobiscum pervenisset, omnia per Angelum patrata secum in Ducristal confratribus enarravit : qui unanimi voce, flentes præ gaudio, benedixerunt Deum. Secessit deinde in diversos vicos et villas per Frisiam, et Hollandiam ac Teisterbandiam, cum eis palam constanter Christum evangelizans : et quamvis multa contraria inter ipsos Gentiles in diversis locis perpessus fuisset, et equanimiter tolerasset, tamen divino semper fultus auxilio, salutifera sua exhortatione populum multum ad agnitionem fidei Christi perduxit.

5. « Eodem anno demum pervenit nobiscum scilicet cum Werenefrido et me Marcellino, in Orientalem partem principatus Hollandiæ, in qua erat villa distans a Trajecto ad Austrum per unum miliare, dicta Hagestein. Ubi cum insigni die quodam solemnitatis Gentilium venisset, in quo multitudo copiosa Gentilium deorum suorum carimonia colens, inæsta sacrificia turificando idolis immolaret, accessit in medio illorum, clamans et dicens : O Viri sapientissimi, accedite, et audite : Nuntius enim sum Dei excelsi, etc. » Recenset concionem idem qui aderat Marcellinus. Porro prædicationem subsequutum est signum, nempe cuiusdam Giselberti cæci nati illuminatio,

hominis cunctis notissimi : post quod adeo insigne miraculum facta est Gentilium, qui cum noverant, optata conversio.

Cujus rei causa visum est cunctis fratribus duos ex omnibus deligere, qui ordinari in episcopos deberent, Suvibertum scilicet atque Willebrordum : quorum primum miserunt in Angliam ad S. Wilfridum Merciorum antistitem, a quo est episcopus consecratus hoc ipso anno (ut testatur auctor) qui numeratur ab Incarnatione Domini sexcentessimus nonagesimus quintus. Quem enim diximus Wilfridum interfuisse Romano Concilio sub Agathone, idem accepisse pariter ab Apostolica Sede plenam auctoritalem Apostolicæ Sedis legati putatur, qua natus eundem consecravit episcopum. Sequenti vero anno (ut ait) Willebrordus Romam profectus consecratur a Sergio papa, ut suo loco dicturum anno sequenti.

6. Accidit autem, ut licet Suvibertus hoc anno fuerit in Anglia consecratus episcopus, Willebrordus vero sequenti, nihilominus iste archiepiscopus creatus sit, Suvibertus autem appellatus Trajectensis episcopus, sive alicujus alterius loci, sed coepiscopus sancti Willebrordi, specialiter tamen nominatus Apostolus Teisterbandiæ, Westphaliæ, et Boructuariorum, prout etiam idem docet consocios in laboribus Marcellinus. Felices populi, terque felices, quosque seculi sunt vocem tanti pastoris, qui Apostolo dignis miraculis testatam ipsis reliquit fidem Christianam integram atque sinceram : miserimi vero redditi sunt omnium hominum, ubi relicto antiquo tanti patris sacrosancto deposito, secuti voces alienorum, per prærupta hæresum in profunda corruerunt inferni.

7. *SS. Ansherti et Audomari cõbitus.*—Hoc eodem anno sexcentesimo nonagesimo quinto, die nona Februarii S. Anshertus episcopus Rothomagensis vir sanctitate clarissimus ex hac vita in cælum feliciter migrat, cum ante calumniam passus solum vertere missus in exilium cogerelet jussu Pipini supremo fungentis magistratu, de quo Angradus monachus ita scribit ¹ : « Cum inter principes Francorum seva esset exorta discordia ob multiformem regni divisionem, callidus humani generis hostis malignorum contra Dei famulum sævire fecit invidiam, qui Pipino principi fraudulenter suggererent, præfatum virum sanctum adversus eum contraria tractasse consilia. Decedente enim de ordine principatus Warratone illustri, et ejus filio ac supplantatore nefando Gislemaro, Pipinus prefectorium administrationem, Domino largiente, adeptus est : quo tempore incusatus apud ipsum principem præfatus pontifex sanctus, jussu ejusdem exilio deportatur in Altmontem monasterium : quod est situm in territorio flammioniensi super Sambre fluvio, cui tempore illo præerat venerabilis Galidulphus abbas. Nullo extante crimine humiliter exilii subiit ærummam ». Quemodo au-

¹ Apud Sur. die IX Febr. Eadem die Martyrol.

tem inde liberatus reversus in patriam, responsum mortis accipiens, sacrificio missæ prævio se paravit, et sic feliciter Deo spiritum reddidit, ipse auctor testatur, simulque subsequente post obitum miracula narrat, et in fine præsentem annum ejus migrationis signal; quem tu consulas.

8. Eodem quoque anno ex hac vita migrasse S. Audomarum Morinorum episcopum certum est¹. Predicatur iste apostolus Taruaniensium, et jure quidem: nam licet diu ante populus ille Evangelii prædicatione imbutus esset, tamen negligentia

præsulum in deterius lapsus, iterum idolorum cultum, quem reliquerat, est sectatus; sed tanti viri prædicatione excultus est, atque perfecte reditus Christianus, operante divinitus, una cum prædicatione, miraculorum quoque virtute. Extant res ab eo præclare geste, a Fulchardo conscriptæ¹. Hic vel obiter mentio faciendæ est de sancta Austrebertha virgine, quæ ab eodem sancto Audomaro Deo consecrata egregia claruit sanctitate; cujus vitæ Acta scriptis mandata habentur².

¹ Fulchard. et Molan. die IX Sept.

¹ Apud Sur. die IX Septemb. — ² Apud Sur. die X Februar. tom. 1.

Anno periodi Græco-Romanæ 6188. — Anno Æræ Hispan. 733. — Anno Hegiræ 76 inchoato die 21 April. Fer. 4. — Jesu Christi 695.

— Sergii pape 9. — Leontii imp. 1.

1. *Postconsulatus*. — Hic annus ista formula notatus: *Anno Justiniani juv. x. Post consulatum ejus x*, sed tantum usque ad mensem circiter Septembrem, quo *Leontius* imperium arripuit, et cum eo consulatum; cujus tamen cum nulla apud antiquos mentio sit, illum indicare sufficit.

2. *S. Suidbertus senior a Suidberto juniore distinguendus*. — A num. 1 ad 7. Quæ habet Baronius de *sancto Suidberto* ex Pseudo-Marcellino in ejus Vita fabulosa sunt, ut ex dictis liquet. Sed Baronii tempore Acta illa Suidbertina fictitia esse nondum deprehensum fuerat. Porro duorum *Herwaldorum* martyrium pertinet ad præsentem annum, ut anno DCXCIII ostendi. *Suidbertus* vero ordinatus fuit episcopus regionarius, nulli scilicet sedi adstrictus, anno DCXCIII, ut ibidem demonstravi. Errant enim qui eum episcopum Werdensem fuisse scripserunt. Is error in Martyrologium Romanum irrepit, ubi ad diem primum Martii, quo is sanctus colitur, habetur: « Apud civitatem Werdam sancti Suidberti episcopi, qui tempore Sergii pape apud Frisones, Batavos, et alios Germaniæ populos Evangelium prædicavit ». Baronius quidem in Notis ad eum diem citat Bedam, Usuardum, et Adonem. Verum, ut observavit Henschenius ad diem 1 Martii in Commentario prævio ad Vitam S. Suidberti num. 58, illud non legitur in genuinis Bedæ exemplaribus antiquissimis manu exaratis; neque in optimæ notæ exemplaribus Usuardi, tum manu exaratis, tum excuso Parisiis anno MDCXXXVI. Non confundendus itaque sanctus *Suidbertus senior* cum sancto *Suidberto juniore*, qui primus Wer-

densis sedis constitutus est episcopus jussu Caroli Magni, illius episcopatus fundatoris, circa annum DCCLXXXVI, sive eo loco, ubi nunc eadem civitas posita est, sive, ut Krantzius lib. 2 Metrop. cap. 6, scribit in alio satis frequenti, e quo tamen *Werdam* deinde episcopalis translata dignitas sit: qua de re legendus Henschenius ad diem xxx Aprilis, quo sanctus *Suidbertus junior* colitur. Est autem hæc *Werda* ad Aleram fluvium in Saxonia inferiori; sed *Werda*, in qua Suidbertus senior monasterium construxit et sepultus est, ut docet Beda lib. 5, cap. 12, jacet ad Rhenum vulgo *Keisers-Wert* appellata. Baronius num. 6 suspicatur *Suidbertum* fuisse episcopum Trajectensem, sed hoc nullus ex antiquis memoria prodidit.

3. *S. Wigberti martyrium fictitium est*. — Martyrium etiam sancti *Wigberti* fictitium est. Hujus enim martyrii nusquam Beda nec aliquis ex antiquis meminere, sed unus Pseudo-Marcellinus, Beda lib. 5, cap. 10, testatur. *sanctum Wigbertum*, relicta Hibernia, in qua diu anachoreticam vitam egerat, in Frisiam venisse, et duobus annis continuis genti illi, ac ejus regi Radbodo verbum salutis prædicasse; sed cum nihil proficeret, « reversus ad dilectæ locum peregrinationis solito in silentio vacare Domino cepit; et quoniam exterius prodesse ad fidem non poterat, suis amplius ex virtutum exemplis prodesse curabat ». Addit Beda cap. sequenti. *Wigbertum* misisse postea in Frisiam *Willebrordum* cum sociis duodecim: nec plura de Wigberto habet. Verum quidem est, Alcuinum in Vita sancti Willebrordi tradere *Willebrordum*, dum e

bania in Franciam rediret, in Fotislandia Evangelium prædicasse, et *Rothobum* regem, unum ex sociis ejus morte adfuisse, causatum sacra sua ab eo violata esse. Pseudo-Marcellinus autem socium illum *Wigbertum* fuisse asserit. Verum martyrium hoc configit, postquam *Willebrordus* episcopus ordinatus est, quam tamen dignitatem tantum obtinuit anno sequenti. Fuere alii Wigberti, qui sæculo sequenti florere; sed nec ullus ex iis martyri gloria coronatus est.

4. *Moritur S. Ansbertus episc. Rothomagensis.* — Ad num. 7. Aigradus in Vita sancti Ansberti ex abbate Fontanellensi episcopi Rothomagensis renuntiati tradit, cum inter principes Francorum exorta esset discordia *ob multiformem regni divisionem*, Pippinum Majorem-Domus eum relegasse in monasterium ad Sabim, amnem in Hamonia fluentem, cui nomen *Altus mons*, quasi adversus se contraria tractasset consilia; sed non multo post Ansberto ad sedem propriam revertendi licentiam tribuisse, et cum is itineri se accingeret, in morbum incidisse, « die quinto iduum Februariarum e mundo transiisse, et corpus ejus translatum esse Fontanellem die quinto iduum Martiarum sub anno sexcentesimo nonagesimo quinto Incarnationis D. N. J. C. » Hic tamen Incarnationis annus in Vitam illam intrusus, qui nondum usus invaluerat, ut Franci scriptores annos ab Incarnatione numerarent anno circiter 600, quo Aigradus illum elucubravat. Nihilominus Ansberti mors in hunc annum, quo eam recte consignavit Baronius, incidit. Auctor enim Chronici Fontanellensis loquens de translatione reliquiarum SS. Vandregisili, Ansberti, et Wilfranni, ait: « Facta hæc sancta translatio anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo quarto, Indictione secunda, pridie kalend. April. feria secunda. Nam solemnitas sancti Pasche tertio kalend. tunc extitit, qui erat annus decimus gloriosi regis Hildeberti. Requievit igitur in eadem sancti Pauli Basilica B. Wandragesilus annis circiter quadraginta; inclytus autem præsul Ansbertus annis novem, sanctus vero archiepiscopus Wilfrannus annis undecim ». Adhibet is auctor alios characteres, sed mendosos. Si itaque anno Christi 695, die ultima Martii jam a novem annis *Ansbertus* hominem exerat, currenti mortuus est. Vitam ejus ab Aigrado monacho Fontanellensi fere aequali scripam referunt Bollandus ad diem ix Februarii ejus Festo dicatum, et Mabillonius sæculo ii Benedictino, hic tamen in Notis ad eam Vitam male differt mortem hujus sancti præsulis in annum 695, quod in quodam apographo Chronici Fontanellensis legitur, « anno quarto regni Childeberti regis Francorum, etc., qui est annus Dominicæ Incarnat. 695, sanctum Ansbertum » caelestia regna petiisse, quem annum quartum Childeberti solum retinendum putat. Verum hæc conjectura invicte relictur ex Privilegio pro quodam monasterio ab Agirardo episcopo Carnulensi concesso, quod vir doctissimus ex autographo Dionysiano lib. 6 de Re Di-

plom. pag. 478 postea publicavit. Datum enim illud anno ii Childeberti regis, mensis Martii die vi, cui inter alios episcopos subscribitur *Gripho*, qui erat episcopus Rothomagensis, quique ideo anno sequenti Ecclesiam Rothomagensis regerebat. Ex quo et liquet, non *Reginoldum*, qui diu cathedram illam tenuit, ut multi credidere, sed Griphonem Ansberti successorem fuisse.

5. *Floret S. Austrebertha abbatissa Pauliacensis.* — Ad num. 8. *Sanctus Audomarus* Morinorum episcopus et Taruanensium Apostolus vivebat quidem adhuc anno sexcentesimo septuagesimo; sed non multo post ad Deum migravit, ut anno 695, num. 10 ostendimus. Quare quæ de annis præsulatus ejus diximus, ibi legenda. Hic vero nobis agendum de *sancta Austrebertha* virgine et abbatissa Pauliacensi, cujus tantum meminit Baronius. Bollandus ad diem x Februarii Vitam ejus auctore anonymo fere æquali elucubratam recitat ex Surio, eademque ac aliam ab auctore anonymo et fere coevo conscriptam exhibet etiam Mabillonius sæculo iii Benedictino, parte I. Nata est in Taruanensi territorio illustribus parentibus, *Dagoberto primo* in Galliis regnante, et procedente tempore, ne inupti traderetur, confugit ad *Audomaram* episcopum, ab eoque velamen accepit, ac in *Portensi* monasterio per annos quatuordecim monasticam vitam insigni laude duxit. Erat illud monasterium ad Somonam fluvium, sed nunc locus reductus est in vicum, qui refinet prisecum vocabulum *Port.* Paulo post *Austreberthæ* consentiente abbatissa, præposita constituta est, et circa annum Christi 695 *sanctus Filbertus* cum e Portensi cœnobio evocavit et monasterii Pauliacensis abbatissam instituit. Varia cum monachorum, tum sanctimonialium cœnobio constructa sunt in gratiam *sancti Filberti*, et in his Pauliacense quarto milliari a civitate Rothomagensi dissitum, qui locus nunc vocatur *Paullily*, Ecclesia sanctæ Austreberthæ et oppidulo insignitus. « Transivit autem gloriosa virgo IV iduum Februariarum die Dominica, aurora incipiente », inquit prior anonymus in ejus Vita, ideoque anno septingentesimo quarto (quo dies Dominica incidit in diem x mensis Februarii) ut vulgaris sententia fert.

6. *Childebertus III regnat in Francia.* — Hoc anno *Clodoveus III* Francorum rex vita functus est, ut anno 695, num. 18, ostendimus, eique *Childebertus III* frater successit ante finem mensis Martii; cum anno 695, die ultima Martii, facta fuerit translatio sancti Ansberti episcopi Rothomagensis, ut mox demonstravimus, *Childeberto* jam decimum regni annum agente, qui ideo hoc anno ante diem ultimum Martii regnum inierat. Continuator Fredegarii cap. 101 et seqq. res initio ejus principatus gestas his verbis enarrat: « Droco a Pippino genitore eruditus ducatum Campanensem accepit; Grimoaldus junior cum Childeberto rege Major-Domus palatii super Francos (id est, super Neustrasios et Burgundos) electus est, luit-

que vir mitissimus, omni bonitate et mansuetudine repletus, largus in elemosinis, in orationibus promptus. Pippinus contra Radbodum ducem Gentilem Frisionum gentis adversus alterutrum bellum intulerunt, castro Dorestade, illic belligerantes invicem. Pippinus victor exiit, fugatoque Radbodo duce cum Frisionibus, qui evaserant, idem Pippinus cum multis spoliis et præda reversus est». Quod bellum in Annalibus Metensibus, eodem, quo *Clodovei III* mors, anno consignatur.

Et ceterior *Frisia* Francis, quibus ab aliquot annis parebat, penitus asserta est: ulterior vero *Frisia* sub *Radbodi* potestate permansit; nec liber in hanc aditus, quandiu is vixit, doctoribus Evangelii patuit. Erant Pippino ex *Plectrude* uxore duo filii, *Drogo* seu *Droeus*, et *Crimoaldus*, qui ambo educabantur in spem potius majoratus, ut post patrem ille *Austrasie*, hic *Neustrasie* *Burgundie*que præficeretur.

SERGII ANNUS 9. — CHRISTI 696.

1. *S. Wilibrordi in episcopum Frisæ ordinatio. et Suwiberti ingens miraculum de mortuo ad vitam revocato.* — Sequitur Christi annus sexcentessimus nonagesimus sextus, Indictione nona, quo vir apostolicus Wilibrordus, sive Willebrordus, qui ante annos sex Romanus veniens auctoritatem prædicandi Evangelium (ut dictum est pluribus) acceperat, cum magnum jam ex prædicatione provenitum in conversione infidelium collegisset, iterum Romanus veniens ad eundem Sergium papam, ab eodem episcopus ordinatur. Opus plane divinum in his recognoscitur: accidit enim secundum illud mysticum Domini in *Iob* ¹. « Numquid mittes fulgura, et ibunt, et reverentia dicent tibi: Adsumus? » Non tantum est Apostolicæ Sedis mittere tonitruum filios in Evangelii prædicationem ad Gentiles, sed et eosdem portantes manipulos suos recipere revertentes, novasque ipsis erigere sedes episcopales. Ubi enim Frisii sive Frisones Evangelium acceperant, ut eis daretur episcopus, laboravit qui eos bello perdomuit Pippinus princeps. Non decant in Galliarum proximis regionibus nobilissimarum Ecclesiarum episcopi: sed quod novas erigere sedes sciretur etiam ab exercituum ducibus solius esse Romani Pontificis; idcirco curæ illi fuit, ut idem Romanus missus, ubi acceperat ad prædicandum Evangelium apostolatam, novus rediret sacris ritibus ordinatus episcopus. Porro rem gestam perbrevis Beda sic narrat ²:

2. « Postquam vero, inquit, per annos aliquot in *Fresia* (*Frisia*), qui advenerant, docuerunt, misit

Pipinus, favente omnium consensu, virum venerabilem Wilibrordum Romanum, cujus adhuc Pontificatum Sergius habebat, postulans ut eidem Frisonum genti archiepiscopus ordinaretur: quod ita ut petierat impletum est anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo sexto. Ordinatus est autem in Ecclesia sanctæ martyris *Cæciliæ*, die natalis ejus, imposito sibi a papa memorato nomine *Clementis*, ac mox remissus ad sedem episcopatus sui, id est, post dies quatuordecim, ex quo in Urbem venerat. Donavit autem ei Pipinus locum cathedræ episcopalis in castello suo illustri, quod antiquo gentium illarum vocabulo *Wiltaburg* (*Wiltenburg*), id est, oppidum *Wiltorum*, lingua autem *Gallicæ* *Trajectum* vocatur: in quo ædificata Ecclesia, reverendissimus pontifex longe lateque verbum fidei prædicans, multosque ab errore revocans, plures per illas regiones Ecclesias et monasteria nonnulla construxit. Nam non multo post, alios quoque illis in regionibus constituit ipse antistites ex eorum numero fratrum, qui vel secum, vel post se illo ad prædicandum venerant: ex quibus aliquanti jam dormierunt in Domino: ipse autem Wilibrordus, cognomento *Clemens*, adhuc superest, longa jam venerabilis ætate, utpote trigesimum et sextum in episcopatu habens annum, et post multiplices militiæ celestis agones ad præmia remunerationis supernæ tota mente suspirans». Hæc Beda, declarans his pariter tempus quo isla scribebat, anno videlicet Domini septingentesimo trigesimo secundo.

3. Hæc eadem de ordinatione per *S. Sergium* facta Romæ Wilibrordi, sive Willebrordi et in *Cle-*

¹ *Iob*. XXXVIII. — ² *Beda* l. v. c. 12.

mentem mutationem, meminit etiam Marcellinus in rebus gestis sancti Swiberti, unius ex ejus in Evangelii prædicatione consocii. Ejus vero Acta, quæ pluribus persecutus est Albinus Flaccus, discrepant a Bedæ historia. cum iste tradit fuisse consecratum in Ecclesia S. Cæciliæ, ibi autem legitur id factum in Basilica sancti Petri: idemque Albinus tradit, eandem ordinationem haud sine præcedenti prophetia, divina, inquam, manifestatione, fieri confisisse. Audi ergo, quæ ipse referat his verbis ¹: « Et sic cum honorifica legatione, et muneribus auctoritati Apostolicæ condignis, Romam directus est. Sed die quarta, priusquam illo venire, beatissimus Apostolicus angelica in somnis responsione admonitus est, ut illum cum summo honore susciperet, et quod multarum animarum esset illuminator futurus a Deoque electus, et ad hoc venisset, ut summi ab eo sacerdotii honorem susciperet; nihilque ei negandum esse, quicquid petisset. Qua factus Apostolicus admonitione certus, cum magno gaudio, et summo eum suscepit honore: et ut in eo fidei agnovit fervorem, religionis devotionem, sapientie plenitudinem, die competenti populo adveniente, advocatis venerabilibus ad societatem ministerii sacerdotibus, publice in Ecclesia beatissimi Petri principis Apostolorum cum magna dignitate more Apostolico cum ordinavit archiepiscopum, ac ordinato nomen imposuit Clemens, vestimentisque suis sacerdotalibus induit eum, et sancto quasi superhumerali Aaron, pallio dignitatis et indumentis confirmavit gloria: et quicquid voluit, vel petiit, aut in patrociniis sanctorum, aut in rebus Ecclesiasticis, cum tota mentis alacritate tradidit illi; firmatque benedictione, donis ditatum, cum salutaribus præceptis iterum cum in opus Evangelii remisit ». Porro reditum ejus in Germaniam confisige anno sequenti, testatur Marcellinus. Sane quidem quod consecratus fuerit (ut testatur Bedæ) die natali S. Cæciliæ, non potuit nisi anno sequenti in Frisiam rediisse: quæ igitur post hæc configerunt, suo loco dicturi sumus.

4. Sed quid interim memorata dignum copostolus Swibertus (quem anno superiori ordinatum diximus a S. Wilfrido episcopo) operatus sit, Marcellinus, qui comes peregrinationis ipsius, et Actorum scriptor ei adhesit, ut Lucas Paulo, hæc ait de ejus reditu, et in verbi Dei prædicatione profectu ²: « Igitur sanctissimus Swibertus, Evangelicus præsul, pontificali fultus auctoritate et honore, ac corroboratus confirmatione S. Wilfridi, salutatis parentibus, et amicis, cum Christi famulis qui cum eo erant, rediit in opus Evangelii et verbi Dei, pervenitque Willenburg, sive Trajectum, per annum et multo amplius, antequam S. Willebrodus Roma rediret Trajectum: ibique a fratribus et neophytis honorifice multo cum gaudio susceptus, gradum episcopatus condignis ornans virtutibus,

vixit deinceps in majori humilitatis, mansuetudinis, simplicitalis, et justitiæ perfectione; ceptumque Evangelicum opus constanter explens, oppida, rura, casas, vicos, castella, propter evangelizandum, non equitandum, sed Apostolorum more pedibus incedendo peragrans, etiam longe lateque Frisiam, Hollandiam, et præcipue comitatum Teisterbandiæ pervagatus, multum populum ad Christum doctrinis, et prædicationibus reduxit, ubique solerter idololatram extirpavit: ita quod multitudo paganorum, maxime jam profanam sectam refutantes, Catholicæ fidei documentis salutaribus adhaeserunt. Convertēbat vero sua dulcissima prædicatione fere totum comitatum Teisterbandiæ, in quo construebantur Ecclesiæ multis in locis, aut templa idolorum consecrabantur in Ecclesiis Dei, et sanctorum, utpote Ecclesiam S. Vincentii martyris in Zanduvick prope Tielam: in Arkel, in honorem S. Dei Genitricis Virginis Mariæ: in Hoernaer, in honorem S. Dionysii Arcopagitæ ». Et alias in aliis locis, quas idem auctor numerat.

5. Quomodo autem, dum unam ex illis Deo idem Pontifex dedicaret hoc ipso anno submersum in Rheno adolescentem mortuum ad vitam, spectante populo, revocavit, idem Marcellinus exacte recenset. Cui tanto spectaculo le quoque nobiscum præsentem, lector, cupimus, tanta horum apostolatus signa conspecturi simul. Rem gestam præsens qui interfuit Marcellinus ita describit: « Divina namque providente clementia, dum S. Swibertus anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo sexto, octavo kal. Octobris dedicaret Ecclesiam in Malsen, in comitatu Teisterbandiæ, super annem Linghen dictum; contigit ut eodem die quidam generosus adolescens, dictus Splinterus de Andengyn, filius primicerii de grandi vico Dverstat, volens curiose experiri mysterium fidei Christi, et præcipue actus S. Swiberti, de quo mira audierat, licet ipse incredulus et fidei ignarus esset, scapham cum tribus clientibus mane hora fere septima intraret, volens videre dedicationem Ecclesiæ in Malsen, eo quod villa Malsen distet a Dverstat ad Austrum parvo milliari. Cumque in medio fluminis Rheni sive Leccæ esset, et lascive joculando et navigando sederet super latus naviculæ, incumbens super unceronem suum, lapsus pedum suorum ex lubricitate naviculæ retrorsum cadens, cecidit in aquam: quem statim vorax unda absorbit, et in profundum quasi lapis descendit, et submersus fuit. Quod cernentes socii et servi in eadem navicula positi, ipsam juvare et ei subvenire non valentes, dolore maximo consernati, utraque littora clamoribus et fletibus repleverunt. De ejus casu et submersione non solum parentes et cognati dolebant, sed et luctus erat omnibus, et mœnore incredibili confundebantur universi. Servi vero concito cursu fugerunt præ timore parentum et amicorum. Tandem eadem die, hora fere duodecima, a piscatoribus in sagena cum multo dolore inventus, lamentabiliter portatus fuit in domum

¹ Extant apud Sur. die vii Nov. tom. vi. — ² Marcell. Vit. Swibert. c. 11. 12.

parentum; et licet inflexibilis esset artubus et membris, tamen consilio flammium idolorum, calido impositus lecto, deferitur ad phannum sive templum Martis. Audierant enim, quod Christiani aliquot submersos, sive subito defunctos, in Ecclesias ipsorum portantes, vite pristinae, sacrificiis et precibus episcoporum, restitissent. Guntherus vero egregius miles, et dominus de Adengyn, pater Splinteri submersi, properans cum familia, et amicis ad templum Martis, libavit funestum sacrificium, mactando diversa animalia magno deo Marti, ut pietate divinae potentiae suae unicus filius suus reviviscens suscitaretur. Cumque lugubriter mœsto et tribulato corde usque in horam fere secundam precibus et sacrificiis incubisset, et nihil salutis invenisset, desperavit de vita ipsius, eo quod nunquam audisset priscis temporibus deos ipsorum talia peregisse.

6. « Erant autem eodem die multi Christiani in ea civitate; qui ut viderent finem, sequebantur funus usque in atrium phani Martis. Qui videntes inenarrabilem dolorem Guntheri et aliorum amicorum, gaudentes de impotentia deorum, vocaverunt Guntherum seorsum, ut Christus ibi magnificaretur, suadentes et consulentes ei, ut celeriter pro S. Swiberto Christianorum episcopo existente in Malsen, ad quem filius suus equitare proposuerat, mitteret; ipse proculdubio precibus suis resuscitaret eum virtute Domini Jesu Christi, dummodo abrenuntiis idolis, toto corde crederet in ipsum. Guntherus vero his auditis, memor qualiter idem S. Swibertus in eadem civitate captus, liberatus per Angelum fuit, et qualiter in Hagenstein caeco nato in nomine Jesu praestitisset visum: statim animalus et allectus verbis Christianorum, adjunctis sibi aliquot honestis amicis, sine dilatione Malsen usque celeriter properavit: vidensque S. Swibertum, mox de equo desiliens, provolutus pedibus sancti, osculando manus ejus, per aegra lacrymarum suspiria aperuit ei tristissimam mortem, et submersionem unigeniti sui, deprecans, ut secum dignaretur proficisci Dverslat, et in virtute salubiferi nominis Jesu veri Dei omnipotentis resuscitare filium suum, pollicens se cum omni familia sua et cognatis crediturum, et sacrum baptismum perciturum.

7. « Sanctus vero Swibertus ipsum humaniter elevans, et honorifice suscipiens, benigne consolabatur; et licet condoluit lamentabilibus vocibus et gemitibus ipsius, tamen Deum lenitare super Injusemodi facto grandi formidans, se pie excusavit. Miles vero denuo amplectens pedes ejus, importune precabatur, ut secum pergere dignaretur amore Jesu Christi Dei vivi. Sicque victus ejulatu ejus, et praecipue precibus Werenfridi, et meis, aliorumque neophytorum ibidem praesentium, celeriter vectus curru, et nos cum eo, venit circa sextam horam post completorium in vicum Dverslat. Erat autem turba congregata ad litus Rheni, sive Lecca, praestolantes adventum

S. Swiberti, dolentibus profanis sacerdotibus phanorum. Igitur transmissa aome Lecca, cum iret ad defunctum cum discipulis suis sequenti ipsum grandi turba paganorum, occurrit ei domina Melchitkils, mater Splinteri submersi, ut insana mulier: provolutaque pedibus ejus in publica platea, clamavit, dicens: Serve Dei vivi, succurre mihi, et resuscita filium meum in nomine Dei tui, credamque cum tota familia mea in eum: quia dii nostri impotentes sunt ad resuscitandum eum. Quam S. Swibertus elevans et consolans, parum ingenuit.

8. « Erat autem Splinterus submersus, denuo ex templo Martis portatus in domum patris sui. Veniensque ad praesentiam defuncti petiit ut flammes sive sacerdotes idolorum dignarentur sibi adesse, ut viderent virtutem Domini nostri Jesu Christi Dei omnipotentis. Interim praecipit nobis, devote orationibus vacare, Deique misericordiam implorare, ut defunctus resuscitaretur, et ipse oravit. Universa igitur multitudine flente, cum aliqui phanatici sacerdotis pavidi, vocati per dominum Guntherum, advenissent; S. Swibertus sonora voce flexis genibus lacrymarum imbre perfusus, clamavit ad Dominum, dicens: Domine Jesu Christe, qui refugium factus es nobis, inclina aurem tuam ad preces nostras, ut reveletur hominibus istis gloria tua, et praedicetur et glorificetur ab incredulis nomen sanctum tuum: ut sciant, quia non est vana fides nostra, nec alius Deus praeter te, cujus pietas non habet finem, nec dona mensuram: et resuscita ad gloriam et honorem nominis tui hunc servum tuum, diabolica fraude defusum: ut sciant, quod omnia idola, quae pro diis colunt, statuae sunt daemonibus plenae; et videntes virtutem pietatis tuae, credentes in te, salventur. His dictis surgens ab oratione, fiduciam magnam habens in Christum, dixit: Domine Jesu Christe, mestorum consolator, qui dixisti¹: Omnis qui credit in me, opera, quae ego facio, et ipse faciet, et majora horum faciet: Domine piissime Deus, qui resuscitasti² ad lectum sanctarum sororum Mariae Magdalene, et Marthae Lazarum quadriduam mortuam, resuscita et hunc in nomine tuo ostendendo potentiam divinitatis tuae.

9. « Et accipiens dexteram submersi, dixit: In nomine Domini Jesu Christi crucifixi, Dei omnipotentis, dico tibi, ut surgas et vivas, et confitearis Creatorem tuum. Statim vero defunctus aperiens oculos suos, et quasi de gravi somno suspirans surrexit; amplectensque pedes sancti, cum magnis suspiriis clamavit: Non est alius Deus in caelo et in terra, quam Dominus Jesus Christus crucifixus, quem praedicat sanctus servus ejus Swibertus: qui me sua benigna misericordia ad preces ejus ab inferis et a morte resuscitavit. O vita laudabilis, quae alterius corporis mortem precibus effugavit, tartarum spoliavit, spem magnam habens in Chri-

¹ Joan. XIV. — ² Joan. XI.

sto : proculdubio mors ibi iura non tenuit, ubi sanctus Swibertus vim orationis ingessit. Stalimque omnes mirati et stupefacti, qui viderant et audierant novitatem tanti miraculi, divinam pietatem per Dominum nostrum Jesum Christum dignis extulere præconiis, qui sanctum Swibertum servum suum tam insigni clarificare miraculo dignabatur. Provolutique pedibus sancti episcopi cum sacerdotibus idolorum, credentes in Christum baptizari petierunt, spreitis vanis cultibus idolorum.

10. « Denique lætissime accurrentes parentes, et cognati, infinitas retulerunt Deo et sancto ejus gratias, devote ipsum amplectentes et osculantes cum discipulis suis. Sed et ipse sanctus Swibertus cum cæteris Christianis humiliter in terram prostratus, benedixit Deum, qui magna fecit in populo suo. Tantis vero in platea erat clamor paganorum, resuscitatum videre cūpientium, ut S. Swibertus necessitate compulsus resuscitatum vestibus indutum per manus duceret cum magna devotione ad honorem Dei, ut a cunctis videretur. Quem vivum et ambulantem cernentes clamaverunt : Vere magnus est Deus Christianorum, qui talia per servum suum operatus est. Factum est ergo gaudium magnum coram omnibus hæc videntibus, et magnificentum est nomen Domini nostri Jesu Christi. Eodem tempore baptizatus est Splinterus resuscitatus, cum parentibus et cognatis et aliis numero centum viginti sex, demptis pueris et virginibus.

« Altera denique die congregata infinita turba hominum paganorum, S. Swibertus, præmissa oratione ad Spiritum sanctum cum discipulis suis, ut Deus aperiret corda illorum ad spernendum idola, et ad fidem complectendam, prædicando deduxit et declaravit eis transgressionem protoparentis nostri Adæ, Incarnationem Verbi Dei, diabolicam idolorum inventionem, atque infinitam misericordiam Dei : insuper quod æternaliter damnabatur, qui spreto vero Deo, adorant idola et sculpitilia, et gloriantur in simulacris suis : ita quod fere pars magna civitatis credidit in Christum.

11. « Erat autem civitas, licet pagana, sub potestate Christianorum principum, scilicet regis Francie et Pipini ducis, et tota fere vicinitas, et provincia Christiane fidei subdita, utpote Brabantia, Flandria, et pars Hollandiæ : sic quod pagani de Dverstat sæpe cum Christianis conversati pridem multoties multa de Christo audierant. Mansit autem multus diebus in eadem civitate, vigilanti instantia prædicandi fiducialiter Christum paganis, confirmando neophytos : ita ut non solum pagani, verum etiam multi idolorum sacerdotes, videntes celestem gratiam et miraculi magnitudinem in S. Swiberto, abjecto perfidie velamine baptismi gratiam ab ipso devote susceperent ». Hactenus Marcellinus de rebus gestis S. Swiberti hoc anno usque ad reditum Willebrordi, imitatus Evangelistam Joannem, qui resuscitationem Lazari adeo exacte descripsit, signatam posteris relinquens ita Catholicam fidem Dei digito subscriptam, dum miraculis subsequenti-

bus eam adeo firmiter confirmatam ostendit, ut durissimus atque durissimus quisque magis quam malefici Pharaonis inveniat, qui sicut ille, dicere non compellatur : « Digitus ¹ Dei est hic ». Unde magis luceant infelices illi qui pro veris Apostolis adeo facile receperunt pseudo-apostolos longe diversam a Swiberto predicationem fidei annuntiantes non signis aliquibus cum confirmantes, sed blasphemis, sacrilegis, et maledictionibus eandem infamantes. Sed de his satis.

12. Non prætermittimus dicere, iisdem quoque temporibus, quibus peregrinatio accidit Willebrordi in Urbem, contigisse in Anglia in provincia Nordanhymbrorum aliam resuscitationem divinitus factam Drihelmi viri nobilissimi, ad hoc ut quæ vidisset in purgatorio, vel in inferno cruciamenta peccatorum, ad supera reversus referret, quæve de beatorum gaudiis conspexisset, pariter hominibus in vita degentibus significaret : quæ cuncta narravit Alfrido regi et aliis, qui ex eis accepturi essent ad emendationem morum emolumentum. Quod vero haud fuerit inanis visio, vel impostura, fidem fecit ipse, cum sæculo primum se abdicans, artissimum humanis viribus penitus impar vitæ institutum arripuit. Describit sui temporis historiam satis fideliter Beda ², ad quem lectorem, ne nimia eum retineamus prolixitate, rejicimus. Ista quidem non semel Deus, sed cunctis pæne sæculis voluit reddi mortalibus manifesta; quo mens ignava, obvoluta terrenis voluptatum nexibus artissime vincta, excitata respiceret, et suum Creatorem culpa libera sanctis operibus sequeretur. Subdit ³ et alia, quæ ibidem his temporibus contigere his similia de futuro judicio, cui moriens unusquisque est obnoxius, idem auctor exempla, quæ tu leges.

13. *Tumultus in Africa et Leontii ab imperio dejectio.* — Jam vero convertamus orationem ad res Orientalis imperii. Fuit plane status ejus admodum perturbatus : etenim eicitur Leontius imperator, et Absimarus invadit imperium. Sed tanta hæc breviter in Græcorum Annalibus notata potius quam descripta reperimus istis verbis ⁴ : « Tertio anno Leontii, Arabes expeditione facta, Africam ceperunt. Eo Leontius Joannem patricium virum strenuum militi cum universa Romanorum classe : qui fuis pulsisque hostibus omnia Africæ castra cepit; relictæque suo ibi legato, de re gesta imperatorem certiore fecit, atque in Africa ipse hyemavit. At Arabum princeps, qui protosymbolus, quasi consul, vel consilii particeps ab iis usurpatur, re cognita, multo majore, quam fuerat prior, et validiore classe missa, Joannem inde prothegal, castraque fossa munita locat. Cum Romanus exercitus mota seditione Absimarum (Apsimarum) imperatorem creat, Drungarium Cibioretorum (de magistratu plura Cæropalata) stalimque Tiberium

¹ Exod. viii. — ² Beda l. v. c. 13. — ³ Ibid. c. 15. — ⁴ Cedren. in Annal. hoc anno.

nominal. At in urbe Constantinopolitana lues bubonum grassata quatuor mensium spatio magnam vim hominum sustulit. Absimarum interim cum sua classe ad Syens seu Ficus appellit, et in urbem per proditionem admissus Leontium, præciso naso, in Dalmatiæ monasterio asservari jubet, amicosque ejus publicatis eorum bonis relegat. Tum germanum suum fratrem Heraclium omnibus pedestribus, et equestribus copiis præfecit solum, ut rei gerendæ maxime idoneum : mittitque ut partes Cappadociæ et claustra percurrat, ac quid hostis molitur observet ». Hæc Annales. Causa autem conflata inter milites discordiæ a Theophane ea refertur¹ quod ob deperditam rursus Africam erubescerent atque fimerent redire Constantinopolim cum Joanne.

14. *Sarraceni penitus Africæ potiuntur.* — Quod ad Africam pertinet : tentatam sæpius deprædatamque antea vidimus superius a Sarracenis, Romanis iterum in eos pugnantibus, atque inde ipsos abjicientibus : at vero ab hoc tempore Sarraceni absque obice eandem possederunt. Quomodo autem se haberet hiis temporibus Ecclesia Africana quoad fidem Catholicam, ut tanta mala pati meruerit : hic in memoriam revocandum, quod ait S. Gregorius² in Epistola ad Joannem episcopum Squillacinum : « Afros passim, vel incognitos pere-

grinos ad Ecclesiasticos ordines tendentes, nulla ratione suscipias : quia Afri quidem aliqui Manichæi, aliqui rebaptizati », nempe Donatistæ sunt. Sed et quod habeat eadem de ipsis Gregorius papa secundus in Epistola ad Thuringios, apparet eos neque tot fuisse flagellis emendatos, et sic tantam jure meruisse subire vindictam.

15. Quod vero ad eorundem Africanorum mores spectat; ex canone haud pridem sancito in sexta¹ Synodo, admodum labefactam Ecclesiasticam disciplinam, corruptamque moribus fuisse, satis potest intelligi : leguntur enim hæc ibi : « Porro hoc quoque ad nostram cognitionem pervenit, quod in Africa, et Libya, et aliis locis quidam ex hiis qui illic sunt religiosissimi præsules, cum propriis uxoribus, etiam postquam ad eos processit ordinatio, una habitare non recusant, ex eo potissimum offendiculum, et scandalum afferentes etc. » Si hæc ipsi populorum duces episcopi perpetrarent, quid cæcus cæcos populus sequens? Ex hiis, inquam, reliqua, quæ ista sequuntur facile possumus meditari; quorum causa (quemadmodum olim eisdem ex causis, ut vidimus ex Salviano, Deus ad eos puniendos, immisit Wandalos) modo eisdem penitus perdendos tradidit inmanibus Sarracenis.

¹ Theoph. hoc anno. — ² Greg. I. II. Ep. XXV.

¹ Sex. Syn. c. 12.

Anno periodi Græco-Romanæ 6189. — Anno Æræ Hispan. 734. — Anno Hegiræ 77 inchoato die 10 April. Fer. 2. — Jesu Christi 696.

— Sergii papa 10. — Leontii imp. 2.

4. *S. Willebrordus ordinatur episc. Trajecti ad Rhenum.* — A num. 1 ad 42. Varia refert Baronius hoc anno de sanctis Willebrordo et Suidberto ex Pseudo-Marcellino; sed cum ex dictis huic impostori fides adhiberi non debeat, narrabimus hic ex Beda et Alcuino, quæ ad rem nostram faciunt. Beda lib. 5, cap. 12, scribit : « Postquam per annos aliquot in Fresia, qui advenerant, docuerunt, misit Pippinus favente omnium consensu, virum venerabilem Willebrordum Romam, cujus adhuc Pontificatum Sergius habebat, postulans, ut eidem Fresonum genti archiepiscopus ordinaretur. Quod ab eo, ut petierat, impletum est anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo nonagesimo sexto. Ordinatus est autem in Ecclesia sancte mar-

tyris Cæcilie die natalis ejus etc. » Festum sancte Cæcilie die xxii mensis Novembris celebratur, quæ hoc anno in feriam quartam incurrerat. Verum festum istud Romæ solemne erat, ideoque et episcoporum ordinationibus idoneum. Annus Incarnationis in Paraphrasi Saxonica Alvedi regis non legitur, hæc tamen nota chronologica retinenda. Beda enim, qui Historiam suam scribebat anno dccxxxi, testatur tunc *Willebrordum* attigisse annum episcopatus sui trigesimum sextum, ideoque hoc anno ordinatus fuerat; quo et Wigorniensis ejus ordinationem narrat. Sed Westmonasteriensis hoc anno et duobus sequentibus ac antecedentibus annis omnia turbat amanuensium culpa, ut videtur.

2. *Willebrordus episcopatus instituit in Frisia citeriori.* — Alcuinus in Vita sancti Willebrordi cap. 7 et 8 perperam scribit, Willebrordum in Ecclesia sancti Petri sacramentum esse, recte vero addit : « Accepta Apostolicæ auctoritatis benedictione, cum majori fiducia devotus verbi prædicator ad præfatum Francorum ducem regressus est (nempe Pipinum) qui eum cum summa honoris magnificentia receptum cum suæ potestatis jussione in opus Evangelii direxit, maxime autem in Borealibus regni sui partibus (quo catenus ob raritatem doctorum vel duritiam habitatorum, fidei flamma minus relucebat) ». Willebrordus tentatum ab archiepiscopo Coloniensi, *Egberto*, et *Wigberto* Frisonum conversionem feliciter perfecit, et ut docet sanctus Bonifacius episcopus Moguntinus in Epist. xxvii ad Stephanum papam, sedis Trajectensis ad Rhenum auctor ac primus episcopus fuit, quam tandem Paulus IV anno m^olxx in archiepiscopalem erexit. Loquitur de ejusdem episcopatus institutione Beda loco citato, additque *Willebrordum* plures per illas regiones Ecclesias et monasteria nonnulla construxisse, et non multo post, alios quoque illis in regionibus constituisse antistes. Porro supra diximus, citeriorem Frisiam, ubi Trajectum ad Rhenum, vulgo *Utrecht* positam, paruisse tunc Francis, ulteriorem vero, quæ trans Flevum, erat, subditam fuisse *Rothbodo* regi, qui Evangelii doctores ad se directos in Franciam redire compulerat.

3. *Saraceni universam Africam occupant.* — Ad num. 13 et seqq. Theophanes anno Incarnationis secundum Alex. d^oxc, qui kalendis Septembris sequentis Christi anni inchoatur, narrat, *Arabes* impressione in Africam facta, armorum vi eam cepisse, eoque comperto *patricium Joannem* cum Romana classe omni a *Leontio* in auxilium missum esse. *Joannes* Carthaginem et omnes Africæ munitas urbes in libertatem restituit, *ibique hienavit*, mandata imperatoris expectans. Quare gesta hæc anno Christi sexcentesimo nonagesimo octavo. Addit Theophanes, Arabici consilii principem, ubi hæc rescivit, Joannem undequaque obsidere decrevisse. « Quare Joannes inde solvens ad imperatorem revertitur. Sed cum ad Cretam insulam appulisset, ducum et militum contra eum seditio ac tumultus oritur, cum et alioquin pudor illum, ac melius offerre se imperatori prohiberet. Quamobrem Leontium, multis in eum contumeliose dictis, abiciunt; ejusque loco Apsimarum eligunt, eundemque Tiberium cognominant », inquit Nicephorus in Historia, quæ et Theophanes et Zonaras etiam habent, qui subdunt, *Apsimarum* comitante classe Constantinopolim venisse, et *Leontium* naribus mutilatum in Dalmatiæ monasterio sub custodia servandum, mandasse. Idem habent Cedrenus, et auctor Miscellæ ad annum in Leontii. Verum anus ille in non præsentii inchoatus, ut putavit Baronius, sed kalendis Septembris sequentis Christi anni, a quo die Cedrenus, Theophanes, alique auctores rerum Byzantinæ annos imperatorum

cum anno civili auspicantur. Quæ hic uno tenore Theophanes, alique referunt, suis annis reddimus anno d^oxcxi, num. 5. Quare legenda quæ ibidem diximus.

4. *Tiberius Apsimarus arripit imperium.* — *Carthago* itaque totaque Africa anno sexcentesimo nonagesimo octavo a Saracenis occupata, eodemque *Tiberius Apsimarus* imperium invasit, et *Leontium* in monasterium detrusit. Quare recte eo Christi anno Hermannus Contractus, Marianus Scotus, et Sigebertus in Chronicis initium *Apsimari* collocarunt, qui cum annos septem imperarit, et nonnisi anno d^ocvi in finem vergente e solio dejectus fuerit, anno d^oxcvii jam propecto imperium iniiit; alioquin non annos septem, sed octo rem Romanam administrasset. Ab occupata a Saracenis *Africa*, religio Christiana paulatim in ea decrevit, ab infidelibus scilicet concitata. Perseveravit tamen per aliquot sæcula; licet neque in septima, neque in octava Synodo Generali aliqui ex *Africa* episcopi comparuerint.

5. *Floret Cresconius episcopus Afer.* — Tempore quo *Africa* a Saracenis in servitutem redacta, vivebat *Cresconius* seu *Crisconius* episcopus Afer, de cujus canonum Collectione anno d^oxxvii cum Baronio egimus. Mabillonius prima parte Musæi Italici pag. 69, refert se vidisse inter Mss. Bibliothecæ Vallicellaneæ Crisconii Collectionem, et in ejus medio hæc verba inserta esse : « Concordia canonum a Cresconio Africano episcopo digesta sub Capitulis trecentis. Iste nimirum Cresconius bella et victorias, quas Joannes Des. patricius apud Africam de Saracenis gessit, Hexametris versibus descripsit sub libris... » Eadem verba recitat Baronius ex eodem Codice Mss. Sed omittit hanc vocem *Des.* et istas *sub libris...* Poema illud ad nos non pervenit, neque Cresconii apud Vossium in Historia de poetis Latinis mentio est.

6. *Initium principatus Theodoni II et prædicationis S. Rudberti in Bajoria.* — *Theodo* Bajoriæ dux hujus nominis primus, non vero secundus aut tertius, ut ante Hadrianum Valesium tom. iii Rer. Franc. pag. 465 et seqq. omnibus persuasum fuit, usque ad annum circiter d^oclxxx in vivis fuit; cum inter rerum Boicarum scriptores omnes conveniat, *Theodoni* illi alium hujus nominis ducem successisse. *Theodo* primus Christianus fuit, ejusque tempore S. Emerannus seu Emmerannus per triennium in Bajoria, ubi nondum idololatria funditus eradicaæ erat, Evangelium prædicavit, « per urbes intra prædicti principis fines, per oppida, per vicos et fidelium domos discurrens, instantissimæ curæ intentus, aliis fidei semina plantabat in pectore, aliis vitia sagaci sermone radicibus abscedebat », inquit Cirinus in Vita sancti Emmeranni, qui addit Deum de postera Theodoni progenie ultionem sumpsisse, quod Lamberti ejus filii jussu *Emmerannus* occisus fuerit. Hunc vero Theodoni primum hujus nominis fuisse et Theodoni II ejus successorem *Childeberto III*

Francorum regi ac *sancto Rudberto* Boiorum Apostolo coævum extitisse, certo demonstrat fundamentum, quod posuit Hadrianus Valesius, eamque ob rem non minus est bene meritis de Historia Bajoarica, imo et Ecclesiastica, quam meritis fuerat de Historica Gallia, et de Ecclesiastica, cum epocham regni Dagoberti primi et tenebris eruit. Sed cum nova inventa plerumque sint imperfecta, tam exordium principatus Theodoni II, quam prædicationis sancti Rudberti in Bajoaria nobis hic magis confirmandum, ut varii, qui tam in Historiam Ecclesiasticam, quam in Historiam Bajoarie irrepere errores, tandem eliminentur.

7. *S. Rudbertus Theodone II duce Bajoarum venit.* — *Theodo* hujus nominis II fuit quidem ejusdem familia ac *Theodo* primus; cum nominis ex Agilolfingis, ut alibi diximus, Boiorum duces eligerentur, sed non fuit ex eadem stirpe. Præterea adolorum cultui addictus erat, vel saltem hæresim profitebatur; cum *Cirinus* seu *Aribo*, qui etiam nomine appellabatur, in Vita sancti Corbiniani episcopi Frisingensis primi, anno DCXXX demortui, de Theodone, qui Bajoariam regebat, quando in ea regione Corbinianus Verbum Dei prædicavit, loquens scribat: « Cari ibi habebantur sacerdotes, ut solet apud novitios », id est, apud homines noviter ad fidem conversos. Ubi *Cirinus* nominis de Theodone secundo verba facere potest; cum rerum Boicarum scriptores communi consensu tradant, *Theodonem III*, appellandum II, a *sancto Rudberto* primo Salisburgensi episcopo ad fidem conversum fuisse, et in eo tantum errant quod id *Childeberto II* in Francia regnante, ideoque sub finem sæculi sexti, vel saltem initio septimi, contigisse existiment. *Rudbertum* enim, *Childeberto III* Francorum monarchiam regente, in Bajoariam adventasse, certum indubitalumque esse debet. Mabilionius sæc. III Benedict. part. I, recitat sancti Rudberti Vitam ab auctore anonymo scriptam, quam recte censet esse primarii auctoris, quem quatuor alii diversis temporibus amplificaverunt, et ex interpolamentis, vel incertis, vel falsis auerunt. In ea illud solum nobis non probatur, quod *Rudbertus* dicatur *ex regali progenie Francorum ortus*, auctorque subdat: « Cum fama sanctæ conversationis illius longe lateque crebresceret, pervenit ad notitiam cujusdam ducis Bavarie regionis, nomine Theodo, qui supradictum virum Dei enixis precibus, prout potuit, libentissime rogare studuit per missos suos, ut Noricam provinciam (id est Bajoariam) visitando, sacra illuminaret doctrina ». Non enim videtur, quomodo *Rudbertus* e regali familia esse potuerit, nec etiam *Bajoaria* hoc vel sequenti sæculo *Bavaria* appellata. Verum legendarii, dum de sanctorum majoribus verba faciunt, sæpe non multum accurati, et, ut videtur, auctor scripserat, *cujusdam ducis Bavarie regionis*, ut sæculo sequenti *Bajoaria* dicta fuit, et exscriptores *Bavariam* in *Bavariam* mutare.

8. *Rudbertum hoc tempore in Bajoariam ve-*

nisse Arnolphus discrete tradit. — In ea Vita tempus, quo sanctus Rudbertus floruit, his verbis exprimitur: « Tempore Hildiberti regis Francorum, anno scilicet regni ejus secundo, honorabilis confessor Christi Rudbertus in Wormatia civitate episcopus habebatur ». Quæ verba nonnisi de Childeberto hujus nominis tertio, cujus annus secundus in præsentem Christi convenit, intelligi possunt; cum ex dictis, Childeberti II tempore, nullus *Theodo*, sed *Garibaldus* hujus nominis I, *Tassilo* et *Garibaldus II*, ducatum Bajoaricum gesserint. Quare Mabilionius laudatus et Hadrianus Valesius tom. III Rer. Franc. pag. 465 et seqq. vulgari opinioni, quæ Rudberti in Bajoariam adventum cum anno secundo Childeberti regis II copulat, jure merito refragati sunt, quod animadvertent, nullum tunc Theodonem provinciam illam gubernasse. Theodone secundo Bajoariam administrante sanctum *Rudbertum* Bajoariis Evangelium annuntiasse *Arnolphus* ex comite monachus cenobii sancti Emerammi apud Ratisponam, auctor gravis qui Henrico magno imperatore floruit, litteris mandarât; sed cum sancti hujus præsulis Vitam varii interpolatores lædassent, et multa falsa in eam inseruissent, ut videre est apud Canisium tom. VI Antiq. Lect. ubi varias ejus Vitæ exhibet, et apud Bollandum ad diem xxvii Martii, qui etiam etiam interpolatam ex Ms. Vallis Rubee representat, apud auctores, qui post ipsum scripsere, fidem non obtinuit, eumque ea in re deceptum Aventinus Velserus, Alderitterus, Brunnerus, omnesque rerum Boicarum historici perperam persuasum habuere. Arnolfus igitur lib. I de miraculis S. Emerammi cap. I, Bajoariorum duces hoc ordine memorat: « Dioto scilicet vir illuster, cui filii in regnum non successerant », est hic Theodo primus, de cujus progenie Deum ultionem sumpsisse *Cirinum* in Vita sancti Emerammi asserere jam diximus, ideoque Arnolfus eum hac in re suffragatorem habet. Tum Arnolfus memorat alium « Theodonem, sub quo clarissimus Christi confessor Ruoltbertus cum aliis Dei servitoribus Juvavium devenit, qui dux filios habuit successores, Diopertum videlicet atque Grimoaldum: post quos ducatum genti huic præbuit Huchbertus, qui B. Georgii, et S. Emeramo donaverat curtem. Hujus ducis temporibus beatissimus præsul Bonifacius ingressus Bajoariam, nonnullos hæreticorum ex ea depulit ». Est is S. Bonifacius Germaniæ apostolus.

9. *Post mortem sc. Theodoni, cujus filii a principatu exclusi fuerant.* — Vides sanctum *Rudbertum* in Bajoariam venisse eo tempore, quo eidem præerat Theodo ille, qui successerat alteri Theodoni, cujus filii a principatu exclusi fuerant, et *Theodone* istum fuisse ordine *secundum*, cum, omnibus rerum Boicarum scriptoribus fatentibus, *sanctus Rudbertus* Theodoni tempore Bajoariis fidem annuntiarit. Quare vel hinc manifestissimum fit, eos nobilissime gentis Historiam prorsus labefactasse; cum ex iis aliqui Theodones quinque, alii Theo-

donec sex, alii Theodones septem nobis obtrudant; et tamen sub Theodone secundo Rudbertus in Bajoariam venerit, et post *Theodonem* illum nullus hujus nominis dux principatum istum adeptus sit. Quam accurate Arnolfus Theodoni secundi successores notarit, anno nccii ostendemus. Hadrianus Valesius tempus adventus Rudberti in Bajoariam scite notavit, sed postquam laudatum Arnolphi locum citavit, male scripsit: « Non video qua ratione *Rudbertus* Theodonem posteriorem Norici ducem, Bajoariosque ad Christianam religionem adduxerit, quam *Theodo* prior una cum populis suis, imo vero quam jam inde a *Garibaldo* duce, Theodolindæ Longobardorum reginæ patre, Bajoarii profitebantur ». Nam licet hoc ultimum verum sit, Bajoarii tamen ritibus paganis, varisque erroribus, etiam post conversionem, adherere. Cirinus in Vita sancti Emerammi, postquam scripsit, hunc sanctum Theodoni pii ducis rogatu, Ratisponæ substituisse, addit: « Sed ejus habitatores neophyti, per id tempus idololatriam necdum radicibus extirpaverant, et patres filiis suis calicem Christi et dæmonum promiscue offerebant. Quæ res permovit sanctum antistitem, ut idololatriam illam funditus eradicare constitueret ». Quod si anno dclxix, quo Emerammi sub Theodone primo, vulgo II, in Bajoariam venit, idololatria ibidem adhuc vigeat, quid mirum si sub Theodone ultimo vel heretico vel idololatra, Bajoarii in eodem luto hæserint.

40. *Quo tempore Bajoaria hæresibus fordata erat.* — Certe religio Christiana post annum circiter Christi dclxxi, non solum in Bajoaria, sed etiam in plerisque Franciæ Orientalis regionibus paulatim defecit, et idololatria varique hæreses in eam introductæ, ut eo anno vidimus. Hinc Willibrordus, Corbinianus, Bonifacius, alique viri apostolici tam sub finem hujus sæculi, quam sequenti ad veram fidem in illas provincias restituendam plurimum collaborarunt, qui licet eandem egregie promoverint, anno tamen dcccxxxix, quo sanctus *Bonifacius* Roma redux per Bajoariam transit, non pauci in ea regione veteribus erroribus adhuc adherescebant, ut discimus ex Willibaldo in ejus Vita cap. 9. « Non solum, inquit, invitatus Bajoariorum ab Odilone duce; sed et spontaneus visitavit incolas, mansitque apud eos diebus multis prædicans et evangelizans verbum Dei, veraque fidei ac religionis sacramenta revocavit, et destructores Ecclesiarum populique perversores abiebat (loco abegit). Quorum alii pridem falso se episcopatus gradu prætulerunt: alii etiam presbyteratus se officio deputabant, alii hæc atque alia innumera fingentes, magna ex parte populum seduxerunt ». Quare mirari non debuit Valesius Arnolfum scripsisse sanctum Rudbertum, Theodone ultimo Bajoariam administrante, in ea provincia Evangelium prædicasse, ac plurimos Bajoarios salutaribus aquis imbuisse.

41. *Rudbertus in Bajoariam venit, cum a te-*

trarchis regeretur. — Sed non tantum ex Aribone, tam in Vita sancti Emerammi, qua min Vita sancti Corbiniani; verum etiam ex donationibus Ecclesiæ Salisburgensi factis eruitur, Arnolfum recte copulasse adventum sancti Rudberti in Bajoariam cum præfectura Theodoni illius, qui hoc tempore vixit: ideoque hunc ordine secundum et postremum fuisse, Donationes illas collegit Anonymus sub titulo libri *Donationum Ecclesiæ Saltzburgensis*, a Canisio tom. VI Antiq. Lect. recitati, ibique pag. 4154 dicitur, Theodobertum ducem Bajoariæ tradidisse *Ursu* cellam sancti Maximiani ad Pongon, « quando Dominus Rudbertus episcopus illam ibi Ecclesiam dedicavit ». Et paulo post: « Dominus Rudbertus eundem locum ad Pongon primo cepit construere, et Ecclesiam ibi edificavit, et consecravit, concedentibus ducibus Theodone et Theodoberto filio ejus », pag. vero 1151 ejusdem libri, non multo post relatum Vitam sanctæ Erendrudis virginis et ablatissæ monasterii Numbergensis primæ, in colle Salisburgo vicino positi, quod etiamnum perstat, legitur: « Cepit idem beatus pontifex una cum consilio et voluntate domini Theodeberti ducis in superiori castro sæpe dicti Juvavensis oppidi construere Ecclesiam ac monasterium sacris virginibus ad habitandum in servitio Dei et sanctæ Mariæ Matris Domini: et peracta Ecclesia, consecravit eam Domino in honore ejusdem sanctæ Dei Genitricis Mariæ, posuitque ibidem per pietatem et voluntatem Domini Theodeberti ducis, Christi ancillam Deo sacram neptem suam, nomine Erendrudem, cum aliis devotis feminis ». Et salim referunt ibidem variæ aliæ donationes eidem monasterio a Theodeberto duce factæ, quæ ab auctore anonymo, qui Vitam sanctæ Erendrudis composuit sub finem sæculi octavi, in quantum conjicere licet, ex Actis publicis sine dubio extractæ fuere. Porro anno dcccxxxviii, quo Carolus M. Bajoariam recepisse infra visuri sumus, *Arno* episcopus Salisburgensis Adnotationem illam seu Induculum possessionum Ecclesiæ suæ scripsit, et præter præfata testatur, *Theodonem* multa prædia dedisse *Rudberto* episcopo, ejusque Ecclesiæ, ac *Theobertum* ejus filium Salisburgensi Ecclesiæ et monasterio puellari ibidem condito plurimas possessiones largitum esse. In eo autem Induculo non memorat *Arno*, nisi quæ ex veracibus senibus, cum monachis, tum comitibus, et iudicibus juratis festibus acceperat. Quare cum *Theodebertus* anno nccii, Bajoariæ dux fuerit, ut inter omnes convenit, eo Christi anno *Rudbertus* in ea provincia Evangelium disseminabat. Nec est quod dicant Rerum Boicarum scriptores, hunc *Theodebertum* fuisse hujus nominis II, et *Rudbertum* sub Theodeberto hujus nominis I, Boios fidem edoensisse. Præterquam enim quod *Theodeberti* ab illis sicuti et *Theodones*, ac *Hucherti* seu *Hugiberti*, gratis multiplicati, *Theodebertus*, sub quo *Rudbertus* verbum Dei prædicavit, unus ex tetrarchis Bajoariæ fuit, ut ex citatis donationibus liquet, et ex dicendis anno nccii, *Theodonem* II eo anno te-

trarchiam instituisse, ipsumque unum ex tetrarchis huius patebit.

12. *Aliqui ex ejus discipulis adhuc vivebant circa medium sæculum VIII.* — Non hic omittendum quod ibi pag. 1155 dicitur de lite *S. Virgilio* episcopi Saltzburgensis, et ejusdem Ursi presbyteri, circa bona Ecclesie sancti Maximaliani ab Ottilone Bavarie duce concessa. Ex ea enim certo eruitur, sancti Rudberti in Bajoariam adventum, seu prædicationem et mortem ab initio sæculi octavi removeri non posse, aut saltem initio sæculi vii contingere non potuisse. Nam inter omnes convenit, eum non nisi alterutris sæculi initio in Bajoaria Evangelium prædicasse. Ibi post narrata, quæ ab utraque parte in medium allata fuere, subditur: « Hæc omnia Virgilius episcopus (nempe Saltzburgensis) a viris valde senibus atque veracibus diligenter perquirere studuit, posterisque ad memoriam scripta dimisit. Quidam vero ex eis, qui ista illi dixerunt, DISCIPULI S. RUDBERTI fuerunt, et juniorum ejus quidam filii, ex quibus erat, etc. Dignolus quoque DISCIPULUS S. RUDBERTI, atque Joannes, alii quoque qui hoc a senioribus audiverunt, hæc ita omnia narrantes ». Virgilium autem post annum DCCXLII episcopum Salisburgensem renuntiatum fuisse nullus negaverit. Quare cum sancti Rudberti discipulos viderit et allocutus fuerit, is initio sæculi viii, non vero initio sæculi vii, Salisburgensem episcopatum fundavit, et animam Deo reddidit.

13. *Annus adventus Rudberti in Bajoariam eruitur ex serie episc. Salisburg.* — Denique incertus Poeta a Mabillonio tom. iv Analect. pag. 525 publicatus, qui Ludovico Pio regnante vixit, in Versibus de *Ordine comprovincialium pontificum*, de episcopis Saltzburgensibus habet :

Dicta Juvavo fuit quondam metropolis ista,
Quam primo fundans RUDBERTUS rexerat abbas.
Post hunc Vitalis austeris rexit eandem.
Ipsius inde Flobargisus, qui est fultus honoris.
Quartus Joannes fuerat, sedemque regendo.
Advena Virgilius statuens quam plurima quintus.
Multo plures gerens ARNO super omnia sextus ;
Septimus hinc successit ADOLVAM pastor optimus ;
Tempore namque suo statuens quam plurima pulchre.
Octavus veniens LUFRAVANNAS præsit ovibus,
Officium Bonium renovans formosius æque.

Cum ergo certum sit, Joannem quartum Salisburgensem episcopum, anno DCCXXXIX, a S. Bonifacio constitutum fuisse, certum pariter Vitalem et Flobargisum proximos ejus successores sedem Salisburgensem sæculo octavo occupasse, eodemque Rudbertum illam fundasse. Si enim Rudbertus an. DCCXIII, aut DCCXVIII, ut vulgaris fert opinio, spiritum Deo reddidisset, ab utroque Christi an. ad DCCXXXIX, quo Joannes episcopatum Salisburgensem gessit, non duo episcopi, sed longe plures Rudbertum jam successissent.

14. *Series episc. Salisburg. in integrum restituitur.* — Verum quidem est, Vitæ sancti Rudberti

a prædicto anonymo scripte subjeci brevem episcoporum et archiepiscoporum Salisburgensium, a sancto Rudberto episcopo usque ad Rudolphum archiepiscopum, Indicem, cujus initium est : « Sanctus Rudbertus episcopus, sanctus Vitalis episcopus, Ansolagus abbas, Savolus abbas, Ezzius abbas, sanctus Flobargisus episcopus, Joannes episcopus, Bertricus abbas, sanctus Virgilius episcopus, Arno archiepiscopus, Ammilon abbas » ; et in fine hujus Catalogi hæc haberi : « In Catalogo istorum episcoporum quique abbates continentur, qui absque pontificali ordine et dignitate regebant episcopatum Juvavensem. Ili vero sunt Ansolagus, Savolus, Ezzius, Bertricus, Ammilon ». Sed auctor anonymus hujus Catalogi, qui pluribus sæculis post Rudberti obitum vixit, vera falsis miscuit, et cum Catalogos antiquiores invenisset, in quibus episcopi Salisburgenses et abbates monasterii sancti Petri, ubi erat sedes episcopalis, et archiepiscopalis a tempore Arnonis primi archiepiscopi Salisburgensis, descriptos reperisset, inde perperam deduxit, abbates illos mortuis episcopis ac sede vacante Ecclesiam Salisburgensem rexisse ; quod falsum esse ex dicendis patebit ; et poeta noster evincit, qui in re tam recenti vix errare potuit. Opusculum enim suum Ludovico Bajoariae regi circa annum DCCCL dicavit, ut ex ejus versibus deducitur, cui ideo fides habenda in eo quod prodit de ordine quo sederint singuli episcopi Saltzburgenses, et Ratisponenses, Frisingenses, Patavienses, et Sabionenses. Sed cum auctor illius Catalogi magno errore antumaret, Rudbertum initio sæculi seplimi in Bajoaria fuisse, videretque Vitalem et Flobargisum ab eo tempore usque ad Joannem episcopatum, cujus initium certum est, sedem Salisburgensem administrare non potuisse, vacationem illam sedis finxit, et per illam abbates Ecclesie Salisburgensis præfuisse credidit.

15. *Rejicitur Catalogus episcoporum Salisburgensium.* — Quare Hundius, Cointius, aliique passim, qui illum Catalogum seculi sunt, magnam confusionem in nobilissimæ Ecclesie historiam induxere, et hoc ac sequenti sæculo omnia turbaverunt. Sic quia in vulgatis Indicibus episcoporum Verdensium, qui sancto Suidberto juniori successere perperam referuntur Verdenses episcopi et abbates Amarbarici monasterii intra Verdensis episcopatus limites olim constructi, a plerisque existimatum, tam Verdenses episcopos, quam abbates Amarbaricenses episcopatum illum successive gubernasse ; quem tandem errore correxere viri eruditi, qui quos Verdenses episcopos in vulgatis Indicibus reperere, duas in classes partiti sunt, aliosque Verdenses episcopos, et alios Amarbaricenses abbates scite dixerunt. Eandem viam in explicandis Salisburgensium episcoporum Catalogis tenendam, ex eodem poeta intelligimus ; qui cum in Bajoaria vixerit, plures videre potuit, qui cum Rudberto, vel cum ejus discipulis locuti fuerant vel eum prædicantem audierant. Quæ fusius expo-

nenda fuere quia opiniones, quæ omnium animos occuparunt, ex eisdem facile evelli non possunt, ut sæpius inculcare cogimur, quia in iis profligandis nobis desudandum et elaborandum fuit.

16. *Abusus in universam Ecclesiam Gallicanam introduci coepti.* — Anno DCLX, num. 11 et seq. diximus post eum annum in Francia Orientali, usque ad adventum sancti Bonifacii in eam, nullum celebratum esse Concilium provinciale, archiepiscopum aliquem non fuisse, et Ecclesiarum jura pessumdata et conculcata. Tum an. DCLXXI, num. 6

et seqq. ostendimus hæreses et idololatriam paulatim in eandem introductas. Hoc vero circiter anno confusio aucta, bona Ecclesiastica a laicis usurpari coepta, metropolcon ordo paulatim turbatus, tantisque universa Ecclesia Gallicana sequentibus annis malis afflicta, ut Hadrianus papa Carolum Magnum anno DCLXXIV Romæ agentem monere coactus de aliquo hujusmodi malis remedio adferendo, fuerit; quod se facturum promisit piissimus rex, et reapse omnem suam ad id industriam adhibuit, quemadmodum eo Christi anno videbimus.

SERGII ANNUS 10. — CHRISTI 697.

1. *Willebrordus Roma rediens in Germaniam religionem restituit, adjuvante Swiberto.* — Redemptoris annus sequitur sexcentisimus nonagesimus septimus, Indictione decima, quo Germania a novo apostolo Roma a Sergio Pontifice misso summa industria excoditur, atque ad fructum uberrimum restituitur: ita enim dixerimus, « restituitur », quod diu ante ab ipso ferme Ecclesie nascentis exordio (ut suis locis superius dictum est) Germania jam coepit suscipere Evangelium, illudque diutius summa religione possedit: verum exundantibus preliis, jam spiritualibus destituta culloribus, conversa erat (ut dicam cum Propheta ¹) « terra fructifera in sanguinem ». Sed ejus tandem misertus Deus, e longe cullores misit, qui novale novarent.

Verum hi divino afflati Spiritu, scientes spiritum Prophetarum ² subjectum esse debere Prophetis, et quod quæ ³ a Deo sunt, ordinata sunt: primum omnium, ut dictum est (sicut Paulus ⁴ ad Petrum Hierosolymam, ut conferret Evangelium, venit) Romam se contulerunt ad summum Pontificem, quem Ecclesie universæ præesse hierarchiam scirent: a quo accipientes apostolatam, conversi ad gentes, eas undique Evangelio imbuterunt, magna-que operantes, nobis suppeditavere argumentum, ut nostros Annales ex frugibus Borealium regionum locupletaremus, qui jam magna præcorum monumentorum inopia, sterilitate defecerant.

2. Ex ejusmodi namque apostolicorum virorum cultura, superveniente copiosa Domini benedictione, illam sunt benedictionem consecuta regiones illæ deserte propheticam, qua dicitur ⁵: « lætabitur deserta et invia, et exultabit solitudo, et florebit quasi filium: germinans germinabit et exultabit lætando et laudans. Gloria Libani data est ei, decor Carmeli et Saron: ipsi videbunt gloriam Domini, et decorem Dei nostri ». Eo quod acciderit ipsis, quod subditur de prædicatione sanctorum: « Quia scissæ sunt in deserto aquæ, et torrentes in solitudine; et quæ erat arida, erit in stagnum, et sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et junci ».

Ha quidem Germaniæ multe provinciæ, deficiente Evangelii cultura, factæ silvose, verbi Dei iterum vomere coeptæ excoli, sunt redditæ his temporibus quasi Domini paradisus: ut nihil minus habuerint ab aliis Ecclesiis, accipientes apostolos, eosdemque martyres, signis, innumerisque miraculis, aliisque dotibus affluentibus quibus Ecclesia Catholica insignitur. Diximus de nonnullis ex iis, dicturi et de reliquis inferius pro temporis ratione. Hoc vero anno quod dicamus, dat abunde copiam is quem Sergius papa Romæ consecrans episcopum, mutans nomen barbarum in latinum, ex Willebrordo nominavit Clementem, quem et

¹ Psal. CVI. — ² 1. Cor. XIV. — ³ Rom. XIII. — ⁴ Galat. I.

⁵ Isai. XXXV.

pallio exornavit in signum collate plenitudinis potestatis; de quo ista Marcellinus copostolus fideliter tradit in Swiberto ¹:

3. « Inaque anno a Nativitate Domini sexcentesimo nonagesimo septimo S. Willebrordus, adepta iam Apostolice benedictionis auctoritate, consecratusque archiepiscopus a S. Sergio papa, rediit ad Germaniam. Cui occurrens sanctus Swibertus cum clericis, et discipulis, et multis Christianis usque Embriacum, recepit eum cum magna honorificentia, et gavisus sunt in Domino. Audiensque sanctum Swibertum episcopum consecratum, et comitalium Teisterbandiæ cum tota fere Batava, ac magnam partem inferioris Frisie prædicatione ipsius conversam, et Ecclesiam Trajectensem numero fidelium valde multiplicatam, immensas devote Deo retulit laudes. Deinde pariter Trajectum pergens, statim in fundo Basilicæ sancti Thomæ Apostoli prope castrum Trajectense, canonicorum cœnobarum construxerunt Ecclesiam in honorem sancti Martini episcopi Turonensis: in qua S. Willebrordus archiepiscopus Frisonum cathedralem Ecclesiam sibi stabiliri jussit; quam per primitivam benedictionem SS. Willebrordus, et Swiberlus episcopi cum cæteris confratribus propriis manibus benedicendo consecraverunt.

4. « Deinde mortuo Radbodo rege Frisonum (quod multo post accidit) Christiani libere permisi sunt ubique per Frisiam publice Evangelium Christi prædicare. Quapropter præfati sancti episcopi cum sacerdotibus et clericis Hollandiam, et Frisiam ubique pervagantes, rudem populum documentis Evangelicis informaverunt, docentes profanum idololatriæ cultum abolendo relinquere: catechumenos baptizaverunt, neophytos confirmaverunt, sacros ordines celebraverunt, ac in pagis singulis Evangelium pacis constantiter et devote prædicaverunt, et per loca singula presbyteros, et diaconos ordinaverunt, qui eos in verbo fidei, et ministerio baptizandi adjuvarent, maxime in magno vico Dverstat: in quo per biennium prædicantes, totum populum ad fidem perduxerunt Christi, ac plana idolorum commutantes in Ecclesias Christi, quinquaginta duas dedicaverunt Ecclesias parochiales in eo, adjutorio Guntheri militis, et aliorum amicorum.

5. « Et non solum per Frisiam prædicaverunt et Thuringiam sive Hervingiam, sed et usque in Daciam (Daniam) prædicando, populum multum purgatum a barbarica Gentilitatis idololatria, Orthodoxæ junxerunt fidei. Cumque sic per aliquot annos ferventer Evangelicæ pontificis et verbi Dei præcones pariter, et continue in diversis provinciis Christum annuntiassent, redierunt et venerunt cum exultatione Trajectum ad confratres et cooperatores verbi Dei, enarrantes illis, quanta Dominus per illos fecisset. Et licet sanctus Swibertus egregius pontifex præcesserit sanctum Willebrordum tempore, tamen sanctus Willebrordus præcedit san-

ctum Swibertum dignitate, et primus archiepiscopus Trajectensis reputatur, eo quod a sancto Sergio papa archiepiscopus Frisonum specialiter consecratus, et a Sede Apostolica ad eundem populum missus fuerit ». Hinc Marcellinus.

6. *Ad Danos prædicat Evangelium Willebrordus.* — His consentientia tradit Albinus Flaecus, qui et de prædicatione ejusdem Clementis ad Danos ista habet ¹: « Cum ergo apud eum (Radbodum scilicet, cum adhuc viveret), vir Dei fructificare se non posse sentiret, ad ferocissimos Danorum populos iter evangelizandi convertit. Ibi tum (ut fertur) regnabat Ongendus, homo omni fera crudelior, et omni lapide durior; qui tamen, jubente Deo, veritatis præconem honorifice tractabat. Quem dum obduratum moribus, et idololatriæ deditum, et nullam melioris vite spem habentem offendit: acceptis tunc triginta ejusdem patriæ pueris, ad electos a Deo populos regni Francorum reverti festinavit: sed in eo ipso itinere catechizatos eosdem pueros vite fonte abluat, ne aliquid propter pericula longissimi navigii, vel ex insidiis ferocissimorum terræ illius habitatorum, damnum pateretur in illis, volens antiqui hostis prævenire astutias, et Domini sacramentis animas munire acquisitas ». His enarratis, quid eidem sancto configerit, cum vivente adhuc Radbodo perfido rege, rediens e Dania, Fostelandiæ populis prædicavit, ita refert:

7. « Dum pius verbi Dei prædicator iter agebat, pervenit in confinio Frisonum et Danorum ad quandam insulam, quæ a quodam deo suo Fosite, ab accolis terræ Fositesland (Fostelandia) dicebatur, quia in ea ejus Dei fana fuere constructa. Qui locus a paganis tanta veneratione habebatur, ut nihil in ea, vel animalium ibi pascentium, vel aliarum quarumlibet rerum quisquam Gentilium tangere audeat, nec etiam a fonte, qui ibi ebulliebat, aquam haurire nisi facens præsumeret. Quo cum vir Dei tempestate jactatus esset, mansit ibi aliquot dies quousque sepositis tempestatibus, opportunum navigandi tempus adveniret. Sed parvipendens stultam loci illius religionem, vel ferocissimum regis animum, qui violatores sacrorum illius atrocissima morte damnare solebat, tres homines in eo fonte cum invocatione sanctæ Trinitatis baptizavit, sed et animalia in ea terra pascentia in cibaria suis mactare præcepit. Quod pagani intuentes, arbitrabantur eos, vel in furorem verti, vel etiam veloci morte perire. Quos cum nihil mali cernebant pati, furore perciti, regi tunc Radbodo, quod viderant factum, retulerunt. Qui nimio furore succensus, in sacerdotem Dei vivi suorum injurias deorum ulcisci cogitabat; et per dies semper tribus vicibus, suo more, mittebat sortes, et nunquam damnatorum sors, Deo vero defendente suos, super servum Dei vel aliquem ex suis cadere potuit, nec nisi unus tantum ex sociis sorte monstratus, et martyrio coronatus est ». Quod dicit de sorte auctor, scias in

¹ Extant apud Sur. die 1 Mart. c. 13. tom. 11.

¹ Extant apud Sur. die VII Novembr. tom. VI.

more fuisse apud eos, neminem neci tradere, nisi prius eum sors indicasset, ut quae dicturi sumus ostendat. Haec de rebus gestis in ea insula: ubi cognita regis Radbodi duritia animi, inde in eum (secundum illud Evangelii) excusso e pede pulvere recedens, ad Pipinum (ut idem testatur auctor) reversus est. Reliqua autem quae de eodem sancto viro narrantur post Pipini obitum contigerunt.

8. *Concilium Trajectense, et qui viri apostolici ibi floruerint.* — Post reditum Clementis collectam fuisse Synodum Trajectensem, et ex ea alios in diversas regiones missos Evangelii praedicatores, Marcellinus testatur, qui simul relegens in unum omnes qui antea et postea missi sunt, ista habet memoria digna: « Deinde animadvertentes praefati SS. pontifices (Willebrordus, et Swibertus), et egregii praedicatores, qui cum eis ex Anglia venerunt Trajectum, quod multus populus, Deo prosperante, ab infidelitatis errore ad Christum conversus esset, convocata Synodo in novella Ecclesia Trajectensi, decreverunt more Apostolorum, et discipulorum Christi in diversas circumjacentes Barbaricas nationes praestantiores praedicatores dimittere ad praedicandum ipsis fidem Christi ». Qui vero eidem Synodo interfuerint, ita idem auctor narrat: « Erant autem eo tempore in eadem primitiva Ecclesia Trajectensi apostolici pontifices, et canonici egregii praedicatores, qui S. Swibertum episcopum cum S. Ewaldis sequentes, constanter Christum gentibus praedicaverunt: utpote S. Winfridus sacerdos, qui postquam tredecim annos in Ecclesia Trajectensi ut canonicus degisset, archiepiscopus Moguntinensis consecratur, et Bonifacius appellatur: qui post obitum sancti Willebrordi Trajectensis episcopi rediens, secundus archiepiscopus Trajectensis ordinatur. Qui postquam decem et sex annis per Frisiam praedicasset, martyrio in Frisia coronatur cum suis, similiter sanctus Wiro episcopus Deiorum, sanctus Plechelmuus episcopus de Massa Candida. (vel secundum Bedam, Candida casa.) sanctus Othgerus levita cum plerisque aliis gloriosis sacerdotibus, et praedicatoribus.

9. « Cui sanctae Synodo praefuerunt S. Willebrordus, et Swibertus antistites constantiores. In qua conclusum et definitum fuit, ut omnes primi praedicatores in exteris provinciis praedicarent verbum Dei ». Quem vero omnes, qui ex Anglia pro-

fecti olim, et modo ex Synodo missi sunt, fuerint finem consecuti, idem auctor summatum perstringens sic narrat: « Igitur sanctus Aeca (ut est ante dictum) cum sancto Swiberto in Angliam rediens a sancto Wilfrido episcopo Augustaldensis Ecclesiae episcopus consecratus, post sanctissimam vitam ibidem in Domino quievit. S. Wigbertus in Fostelant martyrio coronatus fuit, ut praedictum est. S. Wilibaldus Orientalem Franciam adiens, Aureatensis sive Eistatensis episcopus effectus est. Sanctus Wini-baldus, frater ejus, Heyndelamensis abbas est ordinatus: quorum germana fuit Wallburgis virgo, Lebuinus (sive Levitus), pontificatum adeptus martyrio prope Gandavium coronatur. Duo quidem S. Ewaldi Nabiam introeuntes, Christum praedicando confessi sunt: qui abinde ascendentes in Saxoniam, glorioso martyrio coronati sunt. Sanctus Werenfridus presbyter et egregius praedicator, versus Batavam missus, novellum Christi populum in Elst, et Westerwoirt, et in finibus illis feliciter rexit: et infinitis clarificatus miraculis tam in vita, quam in morte idibus Septembris apud Westerwoirt spiritum Creatori reddens, miraculose in Elst tumulatur. Sanctus Adelbertus levita, filius Edilbaldi regis Deiorum, filii sancti Oswaldi regis et martyris, in Egmonda in Hollandia oratorum construens, post multorum paganorum conversionem, et laudabilem sanctae vitae suae consummationem, multis miraculis clarus, septimo kalend. Julii felici fine requievit in Christo, sepultus in Egmonda, ubi usque in hodiernum diem claret infinitis miraculis. Is eximius confessor, primus archidiaconus Ecclesiae Trajectensis fuit ». Haec de his auctor; qui de seipso subdit:

10. *Marcellini apostolatus.* — « Et ego Marcellinus presbyter inutilis, a praefatis pontificibus missus ad partes Transiselanas, locum Aldenseel, Trentam, et Tuventam, et Covordiam, ac Daventriam rego, et Dei providentia totum ferme populum Christo praedicando lucratus sum, et purgavia cultu idololatricae. Pernansitque S. Willebrordus in diocesi sua Trajectensi ferventer praedicando Evangelium Christi cunctis gentibus: ceteri vero hac illaque dispersi propter verbum Dei, post conversionem multorum paganorum, salubri fine in Christo quieverunt ». Hucusque Marcellinus, in unum breviter iungens sanctos illos omnes, qui velut ex alveari uno in diversas provincias profecti, multiplices Ecclesias fundavere: sed de aliquibus ex his inferius suis locis fusius dicendum erit.

¹ Marcell. in Swib. c. 11.

Anno periodi Græco-Romanæ 6190. — Anno Æræ Hispan. 735. — Anno Hægræ 78, inchoato die 30 Martii Fer. 6. — Jesu Christi 697.
— Sergii pape 11. — Leontii imp. 3.

1. *Gesta a S. Willebrordo in Germania.* — A num. 1 ad 8. Multa refert hoc anno Baronius in Germania a sanctis Willebrordo, et Suidberto ad Gentilium conversionem gesta, quæ cum uni Pseudo-Marcellino imitantur, eis fides adhiberi non potest. Alcuinus in sancti Wilbrordi Vita, postquam dixit eum in partes Franciæ Boreales missum fuisse, cap. 9 ait : « Tentavit quoque idem vir Dei ultra Francorum regni fines celestis vitæ flumina derivare ». Addit, eum adisse Radbodum Frisonum regem, et cum non posset saxum ejus cor emollire, ad ferocissimos Danorum populos iter evangelizandi convertisse. Sed cum *Ungendus* eorum rex nullam viæ melioris spem offerret, rediit in Franciam, et dum iter agebat, « pervenit in confinio Fresonum et Danorum ad quamdam insulam, quæ a quodam deo suo Fosite, ab accolis terræ Fositerland appellatur, quia in ea ejusdem dei tana fuere constructa ». Ibi tres homines baptizavit : quod cum Radbodus rex accepisset, deorum suorum injurias ulcisci volens, unum ex sociis Wilibrordi forte monstratum martyrio coronavit, et Wilbrordum « ad Pippinum regem Francorum cum honore remisit », inquit Alcuinus, qui Pippinum *regem* appellat, quia summa rerum apud eum in Galliis erat. Hæc quæ Baronius hoc anno recitat, sequentibus gesta sunt. Porro, ut observat Mabillonius in Notis ad Vitam sancti Wilbrordi ab Alcuino scriptam, *Ericus* Daniæ rex in Historia gentis Danorum a se conscripta Ungendi regis non meminit, et Adamus Bremensis Ecclesiæ canonicus in lib. 4 suæ Historiæ Fositerlandiam eandem esse ait cum

« Farria insula quæ in ostio fluminis Albiæ longo recessu latet (alias *Heiligeland* appellata), quæ sita est in confinio Danorum et Fresonum ».

2. *Synodus Ultrajectina fictitia est.* — Ad num. 8 et seqq. Synodus *Ultrajectina* a Baronio et collectoribus Conciliorum ex uno Pseudo-Marcellino commemorata, ejusdem farinæ est, ac certa quæ idem fabulator de Wilbrordo et Suidberto narrat, ut certis argumentis demonstrat Henschenius ad diem primam Martii in Commentario historico ad Vitam sancti Suidberti. *Sanctus Lebuinus*, qui ibidem num. 9, dicitur martyrio prope Gandavum coronatus, non nisi Carolo M. Galliam regente in Frisiam venit, ibique anno DCLXXIII morti traditus est, ut eo anno videbimus. Ipsemet Baronius anno DCLXXVIII, num. 41, de *S. Lebuini* missione agit, non recordatus se de illo jam hoc anno mentionem fecisse. Uno verbo quæcumque hic ex Pseudo-Marcellino referuntur, mere fabulosa sunt.

3. *Osthyda Merciæ regina a suis occisa.* — Beda in Recapitulatione hoc anno habet : « Osthyrd regina a suis, id est, Merciorum primatibus intercepta ». Erat Osthyda uxor Edilredi Merciorum regis, et soror Egfridi Northumbriæ regis, ut testatur Beda lib. 4, cap. 21. Hantindoniensis lib. 4, pag. 336, dicit, turpe hoc scelus commissum esse a *Sudhumbriis*, id est, a Lincolnensibus, vel Nolinghamiensibus, qui cis Humbrum erant, et ideo *Sudhumbri*, sive Australes Humbrü dicebantur, ad differentiam eorum, qui trans Humbrum et ad Septentrionem *Northumbrii* vocabantur.

SERGII ANNUS 11. — CHRISTI 698.

1. *Lamberti Tungrensis episcopi martyrium et causa martyrii.* — Sexcentesimus ac nonagesimus octavus Redemptoris annus adest undecima Indictione notatus, idemque illustratus martyrio viri sanctissimi Lamberti Tungrensis episcopi, Taxandriae apostoli nuncupati ¹, cum in episcopatum annum ageret quadagesimum. Extant ejus Acta a Stephano episcopo Leodiensi scripta ad Hermannum archiepiscopum Coloniensem; in quibus tamen multa desiderantur, ut (quae in primis ponenda erat) quae praecessit ab eo facta oburgatio Pippino de Herstallo ob pellicem introductam; quod absque controversia omnes tum veteres, tum recentiores historici affirmarunt: ex quibus melius ejusdem sancti Vita atque martyrium simul in unum collecta scribantur. Tantum potuit adulatio, ut ne tanta Pippinus ignominia notaretur, qui egregius factis adeo celebris haberetur, fuerit praetermissa Lamberti causa martyrii. Non sic nos docuit sancta divinitus inspirata Scriptura, quae nec sanctorum peccata tacuit, cum eorum virtutes egregie praedicavit: ut inter alia in libris Regum de Davide factum legimus, cujus non solum virtutes, sed et adulterium et homicidium satis exacte descripta leguntur.

2. Quod in primis ad titulum apostolatus spectat: Taxandriae idem Lambertus apostolus nominatur, eo quod populum illum ad idola colenda conversum vir sanctissimus sua praedicatione post plurimos fautores et angustias ad Christianam religionem suscipiendam tandem perduxit: ex quo evenit, ut Taxandriae populi usque ad novos erectos episcopatus fuerint subjecti Ecclesiae Leodiensi. His igitur de apostolatus titulo praemissis, de ejus martyrio, quod hoc anno accidit, modo dicendum ex antiquioribus monumentis, quibus isti narrantur ²: « Pippinus princeps caetera egregius, uno malo tam multa bona corrumpebat, contempta legitima uxore, Alpaldi pellicis nimium addictus. De

eo sane hic auctor testatur, cum nihil ad gloriam, nihil ad potentiam vel felicitatem ei deesset, nunquam ejus industria fortunam fuisse superiorem. Et tamen cum nullis esset auctus victoriis, se ipsum vincere non potuit, molli libidinis telo prostratus. Id vero caeteris fere episcopis dissimulantibus, Lambertus praee zelo domus Dei ferre non sustinens, opportune et importune arguebat principem: qui si, ut in caeteris, ita et in hoc libenter audisset recta monentem episcopum, rectius consultisset sibi.

3. « At illa maligna mulier, moleste ferens Pippinum a sui amore revocari, Dodonem fratrem suum Pippino familiarem, genere et opibus praestantem, hortatur, uti ne sinat Lambertum tantum posse apud Pippinum, ut cogatur ipsa ab eo recedere in dedecus natalium suorum. Ille vero agit cum suis, datque operam, ut episcopi conatus impediatur. Sed videns eum perstare in sententia, nec contra justitiam cujusquam faciem vereri, amicis quibusdam sororis ultionem permittit. Ex his Gallus et Rioldus cum omnibus suis valde coeperunt vexare episcopi familiam, nullum calumnie aut molestiae genus praetermittentes, ut vel sic episcopus suorum causa cessaret molestus esse Pippino propter Alpaldem. Sed vir justus, ut leo confidens, justitiae patrocinium nulla ratione deseruit. Tandem improbi illi ab episcopi cognatis caesi sunt, molestissime id ferente Dodone, et causam caedis in sanctum conferente.

« Per id tempus Pippinus princeps in Jopiliam villam advenit. Venit etiam eo vir sanctus ab eo tanquam pro regni tractandis negotiis evocatus. Ibi tum et Pippinus, et pellex animos iratos vultu sereno tegunt, alii iram dissimulant, alii laetiliam simulant, perique pro suo quisque arbitrato in varias se formas transmutant. Valde autem pellex in id incumbat, ut per aliquem posset episcopi animum sibi conciliare; ut vel in praesentiarum abstineret a principis reprehensione. Apparuit convivium, episcopus invitatur, laetantur aulici omnes. Princeps oblatum sibi a pincerna poculum immittit episcopo offerendum, benedictionis loco

¹ Sieb., in Chron. hoc anno Molan. in Natal. SS. Belg. die XVII Septemb. — ² Extant apud Sur. velut Append. ad Vit. a Stephano scriptam die XVII Septemb.

habiturus, si a consecrata manu ipse poculum acciperet, quod Maximum imperatorem olim noverat expectasse a beatissimo Martino episcopo. Et episcopus illud quidem Pipino tradidit. Cujus principis reliqui proceres secuti exemplum, optabant a sancta episcopi manu sibi poculum porrigi.

4. « Cunctis igitur certatim id expectantibus, et confuse sese ingerentibus, ut alii alios invectant, ipsa quoque pellex clam suam inserit manum, ut vel sic possit ex sancti viri manu poculum accipere. Sed ille feminae insidias devitans, et ad principem conversus, de mulieris temeritate conqueritur, quod calliditate quadam conetur notam ipsi inurere invise Deo communionis. Surgensque a mensa, ab aula vult recedere, et omnis illa convivii jucunditas perturbatur. Nec sic tamen quiescit versutia mulieris : sed vesperi volenti recedere episcopo mandat princeps, illa suggerente, ne insalutata sua conjuge recedat. At episcopus magna animi constantia : Ego vero, inquit, o princeps, testor Jesum spem vite meae, me nunquam adulterae communicaturum, prohibente Apostolo¹, ne commisceamur fornicariis. Te vero illi communicare valde doleo, te nolle respicere moleste fero, et timeo sane impendere tibi iram Dei.

5. « Cernens ergo pellex, si diutius vivat Lambertus, timendum sibi esse, ne a Pipino separetur, omnia Dodoni significat, et oleum camino addens, obstatatur eum, ut oculus eum tollat e medio. Ita ergo, et cognatorum caedem, et sororis discrimen niturus Dodo, totum se accingit ad perdendum sanctum episcopum, qui jam praescebat necem suam. Deinde perpetratum est illud immane patricidium, quemadmodum superior historia continet ». Nimirum, quod adscitis sibi Dodo viris sceleratissimis et audacissimis, in villa Legia adortus est sanctissimum virum orantem, et per modum crucis manibus in caelum expansis ante sacrosanctum altare beatorum martyrum Cosmae et Damiani mamentem; quem impie atque crudeliter lancea perforantes interemerunt, atque cum ipso simul cognatos ejus Petrum et Adoletium : quod fieri contigit hoc anno, decima septima die mensis Septembris. Sed quae praeterea sit secuta ultio divina Dodonem ac socios nefandi sceleris, accipe² :

6. « Apparuit Lambertus nocte Amalgisilo thesaurario, et blande eum compellans : Romanus, inquit, vivimus : Roma redimus, visitaturi Dodonem et complices ejus. Sanguis enim innocentum, qui mecum pro Christo effusus est, a Deo vindictam expetit. Illis dictis, evanuit. Veram autem fuisse visionem, res ipsa declaravit : Dodonis enim viscera omnia statim computruere, eaque mire fetentia per os rejecta : ac tandem propter nimiam fetoris intolerantiam corpus ejus in Mosam projectum est, vermibus et tabe corruptum. Qui autem sanctum episcopum interfecerat telo suo, cum fratre suo congressus, illum occidit, et pariter ab illo perem-

plus est. Denique intra anni spatium vix quisquam evasit ex iis, qui ejus caedis participes fuerant : si qui vero superfuere, illi adeo aut sensibus, aut censu et rebus destituti sunt, ut illos felices ducerent, qui ceteri morte absumpti fuerant ». Sequenti anno configisse Dodonis, et sociorum vindictam, Siebertus affirmat. Addit his Molanus : « Sacrilagus vero Dodo aeternae damnationis incurrit interitum, tum etiam posteritati suae tanti facinoris jugem penam et indelicentis opprobrium usque hodie reliquit. Unde Wandalbertus scribit :

Factio quem caesum semper tremebunda pavescit.

7. Quae autem vindicta secuta sit impiam Alpaidem, haud scriptis proditum est : sed non illasam praeterisse, vel ex eo asserere licet, quod etiam ea de causa in pellices omnes ostensa sit martyris accensa vindicta : nam ubi supra haec leguntur : « Interim mirum quiddam cernere licebat (quemadmodum a majoribus accepimus) cunctis sine repulsa ad osculandum martyris corpus admissis, si qua pellex accederet, quasi turbine quadam exagitata retrocedere compelli. Apparebat inde, quam invisa Deo, et sancto martyri esset illa pellex delestabilis ». Haec ibi. Quae autem sint ad sepulcrum ejus facta miracula, iidem qui supra enarrant. Quod vero ad Pipinum pertinet, vehementi fuit exagitatus ob viri sanctissimi necem dolore, nec eo liber usque ad obitum, ut Marcellinus est auctor³, quo etiam auctore constat miserum cum pellice ad obitum usque perseverasse : genuerat enim illa Carolum Martellum, quem et successorem reliquit heredem. Sed de his suo loco dicendum.

Hoc eodem anno Beggan matrem Pipini sanctitate claram ad Dominum transisse, auctor est Siebertus in Chronico : sequenti vero anno eodem auctore liquet ipsum orbatum fuisse filio Drogone duce Campaniensium : verum ipsum supervixisse Pipino parenti, Marcellinus affirmat, ut suo loco dicitur. Sanctum quoque Bertinum abbatem hoc pariter anno constat ex hac vita migrasse : exstant praeterea ejus res gestae a Folchardo conscriptae⁴, de quo etiam plura leguntur in Vita sancti Audomari episcopi. Sed invisamus tandem res Italiae.

8. *Synodus Aquileiensis.*— Eodem anno⁵ celebrata reperitur Synodus Aquileiensis, de qua Paulus diaconus⁶ : « Hoc tempore, inquit, Synodus Aquileiae facta ob imperitiam fidei quintum universale Concilium suscipere diffidit, donec salutarius B. Sergii papae monitis instructa, et ipsa cum caeteris Christi Ecclesiae annuere consensit ». Haec Paulus, caeterum longe ante hoc tempus respicisse liquet Ecclesiam Aquileiensem ab antiquo schismate

¹ Marcell. in Swiber. c. 25. — ² Apud Sur. die v Septemb. — ³ Siegh. hoc anno et Bed. de Sex aetat. hoc tempore. — ⁴ Paul. diacon. l. v. c. 13.

¹ 1. Cor. v. — ² In Append. apud Sur. die XVII Sept.

causa quintæ Synodi orto ob Tria illa Capitula : etenim ejusdem Aquileiensis Ecclesiæ episcopus, Agatho nomine, interfuisse et subscripsisse reperitur Synodo Romæ factæ ab Agathone Romano Pontifice, ut ejusdem Synodi Acta testantur. Quamobrem eandem Ecclesiam iterum in errorem lapsam, dicere opus est, perfecte vero a Sergio Romano Pontifice esse curatam. Longus morbus olim S. Gregorii papæ medicina impertita curatus, iterum erupit in ulcus ipso vivente ; sed rursum sanatus languor, rursus invaluit, donec divina gratia per sanctissimum Pontificem Sergium penitus est curatus.

9. *Ingens Sarracenorum cædes.* — Quod spectat ad res Orientalis imperii, Græcorum id habent Annales ¹ : « Anno secundo imperii Absimari,

Romani Syriam peragrantes, et venientes usque Samosatam, et depredantes circumquaque regionem, multa occiderunt millia Barbarorum; tradunt nonnulli, ducenta millia cæsa esse : onustique spoliis magno relicto hostibus timore, ad propria sunt reversi ». Mirum auditu, quantum gens Sarracenorum fuerit his temporibus numerosa, utpole quæ Armeniam, Persidem, Palestinam, Ægyptum impleret, et Libyam Africanamque universam penitus occuparet, insulasque complures, atque jamjam in Europam sese infundere præpararet. Sic quidem quantumlibet eorumdem multiplices cædes fierent, nullam visi sunt diminutionem sensisse, nec contineri potuisse, quin illaberentur in exterarum regiones.

¹ Theoph. et Cedr. hoc anno.

Anno periodi Græco-Romane 6191. — Anno Æræ Hispan. 736. — Anno Hegiræ 79 nichoato die 19 Martij Fer. 3. — Jesu Christi 698.

— Sergij papa: 12. — Tiberij Absimari imp. 2.

1. *S. Lambertus episc. Trajecti ad Mosam occisus.* — A num. 1 ad 3. Magna inter eruditos controversia est de anno et causa martyrii *S. Lamberti* Trajecti ad Mosam episcopi, quem antiqui *Laudbertum*, seu *Laudbertum*, aut *Lambertum* appellare solent. Et quidem certum videtur, audiendum non esse Sigbertum in Chronico, qui ejus necem hoc anno collocat, Baroniumque aliosque viros doctos decepit, non animadvertentes Sigbertum episcopatum S. Amandi, S. Remaci, et S. Theodardi, Lamberti decessorum suis annis non reddidisse. Hanc difficultatem diligentissime inter alias examinavit Mabillonius sæculo in Benedictino, parte 1, ubi recitat Vitam S. Lamberti a Godescalco diacono Leodicensi scriptam sæculo viii, et Coitinus anno dccviii, n. 9 et seqq. et uterque martyrium S. Lamberti cum anno dccviii copularunt. Verum cum ex dictis is anno sexcentesimo sexagesimo septimo Trajectensis Ecclesiæ episcopus dictus fuerit, illamque reverit *quadraginta annis* ut in Vita sancti Huberti, qui proxime post illum sedit, testatur ipsius Huberti discipulus, martyrium illud anno septingentesimo septimo accidit. Præterea idem scriptor refert hunc sanctum præsentem *Lamberti* decessoris sui reliquias Trajecto *Legiam* seu *Leodium* ad locum martyrii

traustulisse, « tertio decimo anno sui præsulatus, cœtu clericorum sibi adjuncto, necnon populari agmine coacto, accitis etiam venerabilibus episcopis et sacerdotibus ». Translatio autem S. Lamberti celebratur die vicesima octava mensis Aprilis, quæ indicatur in quamplurimis Martyrologiis Mss. et excusis; cum vero hujusmodi solemnitates diebus Dominicis de more peragerentur, annoque septingentesimo vicesimo, qui xiii est ab anno dccviii, dies vicesimus octavus Aprilis in Dominicam incidat, eo anno illa translatio facta videtur, ideoque et *Hubertus* Lamberto successisse. Verum quidem est, diem illum neque in laudata Vita sancti Huberti, ubi sermo est de hac translatione, neque in Vita S. Lamberti a Godescalco scripta memorari, et sanctorum translationes alii, quam quibus contigere diebus, in Martyrologiis sæpe descriptas fuisse. Sed cum *Hubertus* Trajecto Leodium non tantum reliquias S. Lamberti, sed et cathedram Pontificalem transtulerit, *Legia* seu *Leodium*, recuperato sancti Lamberti corpore in magnam urbem evaserit, et a populis etiam remotis orationis gratia frequentari cœperit, prout est existimare eum diem semper huic translationi sacrum fuisse, ideoque et *Lambertum* anno dccviii martyrii gloriam consecutum.

2. *Duplex causa necis S. Lamberti quarum altera a posterioribus excogitata.* — Causa necis ejus scriptores antiqui non satis explicarunt, indeque a posterioribus sumpta occasio existimandi, litterisque mandandi *Sanctum Lambertum Pippinum* increpare autem, quod pellicem *Alpaidem Plectrudi* legitima uxori suae superduxisset, a *Dodone* fratris ipsius *Alpaidis* morti imaditum esse. Ita *Sigebertus* in *Chronico*, qui anno 1112 *Chronicon* suum absolvit : quae hujus necis causa primum excogitata fuerat ab *Anselmo Leodiensi* canonico in *Historia sua de Gestis Pontificum Leodicensium*, quam ad annum usque *MXLVII* perduxit. Nihil hic moror *Pseudo-Marcellinum*, qui *Alpaidem* ex conjugis *Pippini* pellicem facit, quia licet scriptoris antiqui larvam assumat, recens tamen est. At antiquiores scriptores, qui de morte sancti *Lamberti* locuti sunt, eam in *Alpaidem* non referere. Auctor *coelestis*, cujus *Fragmentum Duchesnius* tomo 1 *Hist. Fran.* publicavit, ait : « Insurrexerunt duo pessimi homines *Gallus* et germanus suus *Rioldus* in adversitatem ejus, et serventes Ecclesiae suae, in tanta opera perversa, ut nullus eos ferre potuit, nec evadendi erat locus ante illos. Repleti amici pontificis ira et tristitia, caluniant magna compulsi, et humilitate depressi, interfecerunt eos ex merito eorum. In illis diebus erat *Dodo* domesticus jam supradicti principis *Pippini*, proprius consanguineus eorum, qui interfecti fuerant. Et erant ei possessiones nullae, et in obsequio ejus pueri nulli. Cum audisset necem proximorum, collexit maguam copiam virorum fortissimos ad preliandum, mox irruit ad interficiendum beatissimum virum *Landeberium* pontificem in villa, cujus vocabulum est *Leodio*, sicut super fluvium qui vocatur *Mosa* ». Ubi non solum nullum verbum habet de *Alpaide*, sed etiam *Lamberti* martyrii causam in medium auctor ille coaevus adducit.

3. *Anselmus canonicus Leodicensis illius fabulae auctor.* — *Godescalcus* *Vite* primariae sancti *Lamberti* scriptor, qui sub *Carolo Magno* floruit, idem quod anonymus ille tradit. Idem etiam habet *Stephanus* episcopus *Leodicensis* in fine saeculo x, in *Vita* sancti *Lamberti*, quam elucubravit, *Landeberium* scilicet a *Dodone* *Pippini* domestico interfectum esse in vindictam caedis *Galli* et *Rioldi* quos Ecclesiae infeslos e medio sustulere *Lamberti* nepotes. Verum quidem est, *Nicolaum* canonicum *Leodicensem*, qui etiam lucubrationem de *Vita* sancti *Lamberti* scribere aggressus est anno *MCCXXII*, *Reinerum* seu *Reuerum* monasterii sancti *Laurentii* prope *Leodium* monachum, qui aliquot annis post *Nicolaum* scripsit, et *Aegidium* *Aurea Vallis* monachum, qui anno *MCCVI* scribere desuit, idem quod *Anselmus* ac *Sigebertus* tradere, illudque variis additamentis augere. At quomodo hi scire potuere, quae priorem anonymum laudatum, *Godescalcum* diaconum Ecclesiae *Leodiensis* ac *Stephanum* ignorasse constat ?

4. *Vera hujus necis causa explicatur.* — Nec

satisfaciunt auctores isti, quando aiunt, *Landeberium* occisum, quod corripere *Pippinum* ob consuetudinem ejus cum *Alpaide*, quam rejecta *Plectrude* legitima conjugis in forum asciverat, sed hanc *Lamberti* martyrii causam a *Godescalco* et *Stephano* fuisse dissimulatam, ne *Pippini* parentibus *Francorum* regibus parentis crimen exprobrari viderentur. Nam praeterquam quod *Alpais* *Pippini* ex more illorum temporum conjux fuit, ut vocatur tam ab auctore anonymo de *Gestis Regum Francorum*, qui *Theodorico Kalensi* in *Francia* regnante scripsit cap. 49 quam a continuatore *Fredegarii* cap. 103, aliisque, ob polygamiam scilicet quae tunc in usu erat, ut loquens de *Dagoberto primo* demonstravi, haec ratio valuerit in *Godescalco*, cur eam causam dissimulavit *Stephanus*, qui sub extremis *Carolinae* stirpis regibus auctores, imperante *Carolo Calvo Martelli* abnepote, in vulgus jaectare non dubitarunt. Si conjecturis agere licet, addit *Mabilionius*, factum illud hoc modo contigisse videtur. *Gallus* ac *Rioldus* regii ministri, « in *Ecclesiam* seviebant tot perversis operibus, ut nullus eos ferre posset, nec locus esset evadendi », inquit *Godescalcus*, et ante eum anonymus laudatus. *Lambertus* forsitan *Pippinum* ea de re admonuerat, ipsoque *Gallum* ac *Rioldum* redarguerat. At cum nihil proficeret, ipsius nepotes utrumque caedunt. *Dodo* *Pippini* domesticus, *Galli* ac *Rioldi* consanguineus, istam caedem *Lamberti* necis vindicant. Certe *Lambertus* in *Actis* sancti *Huberli*, tum ab anonymo citato, tum a *Joanne Leodicensi* episcopo scriptis, pro ovibus suis mortis dispendia subisse dicitur, et *Regino abbas* in *Chronico* ad annum *DCXXII*, hanc facti rationem proponit : « Ea etate, inquit, claruit *Landeberius* *Tungrensis* Ecclesiae episcopus, qui dum regiam domum zelo religionis accensus increpasset, ab iniquissimo *Dodone*, et aliis viris de palatio missis improvise conclusus, intra domum Ecclesiae in *Leodico* vico occiditur ». Eadem fere usurpant *Ado* et *Nolkerus* *Reginoni* aequales in *Martyrologiis* suis. Quorum obscuram mentem post *Anselmum* et *Sigebertum* laudatos male plures explicarunt, optime vero *Mabilionius*; nec haec melior hac de re conjectura in medium adducta.

5. *Conjectura Cointii.* — Nam quod ait *Cointius*, *Pippinum*, postquam *Plectrudem* repudiasset, et *Alpaidem* superduxisset, post triennium, ab anno scilicet *DCXI* huic amplius non adhesisse, eamque apud *Orpium*, quod olim ad episcopatum *Trajectensem* pertinebat, nunc *diocesi Namurensi* attribuitur, in monasterio penitentiam tunc egisse, ibique vitam religiose clausisse, gratis asserit; cum illud *Plectrudis* repudium, ut jam alibi dixi, fictitium sit; ac plane incertum, a quo tempore *Alpais* monasterium ingressa fuerit, si tamen verum est eam antea

vitæ pœnitentia ductam sese in monasterio abdidisse. Alium enim auctorem eam in rem non citat Coitinus anno dcccxi, num. 4. quam *Bartholomeum Fisenum* in Elogiis sanctorum et aliorum, qui *illustriori virtute* diocesim Leodicensem exornarunt, qui tamen nudiustertius vixit, et *Alpaidis* impudicitie necem sancti Lamberti martyris imputavit. Fisenno anno dccciv, num. 4, addit *Dicæum* lib. 3 de rebus Brabanticis; sed neque hic majoris est, aut antiquitatis aut auctoritatis.

6. *Alpais numisi a recentibus scriptoribus in suspicionem hujus mortis vocata.* — Recte tamen Coitinus anno dcccvii, num. 12 et seqq. refellit quæ Baronius num. 1 et seqq. refert ex Appendice, quam Surius ad diem xvii Septembris subjecit Vitæ sancti Lamberti a Stephano editæ, in qua putabat Surius esse multa, quæ a Stephano vel omissa, vel obscurius annotata essent, fidemque propter aliarum Historiarum consensum mererentur. Nam quidquid in illa Appendice continetur, desumptum est ab auctoribus, qui longe post Stephanum anno post sancti Lamberti mortem ducentesimo episcopum scripsere, veris adjectis pro libito fabulis. Baronius, qui in Gestis sancti Lamberti describendis usus est sola lucubratione *Stephani*, in qua nihil adversus *Pippinum* nec *Alpaidem* habetur, ei crimen adulationis iniecit verbis sat asperis, scripsitque *Alpaidem* in suspicionem criminis ab antiquis scriptoribus, qui *Stephano* faciem prætulere vocatam fuisse; cum tamen citata Appendix, *Anselmus*, alique, qui *Alpaidem* necis illatæ sancto Lamberto insinularunt, longe post *Stephanum* vixerint. Baronius etiam in Notis ad Martyrologium Romanum ad diem xvii Septemb. quo sanctus Lambertus colitur, indicat auctores duntaxat quinque, *Godescalcum*, *Stephanum*, *Sigebertum*, *Nicolaum*, et *Reverum*, qui litteris Vitæ sancti Lamberti tradiderint ex professo, existimatque ex illis quinque scriptoribus duos tantum extare *Stephanum* et *Nicolaum*, quorum priorem a Surio publicatum reperit, posteriorem nunquam vidit. Verum nunc editi sunt *Godescalcus*, *Stephanus*, *Nicolaus*, et *Reverus*; ita ut solus *Sigebertus* desideretur; quamvis quid ipse senserit, satis in suo Chronico explicet. Editi sunt præterea *Anselmus*, *Egidius*, et *anonymus*, qui Baronii tempore non extabant. Hi si in duas classes dividantur, non dubium est, quin *anonymus*, *Godescalcus*, et *Stephanus* veteribus, reliqui quinque recentioribus accenseri debeant. Illorum auctorum hæc sunt diversæ sententiæ: *anonymus*, *Godescalcus*, et *Stephanus* *Alpaidem* necis *Sancto Lamberto* illatæ non insinulant; insinulant *Anselmus*, alique supra nominati, quos simul collegit ac typis mandandos curavit Chapeavillus tomo 1 de Gest. Pontif. Leod. Quare *Alpais*, non a veteribus scriptoribus, sed a recentioribus in suspicionem sceleris vocatur.

7. *Fabula illa vires acquisivit cundo.* — Ad hæc *Anselmus*, ut fabellæ quam tenebant fidem la-

cilius conciliaret, *Alpaidem* Dodonis sororem primus fluxit. Commentum ausit *Reverus*; *Alpaidem* enim appellat neptem *Galli* et *Rioldi*; sed non explicat satis ditucide, quomodo eadem soror esset Dodonis, et neptis eorum, qui *Dodonis* essent consanguinei. Auctor anonymus, alique complures per tria sæcula cum dimidio et amplius, causam quæ *Dodonis* odium in sanctum *Lambertum* provocavit, unam eandemque constantissime recitarunt, quam retulimus ex eodem anonymo. Post tantum temporis intervallum, post unanimum tot auctorum consensum, *Anselmus* alteram pro lubitu causam adinvenit, adjectisque superiori, quam reticere non ausus est ob numerum ac dignitatem tot scriptorum simul conspirantium. *Sigebertus* paucis post annis audacior factus est *Anselmo*; priorem, quæ tot auctoribus fulcebatur, omisit causam; posteriore, quam haud pridem *Anselmus* finxerat, commemoravit. Omnium gravissime peccavit *Egidius*; nam eum statuisse *Anselmi* narrationem argere, omisit id quod fide dignissimum est, et quod supposititium erat, transcripsit. Apud *Anselmum* legit duplicem causam martyrii sancti Lamberti; unam indubitam, quam ab anonymo cœvo, aliisque præcis scriptoribus editam *Anselmus* commentus est, alteram fictitiam, cujus auctor ipsemet *Anselmus*. Et tamen *Egidius* priorem omisit, textumque *Anselmi* per malitiam decurtavit, ut ostendit Coitinus anno dcccviii, num. 3, qui examinat auctores, qui per annos fere quingentos ac quinquaginta scripserunt de causa necis illatæ *S. Lamberto*.

8. *Tam Pippinus quam Alpais hujus sceleris immunes.* — Ad num. 3. Quod narrat Baronius ex Appendice Suriana ad Vitam sancti Lamberti, et ex Pseudo-Marcellino adversus *Alpaidem* et *Pippinum*, ex dictis commentitium esse liquet. Certe *Pippinum* hujus sceleris immunem esse, res est certissima; cum eo vivente Basilica in honorem sancti *Lamberti* martyris ædificata fuerit, ut constat ex auctore de Gestis regum Francorum cap. 50, et continuatore *Fredegarii* cap. 104. Testatur enim *Grimoaldus* *Pippini* filium, cum ad orationem in Basilica sancti *Lamberti* martyris processisset, interfectum fuisse, vivente adhuc et ægrotante *Pippino* patre, qui virum, cujus necis auctor fuisset, Basilica et titulo martyris colonestari non permisisset. Ex *Pippini* pietate aliisque inelytis virtutibus commendatissimi innocentia, *Alpais* cujus causa obscurior, hujus criminis expert evincitur; cum ejusdem culpæ affines utrumque fabulatores laudati faciant.

9. *S. Begga fundat monasterium Aulauense.* — Mortem sanctæ *Begge* matris *Pippini* hoc tempore totius Franciæ Majoratum gerentis, Baronius hoc anno cum *Sigeberto* in Chronico recitat, qui *Coitinus* in annum dcccxxvi retrahit, ut eo anno num. 16, apud eum videre est. Verum eam exente anno sexcentesimo nonagesimo quarto, aut insequentis initio configisse, ex Vita sanctæ *Gertrudis* abbatisse *Nivellensis* ejus sororis, ab auctore ano-

nymo cœvo scripta, deduco. Fuit *Begga* Pippini senioris præfecti palatii per Austriam, et *Itta* seu *Idubergæ* filia; *Grimoaldi* præfecti quoque palatii, et *Gertrudis* Nivelvensis abbatissæ soror, uxor vero *Ansigili*, quem aliqui *Ansegisum*, alii *Anschisum* appellant, filii sancti *Arnulphi*, postea Metensis episcopi, quo ex matrimonio natus est *Pippinus junior*, seu Heristallensis, qui in Austria primum, ac deum in Iota Francia dominatus est. *Begga* vidua se et sua Deo devovit, atque in vico *Andana*, ad ripam fluminis Mosæ inter Namurceni et Boium posito, clarum monasterium extruxit: quod est hodieque illustre, et religione, vetustate, opibusque percelebre cenobium *canonicarum*, vulgo *secularium* dictarum collegium: qualla in Hannonia *Melbodiense* sancta *Aldegundis*, in Brabantia, *Nivelvensis* sancta *Gertrudis* condidere, nisi progressu temporis monasteria in illa collegia conversa fuerint. Sigebertus Ansigisum a *Guudino* anno DCLXXXV peremptum, et *Beggam* anno insequenti monasterium Andanense, vulgo *Anden*, alias *Andeme* fundasse scribit: Cointius vero an. DCLXXIV illam fundationem collocat: verum ex Vita sanctæ *Gertrudis* num. 18 liquet, illam peractam anno sexcentesimo nonagesimo tertio, qui tricesimus quartus erat a morte sanctæ *Gertrudis*: « Anno autem trigesimo tertio post obitum B. *Gertrudis*, inspirante Domino, venit in corde suæ germanæ, nomine *Begga*, ut sibi ipsa vellet monasterium construere. Postea vero in tali devotione venit ad supradictum monasterium Nivalla, postulansque prædictam abbatissam (nempe *Agnem*, que *Gertrudi* successerat) simulque omnem congregationem, ut ei aliquod adjutorium præberent, etc. » dederunt ei reliquias, et libros sanctarum Scripturarum, et ex eo lecto dederunt ei partem, in quo sancta *Gertrudis* germana sua migravit ad Christum. Tunc Christianissima matrona acceptis his omnibus, hæc omnia secum detulit ad monasterium suum, anno nempe circiter DCCXIII. Vox enim illa *postea* indicat eam Nivellem non venisse statim ac de monasterio fundando cogitavit.

10. *Annus emortualis S. Begge*. — Pergit auctor Vitæ S. *Gertrudis*: « Cum autem appropinquassent ad monasterium ubi tendebant, levaverunt cum cantibus voces, et Domino laudes cecinerunt: portaveruntque reliquias et lectum sanctum, quem secum detulerant, et posuerunt eum juxta altare S. *Genovefæ* virginis. Quis autem hominum verbis explicare poterit, quanti ibidem quotidie a demonio mundati, quot infirmi curati? Etenim de quacumque tribulatione ibi clamant ad dominum; liberati redeunt. Anno autem secundo perfectis omnibus et bene dispositis matrona illa migravit ad Dominum » (nempe *Begga*), quæ ideo anno circiter DCCXIV aut insequenti spiritum Deo reddidit, post monasterium Andanense conditum, et Ecclesiis septem instructum. Hanc utramque explicationem præfati auctoris valide confirmat quod is subicit de *Adula* nobili matrona, quæ minus venera-

lioni sanctæ *Gertrudis* dedita, punita est filii submersione, qui positus juxta lectum B. *Gertrudis* resurrexit, ipsaque non solum incredulitatem deposuit; sed illum sanctum « lectum auro gemmisque pretiosis undique circumcinctum pulcherrime exornavit », ut inquit idem anonymus, addens id se oculis suis vidisse. Locuturus vero de *Adula*, quæ Andanam venit, aliquo tempore a morte sanctæ *Begge*, ait: « Post non multos vero dies ad idem monasterium quedam religiosa femina venit, ex nobili genere orta, cui nomen erat *Adula*, in omnibus vere ancilla Christi, in habitu casta, in humilitate religiosa, in charitate non ficta, in elemosynis senibus ac pauperibus larga, egenis et peregrinis hospitalis. Sed tamen dubitationem habebat, utrum Dominus tanta signa atque virtutes per meritum B. *Gertrudis* dignatus esset ostendere, an non. Unde contigit, ut contentio inde oriretur; sic tamen quasi per jocum inter matronam et unam famulam Dei ibidem in monasterio consistentem. Quadam autem die interrogabat eam matrona dicens: Quali die erat existimo legendum, erit, nam verba sequentia hæc dicta esse aut festum sanctæ *Gertrudis*, certo ostendunt? festivitas S. *Gertrudis*? Illa autem respondens dixit: Quinta hebdomada in Quadragesima in sexta feria. At illa dixit: Absit hoc a me, ut pro hac solemnitate aliquid extra solitum pensum servitutis nostræ augere velim, in refectonem, etc. Cum autem appropinquasset dies ille, tunc omnes qui ad illam solemnitatem illuc convenerant, cum honore, et reverentia celebraverunt diem illum ». Narrat postea anonymus supradictum miraculum.

11. *Ex eo rerum Francicarum Chronologia confirmata*. — Pascha anno sexcentesimo nonagesimo sexto incidit in diem viciesimum sextum mensis Martii, ideoque festum sanctæ *Gertrudis*, quæ colitur, mortuæque est die XVII Martii, eo anno celebratum est feria sexta quintæ hebdomadis Quadragesimalis, quod per hæc tempora non contigit, nisi anno DCLXXXV, circa quem *Beggam* e vivis excessisse nullus dixerit. Quare vel eam sub finem anni DCCXIV, vel initio anni DCCXV, die incerto vitam clausisse non videtur in dubium revocandum. Colitur *Begga* die XVII mensis Decembris. Ex dictis nostra rerum Francicarum Chronologia ab anno DCCXXXVIII, quo *Dagoberti* regis hujus nominis primi mortem collocandam esse diximus, usque ad hujus sæculi finem valide confirmatur, liquelque Baronium, qui eam mortem copulavit cum anno DCLXVIII, et recentiores illos scriptores, qui eam anno DCCXVI accidisse arbitrati sunt, toto hoc fere sæculo in rebus Gallicis enarrandis plurimum annorum metachronismo peccasse; cum ab illo uno capite pleaque postea in Francia gesta pendeant. *Pippinus Landensis* anno secundo Clodovi II *Dagoberti* successoris, hominem exiit, ut diximus ex *Fredegario*, ideoque juxta nostram sententiam anno DCCXXXIX. Obiit *Gertrudis die Dominica*, XXXIII ætatis suæ anno, sub die XVI kalend. April., ut inquit auctor

Vite ejus num. 8, qui jam num. 3 scripserat, nam fuisse annos XIV cum *Pippinus* pater ejus de hac luce migravit, ideoque anno DCXIX. quo Dominica et dies XVII Martii concurrunt, mortalitatem explevit. Ab ejus obitu fluxerunt anni XXXI et amplius, antequam *Begga* de monasterio condendo verba faceret, quæ eo condito anno DCXCIV, vel DCXCV vitam cum morte commutavit. Neque enim ex dictis vitam ulterius producere potuit; cum nonnisi post multos annos ab anno DCXCVI lectum sanctæ *Gertrudis*, seu dies XVII mensis Martii cum feria sexta quintæ hebdomadæ Quadragesimalis conveniat, anno scilicet Christi DCXCVI. Quapropter sicut annus emortualis *Begga* post annum DCXCVI non accidit; ita mors *Dagoberti* primi in ann. DCXXXVIII, et secundus *Clodovei II* ejus successoris in an. DCXXXIX necessario competit, et sic deinceps de aliis Francorum regibus.

12. *Mors S. Bertini abbatis monasterii S. Audomari*. — Mortem sancti *Bertini* abbatis Sithivensis in Morinis recitat hoc anno Baronius, quia Folcardus Sithivensis monachus, qui sæculo undecimo floruit, cap. 12 ejus Vite sæculo in Benedictino parte 1 relate, ait: « Transit idem Dei athleta nonas Septembris anni Incarnati Verbi sexcentesimo nonagesimo octavo, ætatis vero centesimo duodecimo, Childeberti vero Francorum regis quinto decimo, anno ex quo eundem locum construere cepit, quinquagesimo nono ». Verum Folcardus, auctor Chronicæ Fontanellensis, alique scriptores, qui ante sæculum duodecimum vixere, in annis Incarnationis cum annis regum Francorum primæ stirpis copulandis plerumque errant, vel in Indictione, vel in annis Incarnationis. Quare in eorum lectione habenda tantum ratio amorum regum Francorum; cumque an. XV *Childeberti III* a Folcardo memoratus incidat in annum septingentesimum nonum, sancti *Bertini* mors juxta Folcardi mentem ad eum annum differenda. Ortus est *Bertinus* non longe a Constantia civitate Alemanniæ, eadem stirpe progenitus ac sanctus *Audomarus*, de genere scilicet sancti Arnulphi et Ausgesi. Factus monachus Luxoviensis, cum *Mummolino* et *Bertranno* piissimis monachis cœnobium condidit, quod *Vetus templum* dicitur, ut liquet ex donatione facta a loci domino Adroaldo VIII *idus Septembris, anno XI regni domini nostri Clodovei regis* hujus scilicet nominis secundi, quam recitat Coitius anno DCXLVIII, num. 30. Annos quatuordecim in Veleri templo resedit; et postea monasterium nomine *Sithii* in honorem sancti Petri edificavit in pago Tarvennico, a prima sua origine amplissimum, quod hactenus sancti *Bertini* nomine celebratur, includiturque muris *Audomaropolis*, quæ urbs est a monasterii celebritate orta, quæque an. MCLIX sedes episcopalis evasit. Aliquot ante mortem annis regimen abdicavit *Bertinus*, ut liberius contemplationi vacaret. De eo et monasterio Sithivensi legendus Malbrancus I, 4 de Morinis. Nunc nomen *S. Audomari* retinet locus, gallicæ *S.-Omer*,

13. *Concilium Aquileiense*. — Ad num. 8. Beda in lib. de Sex ætatis testatur, Tiberio Apsimaro imperante, Sergioque papa sedente, Concilium Aquileiæ celebratum esse adversus eos, qui Tria Capitula fuebantur: « Synodus, inquit, Aquileiæ facta, ob imperitiam fidei, quantum universale Concilium suscipere diffidit, donec salutaribus B. papæ Sergii monitis instructa, et ipsa huic cum cæteris Christi Ecclesiis annuere consentit ». Baron. an. num. 222 asserit, Bedam his verbis designare Synodum Aquileiensem tunc adversus Trium Capitulorum defensores congregatam; hic tamen Bedam de diversa Synodo sub Sergio habita interpretatur. Priorem Baronii sententiam exponit, et sequitur Eminent. card. Norisius in Dissert. de quinta Synodo cap. 9, paragrapho 4, aitque *Bedam* Concilium a Paulino Aquileiensi contra V Synodum sæculo superiori coactam significasse, ex illo adverbio *donec*, non obscure colligi, eo quod ille error ac pravum de Synodo V judicium diu ante Sergium apud Aquileienses invaluerat, et episcopi Veneti atque Istri cum metropolitâ Aquileiensi Synodum V receperant, qui ideo contra eandem, suam Synodum postea celebrasse dicendi sunt. At *Bedam* de alia Synodo hoc tempore habita verba facere, docet Paulus diaconus lib. 6 Hist. Langobard. cap. 14, postquam enim Tiberium imperium invasisse narravit, scribit: « Hoc tempore Synodus Aquileiæ facta, ob imperitiam fidei quantum universale Concilium suscipere diffidit, donec salutaribus B. papæ Sergii monitis instructa, et ipsa cum cæteris Christi Ecclesiis annuere consentit ». Verba eadem habet auctor libri Pontificalis in Sergio: « Hujus temporibus Aquileiensi Ecclesiæ archiepiscopus, et Synodus quæ sub eo congregata est, qui sanctum V universale Concilium, utpote errantes, suscipere diffidebant, ejusdem beatissimi papæ monitis atque doctrinis instructi, conversi sunt, iidemque venerabile Concilium cum satisfactione susceperunt: et qui prius sub erroris vitio tenebantur, doctrina Apostolica Apostolicæ Sedis illuminati, cum pace consonantes veritati ad propria relaxati sunt ». Verosimile autem non est, Paulum, qui non multo post Bedam floruit, in hujus sensum non penetrasse. Auctor vero libri pontificalis errore vulgari Anastasio attribuit hoc ipso tempore, sicuti Beda, vivebat.

14. *Aquileienses Tria Capitula adhuc defendebant*. — Certe anno DCXXX, quidam *Fortunatus* sedem Gradensem invasit, homo schismaticus, qui postea sibi timens ad Langobardos fugit, de quo Chronicon Aquileiense apud Ughellum tomo 1 Italiae sacræ: « Fortunatus quidam hereticus pontificalum arripuit, qui quantum Synodum minime recipiens, ob sui erroris piaculum, etc. fugit cum sacra suppellectile in Longobardiam ». Verum quidem est, antistes Aquileienses, quod recte observavit card. Norisius ibidem paragrapho 6, Synodum V damnato schismate recepit. Nam *Maximus* archiepiscopus Aquileiensis in Synodo

Lateranensi anno DCXLIX, secretario primo hæc pronuntiavit: « Contra Theodorum autem et Origenem in sancta quinta Synodo acensorum quidem nullus, sed tantummodo eorum conscripta ad accusationem ipsorum et reprehensionem sufficere noscuntur ». Verum est etiam, quod scribit Baronius, *Agathonem* episcopum Aquileiensem subscripsisse Synodo facte ab Agathone papa, ideoque ante Sergium Ecclesiam Aquileiensem ad Romanam accessisse. Sed inde non sequitur, aliquos in illo patriarchatu in eum errorem non recidisse, ad quem radicatus evellendum novo Concilio opus fuerit. Sed quidquid hac de re sit, sub *Sergio* finem accepit controversia illa, sedente Vigilio papa exorta.

45. *Tiberius Apsimarus fit imp.* — Ad num. 9. Hoc anno *Leontius* imperio exturbatus est, et *Tiberius Apsimarus* in locum ejus subrogatus, postquam Saraceni Carthaginiem et totam Africam occuparunt, ut anno DCXCVI monstravimus. Quare incursionem Romanorum in Syriam, ubi magnum numerum Saracenorum occiderunt, de qua Baronius hoc anno, sequenti factam esse oportet, cum Theophanes et Cedrenus eam ad annum u Tiberii Apsimari recitent. Tiberium vero hoc anno imperium invasisse, docent Sigebertus, Marianus ac Hermannus in suis Chronicis.

16. *Obitus S. Claudii abb. Jurensis et episcopi Vesontionensis.* — Anno *Childeberti regis quarto* supremum diem obiit *sanctus Claudius* abbas Ju-

rensis in diocesi Lugdunensi, ut testatur anonymus in ejus Vita, recitata a Mabillonio sæculo II Benedictino, ubi hunc auctorem antiquum non esse ostendit, ut pulbat Joannes Jacobus Chiffletius in Hist. episc. Vesontionis. Petrus Franciscus Chiffletius in Indicibus episcoporum Vesontionensium et abbatum Jurensium, *S. Claudii* annos ac res gestas hoc modo ordinat. Natus est *Claudius* in Salinensi oppido apud Sequanos Burgundiæ populos, annoque ætatis xx Vesontionensi Ecclesiæ adscriptus est *canonicus*. Post annos duodecim ad vitam perfectiorem anhelans, Jurensi monasterio sese addixit; ubi cum annos quinque privatus egisset, abbas constitutus est, *Joanne* papa IV Sedem Romanam tenente. Vacante interim sede Vesontionensi, jam tum grandævus magno omnium ordinum consensu reuulsiatus est episcopus. Sedis dignitatem abdicavit post annos septem, suamque in eremum se recepit: ubi cum an. LV qua abbas, qua episcopus præfuisset, sanctissime obiit. « Fuit vero in hoc sæculo usque ad quartum annum Childeberti Francorum regis », inquit idem anonymus. Colitur in Martyrologio Romano *VIII idus Junias*, ubi tamen Baronius in Notis hunc *Claudium* ab alio *Claudio* Vesontionensi æque pontifice, qui Epæonensi Concilio anno DCXVII congregato subscripsit, non distinguit, quamvis ibidem addat, mortuum esse anno quarto Childeberti tertii regis Francorum. Continus tom. IV suorum *Annal. Vitam S. Claudii* luce examinavit.

SERGII ANNUS 12. — CHRISTI 699.

1. *S. Hubertus episcopus Leodiensis.* — Qui sequitur annus sexcentessimus nonagesimus nonus, Indictione duodecima numeratur: quo Sergius papa, divina prævia admonitione ¹, consecravit sanctum Hubertum Leodiensem episcopum, dignum sancti Lamberti martyris successorem: fuit ipse quidem nobilis genere, utpote filius Bertrandi Aquitanæ ducis, qui propter Ebroini tyrannidem confugerat ad Pipinum. Ille igitur inter alia monumenta, quibus suam Ecclesiam illustravit,

illud quidem edidit laud mediocris gloriæ et utilitatis, quo posteris omnibus bene voluit esse consultum, ne fidem Catholicam, quam purissimo e latice haustam bibissent, aliquando, novatoribus suadentibus, permittarent. Quo igitur sibi subditos in Catholice fidei observantia, et sancte Romanæ Ecclesiæ obedientia, a qua sanctum Evangelium accepissent, cultu perpetuo firmiter contineret et posteros eodem vinculo obligaret, tradidit publicum sigillum urbi S. Lamberti martyris imagine sculptum, atque hujusmodi inscriptione notatum: SANTA LEGIA ROMANÆ ECCLESIE FILIA. Ita ex Placen-

¹ In Molan. in Indice SS. Belg. in Natal. eorundem, die III Nov.

tio Molanus reddit. Extant sancti hujus vite Acta, quibus insignes ipsius virtutes et in eandem miraculis immensa gratia prædicantur. Contulit ipse his quoque temporibus in arcem Dominicam de predicatione ad gentes manipulos uberes, ex Brabantie populo tunc infideli collectos.

2. *S. Althelmi res gestæ et scripta.* — Quibus etiam temporibus contigit ex frequenti commercio venientium ex Anglia Romam ad limina Apostolorum, innotuisse sancto Sergio papæ sanctum Althelmum (Aldhelmum) Schireburgensem, quem ejus virtutibus captus in Urbem vocaverit: de quo legitur liberasse divina virtute ipsum Sergium papam magna calumnia circumventum: verum quod nusquam alibi de re tanta mentio habeatur, haud satis tuta est fides auctoris. Tu, lector, audies, et pro animi sententia ea accipe. Quomodo autem id acciderit, breviter in ejus vite Actis ita describitur¹: « Interim crevit fama ejus multis præconiis illustrata, utraque mare se transferens, et ipsas etiam Alpes excedens, Romam usque perlata est. Ea vero incitatus Sergius Romanus Pontifex, scriptis eum ad se accivit, venientemque honorifice suscepit ». Et paulo inferius: « Per idem tempus puer quidam ex incestu genitus, Romani Pontificis famam nonnihil contaminavit, quod vulgus (ut fieri solet) sparsa rumore vano, male persuasus, eum Pontificem habere patrem existimaret. Anxius igitur Althelmus, multumque dolens Pontificem haud vulgari amicitia sibi devinctum, ejusmodi infamia fedari, puerum nonnisi novem habentem dies exhiberi jubet, eique virtute et nomine Jesu Christi imperat, ut edicat, num Sergius Pontifex eo se scelere obstrinxerit. Respondit infans absolutissimo sermone, Pontificem nequaquam illi crimini affinem esse, nihil illum cum femine sexu commercii habere. Atque ita Althelmus et ab amico Pontifice depulsi infamiam, et sibi gratiam cumulavit ». Porro recentem ab Urbe donatum cum dimissum esse a S. Sergio papa, et inter alia altari portatili, idem auctor affirmat, atque de eodem altari hæc narrat:

3. « Jam ad Alpes pervenerat, et jumentum illud ferens altare ob itineris prærupta loca cecidit, contritumque est jumentum, et allare in duas scissum partes. Id ut vidit vir sanctus, ad Deum preces fudit, et cum benedictionem impertisset, salus jumento reddita est, et marmor non directa linea, sed flexuoso anfractu disruptum, redintegratum est: sed ita tamen, ut in miraculi memoriam, etiamnum rupturæ ejus vestigia appareant curiosius inspicienti ». Hæc auctor. Porro de eodem sancto constantiora sunt quæ Beda² de ipso habet, qui cum præclaram de eo mentionem faciat, ejusque episcopatum referat ante Bonini septingentesimo quinto contigisse, plane significatur, non episcopum, sed presbyterum, sive diaconum cum Romam ad Sergium se conferre potuisse. Quomodo

autem idem claruerit interscriptores Ecclesiasticos, egregia sui ingenii relinquens posteris monumenta, idem Beda sic ait:

« Denique Althelmus (Aldhelmus) cum esset adhuc presbyter et abbas monasterii, quod Maildvi urbem nominant, scripsit jubente Synodo suæ gentis librum egregium adversus errorem Britonum, quo vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia perplura Ecclesiasticæ castitati et paci contraria gerunt: multosque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Britones, ad Catholicam Dominicæ Paschæ celebrationem hujus lectione perduxit. Scripsit et de Virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, et versibus hexametris, et prosa composuit. Scripsit et alia nonnulla, utpote vir undecumque doctissimus: nam, et sermone nitidus, et Scripturarum (ut dixi) tam liberalium quam Ecclesiasticarum erat eruditione mirandus ». Huensque Beda.

4. *Pro restituendo canonico Paschate inter Britones laborat Adamnanus.* — Extat ejusdem auctoris de Virginitate soluta oratione tractatio. Quod vero ad librum spectat de Paschate scriptum adversus Britonum errorem, tempus hoc id postulabat, ut qui in iis regionibus polleant ingenio, illud exercerent, in evellendis pro cultura agri Dominicæ vepribus inolite in eo errore consuetudinis. « Cujus rei causa, eo tempore (inquit Beda³ plurima pars Scotorum in Hibernia, et nonnulla etiam de Britonibus in Britannia, rationabile et Ecclesiasticum Paschalis observantiæ tempus, Domino donante, suscepit. Siquidem Adamnanus presbyter et abbas monachorum qui erant in insula Ilii, cum legationis gratia missus a sua gente venisset ad Alfridum regem Anglorum, et aliquandiu in ea provincia moratus videret ritus Ecclesiæ canonicos, et a pluribus qui erant eruditiores, esset solerter admonitus, ne contra universalem Ecclesiæ morem, vel in observantiâ Paschali, vel in aliis quibusque decretis cum suis paucissimis et in extremo mundi angulo positis vivere præsumeret, mutatus mente est: ita ut ea quæ viderat et audierat in Ecclesiâ Anglorum, suæ suorumque consuetudini libentissime præferret. Erat enim vir bonus et sapiens, et scientia Scripturarum nobilissime instructus. Qui cum domum rediisset, curavit suos qui erant in Ilii, quive eidem erant subditi monasterio, ad eum quem cognoverat, quemque ipse ex toto corde susceperat, veritatis callem perducere, nec valuit. Navigavit itaque in Hiberniam, et prædicans eis ac modesta exhortatione declarans legitimum Paschæ tempus, plurimos eorum, et pene omnes qui ab Iliensium erant dominio liberi, ab errore correctos, ad unitatem reduxit Catholicam, ac legitimum Paschæ tempus observare perdoenit ». Verum Iliensium conversionem ad observationem legitimi Paschatis factam esse per sanctum Ecgbertum post annos decem ac

¹ Apud Sur. die xxv Maii. — ² Beda de gest. Angl. l. v. c. 19.

³ Beda l. v. c. 16.

septem, nempe septingentesimo decimo sexto, idem auctor est Beda¹, nosque de ea suo loco dicemus.

5. Porro hoc et sequenti anno Pictos populos eodem errore detentos, per Ceolfridum abbatem eo esse liberatos, idem affirmat Beda, qui rem gestam memoria dignam ita describit²: « Eo tempore Naitano rex Pictorum, qui Septentrionales Britanniae plagas inhabitant, admonitus Ecclesiasticarum frequenti meditatione Scripturarum, abrenuntiavit errori, quo eatenus in observatione Paschae cum sua gente lenebatur: et se suosque omnes ad Catholicam observantiam Dominice Resurrectionis tempus celebrandam perduxit. Quod ut facilius, et majori auctoritate perficeret, quaesivit auxilium de gente Anglorum, quos iamdudum ad exemplum sanctae Romanae et Apostolicae Ecclesiae suam religionem instituisse cognovit. Siquidem misit legatarios (legatos) ad virum venerabilem Ceolfridum abbatem monasterii beatorum Apostolorum Petri et Pauli, quod est ad ostium Wyri amnis, et iuxta annem Tinam, in loco qui vocatur Ingritium, cui ipse post Benedictum (de quo supra diximus) gloriosissime praefuit, postulans ut exhortatorias sibi litteras mitteret, quibus potentius contutare posset eos, qui Pascha non suo tempore observare praesumerent: simul et de tonsurae modo, vel ratione, qua clericos insigniri deceret: excepto quod etiam ipse in his non parva ex parte esset imbutus.

6. « Et architectos sibi mitti petiit, qui iuxta morem Romanorum Ecclesiam de lapide in gente ipsius facerent, promittens hanc in honorem beati Apostolorum principis dedicandam: se quoque ipsum cum suis omnibus morem sanctae Romanae et Apostolicae Ecclesiae semper imitaturum, in quantum duntaxat tam longe a Romanorum loquela et natione segregati hunc ediscere possent. Cujus religiosi votis ac precibus favens reverendissimus abbas Ceolfridus misit architectos quos petebat, et litteras scriptas in hunc modum:

« Domino excellentissimo et gloriosissimo regi Naitano Ceolfridus abbas in Domino salutem. Catholicam sancti Paschae observantiam, etc. » Prolixam satis Epistola est, de his omnibus quae eum rex interrogaverat exactam doctrinam habens, in fine vero hujusmodi admonitionem continens: « Sed et nunc tuam prudentiam, rex, admoneo, ut ea quae unitati Catholicae et Apostolicae Ecclesiae concinnata cum gente, cui te Rex regnum et Dominus Dominorum praefecit, in omnibus servare contendas. Sic enim fit, ut post acceptam temporalis regni potentiam ipse beatissimus Apostolorum princeps caelestis quoque regni tibi tuisque cum caeteris electis libens pandat introitum. Gratia te regis aeterni longiori tempore regnantem ad nostram omniumque pacem custodiat incolumem, dilectissime in Christo fili ».

7. Quae autem post haec, ipsa accepta Epistola,

secuta sint, idem Beda narrat his verbis: « Haec Epistola cum praesente rege Naitano, multisque viris doctioribus esset lecta, ac diligenter ab his qui intelligere poterant, in linguam ejus propriam interpretata, multum de ejus exhortatione gavisus esse perhibetur: ita ut surgens de medio optimatum suorum consensu, genua flecteret in terram, Deo gratias agens, quod tale munusculum de terra Anglorum mereretur accipere. Et quidem et antea novi, inquit, quia haec erat vera Paschae celebratio, sed in tantum modo rationem hujus temporis observandam cognosco, ut parum mihi omnino videar de his antea intellexisse. Unde palam profiteor, vobisque, qui assidetis praesentibus profetor, quia hoc observare tempus Paschae cum universa mea gente perpetuo volo; et hanc accipere debere tonsuram, quam plenam esse rationis audivimus, omnes qui in meo regno sunt, clericos, decerno. Nec mora, quae dixerat, regia auctoritate perfecit. Statim namque jussu publico mittebantur ad transcribendum, discendum, observandum per universas Pictorum provincias circuli Paschae decem novennales, oblitteratis per omnia erroneis octoginta et quatuor annorum circulis. Attondebantur omnes in coronam ministri altaris ac monachi: et quasi novo se discipulatu beatissimi Apostolorum principis Petri subditam, ejusque tutandam patrocinio, gens correcta gaudebat ». Haecenus de his Beda.

8. *Ejusdem commentarius de Locis Sanctis Palaestinae.* — Sed revertamur ad Adamnanum, quem diximus plurimum laborasse, ut suos ad Pascha Catholicum celebrandum adduceret. Accidit opportuna oblata occasione, ut ipse de Locis Sanctis, qui coluntur in Palaestina, proficuum valde scripserit commentarium, de quo ista Beda¹: « Scripsit idem vir de Locis Sanctis librum legentibus multum utilissimum, cujus auctor erat docendo ac dictando Galliarum episcopus Arculfus, qui locorum gratia sanctorum venerat Hierosolymam; et lustrata omni terra repromissionis, Damascum quoque, Constantinopolim, Alexandriam, multasque maris insulas adierat, in patriamque navigio revertens, vi tempestatis in Occidentalia Britanniae littora delatus est: ac post multa ad memoratum Christi famulum Adamnanum perveniens ubi doctus in Scripturis, Sanctorumque Locorum gnarus esse comperitus est, libentissime est ab illo susceptus, libentius auditus: adeo ut quaeque ille se in Locis Sanctis memoratu digna vidisse testabatur, cuncta mox ille litteris mandare curaverit.

9. « Fecitque opus (ut dixi) multis utile, et maxime illis qui longius ab eis locis, in quibus patriarchae et Apostoli erant, secreti, ea tantum de his quae lectione didicerint, norunt. Porrexit autem librum hunc Adamnanus Alfrido regi, ac per ejus est largitionem etiam minoribus ad legendum con-

¹ Beda I, v. c. 23. — ² Ibid. c. 22.

¹ Beda I, v. c. 16.

traditus. Scriptor quoque ipse multis ab eo muneribus donatus, in patriam remissus est ». Hæc Beda, qui eundem commentarum in compendium redactum vinctam distinctam capitibus postea edidit, extatque hodie : id enim ipse perorando testatur, et in historia Anglorum, ubi ista habet : « Plura voluminis illius, si quem scire delectat, vel in ipso volumine, vel in eo, quod de illo dudum strictim excerpimus, epitomate requirat ». Accidit namque Dei beneficio, ut Ecclesia Anglicana, sicut rerum, ita et Locorum Sanctorum scientia pariter imbueretur.

¹ Beda l. v. c. 18.

Sed et in his omnibus fidelium cognosce vehementem ardorem in peregrinando ad Loca Sancta: non enim timore Sarracenorum eandem incolentium terram deterreri potuerunt, quin adeo periculosam peregrinationem animo leto susciperent, eaque suscepta, singula veluti summa pace loca quesita lustrarent. Sed et admirare nihil negotii accolis factum a Sarracenis, quamvis loca illa omni ipsis debita pietate colerent, multiplicitate luminum, sacrificiis, atque reliquo omni cultu, quo antea summo otio majores ea prosequi consueverant. Sed de his satis.

Anno periodi Græco-Romanae 6192. — Anno Ære Hispan. 737. — Anno Hegira 86 suochoato die 9 Marti Fer. 1. — Jesu Christi 699.

— Sergii papæ 13. — Tiberii Apsimari imp. 2.

1. *S. Hubertus fit episc. Leodiensis.* — Ad num. 1. Cum *sanctus Lambertus* Trajectensis ad Mosam episcopus anno septingentesimo septimo martyrio coronatus fuerit, ante eum annum *sanctus Hubertus* eidem non successit. Adolescentiam nondum in excesserat, cum sanctæ vitæ propositum arripuit, perrexitque in Anstrasiam, ut *sancti Lamberti* disciplinæ se traderet. Uxorem jam duxerat *Floribanam*, ex eaque filium suscepit, nomine *Florebertum*, in episcopatu Trajectensi seu Leodicensi postea successorem, quem tamen aliqui filium tantum ejus spirituales perperam interpretantur. Anonymus enim, qui mortem ejusdem Huberti præsens interfuit, de illo in ejus gestis apud Surium ad diem in Novembris scribit : « Nos torum ipsius circumambientes, maque nobiscum egregius filius ejus Florbertus, præstolabamur gloriosam ipsius migrationem ». Qui textus de spiritali filio sumi non potest, quia quotquot aderant gloriosam in celum migrationem *sancti Huberti* præstolantes, ii spirituales ejus erant filii. Miræus, quem Baronius hic sequitur, ad diem in Novembris dicit, Hubertum patre *Bertrando Aquitanie ducæ* natum esse. Verum in libello, qui de *S. Huberti conversione* inscribitur, Hubertus *genere dicitur Aquitanicus* : quos autem parentes habuerit, nec auctor istius libelli prodit, nec indicat anonymus cœvus, qui vitam ejusdem Huberti conscripsit. Nec denique ei patrem aut fratrem Aquitanie ducem fuisse credibile est, inquit Coimfius anno nccm, qui

varias difficultates super Huberti gestis ortas enodat. *S. Hubertus* Trajecto *Leodium* non tantum reliquias *sancti Lamberti*; sed et cathedram pontificalem transtulit. Deinceps a *Legia* seu Leodio Legienses ac *Leodenses* vocati sunt episcopi, qui antiquissime a *Tungris* Tungrenses, et postea a superiori *Trajecto* Trajectenses appellabantur. *Legia*, qui vicus erat perexiguus, crevit temporibus *S. Lamberti*, postquam ibi sanctum *Theodardum* decessorem suum sepulture donavit : sed postquam *sanctus Hubertus* Lamberti corpus Legiam transtulit, ea in urbem celeberrimam evasit.

2. *Floret S. Aldhelmus Abbas Malmesburien-sis.* — Ad num. 2 et seqq. Anno nccxi locuti sumus de libro seu Epistola a *sancto Aldhelmo* Malmesburiensi abbate adversus Britonum errorem de Paschate scripto, et quidem eo circiter anno. Ostendimus etiam *Aldhelmum* non multo post scripsisse librum *de Virginum laude*, quorum hic meminuit Baronius. Composuit et aliqua Opuscula metrica, quæ extant, sicuti et præfatum opusculum; alia enim periit. De iis legendus Willelmus Malmesburiensis in ejus Vita, quæ Baronii tempore non extabat. Viderat enim tantum cardinalis doctissimus epitomen Vitæ *sancti Aldhelmi* recitatam a Surio ad diem xxv Maii, sed valde imperfectam. Ex ea narrat, dum Romæ esset Aldhelmus, excogitatum esse in *Sergium* papam calumniam, quod nempe pater esset pueri recens nati quem cum baptizaret Aldhelmus, coram adstantibus ei præce-

pit edicere, si pater ejus esset is, qui vulgo dicebatur. Puer vero respondit, *non se esse genitum illius opere, quem vanus in hoc referebat populus*. Quæ narratio in dubium a Baronio vocatur, et revera non habetur in sancti Aldhelmi Vita, a Willelmo Malmesburiensi elucubrata, licet legatur in alia Vita sancti Aldhelmi, scripta ab auctore anonymo monacho Malmesburiensi, qui paulo ante Willelmum Malmesburiensem vixit, ut ostendit Heuschenius, qui eam publicavit, ad diem xxv Maii. Non confundendus autem *Aldhelmus* abbas Malmesburiensis cum *Adamvano* seu *Adomano* abbate Hiiensi in Scotia, de quo loquitur Beda libro 5, cap. 16, et testatur, legatum missum esse ad Alfridum regem Northanhumbroium, et accessisse Catholicis partibus, hortante potissimum *sancto Ceolfrido* abbate Wiremuthensi, uti *Ceolfridus* ipse testatur in Epistola sua ad *Naitanum regem* scripta apud Bedam in lib. 5, cap 22, cujus partem Baronius recitat.

3. *Floret S. Adamnanus abbas Hiiensis*. — Sanctus itaque *Adamnanus* floruit sub hujus sæculi finem in monasterio Hiiensi, seu sancti Columbæ. Situm erat monasterium istud in insula *Hii* contermina Hiberniæ ac provinciæ Pictorum, quæ hodie *Scotiæ* nomine appellatur. Præter Vitam

sancti Columbæ abbatis, quam tribus libris descripsit, composuit etiam libros tres *de Locis Sanctis, ex relatione Arculfi episcopi Galli*, quem Beda in lib. 5, cap. 16, asserit legentibus *utilissimum* esse. Opusculum illud, quod opera Jacobi Gretseri hujus sæculi initio typis datum fuerat, cum vix hodie reperiretur, Mabillonius sæculo in Benedictino parte 2, cum Mss. collatum rursus in lucem emisit, cui subjecit *Itinerarium* cujusdam Franci in loca sancta, factum sæculo nono jam inclinante. Colitur *Adamnanus* in Fastis Benedictinis IX kalend. Octob. Epistola Ceolfridi abbatis *ad Naitanum regem de ratione Paschatis* anno incerto scripta.

4. *Pestis in Oriente grassatur*. — Theophanes anno Incarnationis secundum Alexan. DCXII, qui kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatur, ait : « Hoc anno lues maxima extitit ». Nicephorus vero in Historia scribit : « In urbe pestilentia laboratum est, quæ quatuor mensibus ingentem vim hominum absumpsit ». Sed intelligendus Nicephorus de peste, quæ anno superiori Constantinopolim afflixit eo tempore, quo *Apsimarus* imperator renuntiatus est, de qua verba facit Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCXC, quam totidem menses durasse tradit.

SERGII ANNUS 13. — CHRISTI 700.

1. *Ecclesia Catholica una eademque omni tempore*. — Septingentesimus a Domini natali adest annus, decima tertia Indictione inchoatus, exordium novi sæculi, cujus antequam ostium patens ingrediaris ad emensi itineris decursi hoc tomo sæculi converte oculos : attende animo, ac lustra memoria, si quid inveneris in Ecclesia Catholica diminutum eorum, quæ in reliquis omnibus superioribus videris sæculis : positos namque ob oculos habeas singulos annos veluti totidem in pagina versus, alios alii coherentes, in quibus inspicias non alias, sed plane easdem, quas in superioribus sæculis, Ecclesiæ dotes et sacramenta, eandem super universam Ecclesiam Romani Pontificis potestatem, iisdemque in omnibus affluentem Ecclesiam charismatibus, quibus primum, secundum, ter-

tium, et sic deinceps reliqua usque in præsens visa sunt sæcula abundasse. Res ipsa id testatur, facta clamant, et mira consensione scripta sanctorum omnium prædicant, a regia nunquam deflexisse sanctam Dei Catholicam Ecclesiam via, quæ sanctorum omnium martyrum et confessorum fuit attrita vestigiis : satisque edocent errasse, qui ab ea recedentes, in devia declinarunt. Hæc autem dixisse volumus, quod ter miseri novatores jacent, descivisse hoc sæculo Romanam Ecclesiam a pristino instituto majorum, licet alii id in alia rejiciant tempora, pro mentis arbitrio blaterantes : cum in his quæ ad fidem spectant, unam eandemque sit in omnibus semper intuitu Ecclesiam a Christi tempore usque in præsentem diem, prout non solum comexi simul annus anni singuli do-

cent, sed et dies ipsi, secundum propheticum illud: « Dies diei eruat verbum, et nox nocti indicat scientiam ». Sed ad anni præsentis res gestas veniamus.

2. *Wilfrannus ad Frisios Evangelium prædicat, et miraculis fidem propagat.* — Qui posteris tradidit Vitam sanctissimi viri Wilfranni archiepiscopi Senonensis, Jonas monachi hujus sæculi scriptor, qui que a Frisiæ monacho fide digno eam accepit, de ejusdem sancti ad Frisios pariter convertendos apostolatam tempore ista habet: « Venerabilis autem præsul Wilfrannus, cum tenuisset pontificatum Senonensis urbis, cum licentia regis Childeberti et Pipini principis ad prædicandum præfate Frisonum genti (sicuti divinitus sibi fuerat revelatum) animum convertit, qui erat annus Domini Incarnationis septingentesimus, Pipini quoque principis annus decimus tertius ». Hæc de tempore. Sed quod de licentia regis ac principis habet, id sic accipias secundum ea quæ haud pridem dicta sunt, opus fuisse hujuscemodi litteris ad Barbaros, quibus invitit Evangelium prædicabat, compescendos et in officio continendos. Quod vero ad ejus pertinet apostolatam: cum ex Hibernia et Angha (quos narravimus) ad ejusdem gentis Frisiæ conversionem properassent complures apostolici viri, non levi videbantur affici probro episcopi Gallicani, quod proximæ gentis neglexissent habere sollicitudinem, quo abjecta idololatriæ impietate, veræ religionis particeps fieret. Cæterum etsi alios Galliarum episcopos ejusmodi de Frisiorum conversione cura non tetigit, nec stimulus excitavit: Senonensem tamen episcopum Wilfrannum magnopere exagilavit, qui ex Fontanelle claro cœnobio assumptis ad munus apostolicum sociis, in Frisiam profectus est: de quibus iter arripientibus ista Jonas:

3. « Nec, inquit, silentio est prætereundum, quod divina pietas per eundem sanctum pontificem operari dignata est. Plurima enim virtutum miracula in itinere, dum ad eam iret, et in eadem gente per eundem fiebant: ex quibus unum memoriam tradere et posteris intimare, commodum duximus. Denique fratres, qui cum familiariter noverunt, et coram quibus patratum est, dicere solent, et maxime vir reverendissimus Wando, tunc temporis diaconus et cooperator in verbo Dei ejusdem præsul, postea aulem presbyter, et succedenti tempore ejusdem monasterii Fontanellensis abbas, in quo educatus fuerat. Dum enim navigarem, inquit, in Frisiam, positis nobis in medio mari, quod adjacet regioni Morinorum affuit hora, in qua sacrificium Deo victimæ salutaris immolandum erat. Tunc positis anchoris, navis immobilis permanebat. Et celebrante eodem sancto pontifice missarum solennia, ventum est ad locum, ubi minister patenam præsul porrigere debuit: extensaque manu, expectabat horam qua suscipe-

ret eam. Sed dum minister eam abluere vellet, in mare cecidit: prostratusque pedibus sancti pontificis, humiliter veniam precabatur, dicens, quia dum eam abluere voluisset suis manibus, in maris clapsa profunda, ima petiisset. Moxque idem vir Dei flebens genua sua ad Patrem Domini nostri Jesu Christi, precabatur ejus clementiam, ut qui quondam coram patribus in mari rubro fecerat mirabilia, propitius suis adesset precibus. Finita vero oratione, imperat diacono, ut in eum in quem patena ceciderat locum mitteret manum. Quo facto, mox ab imo maris eadem patena divinitus revecta, ejusdem ministri manui inhæsit. Quod videntes nante, cæterique navis comites, Dominum cuncti potentem totis viscerum præcordiis collaudaverunt, qui per servum suum tale dignatus est operari miraculum. Sicque commixtionem corporis et sanguinis idem sanctus præsul faciens, nomenque Salvatoris glorificans, sacrosancta missarum solennia complevit ». Hæc Wando abbas ad Jonam de his quæ ipse vidisset: ex quibus, præter insignis miraculi virtutem, intelligis, lector, non desistisse sanctos viros in mari etiam, cum tranquillitas esset, religata anchoris navi, celebrare ibi sacrosanctum sacrificium misse Deo maxime gratum, quod ipse tanti editione miraculi patefecit. Sed quæ his memoria perenni digna idem subjiciat Jonas, audiamus:

4. Aliud quoque ejusdem patris memorabile miraculum, sicut ab eis didicimus, coram quibus factum est, ob ædificationem posterum narrare cur pigeat? Prædicante enim illo et docente prædictum populum Frisonum, contigit quadam die puerum quemdam ex ipsa gente Frisonum ortum, diis immolandum duci ad faqueum. Orabat autem sanctus pontifex incredulum ducem, ut hujus pueri sibi vitam donaret, nec hominem ad imaginem Dei factum, sacrificium execrabile demonibus immolaret. Vocabatur autem idem puer Ovo. Respondebat autem dux patri sermone, decretum esse lege perenni olim a prædecessoribus suis, omni que Frisonum gente, ut quemcumque sors elegisset, in eorum solenniis diis offerendum sine mora. At vero sanctus præsul dum persisteret in precibus, et præfatus populi princeps ejus dignæ petitioni satisfacere vellet, animosi Gentiles, zelo vani erroris devicti, sicut scriptum est: Zelus apprehendit populum inruditum: unanimes frustrabant ejus precem, dicentes: Si tuus Christus de tormento mortis eum eripuerit, sit tuus, ejusque ævo perenni servus. Ad hæc sanctus pontifex: Non hominem, inquit, in hoc facto, sed Domini Christi fiat voluntas. Appenditur denique puer in palibulo, adspicientibus Christianorum simulque Gentilium turmis, per duarum fere spatium horarum. Extemploque sacerdotes Domini pro salute et vita non solum illius, qui in tormento erat mortis constitutus, verum etiam pro obcecato populo, qui Satanae vitium irrelitum erat, flebens genua, hanc ad Dominum ludit orationem: Deus invisibilis, immortalis et

¹ Psal. LVII. — Exant apud SUR. de XX. Blatin tom. II.

æterne, exorabilis tuis esto supplicibus : et sicut quondam Daniele liberasti de lacu leonum, ita hunc puerum de faucibus eripe illius sævi leonis, qui circumiens querit quem devoret : ut de illius duplici salvatione populus hic incredulus, deposita sorde idololatriæ, ad veritatis convertatur agnitionem et per cunctas generationes nomen tuum benedicatur in sæcula.

5. « Hac completa oratione, illico disrupta sunt vincula, quibus semivivi pueri guttur illigatum fuerat : sicque illæsus in terram ruit. Videbatur autem illi (ut post ipse narrabat) quasi spopore gravi teneretur oppressus, sanctique pontificis zona pectore circumligatus, sublevaretur omnis ejus corporis status. Apprehensaque ejus manu, pontifex sanctus ait : In nomine Domini Jesu Christi exsurge concite sanus. Quo dicto, illico incolumis surrexit, nullum illatæ sibi pœnæ sentiens dolorem : atque ex hoc facto plurima Frisonum multitudo conversa est ad Dominum credebantque et baptizabantur, quotquot præordinati erant ad vitam æternam. Prædictus autem Ovo, lavacri salutaris unda perfusus, atque a præfato pontifice Fontanellam ductus, litterisque sacris eruditus, postea diaconus consecratus, deinde sequenti tem-

pore a venerando pontifice Reginaldo urbis Rothomagensis presbyter ordinatur. Et quia erat in arte scriptoria eruditus, plurimos Codices in prædicto scripsit monasterio, sed et testamenta et largitiones fidelium plurimas quas ipsi loco felici munere conferebant. Ibiq; magno confectus senio, sub Ostrulphi abbatis tempore vitam Deo digna conversatione terminavit, magistri et domini sui Wlfranni sacerdotis eximii imitando vestigia ». Hæc Jonas, qui in Prefatione ejus lucubrationis, ab eodem Ovo, quæ scribit, se etiam accepisse testatur : qui et subjicit de aliis miseris æque sorte delectis, et demonum sacrificio condemnatis, a sancto pontifice pariter virtute signorum ereptis, et redditis Christianis. Tu ea leges apud eundem (si libet) auctorem.

His et aliis admirandis, Apostolisque dignis miraculis adeo veritas Christianæ religionis innotuit, ut libere prædicandi, et qui vellent esse Christianos, fieri licentiam dux ille Radbodus impendiret : adeo ut et filius ejus id petens fuerit a sancto pontifice consecutus : ipse vero dux quomodo cum ad limen fuerit, ac pœne ingressus Ecclesiam daturus Christo nomen resiliit, misereque diem clausit extremum, suo loco dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romane 6193. — Anno Æræ Hispan. 738. — Anno Hegiræ 81 inchoato die 25 Febr. Fer. 3. — Jesu Christi 700.

— Sergii papæ 11. — Tiberii Apsinarii imp. 3.

1. *Vita S. Wlfranni episc. Senonensis interpolata.* — A num. 1 et seqq. Cum Acta S. Wlfranni episcopi Senonensis a Jona monacho Fontanellensi litteris mandata, variis in locis interpolata fuerint, recentiores chronologi, qui res ab eo gestas in suos annos digerere voluere, mirum in modum inter se discrepant. *Henschenius* ad diem xx mensis Martii, ubi breviorẽ ejusdem sancti Historiam in Ecclesiasticis Officiis olim legi solitam edidit, *Wlfranni* episcopatus initium anno sexcentesimo nonagesimo tertio, ejus mortem anno septingentesimo quadragésimo primo collocat. *Cointius*, qui post eum de eodem sancto egit in *Annal. Ecclesiast. Franc.* illum anno circiter sexcentesimo septuagesimo nono creatum episcopum, anno vero sexcentesimo nonagesimo tertio demortuum aulmat. Post utrumque *Mabillonius* sæculo ut Benedictino, part. 1, *Vitam S. Wlfranni* scriptam primum a Jona Fontanellensi monacho, dein ab aliquo alio interpo-

latam representavit, et arbitratus est, eum episcopatum consecutum circiter annum ðccxx, obiisse vero, ut in ejus Vita legitur an. ðccxx. Verum ea Vita in anno mortis etiam interpolata. Ut enim anno ðccxcv, num. 4 ostendimus ex Chronico Fontanellensi, cujus verba ibidem recitavimus, « requievit in S. Pauli Basilica sanctus archiepiscopus Wlfrannus annis undecim », et translatus est cum B. Wandregisilo, et Ansberto episcopo Rothomagensi « an. Dominicæ Incarnat. ðcciv, Indict. n, pridie kalend. Aprilis feria secunda », inquit auctor Chronici Fontanellensis, qui cum recte consignet annum translationis SS. Wandregisili, et Ansberti, ut ibidem vidimus, nullum apud me dubium, quin etiam suo anno sancti Wlfranni translationem reddiderit, et quin ideo Cointius mortem ejus cum anno ðccxiii recte illigavit. Verum quia Mabillonius putavit *Ansbertum* anno ðccxviii e vita migrasse, et corpus ejus non annos ix, ut habet Chronographus Fonta-

nellensis, sed annos VII in sepulchro jacuisse, illum etiam in anno translationis Wulframni errasse perperam credidit.

2. *Ejus summarium.* — Militavit sanetus Wulfrannus in aula Clotarii III, Childberti II, et Theodorici III. Postea in episcopatum Senonensem Landeberto successit, et post paucos annos abdicato pontificatu monachum in Fontanellensi monasterio induit, Anberto illius loci adhuc abbate; quo postquam Rothomagensem episcopatum adeptus est, consulto profectus est in Frisiam, ubi Evangelium per annos quinque infatigabiliter predicavit. Pulsus e Frisia anno DCLXXXIX, reversus est ad monasterium Fontanellense, ubi Hildebertus abbas præerat, ibique reliquam vitam duxit. Obiit

XIII kalend. Aprilis anno DCCXCI, sepultus in Ecclesia sancti Pauli; indeque a Baimo Hildeberti successore, cui Jonas ejus Vitam postea inscripsit, in Basilicam principis Apostolorum cum sanctis Anberto et Wandregisilo anno DCCXV, sive anno post obitum undecimo, *pridie kalendas Aprilis, feria secunda* postridie Paschatis, translatus est: qui translationis annus cum certus videatur, inde annus ejus mortis statuendus, aliis argumentis deficientibus. Quæ adversus hanc sententiam in medium adduci possunt, a Cointio tomo IV *Annal. Ecclesiast. Franc. solide* confutantur.

Hoc anno *Cunibertus* Langobardorum rex moritur, et *Ragunbertus* regnum ejus invadit, ut videre est anno DCCXII.

SERGII ANNUS 14. — CHRISTI 701.

1. *Sergii papæ obitus et præclara ejus gesta, maxime in ornatiss. Basilicis.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus primus, Indictione decima quarta: quo (ut Romanum habet Martyrologium) quinto idus Septembris, inchoata jam eodem mense Indictione decima quinta, sanctus Sergius papa moritur, cum sedisset annos tredecim, menses octo et dies quatuordecim. Hæc ex Anastasio et Romano Martyrologio. De ejus rebus gestis, præter illa quæ dicta sunt, his adjiciamus ea, quæ cum ad eundem Sergium spectent, tamen quod nulla temporis nota signata reperiantur, certo ejusdem Pontificis anno minime consignare licet: quamobrem hic in fine Vitæ ejus, ex more ponamus. Extat ejusdem Pontificis Epistola ad Ceolfridum seu Celfridum abbatem in Anglia ejus monasterii, in quo a teneris annis Beda coaluerat, creveratque in virum perfectum sanctitate et doctrina insignem: qua idem Pontifex ipsum Bedam ad se mitti postulat. Epistola autem ipsa sic se habet:

2. « Sergius episcopus servus servorum Dei Ceolfrido religioso abbati salutem.

« Quibus verbis ac modis clementiam Dei nostri atque inenarrabilem providentiam possumus affari, ut dignas gratiarum actiones pro immensis circa nos ejus beneficiis persolvere queamus, quin in tenebris et umbra mortis positos ad lumen

scientiæ perducit ». Et infra: « Benedictionis interea gratiam, quam nobis per præsentem portiforem tua misit devota religio, libenti et hilari animo, sicut ab ea directa est, nos suscepisse, cognosce. Opportunis ergo ac divinis amplectendæ sollicitudinis tuæ petitionibus arctissima devotione faventes, hortamur Deo dilectam religiositatis tuæ bonitatem, ut quia exortis quibusdam Ecclesiasticarum causarum capitulis non sui examinatione longius imolescendis, opus nobis sunt ad conferendum arte litteraturæ imbuti: sicut decet devotum auxiliatorem sanctæ matris universalis Ecclesiæ, obedientem devotionem huic nostræ exhortationi non desistas accomodare: sed absque aliqua immoratione religiosum Dei famulum Bedam venerabilis monasterii tui presbyterum ad limina Apostolorum principum dominorum meorum Petri et Pauli, amorum tuorum ac protectorum, ad nostræ medioeritatis conspectum non moreris dirigere: quem, favente Domino sanctis tuis precibus, non diffidas prospere ad te redire, peracta præmissorum capitulorum cum auxilio Dei desiderata solemnitate. Erit enim (ut confidimus) etiam cunctis tibi creditis profuturum quicquid Ecclesiæ generali claruerit per ejus præstantiam impertitum ». Hucusque ex Epistola Sergii auctor, qui post Bedam prosecutus est res gestas Anglorum.

3. In quo quidem habes quod commendes ipsius Bedæ modestiam, qui cum saepe ejusdem Sergii papæ meminisset, nunquam se ab eo vocatum litteris tradidit, silentio pressa relinquens, quæ ad laudem suam spectare posse viderentur. Missusne fuerit Romam Bedæ, ut Sergius papa petiit, et hoc ignorat: sed potius non ivisse putamus: nam ea quæ ad historiam Anglicanam texendam ipsi opus erant ex Ecclesiæ Romanæ archivis petere, non ad se inde allata, sed opera Nothelmi, qui sub Gregorio papa secundo Romani venit, se accepisse testatur in Epistola nuncupatoria ad Ceolulphum regem, posita in fronte ejusdem a se conscriptæ historiae.

Pertinet ad res gestas ejusdem Sergii papæ quod Albinus Flaccus habet his verbis, cum agit de Purificatione S. Mariæ: « De hac festivitate et festivitibus sanctæ Mariæ in gestis Pontificalibus legitur, quod Sergius papa præceperit litanias fieri in die Presentationis Domini in templo: ita enim scriptum est: Ut in die Annuntiationis Domini, Dormitionis, ac Nativitatis sanctæ Dei Genitricis Mariæ, et S. Simeonis, quæ ἑπιφανεια dicitur græce, cum litanis exeat a S. Hadriano, et ad sanctam Mariam populus occurrat, etc. »

4. Rursum vero quod ad ejusdem Sergii res gestas attinet, ex Anastasio ista deprimimus: « Illic beatissimus vir in sacrario beati Petri Apostoli capsam argenteam in angulo obscurissimo jacentem, et ex nigredine transactæ annositatis nec si argentea esset apparentem, Deo ei revelante, reperit. Oratione itaque facta sigillum expressum abstulit, locellum aperuit: in quo inferius plumacium ex holoserico superpositum (quod stauracis dicitur) invenit; eoque ablato, inferius Crucem diversis ac pretiosis lapidibus perornatam inspexit: de qua tractis quatuor petalis, in quibus gemmæ clausæ erant miræ magnitudinis et ineffabilis pulchritudinis, portionem salutiferi ligni Dominicæ Crucis invenit: quæ etiam ex illo die pro salute humani generis ab omni populo Christiano Dei Exaltationis sanctæ Crucis in Basilica Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, osculatur et adoratur ». Hæc de inventione Crucis Anastasius, qui mox subdit. « Illic fecit imaginem beati Petri Apostoli, quæ est in parte mulierum ». Cesserat porticus dextera usui mulierum, cum seorsum a viris illæ olim orare consueverit, ut et alias superius nos dixisse meminimus. Pergit vero idem auctor:

5. « Illic fecit thymiamaterium aureum majus cum columnis et cooperulo, quod suspendit ante imagines tres aureas beati Petri Apostoli, in quo incensum et odor suavitatis festis diebus, dum missarum solennia celebrantur, omnipotenti Deo opulentius mittitur. Illic posuit in apsidem Basilicæ suprascriptæ super sedem apollaream argenteam pensantem libras centum viginti. Illic fecit in Basilica suprascripta pharos argenteos sex pensantes singulos libras triginta, quæ sunt super trabes ad ingressum Confessionis. Illic fecit in circuitu altaris

Basilicæ suprascriptæ tetra vili octo, quatuor ex albis, et quatuor ex cocino. Illic tectum, et cubicula quæ circumquaque ejusdem Basilicæ sunt, quæ per longa tempora stillicidiis et ruderibus fuerant dirupta, studiosius innovavit et reparavit. Illic musivum, quod ex parte in fronte atrii ejusdem Basilicæ fuerat dirutum innovavit: similiter et specula ejusdem Ecclesiæ, quæ super sedem ac regio arcus majores sunt, renovavit. Illic corpus B. Leonis probatissimi patris atque Pontificis, quod in abdito inferioris secretarii prædictæ Basilicæ positum fuerat, facta diligentius tumba in denominata Basilica, publico loco (ut sibi fuerat revelatum) reposuit, ac locum ipsum ornavit. Illic fecit patenam auream majorem habentem gemmas ex albis, et in medio ex hyacintho et smaragdo Crucem pensantem libras viginti ». Hæc de his quæ spectant ad sancti Petri Basilicam. Pergit modo dicere de iis, quæ pertinent ad Basilicam sancti Pauli his verbis:

6. « Illic tectum et cubicula universa in circuitu Basilicæ beati Pauli Apostoli, quæ longa per tempora vetustate confecta fuerant, studiosius innovavit ac reparavit: similiter et trabes fecit de Calabria adduci, et quas in eadem Basilica vetustissimas invenit, renovavit. Illic imaginem Apostolorum vetustissimam, quæ erat super fores ejusdem Basilicæ, mutavit. Illic fecit ambonem et ciborium in Basilica sanctorum Cosmæ et Damiani, ubi et multa dona obtulit: Trullum vero ejusdem Ecclesiæ fuis chartis plumbeis cooperuit atque munivit. Illic ciborium Basilicæ sanctæ Susannæ, quod ante lignum fuerat, ex marmore fecit, diversaque eymilia (hoc est utensilia), aurea et argentea, vel immobilia loca illi condonavit. Illic Basilicam sanctæ Euphemie, quæ per multa tempora fuerat detecta, cooperuit ac renovavit. Illic Basilicam sanctæ Aureæ in Ostiis (Tiberinis), quæ similiter fuerat detecta, vel dirupta, cooperuit, suoque studio renovavit. Illic oratorium S. Andree Apostoli, quod est positum in Lavicana, a solo refecit.

7. « Illic statuit, ut tempore confectionis Domini corporis, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis, a clero et populo decantaretur. Constituit etiam, ut diebus Annuntiationis, Domini Nativitatis, et Dormitionis sanctæ Dei genitricis semper virginis Mariæ, ac S. Simeonis quam Hypapantem Græci appellant, litanie exeat a sancto Hadriano, et ad sanctam Mariam occurrat populus. Illic fecit in Basilica sancti Laurentii martyris, quæ appellatur Titulus Lucinæ, arcus argenteus quatuor ». Et inferius: « Illic fecit coopertoria et vasa aurea et argentea plura per diversas Ecclesias ad usum et ornatum Ecclesiarum Christi. Illic ordinavit Damianum archiepiscopum sanctæ Ecclesiæ Ravennatis, atque Clementem Frisonum. Illic ordinavit Berectualdum Dorovernensem Britannie archiepiscopum (S. Theodori successorem). Ille ordinavit per diversas provincias episcopos nonaginta septem. Fecit autem ordinationes duas per mensem Martium, ordinavitque presbyteros decem et octo,

diaconos quatuor. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum quinto idus Septembris, Indictione decima quinta, Tiberio Augusto. Et cessavit episcopatus ejus mensem unum et dies viginti ». Hucusque Anastasius.

8. Præter hæc autem in antiquis monumentis diaconie sanctæ Mariæ in Via lata me legisse memini, ab eodem Pontifice eam Ecclesiam fuisse dedicatam, locum sane insignem, quem tradunt fuisse olim hospitium Apostoli Pauli et aliorum sanctorum. Porro Sergii memoriam posteris annis singulis redivivam, celebrans ejus natalem dicta die nona Septembris, sancta Ecclesia Catholica in Ecclesiasticis Tabulis religiose conservat.

Ejus vero sepulcri Epitaphium Manlius ex veteribus monumentis Vaticanæ Basilicæ exseripsit, quod sic se habet :

Limina quisquis adis Petri metuenda beati,
Cerne pii Sergii, excubiasque Petri.
Culmen Apostolicæ Sedis, is jure paternum
Electus tenuit, ut Theodoros obit.
Pellitur Urbe Pater, pervulsi sacra Joannes,
Romuleosque greges dissipat ipse lupus.
Exul erat patria septem volentibus annis :
Post populi multis Urbe rediit precibus
Suscipitur papa, sacratum, Sede recepta
Gaudet, amat pastor agmina cuncta simul.
Ilic invasores sanctorum falce subegit
Romane Ecclesie, judicisque patrum.

Hæcenus ibi. Ex quibus plane intelligi potest multa de Sergio desiderari, quæ ex ejus duntaxat Epitaphio, ut audisti, licet subobscuræ, immolescunt : nullaque passum, ab Urbeque pulsatum per Joannem Sedis Apostolicæ invasorem, septenniique fatigatum exilio. Habes ex his præterea, in eo schismate Theodori et Paschalis, cognitum papam fuisse Theodorum, nec nisi eo mortuo sedisse Sergium, ut idem indicat Epitaphium.

Hæc, inquam, omnia reliquos scriptores penitus præterierunt, nec nisi per ipsum ejus Epitaphium cognita.

Antequam autem ad Sergii successorem veniamus, non omitamus (quod habet Theodoricus abbas ¹) obitum sanctissimi viri Trudonis contigisse sedente Romæ Sergio papa. Porro ejus Acta, et post obitum ingentia patrata miracula, ab eodem auctore fideliter scripta leges. Quod vero Hasbanii concionatus est Evangelium Christi, Hasbaniorum meruit apostolus appellari : cujus dies natalis Tabulis sacris adscriptus reperitur annis singulis in Ecclesia memoria consueta die vicesima tertia mensis Novembris. Hæcenus de rebus et temporibus Sergii.

9. *Joannes VI papa, qui ab Italia militiam contra exarchi vim defenditur.* — Cum ergo vacasset Sedes ejusdem Sergii mensem unum, et dies (ut dictum est) viginti, hoc eodem anno die vicesima nona Octobris creatur Joannes ejus nominis sextus : fuit iste natione Græcus. Quo ipso anno (ut Anasta-

sus auctor est) Tiberius imperator, ubi accepit post Sergium defunctum subrogatum esse in Apostolicam Sedem Joannem Pontificem, misit Theophilactum eubicularium patricium et exarchum Romanæ, aliquid moliturum adversus Romanum Pontificem : quamvis vero causæ novæ interesse-rint, ignoramus. Sed quid tunc actum? veluti a Deo miraculum accidit (sicut in prædecessore ipso Sergio factum fuit) ut universa Italiæ militia ad tuendum Pontificem Romanæ conveniret. Quomodo autem id acciderit, audi ipsum bibliothecarium : « Hujus, inquit, adventum cognoscens militia totius Italiæ, tumultuose convenit ad hanc Romanam civitatem, volens præfatum exarchum tribulari : pro cujus Pontifex, ne affligeretur, persona, sese medium dedit, portas civitatis clausit : sacerdotes apud Fossatum (id est castra militum), in quo in unum convenerant, misit ; et monitis salutaribus tumultuosam eorum seditionem sedavit. Dum vero infames quedam personæ capitulare adversus quosdam Romanæ Urbis habitatores fecissent, et prænominato exarcho, ut propriis substantiis denudarentur, tribuissent ; hi justa sui operis pœna mulctati sunt ». Hucusque Anastasius.

10. Ex his omnibus plane conspicietur consilio Dei factum, ut cum insurgerent in Romanos Pontifices imperatores, Italiæ milites in eos rebellarent, malentes pro salute Pontificum in discrimen adduci quam Græcorum manibus ipsos relinquere indefensos. Ex hoc tempore exarchorum vires admodum tenues reddi cœpere ; contra vero Romanis Pontificibus, pro quibus milites starent, aucte sunt : et (quod in libris Regum ¹ est) tunc accidit, ut post longam concertationem decrederet in dies domus Saul, cum David magis proficeret : adeo ut post hæc supplices, non insultantes in Italiam mittere imperatores solerent exarchos. Porro his favoribus militumque præsidii nequaquam sese Pontifices extolere, arripientes (quod facile factum erat) tyrannidem, sed semper (ut vidisti tum in Sergio, tum in Joanne) pro exarchis ipsis apud milites intercessere. Verum quas pœnas dederit imperator, cum in Romanum Pontificem impie ista tentavit, dicemus anno sequenti.

11. *Impio Witiza regnante in Hispania fides Christiana pessumdat.* — Hoc eodem anno defuncto Hispaniarum rege Egica, sive Egicane, filius ejus Witiza, qui cum patre annos quinque hæcenus regnavit, solus regni habenas moderandas suscepit : qui penitus hostis justitiæ, servus factus peccati, omnibus sceleris vitis, maxime vero impietate, se ipsum una cum suis præcipitem dedit, januamque late pandidit, qua post ejus obitum Sarraeni infecto numeroque agmine, torrentis instar, influerent in Hispanias. Veluti enim ingentis erectæ molis ædificium, quodlibet se habet regnum : cujus cum aperiri murorum compages videris, et proxime ruiturum intelligis ; ejus utique defecisse

¹ Theodor. abbas, l. II, c. 7, in fin. apud Sur. die XXIII. Nov.

² Reg. III.

fundamentum, basesque cecidisse, locumque patenti ruinæ dedisse, prudenter affirmes. Id quidem in regnis sæpius accidisse, innumeris exemplis ex iis, quæ singulis sunt enarrata sæculis, est superius demonstratum : nimirum ubi ab unione Catholica, ab ipsa petra fidei, Apostolica, inquam, Ecclesie communiõne, primariique antistitis obedientia populi descivere, eosdem Barbaris esse datos gentibus puniendos. Accidit hoc quidem (proh dolor !) florētissimo Hispaniarum regno, cum impius nefandisque Witiza eo usque est prolapsus erroris, ut non veritus sit publico edicto cavere, apposita ultimi pœna supplicii, ne quis obediret Romano Pontifici. Sed quod nec adeo delirantem furiosum regem colubere conati sint ex more surgentes ex adverso Hispaniarum episcopi, simul congregato Concilio, neque privatim eum, instar Joannis redarguentis Herodem, objurgariunt : factum est, ut defecerit regnum, ac ipsi ducti simul fuerint in captivitatem episcopi, Ecclesie diruta, monasteria desolata, atque omnia denique pessumdada, passique id multis sæculis fuerint. Aperuimus tantorum causam malorum : jam vero ex iis qui antiquius res Hispaniæ sunt persecuti, præcipue vero ex Luca Tudensi, ejusdem impii regis, sive potius dixerimus monstri, deformitates spectandas cunctis in medium afferamus : sunt hæc ejus verba, ne quid putes a nobis amplificatione exaggeratum :

12. « Iste quidem, inquit, probrus et flagitiosus fuit, et multa nefanda et horribilia flagitia per Hispanias seminavit : et ad voluptates carnis solito impudicitiae freno, se fornicationibus multis deditit (contulit), et gentem Gothorum ad lasciviam, luxuriam et superbiam inclinavit. Nec tantum postposita omni religione divina, spretisque animarum medicamentis, cupiditas, aliena ars invadendi, rapiendi et luxuriandi exercitum Gothorum invasit : sed et episcopi, et Ecclesie ministri aspernabantur Ecclesiarum officia, despiciabantur Ecclesiastica sacramenta. Despiciuntur sancti patris Isidori instituta, despiciuntur Concilia, sacri canones dissolvuntur, et quicquid honestatis est, extirpatur. Et ne adversus eum insurgeret sancta Ecclesia, episcopis, presbyteris, diaconis et ceteris Ecclesie Christi ministris carnales uxores habere præcepit, et ne obedirent Romano Pontifici, sub mortis interminatione prohibuit. Istud quidem pereundi causa Hispaniæ fuit : sicut scriptum est ¹ : Abundavit iniquitas, refrigescit charitas multorum.

13. « Habuit præterea nefandas Witiza simul plures uxores et concubinas, atque ducibus suis ut similiter agerent imperavit. Tota Gothorum unitas in convivii, libidimbus et vitiiis versa, Dominum ad iracundiã provocavit : ita ut in illis impleretur, quod dicitur : Impius ² cum venerit in profundum malorum, contemnit. Et quia reges et sacerdotes Dominum dereliquerunt, cuncta agmina Hispaniarum derelicta a Domino perierunt. Itaque

Witiza datus in reprobum est sensum, et muros cunctarum urbium sui regni subvertit, ne possent sibi resistere cives, cum eos ab sua seclera facilis iritare (incitarat) : muri tamen Toletanæ urbis et Legionensis, et Asturicensis integri remanserunt propter earum reverentiam civitatum. Succensus etiam malitiæ zelo Theofridum (Theodefridum) Cordubensem ducem dolo cœpit, privatumque utroque frontis lumine, miserabiliter palpitare fecit.

14. « Fuit etiam Theofridus ex Gothorum regali stirpe progenitus, scilicet filius Cindaswinthi regis, quem pater in ætate reliquerat puerili : cumque ad ætatem venisset virilem, videns eum Witiza elegantem, et recogitans ne cum Gothis insurgeret contra ipsum, expulit eum e regno : et veniens Cordubam, sortitus est uxorem ex regali genere, nomine Rocilem, et ex ea natus est ei filius nomine Rodericus, qui cum ad ætatem perfectam pervenit, vir bellator exiit, et Cordubæ palatium fortissimum fecit. Ne igitur Theofridus Witizæ posset resistere, eum (ut dictum est) orbavit oculis. Occidit et Favilam ducem Cantabriæ ejus germanum, ut ejus potiretur uxore. Præterea Pelagium filium supradicti ducis Favikæ Witizæ capere voluit, et similiter ipsum occidere : sed Pelagius fugit, quia voluit Deus Hispaniæ subvenire per ipsum. Exulato etiam Juliano Toletano episcopo, crexit filium suum Oppam, ut esset archiepiscopus Hispanensis similiter et Toletanus contra sacerum canonum instituta ». At quod ad Julianum spectat, Rodericus et alii recentiores non Julianum, qui tertius ejus nominis esset dicendus Toletanus episcopus, sed Gundericum sub Witiza ponunt : sed antiquiorum potior fides. Pergit vero Tudensis : « Addidit etiam Witiza iniquitatem super iniquitatem, ut Judæos ad Hispaniam evocaret, atque fractis Ecclesie privilegiis, Judæis immunitatum privilegia dedit ». Ilucisque Tudensis.

15. *Que causa in Hispaniis apostasiam a fide et Saracenorum occupationem produxerit.* — Hæc autem omnia totius decennii sui regni tempore sunt ab eodem Witiza nefarie perpetrata, qui ipsius exordio, ut speciem optimi principis præ se ferret, tum piùm parentem, tum reliquos prædecessores optimos principes imitatus, ad optimum regimen instituendum, ex omnibus Hispaniarum episcopis Concilium generale collegit, quod habitum est in suburbii Toleti in Ecclesia sancti Petri : quod quidem cur nequaquam, ut cætera, posteris, scriptis traditum reperitur, ea fere omnium sententia est, quod cum in eo complura sancita fuerint pia institutioni, et Ecclesiasticæ disciplinæ contraria, placuerit æterno sepeliri silentio. Verum si (quod omnes tradunt) initia Witizæ fuere optima, præsentis seipsum dignum successorem parentis, imo et patre in eo clementiorem, quod ab ipso muletatos exilio atque bonis privatos restituit ; utique in eo Concilio non nisi pia sanctaque oportuit fuisse statuta, præsertim si habitum est sub Gunderico

¹ Matth. XXIV. — ² Prov. XVIII.

[sicut volunt] episcopo Toletano, qui (teste Roderico) insignis fuit vir probitatis. Quamobrem in eam polius sententiam pedibus inus, ut quæ fuerunt bene in Concilio gesta, postea eodem ipso rege, a quo cuncta oportuit fuisse probata, in tyrannum erumpente, et adversus omnem sanctam legibus disciplinam vitam probrosam instituentem, suisque eadem flagitia communicante, ab eodem, quæ tunc erant pie sancteque sancita, penitus fuerint abrogata, ipsaque Concilii Acta conscissa.

Sed causam apostasiæ tam insolentis et monstruosæ defectionis ab Ecclesia Romana cum nemo (quod noverimus) vel antiquorum, vel recentiorum historicorum enarret; nos quænam ipsa fuerit, ex certis antiquitatis monumentis, fidelibusque testificationibus in medium adducemus. Extat in Vaticana Bibliotheca liber Epistolarum Gregorii ejus nominis septimi Romani Pontificis, antiquitus scriptus ejusdem Pontificis tempore, idemque haud pridem cusus, in quo Epistola ejusdem hac inscriptione notata legitur :

16. « Gregorius in Romanum Pontificem electus omnibus principibus in terram Hispaniæ proficisci volentibus perpetuam salutem in Domino Jesu Christo ». Data vero eadem habetur Epistola pridie kalend. Maii, Indictione undecima anno Domini millesimo septuagesimo tertio, post electionem ipsius die sexto, antequam Pontifex consecraretur: qua quidem significat, Hispaniarum regnum, antequam invaderetur a Sarracenis, fuisse Romanæ Ecclesiæ traditum a possidentibus ipsum Gothorum regibus maxime piis; non ita quidem, ut illo ipsi carnisse voluerint, sed ut illud, aliquo annuo persoluto tributo, Ecclesiæ Romanæ nomine possiderent. Horum vero indignissimus successor impius Witiza, ejusmodi donationem irritam penitus reddere conatus, illud de non parendo Romano Pontifici visus est sanxisse decretum. Hæc autem licet a nomine Hispaniarum rerum historiam prosequente memorie prodita sciam, ex litteris tamen ipsius Gregorii septimi affirmare necesse videtur: quæ ut facilius assequaris, ipsas jam cum aliis cussas hic tibi reddendas curavimus: sic enim se habent¹ post ipsarum titulum superius recitatum :

17. « Non latere vos credimus, regnum Hispaniæ ab antiquo proprii juris sancti Petri fuisse, et adhuc (licet diu a paganis sit occupatum) lege tamen justitiæ non evacuata, nulli mortalium, sed soli Apostolicæ Sedi ex æquo pertinere. Quod enim auctore Deo semel in proprietates Ecclesiarum juste pervenerit, manente eo ab usu quidem, sed ab eorum jure, occasione transeuntis temporis, sine legitima concessione divelli non poterit. Itaque comes Euvulus de Roccio, cujus famam apud vos haud obscuram esse putamus, terram illam ad honorem S. Petri ingredi, et a paganorum manibus eripere cupiens, hanc concessionem ab Apostolica

Sede obtinuit, ut partem illam, unde paganos suo studio, et adjuncto sibi aliorum auxilio, expellere posset, sub conditione inter nos factæ pactionis, ex parte S. Petri possederet.

18. « Qua in re et labore quicumque vestrum sibi adhaerere voluerit, omni charitatis affectu communitus, erga honorem sancti Petri talem animum gerat, ut ab eo et munitionis auxilia in periculis, et merita fidelitatis præmia securus accipiat. Si autem aliqui ex vobis seorsum ab illo propriis copiis eandem terram aliqua in parte intrare paraverint: deceat ut militiæ causam ex animæ devotione quam justissimam sibi proponant, jam nunc omni voto concipientes et ex corde statuentes, ne capta terra, easdem quas illi qui nunc Deum ignorantes eam occupant, injurias sancto Petro faciant. Hoc enim neminem vestrum ignorare volumus; quoniam nisi æqua pactione persolvendi juris sancti Petri in regnum illud animadvertere statueritis, potius vobis Apostolica auctoritate, ne illuc tendatis, interdicens, contra feremur, quam sancta et universalis mater Ecclesia, idem a filiis suis quod ab hostibus patiendo, non jam proprietatis suæ, sed filiorum detrimento saucietur. Quamobrem hunc dilectum filium Hugonem, et cardinalem sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyterum in partes illas misimus, in cujus ore nostra ad vos consilia et Decreta plenus apertisque discerenda ac vice nostra disponenda posuimus. Data Romæ secundo kal. Maii, Indictione undecima ». Hæc Gregorius (ut dictum est) sui Pontificatus exordio.

19. Rursum vero post annos quatuor, nempe Indictione decima quinta, ad reges et principes in Hispaniis regnantes scribens, de iisdem meminit: re enim bene gesta, et vindicata magna ex parte Hispania a Sarracenis, jura Petri Sedis exigit ab iisdem principibus. Porro dicta Epistola notatur ejusmodi titulo¹: « Gregorius episcopus servus servorum Dei, regibus, comitibus, cæterisque principibus Hispaniæ salutem, et Apostolicam benedictionem. Non ignorare credimus ». Et post multa salutaria monita impertita, hæc de regimine populorum ipsis subjectorum: « Arma vestra, opes, potentiam non ad secularum pompam tantum, sed ad honorem et servitium æterni regis vertite: commissa vobis regni gubernacula ita gerite, sic administrate, ut vestræ virtutis et rectitudinis studium omnipotenti Deo gratum justitiæ possit esse sacrificium: quatenus et vos in ipso sperare possitis, qui dat salutem regibus, et potens esse eripere de manu mortis, ut superinduat vos eminentiori claritate et gaudiis vite peremissis, et de caducis honoribus, quos nunc habetis, transferat vos in regnum gloriæ suæ æternæ, ubi nec beatitudo finem, nec gloria corruptionem, nec dignitas habet comparationem.

20. « Præterea notum vobis fieri volumus, quod nobis quidem licere non est liberum, vobis autem

¹ Greg. VII. l. I. Ep. VII. Extat. Rom. III Ep. Rom. Pont. et in Vatic. M.

¹ Greg. VII. l. IV. Ep. III. Rom. III Ep. Rom. Pont.

non solum ad futuram, sed etiam ad presentem gloriam valde necessarium, videlicet, regnum Hispaniæ ex antiquis Constitutionibus beato Petro, et sanctæ Romanæ Ecclesiæ in jus et proprietatem esse traditum. Quod nimirum hactenus, et præferitorum temporum incommoda, et aliqua antecessorum nostrorum occullavit negligentia. Nam postquam regnum illud a Sarracenis et Paganis pervasum est, et servitium quod beato Petro inde solebat fieri, propter infidelitatem eorum, et tyrannidem detentum, ab usu nostrorum tot annis interceptum est, pariter etiam rerum, et proprietatis memoria dilabi cœpit. Verum quia divina clementia concessa vobis in hostes illos semperque concedenda victoria terras in manus vestras tradidit, ulterrus vos causam hanc ignorare nolumus: ne quod supernus arbiter et legum ac justitiæ conditor de recuperanda et restituenda justitia et honore S. Petri, ejusque sancte et Apostolicæ Sedis, vestræ gloriæ ad benemerendum contulit, aut nobis ex facilitate in negligentia culpam, aut vobis ex ignorantia (quod absit) ad detrimentum prepositæ et divinitus oblate retributionis obvieniatur.

21. « Confidimus enim in misericordia Dei, qui virtutem vobis dedit et victoriam, ut hæc etiam voluntatem vobis tribuat, qua cognita veritate, potius statuta Christianorum principum et exempla sequamini, quam eorum impietatem, qui Christianum nomen magis cupiunt persequi, quam venerari. Misimus autem ad vos confratrem nostrum Amatium venerabilem Ellorensem (Elborensen) episcopum, cui et vicem nostram ad partes illas dedimus, adjungentes sibi hunc abbatem S. Pontii, virum venerabilem, fide et morum honestate probatum; ut quod nos de insinuatione hujus causæ vestræ celsitudini succincte scripsimus, ipsi vobis (si necesse sit) latius apertiusque manifestent, et quantum ratio postulaverit, notitiam veritatis præsentis denuntiatione et certa assertione demonstrent, etc. » Plura enim alia addit ad hoc suadendum. Data vero habetur Epistola Carpinetæ quarto kal. Julii, Indictione decima quinta.

22. Vidisti, tector, duabus Epistolis diversis

temporibus ab eodem Pontifice datis (Pontifice, inquam, sanctitate celebri, ac tenacissimo veritatis) eadem de donatis Apostolicæ Sedi ante Sarracenorum incursum Hispaniis? Vidisti, ut in re seria et magni momenti, decretas ab eodem eadem ex causa duas a latere legationes? Quibus omnibus causam ipsam perspicias, cur rex perfidus publico per universas Hispanias promulgato decreto sancivit, ne quis obediret Romano Pontifici. Cum ergo ista a rege, qui Catholicus habebatur, intelligis promulgata; utique non fidei, sed temporariæ utilitatis causa id ab eo factum agnosce. Ex quibus perspicue intelligas, quam male consulant regno principes, qui Ecclesiæ jura penitus tollere vel minuere conantur. Etenim ultor exurgens Deus! in virga ferrea tanquam vas figuli confringit eos qui asiterunt adversus Dominum et adversus Christum ejus, dicentes: « Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum »: ut merito ad omnes principes illud quod in Psalmo sequitur, sit inelamandum: « Et nunc, reges, intelligite, et erudimini, qui judicatis terram ». Paruisse quidem in omnibus Hispaniæ reges ipsi Gregorio Romano Pontifici, plures litteræ ejusdem Pontificis tum ad Sancium, tum ad Alphonsum tunc in Hispania regnantes satis ostendunt, cum de ipsorum erga Romanam Ecclesiam obedientia et observantia gratulatur: ut plane fuerit luce apertissima declaratum, sicut inobedientia principum et defectione ab Apostolica Sede jactura totius facta est regni, ita ipsum obedientia et cultu erga eandem, fuisse a Barbaris vindictatum et stabilitum. Videant cæcipientes ministri regum, præsidēs provinciarum, quam male consulant regum regnorumque salutem, dum nihil magis satagunt, quam jura Ecclesiastica impugnare, nescientes se adversus Deum habere certamen, qui contra hujusmodi sacrilegia vindex exurgens (secundum illud Propheticum³) « adducit consiliarios in stultum finem, et judices in stuporem; baltheum regum dissolvit, et præcingit fune renes eorum ».

³ Psal. II. — Job. XII.

Anno periodi Græco-Romane 6191. — Anno Æræ Hisp. 739. — Anno Hegiræ 82 inchoato die 15 Febr. Fer. 3. — Jesu Christi 701.

— Joannis VI papa 1. — Tiberii Apsinarii imp. 4.

1. *Moritur Sergius PP.* — A num. 1 ad 11. Scribit Anastasius, Sergium papam sedisse *annos tredecim, menses octo, dies xxii*, et sepultum esse *ad beatum Petrum Apostolum VI idus Septembris, Indictione xv, Tiberio Augusto*. Quare cum ordinatus fuerit die xv Decemb. anni dclxxxvii, e vivis excessit die septima mensis Septembris currentis Christi anni, Indictione xv, a kalendis Septembris notati, et sepultus est die insequenti, ut habet Anastasius, qui subdit: *Cessavit episcopatus mensem unum, dies viginti*. Codex Ms. Anastasii Bibliothecæ Colbertinæ, et alter Freherianus habent, cessasse Sedem *dies quinquaginta*. Ex Catalogis nostris alii habent *dies quinquaginta*, alii mensem unum, dies xx. Sed utrumque in idem recidit. Ordericus lib. 2 tam in duratione Sergii quam in interpontificio idem ac Anastasius habet. Quare *Joannes VI*, natione Græcus, ordinatus est die vicesima octava mensis Octobris, Festo Sanctorum Apostolorum Simonis et Judæ sacra. Baronius supra annos tredecim et menses viii habet tantum dies xiv ex Anastasio, ut ait. Sed nec in Anastasio editionis regię, nec in variantibus lectionibus ad ejus calcem subjectis dies illi xiv leguntur. Præterea dicit Baronius, eum mortuum, *quinto idus Septemb.* id est, die nona Septemb. quod desinit ex Martyrologio Romano, ubi in Notis citat Martyrologio Bedæ, et Adonis. At nec in vero Bedæ Martyrologio, nec in Adone, sed tantum in hujus Appendicæ ad V idus Septemb. sancti Sergii nomen legitur, qui tamen nec dies mortis ejus, nec dies sepulture esse potest; cum Anastasius, qui diem obitus memorare non solet, prodit cum sepultum esse VI idus

Septemb. Anastasius diem *Sergii* emortualem, tam ab ejus Sede, quam ab interpontificio loco citato excludit. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico mortem *Sergii* differt in diem xiv mensis Augusti sequentis Christi anni, et sepulturam in diem viii Septemb. ejusdem anni, atque Indictionis annum egregie suam chronologiam confirmare, *cum hunc Latini mutent XXIV Septembris*. Sed neque Latini hoc tempore præter Anglos, neque unquam Anastasius Indictionem incipiunt a die xxiv Septembris, quod patet de Anastasio in Joanne V, ubi refert, Constantinum Pogonatum obiisse *initio mensis Septembris Indict. xiv*, an. scilicet dclxxxv, quo Indictio xiv inchoata est, et quidem initio mensis Septembris, ut loquitur Anastasius. Quoad *Sergii* Epitaphium a Baronio num. 8 recitatum, ad *Sergium III* referendum, et conjecturæ, quas ex eo deducit Baronius, rejiciendæ, ut in ejus morte videbitur (1).

2. *Beda nunquam ex Anglia egressus.* — Quo anno Sergius sancti *Leonis Magni* corpus in honoratorem locum transtulerit, et eo sedente *sanctus Trulo* Hasbanianum Apostolum obierit, suis locis a nobis explicatum. Sed an *Beda* Romam profectus sit, ut *Sergius* papa per litteras petiit, quas refert Malmesburiensis in lib. 1 de Reg. Ang. cap. 3, Ceolfrido abbati scriptas, et ex eo Baronius, recte arbitratur eard. doctissimus, Bedam illic se non contulisse; cum in fine suæ Epitome *cunctam ab infantia tempus vitæ suæ in sui monasterii habitatione peractum a se affirmet*. Mabillonius sec. in Benedictino parte 4, in Elogio Historico Bedæ ait nonnihil suspicionis esse in ea Epistola, quod vix

(1) Quanquam litem chronologicam Cl. Cœni inter et Pagium quoad chronologiam pontificiam intactam auctoribus suis relinquendam statui; non possum tamen non admittere ejusdem Cœni animadversionem, quoad initium Joannis VI, utpote quam possibilem et maxime certam publico. Censet igitur vir doctus Sergium decessisse ea nocte que diem ix Septembris precessit, adeo ut dies utraque octava et nona ejusdem mensis æque dies ejus emortuales haberi poterit; quod et libet Martyrologii cõhæret. Tunc autem præter annos et menses in Anastasio notatos dies xxiii æque et xxiv Sedis numerabat, quod utique cum Anastasio cõhæret. His addas dies L interpontificii utroque termino excluso, ut sæpe alias ab Anastasio servatur, ad Dominicam diem xxx Octobris devenies. Atque inde recte omnia procedunt; nam ab hac die incipiens Joannes VI periodum annorum trium, mensium duorum et annorum xxiii, ut Catalogi omnes ferunt, die xi Januarii clausit; cui termino adjectum interpontificium unius mensis et dierum octodecim ducit nos ad diem kalendas Marti anni dcccv, et Dominicæ, qua Joannes VII ordinatus fuit.

Aliud etiam singulare addere hic puvat; nimirum in vetustis Anastasii Codicibus fere omnibus itaque probatissimis, ut in tribus Mediolanensibus a Muratorio consultis Rer. Italic. tom. III, part. 1, in nostro Lucensi temporibus hisce suppari, ut in Nota ad annum dclxxxii, 1, demonstrabitur, notam Indictionis, qua Sergii obitus designatur plane diversam esse ab ea, que in altis exhibetur. Non enim *Indictio XV*, sed potius *Indictio XIV* signatur. At cum non satis constet utrum Romani Indictionem ipso Septembris exordio, an vero sermo mutaverint; ideo nec satis pariter constare arbitror, utrum Sergius anno isto, quo Indictio XIV usque ad Septembrem illibat vel precedenti, e cujus Septembris Indictio illa cepisse poterat, obierit.

Beda presbyter ordinatus sit ante mortem Sergii, et quia libris scribendis vacare cepit a tempore suscepti presbyteratus, quibus factum est, ut fama ipsius ad posterum spargeretur. Henschenius vero ad diem xxvii mensis Maii in Vita venerabilis Bedæ dicit, totam illam Epistolam sibi supposititiam apparere. Existimo tamen eam ab aliquo Sergii papæ successore datam, qui cum paulo post demortuus fuisset, *Ceolfridus* Bedam Romam mittendum esse non existimavit.

3. *Moritur Egicia rex Hispaniæ.* — Ad n. 11 et seqq. *Egicia* Hispaniarum rex hoc anno obiit, postquam regnasset annos xv, solus nempe x et quinque cum filio Wittiza, quod testatur Sebastianus episc. Salmanticensis, seu verius Alphonsus Magnus in Chronico. Invasio Hispaniarum per Saracenos Wittizæ regi adscribitur, qui penitus hostis justitiæ seipsum una cum suis præcipitem dedit, ut fuse Baronius narrat.

4. *Concilium Toletanum XVIII.* — Concilium Toletanum XVIII Wittizæ regis jussu celebratum, cujus Acta usque ad nostra tempora conservari non meruerunt, quia plura Ecclesiasticæ disciplinæ contraria hoc Concilio sancita. Ultimum fuit Concilium Toleti celebratum. Exemplo Africæ et Galliarum, ut animadvertit Marca lib. 6 de Concordia cap. 23, Hispaniarum episcopi distinguebant causas, quæ tractandæ erant in Concilio generali, ab iis, quæ pertinebant ad cognitionem Conciliorum provincialium. Diserte id docet canon in Concilio Toletani IV, et canon xi Concilii Toletani VIII. Pari eademque ratione in Conciliis universalibus Africæ multe aliæ causæ tractabantur, quam quæ communes erant omni cetero Africano, cæteras vero, quæ particulares erant, uniuscujusque provincie definitio dirimebat. Distinctio illa extat in can. xcv

collectionis canonum Africanorum : « Placuit, ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas; sed quoties exegerit causa communis, id est, totius Africæ, undecumque ad hanc sedem de hac re datæ litteræ fuerint, congregandam esse Synodum in ea provincia, ubi opportunitas persuaserit. Cause autem quæ communes non sunt, in suis provinciis judicentur ». Denique in Galliis aliquando universalia, aliquando particularia Concilia celebrabantur. Nam in secunda Synodo Matisconensi, quæ de hujusemodi Conciliis loquitur, legimus, *generale Concilium et universale* : in Turonensi vero, quæ an. dlixvii congregata, *major Synodus*. Sic examen regulæ sancti Columbani, quam aliqui arguebant superstitionis, peractum est in Synodo generali episcoporum regni Burgundici quod complectebatur mediæ fere provinciarum Galliæ ab episcopis a Clotario II rege convocatis qui statuit, ut *Synodali examinatione probarentur*. Infra : « Tunc emanante regali auctoritate, nulli jam Burgundiæ episcopi in suburbio Matisconensis urbis conveniunt », inquit Jonas monachus in Vita sancti Eustasii. Quæ vero causæ communes, quæ particulares vocarentur, explicat Marca loco laudato.

5. *Offa fit rex Orientalium Saxonum.* — *Sigheardo* et *Seofrido* Orientalium Saxonum regibus, anno incerto vita functis, « paucis tempore regnum moderatus est Offa, filius Sigheri », inquit Malmesburiensis lib. I de Reg. Angl. cap. 6. Beda lib. 5, cap. 20, loquens de Coimredo Merciorum rege Romam petente, ut ibi monachus fieret : ait : « Venit cum illo et filius Sigheri regis Orientalium Saxonum, vocabulo Offa, juvenis amantissimæ ætatis et venustatis, totaque suæ genti ad tenenda servandaque regni scepra exoptatissimus ».

1. *Justinianus ad recuperandum imperium excitatur.* — Septingentesimus secundus sequitur annus decima quinta Indictione, quo Tiberius imperator, qui anno superiori miserat Theophylactum exarchum ad deturbandum Joannem Romanum Pontificem, passus est ipse divino iudicio dirum

adversarium, a quo postea pelleretur imperio. Sicut enim perperam vidisti Justinianum obtruncationem narum, et imperii jacturam, cum in Sergium papam violentus insurrexit; ita graviore hunc poena intelliges esse mulctatum, cum item in Romanum Pontificem insurrexisset. Siquidem (ut ha-

bent Græcorum Annales ¹) « hoc ipso anno Justinianus, qui exul degebat (ut vidimus) in Chersona, magnis sumptis spiritibus, amissum invadit imperium, nomenque reassumens imperatoris, et Chacacum (Gajanum) Lazorum regem aliens, sumpta ipsius sorore conjuge, ejus ope ad reditum arma parat, tali incensus furore, ut cum maris tempestate esset in summo vite discrimine constitutus, dixissetque ei unus ex caris ejus : Ecce morimur, domine : vove Deo pro salute tua, ut si Deus imperium tum tibi reddiderit, in nullum tuorum ulciscaris inimicum : ille furore repletus respondens, dixerit : Si peperero cuiquam eorum, in hoc loco me Deus demergat ». Sicque Dei judicio, qui in perfidos ultionem ita parabat, evadens, legationemque mittens ad Trebellium Bulgarorum regem, ut ejus auxilio posset restitui in imperium, eo libenter annuente factum est, ut anno sequenti per Bulgaros imperium recuperarit : quomodo autem id acciderit, suo loco dicturi sumus.

2. *Gisulphi Beneventani ducis depraedationes.* — Perturbatur et in Occidente Romanum imperium eodem ferme tempore : siquidem dum ista geruntur in Oriente dux Beneventanus Gisulphus Romanorum ditonem prædandus incurat, multaque inde prædam colligens, domum revertitur : Anastasius enim hæc de his habet in Joanne Pontifice : « Gisulphus dux gentis Longobardorum Beneventi, cum in omni sua virtute in Campaniam veniret, incendia, et depraedationes multas exercet : cumque captivos non paucos cepisset, et usque ad locum qui Horrea dicitur, fossatum fecisset (nempe castra postisset), nullusque exitisset qui ei potuisset resistere : denominatus Pontifex, missis sacerdotibus cum Apostolicis donariis, universos captivos de eorum manibus redemit, et illum cum suo stolo (hoc est, exercitu), ad propria repedare fecit ». Hæc Anastasius : eadem habet Paulus diaconus, ejus tamen depravatus corrigendus est textus, qui sic habet ² :

« Hac denique ætate Gisulphus Beneventanorum duxor Suram Romanorum civitatem, Hirpinos, atque Arcon pari modo oppida cepit ». Tu vero restitue, pro Suram Soram, pro Hirpinos Arpinum, loco Arcon Arcanum. Sunt hæc quidem loca parum inter se distantia, in quæ potissimum grassatum ducem Beneventanum, alii quoque tradunt historici, redemptosque populos captivos largitate Joannis Romani Pontificis, optimi pastoris in omnibus specimen edentis.

3. *S. Emmeramii episcopi Ratisponensis martyrium.* — Ad præsens tempus referri posse videtur (licet annus haud satis exploratus haberi possit) martyrium Heimeramii (Emmeramii) episcopi Ratisponensis sub Theodone Bavarie principe hoc tempore illis populis dominante, qui et quintus hujus nominis numeratur. Extant ejus Acta ³

scripta a Cyriano episcopo item Ratisponensi, qui eodem ferme tempore vixit. Causa autem ea martyrii intercessit, quæ et ipsum Redemptorem humani generis impulit crucis subire supplicium, dum videlicet aliena innocens super se peccata suscepit libens volensque quousque liberaret a morte qui scelus admisit ; licet postea suæ extiterit innocentie defensor. Etenim dum Theodoni principis filia Ota virgo Sigibaldo cuidam commixta ex stupro concipiens, foetu gravida, cognita, in vite discrimen una cum juvene adduceretur, ipse ut eos a nece eriperet, sibi passus est erimen adscribi, ejus causa crudelissime a fratre ejusdem femine cretus est. Sed audi ejusdem martyrii Acta :

1. « Ut autem comperit Lanthbertus ducis Theodoni filius, adesse illic venerabilem episcopum, desiliit ab equo. Erat enim in medio vestibulo petra posita, in quam (ut solent equum ascendentes, et ab eo descendentes) sese transferens, virgæ innixus, episcopum ad se jubet adduci, adductumque seculari fastu elatus, ex oblate rei occasione ita compellat : Salve episcope, affinis noster. At sanctus episcopus Deum testem adhibens, ait se ex carnali commercio nullum nosse affinem. Sed princeps ejus verba contemnens, nullis eum affecit injuriis, multaque convicia in conspectu adstantium illi in faciem dixit, creberrimeque illi exprobravit, quod tam honorifice tam longo tempore in ducis ditone habitus, tanta contumelia eum affecisset, et tanti viri summique principis filiam pessimo ad alios exemplo constuprasset.

5. « Contra autem sanctissimus vir Dei, hilari vultu, modestis et sedatis sermonibus excusabat sese, dicebatque : Romam me iterum promisi, ut simplex invisam Petri Apostolorum principis limina, ejus Ecclesia Evangelica auctoritate fundata esse dignoscitur ; cujus sub mundi thalamo censorem adesse, dubium non est, qui, Deo auctore, Petri successit in honorem Apostolicus vir, et sanctissimus tenet primatum in sacris constitutus ordinibus. Mitte ergo quemvis prudentem aliquem virum, ut mecum præsentetur in conspectu tanti Pontificis hæc de re me accusaturus, ut illic canonicam excipiam sententiam, ne hujus criminis reus existimer. Quod equidem charitate permotus tibi consulo, tametsi non ignoro te mihi non obtemperaturum : non quod timeam cruciatu tuos, sed quod doleat mihi tui condemnatio, cum certum sit, te anime tue magnam perniciem et detrimentum afferre. At contumax tyrannus, veritatis verbis colla supponere detrectans, mentis lumine orbatus, clausis oculis cordis, arreptum baculum, cui incumbere, nihil reformidans, in tanti pontificis pectus adiecit, moxque suis præcepit, ut in eum manus injicerent. Id ejus clerici conspicati, immenso correpti timore, in ædium latebras sese abdiderunt : ut in eos etiam quadraret illud, quod de Christo jam olim Propheta prædixerat ¹ : Perentiam pastorem, et dispergen-

¹ Theoph. Cedren. Zonar. et alii. — ² Paul. diacon. l. VI. c. 27. nov. edd. — Extant apud sur. die XXIII Septemb. tom. V.

³ Zach. XIII Math. XXVI.

tur oves gregis. Milites vero non pauci acriter in sanctum episcopum manus injicientes, ut furentis domini animum mitigarent, ejus jussu spoliatum chlamide et stola, in hospitii horretum, ubi condebantur frumenta, abduxerunt, ibique ad scalam fimbribus alligarunt.

6. « Tum ille attentissime Dominum orans : Domine Jesu Christe, inquit, qui manus ad crucem extendisti, et tuo me sanguine redemisti, tibi ingentes gratias ago, quod me ex tot regionibus ad hunc locum deducere dignatus es, et ab hoc crimine alienum, pro tui amore me vis sanguinem profundere. Eo sic orante, quinque ecclsi sunt, qui ejus membra amputarent. E quibus duo tremefacti, pallida facie, ab imo pectore isthæc verba proferebant : Domine Jesu Christe, de nostris manibus hujus sanguinem non requiras : tu enim scis, non sponte, sed imperio coactus nos facere id quod facturi sumus. Audiens hoc vir sanctissimus, ait ad Dominum : Domine, da tu illis secundum corda illorum. At reliqui tres carnifices pectoris sui impietatem apertis indicis declarabant, ita dicentes : Quidni crudeliter eum atrectemus, qui impudenter libidinem suam in tanti principis filia explevit, ita ut ille omnibus exemplum statuatur, ex eoque discant omnes, si quis præter fas in feminam manus injiciat, illi manus amputari debere ? His dictis, digitos ejus articulatim præciderant. Deinde furentis principis urgente imperio, oculos radiculis evulserunt, nares amputarunt et aures. In his vero cruciamentis sanctus Dei martyr instar fontis perspicui manans, non intermisit cursum suum, hymnos et psalmos offerens Deo : factus est enim in tam immani agone ex superna virtute robustus, ut negemus quidem ullus ab eo adstantium aures perferret, sed hilari vultu sinceraque mente Deo (ut diximus) indesinenter preces funderet. Necdum vero tot penis exsatiati carnifices, pedes utrosque cum palmis, quarum jam digitos absciderant, detruncarunt, alque ipsa etiam ventera impudenter abstraxerunt.

7. « Interim pergebat sanctus martyr, licet exili jam voce, in laudibus Dei et psalmis Davidicis. Cernentes vero carnifices eum penis afflictum, et membris jam destitutum, ipsius linguæ ministerio invidentes, eam ferro in os injecto præciderunt, atque ita corporis trunco relicto, abierunt. Remansit autem in certaminis campo, sanguine suo involutus, victor triumphalis exultans. Postquam autem hostes abiere, e suis latibulis ad venerabilem Christi martyrem clerici cum vicinis mulieribus advolarunt, a quibus vir sanctus pro sui refrigerio aquam petebat. Dixit autem ad eum Vitalis presby-

ter et interpret ejus, vir pius et religiosus, cujus antea meminimus : dixit vero non sine lacrymis, quas ab ejus oculis exprimebant tanti sui magistri cruciatus : Quid vis refocillari, cum sis membris corporis destitutus ? Meo quidem judicio rectius tibi mortem optaris, quam tot affectus injuriis vitam producere velis.

8. « Cernens autem Dei martyr presbyteri sui animum secus affectum, quam expediret, collecto spiritu, abscissa lingua verba, ut potuit, explicans, ita ait ad eum : Non tibi in mentem venit, sepe me dixisse, neminem ad mortem festinare debere, sed potius optare ut differatur, ut possit piis intercessionibus faciem Domini præoccupare, ut detur spatium infirmis ad agendam poenitentiam propter ea quæ humana infirmitas perpetravit ? An vero pigritiæ tuæ molestum videtur cruentum refrigerare pectus ? » Pergens vero, non tam imprecatus est ei malum, quam quod ob peccatum esset passurus, Deo vindice, ita prædixit : « Quoties, inquit, potum ori tuo applicueris, mentis inops fias, nec tamen cuiquam nocas, sed inobediencia exemplum de te præbeas. Dixit hoc vir sanctissimus, et ut dixit, ita factum est ». Hæc et alia præsertim vero miracula quæ ad ejus sacras reliquias operatus est Deus, item auctor pluribus narrat, qui et terribilem Dei ultionem in facinorosos illos delinquentes describit, et de Ecclesia in ejus memoriam condita meminit. Porro natalem ejus, quo martyrii corona redimitus triumphans ascendit in caelum decimo kalendas Octobris in sacras martyrum relatum Tabulas anniversaria die Catholica Ecclesia pie sancteque celebrat ejusmodi elogio tanto viro digno : « Ratisponæ in Bavaria sancti Emmerami (Heimerami) Episcopi et martyris, qui ut alios liberaret, mortem sævissimam Christi causa patienter subiit ». Illustravit plane provinciam illam tanti martyris fulgor, quo nescivit impiæ hæresis densam caliginem, fide lucens sub principibus Orthodoxis Catholicæ fidei vere cultoribus.

Verum quod ad tempus martyrii sancti Emmerami, in incertum (ut diximus) sine certo duce cucurrimus. Cum enim non esset scriptus liber, nec certus auctor quem sequeremur, errare contigit : quod non prius sensitus, quam cum accepimus Epitaphium antiquitus scriptum, in quo expresse ponitur martyrium consummasse anno Christi sexcentesimo quinquagesimo secundo : accepimus illud a viro doctissimo Marco Velsero Augustano, qui res Bajorum felicioris sicut, et veriori stylo in lucem prodet, apud quem de eodem martyre plura leges.

anno (Croni) Græco-Romana 6195. — Anno Erae Hispan. 740. — Anno Hegiræ 83 incognito die 4 Febr. Fer. 7. — Jesu Christi 702.

— Joannis VI papa 2. — Tiberii Apsimari imp. 5.

1. *Justinianus de imperio recuperando cogitat.* — Ad num. 1. Theophanes anno Incarnat. secundum Alexan. l. dcxcvi, qui kalendis Septemb. sequentis Christi anni incchoatur, refert *Justinianum*, cum de recuperando imperio cogitaret, e Chersonesa urbe, in qua degebat, aufugisse, et ad Terbelem Bulgarorum principem quemdam ex suis misisse, at cum alia plurima, tum filiam suam conjugem eidem promississe. Hinc Terbeles « omnes Bulgarorum et Sclavorum copias collegit, qui demum omnes anno sequenti arreptis armis ad imperatoriam urbem profecti sunt », inquit Theophanes. Idem habent Coheims in Chronico, et Nicephorus in Historia. Verum hæc non configere currenti anno, ut putavit Buronius, quod initium Tiberii Apsimari cum anno dcxcvi perperam illigasset, sed anno sexcentesimo septingentesimo quarto, ad quem ideo hæc differenda.

2. *S. Emmeramii martyrium.* — Ad num. 3 et seqq. *Sancti Emmeramii* martyrium contigit anno sexcentesimo quinquagesimo secundo, quo de eo egimus, et ad quem revocandum esse, Baronius in Addendis monuit.

3. *Causa S. Wilfridi in Synodo Onestrefeldensi ventilata.* — Sedente Romæ Joanne VI papa, *sancti Wilfridi* causa ventilari iterum ab episcopis coepta. Exulaverat ille a sede sua Eboracensi jam ab anno dcxcii, et dudum *Sergius* papa eum restituendum decreverat : sed Alfridus Northumbrie rex, et Brihtwaldus Cantuarie archiepiscopus hæcenus moras nectendo, Pontificis jussa suspendebant : nunc vero pietatis speciem prætextentes, episcoporum Concilium cogunt : eo Wilfridum vocant, conanturque eum, quem vi expulerant, vel blandimentis ad libitum suum inducte, vel si non consentiret, opprimere. Rem gestam narrat Eddius in ejus Vita cap. 44 : « Alfrido rege cum sancto Berthualdo archiepiscopo et lotius pene Britanniæ episcopis congregata Synodo in campo, qui dicitur Onestrefelda, (hodie Oestrefeld qui locus quinque miliaribus distat a Ripon versus Boream, deinde legatis ad præsentiam sancti Wilfridi episcopi missis rogantibus humiliter, ut eorum obtutibus dignaretur præsentari, promittentes per

numios suos statuta canonica de fraude antiqua rationem se reddituros, si ad illorum conventum non negaret pervenire, etc. Postquam vero in locum ubi Synodalis disputatio debuerit esse, conveniret ; deinde non ita contigit, sicut ei promissum fuerat : sed multe et magnæ altercationum quæstiones ab eis exortæ emergerunt, maxime ab illis pontificibus Ecclesiarum (quibus spoliatus fuerat Wilfridus) : cum voluntate tamen Alfridi regis, et consensu quorundam abbatum id fecisse (episcopos istos) non dubium habetur, qui pacem Ecclesiarum, avaritia insigante, nullatenus habere concupiverunt ; et multa falsa objicientes qua nulla ratione veritatis comprobare poterunt ; insuper secundum statuta et jussiones Theodori archiepiscopi censendum pontificem nostrum confirmaverunt, etc. »

4. *Epocha hujus Synodi.* — Wilfridus « deinde multis et duris sermonibus eorum pertinaciam obstinationis quia per viginti et duos annos Apostolicam polestatem non fimerunt contentiose resistendo exercere, increpavit ». Hinc habemus tempus, quo celebrata est Synodus Onestrefeldensis. Nam sub finem anni dclxxxix episcopi Britannici in Synodo sub Eegfrido Northumbrie rege congregati coeperunt sese immorigeros exhibere præceptis Apostolicæ Sedis circa causam Wilfridi : « Postquam », inquit Eddius cap. 32, « quædam difficulta sibi et suæ voluntati contraria lecta audiverunt, contumaciter respuerunt, etc. » Quare hujuscæ contentiosæ pertinaciæ annus xxii completus est sub finem anni superioris, et hoc anno vere saltem habita hæc Synodus. Nec obstat quod dixerit in hac Synodo Wilfridus : « Nonne sine aliquo reatu suspicionis offendiculum faciam cunctis audientibus nominis mei divulgationem, qua episcopi vocabulo, quamvis indignus, per xl. prope annos muncupabar ? » nam non solum qui xxxviii annos in episcopatu exegit, sed qui xxxv aut xxxvi dici potest per xl. prope annos episcopum fuisse ; nullum enim annum determinatum signat hæc locutio.

5. *Gesta in ea adversus S. Wilfridum.* — Gesta hujus Synodi sic narrare pergit Eddius :

« Unus ex ministris regis pontifici nostro valde devotus, quem ille a primævo vagientis ætæ tula incunabulo enutrivit, ex tentorio regis latenter erupit, etc. dicens : Hæc omnino fraude te moliantur decipere, ut primitus per seripcionem propriæ manus confirmes eorum tantummodo judicium etc. ut postquam isto alligatus fueris districtius vinculo, de cætero imposterum permutare nullatenus queas. Ita siquidem erit illorum iudicii apertio, ut quidquid in Ultra-Umbrensiu aliquid quando terra possidere visus fuisti, vel in episcopatu, vel in monasteriis, vel in qualibet re, cuncta dimittas; et si quid Merciorum regno subsecutus eras sub Ethelredo rege, omnia reddendo archiepiscopo coacte relinquant, ab ipso donandum cui vult : et ad postremum temetipsum donando, de tuo tu sanctitatis honore cum subscriptione degradaris, etc. Ad ultimum dum dicitis multis agnoscens causam celare non poterant, primo dixerunt (inimici scilicet Wilfridi) sanctum famulum Dei omnibus facultatibus spoliare taliter velle, ut nec in Ultra-Umbrensiu regno nec in Merciorum, minime quidem unius domuncule portunculam haberet. Hujus autem iudicii inclementia ab archiepiscopo et rege diffinita, et ipsos jam inimicos horruit, dicentes impium esse, tam famosum virum in circuitu nationibus absque ullo capitali crimine omnibus bonis suis privare. Novissimum vero aliquid humanius pertractantes censuerunt, ut monasterium tantummodo, quod construxit (Wilfridus) in Rypis, et dudum cum omnibus ad illud pertinentibus, sancto Petro donans commendaverit, perceptumque Privilegium a S. Agathone papa abbatum familieque ibidem conversate detulit. redderet in possessionem, ea tamen interposita ditione, ut propria manus conscriptione firmiter contestaretur, quod illic quietus consideret, septa monasterii absque licentia regis non transmearet, nec aliquid sacerdotalis officii attingeret : sed et suum de semetipso (quod dictum horribile erat) gradum honoris abjiceret, sub testimonio confirmationis plurimum cogentes compulerunt.

6. *Qui appellat ad Sedem Apostolicam.* — « Quo audito, sanctus Wilfridus episcopus noster constanter et intrepida voce elevata locutus erat, dicens : Qua ex causa me compellit, ut tam lugubri calamitatis miseria in memetipsum gladium dicæ interfectionis, hoc est, subscriptionem propriæ damnationis, convertam ? etc. Sed de hæc noviter orta questione, qua me vos sanctitatis habitum violare estis conati, fiducialiter Sedem appello Apostolicam, etc. Hæc audientes archiepiscopus et rex dixerunt : Modo utique culpabilis factus a nobis notatus damnetur, quod magis illorum (scilicet Romanorum) quam nostrum eligit iudicium, etc. Post hæc sermocinationes », inquit Eddius cap. 45, « solvitur invidie Concilium ex utraque parte, etc. noster autem sanctus pontifex pergens devenit ad Ethelredum regem denuntiatis ei cunctam dicæ

locutionis infestationem, quæ a præsulibus contra illius præceptum illata erat ». Promisit autem rex se Roman nuntios proprios vel scripta præmissurum, et inimici sancti Wilfridi annuntiabant interrim eum et socios a sorte fidelium esse segregatos, « et vasa Dei quibus vesebantur, lavari prius, quasi sorde polluta jubebant, antequam ab illis conlingerentur », ait Eddius cap. 46, qui cap. sequenti subdit, Wilfridum cum suis navem ascendisse, et ad Sedem Apostolicam venisse primo vere scilicet, et mari aperto, ut conjicere licet.

7. *Aribertus II regnum Langobardorum invadit.* — Sigebertus in Chronico ad annum dccci scribit : « Mortuo Rangoberto (regni Longobardici invasore). Aripertus, filius ejus, Ansprando in congressu victo, Luitpertum regem capite perimit, Ansprandum in Bajoariam fugere compellit, filiumque ejus juniorem Luitprandum ad patrem fugere permittit, et annis novem regnat ». Sed, ut sæpius monimus, Sigebertus per hæc tempora res Longobardorum anno uno anteverit, ideoque currenti anno hæc contigere. Hæc ut intelligantur, legenda, quæ Baronii ordinem sequentes anno sequenti num. 3 de *Camberti* Longobardiæ regis morte dicemus. Hanc regni Longobardici per *Aribertum* seu Aripertum II invasionem fusius describit Paulus diaconus lib. 2. cap. 19 et seqq. et cap. 24, de eodem Ariberto habet : « Misit quoque exercitum adversus Ansprandum in insulam Comacina. Quo comperto Ansprandus fugit Clavennam; deinde per Curiam Rhaetorum civitatem venit ad Theodebertum Bojariorum ducem; et fuit cum eo per novem annos », usque ad annum scilicet septingentesimum undecimum exeuntem, uli anno dccxii, num. 8 ostendam. Cum autem annus x Theodeberti Bajoariæ ducis jam proventus in annum dccxii incidat, ut ibidem videre est, liquet, *Theodebertum* hoc anno ducatum iniisse et Hermannum Contractum in Chronico juxta editionem Canisianam ad annum dccii accurate scripsisse : « Ille viribus impar, primo Clavennam, inde ad Theodebertum Bajoariæ ducem confugit, ibique novem annis mansit ».

8. *Tetrarchia a Theodone in Bajoaria instituta.* — *Theodo* quidem hujus nominis II jam a pluribus annis Bajoariæ ducatum administrabat, sed hoc anno illum inter tres suos filios, *Theodebertum* nempe, *Theodebaldum* et *Grimoaldum*, partitus est, et *tetrarchiam* instituit, parte scilicet Bavarie sibi retenta, et aliis tribus illis assignatis. Hanc institutionem *Aribo* seu *Cirius* in Vita sancti Corbiniani episcopi Frisingensis primi notavit; Joquens enim de iis, quæ sanctus præsul Roma redux in Bajoaria egit, ait : « In Noricum veniens, ibi aliquando demoratus, verbi divini seminavit doctrinam, et nonnullorum sacra verba penetrabant gratia Dei, corda in augmentum fidei Christi; quæ gens adhuc rudis erat, et nuper ad Christum conversa (scilicet per sanctum Rudpertum). Eo namque tempore erat ibi devotissimus Theodo dux (hujus

nominis secundus) insignis potentia, et virilis virtute, filiis ornatus, et nobilium virorum alacritate præcipuus: cujus cum longe lateque felix fama increvisset, provinciam ipsam sibi et liberis in quatuor partes divisit, carique ibi habebantur sacerdotes, ut solet apud novitios ». Theodebaldi et Grimoaldi filiorum Theodoni meminit Aribio in eadem sancti Corbiniani Vita cap. 10 et seqq. et Theodoneum patrem ac Grimoaldum ejus filium *duces* discrete appellat. Insinuat autem Theodebaldum tunc mortuum fuisse. Non loquitur de *Theodeberto* Theodoni II filio nato majori quia *Corbinianus* in eam Bajoariæ partem non venit, cui ille præerat. Sed *Theodebertum* filium fuisse ejusdem Theodoni a nemine negatur, et ab Arnolfo lib. 4 de Mirac. sancti Emerami cap. 4 traditur: « Sub quo (nempe Theodone II) clarissimus Christi confessor Ruotpertus cum aliis Dei servitoribus Juvavium devenit, etc. qui dux filios habuit successores. Diotpertum videlicet atque Grimoaldum: post quos ducatum præfuit huic genti Huebertus », ubi *Theodebertum* nomine Celtico, quod excellentem virtutem exprimit, qualis Heroum præcis temporibus credita, *Diotpertum* appellat, quem et rerum Boicarum scriptores *Theodebertum Magnum* appellant. De Theodebaldo mentionem non facit Arnolfus, quia ut ex laudatis Aribonis verbis colligitur, is ante patrem diem obiit, et *Theodoni II* duo tantum alii ejus filii successere. *Huebertum* vero filium fuisse Theodeberti ac ejus successorem, ostendimus anno dccxxv, quo tetrarchia desiit. Quæ hic cogor insinuare, quia animadverti, aliquos *Theodoni* secundo loco trium istorum filiorum alios tres attribuere.

9. *Ejus opera varii errores emendati.* — Hac tetrarchiæ Bajoariæ chronotaxi, quæ hætenus in obscuro fuit, recte constituta, multi errores profligantur, et rerum Boicarum Historia magnam lucem accipit. Velserus verbi gratia lib. 4, ex laudatis Pauli diaconi verbis colligit *Theodonem* hoc

anno mortuum esse et *Theodebertum* filium ei successisse. Tum ait, isti Theodeberto successisse alium *Theodonem*; quem ipse *quintum*, et alii *sexum* vel *septimum* male numerant ac istum ultimum Theodonem anno dccxvi limina sanctorum Apostolorum Romæ visitasse, uti ab Anastasio annotatum. Verum anno suo reddita tetrarchia Bajoarica fictitiis illi duces evanescent, liquelque, Theodonem secundum, qui anno secundo *Childeberti III* Francorum regis, *sanctum Rudpertum* suscepit, et ab eo postea baptismum accepit, usque ad annum dccxxii vitam protraxisse, eodemque tempore *Theodebertum* ejus filium partem Bajoariæ administrasse. Hinc anno ccxcvi, num. 14 ostendimus ex Libro Donationum Ecclesiæ Salisburgensis, sanctum Rudpertum Ecclesiam sancti Maximiani edificasse et consecrasset, *concedentibus ducibus Theodone et Theodeberto filio ejus*, qui ideo uno eodemque tempore duces Bajoariæ fuere. Hadrianus Valesius lib. 24 Rer. Franc. pag. 462 scribit, Paulum diaconum loco citato asserere, *Theodonem* Bajoariorum ducem, cæteris omnibus antiquis scriptoribus *ignotum et indictum*, orationis causa Romam ad beatorum Apostolorum limina venisse. At *Theodo* iste tam in Vita sancti Rudberti, quam in Vita sancti Corbiniani celebratus, et per errorem, qui Romam devotionis causa profectus est, a Valesio diversus creditur ab eo *Theodone*, cujus mentio in utraque illa Vita. Longior essem, si alios errores ob hanc unam tetrarchiam ignoratam exortos refellere vellem. Quare, ut ad alia transeam, concludo alligationem principatus *Theodoni* secundi Bajoariæ ducis cum regno *Childeberti III* Francorum regis, et *tetrarchiæ Bajoariæ* cum anno Christi dccii, cum Vitas sancti Rudberti varie interpolatis, tum ducum Bajoariorum successiones fictitiis principibus deformatas emaculare, et Annalibus Ecclesiasticis seculo vii et viii illustrandis plurimum conducere.

JOANNIS VI ANNUS 2. — CHRISTI 703.

1. *Justinianus, recepto imperio, a pluribus, maxime a Callinico episcopo Constantinopolitano, dignis exigit penas.* — Annus sequitur septingentesimus tertius iudictione prima, quo pulso Tiberio Absimaro imperatore, Justinianus in imperium restituitur per Trebellium Bulgarorum regem, clanculo per aquaeductum ingressus Constantinopolim. Cum Tiberius fuga sibi consulit, nec non ejus frater Heraclius, et alii principes civitatis: sed eos Justinianus victos in potestatem accipiens et nobiles omnes illos senatores atque patricos in muro civitatis supplicio affecit: Absimarum vero, atque Leontium, qui primus occuparat imperium, victos per urbem in pompa duxit, ludisque circensibus representavit: cumque ipse Justinianus eorum cervices calcans, usque ad solutionem primi brachii eos sub pedibus haberet, universus populus illud Davidicum acclamavit¹: « Super aspidem et basiliscum ambulasti, et conculcasti leonem et draconem ». Inde eos in Cynegium missos, capite truncari jussit. Innumerabilem quoque multitudinem, tam ex civibus, quam ex foris positis militibus perdidit, pluresque in saccos missos in mare necari fecit: alios autem, cum ad prandium vel ad cenam accubarent, mox ut surgebant, cervicium incisione perdebat, adeo ut vehementer omnes timor invaserit. Hæc ex Græcorum Annalibus, Theophane, et aliis.

2. Sed quid præterea? Justo Dei judicio factum est, ut ille Callinicus patriarcha, qui pollens numero episcoporum Orientalem lædavit Ecclesiam, et in Romanam insurrexit, ab eodem Justiniano imperatore victus, oculis orbatus fuerit, et Romanam in exilium missus: ut qui adeo superbe in Romanum Pontificem caput extulerat, ab eodem vite sùpem humiliatus acciperet. Habent hæc omnia idem Theophanes atque Græcorum Annales². Haec et dignè perpessus, qui primus ausus est absque consensu Romani Pontificis universale congregare Concilium, centurias edere canonum, solvere Ecclesiasticam disciplinam, traditiones acceptas a majoribus proculcare. Ista quidem quo magis con-

sidero, eo magis admirari non desino, quam justa vindicta sit divinitus factum, ut qui adversus Romanam Ecclesiam adeo ardenti animo pellexerat Justinianum Augustum, et excitarat eundem adversus Romanum Pontificem, ab eodem talia tantaque passus sit, qualia nemo ante Constantinopolitanorum antistitem a Christiano perpessus reperitur imperatore.

3. *Cyrus episcopus Constantinopolitanus creatur, et Cunipertus rex Longobardorum moritur.* — Sublato igitur e medio novatore Callinico patriarcha, in locum ipsius subrogandum Justinianus curavit Cyrum quemdam in Amastride insula monachum, eo quod ipsi recuperationem imperii prædixisset. His peractis, rebusque penitus stabilitis, idem imperator Trebellium Bulgarorum regem per quem fuerat restitutus, muneribus digne donatum dimisit ad propria. Tunc et filium suum Tiberium, Theodoramque conjugem imperiali corona pariter insignivit. At hæc coepta hoc anno, in sequentem propagata noscuntur. Sicque absque obice, deletis penitus adversariis, possedit pacifice imperium.

Eodem anno Cunipertus rex Longobardorum, ubi annos duodecim regnasset solus post patris obitum, ex hac vita migravit; de quo Paulus³: « Ille, inquit, in Campo Coronata, ubi bellum contra Alachin gessit, in honorem B. Georgii martyris monasterium construxit. Fuit autem vir elegans, et omni bonitate conspicuus, audaxque bel-lator. Ille multis Longobardorum lacrymis juxta Basilicam Domini Salvatoris, quam quondam avus ejusdem Aripertus construxerat, sepultus est; regnumque Longobardorum Luitberto filio adhuc puerilis ætatis reliquit, cui tutorem Asprandum virum sapientem et illustrem contribuit ». Hæc Paulus qui subdit, infra octo menses, superato Asprando, regnum delatum ad Ragenbertum duccem Tanruorum, sed eodem anno ipso extincto, delatum esse regnum Asprandi filio; quod configit anno sequenti, quo et de ipso plura alia dicturi sumus. Quod ad dictum monasterium pertinet,

¹ Psal. xc. — ² Theoph. hoc anno et Cædr.

³ Iac. l. vi. c. 12.

creditur quod est vetustissimum atque nobile admodum in suburbii Ferrariae civitatis, quae et sub ejusdem S. Georgii protectione dicata permanet.

4. S. *Benedicti abbatis in Anglia res gestae et obitus*. — Eodem anno¹ defunctus est S. Benedictus abbas in Anglia, mirae sanctitatis vir, cujus diem natalem pridie idus Januarii consecratam Ecclesia Catholica anniversaria memoria celebrandum suscepit. Fuit hic Romanae alumnus Ecclesiae, ibique monachismum amplexus, ex Bischope vocatus est Benedictus. Extat Bedae² homilia in ejusdem die natali dicta, in qua inter alia haec historice habet: « Derelictis enim omnibus, secutus est Christum, quando spretis eis quae in ministerio regali acquisierat, vel acquirere valebat, cum esset nobilis natus, ad beatorum Apostolorum limina peregrinaturus advolavit: ut quia rudis adhuc in gente Anglorum fides et Ecclesiarum institutio florebat, ibi potius perfectam vivendi formam sumeret, ubi per summos Christi Apostolos totus Ecclesiae caput eminet eximium. Ibi ergo eruditus in Christo, illis in partibus affonsus, ubi est monasterialibus imbutus institutis: ibidem totum vitae tempus erat exacturus, si non Apostolica domini papae prohiberet auctoritas, qui cum propter ducendum in Britanniam sanctae recordationis archiepiscopum Theodorum in patriam redire praecipit ».

5. Sed quomodo postquam exstruxit monasterium sicuti Romae viderat, Romam iterum ejus disciplinae causa rediit, atque rursus in Angliam reversus est, idem paulo inferius narrat, atque haec ait: « Adeo ut ipse papa Apostolicus ad profectum monasterii hujus, quod illum nuper fundasse gaudebat, Joannem illi abbatem atque archiepiscopum Romanae Ecclesiae (sicut charitas vestra bene memi-

nit) in Britanniam Roma deducendum praestaret, per quem idem monasterium morem canendi ac ministrandi canonicum juxta ritum sanctae Romanae atque Apostolicae Ecclesiae perciperet ». Erat viro sancto abire e Britannia Romam, Romaque illuc remeare instar avis facile admodum. Unde inferius de eodem ista Beda:

« Quandiu sospes erat corpore, pro gloria sanctae Dei Ecclesiae, et maxime pro hujus monasterii pace, honore et quiete semper laborare perstabat. Toties mare transit: nunquam (ut est consuetudinis quibusdam) vacuus et inutilis rediit: sed nunc librorum copiam sanctorum, nunc reliquiarum beatorum martyrum Christi munus venerabile detulit: nunc architectos Ecclesiae fabricandae, nunc vitri factores ad fenestras ejus decorandas ac muniendas, nunc cantandi et in Ecclesia per totum annum ministrandi secum magistros adduxit: nunc Epistolam privilegii a domino papa missam, qua nostra libertas ab omni extrinseca incursione tuleretur, apportavit: nunc picturas sanctarum historiarum, quae non ad ornatum solummodo Ecclesiae, verum etiam ad instructionem intentantium proponerentur, advexit: videlicet, ut qui litterarum lectione non possent seire opera Domini et Salvatoris nostri, per ipsarum contuitum discerent imaginum, etc. » Habet plura in ejusdem laudatione viro sanctissimo digna. Porro ejusmodi fundatore propagatus est in Anglia mirifice monachismus: ut plane insula illa, ita divini Spiritus imbribus irrigata, Dei esset paradisi effecta; apud quam dum monastica vixit integra in nullo laesa aliquando disciplina, nulla ad eam haeresis accessum habere potuit: illa vero laxata atque soluta, « redacta est terra¹ fructifera in sanguinem a malitia inhabitantium in ea ».

¹ Sigeb. hoc anno. — ² Beda hom. de sanct. tom. vii.

¹ Psal. cvi.

1. *Justinianus in imperium anno dccv restitutus*. — Ad num. 4 et seq. Baronius qui *Tiberii Apsinarii* initium biennio praevertit, biennio etiam ejus depositionem anticipare coactus fuit. Neque enim *Tiberius* imperio dejectus et *Justinianus* in illud restitutus ante annum septingentesimum

quintum, Mariano Scoto, Hermanno Contracto et Sigberto in Chronicis id testantibus. Praeterea Theophanes haec depositionem et *Justiniani* restitutionem confert in annum lucernat. secundum Alex. dccxcvii, qui kalendis Septemb. sequentis Christi anni inchoatur. Quare *Justinianus* anno tan-

tum pccv iterum imperare cepit : quæ in ejus restitutione et *Tiberii* depositione contigerint. recte narrat Baronius ex Anastasio Theophanis interprete, cui consentiunt Nicephorus in Historia et Zonaras. Die prima Martii anni pccv adhuc imperabat *Tiberius*, ut liquebit ex iis, quæ dicimus anno pccvii, num. 1. Inno regnavit usque ad ultimos menses ejusdem anni pccv, cum *Justinianus* annos tantum sex imperium tenuerit, et mense Decembri an. pccxi a *Philippico* occisus fuerit. *Tiberius* septem annos imperavit, ut Theophanes, Nicephorus in Historia, Zonaras, alique, tam Græci quam Latini habent.

2. *Callinicus* anno pccv episcopatu Constantinop. dejectus. — *Callinicus* patriarcha CP. qui Leontio adhaeserat, quando *Justinianum* e solio deiecit et Chersonam relegavit, ab isto in imperium restituto oculis orbatur, Romam in exilium mittitur, et in ejus locum *Cyrus* quidam, in *Amastris* insula monachus inclusus, substituitur, ut refert Theophanes. Sedit *Callinicus* annos xii, ut legitur tam in Chronico Nicephori, quam in Chronico Theophanis ad annum xvii Constantini Pogonati. Idem Theophanes *Callinici* depositionem alligat cum anno Incarnat. secundum Alexandrinos pccxvii, qui kalendis Septemb. anni Christi pccv inchoatur. Baronius, quia existimabat eum Synodo Quinque-Sextæ præfuisse, de illo tanquam de novatore ac factioso loquitur, et Bollandus ad diem vii Januarii in Vita Cyri patriarchæ CP. ejus successoris, quem cum Menæis ad eum diem *sanctum* appellat, dicit verisimile esse, *Cyrum* « strenue Monothelitarum hæresim oppugnasse, et quæ ad quintam et sextam Synodum impij *Callinici* fraude fuerant assuta, confutasse ». Verum chronotaxi episcoporum Constantinopolitanorum nunc in integrum restituta, hæc omnia concurrent, liquetque non *Callinicum*, sed *Paulum* Synodo Trullanæ præsedisse, cumque a nullo antiquo historico, vel Græco, vel Latino, alicujus culpæ insimulatus fuerit *Callinicus*, nec etiam a recentioribus debet. Si enim Leontio postquam urbem occupavit, adhaeserit, hoc illi commune cum omnibus Orientis antistitibus fuit. Imo *Callinicus* Græcorum Menæis inscriptus est ad diem xxii mensis Augusti, et Lambecius tom. viii Biblioth. Cæsareæ pag. 210 ait, Vitam ejus græcè scriptam in ea Bibliotheca asservari, ejusque titulum esse : « Commemoratio *Callinici* patriarchæ CP. qui et ossis oculis Romam missus est in exilium, ubi in aliquo muro inclusus, misere obiit ». Vita his verbis inchoatur : « Eadem die xxiv mensis Augusti : memoria *Callinici* archiepiscopi CP. Hic beatus *Callinicus* prius quidem erat scævophylax, et presbyter, etc. » Colitur tamen in Menæis, ut mox dixi, die xxii Augusti.

3. *Moritur Cunibertus rex Langob.* — Ad num. 3. Sigebertus in Chronico ad annum pccxix, ait : « Mortuo Cuniperthi Longobardorum rege Luithperthi filius ejus puer in regnum succedit, Ansprandum habens tutorem », quod et Paulus lib. 6 de Gestis Langobard. cap. 17, etiam scribit, et uterque

Cunibertum annos duodecim regnum obtinuisse affirmat. Tum insequenti Sigebertus habet : « Ragunbertus dux Taurinensium Ansprandum tutorem regis Luithperthi bello superat, et anno uno regnat ». Paulus vero cap. 18, ait, *elapsis octo mensibus* Ragunbertum regnum Langobardorum invasisse *sed eodem anno* mortuum esse. Quare cum Sigebertus *Cuniberti* initium anno uno anteverterit, ut suo loco ostendi, et Cunibertus anno pccxxxviii regnum inferit, mors ejus ad annum septingentesimum. *Ragunberti* vero invasio ad annum septingentesimum primum pertinent, et Hermannus Contractus juxta editionem Casisianam *Cuniberti* mortem cum anno pcc exacte copulavit.

4. *Moritur et S. Benedictus Biscopeus abbas Wiremuthensis.* — Ad num. 4 et seq. *S. Benedictus Biscopeus* non hoc anno, ut putarunt Baronius, Bollandus ad diem xi Januarii, Alfordus in Annal. Anglicis, alique, qui non viderant Vitam sancti Benedicti Biscopei duobus libris a Beda scriptam, et sæculo ii Benedictino publicatam, sed anno sexcentesimo nonagesimo ad Deum migravit. Beda enim laudatus, lib. 2, num 14, ait : « Sexto decimo postquam monasterium fundavit anno, quievit in Domino confessor, pridie idum Januarii, etc. sexdecim (ut diximus) annos monasterium rexit ». Wiremuthense autem monasterium condidit Biscopeus seu Biscopeus anno sexcentesimo septuagesimo quarto, ut ibidem ostendimus; cumque eidem annos sexdecim præfuerit, ut jam etiam Beda dixerat initio libri primi, mors ejus in eum, quem diximus annum incidit. Quod confirmatur ex morte *Ceolfriidi* ejus successoris, quam suo loco ostendimus contigisse VII kalend. Octobr. anni pccxxvi. Nam sex ante Biscopei obitum mensibus cænobio Wiremuthensi prælatus, regimen tenuit *viginti et octo annos*, ut prodit Beda lib. 2, cap. 13, qui anni incompleti sunt intelligendi, et a mense Julio anni pccxxxix ad Octobrem anni pccvii numerandi. *Regulam magni quondam abbatis Benedicti* Biscopeum et *Ceolfriidum* discipulis suis commendasse, auctor est Beda citatus lib. 1, num. 7. Sancti Benedicti Biscopei mentio nulla reperitur in antiquis Bedæ aliorumque Martyrologiis : ex quo suboriri dubium posset, an homilia de hoc sancto vulgata nomine Bedæ, ex qua Baronius aliqua recitat, genuina sit, an alteri adseribenda. Sed quidquid sit, inquit Mabillonius in Observationibus præviis ad ejus Vitam, sine dubio composita est a quodam monacho, qui ipsius *Biscopei* discipulos viderat, uti ex contextu apparet : ac proinde certum est, festum ejus diem antiquitus fuisse celebratum.

5. *S. Wilfridus Roman venit.* — Hoc anno *sanctus Wilfridus* Britanniam deserere coactus est, ideoque et Ecclesiam *Legecestrensem*, quam in Mercis administrabat, ut docet Chronicon Litchfeldense in tomo ii Monastici Anglicani, ubi etiam dicitur, *Neddum* solum ambas parochias rexisse, Litchfeldensem scilicet, et Legecestrensem.

Idem habet Malmesburiensis lib. 4 de Gest. Pontif. Angl. pag. 288. Wilfridus apud Legecestram (scilicet episcopus) « Wilfrido vi hostilitatis dejecto ambas parochias tenuit Hedda ». Sed audiamus de secundo isto itinere Romano Wilfridi testem omni exceptione majorem Eddium, in ejus Vita cap. 47 et seqq. cujus verba in pauca contraho. *Wilfridus* ubi Romam advenit. Joannis papæ pedibus provolutus, dixit se ad Apostolicam Sedem, *quasi ad matris gremium* confugisse, quem cum ejus presbyteris Pontifex benigna pietate suscepit. « Interim quoque legati a sancto archiepiscopo Berthualdo cum suis scriptis accusationis ad Apostolicam Sedem directis, supplices petentes sibi præberi a gloriosissima Sede auditum legationis suæ qua fungebantur, simul pervenerunt ». Tunc Joannes papa ad Synodalem locum venit, cui Wilfridus petitionis suæ chartulam coram omni conventu obtulit. In ea continetur, ut quod ab Agathone papa decretum fuit, ejus pia auctoritas confirmare dignetur: se ejus sanctitatem humiliter deprecari, ut eadem auctoritatis instantia *Ethelredo* regi Merciorum de vite ejus solatio imperare velit, ut ipsa monasteria, cum cæteris ad ea pertinentibus, quæ sibi ab ipso rege *Ethelredo*, fratre *Wlfario*, vel aliis perdonata sunt, nemo per invidiam vel nefandam cupiditatem auferre et invadere contra sanctitatis suæ statuta, atque illius supradicti regis voluntatem præsumat. Petit etiam, ut monitis obsecret, regem *Alfridum* quo omnia quæ

Agatho et Sergius papæ decreverant, adimpleat. Tum pro bono pacis offert *Wilfridus* cessionem episcopatus Eboracensis, et quam plurimorum monasteriorum excepto Rypense et Hagustadensi, quæ sibi omnino restitui volebat.

6. *Accusatores S. Wilfridi Romæ etiam comparent.* — Introductis quoque viris a *Berthualdo* archiepiscopo ad Apostolicam Sedem directis dixit Pontifex Romanus, examinanda esse scripta ex utraque parte olim ad Apostolicam Sedem missa; quod universæ Synodo placuit. Tum quadam die vocati in Synodum accusatores, qui dixerunt, *Wilfridum* illic præsentem judicia *Berthualdi* Cantuariorum episcopi ab Apostolica Sede missi statuta coram Synodo contumaciter contempsisse. *Wilfridus* stans dixit, dum esset in Concilio, missum a se unum ex numero episcoporum illic congregatorum, interrogantem an paratus esset archiepiscopi judicio consentire, an non; et quamvis nunquam antea factum esset, ut aliquis juramento se obstringeret servare decretum, cujus vim non nosset, spondidisse tamen se in cunctis archiepiscopi judicio subjacere paratum esse, dummodo non discreparet, in ulla re a sancti *Agathonis* Synodo, cæterorumque Orthodoxorum ejus successorum. Postea « se ad aliarum dierum conflictum præparantes, ad mansiones suas redierunt », inquit Eddius. Et sic utraque pars hoc anno, ut videtur dimissa, ut cætera capitula alio tempore examinarentur.

JOANNIS VI ANNUS 3. — CHRISTI 704.

1. *S. Boniti ad limina Apostolorum peregrinantis res gestæ cum Ariperto regnum armis capessente, et miracula.* — Annus Salvatoris septingentesimus quartus Indictione secunda incipit, quo exagitata est Italia bellis Longobardorum inter se ipsos dimicantium. Conlicebant enim inter se Longobardorum duces hoc anno pro regno; donec Aripertus victor, e medio sublatis Rotharit duce Bergomensis, et Luthiberto filio Caniperti, solus pacifice regnavit; de quo ista summa laude digna Paulus diaconus habet: « Hoc tempore Aripertus rex Longobardorum donationem patrimonii Alpini

Colliarum, quæ quondam ad jus pertinerant Apostolica Sedis, sed a Longobardis multo tempore fuerant ablata, restituit, et hanc donationem aureis exaratam litteris Romam direxit ». Hæc Paulus diaconus: quæ quidem sub hoc ipso Joanne sexto facta esse, Anastasius Bibliothecarius docet, eandemque provinciam primum a Romana Ecclesia esse possessam affirmat. Tradit et hoc ipsum Ado episcopus Viennensis in Chronico, Bedæ, et alii denique omnes in ejusdem scriptiois genere versati. Quod vero spectat ad victoriam de hostibus obtentam, cujus gratia concessus est regnum:

sancti Bonili Arvernensis id precibus impetratum, auctor, qui ejusdem sancti aequalis res ab eo gestas scripsit, expetentibus id ab eo Adolpho et Eucherio ejusdem temporis episcopis, tradit. Quomodo autem id acciderit, idem auctor pluribus narrat, atque in primis, quomodo se abdicans episcopatu, idoneo nacto successore, peregrinationem Romam ad limina Apostolorum instituit: ubi cum plurima ab eo in itinere edita referret miracula, hæc, cum apud eum hospitatus est, habet:

2. « Denique in Italiam ingressus, a rege Longobardorum et devote et amanter acceptus est: qui cum viri Dei colloquiis frueretur, audivit ad se ferri, urbem ab exercitu obsideri. At ille mox exiliens, jubet suos arma capessere, secumque contra hostes dimicatuos esse paratos ad pugnam. Conversus autem humiliter ad virum Dei: Quæso te, pater, inquit, ut pro me Domino preces offeras. Nam mihi res est cum hostibus meis. Liceat mihi tua intercessione ex illis palmam referre. Mox inde urbe egressus, prælium cum hostibus iniiit. Adeo vero partibus Ariperti (ita enim ille rex Longobardorum vocabatur) favit victoria, ut multis cæsis atque prostratis, rege quoque in inguine vulnerato et capto, cum magno tripudio ad virum Dei redierit, eique pro precum illius suffragiis gratias agens, denuo se ejus orationibus commendavit multa cum humilitate, et in regno suo res necessarias illi præberi curaverit ». Hæc de victoria: quæ præterierunt Paulum, qui de ejusdem regis rebus gestis annis quibus regnavit (ut ait) duodecim, vix paucissima attingit: ut non mireris, si non eadem apud eum invenies esse narrata. Sed prosequamur sanctum ad Apostolorum limina navigantem. Pergit auctor, hæc dicens:

3. « Inde autem profectus vir Dei, ubi ad maris littora accessit, navim conscendit. Pervescente autem mari, cum fluctus tumescentes quibusdam comitibus mortis terrore incuterent, maxime quod aliæ naves jam disjectæ essent, ita ut vix pauci mortales littus possent attingere: blande suos consolari cœpit. At illi nihilominus partim mortis metu in navi se pronos prosternebant; partim res quas intulerant, pro exoneranda navi, in mare jactabant. Sed opposuit se vir Dei: Nolite, inquit, istud facere: præstat has res vel vobis egenibus, vel pauperibus conservare. Simul autem ad cælum attollens oculos, et tacitus imbrem lacrymarum effundens pro salute omnium Dominum obsecravit. Eodem autem temporis puncto, undarum impulsu navis a littore longius protracta est. Itaque ergo Romam tandem perveniens, et sanctorum Apostolorum martyrumque loca circumquaque perlustrans, eorum sibi patrocinium atque suffragium suppliciter et inæstimabili devotione poposcit. Ad extremum non paucos captivos redimens secum reduxit ». Hæc de his auctor, qui et plures alias res præclare gestas, divinitusque edita signa de eodem viro sanctissimo narrat. Sed hæc satis.

4. *Edilredo regi in Anglia facto monacho suc-*

cedit pius Coenredus, sub quo mira a Beda narrantur. — « Hoc eodem anno septingentesimo quarto Edilredus, postquam triginta et unum annos genti Merciorum præfuit, monachus factus, Coenredo regnum dedit ». Hæc in epitome Beda. Ita plane primitivæ illius Ecclesiæ Anglicanæ fuit erga sacram religionem vigens fervensque cultus, ut ob frequentiam Deo philosophantium monachorum fuerit insula referta undique monasteriis, in quibus et reges ipsi, qui fuerant leones in prælio, mox in sacris septis, cælestibus caulibus inclusi redderentur agni milissimi. Favebat plane Dominus coalescenti tunc Ecclesiæ Anglicanæ, ut omnibus eam charismatibus reddiderit affluentem, in virtutum et signorum præsertim ostensione, quibus quisque licet invitus trahi posse videretur ad mundi contemptum. Nam quid acciderit his ferme diebus, cum in locum Edilredi successit Coenredus, audi Bedam rem gestam sui temporis ita accurate describentem¹:

5. « Fuit autem, inquit, quidam temporibus Coenredi, qui post Edilredum regnavit, vir in laico habitu atque officio militari positus, sed quantum pro industria exteriori regi placens, tantum pro interna suimet negligentia displicens. Admonebat eum illum sedulo, ut confiteretur et emendaret ac relinqueret scelera sua, priusquam subito mortis supervenit tempus omne pœnitendi et emendandi perderet. Verum ille, licet frequenter admonitus, spernebat verba salutis, seseque tempore sequenti pœnitentiam acturum esse promittebat. Inter hæc tactus infirmitate decidit in lectum, atque acri cepit dolore torqueri. Ad quem ingressus rex (diligebat enim eum) multum hortabatur, ut vel tunc, antequam moreretur, pœnitentiam ageret commissorum. At ille respondebat, non se nunc velle confiteri peccata sua, sed cum ab infirmitate resurgeret: ne forte exprobrarent sibi sodales, quod timore mortis laceret ea, quæ sospes facere noverat: fortiter quidem (ut sibi videbatur) locutus, sed miserabiliter, ut postea patuit, dæmoniacæ fraude seductus est.

6. « Cumque morbo ingravescente, denuo ad eum visitandum ac docendum rex intraret, clamavit statim miserabili voce: Quid vis modo? Quid huc venisti? non enim mihi aliquid utilitatis aut salutis potes ultra conferre. At ille: Noli, inquit, ita loqui: vide ut sanum sapias. Non, inquit, insanio, sed pessimam mihi conscientiam certus præ oculis habeo. Et quid, inquit, hoc est? Paulo ante, inquit, intraverunt domum hæc duo pulcherrimi juvenes, et resederunt circa me, unus ad caput, et unus ad pedes, protulique unus libellum perpulchrum, sed vehementer modicum, ac mihi ad legendum dedit, in quo omnia quæ unquam bona fecerim intuens scripta reperi, et hæc erant nimium pauca et modica. Receperunt codicem, neque aliquid mihi dicebant. Tunc subito supervenit

¹ Beda l. v. c. 44.

exercitus malignorum et horrendorum vultu spirituum, domumque hanc et exterius obsedit, et intus maxima ex parte residens implevit. Tunc ille qui et obscuritate tenebrosa faciei, et primatu sedis major esse videbatur eorum, proferens codicem horrendæ visionis, et magnitudinis enormis et ponderis pene importabilis, jussit uni ex satellitibus suis mihi ad legendum deferri. Quem cum legissem, inveni omnia scelera, non solum quæ opere, vel verbo, sed etiam quæ tenuissima cogitatione peccavi, manifestissime in cœteris esse descripta litteris. Dicebatque ad illos, qui mihi assederant, viros albatos et præclaros: Quid hic sedetis, scientes certissime quia noster est iste? Responderunt: Verum dicis: accipite, et in cumulo damnationis vestræ ducite. Quo dicto, statim disparuerunt.

7. « Surgentesque duo nequissimi spiritus, habentes in manibus furcas percusserunt me, unus in capite, alius in pede: qui videlicet modo cum magno tormento irrepunt mea viscera in interiora corporis mei; moxque ut ad invicem pervenient, moriar, et paratis ad rapiendum me demonibus in inferni claustra pertrahar. Sic loquebatur miser desperans, et non multo post defunctus, pœnitentiam, quam ad breve tempus cum fructu venire facere supersedit, in æternum sine fructu penis subditus facit ». Hæc de horribili visu Beda, singula interpretatione declarans, et in testimonio sancti Gregorii pape auctoritatem adducit, atque ad fidem hæc habet: « Hanc historiam sicut a venerabili antistite Pectelmo didici, simpliciter ad salutem legendum, sive audientium, narrandam esse putavi ». Hæc ipse, tantam rem tanti viri plane sanctissimi, de quo superius diximus, testimonio firmatam relinquens.

8. Sed quid habet, quod fidem excedat, vel sit incongruum veritati? Nonne hæc omnia antea in divinis litteris sunt prædicta? nempe¹: « Opera illorum sequuntur illos ». Vel²: « Quæ fecerit homo, hæc recipiet ». Nonne et prædixit Dominus³, quod in die illa de omni verbo otioso rationem homines redditori sint? Nonne et peccata scripta stylo ferreo in ungue adamantino Propheta⁴ testatus est? Nonne Codices esse scriplos sive bonis, sive malis operibus, atque Deus⁵ Joanni olim ostendit? Nonne tradi tortoribus fontes patris Dominus⁶ dixit in Evangelio? Nonne hæc omnia eventura esse die obitus de adversariis spiritibus exactoribus S. Cyrillus Alexandrinus in tractatione illa de egressu animæ totidem fere verbis testatum reliquit? Audiant, qui sibi nimis prudentes, male sibi conscii ista derident, Dominum committantem⁷: « Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo ». Profecit idem rex eadem visione plurimum; quippe qui etsi vita innocens ac moribus sincerus extiterit, pro conse-

quenda nihilominus delictorum suorum pleniori indulgentia, exemplo piorum regum, Romam (ut idem Beda in Epitome tradit) anno sui regni sexto, abdicans se, peregrinatus est ad sancta limina Apostolorum.

9. Sed ubi audita a sanctissimo viro idem Beda retulit visionem, aliam quam ipse se novisse festatur, mox subjicit istis verbis¹: « Novi autem ipse fratrem, quem utinam non nossem, cuius etiam nomen, si hoc aliquid prodesset, dicere possem, positum in monasterio nobili, sed ipsum ignobiliter viventem. Corripiebatur quidem sedulo a fratribus ac majoribus loci, atque ad castigatorem vilam converti admonebatur. Et quamvis eos audire nolisset, tolerabatur tamen ab eis longanimiter ob necessitatem operum ipsius exteriorum: erat enim fabrili arte singularis. Serviebat autem multum ebriolati, et cæteris vitæ remissioris illecebris: magisque in officina sua die noctuque residere, quam ad psallendum atque orandum in Ecclesia, audiendumque cum fratribus verbum vitæ concurrere consueverat. Unde accidit illi (quod solent dicere quidam) quia qui non vult Ecclesie janam sponte humiliatus ingredi, necesse habet in januam inferni non sponte damnatus introduci.

10. « Percussus enim languore, atque ad extrema perductus, vocavit fratres, et multum merens ac damnato similis cepit narrare, quia videret inferos apertos, et Satanam immensum in profundum tartari: Caipham quoque, cum cæteris qui occiderunt Dominum, juxta eum flammis ultricibus contraditum: in quorum vicinia, inquit, heu, misero mihi locum aspicio æterna perditionis esse præparatum. Audientes hæc fratres, cœperunt diligenter exhortari, ut vel tunc positus adhuc in corpore pœnitentiam ageret. Respondebat ille desperans: Non est mihi modo tempus vitam mutandi, cum ipse viderim iudicium meum jam esse completum. Talia dicens, sine viatico salutis obiit, et corpus ejus in ultimis est monasterii locis humatum: neque aliquis pro eo vel Missas facere, vel psalmos cantare, vel saltem orare presumebat ». Haecius rei gestæ series, de qua jure subdit idem Beda:

11. « O quam grandi distantia divisit Dominus lucem et tenebras! Beatus protomartyr Stephanus² passurus mortem pro veritate, vidit caelos apertos, et vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris Dei; et ubi erat futurus ipse post mortem, ibi oculos mentis ante mortem, quo melior occumberet, misit. At contra faber ille tenebrose mentis et actionis, imminente morte, vidit aperta tartara, vidit damnationem diaboli et sequacium ejus: vidit etiam suum infelix inter tales carcerem, quo miserabilis ipse desperata salute periret; sed viventibus, qui hæc cognovissent, causam salutis sua perditione relinqueret. Factum est hoc imper in provincia Berniciorum, ac longe lateque diffama-

¹ Apoc. XIV. — ² Ephes. VI. — ³ Matth. XII. — ⁴ Hier. XVII. — ⁵ Apoc. XX. — ⁶ Matth. XVIII. — ⁷ Prov. XI.

¹ Beda l. v. c. 15. — ² Act. VI.

tum, multosque ad agendam et non d.ferendam scelerum suorum penitudinem provocavit. Quod ulinam ex hinc etiam nostrarum fiat lectione litle-

rarum ». Itucusque Bela, que plane consentientia esse noscuntur iis que a sancto Gregorio in dialogis scripta reperiantur.

Anno periodi Græco-Romane 6197. — Anno Eræ Hispan. 742 — Anno Hegire 85 inchoato die 13 Januarii Fer. 1. — Jesu Christi 691.
— Joannis VI pape 4. — Tiberii Apsuarri imp. 7.

1. *Aribertus II in Langobardia regnat.* — A num. 1 ad 4. Quia Baronius mortem *Cuniberti* Langobardorum regis, que anno septingentesimo contigit, cum an. dccm copulavit, que eam secuta sunt, annis suis non reddidit. Quare que sparsim de iis diximus, majoris claritatis gratia hic uno intuitu representanda. *Cunibertus* itaque princeps pius et cunctis amabilis obiit anno dcc postquam *Liuberto* filio adhuc puerilis ætatis *Ansprandum* virum sapientem tutorem assignasset. *Eloasis octo mensibus*, inquit Paulus de Gest. Langobard. lib. 6, cap. 18, *Ragunbertus* Taurinensium dux *regnum Langobardorum invasit, sed eodem anno mortuus est*, subdit ibidem Paulus. Tum anno dccm, *Aribertus* Ragunberti filius *pugnavit cum Liuberto rege apud Ticinum*, eumque vivum captum *in balneo vita privavit*. *Ansprandus* vero fugiens venit ad Theudebertum Bojariorum ducem. *Aribertus* rex, confirmato regno, *Ansprandi* filium *Luitprandum*, adhuc adolescentulum, « ut ad patrem suum pergeret, abire permisit. Quod Dei omnipotentis nutu factum fuisse, qui eum ad regni gubernacula preparabat, dubium non est », inquit idem Paulus cap. 22. Regnavit *Aribertus* hujus nominis II usque ad annum dccxii, quo ab *Ansprando* superato, idem *Ansprandus* et *Luitprandus* ejus filius regnum iniere. *Aripertus* si virtutes tantum ejus species, in præstantissimis regibus numeratur, ut ostendant que hic de eo Baronius alitque scribunt. In eo itaque aditus existitque tantum vituperandi.

2. *Alpes Cottie Ecclesie Rom. date.* — Alpes Cottie, de quibus hoc anno Baronius, anno septingentesimo septimo Ecclesie Romanae donatae, ut habet Hermannus Contractus in Chronico juxta editionem Canisianam : « Anno dccvii. Hoc tempore Haribertus rex Langobardorum possessionem Alpium Cottiarum, dudum a Langobardis captam atque detentam, per Privilegium a trevis litteris scriptum S. Petro, Joannique pape reddidit ».

3. *Victoria opera S. Boniti ab Ariberto II*

reportata. — Ex chronologia regum Langobardorum recte constituta annus emortualis *sancti Boniti* exepiscopi Arvernensis magnis tenebris circumseptus eruitur. Auctor anonymus coævus et gravis, qui hujus sancti vitam recitatam a Bollaudo ad diem xv Januarii, et a Mabillonio sæculo in Benedictino parte I scripsit, testatur eum Roman profectum esse, et postquam ad Agaunense cœnobium in pago Sedunensi situm (quod tunc monachis parebat et sæculo tantum Ecclesie nono canonicis sæcularibus cessit) venisset, Italiam ingressum esse : « Post hæc Italiam », inquit anonymus, « ingressus a rege Longobardorum (*Ariberto* scilicet II, de quo mox locuti sumus) multum devote, grateque susceptus est. Qui dum rex sancti sacerdotis palatio residens collationi mutue misceretur, supervenient nuntii, qui urbem (nempe Ticinum, ubi tum morabatur) exercitu circumvallari contendunt. Qui mox sedili exiliens, inopinatus intra urbem ad bellum secum populos exire jubet, atque adversus acies inimici cuneos armatos instare præcepit : quique humillime ad virum Dei conversus ait : Rogo te, pater, ut pro me Dominum exores, quia causa mihi cum adversariis exat : adventus tui merito trophæum a Domino merear obtinere. Qui mox ut egressus est urbe, prælium cum adversariis arripiens, ita partibus *Aripertii* favens stetit Christus, ut multis casis atque prostratis, rege in genitalibus vulnerato atque capto, cum magno tripudio ad virum Dei regressus, et ei gratias pro sæ orationis adminiculo referens, iterum semetipsum ejus precibus obnixius humillime commendavit, eique in suo regno fecit præbere necessaria ». Hanc itaque victoriam *Aripertus* Langobardorum rex opera sancti *Boniti* obtinuit in prælio, quo *Luitpertus*, ut narrat Paulus citatus, infantulus captus est, et postea ab *Aripertio*, in balneo vita privatus.

4. *S. Boniti moritur.* — Hoc prælium Baronius currenti anno, Sigonius sequenti, Coitius anno septingentesimo secundo collocant, indeque Mabil-

lonius loco laudato, qui Baronii sententiam amplectitur, mortem sancti Boniti in annum dccix confert. Auctor enim Vitae sancti Boniti refert, eum postquam Apostolorum atque sanctorum martyrum loca percurrisset, et captivos redemisset, *cumque post haec Lugdunum reliens bis binos annos ibidem demoratus fuisset*, diem clausisse extremum. Verum cum anno septingentesimo secundo ad Ticinum pugnatum sit, nec nisi anno insequenti *Bonitus* Lugdunum redux venerit, appareat sanctum virum anno septingentesimo septimo ad Deum migrasse, quo ideo anno Cointius mortem ejus accurate consignavit. *Bonitus* senatorii generis fuit, et genitore jam defuncto se *Sigiberti principis monasterio tradidit*, sancti scilicet Sigiberti Austrasiae regis a quo primum pincerna, et postea referendarius renuntiatus est: « post ejus obitum filiisque defunctis pronepos ejus suscepit scepra », inquit laudatus anonymus. Verum haec verba, *filiisque defunctis*, absunt ab editione Vitae hujus sancti quam refert Duchesnius in Scriptur. Franc. quaeque in non paucis differt ab ea, quam Bollandus et Mabillonius vulgaverunt. Quare ea addititia sunt. Scriptores enim Francici unicuique *Dagobertum*, filium sancto Sigiberto adscribunt, illeque tunc mortuus non erat, sed in Hibernia vivebat, unde post aliquot annos in Austrasiam deductus ibidem regnavit, quod anonymus, qui paulo post *sancti Boniti* mortem scripsit, ignorare non potuit. Porro Vitam Boniti interpolatam fuisse, liquet etiam ex verbis, quae ex ea Baronius hoc anno recitat; ea quippe non parum differunt ab iis, quae modo in medium adduximus juxta editionem Mabillonii.

5. *Qua de causa episcopatum Arvernensem abdicavit.* — Sancto Avito hujus nominis II, ejus fratre episcopo Arvernensi demorulo, postquam *ter quibus fere amplius annis* Arvernensem rexisset Ecclesiam, *Bonitum* sibi meti successorem designasset, et consensum Theodorici regis obtinuisse, suscepit episcopatum Bonitus, idque anno dclxxxviii aut insequenti. Avitus enim sancto Projecto anno dclxxxv martyrio affecto successit. « Sed magis ac magis a Spiritu sancto accensus (sc. Bonitus), limens, ne qui a praefato ejus germano per donum, sicut acceperat, grave sibi eveniret iudicium; necnon plus Apostolicam sequi desiderans seclam, qui relinquentes patrem cum rebus caeleste regnum mercati sunt », episcopatum abdicavit, factusque est monachus Magniloci, vulgo *Maulieu*, a S. Genesio episcopo Arvernico ad Doram fluvium structi, quod hactenus subsistit. Duplex erratum contra canones in ejus ordinatione commissum fuerat, et quod germanus germano, et quod successor vivo episcopo sullectus esset. Quare fallitur Petrus Damiani, qui scripsit ad Nicolai II et Alexandrum II Romanos Pontifices Epistolis ix et x *Bonitum* laudat, quod cathedram contempserit, atque ad remotioris vitae custodiam se profinus contulerit, « hac dumtaxat occasione percepta, quoniam de

manu regis, laici videlicet hominis, ditionem Ecclesiae cum suscepisse contigerat ». Abdicavit enim Bonitus et studio tranquillioris vitae, et timore propter electionem suam disciplinam Ecclesiasticae non satis consentaneam. Denique rebus suis omnibus Ecclesiis ac monasteriis distributis, Romam iter arripuit, Italianque ingressus ab *Ariperto* rege Longobardorum honorifice susceptus est, et post suum ex Urbe Roma reditum spiritum Deo reddidit, ut testatur auctor anonymus aequalis in ejus Vita, qui nec diem nec annum mortis ejus memorat. Colitur die xv Januarii, et uti diximus, mortuus est anno dccviii.

6. *Edilredus rex Merciorum fit monachus.* — Ad num. 4. Beda in Epitome scribit: « Anno dccv Edilred, postquam triginta unum annos Merciorum genti praefuit, monachus factus, Coenredo regnum dedit ». Ita legit Baronius, et ita revera habetur tam in editione Coloniensi, quam Chifflefiana, sed mendose; cum enim Beda in eadem Epitome scribat, *Edilredum* in solium evectum esse anno dclxxv, quo Wifero fratri successit, certe hoc anno regni sui xxxi annum attingere non potuit. Legendum itaque, *postquam triginta annos*, ut Laebel editio Cantabrigiensis subjecta versioni Saxonicae. Hi tamen anni triginta incompleti fuere. Annos etiam triginta habent Wigorniensis, et Malmesburiensis lib. 1 de Gest. Reg. Angl. cap. 14, hicque ait: « Ethelredus regni anni xxx in Bardenia regulariter tonsus primo in monachum, mox in abbatem tonsuratus est ». Erat Bardenia monasterium ab Ostryda ejus uxore edificatum, de quo Beda lib. 3, cap. 11, ait: « Monasterium nobile in provincia Lindissi, nomine Beardaneu, quod eadem regna cum viro suo Adilredo multum diligebat, venerabatur, excolebat ». Et lib. 5, cap. 20, testatur *Ethelredum* ejusdem monasterii abbatem fuisse. Positum erat *Bardeneiae* cenobium in agro Lincolnensi, in regione Lindissi. Suffragatur Huntindoniensis lib. 4, pag. 337, qui ait, eum factum monachum *anno vicesimo nono*, et sepultum esse *apud Bardenie*. Annos viginti novem habet etiam interque chronographus Saxo hoc anno; Ethelredus vero lib. 4, cap. 11: « Jam impletis in regno annis minus triginta », ideoque trigesimo inchoato. Porro numeros in exemplaribus Bedae tam Historiae, quam Epitomes quandoque corruptos esse in Codicibus impressis et Mss. ex iis, quae passim in hoc opere observavimus, certo constat.

7. *Militis imperantibus miser intervitus.* — Ad n. 5 et seqq. Visio, quam Baronius ex Beda lib. 5, cap. 14, narrat *Coenredi* regis tempore accidisse, quaque ipsum Coenredum movisse putatur ad purpuram monasticae vitae mutandam, recte illigatur a Malmesburiensi, lib. 1 de Reg. Angl. cap. 4, cum anno quinto ejusdem Coenredi. Ait enim: « Quinto anno regni Romani ire peregrins, reliquum temporis ibi religiose complexit, maxime miserando exitu militis compactus, qui eum confiteri scelera sua sanis superblisset, in mortis janua con-

stitutus, aperte vidit demones, auctores ad supplicia, quibus animum indulserat, blandientibus ad scelera ». Cujus militis impunitis miserandus interitus apud Baronium legendus.

8. *Causa S. Wilfridi in Synodo Romana examinatur.* — Hoc anno *sancti Wilfridi* causa coram *Joanne papa* examinata, accusationum capita excussa, isque innocens pronuntiatus. Baronius quidem Wilfridi protectionem Romanam, ejusque absolutionem in an. sequentem, quo Joannes VII Ecclesiam Romanam administrabat, refert, ut ibi videbimus. Verum recte observat Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. pag. 266, Wilfridum *jam septuagenarium* mare transiisse, Urbemque introiisse, ideoque hoc vel superiori anno; cum Wilfridus, teste Eadmero in ejus Vita, quod et ex Eddio etiam colligitur, natus sit anno *bcxxxiv*. Eddius in ejus Vita, cap. 50 ait: « Per plura spatia dierum et mensium ab omni piaculo scelere degradandi pure perfecteque excusatus probabilis sanctus Pontifex noster apparuit. Nam per iv menses et lxx conciliabula sanctissime Sedis, de fornace ignis examinandi (vel examinandus) Apostolica potestate hoc modo auxiliante purificatus (ut dicam) evasit: recitatumque brevier, quia in sancto Pascha, tertia die, ter beatissimi Agathonis Synodus adversus pravitates hæreticorum cum centum xxv Orthodoxis episcopis constituta est: ex quibus unusquisque pro sua provincia et civitate veram fidem confessus est, et subscriptione sua confirmavit, etc. qui per xl et eo amplius annos episcopatus officio fangebatur, etc. et ideo digni sunt pœnas luere, in ima carceris angustia usque ad finem mortis incarcerationi », accusatores scilicet ejus, ut nonnulli dixerunt. Quibus ex verbis aliqui perperam deduxerunt, inde certo constare Synodum Romanam sub Joanne VI hoc an. absolutam fuisse. Nam, ut jam insinuavi, hæc locutio *xl et amplius annos*, non minus an. *xl* currentem, quam *xl* aut *xl* designare potest. Sed alia mox momenta afferemus, quibus constabit hanc Synodum huic anno necessario illigandam esse.

9. *S. Wilfridus innocens decloratur.* — Tandem Eddius cap. 50, refert sententiam absolutionis Wilfridi a Joanne VI prolatam: « B. Wilfridus Deo amabilis episcopus, in quo nullam criminis per tot Conciliabula nostra examinando tam diligenter objectionem invenimus, B. Petri Apostoli, et Apostolorum principis auctoritate, qui habent potestatem

solvendi, ligandi que ab occultis delictis exsolutus sit ». Tum cap. 51 Epistolam, seu Decretum Joannis papæ ad Ethelredum regem Merciorum et Alfridum Deirorum et Berniciorum, id est, Northumbriæ regem, scriptam producit, qua eosdem monet Wilfridum fuisse absolutum, saltem provisorie. « Donec », inquit Joannes, « ipse principales personæ, de quibus contentio exorta est, presentes adfuerint (Romæ scilicet), quos necesse erat, ut contentio finem accipiat, advenire et consedere, et ideo admonemus Berthualdum præsulem sancte Cantuariorum Ecclesiæ, quem auctoritate principis Apostolorum archiepiscopum *idem confirmavimus* reverentissimum fratrem nostrum (hæc confirmatio Anastasium in errorem induxit: scripsit enim Berthualdum fuisse a Sergio consecratum; cum tamen confirmatus tantum fuerit a Joanne VI multis post ejusdem Berthualdi ordinationem amissis), ut Synodum convocet una cum Wilfrido episcopo: et Concilio regulariter celebrato, Bozam (Eboracensem) atque Joannem (Hagustaldensem) episcopos in Synodum faciat advenire, vocesque partium audiat, » ut hæc causa Synodaliter determinetur, etsi non possit, « ad hanc Sedem Apostolicam simul occurrant, ut ampliori Concilio flagitetur, ac decidatur », etc. Sed loco *flagitetur*, videtur legendum, *agitetur*. Cum igitur Joannes papa ad Ethelredum regem de absolutione Wilfridi, et de iis, quæ agenda restarent, litteras scripserit, isque currenti anno regnum abdicavit, ut tam ex Beda, quam ex auctoribus Anglicis supra citatis liquet, certum est, non tantum Joanne VI Romana Ecclesiæ presidente causam Wilfridi agitatam esse; sed etiam Synodum ad eam decidendam coactam, hoc anno finem accepisse.

10. *S. Wilfridus in Angliam redit.* — Eddius cap. 52 narrat, *Wilfridi* Roma discessum transactis multis mensibus, atque, cum benedictione sanctorum *patriam remeavit per plana et aspera camporum et montium* (per Langobardiam scilicet, quam ob longe patentem camporum planitiem Campaniam vocat Eddius capp. 27 et 31, qui per *aspera montium* Alpes intelligit) usque dum *Galliarum regionem pervenit*. Dein cap. 53 dicit Eddius, *Wilfridum* in morbum incidisse, et ad *Meldam* civitatem vix vivum deductum. Verum morbo illo initio sequentis anni Wilfridus afflictus est, ut ibi ostendemus.

JOANNIS VII ANNUS I. — CHRISTI 705.

1. *Joanne defuncto Joannes VII papa creatur.* — Septingentesimus quintus Indictione tertia adest annus, quo Joannes sextus Romanus Pontifex, ubi sedisset annos tres, menses duos, atque dies duodecim, moritur die decima Januarii. De quo, præter alia suis certis temporibus consignata, hæc Anastasius habet : « Hic fecit in Basilica beati Andreæ Apostoli, quæ ponitur infra Ecclesiam beati Petri principis Apostolorum aumbonem noviter. Hic super altare Ecclesie sancti Marci coopertorium fecit et in Basilica beati Pauli Apostoli inter columnas altaris dextra lavaque vela alba. Hic fecit ordinationem presbyterorum et diaconorum unam, id est, presbyteros novem, diaconos duos : fecit autem per universa loca episcopos quindecim. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum. Et cessavit episcopatus mensis unum, dies decem et octo ». Hucusque Anastasius. Ex cuius sententia pariter liquet, ejus successorem creatum esse hoc eodem anno die prima Martii. Fuit iste Joannes, ejus nominis septimus numeratus, natione Græcus, ex patre Platone genitus.

2. Incredibiles perspicias fuisse Græcorum artes, quibus nisi sunt sibi subdicere (si licuisset) Romanam Ecclesiam. Quod enim confirmationi Romani Pontificis sibi tyrannice usurpate tandem renuntiassent imperatores, studuerunt alia via eidem Romane Ecclesie dominari, agentes nimirum, ut in collegium sancte Romane Ecclesie cardinalium allegarentur Orientales, qui etiam, opera exarchorum adhibente, crearentur Romani Pontifices. Hinc videas, post Benedictum Pontificem, Joannem quintum, Syrum natione, creatum successorem, deinde Cononem Thracem, postea Sergium Syrum, Joannem deinde Græcum pariter ordine sextum dictum, inde hunc de quo agimus Joannem septimum eundem Græcum, postea Sisinnium Syrum, et post eum Constantium pariter Syrum, iidemque Gregorium tertium Syrum etiam, nec non post eum Zachariam Græcum : ut appareat inter hos omnes vix unum Gregorium secundum intercalatum Romanum natione Pontificem.

3. Sed quid accidit? utique tanquam miraculum a Deo, ut in collegium eundem cooptati sancte Romane Ecclesie cardinalium, et creati Pontifices Apostolicæ Sedis, spiritum pariter hæderint Apostolicum, steterintque adversus omnes conatus imperatorum et Orientalium episcoporum, restiterintque ac ne minimum quidem cesserint. Videas pariter hæc de causa, ad eludendum eundem conatum imperatorum, fuisse ordinationes cardinalium Romane Ecclesie infrequentes, quo necessitatem vitarent eundem Romani Pontifices imperatorum obsequendi voluntati. Sic igitur semper ipsi clusi remanserunt imperatores, cum suos Græcos, sive alios Orientales creatos Romanos Pontifices, suis ipsorum petitionibus acerrimos adversarios reperirent, quos putabant in omnibus gentilibus suis fore concordēs; ut de ipso (de quo est sermo) Joanne septimo accidisse probatur.

4. *Concilium Romanum in quo S. Wilfridus calumniam passus absolvitur.* — Ubi enim Justinianus imperator accepit Joannem, Græcum natione, creatum esse Romanum episcopum, honorificentissimam ad eum ordinavit legationem, mittens nimirum ad ipsum duos metropolitanos episcopos, ad componendam diu agitatam de novis canonibus editis nomine sextæ Synodi controversiam. Cujus rei causa idem Pontifex hoc anno collegit episcoporum Romæ Concilium, ex quo eosdem auditos legatos re infecta dimisit. Sed quid de his primum Anastasius habeat, videamus : ait enim : « idem Justinianus imperator pro tomis, quos ante sub domno Sergio Apostolicæ memoriæ Pontifice Romanam direxerat, in quibus diversa capitula Romane Ecclesie contraria scripta inerant, duos metropolitanos episcopos demandavit, dirigens per eos et Sacram, per quam denominatum Pontificem conjuravit et adhortatus est, ut Apostolicæ Ecclesie Concilium congregaret, et quacumque ei visa essent, stabiliret, et quæ adversa, renuendo excluderet ». Hæc Anastasius.

5. Videntur namque ejus argumenti litteræ et legatio fuisse imperatoris, ut sanctis Constantino-
poli in Synodo canones Joannes papa congregato

Concilio examinaret, et quos consentientes reperisset Catholicæ disciplinæ probaret confirmaretque; cæteros vero pro arbitrio rufutare. Verum etsi iusta hæc esse petitio videretur; tamen quod non decreet majestatem Apostolicæ Sedis, vel quod minimum comprobare, quod non in legitima Synodo sanctum esset, eos Joannes nec ex parte voluit comprobasse: cæterum (quod ab eo fieri expectabatur) neque voluit condemnasse, ne commoveret animum imperatoris. Hinc est enim quod idem Anastasius subdit: « Sed Joannes humana fragilitate timidus hos nequaquam emendans, per suprafatos metropolitano direxit ad principem ». Hæc ipse. Verum eos non recepsit, videri poterat condemnasse. Non fuisse illos quidem receptos, sed uti scripti erant (ut Anastasius ait) remissos ad imperatorem, alia sunt quæ demonstrant: etenim si recepti fuissent, haud opus fuisset Justiniano imperatori vocare ob eam causam Constantinopolim (ut dicemus) Constantinum Pontificem.

6. Quod insuper ad hanc Synodum spectat, interfuit ipsi mirificus ille sanctus Wilfridus archiepiscopus Eboracensis, de quo sepe superius: interfuit, inquam, sed reus: iterum namque accusatus, iterum Romanum Pontificem appellans, Romam se contulit ad suam proseguendam causam. Quem enim antea sub Agathone papa eadem ex causa Romam oportuerat se conferre, cum absolutus est et innocens declaratus: iterum passus calumnias, iterum idem iter suscipere coactus est. At quod Beda non dicat, quinam trium ejusdem nominis Pontificum Joannes fuerit, qui in Synodo S. Wilfridi causam cognovit: etenim ab eo tempore Agathonis, tres ejusdem nominis intercessere Pontifices Joannes dicti, quintus, sextus, et septimus: ut nominis sub hoc septimo id contigisse dicamus, certum inde deducimus argumentum, quod cum testetur Beda eundem sanctum, post hanc Synodum quadriennio duntaxat vixisse, constatque eodem auctore ipsum obiisse diem anno Redemptoris septingentesimo nono, nihil est quod de his dubitari possit. Cum insuper in ejus Epitaphio idem Beda testetur¹ vixisse episcopum annos quadraginta quinque, idemque affirmet² sedere cœpisse anno Domini sexcentesimo sexagesimo quarto; plane ad dictum tempus ipsum oportuit pervenisse. Sed et inde etiam idem ejus obitus tempus colliges: cum enim eundem mortuum esse dicat Beda anno quarto, exacto scilicet, Osredi, quem anno superiori cœpisse regnare tradidimus; plane ad dictum nonum annum post septingentesimum reperies pervenisse. Cum igitur (ut dictum est) annis quatuor ante obitum ipsum Romæ in Concilio sub Joanne Pontifice absolutum iterum fuisse testetur Beda; jam plane constat, non ad quintum vel sextum Joannem, sed ad septimum referri debere. Sed de ipso in Synodo reo constituto et absoluto audiamus Bedam³:

7. « Post quinque annos, inquit, denuo accusatus ab eodem ipso rege, (Aldfrido scilicet) et plurimis episcopis, præsulatu pulsus est: veniensque Roman, cum præsentibus accusatoribus acciperet locum se defendendi, considentibus episcopis pluribus cum Apostolico papa Joanne, omnium judicio probatum est, accusatores ejus nonnulla in parte falsas contra eum esse machinatos calumnias. Scriptumque est a præfato papa regibus Anglorum Edifredo et Aldfrido, ut eum in episcopatum suum (eo quod injuste fuerit condemnatus) facerent recipi. Jovit autem causam absolutionis ejus lectio Synodi beate memoriæ papæ Agathonis, quæ quondam ipso præsentem in Urbe atque in eodem Concilio inter episcopos residente (ut prædiximus) acta est. Cum ergo, causa exigente, Synodus eadem coram nobilibus et frequentia populi, jubente Apostolico papa, diebus aliquot legeretur, ventum est ad locum, ubi scriptum erat: Wilfridus Deo amabilis episcopus Eboracensis civitatis, Apostolicam Sedem de sua causa appellans, et ab hac potestate de certis incertisque rebus absolutus, etc. quæ supra posuimus. Quod ibi lectum est, stupor apprehendit audientes: et silente lectore, cœperunt alterutrum requirere, quis esset ille Wilfridus episcopus. Tum Bonifacius consiliarius Apostolici papæ et alii perptures, qui cum temporibus Agathonis papæ ibi viderunt, dicebant ipsum esse episcopum, qui nuper Romam accusatus a suis, atque ab Apostolica Sede judicandus, advenerat.

8. « Qui jamdudum, inquit, æque accusatus huc adveniens, mox audita ac adjudicata causa et controversia utriusque partis, a beate memoriæ papa Agathone probatus est, contra fas a suo episcopatu repulsus: et tanto apud eum habitus est honore, ut ipsum in Concilio quod congregarat episcoporum, quasi virum incorruptæ fidei et animi probi, residere præciperet. Quibus auditis, dicebant omnes una cum ipso Pontifice, virum tantæ auctoritatis, qui per quadraginta prope annos episcopatuungebatur, nequaquam damnari debere, sed ad integrum culpis accusationum absolutum in patriam cum honore reverti ». Hæc de Synodo: ubi cum integram Romanam sub Agathone Synodum recitatam fuisse audisti, plane conjici potest (quod ejusdem esset argumenti) causam ibi canonum ad sextam Synodum additorem esse tractatam, et proculdubio esse rejecta omnia, quæ in sextæ Synodi Actis minime reperta fuissent, sed a Græcis addita: erat enim in textum sub Actis sextæ Synodi dictum sub Agathone Romanum Concilium.

9. *Wilfridi in Britanniam reditus et sanctitas.* — Verum remeantem absolutum S. Wilfridum ad propria sequamur: de ipso enim hæc ibidem Beda: « Cum in Britanniam remeans, in Galliarum partes devenisset, tactus est infirmitate repentina, et ea crescente adeo pressus, ut neque equo veli posset, sed manibus ministrorum portare in grabato. Sic delatus in civitatem Meldum Galliæ, quatuor diebus ac noctibus quasi mortuus jacebat, halitu

¹ Beda l. v. c. 20. — ² Bed. l. III. c. 26. — ³ Bed. l. v. c. 20.

tantum pertenni quia viveret demonstrans. Cuique ita sine cibo et potu, sine voce, et auditu quadridio perseveraret, quinta demum illucescente die quasi de gravi expectectus somno, exurgens resedit, apertisque oculis, vidit circa se choros psallentium simul, et flentium fratrum : ac modicum suspirans, interrogavit, ubi esset Acca presbyter : qui statim vocatus intravit, et videns eum melius habentem ac loqui jam valentem, flexis genibus gratias egit Deo cum omnibus qui aderant fratribus. Et cum parum consedissent, ac de supernis judiciis trepidi aliquantum tabulari cepissent, jussit pontifex ceteros ad horam egredi, et ad Accam presbyterum ita loqui exorsus est : Visio mihi modo tremenda apparuit, quam te audire ac silentio legere volo, donec sciam, quid de me fieri velit Deus. Adstitit mihi quidam candido præclarus habitu, dicens se Michaellem esse archangelum : Et ob, inquit, missus sum, ut te a morte revocem. Donavit enim tibi Dominus vitam per orationes ac lacrymas discipulorum et fratrum tuorum, et per intercessionem suæ beate Genitricis semperque Virginis Mariæ. Quapropter dico tibi, quia molo quidem ab infirmitate hæc servaberis : sed paratus es-to, quia post quadriennium revertens visitabo te. In patriam vero perveniens, maximam possessionum tuarum, que tibi ablatae sunt portionem recipies, atque in pace tranquilla vitam terminabis.

10. « Convaluit igitur episcopus, cunctis gaudentibus, et Deo gratias agentibus : cæptoque itinere in Britanniam venit. Lectis autem Epistolis, quas ab Apostolico papa advexerat, Bertuvaldus archiepiscopus, et Edilredus quondam rex, tunc autem abbas, libentissime favorunt : Qui videlicet Edilredus accitum ad se Coenredum, quem pro se regem fecerat, amicum episcopo fieri petiit, et impetravit : sed Alfridus Northanhumbro- rum rex eum suscipere contempsit, nec longo tempore superfluit ». Hoc namque anno eum idem Beda defunctum esse testatur¹ : « Unde, inquit², factum est, ut regnante Osredo filio ejus, mox Synodo facta juxta fluvium Nidd, post aliquantum utriusque partis conflictum, tandem cunctis ferventibus, in præsulatum sit suæ receptus Ecclesie. Sicque quatuor annis, id est, usque ad diem obitus sui vitam duxit in pace ». Haec tunc Beda.

11. *S. Hæddi in Britannia episcopus.* — Sed ne recedamus a fertili sanctorum agro Britannia, Anglorum laboribus bene culta. Hoc eodem anno ipso exordio regni Osredi, vita sanctissimus Hæddi episcopus Occidentalium Saxonum moritur, de quo ista habet idem auctor Beda³ : « Hujus Osredi regni principio antistes Occidentalium Saxonum Hæddi caelestem migravit ad vitam. Bonus quippe erat vir ac justus, et episcopalem vitam sive doctrinam magis insito sibi virtutum amore, quam lectionibus institutus, exercebat. Denique reverendissimus

antistes Pecthelmus (de quo in sequentibus suo loco dicendum est, qui cum successore ejus Adhelmo multo tempore adhuc diaconus sive monachus fuit) referre est solitus, quod in loco in quo defunctus est, ob meritum sanctitatis ejus, multa sanitatum sint patrata miracula : hominesque provincie illius solitos ablato inde pulvere propter languentes in aquam mittere, atque hujus gustum sive aspersionem multis sanitalem ægrotis, et hominibus et pecoribus conferre : propter quod, frequenti ablotione pulveris sacri fossa sit ibidem facta non minima ». Hæc de sanctitate episcopi Beda. Unde merito inter sanctos in Martyrologium relatam ipsum sancta Ecclesia æque colit, annuaque die, nempe nonis Julii, ejus una cum aliis ejusdem diei sanctis commemorationem pie agere consuevit.

12. *S. Swiberti in Germania apostolici labores et miracula.* — Ex Anglia vero in Germaniam migrantes, manipulos ex apostolatu sanctissimi viri Swiberti episcopi colligimus : qui post predicationem Brunswicensibus, et aliis finitimis populis ministratam, quos Evangelio imbrens et virtute miraculorum confirmans reddidit Christianos, ad Boructuariorum iterum se culturam convertit, de quibus Marcellinus hæc habet⁴ : « Cumque ad Boructuarii venisset, scilicet anno ab Incarnatione Domini septingentesimo quinto, statim salutifera verbi divini præcepta stolidis ipsorum cordibus evangelizando tradidit ; ferasque eorum mentes letris ignorantie caliginibus cæcatas, Evangelicæ predicationis luminæ perlustravit ; gloriosus apprensus in verbis, et sanctus in operibus suis : ita ut a prophanis idolorum superstitionibus ad fidem Christi multos convertendo in radice vere fidei miraculorum prodigiis solidando confirmavit. Sedem ubique predicatione sanctissimi Swiberti multi conversi baptizatiq[ue] Christo servirent, et quotidie plures ad Orthodoxam fidem convolarent ; nefandissimus hortator scelerum, animarum prædo, gaudens in pejus abire omne genus hominum, et non posse caros adire, satagit per suæ malignitatis fautores ipsum aut interficere, aut expellere. Cum ergo quadam die prædicaret coram multis Gentilibus, sacrilegi sacerdotes paganorum, calice Babylonis inebriati, insurrexerunt adversus eum : qui ipsum verberatum pugnis, retortis baculis, et lapidibus, a finibus ipsorum eliminare et expellere conabantur ; sed creplus industria quorundam fortium Christianorum, aliquot diebus secreta latuit (non enim palam ipsum frucidare audebant timore satrapæ ipsorum) non tamen cessavit a predicatione : quin sparsit semina vite per agros multorum cordium, ita ut in dies multos, despectis idolis, publice Christum confitentibus baptizaret ». Quomodo autem Deo cogente ad predicationem publice in- eundam ipse etiam hostis humane naturæ diabo-

¹ Beda epl. hoc anno et l. v. c. 19. — ² Beda l. v. c. 20 — ³ Ibid. c. 19.

⁴ Marc. in Vita S. Swibert. c. 19.

lus licet invitus, et nolens viam ei amplam aperuerit, idem Marcellinus ita describit ¹:

13. « Erat, inquit, eodem tempore in quadam Boructuariorum villa, Velsenberch nomine, vir quidam dives et potens, Ethelhere dictus, obsessus a daemonio, ferro et calenis adstrictus, eo quod omnes morsu arriperet, et vestes proprias laceraret. Erat autem idem Ethelhere incitator aliorum, et primus qui sanctum Swibertum baculo impetere non formidabat. Qui cum quotidie dire vexaretur, et a multis visitaretur, tandem quadam die presentibus nonnullis idolorum sacerdotibus, et aliis pagani ipsi condolentibus, daemone clamare cepit: Nisi huc veniat servus Dei vivi Swibertus Christianorum episcopus, hinc non egrediar. Cumque magis ac magis hæc iterando clamaret, confusi abscesserunt idololatæ, et amici daemoniaci, perplexi et dubij, quidam facerent. Demum communio omnium deliberatione, ab ipsis sanctus Swibertus queritur, et inventus obnixè rogatur, et invitatur ad visitandum daemoniacum præfatum. Igitur sanctus Swibertus, fraterno lactus dolore, daemoniaco compatiens, cum iret cum suis presbyteris et clericis, essetque in via ad visitandum eum, mox cepit daemoniacus spumare, dentibusque dire stridere, et horribiliter vociferando clamare plus solito: de quo presentes valde gementes mirabantur. Sed sancto Swiberto appropinquante domui, cessavit daemoniacus jacens in lecto, ac si somno dulciter pressus esset.

14. « Quem sanctus cernens, præcepit suis, ut omnes orationibus devote vacarent: et ipse orationi incumbens, Deum devotissime precabatur, ut ad laudem et gloriam sanctissimi nominis sui, et ad conversionem incredulorum, daemoniacum expulso daemone liberaret. Surgensque cum suis ab oratione signavit daemoniacum signo salutiferæ Crucis, dicens: In nomine Domini nostri Jesu Christi precipio tibi, immunde spiritus, ut exas ab hac Dei creatura, ut agnoscat sumum verum Creatorem et Salvatorem. Statim cum fetore spiritus malignus exiens, clamare cepit: Non diu in ista permanebis provincia, serve magni Dei; nam sicut me ab hac mea habitatione expulisti, ita expelli te faciam ex ista terra et provincia. Ethelhere vero a demonio liberatus, surgens palam, inharens pedibus sancti Swiberti, veniam petens de commissis in eum, baptizari in nomine Jesu Christi instantissime proposuit, in cuius nomine liberatus fuit. Similiter multi pagani cum duobus idolorum sacerdotibus, qui presentes fuerant, pedibus sancti episcopi pro-voluti, mysterium fidei Christianæ discere, et scire

expelierunt. Quos sanctus elevans, docebat divinam Sapientiam descendisse de celo ad terram, ut hominem, qui mortuus fuerat peccato, suo sanguine et benedicta morte in ara Crucis vivificaret. Itaque per tres continuas hebdomadas eos docens, et in fide confirmans, baptizavit ex eis solummodo quadraginta duos, exceptis parvulis utriusque sexus et mulieribus:

15. « El licet Boructarii essent gens barbara, seva, et inculta, et plures deos adorant, prophanis et sacrilegis sacrificiis responsa a daemionibus exquirentes, auguriis et divinationibus servientes; tamen sanctus Swibertus, condotens ipsorum miserie, sedula prædicatione, crebris devotionibus, et mirabili sanctitate, Deo auxiliante, eos ad agnitionem veri perduxit luminis: ita ut relictis idolorum sordibus, in Christum credentes, fana, in quibus idola antea adorare consueverant, propriis manibus destruentes, Ecclesias construerent, in quibus presbyteros et diaconos sibi in adiutorium per diversa Ecclesiarum loca ordinavit. Qui postquam præfatum errorem in magna parte, divina præcedente gratia, miraculis, et sermonibus extirpasset, frequentabatur a populis circumquaque positus, catervatim ad eum conflentibus, qui eximie conversationis, et miraculi præfati fama excitati, videre et audire eum sicutabant. Quibus libera voce documenta insinuans Evangelica, multos ex eis convertit, quos sacro baptismatis fonte abluit et purgavit: sique per biennium inter eos moratus, vite meritis, et virtutum clarens exemplis, omnibus amabilis, venerabilis factus est. Fraterne denique amore plenus, cunctis ad salutem prodesse satagebat. Ipse vero, ut omnibus omnia fieret, cunctos egenos in necessitatibus et infirmitatibus ipsorum visitavit, non solum Christianos, quos in fide visitando et exhortando confirmavit, sed et feroces Paganos errore idololatriæ irrelitos, ut eos a vano cultu daemionum creptos ad fidem perduceret Christi ». Hæc ibi de iis que præsentem et sequenti anno sunt facta: adjicit auctor alia miracula hoc eodem tempore ab eodem Christi Apostolo divinitus edita, ex quibus major facta fuit ad fidem accessio. Sed quas idem sanctus (ut comminatus fuerat daemone) passus sit postea insidias, suo loco dicturi sumus.

De Orientalibus rebus illud hoc anno secundo Justiniani Annales produunt, Sarracenos Damasci abstulisse a Christianis primariam Ecclesiam, excitas æmulatione ob eminentem pulchritudinem templi. Hæc ex Theophane. Putamus hanc illam fuisse S. Joannis Baptistæ Ecclesiam, cujus meminit Beda, ubi in epitome de locis sanctis de Damasco agit.

¹ Marc. in Vita S. Swiberti c. 20, 21.

Anno periodi Græco-Romanæ 6198. — Anno Æræ Hispan. 743. — Anno Hegiræ 86 inchoato die 2 Januar. Fer. 6. Anno Hegiræ 87 inchoato die 22 Decemb. Fer. 2. — Jesu Christi 705. — Joannis VII papæ 1. — Justiniani iterum regu. 1.

1. *Justinianus iterum imperat.* — *Justinianus* hoc anno in imperium restitutus est, ut anno DCXII, numero 1 demonstravimus. Onuphrius lib. 3. Fast. dicit, eum *consulatum* iterum capessisse, idque ex ejus Rescriptis et Constitutionibus intelligi. Verum nullæ ejus, quod sciam, Constitutiones editæ sunt; non dubium tamen, quin Justinianus cum novo regno, novum etiam consulatum inierit, sed non anno secundo sui imperii, ut perperam credidit Onuphrius; cum per hæc tempora statim quis imp. statim etiam consul renuntiaretur.

2. *Joannes VI papa moritur.* — A num. 1 ad 6. *Joannes VI* papa hoc anno vitam cum morte commutavit, die nona Januarii. Anastasius quidem diem ejus sepulture præter morem omisit; sed cum asserat, eum sedisse *annos tres, menses duos, dies duodecim*, ut tam in Codicibus vulgatis quam Mss. et in Luitprando, Orderico lib. 2. Reginone, Catalogo Vaticano-Palatino, aliisque legitur, et ordinatus fuerit die xxviii Octobris anni DCXI, alio die mors ejus non contigit. « Cessavit episcopatus mensem unum, dies xviii », inquit Anastasius, ut etiam legitur in variis nostris Catalogis. Verum loco *dies xviii*, legendum, *dies xix*; excluso etiam die emortuali, tam a Sede Joannis VI quam ab inter-pontificio, isque error, ut videtur, Anastasio tribuendus. Nam *Joannem VII*, natione Græcum, qui ei successit, ordinatum esse die prima Martii, in quam Dominica hoc anno incidebat, ex duratione Sedis ejus, ac die quo eum sepultum Anastasius dicit, manifestum fiet. Marius Scotus in Chronico ait: « Joannes papa obiit Indictione III, secundum Gesta Pontificum (1). » Joannes scilicet VI, ideoque hoc anno. Ubi nomine *Gestorum Pontificum* intelligit librum Pontificalem qui ejus tempore nondum tribuebatur Anastasio Bibliothecario, ut hic locus demonstrat. Sed incertum, an Indictio, que etiam in quibusdam sequentibus Pontificibus legitur, omisa hic fuerit a librariis. Reperitur enim Indictio illa in in uno Ms. Frerheriano. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico arbitratur, obiisse Joannem VI die XXI mensis Decembris superioris Christi anni, et *Joannem VII* hoc anno die

viii Februarii ordinatum. Subjungit, Joannem VI tres annos sedisse testari omnia Anastasii exemplaria; annum tamen unum abundare per antiqui librarii incogitantiam. Verum nullus in Anastasio, dum de Joanne VI loquitur, annus abundat; sed vir doctissimus, qui anno uno tardius *Leonis II* et successorum Pontificatum inchoavit, *Joannis VI* Pontificatum anno uno mutilare coactus est, ut in viam rediret. Onuphrius in Chron. Eccl. Joannis VII ordinationem kalendis Martii hujus Christi anni accurate affixit, et post eum Baronius, licet solius creationis non vero creationis et consecrationis, uti rectus Onuphrius, mentionem faciat.

3. *Justinianus legatos mittit ad Joannem VII qui jam præerat Ecclesie Rom.* — Anastasius indicat Joannem VII jam Pontificatum gessisse, quando Justinianus recepit imperium; ait enim: « Illico ut palatium ingressus est, propriumque adeptus imperium, tomos, quos antea sub domino Sergio Apostolicæ memoriæ Pontifice Romam direxerat, in quibus diversa capitula Romanæ Ecclesie contraria, scripta inerant, per duos metropolitanos episcopos demandavit, dirigens per eos et Sacram, per quam Joannem VII Pontificem conjuravit ac adhortatus est, ut Apostolicæ Ecclesie Concilium aggregaret, et quæ ei visa essent, stabiliret, et quæ adversa renuendo excluderet ». Quod si anno DCXII in imperium restitutus fuisset Justinianus, ut opinatus est Baronius, non ad Joannem VII, sed ad Joannem VI de Concilio Trullano scripsisset, et legationem misisset; cum testetur Anastasius, eum statim ac ingressus est palatium, duos illos metropolitanos Romam legasse. Verum est itaque quod eo anno Christi ostendimus, non nisi currenti in finem vergente *Justinianum* imperium recuperasse. Quem successum hæc imperatoris legatio habuerit, anno DCXII exposuimus.

4. *Beda strictim egit de persecutionibus S. Wilfridi.* — A num. 6 ad 11. Beda lib. 5, cap. 20, uno tenore recitat, quæ configere in causa sancti Wilfridi; sed quia strictim et breviter res narrat, non mirum si Baronius, desitutus quibus nunc abundamus subsidiis, discernere non potuerit, an Syno-

(1) Joannes VI obiit die XI Januarii hujus anni, ut in Nota ad annum DCXI, 1, probavimus.

das Romana in qua *Wilfridus* absolutus, Joanne VI aut Joanne VII sedente, quove anno celebrata fuerit; et suspicatus sit, actum in ea de canonibus in Quini-Sexta Synodo ad sextam generalem adjectis; cum tamen certum sit, lecta quidem esse in Synodo Romana anno superiori habita, quedam contenta in Concilio Romano contra Monothelitas ab *Agathone* papa coacto, sed ea tantum quae ad causam *Wilfridi* facerent, non vero ad Monothelitarum damnationem. Hinc quae hic Baronius una serie de *Wilfrido* narrat, per suos annos nobis distribuenda fuere; ut Historia tam memorabili ab auctore, qui testis oculatus fuit, Eddio scilicet scripta, Annales Ecclesiasticos locupletarem. Neque opus est hic ad Baronii conjecturas respondere; cum sola rerum narratio tenebras omnes dispellat.

5. *Hoc anno Wilfridus Roma in Galliam et Angliam venit.* — Eddius itaque in *Vita sancti Wilfridi*, postquam retulit eum relicta Roma in Gallias pervenisse, cap. 53 asserit, *Wilfridum* maximo languore infirmitatis correptum ad *Meldam* civitatem vix vivum deductum esse, quinta die morbi sui *Michaellem angelum* Domini sancto pontifici apparuisse, eique revelasse, quod ab ea die in dies magis sanaretur, ad patriam perveniret, eique substantiarum ejus carissima redderetur. Addit sanctus *Michael*: « Paratus quoque esto, quia post quatuor annorum spatium iterum visitabo te ». Eadem narrat *Beda* lib. 5, cap. 20, subjungitque: « In praesulatum est suae receptus Ecclesiae. Sicque quatuor annis, id est, usque ad diem obitus sui, vitam duxit in pace », sc. usque ad annum 600. Quare infirmitas *Wilfridi*, et apparitio S. *Michaelis* cum praesenti anno necessario sunt copulandae, nec alio contingere potuere, ut ex dicendis in *Wilfridi* morte magis liquebit. Praefatis memoratis Eddius cap. 54 ait, post paucos dies *Wilfridum* et socios mare navigio superantes *Cantuariam* venisse, ubi *Berthualdus* archiepiscopus ei « spondidit, mitigare judicia dura olim in Synodo statuta »: deinde *Wilfridum* venisse « ad *Ethelredum* regem, qui ante regebat *Merciorum* populum, semper fidelissimum amicum ». Hic autem « statim *Coenred*, quem regem post se constituit, ad se invitavit, et adjuravit eum in nomine Domini et in sua charitate, obedire praecipis Apostolicae Sedis. Ille autem (scilicet *Coenredus*) voluntarie sic facere promisit », inquit Eddius. Ex quibus intelligimus, Synodum Romanam sub finem superioris anni ad exitum perductam fuisse, illico *Wilfridum* via sese commisisse, et hujus anni initio ad civitatem *Meldenem* pervenisse, ubi ei sanctus *Michael* apparuit. Quatuor enim anni vite ei ab eo promissi, currenti inchoantur, annoque 600. in, ut in morte ejus ostenditur, terminantur. Intelligimus secundo, Synodum Romanam in ejus causa habitam removeri non posse ab anno, quo *Ethelredus* regnum *Merciorum* cessit *Coenredo*, ideoque et quo *Joannes VI* Pontifex Romanus erat.

6. *S. Wilfridus male ab Alfrido rege acceptus.*

— « Post non multi temporis spatium, *Ethelredo* amico suo docente », inquit Eddius cap. 55, *Wilfridus* multos duos ad *Alfridum* *Utra-Umbrensi* regem emisit, postulavitque ab eo, ut licentiam sibi veniendi ad praesentiam ejus concederet. « cum litteris salutationis Apostolicae Sedis, et judicis de sua causa Apostolica potestate constitutis. Quibus rex in prima vice nihil dure et austere respondit: sed secunda vice dixit, quod ante praedecessores sui reges, et archiepiscopos, et quod postea ipse cum archiepiscopo ab Apostolica Sede emisso cum omnibus paene Britanniae praesulibus judicavit, « hoc, inquit, quamdiu vixero propter Apostolicae Sedis (ut dicitis) scripta nunquam volo mutare. At hanc sententiam plane postmodum mutavit, et vere poenituit ». Paulo post rex in morbum incidit: « Qui statim », inquit Eddius cap. 56, « ut erat sapientissimus, noscens ab Apostolica potestate percultum se esse, poenitentia ductus confessus est peccatum suum in sanctum *Wilfridum* episcopum contra Apostolicae Sedis judicia commissum », promissisque, si de illa infirmitate sanatus surgeret, Apostolicae Sedis iudicium servaturum; sin vero moreretur, praecipere se successori suo, ut cum *Wilfrido* concordiam iniret, et paulo post diem obit.

7. *Moritur Alfridus rex Northumbriae.* — *Beda* in Epitome scribit: « Anno 605, *Alfrid* rex *Nordanhymbrorum* defunctus est ». *Malmesburiensis* lib. 1 de Reg. Angl. pag. 21, de *Alfrido* habet: « Per decem et novem annos summa pace et gaudio provinciae praefuit, nihil inquam praeter in persecutione magni *Wilfridi*, quod livor edax digne carpere posset, admittens ». *Wigorniensis* vero ad hunc annum 605, ait: « *Alfridus* rex *Northanymbrorum* in *Driffeld* XIX kalendas *Januarii* defunctus est, anno regni sui xx necdum impleto ». Sed in die emortuali mendum est, et quidem contra *Wigorniensis* mentem. Hic enim asserit, *Alfridum* regnare cepisse anno 600, mense *Mai*, quod verum est, ideoque si usque ad medium mensem *Decembrem* hujus anni superstes fuit, regni sui implevit annum xx et *xxi* inchoavit. Legendum itaque *XVII kalend. Junii*, sicque *Alfridi* vita functus fuerit tribus aut quatuor diebus, antequam regni sui annum xx implevisset. Junium enim in *Januarium* saepe amanuenses mutant. Idem error legitur hoc anno in recentiori *Chronico Saxonico*.

8. *S. Cuthburga uxor Alfridi regis.* — *Uxorem* habuit *Alfridus* sanctam *Cuthburgam*, de qua *Malmesburiensis* lib. 1 de Reg. Angl. cap. 2: « Habuit *Ina* (rex *Occidentalium Saxonum*) sorores *Cuthburgam*, et *Quenburgam*. *Cuthburga* *Alfrido* regi *Northanymbrorum* nuptiis tradita; sed non post multum conjugio diducto, primum apud *Berken-gum* (in agro *Londoniensi*) sub abbatissa *Hildelida*; mox ipsa magistra regulae, *Wimburnae* Domino placitam vitam transegit ». Auctor *Chronologiae Saxonicae* *Malmesburiensis* antiquior, ad annum

ccccviii scribit de Cuthburga : « Hæc data nuptui fuit Northanymbrorum regi Alfrido : sed ab illo adhuc vivente (vite monasticæ studio) sejuncta fuit ». Ubi verba parenthesi inclusa, addita sunt ab Abrahamo Wheloco in illius Chronici editione, ad majorem explicationem. Situm erat monasterium *Winburnese* a Cuthberga constructum, in provincia West-Saxonum, hodierno comitatu Dorcestriæ, haud longe a Castro Badburiensi, quod regnum West-Saxonum sedes erat. Mabillonius sæculo in Benedictino, parte 4, in Elogio S. Cuthburgæ reginæ et abbatissæ Winburnensis, hujus monasterii initia ad præsentem circiter annum revocat, quod S. *Aldhelmus* factus episcopus Schireburnensis Epistolam scripsit de libertate propriæ electionis, omnibus congregationibus in sua diocesi constitutis concessa, in qua Epistola mentio Cuthburgæ Winburniæ abbatissæ. Eam Epistolam datam anno ab *Incaruat.* cccv, *Indict.* iii, e Registro Malmesburiensi vulgavit Alfordus in Annal. Angliæ. Annus mortis ejus incertus. In Missali et Breviario Salisburiensis Ecclesiæ prid. kal. Septemb. officium ejus præscribitur commune Virginibus non Martyribus; cum tamen Wigorniensis ad an. cccviii, insinuat divortium Alfridi cum Cuthburga contingisse circa annum dcc, eamque non fuisse Virginem : « Ante finem vite suæ connubio carnalis copulæ, ambo pro Dei amore renuntiavere ». Tam ipse, quam Westmonasteriensis Cuthburgam et Quemburgam sanctas appellant.

9. *Eadwulfus tyrannidem arripit in Northumbria.* — Eddius Alfridi regis morte narrata, ait : « Post eum Eadwulfus perparvum spatium regnavit : ad quem S. pontifex noster de exilio cum filio suo proprio (sc. Eadwulfi) veniens de Rypis, quasi ad amicum nuntios emisit : quibus anstere et dure, persuasus a consiliariis suis, pro antiqua nequitia sua respondebat, dicens : Per salutem meam juro, nisi de regno meo in spatio sex dierum discesserit, de sodalibus ejus quoscumque invenero, morte peribunt. Et post hæc aspera verba, de regno quod duos menses habuit, conjuratione facta adversus eum, expulsus est, et regnavit pro eo puer regius, cui nomen erat Osred, filius Alfridi regis et sancto pontifici nostro filius adoptivus factus est ». Idem habet Malmesburiensis lib. 3 de Pont. Angl. cap. 268. Bedæ lib. 5, cap. 19, *Eadwulfus*, quia tyrannus fuit, non meminuit, sed ait tantum, *Alfrido* filium ejus *Osred*, puerum octo circiter annorum, successisse.

10. *Osredus filius Alfridi in solium Northumbriæ evclatur.* — Bellum aliqnod post *Alfridi* mortem fuisse, innuit Eddius cap. 57, ubi ait, Berectfridum, qui secundus erat a rege, dixisse in Synodo Niddana, de qua mox : « Hæc est voluntas regis et principum ejus, ut mandatis Apostolicæ Sedis et præceptis Alfridi regis in omnibus obediamus. Nam quando in urbe, quæ Bebbamburg dicitur, obsessi, et undique circumiecti hostili manu (Eadwulli nempe) in angustiaque rupis lapideæ

mansimus, inito consilio inter nos si Deus nostro regali puero regnum patris sui concessisset, quæ mandavit sancta Apostolica auctoritas de sancto Wilfrido episcopo, adimplere Deo spopondimus : et statim post vota mutatis animis inimicorum, concito cursu omnes cum juramento in amicum nostram conversi sunt, apertis januis de angustia liberati sumus, fugatis inimicis nostris (Eadwulfo sc. et suis) regnum (pro Osredo puero) accepimus ». Chronographus Saxo ad hunc Christi annum habet : hic *Ealdfethus Northanymbrorum rex obiit*, et Ethelverdus lib. 4, cap. 11, Ethelredi Merciorum regis abdicatione, quæ anno superiori configit, narrata, inquit : « Post menses duodecim obiit Ealdfeth rex Northanymbrorum. Impletusque est tunc numerus annorum a conditione mundi non-gentesimus et quinque millenus, ita *mæcc* ». Illigat Ethelverdus qui Chronicon suum absolvit anno dcccxxxii annum primum Dionysianum cum anno mundi dcccxcvi. Quare irrepsit error in hæc verba, quæ leguntur initio libri primi : « Factus est numerus annorum ab ipsius mundi initio usque ad Christi primum adventum v millia quingenti, minus quinque ». Loco enim *quingenti*, legendum, *ducenti*. Nam si ab anno mundi *mæcc*, qui concurret cum anno Christi Dionysiano dccv, demas annos dccv, restabunt anni dcccxcv, quo Christum Ethelverdus natum credidit. Quæ hic a nobis explicanda fuere, ut magis constet, Concilium *Nidhe* in Northumbria sub hujus anni finem celebratum esse.

11. *S. Wilfridus in Synodo Niddana cum omnibus reconciliatur.* — Eddius enim cap. 57 de hoc Concilio, in quo pax reformata est, loquens inquit : « In primo (scilicet anno) Osredi regis, Berthualdus Cantuariorum Ecclesiæ et pæne totius Britanniæ archiepiscopus de Austro veniens, habens ex præcepto Apostolicæ Sedis Aquilonarium regem cum omnibus episcopis suis, et abbatibus et totius regni ejus principibus, ad Synodalem locum de causa beati Wilfridi episcopi diligenter invitare : et ita factum est. Nam in unum locum juxta fluvium Nidd, ab Oriente congregati rex (scilicet Osredus) cum principibus suis, et tres episcopi ejus (nempe Bosa Eboracensis, Joannes Hagustaldensis, et Eadfridus Lindisfarnensis) cum abbatibus : necnon et beata Aelfreda abbatissa (Streatenhalensis monasterii, filia Oswii Northumbriæ regis) semper totius provinciæ consolatrix, optimaque conciliatrix; Berthualdus quoque archiepiscopus et Wilfridus episcopus simul in una die advenērunt. Deinde sedentibus rege et episcopis cum principibus eorum in loco Synodali », utriusque libri a principio usque ad finem lecti sunt. Archiepiscopus autem dixit, Apostolicam potestatem tenuisse, ut præsulæ Ecclesiarum illius provinciæ beato Wilfrido reconciliarentur. Episcopi resistentes dixerunt, nullum posse immutare quæ jam facta fuissent. Sed cum summopere faverent Wilfrido abbatissa Aelfreda, et princeps Berectfridus, et pro eodem præstole

multa in Synodo dixissent, ut videre est apud Eddium, « episcopi sibi mutuo separati ab aliis inire consilium cœperunt; aliquando cum eis archiepiscopus, aliquando verosapientissimavirgo Aelfleda: et hujus sancti Concilii talis finis exstitit, ut omnes episcopi et rex cum suis optimatibus pure pacis concordiam cum S. Wilfrido episcopo inierint, quam inter se usque ad finem vite conservaverunt, redentes ei duo optimaconoblia, quæ in Rypis et Hagustaldense cum omnibus redditibus suis ». Beda l. 5, cap. 20, de isto Concilio hæc habet: « Factum est, ut regnante Osredo filio ejus (nempe Alfridi) mox Synodo facta juxta fluvium Nidd, post aliquantum utriusque conflictum, tandem cunctis faventibus, in presulatum sit suæ receptus Ecclesiæ. Sicque quatuor annis, id est, usque ad diem obitus sui, (qui contigit anno dccx) vitam duxit in pace ».

42. *Aliqui errores rejecti.* — Ex hæcenus dictis liquet primo, *Synodum Romanam* in causa Wilfridi anno superiori, non vero currenti, ut putavit Baronius num. 7, congregatam esse. Liquec secundo, Alfordum hoc anno num. 11 hallucinatum, ubi ait, *Wilfridi* causam Romæ ventilatam non fuisse in Synodo; sed tantum antisites frequenter ibi convenisse, eandemque tractasse; nam Eddius quem Alfordus non viderat, de hac re nos dubitare non patitur: ideoque recte Baronius scripsit, eam in Synodo agitatam. Liquec tertio, perperam scripsisse Baronium n. 6, testari Bedam *Wilfridum*, Romæ sub Joanne Pontifice absolutum fuisse annis quatuor ante obitum, ideoque hanc absolutionem ad Joannem VII referri debere, qui hoc anno, qui quartus est ante obitum Wilfridi, Romanus Pontifex erat. Beda enim, cujus verba mox recitavimus, scribit *Wilfridum* quatuor annis, non a Synodo Romana, ut eum interpretatur Baronius, sed a Synodo Nidana, mortuum esse. Baronium exscribere Binus et Labbeus in editione Conciliorum, et asseruere Joannem VII ad instantiam Justiniani imp. *Concilium* hoc anno indixisse pro Canonibus sextæ Synodi confirmandis vel reprobandis, et in eo de causa Wilfridi etiam actum. Liquec quarto, admissam esse in Concilio *Niddensi* concordiam antea propositam a sancto Wilfrido in Concilio Romano anno superiori habito, illumque cessisse episcopatum Eboracensem, salvis tamen juribus et privilegiis monasteriorum Hagustaldensis et Rypensis. Quare Eboracensis episcopatus *Wilfrido* nunquam restitutus fuit, ut ex laudatis Eddii verbis manifestum fit. Permisit enim Wilfridus, *Bosæ* mortuo, *Joannem Hagustaldensem* episcopatum Eboraci sedere, ipse jam annis gravis, Hagustaldensis Ecclesia et suis monasteriis contentus, ut testatur Malmesburiensis lib. 2 de Pont. Angl. p. 269, « defuncto Alfrido, Wilfridus in concordiam receptus, sedem apud Hagustaldum habuit, Joanne in Eboracum migrante; quia jam *Bosæ* defunctus erat », nempe statim soluta Synodo. Antea idem scripserat Beda l. 5, cap. 3: « Cum reverentissimus vir Wilfrid post longum exilium in episcopatum esset Hagustaldensis Ecclesiæ receptus, et idem Joannes,

defuncto *Bosæ*, viro multæ sanctitatis et humilitatis episcopus pro eo Eboraci substitutus, etc. » *Bosam* in eunte Octobri fato functum esse habet Martyrologium metricum vetustissimum sub Bedæ nomine tomo X Dacheriani Spicilegii editum.

Sextas Octobris nonis *Bosæ* optat habere.
Solemnis terris summo qui gaudet Olympo.

43. *Adversarii Wilfridi etiam sanctitate illustres.* — Dies tamen emortuales a Martyrologiorum conditoribus memorati, quandoque alii non sunt, quam dies sepulture aut translationis; quo modo anno dccx, num. 3, hujus metrici Martyrologii auctorem diem obitus sancti Wilfridi cum die ejus translationis confudisse videbimus. *Bosæ* nomen *beati* tribuit Bollandus ad diem ix mensis Martii; quod non constat, officium Ecclesiasticum de eo fuisse recitatum. Erat *de monachorum collegio*, inquit Beda, qui eum, licet Wilfridi adversarium, impense laudat lib. 5, cap. 21 et 22, lib. 4, cap. 12 et 23, et alibi. « Palam est », inquit Malmesburiensis lib. 3 de Pont. Angl. p. 267, « quanta miseria involvat mortales, quod illi viri, quos sanctissima celebrat antiquitas, Theodorus, Berthwaldus, Joannes, *Bosæ*, nec non et Hilda abbalissa digladiabili odio impetierunt Wilfridum Deo acceptissimum ». Fuerat *Bosæ* magister *S. Accæ* episcopi postea Hagustaldensis, qui colitur die xxx Novembris, et valde laudatur a Beda lib. 5, cap. 21: « Utpote, inquit, qui a pueritia in clero sanctissimi ac Deo dilecti *Bosæ* Eboracensis episcopi nutritus atque eruditus est ». De *Joanne* sanctitate etiam illustri suo loco agetur.

14. *Mortuus S. Hedda episc. Dorcestrensis.* — Ad num. 41. *Sanctum Heddam* episcop. Dorcestrensem apud West-Saxones seu Saxones Occidentales, vita functum esse anno Incarnat. dccv, testatur Beda lib. 5, cap. 19. Ejus nomen inscriptum est recentioribus Martyrologiis ad diem vii mensis Julii. Ante episcopatum *monachus fuerat et abbas*, teste Malmesburiensi in lib. 2 de Pont. Angl. c. 3; sed Leutherio quarto Occidentalium Saxonum episcopo demortuo, Dorcestrensis episcopatus creatus est. Porro alia est *Dorcica*, seu *Dorcicestria*, vulgo *Dorchester*, urbs provinciæ Merciorum in comitatu Oxoniensi; alia Dorcestria, itidem *Dorchester*, urbs Occidentalium Saxonum, Dorcestriæ provinciæ caput, huicque præfuit *sanctus Hedda*, non alteri, uti demonstrat Mabillonius sæculo in Benedictino parte 1, in Elogio historico hujus sancti præsulis, quem in eadem sede præcesserant, *Birinus*, *Aquilbertus*, *Wini*, et *Leutharius*, de quibus suis locis egimus. « Hedda defuncto, episcopatus provinciæ illius (scilicet Saxonum Occidentalium) in duas parochias divisus est. Una data est Danieli, quam usque hodie regit; altera Aldhefmo, cui annis quatuor strenuissime præfuit; ambo et in rebus Ecclesiasticis, et in scientia Scripturarum sufficienter instructi », inquit Beda lib. 5, cap. 19. Daniel erat antea episcopus insulæ *Vectæ*, ut pro-

dit Beda lib. 4, cap. 46, quem episcopatum retinuit, quando hoc anno renuntiatus est episcopus *Vintoniæ*, ut nos docet Beda lib. 5, cap. ult. loquens de præsulibus anno dcccxxi adhuc viventibus: « Episcopatus, inquit, Vectæ insulæ ad Danielem pertinet, episcopum Ventæ civitatis, seu Vintoniæ, ubi et hodie episcopi protestantes sedent. Danielem Bonifacius Germanorum apostolus in rebus gravissimis consulere solitus erat, ut ex illius Epistolis liquet.

15. *S. Aldhelmus fit episc. Schireburniæ.* — Aldhelmus sedem nactus est *Schireburniæ*, præfuitque Dorectiensibus, Somercensibus, Wiltoniensibus, Devoniensibus et Cornubiensibus. Sed cum Schireburnia tempore Willelmi Malmesburiensis viculus tantum esset, ut is festatur lib. 2 de Gest. Pont. pag. 247, undecimo Ecclesie sæculo sedes episcopalis translata est *Salisburyam*, ubi nunc extat, ut videre est apud Godwinum in Comment. de præsulibus Angliæ pag. 388, de Aldhelmo adhuc abbate Malmesburiensi, Willelmus Malmesburiensis in ejus Vita cap. 8 hæc scribit: « Si quando stimulo corporis admoneretur, non solum illecebræ denegabat effectum, sed alias insolitum reportabat triumphum. Neque tamen consortium feminarum repudiabat, ut ceteri, qui ex opportunitate timent prolabi: imo vero vel assidens, vel cubitans, aliquam detinebat, quoad carnis tepescente lubrico, quieto et immoto discederet animo. Derideri se videbat diabolus, cernens adherentem feminam, virumque alias avocato animo insistentem cantando Psalterio et valefaciebatur ille mulieri, salvo pudore, illæ castitate. Residebat carnis incommodum, dolebat nequam spiritus de se agitari ludibrium ». Verum male cum fama mendaci Aldhelmo Malmesburiensis attingit ad laudem, quod illi est ad contumeliam; cum hæc in pugna non obfirmato vultu resistendo, sed fugiendo vincatur, ut pluribus ostensum est in apologiis hoc sæculo pro Roberto de Arbriscello fundatore Ordinis Fontis-Ebraldi, in quem similis calumnia conficta, elucubratis. Quanti fecerit ejus Opuscula sanctus *Bonifacius* adhuc diaconus, ipsemet in Epistola iv significat. « Excessit anno ab Incarnatione Domini septingentesimo nono, etc. » inquit Malmesburiensis in ejus Vita, qui addit alios characteres parum certos. Colitur in Martyrologio Romano, et pluribus antiquis die xxv Maii. Legendi Henschenius, et Mabillonius sæculo in Benedictino parte 1, et in Appendice partis 1 sæculi iv, qui varia de eo observarunt, et Vitam ejus a Willelmo Malmesburiensi scriptam, anteaque tenebris sepultam, in lucem emiserunt.

16. *Historia Suidbertina fabulosa.* — Ad num. 12 et seqq. Jam sæpius monimus Historiam *Suidbertinam* ab aliquo fabulatore excogitatam esse, ideoque nullam fidem mereri. Quare quæ ex illa Baronius hic narrat, prætermittenda.

17. *Moritur Abimelech califa.* — Elmacinus lib. 1 Hist. Sarracenicæ ait: *Abimelech* seu *Abdel-*

meric Sarracenorum califam obiisse *anno Hegiræ lxxxvi, die undevicesimo mensis decimi, seu Scerai*, id est, die undecima mensis Octobris, *regnasse annum unum et viginti, diebus quindecim*, et sepultum esse *Damasci*. Is Carthaginiem cepit, et diffusiones suas propagavit usque ad confinia Wisigothorum. Ei successit *Walid* ejus filius, califa decimus tertius, de quo Elmacinus eodem anno Hegiræ, ait: « Jussit Walid edificari delubrum Damascenum, et destrui templum Christianorum, quod ad latus erat templi, et consecratum D. Joanni. Dicitur a Christianis pro eo obtulisse xl mille aureos, quam cum illi pecuniam accipere nollent, cepit illud atque destruxit, nec quidquam iis dedit. Perhibentur autem in extruendo illo delubro occupati fuisse xl mille latomi ». Theophanes Damasci Ecclesiam Christianis ereptam dicit anno Incarnati, secundum Alexandrinos dcccix, ideoque uno anno tardius, quam Elmacinus, cui hæc in re major fides habenda. Hinc apparet, libros tres sancti Adamanni *de locis Sanctis ex relatione Arculf.* episcopi Galli, de quibus egimus anno dcccix, num. 3, scriptos esse ante præsentem annum, aut saltem *Arculfum* Loca Sancta visitasse ante hunc annum; cum *Adamnanus* alia in libris illis non retulerit, quam quæ accepit ab Arculfo in illis locis memoratu digna esse. Quare cum lib. 2, cap. 28, de *Damasco* loquens dicat, ibidem in honorem sancti *Johannis Baptiste* grandem fundatam esse Ecclesiam, ea tunc nondum solo æquata fuerat.

18. *Obitus S. Bertilæ abbatissæ Kalensis.* — Hoc vel superiori anno sancta Bertila abbatissa Kalensis prima, die incerto, pio sanctoque fine vitam clausit, postquam « per quadraginta et sex annorum curricula propter Dominum in hoc cœnobio laboravit », inquit auctor anonymus fere equalis in ejus Vita, quæ extat sæculo in Benedictino parte 1. Monasterium illud *Balthildes* regina mortuo *Clodoveo II* marito suo ædificavit, ut illud ingrederetur cum *Clotarivs III* ejus filius regnum per semetipsum gerere posset. Quo præparato a Theodileilde abbatissa monasterii Jotrensis intra Jorani saltus arva, sexto milliari supra Meldas civitatem sili, « poposcit abbatissam, ut ex suo monasterio aliquas famulas Dei sibi destinaret, quæ suum regere deberent cœnobium ». Hæc Bertilam cum quibusdam sanctis puellis ad reginam misit, quæ suscepta regiminis cura, « Christianitas fratrum seu sororum ejus pietatis exemplo ædificabatur, etiam et ejus munificentia larga cuncti pauperes ac peregrini consolabantur, tantumque fructum per eum Dominus contraxit ad salutem animarum, ut etiam a transmarinis partibus Saxonie reges illi fideles ab eo per missos postularent, ut illis de suis discipulis ad eruditionem vel sanctum instructionem, quam audierant esse in ea mirabilem, dirigeret, sen etiam qui virorum et sanctimonialium cœnobîa in illa regione construerent », inquit anonymus, qui indicat etiam virorum sen monachorum conventum *Kolo* tum exstisse, pro more illorum

temporum, quibus in sanctimonialium cœnobiis duplex conventus esse solebat. Interea, Clotario III adulto, Bathildes, relicta cura regalis patatii, in monasterio quod ipsa construxerat, sub obedientia Bertile abbatisse se subdidit, et utraque illud « communi consilio tam in aedificiis et officiis, quam et sanctitatis exemplo mirifice exornarunt ». Sancto Eligio Noviomensi episcopo *pridie kalendas Decembris* anni DCLVVI vita functo, rogabat regina, quæ tunc Noviomii erat, *ut ad Kalam monasterium suam* corpus ejus transferretur, sed tandem plebi concessit, ut Noviomii sepeliretur, sicut testatur sanctus Audoenus in Eligii Vita. Indeque aliqui concludunt, jam tum *Bertilam* monasterio Kalensi præfuisse. Verum cum *Clodoveus II* post mensem Octobrem anni DCLVI e vita migravit, et post ejus mortem *Bathildis* monasterium construxerit; ante annum circiter DCLX inhabitari non potuit.

19. *Monasterium Kalense a Bathilde fundatum.* — Cointius anno DCLVI, num. 6 contendit, prima monasterii *Kalensis* fundamenta, non a *Bathilde*, sed a *Chlotilde* Clodovei Magni uxore jacta fuisse, quod in posteriori Bathildis Vita a Bollando ad diem xxvi Januarii recitata legitur: « Cœnobium in honore sancti Georgii, sacrarum virginum in Kala prima construxit (id est Clothildis), quod postea, quia ambitus Ecclesiæ strictior erat ad capiendum plurimum gregem sanctimonialium, a sæpe memorata domina Bathilde eversum est, et Basilica prægrandi spatio amplitudinis constructa ». Addit Cointius, priusquam Bathildis a Clodoveo II in uxorem assumeretur, in episcopatu Parisiensi floruisse Kalense monasterium, ibique *Hereswidam* matrem Adulfi regis Orientalium Anglorum monasticam vitam duxisse, teste Bedæ lib. 4, cap. 23. Verum jam anno DCLXXX, num. 15 et seqq. ostendi, deceptum esse Bedam, et *Kalense* monasterium pro aliquo alio Galliarum sumpsisse, nullusque negaverit auctoritatem prioris scriptoris anonymi Vitæ sanctæ Bathildis ejus æqualis, et alterius scriptoris anonymi Vitæ sanctæ Bertile etiam coævi, preferendam esse testimonio posterioris illius auctoris Vitæ S. Bathildæ, licet antiqui. Prior autem anonymus num. 7, ait de Bathilde: « Kala in Parisiaco Deo sacratas puellas cœnobium magnum virginum ædificavit: ubi Dei famulam religiosam valde puellam Bertilam in locum matris esse PRIMAM constituit ». Quare si in Kala ante *Bathildem* nulla abbatissa erat, nullæ etiam sanctimoniales morabantur. *Kala* ergo Bathildis tempore erat tantum domus-regia, ut scriptor laudatus Vitæ sanctæ Bertile num. 4, innuit: « Cum pontificibus et primatibus populi sui consilium accepit (scilicet Bathildis) ut regali villa, que dicitur Kala, monasterium construeret puellarum ». Quod præstitit, eversa *Ecclesiola* a Clothilde alias ædificata, quam posterior scriptor Vitæ Bathildis in cœnobiolum transformavit. Hæc Kalensis monasterii prima fundatrix; Bertila vero prior abbatissa, que sanctimoniales in illud induxit.

20. *Ante illud nullum Kalæ aliud monasterium fuit.* — Nec est quod quis dicat, in Vita sanctæ Bathildis legi eam Kalæ ædificasse *cœnobium magnum virginum*, ideoque, aliud parvum ibi antea extitisse. Si enim hæc explicatio valeret, sequeretur etiam Corbeie duo monasteria fuisse, antiquum nunc, alterum recentius; cum idem anonymus num. 7 scribat: « Theudofredus.... magno gregi fratrum præfuit », et Bathildem solum ædificasse magnum monasterium, et Theudofredum illud rexisse, sed antea Corbeie aliud minus amplum præextitisse, quod sine legitimo fundamento assereretur. Præerea monasterium magnificentius, quam antea fuerat reædificatum, aliud monasterium dici non potest, ea ratione, quod alias in eodem loco essent ædificia, quod tamen interpolator Vitæ sanctæ Bathildis Kalæ ab hæc sancta regina factum supponit, a *domna Bathilde eversum*, inquit. Ad hæc si ante *Bathildem* fuit aliquod *Kalæ* sanctimonialium monasterium, illudque adeo celebre, ut *Hereswida* regina ad illud inhabitandum mare trajecerit, ab aliqua matre aut superiore sine dubio regebat. Quo pacto igitur auctor Vitæ Bathildis loco citatos cripsit, *Bathildem*, Bertilam in locum matris esse primam constituisse, ac præerea *Bertilam* e monasterio Jotrensi cum omnibus suis sanctimonialibus Kalam venisse: « Ad Jotrum monasterium, unde illas sacras virgines (Kalenses scilicet) cum præfata domina Bertilana abbatissa, ad Kala suum monasterium accesserunt? » Si Kalæ mortua esset, *Hereswida*, eam cum Bertila et aliis monachabus illuc *Jotro* venisse verosimile esset; verum nullum hujus reginæ Kalæ sepulcrum, nullæ reliquæ, nulla memoria extat. Denique dubium non est, quin alias *Kalæ* duo monasteria fuerint; alterum monachorum; alterum monialium; quin primum extinctum sit, ac Ecclesia sanctæ Crucis, ut vocabatur, presbyteris secularibus data, quod et *Jotri*, alibi que etiam factum. Ad duplex illud monasterium, ambaque illæ Ecclesiæ a sancta *Bertila* ædificate fuerant; ideoque ex duplici monasterio olim *Kalæ* constructo nullum argumentum deduci potest, fuisse ibi aliquod cœnobiolum *Bertila* antiquius; cumque illud, adversæ sententiæ assertoribus fatentibus, adeo exiguum fuerit, ut auctor Vitæ sanctæ Bathildis eidem coævus nullam ejus mentionem fecerit, quis sibi persuaserit, illustrem reginam, qualis *Hereswida* fuit, patriam dereliquisse, ac mare trajecisse, ut reliquum vitæ in eo cœnobiolo, obscuro et incognito, transigeret? quæ paulo fusius explicanda fuere, ne quis existimet, ne Bedam, qui *Hereswidam* Kalensem monacham fuisse scripsit, imprudenter et temere erroris arguisse, et a recepta gravium sæculi nostri scriptorum opinione sine legitimis rationibus discessisse. Coitur sancta *Bertila* die iv Novembris.

21. *Mortuus Anastasius episcopus Hierosolymorum.* — Anastasius patriarcha Hierosolymitanus, qui subscriptus legitur in Synodo Trullana, hoc circiter anno obiit. In Tabulis enim Theophanis ad

annum Incarnationis secundum Alexand. DCXCVIII, anni triginta, quibus *Joannes* sedit, inchoantur. Fuit is hujus nominis IV. Vitam sancti Joannis Damasceni, cujus discipulus extitit, litteris mandavit, ac cultum imaginum strenue defendit. Exstat Epistola sancti Joannis Damasceni *de Trisagio*, de qua Vossius lib. 2 de Histor. Græcis. Hunc *Joan-nem* prætermisit Oudinus in supplemento de scrip-toribus Ecclesiasticis.

22. *Cyrus episc. CP.* — Cyrus fit episcopus Constantinopolitanus, ut ostendi anno DCXCV.

23. *S. Abbonis episc. Metensis obitus.* — Hoc anno *sanctus Abbo* Metensis episcopus ad Deum migravit, cum diœcesim *annis decem, mense uno, diebus sex ac viginti* rexisset, ut habet Codex mona-sterii S. Symphoriani, ubi et legitur mortem ejus

coligisse die xv mensis Aprilis, ad quem etiam diem inscribitur Martyrologio Metensi apud Meurissium in opere de episcopis Metensibus. Seriem episcoporum Metensium, qui post *sanctum Arnulphum* sederunt, accurate consignare placuit, ut constaret, hunc sanctum abdicasse anno DCXXV, eorumque everterentur opiniones, qui tardius hanc abdicacionem distulere, vel qui *sanctum Landricum* episcopum Meldensem inter antistites Metenses communerarunt. In Codice quidem sancti Symphoriani Metensis, anni, menses, et dies, quibus singuli episcopi Metenses sederunt usque ad *sanctum Arnulphum*, perperam sine dubio expressi; sed eum qui Catalogum illum continuavit usque ad finem fere noni sæculi, ex optimis monumentis, quæ in medium affert, errasse non dubitandum.

JOANNIS VII ANNUS 2. — CHRISTI 706.

1. *Justiniani imperatoris adversus Bulgaros bellum.* — Sequitur Christi annus septingentesimus sextus, Indictione quarta, quo nihil præterea Annales reddunt, nisi quod ad res spectat Orientales, non sine magna ingratitude nota Justinianum imperatorem, qui armis Bulgaricis fuerat in imperium restitutus, pactam pacem cum Trebellio ipso-rum rege frangentem adversus eum duxisse exerci- tum; sed dignas tulisse penas, utpote qui posteriores in bello ferens, fuga elapsus, vix Con-

stantinopolim cum paucis redire valuit. Habent ista latius enarrata Græcorum Annales ¹.

Hoc eodem anno septingentesimo sexto signantur res gestæ S. Guthlaci anachorete in Anglia ab iis qui ejus Vitam scriptis sunt persecuti. Vixit hic in horrida insula solitarius, multisque virtutibus illustratus, prophetiæ dono imbutus, et miraculorum gratia insignis extitit. Habentur ex parte res præclare ab eo gestæ ², quas tu consulas.

¹ Ex Theoph. et Cedren. — ² Apud Sur. die XI April. tom. II.

1. *Justinianus a Bulgaris victus.* — Ad num. 1. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. DCXCV, qui kalend. Septemb. anni Christi DCXCV inchoatur,

refert *Justinianum* pacem Romanos inter et Bulgaros compositum violasse; in *Terbelem* eorum regem irrupisse; *Anchilium* profectum exercitum

ejus a Bulgaris fuscum esse; ipsum in arcem fuga se recipientem, dies tres in ea remansisse, tandemque Constantinopolim cum dedecore reversum esse. Verum gesta hæc anno dcccviii, quo ea Sigebertus in Chronico narrat, non vero præsentii, quo ea Baronius recitat.

2. *Obitus S. Guthlaci anachoretæ in Anglia.*

— Floreat hoc tempore sanctus Guthlacus presbyter et anachoreta Crulandiæ in Anglia, cujus annus emortualis, licet certus, nempe septingentesimus decimus quartus, in controversiam vocatur, quod Felix sancto Guthlaco æqualis in ejus Vita a Mabillonio sec. in Benedict. primum publicata, et Ordericus lib. 4, pag. 540, tradant eum obiisse anno dcccvi. Verum mortem ejus anno dcccvi conficisse certo temporis caractere indicat Florentius Wigorniensis, qui anno mxcviii Historiam suam absolvit, et, ut vulgo creditur, vivere desiit. Hæc ejus verba: « Anachorita probatissimus, Deique sacerdos fidelissimus, dilectæ Christi virginis Pegie (legendum, Pegæ) germanus, innumerabilium virtutum patrorum Guthlacus, Indictione duodecima, quarto lumine festi Paschalis, tertio idus Aprilis, animam ad gaudia perpetuæ emisit exultationis », ideoque die undecima mensis Aprilis anni dccciv, quo feria quarta post Pascha, qua in Vita ejus a Felice scripta, mortuus dicitur, incidit in diem xi Aprilis seu tertium idus ejusdem mensis; quod et legitur in alia hujus sancti Vita a Capravio edita, in qua habetur eum *tertio idus Aprilis* in Domino obdormisse. Denique Petrus Hlesensis in Continuatione Ingulphi, cujus Historia Oxoniæ nuper integra primum prodit, scribit: « Natus est sanctus Guthlacus an. Domini dclxxiv, Indictione secunda, Cyclo decennovali per decem currente, ultimis annis Wlferi regis Merciorum, et idem sanctus pater vester transitit ad Dominum completis annis vite sue xl, quarta feria in septimana Paschæ, scilicet anno Domini dccciv, Indict. xii, Cyclo decennovali per xi (legendam per xii) currente; super Mercios Celredo filio Ethelredi quondam regis adhuc regnante, anno regni sui vi ». Regnum autem Merciorum inicit Celredus seu Coelredus anno dcccix. Quare recte auctor chronologiæ Saxonicæ, Westmonasteriensis, et quidam alii Guthlaci mortem cum anno dccciv affixere, nec video hoc imposterum in dubium revocari posse.

3. *Ejus vita a Felice auctore æquali scripta.*

— Turbat tamen Felix auctor Vite ejus, quem Mabillonius levissimo fundamento monachum Girvensensem facit, ut ostendit Henschenius ad diem xi mensis Aprilis, ubi eandem Vitam S. Guthlaci ex alio pervetusto Ms. paulo post Mabillonium edidit, qui tamen tantum habet auctorem Vite S. Guthlaci videri vixisse in regno Orientalium Anglorum, negatque fuisse monachum Croylandensem, quod

Alfordus ad hunc annum num. 5 passimque recentiores volunt. Licet autem certum sit errasse Ordericum laudatum mortem hujus sancti an. dcccvi consignantem, incertum tamen an annus dcccvi in eam Vitam intrusus fuerit, an vero Felix ab Incarnato Verbo (id est, novem mensibus ante vulgarem Æram a Christo nato, sive a Januario sequente inchoari solitam) annos numeraverit, ut existimavit Henschenius.

4. *Ejus virtutes.* — Guthlacus e regia Merciorum apud Anglo-Saxones stirpe ortus postquam octo vel novem annis cum vicinis Britonibus seu Cumbris in hodierna Wallia degentibus arma strenue traclasset, et de hoste frequentes victorias reportasset, ingressus est monasterium, quod Anglorum vocabulo vocatur Ripadum, biennioque ibidem transacto solitaria vite studio secessit in insulam Croylandiam in Orientali Merciorum ditone positam, sed comitatu Lincolnensi hoc tempore adscriptam. Fama ejus longe lateque volante, multi ad eum diversorum ordinum gradus abbates, monachi, comites, divites, vexati, pauperesque de proximis Merciorum finibus, et de Britannia partibus pro salute corporis et animæ venerunt. Et quisquis id pro quo fideliter venerat fideliter obtinebat. Clito Edelbaldus, id est, princeps, quem Ceolredus rex huc et illic persequebatur, ad sanctum virum venit, qui blande eum consolatus est, eique promisit dominationem gentis suæ et principatum populorum, et conculationem inimicorum; quæ cuncta ordine completa sunt (1); nam Ceolredus rex mortuus est, ac Edelbaldus regnum ejus nactus est; quod utrumque paulo post sancti Guthlaci mortem contigit.

5. *Frater fuit S. Pegæ.* — « Sancta Pega », inquit Ingulphus in sua Historia pag. 5, « soror præfati sancti patris nostri Guthlaci cito post primi anni revolutionem ab obitu ejusdem, relicto prius ibidem in manibus Kenulphi abbatis flagello sancti Bartholomæi, et psalterio fratris sui, cum nonnullis aliis reliquiis ad cellam suam navigio remeavit ab oratorio prænominati fratris sui per quatuor leucas in Occidentali plaga distantem: ubi completo biennio, et tribus mensibus, in lugubri lamentatione ad Apostolorum Petri et Pauli limina in frigore et abstinentia multa peregre profecta est. Cumque civitatem Romanam ingrederetur, omnium signorum classicum repentinum personans, per spatium unius horæ sanctitatis ejus meritum universis civibus indicavit, ubi divino servitio mancipata, in timore Domini dies suos demum complevit, ac ejus sacro corpore terræ illi inter multa alia Romana sanctuaria commendato, spiritus ejus de præsentis vitæ labore ad æternam requiem ascendit ». Meminit sanctæ Pegæ Bollandus ad diem vii mensis Januarii.

(1) Cave credas S. Guthlacum adhuc in vivis agentem Edelbaldo regnum, et prospera omnia prænuñtiasse; id enim prædixit vir sanctus altero post obitum suum anno, cum Edelbaldo de amissione navissimæ patris sui querenti per visum apparet, solum præsentis vite optatque vaticinii attulit. Felix in Vita S. Guthlaci cap. 5.

IOANNIS VII ANNUS 3. — CHRISTI 707.

1. *Joannis VII papæ obitus et res gestæ.*— Septingentesimus septimus Redemptoris annus, Indictione quinta, inchoatur, quo decimo quinto kal. Novembris Joannes papa, ubi sedisset annos duos, menses septem, dies decem et septem, moritur : de quo ista Anastasius : « Hic fecit oratorium sanctæ Dei Genitricis intra Ecclesiam beati Petri Apostoli, cujus parietes musivo depiuxit : illicque auri et argenti quantitatem multam expendit, et venerabilium Patrum dextra levaque vultus erexit. Hic restauravit Basilicam S. Engeniæ, quæ longo tempore detecta atque diruta fuerat. Laboravit autem et in cæmeteriis beatorum martyrum Marcelliani et Marci, Damasique S. Pontificis. Fecit vero et imagines per diversas Ecclesias, quas quicumque nosse desiderat, in eis vultum ipsius depictum reperiet.

2. « Basilicam itaque sanctæ Dei Genitricis, quæ Antiqua vocatur, pictura decoravit, illicque

ambonem noviter fecit ; et super eandem Ecclesiam, quantum ad se, episcopium constituere maluit, illicque pontificatus sui tempus explevit ». Puto Basilicam hanc Dei Genitricis, quæ vocabatur Antiqua, fuisse Ecclesiam sanctæ Mariæ trans Tiberim positam, a Callixto papa erectam, quæ antiquior nulla ; illicque sibi Joannem habitationem delegisse. Sed pergit Anastasius : « Hic fecit aureum calicem præcipuum pensantem libras viginti, quem et gemmis pretiosis decoravit ». Et in fine : « Hic fecit episcopos per diversa loca numero decem et octo. Qui etiam sepultus est ad B. Petrum Apostolum ante altare oratorii sanctæ Dei Genitricis, quod ipse construxit, sub die decimo quinto kalendas Novembris, Indictione sexta, Justiniano Romanorum Republicam gubernante. Et cessavit episcopatus ejus mensibus tribus ». Sicque decimo quinto kalendas Februarii creatus est Sisinnius, de quo mox dicturi sumus anno sequenti.

Anno periodi Græco-Romane 6200. — Anno Æræ Hispan. 745. — Anno Hegire 89 inchoato die 1 Decemb. Fer. 5. — Iesu Christi 707.

— Joanni VII papæ 3. — Justiniani iterum reg. 3.

1. *Moritur Joannes VII papa.*— Ad num. 1 et seq. Anastasius prodit, *Joannem VII papam sedisse annos duos, menses septem, dies septendecim et sepultum esse ad B. Petrum Apostolum sub die xv kalendas Novemb. Indictione sexta, Justiniano Romanam Republicam gubernante.* Quare supremum diem obiit currenti anno, die xv mensis Octobris, dieque sequenti sepultus est ; ordinatus enim fuerat die prima Martii anni dccv. quod ex die ejus sepulture manifestum sit. *Cessavit episcopa-*

tus menses tres, inquit Anastasius, ideoque *Sisinnius* natione Syrus ordinatus est anno sequenti, die decima octava mensis Januarii Cathedræ sancti Petri sacra, non vero hoc anno in ipsa Natalis Domini die, ut perperam habet Papebrocius in Conatu Chronico-Historico. Joannis itaque mortem, et Sisinnii initium recte Baronius consignavit. Anastasius asserit, Joannem VII fuisse *temporibus Tiberii Augusti, et Justiniani dudum imperatoris,* ideoque die prima mensis Martii anni dccv, quo consecratus

est Pontifex Romanus Tiberius Apsimarus adhuc imperabat, deceptique omnes, qui Justiniani in imperium restitutionem ante illum diem vel annum collocarunt.

2. *Christiani in Africa male habiti.* — Cum *Musa* prorex in Africam a *Walid* Saracenorum califa missus fuisset, *Berberes*, quo nomine nativi Africani appellabantur, in Mauritania Tingitana adortus est, quod, ut testatur anonymus Andalsianus, nec jugum subire, nec Mahumetis-nium amplecti, nec in eo perseverare vellent. Magna eade eos *Musa* prostravit, obsidione cinxit, ac expugnavit *Tingim* totius regionis caput; ac cives et regionis incolas ad religionem mutandam adegit, quod ab omnibus sine labore, sed fide Punica prestitum, idque anno Hegiræ LXXXVIII, mense Decembri superioris Christi anni inchoato. Docet enim laudatus anonymus *Musam*, postquam sedem prefecture Mauritaniae in urbe Tingitana posuisset, de his quae gessisset, calipham monuisse anno Hegiræ LXXXIX. Addit *Noweirius Musam* in Africam rediisse, relicto *Tharcco*, qui locum summi teneret,

cum septemdecim millibus aut Mauris aut nativis Africanis. Dedit ei etiam Arabas, qui novos illos proselytos Alcoranum docerent, hiique intra paucum tempus in nova illa superstitione tantos progressus fecere, ut a Christianis, a quibus defecerant, magis quam antiqui Mahometani abhorruerint. Non multo post, *Musa* toti orae maritimae dominari volens bellum adversus *Gothos* Hispaniam incolentes, et partem Mauritaniae occupantes suscepit. Horum praecipuum oppidum *Septa* seu *Ceuta*, juxta fretum Herculeum versus mare Mediterraneum posita, cui *Julianus comes*, vir singulari judicio et in re militari versatus praeerat. *Musa* videns se nullum oppidum occupare, et nullibi *Julianum* superare posse, agris devastatis recessit, quod anno Hegiræ XC, mense Novembri sequentis Christi anni incepto, accidit. *Julianum* postea Saracenos in Hispaniam evocasse, suo loco videbimus.

Sanctus Bonitus episcopus Arvernensis hoc anno obiit, ut anno octavi dictum. Passus est martyrium *sanctus Lambertus* episcopus Trajectensis, ut anno DCXXVII monstravi.

SISINNIUS ANNUS 1. — CHRISTI 708.

1. *Sisinio papa electo et mortuo sufficitur Constantinus.* — Exordio anni Redemptoris septingentesimi octavi, sexta Indictione, decimo quinto kalendas Februarii (ut diximus) creatur papa *Sisinus* natione Syrus, « qui (inquit *Anastasius*) podagrico humore ita tenebatur constrictus, ut sibi cibum propriis manibus exhibere non valeret: erat tamen constans animo, et curam agens pro habitatoribus hujus civitatis; qui et calcarias pro restauratione murorum jussit decoquere, vixitque in Pontificatu dies duntaxat viginti, sique septima die Februarii moritur, morte repentina: qui fecit in insula Corsica episcopum unum, sepultusque est ad beatum Petrum dicta die, et Indict. sexta: cessavitque episcopatus ejus mensem unum, seu dies viginti novem ». Postea vero die septima Martii creatur Pontifex *Constantinus* natione Syrus, vir (inquit idem *Anastasius*) valde mitissimus.

2. *Felix archiepiscopus Ravennates cum ciceribus ob schisma graeces dat poenas.* — Hujus pontificatus exordio contigit creati Ravennatem archiepi-

scopum *Felicem*, Romanque se conferre ex more, ut consecrationem acciperet ab ipso Pontifice professione fidei edita, et obedientiae sponsione, licet invitus, cogentibus magistratibus. Sed rediens Ravennam, poenitent facti, resiliit, Ravennatum instigatione permotus, seque schismate ab Apostolica Sede divisit: cujus rei causa animum etiam Justiniani imperatoris maxime in se concitavit, ut ab eo vincetus juberetur perduci Constantinopolim, et exilio atque etiam oculorum privatione damnari; vixque tandem suis pressuris excoctus ad meliores conversus sit sensus, didiceritque supremæ Sedi Pontificiæ obedire. Haec autem adeo Inluctosa a nobis summam perstricta sunt; *Anastasius* vero plura addit his verbis:

3. « Hic, inquit, ordinavit *Felicem* archiepiscopum Ravennatem, qui secundum usum priorum suorum solitas in serinio noluit facere cautiones, sed per potentiam judicium exposuit, ut maneret (valuit). Cujus cautio a Pontifice in sacratissima Confessione beati Petri Apostoli posita, post multos

dies, terra et quasi igne combusta reperta est ». Quod quidem hand accidit casu, sed ad significandum veluti certis notis, hand Deo et Apostolo Petro esse gratam eam confessionem atque professionem, quæ non prodit ex animo, sed ex timore. Quid autem Ravennates sint passi, cum Felicem suum ipsorum episcopum a promissione recedere suaserunt, et iudicibus ac magistratibus imperatoris contraxerunt, atque ob id etiam rebelles majestati fuerunt, et ab imperio desciverunt, ita pergit dicere Anastasius :

4. « Ravennates cives elati superbia, digna ultionis pœna multati sunt. Mittens quippe Justinianus imperator Theodorum patricium et primum exercitus insulæ Siciliæ cum classe navium, Ravennam civitatem cepit; et omnes rebelles, quos ibi reperit, compedibus strinxit, divitias eorum abstulit, et Constantinopolim misit. Dei autem iudicio, et Apostolorum principis Petri sententiâ, qui inobedientes fuere Apostolicæ fidei, amara morte perempti sunt, et idem archiepiscopus lumine privatus, dignam factis recipiens pœnam, exul in Ponticam transmissus est regionem ». Illeusque de pœna rebellium Anastasius. Sed quomodo demum exilio liberatus Felix permixtus est redire Ravennam, inferius suo loco dicturi sumus.

5. Ita plane justa lance appenso divino iudicio oportuit puriri magna severitate homines refractarios, qui toties contra Ecclesiam Romanam cornua erexere, sæpe delinquentes, sæpe veniam obtinentes ab ipso Romano Pontifice: ut per imperatorem ira astuantem acerbissime punirentur. Sic igitur tanquam in conflatorio Ecclesia illa purgata, et vexationibus excocta, didicit ex iis quæ passa est obedientiam: ut factum sit illi a Domino secundum illud vaticinium Isaiæ¹: « Convertam manum meam ad te, et excoquam ad purum scoriâ tuam, et auferam omne stammum tuum, et restituiam iudices tuos, ut fuerunt prius, et consiliarios tuos sicut antiquitus: post hæc vocaberis civitas iusti, urbs fidelis ». Ita plane: ex hoc enim tempore quieverunt factiosæ illæ in Romanam Ecclesiam contentiones, lactem in omnibus (ut per erat) semper episcopos Ravennatibus obedientibus. Meruerunt ab imperatore Orientis ita Ravennates attingi, qui exarchatus confisi potentia adversus matrem adeo fuere protervi. At quo tempore Felix ita oculorum usu Constantinopoli ignominiose privatus est, et miseri Ravennates occisi, eodem plane Romano Pontifice ad majorem ipsorum invidiam ab eodem imperatore itidem Constantinopoli summis est affectus honoribus, de quibus inferius dicturi sumus.

6. *Inter populos Germaniæ ortum bellum S. Swiberti opus exturbat.* — Hoc eodem anno Ecclesia Boructuariorum in Germania, ipso sui ortu, invidia diaboli dissipatur, Christianis qui in ea erant alio migrare coactis. Duobus enim elapsis jam annis, ex quo ad Evangelium predicandum

reserata janua fuerat apostolo illarum gentium Swiberto, inter eos et vicinos Saxones immane conflatum est bellum, id plane Saxona moliente, quod jam ante sanctissimo viro fuerat comminatus. Rei gestæ narrationem idem sibi præsentium rerum scriptor sic aggreditur Marcellinus¹: « Quamvis autem diabolus sit mendax et pater mendacii, verum tamen sancto prædixit Swiberto, cum per eum expulsus esset ab obsesso », nimirum operaturum, ut ex ea provincia eum pelleret. « Nam post biennium veniens illustris Bruno magnus satrapa Saxonum, cum nobili comitatu in provinciam Boructuariorum, pernoctansque in vico Ratingen, ex nimia ebrietate orta dissensione magna inter ipsum et primicerium ejusdem vici de Ratingen, ex instigatione, et suggestione diabolica ipsum occidit cum duobus famulis: quibus per vicum dolenter palefactis, amici et affines occisorum ad arma convolantes, eundem nobilem satrapam fere cum omnibus suis in vindictam trucidaverunt.

7. « Fama vero per Saxoniam increbrescente veridica, Saxones irati nimis, intrantes potenter Boructuariorum fines, multos in ore gladii occidentes, maxima damna ipsis intulerunt, vicumque Ratingen funditus livore perficinis destruxerunt. E contra Boructuarii, et præcipue amici occisorum, aggregata magna potentia armigerorum, nullas villas et munitiones Saxonum igne et ferro demoliti sunt. Siquæ vicissim dum diu committerent magnæ depopulationis excidium, Boructuarii et præcipue Christiani, qui a sancto Swiberto verbum Dei receperunt, pendentes quod Saxonum potentia et insolentia resistere non possent, vale dicto S. Swiberto, et accepta ab eo benedictione, coacti migraverunt in exteris provinciis, ut liberius ibidem Christo servirent. Interea attendens S. Swibertus gloriosus Pontifex gregem suum hac illaque dispersum, et quod nullum fructum nullasque iudicias inter utrasque partes cum suis propter saxea Saxonum corda facere possent, exoravit assidue Dominum, ut ei jam seni locum ostenderet, ubi habitare deberet. Tandem angelica revelatione admonitus, præcipitur ire Coloniam Agrippinam ad Pipinum ducenti, et Plectrudem ejus conjugem qui ei aptum locum permanendi cum suis condonarent ». Quomodo autem Coloniam perveniens, exceptus a Plectrude conjuge Pipini complura apostolo digna operatus est, et a Pipino vicum Werdam in insula Rheni impetrans, nobile illic condidit monasterium, idem Marcellinus pluribus narrat. Fuit ea erectio fortis munio ad expugnandum perfidiam Saxonum: sicque accidit, ut ubicumque vir apostolicus fuerit, semper profuerit, illaque Christianorum disperso conversâ fuerit ad majorem fidei profectum; sicut contigit ipso exordio nascentis Ecclesiæ, cum Hierosolymis² oborta persecuntione, facta est proficua discipulorum circumquaque dispersio.

¹ Isa. I.¹ Marc. in Swib. c. 22. — Act. VII.

Anno periodi Græco-Romane 6201. — Anno Ære Hispan. 746. — Anno Hegre 90 inchoato die 19 Novemb. Fer. 2. — Jesu Christi 708.

-- Constantinus papa 1. — Justiniani iterum reg. 4.

1. *Constantinus fit papa.* — Ad num. 4. *Sisinnius* papa qui die xviii mensis Januarii hujus anni ordinatus est Pontifex Romanus, quique Anastasio teste *sedit dies viginti et sepultus est ad B. Petrum Apostolum sub die vii Februar.*, *Indictione sexta*, mortuus est hoc anno die sexta mensis Februarii, et postero die sepulturæ mandatus. *Cessavit episcopatus mensem unum, dies xxix*, inquit Anastasius vulgatus. Verum mendose; tria enim exemplaria Mss. Anastasii, regium Mazarinum, et Thuanum, loco dies xxix, recte habent dies xix. Quare *Constantinus* natione Syrus ordinatus est die vicesima quinta mensis Martii, in quam Dominica et festum Annuntiationis B. Mariæ incidere. Ordericus lib. 2, qui ait episcopatum cessasse *mense uno, diebus xviii*, diem emortualem Sisinnii, ab interpontificio excludit; fallitur vero Papebrocius in Conatu Chron., ubi *Sisinnii* mortem cum die xiii Januarii conjungit et *Constantini* ordinationem cum die iv Martii (1).

(1) Sisinnii ordinationem a die xviii Januarii removendam esse perspicue demonstrat Cl. Cenni in Notis ad S. Sisinnium tom. iv Agastasi pag. 149 etc. Dies enim illa nec Dominica erat, nec Festo Cathedre Romane S. Petri adhuc assignata. Nam Cathedre S. Petri Romane festum die xviii Januarii a Paulo IV institutum fuit. Ante id tempus sive nulla Romane cathedre commemoratio agebatur, sive id fieri ceptum non fuit nisi post nonum Ecclesie sæculum; adeoque deest in Martyrologiis omnium vetustissimis, in quibus nulla Cathedre mentio est nisi Antiochene die xxii Februarii. His ita se habentibus, Sisinnii diem ordinationis latere adhuc igitur fatendum est.

MANSI.

2. *Moritur Drogo filius Pippini.* — Ad num. 6 et 7. Quæ narrat Baronius ex Historia Suidbertina, tanquam fabulosa rejicienda; quod inter alia multa ex eo liquet, quod Pseudo-Marcellinus apud Baronium anno dccxiv, num. 5, scribit, *Drogonem* Campaniæ ducem supervixisse *Pippino* Heristalensi Patri Majori-Domus universæ Franciæ; qui tamen hoc anno mortuus est, ut legitur in Annalibus Nazarianis, in Titianis, in Petavianis, et in Chronico San-Dionysiano: imo in duobus ultimis dicitur *Drogo* mortuus *tempore vernis*. Plures reliquit filios, de quorum numero inter recentes rerum Francicarum historicos non convenit, ut videre est apud Coëtium hoc anno num. 3 et seqq. Horum nominatissimus fuit *Hugo* qui eodem tempore tres Ecclesias episcopales, videlicet Rothomagensis, Parisiensem et Bajocensem, ac præterea duas nobiles abbatias Fontanellam ac Genmeticum rexit.

Hoc anno *Justinianus* a Bulgaris in fugam rejectus, ut anno dccvii diximus.

1. *Constantinus papa ab imperatore Constantinopolim accersitur.* — Sequitur redemptoris annus septingentesimus nonus, Indictione septima: quo, mense Octobri, jam inchoata a mense Septem-

bri Indictione octava, Justinianus imperator penitentiam agens (ut ait Marianus Scottus, sed ob quæstionem hujus temporis, auctor est Anastasius) accersit ab Urbe Constantinopolim Constantinum

papam, quod hoc anno, Indictione octava inchoata, factum esse, Anastasius tradit, licet Scelus nona Indictione id accidisse scribat. Verum Anastasio potius assentimur, cui reliqua bene consentiunt, ut quæ dicuntur ostendunt. Justinianus igitur non minis, sed precibus adhibitis, omnique securitate præstita, scriptis litteris Constantinum accersit Constantinopolim, ut finis aliquis controversiæ ob canones ad quintam et sextam Synodum superad-ditos poneretur : quod ex iis quæ Anastasius in Gregorio secundo Constantini successore narrat, intelligere satis possumus. Cum autem solvisset a Romano Portu dicto mense Octobri hiemandum sibi fuit Hydrunti. Sed audiamus quæ de his Anastasius dicat :

2. « His, inquit, temporibus (quibus scilicet hæc agerentur cum Ravennatibus), misit præfatus imperator ad Constantinum Pontificem Sacram, per quam jussit eum ad regiam ascendere urbem. Qui sanctissimus vir jussis imperialibus obtemperans, illico navigia fecit parari, quatenus iter aggrediretur marinum ». Quod autem audisti imperatorem jussisse, et Pontificem obtemperasse : quo sensu hæc accipienda sint verba, ex rerum gestarum progressu intelliges, cum videris quibus humillimis obsequiis idem imperator ipsum Pontificem suscepit : cognosces enim plane, eum non fastu imperatorio præcepisse, sed precibus exorasse. Pergit vero Anastasius : « Et egressus est a Portu Romano die quinta mensis Octobris, Indictione octava : et secuti sunt cum Nicetas episcopus Silvæ Candidæ, Georgius episcopus Portuensis, Michaelius, Paulus, Georgius presbyteri, Gregorius diaconus, Georgius secundicerius, Joannes primus defensor, Cosmas sacellarius, Sisinnius nomenclator, Sergius scribaniarius, Dorotheus et Julianus subdiaconi, et de reliquis gradibus Ecclesiæ non pauci clerici ». Cæterum cum presentia Pontificis Urbis destituta videretur, Joannes exarchus, qui ad Ravennates missus erat, Romam petens, clerum afflixit, illa nimirum absentia Pontificis occasione arrepta, prout idem auctor sic pergit dicere :

3. « Veniens igitur Neapolim Constantinus papa, illic eum reperit Joannes patricius, et exarchus, cognomento Rizocopus : qui veniens Romam, jugulavit Paulum diaconum et vicedominum, Petrum arcarium, Sergium abbatem presbyterum, et Sergium ordinatorem ; pergensque Ravennam, pro suis nefandissimis factis iudicio Dei illic turpissima morte occubuit. Georgius vero presbyter Neapoli relictus est, et Pontifex eum suis in Siciliam perrexit : ubi Theodorus patricius extraneus languore detentus, occurrens Pontifici magna cum veneratione salutans atque suscipiens, modèlam adeptus est celerem. Atque inde egrediens per Rhegium et Cortonam, transfrelavit Calliopolim, ubi mortuus est Nicetas episcopus. Dum vero Hydrunti moras faceret, eo quod hyems erat, illic suscepit sigillum imperiale per Theophaniam regionarium, confinatus ita, ut ubi denominatum contingeret adesse Pontifi-

ficem, omnes iudices ita eum honorifice susceperent, quasi ipsum præsentialiter imperatorem viderent ». Illicque res gestæ Constantini papæ anni hujus reliqua anno sequenti.

4. *S. Wilfridi obitus.* — Ut vero jam res Anglicanæ Ecclesiæ attingamus, hoc item anno, ut divinitus ab Angelo predictum ipsi fuerat, ex hac vita recedit S. Wilfridus archiepiscopus Eboracensis (quem sub Agathone et sub Joanne septimo Romanis Pontificibus ad Romanam Sedem appellentem confugisse diximus, et semper ab eadem absolutum) ubi sedisset annos quadraginta quinque, creatus (ut ex Beda¹ diximus) anno Domini sexcentesimo sexagesimo quarto. Idem vero Beda, ubi de ejus transitu egit, vitam ipsius pariter scribit², atque in fine ejusmodi habet ad sepulcrum ejus appositum Epitaphium his versibus :

Wilfridus hic magnus requiescit corpore præsul,
Illic Domino qui aulam ductus pietatis amore
Fecit, et eximo sacrauit nomine Petri,
Cui claves cæli Christus dedit arbiter orbis :
Alque auro ac Tyrio devotus vestit ostro.
Quin etiam sublineæ Crucis radiante metallo
Illic posuit trophæum, necnon et quatuor auro
Scribi Evangelii præcepit in ordine libris :
Ac thecam e rutilo his condignam condidit auro.
Paschalis qui etiam solemnia tempora cursus
Catholicis ad justum correxit dogma canonis,
Quem statuere Patres, dubioque errore remoto
Certa suæ genti ostendit moderamina ritus.
Inque locis istis monachorum examina crebra
Colligit, ac monitis, cavet que regula Patrum,
Sedulus instituit, multisque domique forisque
Jactatus nimirum per tempora longa periculis :
Quindecies ternos postquam egit episcopus annos,
Transit, et gaudens cælestia regna petivit.
Dona Jesu, ut grex pastoris calle sequatur.

Porro quo die cælum scandit, quarto idus Octobris, eodem colitur ab Ecclesia anniversario cultu, inter sanctos confessores relatus in Tabulis Ecclesiasticis.

5. *Coenredi regis peregrinatio ad limina Apostolorum.* — Eodem quoque anno moritur sanctus Allhelmus episcopus Schireburgensis in Anglia, de quo superius, ut ejus vitæ Acta³ declarant, his lucidissimis astris hoc anno Ecclesia Anglicana cælum ornavit, ubique sancta, in monachis, episcopis, atque regibus.

Hoc namque anno Coenredus rex Merciorum, ubi sex annorum regni periodum absolvit, Romam venit, ut Beda in epitome scribit. Imo de duobus regibus Anastasius testatur in Constantino, cuius hæc sunt verba : « Hujus temporibus duo reges Saxonum ad orationes Apostolorum cum aliis pluribus venientes, velociter (ut optabant) vitam suam finiverunt ». Hoc enim erat illis in votis, ut Romam pergerent ad limina Apostolorum, ibique peccatis expiatis, spiritum Deo redderent. Eadem de his scribens Paulus diaconus, post multa hæc addit : « His temporibus multi Anglorum gentis nobiles,

¹ Bed. l. III, c. 26. — ² Bed. l. V, c. 29. — ³ Habet Sur. de xxvi Mar 699. 41

et ignobiles, viri et feminae, divini amoris instinctu, Romam venire consueverunt ». Sic igitur qui ¹ erant longe, facti sunt prope in sanguine Christi; et qui indivisa (ut aiebant) a toto orbe Britannia habitabant Angli, iidem communionem fidei proximi et charitate conjuncti facti fuerunt, matris uberibus jugiter inhaerentes.

6. *Dagobertus II rex Francorum.* — Eodem anno Childebertus, tertius ejus nominis rex Francorum, ubi regnasset annis decem, et septem moritur juxta initam superiorum rationem annorum ex

¹ Ephes. II.

hujus temporis pelitam a scriptoribus: inque locum ejus subrogatur Dagobertus secundus, qui regnum tenuit annis quinque. Porro hoc eodem anno factam divinitus apparitionem Autherto episcopo de erigenda Basilica in honorem S. Michaelis archangeli, habet Sigebertus in Chronico. Ejus generis apparitiones plures tum in Oriente, tum in Occidente Graecorum atque Latinorum scriptores produunt: porro ex miraculorum frequentia laudem rem fuisse inanem, iidem auctores ostendunt. Fuit idem Authbertus Cameracensis episcopus, idemque sanctitate insignis; cujus res gestas scripsit Fulbertus clarissimus sui temporis scriptor.

Anno periodi Graeco-Romanae 6202. — Anno Aerae Hispan. 717. — Anno Regiae 91 inchoato die 8 Novemb. Fer. 7. — Jesu Christi 709.

— Constantini papa 2. — Justiniani iterum reg. 5.

1. *Justinianus Constantinum PP. accersit Constantinop.* — A num. 4 ad 4. *Justinianus* Augustus Constantinopolim accersivit Constantinum papam, qui « egressus est a portu Romano die quinta mensis Octobris, Indictione IX », inquit Anastasius qui addit, eum magno gaudio susceptum fuisse ab imperatore qui controversiae natae ob Decreta Synodi Trullanae finem imponere volebat. Quare *Justinianus* hanc peregrinationem aggressus est anno sequenti, quo kalendis Septembris Indictio IX inchoata est. Illud ex reditu ejus, qui contigit Indictione X, ut infra videbitur, magis confirmabitur. Inciderat Baronius in Anastasii Codicem, qui loco Indict. IX, habebat Indictionem VIII, uti Anastasii Ms. Thuanum, et quaedam alia. Verum in duobus Mss. Colbertinis, aliisque in fine editionis regiae citatis, praeterquam in Thuanico laudato, legitur Indictio IX, quam exhibent etiam Abbo Floriacensis abbas, et Marianus Scotus in Chronicis. Hinc *Joannes* exarcha Ravennatensis, quem Anastasius dicit, Constantino sedente et Constantinopolim pergente missum esse Romanum, anno sequenti praefecturam suam inchoavit, et *Theophylacto* successit.

2. *S. Wilfridus post secundam S. Michaelis apparitionem vixit menses xviii.* — Ad num. 4. *Sanctus Wilfridus* post mensem Maium currentis Christi anni, die incerto, caelestia regna petiit: quod utramque ex ejus Vita ab Eddio Stephano scripta certo eruitur. Is cap. 58, prodit, « cum tempus quod Michael Archangelus praedixerat ap-

propinquaret, sanctum praesulem tali languore correptum esse, quali olim in Meldum civitate fatigatus erat: sed sanitate recuperata, ea omnia quae prius hominibus defuisse ei videbantur, per spatium anni et dimidii post infirmitatem plene perfecteque emendavit ». Quare cum anno DCCV dum Meldis graviter agrotaret sanctus *Michael* ei apprensus dixerit, *post quatuor annorum spatium iterum visitabo te.* ut habet ibidem Eddius cap. 53, et Beda lib. 5, cap. 20 manifestum est, priori infirmitate Wilfridum afflictum fuisse initio anni DCCV, ut ibidem diximus, et praecedenti prioribus etiam ejus mensibus simili morbo tentatum esse: ideoque nonnisi post mensem Maium hujus anni, post menses scilicet octodecim a secunda S. Archangeli apparitione, ad Deum migrasse. Idem ac Eddius narrat Malmesburiensis lib. 3 de Gest. Pontif. Angl. pag. 268: « Post quatuor reditus annos, ut Michael archangelus praedixerat, tentatus est eadem infirmitate, qua quondam in Meldis, etc. exacto anno et semi, postquam secundo proximi obitus fuerat admonitus, etc. finem inivit ».

3. *S. Wilfridus obiit feria quinta post mensem Maium.* — Wilfridus monasterii Rypensis rebus dispositis « tota familia Ryporum », inquit Eddius cap. 60 « simul in unum congregata est: ad quam introgressus est sanctus pontifex noster, et residens loqui incipiebat, hoc modo dicens: Frater noster reverentissimus Celinus, etc. Hi duo abbates nostri Tibba et Ebba praesentes, emissi a Coelredo rege

Merciorum, invitantes me ad colloquium ejus, et hoc pro nostrorum cœnobiorum statu, quæ in regno ejus sunt me consentire suaserunt : qui (lege, *is*) enim omnem vitam suam meo iudicio disponere promissit. Pergens igitur sanctus pontifex noster (subjungit Eddius cap. 61) cum pace et benedictione omnium tam principum quam subditorum Ultra-Umbrensiam ad Australia regnam (scilicet Merciorum) tetendit etc. postremo ad monasterium, ejus, quod in Undolum positum erat (sen Undulum, vel Undalum modo *Oundle*, oppidum in comitatu Nortantoniensi situm. Provinciam Undalum vocat Beda lib. 5, cap. 20), « in quo olim Andree Apostoli dedicavit Ecclesiam, pervenerunt : ibique statim a languore infirmitatis convalescit, etc. Tunc sanctus pontifex noster emisit spiritum suum ». Addit Eddius Ripenses « omni die pro eo missam singularem celebrare ; et omni hebdomada quintam feriam, in qua obiit, quasi Dominicam in epulis venerari ». Qui locus, inquit Mabillonius in Notis de Missa privata, anniversario, piisque officiis pro mortuis insignis est. hisignis et ad demonstrandum *S. Wilfridum* die duodecima mensis Octobris mortuum non esse, licet Beda lib. 4, cap. 20, habeat : « Defunctus est quarto idus Octobris, in monasterio suo quod habebat in provincia Undalum ». Nam hæc verba *IV idus Octobris* non tantum in Paraphrasi Saxonica, et in Ms. Sangermanensi desunt ; sed etiam hoc anno dies xii mensis Octobris in sabbatum incidit, et tamen Wilfridus mortuus est *feria quinta*, ut modo vidimus. Is igitur dies ad aliquam ejus translationem referendus. Unam enim a sancto Anselmo archiepiscopo Cantuariensi eo die peractam, testatur Eadmerus in Vita sancti Wilfridi num. 66, ut videre est apud Henschenium ad diem xxiv Aprilis, quo eam Vitam recitat. Is tamen in Commentario prævio num. 3 perperam contendit diem *Wilfridi* natalem esse xxiv mensis Aprilis, quo in vetusto Martyrologio Metro a Dacherio tomo x Spiciliegii recitato dicitur sanctus præsul penetrasse *trans sidera cœli*, quoque nomen ejus in aliquibus Martyrologiis legitur.

4. *Dies xii Octobris et dies xxiv April. quibus Martyrologiis inscribitur, ad ejus translationes referendi.* — Verum præterquam quod hoc anno *feria quinta* cum die xxiv Aprilis non concurrat, annus quartus a prima visitatione Wilfrido a sancto Michaelæ facta, anno Christi superiori duntaxat inchoatur, et post eam mensibus octolectum, saltem incompletis superstes adhuc fuit ; ideoque mors ejus ante mensem Junium nullo modo collocari potest. Hinc liquet, quantum hæctenus decepti fuerint viri eruditissimi, qui dies natales aut depositionis sanctorum in Martyrologiis notatos pro eorum diebus emortualibus sumpsere, eoque principio perquam falso conjecturas suas firmarunt. Beda lib. 5, cap. 20, refert ejus Epitaphium, in quo legitur Wilfridum ad Deum transiisse,

quia revera ab anno dclxv quo episcopus Eboracensis ordinatus est, ad præsentem anni non integri xlv elapsi sunt. Eddius vero cap. 62, qui annos sedis ejus deducit ab anno dclxiv, quo electus est præsul Eboracensis, fit cum *per xlv annos* episcopum fuisse, ac depositum *anno ætatis sue lxxvi*, qui ideo anno dcccxxv, ut habet Eadmerus in ejus Vita, in lucem prodierat. Et successit in episcopatum Hagustaldensem *Acca* presbyter ejus, « in litteris sanctis doctissimus, qui omnem in ejus obsequio usque ad obitum illius explevit ætatem », inquit Beda lib. 5, cap. 21, ubi fusc eum laudat. De *S. Acca* pluribus infra. « Eddius Stephanus Ordinis S. Benedicti monachus Cantuariensis, hortante *Acca* Hagustaldensi episcopo soluta oratione polile scripsit de Vita sancti Wilfridi librum unum », inquit Pitseus, eisdem fere verbis Joannes Baleus, qui sub Henrico VIII et Eduardo floruit, id docet ; Eddiumque sancti Wilfridi socium et amicum fuisse, patet ex iis, quæ de eo habet Beda lib. 4, cap. 2. Hanc Vitam diu a doctis desideratam publicavit Mabillonius ex Ms. Saxonico Bibliothecæ Cottonianæ, quam refert seculo iv Benedictino part. 1, in Appendice prima. Hujus Vitæ opera Annales Ecclesiasticos pluribus in locis supplevi, et non pauca tenebris obsita in lucem eduxi. Auctor Monastici Anglicani tomo 1, pag. 142, refert ex Collectaneis Relandi, fuisse alias in vestiario monasterii Ripponensis librum Petri Blesensis de *Vita sancti Wilfridi*, dedicatum Galfrido archiepiscopo Eboracensi, cujus aliqua fragmenta refert. Sed is liber ibidem Petro Blesensi male adscriptus est. Galfridus enim, juxta Godwinum in Commentario de præsulibus Angliæ, diem clausit extremum anno mccciii.

5. *Coenredus Merciorum et Offa Saxonum Orient. reg. abdicant.* — Ad num. 5. De morte *Aldhelmi* episcopi Schireburnensis, quæ hoc anno contigit, locuti sumus anno mccc, num. 15. Hic vero nobis agendum de *Coenredo* Merciorum, et *Offe* Saxonum Orientalium regum abdicatione, quam Baronius leviter tantum attingit. Beda itaque in Epitome ait : « Anno dcccix, Coenred, rex Merciorum, postquam quinque annos regnavit, Romanam pergit ». In editione quidem Coloniensi, quam secutus est Baronius, loco, *annos quinque*, legitur anni sex, sed mendose. ut indicat Beda in Historia lib. 5, cap. 20, ubi prodit : « Anno imperii Osredi (Northumbriæ regis) quarto (qui hoc anno absolvitur) Coenred, qui regno Merciorum nobilissime tempore aliquanto præfuerat, (ab ann. nempe dccciv) nobilium multo scepra regni reliquit. Nam venit Romanam, ibique attensus, pontificatum habente Constantino : ac monachus factus, ad limina Apostolorum in precibus, jejuniis et elemosynis usque ad diem permansit ultimum ; succedente in regnum Coefredo filio Edilredi, qui ante ipsum Coenredum idem regnum tenebat. Venit autem cum illo et filius Sigleri regis Orientium Saxonum, vocabulo *Offa*, juvenis amantissima

atatis et venustatis, totaque suae genti ad tenenda servandaque regni sceptrâ exoptatissimus. Qui pari ductus devotione mentis, reliquit uxorem, agros, cognatos et patriam propter Christum et propter Evangelium, ut in hac vita centuplum acciperet, et in saeculo venturo vitam aeternam. Et ipse ergo ubi ad loca sancta Romam pervenerunt, attonsus, et in monachico habitu vitam complens, ad visionem beatorum Apostolorum in caelis diu desideratam pervenit. Eodem sane anno quo hi Britanniam reliquere, antistes eximius Wilfrid, etc. diem clausit extremum », et quidem, ut ex supra dictis colligo, ante utriusque regis perfectionem Romanam; cum Wilfridus, dum Coenredum regem invisendi causa adiret, in via mortuus fuerit. Sed quidquid hac de re sit, ea peregrinatio a Coenredo et *Offa* ante finem mensis Maii, quo adhuc *Wilfridus* superstes erat, suscipi non potuit. « Imitamini horum duorum regum felicissimam strenuitatem, scilicet Edelredi, et Sneredi (seu Ethelredi et Coenredi regum Merciorum) quorum nomen permanet in aeternum; qui diadema, uxores, urbes, cognatos, et omnia relinquentes multis millibus idem faciendi exemplum fuerunt, etc. » inquit Huntindoniensis pag. 337. *Offa* successit *Selredus*, ut Westmonasteriensis ad annum dccc, et Malmesburiensis lib. 1 de Gest. Pont. Angl. pag. 35, testantur, qui et eum *Sigeberti Boni* filium extitisse docent.

6. *S. Egvinus episc. Wigorniensis eum utroque rege Romam pergit.* — Cum utroque rege Romam perrexit *sanctus Egvinus* episcopus Wigorniensis, ut ibidem Malmesburiensis habet, et in ejus Vita a Bollando ad diem xi Januarii, et saeculo in Benedictino parte 1 recitata, legitur. Ea Vita cum ab auctore anonymo, qui saeculo xi vixisse videtur, scripta fuerit, aliqua complectitur, in quibus nonnihil suspicionis esse potest. In illa num. 9 refertur Epistola omnibus fidelibus scripta, in qua dicit *Egvinus*, se post mortem Aldhelmi episcopi cum *Kenredo rege Merciorum, et Offa rege Orientalium Anglorum* Romam perrexisse, et de cenobio fundando ad vota cuncta peregrisse. Quibus verbis suam Epistolam claudit. Verum praeterquam quod *Offa Orientalium Saxonum* rex erat, Spelmanus tomo 1 Conciliorum Angliae, et auctor Monastici Anglicani, tom. 1, p. 146, eandem Epistolam refertur, sed longe auctiorem, uti etiam Bollandus citatus.

7. *S. Egvinus fundat monasterium Heveas-mum.* — *Egvinus Heveasum* monasterium fundavit secundum regulam sancti Benedicti, in agro Wigorniensis, et Romae a Constantino papa pro eo Privilegium impetravit, in cuius fine legitur : « Scripta est haec Epistola anno gratiae dccc in Ecclesia Salvatoris Lateranensis praecipiente et confirmante Constantino Apostolicae Sedis antistite etc. † Ego Constantinus Romanae Sedis episcopus, per signum sanctae Crucis has donationes et libertates confirmavi. † Ego *Egvinus* humilis episcopus confirmavi. † Ego rex *Kenred* corroboravi. † Ego rex

Offa consensi ». Verum licet dubitandum non videatur, quia anni Incarnationis in Anglia a regibus in Diplomaticis Actibus publicis toto saeculo praecedenti usurpati fuerint, Pontifices tamen Romanos superiori vel currenti saeculo, ea Aera usos esse nullum exemplum ostendit; ideoque eae subscriptiones addititiae. Imo Warthonus in sua ad Angliam sacram Praefatione universum illud Privilegium supposititium esse ex eo eruit, quod in autographo adhuc in Anglia conservato *Coenredus et Offa*, qui regiam dignitatem abdicarant, et schema monachicum induerant, seipsos *reges* appellent, quod ab omni verosimilitudine alienum. Cui argumento istud addi potest, quod illud autographum Saxonice characteribus Romae et in Pontificum Romanorum cancellaria prorsus incognitis descriptum habeatur. Addit auctor Vita sancti *Egwin* : « Et consecrato loco per sanctum *Wilfridum* episcopum, etc. Hujus Ecclesiae dedicatio facta est anno gratiae dccciv ». At sanctus *Wilfridus*, quando *Kenredus*, *Offa* et *Egvinus* Romam hoc anno peregrabant, animam Deo reddidit, nec *Wilfridus* junior archiepiscopus Eboracensis, nec *Wilfridus* *Egwin* successor adhuc episcopi erant. *Egwin* virtutibus et miraculis coruscavit, et beatissimae Dei Genitricis visitatione et consolatione saepe recreatus, omnia pietatis opera indesinenter implebat, « sicque plenus virtutibus circa annum Domini dcccxi, tertio kalendas Januarii migravit ad Dominum », inquit auctor Vita ejus, apud quem plura de ejus virtutibus ac macerationibus. Tertius fuit *Wicciorum*, nunc *Wigorniensis* Ecclesiae episcopus, de quo rursus cum Baronio anno dccciv.

8. *Moritur Childebertus rex Francorum.* — Ad num. 6. *Childebertum III* Francorum regem anno septingentesimo undecimo supremum diem obiisse, testantur *Annales Nazariani*, *Petaviani*, *Metenses*, *Chronicon Sandionysianum*, alique plures; neque hac de re inter eruditos controversia ulla est, sed tantum de annis regni ejus, ac de die emortuali. Illum tamen annos *septemdecim* regnum tenuisse recte tradunt auctor de Gestis Franc. c. 50. *Erchambertus* in Breviario reg. Franc. et *Majorum-Domus*, auctor brevissimi *Chronici a Theodorico III* usque ad *Pippinum* regem perducti, scriptor alterius perbrevis *Chronici a Clotario II*, usque ad obitum *Pippini* regis, et auctor *Genealogiae reg. Franc. a Faramundo* usque ad *Pippinum*; qui quidem anni incompleti intelligendi sunt: quo pacto nec anni xix, quos antiqui *Theodorico III* adscribunt, neque anni v *Clodovei III* mutilantur. Continuator quidem *Fredegarii* cap. 104, ait, *Childebertum III* regnasse annos xii, indeque *Henschenius* in *Exegesi* praeliminari ad tomum iii SS. mensis Aprilis cap. 4, eum anno dcccvii regnum inisse credidit. Verum cum continuator ille hoc tempore vixerit, et quot annos *Childebertus* Francorum monarchiam rexerit ignorare non potuerit, non dubito, quin numerus quinaris a librariis, ut saepe fit, in duas unitates divisus fuerit, ideoque quin loco, *annos xii*,

legendum sit, *annos xvi.* Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 482 et seq. tria *Childeberti III* Placita refert, quorum primum datum est *anno xv.* et duo alia *anno xvi* regni ejus, quae sententiam Henschenii funditus convellunt.

9. *Annus et dies mortis ejus.* — Diem emortualem *Childeberti III* nobis servavit Chronicon Medardense editum a Dacherio tomo in Spicilegii pag. 783 : ibi enim legitur : « Childebertus rex Francorum obiit XVIII kal. Maii : sepultusque est apud Causiacum in Basilica S. Stephani protomartyris. Dagobertus junior puer filius ei successit (1) ». Causiacum situm erat prope Compendium, et Mamacas, ubi sub finem vite degerebat Childebertus. Mabillonius in Praefatione secundae partis saeculi in Benedictini citans laudata verba, ista addit, sed caractere Italico : *Feria secunda Pascha.* At hoc glossema rejiciendum, quia anno dccxi dies xviii kal. Maii, seu xiv April. non in feriam secundam, sed in feriam tertiam Paschae incidebat. Labbeus in suo Chronico Technico asserit, in fine Codicis Fredegarii octavo Ecclesiae saeculo exarati, et Parisiis in Bibliotheca Collegii Ludovici Magni servati, se notulam huius sententiae contrariam legisse. « Vetus adnotatio, inquit, ad calcem Supplementi Gregorii Turonensis seu Appendicis Fredegarianae comparat mense Augusto Indictionem exeuntem xii cum anno iv Dagoberti regis ». Si enim anno dccxy, Indictione xii, ante Septembrem notato, mense Augusto currebat adhuc annus iv Dagoberti III, is anno dccxi. die xiv mensis Aprilis Childeberto patri non successerat. Sed haec adnotatio nihil facienda; cum uno ut pluribus saeculis post Childeberti regis mortem, forte etiam ab aliquo rei historice partum perito, facta fuerit. Chronico enim Medardensi favet Fontanellense, cujus auctor cap. 6 summarium refert donationis Dagoberti scriptae *anno quinto regni ejus, quinto iduum Juliarum die Dominica*, anno sc. dccxy, additque eodem anno ipsum *Dagobertum* mortuum esse. Tum cap. 8 refert aliam donationem, cujus summarium his verbis claudit : « Facta est haec largitio ab anno Dominice Incarnationis septingentesimo decimo tertio, Indictione duodecima, qui fuerat annus Dagoberti junioris regis iii, Pippini autem ducis xxvi, undecimo kalendarum Juliarum die, feria quarta », ubi tamen legendum, *Indictione undecima, loco, duodecima.*

Ex quibus habemus, *Dagobertum* anno dccxi jam mense Junio regnasse. Vixit *Childebertus III* annos circiter triginta quinque, et *Dagobertus III* ejus filius rebus gerendis impar erat, cum regnum suscepit.

10. *Apparitio S. Michaelis in monte Tumba.* — Recitat etiam hoc anno Baronius *Apparitionem* sancti Michaelis Archangeli factam *Auberto* episcopo, qua hunc montem, ut Ecclesiam construeret, in qua sibi ea exhiberetur veneratio qualis in monte *Gargano* exhibetur : quod et ab *Autberto* praesulum. Mabillonius saeculo in Benedictino parte I refert historiam hujus Revelationis seu Apparitionis, scriptam ab auctore anonymo ante saeculum x, atque tempus factae Apparitionis revocare loci veteres *Charlas* ad annum dccviii. Ecclesiae vero a sancto *Autberto* aedificatae dedicationem ad annum insequentem. Verum cum is anonymus cap. 4 scribat, *XVII kal. Novemb.* completam esse Templi dedicationem, non videtur dubitandum, quin ea anno septingentesimo septimo, quo dies xvi Octobris in Dominicam cadebat, peracta fuerit; cum hujusmodi Solemnia aliis diebus, quam Dominicis aut Festis solemnioribus non fierent. Porro *Autbertus* non *Cameracensis*, ut putavit Baronius, sed *Abricensis*, seu *Abrincatensis* episcopus fuit, ut non tantum *Sigebertus* in Chronico : sed etiam laudatus anonymus docent, et locus in quo constructa Ecclesia, indicat. Fuit quidem alius *Autbertus* *Cameracensis* episcopus, sed is jam ab anno dccxxxviii ad Deum migrarat. Uterque *Autbertus* in Ecclesiasticis Tabulis colitur, *Cameracensis* die xii Decemb., *Abricensis* die xvi Junii. Chartis vero monasterii *sancti michaelis in Monte Tumba*, seu *in Periculo Maris*, ut etiam appellatur, in notatione temporis fides non habenda, utpote quae aliquot post hanc Apparitionem saeculis scriptae fuerint. Ad illum locum voti causa frequenter ex omni fere Europa concurrunt peregrini, eaque in Basilica *Ludovici XI* Galliarum rex sancti Michaelis equestrem Ordinem instituit, cujus generalia Comitia quotannis eodem convocari diu mos fuit. Locus ab *Abricensi* orbe sex distat milliariibus, eamque a minori Britannia dirimit.

11. *S. Bertini abbas mors.* — *Sanctus Bertinus* abbas sancti Andomari hoc anno obiit, ut anno dccxviii diximus.

(1) In assignanda die emortuali Childeberti III mendium irrepisse in Chronico Medardense perspicue demonstrat insignis charta Pippini Heristalli et Bitruois, quam ex Tabulario Episcopaliensi vugarunt collectores Vel. monum. tom. 1, col. 20. Pluribus nominibus charta est insignis; primo, quod nomenit morbi, quo anno dccxy Pippinus laboravit, ut cum in illa, se quod morbo impediatur, Bitruolem (ita enim nomen Pietrudis elert) rogasse, ut pro se Chartam firmaret. Secundo, data illa est *die secunda Martii, Dagoberti regis anno quarto.* Cum autem Dagobertus anno dccxi cepisset, annus ejus quatuor in annum dccxv vel dccxv incidit. Porro anno dccxv, mense Martio Pippinus jam obiit; adeoque in charta haec nomen annus dccxv exhiberi potuit. Hinc ergo inferas Dagobertum ante diem secundam Martii anni dccxi cepisse; alioqui die illa mensis, anno dccxiv non quartum, sed tertium regni annum eisset. Inter Childebertum, cui Dagobertus successit, Martio mense anno dccxi jam obiit. Suspicio ergo in Chronicon Medardense diem xviii kal. Maii, pro xv kal. Maii irrepisse.

CONSTANTINI ANNUS 3. — CHRISTI 710.

1. *Constantinus papa Constantinopoli.* — Septingentesimus decimus sequitur annus, Indictione octava, qua solvens Hydrunto Constantinus papa pervenit Constantinopolim: sed quo praevio honore, quibus occurribus et obsequiis, cum id ipsum complures scribant, verba hic in primis redamus Anastasii Bibliothecarii, qui sic ait: «Egressi (e portu scilicet Hydruntino), partes Graeciae contingentes, in insula, quae dicitur Cœra, occurrit Theophilus patricius et strategus (id est, dux) euvrasiatorum, et cum summo honore eum suscepit, et amplectens ut jussio continebat, iter absolvit peragere ceptum. A quo loco navigantes, venerunt a septimo milliario Constantinopolim. Ubi egressus Tiberius imperator filius Justiniani Augusti cum patriciis et omni synecleto (nempe senatu), et Cyrus patriarcha cum clero et populi multitudine, omnes laetantes, et diem festum agentes. Pontifex autem, et ejus primates cum sellaribus imperialibus, sellis et frenis inauratis, simul et mappulis, ingressi sunt civitatem. Apostolicus Pontifex cum caemelauco, ut est solitus Romae procedere, a palatio (Septimi) egressus in Placidias usque, ubi hospitaturus (placitus) erat, properavit.

2. « Dominus autem Justinianus imperator audiens ejus adventum, magno repletus gaudio, a Nicea Bithyniae misit Sacram gratiarum actione plenam, et ut debuisset Pontifex occurrere Nicomediam, et ipse veniret a Nicea: quod et factum est. In die autem qua se invicem viderunt, Augustus Christianissimus cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis; deinde in amplexum mutuum corruerunt. Et facta est laetitia magna in populo omnibus adspicientibus tantam humilitatem boni principis. Die vero Dominico missas imperatori fecit, et communicans princeps ab ejus manibus proque suis delictis ut deprecaretur, Pontificem postulans: omnia privilegia Ecclesiae renovavit, atque sanctissimum papam ad propria reverti absolvit ». Hucusque de his Anastasius, pergit vero dicere de ejus in Urbem reditu, quem contigisse ait mense Octobri, Indictione decima: adeo ut eum ibi commoratum esse oportuerit

usque ad annum sequentem, quo mense Septembri decima Indictio inchoatur. Porro de eodem occurssu imper. meminit Anselmus Lucensis, ubi agit de potestate, et primatu Romani Pontificis, ac longe ante eum Beda et Marianus Scotus summam eadem perstringentes, et alii.

3. Quid vero Constantinopoli per Constantinum Pontificem actum sit, scriptorum inopia laet quidem: tantummodo autem veluti per transemnam ex iis quae idem Anastasius scribit in Gregorio secundo (ut dictum est) Constantini successore, licet adspicere: cum videlicet ait, ipsum Gregorium hoc tempore Apostolicae Sedis diaconum optima responsione universis de propositis capitulis quaestionibus, cum Constantinopoli esset una cum Constantino papa, plenissime satisfecisse. Quod enim his temporibus nulla alia verteretur quaestio inter Orientales et Occidentales, nisi de capitibus additis ad quintam et sextam Synodum: satis intelligere possumus, de his Constantinopoli cum eodem Romano Pontifice esse tractatum, de his conventus habitos, atque inter utramque partem diutius altercatum, sed primas retulisse Pontificem, Gregorio diacono Constitutionum antiquorum Patrum acerrimo defensore: quod et ex iis quae superius dicta sunt ex eodem Anastasio Bibliothecario, satis evidenter apparet.

4. *Dura ultio imperatoris in Chersonenses.* -- Quod autem ad Justinianum imperatorem pertinet, liquet ipsum hoc anno variis esse concessum motibus, rebellantibus populis Chersonesi: qui de iisdem crudelissimam vindictam exercuit. Haec vero quemodo se habuerint, ex ipsis Graecorum petamus Annalibus, qui sic se habent¹: « Memoria recolens imperator insidias sibi a Chersonensibus, Bosphorianis, aliisque paratas, adversus eos naves suas a minima ad maximam omnes misit, mandato, ut quicumque ea loca habitarent, universi gladio trucidarentur, neque vitae ejusquam parceretur. Missi ergo hoc perfecerunt, nemine ipsis resistente: solis ab infantibus cedem abstinerunt, quippe in

¹ Theoph. in Cedren. in Justin. Rhinot.

servitute mancipandis. Principes Chersonensium viri numero quadraginta duo, addita custodia, ad imperatorem missi sunt: alios septem ligneis sublevis in altum suspensos igni assarunt, alios in mare abjecerunt. His cognitis Justinianus etiam in observatos infantes insanit. Cum in reditu classis jam Byzantio appropinquaret, periclitata est, mortuorum numerus initus, repertusque millium septuaginta trium. Id gaudium Justiniano auxilium. Naufragium autem contigisse hoc anno mense Octobri, nona jam Indictione inchoata, Theophanes docet.

Eodem anno defuncto Witiza vetario Hispaniarum rege, postquam annos novem regnasset, successit in locum ejus Rodericus, sive Rodericus, filius Theofredi. Ita quidem ex Tudensi, qui ait, Rodericum regnare cepisse. Era septingentesima quadragesima octava; additque ipsum consilio magnatorum Gothicae gentis regnum suscepisse, virum belligerum, durum, et ad omne negotium expeditum, sed vita et moribus Witiza non absimilem, faciem luenque totius Hispaniae, ut quae de eo dicitur sumus ostendunt.

Anno periodi Graeco-Romanae 6203. — Anno Aere Hispan. 718. — Anno Hegirae 92 inchoato die 29 Octobri. Fer. 4. — Jesu Christi 710.

— Constantini papae 3. — Justiniani iterum reg. imp. 6.

1. *Constantinus PP. anno dccxi Constantinopolim adventavit.* — A num. 1 ad 4. *Constantinus* papa hoc tantum anno, die quinta mensis Octobris a portu Romano solvit, ut anno superiori ex Anastasio et Mariano Scoto ostendimus: «*Domnus Justinianus imperator*», inquit Anastasius, «*audiens ejus adventum magno repletus gaudio, a Nicaea Bithyniae misit Sacram gratiarum actione plenam. Et ut debuisset Pontifex occurrere Nicomediam, et ipse venire a Nicaea, quod et factum est. In die autem qua se vicissim viderunt, Augustus Christianissimus cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis. Deinde in amplexum mutuum conruerunt, et facta est laetitia magna in populo, omnibus adspicientibus tantam humilitatem boni principis. Die vero Dominico missas imperatori fecit, et communicans princeps ab ejus manibus, proque suis delictis ut deprecaretur Pontificem postulans, omnia privilegia Ecclesiae renovavit, atque sanctissimum papam ad propria reverti absolvit*». Porro anno tantum sequenti Constantinus adventavit Constantinopolim. Hoc enim anno «*egressus est a portu Romano die v mensis Octob. Indict. ix*», inquit Anastasius, qui addit eum venisse Neapolim, indeque Siciliam perrexisse. «*Dum vero Hydruntum moras faceret, eo quod hyems erat, illic suscepit sigillum imperiale, continens, ut ubi denominatus contingeret Pontifex omnes iudices ita eum honorifice susceperent, quasi ipsum praesentialiter imperatorem viderent*». Hydruntum, vulgo *Otranto*, urbs est in ora maris Adriatici posita; in qua ideo hyemavit Constantinus, et vere in eunte anni dccxi Constantinopolim pervenit.

2. *Constantinus PP. canones Trullanos Decretis Ecclesiae Romanae non contrarios confirmat.* — Ex his Anastasii verbis Lupus in Scholiis et Notis ad canones Trullanos pag. 4078 colligit, *Constantinum* primum fuisse e Pontificibus Romanis, qui canones Synodi Trullanae Ecclesiae Romanae Decretis non adversantes probarit, et *Justinianum* quod a Joanne VII postularat, ab eo obtinuisse; ideoque omnia Romanae Ecclesiae Privilegia Justinianum novis Edictis confirmasse. Nam et antea Constantino sedente restituerat Ecclesiam Romanam adversus repullulantem autocephalam ac rebellionem archiepiscoporum Ravennatensium, ut ostendit Baronius ex Anastasio an. dccviii, num. 3 et seqq. Haec Apostolica confirmatio sancto Tarasio patriarchae, Constantinopolitanae septimae Synodo, ac Hadriano I Pontifici Romano fundamentum dedit illustre de canonibus Trullanis testimonium ferendi. Iluc referendum quod habet Anastasius in Vita Gregorii II. «*Gregorius (Romanae tunc Ecclesiae diaconus) cum viro sancto Constantino Pontifice ad regiam profectus est urbem, atque a Justiniano principe inquisitus de quibusdam capitulis optima responsione manumquamque solvit questionem*». Dolendum est, Gregorii II optimam de hisce capitulis responsionem aut latere, aut perisse. *Hadrianus I* solos Synodi Trullanae canones jure et Orthodoxe promulgatos probat. Septima vero Synodus omnes laudat et confirmat in primo suo canone. «*Divinos canones amplexabiliter teneamus, qui a sex sanctis Generalibus Synodis promulgati sunt*». Quare, inquit Lupus citatus, qui existimant hanc confirmationem authenticam, valde falluntur; cum et VII Synodi canones omnes Ro-

mana Ecclesia nunquam confirmavit. Hinc canonum Trullanorum per *Constantinum* papam facta confirmatio mansit incognita, non solum apud Romanam; sed et apud ceteras, Constantinopolitana excepta, patriarchales Ecclesias, ideoque per Joannem VIII et Synodum Tricassinam opus habuit innovari, ut anno DCXCII, num. 16 ostendimus.

3. *Crudelitas Justiniani in Chersonitis*. — Ad num. 4. Theophanes anno Incarnationis DCIII, kalendis Septemb. Injus Christi anni inchoato, refert *Justinianum* imp. patricios duos Maurum et Stephanum cum valida classe in *Chersonam* delegasse, quod insidiae quas Chersonite et Bosphoriani alias ei struxerant, *ejus animo remansissent profundius repositae*. Maurus et Stephanus Chersonam appellentes, cadibus et sanguine cuncta repleverunt. *Cum vero classis mense Octobri solvisset*, procellarum turbinibus jactata, sola ferme in mari perit. Qua calamitate cognita Justinianus alteram illuc iterum classem transmisit, cum mandatis, *ut universos usque ad mingentem ad parietes interficeret*, inquit Theophanes. Idem habent Nicephorus in Historia, et auctor Miscellae, qui observant etiam classem *mense Octobri solvisse*, ac Cedrenus, qui hanc notam Chronologicam praetermisit. Quare recte Baronius hanc expeditionem hoc anno recitat, sed perperam dicit, factam eam *rebellantibus populis Chersonesi*. Theophanes enim respicit ad id quod anno Incarnat. secundum Alex. DCXCVI, kal. Septemb. anni Christi DCIII inchoato jam scripserat, *Justinianum* nempe, dum Chersonesae degeret, imperium sibi denuo committendum rennitiisse, et dictis hujusmodi ejus loci incolas terruisse, qui ideo de illo interficiendo, aut vinceto ad *Apsinaram* imperatorem perducendo consilium inierunt. Haec hujus crudelitatis a *Justiniano*, in eos exercitae causa, ut disertis verbis prodiit Nicephorus in Historia, et satis innuit Theophanes.

4. *Obitus Wittiza Hispaniarum regis*. — Obiit hoc anno *Wittiza* Hispaniarum rex, decimo regni sui anno, duobus relictis filiis, *Eba et Sisebuto*: quorum partes, dum plerique sequuntur, resistunt alii, Respublica in supremam calamitatem incidit, inquit Mariana lib. 6, cap. 19, qui addit, regnum *Wittiza* omnium lurpitudinum maculis deformatum fuisse, crudelitate immane, praecipue impietate adversus Ecclesiae leges insigne. *Rodericus*, ut in nummis appellatur, Wittiza filius praetermissis, regnum Gothorum suscepit. Porro Wittizam sequenti Christi anno mortuum meliores historicos asserere, ait Mariana citatus, negatque quod scribit Toletanus lib. 3, cap. 17, *Wittizam* scilicet orbatum oculis et privatum regno, Cordubam missum fuisse a *Roderico*, ubi vitae reliquum exegit, ideoque et *Rodericam* cum Wittiza annis duobus conregnasse, quod tamen idem Toletanus affirmat. Verum sive *Wittiza* ann. DCXXI ex morbo obierit, et regno nunquam privatus fuerit, sive conjunctione suorum regno spoliatus sit, et cum eo *Rodericus* annis duobus conregnarit, ut asserit Tole-

tanus, illud pro certo tenendum, *Rodericum* sive post mortem *Wittiza*, sive solum anno tantum uno monarchiam Hispanicam rexisse, et deceptum esse Marianam, aliosque scriptores Hispanicos, qui annos eidem tres assignant; cum si tres annos regnarit, duobus prioribus *Wittiza* collega fuerit, et ut affirmat idem Toletanus, *vero per se anno* regnum administrarit. Ex hoc *Roderici* regis biennio male intellecto processit error Mariana, et aliorum in epocha capte a Mauris Hispaniae tardius refrenda, quae nobis in integrum restituenda erit.

5. *Saraceni a Juliano comite in Hispaniam vocantur*. — «Erat tunc temporis», inquit idem *Rodericus* cap. 18, «in Africa princeps quidam, qui Muza (Moses) proprio nomine dicebatur, et erat ab Ulit (Walid) Amromomenio (Amiral Momenin, id est, imperatore fidelium) praeses Africae constitutus. Illic fuit Julianus comes factiosus colloquio federatus, promittens ei sibi crederet Hispaniam se daturum». Hunc Julianum «Gallie Gothicae et Hispaniae exitialis excidii causam fuisse» jam ibidem dixerat *Rodericus*, cui non solum omnes Chronographi, historicique Hispani ad stipulantur: sed etiam Arabes, quorum scriptis usum esse Toletanum praesulum constat. Utrum comes stuprum uxori suae an filiae illatum a *Roderico* ulcisci cupiens, patriam pessumdederit, incertum est, aliis alia asserentibus; ut ipse fatetur Toletanus, qui pergit et ait: «Muza autem cognomento Abencair (Ebn Nocair) continuo verbum hujusmodi Abulit (Alulit, seu Alwald) Amirohomomenine Arabum nonnisiavit, qui inhibuit ei, ne in Hispaniam eisfretaret (transfretaret) sed paucos mitteret per quos posset promissum comitis aperiri. Muza autem misit cum comite Juliano quemdam Tarif nomine, et cognomine Abonzarcha (seu Ebn Zaric) cum centum milibus (equitibus) et eo peditibus Africanis, et hi in quatuor navibus transierunt, anno Arabum XCI, Aera DCCL, in mense qui dicitur Ramadan». Musam cum Juliano, qui oppida quibus praerat, ei tradidit, eumque ad Hispaniarum occupationem excitavit, foedus misisse *ante finem anni* XC *Hegire* discrete asserit anonymus Andalusianus, quamvis anno tantum Hegirae XCI, Tarifus a Musa missus in Hispaniam transfretarit.

6. *Tarifus hoc anno a Saraceni in Hispaniam missus*. — Annus iste Arabum sive Hegirae cepit die vii Novemb. anni Christi superioris. Eamdem primi Arabum in Hispaniam ingressus epocham calculo suo probat insignis scriptor Arabs *Noweirius*, qui Bibliothecam struxit Arabicam, praesertimque Historiarum suae gentis a se compilatarum. Istius *Noweirii* nihil adhuc typis mandatum, sed multa ejus opera tam in Bibliotheca regia, quam alibi reperiantur. Arabum vero Hispanorum gesta nobis promittit Claudius Beraldus V. C. et linguarum Orientalium peritissimus, qui de Sarraeceniciis rebus multa mecum communicavit, sicuti et quidam amicus rerum Arabicarum intelligentia clarissimus. Nam memorabilem hoc Historiae caput, n-que

a Baronio, neque ab aliis satis accurate expositum. Legit præterea Beraldus alium scriptorem Arabicum, qui *Tarifum* hoc anno Hegiræ xci. in Hispaniam transfretasse tradit. Ex Arabicis scriptoribus, nullus forte reperitur, qui diversam aut oppositam chronologiam teneat, si excipias geographum, qui vulgo dicitur *Nubiensis*.

7. *Non vero dccix.* — Hic enim asserit, urbem *insulæ Viridis*, primam inter alias *Andalusie* expugnatam fuisse in adventu Molesmanorum, qui contigit anno ab Hegiræ nonagesimo: expugnasse autem illam *Moysem* seu *Muzam* filium Noisar, qui pro Marwanitis (califis scilicet filius Omnia, qui Marivanitæ etiam dicti sunt a Marivæ califa, unde quidam deducunt nomen Marranorum) *dimicabat* (inquam) *una cum Tarek*, id est, ut vir doctissimus interpretatur, per legatum suum *Tarekum*. Nam tunc *Muzā* in Africa substiterat. Geographia ista scripta est sub Rogerio Siciliae rege; verum opus primi auctoris nunc non extat, sed ejusdem tantum compendium Romæ editum anno mdcxci, typis Medicis. Error iste non in verum hujus geographiæ parentem, sed in ejusdem epitomatores rejciendus, vel potius in libentarios, qui plurima hoc in opere ita depravarunt, ut legi et intelligi amplius non possint. Sed redeo ad Rodericum citatum, *Æræ* dccxi. cum anno Hegiræ xci. alligantem, licet is annus Arabicus cum *Ærâ* vulgari Hispanica dccxlviii. conveniat, indeque colligo *Rodericum* annos *Æræ* Hispaniæ cum annis Hegiræ non recte componere: posse autem illum annos Hegiræ, prout ipsi in libris Arabicis, quibus usus est, extabant: ideoque in ejus opere legendis annis Hegiræ recte descriptis, non vero annis *Æræ* Hispaniæ male cum illis ab eodem conjunctis, adhærendum.

8. *Tarifus revertitur in Africam præda onustus.* — Pervenit in Hispaniam *Tarif*, inquit Rodericus cap. mox laudato. *in mense qui dicitur Ramadam* (novo nempe Arabum mense Lunari vago qui hoc Christi anno in mensem Julium incidebat). « Et iste fuit primus adventus Arabum citra mare, et applicerunt ad insulam citra mare, quæ ab ejus nomine dicitur *Gezirā Tarif* (*Gezirā Tharif*): et ibi substitit donec ad se cognati et complices ex Hispania advenerunt, et primos insultus fecit in *Gezirat Alhadra* (vel *Gezirat Alchadhra*, id est, insulam *Viridem*, vulgo *Algizria*) et inde abstulit magnam prædam, et alia loca maritima devastavit ». Locus ad quem appulit *Tarifus* appellatione mutatus est ab illo. Oppidum autem istud *Tarifus* positum est in angulo Occidentali freti *Gaditani*. « *Insula Tarif* », ait geographus *Nubiensis* loco mox citato, « sita est juxta mare Syriacum (*Mediterraneum*, quod alluit litus *Syriae*) ad initium ejus freti (*Gaditani*) quod *Mzakak* (Arabicè, vocari diximus, et alluitur ab occasu mari *Tenebrarum* (*Atlantico* *Oceano*)). Est autem hæc civitas modica, habetque ex opposito sui duas insulas parvas a continente remotas, quarum una dicitur *Alkadir*.

Inter insulam *Tarif* et insulam *Viridem* intercedit spatium xviii mill. pass. » Demum in Africam reversum esse hoc anno *Tarifum* Hispaniam prædam onustum tradit laudatus scriptor *Noceirius*, cui ad stipulantur alii chronographi Arabes Mss. et ipse *Toletanus* præsul. Hoc itaque anno non presentis tantum dolore mali, sed etiam futuri temporis metu, Hispania planctu tumultuque repleti cœpta. Hujus calamitatis initium *Scaliger* lib. 6 de *Emendat. Temp.* pag. 622 et seq. accurate in presentem annum confert, perperam vero *Baronius* in annum dccxii, ut ibi videre est, num. 18 et seqq. sed quæ ibi habet, ex dictis, et annisque sequentibus dicendis corrigenda.

9. *Moritur S. Hadrianus abbas monasterii Cantuariensis.* — *Beda* lib. 5, cap. 24, postquam superiori capite sancti *Wilfridi* mortem narravit, ait: *Anno post obitum præfati patris præcimo, id est, quinto Osredi regis Northumbriæ Hadrianum* abbatem monasterii sancti Augustini Cantuariensis defunctum esse. « qui est annus, inquit, quadragesimus primus, ex quo a *Vitaliano* papa directus est cum *Theodoro*; ex quo autem in Britanniam venit, trigessimus nonus. Cujus doctrinæ simul et *Theodori*, inter alia testimonium perhibet, quod *Albinus* discipulus ejus, qui monasterio ipsius in regimine successit, in tantum studiis *Scripturarum* institutus est, ut grecam quidem linguam non parva ex parte, latinam vero non minus quam Anglorum quæ sibi naturalis est, novcrit ». *Quintus Osredi regis* annus hoc anno, quadragesimus primus ex quo *Hadrianus* in Britanniam directus est, anno superiori, trigessimus vero nonus ex quo in eam venit, anno etiam superiori absolvitur. In Britanniam enim *VI kalend. Jun.* anni dccxviii. missus est, teste *Beda* lib. 4, cap. 1, annoque dccxxi. cum eo adventavit, uti suo loco demonstravimus. Quare *Beda* loco laudato, ut de more alibi, menses qui post annos xli. et xxxix. effluxere, negligit. Hic numerandi modus a *Beda* sæpe usurpatus ad varia ejus loca intelligenda observandus. Fuit sanctus *Hadrianus cooperatores in verbo Dei* *Theodori* archiepiscopi Cantuariensis, « et quia litteris sacris simul et secularibus abundanter ambo erant instructi, congregata discipulorum caterva, scientiæ salutaris quotidie lumina in rigandis eorum cordibus emanabant; ita ut etiam metricæ artis, astronomiæ et arithmeticiæ Ecclesiasticæ disciplinam inter sacrarum apicem volumina suis auditoribus contraderent », inquit *Beda* lib. 4, cap. 2. Sanctus *Alhelmus* episcopus *Schireburnensis*, ut liberales artes « medullitus combiberet, studuit *Cantlie* ad pedes *Hadriani*, qui erat fons litterarum, rivus artium », inquit *Willelmus Malmesburiensis* in *Vita* hujus sancti præsulis cap. 4, nec dubium, quin *Beda* aliosque audierit præceptores ex discipulis *Theodori* et *Hadriani*; cum in monasterio *Wircmuthensi* per id temporis studuerit, qui uterque « congregantes discipulorum calcem scientiæ salutaris quotidie lumina irrigandis eorum cord-

bus emanabant », inquit Turgotus prior Dunelmensis in Vita Bedæ cap. 1. Hadrianum abbatem veneratæ sunt Ecclesiæ Anglicanæ die ix Januarii, ut videre est apud Bollandum ad eum diem, in ejus Elogio historico.

10. *S. Hadriano succedit Albinus.* — Albinus Hadriani successor « auctor ante omnes atque adjuutor opusculi hujus fuit », inquit Beda in Præfatione ad Historiam Ecclesiasticam gentis Anglorum, « vir per omnia doctissimus exiit qui in Ecclesia Cantuariorum a beate memoriæ Theodoro archiepiscopo et Hadriano abbate viris venerabilibus atque eruditissimis institutus, diligenter omnia, quæ in ipsa Cantuariorum provincia, vel etiam in confinis eidem regionibus a discipulis B. papæ Gregorii gesta fuere, vel monumentis litterarum, vel seniorum traditione cognoverat : et ea mihi de his, quæ memoria digna videbantur, per religiosum Lundeniensem Ecclesiæ presbyterum Nothelmum sive litteris mandata sive ipsius Nothelmi viva voce referenda transmisit ». Fuit Albinus octavus abbas monasterii Cantuariensis, sed « primus Anglicus ; nam omnes prædecessores sui erant Romani », inquit Guillelmus Thornus in suo Chronico, loquens de secunda translatione sancti Augustini Cantuariensis episcopi, ubi ait etiam cum obiisse anno dccxxxii, et *in translatione S. Augu-*

stini cum B. Hadriano translatum esse. Hinc liquet, Baronium anno dcclxxviii, num. 13 et seqq. huic *Albinum* cum Alcuino qui et Albinus dictus est, et Caroli Magni ætate floruit, male confudisse ; cum *Alcuinus* nondum natus fuerit, quando *Albinus* monasterii Cantuariensis abbas mortuus est. Hic Baronii lapsus Andreae Duchesno in editione operum Alcuini errandi causa fuit. Sed hac de re plura ad annum dcclxxviii. Extat Bedæ Epistola ad Albinum abbatem Cantuariensem.

11. *Geruntius rex Valliæ victus ab Ina Merciorum rege.* — Huntindonijs lib. 4, pag. 337 : « Anno, inquit, huic proximo (scilicet a morte sancti Wilfridi) pugnavit rex Ine (qui in Occidentali Saxonia regnabat) et nunc cognatus ejus, contra Gerentem regem Wales. Cujus pugnæ principio occisus est dux Hiebold : ad ultimum vero Gerente cum suis faciem ab Anglis averlit : et fugiens, arma et spolia sequentibus reliquit ». Idem habet Wigorniensis ad annum dccx. Extat sancti Aldhelmi libellus ad Geruntium regem Occidentalis regni sceptram gubernantem adversum errorem Britonum de Paschale, de quo opusculo locuti sumus anno dccxii. *Geruntium* vero Walliæ seu Cambriæ, quam antiqui Britones habebant, regem fuisse, ex hoc Huntindoniensis loco manifestum est.

1. *Papæ reditus Romam.* — Septingentesimus undecimus Domini adest annus Indictione nona ; quo, mense Octobri, jam inchoata decima Indictione Constantinus papa Romam ex Oriente rediit : de quo ista Anastasius breviter : « Egressus igitur a Nicomedia civitate, crebris valetudinibus Pontifex altroitus, tandem sospitalem Domino tribuente, incolumis ad portum Cajetæ pervenit, ubi sacerdotes, et maximam populi Romani reperit multitudinem : ac vicesima quarta die mensis Octobris, Indictione decima, Romam ingressus est, et omnis populus exultavit atque lætatus est. Fecit autem ordinationes episcoporum in eundo, et redeundo per diversa loca episcopos duodecim ». Etenim ubicumque configit presentem esse Pontificem, illum omnes intelligebant primum propriumque esse

pastorem, episcopis omnibus suæ jurisdictionis subjicientibus fasces summo universalis Ecclesiæ sacerdoti. Pergit vero Anastasius : « Post menses autem tres lugubre nuntium personit, quod Justinianus Christianissimus, et Orthodoxus imperator trucidatus est, et Philippicus hæreticus in imperiali promotus est arce ». Sed de his suo loco dicendum : jam vero prosequamur, et absolvamus, quæ sunt anni hujus res Occidentalis Ecclesiæ.

2. *Swiberti predicatione et miraculis Saxonum Ecclesia erigitur.* — Hoc enim anno Ecclesiæ Saxonum jaci cœperunt fundamenta per sanctissimum virum apostolicum Swibertum venientem ad eos in abundantia benedictionis, in signis et virtutibus, excitando etiam defunctum a morte,

potentem in omnibus opere et sermone. Audi ergo quæ de his Marcellinus filiteris prodidit ¹ : « Anno, inquit, Dominicæ Incarnationis septingentesimo undecimo, cum S. Swibertus ferventer prædicans non solum in Weida, sed et in pagis et villis vicinis enuntiaret profanis Saxonibus Evangelium Christi : contigit quadam die Martis, ut ipse extra Werdam divina celebraturus, iret cum venerabili presbytero suo Willeico in villam vicinam, et quidam dives Gentilis, Ilungerus nomine, postea conversus et baptizatus in festo Apostolorum Petri et Pauli, et a S. Swiberto appellatus Petrus, ex fervore fidei et nimia humilitate et devotione curru advehi curaret arenam et lapides, reliquaque tali edificio congrua et opportuna ad monasterium S. Swiberti. Procurante autem omnium bonorum æmulo diabolo, idem Petrus cornuens sub carruca onusta lapidibus, efferebatur mortuus, quia pæne suffocatus, et per diversa vulnera capitis exstinctus fuit. De quo omnes cum non immerito dolerent, magnusque concursus populorum ad illud miserandum spectaculum fieret gentium et dolentium propter inopinatam illius mortem, cumque exsequiæ præpararentur, ut corpus Ecclesiasticæ mandaretur sepulture : supervenit pius pater S. Swibertus cum devoto Willeico suo capellano. Qui cum didicisset ex gemitu, audissetque a circumstantibus mortem illius Petri; ipse habens fiduciam magnam in Christum, præcepit ut emortuum corpus, antequam sepeliretur, ad cellam suam deportaretur.

3. « Quod cum factum fuisset, adstante magna turba populorum rei exitum præstolante, largitur eum multis suspiriis hærymas fundens, flexis genibus devotissime oravit ad Dominum pro resuscitatione Petri famuli monasterii. Cumque diu preces precibus continuasset, surgens tangendo, cum oscularetur funus, statim mortuus non solum revixit et surrexit, verum etiam nulle cicatrices vulnerum, nulla conglomeratio sanguinis per totum corpus apparuerunt : de quo omnes laudabant benignitatem Christi Salvatoris. Fama hujus miraculi per totam provinciam promulgata, neophyti in fide solidati confirmantur, multi vero infideles ad Christum conversi, fonte baptismatis Christo regenerati sunt. Vixit autem postea idem Petrus sanus et incolumis usque ad consummationem Ecclesiæ Werdensis, etiam post migrationem sanctissimi patris Swiberti ». Ilucusque Marcellinus de mortuo ad vitam revocato.

At licet verbum Dei in terram illam minime vacuum absque fructu ceciderit : haud tamen sterilis terra illum reddidit, quem par erat, ex tanta cultura fructum; nam id inferius idem auctor de eodem Swiberto ² : « Licet gentibus in vicino habitantibus predicando, primo parum vel nihil profecit in conversione earum, eo quod essent homines dure cervicis, et barbæ mentis; non tamen propter hoc destitit, quin indesinenter cum fervore

prædicans, multos nobilium et ignobilium converteret ex eis : qui repudiatis sordibus idolorum, fidei sunt fonte abluti. Quibus, ut bonus pastor in populo, dispensavit tanquam fidelis et prudens negotiator, mensuram Domini tritici. Ipse enim sprevit mundi pompas et vanitates spe supernorum præmiorum; et ideo maximis virtutum donis callus ditatus. Deo in omnibus gratus, ut gemma fulsit in clero : nam positus inter Gentiles, illic præclarum opus inter gentes operatus est, Domino cooperante, et sermonem ejus confirmante, sequentibus miraculorum diversorum signis ». Hæc Marcellinus.

4. Ex his quidem nostri temporis Saxones infelices compellere liceat verbis Apostoli ¹ : « Sic stulti estis, ut cum spiritu cæperitis, nunc carne consummæmini ? » Quis ergo tribuit vobis spiritum; et operatus est virtutes in vobis? nonne vir apostolicus Swibertus? Quis in tanta signorum et benedictionis abundantia supervenit ad vos, ut posthabitis vestrum primum apostolum Swibertum? In vos igitur convertantur indesinentes lacrymæ Hieremiæ ² : Vos concutiat tonitus ille, cum ex præcordiis intimis lugubre illud exclamat : « Obstupescite caeli super hoc, et portæ ejus desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aque viæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas ». Sed spero fore aliquando, ut excitentur voce Domini eadem interpellatione, qua Angelum monuit Ecclesiæ Ephesi dicens ³ : « Memor esto itaque, unde excideris, et age pœnitentiam, et prima opera fac, etc. » Sed jam (quod polliciti sumus) ad res Orientales convertamus orationem.

5. *Justiniano et filio dire peremptis Philippicis Bardanes imperium occupat.* — Cum igitur Anastasius tradat, post tres menses a reditu Constantini Pontificis in urbem, qui contigit (ut ait) vicesima quarta mensis Octobris, allatum ad ipsum nuntium de nece Justiniani imperatoris, utique circa anni hujus finem, eam accidisse possumus intelligere. Quomodo autem id factum sit, ex Grecorum Annalibus est promendum. Ubi enim Theophanes dira illa superius memorata, quæ adversus Chersonenses jussu ejusdem imperatoris sunt perpetrata, narravit; haud imperatorem quiescere tradit, sed majore exandescente ira ad interitum omnium hoc anno dento parasse classem affirmat, qua solo æquaret omnia, solumque aratro proscinderet. Hoc autem cum illi intellexissent, se munierunt, parati imperatori resistere, petentes auxilium a Chajano principe Gazarorum. Ne autem miseri pati cogèrentur quæ ira æstuans imperator præceperat, obstulit Deus, excitans adversus eum nobiles viros Eliam spatharium atque Bardanem Philippicum ex insula Cephaleniâ, ubi relegati fuerant, revocatos, qui eidem essent classi præficiendi. Hos autem cum

¹ Marc. in Suvib. c. 24. — ² Marc. c. 13.

³ Gal. III. — Hierem. II. — ³ Apoc. II.

imperator comperisset apud Chersonam esse tumultuosos, alios loco ipsorum duces misit : qui dolose admissi intra Chersonam, a civibus trucidati sunt, apertam adversus Justinianum defectionem jam conclamantibus, et acclamantibus Bardaneum Philippicum imperatorem.

6. His cognitis Justinianus, in Eliam veluti facti auctorem commotus, quod non posset in ipsum, in ejus domesticos furorem convertens, filium ejus in matris sinu peremit; ipsam vero ejus conjugem coquo, natione Indo, ignominiae causa collocavit in matrimonium. Misitque aliam classem adversus rebelles. Sed cum qui missi erant, ob nimias difficultates haud praestare possent, quod imperator faciendum praecipisset, mentientes re infecta redire ad eum vindicare paratum, et ipsi Philippicum imperatorem acclamare ceperunt absentem, petentes a Gajano, ad quem confugerat, ipsum reddi. Quod cum factum esset omnes simul cum novo sunt reversi imperatore. Qui appropinquans Constantinopoli, adversus Justinianum mittit Eliam, et contra Tiberium ejus filium Maurum patricium et Joannem spatharium proficisci jubet.

7. Quid vero isti fecerint, audi terribilem dignam commiseratione tragediam : « Ubi autem (inquit Theophanes) Maurus cum Joanne ad Blachernas pervenisset (templum illic erat Dei Genitricis Mariae) invenit Tiberium altera tenentem manu columellam sanctae mensae Dei et Dei Genitricis altaris, et altera pretiosa ligna, et in collo phylacteria (erant haec sacrosanctae reliquiae) extra tribunal (sacrarium) autem residentem Anastasianum patris ejus matrem : quae Mauri provoluta pedibus, flagitabat ne suos occideretur nepos Tiberius, utpote qui nihil gessisset pravum. Cumque ille pedes hujus teneret, et cum lacrymis supplicaret, ingressus est Strutus (id erat cognomen Joanni spathario) et vi arripuit illum, et pretiosa quidem ligna ab eo sublata supra mensam posuit, phylacteria vero in collo suo suspendit. Puero autem foras educto, et spoliato, supra limen expanso, guttur ejus instar ovis securant, et hunc in templo sanctorum Anargyrorum (Cosmae scilicet et Damiani), quod Paulinae vocatur, sepeliri mandarunt. Comprehensus praeterea et Barisbacurius primus patricius et comes obsequii, et interemptus est.

8. « Porro Elias una cum eo, qui secum erat descendente in Damassim, et ad sermones cum eo, qui illic erat exercitu veniente, verbumque impunitatis populo, qui erat cum Justiniano praebente : sequestrati sunt universi, et discesserunt a Justiniano, solum hunc deserentes, et ad partes Philippici confluentes. Tunc praedictus Elias furore repletus, currens, collo ejus comprehenso, pugione quo erat accinctus, caput ejus amputavit, et per Romanum spatharium ad Philippicum misit. At vero Philippicus per eundem spatharium hoc ad Occidentales partes usque Romam transmisit ». Illicusque de nece Justiniani et Tiberii ejus filii

Theophanes. Qui igitur tanquam fera bestia humanum sanguinem sitiens, adeo in sibi subditos populos fuerat debacchatus, suo suorumque sanguine supplicium luit; posteris relinquens exemplum, in seipsum suosque salvam a Deo expectare debere vindictam, cum in populum sibi creditum immanes principes savium. Factumque secundum verbum Domini ad Hieremiam¹ : « Adducam inimicos tuos de terra quam nescis : quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit » : dum exuldem Philippicum et postea latentem inter Barbaros accinxit vindice gladio, hominem alioqui Deo multipliciter inimicum, nimirum ob depravatos vitae mores, et (quod delerius est) haeresi labefactatum Monothelitarum hereticorum, quos eo vehementius factus jam imperator aggressus est propugnare simul et eorum haeresim, eoque ardentius propagare, quod uni ipsorum acceptum ferebat imperium, qui fore ipsum imperatorem praedixisset, cum et eidem praemii loco pollicitus esset sexte Synodi abolitionem. Porro rem gestam Theophanes ita narrat :

9. « Priusquam imperaret, erat quidam inclusus in monasterio Callistrati praevisor (qui scilicet astronomicis inspectionibus futura praedicere consueverat hereticum Monothelita). Qui ad se venienti Philippico dixit : Imperium tibi esse repositum : At ille turbatus est. Et ait inclusus : Si jubet Deus, tu quamobrem contradicis? Illoc autem dico, quia sexta Synodus male facta est : si ergo imperaveris, hanc projice, et imperium fiet tibi forte atque longævum. Qui cum juramento spondet ei, se hoc facturum. Cum autem Leontius Justiniano successisset, ascendit Philippicus ad inclusum : Qui dicit eis : Ne festines, fiet tibi. Cumque Absimarus imperasset, rursus ascendit ad eum. Cui iterum ille ait : Ne acceleres : illud enim te praestolatur.

10. « Porro cum Philippicus hoc quibusdam amicis suis fuisset confessus confidenter, ab eis Absimaro nuntiatum est. Qui caesum, et tonsum, atque ferreis vinculis alligatum hunc in Cephaleniam exuldem misit. Cum autem Justinianus imperium suscepisset, revocavit eum. Et cum regnaret, fecit Pseudo-Synodum episcoporum juxta pseudomonachi et inclusi sermonem, et abiecit sanctam et universalem sextam Synodum ». Sed de Synodo sequenti anno agendum erit. Pergit vero Theophanes : « Eodem anno ille vanus oculorum caecitatem incurrit ». Subdit Cedrenus : « Cyro quoque patriarcha exturbato, Joannem suae impietatis socium ei solio praefecit. Fuit hic Philippicus cognomeno Bardanes, in colloquio facundus, atque prudens habitus, sed in actionibus suis absque gravitate, et industria ulla versans, turpiterque vivens, extremam sibi infamiam paravit ». Ita quidem, ubi graviter deliquerunt Orientales, Pseudo-Synodum colligentes, adversus veterem Ecclesiasticam disciplinam, ipsamque Romanam Ecclesiam tot tantos

¹ Hierem. xv

que sunt coacti pati tyrannos, non dicam imperatores, sed monstra, Leontium, Absinarum, et Justinianum in furorē actum, Philippicum, Leonem Isauricum, et alios nefandissimos.

11. In *Philippicum hæreticum Romanorum execratio*. — Sed de Philippico modo agendum, qui ubi est creatus imperator, dum ex more professionem Catholicæ fidei mittere deberet ad Romanum Pontificem, misit hæreticam execratione dignam: quam ipse Constantinus Pontifex respuit. Nam de his hæc Anastasius Bibliothecarius: « Ejus et Sacram cum pravi dogmatis exaratione Constantinus suscepit, sed cum Apostolicæ Sedis consilio respuit. Hujus rei causa zelo fidei accensus omnis cœtus Romanæ Urbis, imaginem quam Græci volaream (pancream) vocant, sex continentem sanctas ac universales Synodos, in Ecclesia beati Petri erexere». Etenim inter alia nefanda idem Philippicus imperator sanctas sex Synodos Oecumenicas pictura effigiatas e pariete abradi præcepit: contra quod imperatoris facinus Pontifex nitens, quas ille destruxit, ipse eo modo quo erant ante, restituit. Sed paulo inferius hæc idem Anastasius:

12. « Iisdem temporibus, cum statuisset populus Romanus nequaquam hæretici imperatoris nomen aut chartam, vel figuram solidi suscipere, unde nec ejus effigies in Ecclesiam introducta est, nec ejus nomen ad missarum solemnias referebatur: contigit ut Petrus quidam pro ducatu Romane Urbis Ravennam dirigeret præceptum, et pro ejusmodi causa acciperet. Dumque innotuisset, quod nomine hæretici sua promotione idem Petrus fuisset potitus: zelo fidei accensa magna pars populi Romani staturunt nullo modo hunc ducem suscipere. Et factum est, ut dum Christophorus, qui erat dux, ob hanc causam cum Agathone et suis hominibus concertarent, bellum civile exortum sit, ita ut in via Sacra ante palatium sese committerent, et ex utrisque partibus amplius quam viginti quinque viri plagerentur atque interirent, donec Pontifex mitteret sacerdotes cum Evangeliiis et Crucibus Domini, sicque partes sedarent: nam pars Petri ita angustata, ut nulli illi esset spes vivendi. Verum ad Pontificis jussu pars alia (quæ et Christiana vocabatur) recessit, sicque defensoris hæretici pars valuit Petri, ac si illa attrita recederet». Hæc Anastasius. Eadem de nomine hæretici imperatoris exoso, et execrabili facto tradunt Beda, Paulus diaconus¹, atque Ado Viennensis². Habet ex iisdem Romanam Rempublicam gubernari his temporibus solitam esse per duces, qui mitterentur ab imperatore. Hinc et Romæ ducatus dici consuevit, de quo dicendum erit inferius. Porro has altercationes Romæ usque ad obitum Philippici perdurasse, quæ post hæc subjicit Anastasius docent.

13. *Felices Ravennatis ad communionem Catho-*

licam et suam sedem reversio. — Eodem quoque anno accidit, ut qui Justiniani voluntate teneretur relegatus in Ponto Felix archiepiscopus Ravennas cæcus redditus, idem ea occasione fuerit exilio liberatus: nam et de hoc ipso idem Anastasius hæc habet: « Eodem tempore Felix archiepiscopus Ravenna ab exilio reductus, penitentiam motus, licet oculorum lumine privatus, ad propriam tamen rediit sedem, et solita, quæ ab universis in scrinio episcoporum fuit indicula et fidei expositiones, et hic confessus est, sicque reconciliationis promeruit absolutionem». Hæc Anastasius: quibus indicatur ad meliorem mentem ex diuturna vexatione reddidit esse Felicem, et ex præscripto Constitutionum superiorum Romanorum Pontificum cuncta plenissime præstitisse, quæ præstanda erant; ob idque Catholicæ communionis ab eodem Pontifice Constantino participem factum esse.

14. Qui vero copiose persecutus est res Ravennates, Hieronymus Rubens, hunc tradit egregia clarissime sanctitate, comuscasse etiam miraculis, redeuntemque ab Oriente secum sacras reliquias sanctorum plurimum detulisse: refertque ejusmodi inscriptionem ejus venerando sepulcro inditam.

HIC TUMVLVS CLAVSYM SERVAT CORPVS DOMINI FELICIS
SANCTISSIMI AC TER BEATISSIMI ARCHIEPISCOPI.

Profuit quidem Felici ista vexatio, ut illud Davidicum¹ lætus occineret: « Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas ».

15. *Benedictus episcopus Mediolanensis Romanam venit*. — Constat ejusdem Anastasii justificatione, venisse hoc tempore Romam Benedictum archiepiscopum Mediolanensem, causam persecutorum adversus episcopum Ticinensem, cum eum sibi vindicare conatus est sub sua jurisdictione episcopum suffraganeum. Hæc enim de eo Anastasius: « Venit autem, et Benedictus archiepiscopus Mediolanensis Romam orationis voto, et suo se Pontifici presentare: alleratus vero est pro Ecclesia Ticinensi, sed victus est, eo quod a priscis temporibus Sedi Apostolicæ ejusdem Ticinensis Ecclesiæ antistes ad consecrandum pertinebat atque pertinet ». Hæc ipse. Habet eadem Paulus diaconus, qui et hic subdit: « Fuit autem idem venerabilis Benedictus archiepiscopus, vir egregie sanctitatis, de quo per universam Italiam bonæ opinionis fama fragavit ». Hæc Paulus. Relatus quidem reperitur Benedictus hic inter sanctos, ejusque memoria adscripta sacris Tabulis die undecima Martii, annis singulis in Ecclesia iteratur. Cæterum fuit eadem controversia iterum atque iterum diversis temporibus excitata, multaque hinc inde allata. Sed de his modo hæcenus ad institutum: jam ad anni sequentis res gestas transeamus.

¹ Paul. diac. l. vi. c. 33. — ² Ado in Chron.

¹ Psal. cxviii.

Anno perio Græco-Romanæ 6204. — Anno Eræ Hispan. 749. — Anno Hegiræ 93 inchoato die 19 Octob. Fer. 2. — Jesu Christi 711.

— Constantini papæ 4. — Philippici imp. 1.

1. *Constantinus PP. Romam redit.* — Ad num. 4. *Constantinus* papa, qui incunte circiter vere hoc anno Constantinopolim adventavit, ut anno superiori ostendimus, urbem reliquit, ac *vicesima quarta mensis Octobris, Indictione decima, Romam ingressus est*, inquit Anastasius in Constantino papa. Quare is menses tantum aliquot Constantinopoli moratus est, non vero annum integrum, ut arbitratus est Baronius anno dccx.

2. *Historia Suidbertina fabulosa.* — A num. 2 ad 5. Quæ habet hic Baronius de sancto *Suidberto* ex Pseudo-Marcellino, cum nulli alii auctores ei suffragentur, admittenda non sunt; nunc enim constat, Acta illa sancti Suidberti supposititia.

3. *Justinianus imp. occiditur.* — A num. 5 ad 13. Anastasius, postquam refulit, Constantinum papam die xxiv mensis Octob. Indict. x, Romam ingressum esse, subdit: « Post menses tres lugubre nuntium insonuit, quod Justinianus Christianissimus imperator et orthodoxus imperator trucidatus est, et Philippicus hæreticus in imperiali promotus est arce ». Philippicus itaque medio circiter Decembri hujus anni imperium invasit, et mense circiter Januario sequenti hujus rei nuntium Romam perlatum est, mensesque illi tres incompleti intelligendi, ut in *Philippici* depositione videbimus. Tumultus tunc adversus *Justinianum* excitatos narrat Baronius ex Anastasio Theophanis interprete: neque a Theopane Nicephorus in historia, aliique dissentiunt. *Chersonitæ* itaque cum accepissent, imperatorem alteram adversus se classem transmittere, ad res novandas contra eundem coacti, *Cheganî* præsidium imploravit, tandemque *Justiniani* nomine abrogato *Barदानem* antea exulem, imperatorem proclamant, quem mutato nomine *Philippicum* appellant. Illic sine pugna urbem ingreditur. Occisus *Tiberius* Justiniani filius, et paulo post captus Justiniani amputatum, et a *Philippico* in Occidentem conspicendum tractatum. *Justinianus* postquam in imperium restitutus est, *annos sex* illud obtinuit, ut testantur Nicephorus in Historia, Theophanes, Cedrenus, Marianus Scotus, et Paulus diaconus in lib. 6 de

Gestis Langobard. Baronius vero ideo annos ei viii assignat contra antiquorum fidem, quia ejus imperium ab anno dccm exorsus est. Fuit *Justinianus* ultimus e familia *Heraclii* senioris, cum quo ea exstincta, postquam sæculo integro Romanis imperasset.

4. *Agatho diaconus refert gesta a Philippico adversus VI Synodum.* — Combefisius in auctario Bibliothecæ sanctorum Patrum Agathonis diaconi perorationem et Joannis episcopi Constantinopolitani Epistolam ad Constantinum papam a se missam publicavit, ex quibus aliqua discimus huc usque ignorata. Perorationis hic titulus est: « Peroratio scribæ Actorum sextæ Synodi: ubi etiam traduntur, quæ tyrannus ac insipiens *Barđanes* adversus eandem sanctam et Œcumenicam sextam Synodum temere molitus est ». Tum sequitur peroratio: « Peccator ego ac omnium minimus *Agatho*, indignus diaconus, ac sanctissimæ hujus magnæ Dei Ecclesiæ seriniorum thesaurarius, venerabilisque patriarchalis secreti protonotarius ac secundus cancellarius, ante triginta duos plus minus annos, juvenili adhuc ætate, lectorum ordini accensus, ac inutilis notarius agens, sancte huic ac universali sextæ Synodo operam commodavi, universa in ea mota quæsitæque ordine assectatus, una cum sancto Paulo hujusce deinceps urbis archiepiscopo et patriarcha, hætenus laico ac imperatori a secretis; ac aliis quibusdam. Omnes porro tomos Actorum præfate Synodi, mundo codice, propria ipse manu Ecclesiasticis litteris consignavi; qui et sub signaculis una cum fidei definitione, quam sancta eadem Synodus palam edidisset, Patrum subscriptione munita, in imperatoris palatio fuerunt reposti ac tuto servati: quin et quinque patriarchalibus sedibus tradita, definitionis ejusdem eadem Patrum subscriptione munita exemplaria, eodem conscripti modo, ita jubente piæ recordationis imperatore Constantino, ac sic fieri præcipiente, quo fidei Orthodoxæ sinceritas atque veritas nullis pateret insidiis.

5. *Justiniani inconsiderata agendi ratio.* — « Cæterum tibi clemens, solusque bonus ac miseri-

cors Deus humilem me ac inutilem; quæ ejus miseratio est; hæcenus in vivis agere concessit, non immerito hunc quoque manu propria librum conscribere, in animum induxi, ac decrevi, idque maxime quam hoc sum dicturus ratione. Cum sanctarum Dei Ecclesiarum pax ac concordia, universalisque tranquillitas multis jam annis obtineret, nullaque in eis contradictio, lisque, aut dissentio studiorumve conflictus emerisset; malignus ac mali auctor dæmon, diabolus, handquaquam videre ferens, occasionem machinatus est, invenitque sua dignam perversitate, ac morositate. Malorum enim nostra ipsorum culpa olim excipientium incursione, crebraque rerum mutatione, non in communi solum Christianæ Reipublice immunito statu, plurimumque labefactato; verum etiam ad ipsum jam imperii apicem excurrente malo; continua rerum summam lenentium abs tyrannide rebellantium permutatione, sacrum illud nomen in contemptum tandem spretionemque abierat; ubi maxime Justinianus, imperii ejusmodi post mortem Constantini patris successor, non semel tantum imperio ob pessimam a principio, sanguinariamque ejus voluntatem, excidisset, atque eo ejectus esset; sed et iterum post Leonthum et Tiberium, qui medii obtinuerunt, idipsum passus, gladio tandem in loco dicto Damatico provincie Bithyniæ sectis cervicibus perisset: nimirum amplissimo exercitu, quem mari, in diversas distributum minores turmas ad urbem Chersonem expugnandam ac diripiendam, ejusque funditus necandum, delendumque populum destinasset, inde adversus eum rebellante ac impetum faciente, eodemque ipso exercitu, fanatico quodam promiscue ac temere tumultu, nullaque legitima probatione ac suffragio in imperatore præficiente, præfectumque renuntiantem, quemdam id temporis tyrannidis prætextu iis locis exultantem, nomine Bardanem, genere Pergamæum filium Nicephori.

6. *Philippicus imaginem sanctæ Synodi dejici jubet.* — « Is mero placito, Philippici assumpto nomine, cum inde improvisus regie huic urbi, una cum eum secuta classe, necnon comite armato exercitu, a quo fuerat creatus imperator, repente ingruisset, olim animo insitam habens, necnon paterna doctrina ac traditione, uti dicebat ipse, acceptam, sed et prava institutione adscititiam, execrabilem omnino sacræ huic ac OEcumenicæ sextæ Synodo contrariam hæresim, ut qui a puero, ubi tulisset occasio, discipulum egisset Stephani abbatis, qui ipse discipulus fuit Macarii: is, inquam, statim ac nulla mora, imperiali potestate ac auctoritate usus, ante suum ipsius ingressum, sancte ejusdem sextæ Synodi imaginem, ab annis jam aliquot, prope, ac inter quartam sextamque scholam, in imperiali palatii vestibulo, expositam, dejici jussit; alioquin, inquam, non sustinens ingredi in regiam non suam, nisi ita prius res habuisset.

7. *Persequitur Orthodoxos.* — « Id præterea auctoritate decernens, ut Sergii, Honorique ab

eadem sancta ac OEcumenica Synodo ejectorum ac anathemati subjectorum nomina in sacra sanctissimarum Ecclesiarum Diphya præconio publico referrentur, eorumque per loca imagines erigerentur. Sed et brevi postmodum præfatos quoque sancte ejusdem ac OEcumenicæ sextæ Synodi, cum mea ipsius manu conscriptos, invenisset Aclorum tomos, educens publicansque igni in secreto palatii tradidit ac abolevit; piis plurimis ac Orthodoxis persecutionem inferens, eorumque nonnullos exilio relegans; eos maxime qui libello, juxta quod ipse jussisset, composito ac dictato, de fide scilicet, ac velut pro sancta ipsa ac OEcumenica sexta Synodo abroganda, handquaquam subscribere voluissent». Ille persecutiones annis subsequentibus continuatæ. Anno dccxii aliam hujus egregiæ perorationis partem in medium adducemus.

8. *Tarekus ab Arabibus in Hispaniam mittitur.* — Hoc anno Hispania miseris lacerata modis, et gloria Gothicæ majestatis extincta. « Muza », de quo locuti sumus anno superiori, teste Toletano l. 3 de Reb. Hisp. c. 19, « Tarico Abentiet, qui erat strabo (et omnino diversus a Tarifo, cujus anno præcedenti meminimus) injunxit, ut Juliano comiti auxilia largiretur, et amicitiam conservaret. Tunc autem (Tarik) dedit comiti Juliano xii millia bellatorum, quos separatim duxit in Hispaniam in navibus mercatorum, ne causa transitus perciperetur, et convenerunt ad Montem, qui ab illo Mauro Gebel Tarik (corrupte vulgo Gibraltal) adhuc hodie nuncupatur, arabice autem Gebel mons interpretatur ». Tarik istum recte hic a Tarifo distinguit Toletanus. *Tarifus* enim erat filius Zarchæ vel Zariki *Abenzarchæ*, seu Ebnzarik. At *Tarekus* cognominatur, ut in editis quidem libris Toletani legitur, *Abentiet*: sed hæc vox a librariis imperitis corrupta fuit, legendumque *Abezenatii*. Nam Tarekus erat (ut docent Arabes, et imprimis geographus Nubiensis cap. nuper citato) *filius Abdallæ, filii Wannou Zanatensis, Tarifum* cum *Tereko* Hispani recentiores, et alii plerique imperite confundunt, contra expressum Toletani archiepiscopi testimonium. Hujus præsulis Historiarum Arabum sicuti nonnulla alia in ejusdem operibus ab imperitis et iniquis emendatoribus corrupta fuisse dubium non est. Nam capite nono laudatæ Historiæ Arabum *Tarekus* dicitur *Abenzarcha*; sicque contra auctoris mentem cum Tarifo confunditur.

9. *Prima Saracenorum de Hispanis victoria.* — Idem præsul narrat Arabes ad montem Tarek convenisse mense *Regeb* (Arabico, et mense Aprili Romano) anno regni Arabum xci, *Era* dcccli, (quæ tamen erat dccclix, quæ in præsentem annum convenit). « Quæ cum ad regis Roderici notitiam pervenissent, (ut prosequitur Toletanus) misit contra eos sobritum suum nomine Eneconem, qui cum eis sæpius dimicans, sæpius victus fuit, et ad ultimum interfectus. Unde et Arabes sumptis animis, audaciam assumpserunt, Juliano comite eos per Baticam et Lusitaniam deducente. Gothorum

enim exercitus prima vastatione (quam Tarifus anno superiori fecerat) percussus, et longa pace armorum usibus desuetus antiqua magnalia ignorabat, et facti desides et imbelles, ignari certaminis sunt inventi... Tarik autem cum Juliano comite ad Muzam in Africam est reversus, et Juliani fidelitas ex his factis apud Arabes fuit mirabiliter approbata. Unde et Muza Tarik et comiti ampliorem exercitum sociavit ut nempe copiis, quae Beticam tunc vastabant, jungeretur; quod brevissimo tempore peractum est, qui cum in Hispaniam applicassent, in Beticam et Lusitania coperunt direptiones et excidia exercere. Rex autem Rodericus audita strage suorum (Enconem nempe exercitumque, cui imperabat, caesum) et provinciae Beticæ vastatione, Gothiis omnibus congregatis adventui Arabum se objecit, et ad incursum eorum strenue properavit. Cumque venissent ad fluvium, qui Gwadalete dicitur, prope Assidonam, quæ nunc Xerez dicitur, ex alia parte sedit exercitus Africanus. Rex autem Rodericus cum corona aurea et vestibus deauratis a duobus mulis in lecto eburneo ferebatur, ut Gothorum regum dignitas exigebat.

10. *Hispani ultima clade affecti.* — « Et per octo dies continuos de Dominica in Dominicam dimicarunt, ita quod de Tarik exercitu fere decem et sex millia ceciderunt (Et post nonnulla alia), duo autem filii Wittize, qui cum Juliano comite conspiraverant, regi Roderico in hoc prælio adstiterunt, et alter a sinistris, alter a dextris collaterales acies gubernabant, et dicuntur in precedenti nocte cum Tarik consilium habuisse, ut ipsi a bello cessantibus, Gothorum exercitus de facili vinceretur; et rex Rodericus cum esset magnanimus, antequam fugeret, permitteret se occidi, et eo mortuo possent eis regnum perditum provenire. Non enim credebant, quod possent, vel vellent Arabes, patriam (Gothorum Hispaniam) retinere: (addit Noweiriis, opinabantur filii Wittizæ Arabes statim præda contentos in Africam, sicut prius Tarifo duce fecerant, esse reversuros), unde (pergit Toletanus) et in conflictu armis depositis, quantocies effugerunt. Et hoc ipsum promiserat (Tarik) quod restitueret eis omnia, quæ fuerant patris sui. In exercitu Christiano fuisse constat plus quam centum millia armatorum, sed erat populus duorum annorum peste et inedia imbecillis.... gens Gothorum in parte ceditur, in parte fuge præsidio liberatur: et dum hoc agitur, quid de rege Roderico acciderit, ignoratur: tamen corona, vestes, et insignia et calceamenta auro et lapidibus adornata, et equus, qui Orelia dicebatur, in loco tremulo juxta fluvium sine corpore inventa sunt ». Unde plerique arbitrati sunt, *Rodericum* regem in hoc fluxu periisse, quod Noweiriis et alii Arabes asserunt, ipsisque tum inter se, tum cum Toletano optime convenit. De fide itaque hujus præsulis constare debet.

1. *Pugnatum a Dominica in Dominicam.* — De anno et die, quibus hoc prælium commissum, multum ab Arabibus et ab ipsomet Toletano distant

plerique recentiores. Rodericus enim cap. mox citato affirmat, Gothos tandem terga dedisse, *die Dominica, quinto idus mensis Scawal, anno Arabum xcn*, juxta vero correctionem marginalem ultime editionis Francofurti, quam emendationem admittendam esse ex sequentibus patebit, *Æra nclm*, quæ tamen *Æra* cum anno Hegiræ non convenit. Noweiriis scriptor inclytus, cui concidunt alii Arabes chronographi Mss. asserit, *Rodericum* una cum exercitu Hispanico occurrisse Arabibus anno xcn Hegiræ, die xxvii mensis Ramadan, qui dies anno Christi dccxi, incidebat in xix Julii et in Dominicam. Rodericus vero Toletanus testatur, ambros exercitus invicem occurrisse die Dominica, a *Dominica* enim in *Dominicam* dimicarunt. Mensis itaque Schawal cepit hoc Christi anno die xxii Julii, feria quarta; currebat enim littera Dominicalis D. Per octo dies continuos pugnatum esse asserit *Noweiriis*: ideoque dies octavus, quo ultimam cladem Gothi perpassi sunt, et eorum rex Rodericus periit, configit die Dominica xxvi Julii.

12. *Rodericus ultimus Hispanorum rex occisus.* — Toletanus asserit, *Rodericum* regem victum ab Arabibus periisse *V idus mensis Schawal*; dies vero *v idus* Calendario Juliano affixus modo nomen, modo undecimum mensis diem significat: menses autem Lunares Arabum, neque habent nomina, neque idus: et præterea hi menses prorsus vagi sunt, nec ullis anni solaris vel mensibus vel temporibus affixi. Itaque nihili hæc nota *V idus Schawal* faciendi. Manifestum enim est, hanc vocem *idus* istuc fuisse intrusam. Quare ea expuncta legendum, *v mensis Schawal, Dominica*, quod verissimum est. Nam hic mensis Arabicus cepit xxii Julii, et *v ejus* dies incidebat in xxvi, quæ Dominica erat hoc anno littera Dominicali D insignito. Hanc restitutionem, quam certam existimo, Arabicis scriptoribus totam debemus. Hic itaque annus regni Gothorum in Hispania ultimus est, primusque Manrorum in ea dominantium. Joannes de Segovia Yperalla Marcellio Agropopolitanus, qui Historiam Hispanicam variis fabulis purgavit, in Dissertationibus Ecclesiasticis lingua Hispanica Casaraugustæ anno mclxxi typis datis recte vidit hanc Gothorum cladem alio quam currenti anno non contigisse, monuitque quemdam virum doctum Josephum Pellizerum appellatum, natione etiam Hispanum in Commentariis suis historicis eandem antea opinionem docuisse, quæ apud me tam certa quam quod in rerum Hispanicarum Historia certissimum.

13. *Captæ Hispaniæ epocha plerumque male constituta.* — Baronius anno dccxiii, num. 22, Mariana, et alii passim recentiores captæ Hispaniæ epocham refigunt anno Christi dccxiv, menseque Novembri, sed nullum veterem, quem sequantur, habent. Neque quis dicat, Rodericum Toletanum illigare cladem Hispanicam *Æra* nclm, quæ in an. Christi dccxiv convenit: nam, ut jam monui, Toletanus in conjungenda *Æra* cum Hegiræ annis,

quos etiam Julianis insulse aequal, plerumque peccat. Quare Æræ anni in hoc Historico ex annis Hegiræ certissimis emendari et explicari debent. Præterea Mariana lib. 6, cap. 24, et alii multi recentiores ex quodam Chronico Alveldensi volunt pugnatum esse ad oppidum Xerez, fluviumque Gvadalete, «die Dominico, Naveris Arabum mensis nono die, tertio idus Novembris ipso Martini festo die, anno salutis septingentesimo decimo quarto». Qua assertione nihil absurdius excogitari potest. Nam cum anno Dionysiano DCXIV, Hegiræ annus inceperit XVI Septembris, feria prima, qui fieri potest, ut nonis dies *Schawali*, qui decimus est Arabicorum mensium, in diem undecimam Novembris ejusdem anni Dionysiani DCXIV incidere? Constet tamen omnium scriptorum consensu, Christianorum et Arabum, tum veterum cum recentiorum, Gothos deletos fuisse in prælio *Gvadaletense*, Rodericumque regem periisse, *mense Schawal, die Dominica*; ideoque verus hujus certaminis et cladis dies est XVI Julii.

14. *Vulgaris opinio de anno captæ a Saracenis Hispaniæ refellitur.* — Postquam hæc scripseram, in manus meas venire liber de Antiquitatibus regni Navarrei, et primus tomus Annalium ejusdem regni, uterque ab aliquot annis Pampelone editus, auctore Josepho de Moreto Pampeloniensi, viro e societate Jesu doctissimo, et rerum Hispanicarum peritia clarissimo, qui multa ex variis Archivis hæctenus parum cognita eruit. Is in Appendice ad priorem tomum suorum Annalium communem Hispanicorum opinionem, quæ eadem istam anno Christi DCXXI affligit, tuendam suscepit; sed operis sui initio fateri cogitur, chronologiam Arabicam fundamentis a se jactis adversari; et quia probe intelligit, hanc propositionem his qui in doctrina temporum apprime versati sunt, non posse non miram accidere contendit, chronologiam illam falsam esse, Arabesque in annis Hegiræ putandis inter se non convenire, ac Æræ illam a quibusdam, pluribus annis, præverti, et ab aliis differri. Verum si aliquod ei cum *Musulmanis* commercium fuisset, minime dubitasset, quin gens ista per tot regiones inter ultimas Orientis insulas et mare Atlanticum positas diffusa, in principio anni statuendo unius ejusdemque modi consensionem servet, nisi quod annum primum Hegiræ, alii a feria quinta, seu a die XV mensis Julii anni Christi DCXXI, alii a feria sexta, seu a die XVI Julii ejusdem Christi anni exordiantur, ut videre est in Tractatu de Epochis celeberrimis, edito ab *Ulug Beigis*, Indiæ citra ultraque Gangem principe, et a Joanne Gravio Commentariis illustrato. Neque in annis Hegiræ numerandis inter se *Musulmani* differre possunt; cum eam uti sacram, et quasi sicut superstitionis suæ partem, utpote *Omniis* secundi calife decreto statutam respiciant. Ab eo enim tempore, seu ab anno Hegiræ XVII, Diplomata omnia hæc Æræ subscribi coepta, aliaque, quæ antea usitata fuerant, prætermisse neglectaque.

15. *Magis refellitur.* — Et tantum abest, ut anni *Hegiræ* incerti dubiique existant, ut nulla epocha firmior, nulla clarioribus monumentis contestata, et majori populorum consensu innixa. Inbelles horum animos superstitione adeo oppressit, ut dici non possit, in eam Æræ aliquam novitatem progressu temporis inductam. Alexandrini quidem periodum suam mundanam tertio Ecclesie sæculo decennio mutilarunt, ut in Dissert. de Periodo Græco-Romana demonstravi; sed hujus immutationis indubitata habemus argumenta, Æraque illa a quodam privato instituta fuerat, et cum melior non occurreret, paulatim in usum vocata. At Arabum epocha auctoritate publica stabilita, et semper apud illam gentem sacra habita. Præterquam quod Alexandrini omnes eundem annorum numerum rescidere, et tam ante, quam post mutilationem Æræ suæ in annis numerandis inter sese consentire. Et tamen Moretus, qui ad hoc Alexandrinorum exemplum animum non adverterat, quo ad eam opinionem tuendam magis obfirmatus fuisset, scribit ex Muhammedanis scriptoribus alios plures, alios pauciores annos ex Æræ sua rejecisse, *Isidorum Pacensem*, qui hoc sæculo vixit, eam ab anno Christi DCXVII, *Elnadim* et *Abugipharem*, quem sequitur, eandem biennio aut triennio post annum Christi DCXXI auspicari, aliosque ab aliis Christi annis. At quam portentosa sit hæc opinio, quæ omnes historicos, omnesque mathematicos, Musulmanos contrarios habet, demonstrat retrograda annorum Muhammedanorum enumeratio. Currenti enim anno millesimo sexcentesimo nonagesimo secundo, quo hæc mense Julio scribo, omnes nationes Muhammedane mensem *Dulkada* anni Hegiræ millesimi centesimi tertii numerant, a quo anno et mense Hegiræ, si per annos MCM retrocedas, pervenies ad mensem Julium anni Christi DCXXI, quo ideo annos Æræ suæ omnes totius orbis Musulmani auspicantur. Quare inde certo constat, eam nunquam aut decurtatam aut auctam fuisse.

16. *Saraceni urbes Hispaniæ paulatim occupant.* — «Post bellum antem infauste patratum (inquit Rodericus cap. 22) Tarik Christianos fuit persecutus usque in Ecijam (Astigin) secutus, et qui erant in civitate, et etiam qui extra fugerant (a pugna nempe), adhuc de multitudine confidentes ei improvide occurrerunt. At... perierunt, et occisis pluribus, plures ad civitatis ambitum redierunt. Christiani... tanta ignavia se adjecerunt, ut nec resistere cogitarent..... (Interea) Tarik divisit exercitum, et misit quendam, qui de Christiano factus fuerat Saracenus, qui dicebatur arabice, Mogeit Arrom (Mogith Arroumi, id est, auxiliaris Romanus) contra Cordubam, qui duxit secum MCC milites (equites). Misit (Tarek) alium exercitum contra Malacam et Granatam. Ipse autem cum majori exercitu venit Montesam prope Giennum, et civitatem funditus dissipavit..... Mogeit autem tum suo exercitu transivit Betum... vigilibus (Cordubæ) interfectis (Arabes) seras et januas infregerunt, et

per pontis januam intraverunt... Urbis dominus (praefectus) in Ecclesia praesidium, quod erat fortissimum, se recepit; sed ibi eum tribus mensibus obsederunt: post quos idem dominus civilis ad montana... dimissis aliquibus in Ecclesiae munimento abiit fugitivus... Mogeit... post eum insectores continuo destinavit... (praefectus Cordubae) equi casu... conquassatus (cum fuisset) Mogeit superveniens (ipsum) cepit vivum. Nec aliquis de senioribus Hispanorum captus dicitur praeter istum. Omnes enim alii deditione aut federe se dederunt: Mogeit autem Cordubam rediens tandem praesidium Ecclesiae impugnavit, donec captos capilibus mulclavit... Iudeos autem qui inibi morabantur, cum suis Arabibus ad populationem (urbem incolendam) et custodiam Cordubae dimiserunt (reliquerunt).

17. *Toletum, aliaeque urbes expugnatae.* — « Exercitus autem (inquit Rodericus cap. 23), qui Malacam iverat, cepit eam... alius exercitus Granatam diutius impugnatam occupavit ». Mursiam federe deditam recepisse Arabes, scribit etiam Rodericus. « Paucis Arabibus ibi relictis (inquit Toletanus) ivere caeteri Toletum, ubi Farik tunc temporis consistebat. Cum enim Toletum venisset, invenit eam fere habitatoribus destitutam... Tarik autem ex Arabibus, quos secum duxerat, et Iudeis quos Toleti invenerat, munivit Toletum. Exinde ivit Guadal Hajarum, inde venit civitatem montivicinam, in qua invenit mensam ex lapide pretioso (quae vulgo Salomonis fuisse credebatur), et imposuit nomen villae Medinatalmeyda, quod interpretatur civitas mensae: Amaian olim civitatem patriciam... cepit... exinde campos Gothicos et Asturicam devastavit, et in Asturiis civitatem Gegionem (Gion), et alia loca plurima occupavit, et in locis idoneis praepositos stabilivit, et Toletum postmodum est reversus anno Arabum xciii », (qui non ita pridem coeperat die xix Octobris feria quarta). Noweirius, et alii Chronographi Arabes idem produnt, scilicet post tot et tantas victorias, quas brevissimo tempore de Christianis Tarekus retulit anno Hegirae xci. tandem reversum Toletum anno Hegirae xciii. Georgius Elmacinus, qui Historias clarissimi inter Arabes scriptoris Mohammedis

Abugiafaris Tiberiadensis in compendium redegit, haec habet lib. 4, cap. 13: « Anno nonagesimo tertio (Hegirae) expugnavit Tarekus Hispaniam et Toletum (id est, expeditionem suam peregit) attulitque (biennio post) ad Walidam mensam Salomonis.

18. *Auriola valide a Theodemiro propugnata.* — Porro *Oreola*, de qua Toletanus lib. 3, cap. 23, praerat *Theodemirus*, cuius Isidorus Pacensis magna cum laude meminit. Anonymus Andalusianus refert praedium ab eo adversus Arabes commissum, et quo usus est, stratagema. Qua de re legendus etiam Rodericus citatus, qui tamen male scribit *Mureiam* et *Auriolam* seu *Oreolam* unam et eandem urbem fuisse, quod facile refellitur. Murcia enim est *Murgis* a Ptolomaeo et Plinio memorata; *Auriola* vero, quam statim Arabes *Tedemiram* a nomine praefecti, qui eam egregie propugnarat, vocarant, primum nomen recuperavit, et loco *Oreolae* aut *Auriolae*, dicta est *Orihuela*, ut notat Escolanus tom. ii Hist. Valentiae, et ante eum alii scriptores Hispani rerum suarum peritissimi. *Tedemiro* nomen diu servavit ea regio, ut discimus ex geographo Nubiensi pag. 153. « Sequitur provinciae Tadmir, ubi extant urbes Mursia, Auriola, Cartagena, Lorea », et pag. 161: « Urbs Mursia est metropolis terrae Tadmir, sitaque est in planitie secus flumen Alabiadh ». Cum enim Mursia Sarra-cenis in Hispania dominantibus, in celebrem urbem evaserit, *Auriolae*, quae provinciae caput antiquum fuerat praelata. Utramque urbem paulo post idem geographus recte distinguit: « Fluvius Alabiadh, quem Murciae nomen esse diximus (is hodie ab Hispanis *Segura* appellatur), fluit Meridiem versus ad Mursiam ad Auriolam ac denum in mare se immiscet ». Quare Marca lib. 2 Hist. Bearniae cap. 2, non bene credidit, *Theodemiram* Asturiam esse et Cantabriam et Theodemirum diversum non esse a Pelagio primo Legionis rege. Regnare coeperant *Gothii* in Hispania, Athanagildo principe, anno Christi trecentesimo sexagesimo nono. Quare eorum dominatio post annos cccxlii finem accepit.

19. *Childebertus III moritur.* — Hoc anno *Childebertus III* Francorum rex moritur, cui *Dagobertus III* successit, ut ostendi anno dccix, num. 8 et seq.

CONSTANTINI ANNUS 5. — CHRISTI 712.

1. *Philippicus favens Monothelitis Joannem ejusdem sectæ ad sedem Constantinopolitanam evehit.* — Septingentesimus duodecimus annus agitur Redemptoris, decima Indictione, quo Philippicus imperator, ubi stabilisse sibi imperium visus est, occisis omnibus qui Justiniano favissent, mox, quod diu sederat in animo, perticere est aggressus, cum præsertim ad id præstandum sua promissione teneretur; nimirum ut sextam Synodum condemnaret, in qua hæresis Monothelitarum hæreticorum damnata fuerat, faceretque ut proscripta hæresis rediens postliminio ab omnibus reciperetur. Ad quod implendum eo majori studio movebatur, quod qui ipsi imperium prædixisset, hoc etiam veluti divinum oraculum adjecisset, fore et ipsi imperium diuturnum, ad annos plurimos propagandum, si quod Deo placitum esse sciret, absque mora impletet, nempe si eandem (ut aiebat) Deo invisam sextam Synodum e medio penitus tolleret. Qui igitur nihil magis optabat, quam potiri longa ætate imperio, nihil impensius sibi agendum putavit, quam ut eandem sanctam Synodum adversaria Synodo per episcopos aboleret.

2. At currentem licet, ad id agendum pseudo-prophætæ sui calcari addita perurgebant, et aliorum Monothelitarum stimuli excitabant. Qui enim sub Orthodoxis principibus, fulgente Catholica fide, veluti vesperiliones latebant in antris, jam ad occasum declinante die, denso ægmine emergentes, una cum faustis acclamationibus imperatoris, damnationem sextæ Synodi conclamabant: sequebatur hos insanum vulgus, et alii, qui omnia imperatoris gratiæ posthabebant.

Imperator igitur, ut, quod conabatur, faciliorem consequi posset effectum, primum omnium Cyrum Constantinopolitanum episcopum e sede dimovet, et in exilium mittit: ad quod agendum dignus ille prætextus, causaque ea quam justissima videbatur, quod in thronum alterius nefarie conscendisset pro arbitrio crudelissimi imperatoris, qui Callinicum patriarcham in ordinem redegit, oculisque orbatum in exilium eiecisset, ipsum vero Cyrum in eam cathedram contra omnia jura Ec-

clesiastica sublevasset: jam vero adesse tempus, ut perperam facta irrita redderentur, virescerent concisa jura, et extincta justitia revivisceret. Sic igitur gradu deposito Cyro, in locum ejus (quem vidimus) delectus est Monothelitarum antesignanus Joannes. Qui enim in eam sedem provehendus erat monachus ille, qui imperium Philippico prædixisset, eodem supplicio quo Elimas¹ magus, a Deo percussus est cæcitate, magus et ipse: ut eadem pœna teneret, quem eadem culpa damnaret.

3. *Episcopi Orientales a fide deficientes Pseudo-Synodum celebrant.* — Evecto igitur in solium patriarcha Monothelita, cum ipso, et in ipso tanquam in cardine universa Orientalis movetur Ecclesia: nam in primis quæ tunc sunt reperta Ecclesiæ carere pastoribus ad eas nonnisi impietate bene noli hæretici Monothelitæ promovebantur episcopi, sed et horum immensus cito auctus est numerus ex eis, qui, licet Catholici, tamen jaeturam cathedræ, quam passus fuit Cyrus patriarcha, sibi timentes, eandem perfidiam, quam imperator, evestigio aggressi sunt profiteri; ita stabiliri sibi sedem episcopalem putantes, si quam fidem assererent imperator et patriarcha, æque et ipsi profiterentur; nutare vero sedem eorum, qui sextæ Synodi agerent defensores, vel resistere, aut dissentire reperirentur imperatori et contradicere patriarchæ. Ita plane succisi omnes nervi erant Orientalis Ecclesiæ, ut non sit inventus aliquis qui surgeret² ex adverso, et staret pro muro domus Israel, sed dispersi essent tanta ruina lapides sanctuarii³, nimirum quod non fundamento solidæ petræ firmiter inhæssissent, super quam ædificati erant⁴ in templum sanctum in Domino, sed voluntaria sepe aversione resistentes, resoluti glutino, quo juncti arctissime tenebantur, facti essent mobiles, leves, et inconstantes.

4. Inducitur Synodus, statuuntur certa dies, accerentur Orientis episcopi: quot vero numero fuerint, et num inter eos una cum patriarcha Constantinopolitano reliqui resederint patriarchæ, nescitur; ejus enim Acta, veluti quippiam excrementum,

¹ Act. XVII. — ² Ezech. XIII. — ³ Thren. IV. — ⁴ Ephes. II.

cum quot versus, tot in Deum blasphemias continerent, una cum ipso imperatore fuerunt sepulta, perpetuo tradita anathemati. Ceterum opinari licet, numerosissimam ab imperatore fuisse Synodum comparatam, quam ad evitendam Synodum Œcumenicam opus esse conspiceret, ut numero saltem polleret episcoporum, quæ reliquis destitueretur auxiliis; cum eam non fulciri viderent legatione Apostolicæ Sedis, non roborari assertionibus sanctorum Patrum, de quibus jam suo ipsorum damno sæpe periculum factum esset, non denique aliis posse sustentari subsidiis, sed pluribus everti contrariis intelligerent. Quo igitur quæ in Synodo statuerentur, firmiora consistent, nihil prætermisum esse studii atque laboris, par est existimare.

5. Convenit Synodus, non in Spiritu sancto legitime congregata, sed Satanæ instigatione collecta, quæ ob id dici meruerit synagoga Satanæ potius et concilium malignantium, quam Synodus sancta, cui conveniret illud elogium Domini¹: « Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum »: Cuncta recte disponit; sed steterit Dominus non probans, sed objurgans, secundum illud Davidicum²: « Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos diducit. Usquequo judicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis? » Ita collectis episcopis, præfuit eis Joannes nuper electus Constantinopolitans antistes insidens cathedræ pestilentie, loco primario se caput ostentans, quod reliqui episcopi veluti annexa membra sequantur. Non hic defuisse pules, quæ in aliis conciliabulis ab aliis imperatoribus hæreticis congregatis præsto fuere, nimirum adstant apparitura, parata vincula, scriptæ antequam ferrentur in eos qui putarentur resillire sententiæ, jactatæ insuper haud incerta fide de carceribus atque exiliis irrogandis ore omnium minæ, successores ostentati contradicentium episcoporum jam imperatoris nutu decreti: hoc eos famelicos exspectare, hoc avidè cupere, ut aliqui invenirentur, qui mandato imperatoris de sexta Synodo condemnanda resisterent, quo ipsi eorum Ecclesiis potirentur.

6. Quid plura? Ad nutum imperatoris, ad libitum patriarchæ Monothelitæ sancta sexta Synodus condemnatur, deletur sancita de duabus in Christo voluntatibus et duplici operatione sententia. Scribitur de unica voluntate, et operatione decretum, acclamatur damnatio veritatis, conclamatur hæresis confirmatio, cui et subscribitur ab omnibus illis episcopis, ex Catholicis uno momento conflatis in Monothelitas: ita namque probati in conflatorio, qui videbantur esse aurum vel argentum, conversi inventi sunt omnes in scoriam rejectaneam: adeo ut nec vel unus legatur, qui restiterit, qui renuerit, atque ea de re excederit ab episcopatu, et carcerem, vincula, vel exilium passus sit. Non præterissent

scriptores, qui et exilium Cyri, et alia ejusdem perperam facta scripserunt, narrare pariter, si accedissent, exita confessorum episcoporum, illis duntaxat salvis a tante fornacis incendio, quos abesse contigit.

7. Siccine prodita est (proh pudor!) Catholica fides et ab illis, qui se acerrimos defensores sextæ Synodi esse jactabant, qui ad illam (ut dicebant) implendam addiderant centurias canonum subvertentium Ecclesiasticam disciplinam, pro quibus et firmandis validandisque adeo prolixum adversus Romanum Pontificem bellum gessissent? Si non stat Synodus quam damnatis, infirmis et adjectitia pars illius quomodo stabit? Sic miseri suo ipsorum calculo, uno ferme momento destruunt, quod male absque temperamento ædificare conati sunt. Ita quidem ipsi in pace leones, in prælio cervi, quibus illud Davidicum apposite aptari possit¹: « Fili Ephraim intendentes, et mittentes arcum conversi sunt in die belli », manus dantes Assyriis. Verum sic prodita atque damnata fide Catholica in Oriente, integra, illæsa penitus, et intacta conservata est in Occidente, resistente impio imperatori Romano Pontifice, populo Romano, ut quæ anno superioris ex Anastasio dicta sunt, docent. Gloria hæc est Romanorum, quod adeo sint execrati hæreticum imperatorem, ut non solum eum nec recipere, sed nec ipsius imaginem intueri voluerint, non modo coloribus pictam, sed nec eusam in nummis. At jam quæ sunt reliqua anni hujus prosequamur.

8. *Ariperto defuncto succedit Luitprandus, qui confirmat donationem factam Ecclesie Romanæ, Petrum Ticinensem episcopum ab exilio revocat.* — Hoc eodem anno esse defunctum Aripertum regem Longobardorum, habet Francorum Chronicon ad leges Salicæ antiquitus scriptas additum: ex quo dicendum est, non annos duodecim regnasse (ut Paulus diaconus tradit) sed tantum octo; porro idem hæc de ipso ait²: « Fuit Aripertus quoque vir pius, eleemosynis deditus, ac justitiæ amator ». Et paulo inferius: « Post Ariperti funus Ansprandus Longobardorum regno potitus, tres menses solummodo regnavit, vir per omnia egregius, et cujus sapientiæ rari æquandi sunt. Cernentes Longobardi hujus interitum, Luitprandum ejus filium, in regali constituunt solio ». Quod factum tradit adhuc in humanis superstite parente, qui ubi id accepit, defunctus est.

Post Aripertum igitur, et defunctum eodem (ut dictum est) anno Ansprandum, cum regnasset tantum tres menses, ejus filius Luitprandus regnare cœpit, tenuisque regnum annos (ut idem testatur auctor) triginta unum et septem menses. Ita Paulus: qui autem ejus regno tantum annos tribuunt viginti quinque, post annos quinque ejus collocant regnum, sed erroris arguuntur. Error autem inde manasse conspicitur, quod Ariperto tribuunt duodecim annos, quem tantum octo re-

¹ Math. XVIII. — ² Psal. LXXXI.

¹ Psal. LXXVII. — ² Paul. diac. l. VI. c. 35.

gnasse diximus: cum enim conveniant omnes eum propagasse regnum usque ad annum Domini septingentesimum quadragesimum tertium, Indictione undecima, placet dicendum erit ipsius auspiciatum esse regnum hoc anno, defuncto patre idibus Junii. Ad redarguendum enim errorem eorum, qui post annos quinque ponunt ingressum Luitprandi, satis superque erit ex ejusdem regis edicto de legibus Longobardorum lato anno sequenti, undecima Indictione, id asserere: hæc enim in fine ibi leguntur: « Ob hoc ego in Dei omnipotentis nomine Luitprandus excellentissimus, Christianus et Catholicus Deo dilecte gentis Longobardorum rex, anno (Deo propitio) primo, pridie kal. Martias, Indictione undecima, una cum omnibus iudicibus, etc. » Hæc ibi: satisque ad certam temporis rationem elucidandam, qua si caret historia, necesse sit multiplicibus erroribus abundare, et difficultatibus præpediri. Unde et corrigas quod habet Oldradus in Epistola ad Carolum Magnum, inchoasse regnum Luitprandi anno septingentesimo decimo: nam et in eam numeri nolam errorem oportuit irrepsisse.

9. Constat etiam ipsam hoc primo regni sui anno confirmasse donationem Alpium Colliarum ab Ariperto factam Ecclesie Romanæ, ut habet idem Oldradus episcopus Mediolanensis in Epistola ad Ca-

rolum Magnum imperatorem his verbis: « Primo regni sui anno donationem, quam beato Petro Aripertus rex donaverat, confirmavit, scilicet Alpes Collias, in quibus Janua est, et quicquid ab ea Alpes usque ad Galliarum fines continebant ». Hæc ipse.

10. Mortuo igitur (ut dictum est) Ariperto hoc anno, qui trusus in exilium fuerat Petrus regis consanguineus, qui postea creatus fuit episcopus Ticinensis, postliminio rediit: de quo ista Paulus subdit: « Eo quoque tempore floruit vita vel actibus Ticinensis Ecclesie episcopus Petrus, qui quia regis erat consanguineus, ab Ariperto quondam rege apud Spoletum exilio fuerat retrusus. Huic beati martyris Sabini Ecclesiam frequentanti, idem venerabilis martyr prænuuntiavit, quod episcopus apud Ticinum futurus esset. Qui postea, cum id fuisset factum, Basilicam eidem martyri Sabino, in solo proprio apud eandem civitatem construxit. Illic inter reliquas optimæ vitæ quas habuit virtutes, etiam virginitatis flore decoratus enituit: cujus nos aliquid miraculum, quod posteriori tempore gestum est, in loco proprio ponemus ». Hæc Paulus de Petro.

¹ Paul. diac. l. vi. c. ult.

Anno periodi Græco-Romanæ 6205. — Anno Æræ Hispan. 750. — Anno Hegire 94, inchoato die 7 Octob. Fer. 6. — Jesu Christi 712.

— Constantini papæ 5. — Philippici imp. 2.

1. *Cyrus e patriarchatu Constantinop. dejicitur.* — A num. 2 ad 8. Que egerit *Philippicus* ipso imperii sui initio, anno superiori ex Agathone diacono, cujus Peroratio Baronii ætate non extabat, exposuimus. His addit Theophanes in Chronico: « Cyro patriarcha sede ab eo dejecto, Joannem quemdam improbitalis et prave opinionis consortem in ejus locum promovit » *Philippicus*. De eadem Cyro patriarcha Constantinop. hæc habet Beda lib. de vi mundi Ælat. « Illic eiecit Cyrum de pontificatu, eumque ad gubernandum abbatis jure monasterium suum Pontum redire præcepit ». Cyro *annos sex* Nicephorus in Chronico, et Zonaras in sua Historia tribuunt, quemadmodum et Theophanes loco mox citando, Baronius titulum *Confessionis* huic patriarchæ adscribit, et Bollandus ad diem vii Januarii, eum inter sanctos collocat, quod Græci eo die in Menais celebrant eum tanquam religionis causa

extorrem. Nihil tamen aliud de eo narrat Bollandus quam quod Theophanes et Zonaras de eo referunt. Verum sicut Justinianus *Callinicum* Cyri decessorem ejecerat, indignisque habuerat, non velut minus Orthodoxum, sed quia propensiorum in *Leontium* suum adversarium, suæque purpuree invasorem; pari eademque ratione motus fuisse videtur *Philippicus*; præsertim cum *Cyrum* ad suum monasterium remiserit, eique præfecerit; quod non videtur hominis depositi ob existimatam hæresim, inquit Combefisius in Notis ad Perorationem Agathonis diaconi.

2. *Plures steterunt adversus Monothelitas.* — Existimat Baronius præter *Cyrum*, alios omnes Orientis episcopos, ne sede pellerentur, fidem imperatoris secutos esse. Verum licet dubilandum non sit, quin multi imperatori adhaeserint, plures tamen pro sana doctrina stetisse manifeste ostendit

Agatho citatus anno superiori num. 4 et seqq. ubi dicit *Philippicum* pios plurimos persecutum esse, eorumque nonnullos in exilium misisse. Præterquam quod *Joannes* archiepiscopus Constantinopolitanus in Epistola ad Constantinum papam, « qua excusat pro iis, quæ sub tyranno Bardane adversus sanctam et Œcumenicam VI Synodum agitata sunt », asserit tyrannum se ad pontificatus apicem provexisse nihil tale volentem, « cum profanum, nec Ecclesiastici nostri ordinis hominem eadem secum perverse sapientem, in pontificali, throno constituere vellet, venerabilis cleri nostri impetu ac renitentia prohibente », inquit Joannes.

3. *Œconomia Joannis episcopi Constantinop.* — Hic in eadem Epistola, ut excuset silenti Œconomiam, quam indulserat *Philippico*, conatur ostendere quosdam ex antiquis Patribus, ac inter eos magnum *Basilium* dispensationes laudabiliter invexisse. « Nos parum aliquid, quod ait magnus *Basilius*, viri moribus cedendum duximus, ut confessio fidei in iis, quæ momentum haberent, sine vocibus, et sensibus saltem ac intelligentia, incommutabilis firmaque servaretur », inquit Joannes. In fine petit a Pontifice Romano, ut sibi iterum universam Dei Ecclesiam videre liceat, ostenditque lapsos in latrocinio Ephesino facile receptos, idque longe antea præstitisse sanctum *Cyrillum* cum eis, qui sibi ac suæ Synodo anathema dixerant. Hæc *Joannis* Œconomia pro qua excusat, quam *Baronius* non viderat, extat tomo vi Conciliorum p. 1409. Nec ea *Joannis* tantum fuit; sed et *S. Germani* tunc episcopi *Cyzici*, postmodum vero patriarchæ Constantinopolitani, et *Andree Cretensis*, quos sanctos *Nicephorus* in *Historia* et *Theophanes* in *Chronico* nominant, velut primarios in ea *Joannis* cooperatores, aliorumque fere per Orientem episcoporum.

4. *Eadem Œconomia usi S. Germanus et S. Andreas Cretensis.* — *Theophanes* quidem de Synodo Constantinopolitana loquens, ait : « Primo imperii ipsius *Philippici* anno, insanum conciliabulum adversus sanctum Œcumenicum Concilium celebratum est : Cyroque expulso sub sextum patriarchatus sui annum, *Joannes* Constantinop. patriarcha factus est : *Andreas* autem metropolitani *Crete*, ac *Germanus* *Cyzici* metropolita, propalam subscriperunt, ac anathemate damnarunt, cum omnibus collegis, præfatam in *Monothelitas* celebratam sanctam Œcumenicam Synodum. Mortuo autem post triennium *Joanne*, translatus est *Germanus* *Cyzico*, egitque patriarcham Constantinopolitanum annos quindecim ». *Nicephorus* vero in *Historia* pag. 31 : « Post hæc *Philippicus* imperium turpiter ac negligenter administrat, et eos Patres, qui in sexta Œcumenica Synodo convenerant, anathemate condemnat, quæ ab iis de duplici *Christi* Domini voluntate et actione decreta erant, improbens. Qua in re adiutorem nactus est *Joannem* Constantinop. patriarcham, et *Germanum* *Cyzici* metropolitani, aliosque tam sacerdotes quam

senatores plurimos ». Verum, ut observat *Combesisius* in *Notis* ad eam *Joannis* Epistolam tomo II *Supplem. Biblioth. Patrum*, licet ex episcopis Orientalibus nulli sextæ Synodi damnationi, imo et *Chalcedonensis* subscriperint, sociique accesserint *Philippico*, hiique rei proditæ fidei fuerint; cum eorum partium esset, unanimi constantia a proposito tyrannum deferre, aut certe gloriosa confessione fidem nuper explicatam defendere : alii tamen ex animo Orthodoxi, ac omnino caventes, ne tam grave damnum per collegarum vel militiam vel ignaviam, publicæ nimirum VI Synodi ac SS. Patrum anathematizationis, Orientalis Ecclesiæ subiret, medium hoc invenerunt, seu inventum ab aliis comprobant, ut eederent fidei formulam sensu Catholico, qua tamen supprimerentur voces nuper definitæ a sexta Synodo, geminæ in *Christo* operationis et voluntatis, *Philippico* duriores ac invidiosæ. Non alia fuit *Joannis* Œconomia, ut ipsemet in sua Synodica affirmat, non alia *Germani* tunc episcopi *Cyzici*, non alia *Andree* *Cretensis*.

5. *Theophanes et alii ex Œconomia Joannis et Andree corrigendi.* — Qua in re non solum non peccarunt; sed et rem dignam laude egisse videntur, majori scilicet depulso malo ab Ecclesia, ac minori permissio potius quam acto. Sed quia inter duo extrema medium invenire aut tenere difficile, *Joannes*, *Germanus*, et *Andreas* hoc suo zelo, medioque tantam sibi conflarunt invidiam, ut passim *Monothelite* audierint, ejusdemque cum *Philippico* sententiæ. Verum quia scriptores illi sola conjectura et præsumptione loquuntur, nec certa monumenta eorum temporum sequuntur, ea de re varii sunt, eo magis quo ab illa ætate non minimum dissiti præfatam Œconomiam ignorarunt. Præterquam quod in aliis ejusmodi non semper sunt certæ fidei. *Zonaras* vult, *Joannem* propter hæresim exactoratum esse, ac *Germanum* eidem suffectum sub *Artemio* *Philippici* successore; et tamen *Nicephorus* et *Theophanes* scribunt, sanctum *Germanum* *Joanni* mortuo suffectum fuisse. Nihil etiam *Cedrenus* de *Joannis* depositione habet, sed tantum asserit, creatum sub *Joanne* *Artemium*; sub quo postmodum relert translatum *Cyzico* « *Germanum* calculo ac probatione religiosissimorum episcoporum ».

6. *Œconomia illa non dissimilis Œconomia S. Basilii.* — Quod ergo *Joannes*, inquit *Combesisius*, aliique præcipui Orientis episcopi idem timerent a *Philippico* suis Ecclesiis, quas *Monothelismus* haud ita pridem fœdasset, maluerunt obsecratori confessione ipsam placare, quam clariori, tantum sibi ab eo periculum creare. Inter *Basilium* et ipsos vix aliud apparet discrimen, quam quod is ex sola charitate, *Enomianorum* se imbecillitati accommodans consulto ab illa voce *Deus* abstineret, ne offenderet, essetque impedimento, ne illi accederent ad fidem : illi autem velut cedentes tyranno sextam Synodum insectanti, præscriptas ab ea voces omiserunt. iis utentes, quibus antea *Leo* rem

eandem expresserat, et quarum sanum sensum Synodus Lateranensis exposuerat. Illic ergo charitas, hic necessitas; at neque hic deest charitas, in eos nimirum, quos iam multos ac innumerabiles adducendos viderent illa tyranni persuasione. Ut charitate indulserit *Basilius* Eumonianis, etiam indulserit præfati episcopi infirmioribus Orthodoxis. Nihil minoris momenti, ut ne Spiritus sanctus diceretur Deus etiam *Basilii* ætate, quam ut nec Christus diuini voluntatum ac operationum, post etiam VI Synodum: utrumque nimirum negative, ac quadam abstractione, non velut contrarie.

7. *Œconomia Andree Cretensis.* — Combefisius refert ibidem *Confessionem fidei Andree Cretensis* iambicis versibus compositam, cujus hic est titulus: « *Andree sanctissimi archiepiscopi Crete, iambi scripti ad sanctissimum Agathonem archidiaconum ac custodem librorum sanctissimæ hujus magnæ Dei Ecclesiæ (nempe Constantinopolitanæ), quando librum hunc (Perorationem scilicet ejusdem Agathonis) accipiens transcripsit, ac iterum remisit* ». Sunt iambi illi haud levi argumento, ut nihil *Andreas Cretensis*, ex animo saltem, peccaverit in sextam Synodum. Habetur enim illis accurata œconomiæ confessio, qualem ediderunt Synodi, Chalcedonensis, atque hæc Constantinopolitana, nulla prorsus labe Eutychianismi aut Monothelismi, sed utriusque expressa refutatione, qualem exigere poterant hujusmodi tempora, cum tanquam symbolo distinguerentur hæretici ab Orthodoxis, quod hi œconomiæ perfectam nullo naturarum defectu prædiarent, ipsi autem naturas interirent, aut certe alteram ab altera velut absumi, ut non proprie quicquam operaretur, solam habens relictam passionem, dicerent, ut in Notis ad illos iambos græce scriptos observat Combefisius, quem in expositione hujus Synodi Constantinopolitanæ sequendum potius existimo, quam doctissimum cardinalem Baronium, qui neque laudatam Joannis patriarchæ ad Constantinum Summum Pontificem

Epistolam, neque Historiam Nicephori, neque Theophanis Chronicon viderat, aut Henschenium in Vita sancti Germani patriarchæ Constantinop. qui credit, narrata a Nicephoro et Theophane locis citatis, falsa omnino esse. *et ex subdolis hæreticorum chartis* excerpta. Sicut enim durum est, *Joannem*, ejusque cooperatores, postquam hujus Epistola in lucem prodit, hæreseos damnare; ita et *Nicephorum* ac *Theophanem* viros sanctissimos, tam quoad substantiam, quam quoad circumstantias rei tanti momenti falsi arguere.

8. *Luitprandus fit rex Langobardorum.* — Ad num. 8 elseq. Sigebertus in Chronico ad annum 688, ait: « Ansprandus cum Bajoariis Italiam repetit; cum Aripertus contigit, eoque fugiente, et in fluvium demerso, regnum Langobardorum recipit: Ansprandus post tres menses mortuo, Luitprandus filius ejus regnat annis xxxii ». Eadem habet Paulus diaconus lib. 6, cap. 35, qui addit: « Postquam Ansprandus apud Bajoariam jam novem expletis annis exulasset, promotus tandem Theodeberto decimo anno », venisse in Italiam, et Aripertum vicisse. Quare cum annus primus tetrarchiæ *Theodeberti* in parte Baviaræ cum anno primo fugæ *Ansprandi*, et nonus expletus fugæ ejusdem *Ansprandi* cum anno x jam provelto *Theodeberti* tetrarchæ concurrant, hic ineunte anno 688 tetrarcha dictus est, et sub ejusdem anni Christi finem *Ansprandus* in Bajoariam fugerat; alioquin decimus jam promotus *Theodeberti* non posset convenire in annum ix jam expletum fugæ *Ansprandi*, ut numeranti liquet. Præterea prælium istud currenti anno commissum, et *Ansprandus* eodem anno supremum diem obiit, postquam menses tres regnasset, et jam *Aripertus* perisset. *Luitprandus* vero anno præfati Langobardorum regnum inuisse constat ex Charta a Margarino in tomo II Bullarii Casinensis pag. 3 recitata, quæ dicitur data « anno regni ejus nono decimo, die kalendarum Decemb., Indictione XII, qua anno dccxxx a kal. Septembris notatur (1). Quare hoc anno Langobardis præesse

(1) Mirum est Pazium, turpiter adeo lapsum fuisse, ut anno dccxxx tribuerit Chartam signatam Luitprandi anno decimo nono die kalendarum Decembris Indictione XII: hæc enim aperte prodit annum dccxxviii, cujus Septembris fuerit Iulio illa cæperat. Sed ita correctam mentosam esse patet; cum annus Luitprandi decimus nonus anno dccxxx ceptus, concurreret cum anno dccxxx, seu dccxxxi. Melius igitur exordio regni Luitprandi huic anno diligendo valent tria ejus Diplomata a Cl. Saxio in Not. ad regnum Itali. Signati nova editionis L. II, col. 151 producta. Horum primum consignatur anno regni ejus (Luitprandi) xxiii, *tercio kalendas Februarii, Indict. III*, que annum indicant dccxxv, ac perspicue ad annum dccxxi nos adducunt. Alterum vero datum est anno regni ejusdem nono die XII *Marii, Indictione IV*, id est, dccxxii, ex quo idem quod prius concluditur. Tertium tandem præfert annum regni ejus xiii, *octavo idus Junii, Indictione VIII*, id est, dccxxv, ex quo fit ut idem ac prius statuas. Ex hoc autem concluditur Diploma illud Luitprandi a Mabillono productum, de quo Pagus ad annum dccxxv, num. 1, datum IV nonas Aprilis, Indictione X, regni Luitprandi I falsas præferre temporis notas, cum ex Diplomatibus jam relatâ exploratum sit, Luitprandi regnum illud non nisi post octavo idus Junii anni dccxxi cepisse. Anno vero dccxxii, Julio mense, jam regnabat, ut probat Charta venditionis, quam inter excerpta archiepi Pisani præcedit Muratorus Antiqu. Ital. t. II, col. 1006. Signatur enim illa: *Regnante Luitprando viro excellentissimo rege, anno nono decimo, mense Julio, Indictione tertia decima*, que annum ferunt dccxxx, que anno dccxxi ante diem illam diu deductum, Verum Ansprandi annua eorumdem, adeoque et Luitprandi successoris exordium accuratius definiti posse censeo ex ejus Epitaphio quod Papiæ postea recitatur a P. Romaldo a S. Maria Augustiniano extrateato in opere Flavia Papiæ Sacra part. 4, pag. 50 in hæc sententiam

ANSPANDVS HONESTVS MORIBVS PRVDENTIA POLLENS,
SAPIENS, HONESTVS, TATEVS, SERMOE FAGVNDVS,
SINGVLIS PROMEBAT CASTO DE PECTORE VERRA;
CAVVS AD ÆTHEREVM SPIRITVS DVM PERGERET AXEM,
POST QVINOS ANDECVS VILE SVÆ CIRCVFER ANNOS,
APICEM RELIQVIT REGNI PLESTANTISSIMO NATO
LVTHPRANDO IN LITO, ET GVBERNACVLA GENTIS

Datum Papiæ die idibus Junii, Indictione decima.
Hoc nempe anno dccxxi.

MANSL.

cepit *Luitprandus*: quo etiam *Aripertum* demortuum testantur Hermannus Contractus tam juxta editionem Pistorii quam Canisii, et annalista, tam Nazarianus quam Petavianus. Regnavit *Aripertus annos duodecim*, anno uno scilicet cum *Ragunberto* patre, et undecim solus, ut testatur Paulus diaconus citatus, qui anni incompleti intelligendi sunt. Baronius, qui initium *Luitprandi* cum hoc Christi anno accurate consignat, perperam dicit, Paulum hallucinatum, et *Aripertum*, non annos XII, sed tantum VII regnasse. Nam non animadvertit annalista doctissimus, Paulum *Ariperti* seu *Arilberthi* initium ab anno MCCI, quo cum *Ragunberto* patre regnare cepit, aressere; annos incompletos pro integris numerasse, seque precedentium Langobardorum regum annos emortuales prævertisse, quod constat ex initio *Luitprandi* certo et indubitato; ex quo proinde antecedentium Langobardorum regum chronotaxis statuenda. Quoad Epistolam *Petri Oldradi* episcopi Mediolanensis hic a Baronio memoratam, eam supposititiam esse anno MCCCXV, num. 2 monstrabimus.

9. *Muzæ ducis Arabis de Hispanis victoria.*

— Arabes Hispaniarum victores potentiam suam in eo regno magis stabilunt. « *Muza* », inquit *Toletanus* lib. 3, cap. 23, « filius *Azair* (legendum, *Amosair*), anno prædicto (Hegiræ XIII), mense Ramadan, audiens magnalia, quæ *Tarek* princeps exercitus sui exercuerat in Hispanis, familiaris zeli ductus invidia in Hispanias cisfretavit, ducens secum plusquam XII millia bellatorum ». Quare cum teste *Toletano* auditis victoriis *Tareki Muza* in Hispaniam ex Africa transfretavit anno Hegiræ XIII, mense Ramadan; profecto *Tarekus* non vicit Gothos, et *Rodericum* regem, eodem anno Hegiræ XIII, mense Schawal, qui Ramadanem sequitur: nec scribere potuit *Rodericus*, Gothos bis fuisse prælio victos a *Tareko*, regemque *Rodericum* perisse anno Hegiræ XIII; sed scripsit anno XII, ut optime super ora libri legendum esse monuerunt curatores ultimæ editionis *Francfordiensi*. *Muzam* autem hoc anno Hegiræ XIII transfretasse in Hispaniam, testantur *Noweirius*, et alii chronographi Arabes MSS. qui cum *Roderico Toletano* in omnibus conveniunt, eademque prorsus narrant, scilicet *Muzam* via, qua *Tarekus* ierat, progredi noluisse, sed aliam elegisse, ut civitates, quæ adhuc libere remanserant, subigeret. Expugnavit itaque *Muza* *Medinatsidonam* (*Medina Sidonia*), *Carnonam*, et *Hispalim* *Bæticiæ* metropolim: « Hanc *Hispalim* », inquit *Rodericus*, « cum *Muza* aliquando obsidisset, Christiani.... aufugerunt. Ipse autem captam *Hispalim* de *Judeis* et *Arabibus* populavit, et inde *Beiam* occupavit ».

10. *Annum primam captæ a Mauris Hispaniæ a presentî aliqui deducunt.* — Ab hoc *Muzæ* adventu nonnulli veteres epocham ingressus Arabum et Hispaniæ devictæ deducunt, quam alii sumunt ab anno precedenti, quo *Tarekus* transfretavit ex Africa in Europam, et paulo post exer-

citum Gothorum delevit in prælio *Guadaletense*. Hanc posteriorem numerandi annos ab Hispania capta a Saracenis rationem servat *Anastasius*, seu verius alius *Anastasio* vetustior scriptor *Vitæ Gregorii II* papæ: « Eodem tempore, inquit, nefanda *Agarenorum* gens cum jam *Hispaniarum* provinciam per decem tenerent annos pervasam (ab anno Christi MCCI), undecimo anno (inchoato) *Rhodanum* conabantur fluvium transire ad *Francias* occupandum, ubi *Eudo* præerat, qui facta *Francorum* (*Aquitanorum*) generali motione contra *Sarracenos*, eos circumdantes interfecerunt ». Vicit autem *Sarracenos Eudo* anno MCCI sub *Gregorio II* Pontifice Romano, vetustissimis *Annalibus* ex Codice *Petaviano* apud *Duchesium* tomo II editis id expresse testantibus, his verbis: « MCCI expugnavit *Eodo* *Sarracenos* dextera sua », et veterimis etiam *Annalibus* sancti *Nazarii* ad *Rhenum* apud eundem tomo III pariter id asserentibus, his verbis: « MCCI ejecit *Eudo* *Sarcinos* de *Equitania* ». *Paulus diaconus* lib. 6 *Hist. Langob.* cap. 47, scribit, *Sarracenos* post decem annos ab *invasis Hispaniis* fuisse victos ab *Eudone*; sed *Langobardus* iste, qui in *Historia* nostra *Galliciæ* cæcitiabit, summo errore confundit victoriam *Eudonis* cum prælio *Pictaviensi*, in quo fusi et vici fuerunt *Sarraceni* anno MCCCXII a *Carolo Martello*, non ab *Eudone*.

11. *Eadem epocha utitur auctor Chronicæ Moissiacensis.* — Ab adventu *Muzæ* in Hispaniam annos ingressus Arabum et Hispaniæ captæ desumit vetus *Chronicon Moissiacense* apud *Duchesium* tomo III, pag. 136; asserit enim *Sarracenos*, duce *Fama* in *Galliam Narbonensem* irrupisse anno IX postquam *Spaniam* ingressi sunt. At, ut anni IX etiam completi in annum Christi MCCI desinant, inchoandi sunt saltem a currenti anno.

12. *Emerita a Saracenis capta.* — *Rodericus* narrat, *Muzam* obsidisse *Emeritam Augustam*, olim *Lusitaniæ* metropolim, ejus incolæ *Arabibus* restiterunt, urbemque suam animose et fortiter propugnarunt. Sed cum *Emeritensium* turba copiosa ab urbe irrupisset in hostes, isti ex insidiis collocatis in lapidicinis, ubi delitescabant, de repente consurgentes, intra muros se recipere Christiani coacti sunt, et mox deditionem fecere, « interposito tamen pacto », ait *Rodericus*, « ut salvis rebus recederent et personis. Cepit itaque villam (civitatem *Emeritam*) *Muza* anno Arabum XCV, ultimo die mensis Ramadan ». Sed legendum XIII: nam *Emeritam* paulo post adventum *Muzæ* captam fuisse, testimonio *Noweirii* et aliorum chronographorum Arabum certum est, et ex ipsomet *Roderico* colligitur. Ulimus Ramadanus dies incidebat hoc Christi anno in diem X Julii: cæperat enim hic mensis die XI Junii nostri.

13. *Alia oppida a Saracenis occupata.* — « Dum hæc fierent », inquit *Toletanus*, « Christiani de *Elepla* et *Beia*, et aliis partibus insurgentes *Hispaniam* adierunt, et urbis præsidium occupantes, plu-

res ex Arabibus, quos Muza reliquerat, occiderunt, cæteri qui evadere potuerunt, ad Emeritam, quam Muza ceperat, confugerunt. Tunc Muza filium suum Abdulaziz (quem sibi collegam sociaverat) misit Hispalim cum exercitu copioso, qui veniens urbem illico occupavit, et Christianos, qui eadem egerant, interfecit. Eleplam etiam occisis incolis occupavit. Muza autem... ivit... Teletum, ubi Tarik... residebat. Et juxta rivum, qui Teitar dicitur... convenerunt. Muza Tarik redarguit indignanter, eo quod, licet feliciter, mandatum præterierat in peractis, et Teletum pariter venientes... de thesauris exquisivit (a Tariko) exactissime rationem... » Addit Noweirius Muzam Teletum venisse *mense Schawal*, seu sequenti a capta Emerita. Pergit Teletanus : « Venientes ambo (Muza et Tarek) Casaraugustam, ipsam et civitates alias, et plura oppida Carpetane et Celtiberiæ occupavit ». Subjungit Noweirius Muzam capta Casaraugusta, totaque hac Hispaniæ parte subacta, usque in Galliam penetrasse.

14. *Pelagius rex Asturum renuntiatur.* — Dum expeditioni huic totus incumbit Muza, *Pelagius* quidam genere Gothus in montibus Asturicis rebellat : « Quod cum audisset Tarek, qui Cordubæ residebat », inquit Rodericus cap. 1, « Alchamam principem militiæ contra Pelagium destinavit, et Oppam episcopum Hispalensem filium Egicæ, ut Pelagium ad obediendum sibi monitis suaderet ». Tum cap. sequenti narrat Rodericus, quomodo *Pelagius*, qui se in caveam receperat, Sarracenos divino fretus auxilio fuderit in latere montis *Ansevæ*, et in rupe *Devæ* thlvio imminente; quomodo etiam in Asturicensi provincia *Alchamam* cum multis Sarracenis interfecerit, *Oppamque* episcopum ceperit. Addit cap. 4. Munuzam, « qui civitati Gegini maritimæ et Asturiis præsidebat (pro Sarracenis) fugæ se periculo commisit, sed ab Asturibus in vico, qui Olalies dicitur, fuisse captum et interfectum ». Quod accidit anno Hegiræ ineunte xiv. Quare recte Santius Hist. Hisp. cap. 4, asseruit, *Pelagium* regnare cœpisse anno Domini septingentesimo duodecimo. Sed Earonius secutus est Tudensem, qui Pelagii Asturum regis initium differt in annum Christi dccxxvii, ut ibidem num. 4 et seq. videre est. Idem habet Mariana lib. 7 de Reb. Hisp. cap. 2.

5. *Præclava ejus de Sarracenis victoria.* — Sed juvat hanc Christianorum victoriam Alphonsi Magni regis Legionensis hujus nominis III verbis referre. Continuavit is Chronicon Isidori episcopi Pacensis, a temporibus Pelagii regis usque ad Ordonii I regis obitum, et ejus narrationem Sanfovallius Pampelonensis episcopus publicavit : « Filii Witice, inquit, immoderata invidia, ob sui patris regno exilium ducti, et ipsius dominationem Roderici, sua machinantes consilia calliditatis, in subversionem regni ad Africam mittunt; per factores suos vocant Sarracenos, eosque advectos navigio Hispaniam inducunt, sicut superius legimus ». In-

telligit Historiam Isidori, eamque, uti existimo, integram a se continuatam, sed nunc deperditam; Epitome enim que superest hac de re obscure et strictim loquitur. Subdit Alphonsus Magnus Sarracenos adversus Pelagium misisse « per Alchamanem ducem, qui et ipse cum Tarek in Hispania irruptionem fecerat (non inde tamen sequitur, ut Rodericus Toletanus perperam credidit, Tarikum adhuc tunc in Hispania fuisse) et Oppam Hispalensis sedis metropolitanam episcopum, filium Witicani regis (fallitur Alphonsus M. Oppas enim frater erat Witice filii Egicæ, uti Isidorus Pacensis asserit, ob cujus fraudem Gothi perierunt); verosimile est hunc perditissimum virum nepotes suos Witice filios ad hanc positionem impulsisse; quia principes isti adhuc juniores erant, quam ut rem similem attentare auderent: « Asturias... cum innumerabili exercitu miserunt. Cumque Pelagius ingressum eorum cognovit, in Ausena se contulit in antra; qui vocatur Cova sanctæ Mariæ (id est, Covadonga), statimque cum exercitu circumdedit, et appropinquans ad eum Oppas archiepiscopus sic loquitur, dicens: Scito te non latere, frater, qualiter omnis Hispania dudum sub uno regimine Gothorum esset constituta, et omnis Hispaniæ exercitus in uno fuisset congregatus, Ismachitarum non valuit sustinere impetum; quanto magis tu in isto montis foramine te defendere poteris? Imo audi consilium meum, et ab hac voluntate animum revoca, ut nullis bonis fruaris, et in pace Arabum, omnia, quæ tua sunt, utaris.

16. *Minas et promissa Oppæ episc. Hispalensis contemnit.* — « Ad hæc Pelagius: Nec Arabum amicitias sociabor, nec eorum imperio subdebore... Confidimus enim in Dei misericordia (Isidorus habet, præstolantes Dei misericordiam), quod ab isto modico monticulo, quem conspicias, sit Hispaniæ salus, et Gothorum gentis exercitus reparatio.... Ejus misericordiam in recuperatione Ecclesiæ, seu gentis et regni, venturam expectamus, unde hanc multitudinem Paganorum sperimus, et minime pertimescimus. Tunc conversus nefandus archiepiscopus ad exercitum sic dixit: Properate, et pugnate, quia nisi per gladii vindictam non habebitis cum eo pacis federa. Statimque arma assunt, et prælium committunt.... Egressi fideles ex Cova ad pugnam, Chaldæi statim versi sunt in fugam, et in duabus divisi turmis: ibique statim Oppa archiepiscopus est comprehensus et Alchamam interfectus ». Eandem rem narrat Rodericus Toletanus lib. 4, cap. 2, anno non memorato. Idem etiam habet Vasens in Chronico ad annum dccxxvii, quia is auctor in notatione annorum parum accuratus fuit. Porro Chronicon Alphonsi regis cognomento Magni, quod adjudicatum fuit Sebastiano episcopo Salmanticensi, genuino parenti restituit Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hispana Veteri lib. 6, cap. 10, quod jam viderant Mariana, Tamarus et Josephus Pellizerius ab eo laudati, et vel sola Epistola dedicatoria his verbis concepta, *Adelphonsus rex Se-*

bastiano nostro salutem, demonstrat, ostenditque Chronicon illud Sebastiano quidem dictum fuisse, sed hunc ejus auctorem non esse.

17. *Episcopatus xxii per Asturias instituti.* — Anno DCCCLXXVII celebratum Concilium Ovetense, in quo quia *incurSIONE gentili extra Asturiarum montes*, aliqui presules a suis sedibus pulsī, alii vero *nīmium inquietati* fuerant, viginī duo episcopi regnī Asturiarum episcopo Ovetensi metropolitē tunc declarato subiecti sunt, ita ut episcopi, inquit Patres, « in Bracara, in Tude, in Dumio, in Iria, in Cominbria, in Aquas Calidas, in Veseo, in Lamego, in Corlenes, in Portogale, in Bœnes, in

Anriense, in Brilonia, in Astorica, in ambas Legionēs, quæ sunt una sedes, in Palentia, in Auca, in Saxomone, in Segovia, in Oxoma, in Avela, in Salmantica, subditi sint Ecclesiæ Ovetensi Salvatoris nostri I. C. qui pacificavit omnia ex Patre genitus ante sæcula, qui ipsum locum muro firmissimo, montium videlicet munimine vallavit, et ante sæcula ad fidelium salvationem præscivit, quos per servum suum PELAGIUM liberavit ». De Concilio Ovetensi an. DCCCLXXXII disseremus. Notabis obiter regnum Asturiarum in suo principio valde angustum, Concilii Ovetensis tempore jam amplum fuisse.

CONSTANTINI ANNUS 6. — CHRISTI 713.

1. *Philippicus oculis captus imperio dejicitur.* — Sequitur annus Domini septingentesimus decimus tertius, Indictione undecima, quo Philippicus imperator, ubi annum et sex menses in imperio habuisset, tentus et excaecatus ejicitur in exilium. Hæc quidem de tempore imperatoris Philippici, nempe quod uno tantum anno et mensibus sex regnarit, testatur Paulus¹ diaconus, res sui temporis scribens : ex quo corrigas eos, qui ipsum annos duos et menses aliquot exegisse in imperio tradiderunt, ut inter alios Theophanes atque Zonaras. Porro quod habet Paulus, confirmant Acta publica, quæ paulo post recitaturi sumus. Quod autem ad rerum gestarum seriem pertinet : quomodo hæc se habuerint, ex Græcorum Annalibus referemus. Qui enim factus imperator in divina ausus est manus injicere, sibi que etiam Ecclesiæ imperium arrogavit, ut pro animi arbitrio fidei Orthodoxæ decreta mutaret ; ex insperato sensit in se immisam desuper ultionem. Quando enim, abrogata penitus sexta Synodo, longævæ ab impostore promissæ in imperio vitæ securum se esse possessorem existimavit, ab imperio miser continuo se excidisse cognovit, ipso imperio inæque privatus. Sed quomodo id acciderit, ex Theophane hic reddamus :

2. « Biennio, inquit, imperii Philippici trans-

acto, circoque natalitio cum Prasini vicissent, visum est imperatori, sabbato Pentecostes equitem cum susceptione ac organis ingredi et lavari in publico balneo Zeuxippi, et cum civibus prosopæ antique prandere. Cum autem meridie requiesceret, repente ad Auream portam introivit Rufus primus stratorum obsequii, cognomento Buramphi, et Theodorus patricius Myancii cum taxalis, quos habebat in Thracia thematis sui ; et festinans in palatium, invenit Philippicum meridie quiescentem, et comprehensum eum duxit sursum in oratorium Prasinorum, et illic ejus oculos eruit, nullo sciente. In crastinum autem, id est, Pentecoste, coacervato in magna Ecclesia populo, coronatus est Artemius a secretis, dictus, mutato nomine, Anastasius. Sabbato vero post Pentecosten oculis privatus est Theodorus Myancii, et secundo sabbato idipsum pertulit Gregorius Buramphus, et in exilium missi sunt apud Thessalonicensem ». Hucusque Theophanes et alii tum Græci, tum Latini eidem consentientes.

3. *Anastasius imperator professionem Catholicam ad papam mittit.* — Sublato igitur hæretico imperatore, qui Orthodoxæ fidei cultor in locum ejus subrogatus est, nihil antiquius habuit, quam se fidei Catholice professorem esse, publicis scriptis editis declarare, deque his reddere certiore Romanum Pontificem, ad quem suæ professionis fidei litteras scripsit, mittens eas per Scholasticum cubicularium patricium, quem in Italiam misit exarchum. De his

¹ Paulus diaconus, hist. Longob. l. vi. c. 11. et nov. edit. c. 34

enim habet ista Anastasius in Constantino his verbis : « Non post multos autem dies scripta venire a Siciliensi insula, quæ multaverunt, quod Philippicus hæreticus a principali vertice depulsus esset, et Anastasius Orthodoxus Augustus sceptrâ regalia gubernanda suscepisset. Tunc Orthodoxis exultatio magna, fenebrarum autem dies cunctis hæreticis superfusa est. Post aliquod vero tempus Scholasticus cubicularius patricius et exarchus Italiae veniens Romam, detulit secum Sacram Anastasii principis, per quam vere se Orthodoxæ fidei prædicatorem et sancti sexti Concilii confessorem esse omnibus declaravit ; quam et Pontifici obtulit, et ita perrexit Ravenam. Dum autem hæc agerentur, obtinuit Petrus supradictus ducatum Urbis, promittens quod nequaquam ultra Romanis adversari miteretur ». Hucusque Anastasius.

4. Inter hæc autem Constantinus papa cum audisset Catholicum in Oriente regnare imperatorem, a quo et Orthodoxam professionem fidei per exarchum missam accepisset : eundem in Catholicam communicationem acceptum, in Album Orthodoxorum imperatorum, quo pro eo universa Ecclesia exoraret, referri voluit : ad quem etiam ex more misit pro responsis Ecclesiasticis Michaeli presbyterum cardinalem apocrisiarium. Constant hæc omnia ex Theophane. Per necessaria ejusmodi esse videbatur legatio, ut Constantinopoli esset, qui auctoritate Apostolicæ Sedis lapsos episcopos penitentes Catholicæ conciliaret Ecclesie ; quorum maximum fuisse numerum, quæ anno superiori sunt dicta, significant. Quod enim ferre omnes non nisi timore concessi consenserant in sextæ Synodi damnationem, perficilis fuit eorum respicientia, gaudentibus cunctis sublatum esse tyrannum, qui ipsos coegisset turpiter adeo a Catholica fide desciscere. His omnibus naufragis per suum apocrisarium manum porrigens Constantinus, quam citius subvenire curavit.

5. *De curatione virginis arreptitiæ Romæ in Ecclesia S. Joannis Baptiste ad Aquas Salyias.* — Jam autem (quod polliciti sumus) intexenda sunt hæc Acta publica per Ecclesie notarium conscripta de curatione virginis arreptitiæ Romæ in Ecclesia S. Joannis Baptiste ad Aquas Salyias : ex quibus cum multa alia, tum illud potissimum consequaris, ut certum tempus discas, quo Philippicus excidit ab imperio, et in locum ejus subrogatus est Arlemius, qui et Anastasius. Confingunt autem ista de virgine arreptitiâ hoc anno, mense Octobri, inchoata jam a mense Septembri duodecima Indictione. Est sane mentio in Actione quarta Nicænæ posterioris Synodi (ut superius dictum est) de capite et imagine S. Anastasii martyris Romam delatis et ad Aquas Salyias collocatis, testante pariter ibi Joanne episcopo Tanromene in Sicilia, ex ea insula mitti solitos Romam arreptos a demone ad ejus martyris venerandas reliquias, ut curarentur. Magnam enim a Deo recens martyri virtutem acceperat adversus demones, adeo ut ejus nomen

non in Oriente solum, sed et in Occidente celeberrimum esset. Quod itaque in more esset, ut publicæ curationes a sanctis in Ecclesia fieri solito ab Ecclesie notariis scriberentur, conficerenturque libelli, qui publicè in Ecclesia legerentur (prout sæpe superius ex S. Augustino et aliis contigit demonstrari) iidemque inter alia Acta publica in earundem Ecclesiarum archivis asservarentur ; quem ex iis unum hæcenus conservatum invenimus in bibliotheca Vallicellana, positum velut appendicem ad Vitam ejusdem sancti martyris Anastasii. Hic tibi pulavimus describendum, ea potissimum (ut diximus) ratione, ut temporis Philippici imperatoris certa ratio habeatur, ad redarguendum illos, qui non duos tantum annos, sed et aliquot etiam menses post duos annos eum vixisse in imperio tradiderunt ; cum ex iisdem Actis, secundum quod Paulus diaconus habet, reperitur, non excessisse annum unum et menses sex. Acta autem ipsa ita se habent :

6. « Imperante domino nostro piissimo perpetuo Augusto Anastasio Magno imperatore anno primo, et post consulatum ejusdem serenitatis anno primo, temporibus sanctissimi et beatissimi et apostolici Summiq[ue] Pontificis Constantini papæ Urbis Romæ, episcopus Theopentus nomine, natione Syrus, de civitate quæ appellatur Constantia, ante hos modicos annos veniens in hanc civitatem Romanam, filiam unicam, quam secum duxit, misit in monasterio ad discendas sacras litteras. Quæ cum erudita esset in canticis et hymnis et lectionibus, vultu decora a multis in matrimonium petebatur : erat enim et dives valde. Quod considerans venerabilis episcopus pater ejus, eam Deo offerens, consecravit in monasterio sancti Cassiani inter ancillas Dei, et reliquam substantiam ejus erogavit pauperibus in diversa loca pia.

7. « Accidit autem, ut postquam implesset puella in monasterio menses decem et octo, ille invidus hostis antiquus humani generis immiserit se in puellam, et cœperit eam vexare et stimulare. Et cum multi opus suum offerrent ut facerent phylacteria ad ejectionem demonem, ipse nullo pacto acquievit ; sed precibus et lacrymis ad Deum conversus, in ipso habebat fiduciam, et ab ipso petebat auxilium, dicens : Surgam, et ibo ad Dominum nostrum Jesum Christum, et ad sanctum martyrem ejus Anastasium, qui potest curare meam filiam a demonis vexatione. Accipiens itaque filiam suam habentem spiritum immundum, venit in mansionem sanctæ Dei Genitricis semperque virginis Mariæ, ubi sanctus ac beatus Paulus decollatus fuit, in loco, qui appellatur, ad Aquas Salyias, ubi requiescunt venerabiles reliquie martyris Anastasii. Et quia in ipsum monasterium mulier non ingreditur, intravit episcopus in aliam Ecclesiam juxta monasterium, dictam Basilicam beati Joannis Baptiste præcursoris, et una cum eo presbyter et diaconus, postulans ab abbate ejus monasterii, ut reliquie sancti martyris Anastasii

adducerentur in Basilicam sancti Joannis, et ut omnis congregatio pro ipsa puella genna illeceret, et peteret a Domino nostro Jesu Christo et a beato martyre Anastasio virginis liberationem.

8. « Et dum hæc fierent die kalendarum Octobris istius duodecimæ Indictionis, tunc sunt reliquæ venerabilis martyris Anastasii (id est, caput ejus) positæ super altare. Petiit insuper episcopus ab ipso abbate, ut ex eo aliquam modicam portiunculam acciperet, et appenderet ad cervicem filię suæ. Fecit abbas, et unum dentem acceptum appendit ad collum ejus. Ad conspectum autem et positionem dictarum sacrarum reliquiarum cepit dæmon eam vehementius conturbare, jactareque blasphemias in Christi martyrem et servos Dei, dicens: Quid me adduxistis ad Anastasium cynophagum istum? monachus enim erat, sed dedit corpus suum ad cruciandum pro Nazareo. Non potestis me ejicere, quia imperator sum. habens phalangas atque patricios. Non est qui me possit ejicere de corpore isto. Non me ejiciet Nazareus: quia illius est caelum, meus autem est mundus.

9. « Interrogantibus autem inter alia, quomodo austus esset ingredi in vas Deo consecratum, ubi et corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi introivit? Respondit: Quidam me coajuravit ut ingrederer in istud corpus, et introivi. Inter hæc elicientes caput beati martyris de paropside argentea, imposuerunt super caput puellæ. Tunc clamabat dæmon: Non potest me ejicere cynophagus iste, quia monachus erat, et ego conjurationem accepi per coronam meam, non egressurum de hoc corpore. Cum autem thymiamia adoleretur, exsufflabat fumum dæmon, eo quod sibi male oleret: eumque ab uno ex adstantibus lutum ejus naribus odorandum offerretur, sibi odorem illum placere dicebat.

« Cum autem interrogaretur, quis eum conjurasset, ut in puellam ingrederetur; dicere noluit nomen ejus, sed quomodo id accidisset, id professus est, dicens: Ille adolescens, qui eam in matrimonium postulavit, abiit in Siciliam ad quemdam locum, qui dicitur Marathonius, et ibi fecit conjurationem in nomine meo, et ligavit in folia ficus, et tulit secum: et dum ambularet ista ad balneum, jactavit eam ante ipsam viam, ut eam calcaret ligaturam. Illa hora ingressus sum in eam; sed die illa non eam læsi, neque volutavi: tuit id die secunda mensis Augusti, Indictione undecima. Die autem secunda Septembris cepi cum ea ludere, atque exagitare et stimulare ».

10. Sic namque ad publica balnea feminæ accedebant, ut tamen seorsum lavarentur a viris. Verum neque id probatur a sanctis in virginibus, eo quod ut puritas et candor virginalis aliquo modo inficerentur, magnum periculum immineret: nam sanctus Hieronymus in Epistola ad Lætam¹: « Mihi omnino in adulta virgine lavacra

displicent, quæ seipsam debet erubescere, et nudam videre non posse ». Et ad Rusticum¹: « Balnearum fomenta non querat, qui calorem corporis jejuniorum frigore cupit extinguere ». Laudat hinc ipse Paulam², quod cum aliis monialibus degens, balneis nunquam sit usa, nisi periclitans, ac necessitate coacta. Sicut enim theatra (quod ait Tertullianus de Spectaculis) loca esse solerent, ubi praxus dæmon insideret, ita et balnea. Unde hic meminisse oportet, quæ de alia virgine itidem in balneis arrepta a dæmone narrat sanctus Prosper Aquitanus, de qua suo loco superius. Hæc idcirco volumus obiter in memoriam revocasse, ut non miteris, si in sacram virginem adeuntem balnea permisus est dæmon ingredi.

11. Pergunt Acta plura dicere de diabolo exorcistas irridente, et martyrem Anastasium blasphemante, quod esset impotens ipsum ejicere, et de opprobriis et contumeliis jactatis ab eo in monachos, episcopos, atque presbyteros, aliosque sacros Dei ministros: ex quibus potest intelligi, quo sint afflati spiritu homines, qui eadem in easdem personas conjiciunt probra: ut dici illis jure possit: Vos ex patre diabolo estis, qui ejus opera et factis et dicitis. Illis subjiciuntur, quæ exultans et insultans dæmon diceret de malis quæ operatus esset iis diebus; nam inter alia mala ista se fecisse jactabat: « Modo, inquit, venio de Hispania, et feci ibi homicidia multa, et multam effusionem sanguinis ». Hæc quidem vera fuisse, quæ paulo post dicturi sumus, significabant. Subduntur hæc istis:

« Dicentibus nobis: Ecce Apostoli Domini nostri Jesu Christi Petrus et Paulus, ipsi te ejicient de isto corpore. Dæmon respondit: O iste senex malus Petrus quid est operatus? Ego feceram ut regnaret Philippicus, quia amicus noster erat: et iste abiit in die Pentecostes, et ordinavit ibi alium. Sed de isto corpore ejicere non me potest ». Audisti, lector, quisnam sit promotor principum hæreticorum, quis vero Orthodoxorum? « Cum autem tunc propter blasphemiam in Apostolum unus ex fratribus impigisset alapam puellæ, quasi in ipsa dæmonem verberaret: Cædite (inquit dæmon) quid ad me de corpore isto?

12. « Tandem vero cum compassent in exorcismis in Basilica sancti Joannis dies viginti quinque, ipsa ultima nocte, hora quasi secunda venit nequissimus, et per os puellæ hæc exclamare cepit, dicens: Ecce dico vobis: quia Maria et Paulus et Andreas obtulerunt istius mali senis episcopi et monachorum lacrymas ante Nazarenum; qui dedit potestatem Anastasio, ut veniat et ejiciat me de corpore isto in kalend. Novembris. Ipse enim episcopus una cum monachis die nocturne non cessabant preces cum lacrymis ad Deum fundere: qui simul et tertio kalendas Novembris celebrantur ea de causa vigilias. Post preces vero exhibitas, candela, quæ ante ipsas venerabiles reliquias assi-

¹ Hier. Ep. vii.

¹ Hier. Ep. iv. — ² Hier. Ep. xxvii.

due ardens erat die noctuque, ab eodem maligno dæmone extincta est (erat hora diei tertia). Quod videns vir venerabilis episcopus, contristatus est nimis, et præcepit puero monasterii, ut afferret lumen. Sed ecce, absque alio lumine e monasterio allato, candela sponte a seipsa absque alicujus ibi existentium ministerio accendi visa est, magno splendore elucens. Hoc factum est tertio kalendas Novembris.

13. «Tertia vero deinde die, ipsis scilicet kalendis Novembris, ducta est puella ut prius ante altare, et venit omnis congregatio monachorum: et dum omnes fleterent genua, et dicerent, Kyrie eleison, et cum tunc copisset seivius demon agitare puellam, confessus est se vehementissime torqueri ab Anastasio, qui præsens esset: adeoque fuit violentus motus pessimi dæmonis in puellam, ut eam in aera elevaret, suspensamque teneret pedibus sursum, capite deorsum verso. Ex quo violento motu et nature humanæ impossibili potuit ab unoquoque licet incredulo certo sciri, a dæmone vero arreptam esse virginem illam, ne fingere putaretur». Hic memoria repetas velim, quæ superius quarto tomo dicta sunt ex S. Hieronymo¹ de spiritibus nequam obsidentibus feminas, et ita sublimes in aere suspendentibus, ut deluerent in faciem vestes, et quod retulimas de iisdem arreptitiis ex S. Hilario², S. Paulino³, atque Severo⁴, aliquando accidisse, ut licet sublimes, pedibus sursum, capite deorsum versis, suspensæ feminae essent, tamen Deus non permisit ludibrio exponi pudorem, sed majori miraculo fecerit vestes inhaerere pedibus, non secus ac si iisdem vestes funiculo colligatæ.

14. Pergit libellus Actorum: «Et nobis dicentibus illi: Exi et recede, maledicte, de creatura Dei et sponsa Christi. Tunc dæmon dixit: Ligatum me habet Anastasius, quia usque in vespere in me pœnas exercere vult. Acciderat autem, ut dens ille et capite S. Anastasii⁵ evulsus, ad collum suspensus arreptitiæ, amplius inveniri non posset. Nobis autem dicentibus ei: Quid factum est de dente illo? Dæmon respondit: Quando venit Anastasius, tunc ipse eduxit eum de collo, et posuit in loco suo, ubi ante manebat. Et nos diximus ei: Et quando venit sanctus Anastasius? Dæmon dixit: Quando accensa est candela a semetipsa, tunc ingressus est Anastasius, et revocavit dentem in locum suum. Quærite in arca, ubi sunt reliquiæ ejus, et cognoscetis. Tunc igitur accedentes nos ad arcam reliquiarum ejusdem sancti, aperta ea, invenimus dentem inter eas, ut prius fuerat, collocatum. Tunc commemorati sumus, quod fidelis Dominus in verbis suis, quæ locutus fuerat per Prophetam suum⁶: Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur. Et quod Dominus ait in Evangelio⁶: Non peribit capillus de capite vestro.

15. « Factum est post hæc silentium, dum esset puella ante altare. Tunc absentibus monachis ad refectorem, remanserunt episcopus pater, et cum eo presbyter, et diaconus, atque tres monachi: siveque manserunt usque ad horam undecimam. Cum jam appropinquaret hora egrediendi, tunc cepit dæmon clamare: Quid me crucias, Anastasi? Scio quia sanctus est». Ista extorsit ab invito Deus, ut idem pessimus dæmon, qui multa jactasset in opprobrium martyris eum deridens atque subsannans, ab ipso cruciatibus affectus fateri cogerebatur id quod esset sanctus Deo acceptus: « Nam et clamabat rursum eum ejulatu: Væ, væ mihi, sancte Anastasi, quid in te peccavi? Crucia illum, per quem ingressus sum in istud corpus.

«Tunc iterum flecebat se puella leva atque dextera, ut solent qui flagellantur propter immensum dolorem facere: atque clamat, ut parceret, eo quod exire se velle promitteret: et rursum post modicum intervallum clamans: Exeo, et juro per eum quem tu veneraris et adoras, quod non perjuro. Et rursus interposita mora, eum ejulatu clamans dicebat: Per quod portas juro, quod exeo, et nunquam in hoc corpus revertar: Heu me, heu me, quia veni in derisionem coram hominibus. Et iterum clamans dicebat: Sancte Anastasi, exeo, et nunquam in presbyteros tuos et diaconos tuos et monachos tuos injuriam facio. Et ecce dico atque confiteor, quod nihil sum, spiritus nequam et immundus sum, ventus sum. Ubi invenero verum Christianum, effugio ab ipso, nec aliquid illi mali facere possum.

16. «Et flentibus nobis, dæmon dicebat: Nolite flere: quia cum videt sanctus Anastasius vos flentes, majora in me tormenta exeret. Sed ecce sicut intevi, egredior, et nunquam revertar amplius in hoc corpus. Dicentibus quibusdam de fratribus: Ne facias quippiam mali, cum egredieris: Ille respondit: Sic mihi præcepit sanctus Anastasius, ut sine aliqua læsione relinquam corpus istud. Sic cruciatus est dæmon ab ipso sancto Anastasio usque ad horam tertiam noctis, confitente dæmone ad suum cruciatum non permissum anlea exire. Tunc puella inclinans se ante altare, sic stetit per spatium dimidiæ horæ; et elevans se, sanæ mentis et libera stans ante ipsum altare, suscepit corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi: et sic salva puella eum patre reversa est, dantes omnes laudes Deo». Hucusque libellus de energumene virginis liberatione. Quo quidem infelicissimi coarguantur hæretici negantes martyrum cultum, quem inviti licet invisibilibus flagris compelluntur etiam dæmones profiteri; ob idque duplo quam illi afflicendi ipsi tormentis. In quos miseros ista negantes opportune hic S. Hieronymi in Vigilantium repetimus interpellationem illam, quæ ait: « Responde, quomodo in vilissimo pulvere, et favilla nescio qua, tanta sit signorum et virtutum præsentia? Sentio, sentio, infelicissime mortalium, quid doleas, quid timeas: spiritus

¹ Hier. Ep. xxvii. — ² Hilari, lib. de Syn. — ³ Paulini, in Natal. S. Fel. c. 7. — ⁴ Severi, dialog. l. iii. — ⁵ Ps. xxxiii. — ⁶ Luc. xxi.

iste immundus, qui hæc te cogit scribere, sæpe hoc vilissimo tortus est pulvere, imo hodieque torquetur; et qui in te plagas dissimulat, in cæteris conficitur. Nisi forte in morem Gentilium, impiorumque Porphyrii et Eunomii, has presligias dæmonum esse coningas, et non vere clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Do consilium: ingredi in Basilicas martyrum, et aliquando purgaberis: invenies ibi multos socios tuos; et nequaquam cereis martyrum, qui tibi displicent, sed flammis invisibilibus combureris: et tunc fateberis quod nunc negas, et tuum nomen, qui in Vigilantio loqueris, libere proclamabis, etc.» Ita plane S. Hieronymus, significans hæreticos esse pariter arreptitios: sed de his modo hætenus.

17. *Ingressus Sarracenorum in Hispaniam, deleta Gothorum dominatione.* — Jam vero lugubrem aggrediamur tragediam enarrare multis sæculis deploratam, universo orbi sue calamitatis immensitate notissimam, ingressum, inquam, Sarracenorum in Hispaniam diabolicis machinamentis effectum, ut ipse scelestissimus dæmon Rome in arreptitia (ut audisti) est gloriatus, utpote de scelere, quo immanitas nequequam aliud excogitari potuerit, administris illis usus, quos secreti suos esse omnium fidelissimos, periidis Sarracenis. Gloriabatur plane dæmon, eo quod advenisse tempus videret, ut quod diu cupivisset, impletet. Ante tot sæcula de ipso hæc ad Job Dominus locutus erat: « Absorbebit fluvium, et non mirabitur, fiduciam habens ut intuat in os ejus Jordanis ». Etenim sive per Jordanem ipsum accipias Palestinam, quam alluit idem flumen, ea jam potiti fuerant Sarraceni, ipsamque sanctam Hierosolimam civitalem tyrannice possidebant: sive per Jordanem, interpretatione Gregorii, ipsum populum intelligas Christianum baptismatis aqua perfusum; jam iidem ipsum populum Christianum habitantem Asiam magna ex parte suæ subegerant potestati, sed et omnes qui incolunt Africam sue ditioni subjugarant: cum et ut Europam pariter debellarent, et omnes qui sunt in ea fideles sue subjicerent potestati, proditione fidelium facilem aditum idem fabricator malorum omnium dæmon in Hispania præparavit, aperiens ostium, per quod immittat in reliquam Christiani orbis partem turmas Sarracenorum: ut plane libere dici possit, nunquam majori nec diturniori vexatam esse Ecclesiam persecutione, quam cum imperscrutabili Dei judicio permessa est concuti a perfidis Sarracenis. Sed jam ipsam prosequamur historiam.

18. Quod ad ipsum ingressum eorundem Sarracenorum in Hispaniam pertinet, primum omnium quæ sunt temporis disquiramus. Est Roderici Toletani episcopi atque recentiorum rerum Hispanicarum scriptorum constans assertio, id factum hoc ipso anno: cui veritati recitata nuper Acta adstipulari videntur. Unus Tudensis eorundem in

Hispaniam adventum in sequentem rejicit annum, quem numerat Æra septingentesima quinquagesima secunda: collocat vero hoc anno ipsas proditorum patriæ et gentis suæ molitiones, sed potuit apud ipsum in notam Ære error facile irrepisse.

Haud igitur inanem fuisse diaboli illam superbam jaclationem qua se Hispaniam cædibus cruentasse professus est, declararunt eventa. Sed quæ hæc omnia ejusdem malorum omnium architecti arte præcesserint, suo ordine enarremus: petamus autem ipsam rerum gestarum seriem a Tudensi ut antiquiore, ipsiusque verbis, quæ configisse asserit, describamus. Cum lamien plura his que ab aliis recentioribus scripta reperiuntur, hand rejicienda dixerimus. Non enim sic prodimus vetera, ut nova rejicienda putemus, in quibus veritas non esse læsa nescatur: tunc enim neque antiquioribus assentimur. Sed ipsum modo audiamus Tudensem, qui hæc ait:

19. « Hoc anno regni sui tertio Rudericus injuriam patris sui ulcisci festinans, duos filios Witæ Formalum et Erculionem de Hispania cum summo dedecore expulit. Qui ad Tingitanam provinciam transfretantes (tenebatur enim illa pars a Gôlhis) Juliano comiti illius regionis adhaerent, quem Witæ rex inter suos secretarios familiarem habuerat carissimum. Qui condolens de expulsionem eorum et dedecore, consilium inivit cum eis, quatenus Sarracenos evocaret, et cum eis illas sibi injurias vindicarent. Ad hoc facinus peragendum incitat Julianum, quod Rudericus rex filiam ipsius Cavam nomine, non pro uxore, sed potius utebatur pro concubina, quam tamen pro uxore a patre petierat et acceperat.

20. « Erat hic Julianus vir sagax et astutus, qui et callide excitavit Francos, ut expugnarent Hispaniam ceteriorem. Fingens tamen esse se amicum regi Ruderico, callide consuluit, ut equos et arma ad Gallias mitteret et in Africam; quia in interiori Hispania ipse regnabat securus, et non erat necesse ut haberent arma Hispani in patria, quibus se mutuo interficerent ». Prætextus præterea poterat esse ille, ne populus pro filiis Witæ arma sumeret, et in ipsum insurgeret, ut illos restitueret, et in regnum proveheret. Pergit vero Tudensis: « Tale tunc ad hunc Rudericus dedit edictum, ut ubicumque arma invenirentur, vel equi fortissimi, violenter a dominis auferrentur. Favebat huic proditori Oppinus (Oppa) Hispanensis, et Toletanus archiepiscopus, quem pater ejus Witæ duabus regalibus præfecerat civitatibus, ut per eum posset Catholicæ fidei statum evincere ». Hæc de conatibus Ruderici adversus filios Witæ, quibus illis profuit, et sibi ruinam paravit.

Ha plane mentem primum Deus auferre solet eorum, in quos parat ulcisci, ut suis ipsorum feriantur armis, secundum illud Davidicum: « Gladius eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum

¹ Job. xl.

¹ Psal. xxxvi.

confringatur ». Et juxta illud¹: « In operibus manuum suarum comprehensus est peccator ». Dum putans obesse aliis, in seipsum mala convertit, instar fatui contra propria commoda propriis studiis laborantis. Ut plane ipsi secundum illud acciderit vaticinium², quo dicitur: « Stulti facti sunt principes Taneos, emaruerunt principes Memphis, deecerunt Egyptum angulum populorum ejus: Dominus miscuit in medio ejus spiritum verliginis, et errare fecerunt Egyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius ».

21. Sed antequam reliqua prosequamur, rursum hic, amabo te, mecum considera, lector, quodnam tam grande potuit præcessisse peccatum, ut magna ira Dei fraderetur Hispania Sarracenis, et regie insule ex Gothorum gente omnino defecerint. Scimus ab omnibus ostentari tanquam omnium malorum causam Ruderici incontinentiam, cum ausus sit injicere manus in filium Juliani, quam sub titulo conjugis a patre accepisset, et in pellicem convertisset; sed decipi penitus istos puto: haud enim tunc primum accidit, ut istiusmodi commiserint scelus principes incontinentes. Verum altius est petenda horum omnium causa malorum, qua nulla major ac verior mea sententia afferri potest, quam quod descivisset voluntaria aversione ab Ecclesia Romana regnum Hispanie sub Witiza hujus prædecessore, ut suo loco superius ex Hispanicarum rerum scriptoribus dictum est. Ut acciderit illis quod secundum illud quod comminatus est Dominus³, cum Hieremias, eo quod Judei confregissent catenas ligneas, jussus est facere eas ferreas, que frangi non possent: cum videlicet qui jugum Christi respuerant, egerentur subire jugum ferreum Pharaonis: qui, inquam, ab obedientia se subduxere Apostolicæ Sedis, juxta Dei sententia factum sit, ut subderentur impiis Sarracenis. Pluribus sane veritas hæc demonstrata est exemplis etiam sæculo isto, nullum posse diu subsistere regnum, quod non inniditur super petram. Hinc vides eodem ferme tempore magno fragore maxima ex parte esse collapsum imperium Orientis, dum Heraclius descivit ob hæresim a communicatione Apostolicæ Sedis. Idipsum eadem ex causa Africanam esse passam, ibidem superius est demonstratum. Unde veluti ab alta spectata illud Davidicum sit crebris repetendum⁴: « Et nunc, reges, intelligite, et erudimini qui iudicatis terram ». Sed jam coeptam semel historiam prosequamur ex eodem auctore Tudensi, qui ubi proditorum molitiones recensuit, ista subiungit:

22. « Igitur Æra septingentesima quinquagesima secunda, Ulit fortissimus rex Barbarorum totius Allicæ, ducatu Juliani et filiorum Witize fretus auxilio, ut cognovit quod arma et equi non erant in Hispania, et civitates essent absque muris, Tarifum Strabonem unum ex ducibus exercitus sui cum viginti et quinque millibus fortium pu-

gnatorum ad Hispaniam præmisit, ut cognita Juliani dubia fide, bellum cum Hispanie rege inciperet: terrebant namque Barbarorum regem laquei dolosi Teleptensis comitis, si forte adessent, quippe qui ipsum habuerat semper infestum, ac fortem viribus et consilio sapientem expertus. Ceperunt tunc Sarraceni Hispaniam et circumjacentes urbes, quia eas absque murorum ambitu invenerant. Rex autem Rudericus dum vidit dolos Juliani comitis Tingitani, et labores sensit, collecto Gothorum exercitu, armatus ut potuit, acer et fortis primo subit pugnam; adeo ut per quinquaginta continuos dies infatigabiliter dimicans, sexdecim millia hostium exercitus interficeret, Julianus et duo filii Witize regem Rudericum in prima acie certantem cum cerant. Christianos milites pro mortuis Sarracenis et saucis alios commutando, Barbaros viribus roborant, Sed postquam Juliani fides per totam Africanam declaratur, Muza exercitus Africani regis princeps cum infinita multitudine equitum peditemque ad Hispaniam dirigitur. Deinde renovato bello turmas unas post alias ad prælium adducere cepit. Porro rex Rudericus (Rodericus), more solito, prælio incensus cepit acrius instare, ac propensius in hostes præire. Tandem vero instantibus Barbaris, Hispaniam milites capiunt difficiliter; atque per longitudinem belli defatigati quique nostrorum locum dant, et terribiliter Gothi qui erant a parte comitis Juliani irruerant.

23. « Rudericus autem ubi se a suis destitui vidit, per aliquot dies terga præbens paulatim, pugnando (ut credimus) occubuit, sed non cuius certus interitus ejus. Regnavit annis tribus. Index tamen postea in civitate Lusitania Viseo inventa est lapidea sepultura, in qua Epitaphium desuper est scriptum, scilicet: *INC REQVIESCIT RODERICVS REX GOTHORVM* ». Alia que plura his leguntur apud Rodericum Toletanum, ab ipso addita esse noscuntur. Verum post annos plurimos eam esse positam inscriptionem oportuit, cum regni Gothorum nulla penitus reliqua esset spes successione, quod minime accidit superstitibus Pelagio, Julianoque ipso Gothorum adhuc viribus pollente, et aliis qui ad loca litoranea confugerant. Pergit vero Tudensis:

24. « Reverserat manus Domini ab Hispania ob inveteratum regum malitiam, ne in tempore hujus ruine eam protereret. Omnes deinceps Gothorum milites fusi fugatique fuere, et usque ad interemptionem gladio, et media perierunt, et non solum contra se communiis et Barbarorum, sed etiam Francorum armis ex parte Galliarum consumpti sunt ». Hactenus Tudensis de clade illata Hispaniis temporibus Ruderici. Prosecati sunt tantam cladem lacrymis atque suspiriis posteri omnes scriptores haud ignobiles in presentem ferme diem. Etenim etsi vulnus sanatum, haud tamen tutum, ne male obducta cicatrix (ut sæpe accidit) iterum recrudescat. Sed quos modo aversio ab Ecclesia Romana (ut vidimus) Hispanos tradidit Sarracenis, postea

¹ Psal. IX. — ² Isai. LIX. — ³ Hierem. XXV. — ⁴ Psal. I.

obedientia et observantia erga eandem ipsos ab hostibus conservavit immunes, adeo ut etiam in exteris gentes eis dominium propagarit.

Caterum quod ad res Ecclesiae Toletanae spectat, Rodericus hæc habet¹ : « Synderedum epi-

¹ Roderic. de rebus Hisp. l. III. c. 18.

scopum Toletanum adventum Arabum expavescentem, Witize insuper insolentis fatigatum solum verlesse, Romanque profectum esse, invadentem vero sedem intrusum fuisse Oppam, de quo superius : Sed viri, inquit, longevi Urbanum virum sanctimonie in episcopum elegerunt, intrusione Oppæ, qui jam nihil poterat, non obstante ».

Anno periodi Græco-Romanæ 6206. — Anno .Ere Hispan. 751. — Anno Hegiræ 95, mchoato die 23 Sept. Fer. 3. — Jesu Christi 713.

— Constantini papæ 6. — Anastasii imp. 1.

1. *Philippicus imperio exturbatur.* — Ad n. 1 et 2. Agatho diaconus, postquam de Philippico nar-
ravit, quæ ex ejus Peroratione anno mcccxi retulimus, statim subjungit : « Cum hæc porro per biennium violenter ab eo, iisque patrentur, quos studiorum ac sententiæ ejusdem haberet socios; eum utique digne commissis, divina citius ultio excepit ac peremit; vel ea imprimis de causa, quod omni crebro impudentia, in sacra feminarum monasteria, aliasque Dei obsequio addictas ac sacras personas, nefaria turpiaque aggressus, agitansque plurimas immensasque pecunias sub Justiniano congregatas, atque in palatio repositas, id generis facinoribus dissipasset, ac consumpsisset. Ipso siquidem sanctæ Pentecostes sabbato, undecima Indictione, subito circa vesperam, insurgente in eum ex improviso exercitu in Thracia conferto, ac propter vicinæ gentis Unogurorum Bulgarorum continuam id temporis, ac ejus causa, ob pacta violata, irruptionem, plurimis Christianis Thraciæ incolis, qua captivis, qua jugulatis, seditionem movente; comprehensus ipse semibarbarus tyrannus, ac imperio pulsus dejectusque, confestim orbatu oculis, reliquum deinceps insipientis ipsius cordis tempus, juxta Psalmistam, in tenebris ambulans : sequenti vero, ipsa sanctæ Pentecostes die, sanctissimi ac vivifici Spiritus illustrante gratia ac adventu, remittitur imperator vir pius ac Orthodoxus, nomine Philartenius, mutato nomine Anastasius appellatus, eorum prius accensus ordini, qui erant a secretis; communi quodam suffragio ac approbatione, cum sacri senatus, ac Ecclesiastici totius ordinis, tum Christi amantium militum in urbe præsentium, civiumque universorum, primum acclamatum in sanctissima Dei Catholica et Apostolica magna Dei Ecclesia, tumque a pontifice ac patriarcha Joanne coronatus in sancto ac pervenerabili

altaris septo, una palam cum eo, ac clara voce prædicantibus, ac proflentibus universis, qui aderant, sanctissimis episcopis, ac sacro clero, præfatam sanctam, ac Oecumenicam sextam Synodum, plurimam adhibentibus curam ac studium, quo ubique paci et concordie sanctissimarum Ecclesiarum Dei consultum esset ».

2. *Quot annis regnavit Philippicus.* — Idem narrant Theophanes, Nicephorus in Historia, et Paulus diaconus lib. 6 de Gest. Langobard. cap. 34, festum Pentecostes hoc anno die quarta Junii celebratum, qui ideo dies natalis est imperii Anastasii Augusti. Imperavit Philippicus *anno uno, mensibus sex.* ut tradunt Paulus diaconus citatus, et Beda lib. de vi .Elat. Quare medio circiter mense Decembri anni septingentesimi undecimi imperium capessierat. Auctores, qui tradunt eum, aut *annos duos*, aut *biennium* imperasse, de biennio incompleto, ac duobus annis non integris explicandi. *Philippicum* enim hoc anno in ordinem redactum, non tamen occisum, ut notat Paulus diaconus, Indictio xi cum festo Pentecostes conjuncta certum reddit. Præterea Baronius num. 5 et seqq. recitat Acta cujusdam virginis a demonio liberatæ meritis sancti *Anastasio martyris*, quorum initium est : « Imperante Domino nostro piissimo Augusto Anastasio, magno imperatore, anno primo, et post consulatum ejusdem serenitatis an. primo », et num. 8 addit, adhibitas sacras reliquias sancti Anastasio *die kalendarum Octobris istius duodecime* Indictionis a kalendis Septembris præsentis Christi anni inchoate. Licet porro Philippici scuti et quorundam aliorum imperatorum consulatus nullum supersit vestigium : eos tamen ipso natali die consulatum perpetuum inisse certissimum.

3. *Joannes patriarcha Constantinop. scribit*

ad Constantinum PP. — Pergit Agatho diaconus : « Sic vero paulo post, ipso pariter probante ac statim annuente (nempe Anastasio) consequenter etiam congrue excusando Epistolæ datæ sunt ab hujus urbis sanctissimo episcopo Joanne, ad Constantinum sanctissimum ac beatissimum papam veteris Romæ; quæ et una cum consuetis Synodiis litteris missæ sunt, congruam aple universorum, quæ præscripta sunt, facientes fidem. Quia vero post superius declaratam integrè Synodorum imaginis, erasa sextæ Synodi imagine, abolitionem, qui nefarie aboleri jusserat miser ac insanus Bardanes, in dicta Melii camera, sanctis tantum quinque relictis OEcumenicis Synodis, ipse se, una cum Sergio, rectum stantem ejus medio, in imagine depingi præceperat, necessario plane ac valde congrue, deturbatis inde ejusmodi ambabus personis, sancta eadem ac OEcumenica sexta Synodus, una cum aliis quinque, ibidem iterum loci depicta est; universo Dei amante sanctæ Ecclesiæ cœtu, communi tripudio ac lætitia, spiritalique in Christo exultatione, ostante, pro sanctissimarum Ecclesiarum concessa tranquillitate et pace. Cæterum ad pleniorē fidem eorum, quæ huc a me præscripta sunt, utque librum hunc impensius lecturi certiores fiant, ac majorem habeant persuasionem, visum est eidem libro subnectere accuratum per omnia exemplar superius memoratæ Epistolæ, ac missæ sub id tempus a sanctissimo hujus urbis patriarcha Joanne, ad sanctissimum Constantinum papam Romæ ». Epistola Joannis archiepiscopi Constantinop. ad Constantinum papam refertur a Combefisio in Historia Monothelitarum pag. 211, immediate post Agathonis diaconi Perorationem. Tum « Andree sanctissimi archiepiscopi Crete Jambis scripti ad sanctissimum Agathonem archidiaconum, ac eundem librorum sanctissime hujus magnæ Dei Ecclesiæ, quando librum hunc (nempe Perorationem Agathonis et Epistolam Joannis) accipiens transcripsit, ac iterum remisit ».

4. *Justinianus imp. scribit ad Pontificem Romanum.* — Sacra Anastasii imperatoris ad Constantinum papam missa, delata est a Scholastico exarcho Italiæ Romam veniente, ut narrat Baronius ex Anastasio in Constantini papæ Vita, ideoque Scholasticus hoc vel sequenti anno successit in exarchatum Ravennæ Joanni Rizocopi, quem perpetuam Scalliger in Catalogo exarchorum Ravenanensium annos sex prefecturam gessisse scribit.

5. *Hispaniæ invasionem hoc anno Baronius collocat.* — Ad num. 17 et seqq. Capite a Mauris Hispaniæ historiam hoc anno narrat Baronius, ab illis per biennium gesta uno tenore recitat, ac annos tres Roderico ultimo Hispaniæ regi, quem anno sequenti occisum tradit, assignat. Verum Rodericum anno unico post mortem, aut, ut volunt alii, post depositionem Wittizæ decessoris regnasse, extra controversiam imposterum esse debet. Primum vero Maurorum seu Arabum in Hispaniam ingressum ac Roderici interitum, universaque Hispaniæ

excidium, ad annum MCCXI pertinere supra ostendi.

6. *Muza a Walid califa ex Hispania revocatur et mole habetur.* — Hoc anno ab expeditione reversus Muza, reperit, ut testatur Noweirius, advenisse califæ nuntium in Hispaniam. Ille certior fecit Musam, quod ipsum imperator in aulam advocaret. Verum principis sui jussis Muza statim non paruit, imo nuntium apud se retinuit : « Muza aulem », inquit Rodericus de Reb. Hisp. lib. 4, cap. 4, « condolens stragi (quam fecerat Pelagus, de qua anno superiori) suspicatus est factione filiorum Wittizæ et Juliani comitis provenisse, et eos pariter pactis, et capitibus, et vita privavit ». Postquam califæ nuntium Muza retinuit, multas Hispaniæ regiones pertransiens, omniaque ferro et incendio vastans, ad mare Oceanum usque pervenit : at ibidem assecutus est cum alter califæ nuntius, qui ipsi auctoritate imperatoris summi Saracenorum jussit quantocius ex Hispania discedere, et in aulam proficisci : « Muza itaque, Tarik et Moghiith », inquit Rodericus in Historia Arabum cap. 9, « Hispanias devastantibus, ab Hispaniis revocantur, præcepto Ulit (Walid califæ). Cumque oporteret eos ad edictum principis festinare, Muza dimisit filium suum Abdulaziz, principem citra mare, qui apud Hispaniam constituit sedem suam ». Tum cap. 10 : « Muza autem cum Tarik et Moghiith, ducens secum infinitam pecuniam..... pervenit in Syriam ad regem (Damascum), ubi Ulit (Walid) tunc temporis residebat ». Subjungit Rodericus Tarekum crimine peculatus accusasse Musam coram Saracenorum imperatore, cujus judicio omnibus dignitatibus privatus Muza in exilium missus « demum condemnatus fuit in mille millibus, et in decies centum millibus solidorum », et dolore vario circumseptus vitam finivit.

7. *Obitus Ursmari episc. et abbatis Laubiensis.* — Hoc anno mortuus est sanctus Ursmarus episcopus et abbas Lobii seu Laubiæ, præclari monasterii Belgii, ad Sabis fluvii sinistram ripam, e regione Tudrici oppidi, positi, quod primordia sua debet sancto Landelino, de quo suo loco egimus. Ursmari Vitam Anso abbas Laubiensis scriptor synchronus scripsit, eumque recitant Mabillonius sæc. III Benediclin. part. 4, et Henschenius ad diem xviii mensis Aprilis. Videns vir sanctus vocationis suæ immutare diem, sanctum Erminum discipulum suum successorem constituit : « Nec multum post anno Domini septingentesimo decimo tertio sanctus Ursmarus beatæ memoriæ episcopus resolutus est de ergastulo corporis », inquit Anso, qui mortis ejus diem non memorat ; sed cum in quibusdam Breviariis et Martyrologiis XIV kal. Maias, seu die xviii mensis Aprilis, et in nonnullis aliis, uti in Romano Martyrologio, die xix Aprilis celebretur, verosimile est priorē diem ad ejus obitum, ad ejus sepulturam seu depositionem posteriorem referendum esse. « Cum episcopus fuisset ordinatus tantam illi gratiam divina pietas concessit, ut pene omnes anteiret mortales, et multi exemplo

illius vivere optarent : qui ob magnitudinem suae sanctitatis spiritalis effectus est pater multorum, Scripturarum doctor, monasteriorum constructor, pastor Ecclesiarum, custos animarum, nutritor orphanorum ac viduarum, ac redemptor captivorum; siquidem a Pippino potestatem redimendi captivos acceperat, inquit Anso, qui anno DCLXXVI. abbas Laubiensis renuntiatus est. Baldricus lib. 2 Chron. Camerac. cap. 37 et seqq. scribit : « Secesurus S. Landelinus Laubiis; eo loci praefecit beatum virum Dei Ursuarum, piis moribus praeditum in functoria tantum predicatione creatum episco-

pum. Hoc doctore, et dein B. Ermino succedente, effloruit locus », et, ut ait interpolator ejus Vitae, « quia multi barbaricae gentis, ut supradicti Flandrenses, adhuc detinebantur variis idololatricae superstitionibus; praedicandi tantum gratia, sicut competebat rudimentis novellae fidei, est ordinatus episcopus, quod factum quoque de S. Amando legitimus ». De sancto Ermino infra sermo fiet.

Moritur etiam *sanctus Suidbertus* Frisonum apostolus, ut anno DCCXVII ordinem Baronii sequentes videbimus.

CONSTANTINI ANNUS 7. — CHRISTI 714.

1. *Constantini papae obitus.* — Annus incipit Redemptoris septingentesimus decimus quartus Indictione duodecima, quo die nona mensis Aprilis Constantinus papa, ubi sedisset annos sex, mensem unum et diem, ex hac vita discessit, magna ex Pontificatu bene perfuncto sibi gloria comparata : quippe qui cum throno ceteris eminens esset (ut Anastasius ait) omnium humillimus spiritu erat atque mitissimus, cunctis sibi subditis charitate pater amantissimus, quippe qui penuriae tempore nihil praetermisit officii in pauperibus sublevandis. De ipso autem, praeter illa quae dicta sunt superius, idem Anastasius haec habet in fine : « Fecit ordinationem unam, in qua creavit presbyteros decem, diaconos duos, episcopos per diversa loca numero sexaginta quatuor. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum Apostolum quinto idus Aprilis Indictione duodecima (XII). Cessavit episcopatus ejus dies quadraginta ». In cuius locum postea subrogatus est Gregorius secundus, de quo dicturi sumus sequenti tomo. Quod vero ad rationem temporis spectat, non potuit ad sequentem annum idem Constantinus pervenisse, cum eo tempore reperitur selisse ejus successor Gregorius, ut quae dicenda erunt, significant. Extat ejusdem Constantini papae Epistola ad archiepiscopum Viennensem; sed quod non habeat certum datae annum, hic in fine eam describimus; sic enim se habet¹ :

« Constantinus Episcopus, Eoaldo Viennensi archiepiscopo.

« Reliquias ecclesiae tuae, sicut rogasti, per archidiaconum tuum destinavi: de spongia Domini, de vestimentis Domini, de vinculis Apostolorum, de sartagine aerea Machabeorum, de cineribus sancti Joannis Baptistae. Quae omnia capsella argentea clausimus, et sub signaculo sanctitati tuae transmissimus. Rogamus ut eo studio venerentur, quo de muere beati Petri adsanctitatem tuam transmissa esse noscuntur ». Et alia manu : « Jesus Christus te, frater, sanctificando custodiat. »

2. *De Synodo Londinensi falsa assertio.* — Sub hoc anno recentiores chronographi recensent Synodum Londinensem de imaginibus habitam : sed alii in annum undecimum vel duodecimum, alii in decimum supra septingentesimum referunt : cum tamen antiquiores scriptores, qui et res ipsas Anglorum sunt prosecuti, de hujusmodi Synodo nec verbum quidem. Sane haud crediderim haec praeterire potuisse Bedam, si revera fieri contigissent. Sed nec ipsum argumentum subsistit, vel causa probatur tanta fuisse, quae debuisset in controversiam deduci, ut et de his consuleretur Summus Pontifex Constantinus. Dicunt enim, Eguvinum monachum designatum episcopum Wicciis, divinitus admonitum ut Dei Genitricis imaginem in sua Ecclesia collocaret : rem autem in controversiam deductam, fuisse delatam ad Apostolicam Sedem, jussumque Eguvinum sisti

¹ Bibl. Floriac. edit. a Jo. a Bosco Carlest. part. ult. pag. 12.

coram Pontifice, et juratum de visione, quam viderat, et aliis testatum esse. Tunc vero Constantinum legatum misisse Bonifacium in Britanniam, qui Londini Synodum celebraret. Celebrataque Synodo, fuisse in ea probatas visiones Egvini, et de cultu sacrarum imaginum promulgatum esse decretum. Hæc quidem cum careant testificatione majorum, et adversentur iis quæ sunt a Beda conscripta, facile inducimur ut commentum esse putemus.

3. Quid enim oportuit ut de re jam diu ante recepta visio ostenderetur, ut induceretur in usum fidei populo? Nonne auctoritate Bedæ (quod suo loco superius dictum est) liquet una cum sancto Evangelio suscepisse Anglos usum sacrarum imaginum, Augustino ex antiquo Ecclesiæ Catholice usu illic Salvatoris imaginem introducente? Sed sunt hic iterum ejusdem Bedæ verba repetenda, cum de Augustino in Angliam veniente agens, hæc ait¹: « At illi (Augustinus videlicet et socii), non daemoniaca, sed divina virtute præditi veniebant, eruem pro vexillo ferentes argenteam, et imaginem Domini Salvatoris in tabula depictam, litaniasque canentes, pro sua simul, et eorum propter quos et ad quos venerant, salute aeterna Domino supplicabant ». Et inferius: « Fertur autem, quod appropinquantem civitati, more suo, cum Cruce sancta et imagine magni regis Domini nostri Jesu Christi, hanc litaniam consona voce modularentur: Deprecamur te, Domine, in omni misericordia tua, ut auferatur furor tuus et ira tua a civitate ista, et de domo sancta tua, quoniam peccavimus, Alleluia ». Hæc ibi. At quisnam est qui docere possit vel minimum quidem hoc sæculo recessisse Anglos ab his quæ docuerat Augustinus? Sed et quis iste quem dicunt, Bonifacius legatus in Angliam missus a Constantino Pontifice? Puto voluisse auctores significare Bonifacium illum magnum Anglum, Germanorum apostolum a Gregorio secundo Romano Pontifice designatum: verum ille non nisi sub eodem Gregorio secundo Romam venisse reperitur. Abeat igitur de Synodo Londinense commentum.

4. *Pipini obitus cui succedit, licet illegitimus, filius Carolus Martellus.* — Hoc eodem anno magnus ille Pipinus regni Francorum administrator moritur, relicto sibi in magistratu successore filio ex pellice Carolo cognomento Martello. Hæc autem quomodo se habuerint, a nullo fidelius, quam a Marcellino, qui hæc præ oculis habuit, sumenda putamus: ait enim in Swiberto²: « Contigit anno ab Incarnatione Domini septingentesimo decimo quarto Pipinum de Herstallo strenuum principem et Majorem-Domum Francorum, dolentem super innocente morte sanctissimi Lambertii Tungrensis episcopi, ad mortem ægrotare ». Licet enim ante

annos sexdecim S. Lambertus martyrio occubisset, jamque facinus oblivione sepultum videri potuisset: tamen semel indictum Pipini conscientie velius nunquam curatum est, imo magis recurrit ex translatione ejusdem martyris ante annos quatuor renovata memoria. Translatum est enim corpus ejus in Legiam, quæ ex vico erevit in nobilem civitatem ex ejusdem martyris gloria atque miraculis ibidem jugiter edi solitis. Pergit vero Marcellinus:

5. « Accersitusque sanctus Swibertus egregius pontifex ad visitandum eum per nobiles viros, perrexit prius cum Willeico et Theodorico discipulis suis Coloniæ ad Plectrudem illustrem ducissam Lotharingæ, sive Austrasiorum, consilium ab ea expetens, quidnam facere deberet. Quæ eum religiose suscipiens et tractans, tandem relicto Coloniæ pio Willeico presbytero sancti Swiberti apud se causa devotionis et consolationis (erat enim felix Willeicus Evangelicus sacerdos) misit sanctum Swibertum et Agilolphum Coloniensem archiepiscopum cum plerisque aliis prælatis ad Pipinum principem conjugem ejus, ad informandum eum, si obiret, ne illustres legitimos suos filios, Drogonem ducem Campaniæ, Grimoaldum Majorem-Domum Childberti regis Franciæ exheredaret, hæredem scribendo Carolum Martellum illegitimum ex Alpaide pellice genitum in detrimentum et damnationem animæ suæ, et in confusionem sui et totius Ecclesiæ, atque in scandalum suorum primatum et subditorum. Et quia sanctus Lambertus episcopus eundem Pipinum de illicito connubio Alpaidis increpaverat, martyrium subiit.

6. « Venientes igitur præfati pontifices Joppiliam ad ægrotantem principem Pipinum, benigne ab eo suscepti sunt. Qui ipsum consolantes, et ad tolerantiam adversitatum temporalium et infirmitatum corporalium confortantes, aiebant, quod Deus electis suis iter asperum facit, ne dum delectarentur in via, obliviscerentur eorum quæ sunt in patria. Tandem nacto opportuno tempore et congruo, inter cætera pro salute et remedio animæ suæ causam, pro qua venerant, ei devote et salubriter pontifices exponentes, et de illicito matrimonio inrepantes, statim cum indignatione repulsam patiebantur. Alpais vero legationem sanctorum pontificum seiscitans et comperiens, irata valde, pontifices abire celeriter præcepit; et ipsa interpellans importune pro Carolo Martello filio suo apud Pipinum, impetravit cuncta pro eodem filio suo, quæ petierat. Pipinus vero eodem anno moriens, eundem Carolum Martellum suorum principatum reliquit hæredem. Quod cernentes præfati pontifices, inglorii et tristes Coloniæ redierunt, enarrantes prætere præfati Plectrudi omnia quæ gesta erant in Joppilia a Pipino, consolantes eam, et ad tolerantiam patientiæ animantes ». Hactenus de his Marcellinus.

7. Sic igitur cum præfecturam illam primariam annis viginti septem administrasset, hoc anno mor-

¹ Bed. hist. Angl. l. 1. c. 25. — ² Marcellin. in Swib. c. 25. apud Sur. in 1 Martii.

tus est. Haec etiam colliges ex Iona¹ monacho ejus temporis scriptore, dum anno Domini septingentesimo numerat Pipini magistratus decimum tertium, consentientia his quæ apud Ainoinem² leguntur, præfuisse nimirum rebus Francorum annos viginti septem. Fuisset Pipinus inter principes maxime pius adnumerandus, nisi ista de pellice eum valde denigrasset. Constat quidem ipsum Pipinum nulla

¹ Jon. in Vita S. Vulfranni episc. Senon. apud Sur. die xx Martii.
— ² Apud Ainoin. l. iv. c. 5.

Peroratio cum gratiarum actione. — Sistendum hic modo, statuto termino, a Gregorio ad Gregorium. Etenim a primo egressi, veluti hospitali accepta tessera, apud secundum ad quem pervenimus hospitalitatis jure quiescimus, et quidem itinere fatigati; cum interdum per vastam, rerum gestarum ignorantia, solitudinem, fuerit in invio via laboriose querenda; aliquando veluti per ardua montium, instar Jonathæ¹, fuerit manibus pedibusque reptandum, ut oppositas immensas ubique difficultates superare possemus: cum inter hæc omnia quam sapientissime densarum spinarum obicibus præpediti, a multiplicibus scilicet diversisque ingruentibus undique negotiis violenter abrepti ab itinere instituto, ad aliena curanda oportuerit ad passus terne singulos divertisse. Hæc autem omnia superasse, et ad optatum vite exitum pervenisse, opus fuit ejus, quam in ipso exordio itineris quæ-

¹ 1. Reg. xiv.

Ecclesiis contulisse, monasteria crevisse, sanctos viros coluisse, hæc et alia id genus crebrius opera facilitasse. Regnabat hoc tempore in Gallis Dagobertus secundus, qui sequenti anno, ubi tenuisset regnum annos quinque, moritur, inque locum ejus Franci elevarunt Daniælem clericum in regnum, quem nominant Chilpericum ejus nominis secundum. Reliqua sequenti tomo dicenda erunt, ubi et Gregorii ejus nominis secundi Romani Pontificis res insigniter gestas aggrediemur.

sivimus ducem Dei Genitricem MARIAM, necnon eorum quos expetivimus in via comites sanctos martyres. Quibus omnibus quantum pro acceptis beneficiis debeamus. Tobæ nos sententia docet¹, cum judicavit dimidium honorum, quæ filius vexerat, fidei comiti tribuendum, quem hominem esse pulavit; sed si cognovisset esse Angelum, omnia sua, suosque sequæ ipsum libenter exhibuisset. Jure ergo nos iidem, quos nacti sumus ducem et comites, omnia ista pro gratiarum actione rependimus, impendimusque nos ipsos simul. Ipsi vero offerant quod accipiant Deo honorum omnium largitori, a quo nobis impetrent solutionem istorum compedum aureorum, simulque veniam peccatorum, felicemque ex hac vita migrationem ad Deum ipsum: cui sit honor et gloria in sæcula. Amen.

¹ Tob. xii.

Anno periodi Græco-Romane 6207. — Anno Ætæ Hispan. 752. — Anno Hegire 96, mchæto die 6 Septemb. Fer. 1. — Jesu Christi 714.

— Constantini pape 7. — Anastasii imp. 2.

1. *Obitus Constantini pape.* — Ad num. 4. Anastasius testatur, Constantinum papam sedisse annos septem, et dies quindecim, et sepultum esse ad B. Petrum Apostolum Vetus Aprilis, Indictione xiii, Anastasio Augusto. Annos septem et dies xv eidem etiam attribuit Honorius Augustodunensis, Luitprandus, Abbo Floriacensis, Catalogus Vaticano-Palatinus, alique Catalogi, Regino et Marianus Scotus, licet in mensibus vel diebus corrupti sint. Quare minime dubitandum, quin Constantinus, qui die xxv Martii an. nccviii Pontifex Romanus

consecratus fuerat, usque ad annum sequentem vitam propagavit, et obierit die octava mensis Aprilis illius anni, sequenti die, ut habet Anastasius, sepultus. Baronius tamen, qui imperium Anastasii mutilavit, ut tomo sequenti Deo dante videbimus, unum etiam annum Constantino papæ detraxit, scripsitque eum sedisse annos sex, mensem unum, ac diem, contra Anastasii et aliorum fidem; et ubi Anastasius habet, eum sepultum esse Indictione xiii, ipse legit, Indictione xii, sed nullius Codicis Anastasiani auctoritate fretus. Motus etiam

ad id cardinalis eruditissimus, quia sancto Gregorio II ejus successori, annum unum amplius, quam par erat, assignavit, ut suo loco dicitur. Papebrocius in Conatu Chronico-Hist. recte quidem vidit Constantini mortem ad sequentem annum pertinere, sed eam perperam conjunxit cum die XIV mensis Martii.

2. *Synodus Londinensis adversus sacras imagines fictitia.* — Ad num. 2 et 3. Bakeus et Magdeburgenses fingunt, hoc anno *Londini* episcoporum Synodum habitam circa cultum imaginum, quod *Egwinus* designatus episcopus Wigorniensis beate Mariae Virginis imaginem in Ecclesia sua collocasset; atque tunc Egwinum sanctorum imaginum cultum primum in Anglo-Saxonum Ecclesia invexisse. Verum hæc merè fabulæ; extat enim Vita sancti Egwini auctore anonymo, qui undecimo circiter seculo vixit, scripta, et tam a Bollandi mense Januario, quam a Mabillonio seculo in Benedictino parte I recitata, in qua legitur quidem eum monasterium beate Dei Genitricis dedicasse, et adeo ejus devotum cultorem fuisse, « ut nunquam a memoria ejus excideret, nunquam in verbis ejus deesset. Cujus visitatione et consolatione saepe recreatus, omnia, quæ mundi erant, omillebat, et ea, quæ Dei erant, indesinenter exercebat », ut legitur num. 14. Refertur etiam in ea ejus Romam profectio cum *Coenredo* et *Offa regibus*, sed nulla ibi coactæ Londni Synodi, aliarumque fabularum a Magdeburgensibus confictarum mentio. Quare Spelmanus, qui omnes Saxonum Synodos accurate collegit, ad annum Christi dæcxit de hac Synodo ait: « Cogor isla Magdeburgensium et Bakei verba exhibere; cum non habeam e veteribus, quem adducam », qui ideo figmentum illud aspernari debebat, non vero de cultu imaginum in Britannia Injux fabulæ occasione verba facere. Britannos enim et Anglo-Saxones Crucem et imagines veneratos esse, res manifestior est, quam ut jure possit in dubium revocari. Videatur Alfordus in Annalibus Ecclesiæ Anglicanæ ad annum dæcxi, quamvis satis hæc de re doctèque Baronius disseverit. Obiit *Egwinus* circa annum dæccx, ejus Vita ab auctore anonymo circa sæculum XI scripta legenda apud Mabillonium sæc. III Benedict. et Bollandum ad diem XI SS. mensis Januarii. *Egwinus* successit in episcopatum Wigorniensem, seu in episcopatum Wiciorum, ut tunc vocabantur Wigorniensis, *Wilfridus*, quem multi cum *Wilfrido juniori* Eboracensi episcopo perperam confudere, ut videre est anno dæcxxxii.

3. *Moriuntur Grimoaldus et Pippinus Majores-Domus.* — Ad num. 4 et seqq. Continuator Fredегarii cap. 104, loquens de Grimoaldo Pippini filio et Majore-Domus in Austria, ait: « Grimoaldus filiam Radbodi ducis Frisionum duxit uxorem. Ægrotante quoque Pippino Jobii villa super Mosam fluvium (erat Jobii villa seu Jopika, vulgo *Jupile*, aut *Jopil*, villa publica e regione Heristalli in diocesi Leodicensi), cum ad eum visitandum idem

Grimoaldus venisset, cum ad orationem in Basilica S. Lamberti martyris processisset, a crudelissimo viro impio, Rantgario nomine, interfectus est. Post hæc Thevaddus filius ejus parvulus, in loco ipsius cum rege Dagoberto Major-Domus palatii effectus est. Sequenti quoque tempore idem Pippinus dux ægrotans mortuus est. Rexitque populum Francorum annos xxii. Reliquit superstitem Carolum filium. Post obitum quoque ejus Plichtrudis matrona præfata suo consilio atque regimine cuncta agebat ». Grimoaldus, quem idem continuator laudat ob ejus mansuetudinem, elemosynas in pauperes, ac pietatem. duas uxores duxit; ex prima, cujus nomen ignoratur, suscepit *Theudoaldum* filium, nullam vero prolem ex altera, cui nomen fuit *Theutsinda*, filia Radbodi Frisionum regis. In Chronico San-Dionysiano mors *Grimoaldi* mense Aprili, mors *Pippini* mense Decembri stylo barbaro consignatur: « dæcciv deest Grimoaldo in mense Aprili, et deest Pippino in mense Decembrio ». Annalista Melensis addit Pippinum, cum de infirmitate convalescisset, ultum esse necem Grimoaldi, et paulo post lapsum esse iterum in morbum, quo tandem consumptus interit, postquam in locum Grimoaldi filium ejus parvulum nomine *Theodalduum Majorem-Domus cum Dagoberto rege constituit*. Pippinum autem hoc anno vitam clausisse, testantur plerique antiqui annalists rerum Gallicarum. In libello de Majoribus-Domus regie mortuus dicitur *medio Decembri*, et in Annalibus Melensibus *XVII kal. Januarii*.

4. *Utrique due uxores fuere.* — Pippinus præter *Plectrudem*, quæ usque ad obitum marito cohabitavit, aliam duxit uxorem, *Alpaidem* nempe, idque, ut addunt Annales Fuldenses, *prære conjugæ posthabita*, seu minus amata. Sed, ut animadvertit Hlenschenus in Diatriba de trib. Dagobert. lib. 3, cap. 2, quæ in laudato Fredегarii continuatore appellatur *concubina Grimoaldi*, ex qua is genuit Theudobaldum, in Genealogia regum Francorum ex Mss. regis Britanniarum edita, et in libello de Majoribus-Domus regie vocatur etiam *alia conjux Grimoaldi*, uti mater Caroli, *alia Pippini uxor*: ut hæc voces, *alia conjux*, *alia uxor* et *concubina* videantur pro eodem promiscue sumi. Hinc in Erchanberii fragmento ex Breviario regum Francorum et Majorum-Domus dicitur Carolus *filius Pippini ex concubina*, et a Flodoardo lib. 2, cap. 12, *Carolus ex ancilla stupro natus*, quæ in citato Fredегarii continuatore Alpais Caroli mater dicitur *Pippini uxor nobilis et elegans*. Verum de duplici Pippini conjugæ ex horum temporum corruptela, sat supra a nobis actum.

5. *Filii et nepotes Pippini Heristalli ducis.* — Per annos viginti septem, mensesque sex, ut habent antiqui annalists, ideoque a mense circiter Junio anni dæcxxxvii, auctoritate infra regiam maxima *Pippinus* potitus est sub quatuor Francorum regibus. Cognomen *Heristalli* sive *Heristalli* nactus est ab Heristallo seu Heristallo, vel Heristallo,

quod horæ circiter itinere distat Leodio. Suscepit filios quatuor, ex *Plectrude Drogonem* et *Grimoaldum*: ex *Alpaide Carolum* et *Childebrandum*; sed duos tantum reliquit supersites *Carolum* et *Childebrandum*, ac nepotes sex, *Hugonem*, *Arnoldum*, et anonyum, filios *Drogonis*; *Theudoaldum* filium *Grimoaldi*; *Carolomannum* et *Pippinum* filios *Caroli* cognomento *Martelli*. *Carolomannus* et *Pippinus*, qui postea regnavit, ex *Carolo* et ejus uxore *Retrude* nati sunt ante *Pippini* avi mortem. Nam, ut scribit auctor *Annalium Fuldensium*, *Pippinus* qui natus minor erat, annos vixit LIV, obiitque an. DCCXXVII. *Carolus* cum patrem amisit, annum agebat ætatis XXIV, eique *Retrudis* uxor *Pippinum* alterum filium imperrime pepererat, quem sanctus *Willebrordus* *Utrajectinus* episcopus baptizavit, et anterioribus Francorum duobus majorem fore prædixit, ut *Alcuinus* in ipsius *Willebrordi* Vita testatur. Hæc conducent, ut facilius capiuntur quæ infra de *Pippini* *Herstalfii* duobus filiis et nepotibus in medium adducemus. Quæ porro *Baronius* ex *Pseudo-Marcellino* de *Pippino* refert, fidem non merentur, nisi in quantum etiam ab antiquis afferuntur. Certe hic num. 5 fabulose iste affirmat, *Drogonem* *Pippino* patri superstitem fuisse, qui tamen anno DCCVM vivere desiit, ut eo anno monstravi.

6. *Dura conditio Christianorum sub Mauris viventium*. — Post subactam à Mauris *Hispaniam* vivebant in ea Christiani multi, licet dura servitute oppressi, qui inter Arabes remanserunt, quando *Murwanidae*, et post eos *Almorabitini* (vulgo *Almorabides*) rerum potiti sunt. Deinde *Almohades*, qui imperium *Almorabitinis* eriperunt, omnes illas veteres *Hispanicas* Ecclesias funditus destruxerunt, et hos pauperes Christianos a finibus suis expulere. Verum sub *Marwanidibus*, ut testatur *Rodericus* lib. 4 de *Reb. Hispan.* cap. 3, Christiani, « qui in *Hispaniis* servituti barbaricæ mancipati elegerunt degere sub tributo, permissi sunt uti lege, et Ecclesiasticis institutis, et habere pontifices et Ecclesiasticos sacerdotes, apud quos viguit officium *Isidori* et *Leandri*, et viget hodie in sex parochiis *Toletanis* ». Meminit postea aliquorum sanctorum episcoporum, qui sub illa captivitate viverunt.

7. *Quare Muzarabes appellati*. — « Isti dicti sunt », inquit *Rodericus* lib. 3, cap. 23, « mixti Arabes, eo quod mixti Arabibus convivebant, quo-

rum hodie nomen apud nos perseverat, et genus ». Isti appellabantur *Mostarabæ*, id est, mixti Arabes, seu *Institili*. *Eduardus Pocockius* *Anglus*, linguarum Orientalium, præsertimque Arabicæ peritissimus, vestigiis *Abulpharagii* inhaerendo docet nos in *Specimine Historiæ Arabum*, Arabas, qui ab *Ismaele* genus ducunt, dictos fuisse *Most Arabas* seu *Institillos*, eo quod non essent ex primis Arabiæ incolis oriundi; nec gemini Arabes. Hoc modo omnes externæ stirpis, gentis, et religionis inter Arabes viventes, vocati sunt ab ipsis *Mostarabes*. Verum *Hispani* litteram T de hac voce tollentes, *Hispano-Arabas* appellarunt *Mos Arabes*. Pari modo urbs à Mauris vocata *Astigia*, vel *Estija*, efferunt *Hispani* *Ecija*, *Saragosta*, *Saragoga* pronuntiant, et multas Arabum voces, quas linguæ suæ intruserunt, corrupere. At nonnulli eruditi opinati sunt, *Rodericum*, seu et *Hispanos* eodem præstare velustiores, cum linguam Arabicam ignorarent, syllabam *Mos* a voce latina *Mistos* corruptam existimasse. Verum hanc conjecturam linguæ Arabicæ periti suggillant, licet eam admiserit *Mariana* lib. 6 de *Reb. Hisp.* cap. ultimo.

8. *Marceæ interpretatio rejecta*. — *Marca* lib. 3 *Marceæ* *Hispanicæ* cap. 1, dicit, originationi a *Roderico Toletano* propositæ ipsam scripturæ constantis rationem retragari, quæ *Muzarabes* illos Christianos perpetuo vocal, non autem *Mistarabes*: « *Muza* Arabis beneficio », inquit *Marca*, « hanc libertatem consecuti, ejus se nominis patrocinitio contra sequentium principum impotentiam tuebantur, ac deditiois suæ conditiones ea nomenclatura explicabant ». Verum hæc etymologia ob eandem, quæ præcedens, rationem rejicienda. Facit ad rem istam quod refert *Leo Afer* lib. t, cap. 19, Arabes scilicet in triplici differentia esse, *geminos* et *nativos*, qui omnium primum regionem illam, quæ nunc *Arabia* vocatur, occupasse, et e *Saba* eorum rege descendere dicuntur, et hos proprie Arabas indigitari: *Ismaelitas* vero, qui ab *Ismaele* *Abrahæ* filio dicuntur ducere originem, quique multo post eo adventientes conubia et fœdera cum primis incolis contraxerunt, qui tantum institiili et advenæ sint, appellari *Mustarabæ*, quasi *Arabizatos*, hoc est, adscititios vel adoptivos: denique qui migrarint in *Africam*, et per conubia moresque *Barbaris* ibi se admiscuerint, vocari *Mustehyeme*, quasi *barbarizatos*. Ex quibus præsulis *Toletani* explicatio extra omne dubium ponitur (1).

(1) Ad hunc annum vel ad posteriorem pertinere censeo Concilium quoddam episcoporum Etruriæ cui *Pisanus*, *Florentinus*, et *Lucensis* episcopi interire, ad cognoscendam causam *Senensem* inter et *Aretinum* episcopum agitata. Res erat de jure quod sibi competere in Ecclesiis quibusdam episcopatus *Senensis* *Aretinus* episcopus contendebat. Meminit hujus Concilii charta quædam *Luitprandi* regis apud *P. Grandi* in *Tractat. de Pandectis* in *Appendice* n. 1. Hujus pariter et mentionem facit *Alexander II* in sua *Bulla* apud *Ughellium* in *Aretinis*. Porro citius anno DCCXIV, Concilium istud haberi non potuit, cum *Lucensis* episcopus memoratur *Talesprianus*, qui idem est cum *Taperperiano* ab anno DCCXIV *Lucensi* episcopo, ut habet *Ughellius* in *Lucensibus*. Hujus *Chartæ* veritatem sui minus in omnibus, certe tamen in nullis assertum esse idem *Cl. Grandus* ibidem demonstrat. Nec sine Concilio in ea commemoratum fictitium esse, satis probat *Alexandri II* *Bulla*, quam superius indicavimus. Hujus Concilii nulla adhuc mentio in recentissimis Conciliorum Collectionibus facta est.

Post hæc scripta inveni in *Chartam* quandam donationis exarata *Luçæ* anno regni *Luitprandi II*, *Indictione XI*, id est, anno *Æræ* Christianæ DCCXIII, in qua *Talesprianus* *Lucensis* antistes commemoratur. Ex quo intelligimus episcopum huic uno saltem anno citius quam apud *Ughellium* copisse; ideoque et *Concilium* illud *Etruscum* anno pariter DCCXIII haberi potuit. *Chartam* illam vulgavit *Muratorius* in *Anbuit. Italic.* t. 1, col. 228.

GREGORII II ANNUS I. — CHRISTI 714.

1. *Præfatio auctoris.* — Magna quidem vis est atque potentia veritatis, utpote quæ Dei Filium invisibilem atque incomprehensibilem e caelo duxit in terram, fecitque visibilem hominem, ut eandem sui testem fidelem efficeret. Id enim profitetur ipse, dum ait¹: «Ego in hoc natus sum, et in hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati». Nosque id ipsum præstare volens, sic monuit²: «Et vos testimonium perhibebitis». Adeo ut qui Christi sunt, iidem testes esse debeant veritatis. Sicut enim magnus ille patriarcha Jacob³ non solum ipse lapidem erexit in titulum, signumque testimonium cum Laban sanctæ concordie, sed suos omnes simul in unum conferre lapides præcepit, tanta copia, ut tumulus elevaretur, quem Acervum testimonii nominavit: ita et Christus non solum lapidem⁴ illum summum, angularem, electum, pretiosum, ac vivum erexit in titulum ea sublimi inscriptione signatum: «Ego⁵ sum Via, Veritas et Vita»: Sed et suis id ipsum faciendum præcepit, etiamsi opus sit vite dispendio, hujusmodi scilicet in unum aggregare lapides indices, semper loquentes testimonia veritatis.

2. Cum autem id jugiter in Ecclesia factum constet; nos id operis sponte suscepimus, ut ex rebus gestis prodita annis singulis testimonia veritatis, eadem simul congerentes in unum, ac temporis ordine disponentes, tolleremus in altum nobiliorem tumulum testium, qui sui eminentia factus orbi universo perspicuus neminem latere posset;

adeo ut hac ex parte, si quis Annales hos antiquo nomine Acervum testimonii appellaverit, puto, scopum veritatis attinget. Lapidem siquidem sunt isti vocales, ubi sit Ecclesia Catholica, edocentes: quos qui non audiunt, esse surdi penitus convincantur, et arguantur omnino cæci, qui non videant quod tanta sublimitate promineat; atque prorsus sit existimandus insanus, qui tanta congerie ac mole testium spreta, suam potius omnibus daverit præferendam esse sententiam.

3. Suscepti igitur nos memores instituti, ac Domini commomentis, atque dicentis¹: «Qui non colligit mecum, dispergit»: ejusmodi colligendi lapides captum semel prosequimur opus: et quamvis nimio labore fessi, assurgimus tamen alacres, non nostris confisi viribus, sed de consueto patrocinio, quod jugiter imploramus, patrone nostre sanctissimæ Dei Genitricis Mariæ Virginis omnino securi. Cujus et precibus illud rogamus impendi, ut idem, qui in dies magis majoribus incrementis Acervus testium exallatur, tanquam excelsa pharus eluceat miseris illis, qui cæca nocte per altum pelagus sæva tempestate jactati², circumferuntur omni vento doctrine; quo tandem ad lucem veritatis, licet sero, conversi, illuc clavum dirigant, unde male solverunt, ad portum salutis, Catholicam ipsam sanctam Ecclesiam, quæ unica in æternum perstat³ columna et firmamentum veritatis.

¹ Joan. XVIII. — ² Joan. XV. — ³ Gen. XXXI. — ⁴ 1. Petr. II. — Joan. XIV.

¹ Luc. XI. — ² Ephes. IV. — ³ 1. Tim. II.

4. *Gregorii II Sedis tempus et electio.* — Annus Redemptoris septingentesimus decimus quartus, Indictione duodecima, superiori tomo usque ad obitum Constantini pape in Annalibus relatus habetur: quæ autem ab eo tempore usque ad ejus finem gesta esse reperiuntur, jam aggredimur enarrare, atque primum de Sede Gregorii ejus nominis secundi Romani Pontificis, quem absolutissimi omni ex parte summi sacerdotis explesse nu-

meros, cum res ab eo præclare gestas perlegeris, atque consenties. Quod primum ad tempus spectat, cum aliam ejus Pontificis Sedis longe diversam annorum rationem initam a recentiore¹ auctore esse reperias ab ea, quam nos ponimus, hoc anno inchoatam esse, nempe quod tradat post biennium ipsum sedere coepisse, dignum existimamus, more

¹ Panvin. in Fast.

nostro, nihil sine certa testificatione leviter affirmare, sed ea de re exactam afferre rationem. Assertionem in primis id constat Anastasii Bibliothecarii, qui dum numerat Sedis ejus annos sexdecim, menses octo, et dies viginti, mortuumque dicit undecima Februarii, Indictione decima quarta, utique hoc anno sedere cepisse affirmare necesse est; dumque rursum tradit Joannem Constantinopolitanum episcopum ad eum litteras scripsisse, iidem hoc anno ipsum Pontificem esse creatum pariter admetit; siquidem illo de throno deposito, alius loco ipsius anno sequenti sedisse reperitur. Etenim hoc anno secundo Anastasii imp. Joannem ipsum redactum in ordinem, Theophanes tradit, ipsum vero Anastasium Augustum presentem non excessisse annum. Testantur et Sigebertus ac plures alii hoc anno Gregorium sedere cepisse. Hæc de his quæ ad temporis rationem spectare noscuntur; jam vero de ipsius Gregorii electione agamus.

2. Cum autem post Constantini Pontificis obitum sedes vacasset dies quadraginta, ut idem Bibliothecarius auctor est, vicesima secunda mensis Maii, ipse Gregorius summa concordia cleri totius et populi Pontifex creatus est. Eminens enim in eo tum doctrina, tum sanctitas id ab invitis etiam extorquebat. Sed audiamus quæ de ipso Bibliothecarius habet: « Gregorius secundus natione Romanus, ex patre Marcello, fuit temporibus Anastasii, Theodosii, et Leonis, atque Constantini Augustorum. Hic a parva ætate in patriarchio nutritus, sub sanctæ memoriæ domno Sergio papa subdiaconus atque sacellarus factus, Bibliothecæ est illi cura commissa; deinde ad diaconatus ordinem promotus est a sancto viro vir castus, divinæ Scripturæ eruditus, facundus loquela, et constans animo, Ecclesiasticarum rerum defensor, et contrariorum fortissimus impugnator ». Hæc de ejus primordiis atque moribus Anastasius.

3. *Gregorii opera deposito Joanne, Germanus sanctitate insignis episcopatum Constantinopolitanum obtinet.* — Ubi autem Gregorii creatio innotuit Orientalibus, Joannes Constantinopolitanus ad eum ex more Synodalem Epistolam scripsit, ut idem Anastasius auctor est, qui ait: « Hujus temporibus Joannes Constantinopolitanus antistes Synodicam Romam misit, et ad eum rescriptis idem usus est Pontifex ». Hæc tantum de his ipse. Quod enim idem Joannes hæreticus esset, ut vidimus, intrusus a Philippico imperatore, haud dubitari potest, rejectam a Gregorio Joannis Synodalem Epistolam, quæ ipse et alii cum eo episcopi scribentes ad recens creatum Romanum Pontificem, ab illo communionem Catholicam suffragari tentarent: sed eos tanquam hæreticos ipse Pontifex est avertatus, et ipsum pseudopatriarcham e throno deponendum curavit. Quod enim non ante, sed cum rescriptis Gregorium Constantinopolim, ipse Joannes e throno depositus invenitur; utique existimare dignum est, id litteris factum esse Gregorii ad Anastasium imperatorem, ad id præstandum

valide impellentis: qui et more majorum apoerisiarium mittens Constantinopolim Michaëlem presbyterum, per eundem id visus est procurasse. Pepererat hactenus ei Anastasius ea fortasse ratione, quod ab ipso coronam imperii solemnibus ritibus accepisset. Verum hoc anno, qui secundus Anastasii numeratur, fuisse Joannem in ordinem redactum, Theophanes affirmat, cujus et sententia hoc pariter anno, kalendis Augusti, electum fuisse sanctum Germanum, possumus intelligere. Dum enim¹ ait « ipsum Germanum sedisse annos quatuordecim, menses quinque, et dies septem, desiisse vero septima Januarii, Indictione decima tertia »; utique docet, hoc anno, mense Augusto sedere cepisse: seu potius annos quindecim sedisse usque ad annum septingentesimum trigesimum, quo privatam constat. Quomodo autem ista de subrogatione Germani se habuerint, ab eodem Theophane sic accipe:

4. « Anno, inquit, secundo Artemii, qui et Anastasii, translatus a Cyzico urbe metropoli Germanus Constantinopolim, in quo et commonitorium translationis, quod subiunfertur, pronuntiatum est, continens ita: Electione et approbatione religiosissimorum presbyterorum et diaconorum totius venerabilis sacriæque senatus, et amici Christi populi, conservandæ hujus regis urbis divina gratia, quæ semper infirma curat, et ea quæ non sunt (desunt) adimplet, transtulit Germanum sanctissimum presulem Cyzicensium metropoleos in episcopum hujus a Deo conservandæ ac imperatoris civitatis. Facta est præsens translatio in presentia Michaëlis sanctissimi presbyteri et apoerisarii Apostolicæ Sedis sub Artemio imperatore ». Hactenus commonitorium, quod appellat Theophanes, sive decretum de translatione Germani e Cyzicea Ecclesia in Constantinopolitanam sedem. Delectus enim tantus vir fuit ob ejus egregiam sanctitatem et eruditionem, cum etiam et generis nobilitate haberetur insignis. « Fuit enim », inquit Zonaras, « Germanus filius Justiniani patricii, qui eo tempore quo Constantinus Pogonatus imper. e Sicilia veniens ultus est in eos qui alium imperatorem designaverant, ab eodem occisus est; et ejus filium germanum, cum ejus ætatis esset, quæ castri homines solent, eunuchum fecit ». Hæc Zonaras in Constantino. Magna quidem Dei providentia factum est, ut tantus episcopus temporibus istis Ecclesiæ Constantinopolitanæ daretur, cum eidem Ecclesiæ maxima omnium persecutio immineret.

5. Quodnam autem specimen sanctitatis ediderit, cum electus in Ecclesiam dueretur, collocandus in throno, dum propheticum afflatus spiritu ventura prædixit, habetur in rebus gestis præclarissimi martyris Stephani junioris apud Joannem Damascenum his verbis expressum: « Cum exiit vir Germanus in patriarchicum thronum ascen-

¹ Theoph. an. XIII. Leon. imp.

surus esset, plebs ingenti frequentia ad maximum sanctæ Sophiæ templum, ipsius videndi cupiditate concurrebat. Erat enim ille virtutis nomine clarus et illustris, atque in omnium linguis non sine voluptate versabatur. Una autem cum omnibus præclarum illud parentum Stephani par occurrens, scamnum quoddam occuparat, quo eum, quem cupiebat, e superiori loco intueri posset. Cum igitur ille per Ecclesiam transiret, statim mulier, quæ Stephanum gestabat in utero (ipsam enim ejus quem gestabat in utero, cura concitabat) Benedic, domine, id quod in utero meo est, clamare cepit. Ille autem perspicaci animæ oculo eum, qui utero gestabatur, intuens : Benedicat hunc Dominus per primi martyris intercessionem, respondit, pud omnes porro mulier affirmabat, se ea hora qua hoc audisset, igneam flammam ex divino illo ore prosilientem vidisse. Ut igitur in lucem editus est, statim eum, ut magnus Germanus prædixerat, Stephanum appellarunt, etc. » Ita quidem ad bellum quod parabat, militem antequam nasceretur, visus est designasse, ac martyrem prædixisse Germanus, dum eum per primi martyris Stephani intercessionem cum benedictione signavit: quod et manifestius declararunt eventa, ut suis locis inferius dicturi sumus.

6. *Imperium ab Anastasio in Theodosium I transfertur.* — Turbatur inter hæc totus Reipublicæ status, tumultuantibus militibus, et alium sibi imperatorem diligentibus nomine Theodosium. Quod quidem hoc anno factum esse, Theophanes in primis tradit, et alii omnes æque consentiunt, cum imperii Anastasii non nisi annum et tres menses numerant. Quomodo autem id acciderit, ab eodem

Theophane, qui cæteris sicut antiquitate, ita et auctoritate præstat, hæc breviter accipe : « Cum Artemius, idemque dictus Anastasius, didicisset, quod classis Sarraënorum ab Alexandria in Phœnicem properaret ad ligna cypressina incidenda, eademque ad usum navium comparanda, militum classem ut obsideret, cui præfecit Obsicium (comitem obsequii), necnon Joannem magis Ecclesiæ diaconum. Porro idem imp. generalem logothetam Obsicium, et alios omnes in Rhodo insula convenire jubet. Ubi cum essent, ab eis qui erant Obsicii, adversus eos qui erant Joannis, dissensio orta est, qua factum, ut occiso Joanne, adversæ partis militibus prævalentibus, dum timerent imperatorem ob admissum facinus, reversuri ad propria, cum Adramyttium pervenisent, invenientes indigenam hominem, nomine Theodosium, qui erat tributorum publicorum exceptor, eum hortati sunt imperare; qui fuga lapsus in monte latuit, sed inventum imperare coegerunt; Constantinopolimque versus navigantes, cum classe regia pugnandum fuit, donec tandem post sex menses proditione urbis porta patefacta, una cum suis admissus est Theodosius, qui Anastasio vitam concessit, quam duceret factus monachus in monasterio, ubi fuit exilio relegatus. Cum interim Leo Isauricus præfectus Orientis minime volens novo imperatori se subijcere, secum attrahens Artabassum prætorem Armeniæ, cui et filiam spondidit in matrimonium se daturum, de imperio adipiscendo cogitare cepit ». Hæc sunt ex Theophane summam collecta, de rebus hoc anno gestis in Oriente.

Anno periodi Græco-Romane 6297. — Anno Ære Hispan. 752. — Anno Hegiræ 96, mchoato die 16 Sept. Fer. 4. — Jesu Christi 714.

— Constantini papæ 7. — Anastasii imp. 2.

1. *Gregorius II consecratur Pontifex Romanus.* — A num. 4 ad 6. *Constantinus* Ecclesiam Romanam rexit usque ad annum sequentem, quo die octava mensis Aprilis, obiit, ut in fine tomi superioris ostendimus. Eo demortuo *cessavit episcopatus dies quadraginta*, inquit auctor libri Pontificalis, et ex eo Ordericus lib. 2 et Martinus Polonus in Chron. Quare sanctus *Gregorius II*, natiōne Romanus, ordinatus est anno septingentesimo decimo quinto, die decima nona mensis Maii, in quam

eo anno Dominica cadebat. Papebrocius quidem in Conata Chronico-Hist. ordinationem ejus diei xxviii Aprilis alligit; sed error illi natus, quod *Constantini papæ* mortem a die, quo eam Anastasius collocavit, removerit, et eum die xxviii Martii sequentis Christi anni alligavit. « Hujus temporibus Joannes Constantinopolitanus antistes Synodicum ei misit, atque ad eum rescriptis idem usus est Pontifex », ait Anastasius. Existimat Baronius, rejecit a Gregorio Synodalem Joannis Epistolam, huncque ab

eo tanquam hæreticum habitum. Addit, *Joannem* in ordinem redactum fuisse, affirmare Theophanem. Verum memoria labitur cardinalis doctissimus; nam tam Theophanes, quam Anastasius in Historia Ecclesiast. seu in versione Theophanis, diserte habent, Joannem *post annos tres*, sedis scilicet, mortuum esse. Refert quidem Zonaras *Joannem* post triennium exauctoratum fuisse; sed cum hujus depositionis nullus alius meminerit, longe major fides Theophani habenda; præsertim cum *Joannes* œconomiam suam statim ac *Philippicus* tyrannus sublatus est, Constantino papæ significarit, pro ea excusarit, ac in eadem non paucos socios habuerit, inter quos *Germanus* ejus in sede Constantinop. successorem, et *Andream* Cretensem, magnæ virtutis viros. Sed cum Baronius *Joannis* Epistolam ad Constantinum scriptam, et a Combesio ab aliquot annis publicatam non vidisset, Joannem depositum fuisse credidit, eumque Monothelitarum *antesignatum* appellavit. Sunt qui arbitrantur, Epistolam Joannis ad *Gregorium II* aliam non esse quam Epistolam Joannis ad Constantinum papam, quæ post hujus mortem Gregorio II redita fuerit. At cum *Joannes* anno dccxii, post festum Pentecostes, suam Synodicam ad Constantinum papam dederit, et Gregorius II mense tantum Maio anni dccxv Pontifex Romanus consecratus fuerit, liquet, conjecturam eam vanam esse, et Joannis ad Gregorium II Epistolam ad nos non pervenisse.

2. *S. Germanus succedit Joanni in patriarchatum Constantinop.* — Ad eum itaque Christi annum *Joannes*, qui ante pontificatum fuerat *diaconus* et *chartularius œconomii*, qui quæ annos tres sedit, quod utrumque docet Nicephorus in Chronico, vitam propagavit usque ad annum sequentem, eodemque mortuus est ante diem undecimam mensis Augusti. Theophanes enim ad annum Incarnat. secundum Alex. dccvii kalend. Septemb. præsentis anni Dionysiani inchoatum, scribit: « Eodem secundo imperii Artemii, qui etiam Anastasius, Indictione decima tertia, mensis Augusti die undecimo, e Cyzicena metropoli Constantinopolim Germanus translatus est », ideoque anno sequenti, non vero currenti, ut putavit Baronius, qui non animadverterat, *Theophanem* imperatorum annos a kalendis Septembris mortis decessoris proximioribus cum anno civili inchoare, ideoque anno dccxv, mense Augusto, juxta computandi rationem a Theophane usurpatam, secundum Anastasii imp. annum adhuc in cursu fuisse. Eo autem Christi anno dies Dominica in diem undecimam mensis Augusti incidit, et ordinationes episcoporum diebus Dominicis, aut festis solemnibus fieri solitas sæpe inculcavimus. Goarus in Notis ad Theophanem contendit, *sanctum Germanum* anno primo Anastasii imp. die quarto mensis Augusti Constantinopolim translatum esse, Anastasiumque seu Artemium præsentis solum anno ad imperium evectum; et juxta eam sententiam

textum Theophanis corrigit, seu, ut verius dicam, corrumpit. *Anastasium* enim anno elapso dictum esse imperatorem jam demonstravimus: *Germanum* vero die xi Augusti anni dccxv ordinatum esse, ex dicendis anno dccxxx, quo abdicavit, magis confirmabitur.

3. *Theodosius anno sequenti imp. dictus.* — Ad num. 6. Theophanes eodem Incarnationis anno Alexandrino citato, quo narravit translationem sancti Germani e Cyzicena metropoli ad patriarchatum Constantinopolitanum, refert *Artemium* imp. classem adversus Saracenos misisse, eique Joannem magnæ Ecclesiæ diaconum præfecisse, qui ubi Rhodum appulit, militares copias ex Opsicis themate Joannem diaconum gladiis premere, classisque divisa rebelles in regiam urbem recta contendere, et hominem quemdam nomine *Theodosium*, quem obviam habuere, imperatorem salutarunt. Artemius de rerum suarum salute desperans, dedit manus, et monasticum habitum induit: « Theodosius salvum eum esse jubens, Thessalonicam in exilium egit. Imperavit itaque Philippicus annos duos, et menses novem: Artemius annum unum et menses tres ». Quibus ex Theophanis verbis infert Baronius, Artemium seu Anastasium hoc anno depositum esse, et Theodosium imperatorem levatum; cum hic chronographus imperii Anastasii non nisi annum et tres menses numeret. Verum locus ille Theophanis corruptus, legendumque: « Imperavit itaque Artemius annos duos, et menses novem: Theodosius annum unum, et menses tres », ideoque Artemius, qui die iv Junii anni Dionysiani dccxii imperium inivit, in exilium actus est anno septingentesimo decimo sexto, mense circiter Januarii. Theophanes enim in præfata mensium enumeratione unum plus dicit, vel Artemio, vel Theodosio detrahendum. Et ratio est, quia a die iv mensis Junii superioris Christi anni, ad diem xxv mensis Martii anni dccxvii, quo *Leo Isaurus* regnare cepit, fluxerunt tantum anni tres menses decem, et ii utrinque incompleti. Leonem autem Isaurum anno et die prædictis ad imperium evectum esse, infra demonstrabo.

4. *Duo Theophanis de Philippico loca corriguntur.* — Decepit Baronium modus narrandi et numerandi a Theophane adhiberi solitus. Hic enim imperatorum annos, uti jam dixi, cum anno civili incipit, ideoque et secundum Anastasii imp. a kalendis Septemb. præsentis Christi anni. His adde, Theophanem uno sæpe tenore, quæ pluribus annis gesta, recensere. Nostra emendatio certa; anno enim Incarnat. secundum Alex. dccvii laudato, postquam retulit Anastasii depositionem, et Theodosii inaugurationem, suam narrationem his verbis claudit: *Imperavit itaque Philippicus annos duos*, etc. Et tamen ne verbum quidem de Philippico præmiserat, sed tantum de Anastasio et Theodosio locutus fuerat. Præterea Theophanes jam suo loco scripserat: « Biennio imperii Philippici inter superius memorata transacto », Artemius seu

Anastasius coronatus est imperator. Corrigendus et alius Theophanis error pag. 302, ubi de Concilio Trullano verba faciens, ait : « A canonum promulgatione usque ad annum quartum Philippici anni quinque intercedunt ». Nam Philippicus, non annos iv, sed annos ii et menses ix imperavit. Tertio, in Tabulis Theophanis unus tantum annus *Theodosio* assignatur, sicuti et in Chronico; et tam in Tabulis, quam in Chronico anni tantum duo Philippico, itidemque Artemio adscribuntur, et quod peculiari animadversione dignum, in Chronico duratio imperii Theodosii præter hujus chronographi morem non memoratur. Quare non dubium, quin hæc verba, *Artemius annum unum et menses tres*, de Theodosio intelligenda sint. Neque quis dicat, Theophanem scribere, *biennio imperii Philippici transacto*, eum imperio dejectum esse. Historici enim hujusmodi loquendi formulis plerumque intelligere tantum biennium inchoatum, variis passim exemplis in hoc opere monstravi. Quare auctor Miscellæ, qui Theophanem exscribere solet, ea verba ita intellexit, cum ait : « Biennio imperii Philippici transeunte, visum est imperatori sabbato Pentecostes, etc. » et Nicephorus tam in Historia, quam in Chronico, Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Langobard. cap. 41, et Beda lib. de sex Ætat. annum tantum unum Theodosio recte assignant.

5. *Anastasio imp. usque ad annum sequentem imperasse magis confirmatur.* — Certe auctor libri Pontificalis testatur, *Artemium* adhuc in vivis fuisse, quo anno *Constantinus* papa sepultus est, ideoque anno sequenti, quo die nona Aprilis tumulto mandatus fuit. Insuper Capitulare Gregorii pape II datum Martiniano episcopo, aliisque in Bajoariam ablegatis, his verbis clauditur : « Datum idibus Martii, imperante domino Augusto Anastasio a Deo coronato magno imperatore, anno tertio Pon-

tificatus ejus, etc. » Quæ imperitis librarius prætermisit, ignorans per hæc tempora non tantum imperii, sed etiam sæpe consulatus annos in Actis publicis memoratos fuisse. Omisit enim hæc verba : *Imperii vero ejus anno tertio*, ac insuper loco, *consulatus ejus*, perperam apposuit, *Pontificatus ejus*, nolas scilicet temporarias ad Gregorium papam II referens; cum tamen Artemius ad annum ut ejusdem Pontificis non pervenerit, sed primo Pontificatus ejus exeunte in monasterium retrusus sit. His adde, neque hoc, neque sequenti sæculo Pontifices Romanos solitos fuisse annos suos in litteris exprimere, sed tantum imperatorum annos, si aliquem temporis characterem adhiberent. Quamobrem Capitulare illud datum idibus Martii anni septingentesimi decimi sexti, quo Romæ Anastasii depositio, quæ paulo ante contigerat, nondum innotescebat, et adhuc in cursu erat annus tertius tam ejus imperii, quam consulatus. Quæ accurate explicanda fuerit; cum ex recentioribus historicis, alii *Philippici*, alii vel *Artemii*, vel *Theodosii*, vel denique *Leonis Isauri* Chronotaxim labefactarint.

6. *Series regum Orient. Anglorum.* — Malmesburiensis lib. 1 de Gestis reg. Angl. cap. 5, Orientalium Anglorum reges, qui per hæc tempora in Estanglia regnarunt, his verbis perstringit, ubi locutus de Ethelherio fratre Annæ regis : « Hujus successor frater Ethelwaldus continuatis successio-nibus regnum reliquit ejusdem Ethelherii filii Adulpho, Ethelwoldo : his Beorna : huic quoque Ethelredus successit : hujus filius fuit sanctus Ethelbirhtus, quem Offa rex Merciorum dolose interemit ». Sed cum principes isti magis ex nomine quam rebus gestis cogniti sint, annos eorum non digeremus, et de S. Ethelberti morte anno dcccxxv et dcccxxii verba faciemus.

GREGORII II ANNUS 2. — CHRISTI 715.

4. *Theodosius fidei Catholicæ professor.* — Septingentesimus decimus quintus Redemptoris annus sequitur, idemque sui exordio signatus Indictione decima tertia, quo Theodosius ejus nominis

quartus imperator, ubi habenas imperii. pulso Anastasio, est adeptus, quod Catholicus esset, nihil antiquius habuit, quam ut quod Philippicus imperator fuerat demotus, ipse restitueret nobile mo-

numentum, quo sex Œcumenicæ Synodi depictæ erant : qui hoc facto ita compressit ora hæreticorum, ut omnis de fide quæstio in ea urbe cessarit. Ista Anastasius in Gregorio, et alii hæc in Oriente. Jam vero quæ in Occidente in ejusdem Gregorii Pontificatus exordio facta idem Anastasius tradit, hic reddamus.

2. *Gregorius papa Longobardorum invasioni obsistit opera Theodimi subdiaconi.* — Quod enim Longobardorum gladii undique imminerent, quibus maxime in votis esset Urbe potiri; quam cum Heruli, Gothi, Wandali diversis temporibus sepe cepissent, ipsi vero quod nunquam consequi potuissent, probo ducebant. Quamobrem Gregorius papa ad muniendam mœnibus Urbem adiecit animum, quod et a prædecessoribus tentatum esse sciebat : sed quod nec ipse perfecit, aliis ingruentibus molestiis, Anastasius docet his verbis : « Hic exordio Pontificatus sui calcarias decoquere jussit. A porta sancti Laurentii inchoans, hujus civilatis muros instaurare decreverat, et aliquam partem faciens, emergentibus incongruis variisque tumultibus præpeditus est ». Hæc Anastasius. Captis itaque minime favens Deus, voluit cunctis immotuisse, ipsum esse positum in Urbe ¹ murum et antemurale; forlemque atque inexpugnabilem permanuram Urbem, si ejus habitatores justitiam colerent : quod quidem pluribus sæpe est declaratum exemplis. Sed quid turbarum his diebus acciderit, ut idem S. Gregorius avocaretur ab instituto, idem Anastasius narrat his verbis : « Tempore etiam ipso castrum unum a Longobardis fuerat sub pacis dolo pervasum : quo audito, omnes redditi sunt tristes. Adhortans autem sanctissimus Pontifex, ac commonens Longobardos, ut redderent; quod si non acquiescerent, in iram divinam inciderent pro dolo quem fecerant, suis scriptis protestabatur. Nam et munera eis dare, ut restituerent, voluit multa : sed illi turpida mente neque monita audire, nec reddere sunt passi. Unde idem sanctus indoluit, seseque spei contulit divinæ. Atque in munitione ducis Neapolitani et populi vacans, ducatum eis, qualiter agerent, quotidie scribendo præsentabat. Cujus mandato obediens, inito consilio, mœnia ipsius castri versuti (veluti) sub nocturno ingressi sunt silentio, Joannes scilicet dux cum Theodimo subdiacono et rectore, atque exercitu : et Longobardos pæne trecentos cum eorum Castaldione

interfecerunt; vivos autem amplius quingentos comprehendentes, captos Neapolim abduxerunt, et sic castrum recipere potuerunt, pro cuius redemptione septuaginta auri libras ipse sanctissimus papa (ut promiserat) dedit ». Illicusque verba Anastasii. Eadem habet et Paulus diaconus, qui et Cumannum id fuisse castrum affirmat : ex quo possumus intelligere a Beneventano duce Longobardorum id perpetratum fuisse.

3. Vidisti, lector, sanctum Pontificem æque ac Gregorium primum in numerum sanctorum receptum, bona Ecclesiastica ab hostibus invasa minime contempsisse, vel recuperare desiisse, quantumlibet impossibilis propemodum videretur ejus expugnatio loci, sed quod minus posset suis, id alienis armis recipere procurasse, omnique studio præsto fuisse, consilio, ope, pecunia adjuvisse, subdiaconi etiam Ecclesie Romanæ opera usum esse. Sed observa ordinem quo processit, nimirum ut primum paternis monitionibus rem ageret; deinde ut contemtores Ecclesiasticis censuris exterreret; demum vero ut in eos hæc omnia contentumens ageret armis, eisque castrum expugnandum curaret. Sic Deus rem tantam aggredi voluit Pontificem et doctrina et sanctitate insignem, ejusque exemplo sanciri disciplinam, qua successores eruditi, ablata bona Ecclesiastica ab iniquis possessoribus vindicarent, etiamsi opus sit armis, si cætera remedia contemnantur. Possunt sane bella fieri a Christianis, ut sanctus Augustinus ¹ scribit ad Marcellinum, ex charitate et misericordia dixerim, et lucro eorum qui impetuntur; cum videlicet occupando quisquæ sua non sunt, reus permanet damnationis æternæ, a qua vel invitus liberatur, cum vi auferitur, quod male possedit, filique secundum illud Davidicum ² : « Contere brachium peccatoris et maligni ». Ex qua fractura, quod salus animæ acquiritur, mox subditur : « Quæretur peccatum illius, et non invenietur ». Sic igitur ex charitate atque misericordia inferitur bellum, in quo qui vincitur, simul vincat : et unus tantummodo vincatur diabolus, cum cogitur captivam animam reddere liberam, facta restitutione bonorum.

4. Quod vero ad Theodimum S. R. E. subdiaconum et rectorem Campaniæ, de quo est facta mentio, pertinet, extal ejus sepulchralis inscriptio Neapoli in Ecclesia sancti Andreae, ad Nidum dicta, in tabula marmorea ante altare his versibus exarata :

CONFUGIENTIS AD TVVM SYFFRAGIVM LAETVS AMPLERE OSSA PVTRIDA

TABEFACIA APOSTOLE SCE QVI OB TVI MERITI DESIDERIVM AVLAE
TVAE MOENIA MIRA FECIT PVLCRITVDINE CORVSCARE.

VT TVIS ADIVTVS AVXILIVS DISRVPTIS VINCVLIS INFERNI HINC RESVRGERE
CAHO MISERA POSSIT ET IN DIE EXAMINATIONIS CALCATIS FAGINOROSIS
PECCATIS GAVDIA DIVINA PERCIPIAT TE INTERPRECANTE MARTVR ANDREA.

IHC IN PACE MEMBRA SVNT POSITA THEODIMI SVDD. REG. ET RECT. SCE SED.

¹ Isai. xx.

² Psal. ix.

APOST. ET ¹ DISP. HUIUS DIAC. BEATI ANDRAE.
 SI QVIS PRAESUMSERIT HUNC TUMULVM VIOLARE ERIT ANATHEMATIS
 VINCVLIS INNOTATUS.

Hactenus Theodimi subdiaconi regionarii et rectoris sanctae Sedis Apostolicae, et dispensatoris diaconiae sancti Andrae Epitaphium sepulchrale. Ex quibus et illud observatione dignum intelligis, in locis illis, ubi Romana Ecclesia patrimonia possidebat, constitutas esse diaconias, sicut in Urbe, in quibus elemosynae a subdiacono rectore patrimonii et dispensatore erogari solerent. Eorum namque ministro-

rum fuisse munus, curam gerere pauperum, ex pluribus sancti Gregorii litteris elocemur, datis ad Anthemium subdiaconum, eo tempore Neapoli eodem munere fungentem. Sed etsi non tempus, locus tamen exigit, ut in eadem diaconia S. Andrae, aliud hoc vetustius ibidem positum Epitaphium hic describamus.

5. ✠ MORS QVAE PERPETVO CUNCTOS ABSORBET HIAVI
 PARCERE DVM NESCIT SAEPVVS IPSA FAVET
 FOELIX QVI AFFECTVS POTVIT DEMITERE TVTOS
 MORTALEM MORIENS NON TIMET ILLE VIAM.
 CANDIDA PRAESENTI TEGITVR MATRONA SEPVLCRO
 MORIVS INGENIO ET GRAVITATE NITENS.
 CVI DVLCIS REMANENS CONIVX NATVSQVE SVPERSTES
 EX FRVCTV MATER NOSCITVR IN SOBOLE
 HOC PRECIBVS SEMPER LACHRYMOSA HOC VOCE PETEBAT
 CVIVS NVNC MERITVM VOTA SECVTA PROBANT.
 QVAMVIVS CVNCTA DOMVS NVNQVAM TE FLEBE QVIESCAT
 FELICEM FATEOR SIC MERVISSE MORI.

✠ HIC REQVIESCIT IN PACE CANDIDA C. F. QVAE VIXIT PL. M. ANN. L.
 DIE III. ID. SEPT. IMP. D. N. MAVRITIO PP. AVG. ANN. IIII. P. C.
 EIVSD. AN. II. IND. QVARTA.

Tradunt hanc claruisse miraculis, dignamque habitam quae referretur in sanctorum numerum. Viget enim ejus memoria in Romano Martyrologio una cum sancta Candida seniore discipula sancti Petri.

6. Sed redeamus ad Longobardos. Horum rex Luitprandus primo infensus Pontifici repetiit ab Ecclesia Romana Alpes Cottias, quas Aripertus rex Longobardorum antea ipsi donaverat: verum poenitentia ductus easdem rursus eidem Ecclesiae

confirmavit. Haec Anastasius et Paulus diaconus, necnon Beda hujus temporis scriptor, dum ait: « Luitprandus rex Longobardorum donationem Alpium Cottiarum, quam Heribertus (Aripertus) rex fecerat, et ille repetherat, admonitione venerabilis Gregorii pape confirmavit ». Haec ipse. Eadem et alii recentiores historici. Idipsum Oldradus in Epistola ad Carolum Magnum, ubi id primo anno ejusdem regis ab ipso factum tradit.

¹ Dispensator hujus diaconiae.

Anno periodi Græco-Romanæ 6208. — Anno Æræ Hispan. 753. — Anno Hegiræ 97, inchoato die 5 Septemb. Fer. 5. — Jesu Christi 715.

— Gregorii II pape 1. — Anastasii imp. 3.

1. *Rebellio militum adversus Artemium imp.*
— Ad num. 1. *Theodosius* anni tantum sequentis initio imperator levatus est, ut patet ex dictis anno superiori num. 3 et seq. ubi et ostendimus, exercitum adversus *Anastasium* imp. rebellasse, et *Theodosium* illum tunc publicorum vectigalium exactorem, forte repletum, imperatorem etiam remittentem salutasse. Subdit his *Theophanes* anno In-carnat. secundum Alex. dcccvii. qui kal. Septemb. anni Christi dcccxiv inchoatur: « Eo comperto *Artemius* domesticos suos optimates una cum classe, quam ipse instruxerat, atque armis ornarat, urbis custodia deputavit: ipse in urbem *Nicæam* recessit, probeque se munii. Porro rebelles resumptis animis commoti, tota Opsicis regione et *Gothogracis* in socia arma impulsis, multis magnis parvisque negotiatorum navibus convectatis, *Chrysopolim* terra marique fluunt. Cum autem urbis classis in portu sancti *Mamanis* stationem ageret, per menses sex continuos singulis diebus inter utrosque pugnatum est ». Idem referunt *Nicephorus* in *Breviario*, *Cedrenus* et alii. Verum cum sex illi menses anni sequentis initio, quo *Artemius* seu *Anastasius* imperium deposuit, et *Theodosius* imperare cœpit, absolvantur, liquet *Theophanem* citius hæc narrare, quam contigerit.

2. *Gallia bellis civilibus lacerata Carolus e custodia elabatur.* — In Occidente, Gallia nusquam majoribus tumultibus, quam hoc et duobus sequentibus annis agitata. Franci seu *Neustrasii Pippinum* virum *Austrasium* pari auctoritate in *Nenstria* æque ac in *Austrasia* posillum esse ægre ferebant. Quare post ejus mortem, quæ mense Decembri anni dcccxiv configit, pars eorum tumultuata est adversus *Theudoaldum*, ejus ex filio nepotem, *Majorem-Domus*, cui *Plectrudis* avia, quæ *Coloniæ* morabatur, cuiusque maxima auctoritas erat, *Austrasii*que auxiliati sunt. Scutum itaque grave bellum, pugnatum in *Cottia* sylvâ, ut refert continuator *Fredegarii* cap. 104 et seq. « Franci multo in seditionem versi, consilio inubli, commissa acie in *Cocia* sylvâ, contra *Theudoaldum* et leudes *Pippii* quondam atque *Grimoaldi*, inire certamen. Corruitque ibi immodicus exercitus. *Theudoaldus* itaque a sodalibus suis per fugam lapsus

evasit. Magna et valida perturbatio et persecutio extitit apud gentem Francorum. Eo tempore elegerunt in honorem *Majoris-Domus* quemdam Francum nomine *Ragenfridum*. Commotoque exercitu hostili usque *Mosam* fluvium properant, cuncta vastantes, cum *Radbodo* duce fœdus inierunt. His diebus *Carolus* dux a prefata femina *Plectrude* sub custodia detentus Dei auxilio liberatus est ».

3. *Ragenfredus fit Major-Domus.* — *Ragenfredus* itaque, seu *Raginfridus*, aut *Ragenfredus* hoc anno in locum *Theudoaldi* paulo post demortui, apud *Neustrasios* *Major-Domus* constitutus est, resque *Austrasie* valde periclitabantur, nisi *Carolus*, *Martellus* postea cognominatus, in *Historia* Francorum celeberrimus, e custodia, ubi a *Plectrude* noverca detinebatur, elapsus animos omnium in magnam spem erexisset. Rexit *Carolus* populum Francorum annis xxvi, mensibus vi, obiitque mense Octobri anni dcccxi, ut suo loco videbitur. Quare hoc anno mense Aprili e *Plectrudis* novercæ potestate evasit. Hinc annalista *Nazarianus* scribit: « Anno dcccxi pugna Francorum, et mors *Dagoberti* regis ». Subdit idem continuator, *Ragenfredum* in *Majorem-Domus* electum cum hostili exercitu *Carbonariam* sylvam transiisse, et ad *Mosam* usque fluvium properasse, cuncta vastantes aut succedentes.

4. *Varia Galliarum provinciæ bello afflictæ.* — Nec aliæ *Galliarum* provinciæ a clade immunes. Anonymus enim in *Historia* episcoporum *Aulissiodorensium* a *Labbeo* publicata, et monachus *Alli-siodorensis* a *Camusato* editus testantur, *Savaricum* episcopum *Aulissiodorensium* pagum *Aurelianensem*, *Nivernensem*, *Tornodorensium*, *Avalensem*, *necon* et *Tricassinum* militari manu invasisse, et suæ ditioni subjecisse; cumque *Lugdunum*, exercitu undecumque collecto, ut eam urbem sibi ferro subjugaret, pergeret, divino fulmine iclum interiisse. Quod tamen regnante jam *Chilperico* *Dagoberti* successore, mense circiter Octobri factum, ex laudata *Historia* deducitur.

5. *Dagobertus III Francorum rex moritur.* — *Dagobertum* etiam, qui anno dcccxi, die xiv April. Francis præesse cœperat, hoc anno morte

immatura sublatum esse, anno ætatis circiter vicésimo, docent Annales Petaviani, Metenses, Fuldeneses, ac auctor Chronici Moissiacensis, qui ejus mortem hoc anno recitat. Item habent Annales Tiliani, in quibus etiam legitur: « Regnavit annos iv, obiit in v ». Anno dccix. num. 9 ostendimus, *Dagobertum III* quamdam donationem fecisse anno quinto regni sui, *quinto idibus Juniarum die Dominica*, et auctorem Chronici Fontanellensis, qui eam refert, addere eum eodem anno mortuum esse. Qui ideo hoc anno, quo dies nonus Junii in Dominicam incidit, eo mense adhuc in vivis erat. Quare erravit auctor incertus, qui ab anno Christi dclxxxviii usque ad annum xxxv. Chronicon suum a Francisco Duchesno editum perdidit, qui tradit Dagobertum istum XIV kalend. *Februarius* demortuum esse, diemque emortualem Dagoberti I Dagoberto III perperam adscripsit. Neque etiam audiendi Coitius, aliique, qui ludatos annalistas præso more Gallicano annos illos quinque, vel a Martio, vel a Paschate inchoasse putant, et Dagobertum III ad annum sequentem pervenisse scribunt. Hanc enim difficultatem, ex cujus solutione non solum initium Dagoberti III et Theodorici Calensis, sed et alia multa pendent, sedulo examinavi, comperique omnes istos rerum Franciarum annalistas annum a die Natali Domini, vel saltem a kalendis Januariis auspiciari; quod ex eo liquet, quod qui de morte *Hadriani* papæ loquuntur, quæ contigit die Nativitatis Christi anni dccxcv, eum anno dccxcvi demortuum tradant, et *Carolus M.* die Natali Christi anni dcccx factum imperatorem, anno insequenti hunc honorem adeptum esse scribant. Præterea certum est, prælium *Vinciense* anno dccxvii, diebus xv ante Pascha habitum fuisse, et tamen annaliste isti illud non cum an. dccxvi, sed cum anno dccxv conjungunt. Denique *Carolus M.* mense Januario an. dcccxv vita functus est, et tamen qui usque ad annum illum Annales suos perduxere non tradunt, eum anno dcccxiii demortuum, et si quispiam ex eis in peculiaribus suis epochis erravit, variis aliis in locis eum annum a Natali Christi vel a kal. Januarii se exordiri evidenter ostendit. Hæc reglæ magni momenti est ad hujus sæculi chronologiam accurate pertendendam.

6. *Chilpericus II ei succedit.* — Dagoberto III Raginfredus Major-Domus et Franci Occidentales suffecerunt *Danicem* quemdam clericum, quem *Chilpericum* hujus nominis II appellarunt. Hujus principis pater a recentibus Franco-rum scriptoribus tandem detectus ex Diplomate ab eo dato III kalend. *Maii* anno I regni sui; testatur enim in eo patrem sibi fuisse regem *Childericum*, aviam *Baldechildem* reginam, patruum *Clotarium* regem. Loquitur Chilpericus II de Childerico Franco-

rum rege anno dclxxxiii vita functo et de Bathilde hujus matre. In altero Diplomate recitato a Mabilonio lib. 6 de Re Diplomatica pag. 608, proficitur, genitorem suum fuisse « Childericum regem, avum Clodoveum, proavum Dagobertum, avunculos (seu patros) Clodoveum et Theodericum, consobrinos vero Clodoveum, Childbertum, et Dagobertum ». Quid dici potest clarius?

7. *Moritur Valid Saracenorum califa.* — Hoc anno obiit *Valid* Saracenorum califa, qui Visigothos et Mauritania Tingitana, quæ trans fretum Gaditanum sita est, et ex universa ferme Hispania expulit. Elmakinus enim cap. 13 Historiæ Saracenicæ narrat ex Abugiapharo Tiberiadensi eum mortuum esse anno Hegiræ xcvi, in medio mensis Gomade posterioris. Addit, imperii ejus diem ultimum fuisse sabbatum. Quare mors ejus contigit die xxiii mensis Februarii, quæ hoc anno incidebat in sabbatum, eratque dies xiv Gomade posterioris, qui cævus est. Regnavit annos ix et menses viii, et male Rodericus Toletanus hujus calife mortem differt usque ad annum Hegiræ xcvi, tribuitque ei regni annos undecim. Quare is auctor califarum annos studiose non inquisivit. Successit Walido frater ejus *Soleiman*, qui *Alahorum* ducent præfelic Hispaniæ, ac hujus regni regimine amotus fuit *Ayoub*, eo quod sanguine conjunctus esset misero *Muse*, qui obiit anno Hegiræ xcvi. Hæc fusius narrat Rodericus laudatus in Hist. Arab. cap. 40, additque, *Alahorum* præfectum Hispaniæ Galliam Narbonensem, et utramque Hispaniam, *fraude, vi, et deditione* receptantem *rectigili reddidisse servituti*: nec solum ferum et imitem in Christianos; sed in ipsosmet Arabas, qui has provincias subegerant. *Alahorum* sese exhibuisse. De eo scribit etiam Isidorus Pacensis: *Galliam Narbonensem petit*, ut scilicet Christianos Gallos a religione Mahumetana, novoque imperio alienos in ordinem, ut in cæteris Gothici regni provinciis actum erat, invitos redigeret.

8. *S. Germanus fit episc. Constantinop.* — Hoc pariter anno sanctus *Germanus* e metropoli Cyzicena ad patriarchatum Constantinopolitanum translatus est die xi Augusti, ut anno superiori num. 2 monstravimus. De Concilio Constantinopoli ab eo celebrato, cujus nulla mentio in Annal. nec in Vita ejus, collecta ab Henschenio ad diem xii mensis Maii. hæc scribit auctor anonymus libelli Synodici: « Cum Theodosius ab Occidente imperio insidiaretur, B. Germanus, divina et sancta centum archipræsulum instituta Synodo, Sergium, Cyrum, Pyrrhum, Petrum, Paulum et Joannem anathemate notavit; et Christi Jesu veri Dei nostri duas voluntates et operationes declaravit ».

GREGORII II ANNUS 3. — CHRISTI 716.

1. *Leo Isauricus imperium cepisset Theodosio abdicante, et se Catholicum profiteretur scripta Epistola ad Romanam Pontificem.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus decimus sextus, Indictione decima quarta, quo octavo kalendas Aprilis Leo Isaurus, abdicante se Theodosio imperatore, habenas sumit imperii. De his acturi, primum omnium quæ ad temporis rationem pertinent, sunt accuratius disquirenda. De die assentimur Theophani, ea id factum die affirmanti; at non sic de anno, qui id in annum sequentem rejicit, cum id factum tradat Indict. decima quinta. Sunt hæc ejus verba: « Regnavit autem Leo ab octavo kalendas Aprilis decime quintæ Indictionis, usque ad quartum decimum kal. Julii nonæ Indictionis, etc. » Ut autem ipsi minime assentiamur, cogit Gregorii papæ Epistola ad eundem Leonem imperatorem data, quam reddituri sumus suo loco inferius, qua ipse affirmat, accepisse ab eodem imperatore Epistolam inter alias datam quarta decima Indictione, et alias annis singulis sequentibus usque ad decimum annum ejusdem imperii ab ipso datas; cujus certa assertione, firmaque testificatione recedere cogimur a Theophane. His accedit, quod cum omnes qui de Theodosio agunt, affirmant, ipsum non nisi annum imperasse, ac postea se abdicasse; si in sequentem annum ipsum imperium propagasse dixerimus, utique biennio imperasse dicendum esset, quod nemo aliorum Græcorum dixisse videtur. Hæc de tempore.

2. De abdicatione vero imperii per Theodosium facta modo dicendum. Theophanes rem gestam breviter narrans, hæc ait: « Theodosius compertis his, quæ gesta sunt superius enarrata, consilio a Germano patriarcha et a senatu percepto, per eundem patriarcham a Leone verba indemnitate accepit, et Ecclesiæ suæ sine perturbatione servande; et sic ei committunt imperium. Porro Theodosius una cum filio suo clericus factus, residuum vite suæ transivit in pace ». Hæc Theophanes. Ephesi cum defunctum tradunt, egregieque dum viveret phitosophatum, sepultumque in Ecclesia sancti Philippi in fraterno sepulero, in quo,

Epitaphii loco, id tantum inscribi voluerit, SANITAS, designans virum fidelem per mortem tantummodo perfectam consequi ab animæ passionibus sanitatem. Addunt præterea ab incolis loci traditum, ipsum etiam miraculis coruscasse.

3. Quod vero pertinet ad Leonem, præfectus¹ hic fuit ab Anastasio imperat. regionibus Orientis, pollensque excreitu, post obitum Anastasii, in Armenia, ubi debebat, cepit augere vires, quibus (quod cogitabat assidue) posset Theodosium pellere, imperioque potiri; quod, ut vidimus, ex sententia accidit, cum Theodosius quietis potius, quam imperii cupidus esset. Sed quæ de ipsius Leonis origine, et ad imperium usque progressu Græcorum Annales habent, hic pariter describamus²: « Hebræi impostores, qui quod falsa prænuñtiasent Arabum regi, quæsiti ad necem, cum fugissent in Isauriam, nacti Leonem adolescentem, eundemque et Cononem nominatum, videntes ipsum fornosum procerum corpore, sed qui se sordida arte alebat, pronuñtiaserunt ei, fore ut Romano imperio potiretur; juramentoque eum obligant, si hoc esset, facturum quod postulabant. Juravit id Leo in Ecclesia S. Theodori, quæ vicina erat. Post hæc factum, ut Leo a Sisinnio patricio in militiam adscisceretur, a Justiniano autem spatharius crearetur, ab Anastasio vero præfectura Orientis insigniretur, licet alii eam a Theodosio assecutum tradant, et sic imperator evaserit ».

4. Dum hæc agerentur, subdit Theophanes: « Masalmus princeps Saracenorum descendens in Asiam minorem, nullo negotio Pergamum cepit, peccatis populi id exigentibus. Decepti cives ab impostore mago horrendum diabolo sacrificium immolarunt: siquidem adductam viri civitatis illius mulierem inunctam, jamque parituram inciderunt, et assumpto parvulo in cacabo coxerunt, atque in hujusmodi detestabili sacrificio omnes qui bellare volebant, dextere manus suæ manicas intingebant; et ideo traditi sunt inimicis ». Ista Theophanes, cui assentiuntur Græcorum cæteri.

¹ Cedr. Annal. l. III. — ² Cedr. Annal. l. III. Theoph. et Zonar.

Quæ his subjiciunt de obsidione Constantinopolis civitatis, anno sequenti ea configisse noscuntur : agemus de ea pluribus suo loco.

5. Quo pariter anno idem Leo positus imperio, ne quid prætermitteret quod præstare solerent Orthodoxi imperatores, coronandus a Germano patriarcha, ipso exigente, juravit se fidem Catholicam illibatam in omnibus servaturum; Epistolamque scribens ad Gregorium Romanum Pontificem, de sua promotione eundem reddidit certiore, fideique suæ Orthodoxam confessionem adiungens, ex more ab eo Catholicam communicationem exhibuit. His acceptis Gregorius, qui et litteris Germani patriarchæ de sincera fide imperatoris pariter admonitus fuerat : Apostolicas ad eundem imperatorem litteras reddidit, quibus significaret, se eum ut Ecclesie filium benigne suscipere, et curaturum, ut ubique in Occidente principes Christiani ipsi fœdere amicitie jungerentur : factumque tunc, ut missæ Romam imagines ejusdem imperatoris, quas Laurata nominare consueverunt, a civibus magno fuerint honore susceptæ, atque idipsum in provinciis præstaretur a principibus Christianis, æque ejusdem Gregorii opera curatum est. Habentur hæc omnia fusius explicata ab ipso Romano Pontifice in ea, quam ejusdem imperatoris anno decimo ad ipsum scripsit Epistolam, quam suo loco inferius reddiduri sumus.

6. *Monasteria et Basilicæ reparat Gregorius, ubi de Petronace Cassinensis monasterii restitutore.* — Caterum idem Gregorius his temporibus cessans a tumultibus bellicis, ad monachismi colapsi restitutionem, monasteriorumque dirutorum restaurationem adjicit animum : « Nam », ut ait Anastasius, « monasteria, quæ secus Basilicam sancti Pauli erant in solitudinem redacta, renovavit, atque ordinatis servis Dei monachis, congregationem per longum tempus restituit, constituitque ut ibidem die noctuque monachi redderent Deo laudes ». Subdit insuper : « Hic Gerontocomium, quod post apsidem sanctæ Dei Genitricis ad Præsepium situm est, monasterium instituit; atque monasterium sancti Andreæ Apostoli, quod Barbaræ nuncupatur, ad niviæ deductum desertionem, in quo ne unus quidem habebatur monachus, adscitis monachis ordinavit; atque fecit ut utraque monasteria ad sanctam Dei Genitricem singulis diebus atque noctibus laudes Deo canerent ». Hæc Anastasius de vigilantissimo studio Gregorii papæ : cætera de ipso suis locis dicenda erunt.

7. Ad hæc etiam tempora pertinet, quod tradit Paulus diaconus verbis istis¹ : « Circa hæc tempora Petronax civis Brixianæ urbis, divino amore compunctus Romam venit; hortatuque tunc Gregorii Apostolicæ Sedis papæ Cassinum castrum petiit, atque ad sacrum corpus beati patris Benedicti perveniens, ibi cum aliquibus viris jam ante residentibus habitare cœpit : qui eundem venerabilem

virum Petronacem sibi seniore[m] statuerunt. Hic non post multum tempus, cooperante divina misericordia, et suffragantibus meritis beati Benedicti patris, jamque evolutis fere centum et decem annis, ex quo locus ille habitatione hominum destitutus erat, multorumque monachorum et nobilium et mediocrium ad se concurrentium pater effectus, sub sanctæ regulæ jugo, et beati Benedicti institutione, reparatis habitaculis, vivere cœpit, atque hoc sanctum cœnobium in statu, quo nunc cernitur, crexit ». Hucusque de rebus sub Gregorio gestis Paulus diaconus, incerto tamen anno ejus Pontificatus, licet alii suo arbitrio sub primo referant, quod non puto contingere potuisse, turbatis illis tunc regionibus, ut vidimus, Longobardorum tumultibus. Verum quod Paulus numerat annos centum decem, ex quo locus ille fuit ob Longobardorum grassationes habitatoribus destitutus; scias centum quadraginta quatuor annos interlapsos esse ab invasione illa Longobardorum, qua coacti sunt monachi locum deserere, et migrare Romam, usque ad presentem annum, quod ponitur Petronacis ad locum accessus sub Gregorio papa.

8. Quod autem ait idem Paulus, tanto tempore perseverasse locum illum absque habitatione hominum : intelligas sic perseverasse absque monasterio ad monachorum regularem habitationem constituto, cum alioqui nunquam illic defuerint habitatores, qui ad venerandum corpus ejusdem sancti Benedicti exebias agent : nam ante constructum a Petronace monasterium illud, habitatores ipsum ibi invenisse, qui eum delegerant (ut ait) seniore[m], idem ipse testatur Paulus. Sic igitur illud exploratissimum est, a tempore eversionis Cassinatis monasterii a sancto Benedicto constructi, usque ad erectum a Petronace monasterium, locum illum destitutum fuisse sicut monasterii habitatione, ita et monastica regulari institutione, cum tamen nunquam defuerint qui illic habitaverint servi Dei exebiantes ad sepulcrum sanctissimi patris (ut diximus) Benedicti.

Mirum dicti, quanta mox ex nova plantatione Petronacis fuerint propagata eo in loco germina monachorum, et aucta ipsorum examina, instar aptum, quæ ex turgescensibus alveariis procedentes in diversa loca ad felix multiplicationem volaverint. Sed et illud secure absque trepidatione mendacii asserti jure potest, nullum nunquam toto Christiano orbe exiitisse aliquando monasterium, ex quo tot viri sanctitate conspicui atque doctrina, tanta numerositate ad regimen sanctæ Apostolicæ Sedis adsciti fuerint, ut plane dici possit, fuisse idem aliquando seminarium sacerdotum auditum, prout quæ suo tempore dicturi sumus, manifeste docebant. Sed ad Gregorium redeamus.

9. Quem igitur ad reparanda (ut dictum est) monasteria his temporibus vidimus magnopere addictum fuisse : ad Basilicam ipsam Urbis tectis aliqua ex parte collapsis, idem Pontifex solerti studio restituendas se contulit : atque primum quod per-

¹ Paul. diacon. l. vi. c. 70, nov. edit. et vet. edit.

linet ad eam, quæ majori amplitudine extendebatur, Basilicam sancti Pauli, hæc Anastasius habet peracta ejusdem Pontificatus primis annis: « Illic maximam partem Basilicæ beati Pauli Apostoli quæ ceciderat, allatis de Calabria trabibus, cooperuit; et altare a novo fecit, et ciborium argenteum, quod fuerat ruina quassatum. Sancti Laurentii pariter Ecclesiam foris muros sitam, quæ trabibus contractis, ruina jamerat vicina, reparavit, atque aquam fistulis compaginatis, post multum tempus in eandem Ecclesiam reduxit: diversasque Ecclesias in ruinam positas innovavit, quas per ordinem dicere longum est». Et inferius: « Illic Hierusalem Ecclesiam sanctam, quæ multo fuerat detecta tempore, et circum quoque porticus vastatæ quassata, trabibus diductis cooperuit ac reparavit. Ambonem etiam marmoreum in eadem Ecclesia fecit, eamque diversis ditavit linteis atque ministeriis». Hæc Anastasius, qui post hæc infert de apostolatu sancti Bonifacii ad Germanos ipsi ab eodem Gregorio credito; cujus eum certus annus, quo contigit, satis exploratur habetur, suo loco de ipso copiose dicturi sumus: modo autem de alio apostolico viro, qui ante ipsum ab eodem Gregorio papa idem Romæ munus accepit, oratio opportune instituenda est.

10. *S. Corbiniani apostolatus.* — Cum Romam ad limina Apostolorum S. Corbinianus vir meritis insignis hinc Gregorii Pontificis primis annis advenisset e Germania, innotuissetque ipsi Gregorio, statuit ejus ad conversionem Gentilium ministerio uti, eidemque credere Evangelium, apostolatumque conferre. Hæc autem quo modo se habuerint, ejus in episcopatu Frisingense successor, narrat¹ Aribio. In quo illum corrigas, quem vitio librariorum irrepsisse putamus errorem, dum videlicet ibi episcopatum gessisse ponitur temporibus Pipini principis, quem ante biennium esse defunctum, constanti assertione antiquorum scriptorum omnium suo loco superius dictum est; potuit tamen evenisse, ut cum exordio vite ejus dicitur innotuisse Pipino ante susceptum Romæ episcopatum, reliquas etiam res ab eo gestas atque sub Pipino esse transactas putaverit qui exscripsit. Vitam iste solitariam cum elegisset, atque adventitium frequentia (quod cognitus esset Dei amicus) obrueretur, Romam proficisci cogitavit, ut sacra Apostolorum limina inviseret. Quo modo autem factum sit ut a Gregorio Pontifice crearetur episcopus, ab eodem auctore sic accipe:

« Illis vero, inquit, tribulationibus fatigatus, quarum decimum in sua cella impleverat annum: tunc denum iniens consilium, ad limina sacratissima beatorum Apostolorum Petri et Pauli orationis causa ire decrevit, et ibi se apostolici viri doctrinæ et orationibus commendare: et si fieri posset, impetrare ab eo sibi et suis qui cum eo venirent, in quadam angulo latitandi facultatem, ut

ad sanctorum Apostolorum patrocinia posset secretius pervenire, et ibi sub sanctæ conversationis regula liceret ipsi vitam ducere. Movit autem vir sanctus comitalum suum cum universis suppellectilibus, et incolumis ceptum perfecit iter. Oratione autem facta in Confessione beatissimi Apostolorum principis Petri, ad beatæ memoriæ Gregorii papæ pedes se prostravit, eique secretum animi sui diligentissime explicavit, et quibus necessitatibus coactus suum amisisset secretum, et quomodo tranquillum per humanos favores perdidisset portum, et quibus rerum secularium tumultibus quasi navis in medio maris jactaretur fluctibus, ut vix solitudinis marginem recolendo prospiceret: et plus etiam formidanda adjecit, quia temporalia sibi a multis concessa munera, sibi potius ad perditionis cumulum evenire posse timeret, quam ad præsentis vite solatium. Venerabilis autem papa Gregorius audiens viri verba, intellexit zelum animi ejus, qualiter et quam magnam in Dei opere haberet animi puritatem». Et paulo inferius: « Hæc beatissimus papa Gregorius intuens, cepit cum suis inire consilium, ne tanti luminis fulgor absconderetur sub modio, sed ut (secundum dicta veritatis¹) supra candelabrum posito illo, nulli ab eo illuminarentur; cogitavitque ut ex auctoritate beati Petri Apostoli sacerdotalem ei honorem conferret. Itaque in viro Dei quæ consultando tractaverat, opere perficiens, per singulos gradus usque ad pontificalem eum provexit honorem. Vir itaque sanctus, quamvis coactus, tamen dono Dei et divini numeris largitori consentiens, Psalmistæ non immerito, limens ne tali fraudaretur honore, dicens²: Quia noluit benedictionem, elongabitur ab eo: quamvis honorem fugiendo humilitatem continere voluisset, obediendum tamen majorem judicavit, ne patrem resistendo contristaret, vel divinæ voluntati contraire videretur. Coactus ergo sacerdotalem suscepit benedictionem, accepto etiam pallio cum benedictione et adjutorio beati Petri Apostoli, ut ubique prædicationis officium exercere in toto orbe posset, et tanti patris concessu potestatem haberet». Hactenus de ejus apostolatu, quem Deus sequentibus signis mirifice illustravit, quæ idem auctor enarrat. Licet enim generatim ad omnes prædicandi Evangelium potestatem a Romano Pontifice accepisset, titulum tamen Frisingensis Ecclesiæ est consecutus. Verum quia amator nimirum erat solitudinis atque secreti silentii, dimissum rursus repetens habitaculum, ut se abdicaret ad episcopatu, Romam iterum post multos annos ad Gregorium rediit. Quæ autem tunc inter eos transacta sint, suo loco dicturi sumus. Porro Otho Frisingensis episcopus res ab eo præclare gestas summam tantum attingit.

11. *Hæses populi in Anglia Catholicos ritus recipiunt.* — Illic pariter annus consignatur, quo in Anglia longævum schisma de Paschatis celebratione

¹ Apud Sur. tom. V. die VIII Septemb.

² Math. v. — ² Psal. cviii.

a Scotis monachis Hiensis insule opera sancti Egberti, de quo plura sunt dicta superiori tomo, penitus tollitur. Agit de his Beda¹, rem gestam sic narrans : « Nec multo post illi quoque, qui Ilii insulam incolebant, monachi Scolice nationis cum his, quæ sibi erant subdita, monasteriis ad ritum Paschæ ac tonsuræ canonicum, Domino procurante, perducti sunt : siquidem antea ab Incarnatione Domini septingentesimo sexto decimo, quo Osredo occiso, Cocnredus gubernacula regni Nordanunbrorum suscepit, cum venisset ad eos de Hibernia Deo amabilis et cum omni honorificentia nominandus pater ac sacerdos Egbertus, cuius superius memoriam sæpius fecimus, honorifice ab eis et multo cum gaudio susceptus est. Qui quoniam et doctor suavissimus, et eorum quæ agenda docebat, erat executor devotissimus, libenter auditus ab universis, immulavit piis et sedulis exhortationibus inveteratam illam traditionem parentum eorum, de quibus Apostolicum² illum licet proferre sermonem, quod emulationem Dei habeant, sed non secundum scientiam : Catholicoque illis atque Apostolico more celebrationem (ut diximus) præcipuæ solemnitatis sub figura coronæ perpetuæ agere perdocuit. Quod mira divinæ constat factum dispensatione pietatis : ut quoniam gens illa, quæ noverat scientiam divinæ cognitionis, libenter ac sine invidia populis Anglorum communicare curavit : ipsa quoque postmodum per gentem Anglorum in eis quam minus habuerat, ad perfectam vivendi normam perveniret. Sicut e contra Britones, qui nolebant Angliam eam quam habebant fidei Christianæ notitiam perdere, credentibus jam populis Anglorum, et in regna fidei Catholice per omnia instructis, ipsi adhuc inveterati et claudicantes a semitis suis, et capita fieri sine corona præferunt, et sollemnia Christi sine Ecclesie Christi societate venerantur ». Et ex his intelligas cur ablatum sit regnum ab ipsis, et datum sit genti facientis fructum ejus. Pergit vero Beda :

« Susceperunt autem Hienses monachi, docente Egberto, ritus vivendi Catholicos sub abbate Duymchado post annos circiter octoginta, ex quo ad prædicationem gentis Anglorum Aidamum miserant antistitem. Mansit autem vir Dei Egbertus annos tredecim in præfata insula, quam ipse velut nova quadam relucente gratia Ecclesiasticæ societatis et pacis Christo consecraverat ». Hactenus de his Beda.

11. *Sarraceni in Hispania invalescentibus Christianos direxerant.* — Jam vero extremo loco anni hujus funera Hispanorum Ecclesiæ ex clade Sarracenicæ prosequamur. Peccatis id exigentibus populorum, invalescentibus Sarracenis res in deterius dlabuntur : siquidem duæ præcipuæ civitates hactenus integræ conservatæ, ab insidem captæ miserime exciduntur. De his enim ista Tudensis : « Post hæc Maum, viribus totis Geticis non stantibus

(obstantibus) totam fere Hispaniam atque provinciam Burgundiam et Pictavium ferro flammaque attritas, suo dominio manciparunt ». Sed hæc postea : « Legionensem vero civitatem, quondam caput regni Suevorum, sibi subjugaverunt, multis Gallaciorum in defensione ipsius urbis viriliter obstantibus hostili gladio trucidatis. Urbs quoque Toletana multarum gentium, Ismaelitis triumphis ita succubuit per proditorem Judæorum, quia fortior et rebellior fuerat. Nam cum Christiani in die in Ramis Palmarum ad Ecclesiam sanctæ Leocadiæ extra urbem regiam ob reverentiam tantæ solemnitatis, ad audiendum verbum Dei convenissent ; Judæi, qui proditionis signum Sarracenis dederant, a Christianis clausas portas Sarracenis aperuerunt, et Deo fidelis populus Toletanus foris inventus, extra urbem gladio deletus est. Post hæc Sarraceni præfectos per omnes provincias Hispaniæ posuerunt, qui plurimis annis tributa exegerunt. Cordubam sibi sedem elegerunt. Tunc residui Gothi in ardua montium Pyrenæorum, Asturiorum, et Gallaciæ se claudentes, evaserunt Sarracenis ». Hæc summam ex illo. Si bellica ista cupis, tu pete eos qui eadem scriptis suis pluribus sunt prosecuti.

13. Sed quanta mala gens inimica Deo Christianæ religioni intulerit, ex threnis sanctorum, qui his ipsis temporibus Sarracenorum scripsere mala quæ patenter, est facile pervidere. In quibus nolim tu delicatus exhorreas barbarismis et solæcismis pannosam intextam orationem, cum alioqui in sermone lugubri, lugubris rudisque vestis magis permoveat adstantes. Ex antiquo scripto Codice, cujus est titulus, « Indiculus luminosus », ista produuntur¹ : « Ecce (inquit auctor) lex publica pendet, et legalia jussa per omne regnum eorum discurrunt, ut qui blasphemaverit (Mahometum scilicet, vel ad eum pertinentes), flagelletur, et qui percusserit, occidatur. Et ecce quotidie horis diurnis et nocturnis in turribus suis et montibus caliginosis Dominum maledicunt, dum vatem impudicum, perjurum, rabidum et iniqum una cum Domino testimonii voce extollunt ». Ista illi in superstitiosis eorum cultu tuendo et ampliando. Quæ autem pati solerent ab illis jugiter Christiani, idem ita prosequitur : « Quotidie opprobriis et mille contumeliarum fascibus obruti, persecutionem nos dicimus non habere ? Nam ut alia taceam, certe dum defunctorum corpora a sacerdotibus vident, ut mos est Ecclesiasticus, humana portari ; nonne apertis vocibus, et impurissimis genitibus dicunt : Deus, non miserearis illis ? et lapidibus sacerdotum Domini impetentes, ignominiosis verbis populum Domini denotantes, spurciliarum fimo Christicolas transeuntes pedore infando aspergunt, majora mittendo ringentes ? » Et paulo post² : « Sic ibidem et cum sacerdotes Dei casu quopiam cuiquam ob-

¹ Recit. ex eo Moral. in l. i. Enlog. viii. — ² Enlog. Memor. Sanct. l. i. n. 12, 13.

¹ Beda l. v. c. 23. — ² Rom. x.

viaverint per viam, lapides coram ipsis cumulant, testasque aridissimas ante vestigia eorum revolventes, ac improprios et infami nomine derogantes, vulgari proverbio et cantico inhonesto suggillant, et fidei signum opprobrioso elogio detruncant. Sed cum Basilicæ signum, hoc est, tintinnantis aeris sonitum, qui pro conventu Ecclesiæ adunando, horis omnibus canonicis percutitur, audiunt, derisione et contemptu inhiantes, moventes capita, infanda iterando congenitant, et omnem sexum, omnemque ætatem, totumque Christi Domini gregem non uniformi subsannio, sed milleno contumeliarum infamio impetunt et derident ¹. Numquid non isti sunt, qui Hierusalem maledicunt, et muros sanctæ Sion destrunt et succendunt? de quibus dicitur: Maledicti omnes qui spernunt te, et omnes qui blasphemant te. Maledicti omnes qui destrunt muros tuos, et omnes qui subvertunt turre tuas, et omnes qui succendunt habitationes tuas. Et licet hæc omnia ab illis per contemptum, vel derisionem, vel odium, ut diximus, impleantur; tamen etiam carnaliter in habitationes Domini, et in sanctuarii aedes quotidie perpetrantur, dum Ecclesiæ Dei destruntur, et antiqua soliditate templa firmata terra tenuis coæquantur». Hucusque qui his aderat auctor.

14. Quod autem sincerent Sarraceni quæ remanserunt templa aperta esse, et a Christianis ad libitum frequentari; id inde provenit, quod magna ex his pecunia corradebant, non annua ab eis tributa exigentes, sed menstrua, ut quicquid in Ecclesiis conferretur oblatione fidelium, totum in fiscum inferretur Sarracenorum. Audi de his quid Samson ² abbas S. Zoili martyris, qui inter impios Sarracenos claruit doctrina et probitate, dicat: « Omnes, inquit, Basilicas urbis predictæ (loquitur de Corduba) tributarias fecit esse; et impuros hostis de purissimis oblationibus fidelium in usum templi collatis Dominici, thesauros fisci inbiatus est ampliari, ut spoliando mensam Christi, et ditando palatia fisci, videretur aquam sitientibus auferre, et amplissimo maris sinu infundere; sicque peractum est, ut venale sacerdotium sustinentes, ipsæ Basilicæ non more solito dignos recipere, et indignos queant sacerdotes repellere ». Et quæ sequuntur, dum queritur quod potentiores qui cum suis dignitatibus remanserunt inter Sarracenos Christiani, hujuscemodi sacrilegiis demereri studerent gratiam Maurorum regum.

15. Sed et threnos S. Eulogii martyris audiamus. Ipse enim post alia multa in ³ Memoriale sanctorum sic ait: « Nullam opinantes esse molestiam diruptiones Basilicarum, opprobria sacerdotum, et quod lunariter solvimus (singulis mensibus scilicet) cum gravi mæore tributum; adeo ut expeditibilis nobis sit compendium mortis, quam egen-tissimæ vite laboriosum discrimen ». Et paulo

inferius: « Et quis inter cunctos persecutores fidelium cruentius, quam hic infandus, Ecclesiam insecutus est? Quis tanta in eversionem Catholicorum, quanta idem exaggeravit infansus? Quia, ut ita dixerim, nemo nostrum inter eos securus ingreditur, nemo quietus permeat, nemo septum eorum nisi dehonestatus pertransit. Etenim cum nos cunctilibet rei familiaris necessitas ire in publicum coegerit, et instante domestica necessitate, ex angulo tugurii nostri in forum prosilire contigerit: mox ut stigmata in nobis ordinis sacri advertunt, acclamatione derisionis ut amentes et fatuos impetunt, præter illa puerorum quotidiana ludibria, quibus non satis est inferre linguæ convicium, turpia exaggerare scurrilitatum, verum etiam a tergo nos lapidibus insectari non desunt. Quid illud memorem, quod in contumeliam signi venerabilis proferunt? quod cum forte competens tempus psallendi signum fidelibus dare compulerit, et imminens hora obsecrationis indicium populis facere consuetum poposcerit: mox ut illectum superstitione mendaci vulgus clangorem tintinnis metalli aure captaverit, in omnem maledictionem et spurciciam linguam admoovere non differt. Ergo non incongrue maledicuntur, qui tanto odio adversus Dei sortem sequipedas suos informant. Saepè ab eis et incessanter calumniamur: causaque religionis eorum sevitiâ ubique perpetimur; adeo ut multi ex eis tactu indumentorum suorum nos indignos diducunt, propiusque sibi accedere, excerentur; magnam scilicet coinquinationem existimantes, si in aliquo verum suarum admisceamur ». Hæc et alia sanctus Eulogius, deplorans infelicem sub Barbara gente fidelium captivitatem.

16. Quod audisti de lunari tributo, nempe mensuæ, ejusdem meminit et Leovigildus ¹ presbyter Cordubensis, qui eodem vixit tempore, scripsitque librum de habitu clericorum, in quo cum prælati causas scribendi, sic ait: « Ut qui ex nobis ad remanentes doctores, imbecillitate corporis præpediente, dirigere gressus nequiverit, aut quem inquisitio, vel census, vel vectigalis, quod omni lunari mense pro Christi nomine solvere cogimur, retinnerit; saltem nocturno tempore inter Ecclesiastica munia, qui necessarium duxerit, legat ». Meminit ejusdem Leovigildi idem qui supra Samson abbas, refertque Morales. At isti scriperunt quæ agebantur suis temporibus post centum et amplius annos, ex quo Sarraceni potius sunt Hispaniis, et jam furor ille pristinus persecutionis deferbuisset: ut dubium non sit, majores suos, qui istis vivere temporibus, duriores subisse sub impiis Barbaris servitutem, cum nec esset qui eorum afflictiones scriptorum monumentis committeret.

17. *Ceolredi Merciorum regis interitus de quo horribilis visio.* — Hoc eodem anno (ut auctor est Beda) moritur Ceolredus Merciorum rex, quem

¹ Tob. XIII. — ² Apud Moral. in præf. ad Eulogium. — ³ Eulog. l. 1. n. 12.

¹ Apud Moral. in Eulog. l. 1.

damnatum in pœnas aeternas inferni, ex defuncto homine in vitam revocato, certa testificatione cognitum est. Res quidem admiranda, haud tamen ignoti cuiuspiam auctoritis assertionem proponitur, sed viri clarissimi, et qui his ipsis temporibus vixit, orbi Christiano notissimus S. Bonifacius archiepiscopus Moguntinus, idemque martyr, et apostolus Germaniae nominatus. Exlat de his scripta ab ipso Epistola, inter alias nondum editas numerata vicesima septima, quarum duo nacti sumus exemplaria; alterum Romæ in Bibliotheca S. Marie super Minervam vetustissimum, sed nonnihil mendosum, alterum Antonii Augustini diligentia purgatum. Epistola autem sic se habet:

18. « Beatissime virginii, imo dilectissimæ domine Eadeburgæ monasticæ norma conversationis emerite, Winfridus exiguus in Christo Jesu intimæ charitatis salutem ». Qui Winfridus hic nominatur, idem postea, cum insignia accepit apostolatus, appellatus est Bonifacius, ut suo loco dicitur.

« Rogabas me, soror carissima, ut admirandas visiones de illo redivivo, qui nuper in monasterio Milburgæ abbatissæ mortuus, et revixit, quæ ei ostense sunt, scribendo intimare, et transmittere curarem, quemadmodum ista veneranda abbatissa Hildevida referente didici. Modo siquidem gratias omnipotenti Deo refero, quia in hoc dilectionis tuæ voluntatem eo plenius liquidiusque, Domino patrocinium præstante, implere valeo, quia ipse cum supradicto fratre redivivo, dum nuper transmarinis partibus ad istas pervenit regiones, locutus sum, et ille mihi stupendas visiones, quas extra corpus suum raptus in spiritu vidit, proprio exposuit sermone. Dicebat quippe se per violentæ ægritudinis dolorem, corporis gravidine subito fuisse exutum, et simillimam esse collationem, veluti si videntis et vigilantis hominis oculi densissimo tegmine velati, et subito auferatur velamen, et ei perspicua sint omnia, quæ antea non convisa, et velata et ignota fuerit; sic sibi abjecto terrenæ velamine carnis, ante conspectum universum collectum fuisse mundum, ut cunctas lerarum partes, et populos, et maria sub uno aspectu contueretur. Et tum (tam) magnæ claritatis et splendoris Angelum eum de corpore egressum suscepisse, ut millatenus præ nimio splendore in eos adspicere potuisset, qui jucundis et consonis vocibus canebant: Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me: et sublevans me, duxit in aera sursum; et in circuitu totius mundi ignem ardentem videbam, et flammam immensæ magnitudinis exhalantem, et terribiliter ad superiora ascendentem, non aliter pœne, quam ut sub uno globo totius mundi machinam complectentem, nisi eam sanctus Angelus impresso signo sanctæ Crucis Christi compesceret. Quando enim in obviam minacis flammæ signum Crucis Christi expresserat;

tunc flamma magna ex parte decrescens resedit, et istius flammæ terribili ardore intolerabiliter torquebar, oculis maxime ardentibus, et splendore fulgentium spirituum vehementissime reverberatis, donec splendida visionis Angelus manus suæ impositione caput meum quasi protegens tangebatur, et me a lesione flammarum tutum reddidit.

19. « Præterea referebat illo in temporis spatio, quo extra corpus fuit, tam magnam animarum migrantium de corpore multitudinem illuc, ubi ipse fuit, convenisse, quam totius humani generis in terris non fuisse antea existimarat: innumerabilem quoque malignorum spirituum turbam, necnon et clarissimum chorum supernorum Angelorum adfuisse narravit; et maximam intra se miserimos spiritus, et sanctos Angelos de animabus egredientibus de corpore disputationem habuisse, dæmones accusando, et peccatorum pondus gravando; Angelos vero relevando, et excusando: et seipsum audisse omnia flagitiorum suorum propria peccamina, quæ fecit a juventute suâ, et ad confitendum aut neglexit, aut oblivioni tradidit, vel ad peccatum pertinere omnino nesciebat, ipsius propria voce contra illum clamitasse, et eum durissime accusasse, et specialiter unumquodque vitium, quasi ex sua persona in medium se obtulisse, dicente quodam: Ego sum cupiditas tua, qua illicite frequentissime, et contraria præceptis Dei concupisti. Quodam vero: Ego sum vana gloria, qua te apud homines jactanter exaltasti. Alio: Ego sum mendacium, in quo mentiendo peccasti. Alio: Ego sum otiosum verbum, quod inaniter locutus fuisti. Alio: Ego visus, quo videndo illicita peccasti. Alio: Ego contumacia, et inobedientia, qua senioribus spiritualibus inobediens fuisti. Alio: Ego torpor et desidia in sanctorum studio neglecto. Alio: Ego vaga cogitatio, et inutilis cura, qua (te) tunc supramodum sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam occupabas. Alio: Ego somnolentia, qua oppressus tarde ad confitendum Deo surrexisti. Alio: Ego iter otiosum. Alio: Ego sum negligentia et incuria, qua detentus erga studium divinæ lectionis incuriosus fuisti: et cætera his similia omnia, quæ in diebus vile sue in carne conversatus peregit, et confiteri neglexit. Multa quoque, quæ ad peccatum pertinere omnino ignorabat, contra eum cuncta terribiliter vociferabantur. Similiter et maligni spiritus in omnibus consonantes, vitia accusando, et duriter testificando, et loca et tempora nefandorum actuum memorantes, eademque peccata dixere (dire) clamantes, probabant (prodebant).

20. « Vidit quoque ibi hominem quemdam, cui jam in seculari habitu degens vulnus infixit, quem adhuc in hac vita superesse referebat, ad testimonium malorum suorum adductum, cujus cruciatum et palens vulnus, et sanguis ipse propria voce clamans improperabat, et imputabat ei crudele effusi sanguinis crimen. Et sic cumulatim et computatis sceleribus antiqui hostes affirmata

¹ Psal. XXXVII.

bant, cum peccatorem juris eorum et conditionis indubitanter fuisset. Et contra autem dixere excusantes me clamitabant parvæ virtutis animæ, quas ego miser indigne et imperfecte peregi. Quædam dicit: Ego sum obedientia, quam senioribus spiritualibus exhibuit. Quædam: Ego sum jejunium, quo corpus suum contra desiderium carnis pugnans, castigavit. Alia: Ego oratio pura, quam effundebat in conspectu Dei (Domini). Alia: Ego obsequium infirmorum, quod elementer ægrotantibus exhibuit. Quædam: Ego in psalmis (sum psalmus), quem pro otioso sermone satisfaciens, Deo cecinit: et sic unaquæque virtus contra æmulum suum peccatum, excusando me, clamitabat, et has illi immensæ claritatis Angelici spiritus magnificando defendentes me affirmabant, et istæ virtutes universæ valde macte, et multo majores et excellentiores esse mihi videbantur, quam unquam viribus meis digne perpetrata fuissent. Interca (item) referebat, se quasi inferioribus in hoc mundo vidisse igneos puteos horrendam eructantes flammam plurimos, et erumpente terra, terribilem flammam ignis volitasse, et miserorum hominum spiritus in similitudine nigrarum avium per flammam plorantes et ululantes, et verbis et voce humana stridebant, lugentes propria merita, et præsens supplicium, consedissem paululum hærentes in marginibus puteorum, et iterum ejulantes cecidisse in puteos, et unus ex Angelis dixit: Parvissima hæc requies indicat, quia omnipotens Deus in die futuri iudicii his animabus refrigerium supplicii et requiem perpetuam paraturus est. Sub illis autem puteis adhuc inferioribus, et in imo profundo, quasi in inferno inferiori audiunt horrendum et tremendum, et dictu difficilem gemitum, et lectum lugentium animarum, ad quas nunquam pia miseratio Domini perveniet, sed æterna illas flamma sine fine cruciabit.

21. « Vidit quoque miræ æmœnitatis locum, in quo pulcherrimorum hominum gloriosa multitudo miro letabatur gaudio, qui cum invitabant, ut ad eorum gaudia, si ei licitum fuisset, cum eis gavisurus veniret, et inde miræ dulcedinis fragrantia veniret, quæ beatorum aditus fuit ibi congaudentium spirituum, quem locum sancti Angeli affirmabant famosum esse Dei paradisum.

« Necnon et ignem picumque flumen bulliens et ardens miræ formidinis et teterrimæ visionis cernebat, super quod lignum pontis vice positum erat, ad quod sanctæ glorioseque animæ ab illo sedentes conventu properabant, desiderio alterius ripæ transire cupientes, et quædam non tubantes constanter transibant; quædam vero labefactæ de ligno cadebant in tartareum flumen, et aliæ tingebantur quasi toto corpore merse; aliæ autem ex parte quadam veluti usque ad genua media: quædam vero usque ad axillas, et tamen unaquæque cadentium multo clarior, speciosiorque de flumine in alteram ascendebat ripam, quam prius esset, cum in bulliens cecidisset flumen: et

unus ex beatis Angelis, de illis cadentibus animabus dixit: hæc sunt animæ, quæ post exitum mortalis vite, quibusdam levibus vitii non omnino ad purum abolitis, aliqua pia miserentis Dei castigatione indigebant, ut Deo digne offerantur.

« Et citra illud flumen speculatus, muros fulgentes clarissimi splendoris, stupendæ longitudinis, et altitudinis immense, et sanctos Angelos audit dixisse: Hæc est enim illa sancta et inclita civitas cælestis Hierusalem, in qua iste perpetualiter sanctæ gaudent animæ. Illas itaque animas, et istius gloriose civitatis muros, ad quam post transitum fluminis festinabant, tam magna immensi luminis claritate et fulgore splendentes esse dixit, ut reverberatis oculorum pupillis præ nimio splendore eos nullatenus adspicere potuisset.

22. « Narravit quoque, ad illum conventum inter alias venisse ejsundam hominis animam, qui in abbatis officio defunctus est, quæ speciosa nimis et formosa esse visa est, quam maligni spiritus rapientes contendebat sortis eorum et conditionis fuisse. Respondit ergo unus ex choro Angelorum dicens: Ostendam vobis cito, miserrimi spiritus, quia vestre potestatis anima illa probatur non esse. Et his dictis, repente intervenit magna cohors animarum candidarum, quæ dicebat: Senior et doctor nostrum fuit iste, et nos omnes suo magisterio lucratus est Deo; et hoc pretio retentus est, et vestri juris non esse dignoscitur; et quasi cum Angelis contra demones pugnam inirent, et ad vinculum Angelorum eripientem illam animam de potestate malignorum spirituum liberare: et tum increpans demones Angelus dixit: Scitote modo et intelligite, quod animam istam sine jure rapuistis; et discedite, miserrimi spiritus, in ignem æternum. Cum vero hoc dixisset Angelus, illico maligni spiritus levare fletum et ululatum magnum in momento, et quasi in ictu oculi, pernici volatu jactabant se in supradictos puteos ignis ardentis, et post modicum intervallum emersi, certantes in illo conventu de animarum meritis disputabant. Et diversorum merita hominum in hac vita commorantium dicebat se illo in tempore speculari potuisse; et illos qui sceleribus obnoxii non fuerunt, et qui sanctis virtutibus freti propitium omnipotentem Deum habuisse noscebantur, ab Angelis semper tutos et defensos, et eis charitate et propinquitate conjunctos fuisse: illos qui nefandis criminibus, et maculatæ vite sordibus polluti fuere, adversarium spiritum assiduo sociatum, et semper ad scelera suadentem fuisse, et quancumque verbo vel facto peccavere, hoc jugiter quasi ad lætitiæ et gaudium aliis nequissimis spiritibus in medium proferens manifestavit; et quando homo peccavit, nequaquam malignus spiritus sustinuit, moram faciens expectando donec iterum peccaret; sed sigillatim unumquodque vitium ad notitiam aliorum spirituum offerebat; et subito apud hominem peccata suasit, et illico apud demones perpetrata demonstravit.

23. « Interea narravit se vidisse puellam quamdam in hac terrena vita molentem in mola, quæ vidit juxta se jacentem alterius novam columi sculptura variatam et pulchram, et visa fuit quod furata est illam. Tunc quasi ingenti gaudio repleti quandoque terribili spiritus hoc furtum aliis in illo referentem conventu, testificantes illam furti ream, et peccatricem fuisse. Intulit quoque: Fratris cujusdam, qui paulo ante defunctus est, animam ibi tristem videbam, cui antea ipse in infirmitate exitus sui ministravi, ex eo quia præbui; qui mihi moriens præcepit, ut fratri suo germano verbis illius testificans demandarem, ut ancillam quamdam, quam in potestate committere possederunt, pro anima ejus manumitteret: sed germanus ejus, avaritia impediens, petitionem ejus non implevit, et de hoc supradicta anima per alta suspiria, accusans fratrem infidelem, et increpans, graviter querebatur. Et similiter testatus est de Coelredo rege Merciorum, quem illo tamen tempore, quo hæc visa sunt, in corpore fuisse non dubium est, quem (ut dixi) videbat Angelico quodam umbraculo contra impetum demoniorum, quasi libri alicujus magni extensione et superpositione defensus: ipsi demones anhelando rogabant Angelos, ut ablata defensione illa, ipsis permitteretur crudelitatis eorum voluntatem in eo exercere, et imputabant ei horribilem ac nefandam multitudinem flagitiorum, et minantes dicebant illum sub durissimis inferorum claustris claudendum, et ibi peccatis promerentibus æternis tormentis cruciandum esse. Tunc Angeli solito tristiores facti, dicebant: Proh dolor, quod homo iste semetipsum plus defendere non permittit, et ob ejus propria merita nullum ei adiutorium possumus præbere: et auferant superpositi tutaminis defensionem. Tunc demones gaudentes et exultantes, de universis mundi partibus congregati majori multitudine, quam omnium animarum in seculo fieri existimaret, diversis eum tormentis inestimabiliter fatigantes lacerabant.

24. « Tunc demum beati Angeli præcipiebant ei, qui hæc omnia extra corpus suum raptus, spirituali contemplatione vidit et audivit, ut sine mora ad proprium rediret corpus, et universa quæ illi ostensa fuere, credentibus, et intentione divina interrogantibus manifestare non dubitaret; insultantibus autem narrare denegaret: et ut cuidam mulieri, quæ inde in longinqua regione habitabat, ejus perpetrata peccata per ordinem exponeret, et ei intimaret, quod omnipotentem Deum potuisset

per satisfactionem repropitiari sibi, si voluisset; et ut cuidam presbytero, nomine Beggan, istas speciales visiones cunctas exponeret, et postea, quemadmodum ab illo instructus fieret, hominibus pronuntiaret; propria quoque peccata, quæ illi a spiritibus immundis imputata fuere, confessa, supradicti presbyteri judicio emendaret, et ad indicium Angelici præcepti presbytero testificari, qui jam plurimos annos zonam ferream circa lumbos suos, nullo hominum conscio, amore Domini cogente, habuerat.

25. « Proprium corpus dicebat se, dum extra fuerat, tam perhorruisse, ut in omnibus illis visionibus nihil tam odibile, nihil tam despectum, nihil tam durum fœtorem exaporans, exceptis demoniis et igne flagrante, videret, quam proprium corpus: et fratres ejus conservos, quos intuitus est obsequia corpori suo elementer exhibere, ideo perhorruit, quia invisi corporis curam agerent. Jussus tamen ab Angelis, primo diluculo rediit ad corpus, qui primo gallecinio exierat de corpore. Plena septimana nihil omnino corporaliter oculis videre potuit, sed oculi fusi plene frequenter sanguinem stillavere: et postea de presbytero religioso, et peccatrice muliere, sicut ei ab Angelis manifestatum est, ita illis profitentibus, verum esse probavit. Subsequens autem et citius scelerati regis exitus, quæ de illis visa fuere, vera esse proculdubio probavit. Multa alia et his similia referebat sibi ostensa fuisse, quæ de memoria labefacta per ordinem recordari nullatenus potuisset; et dicebat se post istas mirabiles visiones tam tenacem memoriæ non fuisse, ut antea fuerat. Hæc, quæ te diligenter flagitante scripsi, tribus meis (mecum) religiosis et valde venerabilibus fratribus in commune audientibus exposuit, qui mihi in hoc scripto adstipulatores fideles testes dignoscuntur. Vale, vere virgo, vita ut et vivas Angelica recto¹ rite, et rumore regnes semper in æthere Christum ». Hucusque Epistola Bonifacii, qui tante rei haud fuit otiosus auditor et scriptor, sed vitam licet a puero sancte pieque ductam, in monasterio aetioribus disciplinæ vinculis coarctare, et ad uberiores frugum culturam preparare disponens, meditatus est Evangelii prædicationem in gentibus. Quomodo autem, ut hoc impleret, se Romam contulit ad Gregorium papam, suo loco dicemus.

¹ Locus depravatus.

Anno periodi Graeco-Romani 299. — Anno Erae Hispan. 754. — Anno Hegire 98, mchobato die 25 Aug. Fer. — Erae Arab. 716
— Gregorii II papa 2. — Theodosia imp. 1.

1. *Initium imperii Theodosii.* — Ad num. 1 et seq. Anno superiori narravimus ex Theophaue ad annum Incarnat. secundum Alex. DCVII obsidionem urbis Constantinopolitane per rebelles milites, qui Theodosium imperatorem dixerant, eamque obsidionem menses durasse. His subdit Theophanes : « At regina urbis classe in neoterii urbis portum tandem se subducente, Theodosius freto trajecto Thraciae partes occupatum irruit. Factaque ad Blachernarum murum, qui unus et singularis est, proditione urbem in suam potestatem recepere ». Paulo post : « Artemius iis conspectis de rerum suarum salute desperavit : et vitae sibi relinquendae servandaeque fide accepta, dedit manus, et monasticum habitum induit. Theodosius saluum eum esse iubens, Thessalonicam in exilium egit ». Acta haec mense Januario, aut saltem Febuario, quo sex illi obsidionis menses elapsi sunt, ut anno superiori num. 1 ostendimus, et ab altero mense Theodosii imperium inchoatum est.

2. *Imperio deposito fit monachus.* — Quia tamen Baronius ejus depositionem et *Leonis Isauri* in ejus locum substitutionem hic narrat, de utraque nobis agendum. Theophanes loco laudato subjicit : « Caeterum Leo (Isaurus nempe) Orientalium copiarum dux, Armenii partibus ubique propugnatis, Theodosio minime paruit : et in eundem sensum conspirantem et auxiliatorem habuit Artabasdum Armenia ortum et Armenicarum cohortium ducem, cui filiam conjugem locare fuerat pollicitus, quod postmodum executus est ». Nicephorus in Breviario suo haec de Theodosii imperio habet : « Dum assidue tunc in modum contra imperatores conjurationes existunt, dumque invalescente tyrannide imperii ac Republicae status negligitur, ac paulatim in deterius profabatur, una et litterarum studia restringi atque intercideri coeperunt, nec minus disciplina militaris pessumdari. Ita factum, ut Romanum imperium bellis impune lacesseretur, ac caedes passim promiscue et abductions hominum, et urbium eversiones fierent. Accessit ad horum malorum cumulum Saracenorum irruptio (hanc pluribus narrat Theophanes), qui contra regiam urbem terrestri expedi-

tione facta, infinitas equitum ac pedulum copias ex subjectis sibi gentibus collegerant. Eodemque tempore classem ingentem mille octingentarum navium circiter miserant, duce Musalmano : ita enim Gentili cum lingua vocabant. Quibus rebus cognitis, tam militiae praefecti, quam civiles magistratus, cum Theodosii imperitiam animadverterent, neque tantis hostium viribus sustinendis parem esse scirent, instare atque hortari coeperunt, ut imperio sese abdicaret, ac tuto se in ordinem cogi pateretur. Nec conditionem abnuvit ille, sed anno imperii vertente sponte se abdicavit. Inde de successore deligendo consilium inveniunt, ac tum forte Leo patricius oblati est Orientalibus copiis ea tempestate praefectus. Hic igitur, ut imperatores solent, solenni pompa susceptus. Aurea porta Byzantium ingreditur, atque in Majore Ecclesia imperatoriam coronam accipit ».

3. *Leo Isaurus in ejus locum subrogatur.* — Imperavit *Theodosius* annum unum cum uno aut altero mense, ut anno superiori ostendimus, et postquam imperio sese abdicavit, « tum ipse, tum filius quoque clericorum albo adscripti, reliquum vitae tempus in pace transegere », inquit Theophanes pag. 327. qui pag. 346 ait, « a mensis Martii die xxv, decima quinta Indictione, ad mensis Junii diem xviii, nona Indictione », Leonem imperasse, qui ideo anno tantum sequenti imperium iniiit. Opinioni Baronii fundamenta, quae hactenus viris doctissimis fucum fecere, suis locis evertemus.

4. *Pergamum a Saracenis captum.* — Ad num. 4. *Saraceni* anno tantum sequenti *Pergamum* occuparunt. Nicephorus in Breviario pag. 34, pluribus de hujus urbis obsidione disserit, quam *tredecim totos menses* durasse prodit, indicatque eam imperante *Theodosio* a Musalma factam, et sub Leone Isauri urbem captam esse, ac denique Saracenos multa Romanorum oppida everfisse.

5. *Leo imp. ad Gregorium II scribit.* — Ad num. 5. Cum *Leo* anno sequenti imperium inierit, eo tantum anno de sua promotione ad Gregorium papam scripsit, a quo benigne, ut Ecclesiae filius susceptus est, uli narrat Baronius.

6. *Monasterium Cassinense instauratur.* — Ad num. 7 et seq. Cassinense monasterium, ejus vastationem a Langobardis factam prædixit sanctus Benedictus, teste Gregorio Magno in lib. 2 Dial. instauratum fuit a S. *Petronace* ejus abbate, post eversionis annos fere centum quadraginta, ut docet Mahillonius sæc. iii Benediet. part. 1. pag. 695. *Petronax* Brixia in Italia nobili loco natus, Romam venit Gregorio secundo sedente, non vero tempore Zachariae pape, ut perperam dicit Petrus diaconus Cassinensis. Fuit *Petronax* sextus abbas a B. Benedicto, vixitque usque ad annum circiter dccc. Colitur die vi mensis Maii, ad quem diem de eo agit Hensehenius in Actis SS.

7. *S. Corbiniani prima profectio Romana.* — Ad num. 40. Vitam *sancti Corbiniani* episcopi Frisingensis primi litteris manlavit *Aribo*, ipsius post *Erembertum* et *Josephum* successor. Natus erat in Galliis, ubi cum longe lateque fama sanctitalis ejus cresceret, *Pippinus* Major-Domus unum ex carissimis sibi optimatibus ad eum transmisit, sequæ ejus precibus commendavit. Cumque vir Dei crebris advenientium colloquiis occuparetur, Romam petiit, ubi Gregorius papa sacerdotalem ei honorem conferre voluit, quamvis renitentem. In Galliam reducem *Pippinus* Major-Domus rursus ad se accersivit, ut ejus confessionem audiret. Ita *Aribo*. Hæc prior profectio Romana *Corbiniani* superiori anno suscepta, in quantum ex ejus Vita colligi potest, *Baronius* existimat, non Gregorium II, cum *Corbinianum* Romam venit, Ecclesiam Romanam gubernasse, sed alium Pontificem; cum *Corbinianus* in Galliam reversus confessionem *Pippini* Majoris-Domus exceperit, isque mense Decembri anni dccciv vita functus sit, ut suo loco ostendimus. Verum longe verosimilius est *Aribonem* falli in iis, quæ de *Pippino* narrat, et loco *Pippini* reponendum esse *Carolum* Majorem-Domus, ejus filium, ut etiam putavit *Coufinus* anno dcccvi, numero 58. *Aribo* enim, qui anno dcccix episcopus Frisingensis creatus est, ut liquet ex Catalogo Ms. episcoporum Frisingensium, vix potuit ignorare nomen Pontificis Romani, qui paucos ante annos primum episcopum Frisingensem consecrasset. De secunda profectioe Romana *Corbiniani* anno dcccxiv agemus.

8. *Moritur Osredus rex Northambricæ.* — Ad num. 11. Beda in Epitome Hist. gentis Anglorum scribit: « Anno septingentesimo decimo sexto Osred rex Northambrorum interfectus, et rex Merciorum *Ceolred* defunctus. Et vir Domini *Egbertus* Hiienses monachos ad Catholicum Pascha et Ecclesiasticam correxit tonsuram ». *Osredo* occiso, *Coenredus* gubernacula regni Northambrorum suscepit, et sacerdos *Egbertus* Hiienses monachos ac subditi illis monasteria, quæ diu Romano ritui resisterant, et heteroclitum Pascha hæcænis celebrabant, docuit cum cætero orbe convenire, ut narrat *Baronius* ex Beda lib. 5, cap. 23. De *Ceolredo* legendus *Baronius* num. 17 et seqq. Ei successit in regno Merciorum *Ethelbaldus*, cui otium

sanctus *Guthlacs* regnum promiserat: et ille fidem, quam *Guthlaco* dederat, hoc anno liberali, et *Chroylandense* monasterium construit, ac nobiliter dotat, ut videre est apud *Ingulphum* ejusdem monasterii abbatem, qui Chartam foundationis, an. Incarnat. dcccvi notatam, exhibet. Jamdiu enim Æra Dionysiana in Diplomatis regum in Anglia usurpabatur, ut non semel indicavi.

9. *Carolus a Radbodo, Regenfredus a Carolo victus.* — Hoc anno Gallia bellis civilibus iterum afflicta. *Chilpericus* enim II Francorum rex, ut *Carolus* Marcellum, qui palatii Austrasiani majoratum sibi arrogabat, opprimeret, numerosum ex Neustria et Burgundia collegit exercitum, et *Radbodum* Frisiorum regem ad suas partes pertraxit. *Carolus*, ne hinc inde lacessitus oberneretur, prius occurrit Frisiis, quam exercitus Neustrasiorum adventaret. Acriter utriusque pugnatum. Victor evasit *Radbodus*, ut produnt auctor de Gestis Francorum cap. 52, et continuator *Fredegarii* cap. 106. Rem hoc anno gestam esse testantur *Annales Nazariani*, *Petaviani*, *Tiliani*, et auctor *Chronici Sandionysiani*. *Radbodus* profligato *Carolo* victor ad territorium usque Colonienſe pervenit, idque mense Martio, ut habent *Annales Petaviani*, et *Chronicon Sandionysianum*. Tum alia expeditio a *Regenfredo* Majoris-Domus et a Neustrasiensis suscepta: « *Reginfridus* », inquit *annalista Fuldensis* hoc anno, « Major-Domus et *Hilpricus* cum exercitu fines Colonensium et regiones Rheno contiguas vastant, acceptisque a *Plectrude* (vidua *Pippini*) muneribus revertuntur ». Sed Neustrasiensis in itinere luctuosissima clades obigit; cum enim redirent cum muneribus illis « ab exercitu *Caroli* grande perpassi sunt damnum », inquit auctor de Gestis Francorum cap. 53. Hoc ultimum certamen numeratur primum a *Paulo* diacono lib. 6 de Reb. Longob. cap. 43, inter ea quæ *Carolus* inter et *Regenfredum* de domus regie majoratu contententes inita fuisse scribit. habitum illud in loco, qui dicitur *Amblava*, inquit auctor citatus de Gest. Franc. *Amblava* autem locus est in finibus Tungrorum, non procul a monasterio *Stabulensi*, a flumine *Amblava*, vulgo *Ambles*, nomen habens, ut probat *Valesus* in Notitia Galliarum. Hoc inter illa tria prælia primum fuisse liquet ex dicendis anno dcccix.

10. *Provinciales metu Saracenorum sese Eudoni Aquitanie duci subdunt.* — « Interim dum Saraceni rebas Hispaniensibus intenti a Gallia Gothica occupanda cessabant, dubitandum non est, quin Galli libertatis et religionis avite retinendæ cupidi se cum principe finitimo fœderum æquis legibus conjunxerint. Is erat *Eudo* dux Aquitanie, qui Tolosam otium armis *Clodovei* regis a regno Gothico resectam obtinebat una cum reliquo Aquitanie prima et secunde corpore », inquit *Marca* lib. 3 *Marca* Hispanice, cap. 1, n. 9. Verum non tantum *Septimanie* populi, de quibus soſis loquitur ibi *Marca*, sed etiam *Provinciales Eudonis* auxi-

lium implorarunt. Saraceni enim jus sibi in omnes, quas Wisigothi possederant regiones, asserabant, et universa Gallia bellis lacerata, visum est sese in *Eudonis* nominatissimi ducis fidem et tutelam committere. Id quidem a nullo historico profutum, quod brevis ejusdem *Eudonis* in provincia dominatus fuerit, sed ex schedula, quae cum reliquiis sanctae Mariae Magdalene anno millesimo ducentesimo septuagesimo nono inventa est, manifeste colligitur. *Carolus* Salernitanus princeps, qui *Carolo* Audegavensi patre, comite Provinciae et Neapolis rege absente, Provinciam regebat, eo anno easdem reliquias apud fanum sancti Maximini *mirifica revelatione* repertas, ut loquitur *Robertus* rex ejusdem Caroli filius ac successor, in litteris Neapoli die septima Decembris anni millesimi trecentissimi trigimesimi datis, in decentiorem locum transferre voluit.

41. *Probatum ex schedula cum reliquiis sanctae Magdalene reperta.* — Quamobrem archiepiscopus Aquensem, Arelatensem aliosque Provinciae antistes XV kal. Januarii anni millesimi ducentissimi septuagesimi noni convocavit, ut ipsemet in suo Diplomate, eodem die emisso, testatur. Effossa terra inventum est sepulcrum marmoreum, et intra illud reliquiae cum schedula, cujus iste tenor erat: «Anno Nativitatis Domini *ccccvi*, mense Decembri, in nocte, secretissime, regnante *Odo* pissimo Francorum rege tempore infestationis gentis perfidae Sarracenorum, translatum fuit hoc corpus carissimae et venerandae Mariae Magdalene de sepulcro suo alabastrum in hoc marmoreum, ex metu dicte gentis perfidae Sarracenorum, quia securius est hic, amoto corpore *Sidonii*». Superest adhuc ea schedula, quae tamen propter vetustatem amplius legi non potest. Sed *Bernardus Guido* sacre fidei inquisitor ac episcopus Lodovensis circa annum *ccccxxv*, in suo Speculo historiali eandem refert, atque: «Istum ego cartellum vetustissimum legi, qui haec scribo, et vidi ibidem in Sacario (scilicet oppidi sancti Maximini) reservari in testimonium veritatis etc.» Eandem etiam vidit *Philippus Cabassola* episcopus Cavallicensis et cardinalis, ut ipsemet testatur in libello anno *ccccxv* adversus monachos *Veziliacenses* composito, qui Ms. extat in bibliotheca S. Victoris Parisina. Denique eadem verba leguntur in libro pergamineo asservato in conventu Patrum Praedicatorum sancti Maximini, et in omnibus fere scriptoribus, qui de hac inventione superioribus saeculis locuti sunt.

42. *In ea Eudo dicitur rex Francorum.* — Sed quia rex ille *Odo* episcopis, qui translationi reliquiarum interfuere, ignotus erat, neque alius quam *Clodoveus* credebatur, in laudato *Caroli* Salernitani principis Diplomate tunc exarato *Clodovei* regis nomen in *Odo* locum substituere. In eodem errore versatus est *Cabassola* cardinalis qui Schedam legerat; ait enim: «*Odo* pleno nomine dicitur *Chlodovius*, et lingua Gallica *Clodoveus*». Vana haec, sed saeculis in quibus Theo-

logia scholastica utramque paginam faciebat, tolerabilia; cum *Sigebertus* in Chronico *Clodovei* III initium anno *ccccxv* consignet. Verum is *Odo* Francorum rex alius non est ab *Eudone* Aquitaniae duce, qui aliquando *Odo*, aliquando *Otto*, *Odoicus*, vel *Odoinus* appellatus reperitur. Indeque discimus, hoc anno *Austrasiis* et *Neustrasiis* ex una parte Gallias devastantibus, ex alia vero *Saracenis* Septimaniam, ut anno superiori diximus, Provinciae vicinam depopulantibus, sacrasque reliquias, uti in *Hispaniis*, conculeantibus, Provinciales *Eudoni* Aquitaniae duci, jam Septimaniam tuenti, sese subdidisse, eumque regem agnovisse.

43. *Schedula illa non potest dici fictitia.* — *Joannes* *Launois* in suis libellis de *Commentitio Lazari et Maximini, Magdalene et Marthae in Provinciam appulsi*, ait monachos *San-Maximianenses* *Carolus* principem Salernitanum, episcoposque omnes anno *ccccxxix* decepisse, ac praefatam Schedulam intra sepulcrum, in quo reliquiae inventae, fraudulenter injecisse; eo praesertim argumento innixus, quod nullus *Odo* in Gallia anno *ccccxvi* regnaret; indeque deducit hujus regis nomen imposturam manifeste detegere; addens non diu ante illam translationem reliquiarum sanctae Magdalene traditionem illam excogitatum esse. Verum nullus saeculo decimo tertio, quo ea translatio peracta, adeo in Historia versatus erat, ut *Odonem* anno *ccccxvi* Provinciae dominatum esse, vel minimum suspicari posset; cum etiam hoc docto saeculo id viros omnes in Historia Gallica exercitissimos fugerit. Quod si quis tunc *Odonem* anno *ccccxvi* in Provincia regnare detexisset, hujus regis nomine scriptum illud non notasset, ne ei omnem fidem adimeret, et imposturam quam adstruere voluisset, proderet. Neque enim dubitasset, Historicorum omnium de dominatu *Odonis* in Provincia silentium locum suspicandi omnibus daturum, Chartam illam conflictam esse, reliquiasque *Magdalene* supposititias. Sed ponamus inventum tunc aliquem, quem regnum hoc *Odonis* in Provincia non latuisset, numquid is cum *Odonem* suum ab omnibus ignorari, et cum *Clodoveo* confundi vidisset, neminemque reperiri, cui *Odo* Aquitaniae dux in mentem veniret, nodum istum difficillimum explicasset, remque doctioribus quibuscumque ignotam aperire gloriatus esset? Ex illa itaque Scheda tria eruiamus. Primum, anno *ccccxvi* *Eudonem* Aquitaniae ducem in Provincia regem agnitum fuisse. Secundum, illo ipso anno Provinciales beatae Magdalene reliquias se possidere pro certo habuisse. Tertium, reliquias sanctae Magdalene sub istius saeculi finem *Veziliacum* in *Burgundiam* delatas non fuisse, cum quingentis post annis in Provincia reperte fuerint eodem modo ac cum eodem scripto cum quo hoc anno *Saracenorum* metu recondite sunt.

44. *Aera Incarnat. in Galliis hoc tempore usurpata.* — Quoad annum Christi *ccccxvi* in eadem Scheda memoratum, licet *Aera* *Dionysiana* in pu-

blicis Actibus nondum tunc usurparetur, in Historiis tamen Actisque privatis. hoc circiter tempore in usum vocatum fuisse, variis exemplis constat. Imo in Hispaniis, cum quibus Septimania ante Sarracenorum adventum conjuncta erat, Æra Dionysiana seculo elapso jam usurpabatur, ut elicio ex his Juliani Toletani verbis in libro 3 adversus Judæos, quem anno dclxxxvi absolvit. Hæc ejus verba in ejusdem operis fine: « Nunc acclamatur Æra septingentesima vicesima quarta. Emensis igitur triginta et octo annis, ex quo Æra inventa est, usque ad Nativitatem Christi, residui sunt sexcenti octoginta sex anni ». Paulo inferius: « Ab initio mundi usque ad Christum computatos diximus quinque mille trecentos viginti quinque annos: quibus si addantur anni ab Incarnatione Domini sexcenti octoginta sex, usque ad præsentem diem, id est, quando serenissimus princeps Ervigius imperii sui videtur habere annum septimum, computati sunt sex mille et undecim anni ». Quare cum Septimania et Provincia continentes sint, eadem etiam Æra modo Incarnationis, modo Nativitatis appellata, in utraque Provincia usurpata per hæc tempora. Vide quæ de hac Eudonis ducis prefectura dixi anno sequenti.

15. *Theodo secundus Bajoariæ dux a S. Rudberto ad fidem Christi conversus.* — « Illis diebus Theodo Bajoariorum gentis dux, orationis gratia, Romanæ ad beatorum Apostolorum vestigia venit », inquit Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Langobard. cap. 44, postquam narravit, *Faroaldum* Spoletanorum ducem classem Ravenatium civitatem invasisse. In Indice vero ducum Spoletanorum ex Gregorio et Joanne monachis monasterii Farfensis, a Mabilonio in Musei Italici tom. 1, part. 2, p. 63, exhibito, legitur: « occit Faroaldus dux ». Tum anno dcccxxv, *Transnaudus dux filius Faroaldi*, quare loquitur Paulus de Theudone secundo qui Bajoariæ tetrarcha erat, quique hoc anno Romanæ venit, ut ex Anastasio in Vita Gregorii II papæ certa temporis nota eruitur: « Hujus temporibus signum in Luna factum est Iudictione xiv, et visa est cruciata usque ad mediam noctem. Eo itaque tempore Theodo dux gentis Bajoariorum ad Apostoli beati Petri limina primus de gente eadem occurrit, orationis gratia ». Accidit hæc eclipsis tunc hoc Christi anno, die xii mensis Januarii, feria secunda, horis post meridiem septem. Cepit Luna obscurari patet minutis post horam quintam a meridie, duravitque usque ad horam fere nonam, ut docet Calvisius in opere suo chronologico. Hic est ille *Theodo*, quem *S. Rudbertus* Salisburgensis episcopus ad fidem Christianam convertit, ut post biennium demonstrabimus, et hoc tempore parti tetrarchiæ ducatus Bavariæ præerat.

16. *S. Bonifacius Evangelii prædicandi gratia in Frisiam venit.* — Hoc anno *sanctus Bonifacius*, qui tunc *Wulfrius* appellabatur, prædicandi Evangelii causa, assumptis duobus aut tribus monachis, ex Anglia in Frisiam navigavit: « Sed quo-

niam », inquit Willibaldus in ejus Vita cap. 4, « gravi ingruente Paganorum impetu hostilis exorta dissensio inter Karolum principem gloriosumque ducem Francorum, et Radbodum regem Fresorum, populos ex utraque parte perturbabat, maximaque pars Ecclesiarum Christi, quæ Francorum prius in Frisia subjectæ erant imperio, Radbodi inveniuntibus persecutione, ac servorum Dei facta expulsionem, vastata erat ac destructa, idolorum quoque cultura extractis delubrorum fanis lugubriter renovata: tunc vir Dei, perspecta perversitatis nequitia, pervenit ad Trech (id est, Trajectum ad Rhenum), ibique aliquantisper expectatis diebus, advenientem regem Radbodum allocutus est ». Sed cum inteligeret, se frustra ibidem laboraturum, ad natale solum transmigravit. Subdit enim Willibaldus: « Sanctus vir, dum sterilem aliquandiu Fresorum terram inhabitaret, et æstatis autumnique aliquantulum tempus præteriret, jam arida cælestis rore fecunditatis reliquerat arva, et ad natale suis secum supradictis conviatoribus solum migravit: ac monasterii sui secreta petens, etiam ibidem, secundi siquidem anni hyemem, tripudiantium fratrum amore susceptus, hyemando transegerat, ut doctoris Apostolicam gentium vocem imitaretur dicentis: Ibi enim constitui hyemare ». Ita Willibaldus, qui his verbis reliquerat, et transegerat, significat, reliquit, et transegit, uti Alcuinus in Vita sancti Willibrordi, qui præterita plusquam perfecta pro absolutis non semel usurpavit. Quare adventus sancti Bonifacii in Frisiam hoc anno contigit, quo dumtaxat eum Radbodo *Carolus Martellus* bellum gerere cepit, non vero anno superiori, ut perperam eo anno Continuis num. 63 et seqq. tradidit, ubi et reditum ejus in hunc annum differt. Is tamen solide refellit Serarium lib. 3 Rer. Mogunt. Not. 54 in Vita sancti Bonifacii, ubi initium peregrinationum ejus ab anno dcccv repelit, reditumque in patriam hoc anno recte collocat. Anno enim dcccv Carolus vix infantium egressus erat, et Bonifacium Carolo majoratum gerente in Galliam venisse testatur non solum Willibaldus in ejus Vita; sed etiam S. Luidgerus in Vita S. Gregorii rectoris Ecclesie Trajectensis ad Rhenum. Quare ubi Luidgerus ad Bonifacium in Thuringiam profectum esse post tredecim annos peractæ in Fronesia predicationis, loco *tredecim*, legendum, *tres*, quot annos *Bonifacium* in Frisia verbum Dei annuntiasse scribit Willibaldus citatus. Quæ emendatio videtur certa, quia Luidgerus auctor coævus vix hæc in re errare potuit.

17. *Ob bellum Carolum inter et Radbodum regem exortum discedere cogitur.* — Auctor Chronici Wirziburgensis a Baluzio U. Cl. lib. 1 Miscellaneorum publicatus, hujus protectionis annum notavit: « dcccvi, sanctus Bonifacius, qui et Winfridus, a Gregorio papa in Franciam ad prædicandum verbum Dei missus est », ubi tamen chronographus hæc Bonifacii peregrinationem cum missione ei a Gregorio II serius commissa confundit,

uti et Petrus Bibliothecarius apud Duchesnium tom. III, pag. 540. Ipsemet Bonifacius in Epistola num. 135 Zachariae papa, data anno DCCXLV, et ibidem a Baronio num. 24 recitata, inquit: « Postquam me, ante annos prope triginta, sub familiaritate atque servitio Apostolicae Sedis, amuente et jubente venerandae memoriae antistite Apostolico Gregorio, anteriore (scilicet secundo) voto constrinxi, quidquid mihi letitiae vel tristitiae accideret, Apostolico Pontifici solebam indicare ». Ab hoc autem anno ad DCCXLV anni triginta incompleti intercurreunt. Ad haec Willibaldus citatus testatur, hunc sanctum Germaniae apostolum, anno DCCLV martyrio coronatum esse, *quadragesimo peregrinationis ejus anno revoluto*, quae ideo hoc anno incepta fuit. Othlonus vero ait: « Passus est anno peregrinationis suae XL ». Quare haec epocha certa et indubitata. Serarius, qui Bonifacii in Angliam reditum cum hoc anno accurate illigavit, ita ultima

Willibaldi verba numero superiori recitata interpretatur, ut *Bonifacius* in Anglia hyemes duas et Frisia, unde autumno solverat, reversus transegerit, et sub initium tertiae Romam perrexit, anno scilicet septingentesimo decimo octavo, bienniumque in natali solo solidum tunc manserit. Caeterum opinio Comitii adventum *Bonifacii* in annum praecedentem, quo omnia in Frisia pacata erant, conjicientis, et reditum ejus ex Frisia in Angliam cum praesenti copulantis, sustineri non potest; cum ejus in Frisia commoratio sex circiter mensium fuerit, ejusque in Angliam reditus autumnali tempore acciderit; quod utrumque ex Willibaldo citato manifeste apparet. De ejus in Franciam reversione anno DCCXXIX, Baronii ordinem sequentes, agemus.

Tiberis inundatio et obitus *S. Ceolfridi* abbatris, de quibus anno sequenti, huc retrahenda.

GREGORII II ANNUS 4. — CHRISTI 717

4. *Constantinopolis obsessa a Sarracenis ope B. Mariae Virginis liberatur.* — Annus agitur Redemptoris septingentesimus decimus septimus, Indictione decima quinta, quo¹ et Leonis imperatoris primi anni clausa periodo, secundus inchoatur, cum Constantinopolitana civitas Sarracenorum obsidione in maximum est discrimen adducta, sed liberata Dei Genitricis auxilio. Vigilabat in ea spiritualibus intentus excubiis S. Germanus ejusdem civitatis episcopus, longaevis aetate senex, sed vixens animo, florensque meritis, renovatus ut aquila in senectute sua. Famosa obsidio ista tum Graecorum, tum Latinorum scriptis reperitur esse vulgata, quae, si quod Beda atque Paulus diaconus hujus temporis auctores, et Anastasius tradunt, verum est, triennio, sive biennio perduravit, oportet dicere, ipsam ceptam jam fuisse anno superiori². Beda sic de ipsa enim in Leone:

« Sarraceni cum immenso exercitu Constantinopolim venientes, triennio civitatem obsident, donec civibus multa instantia ad Deum clamantibus, plurimi eorum fame, frigore, pestilentia

perirent, ac sic pertesi obsidionis abscederent. Qui inde regressi, Bulgarorum gentem, quae est super Danubium, bello aggrediuntur, et ab hac quoque victi refugunt, ac naves repetunt suas. Quibus cum altum pelerent, ingruente plurimum tempestate, plurimi etiam, mersis sive contractis per littora navibus, sunt necati ». Haec Beda, claudens ejusdem Leonis temporibus commentarium de sex aetatibus. Eadem Paulus diaconus³ in gestis Longobardorum totidem verbis, addens hoc funestum: « Intra Constantinopolim vero trecenta millia hominum pestilentia interierunt ».

2. Sed viciniore Graecos, quid de his scripserint, consulamus. Id ipsi factum tradunt decima quinta Indictione, decimo nono kalendas Septembris, cum idem qui supra, Masalm princeps Sarracenorum Constantinopolitanam urbem obsidere cepit; cum et vocato Zulciminio Arabum duce, classe potente, idem hoc anno mense Septembris, quo prima Indictio inchoatur, cum classe pervenit Constantinopolim, jamque descensus erat in urbem, nisi Deus cito praesto civitati illi fuisset. De

¹ Ceodr. ann. II. Leon. imp. — ² Beda de sex aetat. in fin.

³ Paul. diae. I. VI. c. 17.

his enim breviter hæc Theophanes : « Imperator vero profinus igniferis navibus contra eos directis ab Aeropoli (Argyropoli), divina ope igne consumpsit, et aliae quidem ex eis ad ripæ muros projectæ sunt, aliae vero una cum hominibus in profundum demersæ sunt : porro alie usque ad acutum et latam insulam consumptæ, portatæque sunt. Illi ergo, qui erant in urbe, fiduciam perceperunt : at hostes magno pavore concussi sunt, cognoscentes efficacissimam ignis operationem. Volebant enim eadem die vesperi ad ripæ muros applicare stationem, et temones supra pugnacula ponere : sed consilium eorum dissipavit Omnipotens per intercessionem castissimæ Genitricis ejus Mariæ ». Hæc Theophanes. Erat populus ille Dei Genitricis studiosissimus cultor, cujus ope quam sæpissime (ut vidimus) fuit a Barbaris urbs liberata.

3. Sed non hic finis victoriæ : etenim addit, hoc eodem anno post omnia ista, quæ diximus, accidisse, ut duæ classes Sarraconorum, quarum altera solverat ex Ægypto, ex Africa vero altera, quibus annona ferebatur obsidentibus urbem, pariter male perierint, missis ab imperatore contra utramque classem igniferis navibus, de quibus Theophanes : « Cum, inquit, Deo cooperante per intercessionem intemeratæ Dei Genitricis Mariæ profinus submersi sunt inimici, et assumptis spoliis nostris et expensis eorum, annona videlicet, cum gaudio reversi sunt ». Tunc et qui in stationibus erant Sarraeni obsidentes urbem, destituti annona, fame et peste periere, trucidatis ex illis etiam a Bulgaris viginti duobus millibus. Cum tot tantæque atrocita una simul passi sunt Sarraeni, « experimento (inquit Theophanes) didicerunt, quia Deus et sanctissima Virgo Dei mater Maria hanc munimur urbem, et Christianorum imperatorem ; et non est omnimoda dimissio Dei in eis, qui cum invocant in veritate, licet admodum quid castigemur propter peccata nostra ». Hincque Theophanes, qui non modo tantum, sed ferme semper cum magnum aliquid a Deo consecutum esse Constantinopolitanum populum tradit, id quidem acceptum precibus sanctissimæ Dei Genitricis affirmat, non ob aliam causam, quam quod celeberrimus illic esset beatissimæ Deiparæ cultus, cui (ut suo loco superius dictum est) eadem civitas fuerat dedicata. Porro cum ejus cultus ubique locorum amplissimæ civitatis celebris esset, frequentissimus in Blachernis erat, ubi Deiparæ nomine augustissimum templum fuit.

Porro quod pertinet ad eandem liberationem Constantinopolitanæ civitatis, de qua est sermo, factam auxilio Dei Genitricis Mariæ, meminit ejusdem Gregorius Pontifex Romanus, qui his diebus moderabatur Catholicæ Ecclesiæ clavum, in Epistola ad S. Germanum Constantinopolitanum patriarcham, qui hujus obsidionis temporibus eidem præerat Ecclesiæ, dum id quod ope Dei Genitricis acciderat, in memoriam revocat istis ver-

bis¹ : « Pugnatricis illius sanctæ et omnium Christianorum Domine miranda facta, quæ in se declarata sunt, per quæ tu quoque inter hostes servatus es, non sunt reficenda. Illi enim cum insania multa tumultuarentur, tantum invenerunt in se adversitatis hostilis, quantum eorum causa injustitiæ habuit. Neque hoc tamen mirandum est : nam si Bethulia per manus² Judith Israelitis servata est, cujus opus Holofernis erat sublatio, et per ea tempora ob id salus Israelitis vocata est : quomodo non oportebat ei tuam sanctitatem hujusmodi propugnatrice intem hostibus civitatibus prævalere, ipsamque victoria coronare ? etc. » Hæc Gregorius, qui cum agat de cultu sacræ ejus imaginis, plane significat, ejus venerandam effigiem supra muros solemnibus ritibus circumductam, et sic ab imminente periculo civitatem illam tunc liberatam : nam superius dixerat : « Ecclesiam nostram idololatriæ propter venerandarum imaginum divina et miranda ad promotionem et adductionem ad pietatem studia si quis accuset : habeatur hic non alius quam canis oblatrans, et ut funda a nobis quam procul abjiciatur, etc. » Sane quidem, quandiu fuit civitas illa Romanæ Ecclesiæ communicatione conjuncta, inexpugnabilis Barbaris infidelibus fuit, et occini poterat de ea canticum Juda³ : « Urbs fortitudinis nostræ Sion : Salvator in ea positus murus et antemurale ». Et Dei Genitricis nomine illud ex Canticis Canticorum pariter recini⁴ : « Ego murus, et ubera mea turris ». Sed ubi ab ipsa Ecclesia Romana fuit schismate penitus separata, tunc lugubre carmen illud concinuisse oportuit Hieremie⁵ : « Luxit antemurale, et murus pariter dissipatus est ». Sed de his modo satis.

4. *Tiberis inundatio.* — Quod ad res pertinet Occidentales, hæc decima quinta Indictione mirum in modum Romam afflictatam esse Tiberis exundantis alluvione, Anastasius tradit, qui hæc de his habet : « Eo autem tempore flavius Tiber alveum suum egressus, sese per campestria dedit : intumuit enim inundatione aquarum in tantum, ut etiam per Flaminiam portam ingressus sit : transcendit etiam in aliquibus locis Urbis (illos scilicet, qui ejusdem fluminis ripam muniebant), atque ultra Basilicam sancti Marci per plateas se extendit : ita ut in Via lata ad unam et semis staturam.... aqua ejusdem fluminis creverisset, atque a porta beati Petri Apostoli usque pontem Milvium aquæ se dislenderent, et juxta remissa ejusdem fluminis se dederunt. Domos itaque evertit, agros dissipavit, radicant arbusta et segetes. Nam nec serere ipso potuit tempore pars maxima Romanorum : pro hoc imminet tribulatio magna. Per dies autem septem aqua Romanam tenebat pervasam. A Domino itaque propterea Litanie crebro fiebant : cumque in oratione et Litanis crebro persistenter, per octavum jam diem misertus Dominus aquam

¹ Exlat in Conc. Sic. II. Act. IV. et inter Ep. Greg. pap. II. Ep. IV. — ² Judith. IV. — ³ Isa. XXVI. — ⁴ Cant. ult. — ⁵ Thron. II.

amovit, et fluxivus ad proprium regressus est alveum per Iudicacionem decimam quintam». Illicusque de his Anastasius.

5. *Obitus matris Gregorii papæ.* — Ejus quoque sententia ostenditur, his ferme diebus obitum contigisse matris ipsius Gregorii papæ, eo scilicet tempore, quo a Sarracenis Constantinopolitana civitas esset obsessa: de qua obsidione locutus, ista mox subdit: «Eo namque tempore, moribus certe honesta et nomine Pontificis mater ab hac vita subtracta est. Post cuius obitum Gregorius domum propriam in honorem sanctæ Christi martyris Agathæ, additis a fundamento cœnaculis, vel quæ monasterii erant necessaria, e novo construxit in monasterium: prædia illi urbana vel rustica pro monachorum obitu necessitate. Fecit autem in eadem Ecclesia beatæ Agathæ ciborium ex argento, quod pensat libras septingentas viginfi, arcus argenteos sex pensantes libras quindecim, canistra decem pensantia singula libras duodecim, et alia dona multa largitus est». Hæc Anastasius de pietate tanti Pontificis, seniores Gregorium imitantis, qui proprias aedes convertit in monasterium. Beda etiam ad finem libri, quem scripsit de sex Ætatibus, ubi egit de Tyberis famosa inundatione, ista mox subjicit:

«His temporibus multi Anglorum gentis nobiles et ignobiles, viri et feminæ, duces et privati, divini amoris instinctu de Britannia Roman venire consueverant, inter quos etiam reverendissimus abbas meus Ceolfridus annos natus septuaginta quatuor, cum esset presbyter amicus quadraginta septem, abbas autem triginta quinque, ubi Lingonas pervenit, ibi defunctus, atque in Ecclesia beatorum geminorum martyrum sepultus est. Qui inter alia dona, quæ deferre disposuerat, misit Ecclesiæ sancti Petri Pandecien a beato Hieronymo in latinum ex hebræo vel græco fonte translatus». Hæc Beda. Ex quibus et illud observa, Roman peregrinantes afferre secum consuevisse munera offerenda S. Petro Apostolo. Porro quod feminæ etiam adolescentiores ex Anglia pietatis ergo frequenti cœtu Roman pergere solerent, non probavit S. Bonifacius episcopus Moguntinus, eo quod complures ex illis abiissent retro post saluam, magno scandalo cunctorum fidelium, et pudore suorum gentilium, ut suo loco ex ejus Epistola tunc scripta dicitur.

6. *Rigobertus Rhemorum archiepiscopus a Carolo Martello vexatus.* — Quod pertinet ad res Francorum, velut Chronicon¹ hæc habet: «Septingentesimo decimo septimo anno Raginfridus et Chilpericus rex in Vinciaco, die Dominica ante Pascha cum Carolo pugnantes, terga verterunt: quos Carolus fugientes cædendo prosequitur usque Parisios». Eadem auctor sui temporis res describens, in Appendice ad Gregorium Turonensem, qui id actum ait duodecimo kal. Aprilis. Tum et acciderunt quæ narrantur in Actis² sanctissimi viri Rigo-

berti Rhemorum archiepiscopi. verbis istis: «Accidit tum, ut Carolus Rhemorum urbem præteriens, totam (ut aiunt) circumiret, donec ad eam pervenit portam, in qua sanctus Rigobertus congruis extructis ædibus degebat. Quem sane hujusmodi compellavit vocibus: Domine Rigoberte, jube portam civitatis aperiri, ut liceat mihi ire precatum ad sanctam Mariam. Sed cum sanctus nullum daret responsum, quippe orationi intentus, cui perpetuo vacabat, fertur tertio iisdem usus vocibus, ita ut tandem vir Dei ejus valido clamore compulsus, sic ei responderit: Porta hæc tibi non aperietur, donec certo constet, ultri vestrum cœsurâ sit victoria. Tu enim et Raginfredus (Ramanfredus) inter vos de dignitate contenditis, nec adhuc scire licet, quem sit res exitum habitura. Quod si Dominus te voluerit victorem evadere, revertenti tibi libens portam reserabo, fidelemque me exhibebo. His auditis, Carolus furibundus juramento affirmavit, si victor rediret, non impune id laturum episcopum. At vir Dei non valde ejus minas pertinescens (justus³ enim quasi leo confidens absque terrore erit) portam ei noluit patefacere. Facile enim, ut vir prudens animadvertit, non orandi studio illum velle ingredi (quod simulabat) sed vastandi potius animo, quemadmodum alias urbes devastarat. Tum etiam verebatur, si hunc intro admisisset, Raginfredum, si ad eum victoria inclinasset, ipsum infidelitatis incensurum». Et inferius:

7. «Carolus duodecimo kalendas Aprilis (Augusti), qui tunc Dominicus erat dies, summo mane contulit cum Chilperico rege et Raginredo, quem Chilpericus Majorem-Domus vel magistrum equitum creaverat, et pro voto victoria potius, mox ut reversus est, e sede sua exturbavit pontificem Rigobertum, et quidem injustissime, ut erat illi antea comminatus. Neque id tamen adeo mirum, cum etiam aliis similiter fecerit. Porro in depulso- rum locum suarum partium studiosos intrusit». Hæc auctor, qui et superius ait, hunc eundem sanctum episcopum Rigobertum olim rogatum a patre ipsius Pippino eundem Carolum baptizasse, sed animum ferocia imbutum nullum penitus horum rationem habuisse. Sensit enim ipsum infestum sibi sanctus Pontifex Rigobertus ad supremum usque vitæ suæ diem. Ista plane passus propter justitiam, dum (quod decebat) regi potius ipse faveret, quam ejus inimicis, qui hæc ex parte tyranni judicabantur. Quamobrem quæ in S. Rigobertum gesta sunt ab ipso, per Gregorium Romanum Pontificem irrita penitus reddita sunt, ut ejus Epistola ab Turpinum scripta declarat his verbis:

8. «Tua fraternitas nobis retulit, quia faciente discordia, archiepiscopus Rhemensis, Rigobertus nomine, a sede contra canones dejectus et expulsus fuit sine ullo crimine, et sine ullo episcoporum judicio, et sine ullo Apostolice Sedis consensu et interrogatione; sed solummodo; quod non antea

¹ Edidit nuper Pitheacus. — ² Apud Sur. tom. I. die IV Jan.

³ Prov. XX.

consensit in partem illius, qui postea partem de illo regno in sua potestate accepit, in qua parte est Rhemensis civitas : et donatus, atque magis usurpatus contra Deum et ejus auctoritatem fuerit ille episcopatus simul cum alio episcopatu et aliis Ecclesiis, ex sæcularibus potestatibus Miloni cuidam sola tonsura clerico nihil sapienti de ordine Ecclesiastico; et quod alii episcopatus de ipsa Rhemensi diœcesi diverso modo fuerunt divisi, et aliqui magna ex parte in episcopo consistentes, ad alios episcopos et metropolitanos episcopi, et clerici ordinationes aliquando accipientes erant, et refugia indubita habebant, et a suis judicari et distringi non sustinebant; et quod clerici et sacerdotes et monachi pro voluntate et licentia vivebant ». Illicusque Epistolæ pars, reliqua desunt. Sed et corrigendus Epistolæ titulus, in quo ponitur Hadrianus, cum longe absint hæc tempora ab Hadriani pontificatu, licet constet Turpinum ipsum Rhemensem episcopum, cum eam Ecclesiam annis quadraginta septem administrasset, ad tempora Hadriani Pontificis pervenisse, a quo et precibus Caroli magni accepisse pallium reperitur. Cæterum quod pertinet ad S. Rigoberti successorem, non solum ex recitata Epistola, sed et Actis vite ejusdem in iis quæ sequuntur, liquet a Carolo illi subrogatum fuisse Milonem: quod et Frodoardus testatur in vitis Rhemensium episcoporum, ut de his nulla dubitatio esse possit. Quamobrem quod hic Turpinus, ad quem Gregorius dictam scribit Epistolam, episcopus hoc tempore fuerit (fratrem enim appellat ipsum Pontifex) dicendum est, alterius alicujus Ecclesiæ episcopum tunc fuisse, ex eaque post Milonem in Ecclesiam Rhemensem esse translatum. Porro quod ad Carolum spectat, est querela scriptorum omnium hujus sæculi, quod episcopatus facis hominibus suæ partis studiosis dederit perfruendos.

9. *Beatus Swibertus obitus.* — Hoc eodem anno kalendis Martii moritur mirificus ille Saxonum et Frisiorum appellatus apostolus, primus Werdensis episcopus S. Swibertus, cujus superiori tomo præclaras res gestas sæpe contigit enarrasse. Defunctus est cum esset ætatis annorum sexaginta novem. Qui fidelissime ejus vitam conscripsit ejusdem temporis et numeris apostolici Marcellinus, ejus obitum ita narrat : « Anno a Nativitate Domini septingentesimo decimo septimo, S. Swibertus omnium virtutum charismate plenus, ex omnibus animi medullis videndi Deum desiderio flagrans, cum in festo principis Apostolorum sancti Petri ad Cathedram in suo monasterio divina celebrasset, mox languore eum invadente, lecto decubuit ». Et post nonnulla ab ipso probe disposita : « Appropinquante denique die obitus, sive dormitionis suæ, quam præcivit Angelico ministerio, convocans fratrum suorum præfatorum felicem cateram, celebrari sibi fecit missarum solemniam : deinde perceptione corporis Domini se muniens, et sanctæ Crucis vexillo se cunctosque circumstantes consurgens, in mortis quiete dormiens, transit feliciter de mundo, et ab Angelicis choris anima ejus sancta in consortio sanctorum et felicitatis perpetuæ in perpetuum collocanda suscepta est, statimque facies ejus ut glorificata lucens splenduit : cella vero ejus ut apotheca redoluit, omniumque ora et pectora fragrantia suavitatis replevit, etc ». Pergit fusius dicere quæ post obitum configerit fieri ibi miracula diversi generis, quæ tu ipse majori otio consulas. Videbis enim eum, in quo primitiæ apostolatus earum gentium sunt consecrata, non tantum eum viveret, sed et post obitum apostolicis coruscasse miraculis, quo prædicata ab eo fides multiplicibus consignata testibus posteris tradetur.

Anno periodi Græco-Romana 6216. — Anno Æræ Hispan. 755. — Anno Hegire 99, mchoato die 14 Aug. Fer. 7. — Jesu Christi 717.

— Gregori II pape 3. — Leons Isaur imp. 1

1. *Leo Isaurus fit imp. et Constantinopolis a Sarracenis obsidetur.* — A num. 1 ad 1. Hoc anno Theodosius sponte imperium abdicat, et *Leo Isaurus* die xxv Martii in ejus locum subrogatur, uti mox superiori monstravimus. Narrat hic Baronius obsidionem civitatis Constantinopolitane per Sa-

racenos factam. Theophanes enim anno Incarnat. secundum Alex. nonæ kalend. Septemb. superioris Christi anni mchoato refert, *Masalmum* Sarracenorum ducem, postquam in Asia hyemasset, copiosum exercitum in partes Thraciæ navibus Transisicæ et in urbem regiam arma movisse,

Sulimane califa antea monito, ut cum classe instructa adveniret. *Die mensis Augusti* xv urbem obsidere cepit Masalmas, et *die prima mensis Septembris Indictione prima* Suliman cum magna classe ad eam appulit. Onerarias nares *Leo* incendiariis navibus, igne Dei juvenis opera injecto, cunctas assumpsit: et hae quidem ad maritima urbis menia conflagrantes disjecta, aliae pelagi profundo cum impositis hominibus absorptae. Die vero mensis Octobris octava Suliman califa exstinguitur, et Saracenorum principatum *Umarus* obtinet. Haec currenti anno in ea obsidione peracta. *Elmakinus* tamen in Historia Saracena scribit, *Suleiman*, seu *Sulimann* die secunda mensis Octobris hujus anni vivere desisse, et *Umarum* seu *Omarum* XV Saracenorum califam ei successisse.

2. *Tiberis exundat et S. Ceolfridus abbas obit.* — Ad num. 4 et seq. Magna illa Tiberis inundatio, quam Anastasius narrat *per dies septem* Romam tenuisse pervasam, et die octava *per Indictionem decimam* quinto Dominum aquam amovisse, contigit anno superiori, quo Indictio xv mense Septembri initium sumpsit. Beda enim in lib. de sex Etatibus, ubi de ea inundatione locutus est, mortem *S. Ceolfredi* abbatis Wiremutlensis in Magna Britannia, cujus vitam a Beda cum Vita sancti Benedicti Biscopi abbatis Wiremutlensis primi scriptam recitat Mabillonius saeculo n Benedictino, memorat, atque *Ceolfriham* mortis vicinum pastoralem curam in alium transtulisse, dato fratribus suis praecepto, ut ipsi de suis, qui aprior esset, eligerent: postea Romam profectum esse Ingentibus monachis. « Pridie nonas Junias, quinta feria » vale dixit ultimum eisdem fratribus, qui numero erant fere sexcenti. « Ex die quo de monasterio suo profectus abiit, usque ad diem quo defunctus est, id est, a pridie nonas Junias usque ad septimum kalendarum Octobrium diem, per dies cxiv exceptis canonicis orationum horis, quotidie bis Psalterium ex ordine decantari curavit ». Subdit Beda: « Obiit autem septimo kalendarum Octobrium die, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo sexto decimo, feria sexta », quo anno superiori in diem xxv Septembris cadebat, sicuti feria quinta in diem quartum Junii. Quare tam mors sanctissimi hujus abbatis, quam inundatio *Tiberis* ad annum superiore pertinet. De *sancto Ceolfrido* et monasterio cui praefuit supra egimus. Diem clausit ultimum in Gallia apud Lingonas, dum ad limina beatorum Apostolorum tenderet, ut ibidem Beda.

3. *Carolus Ragenfridum vincit ad Viniacium.* — A num. 6 ad 9. Hoc anno *Carolus Martellus* secundo conflictit cum Ragenfredo Majore-Domus. Illic Neustrasios et Burgundiones, Carolus Austrasios in aciem eduxere: « Bellum », inquit continuator Fredegarii cap. 106, « iniere die Dominica in Quadragesima XII kat. April. in loco nuncupato Viniaco, in pago Cameracensi, nimia caede invicem collisi. Chilpericus (Francorum rex) et Ragenfridus

devicti in fugam lapsi, terga vertentes evaserunt, quos Carolus persecutus Parisios civitatem prope-ravit ». Acriter utrinque dimicatum est, et maxima clades ab ambobus exercitibus accepta, ut docet Hincmarus Epist. x ad Ludovicum regem Ludovici Pii nepotem, ubi proelium *Fontanidense*, quo vix nullum atrocius initum est, cum Viniaciensi comparat. In Annalibus Petavianis legitur: « Anno dccxvii, quando bellum fuit Viniago inter Carolum et Ragenfridum, in die Dominico, die xv ante Pascha ». Idem habent annalists Nazarianus et Tilianus quoad annum et mensem Martium, qui ideo exordiuntur omnes annos Christi, vel a die Nativitatis Christi, vel a kalendis Januarii, non vero vel a Paschate vel a die Annuntiationis beate Virginis, ut pluribus vixtum fuit. Istis enim annalists consentiunt annalists Fuldensis, Metensis, et Hildensheimensis, adeo ut haec lis dirimpta censi debeat.

4. *Post eam victoriam Clotarium regem creat.* — Carolus *Chilpericum* et *Ragenfredum* persecutus est Parisios, ut tradit Fredegarii continuator, qui addit, Coloniam urbem reversum ipsam civitatem cepisse reseratam, et regem sibi constituisse nomine *Clotarium*, quod et auctor de Gestis Francorum cap. 53 asserit. Cujusnam filius exiitit *Clotarius* iste, quem Carolus Chilperico opposuit, nullus antiquorum litteris mandavit. Sed cum ipse in Austria delitesceret, valde verosimile est, eum fuisse ex stirpe Austrasiorum principum Sieberti et Dagoberti, nequaquam vero Neustrasiorum, Clodovei et Theodorici. Quare existimo, Clotarium istum filium exiitisse Dagoberti II ultimi Austrasiae regis. Parte altera, « Chilpericus et Raganfredus legationem ad Eudonem dirigit, ejus auxilium postulantes rogant, regnum et numera tradunt », inquit idem continuator Fredegarii. Coitinus anno dccxix, num. 6, *regni* nomine coronam intelligit, cui ea in explicatione assentio. Anastasius enim in Constantino papa de Tiberio imp. eundem Pontificem Constantinopoli excipiente ait: « In die, qua se vicissim viderunt, Augustus Christianissimus cum regno in capite sese prostravit, pedes osculans Pontificis », ubi *regni* nomine coronam imperidem intelligit, sicuti et in variis aliis locis a Ducangio recitatis in voce *regnum*. In hac magna rerum conversione et perturbatione, quibus potuit modis *Chilpericus* rex, salutis suae consuluit, temporisque obsecutus est, et Provinciales qui ad Saracenorum furorem vitandam sese *Eudoni* dederant, *Caroli* victoris partes secuti sunt, ideoque principatus *Eudonis* in Provincia brevissimus fuit, indeque a veteribus non notatus.

5. *S. Rigobertum episc. Rhemensem relegat.* — Ante pugnam Viniaciensem multe Austrasiae civitates nondum a *Chilperico* rege defecerant. Flodoardus lib. 2 Hist. Rhemensis cap. 12, narrat, *Carolum* prope urbem Rhemorum transeuntem petiisse a *Rigoberto* Rhemensi episcopo, ut sibi pueret civitatis portam aperiri, sed *Rigobertum* remisse, *donec sciret quem finem his capta perci-*

peret. Referuntur hæc fusius in Vita S. Rigoberti, a Bollandio ad diem iv Januarii recitata, ubi et legitur, post pugnam Viniacam Carolum Rheinos ingressum sanctum *Rigobertum* expulisse, et *Milonem* Trevirensis jam episcopum intrusisse, qui deinceps utrumque episcopatum pessumdedit, teste Hincmaro in Præfatione ad Vitam sancti Remigii lib. 2, cap. 12. Baronius num. 8 recitat partem Epistolæ Adriani papæ ad *Tilpinum* archiepiscopum Rhemensis, in qua sermo est de expulsionem *Rigoberti* ex sua Ecclesia et *Milonis* in eam intrusionem. Desumpsit illud fragmentum Baronius ex Floardo lib. 2, cap. 43, existimavitque nihil aliud de ea Epistola superesse. Verum Floardus ibidem cap. 16 aliam partem ejusdem Epistolæ, et cap. 17 reliquam ejusdem exhibet, eamque ubique *Hadriano* papæ adscribit. Baronius tamen partem Epistolæ, quam descripsit, perperam attribuit *Gregorio secundo*, et nonnisi librorum errore Hadriani nomen præferre putavit, indeque *Tilpinum*, qui Carolo Magno in Francia regnante præsulatum Rhemensis gessit, et circa an. dccciiii Miloni successit, ab aliquo episcopatu ad archiepiscopatum Rhemensis translatum credidit; quo pacto annos fere centum episcopus fuisse, si quod multi tradunt, ad annum usque dcccix vitam prorogavit. Quare nullum dubium esse potest, quia ea Epistola, in qua mentio exili *Rigoberti*, et confirmantur antiqua Ecclesiæ Rhemensis jura, scripta fuerit ab *Hadriano* circa annum dcccxxv, ut eo anno videbimus, recteque inter Epistolas Hadriani ordine xv in Collectione Conciliorum collocata.

6. *Rigobertus ex exilio reversus sedem suam non recuperavit.* — Successerat sanctus *Rigobertus* sancto Reolo circa annum dcccix, et « primus Rhemensium hic episcopus fertur commune cis (nempe canonicis) instituisse ararium, generaliter illorum usibus in sæcula profuturum », inquit auctor anonymus ejus Vitæ, ideoque scribit Marlotus in Historia metropolis Rhemensis lib. 2, c. 45, ait : « Palmam merito aliis præripuisse censendus est, qui simili per Galliam reformationi canonicorum incubuerunt ». Verum tam anonymus ille quam Marlotus hallucinantur; canonici enim primum a Chrodegango episcopo Metensi longe post hunc annum instituti, ideoque illa Ecclesiæ Rhemensis traditio nullo nititur fundamento. In exilio in Vasconia, quo relegatus fuerat, miraculis cla-

fuit, et omnibus admirationi fuit. Ex exilio reversus videtur post pugnam Suesionensem, quo tempore *Carolus* Major-Donus *Chilpericum* regem Francorum, a cujus partibus steterat *Rigobertus*, ab Eudone Aquitanie duce accepit auctor Vitæ ejus, qui post annum millesimum floruit, ideoque de ejus gestis non satis edoctus fuit; refert mortem ejus contigisse anno septingentesimo septingentesimo tertio, sed errore manifesto, vel ejus, vel potius librorum, uti ex Milonis morte et *Tilpini* hujus successoris initio manifestum sit. Bollandus laudatus, et Coimtus anno dcccxxiii, num. 6 movent, loco, *anni* dcccxxiii, per unius litteræ mutationem, annum dcccxxxiii restituendum esse, cui conjecturæ adhaere, cum melior non occurrat. Nunquam autem episcopatum recuperavit, sed post suam reversionem ex Vasconia, in agro Rhemensi vixit, unde sæpe civitatem invisibat, et in altari beatissimæ Virginis, quod a *Milone* sive sedis invasore obtinuerat, missam celebrabat, ut tradit Floardus lib. 2, cap. 12.

7. *Mortitur S. Swibertus episc. et monasterii Werdensis abbas.* — Ad num. 9. *Sanctus Swibertus*, qui ordinatus fuerat episcopus, ut Frisiis vicinisque populis, qui adhuc idola colebant, Evangelium annuntiaret, currenti anno mortuus est, ut legitur tam in Annalibus Petavianis, quam in Chronico San-Dionysiano, in quo etiam dicitur mortem ejus contigisse *in mense Martio*. Quæ de eo refert Baronius ex Pseudo-Marcellino in ejus Vita, fabulosa sunt. Nunquam enim *Swibertus* fuit episcopus Werdensis ad Aleram flumen ultra Vissurgim, sed tantum primus abbas monasterii Werdensis ad Rhenum in diecesi Coloniensi. Neque *Werda* ad Aleram flumen sede episcopali ornata fuit ante tempora Caroli Magni, hujusque civitatis primus episcopus exiit *sanctus Suidbertus junior*, alius a seniori, licet Pseudo-Marcellinus juniorem cum seniori sancti Willibrordi socio confundat. Sed de dignitate Pseudo-Marcellini legendus Blondellus in pleniori Assert. Genealogie Francie tom. II, pag. 78, ubi paucis demonstrat Pseudo-Marcellinum fere ubique monstra locutum, et omni fide indignum esse; quod etiam postea judicium tulerunt Henschenius ad diem i Martii, Coimtus an. dcccxi, num. 4 et seqq. et Mabillonius sec. III Benedict. part. 4; adeo ut fabulator iste imposturam alicui amplius facere non possit.

GREGORII II ANNUS 5. — CHRISTI 718.

1. *Divina ultio in Sarracenos a quorum obsidione liberati cives Constantinopolitani publicas preces exsolvent.* — Septingentesimus decimus octavus sequitur annus primæ Indictionis, quo Sarraceni, qui frustra Constantinopolim obsederant, reversuri, qui reliqui erant, ad propria, naufragio (ut et superius dictum est) periere: de quibus ista Theophanes: « Sarraceni ergo moli decimo octavo kalendas Augusti cum multa confusione reversi sunt. Cum autem navigaret classis eorum, tempestas a Deo per intercessionem Dei Matris incumbens in illos, hos dispersit, et alios quidem cornu penes Proconnesum et reliquis insulas, alios vero in vertiginis et cætera demersit in æquora: residui quoque cum transissent Ægæum pelagus, extemplo pervenit in eos terribilis indignatio Dei: grande namque ignea descendens super eos, aquam maris ebullire fecit, et pice liquefacta naves simul cum hominibus inductæ sunt in profundum, decem solis ex eis salvis, et ipsis providentia Dei Salvatoris ad annuntiandum nobis et Arabibus magna beneficia Dei, quæ in ipsis facta sunt: quas etiam nostrates invenire poterunt, et quinque earum comprehendere; aliæ vero quinque salvæ in Syriam deductæ sunt, Dei annuntiaturæ potentiam ». Hæc Theophanes; eadem quoque Cedrenus.

2. Tantam gratiam consecuti cives statuerunt pro ea celebrare annis singulis solemnes gratiarum actiones: nam in Menologio Basilii imper. die xv Augusti ista leguntur: « Commemoratio adventus Sarracenorum, et perditionis eorundem impiorum. Sub Leonis Isauri principatu magna Sarracenorum venit multitudo, et Constantinopolim obsederunt terra marique. Et imperatore necessitatem videntem, et cum eis fœdera sancire volente, ipsi dicebant, se civitati jam quoque custodes constituisse; perinde atque capta esset. Sed superbis resistens Deus obstitit eorum consiliis. Videns igitur eorum princeps, quod nihil ageret, petiit, ut saltem urbem ingrederetur, et eam carneret, pollicitus post hæc inde discedere. Quod cum concessum esset, et per portam Bosphoriam equo sedens intrare vellet, ilis suis sine molestia ingredientibus,

principis solius equus intrare omnino notebat. Respicens vero sursum, vidit supra portam Dei Genitricis imaginem: tunc se movit hoc passum, quod eandem auxiliantem civibus blasphemasset: desistensque et recedens cum suis, in Argeo pelago una cum navigiis ab ignifera procella consumpti sunt. Illius tanti miraculi gratia populus solennes celebrat gratiarum actiones annis singulis ». Hæc ibi.

Tanto portento percussus Haumar princeps Sarracenorum, qui hoc anno post Zulcimum suscepit habenas, adeo manifestam Dei indignationem expertus, duo sibi facienda proposuit; alterum, ut populum sibi subditum expiaret, alterum vero, ut quos putabat Dei hostes, Christianos insequeretur.

3. *Persecutio Sarracenorum in Christianos.* — Sic igitur hoc eodem anno (ut idem Theophanes auctor est) civitatibus sibi subjectis vini potum inhibuit, et in Christianos promulgavit edictum, quo recederent ab ipsorum religione, præmio apposito facientibus, nempe a tributi immunitate; pena vero mortis sancita in omnes, qui facere detrectarent. His adiecit, ut eodem edicto caveret, Christianorum testimonium adversus Sarracenos minime recipiendum. Ausus est insuper litteris tentare Leonem imperatorem, ut a fide Christiana recederet. Hæc omnia Theophanes et alii; idemque testatur, quamplurimos Christianos haud consentientes impietati, potius delegisse necari; sicque clarissimo ipsos omnes coronatos esse martyrio. Illic ingemiscimus magnam horum temporum sterilitatem scriptorum, qui, sicut olim sub Gentilibus imperatoribus, scriberent eorundem martyrum Acta. Verum nubes ista fulmina vomens haud diu est permessa subsistere; siquidem post sequentem annum Barbarus truc ulentus tertia Indictione ex hac vita subtractus est.

Hoc pariter anno a Sergio protospathario novus imperator Artemius erigitur in Sicilia: sed misso illic a Leone imperatore Paulo chartulario, igne incensus extinguitur, sumpto supplicio de rebus.

4. *Gloriosum Pelagii adversus Sarracenos prœlium et victoria in Hispania.* — Quod ad res Occidentales pertinet : « Hoc anno », ut Tudensis numerat, « Era scilicet septingentesima quinquagesima sexta (est is annus Domini septingentesimus decimus octavus) Astures omnes in unum collecti super se principem crexerunt Pelagium. Fuit iste regis Theodorici spatharius, qui fugiens impressionem Sarracenorum, cum suis in Asturios se contulit montes : cum autem auditum esset a Sarracenis Hispaniam occupantibus, id magna audacia esse præsumptum, in cum acies movent : sed primum insidiis ipsium appetendum putarunt, misso ad ipsum Oppa archiepiscopo Toletano Witizæ regis filio, qui magnis pollicitationibus deditionem ei suaderet. Ad quem ista Pelagium respondisse idem auctor affirmat : Tu, inquit, et fratres tui cunctos subvertistis, et Christi Ecclesiam dejecistis : et propter scelera patris vestri, qui peccare coegit gloriosam gentem Gothorum, reliquit Dominus Ecclesiam suam. Et quia Deo facile est salvare sive in paucis, sive in multis, nos de misericordia Dei confidentes, committimus ad Dominum Deum nostrum, ut fidem Catholicam conservemus, quam vos sprevistis et pater vesler. Est enim Ecclesia Dei sicut luna, quæ aliquando apparet plena, aliquando valde diminuta, et iterum revertitur ad plenitudinem primam. Ecce in ista tumba (spelunca loci natura munita illic erat, ubi cum suis Pelagius degebat) hodie inclusa est maxima pars militiæ Gothorum ; sed egredietur ex illa, dante Domino, semen, quo genus Gothorum, ut erat, Christo in tota Hispania restauretur. Et quia devotam eam habemus, apud Deum Patrem et Dominum nostrum Jesum Christum totam spem nostram ponentes, hanc multitudinem Paganorum, quibus ducatum præbes, despiciamus. Confidimus enim per intercessionem gloriose Virginis Genitricis ejusdem Domini nostri Jesu Christi salvari, et ipsa adjuvante, quæ Mater misericordiarum est, gentem Gothorum de paucis, qui sunt in ista spelunca, restaurari, sicut ex paucis gravis infinitæ segetes germinantur.

5. « Quibus dictis Pelagius, et qui cum eo erant, tanto hoste perterriti incluserunt se in spelunca, beate Mariæ suffragia expelentes, ejus ibi memoriam venerabantur, et pro recuperatione Christianorum orationibus insistebant. Videns autem Oppa quam Pelagius confidentiam in Domino posuerat, reversus ad Ismaelitas dixit : Prostrate ad speluncam et pugnate fortiter, quia ut ex verbis ejus comperi, nisi per gladium pacem cum eo habere non possumus¹. Alehaman illico fundibulariis et sagittariis, et jacentibus jacula portam speluncæ ferire præcepit. Tunc cerneres saxa intermixtis jaculis sicut densissimas pluvias evolare contra beatam speluncam. Sed in hoc turbine jaculorum et lapidum, qualiter divina manus, que

perculit et sanat, pro Christianis pugnaverit, exemplo poterit adverti, quod lapides et jacula et sagittæ a Sarracenis emissa contra eos retorquebantur, et maximam Sarracenorum multitudinem prostraverunt.

« Barbari autem ubi non solum ad peragendum negotium quod volebant, se nihil proficere, sed maximam suorum partem violent prostratam armis suis, confusi et turbati retrocedendo, speluncam oppugnare destiterunt. Pelagius ad prælium Dei gratia et fortitudine roboratus, cum totam multitudinem hostium prostratam adspiceret, reliquos superalurus Sarracenos aggressus de spelunca stricto ense invadit ubique. Statim Oppa captus est, et Alehaman cum viginti millibus Sarracenorum interfectus. Sed nec sexaginta millia, quæ remanserant, Domini vindictam evadere poterunt. Siquidem dum per verticem montis Ausenæ fugam arripere, atque per concava petrarum et devia loca adveniebant, et venire vellet ad quoddam supercilium montis, dum graderentur secus flumen Devæ, divinum numen oppressit eos : unde cum idem flumen inundatione aquarum proprium alveum excedit, multos ex eis occidisse, signa armorum et ossium evidenter ostendunt.

6 « Vere Deus implevit tunc fusus illud quod Paulus dixit¹ : Fidelis Deus, qui non patitur vos tentari super id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum, ut possitis sustinere. Tam gloriose egit Deus tunc cum populo Christiano, ut in primo Israelitico, cui Deus cum paucis de multis dedit semper triumphare, talis victoria invenitur ». Ille Tudensis, qui et inferius subdit de Sarracenorum rege, quod his auditis, pudore suffusus et furore succensus, in eos quos secum habebat Hispanos furorem convertit, nempe in Julianum comitem, regni proditorem, et filios duos Witizæ, quos fecit capite plecti, ita Domino operante, ut ab eodem interficerentur scelerati, cui Hispanias prodidissent ; sicque Pelagium regulum tenuisse regnum idem tradit annis decem et octo. Porro spelunca illa Dei Genitricis memoriæ dicata est, ejus quoque nomine nuncupari coepta, dictaque sancta Maria de Covadonga. Recitate autem historie adstipulantur scriptores omnes qui res Hispaniarum sunt prosecuti. Addunt præterea, Pelagii opera venerandas reliquias sanctorum et sacros Codices per Urbanum archiepiscopum Toletanum successorem Sinderi translatos fuisse in Astures. Reliquia vero bellorum si cupis, consule eos qui in his enarrandis potissimum versati sunt : nobis autem hæc satis ad institutum. Observatione plane dignum est, quod tam in Oriente Leo imperator quam in Occidente Pelagius, cum Dei Genitricem adversus Sarracenos invocant, insperatam, ingentemque consequuntur utrobique victoriam. Sed de his satis.

7. *Gratulatioe papæ litteræ ad Viennensem*

¹ Habet eadem Ioderie. l. iv. c. 2.

¹ 1. Cor. x.

in Gallia archiepiscopum. — Eodem anno Gregorius papa, cum a Viennensi archiepiscopo accepisset statum Ecclesie Gallicane felicem, ad eundem has reddidit litteras, quibus et commendat sanctum Bonifacium, cui ad Germanos crediderat apostolatum¹ :

« Gregorius episcopus servus servorum Dei Austroberto reverendissimo fratri sancte Viennensis Ecclesie archiepiscopo.

« Desiderabiles litteras vestre sanctitatis accepi, in quibus indicastis statum Ecclesie Catholice pietate firmum apud Ecclesiam Gallorum manere. Beati enim Petri fides in soliditate fundata est, quae illuc plena manavit ac sincerissima, Domino Deo nostro cooperante persistit, nec ullis errorum mo-

ribus (rumoribus) suffunditur. Munera, quae mi-
sistis, in odorem suavitatis peregrinis et captivis Deo offerenda, gratanter quasi benedictionem suscepimus : et indigentibus Christi sustentationem praebuimus. Ipse Dominus noster Jesus Christus, qui cepit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu. Reverendum fratrem Bonifacium rudibus gentibus episcopum designavimus, quem vestra charitas principibus Francorum insinuare non gravetur, ut legationem nostram adimpleat. Auctoritatem Ecclesie vestrae, quam venerabiliter usa, a beato Petro promeruit, quamque usque nunc praedecessoribus meis firmantibus, retinet : et roborare cupimus, et ut inde decoretur Ecclesia vestra, volumus, et Apostolico dono praoptamus. Data pridie kal. Septembris, imperante piissimo Leone Augusto, anno tertio imper. regni ejus ».

¹ Bibl. Flor. edit. a Jo. a Bosco Caest. part. ult. pag. 42. 43.

Anno periodi Graeco-Romanae 6211. — Anno Erae Hispan. 756. — Anno Hegirae 100, inchoato die 3 Aug. Fer. 4. — Jesu Christi 718.
— Gregorii II papae 4. — Leonis Isauri imp. 2.

1. *Constantinopolis Saracenorum obsidione liberata.* — Ad num. 1 et 2. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. dccix, et sequenti, ac Nicephorus in Breviario pag. 35, gesta hoc anno in obsidione Constantinopolitana eodem fere modo referunt, aiuntque *insequente vere*, currentis scilicet anni, alteram rursus ex Aegypto classem appulisse, ac paulo post aliam ex Africa, sed milites cum paratum a Romanis ignem atque incendium metuerent, Byzantii freto ob trajiciendi desperationem relicto, ad Bythyniam applicant. Aegyptii vero, qui una cum iis navigabant, Byzantium confugiunt, et imperatoris nomen faustis acclamationibus prosequuntur. Quibus rebus animatus imperator incendiarias naves adversus illas classes immittit, atque universas igne consumit. « Die igitur Augusti decima quinta Saraceni cum magno generis sui dedecore recesserunt. Classe siquidem e littoribus nostris solvente, immissa Dei nutu, Deique Matris interventu procella naves hinc inde jaectatas dispersit ». Subdit Theophanes alias ad varias insulas, alias ad diversa maris littora illis ac submersisse. Liberatae urbis annum memoriam die xv Augusti recolit Ecclesie Graecae Menaeum. Legenda Oratio historica de urbis Constantinopolitanae liberatione a Combefisio in Auctario Biblioth. SS. PP. tomo II publicata.

2. *Omarus apud Saracenos regnat.* — Quod vero scribit Baronius, *Haemarum* Saracenorum principem hoc anno post Zulcimum regnare cepisse, ex aliquo imperito scriptore desumptum. *Soleiman* enim Saracenorum califa mense Octobri anni superioris fato functus est, eique *Omarus* seu *Umarns* in califatum successit, ut ibidem num. 1 ostendimus.

3. *Ejus iniquae leges.* — Ad num. 3. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. dccx kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, ait : « Hoc anno terrae motu per Syriam exorto, Umarns civitatibus vinum inbibuit, Christianosque ad fidem religionemque foeda desertione conspurcandam adegit : eos vero qui negato Christi nomine ad ritum alienum defecissent, immunes a vectigalibus declaravit, qui piaculum non admittent, crudeliter necavit, ex quo plures effecti martyres : ne Christiani praeterea adversus Saracenum testimonium recipiatur lata lege sanxit. Epistolam denique fidei suae expositionem manifestam ad spurcos ejus sensus virum deducere arbitratus ad Leonem imp. datam transmisit ». De Umari califae morte anno dccxx, quo ea contigit, agemus.

4. *Pelagius novum in Asturiis regnum instituit.* — Ad num. 4 et seqq. Tudensis initium regni

Pelagii in Asturiis, quo sese receperat, hoc quidem anno consignat, et Vaseus illud in præcedentem confert, sed illud ad annum DCXXI pertinere ibidem diximus. Pelagius Christianos multos metu Saracenorum latitantes ad audendum aliquid pro salute patriæ adhortatus, adeo sibi obnoxios fecit, ut omnes cum communi suffragio regem salutaverint. Tum ad eum quotidie plures tanquam ad azylum quoddam divinitus datum confugere, paulatimque illustribus victoriis parvum illud regnum ampliavit.

5. *Christiani in Hispania a Saracenis vexati.*

— « Inter hæc Alahor Cordubam attentavit, et Christianos ibi degentes, emunctos usque ad exinanitionem extremæ virtutis, tyrannide coarctavit », inquit Rodericus in Historia Arabum cap. 10, subditque : « Hoc tempore eclipsis solis ab hora sexta usque ad horam nonam duravit, et stellæ ut in tenebris apparebant ». Ejusdem eclipsis meminit Isidorus Paccensis, eaque accidit in Hispania die 11 mensis Junii, feria sexta, hora post meridiem prima, ut observavit Calvisius in opere Chronologico. Quare prefectura *Alahori*, quæ triennis fuit, mense Junio adhuc durabat. Triennio illo hoc anno exacto *Zana* ab Isit Soleimani filio Hispaniensem administrationem per aliud triennium tenuit, et gravissimis tributis Hispaniarum Christianos afflixit.

6. *Caroli auctoritas in Galliis magis firmatur.* — *Carolus* Martellus, *Chilperico* rege expulso, ad Austrasiæ suæ principatum Neustriæ atque Burgundiæ regna adjuavit, et omnibus Francis, exceptis nationibus, quæ defecerant, paulatim dominatus est. Cumque *Chilpericus* Saxones, qui cis et ultra Visurgim late imperabant in societatem vocasset, *Carolus* perrexit in Saxoniam cum exercitu, totamque regionem cis Visurgim vastavit, et ad propria victor reversus est, ut hoc anno referunt *Annales Nazariani*, *Petaviani*, *Tiliani*, *Sandionysiani*, et *Metenses*.

7. *Moritur S. Rudbertus episc. Salisburgensis.*

— Hoc anno sanctus *Rudbertus* episcopus *Salzburgensis* in Bajoria « inter verba orationis reddidit spiritum in pace, die videlicet Resurrectionis Domini nostri Jesu Christi », inquit anonymus in Vita ejus recitata a *Canisio* tom. II *Antiq. Lect.* et ex eo a *Mabilionio* sæc. III *Benedict. part. 1.* Hoc enim sæculo, quo sanctus *Bonifacius* Joannem episcopum *Salisburgensem* constituit anno DCXXXIX, Pascha non incidit in diem xxvii Martii, quo *Rudbertus* creditur mortuus, nisi annis DCVII et DCXXVIII. Laudatus anonymus diem mortis ejus non memorat; sed auctor libelli *De episcopis Salisburgensibus*, apud *Canisium* loco citato, de ejus translatione loquens ait : « Hujus translationis dies eo ipso die, id est, VIII kal. Octob. per totum episcopatum illum *Salisburgis* statutus est celebrari. Quæ dies officii Dedicacionis Ecclesiæ, in qua cor-

pus ejus jacet, in tantum est occupata, ut hujus celebrationi plene nequeat deservire. Et dies transitus ejus VI kal. Aprilis die Resurrectionis Dominicæ, propter officia Quadragesimæ vel ipsius Pasche, raro, sicut dignum est, consuevit celebrari. Ideo postera dies, id est, VII kal. Octob. illi consuetudinaliter inofficiatur atque vacatur, sed intra urbem tantum. Ex qua consuetudine translationem ejus quidam causæ ignari in diem eundem transcripserunt, sicut in quibusdam Martyrologiis habetur. Et etiam congruum ac religiosum est, ut quidquid alia observatio alius celebrationis, ob reverentiam Quadragesimalis officii vel Paschalis gaudii observantiam ademit diei dormicionis illius, qui auctor sedis et apostolus extitit, hoc, saltem in domo requie sue, illa assumpta die translationis suppleatur ». Auctor vero illius libelli predictæ Vitæ subjecti videtur antiquus. *Bollandus* ad diem xxvii Martii refert aliam Vitam sancti *Rudberti* ex Ms. *Rubeæ-Vallis*, in qua dicitur, sanctum antistitem in die Resurrectionis Dominicæ, cum missarum solemniam in conspectu totius Ecclesiæ celebrasset, sexto kal. Aprilis ad Dominum migrasse. Sed hujusmodi interpolatoribus non magna fides habenda.

8. *Rudbertus Erenrudii nepti monasterium edificat.* — Quoad *Erenrudem*, ea non soror *Rudberti*, ut falso interpolatoris Vitæ sancti hujus præsulis scripsere, sed neptis fuit, quod non tantum in sanctæ *Erenrudis* Vita, et in libro *Donationum Ecclesiæ Saltzburgensi facturarum*, legitur; sed etiam in *Anotatione et Indicico* earumdem donationum, ab *Arnone* *Salzburgensi* antistite *Caroli Magni* jussu edito. Fuerat ea abbatissa in Francia, et cum sancto *Rudberto* in *Noricum* venit, qui apud *Juvaviam*, seu *Salisburgum* ei monasterium construxit, eamque matrem virginum constituit. *Secundo kal. Julii gaudium Domini intravit*, inquit auctor anonymus ejus Vitæ, qui annum ejus emortualem non exprimit. *Marianus* quidem *Scotus* in *Chronico* refert, sanctum *Bonifacium* primum fuisse, qui in Germania monasteria virorum et virginum condiderit, ut infra videbimus; sed *Marianus* intelligit veram Germaniam *Rheno*, mari *Baltico* et *Danubio* terminatam; *Noricum* vero, in quo situm *Salisburgum*, provincia *Transdanubiana* fuit, non nisi improprie Germania vocata. Hæc fusius tractanda fuere, quia ob vulgarem prochronismum centum annorum *Historia Ecclesiastica* in non paucis supplenda et illustranda erit. *Baronius* ad annum DC, num. 42, quo septimum *Annalium Ecclesiast.* tomum absolvit, de *Rudberto* et *Erenrudide* verba facit, quia ejus ætate una omnium sententia erat, *Rudbertum* *Childeberto II* in Francia regnante Evangelium *Bois* annuntio.

Nativitas *Constantini Copronymi*, et coronatio *Mariæ imperatricis*, de quibus anno sequenti.

GREGORII II ANNUS 6. — CHRISTI 719.

1. *S. Bonifacius Romam veniens apostolatam ad Gentes accipit a Gregorio papa.* — Septingentesimus undeciesimus Redemptoris adest annus Indictionis secundæ, quo Gregorius papa S. Bonifacium presbyterum natione Anglum Romam venientem apostolico munere insignivit, cum ei ad prædicandum Evangelium Gentibus credidit. Quomodo autem hæc se habuerint, auctor qui ex Willibaldo episcopo ejus discipulo ipsius res gestas prosecutus est, sic sincerissime narrat¹: « Reverendum episcopum Daniælem adiit, petens ab illo ut ejus benedictione et litteris commendatitiis Romam iturus frui mereretur. Episcopus libens annuit, et providi pastoris officio fungens Stephanum virum bonum orbate congregationi præficiendum curavit, et Bonifacium Dei servum longum iter peregre suscepturum ad loca optata cum suis litteris a se dimisit ». Sed quod Dei beneficio adhuc extent Daniælis episcopi litteræ commendatitiæ, hic eas describere, antequam ulterius progrediamur, operæ pretium judicavimus: sic enim se habent²:

« Piissimis ac clementissimis regibus, ducibus, universis reverendissimis et dilectissimis episcopis, religiosis, necnon abbatibus, presbyteris, et spiritualibus filiis Christi nomine consignalis, Daniel Dei famulorum famulus.

2. « Dum universis fidelibus devotione sincerissima Dei mandata sunt observanda, quantum sit hospitalitatis munus, quamque acceptabile Deo humanitatis officium vianibus exhibere, sanctis Scripturis attestantibus demonstratur, dum et beatus Abraham³ propter hospitalitatis misericordiam sanctorum Angelorum presentiam suscipere meruit, et venerandorum eorum colloquio perpoliri. Loth⁴ quoque per hujusmodi ministerium pietatis de Sodomorum flammis ereptus est: salvavit eum hospitalitatis gratia de flammarum interitu mandatis cælestibus obsequentem; ita et vestrae dilectioni proveniet ad salutem, dum horum portato-

rem religiosum presbyterum, Deique omnipotentis famulum suscipientes juveritis, dum charitatem ei, quam Deus et diligit et præcipit, exhibueritis. Recipientes ergo Dei famulos, eum recipitis, cujus majestati deservitis, ita pollicenti: Qui⁵ vos recipit, me recipit. Hæc itaque concordie devotione facientes, et Dei mandata peragitis; et de divinæ promissionis oraculo confidentes, mercedem apud eum habebitis sempiternam. Incolumem eminentiam vestram sempiterna gratia custodiat ». Hactenus Daniælis litteræ. Fuit iste Daniel⁶ episcopus Ventæ civitatis in Angliâ apud Saxones Occidentales, sub cujus diocesi monasterium erat ea lingua⁷ Adescancaster dictum, in quo apud S. Bonifacium monasticum sectatus est institutum. Pergit vero ex Willibaldo auctor de Bonifacio semel ceptam orationem:

3. « Ea igitur benedictione fretus, mox valedicens fratribus, dat se itineri, terrarum longa spatia et ignotas vias emensus. Collecti sunt autem ad eum undique non pauci servi Dei eodem spiritu ferventes: cunctique uno animo quotidie multa sanctorum templa invisentes, rogabant ut divinitus adjuti, tutius Alpium juga superarent, et Longobardorum feros animos erga se lenes et humanos sentire mererentur. Cunque sævissimæ gentis regiones citra discrimen ultimum pertransissent, beatissimi Apostoli Petri limina adierunt, Christoque (ut par erat) gratias agentes, peccatorum suorum abolitionem et itineris prosperos successus petierunt; nec sunt votis frustrati suis. Nam simul atque vir sanctus venerabilem Apostolicæ Sedis præsulem Gregorium secundum allocutus est, eique tum causam adventus sui, tum desiderium, quo diu flagrarat, exposuit; mox Pontifex hitari vultu eum intuens, percunctatus est, num aliquas episcopi sui litteras commendatitiis apud se haberet. Ille vero statim chartam pro more involutam Pontifici obtulit. Qua perlecta, sanctique viri comperto desiderio, sedulo cum illo deinceps sermones con-

¹ Extat apud Sur. die v Junii tom. III. — ² Cod. Ms. ex Biblioth. S. Marce super Minervam, et alio exemplari Ant. Aug. Ep. VII. — ³ Genes. XVIII. — ⁴ Genes. XIX.

⁵ Matth. x. — ⁶ Bed. hist. Angl. lib. v. c. ult. — ⁷ Willib. in Vita S. Bonif.

tulit, illique commorantem reverenter tractans, quascumque petit sanctorum reliquias illi donavit. Tum etiam per omnem Germaniam prædicandi ei munus demandans, suas ei litteras tradidit, quarum hoc est exemplar:

4. « Gregorius servus servorum Dei Bonifacio religioso presbytero.

« Exigit manifestata nobis religiosi propositi tui pie in Christo flagrantis intentio, et approbata sincerissimæ fidei tuæ perlata relatio, ut ad dispensationem verbi divini, cujus per gratiam Dei curam gerimus, te comministro utamur. Experientes proinde te ab infantia sacras litteras didicisse, profectusque indolem ad augmentum crediti cœlitus talenti prospectu divini timoris extendere, videlicet gratiam cognitionis cœlestis oraculi in laborem salutiferæ prædicationis, ad innotescendum gentibus incredulis mysterium fidei instanti conatu extendere: collætatur fidei tuæ, et adjuutores effici cupimus gratiæ prærogatæ. Igitur quia præmissi conatus pium affectum usque ad Apostolicæ Sedis modesta provisione perduxisti consultum, ut membrum ex membro proprii corporis caput requirens, motum mentis probares, capitisque arbitrio humiliter te submittens, et ejus directioni, justo tramite proptans, soliditati compaginis plenitudo existas: ideo in nomine indivisibilis Trinitatis, per inconcessam auctoritatem beati Petri Apostolorum principis, cujus doctrinæ et magisterio fungimur, et locum sacræ sedis administramus, modestiam tuæ religionis instituímus, atque præcipimus, ut in verbo Dei (quo igne salutifero, quem Dominus mittere venit in terram, enitere videris) ad quascumque gentes infidelitatis errore detentas, properare Deo annuente poteris, mysterium regni Dei per insinuationem nominis Christi Domini Dei nostri, veritatis suasionem designes, et per spiritum virtutis, et dilectionis et sobrietatis, prædicationem utriusque Testamenti mentibus indoctis consona ratione transfundas. Disciplinam denique sacramenti, quam ad initiandos Deo prævio credituros tenere studeas ex formula officiorum sanctæ nostræ Apostolicæ Sedis, institutionis tuæ gratia prælibata, volumus ut intendas. Quod vero actioni susceptæ tibi deesse perspexeris, nobis (ut volueris) intimare curabis. Bene vale. Data idus (idibus) Maii, imperante domino piissimo Augusto Leone secundo a Deo coronato, anno tertio imperii ejus, Indictione secunda.» Hucusque apostolatus litteræ; quibus videas priscos mores, et antiquos ritus, quomodo quis munere apostolatus initiari solet.

5. *De conversione infidelium facta per Bonifacium.* — Sed quos vir apostolicus de collato apostolatu fructus colligere cepit, ab eodem qui supra auctore sic accipit: « His igitur litteris acceptis a venerabili papa, profectus est inde ad Longobardorum regem Luitprandum, a quo honorifice susceptus aliquandiu apud eum hospitio usus est. Porro ab illo discedens, ardua et prærupta iura

transcendit, ignotosque Bojoariorum et Germaniæ fines perlustrans, in Thuringiam pervenit, accuratè explorans ubique, instar apud prudentissimæ, ubi postmodum nectarea sanctæ fidei mella colligere et comportare posset. Cumque dies aliquot in Thuringia hæreret, omnes interim illius provinciæ principes verbi spiritualibus alloquens, ad sacram complectendam fidem et religionem invitavit. Sacerdotes quoque, quos variis deditis flagitiis comperit, sermonibus Evangelicis ad institutionis canonice normam correxit. Audita autem Radbodi Frisonum regis morte, qui per id tempus magnam in Christianos persecutionem exercebat, magno affectus gaudio, in Frisiam navigavit, ibique verbi divini semina spargens, permultos ab errore idololatriæ retraxit, etc.»

6. *Mira Radbodi regis Frisonum in idololatriæ perverciacia.* — Quod autem de Radbodi regis morte meminim, opportune hic de ipso agendum. Quod enim hoc anno ejus contigerit obitus, etiam Jonas est auctor, qui res gestas S. Wlfranni Senonensis episcopi scriptis prosecutus est, ex quibus corrigas Sigebertum, qui superiori anno contigisse errore ponit. Sed quæ miranda valde tum confugerint, ex eodem Jona¹, qui eodem tempore vixit, accipe: qui ubi prius insignia per sanctum episcopum edita divinitus miracula enarravit, quibus visis idem Radbodus nonnihil permotus est, ut fieret Christianus, jamque nomen dedisset; sed cur se refraxerit, ita narrat: « Præfatus, inquit, princeps Radbodus, cum ad percipiendum baptismum imbueretur, percontabatur a sancto episcopo Wlfranno, juramentis eum per nomen Domini adstringens, ubi esset major numerus regum et principum seu nobilium gentis Frisonum, in illa videlicet cœlesti regione, quam si crederet et baptizaretur, percepturum se promittebat, an in ea quam dicebat tartaream regionem. Tunc beatus Wlfrannus: Noli, inquit, errare, inelyte princeps: apud Deum certus est numerus suorum electorum. Nam prædecessores tuos principes gentis Frisonum, qui sine baptismi sacramento decesserunt, certum est damnationis subiisse sententiam: qui vero ablinc crediderit et baptizatus fuerit, cum Christo gaudebit in æternum. Ilac audiens dux incredulus (nam ad fontem processerat, ut ferunt) a fonte pedem retraxit, dicens non se carere posse consortio prædecessorum suorum Frisonum principum, et cum parvo pauperum numero residere in illo cœlesti regno: quin potius non posse facile novis dietis assensum præbere, sed potius permansurum se in iis, quæ multo tempore cum omni Frisonum gente servaverat.

7. « At beatus pontifex: Heu, prohi dolor! inquit, deceptum te video a seductore qui humanum decipit genus. Sed nisi penitentiam egeris, et credideris, et in nomine Trinitatis baptizatus fueris, jactura regni perennis non intrabis, sed æternæ

¹ EXLII apud Sur. de AX. Marie tom. II

damnationis pœna plecteris. Hæc dicente et docente sancto pontifice, nulli Frisonum credebant et baptizabantur, prædicto rege in paganismo perseverante : nam a sacro fonte infelicitè recessit. Et jam Willebrordum, cognomento Clementem, episcopum et doctorem præfate gentis accersiri fecit, ut ad eum consultassim cum beato Wlfranno in doctrina suæ religionis concordante efficeretur Christianus. Sed quoniam (ut scriptum est ¹) in malevolam animam non introibit sapientia : quia dubitando per omnia in fide Catholica, et tentando sanctos antifilites loquebatur, ideo obtinere non meruit, quod fecte querebat.

8. « Cum vero quæ legatum super hoc facto suscepisset Willebrordus, respondisse fertur : Quia prædicationem sancti fratris nostri Wlfranni pontificis dux vester audire contempsit, meis quomodo obsecundabit dictis? Nam hæc nocte vidi illum in visu catena religatum ignea; unde certum fore constat, damnationem jam illum subisse æternam. Cumque iter carperet, quod ad domum ejusdem damnati ducis ducebat, nuntiatur ei, ipsum sine baptismi sacramento jam esse mortuum : sicque captum aedrens iter, ad propria repeditavit habitacula ». Hæc Jones, cui adstipulatur Sigebertus, et alii complures auctores. Sed quæ diaboli præstigiæ eluserunt miserimum hominem, ne fieret Christianus, ab eodem Jona sic accipe :

9. « Nec, inquit, præterenda ratio est, quam de præfato duce Radbodo, venerabili presbytero Oecone narrante, didicimus, cur in Christum credere, ac fonte regenerationis noluit mergi. Nam in aegritudine positus, de qua et presentis vite lucem clausit, perpetuasque Averni descendit ad umbras, dum sopori deditus foret, deceptor hominum diabolus, qui etiam Dei omnipotentis permisu in angelum se transfiguratur lucis, ei apparet diademate aureo, circumfulgentibus gemmis capite cooperatus, vesteque aurea textili toto amictus corpore. Dique attonitus præfatus princeps diligenter in eum attendebat stupens ac tremebundus, admirans ejus speciei et virtutis esset qui ei apparebat : isque multimodæ artis nocendi sævissimus draco inquit ad eum : Dic quæso, fortissime virorum, quis te ita seduxit, ut a cultura deorum et a religione prædecessorum tuorum velis recedere? Noli ita, obsecro, agere, sed in his quas hæcenus tenuisti culturis deorum permansere : ibisque ad domos aureas æternaliter mansuras, quas tibi in proximo sum daturus, ut verborum meorum dictis adstruam fidem. Quapropter cras accersiens Wlfrannum doctorem Christianorum, inquire ab eo ubinam sit illa mansio æternæ claritatis, quam pollicetur, te, si Christianum susceperis dogma, in cælestibus habiturum. Quam cum demonstrare nequiverit, utriusque partis mittantur legati, eroque dux itineris, et demonstrabo illis mansionem eximie pulchritudinis et fulgoris immensi, quam tibi

post modicum sum daturus. Qui evigilans sancto pontifici Wlfranno cuncta per ordinem pandit.

10. « Sanctus autem pontifex ingemiscens ejus damnatione, ait : Hæc illusio diaboli est, qui omnes vult perire, et neminem salvari. Quapropter salva temetipsum, vir nobilis, credendo in Christum, et festina ad fontem baptismi, in quo est remissio omnium peccatorum; et nullo modo fidem accommodes verbis diaboli mendacibus. Hæc et hujusmodi plura prosequente sancto pontifice, respondit prædictus incredulus princeps, omnia se facturum quæ jubebat, si illa non demonstraretur mansio a suo deo, quam sibi largiturum sponderal. Cumque insuperabilem in cunctis Christi sacerdos animum illius cerneret; ne a Gentilibus alia fingerentur pro aliis, misit continuo cum quodam Frisone suum diaconum. Qui cum paululum ab oppido processissent, obviam sibi repererunt in humana effigie quemdam itineris comitem, qui dixit cis : Properetis cito : nam olensurus sum vobis mansionem eximie pulchritudinis, quæ præparata est a deo suo principi Radbodo. Qui ducem ac comitem itineris prosequentes, loca diu peragravit incognita, donec viam ingredientibus latissimum diversorum generis marmorum, eam cernunt polito opere decoratam. Videntque a longe domum auream, ac perveniunt usque ad plateam, quæ ante præfatam domum sita erat, et ipsa auro gemmisque strata : intrantesque in domum auri splendoris et incredibilis pulchritudinis, adspiciunt thronum mire magnitudinis. Tunc ductor itineris : Hæc est, inquit, domus, et ista pulcherrima sedes, quam post ejus mortem principi Radbodo deus suus largiturum se spondit. Et diaconus stupefactus in his quæ viderat, dixit : Si a Deo cuncti-potente facta sunt ista, perpetuo manebant : si autem a diabolo, cito dispareant. Et cum vallaret se continuo sanctæ Crucis munimine, dux itineris, qui videbatur homo, evanescente transiit in diabolum, et domus versa est in lutum.

11. « Remanseruntque hi duo simul, Friso scilicet et diaconus, in medio locorum palustrium, quæ plena erant longissimis rauscis virgultis : triduoque immensi laboris iter conficientes, reversi sunt ad oppidum, invenientes præfatum ducem Radbodum sine baptismatis sacramento mortuum : narrante beato antistiti quantam a diabolo pertulissent illusionem. Friso autem credidit in Christum, et baptizatus est : vocabatur autem Ingomar : qui et ipse ad Fontanellense cœnobium beatum Wlfrannum secutus est. Inducias itaque sibi renuntiandi, quas putaverat se adipisci, prædictus dux minime valuit impetrare, quia non erat ex ovibus Christi, neque ad vitam præordinatus æternam. Percrebuitque hoc stupendum miraculum apud incolas gentis Frisonum, atque ex hoc facto plurima gentis multitudo conversa est ad Dominum. Mortuus est autem infelicitè præfatus dux Radbodus anno Domini nostri Jesu, in quem ipse credere contempsit, septingentesimo decimo

¹ Sap. 1.

nono, qui erat annus septimus inelyti principis Caroli, cognomento Martelli ». Hactenus Jonas cjsudem Fontanellensis cenobii monachus.

12. Ha plane illudi meruit irrisor princeps et corde durus : qui cum ingentia signa de veritate Christianæ religionis ab apostolicis viris facta vel vidisset vel audisset, et adhuc tamen permansisset obstinatus : meruit his phantasmalibus, Deo permittente, illudi, secundum illud Sapientie ¹ : « Videbunt, et contemnent eum : illos autem Dominus irridebit ». Et secundum illud Ecclesiastici ² : « Qui mentis est dura, cornuet in malum » : et ³ : « Cor durum male habebit in extremo ». Illusionibusque demonis decipi jure debuit, qui Dei ministros vel persecutus est, vel tergiversatione delusit : ut eveniret illi quod Achab, secundum illud librorum Regum, dicente Domino ⁴ : « Quis decipiet Achab? » Cum se promptum exhibuit spiritus mendacii : nam et ab eodem iste præstigiis demonis meruit dementari. Porro non Jonas tantum est hujus veritatis scriptor et assertor, sed (ut dictum est) Sigebertus et alii plures. Cæterum hæc omnia in novella plantationis Ecclesia fieri voluit Deus, quo gentes ille præstigiis diaboli diu illuse respiscerent, verumque Deum coherent, exploso penitus deorum cultu ; sicutque artes omnes isle pravi demonis ad profectum conducerent Evangelii.

13. *S. Bonifacii apostolicæ virtutes ex pluribus ejusdem et aliorum ad eum Epistolis.* — Sed ad Bonifacium redeamus, qui et in hoc vera signa sui apostolatus expressit, dum Christianam humilitatem amplexus, licet apostolica veritate dux verbi videretur effectus, tamen sui tyrocinia apostolatus voluit sub alio profiteri, coadjutor accedens in Frisiorum conversione magno illi Clementi, tunc ex Willebrordo a Romano Pontifice, ut vidimus, nominato, cui triennio in ministerio verbi fides comes inhaesit : a quo cum rogaretur episcopus ipsi succedere, renuens, licentia petita recessit. Sed locus postulat, ut hic reddamus Epistolam ad S. Bonifacium scriptam, in qua fit mentio de Radbodi obitu, aliisque ad prædicationem Bonifacii pertinentibus, per visionem divinitus demonstratis. Epistola est clarissimæ virginis cognate regis Cantiae, quæ sic se habet ⁵ :

14. « Venerando Dei Famulo, et plurimis spiritualium charismatum ornamentis prædito Bonifacio, sive Winfrido dignissimo Dei presbytero, Buggan vilis vernacula perpetuæ charitatis salutem.

« Notum sit amlitatis tuæ auctoritati, quod gratias omnipotenti Deo referre non desino, eo quod tibi, ut scripture beatitudinis tuæ agnovi, multipliciter misericordiam suam tribuit, et te transeuntem per ignotos pagos piissime conduxit ; primum, pontificem gloriose sedis ad desiderium mentis tuæ blandiendum inclinavit : postea ini-

micum Catholicæ Ecclesiæ Radbodem coram te consternavit : deinde per somnium semetipsam revelatum, quod debuit messem Dermeter, et congregare sanctorum animarum manipulos in horrea regni cælestis : idcirco eo magis confiteor, quod nulla varietas temporalium vicissitudinum statum mentis meæ inclinare queat a proposita charitatis hujus custodia, sed ardentius in me vis amoris calescit, dum pro certo agnosco per meritum orationum tuarum ad portum alicujus quietis pervenisse. Ideo iterum humiliter monco, ut intercessionum tuarum studia pro mea parvitate Domino offerre digneris, quatenus sua gratia me faciat incolumem cum tuis protectionibus. Simulque sciat charitas tua, quod passiones martyrum, quas petisti tibi transmitti, adhuc minime potui impetrare ; sed dum valeam, faciam : et tu mihi charissime, dirige meæ parvitati ad consolationem, quod per dulcissimas litteras tuas promissisti, item congregationes aliquas sanctorum Scripturarum. Similiter depono, ut sanctorum missarum oblationes offerre digneris pro anima mei propinqui, qui mihi præ cæteris carus erat. N. Et per eundem portatorem tibi transmitto nunc quinquaginta solidos et pallium altaris, quia majora munuscula minime potui adipisci ; sed hæc sunt cum maxima charitate directa, licet sint parva in specie. Vale in sæculo hoc sancte, et in charitate non ficta ». Hactenus Buggan Epistola.

15. Audisti Bonifacium queritare, quæ legeret Acta martyrum, utpote qui jam cœperat sitire martyrium, quo tandem calice, pro voto, inebriari contigit, ut suo loco dicemus. Quod vero spectat ad Buggan, quæ scripsit : fuit ista abbatissa in Anglia, genere regio, quorum Romæ invenit Bonifacius, cum illic ad Gregorium Romanum Pontificem se contulisset. Testantur id litteræ Hildeberti regis Cantie ad eundem Bonifacium postea date, quas inter Epistolas ejusdem S. Bonifacii nondum impressas, suo loco reddemus : hic vero describuntur ille ejus viri apostolici litteræ, quæ hoc ipso anno date intelligi possunt. Ubi enim legatione sibi injuncta, perarduam se suscepisse provinciam intellexit, quo magis se tanto imparem oneri sensit, eo minus suis fidere debere viribus, sed sanctorum Dei amicorum precum auxilio niti debere cognovit ; quas ut consequi posset, cum ad plures alios, tum ad sacras Deo dicatas virgines has litteras dedit ⁶ :

16. « Venerandis, et amandis, charissimis sororibus Leogate, et Bedde, necnon et Cuneechildi, et omnibus in Christo diligendis sororibus vobis cohabitantibus, aternæ charitatis salutem.

Obsecro et præcipio, quasi filiabus carissimis, quemadmodum vos jam incessanter facere, et fecisse, et facturæ esse confidimus, ut vestris orationibus erodris Dominum deprecemini, ut liberemur, juxta dictum Apostoli ⁷, ab importunis et malis

¹ Sap. IV. — ² Eccl. III. — ³ Prov. XXVII. — ⁴ 3 Reg. XXII. —

⁵ Ex eodem Cod. Ep. XXXV.

⁶ Ex eodem qui sup. Cod. Ep. XXIX. — ⁷ Thess. III

hominibus. Non enim omnium est fides. et scitote quoniam Dominum laudamus, et si tribulatio nostri cordis dilatata est, ut Dominus Deus, qui est reliquium pauperum, et spes humilium, de necessitatibus nostris, et de tentationibus hujus sæculi nequam eripiat nos: ut sermo Domini currat, et clarificetur gloriosum Evangelium Christi, ut gratia Domini in me vacua non sit; et quia ullimus et pessimus sum omnium legatorum, quos Catholica et Apostolica Ecclesia Romana ad prædicandum Evangelium destinavit, ut omnino sine fructu Evangelii sterilis non moriar, et vacuus filiorum et filiarum numero non revertar, ne de abscondito talento, Domino veniente, reus esse judicet, nec peccatis exigentibus, vice laboris pro mercede ullionem infructuosi laboris accipiam ab eo, qui misit me.

17. « Multi enim (quod pejus est) quos oves in futuro judicio ad dexteram Christi ponendos censebam, versa vice, putridæ et petulcæ, et ad sinistram se statuente capellæ esse dignoscuntur. Et pietatem Domini precamini, ut spiritu principali confirmet cor meum Deus, qui me indignum pastorem in populo vocare voluit, ut lupo veniente, more mercenarii non fugiam, sed exemplo boni pastoris agnos pariter cum matribus, Ecclesiam sanctam Catholicam cum filiis et filiabus suis contra hæreticos et schismaticos, vel hypocritas fideliter et fiducialiter defensare studeam. Præterea, quia dies mali sunt, nolite esse imprudentes, sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. Quamobrem confortamini, et stete in fide, viriliter agite, et confortamini, omnia vestra cum charitate fiant; et juxta Evangelium: In patientia vestra possidebitis animas vestras: et recordamini sanctorum Apostolorum et Prophetarum; quia multum laboraverunt in Domino, ideo adepti sunt præmia sempiterna. Et juxta Psalmistam: Multæ tribulationes justorum, sed de his omnibus liberavit eos; et juxta Evangelium: Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit ». Hæc ad suas in Angliâ sacras virgines, privatum autem ad unam ex illis ista conscripsit eodem pariter argumentum:

18. « Reverendissimæ et dilectissimæ ancille Christi... Bonifacius simplex servus servorum Dei, in Christo sinceram charitatis salutem.

« Charitatis vestræ clementiam intimis precibus obsecramus, ut pro nobis peccatoribus apud Dominum intercedere curetis, quia nullis et variis tempestatum turbibus concussi et quassati sumus, sive a Paganis, sive a falsis Christianis, seu a fornicariis clericis, sive a pseudosacerdotibus, et maxime quod, ut timemus, nostris meritis exigentibus tribulamur; sed ut consolemur et eripiamur orationibus vestris, deprecamur. Et confidimus in Domino Jesu, quod per orationes vestre dilectionis, et veniam peccatorum, et tranquillitatem tempesta-

tum invenire mereamur, quia fidelis promissor Jacobus Apostolus dixit: Contitemini alterutrum peccata vestra, ut salvemini. Multum enim valet deprecatione justis assidua. Et Joannes Evangelista ait in prima Epistola: Scimus quoniam audit nos quicquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones, quas postulamus ab eo. Et quia jam ante de hoc ipso deprecatus sum, rogo, ut non indignemini, eo quod raro petere non debeo, quod sine intermissione semper fieri desidero; quia quotidiana tribulatio divina solamina fratrum et sororum me querere admonet.

« Præterea quæ timeamus easdem tentationes Satanae ibi esse, quæ hic sunt; secundum dictum Apostoli: Stabiles estote, et immobiles, et abundantes in opere Domini, semper scientes, quod labor vester non est inanis in Domino. Et alibi: Vigilate, et stete in fide, viriliter agite, et confortamini; omnia vestra in charitate fiant: etiamsi egestas tangat, dicti Evangelici nolite oblivisci: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Si tribulatio veniat, memores estote veritatis dicentis: In patientia vestra possidebitis animas vestras: et in Psalmo: Patientia pauperum non peribit in finem. Si infirmitas corporis, Pauli Apostoli sententia proferatur, quia dixit: Quando infirmor, tunc potens sum; et virtus in infirmitate perficitur ». Hucusque Epistola. Cæterum nec suorum, quos in Angliâ reliquerat, monachorum curam dimisit, ut indicant sequentes, eademque perbreves litteræ, quæ sic se habent:

« Charissimis filiis Tavino et Wigberto presbyteris, Bernardo, et Hede, Nuno, et Stirme, Bonifacius servus servorum Dei perennem in Domino salutem.

19. « Paterno amore dilectionem vestram obsecro, ut eo majorem monasterialis normam velle custodire studeatis, quo pater noster Wigbertus defunctus est. Wigbertus presbyter, et Meginolatus diaconus regulam vestram vobis insinuent, et speciales horas, et cursum Ecclesie custodiant, et cæteros admoneant, et magistri sint infantum, et prædicent verbum Dei fratribus. Hede (Hede) sit præpositus, et servos nostros admoneat; et Nunfridus adjuvet illum, ubicumque opus sit; et ædificet domunculam nostram, ubi opus sit, tonstrina, et coquina sit. Bernardus operarius sit, et de omnibus ubicumque vobis insinuet, hoc facite, et unusquisque studeat secundum vires suas proprios mores in castitate conservare, et in communi vita vestra adjuvare alterum, et in fraterna charitate permanere, usque ad præsentiam reversionis nostræ in Dei voluntate; et tunc simul laudantes Dominum, in omnibus ei gratias agamus. Valete in Christo ». At de Bonifacio hæc tenus.

20. *Constantini Copronymi ortus.* — De rebus

¹ Joh. x. — ² Ephes. v. — ³ 1. Cor. xvi. — ⁴ Luc. xxi. — Psal. xxxiii. — ⁵ Matth. xxiv.

¹ Jacob. v. — ² 1. Joh. v. — ³ 1. Cor. xv. — ⁴ 1. Cor. xvi. — ⁵ Matth. v. — ⁶ Luc. xxi. — ⁷ Psal. lx. — ⁸ 2. Cor. xii. — Ex eodem Cod. Ep. xxiii.

autem Orientalibus hæc tantum exhibent Annales Græcorum, auctore Theophane, qui græcè scripsit historiam illam, quæ inscribitur Miscella, et sub titulo Pauli diaconi errore circumfertur, atque : « Anno tertio imperii sui natus est Leoni principi filius Constantinus, qui magis illo impius fuit, dictus Antichristi præcursor. Cæterum octavo kalendas Januarii Maria uxor Leonis coronata est in Triclinio Augusta (Augusti), et processit sola cum solemnibus obsequio sine viro suo ad magnam Ecclesiam, et oratione ante ingressum altaris effusa, transit ad baptisterium magnum, viro ejus jam cum paucis ingresso. Ubi cum Germanus summus sacerdos Constantinum nequitie ipsorum et imperii successorem baptizaret. diu quiddam et fedum parvulus Constantinus, eodem præsignans, exhibuit argumentum, stercus emittens in sanctum

lavacrum, ut aiunt, qui diligenter hujus rei facti sunt inspectores, ita ut Germanus sanctissimus propheticè diceret : Constat Christianis et Ecclesie maximi mali per eum efficiendi hoc signum esse futurum. Post divina vero officia cum solemnibus rursus obsequio Augusta Maria una cum baptizato filio reversa est, donativis erogatis, ab Ecclesia usque ad ancem portam ». Hæc de his Theophanes, et alii omnes eadem de infantis baptismate. Eadem Zonaras et alii, aiuntque Constantinum ob stercus tunc egestum in sanctum lavacrum cognomento Copronymum esse dictum. Quo pariter anno idem Theophanes tradit, Leonem decollari præcepisse archiepiscopum Thessalonicensem una cum Arthemio, qui adversus imperatorem rebellasset, plurimamque conjuratorum stragem Constantinopoli factam esse.

Anno periodi Græco-Romanæ 6212. — Anno Eræ Hispan. 757. — Anno Hegire 101, inchoato die 23 Julii Fer. 4. — Jesu Christi 749.

— Gregorii II pape 3. — Leonis Isauri imp. 3.

1. *S. Bonifacius Romam petit.* — A num. 4 ad 13. Incipit hic Baronius loqui de apostolatu S. Bonifacii in Germania, quo missus est a Gregorio II. « Primus omnium », inquit Adamus Bremensis, « qui Australes Germaniæ partes idolorum cultui deditas ad cognitionem divinæ ac Christianæ religionis adduxit, erat Winfridus natione Anglus, verus Christi philosophus, cui postea cognomentum ex virtute erat Bonifacius. Et quamvis alii scriptorum, vel Gallum in Memannia, vel Heimerannum in Bavaria, sive Kilianum in Franconia, seu certe Willibrordum in Frieslandia priores asserant, verbum Dei prædicasse: hic tamen omnes alios, uti Paulus Apostolus, studio et labore prædicationis anteverit ». Primus sancti Bonifacii ab Anglo-Saxonibus patria lingua Winfridi seu Winfridi appellati vitam scripsit Willibaldus, post Willibaldum Othlonus monachus Benedictinus, relatis variis ipsius Bonifacii, aliorumque Epistolis. Bonifacium Anglo-Saxonem fuisse ipsemet docet in Epistola apud Othlonum in lib. 2. cap. 4 recitata, in qua ait : « Synodus et Ecclesia in qua natus et nutritus fui, id est, in Transmarina Saxonia », seu West-Saxonia. Monachis cœnobii cujusdam West-Saxonie traditus est fere septennis, annoque MCCXXVI in Frisiam primo trajecit. Vix dimidio anno expleto patriam repetit, annoque septin-

gentesimo decimo octavo, seu abdicata, seu recusata abbatis dignitate, litterisque commendatitiis a Daniele Occidentalium Saxonum episcopo acceptis, ad limina Apostolorum Romam venire tentavit, ut narrat Willibaldus in ejus Vita cap. 5.

2. *Anno superiori.* — Congregatis omnibus collegis, « per singulos quoque dies imminente hyemis frigore profecti sunt », subdit idem Willibaldus. Quare eo Christi anno mense circiter Octobri sanctus Bonifacius cum sociis sese via dedit, et Romam feliciter pervenit, ubi *transactis diebus non multis* Gregorium II affatus est, qui « perlectis litteris et recensita commendatitiæ conscriptionis charta, sedulatum deinceps cum eo habebat quotidiana disputationis colloquium, donec proficiscendi, redeundique æstivum instaret tempus, (æstas nempe currentis anni). Cum vero Nisan mensis, qui est Aprilis, præferret, et Jair, qui est Maius, jam porte patescerent; tunc etiam postulata atque accepta benedictione, et litteris a beatissimo papa, ad inspiciendos immanissimos Germanie populos directus est », inquit idem Willibaldus. Recitat eas litteras Othlonus in Vita sancti Bonifacii lib. 4, cap. 9, et ex eo Baronius num. 4. Epistola data illis Maii, imperante domno piissimo Augusto Leone secundo a Deo coronato, anno tertio imperii ejus. Indict. II, ideoque præsentis Christi

anno. Unde obiter notabis Gregorium II annos Leonis imp. a mense Martio anni dcccxxvii auspiciari, quod et ex aliis ejusdem Pontificis litteris magis confirmabitur.

3. *A quo ejus apostolatus deducitur.* — Baronius quidem cum Willibaldo mortem sancti Bonifacii cum die quinta mensis Junii anni septingentesimi quinquagesimi quinti, et prefatas Gregorii litteras cum hoc anno recte copulat, sed initium apostolatus sancti Bonifacii non bene in hunc annum distulit, quod ex eodem Willibaldo evidenter patet. Scribit is de Bonifacio: « Sedit in episcopatu annos xxxvi, menses sex, et dies sex », qui characteres leguntur etiam apud Othlonum lib. 2, cap. 26, ubi uterque episcopatum pro concionandi munere improprie usurpant, eumque episcopum dicunt, quem Gregorius II praecone[m] fidei, legatumque Sedis Apostolicae per Germaniam creavit, quia Evangelii praedicatio est inter praecipua episcopi munia, et quandoque *apostolatus* vocatur. Verum apostolatum illum Willibaldus et Othlonus deducunt a die ultimo mensis Novembris divo Andreae Apostolo sacro anni septingentesimi decimi octavi; ab illo enim anno et die ad diem quintum mensis Junii anni septingentesimi quinquagesimi quinti intererunt anni xxxvi, menses vi, dies vi. Quare licet litterae Apostolicae, quibus legatus per Germaniam institutus est Bonifacius, datae sint currenti anno, die xv mensis Maii. *Willibaldus* tamen et Othlonus Bonifacii apostolatum ab eo die et anno non deducunt, sed a die xxx mensis Novembris anni superioris, quo Gregorius II viva voce potestatem fecit Bonifacio Evangelium Gentibus annuntians, eumque legatum suum declaravit. Sic licet *Augustinus* et monachi ad praedicandum genti Anglorum Evangelium a divo Gregorio magno missi, nonnisi anno dxcvii in Magna Britanniam pervenerint, eodemque anno verbum Dei praedicare coeperint, Beda tamen in Historia gentis Anglorum, annum acceptae ab Anglis fidei non distinguit ab anno, quo Augustinus episcopus cum sociis ad praedicandum genti Anglorum directus est, ut suo loco exposuimus. Unde mirum videri non debet, si Willibaldus in eadem insula natus eundem loquendi modum usurpet. Quod licet accurate explicandum fuit, ut omnis aequivocatio tollatur, et annus emortalis sancti Bonifacii certius defigi possit.

4. *Redit hoc anno in Germaniam, paulo ante mortem Radbodi regis.* — Bonifacius itaque acceptis litteris Apostolicis, hoc anno, mense Maio, Roma in Thuringiam venit. Othlonus ejus iter cap. 13 breviter perstringit: « Litteris acceptis a venerabili papa protectus est inde ad Langobardorum regem Luitprandum, a quo honorifice susceptus aliquandiu cum eo est hospitatus. Protectus vero exinde ardua et praerupta Alpium juga transeendit, incognitosque Bagoariorum et Germaniae terminos perlustrans, in Thuringiam devenit, considerans et explorans in omnibus instar pru-

dentissimae ap[is], ubi postmodum nectaream sanctae fidei dulcedinem colligere posset ». Paulo post: « Audita Radbodi Frisonum regis morte, qui per id tempus magnam in Christianos persecutionem exercebat, magno affectus gaudio, in Frisiam navigavit, ibique verbi divini semina spargens, per multos ab errore idololatriae retraxit ». Radbodum vero hoc anno, quo a Francis ad Successiones pugnatum, ut mox videbimus, mortuum esse tradunt annalists Nazarianus, Petavianus, et Tilianus. Ejus interitum praedixit *sanctus Ermino* abbas Laubiensis et episcopus, de quo anno dcccxxxvii verba facimus. In ejus enim Vita ab Ansone ejusdem monasterii abbate scripta habetur: « Cum completa esset malitia praefati viri Radbodi cepit adunare turbas Gentilium, exercitumque valde copiosum, cupiens irrumpere in Francorum terras, ut suam in eis ultionem exerceret. Haec audientes Franci metuebant eum nimis, reminiscens quod olim ab eo graviter vulnerati terga vertissent. Tunc misertus Dominus servis suis, non permisit illum intrare in regnum Francorum, sed percussit eum et mortuus est. Contigit autem, ut ipsa die sanctus Ermino equitaret de suo monasterio ad villam, quae vocatur Fleon: circa horam fere diei nonam, paululum praefigit gradum, et ait circumstantibus sibi comitibus: Vere dico vobis, quia cecidit modo terrena et sublimis altitudo ». Addit Anso, Radbodum mortuum esse, « eo ipso momento, quo S. Erminoni fuerat revelatum ».

5. *S. Bonifacius scribit ad monachos Fritislarienses post mortem S. Wigberti eorum abbatis.* — Ad num. 49. Epistola xvii Codicis Bonifaciani a Baronio recitata, et a sancto Bonifacio inscripta, *Carissimis filiis Taturino et Wigberto presbyteris, Bernardo et Hiedle, Hufritho et Stirme*, data est anno septingentesimo quadagesimo septimo, paulo post mortem sancti Wigberti Fritislariensis abbatis, qui eo Christi anno ad Deum migravit, ut ibidem monstrabimus. In ea Bonifacius monachos observat, *ut eo majore cura monasterialis normam vite custodire studeant, quo pater eorum Wigbertus defunctus esset: Wigbertus presbyter et Megingordus diaconus regulam eis insinuent, et magistri sint infantum, Stirme in coquina sit*, etc. Addit Bonifacius: « Taturinum abbatem interrogate, et quodcumque vobis insinuet, hoc facite: et unusquisque studeat, secundum vires suas et proprios mores in castitate conservare, etc. usque ad praesentiam reversionis nostrae in Dei voluntate ». In monasterio itaque Fritislariensi in Hassia sito, sicuti erant eodem tempore duo Wigberti, alter abbas, alter monachus ejusdem cenobii; ita et duo Taturini, quorum alter successit sancto Wigberto in regimine monasterii Fritislariensis, ut recte ex hac Epistola observarunt Magdeburgenses in Centuria 8, pag. 834. *Stirme* monachus diversus fuit a *sancto Stirmo* abbate Fuldensi primo, qui quo tempore haec Epistola data, monasterium illud administrabat; ideoque Bro-

verus in Antiquit. Fuld. aliique, qui utrumque confundere, valde hallucinati sunt. Denique *Megingardus* diaconus, seu, ut alibi appellatur, *Megingus*, seu *Megingozus*, magnus amicus sancti Bonifacii fuit, ut dicitur in Vita sancti Wigberti cap. 5, et postea ad episcopatum Vicleburgensem, seu, ut nunc loquimur, Herbipolitanum evectus fuit, ut infra videbimus.

6. *Non vero ad monachos Nutscellenses post mortem Wigberti magistri S. Bonifacii.* — Et quia hoc circiter tempore plures florere *Wigberti*, quorum unus pro altero non raro a viris eruditissimis sumptus fuit, juvat hic celebriores exhibere, ut confusio vitetur, et varii errores facilius emendari possint. Prior est *Wigbertus*, de quo loquitur Beda lib. 3, cap. 10 et seq. quem asserit, *duobus annis continuè* Evangelium in Frisiâ prædicasse, qui cum apud Barbaros audiliores fidem non inveniret, in Angliam rediit. Vide quæ de eo diximus superius. Secundus *Wigbertus* abbas *Nutscellensis* in Anglia, et sancti Bonifacii præceptor, ut ipsemet cum vocal in Epistola, ordine III, ad Danielem episcopum Ventanum apud Baronium anno DCCXXVI, num. 49 et seqq. hicque *Wigbertus* anno DCCXXVIII vita functus est, ut tam ex Willibaldo, quam ex Othlono in Vita sancti Bonifacii liquet. Cointius anno DCCXXXIII, num. 18 et seqq. ubi laudatam Bonifacii Epistolam, ordine XVII, mox a nobis explicatam refert, contendit, eam a *Bonifacio* post sui magistri mortem missam esse in Angliam, et in ea Bonifacium, cum diuturnam in Germania moram nondum fecisset, eandem scripsisse, dum de reversione in patriam adhuc cogitaret. Verum *Bonifacium*, postquam in Galliam vel in Germaniam iterum venit, in Angliam redire decrevisse, nullo verbo, nec Willibaldus, nec Othlono in ejus Vita, nec ipsemet in aliqua suarum Epistolarum indicat. Quamobrem ea Epistola ex aliquo monasterio Germaniæ Fritislariensi vicino data, ex quo Fritislariam reversurus erat, interimque monachis monasterii officia distribuebat. Sed *Willibaldus* in Vita sancti Bonifacii cap. 3, et Othlono lib. 1, cap. 7, item plane dirimunt, cum scribant, Wigberto Nutscellensi abbate demortuo voluisse monachos *Bonifacium* sibi præficere, sed eos id ab eo obtinere non potuisse, ac postquam cum fratribus aliquod tempus commoratus esset, sese mari commisisse. Imo Willibaldus testatur, eum ex Anglia non solvisse, nisi postquam hybernale jam tempus præterivit.

7. *Septem Wigberti inter se distinguendi.* — Tertius *Wigbertus* sanctitate clarus abbas Fritislariensis, hujusque occasione de aliis Wigbertis hic agimus. Quartus *Wigbertus* monachus Fritislariensis, fuit magister *sancti Sturmii* primi Fuldensis abbatis, ut in hujus sancti Vita legitur. Quintus *Wigbertus* monachus Glentingaburgensis, seu Glastonicensis monasterii, quod positum erat in pago Somerselensi, cujus est Epistola LII inter Bonifacianas, inscripta *patribus ac fratribus in mona-*

sterio Glentingaburg constitutis, in qua Wigbertus presbyter ait: « Vos volo scire, charissimi, quod archiepiscopus noster Bonifacius, cum adventum nostrum audisset, per semetipsum dignatus est longa via in obviam nobis venire, ac suscipere valde benigne ». Hunc Wigbertum omnes hæcenus cum sancto Wigberto Fritislariensi abbate male confuderunt, indeque, quia Lupus abbas Ferrariensis in Vita sancti Wigberti scribit, *sanctum Wigbertum*, postquam Moguntinensem episcopatum suscepit Bonifacius, ab eo renuntiatum fuisse abbatem Fritislariensem, deduxere sanctum Wigbertum ante annum DCCXLV abbatem dictum non esse; cum tamen Lupus discrete asserat, *Wigbertum* in Germaniam venisse, antequam Bonifacius præsulatum iniisset, ideoque Wigbertum istum alium esse a sancto Wigberto Fritislariensi abbate, quem errorem in obitu sancti Wigberti magis evertemus. Sextus *Wigbertus* abbas incerti loci non procul a diocesi Moguntina positi, ut patet ex Epistola LXXXIII inter Bonifacianas, cujus titulus est: « Sanctissimo et a Deo semper conservato domino Lullo episcopo Wigbertus servus servorum Dei, quanquam indignus abbas vester in omnibus, etc. » in qua cum rogat, ut monasterium, cui præest, invisere velit. Septimus *Wigbertus* parochus seu curio in diocesi Moguntina, cujus sunt Epistolæ CII et CX inter Bonifacianas ad Lullum episcopum Moguntinum, quas explicat Cointius an. DCCCLIV, num. 105 et seq., ubi magno errore *S. Wigbertum* cum hoc septimo Wigberto abbate confundit, illiusque mortem in eum Christi annum differt. Posita hæc Wigbertorum distinctione, initium regiminis sancti *Wigberti Fritislariensis*, ejusque annum emortualem certo infra statuere facile erit.

8. *Miser status Ecclesiarum Galliæ et Germaniæ.* — Porro quam pessimo in loco versaretur hoc tempore Ecclesia Gallicana, discimus ex Hincmaro Epist. VI ad episcopos Rhemensis diocesis data, cap. 19: « Tempore Caroli principis, quando propter discordiam et contentiohem de principatu inter eum et Raganfredum, et frequentia ac civilia, imo plura quam civilia, quia intestina et parricidalia verba, in Germanicis et Belgicis, ac Gallicanis provinciis omnis religio Christianitatis pæne fuit abolita, ita ut episcopis in paucis locis residuis episcopia laicis donata et rebus divisa fuerint: (adeo ut Milo quidam tonsura clericus, moribus, habitu et actu irreligiosus laicus, episcopia Rhemorum ac Trevirorum usurpans insimul, per multos annos pessumdederit): et multi jam in Orientalibus regionibus (scilicet Franciæ Transrhænæ) idola adorarent, et sine baptismo manerent. Gregorius a primo secundus, sed et tertius Gregorius, Winfrid cognomento Bonifacium legatum Apostolicæ Sedis ad reformandam Christianitatis religionem, primo presbyterum, postea vero episcopum ordinatum direxerunt ». Item legitur in Epistola Hadriani ordine XV ad Tilpinum archiepiscopum Rhemen-

sem data : « Tua fraternitas nobis retulit, quia faciente discordia inter Francos, archiepiscopus Rhemensis, nomine Rigobertus a sede contra canones dejectus et expulsus fuit sine ullo crimine, et sine ullo Apostolicae Sedis consensu, vel interrogatione ; sed solummodo quod antea non consensit in parte illius, qui postea partem illam de regno in sua potestate accepit, in qua parte Rhemensis civitas est : et donatus, atque magis usurpatus contra Deum et ejus auctoritatem, fuit ille episcopatus, simul cum alio episcopatu, et aliis Ecclesiis, a secularibus potestatibus, Miloni cuidam sola tonsura clerico, nihil sapienti de ordine Ecclesiastico ; et alii episcopatus de ipsa diocesi Rhemensi diverso modo essent divisi, et aliqui ex magna parte sine episcopis consistentes, et ad alios metropolitanos episcopi et clerici ordinationes aliquando accipientes erant, et refugia indebita habebant, et a suis episcopis iudicari et distringi non sustinebant : et clerici et sacerdotes, et monachi, et sanctimonialia, sine lege Ecclesiastica pro voluntate et licentia vivebant. Deinde sanctae memoriae Bonifacius archiepiscopus, etc. » Ubi obiter observabis, quam immerito Gointius contra communem omnium veterum consensum scripserit, *Carolus Martellum* bona Ecclesiastica personis secularibus non tradidisse.

9. *Nativitas Constantini Copronymi et matris ejus coronatio.* — Ad num. 20. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. cccxi, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, tradit Leoni imperatori natum esse filium, *Constantinum* postea appellatum, et *Octobris mensis die xxi, Mariam* ejus uxorem coronae recepisse consortium. Addit Theophanes, *Artemium* Thessalonicam relegatum adversus imperatorem rebellasse, cumque Constantinopolim recla telendisset, Bulgaros cum quibus arma junxerat cum *Leonis* potestati permisisse, a quo morti traditus est. Verum tam nativitas Constantini postea Copronymi appellati, quam coronatio Augustae pertinent ad superiorem annum Christi, quo Theophanes annum cccxi Incarnat. inchoat. Præterea Theophanes non est auctor Historiæ, cui titulus, *Miscella*, ut putavit Baronius, sed ea ex Theophane excerpta fuit, ut post Historiam Theophanis publicatam inter omnes constat.

10. *Tertium Caroli adversus Ragenfridum prolium.* — Hoc anno *Carolus Martellus* tertium adversus *Ragenfredum* pugnavit, eumque ac *Chilpericum* Francorum regem profligavit. Initum est certamen in pago Suessionensi, ut docet annalista Nazarianus. De hoc prælio continuator Fredegarii cap. 107, scribit : « Chilpericus et Raganfredus legationem ad Eudonem ducem dirigunt, ejus auxilium postulantes rogant, regnum (id est, coro-

nam) et munera tradunt. Illi quoque, hostile (id est, exercitu) Vasconorum commoto ad eos venientes, pariter adversus Carolum perrexerunt. At ille constanter et intrepide eis occurrere properat. Eudo territus, quod resistere non valeret, aufugit. Carolus insecutus eum usque Parisios. Sequanam fluvium transit, usque Aurelianensem urbem accessit. Et vix evadens terminos regionis suae penetravit, Chilpericum regem secum cum thesauris sublati avexit. Chlotharius itaque rex eo anno obiit ».

11. *Ragenfridus devictus, Andegavos fugit.* — Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Longobard. cap. 43, recte quidem scribit, Carolum tribus præliis de manu Reginfredi principatum Francorum sustulisse, sed perperam ait : « Novissime eum apud Vinciacum magno certamine superavit. Cui tamen unam, hoc est, Andegavensem civitatem ad habitandum concessit. Cunctam vero Francorum gentem ipse gubernandam suscepit ». Pugna enim Vinciacensis secunda fuit, non vero tertia. Præterea Carolus non nisi anno dcccxxiv civitatem Andegavensem Ragenfrodo concessit. Eo enim anno, ut docent annalista Nazarianus, et Petavianus Andegavenses adversus Carolum rebellaverunt, incensore Ragenfredo, ut colligitur ex his annalisticis verbis : « Ragenfridus quondam Major-Domus contra Carolum se erigere tentavit. Contra quem Carolus exercitum duxit, et illum in civitate Andegavis inclusit, filiumque ejus obsidem ducens, ipsum comitalium sibi, quando vixit, sola pietate habere concessit ». Eo itaque in loco Paulus duo ultima certamina præpostere narravit. Ragenfridum tamen et prælio Vinciacensi, non vero et prælio Suessionensi, fuga lapsum, Andegavum civitatem propugnaculis non parum munitam pervenisse, testatur chronographus Fontanellensis cap. 3, qui ait in præfato prælio Vinciacensi *Wandonem* cum Ragenfrido et Hilperico rege interfuisse ; cumque post actam cadem Ragenfridus cum *Hilperico rege* fugam arripuisset, tandem post multiplicem fugam lapsum ad Noviomum monasterii Fontanellensis villam pervenisse, at Wandonis equo assumpto ad portum, *qui vocatur Devenna*, penetrasse. « Illic namque transmissio Sequana ab Andegavis urbem aufugit (nempe Ragenfridus) : insequabatur enim a Caroli satellitibus ». Addit chronographus Carolum cum hoc comperisset, *Wandonem* et regimine removisse, eumque apud Castrum Trajectum relegasse. Ragenfridus anno dcccxxvi Bonignum abbatem, anno vero dcccxxvii Carolus Wandonem, quem in hujus locum substituerat Ragenfredus, dignitate movit ; tanta erat per hæc tempora Majorum-Palatii auctoritas.

GREGORII II ANNUS 7. — CHRISTI 720.

1. *Constantinus coronatur.*— Vicesimus post septingentesimum sequitur annus tertiæ Indictionis, quo Leo imperator filium suum Constantinum Copronymum infantem ipso sancti Paschatis die creat imperatorem, quem solemnibus ritibus coronavit Germanus Constantinopolitanus episcopus. Hæc Theophanes, et alii. Quo pariter anno Haumar dux Arabum (ut idem testatur Theophanes) qui persecutionem adversus Christianos indixerat, secundo sui principatus anno moritur : solutaque est mox indicta ab eo persecutio, atque reddita pax Ecclesiis.

2. *Res Francorum.* — Quod ad res Francorum spectat, cum Carolus Martellus potens armis esset, acer ingenio, animo ferox, pro arbitrio res Francorum moderabatur : nam Raginfrido majore prin-

cipe Chilperici regis hoc ¹ anno defuncto, Carolus Theodoricum in regni sede constituit, mortuo jam anno superiore Lothario rege, cujus ipsius Carolus Major-Domus erat. Sed adversarium magnopere sensit Eudonem Aquitaniæ ducem, quem ante biennium vicerat : sicque fuit cum eo sicut cum Raginfrido juge bellum. Quomodo autem Eudo superatus sit, suo loco dicitur.

3. Hoc eodem anno decimo tertio kalendas Aprilis moritur sanctus Wlfrannus archiepiscopus Senonensis, cujus res præclare gestæ suo loco superius aliqua ex parte tomo octavo intextæ sunt, auctore Jona monacho Fontanellensi, qui vitam ejus fideliter scripsit ².

¹ Chron. Franc. ex Bibl. Pith. — ² Exstat apud Sur. l. ii. die xx Mart.

Anno periodi Græco-Romanæ 6213. — Anno Æræ Hispan. 758. — Anno Hegiræ 102, mæchoato die 12 Julii Fer. 6. — Jesu Christi 720.

— Gregorii II pape 2. — Leonis Isauri imp. 4. Constantini Copronymi 1.

1. *Constantinus Copronymus fit consors imperii.*— Ad num. 1. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. dccxxi kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, scribit, *Indictione tertia, ipso Paschatis die*, Constantinum a patre imperii coronam accepisse, ideoque xxxi mensis Martii, in quam hoc anno Pascha incidebat. Id factum etiam fuisse die Paschatis, tradunt Cedrenus et Nicephorus in Breviario ; sed in Nicephoro numeri corrupti sunt ; ait enim id contigisse *die xxv Martii ipso die salutifero Resurrectionis Christi.*

2. *Obitus Umari calife.*— Obiit hoc anno *Umarus* Saracenorum califa, septimo idus Februariæ ; Elmacinus enim in Historia Sarac. testatur mortem ejus contigisse anno Hegiræ ci, die xxii mensis septimi, seu *Rageh*, id est, septimo idu Februariæ præsentis Christi anni. Eo mortuo *Izid* ejus frater jam regni collega solus imperare cœpit, annoque sequenti Galliam Narbonensem adortus est, ut tunc ostendimus.

3. *Moritur Chilpericus rex Francorum.*— Ad num. 2. Auctor de Gestis Francorum cap. 53 de

Chilperico rege Francorum scribit : « Regnavit annis v et dimidio. Franci vero Theodoricum ad Cala monasterium enutritum, filium Dagoberti junioris, regem super se statuunt, qui usque nunc in regno subsistit ». Regnum autem inierat anno dccxy, ideoque mortem ejus in annum sequentem Coitutus perperam differt. Continuator Fredegarii cap. 407, qui hoc etiam tempore vixit, tradit eum regnasse *annos sex*, quia scilicet loquitur numero rotundo. *Theodoricus* hujus nominis IV septennis a patre *Dagoberto III* relictus fuerat, et educabatur in monasterio Calensi in agro Parisiensi sito, unde ei *Calensis* cognomen inditum. Indeque intelligimus, *Chilperico* nullos filios fuisse.

4. *Quem antea Eudo dux Aquitanie Carolo reddiderat.*— Idem anonymus de Gestis Francorum narrato proelio Successionensi anno superiori com-

misso, subdit : « Carolus anno insecto legationem ad Eudonem dirigens amicitiasque cum eo faciens : ille vero Chilpericum regem cum multis muneribus reddidit, sed non diu in regno resedit ». Idem habet continuator Fredegarii. *Carolus* enim Chilpericum regem revocare constituit, ut ejus nomine regnum cum minore invidia gubernaret ; neque *Eudo* Aquitanie dux conditionem oblatam respuit, qui sibi a Saracenis bellum minitantibus non parum timebat. Annalista Nazarianus, Petavianus, Tilianus, et San-Dionysianus, Carolum hoc anno bellum adversus Saxones gessisse tradunt.

5. *Obitus S. Wlframi episc. Senonensis.*— Quoad *sauction Wlframi* episcopum Senonensem, ejus mortem recitat hoc anno Baronius, ea contigit anno dccxii, ut anno dcc, num. 4 monstravimus, quare videnda quæ ibi diximus.

GREGORII II ANNUS 8. — CHRISTI 724

1. *Synodus Romana adversus illicita conjugia.*— Septingentesimus vicesimus primus adest annus quarta Indictione, quo nonis Aprilis a Gregorio Romano Pontifice congregata est Romæ Synodus, cui interfuerunt episcopi viginti duo. De qua in primis ille corrigendus est error, quo asseritur sub Gregorio tertio hujus nominis esse celebratam. Ex nota enim Indictionis quartæ, et numeroannorum imperii Constantini, nempescundo, dicendum plane est, hoc anno habitam esse ; quæ omnia sub Gregorio tertio nullo modo convenire simul possunt. Fecisse reperitur in hoc Concilio Pontifex Constitutum adversus illicita conjugia. Videre est ex ejus Actis quomodo Pontifex soleret facere Constitutum, quod idem est quod decretum. Quod autem ejus Acta breviter sint, licet admodum depravata, hic tibi reddenda putavimus, quibus hæc inscriptio præficitur his verbis :

« In nomine Domini Salvatoris Dei nostri Jesu Christi, imperante piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno et pacifico imperatore anno sexto, post consulatum vero ejus anno sexto : sed et Constantino ejus filio, anno secundo, mense Aprilis Indictione quarta, presidente sanctissimo Gregorio Apostolico papa in Basilica beati Petri Apostolorum principis ante Confessionem, consistentibus

etiam sanctissimis episcopis, etc. » Quorum nominibus singulis recitatis, hæc subsequuntur : « Gregorius sanctissimus ac beatissimus papa ante corpus beatissimi Petri in Synodo residens dixit :

2. « Cum simus Dominicæ plebis superna præsidium pro eorum sæpe rogare salute, ne de creditis frustrisque (quod absit) animabus insidiis antiqui hostis ante pastorem omnium (nisi succedat præveniendō de offensis correctio) districtam cogamur solvere rationem ; dumque perpendo vel ad animum reduco, quanta circumspectione nos oporteat invigilando contra sui cujusque sceleris nequitiam obviare, et si quando insilierit ad perturbandas fidelium mentes, adjutorio superno iecti ejus resistere ; valde concutior et nimis tabesco, ne serpentina calliditate (quod absit) leviores quosque decipiat. Deo vero favente sollicitudine nimia, animæquiore mente, divino juvamine freti, pro salute omnium studere debemus, ut inconfuso vultu, non de fraude cujusquam percussis, assistere æterno judici mereamur, et vocem audire iniquentem¹ : Enge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te con-

¹ Matth. xxv

stituam; intra in gaudium Domini tui. Hic namque est quod ingemiscens dico, quia populi Christiani aliquid per provinciam Italiam commorantes, audio temere contra Catholicam fidem et Patrum statuta patrare (peccare), ut Deo sacratas feminas ducere præsument mulieres, et propinquis in conjugio socient. Quod opportunum est spirituali amputari mucrone; atque si vestrae placet sanctitati, radicibus evelli, ne seges boni agricolae zizaniorum mixta horrentibus fructibus sordescat.

3. « Sanctissimi episcopi seu venerabiles presbyteri responderunt: Vere cognoscimus gratia Spiritus sancti cor Apostolatus vestri succensum; et ut radicibus tantæ miseræ squalores a fidelium mentibus detergantur, et quasi vulnus corpori infixum, aditu talis miseræ obserato, salutari antidoto curetur (sicut bene provisum est) interdictione anathematis; ne denuo hoc quisquam Romanus, Longobardus, vel cujusque sit gentis, sacrique baptismatis unda lotus aitentet; ut non tantî piaculi mole oppressus præcipationem incidat, aut voragine mergatur iniquitatis, vitari debeat, atque radicibus evellatur. Post hanc omnium consonam responsonem Gregorius Apostolicus papa ante corpus memoratum venerabilis Christi Apostolorum principis inferendo sententiam dixit:

« Si quis presbyteram duxerit in conjugium, anathema sit. Et responderunt omnes tertio: Anathema sit.

« Si quis diaconam in conjugium duxerit, anathema sit. Et responderunt omnes tertio: Anathema sit.

4. « Si quis monacham, quam Dei ancillam appellamus, in conjugium duxerit, anathema sit. Et responderunt omnes tertio: Anathema sit ». Quas audis presbyteras, diaconas, erat harum discreta ratio: siquidem presbytere et diaconæ, ut alias superius meminimus dixisse, erant ille quæ ex mutuo consensu a viris ad sacros ordines promotis relinquebantur, quæ tenebantur castitatem servare; quarum si viri ad diaconatum promoti essent, diaconæ dicebantur sive diaconissæ; si ad presbyteratum, presbyteræ: diversæ erant hæc a monialibus, quæ virgines erant, et perpetuam virginitatem Deo profitendo volebant. Quod autem hoc potissimum tempore ejusmodi vepres exorte fuerint in agro Dominico Occidentalis Ecclesiæ, ex

Orientali puto manasse decreto. Etenim quod vulgatum ubique esset in Appendice ad sextam Synodum, Orientalis Ecclesiæ episcopos canones edidisse, quibus juberetur, ne qui assumerentur ad sacros ordines, conjugem quam habebant, dimitterent; in Occidentali vero Ecclesiæ secus, quæ ejusmodi canonem recipere omnino renuit: nonnullæ ex ipsis, quæ a viris sic ex consensu dimissæ essent, quod ad viros suos redire non permitterentur, sicut Orientales presbyteræ recipi jussæ a viris suis; levitate et procacia muliebri aliis se viris junxerunt titulo matrimonii, quos Pontifex una et Patres simul sancientes decretum, anathemati subijcunt.

5. Statutis igitur in eadem Synodo adversus illicita conjugia anathematis, ultimo loco ab eodem Gregorio papa in clericos comam relaxantes indictum est pariter anathema. Quibus statutis apposita est omnium qui interfuerunt subscriptio, atque ipsius Pontificis primo loco hoc modo:

« Gregorius episcopus sanctæ Catholice et Apostolicæ Ecclesiæ Romanæ huic Constituto a nobis promulgato subscripsi ». Subscripserunt et alii, inter quos qui tunc repertus est in Urbe Sincredus episcopus ex Hispania, vel archiepiscopus, ut superius nominatur. Toletanus hunc fuisse archiepiscopum¹ tradunt, qui civitate excisa, ad Romanam Ecclesiam totius Christianæ religionis asylum confugerit. Subscriptus eidem Synodo reperitur Pictus episcopus Scotiæ; diversæ enim causæ longe positos episcopos duxerant Romam. Nunquam autem caruisse urbem peregrinis episcopis, Synodus illic celebratæ declarant. Sincredus autem eo quietiori animo Romæ quiescebat, quo sciret se accepisse successorem Urbanum episcopum; qui tamen quod sederit vivente adhuc Sincredo, inter Toletanos episcopos apud veteres non reperitur adnumeratus.

6. *De impostore se Christum simulante.*— Quod vero pertinet ad res Orientales, Theophanes nihil præterea habet hoc anno, nisi quod Syrus quidam impostor apparuit, se simulans esse Christum, atque eo modo seduxit Hebræos, putantes eum vere esse Christum. Porro hæc ipsa, ut deciperentur a pseudopropheta Judaï, sæpe sæpius passos esse, quæ superius dicta sunt, docent.

¹ Roderic. rer. Hispan. l. III. c. 16. 18.

Anno periodi Græco-Romanæ 6214. — Anno Æræ Hispan. 759. — Anno Hegiræ 103, inchoato die 4 Jul. Fer. 3. — Jesu Christi 721.

— Gregorii II pape 7. — Leonis Isauri imp. 5. Constantini Copronymi 2.

1. *Concilium Romanum primum.* — A num. 4 ad 6. In parte 3 Dissert. Hypat. cap. 4, num. 5, et in Prolegomenis ejusdem Dissert. num. 46, jam observavimus annum, quo Concilium Romanum sub Gregorio II *nonis Aprilis* celebratum, alium non esse, quam currentem, ideoque quam quintum Leonis Aug. licet in ejus exemplaribus modo an. v, modo annus vi ejusdem imper. legatur. In exemplari, quo usus est Baronius, habetur: « Imperante piissimo Augusto Leone anno sexto, post consulatum vero ejus anno sexto; sed et Constantino ejus filio anno secundo, mense Aprili, Indictione quarta ». In editione Labbeana: « Anno vi, post consulatum vero ejus anno xvi; sed et Constantino novo imperatore ejus filio anno ii, mense Aprili, Indictione iv ». Ubi in margine loco, *anno xvi*, Labbeus reponit, *anno vi*; Mabillonius in præfatione part. 2 sæculi iv Benedictini cap. 7, num. 106, refert eandem subscriptionem iisdem, quibus Baronius verbis; atque eam legi, tum in fronte, tum in fine decretorum Gregorii II in veteri exemplari Ms. in Bibliotheca San-Germanensi asservato, ac pariter in alio antiquo Codice; nisi quod in subscriptione non nemo secunda manu adjecit, *decimo*, post hæc verba, *post consulatum ejus anno sexto*, concluditque, indubie legendum esse, *anno sexto*, ut etiam, inquit, Collectio Canonum sub Clemente II exarata ostendit. Verum cum certum indubitatumque sit, Leonem imperium anno dccxxv die xxv Martii inisse, quomodo currenti Christi anno, mense Aprili, annus sextus imperii Leonis, annusque pariter sextus ejus consulatus a tempore Constantini Pogonati per modum tribunitiæ potestatis ab imperatoribus gesti in cursu esse potuit; cum exinde imperatores uno eodemque die imperium et consulatum susceperint, ac tot consulatus quot imperii annos numeraverint, ut in laudata Dissert. demonstravi? Librarii igitur, imperii et consulatus connexionem non capientes,

numeros depravarunt, tam in his Gregorii II litteris, quam in variis aliis, quod mirum videri non debet; cum antequam præfatam Dissertationem in lucem emissem, ea etiam eruditos omnes lateret. Legendum itaque: « Imperante domino piissimo Ang. Leone anno v, post consulatum vero ejus anno v, etc. (1) ».

2. *Impostor Messiam se esse simulat.* — Ad num. 6. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. dccxx kalend. Septemb. anni Christi dccxix inchoato, refert quemdam *Syrum* Christum Dei Filium se esse mentientem, Hebræos seduxisse. Sed hoc citius quam par erat, narravit Theophanes, recteque Baronius, licet contra ejus mentem (eum enim citat) hæc ad præsentem annum refert. Marca quippe lib. 3 Marcæ Hisp. cap. 1, num. 11, observat ex Isodoro Pacensi, tempore præfecturæ Hispaniæ *Ambizæ* hoc anno ei a califa commissæ, ut mox ostendam, *Serenum* quemdam Judæum in Hispania se pro Messia jactasse; cumque eam stultitiam quibusdam male sanis verbis persuasisset, illos balatronem istum secutos in Judæam, abdicatis patrimoniis suis, sese contulisse, illaque ut vacantia fisco adjudicasse *Ambizam* prælatum. Quæ observatio desumpta est ex Codice Ms. Isidori Pacensis in Bibliotheca Collegii Navarrii tunc asservato, idque ad calcem Historiæ Roderici Toletani. Codex ille nunc non reperitur, frustra que a me quaesitus.

3. *Saraceni Galliam Narbonensem adorantur.* — Rodericus Toletanus in Historia Arabum cap. 11 refert gesta hoc anno a *Zama* Saracenorum in Hispaniis præfecto, atque: « *Zama*, qui tribus annis ducatum tenuit in Hispaniis (ab anno sc. Christi dccxxv usque ad currentem) proprio stylo descripsit vectigalia Hispanorum, et quod prius indivisum ab Arabibus habebatur, ipse partem reliquit militibus dividendam, partem fisco de mobilibus et immobilibus assignavit, et Galliam Narbonensem

(1) De anno quo Concilium hoc Romanum celebratum fuit, licet nihil certi habeam, quod proferam, cum ejus inscriptio perspicue mendosa sit, conjecturam eruditus proponere, totaque eorum judicio permittere liceat. Concilium hoc nonis Aprilis habitum fuisse ex ipsa ejus subscriptione liquet. Certum est autem Concilia veteri ritu die dominica vel feria ii inchoari consuevisse, ut ipse Pagnus non semel agnoscit, præsertim ad A. DLIII, 9. Cuius igitur nona Aprilis non quidem hoc anno, at sequenti dccxxii in Dominicam caderent, hinc datur suspicandi ratio, hanc esse Concilio sedem constitendam; atque ita annus vi Leonis, qui in fronte ejus Concilii exhibetur nihil mendaci præfert et emendato tota ad annos Constantini, et Indictionem pertinet. Tota ergo inscriptio ita reformanda esset: « Imperante domino etc. Leone anno v, et P. C. ejus anno VI, sed et Constantino filio ejus anno III, Indictione vi ».

divisione simili ordinavit, et Francorum gentem bellis frequentibus stimulavit, et Narbonæ ob tuitionem patriæ electos milites collocavit ». Alahorus ejus decessor Narbonensem Galliam frustra tentaverat, sed eam Zama in suam potestatem redegit, ut narrat Isidorus Pacensis : « Postremo, inquit, Narbonensem Galliam suam facit, gentemque Francorum frequentibus bellis stimulat, et seditas (id est, stationes militum) Saracenorum in prædictum Narbonense oppidum, ad præsidia tuenda, decenter collocat ». Porro ex Isidoro, qui res a Zama gestas stylo valde barbaro descripsit, sua mutuatus est Rodericus.

4. *Narbona civitas minutissima a Saracenis occupata.* — Auctor Chronici Moyssiæcensis, ab Andrea Duchesnio publicati, hanc Narbonis obsidionem narravit, sed Duchesnius usus est mendosissimo apographo in sua editione; in ea enim legitur : « Soma rex Saracenorum nono anno, postquam Spaniam ingressi sunt, Narbonam obsidet, obsessamque capit; virosque civitatis illius gladio perimi jussit, mulieres vero vel parvulos captivos in Spaniam ducunt ». Quod facinus anno Christi 6ccxv in illo Chronico adscribitur; cum tamen in contextu ad annum nonum occupatæ Hispaniæ referatur. Verum Baluzius, qui vidit veterem Codicem ex quo illud Chronicon descriptum, nunc in Bibliotheca Colbertina servatum, testatur ibi legi : « Sema rex Saracenorum post nono anno, quam in Spania ingressi sunt Saraceni, Narbonam obsidet, etc. » additque, ita etiam haberi in vetustis Annalibus Anianensis monasterii. Hæc Baluzius habet in nota ad lib. 3 Marcæ Hispaniæ num. 8, ubi Marcæ observat, Zuritam depravato etiam Codice Chronici Moyssiæcensis usum scribere, *Zeniam* obsedisse Narbonam anno 6ccxv, et Marianam huic testimonio innixum scribere, se eo anno invenisse Narbonem, et Mauris fuisse occupatam; et quia id, nondum pacatis Hispaniis, terrestri exercitu confici non poterat, Marianam fingere varias manus ex Africa ad famam rei bene gestæ sese, examinum instar, in varias imperii Gothici partes infudisse. Tandem concludit Marcæ, certam invase primum a Saracenis Gallie Gothicæ epocham, *Zanæ* auspiciis, esse annum ducis illius tertium, et undecimum imperii Saraceni in Hispania; qui ex supputatione Isidori in annum 6ccxxi incidit, ex aliorum vero calculo ad annum 6ccxxiv submovendus erit. Ita recte Marcæ; loco enim suo demonstravimus, Saracenos Hispanias anno Christi 6ccxi in suam potestatem redegisset, et vulgarem sententiam, quæ hanc invasionem cum anno Christi 6ccxiv alligat, protus falsam esse. In Chronico itaque Moyssiæcensi edito, loco *Soma rex*, legendum, *Zama rex*, præfecti enim illi reges etiam vocabantur. In exemplari vero Ms. a Baluzio laudato loco, *Sema rex*, legendum, *Zama rex*, et loco, *post nono anno*, legendum, *post undecimo anno*; vel potius chronographus annum illum nonum ab anno 6ccxi exorditur, excluso scilicet

anno ingressus Saracenorum; qui numerandi modus ab aliis scriptoribus etiam usurpatus.

5. *Saraceni irritò comatu Tolosam obsident.* — Hæc currenti anno contigisse ostendit idem Isidorus, qui ait, supervenientem *Eudonem* cum validis copiis *Zanam* acie victum castris et vita exuisse, iugenti edita Saracenorum strage. Quod ex Isidoro accepit etiam Rodericus Toletanus loco laudato. De eodem hæc pariter verba Chronici Moyssiæcensis et Annalium Autianensium, post illa quæ paulo ante descripta sunt, recitat Marcæ laudatus : « In ipso anno, mense tertio, ad obsidendam Tolosam pergunt : quam dum obsiderent, exit eis obviam Eudo princeps Aquitaniæ cum exercitu Aquitanorum vel Francorum, et commisit cum eis prolium, et dum præliare cõpissent, terga versus est exercitus Saracenorum, maximeque pars ibi cecidit gladio ». Annum rei gestæ memorant Annaliste Nazarianus et Pelavianus. Primus ait : « An. 6ccxxi eiecit Eudo Sarcinos de Aquitania ». Alter : « Anno 6ccxxi expugnavit Eodo Saracenos de terra sua ». Denique hoc anno *Izû* califa, *Asam* præfectum in Hispanias misit, si fides sit Roderico citato, qui cum ei tribuat annos II et dimidium, scribatque *Ambizam* anno Hegiræ cui, qui die prima Julii hujus anni inchoatus fuit, principatum Hispaniæ suscepisse, cum seipso pugnat, ideoque cum Marcæ laudato post *Zamam Ambicæ* collocandus est, cujus principatus hoc anno Christi desuente inchoatus. Recte itaque anonymus Andalusianus *Ambasæ*, seu *Ambesæ*, aut *Ambicæ* præfecturam hoc anno collocat, et Isidorus Pacensis de *Zama* scribit : « Tunc in Occidentis partibus multa illi (nempe Umaro califæ mense Februario anni præcedentis demortuo) pervenit prospera, atque per *Zama* nomine tres minus paululum annos (ab an. nempe 6ccxxvii ad currentem) in Hispania ducatum habente, ulteriorem vel citeriorem Iberiam (ex Codice Mazarin. impressi enim habent imperium) proprio stylo, ad vectigalia inferenda describit prædia et manualia, vel quidquid illud est, quod olim prædabiliter indivisum retemptabant ». Vide dicta anno 6ccxxi, num. 10.

6. *Obitus S. Joannis episc. Eboracensis.* — Mortuus est hoc anno *sanctus Joannes Beverlæcensis* episcopus Eboracensis, cujus varia miracula narrat Bedæ lib. 5, cap. 2 et seqq., subditque : « Mansit in episcopatu annos triginta tres, et sic caelestia regna conscendens sepultus est in porticu sancti Petri, in monasterio suo quod dicitur in Sylva Deirorum anno ab Incarnatione Domini septingentesimo vicesimo primo. Nam cum post (scilicet post annos illos xxxiii) præ majore senectute, minus administrando episcopatu sufficeret, ordinato in episcopum Eboracensis Ecclesiæ Wilfrido presbytero suo, secessit ad monasterium suum prælatum, ibique vitam in Deo digna conversatione complexit ». Henschenius ad diem vii SS. mensis Maii refert ejus vitam, quam collegit *Folcardus Ecclesiæ sanctæ Trinitatis Cantuariæ monachus*,

ad precem et instantiam Aldredi archiepiscopi Eboracensis, uti præfert titulus illi præfixus; quæ ideo scripta fuit undecimo Ecclesiæ sæculo, quo *Aldredus* Ecclesiam Eboracensem rexit. Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1, refert Epitomen ejusdem Vitæ a Folcardo scriptæ, et Folcardum perperam confundit cum Folcardo monacho Sithivensi, qui Vitam sancti Bertini abbatis Sithivensis scripsit, quod refellit laudatus titulus, quem non viderat. In ea Vita dicit Folcardus Joannem *nonis* Maii vitam feliciter finisse, indeque varia Martyrologia ab Henschenio laudata natale ejus memorant ad diem VII Maii. Beda citatus cap. 2 de Alfrido Northumbriæ rege loquens ait: « Cujus regni principio, defuncto Eata episcopo, Joannes, vir sanctus, Augustaldensis Ecclesiæ præsulatum suscepit », ideoque anno Christi DCLXXXVI, Joannes episcopus creatus, ut anno DCLXXXVII, n. 12 monstravi. Quare sanctus Joannes an. septingentesimo decimo octavo episcopatum deposuit, et quadriennio incompleto in monasterio suo Beverlacensi, quod in Sylva Beirorum ædificaverat, cuique sanctum *Berethannum* suum discipulum abbatem præfecerat, monachus vixit. In Fragmento enim Vitæ sancti Brithuni sen Berethuni apud Caprævium, et in alio Fragmento tom. 1 Monastici Anglicani pag. 469 recitato dicitur, *Joannem*, relicto episcopatu, quatuor annos transexisse in Beverlac. Ricardus vero prior Hagustaldensis cap. 13 habet annos tantum tres, indeque Henschenius videns, Folcardum scribere Joannem mansisse in episcopatu *triginta tribus annis, octo mensibus, et tredecim diebus*, existimavit hos auctores deceptos esse, et Joannem vix decem menses annumque integrum post depositum episcopatum supervivisse. Verum cum certum sit, *Wilfridum* juniorem anno DCCXVIII in Ecclesia Eboracensi sedere cœpisse, ut an. DCCXXXI evidenter ostendam, non dubium, quin Folcardus calculos male posuerit, aut saltem quin anni illi XXXIII, menses VIII cum diebus XIII mendose descripti fuerint.

7. *Sedes Eboracensis episcopalis tantum fuit*

usque ad annum DCCXXXV. — Per annos illos XXXIII Joannes modo Augustaldensem Ecclesiam, modo Eboracensem, modo neutram exauctoratus administravit. Mabillonius et Henschenius citati cum archiepiscopum Eboracensem cum Folcardo monacho perperam appellant, cum post Paulinum sedes Eboracensis usque ad Egbertum, annumque Christi DCCXXXV episcopalis tantum fuerit. S. Wilfridus anno DCLXXXVII episcopatum suum recepit, ut eo anno ostendimus, et Joannes Beverlacensis, qui defuncto *Eata* episcopo præsulatum Augustaldensis Ecclesiæ nuper susceperat, ac *Bosa*, qui sedebat Eboraci, exauctorati sunt. Post quinquennium Wilfridus iterum in exilium missus est, et *Bosa* sedem Eboracensem repeliit, *Joannes* Augustaldensem, ut anno DCLXXXVII exposuimus. Tandem anno DCCV Wilfridus *in episcopatum Augustaldensis Ecclesiæ*, inquit Beda lib. 5, cap. 3, receptus est, translato Eboracum *Joanne*, qui Bosæ nuperime mortui locum teneret. A quo an. ad DCCXVIII Joannes Ecclesiam Eboracensem administravit. Neque enim *sanctus Joannes*, sed *Acca* Wilfrido seniori anno DCCIX vita functo successit. Porro Joannes dicitur sedisse annos XXXIII, licet per quinquennium *Wilfridus* episcopatum Augustaldensem obtinuerit, eo fere modo quo *Wilfridus* dicitur Eboracensem Ecclesiam per annos XLV rexisse, quamvis intra tempus illud non semel sine episcopatu vixerit. Baronius anno DCCXXXI, num. 48, ut probet Bedam a Joanne Beverlacensi diaconum ordinatum non fuisse ante annum DCCX, dicit Joannem juxta Bedam sedere cœpisse anno DCLXXXVIII, sedisse annis XXXIII, decessisse vero anno DCCXXXI, ideoque Bedam ante annum DCLXXXVIII diaconum a Joanne ordinari non potuisse. Verum *Joannes* anno DCLXXXVI episcopus consecratus fuit, annoque DCCXVIII episcopatum deposuit, ut mox viderimus. De egregiis *Joannis Beverlacensis* virtutibus legenda ejus Vita.

Saraceni in imagines grassantur, ut anno DCCXXIII dicemus.

GREGORII II ANNUS 9. — CHRISTI 722.

1. *Manichæorum insigniores homines, et eorum facinorosa series.* — Annus adest Redemptoris septingentesimus vicesimus secundus Indictione quinta, « quo (inquit Theophanes) Leo imperator coegit Judæos et Montanos baptizari. At vero Judæi baptizati contra propositum suum diluerunt baptismum, et comedentes sancto munere participabantur, et contaminabant fidem. Porro Montani divinantes sibi, et definientes fidem, domos introierunt errori suo deputatas, et incenderunt semetipsos ». Hæc Theophanes: eadem Cedrenus. Sed quosnam per Montanos intellexerit Theophanes, qui adeo baptismum exhorrescerent, nos latet; non enim potuerunt hæc dici de priscis illis hæreticis Montanum sectantibus, siquidem ii baptismum non rejiciebant: nisi forte dicamus, per Montanos hæreticos intelligi Manichæos, qui de civitatibus pulsī, incolerent montes. Scimus enim eundem imperatorem insecutum esse Manichæos in Armenia degentes, adversus quos (ut dictum est superiori tomo) predecessores imperatores Constantinus Heraclii nepos, et Justinianus junior egerunt, nec penitus eos extirpare valuerunt, semper excisis capitibus in sobole pullulantibus. Post enim flammis datos a Justiniano omnes quos reperit Manichæos, unus duntaxat Paulus Armenus fuga lapsus est cum filiis duobus Genesio et Theodoro, quorum alteri, neque Genesio, Timothei nomen imposuit. De hoc cum accepisset Leo imperator, Constantinopolim cum vocavit: quæ autem, cum venit, facta sint, Lucas Siculus, qui claruit sub Basilio imperatore, et in illis regionibus versatus est, de iisdem Manichæis historiam græco stylo prosequitur his verbis:

2. « De quibus omnibus, Manichæis scilicet in Armenia pullulantibus, cum certior factus fuisset imperator, Genesium prolixius acciri jubet cognomento Timotheum, vel ut aptius dicam Thymotheum (ita auctor, quod *Τυμοθεος*, honor Dei, interpretetur, *Θεοθεος*, ira Dei) eumque ad patriarcham mittit Constantinopolitanum. Hunc ergo ut vidit patriarcha, questionem ordine instituit: Cur (ad eum ait) Orthodoxam fidem negasti? At ille: Anathema, inquit, qui fidem Orthodoxam

negat: Orthodoxam fidem vocans suam ipsius hæresim. Tunc iterum patriarcha: Quare non credis, nec adoras venerandam Crucem? Et ille: Anathema, inquit, qui non adorat et colit venerandam ac vivificam Crucem: Crucemque intelligebat Christum ipsum, manibus expansis crucem efformantem. Cui rursus patriarcha: Cur non colis nec adoras Deiparam sanctam? At ille: Anathema, inquit, qui sanctissimam Deiparam non adorat, communem omnium nostrum matrem, in quam Dominus noster Jesus Christus introivit: hanc autem volebat esse supernam Hierusalem, in quam præcurrens Christus pro nobis ingressus est. Interrogabat demum patriarcha, quid cause esset, cur immaculatam Domini nostri Jesu Christi corpus et pretiosum ejus sanguinem non participas, sed vilipendis ipsum? Cui Timotheus: Anathema, inquit, qui non fecerit, aut qui spernit corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi. De ipsis enim verbis loquebatur. Similiterque de sancta Catholica et Apostolica Ecclesia interroganti respondebat: Ecclesiam Catholicam non aliam intelligens, quam ipsa conciliabula Manichæorum. Et de baptismo pariter affirmabat, Jesum Christum ipsum esse baptismum, et quod scripsit: Ego sum aqua vivens. Atque in hunc modum pravo sensu omnia pervertens, et anathema in singulis proferens, pro innocente habitus est Timotheus. Vetus namque mos fuit Manichæorum, et eorum ab eis descendunt hæreticorum, ut quovis modo etiam jurati occurrant quod credent: eratque in ipso- rum ore et opere lex illa eo versu conscripta:

Jura, perjura, secretam prodere noli.

Sed pergat Lucas de eodem Timotheo:

« Acceptis, inquit, ab imperatore formalibus litteris, Episcopum (vicum in Armenia, in quo degere consuevit), reversus est: coactisque subito suis omnibus discipulis, cum eis aufugit, descenditque ad Deo invisam Mananiam Manichæorum metropolim apud Sarracenos, ex qua primo prodierat Constantinus eorum auctor, (de quo superiori tomo dictum est). Ibi post aliquot annos ad sum-

num jam insanie culmen evectus, et furore, rabie, angore, tanquam missione a pravis angelis accepta exagitatus, Deo penas exposcente, fœdo ex inguinis tumore vitam finivit, cum annos ferme triginta impietatis familiam dilixisset.

3. « Erat huic filius Zacharias nomine, et mercenarius item puer arte caprarius, quem prope viam olim forte offenderat fasciis involutum, quod ex injusto scilicet, pollutoque thoro natus esset : solet enim adultera fetus suos in viam projicere criminis metu. Mortuo igitur Genesio, divisi sunt in factiones ejus discipuli. Quidam enim Zachariæ adhaeserunt, alii spurio Josepho (sic enim vocabatur). Gravi deinde suborta inter utrosque dissensione, qualis inter alios majores suos antea fuerat, dum uterque spiritus gratiam sibi infusam prædicavit, impuri potius spiritus agitationem susceperunt. Tandem ira percitus Zacharias, ac si paterna hæreditate privandus esset, Josephum Aphronetum lapide feriens, parum alfuit, quin necaret. Nec multo post, collectis uterque discipulis, clam auferere destinabant : et jam modicum a vico processerant, quum suspicali Agareni eos in Romano- rum ditioem transire, percontari cœperunt. Zacharias vero Agarenorum impetum videns, relictis discipulis, solus evasit : illos enim assecuti Agareni gladio ad unum peremerunt : quo nomine graviter ab aliis vituperatus est Zacharias, ut qui mercenarium se suis præbuisset, non pastorem.

4. a Joseph vero, qui et Aphronetus, cum hæc geri videret, cursum convertit, quasi tenderet in Syriam, dicens Sarracenis, se ad lactarium opus et armenta proficisci : quo responso contenti Agareni, eos intactos reliquerunt et abierunt. Ita opportunum fugæ tempus nactus Joseph Aphronetus, cum suis omnibus evasit ; Episcopumque appellens vicin a nobis jam sepe memoratum, honorifice ab incolis habitus. Omnes siquidem accensis lampadibus, singulari honore illum, qui summa infamia dignior erat, tanquam Christi discipulum exceperunt. Quod intuens pius quidam vir ex iis qui illic erant in imperio, nomine Crichoractas, magna vi militum domum obsedit, ad quam diverterat Manetis sectator, atque discipulos quidem ejus omnes cepit, ipse autem fuga lapsus, in Phrygiam excessit, sedemque fixit Antiochiæ Pisdix. Qua in urbe triginta annorum curriculo pro eadem hæresi decertans, auditoribus suis affirmabat se Epapbroditum esse Pauli discipulum, ab eoque ad ipsos missum. Ego vero jure illum

dixerim Aphronetum : valde enim litterarum rudis erat exsorsque prudentiæ. Cæterum postquam multos illic pravis artibus corrupit, æternique supplicii reos fecit, vitam et ipse finivit in loco, cui nomen est Esorlocopium.

5. « Quo adhuc superstite, mulier quædam Armenia ejus discipula ab ejusdem discipulis constuprata filium ex Hebreis (ut fama est) edidit, illum, inquam, nequitia celebrem improbum Bahanem, qui Aphroneto succedens, et hæresim, quam a majoribus acceperat, homo omnibus flagitiis integram retinens, multosque simplices ad exitium capiens, factus est pariter nefariæ sectæ magister ». Hætenus hæc de his quæ cœpta sunt (ut vidimus) sub Leone Isaurico, et ad posteriora sunt tempora propagata : quæ autem hæc secuta sint, inferius suo loco dicturi sumus : hæc enim quæ dicta sunt, usque ad tempora Irenis Augustæ pervenerunt, quo Sergius Bahanis successor cæteros superans impietate innotuit, ut inferius idem auctor affirmat.

6. *Conversio Gentium per Bonifacium.* — Quod vero ad Occidentalem Ecclesiam pertinet, hoc anno ipsa mirum in modum in conversione Gentium propagatur, siquidem hic annus est tertius, quo recedens Bonifacius a Clemente episcopo Trajectense, non solum quamplurimos Frisiorum, sed et Callorum qui contermini sunt Saxonibus populi, ab idolorum cultu ad Christi fidem convertit, et sacro baptismate imbuit. Narrat hæc auctor ex Willebaldo in Vita ipsius, additque : Cumque ex eis etiam plurimos convertisset, et multa hominum millia undis salutaribus tinxisset, quendam e suis fidelem, Binnam nomine, Romam cum litteris misit, indicans Apostolico præsuli omnia, quæ per ipsum gessisset Deus, et quantam hominum multitudinem cælesti gratia illustratam sacro baptismo abluisset. Tum præterea de rebus variis, quæ ad quotidianam Ecclesiasticæ regulæ necessitatem, populique recessus conversi curam pertinerent, prudenter eum consulens perscripsit.

« Nuntius autem ab eo missus Romam, omnia ipsius mandata fideliter exsequens, præsuli Apostolico litteras ejus obtulit ; aliasque ab illo, ad quæstiones propositas responsa continentes magistro suo referens, celeriter recessit ». Hæc ipse. Porro visum est Gregorio Pontifici vocare Bonifacium Romam, et eum dignitate insignire episcopali ; quod factum est anno sequenti : agemus de his suo loco.

Anno periodi Græco-Romane 6215 — Anno Eræ Hispan. 760. — Anno Hegiræ 105, inchoato die 21 Junii Fer. 1. — Jesu Christi 722.

-- Gregorii II papæ S. — Leonis Isauri imp. 6. Constantini Copronymi 3.

1. *Leo imp. Montanistas et Judæos ad baptismum suscipiendum cogit.* — A num. 1 ad 6. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. dcccxiv, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, refert Leonem imp. *Hebræos et Montanistas* ad baptismum suscipiendum coegisse. Baronius nullis nititur ostendere, non posse hæc accipi de Montani antiqui hæresiarchæ sectatoribus, quod hi a Baptismo non sic abhorrent, ut *baptismate tanquam contracti sorde* se expiant, quod narrat Theophanes de Montanistis, de quibus verba facit. Combefisius tamen in Nolis ad Theophanem de illis maxime accipiendum existinat: nec enim, inquit, illorum baptismum ratum erat, qui sic in Trinitate, et Spiritu sancto errarent. Potuit ergo *Leo* ad Ecclesie verum baptismum cogere, quod sic illi indigne tulerint, ut ob eam causam se flammis devoverint, quod de Montanistis illis asserit Theophanes. Ipsa prophetia, qua inductos ait idem Theophanes, ad necem sibi consciscendam, character quidam videtur Montani illius secte, qui novo illi Spiritui totum credebant. Timotheus presbyter Constantinop. inter precipuos errores *Toscodvororum*, qui ex Epiphania hæresi XLVIII iidem sunt ac Cataphryges, Paulicianiste, ipsi Montaniste, hunc ponit, quod *ἐπιτιμία διατίθηται*, aliaque omnia externa symbola respiciunt; eoque primos ponit, quos accedentes ad Ecclesiam oporteat baptizari: ut non mirum præ omnibus hæreticis hos Leonem ad baptismum cogendos duxisse, illosque rem sic indigne fuisse. Quod vero ait de Judæis Theophanes, « cibo communi jam sumpto sacri doni se consortes futuros exhibebant, atque adeo fidem contaminabant », ita explicat Combefisius, ut eo fidem polluerent, quod intacti baptismum illum eluebant, sicque ebuentes ac execrantes, ore tenus sacra mysteria ac Eucharistiam percipiebant, quod et præstiterunt Granatenses ex Hispania ejecti; et Judæi etiamnum sibi hoc liberum putant, ut propter Gentium pressuram, quam vocant, eorum mores ac religionem simulat exteriori, apud quos viciantur, modo alia Judæici ritus quoad eis licet, observent, puta sabbati cultum, circumcisionem, abstinentiam a cibis immundis, aliaque, quæ dictis

Granatensibus persancta esse, quibus ita multis habitant locis, neminem lalet.

2. *Petrus Siculus scripsit adversus Manichæos.* — Cæterum Baronius num. 2 de *Manichæis* loquens meminit Historiæ Petri Siculi *de vana et stolidâ Manichæorum hæresi*, quam perperam *Luce Siculo* tribuit. Hæc Historia, cujus ipse tantum partem habuerat a Sirmondo e Græco in latinum versam, extat nunc integra tomæ XVI Bibliolæ. Patrum edit. Lugdun. pag. 753 ex versione Matthæi Raderi. Describit in illo Opere *Petrus Siculus* Manichæorum originem a Seythiano, Terebintho, Manete ceptam, a Paulo Samosateno, Constantino quodam ac Simeone et Sergio hæresiarchis propagatam, ac identidem mutalam; horumque omnium vitam, mortemque exponit, ut se Tibrice, dum ibi legationem obiens pro Basilio Macedone imper. versaretur, affirmat didicisse a Manichæis quibuscum disputando congressus erat, et a Catholicis qui alias Manichæi fuerant. De qua legatione anno dcccclxxi, quo ea peracta, sermo erit.

3. *S. Bonifacius relinquit Frisiam, et recusat episcopatum.* — Ad num. 6. Sanctus Bonifacius, qui in erudiendis Frisiis *triennium* cum S. Willibrordo illius regionis episcopo insumperat, episcopali dignitate recusata, eam provinciam deseruit, ut Germaniæ partes adiret, ad quas se missum a Gregorio papa dicebat. Rem, ut gesta est, in ejus Vita Willibaldi descripsit, sed brevius clariusque Othlonus lib. 1, cap. 14 et seqq. « Per venerabilem Willibrordum Trajectensis Ecclesiæ præsulent hucina celestis doctrine in Fresiam insonuit. Cujus studio sanctus Dei famulus Bonifacius omnimodo cogaudens et adhaerens, per tres continuos annos laboravit cum illo, tam in destruendis fanis, quam in construendis Ecclesiis, omnibusque negotiis divinis. Unde factum est, ut quia prædictus Pontifex ætate jam decrepita gravatus, suggerentibus discipulis solatium suæ senectuti providere cupiebat, hunc Dei famulum ad episcopalis regiminis suscipiendum gradum, regendumque sibi commissum populum unice obsecraret. Sed ille talia humiliter respiciens, minime se dignum esse episcopali gradu referebat. Quibus ex verbis liquet, cum toto illo

(priennio nondum episcopum fuisse), et, ne sibi in annis adolescentiæ adhuc constituto tantæ dignitatis fastigium imponeret, precibus omnibus instabat, attestans etiam, quia juxta canonice institutionis præcepta, necdum quinquagesimi anni ætatem, qui hujus gradus culmini conveniret, pleniter reciperet. Prædicto vero pontifice (scilicet Willibrordo) blandis illum verbis increpante, et ad suscipiendum episcopatus ordinem instigante, diversisque pro hac spirituali contentione verbis invicem prolatis, hic sanctus vir in tanto agone positus, placidum tandem excusationis sermonem protulit, dicens: Onus regiminis, quod mihi indigno imponere cupis, sancte præsul, suscipere non audeo, quia a beato Gregorio papa in Germaniam ob evangelizandi causam directus sum, ipsiusque legationis gratia, in has barbaras nationes adveniens, sponte me tuæ gubernationis imperio subjeci. Tantum ergo mandatum præterire, et aliud quodlibet negotium subire nullatenus præsumo. Unde, pater venerande, obsecro, ut in illas regiones ad quas a præsule Apostolico missus sum, cum tua gratia simul et licentia transire merear. Hæc audiens sanctus Willibrordus, data benedictione, permisit cum abire. Ille vero exinde proficiscens, pervenit ad locum cui nomen est Amanaburg, Deum ubique habens conviatorem, cujus etiam virtute atque protectione suffultus, quocumque perrexit, ubique sacre doctrinæ notitiam dilatavit. Cumque ingentem populum Domino in Fresia prædicando acquireret, multi ab ejus spirituali doctrina educati, ad agnitionem veritatis pervenerunt, adeo ut supra dictum locum, cui duo præcrant germani,

dicti videlicet et Hierols, Domino Deo auxiliante obtinens, collecta non pauca fratrum congregatione monasterium construeret. Tunc etiam alias Germaniæ partes prædicandi causa adiit, Hesses videlicet in Saxonum confinio positos ». Ita Othlonus.

4. *Gregorius et Sturmus adolescentes S. Bonifacium sequuntur.* — Bonifacio præcipuum excusationis caput hoc erat, quod Evangelii prædicandi causa liberam a Gregorio papa quocumque vellet, eundi licentiam nactus esset, ideoque relicta Frisia, cujus episcopus erat *Willibrordus*, in Germaniam anteriorem statuit proficisci. Prius autem adiit *Palotiolum*, celebre puellarum prope Trevirin ad Mosellæ ripam monasterium, cui *Addula* illustris abbatissa Dagoberti secundi quondam Austrasiorum regis nostro sæculo cogniti filia, præerat. Forle quem in disciplinam suam tunc accepit *Bonifacius*, adfuit ibidem *Gregorius* puer, supradictæ *Addulæ* ex *Albrico* filio legitimus nepos, ut docet beatus *Ludgerus* ipsius *Gregorii* discipulus in ejus *Vita*. Pontificatum *Ultrajectinum* postea gessit *Gregorius*, quem hoc anno decimum quintum ætatis annum attingisse, et *Bonifacium* sequi cepisse, ostendit *Cointius* hoc anno num. 51, qui et alibi de illius ætate inter eruditos controversa disserit, *Bonifacius* *Gregorio* comite, ut in ejus *Vita* *Ludgerus* scribit, ad *Hassos* et *Thuringos* profectus est; utrorumque enim meminit in suis *Epistolis* *Gregorius* papa. Luctuosissimus erat *Thuringie* status propter *Paganorum* viciniam, paupertatemque incolarum prope incredibilem, de qua *Ludgerus* in prælaudata sancti *Gregorii* *Vita*.

GREGORII II ANNUS 40. — CHRISTI 723.

1. *S. Bonifacius Romam vocatus venit, episcopum consecratur.* — Sequitur ordine temporis annus *Redemptoris* septingentesimus vicesimus tertius sextæ *Indictionis*, quo *Gregorius* papa vocavit *Romam* *Bonifacium*, quem ante annos quatuor miserat apostolum in Germaniam: cumque adeo magna ac digna tanto munere ab eo edita facta novisset, eundem consecrat in episcopum. Ista de tempore ordinationis sancti *Bonifacii*, cum ex litteris ejusdem, atque *Gregorii* papæ luce clariora

reddantur, ut nullus esse possit dubitandi locus; monemus lectorem, nuper *Acta* ejusdem *Bonifacii* esse edita, quæ admodum depravata in annorum numeris convincuntur, ut in his, de quibus agimus, cum ibi ordinatum fuisse ipsum episcopum a *Gregorio* secundo, anno *Redemptoris* septingentesimo trigesimo octavo auctor affirmat¹, quo quidem tempore, non *Gregorium* secundum, sed tertium

¹ Apud *Caus. Antiq. lect. tom. IV. pag. 369 in fin. Vit. Bonif.*

sedisse liquet. Vocatus igitur Romam a Gregorio secundo papa, episcopus ordinatur. Ita plane secundum illud divinum oraculum accidit¹, quo dicitur : « Numquid mittes fulgura, et ibunt : et revertentia dicent tibi, adsumus? » Ita quidem, sed et de his, quos cælestis imbuit spiritus homines missos ad mysterium Evangelii, hæc etiam mystice dicta habes² : « Animalia ibant, et revertentur in similitudinem fulguris coruscantis ». Unde scias, sicut Apostolos, ita et apostolicos viros esse filios tonitruum appellatos, uti Bonifacius, qui missus in Germaniam, fulminis instar impietatis destruxit munitiones, extollentes se adversus scientiam Dei, Romamque vocatus venit, de suo apostolatu redidurus summo Pontifici rationem, de quo ista ejus Vitæ auctor ex Willibaldo³ post alia recensita ejus egregie facta, sic ait :

2. « Postquam autem vir sanctus, lectis Pontificis litteris, se inter cetera Romam accessiri didicit : mox ad summum obedientiæ gradum contendens, fratrum agmine stipatus Italianam petiit, conspectisque Romanæ Urbis mœnibus, Deo gratias agens, beatorum Apostolorum patrocinio se commendavit. Ut autem ejus adventum didicet Romanus Pontifex, confestim illum ad se evocavit, salutatumque familiariter, honorifico xenodochio commendavit. Deinde opportuno se offerente ad colloquendum die, ad beatissimi Petri Apostoli Ecclesiam venire jussus est. Cumque se invicem mutuis explessent sermonibus, Pontifex de Symbolo et fidei Catholicæ traditione seiscitatus est. Respondit autem vir sanctus : Tanta questionî, domine Apostolice, in sermone familiari non facile possum satisfacere : oro itaque, ut fidei quam a me exigis, conscribendæ mihi tempus largiaris : sique eam ex scriptis Pontifici obtulit.

3. « Pontifex postquam ea scripta perlegit : sibi eum assidere jubet, ut eam fidem constanter retineat et accurate doceat, hortatur. Multa deinde de spiritualis vitæ religione cum illo conferens, ita ut nonnunquam pæne integrum diem mutua inter ipsos colloquia absumerent, ad extremum quot populi idololatricæ ejus opera crediderint, ex eo percontatur. Ubi ad ea respondit vir sanctus, Pontifex ei suam aperit voluntatem, quod eum decreverit episcopum ordinare, ut eo majori constantia errantes corrigeret, et ad viam veritatis revocare posset, quo sit ampliori Apostolice dignitatis auctoritate suffultus, tantoque apud omnes conciones ejus gratiosiores sint, quo certius constaret, a præsule Apostolico ipsum, ut concionetur, esse destinatum. Tum vir Dei sagaciter perpendens, metuensque ne illud propheticum in ipsum comperteret⁴ : Noluit benedictionem, et elongabitur ab eo : tanta benedictionis gratiam minime recusavit. Ut autem adit dies ordinationis ejus, qui fuit pridie kalendas Decembris, id est, in sancti Andreae Apo-

stoli feriis. Pontifex eum et consecravit episcopum, et Bonifacium deinceps dici voluit, cum antea Wintridus diceretur. Et ut ad obedientiam sibi suisque successoribus exhibendam, omnemque sacre fidei traditionem observandam arctius eum adstringeret, juramentum ab eo exegit, et accepit : quod quidem in antiquis exemplaribus ita scriptum habetur :

4. « In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, imperante domino Leone magno imperatore, anno septimo post consulatum ejus, sed et Constantini magni imperatoris ejus filii anno quarto inchoato scilicet, Indictione sexta, promitto ego Bonifacius, Dei gratia episcopus, tibi, beate Petre Apostolorum princeps, vicarioque tuo beato Gregorio papæ, et successoribus ejus per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem, et hoc sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem et puritatem sanctæ fidei Catholicæ exhibere, et in unitate ejusdem fidei, Deo operante, persistere, in qua omnis Christianorum salus esse sine dubio comprobatur : nullo modo me contra unitatem communis et universalis Ecclesiæ, suadente quopiam, consentire ; sed (ut dixi) fidem et puritatem meam, atque concursum tibi, et utilitatibus Ecclesiæ tuæ, cui a Domino Deo potestas ligandi, solvendique data est, et prædicto vicario tuo, atque successoribus ejus per omnia exhibere. Sed et si cognovero antistes contra instituta antiqua sanctorum Patrum conversari, cum eis nullam habere communionem aut conjunctionem : sed magis, si valero prohibere, prohibebo ; sin minus fideliter statim domino meo Apostolico renuntiabo. Quod si (quod absit) contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, seu ingenio, vel occasione tentavero, reus inveniar in æterno judicio, ultionem Ananias et Saphyræ incurram, qui vobis etiam de rebus propriis fraudem facere præsumperunt. Hinc etiam Indiculum sacramenti ego Bonifacius exiguis episcopis manu propria scripsi, atque ponens supra sacratissimum corpus sancti Petri, ita, ut præscriptum est, Deo teste et iudice, feci sacramentum, quod et servare promitto ». Hactenus juramentum, quod et reliqui ordinati episcopi præstare solent. Subdit vero auctor :

5. « Postquam hujusmodi jusjurandum apud Gregorium Pontificem dedit : ille vicissim in omnibus eum juvare, provehere, et venerari studuit. Nam libellum, in quo sacratissima Ecclesiasticæ institutionis jura Pontificalibus digesta conventibus habebantur, ei dono dedit, præcipiens, ut tam clemens quam populus ejus regimini subdendus iis institutis imbneretur : familiaritatemque Sedis Apostolicæ tum ipsi, tum omnibus ejus subditis perpetuam, dato privilegio, confirmavit ; litterasque suas ei impartiens non solum Carolo illustrati duci, qui id temporis Francorum regnum moderabatur, sed etiam cunctis viris Ecclesiasticis et principibus Germaniæ eum tuendum commendavit ».

¹ Joh. XXAVIII. — ² Ezech. I. — ³ Extat apud Sur. tom. III. die v. Junii. — ⁴ Psal. CVIII.

Sed quando ista? sequenti die ab ordinatione ipsius omnia sunt mira celeritate confecta, quod rarum est, ut contingat in Urbe, ubi ex omnibus Ecclesie jugiter imbres negotiorum non solum stillant, sed densitate ingruentes diluvium secum ferunt: verum quod ista de conversione Gentium sint reliquis omnibus preferenda, cuncta primum expediiri Gregorius papa voluit. Subdit vero auctor: Litterarum autem earum exempla hoc loco (quandoquidem ita res postulat) inserere volumus: primo illarum, quae ad Carolum ducem, deinde quae ad principes omnes scriptae sunt:

6. *Gregorii papae Epistolae ad plures, quibus comitatus est Bonifacium redeuntem in Germaniam.* — « Domino glorioso filio Carolo duci Gregorius papa.

« Comperientes te, in Christo dilectissime, religiosae mentis affectum gerere: in multis opportunitatibus, debito salutis promisso, notum facimus Deo dilecte tuae dignitati, praesentem fratrem Bonifacium fide et moribus approbatum, a nobis episcopum consecratum, atque institutionibus sanctae Sedis Apostolicae, cui, Deo auctore, praesidentis Ecclesiam generali sollicitudine informatum ad praedicandum plebibus Germaniae gentis, ac diversis in Orientali Rheni fluminis parte consistentibus, gentilitatis errore detentis, vel adhuc ignorantiae obscuritatis praepeditis, necessario destinare. Pro quibus cum gloriose benevolentiae tuae omni modo commendamus, ut eum in omnibus necessitatibus adjuvetis, et contra quoslibet adversarios, quibus in Domino praevaleatis, instantissime defendatis; certissime relinquentes Deo vos exhibere, quaecumque huic promptissime impenderitis favore, qui sanctis Apostolis suis ad lucem Gentium destinatis, suscipientibus eos, se suscipiendum praedixit: quorum institutionibus pro nos informatum praedictus antistes, in sortes praedicationis procedit». Haec ad Carolum Martellum Gregorius. Sed et ex eodem auctore reliquas Epistolas a Gregorio papa eodem tempore pro Bonifacio scriptas hic reddamus. In primis vero illas ad episcopos Boreales, et alios omnes datas litteras commendatitias more majorum conscriptas reddamus, quae sic se habent:

7. « Gregorius episcopus servus servorum Dei, universis reverendissimis et sanctissimis fratribus coepiscopis, religiosis presbyteris, sen diaconibus, gloriosis ducibus, magnificis castaldis, comitibus etiam, vel cunctis Christianis Deum timentibus.

« Sollicitudinem nimiam gerentes pro speculatione credita, quia in umbra mortis aliquas gentes in Germaniae partibus, vel plaga Orientali Rheni fluminis, antiquo hoste suadente, errare, et quasi sub religione Christiana idololorum culturae servire cognovimus; aliquos vero, qui nec Dei cognitionem habentes, nec baptismatis sacri unda sunt

loti, sed comparatione brutorum animalium pagani, factorem non recognoscunt: necessario pro utrorumque illuminatione, ad praedicandum rectae fidei verbum, harum litterarum portatorem Bonifacium reverendissimum episcopum fratrem nostrum ad easdem partes dirigere studuimus, ut illis praedicando verbum salutis, vitam provideat sempiternam. Et si quos forte vel ubicumque a rectae fidei tramite deviasse cognoverit, aut astutia suasos diabolica erroneos reperit, corrigat, atque sui educatione ad portum restituit salutis, eosque ex Apostolicae Sedis hujus doctrina informet, et in eadem Catholica fide permanere instituat.

« Cui, hortamur ob anorem Domini nostri Jesu Christi, et Apostolorum ejus reverentiam, ut in omnibus solatia exhibeatis, cumque in nomine Jesu Christi recipiatis, ut scriptum est de suis discipulis: Qui vos recipit, me recipit: providentes insuper necessaria itineris ejus, comitesque tribuentes, cibum etiam ac potum, vel si quid egerit, largientes: ut uno labore et socia voluntate opus sibi creditum pietatis et negotium salutis, annuente Deo perficiatur, atque praemium laboris percipere mereamini, deque conversione errantium merces vobis adscribatur in caelis.

« Si quis itaque huic Dei famulo ad illuminationem Gentium ab hac Apostolica et Catholica Dei Ecclesia destinato assensum vel concursum praebuerit: exorantibus Apostolorum principibus, consortium mereatur sanctorum martyrum Christi Jesu. Si quis vero (quod non optamus) adversari ejus laboribus conatus fuerit, aut contrarius extiterit ministerio sibi credito, successorumque ejus in eundem laborem intrantium; ex sententia divina anathematis vinculo ligatus perpetuae damnationi subjaceat. Data kalendis Decembris imperante domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno septimo; sed et Constantini imperatoris ejus filii anno quarto, Indictione sexta». Adjectis his alias ad clerum et populum ita conscriptas, quibus idem S. Bonifacius Evangelium praedicaverat, cum ipsis eum episcopum jam ordinatum restituit, docens quae servanda ipsi ex sacrorum canonum praescripto praeeperit, contenta in libello illo quem ipsi dedisse revertenti, superius dictum est.

8. « Gregorius servus servorum Dei clero et plebi dilectissimis filiis in Domino salutem. Probabilibus desideris nihil tarditatis praestantes, fratrem jam et coepiscopum nostrum Bonifacium vobis ordinavimus sacerdotem: cui dedimus in mandatis, ne unquam ordinationes praesumat illicitas, ne bigamum, et qui virginem non est sortitus uxorem, neque illitteratum, vel in qualibet corporis parte vitiatum, aut ex penitente, vel curiae, vel cuilibet conditioni obnoxium, notatumque ad sacros ordines permittat accedere, sed si quos hujusmodi repererit, non audeat promovere. Afros passim ad Ecclesiasticos ordines pretendentes nulla

ratione suscipiat, quia aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati sæpius sunt probati ». Ita quidem superius alias sæpe dictum, quod occupantibus Africam Sarracenis, extorres Africani in transmari-nas oras sese intulerant, quærentes ex ordinibus Ecclesiasticis victum. Verum quod detecti fuissent esse Manichæi, vel Donatistæ, universali sancta lege oportuit vetuisse, ne Africanus aliquo modo a quopiam episcoporum ordinari deberet. Videas et ex his Dei iudicia non occulla, sed manifesta, cum tot tantique sanctissimi Patres tanto tempore per quadringentos videlicet annos frustra laboraverint, ut in Africa positos Manichæos et Donatistas ad fidem Catholicam revocarent, et non potuerint, in dies magis ipsis infelici sobole pullulantibus, tradidit eos Deus sævissimis barbaris puniendos. Pergit vero Gregorius in Epistola :

9. « Ministeria atque ornatum Ecclesiæ, vel quidquid illud est in patrimonio ejusdem, non minuere studeat, sed augere; de reditu vero Ecclesiæ, vel oblatione fidelium quatuor faciat portiones, quarum unam sibi ipse retineat, alteram clericis pro officiorum sedulitate distribuat, tertiam pauperibus et peregrinis, quartam Ecclesiasticis fabricis noverit reservandam; de quibus divino erit redditurus iudicio rationem: ordinationes vero presbyterorum sive diaconorum, non nisi quarti, septimi, et decimi mensis jejuniis, sed et in ingressu quadragesimali, atque medio vespere sabbati noverit celebrandas. Sancti autem baptismi sacramentum non nisi in Paschali festivitate et Pentecoste noverit esse præbendum, exceptis iis, quibus, mortis urgente periculo, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis subvenire. Huic ergo Sedis nostræ præcepta servanti devolis animis obsequi vos oportet, ut irreprensibile placitumque fiat corpus Ecclesiæ per Christum Dominum nostrum, Deus incolomes vos custodiat, dilectissimi. Data etc. » ut in Epistola præcedenti.

10. Subjicit alias ad nobiles confessores Thuringos conscriptas litteras istis verbis :

« Viris magnificis Atolpho, Godolao, Wilario, Gunthario, Alboldo, et omnibus Dei dilectis Thuringis fidelibus Christianis, Gregorius papa.

« Insinuatam nobis magnificæ fidei vestræ constantiam agnoscentes, quod Paganis compellentibus vos ad idola colenda, fide plena responderitis, magis velle feliciter mori, quam fidem semel in Christo acceptam aliquatenus violare: repleti nimia exultatione, gratias debitas persolvimus Deo nostro, et Redemptori, bonorum omnium largitori, cujus gratia comitante, vos ad meliora et potiora optamus proficere, et ad confirmandum fidei vestræ propositum sanctæ Sedi Apostolicæ religionis mentibus adhaerere, et prout opus poposcerit sacræ religionis, a memorata sancta Sede Apostolica, spiritualium omnium fidelium matre solatium quaerere, sicut decet filios coheredes regni. Ministerio quoque præsentis fratris charissimi Bonitachi, quem ad vos episcopum consecratum in sorte

prædicationis destinavimus, Apostolicis institutionibus informatum ad instruendam fidem vestram in omnibus volumus, et hortamur obedientes ei consentire ad complementum in Domino vestræ salvationis ». Hæc ad confessores. Ad reliquum vero populum nondum Christianum Epistolam catechisticam scribit, qua et hortatur recedere ab idolis, et sacram baptismum suscipere. Est hujusmodi :

11. « Gregorius servus servorum Dei universo populo Thuringorum.

« Dominus Jesus Christus Filius Dei Deus verus, qui de caelo descendit, homo factus est, et pro nobis pati et crucifigi dignatus est, et sepultus tertia die resurrexit a mortuis, et ascendit in caelum, discipulis etiam suis sanctis ait ¹: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti: ipse in se credentibus vitam æternam promisit: cupientes ergo vos in perpetuum nobiscum gaudere, ubi finis nullus est, nec tribulatio, nec aliqua amaritudo, sed gloria sempiterna: ideo fratrem nostrum sanctissimum Bonifacium episcopum ad vos direximus, ut vos debeat baptizare, et fidem Christi docere, et ab errore ad viam salutis adducere, ut salutem habeatis et vitam sempiternam. Sed et vos ei in omnibus obedite, et sicut patrem vestrum illum honorate, et ad ejus doctrinam corda vestra inclinate, quia illum non pro lucro aliquo temporali acquirendo direximus, sed pro lucro animarum vestrarum ad vos cum misimus. Diligite ergo Deum, et in nomine ejus baptismum suscipite: quia ² Dominus Deus noster ³, quod oculus hominum nunquam vidit, nec in cor hominis ascendit, præparavit diligentibus se.

12. « Jam recedite a malis operibus, et bene agite. Non adoretis idola, nec immoletis carnes, quia Deus non recipit ista: sed in omnibus secundum quod vos frater noster Bonifacius docuerit, observate et agite, et salvi eritis vos et filii vestri in sempiternum. Facite ergo et domum, ubi debeat ipse pater vester habitare, et Ecclesias, ubi debeatis orare, ut Deus vobis indulget peccata vestra, et donet vobis vitam perpetuam ». Haec enim ad Thuringos et quidem Apostolicæ, non in persuasionibus humane sapientiæ verbis, quod ⁴ Evangelium Christi non sit in sermone tantum, sed in virtute, et in Spiritu sancto; et ipse sermo ⁵ Dei vivus sit et efficax ad convertendum corda hominum ad Deum: sed sicut Apostolice scriptis, ita et Apostolico spiritu nondum Christianis licet etiam imperat, ut episcopo domum construant et Ecclesiam.

Fuit eidem Pontifici tunc scribendum etiam ad Saxones, adhuc magna ex parte idola colentes, ad quos litteras dedit pastorali sollicitudine plenas. Etenim sicut olim ⁶ Petro in demisso caelitus linteo,

¹ Matth. XXVIII. — ² Isa. LXIV. — ³ 1. Cor. II. — ⁴ Hebr. IV. — ⁵ 1. Cor. II. — ⁶ Act. X.

ostensa sunt omnia quadrupedia et serpentina terra, et volatilia caeli, eademque immunda, moxque ad dita vox de caelo : « Occide, et manduca ». Ita modo Gregorius idipsum non in imagine, sed rei veritate sibi videt oblatum, nimirum indomitas adhuc gentes, animo truces, moribus saevas, et inhærentes idolis : quas reddi penitus Christianas gladio spiritus, impietatis interecone, Deus ipse præcipiat. Cujus rei causa has ad eodẽm ipsi Bonifacio litteras dedit :

13. « Gregorius papa universo populo provincie Alt-Saxonum.

« Sapientibus et insipientibus debitor sum, fratres charissimi ; ideoque volens vos scire qualem sollicitudinem habeam pro vobis, et pro his qui verbum exhortationis fidei Jesu Christi Domini nostri susceperunt, et qui adhuc suscepturi sunt, ut consoleretur corda vestra in charitate et in omni plenitudine sapientiæ : annuntio vobis, quoniam prope est regnum Dei, ut nemo vos amplius decipiat in sublimitate verborum ; nec in quocumque metallo salutem vestram quaeratis, adorantes idola manufacta, aurea, argentea, aerea, lapidea, vel de quacumque materia facta ; quæ falsidica nomina a Paganis antiquitus quasi dii facti sunt, in quibus demones habitare noscuntur : quoniam omnes dii Gentium (ut ait Scriptura ¹) demonia sunt : Deus autem noster caelos fecit ». Hæc ad Gentiles ; ad illos autem qui crediderant, convertit ita sermonem :

14. « Quicumque autem in vobis susceperunt Christum Jesum Dominum nostrum ; in ipso ambulent radicati et superædificati et confirmati in fide, abundantes in gratiarum actione : Videte ² ne quis vos amplius decipiat per philosophiam et inanem fallaciam : astutiores ³ enim sunt filii tenebrarum, quam filii lucis. Discedite ab idolorum cultura, et accedite et adorare ⁴ Dominum Deum vestrum, qui fecit caelum et terram, mare et omnia quæ in eis sunt, et vultus vestri non erubescant. Unus enim Dominus hominum voluerum, quadrupedum, et piscium, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Expoliate vos ergo veterem hominem, et induite Christum novum, deponentes iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem quoque sermonem nolite de ore vestro proferre. Jam enim advesperascit dies sæculi, et tempus tenebrarum appropinquat ; ideoque nolite esse otiosi, sed potius operamini opus bonum, ut Christus habitet in vobis : Et ⁵ quodcumque facitis in verbo aut in opere : omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo et Patri per ipsum : respuentes gentilitatis sectam, scientes vos Dominum habere in caelis, orationi instantes, ad ipsum Dominum cor erigite ⁶, quoniam magnus est Dominus noster et laudabilis nimis et terribilis super omnes deos ⁷, qui vult omnes homines

salvos fieri, et ad agnitionem veritatis pervenire.

15. « Hoc etiam admoneo fratres, ut quicumque ex vobis voluerit ad Christum converti, nullo modo eum prohibeatis, nec vim ei faciatis sculptilia adorare. Ministrum quoque et conservum in Domino, quem misi ad vos Bonifacium ac coepiscopum meum ad hoc ipsum, ut cognoscat quæ circa vos sunt, et consoletur corda vestra cum exhortationis verbo, in Christo Jesu Domino nostro suscipite, ut a diabolica fraude liberati, mereamini adoptionis filii aggregari ». Hactenus ad Saxones Gregorius papa. Quæ post hæc autem secuta sunt, dicentur anno sequenti : profectus enim Bonifacius Roma, nonnisi sequenti anno illuc potuit pervenisse.

16. Ad hæc rursus recentiores provooco Saxones, atque Germanos hæreticos, ut respiciant a quibus sanctum acceperit Evangelium, et qui, qualesve, aut cujus fuerint fidei, qui primam eis veritatem Catholicam propinarunt, a quo fluente Apostolica doctrina manarit ; et videant a quibus defecerint et quibus adhæserint. Vivit quidem, vivit in caelis tantus Germanorum apostolus, qui in novissimo die ab ipsis singulis sigillum suæ prædicationis et collatæ fidei depositum sit apud magnum Judicem exacturus. Erit namque et ipse vir apostolicus sedens cum Apostolis judicaturus, non duodecim tribus Israel, sed Saxones et alios Germaniæ populos, quibus a Catholica et Apostolica Ecclesia acceptum Evangelium, ipsimumque signis ac virtutibus divinitus consignatum tradidit, quo uno e demonum cultu, ad Deum verum, et e tenebris in lucem magnam sunt feliciter vindicati : stabitis simul ante tribunal Christi reddituri ingrati de acceptis per S. Bonifacium beneficiis rationem. Sed ad res Orientales convertamur orationem.

17. *Origo hæresis Iconoclastarum et ejusdem antesignani.* — Dum hæc aguntur quam felicissime in Occidente, hoc eodem anno in Oriente exoritur monstrum horrendum, quod diu cornibus ventilavit Ecclesiam Dei, hæc est hæresis Iconoclastarum. Sed quibus præcursoribus sese impuender in medium inferat, audiamus. Ex anteaembulonibus ejus quæ qualisve sit et unde emerit, tu si sapias, facile colliges : et in primis in his quæ spectant ad tempus, audi Theophanem, qui ait : « Anno septimo (octavo) Leonis imperatoris Judæus quidam oriundus ex Laodicea maritimæ Phœnicis maleficus, veniens ad Gizid Saracenorum tunc principem, promittit eum quadraginta annis (alii habent triginta) retenturum Arabum principatum, si venerabiles quæ in Ecclesiis in toto principatu suo imagines venerabantur, deponeret. Huic itaque credens stolidus Gizid, Edictum generale contra sanctas imagines promulgavit : sed gratia Domini nostri Jesu Christi, et intercessionibus Matris ejus, omniumque sanctorum, mortuus est Gizid, pluribus adhuc nec audire volentibus satanicum ipsius edictum ». Hæc summam de ipso Theophanes.

¹ Psal. xciv. — ² Coloss. ii. — ³ Luc. xvi. — ⁴ Psal. cxxxiv. — ⁵ Coloss. iii. — ⁶ Psal. xciv. — ⁷ 1. Tim. ii.

Porro historiam tantam diffusius enarratam in sacrosancto OEcumenico Nicæno Concilio hic totidem verbis reddendam, operæ prelium existimamus. Sic enim se habet ¹ his præmissis :

18. « Ex præcedenti lectione indicatum est ab Hebræis, Gentilibus, Manichæis, Phantasiastis Ecclesiarum velut in culpam tractam ob sanctorum imaginum cultum ». Et paulo inferius : « Joannes religiosissimus monachus vicarius Orientalium episcoporum e charta legit : Cupio quidem ego omnium postremum presentem hanc sacram Synodum demonstratione quadam docere, idque omni veritate, qua ratione, quoque tempore, et unde scelestissima ista et a Deo odio habita Christianorum calumnia, et Iconoclastarum rabies originem duxerit. Quo autem expeditius et compendio res agatur, de charta mihi promittendum esse statui, ne qua in re veritati pareatur. Cum diem extremum impiorum Arabum tyrannus, quem Suliman (Suliman, Soliman) nominabant, clausisset : subsecutus est illum Umarus, qui posteaquam regnum adisset, ad Eschaphum Masalman hostem sane atrocem per gratiam Domini nostri Jesu Christi Salvatoris, ejusque Deipare matris cum magna exercitus sui clade et ignominia a terra ista expulit, in Syriamque fugavit; neque de redeundo spem illi ullam reliquit. Umaro autem fato defuncto, Ezidus (Gizidus) quispiam homo levis et inconstans regnum accepit.

19. « Per ea tempora in Tiberiade dux quispiam erat Hebræorum impiorum, cui nomen Sarantapechys (Serantapiens), officina diabolorum, quibus vitare animas lusus est et jocus, homo præstigiatior et veneficus, et Ecclesie Dei hostis implacabilis. Hic animadversa Ezidi (Gizidi) regis levitate, hominem aggreditur, polliceturque Hebræorum ingenita malitia se regi quædam prædicturum, et vatem acturum in maxime necessariis rebus se offert. Eas ob res cum esset insinuat tyranno : Volo, inquit, o princeps, modo me audias, rationem quandam indicare tibi, qua poteris facillime et vitam commodam degere, et triginta annos regnum aequabili in potestate conservare. Stultus autem tyrannus spe et desiderio longioris vite, animi levitate elatus (erat enim homo voluptatibus deditus et præditus) respondit : Quæcumque me jusseris facere, modo possim, agam.

20. « Veneficus autem Hebræus confestim inquit : Sine ulla dilatione jube universum per regnum Epistolam, que passim circumferatur, scribi et mitti, qua omnem imaginem et picturam, sive ea in tabulis, sive in opere musaico, in parietibus, sive in vasis sacris, aut indumentis et altaribus sit, et quæcumque in Christianorum Ecclesiis reperitur, deleri, expungi, auferri, et ex toto subverti mandes : neque illas solum, verum omnes similitudines, et earum etiam que in foro ornatus et honestatis gratia collocantur. Nulla igitur ratione

alia, quam ut odium et furorem adversus Christianos exerceat, præstigiatior id tentavit.

21. « Tyrannus autem nefandus præstigiatiori levitate sua auscultans, missis nuntiis, omnes sanctas imagines et similitudines per universam provinciam abstulit. Hoc itaque modo primum Ecclesie ornamenta, procurante Hebræo venefico, ablata sunt. Christiani autem cum id suis manibus facere detrectarent, missi sunt Hebræi et Arabes, homines in Deum impii, qui imaginibus exastis, Ecclesiarum quasdam calce, quasdam aliis coloribus dealbarunt et incrustarunt. Ita plane Joannes ¹ Damascenus de Iconoclastis, ita dictis (inquit) quod cum sanctas et veneratione dignas imagines cum ignominia tractavissent, tum in minutissimas partes comminuerunt, tum conjecerunt in ignem, eodemque modo eas que in parietibus erant depictæ, partim aqua calida, partim calce, atramentoque oblittebantur ». Hæc ipse, sed pergit Joannes Orientis vicarius : « Hæc autem cum pervenissent ad aures pseudoepiscopi Næcolie, et qui ejusdem erat cum illo opinionis, impios Hebræos et Arabes imitati ², Ecclesias Dei, veluti Crucem Christi, verecundantes reddiderunt.

« Arbitror autem relatu dignum, ut et sanctitas vestra audent, quem finem ignavus iste et veneficus Hebræus habuerit. Ezidus (Gizidus) enim, qui facinus perpetraverat, ultra annum cum dimidio non vixit, in ignemque æternum descendit. Postquam autem mortuus fuit, in pristinum ordinem et statum imagines restitute sunt. Filius autem illius Uidus nomine indignatus Hebræo, tanquam interfectori patris, turpissima morte hominem mori coegit. Ille is falsi sui vaticinium dignum premium accepit. Sanctissimus episcopus Mesenæ (Emesæ) dixit : Ego parvulus eram in Syria, quando Sarracenorum princeps imagines subvertit ». Hæclemis de his Nicæna Acta : quibus arguas eos qui ante Leonis imperium id factum volunt, ut Cedrenus; cum non ante hunc annum idem rex Barbarus regnare cœperit.

22. Vidisti, lector, quibus gloriari possint antesignanis Iconoclastæ, nempe Judæis, et Sarracenis, a quibus et, proh dolor! in transversum actus est Leo Isauricus imperator, de quo hoc eodem anno post recensita illa de Gizido Arabum rege, ista mox Theophanes subdit : « Percepta ergo amara ista et illicita, nequamque doctrina, Leo imperator multorum effectus est nobis causa malorum. Porro cum invenisset indiscipline hujus consentaneum quemdam Beser nomine, qui natus quidem de Christianis fuerat, sed captivus in Syriam ductus, refuga fidei que est in Christum repertus est, Arabum dogma sectari apparuit. Is ante tempus non multum ab illorum servitute liber effectus, cum venisset ad Rempublicam Romanorum, ob robur corporis et consensum præva opinionis ho-

¹ Conc. Nic. H. Act. v.

² Joan. Damasc. de hæresib. — Anastasii versio ita : Imitati sunt, injuriam inferentes Ecclesiis Dei.

noratus est ab eodem Leone: qui et imperatoris fautor in magni hujus mali piaculo factus est. Concordabat autem ei et episcopus Nacolia, qui indisciplinationi ejus operam plane, consimili vita vivebat cum ipso ». Illicusque de anni hujus rebus gestis Theophanes. Addunt alii, Judæos, qui Leoni prædixissent imperium, id exegisse hoc anno ab eodem imperatore, sed errant plane, dum istud de Gizado ante Leonis imperium factum putant. Certum est autem, eum non nisi sub Leone regnare cœpisse, anno scilicet quarto ejusdem imperatoris post Haumarem, atque sequenti octavo ejusdem defunctum esse, Theophane id testante, et aliis. Eodem tempore, quo Leo impius in hæresim lapsus, blasphematus in Oriente, Deum sanctosque ejus laudat in Occidente Luitprandus rex Longobardorum. De his autem concessit Deus insignia plane monumenta in lucem prodi, quæ temporis injuria, ac si nunquam extitissent aliquando, penitus oblivione perierant, sed in lucem vindicata, hic opportuno loco describenda curavimus : sic se habent ¹:

QUANDO LEO CECIDIT MISERO DOCTORE SVASVS
SCHISMATIS IN FOVEAM RECTO DE CVLMINE CESAR
TYNC EGOREGALESSTATVHHS(IHC)MHIICONDERETHERMAS
MARMORIBVS PVLCHRIS LEVTBRANT REX ATQVE COLVMNIS;
SED ROMAM PROPERANS POSTQVAM DEVOTVS AD IPSAM
PERVENI ATQVE SACRO CAPITI MEA RASIA FIXI
SANCTI ANASTASHI SERVVS TVVS ECCE REPENTE
PATERNA DE SEDE MEO HANC IN PECTORE CHRISTE

¹ Antiq. Inscript. in Append. pag. 1168. n. 10.

PRECLARAM FVNDARE DOMVM SVR CVLMINE MONSTRAS;
TALIBVS VNDE MEAS TENDENS AD SIDERA PALMAS
VOCIBVS ORO DEI FILII PRO ELEBE FIDELIS
QVI REGIS ANGELICOS CLETVS QVI CVNCTA GVRERNAS
FAC PRECOR VT CRESCAT MECVM CATHOLICVS ORDO,
ET TEMPLE CONCEDE ISTI VT SALOMONI LOCVTVS.

Hæc in visitatione, et cultu exhibito venerando capilli sancti Anastasii Persæ martyris, quod superius Roman ab Oriente translatum audisti. Porro pius rex adeo in ejus amore exarsit, ut reversus eodem sancto martyri insignem Ecclesiam construxerit, ac monasterium; de cujus Ecclesia ejusmodi reperitur vetus inscriptio rediviva ¹:

In Ecclesia sancti Anastasii.

ECCE DOMVS DOMINI PERPVLCRO CONDITA TEXTV
EMICAT ET VARIO FVLGET DISTINCTA METALLO
MARMORA CVI PRETIOSA DEDIT MVSEVMQVE COLVMNAS
ROMA CAPVT FIDEI ILLVSTRANT QVAM LYMINA MVNDI
LVGE AVCTOR SACRI PRINCEPS LEVTBRANDE LABORIS
TE TVA FELICEM CLAMAVNT ACTA PER ÆVVM
QVI PROPRIE GENTIS CVPIENS ORNARE TRIVMPHOS
HIS TITVLIS PATRIAM SIGNASTI DENIQVE TOTAM.

De monasterio autem sancti Anastasii ab eodem tunc erecto mentio habetur inferius in ejusdem regis obitu, de quo suo loco dicetur.

¹ Antiq. Inscript. in Append. pag. 1168. n. 8.

Anno periodi Græco-Romanæ 6216. — Anno Æræ Hispan. 761. — Anno Hegiræ 105, inchoato die 10 Junii Fer. 5. — Jesu Christi 723.

— Gregorii II papa 9. — Leonis Isauri imp. 7. Constantini Copronymi 4.

1. S. Bonifacius in Hassia et Thuringia Evangelium prædicat. — A num. 1 ad 17. Sanctus Bonifacius Evangelium in Hassia et Thuringia felicissimo successu prædicavit: « Tunc », inquit beatus Ludgerus in Vita S. Gregorii Ultrajectini episcopi, « priores et prudentiores Francorum, qui electum Dei martyrem Bonifacium, ejusque discipulos, venerabilem Gregorium et socios ejus in tanta virtute operum et fortitudine constantiæ nosse et intelligere poterunt, cœperunt eis et sua offerre diligentius et die in diem, et laudem tantæ beatitudinis et unitatis apud regem Francorum, seniores videlicet Carolum (qui rex dicitur, quia rerum

summa apud eum erat) non celare. Cœpitque et ipse rex virum Dei Bonifacium velle videre, jussitque eum venire ad se. Qui cum venisset, non statim in initio honore sibi condigno receptus est a rege, sed sic competenter dilatus, quia fuerunt quidam pseudodoctores et adulatores, qui famam sancti viri et discipulorum ejus obfuscare et impedire conati sunt apud regem. Verumtamen ex illo die crevit amor et honor hominis Dei et discipulorum ejus apud omnes, qui fidem illorum et vitam scire et investigare interius desiderabant, et juxta dictum Evangelii, justificata est sapientia a filiis suis. Redierunt electi Dei iterum ad sua, et in

cœpto opere sine ulla hæsitatione permanentes in Thuringis et in Hassis, ubi tunc temporis maxime opus erat doctrina illorum, ob viciniam Paganorum, et indoctam plebem ».

2. *Consecratur Romæ episcopus.* — Postea de prospero susceptæ prædicationis eventu Gregorium papam per unum e suis certiores fecit *smectus Bonifacius*, statimque Romam litteris Apostolicis invitatus eo contendit magnis itineribus, ubi *pridie kalendas Decembris* ordinatus est episcopus in festo sancti Andreæ, ut ex Willibaldo in ejus Vita refert Baronius, num. 2. Quod hoc anno factum esse demonstrant litteræ Gregorii papæ postero post Bonifacii ordinationem die, omnibus Christianis in Germania constitutis inscriptæ, et recitate a BarONIO num. 7, quarum hæc est subscriptio: « Dat. kalendis Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno septimo; sed et Constantii imperatoris ejus filii anno quarto, Indictione sexta ». Mendosa tamen Indictio, legendumque, *Indictione septima*, Sirmondus quidem mendum in annis utriusque imperatoris esse putat, ideoque et anno elapso Bonifacium creatum esse episcopum. At ex ejusdem Pontificis litteris annis sequentibus datis liquet, non in annis imperatorum, sed in Indictionem errorem irrepisse. Præterquam quod librarium in uno, quam in duobus peccasse, longe verosimilius. In juramento quod Bonifacius eidem Gregorio præstitit, a BarONIO num. 4 recitato, eadem Indictio vi legitur, sed utroque mendose.

3 *Sed nulli sedi affigitur.* — Anno DCCXIX sanctus *Bonifacius* præco Christianæ fidei, legatusque Sedis Apostolicæ creatus est, ut auctoritate Apostolica Gentibus, quibus Christus nondum annuntiatus, Evangelium prædicaret, ipsumque concionandi officium adimpleret, sed hoc anno consecratus est episcopus, ut Apostolicæ dignitatis auctoritate fulciretur, et in officio prædicandi cunctis acceptior fieret. Distinguenda autem duo episcoporum et archiepiscoporum genera, ut observat Serarius Not. xxv in Vitam sancti Bonifacii: « Quibusdam, inquit, certa sedes, certusque locus et fixus est, cujus episcopi aut archiepiscopi appellantur. Quibusdam vero incerta sedes, nullusque certus et fixus locus, et posterius hoc genus in his plerumque Gentibus ac provinciis inventum, quæ ad Christi fidem aggregari primo incipiunt. Cum enim ii, qui Evangelium his annuntiant, hæc illuc præcurrere debeant, neque congregatum adhuc ovile in una quapiam aut ditione aut urbe obtineant, episcopalem quidem presbyterorum ordinandorum, variisque in locis collocandorum, vel archiepiscopalem etiam creandorum episcoporum potestatem ab Apostolico accipiunt, sed incertis interea vagantur sedibus, et ad verum summumque animarum Pastorem Christum Jesum, quotquot et undique possunt, oves congregant. Et hi quidem præcise ac simpliciter episcopi, vel generatim ejus regionis, in qua laborant, gregemque

Domini conquirunt, episcopi et archiepiscopi nuncupantur ». Ita accurate Serarius, Posterioris generis episcopus fuit *S. Bonifacius*, ut ex sequentibus magis patebit. Ubi factus episcopus, Bonifacius simpliciter appellatus fuit, nulla veteris nominis facta mentione, vel conjunctim vocatus est *Bonifacius et Winfridus*, ut is indicaretur Bonifacius, qui prius *Winfridi* nomen gesserat.

4. *Gregorius II Bonifacium Ecclesiasticam et magnatibus Germaniæ commendat.* — « Postquam ergo », inquit Othlonus lib. 1, cap. 20, de Bonifacio ordinato episcopo loquens, « Injunctis promissionem coram Gregorio papa peregit, tunc et ipse eum in omnibus adjuvare, præferre, et venerari studuit. Nam libellum, in quo sacratissima Ecclesiasticæ institutionis jura, Pontificalibus digesta convenibus, habebantur, ei donavit, præcipiens, ut tam elerus, quam cæteri populi suo regimini subijciendi, institutis talibus erudirentur. Sed et familiaritatem Sedis Apostolicæ sibi omnibusque sibi subiectis perenniter reservandam privilegio confirmavit, sicut eum litteris transmissis non solum Carolo, duci glorioso, qui per idem tempus Francorum regnum gubernabat; sed etiam universis Ecclesiasticis viris principibusque in Germania constitutis immundum commendavit ». Refert postea idem auctor Epistolæ sex Gregorii papæ, quas et Baronius exhibet.

5. *S. Bonifacius Alt-Saxonibus a Gregorio II commendatus.* — Othlonus num. 13 recitat ejusdem Pontificis Epistolam *universo populo provincie Alt-Saxonum* missam, qua eis commendat Bonifacium episcopum, Germanicæ apostolum; quod de Germanicis Saxonibus intelligendum esse inter omnes convenit. Porro Mabillonius sec. iv Benedict. part. 2, in Elogio historico venerabilis Joannis abbatis Aethelingiensis, qui erat genere *Eald-Saxo*, ut prodit Asserus in Vita Aelfredi Angliæ regis, notavit, *Eald-Sarones* fuisse veteres Saxones, Frisonibus similes; vocem vero *Eald* apud Anglos Saxones perinde sonare, atque *Alt* apud Teutones seu Germanos. *Alt* vero Germanis vetus significat, probante *Smaragdi* abbatis Commentario in Donatum, qui nondum literis vidit. Is quippe auctor in lib. 2, cap. 10, de Patronomicis agens, *Altuir vetulus mihi*, interpretatur, ut constat ex fragmento ab eodem Mabillonio in Anlect. tom. II relato. Quam *Alt-Saronum* vocem hic explicare placuit, ut quantum possum Bonifacii legationi licentiam affundam.

6. *Mandata Gregorii II inde desumpta.* — Quæ Gregorius suis litteris mandata complexus est, desumpta videntur ex Epistola IX Gelasii papæ primi ad episcopos, *per Lucianum et Brutios et Siciliam* constitutos *directa quinto idus Martii, Asterio et Præsidio viris clarissimis coss.*, id est anno DCCXV, ut de singulis Goullius hoc anno num. 27 et seq. ostendit. Gregorius tamen de cavendis illicitis ordinationibus sermonem habens, meminit Afrorum, de quibus sicut Gelasius, et hæc

rationem reddit Gregorius, quod « aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati sepius sunt probati ». Saraceni priusquam in Hispaniam transirent, Africam occuparunt, et extorres Africani sese in Europam infundentes, vietum ex ordinibus Ecclesiasticis cœperunt quærere. Verum quia plerique eorum agniti sunt, vel Manichæi, vel Donatistæ. *universalis lege*, ut Baronius num. 8 scribit, sancitum est, ne Africanus aliquo modo a quopiam episcoporum ordinaretur. Neque dubium, quin Gregorius per Afros designet *Donatistas*, quia in magno numero fuerunt in Africa, et pertinaciter Anabaptismum defenderunt.

7. *Izidi califæ Decretum adversus Christianorum Imagines*. — A num. 47 ad 22. Theophanes anno incarnat. secundum Alex. dccxy, qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur, narrat Iudæum quemdam *Izidi* Saracenorum califæ annis xl Arabum principatu potiturum promississe, si venerandas Imagines e Christianorum Ecclesiis eliminaret, indeque *Izidem* generale decretum adversus eas promulgasse, sed paulo post extinctum esse, ut ex eo etiam narrat Baronius. Verum hæc adversus Imagines persecutio ad annum dccxxi pertinet. In Concilio enim Nicæno II, Act. v, cuius verba recitat Baronius ex versione antiqua et vulgata, legitur : « Cum hoc egisset Ezidus, non plus quam duobus annis et dimidio vivens defunctus est ». Ezidus autem seu Jezidus califa mense Februarii anni dccxxiv vivere desiit. Quare medio circiter anno dccxxi in sacras Imagines grassatus fuerat. In vulgata quidem versione, quam secutus est Baronius num. 21, habetur, *ultra annum eum dimidio non vixit*. Sed hæc versio ex textu græco et versione Anastasiana emendanda. Corrigendus et Theophanes, cuius versionis verba recitat Baronius num. 17, qui ait, Izidum extinctum esse, « nondum satanico ejus sancito ad plurimum aures et notitiam publicato ». Joannes enim monachus in loco Synodi Nicæne II

mox laudato, ait : « Tyrannus deceptione captus (nempe Izidus) huic (nempe Iudæo) levitate usus obscundavit : et mitlens deposuit ab omni provincia, quæ sub ipso erat, sanctas Imagines, et residuas similitudines : et hoc modo non parcens deturpavit Ecclesias Dei per veneficium Hebræum sub potestate sua sitas, antequam perveniret malum ad terram istam », ad ditiones nempe imperio Romano subditas. Neque enim intra biennium cum dimidio califæ edictum ad plurimum notitiam, uno et omnium non pervenire non potuit. Certum tamen videtur, illud ubique non fuisse executioni mandatum ; alioquin Joannes monachus de illo ut de re parum cognita locutus non fuisset in Concilio. Combefisius in Scriptoribus Historiæ Byzantiæ, qui post Theophanem scripsere, pag. 312, græce et latine recitat narrationem Joannis Hierosolymitani monachi, quia non meminit eam integram reperiri in Actione v Synodi Nicæne II.

8. *Moritur Jezidus Saracenorum califa*. — Ad num. 22. Elmakinus in Historia Sarac. cap. 16 docet, *Jezidum* Saracenorum califam an. *Hegiræ* cv, die xxv *Siaabani*, id est, die iv Februarii sequentis Christi anni mortuum esse, et imperasse annos iv et mensem unum, eique successisse *Hisiamum* ejus fratrem. Is inter Saracenorum califas decimus septimus numeratur.

9. *Moritur Theodo II Bajoariæ tetrarcha*. — Ad hunc vel præcedentem annum retrahenda secunda protectio Romana *sancti Corbiniani*, quam anno sequenti Baronium seculi narravimus ; postquam cum nulla amplius mentio occurrat *Theodonis II* Bajoariæ tetrarchæ, qui cum honorifice excepit, hujus, ut videtur, mors contigit. Ei superstes fuit *Grimoaldus* filius ac tetrarcha, sed *Theodebaldus* ante patrem e vivis excessit, et forsan etiam *Theodebertus* alter Theodonis filius, uterque Bajoariæ tetrarcha, ut tam ex dictis, quam ex dicendis intelligere est.

GREGORII II ANNUS II. — CHRISTI 724.

1. *Bonifacius Gentilium conversioni in Germania laborans mutuis sanctorum virorum litteris adjuvatur et maxime S. Gregorii II pape.* — Annus sequitur Redemptoris septingentesimus vice-simus quartus Indictionis septimæ, quo S. Bonifacius episcopus ordinatus a sancto Gregorio papa in Urbe, rediens in Germaniam, fidem Christianam mirifice propagavit : de quo ista ex ejus discipulo Willibaldo¹ : « Tantarum itaque litterarum auctoritate fretus sanctus presul Bonifacius proficiscitur in Germaniam, veniensque ad Carolum principem supradictum (cognomento Martellum), litteras Romani Pontificis ei attulit : seque ejus ditioni et patrocinio committens, illo annuente, ad Cattorum (quos Hesses vocant) quibus jam ante prædicare coepat, regionem abiit ». Sed hic opportune reddenda sunt litteræ ab eodem Carolo tunc date eidem Bonifacio : acceptim eas a Fronlone Duceo societatis Jesu professore, viro Ecclesiasticarum antiquitatum studiosissimo : qui exscripsit (ut ait) ex scripto Codice Ecclesiæ Virdunensis, quo continentur Concilia generalia et provincialia : eujus et nos alia reperimus exemplaria.

« Dominis sanctis et apostolicis episcopis, ducibus, comitibus, vicariis, domesticis, vel omnibus agentibus junioribus nostris, seu missis decurrentibus, et amicis nostris, illustris vir Carolus Major-Domus benevulpens vestri.

2. « Cognoscatis qualiter apostolicus vir in Christo pater Bonifacius episcopus ad nos venit, et nobis suggestit, quod sub nostro mundeburde vel defensione cum recipere deberemus : quod ita nos gratanti animo fecisse cognoscite. Proinde vos taliter, uti fecimus ei manu nostra roboratam dari, ut ubicumque, ubi et ubi ambulare videtur, cum nostro amore, vel sub nostro mundeburde et defensione quietus et conservatus esse debeat, in ea ratione ut justitiam reddat, et simpliciter justitiam accipiat. Et si aliqua causatio, vel necessitas ei advenierit, quæ per legem definiti non potuerit, usque ante nos quietus vel conservatus esse debeat tam ipse, quam qui per ipsum sperare videntur,

et ei nullus ullam contrarietatem, vel damnationem adversus eum facere debeat, nisi ut omni tempore sub nostro mundeburde vel defensione, quietus vel conservatus residere debeat. Et ut certius credatur, manu propria subter firmavimus, et de annulo nostro subter sigillavimus». Hucusque litteræ Caroli ex formula consueta, quæ ejusmodi litteræ patentes pro securitate ab eodem principe scribi solent : in quibus voce illa barbara, mandeburde, scias ex Glossario, quod appositum est ad capitulare regum Francorum, significari tuitionem, seu tutelam alicujus personæ.

3. Sed de prædicationis ejus fructibus ut aliquid deceperimus, audi ejus rerum gestarum scriptorem ex Willibaldo, qui superius narratis subjicit ista : « Ad Cattos (ut dictum est) postquam accessit : complures, inquit, illic reperit, Christiana religione abjecta, in varios incidisse errores : alii enim lignis et fontibus clam vel palam sacrificabant, alii aruspicia, divinationes, præstigias, et incantationes sectabantur, plerique aliis nefandis sacrificiis erant addicti ; pauci vero in via veritatis, quam semel didicerant, persistebant. Quorum quidem consilio arborem quamdam miræ vastitatis, quam prisca voce, Jovis arborem nuncupabant, in loco qui Geismar dicitur, servis Dei ipsis assistentibus, excidere tentavit. Accurrit autem magna Ethnicorum multitudo, illum tanquam hostem deorum suorum necare volefunt. Sed cum arbor paulum cæderetur, mox quasi divinitus agitata, in quatuor partes disrupta est. Quod cernentes Ethnici illi, Dominum laudantes fidem complexi sunt. Sanctus autem presul, communicato cum fratribus consilio, ex illa ingenti vase arboris mole oratorium construxit, in beatissimi Petri Apostoli honorem illud dedicans ».

4. Illic siste gradum, lector, apostoli Bonifacii dum assectaris vestigia. Primum omnium velim consideres tanti viri laboriosum apostolatam ad Gentes, populos scilicet, qui adhuc idolorum cultura tenebantur impliciis : immensus plane hic labor ipsi subeundus fuit. Quis tam allis radicibus fixis in tam duris et agrestibus animis molitum superstitionem evelleret? Quoties ob eam causam

¹ Apud Sur. die v Junii.

ipsi fuerunt Apostoli Pauli prae animi angustia illa repetenda verba ¹ : « Supra modum gravi sumus supra virtutem , ita ut tæderet nos etiam vivere ? » Testes sunt ejus rei diversæ ab eo tum temporis Epistolæ scriptæ , quibus auxilium precum enixe postulat ab amicis Dei : qui id naviter implere videntur , dum nec defuerunt præsto esse laboranti in Evangelio quibuscumque valere subsidiis etiam corporalibus , utpote quod vir apostolicus et in hoc fulgeret insignibus apostolatus , quod magna premeretur paupertate inter Gentiles illos agrestes , immites , ac feros , ut cum Apostolo dicere posset ² : « Usque ad hanc horam et esurimus , et silimus . et nudi sumus , et colaphis cædimur , et instabiles sumus » . Mittebant enim alii ad eum vestimenta , alii ad victum stipem , libros alii , alii vero consolationem . exhortationemque litteris impartiebantur .

5. Inter alia autem a diversis impartita officia ac beneficia , Daniel ille Ventanus in Anglia episcopus , qui (ut superius dictum est) ejus ad apostolatam visus est primus fuisse suadendo et adjuvando promotor , dum Romam primo proficiscentem ad Gregorium papam litteris commendatitiis fuerat committatus : hic , inquam , ubi accepit , ipsum perardum ad prædicandum Gentibus Evangelium suscepisse provinciam , catechesim ad eum misit , qua possent ipsi Gentiles instrui ad credendum . Extat ipsa quidem , quam ex duobus codicibus scriptis , quorum ante meminimus , collatione facta hic tibi reddendam putavimus . Sic enim se habet ³ :

« Venerando et amando antistiti Bonifacio Daniel Dei famulus .

« Quamvis , mi frater , consacerdosque charissime , te primam virtutum promereri gaudeam palmam , qui saxea sterilitate hactenus Gentilium corda fidei magnitudine fretus fiducialiter aggrediendo , vomere Evangelicæ prædicationis infatigabiliter subigens in glebas fertiles quotidiano labore convertere niteris ; ut vere tibi aptari propheticum , Evangelicumque dictum possit ⁴ : Vox etiamantis in deserto , etc . Tamen secundæ portio palmæ non incongrue ipsis etiam parabitur , qui tam pio , tam salubri operi congratulando , quibus valent subsidiis favent , eorumque indulgentiam competentibus adminiculis supplent , quo ataces ceptum prædicationis opus , et frequenter Christo generare filios studeant . Unde et devota benevolentia pauca tunc suggerere prudentiæ curavi : quo magis advertas secundum meum sensum , qua potissimum ratione agrestium obstinationem convincere promptus queas . Neque enim contraria eis de ipsorum quamvis falsorum deorum genealogia adstruere debes , sed secundum eorum opiniones quoslibet ab aliis generatos per complexum mariti , ac femine concede asserere , ut saltem modo hominum natos deos , ac deas , homines potius non deos esse corpisse , qui autem non erant , probes . Cum vero initium habere

deos , utpote alios ab aliis generatos coacti dicere riant : item interroga , utrum initium habere hunc mundum , an sine initio semper exstitisse arbitrentur . Si initium habuit , quis hunc creavit : proculdubio ante constitutionem mundi , nullatenus genitibus diis invenient subsistendi , vel habitandi locum : mundum enim non hanc visibilem tantum terram et cælum , sed cuncta etiam extenta locorum spatia , quæ ipsi quoque Pagani suis imaginare cogitationibus possunt , dico . Quod si sine initio semper exstitisse mundum contenderint : hoc multis refutare , ac convincere documentisque et argumentis stude : tamen altercanles interroga , quis ante natos deos mundo imperaret , quis regeret ; quomodo autem subdere dominatui , vel sui juris facere mundum ante se semper subsistentem potuerint . Unde autem , vel a quo , vel quando institutus , aut genitus primus deus , vel dea fuerit ; utrum autem adhuc generare deos , deasque alios , aliasque suspicentur . Vel si jam non generant , quando , vel cur cessaverint a concubitu , et partu . Si autem adhuc generant , infinitus jam deorum effectus numerus est , et quisnam inter tot tantosque potentior sit incertum mortalibus est ; et valde cavendum , ne in potentiores quis offendat . Utrum autem pro temporali ac præsentis , an potius pro æterna et futura beatitudine colendi sint arbitrentur . Si pro temporali , in quo jam feliciores Pagani sint , dicant : quid autem se suis consequi sacrificiis lucri suspicantur Pagani , cunctis sub potestate existentibus , vel cur in potestate sibi subjectorum fieri permittunt ipsi dii : quid ipsi tribuant , si talibus indigent , cur non ab ipsis magis potiora eliguntur ? Si autem non indigent , superflue jam talibus hostiarum collationibus placere se posse deos putant . Hæc et his similia multa alia , quæ tunc enumerare longum est , non quasi insultando , vel irritando eos , sed placide , et magna obijcere moderatione debes . Et per intervalla nostris item Christianis hujusce modi confutandæ sunt dogmatibus superstitiones , et quasi e latere tangendæ , quatenus magis confusi , quam exasperati Pagani erubescant pro tam absurdis opinionibus , et ne nos latere ipsorum nefarios ritus ac fabulas æstiment .

6. « Hoc quoque inferendum , si omnipotentes sunt dii , et bene scilicet justi , non solum suos remunerant cultores , verum etiam puniunt contemptores ; et si horum utraque temporaliter faciunt , cur ergo pareant Christianis totum pæne orbem ab eorum cultura avergentibus , idolaque evertentibus ? et cum ipsi iidem Christiani fertiles terras , vineique et olei feraces , cæterisque opibus abundantes possident provincias ; ipsis autem , id est , Pagani , frigore semper rigentes terras cum eorum diis reliquere , in quibus jam tamen toto orbe pulsati , falso regnare putantur . Inferenda quoque sæpius eis est orbis auctoritas Christiani , in ejus comparatione ipsi paucissimi in vanitate antiqua adhuc perseverant , et ne , quasi de legitimo semper a principio super ipsas gentes deorum jacti-

¹ 11. Cor. I. — ² 1. Cor. IV. — ³ Eadem que superius duo exemplaria Epist. XIII. — ⁴ Isai. XL.

tent imperio, intimaandum eis, emectum prius mundum idolorum deditum culturae, donec Christi gratia omnipotentis conditoris, rectoris, uniusque Dei noſtra illuminatus, vivificatus, reconciliatusque Deo est: nam quod apud Christianos fidelium quotidie baptizantur filii, quid aliud faciunt nisi a ſorde et reatu Gentilitatis, quo totus olim conſtrictus est, per ſingulos eos purgant? Hac charitatis intuitu, frater mi, breviter tuae commemorare libuit dilectioni. Et qui corporali praegravatus languore laboro, ita ut congrue illud Psalmista dicere possim¹: Cognovi quia iustum iudicium tuum, et vere affixisti: inde obnixius tuam peto reverentiam, quatenus cum his qui tecum Christo in spiritu servant, pro me supplicationum fundere preces digneris, ut Dominus, qui me vino compunctionis potavit, cito etiam sua anticipet misericordia, ut qui iuste corripuit, clementer ignoscat: propheticumque illud tua faciat pietate me quoque gratandum posse cantare: Secundum² multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuae keltificaverunt animam meam. Opto ut in Christo bene valeas, et mei memineris, consecratos charissime ». Ista Daniel ad Bonifacium.

7. Sed quas ipse Bonifacius solet legationes precum per Epistolas mittere ad diversos, secundum quod Paulus Apostolus ait³: « Adjuvantibus et vobis in oratione pro nobis, ut ex multorum personis, ejus quae in nobis est donationis per multos gratiae agantur pro nobis », docent plures ejusdem argumenti litterae ad diversos, diversis temporibus datae, et inter alias quae ad Eadburgam, sive Eadeburgam abbatissam. Fuit ista regi Cantiorum affinis, ut quae dicentur, suo loco debebant, cujus quoque juvabatur in extrema paupertate muneribus, et libros sacros ad erudiendos populos accipere consuevit, ut ipsius Bonifacii ad eam litterae date declarant: harum tres hic subiiciemus perbreves, ex iisdem quae disimus exemplaribus acceptas, nondum (quod sciamus) alicubi casas, atque primum omnium illam, qua petit ab ipsa describi aureis litteris Epistolas Petri Apostoli, ut a quo accepisset ad Gentes apostolatam, ejus quoque litteras praedicandas in Gentibus auro nitore fulgidas, praetanti Apostoli amore ac reverentia secum haberet, quod immense amantium est, ita affici erga eum quem cupit. Quanti enim fecerit culmen Apostolicum Petrum, jam audisti, cum primam omnium quam ibi inter Gentes erexit Ecclesiam, voluit Petri nomine atque memoria insigniri: Petrus illi in ore semper, sicut in mente, et in opere jugiter erat. Sed jam ab eo tunc scriptam perbreve Epistolam audiamus: sic enim se habet:

8. « Reverendissime³ ac dilectissime sorori Eadburgae (Eadeburgae) abbatissae Bonifacium exitum servus servorum Dei in Christo optabilem charitatis salutem.

« Deum omnipotentem retributorem et remun-

neratorem omnium bonorum operum deprecor, ut tibi in celestibus mansionibus, et in aeternis tabernaculis omnium beneficiorum tuorum, quae mihi prestasti, aeternalem mercedem, et in superna curia Angelorum beatorum restituat. Quia saepe sive solamine librorum, sive vestimentorum adjuvamine pietas tua tristitiam meam consolata est; sic et adhuc precor, ut augeas quod cepisti, id est, ut mihi cum auro conscribas Epistolas domini mei S. Petri Apostoli, ad honorem et reverentiam sanctarum Scripturarum ante oculos carnalium praedicando: et quia dicta ejus, qui me in hoc iter direxit, maxime semper in praesentia cupiam habere. Ad scribendum hoc ergo Eobam (Eobanum) presbyterum destino: fac ergo, soror charissima, de hac petitione nostra, sicut benignitas tua de cunctis precibus meis solebat, ut et hic opera tua ad gloriam caelestis Patris aureis litteris fulgeant. Valere in Christo, et sanctis virtutibus ad meliora conscendendo proficere te opto ». Rursus ad eandem his verbis⁴:

9. « Dilectionis vestrae clementiam intimis imploramus precibus, ut pro nobis intercedere apud auctorem omnium dignemini; et ne ignoretis causam hujus petitionis, sciat, quia peccatis exigentibus, conversatio peregrinationis nostrae variis tempestatibus illiditur, undique labor, undique furor, foris pugnae, intus timores, super omnia gravissimum, quod vincunt insidiae falsorum Fratrum malitiam infidelium Paganorum. Rogate ergo pium defensorem vitae nostrae, et unicum salutem laborantium refugium Agnum Dei, qui abstulit peccata mundi, ut nos inter fallium luporum cubilia lustrantes, dextera sua protegente, illasos custodiat, et ubi debere esse speciosi pedes portantium lucernam pacis Evangelicae, non inveniantur tenebrosa errantium apostatarum vestigia: sed magis Pater piissimus accinctis lumbis nostris perficiat lucernas ardentem in manibus nostris, et illuminet corda Gentium ad contemplandum Evangelium gloriae Christi. Interea precor, ut intercedere pietas vestra pro istis Paganis, qui nobis ab Apostolica Sede commissi sunt, dignetur, ut eos Salvator mundi ab idolorum cultura eripere dignetur, et aggregare unicae matri Ecclesiae Catholicae filiis, ad laudem et gloriam nominis sui⁵, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire. Vale ». Sed et missis libris, rursus ad eandem paucis his:

10. « Dilectissime³ sorori etiam dudum spiritalis clientelae propinquitae connexae Eadburgae abbatissae Bonifacius servus servorum Dei, perennem in Christo salutem.

« Charissimam sororem remuneratorem aeternum justorum operum in superna keltificet curia Angelorum, quae sanctorum librorum munera transmittendo exulem Germanicum spiritali lumine consolata es: quia qui tenebrosos angulos Germani-

¹ Psal. CXXIII. — ² Psal. XCIII. — Eod. Cod. Ep. XXXI.

³ Eod. Cod. Ep. XIX. — ⁴ 1. Tim. II. — ⁵ Eod. Cod. Ep. XX.

carum gentium lustrare debet, nisi habeat Incernam pedibus, et lumen semitis suis verbum Domini, in laqueum mortis incidet. Præterea de charitate tua confidens, obsecro, ut pro me orare digneris, quia peccatis meis exigentibus, periculosi maris tempestatibus quatuor, rogans, ut ille qui in altis habitat et humilia respicit, indulgens flagitia, præset mihi verbum in 'aperitione oris mei, ut currat, et clarifictur inter Gentes Evangelium gloriæ Christi ». Hucusque Epistola.

Erat jugis communicatio precum piorum fidelium Anglorum cum suo gentili Bonifacio in ministerio, quod susceperat apostolatus, ipsius memoriam facientium in sacrosancto sacrificio Missæ: testati sunt id litteris ad eum scriptis, quas ex iisdem codicibus de promptis his subjicimus. Sic enim se habent²:

« Domino sincerissimo meo et dulcissimo charitatis cultu, et præcipue Dei gratia copioso semperque in Christo pastoralis curæ regimina gubernanti Bonifacio, qui et Winfridus, archiepiscopo, Thorhelmus episcopus servus servorum Dei in Domino salutem.

11. « Desiderabiles litteras excellentiæ vestræ suscepimus, quas relegentes cognovimus tuam piissimam devotionem, ferventissimumque amorem, quem habes propter beatam vitam, ut dextera Domini protegente, mediteris die ac nocte, ad fidem Catholicam atque Apostolicam pro tuæ anime redemptione corda Paganorum Saxonum converti. Quis enim audiens hæc suavia, non lætetur? Quis non exultet et gaudeat in his operibus, quia gens nostra Christo omnipotenti Deo credit? Per gerulum vero apicum tuorum, modicum tibi munusculum, sed magni affectus pignus transmitto, simul et indicans omnia, quæ a parvitate nostra petere dignatus es, libentissime suscepimus, hoc est, quod in sacris Missarum celebritatibus, et in quotidianis precibus tuæ sanctitatis memoria celebretur; optantes et obnixè deprecantes, nostræ fragilitatis conscii, hoc idem a vestra parte, quanto meritis excellentiores esis, tanto circa nos perfectius observari. Festinet igitur vestra celsitudo novum Christo populum coacervare et dedicare. Profecto enim habetis protectorem humani generis Redemptorem Dominum nostrum Jesum Christum. Fraternali itaque affectu salutantes vestram excellentiam, et divinam deprecamur jugiter clementiam, quæ vos vestrosque omnes in omnibus operibus auxiliari dignetur, ut cum Christo in futuro regnetis sæculo ». Hactenus Thorhelmus episcopus. Subjicimus his alias aliorum insignium virorum eodem argumento conscriptas. Sunt hujusmodi³:

12. « Domino gloriosissimo et cum honoris affectu venerandissimo Bonifacio archiepiscopo Aelbulvaldus, Deo donante, regia potestate fretus, simul et tota ablatia cum omni congregatione servorum Dei in nostra provincia, Althithronum pro Eccle-

siarum incoluntate die noctuque precibus pulsantes, in Deo remuneratore omnium, salutem.

« In primis itaque scire te volumus, o dilectissime, quia gratanter accipimus, nostram parvitatem vestris sanctis orationibus commendatam, ut sicut vestra benignitas de Missarum solemnitatibus et orationum assiduitatibus, Deo instigante, dictavit, ita quoque nostra mediocritas devota mente implere conetur; memoriaque nominis vestri in septennis monasteriorum nostrorum synaxibus perpetua lege censeri debet, quia in septenario numero perfecti sepe designantur. His itaque bene compositis, et Deo adjuvante, de animarum regulis rite dispositis, et de interioris hominis habitu apte conducto, et exteriora terrenæ substantiæ adminicula, quæ sub nostra potestate, Deo largiente, redacta sunt, sub vestræ voluntatis arbitrio contineri volumus, ita tamen, ut orationum vestrarum adjutoria benevolentiam amicitias vestræ in Ecclesiis Dei frequentare faciatis, et sicut te pastorem in populo suo prædestinatio Dei fieri voluit, ita et nos te patronum sentire satagimus. Nomina quoque defunctorum, et viam universalem ingredientium, prout opportunitas anni exegerit, ex utraque parte adducuntur, quatenus ut Deus deorum et Dominus dominantium, qui vos in episcopatus regimen ponere voluit, suam plebem ad individuae Trinitatis agnitionem, et Unitatis substantiam per vos adducere dignetur. Præterea, o piissime pater, tibi inclinandum curamus, ut gerulum præsentium litterarum devota mente a nobis transmissum scias, et sicut fidelem tibi comperimus esse, ita et eum veridicum in omnibus invenies ». Sed accipe alias eodem argumento conscriptas:

13. « Reverendissimo præsuli¹, et piæ paternitatis prærogativa divulgando archiepiscopo Bonifacio, Siebaldus licet indignus et ultimus famulorum Dei famulus optabilem in Domino salutem.

« Primitus subnixis precibus, ac si progeniculus flexis poplitibus, ut indulgeas, obsecro, petitionem meam, quam rogavi te per tuum presbyterum nomine Eobo (Ebbo), id est, ut tibi indicaret meam petitionem et desiderium, id est, ut meus esses episcopus cum meo episcopo Daniele, et pro tua clementia hoc mihi concedas; ac si illa fuisset, sicut eum rogavi, putabam a te de me aliquem consolationis sermonem venire ad me. Notum sit tibi, quia ex eo tempore nomen tuum adscriptum habuissem, cum Missarum solemnia celebrarem, simul cum nominibus episcoporum nostrorum, et modo non cesso quandiu subsistam. Et si supervixero tibi, cum nomine patris nostri Erenaldi episcopi tuum adscribo nomen, non quia de merito mei peccatoris confidens sim, sed de misericordia Dei et spe tua, quam habes in Deum. Ideo deprecor te, ut tecum memoria mea secundum parvitatem meam et in præsentem et in futuro persistat. Vale in Christo ».

14. Precum igitur gentilium suorum, Dei

¹ Ephes. vi. — ² Eod. Cod. Ep. xl. — ³ Ibid. Ep. XLIII.

¹ Ex eod. Cod. Epist. xli.

amicorum S. Bonifacius divinitus roboratus, quæ ardua ac difficillima, majoribus sumptis spiritibus, tentat. Parumque sibi visum est gentiles homines ad Christianam fidem convertere, nisi Christianos depravatis corruptisque moribus ad normam Christianæ religionis induceret, reduceretque in primis eos, qui sub diversis Ecclesiæ ordinibus militarent, ad antiquius traditam legibusque præscriptam Ecclesiasticam disciplinam. Conatus est ista pro viribus, in quibus ipsi laborandum plurimum fuit; cum præsertim hæretici nonnulli fœdèlim mentes erroribus labefactare conati essent. Nam audi quæ ex Willibaldo idem qui supra pergit narrare auctor :

« His ita gestis, in Thuringiam profectus est; ejusque gentis principes magna ex parte a Christiana religione deficientes corrigere studuit. Cum enim religiosi principes apud illos imperare desiissent, simul etiam religio vacillare cepit: at quidam Pseudo-Christiani Dortmivinus, Bertherus, Eanberthus et Humedus apud eos hospitio recepti, hærescos illis auctores fure; cumque ii ipsi impuri scortatores et adulteri ingens viro Dei certamen excitassent, ab illo egregie confutati dignam refulere suæ vesaniæ mercedem, excommunicati et expulsi ab Ecclesiâ.

15. «Manabat interim longe lateque fama prædicationis ejus, et credentium numero magnæ fiebant accessiones, templa instaurabantur, monasteria construebantur, atque in iis etiam illud extractum est, quod est in Ordorff, in honorem sancti Michaelis Archangeli, congregata illic servorum Dei multitudo, qui omnes Apostolico more viventes, laboribus suis ea quæ ad victum et vestitum necessaria sunt, sibi comparabant. Quod autem in honorem sancti Michaelis illud ædificatum fuerit, ejus hæc ratio est. Cum vir Dei in Thuringia versaretur, prædicans et baptizans, apud flumen Orahm, tentoriis fixis, quadam nocte permansit. Tota autem nocte illa lux cælitus sparsa, locum, in quo ille manebat, ambivit, atque in ipsa luce sanctus Michael Archangelus ei apparuit, cumque in Domino confortavit. Mane vir Dei laudans et benedicens Dominum, Missarum solemniam illic celebrat, ac deinceps eodem in loco prandium sibi parari jubet. Dicente ministro deesse cibum, quo vesceretur, respondit : Hanc ? Quot hominum millia in desertis amnis quadraginta pavit mamma ? mihi indigno servulo suo non potest unius diei alimoniam suppeditare ? His dictis jubet apponi mensam. Interea quedam avis advolat, et piscem ore ferens, qui illo die ad cibum sufficeret, ante mensam depouit. Tum vero sanctus præsul gratias agit Deo, piscemque mandat ocuis preparari. Cumque ex illo comedisset, reliquias in flumen projici jubet, etc. » Sublit de erectione illic facta Ecclesiæ et monasterii in honorem S. Michaelis Archangeli. « Quis ista audiens non fide dignissima putet, si recolat mente, quoties in divinis litteris Angelos apparuisse patribus legitur ? Certè quidem

majora præstanda fore ministris novi Testamenti quam veteris, Pauli sententia redditur manifestum, scribente ipso ista ad Corinthios ¹ : Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloria, ita ut non possent intendere filii Israel in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus, quæ evacuator; quomodo non magis ministratio spiritus erit in gloria ? Nam si ministratio damnationis in gloria est, multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria ». Sed et cum ministratori spiritus dicuntur ab eodem Apostolo ² Angeli, in ministerium missi eorum, qui hæreditatem capiunt salutis : plane in primis invigilandum ipsis est et ministrandum iis, quorum munus est, ut plurimum erudiant ad salutem. Bonifacius igitur, cum tot tantosque de prædicationis semente, nondum anno absoluto, collegisset proventus, de his omnibus Gregorium Romanum Pontificem reddidit certiorum litteris suis, quæ non extant. Verum ex redditis ad eum ab ipso litteris sunt ista omnia manifesta. Nam hoc pariter anno, jam inchoata Indictione octava, reddite leguntur Gregorii pape ad eundem Bonifacium litteræ, ad eas quas ante idem ipse ad Gregorium scripserat de ubere fructu ex prædicatione collecto, deque negotiis ad statum ejus Ecclesiæ optime disponendum. Quanquam autem ista fuerint, intelligemus ex ipsis Gregorii litteris in fine anni hujus ad ipsum datis, quæ sic se habent ³ :

16. « Reverendissimo et sanctissimo fratri Bonifacio Gregorius servus servorum Dei.

« Credite speculationis sollicitudine permoti, Evangelica quoque institutione, qua Christus ait ⁴ : Obsecrate Dominum messis, ut injicial (mittat) operarios in messem suam ⁵ : tuam proinde reverendam fraternitatem ad imitationem Apostolorum (ut Domino jubente præcepti sunt ⁶ : Enites prædicatæ Evangelium regni ⁷ : Gratis accepistis, gratis date) in partibus Hispaniarum (Hisbaniarum vel Hesperum) ad illuminationem Germanæ gentis, in umbra mortis sedentis, dirigere prævidimus, lucrum ut inde apportare deberes ; quia servus ille de negotio talenti (sicut scriptum est) fidus in futuro auctori absenti Deo fecisse. Quod quia ex obedientiæ munere ministerium verbi certumque adolere, et prædicationis præconio populum infidelium (ut innotuisti) audivimus converti : Domini potentie gratias referentes, ut ipse, a quo bonum omne procedit, et qui ad agnitionem vult omnes venire veritatis, tibi (ut optamus) cooperetur, et a tenebris ad lucem populum illum suæ potentie inspiratione reducat. Hinc enim vobis merces copiosa credimus, quod ab omnipotente Deo adscribatur in cælis ⁸. Bonum enim certamen, si perseveraveris, passis cum Apostolo dicere, certavi, cunctum consummavi, fidem servavi; sed ut coronam percipias

¹ 2. Cor. III. — ² Hebr. I. — ³ Greg. I. II. Ep. VII. tom. II. Ep. Rom. Pont. — ⁴ Luc. X. — ⁵ Matth. IX. — ⁶ Marc. ult. — ⁷ Matth. XX. — ⁸ 2. Timoth. IV.

laboris insiste : pollicetur enim Deus perseverantibus in finem salutem. Nec te minae teneant, nec dejiciant terrores : sed fixam in Deo tenens fiduciam, veritatis verbum denuntia. Erit enim ex adiutorio divino protectio, tantum sit bonum in voluntate opus. Igitur quantos ab errore converteris, syllabarum tuarum recensito textu cognovimus, læti uberes Deo gratias agentes, de lucro animarum exultamus.

17. « Porro pro episcopo illo, qui nunc usque desidia quadam in eadem gente prædicationis verbum disseminare neglexerat, et nunc sibi partem quasi in parochia defendit, Carolo excellentissimo filio nostro, ut eum compeecat suadentis, paternis litteris scripsimus, et credimus quod hoc vetari præcipiat : ipse vero opportune, importune prædicare quæ sunt salutis, non desinas. Igitur Thuringis et Germanie populo, ea quæ ad animæ respiciunt utilitatem et salutem, scribere non omisimus, inter alia ut construant episcopia, et Ecclesias condant, injungentes ¹. Ipse enim qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat, erit omnibus daturus incrementum. Deus te incoluim custodiat. Dat. prælie nonas Decembris, domino piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore anno octavo (nono) ; sed et Constantino magno ejus filio anno quinto, Indictione octava ». Hæc Gregorius ad Bonifacium. Cæterum reliquæ litteræ, quas se ad diversos scripsisse testatur, non extant : desiderantur præterea et ipsius Bonifacii aliarum litterarum ad Gregorium Pontificem crebro conscriptarum, imo et cætera ab eo gesta reliquo tempore Pontificatus ejusdem Gregorii ; de quibus illud tantum innotescit, accessit ab eo ex Anglia ministros, insignes homines, quos institutis a se Ecclesiis præciceret, necnon probate castitatis feminas, quæ mulierum curæ et monasteriis virginum præesse deberent, de quibus agemus anno sequenti.

18. *S. Corbiniani episcopi Frisingensis virtutes et præclare facta.* — Eodem ferme tempore cum S. Corbinianus Frisingensis episcopus perfunctus esset annis octo episcopatus, amore quietis Romam venit ad Gregorium Pontificem, ut missionem peteret ab episcopatu, quam non obtinuit. Qui ejus res gestas conscripsit Aribo ejusdem civitatis episcopus, ubi multa admiratione digna, quæ in itinere contigerunt, enarravit, ista de accessu ad Gregorium Pontificem subdit ² : « Ipse iter prosequens Romam usque pervenit, et oratione facta ad utraque beatorum Apostolorum Petri et Pauli limina, ad Summi Pontificis beati Gregorii præsentiam veniens, ad ejus se stravit vestigia. At ille surgere illi imperans, sedemque juxta se poni faciens, sedere præcepit. Qui cum sedisset, non modica dona sancto Dei viro obtulit, et cuncta sibi de sua conversatione displicentia enarravit, quomodo videlicet, et quibus, quasi immensis fluctibus, qua-

teretur hujus mundi honoribus : et quomodo ei nec murorum claustra tranquillitatem præstare potuissent, et quantum hujus mundi formidare divitias, quippe qui nec unum vellet habere colonum. Secretum vero petens, ut ei omnes perturbationes animi sui atque angustias libere posset referre, lacrymis fasis flebili voce deplorat, ut suum secretum imposito honore perdidit, in pristina petitione persistens, ut ad cœnobium ipsum ire permetteret, vel in aliquam secreta silva ad operationem ipsi concederet agellum.

19. « Illis auditis, tantam humilitatem ejus miratus est summus papa : eoque a se dimisso, ad secreta necessaria Synodum congregavit (colligens scilicet presbyterium, et episcopos qui in Urbe præsto essent), et in eo conventu ista recitavit. Quibus illi auditis, una voce eum reverti debere proclamabant, multis testimoniis Scripturarum id confirmantes. His ita dicentibus, virum Dei in medium venire jussit : quorum verbis se victum considerans, ut injunctum sibi a sancto Patre officium nullo modo omitteret, et a lucro vacuus rediret ad arcem : cum summo ibi aliquantum temporis retentus honore, benedictione accepta, valescens omnibus, tristis recessit ». Hæc Aribo ejus in episcopatu successor, qui de his, quæ ipsi Ticini cum Luitprando Longobardorum rege intercesserunt, historiam ita contextit :

20. « Cumque revertendo Papiam pervenisset, ad portam urbis feretro impositum ejusdem mortui corpus offerebatur, quem universus sequebatur urbis magistratus. Qui mox ut virum Dei conspexere, subtiliter de persona ejus atque vocabulo sciscitabant. Erat autem cadaver ejus viri, qui caballum sancti Corbiniani Romam venientis ante rapere ausus fuerat. Eos autem omnes pavor ingens invasit : quia ille desperatus a medicis facinus suum non abscondit, sed publice confessus est. Tunc quoque vir sanctus cum omni humanitatis reverentia a rege receptus, regalem deducebatur in aulam, quia nequaquam principem latebant divinæ virtutis miracula, quæ per viarum spatia ab eo, et per eum gesta fuerant, et propterea miles Christi ampliorem ab omnibus recipiebat honorem, quamvis ille ea omnia voluisset silentio premi.

21. « Sedente autem rege, et cum eo viro Dei, mulier ipsius tunc defuncti orbata viro et viduata, flebili vultu vestigiis viri Dei provoluta est, adducens viri Dei caballum a viro suo machinis diabolicis et nefandis raptum insidiis, forma et specie decorum, quasi de obitu viri sui mortis reum ; insuper ducentos solidos viro Dei obtulit, dicens virum suum eadem die percussum fuisse, qua illecebrosis machinis viam viri Dei impedire presumpsit, et ut ab eadem percussione languor quotidie dolori fomitem ministrasset, et ut jam a medicis desperatus sibi præcepisset, ut omni diligentia ipsum custodiret caballum viro Dei, si Deo adju-

¹ Ezech. XVIII. — ² Extatapud Sur. die VIII Septemb.

vanle, eo reversus esset, omnino redderet, et ejus facinus illi confiteretur, et insuper debite impensionis ei aurum afferret, ut pro ejus anima vir sanctissimus deprecari divinam clementiam dignaretur.

« Quibus dictis compassus eminentissimus rex, et dolore ac tremore compunctus, statim ex throno prosiliens, genibus provolutus est episcopi, rogans ne hoc sperneret, quod mulier obtulit, et insuper suum reciperet quod amisit. Vir autem Dei ne totam eminentie familiarum contristaret, quam ob mortem tanti viri tlementem conspexit, et in magna esse desperatione animæ illius, universis petentibus ad suscipienda quæ mulier obtulerat, tandem coactus consensit : regem ut surgeret, petiit, leviterque eum consolari cepit, etc. » Ex his, et aliis pietas quidem ipsius Luitprandi ab omnibus prædicatur, quomodo scilicet erga Dei servos propensior esset, quos omni obsequio colere consuevit. Utinam sic semper ad finem usque perseverasset!

22. Porro quod ad sanctum Corbimannum pertinet, sicut erga principes Deum fidentes benignum se præbere, ita in Dei mandatorum contemptores durum et asperum, quo eos ab errore revocare posset, se exhibere solebat. Nam audi quæ inter ipsum et Grimoaldum ducem filium Theodoni ducis Bavarie intercesserunt, cum in suam Ecclesiam reversus est : « Cum autem », inquit idem qui supra Aribo, « ad palatium prædicti principis pervenit, per quemdam dilectum ejus cubicularium eidem principi demandavit, nequam se faciem illius videre velle, antequam lascivam conjugem a se expelleret, quam sibi tunc copulaverat post obitum fratris sui Theodoaldi viduam. Quæ quidem secundum hujus carnis patredinem pulchra videbatur et decora, nomine Pildrud, et genere præclara, ex Gallie partibus genitricem secuta, istas pervenerat in partes. Sed cum episcopi dictis consentire nolent, ipse in sua perseveravit sententia, eique egregii predicatoris Pauli ea verba demandavit, inter cætera ¹ : Quia neque adulteri, neque fornicatores regnum Dei possidebunt.

23. « Illa autem funeste Herodiadis sequens exemplum, de morte viri Dei cum malevolis quibusdam tractare cepit. At vir Dei meminerat pro tali crimine Joannem increpassæ Herodem propter ² Herodiadem, quam tulerat fratri suo viventi uxorem, atque ob hoc ab eo interceptum esse; ideoque nullatenus in tantum facinus se consentire prædixit, antequæ se esse potius moriturum. Sic ergo quadraginta diebus ab eorum se subtraxit

obtulis, eosque per suos jugiter admonere non destitit, ut tam execrabile conjugium relinquerent; congruisque temporibus jam quidem si converterentur ad penitentiam, blandis sermonibus Dei regnum promisit : porro si permanerent in malitia, terrorem magni judicii Dei, æternæque eis cito venturum minabatur supplicium. Tandem omnipotentis Dei consolante clementia, perduxit eos ad promissionem separationis suæ.

24. « Tunc vir sanctus in Domini Christi Jesu confisus gratia, eos fecit ad suam venire præsentiam : qui venientes humi se prostraverunt ambo, et extensis ad pedes ejus brachiis, se graviter peccasse, se nimium reos esse, confessi sunt, et ita pura confessione ad penitentiam confugerunt remedia. Quorum capitibus vir Dei manus imponens, signo æternæ salutis eos munire curavit, ex humo eos erigens, tum graviter lapsus penitentiam designavit, viam eis salutis ostendit, remediorum solatia eleemosynarum largitate, jejuniorum et orationum frequentia, adipiscenda monstravit; et ut amplius peccare caverent, sollicitè præmonuit; sicque domum ingressi communiter sumpserunt cibum; sicut autem a mensa principis vir Dei alimoniam corporis sumpsit, ita illis alimoniam animarum prædicando verbum Domini ministravit. Hactenus de rebus gestis cum Grimoaldo duce Aribo. Verum cum non longius (ut par erat) a se feminam illam Grimoaldus ablegasset, reversus ad vomitum, ulcescente numine, in se suosque Dei vindictam miser expertus est. Siquidem illa nec subtrahere virum Dei haustu veneni cum cogitaret, et opere explere curaret, defendente Domino, vir sanctus periculum impendens evasit; vindicta autem in domum ejus conversa est, quam paucis his Aribo describit :

25. « Quæ autem, inquit, tales insidias fuerit secuta vindicta, silentio non est premendum. Filius Grimoaldi, quem nefando crimine (ut diximus) machinis diaboli incantaverat, rebus excessit humanis : eoque mortuo, Grimoaldus ab insidiatoribus interceptus est. Prædictus Nimus, qui necem episcopo per venenum scilicet afferre voluit, probrosa morte vitam finivit : cum enim ventrem purgaret, lancea percussus interiit. Ad ultimum vero Paldrud Carolum (Martellum scilicet), in Gallias sequens, pro meritis ejus ab eo repudiata, omnem honorem et gloriam perdidit, propriisque exuta substantiis, novissime nihil nisi unum asellum ad subvectionem possidens, in Italia vitam finivit : nati ejus, qui ex illius prodierant utero, cum multa tribulatione regno privati, vitam amiserunt statum ». Hactenus de his auctor, reliqua narrare pergens tanto quidem Apostolico digna viro, quæ nos brevitas causa præterimus.

¹ 1. Cor. VI. — ² Matth. XIV. Marc. VI. Luc. III.

Anno periodi Græco-Romanae 6217. — Anno Æræ Hispan. 762. — Anno Hegiræ 106, incognito die 26 Maii Fer. 2. — Jesu Christi 724.

— Gregorii II papæ 10. — Leonis Isauri imp. 8. Constantini Copronymi 5.

1. *S. Bonifacius in Thuringia et Hassia hereticis convertendis operam impendit.* — A num. 1 ad 5. *Sanctus Bonifacius*, qui initio mensis Decembris superioris Christi anni Roma cum Gregorii papæ litteris ad Carolum Majorem-Domum Francorum commendatitius discessit, in *Hassiam* profectus est annuente Carolo, qui lectis Apostolicis litteris ipsum perhumaniter suscepit, et in universa cis et ultra Rhenum Francia sartum lectum esse præcepit, auctoritate litterarum, quas Baronius num. 2 recitat. Bonifacius in Hassia et Thuringia usque ad mortem Gregorii II Evangelium prædicavit, et res quamplurimas laude dignissimas gessit, quas Willibaldus et Othlonus in ejus Vita conglobatim enarrant sine ulla annorum distinctione. Res ab eo in Thuringia gestas, ut Willibaldus, sic et Othlonus lib. 1, cap. 28, ab hæreticorum expulsionem ita auspicatur : « Ad Thuringiam profectus est, illiusque populi principes magna ex parte a Christiana religione deficientes corrigere studuit. Postquam enim religiosorum ducum dominatio in eis cessavit, cessare etiam Christianæ religionis intentio cœpit, falsique quidam Christiani, quorum nomina sunt Drotluwin, Berthori, Cambereth, et Humred, inter eos hospitantes, maximam hæreticæ pravitatis introduxerunt sectam. Qui scilicet fornicatores et adulteri cum validissimum adversus hominem Dei excitarent conflictum, veris verborum oppositionibus confutati, dignam recompensationis sortiti sunt sententiam. Nam excommunicati et expulsi sunt de Ecclesia ». Neque Willibaldus, neque Othlonus in quibusdam articulis hæretici isti errarent, produnt, sed tantum aiunt, hujuscemodi Pseudo-Doctores non doctrina modo, sed moribus etiam corruptissimos fuisse. Narrat postea Othlonus, Bonifacium condidisse monasterium *Ordorefense* in honorem sancti Michaelis. Ejus verba recitat Baronius num. 15. Constructum illud in Thuringia ad *Oran* seu *Oraan* fluvium, haud longe ab *Erfurt* oppido.

2. *Eadburga, ad quam S. Bonifacius scripsit, diversa a Eadburga abbatisa Tanatensi.* — A num. 5 ad 18. Refert Baronius varias Epistolas, quarum aliquæ a *sancto Bonifacio* ad varios scriptæ, et aliquæ ab aliis ad eum date. Præ-

cæteris *Daniel* Ventanus in Anglia episcopus magnam sibi laudem comparavit, scriptis ad eum litteris instar catecheseos, qua Gentiles ipsi possent ad credendum instrui. Erat *Daniel* Occidentalium Saxonum episcopus, qui anno dccxxxi, quo Historiam suam Beda absolvit, adhuc in vivis erat, obiitque anno septingentesimo quadragesimo sexto, ut produnt Westmonasteriensis et chronographus Mailrosensis. Addit Malmesburiensis lib. 2 de Pontif. pag. 241, Danielem adhuc viventem episcopatum abdicasse, et monachum in monasterio Malmesburii exercuisse. Varias ad *Eadburgam* abbatissam litteras scripsit sanctus Bonifacius, quas Baronius num. 8 et seq. recitat. Mabillonius sæculo in Benedictino part. 1, pag. 448, existimat, *Eadburgam* etiam dictam fuisse *Buggam*, cui sanctus Bonifacius, ut ipsa vicissim Bonifacio, plures Epistolas direxit. Bugga enim filia fuit Eangythæ abbatissæ, ut constat ex Epistola Bonifaciana xxxviii, cujus hæc inscriptio : « Venerabili Wenfrido cognomento Bonifacio Eangyth indigna ancillarum Dei, et nomine abbatissæ sine merito functa ; et unica filia ejus Eaburg cognomento Buge ». Baronius anno dccxix, num. 15 existimat, *Egburgam* seu *Buggam* haud aliam esse quam Eadburgam abbatissam, ad quam extant Bonifacianæ litteræ vii, xiii, xiv, xxi et xxviii. Verum *Buggam* et *Eadburgam* diversas fuisse verisimile est, ut inquit ibidem Mabillonius : tum quia Bonifacius ad illam scribens, semper *Buggam* cognominat, hanc vero *Eadburgam* ; tum quia hæc videtur fuisse *Eadburga*, a qua *Leobgytham* didicisse artem poeticam, ipsam Leobgytha testatur in Epistola xxxvi inter Bonifacianas, ut proinde abbatissa fuerit Winimburnensis monasterii, in quo *Leobgytha* educata est ; cum tamen *Eadburga* abbatissa Tanatensis monasterii existerit. Porro *Leobgytham* eandem esse ac *Lioban* sanctitate illustrem anno sequenti videbimus.

3. *Sigebaldus monachus, non vero rex ad S. Bonifacium scribit.* — Baronius num. 13, refert Epistolam his verbis inscriptam : « Reverendissimo præsuli et patris paternitatis, prerogativa divulgando archiepiscopo Bonifacio, Sigebaldus licet indignus, et ultimus famulorum Dei famulus

optabilem in Domino salutem ». Eandem Epistolam refert Serarius in Codice Epist. Bonifac. et ante laudata verba hæc præfigit : *Epistola XLIX Sigebaldi regis*, et in Notis ad eandem dicit, Sigebaldum regem fuisse Occidentalium Saxonum, apud quos Daniel Ventanæ civitatis episcopus, cujus mentio in ea Epistola eral. Et quia ea his verbis inchoatur : « Primitus subnixus precibus, ac si progeniculaus flexis poplitibus, ut indulgeas, obsecro, petitionem meam, quam rogavi te per tuum presbyterum nomine Eobo, id est, ut tu meus esses episcopus cum meo episcopo Daniele », Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, in Observationibus præviis ad Vitam sancti Bonifacii num. 8, inde deducit, *Sigebaldum* regem Bonifacium jam in cismarinis partibus constitutum rogasse, ut ejus esset episcopus, sed Bonifacium eam dignitatem recusasse, ne Gentilium conversioni deesset. Verum ea Epistola, non a *Sigebaldo* rege, sed a *Sigebaldo* monacho scripta, ut humile descriptionis genus suadet, et mutua in sacrificiis memoria, quam petit, non vero ut Bonifacius in Angliam veniat, sicuti Alfordus hoc anno num. 17 observavit. Neque enim Bonifacio vivente aliquis in Saxonia Occidentali *Sigebaldi* nominis rex fuit, et e contra *Lullo* successore sancti Bonifacii Ecclesiam Moguntinam regente, scripta ab eo Epistola inter Bonifacianas LXII, cujus hæc est inscriptio : « Charissimis filiis Denehaldo, Eanbertho, Vinbertho, Sigeherio, Sigewaldo, Lullus antistes in Domino salutem », qui Sigewaldus non videtur diversus a Sigebaldo, a quo est Epistola XLIX, qui ideo a Lullo oblituit, quod a Bonifacio impetrare non potuerat, ut cum illo vivere posset. Ea enim Epistola monachis in Thuringia positis scripta. Quod hic monendum duxi, ne titulus regis a Serario conflictus viris doctis futcum imposterum faciat.

4. *Gregorius II papa hortatur S. Bonifacium, ut in cepto opere insistat.* — Gregorius papa litteras Bonifacio episcopo scripsit, partim gratulatorias, quod plerosque Paganorum ad Christianam religionem perduxisset, partim exhortatorias, ut in cepto verbi ministerio constanter insisteret. Eas recitat Baronius num. 16, datæque dicuntur « pridie nonas Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore, anno octavo; sed et Constantino magno imperatore ejus filio, anno quinto, Indictione octava », a Septemb. præsentis Christi anni cæpta. Baronius, qui Leonis imperium anno uno anticipavit, in eorum litterarum margine annum Leonis *nonum*, loco *octavi* notavit, sed perperam. Cum enim *Leo* et *Constantinus* ejus filius eodem mense, nempe Martio, dicti sint imperatores, ille anno dccxvii, hic anno dccxx, in omnibus subscriptionibus anni tres Leoni amplius quam Constantino, nunquam vero quatuor, tribuuntur. Serarius in Notis ad eam Epistolam legit : « Imperanti Aug. Leone, anno octavo, patriciatus ejus anno octavo ». Verum consulatus nomen omnino retinendum, legendum-

que cum Sirmondo, *anno octavo, post consulatum ejus anno octavo*. Sed quia qui Decretalium editioni præfuit, ignoravit a tempore Constantini Pogonati imperatores tot consulatus, quot imperii annos memorasse, de industria consulatum prætermisit. Imo neque Sirmondus in hoc arcanum penetravit; cum in Notis ad indiculum Sacramenti a Bonifacio Romæ editi, de Leonis imperio et consulatu scribat : « Leo Isaurus imperium iniiit VIII kalendas Aprilis, et mox, ut conjectura est, consulatum proximis kalendis anno Christi dccxvii ». In eodem consulatu hæsit Coifinus citatus num. 20, et præterea annum *patriciatus* cum Serario etiam retinendum putavit. Verum anno dccxxi jam insinuavi, imperatores a Constantino Pogonato, eodem die et imperium et consulatum cepisse, eo prorsus modo quo Veteris Romæ imperatores tribuniciam potestatem cum imperio inibant. Quod imposterum in controversia esse non debet; cum hoc tot exemplis adstruxerim.

5. *S. Bonifacius ad Hispanias missus non est.* — Baronius in margine eorumdem litterarum Gregorii ad Bonifacium, ubi ille ait : « Euntes prædicare Evangelium regni : Gratis accepistis, gratis date, in partibus Hesperiarum ad illuminationem Germaniæ gentis, in umbra mortis sedentis, dirigere prævidimus », Hesperiarum loco vocem *Hispaniarum* repositit, nulla suæ emendationis ratione reddita, nisi quod in margine habet : *Hasbmarum vel Hessorum*. Verum cum omnes editiones habeant, in partibus *Hesperiarum*, a Germania longius absint Hispaniæ, et Bonifacius apostolicum munus non nisi in Germania gesserit, non dubium, quin *Hesperiarum* nomen in litteris Gregorii papæ retinendum sit; cum illud provincias Occidentales significet, quates sunt Hassia, Saxonia, Frisia, atque finitima, de quibus auctores Vitæ Bonifacii loquuntur. Ipsemet Gregorius, ut observat Coifinus hoc anno num. 18, in iisdem litteris scribens : « Igitur Thuringis et Germaniæ populo, ea quæ ad animæ respiciunt utilitatem et salutem, scribere non omisimus », Thuringos a reliqua Germania sic distinguit, ut per Germaniam designet spatium illud terrarum, quod eis Thuringiam ad Occasum vergit, et Hassiam, Saxoniam, Frisiam, circumjacentesque provincias ad Rhenum et Oceanum usque complectitur.

6. *Secundi profectio Rom. S. Corbiniani.* — Ad num. 18 et seqq. *Sanctus Corbinianus* primus Frisingensis episcopus *continuis septem annis*, ut inquit Arilo in ejus Vita cap. 9, post profectionem suam Romanam in recessu quodam, *eo advenientibus secunquæ commorantibus verbum Dei sedulo ministravit*; sed quia ejus fama magis increbrescebat, ipseque *supervenientium turbas sustentare non poterat*, decrevit iterum Romanam pergere, ut episcopatum abdicaret, et secreta monasterii peteret. Quare « in Alemanniam pervenit, deinde in Germaniam; et sic in Noricum veniens, ibi aliquandiu demoratus, verbi divini seminavit doctrinam, et nonnullorum

sacra verba penetrabant, gratia Dei, corda in augmentum fidei Christi. Quæ gens adhuc rudis erat, et nuper ad Christum conversa (nempe per sanctum Rudbertum, primum postea Saltsburgensem episcopum). Eo namque tempore erat ibi devotissimus Theodo dux, etc. carique ibi habebantur sacerdotes, ut solet apud novitios». Prefectio illa Romana, quam tardius anno MCCXXII suscepta, juxta ea quæ anno MCCXXI, num. 7, in medium adduximus. Quare tunc in Bajoaria, quam *Norici* nomine *Arabo* intelligit, principatum gerebat *Theodo* secundus, quem cum

esse, cujus mentio in Vila sancti Rudberti diximus. *Corbinianus*, ubi Romam pervenit, frustra Gregorium papam rogavit, ut episcopali munere dimisso monasterium ingredi sibi liceret. Quare Roma per Longobardiam in Bajoariam rediit: cumque per iter aliquo tempore moratus fuisset in ditionibus *Grimoaldi*, unius e filii *Theodonis* prefati, eum cum Theodaldi seu Theodebaldi fratris nuperrime mortui vidua inceste viventem ad penitentiam reduxit, ut narrat Barouius ex Aribone.

GREGORII II ANNUS 42. — CHRISTI 725.

1. *Translatio corporis S. Augustini ex Sardinia Ticinum.*—Redemptoris septingentesimus vicesimus quintus annus adest octavæ Indictionis, quo translatio facta est opera Luitprandi Longobardorum regis corporis sancti Augustini ex Sardinia Ticinum, redempto ipso magno pretio a Sarracenis, qui eam insulam occupaverant. Hujus rei gestæ antequam historiam prosequamur, de tempore exquirenda est ratio quam exactissime, eo quod diversorum diversæ de his sententiæ inveniuntur, cum alii id factum dicant anno septingentesimo vicesimo primo, alii trigesimo quarto. Ex supputatione autem annorum ab eo facta, qui eam fusius scripsit historiam, dicendum esset eam habitam anno decimo post sexcentisimum, sed exploditur omnino ista, eo quod necdum eo tempore Luitprandus regnare cepisset. Ut autem nos hic potius colloceamus, Beda hujus temporis auctor nobilis persuadet, quod scilicet producens ille Commentarium suum de Sex Aetatibus usque in annum nonum (decimum) Leonis imperatoris, ponensque extremo loco eam translationem, qua claudit eam lucubrationem, possumus existimare hoc anno eandem contigisse. Porro rei gestæ series habetur in Epistola ad Carolum Magnum postmodum scripta a Petro archiepiscopo Mediolanensi, qui et Oldradus, quam hic tibi describendam putavimus; sic enim se habet:

2. «Domino regum piissimo Carolo Magno

Petrus Oldradus indignus Mediolanensium archiepiscopus perennem in Christo coronam.

«Opus, quod celsitudo vestra, dum in urbe Mediolani moraretur, mihi imponere dignata fuit, ut aliquid de translatione corporis beati Augustini episcopi de Sardinia Papiam inquirerem, et fidei sermone celsitudini vestræ transcriberem: quantum humana fragilitas laborare potuit, elaboravi: et quod ex litteris et libris regum Longobardorum, et etiam ex traditione multorum legi et audivi, Deo adjuvante, breviter scribam. Beatus Augustinus doctor Ecclesiarum Christi post multa miraculorum signa, quibus in hoc mundo effulsit; post multam insudationem laborum, qua obstinationem hæreticorum rectum iter vie depravantium oppugnaverat, Deo animam reddens, honorifice a fidelibus sepultus est in civitate Hipponensi in episcopatu suo, in Ecclesia sancti Stephani, currente anno Incarnationis Christi quadringentesimo trigesimo; ibique honorifice sepultus per manum discipulorum suorum, jacuit annis fere quinquaginta sex (LXXIV): deinde in Sardiniam translatus est a fidelibus et Catholicis episcopis: qui ob Christi fidem ab iniquo Transamundo rege una cum Fulgentio Ruspensi episcopo, cum innumerabilibus Christi fidelibus in eandem insulam relegati fuerant, quo tempore Vandali armis Africam vastabant: ne gemma et thesaurus tantus ab immundis spiritalibus pollueretur, secum cum nonnullis aliis

sanctorum reliquiis deportarunt. Ibi nullis miraculis clarui annis ducentis viginti tribus (ccxxv). In quo manifestum datur intelligi, quod quos Deus caros habet, ad sanctitatis eorum testimonium clarificat et insignit virtutibus miraculorum.

3. « Unde Luitprando Asprandi filio Longobardorum rege, quo tempore a die obitus ipsius sancti ducenti et octuaginta (cclxxxv) anni evoluti fuerant, regno Langobardorum adepti, et perseverante in vero religionis proposito, quippe qui protector et defensor fidelis Ecclesiarum Dei extitit, vir certe tanto principatu dignissimus, si prudentiam, sapientiam, consiliumque quo plurimum valebat, quis insperaret; iustitia autem et clementia ita insignis haberetur, ut difficile judicaretur, qua in re majorem promeretur laudem, Christianissimus adeo fuit, ac religionis amator, ut nulla unquam in regno templa sine suo suffragio edificari permiserit: nam ut de ceteris taccam, Papie plurima templa ornati miro construxit, donatis et additis multis castris et possessionibus: et præcipue in palatio suo oratorium in honorem Salvatoris mundi extruxit, ubi et sacerdotes et clericos multos instituit, qui die noctue divina officia exsolverent, attributis multis bonis, ut honestius et alacrius Deo inservire possent.

« Et primo regni sui anno donationem, quam beato Petro Aripertus rex donaverat, confirmavit, scilicet Alpes Cottias, in quibus Janua est, et quicquid ab ea Alpes usque ad Galliarum fines continebant. Et beato Petro Apostolorum principi in suburbio Papiensi monasterium construxit artificis opere excellenter ornatum, cui etiam indidit nomen, Cælum aureum.

4. « Barbarorum igitur infinita multitudo Sardiniam expugnare est aggressa: quam cum invassissent, et subjugatam destruerent, loca etiam sancta violenter aggressi polluebant, inter que sepulcrum beati Augustini. Hæc cum iustitiæ cultor et amator religionis Luitprandus rex audisset, a sanctæ memoriæ Petro Papiensi episcopo, quem rex maximo honore et summa reverentia ob vite sanctitatem prosequabatur, videlicet coinquinari et inhoneste tractari sanctissimi Augustini locum: legatos suos proceres nobiles cum magno pondere auri et argenti transmisit in Sardiniam, ut corpus tanti sancti redimerent pretio, et transferrent quamprimum ad civitatem Papiensem. Qui jussioni et desiderio piissimi regis satisfacere cupientes, navigio venerunt in Sardiniam, et redimentes corpus sanctum a Barbaris, navique illud imponentes, Dei misericordia et ingenti eorum gaudio plenis velis per tranquillum mare in unius diei et noctis spatio perducti sunt ante portum et stationem Januensem; et per legatos regi quæ facta erant denuntiarunt, et ut honorifice occurreret ad reliquias tam gloriosi corporis suscipiendas.

5. « Quo audito, rex immenso gaudio peresus, gratias ingentes Deo referebat, quod desiderium suum implavisset: omnique negotio postposito,

regatis et convocatis omnibus civitatum suarum episcopis, et universo clero, usque ad finem agri Dertonensis ad suscipiendum tam præclarum Dei munus cum maxima humilitate processit; et more Davidico¹, ad accipiendam Arcam Domini, et reponendam in decentiori loco, properabat cum innumerabili procerum et populi utriusque sexus multitudine, Deo gratias omnes agentes de tantis donis datis. Cum autem ad locum, ubi jacebat sanctum corpus, appropinquasset, depositis regalis aule insignibus, nudatoque capite et pedibus cum tanta humilitate et devotione procedebat, ut omnes, qui aderant, mirarentur, et Deum super tanta devotione piissimi regis laudarent.

6. « Ad confessorem autem suum clarificandum misericors Dominus dignatus est multa miracula operari: multi enim aliquo officio corporis privati aderant, qui recuperata sanitate, alacres ad laudem et honorem Dei vociferantes, læti ad propria remeabant. Unde corpus beati confessoris cum laudibus et hymnis deferentes pervenerunt ad fines agri Dertonensis, ad prædium quod appellant Savinatiense, ubi rex Luitprandus cum universo episcoporum et procerum comitatu pernoctantes, et delatum tanto patre officium digne peragentes: rex ipse tanquam unus de plebe prope sanctissimi corporis reliquias nimio devotionis zelo ardens pernoctavit.

7. « Cum autem aurora sequentis diei illucesceret, ad peragendum iter ad urbem Ticinensem sistentes, nullo modo sanctum corpus movere poterunt. Cum igitur plures ad feretrum accederent, nec quicquam proficerent, rex Luitprandus scissis vestibus, et deformata facie in terra devolutabatur; quippe qui immenso desiderio tanti patris transferendi reliquias ad urbem Ticinum astutabat nimis: at tum omnino ab omni spe ceciderat posse amoveri sanctum corpus. Quo miraculo omnes episcopi et proceres stupebant, cogitantes intra se, quidnam Deus omnipotens indicare vellet de reliquiis tam gloriosi doctoris. Aderat inter cœtum episcoporum sanctæ memoriæ Gratianus Novariensis Ecclesiæ presul, vir multa doctrina præditus, et omni scientiarum genere illustris, et vere Dei sacerdos, qui accessit contidenter ad Luitprandum regem, affirmans Dei misericordiam non verbis et actibus externis, sed magis votis et operibus implorandam. Quæ rex libentissime monita audiens, facto voto, deliberavit, si Dominus Deus omnipotens corpus beati Augustini Ticinum deferri permitteret, quod supranominatum prædium Savinatiense Deo et Ecclesiæ beati Petri, ad quam ipsum sanctum corpus deferre volebat, perpetuo habendum tribueret. Factum est igitur, ut cum votum persolvisset, accederet ad feretrum: qui cum corpus de terra levare tentaret, ita levissimum invenit, ut nullo ulterius onere impediante, corpus beatissimum, quod prius nec moveri poterat a pluribus,

¹ 2. Reg. vi.

modo non prohiberetur ferria duobus. Peragebant igitur incoeptum iter, ingenti gaudio et exultatione laudantes Dei omnipotentiam, qui vota regis tam facile audisset.

8. « Cum autem in urbe auditum esset de adventu regis cum reliquis beatissimi confessoris, ad suscipiendum corpus sanctissimum omnes, qui residui fuerant, festinarunt occurrere, et cum summo honore, utpote tanto patri debito detulerunt cum hymnis et canticis, et tótius populi concursu, summo gaudio perfusi, et reposerunt in Ecclesia beati Petri in Cælo aureo. Jure autem in Apostolica positus est Ecclesia, qui pro Ecclesiastica dimicans fide, diabolicas hæreticorum fraudes dispersit. Ubi etiam ad sanctitatis ejus testimonium, ad argumentum fidei posteriorum nullis signis et miraculis claruit. Illud memoria dignum contigit post translationem Papiam factam, quo Deo, beatoque patri Augustino gratiam fuisse eam translationem involuit: siquidem multi tactu sacerorum pignorum tantum, ex variis morbis statim convalescere. Sed insignis fuit illa apparitio facta quibusdam Ultramontanis numero quadraginta, qui petentes Romam, prope viculum Cave, Papiam distantis circiter tria millia passuum, quo membra fessa in longo itinere curarent, pernoctantes, circa secundam heram noctis ab Ecclesia quæ vicina erat, dicata sanctis martyribus Cosmæ et Damiano, viderunt egredi hominem habitu pontificali ornatum, qui ipsis appropinquans percuratulus est, quo pergerent. Cum respondissent, se Romam ad Basilicam sanctorum Petri et Pauli proficisci, qualenus a Domino impetrarent liberari ab infirmitatibus, quibus unusquisque eorum afflictabatur: erant enim omnes infirmi, ideo Romam peregrinabantur, tum ut viderent sancta loca, tum ut sanctorum meritis ibi quiescentium Deus eos sanaret. Dixit illis pontifex: Dirigite gressus vestros ad urbem vobis vicinam, Papiam nempe, et ingredimini templum beati Petri in Cælo aureo; ingressi sanabimini a languoribus vestris. Quis esset, interrogantibus peregrinis, respondit se esse Augustinum Hipponensem episcopum. His auditis, stupore et gaudio repleti, festinantes Papiam, et templum ingressi, clamantes dixerunt: Sancte Augustine, sicut pollicitus es, restitue nobis sanitatem. His vix pronuntialis, senserunt se pristinae incolumitati redditos, et Deo beatoque Augustino gratias agentes, ad propria læti et incolumes remearunt, narrantes mirabilia quæ fecerat Dominus intercessione tanti doctoris.

9. « Dona autem quæ piissimus rex Luitprandus Ecclesie beati Petri donavit, tam in prædiis et possessionibus, quam in vasis aureis et argenteis et vestibus ad Dei cultum pertinentibus, excedunt omnium piorum et Catholicorum opinionem. Existimabat autem rex ille, se tantum non posse donare ministris, qui custodiebant corpus beati Patris, quod opinioni et voluntati suæ penitus satisfaceret. Et tanto gaudio ad corpus tanti viri receptum repletus est, quod die ac nocte in hymnis

et canticis Dei cum clericis et sacerdotibus in Ecclesia pernoctaret, et tanquam unus de ministris in canticis Dei et psalmodia se exerceeret. Hæc translatio corporis sancti Augustini facta fuit pridie kalendas Martii, sedente in sancta Petri Sede bonæ memoriæ Gregorio ejus nominis secundo. Excellentiam magnitudinis vestre per nulla annorum curricula Rex regum Christus Dominus sua dignetur custodire potentia. Datum in urbe Mediolani anno salutiferæ Incarnationis Domini septingentesimo nonagesimo sexto. Ilucsusque Epistola Petri ad Carolum Magnum. Cæterum eidem translationi sub Gregorio papa secundo facte adstipulantur præter Bedam etiam Paulus diaconus, et ipse sui temporis res gestas Longobardorum prosecutus, Marianus Scotus, Sigebertus, et alii omnes recentiores historici. Cæterum dies ipsa, qua contigit ejusmodi translationem fieri pridie kal. Martias, perpetua memoria consecrata, relataque in Ecclesiasticas tabulas fuit, et anniversario cultu in Ecclesia celebris perseverat.

40. *Carolus Martellus Sarracenos vincit.* — Hoc item anno (ut habet vetus Chronicon a Pithæo editum, cui libenter assentior) Eudo Aquitanicæ dux in odium Caroli Martelli vocat in Gallias Sarracenos ex Hispaniis. Leguntur enim hæc ibi: « Anno septingentesimo vicesimo quinto Sarraceni ab Eudone in auxilium sum vocati cum rege suo Abdiramam, Garumnam, Burdigalamque pervenit, cum multis locis vastatis, et Ecclesiis igne crenatis: Basilicam quoque S. Hilarii Pictavis incendunt ». Hæc ibi. Eadem apud Gregorium Turonensem in Appendice, et alios veteres res Francorum scriptis prosecutos; qui addunt: Cum Sarraceni irent, ut Basilicam S. Martini Turonensis incenderent, Carolus Martellum occurrisse cum exercitu, a quo iidem victi fuerint Sarraceni, exercituque deleto, rex eorum Abdiramam occisus fuerit. Verum hæc de victoria a Carolo adversus Sarracenos oblata sequenti anno contigisse, in eodem Chronico ponitur. Paulus¹ diaconus his addit, necata fuisse trecenta quinquaginta millia Sarracenorum a Carolo, Francorum vero mille tantum et quingentos esse desideratos. Additque Eudonem quoque Aquitanicæ ducem, qui eos vocaverat, super eorum castra irruisse, plurimosque ex eisdem occidisse, ea, puto, ex causa, quod contra pacta conventa illi loca sancta flammis absumpserunt. Habet eadem de numero occisorum Anastasius Bibliothecarius in Gregorio secundo Romano Pontifice, imo aliquid amplius, nempe trecenta septuaginta quinque millia Sarracenorum fuisse trucidata, etque testificatione, ut ait, Epistolæ ejusdem Eudonis ducis Aquitanicæ missæ ad Gregorium papam. Habet eadem quoque Marianus Scotus, et alii recentiores, qui prosecuti sunt res Francorum.

41. Ubi autem potius esset tanta victoria Carolus Martellus², Parisios reversurus, Aurelianis

¹ Paul. diacon. l. vi. c. 11. vet. edit. et in nov. XLVI. — ² Ex Vita ejus apud Sur. die XX Feb. Jan. I.

transiens, sanctum Eucherium ejus civitatis episcopum sequi se jussit, sicque abductus ab Ecclesia, jam munere pastorali annos quindecim bene perfunctus, in exilium Coloniam mittitur; inde vero in Hasbaniam ablegatur, datus custodiendus Roberto duci. Causam autem ejusmodi indignationis Caroli illam referunt, quod ipsum proficiscentem ad bellum relarguerit, quod decimas Ecclesiarum in stipendia militum convertisset. Porro pro justitia ipsum ista passum esse, crebra miracula ab eo edita declarasse perhibetur ¹.

12. *Viros sanctos et feminas ex Anglia in Germaniam vocat Bonifacius.* — Quod ad res Ecclesie Germaniae pertinet, S. Bonifacius ejus ad Ecclesia Romana constitutus apostolus, cum ad finem (ut vidimus) anni superioris accepisset ab Apostolica Sede litteras, quibus Gregorius papa cum fuerat cohortatus ad susceptam in praedicatione Evangelii provinciam prosequendam: considerans ² regiones ad messem Evangelicam jam maturas, et opustantum esse messoribus: ex patrio solo eos petendos esse putavit, ex Anglia, inquam, unde eisdem prima fax illuxerat; exemploque ³ Petri, cujus legatione ad convertendas gentes Barbaras fungeretur, innuens socios, qui erant in alia navi, ut venirent et adjuvarent; ex Anglicana Ecclesia vocavit socios, cooperatores in Evangelio. Et quod sciret exemplo Apostolorum, non inutiles esse ad opus sanctas quoque mulieres, quibus uteretur veluti diaconissis, quas praediceret monasteriis, et per quas facilius Gentiles femine mutua consuetudine allicerentur ad fidem: probatas sanctitate mulieres aequae ex Anglia esse petendas utile duxit. Quinam autem viri isti atque feminae fuerint, qui ex Anglia in Germaniam ad Bonifacium vocati migrarint, auctor qui descripsit ex Willibaldo, sic narrat: « Interim vir beatus praedicans et baptizans apud Thuringos et Catos, sive Hessos, vidit quidem multam illic extare messem, sed operarios paucos, et qui tanta credentium multitudini instituende non sufficerent. Misit igitur in patriam suam, accivisque non modo viros religiosos, et multivaria eruditione praestantes, sed etiam feminas. In his praecipui fuere Burchardus, Lullus, Williboldus, Willibaldus, et ejus frater Willa, et Gregorius. In feminis autem religiosis, matertera S. Lulli Cumigildis, et filia ejus Bertigietis, item Cunitrudis, Thecla, Lioba, et Walpurgis (Walburgis) soror Williboldi et Willibaldi, S. Cumigildis et filia ejus Bertigietis liberalibus scientiis erudite apud Thuringos magistrae sunt constituta. Cunitrudis missa est in Bajoriam, ut verbi divini sementem illic faceret; Theclam apud Mogannum fluvium et Ochnoturti voluit manere: Liobam denique virginibus sacris apud Bischofshenheim praefecit ». Haec usque de his auctor.

Porro cum omnes iste egregia claruerint sanctitate, trinum quoque ipsarum nomina inter san-

ctos in Ecclesiasticis Tabulis reperiuntur esse relata, Theclae videlicet ⁴, Liobae ⁵, atque Walpurgis ⁶, quarum quoque res gestae scriptis mandata leguntur, Liobae ⁷ videlicet, atque Walpurgis ⁸, Liobae, jussu Rabani a Rodulpho ejus discipulo, et Walpurgis, sive Walpurgae a Wollhardo monacho, quam fidelissime scriptae, qui et a quibus Angliae monasteriis fuerint haec petite, narrat. Addit praeterea Rodulphus in Lioba, eundem S. Bonifacium, ut quam exactissimam monasticam disciplinam Germaniae populis traderet, ab ipso fonte eam haurire curasse, nimirum ex domo ipsa prima atque primaria S. Benedicti abbatis, hoc est, ex monasterio Cassinate, cujus rei gratia missis tradit illic Sturmum discipulum suum, ut aliquandiu illic moratus, disceret cultum perfectissimum monasticae vitae, quamvis ipse Bonifacius a puero monasticis imbutus fuisset insitutus in Anglia, ubi revera his temporibus florebant monasteria sanctitate atque doctrina, ut tum ex Beda, tum ex ejusdem Bonifacii litteris intelligitur: sed nihil voluit praetermississe vir sanctissimus, quin in Germaniam, quam susceperat excolendam Ecclesiam, quaecumque sciret, vel existimaret esse perfectiora, conferret; cum ad tantum opus, omnes quos peteret, hilares largitores haberet, praesertim vero gealites suos Anglos, ut plurimum est patefactum exemplis. Post haec edita emeruerunt in lucem, et typis edita triplicia ⁹ Acta S. Willibaldi, necnon Willibaldi, atque Walpurgae, a Canisio collocata tomo quarto antiquae lectionis, quibus quidem ista sunt corrigenda, eo quod Willibaldus non ex Anglia, sed ab Urbe Roma vocatus fuerit tempore Gregorii tertii a S. Bonifacio, cum Romam est profectus, inde deductus.

13. *Epistolare consortium inter Bonifacium et regem Cantiae et Eadburgam et Canyith regiae familiae sanctissimas feminas.* — Favebat enim Bonifacio in Evangelio laboranti universa Ecclesia Anglicana (ut vidimus) aliis seipsos in opus ministerii exhibentibus, aliis libris, aliisque muneribus adjuvantibus, preces aliis impartientibus, Epistolas aliis scribentibus, et honorantibus, et inter alios, qui hoc ipso anno in paternum successit Cantiae regnum, ut testatur Beda ⁷, ad eundem ista conscripsit, quibus videas quanta fuerit tanti regis erga Bonifacium observantia ⁸:

« Domino beatissimo, et pontificali infula merito decorato archiepiscopo Winfrido cognomento Bonifacio, Hedilbertus rex Cantiae in Domino Dominorum salutem.

« Aute paucos annos venerabilis abbattissa nomine Bugge postquam Romanae Urbis loca sacratissima, orationis videlicet obtentu adierat, exinde huc rursus remeans, ad propriam venit patriam, et ad monasterium sanctimonialium feminarum,

¹ Martyrol. Rom. die xv Octob. — ² Eod. Mart. xxviii Sept. —

³ Die 1 Mai. — ⁴ Apud Sur. tom. v. de xxviii Septemb. — ⁵ Apud

Sur. tom. vii die 1 Mai. — ⁶ Antiq. lect. tom. iv. pag. 481, 485, 495, 705.

— ⁷ Beda l. v. c. 21. — ⁸ Ex eod. Cod. Ep. xxm.

⁹ Molan. in Natal. S. Belgii die xx Octob. — tom. iv — Luc. v

quod antea sub jure Ecclesiastico bene regebat : statim cum venissem rogatus ad ejus colloquium, inter alia desiderabilia, hæc vel maxime auditū nostro inculcare curavit, quod dedisses ei timentiam familiariter loqui, de rebus scilicet sibi necessariis, apud tuam affabilem amabilemque sanctitatem, dum ambo videlicet Romæ essetis, et limina beatorum Apostolorum frequenter visitando terere non supersedissetis. Deinde continuo intulit, quia diligenter paternitatem tuam similiter pro me simplex precibus obnixis compellere curaret, utpote consanguinitate propinquitatis nostræ admonita, quatenus sicut illa meruit præsens tuis salutaribus imbuī præceptis, et orationum tuarum benedictione confirmari; ita et ego quoque, quamvis absens, et ignotus corporali præsentia, tamen ut spiritu præsens, hoc eodem munere mihi necessario a tua solita beneficentia ditarer.

14. « Cumque te hoc facturum promississe indubitata fide diceret, vere fateor, quantumcumque consolationis ex hoc habui, eoque multo magis, ut assolet, exhilaratus sum, quod ex inopinata spe subito tam pretiosa dona pertulerit. Quocirca utile mihi omnino, ac conveniens esse videtur, ut perfrigidam longe lateque beatitudinem tuam amabilitatem litterarum lectione, seu fidelium legatorum allegatione alloquar, quod quidem alio quolibet in tempore melius, efficaciusque adimplere me posse non arbitror, quam modo nunc, cum sint excellentiæ vestræ viri religiosi, qui a vobis huc in Britanniam, utpote prudentes, et fideles legatarii, transmissi sunt; necnon videlicet ad visionis vestræ placidam præsentiam, Deo adjuvante, quantum optant pervenire. Unde igitur mihi optime placuit, hunc præsentem portatorem litterarum istarum nomine Ieldum religionis scilicet habitu monachum, cum prædictis vestris hominibus, quasi cautiore et tutiore cursu ad vos dirigere, ac per eum hæc saluatoria charitati vestræ, seu precatoria scripta porrigere, per quæ nos primo declaramus, omnes in communi omnipotenti Deo gratias uberioris rependere, qui tantam in vos misericordiam suæ gratiam contulit, ut innumeram multitudinem Gentilium, idololatriæ vetustissimo errore miserabiliter deceptam, ad Christianæ fidei normam prædicationis vestræ verbo et labore converterit. Unde plurima adhuc, auxiliante Deo, speramus et optamus, certi quia qui per vos cepit operari, majora perficere de die in diem non desinet.

15. « Per hunc quoque bajulum horum apicum reverentiæ vestræ direxit devotio mea magna cum charitate nonnulla munuscula, id est, caucum argenteum intus deauratum, pensantem libras tres et semis, et duo reple, et hæc xenia vobis, non ea intentione, neque occasione direximus, ut terrestre lucrum aliquod, aut retributionem quampiam temporalem pro eis recipere desideremus, sed nullo magis benedicti (quod multo magis necessarium est) totis visceribus efflagito mentis, ut quo-

niam dies mali sunt, et multiplicantur quotidie variæ et improvise perturbationes in hoc sæculo scandalis pleno multis, nos crebris orationum tuarum suffragiis adjuvare digneris, et ad hoc ipsum agendum alios quoscumque vel jubendo, vel suggerendo possit provocare auctoritatis tuæ veneranda dilectio, quæ semper sit vivaci memoria plena, tam dum adhuc esse me in hac mortali carne audias, quam etiam post obitum meum, si te promerere habere superstitem. His itaque breviter summamque prælibatis, unam rem præterea a vobis desidero mihi exhiberi, quam vobis acquirere valde difficile esse, juxta quod mihi indicatum est, nullatenus reor, hoc est, duos falcones, quorum ars et artis audacia sit grues velle libenter captando arripere, et arripiendo constertere solo. Ob hanc etenim causam de harum acquisitione, et transmittendarum ad nos avium vos rogamus, quia videlicet perpauci hujus generis accipitres in nostris regionibus, hoc est, in Cantia reperiuntur, qui tam bonos producant fetus, et ad artem supradictam animo agiles ac bellicosi educantur, et edomantur, ac doceantur. Postremo autem in fine Epistolæ precor, ut ad scribentem tibi rescribas, et litteris tuis manifestare digneris, ut ea, quæ tibi direxi, bene sunt reddita. Orantem pro nobis beatitudinem tuam longævam divina pietas faciat ».

16. Sed non prætereat memoria regiæ femine, consanguinæ scilicet ejusdem Cantie regis, Bugge appellatæ, cujus et peregrinationis ad limina Apostolorum meminim. Fuit ista cognomento sic dicta, nomine vero Eadburga, filia clarissimæ femine Cangyth, quæ simul sub prædecessore rege gravia passe sunt, ut ipsarum Epistola indicat ad S. Bonifacium, eum esset tantum presbyter, data, qua suas deplorant ærumnas. Exlat ipsa inter ejusdem S. Bonifacii litteras nondum impressas, trigesima octava ordine posita. Quod igitur secundum illud Davidicum ¹ : « Generatio rectorum benedicetur ». Ipsum quod exlat eorum scriptorum monumentum, in commendationem earumdem, Annalibus intexendum putavimus. Sic enim se habet ² :

17. « Benedicto in Deo, in fide et dilectione venerabili ³ Winfrido presbyteratus privilegio prædito, et virginalis castimoniam floribus, velut liliorum sertis coronato, necnon doctrinæ scientia erudito, Cangyth indigna ancilla ancillarum Dei, et nomine abbatissa sine merito functa, et unica filia ejus Eadburg, cognomine Bugge, in sancta Trinitate æternam salutem.

« Ad referendas gratias amplitudini tuæ laudationis, quam transmarinis litteris per gerulum Seedare pietas tua transmisit, nullus oris nostri sufficit sermo. Gratulandum est, si vera laus est, qua laudatæ sumus : timendum est valde, ne magis vituperatio sit non merita laus, quam laudatio.

¹ Psal. cxli. — ² Eod. Cod. Ep. xxxviii. — ³ Bonifacio postea dicto.

Amanissime frater spiritualis magis quam carnalis, et spiritualium gratiarum munificentia magnificate, tibi soli indicare volumus (et Deus solus testis est nobis) quas cernis inter litteras lacrymas, quam multis miseriarum molibus, velut gravissima sarcina, aut pressura premente, depresso sumus secularium rerum tumultibus, qui nos tanquam spumosi maris vortices vorant, et agitant velut undarum cumulos collisos saxis, et quemadmodum ventorum violentia procellarum tempestates immense savissime Eucipum impellunt, et cymbarum carinae sursum, et malus navis deorsum immutantur: haud secus animarum nostrarum naviculae magnis miseriarum machinis, et multifera calamitatum quantitate quatuntur, et velut quod veritatis voce de Evangelica domo dicitur ¹: Descendit pluvia, venere flumina, flavere venti, et impegere in domum istam, et reliqua. Igitur primum omnium pluvia ponitur, et sequuntur omnia alia, quae illa exterius accendunt, memorata innumerabilium concatenatio criminum, et nullius boni plena et perfecta fiducia, et non tantum recordatio animarum nostrarum, sed (quod difficilius est et multo gravius) quod universarum commissarum animarum promissi sexus, et aetatis, et multorum mentibus, et diversis moribus deserviturae, et postea ante sublime Tribunal Christi rationem redditurae, non solum pro manifestis peccatis gestorum sive dictorum, sed simul pro occultis cogitationibus, quae homines latent, Deo tantum teste, et cum simplici ² acie adversus duplicem, et cum decem millibus adversus viginti millia duellium picture: et additis animabus nostris additur interea domesticae rei difficultas, et disputatio diversarum discordiarum, quas seminat bonorum invisor, qui rancida corda virorum inficit malitia, et inter homines spargit, maxime per monasticorum, et monachorum contubernia, et scit (scio) quia ³ potentes potenter tormenta patientur.

48. « Angit praeterea paupertas, et penuria rerum temporalium, et angustia cespitis nostri ruris, et infestatio regalis, qui accusamur apud eum ab his, qui nobis invident, ut quidam Sapiens ait: Fascinatio et invidia obscurat multa bona; similiter servitium regis, et reginae, episcopi, et praefecti, et potestatum et comitum, quae omnia enumerare longum est, ut facilius possunt mente tractari quam sermone. Additur his omnibus miseris animo amicorum, et contribulium catervae, propinquorum, et consanguineorum turbae. Non habemus filium, neque fratrem, patrem, aut patrum, nisi tantum unicam filiam penitus destitutam omnibus caris in hoc saeculo, praeter unam tantum sororem ejus, et matrem valde vetulam, et filium fratris carum, et illum valde infelicem, propter ipsius mentis amenitiam; et quia rex noster ejus gentem multum exosam habet, et nullus sit alius, qui nosset — si necessarium, sed diversis casibus transtulit illos Deus:

alii obiere in patrio solo, et corpora eorum in terrae pulvere squalente requiescunt, iterum resurrectura in die necessitatis, quando humilis tuba concerepabit, et humanum genus a tris tumbis emergerit rationem redditurum, et spiritus eorum angelicis ulnis effecti regnaturi cum Christo, ubi omnis dolor deficiet, et invidia fatiscet, et fugiet dolor et gemitus a facie sanctorum. Ast alii patria littora reliquere, et aequoreis campis se credidere, et sanctorum petivere Apostolorum limina Petri et Pauli, et multorum martyrum virginum, atque confessorum, quorum numerum et nomina Deus scit. Pro his omnibus, et hujusmodi casibus (causis), quae vix uno die enumerari possent, quamvis, ut dicitur, Sextilis, aut Quintilis tempora prodeunt aestatis, haedet nos vite nostrae, et paene nobis perterosum est vivere.

19. « Omnis homo in sua causa deficiens, et in suis consiliis diffidens, quaerit sibi amicum fidelem, in cujus consiliis confidat, qui in suis diffidit, et talem fiduciam habeat in illo, ut omne secretum sui pectoris pandat et aperiat, et ut dicitur, quid dulcius est, quam habeas illum, cum quo omnia possis loqui, ut lectum: et ideo pro his duntaxat omnibus miseriarum necessitatibus, quae lacinoso sermone enumeravimus, nobis necessarium fuit, ut quaereremus amicum fidelem, et talem, in quo confidamus melius, quam in nobismetipsis, qui dolores nostros et miserias, et paupertates suas deputaret, et compatiens nobis esset, et consolaretur nos, et sustentaret eloquiis suis, et saluberrimis sermonibus sublevaret. Diu quaesivimus, et confidimus, quia invenimus in te illum amicum, quem cupimus et optamus. Et speravimus, si nobis Deus dedisset, ut per Angelum suum sicut Habacuc ¹ Prophetam cum prandis in lacum leonum ad Danielelem vatem misit, et ² Philippum unum de septem diaconibus ad Eunuchum, in istas terras et in illam peregrinationem possemus pervenire, ubi habitas, ut sic licuisset nobis viva verba ex ore tuo audire ³: Quam dulcisa faucibus meis eloquia tua, desuper mel et favum ori nostro.

20. « Sed quia hoc nostris meritis non meruimus, sed longo intervallo terrae marisque, et mularum provinciarum terminis dividimur: tamen pro hac fiducia supra memorata, notum tibi facere volumus, frater Bonitaci, quia multum tempus fluxit, ex quo desiderium habuimus (sicut plurimi ex necessariis nostris, et cognatis, sive alienis sciunt) ut dominam quondam orbis Romam peteremus, et ibi peccatorum nostrorum veniam impetraremus, sicut alii multi fecere et adhuc faciunt, et ego maxime, quae aetate provectior sum, et multa plura in vita mea commisi, et perpetravi, et hujus mee voluntatis atque propositi mihi conscia fuit Wale abbattissa quondam mea, et mater spiritualis, et unica filia, quae adhuc in amnis juvenilibus fuit: et hujus rei desiderium quiescere nescivit. Sed

¹ Matth. VII — ² Luc. XIV. — ³ Sap. XI.

¹ Dan. XIV — ² Act. VIII. — ³ Psal. CXVII.

quia scimus, quod multi sunt, qui hanc voluntatem vituperant, et hunc amorem derogant, et eorum sententiam his adspirationibus firman, quod canones Synodales præcipiant, ut unusquisque in eo loco, ubi constitutus fuerit, et ubi volum suum voverit, ibi maneat, et ibi Deo reddat vota sua; et quia diversa universi voluntate vivimus, et nobis incerta res, et occulta Dei judicia, sicut ait Propheta¹: Iustitia tua sicut montes Dei, et judicia tua abyssus multa: et ejus secreta voluntas, et dispensatio in hac re nobis valde occulta est: pro his ergo incertis et oculis ambæ te supplices, atque prostratis vultibus flagitamus, ut sis nobis Aaron, id est, mons fortitudinis: orationum tuarum nos suffragio fulcias, et dirigas² thuribulum deprecationum tuarum, sicut incensum ante conspectum divinitatis, et elevato manuum tuarum conjungatur sacrificio vespertino. Vere enim confidimus in Domino, et ejus clementiam exoramus, ut per supplicationem oris tui, et orationes modulatas ostendat nobis per te, quod profuturum et utile judicaverit, sive in patrio solo vivere, vel in peregrinatione exulare. Similiter postulamus pietatem tuam, ut tua rescripta trans pontum dirigere digneris; et respondeas his, quæ in his chartis caraxavimus (exaravimus) rustico stylo et impolito sermone; quoniam nullam fiduciam habemus apud eos, qui in facie gloriantur et non in corde. De tua fide, charitate in Deum, et dilectione in proximum secunda, commendamus illum fratrem supramemoratum, sive necessarium amicum nostrum nomine Benevaldum, si Deus disponat, vel decreverit, ut dirigat viam ejus in illas partes terræ, et peregrinationem illam, in qua habitas; tu illum charitate et dilectione suscipias: et si voluntas ejus, vel desiderium flagitat, cum tua benedictione et gratia et eulogia dirigere digneris ad venerabilem fratrem nomine Betheri, presbyteratus gratia decoratum et confessionis titulo notatum, qui diu incoluit illam peregrinationem. Vale, frater spiritalis fidelissime, atque amantissime, et sincera et pura dilectione dilecte, et prosperis successibus polle in Domino dilecte. Amicus diu quaeritur, vix invenitur, difficile servatur. Ora pro nobis, ut non noceant nobis nozarum crimina amara». Hactenus matris et filiae sanctarum feminarum Epistola.

Contigit autem post hæc, ut ipsa mater Cangyth abbatis ex hac vita migraret, et cura monasterii tota refunderetur in filiam Eadburgam cognomento Buggan, abbatissam electam, quæ cum gravissimis exagitata esset perturbationibus, ad ipsam Bonifacium consolaturus eam litteras dedit, quæ cum adhuc Dei beneficio extent, dignæ quidem tanto viro martyrii candidato, hic eas tibi reddendas putavimus. Sic enim se habent³:

21. «Venerandæ et dilectissimæ sorori Buggan

Bonifacium Winfridum servum servorum Dei, oplabilem in Christo charitatis salutem.

«O soror charissima, priusquam nos timor Christi, et amor peregrinationis longa et lata terrarum, ac maris intercapedine separavit: multorum relatu audivi tempestates tribulationum, quæ tibi in senectute, Deo permittente, supervenere: mœrore contristatus ingemui, reputans, quia postquam quietem contemplativæ vitæ quaerendo, majores monasteriorum sollicitudines abjecisti; frequentiores et validiores tribulationes occurrere. Nunc autem, soror veneranda, tribulationibus tuis compatiens, fraternas et hortatorias et consolatorias, beneficiorum tuorum et antiquarum amicitiarum memor, litteras ad te transmittito, rogans ut mende non excedat sententiæ veritatis, quæ dixit⁴: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Et verbum sapientissimi Salomonis⁵: Quem diligit Deus corripit, flagellat omnem filium quem recipit. Et Psalmographi sententiæ⁶: Multæ tribulationes justorum, et de his omnibus liberabit eos Dominus. Et alibi⁷: Sacrificium Deo spiritus contritum, cor contritum et humiliatum Deus non spernit. Et recordare Apostolicæ sententiæ, quæ dicit⁸: Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Et alibi⁹: Gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem, spes autem non confundit. De ista spe, soror charissima, semper gaude, et lætare, quia non confunderis; et tribulationes mundanas toto mentis adinXu contemne, quia omnes milites Christi utriusque sexus tempestates et tribulationes, infirmitatesque hujus sæculi despexere, pro nihiloque duxere, sancto Paulo attestante, qui ait⁷: Quando infirmor, tunc potens sum. Et alibi⁸: Quis nos separabit a charitate Christi? tribulatio? Et reliqua usque: Qui nos dilexit. Qui pater, et amator est castæ virginitatis tuæ. Qui te primævo tempore juventutis tuæ paternæ dilectionis voce ad se invitans, filiam vocavit per Prophetam dicendo⁹: Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, quia concupivit rex speciem tuam: ipse est qui modo in senectute tua laboribus, et tribulationibus speciem, et pulchritudinem animæ tuæ decorare et adornare desiderat. Tu autem, charissima, de futura hæreditate patriæ celestis in spe gaudens, contra omnes adversitates sive cordis, sive corporis, scutum fidei et patientiæ oppone, ut et Christo sponso cooperante, turris Evangelicæ ædificium, quod in bona juventute cœpisti, in senectute bona ad gloriam Dei perficias, ut Christo venienti cum sapientissimis virginibus lampadem cum oleo fulgentem in obviam portare merearis; interea intimis obsecro precibus, ut memor promissionis antiquæ, pro me orare digneris;

¹ Luc. XXI. — ² Prov. III. — ³ Psal. XXXIII. — ⁴ Psal. L. — ⁵ Act. XIV. — ⁶ Rom. III. — ⁷ 2. Cor. XII. — ⁸ Rom. VIII. — ⁹ Psal. XLIV.

¹ Psal. XXXV. — ² Num. XVI. — ³ Ex eod. Cod. Ep. X.

ut Dominus, qui est Redemptor noster, et salus omnium, de istis multifariis periculis animam meam eripiat in fructu spirituali. Vale in Christo».

22. Cum autem hęc multiplicibus ageretur angustiis clarissima virgo, in senectute sua abdicans se a prefectura, solum patrię relinquere amore quietis, et Romam petere cogitavit, ubi apud sancta Apostolorum limina degens incognita, illie divinis tantum vacans rebus, ultimam diem preparans se ad obitum expectaret: quod tamen suę mentis desiderium, inconsulto eodem Bonifacio, minime perficere ausa est. Cum igitur eidem animi sui istiusmodi consilium litteris apernisset: ipse Bonifacius ad eam ista rescripsit, suadens emerite militie femine regię, jam ætate propecte Romam ad limina Apostolorum peregrinari¹.

« Domne dilectissima, et in amore Christi omnibus cæteris femine sexus preferendę sorori Buggan abbatisse, Bonifacius exiguis indignis episcopus æternam in Christo salutem.

« Notum sit tibi, soror charissima, de illo consilio, quę me indignum per litteras interrogasti, quod ego tibi iter peregrinum nec interdicare per me, nec audenter suadere præsumo; sed quod visum est, dicam: Sin sollicitudinem, quam erga servos Dei, et ancillas, et monasterialem vitam habuisti; et propter acquirendam quietem et contemplationem Dei demisisti: quomodo debes nunc secularium hominum verbis et voluntatibus servire cum labore et tediōsa sollicitudine? Melius enim mihi videtur, si propter libertates sæculares in patria libertatem quiete mentis habere nullatenus possis, ut peregrinatione libertatem contemplationis, si valueris et possis, acquiras, quemadmodum soror nostra Wietburga faciebat, quę mihi per suas litteras intimavit, per talem vitam, quietem invenisse juxta limina sancti Petri, qualem longum tempus desiderando quesivit. De isto autem tuo desiderio illa mihi mandavit (quia de te ad illam scripsi) ut expectes, donec rebellionis et tentationes, et mīre Sarracenorum, quę apud Romanos nuper emerere, conquieverint, et quoadusque illa, Deo volente, suas litteras invitatorias ad te dirigat, et hoc mihi optimum videtur esse, ut prepares tibi necessaria itineris, et sustineas verbum ejus ut postea quod pietas Dei jusserit, facias. De conscriptione autem sententiarum, de qua rogasti, peccatis meis indulgere debes, quia propter instantes labores et itinera continua adhuc perfecte conscriptum, quod rogasti, non habeo; sed cum implevero, ad præsentiam dilectionis tue transmittere curabo. De muneribus namque, id est, vestimentis, quę misisti, gratias agentes, Dominum omnipotentem rogamus, ut tibi præmium remunerationis æternę cum Angelis et Archangelis in alto cælorum culmine reponat. Obsecro igitur per Deum, sororem charissimam, imo matrem et dominam dilectissimam, ut assidue pro me orare dignetur; quia

pro peccatis meis nullis perturbationibus (tribulationibus) fatigor, et multo majore mentis tribulatione et sollicitudine, quam corporis labore conturbor: fidem antiquam inter nos nunquam deficere scias. Vale in Christo». Hactenus ad Buggan virginem cognatam regię, quę et Eadburga, Bonifacii Epistola, in qua cum meminerit Wietburgę clarissimę femine, quę apud limina S. Petri quietem invenerit; est mentio ipsius in Epistola ejusdem Eadburgę virginis ad eundem Bonifacium scripta, quę et numeratur ordine quadragesima septima, in qua de ipsa Wietburga habetur, quod Romę spontanee se apud S. Petrum cella instar carceris clauserit, ibique inclusa vite contemplativę operam dederit. Ne igitur tante femine memoria excidat, hic ejusdem Eadburgę ad S. Bonifacium datam, in qua de ea mentio est, describamus Epistolam, nunquam hactenus prælo cognitam, quę sic se habet¹:

23. « Abbatī sancto, veroque amico, jure et merito honorando, divinę scientię ac religionis gratia repleto Winfrido, Eadburg ultima discipulorum, vel discipularum tuarum, æternam in Domino sospitatis salutem.

« Charitatis tuę dulcedinem (dulcia) fateor, dum per anteriorem hominem gustavi quiddam mellitie dulcedinis, meis visceribus hic sapor insidet: et licet interim, ut nacta sum aspectu corporali, visualiter defraudata sim, sororis tamen semper amplexibus collum tuum constrinxero. Quamobrem, mi amande olim jam frater, nunc autem ambo in Domino pariter Dominus abba, atque frater appellaris; quia priusquam a me separavit amara mors et crudelis illum, quem super omnes alios amare consueveram germanum meum Oslerem, te pæne cæteris omnibus masculini sexus charitatis amore præferebam. Et ne diutius varie verba proptem, non voluitur dies, neque nox elabitur ulla sine magisterii memoria tui. Idcirco crede mihi, Deo teste, quia te summo complector amore, et de te confido, quod nunquam sis immemor illius amicitię, quam cum fratre meo te certum fuit habuisse. Ego autem, licet scientia tardior, meritis vitior illo sim, tamen erga tuę charitatis obsequium dispar non sum: et quamvis temporum series ocuis currendo discreverit, memoria tamen nunquam me nebula atra deseruit, sed majora spatia temporum majorum mihi addidere lucra injuriarum, ut scriptum est: Amor hominis adducit dolorem, amor autem Christi illuminat cor.

24. « Et postquam mihi simul charissima soror Wietburga quasi inflictio vulnere, iteratque dolore subito ab oculis evanuit (cum qua me adolevit idem nutriticum sinus, una mater ambabus in Domino) et dereliquit, Jesum testor, ubique dolor, ubique pavor, ubique mortis imago. Malui mori, si sic Deo auspici, cui arcana non latent, placuisset, vel tarda mors non traxerit. Sed quid dicam

¹ Eod. Cod. Ep. XXVI.

¹ Eod. Cod. Ep. XLVII.

nunc? ante improvida tandem nos non amara mors, sed amarior divisio separavit ab invicem; illam, ut reor, felicem, me vero infelicem, quasi quiddam depositum huic saeculo servire permisit. Sciens enim quantum illam dilexi, quantum amavi, quam nunc, ut audio, Romana Urbs carcere includit; sed amor Christi, qui in ejus pectore viruit, floruitque, omnibus vinculis fortior et validior est, et perfecta charitas foras mittit timorem. En, inquam, ille superi rector olympi ineffabili gratulatur tripudio, qui taliter te doctrina exornat divina, et in lege ejus die nocturne meditaris, ut scriptum est¹: Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona. Illa arduum et arctum jam graditur callem: ego autem adhuc in infirmis lege carnali, quæ quadam compede præpedit, jaceo. Illa gratulabunda in judicio futuro pariter cum Domino decantans, dicit²: In carcere fui, et visitasti me. Tu autem in regeneratione cum sederint duodecim Apostoli in sedibus duodecim, sedebis, et ibi de quantis labore proprio acquisieris, de tantis ante tribunal aeterni Regis dux futurus decoratus gaudebis. Ego autem adhuc in valle lacrymarum, ut emeritum est, lugeo propria peccata, eo quod talibus me indignam fecisset Deus adherere comitibus. Quapropter crede mihi: non sic tempestate jaclatus portum nauta desiderat; non sic sitientia imbres arva desiderant; non sic curvo assidens littori anxia mater filium expectat, quam ego visibus vestris frui cupio; sed quia peccatis meis exigentibus, et innumcris delictis aggravata,

ut hoc evenire possit, ut ab imminenti periculo absoluta sim, in desperationem deducta sum: idcirco ego peccatrix vestigiis celsitudinis tuæ pro-voluta, ex intimis præcordiorum penetralibus implorans a finibus terræ ad te clamavi: O beatissime pater, quam anxie requirit cor meum, ut in petra orationum tuarum exalles me, quia factus es spes mea³, turris fortitudinis a facie visibilis et invisibilis inimici. Et ad consolationem immensi doloris, ad sedandam mæroris undam, obsecro, ut tuo suffragio mea fragilitas quasi quibusdam sustentaculis, ut non prorsus corruat, fulciatur. Similiter supplex rogitō, ut mihi aliquid solatium vel in reliquiis sanctis, vel paucula saltem perscripta beatitudinis tuæ verba destinare digneris, ut in illis tuam præsentiam semper habeam. Vale jugiter prosperis successibus vivens Deo, ter quaterque interpellans pro me⁴. Ego autem similiter Eadlbeorath pauper-culus Christi in Domino cum omni affectu saluto te, deprecor te, ut illius amicitia, quam olim spopondisti, in tuis deificis orationibus recorderis, et licet corpore separemur, tamen recordatione jungamur». Hactenus Epistola Eadburgis cognomento Buggæ, quæ (ut vidisti nuper ex litteris ejus consanguinei regis Cantiaæ Hedilberti) Romam se contulit ad sancta limina Apostolorum, ubi Dei voluntate contigit ex optato reperiri S. Bonifacium, cum a Gregorio papa Romam vocatus est, consecrandus episcopus; quem et enixe rogavit pro eodem consanguineo suo rege Deum precari.

¹ Psal. LX. — ² Quæ sequitur alius qui aderat, et forte amanuensis addidit.

³ Isa. LII. Rom. X. — ⁴ Matth. XIX. Est Hieronymi ad Rufinum Ep. XLII.

Anno periodi Græco-Romanae 6218. — Anno Æræ Hispan. 763. — Anno Hegrae 107, inchoato die 13 Maii Fer. 4. — Jesu Christi 725.

— Gregorii II papæ 11. — Leonis Isauri imp. 9. Constantini Copronymi 6

1. *Annus translationis corporis S. Augustini incertus.* — A num. 4 ad 9. Certum est, *Luitprandum* Langobardorum regem corpus *S. Augustini* Hipponensis episcopi, et clarissimi Ecclesie doctoris e Sardinia in urbem Ticinensem transtulisse; cum Paulus diaconus lib. 6, cap. 48, et Beda lib. de Sex Ætatibus id discrete testentur, et uterque hoc saeculo floruerit. Verum rei gestæ annus hæcenus in obscuro manet, Hermanno Contracto in annum Christi 663, Sigeberlo in annum 663, et Ma-

rino Scoto in annum 663, hanc translationem conferentibus. Mabillonius tom. 1 Musæi Italici pag. 221 existimavit, se illum detexisse, quia lustrans Archiva Ecclesie sancti Petri in Cælo-Aureo, quo tunc corpus sancti Augustini translatum est, et ubi modo incerto in loco latet, vidit Chronicon loci a quodam canonico regulari compositum, in quo varia ejusdem Ecclesie Privilegia ex integro referuntur. Ex iis primum est *Luitprandi* regis, abbati et monachis concessum, qui-

bus varias possessiones confirmat, donatque: « Hæc omnia », inquit Luitprandus, « quæ supra diximus, adjudicamus venerabili monasterio sancti Petri in Carlo-Aureo, in quo sanctum et venerabilem Augustinum adduximus. Datum IV non. Aprilis. regni Luitprandi primo. Indict. x » : quæ note respondent anno Incarnat. dcccxi, quo proinde anno, qui Luitprandi primus erat, translatio sancti Augustini facta, ait Mabillonius, qui observat Basilicam illam sancti Petri in Carlo-Aureo, quæ nunc canonicorum regularium et eremitarum Augustinianorum communis est, ad monachos tunc pertinuisse. At cum duo certa et indubitata esse debeant, primum, *Luitprandum* anno dcccxi regnum Langobardorum suscepisse; secundum, eundem principem Basilicam illam edificasse; cum id Paulus citatus cap. 58, Ecclesiam ab eo constructa enumerans asserat: « Illic monasterium beati Petri, quod foras muros Ticinensis civitatis situm et Cælum Aureum appellatur, instituit », quomodo anno dcccxi ante diem iv mensis Aprilis Basilicam illam condere potuit, et intra menses tres tam magnificentium ædificium absolvere (1)? quare annum illum primum Luitprandi, et Indictionem x, librarius corrupisse, ut siepe fit, oportet. Ad hæc dies *pridie kalendas Martii*, quo in Epistola de qua mox, ea translatio dicitur facta, et recolitur in Martyrologio Rom. neque anno dcccxi, neque anno dcccxxi, neque anno dcccxxii, neque currenti in Dominicam incidit, et Beda librum *de Sex Ætatibus* absolvit, Leonis Isauri anno ix, Christi scilicet dcccxxiv, ideo que ea translatio, cujus in eo libro meminit, ante illum Christi an. peracta, non vero anno dcccxxiv, ut perperam Mariannus Scotus.

2. Epistola de eadem translatione adulterina.

— Baronius refert Epistolam, in qua translationis hujus historia narratur; sed ea adulterina et supposititia. Hæc enim ejus inscriptio: *Domino regnum piissimo Carolo Magno Petro Oldrado indignus Mediolanensium archiepiscopus*. Anno enim Christi dcccxvi, quo ea dicitur data, Carolus in litteris *Magnus* non cognominabatur; imo nec quoad in vivis fuit, hoc titulo nominatus reperitur. Mabillonius tom. II Analect. pag. 129, refert Smaragdum abbatem Verdunensem, qui Carolo M. et Ludovico Pio imperantibus Horitii, composuisse Commentarium in Donatum, ex quo vir doctissimus exerspsit omnia nomina, quæ *Smaragdus* asserit utriusque im-

peratori data fuisse, indeque recte colligit, neque Carolo superstiti agnomen tribui solitum fuisse *Magno*, neque Ludovico cognomen *Pio*. Secundo, *Caroli Magni* tempore episcopi solum nomen suum, nunquam vero cognomen exprimebant. Imo nondum eo tempore cognomina instituta fuisse communis sententia fert. Tertio, Papebrocius in Exegesi de episcopis Mediolanensibus, præfixa tom. vii sanctorum mensis Maii, observat, aliqua *Diplomata Petro Oldrado* episcopo Mediolanensi fuisse afficta, et ab Ughello in Italia sacra recitata, quorum falsitas manifesta est ex variis capitibus, et præsertim quod in illis Petrus dicitur *Oldradus*, in gratiam scilicet familie ejusdem nominis. Denique ea Epistola tot anachronismis fœdata est, ut nullam prorsus fidem mereat.

3. *Irruptio Saracenorum in Gallias*. — Ad n. 9 et seq. Saracenorum in Gallias irruptionem, et *sancti Eucherii* episcopi Aurelianensis exilium, de quibus hoc anno Baronius, differimus in annum Christi dcccxxi, quia majori claritate singula eorumdem cum Gallis certamina suis annis explicari poterunt. Hoc itaque anno accidit quod in variis Francorum Annalibus legitur. In *Annal. Petavianis* habetur: « Anno dcccxxv, quando Karolus primum fuit in Bawarios, et Chrotudis moritur, et Saraceni venerunt ». In *Annalibus Nazariensis*: *Sarcini cœverunt primitus*, id est, oppida quedam primum sui juris fecerunt; antea enim levi impressione in Franciam facta statim recesserant, Tolosanæ urbis obsidionem solvere coacti; verum hoc anno suam dominationem per Aquitaniam, pulsus Francorum præsidii, dilatare cœperunt. Belli Saracenicis præter illos Annalistas, et Rodericum Toletanum mentionem etiam facit chronographus Moissiacensis, cujus verba hic referre juvat: « Ambiza rex Saracenorum (id est, præfectus) cum ingenti exercitu post quintum annum (a proelio nempe Tolosano, in quo Zama ejus decessor periit) Gallias aggreditur, Carcassonam expugnat et capit: a usque Nemauso pace conquistavit (absque vi bellica) et obsides eos Barcinona trasmisit ». Nemausus urbs Gothorum non ignobilis tunc existebat, sed Carcassona, quam expugnavit Ambiza, erat tunc Francorum et Aquitanorum contra Barbaros multissimum propugnaculum, licet eam Gothi etiam incoleret (2).

4. *Saraceni in Septimania vel Aquitania victi*. — Anastasius in Vita Gregorii II, de bello

(1) Nullo certiore rationem arguendi falsitatem hujus Diplomatis a Mabillonio exhibiti inivimus supra in Nota ad annum dcccxi, 8; sed et Mabillonius hæc sententiam suam postmodum retractavit, statimque translationem, de qua hic, ad annum dcccxxii facile pertinere. Vide Cl. Fontanini in Disquisitione corporis S. Augustini Ticini reperti capite 10.

(2) Non Aquitaniam tantummodo, sed et Galliam Lugdunensem hoc anno excurrisse Saracenos, certum est. Id enim discimus ex vetustis Francorum Annalibus vulgatis a P. Marlene in Collect. veter. monum. tom. v, col. 585, qui cum sua omnia deriverit ex Chronico Moissiacensi, et Codex nunc descriptum est Chronicon hoc apud Duchesnum hinc in annis manens sit, ejus defectum supplevit. In his autem ita legitur: « Saraceni Augustodunum civitatem destruxerunt iv feria XI kal. Septembris, thesaurumque civitatis illius captantes cum præda magna Spania redierunt ». Ex hoc autem intelligimus isto quidem anno Saracenos Galliam invasisse, sed nullam adhuc ibi selem occupasse; adeoque Pagii explanationem de occupatis hoc primum anno in Gallia sedibus a Saracenis a mente veterum scriptorum alienam esse. At quidem Chronographus Moissiacensis Saracenos post quinque annos a proelio Tolosano in Galliam venisse, et Carcas-onam occupasse; sed non satis liquet an annos completos vel incompletos, an satis exacte annorum illam periodum definiat. Certè hoc anno nihil illam adiutasse nisi Saracenorum excursionem quandam, ex his que supra annotavimus, planum est. Insuper in isdem Annalibus Francorum, adeoque et in Chronico Moissiacensi ad annum dcccxxii legitur Saracenos signis collatis cum Eudone felici eventu pugnisse: « Et ita demum », subdit auctor, « Saraceni Aquitaniam deprædare cœperunt ». Hæc facile desunt periodus illa quinque annorum, de qua supra.

Saraceno hoc anno gesto in hæc verba loquitur : « Nefanda Agarenorum gens, cum jam Hispaniarum provinciam per decem tenerent annos pervasam, undecimo anno Rhodanum conabantur fluvium transire, ad Francias occupandum, ubi Eudo præerat. Qui facta Francorum generali motione contra Saracenos, eos circumdantes interfecerunt. Trecenta enim septuaginta quinque millia uno die sunt interfecti, ut ejusdem Eudonis Francorum ducis missa Pontifici Epistola continebat. Mille tantum quingentes ex Francis fuisse mortuos in eodem bello, dixerunt. Adjiciens quod amo præmisso in benedictionem a prædicto viro eis directis tribus spongiis, quibus ad usum mense Pontificis apponuntur, in hora qua bellum committebatur, idem Eudo Aquitanie princeps populo suo per modicas partes tribuens ad sumendum eis, nec unus vulneratus est, nec mortuus ex his, qui participati sunt », ubi loquitur Anastasius de spongia, qua mensa Pontificis tegebatur, Eudoni transmissa et pro benedictione exercitus distributa. Arabum in Hispaniam adventus epocha ab anno dcccxi proficiscitur; aliqui tamen eam ab anno insequenti, quo *Maza* dux Saracenorum cum ingenti exercitu in Hispaniam venit, et aliqui ab anno dcccxiv deducunt; quia, ut inquit Rodericus lib. 3, cap. 21, finitur gloria Gothicæ majestatis. Era dcccii, seu anno Christi dcccxiv. Quare annus postundecimus, quo Saracenos Anastasius ab Eudone profligatos asserit, in currentem Christi annum competit. Idem narrat Paulus diaconus lib. 6 de Gest. Langobard. cap. 46, ubi postquam dixit, Saracenos universam Hispaniam invasisse, subdit : « Deinde post decem annos cum uxoribus et parvulis venientes, Aquitaniam Gallie provinciam, quasi habitaturi ingressi sunt ». Verum Paulus et Anastasius gesta hoc anno adversus Saracenos cum gestis anno dcccxxii adversus eosdem, insulse permisceant, et numerum casorum in prælio posterioris anni huic irruptioni attribuunt. Ex utriusque tamen verbis liquet, hoc anno cum eisdem Saracenis pugnatum esse, eosque Rhodanum transire non potuisse, ideoque proelium illud commissum esse, vel in Seplimania, vel in vicinis diocesisibus Aquitanie, Ruthenensi et Albigensi, quas Visigothis jam Saraceni eripuerant. Porro de victoria, ope spongiæ a Gregorio II misse relata loquitur etiam Flodoardus lib. de Pontificibus Romanis. *Ambicæ* successit *Jahie* in *Era* dcccxiii anno *suprafati imperatoris* (Isidis nempe) pæne jam sexto, Arabum cvii, inquit Isidorus Pæncensis.

5. *Obitus Rotrudis uxoris Caroli.* — *Rotrudis* seu *Chrotudis* hoc anno demortua fuit prior uxor *Caroli Martelli*, qui Carolomannum, Pippinum, aliasque proles ex ea suscepit. Istum Pippinum Iujus nominis III natum circa annum dcccxiv, ut ex diendis in morte ejus colligitur, *sanctus Willibrordus* Ultrajectinus episcopus baptizavit, et anterioribus Francorum ductibus majorem fore prædixit, ut Alcuinus in ipsius Willibrordi Vita tradit. Dux postea

Carolus *Sonichildem*, de qua mox, ex eaque *Grimoaldem* suscepit.

6. *Primum bellum Bavaricum a Carolo gestum.* — Quoad bellum *Bavaricum*, Annalista Tifianus et auctor Chronici San-Dionysiani fidem faciunt, Carolum bis in Bajoaria pugnasse, hoc nempe anno, iterumque anno dcccxxviii. Prioris belli meminit continuator Fredegarii cap. 108, ubi postquam de priori bello Saxonico anno superiori gesto verba fecit, scribit : « Scutis diebus, evoluti anni circulo, coacta multitudine Rhenum fluvium transiit (nempe Carolus), Alemannosque et Suavos lustrat, atque Danubium peraccessit, illoque transmeato fine, Bajorenses occupavit. Subacta regione illa, thesauris multis, cum matrona quadam Bilitrude et nepote sua Sonichilde egreditur ». Bilitrudis in Vita sancti Corbiniani episcopi Frisingensis *Pilitrudis* appellatur, et *incesta uxor principis*, nempe Grimoaldi, tetrarchæ in parte Bavarie : « Ad ultimum vero », inquit Aribio in hujus sancti Vita, « Carolum in Gallias sequens, pro meritis suis ab eo repudiata (id est, ejecta, sive ablegata et comitatu) omnem honorem et gloriam perdidit, propriisque exuta substantiis, novissime nihil nisi unum asellum ad subvectionem possidens, in Italia vitam finivit. Natique ejus, qui ex illius prodierant utero, cum multa tribulatione regno, (id est, præfectura Bajoarie) privati ». Filii illi, vel a Theodobaldo Grimoaldi fratre anno incerto demortuo, vel ab ipso Grimoaldo geniti. *Pilitrudis* in Galliam cum Sonichilde nepte sua venit, ubi postquam Carolus Sonichildem uxorem duxit, apud eam gratia non mediocri valuit, sed paulo post e regno Francorum abire jussa est. Qua de causa, incertum.

7. *Tetrarchia ducatus Bavarie finem accipit.* — Hoc itaque anno dissipata domo *Grimoaldi* filii Theodonis II, in parte Bavarie tetrarchæ, filius ejus rebus excessit humanis, ipseque ab insidiatoribus interfectus, ut narrat Aribio in Vita sancti Corbiniani, qui pluribus refert, funestam hanc Herodiadem insidias *Corbiniano* struxisse, quod eam Grimoaldo separare voluisset. Aribonis verba Baronius anno superiori num. 48 et seqq. recitat. « Hucbertus autem cum regnare cœpisset, humanissime et summo cum honore virum Dei ad se revocavit, eumque tanto venerabatur studio, ut sanctis ejus meritis dignum erat, atque etiam sacro fontis lavacro eum sibi sociavit », inquit Aribio. Erat *Hucbertus* filius Theodeberti, filii majoris natu Theodonis II, ut docet Anno Salisburgensis episcopus apud Canisium tom. vi Antiq. Lect., ubi postquam dona Theodeberti Bavarie ducis Ecclesie Salisburgensi facta enumeravit, locuturus de possessionibus ab *Hucberto* eidem Ecclesie collatis, sic sermonem inchoat : « Successor namque filius ejus Hucbertus dux tradidit in pago Ratagoe, etc. » Hoc itaque anno *tetrarchia* Bavarie a *Theodone II* insubita finem accepit; *Theodebaldis* enim et *Theodebertus* tetrarchæ incerto anno demortui et *Gri-*

moaldus presentī interiit, in ejus tetrarchie partem *Huebertus* successit et ducatum in solidum obtinuit.

8. *S. Lioba ex Anglia in Germaniam evocata.* Ad num. 11 et seqq. « Prædicans et baptizans sanctus præsul Bonifacius in Thuringorum et Hessorum regionibus, perspexit messum quidem esse multam ibi, sed operarios paucos ad copiosam multitudinem credentium instruendam. Unde in provinciam patriamque suam mittens, exinde tam feminas, quam viros religiosos, scientiaque varia imbutos plures venire fecit », inquit Othlonus in Vita sancti Bonifacii lib. 1, num. 25, qui inter alios numerat *Liobam* et *Walpurgem*, *Willibalt* et *Wunibalt*, *Liobe* et *Walpurgis* fratres, de quibus omnibus hic nobis aliquid dicendum, si prius monero. Baronium ab Othlone deceptum, harum religiosarum feminarum in Germaniam adventum sub Gregorio II male narrare. Ex Vita enim *S. Liobe* mox citanda constat, Bonifacium misisse *Sturmonem* abbatem. suum discipulum in monasterium Casinense, ei que mandasse, ut ex Anglia moniales et ancillas Dei in Germaniam evocaret. Quare cum *Sturmo* anno tantum DCXLV abbas Fuldensis dictus fuerit, *Lioba* aliaque post illum Christi annum in Germaniam transfretarunt. *Sancta Lioba* sanctimonialium in Germania institutarum antesignana, et apostola haud immerito dici potest, inquit Mabillonius sæc. iii Benedict. part. 2. ubi ejus vitam recitat, a Rudolfo monacho Fuldensi sæculo IX scriptum, et ex schedulis trium *Liobe* discipularum collectum. Eo itaque tempore, quo ea in quodam monasterio Angliæ lectioni atque auditioni sanctorum Scripturarum magis quam labori manuum operam impendebat, Bonifacius in Germania monasteria construere cogitabat. « ut ad fidem Catholicam populi non tam Ecclesiastica gratia, quam monachorum ac virginum congregationibus raperentur ». Quare ad *Liobe* abbatissam scripsit, rogavitque, ut sibi *Liobam* transmitteret, cui statuit monasterium in diocesi hodierna Moguntinensi; hujus nunc sola supersunt vestigia in oppido quodam ad Tuberam amnem. Eam postea *Pippinus* rex Francorum, et filii ejus *Carolus* et *Carolomanus* omni veneratione coluerunt, et *Hildegardis* Caroli Magni uxor voluit, ut assidue secum maneret, *quatenus ad viam vitæ verbis ejus proficeret et exemplis*. Fuldensis Ecclesia illi soli patebat, quod nec prius nec postea ulli unquam feminarum concedi potuit: « quia loco illi, ex quo a monachis habitari coeptus est, terminus negabatur ingressus ». Mortua est die XXVI Septembris, quo etiam ejus meminit Rabanus in suo Martyrologio; sed quo anno incertum. Cum tamen *Hildegardi* Caroli Magni uxori, quæ huic circa annum DCCLXXII nupsit, familiaritate conjuncta fuerit, ultra annum illum vitam propagavit.

Lioba in variis sancti Bonifacii Epistolis *Leobgytha* etiam vocata.

9. *Floret S. Walpurgis abbatissa Heidenheimii prima.* — *Sancta Walpurgis*, quibusdam *Walburgis*, *Liobe* soror, postquam *Wunibaldus* et *Willibaldus* fratres in Germaniam venere, ab illis et a Bonifacio in eandem regionem evocata, profecta est in Thuringiam, ubi sanctus *Wunibaldus* ei, ejusque sociis monasterium construxit *Heidenheimii*, a suo monasterio segregatum quidem, sed non longe positum. Crevit locus ille per utriusque merita, et brevi tempore in exterioribus fidelium oblationibus est amplificatus. Sed cum viderent fines prædiorum suorum dilatari, veriti extollentiam oculorum ex superfluitate divitiarum generari, partem Ecclesiasticarum rerum in usus pauperum distribuendum; fuitque illo tempore ipsorum Ecclesia asylos et portus omnium laborantium; nec erat, qui in tribulationibus suis non inveniret ibi certum refugium. Postquam vero *S. Wunibaldus* ad Deum migravit, *Willibaldus* frater ejus Eistetensis episcopus, ejus diocesanus sorori injunxit, ut gubernacula et regimen tam super monachos, quam super sanctimonialia suscipere, cui ipsa obediens sedecim annis, quibus superstes fuit, utrisque seipsam formam et exemplum bene vivendi præberet. Frequens erat in manuali labore, frequentior in lectione, frequentissima in oratione. In tanto cœvorum scriptorum de anno mortis ejus silentio nihil certius statui potest, quam eam circa annum Christi septingentesimum octogesimum animam Deo reddidisse, die etiam incerto. Ejus veneratio magna est per Germaniam, Burgundiam et Galliam, varique templa ei in Flandria dicata, ut videre est in Actis Sanctorum Bollandianis, ad diem XXV mensis Februarii, ubi varie hujus sanctæ Vitæ referuntur. Prima scripta fuit a *Wlthardo* presbytero sub finem sæculi noni, quam etiam recitat Mabillonius sæc. iii Benedictino part. 2. Secundus auctor est *Adelbodus*, Trajecti Inferioris episcopus, qui anno millesimo vivebat. Extant et alia quatuor in eisdem Actis SS. Bollandianis relate.

10. *Floret S. Willibaldus episc.* *Eistetensis primus.* — Sanctus *Willibaldus* quinquenniis traditus est abbati ejusdam monasterii in Anglia, ubi postquam sacris litterarum studiis imbutus fuit, de peregrinatione aliqua suscipienda cogitavit, ut caduca cuncta magis contemneret, adeoque *Richardum* patrem et *Wullebaldum* fratrem ad idem faciendum tanto amoris sensu hortatus est, ut simul cum eo Romam profecti fuerint. Inde Hierosolyman et varias Orientis civitates Instrarunt, quarum meminit quædam sanctimonialis Heidenheimensis, *Willibaldo* æqualis et consanguinea, quæ hujus vitam seu Itinerarium exaravit. Post annos decem Romam rediit (1), ubi Gregorius III papa indicavit voluntatem *S. Bonifacii*, qui eum rogabat, ut ad se

(1) Post decem annos Romam rediit, etc. Non quidem post decem, sed post septedecim a primo adventu in Fræm; nam ex ejus Vita constat, post annos septem a primo ad Fræm peractis diebus monachum induisse Casium; tum decemno peracto Romam redidisse. — M. S. N.

veniret. Quare in Germaniam profectus est, ubi S. Bonifacius anno dcccxlvi cum Eistetensi Ecclesie præfuit. Ibi monasterium condidit, ad quod statim undique quamplurimi de illis regionum provinciis confluere cœperunt. Late per vastam Bajoariorum provinciam, cum multis operariis Christi fidem propagavit, et postquam episcopatum per multos annos sanctissime rexisset, spiritum Deo reddidit. Anno dcccxlvi, quo Synodus Germanica *XI kal. Maii* celebrata, jam Willibaldus episcopus erat, cum ei interfuisse memoretur. Imo vivebat adhuc anno dcccxxxv, quo Fuldense monasterium insigni locupletavit donatione, a Coitino anno dcccxxxv, num. 14 recitata, in cuius fine legitur: « Actum in monasterio Fuldaniensi, anno xviii, regnante Carolo gloriosissimo rege Francorum et Langobardorum, atque patricio Romanorum, die viii mensis Octobris ». Idem Coitinus existimat, cum vixisse usque ad annum dcccxxxvii, anno episcopatus ejus xlvii. Celebris est Willibaldi memoria nonis Julii. Duæ extant hujus sancti episcopi Eistetensis primi vite; altera a sanctimoniali Heidenheimensi laudata, altera ab auctore anonymo perantiquo scripta, et utraque a Mabillonio sæc. iii Benedict. part. 2 recitata, et Notis illustrata.

11. *S. Wanebaldus abbas Heidenheimensis primus.* — *Wanebaldus*, postquam semel et iterum Romæ fuit, sancti Bonifacii consanguinei sui hortatu cum *sancto Willibaldo* fratre in Thuringiam anno dcccxxxviii accessit, ubi ab illo presbyter consecratus est, et septem Ecclesiis præfectus, ut populis saluberrimam vite viam panderet. Evolutis aliquantulis annis, ut latiora et spatiosiora Evangelicæ sermonis sata pullularent, in Bajoariam se contulit, ubi multos potentes et divites, aliosque inferioris gradus injuste copulationis conjugio nuptos, et variis Paganorum præstigiis pollutos, quantum potuit, a pravitate morum prohibuit, *potentes non formidando, et pauperibus compatiendo*. Transacto triennio in Germaniam rediit, ubi frater ejus *Willibaldus* in urbe Eistetensi episcopus erat. In ea diocesi ad locum, qui vocabatur *Heidenen*, monasterium construxit, et cum aliis sibi subditis monachalem regularis vite disciplinam observavit. Plurima paganica pravitate præstigia, multosque diabolica fraude deceptos idololatriam cotentes in his partibus invenit. Alii namque aruspicia observantes, alii incantationum frivola facientes, aliique, qui fornicali spurcicia polluti erant, ad eum occidendum vel comburendum multoties per maleficia animam intenderunt; sed vir Dei non desinebat, docendo plebem, ab erratica Paganorum pravitate persuadendo educere. Diem obitus sui præscivit, et prædixit junioribus, quomodo illum sacerdotali indumento debent vestire edixit. « Et sic requiescebat una hebdomada ante Natalem Domini: et tunc fuit sabbatum post vesperam, XIV kal. Januarii, et tunc erat ille lx annorum ætate, et fuit abbas fere decem annos », ut inquit sanctimonialis Heidenheimensis, ipsius consanguinea in

ejus Vita, quæ extat sæc. iii Benedictino part. 1. *Walpurgis* Wanebaldi soror, ejus vitam etiam scripserat, ut indicat ibidem sanctimonialis Heidenheimensis num. 21, sed ea Vita ad nos non pervenit. Duo hi characteres, *sabbatum, et XIV kal. Jan.* annum indicant præditum littera Domini-cali D, quem Bollandus in Notis ad Vitas sancti Richardi et sanctæ Walburgis, quorum ille Wanebaldi pater, hæc soror fuit, ad diem vii Februarii et diem xxv ejusdem mensis, annum Christi interpretatur septingentesimum sexagesimum primum, a quo non recedunt Mabillonius loco laudato, et Coitinus ad eum Christi annum num. 14. Colitur *S. Wanebaldus*, primus Heidenheimensis abbas, die xviii mensis Decemb. in Tabulis Eistetensibus.

12. *Æthelbertus fit rex Cantie et scribit ad S. Bonifacium.* — A num. 13 ad 16. Bedæ lib. 5, cap. 24, scribit: « Anno Domini Incarnationis septingentesimo vicesimo quinto (qui erat annus septimus Osrici regis Northanybrorum, qui Coenredo successerat) Wicfredus filius Eegberti, rex Cantuariorum defunctus est nono kalendaram Martiarum: et regni, quod per fringenta quatuor semis annos tenebat, filios tres Æthilbertum, Eadbertum, et Alaricum reliquit hæredes ». Quare nullum in particulari sibi successorem designavit, sed tres filios conjunctim et indivisim regni hæredes instituit. *Æthelbertus*, seu *Æthilbertus* major natu Wicfredi filius, cum esset Cantuarie rex, hoc anno gratulatus est *sancto Bonifacio* tantam Gentilium multitudinem ejus labore ad Christum conversam, postulavitque, ut commercium litterarum secum habere vellet, ut videre est in Epistola xl inter Bonifacianas, hæc a Baronio recitata. Verum in recentiori chronologia Saxenica, et in uno ex Mss. vetustiori ad annum dcccxxv, *Eadbertus* dicitur Cantie regnum cepisse, quia sc. *Æthilbertus* hoc ipso anno ab Eadberto fratre, qui solus regnare cupiebat, solio dejectus est, aut saltem subditi, qui ab isto triumphato sibi timebant, universum regnum, quod valde angustum erat, *Eadberto* tradiderunt. Id etiam colligitur ex Malmesburiensi lib. 1 de Reg. pag. 41, ubi Eadberto xxiii annos, *Edulberto* xi, *Alrico* xxxiv attribuit. Certum est autem ex omnibus historicis Anglicis, anno dcccxxv *Æthelbertum* Eadberto successisse, et post annos xi *Alricum* fratrem majorem natu *Æthelbertum* excepisse, qui ideo, quando pater mortuus est, in puerili adhuc versabatur ætate. Huntindoniensis lib. 4, pag. 339, ait: « De statu Ecclesiastico in suo tempore ita Beda ait. In presentibus Cantuariensis archiepiscopus est Tatwinus etc. Rex vero Cent est Eadbryht ». Loquitur Huntindoniensis de tempore, quo Beda Historiam gentis Anglorum absolvit, de anno scilicet dcccxxi, quo ideo *Eadbertus* solus in regno Cantie regnabat, quod in morte ejus extra omnem controversiam ponetur. Beda quidem lib. 5, cap. 24, ubi describit statum, qui tunc erat gentis Anglorum, non meminit Eadberti regis, sed Huntindoniensis id eruit ex *scriptis veterum diligenti*

seruio collectis, ut ejus verbis utar. Successor *Wictredi regis, et laudatus locus hactenus in obscuro fuere; neque enim in operibus Bedae is legitur*. Alfordus in *Annal. Eccles. Angl.* deceptus a *Westmonasteriensi tradit, Ethelbertum* primogenitum *Wictredi regnum ejus suscepisse, et annos xvii regnasse, ac Eadberti regni exordium in annum dcccxxviii differt, sicque chronologiam rerum Anglicarum per haec tempora turbat.*

13. *Florent SS. Bugga et Wicburga.* — Ad num. 16 et seqq. *Bugga*, quam *Ethelbertus* tunc *Cantii rex* in laudata Epistola a *Baronio* relata, asserit regio sanguine ortam, filia unica erat illustris feminae *Eangyth*. *Eangyth* in Epistola inter *Bonifacianas xxxviii*, recitata a *Baronio* num. 17 et seqq. exponit diuo *Bonifacio* injurias, quas a rege, regina, episcopis, et praefectis patiebatur cum tota familia, consultaque cum de Romana, quam meditabatur peregrinatione. Haec ei permittit *Bonifa-*

eins in Epistola xx, recitata a *Baronio* num. 22, in qua ait *Widburgam* sibi per litteras intimasse, « per talem vitam quietem inuenisse juxta limina sancti Petri, qualem longum tempus desiderando quasivit ». *Baronius* num. 23 recitat aliam *Eadburgae* virginis Epistolam ad sanctum *Bonifacium* datam, in qua de *Widburga* clarissima femina legitur, quod Romae spontanee apud sancti Petri cellam instar carceris, sese clauserit; ibique vite contemplativa operam dederit. Sed cum ejus inscriptio sit: « *Abbate sancto, vereque amico, jure et merito honorando Winfrido Eadburg ultima discipulorum, vel discipularum tuarum, etc.* » liquet longe ante praesentem annum eam Epistolam ab *Eadburga*, cognomento *Bugga*, scriptam esse, eo scilicet tempore, quo sanctus *Bonifacius* abbas, relicto monasterio, ad Evangelii opus se primum accinxit.

GREGORII II ANNUS 13. — CHRISTI 726.

1. *Leo imperator se Iconoclastam prodit et pro eadem haeresi sententiam emittit.* — Septingentesimus vicissimus sextus annus sequitur, nona Indictione notatus, quo novum monstrum, horrendumque in Oriente visum universam Dei Ecclesiam termit atque turbavit; progressa siquidem e portis inferi nova haeresis, cornibus potentiae imperialis armata, imperatoris potens edicto, longe lateque grassatur: hoc, inquam, anno, nondum absoluto decimo imperii sui anno, magno rugitu *Leo* publicum promulgavit edictum, ut sacrae ubique delerentur imagines. De his acturi, ex more, primum omnium que sunt temporis, disquiramus. *Scimus* *Theoplicam*, *Cedrenum* et alios ejusmodi probrosam ab imperatore promulgatum edictum in annum referre, qui nonus numeratur ejusdem imperatoris: in Actis autem *Stephani junioris* martyris, qui sub hujus filio *Constantino* *Copronymo* passus est, hisdemque ab ejusdem temporis scriptore elaboratis, omnique fide conscriptis habetur promulgatum idem edictum fuisse anno decimo ejusdem *Leonis* imperatoris. Ipsum testatur *Zonaras*. Quod et ex eo etiam redditur

manifestum, dum *Beda* hujus temporis scriptor accuratissimus librum, quem scripsit de *Sex Aetatibus*, perducit usque ad nonum ejusdem *Leonis* imperatoris annum: ubi nihil penitus habet de ejusmodi edicto, quod magno fragore fulminis instar universo orbi statim innouit, eo quod nondum tale quippiam promulgatum fuisset. Illis de temporis ratione discessis, jam quae ad rerum gestarum narrationem pertinent, prosequamur.

2. Qui autem ex improvisa edicti promulgatione *Leo* apparuit haereticus *Iconoclasta*, cum antehac ab omnibus fuerit *Catholicus* existimatus: quomodo acciderit, ut mox veluti momento magna adeo mutatione omnium, ex *Catholico* sit visus haereticus: omnes aequae consentiunt, *Hebraeorum* impostorum, qui de ejus futuro imperio vaticinati fuerunt, id opera factum: licet in eo diversa sententia sit, ut id ab eis factum anno ante promulgatum edictum alii dixerint; alii vero id exordio ejus imperii ab eis tentatum, ipsumque eis assensum esse, verum usque in hunc annum facinus continuasse secretum. Agens de his *Constantinus* *Manasses* graecus historicus, haec ait: « *Rebus humanis ad*

sceleratissimum Leonem delatis (proh quælia sunt Dei iudicia!) gravis tempestas Ecclesiam excepit magni cum hominum cædibus conjuncta. Nam execrabilis imperator parturiebat illa quidem (cui consensuancum est) absurda novaque consilia contra Christum, sed factum improbitatis nullo modo parere poterat: quippe timidus animus eum ab instituto revocabat. Tandem vero captata opportunitate, summaque audacia factum edidit, alvus ruptus est, vipere soboles prodiit». Et inferius ubi Judæorum vaticinium de imperio, et pollicitationem ipsi a Leone tunc factam recensuit, ista mox addit de facta ab eis exactione, ubi illum imperatorem creatum audierunt: « Hebraei Leonis renuntiatione cognita, mox ad imperatorem advolant, et ut promisso satisfaciatur, orant: non tamen illi vel aurum, vel argentum, vel gemmas petebant, sed sanctarum imaginum picturarum, statuarum veneratione dignarum abolitionem, hoc est, ipsam religiosi cultus eversionem, cujus turres atque munitiones hoc facto de fundamento subruere oportebat. Imperator pravus pravus, vipere soboles aspidis fetibus assentitur, et accersilo sacerorum antistite, qui tunc temporis erat Germanus, de perverso dogmate eum eo communicat. Cum ille non tantum non assentire ipsius impietati, sed etiam imperatoris audaciam ac furorem reprehenderet. Heu! pastorem lupus, heu! forens Cerberus mitem gregis ducem Ecclesia pellit et exturbat». Hactenus Constantinus usque ad exturbationem sancti Germani Constantinopolitani episcopi, que tamen longe post ista fieri contigit.

3. Porro cum ista prosecutus auctor exclamat (ut audivimus) dicens: « Proh quælia sunt Dei iudicia! » Certe quidem etsi inscrutabilia sint iudicia Dei, utpote abyssus multa: tamen etsi totum non liceat teni mente nostra tantum exhaurire pelagus, num non licebit saltem vasculo aquam attingere? Ecce tibi ostendam, quot ex uno malo bona invenitur elicuisse Deus: etenim ex veneno magnum adversus venena paravit antidotum. Si quidem Monothelæ illam Ecclesiam jugiter infestantes, ex hoc tempore penitus siluisse noscuntur, neque amplius quicquam adversus Catholicam veritatem vel mutuisse reperti sunt. Accidit enim perinde ac si cum bello civili flagret civitas, si externum insurgat bellum, eo omnes arma convertant, quibus autea se mutuo frucidabant. Ita plane; adeo enim turpis ac detestabilis ejusmodi hæresis visa est, ut non solum Catholicorum, sed et omnium hæreticorum in se arma converterit, qui pugnantes simul cum Orthodoxis, adversus Iconoclastas hæreticos junxerint se ipsi Ecclesie Orthodoxe. Acciditque illud plane mirandum, ut cum Orientalis Ecclesia (ut sepe vidimus) hæreticorum crebris infecta venenis, vires consternata perdidit, et resolutis solide constantie nervis, penitus elanguerit: mox hujus, ipso tantum conspectu hæresis spiritus sumpserit, animos exerxit, vires collegerit, nervosque omnes intenderit, ad-

versus eam totis viribus certatura: ex quo certamine licet multi facti sint desertores, tot tantaque victrix erexit gloriosa trophæa, ut dicere illud ausim, nunquam Orientalem Ecclesiam visam adeo celebrem et illustrem, quam cum adversus Iconoclastas bellum inivit: utpote quæ nunquam tot tantisque fuerit decorata martyribus; adeo ut non solum præteritam deleverit ignominiam suæ substitutionis factæ saepe diversis hæreticis, sed adjecterit gloriam et honorem, tot martyrum aucta coronis, et insignia victoriæ palmis semper et ubique virentibus: ut plane illud Davidicum de iudiciis Domini ipsi fuerit occinendum¹: « Iudicia Domini vera justificata in semetipsa, desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum, dulciora super mel et favum ». Et quod sequitur: « In custodiendis illis retributio multa ». Sed jam cæptam prosequamur historiam ex velustioribus monumentis.

4. Exant (ut diximus) apud S. Joannem Damascenum Acta martyrum Stephani et sociorum omni fide conscripta, in quibus ipso ferme exordio hæc habentur: « Cum autem ad decimum jam imperii annum Leo Isauricus imperator pervenisset: nec jam eam hæresim diutius animo premere ac continere posset, sceleratum factum edidit: accitaque et coacta senatorum classe, absurdum illud et impium evomuit: imaginum picturas formam quandam idolorum retinere, inquiring, neque iis cultum adhibendum esse, ne alioqui Dei loco imprudentes idola veneremur ». Hæc de senatusconsulto, imo ejusdem Leonis, inconsulto senatu, de imaginibus abrogandis dicta atque firmata sententia: haud enim dubium si rogasset sententias singulorum, a proposita causa penitus excidisset, omnibus refragantibus: facta igitur in comitiis illis ejusmodi assertione, ab eodemque imperatore decreta sententia, simulque dimisso seuto, res tam foeda in publicum magna omnium admiratione atque stupore delata est. Vidisti non Orthodoxorum, sed hæreticorum principum morem esse, ut in senatu, non in Ecclesia de dogmatibus agant, et inconsultis episcopis Orthodoxæ fidei, pro arbitrio quæque ardua de fide, sive Ecclesie ritibus iuribusque temere atque inique definiant. Sed quomodo ea accepta fuerit a populo Constantinopolitano, audi quæ eadem produunt Acta.

5. « Protinus igitur ingens tumultus a plebe excitatus est, ac mæstitie nubes Orthodoxorum Ecclesiam obtegebat. Quod ut versipellis ille sensit, statim Gygis annulum vertens, ut obscurum esset, quod agebat, laborabat, non videlicet Leonis libertatem imitans: Non, inquit, hæc spectat mea sententia, ut cæ prorsus deleantur, sed hoc aio, sublimiore loco eas collocandas esse, ne ore quisquam eas contingat, atque ita quodam modo rebus honore dignis contumeliam inferat. Quorsum hoc tandem, et quid moliens? mirum, ut eas a no-

¹ Psal. LVIII.

bis longe collocando, ac procul ab oculis nostris removendo, ne eas facile aut cernere aut contingere queamus, paulatim (ut sepe nobis in his que amamus usu venit) in oblivionem incidamus, easque caras habere dediscamus, atque ita sensim, et citra tumultum hoc a nobis obliuiscatur, ut eas non adoremus, nec honore afficiamus. Fuisse namque, ostendunt hæc, in Constantinopolitane Ecclesiis sacras imagines non solum visui presentes expositas, sed positas deorsum, ut exoculari quilibet eas posset. Quid autem ad hæc S. Germanus Constantinop. episcopus his auditis egerit, eadem Acta ita declarant :

6. *Germanus Leonem alloquens fortiter ei resistit.* — « De hac impietate, qua et multum abstrusa et multum item aperte absurditatis habebat, cum certior factus fuisset Germanus, vir libera atque intrepida pietate præditus : per quemdam ex præcipuis Ecclesiæ ministris hæc ei mandat : Haudquaquam oportebat, imperator, te, qui tum vitam tum imperium a Deo accepisses, adversus conditorem tuum insolenter extolli, atque ut vulgo dicitur non movenda movere, patrumque terminos, quos illi antiquitus posuerunt, transferre studere. Etenim humana forma a Deo Verbo exsancta et pura Virgine suscepta, cum omnino dæmonum cultus extinctus est, tum omnis idolorum adoratio abscissit : at vero Theandricæ Deivirilis similitudinis imago Christi adoranda et colenda perspicue tradita est, itaque illius, quæ cum modo omni sermone præstantiori peperit, et sanctorum, quorum vita ipsi grata atque accepta fuit. Ex quo enim ille in forma nostra ad nos accessit (abhinc autem septingenti triginta sex [viginti sex] anni jam effluxerunt) Patres in terra ac doctores, quorum summa virtus fuit, venerandarum imaginum cultum nobis perspicue tradiderunt. Ne longe abeam, post Christi in cælum ascensionem mulier illa, quæ sanguinis profluvio laborabat, ab eo sanitali restituta, ipsius imaginem, veluti acceptum beneficium referens, exculpit. Ac prius etiam ab ipsomet Christo ipsissima Patris imagine, divino limbo facies ejus impressa est, ac Toparchæ Abagaro id postulanti Edessam missa. Demum ab Evangelista Luca pieta est, quæ ab Hierosolymis quoque Virginis Dei Genitricis imago missa est : ob eamque causam divina et sacrosancta Concilia variis temporibus ac locis coacta, non ut ee calcarentur, sed ut adorarentur, dixerunt ». Hæc Germanus, non ut expresse cultum imaginum canonice sancto Synodi OEcumenicæ comprobaret, sed quod satis eadem vice sint comprobasse, dum vigentem ubique cultum sanctarum imaginum, nequaquam ut rem fidei Catholicæ adversariam damnaverunt Patres ibidem consistentes : sicut satis visi sunt probasse, quod non damnassent eas, quæ ob oculos omnium posite ubique erant, et in ipsis locis, ubi eadem Synodi cogi solerent. Sed pergit eadem oratione Germanus :

7. « Velm itaque, inquit, hoc scias, impera-

tor, quod si iniquum hoc dogma confirmare atque constabillire in animum induxeris : me primo nullo modo assentientem habiturus es, sed promptum ac paratum, qui pro Christi imagine animam meam profundam, pro qua ille ut collapsam atque prostratam imaginem meam instauraret, cruorem suum effudit : perspicuum est enim indignitatem eam et contumeliam, quæ Christi imagini inferitur, in exemplar ipsorum redundare. Quocirca nobis faciendum est, ut gratorum servorum officio fungentes, pro Domini honore periculum adeamus ». Ilucque Germanus ad Leonem per Ecclesiæ nuntios ad eum missos, Subjicit his auctor depositionem ejusdem S. Germani, sed quod id post triennium exactum contigisse noscatur, agemus de eare suo loco. Etenim hæc usus est tolerantia Leo, ut eum blanditiis pelliceret, ageretque si consentientem ipsum posset habere, ut Synodali decreto, quod ipse promulgasset edictum, solide firmaretur, satis intelligens, non aliter absque magna ignominia tyranni nomen et heretici vitare posse, nisi episcoporum aucuparetur assensum.

8. At post hæc, quæ recitata sunt de Germani per nuntios primo cum Leone congressu, idem ipse eum coram aggressus est : de quo secundo congressu habet tantum ista Theophanes : « Leo imperator furens contra rectam fidem, adducto beato Germano, cepit blandis sermonibus eum delinire. At vero beatus summusque sacerdos dixit ad eum : Depositionem sanclarum imaginum audivimus quidem futuram, sed non tempore imperii tui. Cum autem ille egeret eum dicere, sub cuius imperio, ait sub Cononis. At ille : Re, inquit, vera ex baptismo mihi Conon nomen est. At ille dixit : Absit, domine, ut per imperium tuum istud malum perficiatur. Antichristi præcursor est, qui hoc adimpletur est, et divinæ Incarnationis eversor. In his ergo sævus tyrannus insanienis, minas beato Germano prætendebat. Reducebat autem ad memoriam ejus patriarchæ sponiones ipsius ante imperium factas, qualiter sibi Deum dederit vadem, in nullo commoturum Ecclesiam a suis Apostolicis et divinitus traditis ritibus ». Erant hæc solennes carimonie peragi solite, cum quis a patriarcha consecraretur imperator, ut ejusmodi emitteret sponiones, et patriarcha fidejussorem promissorum peteret ; ipse vero Deum offerret, Quæ quidem omnia constanti animo in eum exprobrans revocavit in ipsius memoriam patriarcha. Hæc et alia transacta sunt inter Germanum ipsum atque Leonem, dum ille conatur tantum patriarcham ad probandum impietatem adducere : iste vero eundem ab ea revocare magnopere laboraret ; inter has autem contentiones adversariusque conatus tres anni prolapsi sunt. Cæterum ex litteris Gregorii papæ ad ipsum Germanum redditis perspicue apparet, longe acriora suscepta fuisse ab ipso Germano proha adversus Leonem imperatorem, quibus eum vicerit, et manus dare coegerit, licet postea sic prostratus majore furore surrexerit.

Noverat autem ista ipse Gregorius papa ex ipsius litteris Romam scriptis. Etenim ipse Germanus ad Gregorium Romanum Pontificem de heresi recens oborta, et de his quæ transacta essent inter ipsum et imperatorem, quomodo eidem sæpe rescripserit, litteras dedit. Quid autem ad hæc Gregorius ipse rescripserit, antequam dicamus, recensenda sunt nobis quæ hoc anno itidem acciderunt in Oriente, ex quibus, si scivisset, potuisset Leo tanquam a Deo monitus a cæptis desistere.

9. *In sacras imagines sæviente Leone, nature miracula, bibliothecæ incendium, et plura martyria.* — Hoc namque anno (ait Theophanes) a Masalna principe Sarracenorum captam fuisse Cæsaream Cappadociae; sed et portentum magnum factum in mari describit his verbis: « In ipso anno æstivo tempore, vapor ut ex canino ignis visus est ebullire inter Theram et Therasiam insulas ex profundo maris per aliquot dies. Quo paulatim incressato et dilatato, igitur æstus incendio totus fumus igneus monstrabatur. Porro vastitudine terrenæ substantiæ petrinis pumices grandes et cumulos quosdam transmisit per totam minorem Asiam, et Lesbon, et Abidum, et maritima Macedoniæ, ita ut tota superficies maris his pumicibus esset repleta. In medio autem tanti ignis insula ex terræ congerie facta, insulæ quæ Sacra dicitur copulata est, nondum prius existens ». Hæc quidem adeo horrenda isto anno facta sunt, quo edictum de hæresi est promulgatum; tali namque portento prævio decebat heresim tanquam novam Furiam apparere, quam infernus una cum globis igneis vomeret; nam pergit Theophanes: « Verum sicut Thera et Therasia insulæ quondam ebullierant: ita et tunc temporibus impugnantoris Dei Leonis, qui divinam iram contra se, pro se fore opinatus, impudentius contra sanctas et venerabiles imagines prelium excitavit, collegam et auxiliatorem habens Beser Dei abnegatorem, et in irrationabilitate simillimum: ambo enim erant ineruditi et indisciplinati, ex quo multa malorum genera veniunt ». Hæc de his Theophanes, qui et de cædibus et incendiis hoc eodem anno per Leonem factis, mox subdit:

10. « Turbæ autem, quæ in regia urbe erant valde tristes super novis doctrinis, meditabantur in eum insurgere, et quosdam regios homines occiderunt Dei deponentes icona, quæ super magnam aneam portam ærnebatur. Adeo ut multi eorum pro veritate punirentur membrorum detractionibus, et flagris, et exiliis, et rerum jacturis, maximeque illi, qui nobilitate ac verbo clari esse videbantur. Ita ut etiam eruditionis scholas et sapiam eruditionem a sanctæ memoriæ Constantino Magno lucisque servatas extingueret: cuius videbatur cum aliis quoque multis tomis destructor Leo factus est, ejusdem cum Sarracenis sensus existens ». Hæc Theophanes; quæ subobscura diffusiori indigent narratione: petimus eam a Constantino Manasse, qui ait: « Quam nequiter se gesserit Leo, inter alia vel unicum hoc exemplum demonstrare

poterit. Haud procul a templo sancte Dei Sapientiæ splendida domus erat extracta, quam nuncupare liceisset Amorum hortum, arboribus libros ferentibus plenum, adeoque lucum pulcherrimum omnigenæ doctrinæ sapientiæque plantis consitum. Nam erat in ea congestus librorum thesaurus, quorum numerus tricensa et tria milia complectebatur. Talis hortus, tantusque locus divini cujusdam hominis curæ fideique commendatus erat, qui doctrina præstabat, et super cæteros omnes radiis scientiæ collucebat: non inepte dixeris, alium quemdam Adamum fuisse divinum curatorem arborum, de pulchris Edenis arboribus delicias capientem, ejusque plantarum non marcescentium agricolam. Ibi tot numero, quot circuli Zodiaci signa sunt, absque mercede litterarum et doctrinæ cupidos instruebant, et caliginis velum tam in putri præstigiisque referta Græcorum, quam religiosissima nostra disciplina suis auditoribus admebant, uno illo de quo diximus inter omnes, et inusitati vel mollicendum, vel agendum sibi putarent, illis in consilium non adhibitis.

11. « Tales ergo viros pietate singulares et innocentia vitæ conspicuos, variorumque donorum ubere copia præstabiles imperator intra sua retia comprehendere, sui que furoris impii participes efficerere multum sitiebat. Cum autem cunctis molitionibus adhibitis eluderetur; nec enim vel metu, vel minis eos in sententiam suam pertrahere poterat; cumque auro etiam uteretur, cæteroquin inexpugnabili socio: tamen aquilam se persequi, vel sidera tactu contingere velle deprehendebat: tandem re desperata (quoniam modo hæc, obsecro, exponam?) consilium sævum, absurdum, impium capit, quod quidem nec immanis Scythia, vel Masageles cepisset: materiam siccam et concremabilem ex aridis fascibus coacervat; eaque succensa, cunctos exurit, homines, inquam, illos, heu, religiosos cum libris; proh infestum virtuti animum! proh mentem belluinam! Nimirum ex unguibus sævus ille leo jam agnitus. Pulcherrima quæque de disciplinis omnibus istie servabantur. Et inter alia volumen exaltat admirabile confectum de draconis intestino, cui erant inscripti libri Homericæ, tam Ilias tota, quam Ulysses ». Hæc Constantinus, eadem de his Zonaras, Cedrenus, Glicas et alii.

12. Tunc etiam accidit, ut sacrosanctam Salvatoris imaginem super portam æream publice expositam Leo e loco eminenti dejiciendam præceperit. Enarratur rei tum geste historia in Actis S. Stephani martyris junioris apud Joannem Damascenum positus ubi ista leguntur: « Ac primum (e ingentem Christe patientiam tuam!) adversus tuam imaginem audacissima illa anima grassatur, eamque quæ supra portam fixa erat, ac vulgo Ærea dicebatur, Theandricam tuam formam dejecti atque obliterari jubet. Cum autem ad hoc facinus perpetrandum missus satelles, imposita jam scala, con-

scenderet, divino zelo incense mulieres, præclarissimum ac generosissimum virtutis specimen edentes, arreptam manibus scalam in terram dejecerunt, unaque eum, qui hoc facinus aggrediebatur, præcipitem agunt; qui statim hanc præstili ad hoc ministerii mercedem tulit, ut vita orbaretur». Quæ autem sequuntur, postea configerunt, cum ejecto sancto Germano patriarcha, homo hæreticus in ejus locum subrogatus est: « Sancte autem illa mulieres, ob Christum cujus zelo flagrabant, opportune abjecto et contempto pudore, cursu effuso in Ecclesiam feruntur, atque impium patriarcham, qui tum illic erat, illum, inquam, ut Christi verbis utar¹, desolationis abominationem in loco sancto stantem lapidibus incessant, mercenarium non pastorem, lupum non pastorem, Ecclesiasticarum denique sanctionum profiditorem appellantes. Ille autem pudore simul et metu correptus, contestim ad imperatorem confugit, eique quod factum fuerat, narrat, atque ad mulierum cadem eum existimulat. Hujusmodi enim boni illius ac pacifici pastoris studium erat, tanquam videlicet per ea quæ agebat docere cupientis, malum pro bono rependendum esse. Mox igitur gladio necantur, ac pro pietatis præmio moritur ferunt.

13. « At tunc videre erat multos eorum, qui Orthodoxam fidem arete complectebantur, patrium solum tanquam inimicum et hostile fugientes, atque ad solitudines et deserta per fugii causa se conferentes, tultusque censentes cum feris habitare quam cum viris hujusmodi versari ». Hæc ibi. Præter eas tunc mulieres illas, effervescente ira et crudelitate imperatoris, habita questio est de nobilibus quibusdam viris, necnon de Maria patricia femina, quasi horum impulsu feminae ille, licet genere viles et sexu fragiles, adeo forte facinus essent aggressæ: qui cum in illa passi essent, deum gladio capitibus abscisis egregium consummare martyrium die nona mensis Augusti, qua in Tabulis Ecclesiasticis eos adscriptos Græci anniversaria cum eumoratione celebrant. In ipsorum enim Menologio ista leguntur: « Natalis beatorum decem martyrum, qui propter sanctam imaginem Salvatoris nostri Jesu Christi in Ærea porta constitutam martyrium passi sunt. Quorum nomina hæc sunt, Julianus, Marcianus, Joannes, Jacobus, Alexius, Demetrius, Photus, Petrus, Leonitus, et Maria patricia. Omnes hi sub Leone imperatore impio pro defensione sanctarum imaginum multas ærumnas perpassi, et variis tormentis superatis, postremo gladio percussi martyrio coronati sunt ». Hæc ibi.

14. *Gregorii Epistola respondentis ad Germanum contra Iconoclastas.* — Tunc et illud memoria dignum accidit, quod tradit Gregorius papa in Epistola ad Leonem imperatorem, nimirum reliquos Christianos principes, cum a suis, qui legatorum nomine Constantinopoli apud eum imper. iunge-

bantur, accepissent ipsum Leonem sic insaniisse in sacrosanctam imaginem Salvatoris: mox omnes conversos adversus imagines imperatoris, eas omnis generis ludibrio et ignominia affectisse, in ipsumque imperium commotos esse; atque de his satis. Jam ut sumus polliciti, redeamus ad S. Germanum, qui nihil (ut dictum est) antiquius habuit, quam ut de his omnibus, quæ Constantinopoli accidissent, redderet certiozem Gregorium Romanum Pontificem datis ad ipsum litteris, quibus et certamen, quod sæpe inisset adversus imperatorem, pariter significaret. Non extant ipse quidem litteræ ab ipso ad Gregorium scriptæ, sed tantum illæ quas idem Gregorius rescriptis ad eundem Germanum episcopum, quæ recitate et intextæ reperiuntur in sacrosancto posteriori Nicæno¹ Concilio; sed cum latine primum scriptæ, postea in græcum translata, et de græco iterum sermone latinifali reddite habeantur, non sine detrimento (ut ipse intelligere poteris, cum ipsas legeris) id accidisse videmus; quæ sic se habent ex duplici versione:

15. « Quanta qualisque animi delectatio nostram sic lætificare animam novit, cum venerabile tuum et honorificum nomen exaudio, quod mihi gratiam annuntiat, non possum satis declarare. Hanc enim nuntiationem, quæ et nuper a te tuis venerandis litteris mihi evangelizata est, plurimo gaudio et exultatione suscepi, et præ gaudio nimio spiritus meus refoecillatus est. Deinde in cælum oculos sustollens, gratiarum actionem Deo omnium rerum principi dixi, qui ita in omnibus beneplacitum suum facit, et vobiscum usque ad finem adest: hic enim omnia vestra ad lucem perducit. Hoc est enim, quod noctu dinque precor, neque inquam ab hac intentione cessabo: confido enim in Christum, neque ab eo assistam. Testatur idem suavis illa et honesta in singulas horas tuæ probitatis recordatio, o benedice et Deo amate frater. Hanc enim in labiis habens, non possum dimittere quin per litteras subinde te alloquar. Non enim mihi solummodo hoc utile est, sed omnibus, quod tam insignem Ecclesie propugnatozem habeant, ut recte tua certamina omnium ore celebrentur. Maxime autem in hoc certamine, in quo quanquam multa passus sis, et pro beneficiis injuriam accepisti: tamen laudandus es quod ad summam felicitem res perduxeris. Cecidit enim impietatis præcursor. Nam postquam putabat juxta suam voluntatem omnia peragere, ex alto in profundum ruens, et viribus comminutus cecidit et insigniter frustratus. Audivil autem ab Ecclesia, quæ et Pharaon Ægyptius tyrannus prius, Moysæ illi accinente, audierat²: Dixit inimicus: Comprehendam, divindam spolia, implebo animam meam. Accumbatur autem illi, velut diabolus ipse foret, hæc prophetica execratio: Propter hoc auferet te usque ad finem, evellet te et transferet de tabernaculo

¹ Concil. Nicæn. II. Act. IV. et in Epist. Greg. pap. II. Ep. IV. —

² Exod. XX.

suo¹, et radicationem tuam e terra viventium. Ita ille præter spem frustratus proposito suo secundum spem perit, idque fortitudine propugnationis quæ venit desuper, quæ ad summam pervenit excidionem, ut de eo verum esse videatur, quod per Scripturam dictum est²: Telum potentium imbecillum reddidit, et impolentes accincti sunt fortitudine. Ob id nihil est quod contra impietatem eorum, qui cum Deo pugnant, Deum esse imbecillum credamus. Et si in insanos totus mundus pugnare dicitur³: quare tu, qui sanctificatus es, cum Deo hostes tuos non posses superare?

16. « Bellum enim erat cum impiis, in quo licet non aperte, insignem tamen belli socium habuisti Dominum nostrum Jesum Christum, cujus quidem labarum insigne gestasti, ipsam dico vivificantem Crucem, magnum illud post mortem illius trophæum, in quo mundi fines quadripartito descripsit, partes etiam ejus litteris tres indicavit. Deinde etiam sanctam omnium Domine castæ Dei Matris imaginem, cujus faciem divites populi supplicat: sanctum enim est, ut Patribus videtur: nam quicumque eam ita venerantur, his sine dubio magna retribuit, quandoquidem imaginis veneratio in prototypum (juxta magnum Basilium) redit. Pietate enim plenum est venerandarum picturarum argumentum, ut est auctor Chrysostomus: Si quis alius, ego certe, inquit, ex cera fusilem picturam pietate plenam amavi. Vidi enim Angelum turmas Barbarorum in imagine persequentem, et David vere dicentem⁴: Domine, in civitate tua imaginem eorum annihilabis.

« Neque unquam Ecclesia erravit in hoc quod dixerit, Deum nobis imagines concessisse: neque etiam hoc Ethnicæ traditionem sapit. Nam et in Paneadem civitatem Hæmorrhœisæ imago transmissa in memoriam miraculi, quod herbæ excrecentes omnibus aegritudinibus auxiliares essent, celebratur: idque summa Dei erga nos bonitate. Ergo Ecclesie capita et columnæ talia fieri permiserunt et tradiderunt, ut in omnium oculis hujusmodi picturæ exhiberentur, sacer ille et venerandus typus, quo juxta humanitatem Christus, qui peccata mundi abstulit, velut columna erigeretur, per quam humilitatis Dei altitudinem nosceremus, et dispositionem illius Incarnationis in memoriam reduceremus inque agnitionem sacratæ mortis illius veluti manu duceremur, quemadmodum quam redemptionem quæ huic mundo effecta est: neque tamen in hoc quicquam, quod a divinis discordat, dicitur.

17. « Si enim prophetica præconia eventum non assecuta sunt, ne scribantur res ipse ad demonstrationem eorum quæ nondum contigerunt: hoc est, nisi incarnatus est Dominus, ne figuratur illius juxta carnem imago: Si in⁵ Bethlehem non natus est ex gloriosa Virgine Deipara, neque Magi

munera obtulerunt, neque pastoribus astitit Angelus, turbaque caelestis exercitus hymnum nato puero cantarunt: si non in brachiis iis, qui cuncta portat, gestatus est, neque lacte nutritus est qui dat escam omni carni: neque etiam illa pingantur. Si non a senæ susceptus is, qui vitæ et mortis omnium princeps et dominus est (fuit simul ab ipso cognitus, cum ab eo liberationem dissolutionemque precaretur) ipsumque prædicavit: si non in Ægyptum a matre deportatus, et rursus ex ea rediit, Nazarethque habitavit: coloribus non effingatur. Si non mortuos suscitavit, si non dissolutos restituit, si non lepras mundavit, et cæcis oculos reddidit, et impeditam linguam solvit; item gressus claudorum firmavit, dæmoniaque exegit, aures surdorum aperuit, cuncta ultra fidem hominum divinis signis egit: non pingatur. Si passionem volens non subiit, et infernum non spoliavit, et ubi surrexisset, in cælum ascendit, unde venturus est judicare vivos et mortuos: non per picturam indicetur, neque etiam earum rerum figuræ et historiæ picturis et coloribus repræsententur. Hæc autem cuncta si facta sunt, magnumque hoc pictatis mysterium est: utinam fieri possit, et cælum et terra et aqua, omnia quoque animantia et plantæ, et si quid aliud est, sive per colores, sive per picturas, aut voces possent narrare. Si quidem earum rerum quæ non sunt, effigurat, imaginativa pictura vocatur: quam sane et Græcorum fabulositas poesin tacentem esse dixit.

18. « Neque tamen volumus ut in Ecclesia Christi idolum aliquod sit: Absit. Non enim vacas adoravimus; neque vitulum in Ilereb fidimus; neque Deus nobis lactitius existimatus est; neque rursus sculptili procidimus; neque Beelphegor initiati sumus; neque filios nostros et filias nostras unquam dæmonio obtulimus, ut nobis ea quæ in Salomonem¹ dicuntur, obijci possint: neque a nobis terra sanguine cadum perfusa est, aut imaginem fecimus quadratam continentem idolum; nec in templum hoc induximus, neque impuritatem serpentium aut volatilium parietibus templi inscripsimus: neque Ezechiel² spectavit nos Adonim lamentantes, et thymiana soli offerentes: de quibus, inquit³ Apostolus, servierunt in colenda creatura, creatorem relinquentes: neque etiam imagines⁴ duarum meretricum Oolla et Ooliba in Ægypto exarimus, aut has adoravimus: neque sacrificia a nobis Bel in Babylone, neque Dagoni in Palestina obtulimus, neque etiam aliis Gentium diis subjecti fuimus. Non sunt ista: vere non ita se habent: nemo hæc de re nos accuset. Non enim iis rebus, quæ nihil sunt, nomen illud quod supra omne nomen est, inferius Christi populus usque in hunc præsentem diem judicat, sed vivificantem Trinitatem colimus et adoramus. Absint impura illa a nobis: modus enim, quo idola coluntur, sa-

¹ Psal. xv. — ² 1. Reg. ii. — ³ Sap. iii. — ⁴ Psal. lxxii. — ⁵ Matth. ii. Luc. ii.

¹ 3. Reg. xi. — ² Ezech. viii. — ³ Rom. i. — ⁴ Ezech. xxiii.

tis manifestus est : Christianis autem pietate studiosis omnium Dominus est, quem adorant.

19. « Quod si quispiam Judaico animo nobis objiciat ea, quæ in eos qui insano in idola amore ferebantur dici solent, Ecclesiamque nostram idololatricæ propter venerandarum imaginum divini et admiranda ad promotionem et adductionem ad pietatem studia accuset : habeatur hic non alius quam canis oblatrans, et ut in fînda a nobis quam procul abjiciatur. Unam sane et Israelæm ¹ Judæus imitetur, cui jussum erat per visum, ut Deum typica commemoratione adoraret : neque vitulum et muscas ante tabulas Testamenti extulisset. Utinam sacrum altare illi placuisset, et non ² vaccæ Samaritæ. Utinam virgam Aaron adspexisset et non Astarthen ³ : profecto longe honestius et justius fuisset illis petra ⁴, per quam Deus aquam dedit salutarem Baat. Utinam satius duxisset virgam Moysis inspicere, et vas aureum, et arcam, et propitiatorium, et velum, et ephod, et mensam, et tabernaculum interius exteriusque, quæ omnia ad honorem Dei, quamvis manu hominum erant facta, et ⁵ Sancta Sanctorum vocabantur : deinde etiam sculpta Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium, quoque gloriam Dei provehere, ex sacris ⁶ Scripturis edocti sumus, quam coram idolis ⁷ procidere, lucisque adorandis sanctitatem collocare : omne enim opus, quod in nomine Domini factum est, venerandum et sanctum est.

20. « Quid multis opus est verbis ? maxime autem ad virum in divinis eruditum et electum vas Dei, quique gratiam Spiritus sancti accepit ? Non sane necessarium est descendere ad divinorum decretorum profunditates : cum tu ad altitudinem scientiæ, Deo duce, facile ascendas. Sed hæc hactenus. Ad id autem, quod in principio dicebamus, revertamur. Propugnatrix illius sanctæ et omnium Christianorum Domine (Dei Genitricis videlicet) miranda facta, quæ in se declarata sunt, per quæ tu quoque inter hostes servatus es, non sunt reticenda. Illi enim cum insania multa tumultuarentur, tantum invenerunt in se adversitatis hostilis, quantum eorum causa injustitiæ habuit. Neque hoc tamen mirandum est. Nam si Bethulia per manus Judith ⁸ Israelitis servata est, cujus opus Holofernis erat sublatio, et per ea tempora ob id salus Israelis vocata est : quomodo non oportebat tuam sanctitatem hujuscemodi propugnatrice utentem hostibus civitatis prævalere, ipsamque victoria coronare ? Sane ipsius (Deiparæ scilicet) intercessionibus, omnium sanctorum precibus potens est in bello Deus noster fortis et longanimis, qui duxit te super Joseph, et tanquam ⁹ ovem pascere, custodiet te in longa etiam tempora, ut Christianorum Republicam universam beneficiis afficias, et ad divinam regulam cuncta dispenses.

Simul autem invicem cohortemur, ut mandata, quæ a sanctis Patribus accepimus, servemus, errantesque in viam rectam deducamus, pro quo tibi gaudium et oblectatio, et honorum fruitio, o pater sanctissime, et omnibus Christianis expectate ». Hactenus Gregorii Pontificis Epistola ad Germanum ex Actis Nicænis acta.

21. *Synodus Romæ quæ hæresim damnat.*—At non ista sibi satis visa Gregorio, qui ad evellenda venenatæ hæresis germina, quæ alta radice imperator in Oriente plantasset, Romæ Synodum convocavit, quæ hæresim condemnavit ; ipsum vero piæ cultum sacrarum imaginum sancto decreto firmiter roboravit. Cujus quidem Synodi unicuique, quod extat fragmentum recitatum ab Hadriano Romano Pontifice in Epistola ad Carolum Magnum, hic tibi ad conservandum rei gestæ tanti Pontificis monumentum describendum putavimus ; sic enim se habet : « Pro his (inquit Hadrianus) firmissimis exemplis prædecessor noster sanctissimus dominus Gregorius secundus, junior papa, in suo sacro Concilio (quod et in alio Concilio prædecessoris nostri domini Stephani papæ, una cum sacerdotibus partium Franciæ atque Italiæ acto, susceptum et veneratum est) in eo ipso presidente sanctissimo ac beatissimo quondam domino Gregorio papa, per semetipsum similiter dixit : Si contraria sententibus et irritas facere querentibus antiquas Patrum traditiones, salutis (salutaris) occurreret conversio, sufficerent utique ea quæ superius a nobis ex Patrum testimoniis vel sacris dicta sunt documentis ; sed quia videmus (quod moerentes dicimus) plerosque turbatis mentibus statuta conturbare Ecclesiæ ; ideo, fratres charissimi, extenditur sermo, et cupimus ad compescendam erroris insaniam adhuc ex veteribus documentis aliquid dicere, si forsan respiciant in quieti.

22. « In libro enim Exodi sic legitur : Locutus est Dominus ad Moysen dicens ¹ : Loquere filiis Israel, ut tollant tibi primitias ; ab omni homine qui offert ultroneus, accipietis eas. Hæc sunt autem ea quæ accipere debetis : (et cætera per ordinem usque ad duos Cherubim) : qui erant super arcam testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israel. Nam et illud protulit testimonium ex libro tertio ² Regum (ut sileant garrientes mandato Dei). A Salomone constructo templo inter alia fecit in oraculo duos Cherubim, de lignis olivarum ». Et infra : « Exculpit in eis picturam Cherubim, et palmarum species, et anaglypha valde prominentia, et textit ea auro, et operuit tam Cherubim quam palmas et cætera auro. Ecce, charissimi fratres, consideramus quid Deo mandante Moses fecerit, quidve Salomon sapientissimus jussu construxerit divino, etc. Quanto debemus puro corde et animo sculptum Christum Deum nostrum, sanctamque semper Virginem ejus Genitricem Mariam, Apo-

¹ Gen. XXVIII. XXXII. — ² Ose. x. — ³ 3. Reg. XI. — ⁴ Num. XX. — ⁵ Exod. XXXVI. — ⁶ Exod. XXV. — ⁷ 3. Reg. XIV. — ⁸ Judith. IV. — ⁹ Psal. LXXIX.

¹ Exod. XXV. — ² 3. Reg. VI.

stolos quoque vel omnes sanctos Dei per eorum sacras effigies atque imagines colere vel adorare, et ad propitiandum nobis petere relaxari delicta? Nos non ob aliud nomen imagines facimus et adoramus, sed pro nobis incarnatum Verbo Dei. Si autem manufacta omnia abijcienda sunt: neque arca fœderis, neque aurei et cœli Cherubim ejus debuerunt recipi, quæ per Besedeel et Ooliab facta sunt juxta præceptum Dei. Si vero illa suscepta sunt, et hæ imagines opportune recipiuntur, quoniam secundum Deum fiunt: unde et operantur, sicuti et arca, multa miracula. Nam et arca et Cherubim, ut et hæ, sine anima erant, et manufacta et sculpta: sed sicut illic per illa operabatur Deus et glorificabatur: ita et hæ simili modo secundum visiones et revelationes Prophetarum coloribus distinctæ efficiuntur.

23. « Et ne quis aliter propter adorationem, quæ a prædecessoribus nostris sanctissimis præsulibus promulgata est, oblatrare præsumat; sciat ipsos talem adorationem docuisse, qualem prædecessor noster S. Gregorius ¹ egregius doctor et papa in Epistola sua, quam (in præfato Concilio domini Stephani papæ) Ierulphus episcopus provinciæ Galliarum civitatis protulit. Ubi inter cætera Secundinum servum Dei inclusum Galliæ docuit, dicens: Scimus quia tu imaginem Salvatoris nostri ideo non petis, ut pro Deo, aut quasi Deum colas, sed ob recordationem filii Dei, et in ejus amore recalescas, ejus tu imaginem videre desideras. Et nos quidem non quasi ante divinitatem, ante illam prosterminur, sed illum adoramus, quem per imaginem aut natum, aut passum, aut in throno sedentem recordamur. Et dum nobis illa pictura quasi scriptura ad memoriam Filium Dei reducit, animam nostram aut de resurrectione lætificat, aut de passione demulcet. Ideoque diximus tibi Surtarias duas, imaginem Salvatoris et sanctæ Dei Genitricis Mariæ, beatorumque Petri et Pauli Apostolorum continentes, per supradictum filium nostrum diaconum, et unam crucem et clavem pro benedictione a sanctissimo corpore Petri Apostolorum principis: ut per ipsum a maligno sis defensus, per ejus sanctum lignum munitum te esse credis, etc. » Illicusque ex Concilio Romano sub Gregorio secundo Hadrianus Pontifex recitat.

24. In quo ipso item Concilio dictum esse anathema Iconoclastarum hæresi et his qui eam sequerentur, Zonaras docet his verbis: « Gregorius, qui tum Romæ veteris Ecclesiam gubernabat, repudiata societate presidis novæ Romæ, Leonis scilicet imperatoris, necnon eorum qui illum sequerentur, illos una cum imperatore Synodico anathemate obstrinxit, et vectigalia, quæ ad id usque tempus imperio inde pendebantur, inhibuit, icto cum Francis fœdere ». Et inferius: « Igitur papa Gregorius deserta imperatoris obedientia obper-

versam ejus opinionem (ut dictum est) pacem cum Francis fecit, cum prius sæpe dedisset operam, ut Leonem per litteras ab odio Dei revocaret, atque ad cultum sacrarum imaginum reduceret ». Hæc Zonaras, quæ et alii Græcorum historicorum affirmant.

25. *Populus Italiæ rebellantes adversus imperatorem hereticum in officio continet Gregorius, scriptis ad Leonem adhortatoriis Epistolis.* — Quod autem ad populum Italiæ pertinet et totius etiam orbis Occidentalis, factum est, ut simul ac audierunt per promulgatum edictum rugilum Leonis sævientis: quodam veluti tonitru excitati universi, non ex timore fugam caplerent, sed zelo Orthodoxæ religionis aestuantes omnes adversus eum ad certandum pro fide Catholica moverentur. Tantum enim abfuit, ut ejus parcerent jussionibus timore pœnarum, ut eidem resistere, imo et ab ipso desciscere omnes uno consensu decernerent; ex quo factum est, ut in primis ipsi tribula pendere recusarent, jure iniquentes illi non esse parendum, qui defecisset a Deo, et secum subditos in hæresi præcipitum conaretur impellere; utpote qui non hæreticus tantum esset, sed hæresiarcha, ejusdem hæresis auctor et propagator pariter et propugnator existeret. Porro Occidentalium tumultum istum ipse imperator adscripsit Gregorio Romano Pontifici, e cujus ore pendere Occidentales omnes existimaret. Quod enim accepisset, ipsum Gregorium edictum illud ut hæreticum abjicere, subjecisseque anathemati omnes, qui ipsi quomodolibet assentirentur: in ipsum furorem convertit, quem et decrevit, illata nece, auferre de medio, ut quæ paulo post sumus dicturi, manifestius declarabunt.

26. Vulgatum est interea in Oriente, quod jactaret coram omnibus publice imperator, ipsum Gregorium Pontificem magno studio Italiæ populum ad defectionem ab imperio sollicitasse, pendereque eos tributa imperatori veluisse: quod sicut ab illis fuit creditum, ita et scriptum, nam audi Theophanem: « Cum, inquit, didicisset Gregorius papa Romanus de imaginibus sacris Leonis errorem, tributa Romanæ Urbis prohibuit, et Italiæ, scribens ad Leonem Epistolam dogmaticam, non oportere imperatorem de fide facere verbum, (edictum scilicet promulgare), et novitate violare antiqua dogmata Ecclesiæ Catholicæ, quæ a sanctis Patribus sunt prædicata ». Hæc Theophanes, eadem et Zonaras, quæ nuper recitata audivimus, eadem et reliqui Græcorum historici, sed rerum Latinorum ignari, ut quæ sumus dicturi manifeste docebunt. In odium enim atque invidiam Romanæ Ecclesiæ, jacturam factam Occidentalis imperii in Romanum Pontificem Græci schismatici retorquere soliti sunt, ad commovendos tum imperatorum, tum aliorum animos in Romanam Ecclesiam. Cæterum tantum abest, ut Gregorius papa ad rebellionem contra imperatorem Italiæ populum, defectionemque his temporibus sollicitarit, ut potius magnopere laborarit, ut eum subim-

¹ Greg. I. VI. c. 33, in fin.

peratore in officio contineret, adversus Longobardos imperium invadentes arma movens. Sunt de his testes quam fidelissimi, temporis hujus scriptores Latini, inter quos eminet Paulus diaconus, et post eum Anastasius, qui tradunt, Gregorium cohibuisse populum, continuisseque non recedentem ab imperatore; ait enim ille: « Omnis quoque Ravennæ exercitus, vel Venetiarum, falibus jussis uno animo restiterunt, et nisi eos prohibuisset Pontifex, imperatorem super se constituturum fuisse aggressi ». Hæc Paulus. Tunc quidem Longobardorum rex Luitprandus sacrilegum imperatorem detestatus, quod Salvatoris venerandam imaginem deturbasset, indignumque ratus ut Catholicis imperaret, qui bellum eo modo in Christum indixisset: ad ejus invadendas regiones, quæ essent in Italia, mox validum exercitum comparavit, et Ravennam invasit, eaque politus est, classe destructa: id quidem cum ¹ Anastasio Paulus quoque ² diaconus tradit; in primis vero ipsemet Gregorius Romanus Pontifex docet ipsum in Epistola ad Leonem imperatorem post hæc scripta, de qua proxime dicturi sumus. Sanctissimus enim Pontifex cupiens beneficiis potius imperatoris animum delimitre, revocareque ab errore, quam austeritate censure Ecclesiasticæ exasperare, secundum illud Apostoli³: « Patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros »: omne remedium antea experiri tentavit, quam ab Orientali scindere imperium Occidentale, semper cum vellet in promptu habere sciens⁴ omnem inobedientiam ulcisci. Sic igitur primum movit omnem lapidem, quo Longobardorum regem a locis imperatoris occupatis arceret; hisque tunc scriptis litteris quam citissime adversum eum ducem Venetiarum commovit:

27. « Gregorius⁵ episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Urso duci Venetiarum.

« Quia peccato faciente, Ravennatum civitas, quæ caput extat omnium, a nec dicenda gente Longobardorum capta est, et filius noster eximius dominus exarchus apud Venetias (ut cognovimus) moratur: debeat nobilitas tua ei adhaerere, et cum eo nostra vice pariter decertare, ut ad pristinum statum sancte Reipublicæ in imperiali servitio dominorum filiorum nostrorum Leonis et Constantini magnorum imperatorum ipsa revocetur Ravennatum civitas, ut zelo et amore sanctæ fidei nostræ in statu Reipublicæ et imperiali servitio firmi persistere, Domino cooperante, valeamus. Deus te incolumem custodiat, dilectissimo fili ». Ita Gregorius pro conservando exarchatu Ravennæ imperatori valde sollicitus. Porro ejusmodi Pontificis Romani conatum haud frustra cessisse, sed per Venetos expulsum fuisse regem Longobardorum, receptamque Ravennam, omnes affirmant.

28. Vidisti, lector, arbitrio Romani Pontificis

Venetos arma parasse, victoresque magna gloria extitisse. Erant olim belli¹ tubæ in manibus sacerdotum, quibus significaretur, non absque consilio ipsorum arma movenda; hocque esse quod² Hieremias admonet, bellum esse sanctificandum, legitime scilicet decernendum, auspicandum, et proseguendum, sed ingratus imperator ut impius mala pro bonis rependit sancto Pontifici. Quod enim ipsum in errore perseverantem Gregorius fortissimis litteris corripuisset; magno ipse furore commotus litteras ad eum reddidit, comminationes fulminans; fore namque dicebat, ut sicut olim Martinus papa per Constantium Augustum abductus ab Urbe relegatus fuerat Chersonam: ita ipsum quoque vincum ab eadem Urbe abstrahendum et relegandum. Adjecit insanus, se quoque missurum Romam, qui imaginem æneam prostantem conspicue sanctissimi Apostoli Petri confringeret. Quibus acceptis Gregorius litteris, tantum abfuit, ut hisce Leonis rugitibus terreretur, ut post alias dulcedine plenas ad ipsum datas Epistolas, aliam scriberet reprehensionibus aculeatam, summo Pontifice dignam, qui sacerdotali constantia, invicto robore et intrepido animo furenti imperatori resisteret, atque stylo ferreo lancinaret. Quo quidem nomine etiam apud Orientales omnes ipse Gregorius summam sibi ex virtute laudem et gloriam comparavit; laudantes omnes ipsius scripta adversus impietatem emergentem edita, quibus hæresim leonoclastarum proscederet, atque oportune afflictata admodum ab impio tyranno Ecclesiæ Orientali subvenerit. Sed quæ hæc scripta, nisi Epistolæ? præter Epistolas enim aliquid scripsisse nullus meminit; sed erant Epistolæ illæ dogmaticæ, graves, quas ipsi Orientales in græcum e latino translatas custodierunt, de quibus Theophanes: « Gregorius autem eundem Leonem per Epistolas, quæ multis sunt notæ, manifeste redarguit ». Sed perire iste penitus apud Latinos; apud Græcos vero græcè scriptæ adhuc extant illæ litteræ, quas hoc anno ad Leonem imperatorem reddidit, cum ille ad ipsum spirans minarum et cædis antea, hoc eodem anno scripsisset, nona videlicet Indictione, licet antehæc, annis singulis, singulas idem Leo imperator ad Gregorium papam misisset litteras, ut numerat idem Gregorius in ipsa priori hoc anno ad eum reddita Epistola, in qua inter alia plura commemorat, quæ pro ipso imperatore apud Christianos principes in Occidente regnantes fecisset, secundum ea quæ nuper hoc anno a nobis sunt dicta.

Accepimus ipsas græcè scriptas Epistolas duas ex Bibliotheca cardinalis Lotharingiæ, inde depromptas atque in lucem editas a viro insignis doctrinæ ac pictatis Duceo Frontone societatis Jesu professore, qui et easdem in græcum translatas restituit latinitati. Nos autem sicut ipse misit, pro magno munere accepimus, easque tum græcè tum latine

¹ Anast. in Greg. II. — ² Paul. diac. l. VI. c. 11. et in nov. cont. c. 48. — ³ 1. Cor. VI. — ⁴ 2. Cor. X. — ⁵ In script. Cod. rerum Ven. Andr. Dond.

¹ Num. 3. — ² Hierem. vi.

scriptas, haecenus nunquam excusas, hic edendas curavimus in gratiam lectoris antiquitatis, sicut

et veritatis studiosi; sic autem se habet ipsarum prior :

SANCTI PATRIS NOSTRI

Τὸ ἐν ἁγίοις Πατρίσι ἡμῶν

GREGORII DIALOGI (1)

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

PAPAE ROMANI.

ΠΑΠΑ ΡΩΜΗΣ.

De sacris imaginibus ad Leonem Isaurum imperatorem.

Περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων πρὸς Λέοντα βασιλέα τὸν Ἰσαυρὸν.

Litteras vestrae a Deo custoditae majestatis ac fraternitatis per Augustalem Spatharocandidatum missas accepimus, imperante in Iudicium quarta decima; ipsis etiam XIV. c. lxxv. et i. et ii. et iii. et iv. et v. et vi. et vii. et viii. et ix. Indictionum acceptas Epistolas tuas, in sancta Ecclesia repositas in limine confessionis sanctae et gloriosae, ac principis Apostolorum Petri diligenter servamus, nisi et Christi amantium praecessorum tuorum qui pie imperarunt, sunt litterae. Et in decem syllabis recte ac pie, utque imperatore Christianorum deceat, observatum et ac custoditurum in perpetuum omnes sanctorum Patrum nostrorum, et doctorum admonitiones promissisti.

In primis autem ac praecipue quod litterae tuae, et non alienae, sigillis imperatoris obsignatae diligenter essent, et accurate intus subscriptiones per cinnabarinam propria manu tua, ut mos est imperatoribus subscribere, recteque admodum ac religiose confessionem inculpatae et orthodoxae fidei nostrae edidisti, sed et scripsisti, eum, qui solvit ac dissolvit (rescindit et destruit) terminos patrum, execrandum esse. Cumque isthaec accepissemus, gratiarum actionis hymnos deo obtulimus, quod a Deo tibi plane donatum esset imperium, et cum recte curreres, quis aumbus tuis insonuit, et cor pervertit velut arcum pravum, et in ea l. que a tergo sunt, respexisti?

Decem annos Dei benignitate recte ambulasti, neque sacrarum imaginum mentionem fecisti: nunc autem eas dicis idolorum locum implere, atque illos, qui eas venerantur idololatrias esse, teque ad eas evecturas penitusque delendas convertisti: neque quicquam Dei reformidasti, cum scandala in hominum corda non fidelium modo, sed et infidelium ingruerent. Atqui denuntias tibi exiguum scandalum in ignem aeternum immissum iri. At tu pundum totum scandalizasti, ut qui mortem polis subire, atque infelicem rationem reddere? Scripsisti autem non esse manufacta veneranda, nec ullam effigiem ad similitudinem effictam, sicut dixit Deus ³, neque in caelo, neque in terra. Et demonstra mihi quis tradiderit veneranda, et adoranda esse manufacta, tum ego Dei esse mandatum fatebor.

Quare vero, tanquam imperator et caput Christianorum, sapiens non percontatus es, qui experientia pollent, et ab ipsis edoceri potuisses propter quae manufacta Deus haec dicit, priusquam confunderes et commiseres humiles populos atque conturbares? Verumtamen tu sanctos Patres nostros ac doctores venerastis ac repudiasti, et foras amandasti, quibus manu propria scriptisque tuis te parituro, eosque secuturo promissisti. Scriptura nostra, lux et salus nostra, sancti ac Deo pleni Patres et doctores nostri sunt, et hoc sex in Christo Synodi nobis tradiderunt, et tu eorum testimonia non accipis. Necesse habemus crassa tibi et indocta scribere, ut indoctus es et crassus, sed revera tamen virtutem ac veritatem Dei in se continent. Per Deum te obtestamur, ut arrogantiam deponas et superbiam, qua circumfluis, multaque cum humilitate sincere nobis aures accommodes. Flectat animum tuum Deus ad veritatem sermonum suorum efficacitate.

Propter idololatrias enim, qui terram promissionis occupabant, verba faciebat, qui aurea et argentea lignaeque et omnem creaturam adorabant, et volantes

Τὰ γράμματα τῆς ἡμετέρας ἡμερομηνίᾳ βασιλείας, καὶ ἀδελφότητι, ἐδέξαμεθα διὰ Ἀνθροσταίου τοῦ Σπαθαρχικανδιδάτου, βασιλευσάντος σου εἰς τὴν πεσσαυακοδικὴν τὴν ἐπισημῶσαν αὐτῆς τε τῆς δ', καὶ ι. καὶ α', καὶ β', καὶ γ', καὶ δ', καὶ ε', καὶ ς', καὶ ζ', καὶ η' καὶ θ' τῶν ἐπισημῶσεων διαλέμενοι τὰς Ἐπιστολάς σου, ἀρχαίως διακρίτους ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἀπαυμάνας εἰς τὸ πρόσωπον τῆς κτισμένης τοῦ ἁγίου, καὶ ἁγίου, καὶ κυρίου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου Ἰσῶν καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν βασιλευσάντων εὐσεβῶν φιλοχριστῶν. Καὶ εἰς τὰς δέκα συλλαβὰς καλῶς καὶ εὐσεβῶς, καὶ ὡς πρέπει βασιλεὶ Χριστιανῶν, οὕτως οὐρανόθεν ταρεῖν, καὶ φιλάειν ἀνεπίπτως πάσας τὰς παραθέσεις τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν, καὶ διδασκάλων.

Καὶ τίος πρότερον, καὶ ἕξαιρέτων, ἐστὶ τὰ αὐτὰ γράμματα, καὶ ὅσα ἀλλότρια, τὰς βασιλικαίας ἀρχαίων ἐσφαλμένως ἀναγνώσας, καὶ ἐσθῆναι ἀρχαίως ὑπογραφαὶ διὰ κοινολόγιος ἰδιωγερῆς σου, ὡς εἰθισται τοῖς βασιλεῦσι ὑπογράφειν. Καὶ οὐρανόθεν σου καλῶς, καὶ εὐσεβῶς περὶ τῆς ἀμωμότητος ἡμῶν, καὶ ὁρθότητος πίστεως. Ἄλλα καὶ ἐσθῆται ἐπὶ τῇ ἡμῶν, καὶ καταλίπον τὰ ἅγια Πάτρια, ἐπιστολάρατας. Καὶ ταῦτα δέξασθαι, ἐγγραμμένους ἡμῶν ἀνεπίπτως πρὸς τὸν Θεόν, ἐστὶ πάντως καὶ τὸ βασίλειον ἐν Θεῷ σοὶ δωδωθήτω. Καὶ καλῶς σου τρέποντες, τῆς διακωδοσεῖς σου τὰ ἑκτα καὶ τὴν καρδίαν διαστρέψεις, ὡς τούτων στρέβλην, καὶ εἰς τὰ ὑπὸ αὐτῶν ἀπέβλεψας;

Τοῦ, δέκα ἐπιποτῶς χάριτι Θεοῦ καλῶς περιπάτησας, καὶ εἰς μείλας τὰς ἁγίας εἰκόνας οὐκ ἔπραξες: νῦν δὲ λέγεις, ἐπὶ εἰδωλῶν τοποῦν ἀναπικρούμεν καὶ ἐπὶ αἰ προσκομιζόμεν αὐτάς, εἰδωλολάτραι καὶ ἐπίσημα ἀναγνώσας αὐτάς, καὶ τούτοις ἀρχαίως γενέσθαι καὶ οὐ εὐσεβῶς τὸ ἄρχαι τοῦ Θεοῦ, τὰ ἀσάδωλα εἶδωλα εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ὡς μόνον πιστῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπίστων. Παρηγόρησαι δὲ σοὶ Χριστῆ, καὶ ἀσάδωλίζεν ἕνα τῶν μικρῶν, καὶ διὰ τοῦ μικροῦ σκανδαλίους εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον ἀπέρχεται. Καὶ ὅτι ἴδον τὴν κόμην ἐσκανδαλίους, ὡς μὴ βουλομένης ἵσταναι ὑστέρησιν, καὶ κακῶν ἀπολογίαν δύναναι; καὶ ἐπράξατε, ἐπὶ ὃν θεὸς προσηύχων χειροπέτατα, καὶ πάντῃ εἶδος καθ' ἑαυτοῦ, καλῶς εἶπεν ὁ Θεός, καὶ ἐν ὄρατον, καὶ τε ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ ἐπὶ πικροτέρῳ σου, τίς ἡμῶν παρὶδὸν ἀβέσθαι, καὶ προσηύχων χειροπέτατα κήρυξ ἡμῶν, ἐπὶ Θεοῦ νεμεθία ἐστὶ.

Καὶ διὰ τί, ὅς βασιλεὺς καὶ νεσχήτῃ τῶν Χριστιανῶν, οὐκ ἠρώτησας ἡμετέρας ἐξουσίας πείραν, καὶ παρ' αὐτῶν πικροτέρῳ εἶπες, ἐπὶ ἃ ἕνεργον ὁ Θεὸς χειροπέτατα, πρὶν ἢ συμβουραῖ, καὶ συγγραφαὶ καὶ συνταραξῆ τούς ταπεινοὺς λαούς; Ὅμοιος σὺ ἀπίστος, καὶ ἥρπαιος, καὶ ἐξέβλας ἔξω τούς ἁγίους ἡμῶν Πατέρας καὶ διδασκάλους, εἰς ἰδιωγερῆς, καὶ ἐγγράμους οὐρανόθεν πεβήσθαι, καὶ ἀκολουθῆν ἢ Γρηγοῦ ἡμῶν, καὶ τὸ φῶς καὶ ἡ σωτηρία ἡμῶν, εἰ ἁγίου, καὶ θεοφίλου Πατρός, καὶ διδασκαλοῦ ἡμῶν τυχεύουσι, καὶ αἰ ἐν Χριστῷ εἰς συνέθει παρὶδὸν ἡμῶν, καὶ ὅν παρὶδὲχ αὐτὸν τὰς μακροτέρως. Ἄναγκαι ἐγγραμ, γράφαι σοι παρῆν, καὶ ἀπαίδευτα, ὡςπερ εἰ ἀπαίδευτος καὶ πάρος ἀλλ' ὅτως δύναναι καὶ ἀλθίαν Θεοῦ ἔξουσι. Παρηγόρησάν εἰς διὰ τὸν Θεόν ἀπορρήξασθαι τὴν ὑβρίστροπῶν καὶ ὑπερκαλίαν τὴν περιμενῶν σου καὶ μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως χηρίσθαι ἡμῶν γρηγοῦ τὴν ἀρχισίν σου. Καὶ πείθει σε ὁ Θεὸς εἰς τὴν ἀλθίαν δι' ὃν ἐλάσασ.

Ἄλλ' ἡμῶν εἰδωλολάτραις διαλέγεται τοὺς ἐλαθρομένους εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἰπερ προσηύχων ζωῆν ἁγίαν, καὶ ἀρχαί, καὶ ἕνα καὶ ἅπαν τὴν αἰών προσηύχων, καὶ πάντα τὰ πνεύματα

¹ Psal. LXXVII. LVII. — ² Luc. XVII. II. — ³ Exod. XX

ἄνθρωποι, καὶ ἔλεγον· « Ὁδοὶ εἰσὶν εἰθεὶς ἡμῶν, καὶ ἄλλος Θεὸς οὐκ ἔστι. »
 Λατρεύοντες τὰ χειροποίητα τοῦ διαβόλου, τὰ ἐπιβλαβῆ καὶ ἐπιπλεονεκτή-
 ρατα, ἔλεγον ὁ Θεός, μὴ προσκυνῶσιν. Ἐπιβλή γὰρ εἶσι χειροποίητα
 εἰς ὑπερηβάν, καὶ εἰς δόξαν Θεοῦ, εἰς βλαβήματα, τὸν ἀσπίαν αὐτοῦ
 ἐκόν τὸν χειροποίητον τὸν Ἰσραηλῆν ἠσχημένον, καθὸς πρῶτον ἠσχημά-
 τος ὁ Θεός τῶ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, δόξαν αὐτοῦ τὸν γόν τῆς
 ἠσχηματίας, καὶ ποιεῖται τὸν Ἰσραηλῆτα κληρῶνα καὶ κληρονόμος
 τὸν κληρῶνα τὸν εἰδωλολάτρων, καὶ σωτηρίας, καὶ τήκεως ἑλληνίστην
 τῆς γενεᾶς ἐθνικῆς, ἐπὶ ἔθνεσσιν τῶν γόν, καὶ τὸν λαόν ἐν τῆς παρὰ-
 νημίας, ὡν ἔπραττον, πρὸς τὸν Θεόν, καὶ προσκυνῶσιν τὸν λαόν
 αὐτοῦ, ἢ μὴ ἐμπέσωσι εἰς τὰ προσκυνήματα αὐτῶν.

Εἰς τὸν Ἰσραηλῆτα λαόν δύο ἄνδρες ἐπέλεξε ὁ Θεός, καὶ εὐλο-
 γῶν αὐτούς, καὶ ἠγάπησεν, ἵνα ἔργα χειροποίητα ἐργάζονται, ἀλλ'
 εἰς δόξαν καὶ ὑπερηβάν Θεοῦ, εἰς ἠμενησάν τὸν γένειον αὐτῶν, τὸν
 ἱερεῖαὶ λέγον, καὶ τὸν ἑταῖόν τῆς πρώτης γλώσσης τοῦ Λαοῦ. Ἀνομὸς
 τὸ Μωϋσῆς¹· Ἀξίωτος πλάσας θεὸς ἰδόντας, καὶ ἕως καὶ² καὶ ἀειπάσης
 ἔργων καὶ ἔραβῶν ὁ Θεὸς τὸ ἴδιον διακρίων τὸν λαόν καὶ ἠμενησῶν
 καὶ ἀνομῶν ἠγορῶν. Ἰστὰ λέγον ὁ Θεός· Ἠρώτησεν Χερουβὶμ, καὶ Σαφ-
 ραμ, καὶ πῶσαν πρῆξασιν, καὶ περιήρῳσεν ἰσραὴλ καὶ Ἰσραὴλ, καὶ
 πῶσαν κλῆσον ἀπὸ ἕθνεσσιν ἀνομῶν, καὶ ἐθελῶσα τὸν μαρτυρῶν πῶ
 εἰς τὸν λαόν, εἰς ἠμενησάν τὸν γένειον ἡμῶν³ τούτ' ἵστα, πλάσας,
 τὸν στήθεον, τὸν ῥαβδόν, τὸ μωσαῖον. Ἄρα οὕτω ταῦτα καὶ αὐτῶ, καὶ
 ὄραματα χειροποίητα, ἢ οὐκ; ἀλλ' εἰς δόξαν, καὶ ὑπερηβάν Θεοῦ.

Ὁ Μωϋσῆς εἰσὶν ὁ μάρτυς, ἔρθε σωτηρίας, ἦσαν ἴδιον εἶδος
 καὶ ἑσπῶσα, ἠμῶν πλάσθη, παρῆκαί τὸν Θεόν, λέγον· Κύριε, δεῖ-
 ναι μοι σκεῖσθαι ῥησῶσ, ὅς ἐστιν σὺ. Καὶ ὁ Θεός ἀπεκρίθη· Ἐκὼ
 ἴδωσ με, ἀποκρίσας ἅλλα διακρίων τῆς ὁδοῦ τῆς πέτρας, καὶ ἕως
 τὰ ἐπιβλαβῆ. Ἐθελῶν αὐτοῦ ὁ Θεός ἐν Ἰσραὴτι καὶ ἀποκαρτερῶσιν
 μωσαῖον ἀπὸ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἀπὸ τῶν γένειον. Ἄλλ' ἐπὶ τῶν
 κληρῶν γένειον ἐν τῆς ἰσραήτις καρδίᾳ ἰδόντες ἡλιθιότητων ῥησῶν,
 καὶ τὰ ἰσπίων καὶ τὰ ἠμενησῶν, ἐσπῶσας.

Ὅτε δὲ εἶδον ὁ Θεός τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων εἰς τέλος ἀπολό-
 μων, σπλαγχνηθεὶς εἰς τὸ ἴδιον πᾶσαν, ἐρηπίσθη τὸν γόν αὐτοῦ
 τὸν πρὸ πῶσαν ἠμενησῶν καὶ κλῆσον ἐν τῶν οὐρανῶν ἐσπῶσιν εἰς
 τὸν κληρῶν τῆς πέτρας παρῆκαί Μωϋσῆν, ἐκείνησ τὸ ῥῶσ τὸ ἀκα-
 τῶν ἐν τῆ ἡμέρᾳ αὐτῆς, καὶ τὸ ῥῶσ ἀπὸ σπέρου σαρῆ ἔγενετο. Καὶ
 ἐσπῶσθη εἰς τὸν Ἰσραὴτα πῶσαν, καὶ ἐσπῶσθη καὶ ἡμέρᾳ ἤματι
 δόξαν ἡμῶν ἐν ἡμέρᾳ ῥησῶν, ἢ καὶ πλάσθησθαι. Καὶ εἰσπῶσθη εἰς
 τὰ Ἰσραηλῆτα καὶ τὸ ὑπερηβάν τῆς πέτρας, καὶ ἐθελῶν Σιών εἰς τὸ πο-
 σίον ἰδόντες παρῆκαί ἡμῶν τὸ ἴδιον αὐτοῦ σπῶν, καὶ ἔσπῶσθη ἡμέρᾳ
 τὸ τίμιον αὐτοῦ ἡμῶν. Καὶ αὐτῶς πῶσαν ἡμῶν ἐνέει, καὶ σωτη-
 ρίαν, καὶ σωτηρίας αὐτοῦ καὶ εἰ ἡμέρᾳ ἡμῶν ἐσπῶσθησθαι αὐτοῦ
 καὶ ῥησῶν ἡμῶν ἔγενετο καὶ ἐκπερῶσθη ἡμῶν ἡμῶν καὶ τὸ πᾶσαν
 καὶ τὸ ἡμέρᾳ ὁ ὑπερηβάν ἡμῶν ἔγενετο, καὶ ἄνομος ἔγενετο καὶ εἰς
 πᾶσαν τὸν γόν Ἰσραὴλ ὁ ἡμενησῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ πέτρας τῆς αἰου-
 ρίας τὰ ἔργατα αὐτοῦ.

Ἦρῶσιν ἀπὸ ἡμῶν τοῦ κόσμου εἰ ἀνθρώπων περῶσιν, ὅς ἐστί, εἰς
 τὰ Ἰσραηλῆτα παρῆκαίσθαι, καθὸς εἶπει ὁ Κύριος ἐν τῆς ἐσχημα-
 τῶν· Ὁ Θεὸς τὸ πᾶσαν, εἰαὶ σωτηρῶσθαι καὶ εἰσπίει. Ὁ Χριστὸς δὲ
 τὸ πᾶσαν, εἰαὶ ἐθελῶσθαι εἰ θεοειδῶν καὶ ἐκπερῶσθη ἀνθρώπων.
 Ἦθῶν τὸν Κύριον, καθὸς εἶδον, ἰσχυρῶσθαι Ἰσραηλῆτασιν ἰδόντες
 Ἰακώβον τὸν ἀδελφόν τοῦ Κυρίου, καθὸς εἶδον, αὐτοῦ ἰσχυρῶσθαι ἐθελ-
 ῶσθαισθαι ἰδόντες τὸν προσηματῶν Σιών, καθὸς εἶδον, αὐτοῦ
 ἰσχυρῶσθαι Ἰσραηλῆτασιν. Καὶ ἀπὸ εἶπει, ἰδόντες τὰ πρῶτον τῶν
 μαρτυρῶν τῶν ἐκπερῶσθαι τὸ ἴδιον ἡμῶν Χριστοῦ, ἐθελῶσθαισθαι καὶ
 ἐκπερῶσθαι ἡμῶν ἐν ἡμῶν τοῦ κόσμου εἰ ἀνθρώπων, ἔγενετο τὰς προ-
 κλησῶν τὸν διαβόλον, τῶστας προσηματῶν, ὁ ἐκπερῶσθαισθαι, ἅλλα
 ῥησῶν. Ἦθῶν τὸν ῥαβδόν, Ἰσραὴλ, διακρίων, τῶστας τὰς εἰσπῶσας
 προσκυνῶσιν, ἢ τῆς πᾶσαν τοῦ διαβόλου.

Ἐν τῆς παρῶσθαι τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰ Ἰσραηλῆτα, Ἀβραάμ, ὁ τότε
 κληρῶν, καὶ Ἰσραὴλ, εἰς τὸν πᾶσαν Ἰσραηλῆτασιν, καὶ τῶν ἡμενησῶν
 τῶστας τῶν Χριστοῦ, ἔγενετο τῶν Χριστοῦ Ἰσραηλῆτασιν, καὶ ὁ Χριστὸς
 ἀπέστειλε ἰσχυρῶσθαι ἀνθρώπων, καὶ τὸ ἄνομα, καὶ ἐθελῶν αὐτοῦ πρῶ-
 σωσιν καὶ εἰς εἰσπίει τὸν χειροποίητων πῶσαν, καὶ ἰδὸν πᾶσαν αὐτοῦ
 τῆς Ἀνατολῆς εἰαὶ σωτηρῶσθαι, καὶ πρῶτον τῶν καὶ ἅλλα πᾶσαν
 χειροποίητα τῶστας εἶπει, ἀπὸ διακρίων τὰ ἐκπερῶσθαι Ἰσραη-
 λῆτασιν τὸν διαβόλον, ἀπὸ αὐτῶ ἡμῶν προσκυνῶν, καὶ περιήρῳσθαι.

aves omnes, ac dicebant : « Isti sunt dii nostri et alius Deus non est. » Propter hæc manufacta diaboli, noxia et execranda, dicebat Deus, ne ea adoramus. Nam quia sunt manufacta quædam ad ministerium et gloriam Dei, cum peculiarem populum suum fœderum sanctificatum introducere vellet, prout ante Deus Abraham, Isaac, et Jacob promiserat, se terram illis promissionis daturum, et possessores ac hæredes possessionum idololatrarum illos (Israelitas) redditurum, ac gentes illos concisurum, penitusque deleturum, quia terram et aerem iniquitate sua, quam perpetraverant, contaminant, præcebat Deus, ac promonebat populum suum, ne in eorum adorationes præliberentur.

In populo Israelitico viros duos selegit Deus, ac benedixit eos et sanctificavit, ut opera manufacta fabricarentur, verum ad gloriam et ministerium Dei in momentum generationum ipsorum : Bezeeleel, inquam, et Eliab (Othiab) ex prima tribu Dan. (2) Dixit Moysi¹ Deus : « Præcebe tabulas duas lapideas, et affer mihi » : cumque præcisset advenit, et digito suo decem et vinctica et immortalia verba scripsit Deus. Deinde : « Fac Cherubim et Seraphim, inquit Deus, et fac mensam, ac deaurato intus et foris, et arcam fac de lignis impurificabilibus, et impone testimonia tua in arcam in memoriale generationum vestrarum », hoc est, tabulas, urnam, virgam, manna. Sente hæc figure ac simulastra manufacta, an non? Verumtamen ad gloriam et ministerium Dei.

Moyseis ille magnus, timore correptus, cum figuram vellet, et simulacrum intineri, ne forte erraret, orabat Deum dicens : « Ostende mihi teipsum manifeste, ut videam te. » Et respondit² Deus : « Si videris me, morieris ; sed ascende per foramen petrae, et videbis posteriora mea ». Ostendit ei Deus in visione mysterium generationis absconditum, et a generationibus. Verum nostram generationum ætate in novissimis temporibus manifestum seipsum et posteriora simul, et anteriora perfecta nobis ostendit.

Cum vero genus hominum in perpetuum perire vidisset Deus, lignum suum inseruit, Filium suum ante secula genitum misit, et de caelis descendens in ventrem Virginis Maræ ingressus est, cum in ejus utero verum lumen exiisset, et seminis loco lumen factum est caro, et in Jordane fluvio baptizatus est, et nos quoque baptizavit : indiciorum nobis pignora dare cepit ne fallamur. Et Hierosolymam ingressus, in cornaculo sancte et gloriose Sion in mystica cona sacrum nobis corpus suum obtulit, et pretioso nos sanguine suo polavit. Illic et pedes nostros lavit, et cum ipso bibimus et comedimus, et ipsum manus nostræ contractaverunt, et familiaris noster est factus, et manifestata nobis est veritas, et error, et caligo, qua circumfusi eramus, aufligit et e medio sublata est, atque in omnem terram exivit somus ejus, et in fines orbis terræ verba ejus.

Cœperunt ab universo terrarum orbe homines velut aquile advolantes Hierosolymam venire, prout in Evangelium dixit Dominus³ : « Unus fuerit corpus, illi congregabuntur et aquilæ ». Christus autem cadaver, aquilæ in sublime volantes religiosi sunt homines et Christi amantes. Qui Dominum cum vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes depinxerunt : cum Jacobum fratrem Domini vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes, depinxerunt : cum Stephanum protomartyrem vidissent, prout viderant, spectandum ipsum proponentes, depinxerunt. Et ut uno verbo dicam, cum facies martyrum, qui sanguinem pro Christo fuderant, vidissent, depinxerunt, et his conspectus deinceps in toto terrarum orbe homines diaboli adorationibus derelictis, hæc exhibuerunt non latra, sed habitudine (3). Num tibi justum videtur, impetrator, has imagines venerari, an erroris diaboli?

Cum Hierosolymis ageret Christus, Antagar, qui tum temporis dominabatur, et rex urbis Edessenorum, cum Christi miracula inaudisset, Epistolam scripsit ad Christum; qui manu sua responsum, et sacram gloriosamque faciem suam ad eum misit. Itaque ad illam non manufactam imaginem mitte, ac vide : congregantur illic Orientis turbe populorum, et Christi : et alie multe sunt talis manufactæ, quas Christ

¹ Exod. XXXI. — ² Exod. XXXIV. — ³ Exod. XXV. — ⁴ Ibid. — ⁵ Exod. XXXIII. — ⁶ Matth. XXIV.

amantes peregrinantium cœtus conservant, qui ad spectacula ejusmodi conflunt, quae quotidie venerant et circumspiciunt. Cur tandem Patrem Domini Jesu Christi non oculis subjiciunt, ac pingimus? quoniam quis sit non novimus, Deique natura spectanda proponi non potest ac pingi¹. Quod si eum intuli essemus ac novissemus prout filium ejus, illum quoque spectandum proponere potuissemus, ac pingere, ut et illius imaginem idolum appellares.

Obtestamur te, tanquam fratres in Christo, ingredi rede rursus ad veritatem, unde exivisti, exente spiritus elatos, et pertinaciam tolle, atque ad omnes scribe quoquoersum, eosque, quibus offensiculum luisti, erige, quoque excecasti: tametsi pre nimia tua stupiditate illud pro nihilo habes.

Novit charitas Christi: quando templum sancti principis Apostolorum Petri ingredimur, et sancti pictam imaginem contemplamur, compunctione percellimur, et instat imbris, pluente caelo, lacrymae nostrae funduntur.

Christus visum caecis restituit: tu eos, qui recte videbant, excecasti, et obstaculo illis luisti, tametsi pro nihilo istud habes, et imperitos reddidisti, rectumque hominum cursum interrupisti, ac precibus ipsis privasti, et vigiliarum loco abque assiduitatis et studii erga Deum, in somnum et dormitionem et incuriam humiles populos devolvisti (et capite truncasti), ac precipites egisti. Et dicis nos lapides et parietes ac tabellas adorare.

Non ita est, ut dicis, imperator, sed ut memoria nostra excitetur, et ut sobria et imperta crassaque mens nostra erigatur, et in altum probehatur per eos, quorum haec nomina, et quorum appellationes, et quorum haec sunt imagines, et non tanquam deos, ut tu inquis, absit: non enim spem in illis habemus.

Ac si quidem imago (4) sit Domini, dicimus: Domine Jesu Christe, fili Dei, succurre et salva nos. Sin autem sanctae Matris ejus, dicimus: Sancta Dei Genitrix Domini Mater, intercede apud Filium tuum verum Deum nostrum, ut salvas faciat animas nostras.

Sin vero martyris: Sancte Stephane, qui pro Christo sanguinem tuum ludisti, qui ut protomartyr loquendi confidentiam habes, intercede pro nobis.

Et de quovis martyre, qui passus est martyrium, ita dicimus, tales per illos preces offerimus: nec ita est, uti dicis, imperator, quasi deos martyres appellemus.

Averte cogitationes tuas malas, te obtestor; et libera animam tuam a scandalis et execrationibus, quibus ab universo mundo incesseris, quandoquidem vel a puerilis parvis illuderis. Obito scholas eorum, qui elementis imbuntur, et dic: Ego sum eversor et persecutor imaginum: et confestim tabellas suas in caput tuum projicet: quodque a sapientibus minime doceri potuisti, ab insipientibus edocere.

Sic ad nos scriptisti: Ozias² rex Judaeorum post annos octingentos serpentem aneum e templo eiecit; ego vero post annos octingentos idola ex Ecclesiis eieci. Vere et Ozias³ frater erat tuus, et eadem erat qua tu pertinacia praeditus, illiusque temporis sacerdotibus vim afferabat, ut tu laeas.

Illum siquidem serpentem sanctificatus David una cum arca sancta in templum inexit. Quid cum illud erat, nisi consecratum a Deo aramentum, propter eos qui tum agri erant, et a serpentibus laesi? ut populus demonstraretur eis, qui primo figmento a Deo loimato Adamo, et Eve peccatum suggererat, ipsum in medullam peccatorum constituit.

At tu, prout gloriaris, post annos demum octingentos benedictionem ex Ecclesiis eiecisti, ac martyrum sanctificationem, et, sicuti recte initio confessus es, data opera, non ex aliqua necessitate; postremo autem manu propria subscribens in caput tum ipsorum execrationem detorsisti. Volumus et nos, utpote

διὰ τὴν τὴν Πατέρα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ οὐχ ἱστοροῦμεν καὶ ζωγραφίζομεν ἐπιτοχὴν οὐκ εὐλαῶν, τίς ἐστίν, καὶ Θεοῦ φύσιν ἀδύνατον ἱστορῆσαι, καὶ ζωγραφῆσαι. Καὶ εἰ θεοσχεματῆ καὶ ἑνομοίωσαι, καλῶς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, κἀκεῖνον ἀνέγμενον ἱστορῆσαι καὶ ζωγραφῆσαι, καὶ ἵνα κἀκεῖνος τὴν χαρακτῆρα εἰδῶμεν ἀποκαλῆς.

Μαρτυροῦμεθα σοι, ὡς ἀδελφεοὶ ἐν Χριστῷ, εἰσέλθε πάλιν εἰς τὴν ἀλήθειαν, ὅθεν ἐξῆλθες ἀποστρέψων τὴν βέλαιον ῥοσάνην, καὶ τὸ πῦμαξ σου καθάρσον καὶ ἡρώτων παντὶ καὶ πανταχῶ, καὶ διακοσποῦσον ὡς ἐκακοδόμησας, καὶ ἀπὸ τῆς ῥοσάνης, κἄν εἰς ὁδοῦν αὐτὴ ἔρχῃ, διὰ τὴν πάλιν σου ἀνομοίωσάν.

Οἶδον εἰ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ, ὅτε εἰσέβωμεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου κορυφαίου ἱερέως, καὶ θεοσχεῖσασιν τὴν ζωγραφίαν τοῦ ἁγίου, εἰς κατάλογον ἐξομολογῆσαι, καὶ ὡσπερ ἐπὶ ἐκ τῆς τοῦ ἀέρος βροχῆς, οὕτω τὰ δάμαρα ἡμῶν καταχρονῶν.

Ὁ Χριστὸς τοῦ τυχελοῦ ἀνέβηθε· σὺ τοῦ καλῶς βλεπόντος ἀποτύρλωσας, καὶ ἐνομοίωσας, κἄν εἰς ὁδοῦν αὐτὴ ἔρχῃ, καὶ ἀπαιδούτος ἐπιτοχῆς, καὶ τὸν καλὸν ἄρμον τὸν ἀνθρώπον ἐπέλωσαι, καὶ τὸν εὐχρῶν οὐτέως ἀποστρέψων, καὶ ἀπὸ τῆς ἀρμονίῃ καὶ προσιδίῃ καὶ σπουδῆς τῆς πρὸς Θεοῦ, εἰς ὕμνον καὶ νυσταγμοῦ καὶ ἀμελείας τοῦς ταπεινοῦς καλοῦς κατεβήθησας καὶ ἀπειρολόγησας. Καὶ λέγοι, ὅτε πῖτρας καὶ τεῖχος καὶ σάνδιθα προσκολληθῶν.

Οὐχ, ὡς λέγοι, ἐστὶ, βασιλεῦ, ἀλλ' εἰς ὑπόκλισιν ἡμῶν, καὶ εἰς διέγερσιν, καὶ τὸν τοῦ ἡμῶν τὸν σακκὸν καὶ ἀπαιδούτων καὶ παχρῶν ἀνω ἀναχρῶνται, δι' ὧν τὰ ὄνοματα, καὶ δι' ὧν τὰ ἐπιτοχῆς, καὶ δι' ὧν εἰ χαρακτῆρας, καὶ οὐχ ὡς θεοῦς, ὡς λέγοι, σὺ, μὴ γένητο ὡς γὰρ ἔχρῶμεν τὰς ἐπιτοχῆς εἰς αὐτὰ.

Καὶ εἰ μὲν ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Κυρίου, λέγομεν· Κύριε Ἰησοῦ Χριστῆ, Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, βραβεῖσασ, καὶ σῶσον ἡμᾶς· εἰ δὲ πῆς ἁγίας αὐτοῦ ματρῆς, λέγομεν· Ἁγία θεοτοκῆ ματρῆς τοῦ Κυρίου, πρόσβουσον εἰς τὸν Υἱὸν σου τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, εἰς τὸ σῶσαι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Εἰ δὲ μάρτυρος Ἁγιοῦ Στεφῆνο, εἰς ἐκρίσιν καὶ τιμῆν σου ὑπὲρ Χριστοῦ, ἔχων κἀκεῖνον, ὡς πρωτομάρτυτον, πρόσβουσον ὑπὲρ ἡμῶν.

Καὶ ἐπὶ παντὶ μάρτυρος μαρτυροῦσαστος οὕτω λέγομεν τοιαύτας ἐχρῆς ἀποπέμπωμεν δι' αὐτοῦ καὶ οὐκ ἐστίν, ὡς λέγοι, βασιλεῦ, θεοῦ τοῦς μάρτυρας ὀνομαζόντες.

Ἀποστρέψων τὰς ἐνοίχας σου τὰς κακὰς μαρτυροῦμαι σοι καὶ βρῆσαι τὴν ψυκὴν σου ἀπὸ τὸν σκοτεινῶν, καὶ ἀπὸ τὸν καταρῶν, ὅν κἀκεῖνας ἀπὸ Θεοῦ τοῦ κέρουον· θεὸν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ καταπύχουσαι σοι. Ἰούρουν εἰς τὰς διατριβὰς τὸν στοιχειῶν, καὶ ἡμῆ, θεὸν ἔγω εἰμι ὁ καταπύχων καὶ δίκωται τὸν εἰκόνων καὶ αὐτὸς τὰς πνευαλῆς αὐτῶν εἰς τὸν κεφαλαῖον σου βρῆσων καὶ ἵπασ τοῦ ἐπαυδούθῆς ὑπὸ τὸν κέρουον, παιδουθήσῃ ὑπὸ τὸν ἄρμονον.

Ἐγραψῆς, ὅτι Οζίας εἰ βασιλεῦς τὸν Ἰουδαίον μετὰ δακτυλοῦς ἐνομοίωσαι ἔχρῆς τὸν χαλκὸν ὅν ἐκ τοῦ ναοῦ, κἀρῶ μετὰ δακτυλοῦς ἐνομοίωσαι εἰσέρχων τὰ εἰδῶλα ἐκ τὸν Ἐκκλησιῶν. Διόθως καὶ Οζίας ἀδελφεὸς σου τῶν, καὶ τὸ σὸν πῆισμα εἶχῃ, καὶ τοῦς τότε ἱερεῖς ἐταρῶμενος, ὡσπερ σὺ.

Ἐκῆνον γὰρ τὸν ὄν ἐν ἡμεροῦς ἀσπῆ εἰσέρχων εἰς τὸν ναὸν μετὰ τὰς ἀγίας κῆσοῦς. Ἐ γὰρ ἦν ἐκῆνον, εἰ μὴ ἡλωμοῦς ἡμεροῦσῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦς τότε ἀρῶστοντας, καὶ ἠτανουμοῦς ὑπὸ τὸν ἔχρῶν; ἵνα διαγῆται τοῖς λαοῖς ὁ ὑποδῶλον τὴν ἀμαρτίαν εἰς τὸ πρῶτον πλάσμα τὸ πλάσμα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τὸν Ἀδάμ, καὶ τὸν Ἐῶν, αὐτὸ τὸν ἀμαρτωλῶν εἰς ἵσαν κῆσοῦσας.

Σὺ δὲ, καθὼς ἐγκαυχῆ, εἰς τοῦς δακτυλοῦς γρόνους ἐξῆβησας ἐκ τὸν Ἐκκλησιῶν τὸν εἰκόνων, καὶ τὸν ἡμεροῦσῶν τὸν μαρτύρων, καὶ, ὡσὶ καλῶς ὡρολόγησας τὰ πρῶτα, πρόσβου, καὶ οὐκ ἐκ τὸνς ἀνάγης, ὕστερον εἰς ἡμεροῦς ὑστερησῆς, ἔβησας ἐπὶ τὸν κεφαλαῖον σου τὴν κατῆσαν αὐτόν. Ἰθροῖσασιν καὶ ἡμῆς, ὡς ἔχρῶτες τὸ κῆρῶ καὶ τὸν ἐξουσίαν καὶ τὸν ἀσθενίαν ἐκ τοῦ ἁγίου ἱερέως τοῦ κορυφαίου δοῦνῆν

¹ Postea usu venit, ut pingatur in Ecclesia Deus Pater et Spiritus sanctus, non quod sub aspectum cadant, sed uti apparuisse in divinis scripturis legitur sub forma servorum, et sub imagine columbae: quod cum describunt idem et pingunt, cum sit eadem ratio utriusque styli numerum et pencil.— 2 4. Reg. XVIII.— 3 Existimo locum hunc depravatum esse in textu Graeco: cum mendax reperitur, squidem non Ozias, sed Ezechias facti qui serpentem aneum fregit; nec potuerunt dicta a Gregorio in Ezechiam qui hic habentur dicta de Ozia: sed et ipsi ex divina Scriptura textu fortior solutio in promptu esset, cum numerum fregisse Ezechiam serpentem aneum, quod illi ubi Deo adolent incedunt.

σε ἰπτικῶς ἀλλ' ἔνθα ἐπιπύει τοὺς κατὰ τὴν διδασκίαν, ὅτι ἐχθροὶ αὐτοῦ
ματὰ τὸν συμβούλευσάν τον, οὗς περιπάει.

Ἄρα πῶς ἐκδοθέναι καὶ ἄρῳσι τὸν κλέος δεικνύοντων ἐπι-
κρίξαι; Οὐδὲν ἢ ἄρα τὸν Χριστοῦ. Πᾶσι οὗτοι ἀπερρημένοι εἰς τὸν
Ἐκκλησιαί, καὶ θεωροῦντες τὰς ἱστορίας τὸν θαυματουργῶν τοῦ Κυρίου
Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὰς ἀγίας αὐτοῦ κτήσεις ἐχθροὶ εἰς τὰς ἀγίας
τὸν Κυρίου, καὶ Θεὸν ἴψον γαλιτεύοντα, καὶ τοὺς ἀγγέλους κλέος ἰστα-
μένους, καὶ βεβήκτας τὸν τριτάτον θύον, οὗ χωρὶς καταπόσεως ἐξερ-
χόμεθα.

Καὶ τίς γὰρ οὗ καταπόσειται, καὶ κλαίει ἡμίονος, καὶ τοὺς βαπ-
τιστήρας, καὶ τοὺς ἱερεῖς κλέος πρὸς τὸν, καὶ τὸ μυστικὸν δειπνῶν,
καὶ τὸν τυφλὸν τὸν ἀνομιῶν, καὶ Ἀζάριον τὸν ἐχθρὸν, καὶ τὸν
λαμπρὸν καὶ παραλυτικὸν τὸν ἴσων, ἐπὶ τοῦ χριστοῦ τὰς ἀνομιῶν, τοὺς
κλέους, καὶ τὰς σαρδένας, καὶ τὰ περιστερῶματα, τοῦ Θεοφίλου ἔχου
τὸν μετὰ τὴν ἰστορίαν, τὸν σταθμῶν τοῦ Κυρίου, τὸν ταξίτην αὐτοῦ καὶ
τὸν ἀνομιῶν, τὸν ἀγίον ἀνομιῶν, καὶ τὸν τοῦ ἀγίου Πνεύματος
κλέοντα; Πῶς ἐχθροὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Λόγου, ἰσχυμένους τὴν μάχησαν
εἰς τὸν τριτάτον τοῦ παίδου, οὗ καταπόσειται καὶ διακρίνει; καὶ
κλέος πάντα τὰ πάθηματὰ τοῦ Κυρίου;

Συνέριξαι σὺ, βασιλεῦ, τὸν διὸς περιεμῶν, ἀίρειται σε ὀνομα-
ζεσθαί, ἢ θύοντα, καὶ καταλύει τὸν ἱστορῶν καὶ ἰσχυμένους, τὸν
εἰσων, καὶ παύειται τοῦ Κυρίου ἄλλα κλέος, καὶ οὗ πρὸς τὸν τοῦ
ἀίρειται σε ὀνομαζεσθαί ἀλλ' ἔγω εἰς λόγῳ, δια τί.

Ὁ ἀίρειται σε ὀνομαζεσθαί λέγειται, ἐπὶ τοῦ λόγου ἐστὶ ὀνομαζεσθαί, καὶ οὗ
πολλοὶ, καὶ τὰ κατὰ τὴν διδασκίαν, καὶ ἐπιπέπληκται τὰ νόματα, καὶ
καὶ δοθέντα καὶ οὗ δεικνύοντα, καὶ μὴ ἐχθροὶ ταπεινῶν, ἐκ
τῶν ἀνομιῶν, καὶ ἐκ τῶν κλέος αὐτοῦ, εὐθὺς πίπτουσι καὶ οὗ
πιστεύει ἢ καταπόσει αὐτοῦ, ὡς πῶς τὸ σὺ.

Σὺ τὰ θεωροῦντα, καὶ βεβήκοντα, οὗ εἶδος, γαλιτεύει διδασκίαν, καὶ
ἐχθροῦστας Ἐκκλησιαί τοῦ Θεοῦ ἴσων ἄρα Πατὴρ ἐχθροῦστας,
καὶ ἐκδοθέντα, οὗ ἐχθροῦστας, καὶ ἀπερρημένους κατὰ τὸν τριτάτον ἔχου
ἀγία, τὸν κλέος Ἐκκλησιαί ἴσων, τὸν ἀδελφὸν ἴσων καὶ σπυρι-
τοῦστας τὸν κλέος, οὗ πατὴρ καὶ δοθέντα συμβούλευσθαι, καὶ
οὗ πῶς καὶ ἴσων πατὴρ καὶ τὸν Ἐκκλησιαί, ἄλλα καὶ τὸν
πιστεύων πρᾶκτων.

Ἄρα γὰρ ὁ ἀγίος σήμερον ἐνεπείκειται πέντε ἐκδοθέντα, ὅπου γὰρ
ἐκαστὸν πατριάρχῃ καὶ βασιλεῖ ἀδελφὸς ἐστὶ ἐχθροῦστας, δια τὴν χρι-
στουσκίαν τὸν κλέος πρᾶκτων. Ἐκαστὸν ἐχθροῦ εἰς πᾶσαν
σε, ἐπιπύει κλέος τοῦ πατριάρχου κλέος Ἐπίσκοπος τοῦ αὐτοῦ Λόγου,
καὶ τὸν ἡμίονος αὐτοῦ.

Ὁ γὰρ κλέος Γερμανός, καὶ ὁ τὸν πατριάρχου κλέος Γεώργιος,
πατριάρχου κλέος, καὶ πᾶσαν Κωνσταντῖνον, οὗ Κωνσταντῖνος, πα-
τέρῃ Κωνσταντῖνος, γὰρ κλέος ἐν Ρώμῃ, ἐχθροῦ κλέος σπυρι-
τοῦστας, καὶ ἴσων κλέος ἰσων κλέος κλέος κλέος, τὰ
γὰρ κλέος κλέος κλέος, καὶ ἐπὶ οὗ καὶ ἰσων κλέος αὐτοῦ, οὗ
βασιλεῦ, καὶ ἐχθροῦστας κλέος, καὶ ὡς εἰς ἐκ αὐτοῦ, καὶ κλέος
συμβούλευσθαι ἰσων, καὶ οὗ κλέος κλέος κλέος κλέος, καὶ
οὗ κλέος κλέος κλέος κλέος, καὶ ἰσων κλέος κλέος κλέος.
Ἔγω ὁ πατὴρ ὁ κλέος κλέος τὴν κλέος κλέος κλέος, καὶ κλέος
ἴσων κλέος κλέος κλέος, καὶ Θεὸς κλέος κλέος κλέος. Καὶ
μὴ ἴσων κλέος κλέος ἴσων κλέος.

Ὅδοις, βασιλεῦ, οὗ τὰ δεικνύοντα τῶν ἀγίων Ἐκκλησιαί ἐπὶ βασι-
λέων εἶναι, ἄλλα τὸν ἀγίον, καὶ ἀγίον, ἴσων δεικνύοντα.
Ἄρα τὸν ἰσων κλέος κλέος κλέος εἰς τὰς Ἐκκλησιαί, ἀίρειται
τὸν κλέος πρᾶκτων, καὶ ὁ κλέος κλέος κλέος τὸν
Ἐκκλησιαί, καὶ ἴσων τὸν ἴσων κλέος αὐτοῦ. Ἡ συμβούλευσθαι
δὲ τὸν κλέος κλέος κλέος, καὶ τὸν κλέος κλέος κλέος κλέος
ἐστὶν, ὅταν μὴ ἴσων κλέος κλέος, τὰ πρᾶκτα κλέος.

Ἐχθροῦστας τὸν κλέος κλέος κλέος, καὶ ἴσων κλέος κλέος κλέος
ἴσων κλέος κλέος οὗ εἰς ὁ κλέος τὸν κλέος, καὶ ἴσων, καὶ

qui facultatem et potestatem atque auctoritatem a
S. Petro principe Apostolorum habeamus, tibi poenam
irrogare; sed quoniam in teipsum execrationem in-
gressisti, tibi habeto illam cum consiliariis tuis, quos
complecteris.

Qualem, queso, adificationem et cursum eorum
qui recte eurrebant interrupisti? Novit caritas Christi.
Nos ipsi cum Ecclesiam ingredimur, et miraculorum
Domini Jesu Christi picturas contemplamur, et sanctae
matris ejus Domini Deumque nostrum lactantem in
ulnis habentibus, Angelosque circumstantes, ac ter san-
ctum hymnum canentes: non sine compunctione re-
gredimur.

Equis enim non compungitur, et luget similiter
(intuens) et vasa lavandi, et sacerdotes in orbem cir-
cumstantes, et mysticam coenam, et caecorum illu-
minationem, et Lazari exsuscitationem, et leprosi ac
paralytici curationem, recubitus in herba, cophinos, et
sportas, et reliquias, montis Thabor transfigurationem,
crucifixionem Christi, sepulturam ejus et resurrectio-
nem, sanctam ascensionem, et Spiritus sancti descen-
sum? quis picturam Abrake cernens, et gladium pueri
cervicibus imminens, non compungitur, et colla-
crymatur? et in universum omnes Domini passiones?
Expedit tibi, imperator, duobus propositis, ut
haereticus potius, quam persecutor, et eversor historia-
rum et picturarum, imaginum, et passionum Domini
appellaberis¹. Atqui malum est minime commodum
le haereticum appellari: verum tibi ego referam quam
ob causam.

Haereticus notus dicitur, quando paucis est notus,
et non multis; et difficilia sunt offendicula, sententiae
que intricatae, neque adjudicari facile possunt: itemque
qui doctrinam spargunt, et qui humilitate praediti non
sunt, ob impetritam aequitate caecitatem ipsorum statim
labuntur; neque tantum criminis illi sunt, quantum lu,
damnantur.

Tu ea, quae cognita sunt, et spectata ut lumen,
aperte insectatus es, et Ecclesiam Dei denudasti: quas
sancti Patres convestierant et ornarant, tu spoliasti
atque denudasti; tanetsi talem habebas pontificem,
dominum, inquam, Germanum fratrem nostrum et
communitrum: hujus debebas tanquam patris ac doc-
toris, et tanquam senioris multa rerum cum Eccle-
siasticarum, tum civilium experientia polleat, consi-
liis obtemperare.

Annun clementi agit hodie vir ille nonagesimum
quintum, singulis patriarchis et imperatoribus inser-
viens: perpetuoque fuit occupatus, quod utrisque
rebus gerendis minime utilis et aptus esset. Illum
igitur omittens lateri tuo adjungere, improbum illum
Ephesium (5) Apisimari filium, ejusque similes audisti.

Cum enim dominus Germanus, quique tum tempo-
ris patriarcha erat dominus Georgius, suggestissent
persuasissentque Constantino Constantis filio, Justi-
niani patri, ut Romanum ad nos scriberet, sic interposito
jurjurando scripsit ad nos², et nobiscum egit, ut ad
universalem Synodum congregandam viros utiles mil-
teremus: neque cum illis, inquit, tanquam imperator
sedebo, aut imperose loquar; sed tanquam unus ex
illis, et prout staterint pontifices, ego exsequar; et eos,
qui recte loquuntur, admittemus, eosque, qui male lo-
quuntur, expellemus, et exiliis relegabimus. Si pater
meus quidquam ex intemerata puraque fide perverterit,
ego primus illum anathematizabo; tum nos Deo bene-
volentibus misimus: et cum pace sexta Synodus cele-
brata est.

Scis, imperator, sancte Ecclesiae dogmata non im-
peratorum esse, sed pontificum, qui tuto assent
dogmata tradere. Ideo Ecclesiam propositis sunt pon-
tifices ergo simulter ab Ecclesiasticis abstineant, et impera-
tores ergo simulter ab Ecclesiasticis abstineant, et quo
sibi commissa sunt, capessant. Consilium autem com-
mune Christi amantium imperatorum, et piorum pon-
tificum consensusque virtus est una, quando cum pace
atque caritate res administrantur.

Scripsisti ut Concilium universale cogeretur, et
nobis inultis et res visa est. Tu persecutor es inagi-

¹ Ita Gregorius quod nondum in classem haereticorum essent conjecti Iconoclastae. — ² Hoc est, ad Romanum Pontificem tunc existentem, non ad Gregorium qui tunc post sextam synodum vixit, qui loquendi modus alias saepe usurpatus invenitur a Romanis Pontificibus.

num, et hostis contumeliosus et eversor : cessa, et nobis hoc largire, ut laceas, tum mundus pace perfrectur, et scandala cessabunt. Finge nos tibi paruisse, et ex universo terrarum orbe pontifices congregatos esse, senalutque ac consilium concessisse : ubi est Christi amator ac pius imperator, qui de more in sebatu considere debet, et eos, qui recte loquuntur, munerari, eosque, qui aliena a veritate blaterant, amandare, cum tu, imperator, vacilles, ac Barbarus imiteris ?

Non animadvertitis hunc tuum conatum, quo adversus imagines insurrexistis, facinus esse turbulenti et insolens, et superbum? Cum Ecclesie Dei alta pace fruereutur, tu pugnas, et odia et scandala suscitasti. Cessa, et quiesce, tum Synodo minime opus erit. Scribo ad omnes, et in quascumque regiones orbis terrarum, quibus offendendo fuisti, Germanium patriarcham Constantinopolitanum, et Gregorium papam Romanum circa imagines peccasse, et nos ab hac cura quietum te prestabimus, ne peccatum aut lapsus ullus sit tuus, utpote qui a Deo potestatem et caelestia et terrena solvendi acceperimus.

Testis est Deus, quascumque misisti ad nos Epistolas, auribus, cordibusque regum Occidentis obtulimus, pacem illorum tibi ac benevolentiam concilians, teque laudantes, ac mirifice efferentes, prout te antea conversantem intuebamur. Idcirco etiam laurata (6) tua¹ receperunt, ut reges a regibus honore affici convenit, idque cum nondum inceptum hoc conatumque tuum, quo adversus imagines insurrexistis, audivissent. Cum vero didicerunt, certioresque sunt facti, te Jovinium spatharocandidatum (7) ad Chalceopria misisse ad evertendum et confringendum Salvatorem, qui appellatur Antiphona, ubi et miracula multa fiunt, inventa sunt illic mulieres zelo succensae, et illarum remule, que inguente ferebant, que spatharocandidatum orantur : ne, obsecramus, ne hoc facias, aiebant. Ille vero preces earum non admittens, erecta scala conscendit : cumque ter securi faciem imaginis Salvatoris percussisset, nos videntes mulieres, et iniquum illud facinus non ferentes, attracta scala fistibus concisum illic necarunt. Tum tu mali emulador, missis satellitibus, mulieres nescio quot illic occidisti, adstantibus utilibus viris Romanis, et ex Francia, ex Wandalis, ex Mauritania, ex Gothia, et ut generatim dicam, ex toto interiori Occidente.

Cum autem advenisset, et in suis regionibus singulis juvenilia tua, puerilique facta narrasset : tunc projecta laurata tua conculcavit, et faciem tuam consideravit, ac delectu habitu Longobarum, et Sarmate, ceterisque, qui ad Septentrionem habitant, miseram Decapolum incurSIONibus infestavit, ipsamque metropolitum Ravennam occupavit, et ceteris magistratibus suis, propriis constituit magistratus, et vias nobis sedes regias, ipsamque Romanam sic tractare staturavit, cum tu nos defendere minime possis. Et haec ob imprudentiam, ac stultitiam sustulisti.

At enim nos perterrefacis, asique : Romam mittam, et imaginem sancti Petri confringam, sed et Gregorium illum Pontificem vinetum adduci curabo, sicut Martinum Constantinus [Constantius] (8) adduci jussit. Scire autem debes ac pro certo habere, Pontifices qui pro tempore Romae extiterint conciliande pacis causa, sedere tanquam parietem integerrimum, septumque medianum Orientis et Occidentis, ac pacis arbitros et moderatores esse : quique ante te fuerint imperatores in hoc componende pacis certamine desudarunt.

Quod si nobis insolenter insultes, et minas intentes, non est nobis necesse tecum in certamen descendere. Ad quatuor et viginti stadia secedet in regionem Campaniae Romanus Pontifex ; tum tu vade, ventos persingere (9).

Prædecessor noster Martinus Pontifex ad pacem cohortans seditabat ; idcirco malignus ille Constantinus (Constantius) de fide sanctae Trinitatis male sentiens, et haereticis Pontificibus proscripsit adstipulans. Sergio et Paulo et Pyrrho, missis satellitibus rapuit illum, et Byzantium tyrannica violentia abduxit, multisque malis obsessum in exilium amandavit.

Quin etiam Maximo monacho, et hujus discipulo Anastasio mala multa exhibuit, et Lazicam in exilium

καταλύτας ἐνδοῦ, καὶ τὴν σωτηρίαν σου χάρισμα ἦναι, καὶ ἰσχυρὰς εἰρήνευσαι, καὶ τὰ σκάνδαλα παύσασθαι σύνθημα, ὅτι ἐπινοήσασθαι σου, καὶ συνθερίσασθαι ἀπὸ πάσης τῆς ἐκκλησίας οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ἡ σύγκλητος, καὶ ἡ βουλὴ ἐλάβον πρὸς τὸ βασιλεῦς ἡμεῖς, καὶ εὐσεβῆς, ὁ πρὸς συνέλευσιν ὀρθίμου καθύπευθε τῶν βασιλέων, καὶ τῶν καλοῦς λέγοντας φρονιτικακῶν, καὶ τῶν ἕξο τῆς ἀνομιῆς ἀποδοῦναι, σὺ τοῦ βασιλεῦς ἀσπαυμένους, καὶ βαρβαρίζοντας ;

Ὅτι οὖν οὐδὲν, ὅτι τοῖ ἐγγεγραμῶν, ὅπου εἰρήνην τῶν ἁγίων ἐκείνων, ἀκαταστάτως, καὶ ἀλόγως, καὶ ὑπερβητικῶς ἐστὶ ; Τὸν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ βλάψαι εἰρήνην ἐργασθῆναι, σὺ τὰς κήρυξας, καὶ τὰς ἐβήρας, καὶ τὰ σκάνδαλα συνθήκας παύσαι καὶ ἀπάσαι, καὶ συνῶναι χάρις οὐκ ἐστὶ χάρις παντὶ, καὶ πανταχοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅς ἐκκλησιαστικῶς, ὅτι Γερμανὸς ἡ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἤμαρτον εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ Γρηγόριος ὁ πᾶσις Ρώμης, καὶ ἡμεῖς αἰνεῖμεν εἰς ποσὶνον περὶ τῆς ἀκαταστάσεως τοῦ σαρματικῶς σου, ὡς λαβόντες τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ Θεοῦ ἴδωμεν τὰ ὀφρῆνῃ καὶ τὰ ἐπιγῆνια.

Μάρτυς ἐστὶν ὁ Θεὸς, ὅσας ἐβήρας ἦναι Ἐπιστολάς, εἰς τὰ ἄνω, καὶ εἰς τὰς κρήνας τῶν βασιλευμένων τῆς Λαοῦς συνθετίκαμεν, εἰρνεύοντες αὐτοὺς πρὸς τὴν ψυχὴν σου, καὶ ἐπινοῦντες, καὶ μεγαλυνόντες σε, καθὼς θεωροῦμεν εἰς πολιτευόμενον τοῦ προτέρου. Διὰ τοῦτο, καὶ τὰ λαυράκια σου καταβέβαιον, καθὼς πρὸς βασιλεῖς βασιλεῖς τιμῶν, καὶ σὺτα, ὅπου τὴν κακὴν ἐγγείρισον τὸν εἰκόνην, ἢ ἐπινοήσας, σακκίους. Ὅτι δὲ ἐμαθόν, καὶ ἐπιπροσβέβησαν, ὅτι ἀπίστους τὸν Ἰουδαῖον τὸν Σπαθαρκοκἀνθῶν εἰς τὰ Νικαίονα εἰς τὸν Σωτήρα καταβύσας, καὶ καταλύσαι τὸν λαόν, τὸν Ἀντιγοντόν, ὅπου καὶ πολλὰ ὀφρῆνῃ γερῶνται, εἰρήνην ἐγγὲ φρονίως ἐβόησαν, καὶ μνησῶνται, παρακαλοῦνται τὸν Σπαθαρκοκἀνθῶν μὴ, καὶ μὴ, λέγουσαι, πῶς οὐκ ἐστὶν. Καὶ μὴ δέξασθαι τὴν παράκλησιν αὐτῶν, στίχας τὴν κήρυξας, ἀνομιῆς, καὶ πρὸς τὴν μετὰ τῆς ἀγίας εἰς τὸ πρόσθεν τῶν χαρακτηριστῶν τοῦ Σωτήρος, ἰδίως αἱ φρονίως, καὶ μὴ εἰρήνην τὴν παρανομίαν, σὺσσαι τὴν κήρυξας, καὶ ἀποσημασινοῦσαι αὐτὴν, εἰαι τὸν τακὸν αὐτοῦ ἐπινοῦνται. Σὺ δὲ ὁ φρονίως τὸ κακὸν, πῶς οὐκ, οὐκ οὐκ, πῶς φρονίως ἐβόησας ἐκείνη, παρασταμένον ἀδρόμον χάρισμα ἀπὸ Ρώμης, ἀπὸ Φραγκίας, ἀπὸ Οὐκωνδάλων, ἀπὸ Μικρατικῶν, ἀπὸ Ρωθίκων, καὶ παρεκτικῶς εἰπεῖν, ἀπὸ πάσης τῆς ἰσοτέρας Λαοῦς.

Ὅτι δὲ ἴδωμεν, καὶ ἐγγεγραμῶν, ἕκαστος πρὸς τὴν ἰδίαν χώραν τὰ νοσηρὰ σου καὶ πικρὰ ἐργα, τότε ἴδωμεν τὰ λαυράκια σου, καὶ καταβέβαιον, καὶ ἀνακαταστὸν τὸ πρόσωπον σου ἐπινοῦνται, καὶ στρατοδρόμους οἱ Λαυράκια, καὶ οἱ Σαρματικῶν, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἐκείνη, οἱ κατὰ τὴν Βέρραν, καταβέβαιον τὴν ἑαυτῶν ἀκατάλητον, καὶ αὐτὴν τὴν μετρίωτον Ραβέννας παραίλητον, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς σου εὐδοῦναι, καὶ ἰδίως ἀρχιερεῖς κατὰ τὴν ἑαυτῶν, καὶ τὴν προσημασινοῦσαι ἦναι βασιλείαν, καὶ τὸν Ρώμην οὐτο ποικίαν, σὺ μὴ δυναμένον ἡμᾶς ἐβόησαι. Καὶ ταῦτα ἀπὸ ἀνεκτικῶν καὶ ἀφροσύνης ἐπέστη.

Ἐκροβῆς δὲ ἡμᾶς, καὶ λέγεις, ὅτι ἀποστειλῶ ἐν Ρώμην, καὶ τοῦ ἁγίου Πέτρου τὴν εἰκόνα κατακλάσαι ἄλλα καὶ Γρηγόριον τὸν ἐκείνος ἀρχιερεῖς δεδωμένον ἀνακρίσειν, καθὼς Κωνσταντίνος [Μαρτίνος] ἐποίησας. Καὶ οὐδεὶς φρονίως καὶ πληροφορηθῆναι, ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς οἱ κατὰ κήρυξιν ἐν Ρώμην διὰ τὴν εἰρήνην κἀβέβαιον, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Λαοῦς μετρίωτον καὶ μεσημερικῶν τυγχάνοντες, τὴν εἰρήνην βραβεύουσι καὶ οἱ πρὸ σου βασιλεῖς τούτων εἶρον τὸν ἄγωνά τῆς εἰρήνης.

Ἐὰν γὰρ σὺ σκεῖν, καθὼς λέγεις, καὶ ἀπειλὰς ἡμῶν ὑπεβάλλεις, οὐκ ἔχρηκεν ἀνάγκη μετὰ σοῦ πάλαιον. Εὐκλείστεισθαι σταθὶα ὑποχωρεῖσαι ὁ ἀρχιερεῖς Ρώμης εἰς τὴν χώραν Καμπανίας, καὶ ὑπάγει, δίδωμεν τὸς κήρυξας.

Ὅ πρό ἡμῶν ἀρχιερεῖς Μαρτίνος διὰ τὴν εἰρήνην ἐκαθίστητο παρακαλοῦν διὰ τοῦτο ὁ ἀκαταστάτως Κωνσταντίνος ὁ βεβαλαμένους εἰς τὰ ὄφρῆνῃ τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ συμπαραβέβαιον τότε ἀρετικῶς ἀρχιερεῖς τῶς προσημασινοῦσαι, Σεργίον καὶ Παῦλον καὶ Πύρρον, πῶς οὐκ ἀρπαξῆς, τυραννοῦσαι αὐτοὺς εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ πολλὰς περιστοιχίσας αὐτοὺς κακοῖς ἐβόησαν.

Ἄλλα καὶ εἰς Μάξιμον τὸν μοναχόν, καὶ τὸν τούτου μαθητὴν Ἀναστασον πολλὰ κακὰ ἐβόησας, καὶ εἰς ἐξορίαν ἐπέμειν ἐν Λαζίκην.

¹ Laurata dicebantur imagines imperatorum in provinciis mitti solitae.

Καὶ Κωνσταντῖνος ἐξορίσας αὐτοὺς ἐναγκάσθη, καὶ ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ αὐτοῦ ἀπέθανε. Νεφέλης γὰρ ἔτι τὰ κέρματα τῆς πομπῆς αὐτοῦ πικρὸς ἔσθλην ἐκ τῶν Σικελίας ἐπισκοπῶν, ἐπὶ ἀγροῦσι ἔσθη, ἕνω εἰς τὸ ἱερόν του τάφου αὐτοῦ ἐπισκοπᾶται, καὶ ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ αὐτοῦ ἐτελεύτησεν. Τὸν δὲ μακαρίον Μαρτίνον μαρτυροῦν ἡ πόλις, ἐν ἡ ἐφοριῶσιν, Χερσονῆς, καὶ Βισπηρόν, καὶ ὄχις ἡ Βαρβάρη, καὶ αἱ οὐκιστοὶ τοῦ Βαρβάρη, εἰς τὸ μνημεῖον αὐτοῦ καταταχόντες, καὶ τὰς ἰσάσις λαμβάνοντες.

Ἄξιόν καὶ ἡμεῖς Κύριος τὸν ἴδιον Μαρτίνον περιεβόησι, ἀλλὰ διὰ τὸν τὸν παλῶν οὐρανῶν θέλωμεν ἴσασθαι, καὶ ἐπιζητεῖν, ἵνα πάσα ἡ Δύσις εἰς τὴν ἡμετέραν ἀποβλέπεται ταπεινωσῶν ἡ σὺν ἡμεῖς τοιοῦτοι, ἀλλ' ἔσθλην μεγάλῃσι πιστοῦ ἔχουσιν ἡμεῖς, καὶ εἰς ἐν ἐπαρῶσιν καταλάσκει, καὶ ἀναίσιμα τὸν χαρακτήρα τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἐν αἰ πάσαι βασιλείᾳ τῆς Δύσεως ἔσθλην ἐπίτητον ἔχουσι.

Καὶ εἰ τοῦτο τελευτήσας δοκίμασαι, ὄχιος ἐσθλητῶν ἔχουσι εἰ τῆς Δύσεως καὶ τῶν Νοτιοδυτικῶν, εὐς ἡδύκασαι. Ἄλλα παρακαλοῦμεν σε διὰ τὸν Κύριον, ἐπιστρέφῃς ἐκ τῶν νεοστέρων σου, καὶ παιδικῶν ἔργων. Οὐδὲν, ἵνα τὸν Ρωμαῖο τὸ βλαδίον σου ἀνακασθῇ εὐθὺς κατακί, εἰ μὴ μόνον τὸν πῶλον διὰ τὴν προσηλαρτωμένην αὐτῆς θελήσασθαι, καὶ τὰ πῶλον. Ἔς προσηλαρτῶν γὰρ, εἰ ἐπιστρέφῃς ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἀπὸ Ρώμης, ὁδὸν προσηλαρτῶν σου. Ἐν θελήσασθαι, ἵνα εἰ ἄγροισι καὶ Βαρβάρη ἡμεῖς ἔχουσι, καὶ σὺ ἡ ἡμεῖς, χυρῆς καὶ ἀκαμῆτος. Ἡμεῖς ἡ Δύσις κατεργασίᾳ πιστοῦ προσηλαρτῶν τοῦ ἁγίου κυρῶσι. Καὶ εἰ πῶλον τῶν ἐπὶ καταλάσκει τῆς ἰσάσις τοῦ ἁγίου Πέτρου, βλάσι, προσηλαρτωμένη σου, ἄσθλη ἡμεῖς τὸν ἀνακασθῶν ἔσθλην, ὡν μέλωμεν ἔχουσι, εἰς δὲ τὸν τραχῆλόν σου, καὶ εἰς τὴν κεφαλῆν σου ταῦτα.

Ἄξιός γὰρ ἐπιζητεῖν καὶ παραλάσκει ἀπὸ τῆς ἰσθμῆς Δύσεως τοῦ λεγόμενου Διαπείτης, πενήσιος εἰς προσηλαρτῶν ἡμεῖς χυρῆς Θεοῦ, ἐπὶ τὸ ὄσθλην τοῦ ἁγίου ἡμεῖς, καὶ εἰς περιεβόησι. Καὶ εἰς καὶ τῆς ἀμαρτίας, καὶ τῆς ἡμεῖς τῶν ἁγίων ἡμεῖς ἡμεῖς ἀποστήσασθαι ἀπὸ τῶν ἴδιον παρακαλοῦμεν. Ὁ δὲ ὄχις βλάσι εἰς τὴν κεφαλῆν σου τὸν ὄσθλην αὐτοῦ, καὶ ἐπιστρέφῃς σε εἰς τὴν ἀσθμῆν, ἕς ὡν πῶλον ἐπίτητον εἰς τὸν κόσμον, καὶ δεξιῶν σου τὰ ἡμεῖς παρ' αὐτῆ, τὸν τῆς ἐπιστρώσῃ σου τῶν ὑποσηλαρτῶν θέλωμεν.

Ὁ δὲ Θεὸς ἡ καταλάσκει ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ εἰσέλθῶν εἰς τὴν κεφαλῆν τῆς ἡμεῖς, Παρθένου τῆς θεοτόκου διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀσθμῶν, ἐνέκασθαι ἐν τῇ κεφαλῆ σου, καὶ ἀποδώσῃ ἐν τῆσιν τοῖς ἐνέκασθαι σου, καὶ τὰ σκόδαλα ἐνέκασθαι, καὶ τὴν ἡμεῖς δοκίμασαι τῆ πάντων Χριστιανῶν ἡμεῖς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

QUI HANC INVENTI ET IN LATINUM TRANSLUIT GREGORII EPISTOLAM, EAMDEM IIS NOTATIONIBUS LOCUPLETATAM AD NOS ROMAM MISIT DUC.EUS FRONTO.

(1). *Gregorii Dialogi.* — Hadrianus Pontifex in Epistola ad Constantinum Irenes filium testatur, Gregorium II et ejus successorem Gregorium III ad Leonem Isauricum de imaginibus scripsisse. Reperitur haec Epistola Act. n. Synodi H. Nicenae, ejus inter alia haec verba sunt: « Quae de causa in magnam tribulationem uterque Gregorius Romani Pontifices per ea tempora sanctissimi conjuncti sunt: saepius etiam proavum vestrae serenitatis admonuerunt, ne sinceret venerandas imagines de statu suo dejici ». Sed hanc secundi potius quam tertii esse Epistolam ut credamus, sudent quae suo tempore gesla narrat Pontifex, ut inter cetera illud de Ravenna a Longobardis occupata, et quod Dialogus hic auctor cognominetur: nam et hoc secundo Gregorio cognomen tribuit Cadrenus ad annum x Leonis. Romae autem Gregorius Apostolicus vir, et Petri Apostolorum coryphaei assessor, qui ob suas lucubraciones Dialogi cognomen ade-

misit. At Constantinus, qui eos relegarat, interfectus, et in peccato suo mortuus est. Nezeuxius enim, qui tum comes obsequii ejus erat, ab episcopis Siciliae certior factus haereticum eum esse. Ipsum intus in templo trucidavit, et in peccato suo interit. Beatum vero esse Martinum testatur civitas Chersonis, in quam relegatus est, et Gosphori, totusque Septentrio, et incolae Septentrionis, qui ad monumentum ejus accurrunt, et curationes accipiunt.

Atque utinam Dei munere nobis contingat, ut per Martini viam incedamus, tametsi ob plebis utilitatem vivere volumus et supervivere, quandoquidem Occidens universus ad humilitatem nostram convertit oculos: ac licet tales non simus nos, illi tamen magnopere nobis confidunt, et in eum, ejus demunitas te imaginem eversum atque delatum, sancti scilicet Petri, quem omnia Occidentis regna velut Deum terrestrem habent.

Quod si hoc velis experiri, plane parati sunt Occidentales ulcisci etiam Orientales, quos injuriis adieci. Verumtamen per Dominum te obsecramus, a juvenilibus ac puerilibus factis avertere. Seis Romani ulcisci imperium lutum non posse, nisi forte saltem urbem propter adjacens illi mare ac navigia. Ut enim ante diximus, si ad quatuor et viginti stadia Roma fuerit egressus papa, nihil tuas minas extimescit. Unum est quod nos male habet, quod agrestes et Barbari mansueti fiant, et tu mansuetus contra agrestes, et ferus. Totus Occidens sancto principi Apostolorum fidei fructus offert. Quod si quospiam ad evertendam imaginem miseris sancti Petri, vide, protestamur tibi, innocentes sumus a sanguine, quem fusuri sunt; verum in cervicem tuas, et in caput tuum ista recidunt.

Nuper siquidem ab interiori Occidente preces illius, quae Septimum appellant, accepimus, qui vultum expetit nostrum Dei gratia, et ut ad impartiendum ei sanctum baptismum illic prolificemur: ac ne scordiae negligentiaeque nostrae ratio nobis reddenda sit, ad iter nos accingamus. Deus autem timorem suum in cor tuum immitat, et te ad veritatem convertat ab iis, quae in mundum peperam invexit, tuasque litteras quamprimum accipiam; quae nobis tuam abundantem conversionem.

At is, qui de caelis descendit Deus et in uterum sacrae Virginis Dei Genitricis propter nostram salutem intravit, inhabitat in corde tuo, citoque abigit eos, qui te inhabitant, et scandala involunt; pacemque cunctorum Christianorum Ecclesiis largiatur in saecula saeculorum. Amen.

plus est, a Leone ob ejus impietatem defecit, et pacto cum Francis inilo, tributa Leoni denegavit, Anastasium ac socios anathemate ferit, imperatoremque multis Epistolis, et a multis lectis, manifeste redarguit. Et Theophanes, qui falso inscribitur Paulus diaconus lib. 21, anno ix imperii sui cepit impius imperator Leo contra sanctas et venerandas imagines facere verbum. Quod cum didicisset Gregorius papa Romanus, tributa Romanae Urbis prohibuit et Italiae, scribens ad Leonem Epistolam dogmaticam, non oportere imperatorem de fide facere verbum, et novitate violare antiqua dogmata Ecclesiae Catholicae, quae a sanctis Patribus sunt praedicata. Idem legimus in libro Pontificali, unde Trithemius in lib. de scriptoribus Ecclesiasticis, hunc Gregorium virum doctum ac sanctissimum tradit, plena eruditionis scripsisse quaedam opuscula:

Ad interrogata Justiniani Responsum lib. 1.

Contra Leonem Aug. lib. 1.

Ad Joannem episcopum Constantinopolitanum lib. 1.

Epistolarum ad diversos lib. 1.

Moritur anno Domini DCCXXXI, Indict. XIV, III id. Februar.

Minus ergo mirum si Græcus sive interpres sive librarius, qui hanc exscripsit Epistolam, Gregorio cognomen Dialogi addidit, cum Cedrenus ipse memoria lapsus id egerit. Nam Gregorii illius magni hoc esse cognomen apud Græcos, ex quo Zacharias Pontifex ejus Dialogos in græcum sermonem convertit, constat ex Græcis, Damasceno in orat. de fidelibus defunctis, Euthymio, et Euchologio Græcorum cap. 96, et Latino Sigeberto ad annum Christi DCV, ut nimirum a Thaumaturgo, Nazianzeno, Nyssenoque distinguatur. Certe ejusdem interpretis imperitiæ tribuendum censeo, quod multa hic *ἀνεπίθετα*, nec satis coherenter reperiantur. Quaecumque tamen opusculum studio conservanda antiquitatis vulgans ex illustriss. cardinalis Caroli a Lotharingia Rhemensis archiepiscopi Bibliotheca exscriptum, anno MXXC, quæ in monasterio S. Remigii Rhemis servatur.

(2). *Ex prima tribu Dan.* — Hic error subest, ita forte tollendus, *πῆς πρώτης φυλῆς, καὶ πῆς τοῦ Δάν,* ex prima tribu et Dan. Legimus enim Exodi XXXI, Beseleel fuisse de tribu Juda, quæ propter imperium ei delatum prima hic dici potest videri; et Oolbaj, qui Eliab septuaginta Græcis, de tribu Dan. Loci etiam Scripture qui sequuntur, non tam ad verbum, quam ad sensum citantur.

(3). *Non latræ, sed habitudine.* — Sic locum Nicephori Constantinopolit. ex ejus Orthodoxo citatum vertit Turrianus noster lib. I pro Canonibus Apostol. cap. 25. Cum Christus initio prædicatus est, cum ea prædicatione conjuncta erat *σχηματικῶς*, id est, habitudine, prædicatione ejus imaginis: et ut non adoratur imago propter se, sed propter prototypum; sic non est dicendum adorari eam absolute, sed *σχηματικῶς*, id est, relate: et ut purpura et imperator ea indutus unum faciunt habitu, sic imago et prototypum ejus unum faciunt *σῆμα*, id est, habitudine. In sententiis etiam Patrum de imaginibus, quas Lutetia edidit G. Morelius, 1562, pag. 10: Ἐπὶ μὲν τοῦ Χριστοῦ λατρευτικὴ πρᾶσις, καὶ φυσικὴ, ἐπὶ δὲ πῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ, σχηματικὴ ἢ προσωποποιεῖς, καὶ ἑτοιματικὴ. Quæ sic redduntur ab interprete Euthymii Panopliæ tit. 19: « In ipso Christo est adoratio latræ et naturalis: in imagine vero Christi est relativa et æquivoca ». Vide Fran. Suarez in 3 part. S. Thomæ, disputat. 44, sect. 4.

(4). *Ac si quidem imago.* — Horum similia sunt illa in eisdem sententiis de imaginibus pag. 16. Καὶ εἰ μὲν ἴσθαι εἰκόνη τοῦ Κυρίου, λέγουμεν, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, etc. Porro quæ proxime sequuntur verba Leonis, cum inani arrogantia conjunctum habent *ἰνσημῶ μνημονικῶν ἐμμετρημα*. Non enim Ozias rex serpentem aeneum confregit, sed ejus nepos Ezechias, ut est IV Reg. c. XVIII, v. 4, nisi forte alicunde didicerat

Oziam e templo eduxisse serpentem aeneum, Ezechiam confregisse: quale et illud est quod subjicit de Davide, in templum sive tabernaculum illum introducere Gregorius, quod, opinor, ex sacris litteris non constat: præterea nondum elapsi erant anni octingenti ab exordio legis Evangelicæ: nam ut notat Cedrenus Græcus historicus, Leonis filius Constantinus imperare cepit anno mundi 6236, ab Incarnatione Domini DCCXXXIX.

(5). *Improbum illum Ephesinum.* — In Ms. erat *τὸν παρρησιῶτα μωροῦ Εφέσου*; ac siquidem *μωροῦ* legissem, *improbum* stultitiamque vertissem; sed verisimilius est nomen hic desiderari *τὸν Θεοδοσίου Εφέσου*, Theodosii Ephesi episcopi, qui a consiliis erat Constantino Copronymo, et ut hinc constat, Leoni patri: Cedrenus anno XII Copronymi, *κατὰ τῶν ἁγίων εὐαγγέλιον παραγομένην συνέδριον τοῦ ἐπισκοπίου συνέλεξεν, ὃν ἐξέδρασε Θεοδοσίας ἢ πῆς Ἀφρικίου ἐς Εφέσου, καὶ Παπυλάς ἐς Πέργην*. Quæ apud Theophanem, quem dicunt Paulum diacenum, ex interpretatione Anastasii Bibliothecarii sic latine elteruntur: « Contra sanctas imagines Concilium iniquum triginta octo episcoporum (Cedreno CCCCXXXVI) congregavit, quorum primi erant Ephesinus filius Absimari, et Pastillas Pergensis ». Sed addendum est, Theodosius Ephesinus: nam et in VII Synodo Act. I, in Confessione Basilii Ancyranum dicitur falsum conciliabulum congregatum, cui præfuit Theodosius Ephesi episcopus, Sisinnius item Pergæ cognomine Pastillas. Idem testatur et Zornaras.

(6). *Ideirco etiam Laurata.* — Vocem græcam retinimus, cum interprete veteri Synodi septimæ, ut quidem citatur a Francisc. Balduino in lib. 3 Optati sub finem: « Lauratis et iconibus, quæ mittuntur ad civitates, vel regiones, obvii adeunt populi cum cereis et incensis, non cera perfusam tabulam, sed imperatorem honorantes ». Quæ verba citata esse arbitror ab Hadriano papa in Epistola ad Constantinum Actione II Synodi VII, ex sermone in quintam diem Paschæ. Nam tum regie figuræ et imagines in civitates inferuntur. Et rursus Act. IV, ex orat. in pelvim, sic apud Gregorium lib. II Registri Epist. I: « Cum venisset icon Phocæ et Leone, acclamatum est eis »; et iconem Gregorius jussit in oratorio S. Cesarii reponi. Extat lex Theodosii lib. 15, tit. 5 Cod. Theod. de imaginibus imperatorum.

(7). *Jovinum spatharocandidatum.* — Narratur hoc ipsum a Paulo diacono lib. 21 Miscellæ (ita Theophanes verus auctor inscribitur) ubi quosdam regios homines occisos ait, Dei deponentes icona, quæ super magnam portam aeneam posita cernebatur: et in Vita S. Stephani junioris nuper a doctissimo Billio edita una cum operibus Damasceni. Cæterum spatharium Cedrenus esse Romanis corporis custodem docet par. 139. *σπαθάρης ὁ σωματοφύλαξ*, et apud eundem *προσπαθάρης*. Spathariorum princeps Sergius anno I Leonis appellatur, et a Curpalate inter magistratus imperatorie aulæ numeratur, qui et imperatoris *τὴν σπάθην*, id est, ense

gestasse principem genere proximum scribit, Meminit et Paulus diaconus pro Theophane inscriptus, lib. 22, inter nomina magistratum quorundam Theophylacti Candidati anno xxv Constantini Copronymi. Luitprandus Ticinensis lib. 6. cap. 5. Turba post hos immensa vocatur spathariorum, spathariorum, candidatorum, et id genus elientium. Ex utroque genere magistratus hoc spatharocandidati forte coacti.

(8). *Sicut Martinum Constantinus*. — Paulus diaconus Constantem scribit lib. 18, nepotem Heraclii Indict. viii. anno imperii sui nono, S. Martinum et Maximum apud Chersonam et alia climata relegasse, quod Monothelitarum erroribus non faverent. Idem Cedrenus anno ejus xvi accidisse vult. Sed Constantinum hic appellat Gregorius quemadmodum et Ado Viennensis in Chronico anno cxxli, et Catalogus imperatorum Orientis graecus, quem alii Constantem dicunt. Variant etiam auctores in nomine exprimento percussoris ejus, quem Zonaras et Cedrenus Μετρίον Ἀρμένιον, Mizium Armenium, translator Theophrastus qui asserit Paulus diaconus, Mitium, Constantinus Manasses in historia sua

politiceis versibus scripta καὶ τυραννὴ Μιζήσιος ἀνθ' ἐκ Σικελίας, Gregorius hic Nezeuxium dicit. Librarium culpa fortasse nomen barbarum immutatum est, vel interpretis Graeci, qui et hic forte pro balneo το ἱερὸν scripsit : nam alii omnes in balneo, non in templo Constantem necatum asserunt, aut aliter laudo auditum Romae tuit.

(9). *Ventos persequere*. — Alludit ad illud Ecclesiastici xxxiv, 2 : Ὅτι ὁ θρασυμένους αἰτιάς, καὶ δυνάκειον ἀνέμους. « Quasi qui apprehendit umbram, et persequitur ventos, sic qui intendit insonnisi ». Simile illud ex profanis : Ἀνέμους δυνάκεις, α Ventos colis », in eos, qui e suis laboribus nihil fructus reportant, et ex Clementis I Stromate profertur, quod est Prov. x, 4 : « Qui nititur mendacis, hic pascit ventos, idem autem sequitur aves volantes ».

Sed jam videamus posteriorem, et fortasse novissimam ipsius Gregorii ad eundem Leonem Epistolam, tanto Pontifice revera dignam, eodem quoque anno haud diu post priorem nuper receptam ab ipso conscriptam, ut ex iis, quae prope finem ipsius habentur, intelligi potest. Sic enim se habet :

Τὸ ἐν ἁγίας πατὴρς κληθ.

ΕΠΗΦΟΙΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΟΤΟΥ

ΠΑΠΑ ΡΩΜΗΣ.

Ἐπὶ τῶν ἁγίων ἑλισθῶν πρὸς Μόντα βασιλεὺς τῶν Ἰσαυρίων Ἐπιστολὴ δευτέρα.

Ἰα γράφαται τῆς θυσίας θεωρουμένου βασιλείας, καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος, ἐθεθήκαμε δια Προβλεπῶν τῶν παρόντων ἡμῶν, καὶ πᾶσι ἀπέβου τὰς ἡμέρας τούτας, ἐπι τῶν μαθητῶν, ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν ἀποστῆναι, καὶ ἐρῶσιν τὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀσεβῶσιν καὶ μακαρίων γυνήτων τῶν ἁγίων καὶ ἰσοῦσιν ἠναγκαλίαν ἡμῶν Πατρῶν καὶ διδασκάλων. Καὶ ἀποστῆναι πρὸς ἡμῶν διδασκαλίαν, ἢ καὶ τῶν τῶν πατέρων σου, καὶ τῶν γυνήτων σου. Ἄρα ἐρημώσατε ἡμῶν Γεγραμμένον τοῦ θεολογικοῦ, καὶ Γεγραμμένον Νυσσηνοῦ, καὶ Γεγραμμένον τοῦ θεολόγου, καὶ Βασίλειου Καππαδοκίαν, καὶ Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου, Ἰα καὶ γράβω τῶν μαθητῶν μακαρίων τῶν ἁγίων ἑλισθῶν ἁγίων, καὶ θεοφόρων Πατρῶν ἡμῶν καὶ διδασκάλων.

Ἄλλ' ἠσπυλάσθητε τὸν πάτορα καὶ τὰς ἑλισθῶν σου ἀδελφῶν, καὶ ἐνεργῶσιν ἡμῶν βασιλείας καὶ ἡμεῖς ἡμῶν. Καὶ τούτοις ἢ πρὸς ἡμεῖς ἡμῶν ἔργον καὶ ἡμῶν, ἢ ἀποστῆναι καὶ ἐρημώσιν τῶν Πατρίων καὶ τῶν ἁγίων ἡμῶν διδασκάλων πᾶσι καὶ ἡμῶν τὰ ἁγία ἑλισθῶν τῶν ἀδελφῶν καὶ ἡμῶν, Κωνσταντίνου ἡ ἡμεῖς, καὶ Θεοδοσίου ἡ ἡμεῖς, καὶ Οὐλαριανῶν ἡ ἡμεῖς, καὶ Κωνσταντίνου ἡ Κωνσταντίνου πατὴρ, ἢ τῶν ἁγίων Δουδῶν.

Ὅστις ἢ βασιλεὺς ἡμῶν πρὸς ἡμῶν διδασκάλων, κατὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν, καὶ ἡμῶν, καὶ ἡμῶν τῶν Δουδῶν ἀσεβήσῃ, καὶ τὸν ἀδελφῶν τῶν μαθητῶν ἀποστῆναι τὰς ἡμέρας Πατρίων ἀσεβήσῃ, καὶ ἀσεβήσῃ. Ὅστις ἡμῶν ἡμῶν καὶ ἡμῶν, ἢ τῶν καὶ τῶν ἁγίων ἀποστῆναι τὸν καὶ ἡμῶν τὸν ἀδελφῶν τῶν ἁγίων καὶ ἡμῶν τῶν ἀδελφῶν τῶν ἁγίων, καὶ ἡμῶν τὰς ἡμέρας Πατρίων ἀσεβήσῃ, ἢ τῶν καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἁγίων καὶ ἡμῶν τῶν ἀδελφῶν τῶν ἁγίων, καὶ ἡμῶν τῶν ἀδελφῶν τῶν ἁγίων, καὶ ἡμῶν τῶν ἀδελφῶν τῶν ἁγίων.

Τὸ γὰρ ἡμῶν καὶ Πατρίων ἡμῶν τῶν ἁγίων ἡμῶν, ἡμῶν, ἡμῶν.

SANCTI PATRIS NOSTRI

GREGORII DIALOGI

PAPAE ROMANI.

De sacris imaginibus ad Leonem Isaurum imperatorem Epistola secunda.

Acceptimus vestri a Deo conservati imperii, atque in Christo fraternitati hithera per Rulinum legatum vestrum delatas : meque prorsus vite mee tectum, quod sententiam non mutaris, sed in eisdem malis perseveres, nec ea, quae Christi sunt, sapias, ut sanctos ac celebres miraculorum effectores Patres nostros ac doctores sectens et imitans. Neque vero simpliciter doctores peregrinos profero, sed eos tantum, qui ex urbe ac regione tua proferunt. Num sapientiores sunt Gregorio miraculorum effectori, Gregorio Nysseno, Gregorio Theologo, Basilio Cappadocia, et Joanne Chrysostomo ? ne infinita milia SS. illis similitum ac Deo pleniorum Patrum doctorumque nostrorum commorem.

Sed obsecutus es perversaevi animo tuo ac domesticis perturbatombus, etscriptis : Imperatorum et sacerdotum. Emisso vero qui ante te fuerunt imperatores, hoc opere ac sermone demonstrant, qui considerunt, et curam gesserunt Ecclesiarum una cum pontificibus cupiditate zeloque incensi, recteque fidei veritatem pervestigantes, Constantinus magnus, Theodosius magnus, Valentinianus magnus, et Constantinus Justiniani pater, qui sextae Synodo interfuit.

Imperatores isti religiose imperarunt, et cum pontificibus uno consilio ac sententia Synodos congregantes, atque veritatem dogmatum perquirentes, sanctas Ecclesias constituerunt et ornarunt. Ii sunt i sacerdotes, et imperatores, qui id opere demonstrant : tu vero, ex quo imperium occupasti, definitiones Patrum perpetuo non custodisti : sed cum sanctas Ecclesias fimbriatis aureis vestibus convestitas, et variegatas invenisses, eas ornatu privasti, atque vastasti.

Quid enim nostrae sunt Ecclesiae ? nomine res mani-

Ἡμεῖς sacerdotes imperatores nos nominat, quod vero sacerdotes non fuerunt ad nos usque hactenus. Ceterum idem auctor inferius plusquam satis demonstrat absurdum esse, ut imperatores nunciant se hoc dogmatibus decedente, cum id minus ad sacerdotem tantum spectet.

factæ, lapides, ligna, paleæ, lutum et calx ? verum picturas historiarum miraculorum a sanctis editorum, et Christi passionum, ac sanctæ gloriose Matris ipsius, sanctorumque Apostolorum exornate sunt: et in historiis, ac picturas homines faciltates suas insuntunt, et pueros parvulos nuper baptizatos in ulnis suis tenentes, itemque florentes ætate juvenes, et ex gentibus diversis profectos viri ac mulieres indicatis digito historis eos adificat, eorumque mentes et corda sursum ad Deum erigunt.

At tu ab his abstinere jussos humiles populos, in otiosis sermonibus, nugis, citharis, crepticulis, tubis, et tricis occupasti, et pro gratiarum actione ac celebratione ad fabulas illos traduxisti: hæreditatem cum illis habeto, et cum iis, qui iustitia fabulantur, et inscitias blaterant.

Andi humilitatem nostram, imperator, cessa, et sanctam Ecclesiam sequere, prout invenisti, atque accepisti. Non sunt imperatorum dogmata, sed Pontificum¹; quoniam Christi sensum nos habemus. Alia est Ecclesiasticarum Constitutionum institutio, et alius sensus secularium in administrationibus sæculi; militarem ac ineptum, quem habes sensum, et crassum, in spiritalibus dogmatum administrationibus habere non potes.

Et ecce tibi palatii et Ecclesiarum scribe discrimen, imperatorum et pontificum: agnosce illud, et salvare, nec contentiosus esto. Si quis a te regia indumenta, purpuram, diademam capitis, trabeam abstulerit, et obsequii ordines: futurum est, ut ab hominibus turpis, deformis, et abjectus habearis: quem in statum Ecclesiam ornatum privasti, deformesque reddidisti. Nam quodmodum pontifex introspectendi in palatium potestatem non habet, ac dignitates regias deferendi, sic neque imperator in Ecclesia introspectendi, et electiones in clero peragendi, neque concierandi, vel symbola sanctorum Sacramentorum (mysteriorum) administrandi, sed neque participandi absque opera sacerdotis². Sed unusquisque nostrum, in qua vocatione vocatus est a deo, in ea maneat.

Vides, imperator, pontificum et imperatorum discrimen? Si quispiam te offenderit, domum ejus discerim et spolia, solum illi vitam relinquens, tandemque illum etiam vel suspendio necas, vel capite truncas, vel relegas, eumque longe a liberis, et ab omnibus cognatis et amicis suis amandas. Pontifices non ita; sed ubi peccarit quis, et confessus fuerit, suspendii vel amputationis capitis loco, Evangelium et crucem ejus cervicibus circumponunt, eumque tanquam in carcerem in secretaria, sanctorumque vasorum æraria conjungunt, in Ecclesiæ diaconia et in catechumena ablegant, ac visceribus eorum jejunium, oculisque vigiliis, et laudationem ori ejus indicunt. Cumque probe (egregie) castigantur, probeque fame affixerint, tum pretiosum illi Domini corpus impartiunt, et sancto illum sanguine potant: et cum illum vas electionis virtutum, aut immittit tibi demonem, sicut ait Apostolus³: Tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit.

Vides, imperator, quo impudentiæ atque inhumilitatis teipsum proverxis? animam tuam in barathra et prærupta loca precipitem egisti, quod humilium nobueris duramque cervicem tuam submittere. Nam ubi præclara commotione adhibita, et doctrina pontifices

καὶ ἄρχη, καὶ πόλις, καὶ ἄδελφοι; ἀλλ' ἐκασήθησαν διὰ τὰς ζουαρίας καὶ ἰστορίας τῶν θαυμάτων τῶν ἁγίων, καὶ παθμάτων τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐκείνου αὐτοῦ Μαρτρῆς, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων εἰς τὰς ἰστορίας, καὶ ζουαρίας καταναλλίσκουσιν ἡ ἀνθρώποι τὰς οὐσίας αὐτῶν καὶ διακατέχουσιν ἡ ἀνδρες καὶ γυναῖκες εἰς τὰς ἀγαλαίς αὐτῶν τὰ νεφερίστα μικρὰ παιδιὰ, καὶ τοὺς ἐν γήλαις νέους, καὶ τοὺς ἐκείνου ἐκ τῶν ἐθνῶν, διακίον διακίοντες τὰς ἰστορίας, οὗτος αὐτοὺς ἀναδιδόσκει, καὶ τὸν νόον καὶ τὰς καρδίας αὐτῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἀναγέρνει.

Σὺ δὲ πάσας ἐκ τούτων τοὺς ταπεινοὺς λαοὺς, ἀρχήλακας αὐτοὺς εἰς ἀρχολογίας, καὶ ὄθλους, καὶ κούρας, καὶ κροτάλια καὶ καὶ αὐτοὺς, καὶ κάρους, καὶ κατ' ἐκκρίστας, καὶ διδύλλοις εἰς μύθους αὐτοὺς ἐκβάλλει. Ἐπεὶ τὸν κληρονομίαν μετ' αὐτῶν, καὶ μετὰ τῶν ἀρχολογούντων, καὶ ἀποθεωσίας λαλοῦσιν.

Ἄκουσον τὰς ταπεινώσεις ἡμῶν, βασιλεῦ, καὶ πάστοι, καὶ ἀναλήθουσι τῆ ἁγία Ἐκκλησία, καθὼς ὄρας, καὶ περιβάλλεις. Οὐκ εἶσι τὰ δειγματα τῶν βασιλέων, ἀλλὰ τῶν ἀρχιερέων, εἰ καὶ ἄλλο νόον Χριστοῦ ἔχουσιν. Ἄλλα πάστοις εἰσι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν διατακτικῶν, καὶ αἰεὶ νόον τῶν κληρικῶν εἰς τὰς διακίονες τοῦ κλήρου. Τὸν περικληρικῶν καὶ σακκῶν νόον, ἐν ἔχει, καὶ παρῶν, εἰς τὰς πνευματικὰς τῶν δειγματικῶν διακίονες ἔχει τὸ δύνασκει.

Καὶ γράφω σοι τὰς διακίονες τοῦ παλατίου καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν βασιλέων καὶ ἀρχιερέων. Ἰππικῶν, καὶ σφαιρῶν, καὶ μὴ φιλοεικῶν. Ἐπεὶ τις ἀρχὴ ἐστὶ σοὶ τὰς βασιλικὰς ἐκείνου, τὴν πορφυρῶν, τὸ δικάδικα τῆς κεφαλῆς, τὴν ἀκουστικῶν, καὶ τῆς τάξεως τῶν πομπῶν, οὗτος μέλλει θεωρεῖσθαι παρὰ τὸν ἀνώτατον ἀρχιερέα, καὶ αὐτοῦ καὶ ὁλοκλήρως καθὼς κατέστηκε τῆς Ἐκκλησίας. Οὗτος γὰρ οὐκ ἔχει σοὶ τὰς ἁγίας Ἐκκλησιαστικὰς ἀποκρίσεις, καὶ ἀποκρίσεις κατέστηκε. Οὗτος γὰρ οὐκ ἔχει ἱστορίας ἡ ἀρχιερέων ἐκείνου εἰς τὸ πάλαιον, καὶ προβαλλομένη ἀρχὴς βασιλικῶν, οὗτος αὐτὸς ἐκ βασιλικῶν ἐκείνου εἰς τὰς Ἐκκλησιαστικὰς, καὶ ἕως οὗ πεισασθεῖ εἰς τὸν αὐτοῦ, ὅστε ἄρξῃ, καὶ γερῆναι τὰ σφάλματα τῶν ἁγίων μοστρονῶν, ἀλλ' εἴτε ματαλομῆθεν γρηγοῖ ἱστορίας. Ἄλλ' ἕκαστος ἡμῶν ἐν ἡ ἡ κληρικῶν ἐκείνου ὑπὸ Θεοῦ, ἐν ταύτῃ μαντοῦ.

Βίσις, βασιλεῦ, τὰς διακίονες τῶν τε ἀρχιερέων, καὶ βασιλέων; Ἐάντις ἀνακρίστος σοι, βασιλεῦ, ἀνακρίστος τὸν ἄλλον αὐτοῦ καὶ γυναικῶν, ἕκαστος ἔχει τὸν ψαλμὸν, καὶ τέλος κἀκεῖνος ἡ ἀπάχρη, ἡ ἀπεκφυλλῆς, ἡ ἱερῆς, καὶ ἀλλοπαρῶν αὐτοῦ ποιῆς τῶν τέκνων, καὶ πάντων τῶν συγγενῶν καὶ φίλων αὐτοῦ. Οἱ ἀρχιερεῖς οὐκ οὕτως: ἀλλ' ἐταν ἀνάστη τῆ, καὶ ἱστοριογραφικῶν, ἀντὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ ἀποκαταστατοῦ περιπέσειν εἰς τὸν πρῶτον αὐτοῦ τοῦ Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν σπαρῶν, καὶ φωνάζουσιν αὐτὸν εἰς τὰ κληρικῶν, καὶ εἰς τὰ διακίονα τῆς Ἐκκλησίας ἱερῶν αὐτοῦ, καὶ εἰς τὰ καταχόμενα, καὶ νοσῶντα εἰς τὰ ἔντερα, καὶ εἰς τοὺς ἐκείνου ἀρχιερέων, καὶ ὁδολογοῦν ἐν τῷ στήματι αὐτοῦ ἱστορίας. Καὶ ὅτε καὶ οὗ παιδίσκου καὶ καλοῦ ἡμερονοσίου, παραβῆλουν αὐτὸ τὸ τίμιον σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ ἅγιον αἷμα ποτίουσιν αὐτὸν, καὶ ἀποκαταστήσαντες αὐτὸν καλῶς ἐκείνου, καὶ ἀνοσῶντα, οὗτος αὐτὸν προσέκομις καθῶν, καὶ ἡμῶν πρὸς Κύριον. Βίσις, βασιλεῦ, τὰς διακίονες τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τῶν βασιλέων;

Οἱ βασιλεῖς ἐκείνου καὶ ἐν Χριστῷ ζῶντες, καὶ ἀρχιερεῖς τῶν Ἐκκλησιῶν οὗτε παρῶν, οὗτε ἐκείνου. Σὺ, βασιλεῦ, παραβῆ, καὶ διακίονες, καὶ ὁδολογοῦν ἀρχῆς, καὶ ὁδολογοῦν αὐτῶν, καὶ ἐκείνου, ὅτι ἐκκαθῶν ὄρα Πατρίου, ἐπισκῆπτους, ὄρα αὐτοκατακρίτες γρήσους, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπεφύλακτος ἀπὸ σοῦ. Τιμωρεῖς, καὶ τυραννῆς ἡμῶν στρατιωτικῶν, καὶ σαρκῶν γερῶν. Ἡμῶς ἀπλοῖ καὶ γυναικῶν, μὴ ἔχουσιν στρατιωτικά ἐπίμην σαρκῶν, ἐπιταλομῆλα τῶν ἀρχιερατικῶν πλάκας αἰσῶν, τῶν ἐν οὐρανῶν καθήμενον Χριστῶν, ἐκ τῶν σπαρῶν τῶν αὐτῶν δυνάμει, ἐν πᾶσι σοι θαυμά, καθὼς λέγει ὁ Ἀποστόλος: Ἡμερολογοῦν τὸν τοῦτον τὸ σαρκῶν, εἰς ἄβηρον τῆς σαρκῶν, ἐκ τῶ πνεύμα σφῆθ.

Βίσις, βασιλεῦ, εἰς πάντα ἀνακρίστος, καὶ ἀπανθρωπῶν ἐκείνου αἰσῶν; τὴν ψαλμὸν σοι εἰς βίσις, καὶ κληρικῶν οὐπέλλεις, διὰ τὸ μὴ θέλειν αὐτὰς ταπεινοῦσθαι, καὶ ὑπεκλίνα τὸν αἰσῶν τῶν πρῶτων. Ὅταν γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς τοὺς βασιλεῖς διὰ νοσῶντας καλῶς καὶ ὁδολογοῦν, τὸ Θεὸν παραβῆλουν κληρικῶν καὶ καθῶν τῶν ἀνακρί-

¹ 1. Cor. II. — ² Ibid. VII. — ³ Ibid. V.

μάτων και πταισμάτων, μήγα έπαινον και δόξαν έγρασε παρ' αυτόν εις τας άγιαις μεγάλαις δικαιοσύαις, όταν άλλωθ ή σεις τα κριτικά ήμων έργα κληρώσαι, εις άλλωθεν ήμων έννομιον των άγιων αυτών. Ήμεϊς οι ταπεινοί άλλωθεν αίτηθήσασθα, έτι διά τής παρακλής σου τήν έκείνην δόξαν σι, έτι οι προς ήμων άρχιεργί οι κατά τούς θύτους κληρού τους βασιλευσάντας προσεργούσι τόν Θεόν εις αίτησιν ήμων των ταπεινών, έτι οι πρηνέστατοι έπι των ήμετέρων κληρών βασιλική έννομιον και ένδοξον, άλλα άτιμα και παραχρησάμενοι.

Ήδύ και τον παρακαλούμεν σι, μακροχρόνι, και ένδοξόν, και ένδοξον εις τήν δόξαν, και κληος ήμερι και παρθένοι, φράσεν. Και τήσασθαι, και δόξασθαι τούς άγιους, και ένδοξούς Πατέρας ήμων, και διδασκαλοσ, οι τούς μετά Θεόν τας τρωμασ των κληρών, και τόν ένδοξον ήμων δόξασθαι, και άποδείξαι. Ή σεις δε, έτι διά τι εις τας εις τήν σπουδήν ενάν ήμεϊν περι τον άγιον Άνδρέαν, βασιλεύ, ώστε περι αυτου, και άλλους τών ήμεϊν, λατρίν, ή μη κληρι, πών, ή μή πών ήτι τούτα έργα κληών και ή αρχή παραδεδωμένα εις ζήλον των άποστόλων αυτόν και οι άλλωσ παραδεδωμένα ήμασ, και αυτόν εις τας σπουδαις οι άρχιεργί έπείρασεν τας άνομασ και άλλωσ φήσαστας, και φησίδας άλλωθεν, χωρίς άκων των ποταμύ επουσίωσ οι έννομοι, και καλσι τή Θεώ.

Παρακαλούμεν σι, ήμεϊς άρχιεργί και βασιλεύς, καθως προήχρησας. Έάν τούτοι έφράξωσ οι βασιλεύς αιτιολογήσαι έννομιον, φράσεναι πίστασ τας ήμερας εις έκκαθάρσασ, έτι Γρηγόριος ο πάππας Ρωμας έγραπτα περι τον άγιον, και Γερμανός ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, και ήμεϊς άναδεδωμένα τι φησιναι τής άνομασ, ως λαβόντες παρα Κηρύον πών ήμεϊν, και άλλωθεν ήμεϊ και δεύμασ τα ήμεϊνα και τα ήμεϊνα και οι ήμεϊνα ποιήσασθαι. Οκ ήμεϊσας, και οι άλλωσ. Ήμεϊς, οι ήμεϊν άποδοστας τόν άποστόλν Χριστόν, τας νομείας, και διδασκαλίαισ παραθήσασ σι, καθως και ένδοξήσασθαι όπο τόν Κηρύον και άλλωθεν, και παρακλήσ ήμων των ταπεινών, και Γερμανού τού προήδρου, και τών άγιων, και ένδοξων βασιλευσάντων, και διδασκάλων Πατέρων ήμων, και κλησίδας έννομιον και άλλωθεν των άνομων των άνομων τής άληθείας στραλλομένησ.

Έγώ την μεριδά μετ' αυτών. Ήμεϊς, καθως προήχρησεν σι, έπιστάμεν ήμεϊν Θεώ τας ένν έπι τας έννομιον ήμεϊν τας άνομασ τούς το ήμεϊν άλλωθεν επήλτοσ. Και ήμεϊ άποστασάντες μεσ ήμεϊσ ειπαστάσ, και τής άγιαις ήμων βασιλευσ κληρούσ, όποσ κατέδησαντε έπιστάμεν τής αιτίας, και φησίδας οι άρχιεργί αυτόν ήπι επήλτοστας; ήμεϊσας αυτών καθήσασθαι. Έπι τούτοι έπιστάμεν Θεώ ήμεϊν τας ένν, όσα μη τής κλησίδας και τής άλλωθεν ήμων ήμεϊν άποδοσασ. Ο Θεός δόσ σι έννομιον και έννομιον εις έννομιον τής άληθείας ήμεϊ έννομιον και άλλωθεν τούσ πών τας έννομιον και εις ένα μεριδά τον Χριστόν, και εις ήμεϊν πέντασ των ένδοξων βασιλευσάντων, και ήμεϊσας, και τον άγιον ή Κηρύον και Θεώ ήμων παρατήσασ, πάσ άλλωθεν ήμεϊ, και ήμεϊ, και εις τούς άλλωθεν των άλλωθεν. Άμην.

31. Hactenus Gregorii posterior Epistola nunc primum in luce medita. In qua, sicut in priori, dum Gregorius meminit de ejus professione ad baptizandos principes recens ad fidem conversos, putamus intelligendum de Saxonum principibus, viris primariis per S. Bonifacium ad fidem conversis; verum non ut animo disposuerat, proficisci ab Urbe contigit, Deo aliter disponente, quod de se quoque Paulus excusat¹, quod promissum non impleverit. Sed antequam reliqua prosequamur, hic Gregorium corrigendum error de his, quae ad Gregorii cogno-

Deo exhibuerint imperatores irreprehensibiles et mundos a peccatis ac delictis: magnam apud eum laudem et gloriam obtinent in sanctam resurrectionem magnam, quo tempore res nostras occultas, opera nostra in lucem prolaturus est in confusionem nostram coram Angelis suis. Tum vero futurum est, ut nos humiles erubescamus, quod te propter inobedientiam tuam lucrati non fuerimus, cum illi, qui ante nos fuerunt Pontifices, eos qui suis temporibus imperarunt, Deo obtulerint; quod nobis humilibus pudorem incutiet, qui temporum nostrorum imperatorem non offeramus gloriosum et celebrem, sed ignominiosum et adulterinum (infamia notatum).

Eccē nunc quoque te hortamur, penitentiam age, et convertere, atque ad veritatem ingredere: sicut invenisti, et accepisti, custodi. Honore allice, et glorifica sanctos et gloriosos Patres nostros ac doctores, qui caecitatem a cordibus oculisque nostris secundum Deum dispulerunt, usque visum restituerunt. Ad enim scripsisti: Qui fit, ut in sex Conciliis de imaginibus nihil sit dictum? Enimvero, imperator, ne de pane quidem et aqua dictum est quidquam, sicut commendandum, an non commendandum: libendum, an non libendum; quandoquidem haec antiquitas, et a principio ad vite humanae conservationem habes tradita: sic etiam imagines traditae fuerant, ipsique Pontifices imagines ad Concilia deferabant, nec ullus ex Christi amantibus ac religiosis hominibus iter peragens, absque imaginibus peregrinationes obibat, utpote qui virtute praediti atque apud Deum proli essent.

Hortamur te, ut sis pontifex et imperator, prout ante scripsisti. Quod si te pudeat, hoc tibi ipsi tanquam imperatori tribuere: ad regiones omnes, quibus scandalo fuisi, scribe, Gregorium papam Romanum circa imagines errare, itemque Germanum Constantinopolitanum patriarcham; et nos culpam peccati recipimus, utpote qui potestatem a Domino accepimus et auctoritatem terrena caelestiaque solvendi ac ligandi; teque ab hac cura quietum prestabimus. Neque voluisti, neque vis: nos, ut rationem Christo Domino reddidit, monita atque documenta tibi adhibuimus, prout a Domino edocui sumus: at tu refugisti, atque obedire nobis humilibus recusasti, simulque Germano praesuli, et sanctis, atque gloriosis miraculorum effectoribus, et doctoribus Patribus nostris, et secutus perversos pravosque dogmatum magistros, qui a veritate aberrant.

Habeo partem cum illis, Nos, prout ante scripsimus tibi, viam ingredmur Dei benignitate in extremas Occidentis regiones versus illos, qui sanctum baptismum effugant. Cum enim illic episcopos misissem, et sanctae Ecclesiae nostrae clericos; nondum adducti sunt, ut capita sua mecharent et baptizarentur eorum principes, quod exoptant, ut eorum sum susceptor. Haec de causa nos ad viam Dei benignitate accingimus, ne forte damnationis et incuriae nostrae rationem reddamus. Det tibi Deus prudentiam ac penitentiam, ut ad veritatem convertaris: a qua descivisti; rursusque restituat humilibus populis in unum pastorem Christum, et in unum ovile Orthodoxorum Ecclesiarum, ac praesulum, et pacem Dominus Deus noster praebet universo terrarum orbi nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

mentum spectant, cum a Graecis antiquis scriptoribus passim Dialogus nuncupatus inveniantur, ex quibus etiam id reperimus ad Latinos pariter derivatum: et aliquando occasio fuit, ut et nos cum illis in errorem traduceremur. Caeterum ubi legi Gemadum scholarium virum doctissimum, sensi in uno omnium Graecorum errorem, quod scilicet Graeci primum Gregorium cum secundo confundant, dum utriusque, quasi uni Gregorio, Dialogi cognomen adscribunt. Nam ipse Gemadius in expositione pro Concilio¹ Florentino haec habet:

¹ 2. Cor. 1.

¹ Gemad. c. 5, Sect. xvi.

« Gregorius magnus Dialogus impietatem eorum, qui imagines oppugnant, anathemati subiecit ». Hæc cum non nisi de Gregorio secundo intelligi possint: satis perspectum habetur, hoc loco ab ipso Gregorium secundum cognominatum esse Dialogum. Verum cum idem auctor eodem libro sæpe superius Gregorium seniore eorum nominis primum nomen etiam cognomen Dialogum, cum et dialogorum ejus¹ nonnulla citat: manifestum est, ipsum, sicut et alios id profitentes, delectum habendum penitus ignorasse, quo primum Gregorium a secundo distingueret: revera tamen per Gregorium Dialogum, Gregorium Magnum, qui dialogos scripsit, significare voluisse videtur.

32. *Legati Pontificis a Leone in exilium missi.* — Cæterum ipse Gregorius papa non solum litteras dedit, quas legisti ad imperatorem, sed et legatos misit, per quos, si licuisset, ejus animum demulceret. Verum ferus barbarus contra jus Gentium eosdem legatos detrusos in carcerem damnavit exilio, ubi et eos mori coegit. Testantur hæc litteræ Nicolai Romani Pontificis ad Michaelæm imperatorem, quibus exprobrans Orientalium imperatorum adversus Romanam Ecclesiam perpetrata flagitia, post alia subdit: « Sub papa Gregorio factum est, qui post sextam Synodum fuit, quando pro zelo Dei et sanctarum imaginum reverentia religiosi viri ac Dei famuli directi, in exilium missi sunt, et bona confessione hujusmodi finierunt vitam ». Hæc ipse.

33. *Minæ et insidiæ Leonis in Gregorium.* — Jam vero quæ molitus sit adversus ipsum Gregorium Leo imper. ubi litteras ipsius accepit, in medium adducamus.

Iis tanquam stimulis cruentatis imperator animo illud decrevit, ut omnino sanctum Pontificem neci traderet; omnemque ad hoc perpetrandum adhibens fraudem, dolis omnia miscens, nec semel tantum, sed iterum atque iterum perlentavit, prout ex iis, quæ Anastasius tradit, poteris intelligere, qui ait: « Post aliquod tempus Basilius dux, Jordanus chartularius, et Joannes subdiaconus cognomen Lurion interunt consilium, ut Pontificem interficerent, quorum assensum Mauritius spatharius imperialis, qui Romanum ducatum tenebat, regia missus urbe, imperatore mandante, hoc probavit, sed tempus invenire non potuerunt. Qui Dei judicio dissolutus contractus est, et sic Roma recessit ». Hæc breviter Anastasius. Fuit ista prima conjuratio per ministros regis provocata, quibuscum etiam alter Judas subdiaconus conspirarat; secundam autem conjurationem hoc modo se habuisse, idem Anastasius tradit:

34. « Postmodum Paulus patricius et exarchus missus in Italiam est. Qui denuo (idem qui supra conjurati) ut scelus perficerent, meditabantur, quorum consilium Romanis patefactum

est. Qui moti cuncti Jordanem interfecerunt et Joannem Lurionem subdiaconum; Basilius vero monachus factus, in loco, in quem retrusus, vitam finivit ». Hæc tenet secunda conjuratio, quæ detecta Romanorum armis fuit extincta. Egregium sane specimen amoris et observantiae erga communem omnium patrem, peculiarem vero suum ipsorum parentem Romani tunc edidere, cum pro salute Pontificis adversus regis magistratus, ipsius imperatoris auctoritate polleentes insurrexerunt, committentes eo facto se, sua, suosque discrimini. Quod vero audisti Basilium ducem detrusum in monasterium illic vitam finivisse: scias hunc ducem illorum, qui ab imperatoribus Romam militi solet ad curandam Urbem, et ad eam spectantes civitates, fuisse novissimum, desissequē penitus duces Urbis, curamque omnium in omnibus relictis in Summum Pontificem. Sed post duas recensitas adversus Gregorium papam conjurationes, audi adhuc tertium machinamentum, quod Anastasius mox subdit his verbis:

35. « Paulus vero exarchus imperatoris jussione eundem Pontificem conabatur interficere, eo quod censum in provincia ponere præpediebat, et cogitaret ipse imperator suis opibus Ecclesias denudare, atque alium Pontificem in ejus ordinare locum ». Vides detegi mentem sacrilegi imperatoris inhiantis, ut vidimus, ad Ecclesiæ sacra vasa diripiendi, eo prætextu, quod essent sacris imaginibus ornata, eademque (ut fecerat Constantinopoli) quasi nefaria inde auferret, et in fiscalem arcam inferret. Subdit vero Anastasius: « Post hunc spatharius cum jussionibus missus est alter, ut Pontifex a sua Sede amoveretur. Denuo et Paulus patricius exarchus ad perficiendum tale scelus, quos seducere potuit, ex Ravenna cum suo comite, atque ex castris aliquos misit. Sed motis Romanis atque undique Longobardis pro defensione Pontificis, in Salario ponte Spoletini, aliique hinc inde duces Longobardorum, circumdantes Romanorum fines hoc præpediebant ». Vidisti miraculum: Longobardi, qui infestare Romanam Urbem nunquam desiere, tempore præsertim Gregorii Magni Romani Pontificis (ut visum est superius) idem omnes modo adversus exarchum pro Pontifice divino insurgunt impulsu.

36. *In Leonem hæresis Edictum promulgatum in Occidente populi insurgunt, quos tamen compescit Gregorius.* — At quid post hæc imperator? loties ne periret quod tentabat a Deo repulsus: venenum latens in stomacho, quod parat in perniciem fidelium omnium, tandem palam foras evomuit, rugitumque emittens suum, quid ageret, quidve tentaret, efficit penitus manifestum; cum videlicet edictum adversus sacras imagines, quod promulgarat in Oriente, misit in Occidentem: de quo Anastasius audi: « Jussionibus itaque postmodum missis, decreverat imperator, ut in nulla Ecclesia imago cujuslibet sancti, aut martyris, aut Angeli haberetur (maledicta enim omnia asse-

¹ Genes. c. 3. Set. LVI.

rebat) ac si acquiesceret Pontifex, gratiam imperatoris haberet; et si hoc fieri præpediret, a suo gradu discederet. Quidnam his auditis Gregorius? Ubi pro religione certamen esse cognovit, alacrior animo descendit in prælium, ipsique fortius toto conatu resistit, omnes ubique excitans Christianos pro legitimis ad mortem usque certare: scriptisque Apostolicis litteris, quibus profanum et sacrilegum damnaaret edictum, eas longe lateque patentes ubique vulgavit, quibus veluti classico cælitus audito, omnes excitati fideles adversus impium legislatores profinus insurrexere tanto animo, ut fuerint ab ipso Pontifice cohibendi, ne torrentis instar influerent in Orientem ad extirbandum tyrannicum imperatorem. Nam audi Anastasium :

37. « Despicens ergo vir pius profanam principis jussionem; jam contra imperatorem, quasi contra hostem se armavit, renuens hæresim ejus; et scribens ubique cavere Christianos, que orta fuisset, impietatem. Igitur permoti Pentapolensium, et Venetiarum exercitus, jussioni imperatoris resisterunt; et nunquam se ejus Pontificis descendere neci dicebant; sed quod pro ejus magis defensione viriliter decertarent ». Ista ingenti præstantique animo Veneti, licet terra marique essent proximi imperatori, a quo deleri timere potuissent, si adhuc viribus haud adeo fortes, pro Pontifice certamen inire adversus ipsum aliquo modo præsumerent. Sed ubi pro religione scirent esse certamen, cuncta ei posthabenda, merito censuerunt. Sic enim crevere Respublicæ, cum religionem cæteris omnibus prætulere; excidere vero, cum in eis religio contempta elanguit. Unanimis igitur omnes Italiae populi, tam Barbari, quam Aborigines, licet multo semper in se bella gerere indefesso studio consueverint: uno omnes religionis vinculo colligati adversus imperatorem accincti sunt armis, detestati in primis exarchum, per quem tale impius imperator in Italia promulgari curasset edictum, quem et anathemati ipse Pontifex subjecisset: nam Anastasius de eo :

« Ita ut anathemati Paulum exarchum, qui illud edictum direxerat, ejusque consentaneos submitteret, sperantes ejus ordinationem: ibique omnes in Italia mori eligerent. Atque sic de Pontificis, deque sua immunitate cuncti studuerunt. Cognita ergo imperatoris nequitia, omnis Italia consilium inivit, ut sibi eligerent imperatorem, et ducerent Constantinopolim. Sed compescuit tale consilium Pontifex, sperans conversionem principis ».

38. Ita tum quidem Pontifex, quo ostenderet quam longe abesset, ut tyrannice rem ageret, sed potius paterne cuncta præstaret: et nihil magis antiquius esse sibi, quam ut Occidentale imperium conservaret integrum imperatori, ipsumque ad fidem Catholicam revocatum (interat antea) omnium efficeret liberum possessorem. Verum sicut hinc nihil magis in optatis erat, quam ipsius consulere salutem; ita et imperatori nihil magis in animo

fixum, quam ipsum Gregorium neci tradere: nam quid jam quarto per suos adversus eum molitus sit, per eundem Anastasium sic accipe :

« Ipsi interea diebus Exhilaratus Neapolis dux, deceptus diabolica instigatione cum suo filio Andriano Campanie partes tenuit, seducens populum, ut obediret imperatori, et occideret Pontificem. Tunc Romani omnes eum insecuti comprehenderunt, et eum suo filio occiderunt: post hæc et Petrum ducem, dicentes turbati, quod contra Pontificem quoque scripsisset. Igitur dissensione facta in partibus Ravennæ, alii consentientes prævilati imperatoris, alii eum Pontifice et ejus fidelibus tenentes, inter eos contentione mota, Paulum patricium exarchum occiderunt. Longobardis vero Emiliae castra, Feronianus, Montebelli, Verabulum cum suis oppidis Buxo et Perniceta, Pentapolis quoque cum Auximana civitate se tradiderunt ». Hæc tanta parturit nova hæresis damna imperatori, ut eum ipso jam penitus totius Occidentalis imperii dominio spoliaret, eum ille in hoc unum omnes suos conatus et studia collocasset, ut Gregorium de medio auferret: adversus quem hæc rursus jam sexto loco ponenda sunt tentata machinamenta, que idem Anastasius ita narrat :

39. « Post aliquod vero tempus Eutychium patricium eunuchum, qui dudum exarchus fuerat, Neapolim imperator misit, ut illud, quod exarchus Paulus, spatharii quoque, et cæteri malorum consiliatores facere nequiverunt, ille perficeret. Sed nec sic, jubente Deo, latuit miserabilis dolus, sed elaruit cunctis pessimum consilium, quo Christi violare conabatur Ecclesias, et perdere cunctos, et diripere omnia loca. Cumque mitteret hominem proprium Romam eum scriptis suis, in quibus continebatur, ut Pontifex occideretur cum optimatibus Romanis, agnita crudelissima insania, profinus ipsum patricium missum occidere voluerunt, nisi defensio Pontificis nimia præpedisset. Verum eundem anathematizaverunt Eutychium exarchum, seseque magni cum parvis constringentes sacramento, nunquam Pontificem Christianæ fidei zelotem et Ecclesiarum defensorem permittere necari, aut amoveri, sed mori essent pro salute illius omnes parati ». At quid tantem satellites sacrilegi imperatoris? Quod ferro perlicere non valerent, auro tentant, ut ex ipsis intelliges, que istis subjicit Anastasius, ubi ait :

40. « Munera tunc hinc inde ducibus Longobardorum sunt missa, et regi pollicens plurima, ut a juvenine desisterent Pontificis, per suos legatos patricius ille suadebat. Qui ex scriptis detestandam viri dolositatem despicientes: una se, quasi fratres, eadem fidei constrinxerunt Romani atque Longobardi, desiderantes cuncti mortem pro defensione Pontificis suslinere gloriosam, nunquam illum passuri perferre molestiam, pro fide vera et Christianorum certantes salute ». Sed quibus adversus imperatorem Gregorius papa se polissimum defen-

dere armis curarit, idem auctor mox ista subjiciens indicat :

41. *Gregorius cum Carolo Martello foedus init.* — « Illis ita se habentibus, elegit majus praesidium pater ille, pauperibus distribuere largissima manu quae reperiebat, iacumbens orationibus, jejuniiis, litaniiis, Deum quotidie deprecabatur; speque ista manebat semper fultus plusquam ab hominibus : gratias tamen voluntati populi referens pro mentis proposito, blando omnes sermone, ut bonis in Deum proficerent actibus, et fide persistenter, rogabat; et ne desisterent ab amore et fide Romani imperii admonerat. Sic cunctorum corda molliabat, et dolores continuos mitigabat ». Hucusque Anastasius. Reliqua autem, quae subijcit, spectare indicans ad undecimam Indictionem, post sequentem annum ea contigisse asserere opus est. Sicque ea, quae hactenus sunt enarrata, non hoc anno tantum, sed et sequenti esse peracta noscuntur.

Sic igitur vides ex his, quae dicta sunt, longe dissimilia a Graecis Latinos de Gregorii papae conatu ac fide ipsius scripsisse erga Leonem imperatorem : quem cum frustra videret Pontifex se laborare, ut ab haeresi revocaret ad Catholicam fidem, in deterius illo jugiter prolabente, tunc contigit quod ait Zouaras, ipsum cum Francis iniisse foedus, de quo haec habes in Appendice¹ ad Gregorium ex auctore sui temporis res scribente : « Eo etenim, inquit, tempore his a Romana Sede S. Petri Apostoli beatus papa Gregorius claves venerandi sepulcri cum vinculis S. Petri et muneribus magnis et infinitis, legationem (quod antea nullis auditis aut visis temporibus fuit) memorato principi (Carolo scilicet Martello) destinavit. Eo pacto patrato, ut ad partes imperatoris recederet (accederet), (venire scilicet, si opus esset, in Italiam), et Romanum consulatum praefato principi Carolo sanciret. Ipse itaque princeps mirifico, et magnifico honore ipsam legationem recepit, munera pretiosa contulit, atque cum magnis praemiis cum suis sodalibus missis Grimonem abbatem Corbeiensis monasterii, et Sigebertum reclusum Basilicae S. Dionysii martyris Romam ad limina sancti Petri et sancti Pauli destinavit ». Haec ibi. Quibus declaratur sancitum inter eos foedus, ut si opus esset, in Italiam Carolus se conferret, susciperetque pro Romana Ecclesia defensionem adversus impugnantem eam imperatorem, accepturus consulatum in Urbe.

42. Profuerunt ista saluti totius Italiae : siquidem cum sancita haec cum Carolo innotuissent Orienti, abstinit imperator inferre in Italiam arma; magni quippe nominis ob ingentes praeclearasque victorias Carolus ubique terrarum erat, utpote quod Saracenos in Aquilianam irrumpentes superasset, atque eorum extincto rege, ingenti strage eosdem affecisset, ut superiori anno dictum esse meminimus. Scitum sane, prudensque Gregorii

papae consilium, Francorum expetere adversus persecutorem Ecclesiae vires : haud enim satis fiducia esse sciret in Longobardis saepe repertis in Romanam Ecclesiam infidelibus; sed nec satis virum erat in Venetis, ut tantae molis Orientalis imperii se armis objicerent. In Francis vero erga Romanam Ecclesiam firma fides, atque constantia saepe cogita, ut Carolum ita sibi conciliaret, Pontifici suaserunt. Nec irritum fuit votum, et spes inanis : siquidem ubi tantum innotuit, Carolum studiosum esse Romani Pontificis, mox fuit ab ejus persecutione cessatum. Sed quid interea in Urbe visum?

43. *Regum illustrium Romam peregrinatio.* — Dum nefarius Orientalis Romani imperii moderator se Catholicae Ecclesiae adversarium publicis profectur edictis, et Romanam sibi Ecclesiam subjicere studio indefesso laborat : Deus ex orbis finibus, ex Britannia, inquam, regem in Urbem mittit, qui non solum Catholicae fidei professione, sed mundi contemptu, verum se fidei Christianae exhibuit confessorum. In hunc annum quidem accidit, quod Beda narrat his¹ verbis : « Absente autem Romam Ceadvalla, successit in regnum Hnu de stirpe regia, qui cum triginta et septem annis imperium tenuisset gentis illius, et ipse relicto regno, ac junioribus commendato, ad limina beatorum Apostolorum, Gregorio Pontificatum tenente, profectus est, cupiens in vicinia locorum sanctorum ad tempus peregrinari in terris, quo familiaris a sanctis recipi mereretur in caelis. Quod his temporibus plures de gente Anglorum nobiles, ignobilesque laici et clerici, viri ac feminae certatim facere consueverunt ». Haec Beda.

Sed et ad haec eadem tempora Gregorii papae pariter referenda pulamus, quae de Bavariae duce habet Paulus diaconus verbis istis² : « His, inquit, diebus, Theudo Bajoariorum gentis dux, orationis gratia Romam ad beatorum Apostolorum vestigia venit ». Haec ipse, qui et paulo superius ait hujus filiam nomine Guntrudam acceptam in uxorem a Luitprando rege Longobardorum. Vide miraculum : cum imperator suos satellites Romam saepe mittit, qui Pontificem neci tradant : mittit Deus reges et duces, qui Romam pietatis ergo venientes post Apostolos dominum Apostolicum venerunt.

44. *Tobiae episcopi Rhofensis obitus.* — Eodem anno contigisse ad Deum transitum Tobiae episcopi Rhofensis, viri doctrina insignis, idem qui supra auctor est Beda, dum ait³ : « Anno post quem (viccesimum quintum scilicet) proximo Tobias Rhofensis Ecclesiae praesul defunctus est. Erat enim discipulus beatae memoriae magistrorum Theodori archiepiscopi, et abbatis Hadriani, unde (ut dictum est) cum eruditione litterarum vel Ecclesiasticarum vel generalium, ita graecam quoque cum latina didicisset linguam, ut tam notas et familiares sibi eas, quam natalitatis suae loquelam haberet. Sepul-

¹ Bed. l. v. c. 7. in fin. — ² Paul. diacon. l. vi. c. 13. vet. editi et nov. XLIV. — ³ Bed. l. v. c. 24.

¹ Append. ad Greg. Turon. c. 110.

tus vero est in porticu sancti Pauli Apostoli, quam intra Ecclesiam sancti Andreae sibi ipsi locum fecerat sepulcri ». Hæc Beda. Cujus sententia liquet Anglos non fidem Catholicam tantum, sed et bonas litteras a Romana esse Ecclesia consentos. Scribebat his diebus ipse Beda historiam Ecclesiasticam Anglicanam, quam absolvit anno Redemptoris septingentesimo trigesimo primo. Porro hoc tempore cum sederet Gregorius Pontifex, ad explendos undique numeros diligentis historici, missus est Romanus Nothelmus presbyter, qui peteret a Gregorio papa Epistolas illas ex archivo Ecclesie Romane, quæ ad res Anglicanas spectare noscerentur : quas acceptas in Angliam ad Bedam detulit ; testatur id ipse in Epistola nuncupatoria ad regem Anglorum Ceolulphum, ubi ait : « Nothelmus postea Romam veniens, nonnullas ibi beati Gregorii papæ, et aliorum Pontificum Epistolas, perscrutato ejusdem sancte Romane Ecclesie serinio, permissu ejus qui nunc ipsi Ecclesie præest, Gregorii Pontificis invenit, reversusque nobis nostræ historie inserendas cum consilio præfati Albini reverendissimi patris attulit ». Hæc ipse.

45. *Gregorii Epistola ad Bonifacium ad Ecclesiasticæ disciplinæ questiones pertinentem.* — Ad hujus vero anni finem, jam cæpta decima Indictione, sanctus Bonifacius Germanorum apostolus Romam mittit Denualem presbyterum, cui litteras dedit, quibus de nonnullis sibi dubiis ipsum Gregorium Romanum Pontificem consulendum putavit. His acceptis sanctus Pontifex ad eum rescribens, ad cuncta respondit. Extant ipsæ Gregorii litteræ, sed male posite sub Gregorio tertio, siquidem ex Indictione in ea posita, hoc anno esse scripte reperiuntur, decimo kalendas Decembris, decima Indictione, ul in fine ipsarum habetur, quæ sic se habent¹ :

« Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo Gregorius servus servorum Dei.

« Considerabile mihi a te missus Denual religiosus presbyter attulit nuntium, cum te sospitem narravit, et in ministerio, pro quo missus es, favente Deo, proficere nuntiavit. Detulit etiam a te missas litteras, ubi indicasti quod ager Dominicus, qui incultus jacebat, et spinarum aculeis ex infidelitate riguerat, vomere tue doctrine exarante, semen verbi suscepit, et fertilem messem protulit fidelitatis. In iisdem litteris quedam subnexuisti capitula, sciscitando qualiter teneat, vel doceat sancta Apostolica Romana Ecclesia. Bene noscitur satis, quia beatus Apostolus Petrus, et episcopatus principium extulit, et consulenti tibi de statu Ecclesie, non ex nobis quasi ex nobis, sed ejus gratia² qui aperit os mutorum, et linguas infantium facit disertas, qualiter tenere debeas Apostolicæ vigoris doctrinam, dicimus. Igitur in primis legebatur, in quæla progenie propinquorum matrimonium copuletur. Dicimus quod oporteat quidem, quando

se agnoscunt affinitate propinquos, ad hujus copule non accedere societatem. Sed quia temperantia magis, et præsertim inter barbaram gentem plus placet, quam districtio censura: concedendum est, ut post quartam generationem jungantur.

« Nam quod posuisti, quod si mulier infirmitate correpta, non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis? Bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret. Sed quia hoc magnorum est: ille, qui se non poterit continere, nubat magis: non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, et non detestabilis culpa excludit ». Hæc Gregorii sic accipias, ut dicat de impedimento peremi, quod nesciebat ubi contraxit. Sed pergit :

46. « Presbyter vero, vel quilibet sacerdos a populo accusatus, si certi non fuerint testes, qui criminis illati approbent veritatem, jusjurandum erit in medio, et illum testem proferat de innocentie sue puritate, cui nuda et aperta sunt omnia, si que maneat in proprio gradu.

« Nam de homine, qui a Pontifice confirmatus fuerit, denuo illi talis reiteratio prohibenda est.

« In missarum solemnibus observandum est, quod Dominus noster Jesus Christus sanctis suis tribuit discipulis: Accepit namque calicem, dicens¹: Hic est calix novi Testamenti in meo sanguine: hoc facite quotiescumque sumitis. Unde congruum non est duos vel tres calices in altario ponere, cum missarum solemnia celebrantur.

« De immolatis autem escis consulisti, si a fidelibus superduclum fuerit vivificæ crucis signum, edi liceat an non: illud sufficit respondere, quod beatus Apostolus dicit²: Si quis dixerit quia hoc immolatum est, nolite edere propter eum, qui indicavit, et propter conscientiam.

« Addidisti adhuc, quod si pater vel mater filium vel filiam intra septa monasterii in infantie annis sub regulari tradiderint disciplina: utrum liceat eis postquam pubertatis impleverit annos, egredi, et matrimonio copulari. Hoc omnino devotamus, quia nefas est, ut oblati a parentibus Deo filiis voluptatis frena laxentur.

47. « Enimvero quosdam absque interrogatione Symboli ab adulteris et indignis presbyteris fassus es baptizatos. In his tua dilectio teneat antiquum morem Ecclesie: quia quisquis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti baptizatus est, rebaptizari eum minime licet. Non enim in nomine baptizantis, sed in nomine Trinitatis hujus gratiæ donum percepit. Et teneatur quod Apostolus ait³: Unus Deus, una fides, unum baptisma. Doctrinam vero spirituum talibus studiosius, ut imperfias, demandamus.

« De parvulis vero, qui a parentibus subtrahunt, et an baptizati sunt, an non, ignorant: hos ut baptizare debeas, secundum Patrum traditionem (si non fuerit qui testificetur) ratio poscit.

¹ In Epist. Greg. III. Ep. IV. — ² Sap. X.

¹ Marc. XXVI. Luc. XXI. — ¹ Cor. VIII. Rom. XIV. — ³ Ephes. IV.

« Leprosis autem, si fideles Christiani fuerint, Dominici corporis et sanguinis participatio tribuatur. Cum sanis autem convivia celebrare negentur.

« Adjecisti etiam, quod si pestifer morbus aut mortalitas in Ecclesia vel monasteriis irrepserit: quos nondum teligit, a loco fugiant evitantes periculum. Valde fatuum hoc videtur: non enim valet quisquam Dei effugere manus.

48. « In fine Epistola continebat, quod sunt quidam presbyteri, seu episcopi multis vitiis irretiti, quorum vita in seipsis sacerdotium maculat. Et si tibi liceret cum eis edere aut loqui, nisi coerciti fuerint. Dicimus, ut hos ex Apostolica auctoritate redarguendo admonetas, et ad munditiam Ecclesiasticae disciplinae reducas. Et si quidem obdierint, salvabunt animas suas, et ipse mercedem lucratus es. Verumtamen colloquutionem et mensam communem cum eis agere non recuses. Plerumque configit quos correctio disciplina tardos facit ad percipiendam veritatis normam, conviviorum seditas et admonitio blanda ad viam perducit iustitiae. Idipsum autem et in illis proceribus qui tibi adiutorium praestant, observare debelis.

« Haec, frater charissime, ex Apostolicae Sedis vigore scripsisse sufficiant. De reliquo implorantes misericordiam Dei, ut qui te illis in regionibus vice nostra (vices nostras), ex Apostolica auctoritate peragere fecit, et opacam silvam lumine veritatis per os tuum micare praedestinavit, opitulationis suae misericordissimum tribuat incrementum, quatenus de fructu operis et ipse valcas praemia percipere, et veniam peccatorum invenire. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data decimo kalendas Decembris, imperante domino piissimo Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore, anno decimo (undecimo) imperii ejus. Sed et Constantino magno imperatore regni ejus anno septimo Indictione decima ». Haecenus Gregorius ad Bonifacium.

49. *Consuetudo Epistolaria inter Bonifacium et Danielem in Anglia episcopum apostolatus labores invicem subleccantes.*— Cui magis elaborandum fuit in correctione pravorum morum virorum Ecclesiasticorum, quam in conversione Gentilium, ut ejus litterae eodem argumento datae ad Danielem suum olim in Anglia episcopum docent, quae nunquam haecenus causae hic redduntur. Sic enim se habent¹:

« Domno dilectissimo Danieli episcopo Bonifacius servus servorum Dei optabilem in Christo charitatis salutem.

« Consuetudo apud homines esse dignoscitur, cum alicui triste et onerosum quid acciderit, anxiae mentis solatium, vel consilium ab illis quaerere, de quorum maxime amicitia, vel sapientia, et foedere confidit. Eodem modo et ego de pater-

nitatis vestrae probabili sapientia, et amicitia confidens, vobis lesae mentis angustias expono, et vestrae pietatis consilium et solatium quaero. Sunt enim nobis, juxta dictum Apostoli¹, non solum foris pugna, sed intus timor maxime semper per falsos sacerdotes et hypocritas, qui et Deo adversantur, et sibi perduuntur, et populum per plurima scandala, et varios errores seducunt, dicentes populis juxta dictum Propheta²: Pax, pax, et non est pax. Et semen verbi, quod de sinu Catholicae et Apostolicae Ecclesiae sumptum et nobis commendatum, seminare aliquantulum studemus, illi cum lolo superseminare, et suffocare nituntur, vel in herbam pestiferi generis convertere. Et quod plantamus non irrigant, offerentes populis, et docentes novas seclas, et diversi generis errores; quidam abstinentes a cibis, quos Deus ad percipiendum creavit; quidam melle et lacte proprie pascentes se, panem, et caeteros abjiciunt cibos: quidam autem affirmant quod plurimum nocet populo, homicidas, vel adulteros in ipsis sceleribus perseverantes fieri tamen posse sacerdotes. Populi autem (juxta dictum Apostoli³) sanam doctrinam non sustinebunt, sed coacervabunt sibi magistros secundum sua desideria, et reliqua.

50. « Nos quidem patrocinalus auxilium in palatio Francorum quaerentes, a talium corporali communione abstinere et segregare nos, juxta praecipuum canonum, non possumus, nisi hoc tantum, quod sacra missarum solemnia in sacris mysteriis corporis et sanguinis Domini cum eis non communicamus; sed et concilium (consilium) et consensusum (consensum) illorum devitamus. Nam talibus et cum paganis, et cum permixta et plebeia multitidine nostri labores, et pugnae forastice videntur esse; intus vero quando quis de gremio matris Ecclesiae presbyter vel diaconus, clericus, vel monachus discedit a fide, et veritate, cum deum praesumit cum Paganis in contumelias filiorum Ecclesiae edere, obstaculum horrendum Evangelio gloriae Christi.

51. « De his namque omnibus, ut sine detrimento animae cursum ministerii nostri implere possimus, in primis paternitatis vestrae apud Deum intercessionem quaerimus, et intus per Dominum obsecramus precibus, uti pro nobis intercedere dignemini, uti pius laborantium Dominus consolator inter tales turbines diversarum causarum animas nostras illesas, et sanas a peccatis custodire dignetur. De supradicta autem dictorum sacerdotum communione salubre consilium vestrum audire et exaudire inbianter desidero. Sine patrocinio principis Francorum, nec populum Ecclesiae regere, nec presbyteros, vel clericos, monachos, vel ancillas Dei defendere possum, nec ipsos Paganorum ritus, et sacrilegia idolorum in Germania sine illius mandato, et timore prohibere valeo. Cum autem ad illum de istis

¹ Eod. quo superscript. Cod. Ep. XI.

² 2. Cor. VII. — ³ Jerem. VIII. — ⁴ 1. Tim. IV.

causis auxilium quærens pervenero, a talium communione abstinere canonicè nullatenus corporaliter possum, nisi tantum a consensu illorum. Nam ego de illa communione culpam timeo, quia recolo me ordinationis meæ tempore, juxta præceptum Gregorii papæ, jurasse in corpore S. Petri talium communionem me declinaturum, si eos ad viam canonicam convertere nequiverim. Timeo magis damnum de prædicatione, quam populis impendere debeo, si ad principem Francorum non venero. De istis quid paternitas vestra tristi et dubitanti filio decernere et judicare, et mandare ad consilium voluerit, indicare dignemini. Mihi enim maxima ex parte ab illis segregatus esse videor, etsi ab illorum voluntatis consilio et consensu, et Ecclesiastico ministerio, ubi canonici non sunt, abstinero.

52. « Præterea paternitatis vestræ elementiam de uno solatio peregrinationis meæ intimis precibus diligenter rogare velim, si presumam, id est, ut librum Prophetarum, quem venerandæ memoriæ Wiribertus abbas et magister quondam meus de hac vita ad Dominum migrans dereliquit, ubi sex corpora in uno corpore claris et absolutis litteris scripta reperitur, mihi transmittatis. Et si hoc Deus cordi vestro facere inspiraverit, majus solatium vite meæ senectutis, et majus nobis præmium mercedis transmittere non potestis: quia librum prophetarum talum in hac terra, qualem desidero, acquirere non possum, et caligantibus oculis minutas litteras ac connexas clare discernere non possum; et propterea de illo libro prædicto rogo, qui tam clare discretis, et absolutis litteris scriptus est. Interea per Forterum presbyterum litteras, et parva munuscula propter iudicium puræ charitatis transmittite vobis, id est, casulam non ho-losericam, sed caprina lanugine mixtam, et villosam ad tergendos pedes dilectionis vestræ.

53. « Nuper quoque, revelante presbytero, qui a vestra presentia ad Germaniam venit, corporalem orbitatem vobis contigisse cognovi; sed ut vos id melius scitis, quis, vel per quem dixit¹: Quem diligit Deus corripit, etc ». Et Paulus Apostolus²: « Quando infirmor, tunc potens sum ». Et³: « Virtus in infirmitate perficitur ». Et psalmographus⁴: « Multæ tribulationes iustorum: et reliqua. Habes, pater mi, sicut Antonius de Didymo fertur dixisse, oculos scilicet, quibus videri Deus, et Angeli, et superne Hierusalem gloriosa gaudia speculari possint. Et propter hoc de sapientia tua et patientia confidens, credo quia hoc Deus ad protectum virtutum, et ad augmentum meritorum tibi dedit, et ut eo magis spiritalibus oculis ea conspicias, et desideres, quæ præcipit et diligit Deus; et eo minus respicias, vel concupiscas, quæ non amat, sed interdixit Deus. Quid enim, frater, isto periculoso tempore corporales oculi? nisi (ut ita dicam) maxima ex parte veraciter fenestræ peccatorum, per

quas aut ad peccata et ad peccantes adspicimus, aut, quod pejus est, ad nos ipsos flagitia considerantes, et concupiscentes contrahimus? Valere sanctitatem vestram, et pro me orare in Christo diligenter opto ». Hactenus Bonifacius ad Danielem episcopum, quem in rebus Ecclesiasticis, et in scientia Scripturarum æque ac Aldelhum sufficienter instructum, testatur Beda¹: quod et ex redditis ab ipso ad eundem Bonifacium litteris possumus intelligere. Reddemus hic eas nondum easas tanti viri memoriæ conservandæ gratia. Sic enim se habent²:

54. « Domno reverendissimo, et merito ab omnibus Orthodoxis amplectendo, multiplici scientia variarumque virtutum gratia insigniter decorato Bonifacio archiepiscopo, Daniel Dei plebis famulus sincerissimam in Domino cuncta cælorum culmina preminentium salutem.

« Lectis litteris a tua fraternitate transmissis, nullum mœrore commoti sumus; quia hoc amantibus intolerabile visum fuerit, si his, a quibus amantur, aliquid incommodi contigerit. Quendam tamen consolationem, sæpius revolventes, invenimus in eo, quia hostis callidi inextricabilis astutia, nequequam ritus religionis nostræ tanta violentia, et tam variis bellorum seu errorum oppositionibus per sublimes sacerdotum, vel cæterorum quorumcumque reproborum personas expugnare tentaret, nisi et in illis majoris meriti excellentiam agnosceret. Unde vos operam dare primitus oportet, ut inceptio gloriosa, quæ est (ut arbilror) Apostolicis cœquanda certaminibus, nullatenus propter illorum desertis insidias, qui dolis instructi, salutiferæ solent resistere doctrinæ; sed tanto libentius illatæ difficultates ferendæ sunt, quanto certius comperimus sanctorum esse ac martyrum in mundo pressuras, in cælo autem copiosissimum Domino promittente mercedem, quem et hic auxiliatorem (si tantum in tribulationibus tolerantia non cedet) et illic cum iustis gavisus remuneratorem habere meremur.

55. « Quapropter cum charitas excellentiæ tuæ consilium sibi a nostra parvitate petere dignata sit: hoc existimamus profuturum, quatenus inviata patientia perferre studeat, quod absque Dei providentia provenire non nescit. Quamvis ergo forastice pugne pernicities seve sit: ipsa quoque atrocitate intestina formidanda ferocitas noceat, quod utique non minor, cum Christus Jesus³ olim fratrem a fratre in mortem esse tradendum testatus est, et filium a patre, et parentes a nepotibus propter nomen suum necandos scilicet. Impugnantes per escaram superstitiosissimam observationem, Dei opus destrui querentes, quæ proponuntur in ipso usu hominis, pari detrimento peribunt. Aut si turpe lucrum sectantes, adulationis gratia vel per ipsorum laudes, vestras vero vituperationes falso securitatem populis pronuntiant, et secundum

¹ Bed. 1. v. c. 19. — ² Eod. qui superscript. Cod. Ep. XII. — ³ Matth. X.

⁴ Prov. III. — ¹ 1. Cor. XI. — ² 2. Cor. XII. — ³ Psal. XXXIII.

Isaia¹ vaticinantis praesagium, dicentes malum bonum et bonum malum, et reliqua. Vel si segetem vestrae venerabilitati commissam sterile lolium inlertendo suffocare conentur (quae utique ante messis maturitatem a quoquam, Domino monente, compecitur vellit, de quo inferius dicemus) licet, inquam, hactenus inaudita proferant dogmata, ad decipienda minus intelligentium coria; quae vos in divinis voluminibus optime eruditos, neque horum introducta latent, neque etiam ea quae eis opportune opponi possint, ignoratis.

« Sed ne te diutius morer, ducendo per singula, dicam breviter. Quanquam universa nefanda factionis argumenta ad expugnandos et affligendos vos exerceant, tamen secundum praecedentium sanctorum exempla, quod corrigendo curari nequit, saltem sustinendo portate.

56. « De sacerdotio autem homicidarum, et adulterorum, qui absque ulla respicientia in peccatis suis perdurare praesumunt: satis tibi sanctissimi canones, ac decreta Pontificum persuadent. Si igitur homicidis jungitur agentibus poenitentiam: circa exitum vite perfectio, id est, communionis Christi gratia conceditur: Incorrectis qua ratione cura regiminis Christianae conversationis conjungitur? Adulter vero, quem nec sero suae impudicitiae poenituit, qua consequentia sibi sacerdotale officium usurpabit? quando secundum statuta Innocentii papae, caeterorumque, qui viduam, aut secundam duxit uxorem, non modo a ministerio Ecclesiasticae dignitatis, verum etiam a clericatu coercetur (arceatur), cum et haec propter carnis fragilitatem indulgenter concessa sint; adulteria vero ab omnibus peritissimis prohibentur. A communiione autem falsorum fratrum, sive sacerdotum, quale consilium est tam idoneum, ut te in rebus corporalibus separatim disjungat, nisi² forte de hoc mundo exire incipias? quandoquidem isti ubique et semper subintroire nituntur, a quibus se periculis implicatum Paulus³ Apostolus assererat, et caeteri religionis Christianae conditores id ipsum aut se passos, aut posteris patiendum fore fatentur. Dicis enim te ab illis in sacris oblationum libaminibus remotissimum esse, ne sanctum canibus dare videremini: de hoc quid sentiret sanctus Augustinus inter caetera subtile insinuabimus. Insuper si non sponte, non consensu, neque ex voluntate, sed sola necessitate cogente, nonnunquam te inter ipsos habitare necesse: Hieronymus ait in Evangelio: Voluntas queritur, quae si etiam affectum non habuerit, tamen praemium non amittit. Quod si his conjungeris, verbi gratia, in perceptione ciborum, vel in colubatione loci: nonne ille qui non venit vocare justos, sed peccatores, ibat ad convivium peccatorum, ut occasionem haberet docendi? Aut in eo quod mixtum adire regem interdum debetis, et pro pace Ecclesiastica pariter deprecari, quia ipsi ut ovium pastores, plerumque pro

ovibus intervenire se fingunt. Primum quidem implendum esse, quod scriptum esse scimus⁴: Subditi estote omni humanae ordinationi, et reliqua. Deinde considerandum est, quia proposita est similitudo tritici, et zizaniorum de permixtione malorum atque bonorum, et munda et immunda animalia (ut ait Augustinus) introisse in arcam leguntur: neque enim quacunq; libuit intravere immunda animalia, arcae compage contracta, sed ea integra per unum atque idem ostium, quod artifex fecerat. Non enim, inquit, per has similitudines et pronuntiationes consilium desidia datum est bonis, qui negligent quod prohibere debeant, sed patientiae, qua perferant, salva doctrina veritatis, qui emendari non valent. Item dicit: Cum ergo invenimus in Ecclesia malos, quos Ecclesiastica disciplina corrigere et coercere non possumus: tunc ne ascendat in cor nostrum impia et perniciosa praesumptio qua existimemus nos ab his esse separandos, ut peccatis eorum non coinquinemur, at ita post nos trahere conemur mndos, sanctosque discipulos ab unitatis compage, quasi a malorum consortio segregatos; veniant in mentem illae de Scripturis similitudines, quibus demonstratum est, malos in Ecclesia permixtos bonis usque ad finem saeculi tempusque judicii futuros, et nihil bonis unitate, ac participatione sacramentorum, qui eorum factis non consenserint, obfuturos. Cum vero ab eis, per quos Ecclesia regitur, pace salva, potestas disciplinae adversus reprobos aut nefarios est exerceenda: tunc rursus ne socordia, segniliaque dormiamus, aliis aculeis praecceptorum quae ad severitatem coercionis pertinent excitandi sumus. Ita est etiam ratio dissimulandi, et tolerandi malos in Ecclesia, et est rursus ratio castigandi, et corripiendi, non admittendi, vel a communiione removendi; ut nec patientia torpescamus, nec obtentu diligentiae saeviamus.

57. « Dicam quoque quod ex operibus antiquorum excerpti doctorum, et utiliter in tam pernicioosa barbaria ad memoriam debet reduci. Si forte in praedicta condescensione a quolibet calumniaris de aliquo simulandis sive etiam fingendi genera legimus, quod simulatio utilis assumenda sit in tempore. Unde et⁵ Cephas subtraherat, et segregabat se, timens eos, et reliqua; et Vas electionis⁶ totondit caput, et Timotheum⁷ circumcidit: ipse quoque Dei filius⁸ finxit se longius ire, et nescire, ut est in Evangelio⁹: Quis me tetigit? Et¹⁰: Ubi posuistis eum? Sed et Psalmista immutavit vultum suum¹¹ coram Aehis; et¹² Joseph ludens fratribus locutus est: necnon¹³ et Israel haedinis pellibus membra contexit, hoc fecit, ut putaretur esse qui non erat. Et si diligenter et fideliter attenditur, non est mendacium, sed mysterium. Per haedinas quippe pelles peccata, per eum vero, qui eis se

¹ 1. Petr. II. — ² Gal. II. — ³ Act. XVIII. — ⁴ Act. XVI. — ⁵ Luc. XXIV. — ⁶ Luc. VIII. — ⁷ Joan. XI. — ⁸ 1. Reg. XXI. — ⁹ Genes. XLII. — ¹⁰ Genes. XXVII.

¹ 1. Cor. V. — ² 2. Cor. XI.

operuit, ille significatur, qui aliena peccata portat. Hæc tuæ charitati, non quasi priscae auctoritatis ignaræ, vel nostræ rusticitatis admonitione indigenti; sed ne quid tuis rogatibus derogassem, trepidantes scripsimus, pro eo quod te cum majoribus contraxisse negotium comperimus (utpote cum Romano Pontifice), amore tamen atque obedientia amplius incitati, quam arte, vel audacia freti, tantum revelando, non etiam imperando præfati diximus, ne forte in aliquo his, qui ultra modum excellentiores sunt, adversari videremur.

« Exhortatoria profecto tuæ suggestionis munita, de instanti corporis molestia perferenda, satis libenter suscepimus, et in quantum vires sufficiunt, ipso Domino auxiliante, qui pro sua misericordia

monet nos, suis salutaribus obtemperabimus dictis.

58. « Hoc quoque cognoscat vestra benevola dilectio, quia licet terrarum spatiose sequestremur intervallo, ac maris immensitate nimia, et cæli inæquali climate dirimamur: pari tamen tribulationum deprimumur fascæ. Eadem est enim operatio satanæ hic ut ibi; propter quod diligentissime deprecor vos, uti nos orationum mutua vicissitudine jugiter muniamus, reminiscentes sermonis, quem dixit¹: Si consenserint ex vobis duo aut tres, et reliqua. Vale, vale centupliciter, charissime mihi, et alia manu, etc. » Hæcenus Danielis Epistola. Atque de his satis.

¹ Math. xix.

Anno periodi Græco-Romanæ 6219. — Anno Æræ Hispan. 761. — Anno Hegiræ 108, mæchato die 8 Maii Fer. 4. — Jesu Christi 726.

— Gregorii II papa 12. — Leonis Isauri imp. 10. Constantini Copronymi 7.

1. *Leo imp. bellum indicit sacris imaginibus.*
— A num. 1 ad 5. Zonaras in Leone Isauro tradit, hunc imperatorem *decimum suæ tyrannidis annum* auspicantem venerandas imagines invasisse; quod et legitur in Vita sancti Stephani junioris monachi et martyris, scripta a Stephano diacono Ecclesie Constantinopolitane, quadragesimo secundo post hujus sancti obitum anno, et græce ac latine publicata tom. I Analectorum Græcorum a Jacobo Lopino monacho Benedictino: « Post decimum sui imperii annum », inquit Stephanus diaconus, « novus ille Baltassar, Manichæam heresim, et Ephthartodocitarum, ut ita loquar, forte haud dissimilem in Ecclesiam spiravit. Itaque subjecta sibi plebe convocata coram omnibus leoninum rugiens inhumana hæc bellua, et Leonis nonnullis insignis, ex iracundo corde, velut ex Ætna monte ignem et sulphur miserandam illam vocem eructavit, et protulit: Quandoquidem imaginum fabricatio ars est idolica, illas adorare non oportet ». Idem legitur in alia Vita ejusdem S. martyris, cujus verba citat Baronius num. 4, ubi eam perperam attribuit S. Joanni Damasceno, quod Joannes Billius eam hujus sancti operibus subjunxit; cum tamen hæc geminus testis sit Metaphrastes, ut docet Allatius in Diatriba de Simeonibus pag. 126. Sicuti ergo alias imperatores ethnici annis decemalibus suis dicatis adversus Christianos edicta promulgabant; sic Leo Isaurus anno imperii sui decimo adversus

Orthodoxos persecutionem excitavit, et bellum sacris imaginibus indixit, idque ante kalendas Septembris, quo Indictio decima initium sumpsit, ut discimus ex auctore anonymo a Combetisio inter scriptores Historie Byzantinæ, qui post Theophanem scripsere, publicato. Vivebat hic anonymus anno DCCLXX, ut ipsemet in invectiva edita *ad confutationem eorum, qui sancte fidei, sanctorumque ac Orthodoxorum Patrum doctrinæ adversantur* testatur, qui subdit: « Sunt anni quadraginta quinque plus minus, ex quo scrutinium hoc instituitis. An nova enim Indictione copistis veritati obstistere ac scrutari, qua demum ratione everteretis, quæ, ut evertantur, fieri non potest ». In ea invectiva multa in sacrarum imaginum defensionem hic anonymus in medium adducit. Porro Theophanis chronologia per hæc tempora depravata, et hæc persecutio anno superiori perperam collocata, ut Indictio ix cum anno x Leonis imp. collata certo ostendit.

2. *Hæc heresis ab ipso initio acerba.* — Notabile est quod de heresi leonachiorum observat Theosterictus monachus et discipulus sancti Nicete Hegumeni Medicensis in Bithynia sacrarum imaginum defensione clarissimi. Scripsit ille in hujus sancti Vita intra quinque priores annos ab ejus morte elucubrata: « Sed et hoc mihi considera, alias quidem hereses ab episcopis inferioribusque presbyteris ortum habuisse, hæc vero ab ipsis pro-

cessisse imperatoribus (nosti autem quantum reges inter et sacerdotes intersit); et istas quidem docendo et contradicendo coaluisse, paulatimque invaluisse; hanc vero ab imperatoria potestate fuisse ad initio valentissimam». Usum cultumque imaginum Christi ac sanctorum non solum cum lege Dei non pugnare, sed religioni consentaneum esse, et fideliū excitandæ pietati utilem, pluribus demonstrat Natalis Alexander sæculo viii, Dissert. vi, et de usu imaginum in veteri Ecclesia egimus an. lv, num. 3 et seq.

3. *Non confundenda quæ duobus diversis imperii sui annis adversus imagines egit imp.* — A num. 5 ad 9. Tam Metaphrastes, quam Stephanus diaconus in Vita sancti Stephani junioris, postquam narrarunt Leonem imp. anno imperii sui decimo sacras imagines persequi coepisse, una serie recitant quæ postea anno imperii ejus xiv, Christi scilicet dccxxx, in eadem causa egit imperator, annitque *sanctum Germanum* episcopum Constantinopolitanum, cum il rescivisset, ei mandasse qui significarent, ab initio post Christi in cælos assumptionem imagines expressas esse, se pro illis libentissime moriturum, et qui Christi imaginem ignominia afficit, in illum, quem ea exhibet, injuriam rejicere. Tumque imperatorem satrapas in patriarchicam domum misisse: « quibus præcepit ut cum pugnis et conviciis sanctum virum inde deturbarent ». Sed nuntii illi a Germano ad imperatorem missi anno imperii ejus decimo tertio exente, Christique dccxxx. Hoc autem anno post persecutionem motam accidit, quod Theophanes anno x imperii Leonis refert: « Ab eo tempore inimicitias cum beato patriarcha Constantinopol. Germano imprudenter suscepit, omnes decessores suos imperatores, presules, Christianosque populos, tanquam idololatrias, ob sanctorum venerandarumque imaginum adorationem condemnans; cum ille præ nimia incredulitate atque rusticitate de respectivo earum cultu rationem ac sermonem minime capere valeret ». Quare quæcumque Baronius num. 5 et tribus sequentibus ex Theophane et auctore Vitæ sancti Stephani junioris, quem Damascenum arbitratur, habet, pertinent ad annum dccxxx.

4. *Primus congressus S. Germani cum Leone imp. de sacris imaginibus.* — Idem Theophanes anno Leonis imp. xiii refert, imperatorem *Germanum* ad se accessisse, huncque ei respondisse sanctas imagines proscrubendas fore *Cononis tempore*; cumque imperator sibi *Cononis* nomen in baptismo fuisse impositum dixisset, subintulisse patriarcham: « Absit, domine, ut te imperante malum istud perpetraretur », et ei in memoriam revocasse promissionem ab illo factam, quando imperium suscepit. Tuncque de eo et Ilerono Constantinopolitano exturbando consilium iniisse. Hæc latius refert Baronius num. 8, sed ea ad annum Christi dccxxx revocanda; cum anno xiii imperii Leonis acciderint.

5. *Imago Christi Ærea a piis mulieribus for-*

titer defensa. — A num. 40 ad 44. Theophanes, ubi anno x Leonis imp. de persecutione adversus sacras imagines sermonem instituit, graviter labitur. Ait enim: « Populus urbis imperatricis ob novam istam doctrinam maximo dolore percitus, cum ipsum Leonem statui invadere, tum multos ex imperatorio famulatio, qui Æreæ portæ Domini imaginem exturbaverant, neci dedit », et cætera quæ Baronius num. 40 et 41 ex Anastasii versione in medium adducit. Nam patrata hæc anno dccxxx, auctore impio *Anastasio*, quem tunc imperator in locum sancti Germani e sede Constantinop. expulsi subrogavit, ut eo anno num. 4 et seqq. ostendemus. Ad eum etiam Christi annum spectant martyrium sanctorum mulierum, quæ impedire conate erant, ne illa Christi imago, quæ vulgo Ærea dicebatur deiceretur, et questiones, quæ habitæ sunt de nobilibus quibusdam viris, morti tandem traditis, quæ a Baronio num. 12 et 13 recitantur.

6. *Duæ a Gregorio II scriptæ ad Leonem Epistolæ de Imaginibus.* — A num. 28 ad 32. Duas Gregorii pape II ad Leonem imp. Epistolæ recitat Baronius, in quibus sanctus Pontifex acriter illum objurgat, quod sacrarum imaginum cultum prohibuerit. Prioris initium est: « Litteras vestre a Deo custodite majestatis, etc. » posterioris: « Accipimus vestri a Deo conservati imperii, atque in Christo fraternitatis litteras, etc. » Utrasque currenti anno datas existimat Baronius, quod in priorum exordio dicit Gregorius, se eas accepisse, « imperante te, Indictione quarta decima: ipsius etiam xiv et xv, et i et ii, et iii et iv, et v et vi, et vii et viii, et ix Indictionum acceptas Epistolæ ejus diligenter » servare. Et quia Indictio xiv kalendis Septemb. anni Christi dccxv inchoatur, hinc deducit, *Leonem* eo anno imperium suscepisse; et singulis annis sequentibus Indictionibus designatis litteras ab eodem imperatore accepisse; currenti vero anno, visis litteris Indictione nona, quæ usque ad Septembrem in cursu fuit, notatis, *Gregorium* alias statim sub eadem Indictione nona dogmaticas, easdemque reprehensionibus aculeatas, quas ipsemet Baronius recitat, rescivisse. At cardinalis doctissimus sine dubio fallitur; utraque enim scripta, postquam *sanctus Germanus* sede Constantinopolitana pulsus fuit, ut ex earum lectione constat. Is autem usque ad mensem Januarii anni septingentesimi trigésimi Constantinopolitanam Ecclesiam administravit. Priorem Gregorii Epistolam, in qua mentio de aliis ante decimum Leonis imp. annum scriptis, post currentem datam esse plura demonstrant. Primo dicit in ea Gregorius: « Tu Ecclesiam Dei denudasti, quas sancti Patres convestierant et ornarant, tu spoliasti atque denudasti; tametsi talem habebas Pontificem, dominum, inquam, Germanum fratrem nostrum et comministrum. Hujus debebas tanquam Patris ac doctoris et tanquam senioris, multaque rerum cum Ecclesiasticarum, tum civilium experientia pollentis, consiliis obtemperare, etc. » Quare Germanus quando ea Epistola ad

imp. data Constantinopoli non erat, et Pontificatum abdicarat: ac praeterea aliquot jam anni a coepta persecutione effluxerant. Nam hoc anno ante Septembrem, quo eam Epistolam datum supponit Baronius, Leo nondum Ecclesias denudarat, sed haec facinora paulatim patravit.

7. *Pontificatus ejus initio ad eum datae non sunt.* — Secundo dicit Gregorius: « Scripsisti, ut Concilium universale cogeretur: et nobis inutilis ea res visa est. tu persecutor es imaginum, et hostis contumeliosus, et eversor. Cessa, et nobis hoc largire, ut taceas; tum mundus pace perfructur, et scandala cessabunt ». Quis vero credat haec a moderatissimo Pontifice ipso persecutionis initio scripta? Quis dubitabit, quin sanctissimus et sapientissimus Pontifex in prioribus suis post motam persecutionem ad imperatorem litteris, blandis sermonibus eum a coepto proposito revocare conatus sit? Cumque in eadem Epistola Gregorius dicat, imperatorem in omnibus, quas ipse enumerat litteris, promississe sese in perpetuum omnes sanctorum Patrum et doctorum admonitiones observaturum. non potuit in litteris non Indictione datis, mentio fieri de Concilio generali congregando, cum ad illud non confugerit imperator, nisi cum omnium Orthodoxorum animos a se alienatos vidit. Tertio, ea in Epistola Gregorius meminit imaginis Salvatoris, qui *Antiphonetes seu Sponsor* appellatur, et necis spatharii ab imperatore misso illatae, postquam ter securi imaginis Salvatoris faciem percussisset. Quamobrem mulieres, quae iniquum illud facinus non tulerant, et spatharium necaverant, imperator morti tradidit, adstantibus viris ex toto interiori Occidente: « Cum autem advenissent », inquit Gregorius, « et in suis regionibus singuli juvenilia tua, pueriliaque facta narrassent, tunc projecta laurata tua conculcarunt et faciem tuam conecerunt; ac delectu habito Longobardi et Sarmatae, caeterique qui ad Septentrionem habitant, miseram Decapolim (legendum, Pentapolim, quae pars Piceni hodierni, ut infra videbitur) incursionibus infestarunt, ipsamque metropolim Ravennam occuparunt ». Mulieres autem, de quibus loquitur Gregorius, anno dccxxx martyrio affectae, ut ibidem ex Actis sancti Stephani junioris martyris demonstrabo. Denique priores Leonis Aug. ad Gregorium litterae Indictione xiv datae, ad annum Christi septingentesimum decimum quintum ea Indictione praeditum pertinere non possunt; cum ea Indictione currente Leo imperator non fuerit, ideoque quae sub Indictione ix, praesenti nempe anno datae, aliae fuerint ab iis quae supersunt, quasque hoc anno Baronius recitat.

8. *Gregorio III perperam attributor.* — Viri eruditi, qui Leonis initium anno dccxvii, Indictione xv, usque ad Septembrem insignito recte consignant, arbitrati sunt Baronium Epistolam a Leone Aug. ad Gregorium III scriptas, Gregorio II ejus decessori perperam attribuisse. Gregorius enim III, inquit, sedere coepit anno dccxxxi, In-

dictione xiv, usque ad Septembrem notato; et tam ipse Gregorius III quam Leo Aug. initio anni dccxxi, Indictione ix praediti, adhuc in vivis fuerunt. Inter alios Labbeus in Dissert. de Script. Ecclesiast. in Gregorio III, et Coitius anno dccxix, num. 21 et seqq. Sed recte Baronius utramque Epistolam non a Gregorio III, sed a Gregorio II scriptam demonstrat; quod ex eo confirmatur, quia in ea, in qua mentio Epistolarum a Leone Aug. datarum, aliqua leguntur, quae nonnisi Gregorio II convenire possunt: « Testis est Deus », inquit Pontifex, « quascumque misisti ad nos Epistolas, auribus cordibusque regum Occidentis obtulimus, pacem illorum tibi ac benevolentiam concilians, ac misericordiae effertentes, prout te antea conversantem intuebamur. Idecirco etiam laurata tua receperunt, et reges a regibus honore affici convenit, idque cum nondum inceptum hoc, conatumque tuum, quo adversus imagines insurrexisti, audivissent ». Edictum adversus imagines hoc anno a Leone emissum; imagines vero Leonis Aug. ad civitates et reges nonnisi ejus imperii initio, ut mos ferebat, mitti potuerunt. Unde non Gregorius III, sed Gregorius II, qui tunc Ecclesiam Romanam gubernabat, ad reges, ut Leonis imagines admitterent, scripsit. Nam eum Gregorius III privatus tunc esset, quando Leo imperator acclamatus est; operam et studium conferre non potuit, ut hujus imagines in Occidente admitterentur. Praetquam quod inter Gregorium III et Leonem jam haereticum tantum litterarum commercium esse non potuit post ejus in persequendis sacris imaginibus pertinaciam.

9. *Anno dccxxx exeunte scriptae.* — Utraque itaque Gregorii papae ad Leonem Aug. Epistola a Baronio relata, hactenus anno suo non reddita. Res ita se habuit. Leo anno dccxvii, die xxv Martii imperator renuntiatus ad Gregorium II Epistolam Indictione xiv, quae eo anno in cursu erat, subscriptam misit. Singulis deinceps annis usque ad praesentem Indictione ix usque ad Septembrem insignitum, alias ad eundem Pontificem dedit litteras, quarum is meminit in laudata Epistola. Certe hoc anno *Gregorium II* ad Leonem litteras scripsisse testantur Anastasius in illius Vita, Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Langobard. cap. 49, et Theophanes. Sed ea omnes Epistolae vicissim scriptae periere. Quae vero a Baronio hoc anno recitantur, anno septingentesimo trigesimo Indictione xiv a Septembri notato, datae sunt ad Leonem Aug. qui ab anno currenti Indictione ix praedito ad eundem Pontificem non scripserat. At cum vidit jam Romanos, Campanos, Ravennates, et Pentapolitanos a se defecisse, et de imperio sibi abrogando, quod tamen Pontifex, ut tradit Anastasius, impedit, agi, rursus ad eundem Pontificem scripsit, petitique Concil. generale indici. *Gregorius* omne cum eo litterarum commercium dissolveret, quod eum vita exuere tentasset. Respondit tamen ultimus ejus litteris, Indict. xiv, sc. an. dccxxx datis, illumque irrisit quod ei insolenter insultaret, et minas in-

tentaret. Quare utraque Epistola anno dccxxx, post kalendas Septemb. scripta, responsum est ultimis litteris eodem anno ab imperatore ad ipsum datis, et *Gregorius* mentionem fecit litterarum ab imperatore ad se scriptarum Indictione xiv. primo nempe imperii ejus anno, et sic deinceps aliarum annis consequentibus ante motam persecutionem adversus sacras imagines, ad se missarum. Certe *Gregorium* anno dccxxx ad Leonem Aug. scripsisse, testatur Theophanes in Chronico, licet uno anno tardius quam par erat, ut moris ejus est, per Leonis imperium, rem gestam consignet.

10. *Fuit Leo adversus Gregorium II.* — A num. 32 ad 40. Quæ narrat hic Baronius a Leone imp. adversus Gregorium II post laudatas litteras gesta, confingere, postquam Pontifex laudatas duas litteras scripsit, ideoque post hunc annum. Vite sancti Pontificis sepius per suos exarchos, duces, aliosque ministros insidiatus est imperator; sed pro illius defensione Romani et Langobardi pie fœderati, ipsum conjunctis viribus ab eorum dolis ac insultibus incolentem servavere: « Una se quasi fratres catena fidei constrinxerunt Romani atque Longobardi, desiderantes cuncti mortem pro defensione Pontificis sustinere gloriosam, nunquam illum passuri perferre molestiam, pro fide vera et Christianorum certantes salute », inquit Anastasius. Pontifex vero, ut subdit idem Anastasius, « gratias voluntati populi referens pro mentis proposito: blando omnes sermone, ut bonis in Deum proficerent actibus, et fide persisterent, rogabat; et ne desisterent ab amore et fide Romani imperii admonerat. Sic cunctorum corda mollebat, et dolores continuos mitigabat ». Imperator infensus erat Gregorio II, non solum ob novas opiniones, quas hic rejiciebat; sed etiam quod novum censum agi in Romana provincia non pateretur, indeque eum per *Marinum* spatharium ducem Romanorum, deinde vero per *Paulum* patricium et exarchum interfici curavit: « Paulus vero exarchus », inquit Anastasius, « imperatoris jussione, eundem Pontificem conabatur interficere, eo quod censum in provincia ponere præpediebat ». Erat census ille capitatio ei similis quam Siciliæ et Calabriae indixit; de qua his verbis loquitur Theophanes: « Tributum imposuit in capita tertiæ partis populorum Siciliæ atque Calabriae ».

11. *Provincia Italiæ ab imperatore deficiunt.* — Misso deinde edicto, quo imagines dejecti præcipiebat, Gregorio II gratiam suam pollicetur, si nefariæ definitioni subscriberet; alioquin suo gradu quantocius pellendum minatur. Gregorius statim se adversus *hostilem* principis animum parat, monetque Pentapoleos et Venetiarum exercitus, ut ab ea impietate sibi caveant: « Igitur permoti Pentapolenisium et Venetiarum exercitus jussioni imperatoris resisterunt, et nunquam se ejus Pontificis descendere neci dicebant: sed quod pro ejus magis defensione viriliter decertarent ». Omnium mentes ad Pontificem tuendum inclinata, ab exar-

chi obsequio desciscunt, et delectu suo quisquesibi duces præficiunt, ut testatur idem Anastasius: « Anathemati Paulum exarchum, vel qui eum direxerat, ejusque consentaneos, submittit, spernentes ordinationem ejus, sibi omnes ubique in Italia duces elegerunt, atque sic de Pontificis deque sua immunitate cuncti studebant ». Ex eo tempore ducem Romana provincia, quemadmodum et cætera, suo arbitrato, id est, procerum delectu, habuit; qui eodem jure uteretur in administranda republica, quo duces ab imperatore missi. Voluerunt Itali in apertam defectionem erumpere, et novum principem creare. Sed Pontifex intercessit, et hortatu Luitprandi regis Langobardorum in amicitiam rediit cum Eutychio exarcho, eique suam auctoritatem, teste Anastasio, restituit in Romana civitate: « Cognita imperatoris nequitia omnis Italia consilium inivit, ut sibi eligeret imperatorem, et Constantinopolim duceret. Sed compescuit tale consilium Pontifex, sperans conversionem principis ». Infra: « Ne desisterent ab amore vel fide Romani imperii admovebat ».

12. *Hujus rebellionis innocens fuit Gregorius.* — Historici quidem Græci, Theophanes eumque secuti Zonaras et Cedrenus scribunt *Gregorium II* Romam atque Italiam, cæterasque Occidentis provincias ab obedientia imperioque Leonis abduxisse. Verum Anastasius, et Paulus diaconus, ut videre est apud Baronium num. 24 et seqq. verius asserunt, eum populos in officio et in fide imperio debita continuisse. Quare ut recte Marca lib. 3 de Concordia cap. 11, existimandum est, ex hæresi a Gregorio damnata occasionem quidem sumpsisse Italos pellendorum ducum ab imperatore constitutorum, et vectigalium retinendorum; sed ille tantum abtuit a rebellionem fovenda, ut exarchum in integrum restituerit. Græci vero scriptores, quæ diversis temporibus acciderent, velut in unam fascem congressere, remque totam ad Gregorium II retulere; licet ejus origo tantum inde peti debeat, præterquam quod historici Græci de rebus in Occidente gestis plerumque parum edocti.

13. *Gregorius II Caroli Martelli opem implorat adversus Langobardos.* — Ad num. 41 et seqq. Gregorius II a Langobardis vexatus *Caroli Martelli* auxilium per litteras imploravit, quod unns nos edocet Anastasius in Vita Stephani III papæ, ubi ait, hunc Pontificem, cum nihil opis ab imperatore elicere posset adversus *Aistulphum* Langobardorum regem, exemplo Gregorii II et Gregorii III ac Zachariæ prædecessorum suorum, qui Caroli Martelli opem oraverant, Stephanum III a Pippino rege, per litteras auxilium postulasse: « Et dum ab eo (scilicet Aistulpho) nihil hac de re obtineret, cernens præsertim et ab imperiali potentia nullum esse subveniendi auxilium, tunc quemadmodum prædecessores ejus beate memoriæ dominus Gregorius, et Gregorius alius, et dominus Zachariæ beatissimi Pontifices Carolo excellentissimæ memoriæ regi (id est principi) Francorum direxerunt, petentes

sibi subveniri propter oppressiones ac invasiones, quas et ipsi in hac Romanorum provincia a nefanda Langobardorum gente perpessi sunt. Ita modo et ipse venerabilis pater divina gratia inspirante clam per quemdam Pegerinum suas misit litteras Pipino regi Francorum nimio dolore hujus provinciae inhaerenti conscriptas ». Baroniis, qui ad istum Anastasii locum animum non adverterat, videns continuatorem Fredegarii, seu, ut ipse eum vocat, auctorem Appendicis ad Historiam Gregorii Turo-nensis cap. 110 scribere : « Eo tempore bis a Roma Sede sancti Petri Apostoli beatus papa Gregorius claves venerandi sepulcri, cum vinculis sancti Petri et muneribus magnis et infinitis, legationem, quod antea nullis auditis aut visis temporibus fuit, memorato principi destinavit », ex illis verbis deduxit, ex duabus his legationibus alteram a Gregorio II, alteram a Gregorio III ad Carolum Martellum directam esse. Cumque certum sit anony-mum loqui de duplici legatione uno eodemque tempore a Gregorio III ad eundem Carolum missa, ut anno DCXXI videbimus, hinc factum, ut viri eruditi Baronii sententiam rejecerint, ac scripserint, Gregorium III primum fuisse ex Romanis Pontificibus, qui auxilium Francorum adversus Ecclesiae persecutores exprimere studuerit. Eos in ea sententia confirmavit, quod Baronius anno DCXXI, num. 19, opinionem suam magis explicans dicat, priorem legationem non adversus Langobardos, sed adversus haereticum imperatorem missam esse, posteriorem vero a Gregorio III directam ad reprimendum Langobardorum furorem; ac praeterea sedente *Gregorio II*, ab eodem *Carolo* reciprocam legationem missam esse, non vero sedente Gregorio III, quod Carolus Martellus post susceptam postream legationem vita functus fuerit.

14. *Nullam ad eum legationem mittit.* — Quare cum constaret, *Carolus Martellum* post susceptos Gregorii III legatos vicissim suos ad illum destinasse, haec Baronii sententia sectatores non habuit. Gregorium tamen II anno incerto ad Carolum Martellum confugisse, laudata Anastasii verba nos dubitare non patiuntur. Ad eum quidem nullam legationem misit, cum continuator Fredegarii laudatus loquens de legatione a Gregorio III ad eundem missa, rem novam fuisse et inauditam tradat. Sed quemadmodum *Stephanus III* per occultas litteras auxilium a *Pippino* rege petiit, ut testatur Anastasius loco citato, ita et Gregorius secundus vel clam ad *Carolus Martellum* refugit, vel certe ejus subsidium, nulla missa legatione, imploravit. Quid tunc inter Gregorium II et Carolum Martellum conventum fuerit, nullus antiquorum memorie prodidit, sed *Gregorium* Caroli auxilium expoposcisse, in dubium revocari non potest. Locus continuatoris Fredegarii a Baronio recitatus suo loco a nobis exponetur, anno nempe DCXXI, quo juxta Baronii ordinem de duabus legationibus a Gregorio III ad Carolum Martellum missis verba faciam.

15. *Peregrinatio Romana. S. Ine regis et Theo-*

donis ducis Bajoariae. — Ad num. 13. Hoc circiter anno *S. Ina*, Occidentalis Saxorum rex, qui ante XXXIX regnum inierat, « cum triginta et septem annis imperium tenuisset gentis illius (refecto regno), ad limina beatorum Apostolorum Gregorio Pontificatum tenente profectus est », inquit Beda lib. 5, cap. 7, qui eum vocat *Huu*, cujusque verba recitat Baronius. « Quantus in Dei rebus fuerit », inquit Westmonasteriensis, « indicio sunt leges ad corrigendos mores in populo latae, in quibus vivum ad hoc tempus puritatis suae resumpta speculum. Indicio sunt monasteria regis sumptibus nobiliter excitata, praecipue Glascomiense nostris quoque diebus insignissimum, etc. Adfuit consilio pater Aldhelmus, cujus ille praecipua audiebant humiliter, suscipiebat granditer, adimplebat hilariter ». Extant etiam leges, pars quidem in tomo I Concilii Spelmanni, integre vero in Chronico Joannis Bromtonis, distinctae in Capitula LXXX. De *Ina* rege scribit Huntdoniensis lib. 4 : « Vicesimo anno regni sui divisit episcopatum Westsaxoniae in duo, qui unus esse solebat. Partem Orientalem a sylvis tenuit Daniel, Occidentalem Aldhelmus », sanctitate illustres, de quibus suis locis locuti sumus. Beda vero lib. 5, cap. 19, qui idem ac Huntdoniensis narrat, refert *Danielem* adhuc in vivis fuisse, cum ipse suam Historiam scriberet. Est is *Daniel* ille, ad quem sanctus Bonifacius scribit Epistolam a Baronio num. 49 et seq. recitatam, ipseque Daniel ad Bonifacium Epistolam ibidem num. 44 et seqq. relatum dedit. *Ethelburga* hae uxor hujus peregrinationem illam Romanam persuasit, eique in ea comes fuit, ut scribit Malmesburiensis lib. 1 de Gest. Reg. Angl. cap. 2. De *Ina* et *Ethelburga* anno DCXXI sermo redibit. Eum tamen non diu post currentem annum vixisse, indicat Beda, qui anno DCXXXI suam Historiam absolvit, nec amplius ejus meminit. Hae successit *Ethelwardus* cognatus ejus, ut deducitur ex *Ramulfo* Cestrensi lib. 5, cap. 24. Profectio Romana *Theudonis II* Bajoariae ducis, cujus mentionem facit num. 13 Baronius, ante DCXXVI suscepta, ut ibidem docuimus.

16. *S. Bonifacius consulit Gregorium II.* — A num. 45 ad 49. *Sanctus Bonifacius* Gregorium II de variis questionibus per litteras consultit, ad quas Pontifex respondit Epistola « data X kalendas Decemb., imperante piissimo domino Augusto Leone a Deo coronato magno imperatore, anno X imperii ejus; sed et Constantino magno imperatore, regni ejus anno VII, Indictione X », ideoque hoc Christi anno, quo Indictio X kalend. Septemb. inchoata. Sed Baronius, qui Leonis imperium ab anno DCXXI auspiciatur, annum Leonis XI in margine reponit; cum inde deducendum sit, Leonem anno mo tertius imperium iniiisse. Marianus Scotus hanc Epistolam legerat. Ad annum enim DCXXVII ait : « Epistola Gregorii pape II ad Bonifacium archiepiscopum, data X kalend. Decemb. imperatoris Leonis X, sed et Constantinii regni anno IX, Indict. X ». Verum legendum, *Constantini regni anno VII*, et

candos Italos ad obedientiam imperatoris. Germanus enim litteris scriptis reprehendebat eos, quod ita penitus ab imperatore resihissent. Extat enim in græco Codice Orientalium canonum ejusdem S. Germani Epistolæ fragmentum, quo invehitur in eos, qui ab imperio descivissent. Magnam esse sciebat emertissimi senis æstimationem etiam apud Latinos: toleratus est igitur tandiu sanctus patriarcha, quandiu spes fuit, ut aliquid proficeret ad continendos in fide imperatoris subditos Occidentales. Mos iste semper fuit impiorum principum, non ad suum finem, ad Deum scilicet, res sacras colere, sacrasque personas; sed ob sua commoda, cogentes præpostero ordine divina humanis, et spiritualia temporalibus inservire, siquæ de religione nundinationem turpiter exercentes.

5. Qui autem restiterint in hoc pro Catholica fide certamine imperatori in Oriente, duo potissimum reperti sunt, ipse Germanus Constantinopolitanus episcopus, et Joannes Damascenus in Syria monachus; uterque enim scriptis suis pro facultate studere confodere monstrum hoc. De Germano, præter illa quæ dicta sunt, fidem faciunt pauca ex multis quæ reperuntur scriptæ ab eo Epistolæ, recitata in quarta Actione Nicæni posterioris Concilii, quibus ostenditur conatum esse stantes firmare, labantes roborare, lapsos vero in statum pristinum restituere: Epistolam enim in primis dogmaticam scripsit ad episcopos, quo omnes adversam hæresim in officio contineret, quam qui eo erant errore aspersi occultare conabantur: ut inter alios Theophilus metropolitanus Nacoliæ: per hunc enim disseminasse imperatorem hæresim querela fuit Orthodoxorum in Nicæno Concilio, ab eoque novitatis hujus sumpsisse initium tradunt; quem convictum erroris pœnitentiam simulasse, ostendunt Germani litteræ ad Constantinum episcopum Nacoliæ datæ, quæ sic se habent¹:

6. « Joannes amantissimus Synnados metropolitæ nobis scripsit, quomodo tua charitas litteras nostras illi non tradiderit. Quæ de causa non mediocrem propter te dolorem concepimus, quod videris mihi amorem Dei et charitatem et honorem, quæ membra Christi multo sibi debent, postposuisse. Quam ob causam per litteras istas presentes charitati tuæ muniamus, ut Theophilo Constantino (Nacoliæ) metropolitæ confestim litteras tradas, omnemque honorem illi debitum tribuas, illique secundum sacerdotalem ordinationem subijciaris: quemadmodum quoque sermones nostros tua charitas suscepit, professaque est eos secularum, neque propriæ sententiæ adhaesurum. Novisti enim quæ locuti fuerimus, cum me invocasti, ne episcopatu tuo privareris. Promittebas te correcturum ea et confirmaturum, de quibus fides tua vacillare dicebatur: neque etiam quicquam amplius contumeliæ adversus Dominum aut sanctorum ejus imagines dicturum aut facturum:

sed tantummodo e Scriptura probaturum, nihil divini honoris in creaturis consistere, sed licere tamen venerationem illis exhibere. Quam sane rem et nos docuimus sic habere, quamque stabiliter tenemus et confitemur. Scripta autem ad Theophilum metropolitam eandem continet, et nos illi exemplar item transmissimus.

7. « Ne igitur populo innocenti offendiculum tribuatur, in memoriam redigas divinum iudicium, quo ait¹: Quicumque scandalizaverit unum ex minimis istis, satius ut submergatur, illi fuerit. Hoc ergo charitas tua cognoscat: et Epistolam nostram metropolitæ reddito. Atque per sanctam consubstantialiam, et venerandam Trinitatem hoc jubeo, ut nisi facias, nunquam sacrum officium amplius administrare possis. Nam si admonitionibus nihil profecerimus, certe sententiæ ansteritate (quantum poterimus) te deterrere cupimus, ne Dei subdaris iudicio. Hæc ad Constantinum episcopum Germanus, qui disceptionem habuerat jam ante cum eodem Theophilo jam in errorem lapsus: quam quidem disputationem, et ejus conversionem recitat idem S. Germanus in Epistola ab ipso scripta ad eundem Joannem Synnados metropolitam, quam tibi ut reddamus, a nobis necessitas exigit argumenti. Sic enim se habet:

8. « Epistolam sanctitatis tuæ Tarasius gloriosus patricius nobis tradidit, in qua de Theophilo episcopo Nacoliæ scriptum fuit. Significamus autem hoc priusquam a sanctitate tua accepissemus litteras, nos ipsum Theophilum convenisse, perscrutatosque, quenam illius mens, quæve sententia in causa illa, de qua audieramus, esset. Hanc autem nobis apologiam objecit (oportet autem, ut tuæ sanctitati omnia pro mediocritate mei ingenii scribam) dicebat se instructum sacra Scriptura dicente: Nullam facies similitudinem ad adorandam illam: neque in cælo desuper, neque super terram. Deinde dixit: Non oportet manufacta adorare, hoc est, quæ manu hominum elaborata sunt. Intelligis, lector, ab imperatore non domesticos tantum, sed et episcopos in transversum actos. Magna plane fuit ista tentatio, quum progredere impietatis regio diademate insignita. Nunquam hactenus acciderat in Ecclesia Dei, ut cum multi fuerint imperatores hæretici, ex his aliquis existeret hæresiarcha, ut modo accidit: augebatur vero inde periculum, cum vix aliqua alia hæresis esset inventiri, quæ majorem sibi vindicaret ex divina Scriptura auctoritatem, cum sexcenta ferme sit numerare loca, in quibus de non adorandis manufactis, expressum sit divinum mandatum.

9. Sed quæ subjicit Germanus, attende: « Cum vero, inquit, sanctos Christi martyres veras Christi margaritas omni honore dignos arbitremur, et intercessionem eorum postulemus: non potui illi non respondere. Christianorum itaque fidem, cultum, et adorationem in unum et solum Deum consistere

¹ Extat in Nicæn. Conc. II. Act. IV.

¹ Matth. XVIII. Marc. IX. Luc. XVII.

divi (quemadmodum scriptum est) tum ab iis qui in caelo sunt sanctis et intelligibilibus incorporeis potestatis, tum ab iis qui in terra sunt, quotquot veritatis viam noverunt. Quemadmodum in omnibus Ecclesiis sancta laudatur et glorificatur Trinitas in unica dominatione et deitate. Quemadmodum et nos unum Deum confitemur (neque aliquis est præter eum, qui ex potestate illius dominatur per sæcula, qui ex non existentibus cuncta produxit, tam quæ visibilia sunt, quam quæ invisibilia) hoc est, Patrem, Filium, et sanctum Spiritum, sanctam consubstantialem vivificantem Trinitatem, in qua credentes, confitentes baptizati sumus. Quemadmodum tradidit Deus Verbum existens incarnatum, unus ex sancta et incomprehensibili Trinitate Domini noster Jesus Christus, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

10. « Hic sane creaturas non adoramus, absit : neque cultum divinæ dominationi debitum in conservos deducimus, absit. Neque principes aut regem super terram adorantes, æqualem illis cum Deo adorationem præstare videmur. Nam et propheta¹ Nathan apparet, in terra cum esset, David adorasse, quanquam hominem et regem; neque tamen ob id reprehensus est, quod hominem juxta Deum adoravit. Neque imaginum ex cera et colore effigiationem in errorem perfectionis divini cultus suscipimus. Non enim invisibilis Dei imaginem, aut similitudinem, aut figuram, aut formam expressam; quin etiam ipsorum sanctorum Angelorum præstantes ordines neque intelligere neque investigare omnino possumus: sed quando unigenitus Filius, qui in sinu Patris existens, suam creaturam ex mortis additione revocando, Patris et sancti Spiritus beneplacito homo fieri dignatus est, non aliter ac nos carnem et sanguinem assumens, et ut inquit magnus Apostolus²: Per omnia nobis similis factus, excepto peccato. Igitur humanitatis illius characterem, et juxta carnem indiscrete hominis formæ imaginem figurantes, ipsius incomprehensibilem deitatem atque invisibilem (unde ea, quæ nostræ fidei præcipua sunt, nascuntur) ostendere nequimus. Non enim juxta phantasmam, et umbraticæ nostram naturam sibi univit, ut quidam ex veteribus hæreticis errantes tradiderunt: verum re ipsa vereque homo perfectus per omnia, excepto (quod nobis ab hoste insitum est) peccato, factus est.

11. « Hanc ob causam in fide certi sanctæ illius carnis characterem in imaginibus delineantes salutamus, et cultu et honore omni, quo decet, dignamur, nec ob aliud nisi in recordationem divinitatis ejus vivificæ et expressæ humanitatis. Eadem ratione et intemerate ejus juxta carnem Matris sanctæ Deiparæ Virginis similitudinem referimus, hoc modo ostendentes, quod mulier juxta naturam existens, et a nostra massa haudquaquam aliena, Deum invisibilem, et omnia manu sua continentem ultra omnium,

et hominum et Angelorum existimationem in ventre suo conceperit, et ex se incarnatum genuerit. Etenim ob id eam et vere et proprie veri Dei Matrem veneramus et magnificamus, et quavis visibili et invisibili creatura superiorem reputamus.

« Ad hæc sanctos martyres Christi, Apostolos, prophetas, conservos nostros, et veros Dei ministros, item perpeitione pro ipso Deo afflictionum gloriosos, amicos Dei veros, quibus etiam ipse magnam loquendi confidentiam dedit, admiramur, et beatos prædicamus, necnon ad recordationem fortitudinis eorum, et rectam pro Christo servitutem, similitudines eorum depingimus: non quod de divina natura participant, per hoc demonstrare volentes, neque debitum tantummodo divine potestati et gloriæ honorem illis tribuentes, verum desiderium nostrum et amorem, quo erga eos affecti sumus, ita declarantes. Nam quæ per auditionem tanquam vera credimus, hæc etiam per pingibilem imitationem ad stabiliorem nostram instructionem collocamus. Quando et ipsi sancti Dei in unum et solum Deum cultum adorationis, et glorificationem ac procreationem conservantes, pro Christo sanguinem suum effuderunt, et vere confessionis coronam acceperunt.

12. « Illic imaginum apparatus ratio est, non quod nos adorationem in spiritu et veritate incomprehensibili et investigabili deitate decentem, in manufactas imagines, aut in opera hominum arte facta, aut in ea quæ subsunt Deo, sive visibilia sint, sive invisibilia, transferre studeamus; verum ut diffectionem nostram, quam juste in sanctos Dei servos habemus, per istum modum exhibeamus. Et per honorationem illorum, in eum qui per illos glorificatus est, quique illos glorificavit in confessionem potentie suæ Christum glorificationem et cultum referimus: ita ut nos imitatores fortitudinis eorum, et dilectionis erga Deum per honorum operum contra passiones resistantiam fiamus.

« Hinc autem esse imaginum in Ecclesia Dei usum unusquisque per hanc instructionem cognoscat, neque aliunde nos spem salutis sive in hoc mundo, sive in futuro sæculo expectare, nisi ab unigenito Filio Dei, qui simul cum Patre et Spiritu sancto divina dona largitur: non enim aliud nomen, per quod salvari queamus ab hominibus, datum est. At si Domini et Salvatoris nostri, item intemerate Matris ejus vere Deiparæ, necnon sanctorum imagines salutamus; confestim etiam fidem et dispositionem mentis erga illos habemus: sed unum Deum sine principio, sine fine, qui omnia in manu sua habet, factorem nostrum et omnis creaturæ, et vere Salvatorem, habentem potestatem in caelo et in terra, pro genere humano hominem factum agnoscimus. Ancillam autem et matrem illius existentem, vere pro genere nostro intercedentem presentissime, ita ut Dominus quidem noster salutem dispenset, illa vero materno affectu pro nobis postulat, agnoscimus. San-

¹ 3. Reg. i. — ² Hebr. iv.

candos Italos ad obedientiam imperatoris. Germanus enim litteris scriptis reprehendebat eos, quod ita penitus ab imperatore resiliissent. Exstat enim in graeco Codice Orientalium canonum ejusdem S. Germani Epistolae fragmentum, quo invehitur in eos, qui ab imperio descivissent. Magnam esse scitabat emerrissimam senis aestimationem etiam apud Latinos: toleratus est igitur tandem sanctus patriarcha, quando spes fuit, ut aliquid proficeret ad continendos in fide imperatoris subditos Occidentales. Mos iste semper fuit impiorum principum, non ad suum finem, ad Deum scilicet, res sacras colere, sacrasque personas; sed ob sua commoda, cogentes praepostero ordine divina humanis, et spiritualia temporalibus inservire, siquae de religione mundanationem turpiter exercentes.

5. Qui autem restiterint in hoc pro Catholica fide certamine imperatori in Oriente, duo potissimum reperti sunt, ipse Germanus Constantinopolitanus episcopus, et Joannes Damascenus in Syria monachus; uterque enim scriptis suis pro facultate studere confodere monstrum hoc. De Germano, praeter illa quae dicta sunt, fidem faciunt paucae ex multis quae reperuntur scriptae ab eo Epistola, recitata in quarta Actione Nicaeni posterioris Concilii, quibus ostenditur conatum esse stantes firmare, labantes roborare, lapsos vero in statum pristinum restituere: Epistolam enim in primis dogmaticam scripsit ad episcopos, quo omnes adversus haeresim in officio contineret, quam qui eo erant errore aspersi occultare conabantur: ut inter alios Theophilus metropolitani Nacoliae: per hunc enim disseminasse imperatorem haeresim querela fuit Orthodoxorum in Nicaeno Concilio, ab eoque novitatis hujus sumpsisse initium tradunt; quem convictum erroris poenitentiam simulasse, ostendunt Germani litterae ad Constantinum episcopum Nacoliae datae, quae sic se habent¹:

6. « Joannes amantissimus Synnodon metropolitales nobis scripsit, quomodo tua charitas litteras nostras illi non tradiderit. Qua de causa non mediocre propter te dolorem concepimus, quod videris mihi amorem Dei et charitatem et honorem, quae membra Christi mutuo sibi debent, postposuisse. Quam ob causam per litteras istas presentes charitati tuae munitimus, ut Theophilo Constantino (Nacoliae) metropolitae confestim litteras fradas, omnemque honorem illi debitum tribuas, illique secundum sacerdotalem ordinationem subijciaris: quemadmodum quoque sermones nostros tua charitas suscepit, professaque est eos secuturum, neque propriae sententiae adhaesurum. Novisti enim quae locuti fuimus, cum me invocasti, ne episcopatu tuo privareris. Promittebas te correcturum ea et confirmaturum, de quibus fides tua vacillare dicebatur: neque etiam quicquam amplius contumeliae adversus Dominum aut sanctorum ejus imagines dicturum aut facturum:

sed tantummodo e Scriptura probaturum, nihil divini honoris in creaturis consistere, sed licere tamen venerationem illis exhibere. Quam sanam et nos docuimus sic habere, quamque stabiliter tenemus et confitemur. Scripta autem ad Theophilum metropolitam eamdem continet, et nos illi exemplar item transmisimus.

7. « Ne igitur populo innocenti offendiculum tribuatur, in memoriam redigas divinum iudicium, quo ait²: Quicumque scandalizaverit unum ex minimis istis, satius ut submergatur, illi fuerit. Hoc ergo charitas tua cognoscat: et Epistolam nostram metropolitae reddito. Atque per sanctam consubstantialiam, et venerandam Trinitatem hoc jubeo, ut nisi facias, nunquam sacrum officium amplius administrare possis. Nam si admonitionibus nihil profecerimus, certe sententiae austeritate (quantum poterimus) te deterere cupimus, ne Dei subdaris iudicio». Haec ad Constantinum episcopum Germanus, qui disceplationem habuerat jam ante cum eodem Theophilo jam in errore lapsus: quam quidem disputationem, et ejus conversionem recitat idem S. Germanus in Epistola ab ipso scripta ad eundem Joannem Synnodon metropolitani, quam tibi ut reddamus, a nobis necessitas exigit argumenti. Sic enim se habet:

8. « Epistolam sanctitatis tuae Tarasius gloriosus patricius nobis tradidit, in qua de Theophilo episcopo Nacoliae scriptum fuit. Significamus autem hoc priusquam a sanctitate tua accepissemus litteras, nos ipsum Theophilum convenisse, perscrutatosque, quanam illius mens, quaeve sententia in causa illa, de qua audieramus, esset. Haec autem nobis apologiam objecit (oportet autem, ut tuae sanctitati omnia pro mediocritate mei ingenii scribam) dicebat se instructum sacra Scriptura dicente: Nullam facies similitudinem ad adorandam illam, neque in caelo desuper, neque super terram. Deinde dixit: Non oportet manufacta adorare, hoc est, quae manu hominum elaborata sunt». Intelligis, lector, ab imperatore non domesticos tantum, sed et episcopos in transversum actos. Magna plane fuit ista tentatio, quum progrediretur impietas regio diademate insignita. Nunquam haec acciderat in Ecclesia Dei, ut cum multi fuerint imperatores haeretici, ex his aliquis exhiberet haeresiarcha, ut modo accidit: augebatur vero inde periculum, cum vix aliqua alia haeresis esset inveniri, quae majorem sibi vindicaret ex divina Scriptura auctoritatem, cum sexcenta ferme sit numerare loca, in quibus de non adorandis manufactis, expressum sit divinum mandatum.

9. Sed quae subjicit Germanus, attende: « Cum vero, inquit, sanctos Christi martyres veras Christi margaritas omni honore dignos arbitramur, et intercessionem eorum postulamus: non potui illi non respondere. Christianorum itaque fidem, cultum, et adorationem in unum et solum Deum consistere

¹ Exstat in Nicaen. Conc. II. Act. IV.

² Matth. XVIII. Marc. IX. Luc. XVII.

dixi (quemadmodum scriptum est) tum ab iis qui in caelo sunt sanctis et intelligibilibus incorporeis potestatibus, tum ab iis qui in terra sunt, quotquot veritatis viam noverunt. Quemadmodum in omnibus Ecclesiis sancta laudatur et glorificatur Trinitas in unica dominatione et deitate. Quemadmodum et nos unum Deum confitemur (neque aliquis est praeter eum, qui ex potestate illius dominatur per saecula, qui ex non existentibus cuncta produxit, tam quae visibilia sunt, quam quae invisibilia) hoc est, Patrem, Filium, et sanctum Spiritum, sanctam consubstantialem vivificantem Trinitatem, in qua credentes, confitentes baptizati sumus. Quemadmodum tradidit Deus Verbum existens incarnatum, unus ex sancta et incomprehensibili Trinitate Dominus noster Jesus Christus, in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

10. « Illic sane creaturas non adoramus, absit: neque cultum divinae dominationi debitum in conservos deducimus, absit. Neque principes aut regem super terram adorantes, aequalem illis cum Deo adorationem prestare videmur. Nam et propheta¹ Nathan apparet, in terra cum esset, David adorasse, quanquam hominem et regem; neque tamen ob id reprehensus est, quod hominem juxta Deum adoravit. Neque imaginum ex cera et colore effigiationem in errorem perfectionis divini cultus suscipimus. Non enim invisibilis Dei imaginem, aut similitudinem, aut figuram, aut formam expressam; quin etiam ipsorum sanctorum Angelorum prestantes ordines neque intelligere neque investigare omnino possumus: sed quando unigenitus Filius, qui in sinu Patris existens, suam creaturam ex mortis additione revocando, Patris et sancti Spiritus beneplacito homo fieri dignatus est, non aliter ac nos carnem et sanguinem assumens, et ut inquit magnus Apostolus²: Per omnia nobis similis factus, excepto peccato. Igitur humanitatis illius characterem, et juxta carnem indiscretae hominis formae imaginem figurantes, ipsius incomprehensibilem deitatem atque invisibilem (unde ea, quae nostrae fidei praecipua sunt, nascuntur) ostendere nequimus. Non enim juxta phantasiam, et umbraticae nostram naturam sibi univit, ut quidam ex veteribus haereticis errantes tradiderunt: verum re ipsa vereque homo perfectus per omnia, excepto (quod nobis ab hoste insitum est) peccato, factus est.

11. « Illic ob causam in fide certi sanctae illius carnis characterem in imaginibus delineantes salutamus, et cultu et honore omni, quo decet, dignamur, nec ob aliud nisi in recordationem divinitatis ejus vivificae et expressae humanitatis. Eandem ratione et intemerate ejus juxta carnem Matris sanctae Deiparae Virginis similitudinem referimus, hoc modo ostendentes, quod mulier juxta naturam existens, et a nostra massa handquaquam aliena, Deum invisibilem, et omnia manu sua conficiantem ultra omnium,

et hominum et Angelorum existimationem in ventre suo conceperit, et ex se incarnatum genuerit. Etenim ob id eam et vere et proprie veri Dei Matrem veneramus et magnificamus, et quavis visibili et invisibili creatura superioriorem reputamus.

« Ad haec sanctos martyres Christi, Apostolos, prophetas, conservos nostros, et veros Dei ministros, bonis operibus et divina praedicatione veritatis, item perpessione pro ipso Deo afflictionum gloriosos, amicos Dei veros, quibus etiam ipse magnam loquendi confidentiam dedit, admiramur, et beatos predicamus, necnon ad recordationem fortitudinis eorum, et rectam pro Christo servitutem, similitudines eorum depingimus: non quod de divina natura participant, per hoc demonstrare volentes, neque debitum tantummodo divinae potestati et gloriae honorem illis tribuentes, verum desiderium nostrum et amorem, quo erga eos affecti sumus, ita declarantes. Nam quae per auditionem tanquam vera credimus, haec etiam per pingibilem imitationem ad stabiliorem nostram instructionem collocamus. Quando et ipsi sancti Dei in unum et solum Deum cultum adorationis, et glorificationem ac procreationem conservantes, pro Christo sanguinem suum effuderunt, et verae confessionis coronam acceperunt.

12. « Illic imaginum apparatus ratio est, non quod nos adorationem in spiritu et veritate incomprehensibili et investigabili deitate decentem, in manufactas imagines, aut in opera hominum arte facta, aut in ea quae subsunt Deo, sive visibilia sint, sive invisibilia, transferre studeamus; verum ut dilectionem nostram, quam juste in sanctos Dei servos habemus, per istum modum exhibeamus. Et per honorationem illorum, in eum qui per illos glorificatus est, quique illos glorificavit in confessionem potentiae suae Christum glorificationem et cultum referimus: ita ut nos imitatores fortitudinis eorum, et dilectionis erga Deum per bonorum operum contra passiones resistentiam fiamus.

« Hunc autem esse imaginum in Ecclesia Dei usum unusquisque per hanc instructionem cognoscit, neque aliunde nos spem salutis sive in hoc mundo, sive in futuro saeculo expectare, nisi ab unigenito Filio Dei, qui simul cum Patre et Spiritu sancto divina dona largitur: non enim aliud nomen, per quod salvari queamus ab hominibus, datum est. At si Domini et Salvatoris nostri, item intemeratae Matris ejus vere Deiparae, necnon sanctorum imagines salutamus; confestim etiam fidem et dispositionem mentis erga illos habemus: sed unum Deum sine principio, sine fine, qui omnia in manu sua habet, factorem nostrum et omnis creaturae, et vere Salvatorem, habentem potestatem in caelo et in terra, pro genere humano hominem factum agnoscimus. Ancillam autem et matrem illius existentem, vere pro genere nostro intercedentem presentissime, ita ut Dominus quidem noster salutem dispenset, illa vero materno affectu pro nobis poscat, agnoscimus. Saur-

¹ 3. Reg. i. — ² Hebr. iv.

etos denique omnes tanquam consertos nostros, et ejusdem nobiscum naturæ participes, gratissimos Dei ministros (ut dictum est) et hac gratia a Deo donatos, ut beneficia a Deo data nobis ministrent, curationes, inquam, morborum, et periculorum liberationes, quando per memoriam eorum invocatio Dei fit, quatenus nobis in hymnodis, et glorificationibus possibile est (memoria enim eorum cum encomio celebratur, ut ait Scriptura ¹) agnoscimus.

13. « Hæc igitur omnia Theophilo Nacoliæ episcopo proposuimus : quæ sane et suscepit, et ut divina confessus est se servaturum : neque quicquam amplius dicturum aut facturum, quod aliis possit esse offendiculo, aut tumultum excitare. Hæc igitur cognoscens vestra sancta congregatio, illum amplius, nisi in eundem errorem labatur, vexare non pergat, sed tam ipsum cum litteris nostris transmissum, et satisfactionem illius condescendentia accipiens, contenta esto. Pro potentissimis nostris dominis et imperatoribus, ut quam diutissime vivant et victores declarentur, precetur. Oret etiam, ut Christianorum populo pax Dei contingat, quæ omnem mentem exsuperat ». Hactenus S. Germanus ad Joannem Synnados archiepiscopum de Theophilo ad pietatem restitudo. Verum non stesisse in proposito, sed in errorem esse relapsum, quæ sunt dicta testantur, confessioneque Patrum septimæ Synodi constat, adeo per hominem esse propagatum errorem, ut idem auctor sit nominatus tantæ blasphemie ; nam de eo Tarasius in sanctæ Synodi Actione quarta hæc dixisse reperitur : « Venerandi fratres (quemadmodum prædixi) inductio peregrinæ istius novitatis a prædicto episcopo Nacoliæ initium cepit ». Si ratio tantum habeatur episcoporum ; verum ipse imperator primus auctor ab omnibus declaratur, ut quæ sunt dicta superius docent.

14. Cæterum idem S. Germanus de prima origine agens erroris hujus, a Judæis primum, inde a Sarracenis manasse docet, illapsumque eo modo, quo dictum est, in Christianos. Etenim de his prolixam scribens Epistolam ad Thomam episcopum Claudiopolis, idem S. Germanus de his fusiis agit. Recitata est dicta Epistola in posteriori Nicæno Concilio, ex qua hic pauca describenda putamus, ut quæ ejus fere exordio ait : « Ut fraterna approbatione mentem nostram aperiamus, brevibus, quæ de ea re nobis cognita sunt, dicemus. Illud in primis subjicientes, oportere nos omnem vanam novitatem observare (considerare), et maxime cum in fide in Christi populo discordiæ tumultus et scandali argumentum suboritur. Deinde in Ecclesiis consuetudo longi temporis tenenda est ». Quod autem ad consuetudinem spectat, in principio nascentis Ecclesiæ viginis usum sacrarum imaginum pluribus docet, eumque firmatum non subsequenti usu tantum, sed etiam sententiis sanctissimorum Patrum,

quos citat. Quod autem ad contradicentes et hoc improbantem pertinet, ista subjicit :

15. « Hoc igitur cognoscere oportet, non solum nunc, verum sæpius, idque maxime Judæos nobis opprobrio vertisse, cum tamen idololatriæ servi et ministri vere semper extiterint, non sane aliam ob causam, quam ut fidem nostram inviolatam contaminent ; cum autem in manufacta inveniantur, eaque auferre student, non hoc agunt, ut divina natura omnibus visibilibus et sensibilibus superior cognoscatur ; sed omne studium, cultusque eorum huc vertitur, quo divinam naturam humilient. Sed hos satius fuerit relinquere. Quid enim aliud quam canes sunt latrantes contra ovile Christi ? Sarracenis autem (quandoquidem et ipsi ea de re aliquid dicere velle videntur) sufficiat quod in eremo lapidi inanimato sacrificia faciant, acclamationeque hac voce, Chobar. quod a patribus acceptum per hæc mysteria et festa peragunt. Christianis vero, quibus per universum orbem terrarum sub unum Evangelii jugum videlicet (ut Propheta inquit) servientibus Deo character propriissimus est fides et confessio in unum Deum, etc. » Hæc pluribus docens, longe abesse tradit, ut Christiani colant idola, utpote quod nemo sit in Ecclesia, qui intuitus sanctorum imagines, alicui earum dicat, gloria tibi Deus, et Deum putet, licet tamen ante eas lumina ponat, vel suffitum admoveat, ut moris erat. Adidit ex ejusmodi cultu sanctorum frequentia scaturire solere miracula invocantibus eos sanctos, quorum sunt imagines venerationi expositæ, meminitque de sanctissimæ Dei Genitricis picta imagine in Sozopoli existente, ex cujus manu unguenti scaturigines emanant.

16. Apponit et inter alia ejusmodi contestationem, dicens : « Scandalizare aliquem, intolerabile et horrendum judicium afferit illis qui intendunt. Nunc autem et totæ civitates, et hominum congregationes non parum hac de re tumultuantur. Caveamus omni studio, ne hujus rei auctores simus. Ante omnia vero providendum est, ne a sententia permuteris, ne ex hoc inimici nostri, et hostes Crucis Christi supercilium elevent contra fidem nostram, dicantque : fluctusque Christiani erraverunt : nisi enim institutum suum idololatriam cognovissent, non sane nunc manufacta abjicerent. Quod ipsum quantum contumeliæ subversionisque fidei in Christum conciliet, quisquis agnoscere potest. Nam qui semel errarint, eos in viam reducere difficile est, ut qui a veritate alienantur. Quid autem dicere oportet, cum videamus reges nostros et imperatores ex propria erga Deum affectione pro sua statua salutiferam Crucem, gloriationem sæculi erexisse ? etc. » Hæc in sancta Synodo, ubi lecta adeo probata sunt, ut secundum ea quæ audivissent, subjecerit post veram de his confessionem anathematismos in hæc verba :

17. « Credentes unum Deum in Trinitate laudatum, venerandas imagines veneramus. Qui sic non credunt : anathema : qui aliter sentiunt, longe

¹ Prov. iv

ab Ecclesia abjiciantur. Nos veteri Ecclesie legislationi insistamus. Nos Patrum statuta conservemus. Nos, qui addunt aut auferunt aliquid de Ecclesia, anathematizavimus. Nos venerandas imagines salutamus. Nos, qui sic nolunt, anathemati subjicimus. Christianorum accusatoribus, videlicet leonoclastis : anathema. Qui ex Scriptura sancta contra idola dicta in sanctas imagines detorquent : anathema. Qui sacras imagines idola vocant : anathema. Qui dicunt Christianos tanquam deos imagines amplecti : anathema. Qui communionem habent cum iis, qui sacras imagines rejiciunt aut contemnunt : anathema. Qui dicunt præter Christum alique nos a cultu idolorum liberasse : anathema. Qui dicere audent sanctam Catholicam Ecclesiam idola nunquam accepisse : anathema ». Hæc tunc ibi dicta, hic autem recitata, quod iisdem scriptis S. Germani litteris a Patribus apposita fuerint. Sic igitur (ut vidisti primus : coryphaeus, qui contra leonoclastas in Oriente vexillum confessionis erexit, scriptis hæresim impugnando, Germanus fuit Constantinopolitanus episcopus.

18. *Joannes Damascenus contra hæresim bel-lator validissimus.* — Post ipsum vero S. Joannes Damascenus, nobilibus parentibus ortus Damasci, doctissimus ipse quidem, cum et Romanam fidem ab incunabulis ab Italo homine, Cosma nomine, cen hæc purum ebibisset. Hic ubi tempus vidit opportunum, intrepide prosiliit in arenam, tribus editis orationibus pro sacrae imaginum cultu, quo funiculo triplici in cultu vere religionis Catholici tenerentur ; eodemque, veluti facto flagello, impij manu Domini flagellarentur. Hæc quidem ubi accepit ab imperatore promulgatam esse blasphemiam, ad confodiendum monstrum arma paravit illa, que tum ministrabat occasio, cum videlicet pro defensione sanctarum imaginum cultus, in condemnationem recens emergentis erroris cepit Epistolas scribere ad diversos, per quos eadem in alios spargerentur, sicque fieret, ut ubi contigisset sparsum esse venenum, cito adesset quo curarentur antidotum. Erat enim celebre nomen Joannis, cum generis (ut superius dictum est) nobilitate, tum quod ipse ferme solus inter Christianos, sicut et pater ejus, ob virtutum eminentiam, que solet semper libera etiam hostibus dominari, apud Sarracenos venerationem, et principem Sarracenorum primum vindicaverat sibi locum, ut olim Daniel apud regem Assyriorum, vel Joseph apud regem Ægyptiorum. Non exant ipse quidem datæ hæc tempore a Joanne ad diversos Epistolas, sed tantum mentio de illis habetur apud Joannem Hierosolymorum episcopum. Sed quales ille essent, ex alijs ejus incubationibus eodem argumento conscriptis quisque poterit facile assequi, nempe fuisse aculeatas, ad feriendos adversarios bene dispositas, et loricas ad defensionem paratas. Satis namque ille vise sunt hoc exordio pugnae, tanquam in velitatione ad armandum fideles ; ista vero cum loribus atque vehementius inerat præfium, validiora

paravit arma, illa nimirum, quæ hactenus in sacro armamentario sanctæ Ecclesie Catholice integra asservantur : tres illæ videlicet orationes de imaginibus inscriptæ, quæ pro imaginibus promulgatæ leguntur. Quando autem illæ ab eo fuerint elucubræ, ejusdem sancti testificatione, suo loco dicturi sumus.

19. Ita quidem nobilis athleta Joannes : quem si quis hæc ex parte Davidi comparaverit adversus leonem insurgenti, pulo quidem scopum veritatis attinget. Quod ille ad Saul, necessitate cogente, ista de se magnifice prædicaret : « Quando veniebat leo vel ursus, et tollebat arietem de medio gregis : persequebar eos et perentiebam, eruebamque de ore eorum : et illi consurgebant adversus me, et apprehendebam mentum eorum, et suffocabam, interficiebamque eos. Nam et leonem et ursum interfecti ego servus tuus ». Istud quidem et ipse Joannes videtur explesse, cum in Leonem Isauricum insipientem in ovile Catholicum insurrexit, tenensque rabidum mentum, abstraxit ex ore prædam, dum ab eo seductos revocavit ad vilam, et reduxit ad easas ; tunc et ipse Leo exstinctus penitus videri potuit et suffocatus : tum potentia veritatis victa impietas atque prostrata fuit. Ita Deus eligit infirma mundi, ut confundat fortia. Siquidem non imperatorem objicit adversus imperatorem exercitibus repugnantem, sed stylo certantem ; quo uno potentissimo telo ipsum ita perterruit, ut quod viribus diffideret, ad fraudem parandam, qua cum e medio tolleret, improbus se converteret. Quomodo autem ista se habuerint, inferius suo loco dicturi sumus ; modo autem quæ sunt hic breviter enarrata, pariter sincera fide testata, omnique ex parte firmata posteris relinquamus.

20. Joannes patriarcha Hierosolymorum in Vita ejus, quam scriptam posteris tradidit, habet in primis ista de Joanne post parentis obitum a principe Sarracenorum in aulam inopportune vocato : « At vero Sarracenorum princeps Joannem accersens, eum primarii consilarii dignitate ornavit. Recusabat autem ille, ut ejus cupiditas alio tenderet. Verum ita tandem coactus est, ut jam repugnare non posset. Itaque in majore, quam ejus pater, dignitatis gradu constitutus est. Tum autem Leo Isauricus Romanum imperium gubernabat, qui adversus venerandas imagines, ad recte de religione sentientem Ecclesie certum erat tanquam leo rapiens, rugiens : nam et illas belluina insania igne comburebat, et earum adoratores rapiebat ac debebat : tyrannicæque impietatis dentibus miserum in modum laniabat. Quæ postquam ad Joannis aures pervenerunt, Elie zelum atque cognominis sui Baptiste reprehendendi libertatem imitatur, eum videlicet etiam ante unionem invisibiliter urgente spiritu, ac verbum Dei veluti spiritus gladium incidendi facultate præditum, ad ferinæ illius mentis dogma, tanquam caput amputandum objicit.

Ad Orthodoxos itaque, quibus notus erat, pro venerandamm imaginum honore libellos Epistolares mittebat, quibus illud eruditissime demonstrabat, divinarum imaginum adorationem necessariam esse; ipsosque hortabatur, ut aliis eadem commemorarent, suasque Epistolas omnibus ostenderent: atque omni oratione ac studio novus ille veritatis pugil ad hoc incumbabat, ut Epistole sue, velut

per orbem quemdam e piorum manibus ad piorum manus transirent, sicque recta doctrina confirmaretur. Ac Pauli instar omnem correctionem adhibebat, ut si non pedibus, at certe per Epistolas terram universam veritatis predicatione in orbem complecteretur ». Hæc de Joanne Joannes. Quæ autem hæc sint subsequuta, et quas Leo imperator in eum sit molitus insidias, suo loco dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romane 6220. — Anno Erae Hispan. 765. — Anno Hegire 109, inchoato die 27 April. Fer. 1. — Jesu Christi 727.

— Gregorii II pape 43. — Leonis Isauri imp. 11. — Constantini Copronymi 8.

1. *Gesta anno superiori occasione sacrarum imaginum.* — A num. 4 ad 5. Theophanes anno Incarnat. secundum Alex. 600xviii, qui kalendis Septemb. anni Christi 600xv inchoatur, loquens de bello adversus sanctas imagines a Leone imp. moto, ait: « Interea populi, qui Græciam et Cycladas insulas habitabant, pio in Deum moti affectu, conspiratione inter se facta, paratæque maxima classe, adversus imperatorem rebellavere, Cosmam quemdam, qui partes eorum sequebatur, imperio destinantes. Aciem ducebant Agathianus Græcanicorum turmarca, et Stephanus. Isti mensis Octobris die decimo octavo, Indictione decima, ad urbem imperatricem appellentes, commisso cum Byzantinis prælio, navibus artefacto igne combustis superantur: adeo ut alii circa profundum submersi sunt: inter quos ipse Agathianus, ut erat armatus, seipsum præcipitavit: superstitionibus vero ad victorem imperatorem ultro se conferentibus, Cosmas et Stephanus capite plexi sunt. Ex quo impii Leonis sectariorumque ejus malitia oppido crevit, adeo ut susceptum adversus pietatem bellum latius promoverint ». Hanc Historiam narrat Baronius ex Anastasio et ex auctore Miscellæ, quia ejus tempore Theophanis Chronicon nondum lucem viderat. Sed perperam dicit, hæc gesta esse anno xii Leonis imp. cum tam Anastasius, quam auctor Miscellæ discrete asserant, contigisse ea an. x ejusdem imperatoris. Ex Chronico vero Theophanis liquet, Anastasium, et ex eo auctorem Miscellæ, loco, *mensis Octobris die decimo octavo, Indictione decima*, reposuisse, *quarto decimo kalendas Mains decimæ Indictionis*; sic enim hæc rebellio currenti anno facta esset; cum tamen Theophanes discrete doceat, eam ad annum superiorem, quo Indictio x kalendis Septemb. auspicata est, pertinere. Theo-

phanes itaque, qui Leonis exordium cum anno Dionysiano 600xviii recte copulavit, primum imperii ejus annum a kal. Septemb. de more cum anno civili inchoavit, et hæc mense Octobri anni præcedentis, quo in cursu erat annus x Leonis imp. hanc rebellionem excitatam esse nos docet.

2. *Saraceni Nicæam obsident.* — Tum uno tenore recitat quæ hoc Christi anno patrata sunt: « Porro, inquit, circa æstivum solstitium hujus Indictionis decimæ post perniciosam illam de propriis civibus reportatam a Leone victoriam, duo Ameræi Saracenicum exercitum adversus Nicæam Bithyniensium urbem deduxere », et reliqua quæ Baronius num. 2 et seq. ex Anastasio et auctore Miscellæ refert, quæque Nicæphorus in Breviario paucis verbis etiam narrat: « Inde æstate sequenti rursus Saracenorum equites in Romanorum fines incursionem faciunt, Amæra et Mavia ducibus. Qui ad Nicæam Bithyniæ metropolim positis castris, aliquanto tempore obsidione tentata, re infecta demum reversi sunt ».

3. *S. Damascenus varia opuscula edidit pro sacris imaginibus.* — Ad num. 48 et seqq. Sanctus Joannes Damascenus nobilibus parentibus in Syria ortus, calite Saracenorum minister, et Damasci præfectus, imaginum sacrarum generosus defensor præter tres Orationes de sacris imaginibus adversus Iconomachos, quæ jamdiu lucem viderunt, edidit Orationem demonstrativam « de sacris ac venerandis imaginibus, ad Christianos omnes, adversusque imperatorem Constantinum Cabalinum, ac hæreticos universos », a Combefisio in Historia Hæresis Monothelitarum publicatam. In ea Damascenus hæreticos omnes velut coram provocat, oblatumque fidei libellum ab eorum calumniis vindicat. Dirigit autem peculiariter eam Constan-

tino Copronymo, cui poterat cum fiducia loqui, extra fines Romani imperii sub Saracenis in Syria degens. Vocat Constantinum Caladum ab equino serere, ejus odore et tactu homo impurissimus delectabatur, auctus olim *Copronymi* titulo, a fœdato sacro fonte, cum infans intingeretur. Legendæ notæ Combefisii in eam Orationem.

4. *Moritur S. Hubertus episc. Leodiensis.* — Baronius anno dccxlv, num. 12, obitum *sancti Huberti* Leodiensis episcopi consignavit; postea tamen in Appendice ad tom. ix monuit, eum ad annum dccxxviii referendum esse 1. Verum Coitinus hoc anno numero 37 et seqq. ostendit hunc sanctum antistitem hoc anno ad Deum migrasse. Auctor enim anonymus, qui ejus Vitam scripsit, affirmat illius translationem factam die *Dominica, anno decimo sexto felicissimi ejus excessus* (Carolomanni vero Majoris-Domi, qui Caroli Martelli filius fuit), *tertio jam anno*. Hi characteres annum Christi dccxxlii designant, cujus littera Dominicalis fuit F, et mensis November, ejus tertio die ea a Carolomanno facta dicitur in veteribus Annalibus, et a Joanne Placentio in Catalogo antistitum Leodiensium, ad annum in Carolomanni totus pertinuit, quia *Carolus Martellus* hujus pater obiit mense Octobri anni Christi dccxli. Jam vero si annus dccxlii fuit post sancti *Huberti* mortem decimus sextus, is currenti anno mortuus est. Adde quod hic annus præditus est littera Dominicali E, et dies xxx mensis Mai incidit in feriam sextam, qua sancti hujus præsulis mors consignatur ab anonymo laudato in ejus Vita. Ad enim: « Rogatu quorundam illustrium virorum Brachbantum perrexit, Basilicam novo opere constructam Domino dedicaturus ». Peracta dedicatione, cum inde digressus esset, incidit in februm feria prima, migravitque in cælum, cum « jam se aurora diei sexta feria; paululum decrescentibus furvæ noctis tenebris, roseo representabat splendore, etc. » Sanctus Hubertus reliquias sancti Lamberti sui decessoris cum sede episcopali Leodium transtulit ex oppido Trajectensi, et sacros beati *Theodardi* cimeres, quos Lambertus Leodii sepeliera, idem Hubertus terra eduxit, ac populo colendos exhibuit. Nec contentus, duos sanctissimos decessores suos tali cultu, et officio sibi suisque diocesanis conciliasse, idololatriam ex Arduena, e Taxandria, et ex Brachbante, seu Brabantia, ut nunc vocamus, penitus expulit. Ei suc-

cessit in episcopatum Leodiensem *Florbertus*, seu *Floribertus* aut *Florebertus*, ejus filius ante clericatum genitus, qui patris vestigia secutus, diocesim insigni prudentia et sanctitate gubernavit.

5. *Vita ejus auctor non fuit ei æqualis.* — Surius ad diem in Novembris recitat Vitam sancti Huberti, *auctore quodam ejus discipulo vel familiaris*, ut ipse putat, scriptam, nec ab eo dissensit Coitinus anno dccv, num. 43, anno dccxxvi, num. 33, et alibi sæpe, ubi eum semper auctorem synchronum et coætaneum appellat, ac ejus mortem interfuisse asserit. Verum decepti virum eruditissimum modus loquendi ab interpolatoribus usurpari solitus. Hi enim, ut alibi tanquam certam regulam ad scriptores coætaneos ab interpolatoribus, et qui plura post hœc sæcula vivere, discernendos statuimus, ipsa sæpius primigeniorum verba describunt, et de rebus gestis loquuntur, ac si ipsimet adfuissent, ac tunc vixissent. Quare non mirum si auctor anonymus *Vite sancti Huberti*, eadem quæ synchronus ejusdem auctor verba adhibeat. Quomodo enim anonymus ille potuit esse discipulus et æqualis sancto Huberto; cum de secunda ejus translatione Ludovico Pio imperatore Gallias regente anno dccxxv peracta verba faciat, et profiteatur, se ea scripturum quæ *venerabilis antistitis Walcandi* (Leodiensis episcopi) *et quorundam aliorum religiosorum virorum veraci re-latu* didicit? Walcandus enim Leodiensem Ecclesiam regerat, quando secunda hæc translatio præfata anno die xxi mensis Septembris facta est, ut certo nos edocet Jonas episcopus Aurelianensis, tunc vivens, in Historia secunda hujus translationis, recitata sæc. iv Benedictino part. 1, pag. 393. neque enim anonymus ille coætaneus esse potuit sancti Huberti, si centum et amplius annis post *Huberti* mortem ejus Vitam scripserit, et de posteriori ejus translatione sermonem habuerit. Quæ itaque narrat anonymus, partim ab auctore antiquiori, partim a Jona accepit. *Walcandus*, qui recens Andaginense monasterium in saltu Arduemensi et Leodiensi diocesi situm, monasterium sancti Huberti hodie appellatum, instauraverat, corpus sancti Huberti Ludovico Pio regnante in illud transtulit, quod confluentium populorum frequentia illustre, eorum maxime, qui rabiosorum canum morsu contacti sunt.

(1) Veleris Chronici Leodiensis auctor vulgatus a P. Martene Anecdol. tom. iiii, col. 1503, obitum S. Huberti consignandum censet circa annum dccxxx, die iii kal. Julii. Quamvis autem scriptor iste recentior est, utpote qui opus suum ad annum dccxlii producit; adhuc tamen ea quæ hic scribit ex vetustissimo aliquo scriptore desumpsisse potuit; cum præsertim hæc ejus opinio cum veteris auctore *Vite* hujus sancti optime componi possit. Si enim vir sanctus obiit nocte aut feriam sextam, ut auctor iste *Vite* prodit, optime utique affirmari potuit decessisse illum die iii kalendas Julias anni dccxxv, quæ in feriam quintam incidit.

GREGORII II ANNUS 15. — CHRISTI 728.

1. *S. Germanum perdere molitur Leo.* — Annus Redemptoris septingentesimus vicesimus octavus Indictione undecima notatus adest, quo ingravescente magis persecutione Leonis imperatoris adversus Orthodoxos, cum ipse præ cæteris sibi adversantem fuerit expertus S. Germanum episcopum Constantinopolitanum, quomodo cum throno pelleret, animo agitare cœpit. Mireris Leonem affectare mansuetudinem, non insidire in ipsam impetu, et devorare (ut cupiebat) sed fraudibus agere, aliquamque venari si posset, et captare occasionem, ut justo aliquo simulato prætextu, cum a sede dejiceret. Ad scelus operandum idoneum ministrum invenit novum Judam, ejus discipulum Anastasium, quem ad proditorem faciendam redemit promissione episcopatus ejusdem Constantinopolitanae Ecclesiae.

2. Non præterierunt hæc Germanum, ut qui divino revelante spiritu, non presentia tantum cognita habuit, sed futura prædixit, quæ multos post annos eidem infelicissimo ventura essent, prout Theophanes docet, qui et illud narrat: «Contigisse nimirum ut idem Anastasius cum aliquando suum sequens episcopum ad imperatorem ingredientem, percalcavit pedibus magno animi fastu oram stolæ sancti pontificis: ad eum ille conversus propheticum hoc prænuuntiarit oraculum, dicens: Non effugiet tempus a te ingrediendi Duppin», locus hic publicus erat regie civitatis populorum frequentiori cœtu reliquis præstans. Quod vaticinium tunc cognitum, et in memoriam revocatum fuit, cum impleri contigit. Cum videlicet Anastasius, pulso Germano, episcopus factus esset, diuque sedisset, ex eo quod tyrannum coronasset Arthasdatum Constantini Copronymi cognatum, ab eodem Copronymo post tyrannum extinctum regnante, fuit iste magistri proditor Anastasius asino impositus verso vultu, summaque intantia et ludibrio totius populi per Duppin publice circumductus. Tam nobilem pompam ejus episcopatus, ante quindecim ferme annos propheticè cognitam, eidem prænuuntiarit sanctus Germanus: qui imitatus Christum Redemptorem, toleravit perfidum

proditorem. Porro dejectionem S. Germani e throno post annum sequentem contigisse, suo loco dicturum sumus.

3. *Joannes Damascenus fraude Leonis obtruncatam dexteram miraculose recuperat, ac se totum vindicantem Catholicæ fidei dedicat.* — Qui igitur S. Germano (ut vidimus) Leo Isauricus tetendit insidias ad perdendum eum, idem cum scisset se scriptis Joannis Damasceni fuisse hand mediocriter læsum: ut in eum ulcisceretur, ad fraudes pariter se convertit, in quibus concinnandis ipsi fuit diutius laborandum, quod non haberet presentem hominem, nec suæ potestati subjectum, imo apud Saracenos, et quidem inter proceres eorum et principes collocatum, nempe (ut anno superiori dictum est) a principe Sarracenorum in primum locum consiliarium adscitum. Quodnam autem fraudulentus homo machinamentum in eumdem excogitavit: accipe a Joanne patriarcha Hierosolymitano, res ab eo gestas sic prosecuto:

« Ubi ab imperatore compertum est (Joannem scilicet scriptis suis magnopere esse conatum, ut exortam hæresim profligaret) accersitis nonnullis, qui eadem cum ipso de religione sentiebant (siquidem indignissime terebat impietatem suam Joannis Epistolis traduci, aperteque pervulgari) negotium ipsis dedit, ut imposita sibi pietatis larva, omni studio atque conatu id agerent, ut per colloquii speciem, Epistolam quamdam Joannis manu scriptam nanciscerentur. Quamobrem vitii propagatores nullum (ut dici solet) funem movere, fraudemque tegere, atque id, quod ipsis imperatum fuerat, investigare desisterent, quoad inventam Epistolam imperatori tradidissent. Ille autem accitis quibusdam notariis suis, Epistolarum Joannis exemplar ad imitandum ipsis proposuit, in hoc nimirum, ut et scripturæ notas et ipsius sententias ac verba exprimerent. Cum igitur multos, qui ad eam rem ipsi operam navarent, invenisset: tum denique jussit, ut Epistolam tanquam ex Joannis persona ad ipsu impium imperatorem scriptam exararent, ejus hæc sententia esset:

4. « Salve, imperator. Majestati tuæ hoc nomine

gratulator, quod eandem nobiscum fidem tenes, quaque imperatoria præcellentie cultum ac venerationem, quam debeo, tribuo. Eaque de causa illud tibi significo, urbem hanc nostram negligenter omnino custodiri, atque Agarenorum presidium, quod hic est, exiguum et infirmum esse. Quare per Deum te obtestor, ut hujus civitatis commiseratione afficiaris, atque inveni et strenua manu præter omnem expectationem missa, que alio sese proficisci simulet, urbem sine ullo labore obtinebis. Ad id enim ipse quoque non mediocrem opem tibi alleram: quandoquidem et urbs et regio universa in mea parte potestate est.

Hæc Epistola conscripta, ex eadem animi perversitate impius ille alteram ad Sarracenorum principem Epistolam confinxit hoc exemplo:

5. « Nihil pace beatius atque amicitia fortunatus esse censeo: ac propterea pacis federa servare, laudabile ac Deo gratum est. Proinde nihil antiquius duco, quam amicitie fœdus, quod tecum sanxi, firmum atque inviolatum conservare: quamquam ad illud clam infringendum, ac versute violandum a Christiano quodam, qui sub tua ditione atque imperio est, crebris ipsius litteris incitor; quibus illud certo confirmat, se mihi, ad urbem tuam in meam potestatem redigendam, ingentem opem allaturum esse, si ingentem exercitum eo misero. Unde etiam unam ex ipsis ad me missis Epistolis ad te misi, ut iis, que ad te scribo, fidem concilium, atque intelligas, quam in tuendis amicitis vere ac sincere fidei sim: simul etiam cines, qui ad me hæc scribere ausus est, improbitatem ac fraudem perspectam habes.

« Ambas has itaque litteras ille, ut nomine Leo, ita et serpentina versuta præditus per quemdam ex suis ad Barbarum misit. Ille autem his acceptis, Joannem accessit, ac fraudulentam ipsam Epistolam illi ostendit. Quæ perlecta Joannes, litterarum quidem formas suis similes esse confessus est, se autem ea, que in ipsis continerentur, prorsus ignorare, nec unquam sibi hujusmodi quietam in mentem venisse. Nec vero, cum Epistolam eam legisset, eum fugit, quoniam dolo, quibusve insidiis hæc adversum se comparata essent. Verum ille Christi inimicus princeps ad ea, que a Joanne dicebantur, perinde erat ac asinus tyram audiens (velut est in Proverbio) atque a bonis quidem, et eum veritate conjunctis verbis obmutuit, atque non ita obtulit, quin iniquum tyrannus imperaret. Nam nulla mora interposita, dexteram Joannis amputari jubet. Cuique ille ab eo precipibus peteret, ut purgati sui causa, atque ut impij imperatoris furorē in se exoneret, breve quoddam temporis spatium sibi concederetur; a Barbaro tamen, ut eum error mentem omnino aemissis, id impetrare non potuit.

6. « Itaque dextera ea, que scriptis suis virtutem Orthodoxis in Deo lecerat, excisa est; dextera, inquam, ea excisa est, que homines Domini oculos reclusos claudat: atque prostramento, quo, cum

imaginum adorationem litteris mandaret, prorsus tingi solebat, suo cruore perfunditur. Deinde excisa hæc manus a Domino (ut sic loquar) in foro suspensa est. Cum autem advesperasceret, ac Joannes tyranni indignationem sedatam atque compressam esse conjiceret, legationem ad eum misit, suppliciter rogans et obsecrans, atque hujusmodi verbis utens: Dolor mihi ingravescit, meque intolerandum quemdam in modum excruciat, neque acerbitatis aculeo levari possum, quandiu præcisa mihi manus in aere pendet. Hanc igitur, quæso, donari mihi jubeas, ut ea humo condita, doloris acrimonia relaxetur. His precibus statim cessit tyrannus; redditaque est viro justo manus.

« Quæ accepta, ille ad oratorium, quod domi habebat, ingreditur, pronoque omnino corpore ante divinam imaginem, quæ Dei Genitricis effigiem gerebat, provolutus, excisamque manum pristine sue commissuræ admovens, infimo pectore ingemiscent, ac cum lacrymis exclamans, illam ad misericordiam propensissimam hunc in modum obsecrare cœpit: Domina et castissima Mater, que Deum meum peperisti, divinarum imaginum causa dextera mihi manus amputata est: neque enim te fugit, quid Leonem in furorem conjecerit. Quare quam celerrime accurre, et manus meæ medicinam adhibe. Dextera Excelsi, quæ ex te incarnata est, per tuam intercessionem virtutes multas efficit. Tuo itaque rogatu meam quoque dexteram, obsecro, sanet, ut tuas, quemadmodum concesseris, Filiique ex te incarnati laudes modulo concentu, o Dei Genitrix, litteris consignet, atque Orthodoxo cultui adjuumento sit. Potes enim quicquid lubet, ut Dei Mater.

7. « Hæc Joannes lacrymis dicens obdormivit, atque in somnis Dei Genitricis imaginem videt, placitis et lætis oculis ipsam intuentem, ac dicentem: Ecce sanitati est restituta manus tua. Jam ergo sine ulla cunctatione, quemadmodum nunc pollicitus es, eam¹ scribere velociter scribentis calamum effice. Experrectus igitur ille, qui sanus fuerat, cum excisam manum contemplaretur, eamque sanatam conspexisset², spiritu exultavit in Deo salulari suo atque ipsius Matre: quoniam fecit ipsi magna qui potens est; pedibusque stans, manus in altum extulit, carmenque quod temporī maxime conveniret, cecinit; totaque nocte una cum universa familia letabatur; ad grati animi significationem canticum novum Deo cantans ac dicens³: Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine; Dextera tua manum meam amputatam sanavit, ac per eam hostes, qui venerandam tuam ac Genitricis tue imaginem honore maxime prosequuntur, consundet; atque in multitudine gloriæ tuæ adversarios, imaginum tractores per manum meam confringet. Erat itaque illi nox ea, dies et non nox, ac lumen et non tenebræ (licet autem hoc loco propheta vocem eum alia immutatione usurpare) era

¹ Psal. XLV. — ² Luc. I. — ³ Exod. XV.

illic nox pure epulantium, et¹ somus exultationis in iusti viri tabernaculo.

8. «Hæc porro non occulte in silentio peragebantur, verum admirandus ille sonus, atque continua illa jubilatio ad vicinos, et eos, qui in orbem habitabant, sese diffundebat. Ex quo factum est, ut confestim quidam ex Christi inimicis Sarracenis principem suum adirent, Joannis dexteram minime abscissam esse affirmantes, verum alii cuiquam, servo puta, aut alioqui ipsi ministranti, qui benevolentia erga eum ductus, seipsum domini loco huic supplicio exposuisset : eos autem, quibus huiusmodi sectio imperata fuisset, pecunia corruptos penam in alium transulisse : En enim Joannes, inquebant, domi desidens canit, ac perinde oblectatur, ac si nuptiale festum celebraret, epithalamiumque aliquem cantum ederet; imo et huiusmodi lætitiæ ipsius exultatio superat. Hoc nuntio allato, statim Joannes accersitur. At cum venisset, exsecram dexteram extendere iubetur. Qua demonstrata, cerlo Dei Matris consilio ac providentia linea quadam in ea elucebat, verissimam excisionem esse ostendens. Tunc igitur ex eo Barbarus quæsit, quisnam medicus ipsum in sanitatem asseruisset, ac quam medicamenta imposuisset? Ille clara et ingenti voce miraculum prædicat. Dominus meus, inquit, omnipotens medicus, cujus vis ac potentia orationem pari pede comitatur, in sanitatem me vindicavit.

9. «Ad hæc Barbarus : Quantum conjectura assequor, o homo, id quod passus es, insons passus es. Ac velim illud nobis ignoscas, quod præcipiti et inconsiderata sententia supplicium tibi intulimus. Tu vero pristinum munus ministrabis, principemque inter consiliarios nostros locum oblinebis. Neque enim post hæc, nisi de tuo consilio ac sententia quicquam facturi sumus. Ille autem humi prostratus adoravit, pronusque jacens eum perdit rogavit, ut id sibi remitteret, aliamque viam multo jucundiorum et optabiliorem ingredi permetteret, ejus qui ait² : Ego sum via, vestigiis inhaerere. At Barbarus potestatem minime faciebat; eratque cernere tanquam gladiatores quosdam, Barbarum et virum justum inter se pugnantes. Ille autem multis mundi vinculis Joannem coercere contendebat; hic contra magnam vim ac studium adhibebat, ut ea rumpe-ret, atque Angelicis pennis in sublime volaret. Quin illud quoque fortasse nec immerito dixerit quispiam,

quod improbi spiritus a sinistro latere animum Barbaro addebant, atque ad alliciendum Joannis animum cum acuebant; atque luculento tandem cum præconio vincit gladiolorum meus, omnesque adversarii illecebras tanquam parvulorum sagittas ducit, victorque discessit illustri vitta caput redimitus, domumque læto atque hitari vultu ingreditur, qui prius molestus ac tristis excesserat.

10. «Cumque duæ ipsi dominicæ sententiæ propositæ essent : altera, quæ hoc statuerat, ut facultates suas venderet, ac pauperibus distribuere; altera, ut domos et agros aliaque omnia Domini causa relinqueret : ita se comparavit, ut nec in priori temporis aliquid sibi terendum putaret, nec forte ea res sibi moram afferret; nec item in secunda, nisi facultates suas temere relinqueret inter eos, qui sanguine ipsi conjuncti erant, lites atque conflictationes orientur, aliis nimirum aliud quoddam hereditatis capessende jus proferentibus. Verum inter utrumque graditur, atque confestim hominis in pauperes, captivos servos suos, quos etiam libertate donaverat, et cognatos distributis, atque divinis templis consecratis, quemadmodum ex matris utero nudus exiverat, sic etiam necessariis indumentis exceptis, nudus e mundo excessit. Ac Hierosolynam profectus, cum in his venerandis locis orationis munere (ut par erat) perfunctus fuisset, tanquam cervus divina siti flagrans, in solitudinem contendit, atque ad divini Sabæ Laurum se confert, comitem et socium non itineris duntaxat, sed instituti etiam Cosmam habens, qui eandem cum ipso educationem ac disciplinam habuerat». Quæ autem hæc sit secuta optime instituta vita monastica, idem auctor late prosequitur : sed hæc nobis modo satis ad institutum. Quomodo autem postea alios libros elaboraverit adversus Iconoclastas, suo loco dicturi sumus.

11. *Sutrium Longobardi occupant et restitunt.* — Quod ad res Occidentales pertinet, hoc anno, iudicione videlicet undecima, Longobardi Sutrium munitionem ab Ecclesia abstulerunt, de quo ista apud Bibliothecarium : «Eo tempore per undecimam Indictionem dolo a Longobardis pervasum est Sutriense castellum, quod per quadraginta dies ab eisdem Longobardis possessum est. Sed Pontificis continuis scriptis et commonitionibus ad regem missis (quamvis multis datis muneribus) quamvis suis omnibus nudatum opibus, donationem beatissimis Apostolis Petro et Paulo autefatus emittens Longobardorum rex restituit, atque donavit». Hæc Anastasius.

¹ Psal. XLI. — ² Joan. XIV.

Anno periodi Graeco-Romanae 6221. — Anno Erae Hispan. 766. — Anno Hegrae 110, incognito die 16 April. Fer. 6. — Jesu Christi 728.

— Gregorii II papae 11. — Leonis Isauri imp. 12. — Constantini Copronymi 9.

1. *Secundum bellum Caroli Martelli adversus Bavaros.* — Carolus Martellus bellum Bavaricum hoc anno confecit. et ut aiunt Annales Tiliani, *secunda vice pugnavit in Bajoaria*. Id etiam testantur Annales Nazariani et chronographus San-Dionysianus. Bajoarii Norici incolae. et multi Germaniae Galliaeque populi dudum a Francorum imperio defeecerant. ac sese in libertatem asseruerant. Quorum singularum nationum duces ex praefectis alienae ditiosis principes sui juris. et sub nomine ducum suae quisque provinciae. suorumque popularium domini. ac revera reges evaserant. Primum illuc transiit *Carolus* magno coacto exercitu anno *685*. iterumque illuc currenti anno venit. quia *Bajoarii* superioris belli clade nondum satis domiti. iterum rebellavere. Annalistae quidem Petavianus. et Masciacensis. qui de more eadem scribunt. aiunt : « Anno *688* item *Carolus* fuit in Saxonia ». Verum nullum hoc anno in Saxonia bellum alii annalists memorant. ideoque loco *Saxonie* videtur legendum. *Bajoariae*. ut Cointius jam suspicatus est.

2. *Series praefectorum Saracenicorum Hispaniae.* — Cum *Jahie* praefectus Saracenorum Hispaniensium *ferè triennio* in potestate fuerit. ut discimus ex Isidoro Paecensi. et dignitatem anno Christi *685* inierit. hoc anno eum excepit *Codoyfa*. juxta Ebnalgentiam et anonymum Andalusianum : « *Fere triennio crudelis extulit legendum (astual) atque acri ingenio Hispaniae Saracenos et Mauros pro pacificis rebus olim ablatiis exagilat. atque Christianis plura restantur* », inquit Isidorus de *Jahie* loquens. qui ideo Saracenos et Mauros in Hispania asperius tractavit. quod Christianos adversus pacificationis edicta vexasset. hosque in eorum possessionem restituit. quibus injuste spoliati fuerant. De *Codoyfa* vero scribit Isidorus : « *Era 686* (Christi sc. *688*). Arabum *61*. Iseam *6*. (legendum. *61*. Iseam *6*. qui error facile a librario admissus ob concursum duarum litterarum *ii*) *Odhiffa* (lege *Codoyfa*) vir levitate plenus auctoritate a duce Africano accepta. qui Hispaniae potestatem semper a monita principis sibi gaudet fore collatam ; (causae enim Hispanias Africano duci submittabant). per sex menses (usque ad finem

currentis Christi anni) absque ulla gravitate retemptans. praevancitate regni nihil dignum adversumque ingeminat ». Otsmanum Codoiffe successit : « *Per idem tempus* », inquit Isidorus. « ad regendam Hispaniam in *Era 687*. Arabum *62*. Iseam *7* (scribendum *62*. Iseam *7*). Artman ab Africanis partibus tacitus properat. qui dum quatuor per menses. etc. » videlicet usque ad mensem Maii anni *689*. Otsmano successit *Haithan*. cui Isidorus menses decem tribuit. *Haithano* Mahometus. qui *Abberraman* in suum locum statuit. idque circiter mensem Martium anni *690*. cum per triennium praefuerit. et mense Octob. anni *692* perierit. ut ex dicendis liquebit. Quae praefectorum Hispaniensium successiones accurate consignandae fuere. ut nostra chronologia certius procedat.

3. *Moritur S. Hadulphus abbas et episc. Atrebaten et Cameracen.* — *Hadulphus*. seu *Hadulfus*. quem hoc anno Annales Petaviani et Masciacenses mortuum asserunt. fuit episcopus Atrebatensis et Cameracensis. ac simul abbas Vedastini monasterii. a sancto Autherto anno *686* conditi in episcopatu Atrebatensi. ut scribit Alcuinus in Vita sancti Autherti ; et quidem ordine secundus postea ad episcopatum Atrebatensem evehctus. feste Balderico in Chronico lib. 1. cap. 34. Annalistae Petavianus et Masciacensis ad hunc annum de eo habent : « *Anno 688* *Hadulfus* episcopus mortuus est. Fuit autem de Camaraco. et habuit abbatiam S. Vedasti ». Legendum sancti Hadulli Elogium historicum saeculo in Benedict. part. 1. Vides. ut hoc saeculo abbates pietate insignes. cum ad episcopatum promoverentur. abbatiam sui monasterii curam non abdicarent. eujus rei etiam exemplum habemus in sancto Erkenbodone. qui cum esset Sifivensis monasterii abbas in diocesi Morinorum seu Tarvanensi. cum postea Morinensis episcopus electus fuit. utroque munere cum episcopi. tum abbatis usque ad obitum defunctus est. Vivebat hoc tempore *Erkenbodo*. et pervenit usque ad annum circiter *691*. aut *692*. ut scribit Joannes monachus Sifivensis in ejus Vita. in Actis SS. Bollandianis recitata. ad diem xii mensis Aprilis.

4. *Liber diurnus sedente Gregorio II compo-*

situs. — Liber diurnus Romanorum Pontificum ad veterem Historiam Ecclesiasticam illustrandam utilissimus, ad Gregorii II tempora pertinet, uti existimat Garnerius, qui primus illum in lucem emisit ex Ms. Codice nongentorum circiter annorum. In eo enim inter Pontifices postremi appellantur *Martinus I*, et *Agatho*; inter generalia Concilia ultimum memoratur sextum, etsi aliorum

meminisse opus erat, vel maxime, si jam celebrata fuissent. Ac denique inter imperatores *Constantinus Pogonatus* extremum locum occupat, diciturque nuper coegisse sextum Concilium. Varia in eo extant historica, dogmatica, et quae dicuntur, critica, ut vel ex Nolis a Garnerio editis intelligi potest.

GREGORII II ANNUS 16. — CHRISTI 729.

1. *Rex Longobardorum Luitprandus Gregorii hortatu respiscit*. — Septingentesimus unde trigessimus volvitur annus duodecima Indictione, quo imperator iclo federe cum Luitprando rege Longobardorum res Italiae in tutum collocare visus est, alliciens ad id eundem regem spe potiundi monarchia totius gentis Longobardorum, ducibus omnibus ademptis, exarcho ad id praestandum optulante. Ex quo etiam federe clades imminerebat Urbi, quae ab imperatore defecerat; et Gregorii papae exitium, in quem toties vidimus imperatorem suos inmisisse magistratus; sed divinum auxilium affuit, ut machinamenta ista omnia cito dissolverentur. Quomodo autem id acciderit, ab Anastasio audiamus, qui primum in his, quae ad tempus spectant, haec accidisse ait hoc anno duodecima Indictione. « Eodem, inquit, tempore sepe diei Eutychius patricius, et Luitprandus rex iniierunt consilium nefandum, ut congregato exercitu, rex subjiceret duces Spoletinum et Beneventanum, exarchus Romam, et quae pridem de Pontificis persona iussu fuerat, impleret, (nempe ut eum occideret). Qui rex Spoletum veniens, susceptis ab utrisque ducibus sacramentis atque obsidibus, cum tota sua cohorte in Neronis campo convenit. (Erat locus iste prope Basilicam Vaticanam, olim dictus Prata Neronis). Ad quem egressus Pontifex, eique praesentatus, studuit (ut poluit) regis molire animum commotione pia. Ita ut ipse rex se prosterneret ejus pedibus, et promitteret nulli inferre lesionem. Atque sic ad tantam compunctionem ipse piis monitis flexus est, ut quae fuerat indulta arma exueret, et ante corpus Apostoli poneret, mantum, armillam (armillam), bathicum, spa-

tham, atque eusem deauratum, necnon coronam auream, et crucem argenteam. Post orationem factam obsecravit Pontificem, ut memoratum exarchum ad pacis concordiam suscipere dignaretur: quod et factum est, et sic recessit, rege declinante a malis, quibus intererat consilium cum exarcho. Ista quidem Gregorius ubique mirandus, nimirum quod accensus hostis animos ira resinxerit, quod et furentem armis regem Crucis potentia exuerit, deque illius opimis spoliis trophaea ad Petri Apostoli confessionem erexerit. Quanta vis Petri, non tam cum exerit gladium de vagina, quam cum gladio spiritus (quod est verbum Dei) praecordia penetrat adversantium?

Sed et mirandus non minus in eo Gregorius etiam fuit, dum eundem exarchum, quem saepius vidimus conspirasse in necem suam, amice suscepit, imo et auxiliariis copiis praesto fuerit. Nam audi quae his subjicit Anastasius:

2. « Igitur exarcho Romae morante, venit in partibus Tusciae in castro Maturanensi (Maranitensi) quidam seductor Tiberius nomine, cui cognomen erat Petasius, sibi quae regnum Romani imperii usurpare conabatur, leviores quosque decipiens, ita ut Maturanenses, Lunenses, atque Blerani ei sacramenta praestitissent. Exarchus vero haec audiens, turbatus est; quem sanctissimus papa confortans, et cum eo proceres militens atque exercitum, profectus est. Qui veniens in Maturanense castellum, ibidem Petasius interemptus est, cuius abscissum caput Constantinopolim ad principem missum est: nec sic plenam Romanis gratiam largitus est imperator: nam post haec claruit imperatoris malitia, pro qua persequeretur Pontificem ». Quenam au-

tem ista fuerit, sequenti anno (ut ratio temporis postulat) dicturi sumus.

Hoc tempore, nempe triennio, antequam successor hujus itidem Gregorius, tertius ejus nominis dictus sederet, confugerint justæ querelæ Donati Gradensis patriarchæ adversus Serenum Foroju-liensem antistitem, cujus rei causa reperiuntur a Gregorio Pontifice scriptæ Epistolæ hic recitandæ¹.

3. *Inter Gradensem et Aquileiensem episcopos disensionem compeccit Gregorius missis ad episcopum Foroju-liensem litteris.* — Præerat hoc tempore Serenus episcopus Ecclesiæ Foroju-liensi, cui et Gregorius papa pallium misit, rogante rege Luitprando (meminit hujus² Paulus diaconus, Callistique prædecessorem fuisse tradit). De hoc autem cum accusatio venisset ad Gregorium papam, quod invaderet res Gradensis Ecclesiæ : hæc ad eum ipse Gregorius scripsit :

« Gregorius servus servorum Dei dilecto fra-tri Sereno³.

« Tanto munere quisque ditatur, quantum in sublimitate positus de se, ex mandato Domini Redemptoris, humiliter sentit. Etenim pastoralis dignitas singulariter ex humilitate ornatur. Sper-nendos quippe Apostolica lectio arguit elatos⁴ : Quid habes, quod non accepisti ? Et si accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis ? Nam dum ad cumulum tui honoris, precibus eximii filii nostri regis flexi⁵, plurimum Ecclesiæ pro rectitudine fidei, per quam te, tuamque Ecclesiam amplecti cognovimus, provocati, pallium tibi direximus, interdi-centes, et inter cætera prohibentes, ne unquam aliena jura invaderes, aut temeritatis ausu usur-pares jurisdictionem ejuspiam : sed his esset contentus, quæ usque hæctenus possidisti. Nunc vero (tu cognovimus) Gradensis patriarchæ niteris invadere jura : atque ex iis, quæ possidit, omne usque usurpare. Ne ergo in quoquam existas temerator, ex auctoritate Apostolica præcipimus, ne ullo modo terminos ab eo possessos accedas (exceedas), sed de his habeto quæ modo usque possidisti : nec amplius quam in finibus gentis Longobardorum existentibus gressum tendere præsumas, ut non injuste suscepisse te gratiam collatam pallii ex præsumptione ostendas : et de Apostolici vigore consilii, si inobediens fueris comprobatus, ultione dignus judicaris ». Hucusque Gregorii Epistola ad Serenum. Idem vero ad Gradensem patriarcham, et alios episcopos sub eodem constitutos, atque duci aliisque ista tunc scripsit :

4. « Gregorius episcopus servus servorum Dei dilectis filiis Donato patriarchæ, et episcopis, atque Marcello duci, et plebi Venetiæ et Istriæ⁶.

« Quamquam ex ministerio, quod ex miseratione divina gerimus, quicquid provide delibera-tum peragere absque obstaculo conveniat : verum

ne frustra judicium egisse videremur, illa cupimus prosequi, quæ non ad læsionem cujusquam, sed potius ad immunitatem respiciant; illa satagere, unde non ex potestate concessa, supplicia, sed præ-mia sperentur. Convenit enim ut, cum alterius votis paremus, alterius jura non fraudentur. Quia igitur missa relatione ad nos, a Deo salvata communitas vestra petit contra Foroju-liensem antistitem agen-tes, quod cupiebat invadere ditionem Gradensis patriarchæ. Sed ut nunquam excedere terminum, vel jura invadere aliena, sed ea quæ hæctenus pos-sedit, se esse contentum : cui ut Ecclesiam in præ-senti non attentet ex auctoritate Apostolica interdi-ximus : eique consensum ad hæc esse conditionem, dilectissimi, sciatis : cui denique, ne præsumat ex-cedere, præcipimus. Ne ergo injuria quadam, aut dissidio locum gens eorum insidiando (ut assolet) invadat, pervigiles cavete, potius solliciti de vestra post divinum præsidium cogitare salute ; quia illud non occasione agitur, sed ubi possunt, Deo eis non resistente, virtuti obtemperare nitantur, optantes de reliquo in amore Domini nostri Jesu Christi pol-lere, et ab omni immunes adversitate manere. Bene valete ». Hæc Gregorius oppressorum defensor ; ex quibus etiam intelligis adhuc superstitem fuisse Serenum, cum male in annum Domini septingen-tesimum vicesimum sextum ejus obitum alii referant. Producta autem hæc rursus sunt in judi-cium post triennium, cum sederet Gregorius tertius. Quomodo vero controversia definita fuerit per eundem Gregorium secundum, ejusque suc-cessorem Gregorium tertium, Leo nonus Romanus Pontifex docet in Epistola data omnibus episcopis Venetiæ et Istriæ provinciæ, cum adhuc eadem altercatio recrudesceret. Quæ Epistola, ut quæ hoc tempore facta sunt sciamus, hic describenda est. Sic enim se habet⁷ :

5. « Noverit vestra charissima nobis in Christo fraternitas, hæc in præsentī Indictione sexta, charis-simum confratrem nostrum Dominicum Gradensem, imo novæ Aquileiæ patriarcham ad Synodum nostram Romæ habitum venisse, et querimoniam de sua et Foroju-liensi Ecclesiâ, quam credimus vos non ignorare, lacrymabiliter coram fecisse. Cujus tandem relectis privilegiis a sancta Romana et Apostolica Sede sibi concessis, judicio sanctæ Synodi hoc definitum fuit, ut nova Aquileiæ totius Venetiæ et Istriæ caput et metropolis perpetuo haberetur, secundum quod evidentissima præde-cessorum nostrorum adstruebant privilegia. Foro-ju-liensis vero antistes tantummodo finibus Longo-bardorum esset contentus, juxta privilegium Gregorii secundi, et retractionem tertii, etc. » Vindicabat autem sibi illa tanquam debita Foro-ju-liensis episcopus, eo quod idem et veteris Aquileiæ esset patriarcha : illa enim (ut alias dictum est) idem Foroju-liensis episcopus æque patriarcha dicebatur Aquileiensis et Foroju-liensis. Sic igitur

¹ Extant in scripto Chron. Andreae Dandolo. — ² Paul. diacon. l. vi. c. 13. vel. ed. et nov. XLV. — ³ Exscript. Cod. rerum Venet. Andr. Dand. — ⁴ 1. Cor. iv. — ⁵ Locus depravatus. — ⁶ Es. lxx. ccc.

⁷ Leon. Ep. II.

subjectos voluerunt ambo Gregorii episcopo Forojulensi tantum esse Longobardos, eos intelligens, qui sub duce Forojulensis ditione erant. Sed de bonis inuasis Ecclesie Gradensis ab episcopo Forojulensi hæc accipe a Gregorio hujus successore, ex Epistola scripta ad Callixtum Sereni successorem his verbis :

6. « Gregorius servus servorum Dei Callixto, etc. » Jam triennium evolutum prædecessoris nostri tempore. Et infra : « Cognovimus enim, quod aviditate devictus, ausu illicito pervaseris possessiones, quæ Centenaria, et Masiones (Mansiones) nuncupantur, pertinentes monasterio sanctæ Dei Genitricis sito in insula Barbiana, quod prisco et longo tempore sancta jure possidet Gradensis Ecclesia, et ejus hactenus fuerat ditionis. Quod (quia aliena nulli licet invadere, præcipue sacerdotibus) quia contra Deum est : præcipimus beati Petri Apostolorum principis auctoritate, cui a Domino et Salvatore nostro ligandi et solvendi in celo terraque potestas concessa est, ut ea, quæ pervadere contra legem ausus es, in presenti cum omnibus ejus pertinentibus Gradensi patriarche restituere debeas, cujus ditioni pertinere videntur. Scias enim, si exiteris temerator, et reddere distuleris aliena, Apostolicæ sententiæ canonicæ te subjacere correctioni atque pœnitentiæ, dum justa fueris condemnatus sententiæ ». Ilucusque quæ reperiantur ex dictis ejusdem Gregorii litteris.

7. Porro etsi idem patriarcha Aquileiensis diceretur pariter et Forojulensis, eo quod apud eam civitatem habitationem delegisset : tamen constat Forojulium peculiarem suum habuisse episcopum, adversum quem turbas idem Callixtus excitavit, quas a Paulo ¹ diacono scriptas sic accipe : « Gravis, inquit, sane per id tempus inter Pemmonem ducem Forojulii, et Callixtum patriarcham discordiæ rixa surrexit. Causa autem hujus discordiæ ista fuit : Adveniens anteriore tempore Fidentius episcopus de castro Juliensis, cum voluntate superiorum ducum intra Forojuliani castri muros habitavit, ibique sui episcopatus sedem statuit. Quo vita decedente, Amator ejus loco ordinatus est. Usque ad eundem diem superiores patriarchæ, quia in Aquileia propter Romanorum incursionem habitare minime poterant, sedem non in Forojulii, sed in Cormones habebant. Quod Callixto, qui erat nobilitate conspicuus, satis displicuit, ut in ejus

diocesi cum duce et Longobardis habitaret episcopus, et ipse tantum vulgo sociatus vitam duceret. Quid plura ? contra eundem Amatorem episcopum egit, eumque de Forojulii expulit. atque in illius domo sibi habitationem statuit. Hac de causa Pemmo dux contra eundem patriarcham cum multis Longobardis consilium inivit : apprehensumque eum ad castellum Pontium, quod supra mare situm est, duxit ; indeque eum in mare præcipitare voluit. Sed tamen Deo prohibente, minime fecit : intra carcerem tamen eum dentum pane tribulationis sustentavit. Quod rex Luitprandus audiens in magnam iram exarsit, ducatumque Pemmoni auferens, Ratchis ejus filium in ejus loco ordinavit ». Hæc Paulus ; atque de his satis.

8. *Cometarum apparitiones.* — Hoc eodem anno præcessisse signa caelestia de imminente clade Saracenorum in Gallias, testatur Beda, qui vidit, atque descripsit his verbis ¹ : « Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo vicesimo nono apparuerunt comete duo circa solem, multum intuentibus terrorem incutientes. Unus quippe solem præcedebat mane orientem, alter vespere sequebatur solem occidentem, quasi Orienti simul et Occidenti diræ cladis præsagi : vel certe unus diei, alter noctis præcurrebat exortum, ut utroque tempore mala mortalibus imminere signaret. Portabant autem facem ignis contra Aquilonem, quasi ad accendendum acclivem, apparebantque mense Januarii et duabus ferme septimanis permanebant. Quo tempore gravissima Saracenorum lues Gallias misera cæde vastabat, et ipsi non multo post in eadem provincia dignas suæ perfidiæ pœnas luebant ». Ilucusque Beda.

Qui enim ante annos quatuor a Carolo Martello in Aquitania fuerant diræ cæde Saraceni confecti (ut suo loco superius dictum est) reparantes vires, novos cogentes exercitus, majori impetu, sicut vehementiore furore invasere primum Galliam Narbonensem, inde in reliquas Galliarum provincias processuri : potiti sunt ea, munitiõibus expugnatis. Quas strages in miseros Christianos, in sacra templa direptiones, incendia, et sacrilegia, in sacerdotes cædes, in sacratas Deo virgines stupra nefarie perpetrarunt, nemo puto mortalium scriptione, locutioneve digne satis expresserit, quæ, ut visum est Bedæ, duabus hisce linguis igneis e celo clamantibus prænuntiari meruerunt.

¹ Paul. diac. l. vi. c. 14. vet. edit. et nov. Ll.

¹ Beda hist. Angl. l. v. c. 24.

Anno periodi Græco-Romanæ 6222. — Anno Ære Hispan. 767. — Anno Hegire 114, inchoato die 5 April. Fer. 3. — Jesu Christi 729.

— Gregorii II pape 15. — Leonis Isauri imp. 13. Constantini Copronymi 10.

1. *Forojulium nunquam habuit proprium episcopium.* — A num. 2 ad 8. Baronius num. 7, Ughellus in Italia sacra, aliique passim existimaverunt, *Forum-Julii*, Carnorum oppidum Venetæ ditionis, cui aliquando præfuit dux Foro-Julienſis, denominatus ab urbe primaria, quæ circa an. 66 a Gaiano Avarum rege vastata est, uti narrat Paulus diaconus lib. 4, cap. 38, fuisse hoc tempore civitatem episcopalem. Verum, uti Em. Norisius cardinalis in Dissert. Hist. de Synodo V, cap. 9, § 4, et Antelmius in Dissert. de Iustis Ecclesiæ Forojulienſis cap. 2, scite observavit, Forojulium Italiæ oppidum erat in diocesi episcopi Aquileienſis, neque unquam episcopum habuit ab Aquileienſi metropoli distinctum; sed cum *Julium Carnicum*, seu Julienſe Castrum prope fontes Buli amnis ad radices Alpium excisum fuisset, episcopus, qui ibi eo tempore sedebat, *Fidentius* appellatus, ex eo profugus impetravit a Fori-Julii ducibus, ut sibi liceret in castro Forojulii sedem suam collocare, ubi et usque ad mortem resedit. Rem discrete narrat Paulus diaconus lib. 6, cap. 54, cujus verba recitat Baronius ibidem : « Adveniens anteriore tempore Fidentius episcopus de castro Julienſi, cum voluntate superiorum ducum, intra Forojuliani caſtri muros (vides Julium a Forojulii omnino diverſum fuisse habitavit, ibique sui episcopatus sedem statuit. Quo vita decedente Anator ejus loco ordinatus est. Usque ad eundem diem superiores patriarchæ, quia in Aquileia propter Romanorum incursionem habitare minime poterant, sedem non in Forojulii, sed in Cormones habebant, quod Callixto (patriarchæ Aquileienſis) qui erat nobilitate conspicuus, satis displicuit, ut in ejus diocesi cum duce et Longobardis habitaret episcopus, et ipse tantum vulgo sociatus vitam duceret. Quid plura? Contra eundem Anatore episcopum egit, cumque de Foro-Julii expulſit, atque in illius domo sibi habitationem statuit ».

2. *A patriarcha Aquileienſi distinctum.* — Quibus ex verbis Baronius deduxit *Forum-Julii* peculiarem episcopum habuisse, cum tamen ex illis clare pateat, episcopos Caſtri-Julienſis præcario tantum in Foro-Julienſi castro subsiſſe, ibique resedisse, non tamquam germanos, sed tanquam ex-territos præſules. Postquam vero patriarcha Aquileienſis, qui Foro-Julienſis caſtri proprius et legitimus antistes erat, ibi habitationem elegit, Aquileienſis seu Forojulienſis patriarcha indiscriminatim appellatus fuit. Hinc in testamento Caroli Magni inter Ecclesias metropoliticas, non Aquileiæ, sed Forojulii mentio habetur : « Nomina metropoliticarum civitatum », inquit Carolus M., « ad quas eadem elemosyna vel largitio data est, hæc sunt : Roma, Ravenna, Mediolanum, Forum-Julii, Gradus, Colonia, etc. » Qua de re loquens Sigebertus in Chron. ait, *Forum-Julii seu Aquileia*. Quare patriarchæ Aquileienſes anno 666xi, quo testamentum illud conditum, Fori-Julii residebant. Imo vigentibus controversiis Gradensis patriarchæ cum Aquileienſi, Leo papa IX an. 824 litteras dedit ad episc. Istriæ, a Baronio num. 5 recitatas, quibus patriarchæ Gradensis jura illæsa servat, additque : « Forojulienſis vero antistes tantummodo finibus Longobardorum esset contentus juxta privilegium Gregorii II et retractationem III », nempe Gregorii III. Quare eo anno patriarcha Aquileienſis Foro-Julii sedem suam habebat. Ea postea ad *Utinum* Aquileienſis diocesis oppidum translata fuit.

3. *Irruptio Saracenorum in Galliam.* — Ad num. 8. Saracenorum in Galliam irruptionem Baronius refert ex Bedæ lib. 5, cap. 24 : « Anno Dominiæ incarnationis septingentesimo vicesimo nono, apparuerunt cometa duo circa solem, nullum influentibus terrorem incutientes etc. ut utroque tempore mala mortalius imminere signarent, etc. apparebantque mense Januario, et duabus ferme septimanis permanebant. Quo tempore gravissima Saracenorum lues Gallias misera clade vastabat, et ipsi non multo post in eadem provincia dignas perditionis suæ penas luebant ». In vulgatis editionibus legitur, 666xxviii loco 666xxix, sed errore manifeste, ut ex mox dicendis liquebit. Scaliger. lib. 6 de emendat. Temp. pag. 622, editionem adhuc magis corruptam innotuit : in ea enim habebatur, anno septingentesimo vicesimo quinto; indeque prælium Saracenicum anno 666xxvii habitum in eum Christi annum retrahit. Verum recte editio Chilletiana hanc eandem cum præſenti anno illigat. Ad hæc Anastasius in Vita Gregorii II scribit : « Indictione xi mense Januario per decem et amplius dies stella, quæ aurifer vocatur, cum radiis

in caelo apparuit in Occidente; cuius radii partes Aquilonis respiciebant, et usque ad medium caelum se extendebant». Ubi auctor libri Pontificalis duos cometas a Beda memoratos perperam pro stella sumit; sed mensem apparitionis et annum recte cum Beda notat. Porro observatu dignum est quod refert ibidem Beda, Saracenos nempe *non multo post* in eadem provincia *dignas sua perfidia pœnas* luisse; indicat enim celeberrimam de Saracenis victoriam anno DCXXXII a Christianis reportatam, eumque an. DCXXXI Historiam suam gentis Anglorum absolverit, manifestum est, eum postea verba illa, et hujus victoriae mentionem in suam historiam inseruisse. Sic loquentes de *Idacio*, et de *Joume Bielariensi* abbate notavimus, utrumque chronographum operi suo jam in lucem emissio addidisse aliqua, quæ configere post annum quo sua Chronica clausere. Quod cum non animadvertissent aliqui viri docti, errandi inde occasionem sumpsere.

4. *Monachi Lerinenses a Saracenis occisi.* — Porro *Porcarius* Lerinensis abbas, ejus mortis multi meminere, diversus est a *Porcario*, qui sancti Casarii episcopi Arelatensis tempore Lerinum regebat. Præerat *Porcarius* junior monachis minimum quingentis, qui caelesti moniti præcius ruinae monasterio suo imminenti, discipulos ad perferenda tormenta hortatus est, imbellesque *pueros sexdecim, adolescentes triginta sex*, fuga sibi consulere suasit, et eos in Italiam misit. Interim Barbari in insulam veniunt, monachos precipiti caede mactant, et *Ecclesias omniaque sacra aedificia funditus evertunt, ac solo æquant*, ut videre est apud *Surium* ad diem XII mensis Augusti. *Columbus* et *Eleutherius* *Porcarii* jussu, in *quodam antrum prope littus insule* sese abdiderunt. *Eleutherius* postea cum aliis quibusdam monachis corpora sepelierunt *martyrum, qui pridie nonas Augusti passi sunt*. De *Porcario* plura *Coimtus* anno DCXXXII, num. 30, qui ad eum annum Lerinensis monasterii eversionem refert, quam tamen longe verisimilius est ad hunc annum pertinere.

5. *Moritur Osricus Northumbrie rex.* — Beda loco citato, postquam de ea Saracenorum irruptione verba fecit, subdit: «*Quo anno sanctus vir Domini Egberti, ut supra commemoravimus, ipso die Paschæ migravit ad Dominum; et mox peracto Pascha, hoc est septimo iduum Maiarum die, Osrice rex Northanymbrorum vita decessit; cum ipse regni, quod undecim annis gubernabat, successorem Iore Coelwulfum decrevisset, fratrem illius qui ante se regnaverat Coenredi regis. Cujus regni et principia et processus tot ac tantis redundare rerum adversantium motibus, ut quid de his scribi debeat, quæve habitura sint singula finem, necdum sciri valeat*». Quibus ex verbis liquet, hoc anno, quo Pascha celebratum est octavo kalendarum Maiarum, *Egbertum* eodem die ad Deum migrasse, *Osricum* regem die nona mensis Maii ejusdem anni vitam finitum; et *Beda* loco superius laudato

scripsisse, *anno Dominico Incarnationis septingentesimo vicesimo nono*, non vero *anno Dominico Incarnationis septingentesimo vicesimo octavo*, aut *vicesimo quinto*.

6. *Mors ejus ad annum superiorem retrahi non potest.* — Hæc emendatio certa redditur ex Epitome ipsiusmet Bede, qui ad annum DCXXXII habet: «*Cometa apparuit: sanctus Egbert transit, Osrice mortuus est*». *Mabillonius* tamen sec. in *Benedict*, part. 1, in *Elogio historico sancti Porcarii abbatis Lerinensis autumnal*, in *Historia Bedæ* lib. 5, cap. 24, ubi licet ait, cometas duos mense Januario apparuisse, et Saracenos Gallias vastasse, retinendum esse annum DCXXXII, licet idem auctor in Epitome, et etiam scriptor chronologiæ Saxonice, cometas illos anno DCXXXII apparuisse scribant, quia factum id, inquit, habita ratione diversi calculi, quo alii annum a Januario, quo accidit hæc elades, alii a Martio ordiebantur. Verum certum est primo, *Beda* in *Historia* et in *Epitome* semper eundem calculum sequi. Secundo, iam *Beda* cum chronologum Saxonem aliosque Anglos, qui ante annum millesimum scripsere, annos Incarnationis a die Natali Christi deduxisse. Denique etiamsi *Beda* in *Historia* annos Incarnationis a Martio deduceret, illorum cometarum apparitio et Saracenorum elades pertinerent ad præsentem annum, non vero ad superiorem, quia qui eam supputandi rationem usurpant, annum DCXXXII usque ad mensem Martium anni Dionysiani DCXXXII numerant, et in modo tantum loquendi a Dionysianis differunt. Quare si *S. Theofredus* abbas Calmeliciensis (situm est illud monasterium in diocesi Ancienis apud *Velaunos*, esque ad hunc usque diem celeberrimum) martyrium passus est in hac irruptione Saracenicâ, uti existimat vir doctissimus, qui hujus sancti *Vitam* auctore anonymo ante sæculum XI scriptam recitat pag. 476, id currenti anno contigit, non vero præcedenti, ut ipsemet arbitratur. Saracenis enim in illud monasterium irruentibus sanctum abbatem occisum esse, in eadem *Vita* legitur. Porro non solum scriptor vetustioris chronologiæ Saxonice a *Mabillonio* laudatus, sed etiam scriptor recentioris, qui nuper e tenebris erutus est, habet annum DCXXXII.

7. *Moritur S. Egbertus monachus Anglus.* — *Egbertus* presbyter et monachus Angliæ, quem mox diximus hoc anno spiritum Deo reddidisse, fuit vir sanctissimus, amque sexcentesimo sexagesimo quarto peste correptus mirabiliter liberatus est, ut narrat *Beda* lib. 3, cap. 27. Tum anno circiter DCXXXVI Germanorum conversionem meditatatus est, decrevitque in eam regionem venire, vel si hoc fieri non posset, Romam pergere ad limina sanctorum Apostolorum. Sed cum hoc perficere non potuisset, ut refert *Beda* lib. 5, cap. 10, alio cogitationes suas convertit, amque DCXXVI, ut eo anno num. 11 *Baronius* ex *Beda* lib. 5, cap. 23 narrat, in *Hiberniam* se contulit, et Catholicum Pascha monachos *Hibernenses* docuit. Mansit autem vir Domini

ca in insula usque ad currentem annum, quo non sine divina provisione dispensatione die Paschatis

ad Deum transiit. Pascha enim *numquam prius in eis locis celebrari solebat*, suo die, ut inquit Beda.

GREGORII II ANNUS 17. — CHRISTI 730.

1. *A. Avarente Leone in exilium pulsus S. Germanus, in ejus locum subrogato Anastasio.* — Sequitur annus septingentesimus trigessimus Redemptoris, decima tertia Indictione, quo Leo imperator, quo minus veritate polleret, eo magis violentia sibi agendum putavit, ut quam promulgaverat haeresim stabiliret. Quod enim concilio Luitprando rege Longobardorum, res Italiae in tutum collocata esse videri possent, inita praesertim concordia inter exarchum atque Romanum Pontificem, liberius posse agere in Oriente sibi visus, primum omnium sanctissimum patriarcham Germanum Orthodoxorum antesignanum aggreditur, quem ad res Italiae sedandas usque in hanc diem sedere (ut diximus) passus est; factus enim, ut sibi videbatur, voti compos, cum magna de throno depositum ignominia in exilium misit; in locumque ejus impium haereticum Leonoclastam Anastasium synecelum tyrannice subrogavit, nullo allibito, vel in depositione illius, vel in promotione istius, consilio sacerdotum, vel cleri, ex praescripta canonum auctoritate, omnia sibi pro arbitrio vindicante haeretico imperatore. De his diebus primum omnium, quae de abdicatione ipsius Theophanes scribat, audiamus:

2. « Septimo idus Januarii, tertie decimae Indictionis, tertia feria impius Leo silentium (concionaturus ad populum) contra sanctas ac venerabiles celebravit iconas in tribunalibus decem et novem embitorum, advocato quoque Germano sanctissimo patriarcha, ratus posse illi persuadere, quod subscriberet contra sanctas iconas. Sed locus Christi servus nullatenus acquiescens de testandi ecclesiastica ipsius, cum verbum veritatis recte dixisset, abrenuntiavit summum sacerdotum, tradens per illum, et post nullas didascalicas sermones dicens: Si ego sum Jonas, mitte me in mare. Responde universali quippe Synodo innovare fidem reprobabile est nisi secundum Apostolicum doctrinam et paternam traditionem, o imperator; et abrenunciavit locum, qui dicitur Platamum, in parentali domo

sua quieti operam dedit, summo sacerdote tunc latus annis quatuordecim, mensibus quinque et diebus septem, imo annos quindecim, ut dictum est superius». Haec de abdicatione potius quam depositione Germani Theophanes. Verum Joannes Damascenus, qui isto vivebat et scribebat tempore, nequaquam ita placide, sed cum ignominia factam ab imperatore abrogationem satis testatur, ipsumque in exilium missum esse. Nam audi: « Et nunc, inquit, beatus Germanus lapidis percussus, et in exilium missus est, et complures alii Patres, quorum nomina nos ignoramus. Nonne id latro-num est? etc.» Sic igitur de Germano majorem fidem praestandam Joanni Damasceno, quam Theophani quisquis jure definiert: cum praesertim ex Actis S. Stephani martyris fulciantur, quae paulo post reddiduri sumus; et ex historia de S. Euphemio reliquiarum translatione.

Sed quae de subrogatione successoris, studio imperatoris tyrannice facta idem scribat Theophanes, audiamus. Subdit haec ipse:

3. « Porro undecimo kalendas Februarii creati Iulsi nominis Anastasium discipulum et synecelum ejusdem beati Germani, consentientem Leonis impiebat propter amorem principatus mundani, hunc ipsum Constantinopolens provehens². Sane Gregorius sanctissimus praesul Romanus (quemadmodum praedixi) Anastasium una cum libellis abiecit, Leonem per epistolas tanquam inique agentem relarguens, et Romanam cum tota Italia ab illius imperio recedere faciens. Insaniens ergo tyrannus contra venerabiles imagines persecutionem tetendit. Porro nulli clerici et monachi, et religiosi Iulsi pro recto periclitati sunt verbo». Illicusque Theophanes res hujus anni. Sed de iisdem ita superius: « Gregorius Leonem per Epistolas, quae nullis sunt nota, relarguit. Sed et Joannes Immo cum Orientis episcopis anathematibus subdidit». Ille ipse, intelligens Joannem Damascenum, quem

² Joann. Damasc. de Imag. creat. II. — Abpod. deest.

presbyterum cognomento Chrysooram nuncupatum huic tradit. Sed quæ his consentientia habet Anastasius Bibliothecarius in Gregorio post recitata, quæ superiori sunt anno relata, videamus :

4. « Post hæc, inquit, claruit imperatoris malitia, pro qua persequeretur pontificem : ita ut compelleret omnes Constantinopoli habitantes, tam virtute, quam blandimentis, ut deponerent ubicumque habebantur imagines tam Salvatoris, quam ejus sanctæ Genitricis, vel omnium sanctorum, easque in medio civitatis (quod dicere crudele est) igne cremarent, et omnes dealbarent depictas Ecclesias. Et quia plerique in ejusdem civitatis populo tale scelus fieri præpediebant : aliquanti capite truncati, alii parte corporis abscissi pœnam pertulerunt. Pro qua causa etiam Germanum Constantinopolitanæ Ecclesiæ antistitem, eo quod ei consensum præbere nolisset, pontificatu privavit idem imperator, sibi que complicem Anastasium presbyterum in ejus loco constituit. Qui missa Synodica ad Gregorium scilicet Romanum Pontificem; dum tali errori cum consentientem reperiret vir sanctus, non censuit ut fratrem et consecratum solito; sed rescriptis communitoriis, nisi ad Catholicam se converteret fidem, etiam extorrem a sacerdotali officio esse mandavit. Imperatori quoque mandavit, salutaria suadens; et ut a tali execrabili miseria declinaret, scriptis communit. Hæc Anastasius. Quod vero non obtemperasset omnino : tunc demum factum est, ut idem Pontifex tandem eundem imperatorem, utpote penitus impenitentem hæreticum cognovit et declaratum, fuerit anathemate exceratus; tumque Romanos, tum Italos ab ejus obedientia recedere penitus fecerit, qui antea id sponte (ut vidimus) simul facere sæpe tentassent.

5. Refinuerat hactenus habenas rebellantis populi sæpe Gregorius, ne adversus imperatorem penitus rebellarent, quandiu spes aliqua esse potuit, ut sæpe monitis promulgatum de impietate revocaret edictum, non curans se ob eam causam sæpius esse vitæ in discrimen adductum. Ubi autem eundem neque verbis scriptisque a cœptis potuit revocare, neque beneficiis continere, quin in deterius laberetur : tempus jam advenisse ratus, ut securis ad radicem admooveretur arboris infelicis, Apostolica auctoritate, « Succidite eam ¹ », clamat. Quo tonitru excitati fideles Occidentales, mox desciscunt penitus a Leonis imperio, Apostolico Pontifici inhaerentes. Sic dignum posteris idem Gregorius reliquit exemplum, ne in Ecclesia Christi regnare sinerentur hæretici principes, si sæpe moniti in errore persistere obstinato animo inveniuntur. Tunc enim accidit quod et Græci historici omnes affirmant, et idem Theophanes ait anno decimo quarto Leonis imperatoris, ipsum Leonem ab eodem Gregorio privatum esse tributorum Italiae exactione. Testantur id Cedrenus et alii. Zo-

naras hæc Romæ (quod par est credere) facta esse synodice tradit, atque in eodem Concilio ipsum imperatorem anathematis affectum pœna. Cujus rei causa factum, ut vehementius a Leone in Oriente Ecclesia vexaretur.

6. *Germani labores et scripta.* — Sed res gestas in eo tumultu Constantinopoli plenius videamus, quas Theophanes jejune adeo, paucis vix degustatis, præterisse videtur. In Actis vero S. Stephani junioris martyris tunc scriptis fusius hæc digna memoria enarrantur, in depositione S. Germani et subrogatione Anastasii accidisse : « Imperator milites gladius accinetos mittit, qui sanctum virum contumeliose habitum, ac plagis male mulctatum throno exturbarent. Ipse itaque statim ad monasticum et quietum vite genus se contulit. At contra Ecclesiam invasit ille persecutor et contumeliosus, canque miserum in modum pervastans, ac magno micore implens non modo ob egregii pastoris ereptionem, sed etiam ob ejus, quem in ipsius locum subrogavit, immanitatem. Confestim enim scelestum patriarcham, hoc est, ejusdem (ut dici solet) figuræ hominem suffecit, nimirum servum Anastasium, qui in omnibus rebus ipsi assentiens, ac turpissimum obsequium persolvens, atque omnia ea quæ ab ipso gerebantur, servilem in modum laudans, huic quoque pernicioso dogmati patronum se adjungebat ». Hæc ibi. Reliqua suo sunt loco dicenda. Sic igitur Constantinopolitana Ecclesie propugnaculum desiit, cum ex ea subductus est S. Germanus Orientalis Ecclesiæ lucerna ardens et lucens, utpote qui non solum sanctis operibus, et fidei Catholice defensione universum illustravit Orientem; sed et scriptis ipsam Ecclesiam Catholicam luce perfuderit. Utinam extarent omnia, atque ea præsertim, quæ exul otio majori conscripsit. Porro ejusdem Germani patriarchæ, præter theoriam rerum Ecclesiasticarum, et homilias, aliaque nonnulla, quæ edita sunt in Bibliotheca SS. Patrum, extat in Bibliotheca Vaticana liber, qui inscribitur :

- N. 435. Προς Μαρτίνον Ὑπατον καὶ ἀπογραφικὰ λόγια περὶ ὄρων ζώης. « Ad Martinum consulem et notarium oratio de vitæ definitionibus ».
439. Item in Collectaneis quibusdam Græcis canonum et legum, est ejus veluti constitutio quædam, in qua perstringit Italos, tanquam imperatorum suo non obtemperantes.
577. Annotationes quædam in Dionysium Arcopagitam, præter illas, quarum superius meminimus Epistolarum, quæ in Synodo generali VII, Act. iv citantur.
- Epistola ad Joannem episcopum Synodorum.
- Epistola ad Constantium episcopum Nacolie.
- Epistola ad Thomam episcopum Claudiopolitem.

¹ Dan. iv.

Joannes Cyparissiotus ¹, lib. 8. citat Germani *Ἰσθρον τῆς παρθένου*, id est, expositionem fidei.

Photius in Bibliotheca c. 233 Germani patriarchæ *ἰσθροῦ*. Sed non dubito, quin in aliis bibliothecis alia plura sanctissimi viri lateant scriptorum monumenta, quæ aliquando, Deo volente, prodentur in lucem. Sunt præterea constitutiones synodales S. Germani.

7. Celebratur in Menologio Basilii imper. (ita nominatur quod ejus jussu collectum est) die duodecima Maii, memoria S. Germani, ubi et asseritur nonagenarius ex hac vita migrasse. Cujus tempore Constantinopoli claruit sanctitate Slepphanus abbas, quem ex monasteriis Palestine idem sanctus Germanus vocavit Constantinopolim ad regendos monachos disciplina solutos, cujus anniversaria dies agitur in eodem Menologio Basilii imperat. decima tertia mensis Januarii.

Accidit etiam iisdem diebus (quod non præterendum est) ut Gothorum populus, qui incoleret regionem trans Euxium Pontum, defuncto suo ipsorum episcopo, eligerent Joannem quemdam sanctis moribus imbutum, et consecrandum mittent Constantinopolim ad Germanum patriarcham: qui, ne pollueretur hæreticorum contagio, missus ab eo est in thuriam trans Pontum Euxium ab episcopis regionis illius consecrandus. Est autem ejus memoria celebris in Menologio die vicesima sexta Junii.

8. *Quid Joannes Damascenus contra Iconomachos et apostatam imperatorem scripserit.* — Sed jam ad Joannem Damascenum se convertat oratio, quem his ipsis diebus scribere aggressum esse sermones illos de imaginibus, ejus testificatione constat, dum ait: « Et nunc beatus Germanus alapis percussus et in exilium missus est ». Horum cum meminisset Joannes Hierosolymorum episcopus, ait: « Amplissimos libros de divinarum ac venerandarum imaginum adoratione confexuit. Quo enim divine imaginis pulchritudinem in seipso inde ab initio præstantius impresserat, eo quoque sublimius de venerandarum imaginum honore conscripsit. Ad hujusmodi porro labores hortatorem et stimulatorem Cosmam habebat, de quo supra ». Et inferius: « Ipsum autem eo etiam divinus zelus impulit, ut propter leges divinas pugnans, e Damasco prius (per Epistolas scilicet, ut dictum est), ac postea e Palestina (ubi degebat in monasterio) eos qui divinas imagines in urbe Constantinopolitana exercebant, contumeliosis afflicebant, impeleret ». Hæc Joannes. Factum siquidem est, ut lectione Joannis librorum quisque sufficiens esset, qui posset adversus Iconomachos inire certamen.

9. Sed aliqua ex his hic intexamus, quibus potissimum adversus apostatam imperatorem invectur; atque primum cum in illis scribendis sui rationem instituti afferat his verbis in exordio pri-

mæ orationis: « Ob id, inquit, magis sum incultus (ad scribendum scilicet). Nam ad subjectos populos decipiendos nullum valet regis auctoritas. Pauci enim, nimirum illi, qui terrarum reges caelestis regis imperio gubernari, et leges debere regibus imperare sciunt, iniqua eorum jussa negligunt et aspernantur ». Et inferius in eundem: « Domini exercitus sancti sunt. Spoliet seipsum exercitu suo terrenus imperator, et tunc spoliet regem ac dominum suum. Deponat purpuram, et tunc eorum, qui adversus tyrannum optime atque egregie sese gesserunt, pietatem amplet ». In fine autem ejusdem primæ orationis: « Cum igitur antehac sacerdotes regesque fuerint Christianæ Reipublice divinitus dati pietate, doctrina, et vite sanctitate præstantes, plurimaque Concilia a sanctis et divino spiritu afflatis Patribus celebrata: cur nemo eorum imaginum usum censuit improbandum? Novam fidem doceri non patiuntur ¹. Ex Sion enim veniet lex (ut per Prophetam inquit Spiritus sanctus) et verbum Domini ex Hierusalem. Non permittemus, ut aliud alias sensisse, et temporibus mutati fuisse videamur; nec fidem nostram ii, qui ab ea sunt alieni, risum et ludum pulent. Regio non cedimus imperio Patrum conanti avertere consuetudinem: neque enim piorum est regum Ecclesiastica instituta convellere. Non paternam pietatem, sed latronum sævitiam arguunt, qui pecunia imperantur, non autem verbis persuadentur ». Et paulo post: « His de rebus statuere decernere non ad reges pertinet, sed ad Concilia. Nam ubi ² duo vel tres (inquit Dominus) congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio ipsorum: ligandi et solvendi potestatem non regibus, sed Apostolis, et eorum successoribus, et pastoribus et doctoribus Christus dedit, etc. »

10. Et in secunda oratione: « Audite, inquit, populi, tribus, lingue, viri, mulieres, pueri, senes, adolescentes, infantes, gens Christianorum sancta: Si quis evangelizaverit vobis præter id quod Ecclesia Catholica a sanctis Apostolis, a Patribus, atque Conciliis acceptum ad hunc usque diem servavit, eum ne audieritis, neve serpentis consilium acceperitis, quemadmodum fecit Eva, ex qua mortem est assecuta. Licet Angelus, licet rex evangelizet vobis præter id quod accepistis: aures occludite. Vereor enim illuc usque progredi, quo progressus est Paulus, anathema, inquit, sit ». Id ea de causa, quod sciret esse episcoporum non monachorum, inferre anathema; et inferius: « Considera cum quid sanctus Apostolus dicat ³: Et quosdam quidem in Ecclesiis posuit, primum Apostolos, deinde Prophetas, tum pastores atque doctores. Ad Ecclesiæ constitutionem non adhibuit reges ». Et rursus ⁴: « Obedite, inquit, præpositis vestris, et subjace eis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri ». Hinc rursus: « Memento, inquit, præpositorum ve-

¹ Lib. III, Juris Græc.

² Luc. II. — ³ Matth. XVIII. — ⁴ 1. Cor. XII. — ⁵ Hebr. XIII.

strorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei; quorum influentes exitum conversationis, imitemini fidem. Verbum non sunt locuti vobis reges, sed Apostoli, et Prophetae, pastoresque atque doctores». Et paulo post: «Regum est civilis administratio: Ecclesiastica vero constitutio pastorum atque doctorum. Impetus iste latronum est, fratres: Saul scidit pallium Samuelis: et quid ei contigit? Abscidit regnum ejus Deus, etc.»

11. Ac rursus de iisdem inferius hæc exprobrans in Iconomachos. «Manichæi, inquit, Evangelium secundum Thomam conscripserunt: et vos secundum Leonem Evangelium scribite. Non suscipio regem sibi per tyrannidem sacerdotium vindicantem: novi Valentem regem, qui cum Christianus nominaretur, Orthodoxam fidem perse-

quebatur; Zenonem item et Anastasium, et Heraclium et Constantinum illum, qui in Sicilia fuit, et Bardanisem qui et Philippicus appellatus est. Non regis regulis, sed patrii institutis tam scriptis, quam non scriptis, Ecclesiam censeo constitui et gubernari oportere. Quemadmodum enim in orbem universum monumentis litterarum promulgatum est Evangelium; sic in universo terrarum orbe sine scriptis est constitutum, ut Christus Deus carnem indutus, et sancti homines imaginibus exprimerentur, sicut etiam ut crux adoraretur, etc.» Habet eadem in commentario¹ de fide Orthodoxa. At de Joanne hactenus salis modo que erudiant novaliores, præsertim vero politico.

¹ Joan. Damasc. de fid. Orthod. l. IV. c. 17.

Anno periodi Græco-Romane 627. — Anno Æræ Hispan. 768. — Anno Hegire 112, mchato die 26 Martii Fer. 1. — Jesu Christi 730.

— Gregorii II pape 16. — Leonis Isauri imp. 11. Constantini Copronymi 11.

1. *S. Germanus episcopatum Constantinop. abdicat.* — A num. 1 ad 7. Theophanes anno incarnat. secundum Alex. dccxxi, kalend. Septemb. an. Christi dccxxviii inchoato, gesta Constantinopoli hoc anno his verbis narrat: «Die septima mensis Januarii, Indictione decima tertia, feria hebdomadis tertia, irreligiosus Leo Silentium contra sanctas venerandasque imagines in novemdecim accubitorum tribunalio celebravit, Germano sanctissimo patriarcha advocato, cui persuadendum arbitrabatur, ut suo de abolendis sacris imaginibus Decreto, tandem subscriberet. At fortis Christi servus abominando Leonis consilio nequaquam cedens, imo veritatis verbum recto sensu distribuens episcopatu sese abdicavit». Tribunal novemdecim accubitorum domus erat mire pulchritudinis, in qua die Nativitatis Christi *imperator et convivæ non sedendo, ut cæteris diebus, sed recumbendo* epulabantur. Ortus est iste accubitorum usus, ex eo quod veteres Christiani communes epulas, ut mutuae charitatis indices in ipsis Ecclesiis celebrare soleant. Quod cum crebris Conciliorum canonibus vetitum fuisset, epulae istæ solemnes in adjunctis Ecclesiarum aedibus, quas *Accubitorum* nomine donarunt, celebrari cœpere, tam in Oriente quam in Occidente, ut fusc ostendit Ducangius in Constantinopoli Christiana lib. 2, § 6. *Silentium* vero erat conventus optimatum tractandis imperii ne-

gotiis imperatoris mandato coactus. Quare quemadmodum Francorum conventus singulis annis pro regni negotiis congregari soliti dicuntur a nostris Historicis indiscriminatim conventus, placita; ita conventus in quibus de rebus ad Ecclesiam spectantibus in Oriente agebatur, *Silentia* dicebantur; imo et ab Historicis Græcis Conciliorum nomine quandoque donantur. Sic in Libello Synodico, cujus auctor anonymus nono Ecclesie seculo floruit, conventum in quo sanctus *Germanus* abdicare coactus est, inter Synodos numerat.

2. *Sedis ejus duratio.* — Sanctus Germanus «tenuit pontificatum annos quatuordecim, menses quinque, dies tres», inquit Theophanes citatus. Quare cum episcopus Constantinopolitanus die xi mensis Augusti anni dccxxv consecratus fuerit, liquet Baronium sancti Germani ordinationem in annum dccxxv perperam contulisse; sic enim non annos quatuordecim, sed quindecim integros cum aliquot mensium appendice pontificatum tenuisset. Liqueat secundo, loco horum verborum, *dies tres*, legendum esse eum Anastasio, auctore Miscellæ, et Cedreno, *dies septem*. Subdit Theophanes: «Die autem septima ejusdem mensis Januarii Anastasium falsi nominis virum, ipsius beati Germani discipulum et consecellanum in ejus locum succerunt, qui videlicet Domini secularis ambitione motus, cum Leonis impietati assentiret, falsus Con-

stantinop. episcopus creatus est ». Verum loco, *septima ejusdem mensis Januarii*, legendum cum Codice Barberino, Miscella, et Anastasio, *die vicesima secunda ejusdem mensis Januarii*, que cum Dominica hoc anno concurrebat, in quibus diebus episcoporum ordinationes de more factæ.

3. *Ex domo patriarchica vi eiecitur.* — Stephanus diaconus Ecclesie Constantinopolitane in Vita sancti Stephani junioris de hac sancti Germani abdicatione et Anastasii in ejus locum subrogatione in hæc verba loquitur: « His auditis (nempe quæ de venerandis imaginibus dicebat Germanus) improbus imperator, more Leonis, cujus nomen ferebat, frendens, satrapas ensibus armatos in patriarchicam domum misit, quibus præcepit, ut cum pugnis et conviciis sanctum virum inde turbarent. Eo autem ejecto et monastica vitæ participæ factæ, videre erat universam civitatem, mellitua Patris doctrina orbatam, fletum et gemitum non parvum edere; ita ut dies illa, non dies, sed tenebræ et fletus super fletum, et vix super vix esset, ut loquitur Propheta. Iisdem miseris diebus impius Anastasius impicelalis manu pontificatum occupavit, vi militum, non suffragio divini pietatis; qui quidem omnia ad Ecclesiam pertinentia imperatoris aulibus tradidit. Tum tyrannus libera potestate proinde hæresis accepta, illico sanctam et Dominicam Christi Dei nostri imaginem, quæ super imperatoria atria collocata, ob effigiem sanctæ Eneæ dicebatur deiecere, et igni tradere tenuavit, quod quidem peregit. Interim vero dum tollebatur, divino zelo roboratæ honorabiles mulieres fortiter irruerunt, arreptaque scala, spatharum, qui imaginem amovebat, in terram projecerunt, distractamque morti dederunt. Post hæc ad patriarchicam domum statim properantes, impium Anastasium lapidibus petunt, aientes: *Impurissimum caput, et veritatis hostis, ergone idcirco sacerdotium invasisti, ut sancta et sacra anathemata, sive donoria everterentur?* Hanc de se victoriam non ferens profanus, a conspectu piarum mulierum aufugit, et ad tyrannum confugiens, ei auctor fuit, ut sanctas illas mulieres ferro interimeret. Quod quidem factum est, illeque pro Christi imagine inito certamine, victoriæ præmium ab ipso Christo receperunt, cum omnibus sanctis victricibus in regno eorum letantes ».

4. *Erat tunc nonagennario major.* — Natus erat sanctus Germanus anno circiter sexcentesimo trigesimo quinto, Heraclio imperante. Gregorius enim II in priori Epistola hoc anno ad Leonem imp. de sacris imaginibus scripta, et recitata a Baronio anno dccxxvi, num. 28, ait eum debuisse Germani consiliis obtemperare: « Annum etenim agit hodie vir ille nonagesimum quintum, singulis patriarchis, et imperatoribus inserviens ». Constantinus Pogonatus imperii sui initio « Justinianum patricium, Germani postmodum patriarchæ patrem occidit; Germanum vero ferens se gerendum virilibus resectis e-sizavit », inquit Theophanes.

Tunc ille primum quidem se divinarum Scripturarum studio addixit, posteaque metropolita Cyzicenus creatus est, indeque ad Constantinopolitanam Ecclesiam regimen translatus. Varia scripsit opera, quorum pleraque adhuc inedita sunt. Colitur in Menæis Græcorum die XII mensis Maii.

5. *Imago Salvatoris Antiphonetes dicta dejectur.* — Sed redeo ad sacrarum imaginum everisionem, de qua Stephanus diaconus, cujus verba mox retuli. Ex illis enim liquet primo imaginem Salvatoris nostri, quæ in Ecclesia Chalcopratiana summa veneratione et populi concursu colebatur, hoc anno imperatore dejectisse, aut saltem evertere conatum esse, non vero anno dccxxvi, ut eo anno num. 9 adversus Baronium indicavimus. Id enim non contigit, nisi postquam impius Anastasius locum sancti Germani occupavit, ex mox dictis. Servabatur imago illa in æde Deiparæ sacra, Chalcopratiana appellata ab Urbis tractu, in quo condita fuit, in eoque tractu Judæi aramentorum mercaturam exercebant. Inde sacra illa imago modo dicitur Chalcopratiana, modo Erea aut Enea, et modo Antiphonetes, velut dicas *sponsor ac fidelubens*. Combefisius in Historia hæresis Monothelitarum pag. 613, publicavit piam narrationem de *Dominica imagine in Chalcopratæis*, in qua origo religionis erga istam imaginem explicatur, et cur dicatur Antiphonetes, aperitur. Liquet secundo, martyrium piarum mulierum virorumque, qui propter sacram illam Salvatoris nostri imaginem decertarunt, quod narrat Baronius an. dccxxvi, ad hunc annum etiam pertinere, ut eo anno num. 9 monuimus. In Menæis ad diem ix mensis Augusti nominantur novem illi viri et *Maria patricia*, que spatharium præcepit dantes, neci tradiderunt, additurque: « Hos novem virgines cadens in ergastulum conjecit (nempe imperator) jubens quingentas quemque diebus singulis plagas accipere. In quo supplicio perseverarunt menses octo. Ut autem eos vidit deficere, præcepit afferri candentes subulas, ac aduri eorum facies, tumque gladio interfici in Cynesio, cum sancta Maria patricia, ac corpora eorum in mare projici ». Suspiciatur Combefisius loco laudato, mulieribus concessum esse, ut in sancta Sanctorum ac locum altaris ingredi possint in ea Ecclesia, cum in Ecclesiis aliis per Orientem soli ingrederentur ministri ac imperator, cum erat facturus oblationem, vel etiam monachi cum Deo consecratur; suspiciatur, inquam, sibi piæ feminæ sub Leone ingressum arrogasse, ut ejus sacrilegum ministrum ab impio conatu detererent, ita sapienter judicantes, non esse velut pro religione servandum, quod in casu militaret contra religionem. Quare in præmium illius zeli liber fuit ingressus loci altaris illius Ecclesie mulieribus, quia ipsæ præverant tanto facinori, ac scalam detraxerant.

6. *S. Theodosia ejusque sociæ diversæ a mulieribus de quibus loquitur Gregorius PP.* — Liquet tertio, dejectionis spatharii, qui imaginem Salva-

toris amovebat, Historiam eodem modo referri a Stephano diacono, et a Gregorio II in priori sua Epistola, ut utramque narrationem conferenti manifestum fiet, ideoque Constantinum Acropolitam, magnum Logothetam in Encomio sanctae Theodosiae sanctimonialis Constantinopolitanae, quod circa annum mcccxcv conscripsit, ut arbitratur Papebrocius ad diem xxix mensis Maii, ubi illud recitat, non bene de re gesta edoctum fuisse. Tradit enim *sanctam Theodosiam* mortuo patre collocatam fuisse in monasterio, et cum Leo Isauricus bellum sacris imaginibus indixisset, unusque ex ejus spathariis Salvatoris nostri divinam effigiem dejicere aggressus esset, *Theodosiam* plures religiosas feminas, quae mundum mundique ornamenta omnia a se removerant, socias sibi adjunxisse, sancto quodam furore in hominem processisse, Theodosiam sorores ad id audendum excitasse, ipsamque primam omnium scalas arripuisse: « Qui igitur », subdit Constantinus, « in scalarum summitate jam fere consistebat impius, sacram effigiem antequam corripere, iis excussus, in profundum inferni corruit ». Et tamen tam Gregorius II, quam Stephanus diaconus generosum hoc facinus non sanctimonialibus, sed feminis et mulieribus, ut etiam textus graecus utriusque habet, attribunt, et rem gestam paulo aliter narrant; subjicitque Stephanus easdem mulieres, postquam spatharium in terram projecerunt, ad patriarchicam domum properasse, et impiam *Anastasium* lapidibus petiisse, ut mox vidimus. Cujus rei non meminit Constantinus. Quare videtur is adscripsisse *Theodosiae* et ejus monialibus quod a piis illis mulieribus gestum. Non dubium tamen quin *Theodosia* pro sacris imaginibus morti tradita fuerit cum sociabus. *Constantinus* enim varia miracula ad ejus invocationem patrata recitat, et Theodosiae ac sociarum mentio ad diem xviii Julii in Synaxariis a Papebrocio memoratis. Si tamen haec vox *mulieres*, id est mulieres, qua tam Gregorius, quam Stephanus diaconus utuntur, sumi possent pro sanctimonialibus, relatio facta a Constantino conciliari posset cum Epistola Gregorii et cum Vita sancti Stephani junioris, sed non video id fieri posse. Papebrocius qui Theodosiae et sociarum martyrium cum vulgari opinione anno mcccxxvi consignat, ad diversum istum modum unam eandemque rem narrandi animum non advertit.

7. *Epistola II Gregorii PP. de sacris imaginibus hoc anno data.* — Liqueo quarto, Epistolam primam de sacris imaginibus ad Leonem imperatorem esse post kalendas Septembris currentis Christi anni, nempe post initium Indictionis xiv. Gregorius enim in ea narrat quae contigere, cum imperator spatharium suum misit « ad evertendum et confringendum Salvatorem, qui appellatur Antiphonete, ubi et miracula multa fiunt », et piis illas feminas, quae iniquum illud facinus non tulerat, laudibus exornat.

8. *Gregorius II tributa solvere imperatori non*

prohibuit, nec hunc excommunicavit. — Baronius num. 4 et seq. existimat, *Gregorium II*, cum videret imperatorem penitus haereticum, eum anathemate exeratorem esse, tumque Romanos et Italos ab ejus obedientia recedere fecisse. Idem scribunt Bellarminus lib. 5 de Rom. Pont. cap. 8, Sigonius lib. 3 de regno Italiae, aliique plures. Verum tantum abest, ut Pontifex Romanos et Italos ad defectionem impulerit, aut eos a pensione tributorum solvenda impederit, ut Ravennae et Venetiarum exercitus ad rebellionem paratos in officio continerit. Paulus enim diaconus lib. 6 de Gest. Langobard. cap. 49, qui homelius scire potuit, quam Theophanes, Cedrenus, et Zonaras de rebus in Occidente gestis parum instructi scribit: « Omnes Ravennae exercitus vel Venetiarum talibus jussis uno animo restiterunt, et nisi eos prohibuisset Pontifex, imperatorem super se constiturere luissent aggressi ». Praeterea Anastasius in Vita Gregorii II rem tanti momenti non omisisset, qui tamen ea tradit, quae contrarium plane insinuant: « Jussionibus itaque postmodum missis, decreverat imperator, ut nulla imago cujuslibet sancti, aut martyris, aut angeli, ubicumque haberetur; maledicta enim omnia asserbat, et si acquiesceret in hoc Pontifex, gratiam imperatoris haberet, et si hoc fieri praepediret, suo gradu decideret. Respiciens ergo pius vir profanam principis jussionem, jam contra imperatorem, quasi contra hostem se armavit renuens haeresim ejus, scribens ubique se cavere Christianos, eo quod orta fuisset impietas talis. Igitur perinde omnes Pentapolenses atque Venetiarum exercitus contra imperatoris jussionem restiterunt, dicentes: Nunquam se in ejusdem Pontificis condescendere necesse, sed pro ejus magis defensione viriliter decertare. Ita ut anathemati Paulum exarchum, vel qui eum direxerat, ejusque consentaneos submittant, spernentes ordinationem ejus, sibi omnes ubique in Italia duces elegerunt, atque sic de Pontificis, deque sua immunitate cuncti studebant. Cognita vero imperatoris nequitia, omnis Italia consilium inivit, ut sibi eligerent imperatorem, et Constantinopolim ducerent; sed compescuit tale consilium Pontifex, sperans conversionem principis ». Vides S. Pontificis moderationem, et uti Anastasius Paulo diacono, qui hoc saeculo vixit, suffragetur.

9. *Aliter se gerit Gregorius erga Anastasium episc. Constantinopolitanum ac erga imperatorem.* — Paulo post subjicit Anastasius: « Cumque mitteret hominem proprium Romam cum scriptis suis, in quibus continebatur, ut Pontifex occideretur cum optimatibus: Romae agnita crudelissima insania, protinus ipsum patricium missum occidere voluerunt, nisi defensio Pontificis nimia praepedisset ». Narrat postea Anastasius, quibus sese armis contra Eutychiei exarchi persecutionem Pontifex defenderit, licet Romanos et Langobardos contra exarchum sui causa armatos videret: « His ita se habentibus, inquit, elegit majus praesidium pater ille, distri-

buere pauperibus largissima manu quæ reperiebat, incumbens orationibus et jejuniis, et litanis Deum quotidie deprecabatur : et spe ita manebat semper fultus plus quam hominum : gratias tamen voluntati populi referens pro mentis proposito, blando omnes sermone, ut bonis in Deum proficerent actibus, et in fide persisterent, rogabat; sed ne desisterent ab amore vel fide Romani imperii, admonebat; sic cunctorum corda mollebat, et dolores continuos mitigabat ». Denique Anastasius refert, Anastasium patriarcham Constantinopolitanum in locum S. Germani ab imperatore subrogatum, rejectum fuisse a Gregorio II : « Qui (Anastasius sc.) missa Romam Synodica, dum tali hæresi eum consentientem reperiret, vir sanctus non censuit eum fratrem, aut sacerdotem solito vocari, sed rescriptis ammonitionis, nisi ad Catholicam converteretur fidem, etiam extorem a sacerdotali officio esse mandavit. Imperatori quoque suadens salutaria, ut a tali execrabili miseria declinaret, scriptis commonuit ». Post quæ verba nihil aliud refert Anastasius, quod inter Pontificem et imperatorem vel ejus ministros actum sit, quia se Pontifex ultra scripta non processit, aliterque se gessit erga eum ac erga Anastasium invasorem sedis S. Germani, quem *extorem a sacerdotali officio esse mandavit*, nisi ad Catholicam fidem converteretur.

10. *Tradi imperatorem Satanæ, nisi respiciat, Deum precatur.* — Denique in neutra Gregorii II Epistola hoc anno ad Leonem imp. scripta aliquid verbum habetur, ex quo conjici possit Pontificem aliis armis usum esse, ut imperatorem ab impietate revocaret, quam humanissimis cohortationibus, et admonitionibus. Hæc tantum leguntur in secunda ejus ad Leonem Epistola, ex quibus potius colligitur, Gregorium non denuntiasse imperatorem Ecclesiastica communione in publico fidelium consensu privatum, aut tributorum pensionem inhibere in animo non habuisse : « Imperatores, qui pie et in Christo vixerunt, Ecclesiarum Pontificibus obedire minime recusarunt, nec eos vexarunt. Tu vero, imperator, cum transgressus fueris, ac per-versus evaseris, et manu propria subscripseris, te ipsum subjiciens, et confessus fueris, eum qui terminos Patrum tollit execrabilem esse, in hoc proprio judicio condemnatus es, ac Spiritum sanctum a te alienasti. Persequeris nos, ac tyrannice vexas militari carnalique manu; Nos inermes ac rudi, qui terrenos et carnales exercitus non habemus, invocamus principem exercitus omnis creature sedentem in cælis Christum, qui est super omnes exercitus supernarum virtutum, ut immutat tibi dæmonem, sicut ait Apostolus: Tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit ». Hæc Epistola, ut supra diximus, exeunte hoc anno, vel initio insequentis data, ideoque paulo ante Gregorii mortem, quæ mense Februarii anni MCCXXXI contigit; post quam Epistolam nullum Pontifici cum imperatore commercium fuit.

11. *Provincias Illyricanas ab Ecclesia Rom.*

per vim distrahit imperator. — Leo tamen imp. adeo exarsit, ut in odium vindictarum a Pontifice imaginum, patrimonia Ecclesiæ Romane in Calabria et Sicilia sita in fiscum redegerit, et dioceses Illyricanas, Calabrias, Siciliam, et reliquas provincias usque Thraciam a Romano patriarchatu per summam tyrannidem distraxerit, postquam se. S. Germanum sede Constantinopolitana deiecit. Liqueat id ex fine Epistolæ Adriani papæ ad Carolum Magnum, quæ extat ad calcem Synodi Nicenæ II, ubi pag. 962 edit. Labbeana dicitur : « Dudum quippe quando eos pro sacris imaginibus erectione adhortati sumus, simili modo et de diocesi tam archiepiscoporum, quam et episcoporum sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ commones, quæsimus restituerent eidem sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ, quæ tunc cum patrimoniis nostris abstulerunt, quando sacras imagines deposuerunt, et nec responsum quodlibet exinde dederunt, et in hoc ostenditur, quia ex uno capitulo ab errore reversis, ex aliis duobus in eodem permaneant errore. Si enim ubique Christianorum Ecclesiæ canonicè intactas suas possident dioceses; quanto amplius sancta Catholica et Apostolica Romana Ecclesiæ, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum, sua diocesi, videlicet archiepiscoporum et episcoporum, imo et patrimonia pro luminarium concinnatione atque alimonis pauperum irrefragabili jure et tenere et possidere modis omnibus debet? Postea Nicolaus I Epistola sua ad Michaëlem imperatorem earumdem provinciarum restitutionem etiam petivit his verbis : « Oportet vestrum imperiale decus, quod in omnibus Ecclesiasticis utilitatibus vigere audivimus, ut antiquum morem, quem nostra Ecclesiæ habuit, vestris temporibus restaurare dignemini, quatenus vicem, quam nostra Sedes per episcopos vestris in partibus constitutos habuit, videlicet Thessalonicensem, qui Romana; Sedis vicem per Epirum veterem, Epirumque novam, atque Illyricum, Macedoniam, Thessaliam, Achaïam, Daciam Ripensem, Daciamque Mediterraneam, Mœsiam, Dardanian, Prevalim, B. Petro Apostolorum principi contradicere nullas præsumat; quæ antecessorum nostrorum temporibus sc. Damasi, Siricii, Innocentii, Bonifacii, Celestini, Sixti, Leonis, Hilarii, Simplicii, Felicis atque Hormisdæ sanctorum Pontificum, sacris dispositionibus angebatur, etc. præterea Calabritanum patrimonium et Siculum, quæque nostræ Ecclesiæ concessa fuerunt, et ea possidenda obtinuit, et disponendo per suos familiares regere studuit, vestris concessionibus reddantur, etc. Inter ista, et superius dicta volumus, ut consecratio Syrausano archiepiscopo nostra a Sede impendatur, ut traditio ab Apostolis instituta nullatenus nostris temporibus violetur ». Has provincias Pontifices Romani hoc anno amiserunt, quod hæresi leonemachorum adherere nollent, et avitum fidem fortiter defenderent; justissimarum enim expostulationum tam Hadriani I, quam Nico-

lai I rationem nullam Græci habere voluere, ut suis locis videbimus.

12. *Origo separationis Græcorum a Latinis.* — Allatius in lib. 2 de Ecclesiæ Occident. et Orient. Perpetua Cons. cap. 4 observat, schismaticos Græcos asserere Latinos se ab Orientalis Ecclesiæ communione subduxisse, et variis hæresibus addictos, in alios atque alios mores Patrum traditionibus et Conciliorum decretis adversantes versos fuisse. Non idem tamen tempus omnes assignare, sed Nicetam Seidum ad Leonomachorum tempora utriusque Ecclesiæ divisionem referre: « Licet enim », inquit Seidus, « a quinta Synodo schisma foverint, in rebus tamen fidei, cum nihil innovassent, optime sentiebant: at Leonis Isauri ævo, cum Leonomachorum hæresis per totum Orientem grassaretur, Romana Ecclesia a Constantinopolitana divisa, suis ipsa moribus vivere voluit, ac demum irruentibus, et omnia occupantibus Wandalis (ita Francos schismaticus iste appellat) ex eorum commercio variis erroribus contractis coinquinata est, quos modo ipsa fovet, et ac si essent Patrum traditiones propugnat ». Sed Allatius pluribus hanc calumniam refellit, et tandem cap. 3, num. 7, causam schismatis his verbis aperit: « Ut Græci intelligant, schisma sub Leone Isauro, quod fere omnes Orientis Ecclesias a suo capite avulsit, non ex aliqua hæresi (licet id, ut vidimus, invasores prætenderent, ut specioso aliquo titulo secessionem suam cobonestarent) sed ex contentione ob diocesem male usurpatam, exortum est ». Quod probat postea locis num. superiori a nobis in medium allatis.

13. *S. Stephanus junior in monte S. Auxentii sese includit.* — Leone Isauro Orthodoxos Constantinopoli vexante parentes sancti Stephani junioris cum hoc religioso puero in montem sancti Auxentii ad Nicomediasimum, e regione Bilyhynarum parium provincie positum confugere, ubi post obitum sancti Auxentii, ejus discipuli in sancta ejus spelunca inclusi vivebant. *Stephanum* tanquam victimam parentes abbati obtulere. Tanta autem sanctitate ibi *Stephanus* vixit, ut ætatis anno trigesimo primo cæteris præpositus fuerit. « Ab his », inquit Stephanus diaconus Ecclesiæ Constantinopolitane in hujus sancti Vita, nuper tom. 1 Analect. Græc. publicata, « mons ille instar urbis effectus est, egregiique cœnobii formam et sanctitatem recepit. Omnibus enim, ut ita dicam, necessariis Dei liberalitate et sancti precibus cumulate paratis, nempe cœmeterio, aliisque ædificiis et rebus, quibus opus erat, cœnobium religiosissimum conditum est, sancti Auxentii nomine insignitum: quod quidem impius tyrannus hostili erga sanctum animo, monasterio everso, Auxentii collem nuncupavit, quod et ad hanc diem ab ejus symmetris dictatur ». S. Stephani pro sacris imaginibus certamina suo loco exponemus.

14. *Moritur S. Corbinianus episc. Frisingensis.* — Sanctus Corbinianus episcopus Frisingensis primus hoc anno spiritum Deo reddidit, juxta Annales

Frisingenses a Velsero lib. 4 citatos; Aribo enim in ejus Vita neque annum neque diem mortis ejus notavit. In Tabulis Frisingensibus et recentioribus Martyrologiis inscribitur ad diem vii mensis Septemb. Et frater fuit nomine *Erinbertus* factus etiam episcopus Frisingensis anno MCCXXXIX, quo Bonifacius Bajuariam in quatuor dioceses divisit. Aribo quartus Frisingensis episcopus ejus Vitam scripsit, quæ recitatur sæc. in Benedict. part. 1. Aribo autem modo *Hæres*, modo *Cyrinus* appellatus reperitur, imo a poeta, qui versus composuit *de Ordine comprovincialium pontificum*, metropoleos nempe Saltzburgensis, vocatur *Arpeo*, et in brevi Chronico episcoporum Ratisponensium apud Mabillonium tom. IV Analect. *Arper*. Velserus vir Germanus hanc in rem erudite scribit: « Erbon et Arbon majoribus Hæredes dictos, qui nobis Erben cadenti, in carmine opposuisse: accrevisse mediam lex sæculi consuetudine, quod crebrius vocalium interjectum, contra quam hodie fit, nostri olim aucuparentur. Aribonem itaque latine nil nisi Hæredem esse. Quod is ipsum sc. respexit, utroque vocabulo in Corbiniani Vita conjuncto. Quin longius progressus cum in syllabo Hebraicorum nomenclum, qui sive Hieronymo sive Bedæ auctoribus tribuitur, Cyrinum cum Hæredis interpretamento reperisset, quam vere sacra lingue gnari sciunt, delectatus, se sub finem Vitæ sancti Emmerami Cyrinum dixit ». Non viderat Velserus versus laudati poetæ; nam *Arpeonis* nomen ex lingua Germanica derivatum esse ostendisset. Sic etiam Arno Salisburgensis episcopus ab Alcuino vocatur *Aquila*, quia, ut videre est apud Mabillonium sæc. IV Benedict. part. 1, pag. 64, *Arnout* germanicum seu flandricum nomen est, ex quo ducta vocabula synonyma, *Arnulfus*, *Arnoldus*, et *Arno* seu *Amonus*, et addita aspiratione, Germanis et Flandris familiaris, fit *Hærent*: quæ vox *Aquilam* significat. Hæc pro illius ætatis more.

15. *Primus Frisingensis episcopus fuit.* — Cæterum *Corbinianum* primum episcopum Frisingensem fuisse, docet incertus poeta citatus. Is enim episcopus Frisingæ urbis primariae dioceseos ad Mosaci et Isaræ confluentes sitæ hoc ordine numerat.

Frisingensis enim sedes hæc aula vocata est,
Corbinianus ovans quam primus rexerat alnus.
Inde bei famulus Ermerplius nomine sedit.
Tertius hinc Joseph præclarus nempe magister.
Arpeo quartus erat, facundo famine fretus.
Quintus Apostolicam tenuit pins Alto cathedram.
Post hunc Hatto pater sedem jam rexerat alnus.
Ex hinc successit Erchonperth pastor anatus.
Ecce pius sedem præseus nunc Anno gubernat.

16. *Suevi a Carolo domiti.* — Aribo anno DCCCLXXXIV juxta citatum Chronicon Ratisponense vivere desiit; ad eum enim Christi annum ibi legitur: *Arper episcopus obiit, et Atto episcopus factus est.*

Bellum Sævicum hoc anno a Carolo Majore-Domus gestum. In Annalibus enim Petavianis legitur: DCCXXX: *quando Carolus perrexit Suavis contra Lanfridum*. Idem habent Annales Tiliani, alique, quibus suffragatur Regino lib. 1, ubi de Carolo scribit: « Idem quinto decimo anno regni sui Alemanniam ingressus, contra Lanfridum dimicavit, et sibi eandem gentem subjecit ». Ala-

manni, et Sævi, quorum duxerat Lanfridus, jamdiu a Francorum regno desciverant, et a Pippino Caroli patre utcumque pacati fuerant; sed iterum arma cepere, et finitimas regiones Franciæ subjectas crebris incursionibus vexavere. Verum a Carolo fracti et subacti sunt, et a Carolomanno et Pippino postea tota Alamannia recepta, Francisque restituta.

GREGORII III ANNUS I. — CHRISTI 731.

1. *Defuncto Gregorio, rebus gestis insignis, eligitur papa Gregorius III virtutibus clarus, qui ad Leonem mittit legatum.* — Qui sequitur annus Redemptoris septingentesimus trigesimus primus, Indictione decima quarta. fuit obitu S. Gregorii papæ lugubris: « Qui contigit (inquit Anastasius) tertio idus Februarii, Indictione decima quarta, cum sedisset annos sexdecim, menses octo, et dies viginti ». De quo, præter illa, quæ dicta sunt superius certis annis octexta, hæc de eodem idem Anastasius habet: « Illic quadragesimali tempore, ut in quinta feria jejuniùm atque missarum celebritas fieret, in Ecclesiis, in quibus non agebantur, instituit. Oratorium in patriarchali in nomine beati Petri Apostoli, diversis ornatum metallis a novo refeit, et circumquaque altaris parietes deargentavit, ac distinxit duodecim Apostolos, pensantes libras centum octoginta ». Et in fine: « Illic fecit calicem aureum præcipuum, diversum (diversis), ornatum lapidibus preciosis, pensantem libras triginta: similiter et patenam auream pensantem libras viginti octo et semis. Illic divisit omni clero, monasteriis, diaconiis, et mansionariis solidorum duo millia centum sexaginta, et ad luminaria B. Petri Apostoli solidos mille. Illic fecit ordinationes quinque, quatuor per mensem Septembrem, et unam mense Junii, creavitque presbyteros xxxv, diaconos iv, episcopos per diversa loca cl. Constantino imperatoribus: et cessavit episcopatus ejus dies quinque ». Ilactenus Anastasius. Apud quem additum invenimus in aliquibus exemplaribus mensem unum, quod repugnat his, quæ dicuntur ab eodem Anastasio in ejus successore Gre-

gorio tertio. Porro Gregorius ipse defunctus receptus est inter sanctos, anniversariæque memoriae cultu in Ecclesia perseverat. Cujus si scripta extarent, resque ab eo gestæ diligentius scriptis mandata essent, Gregorio magno haud minorem existimares. Præter Epistolas scripsisse fertur Responsum librum unum ad Leonem imperat., et alium ad episcopum Constantinopolitanum, et alia. Eo igitur defuncto, hoc eodem anno die xvi ejusdem mensis, in locum ipsius Gregorii subrogatus est alius Gregorius ejus nominis tertius, de quo hæc idem Anastasius:

2. « Gregorius tertius natione Syrus ex patre Joanne, vir mitissimus et valde sapiens, in divinis Scripturis sufficienter instructus, græca latinaque lingua eruditus, Psalmos omnes per ordinem memoriter retinens, et in eorum sensibus subtilissima exercitatione limatus, lingua quoque in lectione politus, exhortator omnium bonorum operum, plebi florentissime salutaria predicans, fidei Catholice et Apostolice immaculate conservator, perenniter suo monitu corda fidelium corroborans, Orthodoxæ fidei amulator ac defensor fortissimus, paupertatis amator, et erga inopes provisor, non solum mentis pietate, sed studii sui labore sollicitus, captivorum etiam redemptor, orphanorum quoque et viduarum largitor, necessaria tribuens, amator religiositatis in Christiana norma, et religiose volentibus vivere, et Dei timorem habentibus in suis præordiis director existens, Deo favente, pervenit ad ordinem presbyteratus. Quem viri Romani, seu omnis populus a magno ad parvum divina inspiratione pernoti, subito cum ejus decessor de hoc seculo migrasset, dum in obsequio sui antecessoris esset intentus, vi abstollentes, in Pontificatus ordinem elegerunt ».

Hæc de ejus vita ante Pontificatum, et ipsius electione Anastasius.

3. Exigebat quidem temporis vehemens perturbatio, ut qui videretur optimus, idem quam citissime eligeretur, ne capite deficeret Romanus populus, qui (ut vidimus) ab imperatore hæretico penitus se subtraxerat, atque omnino defecerat, cuius adhuc in Italia vigeret potentia in exarcho. Sic igitur Gregorius elevatus in thronum Apostolicum, nihil antiquius habuit, quam obortam hæresim extirpare: ejus rei gratia securim ad radices admoveus, primum omnium imperat. Leonem ejus auctorem petiit litteris Apostolicis, ad eumque legatum misit. Sed utinam sicut arcus fortissimus fuit, ita emissa sagitta plumbea non fuisset. Quidnam acciderit, ex eodem Anastasio res gestas ejusdem Gregorii prosequente, audiamus:

«Fuit autem, inquit (Gregorius papa tertius), temporibus Leonis et Constantini imperatorum, ea persecutione grassante, que per ipsos mole est ad depositionem et destructionem sacrarum imaginum Domini nostri Jesu Christi, et sanctæ Dei Genitricis, sanctorum Apostolorum, omniumque sanctorum martyrum et confessorum. Pro quibus idem sanctissimus vir, ut ab hoc respicerent ac se removerent errore, comminatoria scripta, vigore Apostolicæ Sedis instituta (quemadmodum et sanctæ memoriæ decessor ipsius direxerat) misit per Gregorium presbyterum, qui humano ductus timore, non eadem scripta imperatori porrexit». Siquidem Leonis rugientis et severitatis crudelitas ipsa oculis visa perterritum. Majora enim præsens vidit, quam quæ fama perceperat; adeo ut timore correptus defecerit penitus animo, tutius ratus non dare litteras, quas acerrimas esse sciebat, quam deficiendo in discrimen adducere Sedis Apostolicæ majestatem. Sed quid in eum Gregorius papa statuerit, Anastasium audi de Gregorio ipso presbytero ista subdentem:

4. «Revertens, secum illas litteras in civitatem Romanam reducens, ipsi sanctissimo Pontifici patefecit, confessus, se faciens reum culpæ. Quem magna comminatione Pontifex ipse voluit ab ordine sacerdotali privare». Congregatis enim episcopis, qui in Urbe essent, vel in proximis Ecclesiis, Concilium ab ipso Pontifice est congregatum, ubi inter alias causa ejusdem Gregorii, utpote gravis, in medium allata est: prænotusque ipse Gregorius papa facinus detestatus, sententiam depositionis laturus cum esset in eum, ne id faceret, episcoporum preces intercesserunt, cum idem Gregorius presbyter reus, emendaturum se quod peccasset, sponte liberoque promitteret, imitaturum se Petrum pollicitus, qui etsi timore percussus ab animi proposito excidisset, postea repetita sæpius confessione, mortem tandem libenti animo suscepisset: ait enim de ipso Anastasius: «Cui» nempe Pontifici «resistente Concilio, et obsecrante tam Concilio, quam optimatibus, ut non dederetur, sed magis idem presbyter pœnitentiæ submitteretur;

illi imposita digna pœnitentiâ, iterum secundo cum iisdem scriptis litteris apud regiam direxit urbem». Sed quod hæc secunda legatio contigisse appareat anno sequenti, suo loco de ipsa acturi sumus.

5. *Martyres plures ob sacrarum imaginum cultum.* — Qui sic comparatus erat Leo, ut nec audire vellet a Romano Pontifice veritatem: eos, qui ipsam prope etiam nolenti auribus ingerebant, procul in exilium ejicere consuevit. Inter alios autem fuit vir sanctissimus, qui successerat S. Germano in Cyziceno episcopatu Emilianus, cujus natalem diem celebrant Græci in Menologio istis verbis: «Commemoratio S. Emiliani episcopi Cyzici. Hic propter sacrarum imaginum cultum multas animas perpeussus, in exilium ab impio imperatore Leone missus, accepta confessionis corona, dormivit in Domino». Hæc illi die octava mensis Augusti. Tunc etiam Basilium et Procopium Decapolita idem subeuntes certamen, eandem penam perpeSSI, eadem sunt facti digni corona: quorum natalis dies a Græcis agitur vicesima septima Februarii. Tunc et Theophilus sanctus monachus æque coronam promeruit, de quo iidem his agunt verbis, die secunda mensis Octobris, quo ejus diem natalem colere consueverunt: «Natalis sancti patris nostri Theophili, qui fuit monachus religiosus et timens Deum sub Leone Isaurico, cuius impietatem et execrabile odium in venerabiles sanctorum imagines evertendas, ejus hæresim in faciem improbrans redarguit, ipsum impium, nefarium, et Antichristi præcursorem, et Christi proditorem appellans, aliaque similia objiciens. Quibus ille ad iram inclitatus, primo verberari eum jussit, et in carcerem conjici: unde postmodum eductus, sanctas imagines abnegare cogitur, quod omnino renuens facere, in exilium missus est, et illic presentem vitam reliquit». Hæc impius, sed non pro concepta rabie in Catholicos agens, invidens illis coronam martyrii, sciens eosdem colendos fore in Ecclesia martyres, et eorum reliquias venerationi quoque exponendas, quas impius perdere laboraret. Tunc et Niceta patricius idem certamen subiens, in Album sanctorum confessorum relatus est decima tertia mensis Octobris.

6. Abstulit tamen idem Isauricus ab infligendo supplicio Joanni episcopo Polyboti, qui claritudine miraculorum adeo celebris erat in Oriente, ut et ipse, sicut olim magnus ille Gregorius, cognomen dictus fuerit Thaumaturgus. Hic enim, cum ad redarguendum imper. se Constantinopolim contulisset, vehementerque reprehendisset, nullam vim passus, ad suam redire Ecclesiam permissus est; ubi suum curans gregem illesum ab hæresi custodiens, quievit in pace, quinta die mensis Decembris, qua Græci in Menologio anniversariam ejus commemorationem agunt. Inter horum classem adnumeratur Gregorius Decapolis in Isauria civitatis civis, qui Orientem et Occidentem peragrans in confessione Catholice fidei, diem clausit extremum. Simeon præterea sanctitate nitens tunc vixit,

quem Leo detrusit in carcerem, ubi eum idem qui supra Gregorius Constantinopoli inivit. Habet hæc Menologium vicesima die mensis Novembris; sed de aliis agendum inferius erit. Jam res Germanicas inivisamus.

7. *Bonifacio ex Germania papam consulenti optima hic per legatum documenta transmittit.* — Hoc eodem anno cum audivisset S. Bonifacius Germanorum apostolus defunctum esse Gregorium II, a quo acceperat apostolatam, et in ejus locum fuisse subrogatum Gregorium III, ad ipsum Roman legatos misit; per quos etiam de nonnullis Sedem Apostolicam consuluit. Id enim constat testificatione auctoris, qui ex Willibaldo episcopo S. Bonifacii res gestas prosecutus ait¹: « Cumque multa hominum millia tam per se, quam per suos conterraneos ad Christi religionem traducta baptismatis unda diluisset, defuncto beate memoriæ Gregorio II Sedis Apostolicæ Pontifice, tertioque Gregorio eandem Sedem obtinente, Roman legatos misit, qui cum novo Pontifice prioris amicitia fœdera renovarent, et pristinam humanitatem atque benevolentiam ejus erga ipsum expeterent. Ab ipso vero Bonifacio omnem obedientiam Romanæ Sedi debitam pollicerentur: denique plurimorum Germanorum ad fidem Christi adductorum conversionem indicarent. Legati cum Roman venissent, et Pontifici ea retulissent: ille primum Deo gratias egit: denique non solum omnia amicitia et benevolentia officia a Bonifacio expetita pollicitus est, sed ea etiam quæ non petiit, largitus est, nempe archiepiscopi pallium, et litteras, quibus ad ejus questiones multivarias (multifarias) respondit ». Quod autem ipse Pontificis littere sequenti potius anno date esse ex ipsarum contextu intelligitur: dicere opus est, eosdem legatos tardius profectos in sequentem usque annum fuisse Romæ detentos. Porro Gregorii papæ litterarum hoc est exemplum:

8. Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo ad illuminationem gentis Germania, vel circumquaque in umbra mortis morantibus Gentibus in errore constitutis ab hac Apostolica Sede directo, Gregorius servus servorum Dei.

« Magna nos habuit gratulatio, lectis sanctissimæ fraternitatis tue literis, cum in eis relecta serie fuisset repertum, Domini nostri Jesu Christi gratia, plurimos te a gentilitate et errore ad vere fidei agnitionem convertisse. Quod quia divina institutione docemur in parabolis, cui² quinque talenta credita fuerant, alia quinque fuisse hauritum: in talis commercii lucro cum tota plaudemus Ecclesie. Hinc jure tibi sacri pallii direximus munus, quod beati Petri Apostoli auctoritate suscipiens, induaris, atque inter archiepiscopos unus, Deo auctore, precipimus, ut censearis. Qualiter

autem eo utaris, ex mandato Apostolico informatum agnosce. Itaque dum missarum solemniam geris, vel episcopum te contigerit consecrare, illo tantummodo tempore eo utaris.

9. « Quia vero turbas, Domini gratia, in iisdem partibus ad rectam fidem asseruisti conversas, ideoque nequire te occurrere omnibus quæ salutis sunt, impendere, vel intimare, cum jam longe lateque gratia Christi ejus fides in illis propagetur: precipimus, ut juxta sacerorum canonum statuta, ubi multitudo excrevit fidelium, ex vigore Apostolicæ Sedis debeas ordinare episcopos, pia tamen contemplatione, ut non vilescat gratia episcopatus.

« Presbyterum namque, quem præterito asseruisti anno ad nos venisse, nostroque judicio fuisse a suis nefariis absolutum actionibus: credas, quod neque nobis confessionem aliquam fecit, nec a nobis, ut suos expleat libitus, absolutus est. Sed si eum errori deditum repereris: hunc Apostolicæ Sedis vigore, ut juxta sanctorum canonum censuram corrigas et emendes, precipimus, vel si quos forsitan tales inveneris. Ille enim veniens: Presbyter sum, ait, et commendatitias ad filium nostrum Carolum litteras expetiit. Nullam illi aliam concessimus licentiam. Quem vitari, si prave conversatur, cum reliquis volumus.

10. « Eosdemque quos a Paganis baptizatos esse asseruisti: si ita habetur: ut denuo baptizes in nomine sancte Trinitatis mandamus ». Si extaret, quæ hanc Gregorii præcessit, Epistola Bonifacii, quæ de his consulit ipsum, sufficiens satis esse ista responsio appareret, quæ absque illa imperfecta videtur, sicut et ea, quæ paulo post subjicitur de baptizatis a presbytero Jovi sacrificante, ut rebaptizarentur; intelligereturque de his loqui Pontifex, qui non fuissent baptizati in nomine sanctissimæ Trinitatis. Quod autem ista nostra interpretatio non sit divinatio, sed necessaria demonstratio, testis adducitur hujus successor Zachariæ papa, qui ad eundem Bonifacium scribens de iis, qui absque certa expressione nominis Trinitatis baptizati essent ab hæreticis, ut baptizarentur, rescribit, exemplo, ut ait, Gregorii nostri prædecessoris, idem ad ipsum Bonifacium de his hac Epistola rescribens; plane significans, respondisse Gregorium ad Bonifacium, iterandum esse illorum tantum baptismum, qui absque expresso nomine sanctissimæ Trinitatis baptizati fuissent. Porro ipsa Epistola Zachariæ inferiori suo loco describitur, quæ incipit: « Sacris liminibus », iuxta eadem in Vita ejusdem sancti Bonifacii libro secundo. Sed et idem ipse Gregorius suorum verborum certior accedat interpres, qui in alia Epistola post hanc ad eundem Bonifacium scripta, quæ incipit: « Doctoris gentium », expresse tradit, non esse iterandum illorum baptismum, qui gentilium ministerio baptizati, si in nomine sancte Trinitatis id factum esset, sed hos ut Christianos esse recipiendos per manus impositionem et chrismatis unctionem. Sed prosecuantur reliqua:

¹ Vit. S. Bonif. l. 1. c. 29. apud Sur. tom. III. de v. lin. —

² Matth. XXV.

41. « Inter cætera agrestem caballum aliquantos comedere adjunxisti, plerosque et domesticum : hoc nequaquam fieri deinceps, sanctissime frater, sinas; sed quibus potueris, Christo iuvante, per omnia compesce, et dignam eis impone penitentiam. Immundum enim est, atque execrabile ». Sic ferinos mores componere, et ad humaniorem cultum Gregorius papa reducere, quovis prætextu et occasione curavit. Sed pergit :

« Pro obeuntibus quoque consulnisti, si liceat oblationem offerri : Sancta sic tenet Ecclesia, ut quisquis pro suis mortuis vere Christianis offerat oblationes, atque presbyter eorum faciat memoriam; et quamvis omnes peccatis subjaceamus : congruit tamen, ut sacerdos non nisi pro mortuis Catholicis memoriam faciat, et intercedat. Non enim pro impiis, quamvis Christiani fuerint, tale quid agere licebit. Eos etiam, qui se dubitant fuisse baptizatos, vel qui a presbytero Jovi mactante, et immolantibus carnes vescente baptizati sunt, ut rebaptizentur, præcipimus ». Ut pote quod qui idolatria inhæssent, nullam habuisse intentionem in illis explere salutis remedium videri potuissent. Pergit ipse :

« Progeniem suam unumquemque usque ad septimam generationem observare decrevimus. Et si volueris, devitandum doce, ne cui uxor obierit, amplius quam duobus debeat copulari ». Id ejus relinquit arbitrio, quod bigamiam, trigamiam, etc. concedere, sit ex¹ Ecclesie indulgentia.

42. « De his vero, qui patrem, vel matrem, vel fratrem, aut sororem occiderint : dicimus, ut toto vitæ tempore corpus Dominicum non suscipiant, nisi in suo exitu pro viatico : abstineant etiam se a carnis commensatione, et potu vini, donec advixerint : jejument secunda, quarta, et sexta feria, ut sic delictes possint diluere commissum scelus.

« Hoc quoque inter alia crimina agi in partibus illis dixisti, quod quidam ex fidelibus ad immolandum Paganis sua venundant mancipia. Quæ ut magnopere corrigere debeas, frater, commoneamus, ne sinas fieri ultra. Scelus enim est impietas. Eis ergo, qui hæc perpetraverunt, similem homicidæ indices penitentiam.

« At quoties episcopum consecraveris, duo vel tres convenienti tecum episcopi, ut Deo sit gratum quod geritur, et eis convenientibus, ipsisque presentibus consecres. Hæc te, frater charissime, diligenter observare volumus, et studio pietatis ceptum negotium salutis exsequi, ut de lucro apportato valeas a Domino Deo nostro mercedem percipere in æterna beatitudine. Privilegium vero juxta quod petisti facientes, his junctum direximus, optantes te Domini Dei nostri presidio de conversione errantium plenissimum apportare lucrum. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater ». Hucusque reddita ad Bonifacium per legatos Epistola Gregorii papæ. Pergit vero auctor :

« Redeuntes igitur nuntii et præsules Apostolici tum scripla, tum munera optata reportantes, ingenti sanctum Bonifacium gaudio afficiunt. Itaque sicut par erat, Deo laudes, gratesque agens mox duas Ecclesias construxit : alteram quidem Frisariæ (Fritzlaria) in honorem sancti Petri Apostolorum principis; alteram vero Amanburgi in honorem Michaelis Archangeli; duo quoque monasteriola duabus adjunxit Ecclesiis non minima illic adunata Deo servientium congregatione : ubi etiam hactenus laudes et cultus divini officia peraguntur ». Hucusque de Bonifacii rebus gestis, reliqua de ipso inferius suo loco.

13. Vidisti, puto, lector, et considerasti unde prodierit Germanis in tenebris consistentibus gentilitii erroris, lumen Evangelii. Unde provenerit invitæ silvæ cultus. Unde eversæ domui accesserit restitutor. Unde infidelitatis diuturno morbo languentibus venerit medicus et medicina. Unde adhuc insanientibus in idolis, advenerit de vero Deo certa scientia. Unde feris Barbaris inhæserit humanitas, et politica vitæ cultus, ut cœperint esse homines, qui pæne bestie videbantur. Unde leges legum exortibus, et rudibus disciplina. Non aliunde quidem, quam ab Ecclesia Romana, a qua Bonifacius prædicare Evangelium missus est. Eluxit Germanis a Romana Ecclesia Evangelii lumen, Dei cultus, instauratio disciplinæ, medicus, medicina animorum morbis, scientia ac sapientia stultis, humanitas rudibus, feris atque indomitis lex. Quis neget ista novator? Quod omnes fatentur, negare puto nec audebunt insani. Pudeat ingratos in Romanam Ecclesiam insanire : de illis loquor, qui per devia hæreseos a fide Catholica aberrantes desierunt etiam esse, quod nati sunt homines participes rationis; cum alioqui sciamus in compluribus ejus provinciis vigere Fidem Catholicam, quo si sancto senine caruissent, diriora utique supplicia, quam Sodoma et Gomorrha ab irato Domino subiissent. Sed in Angliam transeamus.

14. De Bedæ Incubrationibus, ætate et interitu.

— Hoc eodem anno suæ Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum Beda finem imponit, brevi compendio describens statum, quo eandem reliquit Ecclesiam Anglicanam : quoniam reges provinciæ, et episcopi Ecclesiis præessent, recensens, ita demum perorat : « Et arridente pace, et serenitate temporum, plures in gente Nordanh ymbrorum tam nobiles, quam privati, se suosque liberos, depositis armis, satagunt magis accepta tonsura monasterialibus adscribere votis, quam bellicis exercere studiis. Quæ res, quem sit habitura finem, posterior ætas videbit. Hic est in presentiarum universus status Britanniae, anno adventus Anglorum in Britanniam circiter cclxxxv, Dominicæ autem Incarnationis dccxxxi, in cuius regio perpetuo exullet terra, et congratulante in fide ejus Britannia lætetur insulae multæ, et conflantur memoriæ sanctitatis ejus ». Hucusque Bedæ Historia. Cui mox ipse adjecit Appendicem de rebus suis, his verbis : « Hæc

¹ Hier. Ep. ix. et x. et contra Jovin. l. 1

de historia Ecclesiastica Britannorum, et maxime gentis Anglorum, prout ex libris antiquorum, vel ex traditione majorum, vel ex mea ipse cognitione scire potui, Domino adjuvante, digessi Beda Dei Famulus, et presbyter monasterii beatorum Apostolorum Petri et Pauli, quod est ad Wirimundam et Ingium. Qui natus in territorio ejusdem monasterii, cum essem annorum septem, cura propinquorum datus sum educandus reverendissimo abbati Benedicto, ac deinde Ceoffrido, cunctumque ex eo tempus vite in ejusdem monasterii habitatione peragens, omnem meditandis Scripturis operam dedi, atque inter observantiam discipline regularis, et quotidianam cantandi in Ecclesia curam, semper aut discere, aut docere, aut scribere, dulce habui.

15. « Decimo nono autem vite mee anno diaconatum, trigesimo gradum presbyteratus, utrumque per ministerium episcopi Joannis, jubente Ceoffrido abbate, suscepi. Ex quo tempore accepti presbyteratus, usque ad annum aetatis mee quinquagesimum nonum, haec in Scripturam sanctam meam meorumque necessitati ex oꝝ usculis venerabilium Patrum breviter annotare, sive etiam ad formam sensus et interpretationis eorum superadjicere curavi ». Deest apud Bedam Catalogus scriptorum ejus, qui ponitur ad finem epitomes, ante antiquum auctorem anonymum, qui post eum res Anglorum est persecutus, sique se habet :

« In principium Genesis usque ad nativitatem Isaac, et electionem Israelis, et Ismaelis reprobationem libros tres.

« De tabernaculo et vasis ejus ac veslibus sacerdotum libros tres.

« Item in primam partem Samuelis, id est, usque ad mortem Saul libros quatuor.

« De aedificatione templi allegoricae expositionis, sicut et caetera libros duos.

« Item in Regum librum triginta quaestionum.

« In Proverbia Salomonis libros tres.

« In Canticum Canticorum libros sex.

« In Isaiam, Danielem, duodecim Prophetas, et partem Hieremiae, distinctiones capitulorum ex tractatu beati Hieronymi excerptas.

« In Esdras et Nehemiam libros tres.

« In Canticum Habacuc librum unum.

« Item capitula lectionum in Pentateuchum Moysi, Josue, Judicum.

« In libros Regum et verba dierum.

« In librum beati Patris Job.

« In Parabolas, Ecclesiasten, et Canticum Canticorum.

« In Isaiam Prophetam.

« In Esdras quoque et Nehemiam.

« In Evangelium Marci libros quatuor.

« In Evangelium Lucae libros sex.

« Homiliarum Evangelii libros duos.

« In Apostolum quaecumque in opusculis sancti Augustini exposita inveni, cuncta per ordinem transcribere curavi.

« In Actus Apostolorum libros duos.

« In Epistolas septem Canonicas libros singulos.

« In Apocalypsim S. Joannis libros tres.

« In capitula lectionum in totum novum Testamentum, excepto Evangelio.

« Item librum Epistolarum ad diversos, videlicet ¹ : De sex aetatibus saeculi, una est. De mansionibus filiorum Israel, una. De eo quod ait Isaias : Et claudentur ibi in carcere, et post dies multos visitabuntur, una. De ratione Bissexti, una. De Equinoctio juxta Anatolium, una.

« Item de historiis sanctorum, librum Vite et Passionis S. Felicis confessoris, et de metrico Paulini opere in prosam transtuli. Librum Vite et Passionis S. Anastasii male de graeco translatum, et pejus a quodam imperito emendatum, prout ad sensum, correxi.

« Vitam sancti Patris, monachi simul et anilistitis Cudberti, et prius heroico metro, et postmodum plano sermone descripti.

« Historiam abbatum monasterii hujus, in quo supernae pietati deservire gaudeo, Benedicti, Ceoffridi, et Werthberti in libellis duobus.

« Historiam quoque Ecclesiasticam gentis nostrae in quinque libros.

« Martyrologium de natalitiis sanctorum martyrum diebus, in quo omnes, quos invenire potui, non solum qua die, verum etiam quo genere certaminis, vel sub quo iudice mundum vicerint, diligenter annotare studui.

« Librum hymnorum diversum metro, sive ryllmo.

« Librum Epigrammatum heroico metro, sive elegiaco.

« De natura rerum, et de temporibus libros singulos.

« Item de temporibus librum unum majorem.

« Librum etiam de orthographia, alphabeti ordine distinctum.

« Item librum de arte metrica, et huic adjunc tum alium.

« De schematibus et tropis libellum, hoc est, de figuris, modisque locutionum, quibus Scriptura sancta contexta est ». Haecenus Inducens lucubrationum Bedae : edidere alii alios locupletiores. Quod autem ad hunc pertinet, illud animadvertendum, non omnia ibi recensita scripta, ab ipso Beda esse tum posita, sed ab aliis postea, quae in illis desiderari videbantur, ad integrum numerum operum ejus abjecta, quae ab ipso Beda post praesentem annum scripta esse noscuntur, prout exemplo eorum, quae paulo post dicturi sumus, perspicue demonstrabitur. Scriptis igitur suis recensitis, has mox idem Beda subiicit ad Christum preces :

16. « Te deprecor, bone Jesu, ut cui propitius donasti verba tuae sapientiae, vel scientiae dulciter haurire : dones etiam benignus aliquando ad te omnis sapientiae fontem pervenire, et apparere

¹ Apud Bed. in praemis. ad lib. de rat. temp. tom. II.

semper ante faciem tuam, qui vivis et regnas Deus per omnia secula sæculorum. Amen ». Haecenus Appendix ad historiam Ecclesiasticam gentis Anglorum, quam obtulit Ceolwifo Nordahymbro- rum regi, scribens ad eum nuncupatoriam Epistolam, qua sui instituti offert rationem, quos habuere in scribendo viros insignes adutores. Simulque lectorem ejusmodi pia valde admonitione interpellat, sic dicens : « Omnes, ad quos hæc historia pervenire poterit nostræ nationis, legentes, sive audientes, suppliciter deprecor, ut pro meis infirmitatibus mentis et corporis apud supernam clementiam sæpius intervenire meminerint, et in suis quique provinciis hæc mihi suæ remunerationis vicem rependant: ut qui de singulis provinciis, sive locis sublimioribus, quæ memoratu digna, atque incolis grata crediderim, diligenter adnotare curavi, apud omnes fructum piæ intercessionis inveniam. Vale ». Hæc autem novissima ejus verba a nobis hic sunt idcirco descripta, quo iisdem verbis ejusadsuadendum fortioribus, pauperrimus ego precum slipeum absque rubore a pio lectore mendicem.

17. Quod vero Sigebertus hoc eodem anno Bedam defunctum affirmet, ex ipsius scriptis redarguitur, dum ultimo capite libri quinti Beda meminerit de consecratione Tacuni episcopi facta decima die mensis Junii, cum omnium feratur sententia, obiisse Bedam, ut dicitur, mense Maii. Si igitur mortuus est mense Maii, quomodo scripsisse potuit res gestas mensis Junii? Longegravus errat Marianus Scotus, qui Bedæ transitum ponit anno Domini septingentesimo vicesimo nono: illi vero longe longius a scopo veritatis aberrant, qui mortuum ponunt anno Redemptoris septingentesimo. Trithemius affirmat excessisse ex hac vita anno trigesimo tertio, rursus alii trigesimo quarto supra septingentesimum, ut inconstans omnium reperitur esse sententia, sicut et asserentium ejusdem Bedæ annos ætatis: aliis dicentibus annos vixisse sexaginta, cui numero unum adiunt alii; alii vero plures: siquidem Trithemius tribuit ætati ipsius annos septuaginta duos.

18. Maneat igitur in primis, quod ipse ait, quinquaginta novem annorum ætate fuisse hoc anno Redemptoris septingentesimo trigesimo primo, nimirum hoc anno absolvisse quinquagesimum nonum, inchoasse vero sexagesimum: sicque ipsum natum anno Domini sexcentesimo septuagesimo primo; traditum monasterio anno septuagesimo octavo post sexcentesimum, ordinatum diaconum sexcentesimo nonagesimo, presbyterum, ubi primum attigit trigesimum annum, qui fuit Redemptoris septingentesimus, vel septingentesimus primus inchoatus. Quæ omnia ex alia etiam deducuntur ratione: cum enim ipse dicat, se accepisse sacrum diaconatus ordinem atque presbyteratum a Joanne, qui fuit Augustaldensis Ecclesie episcopus, ejusdemque Bedæ¹ auctoritate constet,

ipsum sedere cœpisse anno Redemptoris sexcentesimo octogesimo octavo (utpote quod ipse tradat eum sedisse annis triginta tribus, decessisse vero anno septingentesimo vicesimo primo) plane constat ante dictum annum episcopatus ejus minime potuisse diaconum ordinari, episcopo illo nondum creato. Rursus vero apparet, cum nec post dictum annum Redemptoris potuisse ordinatum esse presbyterum, eoque ipsum constet fuisse presbyterum, vivente Sergio papa, ut liquet ex ejus litteris, suo loco tomo superiori recitatis, quibus eum presbyterum nominat: siquidem ipsum Sergium, certum est, ex hac vita migrasse eodem anno septingentesimo primo, ut suo loco superius est demonstratum.

19. His igitur terminis, sic Bedæ ætatis et ordinationum præscripta tempora remanent consignata, ut nec quid his addi possit, vel minui. Ad quem autem annum Redemptoris vita pervenerit: ex ejus scriptis certo certius elici posse videtur, ut alterum de duobus sit affirmandum, vel scriptum librum Bedæ absque controversia ipsi tributum ejus non esse, vel ex eo fateri, ipsum saltem pervenisse ad annum ætatis centesimum quintum. Etenim in ea Epistola, inter alias ejus lucubrationes superius numeratas, cujus est titulus: « De æquinoctio juxta Anatolim », ad fratrem Wichhedam presbyterum scripta, quæ incipit: « Libenter accepi litteras tue benignitatis, etc. » Habet ista prope finem, post prolixam ea de re disputationem: « Ut te exemplis ad inveniendam instruam feriam, quæ decima quarta occurrit luna (ut puta) anno præsentis Dominicæ Incarnationis septingentesimo septuagesimo sexto: sume epactas hujus anni, etc. » Docens eo anno lunam decimam quartam fuisse quinto idus Aprilis, Dominicum vero diem Paschatis decimo octavo kal. Maii. Cum igitur dicto anno Redemptoris septingentesimo septuagesimo sexto ea Beda scribere se testetur: utique affirmare necesse, ut dictum est, pervenisse saltem ad annos ætatis centum quinque. Nec est, quod quis dicere possit errorem in numerum irrepsisse: siquidem idem designatus annus ad amussim concordat cum Tabulis astronomicis in circulo decennovenali decimo tertio, in quo dictis diebus æque ponitur luna decima quarta, et dies Paschæ.

Sic igitur ejus Epistolæ auctoritate, quam Bedæ adscribitur omnes, apparet, longe diuturniorem vixisse ætatem, quam tradant alii. Certe quidem se multum vixisse, diem obitus, testatus est, exsatiatus ætate longæva, ut proxime dicturi sumus. Quod si hæc de longa Bedæ ætate non placeant, ut nova et hæcenus inaudita; tunc incumbit labor his, qui negant, non esse Bedæ citatam nuper Epistolam, falsoque recenseri inter ipsius scripta monstrare; et nos veriora promenti haud invili acquiescimus, parati semper sequi firmiora tradentem.

20. Cæterum de transitu ejus ad Dominum ex hac vita extat Epistola unius cujuspiam ex discipu-

¹ Beda l. v. c. 6. in fin.

lis ejus, qui interfuit, germana quidem ac sincerissima, quae extat ad finem operum ejus, quam hic tibi describendam ut Annalibus dignam putavimus : ex qua multa colligere notatu dignissima. Sic enim se habet, carens titulo :

« *Munusculum, quod misisti, multum libenter accepi; multumque gratanter litteras tuae devotionis legi, in quibus (quod maxime desiderabam) missas videlicet et orationes sacrosanctas pro Deo dilecto patre ac magistro Beda, a vobis insigniter celebrari, reperi. Unde delectat magis pro ejus charitate, quam fretus ingenio, paucis sermonibus dicere, quo ordine migravit et saeculo; cum hoc etiam te desiderasse et poposuisse intellexi.*

« *Gravatus est quidem infirmitate, et maxime cereberrimi anhelitus, sed tamen pane sine aliquo dolore, ante diem Resurrectionis Dominicae, id est, fere duabus hebdomadibus. Et sic postea laetus et gaudens, gratias agens Deo omnipotenti omni die ac nocte, imo horis omnibus usque ad diem Ascensionis Dominicae, id est, VII idus Maii videbatur, et nobis discipulis suis quotidie lectiones dabat : quicquid autem reliquum diei fuit, in psalmodum cantu, prout potuit, se occupabat; totam vero noctem laetus in orationibus et gratiarum actione ducere studebat, nisi tantum modicus somnus impediret; itemque evigilans, statim consuela Scripturarum modulamina ruminabat, extensisque manibus Deo gratias agere non est oblitus. Vere fateor, quia neminem alium noquam oculis meis vidi, nec auribus audivi, tam diligentes gratias Deo vivo referre. O vere beatus vir!*

21. « *Canebat autem sententiam S. Pauli dicentis¹ : Horrendum est incidere in manus Dei viventis; et multa alia de sacra Scriptura, in quibus nos a somno animae exurgere, praecogitando horam ultimam, admonerat. Et in nostra quoque lingua (ut erat doctus in nostris carminibus) dicens erat de terribili exitu animarum a corpore. Cantabat etiam antiphonas ad nostram consolationem et suam, quarum una est : O rex gloriae, Domine virtutum; cum venisset ad illud verbum : Ne relinquas nos orphanos, prorupit in lacrymas, et multum flebat, et post horam cepit repetere quae inchoaverat, et sic per totum diem faciebat. Et nos quidem audientes, hinc inde cum ipso et flevimus. Altera vice legimus, altera vice ploravimus : imo cum fletu legimus. In tali letitia quadragesimalis dies usque ad diem praefatum deduximus.*

« *Et ille multum gavisus est, et Deo gratias referebat, quia sic meruisset infirmari. Et saepe dicebat : Flagellat² Deus omnem filium, quem recipit. Et sententiam³ Ambrosii : Non sic vixi, ut me pudeat inter vos vivere, sed nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. In istis autem diebus, duo opuscula memoria digna exceptis lectionibus, quas quotidie acceptimus ab eo, et cantu psalmodum, facere studevi, id est, a capite Evan-*

gelii S. Joannis, usque ad eum locum, in quo dicitur : Sed haec quid inter tantos? in nostram linguam ad utilitatem Ecclesiae Dei convertit. Et in libris Isidori excerptiones quasdam, dicens : Nolo, ut pueri mei mendaciam legant, et in hoc post obitum meum sine fructu laborent.

22. « *Cum venisset autem tertia feria ante Ascensionem Domini, cepit vehementius agrotare in anhelitu; et modicus tumor in pedibus ejus apparuit. Totum autem illum diem docebat, et hilariter dicebat, et nonnumquam inter alia dixit : Discite cum festinatione, quia nescio quando subsistam, et si post modicum tollat me factor meus. Unde nobis videbatur, ne forte exitum suum bene sciret. Et sic noctem in gratiarum actione pervigil duxit. Et mane illucescente, id est, quarta feria, praecipit diligenter scribi, quae coeperamus : et hoc fecimus usque ad horam tertiam. A tertia vero hora ambulavimus cum reliquis sanctorum, ut consuetudo illius diei posebat. Et unus ex nobis erat cum illo, qui dixit ei : Adhuc capitulum unum de libro, quem dictasti, deest, et videtur mihi difficile tibi esse, plus te interrogare. At ille inquit : Facile est. Accipe calamum tuum et tempera, festinanterque scribe. Et ille fecit ita.*

« *At nona hora dixit mihi : Quaedam pretiosa in mea capsella habeo, id est, piper, oraria, et incensa. Sed curre velociter, et adduc presbyteros monasterii nostri ad me; ut et ego munuscula, quae mihi Deus donavit, illis distribuam. Quod cum tremore feci : et presentibus illis loquens est ad eos, unumquemque monens et obsecrans missas et orationes pro se diligenter facere. Quod illi libenter se facturos responderunt. Lugebant autem et flebant, maxime a verbo quod dixerat : quia aestimavit, quod faciem ejus non multo amplius in hoc saeculo visuri essent. Gaudebant autem de eo quod dixit : Tempus est, si sic Factori meo videtur, ut ad eum modo absolutus ex carne veniam, qui me, quando non eram, ex nihilo formavit. Multum tempus vixi; beneque mihi pius Iudex vitam meam previdit. Tempus absolutiois meae prope est. Etenim anima mea desiderat regem meum Christum in decore suo videre. Sic et alia multa utilitatis causa ad nostram adificationem locutus, diem ultimam in letitia usque ad vesperum duxit.*

23. « *Et praefatus puer, nomine Willberch adhuc dixit : Magister dilecte, restat adhuc una non descripta. At ille : Bene, inquit, consummatum est, veritatem dixisti. Accipe caput meum in manus tuas, quia multum me delectat sedere ex adverso loco sancto meo, in quo orare solebam, ut et ego sedens, Patrem meum invocare possim. Et sic in pavimento saepe castro decantans : Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto, et caetera : ultimum ex corpore exhalavit spiritum. Atque sine dubio credendum est, quia pro eo, quod hic semper devotissimus in Dei laudibus laboraverat, ad gaudia desideriorum caelestium anima ejus ab Angelis*

¹ Hebr. x. — ² Hebr. ii. — ³ Apud Paulum, in VII, S. Ambrosii.

portaretur. Omnes autem, qui audierunt et viderunt obitum Bedani patris nostri, nunquam se vidisse alium in tam magna devotione atque tranquillitate vitam finisse, testabantur. Quia, ut audisti, quousque anima ejus in corpore fuit. Gloria Patri, et alia quaedam ad gloriam Dei cecinit, et manibus expansis Deo gratias agere non cessabat. Scire autem debes, quia adhuc multa narrari et scribi possent de eo, sed nunc brevitate sermonis inruditio lingue meae facit. Attamen cogito, Deo adjuvante, ex tempore plenus de eo scribere, quae oculis vidi, et auribus audivi ». Haecenus de transitu Bedae discipulus ejus.

24. Ex hac quidem Epistola, nisi in numeri nota mendam evidens contraxisset, compertum haberi posset, quoto Redemptoris anno ex hac vita migravit, cum in ea, ipsum in die Ascensionis septimo idus Maii finem vivendi fecisse, tradatur. Verum si ad astronomicarum Tabularum ista referantur demonstrationem, cum nihil sit ex eis, quod veri certique elici possit, mendosam necesse est asserere lectionem; siquidem toto isto centenario nonnisi bis, nimirum anno septingentesimo vicesimo incidit dies Ascensionis in septimum idus Maias, quando aureus numerus fuit 18 et litterae Dominicales G, F, quo anno certum est adhuc fuisse in humanis Bedam: et rursus anno Redemptoris septingentesimo nonagesimo nono, quando aureus numerus fuit 2 et littera Dominicalis F, quo incidit Ascensionis festa dies in septimum idus ejusdem mensis, ad quod tempus pervenisse haud dicendum puto, cum eum tunc excedere oportuisset annos aetatis centenos atque fricenos. Sic igitur ea numeri nota depravata obscurat magis quam elucidat tempus Bedae ex hac vita ad Deum transitus. Ut autem sancto viro demum persolvamus extrema, hic reddemus Epitaphium etsi pium, haud tamen ob ejus nimiam simplicitatem tanto viro dignum existimatum. Sic enim se habet :

Presbyter hic Beda requiescit, carne sepultus.
Dona, Christe, annam in caelis gaudere per avum;
Daque illum Sophiae debariari fonte, cui jam
Suspiravit ovas intento semper amore.

Quis hos primus reperitur reddidisse versus, vetus assectator Bedae in historia Anglicana ita mox jure expostulat. « Poteritne, inquit, ulla excusatione hic pudor extenuari; ut nec in eo monasterio, ubi illo vivente, totius litteraturae exultabat gymnasium, potuerit inveniri homo, qui memoriam ejus formaret, nisi exili et miserabili stylo? » Sed illud deterius quod fluxit sibi fabula Epitaphium Bedae, de quo haec in Vita ejus, quae a Petro describitur in sanctorum Catalogo: « Alius discipulus ejus cum, ipso defuncto, titulum sepulchro facere disposuisset unico carmine leonino, sic incipiens: Hac sunt in fossa, et velle finire: Bede sancti, vel, presbyteri ossa; nec metrum stare posset, et nullum aliud vocabulum eidem occurreret; attediatus tandem ixit dormitum. Et ecce

mane in tumulo manibus Angelicis reperit scriptum:

« Hac sunt in fossa Bede venerabilis ossa ».

25. Haec auctor, dum causam afferit, cur Beda non, ut alii, sanctus dictus sit, sed venerabilis, ad quod adstruendum ista quoque adducit: « Cum ex nimia senectute oculis caligasset, et discipulo duce ad lapidum congeriem pervenisset: discipulus ei suadere cepit, quod magnus illic esset populus congregatus, qui summa affectione et silentio ejus praedicationem expectabant. Cumque sanctus ferventi spiritu elegantissimum sermonem fecisset, et conclusisset, per omnia saecula saeculorum, lapides responderunt: Amen, venerabilis Beda ». Haec ibi de indito ipsi cognomento Venerabilis. De quibus cum nihil Bedae assectator discipulus dicat, post ipsum ista excogitata esse videri possunt, quae nec a Trilhemio esse recepta noscuntur.

26. Porro ista quidem, vel ex eo saltem erroris redarguuntur, quod ejusmodi titulus, Venerabilis, communis alioqui presbyteris omnibus, incognitis majoribus fuisse videtur, qui eundem Bedam non isto sed alio titulo nominarunt: siquidem Hilduinus in Areopagitice, auctor ejusdem saeculi, ipsum S. Bedam presbyterum nominat, sicut et Marianus Scotus, cum de ipso ait: « Sanctus Beda presbyter Anglicus, computator, his temporibus clarus habetur ». Albinus Flaccus, et ipse Anglus, atque ejusdem temporis scriptor, cum eum citat, Bedam sacerdotem et doctorem eximium appellat in libris de Divinis officiis, et Amalarius, qui et ipse eodem saeculo vixit, citans saepe Bedam, nunquam eo titulo, Venerabilis, ornati, sed potius honoris causa, interdum, dominum Bedam appellat. Usuardus, qui et eodem vixit tempore, simpliciter absque illo, Venerabilis, titulo nominat Bedam; adeo ut appareat inanis ea quae asseritur ejus tituli causa. Porro Vitam Bedae a Cuthberto abbate scriptam fuisse, Molanus testatur, sed caremus ea, maximo detrimento veritatis. Tanto doctore jure semper gloriosa est sancta Ecclesia Anglicana: quem cum rejiciant filii desertores, qui, loco ipsius pseudoapostolos¹ errantes, et in errore mittentes, abeuntes retro post satanam sunt saeculi; in futuro saeculo, ante iudicium magni Dei, tanto instante accusatore, sententiam damnationis accipient.

27. *Beda laudatur a Bonifacio*. — Sunt de eodem Beda pleraque illustrium virorum elogium atque laudationes. Sane quidem Cuthbertus ejusdem monasterii abbas, qui et vitam ejus scripsisse traditur, in Epistola quam scripsit ad Lullum, indicat, aequum esse, ut universa Anglorum gens solemnibus ritibus in omnibus provinciis Deo honorum omnium largitori gratias ageret, quod tam mirabilem virum adeo doctrina et sanctitate celebrem ipsi concesserit. Laudavit eum et laudatissimus vir S. Bonifacius Germaniae apostolus, cujus hic

¹ Jud. Epist.

duas Epistolas, in quibus meminil scriptorum ejus, hactenus nondum editas reddendas putavimus, quarum prior ad eundem Cuthbertum abbatem scripta sic se habet¹ :

« Dilectissimo ac reverendissimo fratri Cuthberto (l'berto) abbati, et universis fratribus sanctae congregationis ejus, Bonifacius exiguus servus servorum Dei in Christo fraterne charitatis salutem.

« Fraternalitas vestrae pietatis intimis obsecramus precibus, ut nos inter ferns et ignaras gentes Germaniae laborantes, et grana Evangelica plantantes vestris sacrosanctis orationibus adjuvemur, et precibus sanctitatis vestrae in nobis servus Babylonicae ardor restringatur flammae, et sparsa sulcis ad fructum multiplicata surgant semina : quia juxta dictum Apostoli² : Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat; sed Deus, qui incrementum dat; et detur³ nobis sermo in aperitione oris, et sermo Domini currat et clarificetur.

28. « Interea rogamus, ut aliqua de opusculis sagacissimi investigatoris scripturarum Bedae monachi, quem nuper in domo Dei apud vos vice candelae Ecclesiae, scientia Scripturarum fulsisse audivimus, scripta nobis transmittere dignemini; et si vobis laboriosum non sit, ut donum unum (parlem unam) nobis grande solatium peregrinationis nostrae transmittatis. Ad iudicium quoque intimae charitatis, lectisternia caprina vobis (sicut hic vocant) direximus : quae petimus, licet digna non sint, ut pro memoria suscipiatis. Alma Trinitas et una Divinitas fraternitatem vestram, et hic sanctis virtutibus proficientem ac valentem, augeat et custodiat, et in futura beatitudine inter splendida Angelorum agmina gaudentes, remunerando glorificet ». Haec S. Bonifacius; cujus verba de Beda si interpretari quis velit, quod ait, eum fulsisse in Ecclesia, jam ipsum esse defunctum, et non magis eo tempore elucere in Ecclesia cepisse suorum oratione librorum, detrudere necesse est assertae de ejusdem aetate longeva sententiae; nam ante Bonifacium ipsum esse defunctum affirmare oporteret. Sit liberum quam quis velit sequi sententiam. Non desunt, qui tradant eum vocatum Romani litteris Gregorii secundi Romani Pontificis; Romaeque dum versatum, addant alii. Jam vero reddamus ejusdem Bonifacii Epistolam ad Egbertum archiepiscopum, de quo habetur in Epitome apud eundem Bedam, quod successit Wiltido in episcopatu Eboracensi, anno Domini septingentesimo trigesimo secundo; inde vero anno septingentesimo trigesimo quinto, accepto ab Apostolica Sede pallio, primus post Paulinum, in archiepiscopatum confirmatus est. Occasione igitur, quod in ea Bonifacius pariter meminil scriptorum Bedae, cum alia plura continat, quae delectent, hic tibi eandem reddendam putavimus. Sic enim se habet⁴ :

29. « Charitatis lacertis amplectendo amico, imo spirituali germanitate copulando fratri, summi pontificatus infula praedito Egberto archiepiscopo, Bonifacius exiguus episcopus legatus Germanicus Catholicae et Apostolicae Romanae Ecclesiae, florentem in Christo immarcescibilis charitatis salutem.

« Dona, ac libellos dulcissimae beatitudinis vestrae a vobis directa gratanti animo gaudentes suscepimus. Suspensis ad aethera palmis supernum regem obsecravimus, ut vobis in superna Angelorum curia florentia mercedis premia restituat. Modo autem sanctitatis vestrae clementiam intimis postulamus precibus, ut pro nobis laborantibus et periclitantibus pietas vestra exorare dignetur. Quia grandis necessitas nobis imminet justorum adjuvantia expetere, quia scriptum est¹ : Multum enim valet deprecatio justis assidua. Enarrare aulem omnia mala, quae nos extrinsecus et intrinsecus patimur, Epistolae brevitatis prohibet. Modo autem inhiante desiderantes flagitamus a vobis ad gaudium, ut memores nostri eo modo, quo et ante necum fecistis, aliquam particulam, vel scintillam de candelae Ecclesiae, quam illuxit Spiritus sanctus in regionibus provinciae vestrae, nobis destinare curetis; id est, ut de tractatibus, quos spiritualis presbyter et investigator sanctarum Scripturarum Bedae reserando composuit, partem qualemcumque dignemini mittere. Maxime autem (si fieri possit, quod nobis praedicanibus habile et manuale, et utilissimum esse videtur super lectionarium anniversarium, et Proverbia Salomonis, quia commentarios super illa eum condidisse audivimus.

30. « Interea nos magna cogit necessitas, vestri consilii iudicium inquirere. Nam dum invenio presbyterum jam ante nulla tempora lapsum in fornicationem, qui et post poenitentiam in officium gradus sui a Francis iterum restitutus est, et nunc habitans in latissimo pago fidelem, sed errantium populorum sine aliis sacerdotibus solum ministrat baptismum, et solemnia missarum celebrans. Modo autem si talem secundum justissimos canones abstinero; morientur sine sacro regenerationis fonte infantes propter charitatem sacerdotum. Si meliorem ad restaurandum prioris lapsum non habuero; iudicate ergo inter me et inter populum erronem, utrum melius sit, vel saltem minus malum, ut talis ministerium sancti altaris impleat, aut pagana moriatur multitudo populi, quia castiorem ministrum acquirere nequiverit. Vel si inter multitudinem sacerdotum invenio in eodem peccamine lapsum, et iterum post poenitentiam priori gradui restitutum, de quo omnis multitudo sacerdotum, et populorum bonae opinionis confidentiam habere; et si ille modo de gradatu fuerit, secretum peccatum revelatum fuerit, et scandalizabitur multitudo plebium, et per scandalum multe (plurimae) peribunt anime, et detestatio erit maxima sacerdotum, et ditiditia ministrorum Ecclesiae, ut om-

¹ Ex cod. Cod. Ep. xv. — ² Cor. iii. — ³ Ephes. vi. — ⁴ Cod. Cod. Epist. xli v.

¹ Jacob. v.

nes perfidos, nulli credentes, despectos habeant : Quamobrem audaciter praesumptissimus patientes, et consentientes illum in ministerio divino persistere, existimantes levius esse dubium (damnum) unius hominis periculum et audaciam, quam ruinam et perditionem animarum paene totius populi. De istis autem universis quid mihi sustinendum sit, necessitate cogente, scandala vitandi, quidve refutandum, sanctum consilium vestrum per scripta videre et audire omnino desidero. Praeterea vice oculi, duas vini cupellas celsitudini vestrae per hunc portatorem litterarum transmisimus, petentes, ut charitatis inter vos participes nos, interea lectum diem cum fratribus vestris faciatis. Obsecramus igitur, ut de istis petitionibus faciatis, ut mercedis vestrae praemia in caelorum culmine clarescant». Hucusque Bonifacii Epistola a nobis recitata occasione scriptorum Bedae, ne vetustiora istiusmodi pereant monumenta, cum non desint ex recentioribus, qui de Beda plura scripserint, quos tu consulas.

31. *Sarraceni victi et pulsati a Gallia Narbonensi.* — Quod ad res Francorum pertinet, hoc anno (ut veteres¹ ipsorum Annales habent) Sarraceni, qui infesto agmine Galliam Narbonensem, ut vidimus, occuparant, a Carolo Martello vincuntur; ab occupatisque munitionibus expelluntur, penitusque fugantur, reliquis omnibus caesis: quae hoc anno cepta in sequentem sunt propagata, ut ex iisdem Francorum Annalibus constat. Favit Deus invicto principi, dum zelo Christianae religionis offensae vindex exurgens in gentem perfidam, quaeque ardua ac difficilia ejus auxilio superavit. Dolendum quod tantae res, proluxa vix historia complectendae, summam tantum indice temporis consignate, in-texte Annalibus inveniantur. Ex quibus et illud proditur, Sarracenos illos, qui fuga lapsi naves condescenderunt, ut redirent iisdem quibus venerunt navibus in Hispaniam, vi tempestatis fuisse

fluctibus mersos. Est etiam mentio de eorum immenso naufragio in Epitaphio sculpto in sepulchro S. Caesarii episcopi Arelatensis denuo restituto. Etenim invadentibus Sarracenis civitatem Arelatensem, ab ipsis etiam sanctorum monumenta fuere contrita, penitusque deleta; ipsis vero caesis atque fugatis, parva pace cum securitate fidelibus; quae impii fuerant demoliti, pii continuo restaurare ceperunt. et inter alia eorum patroni sepulchrum sancti Caesarii, quod et hujusmodi versibus ornare:

Cernitur hic Pario renovatum marmore legnum
 Patri Caesario, pontificique sacro :
 Quod scelerata cohors rabie destruxit acerba
 Illic virtute Dei sorbiti unda maris.
 Praesul et in stagno Arelatis sede locata
 Geminus id Paulus struere coepit opus.
 Cui Christus tribuat caelestis praemia vitae.
 Caetibus Anglicis consocietur ovans.
 Et nolus, venerande pater, inserere precando,
 Diluat nosra crimina cuncta Deus.

Haecenus sepulchralis inscriptio Sarracenorum naufragii index.

32. *S. Eucherius moritur.* — Contigit eodem anno obitus S. Eucherii episcopi Aurelianensis, quem ab exilio tempore sex annos supervixisse, qui res ab eo gestas eodem tempore scriptis mandavit, affirmat: sicque ad hunc usque annum pervenisse cum ipse testetur, colligitur pariter ex antiquis Francorum Annalibus a Pithæo editis, in quibus ponitur bellum a Carolo in Aquitania gestum, cum Eucherius exulavit, anno septingentesimo vicesimo quinto, a quo tempore si sex annos numeres, quibus Eucherius supervixit, utique hoc anno esse defunctum, affirmare necesse habes. Scimus tamen Mozanum virum doctissimum ante annos quatuor (nescimus qua inrita ratione) eum mortuum tradere. An autem audiendi sint, qui adhuc annos decem supervixisse, atque Carolo Martello superstitem fuisse tradunt, inferius suo loco dicturi sumus.

¹ Francor. Annal. a Pitæo editi hoc anno.

1. *Moritur Gregorius II papa.* — A num. 4 ad 3. Anastasius scribit, *Gregorium II* sedisse annos XVI, menses octo, dies viginti, et sepultum esse ad beatum Petrum Apostolum *sub die III idus*

Februarii, Indict. XIV. Sed non dubium, quin loco, *dies viginti*, legendum sit, *dies viginti tres*, aut *viginti quatuor*, si dies ejus emortualis includatur, et loco *annos XVI*, reponi debeat, *annos XV.* Cum

enim Gregorius die decima nona mensis Maii anni septingentesimi decimi quinti Pontifex Romanus ordinatus, mortuus sit die undecima mensis Februarii, qua cum sepultum assertit Anastasius, sedit annos xiv, menses viii, et dies xxiii, si dies emortualis excludatur, aut xxiv, si includatur. In exemplari Ms. Anastasii Colbertino attribuntur ei anni xv, menses viii, dies xxiv. Gregorium sedisse annos xv docent Hermannus Contr. et us, Abbo Floriacensis et quatuor Catalogi nostri. Supra an. xv eum sedisse menses viii testantur sex Catalogi nostri, Hermannus Contractus, Marianus Scotus, Martinus Polonus et Abbo Floriacensis. Denique Abbo Floriacensis et quatuor Catalogi nostri habent *dies* xxiv, Hermannus Contractus *dies* xxiii, et quatuor extant Catalogi nostri, qui neque in annis, neque in mensibus, neque in diebus peccant. Schelestratius in Antiquitate Ecclesie cap. 8, dicit, videri librum Pontificalem conscriptum fuisse post mortem Constantini papae, idque firmari auctoritate Ms. Codicis Vaticani num. 5269, qui licet ante quingentos circiter annos exaratus sit, ex antiquiore tamen descriptus fuit, utpote finem Catalogum Pontificum, quem librum Pontificalem praeposuit, in Gregorio II Constantini successore. Liber vero Pontificalis, qui Catalogum in Codice subsequitur, finit his verbis: «Gregorius natione Romanus, ex Patre Marcello sedit annos xvi, menses ix, dies xi. Fuit autem temporibus Anastasii, Theodosii, Leonis, atque Constantinii Augustorum», ubi tantum refert tempus Pontificatus sine ullis Actis, ex quo colligitur, auctorem quidem inchoasse Vitam Gregorii, sed non absolvisse, dum liber Pontificalis prodit. Ita Schelestratius. Verum verba illa contrarium ostendunt; cum falsum sit, Gregorium II sedisse tempore Anastasii imp. et sedisse an. xvi, menses ix, dies xi. Vita itaque Gregorii II longe post Constantini papae obitum exarata. Quia vero Sedes cessavit *mensem unum et dies quinque*, ut habent varia exemplaria Mss. Anastasii, vel *dies xxxv*, ut in tribus Catalogis nostris legitur, Gregorius III, natione Syrus, ordinatus est Pontifex Romanus die decima octava mensis Martii, in quam hoc anno Dominica cadebat. Quare perperam Papebrocius in Conat. Chron. ejus ordinationem illigavit cum die xxi Februarii (1).

2. *S. Gregorius Decapollitanus sacras imagines tuetur.* — Ad num. 6. *Sanctus Gregorius Decapollitanus*, non sub Leone Isauro, sed sub Leone Armeno saeculo sequenti sacras imagines defendit, ut liquet ex Vita sancti Josephi hynographi, recitata in Actis SS. Bollandianis ad diem iii mensis Aprilis. In ea dicitur, Gregorium cum *Josepho* Thessalonica Constantinopolim propter quadam negotia venisse eo tempore, quo *Leo Armenus* Iconomachiam renovabat, et religiosissimum Gregorium tota Urbe volitasse, ibique libere ac sine ullo metu veritatem docuisse. Flagitante infinita prepe monachorum multitudine simul coacta, Romanam *Josephum* misit ad Pontificem Romanum, ut anno dcccxxv videbimus. Post Gregorii mortem *Josephus Joanni* magni Gregorii amulo ac discipulo adhaesit et Thessalonica non discessit, nisi post *Joannis* mortem, et sumptis utriusque reliquiis monasterium excitavit in loco deserto, ubi eas reposuit, et plures discipulos habuit, ut in ejus Vita legitur. Gregorii Vita graece scripta adhuc extat. Colitur in Menais Graecorum ad diem xx Novemb. Vide quae de eo loco landato scripsi. Dicitur *Decapollita*, quia natus erat in Isauria, ubi erat regnum, cuius Decapolis a decem se. urbibus appellata. *S. Joannes* memoratur in Menologio Basilii imp. ad diem xviii mensis Aprilis, ad quem diem etiam legendus Bollandus.

3. *S. Bonifacius duo monasteria construit.* — A num. 7 ad 14. Desunt *Bonifacii* litterae, quas hoc anno ad Gregorium III papam dedit; sed ex Othlono in ejus Vita lib. 1, cap. 26. discimus, defuncto Gregorio II, Bonifacium Romam legatos misisse, qui omnem subjectionem Apostolicae Sedi debitam a se promitterent, «conversionem quoque plurimorum in Germania habitantium intimarent», et Gregorium III ei archiepiscopatus pallium direxisset, ac responsum fuerat, Recitata eam Gregorii III Epistolam Baronius, inter Bonifacianas ordine cxxii. Ea vero anno sequenti data, ut indicat Baronius num. 7. Post legatorum reditum Bonifacium «duas mox Ecclesias Domino construxit, unam quidem in Fridleslar, alteram vero Hamanabureg», inquit Othlonus citatus apud Baronium num. 12. *Fristaria*, quae Fridlar, et Fridleslar scribi solet, urbs est in

(1) Schelestratis conjectura reputans librum Pontificalis statim post obitum Constantini papae descriptum fuisse, ut Gregorii III successoris Vita alterius sit opus scriptoris, non fuit hic conjectura confirmanda succurrit. In Bibliotheca Canonorum S. Martini, quae Cathedralis est Ecclesia Lugensis, servatur Codex Ms. libri Pontificalis vrbis-hisibus vario charactere saeculo saltem nono antiquiore conscriptus, in quo Pontificum Vita usque ad Gregorium III usque non dissimili charactere exarata sunt, absoluta vero Constantini papae Vita, quae cum pagella desunt, addit in infima epistola ora: «Hae usque CXX XXXIII sunt, quae Longobardi venerunt, et VII menses». Dem alia manu charactero quadrato succedit Vita Gregorii III, desumpta tandem Codex cum Hadriano I. Epocham hanc ab ipso Longobardorum ingressu in Italiam debui hand posse perspicue constare; cum stabilita ab epoc. a. hunc ante Constantinum papam periodum illam annorum cxxix absolvat. Vix ergo aliter considerit, nisi ab ipso regni Longobardorum in Italia exordio repetatur. Porro Longobardorum primus rex in Italia Aultharis constitutus est anno DLXXXVI, ut Papeus ad A. DLXXXV, 2, probat. Inde ergo cepta periodus illa annorum desinit anno dcccxi, qui ipse est annus Constantini papae emortualis, et primus Gregorii; quo et Codex huius scriptor vivebat, et scribendo finem imposuit. Quae deinde succedunt in nostro Codice Pontificum Vita cum Hadriano I. desinentes, alterius scriptoris sunt; ut et scriptura multatio non obscure demonstrat. Liber igitur Pontificalis primo quidem cum Constantini Vita absolvetur. Dem suppletus est usque ad S. Hadrianum I, ejus successoris S. Leonis III Vitam cum reliquis usque ad Hadrianum II forte Anastasius Bibliothecarius ad ead. Denique ejusdem Hadriani II et Stephani VI reliquas Gubelno Bibliothecario debemus.

Insuper prout hic annuadvertere diem et mensem sepulchri. Constantini papae in eodem nostro Codice desse; quare ex additamento illo in vulg. his Anastasii, certum tempus, quo Constantinus desit, cum non nec posse, liquido constat. In Vita vero Gregorii II tempus quo illo sedit, ita debetur: *Sedit annos xv, menses viii, dies xxiii*, quam sane lectionem Papeus vehementer probaret.

Hassia ad fluvium Adranam seu Ederam, in ditone electoris Moguntini, et Fritislariensis monasterii sola hodie rudera supersunt. Ejus fundamenta anno circiter sequenti posita, ejus curam per aliquot annos gessit *sanctus Bonifacius*, qui postea eidem *sanctum Wigbertum*, de quo infra, primum abbatem praefecit. Ubi situm fuerit monasterium *Hamanaburg*, incompertum.

4. *Beda anno dcccxxxv vita functus est.* — A num. 14 ad 27. Annus emortualis Bedae, ejusque etas hodie ignorari non possunt. Nam *sanctus Cuthbertus*, qui ejus morti interfuit, ad Cuthwinum condiscipulum suum scribens, ait: « Gravatus quidem est infirmitate maxima cerebrum anhelitus, sine dolore tamen, ante diem Resurrectionis Dominicae, id est, fere duabus hebdomadibus: et sic postea letus et gaudens, gratiasque agens omnipotenti Deo omni die et nocte, imo horis omnibus usque ad diem Ascensionis Dominicae, id est, septimo kalendas Junii vitam ducebat ». Qui character annum septingentesimum trigesimum quintum, quo Pascha XV kal. Maias, et Ascensio VII kal. Junii celebrata sunt, certo designat. Baronius eandem Epistolam recitat, ut videre est num. 20, sed in exemplari, quo usus est, legitur, *usque ad diem Ascensionis Dominicae, id est, VIII idus Maii*; quo fundamento innixus Bedae mortem differt post plures annos, eumque natum annos cv obisse credit. Verum in mendoso Codicem cardinalis doctissimus incidit; in Historia enim Ecclesiae Dunelmensis, Simeone Dunelmensi monacho auctore, lib. 1, cap. 45, eadem Epistola legitur, et *dies septima kalendas Junii* diserte in ea exprimitur. Certe, ut observat Mabillonius in ejus Elogio historico paragrapho 7. saec. III Benedict. part. 1, vetustis auctoribus persuasum fuit, Bedam in ipso Ascensionis festo, et VII kalend. Junii, diem supremum obisse, ut videre est apud Malmesburiensem, aliosque; anno autem dcccxxxv, diem Ascensionis Dominicae concurrisse cum VII kalendas Junias, apud omnes constat.

5. *Mortuus non est centenarius major.* — In ea longa aetate Bedae assignanda innititur etiam Baronius num. 19 Epist. Bedae ad *Wichredam presbyterum deverno equinoctio*, in qua adducitur exemplum de *praesenti anno Dominicae Incarn.* dcccxxvi, ad quem ideo Bedam pervenisse, et centenario majorem obisse existimat. At Mabillonius tam loco laudato, quam tom. I Analect. pag. 2, in adnotatione ad Epistolam Bedae Albino abbati seu Alcuino datam, animadvertit eam Epistolam interpolatam fuisse a librario, qui eo anno hanc Epistolam describebat, praesertim cum in veterrimo hujus Epistole exemplari, quod in Bibliotheca Laubiensi asservatur, hoc exemplum non comparat, sicuti nec annus Incarnat. dcccxxvi. Natus est *Beda* circa annum dcccxxiii; currenti enim anno, ut ipsemet in fine libri 5 testatur, Historiam gentis suae absolvit, et, ut habet vetus exemplar Ms. Mabillonii, suae etiam Epitome finem imposuit. Quare cum Epito-

men absolvit, ut ipsemet Beda testatur, anno aetatis suae quinquagesimo nono, nativitas ejus in annum circiter dcccxxxv omnino incidit. Statim ab ipso obitu *sanctus* habitus est et appellatus, eumque pluribus Epistolis *sanctus Bonifacius* Maguntinus episcopus, et *Lullus* ejus successor commendavit. Jam a nono saeculo *venerabilis* nomen Bedae attribui coepit, ut liquet ex Amalario lib. 1 de Divinis Offic. cap. 37, Jona Aurelianensi episcopo in lib. 1 de Institut. laicali cap. 16 et seq., necnon ex Usuario in sincero Martyrologio ad nonas Augusti. Dicitur quandoque *presbyter* ab antiquis, quia tanta quondam erat existimatio sacerdotalis dignitatis, ut etiam abbates (qui alias *presbyteri* non omnes erant) ob gradus dignitatem *presbyteri*, raro *abbates* appellarentur; indeque Hieronymus, qui se monachum fuisse fateatur, vulgo *presbyter* audit.

6. *Scripta Bedae.* — De ejus operibus fuse describit Mabillonius, qui omnia ad Bedam pertinentia examinavit. Animadvertit etiam aliqua *Bedae* opera adhuc desiderari, uti Collectaneum ejus in Epistolas divi Pauli, et quod sub Bedae nomine circumfertur, factum esse *Flori* Ecclesiae Lugdunensis diaconi, idque demonstrare duo exemplaria Collectanae a Beda compositi, a *Flori* Collectaneo diversa, quae se aliquando in lucem daturum promittit. Baronius anno dccc, num. 45, negat, ullam commentationem in Paulum a Beda conditam esse. At non animadvertit cardinalis doctissimus, ipsummet *Bedam* in sua Epitome id asserere, nec ea de re dubitare patiuntur argumenta a Mabillonio tom. I Vet. Analect. pag. 12 prolata. Hincmarus enim Rhemorum archiepiscopus in posteriori opere adversus Gotheschaleum cap. 1, et Lupus Ferrariensis abbas in Epistola lxxvi ad eundem Hincmarum, hoc *Bedae* Collectaneum laudant. Ad haec Collectaneum sub Bedae nomine hactenus vulgatum, opus est *Flori* diaconi Ecclesiae Lugdunensis, ut idem faciunt multi Codices Mss. ab eodem Mabillonio lecti. Genitum Bedae Martyrologium, quo varia dubia aliquando solvi possunt, Henschelii publicavit, et tom. II SS. mensis Martii praetixit. Huic Martyrologio inseruit idem Henschelii Anctuarium, quod *Flori* nomine in lucem edidit; et ne cum Bedae textu confunderetur, minori characteri imprimi curavit. Dicit Baronius *Bedam* aliquot dies martyrum nominibus vacuos reliquisse, eosque *Flori* additamentis suppletos. At Beda dies octoginta supra centum intactos reliquit, quos omnes haud supplevit *Florus*, quod nec etiam *Ado* eam in rem a Baronio in Praefatione ad Martyrologium Romanum cap. 9 citatus, tradit. « Sepulla est cum eo (scilicet Beda) omnis gestorum pene notitia usque ad nostra tempora », inquit Willhelmus Malmesburiensis. Quare rerum Anglicarum Historia sequenti tempore usque ad annum, quo Malmesburiensis scripsit, in multis manca et obscura.

7. *Epocha Epistole S. Bonifacii ad Cuthber-*

tum abbatem. — Baronius, postquam legit Epistolam sancti Bonifacii *Cuthberto abbati, et universis fratribus congregationis ejus* datam, quam num. 27 et seq. recitat, quæque habetur inter Bonifacianas num. 150, dubitare cepit de anno emortuali Bedæ, et de centesima ejus ætate quam statuerat. Ait enim in ea Bonifacius: « Interea rogamus, ut aliqua de opusculis sagacissimi investigatoris Scripturarum Bedæ monachi, quem nuper in domo Dei apud vos, vice candelæ Ecclesie, scientia Scripturarum fulsisse audivimus, conscripta, nobis transmittere dignemini », indeque Baronius scribit: « Sit liberum, quam quis velit sequi sententiam ». Verum Bonifacii verba nulla explanatione eludi possunt; quod cum videret Chiffletius in præliminari Dissert. de auctore Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum, quam eidem Historiæ præfixit, et in qua contendit, Bedam usque ad an. DCCXXII vitam produxisse, respondit eam Epistolam scriptam esse a *Lullo* ad *Cuthbertum*, quod inter Epistolas Bonifacianas aliæ legantur, quas *Lullus* ad eundem *Cuthbertum* dedit. Sed hoc gratis asseritur; neque existimo impostero in inventum iri, qui mortem Bedæ alio anno quam DCCXXXV, quo ideo ea ad *Cuthbertum* Epistola data collocet.

8. *Annus emortualis Bedæ ex archiepiscopatu Egberti probatur.* — Refert et Baronius num. 29 et seqq. aliam Epistolam Bonifacii scriptam *summi pontificatus insula prædico Egberto archiepiscopo*, quæ est inter Bonifacianas num. 85, in qua de Beda jam cælo recepto verba facit, eumque in aliquibus difficultatibus consulit. Quæ Epistola ad eundem annum revocanda, cum tunc *Egbertus*, qui anno DCCXXXII Wilfrido juniori episcopo Eboracensi successerat, pallium a Gregorio III acceperit. Hoc plane indicat poeta anonymus, cujus de pontificibus et sanctis Ecclesiæ Eboracensis fragmentum recitat *Maillonius* sæc. III *Benedict.* part. 1, pag. 558. Hæc hujus poetae verba :

Temporibus primis præfati præsulis hujus,
Presbyter cælestis meritis, cognomine Beda,
Astra petens clausit præsentis lumen vite.

Neque enim poeta iste, qui sub *Egilberto* *Egberti* successore vixit, commode explicari potest, quam de primis annis archiepiscopatus *Egberti* qui anno DCCXXXV ex episcopo Eboraci ejusdem civitatis factus est archiepiscopus, annoque DCCXXVI, ut suo loco demonstrabimus, vitam cum morte commutavit. Quomodo enim Beda ad an. DCCXXII, ut vult *Chiffletius*, aut etiam longe ultra, ut arbitratus est *Baronius*, vitam prorogare potuit, si primis annis vel archiepiscopatus vel episcopatus *Egberti* diem supremum obiit?

9. *Wilfridus jun. episc. Eboraci anno sequenti demortuus.* — Porro hic nobis annus emortualis *S. Wilfridi junioris* *Egberti* decessoris certis argumentis statuendus, quia *Bollandus* in ejus *Elogio* historico ad diem XXIX SS. mensis Aprilis

credidit, *Wilfridum* anno DCCXXXIV omni episcopale deposuisse, et usque ad an. circiter septingentesimum quadagesimum quartum in vivis fuisse. Præterea *Alfordus* anno DCCXXXV, et an. DCCXLIII de morte *Wilfridi* et initio *Egberti* loquens, sese ex hac difficultate expedire non potuit, eaque adhuc insoluta manet. Sed *Wilfridum* anno sequenti in Domino obdormisse, eique *Egbertum* *Eadberti* tunc in Cantia regnantis fratrem successisse, certum esse debet. Bedæ enim *Epilomes* continuator sic opus suum exorditur: « Anno ab Incarnatione Domini septingentesimo trigesimo secundo *Egbertus* pro *Wilfrido* Eboraci episcopus factus ». *Whelocus* in editione Cantabrigiensi Historiæ Bedæ in margine eorum verborum dicit, se ea non reperisse in duobus exemplaribus Mss. Verum qui ea omisere, istis ejusdem continuatoris verbis ad annum DCCXLV decepti sunt: « Anno DCCXLV *Wilfridus* episcopus et *Ingalduus* *Lundoniæ* episcopus, migraverunt ad Dominum »; sibi enim persuadere non poterant, istum anonymum in tam brevi opere bis de unius ejusdemque *Wilfridi* morte locutum esse; qua in re summopere decepti, sicuti et illi qui hæc ultima verba de *Wilfrido* juniori Eboracensi episcopo interpretati sunt. Beda enim lib. 5, cap. 24, mentionem faciens episcoporum, qui anno DCCXXXI, quo eam Historiam absolvit, Anglicanas Ecclesias regebant, ait: « Provincia Huiciorum *Wilfrid* episcopus » præest: paulo post: « *Wilfrid* in Eboracensi Ecclesia ». Quare *Wilfridus* ille cujus mortem refert continuator ad annum DCCXLV, non est *Wilfridus* Eboracensis episcopus, sed *Wilfridus* alter, cujus episcopatum collocat Beda in provincia Huiciorum, seu Merciorum in urbe *Wigorniensis*, in qua hodie episcopus et secta Protestantium residet.

10. *Wilfridus Eboracensis cum Wigorniensis a multis confusus.* — Errarunt itaque *Florentius* *Wigorniensis*, et *Humlindonius*, qui mortem *Wilfridi* junioris Eboracensis episcopi cum anno DCCXLV illigant, *Westmonasteriensis*, qui anno DCCXLIII, et *Hovedenus*, qui anno DCCXLV *Wilfridum* Eboracensem vita functum crediderit. Erravit et *Malmesburiensis* lib. 3 de Pont. qui eum tempora Bedæ transcendisse credidit; hi enim auctores non animadvertent, Bedæ continuatorem *Wilfridum* Eboracensem a *Wilfrido* *Wigorniensis* accurate distinguere, licet neutrius sedem exprimat. *Wilfridum* enim juniorem anno sequenti, ut recte *Baronius* ex eodem continuatore, vitam cum morte commutasse, extra omnem controversiam impostero esse debet, quemadmodum et *Egbertum* eidem jam demortuo, ut *Malmesburiensis* lib. 3 de Pontif. et poeta anonymus numero superiori laudatus discrete scribunt, successisse. Sedit *Wilfridus Eboracensis* annos quindecim, ut habent *Catalogus* præsulum Eboracensium a *Labbæo* tom. 1 *Bibliothecæ* publicatus, et *Thomas Stubbs* pag. 1694 et 1697, qui tamen in eo errat, quod *Wilfridum* *Wigornie* pene eodem anno cum *Wilfrido* Eboracensi obiisse anno DCCXXXVI perperam

antumat. Unde manifestum est, Wilfridum Eboracensem anno dccxxvii presulatum suscepisse, ut jam suo loco ostendi. Quantum merito sanctitatis exereverit, inde colligere est, quod *S. Joannes Beverlacensis* præ tot sanctis discipulis eum elegerit, qui se vivente episcopatum Eboracensem pro se regeret, et in Martyrologio, quod Beda heroico carmine composuit, utriusque Wilfridi Eboracensis mentionem fecerit, licet Beda triennio tantum post Wilfridum juniorem mortuus sit. Uterque *Wilfridus* Eboracensis episcopus, non vero archiepiscopus extitit, ideoque ab aliquibus historicis Anglicis et a Bollando male *archiepiscopi* appellantur.

11. *Egberti opera Eboracum recuperat archiepiscopatum.* — Wilfrido juniori anno sequenti vita functo, in ejus locum subrogatus est *Egbertus*, de quo anonymus in laudato Catalogo presulum Eboracensium ait: «Wilfridus peractis sui episcopatus quindecim annis, successorem habuit Egbertum, virum de regio semine nobilem et industrium, qui post Paulinum primus ab Apostolica Sede accepit pallium septimo anno regni Ceolwili regis, centesimo tertio anno post discessum Paulini, hoc est, anno Dominicæ Incarnat. dccxxxv, quo anno venerabilis doctor Beda obiit in Gyrwum». Accuratus est hic anonymus, cujus verba exseribit Thomas Stubbs. Idem tradit continuator Epilomes Bedæ ad annum dccxxxv, quo ideo archiepiscopatus restitutus est Ecclesiæ Eboracensi, quæ ab anno dccxxiii ab episcopis solum administrata fuerat. *Egbertum* primum post Paulinum Eboracensem archiepiscopum confirmatum esse, docent etiam poeta anonymus laudatus, Malmesburienensis lib. 3 de Pontif. et Hovedenus ad annum dccxxxv; indeque corrigendi, qui episcopos *Paulinum* inter et *Egbertum* medios, archiepiscopi nomine appellarunt. Cæterum Egbertum anno sequenti episcopum Eboracensem dictum esse, ex dicendis in morte ejus magis adhuc constabit, ubi etiam de ejus virtutibus agemus.

12. *Beda paulo ante mortem scribit ad Egbertum archiep. Eborac.* — Joannes Warræus ab aliquot annis publicavit Epistolam Bedæ *de Sexta mundi Etate ad Plegwinam*, una cum *Historia abbatum monasteriorum Wiremuthensis, et Girwensis*, et Epistola cui titulus: *Dilectissimo ac reverendissimo antistiti Egbertho Beda famulus Christi salutem.* In ea Beda monet Egbertum, «ut gradum sacrosanctum sacrosancta operatione et doctrina confirmet». Præterea habeat «societatem eorum qui Christo fideli devotione famulantur. Quod non ita loquor, inquit, quasi te aliter facere sciam: sed quia de quibusdam episcopis fama vulgata est, quod ita ipsi Christo serviant, ut nullos secum alicujus religionis aut continentie viros habeant». Inter alia hortatur, «ut plures consecret antistites, et enorme pondus Ecclesiastici regiminis dividat in plures». Quibus ex verbis colligo, eum jam fuisse archiepiscopum, cumque in eadem Epistola Beda asserat oplasse se *liberius ore ad os*, quæ ne-

cessaria duceret secreta ei allocutione suggerere, addatque: «Verum quia hoc ne fieret, superveniens (ut nosti) corporis mei valetudo prohibuit, etc.» Apparet eam Epistolam in extremo, quo Beda obiit morbo, scriptam esse, ideoque Egbertum anno dccxxxv, ante diem xxvi mensis Maii Bedæ emortualem renuntiatum esse archiepiscopum Eboracensem, et auctorem anonymum Catalogi episcoporum Eborac. accurate initium ejus archiepiscopatus cum morte Bedæ conjunxisse, quod ante eum præstiferat poeta anonymus laudatus.

13. *Arelatum a Saracenis devastatum.* — Ad num. 31. Annalista Fuldenensis, seu auctor Annalium Francorum a Pithæo editorum, ut eum Baronius appellat sequiturque, loquitur de Saracenis hoc et sequenti anno; sed is in belli Saraceni chronologia non audiendus. Illud enim quod unanimi scriptorum consensu, certisque documentis anno sequenti gestum affirmatur, annis dccxxv et dccxxvi consistat, ut videre est apud Baronium; quare ex auctoribus de his bellis magis edoctis res explicanda. Rodericus in Hist. Arabum cap. 13 de Abderamine, quem supra demonstravimus anno superiori ab Isiamo seu Hiscamo Saracenorum califa Hispaniæ præfectum fuisse scribit: «Abderamen victoria gloriam prosequi non desistens, cum videret terram suam multitudine esse repletam, fretosa dissecans, et montana procalcans, Rhodanum etiam dissuleavit: verum cum Arelatum in multitudine exercitus obsedisset, inferioris fortunæ Gallici sunt inventi; nam fugati periculo se videntes sequaci victoria sunt præventi, et quorum cadavera vorax Rhodanus occultavit, et terra suscipiens revelavit, et eorum tumuli adhuc hodie in Arelatensi cœmeterio ostenduntur». Paulo ante rei gestæ tempus notarat Tolctanus, sed non sine errore: «Anno imperii Arabum cxiii, Hiscam (qui califatum gerebat) nono, Abderamen vir belliger ad potestatem eligitur Hispanorum, et regnavit fere tribus annis»: annus enim Hegiræ seu Arabum cxiii hoc quidem Christi anno inchoatur, et Abderamen regnavit fere tribus annis; sed annus nonus *Hiscami* seu *Isiami* anno tantum Christi sequenti auspiciatur, ut patet ex iis, quæ califatus ejus initio diximus, Erravit etiam Isidorus Pacensis, qui ait: «Abderamen vir belliger in Æra dccclxix, an. imperii ejus (nempe Leonis) xii semissario, Arabum cxiii, Hiscam ix, in potestate preperat kalabundus cunctis per triennium valde prælatus». Leo enim Augustus, qui anno dccxxvii, die xxv mensis Martii imperium suscepit, hoc anno decimum quintum inchoavit, annoque Christi dccxxxv annum imperii xiii agebat, quod Isidorus his verbis exprimit, *anno imperii ejus xii semissario*. Utriusque itaque auctoris characteres corrupti corrigendi, et ex iis, qui puri sunt, res deducenda.

14. *Urbes Eduensis et Senonensis invasæ.* — Hæc Abderaminis invasio ex aliis auctoribus magis exponenda. Joannes monachus Bevensis in Chronico monasterii sui: «Tertia vice, inquit, devasta-

tum est monasterium a Saracenis, quando Augustodunum civitatem destruxerunt anno ab Incarnatione Domini **ccccxxxi**», ubi librariorum errore **ccccxxxi** legitur, loco **ccccxxxi**. Aberdamen victorem exercitum Senonas usque perduxit; sed divina vi per *Ebbonem* archiepiscopum repulsus, pœlem referre coactus est, ut legimus in Chronico ex Codice Petaviano edito a Duchesno tom. III, p. 349. «Gens impia Wandalorum (ait auctor anonymus hujus Chronici) Galliam devastare cepit, quo tempore destructæ Ecclesiæ, subversa monasteria, captæ urbes, desolatæ domus, diruta castra, strages hominum innumere factæ, et multus ubique humani generis sanguis effusus est. Ea tempestate gravis per totam Galliam detonabat, Wandalis omnia flammis et ferro proterentibus, perveniensque Senonas civitatem, cœperunt cum omni arte, jaculis, et machinis infestare. Quod cernens sanctus Ebbō pro ovibus sibi commissis se dedit periculo, exiensque de civitate cum suis, fretus divina virtute fugavit eos ab urbis obsidione. Tantus autem timor illos invasit, ut penitus vivere desperarent, nisi fugæ præsidium expetissent. Illisque fugientibus, persecutus est eos usque dum expellerentur de finibus nostris, cæsa multitudine eorum. Nam obcecati per meritum sancti præsulis, conversique in seipsis maximam partem de suis occiderunt, et qui evaserunt, cum confusione pauci ad sua redierunt». Huic anonymo consentit auctor Vite sancti Ebbonis apud Mabillonium sæc. III Benedict. part. I. *Wandalorum* nomine Saraceni, passimque alii Barbari a Francis historicis appellati, ut initio sæculi v ostendi. Imo Arabes ipsi non solum Beticam provinciam, sed etiam Hispaniam totam *Andalusiam* vocant, et Hispanos Arabes, *Andalusios*, quæ voces a Wandalis et Wandalusia corruptas fuisse tradunt Hispani. Mabillonius loco laudato existimat, *sanctum Porcarium* juniorem abbatem Lerinensem in hac Saracenum populatione occisum esse.

15. *Carolus bis pugnât adversus Eudonem Aquitanie ducem.* — Parte alia *Eudo*, qui Aquitaniam a Garinna ad flumen Ligerim cum Tolosa et Ceccia tenebat, quique ante annos duodecim pacem cum Carolo Majore-Domus Francie pepigerat, exercitum cogit, et foedus ictum rumpit. Quare *Carolus* transiit flumine Ligere Aquitaniam ingressus, *Eudonem* prælio vincit, fugatque. Nec semel regionem devastasse contentus, rursus Aquitaniam igne et ferro vastat, ac bis uno eodemque anno eandem regionem depopulatur. Hinc annalista Nazarianus ad hunc annum scribit: «Karolus vastavit duas vias ultra Ligere, et Ragenfridus mortuus», is scilicet qui Major-Domus Francie fuerat, et Andegavis, cujus urbis prefectura ei a Carolo victore fuerat concessa, vitam ducebat. Idem habent annalista Petavianus, Tilianus, et auctor Chronici San-Dionysiani, ac annalista Metensis, hæc de Ragenfrido taceant, præter Petavianum. Denique idem narrat continuator Fredegarii cap. 108: «Carolus princeps

commoto exercitu Ligeram fluvium transiens, ipso duce Eudone fugato, præda multa sublata, bis eo anno ab his hostibus populata, iterum remeatur ad propria».

16. *S. Eucherius episc. Aurelianensis a Carolo relegatus.* — Ad num. 32. Anonymus cœvus, qui vitam sancti Eucherii episcopi Aurelianensis, recitatum ab Henschenio ad diem xx mensis Februarii, et a Mabillonio sæc. III Benedict. part. I, litteris mandavit, de hujus sancti exilio, ei a Carolo Martello irrogato, his verbis loquitur: «Gens nefanda Ismahelitarum (nempe Saracenum) ex propriis cubiculis egressa, ad depopulandam provinciam Aquitaniam ingressa, imminente periculo sui exercitus cunctam vastans suppellectilem, civitates et castella nititur expugnare. Audiens hæc Carolus princeps, collectis gentibus Burgundiorum Francorumque, obviam illis pergit cum magno exercitu, atque illos cum suo vastans exercitu, victoriaque obtenta, cum magnis ad propria reversus est spoliis. Cum autem ad civitatem venisset Aurelianis, Ligeris alveum pertransiens, prædantia parata relinquens et ad urbem Parisius tendens, B. Eucherium post se venire præcepit». Paulo post: «Anno vero sexto decimo ejus episcopalis ordinis, Aurelianis egrediens, et Parisius ordinante principe præteritis, verum quoque fiscum publicæ dilationis illico convolvit: vulgataque celebre principis auribus, compertoque sanctum adesse sacerdotem, satellitibus suis eum capere præcepit, eumque in exilium cum reliquis propinquis ad urbem Coloniam perducere fecit». Que Carolo causa fuerit Eucherii relegandi, anonymus non docet, licet recentiores passim tradant, exilium ei irrogatum, quod Carolo principi res Ecclesiasticas in urgentis belli usus rapienti restiterit. Porro magna controversia est quo anno *Eucherius* illa pœna affectus fuerit. Baronius, ejus exilium anno **ccccxxv**, mortem vero præsentem anno refert, innixus annalista Pitheano seu Fuldensi, bellum a Carolo in Aquitania adversus Saracenos gestum in annum **ccccxxv** conferente. At nec hoc nec antecedentibus annis *Carolus* contra Saracenos pugnavit; primo id colligit anno septuaginti, secundo anno **ccccxxxvii**, ut infra videbimus. Henschenius citatus, et Cointius an. **ccccxxxvii**, num. 31, eo anno *Eucherium* in exilium a Carolo missum, ejusque mortem an. **ccccxlvi** accidisse autumaverunt. Denique Mabillonius citatus arbitratur, Carolum anno **ccccxxxii** ex Aquitanico prælio adversus Saracenos gesto redeuntem, Aurelianis abduxisse *Eucherium*, eumque Coloniam primum, ac deinde Sarchinium relegasse, ubi vir sanctus post sex annos, an. scilicet Christi **ccccxxxviii** mortuus sit.

17. *Exilium ei anno cccccxxvii irrogatum.* — Verum non video quomodo hæc ultima sententia coherere possit cum iis, quæ auctor anonymus Vite sancti Eucherii ejus temporis æqualis, ut ipsemet Mabillonius ex Prologo et initio descriptionis illius recte deducit, de Eucherii electione in episcopum

Aurelianensem narrat. Ait enim anonymus, Aurelianenses *Soavarico* Eucherii patruo vita functo legatos cum numeribus ad Carolum misisse, ac rogasse, ut nepotem Soavarici Eucherium plebi Aurelianorum pontificem juberet adnecti. Carolus vero ex aula sua procerem direxisse, ut sanctum virum, « et si non spontaneum, invilum tamen ad urbem jam dictam duceret, atque pontificem ordinari faceret ». Si enim Eucherius anno dcccxxxii in exilium missus sit, cum id anno *sexto decimo ejus episcopatus* acciderit, ut idem anonymus testatur, anno dcccxvii, jussu ejusdem Caroli episcopus Aurelianensis ordinatus fuit; cum tamen tunc in sola Austria Major-Domus esset, et non nisi post Snessioniam pugnam anno dcccix habitam Neustria et Burgundia potitus sit. Quare cum ante annum dcccix Aurelianum Carolo non paruerit, ut in dubium revocari non potest, Eucherius post illum Christi annum episcopatum suscipere a Carolo coactus fuit, ideoque Henschenius et Cointius Eucherii ordinationem cum an. dcccxi, ejus vero exilium cum anno dcccxxvii, quo Carolus iterum adversus Saracenos in Septimania de Saracenis victoriam reportavit, accurate copularunt.

18. *Contrarie sententiae fundamentum evertitur.* — Verum quidem est, laudatum anonymum scribere, cum gens infanda Saracenorum *provinciam Aquitaniam ingressa* esset, *Carolus* obviam illis cum magno perrexisse exercitu, eumque eisdem devictis Aurelianum advenisset, et ad urbem Parisiorum tenderet, *Eucherium* post se venire præcepisse. At Gallia Narbonensis, postquam Gothis ac postea Francis paruit, sub Aquitania comprehensa fuit. Indeque Aimoinus in Præfatione ad Historiam Francorum, dum urbes egregias, quæ in Aquitania continentur, enumerat, primo loco statuit *Narbonam*, et proxime civitatem *Tolosathum*, in qua Charibertus frater Dagoberti I, dum in parte provincie Aquitanie regnaret, sedem elegit: et Ludovicus Pius, dum Carolo Magno adhuc vivente, rex Aquitanie esset constitutus, comitia regni sui sæpius *Tolose* celebravit, ut fidem facit Astronomus in Vita Ludovici Pii. Carolus itaque anno dcccxxvii ex prælio in Septimania eo anno habito, de quo tunc agemus, victor pedem referens, et per Aurelianum transiens, sanctum *Eucherium* exilio deputavit, eumque *cum reliquis propinquis, ad urbem Coloniam perducere fecit*, inquit anonymus laudatus.

19. *S. Eucherii mors in annum dcccxlii incidit.* — Subdit idem auctor: « Sexto exilii sui anno, glorioso excessu luminis claritate perfusus, etc. emigrans ex hoc mundo victor intravit in cælum, etc. sepultus est autem in Ecclesia beatissimi confessoris

Trudonis », quia nempe Colonia in Hasbaniam translatus fuerat, ubi S. Trudonis monasterium positum. Quare sancti Eucherii mors in annum septingentesimum quadragesimum secundum incidit, et quidem die vicesima mensis Februarii, quo in Martyrologio Trudonensi, variisque aliis adhuc ineditis, quibus Ecclesie Belgii utuntur, et ab Henschenio loco citato referuntur, ac in Martyrologio Romano nomen ejus inscribitur. Cum enim in Martyrologiis Notkeri, Rabani, alioque Ms., quod fuit reginæ Succæ, perantiquo memoretur ad diem xxi ejusdem mensis, priores Martyrologi ad diem ejus emortualem, posteriores ad diem ejus exsequiarum respexere. Sed quidquid sit de ejus die emortuali, quem id argumenti genus certo non probat, non dubito, quin ante diem vicesimum primum mensis Aprilis, quo *sanctus Bonifacius* Concilium Germanicum eo anno celebravit, *sanctus Eucherius* e vivis excesserit, quia si superstes fuisset, urbi suæ restitutas obisset, non vero in exilio, ut quidem de Carolomanni ac Pippini pietate credere par est, inquit Mabillonius citatus, ut Henschenium et Cointium, qui *Eucherii* mortem in annum dcccxlii differunt, refelleret, et sancti præstulis mortem cum anno dcccxxxviii illigaret. Sed quoad annum *sancti Eucherii* emortualem viro doctissimo assentire non possum ob rationem, quam ex anno ordinationis ejus deduxi, quæ mihi ineluctabilis videtur. De ejus translatione anno dcccclxxx sermo erit.

20. *Ordinatio Pontificis in posterum libera fuit.* — Jus confirmandi Pontifices, quod *Justinianus* post Italiam Orientalem imperio subditam retinuit, usque ad *Gregorii secundi* tempora obtinuit, eoque mortuo consensus exarchi Ravennensis pro confirmatione electionis *Gregorii III* expellitus fuit. Verum *Leone Isaurico* adversus sacras imagines magis insaniente consuetudo illa desiit, quæ tamen postea anno dcccxxv ab *Eugenio II* Pontifice Romano restituta fuit, ut eo anno videbimus. Decretum enim *Hadriani I*, quo statuitur, ut is esset verus Romanus Pontifex, quem *Carolus M.* ejusque successores Francorum reges consecrandum eligerent, suppositum est, ut suo loco demonstrabimus. In libro diurno Pontif. Rom. cap. 2, referuntur formulæ litterarum, quas post electum Pontificem clerus Romanus scribebat ad imperatorem Constantinop., ad exarchum Ravennensem, ad iudices, ad archiepiscopum, et apocriarium Ravennæ, quibus electionem factam referebant, et confirmandam petebant. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico in Dissert. Pontificatus *Gregorii II* subjuncta existimans easdem nondum lucem vidisse, integras etiam recitat, ideoque ibidem legi poterunt.

GREGORII III ANNUS 2. — CHRISTI 732.

1. *Irene nubit Constantino.* — Sepingentesimus trigessimus secundus adest annus, Indictione decima quinta signatus, quo Leo imperator ea qua cœperat impietate perseverans, reditus patrimonii Romanæ Ecclesiæ, quod in Sicilia possidebat, in fiscum inferri præcepit; quod Theophanes tradit. Sed de connubio filiæ Chagani, sive Chajani regis Cazarorum cum filio suo Constantino hoc anno contracto primum agit his verbis: « Anno decimo sexto imperii sui Leo imperator filiam Chajani Cazarorum arbitri filio suo Constantino, cum hanc Christianam fecisset, matrimonio sociavit, nominans eam Irenem. Quæ cum sacras litteras didicisset, pietati operam dans elaruit, hos impietatis redarguens ». Miranda plane Dei providentia factum, ut Barbara femina, et peregrina atque neophyta, invito et contradicente imperatore, insuper et persequente, supplicisque addicente cultores sacrarum imaginum, eas ipsa coleret, atque colendas esse libere testaretur: ita Deus infirma mundi eligit, ut fortia contundat, et veluti miraculo, e fonte agnam nuper egressam contra Leonem immitteret. Paulo post vero auctor hæc subdit:

2. *Leo vi et armis sævit.* — « Ast imperator contra papam, atque recessum Romæ ac Italiæ (quod scilicet ab ipso imperatore recessissent) sæviabat. Constructumque stolium (exercitum videlicet) magnum direxit adversus eum, Manem prælorem Cyberrotensium caput in eo constituens. Tunc impugnator Dei per amplius sæviens, cum Arabico sensu teneretur adversus imagines, tributa capitalia tertiæ parti Siciliæ seu Calabriæ superimposuit. Ea vero, quæ dicuntur patrimonia sanctorum principum Apostolorum, quæ olim Ecclesiis auri dimidium et tria conferebant argenti talenta, publicæ rationi exsolvi præcepit. Considerare etiam ac describere natos mares jubens, ut Pharao quondam eos, qui erant ex Hebræis, quod nec ipsi magistri ejus Arabes in Christianos, qui in eis sunt oris, fecisse noscuntur ». Hucusque Theophanes.

3. Addunt¹ alii adhuc etiam hoc eodem anno

ingentem classem adversus Italos Romanosque ab eodem imperatore paratam in Adriatico mari naufragio periisse, sicque spe potiundi Italia et rebelles puniendi, divina misericordia, spe penitus frustratum esse, cum tamen malum, quod posset perpetrare, non desineret. Nam ad alia mala addidit quoque illud imperator hoc anno, ut Gregorium presbyterum, quem vidimus anno superiori missum cum litteris commonitoriis ad imperatorem, re infecta reversum Romam, et iterum missum, fecerit in Sicilia retineri, scripta auferri, et in exilium amandari. Habet hæc enim Anastasius verbis istis: « Nequiter augmentata dispositio eorundem imperatorum eadem venerabilia scripta in Siciliensi insula retineri fecit, nec ad urbem regiam pertransire permisit, sed eundem portatorem pæne per aunum integrum in exilium relegavit ». Hæc Leo hoc anno.

4. *Synodi Romanæ Constitutum et papæ Epistolam despicit Leo.* — Quibus delatis in Urbem, Gregorius Pontifex collegit Romæ Concilium episcoporum, quo primum omnium ad confirmandas antiquas Patrum traditiones de cultu sacrarum imaginum, Decretum constituit, quod Constitutum appellant, quo diro anathemate feriit omnes, qui eidem adversarentur: additum præterea, ut iterum ex Synodo litteræ commonitorie ad eundem imperatorem mitti deberent. Habet hæc omnia paucis his Anastasius: « Majore fidei ardore permotus Gregorius papa Synodale fecit Decretum cum sacerdotali conventu coram sacrosancta confessione sanctissimi corporis beati Petri Apostoli, residentibus cum eodem summo et venerabili papa, cum archiepiscopis, Antonio Gradensi archiepiscopo, et Joanne archiepiscopo Ravennate, cum cæteris episcopis istius Hesperie partis numero nonaginta tribus, seu presbyteris hujus Apostolicæ Sedis, adstantibus diaconibus cum cuncto clero, nobilibus etiam consulibus, et reliquis etiam Christianis plebibus adstantibus, quo ista decrevit: Ut si quis deinceps antiquæ consuetudinis et Apostolicæ Ecclesiæ fidelem usum contemnens adversus eandem venerationem sacrarum imaginum, videlicet Dei

¹ Cedr. hoc anno.

et Domini nostri Jesu Christi, et Genitricis ejus semper Virginis immaculatæ atque gloriose Mariæ, beatorum Apostolorum, et sanctorum omnium deponitor atque destructor, et profanator vel blasphemus exfiliis, sit extorris a corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi, vel totius Ecclesiæ unitate atque compagine (compagè). Quod insuper subscriptione sua solemniter firmaverunt, et inter cætera constituta probabilium prædecessorum, orthodoxorum Pontificum adnectenda sanxerunt. Hactenus de Synodo, Synodaliq[ue] decreto Anastasius. At non extat ipsum quidem ea de re in Synodo Constitutum.

5. Quæ autem post Synodum absolutam secula sint, hæc Anastasius habet : « Post præactum igitur hoc memoratum superius Synodale constitutum, iterum misit alia similiter scripta communitaria pro erigendis imaginibus ad Leonem imperatorem per Constantinum defensorem. Quæ similiter, ut anteriora, detenta sunt, et portatorem eorum fortissima custodia constrinxerunt fere per integrum annum, postmodum auferentes ei ipsa scripta, comminantes ei post tanti temporis custodiam cum injuriis remisertunt ». Hæc de rebus gestis hoc anno per Gregorium papam, qui cum Leone omnem frustra laborem impendit : de ipso autem et ejus prædecessore Gregorio, hæc Hadrianus Pontifex ad Constantinum imperatorem : « In magnam tribulationem uterque Gregorius Romani Pontifices per ea tempora sanctissimi conjuncti sunt. Sapius etiam proavum vestræ serenitatis admonuerunt, ne sine ret venerandas imagines de statu suo dejici : verum illorum salutiferæ preces nequiquam (in vanum scilicet) fuscæ sunt, animinque illius nequaquam commoverunt ». Hæc Hadrianus.

6. *Sacris imaginibus et sanctorum reliquiis decorat Gregorius Basilicam Urbis.*— Qui ergo scriptis stabilivit sacrarum imaginum usum Summus Pontifex, etiam factis, novas magni pretii erigendo imagines, confirmavit, de quibus Anastasius ista habet : « Gregorius concessas sibi columnas sex onychinas volubiles ab Eutychio exarcho, duxit ad Ecclesiam beati Petri Apostoli, quas statuit circa presbyterium ante confessionem, tres a dextris, et tres a sinistris juxta alias antiquas sex lithoparias. Super quas posuit trabes, et vestivit eas argento mundissimo ; in quo sunt expressæ ab uno latere effigies Salvatoris et Apostolorum, et ab alio latere Dei Genitricis et sanctorum virginum ; posuitque super eas lilia et phara argentea pensantia in unum libras septingentas ».

7. Quod insuper ab eodem Iconomacho et Hagiomacho Leone sanctorum reliquie contemptui haberentur atque despectui : idem Pontifex sanctorum omnium, quas potuit toto orbe Christiano collectas reliquias in oratorio a se constructo honorifice collocavit. Tradit hæc Anastasius istis verbis : « Illic fecit oratorium intra eandem Basilicam juxta arcum principalem in parte (porta) virorum, in quo condidit in honorem Salvatoris, sanctæque ejus

Genitricis reliquias sanctorum Apostolorum, et omnium sanctorum martyrum et confessorum, justorumque perfectorum in toto orbe terrarum quiescentium : quorum festa vigiliarum a monachis trium monasteriorum illis servientium quotidie per ordinem existentibus, atque natalitiorum missas in eodem loco celebrare instituens, in canone ita a sacerdote dicendum præcepit : *QUÆ SOLEMNITAS HODIE IN CONSPECTU TULÆ MAJESTATIS CELEBRATUR DOMINE DEUS NOSTER IN TOTO ORBE TERRARUM.* Quam institutionem in eodem oratorio in tabulis lapideis conscribere fecit ». Recitat hæc eadem Walfridus¹ Strabo de ipso Gregorio papa, additque hæc de his quæ spectant ad canonem : « Quia specialiter eadem signata verba ad illam pertinent celebritatem, non est canon qui generaliter dicitur adnotatum ». Hæc ipse.

8. Pergit vero de eodem oratorio ista dicere Anastasius : « In quo faciens pergulam contulit dona diversarum specierum, id est, gabatas aureas numero duas, et alias saxicas numero quinque, cruces pendentes numero quatuor, item cruces similes numero decem, amulas superauratas, paria duo, pendentia fibulatoria numero quinque, coronam auream cum cruce pendentem in gemmis super altare, patenam et calicem aureum paratum, aquamaniles argenteos duos ; et in imagine sanctæ Dei Genitricis diadema aureum in gemmis, et collarium aureum in gemmis, et cum gemmis pendentes in aures habentes hyacinthinas sex ; et faciem altaris et confessionem cum regulis vestivit argentea, et in tribus lateribus altaris posuit cruces argenteas quatuor, pensantes in unum libras triginta ; canistra argentea duo, calicem argenteum unum quotidianum, coronulas argenteas quinque, et calicem argenteum unum, qui pendet in apside ipsius oratorii, et super eandem apsidem cruces argenteas tres, et cætera que in ornamentum pergula, et ad vestes altaris ordinata sunt ».

9. « Illic fecit in Ecclesia sanctæ Dei Genitricis per circuitum super columnas regulare candela-brorum ad instar Ecclesiæ sancti Petri Apostoli, et fecit ibidem in oratorio sancto, quod ad Præsepe dicitur, imaginem auream Dei Genitricis, amplectentem Salvatorem Dominum nostrum, in gemmis diversis pensantem libras quinque ». Hucusque de his Anastasius. Ita quidem ipse sanctissimus Dei sacerdos scriptis factisque adversus impietatem imperatoris potentia in Oriente grassantem obniti-tur in cultu sanctorum imaginum, et veneratione reliquiarum sanctorum omnium : quorum plane precibus factum est, ut Occidens permanserit a sæ-viente Leone securus, classe in mari demersa, et reliquo omni conatu in eos mille artibus comparato, reddito penitus irrito : cum interea quod non posset re ipsa præstare, ut ulcisceretur in eos, rugitu perterrere, jugiter minas inferendo, non cessaret.

¹ Walfr. Strabon. de reb. Eccles. c. 2.

Anno periodi Graeco-Romanae 6225. — Anno Erae Hispan. 770. — Anno Hegirae 114, inchoato die 3 Martii Fer. 2. — Jesu Christi 732.

— Gregorii III papae 2. — Leonis Isauri imp. 46. Constantini Copronymi 13.

1. *Prælium ad Pietavos adversus Saracenos habitum.* — (1) Baronius anno dcccxxv, num. 9, refert, stragem *Saracenorum* hoc anno in Galliis factam, quia in Annalibus Fuldensibus, sive, ut ipse vocat, in Chronico a Pithæo edito. hæc Francorum victoria cum anno dcccxxv illigatur. Verum in his Annalibus res præpostere plerumque recitata, et præterea fabula de Saracenis ab *Eudone* in auxilium vocatis, in iisdem Annalibus perperam memorata, ut mox videbimus. Eginhardus in Vita Caroli Magni cap. 1 duplicem, quam de Saracenis victoriam reportavit Carolus Martellus, his verbis narrat: « Karolus tyrannus per totam Franciam dominatum sibi vindicantes oppressit, et Saracenos Galliam occupare tentantes, duobus magnis præliis, uno in Aquitania apud Pietavium civitatem, altero juxta Narbonam apud Byrram fluvium ita devicit, ut in Hispaniam eos redire compelleret ». Secunda hæc victoria anno dcccxxxv a Carolo relata, ut ibidem ostendimus. Sed prior, ut passim annaliste Francorum docent, contigit mense Octobri, die sabbati, anno dcccxxxii, ut legitur in Annalibus Petavianis. Hunc annum etiam notarunt annaliste Nazarianus, Tiliannus, et chronographus San-Dionysianus. Locum certaminis idem annalista Nazarianus designavit: « dcccxxxii Karolus pugnavit contra Sarcinos, die sabbato, ad Pectavis ». Copiis Saracenicis præerat *Abderamen*, Hispaniarum Septimanique præfectus, vir bellicosus et industrius, qui jam duas Galliarum provincias Vasconiam scilicet et Aquitaniam secundam subegerat. Rodericus enim in Hist. Arabum cap. 12, enumerans provincias, quibus *Ischanis* Saracenorum califa hoc tempore dominabatur, ait: « Et Galliam Gothicam, cujus metropolis Narbona; et Vasconias, quarum metropoles Auxis, et Burdegala, suae potentie subjugavit ».

2. *Carolus et Eudo inter se reconciliati.* — *Carolus* Francorum dux ab ineunte ætate bellis immixtus, ac rei militaris peritissimus erat. *Eudo* Aquitanie princeps videns non de Aquitania modo;

verum etiam omni Gallia agi, nisi concordēs ambo junctis viribus communem hostem reprimerent, *Carolus* oravit, ut præteritorum oblitus inimicitias Reipublicæ periclitantis ac Christianæ religionis causa deponeret, et cum ipso in gratiam reverteretur, quod et præstitit *Carolus*, rapim copias undique coactis, atque *Eudoni* auxilio promisso. Id a Paulo diacono lib. 6 Hist. Langobard. cap. 46, litteris mandatum, et cum *Carolus* anno superiori in Aquitaniam hostiliter bis ingressus sit, constetque iam *Carolus*, quam *Eudonem* prælio Pietaviensi hoc anno interfuisse, non dubium, quin ita res configerit. Continuator *Fredegarii* cap. 408, postquam de illo duplici bello locutus est, ait: « Eudo namque dux cernens se superatum atque derisum, gentem perfidam Saracenorum ad auxilium contra *Carolus* principem et gentem Francorum excitavit ». Quod et annaliste Fuldensis seu Pithæanus, ac *Melensis*, aliique quidam postea scripsere. Verum id confictum ab eodem continuatore, qui jussu *Childebrandi* Caroli fratris hanc appendicem *Chronico* *Fredegarii* adjecit, quia post hoc prælium *Carolus* inter et *Eudonem* inimicitie redintegratæ, et continuator hæc in gratiam Caroli, ut ei adularetur, scribere voluit, quod postea ab aliis re indiscussa scriptum.

3. *Saraceni in hoc magno prælio victi.* — *Rodericus* in Historia Arabum cap. 14, hoc prælium narrat ex *Isidoro* *Paccensi*, auctore *Barbaro*, sed coarctat: « *Abderamen* proposuit inferiorem Galliam penetrare, et *Eudonem* ducem persequi non desistens, per *Petrageoniam*, et *Santoniam* et *Pietaviam* civitates, oppida et Ecclesias devastando, et igne continuo consumendo, etiam *Turonis* civitatem, *Ecclesiam* et palatia vastatione et incendio simili diruit et consumpsit. *Eudo* autem, de quo diximus, ad consulem Franciæ et Germaniæ *Carolus*, virum belligerum et rei militaris expertum fugit, infelicitatis Francorum excidia relabrus. *Carolus* autem dictus *Martellus*, *Germanos* et *Gepidas* secum ducens cum *Francis*, qui remanserant,

(1) Synodus Romana sub Gregorio III hoc anno celebrata, de qua Labbeus in Collectione sua, ad quem potissimum mensem pertinet, habes ex Epistola Gregorii III ad Antoninum Grandensem patriarcham vulgata in nova editione Eghellii tom. v, in Granden pag. 1089. Invidet in ea Pontifex Antoninum cum episcopis, ejus ordinatum subiectis, ut kalendis Novembris succedentis quintæ decimæ Indictionis ad Sædem Apostolicam conveniant ad Synodum.

Aberamen se obtulit devastanti : cumque per septem dies bellis particularibus sese impelerent, demum dispositis aciebus generali prælio dimicantes alternis cadibus se læserunt; sed gens Austriæ (id est, Austrasiæ) membrorum præeminentia valida, et gens Germana corde et corpore præstantissima, quasi in ictu oculi manu ferrea, et pectore arduo Arabes extinxerunt; et ipsum (nempe Aberamen) gladio peremerunt, sicque nocte prælium dirimente, ad castra sua exercitus redierunt : mane autem diluculo apparente, viderunt Germani Arabum tentoria, ut heri fuerant ordinata, et putaverunt Arabes velle prælium restaurare, et cum exploratores officio vacua perciperent, iuverunt ad spolia et manubia dividenda, et verentes, ne forte Arabes in stratis, vel semitis insidias procurarent, Germani et Franci in patriâ redierunt : Arabes autem, qui evaserant, per compendia ad Galliam Gothicam reversi sunt ».

4. *Aberamen Saracenorum dux occiditur.* — Continuator Fredegarii, qui hoc tempore vivebat, paucioribus verbis hoc prælium describit : « Egressi cum rege Abyrama nomine, Garumnam transeunt, Burdegalensem urbem pervenerunt : Ecclesiis igne concrenatis, populis consumptis usque Pictavos progressus est; ut Basilica sancti Hilarii igne cremata (quod dici dolor est), ad domum beatissimi Martini evertendam destinant. Contra quos Carolus princeps audacter aciem instruit, super eosque belligerant irruit, Christo auxiliante, tentoria eorum subvertit, ad prælium stragem conterendam accurrit, interfectoque regum Abyrama prostravit exercitum, protegens dimicavit atque devicit, sicque victor de hostibus triumphavit ». Post hoc prælium Carolus *sanctum Eucherium* Aurelianensem episcopum in exilium misit, ut anno superiori num. 16 et seq. jam diximus. Ex his corrigenda quæ Baronius anno DCCXXV, num. 9 et 10 de hoc bello scribit.

5. *Abdelmelecus epus successor Christianos in Hispania persequitur.* — Si *Aberamen*, et alii quidam præfecti Saracenorum Hispaniensium irritò conatu Gallias aggressi sunt, alii ejusdem gentis cunctas, quæ supererant in Hispania, civitates subegere, et *Pelagii* regnum intra quosdam montes concluserunt. In locum *Aberamani* in Gallia cæsi *Abdelmelecus*, ut habet anonymus Andalusianus, subrogatus fuit. Isidorus Pacensis annum notarat, sed numeri nunc corrupti : « In Æra DCCXXII, Arabum CXVI, Iscam XII, Abdilmelec ex nobili familia dux mittitur ad principalia jussa ». Sed legendum videtur, in Æra DCCXXI, Arabum CXV, anno scilicet Christi DCCXXXIII, ut quæ postea gesta sunt indicant. Cum ergo Saraceni ita male in Gallias habitassent, in Christianos, asperos Asturiarum montes habitantes, omne acerbitalis virus evomere decre-

verunt : « Prædictus Abdilmelec », inquit Isidorus Pacensis pag. 19, « ad principalia jussa (venit), quare nil ei in terras Francorum prosperum eveniret. Ad pugna victoriam statim a Corduba exitiensi cum omni manu publica subvertere nititur Pyrenaica inhabitantium juga ». Sandovallius in margine ait : « Fortassis, hæc expeditio fuit contra Pelagium, et eos, qui in Covadonga se receperunt ». Quæ conjectura optima ; cum horum temporum scriptores Asturiarum montes Pyrenæos vocarint. Isidorus laudatus eos *Vaceorum montes* appellat, et *Vaceorum* nomine *Vascones* intelligit, qui inter Iberum fluvium et Pyrenæos montes habitabant. Marca lib. 3 Marca Hisp. cap. 4, hanc *Abdelmelec*i expeditionem, immixtus laudato loco Isidori, refert ad annum DCCXXXVII, non advertens tunc *Abdelmelecum* Hispaniis non præfuisse.

6. *Christiani Saracenos vincunt.* — Sebastianus Salmanticensis, aut verius Alfonsus rex p. 47, loquens de victoria ab Asturiensibus de Arabibus in sua regione reportata hæc scribit : « Cumque Astures persequentes eum in locum Olaiensem pererissent, simul cum exercitu suo cum gladio deleverunt ; ita ut ne unus Chaldecorum infra Pyrenæi portus remaneret ». Sed redeo ad *Abdelmelecum*, qui miseris Christianos intra montes persequatur, « expeditionem per loca dirigens angusta (ut habet Isidorus citatus), nihil prosperum gessit. Convictus de Dei potentia, ad quem Christiani præparari, pinaula retinentes postulabant (vel præstolabant, juxta correctionem Codicis Mazarinici) misericordiam, et debita (legendum forsân, dubia) amplius, hinc inde cum manu valida appetens loca, multis suis bellatoribus perditis sese recipit in plana, repatriando per devia ». In Codice Mazarineo correcto legitur, *dubia*, loco forsân vocis *debita* supra expresse. Quinque veteres historici rerum Hispanicarum a Sandovallo in lucem editi characteres temporum, locaque integra sæpe mendose descripta, exhibent, ut ipsemet Sandovallius testatur, qui fatetur, pauca eorum exemplaria Mss. eaque valde depravata, in Hispania superesse. Quare ante annos circiter sexaginta vir doctissimus, cujus nomen ignoratur, magna cura et diligentia in Bibliothecis Galliæ perquisivit exemplaria Mss. eorumdem historicorum, Idacii scilicet, Isidori Pacensis, Sebastiani Salmaticensis, Pelagii Ovetensis, et Sampjiri Asturicensis episcopi, qui una simul editi sunt, variasque correctiones in suo exemplari annotavit. Illud et Bibliotheca Mazarina in regiam translatum fuit, et thesauri loco habendum. Hunc auctorem sub nomine anonymi Mazarinici in hoc opere citabimus, ejusque ope præfatorum auctorum tenebris lucem affundere conabimur ; ex illis enim scriptoribus a Baronio non lectis, tanquam purioribus fontibus, nobis veritas haurienda.

GREGORII III ANNUS 3. — CHRISTI 733.

4. *Legatio frustra missa ad Leonem.* — Septingentesimus trigesimus tertius Christi annus prima Indictione sequitur, quo tum Gregorius papa, tum et seorsum Italia legationem misere ad Leonem imperatorem, quibus ipsum suaderent ab impietate desistere; qua sublata de medio, fore ut omnes se ipsi subjicerent, consuetumque vectigal, ut subditi, penderent. De hac autem ab Italia legatione missa meminit Anastasius verbis istis: « Cumcta generalitas istius provincie Italie similiter pro erigendis imaginibus supplicationes scriptas unanimiter ad eosdem principes Leonem et Constantinum direxere: quæ et ipsa similiter ut anteriora ablata sunt a Sergio patrio exstratego, qui dignitate strategæ functus fuerat ipsius insule Siciliae, ac fere per octo menses legati detenti, remissi sunt similiter cum exprobrationibus portatores ». Hæc de Italorum legatione Anastasius; qui et de ipso Gregorio papa ista mox subdit: « Et iterum faciens adhortatorias litteras pro erigendis suprascriptis sacris imaginibus (quas in Oriente deiecerat) et Orthodoxæ fidei firmitate, direxit per Petrum defensorem apud regiam urbem tam Anastasio invasori sedis Constantinopolitane, quam principibus Leoni et Constantino ». Quid autem hæc consecutum sit, non narrat auctor; sed nihil penitus actum esse, reliqua eventa declarant, cum certum sit, ipsos nunquam ab impietate cessasse.

2. *Sævit Leo in SS. imaginum cultores.* — Qui igitur adversus absentes frustra spirabat rabidas Leo minas et cedes, adversus eos, qui aderant, furorē convertit, exagitavitque rectæ fidei confessores detestantes ejus errores: repertiuntur quidem complures sancti episcopi ea de causa ab ipso abrepti e sede in exilium missi, et inter alios Theophylactus episcopus Niomedie, qui Constantinopolim profectus pro fide Catholica certans, ab eodem Leone ad Strobetum castrum missus est in exilium. Agunt de eo Græci in Menologio, ejus annuam commemorationem celebrantes septima die Martii. Vicesima vero ejusdem mensis S. Nicetæ episcopi Apolloniadis, de quo: « Ille, inquit, pro defensione sanctarum imaginum persecutionem passus, eo quod nollet venerabilem

Christi Domini et immaculate Matris ipsius, et aliorum sanctorum imagines negare, in exilium missus, et variis afflictionibus tentatus, beatam præstans confessionem, sanctam Deo tradidit animam ». Tunc et Michael Symadorum metropolita, de quo superius, ejusdem certaminis cursum exigens, ab episcopatu suo pulsus eadem ex causa, coronam a Deo confessionis accepit, cujus Græci agunt annuum natalem diem vicesima tertia Maii; sed et alii plures idem subiere certamen.

3. *Carolus rex Sarracenos vincit.* — Eodem anno res Francorum¹ Deus per Carolum ducem magna gloria illustravit: siquidem cum anno superiori idem princeps Narbonem detentam a Sarracenis, et eorum regem ibi degentem obsedisset, et alii, qui erant in Hispania Sarraceni opem laturi suis ingenti numero adversus eum supervenissent: hos adortus Carolus ad interneccionem usque delavit. Habent hæc Annales Francorum recens a Pithæo in lucem vindicati: quæ quidem longiorj fuissent describenda historia. Sed racemos non negligamus, qui vindemia tanta caremus.

4. *Bonifacius contra hæresim pugnat.* — Hoc tempore (quod ad res Germanorum pertinet) accidisse videtur, quod S. Bonifacius Germanorum apostolus, visitans Bajoariam, emergentem hæresim Apostolica auctoritate una cum hæresiarcha damnavit. Siquidem in rebus ab eo gestis isla narrantur²: « His ita confectis, S. Bonifacius Bajoariorum regiones, quibus per id tempus dominabatur Hugbertus dux, invisit, prædicationisque munus apud illum studiosissime exercens, Ermuolfum hæreticum pestilentem, magno divine æmulationis fervore incensus ex canonum præscripto damnavit, et ab Ecclesiæ eiecit. Ac demde ad suæ diocesis homines reversus, omnia circumibat, instaurans ea, quæ Ecclesiarum cura poscere videbatur ». Hucusque de his ibi; quanquam autem hæresis ab eodem fuerit seminata, nescitur, ipsa una cum auctore evulsa.

¹ Vet. Chron. a Pithæo edit. hoc anno et seq. — ² Vit. S. Bonif. l. i. c. 27.

Anno periodi Græco-Romanæ 6226. — Anno Æræ Hispan. 771. — Anno Hegiræ 115, inchoato die 21 Febr. Fer. 7. — Jesu Christi 733.

— Gregorii III pape 3. — Leonis Isauri imp. 17. Constantini Copronymi 14.

1. *Theophylactus episc. Nicomediæ et Michael Synnadari ob sacras imagines in exilium missi.* — Ad num. 2. *Sanctus Theophylactus* Nicomediæ episcopus, et *sanctus Michael* Synnadarum episcopus ob defensionem sacrarum imaginum missi sunt in exilium, sed non a Leone Isaurico, ut scribit Baronius, sed a *Leone Armeno*, ut liquet ex Actis sancti Theodori Studite propter eandem causam vexati. Ipsemet Baronius anno 800, num. 10, de Theodoro Studita propter defensionem imaginum in exilium misso, refert hæc verba Theostericti tunc viventis, in Vita sancti Nicetæ, in qua legitur: « Ad hæc Michael Synnaculorum (legendum, Synnadarum) episcopus: Si nos, inquit, conciliare vis; quare non id facis, quod concilian-tem decet facere? Quippe qui alios quidem in palatio occultos detines, et ad te congregas, quibus excitatis, impiorum dogmatum docendorum facultatem præbes ». Paulo post: « Ad hæc Theophylactus episcopus Nicomediæ dixit: Testis Christus est, cujus effigiem vides ante oculos imprimis descriptam infinitis testimoniis nos abundare, quibus id confirmare possimus, etc. » Quare uterque sanctus præsul imperante Leone Armeno in exilium actus, ut recte vidit Combefisius in Historia Hæresis Monothelitarum pag. 1030, ubi refert Theophylacti elogium ex Synaxario Ms. Tiliano: « Leone Christo odibili capessente imperium, atque ad imagines abolendas sese instruente, accersens magnus Nicephorus (anno 800) una cum aliis multis episcopis, etiam beatum Theophylactum ad impium ac apostatam imperatorem accedit. Cumque illi multa ex divinis ipsi Scripturis medicamina temperassent, insanabilis manet, ac eodem modo habens. Deinceps vero tacentibus aliis, beatus solus Theophylactus ad eum ait: *Scio Dei te patientiam ac longanimitatem continere. Verum veniet super te malus repente interitus, ac calamitas similis procelle, nec iuvenes qui eripiat.* His ille ira succensus, universos damnat exilio; ac divinum quidem Nicephorum relegat in Tasum insulam; inclytum vero Michaellem Synadis episcopum in Endociadem; aliosque in alia loca deportat: ter beatum autem Theophylactum apud Srobilum. Cum itaque beatus hic ac confessor Theophylactus,

annos illic triginta perseverasset, ac exilii incommoda perlisset, migrat ad Dominum ». De sancto Theophylacto fustus agit Baronius anno 800, num. 37 et seqq. Colitur in Menæis die viii mensis Martii, sanctus vero Michael Synnadensis die xxiii mensis Maii in iisdem et in Actis SS. Bollandianis celebratur. Theophylactus in scripto Martyrologio Romano hodierno ad diem vii mensis Martii, sed sub nomine *Theophili*, perperamque scripsit Baronius eo die Græcos S. Theophylacti memoriam recolare, ut liquet ex iis quæ de eo refert Bollandus ad diem viii mensis Martii in Elogio S. Theophylacti, quem in unico Martyrologio, Basilii nempe imperatoris, inscriptum ad diem vii Martii viderat Baronius. Est porro urbs Synnadarum metropolis Phrygiæ salutaris, urbs vero *Sinnaculorum* fictitia.

2. *Carolus Saracenos e Burgundia ejecit.* — Ad num. 3. Quod narrat Baronius ex Chronico Francorum a Pithæo edito, seu ex Annalibus Fuldensibus, de Saracenis iterum a *Carolo Martello* victis, pertinet ad an. 800, quo de ea victoria agemus. Expeditionem vero hoc anno a Carolo adversus Saracenos susceptam narrat his verbis continuator Fredegarii cap. 109 statim ac de clade *Abdiramæ* eorum præfecti anno superiori occisi, verba fecit: « Procedente aliquin anno sequente egregius bellator Carolus princeps regionem Burgundiæ sagaciter penetravit, fines leudibus suis probatissimis ad resistendum gentibus rebellibus et infidelibus statuit. Pace parta Lugdunum in Gallia suis fidelibus tradidit. Firmata fœdera induciaria, reversus est victor fiducialiter agens ». Annalista vero Metensis scribit: « Anno ab Incarnatione Domini 800, Carolus princeps regnum Burgundiæ cum valida manu penetravit, finesque regni illius fidelibus suis ducibus probatissimis ad regendum dedit. Indeque victor reversus, ad propria (id est, in Austrasiam) rediit, in omnibus sese sapienter et fiducialiter agens ». Ultra Lugdunum igitur summo Saraceni, recuperatæque a Francis urbes eis posite, respectu scilicet Francorum, Divio, Belna, Cabilo, et Matisco cum Ventione. Quo tempore, quibusve auctoribus Burgundiones defecerint, nemo ex antiquis tradidit.

3. *Frisios domat.* — Hic annus ejusdem Caroli

in *Frisios* expeditione etiam insignis fuit. Exincto enim *Radbodo* Frisiorum rege, pax cum Francis per aliquot annos inconcussa steterat, indeque Christiana religio per illam regionem commodius a Christianis doctoribus propagata fuerat. Sed cum *Carolus* bello Aquitanico distinctur, *Frisii* occasione capta tumultum concitant, incerta de causa, nisi quod *Emmius* lib. 4 *Rer. Frisic.* existimat, eam petendam esse, quod Franci se eorumdem doctorum patronos ferrent, *Frisisque* fanorum suorum eversio, idolorumque ignominia gravissima acciderent. Huius belli *Frisici* mentio in *Annalibus Petavianis*, in quibus legitur : « *DCXXXIII*, quando venit cum *Westri* exercitum in *Westrigon* », id est, ut modo videbimus, cum classe *Westriæ*

seu *Occidentalis* *Franciae*, quæ *maritima* erat. Idem legitur in *Annalibus* auctioribus *Tilianis* : « *Karlus* cum exercitu venit in *Westragon* ». Idem habent *Chronicon* *San-Dionysianum* et *Regino*, qui ait *Carolum* eam regionem suæ ditioni subiecisse. Huius expeditionis meminit etiam continuator *Fredegarii* cap. 109 : « Item quod superius prætermisimus (referre scilicet ante expeditionem *Aquitanicam*, a *Carolo* anno *DCXXXII* confectam) in gentem durissimam *maritimam* *Frisionum* nimis crudeliter rebellantem præfatus *navali* expeditione properat, certatim altum mare ingressus, *navium* copia adunata ». Expeditio itaque *navalis* fuit, et altera quam idem auctor ibidem narrat, *pedestris*.

GREGORII III ANNUS 4. — CHRISTI 734.

1. *Inter alia martyrium S. Joannis abbatis.* — Annus sequitur *Redemptoris* septingentesimus trigessimus quartus secunda *Indictione*, quo (inquit *Theophanes*) « a *Leone* imperatore *Theodorus* *Mansur* in exilium missus est apud *clivita* *cremi* ». Fuisse tradunt *Theodorum* episcopum *Grapsorum*, *Cantorem* cognomento dictum, quod sicut *Joannes* *Damascenus*, et *Cosmas* *Majumæ* episcopus sacros hymnos in *Ecclesia* tunc canendos luculentissime scriberet. At seviit eadem bestia ferocissima in alios sanctos viros cultores sacrarum imaginum, nempe *Paulum* et *Theosterictum*, quorum *Græci* celebrant anniversariam natalis diem decimam septimam mensis *Martii* : quorum priorem igne consumptum tradunt; posteriorem vero post multa mala in pace quievisse. Tunc etiam *Theophilum* monachum multa perpassum tradunt, ejus et natalem diem celebrant decima die *Octobris*.

2. Porro sic comparatus erat *Leo* cruenta bestia, ut licet sanguinem sifiret *Orthodoxorum* sibi contradicentium, invidens tamen ipsis gloriam consummati martyrii, ab eorum nece sepe abstinuit, eos amandans longius in exilium. Sed audi certamen *Joannis abbatis* *monasterii* *Catharorum*, de quo ista quidem fides *Græci* habent in *Menologio* : « Hic, inquit, sub impio imperatore *Leone* pro sanctarum imaginum defensione cum in exilium mitteretur, convocans multos, eosque

admonens : *Vigilate*, inquit, *patres* et *fratres*, ne a *diabolo* ad negandam sanctarum imaginum venerationem subripiamini. Ductus autem ad imperatorem, libera voce impietatem illi exprobrans, jussus est in oculos verberari, ac *ferreis* *catenis* *vinculus* *exul* mittitur ad castrum *Pentadactylum* nomine, ibique ligatis pedibus carcere inclusus, decem et octo menses detentus est. Post hæc in urbem ipsam in conspectum imperatoris tanquam ad triumphum duxerunt. Denique post multas arumnas cum aliis pluribus relegatus in insulam *Aphrusiam*, exactis illic duobus annis cum dimidio, visione quadam admonitus, cum iis, qui illic cum ipso erant, obitum suum prædixisset, migravit ad Dominum ». Hæc ibi. Porro *Leo* non semper se continuit ab inferenda confessoribus nece, ut quæ anno sequenti dicentur, fidem faciant.

3. *Nothelmus episcopus Dorovernensis quem et alios consulit per Epistolam Bonifacius de cognitione spiritali.* — Hoc eodem anno moritur in *Anglia* ¹ *Tacimus* archiepiscopus *Dorovernensis*, vir (ut inquit ² *Beda*) religione et prudentia insignis, sacris quoque litteris nobiliter instructus : successerat hic *Berthwaldo* æque pietate et doctrina conspicuo ³ *successori* *Theodori*; post *Tacul-*

¹ *Bed. epit. hoc ann.* — ² *Bed. hist. Angl. l. v. c. ult.* — ³ *Bed. l. v. c. 9.*

num vero anno sequenti, Nothelmus nobilis pietate ac doctrina pariter insignis, ad quem scribens S. Bonifacius, de rebus sibi dubiis consultuit, nempse de cognatione spirituali matrimonium impediante, ut de re sibi hactenus incomperta: nam plane accidit (quod fatetur) ipsium rei inscium, errore lapsum esse: ejus rei gratia factum, ut non solum Nothelmum ipsum, sed alios viros doctrina insignes in Anglia existentes consuleret, ad quem adhuc ejusdem eo argumento conscriptæ extant Epistolæ iisdem temporibus date, quibus idem Bonifacius suæ mentis testus et angustias, quas in ministerio verbi pateretur, æque significat. Scripta autem ad Nothelmum Epistolæ sic se habet¹:

4. «Domno dilecto summi pontificatus infula prædito Nothelmo archiepiscopo Bonifacius exiguus servus servorum Dei, optabilem in Christo æternæ charitatis salutem.

«Amicitie vestræ clementiam intimis obsecro precibus, ut mei in vestris sacrosanctis orationibus memores esse dignemini, et navem mentis mee variis Germanicarum gentium tempestatum fluctibus quassatam, precibus vestris in portu firmæ petræ stabilire studentis, et ut communione fraterna non aditer, quam ut mihi venerandæ memoriæ antecessor vester Berthwaldus archiepiscopus exenti a patria concessit, vobiscum adunatus sinu nexu spiritali, et glutino charitatis conjunctus; similiter cum fraternis comitibus peregrinationis mee Catholicæ fidei unitate, et spiritalis amoris dulcedine semper sociatus vobis esse merear.

«Similiter et diligenter obsecro, ut illius Epistolæ qua continentur, ut dicitur, interrogationes Augustini pontificis, ac prædicatoris primi Anglorum, et responsiones S. Gregorii papæ, exemplar mihi dirigere curetis, in qua inter cætera capitula continetur, quod in tertia generatione propinquitatis fidelibus liceat matrimonia copulare: et ut scrupulosa cautela diligenter investigare studeatis, si illa conscriptio supradicti patris nostri sancti Gregorii esse comprobetur an non: quia in sermone Romanæ Ecclesiæ, ut affirmant sermionarii, cum cæteris exemplaribus supradicti Pontificis quæsitâ non inveniebatur.

5. «Præterea de uno peccato commisso, vestrum consilium audire desidero, quod cuidam homini in matrimonio concedendo nescius commisi, quod hoc modo contigit: Homo quidam (sicut multi solent alter alterius filium de sacri baptismatis fonte elevantes) adoptavit sibi in filium, ejus matrem postea viduatam marito duxit uxorem; quod Romani peccatum censent, ita ut in talibus divortia facere præcipiant, affirmant et regnantibus Christianis imperatoribus, illius matrimonii scelus capitali sententia mulctandum, vel peregrinatione perpetua delendum. Ut si hoc in Catholicorum Patrum decretis, vel canonibus, vel etiam in sacro eloquio pro tam magno peccato computatum esse

inveneritis, indicare mihi curetis, ut et ego intelligendo cognoscam, cujus auctoritas sit in illo iudicio: quia nullatenus intelligere possum, quare in uno loco spiritualis propinquitas in conjunctione carnali copulata grande peccatum sit, quando omnes in sacro baptismate Christi, et Ecclesiæ filii, et filiae, fratres et sorores esse comprobemur. Similiter rogo, ut mihi studeatis indicare, in quoto anno ab Incarnatione Christi prædicatorum primi a sancto Gregorio missi ad gentem Anglorum venissent. Vale ». Ista ad Nothelmum archiepiscopum Bonifacius, qui et de eadem questione consultuit Plecthelmum (Pecthelmum) episcopum, a Beda pariter ob doctrinam sanctitatemque laudatum. Sic ipsa ad eum data se habet Epistola¹:

6. «Venerando fratri a me diligendo Pethelmo (Pecthelmo) coepiscopo Bonifacius exiguus servus servorum Dei, optabilem in Christo charitatis salutem.

«Paternam sanctitatis vestræ clementiam intimis obnixè flagitamus precibus, quia nobis opus est periclitantibus, ut vestris Deo dignis orationibus adjuvemur: et quia Germanicum mare periculosum est navigantibus, precibus vestris, Deo gubernante, ad æternæ tranquillitatis litus, sine macula, vel damno animæ perveniamus. Et dum cæcis proprias tenebras ignorantibus, et adspicere nolitibus, lumen Evangelicæ veritatis offerre nitimur, tenebris propriorum peccaminum non involvamus, et non in vacuum curramus, aut cucurrissimus; sed vestris intercessionibus fulti, ad æternitatis lumen immaculati et illuminati tendamus. Præterea parva munuscula pro iudicio charitatis direximus, id est, corporale, pallium album, stigmatum, variatum et villosum ad tergendos pedes servorum Dei, quæ petimus, ut pro memoria accipere non dedignemini.

«De una quoque re vestrum consilium et responsum desideramus. Affirmant sacerdotes per totam Franciam et per Gallias, necnon et pro his maximi criminis reum esse hominem, qui in matrimonio acceperit illam viduam, ejus ante filium in baptismo adoptivum suscipiebat: quod peccati genus (si verum est) hactenus ignorabam, et nec in antiquis canonibus, nec in Decretis Pontificum Patres, nec in calculo peccatorum Apostolos usquam enumerasse cognovi². Qua de re si aliquid uspiam in Ecclesiasticis scriptis disputatum invenissetis, nobis indicare curate, et quid vobis videatur, nosse vellemus. Sospitatem vestram sanctis virtutibus proficere, et longo tempore valere te cupio in Christo ». Hactenus Bonifacii ad Pecthelmum Epistola.

7. «Fuit iste (ut auctor est³ Beda) primus episcopus Ecclesiæ recens erectæ, dictæ Casæ Candidæ, vir eruditione insignis, quem habuisse⁴ tradit successorem Aldhelmum æque disertum, qui et post se ejusmodi scriptorum monumenta reliquerit. Scri-

¹ Ex eod. Cod. Epist. xvii. — ² Maximaam habitam esse rationem ejusmodi vinculi spiritualis a Romanis Pontificibus Julio, Innocentio, Cælestino, atque Conclio, testatur Deusdedit papa in Epistola ad Gordianum episc. Hispan. — ³ Beda l. v. c. ult. — ⁴ Ibid. c. 19.

¹ Eod. Cod. Epist. xxi.

psit, inquit, jubente Synodo suæ gentis, librum egregium adversus errorem Britannorum, quo vel Pascha non suo tempore celebrant, vel alia per plura Ecclesiastica castitati et paci contraria gerunt; multosque eorum, qui Occidentalibus Saxonibus subditi erant Britones, ad Catholicam Dominicæ Paschæ celebrationem hujus lectione perduxit. Scripsit et de Virginitate librum eximium, quem in exemplum Sedulii geminato opere, et versibus hexametris, et prosa composuit. Scripsit et alia nonnulla, utpote vir undecumque doctissimus: nam et sermone nitidus, et scripturarum, ut dixi, tam liberalium quam Ecclesiasticarum erat eruditione mirandus». Hæc Beda, qui et de eadem quoque spiritali cognatione voluit consuluisse Duddonem abbatem virum in Anglia doctrina celebrem, qui olim ejusdem Bonifacii discipulus fuerat: sicque discipulum suum consulere non erubuit, quod vir esset humilis corde. Epistola autem perbrevis sic se habet ¹:

« Dilecto filio Duddoni abbati Bonifacius, qui et Winfredus, servus servorum Dei optabilem in Christo charitatis salutem.

« Memorem te esse, fili charissime, desidero Sapientis ejusdam sententiæ, qui dixit ²: Serva antiquum amicum, ut antiquæ amicitiae, quam in pueritia jam olim cepimus et servavimus, non in senectute obliviscaris, sed recorderis patris tui, jam

nunc decrepiti, et membris omnibus ad viam universæ terræ vergentibus; et licet parum doctus præceptor fuissém, tamen tibi omnium devotissimus, ut ipse testis es, esse studui: illius devotionis memor mei jam senis, Germanici maris tempestatibus undique quassantibus fatigati recorderis, hoc est, ut orationibus ad Dominum fuis, me sublevare studeas, et sanctis Scripturis adjuvare, maxime in sanctorum Patrum spiritualibus tractatibus, qui spirituales tractatus magistri legentium sacrum eloquium esse dignoscuntur. Rogo ut mihi in adiutorium divinæ scientiæ partem tractatus super Apostolum Paulum, quæ mihi deest, mittere digneris: habeo enim supra duas Epistolas tractatus, id est, ad Romanos, et ad Corinthios primam. Similiter et quicquid in sacro scrinio inveneris, et mihi utile esse arbitreris, et me latere, vel scriptum non habere existimes, insinuare velis, sicut fidelis filius, licet rustico patri, et rescripta beatitudinis tuæ dirigere dignare, si tibi placuerit, ut semper ambo inter nos ita faciamus. Quicquid tibi filius meus Eoba presbyter, gurgul litterarum mearum verbo indicaverit de matrimonio commatrum, quarum filios suscepimus in baptismo, in Scripturis quære, unde judicetur capitale peccatum esse apud Romanos; et si alicubi in scriptis Ecclesiasticis de hoc peccato disputatum aliquid reperies, mihi manifestare non dubites. Vale, dilectionem beatitudinis tuæ prosperis successibus proficere in Christo optamus ».

¹ Eod. Cod. Ep. xxviii. — ² Eccli. xxxix.

1. *Theodori duo ob sacras imagines vexati non confundendi.* — Ad num. 4. Theophanes ad annum xviii Leonis, quem a kalendis Septemb. currentis Christi anni inchoat, ait: « Hoc anno Theodorus Mansuris filius ad deserti regionem relegatus est ». Ille sanctus Theodorus Mansur dicitur, « quod cum sancto Joanne Damasceno, cujus avus Mansur dictus est, communem sanguinis stirpem nactus fuerit; vel quod nobilitate inter gentes præcipuas Mansuris appellationem (nobilem enim et principem familiari colloquio exponebat Abraham Echellensis) promeritus sit », inquit Goarus in Notis, Stephanus tamen diaconus in Vita sancti Stephani

junioris monachi et martyris, ut videre est infra anno DCCLIV, num. 14, dicit, Constantinum Copronymum vocasse sanctum Damascenum per contemptum *Mansur*. Cedrenus in Chronico scribit: « Ille sanctus Joannes (nempe Damascenus) una cum Cosma Majumensi episcopo, et Theophane fratre Theodori Graptorum episcopi, Melodi sive Cantores sunt agnominati, eo quod melodii comprehendissent eas cantilenas, quæ in Ecclesiis Christianorum canuntur, prout ab eis compositæ, formateque sunt ». Verum, ut animadvertit Combelisius in Historia hæresis Monothelitarum p. 745, Nilander locum illum Cedreni perperam inter-

pretatus est; in Græco enim legitur, καὶ Θεοφάνους ἀδελφεῶν Θεοδοῶρος τῶν ἡρακλεῶν, id est, *et Theophane fratre Theodori Grapti* a litteris fronti inustus ita appellati. Fuerunt enim *Theodorus* et *Theophanes Grapti*, id est, iambis versibus inscripti facies, punctim cæsa cute ad carnem ac insperso atramento, ut tradit Zonaras in Theophilo imp. eo fere modo, quo Turcæ hodie Christianos invisentes sacra loca ad pugnum inscribunt. Quare Cedrenus et ejus interpres Baronius in duplicem errorem impulere. Primo enim *Theodorum*, qui sub Leone Isauro sacras imagines defendit, episc. Graplorum perperam facit. Secundo, *Theodorum* istum confundit cum alio *Theodoro Grapto*, fratre Theophanis, qui et ipse Graptus dictus est, quique reddita Ecclesiis pace factus est Nicænis episcopus sæculo sequenti post Theophili imperatoris mortem, cujus jussu tam Theodorus monachus, quam Theophanes ipse vultu inscripti fuerant. Utriusque fratris mentio est in oratione historica in festum restitutionis imaginum a Combefisio citato pag. 716 publicata. *Theodorus*, qui Leone Isauro imperante relegatus est, cognomen *Cantor* appellabatur, quod sicuti Damascenus et Cosmas Majumæ episcopus, cantica Ecclesiastica ediderit. Denique *Graptorum* urbs fictitia, et nulli geographo cognita.

2. *S. Joannes abbas monasterii Catharorum ob cultum imaginum varie vexatus.* — Ad num. 2. Recitat Baronius elogium *S. Joannis* confessoris *Hegumeni* monasterii Catharorum, ex Menologio Græcorum ad diem xxvii mensis Aprilis, ubi dicitur, eum ob cultum sacrarum imaginum plurima passum, tandemque cum aliis multis relegatum « in insulam Aphusiam, exactis illic duobus annis et dimidio », ad Deum migrasse. Verum Henschenius ad diem xxvii mensis Aprilis refert verba Menæorum de hoc sancto abbate cenobii Catharorum, quibus liquet, hanc illustrem *S. Joannis* confessionem pertinere ad tempora Leonis Armeni, qui anno dcccxxi Orientis imperium suscepit. Aserunt enim Menæa *S. Joannem* cum suo magistro profectum esse ad secundam *Synodum Nicænam*, et postea Nicephorum imperatorem præfecisse eum cenobio Catharorum, quod annis *paucis amplius decem* rexit. Post illud tempus submissi a Leone Iconomacho, qui ipsum Joannem catenis vincitum Constantinopolim traxerunt, ubi impius imperator oculos ejus et faciem nervis bubulis atrociter cecidit, variisque suppliciis affecit. Tandem imperante *Theophilo* relegatur in insulam *Aphusiam*, ubi expleto biennio cum dimidio ad Dominum excessit. Hæc summarie ex Menæis. Hinc intelligis, Leonem Iconomachi nomine Martyrologos sæpius Leonem Armenum designare.

3. *S. Bonifacius consulit S. Pechelmmum episc. Candidæ Casæ.* — Ad num. 6. Sanctus *Bonifacius* per litteras consulit *Pechelmmum*, vel *Pechelmmum* episcopum, ab eoque quæsit, ut ei indicaret, an peccatum esset, in matrimonium accipere viduam, cujus ante filium in baptismo ado-

plivum quis susceperit, atque se id neque in antiquis canonibus, nec in Decretis Pontificum, nec in calculo peccatorum, usquam illud enumeratum esse sese cognovisse, petique, ut quid sibi videatur significet. Verum dubium, quod sanctum virum adeo torquebat. hodie nullum est apud Catholicos, qui unanimum consensum docent, inter susceptorem et eum qui baptizatur, ejusque parentes ambos, cognationem existere spiritalem, quæ Ecclesiastica lege matrimonium inter illos contrahendum quidem impedit, contractum vero dirimit, ut variis canonibus ostendit Serarius in Notis ad eam Epistolam, ubi et *Bonifacium* excusat, quod ea de re dubitaverit, de qua ab eo dubitatum non fuisset, si volumina, quæ pertinent ad jus canonicum, serius collecta non fuissent, eaque præ manibus habuisset.

4. *Pechelmmus fuit socius S. Wironis episcopi.* — Ad num. 7. Anno dcccxxi, num. 5 et seqq. jam locutus sum de sancto *Wirone* episcopo, qui cum sancto *Pechelmo* seu *Pechelmo* in Gallias venit, ibique uterque Pippini Heristalli tempore, ideoque circa annum dcc, pedem fixit, et ejusdem Pippini, non vero Pippini Landensis, ut putavit Baronius, confessionem audivit. Mortuo *Wirone* *Pechelmmus* eidem Pippino a confessionibus fuit. In ejus enim Vita legitur : « Ibi quoque cum summo sacerdote Domini confessione criminum facta, et accepta penitentia, de humanitatis parte delect tracta », scilicet Pippinum. *Pechelmmus*, qui episcopus nulli sedi addictus diu fuit, renuntiatus est postea episcopus *Candidæ Casæ*, ut testatur *Beda* lib. 5, cap. ult. de episcopis loquens, qui Ecclesiis Anglicanis præerat anno dcccxxi, quando *Historiam* gentis suæ absolvit : « *Pechelmm* in ea, quæ *Candida Casa* vocatur, quæ nuper multiplicatis fidelium plebibus, in sedem pontificatus addita, ipsum primum habet antistitem ». *Bollandus* ad diem xxi Februarii in Commentario ad Vitam beati Pippini, Landensis vulgo nuncupati, num. 49 ait, quosdam temere credidisse sanctum *Pechelmmum*, sancti *Wironis* socium, eundem esse cum *Pechelmo*, de quo ibi loquitur *Beda*; « nam xvii tunc anni, inquit, ab obitu Pippini Heristalli effluerant ». Verum vana hæc ratio; *Pechelmmus* enim xvii et amplius annos Pippino Heristallo superstes esse potuit, et auctores, qui de *Pechelmo* locuti sunt, eum *Wironis* socium fuisse docent. *Wigorniensis* illius mortem cum sequenti *Christi* anno attingit, et *Malmesburiensis* in lib. de Pontif. pag. 273 et *Frethewaldum* successorem assignat, quemadmodum et idem *Wigorniensis*, atque *Malmesburiensis*; « qui multo ante tempore in *West-Saxonia* commemorat, sanctissimi *Aldelmi* discipulatu interesse meruerat ». Quare perperam *Baronius* scribit, *Bedam* tradere *Pechelmmum* habuisse successorem *Aldhelmum æque disertum*. *Beda* enim lib. 5, cap. 19, a *Baronio* citatus, ubi scripsit *Heddi* antistitem *Occidentalium Saxonum* ad Deum migrasse, statim addit : « Denique *Pechelmmus*, qui

cum successore ejus Adhelmo multo tempore adhuc diaconus, sive monachus fuit, referre est solitus, etc.» ubi Beda Adhelmu[m] clare vocat fleddi, non Pecthelmi successorem, quod nullus negare potest. Vide dicta anno DCV, num. 15.

5. *Christiani in Hispania judices loquuntur ex sua gente.* — Postquam Saraceni pedem in Hispania fixere, Christiani sacris non veliti, lites civiles arbitrio judicum a provincie prefectis ditorum dirimebant, juxta legum patriarum ordinem, communicata quoque judicibus illis antiqua comitis dignitate; ut proceres viros, qui supererant, Republice participes faciendo, sine molestia filios atque plebem Christianam in officio continerent. Quem Arabum usum et modum magistratibus illis prescriptum eruit Petrus de Marca lib. 3. Marcae Hisp. cap. 2, num. 4, ex Privilegio quod Alboace-mus Saracenus, princeps Comimbriensis, hoc anno subjectis sibi populis concessit, juxta leges *« Muza »* promulgatas. Extare illud ait Sandovalius pag. 88, in monasterio Lorbanensi hanc procul Coimbra, in eoque ista legi: « Ego ordinavi quod Christiani habeant in Colimb suum comitem, et in Guadatha alium comitem de sua gente, qui manteneant eos in bono juzgo secundum solent homines Christiani. Et isti component rixas inter illos, et non malabunt hominem sine jussu de Alcaide seu Alvacile Saraceni; sed ponent illum a pres de Alcaide, et monstrabunt suos juzgos, et ille dicebit: Bene est; et matabunt culpatum; in populationibus parvis ponent suos judices, qui regant eos bene, et sine rixa ». Oihenartus in Notitia utriusque Vasconie lib. 2, cap. 6, asserit, alias judices in regno Navarre *Alcaidos* appellatos fuisse, voce illa a Saracenis ad Christianos translata. Hinc Vitalis episcopus Oscensis de Magistratibus Saracenor[um] Hispani. « In quibusdam locis judices, in quibusdam Alcaid[um] dicti justitie nuncupantur ».

6. *Initium principatus Navarre.* — Initium principatus Navarrii in regnum post aliquot annos evecti ad haec tempora referendum. Saraceni, qui universam fere Hispaniam opprimerent, *Pampelonem* et *Vascones* nunquam sibi subjicere potnerent, hique post funestam illam cladem, et libertatem et religionem Catholicam conservarunt, ut discimus ex Chronico Sebastiani episcopi Salmanticensis, qui saeculo nono vixit, qui ideo quae tunc gesta sunt, melius scire potuit, quam qui tardius de iisdem scripsere. Haec ejus verba: « Era DCCLXXVII (anno se. Christi DCCLXXVII), post Fallani, etc. Alava namque, Vizcaia, Araone (Aragonia) et Orduña a suis incolis semper esse possessa reperuntur. Sicut Pampilona, Degnis vel Deyii et Deyerrii atque Berroza », vulgo *Berrueca*, regio vicina Stellae oppido in hodierno Navarri regno posito. Hoc initium fundamentum, quo in hujus principatus exordio explicando imitari possumus, ideoque hunc locum juxta manuscriptorum Marcianensium in Flandria, postea cum exemplari Ms. Bibliothecae Mazarinae hoc saeculo ab anonymo eruditissimo collata citavi. *Navarria*

itaque suos semper comites, judices, aut dominos libertatis et religionis defensores habere. Josephus Moretus Pampelonensis e societate Jesu anno MDCLXXIV regni Navarrii *antiquitates*, annoque MDCLXXXIV ejusdem regni *Annales* in lucem dedidit, nullaque, quae haecenus literant, e tenebris eruit, quorum praecipua suis locis in medium adducemus; et quia editio Pampelonensis Chronicorum Isidori Pacensis, Sebastiani Salmanticensis, Sampyri Asturicensis, et Pelagii Ovetensis facta juxta aliqua manuscripta, quae in Hispania supersunt, sed miserum in modum corrupta, ut Sandovalius, qui eam curavit, ingenue fletur, eam aliquibus in locis corrigentis epe Codicis anonymi, qui extat in Bibliotheca Mazarina, Avulus Piscina, qui a ducentis circiter annis vixit, viderat antiquum Chronicon Valis Ischarbis, sed Hispani hunc thesaurum perire passi sunt. Nobis itaque *Piscina*, cui aliqua Chronica manuscripta Navarriae quadringentorum aut quingentorum annorum suffragantur, in hoc capite sequendus. Testatur is, circa annum DCXXX *Garcian* Burgarie seu Veguriae et Abaruceae Dominum, *Aristam* vel *Ariestham* cognominatum, partem illius regionis obtinuisse. Hunc Marca in Historia Bencarnensi, et alique alii auctores *Bigorra* in Francia dominum perperam credidere; verum ad id probandum varia commenta sunt, quae seipsis corrumpunt, et in quibus refellendis male tempus a nobis ponetur.

7. *Oeba ad persequendos Christianos Hispaniae praefectus constituitur.* — Interea *Oeba* hoc anno in praefecturam Hispaniae *Abdelmeleco* successit. Noverint enim Arabes tradit, anno Hegirae CXVI, mense Februario currentis anni caepito, *Obeydelam* proregem calitae in Africa Oeba Hispaniarum regimen commisisse, ab eo, ut Christianos persequeretur, petitum, a quo non discedit anonymus Andalusianus, qui tradit *Abdelmeleco* *menses septem* Hispaniae praefuisse. Oeba Pampelonem nunquam antea debellatam expugnavit; sed cum in ea coloniam Arabum non instituisset, antiqui civitatis incolae in ejus semper possessione permansere, ut testatur Sebastianus Salmanticensis. Universam etiam *Galleciam*, ubi *Pelagius* regnabat, domuit, inquit anonymus Andalusianus, hucque cum trecentis tantum personis ad rupes fortissimas confugit; ubi cum ab Oeba obsessus fuisset, alii se ei dedidere, alii fame periere, et eorum numerus ad homines triginta et feminas decem redactus fuit, qui melle tantum vescabantur, quia in rupe ab eis occupata plurima apum exuviae erant. Muslimanni seu Saraceni ea expeditione fatigati, et parvum illum numerum sibi nocere non posse arbitrati, recessere et Christianos ludibrio habuere. Interim, subjungit anonymus, illi temporis progressu potentes evasere, et Muslimannis terrorem incussere. Id hoc vel sequenti anno contigisse videtur. Numeri enim apud Isidorum Pacensem depravati, qui pag. 19 haec de re scribit: « Cui (nempe *Abdelmeleco*) et mox post modicum in *Era*

DCCLXXV, et Arabum CXVIII, Iscam XV (corrigen- dum, Æra DCCLXXII, Arabum CXVI, Iscam XII), suc- cessor venit nomine Aucepa (id est, Oeba) qui... prædecessorem (nempe Abdelmelec) vinculo alligans, iudices ab eo præpositos fortiter damna. Certe.... descriptionem populi facere imperat, atque exactationem tributi ardue agit; perversos Hispaniæ, vel diversis vitis implicatis ratibus appositis maria transvolat (legendum forte transveclat) fiscum ex diversis occasionibus promptissime dat; abste- minis ex omni occulta datione perseverat, neminem nisi per justitiam propriæ legis damnat ».

8. *Saracenorum dissensiones Christianis His- panis utilisimæ.* — Anonymus Andalusianus asserit, *Oebam* versus Narbonensem tractum exerci- tum movisse, quod et Isidorus Pacensis habet, sed neuter in eo bello gesta narrat. Isidorus ait tantum : « Expeditionem Francorum cum multi- tudine exercitus adeptam », nempe *Oeba*. Anno post bellum illud elapso, Barbari Africae tributis oppressi contra *Obeydallam* præfectum suum rebellant, idque juxta Noweirum Arabem, anno Hegiræ CXX, Christi scilicet DCXXXVIII, annoque insequenti Iscami calife et *Obeydalle* proregis Africae copiæ a rebellibus fusæ in regione Tingi- tana. *Oeba* de bello Francis inferendo cogitabat; subdit enim Isidorus : « Deinde ad Cæsaraugusta- nam civitatem progrediens; sese cum infinita classe apte recepta », ubi classis exercitum terre- stem significat, et loco horum verborum, apte recepta, in correctionibus Codicis Mazarinei legitur, *apte receptat*. Subjungit Isidorus : « Sed ubi reb- elliõnem Maurorum per Epistolas ab Africa missas subito lectitat, nec mora, quanta potuit velocitate, Cordubam repedit ». Notat anonymus Andalusia- nus Barbaros non tantum Tingim, ubi feminas puerosque occiderunt, cepisse; sed etiam instructa acie adversus Omarum exercitum calife præ- fectum pugnasse, eumque occidisse anno Hegiræ CXXI, an. scilicet Christi DCXXXIX. Isidorus prodit *Oebam* in Africam ad suorum auxilium trajecisse : « Navibus præstolabiliter adventatis, maria transna- tat, si quos ex eis (nempe Mauris) contradictores.... reperit, gladio jugulat; sicque cuncta optime dispo- nendo, propriæ sedi (nempe Cordubensi) clemen- ter se sublimat; qui et post paululum, peracto quinquennio Abdelmelec præfatus (legendum vide-

tur, præfatus) regnum restaurans, infirmitate cor- repleto sæculo migrat », nempe *Oeba*. Ebnalgoutia vero, anonymus Andalusianus, et Noweirius in sua Historia Africana scribunt, Hispaniarum popu- los, Mauritanorum exemplo, rebellasse; *Oebam* deposuisse et gubernatorem elegisse *Abdelmele- cam*, filium Caltani antea Hispaniarum præfectum, qui in carcere detinebatur, ex quo eductus, ut in pristinum dignitatem restitueretur. Addit anonymus Andalusianus hæc contigisse anno Hegiræ CXXI, Abdelmelecum pacificum in suo munere fuisse relicto anno, annisque Hegiræ CXXII et CXXIII, et hoc ultimo bella civilia inter Arabes recruidisse, ac annos circiter XVI aut XVII perdurasse. Quæ præ- termittenda non fuere, cum per has Saracenorum clades Christiani conditionem suam meliorem fecerint, harumque presidio regnum *Legionense*, et principatus *Navarrensis* incrementa ceperint.

9. *Bellum Frisicum a Carolo profugatum.* — Carolus Major-Domus Franciæ bellum Frisicum, quod anno superiori susceperat, hoc anno confecit. In Annalibus enim Petavianis et Masciacensibus legitur « DCXXXIV, Carolus perrexit in Frisiam usque interneccionem », quod et in Chronico San- Dionysiano, et Annalibus Nazarianis, sed fusiis in Metensibus habetur : « Anno ab Incarnatione Do- mini DCXXXIV, Carolus princeps in Frisiam profi- ciscitur, omnesque rebelles ejus gentes trucidavit, ceterosque, quos vivos reliquit, acceptis obsidibus suæ ditioni subjugavit », inquit annalista Metensis. Denique continuator Fredegarii cap. 109, « Westra- ghiam (seu Westergoviam) et Austrachiam (seu Oster- goriam) insulas Frisionum penetravit (non vere insulas, sed terras Oceano, et quidem restagnante, lacubus et fluviis fere impervias) super Burdine fluvium (qui præsum hodie nomen, Burden scilicet, retinet) castra ponens (hic de terrestri, ut anno superiori innuit, expeditione agitur) Poponem gen- tilium ducem illorum fraudulentum consularium interfecit, exercitum Frisionum prostravit : fana eorum idololatriæ contrivit, atque combussit igni, cum magnis spoliis et prædis victor reversus est in regnum Francorum ». Ex quibus liquet, aucto- rem Annalium Metensium errasse, cum duas Caroli in Frisiam expeditiones annis DCXXXIV et DCXXXV reflexit, et inter utramque bellum Aquitanicum; quod ex sequentibus magis patebit.

GREGORII III ANNUS 5. — CHRISTI 735.

1. *Hippatius, Andreas, Procopius, Basilus, et quamplures alii martyres sub Leone.* — Septingentesimus trigesimus quintus Redemptoris annus tertia Indictione signatur, quo tempore, sæviente magis Leonis rabie adversus cultores sacrarum imaginum, nihil remissum est ceptæ persecutionis, sed aucta ipsa magis: siquidem Hippatium Lydorum episcopum, et Andream dire ex cruciatos necavit: de his enim Græci in Menologio vicesima die mensis Septembris hæc habent: « Commemoratio sanctorum Patrum et martyrum Hippatii episcopi et Andream presbyteri, qui cum sanctarum imaginum cultum valide propugnarent, audiens ista Leo, ad se Epheso venire iubens, detrusit in carcerem, et excarnificari præcepit; insuper et capillis cutem extrahi, desperque pietas tabellas congestas accendi, barbamque pice liquente conspergi, et sic incendi. Sicque per Constantinopolitanam urbem distracti, ad partes Xirolophi perducti jugulati sunt, expositaque ipsorum cadavera canibus. Quo etiam tempore egregium spectaculum edidit Gregorius Linniota monachus propemodum centenarius, de quo ista Græci itidem in Menologio vicesima quarta mensis Augusti: Commemoratio sancti patris nostri Gregorii Linniota, qui a puero in monte Olympico monasticam vitam exercevit, et sub Leone imperatore sacras imagines frangente, et venerandas sanctorum reliquias comburente, cum libere admodum veritatem prædicaret, atque tyrannum redargueret impietatis, in summa senectute (annum enim agebat nonagesimum quintum) multiplices cruciatus perpassus; postremo abscessis manibus, et combusto capite, gratias agens Deo, ipsi spiritum commendavit ». Hæc ibi. Quod autem audis ipsum capite fuisse combustum, idem, quod nuper dicti martyres passi sunt, intelligas tolerasse supplicium.

2. Passi sunt gravissima eodem tempore Procopius et Basilus, de quibus etiam in Menologio Basilii imp. die vicesima septima Februarii hæc habentur: « Hi sub Leonis Isauri Iconomachi fuerunt imperio, mundum, et que in mundo sunt relinquentes, fiunt monachi et bene prius exercitati, hæresi postmodum in sanctas imagines exci-

tata, studiose restiterunt Iconomachis. Unde comprehensi, multaque passi tormenta, non cesserunt, sed ad mortem usque veritatem prædicabant: quamobrem immaniter laniati sunt, et detrusi in carcerem, ubi manserunt usque ad imperatoris obitum, et liberati sancto fine quieverunt ». Subiit idem certamen Sergius confessor, de quo pariter est memoria in eodem Menologio die decima tertia Maii. His accessit Macarius confessor, qui ob eandem causam exul vitam finivit, de quo in Romano Martyrologio die prima Aprilis. Idem quoque stadium cucurrit Theophilus monachus, cuius natalis dies colitur secunda Octobris in Menologio Basilii imp. ubi dictum ejus certamen ita describitur: « Sanctus pater noster, et Christi confessor Theophilus monachus et Deum timens, sub Leonis Isauri principatu certavit: nam conspicuus cum sanctas studentem imagines subvertere, et omnes ad Iconomachorum pervertere sectam: divino motus zelo, coram eo stetit, eumque cum fiducia redarguit, impium vocans, et Antichristi præcursores, et orthodoxe negatores fidei. Cum igitur illum in iram atque furorem concitasset, primum quidem crudeliter vapulavit, et missus in carcerem fame cruciari similiter. Carcere eductus, rursus sanctorum adorationem et cultum jussus abnegare imaginum, nec acquiescens, in exilium mittitur: ubi multas passus tentationes, et incommoda ferens, in omnibus Deum glorificans, et ipsius sancto gratias agens nomini, ad Christum lætus migravit ». Hæc ibi.

3. Fuerunt istæ primitiæ Deo oblatae. Porro ingens crevit numerus confessorum, qui retinentes pristinum usum cultus sanctorum imaginum, multa ubique ab obviantibus Iconomachis passi sunt, cum omnes libere in eos insurgere, imperatoris edicto concederetur. Tunc et illustratus est glorioso titulo confessionis S. Eudemon episcopus Lampsacenus, qui post multa certamina in exilium missus, ibidem moriens, vite coronam accepit: cujus memoria a Græcis decima quarta Martii annis singulis agitur. Similiter et Niceta episcopus Apolloniadus, cuius diem anniversarium Græci celebrant vicesima Martii. Similiter et Georgius epi-

scopus Melitenus, et ipse ob eandem confessionem in sanctos confessores relatus, cujus natalis dies septima Aprilis reperitur in Tabulis Græcorum adscriptus. Sicut et Basilus episcopus Parii, cujus

anniversaria die celebrandam memoriam habent Græci notatam in Menologio decima tertia mensis Aprilis. Illi et alii ex impietate et crudelitate imperatoris immortales texerunt sibi coronas.

Anno periodi Græco-Romanae 6228. — Anno Æræ Hispan. 773. — Anno Hegiræ 117, inchoato die 30 Januar. Fer. 1. — Jesu Christi 735.

— Gregorii III papæ 5. — Leonis Isauri imp. 19. Constantini Copronymi 16.

1. *S. Macarius hegumenis sæculo sequenti sacras imagines defendit.* — Ad num. 2 et seqq. Quia Menæa et Menologia, dum de sanctis martyribus, qui pro sacrarum imaginum defensione mortem oppetere, verba faciunt, imperatoris nomen sub quo passi sunt, aliquando tacent, et aliquando tantum asserunt eosdem *Leonis imp. jussu* morti traditos, Baronius sub Leone Isauero de quibusdam martyribus mentionem facit, quos sub aliis imperatoribus Iconomachis martyrii gloria coronatos esse constat.

Meminit hoc anno *sancti Macarii* hegumeni monasterii Pelecetæ, vel Pelecetes in Asia siti, cujus extat elogium ex Menæis in Actis SS. Bollandianis, ad diem primam mensis Aprilis, in quo dicitur eum a *sancto Tarasio* patriarcha Constantinopolitano sacerdote ordinatum fuisse, sed cum Leo Armenus imperaret, Nicephorum patriarcham Tarasii successorem, et varios episcopos ac archimandritas relegationibus, carceribus, verberibusque gravissimis afflixisset. Sanctus Macarius unus ex illis, « varie cruciatus fuit, atque in custodia detentus est, usque ad immanis illius tyranni necem. Cujus imperium suscipiens Michael Balbus, et ipse eandem cum decessore impietatem profitens », Macarium in quamdam insulam relegavit, ubi *tempore non modico* pluribus exantlatis certaminibus, ad Dominum emigravit. Quare cum Michael Balbus anno DCCCXX imperium inierit, *Macarii* martyrium ad ea tempora referendum.

2. *S. Georgius episc. Mitylenæ sæculo sequenti pro sacris imaginibus certavit.* — *Sanctus Georgius* episcopus Mitylenæ, in insula Lesbo primum sub Leone Isaurico claruit, et forte ante susceptum episcopatum, inquit Papebrocius ad diem VII Aprilis, quo colitur, ex Actis SS. germanorum fratrum Davidis, Georgii, atque Simeonis, claruerat, rursumque sub Leone Armeno anno circiter DCCCXVI Orthodoxam religionem et sacrarum imaginum venerationem fortiter propugnauit. Unde cum imperator eum in suam sententiam pertrahere non pos-

set, *in perpetuum ad mortem usque exilium relegavit Chersonam*, ibi diu vivere non potuit, cum videatur ultra decrepitam ætatem tunc vitam propagasse.

3. *SS. Nicetas et Euschemo episcopi incerto tempore pro sacris imaginibus passi.* — Meminit etiam Baronius num. 3, *sancti Nicetæ* confessoris, episcopi Apolloniadis, qui die XX mensis Martii colitur, de quo jam egerat anno DCCCXXXII, num. 2. Mentionem ejus faciunt Martyrologium Romanum, Menologium Græcorum et Menæa ad XX Martii in laudatis Actis Bollandianis ad eundem diem citata, sed nullus temporis character in eis memoratur, ex quo detegi possit sub quo imperatore Iconomacho in exilium pulsus fuerit. Addit Baronius, glorioso titulo confessionis, etiam illustratum esse *sanctum Eudemonem episcopum Lampsacenum*. Verum Bollandus ad diem XII Martii, quo *sanctus Euschemo* episcopus Lampsacenus in Hellesponto celebratur, ait in nullis Græcorum Fastis *Eudemonis* episcopi Lampsaceni memoriam occurrere, sed tantum Euschemonis, quem Menæa et Maximus Cyttherorum episcopus memorant his verbis: « Eodem die S. patris nostri et confessoris Euschemonis episcopi Lampsaceni ». Laudatur etiam Euschemo in Menologio Basilii imp. et in duplici Synaxario a Bollandio laudato, sed nullus in eis temporis character habetur, quo perducere possimus in cognitionem imperatoris sub quo passus est. In isdem Actis Bollandianis ad diem XII mensis Aprilis varia laudantur Menæa, aliquæ Ecclesiastici Græcorum libri, in quibus mentio de sancto *Basilio* episcopo Parii in Mysia minore, ejusque certamina pro sacris imaginibus, ac victoriæ celebrantur, sed nullibi imperatoris nomen sub quo pro isdem decertavit, exprimitur. Ejus etiam meminit Basilus imp. in suo Menologio, sed ad diem XIII mensis Aprilis.

4. *Sergius, Basilus et Procopius propter sacras imagines relegati.* — *Sanctus Sergius* Constantinopoli natus, ab Iconomachis comprehensus, et ad *impium imperatorem Leonem* adductus, cum

a sacrarum imaginum cultu recedere nollet, fume ejus collo alligato per fora protractus fuit; deinde in carcerem detrusus, divitiisque suis orbatus, *una cum uxore sua Irene ac liberis relegatus fuit*, inquit Basilius imp. in suo Menologio ad diem xiii Maii, ubi Baronius Leonem Isauricum interpretatur; sed cum in Synaxario Ecclesiae Constantinopolitanae, in Actis Bollandianis ad eum diem citato eadem ac in Menologio Basilii fere recitentur, et ibidem *Sergius* dicatur jussus esse apparere *coram persecutore et impio imperatore Theophilo*, hæc sancti Sergii confessio referenda videtur ad sæculum sequens, quo Leo Armenus et Theophilus imperatores Orthodoxos imaginum causa persecuti sunt. Denique sancti monachi *Basilii et Procopius Decapolita*, inscripti Martyrologio Romano ad diem xxvii mensis Februarii, dicuntur in variis Menæis tempore Leonis pro sanctarum imaginum cultu varios cruciatus perpassi; sed cum in Menologio Basilii imperatoris a Baronio num. 2 citato dicantur sub Leone Isauro Leonomacho immaniter laniati et detrusi in carcerem, *ubi manserunt usque ad imperatoris obitum*, non videtur dubitandum, quin per hæc tempora gloriosam illam confessionem uterque ediderit. Eorum elogium legendum in Actis SS. Bollandianis ad diem xxvii mensis Februarii.

5. *Carolus Vasconiam suæ subjicit ditioni.* — Hoc anno Carolus Major-Domus bellum gessit in *Aquitania*, quam veteres annalists Francorum *Vasconia* nomine exprimunt. In Annalibus Nazarianis et Petavianis ad annum dcccxxxv hæc verba leguntur: *Karlus cum exercitu fuit in Vasconia, vel Carolus invasit Vasconiam, post obitum scilicet Eudonis hoc anno fato functi, ut continuator*

Fredegarii cap. 109, qui anno sequenti opus suum absolvit, his verbis testatur: « In illis diebus Endo dux mortuus est. Hæc audiens præfatus princeps Carolus, inito consilio procerum suorum, demum Ligerem fluvium transiit, usque Garunnam vel urbem Burdegalensem, vel castrum Blavium veniens, occupavit, illamque regionem cepit ac subjugavit, cum urbibus ac suburbano castrorum». Idem habet annalista Metensis, qui addit: « Ducatumque illum solita pietate Hunaldo filio Eudonis dedit (scilicet Carolus), qui sibi et filiis suis Pippino et Carolomanno fidem promisit». Eudoni duo filii fuere, *Hunaldus* post patrem dux, et *Hatto*, de quo annalista Metensis ad annum dcccxlvi. Hispani *Eudonem* inter Hispanos in Cantabria, sed alii natum affirmant inter Francos in Aquitania, cujus ducatum obtinuit. Porro Francia Transligeritana duobus ducatibus, Aquitania videlicet et Wasconia, constabat. Ducatus *Aquitania* complectebatur Aquitaniam primam et Aquitaniam secundam; ducatus *Wasconia* Novempopulaniam, ut ex auctoribus Francis liquet. Quare alia fuit *Aquitania*, alia *Wasconia*, alii Aquitani, alii Wascones; alii duces Aquitaniae, alii duces Wasconia. Ab auctoribus tamen istius sæculi Aquitania cum Wasconia, Aquitani cum Wasconibus, duces Aquitaniae cum ducibus Wasconia sæpe confunduntur. Ea ratione provincia, quam *Eudo* cum ducis titulo regebat, modo vocatur Aquitania, modo Wasconia, et ipsemet *Eudo* modo dux Aquitaniae, modo dux Wasconia a cœvis scriptoribus nuncupatur. De *Eudone* legendus Oihenartus in Notitia utriusque Wasconia lib. 2, cap. 17, qui lib. 3, cap. 5, pluribus agit de Aquitania et Wasconia.

GREGORII III ANNUS 6. — CHRISTI 736.

1. *Winiulus episcopus Bajoariorum.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus trigesimus sextus Indictione quarta notatus, quo Utibo dux Bajoariorum erga Romanam Ecclesiam, uti sui prædecessores, studiosissimus, defuncto Bajoariorum episcopo, Romanam ad Gregorium papam consecrandum Winiulum misit. Quod præstitit libenti animo sanctus Pontifex, quem consecrans ad

eam regendam Ecclesiam misit. Hæc ex Epistola ejusdem Gregorii ad Bonifacium constant, et ex Actis ¹ ejusdem Bonifacii additis ad Vitam ab ejus discipulo scriptis, de quibus inferius dicendum erit.

2. *Sævit persecutio.* — Quod ad res pertinet Orientis, cœpla semel persecutio in sacrarum cult-

¹ Vit. S. Bonif. l. i. c. 32.

tores imaginum majoribus in dies incrementis propagatur, utpote quæ non exagitavit tantum proximos confessores, sed etiam longe positos, inter quos fuit egregius athleta Joannes episcopus Gothiæ, cujus natalem diem isto Elogio celebrant Græci in Menologio : « Eadem die decima sexta Martii sancti patris nostri Joannis episcopi Gothiæ ex Tauro Seytharum regione, temporibus Leonis Isaurici sanctarum imaginum oppugnatoris : quarum venerationem cum beatus episcopus defenderet, ab impio illo imperatore ærumnas et exilium passus pro Catholice fidei defensione, ex hujus vite molestiis ad cælestem vitam translatus est ». Hæc ibi.

3. *Rectum Philippî præfecti judicium de superstitionibus.* — Sed ad alia transeamus. Gerebat præfecturam urbanam his temporibus Philippus æqui amantissimus, qui ab imperatore ipse jussus est cædi, quod absolvisset quasdam mulierculas tanquam innoxias. Res gesta, memoratu digna, ita describitur ab Ignatio diacono in Tarasio his verbis : « Accusatae fuerant eadem fecisse lactentium infantium paupercule quædam feminae, per foramen domorum, vel portis etiam clausis subeuntes, et ex improvise infantes interficientes. Quæ etiam trahebantur in judicium ab iis, qui credebant fabulis, et nolebant Christi Dei nostri sequi doctrinam, quæ simulacris et phantasmatibus nequam decipitur. Est enim apud Græcos in fabulis femina quædam, Gello nomine, quæ dicitur, cum immatura morte vitam abruptisset, quibusdam spectris accessisse ad recens natos infantes, et eos interfecisse. Hujus fabulæ improbo pellecti ac de-

cepti spiritu, qui ea dicebant probabiliter, canantur etiam ad mulierculas transferre hoc execrandum scelus, et eis adscribere in spiritum conversis causam eorum, qui moriebantur ante tempus. O stuporem, o cordis oculorum cæcitatem ! Si corpus longitudine, profunditateque et latitudine compactum ac constipatum, in spiritum dissolutum procedit, et hoc facere conceditur ? Christus ergo, qui est ipsa Veritas, dicens : Spiritus carnem et ossa non habet, reputatus est phantasma ab iis, qui hæc asserunt. Quin etiam Christus quoque, qui veram carnem accepit, et spiritum carnem et ossa non habere, vere affirmavit discipulis : nulla re circumseribetur, quo minus sit phantasia ? Circa hæc ergo censens, et citra dubitationem judicans Gregorius, feminas absolvit a criminibus. Qui tunc rerum potiebatur, erat iste Leo Isauricus (valde enim defendebat phantasiam), cum sensisset sic judicasse Gregorium, jussit eum adduci ad se, a quo evidenter edoctus de vero exitu (de veritate) late a se sententiæ, eum quidem cecidit per summam ignominiam; latam autem ab eo sententiam vel invitum comprobatur, ut qui a criminibus absolutus conservavit mulierculas ». Hactenus de Philippo patricio Ignatius. Longior plane de his, quæ dicuntur Strigæ, incunda hic esset disputatio; sed quod non uno, sed pluribus a diversis ea res commentariis tractata sit, habent, quos petant, qui curiosa ista disquirunt. Satis sit nobis ex historica veritate de his probata judicia antiqua narrasse.

¹ Luc. xxiv.

Anno periodi Græco-Romanae 6229. — Anno Æræ Hispan. 774. — Anno Hegiræ 118, inchoato die 19 Januarii Fer. 6. — Jesu Christi 736.

— Gregorii III pape 6. — Leonis Isauri imp. 20. Constantini Copronymi 17.

1. *Constantini Copronymi sævitia in patrem S. Tarasii patriarchæ Constantinop.* — Ad num. 3. Ignatius diaconus, sancti Tarasii patriarchæ Constantinopolitani discipulus, in hujus sancti Vita, quæ extat in Actis SS. Bollandianis, ad diem xxv Februarii, cap. 4, loquens de parentibus ejus, genere patriciis, dicit *Georgium* ejus patrem fuisse judicem integerrimum; quod ex eo probatur, quod cum paupercula quædam femina accusata fuisset de infantibus interfectis, eum portis etiam clausis domos subissent, eas ab omni crimine absolverit.

« Qui tunc autem rerum potiebatur (valde enim defendebat phantasiam), cum sensisset sic judicasse Georgium, jussit eum ad se adduci, a quo evidenter edoctus de vero exitu late a se sententiæ, eum quidem cecidit per summam ignominiam; latam autem ab eo sententiam vel invitum comprobatur », inquit Ignatius. Baronius eum imperatorem interpretatur *Leonem Isauricum*; sed Ignatius intelligit Constantinum Copronymum ejus filium, qui litteris operam dederat. Præterea Baronius loco *Georgii* substituit *Gregorium*, atque, Philippum gessisse

tunc præfecturam urbanam, et jussum esse credi ab imperatore, quod illas mulierculas absolvisset tanquam innocias. Sed hæc non leguntur, neque in editione Bollandiana, neque in Suriana. Quare nescio quo casu hæc in Annales irrepserint. Porro Copronymum in litteris versatum fuisse scriptores, qui hoc et sequenti sæculo vixere, testantur. Theosterictus monachus et discipulus S. Nicete hegumeni Mediciensis in Bithynia, sacrarum imaginum defensoris, de Copronymo loquens cap. 4, ait: « Ipse ego legi tredecim illius oratiunculas, quas tradidit duobus hebdomadis recitandis, quæ nullam continent preceationem ». Inter partes enim orationis paræneticæ ejuscumque numerabatur *oratio*, orationem concludere solita; quæ cum de sancto aliquo instituebatur, panegyricus sermo, ad ipsum quoque dirigebatur, alias plerumque ad Deum; et saltem consueta illa adhibebatur clausula, qua sanctissimæ Trinitati dabatur *honor, et gloria in sæcula sæculorum*. Quæ cum in suis orationibus præter morem institutumque Christianorum neglexisset, *Theosterictus* voluit hoc notare tanquam insignem impietatem. Milto alia ejus quæ supersunt doctrinæ argumenta.

2. *Fredegarius ejusque continuator annum a Paschate exordiantur.* — Continuator *Fredegarii*, cujus *Historia* inchoatur a cap. 91 in vulgato *Fredegarii Chronico*, ut superius demonstravi, non vero a capite nonagesimo septimo ejusdem *Chronici*, uti *Coinlio* aliisque viris doctis visum fuit, hoc anno cap. 109, ait: « A Passione Domini usque in istum annum præsentem in Cyclo *Victoris* anno *CLXXVII*, kal. Januar., die *Dominica* anni *DCXXXV* ». Kalendæ *Januarie* currentis *Christi* anni in diem *Dominicum* incidunt; fuit enim littera *Dominicalis A G*, et *Victorius*, qui priorem suam periodum quingentorum et triginta duorum annorum a kalendis *Januariis* anni *Christi* *XXVII* inchoat, secundam a kalendis *Januariis* anni *Christi* *DLX* exorditur. Continuator vero *Fredegarii* annos a kalendis *Martii*, sicuti *Fredegarius* auspicatur, ideoque qui nobis *Æram* vulgarem sequentibus est annus *Christi* *DCXXXVI*, est huic continuatoris usque ad kalendas *Martias* *DCXXXV*. *Victorius* usus non est *Æra* *Incarnationis*, sed *Æra* *Passionis*, ideoque primum *Christi* annum ab anno *Æræ* vulgaris *XXVII* deducit, et sic deinceps. Ad hunc hujus continuatoris locum viri alique doctissimi offenderunt. *Cointius* hoc anno num. 3 dicit, hunc continuatorem *Victorio* longe recentiorem, non a kalendis *Januariis*, sed a *Paschate* principium annorum petere. Verum *Victorius* etiam a *Paschate* annos *Passionis* inchoat, et in hoc tantum differt a continuatore, quod is annos *Incarnationis*, ipse vero annos *Passionis* usurpet. Et licet continuator *Passionis* nomine utatur, sicuti *Victorius*, ea tamen voce *Incarnationem* intelligit; cum versu præcedenti loco *Passionis* adventum *Domini* posuerit; qui loquendi modus ab aliis antiquis aliquando etiam usurpatus, ut advertit *Mabilionius* in lib. 2 de *Re Diplomat.* cap. 23. Verum

vir doctissimus tomo III *Veter. Analect.* pag. 318, ubi observavit, annum a *Paschate* olim apud Gallos inchoari solitum, perperam scribit: « Indubie ex usu apud eos tum recepto *Cycli* *Victorii*, qui a *Paschate* novum annum instituit, ut ex relato *Fredegarii* loco *Chiffletius* recte observat ». Ubi *Fredegarii* nomine ejus continuatorem intelligit. *Chiffletius* autem in *Notis* ad *Historiam* *Bede*, recitato laudato continuatoris *Fredegarii* loco ait, illo concursu *Dominici* diei cum kalendis *Januariis* designari annum *Æræ* *Christianæ* *DCXXXVI* a *Christi* *Natali* deductum, ac notatum littera *Dominicali A*; cum tamen laudato anonymo *Fredegarii* continuatoris sit annus *DCXXXV*, quia hic a *Paschate* annos suos auspicatur; ideoque in kalendis *Januariis* anno uno minus computat. Ita *Chiffletius*, qui indicare videtur *Victorium* tam annos suæ periodi, quam annos *Passionis* a *Paschate* deducere, sicuti cum *Mabilionius* explicat, et, ut ipsemet *Mabilionius* docet tomo III *Analect.* in *Dissert. de Anno mortis Dagoberti primi et Clodovi junioris*, uli jam indicavi anno *DCXVI*, num. 17 et seq.

3. *Victorius annos Cycli a Januario, annos Passionis a Paschate inchoat.* — Verum *Victorium* annos *Passionis* a *Paschate*, annos vero *Cycli* sui *DCXXXII* annorum a kalendis *Januariis* repetere, ipsemet testatur in *Epistola* sua ad *Bilarum Urbis Romæ* archidiaconum præfixa canoni suo *Paschali*, recitata a *Bucherio* ipso initio sui operis de *Doctrina* temporum. Quare cum annus *Æræ* vulgaris septingentesimus trigessimus sextus mense *Januario* sit an. *CLXXVII* secundæ periodi *Victorianæ*, manifestum illius periodi annos deduci a kalendis *Januariis*, non vero a *Paschate*; alioquin currenti *Christi* anno kalendis *Januariis*, non annum secundæ suæ periodi *CLXXVII*, sed annum *CLXXXI* numeraret. Annus itaque periodi *Victorianæ* tribus mensibus præcedit tam annum *Passionis*, quam annum *Incarnationis* sive a *Paschate*, sive ab *Annuntiatione* beatissimæ *Virginis* deductum. *Cointius* hoc anno num. 1 autumat, auctorem hujus continuationis annum a *Paschate* exordiri et *Incubationem* suam kalendis *Januariis* currentis *Christi* anni terminare; cum narrato bello *Aquitanico* varios characteres chronologicos, ut in operum suorum fine perique chronographi præstiterunt, statim subjiciat, variasque annorum summam, ab *Adam*, a *diluvio*, aliisque capitibus ad prædictas kalendas colligat. At quemadmodum *Fredegarius* a kalendis *Martii* annum auspicatur; ita et ejus continuatores. Hinc quia *Eusebius* annum a kalendis *Octobris* inchoavit in suo *Chronico*, divus *Hieronymus* et *Idacius* ejus continuatores ab eodem principio anni initium repetere, ut in secunda editione *Dissert.* de periodo *Græco-Rom.* demonstro. Hinc porro deduco, *Gregorium Turonensem* a kalendis *Martii* annum auspicari; cum ejus exemplo *Fredegarius*, qui ejus *Historiam* continuavit, annum ab alio mense non inchoat.

4. *Quo anno continuator Fredegarii Chro-*

nicon suam absolvat. — Præterea verum non est, continuationem Fredegarii, seu, ut ipse Cointius eam appellat, Historiam jussu Childebrandi comitis scriptam, currenti anno desinere; cum in veteri editione ea in morte Caroli Martelli, seu anno Christi dccxli terminetur. Ad hæc Lambecius t. II Biblioth. Cas. pag. 929 asserit, in ea asservari Historiam *de Origine et rebus gestis Francorum* a creatione mundi perductam usque ad Caroli Martelli mortem, ex qua refert summam annorum, quæ cap. 109 continuationis Fredegarii habetur, additque finem totius Chronici esse: « Veniensque Karlus Carisiaco villa, palatio supra Isra fluvium valida febre correptus obiit in pace, in gyro regna acquisita. Rexit autem utraque regna annis xxv. Transit itaque XI kal. Novembris, sepultusque est Parisius Basilica sancti Dionysii martyr ». Sequuntur hæc verba immediate: « Explicit Historia rerum gestarum Carli Majoris-Domus, qui bello Vinciao habito Ragemfredum victum fugavit, et alia quamplurima fortiter et utiliter gessit ». Scribit Lambecius se non existimare Chronicon illud editum esse, sequè integrum publicatum. Verum jamdiu illud lucem vidit, et in eo tantum differt a Chronico Fredegarii ejusque continuatione, quod qui istud promulgavit, vel sub nomine Appendicis Historiæ Francorum, vel sub titulo Chronici Fredegarii, omiserunt omnia, quæ præcedunt annum xxii Guntranni regis. Ex illa autem periocha a Lambecio recitata manifestum fit, continuationem Fredegarii perductam fuisse ab auctore suo usque ad mortem Caroli Martelli, non vero ad currentem tantum Christi annum, ut Cointius aliique arbitrati sunt. Nec urget Cointii fundamentum, quod nempe plerique Chronographi in operum suorum fine soliti sint varias annorum summas exhibere; licet enim id verum sit, hoc non impedit, quin etiam in ipso operis decursu id etiam sæpe præsentent, ut videre est in Chronico integro Prosperi ad annum cdlv ab auctore perducto. Ad annum enim cdxliiii consulatione Theodosii Aug. et Maximi, similis variarum Ærarum collectio legitur ac in continuatione Fredegarii ad currentem Christi annum. Similiter etiam representatur in fine libri 4 Hist. Gregorii Turonensis, quam tamen constat ab ipso Gregorio sex postea libris auctam fuisse. Ex illa itaque annorum collectione a continuatore Fredegarii hoc anno exhibita sequitur tantum continuatorem opus suum prima vice ad hunc solum annum perduxisse, illudque postea intermisisse, iterumque resumpsisse, ac usque ad *Caroli Martelli* mortem produxisse.

5. *Continuationi Fredegarii duplex Appendix subjuncta.* — Post continuationem illam in Caroli Martelli morte terminatam subjicitur prima *Appendix* ad eandem continuationem, quæ in electione et consecratione *Pippini* regis absolvitur, huiusque subjicitur *Appendix* altera in morte ejusdem *Pippini* regis terminata. Hadrianus autem

Valesius lib. 20 *Rer. Francic.* notat in vetustissimo Codice Biblioth. Regiæ Succiæ hæc capitalibus litteris scripta reperiri post memoratam *Pippini* regis electionem, « Usque ad id tempus Childebrandi virum illustrem, comitem regis *Pippini* patrum hanc Historiam vel *Gesta Francorum* diligentissime scribi curavisse: sequentia *Nibelungo* viro illustri, comite, ejus filio, hortatore et auctore adjecta esse ». Utraque itaque *Appendix* ad continuationem Fredegarii ab auctore cœvo edita, sed incertum an utraque unius ejusdemque scriptoris factus sit. Illud certum, in neutra *Appendice* res gestas quasque suis annis accurate adscribi, sed pleraque nullo ordine servato confusa ac indigesta proponi. Sed tam Fredegarii quam ejus continuatorum vitia temporibus, quibus vivere, imputari debent, ut recte ibidem Valesius tradit. Ope *annalistarum*, qui post illos scripsere, utriusque *Appendicis* errores corrigere, breviterque supplere in hoc opere conabimur, quo magis quo *Baronius*, neque duas illas *Appendices*, neque plerosque *Francorum* annalistas videre potuit.

6. *Bellum Aquitanicum a Carolo confectum.* — Bellum Aquitanicum hoc anno a Carolo confectum, ut videre est in *Annalibus* *Petaviani* apud *Duchesium*, et in *Masciacensibus* apud *Labeum Tom. II Bibliothecæ*: « *Carolus* dimicabat contra filios *Eudonis* ». Idem tradit *Chronicon San-Dionysianum*; *Annales* vero sancti *Nazarii* hæc verba habent: *Hatto* (filius *Eudonis*, et frater *Hunoaldi* Aquitanicæ ducis) *ligatus est*, id est, bello captus a Carolo. *Annales* *Mctenses* addunt *Carolus ducatum Aquitanicæ solita pietate Hunoaldo filio Eudonis* dedisse, uti ante superior, quo perperam idem annalista hæc scribit, jam diximus.

7. *Carolus Burgundos et Provinciales ad obsequium redigit.* — Continuatur Fredegarii in sua *Appendice* ait: « *Sagacissimus* vir *Carolus dux*, commoto exercitu ad partes *Burgundiæ* dirigit, *Lugdunum Gallicæ* urbem, majores natu atque *præfectos* ejusdem provincie suæ ditioni et reipublicæ subjugavit, usque *Massiliensem* urbem vel *Arelatum* suis *judicibus* constituit, cum magnis *thesauris* et *muneribus* in *Francorum* regnum remeavit in *sedem principatus* sui ». *Carolus Burgundiam* nuper utcumque pacaverat, et urbi *Lugdunensi* fidos sibi *homines* præsidere jusserat; sed illi forsant rebellant, indeque *Carolus* majores natu ac *præfectos* suæ ditioni subjecit, et usque ad *coloniam Arelatum* *Massiliamque*, *judices* suos in *urbibus* *regionibusque* constituit. *Judices* vulgo appellabantur, non *præfectos* urbium seu *comites*; sed etiam *provinciarum* *præsides*, qui proprie *duces* aut *patricii* vocabantur, quia eorum omnium *præcipue* partes erant, *conventus* agere, atque *ius* dicere.

8. *Prima S. Bonifacii in Bavariam profectio.* — *Willibaldus* in *Vita S. Bonifacii* cap. 8, de hoc sancto *Germanicæ* apostolo scribit: « *Bajoariorum* temporibus *Ilucperiti* ducis, adiit terras, prædica-

tionisque studium apud eos diligentissime exercuit, et multas considerando circuit Ecclesias, tantoque divinæ fortitudinis zelo armatus est, quod quemdam schismaticum hæretica pravitate deceptum, nomine Erem-Wlfum, juxta canonum decreta damnavit, atque abjecit, et populum a perversæ sectæ ejus idololatria correxil. Quod hoc circiter tempore contigit; cum statim Wilibaldus de tertia profectioe Romana Bonifacii verba faciat, asseratque, cum, cum Roma rediit, invitatum fuisse ab *Odilone* Bajoariorum duce, ut suis incolis verbum Dei prædicaret. Quare cum *Bonifacius* anno dccxxxix Roma reversus sit. *Hucbertus* seu *Hucbertus* dux non longe ante obierat, eique *Odilo* successerat, quem Arno Salisburgensis episcopus in Adnotatione seu Indiculo possessionum Ecclesie suæ insinuat, *Hucberti* filium non fuisse; cum *Theodoni*, qui *Rudbertum* in Bajoariam invitavit, subjiciat *Theodbertum* ducem ejus filium, *Theodberto* filium *Hucbertum*, *Hucberto* *Otilonem*, *Otiloni* filium *Tassilonem*. *Arnolfus* in lib. 1 de Mirac. S. Emmerami, c. 1, accurate quidem ducum Bavariæ seriem describit, sed male *Odilonis* initium ad tempora Pippini refert. « Theodo (næmpe hujus nominis II) filios habuit successores Diotpertum videlicet atque Grimoaldum, post quos ducatum genti huic præbuit *Hucbertus*, etc. Hujus ducis temporibus beatissimus præsul *Bonifacius* ingressus Bajoariam, nonnullos hæreticorum ex ea depulit. Quo Franciam

reverso, et præfato duce defuncto, sub principe Pippino gentis hujus ducatum adeptus est *Udilo* »; *Odilo* enim seu *Udilo* anno dccxxxix jam Bavariæ præerat, cum *Bonifacius* provinciam Bajoariorum in quatuor divisit parochias, ut testatur *Wilibaldus* citatus.

9. *Hildebrandus* consors fit regni *Langobardici*. — *Luitprandus* Langobardorum rex in linguam decidens, morti appropinquavit. Quem Langobardi vita excedere existimantes, ejus nepotem *Hildebrandum* in regem levaverunt. « Rex autem *Luitprandus* cum hoc cognovisset, non æquo animo accepit: tamen de infirmitate convalescens, eum regni sui consortem habuit (1) », inquit *Paulus* diaconus lib. 6, cap. 55. Quod hoc anno contigisse ostendit instrumentum lingua Barbara scriptum, quod extat in Archivis episcopatus Lucensis, cujus hæc verba recitat *Florentinus* in Comment. de *Reb. ad Mathildem comitissam spectantibus*, l. 3: « Regnantes domino *Luitprando* excellentissimo rege, regni ejus vicesimo quarto, et excellentissimus nepote ejus domino *Hilprand* rege anno primo, mense Martio, Indictione quarta », quæ hoc Christi anno in cursu fuit. *Hilprandus* tamen, seu *Hildebrandus*, ut cum *Sigebertus* in Chron. appellat, *Luitprando* non successit, ut in hujus morte videbimus. Porro ex laudatis verbis intelligimus initium *Luitprandi* cum anno dccxii recte a nobis alligatum fuisse.

(1) Annus geminus, quo *Hilprandus* ad regni consortium adscitus fuit, prodit, ex Cl. Muratorio in Antiquitatibus Italiae mediæ ævi col. 762. Is fuit annus dccxxv et quidem ante absolutum mensem Octobrii ejusdem anni, ut evincit Charta ex locupletissimo nostro Lucensi Tabulario ab eodem producta, ac signata anno xxvii *Luitprandi* regis et iv *Elprandi* regis mense Octobrio, per Indictione septima, id est, anno dccxxviii, e cujus Septembri, etiam apud Lucenses, ut idem Muratorius demonstrat, Indictio septima fluere cepit. Idem conflict altera Lucensis Charta apud eundem data anno eorundem regum vicesimo nono, et sexto, mense Decembri per Indictione nono, Septembri anni dccxli mutata.

GREGORII III ANNUS 7. — CHRISTI 737.

1. *Hæresis in Germania*. — Sepingentesimus trigesimus septimus adest annus, quinta notatus Indictione, quo tempore cum prædicatione S. Bonifacii Germanorum apostoli Dominus incultas silvas ad culturam redigens, fertilissimas reddidisset; adfuit inimicus homo, vigilante licet patrefamilias, qui superseminaret zizania hæresis. Inter alios autem, ut ex litteris Gregorii papæ ad

episcopos datis apparet, quidam Britones non secundum Deum ambulantes, astu invidiæ perciti, quod Anglorum novellæ gentis, quæ fidem hand pridem suscepisset, aliqui potentes opere et sermone, Apostolico munere multas provincias ad Deum prædicatione converterent; hæresim disseminare cœperunt, ut constat ex litteris ipsius Gregorii papæ interius recitandis.

2. Quod igitur Bonifacius sibi decertandum sciret non solum adversus Gentiles, quorum causa acceperat apostolatam, seu adversus hæreticos: visitandi in primis ex usu veteri sacra limina Apostolorum occasione, adeundi pariter ipsum Romanum Pontificem, Romam pergendi consilium iniit, ut coram de rebus tanti momenti ageret, qui per legatos hæcenus apud ipsum rem pertractasset. Id namque fuisse Bonifacii animi institutum, ex Epistola Gregorii papæ ad illos episcopos reddita, de qua agemus anno sequenti, satis potest intelligi. Porro ejus ad urbem profectionem sequenti pariter anno contigisse, ratio temporis persuadet, quæ certa ex Epistola Gregorii ad eum reddita intelligitur.

3. Hoc anno pariter S. Ermino episcopo ex ab-

bate Lobienſe defuncto, successit in locum ejus Theodulphus æque sanctus¹, quorum diem natalem colit Ecclesia Belgii, nempe Ermini die vicesima quinta Aprilis, Theodulphi vero vicesima quinta Junii.

Quo pariter² anno rex Anglorum Nordanhumbrorum Ceolwlfus, ille ipse, ad quem Beda scripsit Historiam de rebus gestis Anglorum, divino amore succensus, fide fervens, relinquens regnum Eadberto, capillis attonsus, monasticam sectatus est vitam. Ita quidem majorum secutus exemplum, regnum nihil fecit, cum fide novit se Dei filium esse, et Christi coheredem in regno cælorum. Ita melius sancti per fidem vicerunt regna.

¹ Molan. in Satul. 88. Belg. — ² Beda in epit. hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6236. — Anno Fræ Hispan. 775. — Anno Hegire 119, inchoato die 8 Januarii. Fer. 3. Anno Hegire 120, inchoato die 28 Decemb. Fer. 7. — Jesu Christi 737. — Gregorii III papæ 7. — Leonis Isauri imp. 21. Constantini Copronymi 18.

1. *Moritur S. Erminus abbas Laubiensis et episc.* — Ad num. 3. Continus hoc anno num. 5 scribil, diem et annum quo *sanctus Erminus* Laubiensis, seu Laubiensis abbas et episcopus in cælum migravit, hodie controverti. Verum postquam hæc litteris mandavit vir doctissimus, Mabillonius sæc. in Benedictino part. I Vitam sancti *Ermini*, seu *Erminonis* scriptam ab *Anſone* ejusdem cœnobii abbate, auctore æquali, ex Ms. Codice erutum produxit, quam dein Henschenius ad diem xxv mensis Aprilis cum duobus aliis Mss. Codicibus contulit. In ea legitur: « Profectus ætate et plenus dierum, in senectute bona anno septingentesimo et trigesimo septimo ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi, VII kalendas Maias perrexit ad Dominum ». Baronius ait, Erminum episcopatum fuisse *ex abbate Laubiensi*. Sed, uti jam anno dcccxi, num. 7 insinuavimus, abbates illius monasterii a sancto Ursmaro, cui Erminus successit, episcopi fuerunt: « A quo (nempe Ursmaro) locus Laubiensis tantam dignitatem est adeptus, partim ab hoc, partim quia locus regius regia munificentia est constructus, ut nulli committeretur, nisi primum esset ordinatus episcopus. Quæ dignitas perduravit etiam in multis successoribus, qui leguntur fuisse episcopi et abbates. De qua etiam adhuc tantum superest in eo loco, ut abbati liceat uti sandaliis, tunica subdiaconali, habere potestatem ligandi atque solvendi, et ubique uti annulo aureo et chi-

rothecis », inquit interpolator vitæ sancti Ursmari a Rathierio Veronensi episcopo sæculo x elucidatæ, apud Mabillonium laudatam. Quare sanctus Erminus prius episcopus, et postea abbas fuit, indeque Anso in ejus Vita num. 6 ait: « Senescente sancto Ursmaro graviterque infirmante, permiserunt spiritalis filii sui ei licentiam deponendi se de culmine regiminis: qui depositus cœpit suadere eis, ut hoc ipsum jugum imponerent Erminoni episcopo. Protinus vox omnium clericorum ac laicorum una efficitur, ita ut nullus in iis omnibus inveniretur, qui non ejus electionem clamaret. Sublimatus quoque in fastigio regiminis (seu abbacie) statim sic apparuit aptus et devotus officio, tanquam si quod noviter scanderat, jugiter præfuisset ». Henschenius in Notis ad laudatum locum ait: « Titulum episcopi credimus adhiberi per prolepsin: neque enim verosimile est prius episcopum consecratum, quam abbas eligeretur ». Mabillonius vero ad hæc verba, *ut hoc ipsum jugum imponerent Erminoni episcopo*, inquit: « Imo monacho, sed paulo post futuro episcopo ». Verum hæc utriusque viri eruditissimi conjectura ex mox dictis plane corrui, liquetque eum primum ordinatum episcopum, et deinde abbatem renuntiatum esse.

2. *S. Erminus spiritu prophetie clarus.* — *Erminus* spiritu prophetie donatus fuit, nam cum *Rugenfridas* anno dcccxv committeret bellum ad-

versus *Carolus*, eodem die priusquam pugnarent vox Ermino facta est dicens: *Caroli est victoria*. Prædixit et interitum *Radbodi* regis Frisiorum Christianis infensissimi, ut suo loco ex Anstone in ejus Vita ostendimus. Denique cum audisset Carolo Pippinum filium natum esse: « Iste, inquit, puer habiturus est regnum Francorum solide, in tantum ut nullus de progenie illius ante eum tam solide tenuisse dignoscatur ». Erminum excepit Theotuinus, non vero Theodulfus, ut habet Baronius. Hic enim Carolo Magno imperante abbatiam Laubiensem rexit, et Fulcuinus in Gestis abbatum Laubiensium cap. 6 meminit donationis factæ monasterio Laubiensi *anno secundo regnante Hilde-rico*, mense Februario, dum *Theotuinus* abbatiam regeret. Quare cum Theotuinus an. dcccxliv. quo hæc donatio facta, Laubiense monasterium administravit, Ermino successit; quod eo magis dicendum, quod idem Fulcuinus cap. 8 scribat: « Theotuinus abbati successit S. Theodulfus episcopus in provisione dicti loci ».

3. *Ceolwulfus Northumbrie rex monachus induit*. — Confirmator Epitomes Bedæ, non vero Bedæ, ut habet Baronius, scribit: « Anno dcccxxxvii, Ceolwulfus sua voluntate altensus, regnum Eadbercto reliquit ». Idem habent novus chronographus Saxo et Simeon Dunelmensis in Historia de Gestis regum Angl. Nec contrarium asserit Malmesburiensis lib. 1 de Reg. cap. 3, qui ait: « Post octo annos regni, regem exuens, in Lindisfarnensi cœnobio monachicum habitum accepit ». Etenim Mabillonius sæc. iii Benedict. part. 2, pag. 174, de hoc sancto Northumbrorum rege loquens ideo dicit, corrigendum esse Malmesburiensem, quod existimet eum anno dcccxxxviii regnare cœpisse; cum tamen certum sit, Bedam regni ejus exordium deducere a nona die mensis Maii anni dcccxxxix, ut eo anno demonstravimus. Ceolwulfo regi Historiam gentis Anglorum dicavit Beda, et, ut ait Huntindoniensis, Ceolwulfus « exemplum assumens ex Historia beati viri prædicta, sex reges fortissimos vir vere fortissimus prosequens est; scilicet Edredum regem Merce; et Cenredum successorem ejus, necnon Cedwallam regem Westsaxe, et hinc successorem ejus; sed et Sigebertum regem Estangle, qui monachus effectus est, quem postea Penda occidit; et Celbi regem Estsaxe, qui monachus effectus diem jucundum mortis suæ prævidit, vidit, et gavisus est, etc. complevit ergo Ceolwulfus hebdomadam regum perfectorum, et habitu monachali suscepto, capiti ejus corona de lapide pretioso imposita est a Domino ». De his regibus monasticam vitam professis snis locis egimus. Prætermittit Huntindoniensis *Kentwinam*, Occidentalium Saxonum regem, quia de ejus monachatu nulla in Historia Bedæ mentio, et, ut ait Huntindoniensis, reges in Historia Bedæ memoratos *Ceolwulfus* sibi imitandos proposuerat. Controversia est inter auctores Anglicos, quot annos in monachali habitu vixit *Ceolwulfus*; qui tamen in eo conveniunt quod post

mortem miraculis claruerit, indeque de eo agit Bollandus in Actis SS. ad diem xv mensis Januarii.

4. *Eadberctus frater Egberti archiepiscopi. Eboracæ ei successit*. — *Eadberctus* Ceolwulfi in regnum Northumbrorum successor dicitur filius patris ejus a Turgo in lib. de Ecclesia Dunelmensi cap. 1. Uterque vero chronographus Saxo ad annum dcccxxxviii ait: « Hic Eadberctus Eatae, qui fuit Leodwaldi regnum Northymbrorum cepisset; quod viginti annos et unum tenuit: cujus frater erat Ecbertus Eatae filius, archiepiscopus ». Qui licet anno uno tardius Eadbercti regni initium consignet, recte tamen notant, eum fratrem fuisse *Ecberti*, seu *Egberti* secundi Eboracæ civitatis archiepiscopi, annosque viginti et unum regnum tenuisse. Poeta enim anonymus Ealberti successoris Egberti in archiepiscopatum Eboracensem discipulus, in Fragmento Historiæ de pontificibus et sanctis Ecclesie Eboracensis publicato a Mabillonio sæc. iii Benedict. part. 2, pag. 558, Egbertum et Eadberctum, quem *Adbertum* appellat, fratres fuisse asserit; hunc regnum Northumbriæ rexisse, quando *Egbertus* Ecclesiam Eboracensem curabat, ac Ecclesiam rexisse annos xxxiv, *Eadberctum* vero regnasse annos xxi.

Cujus frater idem Tyrio nutritus in ostro,
Sumpserat Adbertus gentis regia sceptrum,
Qui dilatavit propria cœnobia regni,
Sæpius hostiles subigens terrore phalanges.

Paulo post:

Rexit hic Ecclesiam triginta et quatuor annis,
Ille annis tenuit ter septem sceptrum parvum.

5. *Moritur Theodericus IV Francorum rex. Theodericum IV Francorum regem hoc anno mortuum esse, invicte demonstrat anonymus coævus in Tractatu de Computo Ecclesiastico, cujus fragmentum hoc Labbeus in ejus Elogio publicavit: « A Nativitate Domini usque ad præsentem annum, in quo Theudericus rex Francorum defunctus est, dcccxxxvii, in quo anno, Indictione quinta, epacta xv concurrit 1 lunæ circulum XIII, XIV, XII kalend. Aprilis Pascha IX kal. April. lunæ xvii, xxiv de annorum dxxxii secundum Græcos Cyclo ». Eum regnasse annos xvii docent auctores brevissimorum Chronicorum a Duchesnio editorum, obiitque ante mensem Septembrem, quo Indictio vi auspiciata est.*

6. *Post ejus mortem interregnum quinquennale fuit*. — Post *Theoderici IV* mortem, *Carolus Martellus* Major-Domus Franciam rexit, et publica instrumenta hac formula notata sunt, *anno post defunctum Theodericum regem* primo, secundo, etc. ut ex variis Chartis liquet. Porro Francia sine rege fuit, non per annos sex et amplius, id est, pæne ad finem anni post Christum natum septingentesimi quadragesimi tertii, ut perperam scripsere Sirmondus in Notis ad Concilia Gallicana,

Labbeus tom. vi Concil. pag. 1440, Cointius initio tom. v Annal. Eccles. Franc. et passim recentes Rerum Gallicarum scriptores, sed annos tantum quinque, a currenti nempe ad annum dcccxxii, quo *Childericum IV* regnare coepisse ostendemus. Verum quidem est, in Chronico Rhemensi legi: « Theodoricus regnavit annos xvii: annos vii interim alius rex non fuit ». In Tiliano vero: « Theodoricus regnavit annos xvii, Carolus sine alio rege imperavit annos ix ». Sed uterque locus corruptus est, uti de secundo inter omnes convenit, et de utroque constabit, cum de *Childerici* regis exordio agemus.

7. *Anni Incarnationis hoc sæculo in Galliis usurpati.* — Ex præfato Tractatu de Computo Ecclesiastico patet, hoc sæculo Gallos in Historiis privatisque scriptis annos Incarnationis seu a Nativitate usurpasse. Mabillonius lib. 2 de Re Diplom. cap. 23, num. 13, de ea Æra loquens ait: « Eam ex Anglia in Galliam induxit S. Bonifacius, cujus opera Liptinense ac Suessionense Concilia coacta sunt, eisque anni Incarnationis ab ipso præfixi, Liptinensi annus dcccxxii, Suessionensi annus dcccxxiv. Inde ad Historicos Francos transiit mos iste, ut patet ex antiquis Francorum Annalibus eo tempore scriptis, qui res gestas annis Incarnationis distinguere solent ». Verum eam Æram historicos Gallos a Bonifacio non accepisse, non tantum locus laudatus, sed etiam ille, quem superiori anno num. 2 in medium adduximus, ostendunt.

8. *Duplex Caroli bellum adversus Saracenos.* — Ex duobus bellis a *Carolo* hoc anno, annoque dcccxxxix adversus Saracenos gestis Baronius primum prætermisit, alterumque in annum sequentem contulit. Quare Annales hac in parte nobis supplendi. Jam anno septingentesimo trigésimo quarto num. 7 ostendimus, *Abdelmelicum* post septem præfecturæ Hispanicæ menses *Ocbam* successorem nactum esse. Rodericus enim, qui in Hist. Arabum cap. 15 *Abdelmelico* annos quatuor assignat, scriptores Arabes contrarios habet. Tum num. sequenti diximus, eosdem scriptores expeditionis *Ocbæ* in tractum Narbonensem meminisse, sed quid in ea gestum sit, non narraſſe. Quod mirum videri non debet; cum ea Saracenis infeliciter cesserit. Hoc enim anno *Carolus Martellus* adversus eosdem pugnavit, ut testantur Annales Nazariani, in quibus legitur: « Karolus pugnavit contra Sarcinos in Guthia in Doniunco die », id est, in Gothia seu Septimania; quod etiam tradunt Annales Petaviani, Tiliani auctores, Masciacenses, et Chronicon sancti Dionysii.

9. *Prius hoc anno in Septimania feliciter gestum.* — Bellum illud fuse describit continuatur Fredegarii in sua Appendice: « Denuo rebellante gente valida Ismahelitarum, quos modo Saracenos vocabulo corrupto nuncupant, irrupentesque Rhodanum fluvium, insidiantibus infidelibus hominibus sub dolo et fraude, Mauronte quodam

cum sociis suis, Avenionem urbem munitissimam ac montuosam, collecto hostili agmine ipsi Saraceni ingrediuntur. Illisque rebellantibus ea regione vastata. At contra vir egregius Carolus dux germanum suum virum industrium Hildebrandum ducem cum reliquis ducibus et comitibus ad illas partes cum apparatu hostili dirigit, qui que prope ad illam pervenientes tentoria instrunt, donec insecutus vir belligerator Carolus prædictam urbem aggreditur, muros circumdat, castra ponit, obsidionem coercervat, in modum Hiericho, cum strepitu hostium et sonitu tubarum, cum machinis et restium funibus super muros et ædium mœnia irruunt, urbem munitissimam ingredientes succedunt, hostes inimicos suos capiunt interficientes; trucidant atque prosternunt, et in suam ditionem efficaciter restitunt. Victor igitur atque bellator insignis, intrepidus Carolus Rhodanum fluvium cum exercitu suo transit, Gothorum fines penetravit, usque Narbonensem Galliam accessit, ipsam urbem celeberrimam atque metropolim urbem obsedit: super Atace fluvio munitionem in gyrum in modum arietum instruxit, regem Saracenorum (id est, præfectum) nomine Albima cum satellitibus suis ibidem recludit, castraque metatus est undique. Hæc audientes majores natu et principes Saracenorum, qui commorabantur eo tempore in regione Hispaniarum, coadunato exercitu hostium cum alio rege (id est, præfecto) Amor nomine, machinis adversus Carolum viriliter armati consurgunt, præparantur ad prælium. Contra super præfatus dux Carolus triumphator occurrit super fluvio Birra et valle Corbaria præliaturus. Illisque mutuo confligentibus Saraceni devicti atque prostrati, cernentes regem eorum interfectum, in fugam lapsi terga verterunt: qui evaserant, cupientes navali evectone evadere in stagno maris nantes sibimet mutuo conatu insiliunt. Mox Franci cum navibus et jaculis armatoriis super eos insiliunt suffocantesque in aquis interimunt. Sique Franci triumphantes de hostibus prædam magnam et spolia capiunt. Capta multitudine captivorum cum duce, victor regionem Gothicam depopulatur. Urbes famosissimas, Nemausum, Agatham, ac Biterris funditus muros et mœnia destruens, igne supposito concremavit, suburbana et castra illius regionis vastavit. Devicto adversariorum agmine, Christo in omnibus præsule et capite salutis victoriæ, salubriter remeavit in regionem suam, in terram Francorum ad solium principatus sui ». Notabiliter obiter Hildebrandum, seu Childebrandum diserte eo in loco Caroli germanum appellari, ideoque fratrem fuisse Caroli, non vero patruelum vel consobrinum, ut perperam aliqui viri docti hunc anonymum, qui hoc tempore vivebat, interpretantur.

10. *Narbona Saracenis eripi non potuit.* — Idem ac anonymus in Appendice sua narrat hoc anno annalista Metensis, et inter alia scribit: « Regem præfatum Saracenorum interemit (nempe

Carolus) exercitumque ejus penitus usque ad interuencionem delevit, spoliisque innumerabilibus ditatus, cuncta depopulata Gothia, diruptisque civitatibus, devictisque universis hostibus, præter eos, quos in Narbona incluserat urbe, eadem sub custodia derelicta, cum magno triumpho remeavit in Franciam ». Quare Narbonam non expugnavit Carolus, sed eam nudique obsessam reliquit, imo multis annis ea urbs sub Saracenorum jugo remansit, Carolo in Franciam reverti coacto, quia non pauci novis rebus studebant. *Mawrontus* Provincæ ducatum vel a Carolo acceperat, vel ipse invaserat, et Saracenis ex Septimania Hispaniæ accersitis *Avenionem* eis tradiderat, cæteraque a Rhodano ad Alpes maritimas sibi refinere constituerat. Quare Saraceni Rhodanum transeunt, et,

uti convenerat, Avenionem per dolum *Mawronti*, sociorumque ejus provincialium Avenionem occuparunt, ac regionem vastarunt.

11. *Moritur Evantius in Hispania*. — Mortuus est hoc anno *Evantius* archidiaconus Ecclesiæ Toletanæ, qui Urbano archipræsuli in ferenda persecutione Saracenorum adjutor fuit, ut habet Isidorus Pacensis, qui de utroque ad annum dcccx ait: « Per idem tempus Fredericus Accitanæ sedis episcopus, Urbanus Toletanæ sedis urbis regie cathedralis, veteranus melodicus, atque ejusdem sedis *Evantius* archidiaconus, nimium doctrina, sapientia, sanctitate quoque, et in omni secundum Scripturas spe, fide et charitate, ad confortandam Ecclesiam Dei, clari habentur ».

GREGORII III ANNUS 8. — CHRISTI 738.

1. *Bonifacius Romam venit papam consulturus, qui ei redeunti in Germaniam dat comitem Wilibaldum cum litteris commendatitiis ad episcopos et optimates*. — Septingentesimus trigesimus octavus annus adest Indictione sexta, quo sanctus Bonifacius Germanorum apostolus Romam ad Apostolicam Sedem, ex qua apostolatam acceperat, se contulit, ut inde acciperet, quæ aliis posset infundere. Qui bene exceptus a Gregorio papa, quæ petiit, impetravit. Jure namque divinus Spiritus sancto ¹ prophete apostolicos viros sicut nubes ostendit, utpote quæ e mari aquas hauriunt, quibus longe postitam terram irrigent. Sic igitur Bonifacius ex more iterum Romam venit, ut inde quæ in nova deserti cultura opus esse videret, ab ipsa Romana Ecclesia posset accipere. Quomodo autem ista se habuerint, suorum temporum scriptor Wilibaldus ejus discipulus in primis narrat, a quo accepit recentior auctor, his verbis ²: « Eo tempore Romam ire decrevit, tum ut Pontificis Apostolici, quem ex facie nondum noverat, conspectu fruere- tur et colloquio; tum ut Apostolorum et aliorum illic quiescentium sanctorum sese precibus commendaret ». Porro ejus adventus Romam etiam causam illam fuisse docent litteræ Gregorii ad Ger-

manos, ut ab ipso Gregorio doceretur de nonnullis ad curam animarum spectantibus. Sed pergit auctor:

2. « Itaque proficiscens, nulla stipatus turba Francorum, Bajoariorum, et Britannorum, ubi Romam venit, a Pontifice comiter acceptus est. Porro Romani omnes tanta cum veneratione prosecuti sunt, ut ad salutarem ejus hauriendam doctrinam, non pauci confluerent, illumque apud se diu retinerent ». Antiquitus namque Romanis fuit in more, ut cum magni nominis et famæ sanctitatis virum aliquem Romam scirent advenisse: cum frequentes ambirent, colerent, et omni officio prosequerentur. Ita namque actum cum Athanasio, Epiphania, Hieronymo, Petro Alexandrino et aliis pluribus, suis laus superius dictum est. Sed pergit auctor: « Cum autem Bonifacius discedere vellet, muneribus et reliquiis sanctorum, quascumque petiit, a Pontifice liberaliter et honorifice donatus est ». Tunc contigit, ut idem S. Bonifacius petierit ab eodem Gregorio papa concedi sibi Wilibaldum Anglum, qui post peregrinationem Hierosolymitanam conserat in monasterio Cassinensi. De his enim hæc leguntur in Vita ipsius a sancta (ut creditur) Walpurga sorore scripta ¹: « Transacta ita-

¹ Isai. lx. — ² Vit. Bonifac. l. i. c. 27.

¹ Habetur tom. iv. Antiq. lect. Canis. pag. 507.

que tunc decem annorum intercapedine, venerandus ille vir sanctus Wilibaldus, sacram sancti Benedicti regularis vite institutionem, quam omnipotentis Dei auxilio, illorumque adminiculo, quam super longa locorum studia, et super vastas marginum vias in redemptionem animæ, et in opem presentis vite requirebat, omnimodo, prout fore possit, observare conabatur: et non solum ipse, sed et alios cum illo in veneranda regularis vite vestigia, præeundo perducebat.

« Post hæc itaque unus presbyter, qui de Hispania veniens ad sanctum Benedictum manebat, licentiam rogabat abbatem Petronacem ad Romam pergere. Statimque ille, licentia postulata, rogabat sanctum Wilibaldum, ut cum eo pergeret, et illum duceret ad sanctum Petrum. Et ille statim petitionibus ejus consensum, seu effectum promittebat. Cumque illi pergerent, ad Romam venerunt, atque illic Basilicam sancti Petri intrantes, sacra celestis Clavicularii præsidia postulaverunt, illiusque se commendavere pium (propiarum) precum patrocinio. Tunc ille sacer Apostolicæ Sedis Pontifex Gregorius tertius, venerandum virum sanctum Wilibaldum illie esse comperiens, præcepit illum ad se venire. Cumque illuc venisset ad sanctum summi sacerdotii Pontificem, statim prono vultu in terram se vertebat, et illum salutabat: profususque ille pius populorum speculator, piis verborum vicissitudinibus, itineris sui ordinem investigare cepit ab illo, quomodo septem annorum calculum in externis (extremis) terrarum finibus probando peragraret, aut quomodo multa temporum spatia perniciosas Paganorum pravitates penetrando evaderet, diligenter ab illo sciscitabatur.

« Statimque tunc ille agilis Christi vernaculus, glorioso gentium gubernatori, sapienti sermonum industria humiliter edisserendo, seriem sui itineris ex ordine intimavit, qualiter modo multas migrando mundi istius permeavit mansiones, et quomodo altam Altissimi ætherum plasmatoris natalem adventus sui locum in Bethleem adorando, opem postulando, lustrandoque perambulabat. Et nihilominus aliam baptismatis ejus terram in Jordane scrutando, seque balneando visitabat. Sed et in Hierusalem, sicque in sanctam Sion, ubi sacer sacculorum Salvator in cruce suspensus, peremptus est, atque sepultus, et postea in monte Oliveti in cælum ascendit, istic quatuor vicibus veniendo orabat, et Domino se commendabat. Ista omnia illi intimando explanabat.

« Postquam hæc omnia delectabilibus verborum sermocinationibus inter se fabulantes volubant, sacer ille, summusque Apostolicus Pontifex, sobriis sermonum iudiciis testando, intimavit beato Wilibaldo, quod S. Bonifacius rogabat illum, ut ipsum S. Wilibaldum a S. Benedicto adduci pervenireque fecisset, et sic illum tunc subsummatim mitteret, ac illi in gentem Francorum erudiendam cooperatorem efficeret. Cumque ista S. Bonifacii voluntatum voliva desideria dominus Apostolicus

papa Gregorius tertius S. Wilibaldo indicasset, placidis illum exhortationum oraculum (oraculis) rogando, seu præcipiendo accersivit, ut ad S. Bonifacium veniret. Tunc ille inclytus Christi athleta S. Wilibaldus petitionibus Pontificis, simulque visionibus se solerter subsummatim effectum, seu obedientiam perficere promittebat; Si secundum regularis vite disciplinam licentiam illi a suo postularet abbate. Statimque summus ille sanctæ auctoritatis Pontifex respondit, illumque sine sollicitudinis ambiguitate securum suæ jussionis licentiam obedientialiter pergere præcepit, dicens: « Quia si illum ipsum abbatem Petronacem uspiam transmittere me libet, certe contradicere mihi licentiam non habet, nec potestatem. Confestimque tunc S. Wilibaldus sacris sermonum exhortationibus consensum, atque se spontanee exhibere respondit. Et non solum illuc, sed ubique in omni terrarum loco, quocumque illum transmittere dignaretur devote, sine deside differentia, secundum voluntatis suæ arbitrium se pergere spondebat, etc. » Abiit ergo cum S. Bonifacio; et sui apostolatus egregie perfunctus munere, Eihstetensem cathedram ab eodem Bonifacio Apostolica auctoritate est consecutus. Wilibaldum quoque Romæ degentem persuasum a S. Bonifacio, ut pergeret in Germaniam, ejus vite Acta testantur¹. Sed prosequamur redeuntem in Germaniam Bonifacium, qui præter alia charitatis officia a Gregorio papa exhibita, quasdam etiam ab eodem Epistolæ ad episcopos, abbates, et omnes Germaniæ principes accepit, quarum exempla hic describemus²:

3. « Gregorius servus servorum Dei dilectissimis nobis omnibus episcopis, venerabilibus presbyteris, religiosis abbatibus omnium provinciarum.

« Domino cooperante et sermonem confirmante, præsens sanctissimus vir Bonifacius frater et coepiscopus noster, a decessore nostro sanctæ recordationis Gregorio præsele in Germaniæ partes missus prædicare verbum Dei, post multum temporis, orationis causa, liminibus sacris Apostolorum Petri et Pauli præsentandus advenit. Qui perfecta oratione, ad acceptum laborem, Angelo Domini præveniente, a nobis est absolutus. Cui vestra omnium dilectio, seu reverentia et religiositas propter Christi amorem juveniam impendere dignetur, dum et agnoscat, quæ Dominus noster Jesus Christus promisit, dicens³: Qui suscipit Prophetam in nomine Prophete, mercedem Prophete accipiet: et qui suscipit justum in nomine justii, mercedem justii accipiet.

« Et si forsitan quis ex vestris ministris sese ipsi sanctissimo viro in monasterio exhortationis sanctæ, Catholicæque fidei adjungere voluerit: nullo modo prohibeatis, charissimi, sed magis concursum præbeate, et ex vestro ovili adjuutores tri-

¹ Tom. iv. Antiq. lect. pag. 520. — ² Cod. lib. 1. c. 28. — ³ Matth. x.

buite, qui possint per Dei gratiam sufficienter Gentibus ministrare verbum prædicationis, ut omnipotenti Deo animas lucrificent; ut et vestra communitas boni operis portionem sortiatur, atque illi mereantur Dominicam vocem audire¹: Vos qui reliquistis omnia et secuti estis me, centuplum accipietis, et vitam æternam possidebitis». Hactenus Epistola, cui saluti apponi consuevit, atque tempus date deesse noscuntur. Post hæc habetur illa scripta ad Germaniæ principes sive optimates his verbis:

4. «Gregorius papa universis optimatibus et populo provinciarum Germaniæ, Thuringis et Hæsis, Borthuariis, Nivestris, Wedriis, et Lognais, Suduodis, et Graveldis, et omnibus in Orientali plaga constitutis.

«Quoniam decessor noster sancte recordationis Gregorius præsal nutu divino motus, ad faciendam Deo plebem perfectam, præsentium portatorem reverendissimum fratrem nostrum et coepiscopum ordinans ad vos usque destinavit, eamque regulam et normam Apostolicæ et Catholicæ fidei edocens, direxit, et post temporum spatia orationis causa ad limina beatorum Apostolorum sese præsentavit, et quæ ad salutem animarum pertinent, a nobis poposcit imbui. Nos, Deo favente, ut sacra docel Scriptura, eum educantes (edocentes), ad vos, charissimi, remeandum voluimus: hortantes vos in Domino, ut digne suscipiatis ab eo verbum exhortationis, ut episcopos vel presbyteros, quos ipse ordinaverit per Apostolicam sibi datam auctoritatem, in Ecclesiæ ministerio recipiatis. Et si quos forsitan deviantes invenerit a recto fidei tramite, seu canonica doctrina, eosque prohiberit, a vobis nullo modo impediatur; et quod eis impositum fuerit, obediendo, propter Deum suscipiant. Nam qui temerario extiterit ad obediendum, sibi ipsi damnationem acquirat. Vos autem, charissimi², qui in nomine Christi baptizati estis, Christum induistis, abstinete ab omni cultu Paganorum, non tantum vosmetipsos corrigentes, sed et subditos vestros. Divinos autem et sortilegos, vel sacrificia mortuorum, seu lucorum, vel fontium auguria, vel phylacteria et incantatores, et maleficos, et observationes varias, quæ in vestris finibus fieri solebant, omnino respuentes atque abicientes, tota mentis intentione ad Deum convertimini, ipsamque timeate, adorate, honorificate, sauctorum³ memoriis communicantes, ut ait Apostolus.

«Si enim fides vestra secundum Domini nostri dicta fuerit sicut granum⁴ sinapis, dicetis monti huic: Transfer, et transferetur. Item Dominus et Salvator noster in suo sacro eloquio docet, dicens⁵: Dilige Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua. Et iterum⁶: Qui me confessus fuerit coram hominibus, et ego confitebor eum coram Patre meo,

qui in cælis est. Item et alibi¹ promittit, dicens²: Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, fiet vobis. Et: Petite, et accipietis; querite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis: omnis enim qui petit, accipit; et qui querit, invenit; et pulsanti aperietur. Et vos, charissimi, facite fructus dignos, ut in die adventus Domini nostri Jesu Christi sidereas mereamini adipisci mansiones». Ita Gregorius, novellas plantationes irrigans imbribus Evangelicis. Sed quas idem ad episcopos provinciarum Germaniæ et Alemanniæ dedit per eundem Bonifacium litteras, his addamus³.

5. «Dilectissimis nobis episcopis in provincia Bajoriæ et Alemanniæ constitutis Wigoni, Luidoni, Rodulpho, Vivito, seu Adde, Gregorius papa.

«Catholica sanctorum Patrum auctoritas jubet, ut bis in anno pro salute populi Christiani, seu exhortatione adoptionis filiorum, Synodalia debeant celebrari, ut causarum canonicarum examinatio provenire possit, atque ut necessitas uniuscujusque poposcerit, pia educatio agatur. Unde secundum Apostoli doctrinam⁴, admoneo et hortor vos, charissimi, per misericordiam Dei, ut digne ambuletis ea vocatione, qua vocati estis, ut ministerium vestrum perfectum sit coram Domino.

«Opportunum namque est, vos nosse fratrem et coepiscopum nostrum præsentem Bonifacium, nostram agentem vicem, cum digno ac debito honore pro Christi nomine suscipere, et ministerium Ecclesiasticum cum fide Catholica secundum morem et normam sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Dei Ecclesiæ, cui, misericordia Dei præveniente, præesse videamur, sicut Apostolica auctoritate a nobis destinatus est, ab eo suscipientes, dignanter teneatis, et gentilitatis ritum et doctrinam, vel venientium Britonum, vel falsorum sacerdotum, et hæreticorum, aut undecumque sint, rennentes ac prohibentes abiciatis; et ut populum vobis a Deo commissum piis admonitionibus edocetis, et a sacrificiis mortuorum omnino abstinete; et juxta quod fuerit a prædicto nostro consacerdote edocti, ita Catholicam et Apostolicam doctrinam tenentes, Domino Deo Salvatori nostro placeatis; cui quo vobis loco ad celebranda Concilia convenire mandaverit, sive juxta Danubium, sive in civitate Augusta, vel ubicumque judicaverit, pro nomine Christi parati esse inveniamini: quatenus cognoscamus per ejus mandatum de vestro conventu, ut in die adventus Christi Jesu cum fructu boni operis ante ejus tribunal assistere mereamini, dicentes⁵: Ecce nos et pueri, quos dedisti nobis Domine, non perdidimus ex eis quemquam. Ut et vos Dominicam vocem audire mereamini, dicentem⁶: Venite, benedicti Patris mei: percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi». Hactenus Gregorii papæ litteræ. Pergit auctor: «Hisce litteris Pontificis instructus Bonifacius

¹ Matth. XIX. — ² Gal. I. — ³ Rom. XII. — ⁴ Luc. XVII. Matth. XVII. et XXI. — ⁵ Matth. XXII. — ⁶ Luc. XII.

¹ Joan. XIV. — ² Matth. VII. — ³ Eod. I. I. c. 30. — ⁴ Ephes. IV. — ⁵ Isai. VIII. — ⁶ Matth. XXV.

Roma discessit, Ticinumque veniens, apud regem Longobardorum aliquandiu moratus est». Noverat cum ante, receperatque hospitio Luitprandus; potuit illic retinuisse Bonifacium cultus magni doctoris Augustini, cujus sanctissimum corpus haud pridem e Sardinia illuc translatum diximus. Quæ autem gessit, ubi se contulit in Germaniam, dicemus anno sequenti, quo ea contigisse, ex aliis ad eum a Gregorio papa redditis litteris, possumus intelligere.

6. Eodem plane tempore contigit, ipsum S. Bonifacium has ad snos dare litteras, de sua peregrinatione eos certiores reddens¹:

« Dilectissimis filiis Geppan, et Eoban, Tacuino, et Wyz, et omnibus fratribus et sororibus nostris, Bonifacius servus servorum Dei in Christo puræ charitatis salutem.

« Notum sit charitati vestræ, et gratias agite Deo, quia cum prosperitate venientes ad limina beati Petri principis Apostolorum, gratanter nos cum gaudio Apostolicus Pontifex suscepit, et de legatione nostra læta responsa reddidit, et consilium et præceptum dedit, ut iterum ad vos revertamur, et in cæpto labore persistamus. Nunc autem hic expectantes sacerdotum Concilium, vel Synodi consultum, adhuc ignoramus, quando hoc fieri facial Apostolicus Pontifex; sed eo finito, Deo volente, et vita comite, ad vestram præsentiam festinabimus. Hoc autem scientes, nos cum fraterna charitate et fidei unitate expectate, alter² alterius onera portantes: sic adimplebitis legem Christi, et gaudium nostrum renovabitis. Valete in Christo, et orate pro nobis». Ex his apparet, dici posse, Bonifacium redeuntem non mox se in partes interiores Germaniæ infudisse, sed Augustæ consedis, ubi jussam a Pontifice Synodum expectaret.

7. *Rex Alfonsus in Hispania fortiter obsistit Sarracenis, unde nomen Catholicici.*— Jam vero laborantes Hispanias, et sub Sarracenorum armis gementes invisamus. Factum est, ut cum antiquæ nobilitatis Hispani memores, utcumque regni titulum propagare ad posteros conati, impiorum Arabum servitutis impatientes, instar Machabæorum montana petiissent, et (ut vidimus) Pelagium regulum sibi constituerent: atque ubi ipse Dei virtute miranda operatus esset, post annos decem et octo, quibus regnavit, decedens filio regnum reliquisset, et ipse anno secundo regni extinctus esset, gener Pelagii, nomine³ Adelfonsus, regni suscepit habenas hoc anno septingentesimo trigesimo octavo, ut per Æræ notam Tudensis enumerat, ubi ait: « Æræ septingentesima septuagesima sexta Adelfonsus Catholicus ab universo populo Catholico in regem eligitur ». Pergit dicere de ejus genere ex Reccaredo Gothorum rege proveniente his verbis: « Fuit namque Petrus ex Reccaredi serenissimi Gothorum principis progenie ortus, qui debitum carnis exsolvens

filios supradictum⁴ Adelfonsum scilicet et Froilam reliquit⁵. Sed Adelfonsus, cui Pelagii filia nupserat, ubi mortuo Favita Pelagii filio, in regem constituitur, cum Froila contra Sarracenos exercitum movens, plures civitates ab eis possessas recepit, etc. »

8. Bene quidem cessit rebus Hispanicis, ut Sarraceni maximo suo ipsorum damno Gallias bello tentarint, ubi ad internectionem sæpe delati sunt a fortissimo duce Carolo cognomento Martello. Qui hoc ipso anno eodem Sarracenos provinciam Legionem occupantes vincens, in fugam adegit, eamque sibi vindicans, Francorum regni coronæ conjunxit: ex victoriis ergo Francorum in Sarracenos, eorum vires nonnihil sunt imminutæ, unde factum est, ut Hispani profugi non solum suæ ipsorum salutis prospexerint, sed ad propagandum regnum adjecerint quoque animum, sub rege Adelfonso maxime pio, de quo ista Tudensis dicere pergit: « Humilis rex fuit, et hominibus amabilis extitit: Ecclesias, nefando Mahometi nomine remoto, in nomine Christi consecrare fecit: episcopos unicuique civitati, quas capere potuit et retinere, præposuit secundum traditionem sacrorum canonum, atque Ecclesias auro, argento, lapidibus pretiosis, et sacræ legis libris decorare studuit ». Hucusque Tudensis.

9. Quod vero spectat ad nobilem, insignem, et egregium gloriæ titulum, ut dici voluerit rex Alfonsus cognomento Catholicus, sic accipit: Qui a Reccaredo Catholico rege ducebat originem, ejus quoque gloriæ amulus, quam ille sibi juste peperit ex propagata Catholica fide in Gothos gentiles suos, ob quam causam in episcoporum Concilio Catholico est acclamatus: iste sicut regni, ita et tituli voluit esse successor, atque dici cognomento Catholicus. Quod intermissum a successoribus, Ferdinandus Aragonius Hispaniæ rex, cum ex omnibus titulis, regumque coronis nil gloriosius fulgere sciret, quam ex illibata custodita religione comparatum Catholicum cognomentum, enixis precibus a Julio ejus nominis secundo Romano Pontifice impetravit, ut ejusmodi titulus hereditarius esset omnium regum Hispaniarum: quod Dei benignitate etiam cum augmento domini feliciter in posteris perseverat.

10. *De Wilicario episcopo Viennensi.* — Interea vero cum jam e Galliis fuisset Sarraceni penitus fugati, episcopi, qui remanserant, ad restaurandas Ecclesias ab eis exustas animum addixere; et inter eos huic operam egregiam navavit Wilicarius episcopus Viennensis, de quo ista apud Adonem ejusdem Ecclesiæ episcopum: « Wilicarius Acyneberto venerabili episcopo Viennæ succedit. Qui ob cladem Sarracenorum, cum esset domus præclarissima martyris citra Rhodanum ab eis incensa, ossa beati Ferreoli cum capite Juliani martyris intra urbem transtulit, cisque accelerato

¹ Eod. qui sup. Cod. Ep. xxx. — ² Gal. vi. — ³ Abi Adelfonsus, sive Alfonsus.

⁴ Sive Adelfonsus. — ⁵ Vct. Chron. Franc. anonym. edit. a Pithæo.

opere, non magno pretio Ecclesiam construxit : ubi et eorundem martyrum reliquias reverenter composuit. Idem Wilicarius, quum furioso et insano satis consilio Franci res sacras Ecclesiarum ad usus suos retorquerent, videns Viennensem Ecclesiam suam indecenter humiliari, relicto episcopatu, in monasterium sanctorum martyrum Agaunensium ingressus, vitam venerabilem duxit. Vastata et dissipata Viennensis et Lugdunensis provincia, aliquot annis sine episcopis utraque Ec-

clesia fuit, laicis sacrilege et barbare res sacras Ecclesiarum obtinentibus ». Hæc Ado. Porro Anastasius Bibliothecarius tradit, ipsum Gregorium tertium Romanum Pontificem ad hunc Wilicarium episcopum Viennensem misisse pallium, ex quo putavit ipse, tum in archiepiscopatum Viennensem Ecclesiam erectam fuisse. Sed longe antea ab ipso ferme initio coalescentis in Gallia Christi Ecclesie fieri contigit, ut Ecclesia Viennensis sedes esset archiepiscopalis.

Anno periodi Græco-Romanæ 6231. — Anno Æræ Hispan. 776. — Anno Hegire 121, inchoato die 18 Decemb. Fer. 5. — Jesu Christi 738.

— Gregorii III papæ 8. — Leonis Isauri imp. 22. Constantini Copronymi 19.

1. *S. Bonifacius cum Winibaldo Roma in Germaniam redit.* — A num. 1 ad 6. *Sauctus Bonifacius* tertiam suam profectionem Romanam hoc anno instituit, ut Baronius narrat ex Othlono in ejus Vita lib. 1, cap. 28. Post hæc cum remeare decerneret, Gregorius III Epistolam episcopis, abbatibus, atque principibus cunctis transmittendas ei dedit, quarum exemplaria recitat Baronius. Romæ tunc erat *Winibaldus*, aut *Wunobaldus* Bonifacii propinquus, qui cum eo profectus est in Germaniam. Hinc in Actis S. Wunibaldi, de itinere quod Roma in Thuringiam usque cum Bonifacio confecit, hæc habentur : « Perrexerunt illi per ardua Alpium alta, per prærupta montium, per plana camporum, per alta Longobardorum limina, per varias Bajoariorum villas, per Germanie terminorum tellures usque in Thuringiam ». Sed de sancto Wunibaldo, vide quæ diximus anno 6cxxxv, num. 14, et Baronium in Appendice ad presentem annum.

2. *Synodus Romæ, dum ibi Bonifacius esset, iudicta.* — Ad num. 6. *Sauctus Bonifacius*, dum Romæ esset, scripsit ad suos in Germania constitutos Epistolam, quæ in Codice Bonifaciano est ordine xxvii, ejusque apud Serarium titulus : « dilectissimis illis Geppan, et Eoban, Tacuino et Wygberto omnibus fratribus ac sororibus nostris », ubi Serarius in margine scribit, loco *Tatuino*, legendum esse, *Tacuino*, et *Wixi* idem esse ac *Wygbert*. Quare in Codice Cesareo, quo usus est, scriptum est *Wixi*, quod ipse interpretatur *Wygberto*. Sed virum doctissimum Falli ostendit Epistola xvii Bonifaciana, de qua egimus anno 6cxcix, num. 5, in qua tam in inscriptione, quam in corpore Epistolæ memoran-

tur *Tatuinus*, et *Tatuinus abbas*, quorum ideo prior monachus erat, posterior vero abbas Frihslariensis, ut anno 6cxcxvii, in morte sancti Wigberti ejus decessoris, videbimus. In *Tatuini* nomine corruptum est etiam exemplar Romanum, quod naclus est Baronius; cumque in eodem inscriptio habeat, *Eoban, Tacuino, Wyz, et omnibus fratribus*, etc. apparet, tam *Wyz*, quam *Wixi* esse nomina depravata, et de Wigberto intelligenda non esse. In ea Epistola dicit Bonifacius : « Gratanter nos cum gaudio Apostolicus Pontifex suscepit, etc. Nunc autem hic expectantes sacerdotum Concilium, vel Synodi consultum, adhuc ignoramus, quando hoc fieri faciat Apostolicus Pontifex ». Quæ verba Baronius explicat de aliqua Synodo *Augustæ* congreganda, et ex iis deducit, illinc eam Epistolam datam esse. Epistolam laudem Romæ scriptam, et de Synodo ibi habenda Bonifacium loqui, ostendunt verba, quæ leguntur in Epistola Gregorii papæ episcopis in provincia Bajoarie et Alemannia constitutis, quæ est ordine cxxix, Romæ a Bonifacio allata, et a Baronio n. 5 recitata; in ea Gregorius papa ait : « Juxta quod fueritis a predicto nostro consecrante (nempe Bonifacio) edocti, ita Catholicam et Apostolicam doctrinam tenentes, Domino Deo Salvatori nostro placeatis, cui quo vobis loco ad celebranda Concilia convenire mandaverit, sive juxta Damidium, sive in civitate Augusta, vel ubicumque judicaverit, pro nomine Christi parati esse inveniamini ». Quare quod scribit Bonifacius in Epistola xxxvii, se expectare quando Synodum fieri taceret Pontifex Romanus, intelligi non potest de aliqua Synodo in Germania cogenda; cum locus et

tempus Indictionis a Bonifacii arbitrio penderent. An vero ea Synodus Romana postea habita fuerit, nullus veterum prodit.

3. *Obitus Pelagii Legionensis regis primi.* — Ad num. 7 et seqq. Bellum a Carolo adversus Saracenos in Septimania gestum, cuius hic meminit Baronius num. 8, anno superiori ad quem pertinet, exposuimus. Quoad *Pelagium* Legionis regem, cuius mortem Baronius num. 7 memorat, agit de Pelagio Sandovallius in *Dissertationibus Chronicis* quinque episcoporum qui res Hispanicas tractarunt annexis, sed nihil certi in medium affert, Familiae ejus filii et Alphonsi cognomento Catholici ejus successorum Chronotaxis pariter incerta. In Sebastiano quidem Salmanticensi hi characteres exhibentur, *Aera DCCCLXX filius ejus Fafila*, et praeterea, *Aera DCCCLXXVII post Fafilani*, sed in Codice Ms. ab anonymo, qui Codicem Mazarineum emendavit viso, notae illae non extant, sed uno tenore legitur: « Pelagius rex post nonum decimum regni sui annum completum propria morte decessit, et sepultus est cum uxore regina sua Gaudiosa territorio Cangas in Ecclesia sanctae Eulaliae de Velamnio. II. Rex filius ejus Fafila in regno successit, qui propter paucitatem temporis nihil Historiae dignum egit, quadam occasione levitatis ab Urso interfectus est anno regni sui secundo, et sepultus est cum uxore sua regina Frogeva territorio Cangas, in Ecclesia sanctae Crucis, quam ipse construxit. III. Ipse fuit post Fafilani interitum Adefusus, qui dicitur Magnus ». Illic, ut idem Sebastianus pag. 47 testatur, cepit « Lucum, Tudem, Portugalem, Bracharam metropolitanam, Visseo, Flavias, Amayam, Septemancam... Mirandam... Oxoma, Cluniam (quas tamen urbes non conservavit). Omnes Arabes occupatores praedictarum civitatum interficiens secum ad patriam duxit ». Adelphouso Magno regnante, non vero Musa ejusque filio Abdelaziz Sa-

racenis dominantibus, Asturiarum regnum solide roboratum; tunc enim universus ille Hispaniarum tractus jugum subiit, nullaque civitas libera remansit, ut videre est in antiquo diario latino Ms. a Sandovallio viso, et in suis Notis ad Historiam Pelagii citato: « *Aera DCCCLII*, pridie idus Martii capitur Eboha a Mauris, eodem mense diripitur Egiditania (vulgo Idagna) IV kalend. Maii traditur Salaria (anno Christi DCCXV). *Aera DCCCLV*, Abdelaziz cepit Olisbonam, pacifice diripuit Colimbriam, et totam regionem, quam tradidit Mahamet Alhamal Ben Tarif. Deinde Portucalem, Bracam, Tudim, Lucum; Auriam vero depopulavit usque ad solum ».

4. *Carolus bellum Saxonibus tertio infert.* — *Carolus*, qui anno DCCXXVII, iterumque anno DCCXXX bellum *Saxonibus* intulerat, rursus hoc anno contra eandem gentem expeditionem suscepit, quae ei prospere cessit, quod adversus idololatrias pro sacris et religione dimicavit. Annalista enim Metensis ait: « Anno DCCXXXVIII, Carolus princeps Rhenum transiens, Saxoniamque hostiliter invadens, Saxones obsidibus acceptis propriae ditioni restituit, ipsosque iterum sibi tributarios fecit ». Eundem annum exhibent Annales Nazariani, Petaviani, et Masciacenses. Fusius rem narrat continuator Fredegarii in sua Appendice, sed ante utrumque bellum Saracenicum, quod una serie narrare voluit: « Remque, inquit, rebellantibus Saxonibus paganissimis, qui ultra Rhenum fluvium consistentibus, strenuus vir Carolus dux commoto exercitu Francorum in loco, ubi Lippia fluvium Rhenum amnem ingreditur, sagaci intentione transiecit, maxima ex parte regionem illam dirissimam stravit, gentemque illam saxissimam ex parte tributarios esse praecipit, atque quamplures obsides ab eis accepit, sicut (opitulante Domino) victor remeavit ad propria ».

GREGORII III ANNUS 9. — CHRISTI 739.

1. *Bonifacius episcopatus et parvaecias designat in Germania, omnia per litteras approbante Gregorio.* — Annus sequitur Redemptoris septingentesimus trigesimus nonus, Indictione septima, quo

S. Bonifacii Germanorum apostoli cultura Ecclesia Bajoariorum florescit, aucta tribus sedibus episcopalibus. De his enim haec habet recentior auctor ex ejus discipulo et scriptore fidelissimo Wil-

baldo¹ : « Inde recedens, Ticino scilicet, ab Utilone duce invitatus. Bajoariorum terras visitavit, mansitque apud illos diebus multis, verbum Dei prædicans, veræque fidei sacramenta illic renovans. Inter quæ etiam quosdam Ecclesiarum devastatores et populi eversores profligavit, e quibus alii episcopos se mentiebantur; alii ministerium presbyterii sibi usurpabant; atque alii alia innumera improba fingentes, magna ex parte populum seduxerant. Sed cum tantam sacerdotum fallaciam atque malitiam aliter arceri non posse cerneret, Bajoarie provinciam, Utlone duce consentiente, in quatuor parochias distribuit, eisque tres eximia virtute viros præfecit, cum eos prius episcopos ordinasset.

« Ex iis primus fuit Joannes, quem voluit Salisburgensis oppidi cathedram obtinere; alter Erimbertus, qui Frisingensis Ecclesiæ præfectus est. Tertius Gunibaldus Ratisponæ, quæ est Bajoariæ metropolis, antistes institutus est. Wivilus vero a præsule apostolico jam ordinatus Polaviensi Ecclesiæ episcopus datus est; sed ejus parochia, quæ quarta erat, a sancto Bonifacio instar aliarum divisa est. His ergo episcopis ita institutis, correctisque iis, quæ in Bajoaria gessisset, Romano Pontifici per litteras indicavit. Ille vero ejus facta approbans, hunc in modum ei respondit :

2. « Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo, Gregorius servus servorum Dei.

« Doctoris gentium egregii et beati Pauli Apostoli vox est dicentis² : Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Agnoscentes itaque ex syllabris fraternitatis læe, quia de Germanie gentibus, quas sua pietate Deus noster de potestate Paganorum liberavit, et ad centum millia animas in sinu sanctæ matris Ecclesiæ tuo conamine et Caroli principis Francorum aggregare dignatus est : sed et in Bajoariorum provincia, quæ a te acta sunt, agnoscentes : datori omnium bonorum Domino Deo nostro, extensis ad cælum manibus gratias retulimus : quia januam misericordiæ et pietatis in illis partibus Hesperis ad cognoscendam viam salutis aperuit, et misit Angelum suum, qui præparavit viam tuam ante te ». Vidisti lector (quod te non prætereat) quam insigniter testificatione tanti Pontificis, Apostolico præconio laudatus adeo reperitur Carolus, cognomento Martellus, ut post Deum Bonifacio primum, inde ipsi accepta feratur conversio centum millium Paganorum : sed et cum nec minima quidem querela in eum ab aliquo Romanorum Pontificum reperitur illata : plane majori indigent discussione illa, quæ feruntur de anima ipsius ad inferos condemnata, quæ a nobis inferius quam exactissime disquirentur. Sed pergit Gregorius :

3. « Igitur quia indicasti perrexisse te ad gentem Bajoariorum, et invenisse eos extra ordinem Ecclesiasticam viventes, dum episcopos non habe-

bant in provincia, nisi unum, nomine Wivilum (Wivilum), quem nos paulo ante ordinavimus, et quia cum assensu Utlionis ducis eorundem Bajoariorum, seu optimatum provincie illius, tres alios ordinasse episcopos, et in quatuor partes illam divisisti, id est, in quatuor parochias, ut unusquisque episcopus suam habeat parochiam : bene et satis prudenter peregisti, frater : quoniam Apostolicam præceptionem ex nostra vice implesti, et sicut tibi præcepimus, ita egisti. Itaque non desinas, frater reverendissime, docere eos sanctam Catholicam et Apostolicam Romanæ Sedis traditionem, ut illuminentur rudes et viam salutis teneant, per quam possint ad æterna præmia pervenire.

« Presbyteros autem, quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint viri illi, a quibus sint ordinati, et dubium est eos episcopos fuisse, qui eos ordinarunt : si bonæ actionis et Catholici viri sunt ipsi presbyteri, et in ministerio Christi omnique lege sancta educati : ab episcopo suo benedictionem presbyteratus suscipiant et consecrentur, et sic ministerio sacro fungantur.

« Illi vero, qui baptizati sunt per diversitatem et declinationem linguarum gentilitatis, si tamen in nomine sanctæ Trinitatis baptizati sunt, oportet eos per manus impositionem et sacri chrisma-tis confirmari; nam Wivilus episcopus a nobis ordinatus est. Hic si aliquid excedit extra canonicam regulam, doce, et corrige eum juxta Romanæ Ecclesiæ traditionem, quam a nobis accepisti.

4. « De Concilio vero, ut juxta ripam Danubii debeas celebrare nostra vice, præcipimus fraternitati tuæ Apostolica auctoritate, te ibidem præsentari, et in quantum tibi Dominus vires dederit, prædicare verbum salutis non cesses, ut religio Christiana in nomine Domini crescat et multiplicetur. Nec enim habebis licentiam, frater, pro incepti laboris utilitate in uno morari loco, sed confirmatis cordibus fratrum et omnium fidelium, qui rarescent in illis Hesperie partibus, ut tibi Dominus aperuerit viam salutis, prædicare non desistas; et ubi locum inveneris, secundum canonicam regulam episcopos ordina nostra vice, et Apostolicam atque canonicam traditionem eos tenere edoce; ex hoc enim magnum mercedis præmium tibi præparabis : quoniam omnipotenti Deo nostro facies plebem perfectam. Non pigeat, dilectissime frater, itinera carpere aspera et diversa, ut Christiana fides longe lateque tuo conamine extendatur; scriptum namque est³ : Arcta et angusta via est, quæ ducit ad vitam. Operare igitur, frater, opus bonum, quod cepisti, ut in die Christi Jesu merearis dicere : Ecce ego et pueri mei, quos dedisti, non perdidisti ex eis quemquam; et iterum⁴ : Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucraui sum, ut subsequenter merearis audire vocem Domini di-

¹ Apud Sur. die V Junii l. i. c. 31. 32. tom. III. — ² Rom. VIII.

³ Matth. VII. — ⁴ Matth. XXV.

centis¹: Enge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Deus te incolumem custodiat, reverendissime Irater. Dat. quarto kalendas Novembris, imperante domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno vicesimo tertio (quarto). Sed et Constantini imperatoris ejus filii anno vicesimo, Indictione octava »; inchoata a mense Septembris. Meminit et hujus Epistola Marianus Scotus in Chronico.

5. *Contra Luitprandum Romanis infestum, et Basilicam S. Petri deprædantem Gregorius Caroli Martelli opem poscit.* — Audisti, lector, Bajoariorum gentem cultura Bonifacii redditam esse paradisum Dei quatuor fluentis irrignum, in quo flumen unum, sicut in illo a Deo formato, divisum fuit in quatuor capita, universam irrigans regionem, cum una sedes episcopalis in quatuor divino consilio partita fuit.

Ipsè vero Gregorius papa hoc eodem anno in maximas est conjectus angustias, occasione Luitprandi Longobardorum regis, urbem ipsam infesto exercitu obsidentis. Quomodo autem ista se habuerint, Anastasius ita narrat in Zacharia Pontifice ejus successore: « Invenit Zacharias papa totam Italiam valde turbatam, simul et ducatum Romanum, persequente Luitprando Longobardorum rege, occasione Transamundi ducis Spoletani, qui in hanc Urbem Romanam, eodem rege persequente, confugium fecerat. Et dum a prædecessore ejus beatæ memoriæ Gregorio papa, atque a Stephano patricio Romano et duce, vel ab omni exercitu Romano prædictus Transamundus redditus non fuisset, obsidione facta, pro eo ab eodem rege ablata sunt a ducatu Romano civitates quatuor, Ameria, Hortus (Hortas), Polimartium, et Blera. Et sic idem rex ad palatium suum est reversus, mense Augusti, Indictione septima. Transamundus vero, habito consilio cum Romanis, collecto generali exercitu Romani ducatus, ingressus est per duas partes in fines ducatus Spoletani. Ii continuo timore ducti, præ multitudine Romani exercitus, eidem Transamundo sese subdiderunt. Marsicani, Furconenses, atque Valvenses, seu Pennenses: deinde ingressi sunt per Ravense territorium, et venerunt in Reatinam civitatem, qui Reatini continuo et ipsi subdiderunt se. Et inde progressus est Spoletum mense Decembris, prædicta Indictione ». Hæc ipse.

Sed corrigendum quod ait, prædicta Indictione: nam mense Septembris expleta septima, inchoatur octava, ut dicendum fuerit potius, eodem anno, quam eadem Indictione.

¹ Matth. xxv.

6. Verum multa prætermissa ab Anastasio inveniuntur, et inter alia deprædatio Basilicæ S. Petri, quæ in Vaticanis collibus extra Urbis mœnia posita erat, cui Gothi hostes antea peperceraut, quantumlibet fuerint Ariani. Extat de his Epistola ejusdem Gregorii Pontificis ad Carolum Francorum principem, quem et aliis ante datis litteris interpellarat, ut auxilium ferret Romanæ Ecclesiæ contra Longobardos: ipsam igitur ex duobus petitam exemplaribus sic tibi reddimus:

«Domino excellentissimo filio Carolo subregulo, Gregorius papa.

«Ob nimium dolorem cordis, et lacrymas, iterata vice tuæ excellentiæ necessarium duximus scribendum, confidentes te esse amatorem filium beati Petri principis Apostolorum, et nostrum; et quod pro ejus reverentia nostris obediatis mandatis ad defendendam Dei Ecclesiam, et peculiarem populum, qui (quia) jam persecutionem et oppressionem gentis Longobardorum sufferre non possumus. Omnia enim luminaria ad honorem ipsius principis Apostolorum, et quæ a vestris parentibus vel a nobis oblata sunt, ipsi abstulerunt. Et quoniam ad te, post Deum, confugium fecimus, propterea ipsi Longobardi in opprobrium habent, et opprimunt: unde et Ecclesia S. Petri denudata est, et in nimiam desolationem redacta: tamen omnes nostros dolores subtilius in ore postuimus præsentî portatori tuo fidei, quos in auribus tuæ excellentiæ suggerere debeat.

7. «Tu autem, fili, habeas cum ipso principe Apostolorum hic et in futura vita coram omnipotente Deo nostro, sicut pro ejus Ecclesia, et nostra defensione disposeris, et decertaveris sub omni velocitate; ut cognoscant omnes gentes tuam fidem et puritatem atque amorem, quem (quæ) habes erga principem Apostolorum beatum Petrum, et nos, ejusque peculiarem populum zelando et defendendo. Ex hoc enim tibi poteris immortalem et æternam vitam acquirere ». Hucusque Epistola Gregorii papæ ad Carolum cognomento Martellum; reliqua autem anno sequenti. Luit, fuit quidem Luitprandus maximo suo damno, quod sacrilegas manus in ipsam Basilicam S. Petri omnibus antehæc Barbaris etiam hostibus et hæreticis reverendam injicere ausus est, muletatus amissione regni in filio, omnique gente Longobardorum; qui quamvis alias semper gravibus fuerint delictis obnoxii; tolerati tamen a Deo et regnare hæcenus permisi sunt in Italia; cum vero attingere ausi sunt ipsam sacrosanctam Petri Basilicam, a regno penitus in perpetuum excidere, positique sunt in exemplum iræ divinæ cæteris principibus, quanto periculo inconcessa tententur.

Anno periodi Græco-Romanæ 6232. — Anno Æræ Hispan. 777. — Anno Hegiræ 122, inchoato die 7 Decemb. Fer. 2. — Jesu Christi 739.

— Gregorii III papa: 9. — Leonis Isauri imp. 23. — Constantini Copronymi 20.

1. *S. Bonifacius Bavariam in quatuor episcopatus divisit.* — A num. 1 ad 5. Willibaldus in Vita sancti Bonifacii cap. 3 loquens de iis, quæ vir sanctus egit in Germania post suam tertiam perfectionem Romanam, ait : « Provinciam Bajoariorum, Odilone consentiente, in quatuor divisit parochias, quatuorque his partibus præsidere fecit episcopos, quos ordinatione scilicet facta in episcopatus gradum sublevavit : quorum primus nomine Joannes, Ecclesie in oppido quod dicitur Saltzburg, episcopatus cathedram suscepit ; secundus Erembercht, qui Frisingensis Ecclesie suspensoris tenuit principatum ; tertius Gaibaldus, qui Ecclesie civitatis Regine pastorale excubitoris subiit magisterium ; quartus Vivilo, qui super Pataviensem Ecclesiam sacræ indagationis obtinuit dignitatem ». Idem habet Othlonus lib. 1, cap. 34, sed editio Othloni, qua usus est Baronius, depravata fuit ; in ea enim ait Othlonus : *Erimbertus, qui Frisie gentis Ecclesie præfectus est, loco, qui in Frisingensi Ecclesia regimen pontificale subiit, uti habet editio, quæ extat sæc. III Benedict. part. 2, et demonstrant verba Willibaldi, quæ in medium adduximus. Hunc postea errorem correxit Baronius in Appendice ad hunc annum. Unus ex illis episcopatibus fuit Ratisponensis, qua voce usus est Othlonus, sed Willibaldus Ratisponam vocat Reginam, quia Ratispona alias vocata fuit Regium contra confluentem Regini amnis positum, ut notat Cluverius in Viudelicæ et Norico cap. 4. Bonifacius itaque Apostolicæ Sedis per Germaniam legatus Bavariam in dioceses quatuor divisit, Salisburgensem, Frisingensem, Ratisponensem, et Pataviensem. Gregorius III hanc institutionem confirmavit litteris a Baronio recitatis, quæ dicitur « date quarto kalendas Novembris, imperante domino piissimo Augusto Leone, imperii ejus anno vicesimo tertio. Sed et Constantini imperatoris ejus filii anno vicesimo, Indict. viii ». Verum Baronius, qui imperium Leonis ab anno dccxvi perperam deducit, loco, anno vicesimo tertio, reponit in margine, vicesimo quarto ; cum tamen ex dictis certum sit, Leonem die xxv mensis Martii anni dccxvii imperium suscepisse. Idque ex hac clausula a Ma-*

riano Scoto ad annum dccxli memorata, aliisque confirmetur.

2. *Certa successio septem priorum episc. Ratisponensium.* — Ante illam Bajoariæ in quatuor dioceses divisionem jam *Vichterpus* Ratisponensis episcopus ordinarius erat, et *Vivolus* Pataviensis. Mabillonius enim tom. iv *Anaclet. versus incerti poetæ, qui medio sæculo sequenti floruit, publicavit, quorum hic titulus : « De ordine comprovincialium pontificum ». In iis Vichterpus, quod lactenus ignoratum fuerat, dicitur primus episcopus ordinarius Ratisponensis, et *Garibaldus* seu *Gaibaldus*, vel *Gaibaldus* hoc anno a Bonifacio Ratisponæ præpositus, dicitur secundus. Horum versum beneficio Ecclesie Germanicæ Historiam hoc et sequenti sæculo variis in locis illustravi. Hæc de episcopis Ratisponensibus in aureo illo opusculo leguntur :*

Hic Reginensis sedis vocatur ab urbe,
Quam rexit primo Wichterpus episcopus ille.
Post alius Cauripaldus, qui nomine dicitur.
Tertius Sigiricus erat sacerdos ad aulam.
Post hunc jam fuerat Sindbertus in ordine quartus.
Quintus Adalwinus fuerat, selemque regendo.
Post hunc Baturicus tenuit pius optime selem.
Erchanfredus ovas sequitur hinc pastor opimus.

Cauripaldus seu *Cauribaldus* idem est ac *Garibaldus*, qui variis his nominibus indigitatus reperitur, sed his secundus tantum Ratisponensis episcopus fuit, non vero primus. Præter istos extra ordinem eam Ecclesiam rexere *S. Lupus, Ratharius, S. Rutpertus, S. Emerannus, S. Erbalduus, Albertus, Velipholegus, Vichterpus et S. Bonifacius*, sed sermo est hic tantum de ordinariis, quorum primum fuisse *Wichterpum* docet poeta laudatus. *Garibaldum* vero adiutorem tantum extitisse *Wichterpi* anno dccxvi videbimus.

3. *Episcopatus Pataviensis antiquus non est.* — Quoad episcopatum Pataviensem, perperam credidit *Velserus* lib. 3 *Rer. Boicarum* cum antiquitus fundatum fuisse, pluresque ante *Vivilum* seu *Vivilonem* episcopos ordinarios habuisse ; qua etiam in sententia fuere *Hundius, Coitinus, aliique*, quia laudatum poetam videre non poterant. Hic enim

episcopos omnes Patavienses, qui ante eum, qui tunc sedebat, quando versus suos scripsit, episcopi ordinarii in illa Ecclesia fuerant, hoc ordine recenset :

Pataviensi ergo sedi est hæc aula dicata,
 Quam tenuit primo *Vivulus* jam ipse sacerdos.
 Nominè post illum antistes mox ite Beatus.
 Tertius est eum *Subianus* auctus honore,
Anthelmus quartus meritis et dogmate magnus.
 Hinc *Wisaricus* ovans sedis conscendit honorem.
 Nuper *Haldricus* felix vir in ordine sextus.
 Nunc sedet antistes magnus ille sedis honorem.

4. *Vivulus Pataviæ primus episc. ordinarius.* — *Vivulus* itaque, qui jam ordinatus erat episcopus in *Bajovaria*, cum sanctus *Bonifacius* provinciam illam in quatuor dioceses distinxit, primus fuit episcopus ordinarius Ecclesiæ Pataviensis, et uno aut altero ante anno a Gregorio papa consecratus fuerat. « *Vivulus quoque* », inquit Othlonus, « a præsule apostolico jam ordinatus, Pataviensi Ecclesiæ prælatu est, sed ejus parochia, quæ quarta erat, a sancto Bonifacio, sicut cætera, dividebatur », id est, divisit, eique certos terminos præfixit. Et tamen Humdius aliique, duodecim episcopos ordinarios ante *Vivilonem* numerant, et post illum Beatum, qui secundus episcopus ordinarius fuit, prætermittunt. Quare episcopi illi duodecim regionarii tantum fuere, non vero sedi Pataviensi affixi. De prioribus episcopis Salisburgensibus, eum de *S. Rulpherto*, de Frisingensibus vero eum de *S. Corbiniano* verba fecimus, diximusque, sanctum *Vitalenem* secundum episcopum Soltzburgensem fuisse, *Flobargisum* tertium, et *Joannem* a sancto Bonifacio hoc anno ordinatum, quartum exfuisse. *Laureacum* anno circiter quingentesimo sexagesimo octavo ab Hunnis seu Avaribus excisum fuerat, ut sæculo vii ostendi. Ab eo tempore usque ad *sanctum Bonifacium* nulli, nec Laureaci, nec Patavii, episcopi ordinarii fuere, sed per hæc tempora episcopatus Pataviensis erectus fuit, et sedes Laureacensis cum illo conjuncta. Qui vero Ecclesiis Laureacensi ac Pataviensi simul junctis præerat antistes, metropolitano titulo non gaudebat, nec ante *Arnonem* an. dcccxcvii metropolitani renuntiatum, aliqui in *Bajovaria* fuit hæc dignitate exornatus.

5. *Bellum Italicum.* — Ad num. 5 et seqq. Gregorium papam a *Luitprando* Longobardorum rege in magnas angustias conjectum fuisse, ostendunt Anastasius in *Zacharie* papæ Vita, et Paulus diaconus lib. 6 de Gestis Longobard. cap. 55. At Paulus : « His diebus Trasemundus contra regem (nempe *Luitprandum*) rebellavit. Super quem rex cum exercitu veniens ipse Trasemundus Romam fuga petiit. In cujus loco *Hildericus* ordinatus est », dux scilicet Spoletanus. Anastasius vero in *Zacharia* papa Gregorii successore dicit, *Zachariam* Pontificatum iuventem invenisse Italiam valde turbatam, sicuti et ducatum Romanum, occasione *Trasemundi* ducis Spoletani, quod is a Gregorio ejus decessore *Luitprando* regi redditus non fuisset, qui

ideo a ducatu Romano civitates quatuor eriperat. Addit Anastasius : « Sic rex ad palatium sumum est reversus, mense Augusti, Indictione septima. *Trasemundus* vero ingressus est per duas partes in fines ducatus Spoletani, etc., et inde progressus est Spoletum mense Decembris, prædicta Indictione ». Sed is locus sine dubio corruptus. Si enim Indictio vii in cursu fuit mense Augusto, Indictio qua annus notabatur mense Decembri, fuit Indictio viii, qua præsens Christi annus a Septembri insignitur. Verum cum bellum hoc ad annum sequentem pertineat, ut ibidem ostendemus, loco mense Augusti Indictione septima, legendum, mense Septembri, vel forsan Octobri, Indictione nona. Quæ enim Anastasius ibidem narrat, ipsomet feste, eadem Indictione corrente peracta sunt. At enim, Indictione prædicta, mense Decemb., id est, Indictione, qua usurpatur ante mensem Septembrem ejusdem Christi anni.

6. *Bellum Saracenicum.* — Porro cum *Luitprandus* bello Saracenco hoc anno in Gallis gesto interfuerit, liquet bellum *Halicum* hoc anno gestum non esse. In *Annalibus* enim *Nazarianis* legitur : « dcccxxxix *Karlus* intravit in Provincia usque *Massilia* », idem legitur in *Petavianis* et *Masciacensibus*. Sed rem fusius explicat continuator *Fredegarii* in sua *Appendice*, postquam locutus est de bello Saracenco anno dcccxxxvii peracto : « Denuo curriculo anni illius mense secundo, prædictum germanum suum (nempe *Childebrandum*) cum pluribus ducibus atque comitibus, commoto exercitu ad partes Provincie dirigit. *Aventionem* urbem venientem, *Carolus* properans accessit, cunctamque regionem usque litus maris magni sue dominationi restituit, fugato duce *Mauronto* impenetrabilibus tutissimis rupibus maritimis munitionibus, præfatus princeps *Carolus* cuncta sibiempta acquisita regna victor regressus est, nullo contra eum rebelante ». Sed priora verba corrupta sunt, quibus hæc substituenda notat *Coimtus* hoc anno num. 4, denuo curriculo anni secundo, id est, anno post secundo. Bellum enim istud a currenti anno removeri non potest. Præfatus annalistas consentit annalista *Mentensis*, qui bellum istud fusius exponit.

7. *Italicum subsecutum est Saracenicum.* — *Paulus* diaconus loco laudato, postquam verba fecit de bello Saracenco anno dcccxxxvii in Gallis confecto, scribit : « *Herato* Saraceni Gallorum fines ingressi, usque ad Provinciam venerunt, et capta *Arelate*, omnia circumquaque demoliti sunt. Tunc *Karolus* legatos cum muneribus ad *Luitprandum* regem mittens, ab eo contra Saracenos auxilium poposcit. Quod nihil moratus, cum omni Longobardorum exercitu in ejus adiutorium properavit. Quo comperto, gens Saracenorum mox ab illis regionibus aufugit. *Luitprandus* vero cum omni suo exercitu ad Italiam rediit ». Bellum quidem Saracenicum antecessisse *Italicum*, verba *Epitaphii* sepulcro *Luitprandi* inscripti, a *Baronio* anno dcccxliv, num. 23 recitati ostendere videntur :

Acer in armis
Et bello victor, Sultrique Bononia firmant
Hoc, et Ariminum, nec non iuvicta Spoleti
Mœnia : namque sibi hæc subiecit fortior armis.
Roma suas vires jam pridem milite multo
Obsessa expavit, Deinceps tremere feroces
Usque Saraceni, quos dispulsi impiger, ipsos
Cum premeret Gallos, Carolo poscente juvari.

Verum ex iis, quæ anno sequenti in medium adduco, manifestum fit, Romam eo anno a Luitprando rege obsessam fuisse; ex quo consequitur, Epitaphii conditorem ordinem temporum non servasse. Fateor tamen illud argumentum ex auctore cœvo deductum, hactenusque nemini observatum, mihi alias crucem fixisse; sed postquam observavi multa Epitaphia, quæ credebantur antiqua, recentia esse, ex laudato Epitaphio adversus scriptores citatos nihil deduci posse certius intellexi. *Saraceni* varias Provincie urbes, Ecclesias, monasteriaque everterunt, uti videre est apud Coimtum hoc anno num. 9 et seqq., sed cladem monasterii Lerinensis, et eadem *sancti Porcarii* junioris illius monasterii abbatis, quam recitat, ad aliquam ex præcedentibus Saracenorum invasionibus referendas esse, verosimilius videtur.

8. *Floret S. Pardulphi abbas.* — In Vita *sancti Paraulfi* abbatis Waracensis in Lemovicibus, auctore anonymo ejus subæquali scripta, et recitata a Mabillonio sæc. III Benedict. part. 1, legitur: « Cum Ismahelitarum gens Pietavensem urbem fuissent ingressi, et præcelsus Major-Domus Carolus cum cunctis Francorum ad debellandum eos venisset, et devicto prælio hostem prostruens, spolia capiens, captivos revocavit. Sic quamplures ex eadem gente Ismahelitarum fugam arripuerunt; et unde revertebantur, quemcumque hominem Christianum inveniebant, et ubicumque monasteria aut loca sancta obviassent, igni concremabant». Addit anonymus eos, cum ad viri Dei monasterium venissent, ejus ad Deum precibus dissipatos fuisse: « Repente omnes in unum cuneum conjuncti, cæcitate conclusi, suis linguis colloquentes, diutissime steterunt, et viam qua profecturi erant», perrexerunt. Verum hæc retrahenda ad an. dcccxxii, quo Saraceni ad urbem Pietavensem superati, ut recte observant ibidem Mabillonius, et Coimtus eo anno num. 74.

9. *Annus ejus mortis.* — *Pardulfus* invitus præfectus fuit monasterio Waracensi, seu Garacensi in Marchia superiori sito, quod recens ædificatum fuerat, jam a multis sæculis eversum. « Postquam in prædicto cenobio habitare cepit, ostium cellæ ipsius egressus non fuit, nunquam a sole calefactus, nisi per fenestram, nunquam carnum neque volatilium esu usus est, nunquam tinctorio indutus, neque balneo usus, nisi postquam infirmatus cepit». Qui ad eum veniebant vel variis infirmitatibus languentes, vel a demonibus vexati, sani redibant. Cumque paralyticus quidam, « qui per quinquennium in porticu S. Martini confessoris » jacebat, in somnis admonitus fuisset, ut ad

Pardulfum se conferret, paralyticus « uni ex monachis monasterii ipsius omnia indicavit, et prædictus monachus domno Audelando abbati omnia retulit ». isque illum ad virum Dei perducendum curavit, a quo sanatus est. Hinc recte deducit Mabillonius, monachos tum fuisse in Turonica Ecclesia sancti Martini, quod a Joanne Launoio et quibusdam aliis perperam negatum. Sed non animadvertit vir doctissimus, *Audelandum*, sive *Autlandum* jam ab anno superiori Martiniani monasterii apud Turonas abbatem fuisse; quod *Pardulfi* mortem cum anno septingentesimo trigésimo septimo illiget. In Chronico enim Fontanellensi c. 10 post mortem Teutsindi, qui duobus monasteriis præfuerat, Martiniano videlicet et Fontanellensi, capite superiori narratum, ait chronographus: « Wido sortitur locum regiminis ab anno Domini Incarnationis dcccxxxviii ». Tunc quippe Wido in præfecturam Fontanellensem Teutsindo succedente, in Martinianam Teutsindum Autlandus excepit. Quare *sancti Pardulfi* mors, quæ Carolo Franciam regente contigit, ad præsentem vel alterutrum ex duobus sequentibus revocanda. Scribit anonymus Vite ejus auctor, « ca tempestate, qua præcelsus atque inluster Major-Domus Carolus regeret Franciam, inluster quoque vir Chunoldus regeret Aquitaniam per permissum Caroli », *Pardulfum* ad Deum transiisse *adviente Dominica die*. Mabillonius ex verbis illis colligit, eum anno dcccxxxvii mortuum esse, quod in quibusdam Martyrologiis colatur die sexta Octobris, quæ eo anno in Dominicam incidit. Coimtus vero an. dcccxliv, num. 67 et seqq., ex eo quod *Autlandus* anno dcccxxxviii abbas monasterii sancti Martini creatus fuerit, deducit, mortem ejus collocandam esse anno dcccxliv, quod die Dominica, die in mensis Novembris, spiritum Deo reddiderit, et ab anno dcccxxxviii usque ad an. dcccxli, dies ille in Novembris in Dominicam non conveniat, nisi hoc ultimo anno. Addit Coimtus in ejus Vita, in qua dicitur, *Pardulfum* demortuum, Carolo majoratum gerente, errorem irrepsisse. Verum cum in ea dies et mensis, quibus ejus obitus contigit, taceantur, et sancti aliis diebus, quam quibus ad Deum migraverunt, plerumque in Tabulis Ecclesiasticis recolantur, liquet utramque opinionem falso principio inniti, et sancti abbatis mortem, incertis die ac mense, hoc vel alterutro ex duobus consequentibus annis accidisse; eum *Carolus* exeunte anno dcccxli vivere desierit.

10. *Mors Ethelardi Occident. Saxonum regis.* — Moritur hoc anno *Ethelardus* Occidentalium Saxonum rex, cui successit *Cuthredus*, qui ab aliquibus ejus frater, ab aliis cognatus, aut propinquus dicitur. Hoc enim anno Epitomes Bedæ continuator, Westmonasteriensis, Hovedenus et auctor anonymus Chronici Mailtrensensis nuper in Anglia ex Codice Ms. publicatus, mortem ejus consignant.

11. *Moritur S. Willibrordus primus episc. Trajecti ad Rhenum.* — *Sanctus Willibrordus* seu Willebrordus primus Trajectensis ad Rhenum

episcopus, cujus Vitam Alcuinus Caroli Magni principatu litteris mandavit, « die sexto mensis Novembris, id est, octavo idus, ex hac peregrinatione ad perpetuam migravit patriam, et sepultus in monasterio Esternaco, quod ipse Deo construxerat », inquit idem Alcuinus, qui in lib. 2, cap. 24 ejusdem Vitæ bis octena lustra, et ter quater menses complexivisse asserit, seu annos LXXXI prætergressum esse. Est autem *Esternacum* insigne monasterium ordinis sancti Benedicti, oppido nobilitatum, haud procul ab urbe Augusta Trevirorum, ubi sancti Willibrordi corpus præcipua religione etiamnum honoratur. Annum ejus emortualem colligo, partim ex Epistola sancti Bonifacii xxvii ad Stephanum II papam, a Baronio anno DCCIV, num. 31 et seqq. recitata, in qua plura de Willibrordi laboribus, partim ex Historia ejus translationis a Theofrido abbate Esleriacensi, qui Alcuino fusiori stylo prosaice ac metricè reddidit, descripta. Scribit sanctus Bonifacius: « Per quinquaginta annos prædicans, gentem Fresonum maxima ex parte convertit ad fidem Christi ». Quare cum anno sexcentesimo nonagesimo Frisii Evangelium annuntiare cœperit, ut suo loco monstravi, ejus mors ad præsentem vel sequentem annum pertinet. Sed Theofredus abbas annos illos L incompletos fuisse, et Willibrordum hoc anno mortuum esse testatur, cum ait, ejus translationem factam fuisse XII kalendas Novembris, *anno progeniti Verbi MXXXI, a transitu ejusdem gloriosi patris CCXXI*, qui proficiuntur die vi mensis Novembris præsentis Christi anni. Quare Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1, ubi Vitam sancti Willibrordi ab Alcuino descriptam exhibet, mortem sancti Willibrordi recte hoc anno collocavit, perperamque eam Coitinius in annum DCCXLII distulit; quod sanctus Bonifacius in Epistola ad Stephanum papam laudata de Willibrordo scribat: « Finitis longævæ vitæ diebus, in pace migravit ad Dominum. Princeps autem Francorum Carolomannus commendavit mihi sedem illam, ad constituendum et ordinandum episcopum, quod et feci », et quod parte alia Carolomannus mense tantum Octobri anni septingentesimi quadragesimi primi mortuo Carolo Martello patre princeps Francorum dictus fuerit. Inde enim tantum sequitur, vacasse sedem Trajectensem a morte sancti Willibrordi usque ad initium principatus Carolomanni, qui novæ illi sedi alium episcopum præfeci voluit, huncque fuisse *Dadunum*, anno DCCLY ostendens. Frisiorum conversionem a sanctis *Egberto* et *Higberto* hujus nominis primo tentatam, *Willibroardus* perfecit absolvitque, et episcopatum Trajectensem

instituit, quem sæculo clapso Paulus IV in archiepiscopatum erexit (1).

12. *Abbo monasterium Novaliacense a se fundatum redditibus auget.* — Anno DCCXXXVII, quo *Theodericus Calensis*, hujus nominis IV, Francorum rex vivere desiit, diximus instrumenta publica post ejus mortem hac formula notari solita fuisse, *anno post defunctum Theodericum regem*, I, vel II, vel III, etc. Invenio tamen fuisse, qui annos *Caroli* Francorum principis ac Majoris-Domus in Neustria, Austrasia et Burgundia, in Actis publicis adhibuerint, et a verno tempore anni septingentesimi decimi noni, quo in pugna Suessionica *Regenfredus* de Majoratu-Domus Regiæ cum eo contendentem superavit, repetierint. Coitinius anno DCCXXXIX, num. 191 et seqq. pluribus agit de monasterio Novaliacensi, hodie in episcopatu Taurinensi sito, et in confirmationem eorum, quæ in mediam adducit, testamentum *Abbonis* viri pii ac potentissimi, qui illud fundavit, et optimis redditibus locupletavit, exhibet, quod et postea ex eodem veteri exemplari descripti Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 507, quoque ante utrumque usi sunt San-Marthani in archiepiscopis Ebreudensibus, Pingonius in Augusta Trevirorum, Franciscus Augustinus ab Ecclesia in Chronologica Pedemontanæ regionis Historia, aliique, quia nempe in eo multa continentur, a quibus hujus sæculi Historia in non paucis lucem accipere potest. Sed cum nullus hæc testamentum illud anno suo reddiderit, hinc factum, ut quod tenebras dissipare debuit, eas auxerit. Quare juyabit hic illud cum currenti anno, quo conditum est, alligare.

13. *Stamma ejus testamenti.* — Hoc ejus initium: « Sub die tertio nonas Maias, anno vicesimo primo gubernante illustrissimo nostro Carolo regna Francorum, Indictione VII (quæ in cursu fuit usque ad kalend. Septemb. hujus Christi anni), feliciter. Ego in Dei nomine Abbo filius Felici et Rusticæ nomine quondam, sana mente alque consilio, cogitans casus humanæ fragilitatis, testamentum condidi », ideoque hoc Christi anno, quo a vere annis XXI majoratus Caroli initium sumpsit. Scriptum est testamentum illud stylo valde barbaro, in quo dicit Abbo se construxisse monasterium Novalicis, « ubi norma monachorum, inquit, sub religionis ordine spiritale et regula sancti Benedicti custodiendis, domino adjuvante, collocavimus, ubi a præsens vir Abbo præesse videtur, hæres mihi esto ». Enumerat postea complurimas possessiones in variis diocæsisibus sitas, quas huic monasterio largitur. Eidem donat quod a domino

(1) Annus emortualis S. Willibrordi designatur ab auctore brevis Chronici Epternacensis, quem floruisse arbitror sæculo XII ineunte. In eo enim opere vulgato in Collectione Monumentorum tom. IV, col. 505, legitur: « Anno Incarnations Domini DCCXXXVII, Indictione VII (in Septembri mutata) migravit ex hoc mundo S. Willibrordus etc. » Auctori huic standum esse censeo, tum quod uero adeo vetustus auctor occurrit, qui certum obitus illius annum accurate designaverit; cum præsertim quod traditionem exprimere videatur servatam apud Epternacenses monachos de anno emortualis conditionis sui; ac tandem qua traditioni huic nullum satis validum argumentum opponitur. Quod enim ait S. Bonifacius apud Pagiom hic, de prædicatione quinquaginta annorum peracta a S. Willibrordo, facile diluitur, cum anni quinquaginta pro 48 vel 49 in gratiam numerî rotundi additari poterunt. Theofredus vero apud Pagiom hic annos CXXCI ab obitu S. Willibrordi usque ad ejus translationem, quæ in annum MXXXI mense Octobri incidit, ideo supputat, quod annos tantummodo completos in calculum deduxit, quod reliquum erat mensium neglecto. MANSI.

Waldeberto episcopo acquisivit, quod in pago Vapincensium domnus Sempthorianus episcopus ejus avunculus emit, quem ait *quondam* episcopatum Vapincensem in sua habuisse *gubernatione et decoratione*. Dat eidem monasterio, quod *Marro* avus ejus quondam acquisivit a domno *Crammelino* episcopo, statuitque, ut quando abbas de hac luce migraverit, *Walchuus* episcopus alium eligat. Donat præterea *Tersie* filiae Honorie liberti sui res illas, quas « per præceptione domno Theodorico rege, et infuster vero domno Carolo, in pago Diense, Wapencense, et Gratianopolitano » acquisivit. Addit denique: « Dum et provincias justas ad agentes Serracenorum dissolutas et distructas sunt, et tam liberti nostri, quam et servi et ancillas utriusque generis, per plura loca vicinorum per necessitate dispersas fuerunt, volo, ut ubicumque adgentes hæredem meam monasterii sancto Petro Novaliciis constructum eos invenire potuerint, ut licentia habeant in eorum absque cujuslibet contradictione revocare dominatione ». Monachi Novalienses illud testamentum « sæpius per placita comitum, per diversos pagos ad relegendum detulerunt », ut dixit Frodinus abbas monasterii Novaliensis, quando illud præsentavit Carolo Augusto, et « jam ex parte valde dirutum esse videbatur », uti in litteris ejusdem imperatoris testamento præfixis legitur. In illis vero nullus temporis character extat præter nomen *Augusti* Carolo attributum.

14. *Notatur illud anno XXI Caroli Majoris-Domus*. — Porro testamentum istud anno XXI majoratus *Caroli*, non vero regni *Caroli* M. Francorum regis in annum Christi DCCLXXXIX conveniente, ut Pinguonius, Coitinus, Mabilionius, aliique existimaverunt, conscriptum certum esse debet, neque enim *Carolus M.* in instrumentis publicis *illustris* aut *illustrissimus* unquam appellatus fuit; contra vero *Carolus Martellus* semetipsum in duobus ejus, quæ supersunt Diplomatis, *illustrum* nuncupat. Primum ejus Diploma a Wilhelmo Heda in Historia Ultrajectina recitatur, eoque Ecclesiam Ultrajectinam *Carolus Major-Domus* insigni munificentia anno Christi DCCLXXXIII dotavit. In ejus fine legitur: « Actum Herestallio villa publica, in ipso die kalend. Januarii, anno II regnante glorioso domino Theodorico rege. Signum illustris viri *Caroli Majoris-Domus*; qui hæc donationem fieri et affirmari rogavit. Signum *Carolomanni* filii ejus. Signum *Abbonis*. Signum *Engilbaldi*, etc. » Ejus principium est: « Ego in Dei nomine illustrer vir *Carolus Major-Domus*, filius *Pippini* ». Ubi vides *Carolum* seipsum *illustrum* vocare, et anno secundo *Theodorici* regis donationem suam notare. Vides præterea *Abbonem* sese *patricium* non appellare, ideoque diversum esse ab *Abbone* patricio, de quo mox. Alterum *Caroli Majoris-Domus* Diploma refertur in Antiquitatibus *San-Dionysianis* lib. 3, cap. 4, estque insignis donatio Basilicæ sancti *Dionysii*, ab ipso paulo ante mortem facta, sed bar-

baris verbis exarata. Ejus initium est: « Ego in Dei nomine, infuster vir *Karlus Majorim-Domus*, filius *Pippini* ». Finis vero: « Actum *Carciaco* (pro *Cariaciaco*) villa in palatio, quod fecit (pro fecit) mensis September die XVII, annum quintum post defunctum *Theodoricum* regem. Signum infustro viro *Karlo Majorim-Domus*, qui hæc Epistolam donationis fieri rogavit ». Ipse quidem annos majoratus sui non numerat, sed homines privati, uti erat *Abbo* eum tanquam principem Francorum, a quo ipse nomine semper abstinet, venerabantur. *Abbo* per hæc verba, « quem per præceptione domno *Theodorico* rege, et infuster vero domno *Carolo*, in pago Diense, Vapencense, etc. », loquitur de *Theodorico IV* Francorum rege, et de *Carolo Major-Domus*, non vero de *Theodorico Gothorum* rege, qui anno DCXXVI e vivis excessit, ut eum male interpretatus est chronographus *Novaliensis* apud *Duchesnium* tom. II.

15. *Corriguntur errores ex ejus prava interpretatione enati*. — His ita constitutis, varia quæ hæctenus in obscuro fuerant, in lucem adspectuum proferuntur. Primum, monasterium *Novaliense* ad radices montis *Cinisi* situm, hujus sæculi initio ab *Abbone* viro opulentissimo, non vero ab *Abbone* patricio, quo eum nomine *Carolus Aug.* non appellat, conditum est, non autem reparatum, ut multi testamentum illud perperam interpretantur. Secundo, fundatum fuit in diocesi *Maurianensi*, in qua natus fuisse videtur *Abbo*; eum in eo asserrat parentes suos in valle *Maurigenica* Ecclesiam ædificasse, et quidquid in eadem valle possidebat, monasterio *Novaleciano* largiatur. *Novalicium* a *Guntramno* rege Francorum episcopatum *Maurenensi* attributum fuit, nec ad *Taurinensem* rediit, nisi post eversum *Longobardorum* regnum. Quare *Walchuus* hujus sæculi initio *Maurianensis* episcopus erat, non vero archiepiscopus. *Ebredunensis* regnante *Pippino*, ut arbitrati sunt *San-Marthani*, aut episcopus. *Maurianensis* anno DCCLXX, ut putavit *Coitinus*. *Abbo* enim de eo ait: « Ab initio inchoationis operis fundamentum Ecclesiæ *S. Petri* monasterii *Novalicis* hæredis meæ posuit, et usque ad culminis consummationem fabricam perduxit », ideoque hoc sæculo incunte *Walchuus* *Maurianensis* sedit, et hoc anno adhuc in vivis erat. Tertio, *Semforianus*, seu *Symphorianus* episcopus *Vapincensis* mortuus erat, quando *Abbo* testamentum suum scripsit, ut liquet ex laudatis verbis, et ex istis in eodem testamento memoratis: « Diebus vite suæ tutelam meam in sua habuit receptam potestate ». Quamobrem *Semforianus* hujus sæculi initio, non vero *Pippino*, *Carolomanno*, et *Carolo M.* Franciam regentibus, ut autumnavit *Coitinus*, Ecclesiam *Vapincensem* rexit. Quarto, *Abbo*, non anno DCCLXXXIX, ut *Coitinus* aliique putant, sed currenti, *Novalisii* abbas fuit, indeque *Catalogi* omnes abbatum hujus monasterii interturbati ac depravati. Quinto, *Chraantinus* archiepiscopus *Ebredunensis* fuit anno DCCLXXVII, ut eo anno ostendi, non vero episcopus

Cabellionensis, ut perperam idem Cointius, *Chramlini* sedem primus omnium detexit Mabillonius. Sexto, falsum est quod scribit Pingonius, et Cointio aliisque persuasit, Novaliacense monasterium postquam a Longobardis eversum fuisset, per multos annos in situ jacuisse, et postea illud *Abbonem patricium* Romanum anno dccclvi rursus erexisse, et amplissimis redditibus ditasse. *Abbo* enim *patricius* anno dccclxxx varia bona monasterio sancti Victoris Massiliensis legavit, ut videre est apud San-Marthanos in episcopis Massil. ubi ejus Diploma referunt, et Pingonius duos Abbones, qui diversis temporibus vivere, in unum confundit. Ad enim: « Anno Christi dcccvi, Abbo patricius Romanus, natione Gallus, Felicis et Rusticæ filius, Marronis et Dodinæ nepos, etc. » At non *Abbo patricius* filius fuit Rusticæ et Felicis, et Marronis ac

Dodinæ nepos, sed *Abbo* vir privatus, ut ex ejus testamento liquet. Quare ea monasterii Novaliacensis restauratio, et Longobardorum irruptio mere fictitiæ sunt. Mitto alios errores ex *anno xxi Caroli Majoris-Domus* attributo Carolo Magno enatos; sed non possum non monere lectorem, cum in eo testamento mentio sit irruptionis Saracenicæ, quæ anno dcccxxxi contigit, illud condinon potuisse sub Carolo Magno. Quis enim credat, hominem anno dcccxxxix viventem in suo testamento cogitasse de redimendis servis et liberlis a sexaginta fere annis a Saracenis captis; jam enim vel omnes mortui, vel magno fuissent oneri redemptori. Præterquam quod in eo testamento non agitur de servorum redemptione, sed de eorum per diversa loca dispersione, qui ideo frustra post tot annorum curricula ab heredibus *Abbonis* quærerentur.

GREGORII III ANNUS 10. — CHRISTI 740.

1. *Concilium in Germania, de quo Epistola Bonifacii ad Cuthbertum archiepiscopum.* — Redemptoris annus septingentesimus quadagesimus, Indictione inchoatur octava, quo S. Bonifacius Germanorum apostolus, ubi accepisset litteras a Gregorio papa datas anno superiori, quarto kal. Novembris de Concilio congregando; de quo et monerat idem Pontifex episcopos Bajoariæ et Alemanniæ ante annum, litteris eidem Bonifacio redeunti in Germaniam datis; observantissimus custos Pontificiorum mandatorum, vigilantissimo studio, ex more implere studuit, quod sciret magna industria imperatum.

2. Quod ad locum spectat, Augustanæ, an alibi prope Danubium fuerit celebratum (uterque enim locus litteris Pontificiis nominatus reperitur) haud satis exploratum habetur; cum alioqui Augustæ celebratum esse, sunt qui asserant. Cæterum revera habitum fuisse dictum Concilium documentis plurimis perspectum habetur; præsertim vero ex ejusdem Bonifacii Epistola data ad Cuthbertum archiepiscopum in Angliam. Nam id ex multis, quæ in ea continentur argumentis, possumus intelligere, utpote quod contineat ea, quæ per eos in Synodo tractanda Pontifex monuisset, et inter alia de co-

genda annis singulis Synodo; quodque prima hæc ab eis Synodus celebrata videatur. Occasio enim ejus scribende Epistolæ Bonifacio illa extitit, quod cum Cuthbertus reditum Bonifacii ex Urbe accepisset, charitatis ergo veteris amicitie cultor, visitationis causa ad eum diaconum suum misit cum muneribus, deditque litteras. Quibus grato animo Bonifacius acceptis, reddidit ad eum suas apostolice plane homine, et martyrii candidato dignissimas, quibus et de rebus recens gestis reddidit certiore, nimirum de sua legatione Apostolica Romæ confirmata, de Concilio congregato ejusdem Pontificis jussione; imo nec illud prætermittendum putavit, quod magno cum dolore toto itinere conspexerat, nempe ex Angliam deductas feminas sub pio peregrinationis prætextu Romam ad sancta limina Apostolorum, quæ satanæ laqueis irretitæ suam in via prostituisse publice pudicitiam. Cum igitur plures in unum consentiant conjecturæ, quod ea Epistola Bonifacius, non de alia aliqua, quam de ista, de qua sermo est, Synodo agat: illam hic tibi integram reddendam putavimus. De qua illud primum accipe, Cuthbertum archiepiscopum, ad quem scribit, hoc ipso anno Domini septingentesimo quadagesimo (ut apud Bedam in Epitome legitur) post

Nothelmum, de quo superius dictum est, fuisse consecratum episcopum Dorovernensis Ecclesie, predecessore jam ante superiori defuncto. Hincque est, quod Bonifacius hac Epistola plura ingerit de ministerio pastorali, quo novum antislitem moneat, ut in diocesi sua, quæ corrigenda sunt, corrigat; quod et mirabili dexteritate concinnat, dum se ipsum deplorans, quid sit illi timendum, et naviter operandum, insinuat. Sic enim se habet ¹:

3. « Spiritalis affinitatis necessitudine copulando fratri archipontificatus infula sublimato coepiscopo Cuthberto, Bonifacius legatus Germanicus Catholice et Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ optabilem in Christo salutem intime.

« Scriptum est in libro ² Salomonis: Beatus homo qui invenit amicum, cum quo possit loqui quasi cum semetipso. Cum muneribus munificentie vestræ dulcissimas litteras vestras fraternam charitate interlitas, Deo et vobis gratias agentes, filio vestro diacono Cyndberto offerente, suscepimus; vivæ voci quoque melliflua colloquia vestra de fraternis consiliis per illum nobis charitas vestra mandavit: quæ consiliorum spiritualia colloquia optamus, ut Deo volente, quandiu in hac mortali vita vivamus, inter nos jugiter insinuentur, illo operante (præstante), a quo sola sancta desideria, recta consilia, et justa sunt opera: vos melius et plenius, quibus Deus multa donavit, et prudentius nosse, et melius et plenius posse scimus; nos quasi in paucis fideles, vestri et devoti studemur instrui, aureo caelestis amoris vinculo, quod rumpi non potest, invicem catenati. Nam labor nostri ministerii unius et ejusdem causæ esse dignoscitur, et æqualis speculatio in curis Ecclesiarum sive populorum nobis credita est, sive in docendo, sive in hortando, et monendo, sive in defendendo canonice gradus, vel plebeios. Idcirco humillime, ut ille insinuavit, similia faciamus.

4. « Major enim nobis sollicitudo Ecclesiarum, et circa populorum propter pallia credita et recepta, quam cæteris episcopis, qui proprias tantum procurant parochias, incumbit. Propterea, charissime, non quia vestræ prudentiæ opus sit rusticitatis nostræ statuta audire, vel legere; sed propter bonam, humilem, et sanctam voluntatem vestram putamus vos libentius scire velle, quam nescire, quæ hic sacerdotes nobiscum servanda decrevere, vobis emendanda et corrigenda destinamus.

« Decrevimus autem in nostro Synodali conventu, et confessi sumus fidem Catholicam, et unitatem, et subjectionem Romanæ Ecclesiæ sine tenus vitæ nostræ velle servare, sancto Petro et ³ vicario ejus velle subjici, Synodum per omnes annos congregare, metropolitanos pallia ab illa sede quærere, et per omnia præcepta sancti Petri canonice sequi desiderare, ut inter oves sibi commen-

datas numeremur. Et isti confessioni universi consensimus, et subscripsimus, et ad corpus sancti Petri principis Apostolorum direximus: quod gratulando clerus Romanus et Pontifex suscepit.

« Statuimus, ut per annos singulos canonum Decreta, et Ecclesiæ jura, et norma regularis vitæ in Synodo legantur, et recuperentur.

5. « Decrevimus, ut metropolitanus, qui sit pallio sublimatus, hortetur cæteros, et admoneat, ut investiget quis sit inter eos curiosus de salute populi, quis vel (vero) negligens servus Dei. Venationes, et silvaticas vagationes cum canibus, et ne accipitres et falcones habeant, prohibuimus. Statuimus, ut per annos singulos unusquisque presbyter episcopo suo in Quadragesima rationem ministerii sui reddat sive de fide Catholica, sive de baptismo, sive de ordine ministerii sui. Statuimus, ut singulis annis unusquisque episcopus parochiam suam sollicitè circumquet populum confirmare, et plebes docere, et investigare, et prohibere paganas observationes, divinos vel sortilegos (divinationes vel sortilegia), auguria, phylacteria, incantationes vel omnes spurcicias Gentilium. Interdiximus servis Dei, ut pompato habitu, vel sago, vel armis non utantur. Statuimus, quod proprium sit metropolitani, juxta canonum statuta subjectorum sibi episcoporum investigare mores, et sollicitudinem circa populos, qualis sit, et moneat, ut episcopi a Synodo venientes in propria parochia cum presbyteris, et abbatibus conventum habentes præcepta Synodi observare (servare) insinuando præcipiant, et unusquisque episcopus, si quid in sua diocesi corrigere, vel emendare nequiverit, itidem in Synodo coram archiepiscopis, et palam omnibus ad corrigendum insinuet, eodem modo, quo Romana Ecclesia nos ordinatos cum sacramento constrinxit, ut si sacerdotes, vel plebes a lege Dei deviasse viderim (viderem), et corrigere non potuerim (possem), fideliter semper Sedi Apostolicæ et vicario sancti Petri et emendandum indicaverim (indicarem): sic enim, nisi fallor, omnes episcopi debeant (debent) metropolitanis, et ipsi Romano Pontifici, si quid de corrigendis populis apud eos impossibile est, notum facere, et sic alieni fient a sanguine animarum perditarum.

6. « De cætero, frater charissime, quia nobis æqualis labor, et majus periculum imminet, quam cæteris sacerdotibus, quia canones antiqui præcipiunt, ut omnes sciant metropolitanam sollicitudinem totius provincie gerere. Et (ut verbi gratia dicam sicut tunc) navim gubernandam inter fluctus leri maris semel suscepimus, quam nec caute regere, nec sine peccato dimittere valemus; quia, ut quidam sapientium dicit: Si periculosum est navem inter fluctus caute non regere; quanto periculosius est, eam undis tumescentibus fluctuantem in tempestate relinquere? Et idcirco Ecclesia, quæ velut navis magna per mare mundi hujus enavigat, diversisque tempestatum fluctibus in hac vita tunditur: non est tamen relinquenda, sed re-

¹ Epist. XLVIII. eod. Col. — ² Ecd. xxv. — ³ Sic usurpatur improprie vox ista, vicarius, usque loquens illius temporis, quod loco Petri Christi vicem papa gerat in terra

geuda. Cujus rei in exemplo priores Patres habemus Clementem, et Cornelium, et cæteros sanctos plures in Urbe Roma: Cyprianum in Carthagine, Athanasium in Alexandria, qui sub paganis imperatoribus navem Christi, imo charissimam sponsam ejus Ecclesiam scilicet docendo, defendendo, laborando, et patiendo, usque ad sanguinis effusionem gubernabant.

7. « Possum enim de meipso (memetipso), pro certo, juxta vocem Cantici Canticorum dicere ¹: Filii matris meæ pugnaverunt contra me. Posuerunt custodem in vineis, vineam meam non custodivi. Vinea enim, secundum Isaiam ² Prophetam Domini Sabaoth, domus Israel est. Hæc (nunc) videlicet Ecclesia Catholica esse comprobatur, ejus Synodum congregandam jussu Pontificis Romani, et rogatu principum Francorum et Gallorum sub spe restaurandæ legis Christi suscepti, circumfodi, confinium (cophinum) stercoris apportavi, sed non custodivi. Cum ³ autem expectarem ut faceret uvas, fecit labruscas. Et juxta alium Prophetam: Mentitur ⁴ opus olivæ, et campi non faciunt escas. Sed proh dolor! officium laboris mei rerum collatione simillimum esse videtur cani latranti, et videnti fures, et latrones frangere et sulfodere, et vastare domum domini sui, et quia defensionis auxiliares non habeat, submurmurans ingemiscat et fugeat.

8. « Nunc autem quod mihi in tali periculo posito justum et cautum esse videtur, salubre consilium vestrum quærens, et scire desiderans, insinuo libertatem prædicandi: Dico, ut in ⁵ Actibus Apostolorum Paulus Apostolus sacerdotibus intimavit, dicens: Contestor vos hodierna die, quia mundus sum ab omnium sanguine. Non enim subterfugi quominus annuntiarem vobis omne consilium Dei. Attendite vobis, et universo gregi in quo vos Spiritus sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sibi sanguine suo. Regnum, inquit, Dei, inter vos ambulans prædicavi, ut me alienum ab omnium perditione servarem. Nam ⁶ Apostolus episcopum, ⁷ Prophetam speculatorem, ⁸ Salvator mundi pastorem Ecclesie sacerdotem appellat, et omnes tacentem peccata populi doctorem sanguinis animarum perditurum rem sub silentio esse comprobant. Propter hoc horribilis et maxima necessitas cogit, ut juxta dictum Apostoli nos formam debeamus exhibere fidelibus, hoc est (nisi me fallat opinio) ita juste vivendum doctori, ne dicta sua repugnantibus factis evacuet, et ne cum sit de proprio tutus, alieno damnetur peccato: quia ad hoc est Ecclesie Dei prepositus, ut non solum bene vivendo alios exemplo instituat, sed etiam fiducia-liter prædicando singulis ante oculos peccata sua constituat; et quæ pœna maneat duos, quæ gloria obediens ostendat: quia juxta verbum Domini ad ⁹ Ezechielem, cui dispensatio verbi commissa

est, etiamsi sancte vivat, et tamen perditæ viventes arguere aut erubescat, aut metuat, cum omnibus, qui eo tacente perierint (pereunt), condemnabitur. Et quid ei proderit non puniri suo, qui puniendus est alieno peccato?

9. « Taciturnitatem quidem sacerdotis Dominus ad ¹ Ezechielem loquens terribiliter prohibet, et speculatorem sacerdotem appellat; ut sicut speculatoris est de loco editorii plus omnibus contemplari, ita sacerdos debet esse meritum sublimitate celsior, et majoris scientiæ habere gratiam, qua possit cæteros instruere. Audiens, inquit divinus sermo, sermonem annuntiabis eis ex me. Indicat, ut hoc dicat sacerdos, quod ex divina dilectione didicerit, quod illi Deus inspiraverit, non quod humano sensu invenerit: Annuntiabis, inquit, ex me, non ex te. Mea verba loqueris: non est, quod ex his, tanquam de tuis infersis. Ex me, inquit, eis annuntiabis; si me dicente ad impium, impie morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a via sua; ipse impius in iniquitate sua morietur; sanguinem vero ejus de manu tua requiram. Ac si aperte dicat, si ei peccata sua non annuntiaveris, et si cum non argueris, ut convertatur et vivat, et te, qui non increpasti, et ipsum, qui te tacente peccavit, flammis perennibus tradam.

10. « Non sinus ergo tam saxei, vel tam ferrei pectoris, ut nos ista verba Domini non terreat: non sinus tam alienat a fide, ut istis verbis Domini non credamus; sed excitemus et exhortemur fratres nostros venerandos verbis S. Petri Apostoli ²: Sobrii estote, et excitamini, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret: cui resistite fortes in fide; scientes eandem passionem, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Et episcopos Synodi nostræ subjectionis adjuratione sancti Pauli Apostoli admoneamus ³ Timotheo dicentis: Testificor coram Deo et Christo Jesu, qui judicaturus est vivos et mortuos, per adventum ipsius et regnum ejus; prædica verbum, insta opportune, importune, argue, obseca, increpa in omni patientia et doctrina. Est enim jam prædictum ab Apostolis tempus, cum suaam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaccervabunt sibi magistros, etc. Clamemus in fortitudine, juxta dictum ⁴ Prophetæ, qui annuntians pacem in terris hominibus bonæ voluntatis, ille namque in fortitudine clamat, quem nec metus nec verecundia prædicare verbum vite impedit.

11. « Contendamus, auxiliante Domino, ut non sinus inter illos falsos pastores ovium, quos Prophetam accusat, dicens ⁵: Hæc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israel, qui pascunt semetipsos: nonne greges pascuntur a pastoribus? Lac comedebatis, et lanis operiebamini: quod crassum erat, occidebatis; gregem autem meum non pascabatis.

¹ Cant. 1. — ² Isai. v. — ³ Ibid. — ⁴ Habac. 11. — ⁵ Act. xx. — ⁶ Ibid. — ⁷ Ezech. 111. — ⁸ Joan. xxi. — ⁹ Ezech. v.

¹ Ezech. v. — ² 1. Pet. v. — ³ 2. Timoth. 1v. — ⁴ Isai. LVIII. — ⁵ Ezech. XXXIV.

Quod infirmum fuit non consolidastis, et quod ægrotum non sanastis : quod fractum est non alligastis, et quod abjectum non reduxistis : quod perierat non quaesistis, sed cum austeritate imperabatis, et cum potentia. Et disperse sunt oves mee, eo quod non esset pastor, et facte sunt in devorationem omnium bestiarum agri. Vae, quod Propheta dicit, pro maledicto posuit; per pastores episcopus significavit : greges Domini, id est, fideles populos ad pascendum; sed semetipsos pascunt, qui non populi salutem, sed suas voluntates attendunt, licet lanas ovium Christi oblationibus quotidianis, ac decimis fidelium suscipiunt, et curam gregis Domini deponunt. Non sanant spirituali consilio infirmum peccatis; non solidant sacerdotali ope diversis tribulationibus fractum; non revocant erroneum ad viam salutis; non requirunt sollicitudine pastorali veniæ jam desperatione perditum; nec afflictos contra violentiam potentum, qui in eos ferarum more deserviunt, defendunt, nec divites peccantes, vel potentes non solum non arguunt, sed etiam venerantur; et ideo minaciter superbiam talium venere divinus contumdit, dicens : Vae pastoribus Israel. Et iterum : Propterea, pastores, audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus : Ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manuum eorum, et cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius semetipsos. Quid est aliud, quam pastores, qui semetipsos, sed greges non pascunt, de sublimitate honoris inter improbos, et inter maledictos projiciant? Ad hæc omnia quis non intremiscat, nisi qui futura non credit? nam omnia, quæ Deus vult observari, tam aperte posuit, et sui nominis auctoritate firmavit, ut ea facilius (quod dictu quoque nefas est) contemnamus, quam nos non intelligere tam aperta et divina mentientes fingamus. Quando audimus : Hæc dicit Deus (Dominus) : quis futurum esse non credat, quod dicit Deus, nisi qui Deo non credit? Et horum, et his similium consideratione perterritus sum, et timor et tremor venerunt super me, et pæne contexerunt me tenebræ peccatorum meorum, et semel susceptum gubernaculum Ecclesiæ, si licuisset, placuisset mihi omnino dimittere; si valerem, vel exempla Patrum, vel scripturas sacras consentaneas invenire.

12. « Idcirco, frater charissime, quia hæc omnia ita se habent, et veritas fatigari potest, vinci autem et falli non potest; fatigata mens nostra confugiat ad illum, qui per Salomonem dicit¹ : Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne imitaria prudentiæ tue. In omnibus viis tuis cogita illum, et ipse diriget gressus tuos; et alibi² : Turris fortissima nomen Domini, ad ipsam confugit justus, et salvabitur. Stemus in justitia, et præparemus animas nostras ad tentationem, ut sustineamus sustentationem Dei, et dicamus ei : Domine, refugium tactus es nobis a generatione et

progenie. Confidamus in eum, qui nobis onus imposuit : quod per nos portare non possumus, portemus per illum, qui est omnipotens, qui dicit¹ : Jugum enim meum suave est, et onus meum leve. Stemus in prelio in die Domini, quia dies tribulationis et angustiae venerunt super nos. Moriamur, si Deus voluerit, pro sanctis legibus Patrum nostrorum, ut hereditatem cum illis aeternam consequi mereamur. Non simus canes muti, non simus taciti speculatores, non simus mercenarii lupum fugientes, sed pastores solliciti vigilantes super gregem Christi, prædicantes majori et minori, diviti et pauperi omne consilium Dei, omnibus gradibus, vel aetatibus, in quantum Deus donaverit posse, opportune, importune, eo modo, quo S. Gregorius in libro Pastoralium conscripsit.

« Præterea non faceo charitati vestræ, quia omnibus servis Dei, qui hic, vel in Scriptura, vel in timore Dei probatissimi esse videntur, displicet quod bonum et honestas pudicitia vestræ (vestræ) Ecclesiæ illudatur, et aliquid levamentum turpitudinis esset, si prohiberet Synodus, et principes vestri mulieribus frequentiam, quam ad Romanam civitatem veniendo et redeundo faciunt; quia ex magna parte pereunt, paucis remanentibus integris. Perpaucæ enim sunt civitates in Longobardia, vel in Francia, aut in Gallia, in qua non sit adultera, vel meretrix generis Anglorum, quod scandalum est et turpitudinem totius Ecclesiæ vestræ.

13. « Illud autem, quod laicus homo, vel imperator, vel rex, aut aliquis prefectorum, vel comitum sæculari potestate fultus sibi per violentiam rapit monasterium de potestate episcopi, vel abbatis, vel abbatissæ, et² incipiat ipse vice abbatis regere, et habere sub se monachos, et pecuniam possidere, quæ fuit Christi sanguine comparata : talem hominem antiqui Patres nominabant raptorem, et sacrilegum, et homicidam pauperum, et lupum diaboli intrantem in ovile Christi, et maximo anathematis vinculo damnandum ante tribunal Christi. De talibus memorare sancti³ Pauli Apostoli ad Timotheum dicentis : Divitibus hujus sæculi præcipe, non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo, qui præstat omnia. Talibus, si corruptionem Ecclesiæ non recipiunt, quia ut Ethnici et publicani sunt, nec vivis nec mortuis communicant Ecclesiæ Dei. Talibus, quia et hic et ibi reperiuntur (repelluntur), cum tuba Dei clangamus, ne facientes damnemur.

« Supervacuum his et Deo odibilem vestimentorum superstitionem omni intentione prohibere stude : quia illa ornamenta vestium (ut illis videtur, quod ab aliis turpitudinem dicitur) latissimis clavis, verummodo imaginibus clavata, adventum Antichristi ab illo transmissa præcurrunt, illius calliditate (calliditatem) per ministros suos introducere intra claustra monasteriorum fornicationem et luxuriam, etc. » Hucusque Epistola, cui finis deesse videtur.

¹ Prov. III. — ² Prov. XVII.³ Matth. XI. — ² Desunt in alio textu. — ³ I. Tim. VI.

14. *Denarium divi Petri in Anglia institutum.*

— Jam vero quid eodem anno in Anglia acciderit memoria dignum, iisdem Annalibus intexamus. Rex Occidentalium Saxonum sanctorum regum suorum predecessorum insignis pietatis amulus, nolens illis se degenerem demonstrare, perpetuo pietatis monumento erga Romanam Ecclesiam fidem suam voluit reliquias testatam. Nuntium siquidem remissere regno antecessores reges, de quibus suis locis superius dictum est, Ceadvalla et Iluu, et peregrinantes Romam ad limina Apostolorum, illic monasticam vitam amplexi, sancto fine in Domino quieverunt. Iste vero antequam regno se abdicaret, voluit illud Ecclesie Romane vectigal jure perpetuo constituere, ut domus singule singulos denarios annuatim sancto Petro penderent; sic devincire populum suum studens, ut annui census pensitatione cognosceret se subditum S. Petro, ejus et fidem firmam inlibatamque jugiter conservaret: quem et scientes omnes Dominum esse suum, propensiori studio colerent, et in opportunitatibus invocarent. Ina nomen fuit huc regi maxime pio, cujus uxor regina nomine Edilburga, licet in sexu fragili, haud impari fortitudine suo viro se exhibuit, dum et ipsa de contemptu mundi peregre speciem dedit. Monasticam siquidem vitam amplexa, perpetuo se ergastulo mancipavit, cum monasterium monialium sanctarum ingressa, ibidem ex regina se in ancillam convertit, atque tantum sibi ipsi imperare delegit, probe sciens, vere esse illum regem, qui Christi amore aliis subditum se constituit, et vere imperare, qui suis passionibus dominatur.

15. Omnium de his loquentes singulos historicos recensere, satis putantes afferre in medium auctorem illum, qui similis scribæ docto, profert de thesauro suo nova et vetera; Virgilium dico, qui res Anglorum summa cum laude prosecutus, de eodem rege nunquam satis laudata hæc, quæ sequuntur, habet, totidem verbis reddita: « Officia autem ejusdem regis pietatis plena infinita produuntur, et illud in primis, quod regnum suum Romano Pontifici vectigale fecerit, singulis argenteis nummis, quos denarios vocant, in singulas domos impositis. Fecit autem idem, ejus exemplo (ut opinor) ductus, Offa Merciorum rex, qui non multum post tempus regnavit. Fuit is annus salutis circiter septingentesimus quadagesimus. Hoc vectigal, prout quidam scribunt, auxit post hæc Ethelwolphus, seu Athulphus rex, qui ut proximo libro demonstrabitur, totius fere insule imperium obtinuit ». Hæc ipse: qui et de suo tempore, nempe præsentis sæculo ista subjicit: « Omnis Anglia hoc tempore istud vectigal, pietatis et religionis causa Romano Pontifici pendit domesticatum collatum, et nummi illi argentei vocantur a vulgo, Denarii divi Petri, quos Pontificius quæstor, quem non inscinder, collectorem nuncupant, exigit. Nos hanc olim quæsturam aliquot per annos gessimus, ejusque muneris obeundi causa primum in Angliam venimus ».

Hæc ipse, scribens ad Henricum octavum tunc regem, anno Redemptoris millesimo quingentesimo trigesimo tertio, cum Londini esset. Sed mirandum illud accidit: « Ubi cessavit pendere vectigal istud utcumque male redemptum, hæresum alluvione Anglicana Ecclesia absorbetur ». At de rebus Angliæ satis.

16. *Ingens Constantinopoli terræ motus.* — Jam invisamus Orientalem Ecclesiam, quam sub duro jugo persecutoris imperatoris reliquimus laborantem, cum ubique terrarum ejus imperio subditarum Orthodoxis omnibus nominis luctus esset et dolor; aliis dira morte muletatis, proscriptis aliis, diversi generis cruciatibus aliis afflictatis, aliis mancipatis carceribus, fame frigoreque consumptis, ludibriis popularibus expositis aliis, per publica loca tractis membrisque distractis, aliisque pœnis affectis, præter multitudinem haud mediocrem illorum, qui e civitatibus, relictis bonis omnibus, sponte migrantes in solitudines, voluntario exilio facti extorres addita montium peliere, et recessus quiescere silvarum, antra ferarum sua domicilia facientes. Dum inter hæc imperator, quasi (ut sibi visus) de idololatria profligata triumphans, lætus incederet atque superbus, utpote quod de prostrata impietate, et puro cultu reddito Deitatis, ipsum Deum sibi fecerit debitorem. Qui (sicut in psalmo est ¹) de cælo auditum fecit judicium: « Terra tremuit et quievit »: juxta illud ²: « Nam respiciens iratus terram, fecit eam tremere »: haud enim diutius tolerans mala, prænutiis ire sua perterrefecit imperatorem. Etenim irato nunne totus contremuit Oriens, civitates complures æquatæ solo fuere, et quæ erant in urbe statuæ imperatorum collapsæ, contrite sunt, quasi ipsæ stare non possent, ubi sacre imagines essent ab ipso impio Leone prostrate; qui nec ipse quidem amplius potuit esse superstes: nam paucos post menses a terræ motu (ut dicitur) ex hæc vita sublatus est. At quomodo hæc se habuerint, a Theophane petamus: in quo primum emendes, quod habet id accidisse vicesimo tertio Leonis imp. anno; corrigasque ex iis, quæ ipsemet subdit, id factum mense Octobri, nona Indictione, inchoata jam ipsa mense Septembri, præsentem per Indictionis notam significans annum vicesimum quintum, juxta initam superius rationem ejusdem imperatoris, inchoatum ab octavo kalend. Aprilis: « Eodem, inquit, anno, terræ motus factus est magnus atque terribilis Constantinopoli, septimo kal. Novembris, Indictionis nonæ, feria quarta, hora octava. Et cornuerunt Ecclesiæ et monasteria, populusque multus extinctus est. Cecidit autem et simulacrum, quod stabat super Attali porta magni Constantini una cum ipso Attalo, et titulus Arcadii, qui supra Xerophili columna stabat, et simulacrum majoris Theodosii, quod super auream portam videbatur, necnon et terreni urbis

¹ Psal. LXXV. — ² Psal. CIII.

muri, ac civitates et villæ in Thracia, et Nicomedia in Bithynia, et Prænetus, et Nicea, in qua salva tantum remansit Ecclesia. Fugit autem mare et terminos suos in quibusdam locis, et perduravit terræ motus mensibus duodecim». Hucusque Theophanes: qui et subdit tantam cladem Leonem in suum lucrum convertisse, tributo superimposito, ut ad muros instaurandos civitatis per singulos aureos nummus argentens solveretur: quod et propagatum in posteros tradunt.

17. Remansit terræ motus hujus memoria in Græcorum Menologio Basilii imper. jussu collecto, perpetuo elogio consignata verbis istis: « Vicesimo quinto Leonis Isauri principatus anno, Indictione nona, vicesima sexta Octobris die, in S. Demetrii commemoratione, factus est ingens et terribilis terræ motus Constantinopoli, et omnes domus et Ecclesie conciderunt, multique ruinis oppressi sunt mortui. Unde tam terribilis terræ motus memoriam recolentes, supplicamus; et ad magnum et sacrum immaculatissimæ Domine nostræ Dei Genitricis semperque Virginis Mariæ templum, quod est in Blachernis, supplicantes, et eam intense precantes, et ex ipsa sine viri semine vel corruptione propter nos natum peccatores Dominum nostrum Jesum Christum orantes, ut nos a sua justa liberet ira contra nos excitata ». Hactenus in Menologio memoria terræ motus, annis singulis recoli solemnitur consueta.

18. *Gregorii papæ adversus Longobardos auxilium poscentis legatio et litteræ ad Carolum Martellum.* — Quod ad res spectat Occidentales, Roma ipsa motu bellico exagitatur, parante adversus eam exercitum Luitprando rege Longobardorum, eo quod (ut anno superiori dictum est) Romanorum auxilio Transamundus dux Spoletanus ab ipso expulsus, in ducatum fuerat reslitutus; ipse vero Transamundus haud stans promissis, æque Romanis apparuisse infidelis, sibi que vindicasset Gallesium castrum. His pressus angustiis Gregorius Pontifex, ad petendum auxilium a Carolo Martello duce Francorum, legationem ornavit honorificam satis, misitque eidem sacra munera. De his enim hæc apud Anastasium leguntur his verbis: « Hujus temporibus concussa est provincia Romanæ ditioni subjecta, a nefandis Longobardis simul et rege eorum Luitprando. Veniensque Roman in campo Neronis tendit tentoria, depredatque Campania, multos nobiles de Romanis more Longobardorum totondit ac vestivit.

19. « Pro quo vir Dei Gregorius papa, undique dolore constrictus, sacras claves ex Confessione beati Petri Apostoli accipiens, direxit navali itinere ad partes Franciæ Carolo sagacissimo viro, qui tunc regnum regerat Francorum, per missos suos,

id est, Anastasium sanctissimum virum episcopum, necnon et Sergium presbyterum, ad postulandum a prefato excellentissimo Carolo, ut eos a tanta oppressione Longobardorum liberaret. Eodem tempore, necessitate compulsus, plurimam partem murorum hujus civitatis Romanæ restauravit: alimoniam quoque artificum et pretium ad emendam calcem de proprio tribuit. Hujus denique temporibus (1), Gallesium (Gallensium) castrum, pro quo quotidie expugnabatur ducatus Romanus a ducatu Spoletano, pecunias non parvas Transamundo duce eorum, redemit, ut cessarent bella et¹ questiones, potuit causam finire, atque in compage sancte Republicæ atque corpore Christi dicti exercitus Romani annecti præcepit ». Hactenus Anastasius. Sunt qui confundunt hanc legationem cum illa ad eundem Carolum a Gregorio secundo missa. Sed plane diversa ista ab illa fuisse convincitur: siquidem illa non adversus Longobardos, sed adversus hæreticum imperatorem missa fuit, quod etiam Greci auctores affirmant; istam vero ad reprimendum Longobardorum furem esse directam, apparet. Præterea tunc ab eodem Carolo reciprocam fuisse missam legationem constat; modo vero nequaquam, eo quod morte, quæ sequenti anno contigit, fuerit ille, ne id faceret, impeditus. Sane quidem auctor sui temporis res gestas scribens, qui Appendicem addidit ad Gregorium Turonensem, bis tradit missam esse legationem ad eundem Carolum a Gregorio papa cum iisdem sacris numeribus clavium, ut plane de his dubitatio esse non possit.

Cæterum hæc quæ ab Anastasio sunt enarrata, certiore et magis integram vindicant sibi fidem ex Epistola Gregorii ipsius Romani Pontificis, quam hoc anno (ut ex ea apparet) scripsit ad Carolum Martellum: eam itaque describendam hic tibi opere prelium duximus, ut ex ea res gestæ exploratæ reddantur. Contulimus eam cum duobus exemplaribus, quo mendis absoluta reddatur. Sic enim se habet²:

20. « Domino excellentissimo filio Carolo subregulo, Gregorius papa.

« Nimia fluctuamus tribulatione, et lacrymæ die noctuque ab oculis nostris non deficient, quando conspiciamus quotidie et undique Ecclesiam sanctam Dei a suis, in quibus spes erat vindicandi, destitui filios. Propterea coarctati dolore, in gemitu et luctu consistimus, dum cernimus, id quod modicum remanserat præterito anno pro subsidio et alimento pauperum Christi, seu luminarium concinnatione in partibus Ravenanatum, nunc gladio et igne cuncta consumi a

¹ Locus corruptus. — ² Recitant eadem etiam Centur. tom. II. l. VIII. c. 10.

(1) Hanc locum Jo. Vignolius in editione Anastasii, quam Roma ad fidem Codicum Vaticanorum paraverat, ita restituit: « Hujus denique temporibus Gallensium castrum recuperatum est, pro quo quotidie expugnabatur ducatus Romanus a ducatu Spoletano; datus pecunias non parvas Transamundo duci eorum, ut cessarent bella et questiones, et sic, ut potuit, causam finire, et in compage sanctæ republicæ atque in corpore a Deo electi exercitus Romani cum annecti præcepit ».

Luitprando et Ilhprando regibus Longobardorum. Sed in istis partibus Romanis, mittentes plures exercitus, similia nobis fecerunt, et faciunt; et omnes scalas S. Petri destruxerunt, et peculia, quae remanserant, abstulerunt. Et nulla nobis abs te, excellentissime fili, refugium facientibus pervenit haecenus consolatio. Sed, ut conspicimus, dum indultum a vobis eisdem regibus est motiones faciendi, quod eorum falsa suggestio plusquam nostra veritas apud vos recepta est; et timeamus, ne tibi respiciat ad peccatum. Quando nunc ubi resident ipsi reges, ad exprobrationem nostram ita proferunt verba, dicentes: Adveniat Carolus, apud quem refugium, et exercitus Francorum; et si valent, adjuvent vos, et eruant de manu nostra.

« Quam insanabilis dolor pro his exprobrationibus in nostro reinductur pectore, dum tales ac lauti filii suam spirituales matrem, sanctam Dei Ecclesiam, ejusque populum peculiarem non conantur defendere! Potens est, clarissime fili, ipse princeps Apostolorum, ob a Deo sibi concessam potestatem, suam defendere domum et populum peculiarem, atque de inimicis dare vindictam, sed filiorum fidelium mentes probat.

21. « Non credas, fili, falsidicis suggestionibus et suasionibus eorumdem regum. Omnia enim tibi falso suggerunt, scribentes circumventiones, quod quasi aliquam culpam commissam habeant eis eorum duces, id est, Spoletinus et Beneventanus. Sed omnia mendacia sunt. Non enim pro alio (satisfaciat tibi veritas, fili) eosdem duces persequuntur crimine, nisi pro eo quod noluerunt praeterito anno de suis partibus super nos irrere, et (sicut illi fecerunt) res sanctorum Apostolorum destruere, et peculiarem populum deprædare, ita dicentes ipsi duces: Quia (qui) contra Ecclesiam sanctam Dei, ejusque populum peculiarem non exercitamus, quoniam et pactum cum eis habemus, et ex ipsa Ecclesia fidem accepimus; ideoque mucro eorum desexit contra eos. Nam ipsi praedicti duces parati fuerunt et sunt secundum antiquam consuetudinem eis obedire: sed illi retinentes iram pro eo, quod superius diximus, per exquisitam occasionem volentes illos et nos destruere et invadere; ideoque utrosque persequentes, et vestrae bonitati suggerunt falsa, ut et duces illos nobilissimos degradent, et suos ibidem pravos ordinaent duces; et multo amplius quotidie, et ex omni parte Dei Ecclesiam expugnent, et res beati Petri principis Apostolorum dissipent, atque populum peculiarem captivent.

22. « Tamen, ut rei veritas vobis penitus declararetur, Christianissime fili, jubeas, post ipsorum regum ad propria reversionem, tuum fidelissimum missum, qui non praemis corrumptur, huc dirigere, ut propriis oculis persecutionem nostram, et Dei Ecclesiae humiliationem, et ejus rerum desolationem, et peregrinorum lacrymas conspicatur, et tuae devotioni omnia pandantur.

« Sed hortamur tuam bonitatem coram Do-

mino et ejus terribili judicio, Christianissime fili, ut propter Deum et animae tuae salutem, subvenias Ecclesiae S. Petri, et ejus peculiari populo, eosdemque reges sub nimia celeritate refutes. Non despicias deprecationem meam, neque claudas aures a postulatione mea; sic (si) non tibi princeps Apostolorum claudat caelestia regna.

« Coniuro te per Deum vivum et verum, et per ipsas sacratissimas claves confessionis beati Petri, quas vobis ad regnum direximus, ut non preponas amicitiam regum Longobardorum amori principis Apostolorum, sed velocius sub nimia festinatione sentiamus, post Deum, tuam consolationem ad nostram defensionem; et in omnibus gentibus declaretur vestra fides, et bonum nomen; quatenus et nos cum Propheta¹ mereamur dicere: Exaudivit te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Jacob.

« Harum autem litterarum portator Anthardus (Anthardus) vester fidelis, quod oculis suis vidit (et nos ei injunximus), omnia tuae benignae excellentiae viva voce narrabit. Et petimus bonitatem tuam coram Deo teste et iudice, ut nimis festinanter lenias dolores, et letabunda nobis celeriter mitas nuntia, ut keto affecti animo, die noctuque pro te, tuisque fidelibus coram sacris sanctorum principum Apostolorum Petri et Pauli confessionibus, Domino fundamus preces». Hucusque Gregorii ad Carolum Epistola.

23. Vidisti, lector, immensos animi aestus tanti Pontificis, mentis angustias, cordisque dolorem ipsius aequè intellexisti. Sed occinas ipsi tu illud Propheticum²: « Dicite iusto quoniam bene ». Et illud³: « Quiescat vox tua a ploratu, et oculi tui a lacrymis, quia est merces operi tuo ». Eadem quippe via, qua humana calliditate iniqui humiliare atque deprimere Sedem Apostolicam putant, seipsos vero in immensum attollere et exaltare: eadem ipsam elevant et extollunt, seipsos vero penitus perdunt, et ad nihilum redigunt. O mirabilis Deus in consiliis super filios hominum, dum⁴ reprobant consilia principum.

Meminisse debes hic opportune, quod (ut superius dictum est) nefandum imperator Leo Isauricus ob contractionem sacrarum imaginum principum omnium Occidentalium in se odia convertit usque adeo, ut in eum arma movere omnes aequè parati essent, jamque moverent: cum ille in odium Romani Pontificis, cui motus istos omnes tribuit, astuta malitia pacis federe conciliavit sibi regem Longobardorum in Italia potentissimum, concitavitque eum in Romanum Pontificem, eo praetextu, quod foveret duces Longobardorum ipsi infestos, Spoletinum atque Beneventanum, in spem erigens, ut suo auxilio illos eiciens, solus absque sociis in Italia Longobardorum esset potiturus imperio. Stasis cito ista caeca prudentia carnis, et regni dilatandi insana cupiditas ad malum impulit.

¹ Psal. XIX. — ² Isai. III. — ³ Jerem. XXXI. — ⁴ Psal. XXXII.

Cum miser ille, nulla habita ratione sacrorum, omni penitus divini iudicii abjecto timore, divinis legibus peuitus proculcatis, in Romanam Ecclesiam immittit exercitum, qui primum omnium in sacrosanctam sancti Petri Basilicam extra muros Urbis positam impetum faciat.

24. Sed toto isto molimine atque conatu nihil aliud praestitit ipsi huiusmodi absque Deo initium et contra Deum adhibitum pravum consilium, nisi (quod declararunt eventa) ut adimeret suis posteris ipse regnum avitum in perpetuum; Romanam vero Ecclesiam plurimum provinciarum possessione locupletaret, augetet gloria, potentia dilataret, atque cumulare honore. Ut plane secundum illud Davidicum¹: « Mentita est iniquitas sibi ». Praeter spem et contra spem male conceptam cuncta successerint, licet ipsa principia visa sint ejus arridere consilio, et favere nequitiae, ita permittente Deo, ut ita ex uberi lacrymarum semente sancti Pontificis et cum ipso laborantis Ecclesiae, locupletissima messis gaudiorum excresceret, quam Apostolica falce letantes metarent

successores: nam ex sententia Domini, in hoc est verbum verum¹: « Quia alius est qui seminat, alius est qui metit ».

25. Quod autem ad Carolum spectat, cur adversus Luitprandum non cito surrexerit: ea certior ratio afferri posse videtur, quod eundem regem in proeliis adversus Sarracenos magno discrimine, dubiaque valde alicae saepe commotis fidelissimum habuerit adiutorem, cujus ope etiam eosdem magna gloria superavit. Ne videretur igitur malum pro bono, animo ingrato rependere, ab inferendis copiis in eum abstinuit, cui par erat, nisi adversus Romanam Ecclesiam militasset, etiam (ut ille fecerat) suo exercitu praesto esse. Sed quoniam ejusmodi ratio apud Deum minime probaretur, cum religioni sint jura omnia posthabenda: inde fortasse accidit, quod, vindice numine, cito et miserando interitu fuerit ex hac vita sublatus, ut dicitur anno sequenti. De auxilio autem adversus Sarracenos a Luitprando Carolo praestito, testis est ipsa sepulchralis inscriptio ejusdem regis, suo loco inferius recitanda.

¹ Psal. xxvi.¹ Joan. iv.

Anno periodi Graeco-Romanae 6233. — Anno Erae Hispan. 778. — Anno Regiae 423, inchoato die 26 Novemb. Fer. 2. — Jesu Christi 740.

— Gregorii III papae 10. — Leonis Isauri imp. 21. Constantini Copronymi 21.

1. *Synodus in Germania habita anno dccxlii.* — A num. 1 ad 14. Non Bedae in Epitome, ut scribit Baronius num. 2, sed continuator Epitomes Bedae asserit, hoc anno *Cuthbertum* consecratum esse episcopum, Cantuariensem scilicet. Monet suis litteris Cuthbertum sanctus Bonifacius de iis, quae in suo Synodali conventu decreta fuerant. Verum conventus ille non nisi anno dccxlii celebratus, ideoque illa *Bonifacii* ad *Cuthbertum* archiepiscopum Cantuariensem Epistola ad eum Christi annum revocanda. Hi enim unicum Concilium Germanicum in duo perperam divisum fuisse videbimus. Quae hic itaque Baronius habet, ad illum Christi annum referenda, ac pro certo tenendum, *Carolo Martello* Franciam regente, *Bonifacium* nullum Concilium celebrasse. Sanctus enim Lindgerus Monasteriensis episcopus in Vita sancti Gregorii abbatis et rectoris Ecclesiae Trajectensis ad Rhenum,

saec. in Benedict. part. 2 recitata, de eodem Gregorio ac Bonifacio scribit: « Crevit beatus adolescens Gregorius cum suo magistro (nempe Bonifacio) in omni operum virtute et decore sapientiae divinae, etc. et sic ibant de virtute in virtutem quotidie in melius proficientes, et crescentes in omni opere bono. Interea, dum haec ita geruntur ab electis Dei Bonifacio et discipulis ejus, successerunt in regno patri Carolo religiosi filii Carlmannus, et Pippinus, patre debitum universae carnis persolvente, et transeunte de hoc mundo. Tunc pii filii patri succedentes in regnum, quia eis undique per gratiam Christi major quies erat largita bellorum quam fuisset patri, ceperunt in regno suo, inspirante Deo, religionis officia intentius querere, et meliorare. Coepit et hoc audire B. Bonifacius futurus martyr, et discipuli ejus: ceperuntque frequentius approximare palatio, quam fecissent, et loqui cum regibus, et

prædicare secundum datam sibi a Deo gratiam populum Dei in ipso palatie. Et in tantam gratiam venerunt apud reges supradictos, et omnem populum Francorum, ut omnes una voce dicerent et concordarent, B. Bonifacium dignissimum esse episcopatu ». Et paulo post : « Ex eo die quantum claruerit sapientia ipsius omni regno Francorum, quantisque Synodos cum religiosis populis ad correctionem populi postea instituisset, non isto opusculo modo dicendum est », Bonifacius igitur Carolo Franciam administrante, in Thuringia quidem, Hassia, aliisque regionibus verbum Dei prædicavit, sed non nisi sub *Carolomanno* et *Pippino* ejus filii Synodos congregare cœpit, indeque Othlonus lib. 1, cap. 33, narrata Caroli morte, de Synodis a Bonifacio coactis, postquam Carolomannum *omnia paterni regni jura* disponentem adiit, verba facit. Sed ante Carolomanni et Pippini prefecturam nullam Bonifacium Synodum habuisse, magis infra constabit.

2. *Ina rex Pontifici Rom. regnum suum vectigale facit.* — Ad num. 14 et seq. *Ina* Occidentium Saxonum rex anno dccxxvi regnum deposuit, sed antea illud Pontifici Romano vectigale fecit, « singulis argenteis nummis, quos denarios vocant, in singulas domos impositis », inquit Polydorus Virgilius lib. 5. Verum cum subdat, eum annum fuisse salutis circiter septingentesimum quadragesimum, Baronium, qui ejus locum integrum recitat, in errore traxit, effectique, ut de ea donatione hoc anno sermonem haberet; cum tamen *Ina*, aut jam mortuus esset, aut in monasterio vitam duceret. Quare ea vel anno, quo sceptrum reliquit, aut non multo ante peracta fuit. Ranulfus Cestrensis lib. 5, cap. 24, de rege *Ina* scribit : « Qui primus omnium regum denarium ex singulis domibus regni sui B. Petro fertur concessisse, quod diu ab Anglis *romescot*, latine vero *denarius petri* vocabatur ». *Ethelburga* regina, quæ virum ad monasticam vitam incitavit, idem vite genus amplexa est : « Nec deerat tanti dux femina facti; quæ cum antea virum ad hoc audendum incitasset, tunc morèntem verbis lenire, et labentem exemplis erigere; prorsus quod ad salutem ejus spectat, nihil dimittere », inquit Matnesburiensis lib. 1 De reg. cap. 2. Ingressa est Berkingense monasterium, ubi post aliquot annos abbatissa extitit, et sancto fine quævit. Diversa est hæc *Ethelburga* ab alia ejusdem nominis, quæ Berkingensis monasterii prima abbatissa fuit; quam alibi diximus non fuisse filiam *Annæ* regis Anglorum Orientalium, sed sancti *Ercowaldi* Londinensis episcopi sororem.

3. *Constantinopolis annuo terre motu concussa.* — Ad num. 16 et seq. Theophanes anno Leonis imp. xxv, quem kalend. Septemb. hujus Christi anni exorditur, ait : « Eodem etiam anno terre motus ingens et tremendus mensis Octobris die xxvi, Indictione ix, feria iv, hora diei vii, Constantinopoli, contigit, quo Ecclesiæ et monasteria commoverunt, et e populo plurimi ruinis obruti, etc.

Nonnullis in locis proprios limites mare deseruit; et menses xii motus ille terre perseveravit ». Quare cum hoc anno post kalendas Septemb. Indictio ix in cursu fuerit, et dies xxvi Octob. in feriam quartam incidit, Baronius recte hunc terræ motum consignavit ex auctore Miscellæ, ejus locum integrum refert, sed perperam scribit, Theophanem seu auctorem Miscellæ prodere, id accidisse anno xxiii Leonis imp. Theophanes enim, auctor Miscellæ, Cedrenus et Anastasius in sua versione Theophanis diseret scribunt, illum terræ motum accidisse anno xxv ejusdem imperatoris. Secundo, Baronius qui imperium Leonis a die xxv Martii anni dccxvi auspiciatur, dicit corrigendum esse Theophanem, et loco, anno xxiii, reponendum esse, anno xxv, quo Basilius imp. in suo Menologio tradit, singulis annis hujus terre motus memoria Constantinopoli recofi. At quoad annum hujus calamitatis fallitur Basilius imp. vel potius hujus operis auctor, et in eo corrigendus, non vero sequendus est. Tertio, dicit Baronius subdere Theophanem, tantam cladem Leonem in summ lucrum convertisse, tributo superimposito, quod et propagatum in posteros tradunt. Sed doctissimus annalista Theophani adscribit quod in Zonara legerat : « Ruinam murorum », inquit Zonaras, « tyrannus Leo ad lucri occasionem deforsit. Nam urbano populo per præconem edixit, eum mœnia celeriter instaurare non posse, neque vero expedire civitati, ut diu mœnibus careat, itaque se jussisse publicis tributis accessionem adjungi, vicenos quaternos denariolos in singula numismata: quibus in fiscum relatis, mœnia sumptibus imperatoris instaurantur. Ea exactio ab illo tempore etiamnum durat ».

4. *Legationes duæ Gregorii III ad Carolum Martellum.* — Ad num. 18 et seq. Scribit Baronius ex Anastasio, *Luiprandum* Langobardorum regem Roman obsidione cinxisse, et Gregorium papam sacras claves ex confessione B. Petri Apostoli accipientem legatos ad Carolum Majorem-Domus Franciæ misisse, *ut eos a tanta oppressione Langobardorum liberaret.* De unica Gregorii III ad Carolum Martellum legatione Anastasius loquitur; continuator tamen Fredegarii cap. 110, duas ad Carolum missas testatur his verbis : « Eo tempore bis a Roma B. papa Gregorius claves venerandi sepulcri cum vinculis sancti Petri, et muneribus magnis et infinitis, legationem (quod antea nullis auditis aut visis temporibus fuit) memorato principi (nempe Carolo) destinavit ». Hujus duplcis legationis hæc ratio profertur ab eodem anonymo : « Eo pacto patrato, ut ad partes imperatoris recederet, et Romanum consulatum præfato principi Carolo sanciret ». Sed variant omnes editiones; Aimoinus enim, seu potius ejus continuator lib. 4, cap. 57, habet : « Eo scilicet pacto, quatenus sacram Romanam Ecclesiam a Langobardorum tyrannide liberaret, et a partibus Langobardorum Romanis consulendum præfatus princeps Carotus sanciret », quod et legitur in Editione Willelmi Parvi. Editio vero Breullii :

« Eo scilicet pacto, quatenus sacram Romanam Ecclesiam a Langobardorum tyrannide liberaret, ac Romanum consultum prefatus princeps Carolus sanciret ». Cointius anno DCCLXI, num. 3, has Ediciones inter se confert, et dum locum illum corrigere tentat, magis corrumpit. Ait enim ex illis neminem non colligere hunc continuatoris Aimoini sensum fuisse, ut rejecto Langobardorum federe, Carolus ad partes imperatoris accederet, et auxilio consilioque Romanis esset. Hinc textum sic restituendum arbitratur: « Eo pacto patrato, ut ad partes imperatoris accederet, et Romanum consultum prefatus princeps Carolus sanciret (1) ». Antea scripserat Cointius, Pontificem Romanum non potuisse consultum sancire Carolo: « Nam, inquit, consulatus imperium illis temporibus significabat. »

5. *Ante annum sequentem non obitæ.* — Verum neque hæc emendatio, neque interpretatio admittenda. Neque enim dubium esse debet, quin legendum sit: « Eo pacto patrato, ut a parte imperatoris recederet, et Romanum consultum prefato principi Carolo sanciret ». Varia consulatum genera hoc tempore in usu erant, consulatus perpetuus, qui tantum imperatorum erat, ut pars supremi domini, ut suo loco demonstravi. Erat et consulatus honorarius, isque ad certum tempus dari solitus, et, uti ante consulatus ordinarii suppressionem, non raro iterabatur. Hinc a continuatore anonymo Theophanis, ubi sermo est de Leonis Armeni imperio pag. 440 legitur, *mox Thomas quidam patricius, bis exconsul.* Dicebantur et consules patricii, et in Gallia et Anglia comites, et duces ac marchiones, consules etiam appellabantur. In loco vero citato continuatoris Fredegarii *consulatus* pro patriatiu sumitur, ut mox ostendam, postquam retulero verba annaliste Metensis, qui idem ac iste continuator scribit: « Anno DCCLXI, Carolus princeps domitis circumquaque positis gentibus, dum ea que pacis erant, infra sui regiminis terminos diserneret, bis eodem anno legationem beatissimi Gregorii pape ab Apostolica Sede directam suscepit. Qui sibi claves venerandi sepulchri principis Apostolorum Petri, ejusdemque pretiosa vincula cum numeribus magnis delatis obtulerunt: quod antea nulli Francorum principum a quolibet præsule Romanæ Urbis directum fuit. Epistolam quoque decreto Romanorum principum sibi prædictus præsul Gregorius miserat, quod sese populus Romanus relicta imperatoris dominatione ad suam defensionem et invictam clementiam convertere voluisset ». Quare Gregorius III a Carolo

postulavit, ut ab imperatore recederet, non vero, sicut arbitratur Cointius, ut ad eum accederet, et annalista Metensis manifeste indicat, consulatum seu patriatiu Carolo Gregorium obtulisse; cum ait, eum sese ad ejus defensionem convertisse. Erant enim *patricii*, qui et consules dicti, Ecclesiarum ac pauperum defensores, et tam Carolus Magnus, quam Ludovicus Pius in regnorum suorum *divisionibus* filijs suis injungunt, ut Ecclesiam Romanam Carolo Martelli et Pippini exemplo defendant.

6. *Patriatus Ecclesie Romanæ Carolo Martello delatus.* — Ex his annaliste Metensis verbis colligimus etiam primo, utramque legationem ad sequentem Christi annum pertinere, et male a Baronio ad præsentem referri. Secundo, non bene etiam Baronium existimasse, priorem a Gregorio II ad eundem Carolum missam esse. Ille enim litteris, non vero legationibus Carolo opem imploravit, uti anno DCCLVI, n. 13 et seq. demonstravimus, et dubiis hic a Baronio num. 19 propositis satisfecimus. Porro *patricios* consules vocatos fuisse, jam ostendi, cum verba feci de consulatu Clodovei Magni ab Anastasio imp. consulis renuntiati. Præterea Carolum Magnum, qui a Stephano III et Hadriano I Pontificibus Romanis *patriatiu* obtinuit, *consulem* nuncupant versus inscripti libri Evangeliorum anno DCCLXXX exarati, ut videre est apud Duchesnium tom. 1, pag. 187:

Tempore vernali transiensis Alpihus ipse
Urbe[m] Romanam, voluit quo visere consul.

Cum enim Carolus M. anno tantum MCCC imperator acclamatus fuerit, et imperatorum Orientalium exemplo sese consulem dixerit, auctor præfatorum versuum *consulatus* nomine non nisi *patriatiu* intellegere potest. Ea dignitas conferebatur illis, qui ad defensionem Ecclesiarum et inopum adversus vim potentiorum eligebantur, ut fiquet ex formula a Paulo diacono in Hist. Longobard. in Ms. Vaticano relata, qua princeps patriatiu renuntiabat: « Hunc honorem tibi concedimus, ut Ecclesie Dei et pauperibus legem facias, et inde apud altissimum Judicem rationem reddas. Tunc induat eum imperator mantum, et ponat ei in dextro indice anulum, et det ei bombacium propria manu scriptum: Esto patricius misericors et justus. Tunc ponat ei in caput aureum circulum, et dimittat ».

7. *Extraordinaria Ecclesie protectio antiqua.* — Principes quidem Ecclesias in regnis suis con-

¹ Baluz. in lib. 1. Capitul. pag. 685.

(1) « Eo pacto patrato ut ad partes imperatoris recederet, et Romanum consulatum prefato principi Carolo sanciret, etc. » Verba hæc nemo melius emendat quam vetustus ille scriptor Annalium Francorum vulgatus a P. Martene in Collect. Monum. tom. v, col. 858, qui facile chronicon Moissiacense in his annis munum supplet. Ita ergo scribit: « Quo pacto patrato sese populus Romanus, relicto imperatore Græcorum et dominatione ad prædicti principis defensionem et invictam ejus clementiam convertere cum voluissent, etc. » Offerebant igitur Romam Urbis suæ patriatiu dignitatem, abjecta, quam ad id usque servaverant, erga Græcos imperatores obedientiam. Quid autem responderit ad hæc Carolus his verbis, idem auctor adnotavit: « Per eos (per legatos nempe suos) omnia in responsis, que sibi et populo Francorum jussa (forse visa) fuerant, præsul scriptum remandavit. » Non nam conjectura reputaremus, Carolum oblatam occasionem dilandæ dignitatis Francorum et sua acceptasse; sed morte impeditus susceptum consilium executioni mandare non valuit. Quod autem tunc Romam mensurabatur constium, dum sub Pippino et Carolo Magno impleverunt.

stitutas ex officio tueri tenentur; quod jus protectionis ordinarium est, et a jurisdictione pendet. « Sed aliud est jus quoddam protectionis extraordinarium », inquit Marca lib. 1 de Concordia c. 12, num. 1, « quod Ecclesiis sibi non subditis adversus potentiorum vim publicam, aut privatam, impertiri solent illi, qui alias ex munere suo ad id non obligantur. Hæc tuitio vel protectio ex eo profecta est, quod Summi Pontifices, aut ipsi etiam imperatores, proceribus viris aliquando demandarint, ut ab injuriis Ecclesias sibi creditas extra ordinem defenderent, vel etiam quod Ecclesiarum episcopi, aut abbates, cum assensu capitulorum et monasteriorum, se in defensionem procerum certis legibus traderint, mercedis annuæ et pensionis perpetuæ, ut plurimum stipulatione adhibitâ. Harum conventionum octingentis abhinc annis initarum exempla creberrima apud scriptores et vetera tabularia videntur. et in mediæ ætatis canonibus; bellorum privatorum infando usu in id episcopos et monasteriorum præfectos sæpissime compellente, ut sibi *patronos, defensores, protectores, et advocatos*, quos vocabant, adsciscerent, qui protectionem et defensionem singularem Ecclesiis impenderent, præter eam quæ a regibus ex ordine disciplinæ publicæ expectabatur ».

8. *Patriciatus duo complectebatur*. — Paulo post subjungit Marca, initium pactorum de protectione cum Ecclesia Romana conventionum in ea tempora conferendum esse, quibus Gregorius III se suamque Ecclesiam tuitioni Caroli Francorum ducis commisit, ac protectionem istam novis quibusdam legibus firmatam fuisse a Pippino rege Francorum et Stephano II Pontifice Romano, qui patricii dignitatem Pippino et ejus filiis attribuit. Denique *patricii* nomen duo quædam complexum esse, et jurisdictionem, qua reges Francorum in Urbe ex consensu Pontificis et populi Romani potiebantur; et protectionem, seu defensionem, quam Romanæ Ecclesiæ polliciti erant. Quæ omnia verissima sunt, nisi quod ad tempora Gregorii III differt, quod sub Pontificatu Gregorii II inchoatum fuit, ut anno dccxxvi, num. 13 et seq. monstravimus. Patriciatus igitur Romanorum, præter imperium in Urbem et ducatum Romanum, defensionem illam complectebatur, quæ pactis cum Rom. Pontificibus initis constituta erat. Quare falsi sunt Ducangius in suo Glossario verbo *patricius*, et passim ante eum alii, qui scripsere, Romanos, postquam sese a Græcæ imperii jugo subduxere, Longobardis etiam devictis et superatis, Pippino primum, deinde *Carolo Magno* et *Carolomanno* patriciatum adscripsisse. Nam non Pippinus, sed Carolus Martellus primus hanc auctoritatem a Romanis accepit, idque antequam ii aperte ab imperatore deficerent, quod nonnisi post Pippinum in regem Francorum unctum contigit. Verum est, Italos Gregorii II et Gregorii III tempore a Leone imp. Constantinopol. derelictos, quod ejus hæresi adherere, et a Pontifice Romano deseciscere nollent, *sibi omnes ubique in*

Italia duces elegisse, ut testatur Anastasius in Vita Gregorii II, sed hic Pontifex intercessit, ne in apertam defectionem erumperent, et novum principem crearent. Illis itaque difficillimis temporibus *Carolus Martellus* patricius Romanorum ac defensor Ecclesiæ dictus est, ut jam ex continuatore Fredegarii ostendimus, et evidenter insinuat Carolus Magnus in divisione regni sui anno dccxvi inter filios facta, in qua ait: « Super omnia autem jubemus, ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam ab avo nostro Carolo, et beatæ memoriæ genitore Pippino rege, et a nobis postea suscepta est; et ut eam cum Dei adjutorio ab hostibus defendere nitantur, et justitiam suam, quantum ad ipsos pertinet, et ratio postulaverit, habere faciant ». Non minus igitur Carolus Martellus Romanorum patricius fuit, quam Pippinus et Carolus M. cum eorum omnium auctoritas in solo patriciatu illis collato inmineret.

9. *Carolus Martellus inter patricios Ecclesiæ Romanæ annumerandus*. — Non aliter loquitur Ludovicus Pius ac Carolus M. in divisione regni inter filios suos facta, de qua anno dccxxxviii, num. 4 agemus: « Super omnia jubemus, atque præcipimus, ut ipsi tres fratres curam et defensionem Ecclesiæ sancti Petri simul suscipiant, sicut quondam a proavo nostro Carolo, et avo nostro Pippino, et beatæ memoriæ Carolo genitore nostro imperatore, et a nobis postea suscepta est ». Ex his evidentissimum fit, *consulatum* Carolo Martello attributum diversum non fuisse a *patriciatu*, cum eisdem effectus sortitus sit, eademque jura in eum ac patriciatus in Pippinum ac filium ejus Carolum, antequam is imperaret, contulerit. Licet enim *consulatus* vox complures significationes habeat, sicuti et *patriciatus*, utraque tamen in ea significatione sumenda, in qua defensionem Ecclesiæ Romanæ annexam habet, quod de *patriciatu* nunc inter omnes convenit, et de *consulatu*, post ea quæ in medium adduxi, dubitari non debet. Ex quibus tandem omnibus sequitur, inter tot præclara facinora Caroli Martelli defensionem, quam Ecclesiæ Romanæ graviter afflictæ præbuit, annumerandam esse.

10. *Vexillum S. Petri defensoribus Ecclesiæ missum*. — Cum vero Romani Pontifices *vexillum* sancti Petri Ecclesiæ Romanæ defensoribus, vel pro ea pugnaturis mittere soliti fuerint, hic mos repetendus a Caroli Martelli temporibus, cum is primus inter principes ad Ecclesiæ Romanæ defensionem vocatus sit, et vexillum illud ad *Pippinum*, et postea ad *Carolum* ejus filium antequam imperaret, cum uterque patriciatum accepit, missum fuerit, ut anno dccclxiv ostendam. Id quidem non asserit continuator Fredegarii, sed tantum legationes ad *Carolum Martellum* missas valde solemnes fuisse, « quod antea, inquit, nullis auditis aut visis temporibus fuit ». Verum neque id Anastasius de Pippino et Carolo litteris mandavit, cum de utriusque patriciatu verba fecit, quod tamen poeta anonymus,

cujus verbaloco laudato recitabo, non omisit, inleque quid de Carolo Martello sentiendum nos edocet. *Vexillum* sancti Petri Pontifices Romani Carolo Magno non misere, postquam imperator acclamatus est, quemadmodum nec imperatoribus, qui ei successere, quia Romanæ Ecclesiæ iustio ex generali obligatione et speciali pacto imperio conjuncta fuit; sed illud consuevere Pontifices Romani ad principes Christianos mittere, qui in Paganos expeditionem susceperunt, vel contra schismaticos aut hæreticos. Ita Victor III illud *Roberto Guiscardo* in Grecos schismaticos bellum moventi deferendum tradidit, ut notat Guillelmus Apuliensis lib. 4 de Gest. Normann., Urbanus II *Hugoni M.* Viromanduatorum comiti in prima expeditione sacra, ut habent passim scriptores rerum Hierosolymitanarum, et Alexander II *Willelmo Notho* duci Normanniæ in bello contra Haraldum, ut legitur apud Ingulfum pag. 90. Alia hujus rei exempla profert Ducangius in Glossario, verbo *vexillum*.

11. *Vexillum ad defensores monasteriorum missum.* — Habere et suos defensores aut advocatos in frequenti jam usu ante Caroli Magni aetatem Ecclesiæ et monasteria, ut ostendunt Martinus Mager a Schonberg in tractatu de Advocatia armata, præsertim cap. 3, num. 106, et Lechmanus lib. 2, cap. 36, et monachi San-Dionysiani in Francia vexillum proprium sui monasterii, quod *auriflammam* vocant, suo deferendum defensori porrigebant in bellis, præ pro bonorum suorum, aut privilegiorum tuitione suscipere cogebantur, illudque defensor seu advocatus ex abbatis manibus, certis precibus ad id ab eo recitatis, ex sancti monumento, cui appensus erat, accipiebat. Comites Andegavenses tanquam advocati monasterii sancti Martini Turonensis, vexillum sancti Martini in bellis monachorum deferre solebant, ut traditur in Historia Andegavensium consultum, et anonymus, qui Vitam sancti Joannis episcopi Eboracensis scripsit, ait: « S. Joannis Beverlacensis vexillum assumptum ab Alhelstano (rege Anglorum), quo tempore debellavit Scotos ». Utrum vero usus ille ab Ecclesiâ Romana ad monasteria, vel ab his ad Ecclesias Romanam transierit, non satis liquet. Illud certum, *Carolus Martellum* primum ex principibus, postulante Pontifice, Ecclesiæ Romanæ patrocinium suscepisse. Porro cum Gregori legatio Carolo gratissima fuerit, non dubium, quin per missos suos *Luitprando* regi bellum denuntiavit, nisi diftione Romana quamprimum excederet, et *Luitprandum* ejus minis ab incepto deterritum Papiam, unde venerat, rediisse. Sed legatione a Gregorio III ad eum missa magis explicanda.

12. *Luitprandus rex Romanam obsidet.* — Coinitus anno dcccxli, num. 1 et seqq. utramque legationem eo anno directam esse, recte scripsit; utramque Gregorii Epistolam ad Carolum subregulum ad eundem annum pertinere; et Luitprandum Longobardorum regem hoc tantum anno Urbem Romanam circumsedisse; quod in priori Gregorii

ad Carolum Epistola Gregorini dicat: « Non enim pro alio (satisfaciat tibi veritas, fili) eosdem duces (nempe Spoletanum et Beneventanum) persequuntur capitulo, nisi pro eo quod noluerunt (præterito anno) de suis partibus super nos irruere, et sicut illi fecerunt, res SS. Apostolorum destruere ». Præterea eadem litteræ testantur id, « quod modicum remanserat (præterito anno) pro subsidio et alimento pauperum Christi, seu luminariorum concinnatione, in partibus Ravennatum, nunc gladio et igni consumi a Luitprando et Hilprando regibus Longobardorum », id est, eodem tempore, quo Gregorius calamo manum admovet, in partibus Ravennatum a Longobardorum regibus igni ferroque consumi, quidquid *præterito anno*, sive anno dcccxi, cum belli moles illic denotabat, remanserat e sancti Petri patrimonio, quod alendis pauperibus, luminibusque comparandis destinatum erat. Quare utraq; Gregorii III Epistola ad Carolum data ad annum sequentem spectat. Ad hæc Anastasius in Vita Zachariæ papæ recitans res gestas a Luitprando rege, currente decima Inditione, asserit quatuor civitates, quas *ante biennium*, hoc scilicet anno, per vim abstulerat, ab eo, post colloquium cum eodem Pontifice habitum restitutas fuisse: « Prædictas quatuor civitates, quas ipse ante biennium per obsessionem factam pro prædicto Trasimundo duce Spoletino abstulerat, eidem sancto cum earum habitatoribus redonavit viro », anno scilicet Christi dcccxlii, ut infra demonstrabimus.

13. *Dux Gregorii III ad Carolum litteræ anno sequenti datæ.* — Litteræ Pontificæ, quas hoc anno exhibet Baronius, priores sunt Codicis Carolini, seu Epistolarum, quas Romani Pontifices scripsere ad Carolum Majorem-Domus, ad Pippinum, ad Carolum Magnum, et ad Carolomannum ejus fratrem, prioresque illæ litteræ post legationem anno sequenti in Franciam missam, Roma directæ sunt; in iis enim Gregorius *Carolus* per ipsas claves confessionis beati Petri, quas ei jam misit, hortatur, ut regem Longobardorum amicitiam amori principis Apostolorum non præponat. Litteræ vero Gregorii III ad Carolum recitate a Baronio anno præcedenti, eodem quoque anno dcccxli, sed serius missæ sunt, ut etiam insinuat ordo, quo collocantur in Codice Carolino, Baronius cum legisset hæc verba in Vita Gregorii III: « Hujus temporibus concessaque est provincia Romanorum diftioni subjecta a nefandis Longobardis, seu et rege eorum Luitprando, veniensque Romam in campo Neronis tentoria tetendit, prædatamque Campaniam multos nobiles de Romanis Longobardorum more lolondit atque vestivil. Pro quo vir Dei indigne dolore constrictus sacras claves ex confessione B. Petri Apostoli accipiens partibus Franciæ Carolo sagacissimo viro, qui tunc regnum regebat Francorum, navali itinere per missos suos direxit, etc. » Baronius, inquam, inde deduxit Romani hoc anno a Luitprando rege obsidione cinctam esse, sicuti in litteris reci-

tatis in Vita Zachariæ papæ anno superiori deduxerat, tunc Romani primum a Luitprando obsessam fuisse. Quæ duplex obsidio Romana si vera sit, non male conditor Epitaphii Luitprandi regis prius ejus expeditionem Romanam, quam Saracenicam, quam constat anno superiori ab eo susceptam, commemorat. Verum in Vita Gregorii III, et in Vita Zachariæ de una eademque obsidione Romana sermo esse videtur, sive utraque Vita ab uno eodemque auctore scripta fuerit, sive, quod verosimilius, diversorum scriptorum factus sint. Laudata tamen verba ex Vita Gregorii III desumpta, que extant in variis Mss. Anastasianis, in Editione regia leguntur tantum inter varias lectiones. Quid legationibus, litterisque Gregorii III responderit Carolus, nullus veterum prodidit; non dubium tamen, quin laudate litteræ Carolo gratissimæ acciderint, cum continuator Fredegarii in sua Appendice scribat: « Ipse mirifico ac magnifico honore ipsam legationem recepit, munera pretiosa contulit, atque cum magnis præmiis cum suis sodalibus missis Grimonem abbatem Corbensis (legendum Corbeiensis) monasterii, et Sygobertum reclusum Basilicæ sancti Dionysii martyris Romæ ad limina S. Petri et S. Pauli destinavit ». Carolus tamen auxilium, quod Gregorio III promisit, libenter prestisset, sed anno sequenti, quo utraque legatio ad eum missa, jam morbo laborabat, menseque Octobri obiit. *Carolus* ilaque primus omnium principum Francorum,

aut cujusquam alterius gentis princeps, Urbis Ecclesiæque Romanæ patrocinium suscepit, monito, uti jam dixi, Longobardorum rege, ut a suscepto consilio desisteret, et Pontifici patrocinio suo oblato.

14. *Dissidium de die Paschatis.* — *Carolus* autem jam hoc anno ægrotasse indicat laudatus continuator his verbis: « Interim (quod dicit dolor et mæror sollicitat ruinam) in sole, luna, et stellis nova signa apparere, seu et Paschalis ordo sacratissimus turbatus fuit », quasi hæc prodigia mortem ejus presignassent. Hoc enim anno Pascha secundum canonem Victorii contigit *XV kalend. s. Maii*; secundum Alexandrinos vero *VIII kalenda* eadem, ideoque octiduo serius. Galli periodum Victorii hoc anno adhuc retinebant, ut videre est apud Eucherium de Doel. temp. cap. 9.

15. *Gallia sine bello fuit.* — In Annalibus Melensibus ac Fuldensibus legitur: « *cccxl*, pax et quies regno Francorum per *Carolus* redditur ad tempus, Gothi superatis, Saxonibus et Fresonibus subactis, expulsis Saracenis, Provincialibus receptis », quod brevius in Tilianis, Petavianis, Masciacensibus et Nazarianis his verbis declaratur: *cccxl*, *sine hostilitate ulla*, in quibusdam, *sine hoste fuit hic annus*. *Carolus* ilaque victis circummundique Francorum hostibus, vel nullo ejus vires nimis sibi malo suo notas amplius experiri volente, interiora regni Francici ordinavit.

GREGORII III ANNUS 11. — CHRISTI 741.

1. *Mortuo Leone solus imperat Constantinus impietatis successor, in quem rebellat Artabasdu.* — Redemptoris anno septingentesimo quadragesimo primo, Indictione nona, die decimo octavo Junii mortuus Leo imperator, moxque in locum ejus, qui cum patre regnabat, solus imperii habenas moderandas suscepit. Habentur hæc firma assertione Theophanis, ubi ait: « Regnavit Leo ab octavo kalendas Aprilis quinte decimæ Indictionis usque ad quartum decimum kalendas Julii nonæ Indictionis, cum regnasset annis viginti quatuor, mensibus duobus, diebus viginti. Similiter et Constantinus filius ejus, imperii et impietatis ejus

successor ab eodem decimo quarto kalendas Julii Indictionis nonæ regnare cepit, etc. » Sed de imperii ejus initio corrigere secundum ea, quæ suo loco superioribus dicta sunt. Subdit vero Theophanes: « Taliter ergo (ut prædiximus) mortuus est Leo, tum animæ, tum corporis morte (nimium detrusus ad inferos), et imperat ejus filius. Et quidem quæcumque sub Leone impio Christianis evenerant, sive circa Orthodoxam fidem, sive super civilibus dispositionibus, sive super turpis lucri questu et avaritia per Siciliam, Calabriam, et Cretam adinventâ pariter et adimpositâ, sive in Italiæ defectione propter ejus cacodoxiam, sive in

fame et pestilentia, gentiumque pressuris, ut particularia taceam, in præcedentibus ostenduntur capitulis ». Hæc de Leone.

2. De filio autem ista : « Hic enim perniciosissimus et ferus, tyrannice nec legitime abusus imperio, primo quidem a Deo, et intemerata Matre ipsius, et ab omnibus sanctis abscedit, magicis maleficiis, et luxuriis, cruentisque sacrificiis, et caballinis stercoreibus atque lotio delectatus, mollietibus, ac demonum invocationibus gaudens, atque omnibus animas corrumpentibus adventionibus a tenera ætate convivens ». Heu! quale monstrum in suum damnum peperit Oriens! Ut plane perspicuum redditum fuerit, non nisi ob flagitia in præteritum perpetrata, tale Constantinopolim malum esse perpessam. Revoca in memoriam justorum exilia, et alia dira sub Monothelitis illata fidelibus, quæ sunt dicta superiori tomo ¹. « Altissimus enim est patiens redditor ». Nec irascitur per singulos dies, quibus homines peccant; sed misericordia magna sic puniens, non solum peccata in tribulatione dimittit, sed gloria quoque coronat, dum videlicet eo modo martyrum coronis Ecclesiam Orientalem illustrat, ut in camino ignis, scoria selecta, aurum purum existat, quo et conficeretur corona martyribus. Quis non videat, atque ipsis manibus tangat, hoc fuisse consilium Domini, cum nefandissimos homines non solum regnare permisit, sed tum patrem, tum filium ad annos plurimos propagare vitam siverit, insuper et a conjurationibus tentatis sæpius liberos absque obice summa securitate reddiderit? Nam audi quos nexus idem Constantinus evasit hoc ipsius imperii exordio, ab imperio jam factus extorris; et quomodo statim exactos ab imperio, in ipsum fuit denuo restitutus.

3. Sed de eo primum dicendum hic est, hoc primo anno ejus imperii ab eo fuisse promulgatum edictum contra venerandas imagines. Theophanes enim id testatur, et Cedrenus, atque alii idem affirmant; sed repressus est, ne quod ceperat malum, modo perficeret, adversarium Deus excitans contra eum, si forte his monitus malis a cæpto desisteret. Sed audi Theophanem :

« Fuit gener Leonis imperatoris maritus Anne ejus filie Artabasdu Curopalata, olim prætor Armenie, qui præsto fuit ipsi Leoni ad invadendum imperium. Hunc, ubi imperium assumpsit, suspectum habere cœpit Constantinus, ob idque primum motus est necem filiorum ipsius. Hoc namque anno quinto kalendas Julii protectus adversus Arabes imperator, petiit ab Artabaso, ut filios suos ad se mitteret, quos ut nepotes ex sorore filios videre cuperet. Intelligens autem paratam fraudem Artabasdu, minime mittere voluit; cumque se sciret ob id male habendum ad imperatorem, prævenit ipse insequi eum, et ex imperatoris amicis, quos habere potuit, interfecit, cum

ipse Constantinus fuga lapsus, equo strato reperito, fugit Amorium ad Lacinum ductorem Thracisium copiarum, quem pollicitationibus induxit, ut sibi adversus Artabasdu præsidio esset.

4. « Interea vero Artabasdu Constantinopolim ad Theodorum patricium, cui cura commissa erat urbis, absente imperatore, misit Athanasium Silentiarium, ut eum in suas partes pertraheret: quod ille præstitit, et populo mentiens jam esse mortuum Constantinum, effecit, ut Artabasdu imperator acclamaretur: sic igitur populus liberum se credens ab imperio Constantini, in eum omnia jacere opprobria et maledicta ceperunt; contra vero acclamare Artabaso, ut homini Orthodoxo: cum et episcopus civitatis Anastasius, licet hæcenus se exhibuisset hæreticum, inserviens temporis, cum inspiceret imperare Catholicum, una cum aliis detestari cœpit Constantinum imperatorem, tanquam Dei inimicum, et in omnibus impium, et una cum populo laudibus tollere Artabasdu Orthodoxum et Catholicæ fidei propugnatorem. Sic itaque Artabasdu acceptus ab omnibus, Constantinopolim est ingressus, ubi filios Constantini captos, caesos, et tonsos carceri mancipavit. Quo autem sibi novi principis gratiam demereret Anastasius patriarcha, grande pandit Constantini secretum. Nam tenens (inquit Theophanes) honoranda et vivifica ligna sanctissime Crucis, juravit populo, dicens: Per eum, qui in ipsis affixus est, sic dixit mihi Constantinus asseverans: Ne existimes Filium Dei esse quem genuit Maria, quique dicitur Christus, sed purum hominem, Maria autem eum peperit, sicut me peperit Maria mater mea ». Quibus adeo horrendis blasphemis populus valde commotus, proba et blasphemias in eum jacere non cessavit.

5. Vidisti, lector, quæ in imo profunda fovea impietatis turpitudine lateret; adspexisti, detegente secretum Anastasio, quem gestaret factum in ulero heresis Iconoclasta: ut non mireris odisse Christi Domini nostri, ejusque sanctissimæ Matris imagines, qui nec ipsum Deum esse credebat, nec eam Virginem: dicendus plane non Christianus, sed Sarracenus. Et quis hæc docuit adolescentem natum annos viginti tantum et unum, nisi parens maxime impius? Siquidem ad patrem referre debet quicquid derivatum in filium reperitur, secundum illud divinorum Proverbiorum ¹: « Filius sapiens doctrina Patris ». Sed vulpis illa alto silentio tenebat occultum, quod juvenulus facilior ad loquendum aperuit Anastasio, per quem Deus ista voluit omni populo palam fieri, quæ ob immensitatem perfidie minime credita essent, si ab alio atque eadem ammutiata, vel alio modo, quam tanto juramento præmissa promulgata fuissent. Ex his igitur (si non desipis omnino, lector), probe satis intelligere potes, unde fluxerit doctrina ista per Leonem imperatorem in Ecclesiam primum

¹ Eccles. v.

¹ Prov. iii.

illata, et per filium propagata, quæ a Christi divinitatis, et Mariæ integritatis negationis fonte scaturit: ut plane consenseris non aliunde quam ex inferni profundo erumpere potuisse. Quæ autem hæc secuta sint, suo loco anno sequenti dicturi sumus.

6. *Persecutio Christianorum per Sarracenos.* — « Hoc eodem anno (ut idem tradit Theophanes) Evelid rex Arabum in Oriente interfecit Christianos captivos in omni civitate. Inter quos Eutychius filius Mariani patricii martyr verus ostensus est in Charris Mesopotamiae. Ubi et reliquæ ipsius sanitates per Dei gratiam operantur, et multi alii per sanguinem consummati sunt ». Hæc perbrevis Theophanes, quæ pluribus fuissent scribenda voluminibus, si quæ in singulis civitatibus vastissimi Sarracenorum imperii tunc de Christianis occisis acciderunt gloriosæ confessiones, a diligenti historico scriptis mandata fuissent. Sed ad res Occidentales oratio convertatur.

7. *Greg. papæ III obitus et res gestæ, ubi de oblati in Ecclesia.* — Hoc pariter anno, quarto kalend. Decembris, moritur Gregorius papa, cum sedisset annos decem, menses novem, dies duodecim, ut Anastasius tradit, qui de his, quæ hoc anno ejus obitus præcesserunt, ab habet in ejus successore Pontifice Zacharia : « Dum idem Transamundus Spoletanus dux noluit implere, quæ prædicto Pontifici, et patricio simul, et Romanis promiserat pro recollendis (recturandis scilicet) quatuor civitatibus, quæ pro eo perierant, et alia quæ sponderat capitula, et prenominate Rex Luitprandus ad motionem contra ducatum Romanum se prepararet : in his prædictus papa divina vocatione ex hac luce subtractus est ». Hæc de tempore obitus Gregorii Anastasius. « De eodem anno Gregorio tertio (inquit Walfridus¹) veluti inauditum quiddam et novum refertur, quod omnes psalmos memoriter tenuerit : ubi intelligi datur, paucos priorum ita psalterium didicisse ». Hæc ipse : quibus deplorat quisque hujus temporis litteraric facultatis inopiam. Sed quæ idem Gregorius in restituendis et exornandis Ecclesiis tempore sui Pontificatus præstitit, ab eodem Anastasio audiamus : præter illa autem, quæ superius suo loco sunt dicta, hæc adjicit :

8. « Hic, inquit, renovavit tectum sancti Chrysogoni martyris, et cameram, sive picturas parietum, ciborium etiam de argento, seu arcus quinque pensantes libras ducentas viginti, ubi obtulit coronas aureas quatuor, phara canthara duo, patenam argenteam unam, calicem argenteum unum, etiam vestes altaris, necnon et vela serica alba ornata blatto circumquaque pendentia. Construxit quoque monasterium circa eundem titulum sanctorum martyrum Stephani, Laurentii, atque Chrysogoni, constituens ibi abbatem et monachorum congregationem ad persolvendas Deo laudes, in

eodem titulo diurnis atque nocturnis temporibus ordinatas ad instar officiorum beati Petri Apostoli, segregatum videlicet monasterium a jure potestatis presbyteri dicti tituli. In quo monasterio pro sustentatione idem sanctissimus vir prædia et dona, atque familiam ibidem largitus est. Et diversi alii fideles et amatores Domini nostri Jesu Christi in eodem monasterio sanctorum Stephani et Laurentii atque Chrysogoni prædia et dona devotissime contulerunt.

9. « Simili etiam modo renovavit monasterium sanctorum Joannis Evangeliste, Joannis Baptistæ, et sancti Pancratii secus Ecclesiam Salvatoris antiquitus constructum, quod ab omni ordine monastico exliterat nimia incuria destitutum. In quo prædia et dona contulit; et quæ invenerat de ipso monasterio alienata, reddito pretio, eidem loco restituit. Ubi et congregationem monachorum et abbatem constituit ad persolvenda quotidie sacra officia laudis divinæ in Basilica Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, quæ Constantiniana nuncupatur, juxta Lateranas, diurnis nocturnisque temporibus ad instar officiorum Ecclesie beati Petri Apostoli. Item imaginem sanctæ Dei Genitricis deargentavit, et vestivit de argento purissimo, pensante libras quinquaginta. Item fecit patenam auream magnam cum diversis lapidibus pensantem libras viginti sex, et calicem similiter in gemmis pensantem libras viginti novem. Similiter et Evangelia aurea in gemmis pensantia libras quindecim.

« Fecit autem et tectum noviter, simul et cameram sancti Andree Apostoli ad sanctum Petrum Apostolum, quam depinxit. Et fecit in eadem Basilica imaginem auream in gemmis beati Andree Apostoli pensantem libras septem, et intra confessionem vestivit argento, quod deauravit auro mundissimo.

10. « Hic etiam Basilicam sancti Callisti Pontificis et martyris pæne e fundamentis dirutam novis fabricis cum tecto construxit ac totam depinxit. Ubi contulit patenam argenteam, et calicem, et vestes altaris. Item tectum Basilicæ sanctorum Processi et Martiniani a novo construxit, supposita pila fabricis fortissimis post eorumdem sanctorum veneranda corpora, ad firmamentum murorum sancte Basilicæ. Item in Ecclesia beati Genesii martyris tectum a novo restauravit, ubi et altare erexit in nomine Salvatoris Domini nostri, in quo contulit patenam argenteam, et calicem seu coronam argenteam cum delphinis sex, necnon et coronulam auream cum cruce pendente super altare.

11. « Item in Basilica sanctæ Dei Genitricis, quæ ad Martyres dicitur, tectum vetusta incuria demolitum purgari fecit ad purum, et cum calce abundantissima, seu chartis plumbis noviter restauravit : et quæcumque per circuitum ejusdem tecti fuerant dissipata, novo nitore construxit atque depinxit.

« Item diaconiam sanctorum Sergii et Bacchi,

¹ Walfrid. c. 25.

sitam apud beatum Petrum Apostolum, in qua pridem parvum oratorium erat, a fundamentis ampliore fabrica dilatavit. Et concedens omnia, quæ in usu diaconie existunt, statuit perpetuo tempore pro sustentatione pauperum in diaconie ministerium deservire. Item in cœmeterio beate Petronillæ stationem annuam dari instituit, ubi obtulit coronam, calicem et patenam argenteam, seu diversa ad ornatum Ecclesiæ pertinentia. Item accubitus, qui sunt ad beatum Petrum Apostolum in ruinis positi, a fundamentis noviter instauravit atque depinxit.

« Item Basilicæ sancti Marci sitæ foras muros hujus civitatis Romanæ via Appia lectum dirutum a novo refecit. Item in Ecclesia beati Pauli Apostoli mutavit trabes, atque totum ejusdem Basilicæ tectum ab... altaris usque ad regias resarcivit et instauravit.

« Mutavit etiam trabes in Ecclesia sanctæ Mariæ Dei Genitricis ad Præsepe numero sex. Fecit vero Ecclesiam sanctorum Petri et Marcellini juxta Lateranas, etiam et cœmeterium beatorum martyrum Januarii, Urbani, Tiburtii, Valeriani. Maximi : et tectum in ruinis positum a novo fecit ». Et inferius : « Illic fecit vestes ad altare in Ecclesiis Salvatoris, Dei Genitricis, sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, atque Andree, et cæteris diversis Ecclesiis.

12. « Nam et Centumcellensis civitatis muros dirutos pane a fundamentis fortissime construi fecit. Et hoc constituit, ut fore sine intervallo et a presbyteris hebdomadariis missarum solemnia, et a monachis divina officia, secundum Constitutum, quod a collegio sacerdotum coram sacro corpore beati Petri Apostoli factum est, in solenniis Christi Domini nostri, sanctæque ejus Genitricis, sanctorum Apostolorum, vel omnium sanctorum martyrum, confessorum, atque virginum in oratorio nomini eorum dedicato : atque ut intra Ecclesiam beati Petri, sub arca principali similiter et vigilæ celebrarentur. hisdemque institutis disposuit, ut in cœmeteriis circumquaque positis Romæ in diebus natalitiorum eorum luminaria ad vigilas faciendas, et oblationes de patriarchio per oblationarium deportentur ad celebrandas missas, per eum quem prævidit Pontifex pro tempore sacerdotem ». Extat adhuc in Basilica S. Pauli ejusmodi oblationum Gregorii pape tertii ad missas celebrandas antiquum monumentum, velut, inquam, in marmorea tabula inscriptio ipsius Gregorii, qua et sub anathemate prohibet, ne posteri eandem impendere prælermitterent. Sic enim se habet, expurgatis his, quæ scriptoris vitio irrepserant, mendis.

« In nomine Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Breve factum a me Gregorio tertio papa de oblationibus, quæ debentur per singulos dies in Ecclesia S. Pauli Apostoli.

« Statui enim offerri in prima missa ad Corpus oblatam unam. In secunda missa ad S. Timo-

theum oblatam unam. In tertia missa ad imaginem Salvatoris, quæ et Apostolorum, oblatam unam. In quarta missa ad S. Gregorium ad jannas, oblatam unam. Deinde in missa quinta ad altare majus, oblatas duas. Quod simul fiat quotidianis diebus oblate sex : quæ ab Ecclesia offerantur in Basilica tua, domine meus beate Paule Apostole. Quem Brevis titulum auctoritate Apostolica omni tempore confirmamus sub anathematis interdictum. Ut nulli liceat successorum nostrorum minuere predictas oblationes. Sed, si voluerit, ad laudem et honorem ejusdem beati Apostoli augere, augeat. Nos vero ideo dedimus huic majori altari monachos, ut hæc omnia fiant omni tempore ». Hucusque Gregorii pape tertii inscriptio, quam Breve nominat, idemque quod indelicum, de qua voce superius actum meminimus.

At quas oblatas nominal, alio nomine, oblationes majores nuncupari consuevere, de quibus cum primo Annalium tomo, tum alibi diversis locis sparsim dictum est. Erant itaque istæ oblate, quas vocat, certa mensura panis et vini, quæ ex ejus Decreto, e patriarchio per oblationarium, ut ait Anastasius (erant diaconi oblationarii nominati, huic usui inservientes), pro missis illis celebrandis in Basilicam S. Pauli diebus singulis portaretur ; prout hodie in quibusdam Ecclesiis fieri consuevit. Cæterum quod ad voces ipsas pertinet, inter oblatas et oblationes differre putamus, sicut inter genus et speciem : siquidem oblationum nomine, quicquid Deo offertur cujusvis speciei, intelligi debet. Oblatarum vero nomine, quod offertur tantum pro celebrando sacrosancto misse sacrificio. Cum alioqui panis etiam offerri a populo solet et ad eulogias faciendas, cum panis ipse communiori benedictione benediceretur, qui in populo divideretur, qui usus adhuc in pluribus viget Ecclesiis. Rursus vero oblatarum nomen usurpatum interdum invenimus pro ipsa Eucharistia apud antiquos rituales, communis autem pro ipso pane et vino, quod offertur sacrificii celebrandi causa. De qua Remigius Antiodorensis de celebratione missæ dum agit, post alia hæc habet : « Subripit, inquit, interim sacerdos a populo oblatam, ut ipse, qui est inter Deum et ipsum populum mediator, preces eorum, et vota Deo offerat ». Ex hujusmodi oblatis olim ea pars tantum ad sacræ Eucharistiæ usum sumebatur, quæ ad communicandum populum satis esset, ut ex S. Cypriano¹ colligitur, dum redarguens divitem feminam, sine ejusmodi oblatione ad Ecclesiam venientem, hæc improperat, dicens : « De sacrificio, quod pauper obtulit, sumis ». Et S. Augustinus² : « Erubescere, inquit, debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicaverit ». Quæ autem supererant, nec consecrarentur ex pane et vino, in usum sacerdotum offerturium sacrificium, et clericorum ministrantium cedebant. Postea autem cum est factum, ut quæ in sacrificium

¹ Lyp. de opul. et Eccl. — ² August. serm. CCXV. de temp.

offerenda essent, sacerdotum diligentia pararentur : omnes illæ diversorum oblate absque diminutione, iisdem cessere ministrantibus. Ac tandem ad Gregorium redeamus, ejusmodi oblatas ad missas celebrandas non solum in Basilicis Urbis, sed etiam in cœmeteriis circumquaque positas ab eo fuisse decretas, Anastasius, ut audisti, testatur. « Rursus autem quod ad ejus scripta pertinet, scripsit ad Leonem imper, et ejus filium libros tres pro cultu sanctarum imaginum, reliquit et Epistolarum librum unum, sed his caremus ». Ad postremum vero Anastasius his claudit periodum rerum ab eo gestarum : « Hicfecti ordinationes tres per mensem Decembrem, presbyteros viginthi quatuor, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero ocloginta. Qui sepultus est in cœmeterio Petri Apostoli, quarto kal. Decemb., Indict. decima. Cessavit episcopatus dies octo ». Ilacens Anastasius; reliqua vero ab eodem auctore de ipso Gregorio scripta, suis sunt locis pro ratione temporis collocata.

43. *Zacharias papa creatur.* — Quod igitur Longobardi essent in armis, in ipsoque præcinctu ad cladem Urbis parati, factum est ut quæprimùm, Gregorio papa defuncto, crearetur a clero successor. Sic igitur vix eifem persolutis extremis, octavo die ab ejus obitu Zacharias Pontifex summum omnium consensu creatur die quinta mensis Decembris; quantum autem sederit, inferius in obitu ejus dicturi sumus. De eo autem habet ista Anastasius : « Zacharias, natione Græcus, ex patre Polychronio, vir mitissimus atque suavis, omnique bonitate ornatus, amator cleri et totius populi Romani, tardus ad irascendum, velox ad miserendum, nulli malum pro malo reddens, neque vindictæ sibi meritum tribuens, sed pius et misericors. A tempore ordinationis suæ omnia omnibus factus, etiam iis qui antea sui fuerant persecutores, bona pro malis reddidit, eosque honoribus promovens et provehens, simul et facultate ditavit. Invenit totam Italianam valde turbatam, simul et ducatum Romanum, persequente Luitprando Longobardorum rege ». Et inferius : « Divino nutu prænominatus sanctissimus Zacharias ad Pontificatum est elevatus; cui omnipotens Dominus tantam contulit gratiam, ut etiam pro salute populi Romani suam ponere animam non dubitaret. Missa igitur legatione ad jam dictum regem Longobardorum Luitprandum, salutaria illi prædicavit. Cujus sancti viri admonitionibus inclinatus, prænominatas quatuor, quas a duce Romano abstulerat civitates, reddere promisit. Dumque commotione facta, ad comprehendendum Transamundum ducentem Spoletanum, exhortatione sancti viri exercitus Romanus conjungeret se in adjutorium prædicti regis, egressi sunt, et ipse Transamundus suam deceptionem conspiceret, qua scilicet Romanos, ut dictum est, deciperet, « egressus a Spoletana civitate sese prædicto tradidit regi ». Iluc hactenus : quæ autem idem Anastasius istis subdit, sequenti potius anno contigisse noscuntur.

44. *Caroli Martelli obitus et de ejus anime asserta damnatione refutata sententia.* — Quo pariter anno undecimo kalendas Novembris Carolus cognomento Martellus moritur, cum jam pacem multis sudoribus partam stabilem posteris reliquisset. De anno affirmant omnes tam veteres quam recentiores chronographi; de die testatur auctor anonymus, qui sui temporis res scribens, ad Gregorium Turonensem addidit Appendicem, sicut pariter apud ¹ Aimoinum expressum habetur : quem et in Basilica sancti Dionysii apud Parisios esse sepultum, atque omnes assentiuntur. De quo ea quæ ad religionis cultum spectant ab aliis prætermissa, quæ nec certo quo gesta sunt anno, potuerunt haberi comperta, hic reddemus, quæ Lupus in rebus gestis sancti Maximini episcopi Treverensis scribens ad Valdonem anno Christi octingentesimo trigésimo narrat his verbis :

45. « Cum, inquit, Carolus princeps (cognomento Martellus) longa febrium vexaretur molestia, et cibi potusque fastidio vite periculum incurrisset, ei beatus Maximinus capienti somnum apparuit; utque se ad suam abeantem sequeretur memoriam, demonstravit, expergefactusque Carolus, satellitem, qui sibi forte assistebat, percontatur, si videret beatum Maximinum, qui secum paulo ante contulisset sermonem : illo vero negante : Modo, inquit, foras egreditur, atque imperavit, ut se continuo sequeretur, apud ejus tumultum salutis compos futurus. Ita illum in lectica deportatum, et in soporem resolutum sanctus Maximinus iterum alloquitur, seque pro illo Domini postulasse clementiam, ostendit : illum vero, ne se nitro dedat vitis, admonet. Mox igitur ut exigilavit Carolus, exsurrexit, et promotis promissis in sacrarium secessit, sibi que offerendos cibos poposcit, qui triginta diebus proximitate sumendorum alimentorum sibi possibilitate sublata, vix vitam solius aque haustu retinuerit. Escis itaque sumptis, amissas redire vires persensit. Hujusque non immerito beneficii, cœnobium S. Maximi prædiis auxit, quorum unum Patriosala, aliud Vitmaris Ecclesia, tertium Commiciaeus vocatur; sancto autem Petro Andaclanam obtulit villam ». Ilucisque Lupus.

Sic igitur ex his vides hunc, quem multi ferunt expoliasse bonis Ecclesias, eas locupletasse, more prædecessorum suorum.

46. Sed jam quæ scripta leguntur de Caroli anima æternis pœnis inferis mancipata, hic reddenda erunt, et eorum veritas disquirenda : præter illa autem, quæ de his leguntur in Vita S. Eucherii ² Aurelianensis episcopi, et in Vita sancti Rigoberti ³ archiepiscopi Rhemensis, hæc accipe ex scriptis capitulis (ut præ se fert titulus) ab episcopis provinciarum Rhemensis et Rothomagensis, ad Ludovicum regem missis, apud Gratianum vero descripta, ubi agit de bonis Ecclesie non auteren-

¹ Aimoin, l. IV. c. 57. — ² Extat apud Sur, tom. I. die XX Febr.—
³ Eod. tom. die IV Jan.

dis, his verbis¹ : « Quia vero Carolus princeps Pipini regis pater, qui primus inter omnes Francorum reges ac principes res Ecclesiarum ab eis separavit atque divisit, pro hoc solo maxime est aeternaliter perditus. Nam sanctus Eucherius Aurelianus episcopus, qui in monasterio sancti Trudonis requiescit, in oratione positus, ad alterum saeculum raptus, et inter caetera quae sibi Domino ostendente conspexit, vidit illum in inferno inferiori torqueri. Cui interroganti ab Angelo ejus ductore responsum est : Quia sanctorum iudicatione, qui in futuro iudicio cum Domino iudicabunt, quorumcumque res abstulit ac divisit, ante illud iudicium anima et corpore sempiternis poenis est deputatus, et recepit simul cum peccatis suis poenas propter peccata omnium, qui res suas et facultates in honore et amore Domini ad sanctorum loca luminaribus divini cultus, et aëmonii servorum Christi ac pauperum, pro animarum suarum redemptione tradiderunt.

« Qui in se reversus sanctum Bonifacium et Fuldradum abbatem monasterii sancti Dionysii, et summum capellanum regis Pipini ad se vocavit : eisque talia dicens, signum dedit, ut ad sepulcrum illius irent, et si corpus ejus ibidem non reperissent, ea, quae dicebat, vera esse concederent. Ipsi autem pergentes ad praedictum monasterium, ubi corpus ipsius Caroli humatum fuerat, sepulcrumque ipsius aperientes, visus est subito exisse draco, et totum illud sepulcrum interius inventum est denigratum, ac si fuisset exustum. Nos autem illos vidimus, qui ad nostram usque aetatem duraverunt, qui huic rei interfuerunt, et nobis viva voce veraciter sunt testati, quae audiverunt atque viderunt.

17. « Quod cognoscens filius ejus Pipinus, Synodum apud Limonas congregari fecit, cui praefuit cum sancto Bonifacio legatus Apostolicae Sedis Gregorius nomine. Nam et Synodum ipsam habemus, et quantumcumque de rebus Ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, potuit, Ecclesiae reddere procuravit. Et quoniam res Ecclesiae, a quibus ablatae erant, restituere propter concertationem, quam cum Walfaro Aquitanorum principe habebat, non praevaluit : precariis fieri ab episcopis exinde petiit, et nonas ac decimas ad restorationes terrarum, et de unaquaque casata duodecim denarios ad Ecclesiam, unde res erant beneficiatae (sicut in libro capitulorum regum habetur) dari constituit, usque dum piaeres ad Ecclesiam revertent. Unde et dominus Carolus imperator adhuc in regio nomine constitutus edictum fecit, ut nec ipse nec filii ejus successores hujusmodi res agere attentarent : quod manu sua firmavit, cujus plenitudinem habemus, et de quo capitulum excerptum in libro capitulorum ejus, quicumque librum illum habet, legere voluerit, invenire valebit.

« Hanc etiam relationem et in scripturis habemus, et quidam nostrum etiam viva voce domi-

num Ludovicum imperatorem patrem vestrum referre audivimus ». Itaque ibi. Caeterum cum in Vita Eucherii eadem legantur, superadditum esse caput illud, haud levis suspicio est : si quis consideret, mox ante ejusmodi narrationem dici, contendisse precibus sanctum, ut ex hac vita solveretur ; sed non coherent, quae subsequuntur de Caroli damnatione, sed bene, quae post illa habentur de ejus ex hac vita migratione.

18. Quod ad crimen pertinet, quam saepissime accidisse, ut bonorum Ecclesiarum invasores, raptores, et usurpatores divinitus immissa vindicta percuterit, innumera declarant exempla, omni fide constantia, quae superius diversis in locis pro temporum ratione sunt sparsa, ut nemo de his dubitare aliquando possit. Si enim profanarum etiam rerum raptoribus vindictam pro foribus adstittisse saepe legimus : quomodo non magis adversus sacrilegos, expilatas Deo semel oblata, supplicium divinitus irrogari dixerimus ? Ut plane impius poenitus convincatur, qui ejusmodi sacrilegiis obnoxios, nisi poenitentes satisfaciant, poenas posse evadere sempiternas existimet, contestante Apostolo¹ atque dicente, quod neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Verum historiam istam de visione facta S. Eucherio (quod asseritur) non posse subsistere, ex iis quae dicta sunt in obitu ejusdem sancti, qui contigit ante decennium, quam Carolus moreretur, sive annos quatuordecim (ut Molanus ponit) satis intelligi potest, cum adeo repugnent tempora, ut S. Eucherius viderit animam Caroli apud inferos cruciari ; qui post ejusdem Eucherii obitum decem saltem annos reperitur fuisse superstes : unde intelligas quantum absit, quod asseritur, ut Eucherius ea tempore Pipini regis per visum scire ac referre poterit.

19. Sed et quod de ipsius Caroli pietate reperitur, ejusdem Ludovici imperatoris, ad quem talia fuisse scripta dicuntur, elogium eadem mendacii certe redarguit. Ipse enim Ludovicus imperator in Epistola ad Hilduinum² abbatem, haec habet : « Proavus noster Carolus princeps Francorum inclytus per orationes ipsius excellentissimi martyris, adeptum se fuisse gratulatus est apicem principatus, eidemque decurso mortalitatis tempore, quod carius potuit habere depositum, corpus scilicet proprium in magni die iudicii suscitandum, et animam Domino praesentandam tidesiter commendavit, ac per hoc maxime devotionem ac fiduciam cordis erga peculiarem patronum patenter ostendit ». Haec Ludovicus : qui si tam certam de damnatione Caroli sciret testificationem factam esse Pipino : quomodo non potius silentio praeterisset memoriam sepulture Caroli apud sanctum Dionysium, tanto miraculo infamatum, quam illam tanto praeconio celebraret ?

¹ 1. Cor. vi. — ² Habetur in Arcopagitis ante vitam Dionysii apud Sur. tom. v. die 13. Octob.

¹ Apud Graham, vii. q. 1. post c. 59. ex Conc. Bathon.

20. Accedit et his, quod recte intelligenti omnem penitus dubitationem possit auferre. Idem enim ipse S. Bonifacius, qui asseritur inspector fuisse sepulcri, et testis oraculi de damnatione ipsius ad inferos, scribens Epistolam ad Ethelbaldum Merciorum regem in Angliā, hominem scelestissimum, ut eum revoceat ad poenitentiam, inter alia plura ingerit exempla regum, qui ob ipsorum immensa scelera male pereuntes, una cum corpore perdididerunt et animam, damnati in cruciatibus perpetuis apud inferos; ubi de Carolo ipso agit, ponit nominis ista: « Carolus quoque princeps Francorum multorum monasteriorum eversor, et Ecclesiasticarum pecuniarum in usus proprios commutator, longa torsione et verenda morte consumptus est ». Haec tantum ipse de Carolo, et nihil praeterea amplius de ejus ex inspectione sepulcri a se visa, ut dicunt, et certa habita ad poenas inferni damnatione; sicut de aliis dixerat ibi regibus. Cum tamen cogeret argumentum ea non solum silentio non praeterire, sed magno id fuisset ipsi pretio redimendum, ut diceret, ingereret, atque etiam inculcaret tam horrendum spectaculum, quod vidisset, si revera dicere potuisset, cum ad ipsum perterendum quaereret undique rationes. Imo et si impoenitens mortuus esset, utique et hoc dicere non tacuisset, sicut de aliis ibi dixerat. Verum etsi dira ob immensos dolores morte consumptus sit, haud tamen absque exomologesi ex hac vita recessisse, quae ex Ludovico imperatore sunt recitata, demonstrant.

21. Vindex Deus, sed non judicans bis in idipsum, sic invasores jurium Ecclesiarum principes Christianos poenitentes interdum miserando cruciatu ante interitum vult affligi, tum ut posteris sint in exemplum non minuendi, vel violandi Ecclesiasticam immunitatem, utque non leve esse delictum quod peccassent, ex portentosis et paene insolitis ab ultore numine illatis poenis posset intelligi; tum etiam ut cum iidem catholice vixerint, et alia complura bona fecerint, maxime vero quod propagantibus fidem fuerint adjuutores (ut a Carolo, de quo agitur, factum vidimus) quod peccassent in Ecclesiae jura, hic luere potius, quam damnarentur perpetuis cruciatibus in inferno: a quibus eundem fuisse immunem, putamus ex iis, quae de eo superius pluribus in locis sunt dicta; nempe (quod est hic in memoriam revocandum) laudatam pietatem Caroli duorum Romanorum Pontificum assertionem, Gregorii secundi, atque Gregorii ejus successoris, ejusdem nominis tertii, cujus illud maximum est de eodem Carolo Martello praeconium, quod tum Dei, tum ejusdem Caroli opitulatione S. Bonifacius centum millia paganorum Germanorum ad Christianam religionem suscipiendam convertisset: ut plane de ipso (occulta fiet et nobis incognita sint divina judicia) salutem cum piis regibus consecutum, existimare liceat; et si peccator extiterit (ut solent reges saepe delinquere) per exomologesim illam factam, qua suam animam Do-

mino per sanctum Dionysium praesentandam adeo sollicito studio commendavit, bene de ejus sit salute sperandum. Sed nec illic tacendum, quod idem Carolus laudatus etiam invenitur ab ipso S. Bonifacio Germanorum apostolo, cum rogavit ejus filium Carolomannum, ut bene coepta a parente circa cultum Christianae religionis prosequeretur, rogans eum insistere paternis vestigiis, ut dicitur inferius, cum de ejus cum Carolomanno congressu agetur. At hic de his satis.

22. *Carolomannus succedens Carolo, de Synodo cogenda agit cum Bonifacio, qui de hoc et de aliis ad Zachariam scribit.* — Mortuo Carolo, duo filii Carolomannus major natus, atque Pipinus successerunt haeredes: principatum vero suum Carolomannus administrabat, nempe provinciam Aethrae (quae et Alemannia appellatur) atque Thuringiae: qui simul ac partem suae hereditatis accepit, nihil antiquius habuit, quam iis consulere, quae ad religionem conservandam et propagandam spectare viderentur. Quomobrem S. Bonifacium ad se mox accersendum curavit, ut cuncta secundum canones recte disponderentur. De his ipse Bonifacius testis est in Epistola ad Zachariam data, quam hic tibi reddemus¹. Cum enim Bonifacius ex verbis Carolomanni cognovisset illum ipsi esse in proposito, ut Synodum cogeret episcoporum, quorum rebus Ecclesiasticis ubique collapsis consuleretur: antequam quicquam aggredere, statuit de his consulere recens creatum Romanum Pontificem Zachariam; quomobrem has ad eum primas omnium litteras dedit:

« Domino charissimo, summi Pontificatus infula praedito viro Apostolico Zachariae, Bonifacius servus servorum Dei.

« Confitemur, domine pater, quia per nuntios referentes, quod venerande memoriae Apostolatus vestri praedecessor Gregorius ergastulo corporeo absolutus ad Dominum migravit, quod majorem laetitiam non audimus, et expansis ad aethera palmis, Deo gratias egimus, quod clementem paternitatem vestram altissimus arbiter canonica jura regere, et Apostolicae Sedis gubernanda tenere concessit. Ergo non aliter quam ut ante vestigia vestra genuculantes intimis flagitamus precibus, ut sicut praedecessorum vestrorum, pro auctoritate S. Petri, servi subditi, et subditi discipuli sumus, sic et vestrae pietatis servi obedientes, subditi sub jure canonico fieri mereamur, optantes Catholicam fidem, et unitatem Romanae Ecclesiae servare, et quantoscumque audientes, vel discipulos in ista legatione mihi donaverit Deus, ad obedientiam Apostolicae Sedis invitare et inclinare non esso.

23. « Necessae quoque habemus indicare paternitati vestrae, quia per Dei gratiam Germaniae populis aliquantulum percussis vel correctis, tres ordinavimus episcopos, et provinciam in tres parochias discrevimus, et illa tria oppida sive urbes,

¹ In Vit. S. Bonif. l. II. c. 1.

in quibus et ordinati sunt, scriptis auctoritatis vestrae confirmari, et stabiliri precantes desideramus. Unam esse sedem episcopatus decrevimus in castello, quod dicitur Wirtzburg, et alteram in oppido, quod nominatur Buriburg; tertiam in loco, qui dicitur Erphesfurt, qui fuit olim urbs Paganorum. Hæc tria loca propria auctoritate Apostolatus vestri roborari, et confirmari diligenter postulamus, ut si Dominus voluerit, per auctoritatem et præceptum sancti Petri, jussionibus Apostolicis fundate et stabilite sint tres in Germania sedes episcopales; et ut presentes vel future generationes non præsumant vel parochias corrumpere, vel violare præceptum Apostolicæ Sedis.

24. « Notum similiter sit paternitati vestrae, quod Carolomannus dux Francorum me accersitum ad se rogavit, ut in parte regni Francorum, quæ in sua est potestate, faciam Synodum congregari; et promisit se de Ecclesiastica religione, quæ jam longo tempore, id est, non minus quam per sexaginta vel septuaginta annos calcata et dissipata fuit, aliquid corrigere et emendare velle. Quapropter si hoc, Deo inspirante, veraciter emendare voluerit, consilium et præceptum vestrae auctoritatis habere debeo. Franci enim (ut seniores dicunt) plusquam per tempus octoginta annorum Synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiæ canonica jura alicubi fundabant vel renovabant. Modo autem maxima ex parte civitates et episcopales sedes tradite sunt laicis cupidis ad possidendum, vel clericis scortatoribus, vel publicanis seculariter ad profuendum. Nam si per verbum vestrum hoc negotium, duce rogante supradicto, renovare et corrigere debeo, præceptum et iudicium Apostolicæ Sedis cum canonicis (canonibus) Ecclesiasticis præsto habere cupio. Si invenero inter illos diaconos, quos nominant, qui a pueritia sua semper in stupris, semper in adulteriis, et in omnibus semper spurciis vitam ducentes, sub tali testimonio venerunt ad diaconatum, et modo in diaconatu concubinas quatuor, vel quinque, vel plures noctu in lecto habentes, Evangelium tamen legere, et diaconos se nominare nec erubescunt, nec metuunt: et sic in talibus incestis ad ordinem presbyteratus venientes, in iisdem peccatis perdurant, et peccata peccatis adjicientes, dicunt se pro populo posse intercedere, et sacras oblationes offerre: novissime (quod pejus est) sub talibus testimoniis per gradus singulos ascendentes, ordinantur et nominantur episcopi: si, inquam, tales invenero inter illos, rogo, ut habeam præceptum conscriptum auctoritatis vestrae, quid de talibus definiatis, et per responsum Apostolicum convincantur et arguantur peccatores. Inveniantur etiam quidam inter eos episcopi, qui licet se fornicarios et adulteros dicant non esse, sunt tamen christi vel venatores, et pugnant in exercitu armati, et effundunt propria manu sanguinem hominum, sive Paganorum, sive Christianorum. Et quia servus et legatus Apostolicæ Sedis esse dignoscor, min-

sit verbum, et memm hic, et vestrum ibi, si contingat ut ad iudicium auctoritatis vestrae pariter missos dirigamus.

25. « Præterea de una re necesse habeo et consilium quærere, et licentiam petere, eo quod venerandæ memoriæ prædecessor vester, sicut audistis, in præsentia vestra mihi præcepit, ut presbyterum ante obitum meum, Deo volente, in Ecclesiastico ministerio hæredem et successorem constituere deberem. Et hoc mihi, si Dei voluntas est, placet, et modo dubito, et nescio si fieri possit: quia postea frater illius avunculum ducis Francorum occidit, et adhuc ignoramus, qualiter ista discordia pacificari, vel finiri valeat. Sed obsecro, ut auctoritatis vestrae licentia sit, cum consilio servorum Dei de ista electione facere, quod nobis in commune pro Ecclesiæ utilitate, vel fructu spirituali, et defensione religionis optimum esse videatur, ut consensum vestrum habeam de hoc facere, quod optimum mihi inspirare dignetur Deus: quia hoc non videtur posse fieri, si contrarius princeps fuerit.

26. « Præterea quærere et interrogare paternitatis vestrae consilium debeo de quadam confusione, quæ nuper ad nos veniens, mentem nostram conturbavit, et sacerdotibus Ecclesiarum verecundiam incutiebat: nam laicus quidam magnæ persone ad nos veniens dicebat, sibi ab Apostolicæ Sedis Pontifice sanctæ memoriæ Gregorio datam esse licentiam, ut in matrimonium acciperet viduam avunculi sui, quæ et ipsa fuit uxor consobrini sui, et ipsa, illo vivente, discessit ab eo, et iste vir, qui nunc eam accipere desiderat, affirmat sibi licentiam datam, et in tertia generatione propinqua esse dignoscitur. Hæc etiam votum castitatis Deo vovens, velata fuit, et iterum abjecto velamine maritali. Tale enim matrimonium supradictus homo sibi ab Apostolica Sede affirmat esse concessum, quod non existimamus verum: quia Synodus et Ecclesia, in qua natus et nutritus fuit, id est, in transmarina Saxonia, Londonensis Synodus, quæ in primis a discipulis S. Gregorii, id est, Augustino, Laurentio, Justo, Mellito archiepiscopo constituta et ordinata fuit, talem copulam et matrimonium maximum scelus et horribile flagitium ex auctoritate sacræ Scripturæ iudicabant.

27. « Quapropter paternitas vestra hujus rei veritatem nobis indicare non dedignetur, ut Ecclesiæ sacerdotibus vel populo Christiano inde scandala et schismata non oriuntur: quia carnales homines et idiote Alemanni, vel Bajoarii, vel Franci, si juxta Romanam Urbem aliquid fieri viderint, ex his peccatis, quæ nos prohibemus, licitum esse putant, et nobis improprium deputant, sibi vero scandalum vite accipiunt.

« Sicut affirmant se vidisse annis præteritis in Romana Urbe, et juxta Ecclesiam S. Petri, die vel nocte, quando katende Januarii intrant, Paganorum consuetudine, choros ducere per plateas, et acclamaciones et cantiones sacrificas facere, et

nulum de domo sua vel ignem, vel ferramentum, vel aliquid commodi vicino suo prestare velle. Dicunt quoque, se vidisse ibi mulieres pagano ritu philacteria et ligaturas in brachiis et cruribus ligatas habere, et publice ad vendendum venales alios offerre. Quæ omnia, eo quod ibi a carnalibus et insipientibus videntur, hic improprium et impediunt prædicationis et doctrinæ efficiunt. De talibus ait Apostolus ¹: Dies observatis et temporibus timeo, ne sine causa laboraverim in vobis. Et S. Augustinus dixit ²: Qui divinationibus et auspiciis, vel philacteriis, vel quibuslibet auguriis credit: etsi jejuret et oret; etsi jugiter ad Ecclesiam currat; etsi largas elemosynas faciat; etsi corpusculum suum in omni afflictione cruciaverit: nihil ei proderit, quando sacrilegia illa non reliquerit. Nam si istas paganas ibi paternitas vestra in Romana Urbe prohibuerit, et sibi mercedem et nobis maximum profectum in doctrina Ecclesiastica acquireret. Episcopi quoque et presbyteri generis Francorum, qui fuerunt adulteri vel fornicatores acerrimi, quos in gradu episcopatus vel presbyterii fornicationum nati filii arguunt, redeuntes ab Apostolica Sede, dicunt sibi Romanum Pontificem licentiam dedisse, ministerium episcopale in Ecclesia usurpare. Contra quos contendimus, quia Apostolicam Sedem contra Decreta canonum nequam audivimus judicasse.

28. « Hæc omnia, domine charissime, propterea vobis nota fecimus, ut vestre auctoritatis responsum talibus dare possimus, ut per cautelan vestræ doctrinæ oves Ecclesiæ non seducantur, sed lupi rapaces convicti et superati pereant. Interea mu-

nuscula pauca vobis direximus, non quia digna sint paternitate vestra, sed pro indicio charitatis, obedientiæ et devotionis, id est, villosam unam, argenti et aurii tantillum. Dextera Domini protegente, incolumem valere et in Christo proficere beatitudinem vestram in longitudine dierum optamus ». Hactenus Epistola, cui hi subjiciuntur versus:

Te Deus altithronus sancta conservet in æde
Sedis Apostolicæ rectorem, tempore longo ¹
Mellicula gratum populis doctrina per orbem;
Perficiatque Deo dignum pia gratia Christi.
Splendida percipiat florens sua gaudia mater,
Atque domus Domini letetur prole fecunda (secunda).

Dedit autem has litteras Bonifacius Deneardo presbytero fidelissimo nuntio, ut apparet ex reditis a Zacharia ad ipsum Bonifacium litteris, quæ anno sequenti, quo sunt datæ, ponentur. Porro proficiscentem Deneardum his commendatitiis litteris communiit ²:

« Charissimo filio Regiberto prefecto Bonifacius servus servorum Dei in Domino æternam salutem.

« Dignitatis tuæ clementiam obsecramus precibus, ut hunc missum litterarum mearum Romam pergentem propter responsa Ecclesiastica, et orationum causa, per vestros fines conservatum transire permittatis, ut cum adjuvare in propriis necessitatibus dignemini, sicut prioribus missis nostris fecisse mihi revertentes referebant. Agite ergo de hac petitione, ut merces vestra coram Deo crescat et multiplicetur. Vale in Christo ».

¹ Gal. iv. — ² Aug. serm. de temp. cxxli.

¹ Unus videtur deesse versus. — ² Eod. qui sup. Cod. Ep. xxxii.

Anno periodi Græco-Romanæ 6234. — Anno Æræ Hispan. 779. — Anno Hegiræ 124, inchoato die 15 Novemb. Fer. 4. — Jesu Christi 741.

— Zacharia: papa 1. — Constantini Copronymi 22 et 1.

1. *Moritur Leo imp.* — Ad num. 1 et seq. Theophanes ad annum xxiv Leonis imp. quem kalendis Septemb. superioris Christi anni exorditur, ait: « A mensis Martii die vicesimo quinto decima quinta Indictione, ad mensis Junii diem decimum octavum nona Indictione, Leo imperavit. Tenuit autem imperium annis viginti quatuor, menses duos, dies viginti quinque. Constantinus pariter ejus filius impietatis æque ac imperii suc-

cessor a præfato mensis Junii die decimo octavo nona Indictione, ad mensis Septembris diem decimum quartum Indictione decima quarta, Deo permittente, potestatem obtinuit annos quatuor supra triginta, menses tres, dies duos. Is ergo Leo, ut præmisimus, eodem anno ejusdem Indictionis nonæ, mensis Junii die decimo octavo, simul cum animæ mortem obiit corporis: cui in tyrannidis summa potestate occupanda filius Constantinus suffectus

est ». Baronius, qui Leonis imperium a die xxv mensis Martii anni dcccxvi auspicatur, et mortem ejus hoc anno collocat, dicit corrigenda ea quæ hic scribit Theophanes. Verum is nullibi magis accurate locutus est, Indictionem qua Leo imperium iniiit, quæve mortuus est, semel et iterum memorans, et tam diem ejus natalem, quam emortualem exprimens. In hoc tamen errat Theophanes, vel forsân ejus librarii, quod hunc annum vocet Incarnationis secundum Alex. dcccxxii, qui kalendis Septemb. anni Christi dcccxxxix inchoatur. Sed Indict. ix, quam iterat, nos de ejus sententia certos reddit, ostenditque Leonis initium ab anno dcccxvii nullo modo removeri posse. Nicephorus in Breviario dicit, Leonem ex aqua intercute mortuum esse.

2. *Constantinus Copronymus patre scelestior.*

— A num. 3 ad 6. Pergit Theophanes citatus : « Nunc irreligiosissimi et infelicis undequaque filii ejus nefaria gesta, sceleratiora multo Deoque magis invisa decet recensere; ex veritatis tamen oraculis, ceteri in Dei cuncta insipientis ac intine penetrantis conspectu positi, nulla vel rei superflua accessione facta, quod nimirum cum posteris, tum in misellis atque improbis hominibus secundum execrandam iniquissimi imperatoris sententiam errantibus prodesse queat, quæ ab Indictione decima, et primo imperii ejus anno deinceps gesta sunt, fideliter enarrabimus. Ipse siquidem perditissimus ac mente plane stupefactus, sive potius sanguinaria ac crudelissima fera, tyranni, non legitimi imperatoris more imperium administrans, a Deo imprimis, et Servatore nostro Jesu Christo, et ab immaculata et sanctissima ejus Matre, et a sanctis omnibus, mala præstigiarius arte affectata, impunitatibus, effuso victimarum cruore, equis stercoribus et lotiis seductus, obscenis tactibus, et demonibus invocandis assuetus ab infantia, studiis deinceps omnibus, quæ animum perdunt et perniciem ingerunt a primis annis imbutus fuit.

3. *De Artabaso sibi imperatore proficendo Constantinopolitani cogitant.* — « Postquam vero paternam potestatem ejusque simul impietatem hereditario jure adit, quis explicare valeat, quas malitiæ turbas ab ipsis primordiis scelestus ille ac piaculis omnibus infectus moverit, et quas per universum orbem, tanquam per aeris spatium, malorum hujusmodi spectatores tristitia et animorum consternatio incessit : adeo ut ab imperii statim principio propter imatam truculentiam omnes exosum habuerint, et in Artabasum europatam et Opsici comitem, et ob locatam sororem Annam ejus generum, ceteri rectum de fide sensum jugiter retinentem bene affecti imperium studuerint transferendum ».

4. *Artabasdus imperator salutatus.* — Theophanes his narratis exorditur annum Incarnat. secundum Alex. dcccxxxii, qui kal. Septemb. superioris Christi anni incipitur, et cum mense Augusto

currentis absolvitur. Et tamen annum illum Incarnat. secundum Alex. copulat cum anno primo Constantini imper. quem inchoat a kalendis Septemb. hujus Christi anni. Quare Chronicon Theophanis per hujus imperatoris tempora perturbatum ac corruptum quoad Incarnationis annos, ideoque annos imperii Constantini, qui recte in eo procedunt, tantum citabimus. Anno itaque primo Constantini a kalendis Septemb. hujus Christi anni coepit, ait Theophanes : « Mensis Junii die vicesimo septimo ad insequentem Indictionem decimam pertinente, adversus Arabes circa Opsicii regionem expeditione suscepta, ad urbem, quæ Crasus dicitur, venit; cum vero Artabasdus Opsicii militum manu comitatus Dorylæi versaretur, mutuum de se sibi invicem suspicionem ingerebant ». Paulo post prodit Theophanes : « Hinc imperii in seipsum armati sævissimæ pugnæ, civiumque ad invicem conflictus, imperatoribus duobus renuntiatis, et ex æquo de potestate contententibus, etc. » Theophanes patrius et magister « Artabaso bene affectus, ad magnæ Ecclesie catechumena populo collecto, tum litteris tum Thalassii *Silentiarii* testimonio, imperatorem fato functum et Artabasum a Thematibus imperatorem salutatum suadet. Confestim populus universus Anastasio falsi nominis patriarcha duce diris et maledictis, ceteri naturæ monstrum et a Deo alienum Constantinum insequitur, eadem ejus, quasi ingenti malo liberati gratanter excipit, et Artabasum velut Orthodoxum et sacrorum dogmatum defensorem imperatorem proclamat ».

5. *Anastasius episc. Constantinop. impietatem imperatoris proapat.* — Subjungit Theophanes : « Anastasius falso nomine patriarcha, veneranda ac vivifica crucis ligna manibus tenens, interposito jusjurando coram plebe disseruit : Per eum, qui lignis istis suffixus est, ita mihi dixit imperator : Ne Dei Filium, quem genuit Maria, quique Christus dicitur, uspiam reputaveris, quam simplicem ac nudum hominem. Eum etenim in lucem Maria protulit in eum modum, quo me mater mea Maria genuit. His auditis populus universus eum imperio abdicatum pronuntiavit ». Haec Theophanes ad an. 1 Constantinii imper. hæc Partim hoc, partim sequenti anno acta. Sed initium imperii Artabasi hic explicandum.

6. *Currenti anno non vero insequenti.* — Baronius, cujus tempore Theophanis chronographia lucem non viderat, sed tantum versio ejus ab Anastasio edita, initium tyrannidis *Artabasi* cum currenti Christi anno optime illigavit, quia Anastasius Indictionem, quam cum die xxvii mensis Junii, seu cum quinto kalendas Julias copulavit Theophanes, ipse prætermisit. Verum postquam Theophanes e tenebris emerit, apparuitque *Anastasiu* varios temporum characteres, variasque res ab eo narratas in sua versione præterisse, omnes novæ et ampliori Theophanis versioni standum esse censuere, indeque plerique cum Petavio in Notis ad Breviarium historicum Nicephori p. 82,

initium imperii *Artabasdii* post mensem Junium Indictione decima notatum, ideoque sequenti Christi anno exordium esse contulerunt. Imo Cointius anno DCCLXII, num. 58 existimavit, tam *Artabasdum*, quam *Nicephorum* ejus filium exeunte anno seplingentesimo quadragesimo secundo, vel ineunte proximo acclamatos imperatores, primumque eorum annum cum anno DCCLXIII componendum esse. Verum *Artabasdum* currenti Christi anno, *Nicephorum* vero ejus filium insequenti imperatores dictos, certum esse debet. Petavii aliorumque error, partim ex Theophane, seu potius ex ejus librariis, partim ex ejus interprete processit. Hic enim textus Theophanis: *Ἐπὶ τοῦ ἑνδέκτου καὶ εἰκοστέου ἐπιπέμει τῆς ἐπιπέμει δυνάμει ἰνδίκτιονες*, hæc vero versio Goari: « Mensis itaque Junii die vicesimo septimo ad insequentem Indictionem decimam pertinente ». Et tamen Theophanes mox ante dixerat, Leonem Isaurum mortuum esse die xviii mensis Junii Indictionis nonæ, qui ideo quæcumque Constantinopoli per annum integrum, a mense scilicet Junio præsentis anni ad Junium insequentem, gesta sunt, retulit, si annua primum Constantini imp. ab iis, quæ contingere mense Junio sequentis anni Indictione x usque ad Septembrem notati inchoavit. Quare nullum mihi dubium est, quia Theophanes scripserit, *mensis itaque Junii die vicesimo septimo præcedentis Indictionis*, quam nempe in Leonis Isauri morte jam memorarat, vel quin loco *Indictionis nonæ*, ipse memoria lapsus, vel librarius scripserit *decimam*. Hunc errorem ejus interpretis novo auxit: adverbium enim *ἐπιπέμει*, quod ibi præpositionis vim obtinet, non significat *insequens*, sed *præteritum vel retroactum*, locusque Theophanis non aliter ac a nobis præstitum vertendus. Theophanes, qui annos et Indictiones a kalendis Septemb. auspiciat, quando anno superiori mortem alicujus imperatoris recitavit, anno insequenti a Septembri inchoato narrare aggreditur quæ post

mortem ejus novus egit ante kalendas Septemb. a quo die primum ejus imperii auspiciatur. Unde cum *Leo Isaurus* die xviii mensis Junii currentis Christi anni vivere desierit, Theophanes primum Constantini ejus filii ac successoris annum exorditur quidem a kalendis Septemb. ejusdem Christi anni, sed antea in medium adducit, quæ a morte Leonis ante easdem kalendas peracta sunt. Statim autem a *Leonis Isauri* obitu de constituendo novo imperatore, qui sacras imagines defenderet, Constantinopoli actum (1).

7. *Ex Nicephoro patriarcha corrigendus Theophanes.* — Hoc enim diserte nos edocet Nicephorus in Breviario, ubi narrata Leonis imp. morte de *Artabaso*, quem *Artabasum* vocat, hæc scribit: « *Artabasus* vero imperatoris gener (Constantini is sororem in matrimonio habebat) cum iis, qui de populo superfuerant (erat enim Obsequianorum dux) ac duobus filiis *Niceta* et *Nicephoro*, in *Dorylei* campo stationem habebat. Hic audita socieri morte (ideoque hoc Christi anno) de invadenda tyrannide consilium capit. Quare populum omnem, quem in potestate habebat, sacramento adigit, fidos sibi ac benevolos fore, nec alterum imperatorem recepturos. Constantinus simul atque imperii compos factus est, cum delecta exercitus parte extra Urbem in campum (cui *Crasso* nomen est) egreditur, simulque *Artabaso* mandat, ut ad se veniat, quo infer se de propulsando hoste delibere. Nec minus ille sua sponte maturavit, ut et concilio interesset, et cum imperio privaret. Inferri Constantinus, audita tyrannidis fama, etc. prope digressus, ac salutis consensus, ad Orientalium regionem confugit, etc. Ad hæc *Sisinnium* patricium cum *Thracensibus* copiis, quibus præerat, ad suas partes pertrahunt, collatisque in unum viribus contra *Artabasum* procedunt. Nam *Theophanes* cognomento *Monotius*, qui magisterii dignitatem gerebat et Byzantii imperatoris partes agebat,

(1) Totam hanc de *Artabaso* historiam diligentius retexendam esse censeo, atque variorum scriptorum testimonia ita inter se me composurum blandior, ut ferme omnem corrupti textus suspensionem ab eorum historiis amoveam. Theophanes narrationem de *Artabaso* suam inchoat a die xxv Junii Indictionis decima, quæ annus DCCLXII signat; rem vero totam ita prosequitur, ut nihil indeinceps de annis singularum rerum gestorum curet; ac si scilicet omnia que *Artabaso* acciderunt unius anni spatium impleverint, uno tantummodo ejus exitu excepto, quem ad Novembriam duodecimam Indictionis, id est anni DCCLXIII rejicit. Ex quo intelligimus multa ab illo extra sedem suam referre; et quemadmodum sub Indictione x quadam collocat, quæ serius accedent; ac forte nonnulla, que diem et annum illum præcesserunt ad eandem Indictionem rejicit, quod forte tunc *Artabasdus* molinimum suorum equitum ad scopum pervenerit, imperio occupato. *Nicephorus* pariter statim ab obitu Leonis historiam *Artabasdii* ducit, quam postea minus serie partim curato annorum discrimine continuat. Ad eo auctore forte petenda sunt exordia seditionis quam movit *Artabasdus*, que cum eodem scriptore ad eundem annum qui *Leo* decessit, annum scilicet DCCLXI, referenda sunt. Scilicet vero illud exitus, atque plena imperii occupatio nominis a Juno anni sequentis cum *Theophane* repetenda. *Ierem* vero potius *Artabasum* altero anno, *Alexandri* scilicet a Septembri anni DCCLXI ad Septembrem anni DCCLXII deducto, *Nicephorum* filium suum ad imperii societatem adscivit; et ex eo forte tempore hæc pariter *Artabasdus* imperii sui annus supputavit. Hinc in litteris *Zacharie* Pontificis cuius patris et filii parti passim procedunt, quandoquidem vero *Artabasdus* imperii plenum jus anno DCCLXII ediditne cepit, quia tamen ut invasor potius, quam justus imperator reputabitur, idem *Leonis* sero, anno scilicet DCCLXIII, post captum *Artabasum* anni ejus velint legitimi, et justi imperatoris in publicis scriptis adscribi cepti sunt. Hinc *Zacharius* Epistolam datam kalendis Aprilis Indictione xi, id est, anno DCCLXIII, Constantini annis signat, quibus nota chronica hypothesis sine plura adversarum Pagani detrahit et deformat. At enim quomodo Epistola *Zacharie*, quam legas apud Pagium ad an. DCCLXIII, 6, sub anno DCCLXIII collocari potest, cum scripta sit ante Concilium Germanicum anni DCCLXII. Repone, Concilium illud ad sequentem annum DCCLXIII referendum esse, ut in nota ad A. DCCLXII demonstrabitur. Epistola vero germanice ejusdem *Zacharie* legendæ apud Pagium ad annum DCCLXIII, 6, 7, cum adscriptam referant apud *Sirmundum* Indictionem XII conjunctam cum die x kalendas Julias exhibent annum DCCLXIV. Sed quorsum hæc, inquit, nomine Epistola ille adscriptos referunt annos *Artabasdii* cum illo, quos tamen ambobus auctores fuisse ab imperio Novembri mense, Indictionis XII, id est anni DCCLXIII *Theophanes* affirmat? Fatore ego quidem in hac re vitium aliquod inaccessibile, sive illud in *Theophane*, sive in notis chronis utriusque Epistole admittendum sit. Ut ingenue fatear, censeo corrigendum esse *Theophanem*, in cuius textu pro Indictione XII, Indictio XIII reformanda sit. Factus enim aliter vitium irrepere potuit in textum scriptoris illius, cujus historia mensis frequentibus scætel, quam in genuino *Zacharie* Epistolam, quæm altera alteri persuasit, et eandem chronotaxiam constanter tuetur. Quæ cum ita sint, suspicor exitum imperii *Artabasdii* integro anno citius in *Annalibus* collocari, ac deinceps ab anno DCCLXIII remota ad annum DCCLXIV transferendum esse.

ad Artabasum defecerat, eumque et imperatorem salutaverat, et Byzantiis persuaserat, Constantinum esse mortuum. Idem Nicephorum filium, qui tum in Thracia copias regebat, ad sese advocat, et ad urbem custodiam cum his, quos secum habebat militibus, disponit: qui ex officio imperatoris erant partim cæcitate, partim aliis penis ac contumeliis afficit. Artabasus interim cum suis ad urbem accedit, cujus adventu sanctorum imagines illico restitute sunt. Hunc pene secutus Constantinus Chrysopolim occupat, navale ex adverso Constantinopolis in Asia positum. Ubi paululum commoratus regreditur, et ad urbem Amoriam hyemat. Anno insequenti, etc.» Vides Nicephorum in narratione rerum gestarum cum Theophane vulgato convenire, huncque, quoad initium Artabasdi ex Nicephoro, non vero, ut arbitratus est Petavius laudatus, Nicephorum ex Theophane emendandum. *Artabasdi* initium, antequam ad pravam interpretationis Theophanis versionem animam advertissem, mihi crucem fixit, et hæc alios omnes in errorem induxit. Sed ex dicendis hanc emendationem certissimam esse, adhuc evidentius patebit.

8. *Moritur Gregorius III PP.* — A num. 6 ad 14. *Gregorius III*, post obsidionem Romanam anno superiori a Luitprando rege factam, currenti supremum diem obiit: «Eratque magna turbatio inter Romanos et Longobardos. Quoniam et Beneventani et Spoletani cum Romanis tenebant. Sed dum idem Trasamundus Spoletinus dux noluit implere, quæ prædicto Pontifici et patricio simul et Rom. promiserat pro recollendis quatuor civitatibus, quæ pro eo perierant, et aliis, quæ spondenderat capitula, et prænomiatas rex ad motionem contra ducatum Romanum se præpararet, in his prædictis beatæ memoriæ Gregorius papa ex hac luce substractus est», inquit Anastasius ipso initio Vitæ Zachariæ pape. Aliquot ante menses Gregorius duas legationes in Franciam ad Carolum Majorem-Domus miserat, binasque ad eundem litteras dederat, ut anno superiori ostendimus. Sed Carolus primum, et dein Gregorius hoc anno mortui sunt. Gregorius «sepultus est in cœmeterio Petri Apostoli, quarto kalendas Decembris, Indictione decima», inquit Anastasius, ideoque hoc anno die xxviii mensis Novembris sepultus est. Idem Anastasius tradit, eum sedisse *annos decem, menses octo, dies viginti*, quod et in variis ejus exemplaribus Mss. legitur, nisi quod loco dierum xx, aliqua habent xxv, alia xxiv, alia alios numeros. In Catalogo Reginonis habentur dies xi, et quidem recte; cum enim Gregorius III die xxviii mensis Martii anni dcccxxxi consecratus fuerit Pontifex Romanus, sedit annos x, menses viii, dies x, et die undecima, die nempe xxviii mensis Novembris, quem in summam confert Regino, terre mandatus est.

9. *Ei succedit Zacharius.* — «Cessavit episcopatus ejus dies quatuor», inquit Anastasius vul-

gatus, cui varia exemplaria Mss. consentiunt, licet in aliquibus per errorem legantur dies viii. Ex dicendis enim in morte *Zachariæ, natione Græci*, qui Gregorio III successit, constat interpontificium fuisse tantum dierum quatuor, comprehensis etiam tam die obituâli *Gregorii III*, quam die ordinationis *Zachariæ*, huncque consecratum fuisse die trigesima mensis Novembris sancto Andrea Apostolo sacra. Baronius, qui Gregorio annos x, menses ix, dies xii, juxta aliquod corruptum Anastasii exemplar attribuit, juxta illud etiam interpontificium ad dies viii extendit; sed recte diem ejus sepulturae notat. At Papebrocius in Conatu Chronico-Historico *Gregorii III* obitum in diem x Novemb. sepulturam ejus in diem xxviii ejusdem mensis, et Zachariæ ordinationem in diem xix Novembris perperam confert, indeque *Zachariæ* mortem accelerare cogitur, ut infra videbimus.

10. *Zacharias et Luitprandus rex pacem ineunt.* — Anastasius postquam locutus est de præfato Trasamundo Spoletano duce et de Luitprando Longobardorum rege, laudatis verbis ista subjicit: «Missâ legatione apud jam dictum regem Longobardorum salutaria illi prædicavit (nempe Zacharias) cujus sancti viri admonitionibus inclinatus prænomiatas quatuor, quas a ducatu Romano abstulerat civitates, reddere promisit». Addit Anastasius, Trasamundum promissis non stetit, seseque prædicto regi tradidisse quod Pontifex de eo comprehendendo cogitaret. Tandem regem post multas dilationes cum Pontifice in urbe Narniensi convenisse. Rex «prædictas quatuor civitates, quas ipse ante biennium per obsessionem factam pro prædicto Trasamundo duce Spoletino abstulerat, eidem sancto cum eorum habitatoribus redonavit viro.... et pacem cum ducatu Romano ipse rex in viginti confirmavit annos». Dicit denique Anastasius, hæc expleta esse x *Indictione*. Quare licet hæc a Baronio hoc anno recitentur, gesta sunt tamen sequenti, quo Indictio x usque ad kalend. Septemb. in cursu fuit. Præterea cum asserat Anastasius quatuor illas civitates *ante biennium per obsessionem factam*, ex ducatu Romano fuisse avulsas, intelligimus biennium illud ab anno dcccxl omnino inchoatum fuisse, eodemque anno Romam a *Luitprando* rege obsessam.

11. *Moritur Carolus Major-Domus.* — A num. 14 ad 22. *Carolus* Majorem-Domus Franciæ hoc anno mortuum esse inter omnes convenit, sed de die controversia est. In Annalibus Petavianis, et in Chronico San-Dionysiano dies ejus æmortalis notatur *idibus Octobris*, seu dies xv mensis Octobris. Sed continuator Fredegarii Carolo cœvæus et familiaris ejus fratri Childebrando, diem xxii ejusdem mensis hujus mortis assignat: ait enim: «Rexit utraque regna annos xxv. Transiit itaque XI kal. Novembris, sepultusque est Parisiis in Basilica sancti Dionysii martyris». Verum cum jam antea scripserit, eum apud Carisiacum ad Isaram positum mortuum esse, videtur insinuare Carolum

die xv Octob. diem obiisse, et septem post dies in Basilica sancti Dionysii prope Parisios sepultum esse. Continuator regimen Caroli spatio annorum xxv circumscribit, quia illud auspicatur a die xii kalendas Apriles, seu a pugna Viuciacensi anno dcccxxvii habita; ab eo enim tantum tempore majoratum utrorumque regnorum, id est, Austrasiæ simul et Neustrasiæ potiri coepit; antea quippe in sola Austrasia auctoritate fruebatur. Annalista Metensis ait: « Rexit populum Francorum annis xxvi, mensibus vi, quia scilicet ejus regimen auspicatur a mense Aprili anni dcccxy, quo exasit e custodia. Denique annalista Fuldensis tradit, eum tenuisse *regnum Francorum annis xxvii*, quia annos regiminis ejus utrinque incompletos pro completis numerat.

12. *Illustribus virtutibus præditus fuit.* — Obiit quinquagenario major, bisque uxorem duxit, *Rotrudem* nempe, et *Sonechildem*. Liberos mares reliquit *Carolomanum*, *Pippinum*, *Bernardum*, *Hieronymum*, *Remigium*, et *Grifonem*; filias *Hadelogam* et *Chiltrudem*, ut ex Historicis Franciscis liquet. Licet autem gesta a Carolo annalista potius notarint, quam retulerint, tamen vel ex nuda eorum notatione ac velut enumeratione aperte cognoscimus, inquit Hadrianus Valesius lib. 23 Rer. Franc. eum fuisse ducem bellicosissimum ac victoriosissimum, et singulari virtute, maxima auctoritate ac felicitate pæne incredibili præditum. Quis enim plura quam *Carolus* bella civilia et externa gessit; quis plura prælia commisit; quis plures, vel potius, quis tot ex hostibus victorias tulit, semper domesticis copiis contentus, nec amplius quam semel Langobardorum auxiliis accessit? Mansuetudinis ejus magnum est documentum clementia in devictos; nec enim unquam nisi in acie ferrum strinxisse dicitur, nec in populares bello captos hostesve sævisse. Contra *Ragenfredo* cum vitam adimere posset, Andegavos dedit: *Chilperico* recepto regnum, nomen et insigne regium, *Ihnoldo* Eudonis ducis filio Aquitaniam reddidit, et *Plectrudem* uxorem patris quondam sui, a qua custodiae mandatus, paternisque opibus exclusus fuerat, violare nefas duxit. Sed de ejus virtutibus plura Valesius citatus.

13. *De regno Francico optime meritus.* — Laudatus continuator ait, Carolum obiisse *cunctis in gyro regnis acquisitis*, annalista vero Metensis, *cunctis in gyro gentibus positis, Francorum ditiori subactis*; quod verum est. Nam cum ducibus aut præfectis Aquitaniae, Burgundiae, Bajoariae, aliisque coronæ Franciæ beneficiariis, qui supremum dominium affectaverant, feliciter bellum gessit. Hinc Eginhardus in Vita Caroli M. de Carolo Martello aro ejus loquens, inquit: « Carolus tyrannos per totam Franciam dominatum sibi vindicantes oppressit, et Saracenos Galliam occupare tentantes, duobus magnis præliis » devicit. Quare non video, quomodo Cointius hoc anno num. 31, scribere potuerit, Carolum Martellum *Franciæ ne oppidum*

quidem adjecisse, *vituperarique merito posse, quod, ne Francia dilataretur, domesticis, quos cievit fovitque, tumultibus impediverit*. Etenim vere annalista Metensis ad annum dcccxi tradit: « Harum gentium duces in contumaciam versi, a Francorum se dominio per desidia præcedentium principum iniqua se presumptione abstraxerant », ideoque non solum a culpa immunis, sed etiam laude dignus Carolus, quod eos sub Francorum dominium reducerit, et tot provincias regno Francico acquisiverit, quot duces eisdem præfectos subegit. Nec etiam audiendus Cointius cum asserit, citatum continuatorem scribentem, gentes illas contra Francos rebellasse, intelligendum esse, non de vera rebellionē, sed de bellis post pacem factam ab illis instauratis, quia, ut inquit Papias, *rebellis, qui pace facta redintegrat bellum*. Licet enim hoc verum sit, et *rebellare* idem sit aliquando apud mediæ ætatis scriptores, ac iterum bellare, a Fredegarii continuatore vox ea in eo sensu accipi non potest; cum certum sit, duces illos a Francorum dominio recedere non debuisse. Denique Eginhardus citatus eos *tyrannos* appellans, vere rebelles fuisse, iterumque a Martello coronæ Franciæ juste adjectos non dubitare non patitur.

14. *An quibusdam criminibus accusatus.* — Id criminis scriptores etiam antiquiores Carolo ingesserunt, quod Ecclesiastica bona laicis distribuerit, et Ecclesiasticas pecunias in usus proprios assueruerit; certum tamen nihil eum Ecclesiis abstulisse, ut inde ditior fieret, sed ut stipendia militibus daret. Quod præstitit, ut auctor libelli de Majoribus-Domus regiæ, qui hoc circiter tempore scripsit, testatur, *propter assiduitatem bellorum*, præsertim adversus Saracenos, adversus Saxones, et Frisios, qui idololatras erant. Henschenius ad diem xx Februarii in Commentario ad Vitam sancti Eucherii observat, quod « ex multis a Carolo ever-sis monasteriis hactenus ne unicum quidem nominatur, uti neque aliqua Ecclesia, cuius pecunia in propriis ejus usus sit commutata ». Imo Carolus munificentissimum se præbuit erga Ecclesiam Ultrajectinam, erga Trevirensis sancti Maximini cenobium in Austria, erga monasteria Fontanelense, et San-Dionysianum in Neustria, multaque ipse vel crexit, vel locupletavit, ut passim in suis Annalibus demonstrat Cointius.

15. *Apparitio S. Maximini Carolo fabulosæ est.* — Baronius num. 13 refert ex Lupo in rebus gestis sancti Maximini episcopi Trevirensis, hunc sanctum apparuisse Carolo aegrotanti, ei sanitatem reddidisse, illumque, inquit Lupus, *ne se ultro dedat, vitis admonet*, scilicet Maximinus. Verum Lupus, qui ut ipsemet sub finem testatur, scripsit anno dcccxxxix, retulit multa *fabulosis similia*, et Vitam sancti Maximini ab aliquo antiquo scriptore elucubratis interpolavit et corruptit. Primigeniam Henschenius ad diem xxix Maii existimat eam esse, quam ex Ms. monasterii sancti Victoris Parisiensis in medium avert, sed illa etiam navis suis et erro-

ribus non caret, ut examinanti manifeste patebit; id enim non est hujus loci.

16. *Visio S. Eucherii et damnatio Caroli confecta.* — *Carolus* post mortem ad inferos damnatum fuisse, eumque in inferno inferiori torqueri vidisse *sanctum Eucherium* episcopum Aurelianensem, nonnulli saeculo nono finxere. Sed hanc fabulam exposuit primum Baronius n. 16 et seqq., deinde Sirmundus in Notis ad Capitulare xxiii Caroli Calvi, Henschenius in Notis ad Vitam sancti Eucherii, et Cointius anno dccxxiii, num. 4 et seqq. Si enim *Eucherius* ex hac vita decessit anno dccxxviii, non potuit videre animam *Caroli* apud inferos cruciari. Et si *Carolo* superstes fuit, non ideo hæc narratio vera; cum intrusa fuerit in Vitam sancti *Eucherii* ab auctore coevo scriptam; ea enim in variis Mss. Codicibus antiquissimis non extat, et Hinemarus archiepiscopus Rhemensis primus est qui eam inseruit in Vitam sancti Remigii, unius ex suis prædecessoribus. At ea Vita plura alia a veritate aliena continet. Præterea cum anno dccclviii ortum fuisset dissidium inter *Ludovicum* et *Carolum Calvum* Francorum reges, episcopi provinciarum Rhemensis et Rothomagensis cum Hinemaro et Wemlone metropolitanis in Carisiaco palatio congregati, *Ludovico* Caroli ditiones invadenti Epistolam direxerunt, in qua visio *S. Eucherii* et damnatio *Caroli* enarrantur. Verum quomodo *Hinemarus* in ea Epistola scribere potuit, se id rescivisse a testibus oculatis; cum ante an. cxviii, quam celebraretur *Synodus Carisiacensis*, Carolus e vivis abiisset? Mitto alia argumenta apud laudatos scriptores legenda.

17. *Falsum est Carolum monasteria evertisse, et bona Ecclesie usurpasse.* — Baronius num. 20 ait, *sanctum Bonifacium* ad Ethelbaldum Merciorum regem, hominem sanctissimum, ut eum ad pœnitentiam revocaret, Epistolam scripserit, eique exemplum Caroli proposuisse: « Carolus quoque princeps Francorum », inquit Bonifacius, « multorum monasteriorum exorsor, et Ecclesiasticarum pecuniarum in usus proprios commutator, longa torsione et verenda morte consumptus est ». Verum verba illa intrusa sunt in Epistolam xix Bonifacii ad Ethelbaldum regem scriptam, cum non reperiantur in editione Serarii, qui primum eas Epistolas ex Codicibus Mss. publicavit. Duo duntaxat exempla in ea Epistola Bonifacius proponit ultionis divine, unum in *Ceolredo* rege Merciorum, alterum in *Osredo* Deirorum et Berniciorum rege, qui scelera sceleribus addentes, in adulteriis etiam cum monialibus inventi sunt, et immatura ac terribili morte præventi. At in tota illa Epistola nullum verbum occurrit de *Carolo*, nec haberi debuit; quia is in adulteriis suspicione cum sanctimonialibus nunquam venit. Quanti fecerit Bonifacius *Carolus*, intelligitur ex Epistola ad eum a Gregorio III scripta, et a Baronio an. dccxxxix, num. 2 recitata: « Agnoscentes ex syllabis fraternitatis tue, quia de Germanie gentibus, quas sua pietate Deus

nosfer de potestate Paganorum liberavit, et ad centum millia animas in sinu sancte matris Ecclesie tuo conamine et Caroli principis Francorum aggregare dignatus est », inquit Gregorius, qui hæc ex ipsiusmet Bonifacii ad se datis litteris didicerat. At, inquit Mabillonius laudatus, ea de morte Caroli verba extabant in exemplari, quod nactus est Baronius, sicuti et in exemplari veterrimo Saxonice exarato, quo usus est Spelmannus ad vulganda Acta Concilii Cloveshoviensis, tum in eo quod exseripsit Malmesburiensis lib. 2 de Reg. Angl. cap. 4. Verum ipsemet vir doctissimus fateatur Caroli damnationem *Eucherio* revelatam, non reperiri in quatuor Mss. Codicibus, ideoque interpolamentum illud nihili faciendum esse. Si itaque illa relatio ex Vita sancti Eucherii ex eo capite expungenda, quod se. in quatuor Codicibus Mss. non reperitur, laudata etiam verba adulterina censenda sunt in Epistola sancti Bonifacii ad Ethelbaldum regem. Nec refert, quod Codex, quo usus est Spelmannus, veterrimus sit; cum fabula de damnatione Caroli non diu post ejus mortem excogitata fuerit.

18. *Carolus duos tantum episcopos relegavit.*

— A pluribus sæculis scriptores aliqui litteris mandarunt commentum illud de damnatione Caroli, quod et legitur in Vita sancti Rigoberti Rhemensis antistitis, quem ille post prelium Viniacense in exilium misit, in eaque dicitur *Carolus* non unum *Rigobertum* relegasse. Sed haec duo tantum episcopi a Carolo relegati proferuntur, *Rigobertus* Rhemensis, et *Eucherius* Aurelianensis, primus quia pro Raginfrido Majore-Domus Neustrasie contra *Carolus* Rhemis civitate ad Austrasie majordomatum pertinente stetit; *Eucherius* vero quia per calumniam sinistra de eo rumores apud *Carolus* sparsi sunt, in exilium missus. Quare non dubium, quin utraque narratio ex Synodi Carisiacensis Epistola transierit iisdem verbis in Vitam sancti Rigoberti, in eum saeculo decimo conscriptam, et a Bollando ad diem iv Januarii recitatam, indeque translata fuerit ab interpolatore, qui Vitam sancti Eucherii a coevo scriptore compositam hoc commento auxit. Quam proclives fuerint scriptores mediæ ætatis ad hujusmodi fabulas comminiscendas, vel ab aliis jam confictas transcribendas, et quidem re minime examinata, innumeris exemplis liquet.

19. *Carolus bona sua filiis divisit.* — Ad num. 22 et seqq. Olim *Francia* in tria regna dividebatur, in Austrasiam, Neustrasiam et Burgundiam, et unicuique regno suus erat Major-Domus palatii. Postquam autem Neustrasii uniti sunt Burgundiones, Francia in duas duntaxat præfecturas, Austrasie videlicet ac Neustrasie, distingui cepit, duoque deinceps Majores-Domus fuerunt, unus in Austrasia, alter in Neustrasia. Utrouque tamen majoratu, cum universa Francia penes unum regem esset, quidam gavisii sunt, et inter eos *Carolus*, ex quo *Raginfridus* Majorem-Domus

Neustrasie proligavit. Hoc autem tempore in Francorum regno octo hæ regiones erant, Austria, Suevia, Thuringia, Bajoaria, Neustria, Burgundia, Provincia, Aquitania; cum vero Carolus jam morbo premeretur, majoratum inter filios divisit. « Memoratus princeps », inquit continuator Fredegarii in sua Appendice, « consilio optimatum suorum expetito, filiis suis regna dividit. Itaque primogenito suo, Carolomanno nomine, Auster et Suaviam, que nunc Alemannia dicitur, atque Thuringiam tradidit. Alteri vero secundo filio juniori, Pippino nomine, Burgundiam, et Neuster, et Provinciam permisit », ut habet editio Duchesniana. In illa partitione, cujus varii scriptores meminere, nulla Bajoaria et Aquitanie mentio reperitur, quia, ut conjicit Coincius hoc anno num. 24, duces seu præfecti illarum provinciarum nunquam sese Carolo subdere voluerunt. Audita hæ regnorum seu majoratum divisione, ortus est in Burgundia tumultus, quem Pippinus statim compressit. « Eo anno », inquit citatus continuator, « Pippinus dux comitum exercituum cum avunculo suo (seu patruo) Ilildebrando duce et multitudine primatum et agminum satellitum plurimorum ad Burgundiam dirigunt, fines regionum præoccupant ». Præterea Chiltrudes Caroli patris obitu accepto, consilio novæ sue, id est, Sonchilidis, in Bajoariam profecta est: « Chiltrudis quoque filia ejus (nempe Caroli) faciente consilio nefario novæ sue, fraudulenter per manus sodalium suorum Rhenum transiit, et ad Odilonem ducem Bagoarie pervenit. Ille vero eam ad conjugium copulavit, contra voluntatem vel consilium fratrum suorum ». Propter odium adversus Odilonem ex prædicto matrimonio conceptum, ortum bellum Bajoaricum, de quo suo loco. Prætermiseram observare cum Henrico Vallesio lib. 25 Rer. Francie. neminem Ilpidanno et Odoranno, qui sæculo XI vivere, antiquiorem reperiri, a quo Carolus cognominatus sit *Martellus*.

20. *Grifo post Caroli patris mortem tumultuatur*. — Post Caroli mortem, Sonchilidis ejusque filius Grifo tumultum statim concitarunt, de quo hoc anno hæc annalista Metensis scribit: « Carolus adhuc vivens, cum inter filios suos Carlomannum et Pippinum principatum suum divideret, tertio filio suo Gripponi, quem ex Sonchilde, quam de Bawaria captivam adduxerat, habuit, suadente eadem concubina sua (seu uxore), partem ei in medio principatus sui tribuit; partem videlicet aliquam Nistriæ, partemque Austriæ et Burgundiæ. De hæc autem tertia portione, quam Gripponi adolescenti decessurus princeps tradiderat, Franci valde contristati erant, quod per consilium mulieris improbæ fuissent divisi, et a legitimis hæredibus sequestrati. Consilioque invito, sumpsis secum principibus Carlomanno et Pippino, ad capiendum Gripponem exercitum congregant. Hæc audiens Grippus, una cum Sonchilde genitrice sua fuga lapsus cum his, qui cum sequi voluerant, in Lugduno Clavato se incluserunt. Carlomannus vero et Pippinus eos

subsequentes, castrum obsident. Cernens autem Grippus, quod minime posset evadere, in fiduciam fratrum suorum venit. Quem Carlomannus accipiens, in nova Castella custodiendum transmisit. Sonchildi vero Kalam monasterium dederunt ». Coincius hanc Francie divisionem inter tres filios a Carolo factam inter fabulas reperit hoc anno num. 48, quod continuator Fredegarii in divisione Francie nullam *Grifonis* mentionem faciat. Sed nec ejus meminere Eginhardus, nec alii veteres Francorum scriptores, non quod *Grifo* a patre suo præteritus fuerit, sed quod post ejus mortem sua mox a fratribus parte sit exclusus, ut recte Hadrianus Valoesius lib. 25 Rer. Franc. pag. 347.

21. *Post Carolum Ecclesie a laicis possessæ*. « Post Caroli Martelli ducis Francorum tempora, inquit Marca in Notis ad canonem VII Concilii Claromontani anno MXXV celebrati, qui primus bona Ecclesiastica militibus suis utenda permisit, Pippinus, Carolus, Ludovicus, et reliqui Gallorum reges, licet pietate insignes edictis suis et episcoporum conniventia precariam eorum possessionem laicis hominibus confirmarunt. Tunc non solum fundi et villæ; sed etiam Ecclesie ipsæ in beneficium illis concessæ sunt. *Ecclesiarum* nomine oblationes, decimæ, alique redditus data et concessa intelligebantur, ut patet ex veteribus Actis. Tunc Ecclesie eo jure possessæ sunt, quo cætera beneficia sive feuda, adeo ut tandem in hæredes quoque transierint, et expositæ sint hominum commercio. Ne tamen sacramentorum celebratio a laicis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est quedam verborum distinctio; ita ut in una eademque domo pars una *Ecclesia* diceretur quoad laicorum jura, et *Altare*, quoad juris spiritualis administrationem. Hanc observationem debemus Abboni Floriacensi, qui cæsus est anno millesimo tertio, in Apologético quod scripsit ad reges Hugonem et Robertum. Ejus hæc sunt verba relata ab Aimoino cap. 8, de Vita sancti Abbonis Floriacensis martyris: « Certe, clarissimi principes, nec Catholice vivimus, nec Catholice loquimur, quando illam Ecclesiam dico esse meam, ille alteram dicit esse suam, ac veluti quedam jumenta comparati jumentis insipientibus, utrasque aliquando venales proponimus, propositasque ab aliis emere non formidamus. Est etiam alius error gravissimus, quo fertur altare esse episcopi, et Ecclesiam alterius cujuslibet domini; cum ex domo consecrata et altari unum quoddam fiat, quod dicitur Ecclesia; sicut unus homo constat ex corpore et anima. Videte, æquissimi principes, quomodo ducit cupiditas, dum relinquitur charitas ». Quam plurimarum ejusmodi possessionem Ecclesiarum a laicis abstulerunt repetite excommunicationum minæ in Synodis habitis undecimo sæculo, et præcipue sub Victore II, Gregorio VII et Urbano II. Ita Marca, qui fusc hæc prosequitur.

22. *S. Bonifacius tres episcopatus in Germania instituit*. — Sanctus Bonifacius, ubi accepit

Zachariam Pontificem Romanum renuntiatum esse ei per litteras sine die et anno scriptas, et a Baronio recitatas gratulatus est, addiditque : « Quia per Dei gratiam Germanicæ populis aliquantulum percensis vel correctis, tres ordinavimus episcopos, et provinciam in tres parochias discrevimus, et illa tria oppida sive urbes, in quibus et ordinati sunt, scriptis auctoritatis vestræ confirmari et stabiliri precentes desideramus ». Inter Germanicæ Franciæ ditionis provincias, quas Bonifacius erudit, tres poltissimum commemorantur, Thuringia, Francia, Hassia : « In Thuringiam », inquit Willibaldus in ejus Vita, « juxta mandatum Apostolicæ Sedis progressus est, etc. Franciam deinde (id est, Franciam Orientalem, seu, ut postea vocantur, Franconiam) fratribus secum convenantibus, ingressus est, etc. ad obsessas antea Hessorum metas, cum consensu Caroli ducis, rediit, etc. » Aliquot post annos idem Bonifacius Bajoariam, ubi tunc unus supererat episcopus, in quatuor episcopatus divisit, ut suo loco diximus. Verum crescente in Ecclesiis Bajoariæ, seu, ut nunc loquimur, Baviaræ, numero fidelium, *Bonifacius* tres episcopatus erexit, singulos in singulis provinciis, unum in Francia Orientali apud *Wirtzburg*, alterum in Hassia apud *Buraburg*, tertium in Thuringia apud *Erphesfurt*, ut testatur ipsemet Bonifacius in laudata Epistola. *Wirtzburgum* ad Mœnum posita est, alioque nomine *Herbipolis* appellatur. Illius loci primus episcopus a Bonifacio constitutus est *Burchardus*, qui natus in Anglia venerat in Germaniam ad Bonifacium, sub cujus disciplina per aliquot jam annos degerat. *Buraburg*, seu *Burisburg* præcipuum fuit olim oppidum Eorharorum inter Friteclariam et Paderbornam, cujus oppidi hodie ruine duntaxat supersunt. Illic a Bonifacio primus constitutus est episcopus *Witta*, seu *Witanus*, aut *Wettanus*, et in Vita sancti Wigberchtii a Lupo Servato *Albinus* vocatur, et præsul Fritislarensis oppidi, *Witt* enim album significat, et *Albinus* idem est ac *Witta*, latina videlicet barbari nominis interpretatione. Denique *Erphesfurt*, hodie *Erphordia*, Thuringiæ caput est ad Geran fluvium. Huic urbi datus a Bonifacio primus episcopus *Adclarus*, sive *Adelarius*, qui postea martyrio coronatus est.

23. Miser status Ecclesiarum Germanicarum.

— In eadem ad Zachariam Epistola ait Bonifacius : « Notum similiter sit paternitati vestræ, quod Carolomannus dux Francorum me accessitum ad se rogavit, ut in parte regni Francorum, quæ in sua est potestate, faciam Synodum congregari; et promisit se de Ecclesiastica religione, quæ jam longo

tempore, id est, non minus quam per sexaginta vel septuaginta annos calcata (ideoque ab anno circiter DCLXX) et dissipata fuit, aliquid corrigere et emendare velle. Quapropter si hoc, Deo inspirante, veraciter emendare voluerit, consilium et præceptum vestræ auctoritatis habere debeo. Franci enim (ut seniores dicunt) plusquam per tempus octoginta annorum (ideoque ab anno circiter DCLX) Synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt, nec Ecclesiæ canonica jura alicubi fundabant vel renovabant. Modo autem maxima ex parte civitates et episcopales sedes tradite sunt laicis, cupidis ad possidendum, vel clericis scortatoribus, vel publicanis sæculariter ad perfruendum ».

24. Nullus erat archiepiscopus in Germaniâ.

— Sanctus Bonifacius quando ait, *Carolomannum* sese rogasse, ut in parte regni Francorum Synodum faceret congregari, *Franciæ* nomine Austrasiæ Franciæ partem intelligit, quam interpretationem ipsemet Bonifacius his verbis clarissime confirmat : « Franci, ut seniores dicunt, plusquam per tempus octoginta annorum Synodum non fecerunt, nec archiepiscopum habuerunt ». Reliquam Franciam per illos annos LXXX suos habuisse metropolitam, in eaque varias Synodos celebratas esse, licet multarum memoria perierit, certum est. His sancti Bonifacii in citata Epistola verbis : « Modo maxima ex parte civitates et episcopales sedes tradite sunt laicis », plane evertitur quod idem Coelius anno currenti num. 41 scribit, scilicet nullum laicum produci posse, cui episcopatum *Carolus* dederit, ideoque et commentum esse quod a variis traditur, *Carolus* plures episcopatus laicis dedisse; cum enim is Austriæ tot annis præfuerit, imo et reliquæ Galliæ, non video quomodo fieri poterit, ut bona Ecclesiastica a laicis hominibus sine ejus concessione aut consensu possessa fuerint. Præterea perperam scribit Coelius, illas Bonifacii ad Zachariam papam litteras, quas Baronius hoc anno collocat, anno sequenti datas esse; eæ enim Concilium Germanicum anno sequenti XI kalendas Maii celebratum, quemadmodum et responsum Zachariæ ad Bonifacium anno sequenti XI kalendas Maii videntur. Denique Blondellus lib. contra primatum Ecclesiæ pag. 754 male scribit, *Bonifacium*, quando laudatam ad Zachariam dedit Epistolam, de statu Galliarum parum edoctum fuisse, cum sæculo præterito, anno DCLXXXIII, Rothomagi Synodus habita fuerit, aliæque alibi variis annis; *Bonifacius* enim de sola Francia Austrasiæ loquitur, ut mox exposuimus.

ZACHARIE ANNUS 1. — CHRISTI 742.

1. *Artabasdus victus a Constantino.* — Christi Redemptoris annus septingentesimus quadagesimus secundus decima inscribitur Indictione, quo flagrat Oriens bello civili, dum Constantinus in Armenia imperaret, Artabasdus vero Constantinopoli; qui adversus eum progressus posteriores retulit, rediitque Constantinopolim, magna accepta clade suorum.

Quod enim antequam proficisceretur ad bellum, filium suum Nicephorum coronavit imperatorem per Anastasium pseudoepiscopum Constantinopolitanum: hujus rei gratia divinam indignationem incurrit, ut nec filii, nec patris ab eodem pariter coronati imperium sciret: «Planationes siquidem adullerinae (quod Sapiens ait¹) non dabant altas radices, nec stabile fundamentum collocabant». Par enim erat, si eum vindicande e manibus imperatoris heretici Christiana religionis zelus incenderet, incipere a domo Dei, et ante omnia nefarium patriarcham e throno depellere, et episcoporum judicio subjicere judicandum; orthodoxum vero praesulem subrogare. Sed quia magis apud eum valuit jus regnandi, quam vera religio, meruit excidere ab imperio atque vita.

Ante haec autem qui ab eodem Artabaso missus fuit Niceta filius junior adversus Constantinum imperatorem, æque male pugnavit hoc pariter anno mense Augusti decimæ Indictionis, ut testatur Theophanes de his pluribus agens.

2. *Sedes Antiochena episcopum recuperat.* — «Quo pariter anno (idem inquit auctor) pluviae defectus et terræ motus per loca facti sunt adeo vehementes, ut montes unirentur ad invicem per eremum Sabæ, et castella in terram immergerentur absorpta». Sed et eodem anno Ecclesia Antiochena, accepto quo carnalis diu praesule, respirare aliquantulum cepit: nam de his Theophanes: «Anno, inquit, secundo imperii Constantini mortuus est Evelid Arabum princeps. Sic sanctissima Ecclesia Antiochena per annos quadraginta viduata manens, prohibentibus Arabibus patriarcham fieri in eadem, habens quemdam amanissimum monachum Sy-

rum, nomine Stephanum, agrestem quidem, sed religiosum: jubet novus princeps in Oriente positus Christianis, si vellent, permitti sibi patriarcham habere, ipsum eligerent Stephanum. Qui divinitus id fieri arbitranter, consecrant eum in sede Theopoleos. Ex tunc usque nunc discurrit sine prohibitione fieri hujusmodi». Ut scilicet libera sit electio ejus sedis antistitis. Porro Evelid subrogatum fuisse Gizid principem Sarracenorum, idem auctor affirmat. Faustum et illud hoc anno accidit, ut Cosmas patriarcha Alexandrinus una cum suis abnegata hæresi Monothelitarum, ad Ecclesiam Catholicam se contulerit, quod idem Theophanes tradit.

3. *Petri episcopi Damasceni martyrium.* — Damascenus autem episcopus Petrus, zelo fidei æstuans, ab ejus civitatis principe Sarraceno lingua abscissus est, eo quod invecus esset in superstitionem ipsorum cultus; scribit enim hæc paucis Theophanes istis verbis: «Hali autem (id erat nominis principi) sanctissimum metropolitanam Damasci (nominis Petrum) lingua mutilari præcepit, tanquam arguentem palam Arabum ac Manichæorum cognitionem, et exulem penes felicem Arabiam Eudæmonem fecit, ubi moritur, martyrio pro Christi nomine percepto, cum expressiori voce divinas missas celebrasset, sicut hujus rei narratores aiunt, qui se propriis auditibus super hoc satisfactos esse testantur.

4. «Hujus æmulator homonymus Petrus apud Mavimenam iisdem temporibus ostensus est pro Christo martyr ultroneus. Languore siquidem detentus primores Arabum advocavit, utpole assuetos sibi, cum chartularius esset, et publica tributa facta ratione conferret, et ait illis: Mercedem quidem pro mei visitatione a Deo recipiatis; licet infideles amici sitis, testamenti mei testes vos volo, quod est tale: OMNIS QUI NON CREDIT IN PATREM ET FILIUM ET SPIRITUM SANCTUM CONSUBSTANTIALEM ET DIVINAM IN UNITATE TRINITATEM MORTUUS EST ANIMA ET ÆTERNO DIGNUS TORMENTO. TALIS EST MAHAMMAT PSEUDO-PROPHETA VESTER ET ANTICHRISTI PRÆCURSOR. Discedite ergo (si mihi creditis testanti vobis caelum et terram) ab illius fabulatione: consulo enim vobis, ne cruciimini eum illo. Cum hæc et plura

¹ Sap. IV.

cum eis de Deo ratiocinatus dissereret, audientes illi stupore seu vesania detenti longanimiter nisi sunt ferre, ex languore hunc præter sensum esse putantes. Cum autem ex infirmitate convalescisset, majori cœpit voce clamare: Anathema Mahammath, et fabulosum scriptum ejus, et cuncti qui obediunt et credunt ei. Tunc per gladium animadversionem perpeusus, martyr ostensus est. Hunc declamationibus sermonum honoravit sanctus pater noster Joannes, qui cognominatus est Chrysoroas propter auream et fulgidam Spiritus sancti gratiam, quæ in ipso tam verbo, quam in vite actu effloruit. Quem videlicet Constantinus impius imperator annue, propter eminentem orthodoxiam ejus, anathemati submitlebat, et pro Mansur (quod ejus avitum nomen est) idque, redemptus, interpretatur, sensu Judaico Manseron, novum Ecclesiæ magistrum, mutato nomine, vocitabat. Hucusque Theophanes, quem loqui de sancto Joanne Damasceno egregio theologo, viro sanctissimo, non dubium est. Sed ad res Occidentales jam se transferat oratio.

5. *Zachariæ papæ Epistola respondentis ad Bonifacium.* — Hoc anno Zacharias papa cum accepisset quas recitavimus litteras a sancto Bonifacio episcopo Germanorum, ad ipsum prima die mensis Aprilis Epistolam reddidit; in qua necesse est corrigas, quod in fine data ponitur dicta die undecima Indictione, ut restituendum sit, decima: idque ex iis quæ ibidem ponuntur, datam videlicet anno vicesimo quarto Constantini imperialoris, ex quo scilicet cum patre imperare cœpit: secundo autem, ex quo solus post obitum patris administrare cœpit imperium, quod anno superiori factum esse, quæ dicta sunt, docent. Sic igitur ex ejusdem contextu Epistolæ, et ex iis quæ dicta sunt ex Theophane et aliis de annis Constantini, Indictio mendosa corrigitur. Epistola autem sic se habet:

« Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio episcopo Zacharias servus servorum Dei.

« Suscepisti sanctissimæ fraternitatis tuæ litteris per Deneardum religiosum presbyterum tuum: quia sospitem te (ut semper cupimus) esse cognovimus, omnipotentis ac misericordiosissimi Deo nostro magnas retulimus gratias, qui tibi in omnibus bonis prosperare dignatur. Magnam enim in cordibus nostris infundis lætitiā, quoties nobis sanctitatis tuæ scripta mittuntur, quando reperimus quæ ad salutem respiciunt animarum, dum quotidie in gremio sancte Matris Ecclesiæ per tuam prædicationem novi populi adduntur; ubi et tres episcopos per loca singula, secundum seriem syllabarum tuarum, te ordinasse cognovimus; qui eidem populo, quem ibi Dominus Deus noster per tuam sanctitatem aggregare dignatus est, præesse debeant, et petisti, ut per auctoritatem nostræ Sedis episcopales ibidem sedes firmentur.

6. « Sed tua sancta fraternitas pertractet mature, et subtili consideratione discernat, si expedit, aut si loca, vel populorum turbæ, talia esse pro-

bantur, ut episcopos habere mereantur. Meminisse enim debes, clarissime, quod in sacris canonibus præcipitur observare, ut minime per villulas, vel modicas civitates episcopos ordinemus, ne vilescat nomen episcopi. Sed nos tuis sincerissimis atque nobis dilectis syllabis provocati, quæ poposcisti absque mora concedimus, et statuimus per Apostolicam auctoritatem, episcopales esse illic sedes, et per successionem episcopos teneri, qui populis præsent, atque verbum prædicationis subjectis insinuent, unam quidem in castello Wirtzburg, et alteram in oppido, quod nominatur Buriburg, tertiam vero in loco qui dicitur Erphesfort; ita ut nulli post hæc liceat ea, quæ a nobis sancita sunt, violare, et auctoritate beati Petri Apostoli firma esse decernimus.

7. « De eo autem, quod nobis intimasti, quia te Carolomannus filius noster rogavit, ut in parte Francorum in sua dilione constituta Synodum celebrares, eo quod omnis Ecclesiastica regula, seu disciplina ab eadem provincia funditus abolita sit: nimis mœrendum est, quod per spatia tanta temporum ibidem Synodus sacerdotum minime celebraretur: unde nec quid sit sacerdotium ab eis, qui se sacerdotes esse existimant, cognoscitur. Sed dum, juvante Deo, quæ a præfato filio nostro promissa sunt, ad effectum perducta fuerint, tuaque fraternitas in memorato Concilio consederit cum eodem excellentissimo viro, si quos repererit episcopos, presbyteros, aut diaconos contra canones, vel statuta Patrum excessisse, id est, in adulterio; vel si plures uxores habuerunt; aut si sanguinem Christianorum, sive Paganorum effuderunt; vel etiam aliis capitalibus vitiiis, quibus canones obviasse reperit tua sanctitas: nulla ratione Apostolica auctoritate permittat sacerdotio fungi: quia tales a suo tantum ore falso nominantur sacerdotes, et deteriores secularibus esse noscuntur, qui se neque a fornicationibus, neque a nefariis matrimoniis abstinere, neque ab humani sanguinis effusione manus servant innoxias. At quid inde sentiunt, dicente Domino: Sacerdotes mei semel nubant? et Apostolus ¹: Unius uxoris virum, etc. Et hoc ante susceptum sacerdotium uti licitum est: nam a die suscepti sacerdotii etiam ab ipso proprio conjugio prohibendi sunt. Quomodo se sacerdotio fungi considerant, qui talibus sceleribus involuti monstrantur, ut neque seculares fideles his facinoribus involutos optemus? Quomodo non pertimescunt divina mysteria contingere, aut quomodo ad adorandum pro peccatis populi accedere præsumunt, dum sacri canones neque purum clericum, cui sacerdotium non est, secundis copulari nuptiis permittunt? Isti vero e contrario, non solum post susceptum sacerdotium se abstinere nolunt ab una uxore, imo luxurie dediti pejora secularibus scelera committunt, ut plures uxores habere præsumant, quibus neque unam con-

¹ 1. Tim. 111

cessum est post susceptum ministerium atrectare.

8. « Sed et ista parvipendentes, atque Dominum ad iracundiam provocantes, majora committunt facinora, dum propriis manibus Christianos atque Paganos necant; et fit ut qui in remissionem peccatorum debuerunt lavacrum regenerationis impendere, et Christi sacramenta donare aliis, ne in æternum perirent, eorumdem sacrilegis manibus extinguantur. Quis enim sapiens hos existimet sacerdotes, qui neque a fornicationibus abstinent, neque ab effusione humani sanguinis manus servant innoxias? Quis eorum sacrificiis Dominum esse credit placatum? dicente Propheta¹: Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus. Istos ergo, ut præmisi, nec sacerdotio fungi patiaris, neque divina contingere mysteria. Quicquid vero aliud eos contra Ecclesiasticam regulam excessisse repereris: canones, sive instituta Patrum præ manibus habeto, et sicut in eis edoctus fueris, discerne.

9. « Quod autem tibi successorem constituturum pelisti, ut te vivente in tuo loco eligatur episcopus: hoc nulla ratione concedi patimur, quia contra omnem Ecclesiasticam regulam esse monstratur: sed volumus ut tibi ministret, et sit in Evangelio Christi adjutor, dicente Apostolo²: Si quis bene ministraverit, gradum sibi bonum acquirat. Nimis enim reprehensibile ac detestabile esse manifestum est, ut, te vivente, tibi alium substituamus. Sed hoc admonemus, ut quando in divina jussert clementia superesse, sine intermissione orare studeas, ut tibi Deus illum successorem concedat, qui ei possit esse placabilis, et populum, quem ad suam gratiam per tuæ sanctitatis industriam vocare voluit, irreprehensibiliter regere, atque ad viam vite perducere valeat. Nam quomodo hæc, quæ poposcisti, si etiam voluerimus, concedere possumus, dum nos fragiles homines sub conditione mortis constituti, ignoremus quid superventura pariat dies, et quis e nobis prior de præsentis sæculo migret? Si autem eundem divina voluerit clementia post tui transitus diem superesse, si cum aptum agnoveris, et in tua voluntate fuerit definitum, ea hora, qua te de præsentis sæculo migraturum cognoveris, præsentibus cunctis, tibi successorem designa, ut huc veniat ordinandus, quod nulli alii concedi patimur.

10. « De illo vero, qui viduam avunculi sui, quæ et ipsa fuit uxor consobrini sui, et sacrum velamen habere monstrata est, et a beatæ memoriæ prædecessore sibi licentiam esse concessam divulgavit, ut in perniciosum matrimonium assumere debuisset: absit hoc, ut decessor noster ista præciperet. Nec enim ab Apostolica Sede illa permittuntur, quæ contraria esse Patrum, sive canonum institutis probantur. Admonere et increpare eos, frater clarissime, ne cesses, quatenus a tam scelesto recedant matrimonio, ne in æternum pereant: reminiscantur se Christi sanguine esse redemptos,

et non sponte se contradant diabolicæ potestati, sed magis omnipotenti Deo et Christo filio ejus, Spirituique sancto, in ejus nomine ab illius antiqui hostis erepti sunt potestate. Labora igitur, sanctissime frater, in eis, qui scriptum cognoscis³: Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvavit animam ejus a morte, et suorum operiet multitudinem peccatorum. Nos quoque ei pro hoc commonitoria scripta direximus.

11. « De kalendis vero Januarii, vel cæteris auguriis, phylacteriis et incantationibus, vel aliis diversis observationibus, quæ gentili more observari dixisti apud beatum Petrum Apostolum, vel in Urbe Roma; hæc et nobis et omnibus Christianis detestabilia et perniciose esse judicamus, dicente Domino⁴: Non augurabimini; et iterum Scriptura dicit⁵: Non sint auguria in Israel, nec observatio in domo Jacob. Igitur a nobis cavendum esse censuimus, ut nullis auguriis et observationibus attendamus, quia omnia hæc abscissa esse a Patribus electi sumus. Sed quia per instigationem diaboli iterum pullulabant, a die, qua nos jussit divina clementia (quanquam immeriti existamus) Apostoli vicem gerere: illico omnia hæc amputavimus: pari etenim modo volumus tuam sanctitatem populis tibi subjectis prædicare. Nam et sanctæ recordationis prædecessoris ac nutritoris nostri domini Gregorii constitutione omnia hæc pie atque fideliter amputata sunt, et alia quamplura, quæ, diabolo suggerente, pullulabant in Christi ovili.

12. Audisti, lector, quam differat, res quæ geruntur in Urbe, longe positum audire quempiam, vel prope spectare. Nam præter illud vulgatum, quod dicitur de fama, vires acquirit eundo, ut interdum accidat, ut levis rumusculus crescat in immensum; etiam quæ non sint, tanquam quæ sint, firma assertione ferantur. Hæc magis invadere istis ipsis nostris temporibus, quibus perditissimi novatores, ut populum ab ipsis semel deceptum, et per apostasiam ab Apostolica Sede in transversum actum, in impietatis officio valeant continere; ostentant populo litteras, quas se ab Urbe accepisse fingunt, vel a suis confictas accipiunt, refertas illas quidem nefandis criminibus, quæ ab Ecclesiasticis viris assertunt perpetrata, eademque ac si vera certaque exaggerant amplificanteque, ut illud, quod conantur, deceptæ plebeculæ persuadeant, non sedere Romæ vicarium Christi, successorem Petri, sed Antichristum: ita ex moribus, quos vane credunt, aut fingunt, vel fictos percipiunt, de fide judicant stulte admodum, quasi morum pravitas corrumpere fidem valeat, quam nunquam neque pravi mores, neque infidelitas aliena valeat labefactare, dicente Apostolo⁶: « Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuat? Absit: est autem Deus verax, omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: Ut justificeris in sermonibus tuis. » Quibus sermonibus? equidem

¹ Psal. v. — ² 1. Tim. III.

³ Jacob. v. — ⁴ Levit. XIX. — ⁵ Num. XXIII. — ⁶ Rom. v.

illis ¹ : « Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua ». Et ² : « Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam ». Et aliis id genus factis a Christo Domino Petro promissionibus, quas nunquam aliena scelera obruent vel extinguunt, licet vera essent, que de Romano Pontifice fingunt. Porro, deceptis miseris, illud ad salutem consequendam, si eam cupiant, studendum, ut presentes adesse velint, et oculis intueri num vera sint, que sæpius prædicata, vehementius inculcata a suis ipsorum concionatoribus audiere.

13. Hoc non dico, ut asseram omnes Romæ degentes esse sanctos. Quæ cum theatrum sit orbis, jure comparari possit sagente misse in mare ex omni genere piscium congreganti; atque arcæ Noe, quæ domus salutis facta, immundis non caruit animalibus; et sit quod dicit Apostolus ³ : « In magna domo non solum sunt vasa aurea et argentea, sed et lignea et fictilia, et quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam ». Illic idcirco dixerim, ne ex eo quod vides aliquos Romæ delinquere, fidem pules pariter labefactam; alioqui non erit inveniri fidem alieni super terram. Cæterum si prope perspexeris, et oculus tuus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit, ut excuses, si quod corrigitur, iterum perpetretur; ut vidimus de superstitionibus toties Apostolica falce Romæ successis, iterum pullulantibus, cum nova gens semper, quotidiano concursu, frequenti cœtu ex omni orbe sese infundat in Urbem, ut quæ mundaveris hodie, cras aspersa sorilibus necesse sit reperire. Sed secundum Apostolum ⁴ : « Omnia munda mundis : conquinatis autem et infidelibus nihil est mundum, sed inquinata sunt eorum et mens et conscientia ». At hæc obiter occasione S. Bonifacii querelarum, et Zachariæ ad eum scribentis excusationis. Jam vero que sunt reliqua ejusdem Pontificis Epistolæ, videamus eodem argumento conscripta :

14. « De sacerdotibus vero falsis, qui falsa opinantur, qui etiam adulteri et fornicatores esse probantur, et sibi ab Apostolica Sede indultum esse testantur : hoc nulla ratione credat sancta fraternitas tua, sed similiter in eis canonicam exercere vindictam, quemadmodum de his, quibus superior a nobis edoctus monstraris. Non enim aliud te agere volumus, præter quod sacri præcipiunt canones, vel etiam ab hac Apostolica Sede instructus esse cognosceris. Tunc quoque sanctitatis petitionem implevimus, mittentes tuis episcopis tuis singulas confirmationis Epistolas, quas per sanctitatis tue manus eis largiri volumus. Et Carolomanno filio nostro alia scripta direximus, ut admitticula, quibus indiges, implere festinet. Jam, frater charissime, de omnibus superioris comprehensis capitulis, ut Dominus donavit, respondiimus, ad amputanda omnia diabolice fraudis scandala. Tua vero sancta fraternitas, si quid de cætero evenerit, ut sacri do-

cent canones, studeat emendare in plebibus tibi a Deo commissis. Non enim aliud nobis convenit prædicare, præter quod a sanctis Patribus sumus edocti. Si vero novi aliquid, inimici astutia agente, acciderit, quod tua sancta fraternitas minime per canonum instituta discernere possit, hoc nobis non pigeat insinuare, quatenus, Deo juvante, quæque ad emendationem novæ plebis esse possunt, tibi absque tarditate responderemur.

« Cognoscat ergo tua sancta fraternitas ita dilectionem tuam haberi in nostris præcordiis, ut te præsentialiter quotidie videre desideremus, et ita in nostro consortio habere, et ministrum Dei et dispensatorem Ecclesiarum Christi. Confortare itaque in Domino, frater charissime, et esto robustus, et labora in opere ad quod te divina voluit clementia vocare. Magna etenim te spes remunerationis expectat, quam promisit Deus diligentibus se. Et nos licet peccatores existamus, tamen Dei nostri immensam clementiam non cessamus exorare, ut qui cepit in vobis perficiat opus bonum usque in finem : et beatus Petrus Apostolorum princeps cooperetur tibi in omnibus bonis, qui ei parere desideras. Deus te incolentem custodiat, sanctissime frater. Data kalendis Aprilis, imperante Domino piissimo Augusto Constantino anno vicesimo quarto (additum habet Rom. editio) imperii ejus anno secundo, Indictione undecima (decima) ».

Quo pariter anno et die data reperitur ejusdem Pontificis Epistola communis tribus, non singula singulis, ut promiserat, de confirmatione trium sedium illarum, quæ a Bonifacio recens in Germania institute sunt, quarum (ut vidimus) superius mentio facta est. Describemus eam, quo ritum et formulam addiscamus, qua solent Romani Pontifices novas institutas sedes confirmare. Sic enim se habet scribens ad episcopum, qui uni ex illis præfectus fuit sacerdos :

15. *Zachariæ Epistola ad episcopos, eorum sedes a Bonifacio institutas confirmantis.* — « Dilectissimo nobis Witte sanctæ Ecclesiæ Wirtzburgensis (Barberena episcopi) Zacharias papa¹.

« Domino cooperante et sermonem confirmante, ad dilatandam Christianitatis legem, et Orthodoxæ fidei tramitem, ad docendum, juxta quod prædicat sancta hæc Romana, cui, Deo auctore, præsidemus, Ecclesia, immotuit nobis sanctissimus ac reverendissimus frater et coepiscopus noster Bonifacius, nuper decrevisse et ordinasse in Germaniæ partibus episcopales sedes, ubi præest vestra dilectio, et provinciam in tres divisisse parochias : quo cognito, cum magna exultatione, extensis ad sidera palmis, illuminatori et ² datori omnium honorum Bonino Deo et Salvatori nostro Jesu Christo gratias egimus, qui facit utraque munus.

16. « Flagitavit autem a nobis pro suis syllabas jam dictus sanctissimus vir, per Apostolicam auctoritatem vestras confirmari sedes. Pro quo et nos

¹ Luc. xxii. — ² Matth. xvi. — ³ 2. Tim. ii. — ⁴ 1. Tim. i.

¹ Zachar. Ep. ii. tom. ii. Ep. decret. Rom. Pont. — ² Ephes. ii.

ardenti animo et divino juvamine, ac auctoritate beati Petri Apostolorum principis, cui data est a Deo et Salvatore nostro Jesu Christo ¹ ligandi solvendique potestas peccata hominum in celo et in terra, confirmamus, atque solidas permanere vestras episcopales sedes sancimus, intercedente ipsius principis Apostolorum auctoritate, a præsentem in futuras omnes generationes, ut nullus audeat contra eandem vestram venire ordinationem, quæ, dignante Domino, ex nostra præceptione in vobis facta est. Et hoc interdicens, ut nullus audeat, juxta sanctorum canonum traditionem ex alio episcopatu ibidem translatare aut ordinare episcopum post vestram de hoc sæculo evocationem, nisi is, qui Apostolicæ nostræ Sedis in illis partibus præsentaverit vicem.

17. « Sed nec unius alterius parochias invadere, nec Ecclesias subtrahere præsumatis. Nam (quod non credimus) si quis ille fuerit qui contra hanc nostram præceptionem temerario ausu venire tentaverit: sciat, se æterno Dei judicio anathematis vinculo esse innodatum. Si quis vero Apostolica servaverit præcepta, et normam rectæ et Orthodoxæ fidei fuerit assecutus, benedictionis gratiam consequatur. De cætero petimus divinam clementiam, ut confirmet et corroboret hoc, quod operatus est Dominus in vobis. Et charitas Dei, gratia, et pax vera sit cum spiritu vestro. Sanctissimi et dilectissimi nobis, toto conamine elaborate pro fide Christi, et ad ministerium ejus perficiendum decertate, ut cum egregio Apostolo mereamini dicere ²: Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi: de reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illum diem justus Judex. Salutantes vos in Domino, valere optamus. Bene valete. Data kalend. Aprilis, imperante domino Constantino magno imperatore anno vicesimo quarto, (ex quo cum patre cepit imperare), imperii ejus solius anno secundo, Indictione decima ». Alicubi perperam ponitur undecima. Sed et putamus, quod loco data, accepta, sit restituendum: siquidem non patitur ratio temporis, ut kalendis Aprilis Epistola data sit, et Synodus celebrata undecima kalendas Maii.

Missis his in Germaniam litteris, simul ab eodem Pontifice datæ sunt aliæ ad Carolomannum, sed iis caremus.

18. *Alia ad Bonifacium Epistola.* — Extat præterea alia Epistola nondum cusa, per eundem Dencardum Bonifacii legatum redemptam ad ipsum reddita, scripta vero ab aliquo ex clero Romano, qui ab ipso primum acceperat: quæ carens titulo, sic se habet ³:

« Venerabilibus sanctissimæ paternitatis vestræ syllabis susceptis, per præsentem gerulum Dencardum venerabilem virum missis, cum omni, ut decuit, veneratione atque charitatis affectu, susce-

pisce insinuo, simul et benedictionem, quam misistis mihi, quæ apud parvitatem meam super aurum et argentum accepta est, eo quod mei memorem esse in sanctis suis orationibus amitalis vestræ coronam, cognovi; quam concedere mihi divina patiatur majestas, incolumem quandiu me superna voluerit clementia supresse, ut vestris sacris interventionibus juvenas, exercitiorum inveniar, Deo propitio, adversus antiqui hostis insidias repugnare.

19. « Interea insinuat mihi, quod vobis de illis Epistolæ sancti Gregorii mitteremus, sed nunc minime potuimus sanctis paternitatis vestræ præceptis parere, eo quod nimis attritum, atque in podagrico humore, et dolore fatigatum, memoratus missus vester presbyter per tempus cognovit, ita ut in eo me dolore afflictum relinqueret, quod et ore vobis proprio intimabit. Sed si vita comes fuerit, et vestra mihi oratio non defuerit, quæ assistis dum saluti fuero plenius restitutus, sanctissimæ paternitatis vestræ obtemperabo jussionibus, ut dum alia vice hunc vestrum missum direxeritis, quæ præcepistis impleta esse reperiantur, ut absque tarditate, quæ desideratis, expleantur. Transmissimus enim per prædictum vestrum presbyterum aliquantum cotzumbri, quod incensum Domino offeratis temporibus matutinis et vespertinis, sive dum missarum celebratis solemnibus, miri odoris atque fragrantia. Sed peto ut absque injuria suscipiatis quod pura charitate dirigitur. Salutans vestram sanctissimam paternitatem in Domino, et ut pro nobis orare jubebatis depono: sed et omnem Ecclesiam, quæ vobiscum est, per vos saluto, ut ipsi pro me exorent. Multum ¹ enim valet deprecatio justi assidua. Nam et ego, licet peccator existam, tamen vestri memoriam ante sacras confessiones Apostolorum faciens, orationi incumbo. His præmissis, optamus sanctitatem paternitatis vestræ in Domino bene valere, atque in opere, quo assumptus es, multo amplius fructum boni operis pullulare concedat, et ad incrementum perducere patiantur divina majestas. Trinitas indivisa sanctitatem vestram conservet orantem pro nobis ». Haecenus reddite ad Bonifacium litteræ.

20. *Synodus a Bonifacio in Germania per Carolomannum congregata cujus canones per Epistolam confirmat Zacharius.* — Acceptis autem iis Bonifacius litteris Zachariæ Pontificis, sollicitus jussa ipsius implere, continuo se contulit ad Carolomannum, celebrande Synodi causa. Habent hæc ejusdem Bonifacii Vite ² Acta verbis istis:

« Eatempestate cum Carolus dux inclytus vitæ suæ cursum exegisset, et filii ejus Carolomannus et Pipinus ei ceu patri successissent in imperio: cum ad nutum Carolomanni, qui erat major natu, omnia paterni regni jura disponentur, sanctus Bonifacius ad eum accessit, et Apostolici præsulis scripta offerens, modis omnibus petiit, ut Chri-

¹ Matth. xvi. — ² 2. Tim. iv. — ³ Eod. Cod. Ep. v.

¹ Jacob. v. — ² Vit. S. Bonif. l. 1, c. 33.

slianæ religionis cultum, quem pater ejus animo promptissimo inchoasset et exercuisset, ipse quoque pro Dei amore et regni sui stabilimento, atque pro omnium sibi subditorum salute, eadem benevolentia prosequeretur ».

Quibus ille verbis haud aliter atque divino oraculo permotus et compunctus, omnes suæ ditionis homines tum clericos tum laicos, qui a Christiana religione deflexissent, tam regia quam canonica auctoritate ad viam justitiæ revocare studuit; jussitque, ut coacta Synodo omnia ad canonum præscriptum corrigerentur. Cujus quidem Synodi Decreta, quod non modo sæcularibus, sed etiam Ecclesiasticis rectoribus plurimum utilitatis et ædificationis afferre posse videantur, sicut ea in antiquis Codicibus et in jam censis scripta reperimus, hic inserere visum est.

21. « In nomine Domini nostri Jesu Christi ego Carolomannus dux et princeps Francorum, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo quadragésimo secundo . undecimo kal. Maii, cum consilio servorum Dei et optimatum meorum, episcopos, qui in regno meo sunt, cum presbyteris ad Concilium et Synodum pro timore Christi congregavi, id est, Bonifacium archiepiscopum, Burchardum, Reginfridum, Wittanum (Wetzanum) et Willoldum (Witbaldum), Dadanum, et Adanum (Edanum), presbyteris eorum, ut mihi consilium dedissent, quomodo lex Dei et Christiana religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum principum dissipata corruit; et qualiter populus Christianus ad salutem animæ pervenire possit, qui per falsos sacerdotes luscusque deceptus est. Itaque per consilium sacerdotum religiosorum et optimatum meorum ordinavimus per civitates episcopos, et constituimus super eos archiepiscopum Bonifacium, qui est missus (legatus scilicet) sancti Petri. Statuimus quoque per annos singulos Synodum congregari, ut nobis presentibus, canonum Decreta et Ecclesiæ jura restaurentur, et religio Christiana emendetur ». De his autem, quæ in Synodo statuta essent, capita ista subnectit :

« Fraudatas pecunias Ecclesiarum Ecclesiis restituimus et reddidimus.

22. « Falsos presbyteros, et adulteros vel fornicatores diaconos, vel clericos de pecuniis Ecclesiæ abstulimus et degradavimus, et ad penitentiam coegimus.

« Servos Dei per omnia omnibus armaturam portare vel pugnare, aut in exercitum et in hostem pergere, omnino prohibuimus : nisi illos solummodo, qui propter divinum ministerium mysterium, missarum scilicet solemniam adimplenda, et sanctorum patrocinia portanda (nempe reliquias sanctorum), ad hoc electi sunt, id est, unum vel duos episcopos cum capellanis presbyteris princeps secum habeat, et unusquisque præfectus unum

presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus indicere penitentiam possit.

« Necnon et illas venationes et sylvaticas vagationes cum canibus omnibus servis Dei interdiximus, et ut accipitres et falcones non habeant.

23. « Decrevimus quoque ut juxta sanctorum canones unusquisque presbyter in parochia habitans, subjectus sit illi episcopo, in cujus parochia habitat : et semper in Quadragesima rationem et ordinem ministerii sui sive de baptismo, sive de fide Catholica, sive de precibus et ordine missarum, episcopo reddat et ostendat. Et quodcumque jure canonico episcopus circumeat ad confirmandos populos, presbyter semper paratus sit ad suscipiendum episcopum cum collectione et adjutorio populi, qui ibi confirmari debet. Et in cæna Domini semper novum chrisma accipiat ab episcopo. Et ut episcopus sit testis castitatis, et vite, et fidei, et doctrine illius.

« Statuimus quoque, ut secundum canoniceam cautelam omnes undecumque venientes ignoti episcopi, vel presbyteri, ante probationem Synodalem in Ecclesiasticum ministerium non admittantur.

24. « Decrevimus quoque, ut secundum canones unusquisque episcopus in sua parochia sollicitudinem gerat, adjuvante graphione (gravione), qui defensor Ecclesiæ ejus est, ut populus Dei paganism non faciat, sed ut omnes spurcitas gentilitatis abiciat, sive sacrificia mortuorum, seu sortilegos, vel divinos, sive phylacteria et auguria, sive incantationes et hostias immolantias, quas stulti homines juxta Ecclesiæ ritum pagano faciunt sub nomine sanctorum martyrum vel confessorum, Deum et sanctos suos ad iracundiam provocantes ». Ex scripto Codice ista subjiciuntur : « Sive illos sacrilegos ignes, quos Meliores vocant, sive omnes quæcumque sunt Paganorum observationes, diligenter prohibeant, statuimus ». Porro per graphionem intelligi magistratum principis, quem nos consuevimus dicere tiscalem judicem, glossarium appositum ad finem Capitularium Francorum significat. Gravionem vero hodie dicunt baronem, quem nos comitem appellamus.

25. « Statuimus similiter, ut post hanc Synodum, quæ fuit undecimo kalendas Maii, quisquis servorum Dei, vel ancillarum Christi in crimen fornicationis lapsus fuerit, in carcere penitentiam faciat in pane et aqua. Et si ordinatus presbyter fuerit, duos annos in carcere permaneat ante flagellatus ». Ex scripto Codice additur : « Et scortificatus videatur, et post episcopus adaugeat. Si autem clericus vel monachus in hoc peccatum incidit, post tertiam verberationem in carcerem missus, unum annum penitentiam ibi agat ».

Quæ autem his subjiciantur, pertinent ad Concilium Leptinense, de quo suo loco dicturi sumus. Auctor enim cuncta, quæ in tribus Synodalibus conventibus gesta esse noscuntur, sub uno conges-

³ Extant apud Sur. tom. III. de v. Jun. Ibid. l. 1. c. 31.

sit. Subjiciuntur autem in scripto Codice ista: « Similiter et nomæ velate eadem penitentia continentur, et radantur omnes capilli capitis ejus.

« Decevimus quoque, ut presbyteri et diaconi non sagis, laicorum more, sed casulis utantur ritu servorum Dei, et nullus in domo sua mulierem habitare permittat; et monachi, et ancille Dei monasteriales, juxta regulam sancti Benedicti ordinate vivere, vitam et propriam gubernare studeant ». Hactenus ibi.

26. Quod rursum ad præsens Concilium spectat, cuncta in eo decreta sunt missa Romam ab ipso Pontifice comprobanda. Pontifex vero cognitis omnibus, colligi Synodum voluit, in qua que per Bonifacium atque collegas episcopos facta sunt, comprobavit; de iisque litteras ad ipsos reddidit, quas suo loco ponemus. Benedictus levita in ea, quam affixit libro quinto Præfationem, de hujus Synodi confirmatione hæc habet: « Illis ita peractis, est in fronte primi libelli posita Zacharie papæ Epistola, omnibus episcopis et reliquis Ecclesiastici ordinis gradibus Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis directæ, sicut et in ea continetur. Quam sequuntur duo Synodales conventus, quos sanctæ Romanæ et Apostolicæ Ecclesiæ legatus Bonifacius, memoratæ Moguntiacensis Ecclesiæ archiepiscopus vice supradicti papæ Zacharie una cum Carolomanno Francorum principe canonicè tenuit: ut agnoscant omnes hæc predictorum principum capitula maxime Apostolica auctoritate fore firmata ». Hæc Benedictus de duabus Synodis a Zacharia Pontifice confirmatis, subjiciens Epistolam Zacharie de confirmatione ipsarum, quæ sic se habet, data post acceptas a Bonifacio de rebus in Synodo gestis litteras, quæ non extant¹:

« Zacharias papa universis episcopis, presbyteris, diaconibus, abbatibus cunctis etiam duobus, comitibus, omnibusque Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis.

27. « Referente nobis reverendissimo atque sanctissimo fratre nostro Bonifacio episcopo, quod dum Synodus aggregata esset in provincia vestra juxta nostram commonitionem, mediantibus filiis nostris Pipino et Carolomanno principibus vestris, peragente etiam vice nostra metropolitano Bonifacio, Dominus illuminasset corda vestra cum principibus vestris ad prædicationem ejus, ut omnibus commonitionibus ejus obediretis, et falsos, et schismaticos, et homicidas, et fornicarios a vobis expelleretis sacerdotes: omnipotenti Deo gratias egimus, et pro vobis incessanter sumus orantes, ut qui cepit in vobis opus bonum, perficiat usque ad finem. Obsecro enim vos coram Deo, ut ejus commonitionibus firmiter obediatis. Ipsum enim vice nostra in partibus illis ad prædicandum constitutum habemus, ut vos, Deo propitio, ad viam perducatur

rectitudinis, et a cunctis facinoribus salvi esse possitis.

28. « Habuistis enim, peccatis facientibus, nunc usque falsos et erroneos sacerdotes: unde et cunctæ paganæ gentes vobis pugnantibus prævalebant, quia non erat differentia inter laicos et sacerdotes, quibus pugnare licitum non est: qualis enim victoria datur, ubi sacerdotes una hora Dominica pertractant mysteria, et Christianis Dominicum porrigunt corpus pro suarum animarum redemptione; et post, Christianos, quibus hoc ministrare debuerant, aut Paganos, quibus Christum prædicare, propriis sacrilegisque manibus necant, præcipue dicente eis Domino¹: Vos estis sal terræ: quod si sal evanuerit, in quo conditur? Ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras et conculcetur ab hominibus. Dum hæc ita sint, et tales in vobis fuerint sacerdotes, quomodo victores contra vestros inimicos esse poteritis? Nam si mundos et castos ab omni fornicatione et homicidio liberos habueritis sacerdotes, ut sacri præcipiunt canones, et nostra vice prædicat præfatus Bonifacius frater noster, et ei in omnibus obedientes extiteritis, nulla gens ante conspectum vestrum stabit, sed corruent ante faciem vestram omnes paganæ gentes, et eritis victores, insuper et bene agentes vitam possidebitis æternam.

29. « Vos autem, charissimi fratres, qui estis veri sacerdotes, et sub regulari disciplina constituti, sic vosmetipsos exhibete, ut deceat ministros Dei et dispensatores ministeriorum Dei, ut non vituperetur ministerium vestrum: ne fiat in vobis (sicut² scriptum est): Erit sicut populus, sic sacerdos. Nam si hoc fuerit, qualis vobis erit ab hominibus laus? Aut qualis a Deo expectatur retributio? Quamobrem sic vos corrigite, ut veri sacerdotes, et tales ad sacerdotium provehite, ut et vobis et illis testimonium maneat bonum ab his qui foris sunt: quatenus ab hominibus vobis acquiratis laudem, et a Deo mercedis præmium in æterna beatitudine percipere mereamini, eo quod per vos ad Christi producti sunt rectam fidem populi multi, innoxios habentes sacerdotes. Ad Synodum quoque omni anno convenite, ad pertractandum de unitate Ecclesiæ, ut si quid adversi acciderit, radicitus amputetur, et Dei Ecclesiæ maneat inconcussa. Bene valete ». Hactenus Epistola Zacharie papæ post Synodum data ex scripto Vaticano exemplari.

30. *Synodum Romæ cogit Zacharias, qui et Luitprandum conveniens, quatuor civitates Ecclesiæ Romanæ recuperat.* — Dum hæc agerentur in Germania, Zacharias papa mense Martii Romæ Synodum habuit, cujus Acta misit in Gallias ad archiepiscopum Viennensem per Clementem presbyterum, quem idem archiepiscopus Romam legaverat, nuntiatorum papæ miserandum statum Ec-

¹ Capit. Franc. l. v. in princ. et Zach. Ep. VII. et in Bonifacio l. II. c. 6.

² Matth. v. — 2 Isai. xxiv.

eccliesie Viennensis a Barbaris dira passæ, ad quem idem Zacharias ista rescripsit¹ :

« Zacharias episcopus servus servorum Dei Austroberto sanctæ Viennensis Ecclesie archiepiscopo.

« Venit ad nos presbyter Clemens, missus a sanctitate vestra, referens nobis a concussione gentium turbatas Ecclesie provincie vestre. Unde et nos valde tristes effecti sumus. Sed quid sanctitas vestra de talibus miratur, cum omnia prædicta a Domino esse in Evangelio, cognoscat : Abundabit, inquit, iniquitas, et refrigescet charitas multorum ? Nam et Longobardi, quorum sævitia ubique crevit, ita nostros times devastant, ut sicut de rege Babylonis Propheta dicit² : Exossaverint nos. Consideremus Dei justa judicia, et contabescamus iniquitatibus nostris. Cæterum XI kalendas Aprilis Synodum Romæ fecimus, cujus exemplar dilectus presbyter noster vestræ sanctitati portabit. Dahnaticam (dahnaticam) usibus vestris misimus, ut quia Ecclesia vestra ab hac Sede doctrinam fidei percepit et morem habitus sacerdotalis, ab illa etiam percipiat decorem honoris. Data non. Martii Constantino Augusto, anno imperii ejus primo ». Hactenus Zacharias ad Viennensem archiepiscopum. Sed quod spectat ad lugubrem statum Italie, Dei misericordia repente est mutatus in melius. Etenim Zacharias Pontifex conveniens Longobardorum regem Luitprandum, civitates patrimonii sancti Petri divino auxilio absque armis ab eodem rege recuperat : ut acciderit tunc plane quasi miraculum a Deo, cum post tot turbas, tot deprædationes et cædes, inermis Christi vicarius armatos conveniens hostes, eosdem divina potentia superavit, et ad reddenda ablata compulerit, et ad captivos liberos dimittendos aegerit ; ut plane apparuerit, longe præstare arma spiritalia, Deo potentia, quam carnalia, atque gladium spiritus (quod est verbum Dei) hostium corda potentius penetrare quam ferreum. Quomodo autem ista se habuerint, sinceram ab Anastasio scriptam historiam accipe, sermone licet rudi contextam. Pergens enim inchoatam narrationem de quatuor civitatibus ab Ecclesia Romana sublatis, de quibus suo loco superius dictum est, ista subjicit : « Dumque idem rex Luitprandus protraheret dilationem ad reddendum juxta suam promissionem jam fatas quatuor civitates : prænominatus Pontifex Zacharias, ut verus pastor populi sibi a Deo crediti, spem ponens in Deo, egressus ex Romana civitate cum sacerdotibus et clero, perrexit fiducialiter et audacter ad ambulandum in locum Interamniensem, ubi in finibus Spoletanis ipse rex residebat. Qui dum in Ortanam convenisset civitatem, ipseque rex ejus cognovisset adventum, misit Grimoaldum missum (id est, legatum suum), qui ei obvius factus, usque ad Narniensem perduxit civitatem. Ad cujus

sancti viri occursum jam nominatus rex misit duces ac satrapas suos, magnumque exercitum, et a Narniensem civitate, octavo fere milliario, eodem rege eum suscipiente.

31. « Die, quæ est sexta feria, perrexerunt ad Basilicam beati Valentini episcopi et martyris, sitam in prædicta Interamniensi urbe ducatus Spoletani. Ante cujus fores Basilicæ idem rex cum reliquis optimatibus et exercitu suo sanctum virum suscepit, factaque oratione, atque salutationem sibi impersolventes, dum divinis ab eo fuisset commonitus colloquiis, impensaque charitate, ab eadem Ecclesia egressus, in ejus obsequium rex dimidium fere milliarium perrexit : et sic in suis tentoriis uterque eadem sexta feria sunt morati.

« Sabbato vero iterum convenientes, Zacharias papa divina perfusus gratia, Deo placitis admonitionibus eum est allocutus, prædicans, cum ad hostili motione et sanguinis effusione quiescere, et ea, quæ pacis sunt, semper sectari. Cujus piis eloquiis flexus, et de constantia sancti viri et admonitione admiratus, omnia quæcumque ab eo papa petiit, gratia Spiritus sancti obtinuit, et prædictas quatuor civitates, quas ipse ante biennium per obsessionem factam pro prædicto Transamundo duce Spoletano (hoc est, occasione ipsius) abstulerat, eidem sancto viro cum habitatoribus earum redonavit. Quas et per donationem firmavit in oratorio Salvatoris, sito intra Ecclesiam beati Petri nomine redificatam. Nam et Sabinense patrimonium, quod per annos fere triginta fuerat ablatum, atque Narniense et Auximianum, atque Anconitanum, necnon et Polimarianse, et Vallem, quæ vocatur Magna, sitam in territorio Subrino per donationis titulum ipsi beato Petro Apostolorum principi concessit, et pacem eum ducatu Romano ipse rex per viginti firmavit annos. Sed et captivos omnes, quos tenebat ex diversis provinciis Romanorum, missis litteris suis tam in Tusciam suam, quam trans Padum etiam una cum Ravennatibus captivis, Leonem, Sergium, Victorem et Agnellum consules (consulares) prædicto beatissimo redonavit Pontifici.

32. « In prædicta Basilica beati Valentini per ejusdem regis petitionem in locum Consentini (Constantini) antistitis, qui transierat, alium ordinavit episcopum. In cujus consecratione dum ipse adesset cum suis iudicibus, compunctione inspirationis divine tanta orationis dulcedine illa ab eo sunt prolata, ut cum sanctum virum conspicerent fundere preces, plures ex eisdem Longobardis ad lacrymas sint permoti. Eodem vero die Dominico, post peracta missarum solemnia, ad prandium eundem regem, ad Apostolicam benedictionem suscipiendam, ipse beatissimus Pontifex invitavit, ubi eum tanta suavitate esum sumpsit et hilaritate cordis, ut diceret ipse rex, tantum se nunquam meminisse comedisse (a se nunquam meminisse comestum).

¹ Bbl. Floriac. edit. a Jo. a Bosco Carlest. part. II. pag. 43. —
² Jerem. L.

33. « Alio vero die, quæ fuit secunda feria, vale faciens ei rex ipse, misit in ejus obsequium Aldeprandum ducem Clusium nepotem suum, seu Tacipertum Castaldum, et Raingum Castaldum Tuscancensem, atque Grimoaldum, qui eidem sancto viro usque ad prædictas civitates obsequium facerent, easdemque civitates cum suis habitatoribus traderent. Quod et factum est. In primis Amerinam civitatem, deinde Ortanam tradiderunt. Dumque in Polimartio castro convenissent, eumque recepisset Pontifex, et fuisset itineris longitudine per circuitum finium Reipublicæ eundem usque ad Bleranam civitatem, per partes Sutrinæ civitatis, per fines Longobardorum Tusciæ, qui de propinquo erant, id est, per castrum Litemum (Vitervum), ipse missus a rege Grimoaldus eum-

dem beatissimum Pontificem perduxit usque ad Bleranam civitatem, quam et ipsi sancto viro prænominati Raingus Castaldus et Grimoaldus tradiderunt. Et sic regressus est, Deo propitio, cum victoriae populum aggregans, ab Ecclesia sanctæ Dei Genitricis, quæ vocatur ad Martyres, egressi sunt omnes generaliter properantes ad beatum principem Apostolorum Petrum. Quos et allocutus est, admonens Deo omnipotenti reddere gratiarum actiones. Quibus expletis decima Indictione, etc. » Pergit dicere quæ sequenti Indictione undecima ab eodem Pontifice gesta sint cum eodem Luitprando rege Longobardorum, quæ nos anno sequenti, ordine temporum dicturi sumus.

Anno periodi Græco-Romane 6233. — Anno Æræ Hispan. 780. — Anno Hegire 125, inchoato die 4 Novemb. Fer. 1. — Jesu Christi 742.

— Zachariæ pape 2. — Constantini Copronymi 23 et 2.

1. *Artabasus et Nicetas ejus filius a Constantino imp. deceti.* — Ad num. 1 *Artabasus* post diem vicesimum septimum mensis Junii præcedentis Christi anni in odium Constantini Copronymi sacrarum imaginum hostis, renuntiatus est imperatori, et eas crexit, ut anno superiori num. 4 et seqq. ostendimus. Anno vero sequenti, tam ipse quam filius ejus junior *Nicetu* infeliciter pugnarunt, ut narrat Baronius, qui cum non viderit Theophanem, sed tantum auctorem Miscellæ, et versionem Anastasii, hæc accurate referre non potuit. Theophanes itaque ad annum 11 Constantini imp. qui kalend. Septemb. currentis Christi anni inchoatur, ait : « Ejusdem anni mense Maio ad Op-sicii regionem profectus Artabasus, Asiam, dum iter ageret, sub potestatem redegit, et provinciam depopulatus est. Eo comperto Constantinus copias in eum eduxit. Ubi Sardium attingit fines, a Celbiano redeuntem offendit, et manibus cum eo consertis, in fugam vertit, et ad Cyzicum usque insequitur. Ille Cyzicum ingressus, dromonem subinde conscendit, et in urbem salvum se recipit. Mense autem Augusto ejusdem undecimæ Indictionis Artabadi filius, supremus copiarum ejus ductor, ad Modrinam cum Constantino bello congressus fugam arripit, etc. Calamitatis omnis auctor diabolus talem inter Christianos demutationem et cades recipere sub hæc tempora excitavit, ut filii adversus parentes, et fratres in fratres necem nullo sanguinis

aut indulgentiæ discrimine irruerent : suasque invicem ipsorum domus atque facultates citra illati damni sensum flammis perderent. » Quare utraque pugna, quæ funesta fuit Artabado, contigit mense Maio, et mense Augusto sequentis Christi anni *undecima Indictione* notati, non vero *Indictione decima*, ut habet Baronius ex auctore Miscellæ, ubi Indictio x mendose exarata, pro Indict. xi, ut liquet ex Anastasio, qui in sua versione habet etiam Indictionem undecimam, quique filium illum Artabadi, quem Theophanes non nominat, *Nicetam* appellat, et antequam loquatur de ea Asiæ depopulatione mense Maio facta, dicit *Nicephorum* filium Artabadi per Anastasium patriarcham coronatum fuisse imperatorem ; quod et habet auctor Miscellæ, qui Anastasium verbatim describere solet.

2. *Artabasus Nicephorum filium imperatorem renuntiat.* — Nicephorus in Breviario eandem rem his verbis narrat : « Anno insequenti Artabasus (ita Artabasum nominat) alterum e filiis Nicetam Armeniorum ducem mittit, Nicephorum vero imperatorem coronat. Ipse in Asiam cum copiis trajicit. Quam cum populationibus infestam haberet, Constantinus obviam ei ad Sardes occurrit ; et signis collatis longe superior fuit. Ita exercitu illius in potestatem redacto, omnibus quoque impedimentis potitus est. Artabasus Cyzicum primo, inde Constantinopolim fuga petiit. Nicetas ejus filius aciem in Constantinum convertit, qui ad Modrinam com-

misso prælio Nicetam cum magna militum strage victum in fugam conjicit». Ubi Nicephorus loquitur de gestis anno secundo Constantini imp. et collatus cum Anastasio et Theophane insinuat, Nicephorum Artabadi filium anno dccxlii ante kalendas Maias coronatum esse imperatorem. Quod anno sequenti confirmabo ex Synodo Romana post kalend. Septembres habita, in qua anni imperii Artabadi, non vero Nicephori memorantur, quia Romæ inauguratio Nicephori nondum innotescerat.

3. *Moritur Hiscamus Saracenorum califa.* — Ad num. 2. Quod narrat Baronius Theophanis nomine ex auctore Miscellæ, desumpsit ex aliqua editione illius auctoris depravata, ut liquet ex correctioribus ejusdem Miscellæ editionibus, et ex his verbis ipsiusmet Theophanis ad annum n Constantini imp. kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoatum: «Hoc anno Isam Arabum dux mortuus est. Is sanctam Antiochiæ Ecclesiam pastore jam an. xl viduatam, Arabibus nimirum patriarcham eligi prohibentibus, in priorem statum reposit. Quempiam enim monastici instituti Syrum, nomine Stephanum, sibi familiarem, rusticum quidem, at pietate clarum Christianis in Oriente positus, si modo hunc admitterent, patriarcham eligendi liberam fecit potestatem. Illi divinitus hoc tibi arbitrati, ipsum Stephanum in Theopoleos (seu Antiochiæ) sede episcopum collocant: atque ita ad hodiernum usque diem eligendo patriarchæ nullum impedimentum a Saracenis affertur». Quem Theophanes *Isam*, Elmakinus *Isianum*, et Toletanus in Historia Arabum cap. 12, *Hiscamum* appellat.

4. *Imperium Saracenicum dilatavit.* — Obiit secundum Elmakinum anno Hegiræ cxxv, die sexto Rabii posterioris, qui respondet VIII idus Februarii, ideoque anno Christi dccxlii. Toletanus citatus in Historia Arabum numerat provincias, quas subjugavit, videlicet Ioniam, Lystriam, Alapiam, Chaldæam, Assyriam, Medeam, Hyrcaniam, Persidem, Mesopotamiam, Syriam superiorem, Cælesyriam, sive Phœniciam, cujus metropolis Tyrus, Syriam inferiorem cujus metropolis Antiochia, Judæam, Ægyptum, Arabiam majorem, Æthiopiæ, Africam, et Hispaniam cum Septimania, et Vasconiarum parte. Fuit Hiscamus xvii califa Saracenorum.

5. *Walid xviii Saracenorum califus.* — Subdit Theophanes: «Hoc anno Walid filius Isam Arabum principatu potitus est: ad quem Constantinus Andream spatharium, Artabadius vero Gregorius mogetiam, ambo supplicis sibi dari postulantes miserunt. Diuturna vero imbris penuria et terræ motus varia loca adeo concusserunt, ut in deserto Saba montum cacumina ad invicem colli-

derentur, et pagi terra absorberentur. Eodem etiam anno Cosmas Alexandria patriarcha cum ipsa civitate, Monothelitarum pravitate a Cyri, qui sub Heraclio vixit, temporibus cum civitatem obtinente, abjurata, et errore cognito ad Orthodoxam Ecclesiam rediit, etc. Mense Junio sequentis nempe Christi anni signum ad Septentrionalem cæli partem apparuit». Elmakinus, cui major hæc in re fides habenda, asserit Walid seu Valid fuisse filium Jezidi Isiani decessoris, huncque tantum ejus patrum extitisse. Est *Walid* secundus hujus nominis, sicuti *Jesidus*, ejus filius fuit.

6. *Zacharias papa ad S. Bonifacium rescribit.* — A num. 3 ad 30. Zacharias papa, acceptis sancti Bonifacii litteris, de quibus anno superiori num. 22 ad eum rescripsit, confirmavitque tres episcopatus ab illo institutos, facultate illi facta Synodum in ditione Carolomanni celebrandi, missisque aliquibus Decretis, quæ in ea publicanda essent. Ea Epistola apud Serarium pag. 383 dicitur, «Data kalend. April. imperante domino piissimo, Augusto Constantino, a Deo coronato, magno imperatore. Anno vicesimo quarto imperii ejus, Indictione xi (1)». Baronius ex editione Romana addit, *imperii ejus anno secundo*, quod et in editione Labbeana legitur. Hæc litteræ ante Synodum Germanicam sine dubio date; cum ea nondum celebrata Bonifacius Zachariam consuleret, hęcque prædictæ Synodi convocacionem non solum impedierit, sed etiam præceperit. Et tamen Synodus illa incerto loco in Germania habita, his verbis in omnibus editionibus inchoatur: «Ego Carolomannus dux et princeps Francorum, anno ab Incarnatione Domini dccxlii, XI videlicet kal. Maii». Quare errorem vel in numeros in Epistola expressos, vel in Synodo memoratos irrepisse necesse est. Coitinus hoc anno num. 2 existimat mendum cubare in chronologicis Synodi caracteribus, corrigendamque esse notam vel anni vel diei, ut deleto anno dccxlii substituantur annus xliii, aut expuncto XI kalendas Maii reponatur dies, qui Pascha præcesserit anni dccxlii, pertinenterque ad annum dccxlii, initio anni a Paschali solemnitate ducto. Indeq. hanc Synodum congregatam putat *undecimo kalendas Aprilis* anni Christi insequentis. Mitto aliorum opiniones, utpote non magis verosimiles.

7. *Epocha Concilii Germanici.* — Certum enim existimo Synodum coactam, die in eadem enumerata, litterasque Zachariæ duobus circiter antea mensibus Romæ scriptas esse, ideoque errorem irrepisse tam in annos Constantini, quam in Indictionem ac mensem, quibus ea date dicuntur.

(1) Adscriptio temporis in Epistola Zachariæ ad S. Bonifacium, quoad mensem et diem, ac nomen imperatoris rata et integra, ex his que anno precedenti adnotavimus, reputanda est. Quoad Concilium Germanicum referendum huius casus ad sequentem annum, quod hæc conjectura mihi plane persuadet. Celebratur Concilium hoc die XI kal. Maii. Porro dies illa anno sequenti dccxliii, non vero præcæsi anno dccxlii, in Dominicam incidit, scilicet est autem Concilia monachi diebus Dominicis coe per hæc tempora consueverunt. Stripsit igitur Zacharias litteras ad S. Bonifacium die kalendas Aprilis anni dccxlii, quibus litteris facultatem illi permisit, ut Synodum in Germania haberet. Bonifacius actuum, eodem scilicet mense et anno Synodum coe. At cum Liptuense Concilium ipso eodem anno per illos circiter menses S. Bonifacius celebravit, teste Pape? Falitur ne quidem, ut nos adhauc conjecturis anno sequenti demonstrabimus.

Cum enim *Artabasdus* superiori an. post diem XXVII mensis Junii imperator salutatus sit, si *Zacharias* amo sequenti litteras illas ad *Bonifacium* misisset, non annos *Constantini*, sed annos *Artabaldi* in iis apposisset, ut postea in more habuit. Quare in subscriptione ejusdem *Zachariæ* Epistolæ expungendus annus n. imperii in editionem Romanam et *Labbeanam* perperam intrusus, eaque sic restituenda: « Data kalendis Februarii imperante domino piissimo Augusto *Constantino* a Deo coronato magno imperatore anno XII, Indictione X ». Duo autem certa videntur. Primum, hoc seculo amos Incarnationis a die Nativitatis Christi in Francia inchoatos fuisse, qua de re alibi. Secundum, hujus anni initio *Artabasdum* nondum Romæ agnuitum fuisse imperatorem; alioquin ejus non *Constantini* nomine laudata Epistola subscripta fuisset. Cæterum inter Epistolas *Bonifacianas* aliquas esse quarum subscriptio prorsus depravata est, non tantum ex ista liquet; sed etiam ex alia quam *Baronius* anno DCCLI, num. 15 exhibet, quam tamen eo anno demonstravimus removeri non posse ab anno DCCXLVII, ejusque subscriptionem prorsus delendam esse, uti forsân ea de qua agitur.

8. *Episcopi qui Concilio Germanico interfuerunt.* — In Concilii *Germanici* Prefatione præter *Bonifacium* archiepiscopum, cui fixa non erat sedes, enumerantur *Burchardus*, qui *Wirtzburgensem* diocesim regebat, *Wittans*, qui *Birburgensem*, *Willibaldus*, qui *Aychistadianam*, et *Reginfredus*, qui *Coloniensem*, *Dadanus* episcopus regionalis, quales non pauci in Gallia Belgica hoc tempore erant, et *Addanus*, qui vocatur *Eddanus* in Capitularibus *Karlomani* memoratos, idem est ac *Eddus* episcopus *Strateburgensis*, id est, *Argentoratensis*. Ex episcopis, quorum sedes *Bonifacius* in *Hassia*, in *Francia Orientali*, et in *Thuringia* nuper exererat, solum defuisse *Adelharitum* *Erphesfurdensem* episcopum, quia *Saxones* idololorum cultores irruptione facta *Thuringiam* inquietabant, existimat *Cointius* an. DCCXLIII, num. 39, qui addit, e *Germania* prima tres defuisse, *Wormaciensem*, *Moguntiacensem* et *Nemelensem*; *Leodiensem* e *Germania* secunda. At eodem interfuisse, aut saltem ex illis aliquos, eruo ex Prefatione Concilii, in qua *Carolomannus* ait: « Episcopos, qui in regno meo sunt, cum presbyteris ad Concilium et Synopum pro timore Christi congregavi: id est, *Bonifacium* archiepiscopum, et *Burchardum*, et *Regenfridum*, *Wintanum*, et *Willbaldum*, et *Dadanum*, et *Eddanum*, ac reliquos episcopos, cum presbyteris eorum ». Quare præter septem memoratos, aliqui alii ininominati Concilio præsentibus fuerunt. *Bonifacius*, metropolitani munus per utramque *Germaniam* cis *Rhenum*, necnon per *Hassiam*, *Franciam Orientalem*, *Thuringiam*, et *Alamanniam*, trans eundem fluvium exercuit; episcoposque suffraganeos habuit tredecim: IV in *Germania* prima, *Moguntiacensem*, *Wormaciensem*, *Nemelensem* et *Argentoratensem*; III in *Germania* secunda, *Coloniensem*,

Ultrajectinam et *Leodiensem*; in *Hassia* *Birburgensem*; *Erphesfurdensem* in *Thuringia*; duos in *Francia* Orientali, *Wircburgensem* et *Aychistadianam*; totidem in *Alamannia*, *Augustanum* et *Constantiensem*; ipse vero certa determinataque sede caruit usque ad annum DCCXLVII.

9. *Est primum inter Concilia a S. Bonifacio indicta.* — Præfuit Inic Concilio inter *Bonifaciana* primo ipsemet *sanctus Bonifacius*, juxta quod sibi mandatum fuerat a *Zacharia* papa. *Gregorius* quidem III aliquid Concilium convocandi *Bonifacio* facultatem fecerat, ut an. DCCXXXVI, num. 2 diximus, sed nullum tunc habitum fuit, aut ob incompositam *Ecclesiarum Germaniæ* œconomiam, aut ob mortem *Gregorii III*, aut ob rationes alias nobis ignotas. *Baronius* enim, alijque qui Concilium illud, quod *Gregorius III* celebrari jussit, ab eo de quo agimus, distinctum esse autamarunt, non animadvertent, *Bonifacium* legationis suæ tempore quinque tantum Concilia congregasse, ullumque cogisse anno DCCXLVII, statim atque *Ecclesiæ Moguntinæ* affixus fuit. Quinque autem illa Concilia alia esse non possunt, quam *Germanicum primum*, *Liptinense*, *Suessionense*, *Germanicum II*, quibuscumque a Conciliorum collectoribus, aliisque hactenus prætermisimus. Si enim aliud *Gregorii* tempore celebratum fuisset, *Bonifacius* non quinque, sed sex Conciliis durante sua legatione præfuisset, contra disertum testimonium *Willibaldi* in *Vita sancti Bonifacii*, in ultimo Concilio *Bonifaciano* anno DCCXLVII a nobis memorandum. *Bonifacius* anno superiori ad *Zachariam* papam scripsit, jam ab annis octoginta et amplius in *Francia*, ad quam missus fuerat, *Transrhenana* nempe, nullum Concilium indictum esse; quod si Concilium hoc anno habitum, aliud antecessisset, *Carolomannus* in ejus Prefatione non diceret: « Cum consilio servorum Dei et optimatum meorum episcopos, qui in regno meo sunt, cum presbyteris ad Concilium et Synodum pro timore Christi congregavi, etc. ut mihi consilium dedissent, quomodo lex Dei et Ecclesiastica religio recuperetur, quæ in diebus præteritorum principum dissipata corruit; et qualiter populus Christianus ad salutem animæ pervenire possit, et per falsos sacerdotes deceptus non pereat ». *Carolomannus* enim eodem fere modo loquitur de deplorando *Ecclesiæ Francicæ* statu per complurium annorum decursum, ac *Bonifacius* in Epistola ad *Zachariam* papam, cujus verba anno precedenti in medium adduximus. Quod si aliud Concilium ad disciplinam *Ecclesiasticam* renovandam biennio antea indictum fuisset, non solum *Carolomannus* hoc loquendi modo non uteretur; sed etiam episcopi Decreta illius hoc anno confirmassent, sicuti in Synodo *Liptinensi* anno sequenti coacta, hujus Synodi, quam priorem vocant, canones confirmarunt. « Prioris Synodi Decreta consentientes firmaverunt, sequæ ea implere velle et observare promiserunt », dicunt episcopi in primo canone Synodi *Liptinensis*. In hac prima Synodo

Germanica canones sexdecim conditi sunt, ad restaurationem discipline sub præcedentibus principibus pessumdate. Othlonus in Vita sancti Bonifacii locum, in quo Concilium illud congregatum, tacet, neque in Capitularibus, aut alibi proditur.

10. *Varia ad Concilium Germanicum pertinentia.* — Baronius num. 26 et seqq. recitat Epistolam Zacharie papæ « universis episcopis, etc. omnibusque Deum timentibus per Gallias et Francorum provincias constitutis », cujus initium : « Referente nobis Bonifacio, etc. », quæ inter Bonifacianas ordine est cxxxvii, data postquam de Synodo Germanica nuntios accepit. In ea Zacharias ait, Synodum habitam, « mediantibus filiis nostris Pippino et Carolomanno principibus vestris, peragente etiam vicem nostram præfato Bonifacio ». Hanc vero Epistolam recte Baronius ad hanc Synodum revocat, licet Othlonus lib. 2, cap. 7, eam memoret post aliam Epistolam anno dccxviii scriptam. Is enim Epistolam a Bonifacio vel ad eundem datas ordine chronologico non disposuit, et ipsemet Zacharias testatur, istam a se mitti, postquam in provincia eorum, quibus scribit, celebrata est Synodus, in qua Bonifacii ammonitionibus obedire, et a se sacerdotes expulerunt *falsos et schismaticos, et homicidas et fornicarios*, ubi de hac Synodo Germanica cum verba facere, ostendunt ejusdem Concilii canones apud Baronium num. 22. Ad hoc Concilium referenda etiam Epistola cv inter Bonifacianas, *Cuthberto Dorovernensi archiepiscopo a Bonifacio data, in qua huic significat res in eo salubriter constitutas*. Baronius quidem eam recitat anno dccxi, num. 3 et seqq. quia tunc aliud Concilium Germanicum a Bonifacio indictum fuisse credidit. Verum collatio inter res in hac Synodo gestas, easque quas memorat Bonifacius in ea ad Cuthbertum Epistola, demonstrat, Bonifacium alia *Cuthberto* non nuntiare, quam quæ in hac Synodo decreta sunt.

11. *Zacharias communem Epistolam scribit ad episcopos novarum seldium.* — Zacharias eodem die, quo ad Bonifacium, scripsit et ad novarum seldium episcopos ab eo institutos, ad *Burchardum* scilicet episcopum Wirtzburgensem, ad *Wittam* episcopum Buraburgensem, et ad *Adelhartium* episcopum Erphesfurdensem. Inter Epistolas Bonifacianas episcopis Witte et Burchardo Epistole cxxxi et cxxxiii inscribuntur. In editione Serarii prior præter tunc titulum : « Dilectissimis nobis Wittane sancte Ecclesie Barbarane Zacharias papa ». Inter Epistolas Zacharie hoc secundum locum obtinet, et a Binio publicata est cum hoc titulo :

« Dilectissimo nobis Witte sancte Ecclesie Barbarane, Zacharias papa ». Baronius num. 45, loco Ecclesie Barbarane Wirtzburgensem sic reponit : « Dilectissimo nobis Witte sancte Ecclesie Wirtzburgensis, Zacharias papa ». Sirmundus, cum episcopum Ecclesie Wirtzburgensi non Wittam, sed Burchardum præpositum fuisse sciret, eandem secundam Zacharie Epistolam hac inscriptione donavit, et post eum Labbeus in editione Conciliorum ; « Dilectissimo nobis Burchardo sancte Ecclesie Wirtzburgensis episcopo, Zacharias papa ». Verum, ut inquit Coitinus anno dccxliii, num. 19, inter Epistolas Bonifacianas insertas alia Wittæ, alia Burchardo inscribitur ; *Wittæ* Epistola cxxxi, ut jam dictum est. *Burchardo* Epistola cxxxii his verbis : « Dilectissimo nobis Burchardo sancte Ecclesie Wirtzburgensis, Zacharias papa ». Serarius in Notat. xxix ad Vitam sancti Bonifacii pag. 501, secundam Zacharie Epistolam sic inscriptam ait : « Dilectissimo nobis Wittæ sancte Ecclesie Birburgensis, Zacharias papa ». Et in Notis ad eandem Epistolam observat, primum inscriptionis vocabulum non *dilectissimo*, sed *dilectissimis* in Codice Casareo legi, quod Epistola tribus episcopis, Burchardo scilicet, Witte et Adelhartio communis esse videatur, ut Baronius num. 45 jam censuit. Quæ opinio probabilissima, et earumdem litterarum exempla tria cum eodem titulo tribus episcopis, singula singulis directæ, ut earum tenor indicat. Epistola dicitur « data kalendis Aprilis, imperante domino Constantino magno imperatore, anno vicesimo quarto, imperii ejus anno secundo, Indictione undecima ». Verum hæc notæ temporariæ eo modo emendandæ, quo in Epistola Zacharie papæ ad Bonifacium ; cum utraque eodem pæne tempore data sit.

12. *Pax inter Zachariam et Luitprandum regem sancita.* — Ad num. 30 et seqq. De pace inter *Zachariam* papam et *Luitprandum* Longobardorum regem *decima Indictione*, ut ait Anastasius in *Zacharia*, hoc scilicet anno, sancita, egimus anno superiori num. 10, quare videnda quæ ibi de eadem diximus.

13. *Synodus Romana fictitia.* — Baronius in Appendice ad hunc annum referit litteras Zacharie papæ ad *Austrobertum* Viennensem archiepiscopum, datas *nonas Martii Constantini Augusti anno imperii primo*, quibus significat, Longobardos fines suos devastare, sequæ ad illum mittere exemplar Synodi, quam sese Romæ *XI kal. Aprilis* fecisse affirmat (1). Refertur ea Epistola in Bibliotheca Floriacensi. Verum videtur ea supposititia. Annus

(1) Faleor quidem Concilium hoc anno Romæ nullum fuisse, sed Epistole Zacharie papæ ad Austrobertum Viennensem sinceritas mihi plane explorata est, quæpiam notas eius chronicas emendandas esse ex his quæ Pagnus egregie deducit, non dilator. Sed ex mendosa temporis adscriptione argumntum contra Epistole sinceritatem de sumere, plane iniquum est ; cum præsertim Pagnus tum nullas Zacharie Epistolas, alioqui genuinas, hoc videri notaverit. Præter hoc arguunt, aliorum inter Pagnus ex eo, quod in eadem Epistola perscrivere se scribit Pontifex a Clemente quodam, ad Austrobertum Viennensem archiepiscopum missæ, a *concessione gentium barbaris esse Ecclesiam parvam*, quibus designari Saracenos in Gallias excursiones Pagnus optime conel. Quæpiam vero anno dccxxxix accidit ; mala tamen quæ Ecclesie intulerant non adeo cito sanari potuisse, facile intelligimus. Hinc de armis illis Ecclesie sue, anno forte dccxliii adhuc perseverantibus, compert Austrobertum cum Zacharia potuit. Qui vicissim Pontifex cum illo communicavit mala quæ Longobardi in Romanam ditionem inferre-

enim primis Constantini Aug. nonis Martii convenit quidem in præsentem Christi annum, sed XI kalend. April. quo die Concilium dicitur celebratum, ad annum Christi superiore pertinet, quo tempore nondum *Zacharias* Pontifex Romanus erat, et *Leo* Isaurus adhuc vivebat. Præterea dicit Pontifex accepisse se a Clemente ab eodem archiepiscopo misso a *concussione gentium turbatas Ecclesias provincie Viennensis*, quod non nisi de irruptione Saracenorum anno dccxxxix in Gallias facta intelligi potest; post eum enim annum Ecclesia Viennensis devastata non fuit. Tertio ait Pontifex: « Longobardi, quorum sævitiæ ubique crevit, et ita fines nostros devastant, ut sicut de rege Babylonis Propheta dicit: Exsaverunt nos », Jeremiæ L, quæ repugnant his, quæ habet Anastasius in Vita Zachariæ papa, ubi accurate narrat quæ prioribus annis ejusdem Pontificis cum Luitprando rege Longobardorum gesta sunt. Denique *Wilibarius Austroberto* successit, ut testatur Ado Viennensis Ætate vi, qui addit, tam Viennensem, quam Lugdunensem provincias *aliquot annis sine episcopis* fuisse. Quare cum *Wilibarius* ante præsentem annum monachum induerit, *Zacharias* papa hoc anno *Austroberto* ejus decessori ante *Wilibarii* præsulatum demortuo scribere non potuit, et hoc anno pluribusque aliis Ecclesia Viennensis episcopo viduata fuit. Porro apud Baronium anno dccxxxviii, num. 10, ubi integrum Adonis testimonium recitat, diciturque, *Wilibarius Aeyneberto Vienna succedit*. Pro *Aeyneberto* respondendus *Austrobertus*, errorque librarii corrigendus.

4. *Synodus Clovechoviæ indicta*. — Hoc anno, ut legere est apud Spelmannum tom. I Concil. Angliæ, habitum est Concilium primum apud *Clovecho*, præsidente eidem *Æthelbaldo* rege Merciorum cum *Cuthberto* archiepiscopo Doroberniæ, cæterisque episcopis, in quo *Witfredi* regis privilegium de libertate Ecclesiarum Cantii ab *Æthelbaldo* confirmatum est, per regnum Merciorum observandum. *Æthelboldus* rex inter alia scelera, Ecclesiæ libertates et privilegia fregisse, non solum tacite a Bonifacio arguitur in Epistola ad *Cuthbertum*; sed expresse in altera ab eodem Bonifacio ad *Æthelboldum* data, et a Baronio dccxlv, num. 5 et seqq. recitata. *Æthelboldus* itaque in hac Synodo male facta retractare voluit, et quod prius pro uno Cantii regno, ratum sanctumque erat, pro amplis-

simo Merciorum regno, perpetui juris vim habere mandavit. Quod plenus narratur in alia Synodo anno dccc Clovechoviæ habita, ubi Dorovernensi Ecclesiæ prædia dantur ab *Æthelbaldo* jam concessa, ut *illius donati perseverantior fieret*, inquit Synodus III Clovechoviæ celebrata. De hac prima Synodo Clovechoviensis legendus etiam *Willelmus Thorne* in Chron. pag. 2209, in *Evidentiis Ecclesiæ Cantuariensis*.

15. *Franci in Aquitania et in Alamannia bellum gerunt*. — Hoc pariter anno Francia bellis civilibus agitata fuit: « Anno dccxlii, Franci in exercitu in Aquitania, et postea in Beuveria usque Lech », id est, usque ad Lechum fluvium, inquit annalista Nazarianus, cui suffragantur Annales Francorum *Tiliani* auctores, et *Metenses*. Nihil autem per *Beuveriam* intelligit annalista *Nazarianus*, nisi *Alamanniam*; cum ipsius terminus ultimus *Lechus* annis constituitur. Annales *Petaviani* et *Masciacenses* hoc bellum in annum sequentem perperam differunt. De eo continuator *Fredegarii* in sua *Appendice* hæc habet: « *Rebellantibus Vasconibus* in regione Aquitaniæ, cum *Chunoaldo* duce filio *Eudone* quondam, *Carlomanus* atque *Pippinus*, principes germani, congregato exercitu, *Ligeris* alveum *Aureliani* urbe transeunt, *Romano* proterunt (scilicet *Transligeritanos*, quos hic auctor *Romano* ab usum *Romane lingue* vocat) usque *Belurigas* urbem accedunt, suburbana ipsius igne comburant. *Chunoaldum* ducem persequentes fugant, cuncta vastantes. *Lucca* castrum (gallice, *Loches*) diruunt atque funditus subvertunt, etc. » *Alamannicum* vero bellum idem auctor his verbis enarrat: « *Inde* (id est, ex Aquitania) reversi circa tempus autumnii, eodem anno iterum exercitum ordinaverunt ultra *Rhenum* contra *Alamannos*. *Sederuntque* castra metali super fluvium *Danuvi* in loco nuncupante *Usquequo*. *Habitatores Alamanni* se victos videntes, obsides donant, jura promittunt, munera offerunt, et pacem petentes eorum se ditioni submitunt.

16. *Carolomanus et Pippinus bona Grifonis fratris inter se dividunt*. — « *Carlomanus* et *Pippinus* Majores-Domus duxerunt exercitum contra *Hunoldum* duce[m] Aquitanorum, et ceperunt castrum, quod vocatur *Luccas*. Et in ipso itinere dividerunt regnum Francorum inter se in loco qui dicitur *Vetus-Pictavis* », inquit annalista *Tilianus*. Hujus divisionis regni paterni inter *Carloman-*

bant. Quamquam enim *Luitprandus* eorum rex æquorem se Pontifici præbuit; non tamen ab ea affligenda penitus cessavit; cum anno dccxliii post concessam Romanis pacem, rogante Pontifice, iterum infestis armis *Ravennensem* urbem, quæ pontificie clientelæ commissæ erat, afflixerit. Vide *Pagium* ad A. dccxliii, 14. Cessatum est epidem baudi diu post ab armis; sed non cessatum a meta, teste enim *Anastasio* et *Zacharias* impetrata pace in urbem regressus sese orationibus dedit, petens ab omnipotenti Deo consolationem fieri populo Romanis a Longobardis sanctis Pontifex queritur. Superest ut *Pagii* argumentum expeditur ex eo deductum, quod *Wilibarius*, qui *Austroberto* successit ante annum dccxlii, episcopoatum dimisso monachum induit. Quomodo ergo, ait, *Austrobertus* anno dccxlv, quo datam Epistolam illam credimus, episcopum gerit? Fateor quidem *Austrobertum* *Wihario* processisse; sed nec *Ado Viennensis*, nec alius ex antiquis annis indicavit, quod *Wilibarius* episcopatum ascendit. Ado quidem successorem episcoporum Viennensium in historia sua per intervalla nota; sed certum annum quo quisque cepit non signat. Ex hac Epistola discimus *Austrobertum* episcopatum summa usque ad annum dccxlv protraxisse. Igitur Epistolam hanc ab omni suppositionis suspitione liberam puto, sed ab anno dccxlii ad annum dccxlv revocandam esse censeo, cum Concilium illud Romanum in ea indicatum ipsum esse patem Romanum Concilium, cujus Acta supersunt, quod ab anno dccxlii ad annum dccxlv revocandum esse in nota ad A. dccxlii, 15 demonstrabo.

num. et Pippinum facte meminerunt Annales Æghinardi, Loiseliani, Bertiniani et Metenses. Cointius hoc anno num. 21 dicit hanc divisionem, quam Carolomannus et Pippinus inierunt, non aliam fuisse a paterna, quam *Grifo* suis tumultibus irritam fecerat. Verum quid opus fuisset rem actam agere, et quomodo potuit *Grifo* divisionem illam paternam irritam reddere, qui fugam eposere coactus fuerat, et nunc Carolomanni jussu in Novocastello Arduennæ proximo custodiebatur? non itaque *Grifo*, sed *Carolomannus* et *Pippinus* paternam divisionem irritam fecere. Cum enim, ut scite scribit Hadrianus Valesius lib. xxv, pag. 549, illi Grifonem fratrem parte, illi a patre relicta privassent, ut anno superiori diximus, regnum totius Francie ipsis de integro dividendum fuit, saltem ut tertiam hanc portionem, que ambobus accreverat, ex æquo inter se partirentur. Verumtamen non esse existimo quod idem Valesius in Not. Gall. in voce *Veteres Pictavi* scribit, regnum scilicet Francorum, a morte patris per menses ix aut x pro indiviso ambo possedisse, et hoc anno divisisse in loco, Clennum inter et Vingennam flumina haud procul a castello Heraldi sito, qui *Veteres Pictavi* dicebatur. Carolomannus enim in Prefatione Concilii Germanici ita loquitur: « Ego Carolomannus dux et princeps Francorum, anno ab Incarnatione Domini dccxlii, XI videlicet kal. Maii, cum consilio servorum Dei, et optimatum meorum, episcopos, qui in regno meo sunt, etc. » Quare interque frater partem sibi a patre relictam jam seorsim possidebat, et tantum distribuendæ restabant pars aliqua Neustrie, parsque Austriæ et Burgundiæ, quæ *Grifoni* a patre concessa fuerat, quæ a fratribus spoliatus fuit.

17. *Causa utriusque belli.* — Utriusque belli Aquitanici scilicet et Alemanniæ causa fuit odium, quo *Hunaldus* Aquitanicæ, et *Theodebaldus* Alemanniæ duces Carolomannum et Pippinum prosequabantur, quod Caroli Martelli exemplo nimiam sibi potestatem arrogarent, et *Hunoldus* atque *Theodebaldus* in sua quisque provincia jure suo regnare cuperent; præsertim cum rex Francis nullus esset. Alemanniæ et Bojovaria, cujus *Odilo* præfecturam gerebat, confirmari erant in majoratu Carolomanni, ab iis longissime distabat Aquitania in majoratu Pippini. Ambo fratres, cum sibi minus a *Theodebaldo* et ab *Odilone* metuerent, quam ab *Hunaldo*, Aquitaniam primo impetu accessendam censuere.

Porro continuator Fredegarii populos Trans-Ligeritanos *Romanos* appellat, ob usum scilicet Romanæ linguæ, uti jam insinuavimus.

18. *Childericus III rex Francorum reunitur.* — Post Theodorici IV, vulgo Calensis appellati, Francorum regis mortem, solus sine rege imperavit Carolus Major-Domus, et post eum Carolomannus et Pippinus ejus filii, non usque ad kalendas Martii anni sequentis, ut Labbens tom. vi Concil. pag. 1440. aut ut Cointius anno dccxlii, num. 73, et initio tom. v, usque ad eundem annum exeuntem, aut usque ad annum sequentem, ut Hadrianus Valesius, aliique contendunt, sed usque ad currentem annum ante septimum idus Septembris, quo *Childericus* hujus nominis III jam in Galliis regnabat, in regium solum a Carolomanno et Pippino elevatus, ut ipsimet minore cum invidia regnaret (t). Quare interregnum ante mensem Septemb. anni dccxxvii inchoatum, fuit tantum annorum sex, eorumque utrinque incompletorum, non vero annorum septem, ut jam eo anno diximus. Ex isto interregno male consignato fit, ut annus, qui secunda regum Francorum stirps cepit, qui non parum obscurus, majoribus tenebris involvatur. Et primo quidem Mabillonius lib. 6 de Re Diplomatica p. 490, exhibet ex autographo Dionysiano Pippini Majoris-Domus Placitum in favorem Fulradi abbatis Dionysiani emissum, cujus hæc est subscriptio: « Datum quod fecit mensis Junius dies viginti, annum nono Childerico rege ». Quare *Childericus* ante diem vicesimum mensis Junii sequentis Christi anni jam regnabat, si Placitum illud anno dcccli datum sit, ut vult Cointius. Verum hoc dici non potest; cum ipsemet fateatur, anno dcccli, mense circiter Martio, *Childerico* in monasterium recluso, *Pippinum* ex Majore-Domus regem factum esse. Illud itaque Placitum an. dcccli exaratum, et *Childericus* anno dccxlii ante diem xx Junii jam rex salutatus fuerat.

19. *Ejus inauguratio in annum sequentem deferri non potest.* — Verum hoc anno eum ante diem septimum mensis Septembris regem nuncupatum fuisse demonstrat Charta quadragesima ejusdem regis a Goldasto tom. II rerum Alamannicarum relata, quæ dicitur data « VII idus Septemb. anno x regni domni nostri Hildrici Riis », quæ alio anno emitti non potuit, quam anno dcccli, cum anno insequenti mense Martio vel Maio Pippinus rex creatus fuerit. Cointius, juxta cujus computationem ea ad annum

(1) Childerici regnum cepisse hoc anno ante diem xv Augusti, quin et ante VI kal. Julii probat Præceptum Carolomanni, et Charta Siehardi, de quibus nos in Nota ad A. dccxlvii, 1. Sed et exordio Childerici hunc anno illicando cum Pagio adversus Cointium alioque mire facti Charta illa, quam ex Goldasto offert Pagus hic num. 19, collata cum alia Charta donationis factæ monasterio Bonogensi a Bonoro Adalberti ducis nepote, cujus meminit Mabillonius Annot. Benehct. tom. I, l. 29, n. 33 et integrum refert in tom. primi Appendicæ pag. 650 nov. edit. Signatur hæc die « Martii proximo post medium mensem Aprilis anno VI regni domni nostri Hildericus rex ». His temporibus notis indicatur annus dccxlviii, quo medium Aprilis sex dies decima quarta in feriam secundam incidit, adeoque dies proxima post medium mensem diem Martii refulsit. Et autem eum anno illo sextus regni componatur ejus exordium, sive ab anno dccxlii ante diem VIII Aprilis, vel ab anno dccxlii, post diem illam deducere oportet. At si ab anno dccxlii repetatur, tunc diploma a Pagio productum de anno Childerici decimo non stabit; sive etiam illud annum dccxlii signet, ut Cointius censet, tunc die vi Septembris Childericus annum XI, non x signaret. Neisson autem annum nonum redderet, si annum dcccli, ut Pagus supputat, referret. Salva autem utriusque Chartæ fides est, si regnum a Childerico initum anno dccxlii, quod Pagius etiam vult, statuamus, sed post medium Aprilis, quod Pagium fugit. Cæpit igitur Childericus infra illud spatium, quod a die XVI Aprilis, et ad XXI Julii (ut probant documenta a nobis ad A. dccxlvii producta) interessit.

DCCLIII pertinet, anno DCCLII, num. 87 respondet, eam scriptam esse anno secundo Pippini regis, quod ejus inauguratio cunctis haud statim placuerit, et in Germania, ubi ea Charta data, adversarios expertus sit. Sed vanum illud effugium; si enim post *Pippini* inaugurationem aliqui tumultus orti fuissent, hoc aliqui ex annalistis Gallicis eo magis notassent, quo in Cointii sententia, anno cum dimidio post ejus electionem adhuc perdurassent. At, inquit Cointius, ex Chronico Besvensi constat, Pippinum jam regem adversarios habuisse in Burgundia. Verum auctor Chronici Besvensis ibi tantum asserit, *Pippinum* regem episcopatum Lingonensem dedisse *Renigio* fratri suo, et monachos id indigne ferentes, præter paucos monasterium reliquisse, sed quid hoc ad rem præsentem facit?

20. *Evertuntur fundamenta communis sententiae.* — Præterea dicit Cointius, anno sequenti Diplomata data reperiri Pippini et Carolomanni annis notata, nulla *Childerici* mentione facta. Præceptum enim pro Ecclesia Matisconensi a Pippino datum, et a Cointio anno DCCLXIII, num. 4 recitatum, his verbis clauditur: « Actum kalendis Januarii, in anno secundo principatus Pippini ejusdem, in civitate Metis, in palatio regio ». Annus autem secundus majordomatus Pippini kalendis Januarii omnium consensu cum anno DCCLXIII congruit. Ad hæc in Vita sancti Huberti episcopi Leodiensis, ab auctore coævo scripta, dicitur translationem reliquiarum hujus sancti antistitis factam esse *Carlomano rege tertio jam anno, regni Francorum sceptræ tenente*, ubi etiam nulla *Childerici* mentio fit. Denique Goldastus tom. II Rerum Alamann. Chartam refert, quæ dicitur data *sub IV id. Septemb. anno III Carolomanni Majoris-Domus*, id est, IV idus Septemb. anni Christi DCCLXIII, inquit Cointius anno DCCLII, num. 87. Ex quibus tam ipse, quam plerique rerum Gallicarum scriptores inferunt, sub exitu tantum subsequentis Christi anni *Childericum* Francorum regem levatum fuisse; alioquin in citatis Chartis ejus aliqua mentio facta fuisset. Sed vana hæc illatio. Ipse enim Cointius anno DCCLXVII, num. 2, Chartam Bonifacianam recitat, in qua sanctus Bonifacius fines ac terminos monasterii Fuldensis describit, quæ his verbis absolvitur: « Anno Dominicæ Incarnationis DCCLXVII, principatus vero nobilium virorum Karlmanni et Pippini fratris ejus anno VI, mense Martio, XXI die, scripta est hæc notiois Charta in Fuldensi monasterio ». Quis vero sexto utriusque Majoris-Domus anno *Childericum* regnasse negare potest? Et tamen in ista anno sexto utriusque data, seu anno Christi DCCLXVII, nulla *Childerici* mentio. Quare postquam hic rex declaratus est, in aliquibus Chartis ejus nomen expressum, in quibusdam vero omnino prætermissum.

21. *Childericus III filius fuit Chilperici II.* — Cujus filius fuerit *Childericus III*, inter historicos Francos in controversia positum. Cointius anno DCCLXIII, num. 74 autumat, eum filium exti-

nisse *Theodorici quarti*, quod *Childericus* in quodam Diplomate Theodoricum *parentem suam* appellet, id est, inquit Cointius, *patrem suum*; quam opinionem sequitur etiam Henschenius in Exegesi præliminari ad tomum III SS. mensis Aprilis cap. 4, num. 35. Verum Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 610, recitat Privilegium *Hilderici III* regis a Cointio citatum, datum *die XXII mensis Aprilis, anno primo regni nostri*, in quo *Childericus* ait: « Parens noster Theodoricus quondam rex per suam præceptionem ». Et paulo post: « Præcipimus, ut quidquid constat suprascriptum parentem nostrum Theodoricum quondam regem de ipso beneficio, etc. » ubi Theodoricum *principem et parentem suum* vocat. Inde recte deducit Mabillonius, eum Theodorico Calensi progenitum non fuisse; cum ex omnibus Merovingorum regum instrumentis in opere de Re diplomatica publicatis constat, hunc apud illos morem viguisse, ut patrem, *genitoris*, consanguineos, *parentum* vocabulo designarent. Quare *Chilpericum* patrem habuit *Childericus* ultimus regum Merovingicorum. Certe D. Hieronymus lib. 2 contra Rufinum, testatur, *parentis* voce militari vulgarique sermone cognatos et affines designatos fuisse. Quid mirum igitur, si ea apud Francos et Gallos idem significaverit. Cum itaque *Childericus III*, neque filius, neque frater Theodorici Calensi Dagoberti junioris, aut *Childeberti* esse potuerit, sequitur eum patrem habuisse *Chilpericum* regem II, *Danielem* appellatum.

22. *Nascitur Carolus Magnus.* — Hoc anno natus est Pippino Francorum principi *Carolus* ob res præclare ac fortiter gestas *Magnus* post mortem cognominatus. Lambertus enim Schafnaburgensis rerum Germanicarum scriptor accuratissimus ad annum DCCLXII scribit: « Carolus Magnus natus est ». Quod et legitur lib. 2 Epitomes Sifredi presbyteri Misnensis et in Chronico excerpto de diversis Chronicis post Sigebertum Gemblacensem edito. Præterea Duchesnius tom. III, pag. 376, refert peritocham deductam ex Vita sancti Godehardi Hildeneshemensis Ecclesiæ episcopi, in qua postquam auctor dixit, *Carolum* anno DCCLXI mortuum esse, et *Carolomanno* et Pippino filiis regnum reliquisse, statim subdit: « Quo etiam sequenti anno iste Pippinus *Carolum* Magnum genuit ». Denique anni LXXI vel LXXII, quos *Carolus* Magnum vixisse scriptores coævi tradunt, ut in ejus morte vidēbimus, ejus nativitatem hoc anno contigisse extra omne dubium ponunt. Recte itaque *Hadrianus Valesius* lib. 25 Rer. Franc. ortum *Caroli* hoc anno recitat. Cointius tamen anno DCCLXVII, num. 14, contendit, *Carolus Magnus* eo Christi anno in lucem prodūisse, quod in *Annalibus* Petavianis ad annum DCCLXVII habeatur: « Ipso anno fuit natus *Carolus* rex ». Verum *Annales* illi vetustissimi quidem, sed progressu temporis variis in locis interpolati fuere. *Annales* enim *Masciacenses* a *Labbeo* tom. II *Biblioth.* editi eadem de verbo ad verbum continent quæ *Annales* *Petavianis*, nisi quod in quibusdam

annis aliqua quandoque desiderantur, quæ in Petavianis extant, et vice versa, indeque certo colligitur, utrosque ex uno eodemque veteri exemplari primitus descriptos, et lapsu temporis utrosque interpolatos fuisse. Quare quæ in utrisque non habentur, assuta esse oportet, ideoque nihil faciendum, nisi aliunde comprobentur. Cumque hæc verba: *Ipsò anno fuit natus Carolus rex.* desint in Annalibus Masciacensibus, manifestum est ea addititia esse, et veterrimum annalista huic novæ opinionioni non favere.

23. *Evertitur opinio quæ Carolum post quinqueannium natum asserit.* — Hujus interpolationis fons et origo Historia translationis sancti Germani episcopi Parisiensis a monacho sancti Germani de Pratis scripta, de qua anno DCCLV, quo ea translatio peracta, sermo erit. Ait enim se ab iis, qui hujusmodi translationi interfuere, miracula quæ narrat accepisse, subditque: « Ex quibus omnibus mihi unum in hoc opere excellentissimum auctorem ponere placuit, dominum videlicet Carolum gloriosissimum imperatorem, qui tunc PTER SEPTENNIS operi pii genitoris interfuit, et ea quæ ibi vidit admiranda memoria retinebat ». Ex his verbis Annalium Petavianorum interpolator deduxit, Carolum anno DCCLVII natum, cum anno DCCLV eum septennem fuisse sibi persuaderet. Similis cogitatio in mentem Henschenii venit, cum in Actis SS. ad diem xxviii mensis Maii Vitam et Historiam sancti Germani illustrat, quia ex laudatis verbis Carolum anno DCCLVII natum infert. Verum monachus Præfatus de suo dicit, *Carolus* tunc annos septem natum, sed non asserit se id accepisse ab ipsis Caroli ore. Nam refert postea quæcumque de illa translatione et de miraculis tunc factis Carolus referebat, sed in iis tantum affirmat Carolus se tunc *pueriliter* fuisse, ac præterea ait: « Adest primo mane divæ memoriæ genitor meus, ego quoque germanusque meus pedisequi ipsis, cunctique proceres ipsius regni »; quibus ex verbis Carolum magis ætate provecum fuisse evincitur; cum enim *Carolomanno* fratre major natu fuerit, hic iter illud pedibus facere non potuisset ob teneriorem ætatem. Ad quod cum animum non advertisset interpolator ad annum DCCLV Annalium Petavianorum, hæc alia verba etiam addidit: « Fuit natus Carolomannus rex », quæ in Annalibus Masciacensibus non habentur, quæque tamen etiam amplexus est Coitius anno DCCL, num. 42, quasi princeps primus in magna solemnitate ad Ecclesiam pedibus ire potuerit, et quidem e palatio regio, quod tunc, sicuti hodie dissitum erat a magna Ecclesia Parisiensi, ubi sancti Germani reliquie erant. Quare *Carolus* anno DCCLV, annum ætatis duodecimum attigerat, indeque tam dictorum, quam gestorum in ea translatione reminisci poterat, ac ea sigillatim, sicuti in hujus translationis Historia legitur, enarrare. Sed cum citatus monachus ab ore Caroli audisset, cum tunc versatum fuisse in puerili ætate, hæc verba perperam

interpretatus est de septimo hujus principis anno. Hæc omnia invicte confirmat Helinandus citatus ab Alberico in Chronico ad annum DCCLII, ubi loquens de adventu Stephani II pape in Franciam, ait: « Pontifex vero venit ad monasterium sancti Maurilii, Pippinus properavit ei occurrere cum uxore et filiis, præmittens filium suum Carolum, qui postea dictus est Magnus, qui jam erat duodecim annorum ».

24. *Carolus non in Germania, sed in Gallia natus.* — Ex verbis monachi Præfatus laudatis alius error sæculo elapso enatus. Cum enim *Carolomannus* anno DCCLVII majoratum Anstrasiæ *Pippino* fratri cesserit, monachumque induerit, aliqui scriptores Germanici tradidere *Carolum* anno DCCLVII in ea Germaniæ parte, quæ Francis parebat, natum esse, qui tamen quoad locum nativitatis ejus inter se non conveniunt, ut videre est apud Serarium lib. 3 Rer. Mogunt. Not. 37. Alii cum in hodierno Baviaræ ducatu *Caroloburgi*, tribus milliariibus a Monachio urbe; quidam in hodierna Franconia, in arce similis nominis ad Memum quæ *Carolostadio* e regione obijcit; nonnulli ad Mosam *Leodii*, sed plerique *Ingelheimii*, in hodierno Palatinatu inferiori, duobus milliariibus ab urbe Moguntina *Carolus* natum esse volunt. Verum nativitate ejus anno suo reddita, omnes hæc opiniones evanescent, ac constat, eum in lucem prodisse in aliqua urbe Franciæ et majoratus Pippini. Mabillonius lib. 4 de Re Diplom. pag. 287, loquens de Ingelheimio palatio regio recte vidit, recentiores Germanos, qui *Ingelheimium* Carolo Magno natalitatis dedisse eunas jacitant, quam largissime falsos esse; cum potius Ingelheimensis regie parens atque auctor habendus sit Carolus, quem Eginhardus in ipsius Vita testatur « inchoasse et palatia operis egregii, unum hand longe a Moguntiacò juxta villam, cui nomen est Ingelheim; alterum Noviomagi super Vahalem fluvium, qui Batavorum insulam a parte meridiana præterfluit ». Citat ibidem vir doctissimus Wandelbertum in libello de Miraculis sancti Goaris, et Hermoldum Ludovici Pii aequalem, qui de eodem palatio *Ingelheimem* dicto loquuntur, et a Carolo Magno constructum fuisse affirmant. Sed si conditio Ingelheimii communiorum scriptorum Germanicorum opinionem evertit, hanc et tres alias memoratas mera commenta esse annus nativitatis Caroli invicte demonstrat. Ceterum, quando *Carolus* in lucem prodit, in Francia vulgus rustica Romana lingua, ex qua sermo quo hodie Galli utuntur, proscissus, loquebatur; in aula vero *Theodisca*, seu *Francisca* aut *Francica* usurpabatur: et quia cum *Carolus M.* expolivit, ejusque barbariem ad regulas grammaticales reducere cepit, hinc Germani perperam deduxere, eum in Germania natum, quod lingua ejus materna Germanica seu Theutonice fuerit. Qua in re valde falluntur, cum alium sermonem, quam quem pater, adhibere non debuerit.

ZACHARIE ANNUS 2. — CHRISTI 743.

1. *Synodus Liptinensis in Germania.* — Septingentesimus quadragésimus tertius annus, qui sequens est, undecima Indictione signatur, quo mense Martii ad Liptinas congregatum est Concilium, cui una cum pluribus episcopis interfuit Carolomannus Francorum princeps. Quod enim ad tempus spectat, id significant litteræ Zachariæ pape hoc ipso anno ad Bonifacium redditæ, quas subjiciemus inferius, cum jam Bonifacius ipse (ut ex iisdem constat) mense Augusti hoc eodem anno de omnibus rebus gestis scripsisset litteras ad ipsum Zachariam Romanum Pontificem. Hæc est enim illa Synodus, de qua Benedictus levita ista habet in libri quinti Capitularium regum Francorum exordio istis verbis :

« Item altera Synodus a suprascriptis episcopis ac principe auctoritate Apostolica kalendas Martias ad Liptinas habita ». Ex qua hæc in Capitularia infert :

« Modo in hoc Synodali conventu, qui congregatus est kalendas Martias in loco, qui dicitur Liptinæ, omnes venerabiles sacerdotes Dei, et comites, et præfecti, prioris Synodi Decreta consentientes firmaverunt, seque ea implere velle et observare promiserunt. Et omnis Ecclesiastici ordinis clerus, episcopi, presbyteri, et diaconi cum reliquis clericis suscipientes antiquorum Patrum canones, promiserunt se velle Ecclesiastica jura moribus et doctrinis et ministerio recuperare. Abbates vero et monachi receperunt regulam sancti Patris Benedicti ad restaurandam normam regularis vite. Fornicatores namque et adulteros clericos, qui sancta loca vel monasteria ante tenentes coinquinaverunt, præcepimus inde tollere, et ad penitentiam redire. Et post hanc definitionem, si in crimen fornicationis vel adulterii ceciderint, prioris Synodi judicium sustineant, similiter monachi et nonnæ », moniales videlicet. His hæc addit Carolomannus :

2. « Statuimus quoque cum consilio servorum Dei et populi Christiani, propter imminencia bella, et persecutiones caterarum gentium quæ in circuitu nostro sunt, ut sub precario et censu ali-

quam partem Ecclesiæ pecuniæ in adjutorium exercitus nostri cum indulgentia Dei aliquanto tempore retineamus, ea conditione, ut annis singulis de unaquaque casata solidus, id est, duodecim denarii ad Ecclesiam vel monasterium reddantur, eo modo, ut si moriatur ille cui pecunia commendata fuit, Ecclesia cum propria pecunia revestita sit. Et iterum si necessitas cogat, aut princeps jubeat, precarium renovetur et rescribatur novum, et omnino observetur, ut Ecclesia vel monasteria penuriam et paupertatem non patiantur, quorum pecunia in precario præstita sit; sed si paupertas cogat, Ecclesiæ et domui Dei reddatur integra possessio.

« Similiter præcipimus, ut juxta Decreta canonum adulteria, et incesta matrimonia, quæ non sunt legitima, prohibeantur et emendentur episcoporum judicio. Et ut mancipia Christiana Paganis non tradantur. Decrevimus quoque (quod pater meus ante præcipiebat) ut qui paganas observationes in aliqua re fecerit, mulctetur et damnetur quindecim solidis ». Hucusque ex Synodalibus decretis Benedictus levita.

3. Quod vero ad reliqua Synodalia Acta pertinet, liquet ex rebus gestis sancti Bonifacii, damnatos ab eodem Bonifacio fuisse duos impostores hæreticos, Adalbertum et Clementem : quod testatur Zacharias papa in litteris hoc eodem anno ad ipsum Bonifacium redditis. De damnatione autem episcopi Moguntini, et subrogatione ejusdem Bonifacii nequaquam in hoc Concilio actum est, sed postea, ut suo loco dicemus. Decretum præterea hic fuit, ut pro tribus metropolitanis episcopis Treverensi, et duobus aliis pallia peterentur ab ipso Romano Pontifice, quorum gratia ipsi Francorum principes litteras ad ipsum scripsere, sicut et Bonifacius ipse. Non extant ipsæ quidem, sed ex illis quas Zacharias papa ad Bonifacium rescripsit, eadem omnia comperta habentur. Duæ enim hæc de re Epistolæ ad Bonifacium hoc anno a Zacharia Pontifice scriptæ reperiuntur, datæ nimirum anno tertio Artabardi et Nicephori ejus filii imperatorum, qui imperare cœperunt ipso ferme exordio

imperii Constantini Coproumi, nempe primo ipsius anno. Litteræ autem a Zacharia ad Bonifacium redditæ sic se habent ¹:

4. *Zacharia Epistola ad Bonifacium pallia mittentis, et novos hæreticos damnantis.* — « Legimus in libro Actuum Apostolorum ², sanctum Spiritum Apostolis præcepisse: Separate mihi Barnabam et Saulum in opus in quod assumpserim eos, id est, ut per prædicationem Christianæ religionis, et ejusdem Spiritus sancti gratiam mundum illuminarent universum, quorum illuminatio prædicationis atque doctrinæ Christi præsidio mansit, et manet Catholica Dei Ecclesia præfulgens, horum et beati Apostolorum principis Petri illuminata doctrinis. Et eorum sequi pedem, ex inspiratione divina, tuam sanctissimam fraternitatem in partibus illis esse credimus destinatum, ut etiam instar eorum idem Spiritus sanctus in eodem te assumpserit opere ad illuminationem gentium illarum. Unde nimis exultamus in Deo, et ejus omnipotentis immensas referimus laudes.

« Dum vero et series syllabarum tuarum nobis panderetur per singula: multo amplius lætati sumus in Domino, qui tibi suam gratiam ita largiri dignatus est, ut sic duræ gentis corda lenires, quatenus libenti animo inclinarentur ad obediendum fidei, et divinis obtemperarent præceptis. Indicasti enim nobis, quomodo et qualiter tetigisset Deus corda excellentissimorum filiorum nostrorum Pipini et Carolomanni, ut tibi in predicatione socii et adjuutores esse niterentur ex inspiratione divina, quorum merces copiosa manet in cælis: quoniam benedictus homo, per quem benedicitur Deus.

5. « De episcopis vero metropolitans, id est, Grimone, quem jam nos compertum habemus, Abel, sive Arberto, quos per unamquamque metropolim per provinciam constituisti, hos per tuum testimonium confirmamus, et pallia dirigimus ad eorum firmissimam stabilitatem, et Ecclesiæ Dei augmentum, ut in meliori proficiant statu. Qualiter enim mos pallii sit, vel quomodo fidem suam exponere debeant hi, quibus pallio uti licentia conceditur, eis direximus, informantes eos, ut sciant quod sit pallii usus, et subjectis viam predicare salutis, et Ecclesiastica disciplina in Ecclesiis eorum in utilitate servetur, et maneat inconcussa, et sacerdotium, quod in eis fuerit, non pollutum, ut antea fuit, sed mundum et acceptum Deo esse possit, quantum humana conditio valet; ita ut nullus reperiri possit sacris deviare canonibus, et sacrificium mundum eorum ab eis immoletur, ita ut Dominus in eorum placetur muneribus, et populi Dei purificatis mentibus ex omni squalore sincerum exhibere valeant Christianæ religionis officium.

6. « Retulisti etiam nobis, charissime frater, quod duos pseudoprophetas (sed magis pseudo-

christianos appellare debemus) ex quibus unum quidem et novum Simonem, juxta tenorem tuarum syllabarum reperimus, qui etiam sibi et vindicabat sacerdotium, et a luxuria se minime continebat, seducens populum, et inania predicans, non solum suam animam juri diaboli tradens, sed populorum corda in infernum demergens, et seducens populum per falsitates, ita ut ab Ecclesia Dei subtraheret, et a Christiana lege discordaret. Et cruce statuens in campis et oratoriola, illic populum seducebat, relinquens Ecclesias publicas, concurrens ad illa signa, quæ ab eo false fiebant, et sanctitatis nomine se vocari censuit, et in suo nomine Ecclesias consecravil, affirmans etiam se Angelorum nomina scire, quorum in tuis syllabis conscripta direxisti: quæ nomina nos non Angelorum, sed magis demonum affirmamus.

7. « Alium vero ita luxuriæ deditum, ut concubinam haberet, et duos ex ea filios procreavit, et lamen sacerdotium sibi vindicabat, affirmans hoc justum esse juxta traditionem veteris Testamenti, ut defuncti fratris superstes frater ducat uxorem. Et quia Christus resurgens ab inferis, nullum ibi reliquisset, sed omnes inde abstraxisset. Quæ omnia hæc detestabilia et scelestas judicamus. Bene enim tua fraternalis sanctitas juxta Ecclesiasticam regulam eos damnavit, et in custodiam misit, et optime vocavit Antichristi ministros et præcursores. De cætero decerta, charissime, et viriliter age, et pervigil mane in ministerio Christi, ut amplius Christi grex augeatur, et tibi præmium æternæ retributionis maneat copiosum, et cum sanctis et electis Dei (ut credimus) inveniaris particeps et Apostolorum consors. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data decimo kalendas Julii, imperante domino Artabado a Deo coronato magno imperatore anno tertio, et Nicephoro magno imperatore anno tertio, Indictione undecima (decima) ».

8. *Simoniacæ labe se purgat Zacharias.* — Sed quid accidit? Nescio quo falso nuntio Bonifacius de Zacharia Pontifice accepit pro tribus palliis ipsi persolutam pecuniam esse, ipso id exigente Pontifice et Romanæ Ecclesiæ clericis. Quod quidem indignissimo animo tulit, putans verum esse: cuius rei gratia ipse ad eundem Zachariam statim litteras dedit, quibus significavit, non pro tribus, sed pro uno tantum, ipsoque Rheimensi archiepiscopo se petere pallium. Sed et magnopere redarguit Zachariam simoniacæ labe, quod pro palliis conferendis pecuniam accepisset. Ita plane diabolus operabatur, ut si quo modo disseminaret dissensiones inter Bonifacium atque Romanum Pontificem, quo interciperet prædicationis fructus. His acceptis litteris Zacharias ad eundem Bonifacium, nihil sibi conscius admirabilis ista rescripsit ³:

9. « Suscipientes fraternitatis tuæ litteras per præsentium gerulum, et relegentes quæ in eis

¹ Zach. Ep. IX. tom. II. Epist. decret. Rom. Pont. et script. Cod. — Act. XII.

² Zach. Ep. VIII. tom. II. Epist. decret. Rom. Pont.

continebantur, in extasi quadam incidimus et admiratione magna, eo quod nimis repertæ sunt dissonare ab eis syllabis, quæ a tua directæ sunt fraternitate per elapsum Augustum mensem, ubi nobis indicasti, quod Concilium, adjuvante Deo, et Carolomanno præbente consensum et contestante factum est: et qualiter falsos sacerdotes, qui divinum non erunt digni attrahere mysterium, a sacro munere suspendisti: et quia tres archiepiscopos per singulas metropoles ordinasses, reserasti, id est, Grimonem in civitate, quæ dicitur Rhemorum..... tertium denique Arthbertum in civitate, quæ dicitur Semis, qui et apud nos fuit, et tua pariter et Carolomanni et Pipini detulisti scripta, per quæ suggestisti, ut tria pallia iisdem tribus prænominatis metropolitans dirigere deberemus: quod et largitum sumus pro adunatione et reformatione Ecclesiarum Christi. Nunc autem denuo tuas suscipientes syllabas, valde sumus (ut diximus) admirati, eo quod antea nobis una cum memoratis principibus Galliarum pro tribus palliis suggestisti, et postea pro solo Grimone. Sed volumus, ut nobis tua indicet fraternitas, cur nobis ita direxisti antea pro tribus, et postmodum pro uno, ut et nos certi reddili, ex hoc nulla in nobis sit ambiguitas.

40. « Reperimus etiam in memoratis litteris tuis, quæ nimis nostros animos conturbant, quod talia a te de nobis referantur, quasi nos corruptores simus canonum, et Patrum scindere traditiones queramus, ac per hoc (quod absit) cum nostris clericis in simoniacam hæresim incidamus, accipientes, et compellentes, ut hi, quibus pallia tribuimus, nobis præmia largiantur, expetentes ab illis pecunias. Sed, charissime frater, hortamur charitatem tuam, ut nobis deinceps tale aliquid minime tua fraternitas scribat: quia fastidiosum a nobis et injuriosum suscipitur, dum illud nobis ingeritur, quod nos omnino detestamur. Absit enim a nobis et a nostris clericis, ut donum quod per Spiritus sancti gratiam suscepimus, pretio venundemus, dum et illa tria pallia, quæ a te suggerente, ut prædiximus, sumus flagitati, nullum ab eis quisquam commodum expetit; insuper et chartas, quæ secundum morem a nostro scrinio pro tua confirmatione atque doctrina tribuuntur, de nostro concessimus, nihil ab eis auferentes. Absit, ut sic quippiam a tua fraternitate criminis nobis simoniaci objiciatur. Anathematizamus namque omnes, quicumque ausi fuerint donum Spiritus sancti pretio venundare.

41. « Suggestisti etiam nobis per alia tua scripta, quod in Bajoaria unum reperisses falsum sacerdotem, qui et affirmabat quod a nobis fuisset episcopus ordinatus: et tua hoc fraternitas optime egit, dum ei non credidit: quia falsus homo omnia falsa suggestit, et falsum reperiens, sacerdotio suspende. Sic etenim auctoritate beati Petri Apostolorum principis tibi præcipimus, ut quemcumque repereris a sacris canonibus deviare, nulla ratione patiaris sacrum ministerium attrahere. Et

quia, si deberes in Bajoaria provincia jus habere prædicationis, sciscitasti, an non, quam a decessore nostro habuisti concessam. Nos denique, auxiliante Deo, ea quæ tibi largitus est decessor et prædecessor noster, non minuitimus, sed augeimus, et non solum Bajoariam, sed et omnem Galliarum provinciam, donec te divina jusserit superesse Majestas, nostra vice per prædicationem tibi injunctam, quæ repereris contra Christianam religionem vel canonum instituta, spiritualiter studeas norma rectitudinis reformare. Dominus te incolumentem custodiat, reverendissime et sanctissime frater. Dat. nonas Novembris, imperante piissimo Aug. Artabaso a Deo coronato magno imperatore anno tertio, patriciatu ejus anno tertio: sed et Nicephoro magno imperatore ejus filio anno tertio, Indictione undecima (decima) ». Hactenus Zacharias.

42. *Zacharias Luitprandum apud Ticinum convenit; et Pentapolensium populos ab oppressione liberat.* — Hac eadem undecima Indictione, contigit eundem Zachariam papam ad liberandos Ravennates proficisci ad Luitprandum regem Longobardorum, eumque sibi in omnibus obsequentem reddere. Quod enim bello civili flagraret imperium Orientis, Luitprandus, qui vivente Leone Isaurico, cum ipso fœdus adversus Romanos inierat, eo mortuo, exarchatum Ravennatensium tentavit, ut eum sibi subjiceret: quod et fecisset, nisi Zacharias quam citissime occurrisset. Ex his vide, quam injustæ sint querelæ Orientalium de Romano Pontifice, quod exerit Occidentali imperio Orientales imperatores. Quomodo autem ista se habuerint, ab Anastasio sic accipe: « Indictione undecima, dum nimium opprimeret prædictus rex provinciam Ravennatium, fuissetque præparatus ad motionem faciendam et obsidendam Ravennatium urbem: cognoscens motionem ejusdem regis Eutychius excellentissimus patricius et exarchus, una cum Joanne archiepiscopo Ecclesiæ Ravennatis atque universo populo prædictæ civitatis, ac civitatum Pentapolis et Æmiliæ, facta in scriptis obsecratione, miserunt sanctissimo domino papæ, petentes ut pro eorum occurreret liberatione.

43. « Qui missis legatione et muneribus ad obsecrandum regem per Benedictum episcopum et vicedominum, atque Ambrosium primicerium notariorum, petiit ut a motione cessaret, et Cesenatense Ravennatibus redderet castrum. Qui non consentit. Cujus cum duram perseverantiam conspiceret dictus sanctissimus vir, trophæo fidei munitus, relicta Romana Urbe, jam dicto Stephano patricio et duci ad gubernandum, non sicut mercenarius, sed sicut vere pastor ad oves, quæ perierant, redimendas concurrat. Cui obviam occurrit prænominatus excellentissimus exarchus usque ad Basilicam beati Christophori, positam in loco, qui vocatur ad Aquilam, quinquagesimo fere milliario a Ravennatium urbe. Egressi autem de Ravennatense civitate viri et mulieres diversi sexus et ætatis, agentes gratias omnipotenti Deo, perfusis

lacrymis eundem sanctissimum Pontificem susceperunt, clamantes et dicentes : Venit, venit pater noster, qui suas reliquit oves, et ad nos perditos liberandos occurrit.

14. « Ex eadem quoque Ravennatum urbe Zacharias misit ad prænominatum regem, Stephanum presbyterum, et Ambrosium primicerium, annuntians ei suum adventum. Qui viri in finibus Longobardorum ingressi civitatem, quæ vocatur Imola, et cognoscentes quod proditio (præpeditio) meditabatur prædicto sancto viro, ne illic ambularet, per Epistolam scriptam per noctis silentium eidem nuntiaverunt. Quo cognito jam nominatus Pontifex, lucescente die sabbati, non mortis timore perterritus, sed Christi fretus auxilio, audacter egressus Ravennatum urbe, et fines Longobardorum ingressus, sequipes factus est suis missis. Quos quidem præcedentes ante eum dictus rex, dolore percutsus, suscipere noluit. Ipse vero Summus Pontifex vicesima octava die mensis Junii ad Padum convenit, ubi et ad suscipiendum eum ipse rex suos misit optimates, cum quibus Ticinum conveniens, ubi ipse residebat rex, foras muros civitatis pertransiens ad orationes Nonæ, pro vigiliarum beati Apostolorum principis Petri celebrandis missarum solemnibus, in Basilicam ejus, quæ vocatur ad Cælum Aureum, perrexit : et post, expleta libatione, eandem urbem ingressus moratus est.

15. « Alio quoque die, pro ipsius principis Apostolorum natali celebrando a prænominato rege invitatus, missarum solemnibus celebravit, ibique mutuo invicem salutantes, pariter susceperunt cibum, et sic in prænominatum civitatem regressi sunt. Quem sanctum virum sequenti die rex per optimates suos ad suum palatium properare invitavit. Et ab eodem rege honorifice nimis susceptus, salutaribus monitis eum allocutus est, obsecrans, ne amplius Ravennatum provinciam per factam mōtionem opprimeret, sed magis ablatas civitates redonaret cum finibus, simul et castrum Cesenatense. Qui prædictus rex post mollam duritiam inclinatus est, et fines Ravennatum urbis, quos primitus detinebat, et duas partes territorii castri Cæsine ad partem Reipublicæ restituit; tertiam vero partem ejusdem castri sub obtentu relinquit, inito constituto, ut usque ad kal. Junias, dum ejus missi a regia revertentur urbe (Constantinopoli videlicet), ejusdem castri tertiam partem, quam pignoris causa detinebat, parti reipublicæ restitueret.

« Post hæc idem rex egressus de loco in locum, usque ad Padum eidem sancto viro conviatus (comitatus) deduxit illum. In quo loco, vale faciens, condigna ordinatione ad repedandum absolvit, dans in obsequium ejus duces et primales suos, sed et alios viros, qui sæpe dicta Ravennatum territoria, et Cesenam redderent. Quod ita factum est. Deus enim mirabiliter Ravennatum et Pentapoliensem populos ab oppressionem et calamitate, qua detinebantur, liberavit; et saturati sunt frumento et vino.

16. « Regressus autem in Urbem Romanam cum omnibus qui secum erant, gratias agentes Deo, demum natale beatorum principum Apostolorum Petri et Pauli celebravit cum omni populo Ravennatum et Romano, Deum orantes, ut ab insidiatore et persecutore illo Luitprando rege eos liberaret. Cujus preces Deus non despiciens, divina clementia eundem regem ante constitutum de hac luce subtraxit, et omnis quievit persecutio. Factumque est gaudium non solum Romanis et Ravennatibus, sed etiam et genti Longobardorum ». Hæc Anastasius. Verum Luitprandi regis obitus non hoc anno, sed sequenti potius contigit.

17. *Synodus Romana ejusque canones.* — Hoc eodem anno ubi a bellis cessatum est, indicta est Synodus a Zacharia Pontifice : quæ et celebrata est Romæ hoc eodem anno, inchoata jam a mense Septembri, Indictione duodecima, cum et Luitprandus ingrederetur annum sui regni trigesimum secundum, ut ejusdem Synodi Acta in fine ita declarant : « Factum est hoc Concilium anno secundo (tertio) Artabadi imperatoris, necnon Luitprandi regis anno trigesimo secundo, Indictione duodecima ». Sed quod ad annum Artabadi secundum, tertium restituendum est, ex Epistolis ejusdem Zacharie hoc anno datis. Huic autem Synodo congregatæ Zacharias papa obtulit quæ sequuntur a se antea conscripta capitula his verbis :

18. « Zacharias ¹ sanctissimus ac beatissimus episcopus Sedis Apostolicæ, cum omnibus episcopis, presbyteris et diaconibus, Domino volente et auxiliante, ita decrevit, qualiter singulis capitulis nunc subter declarat.

« Primum cap. Ut episcopi cum mulieribus omnino non habitent, ne antiqui hostis fraude decipiantur, ut juxta ² Apostolicam vocem non vituperetur ministerium nostrum, quia scriptum est ³ : Si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Cavere nos oportet, fratres mei, ab illicitis, ut mundas valeamus ad Deum levare manus; scriptum est enim ⁴ : Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, dicit Dominus.

« Ut presbyteri ⁵ vel diaconi sub introductas mulieres nullo modo secum audeant habitare (habere), nisi forsitan matrem suam, aut proximitatem generis (generationis) sibi habentes, quæ suspiciones effugiant, sicut in Synodo Nicæna continetur. Si quis vero præsumpsit præter statuta agere, sacerdotii sui privetur honore.

« Ut episcopus ⁶, presbyter et diaconus secularia indumenta minime utantur, nisi ut concedat tunica sacerdotali; sed nec, dum ambulaverit in civitate, aut in via, aut in plateis, sine operimento præsumat ambulare, præter si in itinere longo ambulaverit. Quia sicut mulier orans in Ecclesia non velato capite, deturpat caput suum, juxta ⁷ Apo-

¹ Ex Bibl. Vaticana et alius. — ² 2. Cor. vi. — ³ 1. Cor. iii. — ⁴ Levit. xi. — ⁵ Cap. 2. — ⁶ Cap. 3. 21. q. iv. Episcopi c. 3. — ⁷ 1. Cor. xi.

stoli vocem; ita sacerdos sine operimento deturpat suum sacerdotium. Nam si temere præsumserit contra statuta agere, communionem privetur, donec, quæ statuta sunt, adimplere maturet.

19. « Ut juxta sanctorum Patrum ¹ et canonum statuta, omnes episcopi, qui hujus Apostolicæ Sedis ordinationi subjacebunt, qui propinqui sunt, annue idib. mensis Maii sanctorum principum Apostolorum Petri et Pauli liminibus presententur, omni occasione seposita. Qui vero de longinquo, juxta chirographum suum impleant. Nam qui hujus constitutionis contemptor extiterit, præter si egritudine valida fuerit detentus, sciat se canonicis subjacere.

« Ut presbyteram ², diaconam, nonnam, aut monacham, vel etiam spiritualem commatrem nullus sibi præsumat nefario conjugio copulare. Nam qui hujusmodi opus penetraverit (perpetraverit), sciat se anathematis vinculo esse obligatum, et Dei judicio condemnatum, atque a sacro corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi alienum. Statuentes Apostolica censura, ut quicumque sacerdotum eos communicare præsumperit, eorum consortio condemnatus, sacerdotii sui honore privetur. Si autem sic qui conjuncti sunt, admoniti declinaverint, et ab alterutro fuerint divisi, poenitentia submittantur, ut sacerdos loci providerit.

20. « Ut consobrinam ³, neptem, novercam, fratris uxorem, vel etiam de propria cognatione nullus præsumat in conjugio copulare, quia scriptum est in lege Domini ⁴: Turpitudinem uxoris patris, uxoris fratris atque sororis tuæ non revelabis: turpitudinem enim tua est. Et si ab Hebræico populo ante Incarnationem unigeniti Filii sui hæc servanda mandavit: quanto amplius nos, qui Christianæ religionis documenta tenemus, ab illicitis connubiis observare (abstinere) debemus, ne demersi in voragine, ignis æterni concrememur incendio? Si quis vero in hoc nefario conjugio convenerit, et in eo permanserit, sciat se auctoritate Apostolica anathematis vinculo (vinculis) esse innotatum. Et nullus sacerdos illi tribuat communionem, ut in superiori capitulo continetur. Et si inclinatus divisusque fuerit ab illicita copula, poenitentia subdatur, ut sacerdos loci consideraverit.

« Si quis ⁵ temerario ausu præsumperit virginem aut viduam furari in uxorem, præter si desponsatam habuerit, anathema sit.

« Ut nullus clericus ⁶ aut monachus comam laxare præsumat. Si quis clericus aut monachus comam laxare præsumperit, anathema sit.

« Ut nullus ⁷ kalendas Jannarias, et bromæ colere præsumperit, aut mensas cum dapibus in domibus præparare, aut per vicos et plateas cantiones et choros ducere, quod maxima iniquitas est coram Deo, anathema sit.

« Si quis ¹ Christianus filiam suam Judeo in conjugio copulare præsumperit, nisi perfecte crediderit Christo et baptizatus fuerit; vel servum aut ancillam eidem Judeo Christianum venundare præsumperit, et si vidua Christiana Judeum duxerit virum, vel consentientibus ei, anathema sit.

21. « In multis Conciliis ² hoc statutum est, etiam et nunc confirmatum est a vestra prudentia, sanctissimi fratres, ut primi, quarti, septimi, et decimi mensis horum sacerdotum debeant fieri ordinationes. Aliqui enim ex nostris per incuriam, ignorantes annorum seriem, illicitam fecerunt ordinationem. Sed dum nostris insonuisset auribus, canonicam susceperunt disciplinam, pro quo omnibus Apostolica auctoritate interdico. At qui (et qui) norunt canonum seriem, observent, et qui nesciunt, meditentur, ne dum fuerint lapsi, canonicæ succumbant sententia. Sed et hoc interdici-mus, ut nullus episcoporum audeat, juxta sanctorum canonum instituta quemlibet clericum bigammum, aut qui viduam duxerit uxorem, ad sacros ordines promovere, aut alterius civitatis clericum sine dimissoriis sui episcopi suscipere, vel ordinare, neque eum usurpet, nisi episcopus ejus precibus exoratus, concedere voluerit, quia hoc sancti Patres statuerunt. Si quis vero præsumperit, canonicas damnationes sentiat.

22. « De presbyteris ³, diaconibus, seu clericis, qui inter se causam habuerint, nullo modo præsumant publicis actoribus interpellationem facere, nisi suo episcopo. Et si forsitan episcopus contra eum (episcopum contrarium) habuerit, ad vicinum episcopum confugium faciat, juxta canonum statuta: et si minime convenerit, ut decidatur inter eos intentio, apud Apostolicam veniat Sedem. Si quis præter statuta agere præsumperit, gradus sui honore privetur, et ab Ecclesia pellatur domusque (dum usque) causa susceperit finem.

« Ut nullus episcopus ⁴, presbyter, aut diaconus ad celebrandum missarum solemniam præsumat cum baculo introire, aut velato capite altario Dei assistere, quoniam et Apostolus prohibet viros velato capite orare in Ecclesia: et si temere præsumperit, communionem privetur.

« Ut episcopus ⁵, aut presbyter, dum ingressus fuerit ad missarum solemniam celebranda, nullo modo audeat data (dicta) oratione recedere, ut ab alio episcopo aut presbytero suppleantur missarum solemniam: sed qui initium ponit, suppleat usque ad finem. Quia scriptum est ⁶: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Si quis vero præsumperit præter quod posuimus agere, a sacro corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi sit suspensus.

23. « Scripsimus de gradibus cognationum, vel quomodo debeant quilibet amodo, et deinceps

¹ Cap. 4. Dist. XCIII. — ² Cap. 5. Viden. Conc. Gregor. II. — ³ Cap. 6. — ⁴ Levit. XVIIII. Vide Synod. Eugen. II. et Leo IV. c. 38. Ivo part. IX. c. 21. — ⁵ Cap. 7. Conc. Gregor. II. — ⁶ Ibid. cap. 8. — ⁷ Cap. 9. 26. q. VII. Si quis kal. Vident. Synod. c. 62.

¹ Veron. p. 14. Cap. 10. — ² Cap. 11. Initium est canonis XLIV. Concil. Carthag. III. — ³ Cap. 12. — ⁴ Veron. p. 14. Cap. 13. De cons. d. 1. c. nullus. — ⁵ Cap. 14. — ⁶ Matth. xx.

legitimo conjugio copulari. Et quia divina clementia nos congregavit in unum, ut ea, quæ necessaria sunt pro salute animarum, capitula vobis ea, quæ sæpius scripta sunt, enarrare studui, ad memoriam vobis quippe reducere, quod beatæ memoriæ præcessor noster Gregorius, hujus Apostolicæ Sedis junior PP. propter aliquas illicitas conjunctiones, quæ fiebant per hanc Italiam, seu Longobardorum provinciam, vel in aliis locis, aggregato sacerdotali collegio, promulgata sententia, anathematis vinculo obligavit. Sed dum cerno adhuc populos in eodem errore persistere (quod ingemiscens dico) quoniam Christianorum animæ dum diabolica fraude decipiuntur, timeo, ne nos, qui rectores animarum vocamur, si earum salutem providere negleximus, a justo iudice pro illis torquemur. Sed neque hoc silendum est, quod in Germaniæ partibus ita diu vulgatum est¹, quod quidem in archivo nostræ sanctæ Ecclesiæ scriptum minime reperimus, ipsis tamen asserentibus hominibus de Germaniæ partibus didicimus, quod beate recordationis sanctus Gregorius papa, dum eos ad religionem Christianitatis divina gratia illustraret, hęc tamen illis dedisset in quarta se copulare generatione, [quod quidem Christianis licitum non est, dum usque se cognoverint²,] sed dum rudes erant et invitandi ad fidem, quantum minime scriptum, ut dictum est, reperimus, credere non ambigimus: Deo autem largiente, qui³ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, præteritis annis litteras miserunt archiepiscopi et reges provinciæ illius, petentes Apostolica præcepta, qualiter liceat eis conjugia copulare, et quomodo debeant observare. Quibus, quantum Dominus dare dignatus est, admonitionis præcepta direximus. Sed neque hoc silendum est pervenisse ad nos (quod cum grandi tristitia animi dico) per diversa loca hujus Italiæ, et Longobardorum partes, sacerdotes cum sanctimonialibus feminis, id est, monachis habitare. Quod nefarium est dicere, vel audire contra canones (Decreta) esse sancita.

24. « Ubi enim talis fuerit commorantium habitatio, antiqui hostis stimuli non desunt: unde omnino cavendum et vitandum est, fratres mei, ne fallant, et impleatur in eis Propheta dictum⁴: Sacerdotes ejus contaminant sancta, et reprobant legem. Quod et alius Propheta increpat, dicens⁵: Vos sacerdotes, qui fallitis nomen meum, et dixistis: In qua re fecellimus nomen tuum? Quibus respondendum est (responsum est): Offerentes ad altare meum panem pollutum. Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, et sacrificium non accipiam de manibus vestris. Pro quo timeo, dilecti mei, ne nobis in capite positus, si neglexerimus, illud contingat, quod Dominus per Prophetam dicit⁶: Ideo, pastores, audite verbum Domini.

Ecce lac devoratis, et lanis eorum cooperitis vos, et quod crassum est jugulastis, et oves meas disperdistis. Quod infirmum erat non confirmastis, in eo quod male habebat non curastis, et contritum non alligastis, et quod errabat non convertistis, et quod perierat non requisistis, et dispersæ sunt oves mee, eo quod non sint pastores: et facte sunt in devorationem omnibus bestiis agri, nec erat qui requireret, neque qui revocaret. Propterea oportet nos sollicitos esse, ut de credito ministerio, cum venerit Dominus, qui talentum nobis ad tempus credidit, duplum illi apportemus lucrum, ut et ipse in bonis suis nos respiciat: quia scriptum est¹: Beatus servus ille, quem cum venerit Dominus, invenerit sic facientem». Hucusque Zachariæ papæ capitula, sive Decreta, vel dixeris canones, quos congregatæ ad hoc Synodo cognoscendos obtulit: de qua Synodo ista leguntur, sed mendosissime in omnibus quæ vidimus exemplaribus:

25. « Præsidente sanctissimo ac ter beatissimo Zacharia papa in Basilica beati Apostolorum principis Petri ante confessionem, pro supra memoratis capitulis declarandis una cum episcopis sanctissimis, quorum nomina subter adnectimus, ad hæc capitula pertractanda, consistentibus, sicut dictum est, sanctissimis episcopis, Joanne Segnensi, Sibusio Alatreusi, Haudentio (Gaudentio) Perusino, Arcadio Clusino, Maurilio Hortano, Joanne Fallaritano, Thoma Florentino, Gaudioso Bladero, Petro Esino, Hirtioso (Gratioso) Sutirino, Andrea Pisarenensi, Marco Lucerino (Luceria), Lando Conselino, Pelagio Cosentino, Aufredo Tarentino, Munualdo... Niceta Gabinato, Vitaliano Auximensi, Theophanio (Epiphanio) Silvæ candidæ, Martino Verulano, Venantio (Valentio) Prænestino, Agnello Ariminensi, Armato (Amato) Fanensi, Joanne Polimartiensi, Benedicto Numentano, Joanne Nepesino, Griso Trebiano, Anderamo Bisuntiano, Casareo Beneventano, Ambrosio Anagnino, Theodoro Capuano, Amanzio Nucerino (Nucerino), Theodoro Ostia, Gregorio Orbevetano, Grosso Senensi, Illo (Toriffo) Sabiniensi, Tiburtino Albano, Gratioso Villeterno Anconitano, Gregorio Portuensi, Tudertino.... et venerabilibus presbyteris, Joanne archiepiscopos, Gregorio, Stephano, alio Stephano Dominico, Theodoro, Anastasio, Andrea, Petro Jordane, Leone, item Leone, Gregorio, Eustactio, Anastasio, Georgio, Joanne, Sergio, Theophanio, Procopio, Gaudentio, Epiphanio, adstantibus quoque Theophylacto, Arcilio, Gemmito, Theodoro, Stephano, et Paulo diaconibus, vel cuncto clero Ecclesiæ sanctæ.

« Zacharias sanctissimus ac beatissimus papa dixit:

26. « Sanctorum probabilium Patrum exempla nos provocant, quæ ad firmitatem Orthodoxæ fidei et status sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ Dei Ecclesiæ, seu Christianæ religionis decreverunt

¹ Ivo p. 9. c. 20. — ² Hæc desunt in originali, sunt in collectione Ivoonis, idque notatum ad marginem. — ³ Joan. 1. — ⁴ Sophon. III. — ⁵ Malach. 1. — ⁶ Ezech. XXXIV.

¹ Math. XXIV.

documenta prosequi, et ut vere speculatores animarum a Deo constituti curam Dominiæ gregis (coram dominicæ gregem) habere, ut jam et a torpentibus et illicitis causis, juxta egregiæ Apostoli ¹ vocem, monendo, arguendo, et increpando, subjectorum animas, a fauce deceptoris, et antiqui hostis humani generis servatas, valcamus revelata facie ² gloriam Dei speculari, ac dicere: Ecce nos et pueri, quos dedisti nobis, non perdidimus ex eis quemquam: ita ut et nos unusquisque mereamur audire desiderabilem Domini vocem dicentis ³: Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituiam: intra in gaudium Domini tui. Sanctissimi episcopi, et venerabiles presbyteri, et diaconi omnes responderunt: Spiritus sancti gratia diffusa, cor Apostolatus vestri succensus est, ut nostrarum simul et subjectorum animarum divino ardore et zelo constantie provideat; quæ quantum (quia quanto) assidue magistræ et domine nostræ Apostolicæ Sedis presentantur, tantum (tanto) amplius doceamur nobis a Deo creditis esse plebibus quæ necessaria sunt ad regendam plebem Dei educatis. Animarum lucra sectentur, et quia a pia consideratione bene provisum est, quæ a vestro sancto Apostolatu decreta sunt capitula cum præmissis, nobis lectione pandantur, ut antidoto salutari morbus a grege Domini compellatur (expellatur), ne deinceps quisque Romanus, aut Longobardus, vel ejuscumque gentis, qui in te baptizati (inter baptizatos) sunt, attentare presumat, ut non ante (tantæ) iniuquitate pondere oppressus cum diabolo et angelis ejus pereat. Placeat potius, ut illicita vitentur, et funditus evellantur». Sicque recitata sunt superius scripta capitula, atque probata; in fine autem ista leguntur: « Factum est hoc Concilium anno secundo Artabasdi imperatoris, nonen et Luitprandi regis anno trigesimo secundo, Indictione duodecima, FELICITER ».

27. *Constantinus in imperium restitutus sævit in plures, Zacharie tamen gratificatur.* — Sed jam ad res Orientales veniamus. Hoc ipso anno, qui tertius numeratur Constantini imperatoris, mense Septembris, quo duodecima Indictio incipit, idem Constantinus, valido exercitu comparato, Constantinopolim obsidet, cum cives magnopere laborarent annona; qui autem missi sunt frumentatum Anastasius a secretis et Artabasdi comes domesticorum, a classe Constantini comprehensi, ab eodem jussi sunt excæcari. Post hæc egressus exercitus Artabasdi imperatoris, conserens manus cum militibus Constantini, superatus est atque fugatus. Crescente penuria, coactus est ipse obsessis civibus urbis aperire portas iis, qui imbelles erant egredientibus, ut quisque suæ vite consulere. Egressi sunt plures indumento muliebri et monastico induti habitu, quod iis pateret egressus.

Quarto vero nonas Novembris, urgens Constantinus urbem, post meridiem in eam ingressus est, et fugiens Artabasdu cum filiis duobus captus est, moxque ambo privati oculis. Bagranus patricius, qui opem tulerat Artabaso, fuit capite amputatus, et honesto loco sepultus. Post triginta annos ab ejus uxore effodi ossa præcepit, et proijci cum biathanatis, iis scilicet, qui violenta abrepti morte essent. Habet ista omnia pluribus narrata Theophanes, qui et de ejus immanitate ista subiungit:

« Multos autem et alios ex primoribus, qui auxiliari fuerant Artabaso, peremit: innumera-biles oculis, et alios manibus, seu pedibus ablato debilitavit. Præcepit autem externis militibus, qui secum ingressi sunt, introire domos, rapere familiares civium res.

28. « Multa quoque et alia, quin et innumera mala urbi monstravit. Cumque hippodromium celebraret (equestres ludos scilicet), introduxit Artabasdu una cum filiis ejus et amicis ligatum per Dippium simul cum Anastasio falsi nominis patriarcha verberato publice, et in asino verso vultu pendente: quos omnes per Dippium in Circum ostentavit ». Ita accidit, sicut ipsi prædixerat (ut superius dictum est) sanctus Germanus Constantinopolitanus episcopus. Hæc eadem narrat Zonaras, alique Græcorum historicorum, qui pariter testantur ab eodem imperatore ipsum Anastasium adeo insigniter ignominia affectum, in thronum rursus restitutum, quod non esset facile reperire alium, qui eum æquaret impietate.

29. Quod autem idem Constantinus accepisset res bene gestas a Zacharia Romano Pontifice pro Ravennæ exarchatu, quem liberasset (ut dictum est) a Luitprando rege Longobardorum, quo eum demereret magis, contineretque in officio, quæ erant juris imperii prædia quædam donavit Romane Ecclesie, hæc saltem ex parte ei placere desiderans, qui ob hæresim omnino sciret se illi displicere. Scribit ista Anastasius verbis istis: « Hic beatissimus vir (Zacharias videlicet), juxta ritum Ecclesiasticum (ubi creatus est Pontifex), fidei suæ sponsonis Orthodoxæ Ecclesie Constantinopolitanæ misit Syndicam, simulque aliam suggestionem dirigens Constantino principi. Et pergentibus Apostolicæ Sedis Responsalibus ad regiam urbem, invenerunt intra palatium regie potestatis invasorem quemdam et rebellem » (Artabasdu nomine). Et post alia de restitutione Constantini locutus, hæc subdit:

30. « Post hæc vero », ubi scilicet Constantinus Constantinopolitana urbe potius esset, « requirens missum (apocrisarium scilicet) Apostolicæ Sedis, quem ibidem perturbationis temporibus contigerat advenisse, eumque repertum ad Sedem Apostolicam absolvit, et juxta quod beatissimus Pontifex postulaverat, donationem in scriptis de duabus massis, quæ Nymphas et Nornias appel-

¹ 2. Tim. iv. — ² Hebr. ii. — ³ Matth. xv. Ex Conc. Greg. II.

lantur, juris existentibus reipublica (1), eidem sanctissimo pape, sanctæque Romanæ Ecclesiæ jure perpetuo direxit possidendas ». Illic Anastasius de rebus gestis cum Copronymo, qui quod esset hereticus, venenum, ut serpens, in cauda continebat, suo tempore emovendum ; intentus enim ad stabilendum imperium interça, nulli fidei causa

negotium facessebat. Cæterum Zachariam Pontificem sæpius interpellasse Constantinum imperatorem, ut cum ab hæresi revocaret, testatur Hadrianus papa ¹ in Epistola ad Constantinum et Irenem.

¹ In Concil. Nic. II. act. II.

(1) Adnotationem in hunc locum nostram, utpote diffusioem, quam pagellæ hujus angustie ferant, lege in calce hujus Tomi ante variantes lectiones.
GEORGIS.

Anno periodi Græco-Romanæ 6236. — Anno Eræ Hispan. 781. — Anno Hegiræ 126, inchoato die 25 Octob. Fer. 6. — Jesu Christi 743.

-- Zacharie pape 3. — Constantini Copronymi 24 et 3.

1. *Concilium Liptinense*. — A num. 1 ad 8. Cointius, qui *Concilium Germanicum* anno superiori congregatum, in presentem distulit, *Liptinense* in sequentem rejecit, ut apud eum eo anno num. 1 et seqq. legere est. Verum cum *Germanicum* ab anno DCCXLII removeri non possit, *Liptinense* non alio quam currenti celebratum *Liptinis*, quæ domus regie erant in diocesi Cameracensi hodierna sitæ. Coactum illud a Carlomanno, in coque de variis rebus Ecclesiasticis et monasticis consultum, ac gesta in Synodo Germanica confirmata. Annus ibidem non legitur, sed dicitur tantum conventus congregatus *ad kalendas Martias*. Baronius hunc hoc anno indictum esse colligit ex Epistola Zachariæ pape ad Bonifacium, qua confirmantur quæ in Synodo Liptinensi acta sunt (1). Recitat eam in legem, esque in editione Concil. ordine IV, et inter Bonifacianas ordine CXLV. Ejus hoc initium: *Legimus in libris Actuum Apostolorum*, etc. Duo sibi præcipue significata a Bonifacio testatur Romanus Pontifex. Primum, quod non unum duntaxat *Carolomanum*, sed ambos simul fratres, *Carolomanum* et *Pippinum* in prædicatione

socios et adjuutores expertus sit. Secundo, loquitur de tribus metropolitanis a Bonifacio suis litteris commendatis, *Grimonem* ab aliis duobus distinguat, declaratque Grimonem sibi jam nobis esse, *Abel*em vero et *Arbertum* novissime archiepiscopos institutos: « De episcopis vero metropolitanis », inquit Zacharias, « id est, Grimone, quem nos jam compertum habemus, et de Abel et Arberto, quos per unanquamque metropolim per provincias constituisti, hoc per tuum testimonium confirmamus et pallia dirigimus ad eorum firmissimam stabilitatem ». Grimone ante aliquot annos ad archiepiscopatum Rothomagensem evectus fuerat, de quo legendus anonymus in Actis archiepiscoporum Rothomagensium a Mabillonio tom. II Analect. publicatus, qui Gregorio VII Pontifice Romano VIII, ubi quam sese egregie in suo præsulatu gesserit, enarrat. *Abel* institutus est archiepiscopus Rhemensis, quam Ecclesiam *Milo* Trevisensis archiepiscopus pessumdabat, et utrumque archiepiscopatum dilapidabat *Arlobertus* seu *Arbertus* constitutus episcopus Senonensis, et ex ejus electione liquet, *sanctum Ebbonem* vite sanctioris

(1) Concilium Liptinense in annum sequentem DCCXLIV referendum est, quod ex solempni mea conjectura eruo. Coactum illud fuit ipsis Martiarum kalendis. Evodidum autem Martii mensis cum Dominica nonnisi septenti anno DCCXLIV concurrat ; cum hæc anno DCCXLIII, nonnisi in feriæ sextam incidat, quæ sane dies nunquam per hæc tempora conciliaris fuit. Novi equidem quid mali opposuerint sententia Paganae assertores. Anno sequenti DCCXLIV, secunda Martii, Suesionense Concilium institui cepit, cui S. Bonifacius non adfuit tantummodo, sed et Pontificis nomine præfuit. Falcor ergo quidem ab anno sequenti Suesionense Concilium retrahi nequaquam posse ; sed hinc S. Bonifacium præfuisse, abno, ut adductis argumentis ad annum sequentem evincam. Ex his autem debemus geminas Zachariæ Epistolæ, a Paganis anno hinc inanis chronici eorum notis, a scriptis, ad sequentem annum, ut ex apposta utriusque Indictione discimus pertinere. Cum vero ambe Artabadi et Niciphori annos præferant ; hinc utriusque imperatoris exitum ex Novembri anni DCCXLIII ad Novembrum anni DCCXLIV transferendum esse intelligimus. Ex quo ulterius inferas, mendam irrepisse in Theophane apud quem Artabadi casus cum Novembri Indictionis XII, id est, anni DCCXLIII, illigatur ; pro Indictione enim XII, Indictio XIII reponenda est.

desiderio jam in solitudinem recessisse, ubi usque ad annum DCCL, quo ad Deum migravit, vitam eremiticam duxit.

2. *Priores Zacharie ad Bonifacium litteræ post Concil. Liptinense.* — Harum litterarum subscriptio, quæ deest apud Serarium in Vita S. Bonifacii lib. 2, cap. 11, magnam patitur difficultatem, et variis modis apud alios auctores effertur. Apud Baronium num. 7 his verbis exprimitur : « Data decimo kalendas Julii imperante domino Artabaso, a Deo coronato magno imperatore anno tertio, et Nicephoro magno imperatore anno tertio, Indictione undecima », ubi Baronius in margine reponit *decima*, et in additionibus ad Surium in Vita sancti Bonifacii ad diem v Junii utraque legitur. Apud Antonium de Aquino tom. II Episc. Decret. habetur : « Dat. X kal. Jul. imp. Dom. Artavaso a Deo coronato magno imp. anno III, Pat. ejus anno III, sed et Nicephoro magno imp. anno III, Indictione X ». Denique Sirmundus hanc subscriptionem sic exhibet : « Data X kal. Julias, imperante domno Artavaso a Deo coronato magno imper. anno III, post consulatum ejus anno III, sed et Nicephoro magno imperatore anno III, Indictione XII », quæ a kalendis Septemb. hujus Christi anni initium sumit. De die conveniunt omnes, qui tamen mendose descriptus est, ut mox demonstrabimus. Conveniunt et de anno tertio Artabasi et Nicephori Augustorum ; sed cum uterque mense Novembri currentis Christi anni solio exturbatus fuerit, et Nicephorus circa kalendas Maias hujus Christi anni a patre coronatus sit, non dubium quin loco, *sed et Nicephoro magno imperatore anno III*, legendum sit, *sed et Nicephoro magno imperatore anno I* : annus tertius post consulatum Artabasi recte cum anno tertio ejus imperii, quem certum est cum attigisse, copulatur, recteque etiam in editione Sirmondi legitur Indictio XII, loco Indictionis X, aut *undecimæ*, et loco Indictionis XIII, quam posuit Coitius anno DCCLV, num. 48. Subscriptio itaque hujus Epistolæ Pontificiæ, quæ ordine est IV inter Epistolas Zachariæ, sic restituenda, ut ex mox dicendis constabit : « Data X kal. Octobris imperante domino Artabaso a Deo coronato magno imperatore anno III, P. C. anno III, sed et Nicephoro magno imperatore anno I, Indictione XII ».

3. *Secundæ post idem Concil. ad Bonifacium litteræ.* — A num. 8 ad 12. Zacharias papa, postquam scripsit præcedentes litteras, quæ in tomo VI Concil. sunt ordine IV, litteras alias a Bonifacio accepit, quæ ad nos non pervenere, sed quarum mentionem facit Zacharias, et quibus respondet Epistola V, recitata hoc anno a Baronio, et *data nonis Novembris*. In iis enim ait Pontifex : « Suscipientes fraternitatis tuæ litteras, etc. in exlasi quadam incidimus et admiratione magna, eo quod nimis repertæ sunt dissonare ab eis syllabis, quæ a tua directe sunt fraternitate per elapsam Augustum mensem, ubi nobis indicasti, quod Concilium, adjuvante Deo et Carolomanno præbente consensum

et confestante factum est, etc. Et quia tres archiepiscopos per singulas metropoles ordinasses reserasti, id est, Grimonem in civitate, quæ dicitur Rhemorum... tertium denique Artbertum in civitate, quæ dicitur Sennis, qui et apud nos fuit, et tua pariter et Carolomanni et Pippini detulit scripta, per quæ suggestisti, ut tria pallia isdem tribus metropolitanis dirigere deberemus; quod et largiti sumus, etc. Nunc autem denuo tuas suscipientes syllabas, etc. » Cum itaque Epistola Bonifacii ad Zachariam, quæ tria pallia ab eo postulavit, data sit mense Augusto, teste ipsomet Zacharia, Epistola ejusdem Pontificis numero superiori explicata, non nisi per librarium errorem dicitur data X kalendas Julias, seu die XXII mensis Junii, cum enim Epistola Bonifacii mense Augusto exarata fuerit, et ad eam Zacharias respondeat, mittatque tria pallia ab eo petita, responsum postmensem Augustum datum fuisse necesse est; alioquin illud trium palliorum petitionem non subsecutum esset, sed præcessisset, cum tamen Zacharias contrarium scribat, eaque pallia a se postulata diserte asserat.

4. *Utraque litteræ hoc anno datæ.* — Cæterum utramque Zachariæ Epistolam, tam ordine IV, quam ordine V, currente Indictione XII, currentique anno post celebrationem Concilii Liptinensis *kalendis Martis* habiti, scriptam esse, ostendunt laudatæ Zachariæ verba, « Concilium, adjuvante Deo et Carolomanno præbente consensum, factum est » ; Liptinæ enim, ut inter omnes convenit, in Carolomanni majoratu erant. Quare errarunt Sirmundus et Coitius, qui utrasque litteras post Concilium Suessionense datas fuisse contendunt; cum *Suessio*, non ad Carolomannum, sed ad Pippinum pertinuerit. Præterea cum in utratumque subscriptione mentio sit *Artabasi Ang.*, quem certum est mense Novembri præsentis Christi anni imperio dejectum, quomodo eæ litteræ anno sequenti, quo Concilium Suessione habitum, ut vult Sirmundus, vel anno DCCLV, ut arbitratur Coitius, datæ esse potuerunt?

5. *Evertitur fundamentum contrariæ sententiæ.* — At, inquit Sirmundus et Coitius, in tertio canone Synodi Suessionensis habetur : « Idcirco constituimus per consilium sacerdotum et optimatum eorum (legendum meorum) et ordinavimus per civitates legitimos episcopos, et idcirco constituimus super eos archiepiscopos Abel et Ardobertum, ut ad judicia eorum de omni necessitate Ecclesiastica recurrant tam episcopi, quam alius populus ». Quare cum Pippinus in eo Concilio Abelen et Ardobertum archiepiscopos declaraverit, non nisi post eam renuntiationem tria pallia Bonifacius a Zacharia petiit, alterum pro *Grimone*, alia duo pro *Abele* et *Ardoberto*; ideoque binæ laudatæ Zachariæ Epistolæ, in quibus de illis palliis agitur, non post Concilium Liptinense hoc anno congregatum, sed post Suessionense datæ sunt. Ita uterque vir doctissimus. Verum hoc anno *Abel* et *Ardobertus* archiepiscopi dicti, et pallia pro illis postulata; anno vero insequenti in Concilio Suessionensi

varii episcopi, qui sedes vacuas in metropoli tam Rhemensi, quam Senonensi occuparent, a Pippino nominati jussique ut *Abeli* et *Ardoberto* metropolitanis non tunc, sed præsentis anno creatis morem gererent. Bella enim civilia, quæ post annum cclx Franciam turbaverunt, politiam etiam Ecclesiasticam pessumdedere, in eaque magnam confusionem attulere, ut tunc ostendimus. Quare non solum ab eo tempore intermissa Conciliorum celebratio et laicorum vita solutior fuit; sed etiam canones executioni non mandati, extincta primatum dignitas et metropolitanorum auctoritas eversa. Hanc ut in integrum restituerunt tam Carolomannus, quam Pippinus Francorum duces, ac Carolus Magnus, varia Concilia celebrant, variasque leges dederunt. Eamque in rem *Pippinus* canone III citato ait, se episcopos per civitates ordinasse, qui archiepiscopis *Abeli* et *Ardoberto* pareant, et ad eorum judicia tam illi, quam omnis populus recurrant. *Abel* itaque et *Ardobertus* hoc anno a Pippino dicti archiepiscopi, palliæque pro iis postulata; anno vero sequenti in Concilio Suessionensi episcopi in utraque diocesi instituti, illisque injunctum, ut suis metropolitanis subjecti essent, cum Zacharias papa jam illis pallia misisset, et metropolitanorum auctoritatem Concilium Suessionense firmatam vellet.

6. *Metropolitanorum auctoritas in integrum restituta.* — Jam Bonifacius in Epistola ex ad Cuthbertum data, et a Baronio anno mccxl, num. 3 recitata, illum de Synodo Germanica a se celebrata certiore faciens, dixerat: «Decrevimus, ut metropolitanus, qui sit pallio sublimatus, hortetur ceteros, et admoveat, et investiget, quis sit inter eos curiosus de salute populi, quisve negligens servus Dei». Et infra: «Statuimus quod sit proprium metropolitanis, juxta canonum statuta, subjectorum sibi episcoporum investigare mores et sollicitudinem circa populos quales sint». Quare hoc tempore de metropolitanorum jurisdictione in omnes provincias sue episcopos juxta sacros Canones restituenda agi coeptum, sed eventu partum felici; cum anno mccciv, tempore Concilii Francofordiensi primatum auctoritas nondum restaurata esset, ut liquet ex Canone sexto, quo *Carolus* rex edicit, ut ad suum tribunal negotia, quæ a metropolitanis judicari non potuerint, deferantur: «Et si aliquis est», inquit *Carolus* in Concilio, «quod episcopus metropolitanus non possit corrigere, vel pacificare, tunc tandem veniant accusatores cum accusato, cum litteris metropolitani, ut sciamus veritatem rei». Quod si tunc metropolitani primatibus subjacissent, ad hos a metropolitanorum judicio appellandum fuisset, non vero ad regem recurrendum. Hæc vera et germana canonis in Synodi Suessionensis interpretatio.

7. *Miser status quorundam Gallie Ecclesiarum.* — Ad majorem autem tertii canonis Concilii Suessionensis, qui Sirmundum et Coitium in præceps egit, intelligentiam, Ecclesiarum Gallicæ status

tempore hujus Concilii ad provincias Rhemensem et Senonensem ordinandas præsertim iudicii, hic magis explicandus. *Carolus Martellus*, ut jam alibi diximus, Ecclesiarum redditus ac administrationem laicis aut clericis nulla professionis suæ exteriori nota insignitis concesserat; quod præsertim in Ecclesia Rhemensi contigit, ubi *sanctus Rigobertus* et bonis suis et auctoritate spoliatus fuit. Hadrianus Papa in Epistola ad Tilpinum Rhemensem episcopum, quæ tom. VI Concil. pag. 1789 legitur, de hæc Rigoberti spoliatione ait: «Donatus, atque magis usurpatus, contra Deum et ejus auctoritatem fuit ille episcopatus (nempe Rhemensis), simul cum alio episcopatu, et aliis Ecclesiis, a secularibus potestatibus, Miloni cuidam sola tonsura clerico, nihili sapienti de ordine Ecclesiastico; et alii episcopatus de ipsa diocesi Rhemensi diverso modo essent divisi, et aliqui ex magna parte sine episcopis consistentes, et ad alios metropolitanos episcopi et clerici ordinationes aliquando accipientes erant, et refugia indebita habebant». Omnia itaque in Galliis perturbata erant; episcopi videbantur tantum vicarii administratorum aut commendatariorum, ac tam Senonensis, quam Rhemensis Ecclesie metropolitæ carebant. *Rigoberto* anno incerto demortuo, quia *Milo*, qui Ecclesiam Rhemensem occupabat, clericus tantum erat, *Abel* Rhemensis episcopus consecratus est, sed quia illius Ecclesie redditibus non potiebatur, chorepiscopus tantum aut Sullraganeus Milenis pseudo-archiepiscopi appellatus. Flodoardus lib. 2 Hist. Rhem. cap. 16: «Beatum Rigobertum, inquit, secutus *Abel* in episcopatus ordine reperit; quamvis eum quidam chorepiscopum tantum fuisse tradant. Pontificem tamen illum exilisse diversis invenimus assertionibus, et maxime in Epistolis Zacharie papæ ad sanctum Bonifacium directis».

8. *Abel fuit tantum chorepiscopus Rhemensis.* — Diversæ hæc sententiæ inter se non contrariæ; *Abel* enim post *Rigoberti* mortem chorepiscopus statim renuntiatus, hoc anno archiepiscopus designatus, et a *Zacharia* papa, qui ei pallium misit, confirmatus. Verum nihil hæc attulere, quo miseri *Abelis* conditio melior foret; *Milo* enim, alique honorum Ecclesiasticorum usurpatores prædam sibi e manibus eripi passi non sunt. Quare anno sequenti *Pippinus* tertio canone Concilii Suessionensis statuit ut episcopi legitimi, non vero laici intrusi episcopatibus pleno jure potirentur. At Decretum illud locum non habuit, quia qui bona Ecclesiastica obtinebant, potentiores erant, quam ut ex illorum manibus ea extorqueri possent. Præterquam quod *Pippinus*, qui de litulo regio assumendo forte cogitabat, cautior erat, quam ut viros præpotentes a se alienare vellet. Res igitur ita se habuit. *Abel* ab eodem Pippino hoc anno archiepiscopus Rhemensis dictus, et a *Zacharia* papa pallio donatus. *Pippinus* vero anno sequenti illum in realem archiepiscopatum possessionem inmitti canone in Concilio Suessionensis his verbis decre-

vit: « Constitimus super eos archiepiscopos Abel et Ardobertum »: sed voluntas ejus effectu caruit, quia, ut scribit Hadrianus papa in Epistola laudata ad Tilpinum, « Qui ab illo (nempe Bonifacio) constitutus fuit, sed ibi (scilicet in Ecclesia Rhemensi) permanere permittus non fuit; sed magis contra Deum ejectus est, et Rhemensis Ecclesia per multa tempora et per multos annos sine episcopo fuit, et res Ecclesiæ de illo episcopatu sunt ablatae, et per laicos divisæ sunt, sicut et de aliis episcopatibus, maxime autem de Rhemensi metropolitana civitate ». Vides non solum Ecclesiam Rhensem; sed etiam non paucas alias in potestate administratorum et commendatariorum fuisse; qui in eis residui erant episcopi, fuisse suffraganeos omni auctoritate destitutos; et jure merito antiquos scripsisse, *Abelem* fuisse tantum chorepiscopum; cum archiepiscopatu Rhemensi nunquam gavissus fuerit, licet id *Pippinus* Decreto Concilii Suessionensis constituisset. Legendus Folcuinus in Chronico Laubiensi tom. vi Spicilegii, ubi agit de S. Ermino abbate, qui ait in Gestis episcoporum Rhemensium, se invenisse quidem *Abelis* nomen, sed inter missarum solemnias, quando omnium ipsius sedis episcoporum nomina recitantur, in ea commemoratione *Abelis* nomen non inveniri. Decessit autem Folcuinus anno DCXX. Cofitur *Abel* nonis Augusti Binchii in Hannonia, ubi ejus corpus asservatur.

9. *Hartbertus archiepiscopus Senonensis possessionem nunquam init.* — Idem ac Rhemis apud *Senonas* contigit; tantum enim abest, ut *Hartbertus* seu *Ardobertus* illius Ecclesiæ possessionem inierit, ut *Robertus* in suo Chronico nequidem ejus mentionem faciat, sed scribat *Vulframo* successisse *Gericum*, et huic *Ebbonem* ejus nepotem, *Ebboni* vero *Innbertum*. Ex quo intelligimus, *Hartbertum* nunquam archiepiscopatum Senonensem agnatum esse, idque ob usurpatorum violentiam ac summam auctoritatem. Eodem fere tempore *Aidulpho* Ecclesiam Autisiodorensis regente, « res Ecclesiasticæ ab episcoporum potestate per Carolum principem abstractæ in dominatum secularium cesserunt. Siquidem centum tantummodo mansit episcopo derelictis, quidquid villarum supererat in sex principes Bajoarios distributum est », inquit idem *Robertus*. Quoad *Grimonem*, is jam ab anno circiter DCXXXIV archiepiscopatum Rothomagensem consecutus erat, eoque sine impedimento fruebatur. Indeq. manifeste liquet, *Zachariae* Epistolam, in qua de tribus palliis mentio, Concilium Suessionense antecessisse, non vero subsecutum esse. In ea enim *Zacharius* testatur, *Pippinum* archiepiscopos tres, *Grimonem* nempe, *Abelem* et *Hartbertum* constituisse, et totidem pallia pro illis a se petiisse, et tamen in Concilio Suessionensi duorum tantum archiepiscoporum mentio, quia scilicet *Grimo* ante Concilium illud in pacifica possessione archiepiscopatus Rothomagensis erat, sed neque *Abel* in urbe Rhemensi, neque *Hartbertus* in Senonensi admissi fuerant.

Quare in Concilio Suessionensi *Pippinus* rursus constituit, ut uterque in possessionem induceretur; verum frustra; neuter enim unquam admissus fuit, et tantum abest, ut *Pippinus* bona Ecclesiæ, quod promiserat, restitueret, ut decimam omnium possessionum partem, quemadmodum ex Concilio Liptinensi hoc anno congregato patet, sibi attribuendam curarit. Uno verbo *Pippinus* edictis quidem suis bona Ecclesiastica reddi præcepit, sed interim eorum possessionem laicis hominibus reliquit. In citatis *Zachariæ* ad Bonifacium litteris dicitur: « Valde sumus mirati, eo quod antea nobis una cum memoratis principibus Galliarum (vides in his Conciliis a Bonifacio celebratis omnia gesta esse ex sententia utriusque Majoris-Domus in quacumque regni parte celebrarentur) pro tribus palliis suggestisti, et postea pro solo *Grimone*, etc. » quia nempe *Bonifacius*, postquam vidit *Abelem* et *Hartbertum* a suis Ecclesiis repulsos fuisse, utrumque pallio insigniri abs re fore existimavit. Hæc *Zachariæ* verba quibusdam viris doctis cruce m lixere, quæ tamen posita nostra explicatione difficultatem non habent.

10. *Locus posterioris Epistolæ Zachariæ restituitur.* — Mutuus est hic locus apud Baronium, « *Grimonem* in civitate, quæ dicitur *Rhemorum*.... Tertium denique *Artherium* in civitate, quæ dicitur *Sennis*, qui et apud nos fuit ». Vidit mutilationem Baronius, crediditque deesse nomen cum episcopi tum sedis, atque ita rursus *Grimonem* archiepiscopum finxit, textumque *Zachariæ* eo modo edendum curavit. Verum nomen archiepiscopatus, quem gessit *Grimo*, desideratur cum nomine archiepiscopi, qui tunc Rhemis præfuit. Quare recte *Serarius* textum illum Epistolæ *Zachariæ* sic restituit: « *Grimonem* in civitate, quæ dicitur *Rothomagum*, secundum vero *Abel* in civitate, quæ dicitur *Rhemorum*, tertium denique *Hartbertum* in civitate, quæ dicitur *Sennis* ». Confirmo hanc restitutionem ex *Floardo* lib. 2, cap. 16, ubi probat, *Abel* fuisse episcopum Rhemensem ex Epistolis *Zachariæ* papæ ad sanctum Bonifacium directis: « In quarum una », inquit *Floardus*, « commemorat indicasse prædictum beatum Bonifacium suis litteris inter cætera, quod tres episcopos per singulas metropolitanas urbes ordinasset, id est, *Grimonem* in civitate, quæ dicitur *Rothomagus*: secundum vero *Abel* in civitate, quæ dicitur *Rhemorum*; tertium denique *Artherium* in civitate, quæ dicitur *Senonis* ». Et postea refert verba sequentia ejusdem *Zachariæ* papæ, ac denique alium locum prolixiorum Epistolæ præcedentis, cujus initium: « Legimus in libris Actuum Apostolorum, etc ». Quare utramque Epistolam *Floardus* præ manibus habuit, et quæ ad *Abel* spectabant, sincere excerptit.

11. *Bonifacius universæ Galliæ præficitur a Zacharia.* — In hac ultima Epistola *Zacharias* memorat secundam *Bonifacii* Epistolam ad se datam, postquam ipse *Zacharias* præcedentes scri-

psisset: « Suggestisti etiam nobis per alia tua scripta, quod in Bajoaria unum reperisses falsum sacerdotem, qui et affirmabat quod a nobis fuisset episcopus ordinatus: et tua hoc fraternitas optime egit, dum ei non credidit, etc. Nos denique auxiliante Deo ea, quæ tibi largitus est decessor et prædecessor noster, non minumus, sed augemus, et non solum Bajoariam, sed et omnem Galliarum provinciam, donec te divina jusserit superesse Majestas, nostra vice per prædicationem tibi injunctam, quæ repereris contra Christianam religionem, vel canonum instituta, spiritaliter studeas norma rectitudinis reformare, etc. Dat. nonas Novembris, imperante piissimo Aug. Artabaso a Deo coronato magno imperatore anno tertio, patriciatus ejus anno tertio, sed et Nicephoro magno imperatore anno tertio, Indict. undecima ». Ita habet Baronius, qui in margine loco *Indictionis undecime* reponit *decimam*. Subscriptionem illam ex Codice Cæsareo sic publicavit Serarius: « Data nonis Novembris imperante domino piissimo Aug. Artabaso a Deo coronato magno imperatore anno tertio, patriciatus ejus anno tertio, sed et Nicephoro magno imperatore ejus filio anno tertio, Indictione xiii ». Idem denique habet Sirmundus, nisi quod loco patriciam recte legit P. C. id est, *post consulatum*. Verum cum inter omnes constet, hanc ultimam Epistolam eodem, quo superior, anno scriptam esse, non dubium, quin legendum sit: « Data nonis Novembris, imperante domino piissimo Aug. Artabaso a Deo coronato magno imperatore anno tertio, post consulatum ejus anno tertio, sed et Nicephoro magno imperatore ejus filio anno primo, Indictione xii », quæ mense Novembri Iulius anni obtinebat, quoque Artabasdus et Nicephorus a Constantino imper. capti excecati sunt. Unde male Cointius *Indictionem xiv* legendam, et utramque Epistolam anno *ccccxlv* datam contendit, ut ex dictis de initio et fine *Artabasdî* manifestissimum fit.

12. *Synodus Liptinensis secunda*. — Præter canones Liptinenses in vulgatis editionibus memoratos, alius mentionem facit Hinemarus in Epistola xxxvii ad Rodulfum et Frotarium Aquitanie metropolitanos cap. 5, his verbis: « In Synodo apud Liptinas habita, cui sub Karolomanno principe Georgius episcopus et Joannes sacellarius ac sanctus Bonifacius ex præcepto Zacharie pape præ sederunt, legitur, ut si vir mulieri desponsate, dotate, ac publicis nuptiis ductæ, secundum Apostolum debitum conjugale non potuerit reddere, et hoc aut amborum confessione, aut certa qualibet approbatione fuerit manifestum, ut separentur, et mulier, si continere nequivit, alteri viro legaliter nubat ». Quo narratio confirmatur ex his, quæ episcopi anno *ccccxviii* in Concilio Carisiacensi congregati scripsere ad Ludovicum Germanie regem in capitulis Caroli Calvi tit. 27, cap. 7, ubi legitur, Georgium legalum Apostolicæ Sedis Synodo Liptinensi præfuisse cum sancto Bonifacio. Et

quoniam in Epistola illa scriptum est Synodum Liptinensem *Pippini* jussu habitam tempore belli Aquitanici adversus *Waifarium* gesti, eique præfuisse *Georgium*, qui anno tantum *ccccxvi* in Franciam a Stephano II papa missus, et quia Decretum *de nonis et decimis* paulo aliter in ea expressum habetur, quam in canonibus Synodi Liptinensis, non defuere qui crederent duas fuisse Synodos Liptinenses, unam sub Carolomanno principe, aliam sub Pippino rege, istam vero superioris Decretum de pecunia Ecclesiastica sub precario præstanda, exposuisse interpretatione sua ac plinius expressisse.

13. *Mere commentitia est*. — Verum secundam hanc Liptinensem Synodum fictitiam esse penes me certum. Canon quidem ab Hinemaro citato relatus in vulgatis Liptinensis Synodi editionibus non legitur, sed ex Hinemari verbis apparet Concilium Liptinense, a quo canon ille conditus, idem esse ac Liptinense præsidente Carolomanno hoc anno habitum, « In Synodo », inquit Hinemarus, « apud Liptinas habita, cui sub Karolomanno principe Georgius episcopus et Joannes sacellarius ac sanctus Bonifacius ex præcepto Zacharie pape præ sederunt ». Neque mirum, si canon aliquis in Concilio Liptinensi desideretur; cum in variis editionibus desint aliqui canones in Conciliis in iisdem recitatis editi, aliique verbis inter se discrepantibus in iisdem describantur. Epistola episcoporum *Carisiaci* coactorum duas Synodos Liptinenses fuisse non evincit; cum asserant, *Georgium et Bonifacium* Concilio Liptinensi, de quo loquuntur, præfuisse, quod nonnisi de Liptinensi hoc anno celebrato intelligi possit. Quod si in eadem Epistola *Pippinus* dicatur rex, et asseratur, Concilium Liptinense sub eo indictum esse, *Pippinus* ibi per anticipationem rex appellatur, et de eo sermo habetur, quia Carolomanni frater ac collega erat, de quo solo Ludovicum Germanicum alloquentes verba facere instituerunt, quia ex eo Ludovicus prognatus erat, non vero ex Carolomanno. Ad hæc quomodo *Georgius ac Bonifacius* Zacharie pape nomine, *Pippino* in regem uncto, Liptinensi Synodo præsidere potuere; cum tunc Zacharias jam mortuus esset, et Georgius ad Pippinum regem a Stephano Zacharie successore non nisi post sancti Bonifacii mortem missus sit? Episcopi itaque *Carisiaci* congregati hoc solum intendunt, statuta in Synodo Liptinensi in Ecclesiarum favorem *Pippino* vivente, seu *Carolo Martello* jam mortuo executioni mandata non fuisse, quia postquam *Pippinus* ad solum regium evectus sit, longo et difficili bello adversus *Waifarium* suscepto, fere ad mortem usque occupatus honorum Ecclesiasticorum restitutioni operam dare non potuit. Ceterum frustra quis majorem accuratorem ab istis episcopis desideraret, cum in tanta ignorantia versentur, ut fabulam de damnatione *Caroli Martelli a sancto Eucherio* post mortem in inferno visi, tanquam rem omnibus notam proponant.

14. *Pax inter Zachariam PP. et Luitprandum regem sancita.* — A num. 12 ad 17. Narrat Baronius ex Anastasio in Vita Zachariæ, *Indictione undecima*, dum Luitprandus rex Longobardorum sese ad obsidendam *Ravennam* pararet, *Zachariam* Eutychei exarchi et Joannis archiepiscopi Ravennensis rogatu ad eam urbem sese contulisse; vicesima octava die mensis Junii ad Padum convenisse; et postea duas partes territorii Cesennatensis reipublicæ regem restituisse, « imo constituto, ut usque ad kalendas Julias cum ejus missi a regia urbe reversi sunt, idem castrum et tertiam partem, quam pro pignoris causa detinebat, parti reipublicæ restitueret ». Legati illi ad Artabasdam, qui Constantinopoli imperabat, a *Luitprando* rege missi. « Non potest liquidius demonstrari », inquit Marca lib. 3 de Concordia cap. 11, num. 5, « retentam hac tempestate a Summis Pontificibus imperii curam, et imperatoris magistratus Ravennæ et Romæ rebus administrandis præfuisse; ita tamen ut spes omnis conservandæ Italiæ in summa Pontificis dignitate collocata esset ».

15. *Synodus I Romana sub Zacharia.* — A num. 17 ad 27. Concilium *Romanum* hoc anno a Zacharia papa habitum, in quo varia Decreta condita, recte hoc anno a Baronio recitatum, cum in ejus fine legatur: « Factum est hoc Concilium anno secundo Artabasdi imperatoris, necnon Luitprandi regis anno trigesimo secundo, Indictione duodecima », a Septembri scilicet inchoata. Baronius num. 17, recte dicit annum in Artabasdi restitutum esse in locum anni secundi ex litteris ejusdem Zachariæ hoc anno datis. Certum enim est, *Artabasdam*, qui an. dcccxli, post diem xxvii mensis Junii imperator levatus est in Oriente, post kalendas Septembris hujus anni annum in imperii sui numerasse. *Nicephori* imperatoris annus in hac Synodo non memoratur, quia post kalendas Septemb. Romæ adhuc ignorabatur, *Artabasdam patrem* eum ante kalendas Maias in imperii consortium adscivisse (1).

16. *In qua Romani et Longobardi sese communibus legibus adstringunt.* — Porro annus ii *Artabasdi* imp. et annus xxxii *Luitprandi* Langobardorum regis demonstrant, Romanos, qui adhuc imperium agnoscebant, ab imperatore *Constantino* recessisse, et fœdus iniisse cum *Luitprando* rege Catholico, ut tuerentur sacras imagines, quas *Artabasdi* Constantinopoli restituerat. Id erio ex eo quod Decreta in hoc Concilio condita, tam Langobardos quam Romanos adstringebant. In canone enim xv dicit Zacharias, « quod beatæ memoriæ

prædecessor noster Gregorius, hujus Apostolicæ Sedis junior papa, propter aliquas illicitas conjunctiones, quæ fiebant per Italicam, seu (id est, et, ut innumeris exemplis liquet) Longobardorum provinciam, etc. anathematis vinculo obligavit ». Paulo post: « Sed neque hoc sitendum est, pervenisse ad nos (quod cum grandi tristitia animi dico) per diversa loca hujus Italiæ, et Longobardorum partes, sacerdotes cum sanctimonialibus feminis, id est, monachis, habitare ». Denique episcopi et sacerdotes, qui huic Concilio interfuerunt, promittunt Zachariæ papæ in Decreto Synodi, se canones illos xv in ea sanctos observaturos, eosque sibi legis verbis postulanti: « Quæ a vestro sancto Apostolatu decreta sunt capitula, cum præmissis nobis lectione pandantur, ut antidoto salutari morbus a grege Domini compellatur, ne deinceps quisque ROMANUS aut LANGOBARDUS, vel cujuscumque gentis, qui in te baptizati sunt, attentare præsumat ». Nunquam autem in præcedentibus Conciliis Romanis anni regum Longobardorum memorati sunt, ideoque laudata subscriptio præter ordinem facta, et mentio Romanorum et Longobardorum, tam in canone xv quam in Decreto Synodi, non possunt non insinuare novum aliquod fœdus Romanos inter et Longobardos initum adversus *Constantinum Copronymum*, quem tanquam Ecclesiæ hostem habebant.

17. *Valid Saracenorum califa interitus.* — Ad num. 27 et seq. Baronius depositionem *Artabasdi* et *Nicephori* imperatorum hoc anno recitat, quam postea Coitinus in annum dcccxlv perperam distulit, ut ibidem num. 48 videre est. Nam utriusque casum hoc anno exeunte contigisse, certum esse debet, ut mox ostendo, postquam *Valid* Saracenorum califa mortem, quæ eum præcessit, narverat. Theophanes anno tertio Constantini, quem kalendis Septemb. hujus Christi anni auspicatur, ait: « Mensis Aprilis die decimo sexto, hebdomadis feria quinta, *Valid* Arabum factione sublatas post imperii annum unicum: cui filius *Izid* cognomento *Leipsucus*, id est, *Diminutus* successit ». Quare *Valid* secundus, xviii Saracenorum califa interfectus est anno Christi dcccxlv, quo feria v incidit in diem xvi Aprilis. *Jezius* tertius, ejus filius et successor *post menses quinque* moritur, ut habet ibidem Theophanes, eique mense Julio ejusdem Christi anni succedit *Abraimus*, ejus frater, aut, ut eum appellat *Elmacinus*, *Ibraimus*, adversus quem *Marva*, aut, ut eum *Elmacinus* vocat, *Mervan*, qui jam contra fratrem *Ibraimi* rebellarat, iterum contra *Ibraimum* rebellavit, eumque in

(1) Concilium hoc Romanum anno sequenti die xi kal. Aprilis celebratum fuisse mihi penitus exploratum est. Annum indicant temporariæ notæ, quas Acta Concilii præferunt. Annus Luitprandi trigesimus secundus a mense Junio anni dcccxliii usque ad eundem mensem sequentis anni fluxit. Annus secundus Artabasdi indicat epocham ejus imperii a nobis in nota ad A. dcccxlii signatam, ceptamque a Junio mense anni dcccxlii. Indictio xii correbat a Septembri anni dcccxliii usque ad Septembrium anni dcccxlv. Superest dies et mensis, sed et hunc nobis indicat Epistola S. Zachariæ papæ ad Austrobertum, quam genuinam esse in nota ad annum dcccxlii, 13. demonstravi. Cum vero Epistola illius annus vitiosus sit, demonstrandum nihil incumbit Concilio in ea expressum Romanum hoc indicare. Id vero ex eo deduco; quod Concilium illud habitum indicat Epistola die xi kal. Aprilis sub Zacharia Pontifice. Porro dies illa anno dcccxlv in dominicum incidit, qua die cœgi Concilia per hoc tempora consuevisse sope diximus. Cum igitur in annum dcccxlv et Concilii inscriptio, et dies et mensis congruant, alia Concilio sedes nulla quaerenda est.

fugam coniecit, postquam dies sexaginta novem calidatum gessisset. *Merva* XXI calida extitit. Hæc Elmacinus. De utroque agit etiam ibidem Theophanes uno tenore.

18. *Artabasdu* et *duo ejus filii jussu Constantini excæcati*. — Postea Theophanes sub eodem anno in Constantini, casum *Artabardi* et duorum ejus filiorum fuscæ narrat, cujus relationem in pauca contraho: *Mense Septembri, duodecima Indictione* (kalendis Septemb. hujus Christi anni inchoata) Constantinus imp. Byzantium obsidione cinxit, cumque cives annonæ penuria premerentur, *Artabasdus* cum *Constantino* manus conserere decrevit. Quare inito prælio, fusus est *Artabardi* exercitus. Populo penuria cibi preunte, coactus est *Artabasdus* publicam ex urbe migrandi potestatem facere. *Nictas* *Artabardi* filius cum copiis Chrysopolim usque venit, sed captus a Constantino est. Demum *Novembris die secundo*, aciebus ex improvise sub vesperam instructis, urbem per terrestrem murum invasit Constantinus, et comprehendit *Artabasdum* cum duobus ejus filiis, eosque excæcavit, ac deinde inlinita damna civitati intulit. « Celebratis etiam in circo Iudis equestribus, *Artabasdum* una cum filiis et amicis vinculis alligatum, necnon *Anastasium* falsi nominis patriarcham oculis privatum, et asino facie ad caudam versam insidentem, publice per medium circi stadium invexit, et de iis ludibrii triumphum egit. Cæterum *Anastasium* ceu sententiæ suæ sectatorem probe subactum et renovandæ pœnæ timore emendatum, in sacerdotii sedem restituit ». Sed peracta hæc mense *Novembri* currentis Christi anni, cum tam *Theophanes*, quam *Anastasius* et auctor *Miscellæ* habeant, *Indictione XII*. Et *Zonaras* tradat, *Artabasdum* biennium imperasse.

19. *Zacharias legatus ad Constantinum mittit*. — Ad num. 29 et seq. *Anastasius* in *Zacharia* papa tradit, hunc sanctum Pontificem Synodicam Ecclesiæ Constantinopolitane misisse, et aſiam suggestionem per responsales suos *Constantino* imperatori, sed hos intra palatium urbis regæ invenisse *Artabasdum* invasorem et rebellem, ac postquam huic et filiis ejus eruti fuere oculi, Constantinum, *juxta quod beatissimus Pontifex postulaverat*, duas massas perpetuo possidendas dedisse. Porro *massa* idem est ac *manus* vel *manſa*, designatque certam agri portionem, ut explicat *Ducangius* in Glossario, in vocibus *manſus* et *massa*. Narrat hæc currenti anno *Baronius*, sed legatio illa anno DCCXLII obita, et donatio exeunte anno DCCXLIII peracta, ut depositio *Artabardi* demonstrat. Ex hoc agendi modo *Zachariæ* cum *Constantino* imp. evidentem patet, *Gregorium II* imperii jugum non excussisse, et *Leonem Isaurum* anathemate non perculisse. Quod liquet etiam ex modo agendi *Gregorii III* cum eodem imperatore; cum enim legatos *Georgium* presbyterum et *Constantinum* defensorem Constantinopolim misisset, *Leo* imp. eos carcere per annum delineri jussit, ut narrat *Anastasius*, sed

ulterius non processit. Quod si *Gregorius II* eum excommunicasset, aut eidem tributa solvere vetuisset, *Gregorius III* legatos ad eundem non misisset; aut imperator ferus et immitis eos trucidasset. Nec denique *Zacharias* cum *Constantino* æque ac patre impio aliquid commercium habuisset.

20. *Bellum Bavaricum a Pippino et Carolomanno gestum*. — Hoc anno, seu, ut loquitur continuator *Fredegarii* in Appendice, anno II regni eorum, *Carolomanni* scilicet et *Pippini*, gestum est bellum *Bajoaricum*, in quo *Odilo* *Bajoariæ* dux cæso exercitu suo vix cum paucis evasit. *Annalista Melensis*, quomodo *Majores-Domus* post victoriam sese gesserint, his verbis exponit: « Ipsi vero victores cum exercitu suo *Bajoariam* circumveunt, et moram fecerunt in eadem regione quinquaginta duorum dierum. Captus est autem in eodem prælio *Sergius* presbyter missus domni *Zachariæ* papæ, qui pridie quam bellum committeretur ab *Ogdilone*, *Carolomanno* et *Pippino* directus fuerat, falsoque ex auctoritate domni *Apostolici* bellum interdixerat, et quasi ex præcepto supradicti Pontificis *Francos* a *Bajoariis* discedere persuaserat. Patrata itaque victoria, in præsentiam invictorum principum perductus est una cum *Gauzebaldo* episcopo (nempe *Ratisponensi*), cui *Pippinus* princeps sedato pectore dixit: O domine *Sergi*, modo cognovimus, quia non probaris esse sanctus *Petrus* *Apostolus*, nec legationem illius ex veritate geris. Dixisti enim nobis hesternæ die, quod domnus *Apostolicus* ex auctoritate sancti *Petri*, et sua nostram justitiam de *Bajoariis* contra dixisset. Et nos diximus tibi, quod nec sanctus *Petrus* nec domnus *Apostolicus* te istam legationem misisset dicere. Idcirco autem scias, quia si sanctus *Petrus* cognovisset, quod nostra justitia non fuisset, hodie in isto bello nobis adiutorium non præstitisset. Nunc vero certus es, per intercessionem beati *Petri* *Apostolorum* principis, et per judicium *Dei*, quod subire non distulimus, *Bajoariam*, *Bajoariosque* ad *Francorum* imperium perlinere ». In iisdem *Annalibus Melensibus* sequentia adduntur: « Hæc dum apud *Bagoarios* agerent, *Hunaldus* dux *Aquitaniæ* *Ligerim* transiens cum manu valida, ad *Carnotis* urbem perveniens, ipsa civitate diruta, igne eam cremavit, cum *Ecclesia* episcopali, quæ in honore sanctæ *Dei* *Genitricis Mariæ* consecrata fuerat. Hæc autem fecit per suggestionem *Ogdilonis* ducis, qui per internuntios fœdus inierunt, ut unusquisque eorum, irruentibus *Francis*, terre alteri alteri subsidium debuissent ». Quod bellum hoc anno gestum esse, scribit etiam *annalista Tilianus* in *Annalibus* *Francorum* auctioribus, *Regino*, et auctor *Chronici* *San-Dionysiani*.

21. *Carolomannus solus in Saxones bellum gerit*. — Gestum etiam bellum *Saxonicum*, sed a *Carolomanno* solo, ut in *Annalibus* *Tilianis* his verbis narratur: « Tunc *Carlomannus* et *Pippinus* contra *Idolonem* (lege *Odlonem*) ducem *Bajoarium*

inierunt pugnam, et Carolomannus per se in Saxoniam ambulavit in eodem anno, et cepit castrum, quod dicitur Saachseburg, per placitum, et Theodoricum Saxonem placitando conquistavit ». Utriusque belli causa ambitio *Odilonis* Bajoariorum

ducis, et Saxonum, qui pene tot duces, quot pagos habebant. *Odilo* enim et *Saxones* ditiori imperioque Francorum sese subtrahere conabantur, ideoque a Carolomanno defecerant.

ZACHARIÆ ANNUS 3. — CHRISTI 744.

1. *Zacharias monet Bonifacium de non iterando baptismo ex falsa latinitate.* — Christi Redemptoris anno septingentesimo quadagesimo quarto, Indictione duodecima, Constantinus Copronymus imperator iam in imperium restitutus, sine imposito bello civili, ut sedem imperii, e qua divulsus fuerat, sibi magis stabiliret, operam dedit, concilians sibi populum, quem nimia savitia admodum exterruerat.

« Quo pariter anno (inquit Theophanes) defuncto Stephano episcopo Antiocheno, ubi sedisset annos duos, permisit princeps Sarracenorum consecrari Theophylactum Edessenum in locum ejus, virum magnæ virtutis, divinis charismatibus fulgentem ». Hæc de his quæ spectant ad res Orientalis Ecclesie. Res autem Germanorum sic se habent.

Hoc item anno Virgilius atque Sidonius viri religiosi, qui et ipsi Dei cultu, propagandi Evangelii causa venerant in Bajoariam (ex Hibernia vero Virgilius, Sidonius unde, nescimus) Bonifacio noti, cujus et subditi erant disciplinae, cum oborta aliquando occasione, opus esset contradicere eidem Bonifacio, veritate cogente, dum ipsi videretur, esse rebaptizandos, quos minister forma solita, sed vitiosa latinitate baptizasset: modestie consulentes, maluerunt eum monendum esse per Romanum Pontificem, quam urgere publica disputatione coram Ecclesia. Quamobrem de his scribere ad Zachariam papam. Qui acceptis litteris, ad Bonifacium ista conscripsit¹:

2. « Reverendissimo ac sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo Zacharias servus servorum Dei.

« Virgilius et Sidonius viri religiosi apud Bajoariorum provinciam degentes, suis apud nos

litteris usi sunt, per quas intimaverunt, quod tua reverenda fraternitas eis injungeret, Christianos denno baptizare. Quod audientes, nimis fuimus conturbati, et in admirationem quamdam incidimus, si habetur, ut dictum est. Retulerunt quippe, quod fuerit in eadem provincia sacerdos, qui latinam linguam penitus ignorabat, et dum baptizaret, nesciens latini eloqui, infringens linguam, diceret: Baptizo te in nomine Patria et Filia et Spiritus sancta. Et per hoc tua reverenda fraternitas consideravit rebaptizare. Sed, sanctissime frater, si ille, qui baptizavit, non errorem introducens ac hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut supra fati sumus, baptizans dixisset, non possumus consentire, ut denno baptizentur: quia (quod bene tua compertum habet sancta fraternitas) quicumque baptizatus fuerit ab hæreticis in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, nullo modo rebaptizari debeat, sed per solam manus impositionem purgari debeat. Nam, sanctissime frater, si ita est, ut nobis relatum est, non amplius a te illis prædicentur hujusmodi, sed ut Patres sancti docent et prædicant, tua sanctitas studeat conservare. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data kalendis Julii, imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato magno imperatore anno vicesimo sexto, imperii ejus anno quarto, Indictione duodecima ».

His acceptis litteris Bonifacius, ut pacis filius, tanquam divino oraculo, Apostolicæ Sedis sententiæ acquievit; ita ut de eadem controversia nullum amplius reperiat factum verbum. Sed quomodo post hæc inter eosdem viros sanctissimos, qui excellentia meritorum videbantur esse columnæ, misus est diabolus in damnum novellæ coalescentis Ecclesie concitare discordias; et quomodo eadem Dei benignitate fuerunt cito convulsæ: suo loco

¹ Zach. Ep. IV. tom. II. Ep. Rom. Pont. et in Vita S. Bonif. I. II. cap. 3.

dicemus. Inter hæc autem cum idem Bonifacius prodicione domestici servi apud Pipinum regem calumniis se oppressum scivisset : ad eundem regem has litteras dedit :

3. *Bonifacii Epistola ad Pipinum regem.* — « Domino excellentissimo Pipino regi Francorum Bonifacius episcopus in Domino salutem.

« Celsitudini vestre clementiæ magnas gratias agimus, et Dominum Jesum Christum precantes, ut vobis in regno ætornam mercedem mercedem tribuat, eo quod petitiones nostras elementer exaudire digni estis, et senectutem meam atque infirmitatem consolari. Nunc autem, gloriose filii, cognoscas, quia per misericordiam Dei credo, quod possum in vestro servitio iterum esse. Propterea petimus vos, ut nobis indicetis, si ad placitum istum debeamus venire, ut vestram voluntatem perficiamus. Quidam servus Ecclesiæ nostræ, et ipse mendacissimus, qui nos arte fugiebat, Ansfridus nomine, veniens ad nos cum indicio vestro, rogans ut ei justitiam faceremus; misimus illum ad vos cum ipsis litteris cum misso nostro, ut cognoscatis quam mentitus est vobis, petentes ut nos pro mercede vestra defendatis contra tales falsarios, et eorum mendacis non credatis. Vate in Domino semper ». Hactenus litteræ Bonifacii ad Pipinum, qui sollicitè curans res, quæ ad Francorum Ecclesiæ spectant, hoc eodem anno litteras dedit, atque legationem misit per Eobanum presbyterum ad Zachariam Romanum Pontificem, ut ipsum de nullis, quæ ad disciplinam Ecclesiasticam spectarent, consuleret, idque etiam nomine episcoporum et aliorum ejusdem regni Francorum Christianæ legis cultorum principum.

Non defuit sanctissimus Pontifex eisdem in omnibus satisfacere. Quamobrem rescripsit ad Pipinum, atque episcopos, abbates, et alias Francorum sublimes potestates Epistolam, viginti septem capita responsionum continentem, quam nunquam hactenus editam, ob scribentis et ad quem scripsit insignes personas, hic edendam curavimus. Sic se habet ¹ :

4. *Zachariæ Epistola ad Pipinum et episcopos Francorum continens viginti septem capita responsionum quoad disciplinam Ecclesiasticam.* — « Domino excellentissimo atque Christianissimo Pipino Majori-Domus, seu dilectissimis nobis universis episcopis Ecclesiarum, et religiosis abbatibus, atque cunctis Deum timentibus principibus in regione Francorum constitutis, Zacharias episcopus sanctæ Dei Ecclesiæ Catholice et Apostolice Romanæ in Domino salutem.

« Gratia vobis et pax a Deo Patre omnipotente, et Domino Jesu Christo, unico Filio ejus, et a Spiritu sancto ministretur. Gaudio magno gaudemus in Domino, addiscentes per relationem sublimissimi atque a Deo servati prædilecti filii nostri Pipini, vestram omnium bonam conversationem : et quod

ut in bonis et Deo placitis dispositionibus unanimis atque cooperatores estis : ita et Ecclesiæ Dei venerabilia loca per universam vestram provinciam sita, atque eorum præules, sacerdotes et religiosos abbates, ut concedet, in sancto habitu et conversatione sacerdotali conservetis, vacantes orationibus, insistentes precibus ad implorandam divinam potentiam, et cælitus victoriam tribuendam adversus paganas et infideles gentes propugnatoribus vestris.

5. « Etenim vobis in vera confessione et simplici corde ad Deum accedentes, sicut Moyses ¹ ille amicus Dei orando pugnabat, et Jonathas ² cum populo Israel bella Domini præliando vincebat : ita et vos agere oportet, charissimi mihi, ut sitis adjuutores populo vestro orando, et bonis actibus inhærendo, declinantes a curis et negotiis sæcularibus. Scriptum est enim : Vacate ³ et videte quomam suavis est Dominus. Et iterum ⁴ : Accedite ad eum, et illuminamini, et vultus vestri non erubescant. Principes et sæculares homines, atque bellatores convenit curam habere et sollicitudinem contra inimicorum astutiam et provincie defensionem. Præsulibus vero, sacerdotibus atque Dei servis pertinet salutaribus consiliis atque orationibus vacare, ut vobis orantibus et illis bellantibus, Deo præstante, provincia salva persistat, fiatque vobis in salutem, laudem et mercedem perpetuam. Ex hoc quippe præsulatus vester apparebit in sanctitate, et principatus dilecti filii nostri Pipini approbabitur per subjectorum potestatem et bonum dispositum.

« Itaque, ut flagitavit a nobis cum vestro consulto superius effatus filius noster Pipinus, ut de omnibus capitulis, quibus innovit, responsum demus : in quantum, Domino dante, valeamus, de unoquoque capitulo inferius conscriptum, juxta quod a sanctis Patribus traditum habemus, et sacerorum canonum sanxit auctoritas : etiam nos quod, Deo inspirante, Apostolica auctoritate decernere potuimus, mandavimus in responsis.

6. « *Primum Capitulum.* Quomodo honorari debeat metropolitans episcopus coram episcopis et parochialibus presbyteris, in canone sanctorum Apostolorum capitulo 35, scriptum est : Episcopus gentium singularum scire convenit, quis inter eos primus habeatur, quem velut caput existiment, et nihil amplius præter ejus conscientiam gerant; cum illi soli singula que parochiæ propria, et villis que sub ea sunt, competant. Sed nec ille præter omnium conscientiam faciat aliquid. Sic enim unanimis erit, et glorificabitur Deus per Christum in Spiritu sancto. Item in canone Concilii Antiochem, capitulo 9 continetur ita : Per singulas regiones episcopos convenit nosse, metropolitani episcopum totius provincie sollicitudinem gerere : propter quod ad metropolitani omnes undique, qui negotia videntur habere, concurrent :

¹ Ex Bibl. Vatic. script. Cod. Conr.

² Exod. XVII. — ³ 1. Reg. XIV. — ⁴ Psal. XLV. — ⁵ Psal. XXXIII.

inde placuit eum et honore præcellere, et nihil, præter eum, cæteros episcopos agere, secundum antiquam a Patribus regulam constitutam, nisi ea tantum quæ ad suam diocesim pertinent, possessionesque subjectas. Unusquisque enim episcopus habeat suæ parochiæ potestatem, ut regal juxta reverentiam singulis competentem: et providentiam gerat omnis possessionis, quæ sub ea est potestate. Item ut presbyteros et diaconos ordinet, et singula sua judicio comprehendat. Amplius autem nihil agere præter antistitem metropolitano tentet: nec metropolitanus aliquid gerat sine cæterorum sacerdotum consilio, item ex libro Decretorum beati Leonis papæ capitulo 32 continetur. Igitur secundum sanctorum Patrum canones Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos, metropolitanos singularum provinciarum episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuæ cura præfenditur, jus tradite sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decernimus, ita ut a regulis præstitutas nulla aut negligentia aut presumptione discedant, aut in habitu, aut inessu sanctitatis. Nam et nos ab Apostolica auctoritate subjungimus, ut episcopus juxta dignitatem suam indumentis utatur. Simili modo et presbyteri cardinales, et qui in monastica vita velles habeant vendi, plebi quidem sibi subjectæ, præclariori veste induti, debitum prædicationis persolvant: et in secreto propositum servent sui cordis, ut qui videt in abscondito Deus reddat illis in palam. Scriptum quippe est¹: Quæ dicitis in cordibus vestris, et in cubilibus vestris componimini. Non enim nos honor commendat vestitum, sed splendor animarum.

7. « Monachi vero laneo indumento, juxta normam et regulam monasticæ disciplinæ, atque traditionem sanctorum probabiliū Patrum, sine intermissione utantur. Sic enim abrenuntiantes ea, quæ sæculi sunt, tota se Deo intentione contulerunt, de omnibus illicitis debent abstinere: ut quantum corpore suo sustinerint laborem, tantum remunerationis præmium a Deo percipere mereantur. Apostolis² quippe divinum datum est mandatum, duas tunicas non habendi. Tunicas dixit itaque laneas, non lineas. Qui ergo obedierit Domino præcepto, bonis actibus inherens, habebit vitam æternam. Item ex canone Antiocheni Concilii capitulo decimo, de his, qui vocantur chorepiscopi, decretum est: Qui in vicis vel possessionibus chorepiscopi nominantur, quamvis manus impositionem episcoporum perceperint, et ut episcopi consecrati sint: tamen sanctæ Synodo placuit, ut modum proprium cognoscant, et gubernent subjectas sibi Ecclesias, earumque moderamine cura contenti sint. Ordinet etiam lectores, et subdiaconos, atque exorcistas, quibus promotiones istæ sufficiant. Nec presbyterum vero, nec diaconum audeant ordinare, præter civitatis episcopum, cui

ipse cum possessione addictus est. Si quis autem transgredi statuta tentaverit, depositus quo utebatur honore privetur. Chorepiscopum vero civitatis episcopus ordinet, cui ille subjectus est.

« *Secundo Capitulo*, de episcopis, presbyteris, et diaconis damnatis, quod pristinum officium usurpare non debeant, ex libro canonum sanctorum Apostolorum capitulo 29 dictum est: Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus depositus jure super certis criminibus, ausus fuerit attere ministerium dudum sibi commissum, hic ab Ecclesia penitus abscedatur.

8. « *Tertium Capitulum*, de presbyteris supervenientibus, ex Concilio Carthaginensi, capite undecimo: Si quis presbyter contra episcopum suum inflatus, schisma fecerit, anathema sit. Ab universis episcopis dictum est: Anathema sit. Si quis presbyter a præposito suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos episcopos conquiri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo episcopo reconciliari. Quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus, secernendo se ab episcopi sui communione, subdixerit, ac separatim cum aliquibus faciens sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, et locum amittat. Si querimoniam justam adversus episcopum non habuerit, inquirendum erit.

« *Quartum Capitulum*, de presbyteris agrorum, quam obedientiam debeant exhibere episcopis, et presbyteris cardinalibus, ex Concilio Neocæsariensi capitulo 13 ita continetur: Presbyteri ruris in Ecclesia, civitatis episcopo præsentē, vel presbyteris urbis ipsius, offerre non possunt, nec panem sanctificationum dare, calicemque porrigere. Si vero absentes fuerint, et ad dandam orationem vocentur, soli dare debebunt. Chorepiscopi quoque ad exemplum et formam septuaginta videntur esse, ut quod ministraverint, propter studium, quod erga pauperes exhibent, honorentur.

« *Quintum Capitulum*, de monachis, id est, ancillis Dei, de quibus flagitatum, si liceat eas ad (ante) missarum solemnias, aut sabbato sancto publice lectiones legere, et ad missas psallere, aut Alleluia, vel responsorium, de his in Decretorum libro beati Gelasii papæ capitulo 32 destinatum est, quod nefas sit, feminas sacris altaribus ministrare, vel aliquid ex his, quæ virorum sunt officii deputata, præsumere. Nihilominus impatienter audivimus, tantum sacerum rerum subisse despectum, ut feminæ sacris altaribus ministrare firmentur, cunctaque, quæ non nisi virorum famulatu deputata, sexum, cui non competit, exhibere: nisi quod omnium delictorum, quæ sigillatim perstrinximus, noxiorum reatus omnis et crimen eos respicit sacerdotēs, qui vel ista committunt, vel committentes minime publicando pravus excessibus se favere significant.

9. « *Sextum Capitulum*, de viduis, si possint in propriis habitaculis suis salvare animas. Item ex eodem libro capitulo 21 ita continetur: Ut viduæ

¹ Psal. iv. — ² Matth. x.

non violentur a pontificibus; et si professam continentiam, proposito mutato, calcaverint, ipse pro se rationem Deo pro suis sint actionibus redditura. Nam de viduis sine ulla benedictione velandis, superius duximus latius disserendum: que si propria voluntate professam conjugii castitatem mirabili mente calcaverint, periculi ejus intererit, quali Deum debeant satisfactione placare. Sicut enim, si se forsitan continere non poterat, secundum¹ Apostolum nullatenus nubere velabatur: sic habiti secundum deliberationem, promissam Deo puritatis fidem debuit custodire. Nos autem nullum talibus laqueum debemus injicere, sed solum adhortationes premiti sempiterni, penasque proponere divini judicii, ut nostra sit absoluta conscientia, et illarum pro se rationem Deo reddat intentio.

« *Septimum Capitulum*, de laico pellente suam conjugem: ex canone sanctorum Apostolorum capite 48: Si quis laicus uxorem propriam pellens, alteram, vel ab alio dimissam duxerit, communione privetur.

10. « *Octavum Capitulum*, de presbyteris et diaconis, qui se a ministerio Ecclesiastico subtrahunt, et seorsum collectas faciunt, ex canone Antiocheni Concilii capite 5 promulgatum est: Si quis presbyter, aut diaconus episcopum proprium contemnens, se ab Ecclesia sequestraverit, et seorsim colligens altare constituisset, et communenti episcopo non acquieverit, nec consentire vel obedire voluerit semel et iterum vocanti: hic damnatur omni modo, nec ultra remedium consequatur, qui suam recipere non potest dignitatem. Quod si Ecclesiam turbare et sollicitate persistat, tanquam seditiosus per potestates exteris opprimatur.

« *Nonum Capitulum*, de clericis, et monachis non manentibus in suo proposito, quod interrogatum est, in canone Chalcedonensi capite septimo decretum est: Qui semel in clero deputati sunt, aut monachorum vitam expetiverunt; statuimus neque ad militiam, nec dignitatem aliquam venire mundanam: aut hoc tentantes, et non agentes penitentiam, quo minus redirent ad id quod propter Deum primitus elegerint, anathematizari.

11. « *Decimum Caput*, de clericis qui sunt in ptochiis, monasteriis atque martyriis, ex canone Chalcedonensis Concilii capite nono ita decretum est: Clerici, qui preeficiuntur ptochiis, vel ordiuntur in monasteriis et Basilicis martyrum, sub episcoporum, qui in unaquaque civitate sunt, secundum sanctorum Patrum traditiones, potestate permanent: nec per contumaciam ab episcopo suo desiliant. Qui vero audienter evertere hujusmodi formam quocumque modo, nec proprio subjiunguntur episcopo, si quidem clerici sunt, canonum correctionibus subjacebunt: si vero laici vel monachi fuerint, communione priventur.

« *Undecimum Caput*: Qui clerici etiam ab uxoribus abstinere debeant, ex Concilio Africano

capite 37 ita continetur: Præterea cum de quorundam clericorum quamvis erga proprias uxores incontinentia referretur, placuit, episcopos et presbyteros, seu diaconos, secundum propria statuta etiam ab uxoribus continere. Quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico officio removeantur. Cæteros autem clericos ad id non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesie consuetudinem observari debere.

« *Duodecimum Caput*, de his qui uxores, aut viros dimittunt, ut sic maneant, ex Concilio supra scripto Africano, capite 49 ita continetur: Placuit ut secundum Evangelicam et Apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito alteri conjugantur, sed ita maneant, aut sibi invicem reconcilientur. Quod si contempserint, ad penitentiam redigantur.

12. « *Decimum tertium Caput*: Inquisitum est quod monachus, si clericus factus fuerit, quid agere debeat. Ex Decreto beati Innocentii papæ capite 17 continetur: De monachis, qui diu morantur in monasteriis, et postea ad clericatus ordinem pervenerint, non debere eos a proprio proposito deviare. Aut enim sicut in monasterio fuit, et quod diu servavit, in meliori gradu positus, amittere non debet: aut si corruptus postea baptizatus, et in monasterio sedens, ad clericatus ordinem accedere voluerit, uxorem omnino habere non potest, qui nec benedici cum sponsa potest, jam antea corruptus. Que forma servatur in clericis, maxime cum velus regulam hoc habeat, ut quisque corruptus baptizatus clericus esse voluisset, sponderet se uxorem omnino non ducere.

« *Decimum quartum Caput*: Quod presbyteri, aut diaconi, si in aliquo crimine prolapsi fuerint, non possint per manus impositionem penitentiae remedium consequi. In Decreto beati Leonis papæ, capite decimo sexto decretum est ita: Alienum est a consuetudine Ecclesiastica, ut qui in presbyterali honore aut diaconii gradu fuerint consecrati, hi pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant penitendi. Quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit, secundum quod scriptum est: Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro illo? Unde hujusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei secreta esse expetenda secessio, ubi illis satisfactio fuerit digna, et etiam fructuosa.

13. « *Decimum quintum Caput*, pro eo quod interrogatum est de laicis, qui Ecclesias in suis proprietatibus construunt, quis ipsas debeat regere, aut gubernare: A sanctis Patribus ita statutum est, et in præceptis Apostolicis sic continetur, juxta petitoris imploratum, ut si in quolibet fundo cujuscumque juris oratorium, sive Basilica fuerit constructa, pro ejus devotione in honorem cujuscumque sancti, in cujus episcopi parochia fuerit fundatum oratorium, percepta primitus donatione legitima, id est, præstante tot, gestisque municipalibus allegata, prædictum oratorium per missas publicas solemniter consecrabis: ita ut in eodem loco nec futuris temporibus baptisteria construantur, nec

¹ 1. Cor. VII.

presbyter constituatur cardinalis. Sed et si missas ibi facere maluerit, ab episcopo noverit presbyterio postulandum, quatenus nihil a quolibet alio sacerdote ullatenus resistatur, nisi ab episcopo fuerit ordinatum.

14. « *Decimum sextum Caput* : De clericis qui proprias Ecclesias relinquunt, quid de eis agi debeat, ex canone sanctorum Apostolorum capite 15, ita continetur : Si quis presbyter, aut diaconus, aut quilibet de numero clericorum, relinquens propriam parochiam, pergat ad alienam, et omnino declinans præter episcopi sui conscientiam, in aliena parochia commoretur, hunc ulterius ministrare non patiamur, præcipue si vocatus ab episcopo redire contempserit in sua inquietudine perseverans, sed tanquam laicus ibi communicet.

« *Decimum septimum Caput* : Item pro episcopis, qui alterius clericos susceperint, ut excommunicentur, in eodem Concilio capite 16 continetur : Episcopus vero, apud quem memoratus esse constiterit, si contra eos decretam cessationem pro nihilo reputans, tanquam clericus forte susceperit, velut magister inquietudinis, communione priveitur.

« *Decimum octavum Caput* : Qui clerici uxores sortiri debeant, in 2 et 7 capitibus canonum sanctorum Apostolorum decretum est : Innuptis autem, qui ad clerum profecti sunt, præcipimus, ut si voluerint, uxores accipiant, sed lectores canloresque tantummodo.

« *Decimum nonum Caput* : Ut nullus presbyter, aut diaconus sine commendatitiis suscipiatur Epistolis, in eodem canone sanctorum Apostolorum continetur : Nullus episcoporum peregrinorum, aut presbyterorum, seu diaconorum sine commendatitiis suscipiatur Epistolis : et cum scripta defulerint, discutiantur attentius : et ita suscipiantur, si prædicatores pietatis exstiterint, sin minus, neque necessaria subministrentur eis, et ad communionem nullatenus admittantur, quia a surreptione multa proveniunt.

« *Vicesimum Caput* : De virginibus velatis, si deviaverint, quid de illis agendum sit, in libro De reorum beati Innocentii papæ, capite decimo nono assertum est : Quæ Christo spiritualiter nubunt, et a sacerdote velantur, si postea vel publice nupserint, vel se clanculo corrupserint, non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is cui se adjunxerat, de mundo recesserit. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur : quæcumque vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, nec eis agendi pœnitentiam licentia concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus : quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortali se sponso conjunxerat, et postea humanas ad nuptias transmigravit?

15. « *Vicesimum primum Caput* : Idem de non velatis virginibus, si deviaverint, in eodem libro, vicesimo capite continetur : Hæc vero, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali

semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, his agenda aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponse ejusmodi tenebantur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi : quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit? Nam si Apostolus Paulus, quæ a proposito viduitatis discesserat, dixit eas habere damnationem, quæ primam fidem irritam fecerunt : quanto potius virgines, quæ prioris pœnitentiam fidem frangere conatæ sunt? Hæc itaque, fratres charissimi, si plena vigilantia fuerint ab omnibus Dei sacerdotibus observata, cessabit ambitio, iniquitas superata calcabitur, veritas spiritali fervore flagrabit, pax prædicata labiis cum voluntate animi concordabit : implebitur edictum Apostoli¹, ut unanimes unum sentientes permaneamus in Christo : nihil per contentionem nobis, neque per inanem gloriam vindicantes : non hominibus, sed Deo nostro Salvatori placentes.

16. « *Vicesimum secundum Caput* : De his, quæ duobus fratribus nupserunt, vel qui duas sorores uxores acceperint, in Concilio Neocesariensi, capite undecimo continetur : Mulier si duobus fratribus nupserit, abijciatur usque ad mortem. Veruntamen in exitu propter misericordiam, si promiserit, quod facta incoluntis hujus conjunctionis vincula dissolvat, fructu pœnitentiæ in vita permanenti. Nos autem gratia divina suffragante, juxta prædecessorum et antecessorum Pontificum decreta multo amplius confirmantes, dicimus, ut dum usque sese generatio cognoverit, juxta ritum et normam Christianitatis et religionis Romanorum non copulentur conjugis. Sed nec spirituales, id est, commatrem, aut filiam, quod absit, quis ducat tenerario ausu uxorem. Est namque nefas et perniciosum peccatum coram Deo et Angelis ejus. In tantum enim grave est, ut nullus sanctorum Patrum, neque sanctarum Synodorum assertiones, vel etiam in imperialibus legibus quispian judicatus sit; sed terribile iudicium Dei metuentes, siluerunt sententiam dare.

« *Vicesimum tertium Caput* : De his, qui homicidium sponte perpetraverunt, in XXI capitulo Anquirani Concilii continetur : Qui voluntarie homicidium fecerunt, pœnitentiæ jugiter se submittant, perfectionem vitæ vero circa exitum consequantur.

« *Vicesimum quartum Caput* : De his, qui homicidium non sponte perpetraverunt, in eodem canone, vicesimo quinto capite continetur : De homicidiis non sponte commissis, prior quidem definitio post septem annorum pœnitentiæ perfectionem consequi præcepit : secunda vero, quinquentium tempus explere.

17. « *Vicesimum quintum Caput* : De his, qui adulteras habent uxores, vel si ipsi adulteri comprobantur, in Concilio Anquirano capite decimo

¹ Philip. II.

nono continetur : Si cujus uxor adulterata fuerit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum penitentia oportet cum perfectionem consequi secundum pristinos gradus.

« *Vicesimum sextum Caput* : De monachis et virginibus propositum non servantibus, in libro Decretorum beati Siricii papæ, cap. 6 continetur : Præterea monachorum quosdam, atque monacharum abjecto proposito sanctitatis, in tantam potestatis demersos esse lasciviam, ut prius clanculo, vel sub monasteriorum prætextu illicita ac sacrilega se contagione miscerint : postea vero ad abruptam conscientie desperationem perducti, de illicitis complexionibus libere filios procrearent. Quod publice leges et Ecclesiastica jura condemnant. Has igitur impudicas detestabilesque personas monasteriorum cœtu, electorumque conventibus eliminandas esse, quatenus retrusa in suis ergastulis tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificato possint penitentibus igne decoquere, ut eis vel ad mortem saltem, solius misericordie intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subvenire.

« *Vicesimum septimum Caput* : De his, quæ non coacte, sed propria voluntate virginitatis propositum susceperunt, quod delinquant cum nuptis, etsi nondum fuerint consecrate, in libro Decretorum beati Leonis papæ, capite vicesimo octavo continetur : Puellæ, quæ non coacte parentum imperio, sed spontaneo judicio virginitatis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, prævaricantur, etiamsi nondum eis gratia consecrationis accessit : cujus utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent.

18. « Illic itaque, charissimi nobis et dilectissimi, quæ superius annexa sunt, in quantum miserante Deo valuimus, inter cætera cap. deflorantes, tam sanctorum Apostolorum quam etiam beatorum Patrum sanctiones, seu etiam probabilium et beatissimorum Pontificum decreta, ut uniuscujusque capituli sententia continet, in brevi eloquio perstringentes, ad vestri præsulatus notitiam et prædicationem, atque populi vobis a Deo crediti ædificationem mandavimus ministranda atque perficienda : hortantes vestram omnium prudentissimam sanctitatem, et procerum dilectionem, ut omnimoda ratione non declinantes a dextris aut sinistris, sed viam regiam incedentes, fortissime observetis Apostolica mandata. Cæterum hæc, amantissimi nobis, dedimus vobis in mandatis, ut nec nos coram Deo de taciturnitate judicemur, nec vos de neglectu coram eo cogamini reddere rationem, sicut scriptum est in Dominico præcepto ¹ : Si non venissem et locutus eis fuisssem, peccatum non haberent. Itaque nihil excusationis adhibentes, omnium rationabilium animarum salutem procuratis, ita currentes in agone, ut non vituperetur ministerium vestrum, sed magis de palma victoriae

bravim accipiatis, juxta egregii Apostoli dictum ¹ : Habentes bonis actibus inharendo repositam coronam justitiæ in siderea mansione, quam vobis reddat in illum diem justus Judex, Dominus Deus et Salvator noster JESUS CHRISTUS, qui vivit in unitate cum Deo Patre omnipotente, et Spiritu sancto, per omnia sæcula sæculorum. Amen ». Hactenus Epistola Zacharie Romani Pontificis, ad Pipinum et Francorum episcopos missa.

19. *De iisdem Capitibus servandis papæ Epistola ad Bonifacium*. — U' autem quæ in ea scripta essent, observarentur, Bonifacio mandavit, cui et litteras dedit, ut Concilium cogeret, deque his omnibus canonicè custodiendis inter episcopos ageret. Extat ipsa Zacharie ad Bonifacium de his hoc anno data Epistola, quæ sic se habet :

« Reverendissimo Bonifacio coepiscopo Zacharias servus servorum Dei ².

« Egregius nos admonet Apostolus Paulus in eo quod ait ³ : Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. Hinc est ergo quod per spiritualem charitatis vinculum, etsi corpore absentes, spiritu tamen semper fraternitati tuæ sumus præsentés, et in nostris orationibus memoriam tui agere non desistimus, petentes immensam Domini nostri pietatem, ut ad peragendum suum te confirmet ministerium, quatenus in die adventus ejus illam placabilem mereris vocem proferre ⁴ : Ecce ego et pueri mei, quos dedisti mihi : non perdidisti ex ⁵ eis quemquam : ut continuo cum cæteris sanctis illa superne vocationis dicta audias ⁶ : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.

« Agnoscas igitur, charissime, flagitasse a nobis Pipinum excellentissimum Majorem-Domus gentis Francorum per suum hominem nomine Audobannum religiosum presbyterum aliquanta capitula de sacerdotali ordine, et quæ ad salutem animarum pertinent; simul etiam pro illicita copula, qualiter se debeant custodire juxta ritum Christianæ religionis et statuta sanctorum Patrum, inquisisse. Et quanquam de hoc jam experta sit tua sancta fraternitas, quæ a nobis sunt decreta; illius tamen votis aures accomodantes, in brevi elogio scripta Apostolica documenta direximus. Quæ, ut in sacerdotali collegio pandantur, tuam sanctitatem inibi evocari dedimus in mandatis.

20. « Cumque pro hac re aggregatum fuerit Concilium, in medium deducantur illi sacrilegi et contumaces, Aldebertus, et Godalsacius, et Clemens, ut eorum denno subtili indagatione cribrentur causa. Quos si deviantes a rectitudinis tramite usquequaque repereritis, et convicti fuerint nolle ad viam rectam converti, ut bonum atque placitum vobis videtur, cum principe provincia disponite secundum canonum sacerorum statuta. Si autem in superbia persistierint contumaciter, proclamantem

¹ Joan. xv.

¹ 2. Tim. iv. — ² Habetur in Actis S. Romæ. l. ii. c. 7. —

³ 1. Cor. xi. — ⁴ Isai. viii. — ⁵ Joan. xviii. — ⁶ Matth. xxv.

tes se reos non esse, tunc cum probatissimis et sanctissimis sacerdotibus tribus vel duobus ad nos dirigite viros, ut profunda inquisitione coram Sede Apostolica eorum inquiratur causa, et juxta quod meruerint, finem suscipiant. Age itaque, frater dilectissime, in ministerio tibi commisso, ut ab omnipotenti Deo præmium recipiens, æternam vitam consequi merearis. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater ». Hactenus Zachariæ Epistola, quæ licet sine anno et Indictione data habeatur in Actis S. Bonifacii Moguntini episcopi, in Romana tamen editione data habetur anno vicesimo octavo ejusdem Constantinii, ex quo cum patre regnare cepit, et anno sexto, ex quo post patrem solus imperavit. Verumtamen errorem in numerum oportet irrepisse, siquidem non sibi coherent: nam vicesimus octavus imperii annus, idem octavus erit et non sextus, ex quo solus regnare cepit; cum tamen uterque numerus reperitur esse mendosus, ut quæ dicentur anno sequenti, significant, cum causa Aldeberti primum per Bonifacium in Concilio cognita ostenditur, et postea in alio Concilio Romano est discussa, missis jam Actis Romæ ex Germania, non autem personis, quod perdifficilis esset eorum Romam deductio. Quæ autem de his per Zachariam in Romano Concilio gesta sint, suo loco dicturi sumus.

21. *Luitprandi obitus et virtutes, cui succedit Rachiis.* — Hoc anno contigit obitus Luitprandi regis Longobardorum: qui enim (ut vidimus) regnare cepit anno Redemptoris septingentesimo duodecimo, et tenuit regnum (ut Paulus docet) annos triginta unum, et menses insuper septem, ad præsentem annum pervenit. Certe quidem sub Indictione duodecima fuisse superstitem, testantur Acta Synodi Romanæ sub Zacharia, de qua diximus anno superiori. Sed et cum ex publicis monumentis numeretur annus secundus Rachiisii regis successoris ejus anno Domini septingentesimo quadragésimo sexto, istud ipsum confirmat. De ejus obitu et tempore regni ejus Paulus diaconus hæc habet in fine suæ Historiæ rerum Longobard. « Luitprandus postquam triginta et uno anno, septemque mensibus principatum obtinuit, jam ætate maturus hujus vite cursum explevit. Corpus ejus in Basilica beati Hadriani martyris, ubi et ejus requiescit genitor, sepultum est. Fuit autem vir multe sapientiæ, consilio sagax, pius admodum et pacis amator, bello potens, delinquentibus clemens, castus, pudicus, orator pervigil, elemosynis largus, litterarum quidem ignarus, sed philosophis æquandus, nutritor gentis, legum augmentator. Hic initio regni sui Bajoariorum plurima castra cepit, plus semper orationibus quam armis fidens, maxima semper cura Francorum Avarumque pacem custodiens ». Illicque Paulus.

22. Verum plurima de eodem rege prætermisisse satis evidenter scriptis Anastasii convincitur, sed haud rerum ignoratione, cum his temporibus vixerit, sed, ut appareat, ne tanto viro notam inu-

reret, si quæ in S. Petri Basilicam perpetrasset, fidei stylo prosecutus esset. Cum tamen non negandum sit, multa fuisse ejusdem principis laude dignissima, licet interdum furor in malum præcipitem egerit: ut plane de illo dicendum sit, quod de Theodosio S. Ambrosius, ad ipsum scribens, dixit¹: « Quod habeas fidei studium, non possum negare; quod Dei timorem, non diffiteor; sed habes naturæ impetum, quem si quis lenire velit, cito vertes in misericordiam: si quis stimulet, in majus exuseitas, et ut eum revocare vix possis ». Ita quidem comparatus Luitprandus, ad veniam facilis, si orator accederet. Quenam autem pietatis monumenta reliquerit, præter illa, quæ dicta sunt, de impenso opere in transferendo ex Sardinia sancti Augustini venerandum corpus, hæc idem Paulus diaconus habet:

23. « Illic gloriosissimus rex nullas in Christi honore per singula loca, ubi degere solebat, Basilicas construxit. Illic monasterium beati Petri, quod foras muros Ticinensis civitatis situm est, et Cælum aureum appellatur, instituit. In summa quoque Bardonis Alpe monasterium, quod Bercetum dicitur, edificavit. In Olonna nihilominus suo probatio miro opere in honorem sancti Anastasii martyris Christo domiellium statuit, in quo et monasterium fecit: pari etiam modo multa per loca singula divina templa instituit. Intra suum quoque palatium oraculum Domini Salvatoris edificavit: et quod nulli alii reges habuerunt, sacerdotes et clericos instituit, qui ei quotidie divina decantarent ». Hæc de piis monumentis.

Porro quod sepulcro ejus in Basilica Petri Apostoli posito inscriptum fuit Epitaphium, sic se habet:

Flavus hoc tumulo Luitprandus conditur, olim
Longobardorum rex inclutus, acer in armis
Et bello victor, Surrinque Bononia firmant
Hoc, et Arimannum, necnon invicta Spoletii
Mœnia: namque sibi hæc subiecit fortior armis.
Bonna suas (ejus) vires jam pridem milite multo
Obsessa expavit. Denocens tremuere feroces
Usque Saraceni, quos dispulit impiger, ipsos
Cum preuerent Gallos, Carolo poscente juvari.
Ungarus a solo hoc adjutus, Francus et omnes
Vicini grata debebant pace per omnes.
Rege sub hoc fuisse (quod mirum est) sancta frequensque
Religio, ut recoluit Alpes, Ecclesia quarum
Illic habuit, vicente ipso, et pragrandia templa
Quæ vivens struxit: quibus et famosis in orbe
Semper et æternas lustravit sæcula cuncta.
Præcipue Petro caelesti hæc sede locata
Clavigero statuit, Cælo quam providus auro.
Augustinus ubi hæc alonide abductus, eodem
Ab rege et ejus doctrina Ecclesia fulget.

Hactenus Epitaphium. His vero jungamus quæ idem qui supra Paulus diaconus narrat de viris sanctis, qui tunc temporis floruerunt, eidem regi notis².

24. « Hujus, inquit, regis temporibus fuit in loco cui Forum nomen est, juxta fluvium Tanarum

¹ Ambrosii Ep. XXVIIII. — ² Paul. diacon. l. VI. c. III.

vir miræ sanctitalis, Baodolinus nomine, qui multis miraculis, Christi gratia suffragante, refulsit, qui sæpe futura prædixit. Denique cum rex Luitprandus in urbem (mam) silvam venatum esset, unus ex ejus comitibus cervum sagitta percutere nisus, ejus regis nepotem, hoc est, sororis ejus filium Aulfsum nomine nolens sauciavit. Quod rex cernens (valde enim cum puerum amabat) cum lacrymis ejus incommodum lamentari cepit, statimque unum e suis equitem misit, qui ad virum Dei Baodolinum curreret, ut pro vita ejusdem pueri Christum supplicaret. Qui cum ad servum Dei pergeret, puer defunctus est. Cui Christi famulus ad se pervenienti ita dixit : Scio quam ob causam veneris, sed illud quod postulas jam fieri non potest, quia puer ille defunctus est. Quod cum is, qui missus fuerat, regi, quod a servo Dei audierat, renuntiasset, rex licet doluerit, quod effectum supplicationis sue habere non potuit : tamen, quia vir Domini Baodolinus spiritum prophetiæ habuerit, aperte cognovit.

25. «Ituic quoque non dissimilis apud Veronensem civitatem Theodelapius nomine fuit, qui inter miranda, quæ patrabat, præago etiam spiritu multa, quæ erant ventura, prædixit». Hæc ipse qui pergit dicere de Petro episcopo Ticinensi, de quo nos suo loco.

Successit Luitprando Hildebrandus ejus nepos, qui septem tantum menses regnavit, et quidem dominio aspero : ob id genti suæ minime gratus, a Longobardis ipsis simul conspirantibus est redactus in ordinem, in locumque ipsius subrogatus Rachis dux Forojuhensis, quem ob virtutem bellicam, humanitati ac pietati conjunctam, dignum existimarunt, qui fortissimæ Longobardorum genti præesset. Quantum vero hic majores suos religione præcesserit, quæ inferius suo loco dicturi sumus, significabunt. Cum autem Zacharias Pontifex accepisset Rachim, sive Rachisim, regno auctum, legationem ad eum misit pro stabilienda cum ipso pace. De quo ita Anastasius : «Ad quem misit legationem ipse beatissimus Pontifex : et continuo ob reverentiam principis Apostolorum, et ejus precibus rex inclinatus, viginti annorum spatio inita pace, universus Italiæ quievit populus». Hæc Anastasius.

26. *Alfonsi regis in Hispania pro religione Catholica fervor et studium.* — Sed inivisamus Hispanias, nobilibus his temporibus factis Alfonsi, sive Adelfonsi vel Adelfonsi, aut Hildefonsi (ita diverse a diversis scriptum ejus nomen reperi) Catholici regis egregie illustratas, sed ingenti scriptorum inopia obscuratis, cum vix summatum esse complexi reperiantur ex multis pauca scriptores ipsi. Omnium quidem, qui res ejusdem regis sunt prosecuti, una eademque assertio est, ipsum Catholicum regem plurimas civitates e Sarracenorum manibus vindicasse, Gallæciamque ab eisdem Barbaris liberasse; sed et quod Catholici regis est, Catholicam propagasse religionem, ne tantus titulus gratis

videretur assumptus. In omnibus enim civitatibus illis, quas a gente perfida abstulit, episcopos ordinari curavit, restituens Christianæ religionis cultum. Recitat Ambrosius ¹ Morales vetus monumentum ex archivo Lucensis Ecclesie acceptum, quo aliqua ex parte quæ sunt dicta, clarescunt : «Notatum illud (ut ait) Æra Hispanica septingentesima octogesima secunda, die quinta Junii : est is annus Redemptoris præsens, nempe septingentesimus quadragesimus quartus. Ordinatus enim Lucensi Ecclesie per ipsum Alfonsum a Sarracenis creptæ novus episcopus nomine Odoarius, cum ad propagandum in posteros divinum cultum, agros a rege donatis Ecclesie colendos curaret, de donatis in perpetuum bonis illis eidem Lucensi Ecclesie ejusmodi reliqui postleris scriptum monumentum; sed mendosum valde.

27. « In nomine Domini nostri Jesu Christi, qui vere de Patris substantia agnosceris ante omnia sæcula, ipse in finem sæculorum omnium decus, de sancta gloriosa Virgine Maria sæculo genitus : qui formam servitutis nostræ indutus, ut nos humanum genus ab hoste callido cruceres, dignumque efficeret tuo consortio. Cujus nunc cernitur in nomine Genitricis sue fundata Ecclesia in civitate Lucensi, territorio Gallæciæ, juxta flumen Minci, ubi est domus orationis et piæ venerationis, una cum sanctorum Apostolorum, virginum et confessorum, ubi sit Deo laus perennis. Amen ». Præfatur ista, quod sollempne esset Catholicis Gothi episcopis, suis scriptis Christi confiteri divinitatem Patri consubstantialem, quo procul se abesse a suorum parentum erroribus Ariana impietatis ostenderent. Ista vero præfatus, mox subjicit quæ sequuntur : « Igitur notum omnibus manet, qualiter ego Odoarius episcopus tui ordinatus ». Post hæc autem causam affert intermissæ diu in civitibus cura pastoralis, sic dicens :

28. « In territorio Africa surrexerunt quædam gentes Ismaelitarum, et tulerunt ipsam terram a Christianis, et violaverunt sanctuarium Dei, et Christicolas Dei miserunt in captivitatem et ad jugum servitutis, et Ecclesias destruxerunt : nos lecerunt exules a patria nostra, et fecimus moram per loca deserta nullis temporibus. Postquam Deus per suum beneplacitum in hæc regionem respicere jussit, et Christianos (Christianis) in hæc patria dilatavit, sum et dive memoria principem dominum Adelfonsum in sedem ipsius sublinavit, quia ipse erat de stirpe regis Reccaredi et Ermenegildi. Dum talia audivimus, perducti fuimus in sedem Lucensem cum nostris multis, et cum cæteris populis, tam nobiles, quam ignobiles, et invenimus eam sedem destructam et inhabitabilem factam. Tunc denique laboramus ibidem, et ædificamus domum Dei et Ecclesiam sancte Mariæ, præsumus loca palatii et ipsam civitatem, restauramus eam intus et foris, et plantavimus vineas et pomi-

¹ Ambros. Moral. l. XIII. c. 12.

fera. Præterea vero fecimus de nostra familia possessores per undique partes, et dedimus illis boves ad laborandum, et jumenta ad serviendum eis. Tunc exivimus per terras civitatis ad inquirendum, ut laborassent illas, et invenimus in ripa Minci villas destructas, etc.» Hucusque ex autographo Morales recitat : qui aut reperitum ibidem ejusdem Odoarii episcopi testamentum, quo omnia suæ relinquit Ecclesie; et quo illud firmius esset, voluit illud muniri chirographo regio, ita apposito : «Ego itaque Adefonsus rex, cujus in tempore superni regis auxilio hæc restauratio, seu redintegratio facta

diagnoscitur, in hanc vestram scripturam, quam expressor eradicitus (expressa Æra dicta) annuntiasti : vobis domino Odoario ac cunctis successoribus vestris per cuncta sæcula futuris, auctoritate regali et privilegii dignitate vobis consignamus et condonamus, ut habeat nostrum privilegium firmum robur per cuncta sæcula, manu propria confirmans». Porro scriptum testamentum habetur Æra Hispana septingentesima octogesima quinta, qui est annus Redemptoris septingentesimus quadragesimus septimus. At de his hactenus.

Anno periodi Græco-Romane 6237.— Anno Æræ Hispan. 782.— Anno Hegiræ 127, inchoato die 13 Octob. Fer. 2.— Jesu Christi 744.

— Zacharie pape 4. — Constantini Copronymi 25 et 4.

1. *Marva califa Christianis favet.* — Ad n. 1. Theophanes anno iv Constantini imp. kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoato scribit : « Hoc anno Marvam (seu Marva Saracenorum califa) Christianis postulantiibus Theophylactum presbyterum Edessenum Antiochiæ patriarcham post Stephani obitum ordinari permisit. eundemque publicis litteris honorifice ab Arabibus salutari sauxit : spiritualibus siquidem gratis, temperantiaque maxime ornatus erat. Chalbanos insuper centum et viginti suspendio damnavit apud Emesam. Abam autem effusi Christianorum sanguinis reum, multaque loca passim depopulatum et depredatum in carcere occidit ». Favet etiam Christianis in Hispania *Marva*, ubi cum multi ex illis a præfecto Saracenorum occisi fuissent, « imperat », inquit Isidorus Pacensis, « ut eos quos ex Christianis vectigalibus per tantas eorum strages gladio jugulaverat, a publico Codice sermarii demerent », quia scilicet viventes pro mortuis tributa solvebant. Simile quid legitur apud Lactantium lib. de Mort. Persecut. cap. 23 : « Mortales obibant, et nihilominus solvebantur tributa pro mortuis ». Quod in Hispania in posterum fieri prohibuit Marva.

2. *Controversia de forma baptismi.* — A num. 2 ad 21. Hoc anno orta in Bajoaria de baptismo controversia. In ea provincia sacerdos forma

solita, sed vitata latinitate baptizavit, dicens : « Baptizo in nomine Patria, et Filia, et Spiritua sancta »... Quos ille baptizavit, rebaptizandos esse existimavit Bonifacius, sed *Virgilius* et *Sidonius*, qui in Bajoariam venerant Evangelii propagandi causa, seque in ipsius Bonifacii disciplinam tradiderant, rem totam Romano Pontifici referre per litteras petierunt. Respondit Zacharias eos rebaptizandos non esse. Epistola Zachariæ dicitur « data kalendis Juliis, imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato magno imperatore anno xxvi, imperii ejus anno iv, Indictione xii ». In editione Serarii lib. 3, cap. 3, loco *Indictionis* xii, legitur, *Indictio* xiv, et in nonnullis exemplaribus hi characteres chronologici desunt, sed error tantum cubat in anno xxvi : legendum enim *anno* xxv, et *Indictio* xii retinenda (1). *Virgilius* iste dicitur Hibernus a Baronio num. 1, quod illum cum sancto Virgilio confuderit ; cum tamen is ab illo diversus sit, ut anno dccxlvj, num. 7 ostendam.

3. *S. Bonifacius fictis criminibus læsus.* — Quo ad litteras a S. Bonifacio ad Pippinum datas, quæ ordine sunt civ, et recitantur præsentis anno a Baronio num. 3, pertinent eæ ad annum dclxlv. Nam hic eorum titulus : « Domino excellentissimo Pippino regi Francorum » ; cum tamen hoc tempore *Pippinus* dux et princeps Francorum tantum

(1) Controversiam de baptismo novissimi sequenti anno agitari ceptam fuisse in Bavaria, censeo. Quæ enim Zachariæ Epistola anno hæc a Pagnio describitur, anno sequenti scriptam esse arbitror. Id enim indicant anni Constantini in ea adscripti ; anno enim præsentis dccxlvj, Zacharias annis Artabasi Epistolæ suas consignabat, ut ex iis quæ annotavimus A. dcccxlvi, 1, deducitur. Congruit huic sententiæ annus Constantini xxxvi cum Julio mense junctus. Note reliquæ corrigende sunt, et pro Indictione xii, scribendum xiii ; pro anno imperii iv, scribendum vi.

appellaretur. Secundo, petit a rege *Bonifacius*, ut sibi indicet, si ad *Placitum* ejus debeat venire, ubi loquitur de *Placito* eo anno apud *Bremocum* habitum, ad quod rex omnes venire præcepit, ut eo anno videbimus. Porro *Placita* vocabantur hoc tempore conventus publici totius regni ordinum, quibus reges ipsi præerant, et in quibus de arduis regni negotiis et imminetibus bellis tractabatur, ut in voce *Placitum* explicat Ducangius in suo Glossario. Illo itaque anno a quodam Ecclesie suæ servo falsis criminationibus apud *Pippinum* regem infestatus *Bonifacius*, ut in ea Epistola legere est. Hinc patet, eam nihil commune habere cum capitulis 27, de quibus mox, licet Baronius eam cum illis copulet, quia scilicet antebat, *Zachariam* papam hoc anno consultum fuisse a Bonifacio, hincque *Eobannum* presbyterum ad illum misisse.

4. *Zacharius PP. ad consultationes Pippini et Bonificii respondet.* — Recitat Baronius num. 4 Epistolam ad Pippinum episcopos, abbates, et proceres Francorum, scriptam a Zacharia papa, que capta 27 responsionum continet, quibus Pontifex satisfacit petitionibus sancti Bonificii. Ex capitulis illis, alia pertinent ad ordinem sacerdotalem, alia ad salutem animarum, sive ad penitentiam hominibus imponendam, alia denique ad copulas illicitas. Ea Epistola a Coitio in annum DCCLXVI rejecta, quod subscriptio litterarum Zacharie ad Bonifacium eodem tempore datarum, mendose descripta reperitur, his scilicet verbis: « Data nonis Januariis, imperante pißissimo domino nostro Constantino, a Deo coronato, magno imperatore, anno xxviii, imperii ejus anno sexto, Indict. xv ». Hæc subscriptio quatuor exhibet characteres chronologicos, diem videlicet cum utraque epocha Constantini Augusti, et Indictione. Extat in Editione Antonii de Aquino tom. II, et in Codice Epistolarum Bonifacianarum in Epist. cxxxix, ac denique in Editione Othloni a Serario in Historia Moguntina lib. 3, cap. 9 promulgata. Sed in Editione Surii, in Actis sancti Bonificii ad diem v Junii, reperitur sine anno et Indictione, eaque Editione usus est Baronius, ut colligere est ex his, que habet num. 20. Denique Mabillonius in Notis ad Vitam sancti Bonificii ab Othlono scriptam pag. 70, eam Epistolam Zacharie ad Bonifacium representat sine illa subscriptione, atque deesse in Codicibus Mss. quos scilicet ipse legerat. Baronius loco citato existimat, errorem irrepisse in annum imperii post patris mortem administrati, et loco, *imperii ejus anno sexto*, legendum esse, *imperii ejus anno octavo*. Sed cum fatcatur, Constantinum vivente patre creatum esse imperatorem ipso die Paschatis, anno Christi DCXX, solumque post patris mortem imperio positum mense Junio anni Christi DCCLX, hæc emendatiore non potest. Coitius anno DCCLXVIII, num. 1, ubi eandem Epistolam recitat, arbitratur errorem esse in posteriori epocha Constantini, et in Indictione, ac duos illos characteres, annum scilicet vi secunde epochæ Constantinianæ, et Indictio-

nem xv corrigit, ac loco anni vi, *septimum*, et Indictionis xv loco *primam* reponit. Denum Sirmondus nihil in ea subscriptione mutat, cum tamen ambæ epochæ Constantinianæ simul non quadrent, et earum alteram, aut utramque mendosam esse necesse sit. Quare non dubito, quin in solam priorem Constantini epocham error irrepserit, et loco, *anno xxviii*, legendum sit, *anno xxvii*; sic enim omnes illi temporum characteres recte inter se coherent, liquetque Epistolam Zacharie ad Bonifacium, cum qua mittit ad Pippinum responsionem ad xxvii petitiones ejusdem Pippini Majoris-Domus, datam esse anno septingentesimo quadragesimo septimo, nonis Januarii, Indictione xv, anno xxvii prioris epochæ Constantini, et sexto posterioris, ac præterea Pippinum ad Zachariam *Audobanum* presbyterum ea 27 Capitula petiturum, non vero *Eobannum* presbyterum, ut habet Baronius num. 3, quod arbitraretur Epistolam, quas ibidem recitat, datas anno DCCLV, ad presentem pertinere, ut numero superiori jam diximus. *Audobannum* enim num. 20 apud Baronium Zacharias discrete memorat.

5. *Litteræ Zacharie ad Pippinum et ad Bonifacium de 27 capitulis datæ anno DCCLVII.* — Ratio vero, cur tam Epistola Zacharie ad Bonifacium num. 19 a Baronio recitata, quam alia Epistola, qua idem Pontifex rescribit ad Pippinum et universos episcopos, mittitque 27 capitula memorata, pertineant ad annum DCCLVII, et cur tantum annus prioris epochæ Constantini unitate minendus sit, ex eo petitur, quod Marianus Scottus in Chronico, ad annum DCCLVII referens subscriptiones aliquot Epistolarum Bonifacianarum a se sine dubio lectarum, scribat: « Alia Epistola Zacharie papæ ad Bonifacium archiepiscopum data nonis Januariis, anno imperii Constantini vi, Indictione xv, ubi tantum omittit annum prioris epochæ Constantini mendose ubique descriptum. Denique certum est, utramque Zacharie Epistolam post currentem annum scriptam esse. Is enim, ut videre est apud Baronium num. 20, loquitur de Aldeberto, de Godolsatio et de Clemente, ut de contumacibus jam exauctoratis, quorum causa *denuo* subtili indagatione eribranda est: « Dum fuerit », inquit Zacharias, « aggregatum Concilium (ut capitula de ordine sacerdotali, de salute animarum, deque copulis illicitis ad Pippinum Majorem-Domus ab Apostolica Sede directa publice legantur) ad medium deducatur sacrilegi illi et contumaces Aldebertus et Godolsatius et Clemens exepiscopi, ut eorum denuo subtili indagatione eribretur causa ». Synodus autem Romana, in qua Zacharias Aldebertum et Clementem damnavit, habita est sequenti Christi anno, tumque uterque sub custodia detinebatur, ut constat ex sermonibus a Deneardo presbytero habitis in primo ejusdem Synodi Secretario, ut videre est apud Baronium anno DCCLV, num. 23. Quare cum *Aldebertus* et *Clemens* in illa Synodo Romana anno sequenti habita damnati fuerint, utraque Epistola, de qua agitur, nonnisi post

illum annum data, post eorum scilicet contumaciam et novas, quas concitabat turbas. Neque enim Zacharias Epistolam laudatam ad Bonifacium *novis Januarii* datam misit, nisi ut eos tumultus compesceret, et illorum hæreticorum causam, si opus esset, rursus venticaret, et, ut ipse loquitur, cribraret. Quamobrem certum esse debet, utramque Zachariæ papæ Epistolam pertinere ad annum DCCXLVII.

6. *Moritur Luitprandus rex Langobardorum.* — A num. 21 ad 26. « Luitprandus, postquam triginta et uno anno septemque mensibus principatum obtinuit, jam ætate maturus hujus vitæ cursum explevit », inquit Paulus diaconus, qui in hujus regis morte Historiam suam de gestis Langobardorum absolvit. Quare cum Luitprandus anno DCCXII, mense incerto, regnum inierit, prioribus currentis anni mensibus vivere desiit (1). « Hildebrando, quem ipse regem designaverat, a Longobardis reprobato, Rachis regnat post eum annis septem », inquit Siebertus ad annum DCCXLII, quo Luitprandus mortem perperam consignat. *Rachim* enim hoc anno post diem quartum Martii regnare cepisse, demonstrabo anno DCCXLVI, num. 5. Vide dicta anno DCCXXXVI de Hildebrando rege.

7. *Concilium Suessionense.* — Celebratum hoc anno Concilium *Suessionense*, ut ex ejus Præfatione liquet : « Anno DCCXLIV ab Incarnatione Christi, sub die vi nonas Martii et luna XIV, in anno secundo Childerici regis Francorum, ego Pippinus dux et princeps Francorum, etc. apud Suessionis civitatem Synodum vel Concilium facere decrevimus ». In Bellovaecensi tamen Codice Ms. loco, VI *nonas Martii*, errore librarii legitur, v *nonas Martii*. Continus existimat, annum illum Incarnationis peti a Paschate, indeque hanc Synodum in annum sequentem differri. Verum luna XIV in Actis memorata eam opinionem plane evertit; celebrata enim Synodus die secunda Martis, luna XIV, pri-

die plenitunii, quod currenti anno accidit die tertio mensis Martii, ut notat Calvisius in opere Chronol. Ex accurata autem temporis, quo Suessionensis Synodus habita, consignatione pendent epochæ cæterarum a S. Bonifacio coactarum; adeo ut qui in istius epocha collocanda erraverit, eum in aliis errare necesse sit. In ea damnatus est *Adalbertus* hæreticus, *Abel* ordinatus archiepiscopus Rhemensis, et *Artbertus* Senonensis. Decem canones in eadem editi, quibus Synodi Germanicæ Decreta renovantur et confirmantur. Sexto canone paganæ prohibentur, et episcopis præcipitur, ut provideant, ne populus in paganam observationes labatur. Ex ultimo canone, sicuti et ex secundo, quo episcopi xxiii Adalbertum hæreticum condemnarunt, patet non ptesse Synodo Suessionensi interfuisse. Hujus Concilii Suessionensis Baronius nullam mentionem fecit.

8. *Ei præfuit S. Bonifacius.* — Licet ad *Pippini* majoratum Suessio perlineret, nec in Actis Synodi *Bonifacii* mentio fiat, hunc tamen eidem interfuisse docent litteræ Zachariæ papæ, a Baronio anno superiori recitatæ. In illis enim Romanus Pontifex tria sibi a *Bonifacio* præcipue significata testatur; nempe quod non unum duntaxat Carolomanum, sed ambos simul fratres, *Carolomanum* et *Pippinum*, in prædicatione socios et adiutores expertus sit; deinde quod *Abelem* et *Ardoberum*, quos in Synodo Suessionica ex tertio ejus canone constitutos archiepiscopos constat, per unquamque metropolim constituerit; postremo quod duos invenierit, et in custodiam retruserit pseudo-prophetas (*Adalbertum* videlicet et *Clementem*), quorum prior in Suessionensi Synodo damnatus est, ut liquet ex canone ii. Sed Bonifacium huic Concilio non solum interfuisse, verum etiam præfuisse, invicte probat Epistola Zachariæ papæ ad eundem anno DCCXLVI data (2), et a Baronio anno DCCII, num. 15 recitata, qua Moguntina sedes in

(1) Luitprandi quidem exitum hujus anni Januarii contigisse certum teneri possit. Cum enim ad A. DCCXII, 8, Diploma producerem, ex quo constabat regem illum nondum cepisse die VIII Junii anno DCCXII, hinc consequuntur annos regni ejus XXXI, et menses septem deducere nos ad Januarium anni DCCXLIV. Sed Hildebrandi destitutionem non statim a Luitprandi obitu lactam censeo, cum Petrus Maria Campi in Appendice prioris tomi Histor. Ecclesiasticæ Placeatæ producat ejusdem Hildebrandi Diploma *datum Ticini in palatio sub die 11 kal. Aprilis anno felicissimi regni nostri* (Hildebrandi) *nono per Indictionem XII*: cognovit hæc anno DCCXLIV. Vix autem censeo, Luitprandum ad diem illam vitam produxisse, cum anno regni trigesimum et menses septem Januarii mense circiter absolverit. Igitur mensibus illis, qui a Januario ad Aprilium excurrebant, dignitate regni petes sese Hildebrandum remissis censeo, quod etiam colicet Erchemperto scribenti Hildebrandum mensibus septem solum regnasse. Ex eodem etiam Diplomate intelligimus Rachim supremam dignitatem serus quam Martio exente suscepisse. Insuper que hic disputata de Luitprandi obitu cum exordio hujus anni indulgendo colicet Epitaphio Asprandi supra ad annum DCCXLII, 8, producto, ex quo etiam probavi Luitprandum idibus Junii ejus anni cepisse. His si addas annos XXXI et VII menses regni Luitprandi, devenies ad Januarium anni DCCXLIV Luitprandi emortualem.

Conjecturam hinc proferre meam, rei quam tractamus servientem, liceat. Post Luitprandi obitum regni Longobardici clavum statim moderari cepit quidem Hildebrandus; sed statim pariter Longobardi imperium ejus detractare coeperunt. Quare regnante illo Ticini, reliquam diuonem habebat Rachis, qui sub principis Longobardorum titulo inserto cuncta ibi disponebat. Id mihi eruisse videtur ex Charta inter excerpta Pisani Tabularii prolata a Muratorio Antiquat. Ital. tom. III, col. 1008. Diploma est *Rachis juvenis Christi Jesu, principem (sic) gentis Longobardorum*. Signatur, *ejus anno primo mensis Februarii per Indictionem decimam*. Indictio decima anno DCCXLII signat, quo planum est vixisse adhuc Luitprandum; quare mendam inter scribendum obrepit. Porro Februarii anni DCCXLIV Indictione XII signali Luitprandus jam obierat, et Hildebrandus Ticini quidem regnabat; sed interim Rachis principis titulo cæteram Longobardicam diuonem usurpans, regnum sibi præcipere coepit, quod non diu post obtinuit. Cæterum Longobardicum regnum serus quam existimari possit obtinuisse Rachisium docet Diploma ejusdem autographum ex nostro Lucano tabulario a Muratorio Antiquat. Ital. tom. II, col. 772, productum; ex quo eruitur ne Septembri quidem ineunte Rachisium regnasse, signatur enim: *Anno regni ejus secundo, kal. Septembris, Indictione XV*, id est, anno DCCXLVI. Quin et ad Octobrem saltem mensem Rachisium regni exordia retrahenda esse suadet auctoritas chronologi Brixiati, cujus Chronicon vulgavit Muratorius Antiquat. Ital. t. IV, col. 944. Scriptor enim hie seculi IX Aristiphi iudicium cum Julio mense anni DCCXLIX componit; quo proinde mense desinebat anni IX, et menses IX, quot Rachisio idem chronologus assignat. Hos menses et annos si dempseris, ad Octobrem vel forte Novembrem anni DCCXLIV reducetis.

MANSI.

(2) Suessionensi Concilio interesse Bonifacium non potuit, cum per hos dies Liptiniensi Concilio præsideret, ut in Nota ad A. DCCXLIII, 1,

metropolim erigitur : « Dum in Germania provincia », inquit Zacharias, « tua fraterna sanctitas ad prædicandum fuisset directa a sancte recordationis prædecessore nostro domno Gregorio papa, et post inchoatum opus et aliqua ex parte spiritualiter ædificatum, Romam reversus, ab eo episcopus ordinatus, et illic ad prædicandum denuo remissus es, et elaborasti, Deo prævio, nunc usque per annos xxv in eadem prædicatione, ex quo episcopatum suscepisti. Sed et in provincia Francorum nostra vice Concilium egisti, et juxta canonum instituta, Deo eis annuente, omnes flexi sunt obedire », ubi Pontifex gesta a Bonifacio in Germania, ab iis quæ in Galliis, seu in provincia Francorum, ac majoratu Pippini gessit, distinguit, et de ejus in Concilio Suessionensi præsentia diserle mentionem facit. Est itaque Concilium istud ordine *tertium*, inter ea quæ Bonifacius durante sua legatione celebravit. Ad illud referendum quod anno DCCLII de nominatione episcoporum Pippino concessa dicemus num. 44.

9. *Acta Synodi Germanicæ ac Suessionensis pura et sincera*. — Papebrocius in Propylæo antiquario ad tom. II mensis Aprilis part. 1, num. 30 contendit, Acta tam Synodi Germanicæ, Ratisponensis ab eo appellatæ, quam Synodi Suessionensis supposita esse et indigna que a Baronio in *Annales* insererentur. Priora enim, inquit, principem laicum faciunt conventui Ecclesiastico præsidere, eaque ordinare que disciplinam et correctionem cleri ac monachatus concernant, et posteriora fingunt *Pippinum* circa eandem materiam aliaque pure Ecclesiastica statuere diversa capita. Sed Baluzius in *Notis ad libros Capitularium* pag. 1200, et Mabillonius lib. 2 de *re Diplom.* cap. 25, num. 45, jam novam hanc opinionem rejiciendam esse demonstrant, quia alioquin fœlicita censenda essent pleraque Gallicæ Concilia, quæ jussu regum, eisque passim præsentibus, celebrata sunt, pluresque conventus Ecclesiastici habiti per eorum gloriosissimos judices vel legatos. Certe episcopi Concilii Francofordienses in sua Synodica asserunt Carolum eidem præfuisse : « Congregatis in unum charitatis conventu, præcipiente et presidente piissimo et gloriosissimo domino nostro Carolo rege », quia scilicet Carolus omnibus præfuit interfuitque deliberationibus, licet certum sit, quæstiones omnes ad dogma pertinentes sola episcoporum auctoritate definitas fuisse, Carolique præsentium legatis non ademisse jus præsidendi episcopis, ut explicat *Marca* lib. 6 de *Concordia*, cap. 25, num. 7 et seq. De Liptinensi Concilio mentionem non facit Pape-

brocius, quod tamen Ratisponensis Concilii nomine eum intellexisse per inadvertentiam scripserunt Baluzius et Mabillonius laudati, qui jure merito sententiæ, ex qua tot inconvenientia consequuntur, reclamantur.

10. *Fundatio monasterii Fuldensis*. — Hoc anno *sanctus Bonifacius* ad Carolomannum perrexit, ab eoque petiit, ut locum sibi *in solitudine, quo Buchonia rancupatur, juxta fluvium, qui dicitur Fulda*, ad fundandum monasterium, concedere vellet. Quo audito Carolomanus locum postulatum ei tradidit, ejusque exemplo optimates quicquid ibi proprietatis habebant, eidem donarunt, ut refert Othlonus in *Vita sancti Bonifacii* lib. 2, cap. 18. Perstat etiam nunc *Fuldense* monasterium, oppido ac ditone propria auctum, situm in Buchonie pago ad annum Fuldani, ex quo prodire viri pietate ac doctrina celeberrimi, qui non tantum ordinem sancti Benedicti, sed totam etiam Germaniam illustrarunt, ut manifestum faciunt, que de eo habet Mabillonius sec. III *Benedict.* part. 2 in observationibus præviis ad *Vitam sancti Sturmii abbatis Fuldensis primi*, a sancto Eigile Fuldensi abbate quarto elucubratam. *Sanctus Sturmus* nobili parentum stirpe in Bajoaria natus, traditus est in disciplinam sancti Bonifacii, qui tunc iter per Bajoariam faciebat, et postquam annis jam novem, instar anachoretae, in Buchonie solitudine Deo serviisset, « commigravit ad locum, ubi nunc sanctum situm est monasterium, et anno Incarnationis Christi septingentesimo quadagesimo quarto, regnantibus in hac gente Francorum duobus fratribus Karlimmo atque Pippino, Indictione XII, mense primo (nepote Martii) duodecimo die mensis ejusdem sanctum et a Deo dudum prædestinatum ingressus est locum », inquit S. Eigil in ejus *Vita*.

11. *Annus XI integros ante martyriam S. Bonifacii peracta*. — Eodem Christi anno Fuldense monasterium a *Sturmio* seu *Sturmio* inchoatum tradunt Hermannus Contractus, Marianus Scotus, Lambertus Schafnaburgensis, annalista Fuldensis, alique complures. Verum cum S. Bonifacius die quinta mensis Junii anni DCCLV, ut infra videbimus, martyrio coronatus fuerit, verba hæc ejusdem Eigilis num. 45, viros doctissimos irrelitos tenere : « Anno decimo postquam ad sanctum commigravit locum sanctus archiepiscopus Bonifacius, inito cum rege et cæteris Christianis consilio, ad ulteriora Frisonum loca paganicæ ritu dedita ingressus est, ingentemque ibi multitudinem hominum Domino docendo et baptizando acquisivit. Inde post multum temporis migrans, sospes ad suas in Germa-

demonstravi. Nec argumentis Papii opposita nobis sententia persuadet. Primo enim Pippinus adjuvorem se Bonifacio *in prædicatione* præbuit favorem illi et gratiam præstando, ut Ecclesiam ditibus suis reformaret, non vero ut illi Concilium haberet. Insuper Zacharias in Epistola data X kal. Julii, Indict. XII, qua respondet ad Epistolam Bonifacii scriptam ab ebo occasione Concilii Liptinensis, competit se aut ex ipso literis adjuvorem illi *uisse Pippinum et Carolomanum*. Ille ergo Pippini favor a quo quædam ad Concilium Suessionense referuntur, in ipsis litteris sermo est de donatione Adalberti et Clementis, sicut et de constitutis tribus archiepiscopis, ac si videt ea omnia cum rebus cæteris tandem commemoratis ad res Concilii Liptinensis pertinere. Ex his ergo Bonifacium Concilio Suessionensi adfuisse non videtur. Que demum scribit Zacharias de Concilio *in provincia Fræncorum* Bonifacem apostolico legato presidente habito, accipienda esse censeo de Liptinensi Concilio, cui Bonifacius Apostolicæ Sedis nomine præsedidit. Cum vero locus ille in Carinthiis esset, nec in Francorum provincia, prout distincta a regione Transiberiana, que proprie Germania est, adiacere scribitur.

niam pervenit Ecclesias. Sequenti vero anno (id est, anno xi a condito monasterio Fuldensi) iterum ad aquosa Fresonum pervenerat arva, ceptum opus prædicationis implere desiderans. Quo cum pervenisset, et die quadam ad suam doctrinam populum convocasset, venerunt unusquisque de loco suo, etc. et sanctum Christi antistitem ferro trucidarunt, omnemque ejus comitatum gladiis necaverunt». Mabillonius in Notis ad eundem locum existimat, Eigilem discrepare a Willibaldo, qui in Vita sancti Bonifacii, ejus martyrium illigat anno Christi 684. Indeque vir doctissimus in Appendice ad Vitam sancti Bonifacii num. 7, illud confert in annum 684, fretus citato loco Eigilis, auctoritate plurimum scriptorum. Cointius vero anno 684, num. 74, foundationem monasterii Fuldensis contra antiquorum opinionem in ann. 684 differt, atque: « A foundatione monasterii Fuldensis ad passionem usque S. Bonifacii, decem annos intercessisse non incipiamur, sed eos ab hoc anno Christi 684 ad annum Christi 694 numerandos contendimus ».

12. *Refellitur opinio Cointii.* — Verum ex his verbis Eigilis quarti abbatis Fuldensis, qui annum foundationis sui monasterii ignorare non potuit, liquet primo, illud hoc anno condi ceptum esse. Secundo, ex decimo anno, quo post edificatum monasterium Bonifacius in Frisiam profectus est, male deducere Cointium illius foundationem ad sequentem Christi annum pertinere; cum annus ille x, die duodecima mensis Martii anni 684 inchoetur, cumque diu tunc in Frisia Bonifacius moratus sit, annus ille decimus intelligi debet inceptus, non vero jam proventus. Liquet denique, ex præfato anno decimo minime sequi martyrium sancti Bonifacii contigisse die v mensis Junii anni 684, ut putavit Mabillonius, qui inde infert, Bonifacium an. 684, quo decimus foundationis monasterii annus exorditur, in Frisiam perrexisse, annoque 684, quo undecimus inchoatus, illuc rediisse, ac pro Christo mortem oppetiisse. Nam

infra videbimus sanctum hunc Apostolum anno 684 in Frisiam perrexisse, iterumque an. 684, quo undecimus foundationis monasterii annus in cursu erat, illuc reversum esse annoque 684, inchoato jam duodecimo foundationis monasterii anno, in Frisia martyrii gloria coronatum. Quæ scrupulosius exquirere visum, ut annus martyrii hujus sancti certioribus argumentis probari possit; cum in magna controversia inter eruditos versetur. Baronius conditum hujus monasterii in annum 684 perperam confert, ut ibidem num. 3 et seq. videre est.

13. *Bellum Saxonicum continuatum.* — Continuatum hoc anno a Carolomanno et Pippino bellum *Saxonicum*, quod continuator Fredegarii in Appendice magnis tenebris offundit; in Annalibus vero Metensibus his verbis narratur: « Rebellantibus Saxonibus Carlomannus et Pippinus super eos exercitum ducunt, et Theodoricum perfidum ducentem illorum cæteris subactis altera jam vice ceperunt », quod etiam habet ad hunc annum Regino in Chronico, annalista Tilianus, aliique. Annalista Metensis his verbis bellum Aquitanicum narrat: « Pippinus et Carlomannus non immemores injuriarum Hunaldi perfidi ducis, et vastationis, quam illis in Bajoariam dimicantibus perpetravit, collecto exercitu Ligerim transeunt, et castra in finibus Aquitanie ponunt. Videns autem Hunaldus, quod eis resistere non valeret, omnem voluntatem eorum se facere sacramentis et obsidibus datis spondit, ipsumque cum omnibus quæ habebat, invictorum principum servitio se mancipavit ». Paulo post: « Eodemque anno Hunaldus dux germanum suum nomine Hattonem per falsa sacramenta decipiens, de Pictavis ad se venire jussit, cui statim oculos eruit, et sub custodia rebruit. Sed non post multos dies, Hunaldus, corona capitis deposita, et monachi voto promisso, in monasterium quod Radis insula situm est intravit, filiumque suum Waifarum in principatu reliquit ».

ZACHARLE ANNUS 4. — CHRISTI 745.

1. *Synodus in Germania unde Bonifacius creatur episcopus Moguntinus.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus quadragesimus quintus decimæ tertie Indictionis : quo habitum est Concilium episcoporum in Germania a S. Bonifacio Apostolicæ Sedis legato, ubi ea, quæ succreverant in agro licet sæpe culto spina, quæ jam magna ex parte duobus aliis Conciliis excisa fuere, immissa rursum Apostolica falce, idem Pontifex Bonifacius una cum collegis episcopis auxilio Christianissimorum principum Carolomanni atque Pipini succidit. Actum est in eo præcipue de duobus illis hæreticis Aldeberto atque Clemente; visumque est de iisdem referendum ad Romanum Pontificem. Insuper inter alia, iisdem aduentibus principibus, exactoratus est episcopus Moguntinus homicidii reus convictus, inque locum ejus ab iisdem subrogatus est Bonifacius ipse, qui hactenus Apostolatus tantum Germaniæ generalim mancipatus, nulli fuerat adscriptus certæ sedi. De his enim hæc habentur in rebus ab eo gestis¹:

2. « Cum ita (ut diximus) Carolomanno jubente, et Bonifacio consulente, Synodus haberetur, multi illic, non solum clerici quilibet hæretica pravitate infecti extra Ecclesiæ communionem pelebantur, sed etiam episcopi capitalium criminum maculis infames deponabantur. Totius autem erroris, qui tum in Germania grassabatur, præcipui auctores duo fuere hæretici, Clemens et Aldebertus, de quibus postea, cum Epistolas ad Zachariam Pontificem datas protulerimus, opportunius dicitur. In iis enim illorum hæresis extialis commemoratur. Depositus est etiam tunc Gervilio Moguntinæ sedis antistes; cujus quidem depositionis causa fuit hæc:

3. « Ea tempestate Saxonibus Thuringiam vastantibus, ejus provinciæ homines Carolomanni opem implorabant. Ille mox exercitum mittit, et cum eo Geroldum Moguntinum episcopum Gervilionis patrem. In ipso autem conflictu Geroldus cum plerisque aliis cæsus est, Gervilio vero filius

ejus, qui tum adhuc laicus in palatio versabatur, in clerum adseiscitur, leniendi doloris causa, quem ex patris morte conceperat, eidemque in Moguntino pontificato subrogatur. Non diu post Carolomannus rursus colligit militem, proficiscitur contra Saxones, Gervilionem secum ducit. Exercitu utroque ultra citraque ripam fluminis Visurgis (auctor vocat Wisarham) consistente, Gervilio jubet puerum suum ire ad hostium castra, diligenter illic inquirere nomen ejus, qui patrem ipsius interfecerat. Abiit puer, discit ex quodam, non longe abesse eum, quem quæreret : rogat, ut ad domini sui colloquium properare velit. Venit ille, et adventu ejus deunniatio, paratis equis, episcopus Gervilio ei procedit obviam, et cum in medio fluminis inter se colloquerentur, Gervilio clam ferens gladium, hominem confodit, ita dicens : Accipe jam ferrum, quo patrem vindico charum. Ille mox ex equo corruens, in flumen exhalat spiritum. Repente autem ejus comperta cæde, sublato clamore utrinque ad arma concurrunt. Fit pugna atrox. Saxonibus victis, Carolomannus ad sua se recipit, nemine tum id, quod Gervilio fecerat, pro homicidio ei imputante. Itaque reversus domum, perrexit solito more episcopi munia obire.

4. « At sanctus præsul Bonifacius infer cætera hoc etiam in Synodo pronuntiavit : Neminem, qui hominis cæde pollutus sit, sacerdotio fungi posse. Tum etiam objecit ei, suis se conspexisse oculis illum cum avibus et canibus ludentem : quod episcopo fas non esset. Gervilio his auditis, sentiens se nullo pacto contra stimulum vel secularis potentie, vel canonicæ auctoritatis, quæ per sanctum Bonifacium in præsentem omnes proferebatur, calcitrare posse : omnium de se calculis subscripsit et exactoratus est. Eo autem deposito, sanctus Bonifacius a Carolomanno et Pipino fratre ejus Moguntinæ sedi præficitur. Et ut ejus dignitas esset eminentior, statuerunt iidem principes Ecclesiæ Moguntinam, quæ tum alteri subjecta erat, in totius Germaniæ metropolim provehere : missaque mox legatione, a Romano Pontifice id impetrarunt ». Hactenus de rebus in eadem Synodo gestis, quam hoc anno fa-

¹ Vit. Bonif. l. I. c. 37, apud Sur. tom. III. the v. Jun.

clam esse, litteræ Zachariæ ad Bonifacium reddite satis significant.

5. *Missis ex Synodo litteris admonitoriis Bonifacius Athelbaldum regem Merciorum a vitiis revocare studeat.* — Pertinet ad hoc Concilium, quod S. Bonifacius zelo charitatis exarsitans, cum sciret regem Merciorum in Anglia Athelbaldum (Athelbaldo) nomine vitam scelestissimam ducere, ut eum ad meliorem frugem converteret, nomine non suo tantum, sed et episcoporum, qui Synodo interfuerunt, Epistolam scripsit ammonitionibus paternis plenam, quam facta collatione diversorum exemplarium, hic tibi reddimus¹ :

« Domino charissimo et in Christi amore ceteris regibus præferendo, inclyta Anglorum imperii sceptrâ gubernanti Athelbaldo regi Bonifacius archiepiscopus legatus Germanicus Romanæ Ecclesiæ, et Wera, et Burgard, et Wichberth, et Abel, et Wibald coepiscopi perennem in Christo charitatis salutem.

« Confitemur coram Domino et sanctis Angelis, quia quândocumque prosperitatem vestram et fidem in Domino, et opera bona coram Deo et hominibus, per nuntios fideles audivimus : quod intus gaudentes et pro vobis orantes læti gratias agimus Domino ; postulantes et obsecrantes Salvatorem mundi, ut vos sospites et in fide stabiles, et in operibus coram Deo rectos in principatu Christiani populi longo tempore custodiat. Quando autem aliqua dilectionis vestræ injuria de statu regni vestri, vel eventu bellorum facta, aut, quod majus est, de salute animæ periculosum damnum perpetratum per auditum ad nos usque pervenerit, mœror et tristitia nos cruciali : quia gaudio vestro in Domini voluntate congaudemus, et adversitate contristamur.

6. « Audivimus enim quod elemosynarum plurima facias, et in hoc congratulamur, quia qui elemosynas minimis fratribus indigentibus tribuunt, juxta veritatem Evangelicam², in die judicii clementem sententiam a Domino audituri sunt, dicente : Quândiu fecistis mihi ex minimis fratribus meis, mihi fecistis : Venite, benedicti, et quæ sequantur. Audivimus namque quod furta, et iniquitates, perjuria et rapinas fortiter prohibeas, et defensor viduarum et pauperum esse dignosceris, et pacem stabilitam in regno tuo habeas, et in hoc quoque laudantes Dominum, gavisus sumus, quia ipsa Veritas et pax nostra Christus dicebat³ : Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.

7. « Sed interim una male existimationis fama de vita pietatis vestræ ad auditum nostrum pervenit, qua audita, contristati sumus, et illam optamus non fuisse veram. Multis enim narrantibus, compertum est nobis, quod nunquam legitimam in matrimonium uxorem duxisses, quod a Domino Deo ab ipso mundi primordio constitutum est, et per Apostolum Paulum Dei præceptum et intermi-

natum, illo dicente⁴ : Propter fornicationem autem unusquisque uxorem habeat, et unaquæque virum suum. Nam si hoc causa castitatis et abstinentiæ facere voluisti, ut ab uxoris conjunctione pro timore et amore Dei abstinuisses ; et hoc verum et impletum pro Deo comprobaveris : et in hoc gaudeamus, quia non est reprehensibile, sed magis laudabile. Si autem (quod absit) ut multi dicunt, nec legitimam accepisti uxorem, nec castitatis abstinentiam pro Deo servasti ; sed libidine dominante, in scelere luxuriæ et adulterii famam gloriæ tuæ coram Deo et hominibus confuderis, in hoc valde contristamur : quia, et in conspectu Dei flagitium, et coram hominibus famæ vestræ confusio esse dignoscitur : et adhuc quod pejus est, qui nobis narrant, adjiciunt, quod hoc scelus ignominie maximæ cum sanctimonialibus et sacratis Deo virginibus per monasteria commissum sit : nam hoc peccatum duplex esse, non dubium est. Ut verbi gratia dicamus, cujus vindictæ reus sit puer apud dominum suum, qui uxorem domini sui adulterio violavit ; quanto magis ille, qui sponsam Christi Creatoris cæli et terræ putredine suæ libidinibus commaculavit ? dicente beato Paulo Apostolo⁵ : An nescitis quia corpora vestra templa sunt Spiritus sancti ? Et alibi⁶ : Nescitis quia templum Dei estis, et spiritus Dei habitat in vobis ? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Et iterum idololatricæ servituti adulteros, et fornicatores, in sermone, et numero peccatorum jungit, dicens⁷ : An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt ? Nolite errare : neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Apud Græcos enim et Romanos, quasi blasphemiam Domino (Deo) irrogasset, qui in hoc reus sit ; ut proprie de hoc peccato ante ordinationem interrogatus, si reus inventus fuerit, ut curâ velata et consecrata Deo nonna concubisset, ab omni gradu sacerdotii Domini prohibeatur.

8. « Propter hoc, fili charissime, sollicitè considerandum est, quanti ponderis hoc peccatum esse judicetur ante oculos æterni Judicis, quod facientem inter idololatricæ servos constituit, et divino ministerio altaris abjicit, licet ante peracta pœnitentia reconciliatus sit Deo. Corpora enim per votum propriæ sponsionis, et per verba sacerdotis Deo consecrata templa Dei esse per sanctam Scripturam dicuntur, et ideo violatores illorum, juxta Apostolum, filii perditionis esse dignoscuntur. Princeps autem Apostolorum⁸ Petrus, luxuriosos libidine prohibens, dixit : Sufficit enim præteritum tempus, et reliqua. Tum⁹ pretium scorti vix unius est panis. Mulier autem viri pretiosam animam

¹ Ed. Cod. Ep. xxiii. — ² Matth. xv. — ³ Matth. v.

⁴ 1. Cor. vii. — ⁵ Ibid. vi. — ⁶ Ibid. iii. — ⁷ Ibid. vi. — ⁸ 1. Pet. iv. — ⁹ Prov. vi.

capit. Et alibi¹: Non grandis est culpa, cum quis furatur: furatur enim ut esurientem impleat animam, deprehensus quoque reddet septuplum. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam. Longum est enim enumerare quanti spirituales medici hujus peccati venenum, ut horrendum vituperabant, et ut terribile prohibebant, quia pane omnibus peccatis gravior et deterior est talis fornicatio, et veraciter dici potest laqueus mortis, et puteus inferni, et vorago perditionis.

9. «Propterea obsecramus et contestamur, fili charissime, clementiam tuam, per Christum Filium Dei, et per adventum ejus et regnum ipsius, ut si hoc verum sit, quod in isto scelere versaris, et vitam tuam penitendo corrigas, et purificando emendes, et memoreris, quia indecens esse comprobatur, ut imaginem Dei, quæ in te creata est, per luxuriam, in imaginem et similitudinem maligni diaboli convertas. Ut tu, quem non propria merita, sed larga pietas Dei, regem ac principem multorum constituit, teipsum per luxuriam servum a maligno spiritu constituas: quia juxta Apostoli dictum²: Quodcumque peccatum fecerit homo, hujus servus est, non solum a Christianis, sed etiam ab ipsis Paganis in opprobrium et verecundiam deputatus. Quia ipsi Pagani verum Deum ignorantes, naturaliter quæ legis sunt, et quod ab initio Deus constituit, custodiunt in hac re, quia propriis uxoribus fœdera servantes, fornicatores et adulteros puniunt. Nam in antiqua Saxonia, si virgo paternam domum cum adulterio maculaverit, vel si mulier maritata, fracto fœdere matrimonii, adulterium perpetraverit: aliquando cogunt eam propria manu per laqueum insensam vitam finire; et super bustum illius incense et concremata corruptorem ejus suspendunt: aliquando congregato exercitu femineo, flagellatam eam mulieres per pagos circumquaque ducunt, virgis cadentes, et vestimenta ejus abscedentes juxta cingulum, et cultellis suis totum corpus ejus secantes, et pungentes minutis vulneribus cruciatam, et laceratam de villa ad villam mittunt, et occurrunt semper novæ flagellatrices, zelo pudicitiae adductæ, usquequo eam aut mortuam, aut vix vivam derelinquant, ut cæteræ timorem adulterandi et luxuriandi habeant. Et apud Persas, quod fœdissimum et deterrimum genus hominum, tam magno zelo matrimonium amore mutuo observant, ut mulier, viro proprio mortuo, vivere recuset: et laudabilis mulier inter illos esse judicatur, quæ propria manu sibi mortem intulit, ut in una strue pariter ardeat cum viro suo. Cum ergo Gentiles, qui Deum nesciunt, et legem non habent, juxta dictum³ Apostoli naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, et ostendunt scriptum opus legis in cordibus suis: qui error, fili charissime, cum tu Christianus, et veri Dei cultor esse cognominaris,

si in juventute adolescentiæ tuæ putredine luxuriæ inquinatus, et fetore adulterii involutus, et voragine libidinis quasi puteo inferni demersus fueris?

10. Jam tempus est, ut memor Domini tui a diaboli laqueis respicias, et a fetore luxuriæ sordidatam animam lavas: jam tempus est, ut pro timore Creatoris tui tave piaculum iterare, et maculare te ultra non præsumas; tempus est, ut multitudini pereuntis populi parcas, quæ sequendo exempla peccantis principis cadebat in puteum mortis: quia (qui) quantoscumque vel per bona exempla ad vitam caelestis patriæ trahimus, vel per mala exempla ad perditionem sequentes præimus: de tantis procul dubio ab aeterno Judice vel penas, vel præmia accepturi sumus. Si enim gens Anglorum (sicut per istas provincias divulgatum est, et nobis in Francia et in Italia impropertur, et ab ipsis Paganis impropertum est) spretis legalibus connubiis, adulterando et luxuriando ad instar Sodomitanæ gentis, fœdam vitam vivit; de tali commixtione meretricum existimandum est, degeneres populos, et ignobiles, et furentes libidine fore procreandos, et ad extremum universam plebem ad deteriora et ignobiliora vergentem, et novissime nec in bello sæculari fortem, nec in fide stabilem, et nec honorabilem hominibus, nec Deo amabilem esse venturam, sicut aliis gentibus Hispaniæ, et Provinciæ, et Burgundiorum populis contigit, quæ sic a Deo recedentes fornicatæ sunt; donec Judex omnipotens salum criminum ultrices penas per ignorantiam legis Dei, et per Sarraenos venire et seivere permisit. Et notandum, quod in illo scelere aliud immane flagitium subter jacet, id est, homicidium, quod dum ille meretrices, sive monasteriales, sive sæculares male conceptas soboles in peccatis genuerint, eas sæpe ex parte maxima occidunt, non implentes Christi Ecclesias filiis adoptionis, sed tumulos corporibus, et inferos miseris animabus saliantes.

11. «Præterea nuntiatum est nobis, quod multa privilegia Ecclesiarum et monasteriorum fregisses, et abstulisses inde quasdam facultates. Et hoc, si verum est, peccatum grande esse dignoscitur, testante sacra Scriptura, quæ ait¹: Qui abstulerit aliquid patri, vel matri, et dicit: Ille non est peccatum, homicide particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit, mater nostra Ecclesia, quæ nos in baptismo spiritualiter regeneravit. Ergo qui Christi pecuniam et Ecclesiæ fraudabit, vel rapiet; homicide ante conspectum justi Judicis esse deputabitur; de quo quidam sapientum dicebat²: Qui rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem facit: qui autem pecuniam Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit. Et quoque dicitur, quod præfati et comites tui majorem violentiam et servitatem monachis et sacerdotibus irrogant quam ceteri ante Christiani reges fecissent. Igitur postquam Apostolicus Pontifex sanctus Gre-

¹ Prov. vi. — ² Joan. xxi. — ³ Rom. ii.

¹ Prov. xxviii. — ² Ibid.

gorius ab Apostolica Sedemisit prædicatores Catholice fidei, gentes Anglorum intemerate et inviolate permansere usque tempora Ceofredi regis Merciorum, et Osredi regis Deiorum et Berneciorum: hi duo reges hæc duo peccata maxima in provinciis Anglorum diabolico instinctu suis exemplis sceleratis contra præcepta Evangelicæ et Apostolica Salvatoris nostri publice facienda monstravere; et in istis peccatis commorantes, id est, in superstitione, et adulterio nonnarum, et fractura monasteriorum, justo iudicio Dei damnati, de culmine regali hujus vite abjecti, et immatura et terribili morte præventi a luce perpetua extranei, in profundum inferni et tartarum abyssi demersi sunt. Nam Ceofredum præcessorem venerandæ celsitudinis tuæ, stupratorem sanctimonialium, et Ecclesiasticorum privilegiorum fractorem (ut testati sunt qui præsentibus fuerunt) apud comites suos splendide epulantem malignus spiritus arripuit, qui eum ad fiduciam damnandæ legis Dei suadendo pellexit, potantem subito in insaniam mentis convertit, ut sine penitentia, et confessione, et viatico, furibundus et amens cum diabolis sermocinans, et Dei sacerdotes abominans, de hac luce sine dubio ad tormenta inferni migravit. Osredum quoque spiritu luxuriæ fornicantem, et per monasteria nonnarum sacras virgines stuprantem, et furentem agitavit, usquequo ipse regnum Anglorum, et juvenilem vitam, et ipsam luxuriosam animam contemptibili et despecta morte perdidit.

« Carolus quoque princeps Francorum multorum monasteriorum evorsor, et Ecclesiasticarum pecuniarum in usus proprios commutator, longa torsione et verenda morte consumptus est.

12. « Quapropter, fili charissime, cave tibi foveam, in quam vidisti coram te alios cecidisse; cave tibi jacula antiqui hostis, per quæ propinquos proprios coram te vulneratos cadere vidisti. Attende tibi a laqueo insidioris, in quo notos et commilitones tuos videbas strangulatos, et præsentem vitam et futuram perdere. Noli talium ad prævaricationem exempla sequi. Tales enim juxta prophetiam sanctæ Scripturæ sunt ¹, qui angustiavere justos, et qui abstulere labores eorum; in die iudicii dicturi sunt: Erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol non ortus est nobis, et viam Dei ignoravimus, et quid nobis profuit superbia, aut quid divitiarum jactatio contulit nobis? Transiere omnia illa tanquam umbra, et tanquam nuntius præcurrens, et tanquam navis, quæ pertransit, cujus non est vestigium invenire, aut tanquam avis transvolans in aere ». Et post pauca: « Sic et nos nati continuo desivimus esse, et virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autem nostra consumpti sumus. Talia dixere in inferno hi qui peccaverunt, quia spes impii tanquam fumus est, quæ a vento tollitur, et tanquam spuma gracilis, quæ a procella

dispergitur, et tanquam fumus, qui a vento diffusus est, et tanquam memoria hospitii unius diei præterentis. Et alias ²: Numerus dierum vite hominis si multum centum anni, quasi parvula gutta de magno mari deputatus est. Hæc omnia secundum auctoritatem Scripturæ rerum collatione similissima sunt. Sic et Jacobus frater Domini et Apostolus de impio divite disputans dixit ³: Sicut flos fœni transibit. Exortus enim est sol cum ardore, et arefecit fœnum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperit. Ita et dives in itineribus suis marcescet. Et ipsa Veritas in Evangelio proponens dixit ⁴: Quid enim proderit homini, si lucratur universum mundum, animæ vero suæ detrimentum patiarur?

13. « Quapropter, fili charissime, paternis te et submixtis precibus deprecamur, ut non despicias consilium patrum tuorum, qui pro Dei amore tuam appellare celsitudinem satagunt. Nihil bono regi salubrius, quam si commissa cum arguuntur, libenter emendentur; quia per Salomonem dicitur ⁵: Qui diligit disciplinam, diligit sapientiam. Ideo, fili charissime, ostendentes consilium justum, contestamur et obsecramus per viventem Deum, et ejus Filium Jesum Christum, et per Spiritum sanctum, ut recorderis, quam fugitiva sit vita præsens, et quam brevis et momentanea delectatio spurcæ carnis, et quam ignominiosum sit, ut brevis vite homo mala exempla in perpetuum posteris relinquat. Incipe ergo melioribus moribus vitam componere, præteritos errores juventutis corrigere; ut hic coram hominibus laudem habeas, et in futuro æterna gloria gaudeas. Valere celsitudinem tuam, et in bonis moribus proficere optamus ». Hucusque Epistola Bonifacii.

14. Extat et perbrevis ad eundem regem Epistola ejusdem viri apostolici Bonifacii, cum ad eundem munuscula misit, aves scilicet ad venationem aptas, ita factus (ut ait ⁶ Apostolus) omnia omnibus: Et ut Jacob cum ⁷ Esau fecerat, quo ejus animam lucrari posset, demerendam eam muneribus procuravit: Epistola autem sic se habet ⁷:

« Domno reverendissimo et dilectissimo Althaldo regi Merciorum Bonifacius servus servorum Dei intima charitatis salutem.

« Obsecramus celsitudinis tuæ clementiam, ut istum missum meum nomine Cedam præsentatorem harum litterarum in necessitate nostra et itineris sui, et in quoque illi necessitas contigerit, solatium præbendo adjuvare dignemini, et mercedem pro eo et a Deo habeas de missis nostris, qui præterito anno ad vos venero, quia eis in omnibus adjutorum, ut referebant, præstitistis. Interea pro signo veri amoris et devotæ amicitia duximus tibi accipitrem unum et duos falcones duo scuta et duas lanceas: quæ rogamus, licet indigna sint munuscula, charitate benedictionis suscipere digneris. Finem loquendi omnes pariter audiamus ⁸:

¹ Eccli. XVIII. — ² Jacob. I. — ³ Matth. XVI. — ⁴ Prov. XII. — ⁵ 1. Cor. IX. — ⁶ Gen. XXXII. — ⁷ Eod. Cod. Ep. XVIII. — ⁸ Eccli. XII.

Denm time et mandata ejus observa. Petimus quoque, ut si per alterum nuntium verba nostra ad præsentiam tuam scripta pervenerint, auditum tuum accommodare digneris, et sollicitè audire cures. Vale in Christo». De Epistola illa intelligit ad ipsam scripta nuper recitata.

15. Quid insuper? Missurus ad dictum regem Bonifacius eam Epistolam, voluit primum ipsam cognosci per amicum fidelem Hebertum archidiaconum, ad quem etiam ejusmodi litteras dedit:

« Dilectissimo ac reverendissimo fratri Heberti archidiacono Bonifacius servus servorum Dei legatus Germanicæ Sedis Apostolicæ sinceram in Christo spiritalis germanitatis salutem.

« Charitatis tuæ muneribus et libris susceptis, ericens ad supera palmas, magnas omnipotenti Deo gratias egi, qui mihi longe peregrinanti talem invenire concessit amicum, qui me et in rebus terrenis adiutorium, et in spiritali ratione communionis divinam solatium transmisit. Nunc autem intimis præcordiorum precibus admittatis tuæ clementiam obsecro, ut vestræ fraternitatis Synodo una cum servis Dei mecum laborantibus, adunatus esse merear, et sis mihi consiliarius et adjutor in inquirendis et investigandis regulis Ecclesiasticis judiciorum Dei; et ut me non ludivaga sermonum voce, sed serie rogantem ac dicentem esse scias, et non arroganter et superbum, aut proprio judicio plus justo placentem aslimes. Nam Catholica et Apostolica Romana Ecclesia, quando indignum ac vilem predicatorum ad prædicandum Germanicis erroneis, vel panis egenibus direxit, præcepit mihi, ut ex auctoritate Romani Pontificis, si alicubi viderem, inter Christianos peregrans, populos erroneos, vel Ecclesiasticas regulas mala consuetudine depravatas, vel homines per invium a Catholica fide abductos, ad viam salutis invitare et revocare totis viribus niterer.

16. « Illoc præceptum servare cupiens, admonitoriam, vel precatoriam Epistolam ad Athelbaldum regem Merciorum cum consilio et consensu episcoporum, qui una nobiscum sunt, transmisit: quam præsentare fraternitatis tuæ obtutibus jussi, ut si quæ in ea prave posita sint, emendes, et quæ justa sunt, sane sapientie tuæ condias et auctoritate confirmes. Et si radicem aliquam flagitiorum, de quibus in illa Epistola contra regem Merciorum disputatum est, in gente tua germinare velle videas: sicut providus et sapiens colonus cum falce Dominicæ auctoritatis in tempus (intutus) præcidas, et radicibus evellas. ne cum floruerint, fiat ex vinea¹ Sodomorum vitis eorum, et propago eorum ex Gomorra; et sit furor draconum vinum eorum, et furor aspidum insanabile. Inauditum enim malum est præ cæteris sæculis. Et, ut hic servi Dei guari Scripturarum dicunt, in triplo, vel in quadruplo Sodomitanam luxuriam vincunt, ut gens Christiana contra morem universæ terræ,

imo contra præceptum Dei, despiciat legitima matrimonia, et adhaereat incestis, luxuriosis, adulteris, et nefanda stupra consecratarum et velatarum feminarum sequatur.

17. « Præterea, ut mihi de opusculis Bedan (Bedæ) lectoris aliquos tractatus conscribere et dirigere digneris, quem nuper (ut audivimus) divina gratia spiritali intellectu ditavit, et in nostra provincia fulgere concessit; ut et candela, quam vobis Dominus largitus est, nos quoque fruamur. Interea ad indicium charitatis fraternitatis tuæ direxi exemplaria Epistolarum sancti Gregorii, quas de scrinio Romanæ Ecclesiæ excepi, quæ non rebar ad Britanniam venisse, et plura iterum, si mandaveris, remittam, quia multa inde excepi; dedi et corporale, pallia, et villosam unam ad tergendos pedes, cum laveris, servorum Dei. Valere beatitudinem tuam, et sacris virtutibus proficere in Christo optamus ». Haecenus ad Hebertum archidiaconum Bonifacius, qui et tunc eidem nuntio dedit pariter litteras ad Heresfridum presbyterum, virum egregia animi constantia præditum, ab eo ad hoc delectum, ut scriptam ad regem dictam Epistolam illi suis manibus porrigat, et legat, et interpretetur. Sic enim se habet:

« Dilectissimo ac reverendissimo fratri Heresfrido presbytero Bonifacius servus servorum Dei optabilem in Christo charitatis salutem.

18. « Almitatis tuæ clementiam intimis obsecro precibus, ut in tuis sacrosanctis orationibus mei memor esse digneris; et jam a sic narrantibus, et a te venientibus jam fecisse fraternitatem tuam, et facturam esse non dubito, ut sancti Jacobi Apostoli sententia in nobis impleatur, qua dixit²: Orate pro invicem, ut salvemini: Multum enim valet deprecatio justis assidua. Præterea nos octo episcopi, qui ad unam Synodum convenimus, quorum nomina subter adnotavimus, in commune te, frater charissime, deprecantur, ut verba admonitionis nostræ Athelbaldo regi Merciorum interpretando et recitando annunties, eo ordine, et eo modo, quo ad te scripta transmittimus, sollicitè enumerando et prædicando illi indicares. Audivimus enim, quia pro timore Dei personam hominis non timeas, et quod supradictus rex aliquantulum, quibusdam temporibus, audire dignetur tua monita. Et notum sit charitati tuæ, quia hæc verba admonitionis nostræ ad illum regem propter nihil aliud direximus, nisi propter puram charitatis amicitiam, et quod de eadem Anglorum gente nati et nutriti, hic per præceptum Apostolicæ Sedis peregrinamur; bonis et laudibus gentis nostræ letamur et gaudemus; peccatis autem ejus et vituperationibus tribulamur et contristamur.

19. « Opprobrium namque gentis nostræ patimur, sive a Christianis, sive a Paganis, quod gens Anglorum spreto more cæterarum gentium, et despecto Apostolico præcepto, imo Dei consiliu-

¹ Eod. Cod. Ep. XIV. — ² Deut. XXXII.

¹ Eod. Cod. Ep. XVI. — ² Jacob. V.

tione, legitimas uxores dedignentur habere, et hincientium equorum consuetudine, vel rudentium asinorum more, luxuriando et adulterando omnia turpiter foedat et confundat. Igitur si hoc scelus maximum verum sit, frater charissime, rogemus omnes communiter supradictum regem, ut semetipsum cum populo corrigat, ne tota gens cum principe hic et in futurum pereat, sed ut vitam propriam emendando et corrigendo, exemplis suis item gentem propriam ad viam salutis dirigat: et unde peccatum ante contraxit, inde mercedem mereatur æternam. Præterea partem thymiamatis, et sabaum pro benedictione, et signo puræ charitatis tibi direximus. Sanctis operibus florentem, et probatis moribus proficientem fraternam dilectionem tuam atque benevolentem (benevolentem) sancta Trinitas æternaliter custodiat ». Haclenus Bonifacius.

20. Quæ autem ista secuta sint, ignoratur. Cæterum ad meliorem frugem redditum ipsum regem litteris Bonifacii fuisse, nullus prodit; cum tamen illud certum sit, post biennium ipsum infelici exitu diem clausisse extremum: de eo enim ita in Epitome historicæ Anglicanæ anno Redemptoris septingentesimo quinquagesimo septimo: « Edilbaldus », qui et Athelbaldus, « rex Merciorum a suis tutoribus », defensoribus militibus scilicet, « nocte morte fraudulenta miserabiliter peremptus occubuit ». Et de eodem superius hoc ipso Redemptoris anno septingentesimo quadragésimo quinto: « Edilbaldus rex Merciorum per impiam fraudem vastabat gentem Nordanhumbroborum, etc. »

21. *Acta Synodalia Romæ missa, ubi Zacharias, congregata Synodo, ea confirmat damnans hæreticos Aldebertum et Clementem, unde litteræ ad ipsum Bonifacium.* — His igitur ex Germanica Synodo per S. Bonifacium missis litteris ad regem Merciorum jam recitatis: reliqua, quæ eandem consecuta sunt Synodum, enarremus. Ut quæ ibi adversus hæreticos sunt decreta, tenaciori vinculo firmarentur, nempe ut damnati Aldebertus et Clemens ab Apostolica quoque Sede sententiam damnationis acciperent: idem sanctus Bonifacius legavit Romam ad Zachariam Pontificem Deneardum presbyterum, quem alias (ut vidimus) ante alia occasione in Urbem miserat, cui et litteras dedit una cum Actis ad eandem causam spectantibus, quibus Zacharias acceptis, Concilium collegit episcoporum, in quo eosdem hæreticos condemnavit. Extant ejus Synodi Acta in Vita Bonifacii, atque in antiquitus scriptis Codicibus fidelissime recensita, quæ sic se habent¹:

22. « In nomine Domini nostri Jesu Christi, imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore anno vicesimo sexto (anno quinto) imperii ejus, mense Octobris die vicesima quinta, Indictione decima quarta (cepta hoc anno mense Septembris), præsideute sanctissimo domino Za-

charia papa in patriarchio Lateranensi, in Basilica quæ appellatur Theodori, consistentibus etiam cum eo sanctis episcopis:

« Epiphanio e Silva Candida.

« Benedicto Nomento.

« Venandio Præneste.

« Gregorio Portuensi.

« Niceta Gabiis.

« Theodoro Ostiensi.

« Gratiioso Velitris, seu venerabilibus presbyteris:

« Joanne archipresbytero tit. S. Susannæ.

« Gregorio presbytero tit. S. Clementis.

« Stephano presbytero tit. S. Marci.

« Stephano presbytero tit. S. Eusebii.

« Dominico presbytero tit. S. Priscæ.

« Theodoro presbytero tit. S. Laurentii.

« Anastasio presbytero tit. S. Mariæ.

« Gregorio presbytero tit. SS. Joannis et Pauli.

« Sergio presbytero tit. S. Pudencianæ.

« Jordane presbytero tit. S. Sabinæ.

« Theophanio presbytero tit. SS. Coronatorum.

« Leone presbytero tit. S. Anastasiæ.

« Gregorio presbytero tit. S. Ballinæ.

« Stephano presbytero tit. S. Chrysogoni.

« Eustathio presbytero tit.....

« Leone presbytero tit. S. Damasi.

« Procopio presbytero tit. S. Cyriaci.

« Propositis in medio sacrosanctis Evangeliiis, adstantibus quoque diaconibus cunctoque clero, Gregorius regionarius et nomenclator dixit: Deneardus religiosus presbyter legatus sanctissimi archiepiscopi provinciæ Germaniæ, directus ad vestrum sanctum Apostolatam, pro velo est, et petit ingredi. Quid præcipitis? Dictum est: Ingrediat.

23. « Cumque ingressus fuisset, Zacharias sanctus papa dixit: Ante hos dies litteras reverendissimi fratris nostri Bonifacii archiepiscopi nobis detulisti, per quas nobis ea, quæ opportuna visa fuerant, indicavit. Quid ergo denuo nostris secretariis te ingredi postulasti? Deneardus religiosus presbyter dixit: Domine mi, dum juxta vestri Apostolatus præceptum dominus meus Bonifacius episcopus famulus pietatis vestræ in provincia Francorum Synodum aggregaret, et reperisset illic falsos sacerdotes hæreticos et schismaticos, id est, Aldebertum et Clementem, sacerdotio privatus una cum principibus Francorum, retrudi fecit in custodiam. Illi autem non in poenitentia degunt, ut iudicatum est, sede contrario, adhuc populum seducunt. Pro quo et hanc Epistolam præfati domini mei, quam manibus gero, vestro sancto Apostolatu mihi missus offero, ut eam coram sancto Concilio legi faciatis. Dictum est: Suscipiatur Epistola, et coram nostra presentia relegatur. Et accipiens Theophanios notarius regionarius et sacellarius, relegit in his sermonibus:

24. « Excellentissimo Patri atque Apostolico Pontifici Zachariae papæ Bonifacius exiguus servus

¹ Vit. Bonif. l. II, c. 4. apud Sur. tom. III, die v. Junii.

servorum Dei, optabilem in Christo charitatis salutem.

« Postquam me ante annos prope triginta sub familiaritate et servitio Apostolicæ Sedis, amnente et jubente venerandæ memoriæ antistite Apostolico Gregorio, anteriore voto constrinxi, quicquid mihi lætitiæ vel tristitiæ accideret, Apostolico Pontifici solembam indicare, ut in lætis simul laudarem Dominum, et in tristibus ejus consilio roborarer. Ita et nunc mihi liceat indicare, precor, sicut scriptum est¹: Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi: majores tuos, et dicent tibi. Notum enim sit paternitati vestræ, quia postquam indigno mihi mandastis in provincia Francorum, sicut et ipsi rogarunt, sacerdotali Concilio et Synodali conventui preesse, multas injurias et persecutiones passus sum a falsis sacerdotibus et adulteris presbyteris, seu diaconibus, et fornicariis clericis: maximus tamen mihi labor est contra duos hæreticos pessimos et blasphemos contra Deum et Catholicam fidem. Unus qui dicitur Aldebertus, natione Gallus est, alter, qui dicitur Clemens, genere Scotus est, specie quidem erroris diversi, sed pondere peccatorum compares.

25. « Contra istos obscuro auctoritatem vestram, ut me defendere et adjuvare, et populum Francorum et Gallorum per scripta vestra corrigere studeatis, ne hæreticorum fabulas, et vana prodigia ac signa præcursoris Antichristi seentur; sed ad canonica jura, et ad viam veræ doctrinæ convertantur, et ut per verbum vestrum isti duo hæretici mittantur in carcerem, nullusque cum eis communionem habeat, ne forte fermento doctrinæ illorum fermentatus aliquis pereat, sed segregati vivant, et juxta dictum Apostoli², traditi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini³. Et si Ecclesiam non audierint, sint vobis juxta Evangelicæ præceptum, sicut ethnici et publicani. Propter istos enim persecutions et inimicitias et maledictiones multorum patior, et Ecclesia Christi impedimentum doctrinæ rectæ sustinet. Dicunt enim de Aldeberto, quod eis sanctissimum Apostolum abstulerim, patronum et oratorem, virtutumque factorem, et signorum ostensorem abstraxerim.

26. « Sed pietas vestra audiens vitam ejus, judicet ex fructu, utrum vestimentis ovium indutus intus lupus rapax fuerit, an non. In primæva igitur ætate hypocrita fuit, dicens quod sibi Angelus Domini in specie hominis de extremis finibus mundi miræ, sed tamen incerte sanctitatis reliquias attulerit: et exinde potuerit omnia quæcumque poposcerit, a Deo impetrare. Hac ergo simulatione (sicut beatus Apostolus prædixit⁴) penetravit multorum domos, et captivas dixit post se mulierculas oneratas peccatis, quæ ducebantur variis desideriis, et multitudinem rusticorum dicentium, quod ipse esset vir Apostolicæ sanctitatis: præterea

conduxit episcopos indoctos, qui se contra præcepta canonum absolute ordinaverunt: unde in tantam superbiam elatus est, ut se æquipararet Apostolis Christi; et dedignatus in alicujus Apostolorum vel martyrum honore Ecclesiam consecrare, in proprio honore dedicaret oratoria, vel (ut verius dicimus) sordidaret.

27. « Ad hæc etiam impropereaus, cur voluissent homines visitare limina sanctorum Apostolorum: fecit eis crucientas et oratoriola in campis, et ad fontes, vel ubicunque sibi videbatur, et jussit ibi publicas orationes celebrari, in tantum ut multitudines populorum, spectis cæteris episcopis, et dimissis antiquis Ecclesiis, in talibus locis conventus agerent, dicentes: Merita sancti Aldeberti adjuvabant nos. Ungulas quoque suas atque pilos dedit ad honorificandum et portandum cum reliquiis sancti Petri Apostolorum principis. Tantis itaque flagitiis involutus presumpsit quoddam, quod maximum scelus et blasphemia contra Dominum esse videtur: venienti enim populo et prostrato ante pedes ejus, et cupienti confiteri peccata sua, dixit: Scio omnia peccata vestra, quia mihi cognita sunt occulta vestra, ideoque non est opus confiteri ea: securi ergo et absoluti de peccatis vestris præteritis, revertimini ad domos vestras cum pace. Hæc igitur et his similia, quæ sanctum Evangelium hypocritas facturos esse testatur, idem Aldebertus suo habitu et incessu, moribusque solet operari». Vidisti, lector, perseverantem jugiter in Ecclesia veterem usum confitendi occulta peccata sacerdotibus, cui assuetus populus præstare perseverans ad Aldeberti pedes (quem putabant virum apostolicum), peccata ut propalaret quisque sua, prosterneretur. Pergit vero de Clemente altero pseudopropheta dicere:

28. « Alter autem hæreticus, qui dicitur Clemens, contra Catholicam contendit Ecclesiam, abnegans scilicet et refutans canones sacros, tractatus et expositiones sanctorum Patrum Hieronymi, Augustini et Gregorii; Synodalia etiam jura spernens, affirmat se post duos filios in adulterio natos, esse posse legis Christianæ episcopum. Præterea Judaïsimum introducens, justum esse dicebat Christiano, ut si voluerit, viduum fratris defuncti accipiat uxorem. Ipse etiam contra fidem sanctorum Patrum contendit, dicens, quod Christus Filius Dei descendens ad inferos, omnes quos inferni carcer detinuit, inde liberasset, credulos videlicet et incredulos, necnon cultores idolorum. Multa quoque alia horribilia et contraria fidei Catholice de prædestinatione Dei affirmat. Quapropter precor, ut litteras vestras de hoc hæretico mandare curetis duci Carolomanno, ut mittatur in custodiam, ne semina satanæ latius seminare, una ovis morbida totum gregem polluat. Valere sanctitatem vestram, et prosperis profectibus gaudere in longitudine dierum optamus». Hactenus Epistola Bonifacii ad Zachariam. Pergunt Synodalia Acta:

29. «Cumque lecta esset Epistola, Zacharias

¹ Deut. XXXI. — ² 1. Cor. — V. — Marc. XVIII. — ³ 2. Tim. III.

papa dixit : Audistis, charissimi fratres, quid in Epistola lectum sit ex sacrilegis illis, qui se ad suam condemnationem Apostolos nominare præsumperunt ? Sancti episcopi et venerabiles presbyteri responderunt : Audivimus certe per omnia, non Apostolos, sed ministros satanæ et præcursores Antichristi. Quis enim aliquando Apostolorum, vel quilibet sanctorum ex capillis suis aut unguibus pro sanctitate populis tribuit, ut ipse perniciosus agere conatus est Aldebertus ? Sed hoc scelus a sancto vestro Apostolatu reseccandum est, tam de illo, quam etiam de transgressore Clemente, qui sacros canones sprexit, atque expositiones sanctorum Patrum Ambrosii, Augustini cæterorumque respuit : ambo itaque justam dignamque transgressionibus suis suscipiant sententiam. Zacharias sanctus papa dixit : Quia jam tardior hora est, venturo secretario de conscripta vita et oratione, quam sibi exposuit Aldebertus, vel cæteris ejus gestis, cum nobis lecta fuerint, communi consensu, mediante Deo, quid fieri debeat, pertractabimus ». Hactenus primum secretarium, sive sessio Romani Concilii. Sequens autem non in sequentem vel alium aliquem diem dilatum est, sed die eodem iterum conventum, ut habent Synodalia Acta verbis istis :

30. « Cumque in eodem die sanctus Zacharias papa, cæterique episcopi, necnon presbyteri supradicti alique clerici convenissent in prænominatam Basilicam, Gregorius notarius regionarius et nomenclator dixit : Juxta sancti vestri Apostolatus præceptum, quod in præterito secretario jussistis, Deneardus religiosissimus presbyter adest pro velo : quid præcipitis ? Dictum est : Ingrediatur. Cumque ingressus esset, Zacharias sanctus papa dixit : Auctus illi nefandissimi Aldeberti, sive cætera ejus scripta, quæ præterito secretario in manibus gerebas, coram præsentî Concilio porrigere legenda. Et accipiens Theophanius notarius regionarius et sacellarius legit vitam illius, cujus initium est :

31. « In nomine Domini nostri Jesu Christi. Incipit vita sancti et beati Aldeberti episcopi ex electione Dei nati. De simplicibus parentibus fuit procreatus, et de gratia Dei coronatus : quia dum in utero matris suæ esset, ibidem gratia Dei cepit in eo retineri. Et antequam pervenisset beatissima nativitas ejus, vidit genitrix ejus per visionem, quasi egredientem vitulum de dextero latere suo. Qui nimirum vitulus designabat illam gratiam, quam accepit ab Angelo, antequam exiret de vulva. Cumque hic libellus usque ad finem lectus fuisset : Zacharias sanctus papa dixit : Quid ad hanc blasphemiam respondetis, sanctissimi fratres ? Epiphanius episcopus Ecclesie sancte Silve candidæ dixit : Domine Apostolice, ex divina profecto inspiratione motum est cor vestri sancti Apostolatus, ut prædictum Bonifacium sanctissimum episcopum et Francorum principes commoneretis, in partibus istis post longa tempora Concilium congregare sacerdotum, ne hæc schismata et blasphemie sancto vestro Apostolatu celarentur.

32. « Zacharias sanctus papa dixit : Si quid adhuc habet Deneardus religiosus presbyter nobis porrigere ad legendum, porrigat. Deneardus presbyter respondit : Ecce, domine, Epistola, qua utebatur Aldebertus, et quam divulgabat esse Jesu, sibi que de cælo venisse. Et accipiens Theophanius notarius legit, cujus initium erat : In nomine Domini. Incipit Epistola Domini nostri Jesu Christi Filii Dei, quæ in Hierosolimam cecidit, et per Michaelen archangelum inventa est in porta Ephraim, et per manus sacerdotis nomine Icoræ ipsa Epistola fuit exemplata : et transmisit ipse eandem Epistolam ad Germaniæ civitatem alio sacerdoti Thalassio, et ipse Thalassius transmisit illam ad Arabiæ civitatem alio sacerdoti Leoban, et ipse Leoban transmisit Epistolam istam ad Vethphaniam civitatem, et recepit eam Maerius sacerdos Dei, et transmisit in montem sanctum archangeli Michaelis, et per manus angeli Dei pervenit ad Romanam civitatem ad sepulcrum sancti Petri, ubi claves regni cælorum constituta sunt. Et duodecim papati, qui sunt in Romana civitate, triduanas lecerunt vigiliis in jejuniis et orationibus : et cætera usque ad finem perlecta.

33. « Zacharias sanctus papa dixit : Pro certo, charissimi fratres, et prædictus Aldebertus in insaniam conversus est, et omnes, qui hac utuntur commentata Epistola, parvulorum more absque sensu sunt, et muliebri errore insaniant. Sed ne leviores amplius decipiat, indiscussam et absque sententia causam hanc relinquere non possumus. Sancti episcopi et venerabiles presbyteri responderunt : Ex divina illustratione cognoscimus, cor sancti vestri Apostolatus illuminatum, et quæ a vobis dicta sunt, ex administratione Spiritus sancti emanarunt. Et ideo, ut a vobis prævisum fuerit, in utrosque sententia promulgetur. Zacharias papa dixit : Non ut a nobis solis prævisum fuerit, sed pariter cum sanctitate vestra, ut Domino placuerit, in futuro secretario est pertractandum ». Hucusque secundum secretarium. Tertium eadem die habitum legitur, ut plane mirum sit, eodem die jam tertio esse conventum, tresque habiles sessiones. Sic enim eadem pergunt Acta :

34. « Cum autem tertia vice in eodem die sanctus Zacharias papa, cæterique episcopi, necnon presbyteri supradicti, sed et alii clerici convenissent in prænominatam Basilicam, Gregorius notarius regionarius et nomenclator dixit, secundum quod a vestro sancto Apostolatu præceptum est in præterito secretario, ut Deneardus religiosus presbyter hic se vestris præsentaret obtulit, præsto est præ foribus. Quid præcipitis ? Dictum est : Ingrediatur. Cumque ingressus fuisset, Zacharias papa dixit : Habes adhuc ex sacrilegorum illorum conscripto aliquid, quod coram Concilio proferre debeas ad legendum ? Deneardus religiosus presbyter respondit : Etiam, domine mi, orationem quam sibi Aldebertus componere nisus est : et ecce in manibus eam gero, jubete eam suscipi. Moxque

suscepta est, et lecta oratio, cujus initium tale erat :

35. « Domine Deus omnipotens, pater Domini nostri Jesu Christi, et A et B, qui sedes super septimum thronum et super Cherubim et Seraphim, pietas magna, et dulcedinis satis est apud te, pater sanctorum angelorum, qui fecisti caelum et terram, mare, et omnia que in eis sunt : te invoco, et clamo, et invito super me miserimo, quia tu dignus fuisti dicere : Quodcumque petieritis a Patre in nomine meo, dabit vobis. A te peto, ad te clamo, et Domino Christo confido animam meam. Cumque per ordinem legeretur, pervenit ad locum, ubi ait : Precor vos et conjuro vos, et supplico me ad vos, angelus Uriel, angelus Raguel, angelus Tubuel, angelus Michael, angelus Adnias, angelus Tubuas, angelus Sabaoth, angelus Simihel. Dum vero hæc oratio sacrilega usque ad finem perlecta fuisset, Zacharias sanctus papa dixit : Quid ad hæc, sancti fratres, respondetis ?

36. « Sancti episcopi et venerabiles presbyteri responderunt : Quid aliud agendum est, nisi ut omnia, quæ coram nobis lecta sunt, igne concrementur ; auctores vero eorum anathematis vinculo percellantur ? Octo enim nomina Angelorum, quæ in sua oratione Aldebertus invocavit, non Angelorum, præter Michaelis, sed magis demonum nomina sunt, quos ad præstandum sibi auxilium invocavit. Nos autem, ut a vestro sancto Apostolatu edocemur, et divina tradit auctoritas, non plus quam trium Angelorum nomina agnoscimus, id est, Michael, Gabriel, Raphael ». Hæc Patres. Quibus perspicue intelligis librum quartum Esdræ nomine vulgatum, in quo frequens est mentio angeli Uriel, ab Ecclesia Romana proscriptum penitusque esse rejectum. Habentur eadem de tribus tantummodo Angelorum nominibus in Capitularibus ² Caroli Magni. Pergunt Acta :

37. « Zacharias sanctus papa dixit : Optime provisum est a vestra sanctitate, ut conscripta illius omnia igne concrementur. Sed opportunum est, ut ad reprobationem in sermone nostro conserventur ad perpetuum confusionem. Nunc vero, quia omnia peracta sunt, de utrorumque sententia, quorum superius mentio facta est, pertractandum est. Universum Concilium dixit : Aldebertus, cujus nobis actus et nefaria commenta lecta sunt, et qui se Apostolum censuit nominari : et capillos et ungulas suas populis pro sanctitate tribuit, quique sub obtentu Angelorum demones in suum auxilium invocat : sit ab omni officio sacerdotali alienus, agens penitentiam pro commissis, et amplius jam populum minime seducat. Sin autem in his erroribus perseveraverit, et populum amplius seduxerit : sit anathema, et aeterno Dei judicio condemnetur, omnisque pariter, qui ei consenserit, et ejus doctrinam secutus fuerit, aut adjunctus fuerit. Similiter et Clemens, qui per suam stultitiam san-

ctorum Patrum statuta, omniaque Synodalia Acta respuit, inferens etiam Christianis Judaismum, dum prædicat fratrem fratris detentis accipere posse uxorem ; insuper et Dominum Jesum Christum descendentem ad inferos omnes pios et impios exinde prædicat abstraxisse : ab omni sacerdotali officio nudatus sit, et anathematis vinculo obligatus, pariterque Dei judicio condemnatus, et omnis qui ejus sacrilegis consenserit predicationibus ». Haec Acta Concilii, quibus tum Zachariæ, tum aliorum episcoporum et presbyterorum superius nominatorum apposita est subscriptio. Vides, lector, eadem sententia in Clementem prolata ob id, quod sacrorum Conciliorum et Ecclesie doctorum doctrinam respueret, perstringi damnaque pariter novatores eadem cum Clemente perfide sentientes ?

38. Ad hæc spectant, quæ in Capitularibus Caroli habentur his verbis ¹ : « Pseudographicæ et dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra Catholicam fidem sunt, ut Epistola pessima et falsissima, quam transacto anno dicebant aliqui errantes et in errorem mittentes, quod de caelo cecidisset : nec credantur, nec legantur, sed comburantur, ne in errorem pro tali scripto populus mittatur : sed soli canonici libri, et Catholici tractatus, et sanctorum auctoritates et dicta legantur et tradantur ». Respicit hoc etiam, quod in iisdem habetur de Scotis, qui mentiebantur se esse episcopos ² : Vel quod in eos ³, qui falsa nomina martyrum et incertas sanctorum memorias venerantur, statutum est.

Quod rursus ad idem Concilium spectat, desiderari videntur ea Synodi Acta, quibus confirmata sunt, quæ in Synodo a Bonifacio hoc anno in Germania collecta statuta fuerunt, nisi per se ea seorsum a Zacharia dixerimus confirmata, qui de iisdem omnibus post hæc Synodum litteras dedit ad eundem Bonifacium verbis istis ⁴ :

39. « Reverendissimo et sanctissimo fratri Bonifacio coepiscopo Zacharias servus servorum Dei.

« Cum nobis sanctissimæ fraternitatis tuæ syllabe delatæ fuissent, atque per singula legi fecissemus, reperimus in earundem litterarum serie, quod peccatis nostris facientibus, dum Dominici tritici semina quareres elaborare ad augendam segetem spiritualem : subito inimici superseminaverunt zizania, ut sanctitatem tuam in bono opere impedirent. Sed tua sancta fraternitas incessanter orationi instet pariter cum fratribus, qui tecum laborant, ut spirituali sarculo eradicare possis zizania. Hoc opus si tibi semper erit in voluntate ; Deus sine dubio adjuvat, ut beatus Gregorius papa : Bonum opus, inquit, nobis sit in voluntate ; nam ex divino adjutorio erit in perfectione. Unde, charissime frater, confortare in Domino, et ipse erit adiutor tuus.

40. « De incursione autem Gentium, quæ in tuis plebibus facta est, mirandum nobis est : sed

¹ Joan. XII. — ² Capitul. I. l. c. 16.

¹ Cap. I. l. c. 78. — ² Lib. VII. adl. tit. c. 37. — ³ Lib. I. c. 14. — ⁴ Cod. F. II. c. 7.

hæc adversitas nullatenus tuam fraternitatem conturbet, quia et Romana civitas ex accidentibus facinoribus sæpius est depopulata, et tamen omnipotens Dominus dignatus est eam consolari. Sic etiam credimus, quia et vos consolabitur, si fideliter ad eum clamaveritis, et jejuniis supplicationesque litaniarum in populis commissis agendas prædixeritis. Nos quoque (licet peccatores existamus) precibus nostris et consacerdotum nostrorum, in quantum possumus, adjuvamus.

« De Synodo autem congregata apud Francorum provinciam, mediantibus Pipino et Carolo-manno excellentissimis filiis nostris, juxta syllabarum nostrarum commonitionem, peragentem vicem tua sanctitate, qualiter egisses, agnovimus, et omnipotenti Deo nostro gratias egimus, qui eorum corda confirmavit, ut in hoc pio opere adjutores existerent, et quia omnia optime et canonicè peregisti, tam de falsis episcopis et fornicariis et schismaticis, quam etiam de reliquis nomine sacerdotibus, contra canonum instituta agentibus, vel contra Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, de quibus secundum tuam relationem respondemus.

41. « De eo vero, quod suggestisti, quia elegerunt unam civitatem (nempe Moguntiam) omnes Francorum principes, pertingentem usque ad Paganorum fines, et in partes Germanicarum gentium, ubi antea prædicasti, quatenus ibi sedem metropolitanam perpetuo tempore habere debeas, et inde cæteros episcopos ad viam instruere recititudinis, et postmodum tui successoris perpetuo jure possideant: hoc quia decreverunt, nos facti suscepimus, eo quod ex Dei nutu factum est. Quod vero falsi sacerdotes et schismatici hoc impedire conati sunt, eorum vanum agonem Dominus dissipabit, et illa faciet stabili, quæ sanctorum Patrum statutis videntur concordare. Et quia ipsi principes Francorum tibi etiam in hoc adjutores extiterunt: retribuatur illis omnipotens Deus adiutorii hujus præmium, et innumera largiatur bona.

« De illo etiam falso episcopo, quem dixisti, quod adulterati clerici et homicide filius in adulterio natus, et absque disciplina nutritus esset, et quod sui similes sacerdotes consecravit: hoc meministi tua reverenda fraternitas, quod etiam tibi sæpe scripsimus, ut nullus homicida, nullus adulter, nullus fornicator sacrum ministerium debeat tractare; sed neque ex pœnitente quis, aut talis, qualem sacri canones prohibent, esse sacerdotem.

42. « De baptizatis vero ab illis, seu Ecclesiis consecratis, requirat tua fraternitas, si aut Ecclesias in nomine sanctæ Trinitatis consecraverunt, aut parvulos similiter baptizaverunt: et tunc consecratio Ecclesiarum, et parvulorum baptisma sit rite confirmatum.

« Hoc etiam pariter retulisti, quod illi, qui ante projecti sunt sacerdotes, se a nobis absolutos esse, apud Francorum provinciam divulgarent. Quod tua sancta fraternitas nullo modo credat: quia impos-

sibile est, ut si hoc fecissemus, non tuæ charitati per nostras indicassemus litteras. Impossibile ergo nullo modo credas: quia non aliud prædicamus, et aliud agimus, aut aliud dirigimus, ut illi garrunt; sed auxiliante Deo, illud firmissime hortamur, ut teneas, ut sanctorum Patrum institutis et consultis sacrorum canonum omni modo parere studeas.

« Quod obsecrasti, ut Francorum principibus scriberemus: scias a nobis esse gestum. Per singula enim eis scripsimus, ut petisti, ut tibi amici sint, et adjutores in Dominico opere existant.

43. « De censu vero expetendo, quod impetrare a Francis ad reparandas Ecclesias vel monasteria plus non potuisti, quam ut verente anno, ab unoquoque conjugio servorum duodecim denarii reddantur: ex hoc gratias ago Deo, quia hoc potuisti impetrare. Dum enim Dominus donaverit quietem, augebuntur et luminaria sanctorum, pro eo quod nunc tribulatio accidit a Sarracenis, Saxonibus, vel Frisonibus, sicut tu ipse nobis innuisti.

« De his etiam, qui postquam depositi sunt pro capitalibus peccatis de gradu sacerdotali, reperiuntur nec clerici esse velle, nec monachi sub pœnitentia, sed pergentes (peragrantes) ad palatium regis Francorum, rogant ut eis loca tribuat Ecclesiarum vel monasteriorum, ut dispergant sanctorum loca: de his, inquam, quid fieri debeat, Francorum principibus commonitoria direximus scripta.

44. « In alia quippe tua Epistola reperimus contineri omnia quæ contra te egerunt falsi et schismatici episcopi, id est, Aldebertus et Clemens; in qua omnia Acta eorum, ac impiissimum errorem singulatim indiscati. Nos autem, congregatis consacerdotibus nostris, eorumdem pravum sceleratissima Acta in eorum præsentia legi fecimus. Et cum nobis coram Concilio lecta fuissent: pio studio omnes eadem schismatica dogmata, et sceleratissimam vitam, quam sibi Aldebertus conscribi fecit, una voce decreverunt, ut igne cremarentur. Sed nos hoc non fieri rectum judicantes, pro eorum perpetua damnatione in scribio sanctæ Ecclesiæ reservari mandavimus. Ad hæc etiam dignam sententiam contra eorum errorem scribi fecimus; cuius exemplar Epistolæ ad tuam direximus sanctitatem, ut lecta in provincia Francorum, omnis schismaticus audiens taliter a sancta et Apostolica Ecclesia judicaret, a sensus sui pravitate respiscat.

45. « In tertia vero Epistola tua intimasti nobis de alio seductore Geolebo, qui antea falso episcopi honore fungebatur, et quia sine consultu ad nos properat. Ille dum advenit, ut Domino placuerit, licet. Tua autem reverentia, ut auxiliante Domino cepit, vice nostra petimus, perficere studeat. Volumus namque omni anno, tempore apto, in provincia Francorum Concilium te celebrare, ut frequentia sacerdotum per instituta sacrorum canonum correctæ, illis nulla adversitas valeat pullulare, sed magis Ecclesiæ sanctæ unitas et disciplina Apostolica ubique in illis partibus dilatata

existat, ut non amplius populi per falsos sacerdotes depravati demergantur in interitum. Dum vero Concilium congregaveris, sic tua fraternitas conflictum habeat cum metropolitano, ut nullus sine commendatitiis suscipiatur Epistolis. Pro eadem quippe causa, et pro omnibus utilitatibus sancte Ecclesiæ Francorum principibus direximus litteras, ut alias præfati sumus. De civitate autem illa, quæ nuper Agrippina vocabatur, nunc vero Colonia, juxta petitionem Francorum, per nostræ auctoritatis præceptum nomini tuo metropolim confirmavimus, et tuæ sanctitati direximus ejusdem metropolitane Ecclesiæ stabilitatem. Deus te incolumem custodiat, reverendissime frater. Data prid. kalend. Novembris, imperante domino Augusto Constantino, anno vicesimo septimo imperii ejus, Indictione decima quarta ».

46. Desiderantur litteræ, quas se ad Francorum principes scripsisse testatur.

Constat pariter cum iisdem Pontificis litteris redditam esse eidem Bonifacio Epistolam ejus, qui a secretis, sive ab Epistolis erat ipsi Romano Pontifici Zachariae, quam quod nunquam hactenus eusam sciamus, hic tibi scribendam curavimus. Sic se habet ¹ :

« Summis et Deo amabilibus apicibus acceptis, cum magno et omni quo coequet honore et veneratione relegi. Et quia post tot tempora merui ex vestris syllabis visitari, omnipotenti Deo nostro gratias egi, qui me indignum famulum suum etiam de vestra letificavit incolumitate. Igitur omnia, quæ nobis per nunc directas litteras præcepistis, ut Dominus vires donare dignatus est, adimplevimus; sed et ea, quæ domino Apostolico suggestistis, per nos sunt suscepta, et ammittata, atque relecta, et nos ea pertractantes omnia scripta quæ vobis ab eo directa sunt, a nobis esse dictata juxta vestram voluntatem cognoscite: sed et quod non sperabatis fieri, suggestimus, et facta est Synodus sacerdotum, presidente domno Apostolico, et relecta est sacrilega illius Aldeberti nefandissimi vita, et omnia opuscula ejus coram Synodo: pariter Epistola sanctissimæ paternitatis vestræ, ubi de illo et de Clementis dementia suggestistis: et sic post gesta peracta, sententia anathematis in eos pronulgata est, vel in omnes, qui eorum nefandam secuti fuerint seclari: ejus instar (hoc et exemplar), vobis a domno Apostolico directa est. Et hæc coram presentia presentis fratris nostri Deneardi venerabilis presbyteri acta

sunt, et ipse vobis ore proprio poterit enarrare, quod omnia ista per nos acta sunt. Nam pro certo cognoscite, sanctissime pater, quia in omnibus me paratum offero vestris obtemperantem præceptis: tantummodo peto, ut pro nobis orare jubentis. Scio enim quia vestris orationibus adjutus, erutus sum a tentationibus inimici, et misertus Dominus suo famulo medellam tribuit, et diversis infirmitatibus circumdatus, quanquam indignus, illud Apostoli sequar consolationis dictum, quo ait ¹ : Cum infirmor, tum potens sum. Et ² : Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhaliat in me per vestras sanctas preces virtus Christi.

47. « Venerandas namque nostras et Dei ancillas, quæ apud limina sanctorum Patrum Apostolorum properavere, quas etiam nobis vestra sancta paternitas commendare jussit, in quantum Dominus vires donare dignatus fuerit, curam earum habemus propter vestram sanctam præceptionem. Benedictionem etenim, quam nobis direxistis, suscepimus, id est, poculum argenteum, et sindonem unam: quæ in duplici suscepimus benedictione, eo quod a tanto patre meruimus visitari. Et licet retribuere non valeamus, tamen ad invicem charitatis cum magna reverentia direximus cinnamomum unc. 4, costum unc. 4, piper lib. 2, cotzimbrem lib. 1, quæ peto, ut absque injuria suscipere jubentis, et ut pro nobis orare dignemini omnino deosco. Incolumem sanctissimam paternitatem vestram divina conservet majestas orantem pro nobis Deum, meritis Apostolorum decorande pater ». Hactenus Epistola.

Cæterum simul cum his missa sunt anni hujus Synodi Acta in Germaniam, eadem quoque recepta. Nam eadem legibus suis Carolus probata reddidit, dum legem statuit adversus hujusmodi pseudoprophetas ³, quam superius recitavimus.

48. Finem hunc acceperunt res geste presentis anni, quod pseudoapostoli una cum suis ipsorum erroribus delati ad Apostolicam Sedem, damnationis sententiam acceperunt: sicut cuncta machinamenta diaboli sunt dissoluta, quibus novam coalescentem Ecclesiam ille perfidus hostis humani generis perturbare conatus est, ejusmodi subdolis operariis; sed Bonifacio ad primarium dominum vineæ ex adverso clamante ⁴ : « Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoluntur vineas: nam vinea nostra floruit ». Et ⁵ : « Incurepa feras arundinis ». Laqueo ille anathematis præfocato cessarunt.

¹ Eod. qui supra Cod. Ep. IV.

¹ 2. Cor. XII. — ² Ibid. — ³ Cap. I. . c. 78. — ⁴ Cant. II. — ⁵ Psal. LXVII.

Anno periodi Græco-Romanæ 6238. — Anno Æræ Hispan. 783. — Anno Hegiræ 128, inchoato die 2 Octobr. Fer. 7. — Jesu Christi 745.
— Zachariæ papæ 5. — Constantinî Copronymi 26 et 5.

1. *Epocha Concilii Germanici II.* — A num. 4 ad 22. *Concilium Germanicum II* in majoratu Carolomanni incerto loco habitum. In eo *Clemens* et *Adalbertus* ob hæresim damnati, depositus *Gervilio* Moguntinus episcopus, et in ejus locum subrogatus *sanctus Bonifacius* cum metropolitæ dignitate; et quidem hoc anno, ut liquet ex Concilio Romano II, de quo mox; in eo enim confirmatur quod contra utrumque hæreticum in Germania antea factum fuerat. In Concilio Romano, ut videre est apud Baronium num. 31, ubi lecta sunt scripta Aldeberti nefandissimi hæretici, *Epiphanius episcopus Ecclesie sancte Sylve Candide* dixit: « Domne Apostolice, ex divina proleto inspiratione motum est cor vestri sancti Apostolatus, ut prædictum Bonifacium sanctissimum episcopum et Francorum principem commoneretis, in partibus illis post longa tempora Concilium congregare sacerdotum, ne hæc schismata et blasphemias sancto vestro Apostolatus celarentur ». Ubi sermo est de Synodo Germanica « Carolomanno jubente et Bonifacio consulente », ut ait Othlonus in Vita sancti Bonifacii apud Baronium num. 2 et seqq. congregata.

2. *Franci civitatem eligunt quæ in Germania metropolis sit.* — Hanc Synodum presenti anno celebratam, non vero insequenti, ut arbitratur Coitius, demonstrat subscriptio Epistolæ Zachariæ papæ ad sanctum Bonifacium, inter Bonifacianas cxxxviii, quam integram recitat Baronius ex Editione Suriana: « Data pridie kal. Nov. imperante domino Augusto Constantino, an. xxvii imperii ejus, Indictione xiv », ubi tamen loco, *anno xxvii*, legendum, *anno xxvi*, qui mense Novemb. hujus anni cum Indictione xiv concurrir. Habetur eadem Epistola in Editione Serariana Othloni, in Antonio de Aquino Epist. vi Zachariæ papæ, et in Editione Sirmondi, sed his verbis concepta: « Data pridie kalend. Novemb. imperante domino piissimo Augusto Constantino, a Deo coronato, magno imperatore anno xxvii, imperii ejus anno quinto, Indictione quarta et decima ». Coitius anno dccxlvii, num. 33 dicit, delendum esse annum quintum, imperii scilicet Constantinî post patris mortem regnantis, et Indictionem xiv. Verum cum Indictio xiv in omnibus exemplaribus reperitur, et in annum quintum

imperii Constantinî conveniat, nullus dubito, quin annus ille xxvii utrobique corruptus sit. In ea Epistola Zacharias papa tribus Bonifacii Epistolis responsum facit. Prior anno superiori post Concilium Suessionense scripta; cum Concilium, de quo ibi mentio, aliud esse non possit quam Suessionense; ait enim Zacharias: « De Synodo congregata apud Francorum provinciam, mediantibus Pippino et Carlomanno excellentissimis filiis nostris, juxta nostrarum syllabarum commotionem, peragente nostram vicem tua sanctitate, qualiter egisses, agnovimus ». Tum inter alia refert Zacharias sibi a Bonifacio suggestum: « Quia elegerunt unam civitatem omnes Francorum principes, pertingentem usque ad paganorum fines et in partes Germanicarum gentium, ubi antea prædicasti, quatenus ibi sedem metropolitānam perpetuo tempore habere debeas, etc. Hoc quia decreverunt nos læti suscepimus ». Baronius num. 41 illam civitatem interpretatur *Moguntiam*. Verum Gervilius, qui in hoc secundo Concilio Germanico depositus est, tunc eam occupabat, ideoque de ea in metropolim erigenda in Concilio Suessionensi agi non potuit. Coitius anno dccxlvii, num. 6 existimat, proceres Francorum sedem metropolitānam in civitate, quæ partes Germanicarum gentium, ubi ante prædicarat Bonifacius, contingeret, collocare *indeterminate* decrevisse, postea *determinate* in civitate Coloniensi, postremo in Moguntia. Verum Zachariæ papæ verba hæc, *elegerunt unam civitatem*, interpretationem illam evertunt, et unam specialim civitatem electam ostendunt, quæ quidem alia non fuit, quam Colonia, ut in hac ipsa Epistola docet Zacharias, respondens ad tertiam Bonifacii, de qua mox. Zacharias quippe in una eademque Epistola, qua sigillatim tribus Bonifacianis respondet, in responsione ad priorem confirmat electionem civitatis, quæ sibi proposita fuerat, et in responsione ad tertiam eam civitatem nomine proprio *Coloniam* appellat; neque enim in una eademque Epistola Zacharias civitates duas sedi metropolitæ destinatas ratas habere potuit.

3. *Gervilio episcopatu Moguntinensi deponitur.* — Proceres autem Francorum ideo *Coloniam* elegere, quia *Raginfredus* episcopus Coloniensis,

qui priori Synodo Germanicæ interfuerat, e vivis excesserat. Eum quippe per hæc tempora mortuum esse, ex serie episcoporum Coloniensium intelligitur. Ad secundas Bonifacii litteras hæc Zacharias respondit: « In alia quippe tua Epistola reperimus contineri omnia, quæ contra te egerunt falsi et schismatici episcopi, id est, Aldebertus et Clemens, per quæ omnia acta ipsorum et impissimum errorem singillatim indicasti », et cætera apud Baronium n. 44 recitata. Adalbertus vero in Concilio Suessionensi, rursusque in Concilio Germanico II cum Clemente damnatus est. Denique Zacharias in responsione ad tertias Bonifacii litteras de Geolebo ab aliis Gervilione appellato, episcopo Moguntiacensi sic scribit: « In tertia tua namque Epistola intimasti nobis de alio seductore, nomine Geolebo, qui antea episcopali honore fungebatur. Sed quia sine ejusmodi consultu apud nos properat, dum advenerit, ut Domino placuerit, fiet ». Gervilio in hoc secundo Concilio Germanico depositus est, sed eum Synodali Decreto non acquievisse laudatis verbis indicat Zacharias, Gervilio tamen sententiæ Synodali postea consensus, ut tradit Othlonus: « Sentiens se nullo modo contra stimulum vel sæcularis potentie, seu auctoritatis canonice, quæ mediante sancto Bonifacio, in omnes coram positos deferebatur, calcitrare posse, iudicio consentit communi, depositusque est ab ordine episcopali ».

4. *Colonia in metropolim erecta.* — Denique Zacharias in responsione ad easdem tertias litteras Bonifacii civitatem Coloniensem metropolitanaam declarat his verbis apud Baronium num. 45: « De civitate namque illa, quæ nuper Agrippina vocabatur, nunc vero Colonia, juxta petitionem Francorum, per nostræ auctoritatis præceptum, nomini tuo metropolim confirmavimus, et tue sanctitati direximus, pro futuris temporibus ejusdem metropolitane Ecclesiæ stabilitate », ubi Zacharias nihil diversum dicit a responsione, quam jam ad priores Bonifacii litteras fecerat, sed tantum civitatem illam proprio nomine appellat. Cum tamen sedes Moguntina vacaret per *Gervilionis* depositionem, ea postea a Francorum proceribus aptior visa, quæ sede metropolitana exornaretur. Quare eam Zachariæ papæ proposuere, iisque litteris suis anno dccxlviii datis, de quibus anno dccli, num. 8 agemus, *Moguntiam* metropolim declaravit. Turbat tamen Othlonus, qui lib. 1, cap. 37, narrata Gervilionis depositione ait: « Quo deposito statim sanctus Bonifacius a supradictis principibus, Carlomanno videlicet et Pippino fratre ejus, Ecclesiæ Moguntiacensi præficitur, et ut ejus dignitas eminentior foret, decreverunt eidem principes Ecclesiæ Moguntiacensem, quæ prius alteri subjecta erat, metropolim omnium in Germania positaram Ecclesiarum efficere: moxque legatione facta, illud a præsule Apostolico impetravere ». Verum Othlonus, prætermissa propositione Pontifici facta de ea dignitate Colonie conferenda, de ea tantum civitate sermonem ha-

bet, quæ metropolis remansit. Ita diserte sese explicat in sua ad Bonifacium Epistola Zacharias, et *Othlonus* alia ab eo non scribit, vel si rem aliter intellexit, ex ea Epistola corrigendus.

5. *Sed postea Moguntia præolata.* — Recte porro scripsit Othlonus *Moguntiam* antea alteri Ecclesiæ subjectam, et a Zacharia metropolim effectam esse. Nec aliter sensit Serarius diligens rerum Moguntinarum scriptor, qui omnes Bonifacii decessores episcopos, eum vero ac successores archiepiscopos fuisse tradit. Marca tamen in Dissert. de Primatibus num. 76 et seqq. contendit, *Moguntiam*, quæ metropolis fuerat in ordine civili, fuisse etiam in ordine Ecclesiastico, et præterea oblitte-ratum per plurimos annos jus Colonie per Zachariam restitutum fuisse, quando eam metropolim declaravit, subdens ejus rescriptum, quo Coloniam Moguntie subjecit, hæc in parte effectu caruisse. Fatetur tamen vir doctissimus se testimoniis veterum hæc in parte destitui. Diversa non sentit Coin-tius an. dccxvii, num. 34, qui ait utramque antiquissimis temporibus metropolim extitisse. Verum uterque falso innotuit principio, singulis nempe metropolibus, civilibus metropoles Ecclesiasticas respondisse. Hæc enim regula universaliter vera non est, variisque patitur exceptiones. In patriarchatu Alexandrino Cyrenaica, Libya, Thebais unico metropolitæ, Alexandrino nempe, subiacebant; in Africa antiquior episcopus metropolita censebatur, et in Gallia quarto Ecclesiæ sæculo variæ metropoles civiles episcopos tantum habebant. Serarius in Carolo Pippini filio Rabani in archiepiscopatum Moguntinensem successorem laudat Ms. in quo legitur, « a patruo suo Ludovico Germaniæ rege, e monasterio vocatus in Moguntiacensis Ecclesiæ archipresulem septimum sublimatus est », septimum nempe a sancto Bonifacio. Marca citatus, ut ostendat, *Coloniam* metropolim secundæ Germaniæ fuisse, utitur auctoritate sancti Athanasii in Epistola ad Solitarios, ubi cum in comitatu ex aula principis apud Treveros versaretur, inter ceteros episcopos suæ communionis recenset *Euphratom* episcopum Agrippinæ, ἡμετέριον ἐπίσκοπον τῆς Ἀγρίππινæ, id est, *metropoles superioris Galliæ*. At verba illa non ostendunt, fuisse alias provinciam *Galliæ superiorem* appellatam. Nec refert, si dicatur, loco *Galliæ Germaniæ* substituentiam esse; *Colonia* enim, non in superiori, sed in inferiori Germania posita, et Athanasius significat, *Coloniam* metropolim civilem fuisse in superiori Gallia, aut in remotiori Galliarum parte, quæ Germaniam primam, nempe Moguntiam, et Germaniam secundam, scilicet Coloniam, complectebantur. Antiqui enim *metropoles* nomine non designant urbem, in qua episcopus metropolitanus aut primas sederet; sed urbem, quæ provinciæ caput esset, aut quæ cæteris dignitate præstaret: et ex antiquis monumentis, nummis et inscriptionibus constat, in una eademque provincia plures ejusmodi metropoles fuisse.

6. *Colonia hoc sæculo in metropolim Ecclesiasticam erecta.* — Idem Athanasius in Apologia pag. 831, ait : *Ἰερολίνες ἀπὸ Τριβέρον τῆς ματροπόλεως τῶν Γαλιίων ἐπίσκοπος*, id est, « Paulinus episcopus Trevirorum, quæ Galliarum metropolis » quod sc. in ea prefectus prætorio Galliarum sedem haberet. At inde non sequitur, *Paulinum* Galliarum metropolitam fuisse; certum est enim eum unicæ provincie Ecclesiasticæ metropolitam extitisse. In eadem Epistola ad Solitarios Athanasius scribit : *Ἰερώντιον μὲν τῆς ἀπὸ Καπυίας; ἵσται δὲ ἄλλα ματροπόλεις*, id est, « Vincetium quidem de Capua, illa vero est metropolis ». At *Capua* metropolis quidem fuit Campanicæ, sed civilis tantum, eaque prerogativa, non episcopi, sed urbis fuit; indeque Athanasius *Vincetium* metropolitatum non appellat, sed *Capuam* metropolim vocat. Episcopus enim Romanus illius provincie, quæ usque ad Urbem Romæ portas pertingebat, solus metropolita erat, uti alibi ostendo; *Capua* autem metropolis dicebatur, quod *consularis* Campaniæ in ea moraretur. Denique ex Concilio Coloniensi an. cccxvi habito apparet, non *Euphratam* Coloniensem episcopum metropolitam fuisse, sed *Paulinum* præfatum Trevirensis episcopum. Quare certum existimo, utramque Germanicam provinciam, a Belgica olim divulsam, fuisse sub jurisdictione metropolitæ Trevirensis, huicque universam Belgicam, antequam eam in duas provincias *Constantinûs M.* partiretur, subjacuisse. *Colonia* hoc sæculo, sed anno incerto in metropolim Ecclesiasticam erecta. Anastasius enim in Vita Leonis III, loquens de rebus an. cccxcix gestis, *Hildeboldum* archiepiscopum Coloniensem appellat; nec delegi potest, quis primus ex episcopis Coloniensibus eam dignitatem consecutus sit; cum hoc sæculo archiepiscopi in Conciliis et cæteris monumentis publicis passim *episcopi* appellentur. Fuere et sub metropolita Trevirensi, ut id obiter observem, *Rhemenses episcopi*, post Concilium Coloniense laudatum incerto tempore metropolitæ constituti. In eo enim Concilio *Dysecolius* Rhemensis episcopus cum ultimis episcopis confunditur. Verosimile videtur, jus illud episcopi Rhemensibus concessum, postquam exeunte sæculo quarto Trevirorum civitas a Barbaris eversa fuit.

7. *Patres Concilii Germanici regem Ethelbaldum ad meliorem frugem reducere tentant.* — Episcopi, qui Synodo Germanicæ interfuerunt, omnes Anglo-Saxones erant, et ii tantum octo, ut colligit Allordus hoc anno num. 5 et seqq. ex litteris a Bonifacio datis ad *Heresfridum presbyterum*, recitatis a Baronio num. 18 et seqq., in quibus datur illi negotium a Synodo et a Bonifacio, *Ethelbaldum* Merciorum regem, qui multa in mores legesque majorum peccarat, cum litteris aduendi, episcoporum mentes exponendi, eo modo, eo loco, eo tempore, quo suavius regio pectori irrepere, et opportunitius, quod querebatur, extorquere posset. In illis litteris Bonifacius, et septem alii episcopi, quorum nomina a librariis prætermissa, inquirunt :

« Nos octo episcopi, qui ad unam Synodum convenimus, quorum nomina subter annotavimus; in commune te, frater charissime, deprecamur; ut verba admonitionis nostræ Athelbaldo regi Merciorum interpretando et recitando annunties, etc. » Paulo post: « Opprobrium namque gentis nostræ patimur, sive a Christianis, sive a Paganis, quod gens Anglorum spreto more ceterarum gentium, et despecto Apostolico præcepto, imo Dei constitutione, legitimas uxores dedignerunt habere, etc. » Visum est etiam Patribus e Synodi sententia monere *Ethelbaldum* regem officii sui, eum de incontinentia redarguere, et in litteris mentionem facere penarum in antiqua Saxonia adversus adulteros statutarum. Recitat eas litteras a Bonifacio datas Baronius num. 5 et seqq. in quibus Bonifacius proponit ei etiam exempla *Coelredi* regis Merciorum, et *Osredi* regis Deirorum et Berniciorum, qui ob adulterium nonnarum et fracturam monasteriorum immatura et terribili morte præventi fuerant. Leguntur etiam in ea Epistola hæc verba num. 11: « Carolus quoque princeps Francorum, multorum monasteriorum eversor, et Ecclesiasticarum pecuniarum in usus proprios commutator, longa torsione et verenda morte consumpsit est »; sed ea a quopiam nugatore in eam Epistolam intrusa, ut anno dcccxli, num. 17 monstravimus.

8. *S. Bonifacius ad eam conversionem totus intentus.* — Denique Bonifacius ad ipsamet *Ethelbaldum* regem scripsit litteras, quæ extant apud Baronium num. 14, aliasque ad *Egbertum* Eboracensem archiepiscopum et Britanniarum primatem, eique rationem reddit, quid et quorsum Ethelbaldo regi scripserit; oravitque ut si quæ hujusmodi vitia Northumbriæ regnum infecerint, ipse iisdem obviare et omni qua posset apud regem, qui frater ejus erat, populumque auctoritate prohibere satageret. Recitat eas Baronius num. 15 et seqq., sed cum Codex Romanus Epistolarum Bonifacianarum, quo usus est Baronius, habeat eas inscriptas esse *Egberto archidiacono*, restituendus et hic earundem titulus ex editione earundem Epistolarum a Serario curata, et ex Spelmanno tom. 1, ad annum dccc, ubi habetur: « Dilectissimo ac reverendissimo fratri Egberto archiepiscopo, Bonifacius servus servorum Dei, etc. » Imo ex serie litterarum patet, eas non ad archidiaconum, sed ad archiepiscopum Eboracensem scriptas esse, ut demonstrat Allordus laudatus. Baronius num. 20 dicit, incertum esse, an rex visis Bonifacii litteris melior redditus fuerit, cum tamen post biennium infelici exitu diem clausisse extremum. At ex continuatore Epitomes Bedæ ab ipsomet Baronio citato, liquet regem vixisse usque ad annum dcccxvi, et hæc infra dicendis eum Bonifacii litteris et piensissimis monitis aures animumque præbuisse.

9. *Synodus Romana II sub Zacharia papa.* — Ad num. 22 et seqq. Ubi accepit Zacharias papa quæ in Synodo Germanica acta fuerant, Synodum

Romæ convocavit contra Aldebertum et Clementem, scripsitque ad Bonifacium litteras a Baronio num. 39 et seqq. relatas, de quibus mox egimus. Synodus ista tribus secretariis seu sessionibus acta, tempusque, quo ea habita, his verbis notatur apud Surium in Vita sancti Bonifacii ad diem v Junii : « Imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore, anno xxvi imperii ejus, mense Octob. die xxv, Indictione xiv », ideoque hoc anno et celebrata. In editione tamen Othloni apud Serarium lib. 3 Rer. Mogunt. cap. 5 legitur : « Imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore, anno xxvi, post consulatum ejus anno quinto, mense Octobris, die vicesima quinta, Indictione quarta et decima ». Quam utramque Constantinii epocham Sirmondus recte relinquit, sed in Annulationibus perperam scripsit, annos imperii, et annos post consulatum eodem recidere, quia *Constantinus* kalendis, post Leonis patris obitum, seu post imperii sui natale proximis consulatum inivit. Ul autem per mensem Octobrem annus Constantinii xxvi, ex quo consors imperii factus est a patre, sic et annus quintus ejusdem Constantinii, ex quo post patris mortem solus imperium tenuit, per eundem mensem Octobrem, illigatur anno Christi dcccly et Indict. xiv mense Septembri cepte. Ita Sirmondus. Verum hanc explicationem rejiciendam esse, et imperatores a tempore Constantini Pogonati, ipso die quo imperium suscipiebant, consulatum etiam suscepisse, et si jam cum patribus suis corregerant, ipso die quo ii supremum diem obierant, consulatum per modum tribunitiæ potestatis sumpsisse, certum esse debet ex iis, que tam in hac Critica quam in Dissert. Hæpatica jam in medium attuli. Quare *Constantinus*, qui an. dcccxi, die xviii mensis Junii, Leoni patri successit, ipso die primum annum consulatus sui, eodemque die currentis Christi anni quintum ejusdem consulatus annum numeravit, ideoque omnes ille notæ temporariæ accurate apud Serarium, et apud Sirmondum descriptæ, Baronius num. 22, in margine reponit annum imperii quintum, et omnia priori Constantinii epocha, posteriorem sic consignat : « Imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore, anno quinto imperii ejus ». Sed utraque epocha Constantinii retinenda.

10. *Synodi per hæc tempora habite a Cointio non bene consignate.* — Cointius, qui persuasum habebat, *Artabashan* mense tantum Novembri currentis anni in ordinem redactum esse, anno dcccxvi, num. 14, Acta Synodi Romanæ refert, atque presenti anno, Romæ, per mensem Octobrem, in Actis publicis nominatos fuisse *Artabashum* et *Nicephorum*, præterito *Constantino*, cujus nomen Romanis odiosum erat, ac legendum esse : « Imperante domino piissimo Augusto Constantino imperatore anno xxvi, post consulatum ejus anno quinto, mense Octobri, die vicesima quinta, Indictione quarta et decima », vel potius, inquit, « Constantino imperatore anno xxvii, post consulatum ejus

anno vi, mense Octobri, die xxv, Indictione quinta et decima ». At Constantinii nomen omissum non fuit, quia anno superiori mense Novembri in imperium restitutus fuerat, ut vel hæc sola Synodus Romana mense Octobri hoc anno congregata manifestum facit. Cujus Synodi epocha, cum in omnibus exemplaribus huic anno affigatur, evidens est Cointium Synodes Germanicam II et Romanam hoc anno habitas in sequentem, Suessionensem in currentem, Liptinensem in annum dcccxlv, et Germanicam sub Carolomanno habitam, in annum dcccxliii magno chronologie detrimento distulisse.

11. *Bella Saxonicum et Alamannicum a Francis gesta.* — Annalista Metensis hoc anno scribit : « Karlomannus adunata manu valida Saxoniam ingressus est. Captisque habitatoribus, qui suo regno affines esse videbantur, absque ullius belli discrimine feliciter acquisivit : et plurimis eorum Christo duce baptizatis, sacramenta baptismatis consecuti sunt. Eodem anno Theobaldo rebellante filio Godefridi ducis Alamannorum, Pippinus cum virtute exercitus sui et Dei auxilio in Alamanniam ingressus, viriliter ipsum in fugam convertit, et ad obsidionem Alpium fugientem expulit : revocatoque illo, ejusdem loci ducatum dedit, et ad propria remeavit ». Quod habet iste annalista de bello Saxonico, descripsit ex continuatore Fredegarii in Appendice, ubi ait, id factum *evoluta triennio*, principatus scilicet Carolomanni. Annalista Nazarianus hoc bellum præterito anno etiam consignat. Quoad bellum *Alamannicum* idem continuator illud in annum sequentem differt, nihilque certi quoad rei geste tempus statui potest.

12. *Hunaldus Aquitanicus dux fit monachus.* — Annalista Metensis ad annum dcccxlv recitat etiam bellum *Aquitanicum* a Carolomanno et Pippino Majoribus-Domus Franciæ gestum, quod reclus auctor II Appendicis ad continuationem Fredegarii in præsentem confert : « Pippinus », inquit annalista Metensis, « et Carlomannus non immemores injuriarum Hunaldi perdit ducis, et vastationis, quam, illis in Bajoariam dimicantibus, perpetravit, collecto exercitu Ligerim transeunt, et castra in finibus Aquitaniciæ ponunt. Videns autem Hunaldus, quod eis resistere non valeret, omnem voluntatem eorum se facere sacramentis et obsidibus datis spondit; ipsumque cum omnibus que habebat invictorum principum servitio se mancipavit. Eodemque anno Hunaldus dux germanum suum nomine Hattone[m] per falsa sacramenta decipiens, de Pictavis ad se venire jussit, cui statim oculos eruit, et sub custodia reclusit. Sed non post multos dies Hunaldus corona capitis deposita et monachi voto promisso, in monasterium, quod Radis insula situm est, intravit, filiumque suum Warfarium in principatu reliquit ». Radis insula hodie a Gallis *Île de Ré* vulgo nuncupatur, in Oceano Aquitanico posita, de quo Hadrianus Valdesius in Not. Gall. de *Warfario* duce, qui Ecclesiæ parum æquus fuit, pluribus infra.

ZACHARIE ANNUS 5. — CHRISTI 746.

1. *Pestilentia bubonis dicta per populos scripta et grassatur.* — Redemptoris annus sequitur septingentesimus quadragessimus sextus Indictionis decimæ quartæ, quo bello civili inter se mutuo colligentes Sarraceni in Syria, Mauvias sibi subiecit Emesam, Damascam, Iliopolim, et Hierosolymam. Quo etiam tempore post tenebras terræ motus prodigiosi facti sunt in Syria et Palestina, et pestis ingens in Calabria et Sicilia incipiens, invasit denum Constantinopolim. De his enim ista Theophanes : « A quarta, inquit, Augusti usque ad Octobris kalendas tenebræ factæ sunt caliginosæ ». Et paulo post : « Anno sexto imperii Constantini, factus est terræ motus magnus in Palestina, et circa Jordanem et totam Syriam, mense Januarii, hora quarta, et multa millia, quin et innumerabilia hominum mortua sunt : Ecclesiarum et monasteria corruerunt, et maxime penes eremum sanctæ civitatis ».

2. Eodem anno pestilens morbus e Sicilia et Calabria incipiens, veluti quidam ignis depascens, ad Monobasiam et Helladem, atque interjacentes insulas venit per totam quartam decimam Indictionem, flagellans impium Constantinum, et colubens ab insania, quam adversus sanctas Ecclesias et sanctas ac venerabiles imagines intentabat. Verum ille, ut Pharaon quondam, incorrectus permansit. Sane pestilentia hæc, bubonis dicta, discurrens, decima quarta Indictione, ad regiam pervenit urbem. Cœperunt autem fieri subito tam in hominum vestimentis, quam in sacris Ecclesiarum indumentis, et in velis cruciculae plurimæ veluti ex oleo designatæ. Facta est ergo hinc trisilitia et defectio animi multa propter dubium ejusmodi signum. « Venit nihilominus et divinitus indignatio, dissipans incessanter non solum urbis cives, sed et in omnibus suburbanis ejus degentes. Factæ vero sunt et phantasie in multis hominum, qui in exthasi (extasi) facti, existimabant se cum peregrinis quibusdam (ut putabant) et trucibus facibus comitari et eos, qui in itinere obvii fiebant, se quasi amicos salutare ac colloqui fingebant. Notatis vero iis, quæ dicebantur ab eis, hæc postea refere-

bant. Contemplabantur autem eosdem domos ingredi, et alios quidem ex domo deferre, alios autem vulnerare. Contigit autem eorum, quæ dicta sunt ab eis, plurima, ut viderunt, fieri ». Ita quidem significans Deus non ob aeris ista fieri intemperiem, sed immissiones esse per angelos malos, ut alias factum vidimus superioribus temporibus.

3. Quæ igitur cœpit hoc anno pestilentia et sequenti grassata est, tertio quoque anno majoribus perseveravit incrementis : nam pergit Theophanes : « Præterea vernali tempore primæ Indictionis magis extensa est, æstivo autem prorsus incendit, illa ut integræ quoque domus penitus clauderentur, nec essent qui non haberent mortuos sepelire. Ex necessitate itaque multa excogitatum est, quod super animalia tabulæ sternerentur, et ita super has impositi mortui deferrentur : pari modo et alii in plausris suprapositi mortui deferrentur. Cum autem repleta fuissent universa tam scilicet urbana, quam suburbana monumenta, et cisternæ quoque sine aqua, et lacus et plurimæ vineæ, necnon et interiores horti, qui intra veteres muros erant ad hujusmodi capessendam sepulturam, effossi sunt. Et ita vix omnia hæc ad tantam necessitatem sufficere valuerunt; omni autem domo calamitate repleta propter depositionem, quæ impie facta est ab imperatoribus sacrarum imaginum ». Hucusque de his Theophanes : jungens simul tres annos, quibus eadem pestilentia Constantinopolim in primis depasta est.

4. Sed quæ breviter de his habet Theodorus Studita in oratione de S. Platone, hic sunt breviter recitanda, utpote ab auctore dignissimo scripta, qui et suæ ætatis res est prosecutus. Dum enim agit de avis suis Sergio et Euphemia hac peste defunctis, ex quibus ipse Theodorus genitus esset, hanc subjicit de his narrationem : « Quoniam, inquit, illis temporibus cælestis ira inflictæ est (res enim me admonet, ut de hac dicam; quippe quæ publicam intulerit calamitatem, non in paucis aliquibus regionibus ac civitatibus versans, sed velut Ægyptiacum quoddam flagellum ex alia in aliam civitatem transiens) ac vel maxime in regia urbe

Byzantio malum illud fuit. Ii vero, quos diximus semper memorabiles, e vita excesserunt. Non alienum autem fortasse fuerit utilitatis causa mortis etiam ipsius genus conscribere. Narratio enim hæc talis est, quæ illorum animos terrere possit, qui prudenter eam intellexerint. Repente in singulorum vestibus salutaris crucis signum cæruleo colore, velut a manu aliqua pulcherrime pingente, sed Dei potius digito, et superna manu expressum cernebatur. Quicumque ergo talis deprehensus fuerat, divulgabatur, ac statim mors illi atterebatur.

5. « Eodem die aliquis mortuum efferebat, et ipse mortuus efferebatur. Duo simul in feretro, quatuor in iumento portabantur : onera corporum miserabilium semper recens cumulata. Lamentationes ubique, et voces miserabiles undique resonantes. Qui mortuorum cadavera efferebant, tam multis oneribus sufficere non poterant : ilaque deerant, qui tot mortuos sepelirent. Claudebantur domus, urbis regiones inanes fiebant, sepulcra ipsa implebantur, cum intra duos menses urbs celeberrima, et multis millibus hominum habitata, jam deserta, et talis fere sit tacta, ut si a nullis habitaretur. Hæc illius impii Constantini temporibus acciderunt, a quo imago Christi contumeliose spreta, et a nefario illo homine, ac populi corruptione simulacra erroris nominata : imo vero Christus ipse noster Deus ab eo despectus fuit : siquidem honor imaginis ad eum refertur, cujus est ipsa imago, ut divinus Basilius quodam loco ait : Hæc Dei virga (ut aliquis diceret) prima fuit iustissima, qua peccantes homines instruerentur, nosque a summa nostra malitia revocati emendarentur : ita, inquam, illa, quæ ad salutis viam his cunctis dux est, qui ejus correctionem prudenter et æquo animo accipiant ». Hucusque Theodorus sublimè philosophatus. Sed de rebus Orientalibus hæcenus.

Hoc anno, quo absolvitur secundus atque tertius incipit numerari Rachisis regis Longobardo-

rum annus, ipse rex conventum coegit omnium principum Longobardorum, ut publicis initiis comitiis, una simul de legibus agerent Longobardorum, vel emendandis, vel addendis : quas ex sententia omnium bene dispositas, hoc itidem anno secundo regni ejus, Indictione decima quarta, hæc Præfatione præposita promulgavit :

6. *Leges Longobardorum a rege Rachi emendate.* — « Quoniam gloriosissimus et præcelsus Rotharis hujus Longobardorum gentis princeps, sibi Deo inspirante, leges inseruit atque innovavit, ut omnes intentiones et dissensiones malorum regali studio resecaret : equidem statuit, ut cuncti successores ejus, quæ sibi Deo inspirante, aspera et dura cognoscerent, illa ad mollitiem et pietatis adducerent gratiam. Deinde successor ejus Grimoald præcellentissimus rex, dum studiose ac vigilantè singulorum considerans necessitates, quæ illis melius complacere ad cultum salutis, augendo minuendoque adduxit. Post hunc vero gloriosissimus et Orthodoxe fidei cultor, atque hujus gentis gubernator, et noster per Dei omnipotentiam nutritor Luitprandus eximius, ac præcelsus, ac sapientissimus princeps, persistens in Dei operibus, et quotidianis vigiliis, omnipotentia (omni continentia) et sobrietate ornatus, sicuti a Deo promeruit, per ipsius inspirationem omnia dicentem, reliquit, et in edicti pagina cum suis Longobardis judicibus confirmavit. Ideo per Redemptoris nostri providentiam ego divino auxilio iretus Rachis præcellentissimus et eximius princeps anno regni mei secundo, die kalendarum Martiarum, Indictione quarta decima, dumcum gentis nostræ, id est, Longobardorum judicibus, tam de Austriæ, quam de Tusciæ, vel Neustriæ finibus, universa quæ a decessoribus nostris statuta sunt, sollicitè considerassem, quædam ibi iusta, et quædam peragenda cognovimus, etc. » Satis hæc ad institutum et rerum gestarum temporis ordinem.

Anno periodi Græco-Romanæ 6239. — Anno Ætæ Hispan. 784. — Anno Hegire 129, inchoato die 22 Septemb. Fer. 5. — Jesu Christi 746.

— Zacharie papæ 6. — Constantini Copronymi 27 et 6.

1. *Saraceni bellis intestinis inter se divisi.* — A num. 1 ad 6. — Baronius ex Theophane juxta versionem Anastasii variis annis gesta recitat. Theophanes enim ad annum v Constantini imp. qui kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoatur,

scribit : « Hoc anno collectis omnibus copiis cum Marvan (Saracenorum califa) bello configit Suliman (qui nepos erat Hiramii quondam califæ), militumque septem millibus ex exercitu desideratis superatur, et fugitivus per Myram se recipit,

atque inde in Persidem. Emeseni quoque, ut Heliopolite et Damasceni seditione adversus Marvam excitata, ocellis civitatum portis ingressum negaverunt. Is filio adversus Dachaccum copiosa militum manu misso, ipse Emesam versus arma dirigit, et urbem mensium quatuor spatio in potestatem recipit. Interea Dachac ingentibus copiis stipatus accessit: cum quo Marvam in Mesopotamia prelio congressus, multis occisis, ipsum vivum captum neci tradidit. Dum hæc geruntur, Constantinus Germanicam invadit, exercitumque in Syriam et Dulichiam emittit, commodam ex Arabum bellis vincendi occasionem nactus. Arabes etiam ex eis urbibus inermes eductos et in fidem suam receptos, necnon patris consanguineos cum pluribus Syris Monophysitis hæreticorum nota iniustus Byzantium transtulit: quorum reliquæ Thraciam incolentes in hodiernum usque diem Trinitatem in hymno ter sancto crucifigentes Petri Fullonis mentem tenent, et in ea perseverant. Porro a die decima usque ad decimam quintam Augusti tenebræ fuerunt caliginosæ. Eo tempore Marvam parta victoria, et Edessa recepta, consanguineos Isam et libertos omnes occidit: muris etiam Heliopoleos eversis, viros auctoritate præstantiores et medio sustulit, cæteros vero, qui in his urbibus superfuere, mutilavit. Hæc præsentis anno contigere, ex iisque intelligimus, imperium Saracenicum jam inclinasse, quod magis ex dicendis sequentibus annis patebit.

2. *Palæstina magno terræ motu quassata.* — Magna pestis, de qua fuse Baronius, ad annos sequentes propagata. Theophanes enim ad annum vi Constantini imp. kalendis Septemb. præsentis Christi anni inchoatum, ait: « Hoc anno mensis Januarii die decimo octavo, hora quarta, magnus terræ motus in Palæstina, circa Jordanem, et in omni Syria factus est, adeo ut multe hominum myriades ac pæne infinite perierint, et Ecclesie monasteriaque conciderint, et maxime circa sanctæ civitatis solitudinem ». Loquitur de hoc terræ motu Elmacinus in Historia Saracenicâ, sed illum alligat cum anno Dioceliani clx, die xxix Augusti anni Christi dcccxxiii inchoato, atque: « Reversi sunt in Ægyptum die vicesimo primo mensis Tubæ (mensis Ægyptiaci, cuius dies xxi concurrebat cum die xvi Januarii nostri) qua nocte magnus ortus terræ motus multas urbes destruxit, pereuntibus incolis sub ruinis: et multe naves in mari submersæ sunt. Aiunt autem illum terræ motum universalem fuisse per omnes regiones, ad extremum usque Orientem, eaque nocte sexcentas in Oriente urbes dirutas fuisse, hominesque et animalia innumera occubuisse ».

3. *Immanis pestis hoc et sequenti anno grassatur.* — Pergit Theophanes: « Hoc eodem anno hæc pestilentialis a Cilicia et Calabria primum exorta, atque velut ignis sensim depascens per Monobasiam et Græciam, adjacentesque insulas pervagata, tota Indictione decima quarta irreligiosum

Constantinum flagellavit, si modo potuisset ab ea, qua in Ecclesias et venerandas imagines ferebatur insania, retrahere et compescere; ipse tamen prout quondam Pharaon in malis obduratus et inemendatus perseveravit. Pestilens illud bubonis virus ad imperatricem usque urbem propagatum est Indictione decima quinta. Ac primum quidem in viso quodam modo, et derepente corpora invadebat; tum vero in hominum vestibus et in Ecclesiarum sacris indumentis cruciatu plurimæ oleagineo liquore conspersæ conspiciebantur. Quo signo quid portenderetur, cum homines ignorarent, in magnum mœrorem animique angustias in circumvicina urbis regione adducti sunt. Exinde plures hominum in mentis alienationem conjecti variis sese phantasie figuris, vel spectris, et sensuum stupore permiserunt illudi: adeo ut cum peregrinis et terribulantis faciei hominibus, ut sibi videbatur, societatem ac iter habere se putarent, et quos etiam velut amicos, ubi occurrerent, compellerent, ac cum ipsis colloquerentur, et quæ ab ipsis dicerentur, observantes, aliis enarrabant. Eisdem insuper in domos penetrantes, quosdam ex obviis vel plane conficere, vel gladiis vulnerare conspiciebant. Sed et pleraque ex iis, quæ ipsi viderant, ita fieri configit. » Accidere hæc a kal. Septemb. anni Christi dcccxlvi, quo Indictio xiv auspiciata est, et durarunt usque ad vœrum tempus anni dcccxlviii, quo Indictio prima in cursu erat. Subdit enim Theophanes:

4. *Iterumque anno dcccxlviii.* — « Insequente autem primæ Indictionis vere magis ac magis serpere et grassari contagium: circa messem vero ita ejus incendium exarsit, ut quamplurimæ domus incolis penitus orbæ clauderentur, ac sepeliendis mortuis amici vivi deficerent. Ex necessitate igitur in hunc modum urgentis angustia animantium in quadrum adinvicem junctis, ac suis clitellis instructis, trabeculas, quibus affixi asses, superponere, ac ita mortuorum cadavera in tumulum efferre excogitatum est: et cadavera rursus cadaveribus congesta coacervabant curribus exportanda. Cum vero tam urbis, quam suburbiorum monumenta mortuis corporibus oppleta exundarent, cisternas atque etiam piscinas exsiccatas, necnon vineas excavare et effodere coacti, hortos quoque veteribus muris cinctos, ad hujusmodi humanorum cadaverum sepulture officium destinare compulsi sunt: ac ne vix quidem eo pacto hujusmodi necessitati exhauriendæ suffecerunt. Porro cum omnes familie ex ista calamitate nimium, ob sacrarum imaginum impie jussam a principibus abrogationem, diminute vel penitus deletæ apparerent, derepente Agarenorum classis Alexandriæ instructa Cyprum, ubi Romana classis stationem agebat, appellere visa est. Cum vero Cilyrrhæotarum dux Agarenus in Ceramæa portu occupatis ejus faucibus ex improvise strene fuisset adortus, et mille hostium dromonibus tres solos evasisse narrat ». De eadem peste et Saracenorū classe fuse Nicephorus in Breviario historico.

5. *Rachis rex leges Longobardorum confirmat.* — Ad num. 6. *Rachis* Longobardorum rex leges a *Rothari* et *Luitprando* ejus decessoribus latas confirmavit, « anno regni mei secundo, die kalendarum Martiarum, Indictione quarta decima », inquit *Rachis* in suarum legum Prefatione. Quare *Baronius* mortem *Luitprandi*, et initium *Rachis* regis cum anno DCCLIV accurate alligavit, et is non nisi post kalendas Martias illius Christi anni regnum inierat; alioquin presenti anno die prima Martii secundum regni sui annum numerare non potuisset. Imo non nisi post diem IV ejusdem mensis regnare cœperat. Ughellus enim tom. II Italiae sacre hujus regis diploma refert, quo confirmantur *Thomæ* episc. Placentino bona a suis antecessoribus concessa : « Actum Ticino in palatio, quarta die mensis Martii, anno DCCLVI, anno felicissimi regni nostri secundo, Indict. XIV feliciter.

6. *S. Virgilius fit episc. Saltzburgensis.* — Ante hunc annum sanctus *Virgilius*, quondam *Salisburgensis* Ecclesiae episcopus, ex *Hibernia*, ubi natus erat, in Galliam venit, ubi a *Pippino* Francorum principe apud *Carisiacum* exceptus fuit, qui eum secum fere duobus annis propter Dei amorem retinuit. Cumque *Saltzburgensis* Ecclesiae proprio careret episcopo, *Pippinus*, cui *Bavaria* et tota *Noricæ* provincia subiectæ erant, transmisit *Virgilium* ad *Otilonem* *Bavariæ* ducem, illique episcopatum *Saltzburgensem* concessit. Electionem suam ferme duorum annorum spatii *Virgilius* dissimulavit, sed tandem unctionem episcopalem suscipere consensit, « ordinatusque est a provincialibus præsulibus anno Nativitatis Domini DCCLXVI. XVII kal. Julii », vel, ut alia lectio habet, anno Nativitatis Domini DCCLXVII. Hæc fere de verbo ad verbum ex ejus Vita excerpta, cujus auctor anonymus, sancti *Eberhardi* episcopi ejusdem *Saltzburgensis* discipulus, medio sæculo XII floruit, ut videre est apud *Mabilionium* sæc. III *Benedict.* part. 2, ubi eam ex *Canisio* tom. II *Antiq. Lect.* recitat. Verum is anonymus non minus in chronologiam peccat, quam *Egilwardus* monachus in Vita sancti *Burchardi* episcopi *Wirtzburgensis*, ideoque sicuti in Vita *Burchardi* retinenda narratio, et notæ chronologicæ plerumque parum curandæ, ac corrigendæ; ita et in Vita sancti *Virgilio*. Quomodo enim *Virgilius* eo Christi anno, postquam biennio cum *Pippino*, alteroque biennio cum *Otilone* duce mansisset, episcopus consecrari potuit; cum *Otilo* anno DCCLXVI et vivis excesserit? præterea poeta incertus in versibus de *Ordine comprovincialian pontificum*, in Epitaphio *Virgilio* testatur, eum fere per annos quadraginta episcopatum *Saltzburgensem* præfuisse, et tamen in ejus Vita mors illius copulatur, vel cum an. DCCLXXX, vel cum an. DCCLXXXV, secundum diversas lectiones. Quare verum esse non potest quod in ea habetur, *Virgilium* vicissim aut circiter post currentem anno episcopatum dictum fuisse. Unde cum anno DCCLXXXV, ut eo anno videbimus, animam Deo reddiderit, hoc circiter anno

episcopus ordinatus est aliquo die kalendarum Julii mendose in ejus Vita descripto. Ita vera erunt hæc Epitaphii *Virgiliani* carmina :

Quique regebat ovals præsentis culmina sedis
Ferne quater denos caris cum fratribus annos.

7. *S. Virgilius diversus a Virgilio a S. Bonifacio accusato.* — Ejus labores in populis *Carinthiæ* convertendis infra eum eodem auctore narrabimus. Illic tantum receptissima opinio, quæ sanctum *Virgilium* confundit eum alio *Virgilio*, quem sanctus *Bonifacius* in Epistola ad *Zachariam* papam data accusavit, quod discordias inter se et *Odilonem* *Bavariæ* ducem seminaret, confulanda. Eam amplexus est *Baronius* an. DCCLXIV, num. 1, et DCCLXVIII, num. 2, et *Velserus* lib. 3, sanctum *Virgilium* his verbis excusat : « Sit verisimile, inquit, aut purgasse se *Virgilium* Pontifici, sive coram, sive per litteras, aut cognitis invidorum utrinque fraudibus, ultro, quod inter bonos solet, in gratiam esse reditum. Sane *Bonifacius* toto deinde septennio superfluit, neque istius tamen dissensionis præterea vestigium apparet ». Verum sanctus *Virgilius* hac excusatione non indiget, cum ab illo *Virgilio*, qui cum *Sidonio* adversus *Bonifacium* de forma baptismi disputavit, diversus sit. Sicut enim hoc tempore præter *Sidonium* istum vivere duo alii *Sidonii*, quorum alter episcopus *Constantiensis* ac abbas *Augiæ*, alter vero *Laureacensis* episcopus; sic præter *Virgilium* ejus socium exiit alius *Virgilius*, qui postea *Salisburgensis* episcopus fuit. Præterea *Virgilius*, qui *Bonifacium* accusavit, *Romam* eam ob rem profectus est, ut manifeste deducitur ex Epistola *Zachariæ* ad *Bonifacium*, quæ ordine est IX inter *Bonifacianas*, in qua dicit *Pontifex* de *Virgilio* : « Aiens quod et a nobis esset absolutus, ut unus defuncti ex quatuor illis episcopis, quos tua illic ordinavit fraternitas, diocesim obtineret ». Si enim absolutus fuit, seu, ut nunc loquimur, dimissus a *Zacharia*, eum *Romam* profectum fuisse oportet. Sed in Vita sancti *Virgilio* nulla, neque discordiæ cum *Bonifacio*, neque ullius profectiois *Romane* mentio. Quare minime dubitandum, quin sanctus *Virgilius* alius sit a *Virgilio* illo, cujus patria ignoratur; cum tamen sanctum *Virgilium* *Hiberum* fuisse testentur ejus Vita, hujusque Epitaphium laudatum. Illic porro monendus est lector, *Baronium* anno DCCLXVI, num. 3 et seqq., ubi eam Epistolam refert, usum esse exemplari valde depravato, in quo phrasæ integre deerant, et in quo loco citatorum verborum legebatur, dicens, quod a nobis accepisset licentiam, quæ sunt verba alienius scilicet modum loquendi illis temporibus usitatum non intelligentis.

8. *Carolomannus bello Alamannico confecto de sæculo deserendo cogitat.* — *Annalista* *Metensis* hoc anno habet : « *Karlomannus*, qui vidisset *Alamannorum* infidelitatem, eum exercitum fines eorum irrupit, et placitum instituit in loco, qui

dicitur Condidat. Ibiq; conjunctus est exercitus Francorum et Alamannorum. Fuitq; ibi magnum miraculum, quod unus exercitus alium comprehendit atq; ligavit absque ullo discrimine belli. Ipsos vero, qui principes fuerunt cum Theobaldo in solatio Odilonis contra invictos principes Pippinum et Karlomannum, comprehendit et misericorditer secundum singulorum merita correxil. Eodem quoque anno Karlomannus princeps germano suo Pippino confessus est, quod vellet saculum derelinquere, et Dei omnipotentis se servitio mancipare. Inde utriq; se germani preparaverunt. Unus videlicet, id est, Karlomannus, ut pergeret ad limina Apostolorum Petri et Pauli: Pippinus vero laborabat, ut ipsum cum summo honore et muneribus magnis destinaret. Bellum quoque Alamannicum huic anno refigunt annales Nazariani, Petaviani, et Masciacenses, quod Annales Æginhardi et Tiliani auctiores in precedentem perperam retrahunt. Continuator Fredegarii in Appendice bellum istud anno sexto regni Carolomanni peractum scribit, sed illud aliter ac annalista Metensis refert.

9. *Hispania fame afflicta.* — Isidorus Pacensis pag. 23, hæc Æra DCCLXXXIV accidisse testatur: « Nonas Aprilis, (legendum, tertio nonas Aprilis, ut feria mox memoranda indicat) die Dominica, hora prima, secunda tertia et tertia, cunctis Cordubæ civibus prospicientibus, tres soles miro modo lustrantes, quasi pallentes cum falce ignea smaragdinea præcedente fuerunt visentes, eoque ortu fame intolerabili omnes partes Hispaniæ nutu Dei habitatores suos Angeli ordinati fuerunt vastantes », ubi Angeli non proprie, sed figurate ponuntur. Fames hæc ab auctoribus Arabicis notata. Emendator Mazarineus post hoc verbum, *vastantes*, e Codice Ms. addit: « Per idem tempus Petrus Toletane sedis diaconus, pulcher apud Hispaniam habebatur melodicus, atque in omnibus Scripturis sapientissimus, habitatores in Hispalium propter Paschas erroneas, quæ ab eis sunt celebratæ, libellum Patrum atque diversis auctoribus pulchre compositum conscripsit », sed loco, *habitatores*, legendum videtur, *ad habitatores*.

ZACHARÆ ANNUS 6. — CHRISTI 747.

1. *Carolomannus, relicto regno, Roman vexit, monasticam vitam in Cassini monte proficitur, virtutibus clarescit.* — Septingentesimus quadragessimus septimus, Indictione decima quinta incipit annus, quo Carolomannus nuntio remisso sæculo, monasticam vitam amplexus, Cassinense cœnobium, in agro Aquinate positum, adiisse antiquorum omnium assertionem narratur. Quod ad tempus spectat, id vetus Francorum Chronicon, a Pithæo in lucem vindicatum, testatur his verbis: « Septingentesimo quadragesimo septimo anno Carolomannus, relicta, quam tenebat, potestate, Roman vadit, ibique mutato habitu, in Cassinum ad sanctum Benedictum secedit, et monachus efficitur ». Hæc ibi, et alii idipsum hoc anno¹; Ado autem Viennensis, Regino et alii plures, superiori id anno factum affirmant.

2. Cæterum neque hoc neque superiori anno id accidisse, Zachariæ papæ Epistolæ ad Bonifacium Moguntinum episcopum potius persuadent: atque primum in Epistola ad eum scripta anno sequenti, Indictione prima, adhuc fuisse Carolomannum in principatus Francorum dignitate, una cum fratre Pipino, haud obscure ostendit his verbis¹: « Conforta etiam dilectissimos nobis Orthodoxos episcopos, sacerdotes atque levitas, cæterosque clericos, religiosos abbates et monachos, pariterque gloriosissimos duces, etc. » Per duces namque et principes, ipsum significasse Carolomannum atque Pipinum, aliæ plures ejusdem Pontificis litteræ docent. Quin etiam et in Epistola ejusdem Pontificis data itidem ad Bonifacium Indictione quinta, anno videlicet Redemptoris septingentesimo quinquagesimo primo, itidem de iisdem simul principi-

¹ Siegb. in Chron. et Lambert. hoc anno.

¹ In Vita S. Bonif. l. II. c. 8.

bus facta mentio reperitur his verbis¹: « Quod de principibus Francorum scripsisti, etc. » Illud quidem certum est, Pipinum post fratris discessum, neminem sibi aliquem cooptasse in collegam, sed solum totius Francorum regni habenas administrasse. Hæc igitur, quoad tempus spectant, consideranda proponimus: rei vero gestæ narrationem, de qua nunquam contigit dubitari, ab antiquioribus petamus. In Vita S. Bonifacii ista habentur², ubi de donatione facta ab eodem Carolomanno Fuldensi cœnobio, a S. Bonifacio ædificato, narratio textitur.

3. His auditis, Carolomannus lætatus est, cumctisque proceribus suis convocatis, preces sancti episcopi eis exposuit, et coram illis locum illum tradidit episcopo, dicens: Quicquid eo in loco, quem petis, meæ est ditiosis, ab hodierno die in jus Domini transfero, ita ut ab Occidente et Oriente, Septentrione et Meridie ad tria millia passuum illi assignentur. Hac facta traditione, misit nuntios, qui nobiles omnes Grapheldensis regionis convocarent, eosque obnixè precarentur, ut quicumque intra eos quos diximus limites juris aliquid haberet, monasterio a S. Bonifacio construendo in Dei cultum largiretur. « Ubi innotuit nobilibus principibus petitio, mox cum omni devotione, Deo et S. Bonifacio venerandoque abbati Stunnis (Sturnis) quicquid illis juris haberent, tradiderunt. Ut autem firma esset ad omnem posteritatem ea traditio, Carolomannus, qui hujus auctor erat, chartam suæ donationis scribi jussit, eique suum sigillum impressit ». Hæc de donatione monasterio facta præmisimus, ut ostendatur, quod secundum illud Evangelicum³: « Qui recipit Prophetam in nomine Prophete, mercedem Prophete recipiet ». Carolomannus erga sanctos monachos propensor cum esset, eandem a Deo meruit gratiam consequi, ut et ipse monachus efficeretur. De quo auctor ista mox subdit:

4. « Hæc, et id genus alia faciens Carolomannus, cum in Dei timore magis ac magis proficeret, nec tamen in habitu seculari eam posset, quam vellet, vite servare integritatem, partem optimam elegit, quæ non posset ab illo auferri. Nam relicta omnibus hujus mundi opibus et honoribus, ad Cassinum montem, ubi tunc arctissima vite monasticæ disciplina vigeabat, profectus est, ibique monachus factus est, Pipino fratri regni omnia committens. Qui palerna fraternaque potius dignitate, cum esset Major-Domus, ut tunc dicebatur, eandem curam et sollicitudinem, et devotionem, quam ejus frater, tam erga divina, quam secularia negotia præ se tulit, per omnia se accommodans ad sancti Bonifacii consilia ». Hæc auctor. Sed sancti principis extorris mundi, cæli incole vestigia assectemur. Quid autem acciderit, ubi per Alpium juga pervenit ad S. Galli cœnobium, audi

ex Walfrido Strabone, qui ejusdem sancti res gestas conscripsit:

5. « Carolomannus itaque pancorum decursibus evolutus annorum, ob amorem regni celestis, secularis gloriæ pompam deposuit, et cum causa quietioris vite Romam tenderet, in viciniam supradicti loci adveniens, ad idem monasterium causa devotionis accessit, audiensque assiduus signorum virtutibus eundem locum pro beati viri meritis a Domino illustrari, dixisse fertur: Tenuis quidem hic locus est facultate, sed pro meritis beati Galli celebri diffamatus rumore. Cumque vellet ibidem degentibus aliquid suæ largitatis conferre solatium, sed retractaret a negotiis se regui disjunctum implere non potuisse: quod voluit fratri rescripsit, ut sui amoris intuitu eidem monasterio aliquid regie largitatis solatium dignaretur impendere. Cum igitur ab Othmaro abbate presentatam Pipinus princeps accepisset Epistolam, annuens petitioni fraternæ, libellum, quem Benedictus pater de cœnobitarum conversatione compositerat, eidem abbati tradidit, etc. » Sed cum Carolomanno hic aliquantulum remoremur.

6. Ex quo enim mentio de miraculis facta est fieri solitis ibidem ad sepulcrum sancti Galli: quid his temporibus Carolomanni acciderit, accipe ab eodem auctore Walfrido Strabone: « Temporibus igitur Carolomanni Majoris-Domi miraculum memoria dignum per meritum sancti Patris effectum, huic operi inserere judicavimus. Vir quidam pauperulus in pago quodam ex summa devotione cum uxore sua ad cellam beati Galli causa orationis preparare disposuit. Cujus intentione devotionis, dum mulier pallulam, quam in loco sancto oblatura erat, contextam paravisset, involvit ea formellam cere, quam simul oblatum ire cogitabat, et in arca sua inter alia vestimenta repositit. Contigit autem dum ire pararent, domum illorum, cum omnibus quæ intra villam erant rebus, igne cremari. Cumque consumptis omnibus, flamma cessante, sopitum fuisset incendium, ceperunt inter favillarum cunulos ferramentorum reliquias queritare. Et ecce inveniunt (mirum dictum) ceram pallula involutam inter cinerem et carbones, nihilque in eis lesionis apparuit: cum ipsam arcam, et quicquid aliud in ipsa repositum erat, penitus consumpsisset incendium. Viso igitur tantæ virtutis miraculo, benedixerunt Deo, et iter, quod disposuerunt, peregerunt: et narrantes fratribus quæ gesta fuerant, obtulerunt donarium, quod huic voto consecratum, in supremis non poterat perire periculis. Servate sunt eadem res in testimonium post futuris usque ad tempora Othmari abbatis ». Et inferius idem Walfridus subjicit ista: « Illud quoque miraculum, quod quarto anno Carolomanni regis (principis) in pago, cujus mentionem fecimus, contigit, libet memoriæ commendare.

7. « Pauperculus quidam juxta regiam possessionem, quæ Rotunvila dicitur, commanens,

¹ In Vita S. Bonif. l. ii. c. 10. — ² In Vita S. Bonif. l. ii. c. 13. —

³ Matth. x.

dum ad cellam sancti viri Dei pergere voluisset, nec haberet aliquid, quod ob devotionis indicium illuc deferre potuisset: diabolo suadenti consensit, atrium cuiusdam divitis irrupit, et alveare cum melle et apibus furtim auferens, intulit domni suæ; apibus deinde exstinctis, ceram conficit. Et non nullo post inter vicinos et amicos eum hoc furtivo munere ad Ecclesiam venerabilis Galli perrexit. Cumque singuli, quod auferant, obtulissent: is, qui contra fas offerre voluit de rapina donarium, ceram reperit in lapidis durissimi rigorem mutatum. Ingenti itaque timore percussus, uni eorum, qui secum venerant, reatum suum confessus est. Qui deinde cum custodibus Ecclesiæ quæ facta fuerant indicaret, fama hujus miraculi mira celeritate cunctis innotuit». Sed pauca hæc ex multis; ad institutum satis. Jam Carolomanum de mundi totius superali victoria trophæa inferentem in Urbem, triumphantemque de seculo spreto sequamur.

8. Ubi per Flaminiam veniens obvium Soractem montem prope in agro Veientano positum adspexisset; memoriaque ingressisset, nobilitatum illum esse latebris sancti Silvestri et aliorum sanctorum virorum, qui ibidem vitam monasticam excoluissent: ejus juga conscendens, cum omnia, quæ illic erecta fuerant ædificia, jugi bello Longobardorum solo esse æquata conspiceret: ut ibidem erigeretur monasterium, alque sancti Silvestri memoria restitueretur operam dedit. Hæc cum multi ætulerint, tamen tradunt alii ipsum monasticam illuc exercuisse disciplinam: nam audi quæ apud Eginhardum in Vita Caroli Magni leguntur: « Carolomanus, incertum quibus de causis, tamen videtur quod amore conversationis contemplativæ succensus, operosa temporalis regni administratione relicta, Romam se contulit in otium, ibique habitu permutato, monachus factus, in monte Soracte apud Ecclesiam beati Silvestri constructo monasterio cum fratribus secum ad hoc venientibus, per aliquot annos optata quiete perfruitur. Sed cum ex Francia multi nobilium ad vota solvenda Romam solemniter commearent, et eum virtuti dominum quondam summi præferre nollent, otium quo maxime delectabatur, crebra salutatione interrumpentes: locum mutare compellunt. Nam cum hujuscemodi frequentiam suo proposito officere vidisset, relicto monte, in Samnium provinciam ad monasterium S. Benedicti, situm in arce Cassina secessit, et ibi quod erat reliquum temporalis vitæ, religiose conversando, complevit ». Hæc Eginhardus reliquis antiquior, ex quo Aimoinus ista breviter collegisse visus est verbis istis:

9. « Carolomanus Romam profectus, dimissa seculari gloria, habitum mutavit, et monasterium in honorem S. Silvestri in monte Soracte ædificavit, ubi quodam tempore persecutionis, quæ sub Constantino imp. facta est, sanctus Silvester latuisse fertur. Ibiq; aliquandiu commoratus, meliori consilio, hoc loco dimisso, ad monasterium sancti

Benedicti in Samnio provincia, juxta Cassinum castrum constitutum, Deo serviturus venit, ibique monachicum habitum suscepit ». Hæc auctor.

Porro res tantæ admirationis ab omnibus sæculi hujus et aliis reperitur auctoribus scripta, licet in aliquibus paulo diversus aller ad altero. Nam Anastasius Bibliothecarius, in Zacharia Pontifice ista habet: « Hujus Pontificis temporibus Carolomanus filius Caroli Francorum principis, præsentis vitæ relinquens gloriam atque potestatem terrenam, ad beatum Petrum Apostolorum principem devotus cum aliquantis suis adventit fideibus; seseque Dei contulit Apostolo, atque in speciali habitu fore spondens permansurum, clericatus jugum ab eodem sanctissimo suscepit Pontifice. Et post aliquantum temporis ad beati Benedicti, quod in Aquinensium finibus situm est, profectus est monasterium, in quo et suam finire vitam jure professus est jurando ». Hæc Anastasius, prælerens commemorationem ejus in monasterio montis Soractis.

10. At generosus animus ille, qui calcato penitus mundo, sublimem Christianæ philosophiæ attingere conatus est verticem, non sic induit monachum, ut una simul principem lateantem intus includeret, sed exiit penitus, ut nec signum quidem in se remanere passus sit veteris hominis, in novum novo cum habitu in omnibus transformatus, procul abhorrens ab eo, quod reprehendit S. Basilus in nobili quodam, sed ignavo mundi contemptore, dicens: « Senatore perdidisti, et monachum non fecisti ». Nam audi quæ dicit ¹ Regino de eodem Carolomanno: « Cum adhuc Romæ (seu magis prope Romam in Soracte) positus in monasterio, quod sibi ædificaverat, ab omnibus propter regiam nobilitatem, et quod majus est, propter contemptum regni terreni et gloriam præsentis sæculi veneraretur, et laudibus extolleretur: timens vir Deo plenus favorem laudis humanæ, qui tanta pro Christo reliquerat, fugam magis arripere dispexit, quam vane gloriæ subjacere. Et hoc tantummodo uni fido socio confessus est, quem ab infantia in omnibus fidelem probaverat, et cum eo noctu, omnibus aufugit insciis, et ad Cassinum montem usque pervenit, nihil secum portans ex omnibus bonis, quæ corpori erant necessaria, nudus Christianus secutus est. Et juxta morem portam monasterii pulsans, colloquium patris monasterii expellit. In cujus præsentiam cum venisset, mox in terram corruit: se homicidam esse, se reum omnium criminum protestans, misericordiam exposcit, penitentiam locum exquiri ». Quod autem se homicidam confessus sit Carolomanus, certe quidem haud putamus voluisse mentiri (quod Christiano quavis ex causa non licet) sed cum pluribus adversus Barbaros præliis decertasset, multos ab eo cæcos homines contigisse quis dubitat? Quod igitur in justo bello sine peccato vel levi ab eo factum esset,

¹ Regino in Chron. anno 576.

ille ea bene ad humilitatem sectandam usus occasione, homicidam se esse professus est. Pergit vero Regino :

11. « Pater cum hominem peregrinum esse cognovisset, interrogat cujus patriæ, aut gentis esset. At ille confessus est se Francum esse, et ex Francia propter alia scelera migrasse, exilium libenter ferre paratum. Tantum ut patriam celestem non amitteret. Spirituális pater ejus precibus annuens præcepit eum in cella novitiorum recipi una cum suo collega, probari secundum quod regula jubet, et tanto arctius, quanto barbaræ et ignota gentis homo erat, implens illud Apostolicum¹ : Probate spiritus, si ex Deo sunt. Itaque probatus in omni patientia, sociatus est congregationi una cum collega. Post emensum anni circulum professus est stabilitatem, conversationem monasterii, obedientiam secundum regulam sancti Benedicti. Cæpit autem irreprehensibiliter inter fratres conversari, omnibus virtutibus pollens.

« Accidit autem, ut juxta quod mos est, ad coquinæ officium hebdomadarius deputaretur. Quod cum libenter quidem faceret, sed in multis ignoranter offenderet, coquus vino æstuans, et alapam dedit, dicens : Ita te fratribus deservire oportet ? Cui ille nihil motus, placido vultu respondit : Indulgeat tibi Dominus, frater, et Carolomannus. Neque enim cuiquam suum nomen prodicarat, ne agnosceretur. Rursus cum in quibusdam cibariis administrandis errasset, a coquo percussus est : cui eadem, quæ supra, imprecatus est. Et cum tertio a coquo crudeliter cederetur, indignatus ille comes individuum suæ peregrinationis, quod tantus vir a tam vili persona tam contumeliose alliceretur, jam ferre non valens, arripuit pilum, unde panis, in olera patrum mittendus, contrebatur, et cum omni admissu percussit, dicens : Nec tibi Deus parcat, serve nequam, nec Carolomannus indulgeat.

12. « Fratres, hoc audito, valde commoti sunt, quod homo alienigena et pro misericordia receptus talia facere præsumpsisset : profanus ergo custodiae mancipatur, ut die sequenti talis præsumptio aerius vindicaretur. In crastinum productus de custodia, in medio conventu sistitur. Percunctatus cur manus extendere in fratrem ministrum ausus fuisset ? Respondit : Quia, inquit, vidi servum nequiorum omnibus, virum meliorem et nobiliorem omnibus, quos in terra conversari scio, non solum verbis dehonestare, sed etiam plagis afficere. Furor nimio exagitati, quod cum, qui peregrinus venerat, cæteris præbulsisset, interrogat, quis esset ille, qui bonitate et nobilitate omnes anteciret, cur saltem patrem monasterii non excepisset ? Ille necessitate compulsus, celare non valens (Deus jam manifestari volebat) ait : Iste est Carolomannus quondam rex (princeps Francorum, qui pro Christi amore regnum et gloriam mundi dereliquit : qui de tanta excellentia ita se humiliavit, ut modo a vilissimis

personis, non solum contumeliis afficiatur, verum etiam verberibus affligatur. Quo audito, tremefacti a sedibus surgunt, pedibus ejus se prosternunt, veniam postulant de contemptu, ignorantiam profitentur. Ille contra in terram provolutus, cum lacrymis negare cœpit. hæc non esse vera, non se esse Carolomannum, sed hominem peccatorem et homicidam, collegam suum timore correptum propter commissum piaculum hæc excogitasse. Quid plura ? cognitus ab omnibus, cum magna reverentia est observatus ». Hactenus Regino.

At nec puto hic mendacii arguendum esse eundem Carolomannum, cum se eum esse negavit. Etenim quod secreti monastici professione abjici veterem hominem et novum induit, secundum quod monet Apostolus, dicens² : « Expoliantes veterem hominem, induite novum, qui secundum justitiam creatus est et sanctificationem veritatis ». Hoc sensu, se non illum esse, jure dicere posse putavit.

13. Quod autem dicat Regino, ex hoc tempore cultum fuisse magna veneratione eundem Carolomannum ; ita quidem ipse jure putavit. Verum qui venerat Christi opprobria consecutus, haud carere voluit illis : qui enim semel exierat extra castra, crucis improprium portans, vilissimis mancipari servitiis exoptavit. Nam audi, quæ Leo Ostiensis³, post narrata illa, quæ Anastasius tradit, statim subiungit : « Sub prædicti abbatis Petronacis regimine cum omni humilitate et devotione Domino servivis, aliquot transegit annos. Non autem otiosum erit, quanta humilitatis, quantaque obedientiæ exempla idem princeps ediderit in monasterio, ad posterorum exemplum litteris tradere.

14. « Cernens enim præfatus abbas ita Carolomanni fervere propositum, volensque juxta mandatum regulæ ipsius explorare patientiam, perseverantiamque cognoscere, paucarum ovium, quæ erant in monasterio, curam illi tentavit adungere, ut quotidie ad pasendum educeret, pascentes custodiret, pastasque reduceret. Quam ille obedientiam, ac si ex ore Domini ferventer amplexus, satagebat quotidie quæ sibi fuerant imperata perficere. Post paucos dies cum longiuscule pascendas duxisset oves : ladruentium quidam repente irruentes, aliquas ex eis violenter abripere. Tum ille constanter occurrens : Oves, inquit, curæ meæ commissas auferre vos nulla ratione permitto ; de me autem, quod vobis permisit Dominus, facere non contradico. Illi autem perversæ mentis homines cum penitus expolientes, abire coeperunt. At Carolomannus delegi prudenda non ferens, femoralia tantum ab eis violenter eripuit ; cætera patienter illos auferre permisit. Abbas vero probare volens, an vera esset, an simulata ista patientia, cœpit eum vehementer arguere, eique sequitiam ac stultitiam exhibere : cum ille nihil exensans, ad omnia se percussus lutebatur. Jubetur ergo vestiri et ad opus solitum regressi.

¹ Joan. iv.

² Coloss. iii. — ³ Leo Ostiensis, Opus. Cassin. l. i. c. 7.

« Cum vero die quadam oves a pastu reduce-
ret, una ex eis ægra claudicare cœpit. Videns ergo
propterea ad constitutam horam occurrere nulla-
tenus posse: claudicantem oviculum imposuit hu-
meris suis, sicque cum omnibus ad monasterium
redit. Sed dum rediret, ovicula, quam gestabat
humeris, perfundi eum lotio contigit. Quod ille
quondam præpotens, ille regia dignitate conspi-
cuis tanta patientia pertulit, tanta animi virtute
toleravit, ut ne oviculum quidem idcirco depo-
suerit, neque ulla prorsus ratione murmuraverit.
Id cum abbati nuntiatum fuisset, admirans tanti
viri mansuetudinem, ac prorsus regiam humilita-
tem, divinoque spiritu plenum animadvertens,
præcepit, ut jam illo opere omisso, juxta positum
hortulum, ut sciret, excoleret ». Hucusque de his
Leo. Quot autem annis monachus vixerit, inferius
suo loco dicturi sumus.

15. At unde tanta ista manarint, et quis cate-
chista extiterit, qui docuerit reges philosophari,
aperit Wilibaldi assecutor in rebus gestis S. Boni-
facii episcopi Moguntini, cum ait ¹: « Carolomanno
longe alia mens fuit, quam scilicet insector esset
monastici ordinis. Qui licet antequam esset sancti
Bonifacii concionibus institutus, de Christiana reli-
gione parum sciverit: attamen illius adhortationi-
bus in timore et amore Dei ita perfectus esse cœpit,
ut humana simul et divina sapienter disponderet,
nihilque jura secularia absque divini cultus admi-
nistratione, cui monastica vita adjuncta est, proficere
non ignoraret ». Et inferius ² de eodem his verbis:
« Princeps ergo Carolomannus, quem diximus,
quamvis adjacentium regionum bellis infestaretur,
non tamen iis potuit a sacrorum locorum et

servorum Dei procuracione retardari; nimirum
persuasum habens, arma spiritualia, quæ sunt vir-
tutes animi, multo esse potiora validioraque armis
manufactis, neque ullam habens fiduciam in mul-
titudine exercitus, si virtutes spirituales abessent,
convenienter illi propheticæ sententiæ ¹: Non sal-
vatur rex per multam virtutem, et gigas non
salvabitur in multitudine virtutis suæ. Itaque dum
omnia Christianæ religionis jura (ut ex superio-
ribus potest animadverti) tum in pseudochristianis,
tum hæreticis proligandis, ad sancti Bonifacii con-
siliium peregrisset, illius etiam votis, etc. » Dignus
perfecto tanto magistro discipulus.

16. Divini Spiritus opus fuisse quis neget, pri-
mum ut ipse Carolomannus primogenitus filius
cum fratre Pipino æqua jura servavit, dum in præ-
fectura Francorum vixit, summaque pace vincu-
lum fraternæ charitatis absque ulla vel levi saltem
læsione salvum in omnibus custodierit; atque de-
mum totum se Deo dedens, quod in hoc mundo
possidebat, ipsi reliquerit? Mirabitur autem magis
quisque Carolomannum ita philosophantem, qui
præstantem ipsius virtutem bellicam perspectam
habeat: bellicosissimo enim patre genitus, ut ca-
tulus Leonis non degenerans a parente, mox post
obitum patris, rebellantes principes Aquitanicæ
Homaldum, Bajoarie Odilonem, grassantes Saxones
superavit, et nova tentantes Alemannos preliis
victos compescuit. Jamque pacatis omnibus, Fran-
corum regno subditis regionibus, imperanti Spi-
ritui tantum cedens, fratri, quem sciebat forti-
tudine consilioque præstantem, cuncta relinquens,
seipso fortior factus, vincendo seipsum, immor-
talem apud Deum et homines est gloriam conse-
cutus.

¹ Vit. Bonif. l. 1. c. 36. apud Sur. tom. III. die v Junii. — ² Ibid.
l. II. c. 13.

¹ Psal. XXXII.

1. *Carolomannus fit monachus.* — Ad num. 1
et seqq. *Carolomannus* Francorum princeps, post-
quam varia Concilia celebrari curavit, *Fuldense* mo-
nasterium anno DCCLIV fundavit (licet Baronius
num. 3 id perperam hoc anno factum scribat), et
magnam rei Christianæ et Ecclesiasticæ curam
habuit, mundum currenti anno reliquit, ut testatur

continuator Fredegarii, qui narrata expeditione
Alamannica anno superiori confecta, ait: «Sequenti
curriculo annorum Carolomannus devotionis causa
instinctu succensus, regnum una cum filio suo
Drogone manibus germani sui Pippini committens,
ad limina beatorum Apostolorum Petri et Pauli
Romæ in monachorum ordinatione perseveravit

rus advenit». Idem hoc anno scribunt annalistæ Metensis, Nazarianus, Potavianus, Masciacensis, et auctor Chronici San-Dionysiani. Ad hæc Coitinus hoc anno num. 3 refert ex libro t Antiqui. Fuldens. cap. 4, chartulam Bonifacianam *de finibus et terminis monasterii Fuldensis*, quæ scripta reperitur, anno *Domini Incarnationis* DCCXLVII. *principatus vero nobilium virorum Karolmanni et Pippini fratris ejus anno VI. mense Martio. xxii die*. Quare ea die Carolomannus iter in Italiam nondum suscepit, et valde hallucinati sunt Æginhardus, et aliqui alii, qui anno superiori hanc Carolomanni profectorem consignant. Quod mirum videri non debet de Æginhardo; cum in ejus Annalibus chronologia per annos circiter decem sequentes vitiosa sit.

2. *Postquam quintum Concilium celebrari jussit.*— Antequam principatum dimitteret *Carolomannus*, Concilium celebrari voluit, in quo quatuor Concilia generalia ab omnibus admittenda esse decretum fuit. Est illud inter ea, quibus Bonifacius præfuit, quæque Carolomanni et Pippini jussu celebrata sunt, ordine *quintum*, ut diserte asserit Willibaldus in Vita sancti Bonifacii cap. 10, antequam de ejus martyrio capite insequenti verba faciat. Hujus Concilii neque Baronius, neque collectores Conciliorum, neque Serarius in Historia Moguntina, nec denique recentes historici meminuerunt; est illud tamen magis monumenti, cum ex eo constet, ante annum DCCXLII, nullum a Bonifacio Concilium coactum fuisse, et post Germanicum primum eo anno habitum, quatuor tantum alia ab eo indicta, et non plura, videlicet Liptincense, Suessionense, Germanicum II, et Germanicum III. Hæc porro Willibaldi de hoc quinto Concilio verba: «Convenientibus in unum episcopis et presbyteris, diaconibus atque clericis, omnique gradu Ecclesiastico, quos inelyte recordationis Carolomannus dux (ita loquitur Willibaldus, quia hæc post Carolomanni mortem scripsit) sub regni sui imperio accersere fecit, QUINTUM SYNODALE FACTUM EST CONCILIUM: in quo Bonifacius archiepiscopus Moguntinæ civitatis, ipso Carolomanno consentiente ac dominante, pontificatus præsidens, Romanæ Ecclesiæ Sedisque Apostolicæ legatus, quatuor primitus principalium Synodorum numerosa canonum consti-

tuta, etc., ob salutare doctrinæ cælestis augmentum admonuit conservari». Memorat postea Willibaldus quatuor priora Concilia generalia et præcipuos hæreticos in iis damnatos, sublitique: «Ita equidem apud Franciam omni funditus eradicata hæreticorum perfidia, et extirpata iniquorum conjunctione, legis divinæ augebantur (loco, *acta sunt*, juxta horum temporum loquendi modum) incrementa, et Synodales generalium Conciliorum canones recipiebantur (loco recepti sunt); Synodalisque spiritualis Concilii episcoporum congregatio juxta præfinitam authenticæ constitutionis definitionem pariter conveniebat (loco convenit), etc., quam ob causam hic sanctus Domini artistes hac solertissime sollicitudinis cura inspiratus, plebem a pestifera tortuosi serpentis persuasionem eripere curavit, et Carolomannum ducent ad congregandum supradictum Synodorum conventum sepiissime incitavit». Quatuor alie Synodi a Bonifacio ad reparandam Ecclesiasticam disciplinam et aliqua peculiaria negotia congregatæ: quinta vero ob solam quatuor Synodorum OEcumenicarum receptionem indicta, in quantum conjicere licet (1). Hæc itaque Synodus V Bonifaciana in nova Conciliorum Editione prætermittenda non erit.

3. *Quantum illud Concilium Pontifici Rom. gratissimum.*— Hoc ubi accepit Zacharias papa, quam sibi gratum fuerit, Bonifacio significavit, literis datis *kalendis Maii, imperante piissimo Augusto Constantino, anno xxix imperii ejus, Indictione prima*, ut videre est apud Baronium anno DCCXLVII, num. 3 et seqq., quia eo anno literæ illæ scriptæ: «Suscepimus et Chartam de vera et Catholica fide conscriptam, quam cum dilectissimis nobis episcopis partis Francorum tua direxit reverenda fraternitas: hanc itaque reserantes, nimio gaudio sumus repleti, innumerabilesque gratias egimus Deo omnipotenti, qui unanimitem eorum ad societatem nostram revocare dignatus est». Charta enim illa fidei Catholice nominis in aliqua Synodo ab episcopis subscripta fuit, sed non in alia, quam in quinta inter Bonifacianas, et quidem præsentis anno, antequam *Carolomannus* sæculo renuntiaret, et postquam sanctus Bonifacius Moguntinæ sedem metropolitanaam fixit; cum Willibaldus asserat eam habitam esse

(1) Nisi mea me fallit conjectura, suspicor Carolomannum iter Romanum nonnisi post diem sextam Junii hujus anni suscepisse; quod colligo ex collatione duplicis præcepti episcopi Carolomanni pro monasterio Stabulensi in Collect. vet. monum. tom. II, col. 49 et 20. Horum aliud datum est *Augustus dies xv, in anno quinto regnante Hildericio (Chilberico) rege*. Porro si Chilberici regnum cepisse admittatur cum Pagio anno DCCXLII, ante diem VII Idum Septembris, ejusdem regis annus quintus vel ad annum DCCXLVI, vel ad sequentem DCCXLVII nos ducet. Si enim anno DCCXLII ante diem XV Augusti exordium regni illius admittatur, tunc quintus ejus annus diem XV Augusti anni DCCXLVI signat; quæ vicissim dies annum DCCXLVII postulat, si Chilbericus nonnisi post diem XV Augusti anni DCCXLII iterum potitus fuit. Vix autem credimus referendum esse præceptum illud ad annum DCCXLVI, alioquin enim profecto Romana Carolomanno, hoc anno facta, nimis differret. Legitur Præceptum nostrum ductum est facile ab anno DCCXLVI, et ex eo probatur Chilbericum anno DCCXLII, ante diem XV Augusti regni solium ascendisse. Quæ et de VI kal. Julii jam regnabat, ut probat Charta Sichardi ab auctore gestorum episcoporum Genouanensium ad Gauzolem vitam relata. Cum enim illa data sit *VI kal. Julia anno x, regnante Chilperico rege*, nonnisi ad annum DCCXLVI pertinere potest; cum sequenti anno die nã Junii Chilpericus pater regis excessisset. Si ergo eo anno et die decimum regni jam numerabat Chilpericus, patet utique ante diem illam anno DCCXLII regnum titulum assumpsisse.

Aliud vero Diploma ejusdem Carolomanni signatur die *VI Junii, regnante Hildericio rege*. Hanc Chartam quæ Carolomanni *testamentum* ibidem appellatur, posteritatem esse præcedenti ex eo constat, quod in eam continuatur restitutum locorum quorundam, quæ ex donatione avi sui Pippini monasterio debebantur, nec ad id usque tracta erant; in hoc vero loco quorundam suo monasterio munificè largitur. Quis autem credat illum prius delisse sua, quam reddidisse aliena? Spectat igitur præceptum istud ad annum DCCXLVI, ac plane demonstrat prius hunc principem die VI Junii hujus anni nondum exillum inclusisse.

presidente *Bonifacio archiepiscopo Moguntinæ civitatis.*

4. *Respondetur ad dubia Baronii.* — Baronius suspicatur, *Carolomanum* nondum anno sequenti seculum deseruisse, quod Zacharias papa in Epistola ad Bonifacium *Indictione prima*, anno scilicet sequenti data, dicit : « Confortatam dilectissimos nobis Orthodoxos episcopos, sacerdotes, atque levitas, ceterosque clericos, religiosos abbates et monachos, pariterque gloriosissimos duces, etc. » Per duces namque et principes, inquit Baronius, *ipsum significasse Carolomanum atque Pippinum, alie plures ejusdem Pontificis littere docent.* At Zacharias papa in Epistola inter Bonifacianas cxxxvii scribit, « universis episcopis, etc., abbatibus, cunctis etiam ducibus, comitibus per Gallias et Francorum provincias constitutis », et tamen in ipsismet litteris se *ducem* nomine viros privatos intelligere significat, dum ait : « Juxta nostram commonitionem, mediantibus illis nostris Pippino et Carolomanno principibus vestris ». Quare Baronii argumentum nullam vim habet. Præterea dicit Baronius, in Epistola ejusdem Pontificis ad Bonifacium *Indictione quinta* data, anno scilicet DCCLII, de iisdem simul principibus his verbis fieri mentionem : *Quod de principibus Francorum scripsisti*, etc. Ita quidem legitur, tam in editione Surii ad diem v Junii, quam sequitur Baronius, quam in editione Mabillonii sæc. iii laudata, sed tam in editione Serarii lib. 3 Rer. Mogunt. cap. 14, quam in editione Sirmondi, is librarium error corrigitur, et ex accuratioribus Mss. legitur : *De episcopis autem Francorum, et pallis scripsisti*, etc. Quare *Carolomanum* hoc anno regnum abdicasse extra omnem controversiam in posterum esse debet.

5. *Carolomanno monacho facto, Grifo e custodia educitur.* — Annalista Tilianus ad an. DCCLVI, loco scilicet non suo, scribit de Carolomanno : « Tunc Karlomannus Romam perrexit, ibique se totendit, et in Sarepte (legendum, Soracte) monte monasterium edificavit in honore sancti Silvestri : ibique aliquod tempus moram faciens, et inde ad sanctum Benedictum (monasterium nempe Casinense) pervenit, et ibi monachus fuit ». Falsus eadem narrat annalista Metensis ad an. DCCLVII, qui addit : « Eodem anno Pippinus omnium Francorum generaliter princeps, misericordia motus, fratrem suum Gripponem de custodia, in qua eum germanus suus Carlomannus recluserat, liberavit, et ipsum fraterna dilectione honoratum in palatio suo habuit, deditque illi comitatus et fisco plurimos ». Grifo seu Grippio mortuo Carolo Martello patre bellum contra fratres tenere moverat, indeque sub custodia detinebatur. Verum illum hoc anno libertate donatum, tam annalista Metensis, quam quidam alii asserunt, et testantur novos ab eo tumultus anno sequenti in Anstrasia concitatos esse, ut ibi videbimus.

6. *Pippinus adversus Saxones bellum gerit.* —

Interim Pippinus bellum contra Saxones redintegrat, eosque vincit. Continuatur enim Fredegarii in Appendice, narrata Carolomanni profectioe Romana, ait : « Eodem anno more consueti fidem, quam germano suo promiserant, mentiri conati sunt. Qua de causa adunato exercitu ad eos pervenire compulsus est; et cum tamen reges Windorum seu Frisiorum ad auxiliandum suo animo convenerunt. Quod videntes Saxones consueti timore compulsi, multis ex eis jam trucidatis et in captivitate missis, regionibus eorum igne concrematis, pacem petentes juri Francorum sese, ut antiquitus mos fuerat, subdiderunt; et ea tributa, quæ Clotario quondam præstiterant, plenissima solutione ab eo tempore deinceps esse reddituros promiserunt. Ex quibus plurima multitudo videntes se contra imperium Francorum rebellare non posse, propriis viribus destituti, petierunt sibi Christianitatem sacramenta conferre. Ita auctor barbarus ».

7. *Dux Francorum legationes ad Zachariam PP.* — Anno superiori Pippinus, episcopis, abbatibus ac proceribus Francorum consentientibus, Romam *Ardobanum* presbyterum misit, ac per eum a Zacharia papa responsionem petiit ad varia Capitula, ad quæ respondit Zacharias papa anno currenti *nonis Januarii*, ut anno DCCLV, num. 4 et seqq. demonstravimus, ideoque quæ ibi in medium attulimus, huc revocanda. Legatio quoque Romam a Francis hoc anno missa est, quæ *Zachariam* de sede metropolitana Moguntinæ fixiorem redderet, quod liquet ex responsoriis Zachariæ ea de re litteris, de quibus agemus anno sequenti.

8. *Synodus Cloveshovia habita.* — *Cuthbertus* Dorovernensis episcopus videns in plerisque tepere spiritum illum, qui Anglo-Saxonum Ecclesiam paulo ante illustrarat, cum *Ethelbaldo* Merciorum rege, cui Cantii parebant, egit, oravit manum pio operi porrigere, invitavitque per amice, ut episcoporum Synodo interesse vellet. *Ethelbaldus* a sancto Bonifacio monitus, et ad meliorem frugem conversus, *Cuthberti* consilium integre probavit, et Concilio interesse voluit. Quare vocati sunt ad illud ex omni pæne Anglo-Saxonum provincia episcopi, ii præsertim, qui Dorovernensi archiepiscopo suberant, ad oppidum in Cantio, quod a clivo edito, cui insidet, *Clyffe* vulgo dicitur : et qui regiuncula illa, Tamesin inter et Medwegum fluvius *Ho* vocatur, Synodi locus *Clovesad Ho*, et facta inde voce *Cloveshovia* ab auctoribus appellatur, ut inquit Alfordus hoc anno num. 1 et seqq., ubi omnia, quæ ad istam Synodum pertinent, explicat. Malmesburiensis Capitula hujus Synodi recenset unum et triginta, sed Spelmanus tom. 1 Concil. ex eodem forte manuscripto, quo usus est Malmesburiensis, omnia Acta fusiis exponit. Concilium « Septembris mensis initio, anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo quadagesimo septimo, Indictione xv, anno autem regni Edihaldi regis Merciorum (qui tunc aderat cum suis principibus ac ducibus) tri-

gesimo secundo », ut in ejus Prefatione legitur. Hinc confirmatur quod tom. II hujus Criticæ asserimus, Anglos scilicet Indictionem non inchoasse a kalendis Septemb. sed a die xxv ejusdem mensis; alioquin Acta hujus Synodi non Indictione xv. sed Indictione prima insignita fuissent. Notabilis est quintus canon: « Quinto disputatum est loco, ut episcopi monasteria, si tamen ea fas est ita nominare; que utique, quamvis temporibus istis, propter vim quandam tyrannicæ avaritiæ, ad religionis Christianæ statum, nullatenus immutari possint: id est, quæ a sæcularibus non divine scilicet legis ordinatione, sed humane adventionis presumptione, utcumque tententur: tamen pro salute animarum in eisdem commorantium, adire debeant, sit necesse. Et ut inter cætera exhortamenta prævideant, ne sine sacerdotis ministerio, aliquid eorum deinceps debilitatum periclitetur, juvenibus ad hoc eorum possessoribus ».

9. *Moritur S. Wigbertus abbas Fritislariensis.*
— Hoc anno mortuus est *sanctus Wigbertus* Fritislariensis in Hassia abbas primus, et quidem in suo monasterio, e quo ejus reliquie circa an. dcccxxx translate sunt in *Heroldfeldense* monasterium in Hassia ad Fuldam antem positum, quod ceptum est edificari anno dcccxxvi. ut disertè docet Lambertus Schafnaburgensis, ejusdem comobii historiographus, licet Coitinus anno dcccxxv. num. 89, ejus conditum in annum dccc. differat, non solum contra auctoritatem ejusdem Lambertus; sed etiam S. Egidius Fuldensis abbas in Vita S. Sturmii abbatis Fuldensis primi, ubi indicat ejus fundationem factam esse annos novem ante constructionem monasterii Fuldensis, quæ ad annum dcccxliv pertinet. Vitam *sancti Wigberti* Fritislariensis abbatis primi scripsit Servatus Lupus abbas Ferrarensis initio sæculi noni, et recitatur a Mabillonio scilicet in Benedictino part. 1. Wigbertus Anglo-Saxo vocatus est in Germaniam a sancto Bonifacio, ei futurus in predicatione solatio, « quo tempore dux Francorum Carolus rerum potiebatur. Neque multo post ad amplissimum pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci divina gratia provocatus » Bonifacius Wigbertum comobio suo Fritislariensi magistrum prefecit, ubi diu conversatus est Wigbertus; etiamque *sacrae professionis studium longo usu* ejus discipuli illic imbuissent, Bonifacius illum transiit ad regimen monasterii *Ordorfensis* in Thuringia prope Erfurtum oppidum positi. *Illic tribus aliquot annis*, cum ancipiti morbo subinde laboraret, a S. Bonifacio obtinuit, ut ad prius reverteretur comobium, ubi die incerto mortuus est. Hoc Lupus.

10. *Alio anno mors ejus collocari non potest.*
— Tria de sancto Wigberto in controversiam adducta. Primum annus ejus obitus, quem Coitinus anno dcccxliv. num. 101 et seqq. coanno, Mabillonius vero loco laudato presentè consignat. Sed Coitinus hæc in re hallucinatum esse penes me certum. Lupus enim initio ejus Vitæ ait: « Nec cuiquam hæc ideo judicentur infirma, quod octingentesimo

trigesimo sexto anno Dominicæ Incarnationis, Indictione autem quarta decima, præsens opusculum eudens, ante nonaginta annos acta repetere videar »; ab anno autem præsentè ad an. dcccxxxvi anni nonaginta intercurrunt. Nec satisfacit Coitinus anno dcccxxxiii. num. 11, ubi dicit, Lupum annos illos xc a sua prefectura deducere; cum Lupus de rebus ante annum xc. et ante Wigberti mortem transactis se scribere disertè profiteatur. Præterea Lambertus Schafnaburgensis, insignis rerum Germanicarum scriptor, ait: « Anno dcccxlvi. sanctus Wigbertus miseravit a sæculo ». Quæ verba idem Coitinus de quodam alio Wigberto a Fritislariensi diverso intelligenda putat; cum tamen Rabanus, qui Germanus erat, minus sancti Wigberti in Germania confessoris, et quidem ad diem xii mensis Augusti, mentionem faciat.

11. *Wigbertus anno dcccxxxii abbas creatus.*
— Secunda controversia est, an *sanctus Wigbertus* abbas Fritislariensis a Bonifacio nuncupatus fuerit, antequam ipsemet ad archiepiscopatum Moguntinensem eveheretur. Mabillonius Wigbertum anno dcccxliv. Coitinus anno dcccxlvi. abbatem creatum existimant, omnesque alii supponunt, id contigisse postquam Bonifacius Moguntinæ civitatis episcopus fuit; quod Lupus laudatus id insinuare videatur, et ipsemet *Wigbertus* in Epistola inter Bonifacianas IIII ad Glesinburgenses monachos scripta asserat, *Bonifacium archiepiscopum* sibi ex Anglia venientem obviam processisse. Verum vulgaris hæc sententia sustineri non potest; cum enim *sanctus Wigbertus* currenti anno vivere desierit, aliquot annos monasterium *Fritislariense* rexerit, et aliquot alios monasterium *Ordorfense*, et postea adhuc superstes fuerit, ut Lupus in ejus Vita disertè docet, quomodo prefectura ejus desumi potest ab eo tempore, quo Bonifacius archiepiscopus Moguntinus dictus est, ab anno scilicet dcccxliv. aut ab insequenti? Ad hæc monasterium *Fritislariense* circa annum dcccxxxii conditum, et *sanctum Wigbertum* abbatem primum illius fuisse inter omnes convenit; quis ergo illud ab anno dcccxxxii ad dcccxliv administravit? aut si quis alius ejus prefectus fuit, quo pacto sanctus Wigbertus abbas ejus primus dici potest? Lupus itaque, qui anno dcccxxxvi. quo studiorum causa in Fuldensi monasterio versabatur diaconus, et a Bruno abbate Hersfeldensis monasterii incitatus, sancti Wigberti Vitam scripsit, benigne interpretandus est, quando inquit, « neque multo post ad amplissimum pontificalis gradum dignitatis Moguntiaci divina gratia provocatus » Bonifacius Wigbertum Fritislariensi prefecit monasterio. Bonifacius enim, qui anno dcccxxxii archiepiscopus regionarius, seu nulli sedi atlixus, creatus est, ante annum quidem dcccxliv. aut insequentem Ecclesie Moguntinensi alligatus non fuit, sed post mortem scriptores, qui de rebus ab eo jam archiepiscopo gestis locuti sunt, ad duplex illud *archiepiscopatus* genus sepius non respexerit, et sicut post mortem dictus est archiepiscopus Moguntinus: ita

ab eo jam archiepiscopo peracta, Bonifacio archiepiscopo Moguntino plerumque adscribere, illam archiepiscopatus distinctionem parum curantes: sicut in communi loquendi usu recte dicimus ante Constantinum Magnum Constantinopolim varios habuisse episcopos, licet revera illi tantum fuerint episcopi Byzantii, quod oppidum postea *Constantinus* Constantinopolim appellavit. Mitto similia exempla passim obvia.

12. *Diversus a Wigberto monacho Glastoniensi.* — *Sanctus* itaque *Wigbertus* an. circiter dccxx in Germaniam venit, ubi jam Bonifacius erat. «Nec multo postquam in Germaniam venerat», inquit Lupus, qui addit, *neque multo post* eum dictum archiepiscopum Moguntinum, Wigbertum abbatem Fritslariensem nuncupasse, ideoque circa annum dccxxxii, quo hujus monasterii fundamenta jacta sunt. Ilæ enim adverbia *non multo post*, aliaque tempus exprimentia magnam latitudinem habent, ut sæpius in hac Critica ostendimus, et modo breve, modo longum temporis spatium denotant. Quoal *Wigbertum*, qui in Epistola Bonifaciana in ail, se a *Bonifacio* archiepiscopo peramanter acceptum esse, Wigbertus ille a Fritslariensi, qui antequam Bonifacius archiepiscopus esset, in Germaniam venit, diversus fuit, ut anno dccxxix, num. 5 et seqq. diximus, ex quo plura huc revocanda.

13. *Cujus monasterii monachus fuerit.* — Tertia denique controversia est, cujus monasterii Anglicani *sanctus Wigbertus* monachus fuerit. Qua in re cum omnes arbitrati fuerint, laudatam Epistolam huius inter Bonifacianas monachis Glestinburgensibus datam, attribuendam esse *sancto Wigberto*, eum etiam monachum *Glentisburgensem* fuisse autmarunt. Verum falso illo præjudicio everso liquet, illum incerti monasterii monachum extitisse. Mabillonius citatus fatetur, in Catalogo viro-rum illustrum Glastoniensium seu Glentisgaburgensium sanctum Wigbertum locum non habere, nisi ipse designetur nomine Viberti episcopi e *Glastonia assumpti*, qui anno dcc obisse fertur. Verum in monasterio Anglicano refertur historia cœnobii Glastoniensis ex Ms. Bibliothecæ Colonianæ et pag. 8 dicitur: «Vibertus episcopus monachus Glastonia, obiit anno Domini octingentesimo», ideoque verba illa de sancto Wigberto intelligi non possunt; cum is episcopus non fuerit, et longe aute

annum dcc vitam cum morte commutarit. Quæ huc nobis pertractanda fuere, quod confusio Wigbertorum multos errores pepererit.

14. *Continuatio belli civilis inter Saracenos Hispaniæ.* — Califatam Saracenorū gerente *Jeziro*, bellis civilibus in Hispania flagrantibus, missus prorex *Abulcatar*, qui postquam illuc pervenit, motus omnes sedavit, et «sollicite sibi commissam curat gerere patriam», inquit Isidorus Pacensis pag. 21, sed cum *superbos Hispaniæ* domuisset, occisus est, et *Toaban* a rebellibus in ejus locum subrogatus. Is anno uno Hispaniæ præfuit, eoque demortuo *Juzephus* ad Hispaniarum regimen sublimatus, ut videre est apud Rodericum in Hist. Arab. cap. 48, anonymum Andalusianum, et Isidorum Pacensem, cujus locus corruptus in exemplari Pampilonæ edito pag. 22, hic nobis ex anonymo Mazarineo restituendus; magni enim ille momenti, cum inde certum deducatur argumentum adversus scriptores doctissimos, tam Gallos, quam Hispanos, qui contendunt *Isidorum Pacensem* in annis Hegiræ putandis communem calculum secutum non esse. Habetur ibidem: «Anno Constantini..... tertio (inter voces has *Constantini* et *tertio* hæc inserenda: Secundo, Arabum cxxviii, Maroan II, Tooba in Hispaniis regno Abulcatar cum adjutore Imael (seu Zimael, vel Simael) ablato, a cunctis, ut vir belliger, et genere plenus præficitur pro uno anno; sicque eo propria morte perfuncto Juzab ab omni senatu palatii, in Æra dcccxxxv, anno imperii Constantini tertio, Arabum cxxix completo (in exemplari impresso male habetur cxxxix: sequuntur postea hæc verba), vel incipiente xxx, Maroan III, mirifice, ut senior et longævus (nempe Juzephus) acclamatur in regno». Addo ex Ebnalgotia scriptore Arabe, Abulcatar exeunte anno Hegiræ cxxviii, id est, sub finem ætatis anni Christi dccxlvii dignitate motum, Toaban exeunte anno Hegiræ cxxix, eadem scilicet tempestate anni Christi dccxlvii vita functum, et paulo post *Juzephum* seu *Josephum* Hispaniis præfectum, id est, incipiente cxxx, ut recte Isidorus auctor coævus habet. Qui annus cxxx mense Septembris currentis Christi anni exorditur. Hæc observare hic placuit, ut imposterum lever onere demonstrandi Isidorum Pacensem annos Hegiræ modo, quo alii omnes putare.

ZACHARIE ANNUS 7. — CHRISTI 748.

1. *Bonifacio de pluribus rebus papam consulenti respondet Zacharias, datis etiam ad alios episcopos litteris.* — Qui sequitur annus septingentesimus quadragesimus octavus, prima notatur Indictione, quo conligit S. Burchardum episcopum Wirceburgensem, sive Herbipolensem, Romam ad Zachariam Pontificem se conferre, cui ad eundem Pontificem sanctus Bonifacius Moguntinus episcopus litteras dedit, ex quibus id quod de ejus adventu Romam asseritur, redditur manifestum. Qui ejusdem Burchardi res gestas est prosecutus¹ Egilvardus, duplicem ponit Burchardi Romam adventum, priorem una cum Bonifacio, posteriorem una cum Folrado, misso a Pipino pro regno Francorum a Summo Pontifice impetrando; quos omnes quidem ab hoc esse diversos, tempora diversa declarant; quamobrem testificatione litterarum Zacharie Pontificis, tertio cum Romam venisse dicendum erit. Porro auctorem, quem diximus Egilvardum, in iis que temporum sunt, optasemus accuratorem fuisse, redarguendum in eo potissimum, dum episcopatus Wirceburgensis ab eo ponitur institutus anno Domini septingentesimo quinquagesimo primo: sed ex litteris Zacharie Pontificis erroris arguitur, quibus testificatio nulla certior esse potest.

2. Quod autem ad S. Bonifacii res pertinet: cum nimis valde sceleratorum numerus excrevisset, et complures conspersi essent inter fidelem populum impij sacerdotes; atque inter alios esset quidam Sampson genere Scotus, qui negabat sanctum baptismum esse necessarium ad salutem: de his omnibus idem Bonifacius censuit monendum esse Romanum Pontificem. Adjecit etiam de Virgilio (de quo superius) apostolico plane viro querelas, quas tamen non veritas, sed calumnia eidem suggestisset: primum quidem quod odia sereret inter ipsum atque Bajoarie ducem; deinde quod falso jactaret, se ab Apostolica Sede nactum vacantem episcopatum: demum vero quod diceret, novum reperiri mundum, qui alio sole atque alia

luna illustraretur. Verum omnia ista in Virgilium ad Bonifacium primo, inde vero per eum ad Zachariam perlata, vanum prorsus fuisse commentum pravorum hominum arte contextum, declarantur eventa; siquidem ut inania penitus evanuerunt. Etenim cum Pontifex, his acceptis, facultatem dederit Bonifacio, ut congregato Concilio, Virgilium ab Ecclesia pelleret sacerdotioque privaret, et nec quicquam hujusmodi factum appareat, imo contrarium, cum perseveraverit ipse auctus etiam episcopatu in suscepta semel apostolica functione, atque longe lateque Evangelium in gentes finitimas propagavit: quis non intelligat accusationes illas vanas cognitatas penitus evanuisse; eosdemque apostolicos viros apostolico spiritu animoque pari junxisse dexteram ad opus quod susceperant Evangelij? Cum etiamsi Bonifacius neglexisset, Zacharias papa, qui vindex exurgens de mittendo in Urbem Virgilio litteras ad ducem Bavariæ dedit, imo et suis litteris eundem cum collega Sidonio Romam se vocaturum promisit: si aliquod scelus intercessisset, nequaquam inultum reliquisset. Quod ergo tot litteris post hæc inter Bonifacium et Zachariam papam intercurrentibus, nulla prorsus de his mentio amplius facta sit: plane ea omnia, ut fide vacua atque penitus falsa, inisse abolita intelliguntur. Cæterum ipsum Virgilium solemnibus ritibus inter sanctos relatum a Gregorio nono Rom. Pontif. vetera monumenta testantur. Sed videamus Zacharie litteras ad Bonifacium redditas, quibus ea omnia, quæ ipse Bonifacius ad Zachariam scripserat, innotescunt:

3. « Reverendissimo fratri Bonifacio coepiscopo Zacharias servus servorum Dei¹.

« Sacris luminibus beati Apostolorum principis Petri et nostris obtutibus presentatus presens Burchardus dilectus nobis episcopus sanctitatis tuæ attulit affatus, per quorum scripta agnovimus, magnum te habere certamen in predicatione Evangelij Domini nostri et exhortatione sancte fidei, quam per beatum Petrum et vas electionis Paulum,

¹ Apud Sur. die XIV Octob. tom. v.¹ Bonif. l. II. c. 8, tom. II. Ep. Rom. Pont. Ep. Zach.

cæterosque Apostolos traditam suscepimus. Quibus agnitis, omnipotenti Deo immensas agimus gratias, petentes ejus ineffabilem divinitatem, ut multo amplius confirmet atque corroboret cor fraternitatis tuæ, et sospitem corpore annuat permanere, usquequo ejus divinitas te superstitem in hac juserit esse vita, ad perticiendum ministerium tibi impositum, et ad portandum lucrum animarum in die Christi Jesu, ut illam merearis audire vocem desiderabilem, quam dicturus est Dominus diligentibus se¹: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.

4. « Erant autem inserta in iisdem tuis affatibus diversa capitula, de quibus iudicium et consilium atque solatium Sedis Apostolicæ tibi dirigi flagitabas. Primum capitulum pro Synodo provincie, in qua natus et nutritus es, quam et in gentem Anglorum et Saxonum in Britannia insula primi prædicatores ab Apostolica Sede missi Augustinus, Laurentius, Justus et Honorius, novissime vero tuis temporibus Theodorus Græcolatinus ante philosophus, Athenis eruditus, Romæ ordinatus, pallio sublimatus, ad Britanniam præfatam transmissus, iudicabat et gubernabat. In illa Synodo tale decretum et iudicium demonstratum esse dignoscitur: Ut quicumque sine invocatione Trinitatis lotus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est. Quia si mersus in fonte baptismatis quis sine invocatione Trinitatis fuerit, perfecte non est baptizatus.

5. « Quod autem per quosdam affirmari scripsisti, ut quamvis sceleratissimus quisque hæreticus et schismaticus, vel latro, vel fur, sive adulter, baptismum juxta regulam a Domino impositam: In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, consecraret (consignaret), sicque homini petenti ministraret, tamen Christi esse baptismum Evangelicis verbis consecratum: et contra licet minister justus fuerit, et Trinitatem juxta regulam a Domino positam in lavacro non dixisset, verum baptismum non esset, quod dedit. Utrumque fraternitati tuæ notum est quid de illis sacrorum canonum series contineat, quod et te tenere firmiter hortamur. Scriptum quippe est, dicente Domino²: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum ». Apparet enim hoc consuluisse Bonifacium, ad docendum alios, qui de his dubitarent, ut auctoritate Sedis Apostolicæ moniti, dubitare desinerent, nec de his amplius negotium facerent eidem Bonifacio; adversus quos roborans idem Pontifex Zacharias, ista mox subjicit: « Quod suscepisti, frater, a nostro prædecessore sancte recordationis Gregorio hujus Apostolicæ Sedis Pontifice, in eo permance, et ab Evangelicæ et Apostolicæ doctrina nullo modo declines; sic indutus loriceam fidei et galeam salutis, viriliter contra nequitiam diabolicæ fraudis resiste. Scriptum namque est³: Ecce dedi faciem tuam potentem adversus faciem eorum, et constan-

tiam tuam confortabo adversus contentiones eorum, et erit fortior petra constantia tua.

6. « Eos autem, quos reperisse se affata est fraternitas tua, pseudosacerdotes multo majoris numeri, quam Catholicos, qui nunquam ab episcopis Catholicis fuerunt ordinati, illudentes populo et ministeria Ecclesie confundentes, qui sine episcopo proprio arbitrio viventes, populares defensores habentes contra episcopos, ut sceleratos mores eorum non prohibeant, seorsum populum contententium congregant, et illud erroneum ministerium non in Ecclesia Catholica, sed per agrestia loca et per cellas rusticorum, ubi eorum imperita stultitia celari possit, perpetrant, nec fidem Catholicam Paganis prædicant, nec ipsi fidem Catholicam habent, nec quaerunt ab eis quos baptizare student abrenuntiationem satanæ, sed neque signaculo Crucis Christi eos mununt (quæ præcedere debent baptismum) sed nec aliquam credulitatem unius divinitatis et sanctæ Trinitatis docent. Hos itaque ministros satanæ, et non Christi, ubicumque repereris, charissime frater, congregato provinciali et sacerdotali collegio, a sacerdotio depositos, sub regula monachica et penitentia submissos vitam finire decernas, ut carne afflictis, quandoocumque redeant ad viam salutis. Si vero non fuerint conversi, tuæ prædicationis merces non peribit.

7. « Confortare ergo in lege et Evangelio Christi, et prædicatione Catholicæ fidei, quia ipsa glorificabit te. Tribulatio enim corporis nostri temporalis est et finem habet; merces autem, quæ pro hac tribulatione a Deo præparatur, sempiterna est⁴: ideoque circumferamus mortem Jesu in corpore nostro, ut et vita Jesu in corpore nostro manifesta fiat, sicut per ejus divinum edocti sumus doctrinam⁵: Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Conforta etiam dilectissimos nobis Orthodoxos episcopos et sacerdotes atque levitas, cæterosque clericos, religiosos abbates et monachos, pariterque religiosissimos duces, cunctosque optimales Francorum, ut vobis sint adjuvatores contra adversarios Orthodoxæ fidei, omnesque hæreticos et schismaticos; quatenus et ipsi de fructu boni operis gaudere mereantur in cælestibus regnis.

8. « Scripsit quoque inter cætera reverenda fraternitas tua reperisse quemdam presbyterum genere Scotum, nomine Sampson, errantem a via veritatis, dicentemque sine mystica invocatione aut lavacro regenerationis posse fieri Catholicum Christianum per episcopalis manus impositionem. Ille autem, qui hoc dicit, vacuus est Spiritu sancto, et alienus a Christi gratia, consortioque sacerdotali abijciendus. Quis enim, nisi baptizetur juxta præceptum Domini: In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et sic per manus impositionem potest esse Catholicus? Hunc nequissimum virum talia prædicantem ab Ecclesia sancta condemnatum

¹ Matth. xxv. — ² Levit. xi. — ³ Hierem. i.

⁴ 2. Cor. iv. — ⁵ Matth. v.

expelle. Illos autem viros, qui ab hæreticis baptizati sunt, et nescitur, an in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti sunt baptizati, inquisita rei veritate, si ab hæreticis sacerdotibus baptizati sunt; hos sine dubio, juxta prædecessoris nostri beatæ memoriæ Gregorij papæ, et sacrorum canonum traditum tibi mandatum baptizari permittas, ne in æternum pereant, sed potius Evangelicæ consecratione salventur». Tam hic, quam superius eadem Epistola Zacharias papa illud rite recteque confirmat, nullum a quolibet ministratum sive ab hæretico, sive schismatico, sive gentili iterandum esse baptismum, si constaret in nomine sanctissimæ Trinitatis illud esse collatum: secus vero si contra, secundum antiquos canones, quos citat, et Gregorij papæ III prædecessoris Epistolam ad eundem Bonifacium datam, de qua dictum suo loco superius. Eadem quoque ingerit idem Zacharias in Epistola ad eundem Bonifacium antea data, quæ incipit: « Cum nobis ». Pergit deinde:

9. « Intuiti autem sumus et volumen a te directum universis episcopis, presbyteris cæterisque religiosis de unitate fidei Catholicæ scriptum, quod valde nobis acceptabile esse cognoscas; quoniam per Spiritus sancti gratiam in te diffusam hoc operari studeisti. Inter cætera sanctitatis tuæ scripta petisti, ut sacerdos a nobis dirigatur in partes Franciæ et Galliæ. Quod implere omittimus, quia dum, Deo propitio, tua sanctitas superstes extitit, qui Sedis Apostolicæ et nostram illic præsentas vicem, alium illuc dirigere necessarium non est. Quos autem repereris, amantissime frater, habentes sanæ doctrinæ scientiam vitæque puritatem, hos mittere stude in quibus prævideris locis ad prædicandum verbum salutis. Concilia vero, aggregatis episcopis provincialibus, ubi tibi rectum videretur, celebrari procura, et quos deviantes inveneris, confunde facies eorum ignominia, ut sint coram omnibus sine honore.

10. « Suscepimus et Chartam de vera et Catholica fide conscriptam, quam cum dilectissimis nobis episcopis partis Francorum tua direxit reverenda fraternitas: hanc itaque reserantes, nimio gaudio sumus repleti, innumerabilesque gratias agimus Deo omnipotenti, qui unanimitatem eorum ad societatem nostram revocare dignatus est. Nostra autem vice, charissime frater, omnes in osculo pacis saluta.

« Intimatum est etiam a sanctitate tua, quod Virgilius ille (nescimus si dicatur presbyter) malignatus adversum te, eo quod arguebatur a te erroneus esse a Catholica doctrina, seminaret odium inter te et Otilonem ducem Bajoariorum, dicens, quod a nobis accepisset licentiam, ut unius defuncti ex quatuor illis episcopis, quos tua illic ordinavit fraternitas, diocesim obtineret. Quod nequaquam verum est, quia¹ mentita est iniquitas sibi.

11. « De perversa autem doctrina, quam contra

Dominum et animam suam locutus est, quod scilicet¹ alius mundus et alii homines sub terra sint, aliisque sol et luna, si convictus fuerit ita confiteri: hunc, accito Concilio, ab Ecclesiæ pelle sacerdotii honore privatum. Sed et nos scribentes prædicto duci, evocatorias de prenominate Virgilio mittimus litteras, ut nobis præsentatus, et subtili indagatione requisitus, si erroneus fuerit inventus, canonicis decretis condemnatur. Qui enim² seminant dolores, metunt eos.

« Pro Sidonio autem et Virgilio supradicto presbyteris, quod scripsit sanctitas tua, agnovimus. Et illis quidem (ut decebat) comminando scripsimus: tuæ autem fraternitati credulitas plus quam ipsis admittetur. Si autem Deo placuerit, vita comitante, ad Sedem Apostolicam eos, missis litteris (ut prælatum est) evocabimus. Docuisti enim eos, et non susceperunt: et factum est illis, sicut scriptum est in libro Sapientiæ³: Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam arena. Non ergo ad iracundiam provocetur cor tuum, frater: sed in patientia, ubi tales repereris, admone, obsecra, increpa, ut convertantur ab errore ad viam veritatis. Et si⁴ conversi fuerint, salvasti animas eorum: si vere in malitia permanserint, mercedem laboris tui non perdes.

12. « Alia denique scripta fraternitatis tuæ continebant, quod jam olim de Agrippina civitate scripsisti, quia Franci non perseverarent in verbo, quod promiserunt, et nunc moratur fraternitas tua in civitate Moguntina. Petisti etiam, ut cum nostro consilio, superveniente tibi senectute atque imbecillitate corporis, si invenire potueris idoneum virum ad sedem episcopalem, in qua præes, pro te valeas collocare. Pro qua petitione, nos adjuvante Deo, consilium damus tuæ sanctitati, ut sedem sanctæ Ecclesiæ Moguntinensis, quam pro salute animarum accepisti, nequaquam relinquant, ut impleas illud Dominicum præceptum⁵: Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. Si vero Dominus dederit juxta tuam petitionem hominem perfectum, qui possit curam animarum habere: illum ordinabis pro te episcopum, erique in Evangelio tibi credito ad ministerium Christi portandum in omni loco, requirens et confortans Ecclesiam Dei. Orantus itaque Dominum et Redemptorem nostrum, ut sacris interventionibus sanctæ suæ Genitricis semper Virginis Mariæ, et beatorum Apostolorum Petri et Pauli, orantum pro nobis sanctitatem tuam conservare dignetur. Dat. kalendas Maii, imperante piissimo Augusto Constantino anno viceesimo nono imperii ejus, Indictione prima». Hactenus Epistola Zachariæ.

13. Quod autem ad episcopos pertinet, quos ipsi communicatione conjunctos jam esse scripsisset: ipse Pontifex Zacharias ad eosdem litteras dedit.

¹ Dubitasse de Antipodis non est hæresis, sed plures stabuisse mundos, divinæ repugnat Scriptura, ac primæ hæresis esse convincitur. —

² Job. iv. — ³ Eccli. xxi. — ⁴ Jacob. v. — ⁵ Matth. x.

In quarum inscriptione, quæ essent nomina conventium ad Synodum episcoporum, ita declarat¹:

« Dilectissimis nobis Raginfrido Rothomagensi episcopo, Deodato Bellovacensi episcopo, David Spirensi episcopo, Elisæo Noviomensi episcopo, Burchardo Wirceburgensi episcopo, Genebaudo Laudunensi episcopo, Agilolpho Coloniensi episcopo, Ramberto Ambianensi episcopo, Ætherio Tharvanensi episcopo, Trewarto Cameracensi episcopo, Folerico Tungrensi episcopo, Romano Meldensi episcopo, Ottoni Strasburgensi (Serasburgensi) episcopo, et cæteris amantissimis coepiscopis, presbyteris etiam et diaconibus, cunctisque orthodoxis Ecclesiarum Dei clericis Apostolicam doctrinam tenentibus Zacharias divina gratia præditus (præordinatus) Apostolicæ Sedis Pontifex servus servorum Dei in Domino salutem dicit.

14. « Gratias ago Deo Patri omnipotenti, et Domino nostro Jesu Christo unico Filio ejus, et sancto Spiritui, qui vestrum omnium corda inflammare dignatus est per diffusam a se gratiam, ut in unitate fidei, et vinculo pacis ambuletis, etsit splendor Domini Dei nostri super vos, dilectissimi mihi, et abundans gratia pacis et charitatis, ut sitis unum corpus spiritualis matris vestræ sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Dei Ecclesiæ, in qua, Deo auctore, præsumus, implentes illud propheticum dictum²: Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum. Quamvis enim pro itineris longitudine corpore simus absentes; in spiritu tamen dilectionis semper sumus vobis præsentem, habentes vos in visceribus nostris, et assidue orantes, ut Deus et Dominus noster Jesus Christus multo amplius confirmet corda vestra in exhortatione Evangelii, in ministerio, quo fungimini, ut credita vobis plebs piis admonitionibus, adjuvante Domino, a diabolica fraude liberata, persistat salva, vosque mereamini de eorum animabus in die Christi apportare lucrum. Obsecro³ ergo vos, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, ut decet sanctos cum multa patientia, supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis et charitatis⁴: quia finis præcepti est charitas de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta.

15. « Gaudet in vobis, charissimi, quoniam fides vestra et unitas erga nos pretiosa est, et manifesta non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus, dum ad factorem et magistrum vestrum a Deo constitutum beatum Petrum Apostolorum principem benignissima voluntate conversi estis, et in hoc laudabilis est fides vestra, quoniam id ipsum sapitis, quod oportet sapere. Habetis itaque nostra vice ad confortandam dilectionem vestram sanctissimum Bonifacium fratrem nostrum archiepiscopum, Apostolicæ Sedis legatum, et nostram præsentantem vicem. Sit

ergo constantia vestra adversus contentionem eorum, qui adversa sapiunt, et non quæ Dei sunt: neque terreamini a facie eorum (sicut scriptum est⁵) qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius eum timeate, qui potest animam et corpus mittere in gehennam. Fratres mei, in carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus⁶. Arma enim militiæ nostræ non carnalia, sed spiritualia sunt ad destruendam omnem exaltationem extolentem se adversus scientiam Dei⁷: Confortamini itaque in Domino et in potentia virtutis ejus. Pax vobis et gratia a Deo et Domino nostro Jesu Christo ministretur. Anuplectimur et osculamur, ac si presentes, charitatem vestram in unitate spiritus in vinculo pacis et charitatis Christi. Deus vos incolumes custodiat⁸. Hactenus Zacharias et princeps pastorum, pastores confirmans fratres suos. At licet careat die et Indictione Epistola ista, tamen hoc anno datam esse, superior (ut vidimus) ostendit Epistola.

16. *Privilegia monasterio Cassinensi collata.* — Sub hæc eadem prima Indictione datæ extant litteræ nomine Zachariæ papæ de privilegiis concessis monasterio Cassinensi, in quo etiam expressum habetur, hoc anno dedicatam ab eodem Zacharia Ecclesiam ibidem edificatam. Cæterum quod idem sicut prima Indictione, ita et primo anno Zachariæ id factum ponatur: nullo pacto hæc simul convenire possunt: siquidem prima Indictione annus Zachariæ Pontificis numeratur septimus et non primus; sed et nimia prolixitas illa de ipsis nonnihil suspicionem auget; cum quæ esse solet ejusdem Zachariæ papæ forma privilegiorum monasteriorum exemptionis, ostenditur in scripto privilegio Fuldensis celeberrimi monasterii in Germania, ab eodem Zacharia in gratiam sancti Bonifacii episcopi Moguntini concessio: quod suo loco inferius reddidit sumus. Quidam autem contineret privilegium a Zacharia concessum monasterio Cassinensi, docet⁹ Leo Ostiensis in fine, cum enumerat res ab eo eidem collatas, his verbis:

17. « Sequenti item tempore sanctissimus papa Zacharias, qui Gregorio memorato successerat, plurima huic adjutoria contulit, libros scilicet aliquos sacros, sanctamque regulam, quam pater Benedictus manu propria scripserat: pondus etiam libræ panis et mensuram vini, quæ olim sub Longobardorum impetu (sicuti supra jam diximus) fugientes monachi Romam secum detulerant: varia etiam ad ministerium Ecclesiasticum ornamenta: nonnulla item ad diversas monasterii utilitates pertinentia Apostolica liberalitate largitus est. Ab hoc etiam papa sanctissimo prædictus abbas privilegium primus accepit, ut hoc monasterium cum cellis omnibus ad se pertinentibus ubicumque terrarum constructis, ob honorem ac reverentiam sanctissimi patris Benedicti, ab omnium episcopo-

¹ Vit. S. Bonif. l. II. c. 5. — ² Psal. CXXXII. — ³ Ephes. VI. — ⁴ 1. Tim. X.

⁵ Matth. X. — ⁶ 2. Cor. X. — ⁷ Ephes. VI. — ⁸ Leo Ostiens. l. I. c. 4.

rum ditione sit liberum, ita ut nullius juri subja-
ceat, nisi tantum Romani Pontificis.

18. « Gilulphus ¹ præterea junior (1), nepos
Luitprandi Longobardorum regis, qui post Gotscal-
cum Beneventi dux extitit, cum per eos dies in
hanc arcem Cassini (quæ tunc Mello vocabatur)
ascendisset, atque juxta corpus sanctissimi patris
Benedicti tam religiose predictos fratres in Dei
servitio versari vidisset, divino motus instinctu,

cuncta per circuitum tam campestria, quam mon-
tana eidem patri Benedicto in scriptis contulit, fir-
misque donariis in perpetuum posteris habenda
concessit cum castellis omnibus, vicis, domibus,
Ecclesiis, molendinis, et aquis, ac cæteris, quæ intra
prescriptos fines tunc temporis habebantur. Uxor
etiam ejus ducis Scamperga nomine, templum
idolorum, quod in Cassino monte antiquitus fuerat,
in beati Petri Apostoli honorem convertens, iconas
ibi, et cætera Ecclesiæ officii congrua ministeria
ad posteriorum memoriam devotissime contulit ».
Itac Leo.

¹ Leo Osciens. l. 1. c. 5.

(1) Hoc anno *Gisulphus* dux Beneventanus privilegium concessit monasterio B. Mariæ de Cingla: *Datum mense Augusto, Indictione XI*, nempe A. D. DCCXLIII; aliud item eidem monasterio Diploma contulit, *datum mense Octobris, Indictione XIV*, scilicet A. D. DCCXLVI; tertium vero, *datum mense Maio, Indictione XV*, id est A. D. DCCXLVII. Hæc ex autographis vulgavit Erasmus Gattula in accessibus ad Historiam Casinensem P. I, pag. 27. De monasterio Cinglensi, ac de *Gisulphi* in S. Benedictum munificentia vide Mabillon. *Annal. Bened.* lib. 22, § 40, 41, an. DCCXLIX. GEORGIUS.

Anno periodi Græco-Romanæ 6241. — Anno Æræ Hispan. 786. — Anno Hegire 131, inchoato die 30 Aug. Fer. 6. — Jesu Christi 748.

— Zachariæ papæ 8. — Constantini Copronymi 29 et 8.

1. *Virgilii cujusdam superbia et error.* — A
num. 1 ad 13. *Virgilius* presbyter, de quo supra
mentionem fecimus, e Bajoaria Romam profectus
est, postquam comperit opinionem suam Bonifa-
cianiæ prævaluisse in disputatione, quæ super forma
baptismi mota fuerat. Reversus autem ex Italia
jactavit se dimissum a papa, ut moriente uno e
quatuor episcopis in Bajoaria a Bonifacio constitu-
tis, ipse in defuncti locum succederet: et quia
timebat, ne *Bonifacius* sibi adversaretur, odium
inter illum et *Odilonem* Bajoariæ ducem seminare
conatus est. His de rebus, uti et de ejusdem Virgi-
lii erroribus, aliisque de causis per sanctum Bur-
chardum Wirtzburgensem episcopum papæ scrip-
psit, et responsonem ad singulos articulos accepit,
cujus hæc subscriptio est: « Data kalendis Maii
imperante domino piissimo Augusto Constantino,
a Deo coronato magno pacifico imperatore an. XXIX
P. C. (id est, post consulatum) ejus anno VII, Indic-
tione I », ideoque hoc Christi anno, in quem
mense Maio illi temporum characteres conveniunt.
Meminit hujus Epistolæ Marianus Scotus ad an-
num DCCXLIII, quam ait datam *kalendis Maii, anno
imperii Constantini VII, Indictione I*. Octavum ca-
pitulum est de Virgilio: « Et hoc », inquit Zacha-
rias, « intinatum est a tua fraterna sanctitate, quod

Virgilius ille (nescimus si dicatur presbyter) mali-
gnatur adversum te, pro eo quod confundebatur
a te, erroneum se esse a Catholica doctrina immis-
siones faciens Otiloni duci Bajoariorum, ut odium
inter te et illum seminaret, aliens quod et a nobis
esset absolutus, ut unius defuncti ex quatuor illis
episcopis, quos tua illic ordinavit fraternitas, diœ-
cesim obtineret; quod nequaquam verum est, quia
mentita est iniquitas sibi. De perversa autem et
iniqua doctrina ejus, qui contra Deum et animam
suam locutus est, si clarificatum fuerit, ita eum
contiteri, quod alius mundus et alii homines sub
terra sint, seu sol et luna, hunc habito consilio ab
Ecclesia pelle sacerdotii honore privatum. Attamen
et nos scribentes præfato duci evocalorias præno-
minato Virgilio mittimus litteras, ut nobis præsen-
tatus, et subtili indagatione requisitus, si erroneus
fuerit inventus, canonicis sanctionibus condem-
netur ».

2. *Diversus est a Virgilio postea Salisburgensi
episcopo.* — Tria obijciuntur *Virgilio*, primo, quod
discordias inter Bonifacium et Bajoariæ ducem se-
minet; secundo, quod se dicat a papa dimissum,
ut unius defuncti ex quatuor illis episcopis, quos
Bonifacius in Bajoaria constituit, diœcesim obti-
neat; tertio, quod asserat, novum reperiri mundum.

qui alio sole atque alia luna illustretur. Baronius num. 2, aliique viri doctissimi passim dissensionem illam improbis pessimorum hominum rumoribus excitatam scribunt, et Virgillum, de quo Bonifacius sæpe questus est, eundem statuunt cum *Virgilio*, qui postea Salitzburgiensem episcopatum gessit, et sanctorum Fastis adscriptus est. Verum utrumque Virgillum inter se confundi non debere, anno dccxlvj, num. 7 demonstravi. Quem exitum habuerit hæc disceptatio, antiqui non prodidere.

3. *S. Bonifacius renuntiare desiderat archiepiscopatu Moguntie.* — Decimum Capitulum est de fixo apud Moguntiam Bonifacii archiepiscopatu: «Alia denique scriptura tuæ fraternitatis continebat», ait Zacharias, «quod jam olim de Agrippina civitate scripsisti, quod Franci non perseveraverunt in verbo, quod promiserunt, et nunc moratur tua fraternitas in civitate Moguntina. Pelisti autem, ut cum nostro consulto, superveniente tibi senectute et plena dierum ætate, atque imbecillitate corporis, si invenire potueris alium, in eandem sedem, in qua præes, pro tui persona debeas collocare. Tu vero, charissime, legatus et missus es, ut fuisti, Sedis Apostolicæ. Nos vero, adjutore Deo, consilium præbemus tuæ reverendæ sanctitati, ut pro salute animarum rationabilium, favore Christo sedem, quam oblines sanctæ Moguntinæ Ecclesiæ nequaquam relinquant, etc. sin vero, si Dominus dederit juxta tuam petitionem hominem perfectum, qui possit sollicitudinem habere et curam pro salute animarum, pro tui persona illum ordinabis episcopum, etc.» Porro sub hujus anni finem *Zacharias* Moguntinam sedem in metropolim erexit, ut liquet ex ejus Epistola a Baronio an. dcccj, num. 15, loco non suo recitata, quod ejus subscriptio mendosa sit, ut ibi videbimus.

4. *S. Burchardus anno dccxli Herbipolentis episcopus dictus.* — *Sancti Burchardi* episcopi Wirtzburgensis primi, qui has litteras Roma ad sanctum Bonifacium detulit, vitam scripsit anonymus quidam ignotus, quam postea Egilwardus cenobii sancti Burchardi prope Wirtzburgum monachus tribus libris interpolavit. Mabillonius sæc. in Benedic. part. 2, utramque vitam recitat, suspicaturque anonymum sæculo decimo, *Egilwardum* vero sæculo undecimo vixisse. Utrumque opus variis mendis respersitur; neque enim verum est quod uterque auctor asserit, *Burchardum* Romæ a Zacharia Pontifice ordinatum fuisse, assistente Bonifacio; cum constet, *Bonifacium* toto Zacharie Pontificatu Romam non adfuisse. Ordinatus itaque *Burchardus* anno dccxli, quia jam episcopus Synodo Germanicæ interfuit XI kal. Maii an. dccxli, ut ibidem demonstravi. Sed de *Burchardo* iterum inferius agetur.

5. *Zacharias PP. laudat quosdam episcopos cum Ecclesia Rom. conjunctos.* — A n. 43 ad 16. Recitat Baronius Epistolam *Zachariæ* papæ, quæ inter Bonifacianas est cxxxvi, scriptam ad *Regin-*

dum Rothomagensis episcopum, aliosque duodecim episcopos, qua laudat eorum inter se et cum Ecclesia Romana conjunctionem, eosque hortatur, ut ministeriis suis constanter insistant cum *Bonifacio* archiepiscopo, Sedis Apostolicæ vicario. *Reginfredus* in archiepiscopatum Rothomagensis successit *Grimoni*, qui anno dccxlvj supremum diem obiit, indeque tam Cointius hoc anno num. 62, quam Sirmondus recte deducunt, Baronium has litteras nulla temporaria nota insignitas cum hoc Christi anno apposite copulasse. Cointius tamen memoriæ lapsu dicit, Sirmondum easdem litteras in annum dccxlv contulisse; sed is non solum a Baronio non dissentit; verum etiam ejus opinionem confirmat.

6. *Gripo adversum Pippinum rebellat.* — Annalista Metensis scribit: «Anno Dominicæ Incarnationis dccxlvij, Pippinus princeps Italicum suum habuit in villa, quæ dicitur Duria (in pago Ripuariensi sita). In qua Synodum congregari jussit pro Ecclesiarum restauratione, et causis pauperum viduarumque et orphanorum corrigendis, justitiisque faciendis. Gripo vero, quem de custodia fraterno affectu Pippinus solverat, tyrannico fastu multos sibi nobilitum sociavit, et fuga lapsus Rhenum transiens in Saxoniam venit. Quem plurimi juvenes, ex nobili genere Francorum, inconstantia ducti, proprium dominum relinquentes, Griponem subsequuti sunt. Pippinus vero, adunato exercitu, per Thuringiam in Saxoniam proficiscens, pervenit ad fluvium quod dicitur Obacra, et castra metatus est juxta ripam ejusdem fluminis. Saxones vero cum Gripone ex alia ripa erant, ubi maximam inter se et Francos firmitatem stauerunt. Sed dum viderent, quod eos eadem firmitas minime defendere posset, per noctem fuga lapsi castra deseruerunt. Pippinus vero cum exercitu suo totam pæne Saxoniam per dies xl vastavit, et castella eorum destruxit, indeque victor remeavit ad propria». Alia, quæ de Gripone iste annalista docet, pertinent ad annum superiorem, aliique quidam annalista bellum hoc paulo aliter narrant. Porro ex Epistola Bonifacii ordine xxvi, data ad Griponem liquet, quantum Thuringiæ periculum immineret, et quam prudenter *Pippinus* illac iter in Saxoniam suscepit: «Obsecro, inquit, ut si tibi Deus potestatem donaverit, ut adjuvare studentes servos Dei sacerdotes presbyteros, qui sunt in Thuringia, monachos et ancillas Christi defendere contra Paganorum malitiam, et adjuvare Christianum populum, ut eos Pagani non perdant».

7. *Moritur Edbertus Cantie rex.* — Hoc anno moritur *Edbertus* Cantii seu Cantuariorum rex, ut habent Wigorniensis, uterque Chronographus Saxo, et annalista Mailrosensis. Ei successit *Edilbertus* frater, quem Hunfingonius et Malmesburiensis in fratrum enumeratione jure merito præponunt. Quare licet Bedæ lib. 5, cap. 24 scribat, *Wictredum* regem filios tres, *Edilbertum*, *Eadbertum*, et *Alldricum* reliquisse hæredes, ex morte Edberti intel-

ligimus Æthelbertum seu Edilbertum ab Eadberto fratre regno dejectum fuisse anno DCXXV, ut ibidem ostendimus.

8. *Tassilo II succedit Odiloni patri in ducatum Bajoariæ.* — Mortuus est hoc anno *Odilo* dux Bajoariæ, qui varia monasteria Bonifacii et Pyrminii, virorum sanctitate vite illustrium, suas construxit, et erga Ecclesiam Salisburgensem munificentissimus fuit, ut videre est apud Canisium tom. vi. Uxorem duxerat *Chiltrudem* Caroli Martelli filiam, ex qua suscepit *Tassilonem* hujus nominis secundum, qui puerulus erat, quando patri successit. Annus mortis Odilonis in controversia positus; Mabillonius sæc. III Benedict. part. 2, in Elogio historico Tassilonis, quem monachum induisse videbimus, elegit annum superiorem; Cointius hoc anno num. 90 *Odilonis* obitum refert, sed Henschenius in Vita sancti Rulperti primi Salisburgensis episcopi ad diem XXVII mensis Martii, in an. DCCLXV eundem differt, quod ante eum docuerat Aveni-

mus lib. 3 Rer. Bajoariæ. Verum Cointii sententia certa et indubitata, ut liquet ex iis, quæ anno DCCLXXII, num. 8 in medium affero. Ibi enim annus XXIV *Tassilonis* ducis jungitur cum mense Octobri illius Christi anni. Quare ante præsentem annum Bavariæ regimem non susceperat; nec tardius illud iniiit, cum ibidem ostensurus sim, cum anno DCCLXXIII, mense Septembrijam annum ducatus sui XXVI numerasse. Hinc Sigbertus in Chronico, ejus initium cum hoc anno accurate alligavit. Mabillonius citatus hoc fundamento mortem *Otilonis*, seu *Odilonis* in annum præcedentem rejicit, quod in quibusdam litteris ab Hundo in metropoli Salisburgensi relatis, ubi de Josepho episcopo Frisingensi agitur, legatur, anno *Incarnat. Domini DCCLVIII, Indict. XI, anno XI Tassilonis ducis*. Sed inde hæc epocha statui non potest, cum an. ille XI Tassilonis, tam ab anno superiori, quam a currenti desumi possit. *De Tassilone* anno sequenti ac sæpius infra sermo erit.

ZACHARIE ANNUS 8. — CHRISTI 749.

1. *Terræ motus in Syria.* — Sequitur annus Redemptoris septingentesimus quadragesimus nonus, Indictione secunda, quo magna ira Dei rursus Oriens terræ motu concutitur, de quo ista Theophanes: «Anno vero eodem terræ motus factus est in Syria, et ingens ac terribilis casus, unde civitatum aliæ quidem penitus exterminate sunt, aliæ vero medioeriter, aliæ autem a montanis ad subiecta campestria cum muris et habitatoribus suis integræ migraverunt et salvæ quasi ad milliaria sex, vel etiam modicum quid ultra. Denique asseverarunt hi qui propriis visibus terram Mesopotamiæ contemplati sunt, in longitudine disruptam fuisse ad milliaria duo, et ex profundo ejus ascendisse aliam terram nimis albam et arenosam, de cujus medio ascendit animal mulinum incontaminatum loquens humana voce, et prænuntians gentis incursionem ab eremo adversus Arabes, quod et factum est». Hæc Theophanes sui temporis historiam prosequens. Porta ista et spectra Deus ostendit, cum imperaret Copronymus portentosus.

2. *Resurgentem Gnaphæi hæresim Joannes*

Damascenus prosternit. — Sed et additum in Syria malum, dum qui ad Dei iram placandam sequester esse deberet, idem eandem maxime concitavit Anastasius abbas monasterii S. Enthymii omnium celeberrimi: hic enim exstinctam hæresim perditissimi Gnaphæi in lucem revocare laborat, et nisi citius S. Joannes Damascenus occurrisset sui celebritate nonnisi, ingentem intulisset cladem Ecclesiæ. Audiens enim ista Joannes, quam citissime errorem confutandum putavit, eaque occasione scripsit Epistolam de Trisagio ad Jordanem cenobiarum, cujus est exordium: «Summus meus erga te amor, etc.» Et paulo inferius hæc de eodem Anastasio: «O rem miseram, pater, rem, inquam, miseram, quoniam pacto Ecclesiæ hostis id semper omni studio contendit, ut eam perturbet; quodque gravius est, per eos, qui se pietatis alumnos profitentur? Etenim summa pietate præditus frater noster abbas Sergius, civis, et familiaris, et amicus meus, per litteras, quas probus ac sincerus frater abbas Job attulit, certior me fecit, abbatem Anastasium, præclarum illum, inquam, monasterii

beati Euthymii antistitem, nonnulla e sanctorum Patrum libris loca protulisse, quæ scilicet ter sanctum hymnum ad Filium duntaxat referant. Quod si concessum fuerit, nihil erit quod prohibeat, quin lues ea, quam Gnapheus male ac pestifere inexit, omnes funditus inficiat et labefacet». Cujus error eo tendebat, ut cum unam in Christo naturam contra Chalcedonense Concilium predicaret, hymnoque Trisagio adderet, Qui crucifixus es pro nobis, sanctissimæ Trinitati æque Crucem adscriberet. Cujus præve sententiæ cum inhæserit Anastasius, idem ipse suis quoque scriptis testatus est, Joannem Hierosolymorum episcopum ejusdem esse sententiæ: quod magis conturbavit audientes. Cujus rei gratia factum est, ut ipse Joannes Damascenus ardentius adversus pullulantes ex succiso trunco arboris infelicis exsurgentes surculos gladii verbo succidendos occurreret; disputationeque longissima errorem confutans, quam citissime exurgentem flammam exstingueret.

3. Denum post longam de his habitam disputationem, eundem Jordanem cœnobiarcham compellat his verbis: «Hæc, divinisime pater, columna et firmamentum veritatis, ut coram omnibus patribus et fratribus, atque universo Ecclesiæ cœtu recitentur, obsecramus: verbisque lenibus et placidis rogetur illustris pater noster et dominus abbas Anastasius pii monasterii divini patris nostri Euthymii antistes, ut hujusmodi contentioni finem imponat, ac nobiscum divino afflatu correptorum Patrum vestigiis hærens, Sanctus Deus ac Pater dicat, Sanctus fortis Filius Dei incarnatus, et carne salutis nostræ causa crucifixus, Sanctus immortalis Spiritus sanctus, unus Dominus Sabaoth, miserere nobis.

4. «Neque nos acenset, nec per beatum patriarcham Joannem, ut qui certum et persuasum habeamus de una duntaxat divina persona ter sanctum hymnum dicendum esse: nam quisquis hoc sentit et profitetur, sordidæ Gnaphei stultitiæ socium se prebet. Quis enim mentem Joannis patriarchæ melius me novit? Nemo profecto; quippe qui (ut vere loquar) nunquam ullam spiritualem doctrinam efflavit, quam mihi ut discipulo non communicavit. Quid autem est, quamobrem vivente et loquente sacrosancto viro, hæc minime de ipso dicta sunt? Nihil sane hæc aliud sunt, quam prætextus quidam atque obtentus nihil firmi habentes. Desinant homini divino zelo prædito, qui que recte doctrinæ ignem spiravit, obtreclare, clarissimo, inquam, Joanni, qui omnem vocum inanitatem exterminavit ac de medio sustulit, ut qui theologiam cum sanctis Patribus semper communem habuerit. Quin potius ipsius zelum amplectantur, atque ut sacrum et luculentum nominis virum laudibus cum afficiant». Hæc Damascenus de Joanne Hierosolymitano patriarcha: qui quando, quantumve sederit, interrupta, occasione eam obtinentium Barbarorum, serie sancte civitatis episcoporum, certum quid affirmari non posse videtur: satis autem patet

hoc vixisse sæculo, cum se ejus discipulum fuisse idem Joannes Damascenus affirmet. Sic igitur Joannis Damasceni opera, antequam hæresis vulgaretur, exstinguitur. At de his satis.

5. *Pipini victoria in Frisios.* — Quod spectat ad res in Germania gestas: quæ in ea ostenderit signa Deus, cum regi habenas Pipinus princeps maxime pius moderaretur, et quam hoc eodem anno victoriam de hostibus obtinuerit, enarremus. Vir sanctus ista scribit, et sui temporis res gestas scripta Epistola prosecutus¹.

Fuit iste Ludgerus episcopus Monasteriensis, qui ad Rixfridum Trajectensem episcopum de miraculis sancti Swiberti episcopi Epistolam scripsit. Et cum alia plura, quæ ad res gestas sui temporis spectant, de Frisiorum apostasia, et Marcellini predicatione narret, postea ista subjicit, quæ ad præsentem annum spectant:

«Contigit, ut idem egregius princeps Pipinus anno sequenti, anno scilicet Domini septingentesimo quadagesimo nono, Saxones et Westphalos debellans, potitusque victoria cum triumpho cum suo exercitu multum lasso ad Coloniam Agrippinam reditum maturaret. Westphali vero dolentes Christianos eis dominari (licet Deo auxiliante, triumphali gladio ipsius Pipini victi, profligati et prostrati succubissent) indignati valde, exercitum fortem nimis festinanter demum congregantes, per compendia itinerum et devia exercitum Christianorum prævenientes, positus insidiis multum hostiliter et callide prope Werdam, Pipinum cum suis Christianicis animose invadere, et bellum rursus instaurare et committere decreverunt.

«Quod inclitus princeps per suos exploratores percipiens; primo parum doluit, tum propter lassitudinem exercitus sui, tum propter defunctos et sauciato; fiduciam tamen firmam habens in Deum, recordatusque miraculorum sanctissimi Swiberti, descendens de caballo suo, prostratus in terram flexis genibus sanctum Swibertum devota mente invocans, et auxilium et patrocinium implorans, vovit Deo et ipsi sancto Swiberto, quod si is pro honore nominis Christiani, a Christo sibi et exercitui suo suis meritis et precibus victoriam contra Paganos impetraret, et Christianum populum protegeret, ut sanum inde reduceret: ipsum in Werdam cum suis primatibus suppliciter peregre visitaret.

6. «Quo emisso voto, statim lux immensa super exercitum Christianorum splendens, non solum Paganos exterruit, sed et fere excæcavit, pavorque ingens eos invasit. Quod cernentes Pagani timore valido percussi, formidantes manum omnipotentis Dei Christianorum super eos sapere, caelumque super eos ruere, consilio celeriter inito, miserunt duos satrapas ad Pipinum, petentes quæ sunt pacis, eique se subdentes, ac referentes constanti animo quæ viderant et eis contigerant. Pipinus

¹ Extat apud Sur. in Append. ad Vit. S. Swiberti. die 1 Martii.

vero cum hoc audisset, intelligens hoc meritis sancti Swiberti accidisse, lætus in terram cum suis proceribus prostratus. Deum adorans et gratias devote referens, receptis a Paganis pacis obsequiis, Werdam cum suo exercitu humiliter intravit, discalceatusque cum suis inclitis primoribus et præcipuis ministris, sepulcrum S. Swiberti

regalibus muneribus et oblationibus visitans, benedixit Deum et S. Swiberlum, qui absque effusione sanguinis humani victoriam sibi contra perfidos præstitisset: et deinceps S. Swibertum in suum protectorem et patronum ac specialem elegit advocatum ». Hactenus Ludgerus de rebus gestis Pipini principis isto anno.

Anno periodi Græco-Romanae 6242. — Anno Æræ Hispan. 787. — Anno Hegiræ 132, inchoato die 20 Aug. Fer. 4. — Jesu Christi 749.

— Zacharie pape 9. — Constantini Copronymi 30 et 9.

1. *Abdalla fit califa Saracenorum.* — Ad num. 1. Theophanes anno IX Constantini imp. qui kalendis septemb. currentis Christi anni inchoatur, narrat, non tantum magnum terræ motum, quo variæ in Syria urbes corruerunt, ut videre est apud Baronium; sed etiam varios tumultus inter Saracenos extortos, et electionem *Abdelæ*, seu, ut eum Elmacinus in Historia Saracenicæ lib. 2, cap. 2, appellat, *Abdallæ Saffahri*, qui supersite in vivis Mervane creatus est califa, *die decimo tertio Rabii prioris, anno Hegiræ cxxxii*, mense sc. Octobri exeunte. Paulo post Merva interfectus est ab Abdalla ejusdem Abdallæ Saffahri patruo, ut pluribus Elmacinus refert. « Porro », inquit Theophanes, « clades ista sub Marvam recepta per annos sex duravit, qua illustrium omnium Syriæ civitatum mœnia in terra dejecta sunt, præter solius Antiochiæ, quod eam tutum sibi refugium victor destinasset. Innumeri insuper Arabes eo jubente periere: extitit enim in bellicis rebus versatissimus ».

2. *S. Damascenus defendit Trisagium.* — Ad num. 2 et seq. *Anastasius* abbas monasterii sancti Eulhymii in Palestina, qui cum non recte sentiret *de Trisagio*, occasionem dedit sancto Joanni Damasceno opusculum scribendi de hoc hymno, composuit librum *contra Judæos*, qui legitur in Bibliotheca veterum Patrum, et græce asservatur in Bibliotheca Vaticana. Eo asserente Trisagium de solo filio intelligendum esse, suæque opinionis auctoritatem citante Joannem patriarcham Hierosolymitanum, « Quidnam est », inquit Damascenus, « quod loquente et vivente sancto viro hæc minime de ipso dicta sunt? Quisnam mentem ejus melius me novit? Nemo profecto: quippe qui, ut vere loquar, nullam unquam spirituales doctrinam efflavit, quam mihi ut discipulo non comminavit ». Baronius ait, se necesse quisquam sit hic *Joannes* patriarcha Hierosolymitanus, cujus *Damascenus* se

discipulum dicit, quia sc. ejus tempore chronographia Theophanis lucem non viderat; in Tabulis enim eidem insertis, ad annum Incarnat. secundum Alexand. MCC. qui kalend. Septemb. anni Christi MCCVII inchoatur, dicitur, *Joannem* patriarcham Hierosolymorum sedisse annos xxx, amicumque illum esse sedis ejus tertium. Quare Ecclesiam Hierosolymitanam usque ad annum Christi MCCXXXV aut circiter rexit, post quem nullus ibidem memoratur patriarcha, qui ei successerit, ideoque vel ea Ecclesia aliquo tempore sine episcopo fuit, vel ei tempore incerto successit *Theodorus*, qui, ut infra videbimus, anno MDCXXIII Hierosolymorum patriarcha erat. Certe Elmacinus in Hist. Sarac. pag. 82, ait, *Hisiamum* califam, qui regnare cepit anno Christi MCCXXIII, permisisse, ut Christiani post obitum *Athanasii* patriarchæ Antiochiæ constituerent *Joannem*, contra quem cum episcopi sui insurrexissent, mansit Ecclesia illa sine patriarcha usque ad tempus Abdallæ califæ. Cæterum sanctus *Damascenus* præter Epistolam illam *de Trisagio*, varios tractatus in lucem emisit, præsertimque libros quatuor *de Orthodoxa fide*, in quibus Theologis scholasticis prævit, quem primi imitati sunt magister Seulenliarum, Alexander Alensis et sanctus Thomas. Sed Acta S. Stephani junioris Damasceno perperam attribuantur; sual enim opus Simeonis Metaphrastes, ut alibi diximus. Annus emortualis sancti Damasceni prorsus incompertus. Hujus sancti opera omnia nova versione adornata Combetisius prælo parata reliquit. Hujus S. doctoris hoc sæculo celeberrimi pauca hactenus lucem viderunt, ideoque nova illa editio cumclis gratissima accidit.

3. *Epistola S. Ludgeri episc. supposititia.* — Ad num. 4. Recitat Baronius sancti *Ludgeri* episcopi Monasteriensis Epistolam ad Rixfridum Trajectensem episcopum, *de miraculis sancti Swiberti*

episcopi scriptam, in qua narratur insignis victoria a Pippino principe de Saxonibus et Westphalis reportata. Verum licet *sanctus Ludgerus* in Scripturis sacris non mediocriter eruditus fuerit, ut testatur Alfridus episcopus in ejus Vita, ea tamen Epistola non minus conflictata, quam Vita sancti Suiberti sub nomine Marcellini, ut pluribus ostendit Bollandus ad diem xxvi mensis Martii, ubi Vitam sancti Ludgeri Notis illustrat. Primo, Monasteriensis Ecclesie episcopus a Rixfrido Trajectensi episcopo compellatur *Ludgerus*; cum tamen vix tertio post ejus aetatem saeculo Minigardefordensis titulus exoleverit; ita enim hoc tempore Monasterium civitas, vulgo *Munster*, appellabatur. Secundo, *Albriem* episcopum Trajectensem ad Rhenum (de eo enim Trajecto hic loquimur) quem *natione Anglicum, et consanguineum S. Swiberti episcopi* vocat Rixfridus; Alfridus citatus cap. 2, num. 56, *nepotem* appellat *Gregorii*, Trajectensis scilicet episcopi, quem constat, ipsius Ludgeri testimonio *Francium* natione exilisse. Tertio, dignum se risu prodit fabulator ille, cum inquit: « Pippinus filius Caroli Martelli, Major-Domus Francie, qui fuit dux Agripinensis, Austriae, Thuringiae, et Burgundiae, Provinciae, et totus Lotharingiae, antequam fuit coronatus Francorum rex »; cum tamen longe post majoratum Pippini, Ludgerique praesulatum, nomen *Lotharingiae* audiri coeperit. Denique in ea Epistola dicitur Pippinus anno praecedenti bellum contra Saxones gessisse, munitionem prope Basilicam sancti Swiberti construxisse, et currenti votum in eadem Ecclesia persolvisse, ope ejusdem sancti Swiberti victor effectus. At haec mera commenta; nullum enim hoc anno in Saxonia bellum gestum, sed in Bavaria. Illud quidem hoc anno in aliquibus annalibus Francicis legitur; sed ii adversus testimonium continuatoris Fredegarii in Appendice, et annalists Melensis audiendi non sunt.

4. *Gripo Bavaros adversus Pippinum suscitavit*. — Hec continuator ille hoc anno scribit: « Bajoarii, consilio nefandorum, iterum eorum fidem fefellerunt, et contra praefatum principem

(scilicet Pippinum) eorum fidem mentiti sunt. Quae de re commoto exercitu, cum magno agmine apparato eorum patrias peraccessit. Ipsi vero terrore compulsi ultra fluvium Igni (id est, Oeni, gallice *L'Inn*) cum uxoribus ac liberis eorum fugientes, et memoratus princeps super ripam Igni castra metatus, navale praedium praeparavit, qualiter eos ad internecionem persequeretur, quod videntes Bajoarii, eorum viribus se auxiliare non posse, legatos cum numerisque multis transmittunt, et in ejus ditione se subdunt; et sacramenta vel obsides donant, ut ne ulterius rebelles existant. Ipse vero, duce Christo, cum magno triumpho in Franciam (scilicet Cisterneanam) ad propriam sedem feliciter remeavit, et quievit terra a praedictis, annis duobus », scilicet sequenti, annoque DCCLII, ut infra videbimus. Annalista vero Melensis habet: « Anno Dominicae Incarn. DCCLIX, Gripo videns, quod Saxonum armis minime defendi posset, in Bajoariam confugit. Quorum dux eo tempore Odilo defunctus erat; cui Tassilo filius ejus successerat. Quem de principatu Gripo abegit, et sibi ipse Bajoarios subjugavit; cui etiam in solatium Lanfridus (Alamannorum dux) venit. Haec audiens Pippinus, cum exercitu illuc pervenit, victisque Bajoariis Griponem secum et Lanfridum inde abducens, Tassilonem in ducatu Bajoariorum collocavit. Solita autem pietate Griponi fratri suo et omnibus his, qui cum eo confugium egerunt, misericorditer non solum pepercit, sed etiam beneficiis ditavit. Nam Griponi Cimonanicam urbem cum XII comitatibus dedit. Quibus ille solito more despectis, Wasconiam petiit, et ad Waifarium ducem perfidum Aquitaniorum pervenit ». Bellum Bavaricum hoc etiam anno consignant Hadrianus Valesius in fine suae Historiae Rer. Franc. Cointius hoc anno, aliique. Ex laudatis verbis intelligimus, *Tassilonem II* jam ab anno superiori Bajoariam rexisse, quod ibidem demonstravimus.

Rachis rex Longobard. fit monachus, ut anno sequenti videre est.

ZACHARIÆ ANNUS 9. — CHRISTI 750.

1. *Rachis penitentia ductus monachus efficitur, eique succedit Aistulphus.* — Annus Redemptoris septingentesimus quinquagesimus, Indictione tertia inscriptus in Fastis habetur, quo novis tumultibus exagilatur Italia. Nescitur enim qua occasione pacificus atque religiosus rex Longobardorum Rachis, nulla habita ratione pacis vicennalis sanctitæ cum Romano Pontifice Zacharia, Pentapolitanam invadens provinciam, ferro et igne omnia turbans, Perusiam usque perrexit, ut vallatam obsidione civitatem caperet. Permisit Deus regem justitiæ atque religionis amantissimum ita delinquere, ut ex penitentia in sublimiorem in cælis gradum gloriæ sublimaret. Quomodo autem acciderint ista, ex Anastasio Bibliothecario in medium adducimus, qui ait:

2. « Ipsi item temporibus Rachis Longobardorum rex ad capiendam civitatem Perusinam sicut cætera Pentapolis oppida vehementer profectus est cum indignatione, quam et circumdans fortiter expugnabat. Hoc audiens sanctissimus papa Zacharias, continuo spe divina fretus, assumptis aliquantibus ex suo clero optimatibus, quantocius ad eandem pervenit civitatem, impensisque eidem regi pluribus muneribus, atque oppido cum deprecans, opitulante Domino, obsidionem ipsius civitatis amovit. Cui et salutifera prædicans, Deo auctore, valuit animum ejus ad spirituale studium inclinare.

« Et post aliquantos dies idem Rachis rex relinquens regalem dignitatem, devote cum uxore et filia ad beati principis Apostolorum conjunxit limina. Acceptaque a præfato sanctissimo papa oratione, clericus effectus, monachico indutus est habitu cum uxore et filia ». Hæc Anastasius. Eadem et Leo Ostiensis, qui et hæc addit ¹: « Moxque ad hoc S. Benedicti monasterium, eodem Apostolico jubente perveniens, ac sub regulari magisterio se institutum tradens, post aliquot in sancto religionis proposito ac Deo placita conversatione peractos annos, Deo spiritum reddidit. Extat hodieque prope monasterium vinea, quæ Rachisis appellatur,

quod ipsam Rachis ipse et plantasse et coluisse puletur. Ejus vero uxor Thesia, et filia Raltruda, permittente et adjuvante ipso abbate, monasterium puellarum, haud longe a Cassino in loco, qui Plumbariola dicitur, propriis sumptibus construxerunt, multis ditantes opibus; ubi sub magna cautela ac districtione regulari vitam ducentes, in sancto proposito vitam finierunt ». Hucusque Leo.

3. Vidisti et admiratus es potentiam Crucis Christi, quæ furentes mitiget reges, et victores ducat absque armis sub jugo captivos, et faciat agri Dominici fidelissimos esse colonos? Hæc plane virga illa, de qua prophetice dictum ¹: « Virgam virtutis suæ emittet Dominus ex Sion, dominare in medio inimicorum tuorum ». Qua Zacharias Pontifex illud renovat antiquum spectaculum ² Banaïæ filii Joiadæ, cum Ægyptium hasta potentem virga tantummodo superavit.

Successit autem hoc anno Rachisi in Longobardorum regno Aistulphus ejus frater, consensu principum Longobardorum. Etenim cum Leo Ostiensis et alii testentur, Rachisim annos quinque et sex menses regnasse, utique in hunc usque annum propagasse regnum apparet. Porro de Aistulpho dicemus inferius.

Hic modo haud absimile exemplum de contemptu mundi, quod de alio regem scriptum legimus iisdem temporibus accidisse, subjiciendum putamus, quod nobilis Lucensis Ecclesiæ monumenta conservant his ipsis verbis inscriptum ³:

4. *De sancto Richardo Angliæ rege.* — « Epitaphium S. Richardi regis Angliæ sculptum in civitate Luca Italiae, ubi requiescit.

« Soror Ottonis regis fuit mater beati Richardi. Beatus Richardus rex Angliæ, exul patriæ, spretor mundi, contemptor sui, pater sanctorum fratrum Willebaldi et Winibaldi et beate Walburgis virginis, terrenum regnum in cæleste mutavit. Deposuit coronam regiam pro vita perpetua. Exiit purpuram et vilem induit tunicam. Regium reliquit tri-

¹ Psal. CIX. — ² 2. Reg. XXIII. — ³ Apud Sur. die VII Febr. tom. I.

¹ Leo. Ostiens. Chron. Cassin. c. 8

bunat, etsanctorum quæsitiv limina. Dimisit sceptrum, et accepit baculum. Dimisitque filiam suam in regno beatam Walburgam, atque simul cum filiis peregre profectus est. Et eis relictis apud sanctum Bonifacium martyrem gloriosum, tunc archiepiscopum Moguntinensem, virum miræ sanctitatis, eo quod Anglicus esset, de regno suo natus : idem sanctus exilio se ulteriori, limina sanctorum (Apostolorum) trans Alpes adiit. Et loca deinceps magis devia petiit solitudinum, Deo soli idem solus libere vacaturus. Deinde post longa exilia, post multa certamina, post famis, sitis et frigoris multimodas ærumnas, in provincia Italiæ, civitate Luca finitur pugna, dantur præmia, cælo recipitur anima, et in beati Frigidiani Basilica juxta corpus ejus ponuntur pia membra. Ubi et miraculis coruscet, cujus festivitas septimo idus Februarii celebratur». Locus autem, in quo requiescit, his versibus adornatur :

Hic rex Richardus requiescit sceptrifer almus.
Rex fuit Anglorum : regnum tenet ipse polorum.
Regnum dimisit, pro Christo cuncta reliquit.
Ergo Richardum nobis dedit Anglia sanctum.
Hic genitor sanctæ Walburgæ virginis alma,
Et Willibaldi sancti simul et Winibaldi :
Suffragium quorum det nobis regna polorum.

Porro si certum tempus explores S. Richardi obitus ex antiquioribus monumentis haud pridem

editis, invenies, eum subducto numero annorum ejus filiorum adventus in Urbem contigisse sub Gregorio papa secundo. Ex quibus etiam coargues recitatum Epitaphium haud antiquius scriptum esse : siquidem citata antiquiora testimonia et ea ipsa, quæ ab eorum consanguinea scripta habentur, nunquam Richardum nominasse invenies Anglorum regem, sed Anglorum nobilem, et prædixit. Nam in eis¹, ubi agitur de S. Willibaldo ejus filio patri suadente peregrinationem in Urbem, hæc leguntur : « Et ne solus ex suis Christi militie adscriberetur : patrem nomine Richardum genere et rebus clarum adit eique mundi contemptum et peregrinationem suadere cœpil, etc. » Quem autem primum invenerimus ex Germaniæ scriptoribus haud adeo antiquiorem, qui eundem Richardum regem appellet, fuit² Philippus episcopus Eistelensis in Vita sanctæ Walburgis, ejusdem Richardi filia, una cum antiquioribus edita monumentis.

Porro de Willibaldo et Winibaldo fratribus Anglis discipulis sancti Bonifacii, et postea in prædicatione sociis mentio est in rebus gestis ejusdem Bonifacii, quas idem ipse Willibaldus scriptis est fidelissime prosecutus. Et de Walburga, quæ et Walpurga dicta reperitur, est mentio in Epistolis ejusdem S. Bonifacii, de quibus superius dictum est.

¹ Habentur tom. iv. Antiq. lect. per Canisium collect.

¹ Eod. tom. iv. pag. 706. — ² Ibid. pag. 563.

Anno periodi Græco-Romane 6243. — Anno Ære Hispan. 788. — Anno Hegire 133, inchoato die 9 Aug. Fer. 1. — Jesu Christi 750.

— Zachariæ papæ 10. — Constantini Copronymi 31 et 40.

1. *Rachis rex Longobardorum monachum induit.* — A num. 1 ad 4. Sigebertus in Chronico ad annum DCCCLIX scribit : « Rachis Longobardorum rex, dum rupto fœdere, Romam inquietare nititur, a Zacharia papa non solum a malo reprimitur, sed etiam ejus instinctu cum uxore et filiis Romam veniens, monachus efficitur, cui Aistulfus frater ejus substitutus regnavit annos vii », quod pluribus ex Vita Zachariæ papæ narrat Baronius hoc anno. At Sigebertum finem Rachis et Aistulfi initium recte consignasse, docet monachus Nonantulanus anonymus in Vita sancti Anselmi abbatis Nonantulani in Italia primi, quæ extat sæculo iv Benedictino part. 1, ubi is anonymus, quem Mabli-

lonius ibidem paulo post Anselmum vixisse ostendit, ait : « Anno Dominicæ Incarnationis septingentesimo quadagesimo nono, centesimo vero octogesimo ingressionis Longobardorum in Italiam, vir gloriosissimus Aistulfus (Ratchis germano, de victa Pentapoli suasu domni Zachariæ papæ facti Romæ clerico) sceptrum Longobardorum strenue gerens, cui Gisellruda excellentissima regina, Anselmi præclari viri, abbatis, olim ducis, soror dignissima, in conjugio hærebat : cujus interventu idem Aistulfus rex in primo anno regni sui per suum præceptum concessit venerabili viro Anselmo locum, qui nuncupatur Fatnanus, in quo idem vir Dei Anselmus monasterium ad honorem Dei et Sal-

vatoris nostri Jesu Christi construxit, etc.» ubi iste anonymus *clericus* nomine, uti plures eorundem temporum scriptores, *monachum* intelligit, et ab annis ingressione Longobardorum in Italiam ultimum, qui tantum inchoatus erat, excludit, ut quandoque etiam alii scriptores. Erravit itaque Leo Ostiensis, quem Baronius secutus est, quando Ratchis regis abdicationem hoc anno consignavit; sed recte scripsit, eum regnasse annos quinque, menses sex; quia *Luitprandus* ejus decessor an. dccxliv, kalendis Martiis adhuc in vivis erat, ut eo anno monstravi. *Aistulphum* vero post kalendas Martias anni Christi superioris regnum suscepisse eruo ex proemio ab ipsonem præfixo legibus, quas ad editum Rotharis regis adjecit, in quo ait: « Anno felicissimi regni nostri in Dei nomine quinto, in die kalendarum Martiarum, Indictione septima », quæ anno dcccliv, mense Martio oblinebat. Si enim anno dccclix, ante kalendas Martias in solium elevatus fuisset, eo Christi anno non quintum, sed sextum regni annum numerasset (1).

2. *Floret S. Anselmus abbas Nonantulanus.* — Porro *sanctus Anselmus* dux primum Forojuviensis, tum monachus ac monasteriorum conditor, ac demum abbas *Nonantule* primus, tante fuit modestiæ, ut facta sua perpetuo contegi silentio præceperit, quod testatur eodem anonymus num. 7. Primum monasterium ab eo conditum *Fanatum*, in montano loco a Mutina urbe viginti duobus millibus passuum positum. Tum *Nonantulanum* anno dccclii, milliario quinto a Mutina, ac deinde *Incentiæ*, quod oppidum est caput pagi Vincentini. « Hic inter cætera plura bona, quæ egit, hospitalitatem diligens, omniumque pauperum curam sollicite gerens, hospitia atque xenodochia perplura constituere curavit, atque ea in omnibus bonis ditare curavit, etc. Habuit hic Dei famulus sub suo regimine monachos regulares ccxlix, exceptis parvulis et pulsantibus (id est, novitiis, ut explicat Mabillonius ex Capitulari Caroli Magni anno ncccv emissis), qui non constringebantur ad regulam: quos ille paterno amore fovebat et regibat: qui olim dux militum fuit, nunc dux monachorum extitit », inquit anonymus in ejus Vita. Sed de Anselmo rursus infra.

3. *Moritur S. Richardus pater trium sanctorum.* — Ad num. 4. *Mors sancti Richardi*, nobilis

et prædixit Angli, patris sanctorum fratrum *Willibaldi*, et *Wincibaldi*, et beate *Walburgis* vel *Walpurgæ* sanctimonialis, de quibus egimus anno dccxxv, contigit anno septingentesimo vicesimo primo, ut ex S. Wunibaldi Vita deducit Cointius anno dccxxxviii, num. 4 et seqq. a quo uno anno tantum recedit Bollandus in sancti Richardi Vita ad diem vii Februarii, ubi *Richardi* mortem cum anno dccxxii conjungit. Sed uterque *Richardum* Angliæ regem perperam facit, decepti ab Epitaphio ejus a Baronio recitato, qui eidem fabulæ fidem adhibuerat: Baronius tamen in Appendice ad præsentem annum, ex Vita sancti Willibaldi ab anonymo perantiquo scripta recte postea observavit, *Richardum* ibi tantum appellari *genere et rebus clarum*. Quod vero subdit idem cardinalis doctissimus, eam Vitam scriptam fuisse a *sancta Walpurga* Richardi filia, corrigendum ex iis, quæ loco laudato diximus. Epitaphium quidem sancti *Richardi* eum regem Angliæ dicit; sed illud longe post ejus mortem positum; cum aliqua veritate manifeste dissentanea continet, ut examinati patet. Cum vero hujus sancti Vita a nullo auctore eævo litteris mandata fuerit, ex Hodeperico sancti Willibaldi a sanctimoniali Heidenheimensi descripto eruenda. Testatur ea, cum *Willibaldus* annos tres natus in gravem morbum incidisset, patrem ac matrem Deo spondidisse, ut si pristina illius infantis restituta foret sanitas, exemplo illum sub sacri ordinis primordio tonsura insignire, et sub cœnobialis vite disciplina subjicere, eosque a Domino petitionis consecutos esse effectum. Traditus *Willibaldus* monasterio, sacris litterarum studiis imbutus est. Verum postquam adolevit, decrevit omnes res temporales deserere, et longam peregrinationem suscipere. Quare *Richardum* patrem rogavit, ut suo desiderio præberet consensum, et ipsemel secum pergeret, ut *Comitatu filiorum fungens, egrege adiret Petri Apostolorum principis limina*. Diu renuit sanctus Richardus, tandemque assensus est. Quamobrem *congruo ætatis tempore*, cum mare transissent, *Rothomagum* venerunt, indeque *Lucam* Italiæ civitatem, ubi subita *Richardus* preventus est corporis infirmitate, qua invalescente extinctus est, et in eadem urbe cum filii sepeliere. Ita sanctimonialis Heidenheimensis.

4. *Rez Angliæ perperam appellatur.* — Willi-

(1) Non solum kalendis Martii, sed et die v Aprilis regnum nondum inierat Aistulphus, uti demonstrat Diploma ejusdem pro monasterio Farfensi (Chronicon Farfense rerum Italicarum tom. II, part. 2, col. 139 quod datum legitur *Ticini in palatio, v die mensis Aprilis, anno felices regni nostri* (Aistulphi) VII, per Indictionem IX.) Denotant hæc annum dccclvi Aistulphi emortualem. Igitur Aistulphus regnum inivit anno quocum dccclix, sed post diem v Aprilis, a hodie anno dccclvi ea mensis die non septimum sed octavum regni numerasset. Ex hoc etiam Diploma liquet Aistulphum anno dccclvi, die v mensis Aprilis adhuc in vivis esse. Quæ et post Julium annu longus supremam dignitatem obtinuit, cum anno dccclv, mense Julio, annorum regni quintum numeravit, ut constat ex Charta Lucensis apud Muratorium in antiquit. Italicis dissert. IV, col. 135. Consignatur enim illa *anno regni ejus (Aistulphi) quinto, per Indictione septima, mense Julio*. Vicissim autem ipso Julio mense episcopi in anni dccclv, annum regni VII jam agebat. Id enim perspicue demonstrat Charta per hos dies producta a P. Soldano Valumbrosano monacho in la-boria monasterii S. Michaelis de Passanato, cujus prior bonus hoc ipso anno quo hæc scribo MDCCLXI Luca prodit. Nota chronologica hujus Chartæ, quæ inscribitur est nomine S. Walthei, tum in sæculo adhuc agentis, dein vero abbatis monasterii S. Petri in palatio, cujus res gestas Andreas Lucensis hujus monasterii monachus dedit; nota, inquam, chronologica ita efferuntur: *Regnante piussum etc. Aistulpho rege anno regni ejus Deo protegente sexto, mense Julio, Indictione VII*. Aistulphi igitur exordia cum Julio mense componenda sunt. Conjecturam hæc meam egerge confirmat auctoritas chronologi Brevani, cujus hæcve chronicon anni dccclxxxiii scriptum vulgavi Muratori in antiquit. Ital. tom. IV, col. 944. Ille enim disertè assertit Aistulphum mense Julio, Indictione II, ideoque anno dccclix cepisse.

baldus et Wunobaldus sepullo patre itineri rursus sese dedere, Romam versus, ibique manserunt a *nativitate sancti Martini usque ad aliam solemnitate Pascha*, inquit eadem sanctimonialis, quod Coimtus de anno Christi septingentesimo vicesimo primo interpretatur, Bollandus vero de anno insequenti; et uterque ex annis, quibus vixit sanctus Willibaldus, suam opinionem probare conatur, ut apud eosdem videre est. Sanctus Richardus *miraculis* clarissimus, et Martyrologio Romano ad diem VII Februarii inscriptus; sed ibi perperam *rex Angliæ* nuncupatur.

5. *Moritur S. Ebbo archiepiscopus Senonensis.* — Clarius monachus in Chronico sancti Petri Vivi scribit: « Anno DCCL, sanctus Ebbo obiit ». Fuit is archiepiscopus Senonensis in Gallia, cujus Vitam ab auctore anonymo sæculo circiter decimo scriptam publicavit Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1. Secesserat *sanctus Ebbo* in idem sancti Petri monasterium, ubi sanctissime vivebat, et quod veste profitebatur, moribus ac virtutibus exsequebatur. Sed *Childeberto III* in Gallia regnante, cum episcopus Senonensis e sæculo migrasset, plebs Senonum *Ebbonem* jam monasterii sancti Petri abbatem, etiam renitentem episcopum creavit. Cum Saraceni, quos more suo sæculo usurpato auctor ille *Wandulos* appetat, Carolo Martello Franciam regente mœnia civitatis Senonum castris obstruxissent, omniaque pessumdarent, *Ebbonis* precibus ad Deum fuis hostes in fugam conversi sunt, seseque mutuam propriis jaculis contodere. Aliquo post tempore vir sanctus solitudinem quasivil, ut liberatis orationi vacare posset. « Quod cum nec in urbe quivisset adimplere, et gregem, quem regen-

dum susceperat, noluisset deserere, elegit locum tanti spatii ab urbe, quo et animo solitudinem cupienti valeret obedire, et filios, si causa posceret, revisere ». Locus *sexdecim a sede* distabat *millibus*, inquit anonymus. Quibus ex verbis deducit Coimtus hoc anno num. 1 et seqq. Ebbonem tunc episcopatum abdicasse, et Ardobertum seu Arthertum, qui episcopus Senonensis dictus est anno DCCLIII, ejus locum occupasse. Contra vero Mabillonius citatus infert ex Ardoberti electione Clarium in morte Ebbonis consignanda falli, jamque sanctum præsulem ad Deum migrasse, cum ea Ardoberti electio peracta est. Verum uterque in eo fallitur, quod existimet, *Audobertum* reapse S. Ebboni successisse; cum, ut anno DCCLIII, num. 9 vidimus, *Audobertus* episcopatus Senonensis possessionem nunquam inire poterit. Quare mors *Ebbonis* recte a Clario consignata, et *Audobertus* ordinatus quidem fuit archiepiscopus Senonensis, sed nunquam eam Ecclesiam rexit. Porro monasterium sancti Petri in suburbio Senonensi edificavit *Theodechildis* regina filia Theodorici regis Clodovei Magni filii, non vero ipsius Clodovei, ut suo loco ostendimus.

6. *Nascitur Leo postea imp.* — Theophanes anno IX Constantini imp. kalend. Septemb. superioris Christi anni inchoato, scribit: « Tertia Indictione mensis Januarii die vicesimo quinto, imperatori Constantino ex filia Chagani Chazaria susceptus est filius nomine Leo », quod et Cedrenus etiam narrat.

7. *Gallia sine bello.* — Annalista Masciacensis ait, hunc annum *sine hoste* fuisse, quod et in Peta viensi, aliisque quibusdam notatur, qui omnes de Francis, non vero de aliis populis intelligendi.

ZACHARIÆ ANNUS 10. — CHRISTI 751.

1. *Regnum Francorum in Pipinum transferatur.* — Septingentesimus quinquagesimus primus Redemptoris annus, Indict. quarta notatus habetur, quo Francorum monarchiæ bene consultus Zacharias Romanus Pontifex, Francorum regnum, quod sub regibus Morovingis inertibus et novissime sub Hilderico Stupido periclitaretur. Apostolica auctoritate in Pipinum Caroli Martelli filium, Carolomanni germanum, post obitentis adversus

diversos hostes saepe victorias transtulit, eumque regem creat, ipso Hilderico anno sequenti detruso in monasterium.

De his acturi, in primis quod ad tempus spectat, scimus complures auctores in superiorem annum ista referre: verum ut potius id hoc anno factum esse credamus, persuadet vetus Chronicon Francorum a Pitheco nuper editum: itemque cum Aimoinus tradat id factum post decem annos,

ex quo defuncto patre, ei successit in regni principatum titulo Majoris-Domus : præsentem plane annum designat. Hæc de tempore. Quod vero ad rei gestæ seriem pertinet, idem auctor narrat verbis istis :

2. « Burchardus Wirceburgensis episcopus, et Fulradus capellanus missi sunt a Pipino Romano ad Zachariam papam, ut consulere Pontificem de causa regum, qui in illo tempore fuerunt in Francia, qui nomen tantum regis, sed nullam potestatem regiam habebat. Per quos dictus Pontifex mandavit, melius esse illum vocari regem, apud quem summa potestas consisteret. Dataque auctoritate sua, jussit Pipinum Francorum regem institui. Hoc anno, secundum Romani Pontificis sanctionem, Pipinus rex Francorum appellatus est, et ad hujus dignitatem honoris unctus sacra unctione, manu sancte memorie Bonifacii archiepiscopi et martyris, et more Francorum elevatus in solium regni Suessione civitate ». Hæc auctor.

3. Quod autem ad missam legationem a Pipino ad Zachariam Pontificem per Burchardum episcopum atque Fulradum pertinet, de ea mentio est in Burchardo ex Egilvardo monacho. Porro citatum superius vetus Chronicon, non uno eodemque anno hæc esse gesta testatur : sed hoc anno contigisse legationem a Pipino ad Romanum Pontificem missam, sequenti vero Zachariam papam de ea re Pontificum decretum missis in Gallias, et reliqua rite peracta fuisse, adeo ut nomen regis non nisi anno sequenti Pipinus fuerit consecutus : quod exploratum quoque redditur ex Epistola Zachariæ Pontificis data hoc anno ad Bonifacium episcopum Moguntinum, in qua non rex, sed princeps, ut antea, idem Pipinus cum aliis appellatur, de qua modo hic nobis agendum.

4. *Plura inter Bonifacium et Zachariam postulata et reddita documenta.* — Contigit enim hoc anno legari Romam ab eodem sancto Bonifacio ad Zachariam Pontificem Lullum presbyterum, ob nonnullas Ecclesiasticas consultationes, necnon ob impetranda privilegia Ecclesie Moguntinæ, et monasterio Fuldensi ; quæ sic se habent ¹ :

« Reverendissimo patri et dilectissimo domino, cum timore et tremore venerando Apostolicæ Sedis infula sublimato Zachariæ, Bonifacius exiguus servus vester, licet indignus et ultimus, tamen legatus Germanicus devotissimus, optabilem in Christo immarcescibilis charitatis salutem.

« Paternæ pietatis vestræ sanctitatem subnixis precibus obsecro, ut hunc presbyterum meum, portatorem litterarum præsentium, nomine Lull, grato animo clementer suscipiatis. Habet enim secreta quædam mea, quæ soli pietati vestræ profiteri debet, quædam quidem viva voce dicens, quædam vero per litteras ostendens. De quibusdam namque necessitatibus meis inquirere et interrogare, mihi que paternitatis vestræ responsum et consilium

ex auctoritate S. Petri Apostoli, ad solatium senectutis representare debet, ut his omnibus auditis et consideratis, si quæ sint, quæ vobis placeant, facta (facere) Deo auxiliante, studeam. Si quid autem (ut timendum est) displiceat : ex præcepto sancti Apostolorum vestri, vel indulgentiam merear, vel dignam pœnitentiam persolvam.

5. « Antecessor enim prædecessoris vestri venerandæ memoriæ Gregorius, dum me indignum ordinavit, et ad prædicandum verbum fidei Germanicis gentibus misit, sacramento me constrinxit, ut canonicis et justis episcopis et presbyteris, in verbo, in facto, in consensu adstipulator et adjutor fierem. Quod cum divina gratia implere studui, falsos tamen sacerdotes, hypocritas et seductores populorum, vel corrigere ad viam salutis, vel declinare, vel abstinere a communione ipsorum, Quod ex parte servavi, et alicubi implere non potui. Spiritualiter autem implevi sacramentum : quia in consensum et consilium illorum non venit anima mea, dum veniens ad principem Francorum, cogente Ecclesiarum necessitate, et tales ibi reperissem, quales nolui ; sed tamen in sancta communione Corporis Christi illis non communicavi.

« Præcepit quoque mihi præfatus Apostolicus Pontifex, ut populorum quoscumque visitassem, conversationem et mores Apostolico præsulii indicarem. Quod in Domino confido me fecisse. De eo autem, quod jam præterito tempore de archiepiscopis et palliis a Romana Ecclesia petendis, juxta promissa Francorum sanctitati vestræ notum feci : indulgentiam a vobis flagito, quia quod promiserunt, tardantes non impleverunt, et adhuc differunt, et quid inde perficere voluerint, ignoratur.

6. « Est præterea locus silvaticus in eremo vastissimæ solitudinis, in medio nationum prædicationis nostræ, in quo monasterium construens monachos constitimus sub regula sancti patris Benedicti viventes, viros strictæ abstinentiæ, absque carne, vino, et servis, proprio manuum suarum labore contentos. Hunc ergo locum per viros religiosos et Deum fidentes, maximeque per Carolomannum principem Francorum justo labore acquisivi, et in honorem sancti Salvatoris dedicavi. In quo loco cum consensu pietatis vestræ proposui aliquantulum, vel paucis diebus, fessum senectute corpus requiescendo recuperare, et post mortem jacere. Quatuor enim populi, quibus verbum Dei prædicavimus in circuitu loci hujus habitare noscuntur, quibus cum vestra intercessione, quando vivo vel sapio, utilis esse possum. Cupio quippe vestris orationibus intercedentibus, pariterque optulante gratia Dei, in familiaritate Romanæ Ecclesie et vestro servitio inter Germanicas gentes, ad quas missus fui, perseverare, ac præcepto vestro obedire, sicut scriptum est ¹ : Judicium patris audite, filii dilecti, et sic facite, ut salvi sitis. Et

¹ In Vita Bonif. l. II. c. 9.

¹ Eccl. III.

iterum : Honora patrem tuum, et veniet tibi benedictio a Domino ». Hucusque littere Bonifacii ad Zachariam.

Has accipiens ipse, aliaque ex ore a Lullo legato misso audiens, hæc ad eundem Bonifacium rescripsit pridie nonas Novembris hoc eodem anno, jam cepta Indictione quinta, mense Septembris ² :

7. « Reverendissimo fratri et coepiscopo Bonifacio Zacharias episcopus servus servorum Dei.

« Benedictus Deus, et Pater Domini nostri Jesu Christi, qui dispersa congregat, et congregata conservat, augeque fidem et fiduciam servis suis ad prædicandum Evangelium Domini nostri Jesu, cum eodem Patre, et Spiritu sancto viventis in sæcula sæculorum. Ipse enim dixit ³ : Qui credit in me, vita vivet et non morietur : quoniam ego sum Via, Veritas, et Vita. Laudamus igitur et superexaltamus nomen sanctum ejus læti, quod per sanctæ fraternitatis tuæ litteras allatas superstitem in hac vita, et in Domino te valere cognoscimus, petentes immensam Dei nostri pietatem, ut ad prædicandum Evangelii, et sanctæ fidei sacramentum te longævum conservet, suaque protectione a cunctis adversantium insidiis custodiat.

8. « Suggestit itaque fraternitas tua in suis apicibus, quod prædecessor noster beate memoriæ Gregorius hujus Apostolicæ Sedis præsul, dum ad prædicandum te misisset in Germaniæ partes, verbo pollicitationis ab eo constrictus fuisses, ut orthodoxos episcopos ac presbyteros, vel quosque reperire potuisses, in verbo exhortationis confirmares et communicares cum eis. Si quos vero seductores episcopos, aut pseudopresbyteros, vel quosque a recto fidei tramite deviantes reperisses, nulla tibi cum eis esset communicatio. Quod te, Domino auxiliante, usque ad præsens spiritualiter servasse confessus es. Si autem cogente aliqua necessitate, ad principes gentis Francorum accedens, corporaliter ab eis abstinere non valuisses, tamen in eorum consilio et consensu anima tua non fuerit coinquinata. Propter hoc ergo quod cum eis conversatus es, non consentiens iniquitati eorum, nullum est tibi detrimentum coram Deo. Te enim prædicante, si obedi- rent, salvi essent : si autem in iniquitate sua permanent, ipsi peribunt : tu autem juxta Prophetæ ⁴ dictum, salvasti animam tuam.

9. « Quod de principibus Francorum scripsisti, quia in constitutione episcoporum, quibus pallia misimus, promissionem suam nondum impleverunt : illis magis, quam tibi imputandum est. Si enim impleverint verbum tuum, habebunt ex eo laudem ; si vero aliter egerint, ipsi videant : nos autem quod divina gratia largiente, gratis accepimus, gratis dedimus : tua autem bona voluntas mercede non privabitur.

« Petisti et hoc, ut monasterium in vastissima solitudine, et in medio gentium, quibus prædicas,

constitutum, atque in honorem Salvatoris nostri dedicatum, ubi et monachos sub regula S. Benedicti degere fecisti, nomini tuo, privilegio Sedis Apostolicæ munire deberamus. Ideoque votis tuis acquiescentes, desiderium tuum et petitionem implemus. Congruit enim divini ministerii prædicatorem, oplimumque ministrum ad desiderata perfringere, et inchoatum opus bonum usque ad finem perducere.

10. « Præterea prædictus gerulus tuus Lul cum cæteris suis comitibus, quæ injuncta fuerant a sanctitate tua tam verbo, quam scripto omnia innovaverunt (notificavit). De quibus responsum dantes, tuæ rescribere studuimus fraternitati. Continebant enim in pittacio (pinacio) ab eis porrecto, quia nos flagitasses tibi innotescere (notificare) quæ recipienda et quæ respuenda sunt : in primis de volatilibus, id est, graculis, corniculis, et ciconiis, quæ omnino cavendæ sunt ab esu Christianorum : equi etiam silvestri multo amplius vitandi. De his igitur omnibus, sanctissime frater, ex hac scriptura satis instrui poteris.

« De igne autem Paschali, quod inquisisti, illa statutum est a sanctis Patribus, postquam pretioso sanguine Domini nostri Jesu Christi Ecclesia ejus dedicata est, ut quinta feria Paschæ, quando sacrum chrisma consecratur, tres lampades magnæ capacitatis ex diversarum Ecclesiæ lampadum oleo collectæ, et in secretiori loco Ecclesiæ constitutæ cum magna diligentia ardeant, ita ut oleum ipsum sufficere possit usque ad tertium diem, id est, ad sabbatum. Tunc pro sacri baptismatis fonte sumptus ignis lampadum renovetur. De igne vero, qui ex crystallis sumitur (ut asseruisti) nullam habemus traditionem.

11. « De iis etiam, qui regio morbo vexantur, inquisisti, sive homines, sive equi sint ; quid dicendum sit de illis. Si ergo homines ex nativitate, aut genere hujus morbi sunt, extra civitatem conversari debent ; eleemosynam vero accipere a populo illis licet. Si autem contigerit magnum, vel parvum quemquam non a nativitate, sed superveniente agritudine vexari, non est projiciendus, sed si possibile est, curandus. Attamen dum ad communionem venerit ad Ecclesiam, post omnes accedere debet ad percipiendum sacri muneris mysterium. Equi vero, qui præfato morbo fuerint coinquinati, si curari non valuerint, in puteos et foveas projiciendi sunt, ne ejusmodi contagione cæteri coinquinentur. Animalia vero, quæ a furentibus et rabidis lupis et canibus fuerint lacerata : oportet ea a cæteris separari, ne furentes et mordentes cætera coinquinent.

« Inquisivit et hoc fraternitas tua, si liceat sanctimonialis feminas (quemadmodum viri faciunt) sibi pedes lavare, tam in cœna Domini, quam in cæteris diebus. Hoc Dominicum præceptum est ⁵, quod qui per fidem impleverit, habet ex eo laudem.

¹ Eccl. III. — ² In Vit. Bonif. l. II. c. 10. — ³ Joan. XI. et XIV.

— ⁴ Ezech. XI.

⁵ Joan. XIII.

Elenim viri et mulieres unum Dominum habemus qui in cælis est. Pro benedictionibus autem, quas Galli faciunt (ut nosti, frater), multis vitis variantur. Nam non ex Apostolica traditione hoc faciunt, sed per vanam gloriam, adhibentes sibi damnationem, quia scriptum est¹: Si quis vobis evangelizaverit præter id quod evangelizatum est, anathema sit. Regulam itaque Catholicæ traditionis, quam a sancta Romana Ecclesia accepisti, omnibus prædica.

12. « Inquisisti etiam, si ante trigesimum annum liceat sacerdotem ordinare. Bonum et congruum est, charissime frater, si fieri potest, ut provec-tæ ætatis et boni testimonii viri, juxta sanctorum canonum Decreta, ordinentur sacerdotes: si autem minime reperiantur, et necessitas exposcit, a viginti quinque annis et supra levitæ et sacerdotes ordinentur, quemadmodum in² lege Domini continetur.

« Miloni autem ejusque similibus, qui Ecclesiis Dei plurimum nocent, ut a nefario opere recedant, juxta Apostolicam vocem, oportune et importune prædica: si acquieverint admonitionibus tuis, salvabunt animas suas: si vero non obedierint, ipsi peribunt obvoluti peccatis suis: tu autem, qui recte prædicas, non perdes mercedem tuam.

« Hoc simul inquisisti, post quantum tempus debeat Iardum comedere: licet pro hoc a Patribus institutum non sit, tibi tamen petenti consilium præbemus, quod non oporteat illud mandu-
cari, priusquam desuper fumo siccetur et igne coquatur: si vero libet, et incoctum manducetur, post Paschalem festivitatem erit manducandum». Quod populus ille subjectus esset morbo regio et elephantie, a porcine carnis esu ad tempus saltem oportuit cohiberi.

« Episcopus autem condemnatus, de quo inquisisti, qui pugnator et fornicator extitit, atque res Ecclesie post degradationem sibi vindicare nititur: hic omnino respiciendus est. Que enim portio fidei cum infideli, aut que communicio Christi ad Belial?

13. « De ordinatione etiam presbyterorum, vel diaconorum, qui cogente necessitate et paupertate rogantium, non legitimis temporibus ad te pervenerunt, si aliquam haberes offensionem inquisisti: bene autem nosti, frater, quod sacri canones docent, aptis temporibus sacerdotes ordinandos. Attamen in eo, quod a te pro bona intentione actum est, a Domino Deo nostro indulgentiam postulamus.

« De censu etiam Ecclesiarum, quid agendum sit tibi, diximus: Nullam itaque hæsitationem habes, solidum de capsâ suscipere, quia ex eo poteris eleemosynam tribuere, et opus perficere sanctarum Ecclesiarum, juxta canonum instituta.

« Si qui (sicque) vero presbyteri, qui de laicis promoti fuerunt, et antea capitalibus vitis involuti, sed celantes ea ordinati sunt, postmodum autem manifestata sunt, hos a sacerdotali habitu pri-

vatos penitentia submitte. Non enim odit Deus peccantem et penitentem, sed peccantem et negantem». Alia lectio a laicis, habet. Sed sive legas, qui de laicis, sive, qui a laicis, utraque lectio concordat historicæ veritati. Quinam autem dicerentur promoti a laicis, habes apud Agobardum archiepiscopum Lugdunensem, ejusdem sæculi scriptorem hæc verba¹:

« Hæc pauca veleris ac novi Testamenti collegimus testimonia, in quibus quasi in speculo conticeri (contueri) valeamus fœditatem nostri temporis, omni lacrymarum fonte plorandam, quando increbuit consuetudo impia, ut pæne nullus inveniatur anhelans et quantulumcumque proficiens ad honores et gloriam temporalem, qui non domesticum habeat sacerdotem, non qui (cui) obediat, sed a quo incessanter exigat licitam simul atque illicitam obedientiam, non solum in divinis officiis, verum etiam in humanis. Ita ut plerique inveniantur, qui aut ad mensas ministrent, aut sacra vina misceant, aut canes ducant, aut caballos quibus femine sedent, regant, aut agellos provideant. Et quia tales, de quibus hæc dicimus, bonos sacerdotes in domibus suis habere non possent (nam quis esset bonus clericus, qui cum talibus hominibus dehonestari nomen et vitam suam ferret?) non curant omnino quales clerici illi sint, quanta ignorantia, seu quantis criminibus involuti tantum, ut habeant presbyteros proprios, quorum occasione deserant Ecclesias, sermones et officia publica. Quod autem non habeant eos propter religionis honorem, apparet ex hoc, quod non habent eos in honore, unde et contumeliose eos nominantes, quando volunt illos ordinari presbyteros, rogant nos, aut jubent, dicentes: Habeo unum clericionem, quem mihi nutrivit de servis meis propriis, aut beneficalibus, sive pagensibus, aut obtinui ab illo, vel illo homine, sive de illo vel illo pago, volo, ut ordines eum mihi presbyterum. Cunque factum fuerit, putant ex hoc, quod majoris ordinis sacerdotes non eis sint necessarii, et derelinquunt frequenter publica officia et predicamenta». Sed ad ceteros canones.

14. « Hoc etiam inquisisti a nobis, si liceat persecutionem Paganorum fingere, an non. Pro hoc igitur salutare consilium tibi damus, si fieri potest et locum inveneris, insta ad prædicandum illis; si autem suscinere non valueris ejus persecutionem, habes præceptum Dominicum², ut in aliam ingre-diaris civitatem.

« Inquisisti etiam, quid faciendum sit de excommunicato episcopo et Apostolicam auctoritatem negligente. Hic ergo detestabilis est coram Deo et hominibus. Et quicumque ejus condemnationi non communicaverint, ipsi non condemnabuntur in die revelationis justi judicii.

« De Slavis (Sclavis) quoque Christianorum terram inhabitantibus, si oporteat censum accipere, interrogasti, frater. Hoc quidem consilio non indigel,

¹ Galat. I. — ² Num. VIII.

¹ Agob. de Privileg. et Jure sacerdotii pag. 128. — ² Matth. X.

dum res est manifesta. Si enim sine tributo sederint, ipsam quoque terram quasi propriam sibi vindicabunt. Si vero tributum dederint, norunt dominatorem esse illius terre.

« Flagitasti etiam a nobis, sanctissime frater, ut in sacri canonis prædicatione, quæ crucis in locis quibusdam facere debeamus, tuæ significarem sanctitati. Quam petitionem libenter implentes, in rotulo (id est, volumine) dato prædicto Luf presbytero tuo, quod signa sanctæ Crucis fieri debeant, infiximus. In his igitur et omnibus rebus sanctitatis tuæ vota amplectentes, divinam clementiam deprecamur, ut suo te muniat et confortet auxilio, nosque annuat prosperitatis tuæ semper læta suscipere nuntia. Data prid. non. Novemb. imperante domino Augusto Constantino, imperii ejus anno trigesimo secundo (a tempore quo cum patre regnavit numerando), Indictione quinta ». Hæc Zacharias ad Bonifacium.

15. *Moguntina Ecclesia metropolis constituta, et data privilegia monasterio Fuldensi.* — Sed et his adjecit litteras de confirmatione sedis Moguntinæ, ut sit perpetuo metropolis, quæ sic se habent¹ :

« Zacharias papa Bonifacio episcopo sanctæ Ecclesiæ Moguntinæ perpetuam salutem.

« Qualiter Dominus Deus noster sanctæ suæ Ecclesiæ propitiatus sit, et laboribus sanctissimæ fraternitatis tuæ cooperatur existerit, per singula dicere longum est. Tamen ut hæc, quæ objicimus (obimus), confirmemus, quæ ex parte, te narrante, perspeximus, enarremus. Igitur dum in Germania provincia sanctitas tua ad prædicandum fuisset directa a sanctæ recordationis prædecessore nostro Gregorio papa, et post inchoatum opus et ex aliqua parte edificatum Romanam reversus, ab eo episcopus ordinatus et ad prædicandum de tuo remissus es, et elaborasti, Deo prævio, nunc usque per annos viginti quinque (viginti octo) in eadem prædicatione, ex quo episcopatum accepisti. Sed et in Francorum provincia nostra vice Concilium egisti, et juxta canonum instituta omnes flexi sunt tibi obedire : et dum in iis piis operibus occupata esset sanctitas tua, nunc usque cathedram sedem sibi nunquam vindicavit. At ubi Deus prædicationem tuam auxit : obtinere voluisti, ut tibi episcopalem Ecclesiam, vel successoribus tuis confirmare debeamus, juxta eorundem filiorum nostrorum Francorum petitionem. Et ideo auctoritate beati Petri sancimus, ut supradicta Ecclesia Moguntina perpetuis temporibus tibi et successoribus tuis in metropolim sit confirmata, habens has sub se civitates, id est, Tungris, Coloniæ, Wormatiæ, Spiratiæ, et Trechtis (Trecas), et omnes Germaniæ gentes, quas tuafraaternitas per suam prædicationem Christi lumen cognoscere fecit. His a nobis delinitis, per hujus nostræ confirmationis paginam in tua Ecclesia perpetuis temporibus pro sui confirmatione hæc conservari

mandamus. Data pridie nonas Novembris, imperante domino nostro Augusto Constantino anno trigesimo secundo imperii ejus, Indictione quinta ». His vero adjecit idem Zacharias litteras de exemptione Fuldensis ab ipso erecti monasterii, quam petierat. Quæ sic se habent¹ :

16. « Zacharias papa Bonifacio episcopo, et per eum fratribus in monasterio ab eo constructo.

« Quoniam semper sunt concedenda, quæ rationabilibus congrunt desideriis : oportet, ut devotioni conditoris piæ constructionis oraculum in privilegiis præstandis minime denegetur. Igitur quia postulasti a nobis, quatenus monasterium Salvatoris a te constructum in loco, qui vocatur Erga ripam fluminis Fulde, privilegio Sedis Apostolicæ decoretur, ut sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui auctore Deo deservimus, Ecclesiæ constitutum, nullius alterius Ecclesiæ potestati submittatur. Pro qua re piis desideriis faventes, hæc nostra auctoritate id, quod exposuisti, effectui mancipamus. Et ideo omnem ejuslibet Ecclesiæ sacerdotem in præfato monasterio ditionem ullam habere, aut auctoritatem præter Sedem Apostolicam prohibemus, ita ut nisi ab abbate monasterii fuerit invitatus, nec missarum solemnitatem ibidem quisquam præsumat celebrare, ut profecto juxta id quod subiectum Apostolicæ Sedi consistit, inconcussa dotatum permaneat : locis quoque et rebus tam eis, quas moderno tempore tenet vel possidet, quam quæ futuris temporibus in jus ipsius monasterii divina pietas voluerit augere ex donis et oblationibus, decimisque fidelium, absque ullius personæ contradictione firmitate perpetua perfruatur.

17. « Constituimus quoque per hujus Decreti nostri paginam, ut quicumque ejuslibet Ecclesiæ presul, vel quæcumque dignitate prædita persona hæc privilegii nostri chartam, quam auctoritate principis Apostolorum firmamus, temerare tentaverit, anathema sit, et iram Dei incurrens, a cœtu sanctorum omnium extorris fiat : et nihilominus præfati monasterii dignitas a nobis indulta, perpetualiter inviolata permaneat Apostolica auctoritate subnixâ. Data pridie nonas Novembris, imperante domino Augusto Constantino, anno trigesimo secundo imperii ejus, Indict. quinta ». Hactenus privilegium monasterii Fuldensis.

18. *Aliæ litteræ ad Bonifacium.* — Redeunt autem Lullo presbytero Bonifacii legato in Germaniam, hæc, quæ sequuntur, ad eundem sanctum Bonifacium redite sunt litteræ, quæ licet absque titulo reperiantur datæ, alicujus tamen ex Romano clero, ad quem idem sanctus scripserat, esse noscuntur. Sic enim se habent² :

« Præsens venerabilis Lullus presbyter paternæ sanctitatis vestræ missus honorandos nobis tuos attulit affatus, quorum textus continebat, multis te necessitatibus et turbibus esse tristatum, per homines non timentes Deum et falsos episcopos,

¹ In Vit. Bonif. l. II. c. 11.

² Vit. Bonif. l. II. c. 12. — ² Ex eod. Cod. Ep. I. Vinar.

atque pseudopresbyteros, et fornicatores clericos, eorumque iniquas actiones, pravasque inuisiones, jamque inimicantium et persequentium gentium, quorum persecutio finem habebit inieritus sempiterni. Etenim, sanctissime pater¹ : Omnes sancti quanta passi sunt tormenta, ut securi possiderent vitæ æternæ palmam? Habemus consolatorem egregium Apostolum Paulum, qui docet² : Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. Magna tibi merces est, o sanctissime pater, et corona gloriæ coram omnipotente Deo, dum omnia toleranter sustines propter divinum mandatum et prædicationem Evangelii Christi Jesu Domini Dei Salvatoris nostri. Cujus, licet peccator, potentiam deprecor, ut domino meo beato Apostolorum principe intercedente, cujus et vicem agis inter feroces et indomitas gentes, ut ipse te sua pietate custodiat,

ut decursum ministerii tui in die adventus ejus copiosum fructum afferre valeas, et a conditore omnium Deo remunerationis præmium centuplum accipias, et vitam possideas æternam. Etenim me ipsum sanctis tuis orationibus commendans, ut valui, in verbo et opere prædicto tuo misso adjutor apparui. Benedictionem denique a vestra beatitudine missam sicut a patre meo suscepti, et omnipotenti Deo gratias egi, et vestre sanctissimæ paternitati. Etenim, beatissime Pater, parvum munusculum sanctitati vestre direxi sabbatum unum, et facitergium unum, et modicum thymiamatis : quod pelo ut absque injuria vestra honoranda paternitas suscipere non dedignetur. Vale in Christo, semper amantissime pater ».

19. *Theodorus episcopus Antiochenus.* — Quod spectat ad res Orientalis Ecclesiæ hoc tantum proditur, quod hoc anno Theodorus creatur episcopus Antiochenus, ut Theophanes auctor est, qui et eum sedisse annos sex, assertit.

¹ Apoc. vii. — ² Act. xiv.

Anno periodi Græco-Romane 6244. — Anno Ære Hispan. 789. — Anno Hegire 134, mchroto die 29 Julii Fer. 6. — Jesu Christi 751.

— Zacharie papa 11. — Constantini Copronymi 32 et 11. Leonis IV 1.

1. *Desidia ultimorum regum Merovingicorum.*

— A num. 1 ad 4. Eginhardus in Vita Caroli Magni, locutus de regni Francici translatione ad Pippinum ejusdem Caroli patrem, inquit : « Gens Merovingorum, de qua Franci reges sibi creare soliti erant, usque in Childericum regem, qui jussu Stephani Romani Pontificis depositus ac detonsus, atque in monasterium trusus est, durasse perhibetur : que licet in illo finita possit videri, tamen jamdudum nullius vigoris erat, nec quidquam in se clarum, præter inane regis vocabulum, præferbat. Nam et opes et potentia regni penes palatii præfectos, qui Majores-Domus dicebantur, et ad quos summa imperii pertinebat, tenebantur, neque regi aliud relinquebatur, quam ut regio tantum nomine contentus, crine profuso, barba submissa solio resideret, ac speciem dominantis effligeret ; legatos undecumque venientes audiret, eisque abeuntibus responsa, que erat edoctus, vel etiam jussus, ex sua velut potestate redderet ; cum præter inutile regis nomen, et precarium vitæ stipendium, quod ei præfectus aula, prout videbatur, exhibebat, nihil aliud proprii possideret, quam unam parvæ redditus villam, in qua domum, ex

qua famulos sibi necessaria ministrantes, atque obsequium exhibentes, paucæ numerositatis habebat. Quocumque eundum erat, carpento ibat, quod bubus junctis, et bubulco, rustico more, agente trahebatur. Sic ad palatium, sic ad publicum populi sui conventum, qui annualim ob regni utilitatem celebrabatur, ire, sic domum redire solebat. Ad regni administrationem et omnia quæ vel domi vel foris agenda ac disponenda erant, præfectus aula procurabat. Quo officio tum, cum Childericus deponeretur, Pippinus pater Caroli regis, jam velut hæreditario jure fungebatur, etc. Pippinus autem per auctoritatem Romani Pontificis ex præfecto palatii rex constitutus ».

2. *Frustra a quibusdam negata.* — Idem fere de regibus Francorum, post pugnam Textricianam regnantium, scribit Erelanbertus, qui Breviarium regum Francorum et Majorum-Domus conscripsit, anno circiter dccxi. : « Exhinc, inquit, (id est, post pugnam Textricianam anno dcccxxxvii habitam) reges nomen, non honorem habere cœperunt ». Idem denique omnes post Erelanbertum et Eginhardum tradidere. Coïntus tamen anno dcccii, num. 8 et seqq. dicit, hæc primum excogitata et fabulose

scripta ab Eginhardo, et *Mammaccas* villam, in qua reges delituisse dicuntur, ab antiquis non memorari : ac denique falsum esse legatos missos fuisse ad Zachariam papam, quando de *Childerico* rege deponendo, et *Pippino* in ejus locum subrogando actum. Verum vir doctissimus hæc contra omnium historicorum Francorum auctoritatem frustra in medium affert. Erchaubertus enim, ut jam dixi, Eginhardo suffragatur, huicque reliqui veteres omnes. Præterea annalista Metensis ad annum DCXCII loquens de prospero regimine Pippini Heristalli Majoris-Domus sub Theodorico III, ait : « Singulis annis in kalendis Martii generale cum omnibus Francis secundum prætorum consuetudinem Concilium agebat. In quo ob regii nominis reverentiam, eum quem sibi ipse propter humilitatis et mansuetudinis magnitudinem præfecerat, præsidere jubebat : donec ab omnibus optimatibus Francorum donariis acceptis, verboque pro pace et defensione Ecclesiarum Dei et pupillorum et viduarum facto, raptuque feminarum et incendio solido decreto interdicto, exercitum quoque præcepto dato, ut quacumque die illis denuntiaretur, parati essent in partem quam ipse diserneret proficisci. His peractis, regem illum ad *Mammaccas* villam publicam custodiendum cum honore et veneratione mittebat ». Neque *Mammaccæ* aut *Mamaccæ* ædes fictitiæ fuere ; cum Mabillonius lib. 4 de Re Diplom. pagina 295, mentionem faciat variarum Chartarum *Mammaccæ* datarum, et sedem illius villæ regie, commoranti, studiis, ludis, et maxime venationi comparatæ in Noviomensis pagi loco sitam fuisse ostendat.

3. *Legatio missa ad Zachariam a Francis in dubium revocari non potest.* — Quoad legationem a Pippino ad Zachariam papam, quam obierunt *Burcharthus* episcopus Wirtzburgensis et *Fulradus* abbas sancti Dionysii, ea a compluribus chronographis et histericis sæculo sequenti viventibus narrata ; imo et a continuatore Fredegarii in sua Appendice, qui hoc tempore floruit : « Et quievit terra a præliis annis duobus (anno scilicet superiori et currenti). Quo tempore una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a Sede Apostolica auctoritate percepta, præcelsus Pippinus electione totius Franciæ in sedem regni, cum consecratione episcoporum et subjectione principum, una cum regina Bertradane, ut antiquitus ordo deposcit, sublimatur in regno ». Ubi continuator annum gestæ legationis nominatim non designat, sed variis annis acta una serie refert. Ad hæc consultum fuisse *Zachariam*, ipso Pippino adhuc vivente, scripsit anonymus anno DCCLXVII, in veterissimo Codice, qui complectitur quasdam sanctorum Vitas cum libro Gregorii Turonensis de Gloria Confessorum, cui subjecit clausulam de abdicatione Childerici regis, quam referunt Henschenius in Exegesi præliminari ad tom. III SS. mensis Martii, et Mabillonius lib. 5 de Re Diplom. pag. 384. Eam hic integram exhibere juvat, quia nullum

monumentum vetustius hanc in rem proferri potest.

4. *Certum hujus legationis argumentum.* — « Si nosse vis, lector, quibus hic libellus temporibus videatur esse conscriptus, et ad sacrorum martyrum pretiosam edilis laudem, invenies anno ab Incarnatione Domini septingentesimo sexagesimo septimo, temporibus felicissimi atque tranquillissimi et Catholici Pippini, regis Francorum et patricii Romanorum, filii beate memoriæ quondam Caroli principis : anno felicissimi regni ejus in Dei nomine sexto decimo, Indictione quinta : et filiorum ejus eorumdemque regum Francorum Caroli et Carolomanni (qui per manus sanctæ recordationis viri beatissimi domni Stephani papæ, una cum prædicto patre domno viro gloriosissimo Pippino rege, sacro chrismate, divina providentia, et sanctorum Petri et Pauli intercessionibus consecrati sunt) anno tertio decimo. Nam ipse prædictus domnus florentissimus Pippinus, rex pius, per auctoritatem et imperium sanctæ recordationis domni Zachariæ papæ, et unctionem sancti chrisimalis, per manus beatorum sacerdotum Galliarum, et electionem omnium Francorum, tribus annis antea in regni solio sublimatus est. Postea per manus ejusdem Stephani pontificis, die uno in beatorum prædictorum martyrum Dionysii, Rustici, et Eleutherii Ecclesia (ubi et venerabilis vir Folradus archiepiscopus et abbas esse cognoscitur) in regem et patricium, una cum prædictis filiis Carolo et Carolomanno in nomine sanctæ Trinitatis unctus et benedictus est. In ipsa namque beatorum martyrum Ecclesia, uno eodemque die, nobilissimam atque devotissimam et sanctis martyribus devotissime adherentem Bertradam, jam dicti florentissimi regis conjugem, prædictus venerabilis pontifex regalibus indutam cycladibus gratia septiformis spiritus benedixit : simulque Francorum principes benedictione et Spiritus sancti gratia confirmavit, et tali omnes interdico et excommunicationis lege constrinxit, ut nunquam de alterius lumbis regem in ævo præsumant eligere, sed ex ipsorum : quos et divina pietas exaltare dignata est, et sanctorum Apostolorum intercessionibus per manus vicarii ipsorum beatissimi Pontificis confirmare et consecrare disposuit : hæc ideo charitati vestræ breviter in novissima paginula libelli inseruimus hujus, ut per succedentium temporum et vulgi relatione propago in ævo valeat cognoscere posterorum.

5. *Causa hujus legationis.* — Galliarum optimates in negotio tam serio, ubi de sacramenti quoque religione agebatur, quo obstricti erant *Hildericus* regi, *Zachariam* papam per legatos consulendum censere et exposuere, regiam potestatem residere apud vacuum regii nominis simulacrum ; *Pippinum* duce[m], Caroli Martelli filium, virum esse acerrimum bello et pacis artibus solertem ; qui Franciam intestinis seditionibus agitatum et a finitimis populis lacessitam potentissime tueretur, ac

religionem Christianam in Italia periclitantem ob Longobardorum et Græcorum hæresim, in Hispaniis oppressam Mahometici sacrilegii peste, et in plerisque Germaniæ regionibus extinctam ob idololatriam, in libertatem pristinumque decus assereret. Respondit *Zacharius*, regio nomine ornandam esse *Pippinum*, penes quem erat libera totius regni administratio. Secuti proceres sanctæ Sedis consulenti et monenti auctoritatem. Ita hanc legationem explicat *Marca* lib. 3 *Marc. Hisp.* cap. 4. qui notat, *Eginhardum* in *Annalibus*, ne populi permissas suo arbitrio pulent regum mutationes, Sedis Apostolicæ auctoritatem adungere, huic vero consensum procerum, et utrisque seriem continuam regum, quorum sociordia et inertia fuerat exitialis reipublicæ Christianæ.

6. *Ea legatio hoc anno obita.* — Laudatum anonymi testimonium dissimulavit *Cointius*, et *confinatoris* *Fredegarii* locum interpolatum dixit, quia ad illud responderi non posse vidit. Totâ itaque difficultas solum esse potest de anno misse legationis: eam enim *annalista* *Tilianus* et *Loise-lianus* in annum *DCCLXIX*, *Regimo* et *annalista* *Mentensis* in annum *DCCL*, *Egilwardus* in *Vita sancti Burchardi*, *Eginhardus* et *annalista* *Fuldensis* in præsentem conferunt. Sed ab hac ultima sententia, quam *Baronius* secutus est, non videtur recedendum.

7. *S. Bonifacius Zachariam PP. de variis consubit.* — A num. 4 ad 15. Sanctus *Bonifacius Moguntiacensis* archiepiscopus litteras ad *Zachariam* papam per *Lulhum* presbyterum direxit, quæ in Codice *Bonifaciano* ordine sunt *EXLI*, responsionemque accepit ibidem num. 132, datam hoc eodem anno, « pridie nonas Novembrius, imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato, magno imperatore, anno *XXXI*, imperii ejus anno undecimo, Indictione quinta », a Septembri scilicet inchoata. In editione, qua usus est *Baronius*, omittuntur hæc verba, *imperii ejus anno undecimo*, sed habentur in aliis editionibus, et *Marianus Scotus* ad annum *DCCLIII* meminit hujus Epistolæ, datæ, inquit, *II nonis Novemb. anno imperii Constantini XI, Indict. v.* *Baronius*, qui *Sirianam* editionem secutus est, num. 8 legit: « Si cogente aliqua necessitate, ad principes gentis Francorum accedens corporaliter ab eis abstinere non valuisse », sed legendum cum editione *Serariana*, « si propter principalem et humanam favorem gentis Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter abstinere non valuisti, etc. » quia hoc tempore natus *Pippinus* in Francia princeps appellabatur. Tum num. 9, *Baronius* cum editione *Sirianâ* habet, *quod de principibus Francorum scripsisti*, sed legendum cum editione *Serarii*, « de episcopis et pallis Francorum scripsisti, quod juxta promissionem suam nondum quod dixerant, impleverunt. Qui si impleverint juxta verbum suum, habebunt ex eo laudem: sin vero aliter egerint, ipsi videbunt ». Paulo post: « De *Milone* autem, et

similibus ejusmodi, qui Ecclesiæ Dei plurimum nocent, ut a tali opere nefario recedant, juxta Apostoli vocem, *opportune, importune prædica*. Si acquieverint admonitionibus tuis, salvabunt animas suas. Sin vero, ipsi peribunt obvoluti in peccatis suis ». Ex quibus manifestum fit, *Abelem* nunquam potitum esse archiepiscopatu *Rhenensi*, nec *Arbertum* *Senonensi*, et *Decretum* in utriusque favorem ante annos novem conditum nunquam executioni mandatum.

8. *S. Bonifacius anno DCCLXIII confirmatus archiep. Moguntie.* — Ad num. 15. Post præcedentes *Zachariæ* ad *Bonifacium* litteras, sequuntur apud *Othlonem* aliæ eadem subscriptione notatæ, quarum hæc est inscriptio juxta editionem *Sirianam*, qua usus est *Baronius*, et *Serarianam*: « *Zacharias* papa *Bonifacio* episcopo Ecclesiæ *Moguntia* perpetuam salutem », licet in *Sirmoudiana* habeatur, *Bonifacio* coepiscopo, loco, *Bonifacio* episcopo Ecclesiæ *Moguntia*. Sed priorem inscriptionem præferendam esse manifeste indicat textus, in quo *Moguntia* dicitur *supradicta Ecclesia*, quod non nisi cum respectu ad ipsam inscriptionem, in qua prius *Moguntia* nominata sit, asseri potest. His litteris *Zacharias* *Moguntiam* metropolim confirmat, eique subjicit has quinque civitates, *Tungris*, *Colonia*, *Wormatiam*, *Spiratiam* (seu *Spiram*), et *Trectis*, id est, *Trajectum* ad *Rhenum*. Verum *Cointius* an. *DCCLXIII*, num. 80, recte notavit illarum litterarum subscriptionem delendam esse utpote mendose descriptam, hæc sc. verba: « *Data* pridie non. *Novemb.* imperante domino *Augusto Constantino*, anno *XXXI* imperii ejus, *Indictione v* », aut, ut habet editio *Sirmoudi*, *anno XXXI P. C. ejus an. XI, Indict. v*, cum currenti anno ea Epistolæ scripta non fuerit. In ea dicit *Zacharias*: « *Elaborasti*, *Deo* prævio, nunc usque per annos *XXV*, in eadem prædicatione, ex quo episcopatum suscepisti, etc. Et dum in his piis operibus occupata esset tua fraternitas, nunc usque cathedralem sedem minime sibi vindicavit ». Quare cum anno *DCCLXIII* exeunte *Bonifacius* archiepiscopus regionarius *Romæ* ordinatus fuerit, anni illi *XXV* demonstrant eam Epistolam anno *DCCLXIII* datam. Vidit hæc difficultatem *Mabillonius* in *Notis* ad *Vitam* sancti *Bonifacii* ab *Othlone* scriptam, idque pag. 79, ubi dicit, loco per annos *XXV*, legendum videri, per annos *XXVIII*. Verum locus ille purus est; *Hincmarus* enim in Epistolâ *VI*, cap. 49, hanc emendationem evertit. « *Gregorius*, inquit, a primo secundo, sed et tertius *Gregorius*, *Wintrid*, cognomento *Bonifacium*, legatum Apostolicæ Sedis ad reformandam Christianitatis religionem, primo presbyterum, postea vero episcopum ordinatum dixerunt, cui per annos *XXV* in eadem prædicatione sine cardinali sede laboranti præfatorum successor *Zacharias* papa inter cætera in privilegio sibi directo scripsit atque firmavit ad locum », nempe ad *Moguntiam* metropolim. Quare has litteras vidit *Hincmarus*, et accurate explicavit, eaque

date anno septingentesimo quadragesimo octavo.

9. *Illā confirmatio tardius facta non est.* — Othlonus quidem lib. 2, eadem litteras cum eadem subscriptione refert; sed inde tantum sequitur, assumentum illud antiquum esse; cum in exemplari, quo is usus est, jam extaret. Othlonum autem in Romanorum Pontificum litteris recitandis temporum ordinem non semper servare ex eo manifestum fit, quod ibidem cap. 5 representat litteras Zachariæ papæ ad varios Galliarum episcopos datas, quæ ad annum DCCXLVII pertinent, ut eo anno ostendimus, sed ante Epistolam inter Bonifacianas CXXXVII, quæ tamen scripta fuit anno DCCXLII, ut ibidem demonstravi. Denique observandum, *Zachariam* papam in duabus suis ad Bonifacium litteris novæ metropoleos Germaniæ jam Moguntiæ affixæ mentionem facere. Primo in Epistola ad Bonifacium anno DCCXLVII data, et ibidem num. 3 a nobis recitata, in qua dicit Zacharias: « Alia scriptura tuæ fraternitatis continebat, quod jam olim de Agrippina civitate scripsisti, quod Franci non perseverarunt in verbo quod promiserunt, et nunc moratur tua fraternitas in civitate Moguntina ». Scripta ea Epistola kalendis Maii illius anni, ut ibidem vidimus. Tum eodem anno Zacharias electionem Moguntinæ civitatis a *Bonifacio* factam confirmavit; has enim litteras posteriores esse præcedentibus, earum lectio ostendit, ideoque in subscriptione, « data pridie non. Novemb. imperante domno Augusto Constantino, anno xxxii imperii ejus, Indictione v », legendum, « data pridie non. Novemb. imperante domno Augusto Constantino, anno xxxix imperii ejus, Indictione ii ». Porro jam anno DCCXLVII Bonifacium Moguntiam elegerat, et, ut videtur, ibidem Concilium ordine V congregavit.

10. *Moritur Theophylactus episc. Antiochiæ.*—

Ad num. 49. Theophanes ad annum x Constantini Aug. qui kalend. Septemb. superioris Christi anni incloatur, ait: « Mensis Desii (id est, Junii) die vice-simo anno sanctissimus Antiochiæ patriarcha Theophylactus morte obdormiit ». Tum anno Alexandrino sequenti: « Theodorus vicarii filius e minori Armenia oriundus Antiochiæ patriarcha consecratus est ». Anastasius in Versione Theophanis dicit, Theodorum sedisse *annos sex*, quod Baronius de Theophylacto perperam interpretatus est. *Theophylactus* tamen totidem circiter annos patriarchatum Antiochenum rexit.

41. *Leo fit consors imperii.* — Cedrenus ad annum x Constantini scribit: « Quarta Indictionis ipso Pentecostes festo die, Caballinus filium suum Leonem imperio inauguravit, coronam ei impo-nente Anastasio, falso patriarcha, et socio impietatis ejus ». Idem habent Theophanes et Nicephorus in Breviario, licet annum paulo obscurius designent. Subdit Nicephorus: « Accidit interim Mariæ Augustæ conjugis illius obitus. A quo quid memoria dignum exiterit, præterire nefas existimo. Tum enim horrendum quoddam in acre monstrum, atque inusitatis terroris adspicuum est: idque circa vesperam exorsum, tota nocte deinceps apparuit, et contuentium animos incredibili metu ac stupore perculit. Videbantur enim astra sua ordine suo ac statione dissoluta, in terram decidere, atque ubi prope illam attigerant, nullo cujusquam damno dissipari. Hoc tam immane prodigium plerique toto passim orbe visum esse memorant ». Constantinus ex *Irene* priori conjugæ, de qua Baronius anno DCCXXXII, num. 1, suscepit Leonem, ex Maria secunda uxore nullos filios genuit, et ex tertia Eudocia appellata de qua infra, plures filios habuit de quibus legendi historici Byzantini.

1. *Pipinus in regem inungitur.* — Septingentesimus quinquagesimus secundus sequitur annus, Indictione quinta, quo Pipinus in regem Francorum inungitur Successione a S. Bonifacio episcopo Moguntino, jubente id Zacharia Romano Pontifice, qui anno superiori (ut vidimus) de his gerendis le-

gationem acceperat a Pipino. Hæc enim veteres Annales his reddunt verbis¹: « Septingentesimo quinquagesimo secundo anno ab Incarnatione Domini, Zacharias papa ex auctoritate Petri Apostoli,

¹ Annal. Franc. a Pithæo editi.

mandat populo Francorum, ut Pipinus, qui potestate regia utebatur, nominis quoque dignitate frueretur. Itaque Hildericus rex, qui ultimus Morvingorum Franci imperavit, depositus et in monasterium missus est. Pipinus vero in civitate Suessionum a sancto Bonifacio archiepiscopo in regem unctus, regni honore sublimatus est ». Haec Annales, quibus scriptores omnes rerum Francicarum, sive veteres, sive recentiores absque controversia adstipulantur, licet in annum superiorem alii id factum referant, vel ante biennium alii, ut superius dictum est.

2. *Zachariae papae obitus et ejus in sacris aedibus munificentia, et erga pauperes liberalitas.* — Quo pariter anno Zacharias papa ubi sedisset annos decem, menses tres et dies decem, decima quinta Martii ad Deum feliciter migrat, inter sanctos relatus et anniversaria memoria auctus. Haec ex Anastasio, apud quem nonnulla de eodem Pontifice scripta leguntur, quae cum incerto ejus Pontificatus anno ferantur, hic simul describenda putavimus, reliquis rebus ab eo praeclear gestis suis locis et annis, quibus gestae sunt, collocatis. Sic enim se habent:

« Illic in Lateranensi patriarchio ante Basilicam beatæ memoriæ Theodori papae a novo refecit triclinium, quod in diversis marmoribus, et vitro, metallis, atque musivo et pictura ornavit: sed et sacris imaginibus tam oratorium beati Silvestri, quamque porticum decoravit: ubi etiam et omnem substantiam suam per manus Ambrosii primicerii notariorem introduci mandavit. Fecit autem a fundamentis ante scrinium Lateranense porticum apud turrin, ubi et portas areas atque cancellos instituit, et per figuram Salvatoris portas ante ornavit. Et per ascendentes scalas in superioribus super eandem turrin triclinium et cancellos areas construxit, ubi et orbis terrarum descriptionem depinxit, atque diversis versiculis ornavit, et omne patriarchium pace e novo restauravit. In magna enim penuria eum locum iuenerat.

3. « Illic in Ecclesiis Apostolorum principum Petri et Pauli pendentia vela inter columnas ex pallis sericis fecit. Illic in Ecclesia praedicti principis Apostolorum omnes codices domui suae proprios, qui in circulo anni leguntur ad Matutinum, armoriorum opere ordinavit. Illic domum cultam Lauretum noviter ordinavit, adjiciens et massam Fontinianam, quae cognominatur Pannasia.

« Illic viginti auri libras pro emendo oleo annuo, ut de lucro eorum in luminariis Apostolicis proficiat, instituit, et constitutum sub anathematis vinculo obligavit. Illic fecit vestem super altare beati Petri ex auro textam habentem nativitatem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, ornavitque eam ex gemmis pretiosis, simul et vela serica alithina quatuor, quae et ornavit in volis et ornamentis variis auro textis. Item fecit coronam de argento purissimo cum de Iphnis ex proprio suo pensantem libras centum viginti ». Et inferius

post multa suis locis superius scripta haec subdit:

4. « Porro eodem in tempore contigit plures Veneticorum (Venetiæ provinciae scilicet), hanc Romanam venisse in Urbem negotiatores et mercimonii mundinas peragentes, multitudinem mancipiorum, virilis scilicet et femine generis, emere visi sunt, quod ab paganis gentes in Africam nlebantur abducere. Quo cognito idem sanctissimus Pater fieri prohibuit: hoc indicans, quod justum non est, ut Christi abluti baptismi paganis gentibus deservirent, datoque eisdem Veneticis pretio, qui in eorum emptionem dedisse probati sunt, cunctos a jugo servitutis redemit, atque more liberorum degendos absolvit ». Et inferius:

« Ilujus denique temporibus magnum thesaurum Dominus Deus noster in hac Romana Urbe per eundem amnificum Pontificem propalare dignatus est: in venerabili itaque patriarchio sacratissimum beati Georgii martyris idem sanctissimus papa in capsâ reconditum reperit caput, in quo et pittacium pariter invenit litteris exaratum graecis, ipsum esse significans. Qui sanctissimus papa omnino satisfactus, illico aggregato Romanæ Urbis populo, cum hymnis et canticis spiritualibus in venerabilem diaconiam ejus nominis sitam in hac Romana civitate, regione secunda, Ad velum aureum dictam, deduci fecit, ubi innumera miracula et beneficia omnipotens Deus ad laudem sui nominis per eundem sanctissimum martyrem operari dignatur.

5. « Ilujus temporibus defunctus Theodorus major filius magnifici (magistri) Cataxanti, ob veniam suorum delictiorum praedium, quo ex hereditate fruebatur paterna, situm quinto ab hac Urbe milliario via Tiburtina, in quo et oratorium sanctae Cecilie esse dignoscitur, beato Petro reliquit. Quod ipse beatissimus papa magnis constructis fabricis et picturis decoravit, ampliavitque in eo fines ex omni parte: data enim digna recompensatione iis, qui in vicino ejus loci possessiones tenere videbantur, nemini vim inferens, sed magis, ut concederet patri, cuncta secus eundem locum amica pactione emit praedia, et domum cultam beato Petro eundem locum jure perpetuo statuit permanendum, quae et domus culta sanctae Cecilie usque in hodiernum diem vocatur. Construxit quippe in ea et oratorium sancti Abbachyri, ubi et multas sanctorum condidit reliquias: quam videlicet domum cultam usui proprio, Dominice videlicet traditioni descripsit.

6. « Illic constituit aliam domum cultam in decimo quarto milliario ab hac Romana Urbe. Et patrimonium Tusciae constitutionibus obligavit usui Ecclesiae permanendum, ut tam loca, quam annua relictâ quaedam Agathonis primicerii beato Petro viderentur esse concessa. Illic massas, quae vocantur Antias, et Formias suo studio jure beati Petri acquisivit, quas et domos cultas statuit; et de omnibus superius annexis domui cultae Apostolice rationis constituta faciens, atque sacerdotale col-

legum aggregans, sub anathematis interdictionibus statuit, nulli cuiuslibet successorum ejus Pontificum, vel alie cuiuslibet persone licere ipsas domos cultas ab usu Ecclesie quoquo modo alienare ». Hæc cum dicat Anastasius de domibus cultis, nihil præterea iis nominibus intelligendum putamus, nisi latifundium, cui ad culturam familiæ colonorum adscriptæ essent, quæ satis esse possent, quibus et ad habitandum domus erecte essent, cultæ ob id dicte, quod omnibus necessariis ad cultum agri referatæ essent: non enim vox, cultam, ad ornatum, sed ad utilitatem spectat, quod domus ipsa hominibus, iumentis, et rusticis instrumentis, et aliis utensilibus ad agri cultum spectantibus bene composita esset. Pergit vero Anastasius:

« Hic fecit vestem super altare beati Andreæ Apostoli ad beatum Petrum nimis optimam. Hic beatissimus papa statuit, crebris diebus alimentorum sumptus, quæ et elemosyna usque nunc appellatur, de venerabili patriarchio a paracellaris pauperibus et peregrinis, qui ad beatum Petrum morantur, deportari, eisque erogari, necnon et omnibus inopibus et infirmis per universas regiones istius Romane Urbis constituitis.

7. « Hujus temporibus contigit subito tegumentum tituli beati Christi martyris Eusebii cadere: qui sanctissimus vir cum tota sua decertans virtute, prudenterque elaborans, sicut antiquitus fuit, rursus quod ceciderat, reparavit, atque optime restauravit. Hic præcipuus Pontifex multa loca sanctorum in meliorem statum perduxit, et vestes optimas super altaria earundem Dei Ecclesiarum fecit.

« Hic dilexit ceterum suum valde, atque presbyteria eis auxilium in duplo, et amplius tribuit, omnes utpote pater et bonus pastor amplectens et utiliter fovens; et penitus quempiam minime tribulari permittens. Hujus itaque temporibus in magna securitate et lætitia populus a Deo illi commissus degens vitam vixit.

« Hic beatissimus papa suo prudentissimo studio, quos beate recordationis Gregorius papa fecit, quatuor dialogorum libros de latino in græcum transtulit eloquium; et plures, qui latinam ignorant lectionem, per eorum illuminavit lectionem historicam ». Testatur id ipsum Photius tomo secundo sue Bibliothecæ.

8. *Pipino regi episcoporum nominatio a Zacharia concessa.* — Ad postremum illud non ignorandum, concessum fuisse ab eodem Zacharia Romano Pontifice Pipino regi Francorum nominationem, quam vocant, sive postulationem episcoporum pro Ecclesiis vacantibus in regno suo: ut intelligas, cum legis, a regibus Ecclesiis esse datos episcopos, totum id factum non jure proprio (quod nullum penitus in rebus Ecclesiasticis reges habent) sed concessione Apostolicæ Sedis. Unde erubescant mentientes politici novatores, cum Ecclesias subji-ciant regibus. Extat de his¹ Epistola Lupi abbatis

Ferraciensis ad Amalium archiepiscopum Lugdunensem ex parte Guinilonis episcopi et Gherardi comitis, in qua ista leguntur:

« Præcepit itaque (rex Francorum), ut ejus vobis sermonibus diceremus, si fideliter tenere, quod Rex regnum, idemque Sacerdos sacerdotum, qui solus potuit Ecclesiam regere, quam redemit, postquam humanitatem suam in cælum evexit, semper cum suis futurus divinitate, potestatem suam ad eandem gubernandam Ecclesiam in sacerdotibus divisit et reges, ut quod sancti docerent pontifices, et ipsi implerent, et impleri facerent devotissimi reges. Quamobrem se cupere debitam sanctitatis vestræ impendere reverentiam sicut ei, quem sciat divinitatis cultum integre velle servare, atque vicissim postulare, ut cum eo tale fedus concordie ineat, ut ubique Ecclesiasticæ utilitati in portione regni divinitus sibi collata vestræ auctoritatis dispositionem in re tanta cupit consulere, unanimitate vestri consensus continuo adjuvetur.

« Et ne vos longis ambagibus diutius fatigemus: recens incommodum Augustodunensis Ecclesiæ, et prolixa perturbatio flexit ejus pietatem, n sua largitate, vestraque promotione talem ei præficiat, qui ruinas illius et spiritaliter et seculariter strenue sarcire sufficit. Est autem quem benignitati vestræ plurimum commendat propinquus ejus Bernus, ab ætate memoriæ gloriöse imperatoris Ludovici tenere educatus, et claris ornatus honoribus, quem et ipse hoc suo tempore multis experimentis invenit idoneum, et opitulante gratia Dei, tanto negotio credit aptissimum. In hoc probatissimorum ejus consiliariorum acquiescit consensus.

9. « Idque vestræ prudentiæ dominus noster nobis jussit suggerere, non esse novitium aut temerarium, quod ex palatio honorabilioribus maxime Ecclesiis procurat antistes. Nam Pipinus, a quo per maximum Carolum et religiosissimum Ludovicum imperatores duxit rex noster originem, exposita necessitate hujus regni Zachariæ Romano papæ in Synodo, cui martyr Bonifacius interfuit: ejus accepit consensum, ut acerbitati temporis industria sibi probatissimorum decedentibus episcopis moderetur, ne forte simplicitate pontificum possit contingere, quod in hac Aduorum urbe, ejus nos nunc cura exerceat, evenit. Proinde supplicite (se petere), ut honorem a papa Romano majoribus ejus, et regibus, et imperatoribus concessum, et a Lugdunensis Ecclesiæ metropolitanis, cui, auctore Deo, presidetis, nunquam hactenus infirmatum, a vobis nulla vestra injuria consequatur. Quod si in hac parte spretus non fuerit, facturum se, ut in regno ejus vestrum ministerium debitam semper venerationem obtineat ». Hæc Lugdunensi archiepiscopo ex parte regis nuntiari jussa in dicta a Lupo Epistola scripta. Demum de eodem Zacharia hæc Anastasius:

« Hic fecit ordinationes tres per mensem Martium, creavit presbyteros triginta, diaconos quin-

¹ Lup. Ep. LXXXI.

que, episcopus per diversa loca octoginta quinque ; qui sepultus est ad beatum Petrum Apostolum idibus Martii, Indictione quinta ». Hæc ipse. Qui et subdit ab obitu ejus sedem vacasse dies duodecim.

10. *Roma vexata ab Africanis, liberata per Noricos.* — Sed antequam ad successoris creationem deveniamus, prætermittam nonnulla de his, quæ passa est Roma a Barbaris Africanis, et quomodo liberata per Noricos peregrinos, qui et meritum virtutis ergo donati sunt ab eodem Pontifice Zacharia venerando corpore S. Quirini martyris, hic describamus ex veteri auctore Metello monacho Tegernsensi, qui versibus eodem argumento Quirinalia scripsit, nuper in lucem edita a Canisio ¹, munere viri illustris Marci Vesleri Augustani, qui e latebris nondum visum vindicavit in lucem auctorem.

Miserandi mala semper cupientes,
Operandi mala causas capiunt hic,
In Averno luituri male gesta.
Ita justos bona semper cupientes operari.

Operandi bona cause comitantur,
Quibus illis bonus actus comulatur,
Pie quidquid cupiebant gemitur,
Lævum sibi laudis decus exelut meritumque.

Eadem sors beat almos proceres hos ;
Vbi Romam peregrini venientes
Adiere, spoliata reperere
Furibundis cæcis indomate barbarici.

Domibus nam neque templis regionis,
Sed et Urbis locus ullus sine clade
Remanebat, sacra passim temerata
Tulit hostis truculentus mare transans Latiale.

Spoliis jam gravis aequor repetebat,
Sua classis rate multa tegit undas,
Ibi prædam simul omnem coarcevat,
Reduces dum socii conveniunt, capta reservat.

Latiae tunc pater Urbis Zacharias
Vice Petri regit orbem sacer omnem,
Recitantur super hac re sua scripta
Data quondam tibi, præsul Bonifaci, pie martyr.

Ea nostram quoque firmant rationem,
Nisi nomen procerum nil tacerunt,
Breviter rem quoque totam manifestant,
Spoliatam regionem peregrinos reparasse.

Legiones Latias de patriis tunc
Ad eosdem superandos inimicos
Sociata, duce digno carnere,
Acies Catholicas, eum decuit, nobilitante.

Nec erat, qui super hostes ita fortes
Potuisset fieri dux animosus,
Timidus Ausonia principibus sic
Hebefactis, ut adustus timet incendia captus.

Peregrini venerantes loca sancta,
Adierunt prece papam reverenter,
Humiles tum pavimento cedere,
Benedicti cupientes ab eodem patre summo.

Pretiosis sibi donis placuerunt,
Quod ab illo cupiebant retulerunt.
Et id omni studio servituroque
Petierunt, sacra quo pignora dono mereantur.

Magis instans sibi damnum dolet ille,
Queritur quod regio absti populata,

Nec ab Urbis procul sit dominata
Ferus hostis nisi tutor Deus adsit properanter.

Proceres referabant generosi
Memorantes, vetus hoc veridicunneque
Nimis animi foret, qui lare deses
Inimicos tolerabat venientes ubi obstans.

Stupet heros cito reddi rationem.
Quod ieranes ibi civis titubarent
Et iners gens foret, hosti vigor ingens.
Videt alte probatus nitidum par, et herile.

Homines qui cor Achillis referabant,
Metuendos tacitas reverendis,
Habitudo gravis illis stabilisque,
Vigor et mens satis acris dat Ulyssem sapientem.

Rogat ipsos prece blanda pater isdem,
Ad honorem Deitatis dare dextram,
Ob amorem quoque Petri specialem
Super hostes aliquid terre juvenem sibi tandem.

Nec eis quidquid ob hanc rem voluissent
Prebii, quamlibet Apostolum, retinendum,
Sibi posthac nihil unquam quod acendum,
Ab ea Sede petissent peuitis jure negandum.

Illares hinc proceres tunc abierunt,
Et ad Urbis regionisque potentes
Patriæ consilium rite tunc inde
Tribuerunt peregrini patriotis pavefactis.

Sociis Teutonicis conglomeratis
Comitantur proceres, agmina primi
Aquilas Romuleas Noricus ensis
Regit, ac ducit in omnes penetratioris hostes.

Quod et olim scierat Julius ingens,
Neque primum subgenitils in-tutus his
Populis obvia Romæ sibi bella
Nec adeptis dubitans exuperare simul orbem.

DE FUGA ET CÆDE HOSTIUM, AC REDITU TRIUMPHANTUM.

Diffugere graves spoliis hostes, ubi naves
Applicuere suæ.
Quos peregrini coloris insectando bene concors
Attinget absque mora.
Oppositis annis coeunt, decernitur armis
Margine litoreo.
Ludibrio mortis sævi congressio sortis
Barbaria misera.
Que certans male rapta tenere, perit lamia
Vulnifico chalybe.
Teutonibus proprie scissæ turme patuere,
Ense viam faciunt.
Atque cruces (truces) animo perrumpunt turbide primo,
Ut segetes acies.
Sternuntur late turme passim superata,
Nec spoli memores
Ad naves rajuere fugam, sed non potuerunt
Terga negare viris.
Belligeris actis cursuque nihil remorati,
Quin feriant refugos.
Insiliere rates dilapsos exanimantes
Fluctibus aut gladiis,
Tingit Mars undas, tellure marique triumphans
Gens mala cæsa ruit.
Cæde rates redolent, quas mille cadavera complent
Traustra rubent satie,
Sentiant plæna sensere cruore carine,
Corpora trunca natant.
Purpureo comptis mutat sua cæcula Pontus,
Clara trophæa gerens.
Hostilis prope cuncta manus ruit undique victa,
Fugerat extrema pars.
Solo barcaarum intens cursu vacuarum,
Spernit opum cumulos,
Omneque prædaram dimittit onus variarum,
In rabibus positum.
Quod Latiae terra mox victores retulere,
Cunque suum patriæ.

Canisius tom. vii. Antiq. lect. prope finem.

Vis peregrinorum dispar patet alterutrorum,
 Exul uterque fuit,
 Hunc mare fert Australe, solum dedit hunc Boreale,
 Viribus ambo valent.
 Ille freto pugnam, hic in terra magis audax,
 Post elementa iacet.
 Robur eis impar multum plane, nisi fallar,
 Seu leve seu solidum.
 Hoc licet omnipotens palam prostraverit hostes
 Qui sacra diruerant,
 Belligeratoresque suos digne meliores
 Insserit his fieri,
 Tunc reparatores (ut erat casu sub eo res)
 Urbis et Ecclesie.
 Postque creatores (ut habet se clara modo res)
 Orbe sua patria.
 Pluribus almarum regionibus ecclesiarum,
 Quas honor altus habet.

CAPITULUM.

Victrices Aquila renovant decus Urbis herile,
 Quo nitere procul.
 Civibus erectam praedam pendendo receptam.
 Laetitia celsi
 Pontificem comitata ruit plebs conglomerata
 Obvia principibus.
 Clerus praeterca recini cum laude trophaea,
 Suscipiens proceres.
 Debellandorum salvatores populorum,
 Atque patres patriae,
 Quos acies plene circumvisuatur amœnae.
 Nullus abest numero,
 Dum cunctis lotis prope deciderit ferus hostis,
 Nemo sub his perit.
 Militia ducibus, non armatus, neque nudus,
 Nemo pedes, vel eques.
 Oblectat cives laudum victor adives,
 Quae dabant incolonus.
 Victores cum re capta suae cladē redire,
 Auspice sorte ducum.
 Quapropter laetus numerat cum praesente cœtus
 Praemia summa viris.
 Jura tenenda senatus eis tribuit dominatus
 Omnibus in spoils.
 Id sibi dum laudat, sententia publica maudat,
 Ut pie suscipiant,
 Qui contra responsa dederunt religiosa,
 Digna probis ducibus,
 Non terrenarum propter laera divitiarum,
 Sed neque pro spoils
 Sponte domos liquisse suas, peregrina petisse,
 Res hominesque suos
 Non dubie voluisse vix facile tribuisse
 Deciduas ob opes,
 Cum patria tellure per auxilio praedia rure
 Plurima possideant.
 Sed quibus esset honos sibi perquisisse patronos,
 Quos et adhuc cupiant
 Haereditate suarum poseant divitiarum
 Perpetuo fieri.
 Praesul ut haec audit promissis promptior addit
 Munus honorificum.
 Libera tumbarum datur optio grata sacrarum,
 Praeter Apostolicas.
 Tandem secreto Praesul pibet ore faceto,
 Quem cupiant referant.
 Hi super insigni passim virtute. Quirini
 Saepius audierant. Etc.

Cecinit auctor non solum ejusdem martyris corporis translationem ad Noricos factam, sed etiam multiplicia miracula virtute ejusdem martyris edita, elegantia quidem, quae tu consulas. Nos ad successorem Zachariae convertamus orationem,

quem sepultum diximus idibus Martii, et vacasse Sedem diebus duodecim.

Sic igitur die vicesima septima Martii creatus est successor ejus Stephanus, de quo ita idem Anastasius : « Defuncto vero beatæ memoriæ Zacharia papa, Stephanum quendam presbyterum ad ordinem Pontificatus cunctus populus sibi elegit, et intro Lateranense patriarchium misit, ubi biduo manens, tertio die postquam a suo surgeret somno, et sedens familiares causas disponderet, subito dum sederet, alienatus obmutuit, et sequenti die defunctus est ». Propter brevitetem temporis, quo sedit, factum est ut a pluribus dimittatur in serie Romanorum Pontificum, cum tamen vere Pontifex fuerit. De successore autem pergit dicere Anastasius :

11. *Stephanus III papa electus virtutibus clarus.* — « Post hæc vero cunctus Dei populus congregatus intra venerabilem Basilicam sanctæ Dei Genitricis ad Præsepe, ubi et omnes misericordiam Domini Dei nostri petentes, et in ipsius Dominae nostræ sanctæ semper Virginis Dei Genitricis Mariæ bono animo et consona voce alium Stephanum beatissimum virum sibi elegere Pontificem. Quem omnes sincera mente cum laudum præconiis in Basilicam Salvatoris, quæ appellatur Constantiniana, deportaverunt, et exinde intus venire, et in patriarchium juxta morem intromiserunt ». Hæc de electione posterioris Stephani, de quo idem Anastasius ista præmittit, et de ejus prima ætate. « Illic natione Romanus post transitum patris sui derelictus, in venerabili cubiculo Lateranensi pro doctrina Apostolicæ traditionis sub prædecessoribus beatis Pontificibus permansit, quem singillatim per clericales ordines promoventes, diaconatus ordine eum ordinaverunt ». Et inferius : « Erat hic benignissimus papa amator Ecclesiarum Dei, traditionem etiam Ecclesiasticam firma stabilitate conservans, pauperum Christi velox subventor, et verbi Dei in magna constantia prædicator ; viduas et pupillos multo melius visitans (eleemosynis scilicet quam corporali præsentia), fortissimus etiam ovis sui cum Dei virtute defensor ». Quam autem statim ut Pontifex factus est, pauperum curam gessit hoc primo ejus Pontificatus anno, idem Anastasius ita pergit dicere :

12. « Mox vero restauravit et quatuor in hac Urbe sita antiquitus xenodochia, quæ diuturnis et longinquis temporibus destituta manebant, et in eis ordinavit omnem utilitatem in diversis eorum locis intus et foris, in quibus et multa contulit dona, quæ et privilegii pagina sub anathematis interdicto confirmavit. Pari modo a novo fundasse dignoscitur et xenodochium in Plataria, centum pauperum Christi dispositum illic faciens, quotidianum videlicet victum eorum decernens tribui. Nam et foras muros hujus civitatis Romanæ secus Basilicam beati Petri Apostoli duo fecit xenodochia, in quibus et plura contulit dona : quæ et sociavit venerabilibus diaconis illic foris existentibus pe-

renniter permanere, id est, diaconiae beatae Dei Genitricis et beati Silvestri: quas ex privilegiis Apostolicis perenniter permanenda munivit». Haec tunc de xenodochois hoc anno a Stephano Pontifice institutis et restitutis.

13. *Regem Aistulphum iniqua molientem legationibus lenire stuolet Stephanus.* — Jacta sunt oportune haec solida fundamenta pietatis, quibus adversus ingruentes fluctus bellici motus Longobardorum in Romanam Ecclesiam excitati, ipse Pontifex divino praesidio fultus, servaretur illaesus. At quinam isti fuerint, qui hoc anno cepti, ad quadriennium majore semper impetu irruerunt, ex Anastasio enarremus, qui etsi rudi stylo, fidelissime tamen rerum gestarum historiam exaravit, atque primum de his, quae acciderant hoc anno, ubi idem Stephanus in Sedem Pontificiam est elevatus. At enim:

« Inter haec vero, dum magna persecutio a Longobardorum rege Aistulpho in hac Romana Urbe, vel subjacentibus ejus civitatibus insisteret, et vehementer ejusdem regis saevitia immineret: illico idem beatissimus papa tertio Apostolatus sui mense, disponens suum germanum, sanctissimum scilicet Paulum diaconum atque Ambrosium primicerium, pluribus cum muneribus ad eundem Longobardorum Aistulphum regem ad pacis ordinandum atque firmandum foedera misit. Qui praefati viri ad eum convenientes, impertitis muneribus quo facilius eadem apud eum impetrarent, in quadraginta annorum spatia pacis foedus cum eo ordinantes confirmaverunt. At vero idem protervus Longobardorum rex, antiqui hostis invasus versutia, ipsa foedera pacis post pene quatuor menses, in perjuria incidens reatum, disruptit ». Quod secundum initam temporis rationem dictorum septem mensium post Stephani papae creationem, oportuit haec contigisse hoc anno, mense Octobris. Quae praeterea impius sit molitus audi.

14. Ubi enim initam pacem dissolvit: « Multas (inquit Anastasius) in praefatum sanctissimum virum, vel cunctum populum Romanum ingerens contumelias, varias illi minas dirigens, cupiens quippe, Deo non sibi contrario, cunctam hanc provinciam invadere, et onerosum tributum hujus Romanae Urbis inhabitantibus adjicere nitabatur, per unumquodque scilicet caput singulos anri solidos annue aulere inliabat, et suae jurisdictioni civitatem hanc Romanam, vel subjacentia ei castra subdere, indignanter asserbat.

15. « Cernens vero idem sanctissimus papa, validam praefati regis imminere saevitiam magnopere, ad se accersitis venerabilium monasteriorum sanctorum Vincentii et Benedicti religiosi abbatibus, sua vice eos crudelissimo misit regi, obnix per eos postulans pacis foedera, et quietem utrarumque partium populi obtinere confirmandam. Quos nempe suscipiens, omnino contemptui habens, sprexit eorum monita, et ad suae animae detrimentum, sine effectu cause, confusus ad propria

absolvit monasteria, obtestans eos minime ad sanctissimum papam declinare. Quod audiens ipse praecipuus pater, extemplo (juxta ut crebro consueverat) omnipotenti Domino Deo nostro suam populique sibi commissi commendans contulit causam hanc, lugubremque ejus divinae majestati inusuavil lamentationem.

« Et dum haec agerentur convenit (conjunxit) Romam Joannes imperialis silentiarius, deferens eidem Summo Pontifici jussionem, simulque et aliam ad nomen praedicti regis impii detulit adhortationis amexa verba, ut Reipublice loca ab eo diabolico usurpata ingenio, proprio restitueret dominio. Quem videlicet venerabilem missum confestim saepe fatus sanctissimus papa cum suo germano praedicto Paulo diacono ad eundem misit nequissimum Aistulphum Ravennam. Quibus susceptis, cum inani absolvit responso, adherens (conjungens scilicet) eidem imperiali misso quemdam propriae gentis nefarium virum, diabolicis imbutum consiliis ad regiam properandum urbem (Constantinopolim videlicet). Reversique (legati) Romam, et praesentati eidem sanctissimo papae, enaraverunt nihil se egisse ». Haec tunc res anni hujus, reliqua sequenti, ut ratio postulat temporis, dicentur.

Porro etsi Aistulphus adeo impius et sacrilegus ex rebus gestis apparuit: ejus tamen cognatus Anselmus frater uxoris ejus religione insignis est habitus, quippe qui hoc ipso anno Nonantulam nobile monasterium in agro Mutinensi construxit in honorem Apostolorum, quod et amplissimis redditibus auxit, quo etiam Roma acceptas S. Silvestri venerandas reliquias transtulit. Ita Sigebertus hoc anno et alii. Ipsum autem monasticam vitam esse professum et in abbate promotum ducentis monachis praefuisse, Ricobaldus affirmat.

16. *Bonifacii litterae ad papam qui et ad archiepiscopum Viennensem scribit.* — Hoc eodem anno S. Bonifacius episcopus Moguntinus, ubi accepisset Zachariae papae Stephanum substitutum fuisse, has ad eum litteras dedit:

« Domino excellentissimo Stephano papae Bonifacius exiguo episcopo, discipulo Romanae Ecclesiae in Christo charitatis salutem.

« Sanctitatis vestrae clementiam intimis obnix flagito precibus, ut familiaritatem et unitatem sanctae Sedis Apostolicae a vestra clementia habere merear, et in discipulatu pietatis vestrae, Sedi Apostolicae serviendo, servus vester fidelis et devotus permanere possim eo modo, quo ante sub tribus praedecessoribus vestris Apostolicae Sedi serviebam, Gregoriis duobus et Zachariae, qui me semper exhortatione et auctoritate litterarum suarum munebant et adjuvabant. Quod apud vos invenire deprecor, ut praecipuum paternitatis vestrae eo melius perficere et implere possim: nam si quid in ista legatione Romana, qua plusquam triginta annis tinctus sum, utilitatis Ecclesiae praefatae pregegi, adhuc implere et augere desidero. Si autem mi-

nus perite aliquid aut injuste a me factum, vel dictum reperitur, iudicio Romanæ Ecclesiæ prompta voluntate et humilitate emendaturum me spondeo. Interea deprecor, ut pietas domini mei non dedignetur, quia tam tarde missum meum et litteras ad præsentiam vestram direxi. Hoc ideo contigit, quia præoccupatus fui reparatione Ecclesiarum, quas Pagani incenderant, qui per titulos et cellas nostras plusquam triginta Ecclesias vastaverunt. Et hæc causa (occasio) fuit tarditatis meæ, et non aliqua negligentia incuria ». Hactenus fragmentum, quod reperimus Epistolæ potius, quam integra Epistola Bonifacii ad Stephanum papam. Quæ autem huic apposita alicubi reperitur Appendix de controversia cum Coloniensi episcopo, non ad hanc, sed ad aliam spectat Epistolam, ut suo loco dicitur, cum agemus de prædicatione ipsius ad Frisios. Ad Frisiorum enim conversionem Bonifacium omne post hæc studium impendisse, quæ suo loco dicenda erunt, ostendunt. Quo pariter tempore, ubi archiepiscopus Viennensis Stephanum papam audivit creatum Romanum

Pontificem, ejus interpellavit auctoritatem apud Francorum reges pro resarcienda Viennensi Ecclesia, a Barbaris Sarracenis destructa. Cum idem Pontifex has ad eum litteras reddidit ¹ :

« Stephanus episcopus servus servorum Dei fratri Proculo Ecclesiæ sanctæ Viennensis archiepiscopo.

« Lectis litteris tuis de afflicta Viennensi Ecclesia, valde dolui, non solum quod eadem perantiqua, sed quod etiam Romano senatui peculiariter clara extitit. Misi autem pro restauratione ejus litteras principibus Francorum, ut sicut metropolitano jure pollebat, ita rebus vacuata non minueretur. De nostra autem auctoritate scias tibi auctoritatem veterum servari, nec unquam privilegii antiquis cana reverentia firmatis, Ecclesiam Viennensem posse vacuari. Deus te incoluem custodiat. Data per manum Georgii notarii et scriptarii sanctæ Sedis Apostolicæ VIII kal. Julii ». Quæ autem hæc secuta sint, ignorantur.

¹ Bibl. Floriac. edit. a Joan. Bosco Calest. part. II. pag. 44.

Anno periodi Græco-Romanæ 6245. — Anno Æræ Hispan. 790. — Anno Hegiræ 135, inchoato die 17 Julii Fer. 3. — Jesu Christi 752.

— Stephani II papæ 1. — Constantini Copronymi 33 et 12. Leonis IV 2.

1. *Pippinus Gallia rex a S. Bonifacio unctus.* — Ad num. 4. Baronius de unctione *Pippini regis* a S. Bonifacio facta, hoc anno non meminit, quia, ut anno DCCLV videbimus, existimavit, a Pippini unctione per *Stephanum papam*, illius annos captos esse numerari. Quare nobis hic Annales supplendi, coque diligentius, quo nec inter antiquos, nec inter recentiores historicos convenit de anno electionis Pippini in regem, a qua anni primi hujus secundæ stirpis Francorum regum Carolingorum dictæ principis, desumuntur. *Pippinum* igitur regem Galliarum in urbe Suessionensi renuntiatum fuisse, docent Regino, Marianus Scotus, annalista Tilianus, tam in brevioribus, quam in auctoribus Annalibus, Bertinianus alique, et de loco inter omnes convenit. Sed illum unctum fuisse a sancto *Bonifacio*, quia Willibaldus et Othlonus in ejus Vita nullam rei adeo insignis mentionem faciunt, negat Coitinus hoc anno num. 5 et seqq. Verum contra communem antiquorum consensum frustra ad argumentum iudicialivum recurritur; præsertim cum

scriptor clausulæ libro Gregorii Turonensis *de Gloria confessorum* subjunctæ, quam anno superiori num. 4 integram retulimus, quod narrat, videre potuerit. Ait anonymus ille : « Pippinus, rex pius, per auctoritatem et imperium sanctæ recordationis domni Zachariæ papæ et unctionem sancti christi, per manus beatorum sacerdotum Galliarum et electionem omnium Francorum, in regni solio sublimatus est ». Zacharias autem usque ad diem XIV mensis Martii in vivis fuit. Hanc unctionem speciatim a sancto *Bonifacio* in archiepiscopo Moguntino peractam, testantur Regino, Marianus Scotus, Sigebertus, annalista Tilianus, Metensis, Fuldenis, alique. Sed quid moramur; cum continuator Fredegarii in secunda Appendicæ jussu Nibelungi comitis Childebrandi fratris priori Appendicæ subjuncta, scribat : « Una cum consilio et consensu omnium Francorum missa relatione a Sede Apostolica auctoritate percepta, præcelsus Pippinus electione totius Franciæ in sedem regni cum consecratione episcoporum et subjectione principum,

una cum regina Bertradane, ut antiquitus ordo deposcit, sublimatur in regno ». Coitinus citatus n. 62 dicit, textum hunc esse interpolatum, et expungendas esse has voces, *una cum consilio et consensu omnium Francorum*, et istas, *missa relatione a Sede Apostolica auctoritate percepta*, ac praelera voces istas, *cum consecratione episcoporum et subiectione principum*. Verum cum nullum Codicem laudet, in quo omnes hae voces diserte non legantur, mirum est, virum doctissimum res notissimas et certissimas non solum in dubium revocasse, sed etiam prorsus negasse.

2. *Hæc electio hoc anno peracta.* — Electionem istam factam esse anno septingentesimo quinquagesimo, tradidere Marianus Scotus, Regino, annalista Metensis, Loiselianus, Eginhardus in *Annal.* et alii. Aimoinus vero, annalista Nazarianus, aliique, quos sequitur Mabillonius lib. 2 de *Re Diplom.* c. 26, §. 2, eam in præcedentem annum rejiciunt. Verum illam currenti anno contigisse, annalista Petavianus, Fuldensis, aliique, a quibus non discedit Coitinus citatus, recte viderunt. Hanc enim opinionem hæc argumenta mihi extra omne dubium ponere videntur. Primo, continuator Fredegarii laudatus testis oculatus ac omni exceptione major, narrata Pippini electione et consecratione, verbis mox a nobis recitatis, statim subdit : « Iis transactis, sequenti anno iterum Saxones contra eorum fidem, quam præfator regi dudum promiserant, solito more iterum rebelles contra ipsum existunt ». Hanc vero Saxonum rebellionem ad an. 644 in spectare tam certum, quam quod in Historia Francorum certissimum, ut ibidem videbimus. Quare Pippini electionem et unctionem hoc anno peractas esse, non video posse amplius in controversiam venire. Præterea Charta a Goldasto tom. II in *Re. Alam.* num. 40 relata, his verbis clauditur : « Ego Landanus presbyter rogatus (id est, rogatus) scripsi. Data VII idus Sept. anno x regni domini nostri Hildrici regis ». Quare non tantum *Childericus III*, qui anno 644 rex constitutus fuerat, ut suo loco ostendi, mense Septembri superioris Christi anni adhuc regnabat; sed etiam nondum eo anno Pippinus a sancto Bonifacio rex unctus fuerat. Hunc enim in regem sublimatum fuisse *kalendis Martii*, vel circiter, infra patebit.

3. *Novæ hujus epochæ probationes.* — Tertio, rem iuvicte demonstrat alia Charta ibidem tom. III, pag. 56 recitata, quæ ita concluditur : « Ego Arnulphus rogatus (id est, rogatus) anno sexto Pippini

regis, die Mercuris, XII kalend. Jan. scripsi, et subscripsi ». Data ea anno 644, littera Dominicali B insignita. Quod si die vicesima prima Decembris anni septingentesimi quinquagesimi septimi Pippinus annum regni sui septimum nondum ingressus erat, anno 644 eodem die nondum regnare cœperat. Nec sequentibus diebus ea electio fieri potuit; tum quia conventus singulis annis pro rebus publicis *mense Martio* de more celebrabatur; tum quia episcopi regniq.uæ proceres, sæviante hyeme, et ipso Christi Natali die congregatos fuisse, nullus facile sibi persuaserit. Quarto, idem demonstramus ex alia Charta a Goldasto tom. III, num. 67 producta, cujus hæc est conclusio : « Facta precaria sub die lunis v id. Maias, anno x regnante domno nostro Pippino rege Francorum, sub Warino comite ». Scripta hæc Charta anno Christi 644, littera Dominicali D signata. Quare cum Pippinus kalendis Martii ad solium regium evectus sit, alio anno id non contigit, quam currenti; alioquin die XI Maii anni 644, non decimum, sed undecimum regni sui numerasset (1).

4. *Pippinus mense Martio rex nuncupatus.* — Quoad rei geste mensem, Coitinus laudatus n. 194, regni translationem in generali Francorum conventu, qui kalendis Martiis, ut istorum temporum mos ferebat, celebrabatur, factam fuisse autumnal; quam opinionem non pauci sequuntur; quia tamen is conventus non raro in sequentes menses differebatur, hanc inaugurationem mense Maio peractam esse aliqui opinantur. At conventus kalendis Martii haberi solitus, sub Pippino rege duntaxat cœptus est celebrari kalendis Maii, et qui antea dicebatur *Campus Martis*, appellatus est *Campomadius*, vel *Campomajus*. Hujus mutationis certus testis est auctor continuationis secundæ Appendicis ad Fredegarium, dum de iis loquitur, quæ post annum XI Pippini regis in Gallias gesta sunt : « Rex usque ad Aurelianis veniens, ibi Placitum suum Campomadio, quod ipse primus pro Campo Martio, pro utilitate Francorum instituit, tenuit, etc. » Immo annalista Petavianus amolavit hanc mutationem factam esse anno 644, ad eum annum scribens : « Venit Tassilo ad Martis Campo, et mutaverunt Martis Campum in mense Maio ». Quare Pippinum initio mensis Martii unctum fuisse, apud me certum.

5. *Primum fundamentum contrariæ sententiæ evortitur.* — Sed redeo ad hujus inaugurationis annum, qui ex responsionibus ad rationes Mabil-

(1) Serius aliquantulum retrahendam esse Pippini electionem, nempe post diem II Julii hujus anni, non levi conjectura inferius in Nota ad A. 644, 21, deducimus. Fætor equidem unctionem hanc Pippini eo retractam non convenire cum anonymo auctore Vale S. Bonificii, cujus testimonium Pacus hic laudat; sed cum auctor iste recentior sit, quam ut rei adeo antiquæ idoneus assertor esse possit, et nemo ex vestustissimis auctoribus, qui Gallicanas res scripserunt, id Zacharie Pontifici tribuat, sed a Romano Pontifice tantummodo, non expresso nomine id factum asserat; ideo a nostra sententia cur recedamus, nihil cogit. Facile igitur ea regni translatio Stephani auctoritate facta est.

Utautem hæc regni in stirpem aliam translatio auctoritate Romani Pontificis præstita fuisse magis magisque contra recentiores ejus oppugnatores asseratur, vestustissimum aliud testimonium afferre juvat. Petitur illud ex vetustis Annalibus Francorum vulgatis in amplissima Collectione monumentorum veterum PP. Martene et Durand. tom. V, col. 854, etc. Id vero eo majores est momenti, quod cum eorum auctor Annales Moissiacenses præse exhibeat, et Annales illi apud Duchesnum ab anno 644 usque ad 644 manet truncatque sint ex defectu antiqui Codicis, unde illos Duchesnus descripsit; fit inde ut ea quæ his annis apud auctorem leguntur, ab ipso Moissiacensi auctore prodita censeri possint. Ha ergo vetustus auctor : « Pippinus vero regnum patris totum sibi vindicat, et per auctoritatem Romani Pontificis ex præfecto palatio rex constituitur ».

Ionii, qui loco citato eum examinavit, magis confirmabitur. Existimat vir doctissimus, clausulam anno superiori num. 3 et seq. recitatum rem dirimere, et Pippinum an. DCCLI regem a sancto Bonifacio unctum esse. In ea legitur: « Anno ab Incarnatione Domini septingentesimo sexagesimo septimo (eo anno ea clausula scripta), Pippini regis anno sexto decimo, Indictione v, et tiliorum ejus eorumdemque regum Francorum Caroli et Carlomanni (qui per manus sanctæ recordationis viri beatissimi domni Stephani papæ una cum prædicto domno viro gloriosissimo Pippino rege sacro chrismate consecrati sunt) anno tertio decimo ». Ubi vides, inquit Mabillonius, Pippini regis annum XVI componi cum anno DCCLXVII, ac proinde annum primum coincidere cum anno DCCLI, quod ex sequentibus ejusdem subscriptionis verbis amplius declarari putat, ubi « ipse Pippinus per auctoritatem et imperium sanctæ recordationis domni Zachariæ papæ et unctionem sacri chrismatis, per manus beatorum sacerdotum Galliarum et electionem omnium Francorum TRIBUS ANNIS ANTEA in regni solio sublimatus » perhibetur. « Postea per manus ejusdem Stephani die uno in beatorum martyrum Dionysii et Eleutherii Ecclesia (ubi et venerabilis vir Folradus archiepiscopus et abbas esse cognoscitur) in regem et patricium, una cum prædictis filiis Carolo et Carlomanno unctus et benedictus ». Ex quibus deducit, Pippini consecrationem habente anno DCCLII, vel præsentis initio factam esse. Verum ex his verbis nihil contra nostram sententiam deduci potest; cum Pippinus anno DCCLIV in regem cum filiis et uxore a Stephano papa rursus unctus sit, tribus annis, sed incompletis, postquam a Bonifacio primum hoc anno consecratus fuisset. Neque verosimile anno exeunte hanc unctionem peractam, ut ex dictis sequitur.

6. *Secundum contrariæ sententiæ fundamentum.* — Dicit secundo Mabillonius, eam regni Pippini epocham confirmare tria instrumenta apud Goldastum, duo quidem in tom. II Rer. Alamann. num. 42 et 43, tertium in tom. III, pag. 57: primum sic desinit: « Notavi diem Martis, VIII idus Augustas; anno tertio regnante domno nostro Pippino rege ». Secundum sic clauditur: « Notavi die Dominico, sexto idus Octobris, anno decimo regnante domno Pippino rege Francorum », nempe anno DCCLXII, qui littera Dominicali C præditus erat. Tertium denique datum est « anno sexto Pippini regis, die Mercois, duodecimo kal. Januarii »: quæ notæ incidunt in annum DCCLVII, quo littera Dominicalis B currebat. Ita Mabillonius. At prior et posterior subscriptio opinioni nostræ non nocent, sed suffragantur; verosimile enim non est, Pippinum post octavum idus Augustas in regem unctum esse, multo minus post diem XXI mensis Decembris; cum res tanti momenti nonnisi in conventu generali Francorum fieri debuerit, ideoque mense Martio. Prima itaque Charta mense circiter quarto anni tertii ab electione Pippini hoc anno facta, po-

terior mense circiter octavo sexti Pippini anni a currenti deducti, exarata. Tertia denique subscriptio mendosa est, et neutri opinioni favet. Si enim Pippinus, exeunte anno DCCLI, rex renuntiatus sit, mense Octobris anni DCCLXII, annum XI, non vero annum X numeravit. Sed ea subscriptio librari oscitantia depravata, et loco, anno X, legendum, anno XI. Fieri enim non potest, ut Pippinus, qui an, regni sui X agebat die XI mensis Maii an. DCCLXI, ut constat ex Charta Goldastiana num. 3 recitata, eundem non compleverit an. DCCLXII, mense Octobri.

7. *Tertium fundamentum contrariæ sententiæ.* — Dicit tertio Mabillonius, Pippini regis annos in Gallia alteri numeratos non fuisse, manifestum evadere conferenti caput 44 Chronici Fontanelensis cum cap. 13, ubi Pippinus anno DCCL rex Francorum constitutus dicitur. Hæc Mabillonius; sed observandum in cap. 13 hujus Chronici irrepsisse. Dicitur ibidem, Pippinum Privilegium quoddam concessisse Austrulpho abbati Fontanelensi; « quod privilegium », inquit chronographus, « editum est anno Dominiæ Incarnationis DCCL, die VIII iduum Juniarum, Vermeria palatio regio. Quo anno idem gloriosus princeps Pippinus ex consulto B. Zachariæ papæ Urbis Romæ a Bonifacio archiepiscopo unctus, rex constituitur Francorum ». Loco enim anno Dominiæ Incarnationis DCCL, legendum esse anno Dominiæ Incarnationis DCCLII, ex eodem chronographo evidenter demonstro. Is capite præcedenti de Wandone abbate Fontanelensi loquens, bis annum Incarnationis DCCLVI cum anno quinto Pippini connectit. Primo, scribit: « Anno Dominiæ Incarnat. DCCLVI, qui erat Pippini regis annus quintus, Ecclesia B. Petri igne cremata est ». Iterum sub abbate Widone laico cap. 14, inquit: « Anno quarto regiminis sui, et Pippini regis quinto, Ecclesia B. Petri igne succensa est ». Rem autem eandem bis narravit, quia combusta quidem fuit ea Basilica, cum regimen monasterii penes Widonem abbatem erat, sed in vivis supererat adhuc Wando, qui munus abbatiale abdicarat. Huic incendio haud diu superstes vixit Wando; eodem enim anno obiit: « Præsentis vite debitum complens », inquit idem chronographus, « ad eternam migravit requiem anno ab Incarnatione Dominiæ circiter DCCLVI, qui erat Pippini regis annus quintus ». Diem notat: « Transit XV kalend. Maii ». Quare apparet, auctorem Chronici Fontanelensis Pippini initium non ab anno DCCL, sed ab anno DCCLII auspiciari, nisi quis velit illum secum pugnare. Eadem dictorum repugnantia legitur in capite XIV a Mabillonio citato. Ibi enim chronographus dicit, Wandonem constitutum esse abbatem Fontanelensem, « anno secundo, postquam idem Pippinus regale adeptus fuerat fastigium, qui est annus Domini DCCLII, Indictione VI », quæ usque ad kalendas Septemb. illius anni in cursu erat. Ex quibus etiam verbis liquet, Pippinum hoc anno, non vero præcedenti

regem electum esse; alioquin mense Martio aut Maio ea electio perfecta non esset. Aut igitur tria loca laudata mendosa sunt, aut auctor a seipso dissidet, aut denique locus, ubi Pippinus anno DCCL rex Francorum constitutus dicitur, a librario corruptus est. Quod postremum omnino affirmandum, nisi quis velit cum Contino anno DCCLV, num. 46 dicere, locum de quo agitur, ex Chronico Metensi, ubi iisdem verbis legitur, ad Fontanellense ab alio interpolatore translatum esse; observabis obiter ex loco citato de anno emortuali Wandonis abbatis sequi Pippinum hoc anno ante XV kalend. Maii regem renuntiatum esse ex hujus chronographi sententia, ideoque falli, qui ejus electionem serius differunt.

8. *Quartum et ultimam contrarie sententiae fundamentum.* — Denique existimat Mabillonius, distinguendum esse inter Chartas et auctores, fateaturque Chartas, saltem plerasque, *Pippini* regni initia figere anno DCCLII, auctores alios aliiis annis. At si Chartae, quod in dubium vocandum non videtur, *Pippini* regis annum primum a praesenti exordiantur, ab eodem etiam historici illum replere; cum scriptores res iis annis quibus gesta sunt, consignare, seseque Actis publicis conformare soliti sint. Quare quietumque eas cum aliis annis copularunt, manifeste hallucinati sunt. Nec mirum plures annalistas et chronographos in *Pippini* regis initio colloendo deceptos esse; cum per haec tempora in varios alios errores incidierint.

9. *Childericus rex exnctoratur.* — *Childericus III*, qui decimum regni annum attingerat, ut supra vidimus, in eodem conventu Suessionensi depositus ac detonsus, in Siliyense, seu Bertinianum monasterium reclusus est, ut testantur Eginhardi Codex Padebornensis apud Bollandum in Notis ad Vitam Caroli Magni ad diem XXVIII mensis Januarii, Chronicon Iperii, et Annales Bertiniani. Addit chronographus Fontanellensis, *Theodoricum* Childerici regis filium in monasterio Fontanellensi inclusum esse. In illo monasterio *Childericus* vixit usque ad annum DCCLV, quo priusquam *Pippinus* a Stephano papa inuneretur, mortuus est. In fragmento enim citato Iperii a Labbeo in Miscellaneis curiosis publicato, legitur: «Secunde coronationis Pippini tempore rex Childericus monachus hujus Ecclesiae obiit», monachus nempe monasterii Siliyensis seu Bertiniani. In brevissimis duobus Chroniceis, Rhemensis et Tiliiano, a Duchesno tom. I scriptorum Hist. Franc. editis, legitur, Childericum regnasse *annos novem*. Quare cum anno DCCLII, circa initium mensis Septembris regnum inierit, uterque chronographus annos tantum completos, ut saepe fit, in summam contulit. *Childericum* enim annum regni decimum exorsum esse, et usque ad kalendas Martii hujus Christi anni umbratilem regem fuisse, certum esse debet.

10. *Nulla antea auctoritate potiebatur.* — Sic dignitas regia ad stirpem *Caroli Martelli* et *Pippini* transiit, cum jam ad ipsos potestas omnis

translata fuisset, solo fere nomine regio Meroveadibus relicto. Dum in vivis esset *Carolus*, in placitis et conventibus Francorum jam omnia praeposito nomine regis agebantur. *Theodoricus* enim Calensis Privilegium concessit monasterio Dionysiano ad preces Caroli Majoris-Domus suae, quo anteriorum regum ac Pontificum Privilegia confirmavit *tertio regni sui anno*, recitatum a Mabillonio lib. 6 de Re Diplom. pag. 488, «missa petitione», inquit Theodoricus rex, «perillustri viro Carlo Majorem-Domus nostro». Sunt ipsissima verba apographii; sed preces illae regibus ex arbitrio Majoris-Domus prorsus pendentibus jussiones erant. At *Childerico* vix jura honoraria Carlomannus et Pippinus reliquere. In Conciliis Ecclesiasticis Actisque publicis anni regni Childerici a scribis et notariis saepe omitebantur, et *Carlomannus ac Pippinus* multa suo nomine agebant et decernebant, quae erant tantum supremi principis. Quare Labbeus in Chronico tecnico inaugurationem *Childerici* an. DCCLII factam, ad an. DCCLIV male transferre conatur, quod Concilia et alia nonnulla Acta publica, ante illum Christi annum celebrata legerit, in quibus *Childerici* nomen prorsus desideratur. Multas enim alias post annum DCCLIV Chartas habemus *Childerici* nomine nequaquam notatas. Unam refert Goldastus tom. II Rer. Alamann. n. 35, datam *anno xxx post obitum Dacoberti regis*, quae Charta ad annum DCCLIV aut insequentem pertinet; cum Dagobertus III anno DCXV vivere desierit. Praeterea apud eundem Goldastum n. 58, Beata seu Beatana filia Rekimberli concedit nonnulla sua praedia monasterio sancti Galli, ex consensu Landoaldi mariti sui, «anno in regnante Hiltribbo rege sub Carlomanno Majore-Domo, et Rebone comite». Deinde omnia sua bona largitur monasterio puellarum sanctae Mariae, sito in insula in ora prope Hupinaviam, «die XXIX Novembris, regnante Carlomanno duce, et Rebone comite». Extat ea Charta apud Goldastum tom. II, num. 39. Haec autem altera processit; Beatana enim, quae omnes res suas omniaque peculia praefato puellari monasterio concesserat, inconsulto marito suo, qui jam, ut opinor, obierat, non potuit postea partem honorum suorum dare monasterio sancti Galli, consensu mariti sui Landoaldi. Quae hic adicienda duxi, ne quis me argumenta Labbei praeterisse aut neglexisse conqueri possit.

11. *Corpus S. Quirini transfertur Roma in Germaniam.* — A num. 2 ad 13. Baronius in Appendice ad hunc annum, refert ex Metello monacho, qui floruit in Tegerense sancti Quirini martyris monasterio circa annum MCLX, gesta ab *Adalberto* et *Otgaro* fratribus, illustri genere in Bajuaria natis, qui ob Romam ab hostibus liberalatam obtinuerunt a Zacharia papa corpus *sancti Quirini*, illudque postea collocarunt in monasterio Tegernseano, quod in hereditate sua construxerunt, Pippino jam rege. Bollandus ad diem XXV Martii refert Acta *sancti Quirini*, Romae Claudio imperante passi,

in quibus agitur de translatione ejus reliquiarum, et de fundatione monasterii *Tegernseani*, hodie amplissimi, sitique in Bavaria superiore, in confluviis Tirolensibus comitatus. Verum *Quirinalia*, seu liber Carminum Gesta S. Quirini complectens, a Martello edita, et Acta alia S. Quirini serius scripta, et variis fabulis inquinata. In iisdem Actis *sanctus Quirinus* dicitur filius Philippi imperatoris, hicque tertio imperii sui anno a sancto Fabiano baptizatus. Sed Philippus senior nullum alium filium præter Philippum juniorem, quem consortem imperii fecit, reliquit, ejusque ac filiorum baptismus valde dubius, ne dicam fabulosus. Præterea in iisdem Actis legitur, *Adalbertum* et *Otgarum* Romanum venisse, cum ea a Longobardis vexaretur, cosque copis Romanis præfectos, prædones illos incredibili felicitate profligasse. At *Zacharia* Romæ sedente, Langobardi bellum Romanis non intulere; id enim Anastasius in Vita *Zachariae* pape non prætermisisset. Præterquam quod *Metellus* eos hostes non Langobardos, sed transmarinos fuisse dicit. Existimandum itaque, ambos fratres sola pietate permotos Apostolorum limina visitasse, et corpus *sancti Quirini* martyris, quod a *Zacharia* impetrarunt, secum detulisse in Bajoariam, ubi intra biennium Basilicam et monasterium *Tegernense* ædificarunt, et in eam Basilicam sancti *Quirini* reliquias translatare, uti in iisdem Actis habetur, ubi et tempus translationis notatur, annus nempe Christi DCCLIV. Non longe ab eodem monasterio aliud pii fratres construxere, *Monachium* inter et *Ingolstadium*, primarias Bajoariæ urbes ab Ilmo flumine vicino, Ilminense, vulgo *Immunster* appellatum, quod processu temporis datum est canonicis, eorumque collegium *Monachium* translatum. Legendus etiam Mabillonius sæc. III Benedict. part. 1, pag. 663, ubi agit de translatione reliquiarum *S. Arsaevi* episcopi in monasterium Ilminense, et *S. Quirini* martyris in Tegernense.

12. *Moritur Zacharias PP.* — *Sanctus Zacharias* papa *sepultus est ad B. Petrum Apostolum, idibus Martii, Indict. v*, inquit Anastasius, ideoque mortuus est hoc anno, quomense Martio Indictio v obtinebat, et quidem die decima quarta mensis Martii, ad quem inscribitur Martyrologio Bellini, *secundum morem Romanæ Curia*, an. MCCCXVIII Venetiis edito, aliisque a Bollandio ad diem xv Martii, in Vita hujus sancti Pontificis memoratis. Quare Anastasius non diem mortis, sed sepulturæ ejus, uti in more habet, notavit. Cum enim *Zacharias*, juxta eundem Anastasium sederit *annos decem, menses tres, dies xiv*, quod in Mss. ejus exemplaribus, in Reginone, Luitprando, variisque Catalogis habetur, et ordinatus fuerit die xxx Novembris an. DCCXLI, mors ejus alia die, quam xiv Martii non contigit. Baronius recte quidem mortem ejus consignavit, sed quia tardius ejus Pontificatum exorsus est, dies illos xv perperam reducit ad decem; et Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, qui ordinationem *Zachariae* a die xix mensis Novembris

deducit, ut illi tribuat annos, menses, et dies ab Anastasio attributos, cogitur mortem ejus cum die quinta mensis Martii illigare contra Anastasii auctoritatem.

13. *Stephanus presbyter inter Pontifices Rom. numerari non debet.* — Mortuo *Zacharia*, *Stephanus presbyter* ad Pontificatum ab omni populo electus, et in Lateranense patriarelium immissus, « tibi biduo manens, tertio die postquam a suo surgeret somno » subito obmutuit, « et sequenti die defunctus est », inquit Anastasius. Baronius dicit, hunc *Stephanum* verum fuisse Pontificem, et quia jam alius ejusdem nominis præcessit, hunc vocat *Stephanum secundum*, et deinceps cæteros ejusdem nominis un gradu submovet. Verum presbyter iste inter Pontifices Romanos numerari non potest; cum nunquam ordinatus fuerit, et Anastasius, alique antiqui alium *Stephanum Zachariae* successorem, de quo mox, *secundum* appellent, non tertium. Papebrocius laudatus dicit, ante Baronium *Stephanum presbyterum* a nullo inter Pontifices receptum fuisse; sed istius indebitæ Pontificum Romanorum multiplicationis primus auctor, non Baronius, sed Onuphrius in Chronico Ecclesiastico extitit.

14. *Nominatio episcopatum Pippino Majori-Domus a Zacharia concessa.* — Ad hæc perperam Baronius num. 8 scribit, concessam fuisse a *Zacharia* papa Pippino regi Francorum nominationem episcoporum pro Ecclesiis vacantibus in regno suo; id enim eidem Pippino concessum, dum adhuc Major-Domus esset, et quidem in Concilio Suessionensi anno DCCXLV habito, quod ostendit ipsamet Epistola Lupi abbatis Ferrariensis ad Amulum archiepiscopum Lugdunensem, cujus Baronius num. 9 hæc verba recitat: « Pippinus, a quo per maximum Carolum et religiosissimum Hludovicum imperatores ducit rex noster (scilicet Carolus Calvus) originem, exposita necessitate hujus regni *Zachariae* Romano pape in Synodo, cui MARTYR BONIFACIUS INTERFUIT (ideoque in Suessionensi) ejus accepit consensum, ut acerbitati temporis, industria sibi probatissimorum decedentibus episcopis mederetur; ne forte simplicitate pontificum posset contingere, quod in hac Heduorum urbe, cujus nos nunc cura exercet, evenit ». In Synodo enim Suessionensi, cui Pippinus dux et princeps Francorum ac sanctus Bonifacius interfuere, canone tertio hæc verba leguntur: « Constituimus per consilium sacerdotum et optimatum meorum (non vero eorum, ut perperam in vulgatis editionibus habetur), et ordinavimus per civitates legitimis episcopos, et idcirco constituimus super eos archiepiscopos Abel et Ardobertum », hunc nempe Senonis, illum Rhemis. Jam eo jure Carolomannus usus fuerat in Synodo Germanica et in Liptinensi, et *Zacharias* cuncta, quæ in illis Synodis statuta sunt, approbavit: « Per consilium sacerdotum religiosorum et optimatum meorum », inquit Carolomannus Canone i Synodi Germanicæ, « ordinavimus

per civitates episcopos». Hæc porro sunt verba Zachariæ recitata lib. 3. Capit. tit. 1: «Referente nobis reverendissimo atque sanctissimo fratre nostro Bonifacio archiepiscopo, quod dum Synodus aggregata esset in provincia vestra juxta nostram communionem, mediavitibus filiis nostris Pippino et Carlomanno principibus vestris, peragentibus etiam vicem nostram metropolitano Bonifacio, Dominus illuminatus corda vestra cum principibus vestris in prædicationem ejus, ut omnibus communionibus ejus obediretis, etc. Omnipotenti Deo gratias agimus, etc.» Epistola illa inscripta universo clero ducibusque et comitibus Franciæ, qui sua sufragia contulerant in horum canonum conditione, dataque post Concilium Lipsiense.

15. *Stephanus II fit Pontifex Romanus.* — Anastasius, postquam durationem Sedis Zachariæ, ei diem, quo sepultus est, memoravit, scribit: «Cessavit episcopatus ejus dies duodecim», quod et in ejus exemplaribus Mss. etiam legitur. Quare *Stephanus II*, non vero *III*, ut eum vocat Baronius, *ratione Romanus*, ordinatus est die vicesima sexta mensis Martii, in quam hoc anno Dominica cadebat, non vero die vicesima septima ejusdem mensis, ut tradit Baronius, vel die decima nona Martii, uti arbitratur Papebrocius laudatus, quod hujus Pontificis emortualis dies alterutro die non configisse demonstrat.

16. *Stephanus II vexatus a rege Langobardorum auxilium imperatoris frustra implorat.* — A num. 13 ad 16. Pontifices Romani post sua latitudo invasa, et hæresim Leonis imp. ejus ac Constantini Copronymi imperium coluerunt, et Reipublicæ curam non deseruere. Sed *Aistulfus* Langobardorum rex fœdus, quod cum Ecclesia Romana in annos undecim pepigerat, rupit, ipsamque Romam petiit, quo tempore Romani imperatoris obsequium nondum deseruerant (1). Quare missus Romam a Constantino Copronymo *Joannes silentarius*, cum literis ad papam et ad regem *Aistulfum*. Legatum Ravennam ademptem comitatus est Paulus diaconus, frater Stephani II, ut provinciarum restitutionem ab Aistulfo impetraret; quod tamen frustra fuit. Quare Stephanus papa suis quoque legalis cum imperatore, licet hæretico, summopere contendit, «ut juxta quod ei sæpius scripserat, cum exercitu ad tuendas has Italiæ partes modis omnibus adveniret, et de iniquitatis filii morsibus Romanam hanc Urbem vel civitatem Italianam provinciam liberaret», inquit Anastasius in Stephano II. Cum autem nulla spes præsidii ex Oriente supersedet, unicuique salutis subsidium *Stephanus II* censuit Gallicianæ pietatis arma implorare: «Cernens», inquit idem Anastasius, «ab imperiali potentia nullum esse subveniendi auxi-

lium», tunc decessorum exemplo, Francos suis litteris ad auxilia mittenda sollicitavit, qua de re suo loco. Illicusque itaque Romana civitas, licet calamitatibus belli vexata, imperium Constantini Copronymi agnovit.

17. *Floret S. Anselmus abbas Nonantulanus.* — *Sanctus Anselmus*, cujus soror *Giscltrada* conjux erat ejusdem Aistulfi regis, postquam *Favannum* monasterium aliquandiu incoluit, in conditionem ab se Nonantulanum cœnobium sese recepit; eoque «sanctissimos vellet artus acquirere Silvestri, in Dominicæ incarnationis anno octavo, supradictum peliit regem suppliciter rogans, ut causa orationis, maximeque hujus negotii, una secum Romam veniret. Rex annuit, et abbas fratribus sitipolus Romanus advenit ad virum per omnia beatissimum Stephanum», inquit monachus anonymus Nonantulanus in sancti Anselmi Vita, qui refert postea litteras Stephani II pape, quibus confirmat donationem factas monasterio Nonantulano ab Aistulfo rege, et ad ejus petitionem Anselmo concedit corpus sancti Silvestri pape cum aliis sanctorum pignoribus. Aliis litteris ibidem recitatis Stephanus II omnia privilegia, bonaque eidem monasterio tradita, ac corpus sancti Silvestri Anselmo confirmat. In fine harum litterarum legitur: «Scriptum per manum Sergii S. R. E. seriniarii Indictione vi, mense Januario. Data idibus Januarii per manum Anastasii primi episcopi diocæsanorum sanctæ Sedis Apostolicæ, anno Deo propitio Pontificatus domini Stephani Summi Pontificis et universalis pape in sacratissima Sede B. Petri Apostoli primo». Porro Baronius num. 15, non corpus sancti Silvestri, sed ejus reliquias *Nonantulam* translatas dicit, licet Sigebertus, quem citat, et monachus Nonantulanus in Vita sancti Anselmi, qui ejus tempore lucem non viderat, discrete asserant, corpus sancti Silvestri datum fuisse Anselmo; quia scilicet Romani contendunt, apud se in Ecclesia beatorum Silvestri et Martini de Montibus sacrum illud corpus asservari.

18. *Constantinus imp. hæresi suæ propagandæ incumbit.* — Theophanes anno xii Constantini imp. qui kal. Septemb. hujus Christi anni exorditur, ait: «Hoc anno Constantinus impius imperator vanis superbiæ flatibus elatus perloque per singulas civitates adversus Ecclesiam et Orthodoxam fidem cœtus et consulta agitari commentus, populum ad suam sententiam amplexandum dolose pertraxit et eo pacto viam ipsi ad impietatem, que summa futura erat, paravit».

19. *Pippinus Saracenos e Septimania ejicere aggreditur.* — Pippini novi regis cura sese ad Gothiam seu *Septimaniam* sub Saracenorum jugo laborantem convertit, ut deinde in Hispaniam quo-

(1) Neque hoc anno, nec initio sequentis Aistulfus quidquam in Pontificem et Romam moverat: nam ex litteris Stephani II, datis *ordinatis ejus anno primo, Indictione vi*, id est, anno 752, idibus Januarii, constat Aistulfum venisse tunc Romam ad sacra Lamma et beneficia qua iam a Pontifice pro Anselmo abbate Nonantulano impetrasset. Recitatur hæc ab auctore chronici Nonantulani rerum Italicar. tom. II, part. 2. Ex eodem Diplomate constat, hoc anno 752, concilium Romæ fuisse Concilium; habet enim: *Synodale conveniunt Concilio*: cujus Concilii nulla mentio in collectionibus.

que, opem laboris oppressis, penetraret cum copiis. Itaque se in Septimaniam contulit, et tunc *Ansemundus Gothus*, ut tradit auctor Annalium Anianensium ad hunc Christi annum : « Nemauso civitatem, Magdalonam, Agathem, Biterris, Pippino regi Francorum tradidit. Ex eo die Franci Narbonam infestant ». Hujus urbis expugnatio majoris operis fuit; quia firmo Saracenorum præsidio munita, licet omnigenis, proot illa aras ferebat, machinis concussa, ad deditiorem cogi tum non potuit, sed post triennium tantum, cum tantamdem durasset obsidio, Pippino regi sese commisit. Expeditionis istius memoriam nobis conservavit annalista Metensis, qui Baronii tempore lucem non viderat: « Anno Dominiæ incarnationis octavo, Pippinus rex exercitum duxit in Gothiam, Narbonamque civitatem, in qua adhuc Saraceni habitabant, obsedit. Tentatis itaque plurimis argumentis, munissimam civitatem capere non potuit. Custodia tamen ibi derelicta quotidianis irruptionibus illos cives afflixit, et per triennium bellum Narbonam obtinuit; expulsisque de tota Gothia hominibus illis, Christianos de servitio Saracenorum liberavit ».

20. *Magna Cataloniæ pars sese Pippino dedit.*— Interim dum longa obsidione *Narbona* premebatur, Ruscinonensis ager atque Coulluentinus Iteleuensis diocesi suppositi, et pars provincie Narbonensis ultima, qua Hispaniæ adeuntur, imperio *Pippini* sese submiserunt. Quam etiam magna pars vicinæ provincie, quæ postea dicta est *Marca Hispanica*, nunc vero *Catalonia*, dedente se ultro *Solinoani* duce Saracenorum, in ejusdem principis fidem transivit. Nam post ea, quæ superius descripta sunt ex Annalibus Metensibus, ista ad eundem

annum statim sequuntur: « *Solinoan* quoque dux Saracenorum, qui *Barcionam* Gerundamque civitatem regebat, *Pippini* se cum omnibus, quæ habebat, dominationi subdidit ». *Solinoan* isle, sive *Suliman*, tenebat *Barcionem* et *Gerundam*; quæ, deletis *Tarragone*, *Emporiis*, *Ausona* et *Orgello*, cum soke superesset in provincia, ejus deditiorem significant, tametsi aliarum mentio non fiat. Unde factum, ut deditiõnis *Emporiarum*, quæ prima occurrere debuit post superatum summum *Pyrenæum*, nullam mentionem faciant *Annales Francici*, neque in hac *Pippini*, neque in altera *Caroli Magni* expeditione, de qua infra. Hujus autem silentii nulla alia causa est, inquit *Marca lib. 3* de *Marca Hispanica cap. 4*, quam quia *Emporiarum* civitas excisa tum atque deleta erat. Unde factum, ut diocesis *Emporitana* conjuncta fuerit cum *Gerundinensi*, infra cujus limites etiamnum consistit. Harum victoriarum a *Pippino* reportatarum, antequam *Annales Meleses* et *Chronicon Anianense* in lucem prodirent, ignorantio locum dedit fabulosæ expeditioni in *Cataloniæ* fines, susceptæ ab *Otgero* *Gollante* cognomento *Catalone* a castro *Catalone* in *Aquitania* cum novem baronibus, quos ferunt ex *Aquitania* profectos juga *Pyrenæi* cum copiis *Gallicis* superasse, ad pellendos ex ea regione *Saracenos*, et demum post longum decem annorum tempus *Emporiarum* obsidionem aggressos, ac post *LVN* annos *Carolo M.* ad *Narbonam* sese adjunxisse. Quam fabulam *Marca ibidem cap. 5* solide refellit, ostenditque nullum unquam castrum *Catalonem* appellatum fuisse in *Gallia*, a quo *Catalonia* nomen accipere poterit.

STEPHANI III ANNUS 2. — CHRISTI 753.

1. *Aistulpho Urbi et populis clades minitante Stephanus papa legationem Constantinopolim mittit, cum clero et populo litaniis celebrat.*— Sequitur ordine temporis annus *Relemporis* septingentesimus quinquagesimus tertius, Indictione sexta, quo *Roma* ab *Aistulpho Longobardorum* rege obsessa dire vexatur, et civitates *Romane Ecclesie* ab eodem rege invaduntur, cum ipse *Stephanus Romanus Pontifex* ad hæc avertenda, studio in-

defesso laboraret. Quomodo autem ista se habuerunt, tibi per singula suo ordine ingeremus. Qui igitur hæc quam fidelissime prosecutus est *Anastasius* (fideliorum namque ipso habemus neminem) ista describit: atque primum de legatione ab eodem *Stephano Pontifice* missa ad *Constantinum imperatorem*, quem est hortatus, ut adversus *Longobardos* ad defensionem eorum, quæ supererant imperii *Romani*, in *Italiam* exercitum mitteret, ista habet

2. « Tunc præfatus sanctissimus vir Stephanus papa, agnito maligni regis consilio, misit in regiam urbem suos missos, et Apostolicos affatus cum imperiali præfato misso, Joanne videlicet silentiario, deprecans imperialem clementiam, ut juxta quod ei sæpius scripserat, cum exercitu ad tuendas has Italiae partes, modis omnibus adveniret, et de inimicitatis filii morsibus Romanam hanc Urbem, vel eundam Italiam provinciam liberaret. Inter hæc vero permanens in sua pernicie præfatus atrocissimus Longobardorum rex, exarsit furore vehementi, et fremens ut leo, pestiferas minas Romanis dirigere non desinebat, asserens, omnes uno gladio jugulari, nisi suæ, ut præfatum est, sese subderent ditiorum. Rursumque antefatus sanctissimus pater, congregato universo Romano cœtu, taliter eos paterno amore admonuit, inquit: Quæso vos, filii charissimi, pro nostrorum delictorum mole Domini imploremus clementiam, et ipse noster erit adiutor, liberabitque sua providentissima misericordia a persecuentium manibus. Cujus salutiferis admonitionibus cunctis obediens populus, congregati unanimiter omnes, lacrymis fuis omnipotentem Dominum Deum nostrum deprecati sunt.

3. « In una vero dierum cum multa humilitate Stephanus procedens in litaniam cum sanctissima imagine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ Acheropeta, non manufacta nuncupatur, simulque et cum ea alia diversa sacra ministeria recipiens, proprio humero ipsam sanctam imaginem cum reliquis sacerdotibus idem sanctissimus papa gestans, nudis pedibus tam ipse, quam universa plebs incedentes in Ecclesiam sanctæ Dei Genitricis, quæ ad Præsepe nuncupatur, posito in omnibus capitibus populorum cinere, cum maximo ejulatu pergentes, misericordissimum Dominum nostrum deprecati sunt, alligans connectensque adoranda Crucis Domini Dei nostri pactum scilicet illud, quod nefandus rex Longobardorum disruptit ». Quod vero id non semel factum sit, sed eadem persecutione permanente, eadem sint admonitiones Pontificis, preces atque litanie frequentate, sic idem subjicit Anastasius :

4. « Hic beatissimus papa omnes suos sacerdotes et clerum in Lateranensi patriarchio seipso aggregans, admonebat divinam totis visibus lectitare Scripturam, et in lectione vacare spirituali, ut efficaces invenirentur in omni responso adversariorum Ecclesie Dei. Nec enim cessabat indesinenter admonendo et confortando cunctum Dei populum sobrie pieque agere, atque ab omni pravitate sese custodire. Hic beatissimus vir pro salute provincie et omnium Christianorum, omni sabbato die, litaniam cum omni populo, postposito neglecta, fieri statuit : uno quidem sabbato ad sanctam Dei Genitricem ad Præsepe, alio vero ad beatum Petrum Apostolum, et alio ad beatum Paulum Apostolum ». Hæc sunt, quæ de frequentibus litanis indictis Anastasius habet.

Quod vero ad legationem ab ipso Pontifice

Constantinopolim missam pertinet, eandem manentem redditam esse, certum est ; nam non adversus Longobardos, sed adversus Catholicam fidem bellum paratum ab imperatore Copronymo constat. « Sed in primis », inquit Theophanes, « hoc anno decimo tertio imperii Constantinii, Anastasius, qui scelerate throno Constantinopolitano præfuit, mortuus est corpore simul et anima miserabili passione, quæ dicitur Cordapsos, fatigatus, cum sterens per os exomisset, dignam exsolvens vindictam pro audacia scilicet, quam contra Deum et contra summum magistrum sanctum Germanum exhibuit ». Hæc Theophanes.

5. *Stephanus Papam ad regem Longobardorum, deinde in Galliam ad Pipinum peregrinatur, qui eum honorifice excepit.* — Quomodo autem eodem anno sui imperii decimo tertio collegit Concilium, ex quo adversus sacrum imaginum cultum dictum est anathema, sequenti anno dicturi sumus, quo is qui est cœptus hoc anno decimus tertius imperatoris annus, desinit decimo quarto kalend. Julii. Quando autem contigerit reditus legatorum, pariter inferius dicturi sumus.

At quid interea Stephanus papa ? Cum enim nulla spes esset, ut Constantinus imperator jura imperii, quæ in Italia residua erant, a Longobardis invasa defenderet, egit enixus quibus potuit officiis, ut trucidatum Barbarum Longobardorum regem placaret, missis ad eum sæpe numeribus : sed cum hæc omnia inania et irrita redderentur, ad regem Francorum, uti fecerant prædecessores, legatos mittendos esse putavit : sed audiamus patienter Anastasium hæc omnia rudi stylo, sed veraci omnia prosequentem. Salius est enim parum in sentella testea aquam bibere, quam impuram vase aureo propinatam. Ubi enim de indictis ab eo publicis precibus egit, ista subjicit :

6. « Itaque dum idem sanctissimus vir jam fatum pestiferum Longobardorum regem iteratis vicibus, innumerabilia tribuens munera, deprecatur pro gregibus sibi a Deo commissis et perditis civibus, scilicet pro universo exercitu Ravennæ atque cuncto istius Italiae provincie populo, quos diabolica fraude ipse impius deceptor rex et possidebat : et dum nihil ab eo hæc de re obtineret, cernens præterea et ab imperiali potentia nullum esse subveniendi auxilium : tunc quemadmodum prædecessores ejus beate memorie domus Gregorius, et Gregorius secundus et tertius, et domus Zacharias beatissimi Pontifices Carolo excellentissimæ memoriae principi Francorum direxerunt, petentes sibi subveniri propter oppressionem et invasionem, quas et ipsi in hac Romana provincia a nefanda Longobardorum gente perperssi sunt : ita modo et ipse venerabilis pater, divini gratia inspirante, clam per quemdam peregrinum suos misit litteras Pipino regi Francorum nimio dolore huic provincie inluentem conscriptas. Adhuc etiam nec cessavit dirigens, ut suos hic Romam ipse rex Francorum mitteret missos, per quos eum ad se accersiri fecisset ».

Quoniam isti legati fuerint, declarat inferius, cum quo statu res tum essent, cum ii pervenissent in Urbem, ita narrat :

7. « Et dum valde ab eodem Longobardorum rege civitates et provincie istae Romanorum opprimerentur : subito confluxit (pervenit scilicet) missos jam fatis regis Francorum Pipini, nomine Rodigandus (Rodigangus) abbas, per quem misit in responsis, omnem voluntatem et petitionem praedicti sanctissimi pape adimplere. Et postmodum praedicti sanctissimi pape adimplere, ea ipsa ammunitionis ». Sed et quoniam statim res essent, cum venerunt a Pipino missi legati, Anastasius subjevit, mirum tunc eos pervenisse, cum Urbs obsidione vallata esset, et alia simul oppida obsiderentur, quando et confugerit reditus legatorum, qui fuerant missi Constantinopolim, necnon idem Joannes silentiarius illud in mandatis habens, ut papa cum rege Longobardorum ageret, praesensque ad eum accederet pro recuperandis rebus imperii. Ad igitur, « Cumque a Longobardis ut praefatum est, antiqua Romana Urbs et castra universa disringerentur, ita etiam ut Cicianense castellum, quod colonorum sanctae Dei Ecclesiae existebat, usurparet, illico ab regia urbe confluxit saepe fatus Joannes silentiarius cum missis ipsius sanctissimi Pontificis deferens secum, et quae deportaret iniqui regis Longobardorum missus, simul et jussionem imperialem, in qua inerat insertum, ad regem Longobardorum eundem sanctissimum papam esse properaturum ad recipiendum Ravennensium urbem, et civitates ad eam pertinentes. Pro quo et de praesenti Stephanus papa direxit ad eundem blasphemum regem suum missum, pro sua et qui illi erant indemnitate.

8. « Ipsaque reverso, exemplo et missi praefati Pipini regis Francorum conjungere, id est, Rodigangus episcopus, et Antharius dux, quatenus praedictum sanctissimum papam (juxta quod petendo miserat) ad suum Franciae regem deducerent : quem etiam paratum invenerunt ad dictum Longobardorum regem properandum pro colligendis universis Dominicis perditis ovibus. Tunc consulens (cernens) idem beatissimus papa omnipotentis Dei misericordiam, egressus ab hac Romana Urbe per beatum Petrum Apostolum decimo quarto die mensis Octobris Indictione septima », inchoata eodem anno mense Septembris.

« Secuti sunt eum plures Romanorum et caeterarum civitatum populi flentes, ululantesque nequaquam eum penitus ambulare simebant. Qui videlicet sanctissimus vir sese in Dei virtute et protectione sanctae Dei Genitricis et beatorum principum Apostolorum confidens, constanter pro salute omnium, licet infirmitate corporis detentus, laboriosum aggressus est iter, confortans atque commendans cunctam Dominicam plebem bono pastori domino nostro Apostolorum principi Petro. Et assumens secum ex hac sancta Ecclesia quosdam sacerdotes, proceres etiam, et caeteros clericorum

ordinis, necnon et ex militia optinatis, Christo praevio, caepulum prosecutus est iter, magnam illi caeli serenitatem Domino in ipso itinere tribuente ».

9. Quod autem audisti ab Anastasio dictum, praevio Christo, profectum Stephanum papam, alluisse eum putavimus ad ritum illum Romanae Ecclesiae, quo soleret peregrinantes Romanos Pontifices praecedere sacratissima Eucharistia. Sed pergit idem auctor : « Igitur conjungente coe fere quadragessimam milliariam Longobardorum finium, in una nocturnum signum in caelo magnum apparuit, quasi globus igneus ad partem Australem declinans, a Galliae partibus ad Longobardorum paries. Itaque unus ex iisdem Francorum missis scilicet Antharius (Antharius) dux, quanticus praecedens Ticinum, eum praestolatus est.

« Cum vero appropinquaret jam fatus beatissimus papa civitati Papiae, direxit ad eum saepe fatus Aistulphus nequissimus rex missos suos, obiectans eum nulla penitus ratione audere verbum illi dicere petendi Ravennam civitatem et exarchatum ei pertinentem, vel de reliquis Republicae locis quae ipse, vel ejus praedecessores Longobardorum reges invaserant. Ille vero ita ei misit in responsis, quod nullius trepidationis timore siletet ejusmodi petendi causam. Conjungente vero Papiam in civitatem, et praedicto nefando regi praesentato, plura illi tribuit munera, et nimis eum obsecratus est, atque lacrymis profusus eum petiit, ut Dominicis, quas abstulerat, redderet oves, et propria propriis restitueret. Sed nullo modo apud eum impetrare valuit. Nam et imperialis missus et ille simili modo petiit, et imperiales litteras illi tribuit, et nihil obtinere potuit.

10. « Praedicti vero Francorum missi imminabant fortiter apud eundem Aistulphum, ut praefatum sanctissimum papam in Franciam pergere relaxaret. Ad haec convocans jam dictum beatissimum virum, interrogavit, si ejus in Franciam properandi esset voluntas. Quod videlicet ille nequaquam sicut, sed suam illi propalavit voluntatem. Unde ille, ut leo, dentibus fremebat : pro quo et diversis vicibus suos satellites ad eum clam misit, ut eum quoquo modo a tali intentu declinaret. Alias vero, praesente Rodigango sanctissimo episcopo, interrogavit eundem sanctissimum papam jam fatus Longobardorum rex, si velle haberet in Franciam ambulandi, et ita affatus est : Quod si tua est voluntas me relaxandi, mea omnino est ambulandi.

« Tandem absolutus est ab eo. Et assumens ex hujus sanctae Ecclesiae sacerdotibus et clero, id est, Georgium episcopum Ostiensem, Willarium episcopum Numentanum, Leonem, Philippum, Georgium et Stephanum presbyteros, Theophylactum archidiaconum, Pardum et Gemmulum diacones, Ambrosium principem, Bonifacium secundum, hoc est alium Leonem, et Christophorum regionarios secum, et caeteros, quinta decima die mensis

Novembris prædictæ septimæ Indictionis a civitate Pæpia movens, summ in Franciam profectus est iter.

11. « El post ejus absolutionem (missionem scilicet), adhuc nitebatur superscriptus Longobardorum rex a prædicto itinere cum deviare : quod minime ipsum sanctissimum virum latuit. Unde et cum nimia celeritate, Deo prævio, ad Francorum conjunxit Clausas (ita nominatas angustias Alpium, quibus transitus impeditur), quas ingressus cum iis qui cum eo erant, confestim laudes omnipotenti Deo reddidit. Et cœptum gradiens iter, ad venerabile monasterium sancti Christi martyris Maurili pervenit. In quo et constitutum erat pariter secum Francorum regem convenire. Annuente Domino, sospes idem sanctissimus Pontifex cum omnibus, qui cum eo erant, advenit. In quo et aliquantis demoratus diebus, conjunxerunt in prædicto venerabili monasterio Futradus abbas et Rhotaldus dux, directi a sepe fato Pipino excellentissimo Francorum rege, petentes eundem sanctissimum Pontificem ad summ progredi regem. Quem et cum magno honore ad eum cum omnibus, qui cum eo erant, deduxere.

12. « Audiens vero idem rex ejusdem beatissimi Pontificis adventum, nimis festinanter in ejus adventum occursum una cum conjuge, filiis etiam et primatibus. Pro quo et offerens centum millia, filium suum nomine Carolum in occursum ipsius

coangelici papæ direxit cum aliquibus ex suis optimatibus. Ipseque in palatio suo, in loco qui vocatur Ponticone, ad fere trium millium spatium descendens de equo suo, cum magna humilitate terræ prostratus una cum conjuge et filiis et optimatibus eundem sanctissimum papam suscepit. Cui et vice stratoris usque ad aliquantum locum juxta ejus sellarem properavit. Tunc prædictus almficus vir cum omnibus suis, extensa voce, gloriam et incessabiles laudes omnipotenti Deo referens, cum hymnis et canticis spiritualibus usque ad præfatum palatium pariter cum rege omnes profecti sunt, sexta Januarii mensis die, Apparitionis Domini et Salvatoris Jesu Christi sacratissima solemnitate ibique intus oratorum pariter consistentibus, mox idem beatissimus papa præfatum Christianissimum regem lacrymabiliter deprecatus est, ut per pacis federa causam beati Petri et Reipublicæ Romanorum disponderet. Qui et petenti, jurjurando eidem beatissimo papæ satisfacit, omnibus mandatis et admonitionibus sese totis viribus obedire, et ut illi placitum fuerit, exarchatum Ravennæ et Reipublicæ jura, seu loca reddere modis omnibus ». Hucusque de primo congressu Stephani papæ cum rege Pipino Anastasius. At quoniam terminos anni sequentis ingressi sumus : hic sistendum, reliqua suo loco anno sequenti ex eodem auctore dicturi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6246. — Anno Eræ Hispan. 794. — Anno Hegiræ 136, incognito die 6 Julii, Fer. 7. — Jesu Christi 753

-- Stephani II papæ 2. — Constantini Copronymi 31 et 13. Leonis IV 3.

1. *Anastasius patriarcha Constantinop. moritur.* — A num. 1 ad 5. *Aistulfo* Longobardorum rege Romam obsidione cingente, et Romana Ecclesiæ civitates invadente, *Stephanus II* preces publicas pro salute Urbis fundit, et legatos Constantinopolim mittit, qui nullum auxilium ab imperatore bellum adversus Catholicam fidem gerente, impetrare potuere, ut narrat Baronius ex Anastasio, qui postea ex Theophane ad annum xiii Constantini imp. refert mortem *Anastasi* patriarchæ hæretici Constantinopolitani, de qua Nicephorus in Breviario, postquam locutus est de immuni prodigio anno

DCCL, mmm. 44 a nobis recitato, hæc habet : « Post illud siderum portentum aliquanto tempore Anastasius Constantinopolitanus patriarcha moritur ». Eidem Nicephorus in Chronico tribuit annos XXI, auctor vero Tabularum Theophani insertarum annos XXIV, et quidem recte; cum anno DCXXX ineunte sedem Constantinopolitanam invaserit. Quare error irrepsit in illum Nicephori numerum. Anastasio successit *Constantinus monachus* et episcopus Syllæi, ut Nicephorus et Theophanes habent 4).

2. *Stephanus II ab Aistulfo rege Longobard. ve-*

(1) Error qui apud Pagiun hic irrepsit, emendandus est « Bandurio imp. orient. tom. II, pag. 628, edit. Venet. Ille enim ex Theophane ad annum XVII Constantini Pogonati notat, Constantinum monachum non statim ab obitu Anastasi electum fuisse patriarcham C. P., at sedem aliquot mensibus vacasse; donec anno DCCLIV a die X Februarii, Indictione VII, celebrari cœptum fuit Concilium illud, quod Copronymianum

xatus Pippini auxilium implorat. — Ad num. 5 et seqq. *Stephanus II* in his rerum angustiis in Gallias ad *Pippinum* regem venit, egressus Roma, *decimo quarto die mensis Octobris, Indictione septima*, inquit *Anastasius*, qui antea narraverat, eum ad *Pippinum* litteras dedisse, quas peregrinus quidam delulit, iisque acceptis *Pippinum* Romam *Droctegangum* abbatem direxisse, cujus loco nomen *Rodigangi* in textum *Anastasio* irrepserit. Ut predictum peregrinum alii nuntii Apostolici, sic et *Droctegangum* abbatem secuti sunt alii missi regii, *Chrodigangus* episcopus, et *Autcharius* dux. *Droctegango* Roma interim Franciam versus digresso eum litteris in Franciam ad regem proceresque deferendis. *Stephanus* papa regionum missorum adventu recreatus, Roma cum illis in Langobardiam, atque in Franciam cito profectus est. Hæc summa narrationis *Anastasio*. *Chrodegangus* episcopus Melensis erat, de eoque infra sermo erit. *Droctegandus* vero seu *Rodigandus* abbatem *Goziensem* in episcopatu Melensi positam regebat, ut liquet ex *Vita sancti Joannis Goziensis* abbatis, a *Bolando* ad diem xxvii mensis Februarii recitata (1).

3. *Litteræ Stephani II ad Pippinum regem.* — Hoc anno *Stephanus* papa duas scripsit Epistolas, quarum prior ad *Pippinum* data, extatque sicuti posterior in Codice Carolino. Prioris Epistolæ n. 10 inscriptio est: « Domno excellentissimo filio *Pippino* regi *Stephanus* papa ». Tum ejus initium: « *Præsens Droctegangus* abbas sacris liminibus protectoris tui beati Apostolorum principis *Petri*, et nostris obtulibus presentatus, etc. Etenim præsens *Droctegangus*, fidelis servus tuis missus, juxta quod nobis locutus fuit, congruam per eum tuæ sublimitatæ bonitati, in ore ponentes, remissimus responsum, etc. » Sequitur in eodem Codice Epistola xi ad omnes duces Francorum data: « *Stephanus* episcopus, servus servorum Dei, viris gloriosis nostrisque filiis omnibus ducibus Francorum, etc. obsecramus atque conjuramus vestram sapientissimam charitatem per Deum et per Dominum nostrum *Jesus Christum*, et diem futurum examinis, etc. ut nulla interponatur occasio, ut non sitis adjutores, ad obtinendum filium nostrum a Deo servatum *Pippinum*, excellentissimum regem, pro perficienda utilitate auctoris vestri beati Apostolorum principis *Petri*, sicut per presentes *Droctegangum* religiosum abbatem, ejusque concommiles direximus, etc. » Neutrius Epistolæ meminit *Baronius*.

4. *Stephanus II in Franciam venit.* — In

Aganensi seu sancti *Mauritii* monasterio, cujus præfecturam *Avarastus* abbas gerebat, *Stephanus* papa a quatuordecim commoratus est diebus, ubi *Ambrosius* primicerius febre correptus defunctus est. Tunc convenerunt in predictum monasterium *Aganense* *Florardus* (sen *Fulradus*) abbas et *Rotardus* dux directi a *Pippino* rege, potentes eundem Pontificem ad suum progredi regem. Quem in magno honore cum omnibus, qui cum eo erant, ad eum deduxerunt », inquit *Anastasius*. *Fulradus* erat presbyter et capellanus palatii sive archiepiscellanus. Post diem natalem Domini, *Pippinus* statim ad villam regiam *Pontionem* in occursum papæ perrexit, « una cum conjuge, filiis etiam et primatibus », ait *Anastasius*. Hujus villæ regie situm, in quo designando varii scriptores aberraverunt, accurate describit *Mabillonius* lib. 4 de Re Diplom. pag. 317, doctetque eam positam tunc fuisse in pago *Pertensi*, non procul a *Victoriaco* — *Incenso*, super *fluvios Saltum* et *Brustionem*, ut legitur in *Diplomate Caroli Simplicis*. Pontifex profectus est ad præfatam palatium cum *Pippino* rege, « sexta Januarii mensis die, in Apparitionis Domini et Salvatoris nostri *Jesus Christi* sacratissima solemnitate », inquit *Anastasius*, cui auctor posterioris *Appendicis* ad continuationem *Fredegarii* et *annalista Melensis* quoad annum suffragantur.

5. *S. Bonifacius sibi S. Lullum in episcopatum Moguntinensem subrogat.* — Sanctus *Bonifacius* successoris sibi subalternandi potestatem dari sæpe petierat a Pontifice Romano, repulsamque semper passus fuerat; sed tandem in *Frisiam* profecturus, voli compos factus est, et *Lullum* successorem impetravit, quem accedente *Pippini* regis consensu consecravit, ut tradit *Othlonus* in ejus *Vita* lib. 2, cap. 14. *Serarius* lib. 4 *Res. Mogunt.* ipso initio, dicit id factum esse anno *dcclv*, ut habet *Marianus Scotus*, vel anno *dcclvii*, ex lib. 2 *Othloni* cap. 13 et seqq. quem ultimum annum elegit *Mabillonius* sæculo in *Benedict*, part. 2, in *Elogio Historico S. Lulli* episcopi. *Moguntini*. *Baronius* anno *dcclv*, num. 36 et seqq. hanc *Lulli* ad episcopatum *Moguntinensem* erectionem, *Coifius* anno *dcclvii*, num. 196, recitant, quia iis annis eam contigisse arbitrantur. *Willibaldus* enim et *Othlonus* in *Vita S. Bonifacii* annum rei gestæ non designarunt. Hanc tamen libem dirimam collatione *Vite S. Sturmii* abbatis *Fuldensis* primi cum utraque *Vita sancti Bonifacii*. *Eigl* *Fuldensis* abbas in *Vita S. Sturmii*, in qua ait, se in hujus sancti *discipulatu* plusquam viginti annos conversatum fuisse,

dicitur, et sub fine ejusdem Concilii renuntiatus fuit *Constantinus Syllæ* episcopus in patriarcham C. P. Id autem consignat idem *Theophanes* ad diem VIII Augusti. Idem etiam evincitur ex opere *Ms. Nicephori* quod *Antirrheticus* appellatur, cujus fragmentum ibidem exhibet *Baudurius*; in eo enim vi sanctis discrete testatur, sedem *Constantinopolitanam*, quo tempore Concilium *Copronymianum* agebatur, vacasse: nam ait: « Sub fine eorum, que ipsi tempore motu sunt manuum in sede *Constantiniana*, infelicem sane ac miserum, nefarie ac impie episcopatum *Constantinopolitanum* renuntiavit ». Ex his emendandus est alter lapsus *Pagi*, qui ad annum *dcclxvi*, 1, censet male in *Tabulis Theophaus* adscriptus fuisse *Constantino* annos duodecim, cum tredecim esse oportet; respici enim duodecim tantummodo profuit. MANSI.

(1) Ad ea que hic *Pagi* post *Baronium* narrat, addenda est historia a *Stephano* papa legationis missæ ad *Aistulphum*, quam obivit *Atto* abbas *S. Vincentii Vulturænsis* et *Optatus* abbas *S. Benedicti Cassinensis*. Vide *rerum Italicarum* tom. 1, pag. 2, *Chronici Vulturænsis* lib. 3, pag. 401. MANSI.

postquam docuit Fuldense monasterium duodecima die mensis Martii anni dccxxvii conditum fuisse, num. 15 scribit : « Anno decimo postquam ad sanctum commigravit locum sanctus archiepiscopus Bonifacius, inito cum rege et cæteris Christianis consilio, ad ulteriora Fresonum loca paganaico ritu (loco, ritui) dedita ingressus est, ingenitumque ibi multitudinem hominum Domino docendo et baptizando acquisivit. Inde post multum temporis migrans sospes ad suas in Germaniam pervenit Ecclesias. Sequenti vero anno (undecimo scilicet a condito monasterio Fuldensi) iterum ad aquosa Fresonum pervenit arva, coeptum opus prædicationis implere desiderans ». Subdit Eigil, tunc Bonifacium a Gentilibus occisum fuisse.

6. *S. Lulli ordinatio hoc anno peracta.* — Willibaldus cap. 10 refert tantum, « quod sanctus vir infirmitate corporis prægravatus, Synodalia Conciliorum conventicula per omnia adire non poterat; jam consulti atque consilio gloriosi regis idoneum proponere ministrum supradicti gregi definivit, et Lullum suum ingeniose indolis discipulum, ad erudiendam tante plebis numerositatem constituit, et in episcopatus gradum provecxit atque ordinavit ». Tum cap. sequenti subdit, eum in Frisiam, *olim corpore, non quidem mente omis- sam*, esse contulisse, unaque serie quæ Bonifacius in Frisia gessit recitatis, de martyrio ejus sermonem habet. Othlonus vero lib. 2. cap. 19, diserte asserit, ideo Bonifacium sibi Lullum substituisse, quia « decrevit adire Fresonum populos, olim quidem ejus doctrina ad Christianæ religionis culturam conversos, sed fallente diabolo iterum quosdam eorum ad pristinum Gentilitatis errorem devolutos, etc. sed priusquam tanti discriminis iter arriperet, etc. sanctum Lullum, etc. pro se episcopum elegit et ordinavit ». Deinde uno tenore, quem admodum Willibaldus, peracta a Bonifacio in Frisiorum conversione, ejusque martyrium narrat, et de ejus in Germaniam reditu neuter mentionem facit. Verum quod illi omiserunt, retulit Eigil, auctor gravis, pius ac sanctus, et abbas quartus monasterii Fuldensis ab anno dcccxxvii ad dcccxxix, qui sancto Sturmio primo abbati Fuldensi anno dcccxxix morienti adfuit. Quare cum Willibaldus et Othlonus testentur, *Bonifacium* occasione missionis Frisicæ *Lullum* sibi in episcopatum Moguntinensem substituisse, et parte alia *S. Eigil* asserat, hujus protectionis exordium incidisse in annum decimum post fundatum monasterium Fuldense, annusque ille decimus a die xii mensis Martii currentis Christi anni proficiscatur, manifestum est, *Lullum* presentis Christi anno Ecclesie Moguntinensis præsulatum adeptum esse. Imo *Lulli* ordinationem factam esse inter diem xii mensis Martii, quo annus x fundationis monasterii Fuldensis coepit, et diem xxiii mensis Maii, deduco ex Diplomate *Pippini* regis, quod extat apud Wilhelmum Hedam in Historia episcoporum Ultrajectensium, et apud Continuum anno dcccxxiii, num. 30, quo Pippinus rex

varias avi ac patris sui et fratris Carolomanni donationes confirmat Ecclesie Ultrajectensi factas. In eo quippe ait Pippinus : « Venerabilis Bonifacius archiepiscopus nobis expetiit, etc. » datum vero Diploma « mense Maio, die xxiii, anno secundo regni ipsius gloriosi regis », ideoque hoc anno, quo mense Maio annus ii Pippini regis in cursu erat. Quare cum Bonifacius tunc archiepiscopus Ultrajectensis esset, episcopatum Moguntinensem deposuerat, Lullumque sibi subrogarat. Sed de hoc secundo Bonifacii præsulatu anno dcccxxv agemus. Huc retrahenda quæ Baronius an. dcccxxv, a num. 36 ad 39, de Lulli ordinatione et de Bonifacii in Frisiam protectione, ex Othlono citato et Rodolfo in Vita S. Lobaë narrat.

7. *Virtutes S. Lulli.* — *Lullus* ex Anglorum gente, *filio*lus a Bonifacio in Epistola xxi appellatus, monasticam vitam professus est, antequam in Germaniam a sancto *Bonifacio* evocaretur, ut ex hujus Epistola lxxxviii immotescit. Presbyter factus ad Zachariam papam ab eodem missus est, ut liquet ex Epistolis Bonifacianis cxi et cxlv, idque anno dcccii, ut constat ex responsione Zachariæ, *data Indict. v, prædie nonas Novemb.* ab Othlono lib. 2, cap. 13 recitata. Bonifacius « sequentem obitus sui diem prædicto episcopo Lullo prænuñtiavit », inquit sanctus Willibaldus, « et quali mundum sine demum relinqueret, insinuavit, eique per ordinem de Ecclesiarum structura et populi doctrina proposuit ». Rei litterariæ addictissimum fuisse *Lullum* eruit Mabillonius citatus ex Bonifacianis Epistolis xcv, xcix, cix et cxi, quibus variis sibi Bedæ libros, aliosque cosmographicos, ex Anglia transmitti petit. Sed rursus de eo infra.

8. *Saxones a Pippino victi, et Gripho hujus frater obiit.* — Cum Saxones, quam dudum dederant fidem, violassent, Pippinus adversus eos movit, ut habent annaliste Bertinianus, Masciacensis, Pelavianus, Tilianus et Metensis, et tuse narrat anonymus, qui secundam Appendicem ad Continuationem Fredegarii subjecit : « Sequenti anno (post Pippini nempe regis electionem proximo) iterum Saxones contra eorum fidem, quam præfato regi dudum promiserant, solito more iterum rebelles contra ipsum existunt. Unde et Pippinus rex ira commotus, commoto omni exercitu Francorum, iterum Rheno transjecto, in Saxoniam cum magno apparatu veniens, ibique eorum patriam maximo igne cremavit, captivos tam viros quam feminas secum duxit. Cum multam prædam ibi fecisset, et plurimos Saxones ibidem prostravisset, convenientibus iis, Saxones penitentia commoti, cum solito timore clementiam regis petunt, ut pacem eis concederet et sacramenta atque tributa multo majora, quam ante promiserant, redderent, et nunquam ultra jam rebelles existèrent. Rex Pippinus, Christo propitio, cum magno triumpho iterum ad Rhenum ad castrum, cuius nomen est Bonna, veniens. Dum hæc ageret, nuntius veniens ad præfatum regem ex partibus Burgundiæ, quod germanus ipsius regis.

nomine Gripho, qui dudum in Wasconiam ad Wairarium principem confugium fecerat, a Theudoeno Viennense, seu et Frederico Ultrajurano comite, dum partes Langobardie peteret, et insidias contra ipsum prædictum regem pararet, apud Mauriennam urbem desuper fluvium Arboris interfectus est. Nam et ipsi suprascripti comites in eo prælio pariter interfecti sunt. Per Ardennam silvam cum ipse rex veniens ad Theodonem villam publicam super Mosella resedisset, nuntius ad eum veniens dixit, quod Stephanus papa de partibus Romæ cum magno apparatu et multis muneribus, jam monte Jovis transmeato, ad ejus properaret adventum ». Ita n continuatur Fredegarii.

9. *Synodus Vermeriensis*. — Hoc circiter anno celebrata in Gallia Synodus apud *Vermeriam*, villam regiam in diocesi Suessionensi ad flumen Isaram positam, gallice *Verberie*. Canonum in ea conditorum Regino, Burchardus, Yvo, et Gratianus sæpe in suis Collectionibus meminere, eosque simul collectos publicavit Sirmundus tom. II Concil. Gall. In ea canones viginti et unus editi sunt, et in plerisque de Matrimonio agitur.

10. *S. Bonifacius fit episc. Trajectensis*. — *Sanctus Bonifacius* post depositum archiepiscopatum Moguntinum fit episcopus Trajectensis ad Rhenum, ut anno DCCLV videre est.

11. *Musulmanni e Gallæcia expulsi*. — *Mu-*

sulmanni, qui Gallæciam incolebant, adversus Christianos diuturnum bellum gessere, donec mutuis dissensionibus inter se divisi, anno Hegiræ CXXXIII, anno Christi DCCL inchoato ab illis victi, e tota Gallæcia expulsi sunt, ut refert anonymus Andalusianus, ab eoque tempore nulla a Gallæcia *Musulmanni* tributa percepere. Regnabat tunc *Alphonsus Catholicus*, cujus tamen anonymus iste mentionem non facit. Qui Christianorum manus evasere, ad montes, qui *Castellam* veterem a recenti dividunt, aliosque vicinos confugere, et aliqui *Astorgam* venire, quod tamen oppidum anno Hegiræ CXXXVI a Musulmannis derelictum, quia per biennium tanta fames Hispanos invasit, ut multi ex Musulmannis in Mauritaniam trajicere coacti fuerint. Ea etiam multi Christiani necati, et Hispania ita civibus nudata, ut a Christianis facile occupari potuisset, nisi fames impediisset. Præfecturam Hispaniæ Saracenicæ tunc gerebat *Jucephus* seu *Josephus*, qui parum *Abasidam* califam curabat, quod ejus potestas valde debilitata esset; verum inde varie rebelliones ab Arabibus per Hispaniam factæ, uti etiam narrat Rodericus in Hist. Arabum cap. 17. Ex intestina illa Maurorum discordia *Alphonsus* rex rei bene gerendæ occasionibus captatis, regni Asturiarum fines, qui hactenus angusti fuerant, armis amplificare non destitit.

STEPHANI III ANNUS 3. — CHRISTI 754.

1. *Stephanus papa Parisiis Pipinum et filios reges ungit, privilegia confert, disciplinæ Ecclesiasticæ consulit*. — Annus adest Redemptoris septingentesimus quinquagesimus quartus, septimæ Indictionis, quo sexta Januarii cum pervenisset Stephanus Romanus Pontifex in Gallias, et honorificentissime exceptus a Pipino rege, (ut dictum est anno superiori) post mutuum congressum, idem Pontifex Parisios venit, et apud sanctum Dionysium habitationem accepit. Habet enim ista Anastasius, his verbis rem gestam narrans: « Quia tempus imminabat hyemale, idem Pipinus rex eundem sanctissimum papam cum suis omnibus Parisios apud venerabile monasterium beati Dionysii ad habitandum pergere rogavit. Quo pervento, et in

eodem venerabili monasterio cum jam præfato Christi amatissimo Pipino conjungente, Domino annuente, post aliquantos dies idem Christianissimus Pipinus rex ab eodem sanctissimo papa Christi gratia cum duobus filiis suis reges uncti sunt Francorum ». Hæc cum dicat Anastasius, haud dubium est, adversantes habere Latinos omnes historicos, qui unctionem Pipini factam jussione Zachariæ Pontificis per S. Bonifacium tradunt. Cæterum habet Anastasius testem ¹ Theophanem, hujus temporis Græcum auctorem, qui Pipinum promotum in regem per Stephanum papam tradit his verbis: « Prædictus namque papa Stephanus vi

¹ Theoph. l. XLII.

pressus, et crudelitate coactus Aistulphi, simul etiam cohortatus est ab eodem Pipino ire in Franciam, et facere quaecumque possel. Qui veniens Pipinum provohit in regem virum probatissimum, etc. » Processisse autem eandem de unctione regum functionem Stephani papae aegritudinem, et subsecutam esse impertitam divinitus sanitatem, et postea etiam ab eodem factam consecrationem altaris, affirmant. De aegritudine autem in primis habet ista Anastasius :

2. « At beatissimus papa prae nimio labore itineris atque temporis inaequalitate fortiter infirmatus est; ut etiam omnes tam sui, quam Franci ibidem existentes de salute desperarent; sed Domini Dei nostri ineffabilis clementia, quae non deserit sperantes in se, salvum cupiens dominum Christianissimum, dum cum mane mortuum invenire putabant, subito illo die sanus repertus est ». Haec Anastasius. Porro id factum beneficio S. Dionysii, idem Stephanus papa docet suis litteris, ut paulo post haec dicturi sumus.

De consecratione vero altaris, et regum Pipini et filiorum facta unctione accedit (quod majus caeteris omnibus testimonium existimari debet) Epistola Ludovici imperatoris filii Caroli Magni ad Hilduinum scripta, quae habetur in Areopagiticeis, in qua ista leguntur: « Sanctae nihilominus recordationis avus noster Pipinus propter altare, quod ante sepulcrum saepe fatis saepeque dicendi Dionysii per divinam et memorabilem revelationem, jussu ipsius sanctissimi martyris in honorem Dei et Apostolorum Petri et Pauli, qui praesentes ostendebantur, a beato et angelico viro Stephano Summo Pontifice dedicatum est inter sacra missarum solennia, una cum duobus filiis Carolomanno videlicet et divae memoriae domino ac genitore Carolo, jure praenominato Magno, ab eodem Apostolico papa in regem Francorum unctus, super innumeris benedictionem percepit ».

3. Sed et de aegritudine Pontificis et curatione divinitus impertita audiamus Stephanum ipsum, qui haec publicis scriptis ad illustrandam Dionysii martyris gloriam testata reliquit his verbis ¹:

« Stephanus episcopus servus servorum Dei.

« Sicut nemo se debet jactare de suis meritis, sic non debet opera Dei, quae in illo per suos sanctos fiunt sine suis meritis, silentiare, sed praedicare: quia sic Angelus admonet Tobiam ². Unde ego pro oppressione sanctae Ecclesiae a rege atrocissimo et blasphemio nec dicendo Aistulpho ad optimum et S. Petri fidelem dominum Pipinum Christianissimum regem in Franciam veni, ubi aegrotavi usque ad mortem, et mansi aliquod tempus apud pagum Parisiacum in venerabili monasterio beati martyris Christi Dionysii. Quo cum jam me medici desperarent, fui in oratione in Ecclesia ejusdem beati martyris subtus campanas, et vidi ante altare bonum pastorem dominum Pe-

trum, et magistrum Gentium dominum Paulum, et nota mente illos recognovi de illorum ¹ sartariis, et ter beatum dominum Dionysium ad dexteram domini Petri, subtilem et longiorem, pulehra facie, capillis candidis, colobio indutum candidissimo, purpura clavato, pallio toto purpureo, aureo interstellato, et sermocinabantur inter se letantes.

4. « Dixitque bonus pastor dominus Petrus: Hic frater noster postulat sanitatem: et dixit beatus dominus Paulus: Modo sanabitur, et appropinquans misit manum suam ad pectus domini Dionysii amicebiliter, respexitque ad dominum Petrum, et dixit dominus Petrus ad dominum Dionysium hilariter: Tua gratia sanitas est ejus. Et statim beatus Dionysius thuribulum incensi et palmam in manum tenens, cum presbytero et diacono, qui in parte stabant, venit ad me, et dixit mihi: Pax tecum, frater; noli timere, non morieris, donec ad sedem tuam prospere revertaris. Surge sanus, et hoc altare in honorem Dei et Apostolorum ejus Petri et Pauli, quos vides, dedica, missas gratiarum agens. Erat enim ibi inestimabilis claritas et suavitas. Moxque sanus gratia Dei factus, volebam implere, quod mihi praecipitum erat. Et dicebant, qui ibi aderant, quod dementabar. Quapropter retuli illis, et regi suisque optimatibus quae videram, et quomodo sanus fuerim: et implevi quae jussa sunt mihi. Benedictus Deus ». Hucusque ex Stephani papae Diplomate in Areopagiticeis, in quibus et quae sequuntur scripta leguntur his verbis:

5. « Gesta sunt autem haec a beato Stephano papa divina clementia, adjuvantibus sanctis Apostolis Petro et Paulo, per beatissimum martyrem Dionysium hoc anno, qui est ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi septingentesimus quinquagesimus quartus, quinto kalendas Augusti, quo Christi roboratus virtute inter celebrationem consecrationis praefati altaris, et oblationem sacratissimi sacrificii, unxit in reges Francorum florentissimum regem Pipinum, et duos filios ejus Carolum et Carolomannum, sed et Bertradam ipsius inelyi regis Pipini conjugem indutam cycladibus regis, gratia septiformis Spiritus sancti in Dei nomine consecravil, atque Francorum proceres Apostolica benedictione sanctificans, auctoritate beati Petri sibi a Domino Jesu Christo vero Deo tradita obligavit et obtestatus est, ut nunquam de altera stirpe per succedentium temporum curricula ipsi, vel quique ex eorum progenie orti, regem super se praesumant aliquo modo constituere, nisi de eorum propagine, quos et divina providentia ad sanctissimum Apostolicam Sedem luendam eligere, et per eum, videlicet vicarium S. Petri, imo Domini nostri Jesu Christi in potestatem regiam dignata est sublimare et unctione sacratissima consecrare.

6. « Hunc autem locum sacratissimum privile-

¹ Apud Hilduinum, in Areopagit. — ² Tob. xii.

¹ Sartaria idem quod scuta, ubi sunt pietae imagines, apud S. Gregorium in Epist. ad secundum.

giis magna auctoritatis sublimavit, et super altare, quod consecravit, pallium Apostolicæ dignitatis pro benedictione S. Petri reliquit, et claves ob venerationem prerogativæ ejus, qui in ligandi et solvendi pontificio, claves regni caelorum a Domino Jesu Christo accepit, hic in memoria et honore atque reverentia principis Apostolorum dimisit. Et quia ejus, cæterorumque Apostolorum simul et sancti ac pretiosissimi Dionysii merita sunt juncta in caelis, eorum memorie pariter venerentur in terris». Hæc auctor eodem, quo gesta sunt anno, conscripsit. At licet litteris Zachariæ Pontificis Pipinus in regem ante provectus fuerit, et S. Bonifacii unctione initiatus, tamen non ab eo tempore, sed ab hoc anno cepti sunt numerari anni ipsius regni, ut docent vetera monumenta Francorum¹.

Sed quæ hæc secuta sint, ab Anastasio audiamus, qui ejusmodi his subjicit narrationem: «Pipinus vero rex cum admonitione et gratia ipsius venerabilis Pontificis absolvitur (dimittitur scilicet) in locum, qui Parisiacus appellatur, pergens. Ibiq; congregans cunctos proceres regniæ potestatis, et eos tanti Patris admonitione imbuens, statuit cum eis quæ, Christo favente, una cum beatissimo papa decreverat perlicere».

7. Sed antequam ulterius progrediamur, non prætereatur, quod ait Walfridus Strabo, hoc tempore Ecclesiam Gallicanam a Stephano papa per Romanos clericos sacros cantus perfectius edoctam esse. Ait enim: «Cantilemæ perfectionem scientiam, quam pæne jam tota Gallia didicit, Stephanus papa cum ad Pipinum patrem Caroli Magni (in primis in Franciam) pro justitia sancti Petri a Longobardis expetenda venisset, per suos clericos, petente eodem Pipino, innoxit, indeque usus ejus longe lateque convaluit». Hæc Strabo.

Ex his corrigè, quæ in rebus gestis Caroli Magni a monacho² S. Galli conscriptis habentur, nempe non a Pipino, sed a Carolo Magno petitis mitti Roma cantores, qui incidentes gloriæ Francorum eos falsa docuerint, cujus criminis etiam pœnas dederint. Porro etsi opus illud de rebus gestis ipsius Caroli aliqua continet emendatione digna, tamen a majoribus haud explosum noscitur, Siquidem S. Bernardus ex eo petit exemplum de electo episcopo, qui ascensu equi miles potius, quam clericus cognitus, ab episcopatu ad militiam est revocatus ab ipso Carolo imperatore. Quod autem ad cantum spectat: Carolum magnum dignam navasse operam, certum est, ut corruptus cantus Gallicanus per Romanos cantores restitueretur, ac ea de re reliquisset apud Hadrianum papam duos ex suis, et duos expulisse ab eodem Hadriano papa. Quam autem in his perlicendis egregie laboravit, accipe ab Eckerhardo decano S. Galli ejusdem temporis auctore, alumno monasterii, in Vita S. Not-

keri, nuper ex eodem monasterio in lucem prodito, ubi hæc habet³: «Interea Carolus, qui dicebatur Magnus, rex Francorum, cum esset Romæ, offensus dissonantia Romani et Gallicani cantus, cum Gallicorum procacitas a quibusdam nostratibus naniis argumentaretur esse corruptum, nostrique e diverso authenticum antiphonarum probabiliter ostentarent, interrogasse fertur, quis inter rivum et fontem limpidiorem aquam conservare solet? Respondentibus fontem, prudenter adjecit: Ergo et nos, qui de rivo corruptam Lympham hactenus bibimus, ad perennis fontis necesse est fluentia principalia requiramus (recurramus). Mox itaque duos suorum industrios clericos Hadriano papæ dereliquit.

«Iis quidem salis eleganter eruditus, Metensem Ecclesiam ad suavitatem modulationis pristinae revocavit, per quam totam Galliam correxit. Sed cum post aliqua tempora defunctis his, qui Romæ educati fuerant, cantum Gallicanarum Ecclesiarum a Melensi discrepare prudentissimus regum vidisset, ac unumquemque ab alteruto vitiatum cantum jactantem adverteret: Iterum, inquit, redeamus ad fontem. Fuit interim in maximo desiderio prælatis S. Galli, et beato Noltero, aliisque magistris ibi degentibus, ut cantum secundum authenticum antiphonarum regerent, et melodias Romano more tenerent. Qualiter autem ista prosequuti sunt, intimare curavimus posteris. Mittens ergo denuo imperator Carolus Roman ad Hadrianum papam, rogat, ut ei iterum mittat duos Romanos cantuum gnaros in Franciam. Tunc papa regis precibus annuens, juxta petitionem suam secundo duos mittit cum authenticis antiphonariis et septem liberalibus artibus. Quorum imperator omnes quidem corripuisse (corrupisse) dulcedinem Romani cantus levitate quadam cognovit. Vocatur unus eorum Petrus et alter Romanus, cantuum et septem liberalium artium admodum paginis salis imbuti. Ii Metensem Ecclesiam, ut priores adibant. Qui cum in Septimo, lacuque Cumano aere Romanis contrario quaterentur, Romanus febre correptus vix ad nos usque pervenire potuit. Antiphonarum vero secum, Petro renitente, vellet, nollet, cum duos haberent, unum S. Gallo attulit. In brevi autem tempore, Domino se juvante, convaluit Romanus de febre. Petrus quidem pergit ad imperatorem, qui comperto de Romano militi celerem nuntium qui eum, si convalesceret, nobiscum stare nosque instruere juberet. Quod ille quidem patrum hospitalitati regradando, libentissime fecit. Deinde nuntius subintulit verba Caroli ad congregationem: Quatuor, inquit, mercedes vos sancti domini in me uno acquisistis. Hospes erat, et me in eo collegistis; infirmus, et visitastis; esurivit, et dedistis mihi in eo manducare; sivit, et dedistis mihi in eo bibere. Deinde uterque, fama volante, studium alter alterius cum audisset, æmu-

¹ Lib. II. rerum S. Othomari c. 5. apud Sur. tom. VI. die XII Novemb. ex Walfrido et Isone monacho. — ² Exat ap. Cans. Antiq. lect. tom. I. pag. 26.

³ Ex Can. Ant. lect. tom. VI. in Vita S. Nolkeri c. 40. pag. 44

labantur pro laude et gloria naturali genis suae more, uter alterum transcenderet. Memoria dignum est, quantum hac æmulatione uterque locus profecerit, et non solum in cantu, sed et in cæteris doctrinis excreverit. Fecerat quidem Petrus ibi jubilos aut sequentias, quas Metenses vocant. Romanns vero e contra Romane et amœne de suo nobis jubilos modulaverat : quos utique post sanctus vir Notkerus, quibus videmus verbis ligabat, frigidore videlicet, et occidentane, quas sic nominabat, quibus animatus etiam ipse de suo cogitavit. Romanns autem quasi nostra præ Metensibus extollere fas fuerit. Romane Sedis honorem sancti Galli cœnobio siquidem ita inferre curavit. Erat Romæ instrumentum quoddam, et theca ad antiphonarii authentici publicam omnibus adventantibus inspectionem reposituram, quod a cantu dicebatur cantarium. Tale namque ipse apud nos ad instar illius circa aram Apostolorum cum authentico locari fecit, quem ipse attulit exemplato antiphonario. In quo usque hodie in cantu si quid dissenfitur, quasi in speculo error ejusmodi universus pervidetur atque corrigitur. In ipso quoque primus ille litteras alphabeti significativas notulis quibus visum est, sursum aut deorsum, ante aut retro assignare excoxitavit. Quas postea cuiusdam Lamperto amice quærenti beatus Notkerus balbulus dilucidavit. Cum et Martianus, quem de nuptiis miramur, virtutes earum scribere molitus sit. Abinde sumpsit exordium tota lere Europa, et maxime Germania, sive Teutonia, secundum modum et formam, sicut in monasterio sancti Galli viri peritissimi ediderunt beatus Notkerus balbulus, et Romanns, cæterique magistri correxerunt juxta exemplum authentici antiphonarii Gregorii, et elegit cantare, et hunc ritum modulandi servare, quem etiam omnes usum appellaverunt. Hos itaque supradictos viros secutus Beruo monachus sancti Galli, postea abbas Augensis super hunc usum summam valde subtilem scribit ad episcopum Peregrinum Coloniensem ». Sed et de eodem restituto et aucto in Galliis cantu Romano, idem auctor inferius ¹ pluribus agit.

Sed prosequamur reliqua ex eodem auctore Anastasio : « Interea, inquit, nefandissimus Aistulphus Carolomannum fratrem benignissimi Pipini regis a monasterio beati Benedicti, in quo devote per exvolutum temporis spatium monachice degebat, diabolicis ei suasionibus suadens, in Franciam provinciam ad objiciendum atque adversandum causæ redemptionis sanctæ Dei Ecclesiæ et Reipublicæ Romanæ, direxit. Dumque illic conjunxisset, nitebatur omnino et vehementius decertabat sanctæ Dei Ecclesiæ causam subvertere, juxta quod a præfato nec dicendo Aistulpho tyranno fuerat directus. Sed propitiante Domino, minime valuit sui germani, Christianissimi Pipini regis Francorum in hoc firmissimum eor inclinare. Potius au-

tem comperta nequissimi Aistulphi versutia, tota se virtute idem excellentissimus Pipinus Francorum rex professus est decertare pro sancta Dei Ecclesia, sicut sæpe jam fato beatissimo sponderat Pontifici. Tunc pari consilio idem sanctissimus papa et denominatus Francorum rex, consilio inito, juxta quod præfatus Carolomannus Deo se devoverat monachicam gerere vitam, in monasterium eum illic in Francia collocaverunt. Ubi post aliquantos dies, divina vocatione, de hac luce migravit ». Haec Leo de Carolomanno Anastasius.

8. Carolomanni legatio ad fratrem Pipinum.

— Porro quod ad ipsum Carolomannum spectat : haud ipse sui animi consilio hæc præstitit, sed jussu, cui voverat Dei nomine obedire, abbatis monasterii Cassinensis : nam audi Leonem Ostiensem ¹ res Cassinatis monasterii prosequentem : « Postmodum vero, inquit, cum ab Aistulpho Longobardorum rege rogaretur, ut pro quibusdam regni sui negotiis ad Pipinum fratrem suum Francorum regem pergeret, abbate quoque id fieri postulante, ægre consentiens, profectus tandem est. Ubi cum aliquandiu remoratus esset, causa, pro qua venerat, impediente, defunctus est. Cujus postea corpus idem Pipinus frater ejus locello aureo condidit, cum aliis plerisque muneribus hæc illud, ad suum scilicet remisit monasterium ». Haec Leo.

Ad hoc autem Carolomannum ab abbate fuisse compulsum, traditur etiam apud Aimoinum ² : nam timuerat ille, ne (quod alias factum fuit) idem monasterium Cassinas tanto labore restitutum iterum per Longobardos exideretur, id minitante impio rege, cujus perfidia nec Romanus Pontifex, nec Urbs ipsa secunda considerat. Præerat autem tunc eidem monasterio Cassinali Gratianus abbas, ut idem testatur Leo Ostiensis.

9. In Italian expeditionem parat Pipinus.

— Celerum etsi ille prætextus fuit proficiscendi Carolomanni in Gallias, ut revocaret Pipinum ab adventu in Italiam, prout rex perfidus ab eodem exegerat : haud tamen ex ejus sententia curasse negotium existimamus, eo quod cultor et studiosus esset Romane Ecclesiæ, sed ut Barbari regis furor ab inferenda clade Cassinensi monasterio absterneret, eam proficiscendi in Gallias causam adornavit, eo modo continens Barbarum, ne sevirer in suos. Sed sicut foris apparuit, ita historiae ea cuncta mandata sunt; cum tamen secreta principum haud paleant passim hominibus, secundum illud Tobie ³ : « Sacramentum regis abscondere bonum est ».

Sed jam ad Pipinum parantem hoc anno expeditionem in Italiam redeamus. Pergit enim Anastasius hæc scribere : « Porro Christianissimus Pipinus Francorum rex ac vere beati Petri fidelis auctori Summi Pontificis salutiferis obtemperans

¹ Extat apud Camis. lect. tom. 1. pag. 36. c. 17. 18.

² Leo Ostiensis. l. 1. c. 7. pl. hæc. — ³ Aimoin. l. iv. c. 62. — ⁴ Tob. xii.

monitis, direxit suos missos Aistulpho nequissimo Longobardorum regi propter pacis federa, et propter præfate sancte Dei Ecclesie et Reipublice restituenda jura. Atque his et tertio juxta sæpe fati beatissimi papæ admonitionem cum deprecatus est, et plura ei pollicitus est munera, ut tantummodo pacifice propria restitueret propriis. Sed ille, peccato imminente, obedire distulit. Ad hæc idem eximius Francorum rex cernens, quod atrocissimi Aistulphi nequaquam valeret quoquo modo saxum mollire cor, generalem contra eum decrevit facere motionem ». Quam prosecutus est hoc eodem anno mense Septembris, octava inchoata Indictione. Agemus de ea paulo inferius postquam reliquas Stephani papæ cum Pipino hoc eodem anno res gestas dixerimus.

10. *Canonizatio S. Swiberli a Pipino postulat.* — De his Ludgerus episcopus Monasteriensis in Epistola, quam scripsit ad Rixfridum episcopum Trajectensem, hæc habet ¹: « Idem rex inter cætera exposuit sanctissimo Pontifici felicissimam vitam et miracula sancti Swiberli (de quo sæpe superius, cujus ope, ut vidimus, haud pridem idem Pipinus hostes vicerat), petens benigne ab eo, ut Catalogo sanctorum confessorum per ipsum describeretur. Sanctus vero Stephanus papa aliquantulum apud S. Dionysium ægrotans, tum propter fatigationem longi itineris, tum propter senium, tum propter oppressionem Romanæ Ecclesie, volens satisfacere feliciter juxta petitioni Christianissimi regis, commisit vices suas ad experiendum actus, virtutes, et gesta, ac miracula ipsius S. Swiberli ad canonizandum ipsum sanctum vice ipsius venerabilibus Patribus et pontificibus, sancto scilicet Hildolpho Trevrorum, Bonifacio Moguntinorum archiepiscopis, Fulcario Leodiensi episcopo, et præcipue Hildegero Coloniensi archiepiscopo, in cujus parochia S. Swiberlus migravit ad Christum. Qui venerabiles Patres propter incursionem Saxonum et expeditionem inelyti regis Pipini contra præfatum Aistulphum persecutorem Ecclesie Romanæ in Werdā non convenientes, distulerunt canonizationem S. Swiberli episcopi usque ad reditum ipsorum de Italia, quia necessitate belli imminens urgente, hoc facere commode nequibant. Sicque canonizatio ejus aliquanto tempore protracta fuit ». Subdit vero auctor de elevatione ejusdem sancti venerandi corporis facta per Coloniensem archiepiscopum; de ipsa vero canonizatione habita a Leone papa quarto, agemus suo tempore.

11. *Translatio corporis S. Germani.* — Contigit eodem quoque anno fieri translationem S. Germani Parisiensis episcopi, de qua ista apud Aimoinum leguntur ²: « Sequenti anno venerabilis Lanfredus abbas cœnobii S. Germani Parisiensis gloriosum regem Pipinum adiit, significans sibi per

revelationem ostensum et commonitum ab ipso sancto pontifice Germano, quatenus sacratissima ejus membra de oratorio S. Symphoriani, in quo ducentis circiter, vel eo amplius annis jacuerant, intra majoris Ecclesie aulam transferri deberent. Audiens hoc gloriosissimus Deique cultor rex Pipinus, gaudio gavisus est magno. Convocatisque universis regni sui præsulibus, eis mysterium sibi revelatum declaravit; qualiterque tantum perficere negotium deberet, solerti ab eis indagine perquisivit atque tractavit. Omnibus vero id collaudantibus, die constituta gloriosissimus rex præfatus, una cum multitudine antistitum ac procerum turba, assistentibus filiis suis regibus, Carolomanno scilicet et Carolo, qui postea Magnus dictus est, tunc septenni puero, sacratissima membra reverendissimi antistitis Germani intra majorem Basilicam cum digno honore transportaverunt: prædictus autem gloriosissimus Pipinus rex pro ostensis in transpositione sanctissimi pontificis cœlitus gavisus miraculis, ipsa die quamdam villam nuncupatam Palatiolum, sitam in pago Parisiaco, sancto pontifici perpetuo habendam regali præcepto contradidit ». Illucque auctor.

12. *De S. Huberto.* — Quod rursum ad sanctos pertinet, eodem anno ex hac vita transit S. Hubertus Leodiensis episcopus, cujus præclaræ res gestæ extant ³, qui et relatus inter sanctos, tertio Novembris die annua memoria celebratur. Cujus venerandum corpus decimo sexto anno ab ejus obitu, qui et numeratur tertius Carolomanni regnantis in Gallia cum Carolo fratre (is est annus Redemptionis septingentesimus septuagesimus primus) elevatum est.

Constans est de eodem sancto viro assertio ejusque apostolatu, nempe ipsius prædicatione omnem Arduennam ab idolorum fuisse cultu liberatam, et in Taxandria atque Brachbanlo fidem mirifice propagatam; plurimisque etiam miraculis ipsum curassasse, ejusdem vite Acta testantur. In Arduenna quoque diutius laboravit sanctus Monon, qui et ibidem a sicariis occisus, titulum martyrii consecutus est, cujus natalis dies decima octava mensis Octobris: de quo et ista, dicta die Molanus ⁴: « Cæterum beato viro oblitulum Christianitatis mactato Pipinus rex regaliter decimas obtulit, quas habet inter Letiam et Urcam ». Hæc de sancti Huberti transitus tempore posuimus, decepti cum aliis ex testificatione haud ambigua Actorum ejus, in quibus sive auctore Jona, sive aliis, ex notissimis signis translatio ipsius Huberti facta anno decimo sexto ab obitu ejus ponitur sub Carolomanno recentiori, filio Pipini regis, fratre vero Caroli Magni, viro conjugato, que penonda erat sub priori Carolomanno filio Caroli Martelli, fratris Pipini, cœlibem vitam duxit, atque demum monasticam vitam professus est. Que falsa assertio nos in

¹ Extat in Append. ad Vit. sancti Swiberli apud Sur. die 1 Martii — ² Aimoin. l. IV. c. 62.

³ Apud Sur. die III Novembris. tom. VI. et Molan. in Natal. SS. Belg. eadem die. — ⁴ Molan. in Natal. SS. Belg. die XVII Octobris.

errorem traxit, ut hoc anno obitum posuerimus sancti Huberti, nempe (ut asserit) ante translationem decimo sexto : cum revera, si sub priori Carolomanno, sub quo contigit, ejus translatio posita fuisset, non hoc anno Huberti obitus, sed potius anno septingentesimo vicesimo octavo statuendus erat, ante anno sexdecim a translatione ejus facta anno tertio ejusdem senioris Carolomanni, secundum ejusdem Leodiensis Ecclesie vetera monumenta, nobis litteris significata per virum eruditum ejusdem Ecclesie prebendarium Danielem Raymundi : quibus adstipulantur Romani Pontifices, primum Zacharias, deinde Stephanus successor ipsius, plusquam Jonas singuli. Zacharias enim in recitata superius Epistola anno septingentesimo quadragésimo octavo inter alios Germanie episcopos Catholicæ communionis, ad quos scribit, recenset Folericum Tungrensem episcopum (sive quod idem, Leodiensem), sed plane corrupta voce positus Folericus pro Fulchario, qui tertius ab Huberto, cui successit Floribertus, post quem ipse sedit Fulcharius, perperam scriptus Folericus, in Zacharie Epistola, pro Fulchario, cum nullum unquam Folerici nomine in tabulis ejus Ecclesie sit reperiri sedisse episcopum. Si ergo sub Zacharia eo anno præerat Leodiensi Ecclesie Fulcharius tertius ab Huberto : quomodo hoc anno septingentesimo quinquagesimo quarto, sub Stephano papa defunctus ponitur sanctus Hubertus ? Adde ad confirmationem (in ore enim duorum vel trium stat omne verbum, quanto magis, si fuerint hi Summi Pontifices) adde, inquam, quod nuper hoc dictum est anno, ipsum Stephanum papam eidem Fulchario, seu Fulchario una cum aliis Germanie episcopis mandasse canonizationem sancti Stuviberi, id testante ejus temporis auctore Ludgero episcopo Monasteriensi. Si igitur præerat hoc anno Fulcharius tertius ab Huberto : quomodo dici potuit idem Hubertus hoc anno sedere copisse ? Corrigatur igitur manifestus error tam hic, quam inferius anno Redemptoris septingentesimo septuagesimo primo, ubi ad finem ponitur sancti Huberti translatio, quæ ponenda erat anno septingentesimo quadragésimo quarto sub seniori Carolomanno, non juniori, ut manifeste ponit auctor, qui nos et alios per devia traxit invitos.

13. *Pipinus in Italiam venit, victoque Aistulpho, pacis dat leges.* — His de sanctis enarratis, jam Pipinum cum exercitu in Italiam adversus Aistulphum proficiscentem prosequamur. Factum id quidem hoc anno, mense Septembris, octava jam inchoata Indictione, Anastasius Bibliothecarius in Stephano papa testatur, qui ea omnia ita prosequitur oratione :

« Dum jam fere medium itineris spatium Francorum exercituum graderentur cuncti : rursus ipse sanctissimus vir Stephanus papa prefatum benignissimum deprecatus est Pipinum regem, ut denuo sacrosissimo Aistulpho, dno Longobardorum regi, si quomodo potuisset, vel sero tandem ejus

sedare sæviam, et propria propriis saluberrime suaderet reddere absque humani effusione sanguinis. Et ita factum est. Atque denuo ipse benignissimus Francorum rex suos eidem Aistulpho misit missos. Sed et beatissimus idem papa, et vere papa et bonus pastor, ne sanguis effunderetur Christianorum, admonitionis et exhortationis Apostolicas ei direxit litteras, per eas et fortiter per omnia divina mysteria, et futuri examinis diem conjurans atque obstans, ut pacifice sine ulla sanguinis effusione, propria sancte Dei Ecclesie redderet. Sed iniquitate ejus obsistente, nequam acquiescere valuit. Potius e contrario minas et indignationes prefato Pontifici, et excellentissimo Pipino regi, vel cunctis Francis direxit.

14. « Tunc fistus in omnipotentis Dei misericordia antefatus Pipinus Francorum rex iter suum prosecutus est, præmittens ante suum occursum aliquot ex suis proceribus, et cum eis exercitiales viros ad custodiendas proprias Francorum Clausas (erant Clause angustæ Alpium, quibus veluti ostiis accessus hostium velaretur) ibique conjungentes, remoti residebant, proprii regis præstolantes adventum. Audiens itaque protervus rex Aistulphus, paucos fuisse Francos illos, qui ad custodiam propriarum venerant Clausarum, fidens in sua ferocitate, subito aperiens Clausas, super eos diluculo irruit cum pluribus exercitibus. Sed justus Judex Dominus Deus et Salvador noster Jesus Christus victoriam paucissimis illis tribuit Francis, qui et multitudinem illam Longobardorum superantes trucidavere ; ita ut ipse Aistulphus fuga arreptus, vix ab eorum evadere potuisset manibus, nisi et usque Papiam civitatem absque armis fugam arripuisset. In quam et præ timore Francorum cum aliquantibus se detrusit. Ipsi vero Franci introeuntes Clausas, cunctum Fossatum (castra videlicet) Longobardorum post peractam cadem abstulerunt, spolia multa auferentes.

15. « Conjungens autem Christianissimus Pipinus Francorum rex, sequipes etiam et antefatus beatissimus Stephanus papa sanctus usque ad muros civitatis Papiæ ulique pervenerunt, quam et obsidentes aliquantos dies viriliter eam Francorum exercitus constrinxere. Tunc jam fatus beatissimus et coangelicus papa Pipinum deprecatus est benignissimum regem, ut iam amplius malum non proveneret, neque sanguis effunderetur Christianorum, imminens salutifera prædicatione, ut pacifice causæ finirentur. At hanc Christianissimus Pipinus Francorum rex ejusdem beatissimi patris et boni pastoris audiens adimplevit admonitionem. Sicque dilectam Deo pacem inuenites, atque in scripto fœdera partium affirmantes inter Romanos, Francos, et Longobardos, et obsides Longobardorum idem Francorum rex auferens, spondit ei Aistulphus cum universis suis iudicibus sub terribili et fortissimo sacramento, atque in eodem pacti fœdere per scriptam paginam affirmavit, se illico redditurum civitatem Ravennatium cum diversis

aliis civitatibus ». Illicusque de his Anastasius.

16. *Stephanus in Urbem redit, monasterium edificat.* — His igitur cum felicissime gestis, Pippinus rex victor cum suis in Gallias, Stephanus autem papa in Urbem rediit, ubi summo gaudio a suis exceptus, dignas Deo laudes pro tot tantisque acceptis beneficiis publice apud Basilicam S. Petri ex more persolvit.

Quæ autem reliquæ fuerint ejusdem Pontificis in Urbem post reditum actiones, ex Areopagiticis Hilduini ista ponuntur: « Idem namque sanctus Pontifex reliquias sanctissimi Dionysii Romam detulit, et monasterium in honorem ipsius edificare in proprio suo cepit, quod frater ejus Paulus, illo morte prævento (quoniam ipsi in Pontificatu successerat) nobiliter consummavit, et convectis illic compluribus sanctorum martyrum corporibus, consecravit. Et velut a fratre et prædecessore suo justus fuerat, famulatores Domini natione Græcos inibi constituit, et idem monasterium Ad sanctos martyres in schola Græcorum appellari fecit, ad honorem et memoriam pretiosissimi Dionysii, sociorumque ejus, quorum cultus et veneratio redundat in honorem et laudem et gloriam Domini nostri Jesu Christi, cui cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti habetur honor et adoratio per immortalia secula seculorum. Amen ». Hactenus ibi.

Cæterum Græcos monachos Græco Dionysio dare Stephanus voluit, quod constans opinio esset, tum apud Græcos tum Latinos, eum ipsum fuisse Dionysium magnum illum Areopagitam, qui prædicatione Pauli ad Christum fidem conversus est.

17. *Copronymi furore SS. imagines deletæ, conciliabulum habitum, martyres facti.* — Sed ad turbas Orientales jam convertamur orationem. Hoc anno, quo decimus tertius absolvitur, et decimus quartus inchoatur Constantini imperatoris septima Indictione, ab eodem imperatore Pseudo-Synodus celebrata est, quæ sex mensium spatio perduravit, in qua adversus cultum sanctorum imaginum obfirmatum est a satanæ synagoga decretum. Id quidem Theophanes his verbis enarrat: « Eodem quoque anno Constantinus impius contra sanctas ac venerabiles imagines Concilium iniquum triginta octo (trecentorum triginta octo) episcoporum congregavit in palatio Hierice, quorum primi erant Ephesinus filius Absimari, et Pastillus Pergensis, qui apud se, quæ visa fuerunt, dogmatizarunt, nullo præsentis ex Catholicis sedibus, Romana scilicet, vel Antiochena, Alexandria, aut Hierosolymitana. A quarto idus Februarii incipientes, perduraverunt usque ad sextum idus Augusti ejusdem septimæ Indictionis.

« Qui cum in Blachernas Dei Genitricis hostes convenissent, ascendit Constantinus imperator in ambonem, tenens Constantinum monachum (monomachum), qui fuit Sykei episcopus. Et cum perorasset, voce magna pronuntiavit, dicens: Constantino universali patriarchæ multos annos ». Pronuntians scilicet eum a se esse promotum post

Anastasium in cathedram Constantinopolitanæ Ecclesie. Pergit vero Theophanes:

18. « Deinde, inquit, ascendit imperator cum Constantino scelerato præsentis et reliquis episcopis forum, et exclamaverunt suam divulgentes cædoxam fidem in conspectu totius plebis, anathematizantes Germanum sanctissimum patriarcham, et Georgium Cyprium, et Joannem Chrysorroam Damascenum, nepotem Mansur, viros sanctos et reverendos magistros ». Illicusque Theophanes. Et quidem summam, paucis verbis multa perstringens. Nos vero ab hujus temporis scriptore, qui prosequitur est quam sincerissime Acta martyrum Stephani et sociorum, rei gestæ seriem memoratam dignam hic describemus, duobus quidem distinctam capitibus, quorum altero de Constantini pseudoepiscopi agitur electione, altero de Concilio ut audistis) hoc anno ab imperatore nefarie congregato: sed primum omnium de persecutione adversus cultum sacrarum imaginum, qua occasione eam idem imperator iterum excitavit, dicendum est. At enim:

19. « Deinde (post priorem persecutionem scilicet) a pietatis amatoribus eximisque monastici ordinis viris reprehensus atque convictus: implacabile adversus eos bellum excitat, præclarum illum habitum tenebrarum indumentum vocans, *σκιὰς ἔνδραμα*, cum ipse demonibus proculdubio tenebrosiorem animam haberet, atque monachos ipsos *ἀμνηστίαστους*, hoc est, immemorandos appellans, cum ipse nec divina ulla, nec humana memoria dignus esset: ac præterea idololatras ob venerandarum imaginum adorationem omnes nuncupans, cum ipse aurum potius, quam Christum adoraret, ac avaritiæ ac impietati peræque studeret.

« Igitur stolidam omnem illam sapientiæque expertem multitudinem, quæ ipsis imperio subiecta erat, in concionem advocat, ac veneranda Crucis ligna una cum divinis Dominici corporis et sanguinis mysteriis, atque omni labe puris Evangelii, in quibus Dei Filius Christianis ne jurent¹, prorsus interdicat, palam proponit, atque ita per ea universos jurejurando adstringit, nunquam se divinas imagines adoraturos; quin ea potius idola vocaturos (cum ipse potius impietatis idolum esset) ac nec quidem communionem a monacho accepturos, nec salutantibus quicquam humanitatis vicissim exhibituros. Verum si quisquam eorum monachum aliquem usquam obviam habuisset, tenebrosos eum, et immemorandum, et idolorum cultorem appellaturos, ac demum (o horrendum furorem, o ingentem tuam, Christe, patientiam ac lenitatem!) lapidibus ipsum appetituros ».

20. Hæc audiens, lector, vides a quo odium in monachos hæreditavit una cum hæresi recentiores novatores Iconoclastæ, quos si quis certo nomine Copronymianos dixerit, utique indulgentius agat: siquidem nosces comparatione Copronymi, hos du-

¹ Matth. v.

plo triploque impios nominandos. Siquidem (ut vidisti) etsi imagines sacras Constantinus execratur, tamen venerandæ Crucis adhuc cultum retinebat, per quam in medio positam suos adstringere voluit juramento : retinebat et cultum divinisissimi sacramenti corporis et sanguinis Christi, quæ pariter Novatorum funesta secta, mancipia satanæ, detestantur : ut videas horum comparatione, esse Copronymum execrabilem laude dignum. Pergit auctor de electione Constantini pseudopatriarchæ hæc quæ sequuntur :

21. « Quin etiam sacri ordinis quemdam nactus, cui et nomen cum ipso idem et eadem fidei sententia erat (jam enim ut anima, ita quoque corpore Anastasius inferierat) ei proli scelestum facinus! Ecclesiæ curam administrationemque committit, non Patrum electione, non Synodi examinatione. non denique canonico suffragio atque Decreto, sed tyrannica potius potestate antistitem ipsum constituens. Etenim non secus ac si in scena aperte luderent, ac non serio agerent, ambo in pulpito ascenderunt, ac deinde imperator manibus impuris diploidem sacram nefario homini profane imponit, dignum episcopatu eum esse clamans, qui gravi potius ignominia et vituperatione dignus erat. O impuram et absurdam audaciam! o execrandum facinus! Qui ense accinctus erat, antistitem sacrum creabat. Qui bellis ac caedibus per omne vite tempus operam dederat, initiator sacri munere fungebatur. Qui cum tribus mulieribus flagitiosissime sese contaminarat, inter sceleratos pontifices constituebat : id quod nec apud gentilium quidem sacerdotes unquam perpetratum fuisse, repertum est : ita ut illud Scripturæ sacræ hic locum haberet¹ : Qualis populus, talis sacerdos ». His peractis, quomodo eorum conciliabulum sit indictum et celebratum, sic narrare pergit :

22. « Cum itaque in hunc modum obscenum illud par coiisset; atque Atlas (ut vulgo dici consuevit) Numenio sese adjunxisset (velut parthenia, cum duo nequissimi simul coeunt), litteræ ad omnes urbes ac provincias committuntur, quibus episcopi ad imperialem urbem confestim accersebantur. Id autem eo fiebat, ut Concilium adversus venerandas imagines cogeretur ». Numerus autem eorum qui convenerunt episcoporum, reperitur scriptus in sæ ipsorum perfidiæ Decreto, quod integrum lectum et confutatum habetur in septima Actione Concilii Nicæni secundi, fuit trecentorum et triginta octo episcoporum : ex quo intelligi potest quanta fuerit ista ruina Orientalis Ecclesiæ, cum tam ingens numerus sit repertus lapsorum antistitem, cum nouissimi, qui in Oriente sub ditione erant imperatoris, vocati fuerint. Delectum est ad celebrandum adeo infame Concilium augustissimum templum, quod erat Constantinopoli Dei Genitricis in Blachernis nuncupatum, quo imperator existimationem eidem profano conven-

tui ex nobili saltem loco conciliaret. Sed qualiter voluerit esse ornatum, ab eodem auctore sic accipe : « Insigne illud, quod Blachernis est Deiparæ templum eximia quadam ac pæne incomparabili pulchritudine, et lapillis aureis in utroque pariete arte summa exoriatum abrasit et immutavit, delictis videlicet omnibus imaginum formis. Etenim exinio et pererudito artificio carnalis Christi natiuitas et diuina ipsius miracula, et venerandorum mysteriorum traditio, ac denique per ipsius Crucem in infernum descensus et resurrectio picta illic erant.

23. « Quibus omnibus horrendum in modum abrasis atque delictis, ille perditionis filius Constantinus imperator arborum species atque omnis generis avium formas eorum loco supplendas curavit. At tum sane quispiam non incommode illud Davidis dixisset¹ : Venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam : posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestias terræ, hoc est, venerandas ac sacras martyrum reliquias; quas partim igni, partim mari, partim denique (o facinus orbi universo damnum ferens!) præcipitiis tradiderunt ». Sic igitur ad conventum satanæ celebrandum loco sancto ab impio imperatore impie disposito, quæ ibi sunt gesta, sic idem auctor enarrat :

« In hoc igitur venerando templo consceleratus tyrannus una cum impio illo gregis mercenario, et non minus execrandis episcopis, qui cum ipso erant, insidens improbum consensum cogens (et quis enim hoc Concilium appellavit?) status, o rem gravem! et idola, sacras imagines vocal ». Primum itaque illud Decretum fuit, ut sacras imagines idola quilibet nuncuparet, eorum vero cultores, idololâtras.

24. Secundum vero huc in impar impietate, quo sancivit conventus satanæ, ut omnes sacrarum imaginum cultores anathemati traderentur, in primisque patronus eorum S. Germanus olim Constantinopolitanus episcopus. Nam subdit : « Ac deinde illi iniquitatem suam iniquitate, et malum (ut dici solet) malo cumulantes, orthodoxum illum Germanum anathemati per summum furorem subiciunt : ea scilicet facientes, quæ ipsi pati mercabantur : idololâtram illum, et Ignorum cultorem appellantes, cum vere ipsi dæmonum cultores et amici essent ».

Sed deteriora his sceleratissimi addiderunt, decernentes et scriptis mandantes canonem nefandum, quo negare non solum sanctos omnes, sed nec ipsam Deiparam post olatum aliquid juris habere ad intercedendum apud Deum pro nobis, vel aliquo modo nobis posse prodesse : nam audi tragice declamantem auctorem : « Quoniam pacto, Christe, lenitatem illam tuam, quæ nullis verbis explicari

¹ Isai. XXIV.¹ Psal. LXXVII.

potest, non admirer? Quoniam pacto benignitatis tuæ, quæ vim sermonis omnem superat, abyssum exponere queam? adhuc porro audacissime ille linguæ proruperunt, ut ingens quoque istud et improbum eloqui non dubitarent, nimirum illam ipsam Dei Genitricem Virginem inutilem quamdam post mortem et commodi omnis expertem rem esse, nec cuiquam omnino adjumento ac præsidio esse posse ».

25. Ad hæc insuper additum ab improbis sycophantis, ut prohibuerint Apostolos, vel martyres aliosque confessores, vel virgines dei sanctos: veterunt enim hujusmodi titulo sanctitadinis nominandos esse. Additum præterea, ut idem conciliabulum septima Synodus OEcumenica diceretur. Extat vero Pseudo-Synodi definitio integra recitata in Actione septima Nicæni posterioris Concilii, hoc inscripta titulo: « Definitio sanctæ magnæ et universalis Synodi ». Ibi que per singula a sancto vere OEcumenico Concilio confutatur. Sed illud considerandum, hos improbos, quo fideles atque Catholicos omnes errare in his, omnibus suaderent, eodem libello perfidiæ dicere non erubuerunt, Orthodoxos omnes esse Nestorianos, Arianos, Dioscorianos, Eutychianos, atque Severianos; se autem iudices sex OEcumenicorum Conciliorum profiteri.

Sed quod præterea ad ipsa ejusdem conciliabuli Acta spectat, accidit ut in eadem Synodo ab Orthodoxo libellus offerretur adversus episcopum quemdam, qui vas sacrum confregisset, in quo Christi ac Dei Genetricis imagines incisæ erant. Sed tantum abfuit, ut illi in episcopum vindicaret, ut eum polius destructorem idolorum nominarint, ac laudibus celebrarint. Constant hæc ex disputatione illa post annos novem cum Stephano martyre habita, quam hic modo ob eorumdem Pseudo-Synodi cognitionem Actorum ut reddamus, rerum gestarum exigit argumentum. Sic enim se habet:

26. « Postea autem imperator cum hæresarchas illos, qui eandem cum eo doctrinam tuebantur, accivisset (erant autem illi Theodosius episcopus Ephesi, Constantinus Nicomediæ, Nacolius Nacoliæ, Sisimius item et Basilus, quorum alter Pastilla, alter Tricacali cognomentum habebat: ac præterea Callistus, de quo verba fecimus, et Comboconon, qui in scribarum numero tum erat: ac denique Masaras, qui eadem cum Sarracenis de religione sentiebat) ad patriarcham, qui cum non modo nomen idem, sed etiam eosdem mores ac doctrinam eandem habebat, eos mittit: hæc autem de causa id faciebat, ut una cum ipsis ad Philippici monasterium navigaret, atque cum divinitus inspirato Stephano disputationem iniret.

« At ille quæ Stephani tum doctrina, tum sanctitas esset minime ignorans, quodque præ eo ne prope quidem (ut dici solet) jacularetur: disputationem recusavit, eam ipsis potius, si possent, permittens. Inter Constantinum enim (inquirebat) et

Stephanum, quod ad dicendi vim attinet, plurimum interest: siquidem mihi sermo duntaxat præsto est: illi autem cum sermone divini quoque Spiritus potentia. Cæterum etiam atque etiam attendendum est quid enim amplius vos ab eo audituri estis? » Ita quidem (ut alias sæpe) divina potentia veritatis confessio ab improbis extorta est adversus seipsum. Sed pergit auctor: « Illi vero assumpto falsi illius Concilii Decreto, hoc est, ficulneo (ut dicitur) auxilio, ad prædictum monasterium veniunt; atque in balnei gradibus manentes, sanctum virum accersunt, suæ nempe dignitati potius convenire censentes, ut ille ad se descenderet, quam ut ipsi ad eum se conferrent. Quoniam autem tum ob eas, quas superius diximus causas, tum etiam quia ferreis catenis adstrictus erat, pedibus suis ingredi non poterat, duobus viris innixus ad eos proficiscitur.

27. « Primus itaque Theodosius Ephesinus episcopus ad hunc modum eum alloquitur: Quoniam tandem modo, o homo Dei, animum indixisti, nos omnes in hæreticorum numero reponere? teque supra imperatores, supra patriarchas, supra episcopos, ac cæteros Christianos sapere judicasti? An nos omnes id molimur, ut nostrarum ipsimet animarum jacluram faciamus? At justus vir leni ac placida voce: Adverte, inquit, quid de Elia propheta Scriptura prodiderit; nimirum quemadmodum ad Achab dixerit¹: Non conturbo Israel, inquit, sed tu et domus patris tui. Neque enim ego sum, qui conturbo, verum hi, qui contempta veterum Patrum traditione, novum quoddam dogma in Ecclesiam invexerunt. Nam si quicquid antiquitate præstat, veneratione dignum est (ut quidam vir sapiens dixit²) recentia utique hæc et adscilicet vehementer absurda atque imbecilla sunt, ut quæ perspicue adulterini Ecclesiæ Catholice fetus sint. Ac proinde non inemptive propheticum illud mihi dicere in mentem venit³: Reges terræ et principes cum mercenariis pastoribus ac gregis proflitoribus convenent in unum, adversus Christi administrationem inania meditati sunt.

28. « Hæc cum ad hunc modum Stephanus protulisset, Constantinus Nicomediensis episcopus, ut erat iraculentia et impudentia singulari, statim e subsellio suo exiliens, atque nihil a calcitronibus asinis diversum faciens, adversus sanctum virum impetum fecit, eique humi sedenti calces in faciem incussit. Ac præterea unus ex sevis satellitibus in eum ipsum ventrem calcibus impetens, respicuum in terram prostravit: ac deinde continenter ejus pectus pede feriebat. At divinus Stephanus Dominico præcepto obtemperans, seipsum ei ad libidinem ferendum prompto animo præbebat. Hæc porro Callisto senatori minime æqua atque honesta visa sunt; ob eamque causam cum profano illi Constantino silentium indixisset, ad Stephanum his verbis usus est: Duabus tibi pro-

¹ 3. Reg. xviii. — ² Basil. hom. 1. de jejun. — ³ Psal. ii.

positis conditionibus, nempe vel ut pareas ac Concilii libello subscribas, vel mortem subeas, ut qui Patrum ac divinitus eruditorum imperatorum legem repudies ac proseribas: utram e duabus magis velis, confestim elige.

« Rursum ergo ille divinitus afflatus Stephanus: Attento ad verba mea animo esto, inquit, domine Patrici. Ea enim cum magno Paulo ipse quoque clamo¹: Mibi vivere Christus est: ac pro veneranda ipsius imagine mori lucrum. Quocirca (semel jam dixi, et rursus dicam) si hemina mihi sanguinis est, ea quoque pro Christo fundatur. Cæterum facite, ut mihi Concilii vestri Decretum recitetur, quo intelligam quibus tandem rationibus adducti, diruendas ac delendas divinas imagines censuistis.

29. « Profinus ergo Constantinus Nacoliæ (Nacoliis) episcopus libellum illum recitatum suscepit. Cumque initio sic legisset: Decreta sancti et OEcumenici septimi Concilii, sanctus vir silentio manu significato: O singulare mendacium, inquit, infirmo enim et caduco fundamento caducum quoque profecto et imbecillum ædificium imposuistis. Quoniam enim modo sanctum existimari queat, quod sancta profanare minime dubitavit? Quid enim? Annon sancta a vobis profrita sunt? Annon cum in Concilio vestro sederetis, libellus vobis a quibusdam piis viris oblati est, qui episcopum quemdam eo nomine deterreret, quod lancem sanctam, in qua Christi ac Dei Genitricis imagines sculptæ erant, contrivisset? Vos autem contritionis illius crimine imaginibus adscribentes, ipsum quidem omni crimine solvistis; pius autem viros a cætu proseripsistis, idolorum vindices eos appellantes. Quo quid audacius flagitiosiusque fingi potest? Annon etiam sacram supellectilem sanctis imaginibus exornatam concerpistis? Annon adjectivum hunc, sanctus, ab omnibus justis, ab omnibus Apostolis, a Prophetis, a martyribus piis que viris alijcistis? Sanctum enim a vobis est, o generosi viri, ut cum quisquam ad horum aliquem adiret, ex eo que quaereretur, quo abiret, responderet: Ad Apostolos, ad quadraginta martyres. Sive, unde veniret: itidem responderet: Ex templo martyris Theodori, ex templo martyris Georgii. Annon hæc vestre doctrine sunt? Quoniam ergo pacto qui sancta proseripsistis, sanctum Concilium coegistis? o singularem absurditatem!

30. « Jam qui OEcumenicum illud Concilium vocari queat, quod nec Romæ antistes (citra eujus auctoritatem nullo modo fieri potest, ut res Ecclesiasticæ ad normam redigantur) gratum habuit, nec Alexandrinus comprobavit, nec Antiochenus, nec denique Hierosolymitanus? Ubinam eorum libelli sunt? Aut quoniam per diversa loca missi sunt, quibus falsum vestrum Concilium confirmaretur, ut hæc ratione OEcumenicum censeri possit? Tum autem, quomodo septimum dicatur,

quod sex priora Concilia minime sequitur? Quicquid enim septimum est, sextum et quintum, et ea, que antecedunt, sequatur necesse est, ut septimum esse queat. Cum igitur vos sex Conciliorum sanctiones abrogaveritis; quid est quamobrem Concilium vestrum septimum appelletis?

« Ad que cum Tricaebus dixisset: Et quoniam tandem ex sex illis Conciliis decretum a nobis abrogatum est? Quid, inquit, vir sanctus: annon sex omnia Concilia in sacrosanctis templis coacta sunt? Primum nimirum in Nicæa metropoli atque amplissimo urbis illius templo, secundum Constantinopoli in sancto Pacis templo, tertium in pulcherrimo illo Theologi templo, quod in Ephesina metropoli situm est, quartum in sanctissima metropolitane Chalcedonis aede, quintum autem ac sextum in palatii aede, quam Oatum (Ovatum) vulgo appellant « in Trullo ». Quid igitur? Annon in omnibus hæc templis imagines pictæ erant? Quodnam autem ex prædictis Conciliis, quemadmodum vestrum, deiciendas eas ac delendas esse censuit? Responde ad hoc, episcope.

« Cum autem ipse rem ita se habere dixisset, sublati ad celum oculis ac manibus, gravique genitu imo pectore emisso, vir sanctus alta voce exclamavit: Si quis Dominum Jesum Christum in imagine, quantum ad humanitatem attinet, circumscriptum non adorat; anathema sit; cum hisque partem habeat, qui dixerunt²: Tolle, tolle, crucifige eum.

« At illi ob præclaram hanc ipsius dicendi fiduciam stupore delixi, cum beata illa lingua adhuc loqui ac veritatis hostes fortiter insectari pararet, firmissima verborum tela, tanquam sagillas in manu potentis, illi metuentes, statim eum quidem in custodiam conjici præcipiunt: ipsi autem oblecti præ pudore vultibus, ad ausum abierunt. Percunctante igitur imperatore, quidnam ipsi perfectissent, atque episcopis eadem suam occultare conantibus: Vici sumus, ait Callistus senator, o imperator, victi sumus. Magnus enim doctrina vir ille: magnus in disputando: incomparabilis ipsius virtus est, animus intrepidus: non modo minis superior est, sed ipsam quoque mortem contemnit». Hactenus que ad disputationem pertinent, occasione Actorum Pseudo-OEcumenici Concilii hic recitata, cum tamen post novem annos (ut diximus) acciderint.

31. Que autem dicte sint eidem profano conventui satane acclamationes post absolutam Synodum, idem auctor superius ita: « Ac denique quod postremum illorum et gravissimum malum est, seclerati certe et vineæ Christi exitiosi sacerdotes, de quibus Propheta prædixit³: Egressa est iniquitas a sacerdotibus Babilonis ». Ac rursus⁴: « Pastores multi demodum sunt vineam meam, concutaverunt patrem meam: hi, inquam, inter sanctum et profanum minime distinguentes, postquam e pestilentia

¹ Philip. 1.² Joan. XCV. — ³ Jerem. XLV. — ⁴ Hierem. XLV.

illo consensu exsurrexerunt, populum ipsum, qui post eum a recta doctrina aberrarat, manus in altum tollere jubentes, letum strepitum excitarunt, atque horrendum illud alque magnum furorem excedens protulerunt: *NOBIS SALUS MUNDO*, quandoquidem opera tua, o imperator, idolis liberati sumus. O profanas linguas, quae nefariam illam vocem emisserunt! quibus illud Davidis plane quadraret¹: Iniquitatem in excelso locuti sunt: posuerunt in caelum os suum, et lingua eorum transivit in terra. Existerant enim robuste improbitatis ac nobilis impietatis homines, se nihil magni ac praecleari facturos, si ea loquerentur, quae aures ferre possent, audaciaeque suae modum aliquem constituerent, ac non omnium tam qui unquam fuerunt, vel futuri sunt maxime impios sese praebent». Haec ipse.

32. Porro impiae acclamationes ejusdem conventus satanae habentur in Decreto ipsorum definitionis, ad cuius finem ista leguntur in tres praecipuos sanctos Patres ipsorum adversarios conclamata²: «Germani, Georgii, et Manzuris sententiam minus rectam vos dispulistis: Germano bilingui ac animo duplici adoratori lignorum, anathema. Georgio consentienti illi et falsario paternorum dogmatum, anathema. Manzuri ignominioso et Sarraceno, anathema. Doctore impietatis ac perverso interprete divinae Scripturae Manzuri, anathema. Trinitas hos tres abstulit». Haec de his perdidit, quos refellens Orthodoxus antagonista in Nicæno Concilio ista de his: «Deus illos in abditiu vultus sui abscondit, et a conturbatione hominum protexit illos, a contradictione linguarum liberavit eos: nam ut faces in Ecclesia resplenderent, Germanus enim in litteris sacris eruditus fuit, et velut Samuel a puero beo dicatus, divinis Patribus semper adhaesit: quare Dialogis illius, qui per totum terrarum orbem vulgati sunt, par est acquiescere: altitudo enim Dei in ore illius, et cuses ancipites in manibus illius scintillas eos, qui Ecclesiasticae traditioni adversantur.

33. «Georgius autem, cui patria Cyprus, civiliter in hac vita degens, Christum Deum, qui nobis suam dispensationem scriptam reliquit, imitatus, non fuit contentiosus, non clamorosus, non calumniator, non redditor convicioiorum: ab aliis vexatus, non minabatur; qui illum ad maxillam verberabat, exhibebat huic festum et alteram: qui cogebat eum ad miliarii unius iter, adiecit duplum, jugum Dei a juventute portavit, optimum ratus secundum Prophetam sedere in solitudine». Cujus autem fuerit iste episcopus civitatis, non dicitur. Est mentio in Menologio Basilii imp. die xviii Aprilis de Georgio episcopo Antiochie Pisisdae, de quo inter alia ista: «Postquam diaboli consilio fuit Iconomachorum haeresis exorta, et omnes episcopi ab imperatore juberentur Constantinopolim petere, venit et ipse; et cum sanctorum cogereur imagi-

nium adorationem negare, nec assentiretur, in exitum missus fuit, etc.» Pergit defensor:

34. «Joannes vero, qui ab illis Manzur contumeliose nominatur, cunctis relictis cum Mathæo Apostolo Christum secutus est, longe majores divitias, quam sunt Abraicae, existmans contumeliam pro Christo: maluitque cum populo Christi affligi, quam temporariam in peccato voluptatem. Ipse igitur cruce sua sublata pro Christo Christique caris, Deum secutus est, et ex Oriente per Christum tuba cecinit, non arbitratus ferendam, quae in aliena offendebatur regione vaniloquentiam, et eum qui contra Dei Ecclesiam instructus est apparatus, rabiosam insaniam. Sed hanc triumphans ubique exhortatorie et consolabiliter tutam vitam duxit; in Ecclesiis enim veterem consuetudinem diligenter conservandam monuit: pacificam quoque illarum compositionem et statum, quem etiam Dominus discipulis suis in signum, quo cognoscerentur, quod essent sui discipuli, dedit, dicens: Pacem meam relinquo vobis, conservare et roborare studuit. Hos igitur venerabiles et dignos fide viros in Ecclesia Catholica probatos illorum seditiosa sycophantia ferre non potest, etc.» Et plura alia in detestationem ipsorum.

35. His igitur Blasphemiis et contumeliis in Deum et sanctos ter miseri homines Synodum absolventur, quam (ut dictum est) septimam Oecumenicam appellaverunt. Perseverasse autem, ut eadem Pseudo-Concilium ab iis diceretur septima Synodus: Acta verè septimae Synodi dicteque Nicænae secundae confirmant, quod plerique ignorantes cum audierint ab Orthodoxis septimam commendari Synodum, putantes hanc ipsam esse haeticam, scandalum passi sunt. Sed de his suo loco inferius.

Accipe modo quae de damnatione hujus septimae Synodi a diversis ponuntur, atque in primis quae Orthodoxi Orientales habent in libello eidem secundae Nicænae oblato his verbis:

«Precamur vestram sanctitatem, ut bono animo eos recipiatis legatos. Habebitis enim trium Apostolicorum thronorum concordem sententiam et continentem concordiam. Qui sane sex generales Synodos ante habitas una voce praedicant: Aliam autem illam, quam septimam dicunt, non modo non recipiunt, sed uno animo et voce detestantur, utpote quae ex haeresi contra Apostolicam, et Patrum traditionem sit congregata non aliam ob causam, quam ut sacrosantas et venerandas imagines subvertat». Haec Orientales in dicto Nicæno Concilio, in quo omnium episcoporum sententia ejusmodi Synodus dicta septima et Oecumenica condemnata est. Sed longe ante his ipsis ferme diebus, a primario Catholicae fidei antistite Stephano papa fuit ipsa penitus condemnata anathematisque subjecta.

36. *Pseudo-Synodus damnata*.—Etenim omnia, quae Constantinus imperator contra sacras imagi-

¹ Psal. LXXII. — ² Nice. II. Conc. act. vi.

³ Conc. Nic. II. Act. III.

nes est operatus, Stephanum Romanum Pontificem irrita reddidisse monniseque literis imperatorem, ut ab errore desisteret (quod et fecerant predecessores), testatur Hadrianus Romanus Pontifex in Epistola ad Constantinum et Irenem Augustos. Dolemus tam præclara Stephani papæ monumenta et adeo necessaria periisse. Quibus tu putas fulminibus conatum esse sanctum Pontificem disjicere molem illam, turrim Babel tam sublime erectam ab Hagiomachiis tentantibus bellum inferre caelestibus, pollentemque superbo nomine septimi Concilii Oecumenici Pseudo-Synodum confutare, damnare, ad nihilumque deducere? Plane declarant eventa, cum prorsus disjectam evanuisse, ut nec ulla penitus mentio de illa sit, nisi cum ab Orthodoxis legitur condemnata. Quin etiam et alios patriarchas id ipsum præstitisse datis literis, docent quæ habet idem, qui supra Stephanus martyr verbis istis: « Antistites autem ipsi, hoc est, Romæ, et Antiochiæ, ac Hierosolymorum, et Alexandriæ non modo dogma istud ac dogmatis auctorem gravissimo odio persequuntur, sed etiam per invectivas Epistolas de ipso triumpharunt, apostatam ipsum ac Dei hostem vocantes, utpote adversus Christi

imaginem male ac pestifere concitatum ». Hæc de imperatore, cujus opere nefarium illud fuit Concilium congregatum.

37. Ubi autem impietas ex ejusmodi infandis legibus robur accepit: mox iis tanquam incensis facibus armata progressa, quid intactum reliquit, quid non corruptum et perdidit? ita ut antiquæ pietatis nullibi aliquid sineret esse vestigium: tunc plane accidit, quod Joannes Damascenus ¹ ait, « quod sacras imagines cum ignominiosissime tractavissent, easdem in minutissimas partes committerent, in ignemque projicerent, et quæ in parietibus erant depictæ, partim aqua calida, partim calce, vel atramento obliterarent ». Tunc et auditum novum sectariis nomen: nam (ut idem ait) Tymoleontes dicti sunt, quod data potestate, cum sectam furore armaverant, eos qui sacras imagines exceperant atque salutassent, « plagis et suppliciis sine modo affliciebant ». Sed quæ dispersio Orthodoxorum post dictam Synodum facta sit, dicemus anno sequenti.

¹ Joan. Damasc. de hæresib. in fin.

Anno periodi Græco-Romanae 6247. — Anno Æræ Hispan. 792. — Anno Hegiræ 137, inchoata die 26 Junii, Fer. 5. — Jesu Christi 754.

— Stephani II papæ 3. — Constantini Copronymi 35 et 44. Leonis IV 4.

1. *Stephanus PP. in Galliam venit veratus ab Aistulfo rege Longob.* — Annum. 1 ad 12. Postquam Anastasius narravit, Stephanum II deductum fuisse a Pippino rege ad palatium Pontigonense die sexta Januarii Epiphaniæ sacra, subdit, *ibi*, id est, in palatio Pontigonensi, Pontificem Romanum prædictum regem deprecatum esse, ut causam beati Petri et Reipublicæ Romanæ defenderet, et Pippinum promississe sese *exarchatum Ravennæ et Reipublicæ jura* restitui modis omnibus curaturum. Annalista Metensis ait, hanc petitionem a Stephano papa factam *sequenti die*, proximo nempe post adventum ejus in palatium Pontigonense. « Sed quia tempus imminabat hyemale, eundem sanctissimum papam cum suis omnibus Parisiis apud venerabile monasterium beati Dionysii ad hybernandum pergere fecit », inquit Anastasius. Quæ post hæc gesta sunt, referi his verbis anonymus, qui secundam Appendicem adjectit ad confirmationem Fredegarii, qui-

que annum a kalendis Martii exorditur: « Tunc Pippinus rex præfato Stephano papa apud Parisios civitatem in monasterio sancti Dionysii martyris cum ingenti cura et multa diligentia hyemare præcepit, legationem ad Aistulfum regem Longobardorum mittens, petens, ut propter reverentiam beatissimorum Petri et Pauli, in partibus Romæ hostiliter non ambularet, et superstitiosas ac impias et contra legis ordinem causas, quas antea Romæ nunquam fecerat, propter ejus petitionem facere non deberet: cum prædictus rex Pippinus quod per legatos suos petierat, non impetrasset, et Aistulfus hoc facere contempsisset, evoluti anno (scilicet octavo), rex a kal. Mart. omnes Francos (sicut mos Francorum est) in Bernaco villa publica ad se venire præcepit ». Sed loco, *Bernaco villa publica*, legendum cum annalista Metensi, *Brennaco villa publica*. Erat Brennacum villa regia regni pagique Suessionici, posita ad flumen

Vidulam, quæ vulgo *Braîne* appellatur, de qua Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum et Mabilionius lib. 4 de Re Diplom. pag. 253.

2. *In conceitu Carisiacensi defensio Stephani II decreta.* — Regino in Chronico, qui adventum *Stephani papæ* in Galliam in annum DCCLII perperam confert, recte notat locum, ubi Pippinus rex Pascha celebravit anno, quo Stephanus II in Gallia erat: « Hoc anno Nativitatem Domini in Theodonis villa, Pascha in Carisiaco dominus rex celebravit ». Pascha autem hoc anno in diem XIV mensis Aprilis incidit. Est Carisiacum, hodie *Quiersi*, vel *Chiersi* gallicè nuncupatum, locus ad Isuram fluvium, tunc villa palatina, paucis leucis ab urbe Noviomago distans, ubi Carolus Martellus decessit. Legenda disquisitio de Carisiaco villa regia a Mabilionio edita lib. 4 de Re Diplom. pag. 258. Hoc enim Carisiacum aliqui viri doctissimi ad Creciacum detorqueere conati sunt. « Pippinus cum admonitione et oratione venerabilis Pontificis ad locum, qui Carisiacum appellatur, pergens, ibique congregans cunctos proceres regie sue polestatis, et eos tanti patris admonitione imbuens, statuit cum eis, quæ semel Christo favente una cum eodem papa decreverat, perficere », inquit Anastasius. Eodem perductus est Stephanus, ibique promissio ipsi a Pippino, filiisque Carolo ac Carolomanno facta est, ut Romano Pontifici res a Longobardis ereptæ restituerentur, sicut testatur idem Anastasius in Hadriano primo. Istie Pontificem convenerunt monachi *Britannienses* (erat Bretiniacum monasterium quondam agri Noviomagensis ad Oesiam fluvium, nunc prioratus novius Cluniacensis) de quibusdam Ecclesiasticis rebus interrogaturi: quibus ipse responsa dedit, edita in tom. II Conc. Gallie sub hoc titulo: « Stephani II papæ responsa, quæ cum in Francia esset in Carisiaco villa Britanniaco monasterio dedit ad varia consulta, de quibus fuerat interrogatus, anno Christi DCCLIV ». Subsequuntur responsa XIX ad totidem interrogata, quæ in triplici versantur materia; decem sunt de matrimonio, quinque de baptismo, cætera de clericis. Ea explicat natalis Alexander sæculo VIII in Stephano II, quem juxta vulgarem errorem Stephanum III appellat.

3. *Carolomannus monachus in Franciam legatus missus.* — Cum *Pippinus* apud *Carisiacum* versabatur, illuc quoque venit ex Italia *Carolomannus* ejus frater, tunc monachus Cassinensis, ut annaliste Pelavianus et Loiselianus ad hunc Christi annum habent. « Aistulfus », inquit Anastasius, « Carolomanno fratri Pippini, qui in monasterio B. Benedicti devote per revolutum temporis spatium degabat monachus, suadens eum in Francie provinciam ad sibi obediendum, atque ad adversandum causæ demptionis sanctæ Dei Ecclesie et Republicæ Romanorum direxit ». Hanc legationem suscepit *Carolomannus monachus per jussionem* sui abbatis, ut scribit annalista Laureshamensis, quod et alii multi habent. Hujus legationis causa secundum Anastasium hæc fuit: « Nitebatur (sci-

licet Carolomannus) omnino et vehementius decertabat sanctæ Dei Ecclesie causam subvertere, juxta quod a præfato rege Aistulfo fuerat directus. Sed domino propitiante minime valuit sui germani Pippini regis Francorum in hoc cor inclinare. Potius autem comperto Aistulfi ingenio, tota virtute idem Pippinus professus est decertare pro causa sanctæ Dei Ecclesie, sicut pridem jam dicto Pontifici sponderat ». Longe tamen verosimilius est quod scribit Eginhardus in Annalibus, ad an. DCCLII, Carolomannum invitum legationem illam obisse, « quia nec ille abbas sui jussa contemnere, nec abbas illius præceptis regis Longobardum, qui ei hoc imperavit, audebat resistere ». De hac Carolomanni legatione agit Baronius num. 7 et duobus seqq.

4. *Translatio reliquiarum S. Germani episcopi Parisiensis.* — Bellum undique parabatur, sed ob gravem ac periculosum morbum *Stephani* papæ expeditio tantisper retardata fuit. Interim *Lantfredus* abbas monasterii S. Germani Parisiensis, vulgo de *Pratis* appellati, corpus ejusdem *S. Germani* episcopi Parisiensis, quod hactenus in Basilica S. Vincentii martyris humatum jacuerat, infra majoris Ecclesie aulam transferri curavit; quod factum est *Pippino* rege et *Carolo* ejus filio tum puero, et postea imperatore, præsentibus, ut narrat Baronius num. 11. Translatio facta est ex sacello S. Symphoriani in Basilicam S. Vincentii ipsi coherentem, quam in litteras retulit, non *Aimoinus*, ut creditur Baronius, sed anonymus quidam monachus cœnobii S. Germani de *Pratis*, prout facti narrationem ex ipsius Caroli Magni ore acceptam didicerat. Extat hujus translationis Historia sæc. III Benedict. part. 2, cui adjunxit Mabilionius libros duos de *Miraculis sancti Germani*, ab Aimoino monacho Pratensi sæculo IX scriptos, et in lib. 2, cap. 17, dicitur, ejus corpus jacuisse in Ecclesia sancti Vincentii, quæ nunc S. Germani appellatur, « donec translationis ejus festus dies, quæ octavo kal. Aug. celebratur, adveniret »; quo etiam die in sincero Usuardi Martyrologio memoratur. Ea itaque translatio, quæ magna solemnitate facta et variis miraculis illustrata fuit, contigit die XXV mensis Julii, sancto Jacobo Apostolo sacra, et quidem hoc anno. Anonymus enim cap. 1, num. 2, docet, eam peractam, « anno sequenti, ex quo Apostolica Sedes Stephanus Pontifex ingressus in Gallias » fuit.

5. *Pippinus et duo ejus filii a Stephano II in reges uncti.* — Egrotabat eo ipso translationis tempore *Stephanus papa* in monasterio sancti Dionysii, uti narrat Baronius num. 2 et seqq. tam ex Anastasio, quam ex ipsomet Stephano papa in Epistola ejus, quæ legitur apud Hilduinum in Areopageticis, postquam proxime sequitur narratio de unctione Pippini cum filiis et uxore facta a Stephano. « Hoc anno », inquit Hilduinus, « qui est ab Incarnatione Domini nostri Jesu Christi septingentesimus quinquagesimus quartus, quinto ka-

lendas Augusti », seu die vicesima octava mensis Julii, quæ hoc anno in Dominicam incidit, ideoque non dubium, quin error in Annale Bertinianis, ubi hæc unctio facta dicitur hoc anno *V kal. Augusti*, irrepperit; cum hujusmodi ceremoniæ non nisi diebus Dominicis aut solemnibus festis fieri solita essent. Cæterum hæc coronatio nullum jus in Pippino confirmavit, qui nullum etiam a priori per sanctum *Bonifacium* unctioe acceperat; coronatio enim tam Summorum Pontificum, quam regum mera ceremonia est: indeque Rescripta, quæ beneficiorum Ecclesiasticorum concessionem continent, a Summis Pontificibus ante coronationem emissa effectum habent in Galliâ, ut ex supremæ curiæ Parisiensis arrestis constat. Bis itaque *Pippinus* in regem unctus, primum a *sancto Bonifacio* Sedis Apostolicæ legato anno *occlii*; secundo, a *Stephano* papa, et quidem hoc anno, ut testantur annalists Bertinianus, Loisebianus, Metensis, Tilianus et alii, necnon Anastasius. Utriusque unctiois mentionem facit Eginhardus in Annalibus, Regino aliique; sed Theophanes solius posterioris, utpote solemnioris, meminit. Baronius num. 4 immerito asserit, Anastasium adversarios habere Latinos omnes historicos, « qui unctioem, inquit, Pippini factam jussione Zachariæ Pontificis per sanctum Bonifacium tradunt. Cæterum habet Anastasius testem Theophanem hujus temporis Græcum auctorem, qui Pippinum promotum in regem per Stephanum papam tradit ». Ita cardinalis doctissimus. At ejus tempore in lucem non prodierant auctor secunde Appendicis ad continuationem Fredegarii, nec anonymus, nec clausula anno *occli*, num. 4 a nobis recitata e Ms. Codice eruta, nec varii annalists, qui vel de utraque unctioe locuti sunt, vel de sola priori per Bonifacium peracta, cujus Anastasius non meminit. Ex Græcis vero unus Theophanes de sola posteriori locutus est. Quare Anastasius complures ex Latinis consentientes habet, et neutra unctio hoc tempore in dubium revocari potest, licet priorum Cœntium contra scriptorum cœtorum auctoritatem aliosque complures negaverit.

6. *Anni Pippini non ab ejus unctioe, sed ab ejus electione numerati.* — Baronius num. 6 ait, licet litteris Zachariæ Pippinus in regem ante proventus fuerit, « et sancti Bonifacii unctioe initiatus, tamen non ab eo tempore, sed ab hoc anno cœpti sunt numerari anni ipsius regni, ut docent vetera monu-

menta Francorum (1) ». Verum anno *occlii*, variorum *Pippini* regis Diplomatum mentionem fecimus, in quibus ejus anni ab eodem deducuntur, ab electione scilicet ejus in regem Francorum. Imo nullus ex antiquis historicis, aut annalists annos Pippini ab unctioe, quam in monasterio San-Dionysiano a Stephano papa percepit, dinumeravit. *Carolus* et *Carolomannus*, qui simul cum patre uncti sunt, priores annos regni computarunt quidem a die, qua unxit eos Stephanus, sed Pippino patre demortuo annos regni ab ejus obitu semper numerarunt. Baronius per *vetera monumenta* intellexit Vitam sancti *Othmari* abbatis Durgaugensis, seu monasterii sancti Galli, quam Walfridus Strabo Augiensis abbas scripsit, et libros duos de Miraculis S. Othmari, exaratos ab Isona monacho monasterii sancti Galli; utrumque enim in margine citat. Verum ex verbis Isonis, qui sæculo nono vixit, communis sententia infirmari non potest. Hæc Isonis verba lib. 1, cap. 3: « Pippinus pater Caroli imperatoris, per auctoritatem Stephani Romani Pontificis, deposito ab detonso rege Childerico, anno ab Incarnatione Domini septingentesimo quinquagesimo quarto, Indictione septima, ex prefecto palatii rex constitutus, solus Franci cœpit imperare ». *Iso* enim eo in loco manifeste hallucinatur, ut plurima ejusdem regis Diplomata ante præsentem annum ab eo data demonstrant. Præterea falsum est, *Childericum* usque ad præsentem annum regem appellatum fuisse; cum annos tantum novem regnaverit, et decimum, quem inchoavit, non absolvit. Denique ipsemet *Iso* paulo post laudata verba annos Pippini regis ab anno *occlii* computat, cum ait, sanctum Othmarum *septimo anno regnante Pippino* plenum diem ad Deum migrasse. Ejus autem mors accidit die xvi mensis Novembris anni *occlviii*, ut ex Walfrido Strabone eo Christi anno ostendemus. Is tamen annorum Pippini nullibi meminit, unde apud Baronium in margine loco. *lib. 2 Rerum S. Othmari cap. 5*, legendum, *lib. 1 de Miraculis sancti Othmari ex Isona monacho*.

7. *Epistola de canonizatione S. Swibertii supposititia.* — Baronius num. 10 refert ex Ludgero episcopo Monasteriensi in Epistola ad Rixfridum episcopum Trajectensem, Pippinum exposuisse Stephano papæ miracula *sancti Swibertii*, et ab eo petiisse, ut Catalogo sanctorum confessorum adscriberetur, et Pontificem ægrotantem apud san-

(1) Pippinus hoc anno die incerta rex consecratus fuit, ut optime Pagius expendit, quamquam die et forte mense ab eo diverso quem Pagius signat, ut in nota ad A. *occlv* deducimus. Ab ea consecratione regni sui annos supputate illum cepisse Baronius censet, negat Pagius, cui non minus Diplomatis auctoritas suffragatur. Et ego quidem de una Pippini epocha libens adhibeo. Sed et altera familiaris illi fuit epocha ab hæc regia unctioe deducta, quam traditiones Fuldenses exhibent et tenent. Corpus integrum earum, quarum nonnullas tantummodo dederat Pistorius in sua collectione, vulgavit Joannes Fredericus Schannat, apud quem num. 2 legis Chartam Adalphati *domino sancto et apostolico Bonifacio* directam, ac signatam de « *xviii Idibus*, anno primo regni domini regis ». Tum num. 3, succedit Charta Laditani comitis directæ *domino magnifico fratri Lubini episcopo*, ac in ea *sancti Bonifacii martyris* mentio fit; signatur vero die *ii kal. Septembris*, anno *secundo regni domini Pippini*. Hæc si inter se conferantur, intelligimus predicto, priorem illam Chartam debere anno *occlv*, ejus mense Januarii S. Bonifacium pontum obierat, quamquam non ita multo post, die nempe *v Idus* ejusdem mensis, hinc optime in secunda Charta data pridie *kal. septembris* ejusdem anni martyrum illius commemoratur. Epocham vero Pippini quam utraque Charta præfert, incipisse oportet anno *occlviii*, ante diem *xxxi Augusti*, idque sane cum epocha cœpta ab unctioe Pippini in regem hoc anno *occlviii*, die *v kal. Augusti* plane congruit.

ctum Dionysium commisisse vices suas ad canonizandum ipsum sanctum « Hildolpho Trevirorum, Bonifacio Moguntinorum archiepiscopi, Fulcario Leodiensi episcopo, et præcipue Hildegero Coloniensi archiepiscopo », sed eos propter incursionem Saxonum et expeditionem Italicam Pippini « distulisse canonizationem sancti Swiberthi episcopi usque ad reditum ipsorum de Italia ». Edite sunt litteræ « Rixfridi Trajectensis episcopi ad Ludgerum Monasteriensis Ecclesiæ episcopum », petentis, « ut modum et ordinem elevationis et canonizationis sancti Swiberthi in scripta redigeret »; tum *ipsius Ludgeri* idipsum fuisse exsequentis. Sed eas litteras Henschenius et Mabillonius, qui commenta Pseudo-Marcellini rejecerunt, ut suo loco ostendimus, supposititias esse etiam demonstrarunt. Neque enim *indulgentiarum ac canonizationis* nequæ ante sæculum x audita, et sanctorum *canonizatio* ante sæculum undecimum Pontificibus Romanis non reservata, ut suo loco demonstrabo. Denique anno superiori sanctus *Hildegarius* episcopus Coloniensis occisus est in Saxonia, ut anno sequenti videbimus. Cumque hæc de *sancti Swiberthi* canonizatione commenta nunc manifesta sint, iis refellendis diutius non immorabor.

8. *Prior expeditio Pippini adversus Aistulfum regem.* — A num. 12 ad 17. Expeditionem Pippini in Italiam adversus Aistulfum regem Longobardorum narrat Baronius ex Anastasio, qui dum loquitur de altera Pippini expeditione anno sequenti suscepta, significat priorem peractam esse *per elapsam octavam Indictionem*, quæ kalendis Septemb. hujus Christi anni auspiciatur. Anastasio sullragatur auctor secundæ Appendicis ad continuationem Fredegarii, qui hoc anno scribit: Pippinus « inito consilio cum proceribus suis eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, Stephanus papa et reliquæ nationes, quæ in suo regno commorabantur, et Francorum agmina ad partes Langobardiæ cum omni multitudine per Lugdunum Gallie et Viennam pergentes usque Marniennam pervenerunt. Aistulfus rex Langobardorum hæc audiens, cum omni exercitu Langobardorum usque ad Clusas, quæ cognominatur Valle Suesiana, veniens ibi cum omni exercitu suo castra metatus est; et cum telis et machinis, et multo apparatu, quæ nequiter contra Rempubicam et Sedem Romanam Apostolicam admiserat, nefarie nitebatur defendere. Et cum superscriptus rex Pippinus Marniennam cum exercitu suo redisset, et propter angustia vallium, montes rupesque exercitus prædicti regis minime transire potuisset, pauci tamen montibus angustisque locis erumpentibus, usque in valle Suesana pervenerunt. Hæc cernens Aistulfus rex Langobardorum, omnes Langobardorum armare præcepit, et cum omni exercitu suo super eos audaciter venit. Hæc cernentes Franci, non suis auxiliis, nec suis viribus liberare se putabant, sed Deum invocant, et B. Petri Apostoli adiutorium rogant. Commissoque prælio forfiter inter se dimi-

cantes, Aistulfus rex Langobardorum læsum cernens exercitum suum, terga vertit, et pæne omnem exercitum suum, quam secum adduxerat, lam duces, comites et omnes majores natu gentis Langobardorum in eo prælio omnes amisit, et ipse quodam monte rupis vix lapsus evasit, Ticinum urbem suam cum paucis venit. Igitur præcelsus rex Pippinus patrata (Deo adjuvante) victoria, cum omni exercitu et multitudine, agmina Francorum usque ad Ticinum accessit, castra metatus est, undique omnia quæ in gyro fuerunt vastans, partes Italiæ maxime igne concremavit, totam regionem illam vastavit, castra Langobardorum omnia dirupit, et multos thesauros et alia ornamenta quamplurima, et eorum tentoria omnia rapuit et cepit. Hæc cernens Aistulfus rex Langobardorum, quod nullatenus evadere potuisset, pacem per sacerdotes et optimates Francorum petens, dictiones supradicto rege Pippino faciens, et quidquid contra Romanam Ecclesiam, vel Sedem Apostolicam contra legis ordinem fecerat, plenissima solutione evendaret, sacramenta et obsides ibidem donat, ut nunquam a Francorum ditone se abstraheret, et ulterius ad Sedem Apostolicam Romanam et Rempubicam hostiliter nunquam accederet. « Præfatus rex Pippinus, clemens ut erat, misericordia motus vitam et regnum ei concessit, et multa munera Aistulfus partibus prædicti regis donat: nam et optimatibus Francorum multa munera largitus est. His ita gestis Pippinus rex prædicto Stephano papa cum optimatibus suis et multa munera partibus Romæ cum magno honore direxit, et Sedem Apostolicam incolumem, sicuti prius fuerat, restituit. His transactis Pippinus rex cum exercitu suo, et multis thesauris ac multis muneribus (Deo adjuvante) reversus est ad propria ».

9. *Stephanus II Romam redit.* — Annalista Fuldensis hoc anno habet: « Stephanus papa duce Hieronymo, fratre Pippini, Romam revertitur ». Hieronymo Fulradum unum ex Pippini missis adiungunt analiste Loiselanus, Laureshamensis, Bertmanus et Regino: « Stephanus papa », inquit amatista Loiselanus, « reductus est ad sanctam Sedem per missos domni regis Pippini, Folradum et reliquos, qui cum eo erant ». Annalista vero Laureshamensis est: « Ipse in regnum suum regressus est, et Stephanum papam cum Folrado presbytero capellano, et non minima Francorum manu, Romam remisit ». An vero Pippinus in Franciam reversus Carolomanum fratrem mortuum reperit, de cuius morte Baronius num. 8, anno sequenti examinabimus. Porro Stephanum II Romam ante finem currentis anni adventasse, ex dicendis anno proximo certo apparebit.

10. *Constantinus imp. Pseudo-Synodum adversus sacras imagines celebrat.* — Ad num. 17 et seqq. Constantinus Copronymus Pseudo-Synodum Constantinopoli adversus sacras imagines hoc anno celebravit, « nullo presente ex Catholicis sedibus, Romana scilicet, vel Antiochena, Alexan-

drina aut Hierosolymitana. A quarto idus Februarii incipientes, perduraverunt usque ad sextum idus Angusti ejusdem septimae Indictionis », inquit Theophanes ad annum xii hujus imperatoris, cujus locum integrum recitat Baronius, sed ubi Theophanes ait, « ascendit Constantinus imperator in ambonem tenens Constantinum monachum, qui tunc Sylæi episcopus », Baronius in margine reponit, *Constantinum monachum*. At tam Theophanes, quam Nicephorus in Breviario *monachum* habent. Hæc de ista Synodo Nicephorus, qui tempore Baronii non extabat: « Constantinus, ubi semel se ad Ecclesiæ contumeliam ac pietatis oppugnationem accinxit, tanquam afflatu instinctuque contrarii spiritus abreptus, caetum episcoporum colligit octo et triginta numero supra trecentos, cui Theodosius Ephesinus archiepiscopus præfuit. Urbis porro præsulem Constantinum quemdam, qui monachi habitum præferebat ex Sylææ urbis episcopo constituit. In eo conciliabulo fidei canonem condiderunt de sacris imaginibus evertendis; cui ab omnibus impio consensu ac nefario subscriptum est; eaque religio omnis puerifera in foro anathemate damnata. Eadem et in Germanum Constantinopolitanum patriarcham dicta sententia est, et Georgium Cyprium, et Joannem Damascenum, cognomento Mansur ». Hujus etiam conciliabuli mentio in libello Synodico, quem Baronius non viderat.

11. *Constantinus patriarcha Constantinop. ejus consilia promovet.* — Rei gestæ seriem fuse refert Baronius ex Actis S. Stephani junioris, monachi et martyris, quæ extat in Opera S. Joannis Damasceni, quæque a Metaphraste composita sunt, uti supra jam diximus; sed cum a paucis annis in lucem prodierit Vita hujus sancti martyris a Stephano Ecclesiæ Constantinopolitanae diacono, annis xii post ejus martyrium conscripta, ut auctor ipsemet testatur, ex ea Annales Ecclesiastici illustrandi: « Proprii operis dignum instrumentum nactus (scilicet diabolus) virum, qui genus et animum ex Syria sortitus (nempe Anasiasius patriarcha) magicis præstigiis plurima prodigia patrare existimabatur, hominesque, qui res hujusmodi admirari solent, decipere valebat. Hanc ergo feram Leonis cognominem primum, ut prius scripsimus, adversus sanctarum imaginum adorationem inflammavit. Quamvis vero manifestus hæreticus a Germano veritatis propugnatore, ut antea dictum est, declaratus fuisset; neque sic tamen communis hominum hostis a cœptis destitit. Verum illo e medio sublato, perennisque vermis et æterni ignis facto pabulo, ejus loco impurum illud ipsius germen (Constantinum dico) excitavit, quasi quis direxit ex Achaz Achab, et ex Archelao deteriore Herodem, adulterii mancipium et præcursoris homicidam. Iste igitur male illius radicis arbor, pejores fructus germinans, exhalibus omnis generis venenis in anima congestis, omnes sanctas imagines diruit, evertit, incendit. Cui cum monachi religionis cultores sese opponerent, illis bellum denuntiavit. Illic

eorum habitum tenebrarum habitum appellat is ipse, qui animam tenebris involutam gerebat; qui vero sub illo habitu recensebantur, nefandos, id est, memoratu indignos nominabat, quos etiam idololatrias ob sanctarum imaginum adorationem vocitabat.

12. *Constantinus patriarcha Constantinop. in monachos concitat.* — Ille igitur, cum universam sibi subjectam plebem congregasset, propositis vivifico corpore et sanguine Christi intemeratisque lignis, in quibus Christus Deus pro nobis manus extendit, atque etiam inviolatis Evangeliiis, per quæ ne omnino quidem jurare nobis præcepit Christus; omnes, inquam, ille jurare et quantum valebant viribus hæc se facturos dicere imperavit: nempe sanctam imaginem se non adoraturos, sed eam idolum vocaturos; communionem ab abbate seu monacho non recepturos, neque vel solam salutem ei daturus: sed contra si imprimis nefandum aliquem et tenebrarum veste inductum obvium habuerint, se illum cum conviciis lapidibus obruturos. O ineptias hæreticas! Sui autem simillimum voce, et moribus, nomine et sententia instrumentum e sacerdotali Catalogo nactus, ut si cui Scripture verbis uti placet, Balac Balaam et Joannes Jambrem, illum non Dei et sacerdotum sullragio, sed proprio dolo in Ecclesiam adduxit; ubi cum antio in ambonem ascendissent, Constantini imperatoris manibus profanus Constantinus, impura, ut ita loquar, diploide et omophorio induitur: (ille, inquam, indignus $\tau\omicron\varsigma$ $\pi\epsilon\iota$, sed potius dignus $\tau\omicron\varsigma$ $\epsilon\tau\iota$). Namque patriarcha potius, quam patriarcha Ecclesiæ visus est. Eum interim dignum esse proclamante tyranno. O indignitatem! Armatus præsulis personam gerit: qui bellis et cædibus totus vacaverat, sacerdotis vicem obit: qui a tribus mulieribus flagitiose admissus fuerat, sacerdotum creator seu ordinalor constituitur! etc.

13. *Sacræ imagines Constantinopoli evertuntur.* — « Ab hoc igitur impuro pari tanquam nefaria catena conexo edicta per omnes provincias missa sunt, ut locorum præfecti cum episcopis se in imperialium urbem conferret ad celebrandam Synodum contra sanctas et venerandas imagines. Tunc per omnem locum et civitatem apud pios videre erat luctum super luctum et vie super vie: apud impios vero concalcata sacra, vasa immunita, eversas Ecclesias et calce oblitæ, eo quod sacris imaginibus ornarentur. Haque ubi Christi aut Deipare et sanctorum venerandæ imagines erant, vel rogo et eversioni tradebantur, vel albario opere oblimbantur: ubi vero erant arbores, vel aves, vel bruta animantes, vel præsertim satanica: equitationes, venationes, theatra et curricula depicta: hæc honorifice servabantur et illustrabantur, etc.

14. *Varia regiones ab hac hæresi immunes.* — « His malis discerpta Christi Ecclesia, defecti pietatis assertores monachi Europæ, Byzantii, Thyniæ, et provinciæ Bithynensis, ique, qui Prussia

antra et montes incolebant, simul universi montem Deiferi Auxentii petunt, et ad beatissimum Stephanum, tanquam ad ducem et speculatorem salutarem confugiunt, eum rogandi causa, ut ipsis necessaria ad salutem consuleret. Illum autem propter nova molientem hæresim tristitia et lacrymis demersum repererunt, etc. Ex imo suspirans pater ait: Quandoquidem tres apud nos supersunt partes eorum, qui cum nefaria hac hæresi communionem non habent, vobis auctor sum, ut in illas accurralis. Nullus enim alius locus est draconi subjectus, qui ejus vaniloquentiæ morem non gerat. Illis autem interrogantibus: Quanam illæ partes, pater? statim ipse pergit: Quæ ad æclive Pontii Euxini versus Scythiæ provinciam jacent, Bosphorus, Cherson, Nicopsis, et quæ in Gotiam Cœlem porriguntur: quæ etiam ad Parthenicum mare sita sunt, ubi Australis sinus trajicitur: item regio, quæ in declivi senioris Romæ jacet, Nicopolitarumque metropolis atque Neapolis, et quæ usque ad Romæ fluvium Tiberim continentur: partes quoque inferiores Lyciæ provinciæ, atque etiam Sileum, Syce, et quæ in Propontide navigabilia sunt, Cyprusque insula, et quæ e regione illius sunt ad Tripolim usque, et Tyrum et Joppem. Quid vero commemorare opus est Romæ, Antiochiæ, et Alexandriæ antistites, qui nefandum Iconoclastarum dogma non solum exerati sunt et anathemate percusserunt; sed etiam litteris in impium imperatorem illius adstipulatorem inveli non cessarunt, eum apostalam et hæresiarcham appellando. Inter quos etiam honoratissimus et sapientissimus Joannes Damascenus presbyter (quem hic tyrannus Mausur nominabat, nos autem sanctum et deiferum appellamus) eidem scribere, eumque hæreticum blateronem, Mahomet, Iconoclastam, et sanctorum hostem nuncupare non destitit, etc.

15. *Ad illas provincias plerique monachorum sese recipiunt.* — « Illis pluribusque aliis animæ perutilibus sermonibus a beatissimo Stephano dictis, patres preces lugubres peregere, extremaque salute sancto viro dicta, ad loca securissima profecti sunt; non martyrii metu, sed tyranni insidiis, suumque ipsorum inexpertum animum veriti, etc. Tunc cernere erat monastico ordine et Nazarico habitu quasi in captivitate abducto orbatum Byzantium. Ille Pontum Euxinum navigabat: hic Cyprum petebat, alius Romam discedere meditabatur, atque ita propriis monasteriis relicti hospites et advenæ facti sunt. Interim tyrannus augustum intemeratæ Deiparæ templum Blacherense evertit, quod quidem prius muris ornatum erat, ubi picturis exprimebatur Dei ad nos descensus, varique illius miracula, et facta usque ad ejusdem Assumptionem et sancti Spiritus adventum: atque hoc pacto omnibus Christi mysteriis sublatis, Ecclesiam *pomonum custodiam* et aviarium reddidit, etc. In hoc igitur augustissimo templo sceleratus ille presidens una cum ejusdem nominis proditore Christi gregis, cæteris sibi sub-

jectis ventris mancipiis episcopis, abominandam Deoque infestam Synodum celebravit, in qua venerande imagines simulacra idolica appellata sunt, etc. postea Germanum divinum et Orthodoxum Ecclesiæ præsulem ii, qui a Deo abalienati erant, anathemate percusserunt, et ligni cultorem appellaverunt, etc. Porro postquam complures blasphemias evomissent, atque in sanctos et intemeratam Deiparam hostiliter prodissent, etc. hi, inquam, e loco ubi sedebant, simul cum populo surgentes, manibus in cælum erectis miserabilem illam vocem ediderunt: Hodie salus mundo; quia tu, imperator, nos ex idolis redemisti, etc.

16. *S. Stephanus junior in carcerem traditur.* — « Postquam hæc ita acta sunt, cunctique manu subscripserunt et ore confessi sunt, tyrannus, ad quem sancti patris nostri fama pervenerat, unum e præcipuis suis proceribus, virum disertissimum atque ad dicendum et audiendum idoneum, Callistum nomine, patricii dignitate ornatum, eandemque hæresim apprime doctum accessivit, cui hæc mandata dedit: Pete Auxentii collem, ibique lætescenti Stephano ex nefandorum caterva persuade, ut Synodo subscribat, etc. Itaque ille confestim in montem se contulit; eumque collis verticem attigisset, sancto patri mandatum imperatoris ore tulit, eumque pessimus hortabatur, ut imperatorum definitioni subscriberet et assentiretur. Ad Stephanum pro sanctorum imaginum adoratione mortem lubentissime sese subiturum respondit. Quod cum imperator accepisset, Callistum patricium cum militibus ad montem misit, qui sanctum virum e colla velociter sublatum in inferius monasterium deportarent. Post aliquot dies « innumeraibilem militum multitudinem ad collem S. Auxentii præparare imperat, quem ubi recto itinere attigerunt, sancti discipulos disperserunt, monasterium et Ecclesiam igne vastarunt, atque ad ipsum etiam pavimentum in pulverem redegerunt. Sancto autem e sua spelunca abrepto, ad declive maris declinarunt, etc. alii ejus latera virgibus verberabant: alii eum in decliviores prærupti loci partes propellebant, etc. denique omni suppliciorum genere illum vexando ad litus pervenire, etc. maritima deinde ora cursa ad sancti Philippii monasterium, quod ad mare urbis Chrysopolis situm est, devenerunt; eumque ibi sanctum inclusissent, de his quæ gesta erant, certum fecerunt imperatorem, etc.

17. *Decretum contra sacras imagines legitur S. Stephano jun.* — « Postea hæresiarchas, ut ita loquar, et *εναζίζου* similibus moribus præditos accessit, nempe Theodosium falsum Ephesi episcopum, novatorem Constantinum Nicomediæ, aliumque Constantinum Nacoliæ episcopos, cum Sisinnio Pastila, et Basilio Tricacabo, atque palatii facundissimis Callisto, de quo supra, et Combonone scriniorum magistro, et Mansura secta Saraceno, quos omnes ad archiepiscopum nomine et moribus sui simillimum misit, ut simul ad supradictum mo-

nasterium Chrysopolitanum proficiscerentur, etc. Itaque illi falsæ Synodi definitione secum accepta, e patriarchæ domo digressi sunt, et supradictum monasterium petierunt, etc., statimque sanctum ad se adduci imperant, etc. quem ubi conspexere Deo invisi viri, lacrymati sunt, etc. verum Callistus et Combocon silentium imposuerunt profano Constantino (episcopo nempe Nicomediensi) ipsique ad sanctum dixerunt : E duobus quæ proponimus alterum tibi eligendum est, vel cedere et subscribere, vel si id renues morti tradi, tanquam rebellem legi patrum et imperatorum, quos Deus ipse docuit. Quibus verbis respondit sanctus : Attende, domine patricie, mihi vivere Christus est, et mori pro sancta ejus imagine luerum et gloria, etc. verumtamen legatur vestræ Synodi definitio, ut perspiciam quid rectum continent ad divinas et venerandas imagines evertendas.

18. *S. Stephanus junior damnat Decretum contra sacras imagines factum.* — Illico Constantinus Næolicæ episcopum aperto coeclio ita legit : Definitio sanctæ et OEcumenicæ septimæ Synodi (ita eam vocarunt Iconoclastæ). Tunc sanctus silentio manu ei indicto exclamavit : O amantiam ! postquam a mendacio incepistis, illudque per totam vestram novam molientem vaniloquentiam in præsidium adhibuistis, in idem desistis, o Christianorum calumniatores ! quomodo enim sancta illa est Synodus, quæ sancta polluit ? Annon sancta a vobis conculcata sunt ? Annon apud ipsam Synodum vestram viri Christi amantes quemdam episcopum accusaverunt, sanctum incorruptorum Dei mysteriorum discum conculcasse, eo quod venerandas Christi ejusque Matris et Præcursoris expressas ferret imagines : vos vero conculcationis crimen imaginibus magis facientes, illum sacerdotio fungi probastis ; illos autem Christi amantes viros a vestra communione separastis, eos cultores idolorum appellando. Quid sceleratius ? Annon sacra pepla confregistis, et penitus sustulistis ? qui ergo vestra Synodus sancta appellabitur ? Annon ex omnibus sanctis, justis, Apostolis, martyribus sancti vocabulum expunxistis, et dogma condidistis dicendo : Quo vadis ? Ad Apostolos. Unde venis ? Ex quadraginta martyribus. Ubi es ? Apud martyrem Theodorum et martyrem Acacian, et similes ? Annon hæc vestra doctrina est ? Quomodo ergo vos, qui sancta profanastis, sanctum constituitis ? o dementia !

19. *Synodus contra sacras imagines contraria Synodis generalibus.* — Quanquam etiam ratione vestram Synodum OEcumenicam dicitis, quam neque approbavit Romanus Pontifex (quanquam canone præscribitur res Ecclesiasticas absque papa Romæ constitui non debere) neque Alexandrinus, ut verum fatear, neque Antiochenus, neque Hierosolymitanus ? ubi enim illorum libelli, ut falsa vestra Synodus OEcumenica prædicetur ? quomodo porro SEPTIMAM hincupatis, quæ sex priores non est secuta ? namque omne septimum sequitur post

primum, secundum, tertium, quartum, et quintum ; et consequenti serie post sextum, septimum. Vos vero, qui sex Synodorum traditiones antiquastis, quoniam titulo vestram Synodum SEPTIMAM nominatis, ignoro. Triceambo autem interrogante : Quid ergo ex sex sanctis OEcumenicis Synodis abrogavimus ? Respondit sanctus : Annon in sacris templis sex sanctæ Synodi congregatæ sunt ? prima Nicææ in templo sanctæ Sophiæ ; secunda Constantinopoli in templo sanctæ Irenes ; tertia Ephesi in templo Theologi (id est, S. Joannis Evangelistæ) ; quarta in nostra Chalcedonensi metropoli, in templo celeberrimæ Euphemiæ ; quinta iterum et sexta Constantinopoli, illa in templo S. Sophiæ, hæc in sacro palatio, in ea parte quæ Trullus dicitur, quam nos Oatum vocamus. Annon in illis omnibus templis imagines sculptæ erant, quas Patres approbare et adorare ? die, episcopo. Quo fatente ita se rem habere, justus sublati ad cælum oculis, magnoque gemitu e corde emisso, extensis manibus dixit : Si quis Dominum nostrum J. C. in imagine secundum humanitatem circumscriptum non adorat, anathema sit, et cum illis censeatur, qui clamare : Tolle, tolle, crucifige eum. Hac sancti libertate obstupefacti illi susurrone, cum sermonem adhuc producere vellet, surgunt, eamque tantum includi jubent. Ipsi autem pudore suffusi ad imperatoris antam remigrarunt ». Hæc occasione Actorum Pseudo-OEcumenici Concilii ; accidere enim anno DCCLXIII ante S. Stephani martyrium, de quo suo loco.

20. *Episcopi Orthodoxi excommunicantur ab Iconoclastis.* — Baronius a num. 32 ad 36 refert ex Actione VI secundæ Synodi Nicænæ OEcumenicæ defensionem Georgii episcopi Orthodoxi, in quem Iconomachi anathema dixere, sicuti et in Joannem Damascenum, ac in Germanum episcopum Constantinopolitanum. Hæc enim in eadem Actione de illo leguntur : « Georgius autem cui patria Cyprus, civiliter in hac vita degens, Christum Deum, qui nobis suam dispensationem scriptam reliquit, imitatus, non fuit contentiosus, non clamorus, non calumniator, non redditor conviciorum : ab aliis vexatus non minabatur ; qui illum ad maxillam verberabat, exhibebat huic confestim et alteram : qui cogebat eum ad milliarii unius iter, adiecit duplum, jugum Dei a juventute portavit, optimum ratus secundum Prophetam sedere in solitudine ». His subjungit Baronius : cujus autem fuerit iste episcopus civitatis, non dicitur. Est mentio in Menologio Basilii imper. die xviii Aprilis de Georgio episcopo Antiochiæ Pisidiæ, de quo inter alia ista : « Postquam diaboli consilio fuit Iconomachorum hæresis exorta, et omnes episcopi ab imperatore jubentur Constantinopolim petere : venit et ipse, et cum sanctorum cogeretur imaginum adorationem negare, nec a-sentiretur, in exilium missus fuit, etc. » Ita Baronius. Verum Alatus in Diatriba de Georgii ex iisdem verbis Concilii Nicæni colligit, qui ibi laudatur, non fuisse episcopum ; sed

solum monachum, aut ad summum hegumenum monachorum. Quomodo enim episcopalem titulum Epiphanius diaconus, qui laudata verba in Concilio Niceno protulit, prætermississet; cum Synodus episcopatus ejus præcipuam rationem habitura fuisset. *Georgius* itaque Pisidiæ in Asia minore episcopus, diversus est a *Georgio* cognomine Cyprio, quem una cum sancto Germano patriarcha, et Joanne Damasceno damnavit Pseudo-Synodus hoc anno celebrata. Henschenius ad diem ix SS. mensis Aprilis, quo sanctus *Georgius* episcopus Antiochiæ in Pisidia colitur in Martyrologio Romano (licet in Menologio Basilii imper. inseribatur ad diem xviii ejusdem mensis), recte censet imperatorem illum, qui episcopos omnes Constantinopolim accersivit, ut tradit idem Basilius, sibi que adversantes exiliis carceribusque multavit, fuisse *Leonem Armenum*, qui sæculo sequenti novam adversus imaginum cultores persecutionem suscitavit. Diversus est itaque *Georgius Cyprius* sacrarum imaginum defensor sub Copronymo a *Georgio episcopo Pisidico*, sub Leone Armeno in exilium misso, ideoque cavendum, ne qui in posteriori persecutione, cum iis qui in priori passi sunt, confundantur, et vice versa.

21. *Mortitur S. Burchardus Wirziburgensis episc.* — Hoc anno sanctus *Burchardus* episcopus Wirziburgensis primus « in gaudium Domini sui comitibus educitur Angelicis quarto nonas Februarii », inquit Egilwardus, qui Vitam ejus recitatum a Mabillonio sec. in *Benedict.* part. 2 conscripsit, sed cum multis anachronismis, quod ante sæculum undecimum non vixerit. Mabillonius aliam Vitam ab anonymo, quem suspicatur floruisse in fine sæculo x, exhibet; sed in ea nec dies, nec annus ejus mortis memorantur. Cum tamen sanctus Ludigerus in Vita sancti Gregorii abbatis Wirziburgensis, de sancti Bonifacii discipulis loquens scribat: « Wigbertus et Burghardus, ante magistrum migrarunt a sæculo », et sanctus Bonifacius die v mensis Junii sequentis Christi anni martyrium fecerit, ac Egilwardus lib. 2 Vitæ sancti Burchardi testetur, cum ante mortem sibi successorem substituisse sanctum *Megingardum*, presentibus legatis Pippini regis, *necon et Moguntini metropolitani Lulli*, postea episcopatum abdicasse, et assumptis sex tantum monachis secessum petiisse, ubi non multo post animam Deo reddidit, liquet *S. Burchardum* non alio, quam currenti anno vitam functum esse; non recte Mabillonium citatum mortem ejus cum anno dclii alligasse; et Cointium, qui hoc anno mortem ejus consignavit, perperam scripsisse *Burchardum* anno dclii, ut ibidem videre est num. 56 et seqq. episcopatum dimisisse. Cum enim sanctus *Lullus* anno tantum superiori sancto Bonifacio in episcopatum Moguntinensem successerit, idque post diem xi mensis Martii, ut ex dictis ibidem constat, neque ejus abdicatio, neque ejus mors ante eum Christi annum contingere potuere. Mabillonium et Cointium Marianus Scotus in Chronico et Trithemius in viris illustri-

bus ordinis sancti Benedicti, qui Burchardi pontificatum novem annorum spatio circumseribunt, decipere. Hinc enim aller cum anno dclii demortuum, alter vero eo anno episcopatum dimisisse, et triennio post vitam cum morte commutasse intulere. At cum *Burchardus* exente anno dcccxi aut sequenti inente Wirziburgensis seu Herbigopolitanus episcopus dictus fuerit, ut tam Mabillonius, quam Cointius scite staterunt, manifestum est Marianum et Trithemium falsos esse, et *Burchardum* duodecimum saltem sedis annum inchoasse. Baronius anno dcccxi, num. 7, mortem ejus recitat, ab Egilwardo in errorem illum inductus.

22. *Reliquias S. Kiliani et sociorum transtulit.* — *Burchardus* reliquias sanctorum *Kiliani* et sociorum ejus martyrum transtulit, ut suo loco ostendimus, et duas Basilicas in ejus honorem construxit, ac cenobium, quod nunc *monasterium S. Burchardi* appellatur, cum in sua fundatione vocatum fuerit monasterium sancti Andreae Apostoli. Colitur Herbigoli die xiv Octobris, ad quem etiam diem inscriptus est Martyrologio Romano, ubi Baronius in Notis perperam asserit, eum consecratum fuisse episcopum a Zacharia papa, sedesse annos xl, et obiisse anno Domini dcccxi, quæ accepit ab Egilwardo, qui in tribus illis capitibus, sicuti et in quibusdam aliis, fæde erravit, ut nunc inter omnes convenit.

23. *Obitus Cuthredi regis Saxonum Occidentalem.* — Huntindoniensis in lib. 4, pag. 34, narrata insigni victoria, quam Cuthredus Occidentalem Saxonum rex de Ethelbaldo Merciorum rege reportavit anno xiii regni sui, ait: « Anno sequenti, Cuthredus rex magnus et excelsus, tot prosperitatibus et victoriis potitus, mortis inclementia laticium finivit. Siebertus, regis predicti cognatus, successit ei; sed brevi tempore regnum tenuit. Nam ex prædecessoris sui eventibus tumefactus et insolens, etiam suis intolerabilis fuit ». Subdit Huntindoniensis, Siebertum regem in principio secundi anni regni sui unanimi consensu expulsum fuisse a regno, et *Kineulfum* seu *Konulfum* juvenem egregium de stirpe regia electum in regem, et non multo post *Siebertum* a porcario quodam interfectum. *Cuthredi* regis mortem etiam hoc anno consignat uterque chronographus Saxo, ideoque *Kenulf* initium ab anno sequenti repetendum.

24. *Obitus S. Hucberti episcopi Leodiensis.* — Baronius num. 12 narrat mortem *S. Hucberti* episcopi Leodiensis, sed in Appendice ad præsentem annum, hanc opinionem jure merito retractavit, ejusque mortem ad annum dcccxxviii retraxit, quam tamen ad annum dcccxxvii pertinere, eo Christi anno ostendimus.

25. *Mortur Abdalla califa.* — Elmacinus lib. 2 Hist. Saracen. testatur, *Abdallam Saffahum* Saracenorum califam obiisse « an. Arabum cxxxvi, die solis decimo tertio Duhuggæ », ideoque currentis Christi anni die nona Junii, quæ Dominica-

lis fuit, postquam imperasset annos quatuor et menses novem, ut habet idem Elmacinus. Hunc excepit *Abugiafar Almansor* frater ejus, XXII Sacracenorum califa. Porro *Abdalla* primus califa fuit e familia Abbasidarum, e qua plures alii prodierunt.

26. *Finit Chron. Isidori Pacensis.* — *Isidorus* episcopus Pacensis primus ex quinque veteribus regum Hispanie scriptoribus, a Sandovallio anno MDCXV publicatis, ideo a Baronio non visis, hoc anno Chronicon suum absolvit, ut ostendit clausula ab eo ad finem operis sui subjuncta: « Finit igitur ab exordio mundi usque ad Æram cœptam septingentesimam nonagesimam secundam, anno imp. Const. x, etc. » scilicet usque ad præsentem Christi annum, quem præsul optimus, sed chronologicè imperatorum, etiam qui suo sæculo vivere, parum peritus, male copulat cum anno Constantini Copronymi x, quem ait Leoni Isaurico patri successisse anno Ære Hispanicæ DCCLXXXII, qui Christi est septingentesimus quadragessimus quartus. Quare miror, Marcam in Historia Bearnicæ lib. 2, cap. 4 et seqq. asserere hoc in Chronico temporum supputationem valde exactam esse, sed aliquos errores liberiorum culpa in illud irrepsisse. *Isidorus* enim non tantum imperatorum, sed etiam califarum, eorum præsertim, qui ante Hispaniarum invasionem vivere, annos plerumque perperam collocavit. In Codice Mazarineo, a me sæpe laudato, alieque ejus Chronici correctiones exhibentur, sed paucissimæ que ad chronologiam spectent, argumento hos errores illi attribuendos. Illud tamen opus magni faciendum; cum auctor episcopus professione, et testis oculatus fuerit, qui ideo certius aliis Ecclesiæ Hispanicæ statum per infelicia illa tempora elocere non potest. Orditur autem ab Æra DCCLIII, seu ab anno Christi DCXV.

27. *Cujus urbis Isidorus fuerit episcopus.* — Cujus urbis episcopus fuerit, inter viros doctos non convenit; cum plerique velint in antiqua Lusitania fuisse urbes duas *Pacis* nomine appellatas, quarum alia fuerit *Pax Julia*, a Ptolomeo ac Plinio memorata; alteraque *Pax Augusta* a Strabone lib. 3, *Pezaugusta*, seu, ut ejus voce utar, *Πεζαυγυστα* vocata. Sandovallius et post eum Marea loco laudato, *Isidorum* episcopum *Pacis Augustæ* fuisse sine hæsitacione pronuntiant, supponuntque eam urbem fuisse, quam hodie vulgo *Badajoz* Hispani appellant; cum tamen duas olim in Lusitania urbes *Pacis* nomine dictas existisse non probent. Gaspar quidem Varrerius in sua Lusitanicæ Chronographia conatur ostendere *Pacem Julianam* et *Pacem Augustam* duas diversas urbes fuisse; verum Andreas Resendius vir eruditissimus Epistolam dedit ad Joannem Vastenum, in qua nullis argumentis docet, eandem esse *Pacem Julianam* Ptolomei ac Plinii

eum *Pace Augusta* Sirabonis, quibus convictus non dubito, quin *Isidorus* episcopus fuerit *Pacis Julicæ*, lingua vulgari *Beja* dictæ, quæ cum olim eadem fuerit cum *Pace Augusta*, diversa omnino est ab urbe *Badajoz*, et Anam Fl. in Extremadura hodierna posita, et ducentis circiter annis post *Isidori* mortem condita. Porro Arabes, qui in suo alphabeto non habent nec P nec X, *Pacem* appellant *Basha*, vel *Bajora*, uti apud geographum Nubiensem pag. 156 edit. Latin. L in R mutatur, ut in more Arabes habent.

28. *Nonnisi diu post ejus mortem civitas Badajoz episcopalis facta.* — Urbem vero *Badajoz* vulgo appellatam sæculo decimo, ideoque longe post *Isidori* mortem, ædificatam fuisse testantur Ebnalgoutia Arabs, qui prolixi, sub finem vitæ Americæ *Mahumetis* regis Cordubensis magna dissidia inter Musulmanos Hispanos exorta. Inter alia *Abderhamanus* quidam Merovani filius et rebellium caput, post aliqua certamina Ameram ad petendam pacem coegit, obtinuitque, inquit Ebnalgoutia, « ut sibi cederetur regio territorii urbis *Basherit* (ad Anam fluvium) ibique tributis non obnoxius, et a quacumque auctoritate independens sedem figure posset, ita ut (tanquam dominus absolutus) urbes ædificaret, et ad oram fluvii (nempe Anæ) ædificavit *Batalios* ». Urbs *Basherit*, alias caput provincie, non amplius existit, et vicinitate oppidi *Batalios*, hodie *Badajoz*, periisse videtur. Varrerius mox citatus scribit, Arabas Maurosque vocare *Pacem Augustam* (hodie, inquit, *Badajoz dictam*) *Baxagus*. Sed summo opere fallitur; non enim *Baxagus*, sed *Batalios*, urbs, unde *Badajoz* corruptione linguae originem trahit, vocata. Legatur geographus Nubiensis citatus pag. 153, ubi vox illa semel et iterum memoratur. Sed non solum is geographus; verum etiam Noweirius et Ebnalgoutia cum aliis scriptoribus Arabicis ac Mauris illud oppidum *Batalios* nominant; et Rodericus in Hist. Arab. cap. 47, loquens de Josepho Mauro, qui sæculo undecimo Marochianum regnum fundavit, ait: « In campo Zalla, que prope Badalloz cum Adelfonso rege acriter dimicavit ». Hispani enim *Badillos*, ubi nos *Batalios*, pronuntiant. Ex quibus tandem omnibus sequitur, non solum *Isidorum* civitatis *Badajoz*, quæ hodie episcopalis est, episcopum non fuisse; sed etiam episcopos, qui in Conciliis Hispanicis aliisque monumentis Pacenses appellantur, non in civitate *Badajoz*, ut *Garsias Loaysa* in Conciliis Hispaniæ, aliique viri docti passim interpretantur, sed in civitate *Beja*, quæ sola *Pax Julia* et *Pax Augusta* appellata fuit, quæque nunc episcopali sede non decoratur, sedesce. Quæ occasione *Isidori* episcopi Pacensis notanda fuere.

STEPHANI III ANNUS 4. — CHRISTI 755.

1. *Aistulpho negante pacta servare, Stephanus Pipinum per litteras iterum compellat.* — Redemptoris annus septingentesimus quinquagesimus quintus sequitur, idemque octava Indictione notatus, quo Aistulphus Longobardorum rex fœdifragus atque perjurus, nullam habens rationem conventorum pactorum cum Pipino rege Francorum pro restituendis, quæ ab Ecclesia Romana violenter abstulerat, hoc anno comparato exercitu ad Romanæ Urbis obsidionem properat, ingenti exæstuans adversus Romanum Pontificem odio, quod ejus causa Pipinus in Italiam descendisset, bellum gessisset, vicissetque et ad ea restituenda Romanæ Ecclesie promittere coegisset, Furens itaque animo, spiransque vindictam, ad ruinam Urbis et excidium sanctæ primariæ civitatis advenit. Dixit inimicus¹: « Persequar, comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea, evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea ». De his acturi, res ipsas quo gestæ sunt ordine referemus. Simul ac igitur Pipinus cum exercitu est regressus in Gallias, Aistulphus solutus timore, nec glebam quidem eorum quæ abstulerat, reddere voluit Romanæ Ecclesie, quam et novis exagitare vexationibus cepit. Ista videns et patiens Stephanus papa, mox legationem misit ad eundem Pipinum Francorum regem, cui et has etiam litteras dedit ex Vaticana Bibliotheca depromptas, his verbis :

2. « Dominis excellentissimis filii Pipino regi, et nostro spirituali compatri, seu Carolo et Carolomanno regibus, et utrisque patriciis Romanorum, Stephanus papa.

« Providi et sapientissimi Salomonis prophetica ita fertur assertio² : Nomen bonum super misericordiam. Nomen quippe bonum est, fidem, quam quis pollicitus fuerit, immaculato corde et pura conscientia custodire et operibus implere. Nomen enim bonum est, totis viribus ad exaltationem sanctæ Dei Ecclesie, per quam et salus Christianorum existit, decertare. Bonum enim inter omnes gentes de vobis exiit nomen, si operibus

fuisset impletum. Redemptor namque noster misericors et multum miserator Dominus, illis propitiator existit, quos omnino tota mentis integritate fideles et defensores sanctæ suæ Ecclesie cognoverit. Qualis remuneratio aut merces sub cælo existimanda et coæquanda est ad eam, quæ pro defensione Dei Ecclesie et donnis beati Petri est rependa? Ideo namque excellentissimam et Deo protectam bonitatem vestram super turbas populorum et multarum gentium, idem Rex regum et Dominus dominantium salvos vos instituit, ut per vos sancta Dei Ecclesia exaltetur. Potuerat namque alio modo, ut illi placitum fuisset, sanctam suam vindicare Ecclesiam, et justitiam sui principis Apostolorum exigere. Sed quia mentem et conscientiam vestram, a Deo protecte spiritualis compater et dulcissimi filii, probare voluit : ideo nostram infelicitatem ad vos pervenire præcepit.

3. « Tradidimus enim corpus et animam nostram, in magis laboribus viam spatiosam et longinquam provinciam, valde fisi in vestra fide, per Dei nutum illic protecti sumus, afflicti nive et frigore, æstu et aquarum inundatione, atque validis fluminibus ac atrocissimis montibus, seu diversis periculis. Etenim dum vestris mellifluis obtutibus presentati sumus, omnes causas principis Apostolorum in vestris manibus commendavimus. Quandoquidem inspirati a Deo, aurem petitionibus nostris accommodare dignati estis : et vos beato Petro polliciti estis ejus justitiam exigere, et defensionem sanctæ Dei Ecclesie procurare, et ut vere fideles Deo, pura mente pro defensione Ecclesie Dei properastis ad dimicandum. Sed omnipotens Dominus, qui conterit bella ab initio, qui superbos humiliat et humiles exaltat, illico justitiam (victoriam) beati Petri vestræ bonitati et omnibus Christianis demonstravit : et tale præfulgidum miraculum ostendit, quale omnino gloriosum est referendum. Illi enim inimici Dei et sanctæ Ecclesie, qui in sua ferocitate confidebant¹, veloces pedes habentes ad effundendum sanguinem, super brevem nume-

¹ Exod. xv. — ² Eccl. vii.¹ Psal. xiii.

rum populi vestri irruerunt : et ita per manum beati Petri omnipotens Dominus victoriam vobis largiri dignatus est, ut illi, qui innumerabiles existebant, a paucis hominibus fuissent intrepidi : et humiliati sunt ipsi inimici beati Petri usque ad terram, et ita timorem et tremorem in illis Dominus inmisit per intercessionem beati Petri, ut ad nihilum devenirent. Non enim gladius hominis, sed gladius Dei est, qui pugnat.

4. « Videns namque suam deceptionem¹ iniquus Aistulphus rex, cum suam a Deo destructis iudicibus per blandos sermones, et suasiones, atque sacramenta illuserunt prudentiam vestram, et plus illis falsa dicentibus, quam vobis veritatem asserentibus credidistis. Magno namque dolore et tristitia, excellentissimi filii, cor nostrum repletum est. Cur minime bonitas vestra nos audire voluit ? Omnia denique, quae per Dei visionem vobis locuti sumus, veraciter ediximus, et jam patefacta sunt, et facta ipsa demonstrant. Etenim sicut primitus Christianitati vestrae ediximus, iniquus Aistulphus rex, ingresso in ejus perfido corde diabolo, omnia per sacramentum quae beato Petro per vestros missos restituenda promisit, irrita fecit, et nec unius palmi terrae spatium beato Petro reddere voluit. A die enim illo, quo a melliflua bonitate vestra separati sumus, tantum nos affligere et tribulare nisus est, quantum non potest os hominis enarrare. In magna namque despectione sanctam Dei Ecclesiam, et nostram humilitatem, et vestros missos habere visus est. Quia etiam et ad propria nostram animam auferendam mala ejus imperio et submissio facta est. Quid multa dicimus ? tantum nos tribulavit, quia (ut) etiam, si dici potest, et ipsi lapides pro nobis flerent. Tamen omnia vester consiliarius Wolradus (Fulradus) presbyter et abbas, una cum suis sociis, si Deum prae oculis habent, vobis enarrare possunt. Non enim jam reddere, ut constituit, propria beati Petri voluit : sed etiam scamaras atque depredationes, seu devastationes in civitatibus et locis beati Petri facere sua imperatione non cessavit, nec cessat.

5. « Oblitus quippe est Domini, qui fecit eum, et fidem Christianam transgressus est. Quomodo ulterius credendus est aut ipse, sive ejus consentaneus, cum in tanta Dei mysteria sacramenta prebuerunt, et noluerunt observare ? Vere enim omnia vobis prediximus de ejus impij regis falsitate et mendacia. Et quemadmodum diximus, manifestata sunt vobis, et perjurium ejus declaratum est. Pro quo peto vos, excellentissimi et a Deo protecti filii, et nimis obsecro, delectat vobis pro sancta Dei Ecclesia et beati Petri causa ; et quae per donationem beato Petro offerenda promisistis, et possidenda contrahere debeatis. Memento, et semper in vestris precordiis firmiter tenete, quod promisistis eidem Janitori regni caelorum. Nulla jam vos seducat susasio, aut acceptilatio. Considerate quam

fortis existit exactor idem princeps Apostolorum beatus Petrus. Videte, omnia quae ei promisistis, et per donationem offerenda polliciti estis, contrahere festinate, ut non lugeatis in aeternum, et condemnati maneat in futura vita. Vita enim hujus mundi brevis est, et sicut umbra declinat, et sicut vestimentum inveterascit. Illam vitam aeternam, quam vobis beatus Petrus pro sua causa et justitia promisit, tota mente et integro corde quaerite.

6. « Decertate bonum opus, quod cepistis, implere : et quae per donationem manu vestra confirmastis, profectori vestro beato Petro reddere festinate. Quoniam scriptum est¹ : Melius non vivere, quam vivere et votum non reddere. Sciat enim, quia sicut chirographariam vestram donationem princeps Apostolorum firmiter tenet, ita necesse est ut ipsum chirographum expleatis : ne, dum justus Iudex ad judicandum vivos et mortuos, et saeculum per ignem advenerit in futuro judicio, idem princeps Apostolorum idem chirographum demonstrans nullam habere firmitatem, districtius eum eo faciatis rationes : sed magis explete quod promisistis velociter, ut iterum vitam aeternam, quam ab ipso principe Apostolorum promissam habetis, possideatis. Conjuro vos, excellentissimi et a Deo protecti filii, per Deum omnipotentem, qui continet omnia sua potentia, et per sanctam ejus Matrem gloriosam semper Virginem Mariam Dominam nostram, atque per Virtutes caelorum, et per beatos principes Apostolorum Petrum et Paulum, atque per tremendum judicii diem, ubi omnes constricti ad reddendam de nostris factis rationem assistere habemus, ubi nulla est ingeniosa excusatio : velociter et sine ullo impedimento, quod beato Petro promisistis per donationem vestram, civitates et loca, atque omnes obsides et captivos beato Petro reddite, vel omnia, quae ipsa donatio continet. Quia ideo vos Dominus per humilitatem meam, mediante beato Petro, unxit in reges, ut per vos sancta sua exaltetur Ecclesia, et princeps Apostolorum suam suscipiat justitiam.

7. Magnum desiderium est in nostro corde vestros mellifluos vultus adspicere, et de vestra jucunditatis laetitia gaudere, juxta quod sapientissimus ait Salomon² : Per vias et plateas quaesivi quem dilexit anima mea. Et certe quos dileximus, per Dei jussionem invenimus, et quos desideravimus, amplexi sumus : pro quo diffusa est super vos benedictio et gratia beati Petri, et Domini fuit provisio. Quod nullus de vestris parentibus meruit suscipere, vos suscepistis : et princeps Apostolorum prae caeteris regibus et gentibus vos suos peculiaries faciens, omnes suas causas vobis commisit. Et vos redditis rationem Deo, quomodo pro justitia ipsius Janitoris regni caelorum decertaveritis. Cunctus namque noster populus Republica Romanorum magno dolore et amarissimis lacry-

¹ Deest in alio exemplari.

² Ecd. iv. — ² Cant. III.

mis una nobiscum tribulatur, pro eo quod cum ad fam longam et spatiosam provinciam properavimus, et præ fastidio validi itineris caro nostra minuta est, sic vacui et infructuosi sine effectu justitiæ reversi sumus. Attamen nos infelices juxta Dominicum præceptum egimus, et omnes causas beati Petri vobis commendavimus: et vobis pertinet hoc sive ad peccatum, sive ad mercedem. Nam et omnes gentes ita firmiter tenebant, quod beatus Petrus nunc per vestrum fortissimum brachium suam perceperisset justitiam: et factum non est, et in magno cordis stupore de hoc omnes evenerunt.

8. « Sed peto excellentissimam bonitatem vestram, ut vituperium hoc a gentibus extollatis: et omnibus fidem vestram operibus ostendite, eo quod fides, ut scriptum est¹, sine operibus otiosa est. Cum qua enim fiducia, aut fortitudine ad expugnandos inimicos vestros pergere potestis, si justitiam beati Petri, ut promisistis et iniitastis, non perfeceritis? Si enim ut cœpistis, operibus adimpleveritis, eritis semper victores et fortissimi super vestros inimicos, et præsens regnum per multorum annorum spatia cum bona possidebitis fama, et vitam percipietis æternam. Tanto operi direximus ad vos Williarium reverendissimum et sanctissimum fratrem et coepiscopum nostrum et fidelem, qui vobis omnia de nostra tribulatione et causa beati Petri proprio ore enarret. Cui in omnibus credere debeatis, et exitum bonum in causa beati Petri ponere. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat. Bene valete ». Hactenus littere Stephani papæ ad Pipinum regem et filios ejus.

9. *Obsidionem Urbis munitante Aistulpho nove littere deprecatorie Stephani ad Pipinum.* — Sed quid præterea Aistulphus post hæc? Non solum negavit perfidus reddere quæ erant Ecclesiæ, sed et quæ reliqua essent, est conatus invadere, studens totis viribus et ipsa potiri Urbe, si liceisset: cuius rei gratia, ut hoc perficeret, ex omnibus gentibus sibi subditis prævalidum comparavit exercitum, atque exæstans furore barbarico, ad obsidionem properat Urbis. Id quidem ex litteris ab eodem Stephano ad ipsum Pipinum tunc scriptis, paulo post hic recitandis, apparet. De ipsa autem Urbis obsidione, quæ Anastasius habet, primum hic describamus, qui ait: « Post aliquanta temporum spatia furore vehementi repletus adversarius ille et sue anime inimicus Aistulphus, Deo sibi contrario, quæ promiserat minime adimplevit; sed etiam generalem faciens commotionem, cum universo regni sui Longobardorum populo contra hanc Romanam advenit Urbem, quam per trium mensium spatia obsidens, atque omni circumdans parte, quotidie eam fortiter expugnabat; omnia extra Urbem posita ferro et igne devastans, atque funditus demolitus consumpsit, imminens vehementius idem pestifer Aistulphus, ut hanc Romanam capere

posset Urbem. Nam et multa corpora sanctorum, effodiens eorum sacra cœmeteria, ad magnum animæ suæ detrimentum abstulit.

10. « Hæc itaque impie ab eodem Aistulpho gesta quanto citius saepe dicti Francorum innouerunt regis in aures. Sed et beatissimus Pontifex per marimum (maritimum) iter suos ordinans, ad eum in Franciam dirigit missos una cum quodam religioso viro Warnerio nomine, qui ab eodem Francorum rege huc Romam directus fuerat, et cuncta, quæ gesta sunt, et quæ crudeliter tyrannus ille peregit Aistulphus subtili fictione, suis Apostolicis relationibus sæpe fato Christianissimo et Dei cultori Pipino Francorum intimavit regi, adjurans eum fortiter firmiterque sub divina dei judicii obstestatione, ad cuncta, quæ beato Petro pollicitus est, adimplenda ». Extant ipsæ litteræ datæ quinquagesimo quinto obsidionis die, ut in eis apparet; quæ sic se habent:

« Dominis excellentissimis, Pipino, Carolo et Carolomanno « Tribus Regibus¹ », et nostris Romanis patriciis, seu omnibus episcopis, abbatibus, presbyteris et monachis, seu gloriosis ducibus, comitibus, vel cuncto exercitui regni et provincie Francorum, Stephano papa et omnes episcopi, presbyteri, diaconi, seu duces, chartularii, comites, tribuntenentes, et universus populus et exercitus Romanorum, omnes in afflictione positi.

11. « Quanta lætiosa et amarissima tristitia circumvallati, quantaque anxietate atque angustia coarctati sumus; et quantas, crebrescentibus continuis malis, oculi nostri destillantibus profundant lacrymas: credimus quod et ipsa omnium elementorum segmenta enarreat. Quis enim harum tribulationum conspicer non lugeat? Quis auditor harum nobis inhaerentium calamitatum non ululet? Quamobrem ejusdam bonæ mulieris Susannæ pudicæ verba loquamur²: Angustiae nobis undique, et quid agamus ignoramus. O Christianissimi, ecce venerunt nobis dies angustiae, præsto sunt dies fletus et amaritudinis: quando, quod timebamus a Longobardis, evenit. Pro quo angustiat, afflicti, et ex omni circumquaque parte circumdati ab eorum nequissimo Aistulpho rege et gente, cum Propheta Dominum deprecantes dicimus³: Adjuva nos Deus salutaris noster, et propter honorem nominis tui libera nos. Et rursum⁴: Apprehende arma et scutum, et exurge in adiutorium nostrum. Ecce enim cognitum habetas, quomodo pacis federa a præfato impio Aistulpho rege et ejus gente dissipata sunt; et qualiter nihil juxta, ut constituit, et per vinculum sacramenti confirmatum est, valui-mus impetrare. Et jam quia nullum augmentum nobis factum est, et in ipsis Januarii (Junii) kalendis cunctus ejusdem Longobardorum exercitus e Tusciæ partibus in hanc civitatem Romanam conjunxerunt et resederunt juxta portam beati Petri,

¹ Deest in alio exemplari. — ² Dan. XIII. — ³ Psal. LXXVIII. —

⁴ Psal. XXXIV.

² Jacob.

atque beati Pancratii, et Portuensem. Ipse vero Aistulphus cum aliis exercitibus conjunxit ex alia parte, et sua fixit tentoria juxta portam Salariam et cæteras portas. Et sæpius nobis dixerit: Aperite mihi portam Salariam, et ego ingrediar civitatem: et tradite mihi Pontificem vestrum, et patientiam ago in vobis. Sin minus videte, ne muros everteus, uno vos gladio interficiam, et videam quis vos eruere possit de manibus meis.

12. « Sed et Beneventani omnes generaliter se in hanc Romanam Urbem conjungentes, resederunt juxta portam beati Joannis, et beati Pauli Apostoli, et cæteras istius Romanæ Urbis portas. Et omnia extra portam prædia longe lateque ferro et igne consumperunt: domos omnes comburent s pæne ad fundamenta destruxerunt, Ecclesias Dei incenderunt, et sacratissimas sanctorum imagines in ignem projicientes, suis gladiis consumperunt. Et munera sacra, id est, corpus Domini nostri Jesu Christi in suis contaminatis vasis, quos folles vocant, miserunt: et cibo carnum copioso saturati, comedebant eadem munera. Velamina altarium, Ecclesiarum Dei omnia ornamenta (quod nimis crudele dici est) auferentes in propriis utilitatibus usi sunt. Servos Dei monachos, qui pro officio divino in monasteriis morabantur, plagis maximis tundentes laniaverunt: et sanctimonialia feminas, atque reclusas, quæ ab infantia et pubertatis tempore pro Dei amore sese clausura tradiderunt, abstrahentes cum magna crudelitate polluerunt; quin etiam et in ipsa contaminatione alias interficere nisi sunt.

13. « Et omnes domos cultas beati Petri igni combusserunt, vel omnium Romanorum (ut dictum est) domos comburentes extra Urbem funditus destruxerunt, et omnia peculia abstulerunt, et vineas ferro ad radices absciderunt, et messes conterentes omnino devoraverunt: et neque domui nostræ sanctæ Ecclesiæ, neque cuiquam in hac Romana Urbe commoranti spes remansit vivendi, quia (ut dictum est) omnia ferro et igni consumperunt, et multos homines interfecerunt. Sed et copiosam familiam beati Petri, vel omnium Romanorum, iam viros, quam mulieres jugulaverunt, et alios plures captivos duxerunt. Nam et innocentes infantes a mamillis matrum suarum separantes, ipsosque vi polluentes, interemerunt ipsi impii Longobardi: et tanta mala in hac Romana Urbe fecerunt, quanta certe nec pagane gentes aliquando perpetraverunt. Quin etiam (si dici potest) et ipsi lapides, nostras desolationes videntes, ululant nobiscum.

« Quinquaginta et quinque dies hanc afflictam Romanam civitatem obsidentes, et ex omni parte circumdantes, prædia fortissima die noctuque cum pessimo furore incessanter cum diversis machinis et adinventionibus plurimis contra nos ad muros istius Romanæ Urbis commiserunt: ut sine potestati (quod avertat divinitas) subjiciens, omnes uno gladio idem inimicus Aistulphus interimeret. Ita enim cum magno furore nos exprobrantes assere-

bant: Ecce circumdati estis a nobis; venite (veniant) nunc Franci et eruant vos de manibus nostris. Nam et civitatem Narniensem, quam beato Petro concessistis abstulerunt, et aliquas civitates nostras comprehenderunt. Quamobrem constricti, vix potuimus marino itinere præsentem nostras litteras et missum ad vestram Christianitatem dirigere, quas et cum magnis lacrymis scripsimus.

14. « Unde et, dilectissimi nobis, peto vos, et tanquam presentialiter assistens cum divinis mysteriis conjuro coram Deo vivo et vero, et ejus principe Apostolorum B. Petro, ut sub nimia festinatione nobis subveniatis, ne pereamus: cum post Deum, in manibus vestris nostras omnium Romanorum commisimus animas. Non nos derelinquatis: sic non vos derelinquat Dominus in omnibus vestris actibus. Non nos spernatis: sic non vos spernet Dominus, ejus invocantes potentiam. Ne elongetis a nobis auxilium vestrum, Christianissimi: sic non elonget Dominus auxilium suum a vobis, dum ingressi fueritis contra inimicos vestros ad dimicandum. Adjuvate nos sub magna velocitate, dilectissimi nobis: occurrite, occurrite (succurrite), et subvenite nobis, antequam gladius inimicorum ad vos nostrum pertingat. Peto vos, ne pereamus: nequando dicant gentes, que in cuncto orbe terrarum sunt: Ubi est fiducia Romanorum, quam post Deum in regibus et in gente Francorum habebant? Ne nos permittatis perire, et ne differatis nobis ad solatia dandum, nec a vestro separetis auxilio: sic non sitis alieni a regno Dei, et ne obduret Dominus aurem suam vestras ad exaudiendum preces: et ne avertat faciem suam a vobis in illo futuro examinis die, quando cum B. Petro et cæteris suis Apostolis ad judicandum sederit omnem ordinem, omnemque potestatem humanam, et seculum per ignem: dicaturque vobis (quod avertat divinitas): Nescio vos, quia non auxiliati estis; Dei Ecclesiam defendere minime procurastis, ejus periclitantem populum peculiararem.

15. « Audite nos, dilectissimi, audite nos, et subvenite nobis: ecce adest tempus salvandi nos: salvate nos, antequam pereamus, Christianissimi. Omnes etenim gentes, que circumquaque sunt posite, et ad vestram per Dei potentiam Francorum fortissimam gentem refugium fecerunt, salvæ facte sunt. Et si omnibus auxilium impartire non differitis, multo amplius sanctam Dei Ecclesiam, et ejus populum de inimicorum impugnatione debueratis liberare. Considerate, dilectissimi, et omnino percogitate (per Deum vivum vos conjuro) quomam post Deum et ejus principem Apostolorum, nostræ omnium Romanorum anime in vobis pendent: et si perire (quod absit) eas contigerit, pensate in ejus animam respiciat id peccatum. Certe enim omnino credite, Christianissimi, si nobis aliqua evenerit calamitas (quod absit) periclitandi: vos de omnibus ante tribunal Dei eritis reddituri rationem. Sed magis, dilectissimi nobis, agite, et libe-

rate post Deum in vobis confugientes, ut fructum bonum afferentes in futuri examinis die mereamini dicere : Domine noster princeps Apostolorum B. Petre, ecce nos clientuli tui, cursum consummantes, fidem servantes tibi, Ecclesiam a superna Dei clementia commendatam de manibus persecutorum defendentes liberavimus, et assistentes immaculati coram te, offerimus tibi pueros, quos nobis commisisti de manibus inimicorum eructos, sospites atque incolumes existentes. Tunc et in presenti vita et in futuro sæculo, cælestium præmiorum gaudia adipisci mereamini, audientes palernam desiderabilemque vocem illam inquisitis¹: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.

16. « Quare diximus presentem nostrum missum Georgium, reverendissimum ac sanctissimum fratrem et coepiscopum nostrum, atque Warnelarium (Warnerium) religiosum abbatem missum vestrum, seu Thomaricum (Thomarium), et Comitum magnificos eosdem nostros missos, qui omnes nostros dolores et cunctas desolationes, quas a Longobardorum gente et eorum perfervo rege passi sumus et assidue patimur, vobis subtili enarratione, que propriis oculis viderunt, viva voce edicere debeant. Quibus et in omnibus tanquam nobismetipsis credere debeatis (jubeatis), et nostram liberationem nimis festinanter procurare.

« Et conjuro vos per Deum vivum et verum, ut nequaquam amplius discrederitis nostras afflictiones, et neglectum ponatis ad liberandum nos : ne (quod absit) si amplius credere distuleritis, et neglexeritis nos erucendum (erucendo), nobis (quod avertat divinitas) irruat calamitas perenni, et vobis pertineat ad magnum defrimentum, et peccatum atque condemnationem in presenti et æterna vita, quia vobis animas omnium nostrorum Romanorum tradidimus. Sed magis magisque vos (ut prædictum est) conjuramus per Patrem, et Filium, et sanctum Spiritum, Trinitatem indivisam, ut nostras tribulationes et angustias, atque dolores et desolationes credere sine quolibet ambiguitate jubeatis (debeat), et nobis propter Deum subvenire, et ad liberandum nos de manibus Longobardorum inimicorum nostrorum nimis festinanter occurrere jubeatis, ut fructum afferentes copiosum, vita æterna, intercedente beato Petro, perfrui mereamini. Præfatus vero Warneharius, pro amore beati Petri lorica se induens, per muros istius afflictæ Romanæ civitatis vigilabat die noctuque, et pro nostra omnium Romanorum defensione atque liberatione, ut bonus athleta Christi decertavit lotis suis cum viribus. Bene valete ».

17. Audisti dolores ut parturientis, et hominis in maximis angustiis animi constituti, afflictati, excruciat, et in tam imminente periculo ope humana penitus destituti? Ilinc evenit, ut idem sanctis-

simus Pontifex longe clamans, et petens auxilium in tanto una cum suis discrimine positus, omnino exaudiretur, clamoribus suis clamores sanctorum conjungeret, et (quod nunquam hæcenus factum vidimus) Petrum Apostolorum principem una secum clamantem inducens, Petri ipsius nomine litteras ad eundem principem scriberet, quo magis mereretur audiri. Quid enim importuna et imperiosa necessitas intentatum præterit, vel inexpertum relinquit? Extant ipsæ litteræ, quas itidem duorum facta exemplarium collatione, sic accipe :

« Petrus vocatus Apostolus a Jesu Christo Dei vivi Filio, qui ante omnia sæcula cum Patre regnans in unitate Spiritus sancti, in ultimis temporibus pro nostra omnium salute incarnatus et homo factus, nos suo redemit pretioso sanguine per voluntatem Paternæ gloriæ, quemadmodum per sanctos suos destinavit Prophetas, in Scripturis sanctis, et per me omnis Dei Catholica et Apostolica Romana Ecclesia, caput omnium Ecclesiarum Dei, ipsius Redemptoris nostri sanguine supra firmam fundata petram, atque ejusdem aternæ Ecclesiæ Stephanus præsul, gratia, pax, et virtus ad eruendam eandem sanctam Dei Ecclesiam et ejus Romanum populum mihi commissum de manibus persecutorum, plenius ministretur a Domino Deo nostro, vobis viris excellentissimis Pipino, Carolo et Carolomanno tribus regibus, atque sanctissimis episcopis, abbatibus, presbyteris, vel cunctis religiosis monachis, verum etiam duclibus, comitibus, et cunctis generalibus exercitibus, et populo Francie commorantibus ». Hæcenus inscriptio, sequitur Epistola :

18. « Ego Petrus Apostolus, dum a Christo Dei vivi filio vocatus sum supernæ clementiæ arbitrio, illuminator ab ejus potentia totius mundi sum præordinatus, ipso Domino Deo nostro confirmante¹: Ite, doceate omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Et iterum² : Accipite Spiritum sanctum : quorum remiseritis peccata, remittuntur eis ; et mihi suo exiguo servo et vocato Apostolo singillatim suas commendans oves, ait³ : Pasce oves meas, pasce agnos meos. Et rursus⁴ : Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferorum non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum : quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælis : et quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælis. Quamobrem omnes, qui meam audientes impleverunt prædicationem, profecto credant sua in hoc mundo Dei præceptione relaxari peccata, et mundi atque sine macula in illam progredientem vitam. Etenim quibus (quia) illuminatio Spiritus sancti in vestris refulsit præfulgidis cordibus, vosque amatores effecti estis sanctæ et unice Trinitatis per susceptum Evangelicæ prædicationis verbum : profecto in hac Apostolica Dei Romana

¹ Matth. xxv.

¹ Matth. xxviii. — ² Joan. xx. — ³ Joan. xxi. — ⁴ Matth. xvi.

Ecclesia nobis commissa, vestra futura retributionis spes tenetur annexa.

19. « Ideoque ego Apostolus Dei Petrus, qui vos adoptivos habeo filios, ad defendendum de manibus adversariorum hanc Romanam civitatem et populum mihi a Deo commissum, sen et domum, ubi secundum carnem requiesco, de contaminatione gentium eruendam, vestram omnium provocans dilectionem adhortor, et ad liberandam Ecclesiam Dei mihi a divina potentia commendatam omnino protestans admoneo, pro eo quod maximas afflictiones et oppressiones a pessima Longobardorum gente patiuntur. Nequaquam aliter teneatis amantissimi, sed pro certo confidite, nemetipsum tanquam in carne coram vobis vivum assistere, et per hanc adhortationem validis constringere atque obligare adjurationibus. Quia secundum promissionem, quam ab eodem Domino Deo et Redemptore nostro accepimus, peculiarias inter omnes gentes vos omnes Francorum populos habemus.

« Itaque protestor et admoneo tanquam in ænigmate, et firma obligatione conjuro vos Christianissimos reges, Pipinum, Carolum et Carolomannum, atque omnes sacerdotes, episcopos, abbates, presbyteros, vel universos religiosos monachos, et vel cunctos iudices, item duces, comites, et cunctum Francorum regni populum, et tanquam presentialiter in carne vivus assistens coram vobis ago ego Apostolus Dei Petrus: ita firmiter credite vobis per adhortationis alloqui verbum: quia etsi carnaliter desum, spiritualiter autem a vobis non desim. Quoniam scriptum est: Qui suscipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem suscipit Prophetæ.

20. « Sed et Domina nostra Dei Genitrix semper Virgo Maria nobiscum vos magnis obligationibus adjurans protestatur, atque monet et jubet, simul etiam et Throni atque Dominationes, vel cunctus cælestis militiae exercitus, necnon et martyres, atque confessores Christi, et omnes omnino Deo placentes, et hi nobiscum adhortantes et conjurantes protestantur: quatenus delectat vobis pro civitate ista Romana nobis a Domino Deo commissa, et omnibus Dominicis in ea commorantibus, necnon et pro sancta Dei Ecclesia mihi a Domino commendata: defendite atque liberate eam sub nimia festinatione de manibus persequentium Longobardorum, ne (quod absit) corpus meum, quod pro Domino Jesu Christo tormenta perpessum est, et domus mea, ubi per Dei præceptionem requiescit, ab eis contaminentur, et populus meus peculiaris lanietur amplius, nec trucidetur ab ipsa Longobardorum gente, qui tanto flagitio perjuri rei existunt, et transgressores divinarum Scripturarum probantur. Prestate ergo populo meo Romano mihi a Deo commisso, in hac vita fratribus vestris, Domino cooperante, præsidia totis vestris viribus,

ut ergo Petrus vocatus Dei Apostolus in hac vita, et in die futuri examinis vobis alterna impendens patrocinia, in regno Dei lucidissima ac præclara vobis præparem tabernacula, atque premia æternæ retributionis, et infinita paradisi gaudia vobis pollicens, ad vicem tribuam: dummodo meum peculiarem populum et Romanam meam civitatem, fratres vestros Romanos de manibus iniquorum Longobardorum nimis velociter defendieritis.

21. « Currite, per Deum vivum et verum vos adhortor et protestor. Currite et subvenite, antequam fons vivus, unde sacra et renati estis, areseat: antequam ipsa modica favilla de flagrantissima flamma remanens, de qua vestram lucem cognovistis, exstinguatur: antequam mater vestra spiritualis, sancta Dei Ecclesia, in qua vitam speratis accipere æternam, humilietur, invadatur, et ab impiis violetur atque contaminetur. Protestor vos, dilectissimi filii mei adoptivi, per gratiam Spiritus sancti protestor, et nimis coram Deo terribili, creatore omnium, adhortor atque admoneo ego Apostolus Dei Petrus, et una mecum sancta Dei Catholica et Apostolica Ecclesia, quam mihi Dominus commisit: ne patiamini perire hanc civitatem Romanam, in qua corpus meum constituit Dominus, quam et mihi commendavit, et fundamentum fidei constituit. Liberale eam et ejus Romanam populum fratres vestros; et nequaquam invadi permittatis a gente Longobardorum. Sic enim sint invasæ provincie et possessiones vestre a gentibus, quas ignoratis. Non separemini a populo meo Romano: sic enim non sitis alieni, aut separati a regno Dei et vita æterna. Quicquid enim posecitis a me, subveniam vobis videlicet, et patrocinium impendam. Subvenite populo meo Romano, fratribus vestris, et perfectius decertate, atque finem imponite (fidem impendite) ad liberandum eos. Nullus enim accipit coronam, nisi qui legitime decertaverit: et vos decertate fortiter pro liberatione sancte Dei Ecclesie, ne in æternum pereatis.

22. « Conjuro vos (ut præfatum est) dilectissimi, per Deum vivum, et omnino protestor, minime permittatis hanc civitatem meam Romanam, et in ea habitantem populum amplius a gente Longobardorum laniari, ne lanientur et crucientur corpora et anime vestre in æterno atque inextinguibili igni tartareo cum diabolo et ejus pestiferis angelis: et ne dispergantur amplius oves Domini gregis mihi a Deo commisi, videlicet populus Romanus: ne vos dispergat et projiciat Dominus, sicut Israeliticus populus dispersus est.

« Declaratum quippe est, quod super omnes gentes, que sub caelo sunt, vestra Francorum gens Apostolo Dei Petro prima exiit (existit); et ideo Ecclesiam, quam mihi Dominus tradidit, vobis per manus vicarii mei commendavi ad liberandum de manibus inimicorum. Firmissime enim tenete, quod ego servus Dei vocatus Apostolus, in omnibus

¹ Matth. x.

vestris necessitatibus, cum modo precati estis, auxiliatus sum, et victoriam per Dei virtutem vobis de inimicis vestris tribui : et in ante attributam nihilominus, credite, si ad liberandum hanc meam civitatem Romanam nimis celeriter accurretis. Mementote et hoc, quomodo et inimicos sancte Dei Ecclesiae, dum contra vos praefatum inceperunt, a vobis, qui parvo numero contra eos fuistis, prosterni feci. Pro quo decertate, hanc meam velociter adimplere admonitionem, ut perfectius mereamini meum auxilium adipisci, per gratiam, quae mihi data est a Christo Domino Deo nostro.

23. « Ecce, filii charissimi, praedicans admonui vos. Si obedieritis velociter, erit vobis pertingens ad magnam mercedem, et meis suffragiis adjuvari, et in praesenti vita omnes vestros inimicos superantes, et longevi existentes, bona terrae comedetis, et aeterna proculdubio fruemini vita. Sin autem (quod non credimus) et aliquam posueritis moram, aut adinventionem, minime velociter hanc nostram adimplendam adhortationem, ad liberandam hanc meam civitatem Romanam, et populum in ea commorantem, et sanctam Dei Apostolicam Ecclesiam a Domino mihi commissam, simul et ejus praesulem : sciat is vos ex auctoritate sancte et unice Trinitatis per gratiam Apostolatus, quae data est mihi a Christo Domino, vos alienari pro transgressione nostrae adhortationem a regno Dei et vita aeterna. Sed Deus et Dominus noster Iesus Christus, qui nos suo pretioso sanguine redimens, ad lucem perduxit veritatis, nos quoque praedicatoris et illuminatores totius mundi constituit, del vobis ea sapere et intelligere, eaque disponere nimis velociter; ut celerius hanc civitatem Romanam, et ejus populum, seu sanctam Dei Ecclesiam mihi a Deo commissam ad erucendum occurratis, quatenus misericorditer, sicut fidelibus suae potentiae, meis pro vobis intervenientibus suffragiis, et in praesenti vita longevos, sospites, et victores conservare jubeat, et venturo in saeculo dona suae remunerationis faciat multipliciter promereri cum sanctis et electis suis. Bene valete ».

24. *Expediit Pipini in Aistulphum qui coactus restituit Romanae Sedi civitates.* — His acceptis litteris Pipinus rex, qui nihil antiquius unquam habuit, quam Romano Pontifici, cui et regnum acceptum ferebat, inservire, ipsique Romanae Ecclesiae praesto esse : mox comparato exercitu, expeditionem in Italiam adversus regem Longobardorum foedifragum parat. Quomodo autem, praevio eodem Apostolorum principe Petro, res quam felicissime gesta est, Anastasius enarrat his verbis :

« At vero ad haec Christianissimus Pipinus Francorum rex fervore fidei motus, iterum cum Dei virtute generalem faciens motionem, ad Longobardorum partes conjunxit (pervenit scilicet) ad Clausas, et funditus eorumdem evertit Longobardorum exercitum. Etenim cum ad praedictas Longobardorum Clausas jam tatis Christianissimus

Pipinus Francorum appropinquaret rex; conjunxerunt in hanc Romanam Urbem imperiales missi, Gregorius scilicet protosecreta et Joannes Silentiarinus directi ad praedictum Francorum regem. Quos suscipiens beatus papa, eisdem motionem praefati Francorum regis nuntiavit : quod quidem illi dubium habuerunt credendi, et adhaerens eis missum Apostolicae Sedis, eos in Franciam absolvit (dimisit videlicet). Et pergentes marino itinere, quantocius Massiliam advenerunt. In quam pervenientes didicerunt, jam praedictum Francorum regem Longobardorum fines fuisse ingressum, juxta adhortationem antefati beafissimi papae et promissionem, quam beato Petro jurejurando obtulerat. Et haec cognoscentes ipsi imperiales missi, tristes effecti, nitabantur dolose missum Apostolicae Sedis detinere Massiliae, ut minime ad dictum properaret regem, affligentes eum valide. Sed interveniente beato Petro Apostolorum principe, eorum callida ad nihilum deducta est versutia.

25. « Haec unus ex iis (Gregorius videlicet), protosecreta praecedens Apostolicae Sedis missum, celeriter praenominatum Francorum assecutus est Christianissimum regem, quem et in finibus Longobardorum non procul a Papiam reperit civitate. Et nimis eum deprecans, atque plura spondens tribui imperialia munera, ut Ravennatum urbem, vel caeteras ejusdem exarchatus civitates et castra imperiali tribuens concederet ditioni. At nequam valuit firmissimum jam facti Christianissimi atque benignissimi fidelis Dei, et amatoris beati Petri Apostoli, scilicet antefati Pipini Francorum regis inclinare cor, ut easdem civitates et loca imperiali tribueret ditioni; asserens idem Dei cultor mitissimus rex, nulla penitus ratione easdem civitates a potestate beati Petri et jure Ecclesiae Romanae, vel Pontificis Apostolicae Sedis quoquo modo alienari pati, affirmans sub juramento, quod nullius hominis favore sese certamina saepe dedisset, nisi pro amore beati Petri et venia delictorum, asserens et hoc, quod nulla eum thesauri copia suadere valeret, ut quod semel beato Petro obtulit, auferret. Et hoc praedicto imperiali misso rediens in responsis, continuo eum ad propria remeandum per aliam viam absolvit; qui et sine effectu Romam conjunxit.

26. « Dum vero antefatus benignissimus Pipinus Francorum rex Papiam obsidens, constringeret civitatem : tunc Aistulphus atrocissimus rex Longobardorum, ut veniam sibi tribueret, rogavit, et quas prius contempserat conscriptas in pacti foedere reddere civitates, se modis omnibus professus est redditurum. Et denuo confirmato anteriori pacto, quod per elapsam octavam Indictionem inter partes convenerat, restituit ipsas civitates, addens et castrum, quod cognominatur Comiacum (Comacium). De quibus omnibus receptis civitatibus donationem in scriptis beato Petro atque sanctae Romanae Ecclesiae, vel omnibus in perpetuum Pontificibus Apostolicae Sedis emisit possidendam, quae

et usque haecenus in Archivo sanctae nostrae Ecclesiae recondita tenetur. Ad recipiendas vero civitates misit ipse Christianissimus Francorum rex suum consiliarium, id est, Fulradum venerabilem abbatem. Et confinio ejus eximietas cum suis exercitiis Franciam repedavit.

« Prænotat autem Fulradus venerabilis abbas et presbyter Ravenantium partes cum missis jam fati Aistulphi regis conjungens, et per singulas ingrediens civitates, tam Pentapoleos, quam Emiliae, easque recipiens, et obsides per unamquamque auferens, atque primates secum una cum clavibus portarum civitatum deferens, Romam conjunxit. Et ipsas claves tam Ravenantium urbis, quamque diversarum civitatum ipsius Ravenantium exarchatus, una cum supradicta donatione de eis a suo rege emissa in confessione beati Petri ponens, eidem Apostolo et ejus vicario sanctissimo pape, atque omnibus ejus successoribus Pontificibus perenniter possidendas atque disponendas tradidit, id est, Ravennam, Ariminum, Pisaurum, atque Fanum, Cesenam, Senogallias, Esium, Forum Pompilii, Forum Livii cum castro Sussubio, montem Ferefrum, Acerragium, montem Lucari, Serram castellum sancti Mariani (Marini), Bobium, Urbinum, Callium, Luceolos, Eugubium, Comiacum (Comacium), necnon civitatem Narniensem, quæ a ducatu Spoletano a parte Romanorum per evoluta spatia fuerat invasa ». Hæc Anastasius.

27. Cæterum Leo Ostiensis¹ latioribus extendit terminis ejusmodi donationem Pipini, ait enim : « Fecit autem idem inclytus rex una cum filiis concessionem B. Petro, ejusque vicario de civitatibus Italiae et territorii per designatos fines, a Lunis cum insula Corsica, inde Surannum, inde in montem Bardoneum, Verceilum, Parmam, Regium, Mantuam, et montem silicis, simulque universum exarchatum Ravenne, sicut antiquitus fuit cum provinciis Venetiarum et Istriæ, cunctumque ducatum Spoletinum et Beneventanum. Eamque donationem manu propria et filiorum, plurimorumque judicium et optimatum subscriptione roboravit. Demum idem rex una cum Romano Pontifice in Italiam veniens, Ravennam et alias viginti civitates eidem Aistulpho memorato sublatis Apostolicæ Sedi subiecit, cujus rei gratia Romanus patricius constitutus est ». Hæc Leo, non solum post debellatum hoc anno Aistulphum recensens civitates Romanæ Ecclesie redditas, sed et alias antea ejusdem donatione collatas.

28. Sic igitur, secundum illud Davidicum² : « Humiliasti sicut vulberatum superbum ». Deus omnem Barbari truculenti furorem non solum compescuit, sed redegit in nihilum. Subiecit enim ipsi Pontifici, adversus quem adeo ingentem condidisset exercitum, et obsessum undique coarctasset. Qui et liberatis, et exaltatus, Petri cecidisse jure potuit epinicia³ : « Nunc scio vere, quia mi-

si Dominus Angelum suum, et eripuit me de manu Herodis ». Et illud insuper carmen Davidicum, ad Deum conversus, cum admiratione cantare⁴ : « Quantas ostendisti mihi tribulationes multas et malas, et conversus vivificasti me, et de abyssis terræ iterum reduxisti me : multiplicasti magnificentiam tuam, et conversus consolatus es me : nam et ego conturbor tibi in vasis psalmi ». Sic una cum universa Ecclesia summas ipsi Deo gratias agens, ad restauranda loca sancta, quæ impius exusserat, vel fuerat demolitus, se convertit.

29. *Fuldensi monasterio confirmata privilegia.* — Contigit eodem anno, ut cum mortuus esset in Gallis Carolomannus germanus Pipini regis sanctus Bonifacius episcopus Moguntinus peteret ab eodem Pipino rege confirmari donationem factam ab ipso Carolomanno Fuldensi cœnobio, aliaque ipsi monasterio concessa privilegia suis scriptis pariter roborare. Cui sancti viri petitioni idem rex annuens istas ad eum litteras dedit :

« Pipinus rex Francorum V. C. Bonifacio archiepiscopo et legato Germanico ab Apostolica Sede directo.

« Quia veneranda pietas tua nostram excellentiam postulavit pro monasterio, quod a te noviter instructum est in solitudine Buchonia juxta fluvium Fuldæ in loco, quem beate memoriae Carolomannus germanus noster legitima donatione tibi concessit, ut sicut ex auctoritate sancti Petri principis Apostolorum, pro quo legatione fuigeris, privilegio Sedis Apostolicæ sublimatum esse constat, ita etiam nostræ auctoritatis præcepto roboretur : placuit nobis petitioni tuæ assensum præbere. Et ideo hanc nostram præceptionis scribem ob honorem Dei et venerationem sancti Petri conscribi jussimus, per quam privilegium Sedis Apostolicæ a beato Zacharia tibi collatum, cum consensu episcoporum cunctorumque fidelium nostrorum, per omnia roboramus, præcipientes, ut nullus sacerdotum in regno nostro divinitus nobis concesso, in præfato monasterio jurisdictionem aliquam sibi vindicet præter Apostolicam Sedem, ita ut nisi ab abbate monasterii fuerit invitatus, nec missarum solemnia ibi quisquam præsumat celebrare : sed juxta id quod subjectum constat Apostolicæ Sedi, firmitate privilegii inconcusse roboratum permaneat. Locis etiam et rebus, quas tam moderno tempore tenet vel possidet, quam quas futuris temporibus juribus ipsius monasterii divina pietas augere voluerit ex donis, oblationibus, decimisque fidelium, absque ullius personæ contradictione, firmitate perpetua perfruatur. Si autem quisquam nostræ auctoritatis præcepto repugnare voluerit, sententiam Apostolicæ districtioris, quæ in privilegio expressa est, experiatur. Et tamen hoc, quod ob amorem Dei et venerationem sancti Petri auctoritate nostra firmavimus, stabile permaneat manu nostra roboratum, et tam annuli nostri impres-

¹ Leo Ostiensis, hist. Cassib. l. I. c. 7. — ² Ps. LXXXVIII. — ³ Act. VI.

⁴ Ps. LXX.

sione, quam fidelium nostrorum adstipulatione subnixum ». Hactenus Pipini ad Bonifacium missum privilegium, haud diu ante martyrium ab eo consummatum, quod hoc anno fieri contigit nonis Junii. In quo plane mirandum, quod qui saepe petiit missionem a Zacharia Romano Pontifice jam senectute confectus, ut quiescere jam posset in monasterio a se erecto, hanc ob causam, ut senectutis veluti portum illud haberet : tamen illo constructo et in omnibus bene disposito, tantum abest ut ad optatam contulerit se quietem, ut laboriosioris predicationis susceperet onus, nempe ut animo promptiori difficillimamque omnium subiret provinciam Frisiis Evangelium predicandi, qui illud saepe ab aliis predicatum, ut vidimus, saepius abjecissent.

30. *S. Bonifacius ad Frisios Evangelium predicaturus pergit, ibique martyr occumbit.* — At decebat apostolicum virum apostolicos usque ad obitum subire labores, atque demum apostolatam suam relinquere, Apostolorum more, proprio sanguine consignatum, ut nihil minus haberet Germania ab aliis erectis ab apostolicis viris Ecclesiis, sed pereunni memoria, summa gloria, tanto apostolo gloriaretur et martyre, a quo receperit Evangelium festamine sanguine, morte signatum, miraculorum sigillo munitum, atque etiam (ne quid deesset) scriptis multiplicibus roboratum : ut nonnisi procaex et temerarius, profervus atque sacrilegus, infidelis et perfidus, impius et execrabilis, nefandus denique ac diabolicus habendus is esset, qui dissolvere illud auderet, ac penitus scindere. Ita plane censebit omnis, qui rationis non sit penitus expertus.

At sanctissimi senis, designati martyris, ad Frisios predicationis gratia, profecturi assectantes vestigia, reliquas res gestas usque ad consummationem martyrii prosequamur, quibus tanquam Apostolicis signis nobilitari nostros Annales, certo scimus. Invicto igitur animo, divini Spiritus gratia roborato aggressurus S. Bonifacius illius conversionem gentis Frisiorum, quae fide Christiana relicta, defecerat in paganismum, obicem illum primum invenit, quod Coloniensis episcopus assereret, gentem illam atque sedem episcopalem constitutam Trajecti ad suam diocesim pertinere. Contra vero Bonifacius assererat, pleno jure spectare absque medio ad Romanam Ecclesiam, ejus legatus esset. Cujus controversiae causa hanc scripsit Epistolam, quae in aliquibus Codicibus Appendix ponitur ad superiorem ad eundem Stephanum papam datam : in Vaticano autem hac inscriptione habetur notata :

31. « Venerando ac diligendo domno Apostolatus privilegio praedito Stephano papa Bonifacius exiguus legatus, vel missus Catholicae et Apostolicae Romanae Ecclesiae optabilem in Christo charitatis salutem.

« Jam tempore Sergii Apostolicae Sedis Pontificis venit ad limina sanctorum Apostolorum pres-

byter quidam mirae abstinentiae et sanctitatis, generis Saxonum, nomine Willebrord, et alio nomine Clemens vocatus, quem praefatus papa episcopum ordinavit, et ad praedicandum ad paganam gentem Frisonum transmisit in littoribus Oceani Occidui, qui per quinquaginta annos praedicans, praefatam gentem Frisonum maxima ex parte convertit ad fidem Christi, fana et delubra destruxit, et Ecclesias construxit, et sedem episcopalem et Ecclesiam in honore sancti Salvatoris constituens in loco et castello, qui dicitur Trajectum. Et in illa sede et Ecclesia sancti Salvatoris, quam construxit praedicans, usque ad debilem senectutem permansit, et sibi chorepiscopum (coepiscopum) ad ministerium complendum substituit, et finitibus longae vitae diebus, in pace migravit ad Dominum.

32. « Princeps autem Francorum Carolomanus commendavit mihi sedem illam ad constituendum et ordinandum episcopum, quod et feci. Nunc autem Coloniensis episcopus illam sedem praedicti episcopi Clementis a Sergio papa ordinati sibi usurpat, et ad se pertinere dicit propter fundamenta ejusdem destructae a Paganis Ecclesiae, quam Willebrordus dirutam usque ad solum in castello Trajecto reperit, et eam proprio labore a fundamento construxit, et in honore sancti Martini consecravit; et refert quod ab antiquo rege Francorum, Dagoberto castellum Trajectum cum destructa Ecclesia ad Coloniensem parochiam donatum, cum ea conditione fuisset, ut episcopus Coloniensis gentem Frisonum ad fidem Christi converteret, et eorum praedicator esset, quod et ipse non fecit, non praedica vit, non convertit Frisones ad fidem Christi, sed pagana remansit gens Frisonum, usquequo venerandus Pontifex Romanae Sedis Sergius supra dictum servum Dei Willebrordum episcopum ad praedicandum supra dictae genti transmisit, qui illam gentem (ut praefatus sum) ad Christi fidem convertit. Et modo vult Coloniensis episcopus sedem supra dicti praedicatoris Willebrordi sibi contrahere, ut non sit episcopalis sedes subiecta Romano Pontifici, praedicans genti Frisonum. Cui respondebam (ut credidi) quod majus et fortius fieri debeat praecipuum Apostolicae Sedis, ordinatio Sergii papae, et legatio venerandi praedicatoris Willebrordi, ut et fiat episcopalis sedes subiecta Romano Pontifici, praedicans genti Frisonum, quia magna pars illorum adhuc pagana est, quia destructae Ecclesiae fundamenta diruta et a Paganis conculcata, et per negligentiam episcoporum derelicta. Sed ipse non consentit.

33. « Sed modo paternitatis vestrae iudicio mihi indicare dignemini, et si hoc justum sit; responsum et vobis placeat illi Coloniensi episcopo reddi, et vestra auctoritate roborare, ut praecipuum Sergii papae et sedes illa stabilis permaneat. Sic enim potestis nos (si vobis placet) adjuvare, si de scrinio Ecclesiae vestrae exemplar jubetis et mihi transmittere, quo quid praedicto episcopo Willebrordo ordinato sanctus Sergius praeeperit et conscri-

psertit, ut ex auctoritate sanctitatis vestrae contradicentes convincere et superare valeam. Si autem aliter justius sanctitati vestrae videatur, consilium paternitatis vestrae insinuate mihi dignemini, ut sequar». Haec Bonifacii Epistola ad Stephanum papam, et novissima earum, quae reperiuntur ad Romanum Pontificem scriptae; cum tamen desiderari ea videatur, qua eundem exoravit Pontificem Stephanum, ut occasione protectionis ad praedicandum Evangelium Frisiis, liceret sibi relinquere in sua Ecclesia Moguntina Lullum creatum episcopum, qui relictum gregem fidelissime custodiret: inter tot enim suos discipulos ipsum elegit, quem careret praestare prudentia atque scientia. At licet alius superius (ut vidimus) id ipse Bonifacius ab ipso Romano Pontifice expectasset, nunquam tamen potuit obtinere, quamvis enixis precibus exorasset, sic Deo disponente, ut semel apostolatus muneris mancipatus, illud ad obitum usque laborans impleret. Modo autem quod justissima causa id videretur exigere, non amor quietis, ut antea, sed majoris laboris susceptio, quam facillime impetravit; cuius rei gratia voluit idem Bonifacius interpellare Pipinum Francorum regem, litteris ea de re ad Fulradum ejusdem regis capellanum primarium datis: quae cum Dei beneficio adhuc extent integre, ex scriptis citatis saepe Codicibus hic tibi reddimus, sic enim se habent ipsae, quibus et eidem commendat regi suos, quos proficiscens, reliquit discipulos praescius futurorum¹:

34. « Bonifacius servus servorum Dei, gratia Christi episcopus, charissimo sacerdoti Fulrado presbytero, perennem in Christo charitatis salutem.

« Fraternali dilectioni tuae propter spiritualem amicitiam, quam saepe in necessitatibus meis pro Dei intuitu tecum fecisti, dignas gratias, quantas meruisti, persolvere non possum. Sed Dominum omnipotentem deprecor, ut tibi in alto celorum culmine mercedis praemia in gaudio Angelorum aeternaliter retribuatur. Nunc autem in Christi nomine deprecor, ut quod bono initio coepisti, cum bono fine perficias idem, ut meo verbo gloriosum et amabilem regem nostrum Pipinum salutes, et illi magnas gratias referas de omnibus pietatis operibus, quae tecum fecit; et ut illi referas, quid mihi et amicis meis similiter esse videatur, quod vitam istam temporalem, et cursum dierum meorum per istas infirmitates cito debeam finire. Propterea deprecor magnitudinem celsitudinemque regis nostri pro nomine Christi Filii Dei, ut unum nunc vivendi indicare et mandare dignetur circa discipulos meos, qualem mercedem nostram de illis facere voluerit. Sunt enim penes omnes peregrini; quidam presbyteri per multa loca ad ministerium Ecclesiae et populorum constituti; quidam sunt monachi per cellulas nostras, et infantes ad legendas litteras ordi-

nati: sunt etiam aliqui seniores, qui longo tempore tecum viventes laboraverunt et me adjuvabant.

35. « De his omnibus sollicitus sum, ut post obitum meum non disperdantur, sed ut habeant mercedis vestrae consilium et patrocinium celsitudinis vestrae, et non sint dispersi, sicut oves non habentes pastorem, et populi prope Marcam Paganorum non periant legem Christi. Propterea amicitiae vestrae clementiam diligenter in Dei nomine deprecor, ut filium meum et coepiscopum Lullum, si Deus voluerit, et si clementia vestra placeat, in hoc ministerium populorum et Ecclesiarum componere et constituere faciatis praedicatorum et doctorem presbyterorum et populorum. Et spero, si Deus voluerit, quod in illo habeant presbyteri magistrum, et monachi regularem doctorem, et populi Christiani fidelem praedictorem et pastorem. Propterea hoc fieri maxime peto, quia presbyteri mei prope Marcam Paganorum pauperulam vitam habent, panem acquirere ad manducandum possunt, sed vestimenta invenire ibi non possunt, nisi aliunde consilium et adiutorem habeant, ut sustinere et adjuvare in illis locis ad ministerium populi possint, eodem modo sicut ego adjuvi. Et si pietas Christi hoc vobis inspiraverit, et hoc, quod peto, consentire et facere volueritis: per hos missos meos praesentes, aut per litteras pietatis vestrae hoc mihi mandare non dedignemini, ut eo laetior in mercede vestra vel vivam, vel moriar». Haec ad Fulradum S. Bonifacius: qui cum haud obscuris verbis significarit, se cito ex hoc saeculo migraturum, divinum responsum de suo exitu accepisse, par est credere, sicut Apostolo Petro scimus revelatum fuisse, quod ipse testatur, dicens²: « Certus quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod et Dominus noster Jesus Christus significavit mihi». Tanquam igitur non amplius reversurum Bonifacius cuncta disposuit. Qui enim post Wilibaldum res ab eo gestas est prosecutus, haec ad finem habet:

36. « Antequam autem³ tam periculoso se daret itineri, sciens absurdum id esse, si quis, propriis posthabitis ovibus, alienas curandas suscipiat, sanctum Lullum, qui praedicationum et laborum ejus comes existeret, cuiusque virtutes omni honore dignas noverat, consentiente tum Pipino rege, tum episcopis, abbatibus, canonicis et proceribus ad ipsius dioecesis pertinentibus, per se episcopum ordinavit: id quod jam ante a Romano Pontifice impetrarat. Deinde manu sua apprehensum commendavit illum cunctis principibus illic congregatis, ut ei tanquam patri obedirent, et in omni necessitate adiutores se illi praebere. Postea ad Thuringos et Rheni accolae profectus, similiter fecit. Postremo ipsum sanctum Lullum adhortans ait: Quandoquidem tempus resolutionis meae appropinquat, decrevi proficisci quoquoque divinae gratiae visum est me mittere. Tu ergo, fili charissime,

¹ Ex cod. Cod. Ep. XLV.

² 2. Pet. 1. — ³ Vit. S. Bonif. I. II. c. 18.

animarum mihi creditarum curam age. Tu populum ab errore revoca: tu inchoatam Basilicam meam apud Fuldam absolve, et illic corpus meum, ubicumque tandem decessero, trade sepulture. Tum præterea da operam, ut habeamus itineri nostro res necessarias, et linteum, quo hoc decrepitum corpus post obitum obvolvatur, in librorum meorum theca reponere. Hæc cum vir sanctus dixisset, lametsi Lullus ab imo pectore multa traheret suspiria, et præ dolore nimio lacrymas cohibere non posset, non tamen ausus est quicquam se illi opponere ».

37. Habentur eadem in Vita S. Liobæ a Rodulpho jussu Rabani conscripta, in qua, post narrata omnia, quæ sunt transacta cum Lullo, auctor ista subjicit: « Cumque hæc et alia hujusmodi ei mandata dedisset, accessitam ad se Liobam virginem, (quam ex Anglia ad curandas Deo sacratas virgines una cum aliis, ut dictum est superius, accesserat), exhortatus est terram peregrinationis suæ non deserere, nec assumpti propositi vigore lassescere, sed quotidie bonum, quod ceperat, omni studio ampliari, dicens ei, corporis fragilitatem non esse considerandam, nec prolixæ ætatis spatia computanda, nec arduum virtutis finem, nec gravem existimandum perveniendi laborem; præsertim cum hujus temporis spatia ad æternitatem comparata brevia sint, et non sint condignæ passiones præsentis temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

« Commendavit autem illam Lullo episcopo et senioribus monachorum supradicti monasterii, qui aderant, monens eos, ut cum honore et reverentia curam ejus agerent; suæque voluntatis esse affirmans, ut post obitum ejus, corpus illius ad ossa sua in eodem sepulcro poneretur, quatenus pariter diem resurrectionis expectarent, qui pari voto ac studio in vita sua Christo servierant. Quibus dictis, dedit ei cucullam suam, rursus admonens atque contestans de non relinquendo peregrinationis suæ loco. Et sic preparatis omnibus, quæ in itinere necessaria erant, in Frisiam perrexit ». Hæc in Lioba Rodulphus. Quæ sequuntur, ex rebus gestis Bonifacii sunt accepta:

38. « Paucis post diebus navim cum delectis ad illud iter sociis vir beatus ingressus per Rheni alveum, ad Frisonum regionem incolumis perlatus est. Ubi circumquaque progrediens verbum Domini cum multa fiducia prædicavit, et Ecclesias ingenti studio exstruxit. Tantam autem gratiam contulit illi Deus, ut intra breve tempus multa virorum ac mulierum millia cum suo socio Eobano baptizavit. Eum autem Eobanum, ut suæ senectuti aliquid pararet levamentum, episcopum Trajecti instituit. Aderant vero etiam ei presbyteri tres et totidem diaconi, puta, Wintrugius, Walterus et Adalherus, Stircaldus, Hamuntus et Boso: porro Waccarrus, Gunderharus, Willitherus et Adolphus professione erant monachi eumque sequebantur: atque hi omnes unanimiter cum illo

laborantes in prædicatione Evangelii, meruerunt etiam palmæ martyrii esse consortes.

39. « Cum enim per latas ipsorum terras discurrissent, et ad Bornaam flumen pervenissent, quod est in confinio eorum, quos vulgari idiomate vocant Oester et Westeriche, S. Bonifacius solis comitibus suis stipatus, jussit ibi tentoria figi, volens in eodem loco baptizatorum sustinere adventum confirmationis gratia. Jam enim appropinquabat dies eidem confirmationi destinatus. Is postquam advenit, sole jam summos occupante gradus, omnes illi, qui haud aliter atque filii a patre expectabantur, indigni percipere gratiam Spiritus sancti, quæ illo die per sacram confirmationem offerenda erat, ex amicis in hostes, et ex neophytis in lictores mutati, cum ingenti strepitu armorum ad sanctorum castra advolant. Id cerentes famuli, sumptis armis, contra illam furentis populi multitudinem sanctos lucri nitentur. At sanctus Bonifacius audito tumultuantis turbæ impetu, primo quidem ad spiritualis præsidii asylum confugit, sanctorum reliquias, quas semper secum circumferre solebat, arripens: deinde accitis ad se clericis, e tentorio processit, famulosque ad resistendum paratos compescuit, dicens: Nolite, quæso, pugnare, filii mei: nolite adversariis bellum inferre, sed etiam pro malis bona exhibere. Jamdiu optatus adest dies: jam tempus illud advenit, quo de laboriosa sæculi hujus ærumna ad æternæ beatitudinis gaudia invitatur. Cur ergo tantam gratiam, tantam gloriam a vobis excludere vultis? Imo vero confortamini in Domino, et oblata cælestis gratiæ munera gratis animis nos excipere patimini. Sperate in Domino, et ipse nos de periculis omnibus eripiet.

40. « Illis et id genus aliis sermonibus compescuit ministros ab armis hostibus inferendis. Deinde etiam clericos ejusque ordinis patria et libera voce adhortans: Fratres charissimi, inquit, si qua divini cara amoris, si qua apud vos mearam admonitionum residet memoria, hac hora jam declarate: in animum revocantes illa verba Salvatoris¹: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animas autem non possunt occidere, spei vestræ anchoram in Deo defigite, qui post vitam hanc momentaneam perpetuæ salutis bravium vobis rependens, ad civium supernorum consortium vos perducet. Nolite, obsecro, diuturna invictarum mentium præmia (prælia) in hoc temporis puncto amittere: nolite improbis Gentilium blandimentis et adulationibus enervari, sed præsentissimum hoc mortis discrimen, quod nobis impendit, pro illius amore, qui nostri causa passus est, constanter et viriliter perferte, ut cum illo in æternum gaudere possitis.

41. « Nondum vero sanctus episcopus hujus salutiferæ exhortationis verba absolverat, cum ecce furens illa Paganorum turba cum gladiis et omnis generis infesta armatura in eos irruit, cruentisque

¹ Matth. x.

manibus barbara quadam feritate eos cruciatur. Inde ad tentoria eorum properant, et tum libros, tum sacrarum reliquiarum capsulas secum auferentes, arbitantes se magnos in eis argenti et auri thesauros reperituros. Mox ad naves advolant, alimenta omnia exportant; et cum aliquid vini illic reperissent, hilariter inde potant. Postea inter se tractant de dividendo thesauro illo, quem se invenisse falso existimabant. Cumque longa disceptatione nihil inter se pacifice possent constituere, repente inter illos immanis existit discordia, quae eo usque processit, ut eodem furore, eadem vesania, iisdemque armis, quibus sanctos martyres suae salutis ministros jugulassent, mutuo se conticerent. Ea caede peracta, qui ex iis sperarant, iterum speculaculorum incitati ad thecas illas properant, iisque contractis, pro auro et argento Codices et divinae doctrinae Chartasveniunt. Tum furore et amentia perciti, Codices illos partim per campi planitiem, partim per paludes dispergunt, partim in loca incongrua abijciunt. Qui tamen beneficio Dei, ut cujus esset meriti vir sanctus innolesceret, post longa temporis spatia illas et inviolati reperti sunt, et ad Ecclesias in quibus hodieque manent, a singulis eorum inventoribus reportati.

42. « In iis autem reperitis sancti Evangelii Codex, quem vir beatus pro sanctitate sua jugiter apud se ferre consueverat; qui licet ense acuto (ut etiam nunc videre licet) per medium sectus sit, nulla tamen litera ea sectione abolita est. Eum librum fertur sanctus episcopus tum, cum in ejus caput ensis vibraretur, sicario objecisse, et pro tuendo capite (ut tali in periculo fieri solet) vel pro spiritali clypeo. Et est sane illustre miraculum, quo et Dei virtus, et beati viri sanctitas declaratur, in secto libro nullius litterae abolitionem videri. Frustrati autem spe sua carnifices illi, domum tristes abiierunt.

« Ubi autem vicini Christiani eam sanctorum virorum necem percipere, terras latronum illorum armata manu invaserunt: et cum se ad repugnandum homines impii compararent, sed tanti sceleris conscientia pressi nihil possent, in fugam acti, a Christianis intercepti sunt. Cumque res illorum diripiissent Christiani, ad sua reversi sunt. Ha qui salutis suae ministros trucidare non sunt veriti, duplici contritione contriti sunt, corporis in hac vita, animarum apud inferos. Non diu post Trajectensis Ecclesiae clericus corpus S. Bonifacii Trajectum deportavit, et cum multa veneratione tumularunt. Postquam autem rescivit sanctus Lullus, convocatis permultis tam clericis, quam laicis venerabilibus viris, indicavit eis necem S. Bonifacii, et quemadmodum Trajecti humatus sit: simul etiam exponens eis, quo in loco se adhuc vivens jussit sepeliri, petiit, ut ad ejus exequendam voluntatem ipsi velint adiumento esse ».

43. Quomodo autem Dei nubi Trajecto Moguntiam, et inde Fuldam celebri pompa translatum sit, idem auctor pluribus narrat, itemque de mira-

culis illic fieri solitis, atque ad postremum haec de tempore sedis ejus et necis habet: « Vivit, inquit, in episcopatu S. Bonifacius annos triginta sex, menses sex, et dies totidem. Passus est cum sociis suis nonis Junii, anno peregrinationis suae quadragésimo, Incarnationis autem Dominicae septingentesimo quinquagesimo quinto ». Haec auctor, qui post ejus discipulum Wilibaldum res ab eo gestas, additis Epistolis prosecutus est.

Verum quod ad praescriptum numerum spectat annorum triginta sex episcopatus ejus, totidem sunt non episcopatus, ex quo videlicet ordinatus est Romae a Gregorio ejus nominis secundo, sed ex quo munus praedicationis accepit ab eodem, anno Redemptoris septingentesimo decimo nono, ut superius demonstratum est. Episcopatus vero Moguntini, quo a Zacharia papa est creatus, non nisi anni decem numerantur.

44. Sed et corrigendus auctor, qui auxit Bedae Epitomen, dum habet eundem S. Bonifacium martyrem obiisse anno superiori septingentesimo quinquagesimo quarto, et quod addit, Redgerum post eum consecratum archiepiscopum a Stephano Romano Pontifice; majoris enim est nobis auctoritatis, qui ejus Acta prosecutus est Wilibaldus ejus discipulus, imo et Bonifacii ipsius scripte Epistole, et auctor, qui in meliorem stylium convertit atque auxit Vita ipsius historiam. Quod autem in Notis ad Romanum Martyrologium de anno obitus Bonifacii, priori sententiae inhaeserimus, quae apud Bedae Epitomen expressa habetur, per ista emendari volumus. Sed non praeterendum, quod apud eundem Bedam numerantur quinquaginta tres martyres, qui in itinere comites Bonifacii, una cum eo aequae tunc subiere martyrium. Quorum omnium natalem diem, qui contigit nonis Junii, notatum retinet Tabula Ecclesiastica, et praeter Bonifacium nomine expressum quoque Eobanum habent, atque amnis singulis publica memoria in Ecclesia representant. Praeter Wilibaldum, et qui cum secutus est, auctorem, reperitur scripsisse vitam ejusdem Bonifacii heroico carmine ¹ Ruthardus Rabani discipulus.

45. Non omittimus dicere recitari in Concilio ² Triburiensi scite dictum Bonifacii, de antiquis sacerdotibus aureis celebrantibus in calicibus ligneis, et recentioribus ligneis in calicibus aureis: ita sanctus, cum sui temporis sacerdotum ignaviam deploraret. Sed de Bonifacio nec praetereat, ipsum simul ac martyrio coronatum innotuit, ab Ecclesia Catholica in album martyrum fuisse relatum, ejusque diem natalem solemniter in Francorum regno potissimum celebrari cepisse: quod intelliges ex iis, quae obiter ³ Lupus Ferrariensis, qui sub Ludovico Pio claruit, scribens ad Einardum (idem dictus Eginhardus) qui fuit a secretis Carolo Magno, docet his verbis: « Illustris abbas Rabanus post-

¹ Trithem. in Chron. Hirsang. — ² Conc. Tribur. c. 18. et de consecr. dist. 1. cap. Vasa quibus. — ³ Lup. Ep. v.

quam egressus a palatio, foret necne per id temporis istic propter legationem sibi commissam, ad liquidum scire non potuit; atque ob eam rem hortatus est, ut reditum meum ad nonas Junii differrem, quando solemnitas Bonifacii se habesse minime sineret, nisi forte ipsi quoque imperialis jussionis, et ea quam gravissima præjudicaret auctoritas». Hæc ibi. Quibus significatur festa dies natalis S. Bonifacii fuisse Francis solemnissima.

46. *Statuta sub rege Pipino.* — Sub hoc anno notata accepimus a docto viro Ducæ Frontone societatis Jesu ornatissimo professore, eruta ex Codice pervetusto capitula quædam a Pipino rege facta, quorum est titulus: « Incipiunt capitula de alia Synodo sub ipso domno rege Pipino facta.

« Si homo incestum commiserit, etc. » Pluribus cohíbentur putridæ inquinamenta carnis, quæ infelicitatem hujus temporis representant; quibus rescandis adhibitus est censura gladius. Ista omnia a Pipino facta videntur ante expeditionem in Longobardos adornatam, ut peccata cohíbendo faceret sibi Deum propitium, et benefacientes adjuvando conciliaret sibi a Deo auxilium adversus hostes: nam in eodem conventu hæc statuta leguntur pro susceptibus peregrinationem ad loca sancta.

« De peregrinis humiliter constituimus, qui propter Dominum ad Romam, vel alicubi vadunt: ut ipsi per nullam occasionem ad pontes, et ad exclusas, aut navigio defineantur propter scripta sua: nullus peregrino calumniam faciat, nec illum telonium ei tollat. Et si quis hoc fecerit, qualiscunque homo hoc comprobaverit, de sexaginta solidis (quos solvere debet qui hoc fecit), triginta illi concedimus, et illi alii in saeculo regis veniunt ». Sic igitur Pipinus dum pietatis ergo peregrinantibus Romam prospicit, securitatis aperit sibi viam, ut inter hostes liber atque securus Romam veniat, ut suo loco patebit.

47. *Copronymi dira persecutio in Orthodoxos.* — Quo ad res Orientales perlinet, hoc anno Paulicianorum hæresim, eandem et Manichæorum in Thracia propagatam esse, Theophanes auctor est. Ita imperator omnem errorem in Orientale induci Ecclesiam passus est, intentus tantum ipse ad destruendum cultum sacrarum imaginum. Porro de Paulicianis superius sæpius dictum est.

Sed quæ persecutio et dispersio Orthodoxorum secuta sit pseudoecumenicum Concilium anno superiori celebratum, auctor, qui his intererat, persecutus Acta insignis martyris Stephani junioris, narrat his verbis: « Cernere erat audacissima illa facinora, atque impietatem omnem excedentia, quæ sine ullo metu perpetrabantur. Nam et sacrosancta vasa ob venerandarum imaginum picturas pedibus obtrebantur, et templorum decor et pulchritudo, quam sacrarum imaginum picturæ pariebant, partim abradebatur, partim calcæ illinebatur. Etenim ubi Christi, aut Matris illius, aut sanctorum imago erat, vel in ignem coniecibatur, vel in pulverem redigebatur, vel etiam

albario opere inducebatur. At ubi arborum, aut avium, aut bestiarum effigies, aut etiam circus ac venationes pictæ erant, his nimirum parebatur ac summa cura prospiciebatur. Quo et Ecclesia toto eo ornata, quem ipsæ sacræ imagines afferebant, spoliabatur, et tanquam sponsa conjuge orbata mœsta et squalida atque incompta cernebatur.

48. « Quis autem temporis illius calamitatem satis digne deplorare queat? quæ lingua, quæ perpetrata sunt, ulla ratione complecti possit? Quæ auris placide et sedate hujusmodi narrationem excipiet? Tempestivum scilicet tunc erat Prophetæ verba cum lacrymis usurpare¹: Perit sanctus de terra, et qui bonum agat inter homines non est². In securi enim et ascia Ecclesie Christi portas confregerunt, atque igne sanctuarium ipsius incenderunt. Quenam alio mystico sensu porta hic esse queat, quam divinarum imaginum pictura? Nam ea menti aditum ad exemplar aperit, ac per ea, quæ in sensum cadunt, ad ea, quæ intellectu percipiuntur, introducitur. Nam alioqui materiam non adoramus, quemadmodum impiis facere videmur. Sed spiritalem adorationem ad eam rem, quæ figura exprimitur, per picturam referimus. Siquidem imaginis honor (ut cum Basilio loquamur) ad exemplar ascendit, atque hæc ratione Quæram, ex quacumque tandem materia constructa sit, adorare ita didicimus, ut non ipsi materiæ, sed ei affixo cultum tribuamus.

49. « Hujus porro venerandæ Crucis imago est omnis ad exemplaris formam depicta materia. Neque enim illud duntaxat lignum, cui Christus affixus est, adorare didicimus, verum alia quoque omnia, quæ ad Crucis formam expressa sunt. Quamobrem aut divini ligni formæ cultus negetur, aut etiam Christi, et sanctorum imaginibus honor habebatur. Atque hæc a me veluti per digressionem dicta sint, ut istos ab Orthodoxa doctrina procul aberare demonstremus. Nunc vero eo, unde huc deflexit oratio, revertatur ». Pergit dicere de dispersione facta sanctorum monachorum, qui civitates incolebant ad montana, deque his potissimum agit, qui confugerunt ad montem S. Auxentii, de quo diu ante, cum de Synodo Chalcedonensi actum est, diximus. Ibi enim morabatur magni nominis Stephanus monachus, in quem (ut suo loco dicemus) idem imperator dira prælia concitavit. Ait igitur: « Ad hunc modum Ecclesia laborante ac male affecta, piorum multitudo in summa consilii inopia et morore versabatur. Ac potissimum sacrum monachorum agmen, utpote quod Orthodoxam fidem æretius complecteretur, ita tanquam ex compacto, tum Byzantio, tum aliis Europæ urbibus ac Bithyniæ excedentes ad Auxentianum montem se contulerunt, ac beatum Stephanum advenientes, ab eo petebant, ut ducem se illis præberet, eosque consilio juvaret. Loquere (inquiabant) o pater, si quis in te consolationis sermo est, mentes-

¹ Mich. vii. — ² Psal. LXXIII.

que ingenti maestitia oppressas cohortare, titubantem animum fidei, ne humano metu labefactatus de ipso salutis capite periclitetur ac pietatem prodatur.

Quemnam sermonem tunc ad eos habuit sanctus martyrii candidatus, idem auctor refert cui potuit interesse: præterimus eum inviti, brevitati consulentes, illa tantum, quæ post habitum sermonem locutus est, ostendens, quo se conferre debeant, hic reddimus ex eodem auctore, dum subdit:

50. « His et aliis huiusmodi sermonibus ad monachorum, qui et ipsi lacrymis madebant, catervam usus Stephanus, hæc verba insuper adjecit: Ad has tres partes, quæ nefarie hæresis labem minime contraxerunt, ut fugiatis, censeo. Neque enim alius locus est, qui quidem sub draconis huius imperio ac potestate sit, qui ab ejus veneno purus manserit, quam ea, quæ ad acclive Ponti Euxini sunt, hoc est, Zicchiæ, et Chersonis, et Bosphori, et Nicopsis, et Gothiæ, atque ea item, quæ ad Parthenium mare se porrigunt. Quin et id quod in antiquioris Romæ declivi est, ac Nicopolitana et Neapolitana metropolis, quæque ad Romanum usque flumen protenduntur. Sed et Lyciæ provinciæ climata, hoc est, ex Sylæi tici, ac denique Cypria insula, quæque e regione ipsius sunt usque ad Tyrum et Joppem. Hæc, inquam, partes ab execrando hoc dogmate pure persisterunt. Pergit dicere de Romano Pontifice

et tribus patriarchis Alexandrino, Antiocheno et Hierosolymitano, qui suis scriptis eandem hæresim proscederunt, quæ nos anno superiori opportuna occasione posuimus. Et post hæc idem auctor:

51. « Hæc, inquit, verba, ut pius ille cætus audivit, piunque virum velut extremum allocutus atque complexus est, ad loca, quæ etique commodiore visa sunt, sese contulerunt, in hoc quoque videlicet Christo obtemperantes¹: quippe qui eos qui persecutionem patiuntur, ex una urbe in aliam profugere jubeat: quandoquidem minime convenit, ut ipsi nosmet in pericula conjiciamus; quemadmodum contra reprehensione non caremus, si in periculis constituti, animum despondeamus. Spectabatur itaque Byzantium, velut in expugnatione quadam captivitate oppressum, monasticoque habitu privatum, et tanquam in squalorem redactum: sublato nimirum atro colore, qui prius ad urbis ornatum albo mixtus erat. Etenim alius ad Euxinum Pontum navigabat, alius ad Parthenium pægus omni festinatione contendebat, alius Cyprium petebat, alius ad antiquiorem Romam properabat. Hæc ibi, et alia, quæ suo loco reddita sunt superius, auctor habet.

¹ Matth. x.

Anno periodi Græco-Romanæ 6218.— Anno Eræ Hispan. 793.— Anno Hegiræ 138, mchato die 15 Junii, Fer. 2.— Jesu Christi 755.

— Stephani II papa 4. — Constantini Copronymi 36 et 15. Leonis IV 5.

1. *Aistulfus rex Langobardorum pacta conventa non servat.* — A num. 1 ad 9. *Fulradus* abbas monasterii sancti Dionysii et *Hieronymus* Pippini regis frater, qui anno elapso exente Stephanum II Romam usque comitati sunt, in Franciam redire cum litteris in Codice Carolino num. 7 recitatis, per quas apud Pippinum, Carolum et Carolomanum, reges Francorum ac patricios Romanorum questus est, quod *Aistulfus* Langobardorum rex promissis minime staret, nihilque cum Ecclesiæ Romæ tum Reipublicæ Romanorum reddidisset. Litterarum inscriptio est: « Domnis excellentissimis filiis, Pippino regi et nostro spiritali compatri, Carolo et Carolomanno item regibus, et utrisque patriciis Romanorum, Stephanus papa ». In Epistola hæc inter alia de Aistulfo scribit: « An-

tiquus humani generis hostis diabolus ejus pertidum invasit cor, et quæ sub vinculo sacramenti affirmata sunt, irrita facere visus est. Nec enim unius palmi terræ spatium beato Petro sanctæque Dei Ecclesiæ vel Reipublicæ Romanorum reddere passus est. Tum Pippinum filiosque ejus rogat, ut omnia Ecclesiæ reddi studeant, neve nequissimi regis vel ejus missorum dolosis verbis fidem adhibeant. Sed hæc Epistola sub finem anni superioris scripta; kalendis enim *Januarii* presentis Christi anni *Aistulfus* Langobardorum rex Romam obsidione cinxit, et ante eam obsidionem *Fulradus* in Franciam venturus, viæ sese commiserat. Romam autem kalendis *Annariis* obsessam fuisse, docet ipsemet Stephanus II in litteris a Baronio num. 11 recitatis, in quibus ait Stephanus: « Et jam quia

nullum augmentum nobis factum est, et in ipsis Januarii kalendis cunctis ejusdem Longobardorum exercitus e Tuscia partibus in hanc civitatem Romanam conjunxerunt, et resederunt juxta portam beati Petri, atque beati Pancratii et Portuensem». Baronius quidem in margine loco, *Januarii*, reponit, *Junii*, sed contra fidem Codicis Carolini, ubi hæc Epistola est ordine IV, et contra tenorem Epistole VI ejusdem Codicis Carolini, scriptæ a *Stephano II*, suo et omnium Romanorum in afflictione positorum nomine eidem Pippino ejusque filiis Carolo et Carolomanno, necnon episcopis, abbatibus, presbyteris, monachis, ducibus, comitibus, cæterisque Francis, in qua idem dicitur, et dies kalendarum Januarii diserte etiam exprimitur. Has secundas litteras, quia ab iis quæ Pippino regi datæ sunt, diversa non continent, prætermisit Baronius.

2. *Ablata Ecclesiæ Romanæ non reddidit.* — Porro *Stephanus* papa in laudatis litteris, quas *Fulrado* abbati consignavit, Pippinum *spiritualem* suum *compatrem* vocat, idque non infrequenter in aliarum Epistolarum inscriptione ac contextu facit; quin et ipsos Pippini filios *Carolum* et *Carolomannum* spirituales suos filios, eorumque matrem *Bertradam* spiritalem suam commatrem in Epistola ad eundem Pippinum, quæ ordine VIII est in Codice Carolino, appellat; cujus rei ratio alia esse non potest, quam quod *Stephanus II* *Carolus* et *Carolomannum* e sacro fonte levaverit, cum anno superiori in Francia esset. Quare falluntur, inquit Coituntius anno DCCLV, numero 58, qui *Carolus* apud Moguntiam a *Bonifacio* illius civitatis archiepiscopo baptizatum esse volunt. Non dubitandum vero, quin *Carolus* et *Carolomannus* a *Stephano* prius e sacro fonte levati fuerint, quam in reges uncti. Nota denique *Stephanum* in litteris, de quibus lic agimus, apud Pippinum ejusque filios *Carolus* et *Carolomannum* conqueri, quod *Aistulfus* Longobardorum rex, « nec unius palmi terræ spatium beato Petro sanctæque Dei Ecclesiæ, vel Republicæ Romanorum reddere passus est », etsi illi « propria voluntate, per donationis paginam beato Petro sanctæque Dei Ecclesiæ et Republicæ, civitates et loca restituenda » confirmarint. Ex illis enim verbis, uti et ex variis *Anastasio*, liquet anno superiori, cum ventum est ad pacem, legem hanc *Aistulfo* fuisse impositam, ut ablata cum Ecclesiæ Romanæ, tum Republicæ Romanæ restitueret, non vero imperio Romano, ut perperam eum explicat Coituntius anno DCCLV, num. 80, quod ante Coituntium ita interpretatus fuerat *Marquardus Freherus* in Corpore *Franciæ Historiæ veteris et sinceræ*, Hanovii anno MDCXIII typis dato. In margine enim auctoris secundæ Appendicis ad continuationem *Fredegarii* pro Republica Romana, *imperium* reponit. Sed hæc de re infra.

3. *Sed hæc superiori anno gesta.* — *Fulradus* abbas et *Hieronimus* Pippini regis frater in Francia reversi sunt ante Romanam obsidionem, sed

post eorum reditum *Aistulfus* rex statim per *scameras*, sive exploratores, perque deprædationes seu devastationes, *Stephano II* molestum sese exhibuit. Qua re motus *Stephanus* litteras, quæ num. 9 leguntur in Codice Carolino et recitantur a Baronio num. 2 et seqq. per *Willharium* seu *Wilearium* Numentanum episcopum ad prædictos reges mox defendendas eura vit. Earum inscriptio est: « Domnis excellentissimis filiis Pippino regi et nostro spiritali compatri, seu Carolo et Carolomanno item regibus, et utrisque patriciis Romanorum, *Stephanus* papa ». Quando enim *Stephanus* papa Pippinum ejusque filios *Carolus* et *Carolomannum* reges inunxit, *patricios* Romanorum dixit, ut laudata verba insinuant, ut tradit *annalista Metensis* ad annum DCCLIV. « Ordinavit (scilicet *Stephanus*) secundum morem Majorum unctione sacra Pippinum piissimum principem Francis in regem, et patricium Romanorum: et filios ejus duos felici successione *Karolum* et *Karolomannum* eodem coronavit honore ». In ipsis litteris refert *Stephanus* *Aistulfum* regem, quæ restituenda promiserat, irrita fecisse, additque: « Mementote et semper in vestris præcordiis firmiter tenete, quod promissis eidem Janitori regni cælorum. Nulla vos seducat suasio aut acceptilatio, etc. » Cum vero *Stephanus* in iis litteris obsidionis Romanæ non meminerit, ut postea meminit in aliis hoc anno datis, manifestum est eas ad annum superiorem exeuntem pertinere. In laudatis enim litteris ordine IV, memoriam victoriæ cælesti auxilio nuper ad *Clusam*, sive angustias Alpium reportatæ refertur, nec dissimulavit Pippinum, ne promissis *Aistulfi* regis lideret, a se, qui dolos illius probe noverat, frustra monitum, ipsumque Langobardorum regem erga Romanam Ecclesiam et populum Romanum discessu *Fulradi* abbatis iniquiorem factum. Præterea, ut videre est apud *Baronium* num. 3 et seqq. queritur *Stephanus II* de *scameris* ab *Aistulfo* rege missis, quæ voce *Ducangius* in suo Glossario dicit, intelligi *prædones* vel *exploratores*, quod variis exemplis ostendit.

4. *Roma ab Aistulfo rege hoc anno obsessa.* — A num. 9 ad 29. *Roma* kalendis Januarii hujus Christi anni obsessa, *Stephanus* papa legatos de servandis pactis subito ad *Aistulfum* regem misit, et cum pacati nihil retulisset, *Warnerium* abbatem ad se a Pippino directum, et in Urbe defendenda militis officio egregie functum, itinere maritimo, quo tutius ac celerius perveniret, in Franciam cum legatis suis *Georgio* episcopo et *Thomarico* comite proficisci jussit, ac Pippino hæc universa significare, ipsum per omnia sacra obtestans, ut quæ semel promiserat, aliquando impleret. Hæc partim recitat Pontifex in suis litteris apud *Baronium*, partim *Anastasius* in ejusdem papæ Vita apud eundem *Baronium* a num. 9 ad 17. Cum vero obsidio acrius a *Langobardis* urgeretur, litteras in nomine S. Petri comprehensas transmisit ad reges Pippinum, *Carolus* et *Carolomannum*, sive ad omnem generalitatem Francorum. Refert eas *Baronius* a num. 17

usque ad num. 24. *Pippinus* cognita Langobardi regis fraude ira ac dolore exarsit, et novo decreto bello novos populis delectus indixit. Tum cum exercitu in Langobardos movit et Aistulfum regem ad confirmandum pactum, « quod per elapsam octavam Indictionem inter partes provenerat », inquit Anastasius, coegit, et factam in scriptis donationem Romam ad Stephanum papam transmisit, ut narrat Baronius ex Anastasio numero 24 et seqq. Porro pax illa post kalendas Septemb. hujus Christi anni sancita, quia eo die Iudicium nona initium cepit. Obsidio vero Romana dies quinquaginta et quinque duravit, ut videre est in Epistola Pippini regis ad Stephanum II apud Baronium num. 13. Anastasius tamen dicit, Urbem *per triam mensium spatia* obsessam fuisse, quia scilicet quæ eam precessere cum ipsa obsidione confundere videtur; neque enim Pontifex hac in re errare potuit.

5. *Pippinus rex Aistulfum ad restitutionem coegit.* — Sed audiendus anonymus cœvius in Appendice II ad continuationem Fredegarii, ut res tanti momenti magis explicetur: « Sequenti anno », inquit, currenti scilicet, « Aistulfus rex Langobardorum fidem suam, quam regi Pippino promiserat, peccatis facientibus fefellit. Iterum ad Romam cum exercitu suo veniens, fines Romanorum peragrans, atque regionem illam vastans, ad Ecclesiam sancti Petri perveniens, et domos quas ibidem reperit, maxime igne cremavit. Hæc Pippinus rex cum per nuntios audisset, nimio furore et ira motus, commoto iterum omni exercitu Francorum per Burgundiam, per Cavalonam urbem (Catalaunum nempe ad Sequanam) et inde per Jannam (nempe Genavam) usque ad Mauriennam veniens. Rex Aistulfus cum hoc reperisset, iterum ad Clusam exercitum Langobardorum mittens, qui regi Pippino et Francis resisterent, et partes Italiae intrare non sincerent. Rex Pippinus cum exercitu suo, monte Smisio transacto usque ad Clusam, ubi Langobardi resistere nitebantur, perveniens, et statim Franci solito more, ut edocui erant, per montes et rupes erumpentes in regnum Aistulfi cum multa ira et furore intrant, Longobardos, quos ibi repererunt, interficiunt, reliqui qui remanserant, viæ fuga lapsi evaserunt. Rex Pippinus cum nepote suo Tassilone Bajoariorum duce, partes Italiae usque ad Ticinum iterum accessit, et totam regionem illam fortiter devastans, et circa muros Ticini utraque parte fixit tentoria, ita ut nullus exinde evadere posset. Hæc Aistulfus rex Langobardorum cernens, etiam nullam spem se evadendi speraret, iterum per supplicationem sacerdotum et optimatum Francorum, veniam et pacem prædicto supplicans, et sacramenta, quæ præfato regi dudum dederat, ut quæ

contra Sedem Apostolicam rem nefariam fecerat, omnia iudicio Francorum et sacerdotum plenissima solutione emendaret. Igitur rex Pippinus solito more iterum misericordia motus, ad petitionem optimatum suorum vitam et regnum iterato concessit. Aistulfus rex iudicio Francorum et sacerdotum, thesaurorum, qui in Ticino erant, id est, tertiam partem prædicto regi tradidit, et alia multa munera majora, quam antea dederat, partibus regis Pippini dedit, sacramenta iterum et obsides donat ». Et amplius nunquam contra regem Pippinum et proceres Francorum rebellis et contumax esse debeat, et tributa, quæ Longobardi regi Francorum a longo tempore dederant, annis singulis per missos suos desolvere deberent. « Præcelsus rex Pippinus victor cum magnis thesauris et multis muneribus, absque belli evento, cum omni exercitu suo illæso ad propriam sedem regni sui remeavit incolumis, et quievit terra a præliis annis duobus », scilicet DCCLVI et DCCLVII.

6. *Post donationem Pippinianam Pontifices Romani Romæ dominati sunt.* — *Pippinus* in Franciam rediens reliquit in Italia *Fulradum* abbatem monasterii S. Dionysii, qui civitates in pacto contentas ab *Aistulfo* reciperet, receptasque mox in potestatem Pontificis Romani transferret, uti habet Anastasius. Ravennæ in antiqua tabula legitur etiamnum hæc Epigraphæ, relata a Papyrio Massono lib. 2: PIPPINUS. PIUS. PRIMUS. AMPLIFICANDE. ECCLESIE. VIAM. APERUIT. ET EXARCHIATUM. RAVENNÆ. CUM. AMPLISSIMIS..... cætera verba exesa. Verum ea Inscriptio longe post Pippini mortem posita, et postquam imitatores habuit; cum dicatur *primus* Ecclesiam amplificasse. Quid donatio Pippiniana contineret, et quæ civitates complecteretur, inter scriptores non convenit, sed illud mihi certum videtur, ab hoc tempore plenam in rebis civilibus administrationem Pontifices tam Romæ, quam in exarchatu Ravennatensi exercuisse (1), nisi rebellionum motibus aliquando impederentur, et Coisuntium anno DCXXVI, num. 6 et seqq. deceptum esse, qui contendit, Romam usque ad illum Christi annum imperatoribus Constantinopolitanis paruisse. Quæ de re eo anno agam, et opinionem illam, uti spero, prorsus evertam.

7. *Carolomanus dum Optatus Casinensis abbas esset, obiit.* — Ad num. 29. Baronius anno superiori num. 8. ex Leone Osicensi mortem *Carolomanni* monachi, Pippini regis fratris consignat, et ex eodem tradit *Gratianum* præfuisse monasterio Casinensi, quando in Gallias ad Pippinum legatus missus est. Verum Leo in solo cap. 7 libri primi de Carolomanno, et in solo cap. 10 ejusdem libri de prefectura Gratiani disserit, sed neutrobique

(1) Cf. Cennius in Prefatione ad tom. IV Anasta-ii Bibliothecarii Editionis Romane num. 24, recte adnotat errare Pagium, qui ex hac Pippini donatione cepisse Pontificis plenam regni civium administrationem Romæ et in exarchatu exercere assent, quod pluribus argumentis falsum idem vir doctus demonstrat. Præmo, quod Cottias Alpes his rebus sitis Pontificibus, semel Joani VII ab Atipario; iterum vero Gregorio II a Luitprando, et quædam ante tempus Pippini ex Anastasio constat. Secundo, eodem Anastasio asserente, S. Gregorius III a Spolethino duce Gallienum castrum retulit. Tertio denique, apud eundem Anastasium, de quatuor civitatibus Zacharia testibus sermo est. Postremo ante donationem Pippini civitates et loca ab Aistulfo invasa vocat Anastasius *Dei Ecclesie ac Republicæ Romanorum partem*. MAEST.

Carolomannum ad Gratiani abbatis tempora pervenisse scribil. Imo ex abbatum Casinensium chronologia constat, obisse *Carolomannum Optato* abbate, cui successit Hiermeris, deinde Gratianus, et ex Epistola viii Codicis Carolini a Stephano II ad Pippinum regem scripta ante sequenti post Aistulfum regis mortem, constat, Optatum hunc abbatem Casinensem fuisse. Ait enim Pontifex : « Petit nobis Optatus religiosus abbas vestri monasterii S. Benedicti, pro monachis suis, qui cum tuo germano profecti sunt, ut eos absolvere jubeas : sed qualiter tua fuerit voluntas, ita de eis exponere jubeas », ubi absolvere idem est ac dimittere.

8. *Ejus mors anno superiori contigit.* — Major difficultas est de anno emortuali ejusdem *Carolomanni*. Annaliste enim Petavianus, Masciacensis, Fuldensis, ac Metensis cum Reginone, mortem ejus in annum superiorem conferunt. Annaliste vero Loiselianus, Tilianus, et Bertinianus, necnon auctor Chronici San-Dionysiani et Eginhardus in Annal. illam in hunc annum differunt, quibus favere videtur Anastasius, qui de protectione Italica superiori anno a Pippino rege suscepta loquens, haec verba praemittit : « Pari consilio isdem sanctissimus papa cum denominato Francorum rege consilio inito, juxta id quod praefatus Carolomannus Deo se devoverat in monachica degere vita, in monasterio cum Viennae in Francia collocaerunt, ubi et post aliquantos dies divina vocatione de hac luce migravit anno Domini dccly ». Verum in duobus exemplaribus Anastasii Freherianis annus ille Christi non legitur, ideoque videtur addititius. *Carolomannum* autem anno superiori ad Deum migrasse, communior fert sententia. Dies ejus obitus incertus. In vetusto Necrologio Flavinaciensi mors ejus reponitur *prid. nonas Decembris*. In Ecclesia tamen Casinensi ejus memoria Officio Ecclesiastico non colitur. Sed quaecumque die vitam cum morte commutavit, id contigit ante S. Bonifacii martyrium. In Epistola enim Pippini regis ad Bonifacium data, et a Baronio recitata, qua confirmat donationem factam ab ipso Carolomanno monasterio Fuldensi, ait Pippinus : « Monasterium, quod a te noviter instructum est in solitudine Buchonie juxta fluvium Fuldae, in loco, quem beate memorie Carolomannus germanus noster legitima donatione tibi concessit, etc. » In quibusdam editionibus Othlomi, uti in Mabilloniana, loco, *beate memorie*, legitur, *bonae memorie*; in Serarianam tamen idem ac apud Baronium habetur. Sed haec verba *beate*, aut *bonae memorie* addititia esse ideo asserit Mabillonius, quia evertunt opinionem ejus de morte sancti Bonifacii, quam anno superiori collocat; cum tamen inde inferendum fuisset, Bonifacii martyrium ante praesentem annum non accidisse.

9. *S. Bonifacius anno dccclii Lullo sibi in episcopatum Moguntiae substituto in Frisiam perrexit.* — A num. 50 ad 46. Quae hic Baronius una serie narrat, suis annis reddemus, et quae praeter-

misit, supplebimus. *Sanctus* itaque *Sturmio* abbas Fuldensis primus constitutus est a S. Bonifacio anno dccxlv, quo monasterium illud conditum. Eigil vero in Vita ejusdem S. Sturmionis saec. iii Benedict. part. 2 a Mabillonio recitata tradit, Bonifacium *anno decimo* postquam illuc rediit, secundo in Frisiam profectum esse, et post multum temporis inde in Germaniam rediisse. Quam profectionem anno dccclii contigisse, eo anno demonstravimus, et verba Eigilis abbatis retulimus. Cum vero Bonifacius, ut ibidem ostendimus, ante suum discessum *S. Lullum* sibi in archiepiscopatum Moguntiacensem substituerit, quae Baronius n. 36 et seqq. ex Willibaldo in Vita sancti Bonifacii refert, pertinet ad annum dccclii. Subdit Eigil : « Sequenti vero anno iterum ad aquosa Fresonum pervenerat arva, ceptum opus praedicationis implere desiderans ». Quare autumnali circiter tempore superioris Christi anni iterum Bonifacius in Frisiam profectus est, licet Willibaldus et Othlonus hanc ultimam profectionem a praecedenti non distinguant, quia altera ab altera non longe remota fuit.

10. *S. Bonifacius eodem anno Trajectensis episcopus dictus.* — Porro hic valde observandum, *Bonifacium* anno dccclii, ante diem xxiii mensis Maii Lullo archiepiscopum Moguntinensem cecidisse, et episcopum Trajectensem ad Rhenum, seu Ultrajectensem accepisse, quod etiam eo anno monstravimus. Priorum antistitum Ultrajectensium successio et chronologia valde implicata, quae ideo hoc in loco a nobis elucidanda. *Sanctus Willibrordus* archiepiscopus dictus, licet tantum episcopus esset, sicuti et successores ejus omnes, anno dccxl ad Deum migravit, et post ejus mortem sedes diu vacavit. Bonifacius quidem in Epistola laudata ad Stephanum papam, Willibrordi morte narrata ait : « Princeps autem Francorum Carolomannus commendavit mihi sedem illam (nempe Ultrajectensem) ad constituendum et ordinandum episcopum, quod et feci ». Verum tanta fuit Frisonum ferocitas, et a fide Christiana aversio, ut Bonifacius alicum evidenti mortis periculo exponeudum tunc non judicaverit, ut colligere est ex sancto Liudgero episcopo Monasteriensi, qui in Vita sancti Gregorii abbatis et rectoris Ecclesiae Ultrajectensis, ejus fuerat discipulus, num. 14, Ultrajectenses episcopos numerans ait : « B. Gregorius a Stephano Apostolicae Sedis praesule et ab illustri et religioso rege Pippino suscepit auctoritatem seminandi verbum Dei in Fresonia : in qua primus S. Willibrordus cognomento archiepiscopus in conversione gentis illius initiavit rudimenta Christianae fidei cum discipulis suis. Deinde senescente eo in opere Dei, et stabili episcopatu in loco, qui nuncupatur Trajectum, et alio nomine Wiltaburg, et migrante ad Dominum de hac luce, successit sanctus Bonifacius (anno scilicet dccclii), idem archiepiscopus et martyr, quem oculis meis ipse vidi, candidum canitie et decrepitem senectute, plenum virtutibus

et vite meritis. Quo tempore in ejus discipulatu B. Gregorius præceptor meus ab ineunte ætate fuerat enutritus, cui et successit ipse hæres ejusdem gentis Fresonum pastor et prædicator ordinatus a Domino, et a principibus supradictis Ecclesie Dei. Eademque charitate, sicuti et fidei firmitate, qua prædecessores sui, sanctus videlicet Willibrordus archiepiscopus et confessor, et Bonifacius martyr atque archiepiscopus (quia scilicet Moguntinensis archiepiscopus fuerat, nomen servavit), larga et melliflua eruditione populum irradiavit, simul cum chorepiscopo et adjutore suo Alberto, qui de Britannia et gente Anglorum veniebat, magnis vite meritis pollens: et eadem benevolentia juxta vires Domino studuit animarum luera acquirere ».

11. *Dadanus non fuit episcopus Ultrajectensis.*

— Quare Ecclesia Ultrajectensis per annos fere xiv sine episcopo fuit, donec sanctus *Bonifacius* divini cultus studio incensus illius curam suscepit, et *Eobanum* coepiscopum sibi adjunxit, qui a *sancto Luidgero* in præfata enumeratione præfermittitur, qua S. Bonifacio superstitis non fuit. Cointius an. dcccxxii, num. 43 et seq. existimavit, *Dadanum* in Concilio Germanico a S. Bonifacio an. dcccxxii celebrato memoratum, Ultrajectensem episcopum ordinatum esse ab eodem Bonifacio statim post Willibrordi mortem, juxta quod ei a Carolomanno mandatum fuerat. Ejus fundamentum est, quod Synodus illa ex episcopis utriusque Germanie Gallicane composita fuerit, et *Dadano* nulla sedes assignari possit præter Ultrajectensem. Verum utraque conjectura adversus disertum auctoris coevi testimonium, nullius roboris. Neque enim deerant episcopi regionarii in Germania Cisterhana, e quorum numero sine dubio *Dadanus* fuit. Sanctus autem *Bonifacius* post Willibrordi mortem aliam ei episcopum ob gentis ferocitatem subrogare non potuit, ut mox diximus.

12. *Bonifacius scribit ad Stephanum PP.* —

Epistola sancti Bonifacii ad Stephanum papam de Ultrajectensis Ecclesie rebus, post *Hildegarii* episcopi Coloniensis mortem scripta; is autem a Saxonibus anno dccm interfecit, ut annalista Fuldensis, Tilianus, Petavianus, aliique testantur. Postquam *Hildegbertus* Hildegario successit, Ecclesiam Trajectensem ad suum episcopatum revocare voluit, sed interessit *Bonifacius*, et rationes, quibus ad id moveretur, Stephanus pape per litteras significavit. Quando *Zacharius* papa Moguntiam civitatem metropolitanaam declaravit, eique Ecclesiam Ultrajectensem attribuit, nullam Privilegii a *Sergio* e suis decessoribus suo concessi *sancto Willibrordo* mentionem faciens, nullaque clausula speciali eidem derogans, secundum juris regulas Ultrajectensis Ecclesie privilegia, si antiquiora essent, non consebatur revocasse. Quare *Bonifacius* nullam in eam tanquam Moguntinæ metropolita jurisdictionem exercuit; verum postquam archiepiscopatum illum abdicavit, Frisiamque petiit, de archiepiscopatu Ultrajectino juxta *Sergii* pape Pri-

villegium restituendo cogitavit; eamque in rem *Zachariam* papam consuluit, eique significavit, episcopum Coloniensem cum Ecclesiam sibi subijcere velle; ac præterea eundem rogavit, ut ad se scriberet, an vellet, ut jura Ecclesie Ultrajectensis desereret, prout se ad omnia Pontificis mandata exhibens, « si autem », inquit in Epistola ad eum data, « aliter justius sanctitati vestre videatur, consilium paternitatis vestre mihi insinuare dignemini, ut sequar ». Sed non nullo post in Frisia morti traditus nullum Roma responsum accepit: « Hanc igitur », inquit Joannes de Beke in Chronico, « consultationis Epistolam Bonifacius ad Romanam curiam transmisit, qui modico dehinc elapso tempore, negotio nondum expleto vitam martyrio consummavit », eodemque fere tempore *Eobanus* qui coepiscopus Ultrajectensis a Bonifacio creatus fuerat. Inde factum, ut Ultrajectensis Ecclesia diu postea a presbyteris fuerit administrata, ut suo loco ostendi.

13. *Constitutio a Zacharia PP. postea immutata.* —

Porro sicut a *sancto Bonifacio* in Conciliis Liptinensi et Suessionensi constituta effectum in omnibus non habuere, ut liquet ex promotione *Artherii* ad archiepiscopatum Senonensem, et *Abelis* ad archiepiscopatum Rhemensem, quorum neuter in possessionem Ecclesie sibi concessæ immisus nunquam fuit; sic que *Zacharias* papa de episcopis suffraganeis metropoles Moguntine decrevit, correctæ postea fuere. Is quinque tantum civitates Moguntie subjecerat, Vornatiæ, Spiram, Coloniæ, Tungros et Ultrajectum, ut liquet ex ejus Epistola, in qua aliquam omissam fuisse asseri non potest; cum Hincmarus in opusculo de Jure metropolitano eam laudet, et quinque illas civitates recenset. Straburgum primæ Germanie civitas, uti Spira et Vornatia, Moguntie metropoli tunc attributa non fuit, licet ejus episcopi a Bonifacio ordinationem accepissent, quia scilicet tunc in Orientali Francia polita Ecclesiastica prorsus perturbata erat. Verum progressu temporis *Straburgum*, *Curia*, *Augusta Vindelicorum*, aliaque quedam civitates metropoli Moguntine adscriptæ, et ex ejus subjectione Colonia et Tungrorum civitas exempta. Cointius anno dmi, num. 4, et anno dLxxvii, n. 52, arbitratus est, *sanctum Crotothum* anno indictum esse Vornatiensem metropolitam, illudque jus a *Clodoveo* rege sedi Vornatiensi attributum fuisse, quo per utramque Germaniam ejus successores possiti sint, donec hoc sæculo Moguntiacensis Ecclesia pristina gloria recuperavit. Quam in rem laudat Franciscum Irenicum de pontificatu Vornatiensi lib. 3, cap. 33, scribentem: « Fuit penes præcos Wormaciensis pontificatus totius Germanie maximus, quem Clodoveum crevisse fama divulgavit ». Verum hæc Vornatiensium traditio fabulosa simillima, nulloque vel levissimo fundamento innixa. In Francia enim Orientali, ad quam *Vornatia* pertinebat, nullus archiepiscopus fuit ab anno circiter dclxxi usque ad sancti *Bonifacii* tempora,

ut eo anno ostendimus, et ante sanctum Bonifacium Moguntia sede archiepiscopali non decorata, ut suo loco demonstratum.

14. *S. Bonifacius Eobannum coepiscopum Trajectensem assumpsit.* — Willibaldus in Vita S. Bonifacii de eo in Frisia predicante scribit : « Multa millia hominum, virorum ac mulierum, sed et parvulorum, cum commilitone suo coepiscopo Cabaneo (seu Eobano) baptizavit, quem ad subveniendum suae senilis aetatis infirmitati, Fresonibus injuncto episcopo in urbe, quae vocatur Trehit, subrogavit ». Quod his verbis exprimit Othlonus : « Tantam gratiam Dominus famulo suo contulit, ut post paucos dies multa millia virorum ac mulierum cum commilitone suo chorepiscopo Eoban baptizaret. Hunc namque ad sublevandam senectutem suam, injuncto sibi episcopatu in urbe, quae dicitur Trehit, subrogavit ». Sed in Othlono, *chorepiscopus Eoban* idem est ac *coepiscopus Eoban*. Neque enim Othlonus hac in re dissentit a Willibaldo. Baronius quidem num. 38 Othlonum ita loquentem inducit : « Eum autem Eobannum, ut suae senectuti aliquid pararet levamentum, episcopum Trajecti instituit ». Verum Baronius usus est Editione Surii ad diem v mensis Junii, qui Othloni styllum immutavit, et quandoque corruptit. Haec autem Eobani ordinatio anno DCCLII, quo sanctus Bonifacius episcopatum Ultrajectensem suscepit, et in Frisiam ab eo dependentem venit peracta. Licet autem S. Bonifacius *archiepiscopus* tunc appellaretur, ut liquet ex Diplomate Pippini regis an. DCCLII, num. 6 citato, Ultrajectensis tamen episcopos tantum erat, indeque idem *Pippinus*, qui ibidem Bonifacium *archiepiscopum* simpliciter et sine addito vocat, in alio Diplomate in favorem Ecclesiae Ultrajectinae emisso, et a Cointio anno DCCLII, num. 26 relato, ita loquitur : « Apostolicus vir et in Christo pater Bonifacius urbis Traject. episcopus, clementiae regni nostri suggestit, etc. »

15. *S. Bonifacius cum sociis martyrium facit.* — Cum per latas Fresonum regiones praedicandi causa Bonifacius discurreret, venit ad flumen quoddam, et, ut inquit Othlonus, « suorum tantum clientum comitatu stipatus, jussit ibi tentoria figi, cupiens videlicet in eodem loco eorum, qui nuper baptizati erant, adventum expectare, confirmationis gratia. Dies enim appropinquabat, qui ad eandem confirmationem statutus erat. Cumque dies praedestinatus advenisset, et ortus sol aliores lineae suae gradus jam praecipuasset, tunc omnes qui quasi filii a patre expectabantur, indignam ad accipiendam sancti Spiritus gratiam, quae ipso die per gratiam confirmationis offerenda erat super illos, versa vice pro amicis inimici, pro novitiis fidei cultoribus novi fideos cum ingenti strepitu horrendoque armorum sonitu in castra sanctorum proruperunt. Quo viso pueri ex castris prosilientes armisque sese accingentes, sanctos contra populi furentis multitudinem defendere gestiebant ». Postea narrat, sanctum Bonifacium sociosque inhumana crede-

necatos fuisse, idque *die quinta mensis Junii*. Mabillonius in Appendice ad Vitam S. Bonifacii n. 9, dicit, Othlonum loco citato perperam scripsisse Bonifacium a novitiis fidei cultoribus martyrio affectum fuisse. Verum hoc non asserit Othlonus, sed ait, Bonifacium, ubi fidei novitiis se reperire credebatur, novos fideos invenisse, qui cum occiderunt. Willibaldus de populis, qui ad ejus sepulcrum veniebant, scribit : « Pristina dedisti salute laudantes glorificabant Deum, qui suum dignatus est servum tanto munere decoratum ditare, honorare, et praesentibus ac futuris saeculorum temporibus, patefactione corusca miraculorum ostensa, quadragesimo peregrinationis ejus anno revoluta glorificare; qui et Incarnationis Domini septingentesimus et quinquagesimus quintus annus cum Indictione octava computatur. Sedit autem in episcopatu annos XXXVI, menses sex et dies sex, et sic ordine supradicto, die nonarum Junii, martyrii triumpho remuneratus, migravit ad Dominum ». Quos omnes temporis characteres, Indictione excepta, exhibet etiam Othlonus.

16. *Hoc martyrium ab hoc anno removeri non potest.* — Sanctus itaque martyr in Franciam venerat anno Christi septingentesimo decimo sexto, annoque septingentesimo decimo octavo, ultimo Novembris die divo Andreae Apostolo sacra, praeco Christianae fidei, legatus Sedis Apostolicae, dum Romae esset, creatus est, ut auctoritate Apostolica Evangelium in Germania predicaret, ipsumque concionandi officium exerceret, quod est inter praecipua episcopi munia, et interdum apostolatus nuncupatur. Anni enim illi XXXVI, menses VI et dies VI, ab anno insequenti, quo litteras missionis suae a Gregorio II accepit, nec ab anno DCXXII, quo archiepiscopus regionarius ordinatus est, desumi possunt. Cumque *Willibaldus* aequalis S. Bonifacio fuerit, mirum mihi accidit, Labbeum in Chronico, Henschenium in Vita S. Ludgeri episcopi Monasteriensis Sect. 3, ad diem XXVI Martii recitata, Mabillonium saec. II Benedict. part. 2. in Observationibus praevius ad Vitam S. Bonifacii, aliosque viros eruditissimos, S. Bonifacii martyrium ad diem v mensis Junii praecedentis Christi anni retulisse. Si enim *S. Bonifacii* martyrium anno superiori contigisset, ejus apostolatus initium sumpsisset a die ultima mensis Novembris anni DCXXVII, sique duas huiusmodi Romae transeisset; cum certum sit, eum inde mense Maio anni DCXXIX digressum esse, et tam Willibaldus, quam Othlonus tradant, unicam huiusmodi Bonifacium Romae transexisse. Secundo, *Bonifacius* Carolomanno monacho Pippini regis fratri superstes fuit, ut hoc anno num. 8 ostendimus. *Carolomannus* autem ante diem quintum mensis Junii antecedentis Christi anni mortuus non est; cum *bellum Italicum* mense tantum Martio illius anni a *Pippino* rege decretum fuerit, et ejus occasione Carolomannus, qui in monasterio Casinensi vitam monasticam agebat, legatus ab *Astulfo* Langobardorum rege, qui Ticini morabatur, in Fran-

ciam missus fuerit, consulto etiam antea *Rachisio* monacho Aistullî regis fratre, quibus si addas tempus a *Carolomanno* in itinere consumptum, et aliqualem ejus in Gallia moram, comperies hujus mortem ante diem v mensis Junii illius anni accidere non potuisse. Denique S. Eigil abbas Fuldensis quartus, qui hoc seculo vixit, eam opinionem plane jugulat, ut ex dictis anno DCCLIV, num. 10, et ex dicendis anno DCCLXXIX, cum de morte S. *Sturmi* agemus, manifestum fiet.

17. *Contraria sententia refellitur.* — Mabillonius loco laudato autumavit, in hac de anno martyrii sancti *Bonifacii* controversia subscribendum esse Eginhardo, continuatori Epitomes Bedæ, Hincmaro Rheimorum antistiti in cap. 30 Epistolæ XLIV, Annalibus et scriptoribus Fuldensibus, quorum primus Eigil in Vita S. *Sturmi* abbatis. Annalibus Metensibus et Bertinianis, Mariano Scoti et Sigeberto. Verum Eginhardus sen verius auctor Annalium ei attributorum per hæc tempora subinde in chronologiam peccat, ut nullus negaverit; continuator vero Bedæ de rebus ad Bonifacium pertinentibus tam male edoctus fuit, ut ipsomet Bonifacio et tota antiquitate reclamantibus, *Redgerum* ei successorem dederit. Item dicendum de Mariano Scoto, qui ad annum DCCL, narrat Pipini unctioe per S. Bonifacium, de hoc scribit: « Deinde ob id, post papam secundum habetur Moguntinus archiepiscopus usque in hodiernum diem »; cum tamen, ut notavit Blondellus lib. contra Primum p. 757, Conciliis hoc et duobus sequentibus sæculis celebratis, modo metropolitæ Senonensis, modo alii Galliarum archiepiscopi ante eum subscripti reperiantur. Denique *Eigil* hujus sæculi scriptor male pro hac sententia citatur, aliique adversus *Willibaldum* Bonifacii coævum eo minus audiendi sunt, quo hac in re aliorum tantum errores exserpserint, nihilque in quo eum errasse indicent, in medium attulerint. Quare hæc controversia dirempta tandem censi debet.

18. *Socii martyrii S. Bonifacii.* — S. *Bonifacius* juxta Serarium in Notatione LIV ad vitam sancti Bonifacii, vixit tantum annos quatuor et septuaginta, sed secundum supputationem Coitii ad annum DCXXII, num. 48 et seqq. annos circiter octoginta. Mabillonius laudatus ostendit, vitam S. *Livini* perperam a Serario Bonifacio martyri attributam fuisse, eamque factum esse alterius Bonifacii, ut de S. *Livino* loquentes jam observavimus. E martyribus, qui passi sunt cum S. Bonifacio solos undecim numerat Willibaldus, neque plures Othlonus recenset. Continuator Epitomes Bedæ quinquaginta tres cum eo martyrio coronatos dicit, sed is de morte S. Bonifacii haud probe instructus est. In Martyrologio tamen Benedictino plurimum nomina referuntur. In Ecclesia Ultrajectina ad diem v mensis Junii olim legebatur Collecta, ut tradit Molanus, in qua memorabatur martyrium *Bonifacii, Eobani atque Athalarii, et sociorum eorum*. Fuit *Eobanus* coepiscopus Ultrajectinus,

Athalarius vero sive *Adelarius* episcopus Erphesfordiensis, isque primus et ultimus; eo enim mortuo diocesis illa Moguntina unita est. Bonifacio in archiepiscopatum Moguntinensem jam successerat *Lullus*, in episcopatum vero Ultrajectinum successit *sanctus Gregorius* abbas, ut refert S. Ludgerus ejus discipulus in illius Vita; sed is quandiu vixit, in presbyterii gradu permansit. *Ludgerus* enim sæpe eum *abbatem* suum, sæpe *præceptorem* suum appellat, nunquam episcopum. Imo Alfridus in S. Ludgeri Vita cum de S. *Auberti* adventu in Frisiam, ubi Gregorii chorepiscopus fuit, loquitur, disertè asserit Gregorium *ad gradum episcopalem* ordinatum non fuisse, sed *in gradu presbyterii* perseverasse. Sed de S. Gregorio abbate et rectore Trajectensi infra sermo erit. Superfluum hic esset quæ Blondellus loco laudato adversus S. Bonifacii vicarium in Germania et Galliis profert, refellere; cum ex iis quæ sparsim ab anno DCXXI diximus, seipsis corrunt.

19. *Willibaldus auctor Vitæ S. Bonifacii diversus a Willibaldo Eistetensi episc.* — Vita S. Bonifacii paucis ab ejus obitu annis a *Willibaldo* scripta, et ab *Othlono* monacho, qui anno MLXII vivebat, Epistolis, Actis Conciliorum, aliisque quibusdam aucta. Sed is Willibaldus idem non est cum Willibaldo Eistetensi episcopo primo, ut arbitrati sunt Serarius lib. 3 Rer. Mogunt. Not. 1, Mabillonius in Observationibus prævis ad vitam illam, et Coitius anno DCXXVI, num. 7, ac anno DCCLXXXVII, num. 32 et seqq. Willibaldus enim Vitæ Bonifacianæ scriptor his verbis prologum suum exorditur: « Dominis sanctis et vere in Christo charissimis Lullo et Meingozo coepiscopis, Willibaldus licet indignus in Domino presbyter. Percepto piæ paternitatis vestræ affectu pariter et voto, etc. » Paulo post dicit, se ejus miracula scribere, « sicut discipulis ejus, inquit, secum diu commemorantibus, vel vobis referentibus comperi ». Quare *Willibaldus* iste, nec discipulus S. Bonifacii fuit, neque episcopus, saltem quando vitam illam exaravit; cum tamen *Willibaldus* Eistetensis episcopus cognatus sancti Bonifacii fuerit, ab eodem episcopo ordinatus, et aliquo tempore cum eo manserit, ut anonymus, qui ejus vitam edidit, in litteras misit. Ad hæc nec auctor antiquus Vitæ sancti Willibaldi, nec monialis Hildesheimensis, quæ aliam ejus vitam composuit, prætermisissent observare eum fuisse scripsolem Vitæ sancti Bonifacii; præsertim cum tam pauca de rebus ejus gestis callerint. Imo opinionem nostræ contrariam ipsum quo ea innititur fundamentum evertit. Georgius enim Wicelius in Hagiologio suo refert, exlitisse in Biblioth. Fuldensi an. MXXII vitam sancti Bonifacii, et in fine ejus scriptum: « Ego Willibaldus episc., etc. vitam et passionem Bonifacii conscripsi primum in ceratis tabulis ad probationem Lulli et Megengaudi. Post eorum examen in pergamenis rescripsi; atque hoc in loco, qui dicitur S. Victoris extra muros Moguntie, ubi Lullus et Rabanus vacabant orationibus ». Cum

enim hæc clausula post Lulli mortem exarata sit, ut ex ejus lectione liquet, constetque inter omnes Willibaldum Eistelensem ante Lullum vita functum, manifestum est *Willibaldum*, qui ea verba scripsit, eundem non esse cum *Willibaldo* Eistelensi, et priorem, qui presbyter tantum erat, quando cum Vitam elucubravit, nominis post sancti Bonifacii mortem eidem manum admovisse, ac aliquot post annos episcopum renuntiatum, illam clausulam ei adjecisse.

20. *Synodus Metensis*. — Ad num. 46. Circumferitur Synodus sub Pippino rege habita, *Metensis* vulgo appellata, vel quod Metis coacta fuerit, vel quod ex Codice Melensi descripta sit. Canones octo complectitur, quorum priores tres Concilio Compendiensi, de quo infra, posteriores quinque Concilio Vernensi, de quo anno sequenti, Codex Palatinus attribuit, ut refert Holstenius, et videre est tom. vi Conc. edit. Labbeanæ. Duorum priorum canonum meminil hic Baronius. In ea Synodo nullus temporis character habetur.

21. *Synodus Vernensis*. — Celebrata est Synodus *Vernensis* sub eodem Pippino rege, quam Baronius in annum sequentem non bene distulit, ut ibidem ostendimus, et quæ ibi in medium adducimus, hæc transferenda (1).

22. *Paulianiste heretici Constantinopolim introducti*. — Ad num. 47. Theophanes ad an. xv Constantini imp. kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoato, scribit: « Hoc anno Nicetas Heliopoleos episcopus ab universo Ecclesie cœtu anathemate percussus est. Imperator autem Constantinus, quos Theodosiopolis et Melitine Syros et Armenios eduxit, in Thraciam transtulit: quibus Paulicianorum hæresis aucta est. Urbe pariter tota civibus peste sublatis destituta, ex insulis, Græcia, et inferioribus aliis regionibus incolas alios cum integris etiam familiis asportatos, ut eam habitarent, transtulit: atque ita civibus, ut prius refertam ac populosam reddidit ». Ut enim anno dccxlv diximus, Constantinopolis immensi vastitate pestilentie vi illata deserta remanserat, quod et Nicephorus in Breviario pag. 41 etiam docet, et quæ hic refert Theophanes, ille uno tenore cum eadem peste recitat. Porro illi *Pauliciani*, alii non erant quam Syri Monophysitæ, quos post illam pestem Constantinus imp. Byzantium transtulerat, ut asserit Theophanes ad annum v ejusdem imperatoris. Balsamon in canone Nicæno xix, Paulianistas seu Paulicianos, de quibus ibidem, recte notat, esse Manicheos

Paulicianos, sic dictos a *Paulo Samosateno mulieris Manicheæ filio*, de quo anno dclm egimus.

23. *Septimania a Pippino rege Saracenis erepta*. — Hoc anno *Pippinus* rex *Septimania* seu Gothia politus est, Saracenis ultra Pyrenæos montes submotis. Cum enim annalista Metensis, ut anno dclm ostendimus, asserat obsidionem Narbonensem per annos tres durasse, ejus expugnatione in hunc annum incidit, licet velus Chronicon, de quo mox, hæc ad annum dclxix referat. Laudatur illud Chronicon a Catello lib. 3 Hist. Occitanie pag. 538, itemque auctor Annalium Anianensium. Sic enim illic scriptum est: « Anno dclxix, Franci Narbonam obsident; datoque sacramento Gothis, qui ibi erant, ut si civitatem partibus traderent Pippini regis Francorum, permetterent eos legem suam habere. Quo facto ipsi Gothi Saracenos, qui in præsidio illius erant occidunt, ipsamque civitatem partibus Francorum tradunt ». Ex eo Chronico hæc sententiam elegantius expressit Gervasius Tisheberiensis Marescallus regni Arelatensis in libro de Otis imperialibus, a Duchesno tom. iii Script. Franc. recitato: « Franci Narbonam diu obsessam per Gothos recipiunt, peremptis Saracenis, facta pactione cum Francis quod illic Gothi patriis legibus (legibus nempe Gothicis) moribus paternis vivant. Et sic Narbonensis provincia Pippino subjicitur ». Ecclesie Narbonensi metropolitanae, cum Franci Saracenos e Gallia penitus ejecerunt, hæc suberant civitates, Biterrens, Agathensis, Nemausensis, Magalonensis, Carcassonensis, Helenensis, Uccienensis et Lutevensis quarum duæ postremæ prius ad Franciam aliquando pertinerunt, cæteræ nequaquam. Ille vero rursus metropoli Narbonensi subjectæ sunt. Lapsu tamen temporis factæ quadam in Septimania mutationes.

24. *Dies conventus Francorum mutatur, et Remigius fit archiep. Rothomagensis*. — In Annalibus Petavianis hoc anno legitur: « Venit Thasilo ad Martis campo, et mutaverunt Martis campum in mense Maio. In hoc anno dominus Remedius adeptus est sedem Ecclesie Rothomagensis ». De illa mutatione die quo conventus Francorum singulis annis celebrari solitus erat, jam egimus anno dclm, num. 4, ejusque meminil annalista Masciacensis iisdem fere verbis, quibus Petavianus. *Remedius* porro seu *Remigium* Pippini regis fratrem hoc anno Rothomagensis archiepiscopum renuntiatum esse, docet etiam chronographus Fontanelensis cap. 11, qui subdit, cum subrogatum esse in

(1) Vernense Concilium sequenti anno dclxvi celebratum fuisse colligo ex die, qua primum ejus Synodi Patres coiverunt, subscripto Prefationi ejusdem Concilii. Cum enim die Dominica Patres in Synodum primo coire ex veteri disciplina consueverint, ut passim per totam Criticam suam Pagnis amandaverit, annus ille Concilio ascribendus, quo dies iudicii Concilii in Dominicam vel in feriam secundam cadebat. His constitutis, dies v idus Julii non quidem anno dclxv, quo cum feria sexta componebatur, sed anno dclxvi in Dominicam incidit; cui promde anno Concilium Vernense illigandum est. Tunc quidem, fateor, annus quintus Pippini juxta Pagni supputationem non quartus, ut præfertur in data Concilii, credebatur; sed error facile in nota numerarum irrepere potuit. Forte etiam Pippinus regnum inivit anno quidem dclxi, ut egregie Pagnis defendit, sed aliquandiu post mensem Martium, imo et post v id. Julii ejusdem anni. Licet enim initio illi sic stabilite prægnat Diploma Goldastianum a Pagnio ad A. dclxi, 3, productum, quo ante v id. Maias regnum illud cepisse Pagnis probat, cum tamen illud prægnat cum altero Goldastiano Diplomate a Mabillono productum, et a Pagnio ad A. dclxi, 6, memorato, quod regnum illud ne in Decembri quidem anni dclxi ceptum præfert; hinc nihil ex eo certi adstrui potest. Hæc igitur Concilii epocha ut genuina admitti potest, et ex ea non iniepe Pippiniani regni epocha ante diem xi Julii retraheretur.

locum *Raginfridi* ob morum insolentiam pravitateque exactorati, « anno xiii. postquam regimen cœnobii Fontanellensis amiserat. *Raginfrido* tamen,

causa misericordiae, aliqua villa, de eodem Rothomagensi episcopo attributa fuerunt », inquit idem chronographus.

STEPHANI III ANNUS 5. — CHRISTI 756.

1. *Aistulpho mortuo, Desiderius regnum cepisset ope Stephani papæ.* — Qui sequitur annus Bedemptonis septingentesimus quinquagesimus sextus numeratur Indictione nona, quo Aistulphus rex Longobardorum, ulciscente numine, male perit: posteris principibus relinquens exemplum, maximo ipsorum damno Ecclesiastica jura tentari.

Ne igitur rursum ea que bene a rege maxime pio Pipino constituta essent, ejusdem perfidia Aistulphi labefacta corruerent, divina providentia factum est, ut foedifragus ille e medio tolleretur hoc ipso anno: de quo audi Anastasium rem magnam paucis istis prosequentem: « Dum ergo hæc agerentur, ipse infelix Aistulphus, quodam loco in venationem pergens, divino ictu percussus, defunctus est ». Sic igitur accidit, ut infelix, qui adversus Deum sanctosque ejus, regni causa sæpe bella bevisset, regno pariter privaretur et vita: et qui eadem ex causa sæpe pacta conventa atque jurata confregerat, eadem sua morte relinqueret confirmata. Sed exoritur inter Longobardos de successore turbatio.

2. Carebat Aistulphus prole, quæ evahi posset in regem, et frater ejus Rachis jam illud pietatis causa dimiserat, monasticam vitam professus. Sed ei insidias pravus demon ingerebat in aures, ut qui miserat manum ad aratrum, retro respiceret, ne fieret aptus regno Dei: sicque egit, ut ad temporale regnum oculos animumque converteret: sed cito obstitit Summus Pontifex Stephanus, qui ducem Tusciæ Desiderium multa spondentem Ecclesiæ in regem promovit. Anastasius enim ceptam prosecutus historiam, ait: « Tunc Desiderius quidam dux Longobardorum, qui ab eodem nequissimo Aistulpho Tusciæ in partes erat directus, audiens prælatum obiisse Aistulphum, illico aggregans ipsius Tusciæ universam exercitus multitudinem, regni Longobardorum arripere nisus est fastigium. Cujus personam despectum habens Rachis

illud rex, postmodum monachus, germanus præfati Aistulphi, sed et alii plures Longobardorum optimates cum eo eundem Desiderium spernentes, plurimam trans Alpes vel cætera Longobardorum loca exercituum multitudinem aggregantes, ad dimicandum contra eum profecti sunt.

3. « Ad hæc præfatus Desiderius obnixæ præfatum beatissimum Pontificem deprecatus est, sibi ferre auxilium, qualiter ipsam regiam valeret assumere dignitatem, spondens jurejurando omnem præfati Pontificis adimplere voluntatem. Insuper et Reipublicæ redditorum se professus est civitates, quæ remanserant, imo et copiam daturum munerum. Tunc idem præcipuus Pater et bonus Pastor, invito consilio cum sæpe fatis Fulrado venerabili presbytero et abbate atque consiliario Christianissimi Pipini Francorum regis, misit suum germanum Paulum scilicet diaconum, atque Christophorum consiliarium una cum præfatis Fulrado in partes Tusciæ ad prædictum Desiderium. Cum quo loquentes, confestim per scriptam paginam terribili juramento idem Desiderius cuncta professus est superius annexam sponsonem adimplere.

4. « Post hæc vero peracta statim suum missum, id est, Stephanum venerabilem presbyterum cum Apostolicis exhortatoriis litteris præfatis Rachis, vel cunctæ genti Longobardorum direxit; properans et prædictus Fulradus venire cum aliquantis Francis in auxilium ipsius Desiderii; sed et plures exercitus Romanorum, si necessitas exigeret, in ejus disponent occurere adiutorium ». Verum ubi accepit Rachis litteras Pontificias, nequaquam ulterius ausus est progredi, reverentiusque ejus Apostolicam jussionem, relictaque militia, rursum seipsum Deo reddidit, cui se sponderat in monasterio servituum. Cujus et exhortatione etiam ceteri Longobardi illum susceperunt in regem, quem idem Stephanus papa dedisset Desiderium: « Sic igitur (inquit Anastasius) suffragantibus prædicti Summi Ponti-

ficis Deo acceptis precibus, ita omnipotens Dominus disposuit, ut sine ulla animarum periclitatione antefatus Desiderius per jam dicti coangelici papae consensum (concursum) eandem, quam ambibat, assumeret regalem dignitatem.

5. « Dum vero haec agerentur, direxit missum suum sanctissimus Pontifex, et abstulit ipsas civitates, quas saepe dictus Desiderius rex reddere promiserat beatissimo eidem papae, id est, Faventiam eum castro Tiberiano, seu Gabellum, et universum ducatum Ferrariae in integro, et annuente Deo, Republicam dilatans et universam Dominicam plebem, videlicet rationales sibi commissas oves bonus Pastor, animam suam ponens, omnes ab insidiis eruit inimicorum ». Hucusque Anastasius de rebus gestis Stephani papae, usque ad sequentis anni mensem Aprilem, quo ex hac vita, Deo vocante, migravit. Sic igitur justo Dei iudicio factum est, ut cum Longobardi nollent Romanam Ecclesiam quiequam iurium in Italiae civitatibus possidere, idem ab ipsa supplices regnum peterent, ut nonnisi ipso volente Romano Pontifice posse regnare cognoscerent.

6. Vidisti, lector, ex usu pristino, ab exordio nascentis Ecclesiae, Deo ita disponente sua inenarrabili providentia, Romanam Ecclesiam persecutionibus semper crescere, et vexationibus dilatari consuevisse? Et quod ad haec tempora spectat, id manifestissime cunctis innotuit. Cum enim Leo imp. inito foedere cum Longobardis aggressus est dire persequi Romanam Ecclesiam, in eam commovens Luitprandum; et sub Constantino ejus filio Aistulphus eandem Ecclesiam jugi ferme bello vexavit, prout qui extant gemitus in chartis, lacrymis exarati Gregorii papae significant, et Stephani justae querelae demonstrant: respexit tandem Deus in ipsam Ecclesiam, eandemque ab impiorum manibus vindictam liberam esse voluit. Quis neget omnia haec divina providentia facta, qui sciat quod Deus neque gentiles ipsos injuste a tyrannidis oppressos, in eorum manibus reliquerit indefensos, pro quibus ultorem insurrexisset, innumeram gentium proventus historiae?

7. Debet hoc sibi Deus, ut justificetur (quod David cecinit¹) in sermonibus suis, ut pro justitia vindex exurgat, nec relinquat² virgam peccatorum super sortem justorum, sed et ut exaltemur³ cornua justi, cornua peccatorum confringat. Qui igitur (ut e nostris mutemur exemplum) laborantes Hebraeos sub duro servitutis iugo respexit, eorumque lacrymas exaudivit, et vindicans in libertatem, corripuit⁴ pro eis reges: idem ipse lacrymas sanctorum Pontificum non desepit, sed respexit, et votis annuit, et per Gregorium et Stephanum Pontifices adimplevit, juxta illud⁵: « Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent ». Ista enim tanta atque adeo admiranda non nisi nudipedalia

illa, litaniae frequentes, vectationes illae sacrarum imaginum, processiones ad sacras Basilicas tanta a Deo consequi meruerunt.

8. *Stephani papae ad Pipinum litterae.* — Sed de his alia occasione rursus inferius: modo autem hic de legatione agendum, quam Stephanus papa misit ad Pipinum regem in Gallias: atque in primis hic describamus illas ipsas litteras, quas idem dedit Stephanus papa ad eundem Pipinum regem Francorum de regno Longobardorum Desiderio tradito. Habent autem in primis cum exultatione gratiarum actionem, de tot tantisque acceptis a Deo his temporibus beneficiis¹:

« Domino excellentissimo filio, et nostro spirituali compatri, Pipino regi Francorum, et patrio Romano rum Stephanus papa.

« Explere lingua excellentissime filii, non valemus, quantum tuo opere, tua vita delectamur: facta quippe diebus nostris virtute divina miracula vidimus. Quod per excellentiam tuam sancta omnium Ecclesiarum Dei mater et caput, fundamentum fidei Christianae Romana Ecclesia, quae valde ab hostium impugnatione lamentabatur, magna nunc gaudii soliditate nimirum est translata atque confirmata, et merentes Christianorum animae tuo fortissimo praesidio maxime sunt relevatae letitia.

« Pro quo vestro opere et exultatione nostra libet cum Angelis exclamare: Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Et quia elapso anno, isto in tempore valde ab hostium depopulosa impugnatione sauciati, et ultra citraque circumdati affligebamur, nunc autem tuo potentissimo auxilio erepti ab imminentibus periculis, immenso exultamus gaudio, et benedicentes nomen Domini cum Psalmographo consona dicimus voce²: Illec est immutato dexterae Altissimi. Et rursum³: Ad vesperam demorabitur fletus, et ad matutinum letitia. Cujus enim vel saxeam pectus tam benigno opere a tua preclara bonitate peracto, cognitoque non statim in omnipotentis Dei laudibus atque in tuae excellentiae amorem emollescat? Illec me, fatcor, excellentissime filii et spiritualis compater, quae per te mirabiliter facta sunt, saepe convenientibus ex universo orbe terrarum nationibus dicere, saepe cum eis pariter admirari delectat, extensa voce mellituae excellentiae tuae laudes persolvere deficienter.

9. « Haec me plerumque etiam in momento horrarum excitant inflexibili oculo, pro immensa bonitatis tuae et universae gentis Francorum sospitate omnipotentis Deo fundere preces. Denique, amantissime et a Deo inspirate victor felix et divina prudentia fortissime rex, qualiter beatus Petrus Apostolorum princeps tuae devotionis affectum, quem pro ejus causa decertans adhibuisti, susceperit, ipsa cunctis liquido vestra vita testatur. Scri-

¹ Psal. L. — ² Psal. CXXIV. — ³ Psal. LXXIV. — ⁴ Psal. CIV. — ⁵ Psal. CXXV.

¹ Ex script. Cod. Panvin. quas etiam Iom. VIII. Centuria. habent. — ² Psal. LXXVI. — ³ Psal. XXXIX.

plum quippe est¹ : Vota justorum placabilia. Libet quippe omnino, excellentissime fili, tuæ bonitati magnas gratiarum persolvere laudes, et nomen Domini pro tam maxima benignitate glorificantes exhilarata voce canere² : Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit plebem suam : et redemptionem facere cupiens populo suo, suscitavit te nobis, Christianissime victor rex, diebus nostris fortissimum liberatorem. Quid enim aliud, quam novum te dixerim Moysen, et præfulgidum asseram David regem ? Quoniam quemadmodum illi ab oppressio-nibus Allophylorum populum Dei liberaverunt : ita tu quoque, benedice a Deo victor, fortissime rex , luo certamine Ecclesiam Dei et ejus afflic-tum populum ab hostium impugnatione ertere studuisti.

10. « Benedictus es, eximie fili, a Deo excelso, qui fecit caelum et terram. Et benedictus Deus, quo protegente, in manibus tuis hostes sunt. Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiæ, et tuos aman-tissimos natos, meosque spirituales filios, domi-num Carolum et Carolomannum, a Deo institutos reges Francorum et patricios Romanorum, cum Christianissima eorum matre excellentissima regi-na dulcissimaque conjugē, fidei Dei spirituali nostra commatre, tueatur et in omnibus protegat. Dilatet Deus semen vestrum, et benedicat in æternum, atque solum regni fruendum perenniter concedat, et universam gentem Francorum sub vestra dilione permanentem illasam custodiat. Vale in Domino, rex benignissime, quia per te sancte Dei Ecclesie inimici humiliati sunt, et magna lætiti-a ipsa Dei Ecclesia est relevata, et ejus peculiaris populus juvenndatur, et per te benedicitur Deus, pro quo et ejus benedictio super te plenius est effusa : gaudium enim uberrimum in universum orbem terrarum intulisti. Magna sunt hæc, et om-nipotentis Dei laudibus tribuenda. Sed inter hæc misericordiosissimi Dei nostri clementiam indesi-nenter petimus, ut cælestis sui regni gaudio vobis tribuat vicissitudinem.

11. « Quapropter cum magna fiducia tanquam presentialiter coram tuo mellitllo consistens ad-spectu, flexis genibus petens pectore et animo eor-am Deo vivo deprecor, ut jubeas (Iubeat) firmiter in hoc bono opere, sicut certe confidimus, usque in finem permanere pro sancte Dei Ecclesie per-fecta exultatione, et ejus populi liberatione et inte-gra securitate : et plenariam justitiam eidem Dei Ecclesie tribuere digneris, atque optimum ac ve-locem finem in causa fautoris tui beati Petri adhi-bere jubeas, ut reliquas civitates, quæ sub unius domini ditione erant connexæ, atque constitutis fines, et territorio in integro matri suæ spirituali sancte Ecclesie restituere præcipias, ut populus Dei, quem a manibus inimicorum redemisti, in magna securitate et delectatione tuo auxilio adjutus vivere valeat. Quoniam et filius noster Deo amabilis

Wolradus (Fulradus), fidelis vester, omnia con-spicuens, satis testatus est, quod nequaquam iste populus vivere possit extra eorum fines, et terri-toria atque possessiones, absque civitatibus illis, quæ semper cum eis sub unius domini ditione erant connexæ. Peto te, fili, peto te coram Deo vivo, et fortiter conjuro, spiritualis compater, ut in hoc bono opere perfectius manneas, et non homi-num blanditiis aut suasionibus, vel promissioni-bus, quod absit, faveas, et in aliam declines par-tem : sed magis vere timens Deum, omnia, quæ beato Petro sub jurjurando promisisti, adimplere jubeas, et sicut cepisti, plenariam justitiam illi impartire.

12. « Etenim tyrannus ille sequax diaboli Astulphus, devorator sanguinum Christianorum, Ecclesiarum Dei destructor, divino ictu percussus est, et in inferni voragine demersus. In istis quippe diebus, quibus ad hanc Romanam Urbem devastandam profectus est, post annui spatii circulum ita divino mucrone percussus est, ut profecto in eo tempore, quo fidem suam tentans, diversa piaculi scelera perpetratus est, in eo et suam impiam finiret vitam. Nunc autem Dei providentia per manus sui principis Apostolorum beati Petri, simul et per tuum fortissimum brachium, præcur-rente Deo, industria amabilis viri Wolradi (Fulradi) tui fidelis, nostri dilecti filii, ordinatus est rex super gentem Langobardorum Desiderius, vir mitis-simus : et in præsentia ipsius Fulradi sub jureju-rando pollicitus est restituendas beato Petro civitates reliquas, Faventiam, Insubres et Ferrariam, cum eorum finibus simul, et saltora, et omnia territoria : necnon et Ansinum, Anconam et Humanam, civi-tates cum eorum territoriis : et postmodum pro Garinodum ducem et Grimoaldum nobis reddendam spondidit civitatem Bonam (Bononiam) cum finibus suis, et in pacis quiete cum eadem Dei Ecclesia et nostro populo semper mansurum professus est. At-que fidelem erga a Deo protectum regnum vestrum esse testatus est, et petiit nos, quatenus bonitatem tuam deprecaremur, ut cum eo et cuncta gente Longobardorum magnam pacis concordiam confir-mare jubeas. Nam et Spoletini ducatus generalitas per manus beati Petri et tuum fortissimum bra-chium constituerunt sibi ducem : et tam ipsi Spoletini, quamque etiam Beneventani, omnes se com-mendare per nos a Deo excellentiæ tuæ servate cupiunt, et imminet antehantius in hoc deprecando bonitatem tuam. Unde petimus te, excellentissime fili et spiritualis compater, ut si prædictus Deside-rius, quemadmodum spondidit, justitiam sancte Dei Ecclesie, Republicæ Romanorum beato Petro pro-rectori tuo plenius restituere, et in pacis quiete cum Ecclesia Dei et populo nostro, sicut in partibus a tua bonitate confirmatis continetur, permanserit cum universa sua gente : jubeas in id, quod petiit tuas a Deo inspiratas aures inclinare.

13. « Hoc inferrea anhelamus, ut nimis veloci-ter eidem Desiderio regi, obtestando, admonendo

¹ Prov. xv. — ² Luc. i.

etiam, et præcipiendo dirigere jubeas, ut reliquas civitates, loca, fines, atque territoria, et patrimonia, et saltora in integro sanctæ Dei Ecclesie reddere debeat: et tale fundamentum et optimum finem in causa ejus imponere jubeas, ut auxiliante Domino, ipsa etiam Dei Ecclesia secure maneat usque in finem sæculi; ut plenaria justitia a justo Judice Domino Deo nostro, et memoriale nomen tibi in sæcula maneat, vel etiam cunctæ Christi protectæ gentis vestræ Francorum. Inspiratus autem a Deo, nimis festinanter causam sanctæ Ecclesie perficies.

« Quia sunt aliæ canonicæ causæ, quas perlicere debeamus, pertinentes ad magnam regni tui laudem, et magnam animæ tuæ vel cunctæ gentis Francorum immensam mercedem: et hoc obnixè postulamus præcelsam bonitatem tuam, ut inspiratus a Deo et ejus principe Apostolorum beato Petro, ita disponere jubeas de parte Græcorum, ut fides sancta Catholica et Apostolica per te integra et inconcussa permaneat in æternum; et sancta Dei Ecclesia sicut ab aliis et ab eorum pestifera malitia liberetur, et secure reddatur atque omnia proprietatis sue percipiat: unde pro animæ vestræ salute indefessa luminarium concinnatio Dei Ecclesiis permaneat, et esurics pauperum, egenorum, vel peregrinorum nihilominus resecetur, et ad veram saturitatem perveniant. Qualiter autem cum silentiario locuti fueritis, vel quomodo cum tua bonitas solverit, una cum exemplari litterarum quas ei dederitis, nos certiores reddite: ut sciamus qualiter in communi concordia agamus, sicut inter nos, et Wolradum (Fulradum) Deo amabilem constitit. Ipse vero dilectus filius noster Wolradus (Fulradus) in omnibus causis juxta tuam præceptionem peregit, et maximas gratias illi egimus pro suo certamine, quo videlicet ad vos revertens, omnia, qualiter acta sunt, bonitati vestræ intimabit.

14. « Præsentes vero fidelissimos nostros, id est, Georgium reverendissimum et sanctissimum fratrem et coepiscopum nostrum, atque Joannem regionarium nostrumque sacellarium, petimus ut hilariori suscipiens vultu, in omnibus acceptari jubeas: et quicquid nostra vice bonitati tuæ locuti fuerint, eis in omnibus credere digneris; atque cum effectu causæ et letabundis nuntiis ad nos remeandos absolvere jubeas. Nam et hoc obsecramus bonitatem tuam, ut nimis celeriter ad nos commigrandum absolvere præcipias reverendissimum fratrem et coepiscopum nostrum.

« Omnipotens autem Deus in cunctis actibus, excellentissime victor rex, suæ dexterae extensione te protegat: tibi que et præsentis vite prospera, et post multorum annorum curricula gaudia æterna concedat; faciatque cum tua dulcissima conjugè excellentissima regina, spirituali nostra commatre, et vestris meisque dulcissimis filiis maximo gaudio jucundari, et regni vestri gubernaculo a Deo vobis concesso perfrui, et qui in presenti vita re-

gni potestatem tenetis, etiam futuro in sæculo cum Christo in æternum regnetis, promerentes illam Dominicam promissionem audire: Venite, benedicti Patris mei; pro eo quod certamen bonum certastis, cursum consummastis, fidem servastis, certate repositas vobis coronas, et accipite regnum vobis ab origine mundi preparatum. Nam et ex hoc, præcelsæ et a Deo protectæ et custoditæ excellentiæ vestræ innotescimus: quia petiit nobis oplatus religiosus abbas vestri monasterii sancti Benedicti pro monachis suis, qui cum tuo germano profecti sunt, ut eos absolvere jubeas: sed qualiter tua fuerit voluntas, ita de eis exponere jubeas. Incolumem excellentiam tuam gratia superna custodiat ». Hactenus Stephani papæ Epistola per eosdem legatos missa. Quæ autem per eos firmata sunt, sunt nobis inexplorata.

15. *Martyres sub Hali principe Sarracenorum.* — Hoc anno, qui numeratur quartus absolutus, et quintus inchoatus Pipini regis, ex quo a Zacharia Pontifice rex constitutus est, ab eodem rege Synodus celebrata est in palatio, Vernis dicto, in qua habentur sancti canones viginti sex, qui ad disciplinam et jura Ecclesiasticam restituenda pertinent. Inter alia vero illud monuit pius rex, ne quid exigeretur a peregrinis, qui religionis causa inviserint loca sancta.

Quod ad res pertinet Orientales, « hoc anno decimo sexto imperii Constantini (inquit Theophanes) terræ motus hand modicus factus est in Palæstina et Syria septimo idus Martii: et exul factus est Theodorus Antiochenus patriarcha, invidia Arabum, quod dicerent crebro imperatori Constantino causas eorum per litteras indicare. Misit hunc ipse princeps Halim nomine in Moabitidem regionem patriam suam, prohibens ne Ecclesias edificaret ac cruces erigeret, vel Evangelium prædicaret ». Hæc ex Theophane.

16. Porro plures Christianorum sub eodem Sarracenorum principe Hali coronatos fuisse martyrio, certum est. Est enim in Menologio Basilii, die prima Octobris, mentio monachorum, qui ab eodem causa fidei trucidati, adepti sunt coronam martyrii. Hæc enim de his ibi leguntur: « Sanctus Michael cum sexaginta sex monachis, qui ad prope Sebastopolim monasticam vitam sectabantur, a principe Sarracenorum Hali nomine tentus, cum ab eo cogerentur negare Christum; omnes illi sanctissimi Patres id facere penitus negaverunt, et adversantes responderunt: Non timemus tormenta, neque vestram faciemus voluntatem, cum sitis Christi Crucis inimici, sed vestram conculcemus impietatem virtute Domini nostri Jesu Christi confirmati. Cumque illi necem illis inferre parati essent, Michael abbas omnes constanter agere adhortatus, singulis capite truncatis, ipse novissime gladio percussus, una cum illis martyrii coronam promeruit ». Hæc ibi.

Anno periodi Græco-Romanæ 6249. — Anno Eræ Hispan. 791. — Anno Hegire 139, inchoato die 3 Julii, Fer. 6. — Jesu Christi 756

— Stephani II pape 5. — Constantini Copronymi 37 et 16. Leonis IV 6.

1. *Aistulf Longob. regis interitus.* — A num. 4 ad 6. Annalista Metensis hoc anno scribit: « Pippinus princeps interiora regni sui pacifice ordinans, tam in Ecclesiasticis rationibus, quam et in publicis negotiis et privatis, in nullam partem exercitum duxit. Aistulfus vero rex Langobardorum, dum venationem in quadam sylvâ exercebat, divina ultione percussus, de equo in quo sedebat, in terram projectus, tertia die vitam amisit. Langobardi vero ex consilio Pippini regis et procerum suorum desiderium regem Langobardorum institunt ». Item habent hoc anno Eginhardus, variiq; alii annalists, et Sigebertus in Chronico. Electionem Desiderii Tusciæ ducis, et gesta a Stephano papa, ut ille in regem a Langobardis susciperetur, fuse narrat Baronius ex Anastasio in ejusdem Stephani Vita.

2. *Stephanus papa Pippinum rogat, ut res sibi a Langobardis ablatas restitui curet.* — A num. 6 ad 15. Postquam Desiderius Langobardorum regnum quiete obtinuit, et tumultus inter Langobardos post Aistulfi regis mortem excitatus Stephani pape opera compressus est, is litteras ad Pippinum regem transmisit, quæ recitantur a Baronio, (extantque in Codice Carolino Epist. viii. In iis Stephanus primo pro beneficiis in Sedem Apostolicam collatis gratias agit: « Elapso, inquit, anno, isto in tempore valde ab hostium depopulosa impugnatione sauciati, et ultra citraque circumdali affligebamur, nunc autem tuo potentissimo auxilio erepti ab imminentibus periculis, immenso exul-

tamus gaudio, etc. » Porro Roma anno superiori kalendis Januariis obsidione cincta, hæcque per menses circiter tres continuata. Secundo, Stephanus Pippinum rogat, ut opus feliciter inchoatum perficiat, et civitates, quas Aistulfus contra pactum ad mortem usque rebnuit, Ecclesiæ Romana, ut promisit, tradendas curet. Tertio, Stephanus manifestat tempus, quo rex Aistulfus ex hac vita sublatus est: « In ipsis quippe diebus, quibus ad hanc Romanam Urbem devastandam profectus est, post annui spatii circulum ita divino mucrone percussus est, ut profecto in eo tempore, quo fidem suam tentans diversa piaculis scelera perpetratus est, in eo et suam impiam finiret vitam ». Quare erravit Erkempertus in sua Historia, ubi scribit: « Aistulfus regnavit annis septem, mensibus quinque ». Cum enim anno DCCLXIX, post kal. Martias regnare cœperit, ut suo loco vidimus, et perierit ipsis diebus, quibus ad Romanam Urbem devastandam profectus est, ut inquit Stephanus papa, vix septimum annum absolvere potuit. Sigonius quidem lib. 3 de Regno Italiæ, et Angelus de Nuce in editione Chronici Leonis Ostiensis laudant aliqua Diplomata Desiderii, ex quorum subscriptione sequitur, Desiderium sub hujus anni finem regem Langobardorum renuntiatum esse; sed ex his Stephani pape litteris liquet, errorem in numeros, annos regni Desiderii, vel dies quibus data sunt, exprimentes irrepsisse (1).

3. *Varias res ad Ecclesiam pertinentes ei si-*

(1) Aistulphum quidem hoc anno interisse admitti facile posset, sed in anni hujus exitu potius quam in exordio, ut perspicue demonstrat Diploma quod ex autographo producti Cl. Saxius in Notis ad regnum Italiæ Sigonii novæ Editionis tom. II, col. 206. Inscriptum est illud anno octavo regni Aistulphi, VIII kalendas Novembris, Indictione X, quæ a Septembri hujus anni cepit. Vivebat igitur adhuc de XXV Octobris hujus anni. Neque obstant verba Stephani scribentis, « post annui spatii circulum (ab obsidione scilicet Urbis facta in exordio anni DCCLV) Aistulphum obisse ». Non enim ait Pontifex post unum vel duplens, sed tantum post anni circulum coplum ab eo tempore quo Aistulphus arma in Urbem movit, regem illum obisse. Igitur cum Roma kal. Januarii DCCLV obsideretur, probabile est illum arma movisse postremis anni DCCLV mensibus ac laborate anno DCCLVI, nempe evoluto anni duplens circulo decessisse.

Post hæc scripta inveni in aliam persimilem Chartam vulgatam a Cl. Scipione Maffeo Verona illustrate tom. I, pag. 56, append. quæ sic enuntiat: « Regnante domino nostro Aistulpho, anno regni eius in Dei non octavo, die octavo kal. Novembris, Indict. X ». Ex hoc autem colligimus Desiderium non quidem anni hujus exordio, sed potius in exitu illius regnum auspiciari potuisse. Quam et non nisi anno sequenti salutatum fuisse continet P. Astezatus in peculiari hæc de re scripta dissertatione, et Cl. Saxius in Notis ad regnum Italiæ Sigonii col. 207. Nec eadem nisi ab hoc anno DCCLVI omnis Diplomatum Desiderii epochæ proficiuntur. Dies vero et mensis adhuc incerti sunt; quamvis constat illi contigisse spatium tempo inter Januariam et kalendas Martii.

Sed neque his classis morum virorum laboribus satis evolutam chronologicam hanc tritam arbitror. Juvabit igitur et mihi manum operi ad-movere. Mea igitur sententia Romana Aistulphi obsidio uno anno, quam hic a Papiro factum sit, seruis connumeretur, exordiente scilicet anno DCCLVI, quia ita sua veritas constabit Epistola Stephani asserentis regem illum obisse post obsidionem Romanam exacto anni spatii circulo. Profecto secundam Pippini expeditionem, qua Romam ab obsidione liberavit, cum anno DCCLVI illegal vetus Chronicon S. Galli, desinens in annum DCCLXVI, apud Baluzium Miscellan. tom. I, pag. 491. Idem pariter insinuat Anastasius verbis a Papiro ad A. DCCLVI, 1, recitatis, asserens Pippinum exercitum in Longobardos movisse et coegisse Aistulphum ad confirmandum pactum quod per elapsam octavam Indictionem

gnificat. — Quarto, *Stephanus* Pippinum precatur, ut cum *Desiderio*, quem *Aistulfo* regi successisse significat, ubi promissa impleverit, amicitiam fœdusque paciscatur. Quinto, ut cum Græcis agat de custodienda fide Catholica, quam *Constantinus imp.* impugnat. Sexto, ut exemplar litterarum, quas *Silentiario* Constantini legato dederit, ad se Romanam transmittat, quatenus manifesta fiat omnibus concordia, quæ Sedem Apostolicam inter ac Franciam intercedit. Septimo, *Folradum* abbatem monasterii sancti Dionysii, qui Roma tunc in Franciam revertebatur, ob operam naviter adversus Langobardos impensam apud Pippinum commendat. Octavo, precatur, ut *Georgium* episcopum et Joannem sacellarium, qui Roma cum *Fulrado* abbate simul in Franciam proficiscuntur, quique suas litteras deferunt, hilari vultu suscipiat. Denique Pippinum certiores facit, quod *Optatus* abbas monasterii Casinensis a se repetitū monachos, qui cum Carolomanno in Franciam profecti erant. *Optatus annis* x, ut Leo Ostiensis lib. 1, cap. 9 testatur, monasterium illud rexit, ab an. nempe DCCLXVI usque ad insequentem, ut ostendit Coitius anno DCCLIX, num. 60.

4. *Synodus Vernensis.* — Ad num. 15. Synodus Vernensis ad annum superiore retrahenda. In Præfatione enim ejus legitur: « Datum V idus Julii, anno IV supra scripti gloriosissimi regis », deducto scilicet a mense Martio anni DCCLII. Quod si Pippinus annos regni sui ab anno qui unctus est a Stephano papa dinumerasset, ut voluit Baronius, Synodus hæc ad annum sequentem pertineret. Verum hæc opinio supra a nobis confutata. Coitius an. DCCLV, num. 182 dicit, *Vernum* positum fuisse ad Sequanam in diœcesi Ebroicensi, sed *Verno* oppidum quidem erat ad Sequanam, at *Vernum* erat villa regia jam inde a Clotario III ad flumen Isaram in Bellovacis sita media in sylva ejusdem nominis, ut Hadrianus Valesius in Notitia Gall. et Mabillonius lib. 4 de Re Diplom. pag. 335 demonstrant, in eaque hanc Synodum habitam fuisse ostendunt. In Codice, quo usus est Baronius, descripti erant canones xxvi; sed in accuratioribus exemplaribus referuntur tantum canones viginti quinque. Eidem omnes pæne Galliarii episcopi adfuere, actumque de restauranda disciplina, statu-

tum, ut episcopi per singulas civitates essent, seu prohibentem, ne plures episcopatus unus possideat, variaeque alia sancita.

5. *Saraceni Theodorum episc. Antiochiæ et Orthodoxos vexant.* — Theophanes ad annum Constantinii imp. xvi, kalend. Septemb. hujus Christi anni inchoatum, ait: « Hoc anno terræ motus haud levis in Palestina et Syria configit mensis Martii die nono (ideoque sequenti Christi anno). Theodorus Antiochiæ patriarcha in exilium deportatus est Arabum invidia, qui frequentioribus litteris ad imp. Constantinum scriptis, res Arabum eum manifestare criminati sunt. Quare patriarchatus terminis extorrem in provinciam Moabitidem, quæ fuit ejus patria, transferendum Salem Arabum dux edixit. Idem novas Ecclesias nuspiam instaurari, crucem publice videndam non exponi, Christianum cum Arabibus de fidei dogmatibus non discurrere lata lege sanxit ».

6. *Bellum civile inter Saracenos Hispaniæ.* — Josepho Saracenorum Hispanensium præfecturam administrante, cum multi in eum insurgent, *Abderramen* Muaviæ calife filius, qui ex Oriente in Africam fugerat, dum parentes ejus neci tradebantur, cernens Hispaniam Saracenicam adversus Josephum præfectum valde commotam, *Bederem* liberum suum clanculum misit, qui præcipuorum Musulmannorum voluntates exploraret, ut Josephum præfectum e medio tollere posset, qui inter hos tumultus nullam conjurationis suspicionem habens, *de bello Christianis inferendo cogitabat*, inquit Elmgoutia Arabs. Interim, cum *Abderramen* plurimos sibi favere accepisset, in Hispaniam cisfractavit mense circiter Septembris superioris Christi anni, ut insinuat anonymus Andalusianus, idque eo tempore, quo Josephus Cæsaraugustæ cives, ut sibi *Hamerem* rebellium ducem et sceleris conscios traderent, cogebat, quos cum interfecisset, multorum in se odium concilavit. Eodem tempore, sed ante *Hameris* interitum Josephus ingentes copias *Panylonem* misit, quæ regionem devastarent; quod oppidum, inquit laudatus anonymus, sese in libertatem assenserat, cum Christiani Gallaciæ Musulmannos expulerant. Verum exercitus ille a *Panylonensis* fusus fugatusque, ejus dux Solimanus appellatus in ipsa pugna occisus, et qui incolumes

inter partes provenerat. Indictio octava fuebatur anno DCCLV, usque ad Septembrim; tunc autem, id est, cepto jam Septembris initio pactam seu pax cum Longobardis potuit, quod dem Aistulphus motis in Romanos armis, obsessaque Roma abruptit. Sed Pippinus superveniens cum exercitu confirmari cogit *Indictione nona* agente, et quidem post mensem Januarii quo Roma obsessa fuit, id est, currendi jam anno DCCLVI. Expositio ista textus Anastasi promior est, quam que a Paffio affertur, qui statuit Pippinum venisse in Longobardos, et cogesse illos ad pacem cum Romanis componendam anno DCCLV, Indictione octava nondum elapsa; dem vero cepta jam nona Indictione, sed nondum anno DCCLV evoluto, pacis ejusdem confirmationem prostrasse. Quorsum ista pacis confirmatio post aliquot menses, nulla novi belli necessitate cogente? Nec assertio hinc nostræ repugnat auctor Continuationis ad Fredegarum, qui expeditionem hanc Pippini in annum DCCLV confert. Namque id generis scriptores gesta plurima succedentium annorum simul in annum unum colligere, nec novum nec eruditus ignotum est.

Hæc olim scriptoram cum tandem felici casu inveni in chronologum Braxanoni a Muratoro vulgatum, quem nos in Nota ad A. DCCLXIV, 6, scripsisse saeculo IX, anno scilicet DCCLXXXII, animalverimus, cum in opere illo suo scribat: « Karolus minor (nempe Crassus) tunc III agit annum per Indictionem 1 anni Domini DCCLXXXIII, etc. » Ille vero totum hunc nodum historicum de obitu Aistulphi, et Desiderii exordio ita explicat, ut chronologum trias omnes tollat. Ita enim ille: « Aistulphus rex obiit, gubernavitque partium Ticinensium Ratchis gloriosus germanus ejus dudum rex: tunc autem Christi famulus, a Decembrio (anni DCCLVI, quo promde Aistulphus decessit) usque Martium. In mense Martio suscepti regnum vir gloriosissimus Desiderius anno Incarnationis Domini DCCLVII, Indictione X ». Ex his porro constare arbitror quæ vera sit regni Desiderii epocha, et qui sunt certi fines regni Aistulphi. Quibus ita stabilitis reliqua omnis nostra chronologia consistit.

evasere, Cæsaraugustam aufugerunt. Præerat hoc tempore Navarrae *Garcia Arista*, cujus filius *Eneco Garseanis* vocatus post triennium, patre demortuo, regis titulum sumpsit, ut infra videbimus; interimque ex hac anonymi Andalusiani narratione intelligimus, errasse viros eruditissimos qui Navarrae regni initium in sæculum nonum distulere; cum hoc ipso tempore *Pampilo* Saracenorum jugum jam excussisset. Hæc anno præcedenti gesta.

7. *Abderramen fit primus rex Saracenorum Hispaniæ.* — Currenti vero qui *Abderraminis* partes sequebantur, postquam *Josephum* publice dignitate deposuissent, eum regem in provincia Andalusie acclamaverunt. Invenit vere utraque pars exercitum eduxit, sed mense Maio actum de pace, parumque abfuit, quin *Abderraminis* fautores ad propositas sibi condiciones descenderint. Verum die Veneris, quo Musulmani solemnitate minoris Bairami, quæ hoc anno in diem vicesimum primum mensis nostri Maii incidit, celebrabant; omnis spes pacis evanuit, præloque inito *Abderramen* ex eo victor discessit, et *Josephus* Toletum profectus est, eoque post triennium occiso, *Abderramen* pacificam regni possessionem inivit. Quæ pluribus laudatis anonymis refert; summarie vero Rodericus in Hist. Arabum cap. 18. Hoc tamen anno *Abderramen* regnare cepit, ut etiam Elmacinus lib. 2, cap. 3, recte observavit, qui cum eum *Muavian* appellet, apparet binominem fuisse. Is se tantum *Ameram* appellavit, quod nomen omnibus præregibus commune. Falluntur enim tam Elmacinus, quam Rodericus citati, quando aiunt, califæ nomen *Abderraminis* attributum; anonymus quippe Andalusianus testatur, tam eum, quam ejus hoc et sequenti sæculo successores *Ameræ* titulo contentos fuisse, quod ex infra dicendis magis innoscet. Neque *califæ* titulus ante sæculum decimum ab Ameris Hispaniæ assumptus, ut anno DCXXIII, quo hæc innovatio facta, ostendimus.

8. *Vichterpus primus episcopus Ratisponensis moritur.* — Vichterpus seu Vichterbus, quem ex poeta incerto in versibus *de ordine comprovincialium Pontificum*, qui metropoli Salisburgensi subduntur, primum episcopum Ratisponensem fuisse ostendi, hoc anno supremum diem obiit, ut his verbis legitur in veteri additamento ad Annales Masciacenses ab anno DCXXVI ad currentem perductos, et a Labbeo t. II Biblioth. p. 733 publicatos: « Anno DCCLVI, anno V regnante Pippino rege, obiit Vichterbus episcopus et abbas sancti Martini. Fuit autem Bangoarius, genere Heilolvingus: senex et plusquam octogenarius, usque ad id tempus sedebat, propria manu scribens libros ». Quare, quod hæcenus ignoratum fuerat, *sonctus Garibaldus*, quem sanctus Bonifacius episcopum Ratisponensem ordinavit, Vichterpi coadjutor fuit, ut ex his verbis colligitur, ei que supervixit. Cœdus hoc anno num. 36 et seq. post ejus mortem laudati versus lucem viderunt, existinavit, *Vichterpum* in laudato Additamento memoratum, abbatem fuisse

sancti Martini apud Turonas, et episcopum tantum regionarium; qua in sententia alii viri doctissimi etiam fuere. Brusehius vero tom. I de Episc. German. ac Bueclinius part. I German. Sacre sanctum Vichterpum sive Wichterbum inter Augustanos episcopos collocat. Verum nunc nobis locus episcopatus ejus innocescit, liquetque abbatiam S. Martini, quam rexit, extra Ratisponam, aut saltem extra Germaniam quærendam non esse. Eam verosimile est temporis progressu cum monasterio sancti Emmerammi unitam; in eo enim monasterio sanctus præsul ultimos vite sue annos transegit, ut statim videbimus. *Agilolfingorum* vero familia e qua originem duxit, Bagoarie dominabatur; cum in legibus Bajuvariorum a Dagoberto primo Francorum rege editis lit. II, cap. 20, legatur: Dux qui præest in populo, ille semper de genere Agilolfingorum fuit, et debet esse; quia sic reges antecessores nostri concesserunt eis ».

9. *Vichterpus hæcenus parum cognitus.* — Aventinus lib. 3 Annal. Boiorum pag. 162, loquens de celebri Ecclesia sancti Emmerammi, in qua videntur Mausolæ principum Bajoariæ, Vichterbi meminit, atque: « Servatur ibi libellus, in quo episcopus hortatur amicum ad pietatem; adeo vetustis litterarum notis scriptus est in membranæ, ut mihi de integro in litterarium pristinum redendum, et elementorum figuræ condiscende fuerint. Ad umbilicum hæc verba scripta sunt, Scripsi ego ipse Vichterpus, quanquam peccator, episcopus jam senex, puto nonagenarius, aut supra, dolentibus membris et caliginantibus oculis: hoc non quasi potens, sed pro studio charitatis, quam circa te habeo, quia volebam, dum sæculi dignitatem regis, vitam æternam nunquam perdas. Pax tibi, et vita a Domino augeatur, Amen, et fiat, fiat. Tertio anno regnante Pippino filio Caroli, rege Francorum, in mense Junio, in diebus decem scripsi hunc libellum, hoc est, anno DCCLV a Nativitate Christi, septima Indictione. Illic ego Vichterpum in carminibus quæ sub Ludovico Pio Augusto filio Caroli de episcopis Bajoariæ scripta extant in eo monasterio, pontificem Reginoburgensem fuisse reperio: cui a D. Bonifacio et Utlone Boiorum regulo susceptus sit Geovalda ». Ita Aventinus; sed loco, anno DCCLII, legendum, anno DCCLIV, quo Indictio VII mense Junio currebat, et existinandum numerum VI temporis progressu detritum ab Aventino legi non potuisse.

10. *Totus Bajoariæ episcopus fuit.* — Carmina illa ab Aventino memorata summo Historiæ Ecclesiasticæ bono publicavit Mabillonius, qui tamen animum non adverterat ad hunc Aventini locum. Erat itaque Vichterpus Ratisponensis episcopus; cum sanctus Bonifacius, ut anno DCCLXX, num. I vidimus, eam provinciam in quatuor parochias seu dioceses divisit, totidemque episcopos eisdem præfecit. Sed cum tunc Garibaldum Ratisponensem episcopum renuntiavit, hinc vulgo creditur fuit primus ejusdem urbis episcopus, licet

ante eum *Vichterpus* Ratisponæ sederit. Ob eandem rationem Arnolfus sancti Emmerammi monachus apud Canisium tom. II in lib. 4 de Miraculis ejusdem sancti, de sancto Bonifacio scribit : « Provinciam (nempe Bajoariam) in parochias divisit, et episcopos in his canonica ordinatione constituit. Inter quos prædictum Gaubaldum Hiatsopolitanæ (id est, Ratisponens) sedi præfecit ». Paulo quidem antea dixerat Arnolfus de eodem Garibaldo, quem Gaubaldum appellat ; « ante quem non solum hæc eadem, de qua nunc nobis est sermo, sed cæteræ in Bajoaria absque certis episcopis erant Ecclesiæ » ; sed in eo fallitur ; quod mirum videri non debet, cum in Epistola ad provisorum sancti Emmerammi ibidem relata testetur, se eam scribere *Chaconrado imperante, et nihilominus Henrico filio ejus regnante*. Ideoque vixerit trecentis circiter annis post *Garibaldum* ad episcopatum Ratisponensem electum, et facile labi potuerit. Conradus enim Salicus anno MXXVIII, Henricum filium Germaniæ regem dixit. Porro ex laudatis *Vichterpi* verbis constat *Pippidum* anno DCCLII, ante mensem Junium Francorum regem renuntiatum fuisse. Denique si gesta sancti *Vichterpi* episcopi Augustani, cum quo *Vichterpus* noster a plerisque scriptoribus confusus, densis tenebris obveluta sint (ut apparet ex iis, quæ de eo Henschelius ad diem XVIII mensis Aprilis, quo Augustæ colitur, in medium allert), quæ pertinent ad *Vichterpum* Ratisponensem episcopum, qui integro post illum sæculo e vivis excessit, non minus hactenus obscura ; cum in omnium Ratisponensium episcoporum Catalogis prætermisus fuerit, et quilibet de ejus episcopatu ac monasterio, in quo ultimos vite suæ annos traxerit, uti de rebus ab adpectus judicio remotis sententiam tulerit.

11. *Festum S. Bonifacii in Anglia præcipitur*. — *Cuthbertus* Dorovernensis antistes sancti Bonifacii morte intellecta, episcoporum et abbatum Synodum collegit, et communi suffragio statuit,

quintum Junii, quo die martyrii corona donatus est, solemniter in ejus sociorumque memoriam ab omnibus Anglo-Saxonibus celebrandum esse. Recitat *Cuthberti* Epistolam Alfordus hoc anno, quo Spelmanus Synodum illam collocat, ex Codice Bonifaciano, num. 70. Data est ea non tantum a *Cuthberto*, sed et a presbyteris et abbatibus in Concilio congregatis, ad *Lullum* archiepiscopum Moguntinum, ejusque episcopos ac sacerdotes. *Cuthbertus* de laboribus et virtutibus S. Bonifacii pluribus disserit. Recitat etiam ibidem Alfordus aliam Epistolam a *Cyneardo* Ventanæ civitatis episcopo, alteramque a *Milredo* Wigorniensis episcopo, qui Bonifacium viventem unice coluerat, ad eundem *Lullum* datas, quæ habentur inter Bonifacianas num. 74 et 78. Uterque præsul Bonifacii laudes pleno ore congerit. Certe ad Germaniæ conversionem non solum *Willibrordus*, *Swibertus*, et *Bonifacius* labores suos contulerunt, sed etiam plures alii Angli pietate et fidei fervore illustres ; indeque mirum non est, si Bonifacii mortis nuntium toti insulæ tristissimum acciderit, et anniversarius martyrii ejus dies tam cito sollemnis in Anglia fuerit.

12. *Ethelbaldus Merciorum rex occiditur*. — Continuator Epitomes Bedæ hoc anno scribit : « *Edilbaldus* rex Merciorum a suis tutoribus noctu, morte fraudulenta, miserabiliter preemplus occubuit » ; quæ verba *Baronius* an. DCCXLVII, num. 20 recitat, perperamque eum tunc mortuum tradit. Eam enim eadem hoc anno patratam tradunt etiam *Hovedenus*, annalista *Maitrosensis*, et *Malmesburiensis* lib. 2 Reg. cap. 4, his verbis indicat : « *Ethelbaldus* alia pace, ut multo tempore, id est, quadraginta annis, rerum perfruitus, novissime a subjectis occisus, fortunæ rotam volvit ». *Beornredus* regnum post eum inivit, ex quo mox ejectus est, quod indignissimum corona esset. In ejus locum *Offa* substitutus, qui diu et varia fortuna regnavit, ut tradunt historici Anglici.

PAULI I ANNUS I. — CHRISTI 757.

1. *Defuncto Stephano Paulus ejus frater papa eligitur.* — Annus Redemptoris septingentesimus quinquagesimus septimus adest, Indictione decima consignatus in Fastis, quo Stephanus papa post immensos labores pro Romana Ecclesia honeste perfunctor, ex hac vita migravit sexto kalendas Maii, cum sedisset annos quinque et dies viginti octo, ut Anastasius habet, qui post alia annis singulis superius enarrata, hæc de eodem habet: « Cursum consummans et omnem utilitatem perficiens, Dei vocatione vitam finiens, ad æternam migravit requiem. Qui fecit ordinationem unam per mensem Martii, creavit presbyteros duos, diaconos duos, episcopos per diversa loca numero viginti. Sepultus in Basilica beati Petri Apostolorum principis, sexto kalend. Maii, Indictione decima; et cessavit episcopatus ejus dies triginta duobus ». Hæc Anastasius. Ex ejus sententia dicere opus est, Paulum fuisse creatum successorem Pontificem die xxviii mensis Maii. Porro idem Anastasius Pauli Vitam a primordio ejus ætatis ita recenset :

2. « Paulus natione Romanus, ex patre Constantino genitus, ab ineunte ætate in Lateranensi patriarchio cum proprio seniore germano Stephano prædecessore ejus Pontifice pro eruditione Ecclesiasticæ disciplinæ traditus est temporibus domni Gregorii secundi junioris Pontificis, postmodum a domino Zacharia beatissimo papa in diaconii ordine pariter cum antefato suo germano consecratus est ». Hæc usque ad diaconatus promotionem; quomodo autem in Romanæ Ecclesiæ Pontificatum assumptus sit, ita pergit dicere :

« Cum idem ejus germanus et antecessor Stephanus Pontifex ad extremum pettingeret vitam, illico et populus hujus Romanæ Urbis divisus est, et alii Theophylactum archidiaconum tenentes, in ejus domo congregati residebant; alii vero eidem beatissimo concordabant Paulo diacono, plurima pars judicium, et populi cum eo tenentes, quam cum prædicto Theophylacto archidiacono. Ipse autem sanctissimus vir, vivente Stephano, nequaquam a Lateranensi patriarchio recessit, sed cum cæteris fidelibus suo ægrotanti germano et prædecessori

Pontifici perseveranter famulabatur. Dum vero de hac vita prædictus ejus germanus prædecessor Pontifex migrasset, eoque cum ingenti honore in Basilica sancti Petri sepulto, continuo eadem populi congregatio, quæ eum sæpe fato beatissimo Paulo tunc diacono tenebat, quoniam validior et fortior erat, eum in Pontificatus cultum elegerunt. Post hæc hi, qui eum præfato archidiacono congregati erant, dispersi sunt. Et ita Deo annuente, idem sanctissimus vir in Apostolicam beati Petri Sedem consecratus Pontifex est ». Hæc de electione. De moribus autem ista subdit :

3. « Erat mitis et multum misericors, nulli unquam malum pro malo reddens; et si pro modico quemquam per iniquos satellites tribulatum audiverat, tamen pietate motus, consolationis illi referebat misericordiam. Ille (ut multi testati sum) nocte per semetipsum cellas pauperum infirmerum projaecentium, qui nequaquam ex suis valebant exurgere lectulis, necnon et aliorum inopum cum suis familiaribus noctis circumibat silentio, amplissima illis ministrans alimenta, aliique subsidii ferens opem. Sed et carceres atque alia claustra per eadem noctium secreta visitabat. Et si quos inveniebat retrusos, a mortis crucis periculo, liberos ire relaxabat. Sed et plures, qui debitis obligati atque afflicti a suis veneratoribus opprimebantur, reddite illis ipso debito, a jugo redimebat servitium, viduis et pupillis et omnibus egentibus opem ferens ». Hæc Anastasius de ejus vitæ instituto cum Pontifex esset, nimirum agens quod erat, patrem atque pastorem, non quæ sua sunt querens, sed quæ aliorum.

Ubi autem creatus est Pontifex Paulus, ad Pipinum Francorum regem litteras dedit, quibus obitum Stephani fratris et suam ordinationem exponit; indicatque se in amicitia ab eodem Stephano inita cum Francis perseveraturum, petens ab eo, ut idem præstaret. Ille fuerunt primæ litteræ ab ipso Paulo ad Pipinum datæ, primoque loco in codice posita, aliæque plures in indice datæ sequuntur; de quibus singulis dicendum inferius: magna enim sollicitudine res ad Romanam Ecclesiam per-

tinentes, ut salva ipsi essent ab invasione Longobardorum, curavit.

4. *Paulus frustra agit de conversione Constantini.* — Ceterum ista peragens sanctissimus papa Paulus, majori studio ea, quae erant fidei Orthodoxae, et ad universalem Ecclesiam spectare sciebat, administrabat, enixus laborans, si posset impium Constantinum ad pietatem revocare, ut quam læserat Ecclesiasticam in sacrarum imaginum destructione antiquam traditionem, in integrum restitueret. Tentavit id sæpius, sed frustra, cum perfidus homo in lapidem obduruisset. Desiderantur litteræ quæ ab ipso eo argumento sunt scriptæ, tantummodo mentio de eis est in Epistola Hadriani papæ ad Constantinum et Irenæum Augustos. Meminit et de his Anastasius istis verbis: « Erat Paulus fortissimus Orthodoxæ fidei defensor. Unde sæpius suos missos cum Apostolicis obsecratoriis atque communitioris litteris prefatis Constantino et Leoni Augustis direxit pro restituendis confirmandisque in pristino venerationis statu sanctissimis imaginibus Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, sanctæque ejus Genitricis, atque beatorum Apostolorum, omniumque sanctorum Prophetarum, martyrum et confessorum ». Hæc Anastasius.

5. Ceterum Orientalis Ecclesia non solum laboravit vexata tyrannide scelerati Copronymi, sed etiam dira persecutione Sarracenorum. « Hoc namque anno », inquit Theophanes, « Habbalas princeps Sarracenorum tributorum rationem Christianis ampliavit, adeo ut omnes monachos et inclusos atque Leonitas, qui Deo placere noscebantur, sub tributis redigeret. Signavit autem et Ecclesiarum cimilia, id est, pretiosa Ecclesie ornamenta, et adduxit Hebræos ad venundandum illa, et emerunt illa libere ». Hæc Theophanes hoc anno decimo septimo Constantini. Ex quibus intelligere possis, quam gravis ista pressura fuerit, videre expoliari Ecclesias omnibus ornamentis, eademque a Judæis perditis emi.

6. *Pipinus debellat Saxones.* — Quod ad res Francorum spectat, qui defendendo Romanam Ecclesiam a Longobardis Pipinus rex divinum nomen sibi conciliavit, æque ipsum adiutorem in bellicis rebus sensit. Siquidem bellicosissimos Saxones hoc anno compressit, atque sub tributo redegit. Ita Regino et Siebertus. Sed et sequentibus annis eidem jugiter alluit Deus, ut de hostibus semper victoriam referens, ipse invictus exlterit, ut inferius suis locis dicetur.

Hoc item anno Alfonsus, sive Adelfonsus rex Gallaciæ cognomento Catholicus, ubi regnasset annos decem et novem, gloriosus Sarracenorum triumphis, migravit ad Dominum: de quo ista Tudensis: « Post multa, quæ sibi feliciter successerunt, obiit, et voces in ejus obitu audite sunt in aere laudantium Dominum et dicentium: Ecce quomodo tollitur justus, et nemo considerat, ablatus a facie iniquitatis, et erit in pace memoria ejus. Regnavit annis XIX et sepultus est tunc cum uxore

sua Hermenesenda in territorio Comgas in Ecclesia S. Mariæ ». Hæc ipse.

7. *Froila rex in Hispania.* — Porro eodem hoc anno post Adelfonsum (Alfonsum) Catholicum regem defunctum, successit in locum ejus Froilanus (Froilam alii dicunt) ipsius filius, Æra scilicet septingentesima nonagesima quinta, ut idem Tudensis Chronicon habet. Durum dominium Sarracenorum, et juges tumultus bellici plane effecerunt, ut vetus ac nobilis Hispaniarum Ecclesia soluta disciplina silvesceret, ut dormitantibus, vel potius de correctione desperantibus qui residui erant episcopi, fuerit piis regibus laborandum, ut canones exules postliminio redderentur. Quod et quantum licuit egregie præstitit Froilanus: de quo idem ista Tudensis: « Perquisivit etiam diligenter sacros Ecclesie Christi canones, et prohibuit, ne ministri Ecclesie carnalia matrimonia ulterius sortirentur, sed in suis ordinibus absque feminarum manifesto conjugio ministrarent. Pro qua re (quanquam in quibusdam aliis austerus fuit) quia magnum Deo exhibuit famulatum, ei divina virtus de inimicis multoties dedit triumphum.

« Siquidem », ut addit, « Maurorum ducem Galkeciam invadentem vicis gloriosa victoria, cæsis ex Sarracenis quinquaginta quatuor millibus: qua victoria nulla sublimior hactenus fuerat de Sarracenis accepta: cum et ducem eorum Amaynu (Omari), et alios plures capiens, omnes æque neci tradidit. Sed et rebellantem Gallaciæ populum superavit, perdomuitque Navarros itidem rebellantes ». Hæc de ipso Tudensis.

8. Porro qui nimiam ejusdem regis severitatem in erinæ adducunt, obiciunt necem fraternam, qua haud mediocrem nomini suo labis notam inussit. Laudi autem Froilæ tribuitur, quod Ovætum civitatem in Asturiis condidit, in eaque templum duodecim Apostolis dedicavit, duodecim pariter altaribus auctum.

Hujus regis tempore claruisse tradunt in Hispania Verum archiepiscopum Hispanensem, tum scriptis, tum vita insignem: sed et celebrem fuisse Petrum præsulem Tololanum, qui de ratione Paschatis libellum accurate conscripsit, cum incuria disciplinae in calculo diei Paschatis erratum esset.

Quo pariter tempore cum innotuisset in Galliis creatio novi Pontificis Pauli, archiepiscopum Viennensis ejus interpellavit auxilium apud Carolum regem, pro reparatione Ecclesie Viennensis, incursu Sarracenorum vastatæ, neque hactenus restitute, quamvis prædecessores archiepiscopi (ut vidimus) alios antecessores Romanos Pontifices de iisdem rogassent. Quibus acceptis litteris ab archiepiscopo Viennensi, Paulus papa pro eadem Ecclesia ad Carolum regem litteras dedit¹:

« Domino piissimo et serenissimo, ac triumphatori filio Carolo regi Paulus episcopus servus servorum Dei.

¹ Bibl. Floriac. edit. a Joan. a Bosco Celest. part. II. pag. 43.

« Humanæ substantiæ universitas hoc visibili mundo diffusa, vestra serenitatis, cum pollet, tranquillitate clarius rutilat, atque viget Ecclesiarum etiam vigor sanctarum. Quia ea semper perficere cupitis, quæ salutaris et beneficiæ operationis existunt. Pro quo immensa indesinenter omnipotentis Deo referimus grates, qui vos ad augmentum Catholice fidei conservare dignatur atque tutamen. Sciat igitur clementia vestra, Viennensem archiepiscopum de nudatione Ecclesie suæ nobis scripta misisse, dicentem, se antiqua Ecclesie ipsius gloria exspoliatum. Et cum fuerit inter claras Ecclesias clarissima, præ cæteris humilior rebus jam invenitur. Cospiciat ergo sapientia vestra, quam alte de privilegiis prædecessorum nostrorum hæc eadem Ecclesia adornata floruerit: quam semper et venerabilem tenuerunt, et de munere Apostolico

venerabiliter extulerunt. Quæ Apostolorum collegam Crescentem magistrum habere meruit, et de integritate fidei gloriari. Pro qua re, neque dignum est, ut aut dignitate præstita (pristinâ) careat, aut rebus suis tenuata debiscat. Servetur ergo honor a Patribus magnis Ecclesie concessus; utantur privilegiis suis diuturnitate roboratas; nec ullo modo solvatur, quod per tot curricula annorum manet indissolubile. Non transgrediantur normam in limitibus Ecclesiarum fixam, quos posuerunt Patres nostri. Si honorem Deo dantes hæc passi non fueritis, crescet vobis temporale regnum cum mercede sempiterna. Dextera divina clementiæ suæ vos semper umbraculo protegat, et omnium (inimicorum) cervices vestris conterat sub pedibus atque conculet ». Hæc Paulus.

Anno periodi Græco-Romanæ 6250. — Anno Æræ Hispan. 795. — Anno Hegiræ 140, inchoato die 24 Maii, Fer. 4. — Jesu Christi 757.

— Pauli I pape 1. — Constantii Copronymi 38 et 47. Leonis IV 7.

1. *Moritur Stephanus II papa.* — A num. 1 ad 5. *Stephanus II* hoc anno mortuus, «sepultus est», inquit Anastasius, «in Basilica B. Petri Apostolorum principis, sexto kalendas Maii, Indictione x». Quare cum ordinatus fuerit die vicesima sexta mensis Martii anni DCCLII, sederitque *annos quinque et dies viginti novem*, ut habent duo exemplaria Freheriana, tres Catalogi nostri, aliique a Schelestratio in Antiquitate Ecclesie publicati, non vero dies xxviii, ut legitur in Anastasio vulgato, mortuus est die vicesima quarta mensis Aprilis, dieque xxvi ejusdem mensis, seu VI kalend. Maii sepulture mandatus, non vero V kalend. Maii, ut legitur in Ms. Casareo, ad Ludovici Pii tempora perti- nens, sicut nos docet Lambecius tom. II ejusdem Bibliothecæ, pag. 927 et seq., in editione Anastasii perperam legitur, Sedem vacasse dies xxxii, et *Paulus* ejus frater consecratus est Pontifex Romanus die vicesima nona mensis Maii, in quam Domi-

nica cadebat, non vero die xxviii, uti existimavit Baronius, qui diei Dominicæ rationem non habebat, vel die xxii ejusdem mensis Maii, ut arbitralus est Papebrocius in Conatu Chronico-Historico, qui ad diem quidem Dominicam respexit, sed contra Anastasii testimonium, Stephani II mortem die xvi mensis Aprilis collocavit, et exequias ejus usque ad diem xxvi ejusdem mensis perperam distulit (1).

2. *Paulus PP. scribit Pippino regi se fovibus cum eo initum servaturum.* — Cum ante Stephani II mortem *Inano* a Pippino rege Romam missus fuisset, *Paulus*, qui tum diaconus erat, Immonem Romæ detinere statuit, donec ipse Pontifex Romanus ordinaretur, ut ipsemet Paulus in Codice Carolino Epistola xiii ad Pippinum regem scripta significat, additque: «Quoniam nos pro certo agnoscas, excellentissime et a Deo protecte noster post Deum auxiliator et defensor rex, quod firmi et robusti usque ad animam et sanguinis nostri effusionem, in ea fide et dilectione, et charitatis concordia, atque pacis federe, quæ præfatus beatissimæ memoriæ dominus et germanus meus sanctissimus Pontifex vobiscum confirmavit, permanentes, et cum nostro

(1) Si vetustus Codex Anastasii per hos annos descriptus in Bibliotheca metropolitana Lucensi servatus, de quo nos in Nota ad A. DCCXXXI, 1, consular, Pauli Pontificis consecratio isto quidem anno, sed die xv Maii, quæ tunc meruit in Dominicam, peracta est. Si enim cum Papiro statuerimus Stephanum die xxiv, vel xxiii Aprilis decessisse, ac dem successisse interpontificum dierum xxii, illa enim statuitur in eodem Codice, ad diem illam Maii facile pertingemus. MANSI.

populo permanebimus usque in finem». Scripsit præterea Paulus Pontifex Epistolam ad omnes Francos, quæ in Codice Carolino legitur num. 22, in qua et gratiarum actiones uberrime continentur. Ut omnibus Francis eas litteras scriberet, impulsus videtur litteris, per quas *Pippinus* senatum ac populum Romanum cohortatus est, ut fidem erga Romanam Ecclesiam, et eundem Pontificem religiosissime custodirent. Exlat ad illas Pippini litteras responsio Pauli pape in Codice Carolino n. 36.

3. *Desiderius rex Langobard. ditionem Pontificiam infestat.* — Porro *Desiderius* Langobardorum rex, priusquam Romam anno currenti veniret, multa nefarie peregit, igne ferroque vastavit provinciam *Pentapoleos* cum ducatibus Spoletano et Beneventano; *Abinon* ducem Spoletanum, nonnullosque proceres, qui se beato Petro Pippinoque regi submiserant, gravissimis vulneribus excepit, atque in vincula defrusit. Quia vero dux Beneventanus fugit in *Otrantianam* civitatem (vulgo *Otrante*) nec induci potuit ullis artibus, ut ex ipsi sua civitate pedem efferret, Beneventanis ducem præfecit virum nomine *Argis*. Præterea *Georgium* Constantini legatum, qui prius in Franciam directus fuerat, accessit Neapoli, communicatoque consilio imperatorem litteris sollicitavit, ut Ravennatibus bellum directo in Italiam exercitu, Otrantinis Sicilia classe gereret, seque subsidiarias copias utroque pro viribus missurum spondidit, ea tantum lege, ut postquam Ravenna et Otrantum in potestatem Constantini Augusti venissent, sibi dederentur dux Beneventanus et Joannes ejus nutritor, qui capto Benevento se receperant *Otrantum*. Sciebat sane hæc non latere Pontificem, nihilominus ad eum Romam venit, rogantique, ut restitueret Imolam, Bononiam, Auximum, Anconam, et alias civitates, quas presentibus Franciæ legatis, *Folrado* scilicet abbate et *Roberto* hoc anno a *Pippino* rege missis, se redditurum promiserat, haud acquievit, simulateque respondit, se pacem ultro amplexurum cum Sede Apostolica, modo sibi remitterentur obsides, quos Pippino regi tradiderat. Papa periculum ratus in mora, *Pippino* scripsit semel atque iterum, veritusque, ne utraque litteræ cecidissent in manus Langobardorum, tertias exaravit, transmisitque per *Georgium* episcopum et *Stephanum* presbyterum, quos in Franciam legatos destinabat, et per *Robertum* Pippini regis oratorem, qui res nefarie gestas a *Desiderio* testis oculatus viderat. Ut autem tutius ad Pippinum deferrentur, has accommodavit ad mentem *Desiderii* pro reddendis obsidibus, sed aliud agendum verbo legatis præcepit, imo contrarias prioribus suis litteras dedit, quibus auxilium a *Pippino* poposcit ad repetendas civitates, quas rex Langobardorum Apostolicæ Sedi nondum restituerat. Constant hæc ex Epistola xv Codicis Carolini a Paulo papa *Pippino regi Francorum et patricio Romanorum* data.

4. *Paulus papa lustralis pater Gislane Pippini filie.* — Pippinus per *Wilardum* abbatem

monasterii sancti Martini apud Turonos transmisit ad Paulum papam, *sabanum*, in quo *Gislana* ejus filia «sacratissimo lavacro abluta, suscepta est, quem», inquit Pontifex in Codice Carolino Epistola xxvii, «et cum magna jucunditate et aggregata populi cohorte, infra aram sacrati corporis auxiliatricis vestræ beate Petronilla, quæ pro laude æterna memoriae nominis vestri nunc dedicata dignoscitur, celebrantes missarum solemniam, cum magno gaudio suscepimus, et per allatum eundem *sabanum*, eam tanquam præsentialiter non suscepisse gaudemus». Significat *sabanum*, ut videre est in Glossario mediæ latinitatis, pannum subtilem, vel ad tergendas manus, vel quo homines utebantur in balneo; quare *Pippinus* ad Pontificem transmisit linteam illud, quod filie suæ jam baptizate tegumentum præbuerat, quod Paulus accepit, ac si præsens regiam puellam et sancto lavacro suscepisset, et exinde *Pippinum* compatrem, *Bertradam* reginam commatrem, et *Gislanam* spiritalem suam filiam dixit, *Giselanam* autem hoc anno in lucem prodisse testatur annalista Petavianus. Subdit Paulus: «Sergio vero archiepiscopo (nempe Ravennatensi) juxta id quod vestræ immotuit excellentiæ indesuerent imminens, ut suæ restitueretur Ecclesiæ», *Sergius*, uti habet *Ughellus* in Italia sacra tom. II, electus archiepiscopus Ravennatis *Euphemia* nobilissimam feminam, quam habebat in matrimonio, in claustrum diaconissam ordinavit. Tametsi autem sanctissimis moribus esset, ab invidis accusatus est, quod uxoratus foret, ideoque Romam concessit, ut suæ restitueretur Ecclesiæ.

5. *Paulus PP. Langobard. ad auxilium adversus Græcos pertrahere tentat.* — Vix *Paulus* illas litteras scripserat, cum alias ab eodem *Sergio* accepit, quarum exemplar *Pippino* statim direxit, ut eum de rebus, quæ tunc in Italia gerebantur, certiore faceret. *Constantinus* imp. ut Ravennam totumque exarchatum ad defectionem sollicitaret, *Leonem* missum imperialem cum litteris eo direxit. Exemplar illius Epistole xxviii Codicis Carolini *Sergius* Romano Pontifici deferendum curavit. *Paulus* acceptum transmisit *Pippino* cum litteris ipsius *Sergii*; rogavitque eundem regem, ut *Desiderium* Langobardorum regem hortaretur ad auxilium Ravennæ ex civitatibus maritimis exarchatus ferendum, si quid adversus eas Græci molirentur. Quod et ex embolo ipsis litteris subjecto liquidius patet. *Paulus* Epistolas suas tempore sapienter accommodavit; in prioribus, quia Græci tunc quiescebant, de Langobardorum rege questus est, quod nequam inclinaretur *justitiam beati Petri restituere*; in posterioribus vero, quia Græci bellum minantur, agit apud Pippinum, ut eundem Langobardorum regem hortetur auxilium præstare *tam Ravennæ, quam Pentapoleos maritimis civitatibus*. Pippinus autea per litteras Paulo suaserat, ut pacem cum *Desiderio* servaret, quod ex responsione Pontificis constat, in quo ait Pontifex: «Convenit inter nos

et eundem Langobardorum regem, ut pariter nos in Ravennatium urbe presentare studeamus ad perficiendas quasdam utilitates spiritualis Matris vestrae sanctae nostrae Ecclesiae, et pertractandum pro Græcorum malitia, qui quotidie imminet in ipsam Ravennam ingredi civitatem ». Legendæ Epistolæ xxx et xxxiii Codicis Carolini. Porro colloquium inter papam et regem Longobardorum Ravennæ habitum non est; *Desiderius* tamen sub autumnum Roman venit ad Apostolorum limina, ut constat ex Epistola xxix Cod. Carol. recitata a Coitino hoc anno, quo jam laudatas etiam refert.

6. *Constantinus imp. organa ad Pippinum mittit.* — Ad num. 6. Annalista Metensis hoc anno scribit: « Constantinus imp. misit regi Pippino inter cætera dona organum, quod antea non visum fuerat in Francia. Eodem anno rex Pippinus tenuit Placitum suum in Compendio villa publica, in quo etiam Tassito dux Bajoariorum fuit. Quem pro fidei firmitatis causa, et jus homines majores natu, qui cum eo erant, domnus Pippinus jurare fidem sibi fecit supra sacratissima corpora sancti Dionysii, Rustici et Eleutherii, necnon et sancti Germani et sancti Martini, spondentes se fideles esse Pippino regi et filis ejus omnibus diebus vite sue ». Eadem fere habet annalista Bertinianns, qui addit: « Eodem anno celebravit Natalem Domini in Corbanaco, et Pascha, et immutavit se numerus annorum Domini in dcccxxviii ». Scripsit autem anonymus ille Annales suos anno dcccxxxii. Idem habet de organo a Constantino imp. in Franciam misso annalista Nazarianus, Masciacensis, Tilianus, Petavianus, et Eginhardus in Annalibus.

7. *Mutuae legationes Constantini imp. et Pippini regis.* — Auctor secundæ Appendicis ad continuatorem Fredegarii, narrata Aistulli regis Langobardorum morte, et institutione Desiderii in regem, subdit: « Dum hæc agerentur, rex Pippinus

legationem Constantinopolim ad Constantinum imperatorem pro amicitia causa et salute patriæ suæ mittens, similiter et Constantinus imp. legationem prefato regi cum multis muneribus mittens, et fidem per legatos eorum vicissim inter se promittunt. Nescio quo faciente, postea amicitia, quam inter se mutuo promiserant, nullatenus sortita est effectum ». Quare inter illa Constantini imp. munera fuisse organa, perperamque Coitinus an. dcccviii, num. 18, hæc laudata anonymi verba refert ad legationem, quæ habita fuerit anno Christi insequenti.

8. *Pippinus bellum adversus Saxones gerit.* — Bellum Saxonieum hoc anno a Baronio ex Sigeberto et Reginone relatum, anno tantum sequenti proculdubio gestum; omnes enim annaliste illud cum eo anno alligant, et ex iis plerique asserunt, anno superiori ac currenti nullum bellum habitum fuisse. His adde Reginonem et Sigebertum per hæc tempora sæpe in chronologiam peccare. Eginhardus in Annal. hæc de illo bello anno sequenti tradit: « Pippinus rex cum exercitu Saxoniam aggressus est; et quamvis Saxonibus validissime resistentibus, et munitiones suas tuentibus, pulsus prælio propugnatoribus, per ipsum, quo patriam defendere conabantur, vallum intravit. Commisissetque passim præliis, plurimam ex ipsis multitudinem cecidit, coegitque ut promitterent se omnem voluntatem ejus facturos et singulis annis honoris causa ad generalem conventum equos ccc pro munere daturus. His ita compositis et more Saxonico, ut rata esse deberent, confirmatis, in Galliam sese cum exercitu suo recepit ».

9. *Moritur Alphonsus rex Hispaniæ.* — Ad num. 7 et seq. Hoc vel sequenti anno *Alphonsus Catholicus* hujus nominis primus multis victoriis de Saracenis reportatis e vivis excessit, cui *Froila* in regnum Asturiarum successit. *Froila* a quibusdam *Froila* appellatur, cujus victoriam de Navarreis a Baronio memoratam anno sequenti n. 42 referemus.

PAULI I ANNUS 2. — CHRISTI 758.

1. *Paulus papa ex dirutis cœmeteriis corpora SS. transfert.* — Redemptoris annus septingentesimus quinquagesimus octavus sequitur, Indictione undecima, quo Paulus papa, concessa Ecclesie pace, ad cœmeteria, quæ sub Aistulpho obsessa Urbe, maximum detrimentum a Longobardis (ut ipse suis lestatur litteris inferius recitandis) acceperant, in-visenda intentus, ne rursus sanctorum corpora hostili manu injuriam aliquando pati possent, consilium inivit, ut quæcumque illic obvia essent sanctorum veneranda corpora, e sepulcris elevata in Urbem transferret. Erat inter alia vetus cœmeterium, S. Petronillæ dictum, ex quo idem Pontifex sacrum corpus ejusdem sanctæ sublatum transtulit apud Basilicam Vaticanam¹ hoc anno.

2. Porro de pio Injusemodi Pauli Pontificis studio ita Anastasius Bibliothecarius: « Illic beatissimus Pontifex cum omnibus spiritualibus suis studiis, magnam sollicitudinis curam erga sanctorum cœmeteria indesinenter gerebat. Unde cernens plurima eorumdem sanctorum cœmeteriorum loca neglecta, ac desidia et antiquitate maxima demolita, et alia jam ruine proxima: prolinus eadem sanctorum corpora de ipsis dirutis abstulit cœmeteriis. Quæ cum hymnis et canticis spiritualibus intra hanc civitatem Romanam introducens, alia eorum per titulos atque diaconias, seu monasteria et reliquas Ecclesias concedenti studuit recondi cum honore ». Illic Anastasius.

Petronillæ autem memoriam apud S. Petri Basilicam in Vaticano fuisse, idem Anastasius inferius in eodem Paulo, dum agit de Oratorio illic ab ipso constructo, his verbis meminit: « Intra Ecclesiam beati Petri Apostoli foras beati Andreae Apostoli Romanæ noviter oraculum (oratorium scilicet) in honorem sanctæ Dei Genitricis construxit, juxta oratorium S. Leonis papæ; secus fores introitus S. Petronillæ atque foras beati Andreae Apostoli, musivis et diversis metallis eum adornans: ibi et effigiem sanctæ Dei Genitricis in statua ex argento deaurato, quæ pensat libras c construxit. In quo

oraculo et sepulturam sibi construxit ». Hæc Anastasius.

3. *Desiderius rex sacras aedes exstruit.* — Dum in his esset Paulus papa, Desiderius quoque rex Longobardorum, et ipse bono pacis bene usus, ad religiosa loca construenda animum addixit. Ædificare enim cepit monasterium nomine S. Benedicti in agro Brixiano: quod exstructum latifundiis locupletavit. Insuper et monasterium monialium erexit in Aunsilbergæ filie virginis gratiam, quæ ibidem vitam monasticam professa est. Quod quidem cum amplissimis redditibus auxisset, rogavit Paulum Summum Pontificem, ut Apostolico illud privilegio communiret; quod et fecit. Sed hoc factum est post quinquennium, prima Indictione currente, ut datæ ab eodem Paulo Apostolicæ litteræ docent, quæ in eodem monasterio adhuc integræ asservari dicuntur. Ita quidem prospere feliciterque absque obice novum regnum ab Apostolica Sede acceptum, novus rex Desiderius summa tenuit tranquillitate, quod et felicioribus successibus est propagatum, donec ipse sanctis fuit intentus operibus. Ubi vero summa in-gratitudine in sanctam Romanam Ecclesiam arma convertit, cessare illi omnia infelicia, donec et ipsum regnum Longobardorum penitus excisum defecit. Sed de his inferius suis locis.

4. *Magorum vesania in Oriente.* — Eodem anno egregium specimen religiosissimi regis edidit Eadbertus rex Nordanhumbrotonum in Anglia, cum sublimioris Christianæ philosophiæ amore nuntium remittens regno, Osvullo filio relinquens illud, inter monachos profiteri cepit¹.

De rebus vero Orientalibus nihil præterea in Annalibus hoc anno, nisi Persarum magorum vesania, cum ita miseros demones deceperunt, ut ad caelum volatum iisdem ipsi susserunt: et cum nudi ex eminentibus locis ad volatum sese præcipites darent, perire. Porro Habdallas rex Sarracenorum in eorum primores sexdecim animadvertens, sec-tam exstinxit. Habet ista Theophanes hoc anno.

¹ Sigeb. in Chron. hoc anno.

¹ Apud Bed. in Ept. hoc anno.

Anno periodi Græco-Romanæ 6251. — Anno Eræ Hispan. 796. — Anno Hegiræ 141, inchoato die 13 Maii., Fer. 1. — Jesu Christi 758.

— Pauli I papæ 2. — Constantini Copronymi 39 et 18. Leonis IV 8.

1. *Paulus PP. auxilium petita Pippino adversus Græcos.* — A num. 1 ad 4. Quæ desunt in Annalibus Ecclesiasticis hoc anno supplebimus ex Codice Carolino cum Coitio, qui num. 2 et seqq. Epistolas Pauli papæ in eo contentas accurate digessit. Sub initium itaque currentis anni Romanus Pontifex *Wlcharium* episcopum et *Felicem* religiosum, qui Romæ anno superiori cum Radberto seu Radberto viro illustri venerant, ut liquet ex Epist. xxxv Cod. Carol. eoque ad Pippinum reverso, remanserant in civitate Romana, remisit etiam in Franciam, ac paulo post adversus Græcos auxilium ab eodem Pippino postulavit, ut ex eadem Epistola apparet. In ea significat « quod nefandissimi Græci, inimici sanctæ Ecclesiæ Dei, et Orthodoxæ fidei expugnatores. Deo sibi contrario, super nos et Ravennatum partes irruere cupiunt, atque motionem facere ». Quare rogat, ut dirigat « Desiderio Langobardorum regi missum, ut, si necessitas fuerit, inquit, significatum auxilium nobis pro incursione eorundem inimicorum impertire debeat, præcipiens Beneventanis, atque Spoletinis, seu Tuscanis, nobis e vicino consistentibus, ut ipsi nostro occurrant solatio. Deprecantes et hoc a Deo institutum excellentiam vestram, ut ad nos, hoc adveniente Martio mense, vestrum dirigere jubeatis missum, qui hic Romæ nobiscum demorari debeat, et ipse, si necessitas exigeret, apud Desiderium imminere debeat regem pro eodem nobis transmittendo solatio, quia, ut plenissime satisfacta est vestra excellentia, non ob aliud ipsi nefandissimi nos persequuntur Græci, nisi propter sanctam et Orthodoxam fidem, et venerationum Patrum piam traditionem, quam cupiunt destruere atque conculcare ». Per Epistolam xxxvii Cod. Carol. rursus Pippinum, ut nuntium Romæ demoraturum mitteret, rogavit.

2. *Paulus PP. nihil omittit ut Pippinum a Constantini imp. dissociet.* — Paulus hoc intendebat potissimum, ut contra Græcos Orthodoxam fidem summæ principatum tueretur; neque sibi videbatur quicquam acturus magis opportune, quam si *Pippinum* regem ab imp. Constantino dissociaret. Et id assequeretur, nihil intentatum reliquit; amorem singularem erga *Pippinum*, odium vehementer adversus *Constantinum* significavit; palamque testatus est in Pippino post Deum

spem omnem sese collocasse, et sibi ab uno Constantino metum ac terrorem incuti. Ne litteras quidem ab Alexandrino patriarcha per monachum *Acosmam* accepit, quin earum exemplar Pippino, ut Orthodoxo regi et defensori Catholice fidei transmitteret. Testis Epistola xxxv Cod. Carol. quam eodem pæne tempore, quo superiore scripsit, postquam *Wlcharium* episcopum et *Felicem* religiosum Roma jam dimisisset: « Innotescimus, inquit, jam absolutis vestris missis, conjunxisse ad nos navigium a partibus Africæ, in quo quidam monachus *Acosma* ab Alexandrino patriarcha cum litteris directus adventit, quorum instar præfulgidæ excellentiæ vestræ misimus intuendum, ut ea, quæ nobis pro integritate fidei ab Orientalibus præsulibus et cæteris nationibus diriguntur, agnoscat, et letetur cor vestrum in ejusmodi eorum affectu, quem in mandatis Dei habere videntur, quia dum piæ considerationis studio mens vestra intenta existit, nimirum oppido gaudere vos credimus, si ea vobis, quæ pro integritate fidei pertinent, innotescimus ».

3. *Paulus PP. Marinum, a quo proditus fuerat, episcopum in Gallia fieri curat.* — Eodem quoque consilio Paulus de Marino presbytero suo, quod in Francia degens ibi familiaritatem cum Georgio, qui Constantino imp. erat a secretis, iniret, conquestus est, atque inde nefarias molitiones contra Sedem Romanam regnumque Franciæ suspicatus, *Pippinum*, quatenus Marinum illum in regno suo episcopum per *Wlcharium* vice Apostolica ordinari juberet, nullis precibus rogavit; sic enim arbitratus est fore, ut reum perpetrati sceleris penitenter: « Omnino compertum habet vestra christianissima excellentia, qualiter Marinus presbyter noster ibidem ad vos moratur, iniqua operatione contra sanctam Dei Ecclesiam fidei que Orthodoxam, Deo sibi contrario, cum Georgio quodam imperiali a secretis, consilia Sedi nostræ contraria et vestræ simili modo ingerere cupiens. Quod quidem et idem imperator vestre a Deo protecte excellentiæ per suas innotuit litteras. Unde, quia defensorem fidei Orthodoxæ atque propugnatores gregis sui, vel populi Christiani liberaliores, Christianissimam bonitatem vestram beatus Apostolus et princeps Apostolorum Petrus eligere et confirmare dignatus est;

idecirco adoptamus atque deprecamur eximiam bonitatem vestram, optime rex et spiritalis compater, ut iubeas sanctissimo fratri nostro Wlchario precipere, quatenus ipse eundem Marinum nostra vice episcopum consecrare debeat, et in una civitatum vestrarum illis in partibus constituta, in qua praeviderit vestra sapientissima eximitas, eum ordinari disponite, quatenus perpetrati sceleris sui recordans, se inique egisse poeniteat; ne in eo, quod absit, antiquus humani generis hostis mentem illius vagantem inveniens, quasi in sublime extollat, seivissimeque quoquo modo valeat funditus disperdere », inquit Paulus in Epist. xxxix Cod. Carol.

4. *Marinus presbyter in pristinum honorem restitutus.* — Frequentes illis temporibus ultro citroque cursitabant nuntii cum Pontificii, tum regii. Paulus, quantum conijcere est, litteras postremo recitatas, in quibus meminit Marini presbyteri, scripsit mense Januario. Vix autem has emiserat, cum alias a Pippino accepit postulante, ut titulus beati Chrysogoni martyris eidem Marino presbytero concederetur sen redderetur. Extat enim responsio in Cod. Carol. Epist. xxv, quae gratiarum actiones et benedictiones uberrimas pro incolumitate Pippini regis, ac Bertradae reginae, triumque liberorum Caroli, Carolomanni et Gisele, complectitur, subjectumque habet embolum, in quo Romanus Pontifex dicit, id sibi Pippinum petisse: « De quo (nempe titulo) et praecipuum nobis dirigi petistis, quod nempe ob vestram dilectionem, et in eo quo fidelis vester nosterque idem sanctissimus atque dilectissimus Marinus presbyter existit, praefati tituli praecipuum, cum omnibus locis et possessionibus sibi pertinentibus urbanis vel rusticis, vobis exaratum, atque manu nostra roboratum, per harum latorem direximus eximitati vestre deportandum ». Haec quoque litterae cum suo embolo scriptae videntur praedicto mense Januario, quia Pippinus lectis hae litteris eidem papae postea rescripsit, quod juxta ejus praecipuum Marinus *deum in pristino esset constitutus honore*, Pippinoque regi super eo negotio responsum fecit Romanus Pontifex mense Martio, hyeme nondum transacta, ut mox dicturi sumus.

5. *Cantus Romanus in Galliam sensim introducit.* — In praenotato embolo, papa mentionem quoque fecit quorundam librorum, quos Pippino regi loco muneris transmisit: « Direximus etiam excellentissime praecellentiae vestrae et libros, quantos reperire potuimus, id est, Antiphonale et Responsale, insimul artem grammaticam (Duchesnius in margine *dialecticam* reponit) Aristotelis, Dionysii Areopagitae libros, Geometricam, Orthographicam, Grammaticam, omnes graeco eloquio scriptores, necnon et horologium nocturnum ». Antiphonale et Responsale, libros hujuscemodi Roma saepe transmiserunt in Franciam Romani Pontifices, ex quo divina officia Romana cum Romano cantu in Galliam sunt introducta Stephano II tum Pontifice ac Pippino rege, ut observat Baro-

nius anno dcliv, num. 7. Frequenter e Gallia Romanam, vicissim Roma in Galliam directi sunt nuntii, qui libros hujusmodi aut a Romano Pontifice postularent, aut ab eodem Pontifice regi Francorum transmissos deferrent. Existimat autem Coinfius hoc anno num. 6, ordinem Romanum regnante quidem Pippino susceptum a Gallis, sed multo citius conscriptum fuisse, ac postea interpolatum, ut libris ejusdem generis saepius contigit. Quod spectat ad cantum Romanum, ut a Gallis edisce-retur, plurimum adlaboravit Paulus Pontifex, et Remigius Rothomagensis archiepiscopus, et Pippini regis frater, ut testatur Epistola xliii Cod. Carol. a Paulo ad Pippinum data: « In eis (id est, litteris) comperimus exaratum, quod praesentes Deo amabilis Remedii germani vestri monachos Simeonis scholae cantorum priori contradere deberemus, ad instruendum eos in Psalmodia modulatione, quam ab eo apprehendere tempore, quo illic in vestris regionibus extitit, nequiverant. Pro quo valde ipsum vestrum asseritis germanum Irlsem effectum in eo, quod non ejus perfecte instruxisset monachos, etc. propter quod et praefatos germani vestri monachos, saepe dicto contradidimus Simeoni, eosque optime collocatos, solerti industria eandem psalmodia modulationem instrui praecipimus, et crebro in eadem donec perfecte eruditi efficiantur, pro amplissima vestrae excellentiae atque nobilissimi germani vestri dilectione, Ecclesiasticae doctrinae cantilena disponimus efficaci cura permanere ».

6. *Paulus PP. magnam spem in Pippino rege ponit.* — Responsorias autem Pauli papae litteras ad Pippinum, postquam Marinus presbyter in pristino constitutus est honore, sen titulum S. Chrysogoni martyris ex Pontificio praecipuo recuperavit, datas mense Martio, ex eo colligit Coinfius num. 6, quod Paulus asserat se propter hyemis asperitatem nihil adhuc audisse de suis regisque nuntiis, qui Constantinopolim simul anno superiori profecti sunt. « Dum profecto, inquit, vobis incognitum non est, quod pro tam saeva hujus hyemalis temporis asperitate nullus de illis partibus adveniens nobis annuntiavit, qualiter circa eos agatur », ut legitur in Epistola xxxii Cod. Carol. in qua Paulus maximam laetatur laetitia, quod eum cum uxore ac liberi sospitem esse rescierit. Secundo, Pippino seiscitanti, utrum circa sanctam Dei Ecclesiam, circa papam, circa populum Romanum prospera essent omnia, respondet: « Omnia prospera circa sanctam Dei Ecclesiam atque nostram mediocritatem vel nobis commissum populum existunt », et gratias agit, « ob tantam benignitatem et sollicitudinem, quam circa sanctam Dei Catholicam et Apostolicam Ecclesiam, vel ejus familiarem populum » habet. Tertio, Paulus Pippino scribenti, quod per suos nuntios, qui Roma redierant, accepisset malevolos in eadem Urbe versari, qui Romano Pontifici, si quid discriminis ab hostibus experiret, nullam opem se laturum falso spargerent, respon-

dit se nihil unquam remisisse de fiducia, quam in ejus auxilio collocavit : « Et hoc, inquit, in ipsis vestris relationum apicibus continebatur, per vestros vobis fuisse nuntiatum legalis, quod a quibusdam malignis et mendacium proferentibus, in istis partibus divulgatum esset, quia si nobis aliqua necessitas eveniret, nullum nobis auxilium præbere volueritis. De quo nefario dicto nequaquam nobis fuit, aut est hesitatio, quia divina faciente misericordia, magnam in vobis, post Deum, spem et fiduciam habemus ».

7. *Paulus PP. a Pippino rege petit ut Marinum presbyterum Romanum remittat.* — Quarto, Paulus per litteras rogatus, ut nullam cum eis societatem iniret, qui Pippinum regem aut oderant aut spernebant, respondet : « Ebi vestros amicos agnovimus, tanquam amicos et fideles sanctæ Dei Ecclesiæ oblectare et amplecti cupimus, et ubi vestros inimicos invenerimus, veraciter tanquam inimicos sanctæ Dei Ecclesiæ et nostros proprios, ita eos respicimus atque persequimur, quia vestri amici sanctæ Dei Ecclesiæ et nostri existunt, et qui inimicitias contra vos machinantur, profecto inimici sanctæ Dei Ecclesiæ et nostri esse comprobantur ». Quinodo denique Paulus Marini presbyteri causam his verbis exponit : « De Marino presbytero scripsit nobis Christianissima excellentia vestra, quod demum in pristino esset constitutus honore, secundum qualiter vobis postulantes direximus, nisi propter lacrymas et quotidianas lamentationes, quas ejus genitrix effundere non cessat, quæ orbata lumine existit, et ideo vobis direximus, ut apud vos eum absolvere debuissetis, quia nihil de vobis fuit aut est, sed nec nobis nisi tantummodo de ejus iniqua malitia, quam contra sanctam Dei Ecclesiam maligna atque perversa motus audacia agere præsumpsit. Sed de hoc, sicut per anteriores nostras litteras excellentiæ vestræ direximus, in vestro sit arbitrio vel potestate, quid de eodem disponere volueritis, etc. »

8. *Paulus PP. Pippini filios hortatur, ut patrem imitentur.* — Paulus non illas tantum litteras per Petrum primum Ecclesiæ defensorem Pippino regi, sed alias etiam in Codice Carolino num. 42 relatas per eundem Petrum deferendas curavit Carolo et Carolomanno, quos vehementer hortatus est, ut in suscipienda Ecclesiæ defensione parentibus suis Pippino et Bertrada, proavocque, sed legendum, avocque, Carolo pares se præstarent. Petrus Romanus reversus prædictorum Caroli et Carolomanni litteras obtulit pape, qui denovo suis eos litteris in eodem Cod. num. 49 recitatis hortatus est, ut in Ecclesiæ protegenda virtutem Pippini patris amularentur. Extant etiam ad illos in eadem materia tertiæ Pauli litteræ in Cod. Carol. num. 41, quas Drocteganus et Wlfardus abbates in Franciam attulerunt, postquam Romæ innotuit Pippinum iter in Saxoniam suscepisse. Tunc Pontifex per eosdem abbates litteras ad Pippinum direxit, de cujus salute plurimum sollicitus erat; deinde et

alias in Cod. Carol. n. 38 relatas transmisit, postquam felicem illius et Saxoniam reditum ex relatione peregrinorum rescivit : « Et dum tanto, inquit, evoluta tempore nullam a vobis responsionis seriem de hujusmodi re (de eo nempe quo profectus erat itinere) agnovimus, vehementer noster attritus est animus. At vero per diversos, ex ipsis regionibus liminibus Apostolorum advenientes peregrinos didicimus sospitem te ad propria, præcellentissime fili et spiritalis compater, esse annuente Deo reversum ». Paulo post : « Ecce hactenus nullam rei veritatem de nostris missis, qui a regia profecti sunt urbe, addicere valuimus, quid erga eos ageretur, et ideo nequaquam vobis quidpiam de eis significare valuimus ».

9. *Desiderius rex Paulo papæ satisfacit.* — Autumnali tempore Desiderius Langobardorum rex adit Apostolorum limina, colloquium habuit cum Romano Pontifice, deque restituendis Ecclesiæ quibusdam in Tuscia et alibi patrimoniis cum eo convenit. Paulo post Petrus notarius regionalis et Joannes mansionarius confessionis Basilicæ S. Petri, quos papa in Franciam direxerat, Romam reversi sunt cum regis nuntiis, Wlfardo abbate sancti Martini Turonensis jam laudato, et altero ejus nomen in Codice Carolino recitatur. Tunc Paulus et Pippini litteris accepit suos nuntios, qui simul cum Francis anno superiore Constantinopolim perrexerat, in Franciam appulso esse cum Græcis, mox Epistolam XXVI Cod. Carol. ad eundem Pippinum misit bene longam, in qua post uberrimas laudes, et aliqua particularia negotia, hæc subjunxit : « Interea duos vestros missos, id est, Wlfardum et ejus socium, secundum vestram præceptionem pro utilitatibus sanctæ nostræ Ecclesiæ spiritualis matris vestre in his partibus retinimus. Illud præterea excellentiæ vestræ innotuit, Desiderio vos Langobardorum regi direxisse, ut Saxulum puerum nostrum, qui a nobis ligam arripuerat, reddere deberet. Sed agnoscat christianitas vestra, quod etiam vos creditum cognitum habere puto, conjunxisse hoc præterito autumnali tempore eundem Desiderium Langobardorum ad Apostolorum limina, causa orationis, eundemque nostrum puerum secum deferens nobis contradidit. Cum eodem quippe rege per justitias inter partes perficiendis loquente constitit, ut, vestris ejusque missis per diversas civitates progredientibus, ipse præparatae fuissent justitiæ. Et ecce, Deo propitio, de partibus Beneventanis atque Tuscanensibus, et fecimus et ad invicem nostras recepimus. Sed et reliquas quæ remanserunt modis omnibus, plenissime inter partes tacere student ».

10. *Pippinus Desiderium regem monerat, ut Paulo PP. satisfaceret.* — Deinde inter alia, hæc Paulus addidit in embolo : « Direxit nobis a Deo profecta excellentiæ vestra, præfatum vos Desiderium admonuisse regem Neapolitanos ac Cajetanos constringere, ob restituenda patrimonia protectori vestro B. Petro, illic Neapoli sita; et largiri licen-

tiam electis solite ad suscipiendam episcopalem consecrationem ad hanc Apostolicam properandi Sedem. Quapropter maximas de hoc et de omnibus excellentiæ vestre referimus gratias». Baronius anno dccxxvii, num. 4 et seq. harum litterarum hoc et superiori anno a nobis memoratarum inscriptiones et argumenta recitat, deletque quod litteræ integræ ad suas manus pervenire non potuerint, ut singulas Annalibus Ecclesiasticis insereret, et suis annis redderet, quia ejus tempore lucem non viderant.

11. *Eadbertus Northumbriæ rex fit clericus.* — Ad num. 4. Illoc vel superiore anno *Foldredus* abbas et Northumbriæ regno Romanæ profectus, apud Romanum Pontificem querelam deposuit, ablata sibi monasteria esse *Eadberti* Northumbriæ regis jussu, quæ tamen non regii, sed Ecclesiastici juris essent, oravitque mandato Apostolico illa sibi restitui. Quare Paulus papa ad regem Northumbriæ et *Egbertum* Eboracensem archiepiscopum litteras dedit, ab Alfordo anno dccxxvii, num. 2 recitatas, et ab eodem primum publicatas: « Veniens », inquit Pontifex, « ad limina prosectorum vestrorum, beatorum principum Apostolorum Petri et Pauli, præsens *Fildredus* religiosus abbas retulit nobis, inquit, quod tria monasteria illi concessa fuissent a quadam abbatisa: id est, monasteria, quæ *Stanninga*, *Frago* seu *Cuchawalda*, et *Doncnude* dicuntur: quæ videlicet monasteria, per vim ab eo abstulit excellentia tua, et cuidam patricio fratri ejus nomine *Mol*, tribuit. De qua re nimis tristes effecti sumus, excellentissime fili; quoniam extra præceptum Dei hoc omnino egisti; et liquet profecto, quod ad excidium animæ tuæ pertinet: dum eadem monasteria ab eo, qui in officio divini cultus perseverat, abstulisti: et ei qui in hujus mundi curis dissuadat, concedere studuisti ». Postea hortatur regem Pontifex, ut tria illa monasteria restitui curet, et « nulli laicorum, vel alii cuiuslibet personæ, denuo licentia admittatur, priorum pertinentia locorum invadendi ». In illis litteris *Egberti* archiepiscopi mentio tantum in Epigraphe, forteque, inquit *Alfordus*, *Mollo* patricius operam suam regi accomodarat in bello nuper ab eo gesto, et quia solvendo impar rex erat, ab Ecclesia stipendium petiit. Porro annalista *Mailrosensis* scribit: « Anno dccxxviii, *Eadbertus* rex Northumbriæ, tonsura capitis pro deo accepta, apud *Eboracum* sub archiepiscopo *Egberto* factus est canonicus, renunquique *Osullo* filio suo reliquit: qui cum anno uno regnasset, a suis nequiter occisus apud *Methel Wongtunæ* X kal. Augusti *Moladelwaldum* regni reliquit heredem. Anno dccxxix, *Edelwald*, qui et *Moll* cœpit regnare in Northumbria mense Au-

gusto ». Idem habent *Hovedenus* et continuator *Epitomes Bedæ*. Quare *Eadbertus* *Ceolwlti* decessoris sui exemplum seculus est, nisi quod *Ceolwltus* monachus, *Eadbertus* vero canonicus factus. Is juxta *Hontindonium* pag. 342, vivit usque ad annum dccxxviii, et ejus nomen scriptum est in *Mar tyrelogio* Anglicano ad diem xi mensis Junii.

12. *Eneco Garseani fit primas Navaræ rex.* — Mortuus est hoc anno *Garcia* cognomento *Arista*, primus Navaræ princeps, cui successit filius appellatus *Eneco Garseanis*, vel *Inigo Garcieis Arista*, qui primus hoc anno, ut scribit *Avalus* *Piscina* ex *Chronico* vallis *Iscarbis*, et ut legitur in *Chronico* *Theobaldo Campano* in Navarra regnante scriptis, regis nomen assumpsit. Convenit vero inter scriptores omnes, Navaræ regem *Inigo Aristham* esse *Inigo Garcieis* vel *Garseis*, non vero *Inigo Ximmem*. *Inigo* diu commoratus est *Calahorra*, ut ostendit *Josephus Moretus* in *Annal*. Navaræ ex instrumento publico. Quare ejus regni initio non solum *Pampelo*, *Deyerri*, *Berruca*, et vallis tam *Roncabis* quam *Aragonia* ejus dominationem agnoscebant; sed etiam *Calahorra*, *Rioia*, *Bureba*, *Alava* et *Vizcaia*, cum *Vasconum* nomine loca illa comprehendantur. Verosimile est, horum *Vasconum* partem alias paruisse *Asturiarum* regi, et postea sese submisisse *Eneconi Aristhæ*, cum *Sebastianus Salmaticensis* de *Fruela* *Asturiarum* rege scribat: « *Vascones* rebellantes superavit atque edomuit. Muniam quamdam adolescentulam ex *Vasconum* præda sibi servari præcipiens, postea eam in regale conjugium copulavit, ex qua filium *Andefonsum* suscepit ». Scriptores *Castellæ* male inde inferunt, Navaræ eos fuisse tunc *Asturiarum* regibus subditos; cum *Sebastianus Salmaticensis* de una tantum nationis parte verba faciat, et *Moretus* in *Annal*. Navaræ multis documentis ostendat, *Fruelam* dominatum tantum esse *Vasconibus* *Alavam* et *Burelam* habitantibus. His adde *Calahoram*, quæ in potestatem regum *Asturiarum* venit, et quam *Mauri* occuparunt anno dccxxviii, aut insequenti juxta *Rodericum Toletanum*; a quo tempore diu iisdem regibus subdita fuit. De hac *Fruela* victoria mentionem facit *Baronius* anno dccxxviii, num. 7. Porro neque *Oihenartus* in notitia utriusque *Vasconia*, neque *Marca* in *Historia* *Bearniæ*, qui in rebus *Navarricis* elucidandis egregiam operam posuere, et multa e tenebris eruere, quam antiquum sit hoc regnum, intellexere. Ex iis tamen quæ in regum *Navarorum* successione suis locis in medium afferemus, constabit eam gentem, quo hostes validius repellere posset, hoc tempore sibi regem præfecisse. Bellum *Saxonicum* a *Pippino* rege gestum, ut anno superiori vidimus.

PAULI I ANNUS 3. — CHRISTI 759.

1. *Monasterio Galiatensi data privilegia.* — Septingentesimus undesexagesimus Redemptoris agitur annus Indictionis duodecimæ, quo nonas Februarias Paulus papa Apostolicas dedit litteras pro immunitate monasterii S. Hilari Galiatensis dicti sub Ravennate Ecclesia positi, cujus que in sua Ravennati historia recitat¹ Rubeus, hic intexamus. Tanti enim Pontificis quæcumque reperiri possunt, monumenta Annalibus sunt attexenda. Sic enim se habent, post plura de pontificio munere præclare præposita :

« Igitur dum divino nutu ante horum.... annorum sancte recordationis dominus et germanus noster beatissimus Stephanus, hujus Apostolicæ Sedis presul ad redimendam Italiæ provinciam, simulque exarchatum Ravennatum de manibus gentium Franciæ properasset regionem : contigit, eo revertente, sumum peragrari iter per monasterium beati Hilari, situm in territorio Populense, cessante æmolorum sævitia, gratissime atque cum maxima honoris humilitate susceptus est ab Anscaso quondam Pompiliensi episcopo et abbate ipsius venerabilis monasterii : et.... eundem beatissimum Pontificem.... prædictus quondam Anscasus episcopus affluenter ipsius itineris subsidia illi tribuit.

2. « Et dum idem beatissimus prædecessor noster hujus Apostolicæ Sedis antistes suo laborioso certamine provinciam illam, videlicet exarchatum Ravennatum, a iugo servilitus ditionis gentium Dei providentia redemit : tunc vicissitudinem propensi beneficii eidem Anscaso episcopo, irrogans, prædictum monasterium diebus vite sue fruendum illi concessit. Unde et nos hujusmodi concessi præsidii largitatem sub Apostolicæ præceptionis pagina confirmavimus, atque jurisdictioni sanctæ nostræ Ecclesiæ submisimus eum.

« Nunc vero divina vocatione ipso Anscaso de hac migrante luce, agnoscentes rei veritatem, prædictum venerabile monasterium juris sanctæ Ravennatis Ecclesiæ a diuturnis existere temporibus,

ideoque perpendentes contra omnem rationem esse, ut ipse venerabilis locus a sancta Ravennate Ecclesia abstrahatur.... ea que pridem pro ejus subtractione promulgata sunt, incongrue atque irrationabiliter omnia irrita et invalida esse statuantes, statuimus.

3. Unde per hujus nostræ Apostolicæ præceptionis paginam, deinde ipsum venerabile monasterium beati Hilari cum omnibus ei pertinentibus sub jurisdictione Ravennatis Ecclesiæ atque reverendæ fraternitatis tuæ, successorumque tuorum perpetuis atque perennibus temporibus statuimus permanendum, et ut tuæ.... successoribusque tuis placuerit, perenniter ipse venerabilis locus disponatur. Statuentes Apostolica censura sub anathematis interdictione, et divini iudicii obstestatione, nulli cuilibet persone parvæ, vel magnæ quoquo modollicere idem venerabile monasterium a jurisdictione sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, atque tuæ fraternæ reverentiæ successorumque tuorum auferre, sed etsi quodlibet monimen de eodem monasterio contrarium Ecclesiæ vestræ Ravennati repertum fuerit, vacuum et inane esse decernimus. Data non. Februarii imperante domino piissimo Augusto Constantino a Deo coronato magno imperatore anno XI, et pacis ejus anno XX (XIX), sed et Leone imp. ejus filio anno VII, Indictione XII ». Hactenus Pauli papæ constitutio.

4. *S. Othmarus per calumniam in Pseudo-Synodo exagitatur; ejus persecutores divinitus puniuntur.* — Hoc eodem tempore conciliabulum in Germania agitur, in quo damnatur S. Othmarus abbas monasterii S. Galli. Ita accidit, ut dum viveret sanctissimus Bonifacius Moguntinus episcopus, atque totius Germaniæ apostolus, Concilia cogere, quibus nefarii damnarentur; eo autem per martyrium ex hac vita in celum vocato, in Germania ad deponendos e loco sanctos Pseudo-Synodi vocarentur. Quorum autem studiis, ignorante pio rege Pipino, tantum sit facinus perpetratum, ex Wallfrido Strabone viro doctissimo hic in medium adducemus: duos ipse fibellos scripsit, quorum altero res præclare gestas sancti Othuari prosecutus

¹ Rub. hist. Raven. l. v. an. 759.

est, alio quo edita post obitum ab ipso ¹ miracula scripsit. Atque ubi de Pipini regis Francorum erga sanctum virum stultis et officiosis erit, hęc de pravorum hominum persecutione ² subiungit:

5. « Igitur cum jam non inus in cruce ejus digna reperire decrevisset, callidis universi bonitatis inimicus bonis ejus actibus invisens, ejusque exemplis aliorum vitæ in dolens proficere, quietem, quam in Christi servitio, licet non parum laborando possedit, perturbare contendit. Sed quævis flatus adversitatis temporaria pulsata, radicem petreæ veritatis habens in vitam, paradisi celus inconvulsa permansit. Nam Warinus et Ruadhardus, qui tunc temporis totius Alemannie curam administrabant, diabolo suadente, inmanissimo avaritie morbo præventi, res Ecclesiarum, sub sua potestate sitarum, magna ex parte in proprietatis vasa donatum vim contraxerunt. Qui cum sibi de possessionibus beati Galli perperam eodem violentiæ ausu vindicassent; vir Dei Othmarus non possessionibus terrenis inhians, sed cœnobialis vite, in eodem loco rerum ingruente penuria, defectum præmetuens, Pipinum regem adiit; ipsi tyrannicam eorum præsumptionem exposuit, pariter protestatus, grave eum erimen incursum, si eorum actibus consentendo faveret.

« Pro qua causa benevolus princeps utrumque conveniens, interminatus est eis, gratia sua illos omnimodis carituros, si non Ecclesiis Dei, quæ injuste abstraxerant, absque reactivatione restituerent. At illi patriam repentes, vitio rapacitatis infecti, et bestiali savitia elerati jussionem regiam neglexerunt. Virum etiam Dei Othmarum, cum pro hac re iterum principem adire vellet, missis clanculum post eum militibus, vinculis injectum per vim redire fecerunt. Necnon et Lamberto cuidam, qui fratribus ejus professione connumeratus erat, non vite sanctitate, persuaserunt, ut ei ficta quadam machinatione luxurie crimen impingeret: id elaborantes, ut sanctitate ejus hujusmodi suspicionibus infamata, deponendi eum occasionem invenirent. Qua causa plurimi tam dolosæ factionis ignari, ad Concilium evocantur.

6. « Itaque vir venerabilis castitate integer, vitæ et morum maturitate grandævus in medio collocatur: et in ejus accusationem Lambertus falsitatis minister coram omnibus presentatur. Acceptaque loquendi licentia, veritatis oblitus, falsitatis asserter, dixit, se quandam feminam nosse, quæ a beato viro vim pollutionis fuisset perpressa. Ad quod nullum penitus dedisse fertur responsum. Cumque a plurimis respondere cogeretur objectis, hujusmodi dicto temperavit eloquium: Fateor me eodem supra modum in multis peccasse: de hujus autem objectione criminis, secreti mei inspectorem Deum invoco testem. Illis autem, ut hujus facti se excusatione purgaret, attentius ei insistentibus, mente securus et conscientia liber tacitus perduravit. Et

quia accusandi licentiam apud iudices patere cognovit, maluit pro sinceritate sui pectoris divino, quam humano pro excusatione criminis placere iudicio.

« Mox ergo ut cunctis claresceret, ipsius castimoniam falso fuisse infamatum, Lambertum divina ultio corripuit: nam febrium vexatione pervasus, paulatim resolutio membrorum vigore, contrahi cepit, sicut omnibus membris status sui amittentibus recititudinem et formam, capite ad terram more quadrupedis inclinato, non solum deformitate figuræ terribilis, verum etiam viva voce, in sanctum peccasse, omni tempore futebatur.

7. « Concilio autem iniique inchoato, et iniquis terminato, vir Dei Othmarus ad villam Potammum palatio inclusus est. Quod cum nullus intrare et colloqui cum eo permilleretur, aliquot dies absque corporalis sustentatione victus transiegit. Cumque diuturna famis vexatione laboraret, Patrozus quidam a fratribus ejus noctu advenire solebat, et ei victus solatia ministrare. Postmodum vero Gozbertus quidam vir potens, dum sibi virum Dei commendari ab iniquis principibus impetrasset, in quadam Rheni fluminis insula, nomine Stein, juxta prædium suum custodiæ illum deputavit. Ubi sanctus pater spiritali tantummodo exercitio, id est, orationibus ac jejuniis vacans, eo liberius Domino deservivit, quo ab humana frequentatione curisque secularibus fuerat absolutus. His et similibus notæ devotionis insistent operibus, exacto jam multo temporis spatio, ab his mundanæ perturbationis angustiis ad cælestis latitudinem gaudii decimo sexto kalendarum Decembrium die migravit ». Quod, ut ³ inferius dicitur, contigit post biennium, anno septimo Pipini regis, qui numeratur Domini septingentesimus sexagesimus primus. Quæ autem miracula contigerunt post elevationem et translationem corporis ejus post decennium factam, duobus scriptis omni fide libris significantur. Tu ipsos consule. Porro annis quadraginta præfuisse S. Othmarum monasterio S. Galli, idem Walfridus alibi testatur ⁴.

8. Sed quæ pœna secuta sit Sidonium Constantiensem episcopum, jura ejusdem S. Galli vindicantem, idem Walfridus narrat his verbis ⁵: « Hoc itaque, nempe S. Othmaro, rebus humanis subtracto, prædicti comites sublatis sancti loci possessiones retinentes, Joannem quemdam monachum de proximo monasterio in locum ejus subrogarunt, ac deinde, ut suæ tyrannidis crimen augmentarent, Sidonium Constantiensis Ecclesiæ præselem instigarunt, ut idem monasterium episcopii partibus subijcere studeret. Et hoc ideo fecerunt, ut eo licentius, ipso machinationibus eorum favente, ea, quæ injuste abstulerant, retinere potuissent. Pontifex igitur cum suasionibus eorum libenter præberet assensum, monasterium ingressus, fratres

¹ Extans apud Sur. tom. V., de XVI Nov. — ² Ib. l. c. 11.

³ In Vita ejus l. II. c. 5. — ⁴ Walfr. in Vita S. Galli l. II. c. 14. — ⁵ Sur. tom. V. die XVI Octob. Item l. II. c. 15. 16. 17.

opprimere et eundem locum rebus episcopi sub-
jicere molitus est. Porro fratres, dum potentiae
illius resistere non auderent, maluerunt ejus di-
fioni parere, quam tot adversitatibus implicari. Sed
sequentia probant quam perverse egerit, qui per
avaritiae morbum sacri loci privilegium ausus est
violare.

9. « Fertur siquidem, eundem episcopum ali-
quando ad iter hostile sibi de ipsius monasterii
sumptibus viaticum preparare jussisse. Quod cum
fratres praetermittere non auderent, ea, quae fue-
rant jussa, navi imposita per quorundam manus
fratrum ad episcopum transmiserunt. Sed ea una
cum aliis rebus episcopi ad iter parata, incendio
divinitus immisso, conflagrasse tradit. At vero que
eundem Sidonium dira est vindicta secuta, sic
idem auctor narrat rem memoratu dignam :

« Tempore quoque alio idem episcopus ad mo-
nasterium veniens, dum quadam violentia episco-
po subjicere suaeque tyrannidi non consentientes
monachos, quasi rebelles injuriis multiformibus
afflicere tentavisset: Tello quidam Curicensis Ec-
clesiae praesul misit ad eum, humiliter deprecans,
ut sui amoris causa (quoniam eorumdem
fratrum aliqui consanguinitatis vinculo illi erant
conjuncti) ab eorum cessaret injuriis, nihilque
incommodi Dei famulis irrogaret. Quam peti-
tionem furore dictante, superbe contemnens, re-

mandavit se illius precibus nullo pacto consen-
surum; verum resistentibus sibi celerem pro con-
temptu illaturum vindictam. Et mox oratorum
beati Galli confessoris quasi oraturus ingreditur, et
ante aram, ipsius nomine consecratam, consistit.
Quique ad salutem non merebatur audiri: afflic-
tiones, quas aliis se irrogaturum juraverat, con-
venienti satis talione recepit.

10. « Nam intestina ejus, more sarlaginis igni
superpositae, fervere coeperunt, et tam dira visce-
rum torsiones illum invaserunt extemplo, ut sine
aliorum adminiculo nequaquam egredi potuisset:
(sed quod dicere pudet) egestio naturae turpi impetu
prorumpens, cum adstantes nimio calore gravaret,
sine mora ab Ecclesia ejectus, vehiculo, quo dece-
dere monasterio posset (sicut rogaverat) est impos-
sibilis. Siquae immoderato litore, naturae consuetu-
dine carens, vasi, in quod egesta deluherent, super-
sedens egressus est, et ad vicinum monasterium,
quod Aurea nominatur, cui et tunc praerat, per-
ductus est. Ubi etiam ingravescente languore,
tantum sibi nec famulantibus ob nimium fetorem
intolerabilis factus est, ut etiam paene nullus impen-
dere obsequia solito (solita) potuisset. Tali itaque
paena mulctatus, cum hoc factionum suarum praemio
post aliquot dies de cloaca corporis spiritum
exhalavit ». Haec de his Walfridus, qui et alia
superaddit admiratione digna, sed hic de his finis.

ANNO PERIODI GRÆCO-ROMANA: 6272. — ANNO ÆRÆ HISPAN. 797. — ANNO HEGIRÆ 112, INCHOATO DIE 3 MAII, FER. 6. — JESU CHRISTI 759.

— PAULI I PAPÆ 3. — CONSTANTINI COPRONYMII 10 ET 19. LEONIS IV 9.

1. *Paulus PP. monasterium S. Hilari restituit
Ecclesie Ravennae.* — A. NUM. 1 ad 4. Cum mo-
nasterium *Gabiatense* sancti *Hilari* a Ravennatensi
Ecclesia abstractum fuisset, *Paulus papa* illud sub
jurisdictionem ejusdem Ecclesie restituit ad peti-
tionem *Sergii* Ravennatium episcopi. *Pauli* diploma
relet Baronius ex Rubeo lib. 5, illudque eum e-
odem auctore hoc anno datum putat. Et quidem
recte, ut Indictio XII cum mense Februario illigata
ostendit; sed reliquæ notæ temporariae corruptæ.
Hæc enim subscriptio habet: « Dat. non. Febr. imp.
domno piiss. Augusto Constantino a Deo coronato
magno imp. an. XI, (legendum, *anno XXXIX*; Con-
stantinus enim mense Martio anni DCCXX in con-
sistorium imperii a *Leone* patre adscitus) et pacis
ejus anno XX legendum, et *P. C. ejus anno XVIII*;
anno enim DCCXXI mensis Junii patri successit.

eodemque die consulatum et imperium, ut moris
erat, iniiit). Sed et Leone majore imp. ejus filio
anno VII, Indict. XII ». Verum legendum, *Leone*
magno imp. ejus filio *anno VIII*, et retinenda In-
dictio XII, juxta quem characterem alii emendari
debet. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico,
dum de Paulo papa loquitur, dicit hoc Privilegium
de suppositione suspectum esse ob Indictionem XII,
quæ cum aliis characteribus Chronologicis conve-
niri non potest. At Indictio recte, ceteræ vero notæ
temporariæ mendosæ exaratae. Nec existimandum,
Privilegium illud suppositum; impostor enim for-
mulam, quam non intelligebat, non usurpasset;
cum in potestate ejus esset, aliam faciliorem et usi-
tatiorem adhibere.

2. *Mortuus S. Othmarus abbas Sangallensis
secundus.* — A. NUM. 1 ad 8. Iso, monachus San-

Gallensis, qui Vita *sancti Othmari* a Walafrido Strabo Augiensi abbate saeculo IX scripta, et a Mabillonio saec. III Benedic. part. I recitata, librum de Miraculis ejusdem sancti Othmari subjunxit, illius obitum cap. 5 his verbis consignavit: « Septimo anno, regnante Pippino, Warini et Ruadhardi potentia injuste oppressus, plenus dierum, plenus etiam sanctitate meritorum, de angustiis hujus vite eripitur ». His addit Walafridus Strabo in Vita sancti Othmari cap. 5, sanctum abbatem *decimo sexto kalendarum Decembrum die* ad Damm migrasse. Quare dubium esse non potest, quin sanctus *Othmarus* anno currenti mortuus sit, quo septimum Pippini mense Marlio inchoatus est. Ad illum etiam Christi annum Hlepidannus in Annal. ejus mortem refert.

3. *Translatio S. Othmari.* — Præterea Walafridus postquam prodidit, *sanctum Othmarum* in quadam Rheni fluminis insula nomine *Stein* spiritum Deo reddidisse, subdit: « Evolutis post transitum ejus decem annis fratres illius per visionem a Domino commonitos esse, ut corpus chari Patris ad monasterium reducerent ». Hlepidannus vero in suis Annalibus scribit: « DCCXXVIII, translatio S. Othmari abbatris de insula Rheni ad monasterium S. Galli ». Hermannus quidem Contractus in Chronico hanc translationem refert ad annum DCCXXIX, indeque Mabillonius *S. Othmari* mortem currenti Christi anno configisse existimat. Verum Hermannii testimonium præ Isonis et Hlepidanni S. Galli monachorum testimonio leve reputari debet. *S. Galli* monasterium etiamnum celeberrimum, oppidoque S. Galli nobilitatum, situm est ad lacum Acronium in finibus Helvetiorum et Vindellicorum, ac in episcopatu Constantiensi.

4. *Monasterii illius instaurator fuit.* — Aliquot annis post sancti Galli mortem illud eversum fuit, sed quotidianas excubias apud sacri corporis ejus reliquias, « vel discipulatus ejus memoria, vel divino amore succensi usque ad Carolum patrem Carolomanni et Pippini », egerunt quidam monachi. *Cumque res largitate fulelimum collata*, aliquantulum monachorum congregatio viderentur suppetere posse, *Waldrammus* quidam cellam construxit, eamque commisit religioso cuidam presbytero, *Othmaro* nomine; tandemque obtinuit a Carolo, ut eidem loco præficeret Othmarum, cui Carolus præcepit, ut regularem inibi vitam institueret, ut narrat Walafridus Strabo in libro de miraculis sancti Galli, cap. 11, et confirmat Iso lib. I de Miraculis S. Othmari cap. 5. Quare ubi in Vita S. Othmari idem Walafridus ait, *Waldrammum ad Pippinum regem* profectum esse, et Othmarum abbatem ei præsentasse, loco Pippini nomen Caroli substituendum, et ille librarii error corrigendus, nisi ibidem Strabo intelligendus sit non de primo ad Carolum, sed de secundo Othmari ad Pippinum regem accessu, cui etiam cum Waldrammus præsentavit. Quidquid hac de re sit, testantur idem Hlepidannus in Annalibus ad an. DCCXX, et ad eundem annum

Hermannus Contractus juxta Camisium, Othmarum anno DCCXX abbatem dictum esse. Ad suscipiendos leprosos hospitalium hand longe a monasterio constituit Othmarus, et capita eorum pedesque abluis suis manibus eorum vulnera delergebat, « sicque factum est, ut eunctorum, qui eum noverant, veneratione sublimis pater pauperum appellaretur a pluribus ». Sed Warino et Ruadhardo, qui totius Alamannie curam administrabant, immanissimo avaritiæ morbo preventi cuidam Lamberto monacho persuaserunt, ut ei in Concilio crimen luxuriæ impingeret, eundemque vir Dei iniquo judicio in palatio inclusus, relegatus, et varie afflictus est ante mortem suam, uti narrat Baronius ex Walafrido. Is in lib. de Miraculis S. Galli, cap. 11, Ratpertus in libro de Casibus monasterii S. Galli, et auctor Chronici Constantiensis Othmarum annos quadraginta cellæ S. Galli præfuisse tradunt; sed cum anno DCCXX abbas nuncupatus fuerit, auctores isti numero rotundo loquuntur.

5. *Unus Othmarus in duos perperam divisus.* — Coitinus, qui non animadvertens, Vitam *sancti Magni* seu *Maynoaldi* Faucensis abbas primi, et sancti Galli discipuli, a Surio ad diem VI Septemb. recitatum, suppositam fuisse *Theodoro* S. Magni discipulo, et fabulis sceleræ, *Othmarum* cellæ S. Galli abbatem in duos distinxit, crediditque primum anno DCCXXVIII eidem monasterio paulo post ejus eversionem præfectum fuisse, annoque DCCXXVIII vivere desiisse. Tum anno DCCIII, n. 87 dicit, apud Goldastum tom. II et III *Rer. Alaman.* complures inveniri Chartas donationum, quæ monasterio S. Galli prius factæ sunt, quam Pippinus ad regiam dignitatem promoveretur, nullam vero Othmari nomen representare ante majoratum Carolomanni, cuius tempore Lautpertus quidam in Charta *data sub IV id. Septemb. anno III Carolomanni Majoris-Domus*, ait: « Omnia et ex integro in donationem Ecclesiæ S. Galli vel Authomaro abbati trado atque transfundo, etc. » Inde deducit vir doctissimus, S. Othmarum serius cellæ S. Galli abbatem creatum fuisse, et annos XI præfecturæ Othmaro adscriptos, de priori Othmaro intelligendos. Denique ait, Walafridum et Isonem monachum insinuare *S. Othmarum* paucis annis S. Galli monasterio præfuisse, ut apud eum videre est an. DCCXXVIII, num. 30. Verum fabulatorem, cui soli immititur, de S. Othmaro loqui ex eo intelligitur, quod Pippinum regem appellet, et Othmarum a *peccatis comitibus Warino et Ruadhardo* vexatum fuisse tradat. Cum vero Mabillonius saec. II Benedic. jam demonstraverit, eam Vitam fabulosam esse, idque jam indicaverimus anno DCCXXVII, cum de *S. Galli* morte verba fecimus, uti et quando egimus de sancto Magnaldo, superfluum esset, in fictitio illo Othmaro refellendo hic immorari.

6. *Sidonius monasterii Sangallensis invasor misere perit.* — Ad num. 8 et seqq. Post mortem sancti Othmari *Sidonium* episcopum Constantiensem et abbatem monasterii Augiæ, abbatiam sancti

Galli invasisse et misere periisse narrat Baronius ex Walafrido in lib. de Miraculis S. Galli cap. 16 et seqq. quod et discrete asserit Ratpertus in libro de Casibus monasterii S. Galli. Subdit Ratpertus : « Post cuius nempe Sidonii obitum Joannes monachus Augiensis Constantie episcopus ordinatus, amborum regimen suscepit cœnobiorum ». Augiensis scilicet et San-Gallensis. Hepidannus tamen anno DCCLVIII, divi Othmari morte narrata, ait : « Eo ipso anno Joannes episcopus administrationem cœnobii nostri per vim suscepit ». Sidonium ipso episcopatus sui initio de San-Gallensi monasterio invadendo cogitasse, indicat Hepidannus in Annalibus, ubi anno DCCXVI scribit : « Sidonius episc. Constantiensis Ecclesie et abbas Angie, B. Othmarum in Synodo de adulterio accusatum damnavit mox missum in exilium ». Nec est quod quis dicat cum Mabillonio citato in Notis ad Vitam S. Othmari pag. 157 hæc Hepidanni verba referri ad exilium *Othmaro* post accusationem Lamberti monachi irrogatum, Hepidannus enim utriusque accusationis discrete meminit, et posteriorum cum anno mortis ejus illigat. Certe Hepidannus de hoc ultimo sancti Othmari exilio intelligi non potest ; cum ex Walafrido, qui prioris hujus exilii mentionem non facit, quod ut videtur brevissimum fuerit, constat *sanc-tum Othmarum* Pippino regi a Waltranno presentatum fuisse, et *Othmarum* ab eodem rege jussum, ut regularem vitam in monasterio sancti Galli restitueret. *Pippinus* autem anno tantum DCCCLII ad regnum solum evectus.

7. *Anitum et fatis ejus moveris episcopalis et abbatis notis.* — Porro ex laudatis Hepidanni verbis, et priori sancti Othmari damnatione liquet, Cointium anno DCCXLVIII, num. 79, perperam scripsisse eo Christi anno *Erufridum* episcopum Constantensem et Augiensem abbatem mortuum esse, eique in utrumque munus *Sidonium* successisse ; id enim contigit anno DCCXLVI, ut jam ex Hepidanno diximus, et testantur etiam auctor Chronicæ Constantiensis, Hermannus juxta editionem Canisii et Walafridus Strabo monachus et abbas Augiensis in Carmine, in quo agit de successoribus sancti Pirminii abbatis in Alamannia, qui annos tredecim prefecturæ Sidonio attribuunt. Hæc enim de Sidonio et Joanne ejus successore canit Walafridus :

Sidonius ternis denisque ibi præfuit annis,
Vicinus binosque receperat inde Joannes.

Quare Cointius, qui adversus illos animum non adverterat, quique *Sidonio*, ejus mortem hoc anno consignat, annos tantum episcopatus et abbatiæ undecim attribuit, decessorum et successorum *Sidonii* in munus episcopale et abbatiæ Chronotaxim non potuit non labefactare ; quod obiter dic-tum sit.

8. *Moritur S. Pirminius primus Augiensis abbas.* — Revocanda et ad hunc annum mors *sanc-ti Pirminii* abbatis, et episcopi regionarii, ac mul-

torum cœnobiorum conditoris, quam auctor ejus Vite asserit contigisse, *tertio nonas Novembris*. Recitat eam Mabillonius sec. III Benedict. part. 2, tribuiturque a Browero in Vitis illustrium sanctorum Germanie, et a Cointio anno DCCXXI, num. 83, Othlono Fuldensi monacho, qui seculo undecimo vixit. Verum licet verum sit eam scriptam ab auctore, qui procul ab hujus sancti reate floruit, cum navis non paucis deturpetur ; Mabillonius tamen in observationibus ad eam præviis, ubi existimat eam factum esse Warmanni tum monachi Augiensis et postea Constantiensis episcopi, recte censet eam *Othlono* adjudicandam. Idem Mabillonius tom. IV Analect., pag. 101, in lucem emisit egregium libellum anonymi monachi Ratisponensi *de ipsius tentationibus, varia fortuna, et scriptis*, ubi cum testetur auctor, Acta sancti Bonifacii se novo stylo donasse ac amplificasse, scite vir doctissimus conjicit, monachum illum diversum non esse ab Othlono, præsertim cum pag. 442 memoret incendium, quod anno MXXII contigit, quo tempore Othlonus vivebat. Anonymus autem enumerat varias sanctorum Vitas a se scriptas, nulla Vite Pirminii mentione facta. Cæterum cum Hermannus Contractus monachus Augiensis fuerit, et initio sæculi XI floruerit, que ad sanctum Pirminium pertinent, certius ex eo discimus, quam ex auctore Vite illius, scriptore parum accurato. Hermannus itaque in Editione Pistoriana ad annum DCCXXVI, ait : « Sanctus Pirminius ad Augiam insulam venit ». In Editione vero Canisiana : « Sanctus Pirminius abbas et chorepiscopus, a Berchtoldo et Veli principiibus ad Carolum ductus, Augieque insule ab eo prefectus, serpentes inde fugabat, et cœnobialem inibi vitam instituit tribus annis ».

9. *A Theobaldo Alamannie duce relegatus fuit.* — Postquam annis tribus abbatiam Augiensem rexit, eam deserere coactus fuit, quia, ut scribit idem Hermannus ad annum DCCXXVII, « sanctus Pirminius a Thietbaldo Gotofridi filio expulsus, Etonem abbatem constituit, et ipse in Alsaciam venit ». Gotofridus Alamannie seu Suevie dux anno DCCIX vita functus est, et post ejus mortem Theobaldus filius et Lanfridus diversas Alemannie partes rexere, ac *Theobaldus* Pirminium ex monasterio Augiensi expulit. Cointius anno DCCXXX, num. 361 seqq. ejus exilium usque ad eum Christi annum differt, quod *Lantfridus* juxta Annales Tilianos, aliosque quosdam, eo anno mortuus fuerit, existimatque *Theobaldum*, non Gotofridi, sed Lantfridi filium fuisse ac successorem. Verum Hermannus recte scribit, *Theobaldum* filium extitisse *Gothofridi*, eique subscribitur continuator Frodegarii pag. 773, num. 20, et Appendix ad Gesta Francorum ibidem apud Duchesnum tom. I, pag. 721. Ad hæc annalista Metensis, qui circa annum DCCO opus suum absolvit, ad annum DCCXLVI Theobaldum filium *Godofridi ducis Alamannorum* discrete vocat. Pirminius itaque non a Lanfrido, ut putavit Cointius, sed a Theobaldo relegatus, et uno eodemque

tempore plures duces Alamanniæ, quæ et Suevia appellata, præfere, quia ea regio major erat, quam ut uni duci a Francorum regibus tota committeretur, ut jam observavit Hadrianus Valesius lib. 24 Rer. Franc., quem ea in re secutus est ipsemet Cointius anno dcccxi, num. 38 et seq. Certe anno dcccxiv, non solum *Lautfridas* et *Theobaldus* duces Alemanniæ erant, sed etiam *Berchtoldus*, ut liquet ex Hermanno Contracto, cujus verba numero superiori retuli, et ex Bernone abbate Augiensi in Vita S. Meginradi a Mabillonio sæc. iv Benedict. part. 2 recitata, qui de monasterio Augiensi conditu loquens de *Sindlocho*, seu, ut in Vita S. Pirminii appellatur, de Studlaz, ait: «Primo in ea (nempe insula) habitacula monachorum construxit, et secum Pirminium cum sociis ad habitandum eo induxit, jussu Berchtoldi nobilissimi Alemannorum ducis». Cointius decepti Heppidannus monachus S. Galli in Brevibus Annalibus usque ad an. mcliv perductis, ubi ad annum dcccv de Liutfrido Alamanniæ duce loquens, inquit, «cujus filius Thietpaldus S. Pirminium pepulit». Verum Heppidannus parisi non est auctoritatis cum Hermanno, qui in monasterio Augiensi vixit, et cum aliis auctoribus supra laudatis.

10. *Idque anno dcccxvii.* — Præterea fallitur etiam Cointius dum Pirminii exilium cum anno dcccxxx connectit, ut tam Heltomis, seu Heddonis, aut Elthonis Pirminii in abbatiam Augiensem successores, quam ipsiusmet Pirminii præfecturæ duratio demonstrat. *Walafridus* enim *Strabus* monachus et abbas Augiensis in Carmine de obitu Weltini monachi Augiensis, de quo suo loco agemus, abbates Augiæ enumerans, inquit:

Pirmius in hac sanctus construxit moenia præsul
Pirmius, ternisque gregem protegerat annis.
Postea septenis præsedit cursibus Eto.

Quamobrem cum Cointius anno dcccxiv, num. 33 fateatur, *Pirminium* eo Christi anno monasterium Augiæ condidisse, et anno dcccxiv, num. 41 scribat, Heltomem episcopum Argenteratensem renuntiatum esse, quæ duo profecto negari non possunt, diserte traduntur ab eodem Hermanno, non video quomodo Cointius contra antiquorum auctoritatem regimen *Pirminii* quadriennio augere, et triennio *Heltomis* administrationem decurrere potuerit.

11. *Gregorius II Pirminium Theodorico regi Franc. commendavit.* — Auctor Vitæ sancti Pirminii refert, huic sanctum pontificem Romam cum *Sindlace* comite, qui pia ejus consilia promovebat, profectum esse, et Summo Pontifici significasse Franciam «denuo in paganismum casuram, nisi aliquis divino zelo instinctus succurrere properaret», et papam, postquam utrumque sancte exhortationis animavit eloquio, scripsisse ad regem *Francorum Theodoricum*, et ab eo petisse, ut viri Dei votum pia opitulatione duceret ad effectum: edocentem hoc ita fieri posse, «si cunctis tam Alamanniæ quam Franciæ præsulibus convocatis, impu-

laret neglectus ipsorum desidiam, reatus notificaret pondus: quod nequirent evadere, nisi beatissimum Pirminium ad suas dioceses ducerent, pessumdæque gregis damna restaurare flagitarent», inquit idem anonymus, subditque regem episcopos convocasse, hosque se *Pirminium* in omnibus adiuturos spontidisse. Ubi anonymus loquitur tantum de Francia Orientali, et de privata episcoporum coadunatione. Cointius an. dcccxi, num. 89 et seqq. universam hanc narrationem commentitiam arbitratur, quod ejus nulla alibi memoria occurrat, Epistolæ Gregorii II, quæ sancti Bonifacii apostolatum commendat, adhuc extant, nulla vero quæ mentionem Pirminii faciat. Alii Epistolam Gregorii II ad Theodoricum regem falsam suspiciunt, quod ille Bonifacium per litteras non Theodorico commendavit, sed Carolo duci, universis Ecclesiasticis viris, principibusque in Germania constitutis, ut prodit Othlonus in ejus Vita lib. 1, cap. 20, ubi et Gregorii II litteras recitat. Verum hæ rationes ab argumento inficiativo deductæ non magis urgent, quam aliæ, quæ ex episcoporum convocacione petuntur. Patissiani enim tunc erant in Alamanniæ et Francia Orientali episcopi, et anonymus aliquam Synodum convocatum fuisse non dicit.

12. *Varia monasteria a S. Pirminio condita.* — Quoad *Theodoricum*, licet is nomine tantum, non vero re Franciam regeret, omnisque administratio peres Carolum Majorem-Domus esset, regis tamen nomine omnia gerebantur, ut Chartæ quæ supersunt fidem faciunt. Mabillonius lib. 6 de Re Diplom. pag. 488, refert ejusdem *Theodorici*, Calensis appellati, præceptum, quo anteriora Privilegia monasterio sancti Dionysii confirmantur, in quo dicit Theodoricus, «missa petitione perillustri viro Carlo Majorem-Domus nostro, clementiæ regni nostri reddiderunt, etc.» nempe monachi Dionysiani. Tum pag. 511, ubi testamentum Abbonis recitat, in eo Abbo ait: «Res illas quæ fuerunt Riculfum filium Rodulfum quondam, quam per præceptione domno Theodorico rege, et inluster vero domno Karolo, in pago Diense, etc. conquestivimus». Quare mirum videri non debet si Gregorius II Pirminium Theodorico regi, Bonifacium vero Carolo Majori-Domus litteris commendavit. Plura monasteria in Germania construxit *Pirminius*, de quibus Mabillonius loco citato, superstesque fuit *S. Bonifacio*, ut ex ejus Vita patet, anno incerto postea mortuus. Quæ ad Annales, in quibus *Pirmini* Baronius non meminit, supplendos, fuis tractanda fuerit. *Augiense* monasterium in insula Rheni paulo infra Constantiam situm, vulgo *Richenow* dictum, distinguiturque ab Augiæ majore, quæ ad lacum Brigantium posita est. Prætermiseram monere Mabillonium tom. iv Analect. pag. 569, referre libellum abbatis Pirminii de *singulis libris canonicis* in modum Parennetici sermonis contextum, in quo illius temporis disciplinam præsentat, præsertim usum ac necessitatem confessionis ac penitentiae ante sacram communionem.

13. *Comitatus Aragoniæ exordium.* — Hoc tempore Christiani Hispaniarum, qui Abderamini regi seu amere Saracenorum Hispaniensium subseculo nolebant, variis comitibus parebant, tempusque opportunum expectabant, quo a Saracenorum servitute regnum liberare possent. Exortus tunc comitatus Aragoniæ ex parvis principibus, qui postea sæculo undecimo surrexit in regnum. In antiquis Codicibus monasterii S. Joannis Pennatensis in hodierno Aragoniæ regno positi legitur: « Christiani..... in excelso quodam monte, qui dicitur Orolí in Aragonia provincia.... qui perspicues in loco, qui vocatur Panno, fabricare conati sunt muros..... Nuntiatum est hoc regi Cordubensi nomine Abderramen Iben Mohabia. Tunc rex.... misit exercitum validum... cum duce quodam nomine Abdelmelic Iben Kactan... cumque Abdelmelic venisset in supradicto monte, fixere tentoria in planitie Panni, et facto impetu adversus eos (sc. Christianos) mox ab ipsis fundamentis diruerunt muros, sicuti cernitur hodierno in tempore et duxerunt uxores et filios, filiasque eorum in captivitatem ». Primum Aragoniæ comitem statuerunt omnes *Azenariam*, qui Aragoniam tunc parvis limitibus circumclusam comitatus titulo sub Navarra regibus obtinere cepit, et multos successores habuit. Non desunt historici Hispanici, etiam ex celebrioribus et doctioribus, qui velint magnificum S. Joannis Pennatensis monasterium in eo comitatu hoc sæculo constructum fuisse; cum tamen ejus initium ad decimi sæculi initium pertineat, ut suo loco videtur.

14. *Paulus PP. optat fieri patrini filii Pippini.* — Annalista Metensis scribit: « Anno Domini Incarnationis DCCLX, Pippinus præter domesticas interius regni sui causas corrigendas nullum exer-

cuititer. Natus est autem ei filius, cui nomen summ imposuit. Qui vixit duos annos, et in tertio defunctus est. Celebravit autem gloriosus rex Pippinus eodem anno Natalem Domini in Longlare, et Pascha in Jopila ». Nullam etiam hoc anno susceptam expeditionem docet chronographus San-Gallensis, et natum esse hoc anno Pippino filium, cui ipse imposuit nomen summ, testantur pariter Regino et varii annaliste. Quod cum accepisset Paulus papa Pippinum regem mox per Epistolam xxiii Colicis Carolini epixæ rogavit, « ut a sacratissimo baptismi lavacro eundem suscipere » mereretur.

15. *Christiani in Oriente a Saraceni vexati.* — Theophanes anno xix Constantini imp. kalendis Septembris lunus Christi anni inchoato hæc refert: « Hoc anno a publicis vectigalium actis conficiendis ad breve temporis spatium Saraceni invidia moti Christianos prohibuerunt: rursus autem necessitate compulsi, quod ipsi numeros et summas scribere non possent, eadem eis reposerunt in manus: et irruptione in Romaniam facta phires abduxerunt captivos, Paulumque Armeniorum ducem, inito ad Melam cum eo certamine, exercitusque partem non contemnendam, quadraginta duobus viris e Romana ditione spectatissimis, pluribusque aliis compedibus adstrictis in captivitatem seculi abactis, prostraverunt. Imperator autem armis in Bulgarian motis venit Beregabum: at Bulgari ad clusuram obviam facti plurimos ex ejus militibus deleverunt, inter quos Leo patricius et Thracensium dux, alter Leo cursus publici logotheta, et ex confusa plebe non pauci desiderati. Eorum arma acceperunt Bulgari: atque ita Romani cum dedecore redierunt ». Est hoc primum bellum Bulgaricum a Constantino imp. anno Christi sequenti gestum. De secundo anno DCCLXII agemus.

1. *Translatio capitis S. Joannis Baptistæ.* — Sequitur annus septingentesimus sexagesimus decime tertie Indictionis, quo reddunt Annales Græcorum, ex Emesa in Syria translatum fuisse sacrosanctum caput præcursoris domini Joannis Baptistæ, quod ibi diu (ut dictum est) fuerat asservatum. Habet enim de his ista Theophanes: « Eodem

anno vicesimo Constantini imperatoris, translatum est caput sancti Joannis præcursoris atque Baptistæ a monasterio Spelei in templum suum Emesæ situm, quod esset illustre, et descensus, nempe confessio, ædificatus esset. Ibi usque hodie a fidelibus honoratum et adoratum, omni suavitalis, corporali scilicet et spirituali, honoratur odore, et

emanans effundit omnibus sanitatem, qui fide flagrantem occurrunt». Hæc Theophanes sui temporis Historiam prosecutus, quo redarguuntur omnes, qui ante hæc tempora ejusdem capitis translationem factam referunt in Occidentem.

2. *Pipinus in Aquitania ducem Ecclesie invasorem pugnat.* — Quod ad res Francorum pertinet, hoc anno Pipinus bellum movet adversus Waipharium Aquitaniae ducem res Ecclesiarum invadentem; duobusque in Aquitaniam exercitu, rerum Ecclesie injuste ablatarum restitutionem facere, exhibito juramento obsidibus que datis, promittere ipsum coegit. Hæc facta hoc anno vetus Chronicon docet, sed hæc pluribus apud Aimoinum his verbis: «Waipharius dux Aquitaniae, cum res que in sua potestate erant et ad Ecclesias sub manu Pipini regis constitutas pertinebant, rectoribus ipsorum venerabilium locorum reddere nolle, ipsiisque regem pro his se per legatos suos commententem audire contemneret, contumacia sua ad suscipiendum contra se bellum concitavit. Nam rex contractis undique copiis Aquitaniam ingressus, bello se res et justitiam Ecclesiarum exacturum pronuntiavit. Cumque in loco, qui Theodard vocatur, possitis castris consedisset, Waipharius bello certare non ausus, missa ad regem legatione, spondet se imperata facturum, Ecclesiarum possessiones et res debitas redditurum, obsides, qui imperarentur, daturum. Dedit etiam de primoribus gentis duos Adalgarium et Itherium, et hoc facto commotum contra se regis animum adeo mitigavit, ut statim bello desisteret. Nam acceptis obsidibus, qui ad fidem promissionibus faciendam dati sunt, rex bello abstinuit, domumque reversus, dimisso exercitu, in villa Carisiaco hibernavit, in qua et Natalem Domini et Pascha celebravit». Hæc ipse. Pergit vero dicere de perfidia Waipharii, qui perjurus reddere Ecclesiis, quæ promiserat, recusavit, adeo ut opus fuerit rursus anno sequenti Pipinum exercitum comparare, ac iterum post annum adversus eundem bello agere, cum tandem anno Redemptoris septingentesimo sexagesimo quinto eodem occiso perjuro, tota politus est Aquitania.

3. *Pipinus a S. Remigio per visum correptus.* — Sed hic opportune reddenda putamus, quæ Hincmarus Rhemensis episcopus scripsit in priori translatione S. Remigii de his, quæ eidem Pipino jam in regem intincto acciderent. At primum meminisse debemus, quæ dicta sunt superius, concessum eidem Pipino a Romano Pontifice, ut ablata antea quadam bona Ecclesiastica, anno persoluto censu, retinere possit. Sed quid ipsi accidit, cum villam a sancto Remigio donatam Dei Genitricis Mariæ Ecclesie sub eodem persolvendo censu vi-

dicare vellet, ab eodem auctore sic accipe: «Processu denique temporis Pipinus rex, Caroli Magni pater, volens episcopii Laudunensis villam, quæ Anisiacus, sive Aniciacus dicitur, accipere quasi sub censu, sicut et alias quasdam fecerat, venit in ea manere. Ubi cum dormiret, venit ad eum sanctus Remigius, dicens: Tu quid hic facis? Quare intrasti in hanc villam, quam mihi te devotior homo dedit; quamque ego Ecclesie Domine mee sancte Dei Genitricis donavi? Et flagellavit eum satis duriter, ita ut livores postea in corpore ejus apparerent. Et cum disparuisset sanctus Remigius, Pipinus valida correptus febre, quantocius ab ipsa villa recessit, qua febre non parvo tempore laboravit. Et deinde princeps regni usque ad moderna tempora ibi non mansit, licet nec in Codiaciaco, vel Juliaco, nisi Ludovicus rex Germanorum, quando super fratrem suum Carolum regnum ejus invasit, in Juliaco mansit, et in die crastina turpiter ante ipsum fratrem fugiens, vix evasit». Hucusque Hincmarus.

4. Sic Deus corripit voluit filium, quem diligebat: quod si qui sacrilegi talem haud experti sunt ultionem, meminisse debent ab Apostolo dictum, non esse filium, qui non est sub disciplina. Nam ad Hebræos¹: «Quem diligit Dominus castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit: tanquam filiis vobis offert se Deus: Quis enim filius, quem non corripit pater? Quod si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes: ergo adulteri, et non filii estis». Ut ex iis intelligas, quam male agatur cum illis, qui dicunt: «Peccavi² et quid mihi accidit triste?» Utpote quod non sint filii, sed reprobi, non filiorum flagello ad emendationem, sed paratis diabolo et angelis ejus ad perpetuam damnationem supplicii sint puniendi. Sed et hic meminisse oportet diri anathematis, quod in suo S. Remigius scribi voluit testamento adversus reges Francorum, si quis ex eis, quæ Ecclesie donata essent, aliquid quoquo modo subripere ausus esset. Qui igitur rex maxime pius, ut filius a Deo correptus est, tantum abfuit ut quovis honesto titulo res Ecclesiarum acciperet, ut potius adversus eos, qui ea tentarent invadere, mox vindex insurgeret, ut factum vidimus adversus quem divinus Aquitaniae ducem. Discant homines, quam periculose sive sub anno pretenso censu, sive alio modo laicus homo possideat res Ecclesie, quas sæpe invidus ac nolens, fatigatus precibus, vel aliis compulsus occasionibus, vel deceptus falsis suasionibus Pontifex Romanus illis possidendas indulget.

¹ H. br. xii. — ² Eccl. v.

Anno periodi Græco-Romanae 6253. — Anno Ære Hispan. 798. — Anno Hegiræ 143, inchoato die 21 April. Fer. 3. — Jesu Christi 760.

-- Pauli I papa 4. — Constantini Copronymi 41 et 20. Leonis IV 10.

1. *Bellum Aquitanicum a Pippino rege inchoatum.* — Ad num. 2 et seqq. *Pippinum* hoc anno bellum adversus *Waifarium* Aquitanie ducem gessisse, tradunt, non solum Regno, sed etiam annalista Nazarianus, Petavianus, Metensis alique. Belli suscipiendi causam hanc annalista Fuldenensis memorat : « *Waifarius dux in Aquitania tyrannidem exerceus, pressuras Ecclesiarum Dei movit, depraedationes et injustitias multas fecit* ». Bellum istud his verbis auctor secunde Appendicis ad continuatorem Fredegarii enarrat : « *Rex Pippinus legationem ad Waifarium Aquitanicum principem mittens, petens ei per legatos suos, ut res Ecclesiarum de regno ipsius, que in Aquitania sitæ erant, redderet, et sub immunitatis nomine, sicut ab antea fuerant, conservatas esse deberent, et iudices ac excoctores in supradictas res Ecclesiarum, quod a longo tempore factum non fuerat, mittere non deberet; et Gothos predicto regi, quos dudum Waifarius contra legis ordinem occiderat, ei solvere debet. Hæc omnia Waifarius, quæ predictus rex per legatos suos ei mandaverat, hoc solum facere contempsit. Igitur Pippinus rex iuvitus coarctatus undique contraxit exercitum, et paribus Aquitanie per pagum Treccasinum usque Antisiodorum urbem accessit. Inde ad Ligerim fluvium cum omni exercitu Francorum ad Masnam vicum in pago Antisiodorensi Ligerim fluvium transievit. Per pagum Bilorinum usque Arvernico accessit, regionem illam pervagans, et maximam partem Aquitanie igne concrenavit. Waifarius princeps Aquitanie per legatos suos pacem supplicans, sacramenta vel obsides ibidem donat, ut omnes justitias, quas prefatus rex Pippinus per legatos suos ei mandaverat, in Placito instituto facere deberet. Rex Pippinus cum omni exercitu suo illis reversus est ad propria (1) ».*

2. *Annos novem duravit.* — Paulus papa, Pippino ex Aquitania reverso, litteras scripsit in Codice Carolino num. 31 relictas, in quibus ait, quod cum

nullam sospitatis ejus relationem susceperit, « *nimis anxietatis fervore desiderii nostri affectio in hoc ipsum addiscendum sedulo provocatur, presertim dum et a nostris vestrisque inimicis adversa nobis de ipsis partibus annuntiantur* ». Baronius num. 2 tradit, bellum Aquitanicum usque ad an. DCCCLV protrahatum fuisse, eoque Pippini in *Aquitania* positum esse post occisum tunc Waifarium. Verum certum est bellum istud usque ad annum DCCCLXVI perdurasse, eoque *Waifarium* interfectum, ac Eginhardum initio Vitæ Caroli M. recte scribere : « *Pippinus finito Aquitanico bello, quod contra Waifarium ducem Aquitanie ab eo susceptum per continuos ix annos gerebatur, diem obiit* ». Ubi *gerebatur*, ponitur loco, *gestum fuit*, juxta modum loquendi a scriptoribus mediæ ætatis frequenter usurpatum, qui et præteritis plusquam perfectis loco perfectorum uti solent, et scribere v. g. *compleverat*, pro *compleverit*, ut jam viri docti observarunt. Quæ singulis belli Aquitanici annis præacta suis locis insinudamus, ad pleniorum Annalium Eccl. illustrationem.

3. *Desiderius Longobard. rex ex parte satisfacit Paulo papæ.* — Sub hujus anni initium pervenerunt in Italiam *Benedictus* sive *Remigius* archiepiscopus Rothomagensis Pippini regis frater et *Autharius* sive *Audegaricus* dux, ejusdem Pippini oratores, quibus *Desiderius* Longobardorum rex spondidit se Paulo Romano Pontifici omnia beati Petri patrimonia, jura etiam, loca, fines, et territoria diversarum civitatum, quæ Reipublice Romanorum fuerant, plenissime restitutum, h. e. ipsa Indictione xiii, mense April. Atque re ipsa partem reddidit, aliam partem pollicitus, se paulo post quoque reddidit. Regavit insuper Romanum Pontificem, ut Pippinum de rebus illis certiorum faceret, quod quidem Paulus legitur præstisse litteris, missoque etiam in Franciam *Petro* presbytero, ita tamen ut regi Francorum supplicari t. ne desisteret a sollicitando *Desiderio*, donec is rite suas

(1) Ad hunc vel circiter annum pertinet Synodus quædam Hierosolymitana celebrata pro SS. Iohanne n. c. vili vincendo, quam egerunt suavit. S. Joannes Gothæ. Episcopus post Pseudo-Synodum Constantinopolitanam anno DCCLV ordinatus, qui priori tremo ordinatus sua loca sancta peregrinatione excocti, ac deinde ad patriam Hierosolymitanam scriptis, regnum ut Synodum egeret. Quod et factum est, ut scribit Gestorum viri sancti auctori anonymi. Vita SS. ad diem xxvi Junii pag. 191.

omnes pollicitationes exsolvisset. Constant hæc ex Epist. XXI Cod. Carol. : « Immolescimus », inquit Paulus, « præcelsæ Christianitati vestræ, quod nuper dum ad nos conjunxissent fidelissimi vestri, scilicet Deo amabilis Remedius vester (germanus, quam vocem omisit librarius) atque Autharius gloriosissimus dux, constitit inter eos et Desiderium Longobardorum regem, ut per totum instantem Aprilem mensem istius XII Indictionis, omnes justitias fautoris vestri beati Petri Apostolorum principis, omnia videlicet patrimonialia, jura etiam, et loca, atque fines, et territoria diversarum civitatum nostrarum Reipublice Romanorum, nobis plenissime restituisset. Unde ex parte quidem eadem justitias se proficitur atque omnino spondet nobis esse facturum. Quapropter impensis nos præfatus Desiderius Longobardorum rex obsecratus est, ut vestræ a Deo protectæ excellentiæ nostris Apostolicis relationibus intimare debuissimus, et ecce sicut nostro post Deum liberatori hoc ipsum eximie atque sublimissimæ et a Deo protectæ Christianitati vestræ per has Apostolicas nostras innotuitum syllabas. Dirigentes magnopere ad vestram a Deo inspiratam præcelsam sublimitatem præsentem dilectum filium nostrum Petrum presbyterum, quem petimus benigno solite aspectu a vobis suscipi et cum effectu atque prospero nuntio, de perfecta plenariaque justitia diversarum causarum fautoris vestri beati Petri Apostolorum principis ad nos remeandum absolvere dignemini. Si vero in ea, quam præfatus Desiderius rex, vel ejus Longobardorum gens profitescentes pollicentur, permanserit sponsione, nobisque omnia, secundum ut constitit, et prædictorum fœdera continent, restituta ab eis nobis fuerint, tunc a Deo conservandæ excellentiæ vestræ meritum intimantes innolescimus ei ».

4. *Patrimonia Ecclesiæ Rom. ab ejus jurebus distinguenda.* — Viderat tantum hujus Epistolæ argumentum Baronius, ut ipsemet refert an. DCCXLVII, Epist. XX. In hæc patrimonialia distinguuntur a jurebus, locis, finibus ac territoriis civitatum, ut observat Cœlius hoc anno num. 7. Nam jura, loca, fines, ac territoria civitatum pertinent ad donationem Pippinianam, partemque constituunt principatus a Pippino rege Pontifici Romano collati. Patrimonia vero tum intra tum extra donationem

Pippinianam consistunt, *pro subsidio tantum et alimento pauperum Christi seu luminarium concinnatione*, ut Gregorius III papa in litteris ad Carolum Majorem-Dominum patrem Pippini regis anno DCCXI, num. 20 recitatis loquitur. Sita erant illa patrimonialia in duceatibus Beneventano, Spolemano et Tusco, necnon in territoriis Neapolitano et Cajetano, et pertinebant ad Pontifices Romanos ante donationem Pippinianam, ut liquet ex Epistola XXVI Cod. Carol. a Paulo papa ad Pippinum regem data, et a nobis anno DCCLVIII, n. 9 et seq. summarie relata.

5. *Obitus Edilberti Cantii regis.* — Mortuus est hoc anno *Edilbertus* vel *Ethelbertus* rex Cantii et filius Wictredi regis, ut docet Huntindonius his verbis : « Cum Kinewlf (Occidentalium Saxonum rex) sex annis regnasset, Edelbricht rex Centensis; metas vivendi attingit ». Alii etiam scriptores Anglici successorem Eadberti Edilbertum fuisse docent, perperamque Altorus hoc anno et alibi putavit, non *Ethelbertum*, sed *Edbertum* ejus fratrem hoc anno vitam cum morte commutasse. Ethelbertum enim post *Wictredum* patrem aliquot annos regnasse, et postea abdicasse, rursumque an. DCCXLVIII post *Eadberti* fratris mortem regnum restumpsisse jam demonstravimus anno DCCXXV, n. 12, et DCCXLVIII, num. 7, et nodum, qui indissolubilis videbatur, solvimus. *Ethelberto* successit *Alricus*, vel *Aldricus* frater, qui multos annos salis inglorius regnavit.

6. *A quibusdam in celebratione Paschalis peccatum est.* — Theophanes anno XX Constantini imp. kal. Septemb. hujus Christi anni iuchoato, ait : « Hoc anno error in celebrando Paschalis festo admissus est, Orthodoxis per Orientales tractus mensis Aprilis die sexto, hæreticis autem, quorum id fuit erratum tertio decimo solemnitate illam agentibus ». Sed Theophanes rem hanc uno anno tardius narrat. Qui sequebantur Cyclum Victorii hoc anno Cyclo lunæ primo, quando terminus Paschalis est die V Aprilis, noluerunt sequenti die Dominica die sexta Aprilis Pascha celebrare, sed distulerunt illud usque ad diem XIII ejusdem mensis. Cyclum Victorii sequebantur Galli, qui tandem sub Carolo M., si non antea, in Alexandrinorum placita concessere.

PAULI I ANNUS 5. — CHRISTI 761.

1. *Pauli papae in Concilio Romano Constitutum de monasterio a se adificato et de SS. reliquiis illuc translatis.* — Septingentesimus sexagesimus primus Christi annus volvitur, Indictione decima quarta, quo celebratum est Romae Concilium, in quo inter alia Paulus papa Constitutum fecit de Ecclesia et monasterio a se erectis in paternis adibus sub titulo sanctorum Stephani papae et martyris, necnon Silvestri Pontificis et confessoris, illas in eam compluribus sanctorum martyrum corporibus e diversis caemeteris erutis. Sacrum autem ejus Diploma, dignum monumentum laucisque servatum ejusdem sancti Pontificis sic se habet¹:

2. « Paulus episcopus servus servorum Dei Leonio (Leontio) religioso presbytero et abati venerabilis monasterii sanctorum Stephani martyris atque Silvestri confessoris Christi, et aliorum innumera-bilium martyrum et confessorum Dei in eodem sancto monasterio a nobis, annuente Deo, fundato quiescentium, et cum eo ipsi venerabili monasterio in perpetuum.

« Inter diversa studiorum examina et varias humane inconstantiae operationes, quae nimirum in hac temporali vita pertractantur: illa praesertim toto mentis nisu perficienda sunt, quae ad laudem Domini Dei nostri, et sanctorum ejus celeberrimum respiciunt honorem. Et profecto omnia sequuntur prospera, si primitus quae Deo sunt gloriosa et sanctis ejus precluzida, procuramus. Ob hoc nempe, dum divina Redemptoris nostri ineffabilis potentiae gratia in meam respicere dignata est exigentem: magna cura insistere et anhelante fere dilectionis affectu, diuturna ejus benignitate ac misericordia procuramus laudes, et meorum ipsi offerre majestati desideria volorum. Atque ex hoc divinae illustrationis compunctus inspiratione, vehementer, licet immeritis, procurare studui ea, quae ad cultum Dei, et dignam sanctorum pertinent venerationem, et maxima roborationis censura confirmare.

3. « Quoniam valde me, fateor, optimis bene-

ficio eorumdem sanctorum suffragiis apud divinam adjutum misericordiam, pro eo quod nullis virtutum profectibus mereor institutum, scilicet gravi peccatorum mole praegravatum, adeo magnum et terribile Apostolicae Sedis (vicis) officium prosequi, nisi eorum praesidio divina me praevenerit dignatio. Verumtamen in hoc omnipotentiae suae cunctorum praescius, conditor et Redemptor Dominus noster Jesus Christus demonstrat indicia, quod ea, quae apud eos ipsos despecta sunt, nobis ad spem profectus, potentiae suae gratia illustrante, perducit: quod in me nimirum cernitur evenisse. Idcirco ingenti gratulationis letitia relectus, laudem Domini loquitur os meum, cor et lingua benedicit sanctum nomen ejus, atque intra cordis affectum, ejus magna pietatis clementiae congruenter confero vota.

« Igitur cum per evolula annorum spatia, diversa sanctorum Christi martyrum atque confessorum ejus foras muros Romanae Urbis sita antiquitas caemeteria neglecta, satis manerent diruta: contigit postmodum ab impia Longobardorum gentium impugnatione funditus esse demolita. Qui etiam et aliquanta ipsorum effodientes martyrum sepulera et impie devastantes, quorundam sanctorum depredati, auferentes secum deportaverunt corpora. Et ex eo tempore omnino desidiose atque negligentem eis debitis venerationis exhibebatur honor. Nam et (quod dici nefas est) etiam et diversa animalia in aliquantis eisdem sanctorum caemeteriis aditum abundantia: illic etenim eorum existebant septa animalium, in quibus fetoris egerabant squalorem.

4. « Unde conspecta eorumdem sanctorum locorum desidiiosa incuria, et ex hoc valde ingemiscens, atque plurima doloris attritus aestifia, aptum prospexi, Deo annuente, eosdem sanctos martyres et confessores Christi, et virgines ex iisdem dirutis auferre locis. Quos et cum hymnis et canticis spiritualibus in hanc Romanam introduximus Urbem, et in Ecclesiam, quam noviter a fundamentis in eorum honorem construxi (intra mœnia scilicet in domo, quae mihi parentali suc-

¹ Exstat apud Moniales S. Silvestri Romae.

cessionem obvenit, in qua me natum constat atque nutritum) eorum sanctissima collocans condidi corpora. Ubi congregationem constitui monachorum speciali censura in honorem et nomine beatorum Stephani papae et martyris, atque Silvestri papae et confessoris Christi: in quo veneranda eorum quiescunt corpora. Monasterium virorum monachorum esse censui, scilicet ad modulationis exercendam psalmodiam, in perpetuum esse decrevi, constituens sedulas ibidem Domino Deo Redemptori nostro referri laudes, et aeternam eorumdem sanctorum illic quiescentium venerationis memoriam ad gloriam divinae potentiae celebrari, atque pro dilatatione atque stabilitate Republicae, necnon et salute omnium fidelium Christianorum, et ob meorum veniam delictorum quotidianas fundi preces, et debitum et condecentem eisdem omnibus Dei sanctis exhiberi honorem.

5. « Quoniam dum ipsi martyres Christi, contemptis humanae gloriae blandimentis, atque diversa tormentorum supplicia perpepsi, pro Christi sunt nomine capite truncati, et amici Dei effecti: omnino congruit, ut sicut eorum animae in caelestibus regnis cum Angelis triumphant, ita et in terris quoque eorum sacratissima corpora, Incidissimis habitaculis collocata, optime ab omnibus venerentur Christianis, dum nimirum impensis pro suis cultoribus divinam non desistant implorare omnipotentiam. Ipsorum quippe me sanctorum confero praesidium, confidens eorum me suffragiis a peccatorum, qua premor, exui mole.

« Et ecce (sed et), propitiante Domino, idem a nobis in eorum honorem fundatum monasterium diversis praediis atque rebus et possessionibus urbanis vel rusticis, et emetis necessariis utensilibus optime ditantes, omnia, quae ad concinnationem luminarium, et sedulam sacratiorum oblationem, vel ea, quae ad usus illic consistentium monachorum sufficiunt, concessimus, id est, massas, fundos, casales, colonas, vineas etiam atque hortos, et oliveta, seu domos, et hospitia, salinas, et aquimolas, vel piscinas, et reliqua possessionum praedia in diversis locis et civitatibus sita, simulque et servorum famularumque secum pecunia. Ad dentes etiam, et sub iure et ditione ipsius nostri monasterii confirmantes aliqua monasteria et venerabilia loca cum universis possessionibus et omnibus eis generaliter et in integro pertinentibus.

6. « Haec nempe omnia loca, possessiones, vel praedia urbana vel rustica, cum universis generaliter et in integro eis pertinentibus, ubi et quocumque loco et civitate consistunt, et a nobis iam praefato nostro monasterio concessa sunt, vel in posterum fuerint largienda, per praeccepta Pontificalia et caeteras monitiones ibidem sint vel fuerint confirmata: praesidente sacerdotali Concilio, stantes, sancimus Apostolica censura, et sub divini iudicii obstaculo a nostris successoribus Pontificibus servanda decernimus, ut in eodem venerabili monasterio perenniter permanent, at-

que in ejus usu pro quotidiana sacrificii oblatione, in luminarium concinnatione atque sustentatione, illic existentium monachorum sempiterno jure proficiant.

« Unde et sub terribili et tremenda futura cavemus die adventus magni Domini nostri Jesu Christi, in qua iudicaturus est vivos et mortuos et seculum pro ignem, etiam et maximis sub anathematis interdictionibus, Domini nostri Jesu Christi et B. Petri principis Apostolorum auctoritate decernimus, nulli quoquo modo nostrorum successorum Pontificum licere, vel alicui magne parvaeque personae ejuscumque sit honoris praedita dignitate, qualibet exquirenti ingenii arte dissolvere haec, quae a nobis pio intuitu ad laudem Redemptoris nostri et honorem sanctorum ejus constituta sunt. Nec penitus ex iisdem locis, vel possessionibus, atque rebus et facultatibus, familiaribus etiam et pecuniis, vel quicquid ad idem venerabile monasterium pertinere dignoscitur, auferre, neque quoquo modo alienare; potius autem omnia (ut praeditum est) in eodem sancto loco perenniter in integro permanent. Sed nec abbas, qui pro tempore curam ipsius monasterii gesserit, quoquo modo praesumat quemlibet locum, qui in usu existit monasterii, cuiquam locare, aut vendicare, nec quicquam ex rebus ei pertinentibus usurpare ac fraudare.

7. « Stantes interea et hoc decernimus, ut cuncta congregatio monachorum in eodem sancto consistentium monasterio, septies in die Domino Deo nostro referant laudes, et debitum illic quiescentibus martyribus atque confessoribus Christi persolvant honorem. Sed etiam ei qui vires subvenit, amplissimas omnium Redemptori nostro studeant referre laudes, quoniam scriptum est¹: Et adiaciam super omnem laudem tuam. Nam et hoc promulgantes sancimus, et per omnipotentis Dei nostri virtutem, sub terribili anathematis obligatione, omnes obstantes, decernimus, nullum nunquam praesumere quamlibet contrarietatem aut malitiam in eodem nostro monasterio, vel pertinentibus ei causis inferre: sed magis pro Dei timore et maximo sanctorum ejus honore cuncti juvenina et auxilii opem ipsi, vel pertinentibus ei causis atque utilitatibus ingerant, ut participes et ipsi hujus boni efficiantur operis, et mercedis praemia hujusmodi beneficio ab omnipotenti Deo consequantur.

8. « Haec vero omnia a nobis ad laudem Redemptoris nostri promulgata, et ab universo sacerdotali Concilio confirmata, et maximis obligationibus corroborata Deo vivo et vero decernimus perenniter conservanda. Si quis autem ex nostris successoribus Pontificibus, aut ex quocumque homine potente vel inferiore, magna scilicet parvaeque persona, ejuscumque sit honoris praeditus et dignitatis, praesumpserit quocumque argumento, vel

¹ Psal. LXXX.

exquisita occasione, hæc, quæ a nobis ad cultum Dei statuta sunt, destruere, aut dissolvere, vel quoquo modo temerare, aut etiam frangere, et (quod non optamus) quemlibet locum aut possessionem, vel quicquid prædicto venerabili monasterio pertinere dignoscitur, auferre, aut alienare ex eodem sancto loco conatus fuerit: sciat se Domini nostri Jesu Christi, atque beati Petri principis Apostolorum auctoritate, insolubili anathematis vinculo innodatum esse, et a regno Dei alienatum, contrarios sibi sentiens omnes eosdem sanctos martyres et confessores et virgines Christi, et cum ipsis ante tribunal Dei omnipotentis in tremenda examinis die iudicii debeat cum eisdem sanctis facere rationes.

9. « Ipsum enim iudicem peto, qui est retributor omnium, pro cuius iude hæc nos constituisse dignoscimur, ut iram suæ potentie omnibus huius nostri Apostolici Constituti transgressoribus inferat, et insanabili ultionis vulnere percutiat cunctos, qui prædictum nostrum monasterium lædere, vel contrariam mentem in causis pertinentibus ei exhibere tentaverint, vel quicquam ex omnibus et pertinentibus abstrahere (abstrahere) præsumperint; ut sit vita eorum laboriosa et pessima, nimisque lugubris; que languentes deficient, et suorum minime consequantur, nisi resipuerint, veniam dehortentur, sententiam inmentes Ananie et Saphyre, qui mendacii noxa inscripti, ante pedes Apostolorum expiraverunt, Comingatque eis sicut balban et Abiron, quos aperiens terra os suum, vivos deglutivit. Et cum diabolo ejusque atrocissimis et fererrimis pompis, atque cum Juda traditore Domini nostri Salvadoris Jesu Christi, et omnibus impijs deputati in tartareo igne et in xingubui incendio, et in voragine chaos demersi, erementur in æternam.

10. « Porro qui inventi fuerint monasterium nostrum defendere, quod a laudem Dei et honorem sanctorum ejus constitutum, et omnia quæ in hoc Apostolico continentur Constituto annexa custodientes, integra mentis sinceritate observaverint: a dextris Dei inveniantur in loco lucis constituti, et omnes sanctos Dei martyres, confessores et virgines Christi, qui in eodem venerabili monasterio quiescunt, firmos habeant protectores, eorumque suffragis et in presenti vita adjuventur, et in futura beatitudine cælestis regni gaudere cum Angelis Dei et omnibus sanctis et electis per infinita consequantur sæcula ». Hactenus sacrum Diploma, quod Constitutum rumpere consueverunt: dies autem et annis, quo datum est, post subscriptionem episcoporum et cardinalium positi habentur. Sequitur modo subscriptio episcoporum et cardinalium S. R. E. qui eodem Concilio interfuerunt, primoque loco positum chirographum ejusdem Romani Pontificis his verbis:

11. « Paulus episcopus sanctæ Catholice et Apostolice Romanæ Ecclesiæ huic Constituto a nobis facto subscripsi.

« Joannes humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Nepesinæ huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Joannes humilis episcopus Ecclesiæ Tiburtinæ huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Gratianus humilis episcopus Velitrensis Ecclesiæ huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Petrus humilis episcopus Ecclesiæ Labicanensis huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Parvus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ in Tribus Tabernis huic Constituto a nobis facto interfui et subscripsi.

« Bonifacius humilis episcopus Ecclesiæ Tiferne, etc. ut supra.

« Dominus humilis episcopus Ecclesiæ Maturanensis (Marturanensis), etc. ut supra.

« Epiphanius pæceptor episcopus sanctæ Ecclesiæ Perusina, etc. ut supra.

« Constantinus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Anagnina, etc. ut supra.

« Anastasius humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Senogalliensis, etc. ut supra.

« Leo humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Salernitana, etc. ut supra.

« Petrus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Cerensis, etc. ut supra.

« Leo humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Albanensis, etc. ut supra.

« Gregorius humilis episcopus Ecclesiæ Prænestina, etc. ut supra.

« Jordanus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Senensis, etc. ut supra.

« Adam humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Hortiana, etc. ut supra.

« Rodolphus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Cellensis (Calliensis vel Vercellensis), etc. ut supra.

« Gregorius humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Silvæ candidæ, etc. ut supra.

« Sunalbus humilis episcopus sanctæ Ecclesiæ Amerina, etc. ut supra. Et alii cæteri, qui capere non possumus. Ita ibi.

SEQUITUR POST HÆC SUBSCRIPTIO
CARDINALIUM S. R. E.

12. « Gregorius archipresbyter S. R. E. tituli sanctæ Balbinæ.

« Philippus humilis presbyter S. R. E. tituli S. Marci.

« Gregorius S. R. E. presbyter tituli sanctæ Anastasiæ.

« Theophilus S. R. E. humilis presbyter tituli S. Sabinae.

« Eustochius humilis presbyter S. R. E. tituli.....

« Stephanus humilis presbyter S. R. E. tituli S. Cæciliæ.

« Constantinus humilis presbyter S. R. E. tituli SS. quatuor Coronatorum.

« Marinus humilis presbyter S. R. E. tituli S. Laurentii, qui vocatur Damasi.

HIOS SEQUITUR SUBSCRIPTIO TRIUM EPISCOPORUM QUI RESIDUI ERANT, SED DEFECTU CHARTE ABSQUE SUBSCRIPTIONE PRÆTERIERANT.

« Sathinius episcopus Trancensis Ecclesiæ.

« Leontius episcopus Amiternina Ecclesiæ.

« Stephanus episcopus Ferentinatis Ecclesiæ.

SEQUITUR SUBSCRIPTIO RELIQUORUM CARDINALIUM.

« Theopemptus presbyter S. R. E. tituli S. Eusebii.

« Leontius presbyter S. R. E. tituli S. Susannæ.

« Eusebius presbyter S. R. E. tituli S. Laurentii in Lucina.

« Benedictus presbyter S. R. E. tituli S. Marcelli.

« Clemens presbyter S. R. E. tituli S. Anastasiæ.

« Christophorus presbyter S. R. E. tituli S. Vitalis.

« Donatus presbyter S. R. E. tituli S. Sixti.

« Andreas presbyter S. R. E. tituli S. Mariæ in Callisto.

« Saxolus presbyter S. R. E. tituli S. Cyriaci.

« Hieronogenes presbyter S. R. E. tituli S. Priscæ.

« Petrus humilis archidiaconus sanctæ Sedis Apostolicæ.

« Datum quarto nonas Julii, imperante domino Constantino Augusto a Deo coronato magno imperatore anno quadregesimo primo, ex quo cum patre regnare cepit: et post consulatum ejus anno vicesimo primo, Indictione decima quarta.

13. « Porro in eadem membrana Pauli pape verbis hæc addita reperiuntur: Mense Junii die decima nona introduximus in hoc oraculum corpus beati Silvestri episcopi et Confessoris Christi. Mense Augusti die septima decima introduximus corpus beati Stephani martyris atque pontificis, tempore Constantini et Leonis Augustorum, et Pipini excellentissimi regis Francorum et defensoris Romani, Indictione quarta decima ». Quod autem et in cimiterio Callisti, aequè corpus S. Stephani pape et martyris positum adhuc dicatur: inde id provenisse putatur, quod sicut in aliis fieri consuevit, cum transferri solerent sacra sanctorum corpora, pars aliqua in loco priori relinqui soleret.

14. Sed quæ de his habeat Anastasius Bibliothecarius, ut auctoritas auctoritate firmetur, videmus: « Ille sanctissimus præsul in sua propria domo monasterium a fundamentis in honorem S. Stephani pape scilicet et martyris, necnon et beati Silvestri itidem Pontificis et confessoris Christi construxit. Ubi et oraculum in superioribus ejusdem monasterii mœnis ædificans, eorum corpora magna cum veneratione condidit. Infra claustra vero

ipsius monasterii Ecclesiam miræ pulchritudinis a fundamentis noviter construxit: quam musivo et marmoribus decorans, et omnem illic ornatum ex auro argenteoque et diversis speciebus largiens, etiam ciborium ibidem ex argento librum... fecit; illicque innumerabilium sanctorum corpora, quæ de præfatis demolitis abstulit cœmeteris, maximo venerationis condidit affectu. In eodem quippe monasterio plura contulit prædia et possessiones, loca urbana vel rustica, superfluent et abundanter cum ditans in auro et argento, aliisque rerum speciebus, et omnibus utilitatibus: ubi et monachorum congregationem construens, græcæ modulationis psalmodiam cenobium esse decrevit, atque Domino nostro omnipotenti, et omnibus ibidem requiescentibus sanctis, magnis sub interdictionibus sedule ac indesinenter laudes statuit persolvendas ». Hactenus de his Anastasius.

15. *Post Copronymi decretum in sanctas imagines, plures martyres, quorum insignior Andreas Calybites.* — Et autem Græca lingua illie voluerit Paulus papa psalmos occini: id inde accidisse putamus, quod cum Copronymus impius imperator, edicto promulgato, veluerit esse monachos in Oriente, ingens monachorum Orientalium multitudo sese in Urbem infuderit, quorum cum Græca lingua peculiaris esset, eosdem in monasteriis collocatos voluerit ea præstare, quæ consueverant in monasteriis Orientis, ut psalmorum cantum, aliæque officia Ecclesiastica sua ipsorum lingua persolverent.

Sed jam quæ anni hujus reperiuntur res gestæ Orientalis Ecclesiæ videamus.

Hoc quidem anni recruduisse quam acerbissime persecutionem ab eodem Constantino Copronymo adversus Orthodoxos Christianos excitatam, testatur Theophanes verbis istis, hoc ipso anno vicesimo primo ejusdem imperatoris: « Eodem quoque anno Constantinus persecutor Andream memorabilem monachum, qui dicebatur Calybites, apud Blachernas, flagris in hippodromo sancti Mammæ occidit, redarguentem impietatem ejus, et Valentinianismam ac Civilianum appellatam eum; quem et in rheuma maris jactari præcepit, nisi sorores ejus hunc rapientes, in Emporio Leucadii sepeliissent ». Hucusque Theophanes et alii, sed breviter ac succincte nimis ingentis molis opus absolvunt. Nos autem tum ejus, tum aliorum Orthodoxorum gloriosas confessiones his inseremus, petitas e Græcis fontibus, ex ejusdem Andree martyrii Actis¹: atque primo de edicto imperatoris sic:

16. « Constantinus doctus a maligno spiritu, jussit per omnem terram, quæ sub cælo, ipsi famen subjectam imperio procedere, et ad extremos fines pertransire alienum hoc edictum, omne genus supplicii omni generi et ætati asperere minitans, si quis suo decreto non pareret, promptoque et alacri

¹ Apud Sar. die XVII Octob.

animo illud non exciperet; imo si divinam aliquam figuram verbo tenus videretur honorare ». Decretum summa nominat, quod de abjiciendo cultu sacrarum imaginum ab Œcumenica (quam dicebat) Pseudo-Synodo ut vidimus) sancitum fuit.

Quod vero illud decretum a piis contempnui haberetur, inde causa manavit cur tantopere ira exrestuaret, atque ad corroborandum illud et auribus omnium ingerendum præsens edictum hoc anno promulgaret: hoc agens, ut quod haud pridem Concilium celebratum adversus sacras imagines esset, quod (ut vidimus) Œcumenicum appellavit, sciens illud ab Orthodoxis haberi ludibrio, quod nec nomine quidem Concilii dignum esse dicebant: hujus rei gratia minas illas per edictum promulgat, quæ adeo vehementes erant et fortes, ut magnopere Orthodoxorum perculerint animum. Nam subdunt Acta:

17. « Propter has ergo asperas et sævas minas, licebat tunc videre civitates effectas in solitudinibus, esse autem plane desertas civitates propter multitudinem eorum, qui ad eas veniebant solitudines. Nimis arcte reddebantur custodiae, replebantur carceres non latronibus (proh dolor!) non expilatoribus, aut aliis hujusmodi maleficiis hominibus, sed viris piis ac religiosis et Dominum timentibus, quorum erant pernoctes stationes, et qui sunt ex Deo sudores et nocturna lacryma, et quos Hierusalem vocabat libera civitas, honorifice apud eam diversaturos ». Hæc quidem omnia consentientia illis omnibus, quæ superius dicta sunt ex Actis Stephani martyris ab hujus temporis auctore conscripsiis. Sed certamen, quod hoc anno configit, intueamur Andrea sanctissimi monachi. Cum enim (ut dictum est) ob persecutionem peculiariter indictam adversus monachos, alii alio commigrassent ad tutiora loca: hic diu moratus, tandem ab eodem spiritu, qui alios impulit in desertum, hic est inmissus in Constantinopolitanam civitatem, ne sine patenti confessione oppressa veritas veluti exstincta putaretur, cui contra in tanta civitate præconio confessionis frequenti populo celebrata, magis vero clamore sanguinis exaltata, fronde festa virescens, erigeret de superata impietate trophæa. Sed quomodo illi acciderit, audi:

18. « Cum ergo tam magnam et tam grave bellum esset excitatum, et multi statim tempore cessissent, serviliterque et illiberaliter omnino loquerentur: beatus hic Andreas non ferens hunc novum modum captivitatis, neque piæ animas, quæ superna civitate misere privabantur, despiciens, sed tempus aptum esse arbitratus ad zelum magno et excelso animo ostendendum, quem pro pietate jamdiu parturibat, relicta terra patria et solo, quod cum aluerat, venit statim Byzantium, tanquam quispiam fortis et generosus athleta, qui in exercitatione satis studii posuerat, et in stadium sæpius descenderat. Itaque nec metum magistratum, neque aliquid aliud grave reputans, in me-

dium progressus, imperatoris et eorum, qui erant ex ejus parte, palam seclam libere arguebat; et honorem, qui divinis debebatur figuris, docebat et statuebat sic dicens: Debet coli Deus, sic venerari imagines.

19. « Porro autem dicebat se eo venisse, ut tolleretur quæ a diabolo parabantur insidias, et eos quidem qui suam salutem præsiderant, adduceret ad penitentiam, et animum eis adderet, ut rursum pugnarent; rursus vero eos qui stabant, precibus, adhortationibus et consilio muniret, tutosque redderet. Hæc cum publice prædicaret, nec tantillum quidem de dicendi libertate remitteret, ea significavit imperatori. Qui cum ante civitatem in martyris Mamantis quæ dicitur Basilica, cum suo consucto consedisset supercilio, et magnum quidem ex scenica illa specie fastum, magnam autem ex assentante illo satellitio gloriam sibi induisset, nec eos quidem, qui aderant, solum intueri sustineret, Orthodoxos vero torve et ferociter aspiceret, et nihilo mitior quam lera agrestis in eos ferretur, et alios quidem hominum nervis crudelissime caderet, alios autem igni et aliis suppliciis traderet, multorum vero etiam ipsos oculos et linguam erueret, ut illis quidem oculis scilicet aliorum athletarum non adspicerent animi magnitudinem, nec hi tolerantia magnum acciperent solatium; hæc autem adempta, non possent alios excitare ad certamen, neque eis veluti manum præbere per consilium et suasionem: alii autem simul manus ac pedes auferret propter iræ vehementiam et acerbitatem.

20. « Hic beatus Andreas animo sauciatus, et pro Domino spirans virtutem et animi magnitudinem, cum et e medio corde sibi esset precatus, et subinde dicitasset: Domine, serva, Domine, dirige, seipsum in media injecit pericula, et eorum qui circumstantibus divisa multitudine, latens eos, qui ambigebant, cum venisset in conspectum imperatoris: Cur, inquit, o imperator (si es Christianus) hæc mala machinaris adversus Christi imaginem et ejus servorum? Ille autem non ferens hanc loquendi libertatem, sed apertam contumeliam eam rem esse existimans, loquentem sanctum statim interruptit, et jubet eis, qui adstant, eum comprehendere. Hi autem eadem spirantibus manibus in eum irruentes, et alii quidem ejus caput, alii autem manus apprehendentes, alii vero superhumerali, et alii tunicam per summam contumeliam, et ut ei qui jusserat magis gratificarentur, cum humi dejecerunt, qui erat animo excelso; neque prius cessarunt eum trahere, donec ipse imperator postquam satis ultus esset dicendi libertatem athleta, volens utique videri clemens, jussit eum relaxari.

21. « Cum autem proxime adducendum et sistendum curasset, cum eum prius tenuisset sævitia, deinde etiam alliceret mansuetudine: Undenam, inquit, hæc tanta tibi audacia et inscilia, ut jussis repugnes imperatoris, et coram eo intempestive et citra ullam rationem libere quævis loquaris? sed (ut videtur) volens aliquo modo notus

nobis evadere, hanc viam ingressus es. Voluntas itaque tua deducta est ad effectum, et tibi tuus recte succedet scopus, dummodo sententiæ nostræ assentiaris, et quæ valde recte se habet, confitearis religionem: tunc namque tibi omnia evenient ex sententiâ.

« Ad hæc Andreas ille admirabilis: Non, inquit, audacia nec inscilia motus, o imperator, nec ut tibi notus et tuæ evaderem potentia, huc veni. Quid enim mihi rei est cum tuis? similiter autem possum omnino etiam dicere cum iis, quæ sunt huiusmodi, a quo quidem jam olim despecta sunt tanquam somnium: sola autem sola grata est quies, et seorsum versari cum Deo. Sed postquam accepi, te sentire aliena a fide Orthodoxa, et privare Christianos honore, qui debetur divinis imaginibus, et sic quidem perturbare eos, qui tuo parent imperio, conturbare autem etiam Ecclesiam, non potui hanc ferre injustitiam: sed patria relicta et meis, tantum maris spatium emensus, venio magno cordis zelo incensus, vel vos ab hoc errore liberaturus, vel pro meo Christo meam animam positurus, qui suam, etsi esset Dominus, pro me posuit et sua imagine.

22. « Imperator autem: Venisti quidem certe, inquit, magna visione apprehendens et animo agitant, nempe ut ipsum imperatorem, et omnes magistratus et pontificalis dignitatis venerandam, quantumcumque ea sit, cantium traducas ad id, quod tibi videtur. Sed ut prolixis uti verbis mittamus, audi me ea quæ oportet consulentem, et ab hac profunda emergens caligine, pare que iis, quæ nostra decernit potentia, et ipse quare sis contentus sequi communem sententiam; sin minus, sit omnino docebit experientia, quantum malum sit consilii inopia et vana de se persuasio, et suam tantum sequendo sententiam, se arroganter gerere adversus imperatores.

« Audivit martyr, et caros adspiciens: Non te negabo, inquit, Christe Salvator. Non te pulchra frustrabor confessione: non tuam contemptui habebō imaginem: non despiciam, quod ad me quidem attinet, male patientem. Cædatur meum corpus, o imperator, lingua secetur, pedes excindantur. Nam ego quidem paratus sum omnia pati potius, quam meum Christum, vel umbra tenus vilipendere, quem habeo pro omnibus, et quem olim solum sequi constitui. Ad hæc tyrannus: Quænam est, inquit, tanta amentia, et in quam est crassi et hebetis ingenii, crassæ, et in quam cadit interitus, materiae Dei ab interitu remoti et materiae expertis gloriam tribuere, et nec audire quidem quod a Moysè prohibetur legislatore, qui dicit: Non facias similitudines? Undenam ergo gravissimus hic morbus, qui vestrae menti insedit, effectit, ut non solum scienter resistatis, sed vos etiam coniciatis in periculum? Sed enim intellige, non pro veritate, neque pro Christo, sed pro ipsa sola,

quæ est a ratione aliena, audacia, extrema patieris.

23. « Hoc in loco cum ferre non potuisset vir generosus blasphemæ linguæ contumeliam, sed perinde atque honesti proditorem arbitratus, sacræ imaginis pati contumeliam: Execrandum, inquit, caput: non tibi videtur pati pro Christo, qui pro illius forma patitur, neque ad primum exemplum credis transire ignominiam, qua imago afficitur? Et quomodo vos, eos sæpe, qui imperatorias contumelia affecerunt statuas, perinde ac eos, qui imperatorem ipsum sunt insectati, ultimis affecistis suppliciis? quos quidem ego novi in statu aeneo, vel etiam aureo extrinsecus, pice intus esse repletos et stuppis et lignis, et alia vili et abjecta materia. Quod si vos, qui nunc estis pulvis, et cras non estis futuri, sic adoramini statuæ ac imaginibus, et propemodum tanquam dii vultis adorari, et eos, qui in imperatorias peccaverunt statuas, acerbissime punitis: adversus Christi sacram aliquid audere imaginem, non reputatis esse archetypo ipsius exemplaris ignominiam? Nec eos, qui sunt parati pro eo pati omnia, æstimatis periculum adire pro veritate?

24. « Deinde cum jam hæc dixisset martyr, et de Moysè vellet explicare, cujusnam jussisset non facere similitudinem, et quomodo ille efflaxisset Seraphim, cum ipsum etiam exemplum sit incorporeum, imperator abruptens orationem: Jam tempus est, dixit circumstantibus, docere eum esse moderatum ac temperantem, et temerariæ illius linguæ referre ei gratiam. Si enim ii, qui regias statuæ (ut ipse dicit) injuria afficiunt, acerbum et inexorabile supplicium subeunt: qui adeo impudenter et audacter sceleratam in nos linguam immittit, quasnam luens penas punietur pro meritis? Sic dixit, et irato vultu martyrem statim intuens, et manum de more movens, et valde exclamans, eum jubet nudari, deinde etiam extensum funibus vehementer flagellari.

« Ille autem nec sic pusillo et abjecto animo se gessit adversus sententiam, neque ejus promptum animi studium retardarunt quæ jam expectabantur plagæ et flagella: sed id magis reddebant attentius, ut quod spiritu a ratione alienis appetitionibus et imperatoriis minis accenderetur. Cum ergo imperator vidisset sic se habentem virum fortem, et nihil omnino formidantem, sed esse omnino paratiorem flagella sustinere, quam dimittere illam rationem sententiæ: timens, ne si ipse sanctus tormenti faceret periculum, fieret inde in confessione constantior, et minime traduci posset, quomodo fortia animalia post plagam, inducens personam benignitatis: Priusquam, inquit, facias periculum tormentorum (ad martyrem adspiciens) nostro parens decreto, libera te ab iis, quæ te expectant malis.

25. « Martyr autem Christi ad suum agonothetam sublatis oculis tam corporis, quam animæ, cum sibi esset precatu firmam et immutabilem divinarum imaginum venerationem: et deinde

¹ Exod. xx. Levit. xvi. Deut. iv.

etiam deorsum adspexisset, et in tyrannum parum oculos coniecisset: O imperator, inquit, missis bellis, quæ gereres contra Barbaros, et civilium rerum administratione, totum, ut video, aperte tuum posuisti studium contra Christum et ejus servos. Et hæc agens, existimas te posse in pace tenere sceptrum Romani imperii? Numquidne Dei quidem times judicium, neque illum tuorum factorum expectas examinatore?

« Hoc in loco convicta fuit ficta mansuetudo imperatoris, et aperta fuit simulatio. Nam solita detecta feritate, martyr vehementissime cadebatur boum nervis. Qui autem circumstant, volentes iræ regis morem gerere, partim quidem jussi verberare, plagas crudeliter intentabant, et adeo crudeliter, ut fluere rivum sanguinis ex pretioso illo corpore, et subjectum solum fieret alte purpureum: partim autem gladios accipientes, irruerant ad interficiendum athletam: multi etiam lapides in ipsum jaciebant, et omnibus modis injuria afficiebant non illum, sed seipsos, sic quidem regi, qui est ad tempus, studentes conjungi: omnino autem ignorantem miserum, quantum hæc agentes, se procul a Deo removerent, et qualem ad tempus judicii illi quidem lætitiæ, sibi autem lacrymas et dolores miserabiliter reconderent.

26. « Sed imperator movebat omnem lapidem, ut posset sanctum in sua habere potestate. Nescio enim quomodo, etsi esset insipiens, non ignorabat tamen, hæc in re quidem certe se sapienter gerens, fore, ut si illo potiretur, multos alios ex Orthodoxis statim caperet, eum tanquam caput, corpus et membra consequentes. Hæc cum ille sciret, jubet ipsum rursus relaxari a plagis, et rursus persuasionem et prætextu benevolentiam eum aggredi tentat. Cum ergo eum curasset prope sistendum, et suum sermonem molliisset plusquam oleum, acutum tamen jaculum adversus pios et acutum gladium, postquam vidit virum ne tantillum quidem illi blanditiis, sed cum majore dicendi libertate ejus arguere amentiam, deposita pelle ovina, erat lupus manifestus; jussitque lapidibus confringi maxillas martyris, hæc reddens pro verbis, quibus cor ejus fuerat consecutum.

« Ille autem erat plane alius Stephanus, iis, qui illi injurias faciebant, preces reddens. Deinde martyrem quidem imperator tanquam reum condemnatum misit rursus in custodiam. Sed ignorabat, se iis, qui in ea habitabant Christianis, valem promptum mittere doctorem. Gaudet autem ipse quoque, sicut Paulus, propter Christum passionibus et afflictionibus, benignoque et clementi Deo magnas agebat gratias, quod dignus esset habitus plagis et carcere propter illius nomen. Quamobrem et iis, quæ dicebat, eos, qui aderant valem instruebat et confirmabat, et eo quod quæ erant molesta et aspera ferret cum gratiarum actione. Et corpus quidem erat vinctum in custodia, anima autem etiam antequam illinc solveretur, jam celestia visione intelligenter apprehendebat, adeo ut tyran-

num propemodum reprehenderet, quod non ipsum citius liberaret a pondere carnis, et a vinculis naturalibus. Corpus enim erat illi carcer, qui ejus arcebat animam, et suo tegumento eam sejungebat a tabernaculis, quæ eam exceptura erant, et inenarrabili, quæ illic est, beatitudine.

27. « Dies interim non multi præterierant, et rursus accersit imperator martyrem et carcere, metu eorum, quæ expectabantur, et dolore malorum, quæ obvenerant, fractum ad futura ejus animam, et futurum multo molliorem et ignaviolem existimans. Postquam autem productum sanctum virum vidit audaciorum, et magis spirantem acrem propter Christum amorem: eum veste exiit, et prope eum lietos rursus jubet assistere et flagellis vehementer cadere, adhuc priorum plagarum aperta per universa membra ferendam vestigia. Illi autem laniabant quidem carnes, et fodiebant ejus latera, et plurimam ejus carnis partem auferabant. Sed ne sic quidem poterant suffurari thesaurum illius fidei.

« Postquam ergo vidit tyrannus omnia a se sic temere et frustra fieri, jamque esset plane animi dubius et perplexus: eo descendit, ut se lateretur superatum, nempe ut eum morte deinceps damnaret. Et jubet, ut funibus alligatis illis beatis pedibus in solo trahatur per totam viam publicam: deinde ut eum deductus fuisset ad locum malefactorum, ibi jaceretur, qui Eden, qui supernis tabernaculis, qui erat dignus ipsis caelis. Cum autem curretet martyr hunc cursum decertationis, et in terra per plenum urbis forum traheretur, vir quidam, qui e mari fuerat piscatus pisciculos, et eos in foro propebat venales (sedebat autem super cathedram pestilentiam, cum vidisset eum tam turpiter trahi, et quenam esset causa accepisset), exiit statim tanquam a malo aliquo motus dæmone, et eum e propinquo cultum macelli arripisset, eo et pedem sacri corporis amputat, et sistit martyri cursum decertationis, eique finem imponit certaminis: nam simul eum pedis amputatione e vita quoque excedit vir generosus, vel potius ad caelum currit, et ad eum ascendit qui postuit ejus vitam nulli reprehensionis affinem, et perfecit¹ pedes ejus tanquam cervi, et collocavit super excelsa ». Hactenus de martyrio auctor.

Quæ autem sequuntur de projectione corporis ad leras, et de ejus inventione, Deo cogente, per arreptitios facta, discrepant a Theophane, qui cum a sororibus sublatum, antequam projiceretur, affirmat atque sepultum. Quod vero locus sepulture Chrysis diceretur, inde et accidit, ut diceretur ipse martyr, sanctus Andreas in Chrysi, quo titulo reperitur inscriptus in sacris Ecclesiæ Tabulis, in quibus anniversaria dies natalis celebranda proponitur.

28. *Monasterium Oveti in Hispania.* — Hoc anno (ut jam res Occidentales invisamus) cum novis

¹Psal. xvii.

cladibus ageretur Hispania, et Valentia, civitas in Tarracouensi provincia, a Sarracenis excisa jam esset, Christianique sacra Vincentii martyris ossa inde auferentes, deportassent in extremam Lusitanicam partem, in locum, qui ex eo postea promontorium sancti Vincentii est appellatum: tunc coeptum est ejusdem sancti Vincentii nomine monasterium perisigne erigi Ovelli, cujus antiquae memoriae extant vestigia apud Ambrosium Moralem¹: ut plane appareat, haud exaruisse virorum Christianae religionis in Hispania. Licet enim tot angustiis vallati essent fideles, in retinenda tamen antiquitus tradita observantia monachali, ita serbuerunt, ac si summa pace fruerentur, frequentique concursu eam colere omni studio laborarent; sed et eo propensiores cultum Vincentio martyri exhiberent, quo magis a Sarracenis gra-

vioribus injuriis se conspicerent affici. Sicque factum, ut ita colentes Vincentium, vincendi aliquando penitus Sarracenos apernerint sibi viam, prout declaraverunt eventa.

29. *Egberti Eboracensis interitus.* — Hoc eodem anno¹ in Anglia Egbertus archiepiscopus Eboracensis, regis germanus, scientia et sanctitate clarus diem clausit extremum, ubi sedisset annos undetriginta. Fuit iste magister Albini, qui et Alcuinus Flaccus dictus invenitur, qui ipsum plures laudat in litteris ad Carolum Magnum scriptis, utpote quod inter alia insignia ejus opera, publicum litterarum sacrarum gymnasium Eboraci constituit, eamque Ecclesiam nobili valde bibliotheca ditavit. Dicendum rursus de eo inferius, cum de Albino agendum erit.

¹ Ambr. Moral. l. XIII. c. 18.

¹ In Epitome Appendix ad Bedae hist.

Anno periodi Graeco-Romanae 6254. — Anno Aerae Hispan. 799. — Anno Hegirae 144, inchoato die 10 Apr. Fer. 7. — Jesu Christi 761.

— Pauli I papa 5. — Constantini Copronymi 42 et 21. Leonis IV 41.

1. *Monasterium SS. Stephani et Silvestri Paulus PP. construit.* — A num. 1 ad 15. Recitat Baronius Constitutum seu Privilegium datum a Paulo papa, quando aedes paternas in Ecclesiam et monasterium monachorum convertens eandem in honorem SS. Stephani papae ac martyris, et Silvestri Pontificis Rom. Deo dicavit. Refert illud Privilegium asservari apud moniales sancti Silvestri Romae; quae ideo temporis processu in monachorum locum subrogatae sunt. Verum subscriptio mendose descripta est his verbis: «Datum quarto nonas Junii, imperante domino Constantino Augusto a Deo coronato magno imperatore anno quadragesimo primo, ex quo cum patre regnare cepit: et post consulatum ejus anno vicesimo primo, Indictione decima quarta». Nec dici potest, mendum calare in Indictione, cum in eadem membrana dicitur, *mense Junii XIX*; ita apud Baronium in Concil. edil. Labbei Julii, corpus beati Silvestri, et mense Augusti die XVII corpus beati Stephani martyris, *Indictione XIV* translata esse. Cum itaque Constantinus die XXI mensis Martii anni DCCX imperii paterni consors dictus fuerit, annoque DCCXI, die XVIII mensis Junii patri successerit, et de more consulatum eodem die capesserit, mani-

festum est, annum XII ejus imperii cum anno XXI ejus consulatus nunquam simul concurrere posse, ideoque in utroque anno errorem reperiri. Loco itaque, *anno XII*, legendum, *anno XII* loco vero, *post consulatum ejus anno XXI*, legendum, *post consulatum ejus anno XX*. In Editione Conciliorum Labbeana haec subscriptio cum iisdem erroribus exhibetur, et in Notis ad Martyrologium Romanum ad diem XXI mensis Decembris Baronius memoriae lapsus scribit, praefatam Ecclesiam in honorem SS. Stephani protomartyris et Silvestri Romani Pontificis dedicatam fuisse; cum tamen in laudato Constituto et in Anastasio dicatur constructa in honorem sancti Stephani papae et martyris, atque Silvestri papae et confessoris. Hoc porro Constitutum in Concilio Romano subscriptum. Papebrocius in Conatu Chronico-Historico dum de Paulo papa sermonem habet, suspicatur hoc Privilegium supposititum esse, quod nota temporariae laudatae inter se non conveniant. Verum si haec ratio valeret, pleraque vetera Diplomata, quae fidei sunt indubitata, rejicienda forent, cum in notis temporariis describendis librarii saepius peccaverint.

2. *S. Andreas Crisis ob sacras imagines morti adlictus.* — A num. 15 ad 28. Recitat Baronius

martyrium sancti Andree, qui est in Crisi, auctore Simeone Metaphraste, ut habet titulus huius martyrio præfixus a Surio ad diem xv mensis Octobris. Allatus tamen in Diatriba de Simeonis scriptis pag. 76, enumerans aliquas sanctorum Vitas Simeoni attributas, que vere ejus non sunt, inter eas ponit hanc S. Andree martyris in Crisi Vitam. Inscríbitur *sanctus Andree Crisis* Meno Græcorum ad diem xv mensis Octobris, passusque est saceram in imaginum causa, anno xx Constantini imp., ut habet Theophanes. Erat alias Constantino- poli monasterium in hujus S. martyris honorem constructum, ut docet Ducangius in Constantino- poli Christiana lib. 4, parag. 5, num. 6. Baronius anno dcccxi, n. 1, hunc Andream cum Cretensi perperam confundit.

3. *Corpus S. Vincentii martyris a Christianis in Lusitaniam delatum.* — Ad num. 28. *Rases* Arabs Marrochiorum Miramolini ac Cordubæ regis historicus scripsit Historiam regum Saracenorum, qui in Hispania regnarunt, ex qua Bollandus ad diem xxv Januarii sancto Vincentio martyri archidiacono Cesaraugustano sacram refert, *Rasin* tradere Abderamen in Hispaniam venisse *Æra Arabum* cxxxviii, qui annus die xv mensis Junii anni Christi dccciv auspicius est, et urbes omnes et oppida, quæ Saraceni habebant in Hispania, in suam potestatem redegit, bello quoque Christianis illato: « Sed habitatores », inquit Rasis, « desertis civitatibus confugiebant ad Asturie montes. Hic omnes Hispaniæ Ecclesias, quas adhuc integras invenit, destruxit. Erant autem multe et egregie fabricate, tam a Græcorum quam a Romanorum temporibus. Hic omnia corpora illorum in quos Christiani credunt, quosque venerantur, sanctosque appellant, rapta de Ecclesiis comburi faciebant. Quo viso, Christiani, ut quique poterant, cum talibus his rebus fugiebant ad montes, et tuta atque inaccessa loca. Itaque pleraque omnia que in Hispania erant, secundum Christianorum fidem religiose culta ad Asturie montana sunt deportata ». Subdit Rasis cum Abderamen appropinquasset Valentie, Christianos fugisse, et corpus ejusdem hominis mortui, cui nomen erat *Vincentius*, secum portasse, in extreme scilicet Lusitanie partem eam, inquit Mariana lib. 7 de Reb. Hisp. cap. 6, qua promontorium sacrum excurrit in mare. A quo tempore promontorium illud nomine S. Vincentii appellatum. Corpus S. Vincentii ad illud promontorium an. dccciv Mariana, anno dcccvii Vasæus in Chronico delatum fuisse scribit.

4. *Moritur Egbertus archiep. Eboracensis.* — Baronius, qui initium præsulatus Egberti antistitis Eboracensis accurate cum anno dcccxxxii alligavit, mortem ejus perperam in præsentem annum confert. Citat quidem in margine Epitomen Bode, quo nomine continuationem ejus intelligit. Verum continuator habet: « Anno dcccvi, Egbertus archiepiscopus prosapia regali ditatus ac divina scientia imbutus » ad Dominum migravit. Idem prodit Ho-

vedenus, qui addit, mortem ejus contigisse decimo tertio « kalendas Decembris, trigesimo quarto anno episcopatus sui ». Eundem diem mortis Egberti, annum Christi dcccxlvi, amosque episcopatus xxxiv exhibet Simeon Dunelmensis lib. de Gestis Reg. Angl. nullaque inter historicos Anglos de anno ejus emortuali, aut duratione sedis ejus controversia, nisi quod in Malmesburiensi numerorum errore ei tribuuntur anni xxxvi. Poeta anonymus, cujus fragmentum de *Pontificibus et sanctis Ecclesie Eboracensis* recitat Mabillonius sæc. iii Benedicti. *Egbertum* plurimum laudat ab ejus elemosynis, doctrina aliisque egregiis virtutibus, prodique etiam eum rexisse Ecclesiam Eboracensem annis xxv ac ei successisse *Elbertum*, quem aliqui *Albertum*, aliqui *Adelbertum* appellant, præsullem etiam doctrina et virtute illustrem, ut in ejus morte videbimus. *Egbertus* præceptor fuit Alcuini, ut habet Baronius, et scripsit *Dialogum de Institutione Ecclesiastica*, opusculum de *Jure sacerdotali*, et opus *Poenitentiale libris quatuor distinctum* Ms. in Biblioth. Cantabrigiensi. Duo priora opera a nobis memorata immixta sunt tom. vi Concil. editionis Labbeane.

5. *Annus u belli Aquitanici.* — Pippinus Francorum rex *evoluto* anno, inquit auctor secundæ Appendicis ad continuationem Fredegarii, sive anno proximo post bellum Aquitanicum anno superiori narratum, « anno decimo regni ipsius omnes epimates Francorum ad Dura in pago Ripuariense (Coloniam inter et Aquisgramm posito) ad Campo Madio, pro salute patriæ et utilitate Francorum tractanda, Placito (sive Conventu) instituto, ad se venire præcepit. Dum hæc agerent, Waifarius (Aquitanie dux) into iniquo consilio, contra Pippinum regem Francorum insidias parat, exercitum suum cum Wilberto comite Biturino (seu Bitoricensi) et Blandino comite Arvernico, qui dudum ante annum superiorem ad prædictum regem Pippinum cum Bertellano episcopo Bitoricæ civitatis missus fuerat, et animum regis ad iracundiam nimium provocasset, cum reliquis comitibus clam hostiliter, usque Cavallonum (Gallice, *Chalon-sur-Saône*) igne cremavit et suburbana Cavallonii urbis, quidquid ibidem repererunt, omnia vastaverunt. Melciacum villam publicam incendio cremaverunt, cum multis spoliis et præda nullo resistente reverterunt ad propria. Cum hoc Pippino regi nuntiatum fuisset, quod Waifarius maximam partem regni sui vastasset, sacramenta, quæ ei dederat, fefellisset, nimium ira commotus jubet omnes Francos, ut hostiliter, Placito instituto, ad Ligerem venissent. Commotoque exercitu cum omni multitudine usque ad Treas accessit, inde per Autisiodorum ad Nivernum urbem veniens, Ligeris fluvio transmeato, ad castrum, cui nomen est Barbone (vulgo *Bonrbon*) in pagum Biturinum pervenit. Cumque in gyro castra posuisset, subito a Francis captus atque successus est, et homines Waifarî, quos ibidem invenit, secum duxit, maxi-

nam partem Aquitanie vastans, usque urbem Arvernarn cum omni exercitu veniens, Claremontem castrum captum atque succensum bello cepit, et multitudinem hominum tam virorum, quam feminarum, vel infantium plurimos in ipso incendio cremaverunt. Blandinum comitem ipsius urbis Arvernicae captum atque ligatum ad praesentiam regis adduxerunt, et multi Wascones (id est, Aquilani; Wasconia enim et Aquitania promiscue hoc saeculo a scriptoribus usurpata) in eo praelio capti atque interfecti sunt. Igitur rex Pippinus urbe capta ac regione illa tota vastata, cum praeda et spolia multa, Deo auxiliante, cum illaeso exercitu iterum remeavit ad propria. Factum est autem, postquam Pippinus rex urbem Arvernarn cepit, regionem illam totam vastavit ».

6. *Pippinus rex Carisiaci Pascha celebravit.*

— Haec quae decimo Pippini regis anno anonymus iste, qui hoc tempore vivebat, contigisse prodit, Annalista Metensis, Berlinianus, Tilianus, Loisehianus, Nazarianus, Pelavianus, Laureshamensis cum Reginone anno praesenti consignant, indeque Coitius hoc anno num. 1 recte tradit, conslare initium regni Pippini ab anno DCCLII, veteres Francorum scriptores deduxisse. *Pippinus* Pascha, quod die XXIX mensis Martii hoc anno habitum, *celebravit in Carisiaco*, ut notarunt annalistic Metensis, Loisehianus, aliique cum Reginone. Carisiacum au-

tem ad Isaram fluvium situm fuit, ut jam contra vulgarem quorundam sententiam monuimus.

7. *Moritur S. Garibaldus episc. Ratisponensis.* — Hoc circiter tempore mortuus est *sanctus Garibaldus* Ratisponensis episcopus secundus ibidem anno DCCXXXIX constitutus, quando Bajoaria in quatuor episcopatus a sancto Bonifacio divisa; secundum enim Chronicon sancti Emmeranni, cujus reliquias refodit ornatusque recondidit Garibaldus, ut testatur Arnolfus in Vita sancti Emmeranni lib. 2, praefuit episcopatus Ratisponensi seu Reginoburgensi annis XXII. Notat vero idem Arnolfus hanc illius Ecclesiae consuetudinem: « Ex eo tempore, quo primum a B. Bonifacio in Bajoaria ordinabantur episcopi, vicissim sibi succedebant in episcopatu monachi atque canonici; ita ut si antecessor esset canonicus, fieret successor monachus ». Colitur sanctus Garibaldus die VIII mensis Januarii. Sancto Garibaldo successit in episcopatum, non *Sindbertus*, ut arbitratus est Coitius hoc anno numero 23, sed *Sigericus*, ut liquet ex dictis anno DCCXXXIX, num. 2, ubi et videre est, *Sindbertum* fuisse quartum Ratisponae episcopum. Porro *Garibaldum* seu Gaubaldum, Goebaldum, vel Gaibaldum, vel Geovaldum, quem passim alii primum episcopum ordinarium Ratisponensem appellant, secundum tantum fuisse supra ostendi.

APPENDIX

AD ANNOTATIONES IN BARONIUM

AD A. DCCLXIII, num. 30, ad ea verba : *Duas massas, etc. juris existates Republicæ, etc.*

Ex hac mendosa apud Baronium lectione, ubi habetur, *Constantinum* Augustum : « *Duas massas, quæ Nymphas et Normas appellatur, juris existentes Republicæ eidem sanctissimo papæ (Zachariæ) sanctæque Romanæ Ecclesiæ jure perpetuo possidendas* » donasse, itque in vindicis jurium Apostolicæ Sedis insultant, ita argumentantur ? « *Si gemine illæ masse, inquirunt, ad jus Republicæ antea spectabant, easque imperator Romanæ in futurum Ecclesiæ concessit : ergo sub Republicæ nomine Romanum tantum veniebat imperium. Quod jamdiu agnovit eminentissimus Baronius, dum ea ipsa verba in suis Annalibus intulit* ». Hæc illi. At mendosam in primis esse hujusmodi lectionem ii non ignorant, qui hæc præferunt, aut legorare non debuissent ; nam in Editione Anastasii Moguntina an. MDCII, legitur : *Juris existates pablicæ*, ita in regia Parisiensi an. MDCXLIX, cura Caroli Annibaldi Fabroti cum regni Codicibus collata, ita in Mediolanensi an. MDCXXIII, opera et studio Ludovici Antoni Muratori, ac ita in Vaticano Codice 3762 sane vetusto. Præterea jurium Sedis Apostolicæ defensores loco a Baronio allato minime usi sunt : sed eorum sententia fuit *Romanæ Republicæ*, et simpliciter *Republicæ* voce, ut ex pluribus Anastasii locis patet, *exarchatum Ravennatum* cum suis finibus et *Romanam dicitam* significari. Sepe quidem Anastasius in Vita *Stephani II, Republicæ* et *Romanorum Republicæ* voce usus est, dum de his civitatibus et locis, quæ in *exarchatu* et in *duatu Romano* a Longobardis occupabantur et infestabantur, sermonem habet. Quid ergo aliud Anastasius his vocibus designare voluit, nisi eandem *exarchatum* cum suis finibus, qui late protendebantur, et Romanæ urbis provinciam, quum tam exarchatus, quam Romani ducatus loca, aut occupata, aut infestata a Longobardis essent ? Ubi vero Pippinus B. Petro et Romanis Pontificibus perpetuo possidenda loca et civitates, quæ a Longobardis occupabantur, solemnem donatione emissa, devotioque Aistulphi Longobardorum rege obtulit ; quid hæc voce intelligeretur, ipsimet Romani Pontifices satis declarant, atque in primis *Stephanus II*, cui a *Pippino* eadem donatio facta est, qui in Epistolis ad eundem Pippinum datis, postquam *Aistulphus* hostidragus, neque restituerat, quæ promiserat, immo donata Romanæ Ecclesiæ oppida invadere conabatur, *Romanorum Republicæ populum*, non populum Romano Græcorum imperio addictum, sed *nostrum*, id est, Romani Pontificis ditioni et potestati subiectum appellat : « *Cunctus namque* », inquit in Epist. in Codice Carolini, « *NOSTRUS POPULUS REIPUBLICÆ ROMANORUM* magno dolore et amarissimis lacrymis una nobiscum tribulantur, etc. » quod scilicet *Pippinus* ad auxilia ferenda Ecclesiæ Romanæ contra *Aistulphum* præsto esse non videretur. Epistola IV eadem regi ea de re data : « *Nihil alio*, inquit, nisi tantummodo tuæ amantissime excellentiæ, vel divitissimis filiis et cunctæ genti Francorum per Dei præceptionem et

B. Petri, sanctam Dei Ecclesiam, et *NOSTRUM ROMANORUM REIPUBLICÆ POPULUM* commissimis protegendum ». Epist. VI eadem adversus *Desiderium* Langobardorum regem *Aistulfi* successorem. « *Unde petimus te, ait, ut si predictus Desiderius, quemadmodum spondidit, iustitiam sanctæ Dei Ecclesiæ, sive REIPUBLICÆ ROMANORUM, B. Petro* protectori tuo plenius restituere, et in pacis quiete cum Ecclesia Dei, et *NOSTRO* TORULO, sicut in pactis a tua bonitate confirmatis continetur, permanens cum universa gente, jubeas in id quod petit tuas a Deo inspiratas aures inclinare ». Ipsemet *Pagius* ad an. DCCLXVI n. II, his *Stephani II* testimonis usus est ad refellendos eos, qui imperatores Græcos usque ad an. DCCLXVI Romæ dominatos esse contendunt. Attamen novæ adhuc Apostolicæ Sedis oppugnatores, præfractæ volunt. *Republicæ* nomen barbaris temporibus significare quidem non Romani senatus ac populi liberam dominationem, quæ ante Julium Cæsarem fuit, sed *Romanum imperium*, cui præerat imperatores, non nomine, sed potestate reges, nunquam vero populum Romani Pontificis potestati et ditioni obnoxium. Audiunt iterum *Stephanum II*, in Epist. VIII Codicis Carolini ad *Pippinum* ejusque filios *Carolum* et *Carolinum* data, ubi queritur, quod « *Aistulphus* nec unius palmi terre spatium B. Petro sanctæque Dei Ecclesiæ, vel *REIPUBLICÆ ROMANORUM* reddere passus est », etsi Francorum reges, « *propria* voluntate per donationis paginam B. Petro sanctæque Dei Ecclesiæ, et *REIPUBLICÆ* restituenda confirmavit ». Ex quibus verbis, inquit *Pagius* ad an. DCCLX, n. 2, uti ex variis Anastasii locis, loquit, hæc *Aistulfo* fuisse legem impositam, ut ablata, tum Ecclesiæ Romanæ, tum *Republicæ Romanorum* restitueret, non vero *imperio Romano*, ut perperam explicat *Combius*. Exinde vero frequens *Republicæ* vox in Romanorum Pontificum Epistolis, ad populum designandum eorundem ditioni obnoxium. *Pandus* Pontifex hujus nominis I, in Epistola ad *Pippinum* an. DCCLX scripta significat, *Desiderium* regem aliquot civitates Apostolicæ Sedis restituisse : « *Innotescimus, inquit, præcelsæ christianitati vestræ quod nuper dum ad nos confluxissent fidelissimi vestri, scilicet Deo amabilis Remedius vester (germanus) atque Atharius gloriosissimus dux, constitit inter eos et Desiderium Langobardorum regem, ut per totum instantem Aprilem mensem islius XIII Indictionis, omnes justitias fautoris vestri B. Petri Apostolorum principis, omnia videlicet patrimonia, jura etiam et loca, atque fines et territoria diversarum civitatum nostrarum REIPUBLICÆ ROMANORUM, nobis plenissime restitueret. Unde ex parte quidem easdem justitias se profluit, atque omnino spondet nobis esse facturum ». Mox : « *Si vero ea, quam prælati Desiderius rex, vel eius Langobardorum gens proflentes pollicentur, permanerint sponstone, nobisque OMNIA, secundum id constitit, et prædictorum fœdera continent, RESTITUTA AB HIS* fuerint, tunc a Deo conservande excellentiæ vestræ meritum intumantes innotescemus ei ». Alia Epistola, id est, Cod. Carol. Ep. XXIV,*

¹ Antiqu. Ital. med. ævi tom. I. pag. 989.

an. Christi DCCLXV ab eodem *Papulo* Pontifice eidem *Pippino* regi scripta, *Desiderium* regem nondum plene satisfecisse monet: « Ipse vero (*Desiderius*) varias exhibens occasionum versusbas nequias nonas primifus, ut constiti, PLENARIAS DE OMBRIS SUI CIVITATIBUS facere voluit, quas equitibus iustifas, et ita demum suas in integro ex OMBRIS NOSTRIS CIVITATIBUS recipere sol singillatim tantummodo de una civitate facere, et de alia recipere maluit, volens per hoc dilationem inferre, ne pars NOSTRA ROMANORUM propriam consequatur iustitiam ». Ad Anastasium redeamus, qui in *Vita Hadriani I* habet, *viriliter Hadrianum sui vultate inimicis sancto Dei Ecclesie ac REPUBLICE impugnatibus restitisse. Idem Hadrianus Epist. LIX Codicis Carolini Carolo regi Francorum et Langobardorum scripta, sanctum Dei Ecclesiam, et NOSTRUM ROMANORUM REPUBLICAE POPULUM memorat. Saeculo insequenti adhuc in Pontificum Epistolis REPUBLICAE vox, ad temporalem Romanae Ecclesiae dititionem significandam usurpabatur. Joannes VIII, Epist. LIV Lamberto duci Spoletano sub an. MCCCLXXXVIII, scribit se in Gallias proficisci, pro defensione sanctae Dei Ecclesiae, et REPUBLICAE UTILITATE. Epist. LXXXVIII Ludovico Bajoaria duci significat, se in Gallias irurum, pro solitione sanctae Romanae Ecclesiae, et REPUBLICAE STATU. Epist. CXXVIII et CXXX Berengario duci Forojulensi scripta, cum Romanam invitat, ut sanctuarum Dei Ecclesiarum et QUIETEM REPUBLICAE cum honore una cobiscum tractentur. Epist. CCXVIII Supponem Piceni comitem Romanam vocat, ut sanctuarum Dei Ecclesiarum et REPUBLICAE QUIETEM una cobiscum considerentur. Obijciunt continuatorem *Fredegarii*, apud quem P. IV, § 129 legatur *Pippinum* cum exercitu e Gallia ad Italiae fines adversus *Aistulfum* venisse; *Aistulfum* vero cum militaribus copiis usque ad *Chisus*, seu ad *Segusianam* valem *Pippino* obviam factam: et cum telis et machinis, et multo apparatu, qui inquitur contra REPUBLICAM et Sedem Romanam Apostolicam admiserat, nefaria nitentur defendere. Republicae voce Romanam imperium hoc loco designari aiunt. Hic in primis de iis, quae ante *Pippini* donationem contigerunt, sermo est. Quid autem noscitur *Aistulfus* gessisset discimus ex Anastasio: Romanam et limitas eius civitates invadere moliebatur. Legatos ad pacem cum eo ineundam anno Christi DCCLII, *Stephanus* papa hujus nominis II misit, et foedus in annos quadraginta factum est. Mox foedus ab *Aistulfo* violatur, et in Pontificem, et in cunctum populum Romanam minas intendebat, et cunctam hanc provinciam (Romanam) inuadere, et onerosam tributum hujus Romae *Uchis* tributivitas adhibere nitentur. Alios videlicet legatos ad eundem *Aistulfum*, atque cum iis Constantinopolitani imperatoris oratorem Pontifex misit; at in re infecta rederunt. Raque anno Christi DCCLIII, Apostolicis apocrisiarios ad imperatorem Constantinum idem Pontifex destinavit eum deprecans, « ut*

juxta quod ei saepius scripserat, cum exercitu ad invendas has Italiae partes, modis omnibus adveniret, et de iniquitatis filii morsibus Romanam hanc Urbem, vel cunctam Italianam provinciam liberaret ». Inter haec *Aistulfus* vehementi furore exarsit: « et tremens, ut leo, pestiferas minas Romanis dirigere non desinebat, asserens omnes uno gladio jugulari, nisi suae, ut praefatum est, se subderent ditioni ». Quid interea *Stephanus*? Legatos iterum cum multis numeribus ad *Aistulfum* misit, qui minime placari potuit, cumque ab Orientis imperio nulla auxilia exspectari possent, ad *Pippinum* Francorum regem praedecessorum suorum exemplo per nuntios et litteras contulit. Accepit *Pippini* per nuntios alios responso Papiam usque ad *Aistulfum* deprecandum progressus est, qui cum flecti non posset, ut Ravennatum civitatem exarchatum, et reliqua *Reipublicae* loca, quae Langobardi reges invaserant, restitueret, in Gallias Pontifex profectus est, et *Pippinus* jurjurando ei promissis, se effecturum, ut « archatus *Juvernae* et *Reipublicae* pira, seu loca redderentur. Ad haec in Italiam an. DCCLV venit *Pippinus*, et *Aistulfum* devicit. Itaque continuator *Fredegarii*, dum nefaria *Aistulfi* haecum gesta nuntiat, non alia sunt, quam ea quae retulimus. Ad haec idem continuator narrat, *Aistulfum* pacem a *Pippino* a per sacerdotes et optimates Francorum petens, ditiones supradicti regi *Pippini* faciens, et quicquid contra Romanam Ecclesiam, vel Sedem Apostolicam contra legis ordinem lecerat, plenissima solitione emendaret, sacramenta et obsides ibidem donat, ut nunquam a Francorum dititione se abstraheret, et ulterius ad Sedem Apostolicam Romanam et REPUBLICAM hostiliter nunquam accederet ». Videant autem, num his locis *Reipublicae* vox ad labelandam Apostolicam Sedis jura usurpari possit. Eidem legat *Aistulfus*, nihil ille loto *Petro* sanctique *Dei Ecclesiae*, vel *Reipublicae Romanorum* restituit, quum Romanam an. DCCLV iterum obsedit; itaque *Pippinus* iterum in Italiam rediens, *Aistulfum* ad Ticinum prodigavit: « Haec *Aistulfus* cernens », ut inquit anonymus coeuvus in Appendice II ad continuationem *Fredegarii*, cum « etiam nullam spem evadendi speraret, iterum per supplicationem sacerdotum et optimatum Francorum, veniam et pacem praefecto (regi) supplicans, et sacramenta, quae praefato regi datum dederat, ut quae contra Sedem Apostolicam rem notatam lecerat, omni judicio Francorum et sacerdotum plenissima solitione emendaret ». De civitatibus ex *Aistulfo* receptis donationem *Pippinus* Apostolicae Sedi fecit, ut Anastasius narrat: et habes inferias ad an. DCCLV, num. 26. Haec, haec rerum Ecclesiasticarum peritis obvia, pluribus egimus, ne fucus rusticioribus fieret, atque ad sarta tecta Sedis Apostolicae jura servanda.

GEORGIUS.

FINIS TOMI DUODECIMI.